

ILLUSTRISSIMI VIRI

PETRI DE MARCA

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS

DISSERTATIONUM

DE CONCORDIA

SACERDOTII ET IMPERII

SEU

DE LIBERTATIBUS

ECCLESIÆ GALLICANÆ

LIBRI OCTO.

Editio tertia auctior, emendatior, & elegantior.

PARISIIS,

Apud PETRUM AUBOÜYN Philippi V. Regis Hispaniarum, necnon SS. Principum Burgundiæ & Bituricens. Bibliopolam & Typographum juxta majores Augustinianos sub signo Crucis aureæ.

MDCCIV.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

VIRO SUPERILLUSTRI

PETRO SEGUIERIO

GALLIARUM CANCELLARIO.

ROVIDENTIA Dei factum arbitror, ILLUSTRISSIME DOMINE, *ut edendorum librorum de concordia ſacerdotii & imperii à viro pacis amantiſſimo compoſitorum captum conſilium fuerit eodem ferme tempore quo diſſociata eſt concordia Summi Pontificis & Regis Chriſtianiſſimi, quæ nuper interrupta fuit fato concordiæ rarò ſempiternæ. Arduum enim eſt eodem loco potentiam & concordiam eſſe. Quapropter bene cum rebus humanis agitur quoties mortalium aliquis ita com-*

positus & temperatus invenitur ut pacem quàm bellum malit & rationem inire non recuset retinendæ concordiæ inter Principes; procul à turbulentis veterum Britannorum moribus, qui pacis incommoda differentes, æquè discordiam præpositorum, æquè concordiam subjectis exitiosam esse aiebant. Immensùm à seditiosa illa persuasione abfuit interpres hic pacis & concordiæ, cujus dissertationes de concordia sacerdotii & imperii sub felicibus tui nominis auspiciis in lucem nunc emittuntur, VIR ILLUSTRISSIME. *Hic enim cùm intelligeret breve esse confinium pacis & belli, ac vitari vix posse quin sacerdotii & imperii concordia interdum dissolvatur, arctissimis licèt vinculis adstricta, ex eaque discordia necessariò oriri perniciem cum magna reipublicæ calamitate conjunctam, omne studium omnemque industriam suam in id convertit ut modum commonstraret quo res ad concordiam adducerentur, si cæco casu & volubilitate fortunæ regnum & sacerdotium inter se committerentur; vel si statim revocari concordia non posset, rempublicam summa dignitate defendere liceret, ac tamen interim debita sedi apostolicæ reverentia non omitteretur. In quo argumento adeo feliciter versatus est ut facile deinceps futurum sit occurrere discordiis, habiturusque sit orbis Christianus remedia ante malorum experimentum. Cùm autem decrevissem in publicum emittere hos libros, secundùm quod ipse supremis sermonibus mandaverat, investigaremque sub quibus auspiciis eos prodire juberem, tu in primis oc-*

curristi , VIR SUMME , *pluribus de causis*, *ac inter alias* , *quòd illustrissimum Archiepiscopum Parisiensem* , *eorum auctorem* , *summa semper benevolentia prosecutus sis viventem* , *memoriamque extincti sanctissimè conserves. Sanè non institui heic laudare pietatem tuam* , CANCELLARIE ILLUSTRISSIME , *ac singularem tuam reverentiam in sedem apostolicam* , *obsequium in Principem* , *aut fidem in rempublicam : quæ omnia in te adeo clara & illustria sunt ut prorsùs inutile futurum sit si his diutiùs immorer, aut encomium tuum heic enarrare contendam. Illud tantùm dicam* , *nemini potiùs dedicari posse hos libros quàm viro harum rerum peritissimo* , *& cui ingenium sit natum ad alendam concordiam sacerdotii & imperii* , *atque adeo tibi eo quoque nomine in primis deberi. Neminem enim arbitror adeo peregrinum esse in historia nostri temporis ut nesciat magnam à te curam semper adhibitam ne quid de sacrorum religione minueretur* , *constantemque omnino fuisse adversùs eorum audaciam qui Romani Pontificis auctoritatem deprimere tentarunt in variis occasionibus. Idem tamen libertatis Ecclesiæ Gallicanæ* , *ut decebat summum Galliarum Cancellarium* , *propugnatorem accerrimum te semper præstitisti* , *mirabili temperamento inter invictam contradicendi libidinem & projectam adulationem* , *adeo ut quidam* LIBERTATIS SACERDOS *dici possis. Accipe igitur* , VIR AMPLISSIME , *munus hoc meum ea qua soles benevolentia;*

meque ingentium tuarum virtutum veneratorem cultoremque esse patere, qui nemini mortalium concedo in ea obsequii gloria.

Lutetiæ Parisiorum Kalendis Junii anno MDCLXIII.

STEPH. BALUZIUS.

STEPHANI BALUZII
TUTELENSIS
PRÆFATIO
AD LECTOREM.

RÆCLARE Germanicus apud Tacitum in ſecundo annalium libro. *Non hoc præcipuum amicorum munus eſt*, inquit, *proſequi defunctum ignavo queſtu, ſed quæ voluerit meminiſſe, quæ mandaverit exequi.* Defleo equidem illuſtriſſimum virum ac ſempiterna memoria dignum Petrum de Marca Archiepiſcopum Pariſienſem, optimum Mæcenatem & patronum meum; ac tametſi lamenta & lacrymas fortaſſe aliquando deponam, nam hactenus non depoſuiſſe me verè dicere poſſum, dolorem tamen ac triſtitiam ponere non velim, ſemperque meminero mandatorum ejuſ. Mandavit autem ille ſupremis ſermonibus ut curam ſuſciperem lucubrationum ejus, ſive earum quæ jam editæ fuerant, ſive etiam illarum quæ nondum prodierant in lucem. Sciebam deſtinaſſe illum nova editione donare diſſertationes de concordia ſacerdotii & imperii, ſi diutiùs in vita fuiſſet, illiſque addere libros qui promiſſi ab eo in præfatione fuerant, pulchro ſanè & utili conſilio. Ea de cauſa, cùm illo mortuo relegerem ſchedas ejus, putavi debere me ab illarum diſſertationum editione incipere in exequendis mandatis ejus. Acceſſit deinde auctoritas illuſtriſſimi viri Franciſci Boſqueti Epiſcopi Monſpelienſis, virtutum & literarum antiſtitis: qui pro veteri amicitia quæ illi cum Marca fuit, & pro eximia quadam in me propenſione, me ſtatim verbis amantiſſimis & honorificentiſſimis hortatus eſt ut quamprimum me accingerem ad novam earum editionem, cujus adornandæ conſilium ab auctore non ita pridem captum fuiſſe noverat. Et ut vehementiùs me, licèt ad id ſponte currentem & mandato Mæcenatis adſtrictum, incitaret, additionem quandam poſtea miſit quæ edita eſt in capite primo libri ſecundi, cujuſque ſcribendæ occaſionem deprehendere poteris, lector, in epiſtola quam vir illuſtriſſimus ad me pro ſua humanitate tum ſcripſit, quæ edita eſt inter elogia. Multi præterea amicorum me crebrò monuerunt ut libros iſtos editionis honorę donarem, nihil poſſe me

præclarius aut pulchrius efficere prò Gallicanæ Ecclesiæ & istius florentissimi regni gloria, debere me etiam istud memoriæ illustrissimi Archiepiscopi ne paterer intercidere opus tot annorum & tam eruditarum vigiliarum. His de causis manum operi admovens, priores quatuor libros recensui, emendavi, aliquot additionibus ab auctore ipso compositis auxi, denique notis illustravi ubi occasio tulit. Addidi deinde tomum secundum integrum, nunquam antehac editum; in quo edendo præcipuè opus fuit mea cura & diligentia. Nam præterquam quòd libri isto tomo comprehensi describendi fuerunt ex autographo viri illustrissimi, sextus liber itemque septimus Gallicè tantùm extabant, ideoque vertendi fuerunt in linguam Latinam. quod etiam contigit in ultimis duodecim capitibus libri octavi. Nam nihil moror operam quæ conlocata est in conficiendis capitum breviariis.

Cùm editio isthæc vulgata fuisset, ita publica omnium ordinum Galliæ gratulatione suscepta est ut vix quisquam fuerit eorum qui hæc studia amant qui librum illum statim non legerit, nemo qui non admiraretur consilium & industriam operis. Itaque omnes summum virum ferre laudibus quòd tam acer ultor violatæ disciplinæ ecclesiasticæ fuisset & libertatum Ecclesiæ Gallicanæ propugnator & studiosissimus & fortissimus. Videre erat eruditos & istarum rerum curiosos venire festinos ad typographum, tanquam vererentur nè non brevi superesset exemplar venale. Neque verò intra Galliam substitit hic ardor. Perrupit etiam claustra oceani ac maris mediterranei, montesque ac flumina superavit. Nam præter Italos, Hispanos, Anglos, Belgas, Batavos, Germanos, qui vicini nobis sunt, quique librum illum ad se mitti è Gallia postularunt, delatus est etiam usque ad ultimos ferè Pannoniarum fines. Unde in universum æstimanti, affirmare licet vix unquam emersisse librum qui tanto favore generis humani exceptus sit, & cui tam præsto tamque constanter adfuerit eruditorum hominum approbatio.

Sed adversùs hæc reclamant ranæ quædam & cyniphes & muscæ morituræ, (ut Vincentii Lirinensis verbis utamur) dicentes tomum secundum istius operis esse imperfectum, lucubrationes porrò quæ à doctis viris componuntur pro infectis habendas esse si non ultimam manum illis admoverint, istas editas fuisse ex apographo Gallico nullius auctoritatis, ex eoque versas fuisse in linguam Latinam, eum porrò multa ex opinionibus suis circa potestatem ecclesiasticam mutasse postquam factus est Episcopus. Satis audacter, ut opinor. Unde enim habent Marcam non admovisse ultimam manum his dissertationibus? Immo ego certus sum admotam ab illo fuisse paulò antè quàm moreretur, id est, initio anni millesimi sexcentesimi sexagesimi primi. Quòd qua ratione evenerit paucis exponam. Res enim est magni momenti. Agebatur tum de judicandis Episcopis qui formulæ adversùs quinque propositiones è Jansenio excerptas subscribere recusarent. Cùm ea res à conventu Ecclesiæ Gallicanæ, qui tum Parisiis habebatur, delegata Marcæ fuisset unà cum nonnullis aliis Episcopis & secundi ordinis clericis, jussit ille ut sibi traderem dissertationes de Conciliis provincialibus & nationalibus Galliæ & de judiciis canonicis Episcoporum. Illas ergo relegit diligenter; & tandem, cùm eas mihi rursum commisisset servandas, his omnino verbis usus est: *Hæc tu mihi serva diligenter. Quo tempore scribebam dissertationes istas, totum illud negotium mihi, ut video, valde perspectum erat. Dissertatio præsertim de judiciis canoni-*

cis

cis Episcoporum est plurimi facienda. Nihil à me unquam elaboratum est tam accuratè. Ita de se loquebatur vir modestissimus, non dicturus si putasset dissertationes illas ad incudem revocandas esse.

Aiunt deinde illas editas ex Gallico exemplari nullius auctoritatis, & in Latinam linguam versas, à Baluzio nimirum. Atqui Baluzius descripsit ex autographo viri illustrissimi, non ex apographo quodam mutilo aut imperfecto; ut verè scriptum ab illo sit eas ex autographo editas fuisse. Necessarium autem fuit illas verti Latinè, quia reliquæ partes operis Latinæ erant. Id verò fecit Baluzius ea fide & ea diligentia ut ne æmuli quidem ejus ausi hactenus sint eum arguere malæ fidei, facturi hauddubiè si qua lux mendacii & imposturæ affulsisset. Ubinam igitur est crimen quod severi illi alienorum factorum dictorumque censores imputant Baluzio?

Quod verò aiunt Marcam multa ex opinionibus suis circa potestatem ecclesiasticam mutasse postquam factus est Episcopus, nescio quid intelligant verbis illis generalibus. Nam si de fide agitur, ille semper docuit damnationem hæreseon ad Ecclesiam pertinere, & in hujuscemodi rebus Principes sequi debere, non præcedere; neque puto illos qui ista scribunt velle dicere ipsum sententiam in hoc suam mutasse. Quòd si disciplinæ ratio attenditur, non diffiteor quin illi contingere interdum potuerit quod istarum rerum curiosis contingere sæpe solet, nimirum ut post multas vigilias, postquam causas maturiùs ac diligentiùs examinarunt, abjectis primis cogitationibus suis, vera pro falsis amplectantur. Regula enim ac lege fidei, quæ una omnino est, ut Tertullianus ait, sola immobili & irreformabili manente, cetera admittunt novitatem correctionis. Attamen illud est magnificum ad gloriam istorum librorum, quòd illustrissimus Archiepiscopus nihil in illis censuit esse mutandum. Cur enim, si mutavit sententiam, non igni abolevit istas dissertationes, ne quid ex veteribus opinionibus suis superesse posset? Atqui ita non damnandas esse arbitrabatur ut etiam sub finem vitæ eas se dignas esse pronuntiaret, ut suprà diximus. Eant ergo ridicula hominum figmenta. Maneat suus libris istis honor & sua reverentia.

Reliquum est ut heic nonnulla dicamus ad commendandam istam editionem, non sanè captandæ hinc gloriæ causâ, sed ut sciant lectores quantum utilitatis ex ea derivari possit in publicum. Ea quippe prima mihi semper cura fuit. Igitur admonendus est lector novam istam editionem multò emendatiorem esse quàm ceteras, tum adnotatum ferè ubique esse in margine si quando de eadem materia tractatur in diversis totius operis locis, laudatos plerosque scriptores in margine qui consuli possunt ab eo qui causam quampiam accuratè cognoscere voluerit, reddita Latinè loca quædam quæ Gallicè tantùm extabant in fine libri sexti, denique nihil omissum esse ut hæc editio prodiret emendatissima, adeo ut affirmare liceat mendas non admodum multas remansisse in tam vasto opere.

Deinde, cùm liber quintus, in quo tractatur de dignitate & auctoritate Legatorum sedis apostolicæ, imperfectus esset, tum mea sponte tum amicorum hortatu hanc in me curam suscepi ut eum supplerem, non sine magno labore. In illo autem supplemento fusè disserui de vicariatu Episcoporum Thessalonicensium & Arelatensium, de frequentia legationum, de cupiditate, avaritia, fastu, & luxu Legatorum, de procurationibus eorum, de facultatum examine antè quàm munere suo fungantur. Hæc sunt præcipua capita illius supplementi.

PRÆFATIO.

Occasio postulat ut quoniam mentio incidit libri quinti*, qui gravissima errandi causa Fageto fuit, heic nobile illius mendacium detegam. Ex qua cura nostra illum maximum fructum percipient eruditi quòd facilè intelligent quàm parva ei fides habenda sit in rebus magni momenti, cùm in istis levissimis immensùm aberret à vero. Ait ille dissertationem de Legatis Latinè scriptam à Marca esse anno MDCXL. antè quàm liber Optati Galli, cujus occasione scriptus est liber de concordia, prodiisset in publicum, illamque manu scriptam Cardinali Richelio & Cancellario traditam à Marca esse *de publico nil cogitante*. Hæc sunt enim Fageti verba. Quis verò de re ista dubitare posset post testimonium reverendi illius viri, qui tum adeo assiduus auctori erat ut priores quatuor libri de concordia antè manu ejus descripti sint, postquam eos Marca elucubraverat, quàm typographo traderentur? Aliter tamen se res habet. Nam tractatus iste de Legatis scriptus tantùm fuit post quatuor libros de concordia; editusque simul cum aliis statim fuisset hic quintus liber, nisi præcipitata fuisset editio operis cura eminentissimi Cardinalis Richelii, ut dixi olim in præfatione mea ad libros de concordia. Adhuc tamen illud ipsum probabo manifestissimis argumentis. Heic verò mihi lucem commodissimè præferet ipse reverendus Fagetus; qui quo tempore dissertationes istæ componebantur ab illustrissimo viro, eas, ut toties dictum est, manu sua describebat; ubi verò ventum est ad librum quintum, cujus editione supersederi placuit, operam suam interrupit, postquam aliquot tantùm paginas descripsisset quæ sunt in potestate mea. Initium itaque istius tractatus, quale manu Fageti descriptum habeo, tale est: *Liber V. cap. I. Post assertam superiore libro conservandarum libertatum Ecclesiæ Gallicanæ auctoritatem, Legatorum à latere dignitas & claritudo priorem locum sibi vindicat in his dissertationibus.* Respicit itaque ad librum quartum operis de concordia, in quo agitur de appellationibus tanquam ab abusu. Rursum dissertationem istam scriptam esse post alios libros de concordia evincit vel iste locus ex capite XIV. hujus libri V. §. V. *Cur autem in Concilio Francofordiensi hæc synodus admissa non fuerit, diximus libro II. cap. XVII.* Librum porrò istum ab auctore scriptum esse ut ederetur simul cum quatuor prioribus probant sequentia verba ex cap. X. §. I. *Sed restitutionem istam Theodoreti accuratè discutimus tomo secundo in exercitatione de judiciis canonicis Episcoporum.* Ita nos hunc locum edidimus in prima editione. Unde interim colliget lector fidem meam in edendis his libris. Cùm verò postea animadverterem hunc tractatum à primo tomo, cui destinatus erat, transisse in secundum, voces illas *tomo secundo* jugulavi ut inutiles & superfluas.

Cogitasse porrò Marcam de edenda dissertatione illa de Legatis colligitur etiam ex dissertatione de epistola Vigilii, in qua §. XII. ita scribit: *Prima enim semper fuit in synodis œcumenicis sententia Romani Pontificis; qua non expectata, nihil decerni moris erat; quemadmodum servari solebat in senatusconsultis ad orationem Principum factis, ut dicam tomo secundo de concordia sacerdotii & imperii.* Respiciebat enim ad caput septimum & octavum libri quinti de concordia.

Probant hæc, ut ego quidem arbitror, dissertationem de Legatis scriptam esse post susceptum consilium scribendi operis de concordia, Marcam porrò de publico cogitasse cùm illum scriberet, contrà quàm asserit Fagetus. Sed quod addit idem reverendus vir, Marcam dissertationem istam manu scriptam dedisse Richelio & Cancellario, omnino ridiculum est. Nam ea perfecta nunquam fuit, ob præcipitationem quam diximus Cardinalis Richelii, & vix ad quartam partem pervenit rerum quas in libro illo ponere destinaverat auctor;

ut planum est ex præfatione ejus, in qua rationem consilii sui exponit. Daturus autem non fuit ille pro sua prudentia opus imperfectum, præsertim summis viris. Si quid heic memoriæ habuisset Fagetus, si librum illum vidisset quo tempore ista scribi consentiebat, non incidisset in hunc pudendum errorem. Sed, ut video, non tractavit editionem libri de concordia quam ego procuravi; & transversum præterea illum egit impotens libido destruendi quæ à me scripta erant, tum etiam deforme obsequium quod auctoribus suis præstitit in scribenda vita illustrissimi Archiepiscopi. Simile mendacium de libro de Primatibus nos nuper deteximus in præfatione nostra ad tres dissertationes illustrissimi Archiepiscopi.

Post constitutum tempus quo liber quintus scriptus est, necessarium videtur nonnulla dicere de tempore quo tres libri sequentes elucubrati sunt. Sextus & septimus compositi Gallicè sunt anno MDCXL. traditique tum manu scripti Cardinali Richelio. Libri octavi sexdecim priora capita confecta Latinè sunt anno MDCLII. post reditum Marcæ ab Hispania citeriori. Duodecim verò ultima ejusdem libri capita, quæ continent satis uberem dissertationem de investituris & de jure regaliæ, anno MDCXL. Gallicè conscripta fuerunt. Quod ideo visum est admonere ut eatur obviam audaciæ quorundam quidvis calumniantium.

Edidi in calce harum dissertationum duo opuscula Hrabani Archiepiscopi Moguntini, quæ nondum in lucem prodierant. Cujus autem momenti sint hæc opuscula docet præfatio nostra cum illis excusa.

Denique addidi Notas meas, interdum uberes, sicubi occasio tulit, interdum breves, itemque nonnulla ecclesiasticæ antiquitatis illustria monumenta quæ hactenus latuerant.

Constitueram olim refellere per transennam ea quæ adversùs varia istarum dissertationum loca sunt objecta à Joanne Davide, Christiano Lupo, & aliis quibusdam recentioribus scriptoribus. Verùm cùm animadvertissem bonas horas posse meliùs collocari, cùm præsertim intelligerem ea esse leviuscula quàm ut aliquam curam meam mereantur, abjeci institutum illud, & paucis contentus, quæ vel tenuissima sunt, reliqua omisi. Certè difficile non erat ea omnia argumenta diluere. Sed multum temporis in ista vana disputatione consumendum erat in nullum rei publicæ literariæ usum.

Illud quoque, quamvis non sit magnum operæ prætium, data occasione addam, ostendisse me in præfatione ad opuscula illustrissimi viri falsa esse quæ de illo & de Cardinale Richelio scripsit Joannes Gerbasius in tractatu de causis majoribus, illum verò propterea vehementer adversùm me commotum statim post evulgatam illam præfationem meam, cùm destinasset mihi facere contumeliam publicam, typographorum opera, ut assolet, usum esse ut in eo loco ubi me nominaverat adderet me esse hominem leviculum & egregiè maledicum. Et tamen ego nullis eum injuriis lacessiveram, nullo contumeliæ genere affeceram. Tantùm verbis modestissimis tuitus eram famam illustrissimi Archiepiscopi, quam ille laceraverat. Possem, si vellem, ejus memoriæ justissima & æquissima de causa insultare. Illud unum mihi sufficiet, monere lectores ut consulant Ægidium de Bellamera, qui in glossa ad cap. *Afros*. dist. 98. levitatem impingit Guidoni de Baisio, qui Gallos vocaverat stolidos & leves.

Vale, lector; & cùm leges istas dissertationes, mihi bene precare, qui illas ab interitu vindicavi.

ELOGIA.

EX LIBRO CUI TITULUS, *ESTAT DES COURS ECCLESIASTIQUES*,

Auctore Joanne Bordenave Canonico & Officiali Lascurrensi apud Benearnos, edito Parisiis anno MDCXXV.

OQUENS hic auctor in cap. XII. de Joanne de Marca Vicario generali & Canonico Lascurrensi, qui officium Consiliarii in Consilio ordinario & suprema Palensi curia impetraverat, ait: *Mais quelque temps apres il resigna sa charge à Messire* PIERRE DE MARCA *son neveu; lequel par ses rares qualitez & vertus heredit aires a merité que* *LOUIS LE JUSTE*, *sçachant qu'il estoit le restaurateur & tutelaire de la religion catholique en ces quartiers, la colomne de l'Eglise, le protecteur des Ecclesiastiques, le Mecenas de ses fidelles sujets, le refuge des gens de bien, l'astre brillant du païs, l'Encyclopedie ou l'intelligence parfaite de toutes sciences, fit de son propre mouvement l'erection d'une charge extraordinaire de President au Parlement de Pau, dont il l'a gratifié en reconnoissance de ses bons services, & l'a pris pour son Conseil auprés de ses Gouverneurs & Lieutenans generaux de Bearn & de Navarre. Ces mots tres-veritables couchez à l'honneur de ce grand & devot personnage, qui n'ayant encore atteint l'aage de trente ans surpasse en merveilles tout ce que nous sçaurions apostropher de luy, soient dits par occasion & comme en passant.*

Vir clarissimus Joannes Samblancatus in confutatione Parænetici ad Gallos de schismate cavendo pag. 13.

AT enim multis honorum insignibus empta est opera & manns ad facinus quod comparatur & ad jura & auctoritatem Patriarchæ diligenter perscribenda, ut eum nascentem velut pretiosi panni & ornamenta excipiant. Quænam hæc tua, Optate, vanitas & inconstantia? Consiste alicubi, & apud te statue qualem fingere velis Patriarcham. Si nullo jure, nullo privilegio, ne calatis quidem totius Galliæ comitiis creari potest, cur perturbaris? Quid est quòd unum hominem ingenio validum tanto partui suffecturum timeas? Si causa est aliqua & arcana potestas quibus hæc dignitas non minùs apud Gallos quàm in aliis gentibus possit institui, ô stultitiam timoris tui! Incautos admones, & abscondenda profiteris. Arcessis quæ metuis; irritas cupiditatem, non coërces licentiam; magister es flagitii, non hostis. Sed ut cominus confligam, vir ille eruditus majora habuit aulæ invitamenta, & admirabili sapientia, studio in remp. penè singulari, & incredibili rerum cognitione, in sanctiore Concilio locum obtinuit, & summa cum gravitate & dignitate tuetur. Ea autem est disciplina & fidei in Deum integritate ut aliis studiis, quibus mirificè præstat, nullum penè ad laudem locum relinquat. Quumque in mediis impietatis & rebellionis fluctibus versaretur, parsque maxima popularium à Deo, alii à Rege deficerent, in remp. & religionem pari fide extitit, & tanto ante quàm de schismate sermones moverentur, Præsidis insulas, constantis & pii animi præmia quæ dari poterant amplissima, accepit. Quæ quum ita sint, quæ vis à consuetudine prioris vitæ, à diuturna possessione innocentiæ momento temporis abduxit? Quæ causa mores & naturam ipsam repentè mutavit? Neque enim inveterata virtus tam subitò in pravum deflecti potest ut idem nunc in cœtu catholicorum sanctissimo, in celeberrimo religionis

domicilio, Rege Chriſtianiſſimo audiente, belli adversùs auctoritatem ſummi Pontificis ſuſcipiendi lituus ſit, quem ætatis curſus ſanctè & innocenter uſque ad hoc tempus explicatus non tantùm extra ſuſpiciones perverſæ & nefariæ disjunctionis ſed etiam procul à ſermonibus debuit collocare. Sed de tanto viro non ſunt plura diſputanda.

Epiſtola clariſſimi viri Joannis Ludovici Guezii Balzacii ad illuſtriſſimum virum PETRUM DE MARCA; *qua illi grates agit ob miſſum librum de concordia ſacerdotii & imperii.*

A Monſieur de Marca Conſeiller du Roy en ſes Conſeils d'Eſtat & Privé.

MONSIEUR,

Apres vous avoir dit que j'ay receu avec beaucoup de reſſentiment l'honneur que vous m'avez fait, il faut que je vous die de plus que je prens part à l'honneur que vous faites à noſtre ſiecle, & qu'il me faſcheroit bien de mourir ſans avoir veu voſtre travail en ſa derniere perfection. Ce travail, Monſieur, ne ſera pas une vaine montre de ſcience, ny un ſimple ornement des Bibliotheques. Ce ſera une piece neceſſaire à l'ordre des choſes, & qui manquoit à la gloire de la France. Il embellira tout enſemble le Public, & fortifiera l'Eſtat. Les Rois le conteront parmy leur Domaine, ou le mettront au nombre de leurs treſors. Et ſi dans une profonde doctrine vous n'aviez une plus profonde humilité, vous me permettriez de le preferer aux Bouclers tombez du Ciel, aux Images eſtimées fatales, & aux autres Gages ſacrez de la grandeur & de l'éternité des Empires. Mais vous ne voulez pas qu'on aille ſi haut pour l'amour de vous, & vous n'avez garde de vous preſenter vous-meſme avec tant de pompe. Le tiltre que vous avez donné à voſtre beau livre eſt moins ſuperbe & moins figuré. Il ne menace pas le Monde par une inſolente metaphore, quoy que ſa modeſtie promette pourtant ce qu'il n'y a qu'une parfaite intelligence qui puiſſe tenir. Vous entreprenez, Monſieur, le plus grand accommodement dont on ait oüy parler depuis qu'il y a des querelles ſur la terre: Et bien que la Preſtriſe & la Royauté ſoient deux Puiſſances naturellement amies, voire deux filles d'un meſme pere, elles ſont ſi ſouvent broüillées enſemble par les intereſts de leurs domeſtiques qu'il ſeroit difficile à l'Equité meſme de reüſſir en cette reconciliation. Il eſt beſoin pour cela de garder un temperament dont la chaleur Françoiſe n'eſt guere capable, & beaucoup moins le faſte Romain. Il ne faut ny un eſprit d'eſclave, ny un eſprit d'ennemy. Il faut une ame remplie de lumiere & vuide de paſſion. Il faut reconnoiſtre le pouvoir du Roy, & deferer à l'auctorité du Pape; mais il faut dépendre abſolument de la Verité, qui eſt la ſuperieure du Pape & du Roy, & la plus forte des choſes du monde. Quelle gloire vous ſera-ce ſi on croit que c'eſt elle ſeule que vous avez eü deſſein d'obliger, & ſi on dit que vous avez defendu ſes droits comme ſi vous eſtiez à ſes gages & que vous euſſiez receu d'elle le commandement d'eſcrire des livres. La belle choſe, Monſieur, que d'eſtre appellé un jour L'HOMME DE LA VERITE'. *Je n'ay rien apperceu en vos Eſcrits qui puiſſe nuire là-deſſus à vos eſperances & à une ſi noble pretenſion, ſi vous l'avez euë en eſcrivant. Rien n'y ſent le laſche ny le rebelle. Et quoy que je n'aye encore conſideré que les dehors de l'Ouvrage & deux ou trois pieces de l'Entrée, je n'ay pas laiſſé d'en comprendre le merite en gros. J'ay veu d'abord que voſtre ſcience eſt ſage, que voſtre liberté eſt diſcrete, & que voſtre zele n'eſt pas aveugle. La pluſpart des livres ſont remarquables par le defaut de ces qualitez; & la pluſpart des lecteurs ſe paſſent aiſément de ces qualitez, quand ils ne les trouvent pas dans les livres. Pour moy, je ne cherche plus autre choſe, depuis que mes cheveux gris m'ont adverty de chercher le ſolide & le ſerieux. Mais particulierement, Monſieur, j'eſtime ſi fort cette ſageſſe ſçavante que ſans elle je ne ſçaurois eſtimer ny tout le Latin de Baronius, quand il y en auroit des montagnes, ny tout le Grec de Caſaubon, quand il ſeroit plus Attique qu'Athenes meſmes, ny tout l'Hebreu & l'Arabe de Scaliger, quand il en ſçauroit plus que les Rabins & que le Muphty. Par cés appas du bon ſens & de la raiſon, ſi bien preparé, vous emportez mon eſprit, apres avoir gagné mon cœur par un autre charme; & je ne ſuis pas moins en cecy voſtre partiſan que d'ailleurs je ſuis obligé d'eſtre*

MONSIEUR,

Voſtre &c.

Le 6. Aouſt 1641

Ex libro Gallico cui titulus *Traité de l'Abus*, auctore Carolo Fevret.

EX PRÆFATIONE.

LOQUENS hic auctor de colloquio quodam inter ipsum & Serenissimum Principem Henricum Borbonium Condæum, qui Fevretum interrogaverat an aliquis fuisset qui de appellationibus tanquam ab abusu tractasset ex professo, ait : *Et adjoustay qu'un des grands hommes de ce siecle, autant en doctrine qu'en experience, avoit entrepris un Ouvrage qu'il avoit intitulé* DE CONCORDIA SACERDOTII ET IMPERII, *où il remontoit jusques aux sources, pour dans la suite des siecles rechercher curieusement les plus insignes contentions qui se fussent meuës entre les Puissances spirituelles & temporelles, & par la verité puisée dans l'histoire des Conciles & des Aucteurs plus celebres qui vivoient & qui avoient écrit au temps mesme que ces controverses s'estoient agitées, fait voir en quoy l'une des jurisdictions avoit envahy & usurpé les droits de l'autre ; mais que ce grand Personnage avoit laissé l'Oeuvre imparfait, lequel (s'il eust esté conduit à sa fin) pouvoit donner un grand acheminement, tant à la connoissance des entreprises, que des remedes convenables pour les arrester. Alors ce Prince, apres avoir beaucoup estimé la personne & le merite de l'Aucteur, fit deux ou trois tours ; puis en un moment retournant à moy : Tenez pour tout asseuré (me dit-il) que pour parler de l'Abus certainement, il suffiroit &c.*

Epistola celeberrimi & eruditissimi viri Hieronymi Bignonii regii in Parlamento Parisiensi Advocati scripta ad illustrissimum virum Petrum de Marca Archiepiscopum Tolosanum die XIV. Aprilis MDCLV.

MOMSIEUR

Je repute à singuliere faveur, comme certes j'en ay eu grand' joye, de voir qu'il vous ait pleu avoir mon advis de chose qui vous touche & vostre dignité. C'est un témoignage d'estime que je ne merite point, & une preuve asseurée de l'honneur de vostre amitié & d'une parfaite confiance. Je reçois cette cy en grace, & vous supplie de me la continuer. Mais l'autre me donne tant de confusion que je m'en plains à vous de vous-mesme, au lieu de vous en remercier. Et s'il m'est permis de passer plus outre sans blesser par trop de familiarité le respect que je vous ay voüé, je vous dirois volontiers que vous vous raillez quand vous vous feignez demander consesl à une personne telle que je suis, vous, dis-jo, qui estes un fonds inespuisable de tout ce qui se peut sçavoir, & qui enseignerez toute la posterité par vos doctes écrits. Pour le mieux & plus doucement interpreter, je croy que voulant me conserver l'honneur de vos bonnes graces & m'en donner de nouvelles asseurances, vous avez pris cette occasion pour ne me faire pas un simple compliment, mais vous servir de cette maniere de mystere ou de figure, comme dans les choses sacrées, pour representer vostre disposition interieure & servir de gage de vostre amitié. C'est de ce chef que je vous remercie tres-humblement, comme de chose dont je fais capital, & que je souhaite avec plus de passion, & j'ose dire avec ambition; parce que je vous confesse que je feray tousiours vanité d'estre creu aimé de vous ; & ne refuseray jamais pour mon advantage les témoignages que vous en rendez, quoy qu'ils soient plus charitables que veritables. Mais de plus, je souhaiterois que vous y fussiez trompé le premier, par ce principe de charité qui croit tout, afin d'estre tousiours mieux aimé. Apres cela, j'ose vous dire que je me resioüis de vous voir en cette disposition de paix & d'accommodement, comme une personne qui soustient courageusement sa dignité, mais par necessité de charge, sans chercher noise, ny s'amuser à toutes ces puntilles de ceremonies qui divisent les corps & aigrissent les esprits. Au fonds, je tiens vostre pretention toute bonne &c.

Mais revenons au proverbe, Sus Mivervam, *pour me renfermer dans le neant de mon ignorance, & en mesme temps dans ce profond respect qui me fait estre & dire pour jamais*

MONSIEUR

Vostre tres-humble & tres-obeïssant serviteur
& ancien confrere H. BIGNON.

R. P. Ludovicus Cellotius in appendice Concilii Duziacensis.

NOVAM litis veteris memoriam refricant acta ejus integra, quæ debemus ego tuque humanitati illustrissimi & reverendissimi D. Petri de Marca Archiepiscopi Tolosani, cujus virtute seculum nostrum fruitur, doctrinam sequentia prædicabunt.

Vir clarissimus Franciscus de Roye Antecessor Andegavensis in Vindicatione epochæ Vercellensis Concilii adversùs Berengarium.

CUM non ita pridem editionis honore donassem vitam, hæresim, & pœnitentiam Berengarii Andegavensis Archidiaconi, videbar omne tulisse punctum, quòd in illud opusculum incidisset MAGNUS ILLE TOLOSANUS ARCHIEPISCOPUS. Immo & eram favente invidia felix quòd huic meæ paginæ publicum ψήφισμα tanti viri accessisset, eoque vindice nec Probum timebam.

Vir clarissimus Henricus Valesius in præfatione ad Eusebium.

CETERÙM ad invitandos lectores in ipso operis vestibulo doctissimam epistolam collocavi quam illustrissimus ac reverendissimus Archiepiscopus Tolosanus Petrus de Marca, vir divinarum humanarumque rerum scientia instructissimus, ad me scripsit de prima evangelii prædicatione in Gallia. Quicquid igitur tædii ac molestiæ ex lucubrationum mearum lectione contraxerint studiosi, id hujus epistolæ eruditione & amœnitate facilè detergent.

R. P. Philippus Labbeus in pag. 78. tomi primi amplissimæ collectionis Conciliorum omnium.

NE verò leviter tantùm ac dicis causa videamur meminisse illustrissimi ac reverendissimi PETRI DE MARCA Parisiensis Archiepiscopi, omnium juris pontificii consultorum eruditissimi, placet hic in observationis nostræ subsidium & veritatis canonicæ adversùs quosdam scriptores firmamentum intexere integrum caput quintum libri tertii admirandi prorsùs operis de concordia sacerdotii & imperii: *Antiquo juri &c.*

Idem pag. 192. ejusdem tomi primi Conciliorum.

UNUM hic tantummodo subjungam, me libros illos octo (constitutionum apostolicarum quæ tribuuntur Apostolis ac sancto Clementi) à peregrino solo, cujus extremæ margini jacent insiti plerisque incogniti, avulsos erutosque in proprium nativumque locum transtulisse, cùm mea sponte incitatum, tum clarissimorum virorum consilio atque auctoritate fretum, præsertim verò illustrissimi ac reverendissimi PETRI DE MARCA Archiepiscopi Tolosani, à Christianissimo Rege ad archiepiscopatum Parisiensem die XXVI. Februarii hujusce anni MDCLXII. nominati, & à summo Pontifice die V. Junii cum maxima meritorum ejus commendatione translati: quem, si hæc studia præcipuè spectaveris, eruditorum nostri seculi principem appellasse nunquam pigebit. Sed heu! dum ista typis parantur, die XXIX. Junii ejusdem anni ad superos abiit, bonis eruditisque omnibus inconsolabiliter lugentibus.

Illustrissimi Episcopi Monspeliensis Epistola ad Stephanum Baluzium.

FRANCISCUS Episcopus Montispessulani Baluzio suo S. P. Gratas accepi literas tuas; gratissimas dicerem, nisi de amicissimi mihi viri morte luctum renovarent. Annquam enim necessitudinem, quæ nobiscum intercedebat, morte dissolutam non lugere nequeo. Meministi earum lacrymarum quas inter amplexus mutuos, dum vale ultimum apud Fontem-Belliaudi diceremus, præsagus futuri illius amor expressit, quibusque me totum perfudit; easque dum in memoriam revoco, vix ipse à lacrymis & gemitibus abstineo. Fatebor tamen, mi Baluzi, primas, quas misisti, ejus epistolæ chartas quam de vita tanti viri ad nostrum Sorberium scribis, renovando dolorem, aliquantulùm illum levasse. Nam ejus animi imaginem elegantiori stilo veriùs depingis quàm ille tuus pictor Batavus vultum ejus & habitum corporis ea in tabula quam mihi discessuro Marca noster dedit, meam vicissim accipiens, penicillo suo delineavit. Doleo tamen semper non tam defuncti sortem quàm nostram. Etenim ille, ut spero, vivit felix inter beatas mentes; & nos adhuc inter syrtes & scopulos in hoc pelago navigamus, incerti quò navis nostra appulsura sit. Beatum etiam illum prædico, quòd licèt in omnium animis vivere debeat, industria tua & scriptis tuis apud posteros semper victurus sit. Perge itaque, & ex iniquis epistolæ spatiis egrediens, dignum tanto viro opus agredere, ac per latum virtutum ejus campum liberiori stilo decurre. Ne defraudes expectationem publicam dissertationum earum fructu quas olim edidit, quasque apud te illum morientem deposuisse intelligo. Si ad secundam, quam meditabatur, libri de concordia sacer-
Vide lib. 2. cap. 2. §. 3. dotii & imperii editionem animum appellis, mitto tibi additamentum, quod autographum ejus habeo; cujus rationem tibi reddere non me piget. Cùm commentario de veteris Ecclesiæ Gallicanæ libertatibus, ut loquimur, ejusdem Ecclesiæ comitiorum jussu incumberem, incidi in locum ejus scriptoris anonymi qui ementito Gallicanæ libertatis propugnandæ titulo, librum nota censoria jam olim adustum, regia sanctione proscriptum, ac perpetuis tenebris damnandum, in lucem edere ausus est. Illo falsam thesim, scilicet laïcorum æquè ac clericorum cœtum Ecclesiam Gallicanam componere, ejusque communi decreto publica ejus Ecclesiæ negotia decidi, & non solùm Episcoporum judicio, ad quos propositionem de difficilibus negotiis, quæ ad ipsorum vocationem spectant, tantùm pertinere scribit, & auctoritate amici nostri fulcire nititur. Quamvis fraudem scriptoris facillimè detegerem, & delusam ejus mentem in æquivoco, ut loquuntur logici, cùm libertatis tum Ecclesiæ nomine animadverterem. Alia est enim significatio Ecclesiæ, dum fideles omnes complectitur, ut & libertatis, qua singulos fonte baptismatis renatos Christus donavit; alia Ecclesiæ, quæ etiam apud antiquos scriptores solum clericalem ordinem, ut & libertatis, quæ jus & facultatem seu potestatem universam regendi Ecclesiam sacerdotali ordini, in primis Petri Apostolorum Coryphæi successoribus divina constitutione tradita, comprehendit. Quam non solùm fallaciam, sed illam etiam quam idem scriptor cœtus universi populi Gallicani, quos Statuum regni cōmitia vulgò nominamus, cùm Episcoporum Conciliis permiscens, eo colore, quòd synodi nomine uterque cœtus nuncupetur à scriptoribus ejus ætatis qua secundæ & tertiæ stirpis regiæ Principes imperium habuerunt, invictis argumentis, cùm ex ipsius anonymi laciniis, tum ex probatæ auctoritatis scriptoribus, in amplis meis commentatiis manifestam omnibus fecisse mihi persuadeo. Adivi tamen amicum nostrum; & ostenso fuco obscuri hominis illius, qui ne pœnas criminis lueret, & majori securitate in Christi sponsæ dotem præcipuam, scilicet libertatem, impiè debaccharetur, fictitium titulum operi suo affixerat, rogavi amicum ut ipsemet doctrinæ suæ vindex esset. Annuit libenter, ad viri deliramenta subridens; & postridie dedit mihi chartam, cujus pariculum tibi mitto. Eo itaque, mi Baluzi, utere; & si placet, vel vitæ historiæ, vel operi de concordia insere. Plura de tanto viro scriberem, quæ ex longa necessitudine mihi soli, ut reor, nota sunt; sed ea majoris otii sunt, & tuæ suavissimæ literæ me inter natalis Domini solemnia tam in Missis quàm in concionibus ad populum adeo occupatum deprehenderunt ut vix amanuensi, quem probè cognoscis, in effigiem amici nostri magis oculis intentus quàm animo his dictandis attentus hasce lineas dictare possim. Me ergo ama semper, & vale. Montispessulani sexto Kalend. Januarii anno MDCLXII.

EPISTOLA

EPISTOLA EMINENTISSIMI CARDINALIS CORRADI AD STEPHANUM BALUZIUM.

Perillustri & admodum Reverendo Domino D. Stephano Baluzio Canonico Remensi.

PERILLUSTRIS ET ADMODUM REVERENDE DOMINE.

Acceptæ profectò mihi fuerunt litteræ tuæ, Baluzi erudite. Nam hominis recti studiosi, atque ejus qui præclaræ memoriæ PETRI DE MARCA istius civitatis Archiepiscopi summa mecum, dum in humanis agebat, amicitia juncti discipulus extitit, sinceræ humanitatis officia præ se ferunt. Quòd autem epistolam miseris à te conscriptam, qua doctissimi ac piissimi illius Prælati mores vivendique rationem ac res gestas scriptisque mandatas enarras, hoc gratissimum omnino fuit. Quippe veram præ oculis meis exhibet tanti viri effigiem: cujus quoniam viventis amplexibus ac suavissima perfrui consuetudine magna locorum distantia vetuit, nunc vita functi illustria monumenta virtutis assiduè contemplari licebit. Nam illius vitam probatissimam optimo cuique exemplar & memoriam omnibus seculis recolendam meritò dixerim. Agamus itaque, mi Baluzi, ut quæ vir præstantissimus scriptis suis edocuit, & quæ à cæteris scribenda ipse fecit, nos quoque pro viribus imitemur; ut vinculis demum hujus humanitatis soluti, vita cum eo (ut sperare fas est) fruamur æterna. Quod faxit D. O. M. à quo veram precor tibi felicitatem. Romæ VII. Kal. Aprilis MDCLXIII.

D. V.

Ad officia paratissimus
J. Cardinalis CORRADUS.

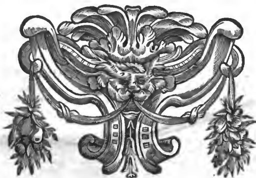
CLARISSIMI VIRI JOACHIMI PASTORII HISTORIOGRAPHI Serenissimi Regis Poloniæ Casimiri epistola ad clarissimum virum Antonium Baluzium Varsaviæ regio lateri assistentem.

Generosissime Baluzi, Domine & amice honoratissime.

VITAM magni viri Petri de Marca Archiepiscopi Parisiensis descriptam à plurimùm reverendo agnato tuo Stephano Baluzio Canonico Remensi cum gratiis remitto tibi, postquam illam non sine magna animi voluptate perlegi. Quippe qui singulari & quodammodo insita inclinatione feror ad hoc genus monumentorum quod insignium virorum virtuti actionibusque donat præmium immortalitatis, ceteris verò mortalibus exemplum ponit quod imitentur ac veluti face prævia ducantur in similem veræ gloriæ tramitem. Si quis autem hominum sacra dignitate illustrium, Petrus utique ille hanc docti penicilli operam meritus est, cui de civilium honorum statione in ecclesiasticam transgresso vitæ color non unus, nunquam tamen nisi pulcherrimus fuit. Utique enim is experrectæ indolis vigorem, suavem ad devinciendos animos genium, indefessam ad res laudatissimas industriam, doctrinam, prudentiam, dexteritatemque in agendo, perpetuum denique in augendo virtutis & sapientiæ regno studium ostendit. Certè, ut ex agnati tui elegantissima epistola, vera nimirum tanti viri effigie, intelligi potest, nunquam ille quievit, sed semper & faciendo magna & scribendo utilem se orbi juxtaque admirabilem reddidit, amator juxtà cultorque omnium qui aut facerent aut scriberent æternitate digna. Video de Rege suo, video de rep. sacra, literaria, civili optimè meritum. Video rebus præsentibus ita intentum fuisse ut simul multa egregia in abysso vetustatis morientia aut jamjam moritura eueret de tenebris, venerandisque adeo priscorum temporum ruderibus & suum seculum & futura instrueret ornaretque, eo ipso profectò dignissimus immortalitate quòd quicquid immortalitate dignum crederet, id, quantum in se erat, non pateretur mori, & ideo immortalitatis magistros, etsi ipsos

mortales, diligeret foveretque ipse eorum & dux indefessus & exemplar consummatum. Utinam plures ei similes in omnibus regnis reperiantur aut fiant lectis tanti viri vestigiis quæ agnatus tuus & descripsit epistola sua, & majori opere quod promittit descripturus est. Aut fallimur vehementer, aut meliùs longè efflorescent res humanæ, ac seculum, quod totum ferreum aut luteum est, ad aureum propiùs accedet. Prorsùs aureum enim propter adultam & prævalidam hominum pravitatem vix in his terris promittere nobis audemus. Vale, magne amice, atque hunc ineuntem annum auspicatò incipe & decurre. Dat. Varsaviæ Cal. Januarii anno MDCLXVII.

Tuæ generositati addictissimus Joach. de Hirtenberg
Past. Reg. Maj Secret. & Historicus.

VITA ILLUSTRISSIMI VIRI PETRI DE MARCA ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS.

SCRIPTORE STEPHANO BALUZIO TUTELENSI.

INTER multiplices rerum humanarum casus, quibus hæc vita nostra obnoxia est, nihil nobis gravius accidere posse certum est quàm eorum qui nobis cari fuerunt exitus, quantumvis maturi & felices videri possint ob longam ætatem, gestos honores, genus, divitias, patriam incolumem, & cetera felicium argumenta. Sed tamen superstitibus magni solatii loco est suavissima magnorum virorum memoria; quæ & statim post eorum abitionem sacrosancta est, & in æternitate temporum vivet, posteritatem non reformidans. Cùm verò ad omnes pertinere possit istud solatii genus, tum præcipuè eorum est qui cùm familiaritate conjuncti fuissent cum magnis viris, eorum gesta moresque posteris tradere instituunt. Mihi certè vitam illustrissimi ac celeberrimi viri & omnium seculorum memoria digni Petri de Marca Archiepiscopi Parisiensis ante hos quadraginta annos scribenti mira quædam suavitas & delectatio aderat, in recenti quamvis dolore, cùm irem per tot illustria facinora ab eo patrata & per memoriam ingentium ejus virtutum. Grande deinde mihi solatium accessit ex ea quæ hunc meum librum secuta est virorum clarissimorum approbatione; quorum etiam plerique mihi gratias egerunt, optare se interim significantes ut quæ delineata tantùm erant in hoc opere, fusè in altera editione explicarentur. Quo loco exultandum mihi in primis esse video ob præclarum testimonium mihi redditum ab eo qui nuper Romanam Ecclesiam sanctissimè ac sapientissimè rexit Clémente Papa IX. ad quem, tum Cardinalem Rospigliosium nuncupatum, cùm libri istius mei exemplum misissem, ut ad virum quem Marca plurimi semper fecerat, ille pro sua singulari humanitate conatum illum meum approbavit, simulque hortatus est ut idem argumentum fusiore stylo pertractarem. Lubet heic integram hominis excellenti ingenio præditi & multa rerum ac bonarum literarum cognitione imbuti epistolam describere quam ad me tum scripsit.

PERILLUSTRIS *& admodum reverende Domine. Non diffiteor illustrissimi viri Petri de Marca Parisiensis Archiepiscopi mortem acerbam mihi & luctuosam fuisse, cum nefas esset non dolere Præsulem religione & doctrina eximium, apostolicæ sedis observantissimum, & in magno auctoritatis gradu positum, alienissimo Christianæ reipublicæ tempore nobis ereptum. Gaudeo nunc eum à dominatione tua tam vivis eloquii coloribus egregiè depictum, & propè ab interitu vindicatum, dum sapientissimi Præsulis vitam eximia elegantia tam affabre delineasti. Quòd autem non minori humanitate meo de illius virtutibus testimonio tantum tribuere volueris, ingentes*

tibi habeo gratias, eruditissime vir. Reliquum est ut fusiore stylo, quemadmodum facturum te spondes, idem argumentum pertractes ad jugem posteritatis memoriam & Gallicana Ecclesia laudem. Ceterùm benevolentia tua significationibus tam propensa voluntate respondeo ut nihil prætermissurus unquam sim quod in ipsius commoda proficisci à me possit, & dominationi tua cuncta fausta ac felicia ex animo deprecor. Roma V. *Martii* MDCLXIII.

Studiosissimus dominationis tua J. Cardinalis ROSPIGLIOSIUS.

TANTI Pontificis imperio fretus, tum doctissimorum hominum adhortationibus incitatus, considerata etiam malignitate ultimorum temporum, quibus bonæ illustrissimi Archiepiscopi famæ periculum imminet à domesticis & propinquis, rursum, quasi à calce ad carceres revocatus, decurrere spatium institui, necessario videlicet argumento. Hactenus enim ejus famam externa maledicentia verborum contumeliis laceraverat; à nullo hacte- Boet. lib. 3. de consolat. philos. nus familiari inimico, qua peste nulla ad nocendum efficacior esse potest, à nullo hoste domestico fuerat impetita. Exortus est subitò vir reverendus Paulus Fagetus Presbyter Benearnensis, apud Marcam, cujus erat consanguineus, à prima statim pueritia altus & educatus, ac studiis literarum ab eo admotus, credente viro optimo posse doctorum ac Quintil. lib. 1. c. 1. præceptorum ope mitigari etiam infelicissima ingenia. hebetes enim & indociles, ut Quintilianus ait, non magis secundùm naturam homines edi quàm prodigiosa corpora & monstris insignia. Exortus est inquam subitò Paulus Fagetus, ætate quidem senex, sed novus ac novitius omnino scriptor: qui cùm anno demum ætatis suæ sexagesimo animum à cura faciendæ rei transtulerit ad scribendum, edito nuper in publicum libro de vita illustrissimi Archiepiscopi nihil prius aut antiquius habuit quàm ut famam ejus omni crudelitate laceraret; ingratus & impius, si prudens ac voluntarius fecit; imprudentissimus verò, si tum maximè laudari à se Marcam existimavit cùm maximè conviciis proscinditur & impostura vexatur. Illam inconsideratissimam ac dementissimam improbitatem retundere animus est, non odio aut invidia adversùs Fagetum, sed ut gloriam excellentissimi viri tutam præstem ab istius temeritate. Sentio enim atque intelligo hanc mihi curam incumbere ut ulciscar injurias mei Archiepiscopi, cui quicquid hoc est bonarum literarum quod in me est totum debeo; quippe qui, cùm me unicè diligeret, multum operæ posuit ut ego bonis studiis atque artibus expolirer; denique qui mihi famam suam visus est commendare moriens, cùm mihi dono dedit schedas ac lucubrationes suas, earumque editionem mei arbitrii esse voluit. Parcant ergo mihi manes tanti viri si in necessaria eaque justissima defensione asperiùs interdum ac vehementiùs in consanguineum ejus insurgere ac invehi videbor. Vellem equidem omnem verborum asperitatem fugere. Sed ipse me cogit acrem esse ac vehementem, qui hominem de universa Ecclesia, de florentissimo hoc regno, de Fageto ipso, & de me quoque optimè meritum per summam vel audaciam vel imprudentiam traducit.

Constituto semel istius libri consilio & ratione, antè quàm destinata componam, illud quoque admonendos esse putavi lectores, non imitaturum me reverendum illum virum, qui & vagitus infantis memorat & crepundia, incredibilem librorum aviditatem in eo commendans qui adhuc in cunis attinebatur. Omittam quoque narrationem ludorum quibus puerilis ætas oblectabatur, sive aucupium illud coturnicum erat, sive alius generis. Sit hæc diligentia hominis otio suo abutentis. Nobis enim, qui præclara tantùm magni viri facinora, & ex quorum commemoratione aliquid utilitatis in publicum redundare potest, enarrare instituimus, ista pro vanis habentur & indignis quæ in hanc historiam referantur. Hominis vitam scribimus, non infantis, non pueri, hominis autem non vulgaris, sed primarum in republica partium, denique talis qualem demonstrat Tacitus in vita Agricolæ. Hic enim cùm soceri sui viri clarissimi vitam scribere destinasset, transcursis raptim pueritiæ & adolescentiæ ac juventutis annis, citò se ad illustria viri facta dictaque convertit, ratus inutilem ac superfluam esse omnem aliam diligentiam.

Scio argumentum istud à me susceptum tantæ esse dignitatis ut scriptorem desideret eloquentissimum simul & eruditissimum, adeoque ausum esse me multum supra vires meas. Sint hæc sanè vera. Sed quoniam historia quoquo modo scripta delectat, nemoque hodie est cui tam bene notus fuerit Marca quàm mihi, præsertim in his quæ spectant ad studia literarum, putavi debere me hanc curam sanctæ illius memoriæ, & laudaturos propterea Cujacius lib. 2. Observ. cap. 9. æquos lectores hunc meum honestissimum conatum. *Quid enim honestius est*, ut magni viri verbis utamur, *quàm eorum excitare memoriam qui omni doctrina exculti & exornati aliquando vixerint?* Eum enim virum, ut ad Athanasium Athanasii Episcopi Ancyrani patrem scribebat Basi- S. Basil. epist. 54. lius magnus, qui scientiarum disciplinæ plurimum operæ navavit, gentiumque & urbium principatus gubernavit, & ad magnam progenitorum virtutem zelo quodam ferebatur, etiam quod ad vitam attinet, exemplum virtutis proponi posse puto.

Quòd si cuipiam jejuna nimis videatur tota ista narratio, tuebor me exemplo sancti Hieronymi: qui Nepotiani vitam scribens, his omnino verbis alloquitur lectorem: *Et sicut hi qui in brevi tabella terrarum situs pingunt, ita in parvo isto volumine cernas adumbrata non expressa signa virtutum, suscipiasque à nobis non vires sed voluntatem.* His ita præfatis, descendamus nunc ad rem ipsam.

I. MONTES Pyrenæos, quà Gallias ab Arragonibus Navarrisque disterminant, accolunt Benearni, Gallica gens, sed quæ tamen aliquid admixtum habet Hispanici moris. Vetus illic & illustris est familia Marcarum; in qua sexcentis ferme abhinc annis militari

fama claruit Garſias Marca Præfectus equitum Gaſtonis Benearnorum Principis quum is anno MCXVIII. Cæſarauguſtam Arragonum civitatem obſedit cepitque ; ut ex archivo Eccleſiæ beatæ Mariæ Columnenſis (vulgò *Nueſtra Señora del Pilar*) apud Cæſarauguſtam collegit Melchior Solerius Abbas Canigonenſis, auctor Hiſpanus. Poſteri ejus, ut ex monumentorum fide conſtat, militaribus & ipſi ſtudiis inclaruerunt, avitæ erga Principes ſuos fidei & reverentiæ retinentiſſimi, & memores Garſiæ gentis auctoris, donec alternantibus rerum humanarum vicibus inter togatos haberi cœpere circa annum milleſimum quadringenteſimum quadrageſimum. Ea enim tempeſtate præclarus in primis fuit Petrus de Marca, vir in jure conſultiſſimus : qui negotiorum procurationi generali in univerſis Principis ſui ditionibus admotus eſt, & ad præſidentiam conſiliorum ejus tandem evectus. Non immorabor in recenſendis Petri poſteris, ne nunc longiùs incepto abierim. Memorabuntur autem in tempore quum opus iſtud meum de vita illuſtriſſimi Archiepiſcopi fuſiori ſtylo tractabitur. Hunc interim libellum honori ejus deſtinatum, tametſi incondito ſermone ſcriptum, profeſſione pietatis excuſatum iri ſpero.

II. Ex ea igitur generis claritate in Benearnis ortus eſt Petrus de Marca, in oppido Gantenſi, haud procul urbe Palenſi, IX. Kalendas Februarias, anno MDXCIV. patre Jacobo, matre Catharina Larteta ſingularis exempli femina. Septimo menſe editus, cùm in imbecillo tenuique corpuſculo vires ad ſugendum non adeſſent, lactis in os immiſſione primum vitæ menſem tranſegit. Dein acceſſere ad mammas labella, ſuetoque infantium more nutrimentum hauſit. Verùm cùm ipſe vix quadrimeſtris eſſet, nutrix gravida effecta, puero mammam præbere prohibita eſt : quem cùm à ſe divelli eo prætextu ægrè pateretur, lac caprinum muliebri melius eſſe dictitans, quo utentes ruſticorum pueri ad eam qua vigere ſolent corporis firmitudinem perveniunt, eò traxit parentes ut ſinerent eum lacte caprino per reliquum infantiæ tempus educari. Ea tempeſtate Calviniſmus fœdè graſſabatur in Benearno, ubi catholicæ religionis publica profeſſio jam ab anno MDLXIX. publico edicto vetita erat ; expulſis inſuper ſacerdotibus Dei, atque omni ritu ſacrorum in exilium acto, ne quid uſquam priſcæ religionis occurreret. Et cùm intelligerent pauci qui ſupererant catholici unum eſſe in Eccleſia baptiſma, quod ritè quoque ab hæreticis uſurparetur, liberos ſuos, ob penuriam ſacerdotum, miniſtris hæreticorum tingendos offerebant, peſſimo exemplo. At non Jacobus filium ſuum citra conſcientiam Preſbyteri voluit baptizari ; ſed extra fines patrios deferri curavit, in diœceſim videlicet Tarbienſem, ubi Romana ſacra publicè colebantur nullo contradicente. In monaſterio igitur ſancti Petri Generenſis à monacho Benedictino, qui tum ex uſu priſco parochi officium illic implebat, baptizatus, Petri nomine donatus eſt. Sed hauddubiè prætermitti non debet bonum illum monachum in modum oraculi addidiſſe baptiſmi ceremoniis celebrem illam Jeſu Chriſti ſententiam : *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Sciant quibus moris eſt fortuita aſpernari ineſſe illis interdum aliquid fatidicum, quod neque tolli neque mutari fas eſt. Nam ſecundùm imprudens monachi effatum fic Marca per omnem vitam, etiam matrimonii curis illigatus, ſtuduit fidei catholicæ adversùs hæreticos ſtabiliendæ rebuſque Eccleſiæ conſervandis ut jam anno MDCXXV. haud multùm triginta annos egreſſus, reſtaurator tamen & tutelaris catholicæ religionis in Benearno, columna Eccleſiæ, perſonarumque eccleſiaſticarum protector, publico elogio dictus ſit à clariſſimo viro Joanne Bordanova Canonico Laſcurrenſi in libro tunc Pariſiis edito de ſtatu tribunalium eccleſiaſticorum, qui in omnium manibus verſatur, cujuſque nova dein editio ante hos quinquaginta annos prodiit. Neque deſtitit poſtea, quum poſt mortem amantiſſimæ uxoris ex Parlamento Palenſi, ubi Præſidis munere fungebatur, in ſacrum conſiſtorium adlectus eſt quin res & perſonas eccleſiaſticas ſuo ſemper favore præſidioque confoveret. quod & majori pondere confecit poſtquam beneficio piiſſimorum Regum ad Conſoranenſem primùm, dein ad Toloſanam ac Pariſienſem cathedras evectus, & à ſummis Pontificibus approbatus, intellexit locum eſſe virtutibus patefactum. Nunc ad incepta redeo.

III. Admodum adoleſcentulus ſedem ac magiſtram ſtudiorum habuit civitatem Auſcorum, qui Aquitanorum clariſſimi dicuntur à Pomponio Mela vetuſto ſcriptore ; ubi literas humaniores didicit apud Patres Societatis Jeſu, qui animum ejus poſtea philoſophiæ præceptis imbuerunt in collegio Toloſano. Deinde per tres continuos annos in academia Toloſana, quæ tum in Jure docendo ceteras Europæ facillimè anteibat, jus civile & canonicum audivit, uſus magnis doctoribus, Guillelmo Marano, Jacobo Cadano Scoto, Vincentio Chabotio, & Jano à Coſta, qui tum publicè jus utrumque in ea civitate profitebantur. Sed in primis ſecutus eſt Cadanum tunc interpretantem Novellam conſtitutionem CXXIII. Imperatoris Juſtiniani, virum, ut ipſe aiebat, in utroque jure conſultiſſimum, ſed qui canonicum calleret ad miraculum, bonaſque literas legum ac canonum cognitioni addidiſſet ; eorumque tarditatem deplorabat qui obſcuritatem in Cadano deprehenderent. Memoria teneo ſolitum ipſum narrare optimam methodum ſtudendi juri canonico ſibi ab eo viro traditam, atque illum addidiſſe ſtimulos juvenili animo, dum diligentiam ejus ac ſagacitatem natumque ad literas ingenium laudibus identidem extolleret. Ea nimirum fuere præclara initia magnarum rerum quæ poſtea ſecutæ ſunt & fundamenta ſingularis eruditionis quam ſequens ætas in Marca eſt admirata, quamque nos omnium intimè agnovimus ex aſſiduo convictu. Struebat videlicet jam fortuna magnum virum, celeberrimum in utraque

toga mox futurum. Nam paulò pòst, anno nimirum MDCXV. in supremum Benearni Consilium cooptatus, sapientissimi senatoris & amantissimi patriæ civis munus summa cum omnium laude exercuit, licèt tenera ætas ei oneri sufficere posse haud videretur. Sed non ultra progrediar quin te heic paulisper detineam, lector, ut tecum admirer arcana divinæ providentiæ; quæ juvenem nullis rerum experimentis edoctum noscere ingenia hominum, rudem adhuc insidiarum seculi, versutiis tamen hæreticorum exposuit, talique in tempore capessendæ reipublicæ iter ingredi voluit. Solus enim in illo Consilio catholicus fuit, dum collegæ ejus omnes Calvinianis erroribus impliciti erant. Impatienter id proculdubio ferebat Marca. Iraque nunquam cessavit à conquirendis remediis adversùs tam ingens malum, donec ejus precibus & votis exoratus Deus huc flexit corda Christianissimorum Regum ut neminem in eo senatu esse paterentur alterius religionis professorem quàm catholicæ. Vidit optimus vir redditam penatibus avorum religionem priscam iis postea leges dantem quibus per tot annos subjecti fuerant catholici, cùm sævientibus edictis proscriberentur, non aliam ob causam quàm quòd gliscenti perfidiæ Calvinistarum acriùs quàm temporibus illis permissum erat se opponerent.

IV. At Marca, egregiæ tum spei juvenis, Margaritam Forguesiam, splendidis natalibus ortam, quippe è nobili & vetusta apud Aquitanos Levitanensium Vicecomitum familia prognatam, sibi ea tempestate junxit: quam postea defunctam anno MDCXXXII. doluit vehementer, licèt plures liberos in solatium marito reliquerit. Ea fuit causa non repetendi matrimonii. Narrabat ipse primum annum qui optimæ & amantissimæ conjugis mortem secutus est citra ostentationem transactum à se esse in luctu, quòd desiderium extinctæ non posset pati, cum qua vixerat mira concordia per tot annos. nec unquam oblitus est.

V. Incidit in ea tempora gravis occasio in causa fidei apud Benearnos quæ latere Marcam non sineret. Rex quippe Ludovicus XIII. vestigia patris Henrici relegens, (quem compertum habebat animo destinasse rem catholicam in ea regione prorsùs restituere, ni morte præventus fuisset) decreto sacri consistorii lato apud Fontem-Blaudi, oppidum diœceseos Senonensis palatio regio nobilitatum, VII. Kalend. Julii anni MDCXVII. statuit ut libera bonorum omnium ad Ecclesias & personas ecclesiasticas in Benearno pertinentium possessio ipsis permitteretur, sive illa decimæ essent, sive alterius conditionis. Atque ut promptior esset illius decreti executio, sacra Principis epistola commeavit ad Ecclesias Benearnenses quæ se reformatas dicunt, qua jubebantur delegatos ad comitatum mittere, queis coram testitutio illa fieret. Eam ob rem ministris hæreticorum atque aliis quampluribus ejusdem sectæ hominibus apud Orthesium (Benearnensium id oppidum est ad Gabarum fluvium in diœcesi Aquensi) convenientibus A. D. XIII. Kal. Augusti, una omnium vox fuit vitam antè amissuros quàm restitutioni ei consentirent, qua pessumdari statum religionis ac reipublicæ in Benearno manifestum erat. Quæ vox altiùs penetrabat quàm ut oporteat oblivisci. Missus itaque Joannes Paulus Lescunius Senator Palensis nihil intentatum reliquit quo Regis animum à proposito dimoveret. Sed efficere non potuit quin mense Septembri edictum exiret à Principe, quo catholici ritus in universas Benearni parrochias revocabantur, ac decretum mense Junio latum confirmabatur. Sequenti tum anno Renatdus libellorum supplicum in regia magister in Benearnum missus cum amplissima potestate ut edicti executionem urgeret, cùm Palum pervenisset A. D. VII. Iduum Juniarum, sequentibus dein diebus plurimum operæ posuit in tam laudabili negotio. Verum obstinatorum nimis pertinax ingenium eò usque processit audaciæ ut habito senatu amplissimo decretum ab iis perscriptum sit III. Kal. Julii anni MDCXVIII. eorum sententiæ, ut fit, accedente Marca, licèt inter deliberandum contradixisset, quo palam pronuntiarunt actis inseri non posse regium illud edictum quod suprà retuli, neque etiam decretum quod præcesserat, quinimò postulandum esse à Ludovico ut res in eodem statu in quo tunc antea erant esse fineret, si salvam rempublicam suorumque subjectorum incolumitati prospectum vellet. Senatusconsulti hujus exemplum cum sua ad Principem relatione misit confestim Renardus, ac postridie Kalendas Julias Palo excessit. Discessum ejus secuta sunt varia & multiplicia cœlo terraque prodigia. Etenim ne singula commemorem, V. Nonas terra bis tremuit in unico Benearno, adnotatum quippe tum non alibi contigisse illum terræ motum; Lascurrensis Ecclesiæ tintinnabulum sponte signum dedit, nulla mortali manu tactum; pluit demum sanguine; eoque infectæ arbores & spicæ segetum ac frumentorum. Sepulcra quoque operta sanguine haud procul Olorone civitate. Crucem quin etiam rubeam in aëre visam discurrere quidam tradidere. Atque hæc facilitate credentium vulgata cùm plerique, more humani ingenii, interpretarentur ut futurorum præsagia, alii, ut diversa sunt hominum ingenia, iræ numinis adscriberent, quidam tamen ab utrisque dissentientes ad solos naturalium causarum nexus referebant. quod propius vero crediderim. Neque multò pòst, VIII. nimirum Kalendas Augusti, è sacro Regis consistorio scribuntur ad senatum Palensem literæ nomine Principis, ut fit: quibus jubebatur quantocyus edictum anni superioris in acta curiæ referre ejusque executionem maturare & cetera quæ ad rem quoquo modo pertinerent sedulò agere, sciturus Regem ea auctoritate adversùs rebelles usurum quam pietati ejus ad coërcendam talium temeritatem commisit Deus. Incredibilem profectò rem, quæque vix fidem apud posteros habitura sit, dicturus sum. Cùm optimos illos Calvinistas qui tum negotiis publicis præerant apud Benearnos, quique

se sapientissimos rerum existimabant esse, latere nequaquam posset Christianissimi Regis consilium de restautando catholicæ religionis exercitio in ea regione, tamen, quæ fuit illorum temeritas, post intellectam ex frequentibus rescriptis voluntatem regiam ultimis ejus literis apertissimè testatam, ausi sunt dicere in os ejus, quum in Aquitania degeret, mandatum illud postremum, de quo suprà memoravi, non sine ambagibus esse, neque ipsis liberum fuisse regiis jussis obsequi. Actum erat prorsùs de religionis negotio, ac præclarum sanctumque Ludovici consilium infectum remanebat, ni suadente ac urgente Jacobo Marca, qui ad comitatum ea de causa venerat, Rex iter Benearnicum arripuisset anno MDCXX. licèt contra tendente Lescunio, qui sectæ suæ ruinam in eo positam esse intelligebat. Memoratur Luynii vox, qui tum præcipua apud Principem gratia vigebat, quum Jacobo dixit, quandoquidem ita ipse suaderet, iturum Ludovicum in Benearnum, sed eventum Jacobo hauddubiè imputandum iri, si res secùs quàm dicta sit caderet. quippe Principi cauta potiùs consilia cum ratione quàm prospera ex casu placere. Pollicebatur enim Jacobus cuncta advenienti Ludovico cessura. Porrò heic se Petro obtulit occasio strenuè laborandi pro religione avita, cujus restituendæ modum & arcana consiliorum, in quibus omnis hæc ratio sita est, & Regi ipsi & participibus secretorum ejus aperuit. Quo factum est ut cùm anno MDCXXI. sapientissimus Princeps Consilium Palense in Parlamentum more Francico mutaret, memor operæ ingentis quam in fidei negotio posuerat Petrus, ejus merita rependit nova Præsidis dignitate, quam in eum gratis contulit, indulta etiam prolixa ætatis venia. Meminit ipse hujus rei in libello Barcinone edito anno MDCXLVI. pro defensione libri de concordia sacerdotii & imperii. Referam autem ipsa verba : *Sed uno avulso non defuit alter qui rem Christianam promoveret, felicis memoriæ Jacobus pater quondam meus : cujus laboribus, adjuncta quoque sollicitudine & industria mea, id effectum est ut edicti regii pro restauranda per universas Benearni parœcias religione bonisque ecclesiasticis restituendis lati executio, cavillationibus hæreticorum per longi temporis moras elusa, ab ipso gloriosissimæ & immortalitatis memoriæ Rege Ludovico XIII. perpetraretur.*

Estat des Eglises Cathedrales & Collegiales de Bordenave. page 849. 852. 865.

Post aliquot exinde annos, cùm & Anglorum in Ream insulam irruptio & Rupellensium civium temeritas coëgissent Regem ei urbi bellum indicere atque inferre, maximumque propterea & fortissimum exercitum in ea loca duxisset, Marca eò se contulit, nescio quam ob causam, & interim dum Rupellæ obsidio in longius trahebatur, mense Junio profectus est Fontenayum in Pictonibus ad Joannem Beslyum, apud quem mansit per biduum, quod insumptum est præcipuè in colloquiis literarum. Id ego legi in epistola quam die XXVI. Junii Beslyus scripsit ad Andream Duchesnium.

VI. Hactenus res domi gestas placuit perstringere. Nunc major rerum mihi nascitur ordo ex quo abductus à patria, & in sacrum consistorium evocatus, quod anno MDCXXXIX. contigit, quamplurimas proferendi ingenii illustres occasiones nactus est. quod qua ratione actum sit, paucis expediam. Fortè iis diebus Rex Ludovicus XIII. causa exciderat in sacro consistorio. Existimabat ipse injustè fuisse judicatum. Itaque de ea re conquestus apud virum superillustrem Petrum Seguierium Galliarum Cancellarium, ei coram eminentissimo Cardinale Richelio præcepit ut duos viros eruditione ac pietate præstantes deligeret in illud consistorium admittendos; neque se curare Parisiensesne forent, aut ex provinciis, modò tanto muneri pares reperirentur. Tum temporis Marca, qui à Parlamento Palensi delegatus in comitatu degebat, Cancellario innotuerat. Igitur Seguierius (fuit enim semper illi viro mira erga eruditos omnes ac literatos benevolentia, ut non injuria seculi nostri Mæcenas dictus sit) clarissimum virum Petrum Puteanum bibliothecæ regiæ præfectum in suas ædes evocat, oratque ut pro ea quæ illi cum Marca erat amicitia, ei persuadeat rem ipsi honorificam, reip. utilem, ac Principi gratam facturum, si seposito tantisper repetendæ patriæ desiderio, Lutetiæ cum dignitate vellet habitare; ceteros magnis ambitionibus expetere ut in numerum consistorianorum admittantur, ipsi illud in primis beatum contingere, quòd à Principe expeteretur. Recepit lubens Puteanus se facturum. Ad Marcam ergo specie visentis ingressus destinata in longum jaciens, exquirit quod ei consilium esset post peracta negotia quorum causa heic attinebatur, velitne revisere patrios lares, an verò Lutetiæ commorari, ubi eminentes virtutes aliquo in pretio sunt? Ad quæ Marca modestè, ut assolet, respondit, si alicujus gratia statueret vitam degere Parisiis, id hauddubiè facturum ut Puteani amicitia frueretur; sed præterquam quòd nullum sibi in Urbe negotium erat, nullæ occupationes, cupere in se patriam redire; ubi, procul urbis inlecebris, cum dignitate licebat vivere. Tum Puteanus, non ultra differendum ratus, rem ordine, ut sese habebat, exponens, Neque tibi, inquit, deerit dignitas, neque occupationes. Velis tantummodo. Quid moror diutiùs? Marca ad Cancellarium deductus, & honorificè ab eo acceptus, ac paucis pòst diebus apud Ruellum Cardinali Richelio monstratus, demum Regi indicatus, mirabili utriusque approbatione in sacrum consistorium adlectus est, adeo ut asseveraverit Ludovicus se, si Marca sibi tunc in mentem venisset, Cancellarium fuisse liberaturum onere conquirendi hominem, quòd sibi probè cognitus esset, amicum etiam suum esse Marcam dictitans. Inutile fuerit referre quàm sanctè jus suum cuique tribuerit quandiu inter consistorianos sedit. Id unum adnotasse sufficiat, omnium in se ora vultusque convertisse dum quotidie in eo collegæ ejus deprehenderent admirabilem quandam sapientiam cum magna eruditione conjunctam. Crescit enim (ut rectè scriptum est ab auctore dialogi de claris oratoribus) cum amplitudine rerum vis ingenii; nec quisquam claram &

illustrem orationem efficere potest nisi qui causam parem invenit. Quæ porrò tam magnæ menti sese offerre poterat causa in Parlamento Benearnensi quæ non infra magnitudinem ejus jaceret?

VII. Anno MDCXL. historiam Benearni & circumjacentium populorum, antea ipsis quoque indigenis aut prorsùs incognitam, aut fabularum admixtione fœdè laceratam ac depravatam, Marca edidit summa cura & diligentia; ejusque fidem probavit auctoritate veterum historiarum & geographiæ scriptorum ac etiam actorum veterum ex variis archivis & manuscriptis codicibus descriptorum, quæ publici item juris facta sunt. Dicata autem à Marca fuit illustrissimo Seguierio, velut æternum observantiæ in eum suæ monumentum.

VIII. Sequens mensis Martius materiam præbuit novis sermonibus ob editionem libelli parænetici ad antistites regni de cavendo schismate, quod præ foribus adesse nuntiabat Optatus Gallus. Sub eo namque nomine latere voluit auctor, satis alioqui cognitus, si larvam illi detrahere liberet. Occasionem turbandi sumebat ex editione voluminum de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, quæ anno superiore prodierant cura clarissimi viri Petri Puteani, atque item ex rumore vulgi differentis eam Cardinali Richelio mentem esse ut omisso Episcopo Romano, Patriarcha in Galliis constituatur. Aiebat præterea magnum virum in partes tractum promissis ingentibus, qui scripto defenderet quæ pro ea causa Cardinalis facturus erat. neque dubitatur quin Marcam intelligeret. Cùm invidia hæc gravaret Cardinalem, eodemque telo Rex peti videretur, ad quem cuncta Richelii consilia referri omnes noverant, Marcæ per Archiepiscopum Burdegalensem Regis nomine imperatur ut adversùs hunc libellum scribat, sed ea methodo, ne libertates Ecclesiæ Gallicanæ, quas per latus non occultè patebat Optatus, aliquam paterentur injuriam; quinimò id sedulò ageret ut omnes intelligerent libertates illas nihil detrahere de reverentia quæ debetur Romanæ sedi, quam præ cunctis semper nationibus Galli constantissimè retinuerunt. Suscepit curam libens. Neque enim fas erat repugnare Principi cui se carissimum esse sciebat, præsertim justa imperanti; non Cardinali Richelio, cui omnia Regis consilia innitebantur, quique Marcam plurimi hauddubiè faciebat. Itaque anno MDCXLI. editis dissertationibus DE CONCORDIA SACERDOTII ET IMPERII, *sive* DE LIBERTATIBUS ECCLESIÆ GALLICANÆ, (hanc enim interpretationem apponi in limine efflagitavit typographus, quòd ex eo librum existimaret vendibiliorem futurum) sic scriptionem suam temperavit ut relicta discussione juris quod utrique potestati competit, ad solam facti inquisitionem, quæ fines veterum possessorum demonstrare posset, se contulerit, ut ipse præfatur in admonitione ad lectorem. Porrò quod spectat ad reverentiam quæ sedi Romanæ debetur, tanta eam testimoniorum ex antiquitate petitorum nube asseruit, ac tam disertè, ut fas sit existimare neminem unquam, non dicam Gallum, sed nec Hispanum etiam aut Italum, qui modò intra limites æqui constiterit, auctoritatem Romani Pontificis in altiori fastigio conlocasse. Offendit tamen (quis crederet?) hic liber Romana ingenia, nullam aliam ob causam, ut Marca existimabat, quàm quod in fronte operis admoneret heic agi de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ. Unde Romanis (*quorum aures teneritudine quadam plus trahuntur*, ut ait Auxiliaris Præfectus apud antiquum scriptorem vitæ sancti Hilarii Episcopi Arelatensis) promptum fuit sibi persuadere illum libertati ecclesiasticæ adversari qui de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ (proh nefas!) agebat ex professo.

IX. Heic sese mihi castigandus offert Fagetus, non levem ob causam, sed ob gravissimum admissum flagitium erga memoriam illustrissimi Archiepiscopi, quem desertorem ac proditorem facit libertatum Ecclesiæ Gallicanæ. Ait enim illum, *statim atque hujuscemodi operis* (id est, libri de concordia sacerdotii & imperii) *folia, quibus res ad apostolicæ sedis auctoritatem pertinentes tractabantur, lucubrasset, ea coram clarissimo & doctissimo Theologo amico suo, qui stipendiis Romanis pro juribus summi Pontificis fidissimè militare audiebat, & brevi pòst ab eodem summo Pontifice cathedrali cuidam Ecclesiæ præfectus est intra fines Galliæ, perlegere solitum esse; ut si quid ei forsan occurreret sedis Romanæ juribus contrarium, libenter & amicè moneret. Probavit equidem ille me teste quæcunque ad hanc materiam spectabant; vel si quid minùs placuisset, confestim vidis ipse emendatum. Fuit enim Marca sedis apostolicæ semper religiosissimus cultor, & ad vitam ecclesiasticam, ut diximus, propensus, ideoque aditum ad ecclesiasticas dignitates sibi præcludi nullo pacto volebat.* Video Fagetum heic suum testimonium multùm commendare, acta ista se præsente identidem heic & alibi repetens, quò major sit istius narrationis auctoritas. At contrà nimia illa diligentia & affectatio mihi suspecta est; omninoque puto illum ista posuisse ut illorum desideriis obsequeretur quorum ingenio styloque usus est in scribenda vita illustrissimi Archiepiscopi. Nam quamvis multoties Marcam audiverim disserentem de his quæ occasione libri de concordia acciderunt, altum semper silentium de re ista, nullæ de Theologo illo, cujus fide ac potiùs perfidia deceptus esset, querelæ. Probabile autem non est illum hanc gravissimam querelam omissurum fuisse in dolore suo, si quam conquerendi causam habuisset. Sed quod jugulum petit, si ista vera sunt, cur in tot epistolis quas Romam scripsit occasione libri de concordia, cur in schedulis & libellis propterea oblatis Romanæ curiæ, nullam Theologi illius mentionem fecit? Nam vel hac unica ratione tueri se facilè poterat, nihil scripsisse se in eo opere quod approbatum antea non fuisset à doctissimo Theologo Romanæ sedi addictissimo, & qui stipendiis Romanis pro juribus summi Pontificis fidissimè militare audiebat, nihil egisse se improbè neque imprudenter, cuncta communicasse, & si quid minùs placuisset illi Theologo,

logo, confeſtim emendaſſe. Omnino purgatio illa erat optima, nihilque habuiſſet Romana curia quod reponeret adversùs hanc argumentationem. Nihil tamen iſtiuſmodi uſpiam legitur in epiſtolis quas Marca tum ſcripſit Romam, quamvis illæ & multæ ſint & ut plurimùm ſatis prolixæ. Itaque probabile eſt iſta addita ab auctore vitæ, Fageto non repugnante, quòd is ea ratione imminutum iri putaret nimiam auctoritatem libri de concordia Sacerdotii & imperii.

X. Addit Fagetus fuiſſe Marcam ſedis apoſtolicæ ſemper religioſſimum cultorem & ad vitam eccleſiaſticam propenſum; *ideoque*, inquit, *aditum ad eccleſiaſticas dignitates ſibi præcludi nullo pacto volebat.* Scio Marcam valde cupiiſſe ut nominationem de ſe factam ad epiſcopatum Conſoranenſem ſequeretur confirmatio ſummi Pontificis, multaque pro illa obtinenda egiſſe ac ſcripſiſſe. At non inde colligi poteſt illum ſeſe ob eam cauſam accommodaſſe ad mores & inſtituta ingeniorum tranſalpinorum quòd nollet aditum ad eccleſiaſticas dignitates ſibi præcludi. Immo certus ſum illum potiùs renuntiaturum fuiſſe juri quod illi quæſitum erat ad epiſcopatum Conſoranenſem quàm quicquam ageret adversùs veritatem. Atque id exemplis probandum eſt ex ipſius ſcriptis petitis.

XI. Anno MDCXLIV. Franciſcus Cardinalis Barberinus ad eum ſcribens IV. Idus Martias, ita demum illi collatum iri epiſcopatum Conſoranenſem ſignificavit, ſi aliquo inchoati operis ſpecimine paginas editas quantocyus tranſmitteret ex quibus appareret hallucinationes libri de concordia non tam ejus fuiſſe commiſſas arbitrio quàm importuno alienæ ambitionis imperio expreſſas. Si Marca talis fuiſſet qualem eum depingit Fagetus, nihil faciliùs quàm ut aditum ſibi patefaceret ad cathedram Conſoranorum. Fecit igitur quod ſuadebat Barberinus? Non ita ſanè. Sed ſueta animi magnitudine & conſtantia adversùs pertinaciam Romanæ curiæ recuſavit iſtam conditionem ut duram, alienam ab ingenuo viro, ac proinde impoſſibilem. *Alterum ſcribendi modum*, inquit, *niſi ſim immodeſtus, planè mihi repudiandum duco. Dura enim alienaque ab ingenuo viro ac proinde impoſſibilis conditio mihi imponitur, ſcilicet ut Blondelli confutationi preludens apertè profitear vel ſaltem ſuſpicioſo dicendi genere ſignificem mihi vim illatam ut veritati fucum facerem.* Epiſtola illa edita eſt inter Prolegomena. pag. 10.

XII. Anno dein MDCXLVII. ſcribens ad ampliſſimum virum Petrum Seguierium Galliarum Cancellarium IV. Idus Junii, ait expectare ſe ultimum reſponſum curiæ Romanæ pro epiſcopatu Conſoranenſi, de quo bene ſperare illum jubebant ultimæ literæ. conditiones porrò quæ ſibi ob eam cauſam imponerentur non acceptutum ſe ſi nimis duræ eſſent, ac potiùs renuntiaturum omni juri ſuo quàm eas ſuſciperet. *J'attens la derniere reſolution de la Cour de Rome, que l'on me fait eſperer devoir eſtre favorable. Les conditions que l'on m'impoſeroit pourroient eſtre ſi dures que je me porterois pluſtoſt à renoncer à toutes mes pretentions que non pas de les executer.*

XIII. Quoniam mentio incidit epiſcopatus Conſoranenſis, cujus cauſa valde conjuncta olim fuit cum libro de concordia, res poſtulare videtur ut celeberrimi negotii originem & initia repetamus. Quinto Kalendas Januarii anni MDCXLII. Rex Ludovicus XIII. ad epiſcopatum Conſoranorum, cui tunc ob paralyſim renuntiaverat Bruno Ruada eorum Epiſcopus, Marcam animo lubentiſſimo nominavit ac gaudenti. Fas enim ſit audita loqui. Sanè credi vix poteſt quantum ea res placuerit omnibus iis quibus aliqua honeſti cura erat. Nuncius certè apoſtolicus, qui tum Pariſiis degebat, Hieronymus Grimaldus Archiepiſcopus Seleucienſis, viri laudes inſigni elogio proſecutus eſt in epiſtola ſcripta Kal. Julii anni MDCXLIII. ad eminentiſſimum Cardinalem Antonium Barberinum, Urbani octavi ſummi Pontificis fratris filium; qua eum ultro flagrantiſſimè rogavit ut ſuffragatione ſua apud Pontificem juvaret Marcam, dignum hauddubiè, ut ſcribit, qui Conſoranenſi Eccleſiæ præficiatur. Cardinalis verò ille, ubi ſemel ei Marca innotuit, ſic eum in ſuam recepit amicitiam, ſic negotia ejus in diverſis occaſionibus procuravit, etiam antè quàm rogaretur, ut Marcæ prorsùs perſuaſum fuerit neminem diligentiùs aut flagrantiùs amari ab illo Cardinale. Ipſe verò fratris ejus eminentiſſimi Cardinalis Franciſci Barberini, cujus quoque dein ſingularem benevolentiam & humanitatem expertus eſt in omnibus ſuis negotiis, auctoritatem & auxilium imploravit, ut approbato Principis de ſe judicio, Conſoranenſis Eccleſia utilem deinceps habere poſſet Epiſcopum. Reſpondit is humaniſſimè, ſuo more, operam Marcæ ſuam non defuturam apud Pontificem, ſed quædam in libro de concordia ſacerdotii & imperii ſcripta eſſe quæ molliri oporteat ut delicatis quorundam ingeniis ſatisfiat. id verò ſi ſemel præſtitum ſit, ſperari poſſe ut quamprimùm Marca voti compos evadat. Interim à Pontifice delegatur Epiſcopo Marinoneo, Lucæ Holſtenio, atque aliis quibuſdam miniſterium ut librum illum ſeriò perlegant, adnotentque ſi quid contra debitam Romanæ ſedi reverentiam exciderit auctori. Et Holſtenius quidem quamplurima in eo contineri retulit quæ explicatione indigerent, quædam etiam eſſe quæ Romana jura violent, ſed in occulto. tanto quippe ac tam ſingulari artificio librum hunc eſſe perfectum ut diſtingui vix poſſit quæ pars ejus Eccleſiæ Romanæ faveat, quæve noceat. At Marinoneus, vir apud Italos ſingularis eruditionis famâ celebris, ſcripto promſit ſententiam, pro Marca honorificam, & Romanis haud ſpernendam. Aſſeveravit enim nihil in eo opere contineri quod nota inurendum ſit, neque permittendum eſſe librorum cenſoribus ut in illud ſæviant, quinimò tam doctè ac eruditè novaque methodo auctoritatem Romani Pontificis per Gallias & ceteras occidentis & orientis provincias illic aſſeri ut vel ob hoc ipſum auctori ejus deberi exiſtimet majus aliquod præmium quàm ſit Conſoranenſis epiſcopatus, grates quin etiam

ô

agendas. Scilicet tanta est vis veritatis ut etiam ab iis maximè colatur quos ei maximè adversari velis. Mansit tamen occultatum hoc clarissimi & eruditissimi viri testimonium de viri amplissimi lucubratione ; tantaque cautione provisum est ne vulgaretur ut nulla Marcæ industria, nulla ars efficere potuerit ut exemplum ejus in Galliam mitteretur. Ceterùm post relationem à delegatis factam coram summo Pontifice Cardinalis Barberinus Marcæ significavit cupere se ut sententiam suam de cura Principum in rebus ecclesiasticis liquidò promeret, eosque legibus Ecclesiæ subjectos esse in iis rebus, non verò præesse, doceret. Quod ille, ut erat minimè contumax, abundè effecerat. Sed quæ tum temporis accidit Urbani Pontificis mors luctuosa novam morarum seriem introduxit.

XIV. Meliore tamen fato, quamquam eadem prorsùs diligentia, sub successore ejus Innocentio X. rebus Marcæ prospectum est, adnitente in primis Cardinale Bichio viro sapientissimo, qui in sacro consistorio quod IV. Idus Decemb. anni MDCXLIV. habitum est coram summo Pontifice, & tanti viri virtutes ingentibus laudibus est prosecutus, & ut episcopatus Conforanorum in eum conferretur maxima contentione egit. Verùm intercedente Francisco Cardinale Albicio tum Assessore sancti Officii, (sic vocant tribunal Inquisitionis) qui in memoriam Pontificis & Cardinalium importunè revocavit querelas adversùs librum de concordia sacerdotii & imperii olim excitatas, magnasque & justas de eo conquerendi causas esse affirmabat, Innocentius, natura cunctator, & qui per imprudentiam nihil eorum prætermitti volebat quæ ad dignitatem & auctoritatem sedis apostolicæ pertinere existimabat, librum hunc examinandum de integro commisit Cardinalibus Barberino, Spadæ, Pancirolo, & Rapaciolo ; ad quos ea de causa extant aliquot illustrissimi Archiepiscopi epistolæ, quibus eos orat ut finis tandem aliquis imponatur his rebus. Relatio porrò negotii demandata est Cardinali Barberino ; qui eo ipso, ut ita dixerim, momento quo de eo acturus erat in congregatione Cardinalium delegatorum, in Galliam se contulit ; ubi aliquandiu mansit.

Antequam de iis quæ post hanc novam delegationem secuta sunt differam puto prætermittendum non esse testimonium Burgetii Doctoris theologi Parisiensis, qui tum Romæ erat. Is ergo in historia causæ Jansenianæ narrat se fuisse cum Albicio in ædibus ejus eo ipso tempore quo Guefferius, qui Romæ negotia Regis Christianissimi gerebat, ad eum venit ut ei commendaret causam episcopatus Consoranensis. Tum verò ait magnam inter eos propterea fuisse contentionem, Guefferio instante atque urgente summo cum studio ut Marca quem virum magnum & doctissimum esse aiebat, tandem aliquando fieret Ecclesiæ illius Episcopus, Albicio contrà magnis animis tendente & per inconsiderantiam eò usque progresso ut diceret Marcam esse manifestè hæreticum nullumque unquam hæreticorum fuisse magis iniquum adversùs Ecclesiam, porrò summum Pontificem, nunquam consensurum ut ille fiat Episcopus. nam si id faceret, idem esset ac si lupum mitteret in ovile, *sarebbe mettere il lupo tra le mandre.* Testimonium istius theologi in ista concertatione præsentis ostendit Albicium valde averso à Marca animo fuisse. Nunc redeamus ad institutum nostrum.

XV. Quia nova isthæc pontificia delegatio negotium deinceps protractura erat in longum tempus, Marca prævertendum ratus, & ut omnem scrupulum ex animis judicum delegatorum evelleret, libellum Barcinone edidit anno MDCXLVI. XIV. Kalendas Aprilis, *quo editionis librorum de concordia sacerdotii & imperii consilium exponit, opus apostolicæ sedis censuræ submittit, & Reges canonum custodes, non verò auctores, esse docet.* Hic est enim libelli hujus titulus ; quem integrum heic adscribere placuit. Eum porrò A. D. VII. Kal. insequentis mensis Octobris Romam ad Innocentium misit cum elegantissima epistola, quæ edita est inter Prolegomena novæ istius editionis libri de concordia. Quod autem libelli hujus fatum fuerit malo discas ex epistola ejus ad Cardinalem Pancirolum scripta, cujus ea sunt verba : *Tandem ex præscripto gravium virorum libello publicato, offensiones quæ ex prioris libri editione, unde dilationis occasio, contractæ erant delere curavi. Hunc libellum ab eminentia tua lectum atque recensitum, & beatitudini Innocentii X. Pontificis Maximi oblatum cum approbationis suæ suffragio, docuerunt me amicorum literæ, quantumque eo nomine tibi deberem. Nunc restat ut in delegatorum eminentissimorum Cardinalium cœtu libello comprehensa sententia mea professio expendatur ; ut eorum relatione sanctissimus pater de meo in ecclesiasticam libertatem studio certior factus, episcopatus petiti gratiam mihi faciat. Sed novas in diem necti moras in habenda congregatione non sine gravi animi sensu nuper accepi. Indixerat diem eminentissimus Cardinalis Spada. Intercessit reverendissimus Assessor sancti officii, causatus absentiam eminentissimi Cardinalis Barberini, unius ex judicibus delegatis ; de qua monendus esset summus Pontifex, ut absentis loco alium fortè pro suo arbitrio substitueret. Non conqueror de dubio motu, sed de mora quæ inde sequitur.*

XVI. Rectè quidem Marca metuebat tarditatem Romanorum moramque rerum, sed eò magis quòd sciret legatum Philippi IV. Regis Hispaniarum eò secreta molitione tendere ne dignitas episcopalis ei adderetur cujus nimia jam auctoritas erat apud Catalanos, gentem religiosissimam, quæque nominis episcopalis mirum in modum cultrix est. Annus tamen MDCXLVIII. finem negotio Ecclesiæ Consoranensis attulit ; cui tandem aliquando Marca præfectus est Idibus Januarii, quinto demum anno postquàm ab immortalis memoriæ Ludovico XIII. ei cathedra isthæc destinata fuerat. Supererat ordinatio ; quæ antè fieri non poterat quàm Marca ad Presbyteri honorem pervenisset. Clericus quippe factus à Joanne Episcopo Lascurrensi anno MDCVIII. XVI. Kalend. Octobris, non ultra progressus erat. Itaque anno MDCXLVIII. IV. Nonas Aprilis Presbyter ab illustrissimo Episcopo Babylonico Bernardo à sancta Theresia consecratur apud Barcinonem : in qua urbe

ordinatum quoque Presbyterum fuisse, licèt resistentem, sanctum Paulinum Nolanum dein Episcopum notius est quàm ut Marcam latere posset. Quam ob rem inter ordinationis solennia ejus opem & auxilium imploravit pro recta Ecclesiæ sibi commissæ administratione; ut me ex eo memini sæpe audivisse, & paucis ante obitum diebus, cùm à me admonitus esset in ea tempora incidere festum diem illius sancti, rogavit Presbyterum qui eum in hoc morbo visere solebat ut eo die sui meminisset in Missæ sacrificio, commemorans tempus ordinationis suæ apud Barcinonem peractæ. Dein A. D. XIX. Kalendarum Novembrium ejusdem anni Barcinone digressus, Narbonem petiit. Illic ab Archiepiscopo Narbonensi Claudio Rebeo Consoranorum Episcopus est ordinatus in cathedrali Ecclesia sanctorum Justi & Pastoris, præsentibus & Archiepiscopo assistentibus Clemente Bonzio Episcopo Biterrensi & Nicolao Pavillone Alectensi item Episcopo suffraganeis Ecclesiæ Narbonensis. Ab iisdem Episcopis paulò pòst, nempe XIII. Kalend. Januarii, in eadem Ecclesia Narbonensi consecratus est vir illustrissimus ac sapientissimus mihique (quamvis enim audacia sit in verbo, dicetur tamen) amicissimus, Franciscus Bosquetus Lodovensis Episcopus, qui nuper Ecclesiæ Monspeliensi præerat, vir huic nostro Archiepiscopo ab adolescentia sine fuco & fallaciis amicus; cum quo adeo conjunctè vixit ut ad extremam ætatem amicitia eorum creverit, permanseritque usque ad extremum vitæ diem. Neque aliam amicitiæ hujus causam fuisse crediderim quàm eam quam adfert Cicero in oratione pro A. Cluentio. *Jam hoc ferè scitis omnes*, inquit, *quantam vim habeat ad conjungendas amicitias studiorum ac naturæ similitudo.* Erat enim ille eruditissimus & humanissimus. Sed de tanti viri virtutibus disserere neque hujus loci est, & multi retulere. Unum addiderim, nihil esse tam excelsum quod illæ non mereantur. Haud inutile porrò fuit hæc eo loci observare; quandoquidem & ipsi Narbonenses (ut me audivisse memini quum in ea civitate essem anno MDCLIX.) cum aliqua lætitiæ voluptate memorant illustre hoc amicorum par eodem anno & ab iisdem Episcopis Episcopos fuisse consecratos. Neque illud omittendum hoc loci; Innocentium Pontificem, cui malitia quorundam hominum Marcæ virtutibus invidentium persuaserat eum sic averso à Romana sede animo esse ut nulla Pontificum benevolentia nullaque gratia ad ejus auctoritatem extollendam trahi unquam posse videretur, ad tentandum eum quadam opportunissima occasione usum esse paulò antè quàm in cathedra Consoranorum conlocaret. Mota erat temporibus illis gravis quæstio de duplici capite in Ecclesia, plerisque unicum tantùm caput, videlicet beatum Petrum, in ea constituentibus; quibusdam verò censentibus Paulum quoque Ecclesiæ caput cum Petro fuisse. Cùm hæc quæstio distraheret in partes ingenia hominum eruditorum, atque interim dignitas Romanæ sedis tentari videretur, Innocentius, qui apprime noverat Marcam in primis ecclesiasticæ antiquitatis peritum esse, ratus præterea evenisse occasionem qua ejus animum erga sedem Romanam experiretur, aperire sententiam jubet. Ille nihil cunctatus exercitationem Barcinone v. Kalendas Junii anno MDCXLVII. scripsit *de singulari primatu Petri*: quam Innocentio, ad quem statim missa est, valde placuisse ex eo intellectum est quòd eam publicè legi jussit; ac singularem quandam de Marcæ in sedem Romanam propensione accepit opinionem. Ceterùm hæc quæ suprà dicta sunt, quamquam plures per annos gesta, conjunxi; ne, si secius actum fuisset, series narrationis interrumperetur. Nunc ad temporum ordinem redeo.

XVII. Initio anni MDCXLII. Marca domestico vulnere, & eo gravi, ictus, Jacobum patrem amisit, fato interceptum apud Benearnos, quum ipse Lutetiæ commoraretur. quæ absentia hauddubiè animum ejus valde afflixit. Neque tamen casum illum, ut plerique solent, per lamenta ac mœrorem muliebriter tulit; sed post justa paterno funeri persoluta revolutus ad studia & ad negotiorum tractationem, haudquaquam sibi otium lugendi reservavit, negotia videlicet pro solatiis accipiens. Ea quippe tempestate inventam à se in bibliotheca regia Vigilii Romani Pontificis epistolam decretalem pro confirmatione quintæ synodi œcumenicæ, quæ Constantinopoli habita est, hactenus ineditam & omnibus doctis incognitam publici juris fecit; addita etiam elegantissima dissertatione, qua Vigilii institutum in perplexa trium capitulorum disputatione asseruit, ut ipse loquitur. Edidit quoque ad calcem hujus dissertationis epistolam Eutychii ad Vigilium, itemque aliam Vigilii ad Eutychium, utramque Græcè, cùm Latinè tantùm extarent, necnon etiam anathematismos XIV. editos ab eadem synodo, qui Latinè tantùm habebantur excusi, Græca lingua evulgavit ex eodem codice regio. Quid verò de hac editione postea ipse senserit, accipe ex libello ejus Barcinone edito anno MDCXLVI. cujus suprà mentionem feci: *Sanè explicari non potest quantum hujus epistolæ publicatio profuerit ad firmandam apostolicæ sedis auctoritatem erga Concilia generalia, quæ apud Gallicanos academiarum magistros majorum suorum decretis inhærentes valde nutabat.* Porrò dissertatio hæc edita tum fuit in ingentibus illis Conciliorum tomis qui è typographia regia prodierunt; in quos etiam conjecta est altera Marcæ dissertatio *de primatu Lugdunensi & ceteris Primatibus*, cum Notis ad canones aliquot Concilii Claromontani sub Urbano secundo celebrati. Hanc ultimam dissertationem longè auctiorem edere rursum instituerat, si diutiùs in vita fuisset. Nihil tamen quod alicujus momenti sit addidit, aliis occupationibus præpeditus.

XVIII. Tum temporis Catalonia, nobilis Hispaniarum provincia, libertatis amore, & odio adversùs dominantes, à quibus atrocia se perferre querebatur acriùs quàm ut nulla justa conquerendi causa esset, in fidem se ac clientelam Christianissimi Regis contulerat, misso ob eam rem ad Ludovicum XIII. nobilissimo ac sapientissimo viro Josepho Mar-

Vide lib. 8. de concordiæ cap. 6. §. 5.

Vide præfationem nostram ad tres dissertationes Petri de Marca.

garito, quem in villa cui Valli-Spinosæ nomen est residentem prope Tarraconem ; ac nihil minùs cogitantem quàm ut consensu gentis in bellum traheretur, Catalani ex decreto omnium ordinum provinciæ sibi ducem ob nobilitatem ejus & virtutem præposuerant, vi etiam acturos minitantes si cunctaretur. Neque nobilitas diutiùs demonstanda est. Quippe antiquum in citeriore Hispania Margaritorum genus, fœcundum illustrium virorum. Itaque gratiis sibi à Rege actis, filiisque duobus apud eum obsidibus ultro relictis, in Cataloniam remeans, gubernatoris etiam provinciæ dignitate postea auctus, & Hispanis ostendit quantum belli artibus valeret, & fidem suam Regibus nostris multoties approbavit clarissimis argumentis. Sed præterea opus hauddubiè erat prudenti Visitatore, (summi id magistratus nomen est, splendidæ in primis administrationis) qui provinciales judices egredi terminos fori prohiberet, audentes pœnis coërceret, ac si id è re publica esse existimaret, loco moveret, provinciamque inquietam recenter ad nos versam legumque municipalium amantissimam consilio magis quàm vi in officio contineret imperioque Francico parere assuefaceret. Igitur Marcam deligi placuit, virum in quo multa civilis prudentia, singularis in omnes comitas, ac facilitas penè incredibilis inerant cum severitate & gravitate conjunctæ, præter admirabilem rerum divinarum humanarumque intelligentiam. Acta hæc anno MDCXLIV. quo ipse Barcinonem pervenit A. D. VII. Kalend. Maii. Et Marcæ quidem, præter auctoritatem ab Hispanis olim Visitatori generali Cataloniæ tribui suetam, concessa est etiam à Ludovico Rege in milites & copiarum ductores jurisdictio, & mandata ærarii cura. Quòd si libuisset commodis propriis utilitatique servire remque familiarem augere ex pecunia publica, nihil facilius. Nam & provincia dives & parata peccantibus, & Princeps ad retinendam Cataloniam & ad propagandos imperii fines tum maxime intentus eam illuc pecuniam mittebat quæ perpetuos sumptus suppeditaret, nec solùm necessarios, sed etiam liberales; & præfecti ærario in omnem aviditatem proni quantalibet facilitate redempturi erant mutuam dissimulationem mali. Sed horum neutro corruptus est. Quinimò cùm intelligeret neminem adeo abstinentem & integrum in hoc munere esse quin suspicionibus avaritiæ pateat, nolletque sibi in posterum imputari posse quòd Cataloniam avarè habuisset, curam hancà se removeri enixè efflagitavit, exemplum videlicet Datiani Patricii secutus, qui gratia quapiam donatus ab Imperatore Con-
L. 9. De annona & tributis. stantino, *auferri sibi id cum tanta instantia depoposcit cum quanta alii poscere consuerunt*, ut ait ipse Constantinus in Codice Theodosiano. Neque tamen Marca statim obtinuit quod petebat. Verùm cùm nihil ex ea petitione remitteret, pertinaciterque in dies regiam majestatem urgeret ut administrationem illam in alium transferret, tandem impetravit. Itaque liber & solutus ab hac cura, posthac totus ad bene gerendam rempublicam intentus, primùm omnes Catalanos blandè complecti, deinde singulos comiter appellare, postremò linguam eorum & mores addiscere ; quò sic instructus, faciliùs dein in eorum se amicitiam insinuaret, auctoritatemque sibi apud ipsos conciliaret. Neque profectò spes eum sua frustrata est. Nam hinc factum ut ei omnes Catalani, superba alioquin & gloriosa gens, & adversùs potestatem contumax, honores, quos possent, publicè haberent, felicesque se esse existimarent quòd tam boni viri familiaritate uterentur. Quippe sic se Barcinone gerebat in privatis congressibus ut deposita potestatis persona, communis infimis, par principibus videretur, comitate & alloquiis officia provocans singulorum. In negotiis verò publicis, severitatis semper & auctoritatis retinens, sæpius tamen minitando, ut monuit Apol-
Philostr. in vita Apollon. lib. 5. lonius Tyaneus, quàm puniendo vim imperii solidavit; diversus nimirum à moribus Galbæ Imperatoris, quem Suetonius tradit per octo annos variè & inæquabiliter Hispaniam Tarraconensem rexisse, ac primò quidem acrem, vehementem, & in coërcendis quidem delictis vel immodicum fuisse. At Marca, ut dixi, lenis quàm vehemens & severus videri maluit, ratus hauddubiè dari ea ratione per provinciam documentum Francorum dominationem haud procul à libertate abesse, sed istius modum placere. His artibus provinciam difficilem & inquietam, annonæ, vini, & olei fœcundam, inimicitiis & licentia discordem ac mobilem, rerumque novarum avidam, septem per annos in officio continuit, & Regi firmavit adversùs Hispanorum artes & conatus.

XIX. Scilicet Marca iis dotibus iisque virtutibus erat ornatus & instructus quas, uti paulò pòst videbimus, Serenissimus Princeps Ludovicus Borbonius Condeus in eo magistratu requirebat qui Cataloniam teneret, si modò pacatam provinciam habere vellet. Gnarum id Annæ Austriacæ Francorum Reginæ, quæ tum sub Rege puero negotiorum publicorum administrationi præerat. Etenim Marcam mittens in Cataloniam, splendidissima illum dignitate summaque auctoritate præditum esse voluit ; omnibusque quos sequentibus temporibus in Cataloniam misit in primis mandavit uti ne quippiam agerent Marca inconsulto. Quo loco commemoranda mihi occurrunt mandata quæ XV. Kalend. Februarii anni MDCXLV. data sunt Henrico Lotharingico Comiti Harcuriano, cùm ad regendam vice Regis Cataloniam destinaretur. Juvat heic ipsa mandatorum verba describere, digna profectò quæ in hanc historiam referantur : *Le Sieur de Marca, qui a esté envoyé Visiteur general en Catalogne avec ordre de prendre connoissance des affaires de la Justice, Police, & Finances, & de toutes autres selon le pouvoir de cette Charge, estant homme de grande capacité & de science, & d'une probité singuliere, appellé à la dignité d'Evesque, & particulierement estimé de la Reyne, Elle recommande à Monsieur le Comte d'Harcourt de le considerer particulierement. Et comme il a ordre de luy rendre toute la de-*

ference qu'il doit à ſa qualité & à ſes charges & de luy donner compte de l'eſtat de toutes choſes, auſſi l'intention de ſa Majeſté eſt qu'il le traite avec tout honneur & prenne ſes avis ſur toutes affaires & occurrences, & ait en luy une confiance entiere. Que ledit ſieur de Marca ayant eu ordre de ſa Majeſté, à ſon départ d'auprès d'elle, de demeurer ordinairement à Barcelonne, pour en l'abſence du Viceroy, & pendant qu'il eſt à la campagne, avoir ſoin des affaires de la Ville & de celles du Pays, comme auſſi de ce qui s'y peut offrir pour le ſervice de ſa Majeſté & le ſecours de l'armée, avec charge d'agir touſiours ſous l'auctorité du Viceroy, l'intention de ſa Majeſté eſt que ledit Sieur Comte d'Harcourt ſe repoſe ſur luy, lors qu'il ira commander l'armée, de ce qui ſera à faire du coſté de Barcelonne, & que lors qu'il en partira il le faſſe ainſi connoiſtre à tous, & quelle eſt la creance qu'il prend en luy, afin que toutes choſes reuſſiſſent en ſes mains ainſi qu'il eſt convenable.

XX. Integrum locum referre viſum eſt duabus de cauſis, nimirum ut oſtenderem quanta & quàm magnifica eſſet Annæ Auguſtæ opinio de Marca, & ut refellerem ineptam obſervationem reverendi illius viri qui nuper vitam ejus emiſit in publicum. Hic enim tractans iſtud ipſum argumentum, ait novum Cataloniæ Proregem Comitem Harcurtium perveniſſe Barcinonem principio anni MDCXLV. *cum peculiari mandato ut in omnibus quæ ad provinciæ*, EXCEPTIS ARMIS, *adminiſtrationem pertinerent Viſitatoris conſiliis uteretur.* Iſtud verò à veritate alieniſſimum eſſe oſtendit locus ſuprà deſcriptus ex mandatis quæ Comiti Harcuriano data ſunt; in quibus ſic ille cuncta jubetur communicare cum Marca, ſic in omnibus negotiis & occaſionibus uti ejus conſiliis, ut nihil omnino excipiatur. Unde manifeſtæ vanitatis & mendacii arguuntur quæ de hac cauſa ſcripſit Fagetus.

Accipe nunc Danaum inſidias, & crimine ab uno
Diſce omnes. Virgil. lib. 2. Æneid.

Lubet enim illi reddere ſua verba.

XXI. Tanta autem dignatio ejus erat ut cùm menſe Auguſto anni MDCXLVII. apud Barcinonem atroci morbo laboraret, certatim omnes ad templa, quæ propter hunc morbum noctu & interdiu cunctis patebant, concurrerent, cæleſtem pro eo opem imploraturi, & sereniſſimus Princeps Condæus, qui tum Cataloniam vice Regis obtinebat, ad viſendum eum è caſtris, quamvis procul diſſitis, in urbem veniret pridie Nonas Septembris; cùm antea de valetudine ejus ſollicitus crebrò per nuntios inviſiſſet. quo nihil honorificentius Marcæ contingere poterat.

XXII. Operæ pretium eſt referre in hoc loco, ad laudem & gloriam magni viri quis fuerit sereniſſimi Principis dolor ob iſtum morbum, quæ opinio de Marca, qui metus ex morte ejus. Primùm enim, miſſo eam ob cauſam veredario ad Cardinalem Mazarinum è caſtris ad Verdunum III. Non. Septembris, ei ſignificavit neceſſariam ſibi viſam fuiſſe hanc curam, ut eum admoneret Marcam in extremo vitæ periculo verſari, magnamque eſſe hanc jacturam. mittendum eſſe quamprimum in Cataloniam alium quempiam virum probum, capacem, & qui aliqua negotiorum provinciæ cognitione imbutus ſit, denique qui plurimum comitatis habeat & firmitudinis, haudubiè his verbis innuens mittendum eſſe virum, ſi inveniri poſſet, qui iiſdem dotibus eſſet ornatus quibus Marca. quòd ſi iſtiuſmodi homo non reperiretur, futurum ut Mazarinus Aquenſis Archiepiſcopus, qui in Cataloniam non ita multò poſt venturus erat eam provinciam recturus vice Regis, incurſurus eſſet quotidie in magnas difficultates. vitandum id eſſe. ire ſe interim Barcinonem ut tumultibus occurrat qui occaſione mortis iſtius excitati poſſent: Præſtat autem ipſa Principis verba referre. *J'ay creu vous devoir envoyer ce courrier en toute diligence pour vous avertir de l'extremité de Monſieur de Marca. C'eſt une perte pour le ſervice du Roy tres conſiderable. Je croy qu'il eſt abſolument neceſſaire d'y en renvoyer promptement un autre qui aye la capacité, la reputation, & en general la connoiſſance des affaires, qui ſoit doux & ferme pour s'accommoder à l'humeur des Catalans; faute dequoy Monſieur voſtre frere ſe trouveroit tous les jours obligé à ſe commettre avec les Conſiſtoires. Ce qu'il eſt bon d'eviter, ayant quelqu'un par qui on faſſe faire & recevoir les propoſitions delicates. Cela m'oblige d'aller en toute diligence à Barcelonne pour empeſcher les deſordres que cette mort-là pourroit apporter.* Ad ea Mazarinus reſpondit XVI. Kal. Octobr. angi ſe atque dolere vehementer ob miſerabilem ſtatum valetudinis Marcæ, multum tamen bonæ ſpei hinc ſumere quòd poſt acceptum à Principe nuntium de morbo ejus, nullas deinde literas ejus habuerit. hinc colligere ſe Marcam meliùs habere. haudubiè hanc jacturam, ſi eveniret, magnam fore. præcipuum autem futurum in dolore locum ſuum, tum propter amorem & reverentiam quæ viro debetur tot inſignibus virtutibus prædito, ſed maximè quia omnino perſuaſum habebat neminem eſſe qui tanto cum fructu perſonam ſuſtinere poſſet quam is in Catalonia ſuſtinebat. præterea eum eſſe Marcam quem ipſe plurimi ſemper feciſſet. *Je ſuis touſiours en grande inquietude du pauvre Monſieur de Marca, & conçois neanmoins beaucoup d'eſperance de ce que depuis l'avis que vous m'avez donné de ſa maladie je n'ay plus eu de vos nouvelles, inferant de là qu'il ſe porte mieux. Certainement ce ſeroit une grande perte que nous ferions, & qui me toucheroit ſenſiblement, tant pour l'affection & l'eſtime que chacun doit avoir pour une perſonne de ſi grand merite que pour la connoiſſance que j'ay qu'aucun autre ne ſçauroit ſi bien ſervir le Roy que luy dans l'employ qu'il a en Catalogne. Outre qu'en mon particulier j'en ay touſiours fait grand eſtat.*

XXIII. Eodem tempore Mareſchallus Gramontius, qui in eam provinciam miſſus erat cum sereniſſimo Principe Condæo, ſcribens ad Cardinalem Mazarinum, aiebat exiſtimare ſe multum dolorem accepturum illum audita miſera valetudine Marcæ. neque id injuria. quippe difficillimum eſſe inveniri ſucceſſorem illi parem in adminiſtranda Catalonia. quærendum tamen quantocyus aliquem cui hæc provincia demandari poſſit, ut eatur

obviam difficultatibus quæ Archiepiscopo Aquensi occurrerent in initiis novæ dignitatis, si non adesset aliquis Marcæ non impar qui eum consiliis suis juvaret. Hæc sunt ipsa Gramontii verba ex iisdem castris ad Verdunum postridie Kalend. Septembris : *L'extremité en laquelle est reduit Monsieur de Marca cau∫era bien asseurement du desplaisir à vostre Eminence, & avec grande raison, estant assez difficile qu'un autre soit en sa place qui l'occupe aussi avantageusement que luy pour le service du Roy. Surquoy je prendray la liberté de dire à V. E. qu'il est temps d'y songer de bonne heure : puisque si Dieu vient à disposer de luy, Monsieur vostre frere se trouveroit assez embarrassé dans ces commencemens, s'il n'estoit assisté d'une personne intelligente qui peut faire les mesmes fonctions dudit sieur de Marca.* Rescribens autem Mazarinus ad Mareschallum, his omnino verbis usus est : *Je suis en grande inquietude de la maladie de Monsieur de Marca. Je reconnois avec vous qu'il seroit bien mal-aisé de remplir cette place d'une personne qui reussit aussi bien parmy ces peuples-là, & que si mon frere à son arrivée estoit privé des lumieres & des assistances qu'il peut luy donner, ce seroit une grande disgrace pour luy.*

XXIV. Patebant, ut dixi, templa noctu & interdiu Barcinone propter hunc morbum, ad eaque certatim omnes sponte conveniebant, cælestem pro eo opem imploraturi. Eximium sanè erat illud amoris eorum argumentum. Sed ea erat Barcinonensium pietas & caritas in Marcam ut ambitu urbis coërceri non posset. Atque adeo ex ea egressi quamplures, ad templum Monserratense, inclytum per indigenas advenasque, vetusta fama ac præcipuo cultu beatissimæ Mariæ virginis celebre, quod XXX. M. P. hoc est, iter unius diei, abest ab urbe Barcinonensi, pedibus accesserunt, vota pro incolumitate ejus nuncupaturi. Publicè quin etiam civitas universa votum fecit ; ac Consulum cura factum est ut duodecim Capucini, quo hominum genere nescio an aliquid sit aut melius aut sanctius, nudis pedibus, sandaliis etiam depositis, nomine civitatis ad Montemserratum proficiscerentur, additis duodecim puellis, quæ vestibus albis usque ad talos demissis indutæ, ac crinibus fluxis, nudis quoque prorsùs pedibus in illa ætatis teneritate iter illud confecerunt, ut votum civitatis ad illam ipsam ædem persolverent. Et ne soli Barcinonenses eum diligere viderentur, preces quoque ad Deum publicè per totam provinciam pro eadem causa ultro fundebantur à populis aliarum urbium ac pagorum Cataloniæ, Barcinonensis civitatis exemplum secutis. Neque enim quisquam jubebat. Certè in universum æstimanti, affirmare licet neminem unquam advenam apud Catalanos tam flagranti desiderio fuisse celebratum. Marca verò, qui se tot religiosissimorum hominum votis à morte revocatum esse judicabat, grates Deo pro restituta quondam valetudine acturus, & ne insalutata beatissima virgine Cataloniam relinqueret ad Montemserratum & ipse pervenit anno MDCLI. dissertationemque illic IV. Idus Aprilis elucubravit *de origine ac progressu cultus beatæ Mariæ virginis in Monteserrato* : quæ manu ejus scripta, in archivo monasterii posita est. Testatur id ipse in epistola data ad clarissimum virum Petrum Valerium Diazium Jurisconsultum Hispanum, quem postea Rex Hispaniæ constituit Præsidem rationum in regno Neapolitano & summum Justiciarium Arragoniæ, qui tum apud Bresconem haud procul Agatha captus detinebatur jure belli : *Nunc superest, Vir clarissime, ut quam à me literis tuis exigis reddam de Joannis Guarini olim Montisserrati cultoris ætate sententiam meam : quæ sic temperata est intra limites veri & falsi ut, hoc repudiato, illud asserat. Ea de re dissertationem peculiarem illo in monasterio olim scripsi, post veteres illius chartas accuratè discussas, cùm anno* MDCLI. *illic deprecationis causa consisterem : quæ dissertatio mea manu exarata reposita est in archivis ejusdem domus à pio viro Batlle tunc conventus Abbate.* Ceterùm, cùm ea dissertatio fato quodam deperdita esset, de quo apud Marcam conquestus est R. P. Franciscus Crespus Bagiarum Abbas & sanctæ theologiæ Professor regius in academia Ilerdensi, qui tum historiam monasterii Monserratensis scribebat, ejus exemplum ad hunc Abbatem missum est quum Perpiniani ageremus. Marca verò sic ad eum rescripsit, præfatus aliqua, in initio epistolæ, de cultu qui debetur beatissimæ virgini : *Sed præsentem quam supplicibus votis ad ædem Montisserrati conceptis opem præstare solet, ego duobus iisque gravissimis morbis, cùm Barcinone degerem, ferè confectus, experimento didici, ejus patrocinio velut ex ipsis mortis faucibus ereptus. Quare gratias hujus beneficii publicas acturus, superatis montis jugis, ad sacram ædem vetusta illius imaginis custodem cùm accessissem, vice tabulæ à naufragis appendi solitæ & montis descriptionem & conscriptam de oratorii atque imaginis vetustate lucubrationem dicavi : quæ in archivis domus tunc recondita, cùm hodie non extet, ejus exemplum ad te transmitto.* Tum paucis agit de antiquitate loci ; admonetque Crespum ne in ea historia scribenda falsis, ut Hispani solent, testimoniis utatur ; *quæ Gallis*, inquit, *fabularum istiusmodi detegendarum peritissimis ludibrium debent, & reliquæ narrationi, licèt alioqui veræ, auctoritatem demunt.* Ceterùm narrationem rerum à Marca in Tarraconensi Hispania gestarum, quæ commentarium integrum postularet, majori operi reservo. Interim his fruere.

XXV. Sed antè quàm ab hoc loco discedam, res postulare videtur ut rursum nonnulla dicamus de libro de concordia sacerdotii & imperii. Exegerant Romani à Marca sæpissime ut condemnaret quæ in eo libro scripta erant adversa motibus Italorum. Ille verò constanter recusaverat, ut suprà vidimus. Denique hoc anno MDCXLVII. multa scripta actaque sunt in hac causa quæ silentio transmittenda non sunt. Toto illo anno multis modis tentatus est Marcæ animus. Et is quidem ita constitutus erat, quandiu sanus fuit, ut decreverit nihil remittere ex privilegiis Ecclesiæ Gallicanæ, quamtumcunque urgeretur, ac potiùs renuntiaturum omni juri quod habebat ad Ecclesiam Consoranorum. at si quippiam valde ridiculum sibi offerretur subscribendum, non repugnaturum quidem, sed statim evulgaturum sibi dictum fuisse hoc esse novum jus curiæ Romanæ. nihil tamen facturum

quo Gallicanæ Eccleſiæ privilegia damnare videretur; niſi ſi eódem tempore legatus regius aut Cardinalis Protector publicè proteſtarentur ſchedulam quæ ab ipſo ſubſcribenda exigeretur nihil detrimenti afferre noſtris privilegiis. Hanc illi tum mentem fuiſſe patet ex laudata ſuperiùs epiſtola ad Cancellarium ſcripta, in qua hæc leguntur: *Les conditions que l'on m'impoſeroit pourroient eſtre ſi dures que je me porterois pluſtoſt a renoncer à toutes mes pretentions que non pas de les executer; comme j'ay fait entendre à Monſieur le Cardinal d'Eſte par la lettre du*

dont la copie eſt cy-jointe. Si l'on me propoſe des articles à ſigner, encore qu'ils ſoient ridicules, je n'y ferray point de difficulté, parce qu'ils en ſeront reſponſables, & je publieray que ces Officiere m'ont enſeigné que c'eſtoit le nouveau droit de la Cour Romaine.. Je ne pourrois pas conſentir à ſigner quelque clauſe qui condamnat les Privileges de l'Egliſe Gallicane. Au contraire, je deſire que l'on conſerve dans ma declaration la reſerve que j'y ay apposée de ces Privileges, ou bien que Monſieur l'Ambaſſadeur ou le Protecteur des affaires de France proteſtent que la declaration qui me ſera preſentée s'entend ſans prejudicier aux Privileges de la France.

XXVI. Ita conſtitutus erat Marca die decima Junii, cùm ſanus adhuc eſſet. Incidit paulò pòſt occaſio Romanæ curiæ admodum favorabilis, morbus videlicet quo Marca laboravit ſequenti menſe Auguſto. Hac pulcherrima occaſione uſus Vincentius Candiotus, qui tum in Catalonia morabatur ut nomine Pontificis caperet ſpolia Epiſcoporum decedentium & ut reditibus epiſcopatuum frueretur ſede vacante, & aliquandiu poſt factus eſt Epiſcopus Balneoregenſis, ſchedulam ægroto ſubſcribendam obtulit pridie Idus Auguſti prorsùs contrariam deſtinatis Marcæ dum ſanus erat. Sed bene habet quod in actis publicis tum apud Barcinonem confectis adnotatum eſt ita contigiſſe quo tempore Marca jacebat in lecto infirmitatis cauſa. Præſtat autem integra acta deſcribere.

Hoc eſt exemplum bene & fideliter Barcinonæ ſumptum à quodam publico & authentico papyreo inſtrumento declarationis ſano & integro ac fide digno tenoris ſequentis. Ego infraſcriptus Petrus de Marca profiteor me in omnibus ſequi & amplecti eam doctrinam de juriſdictione ac immunitate eccleſiaſtica ceteriſque rebus & cauſis eccleſiaſticis quam docet Romana Eccleſia, eique firmiter adhærere. Quæcunque verò huic doctrinæ contraria ſcripſi in libro de concordia ſacerdotii & imperii & in epiſtola Hyacintho Meſſades Archidiacono Empuritano Eccleſiæ Gerunſis directa, à me editis, quæ poſtea decretis ſacræ congregationis indicis damnata ſunt, ea quoque & nunc damno & in altera illius libri editione me emendaturum ſpondeo, eandemque Romanæ Eccleſiæ doctrinam etiam in reliqua operis parte à me edenda me ſequuturum promitto. Profiteorque ſingularia illa jura quibus in negotiis eccleſiaſticis Rex Chriſtianiſſimus utitur non niſi ex privilegio apoſtolico poſſe exerceri. Alioquin legitimè non uſurparentur. PETRUS DE MARCA.] *In Dei nomine. Noverint univerſi quod anno à nativitate Domini milleſimo ſexcenteſimo quadrageſimo ſeptimo, die verò Mercurii decima quarta menſis Auguſti ejuſdem anni intitulata, in mei Notarii infraſcripti & Pauli Faget ſanctæ Fidei Prioris, ac Doctoris Petri Pont, & Franciſci Matheu Artium & Medicinæ Doctoris civie Barcinonæ, teſtium præſentia, illuſtriſſimus & reverendiſſimus Petrus de Marca in ſupremo Navarræ ſenatu Præſes, ſacri Regis Chriſtianiſſimi conſiſtorii Conſiliarius, conſtitutus perſonaliter intra quandam manſionem domorum ſuæ propriæ habitationis quam fovet in platea nuncupata divæ Annæ, in lecto jacens infirmitatis cauſa, habens præ manibus ſupraſcriptum foleum papyreum ſeu confeſſionem & promiſſionem reſpectivè narratorum ſuprà, perlecta ipſa ſcriptura ſubmiſſa voce, ſuum nomen in fine propria manu ſubſcripſit & firmavit. De quibus omnibus & ſingulis ſic ut prædicitur actis, dictis, geſtis, & ſecutis, in continenti dictus illuſtriſſimus Dominus Petrus de Marca petiit & requiſivit inſtrumentum confici & ſibi ac aliis cuja interſit tradi & liberari, prout de mandato illius illuſtriſſimo Domino Vincentio Candioto Collectori apoſtolico acceptanti tradidi per me dictum & infraſcriptum Notarium. Quæ fuerunt acta Barcinonæ ſub anno, die, menſe, & loco, ac teſtibus præſentibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & aſſumptis atque rogatis, prout ſuperius continetur.*

XXVII. Hujus rei mentio etiam extat in ea vita illuſtriſſimi Archiepiſcopi quæ à Fageto edita eſt, itemque in obſervationibus quæ circumferuntur eminentiſſimi Cardinalis Albicii ad librum meum de vita Marcæ. Hæc ſunt ejus verba. *Deus autem optimus maximus, qui opera Petri Marcæ in eccleſiaſticis functionibus uti volebat, dum Barcinonæ commorabatur, exitiali morbo illum corripuit. In ea infirmitate ad cor reverſus proteſtationem & revocationem quæ ſequitur in manibus Epiſcopi Balneoregenſis in Catalonia tunc temporis ſpoliorum Epiſcoporum Collectoris emiſit. Ego infraſcriptus Petrus de Marca &c.*

XXVIII. Anno MDCLI. quum peſtilentia Barcinonem invaſiſſet, Marca menſe Martio ſe contulit in monaſterium ſancti Hieronymi Murtenſis, quò ſingulis æſtatibus ſecedere conſueverat; ibique aliquandiu commoratus, dein ad Granollerium accedens, & ad Oſtalricum, demum iter Galliarum ingreſſus eſt menſe Julio. Haud ſanè aliàs triſtior fuit Barcino; ac diem abitionis ejus ſic univerſa civitas proſecuta eſt ut lacrymis deſiderii futuri dolorem indicaret. Celebratur adhuc eorum vaticinatio qui longam malorum ſeriem provinciæ imminere prædixerunt, quandoquidem eam Marca deſerebat. Neque tamen is omnem ejus curam abjecit. Nam Margarito, quem ex urbe ad alteram fluminis Biſaucii ripam, Moncadam inter & Gruam, x. M. P. à Barcinone diſtantem evocaverat prid. Idus Julii, Catalanorum ſalutem & negotia commendavit; profuſiſque utrinque lacrymis, tanquam non ampliùs viſuri, diſceſſere, Margaritus ad tuendam urbem, quam paulò pòſt Hiſpanorum copiæ obſederunt, Marca verò in Galliam. Fuit ſanè ſemper magna inter eos amicitia, ac tanta conſpiratio conſenſuſque virtutum ut Marca plurimi faceret Margaritum, eumque valde amaret, hic verò Marcam in primis coleret & obſervaret, ac velut alterum

parentem diligeret. Catalanos porrò omnes, à quibus se plurimùm amari Marca nosset, ipse quoque peculiari quodam semper amore prosecutus est; ut omnibus notum est qui Marcam noverant, & ab eo scriptum est in quadam epistola data ad eminentissimum virum Jacobum Cardinalem Corradum, cui perpetua & constans cum Marca fuit amicitia & præcipua in eum inclinatio. Ac postquam in Galliam remeaverat, lætabatur supra modum quum occasiones nanciscebatur ad gratificandum hominibus illius gentis. id quod non rarò accidit. Ceterùm peragrata Catalonia & Gallia Narbonensi, ad Consoranos tandem perveniens, qui in Pyrenæis Aquitanicis siti sunt, eorum civitatem solenni pompa ingressus est III. Non. Augusti. Quamquam animus ejus modicis contentus & inanium contemptor facilè transmissurus erat hunc triumphalem apparatum, nisi id Consorani efflagitassent non mediocri studio, quò suam in eum observantiam publicè testarentur.

XXIX. Undecimo dein Kalendas Septembris Karolus de Montchal Archiepiscopus Tolosanus, vir sanè pius & doctus, excessit è vita apud Carcassonem, ubi tum conventus Galliæ Narbonensis habebatur; cujus corpus initio mensis sequentis Tolosam delatum, supremo officio mandatum est in Ecclesia cathedrali. Inter Episcopos verò qui funus curarunt adfuit & Marca; cui vetus cum Karolo fuerat familiaritas ob similitudinem morum, & quia eruditionis fama conglutinat amicitias insignium virorum. Memoria teneo adstantium oculos in Marcam, quem mihi tum primùm videre contigit, præcipuè fuisse conjectos, comitante jam fama archiepiscopatum Tolosanum ei destinari. Neque reticebo tam magnum virum Karolo visum fuisse Marcam ut cupiverit imaginem ejus in tabella depictam habere, quò eam in bibliotheca sua, quæ magna & locuples erat, conlocaret inter illustrium virorum imagines quibus illa erat ornata. Ceterùm ipse Tolosa paulò pòst digrediens, Regem adiit, ut juramentum fidelitatis, quod vocant, pro episcopatu Consoranensi præstaret præsens præsenti ex antiquo & recepto apud Gallos more, nisi Princeps remittat. Præstitit autem VII. Kal. Februarii anni MDCLII.

XXX. Actum dehinc de archiepiscopatu Tolosano: quem cùm plures Episcopi cuperent peterentque, Marca, licèt Regis animum nulla prece tentasset, ad eum nominatus est VI. Kalend. Junii. Operæ pretium est edere in hoc loco fragmentum ex epistola quæ à sapientissimo viro ea de causa ad Innocentium X. Pontificem Romanum scripta est. *Non me latet*, inquit, *quantopere huic oneri ferendo vires meæ sint impares: quarum tenuitatis apprime conscius, ne dignitatem illam exambirem, planè sum deterritus. Attamen tanti Principis de me judicium fecit ne illam nec petenti oblatam detrectarem, ex mero debiti obsequii officio divinæ opitulationis certissima præsidia expectans, si sanctitatis vestræ, quæ Christi Domini vices geris in terris, consensus accedat & auctoritas, quæ à priori Ecclesia exsolvere & alteri præponere sedis apostolicæ privilegio sola potest. Ego sanè polliceri nolim immensis & insolitis Ecclesiam Tolosanam utilitatibus ex mea translatione auctam iri; sed industriæ qualiscunque meæ probandæ latiorem campum in ejus regimine apertum iri quàm in Ecclesiæ Consoranensis angustis finibus inficiari non debeo. O me felicem, quando veteris illius atque sanctissimi sacerdotis Exuperii exemplo (qui ex præsidatu in Hispaniis acto cathedram illam suscipiens, eam deinde rexit juxta pium atque prudens Innocentii primi ad ejus consulta responsum) licebit per Innocentii decimi decretum, post gestos magistratus regios in Gallia & Hispania, episcopatus quoque curis functo mihi, Tolosanæ sedis administrationem capessere!* Sciebat sanè vir eruditissimus diversum ab Exuperio Episcopo Tolosano fuisse Exuperium illum qui præsidatum in Hispaniis egit. Quis enim ignorat? Verùm cùm argumentum esset accommodatissimum ad rem quam tractabat, sciretque præterea Principum aures ita esse formatas ut nihil nisi jocundum lætumque accipere velint, vim aliquam inferre veritati non abnuit ut Pontificem alioqui difficilem ac morosum, sibi faventem ac propitium habere posset. Quod ideo retuli ut eatur obviam scrupulosæ cujusdam scriptoris diligentiæ, qui in adversariis suis adnotavit lapsum heic esse Marcam. De quo admonitus à me vir optimus paucis ante obitum mensibus risit hominis supinitatem, qui non animadverteret cujusmodi argumentum in ea epistola tractaretur. Neque enim historia scribebatur. Non displicet profectò hominibus eruditis quòd oratores veri limites nonnunquam excedunt in compositione verborum, ut auditorum aures aliqua voluptate permulceant & alliciant. Ceterùm quoniam propter hanc observationem meam contigit inimicos illustrissimi Archiepiscopi in memoriam ejus insultare ac si gravissimum flagitium admissum ab eo fuisset, cùm tamen illa veri dissimulatio, in re alioqui levissima, neque fidem læderet neque bonos mores, & isto modo deliniret Pontificis animum, cùm alioqui prudentissima illa οἰκονομίας ab illo toties inculcatæ regula permittat interdum ἀπάτην, ut aiunt Græci, δικαίαν, ostendendum est illum non erravisse sic agendo, aut si erravit, auctoritate & exemplo sancti Cypriani Episcopi Carthaginensis fecisse. Habet enim, ut Cicero ait, ut in ætatibus auctoritatem senectus, sic in exemplis antiquitas. Adnotat autem vir clarissimus Nicolaus Rigaltius ad epistolam LXVII. sancti Cypriani eam non esse tam invidiosam Papæ Stephano nec tantum illi tribuere quantum Baronius existimavit, alias enim esse passim Romanis Episcopis multò faventiores. *Adeoque*, inquit, *semel hic notabimus, quod ubique ferè observabitur, Carthaginensem pro Romano dicere quæ ad propositum dicentis maximè faciant, sic quandoque magis quandoque minus intendere, quandoque parciùs, quandoque liberaliùs concedere, prout expedit œconomiæ Christianæ propitium habere Romanum.*

XXXI. Ex iis quæ hactenus dicta sunt de gente & adolescentia illustrissimi Archiepiscopi facile est colligere vana falsaque esse ea omnia quæ de illo leguntur in epistola quadam Guidonis Patini, nimirum illum fuisse infimæ sortis hominem, natum & educatum in

secta

secta Calvinistarum, eaque derelicta, arripuisse institutum Jesuitarum, eorum odia propterea promeritum, uxorem postea duxisse, tum Consiliatium & præsidem fuisse factum in Parlamento Palensi, dein Comitem consistorianum favore Petri Seguierii Galliarum Cancellarii, missum deinde in Cataloniam, donatum episcopatu Conforanensi, Jesuitas expertum esse gravissimos adversarios in curia Romana, qui ægrè ferebant se à Marca fuisse derelictos, & bullas episcopatus Conforanensis tum demum obtinuisse à Papa postquàm cum illis rediit in gratiam, denique archiepiscopatum Tolosanum emisse à Cardinale Mazarino centum quinquaginta millium librarum pretio. Si quis ista comparaverit cum iis quæ verè à nobis dicta sunt suprà, is profectò eas falsas narrationes reponet inter tricas & apinas & si quid vilius istis.

XXXII. Sed illud incommodum in primis Marcæ accidit quòd inter tumultus domesticos ad archiepiscopatum Tolosanum nominatus, rursum moram rerum experiri necesse habuit, variis de causis, ac inter alias, quòd Jansenismi apud Innocentium accusatus cùm fuisset à malevolo quodam, cujus nomen edere nunc non libet, purgationis occasio expectanda fuit. Nam originem & causas morarum, & qui earum auctores fuerint, alio in tempore memorabo, postquam locus non erit invidiæ, neque periculum ex veritate; quæ, ut ait poëta comicus Afer, plerunque odium parit. Quòd nisi Pontifex constitutionem suam adversùs doctrinam Jansenii tum temporis edidisset, futurum erat ut Marca sententiam Romanorum expectaret ultra biennium. Bene igitur habet quòd tandem in consistorio habito X. Kalendas Aprileis anni MDCLIV. placuit purpuratis patribus & eorum patri Innocentio ut vir summus Ecclesiæ Tolosanæ post longi temporis moras præficeretur. Datum id hauddubiè ingentibus ejus in Ecclesiam & apostolicam sedem meritis, & votis populorum, ac præterea urgentissimis Regis Christianissimi literis, cui Romanorum mora & tergiversatio in re tanti momenti jamdiu displicebat. Sexto Kalend. Julii ejusdem anni Parisiis in capella Borbonia nunc diruta, quæ haud procul castro Luparæ visebatur, Marca juramentum fidelitatis, ut moris esse adnotavi suprà, Regi Ludovico XIV. præstitit pro archiepiscopatu Tolosano. Et quia vetere instituto Romanus Pontifex consuevit Metropolitanis dare pallium de corpore beati Petri sumptum, *plenitudinem videlicet pontificalis officii*, ut loquuntur veteres & novæ formulæ, quo in ordinationibus & certis tantùm festis anni diebus in provincia uti eis licet, illud nomine Innocentii decimi Pontificis Maximi III. Nonas Julii Archiepiscopo nostro concessit Dominicus Seguierius Episcopus Meldensis, qui Petri Galliarum Cancellarii frater erat. Ceterùm paulo antè interfuerat consecrationi Ludovici XIV. Regis Christianissimi in Ecclesia Remensi.

XXXIII. Sequenti tum mense Novembri Marca profectus in Galliam Narbonensem, in cujus conventibus Archiepiscopus Tolosanus habet jus primæ sententiæ, Idibus Decembris advenit in urbem Monspeliensem; ubi conventus illius anni agebatur à serenissimo Principe Contio tum è Catalonia reduce. Suum hoc iter versibus ipse exposuit anno ætatis suæ sexagesimo. Ut inde appareat vires illas mentis, quæ juventam quasi divino quodam spiritu ac furore afflant, seni non defuisse, viridamque illi ac viridem senectam obtigisse. In postremis sic habetur:

Monspelium advehimur, quo nos tractoria Regis
Legitimis promptos evocat obsequiis.
Conventus Occitana tunc gentis habebat
Contius Hispano victor ab hoste redux.

XXXIV. Habito tandem conventu, Tolosam ad sedem suam pervenit Idibus Martii anno MDCLV. absque pompa: quam ut evitaret, dixit adventum in urbem suum in ea incidere tempora quæ Pontificem prohiberent agere diem festum atque solennem quippe dies illa fuit sequenti die post Dominicam Passionis. Perstititque postea secretis ac publicis sermonibus solennia hæc recusare; adeo ut quum conventui Narbonensi præsideret anno MDCLIX. ac civitas Tolosana eum per legatos ac frequentes literas oraret ut pateretur honores sibi haberi publicè qui omnium ordinum consensu decreti erant, nunquam ad id animus ejus flecti potuerit. Certè posteritas ad eximium quoddam decus & laudem hujus civitatis hauddubiè referet quòd viro optimo & præstantissimo amplissimos & maximos honores habuerit ac summa observantia viventem coluerit. Neque sua laude fraudabuntur Canonici metropolitanæ Ecclesiæ sancti Stephani. Etenim Pontificem suum Marcam sic per omnem vitam reveriti sunt ut filii solent parentes à quibus se plurimùm diligi sciunt. Dederunt profectò posteris magnum sapientiæ ac virtutis exemplum, quando subortis aliquoties dissidiorum inter ipsos & Marcam occasionibus, eum omnium suarum controversiarum judicem & arbitrum esse non semel scripto rogaverunt; nec unquam lis inter eos contestata est. id quod, opinor, nemini ante Marcam contigerat antistiti. Non pœnituit illos istius obsequii, nec est cur pœnitere debeat. atque utinam tales in futurum nanciscantur Archiepiscopos qui Marcam aliquo modo referre possint. Sed revoco me ut ad id revertar unde digredi me coëgit pietas & optimi viri sancta memoria.

XXXV. Haud multò post adventum ejus habitus est Tolosæ conventus Episcoporum provinciæ Tolosanæ: in quo cùm agendum esset de mittendis delegatis ad comitia generalia cleri Gallicani, Marcam in primis eligi placuit. isque Lutetiam mense Augusto ea de causa profectus est. Verùm vix illuc pervenerat quum ex præcepto Principis in Galliam Narbonensem remeans, conventui ejus præfuit apud Pedenatium, locum amœnissimum in

ii

diœcesi Agathensi situm. Interim cleri Gallicani comitia Parisiis habebantur. Illuc itaque Marca se conferens anno MDCLVI. perhonorificè in eo cœtu susceptus XIII. Kalend. Aprileis, deinceps in plurimis occasionibus ostendit quanta ingenii vi polleret & quàm præclara eruditione ac doctrina præditus esset. Nam auctoritatem Romani Pontificis, quam per summum nefas aliqui deprimere conabantur, fortiter & strenuè vindicavit adversùs æmulos. Gnarum id Alexandro septimo, qui post absoluta demum comitia honorificas ad Marcam literas die XXII. Novembris anni MDCLVII. scripsit; quibus ei grates egit ob assertam sedis apostolicæ dignitatem, & ut deinceps pergeret in eadem reverentia verbis amantissimis hortatus est. Scripsit tum temporis historiam sive *Relationem* (sic enim ipse vocavit Gallico vocabulo, cùm Gallicè scripta sit) rerum in Gallia gestarum in causa quinque propositionum ex libro Cornelii Jansenii excerptarum; quæ in commentariis cleri Gallicani descripta, seorsim dein edita est. In ea originem & progressum mali, pertinaciam eorum qui doctrinam Jansenii tuebantur, summorum Pontificum decreta adversùs illam, catholicæ Ecclesiæ consensum, & cetera quæ interim contigere, apertissima & dilucida admodum narratione explicavit, nemine prorsùs adjuvante. Id autem ea de causa visum est adnotare quòd in epistolam quandam à cœtu illo ad Regem scriptam Kalendis Septembris anni MDCLVI. irrepserit relationem illam fuisse confectam ab Archiepiscopo Tolosano & ab Episcopo Monsalbani. Tanta autem erat Episcoporum Gallicanorum de Marca opinio ut cùm scribendæ erant literæ de re quapiam gravi, hoc ei onus summo consensu imponerent ut pro omnibus ipse scriberet, secuti videlicet exemplum Episcoporum Africanorum, qui Aurelium Carthaginis Episcopum eo munere fungi voluerunt in Concilio Cathaginensi, & Episcoporum item Africanorum apud Sardiniam magno numero exulantium jussu Regis Trasamundi, qui Fulgentio Ruspensium Episcopo utebantur in pari causa. *Propterea*, inquit Ferrandus Diaconus Carthaginensis in libro quem scripsit de vita ejus, *quandocunque rescribebant consulentibus, Episcoporum nomina cunctorum dicebantur in titulo, sed solius beati Fulgentii sermo tenebatur in stylo.* Extant sanè novem epistolæ ad sanctissimos Ecclesiæ Romanæ antistites à Marca scriptæ nomine Episcoporum Gallicanorum, quarum pleræque sunt editæ: quæ licèt aliorum Episcoporum nomina contineant, ab uno tamen Marca dictatæ sunt. Extant præterea quamplures epistolæ ad diversos scriptæ ab Episcopis Gallicanis, quarum auctorem esse Marcam satis compertum est.

Codex Canon. Ecclesiæ Afric. c. 89. Ferrandus in vita Fulgentii c. 20.

XXXVI. Nondum finis impositus erat comitiis cleri Gallicani, quæ anno demum MDCLVII. A. D. X. Kalendarum Junii dimissa sunt, quum derepente infaustis auspiciis prodiit libellus famosus sub titulo epistolæ ad illustrissimum Dominum de Marca Archiepiscopum Tolosanum, quo ejus fama atrociter proscindebatur, & auctoritas Romanæ sedis per summam audaciam apertè violabatur. Libellum hunc secutus est alius haud moderatior, & ipse, ut prior, absque auctoris nomine. Censebant plerique amicorum præclarè facturum Marcam si nebulonum istorum improbitatem retunderet, ut universi agnoscerent putidas eorum calumnias, & ut eos suæ puderet impudentiæ. Alii contrà inferius dignitate & gravitate ejus rati si quicquam reponeret, præsertim cùm impostorum nomina ignorarentur, suadebant ne sibi hunc laborem asciscceret, neve luctaretur cum umbris. Ipse, utrum respondendum esset, meditationi suæ reliquit; ac tandem abstinendum censuit, contemnendos existimans, ut ipse aiebat, latentes post columnas mali nominis debitores. Itaque is honor audacibus illis scriptoribus non obtigit ut in eos styli mucronem Marca stringeret. At Romæ & Lutetiæ libri eorum publicis edictis prohibiti sunt & cremati; ut illic quoque esset concordia sacerdotii & imperii, quemadmodum ipse scriptum reliquit in quadam epistola.

XXXVII. Anno MDCLVIII. VII. Idus Aprilis incidit in gravem morbum, quem pleuritim medici vocant à dolore laterum, quo tantùm non periit; ac Viaticum, ut nos Christiani vocamus, tanquam discessurus, accepit, tribuente, ut optaverat ægrotus, illustrissimo Appamiarum Episcopo Stephano Cauleto suffraganeo Ecclesiæ Tolosanæ, qui tum fortè Lutetiæ aderat. Convaluit tamen ex eo morbo; ac mense Maio, ex medicorum sententia, in villam Issiacum in agro Parisiensi sitam, quæ IV. M. P. abest ab urbe, se contulit, vitandi caloris causa, & ut procul urbis impedimentis valetudini daret operam. In hac solitudine, si tamen solitudo vocandus est locus in quo tantus vir degebat, respirare paulùlum cœpit, & privati viri vitam aliquantisper egit. Invisebant eum amicorum intimi, non ob aliud quàm ut lætos cum eo dies agerent, & sic valetudini ejus consulerent. Igitur confirmatus à morbo & à novis tentationibus cogitavit de profectione in suam diœcesim, à qua eum abduxerat rerum publicarum necessitas; eamque ob rem libros suos, schedas, suppellectilem denique omnem Tolosam præmisit mense Augusto.

XXXVIII. Sed cùm ad profectionem se diligenter præpararet, cui necti posse moras non providebat, præter expectationem ac desiderium suum Lutetiæ retentus est jussu Principis. Et quia ipse, quò licentiam abeundi faciliùs impetraret, aiebat sibi decorum non esse ut absque ulla causa aut privata aut publica abesset à sua diœcesi, inventa est ratio qua scrupulus omnis ex animo ejus evelleretur, adlecto videlicet eo in numerum Ministrorum status. Ita vocant eos quos Princeps secretis suis propiùs admovet, & quorum consiliis utitur in republica administranda. Diploma tamen statim datum non est ob subitum Regis discessum & præcipitem profectionem ad urbem Lugdunensem; ac in Burgundia demum

confectum eſt, apud Divionem, XVII. Kalendas Decembris. Haud pigebit compendio referre verba hujus diplomatis: in quo Princeps ait ſe, quum intimum Conſilium crearet, ſtatuiſſe unum etiam antiſtitem in illud admittere, quò ſuam in clerum Gallicanum inclinationem ac propenſionem indicaret. & quia agnoverit neminem Epiſcoporum Gallicanorum hoc honoris gradu digniorem eſſe quàm Marcam, ob ſingularem intelligentiam ejus & probatam longa experientia in negotiis publicis induſtriam, tum etiam ob magna ejus in rem Gallicam domumque regnatricem merita, quibus omnibus rebus bonam de ſe exiſtimationem, magnam famam, & benevolentiam regiam populorumque promeritus ſit, cùm ſapientiam conſiliorum ejus conſecuti ſemper ſint eventus felices, his videlicet de cauſis ſibi viſum eſſe ut vir ille, cujus præterea majores magnam reipublicæ operam navaverint in iis rebus quæ ad religionem catholicam ſtabiliendam & ad proſperum regni ſtatum conſervandum pertinuerunt, ad dignitatem Miniſtri ſtatus vocaretur, ut deinceps in omnibus regiis conſiliis haberet jus ſententiæ. Neque profectò Princeps ſapientiſſimus ſilentio tranſmiſit res ab eo præclarè geſtas domi foriſque. Summis enim laudibus extollens ſapientiam judiciorum ejus, quandiu ſenator & præſes fuit in Parlamento Palenſi, ac dein poſtquam inter conſiſtorianos admiſſus eſt, flectens poſtea ad prudentiam ejus in exercendo munere Viſitatoris generalis Catalomæ, ait adminiſtrationem ejus, quæ ſeptem per annos duraverit, eò majori dignam præconio quòd in difficillima tempora inciderit, planeque opus fuiſſe prudentia ejus & caritate in rem publicam ut regia auctoritas in ea provincia retineretur.

XXXIX. At Marca juſſus Principem ſequi, Pariſiis diſcedens III. Nonas Novembris, Lugdunum pervenit XVII. Kal. Decembris; quò paulò pòſt advenere etiam Dux & Duciſſa Sabaudiæ ac ſorores Ducis ut Regem Ludovicum XIV. matremque ejus Annam Auſtriacam & Philippum Ducem Andegavenſem illic agentes viſerent. Vidimus autem in ea urbe eminentiſſimum Cardinalem Hieronymum Grimaldum Aquarum Sextiarum Archiepiſcopum, quem ſuis apud Antonium Cardinalem Barberinum officiis adjuviſſe Marcam ſuprà retuli quum ſedis apoſtolicæ Nuntium ageret apud Ludovicum Regem anno milleſimo ſexcenteſimo quadrageſimo tertio. Neque ileſcetur in tempore quàm non vulgari amicitia Marcam ea tempeſtate honeſtaverit. Vidimus etiam illic illuſtriſſimum virum Joſephum Matiam Suareſium Epiſcopum Vaſionenſem, cui magna cum Marca intercedebat amicitiæ neceſſitudo, quique me aliqua ſua benevolentia proſecutus eſt, & quibuſdam memoriis ornavit uſui futuris in libris meis de vita rebuſque virorum illuſtrium Lemovicenſium. Marca porrò Lugduni commoratus uſque ad Idus Januarii anni inſequentis, ea die, Rege Lutetiam redeunte, ipſe ex præcepto ejus Narbonem petiit, Conventum Galliæ Narbonenſis illic habiturus. Igitur Ararem navigio ingreſſi propter Athanacum, ubi quondam Augusti aram fuiſſe conlocatam docuit Marca in libro de Primatu Lugdunenſi, in Rhodanum mox delabimur; ac Viennam, Valentiam, Avenionem, Taraſconem, Belliquadrumque prætervecti, Arelatem demum pervenimus A. D. XVII. Kalendarum Februarii: ubi ab illuſtriſſimo viro Franciſco Grignano civitatis illius Archiepiſcopo, & ipſo intimo haudbubiè Marcæ amico, ſplendidè ac peramanter hoſpitio accepti ſumus. Poſtridie tranſgreſſi in Galliam Narbonenſem, proxima nocte diverſari in oppido ſancti Ægidii, ac ſequenti die in Montepeſſulano, dein XIII. Kalend. tranſito Araure fluvio, propter quem olim ſitus erat vetus Ceſſero, Biterras pervenimus. Narbo nos deinde hoſpites habuit XII. Kalend. Februarii.

XL. Illic agendo conventui maximè intentus Marca, intervallis tamen negotiorum utebatur ad noſcendas antiquitates urbis. Aderat illuſtriſſimus Boſquetus Epiſcopus Monſpelienſis; lætabaturque quòd vir ſibi amiciſſimus tantam curam Narbonis, unde ipſe ortus erat, haberet; ac ſimul loca circumjacentia inviſebant, ſcrutantes ſecreta maris, & vaſta ſtagnorum ſpatia dinumerantes; ſtupendamque veterum Romanorum induſtriam & audaciam mirati ſunt, qui alveum, rupto etiam aliquot in locis ſaxo, Ataci flumini ædificaverunt in medio ſtagno per immenſum ſpatium. Inſtituerat equidem Marca peculiarem librum edere, quo ſingillatim de his omnibus rebus diſſereret. Erant enim quamplurima notatu digna; ſed quæ tamen eruditum ſcriptorem deſiderarent, ut obſcura fabulis & à veritate ab utero aberrantia in viam reducerentur. Verùm omiſit hoc conſilium poſtquam anno ſequenti nactus occaſionem de iis agendi, nihil eorum prætermiſit in libris quos ſcripſit de limitibus Galliæ Narbonenſis & Hiſpaniæ Tarraconenſis. Ceterùm eum illic agentem atrox caſus perculit, mors videlicet Archiepiſcopi Narbonenſis, à quo ordinatum eſſe Marcam ſuprà retuli: qui vita excedens apud Narbonem XVII. Kalend. Aprilis, quatriduo pòſt ingenti luctu provinciæ ſepultus eſt in Eccleſia cathedrali, ſacra funeris peragente Marca. Tum verò peracto conventu Narbone excedens pridie Kalend. Aprilis, III. Nonas Toloſæ ſe reddidit.

XLI. Tum temporis eminentiſſimus Cardinalis Mazarinus in extremos Galliarum limites profectus, apud vicum ſancti Joannis Luzienſis ad oceanum conſtitit in diœceſi Baionenſi, quò eum accedere compulerat deſiderium revocandæ pacis inter potentiſſimos Galliarum & Hiſpaniarum Reges jamdiu de gloria magis quàm de imperio certantes. Illuc Mazarinum aſſecutus Marca, & ab eo comiter ac benignè acceptus, ac ſecretorum ejus aliquoties particeps factus, non antè receſſit quàm ab ipſo admonitus eſt Regem brevi Toloſæ adfuturum, ubi conventus Occitaniæ habendus inſuper erat. Intellexit Marca aperiri ſibi viam reditus in ſuam diœceſim. Itaque ea protinus arrepta, in Benearnum denuo pergens, (nam antea illic quoque fuerat menſe Julio) dein ad vicum Aquenſem, quem ob

aquarum salubrium copiam vulgato vocabulo Vasconico Bagnerias nuncupant, demum Tolosam se retulit VII. Kalendas Octobris.

XLII. Haud multò pòst aperiuntur comitia Occitaniæ apud Augustinianos; atque interim Rex Ludovicus, Philippus frater, & amborum mater Anna Austriaca Tolosam advenere pridie Idus Octobris cum amplissimo totius aulæ comitatu. Advenientes Marca excepit in introitu Ecclesiæ cathedralis, vestibus pontificalibus, ut fieri solet, indutus; habita quoque brevi ad Principem oratione, qua testaretur lætitiam apud eas gentes conceptam ob pacem factam & ob adventum ejus in hanc urbem. Dein supplicationes Deo actæ. Ceterùm ea fuit Marcæ felicitas in his comitiis, in quibus præsedit, ut & privilegiorum provinciæ conservandorum rationem invenerit, (quod illi maximam apud populos gloriam peperit, eorumque in eum amorem mirificè auxit) & Regi insuper fidem suam probaverit. Sanè pòst actum conventum, ipse, comitantibus omnium ordinum in comitiis consistentium viris, ad palatium archiepiscopale, ubi Rex cum tota familia regia habitabat, progressus, ut moris est, munera provinciæ majestati ejus obtulit VI. Kal. Januarii, habita quoque oratione plena dignitatis & eruditionis accommodatæ auribus Principis.

XLIII. Anno MDCLX. mense Januario habitus fuit conventus Episcopotum provinciæ Tolosanæ: in quo, ut in superiore, actum fuit de mittendis delegatis ad comitia generalia cleri Gallicani, ac præterea de eligendo Agente generali in rebus cleri, cujus electio eo anno pertinebat ad Episcopos Tolosanos. Piget referre historiam hujus conventus, nimiùm profectò cognitam ex sermonibus hominum, & ob pertinaciam contendentium de administratione illa. Neque aliud à vobis, æquissimi lectores, exegerim quàm ne refricetis obductum vulnus, neve traducere velitis eos qui silentii mei auctores sunt. Satis illi pœnarum viro optimo dederunt.

XLIV. Jam antea Mazarinus, cùm facta pace Tolosam venisset, Marcæ significaverat Regem in eum conjecisse oculos ut unà cum illustrissimo viro Hyacintho Serronio Episcopo Arausicano, qui Perpiniani apud Ruscinones morabatur, & cum iis viris quos Hispaniarum Rex ob eandem causam missurus erat in eas regiones, expenderet qui fuerint olim limites Galliæ Narbonensis & Hispaniæ Tarraconensis in ea Pyrenæorum montium parte. hanc enim esse conditionem pacis ut Gallia coërceatur intra suos limites antiquos, quà Cataloniam attingit. Igitur Tolosa digressi A. D. XI. Kalendarum Martii, ad Carcassonem citò. Deinde Livianam, Narbonem, Leucatam, ac Salsulas, nota priscis scriptoribus nomina, pervenientes, postremò Perpinianum ingressi sumus V. Kalendas: ubi Marca habitavit in ædibus Josephi Margariti, veteris amici. Advenientes porrò nos splendidè accepit Arausicanus Episcopus, obviam etiam progressus usque ad Salsulas, quæ X. M. P. absunt à Perpiniano. Quin & urbs Perpinianensis, quasi convulsa sedibus suis, prorsùs quasi migrare putaretur, ut Hieronymi verbis utamur, ad excipiendum spectandumque Marcam effusa, obviam quoque ei processit usque ad aliquot milliaria. Ipse verò inter venerantes gratantesque aspiciebatur, eò lætior quòd durare viros in amicitia & abesse adulationem intelligeret, ac præterea apud eos valere memoriam veteris sui erga eos amoris & rerum ab eo præclarè gestarum in his regionibus. Intererat videlicet jam tum, quod est pulcherrimum, posteritati suæ. Vidimus Perpiniani venientes apud eum Catalanos, non ob aliud quàm ut sui in eum amoris abundantiam illi ostenderent; viri boni, si se amari intelligant; asperi & duri, si se contemni noverint.

Hieron. in epist. de muliere septies icta.

XLV. Expectabantur interim Hispanici delegati; quos rumor erat statim adfuturos ac Marca pervenisset ad Ruscinones. eam solam esse causam moratum. Intelleximus postea commentum id fuisse, quum vidimus eos adeo lentè festinare ut non antè loco se moverint quàm nostri ad Mortaram tum Cataloniam loco Regis Hispani tenentem misissent clarissimum virum Petrum à Ponte Abbatem Arularum in diœcesi Helenensi, qui fuerat olim in familia Marcæ, rogatutum ut eorum profectionem urgeret, & ut cum eo consultaret de loco ubi commodè tractari posset limitum utriusque regni definitio. Tandem igitur advenerunt Ceretum XIII. Kalendas Aprilis: quò se quatriduo antè contulerant Marca & Serronius, ne illis mora ullo pacto imputari posset, cùm ex Abbate audivissent de eo loco inter ipsum & Mortaram convenisse & delegatos brevi adventuros. Ceretum porrò oppidulum est satis amœnum haud procul Teco flumine, XVI. M. P. à Perpiniano, in extremis ferme comitatus Ruscinonensis finibus. Nam ad quartum ab eo milliarium spectatur castrum Bellaguardiæ; infra quod visebantur olim trophæa Pompeii in summo Pyrenæo posita, quæ, ut docet Strabo, Hispaniam & Galliam disterminant. isque locus hodie est in confinio Galliarum & Hispaniarum.

XLVI. Accidit autem ut quum Ceretum pervenissemus, Serronius pro imperio edixerit ut rustici illatum partium gratis paleam alendis delegatorum equis subministrarent. Sueta hæc urplurimùm in his regionibus equotum pabula; ne videlicet animal suapte natura superbum nimia lascivia insolesceret, si fœno tantùm, quod ibi pinguissimum nascitur, aleretur. Æquissimum porrò videbatur ut illos privatim quisque de suo juvaret qui rei publicæ causa relictis sedibus suis in eas regiones venerant non sine magnis sumptibus. Itaque edictum illud prompto obsequio amplexi sunt populi; videbanturque quotidie erumpentes è montibus rustici, paleam ut jussi erant deferentes. Marca tamen nihil earum rerum quæ venales erant accepit sine pretio, gnarus videlicet temporum quibus Cataloniam

& adjacentes regiones mirabili abſtinentia & integritate adminiſtraverat, adeoque hunc vitæ ordinem non deſerendum. Has hominis virtutes ſponte celebrabant indigenæ, publicè reputantes moderationem ejus, & quòd toto vitæ tempore æquabilis eſſet, nulli gravis, & in neminem contumelioſus.

XLVII. Duo illi viri quos Rex Hiſpanus cum Marca & Serronio committere voluit erant Catalani, atque ideo rei quæ tractanda erat propiores, viri ſanè graves, & huic negotio non prorsùs impares. Qui primas tenebat in hac delegatione Eques erat ordinis D. Jacobi, vocabaturque Michaël Salba, vir ſeverus & triſtis, vultuſque ad gravitatem compoſiti. Alteri, qui Catholici Regis Conſiliarius erat in ſenatu Cataloniæ, nomen fuit Joſepho Romeo, ingenioſiſſimo viro & feſtivo, utpote Dertoſenſi; & ſalutaverat Muſas. Cum his Marca apud Ceretum expendit veterum loca quæ Ruſcinonenſem tractum ac circumjacentes populos Galliis aſſignant, initio ducto à promontorio Aphrodiſio, in quo templum Veneris, & Cervaria loco, qui Galliæ finis dicitur à Mela. Tum Melæ locus explicatus nova ratione, adductis auctoritatibus ex auctoribus finium regundorum. Rejecta & exploſa Ferdinandi Nonii, hominis Hiſpani, editio: qui abſque ulla vetuſti codicis auctoritate, & contra conſtantem omnium editionum ac librorum fidem, vim etiam apertam inferens bonæ menti, textum Melæ audaciſſimè, ne quid gravius dicam, corrupit ut Hiſpanis ſuis gratificaretur. Diſputatum an monaſterium ſancti Petri Rodenſis, ultra quod aliqui aiebant templum Veneris fuiſſe ſitum in altera promontorii parte, intra Gallias retineri debeter; tametſi à longo tempore fuerit in regione Emporitana, quæ dubio procul Hiſpaniarum portio ſemper fuit. In diſputationem quoque venit comitatus Confluentinus, aſſerentibus Hiſpanis eum olim pertinuiſſe ad comitatum Ceretaniæ ac diſtingui debere à Ruſcinonenſi; contrà affirmante Marca eum ſemper fuiſſe in diœceſi Helenenſi, & partem quondam Ruſcinonenſis comitatus. Capſirium etiam, (quis crederet?) exiguus terræ angulus, ubi Atax fluvius Gallicus oritur, in controverſiam deductum eſt; licèt olim fuerit in diœceſi Narbonenſi, & nunc ſit in diœceſi Alectenſi, quæ à Narbonenſi reſecta fuit auctoritate Joannis XXII. Pontificis Romani. Quæſitum poſtea an Ceretani, ut hodie intelliguntur, fuerint olim intra terminos Galliarum, an verò Hiſpaniarum portio. Atque heic à Marca obiter emendata eſt vulgata Strabonis verſio à Guillelmo Xylandro confecta, quæ Ceretanos ait eſſe gentem Hiſpanicam; oſtenſumque eſt Græcum Strabonis textum nihil aliud docere quàm Ceretanos eſſe maximam partem Hiſpanicæ gentis, atque adeo aliquam Ceretaniæ partem Galliis attribuendam. Itum dein ad Urgellenſes & vicinos illis populos; quos ea de cauſa, inter ceteras, ad Gallos pertinere debere aiebat Marca quòd in Pyrenæi jugo poſiti ſint, ut docent Eginhartus & Poëta Saxonicus, & quòd Eccleſia Urgellenſis à Karolo Calvo Francorum Rege, cujus præceptum authenticum vidimus ex archivo illius Eccleſiæ ad Marcam delatum, inter ceteras Septimaniæ, quæ Galliæ pars eſt, poſita eſſe videatur. Addidit totum Urgellenſem tractum eo tempore in Septimania fuiſſe; quandoquidem Ludovicus Pius Imperator in præcepto ſuo, quod item authenticum vidimus ex archivo ejuſdem Eccleſiæ allatum, monaſterium ſanctæ Gratæ, quod erat in diœceſi Urgellenſi, vult frui eadem libertate & iiſdem privilegiis quibus cetera monaſteria intra Septimaniam poſita fruebantur. Intellexerunt Hiſpani ſibi rem eſſe cum magno viro & antiquitatis peritiſſimo. Itaque cùm non viderent vias exeundi ex his difficultatibus, ac tamen nollent ſibi quicquam imputari poſſe, totum negotium de induſtria conturbarunt ſpecie reverentiæ erga duos Adminiſtros regios, miſſis demum ad eos codicillis apud Ruſcinones in prioratu beatæ Mariæ de campo confectis VIII. Kalend. Maii, in quibus continebantur diverſæ eorum ſententiæ circa limites in Pyrenæo figendos. Ceterùm hæc quæ dicta ſunt, quamquam interfuerim omnibus teſtis oculatus, tamen ex relatione uberrima quam de iis rebus Marca ſcripſit, quæque ab eo miſſa eſt ad ampliſſimum virum Michaëlem Tellierium amicum ſuum, bona fide excepi, quòd non uſque adeo credere velim meæ memoriæ ut ſi quæ ſcripto tradita ſunt non exiſtimem conſulenda.

XLVIII. Diſcedens autem Marca Perpiniano, ubi graviter ægrotavit diſſertationem reliquit de theca reliquiarum ſancti Joannis Baptiſtæ quæ ſervatur in Eccleſia Dominicanorum Perpinianenſium, à ſe compoſitam per intervalla febris, ac Patribus illis traditam VI. Nonas Maii. Qua die iter ingreſſi ſumus, Toloſam redituri. Eo cùm perventum eſſet poſtridie Nonas, neque ſatis virium Marca haberet ad conficiendam viam uſque ad vicum ſancti Joannis Luzienſis, ut illic Regi ac Cardinali Mazarino pacis arbitro rationem redderet rerum à ſe apud Ruſcinones geſtarum, ſententiamque ſuam coram promeret, quæ apta videbatur ad finiendam controverſiam de limitibus Cataloniæ & Galliæ Narbonenſis, mihi, quo ipſe amanuenſi in his omnibuſque aliis rebus utebatur, onus impoſuit deferendi illuc comprehenſam ſcripto ſententiam ſuam manu propria ſubſcriptam. Hauddubiè adventus meus Hiſpanorum conſilia turbavit ſpe jam & opinione Ceretaniam omnem devorantium; adeo ut Adminiſtri regii in diverſum abierint, dum Ceretaniam uterque Regi ſuo vindicare ſtudet. Celebratam tum memini Philippi quarti potentiſſimi Regis Hiſpaniarum vocem, ipſi honeſtam, pro Marca honorificam. Agebatur, ut dixi, de Ceretania. Et quia Princeps ille intelligebat res in eo ſtatu poſitas eſſe ut aut redeundum eſſet ad bellum, aut Ceretania dimittenda, optabat ut Marca præſens heic adeſſet. conquieturam enim ſtatim controverſiam, quæ ſapientia viri facilè componeretur. Et ingens afflictis Hiſpaniæ rebus ſolatium

videbatur Ceretaniæ imperium amittere judicio tanti viri cujus magna per Europam fama & auctoritas erat. Sed tandem eò ventum est industria ac sapientia Mazatini, qui consiliis & eruditioni Marcæ plurimum tribuebat, ut relictis prorsùs intra Gallias comitatibus Ruscinonis & Confluentis, Capsirioque, & valle Querolii, magna etiam Ceretaniæ pars nostris finibus accederet, juxta novam Strabonis interpretationem. Tum verò redux ego apud Tolosam, convalescentem ex recenti morbo Marcam reperi: qui paulò pòst ad castrum archiepiscopale, cui Balinario nomen est, secundo ab urbe lapide secedens, illic operam dedit explicandæ huic nobili controversiæ de limitibus regnorum. dequo libro, quoniam occasio tulit, pauca isthic olim disserui; ut interim dum editio ejus adornari posset, scirent curiosi antiquitatis quid in eo contineretur.

XLIX. Instituerat olim Marca, qua erat in Cataloniam ac Catalanos propensione, historiam illius gentis scribere; quam magna ex parte confecerat in secessu Murtensi, haud procul Barcinone, ubi duos libros composuit ex quatuor quos meditabatur. Titulus autem eorum erat, CATALONIA ILLUSTRATA. Mutandæ inscriptionis occasio & causa fuit delegatio regia ad investigandos veteres regnorum limites. Quippe cùm legendo deprehendisset totum illum tractum, de quo controvertebatur, ab Eginhatto aliisque illius ævi annalium scriptoribus aliquando vocari *Marcam Hispanicam*, interdum verò *Limitem Hispanicum*, usus est opportunitate materiæ ut libro titulum faceret de suo nomine. Itaque sic inscriptus est: MARCA HISPANICA, *sive* LIMES HISPANICUS. In libro primo proponit geographicam descriptionem comitatuum Ruscinonis, Confluentis, & Ceretaniæ, dein tractus Urgellensis & circumjacentium populorum, Capsiriique, & Querolii, & si quæ aliæ regiones in quæstionem veniebant. Causas dubitandi in utramque partem adfert, & rationes decidendi, emendatis per occasionem aut illustratis veterum scriptorum locis quibus in hac operis parte utitur. Tum conquisita origine Atacis fluminis, quem Polybius Narbonem nominat, digreditur paulisper ad antiquitates urbis Narbonensis, cujus mœnia priscis temporibus alluisse Atacem manifestè probat contra recentiorum quorundam opinionem. Capitolium Narbonis ac thermæ ubi fuerint indicat. Septimaniæ vocabulum recens & serò repertum, nimirum post pulsos à Gotthis Romanos, unde à Sidonio effictum sit, novè prorsùs ac dilucidè explicat, deducens videlicet originem ejus, non à Biterra Septimanorum, ut plerique, sed ab ea septem provinciarum Galliæ portione quæ Gotthis cesserat jure belli, quam Sidonius vocat Septimaniam Gotthorum. Investigat ubinam hodie sit Illiberis, magnæ quondam urbis & magnarum opum tenue vestigium, utrum sit ipsa civitas Helenensis, an verò Caucoliberis ac pro Helena definitum. Titi Livii locus de Illiberi explicatus & illustratus. Ostenditur hallucinatio eorum qui Concilium Eliberitanum apud Caucoliberim celebratum fuisse volunt, decepti affinitate nominis. Generales dein regulas ad disterminandas regiones proponit petitas ex verticibus montium, divergiis aquarum, & finibus diœceseon. In secundo libro agit de vetustis populis Cataloniæ seu Hispaniæ Tarraconensis, & quam provinciæ illius partem quisque eorum occupaverit. Non prætermittuntur nova nomina, & inventæ dein urbes aut oppida. Habet insuper egregiam & elegantem Montisserrati descriptionem. In tertio demum describit historiam illarum partium à temporibus Pippini Francorum Regis usque ad Hugonem Capetum, *præcipuè incumbens*, ut ipse ad Valerum Diazium scribit, *rebus ecclesiasticis explicandis, videlicet descriptioni bellorum adversùs inimicos crucis Christi gestorum, sive Sarraceni sive alio quolibet nomine appellentur*; non omissis Ecclesiarum constructionibus monasteriorumque & aliorum piorum locorum fundationibus. *Nec invideo*, inquit ipse in epistola ad Lucam Holstenium, *Regum nostrorum gloriæ, quorum opera, à temporibus Pippini usque ad Hugonem, religio in illis partibus restaurata est.* Vanum ergo est quod ait Fagetus, illustrissimum Archiepiscopum libris Marcæ Hispanicæ, quorum duos jam olim composuerat apud Barcinonem, duos alios addidisse occasione controversiæ de limitibus regnorum in Pyrenæo figendis. Etenim unicus tantùm liber additus est. Quòd si reverendus ille vir mihi credere non vult, qui assiduus auctori fui quum ista scriberet, qui meam ipsi operam in hoc commodabam, denique qui opus illud penes me habeo, non video quibus illum testimoniis convincere possim. Satis tamen erit ostendisse illum graviter errasse in ista re narranda, adeoque mirum non esse si in rebus gravioris momenti fidem & diligentiam ejus desiderare cogimur.

L. Perfecto demum opere, postquam caniculæ furentis æstus deferbuerat, Marca cogitavit de profectione in urbem regiam. Ergo Tolosam relinquentes pridie Nonas Septembris, Burdegalam advenimus VII. Idus; ubi vir illustrissimus Henricus Bethunius Burdegalensis Archiepiscopus, qui semper constans in amicitia Marcæ fuit, eum detinuit per biduum, ut suum in eum amorem illi ostenderet. Dein per Santones & Engolismenses Pictonesque transeuntes cererosque regiæ illius viæ populos, Lutetiam demum pervenimus IX. Kalendas Octobris.

LI. Septimo dein Idus Martii MDCLXI. vita concessit eminentissimus Cardinalis Mazarinus, inedia, purgationibus, & vi ipsius morbi, qui diuturnus fuit, consumptus. Morte ejus distracta est Ludovici domus. Nam quæ unius animo regebantur, separari deinceps ac dividi cœpere; Principe tamen summam rerum in se trahente, ac vigentem se & parem ingentibus negotiis ostendente. Igitur assignato cuique munere suo à Principe, rebus ecclesiasticis cum majestate ejus tractandis admotus est Marca; cumque eo illustrissimus

vir Harduinus Perefixa Ruthenorum Episcopus, & R. P. Franciscus Annatus Presbyter è societate Jesu, qui conscientiam Principis regere solebat ea tempestate. Constirura hæc XVI. Kalend. Aptileis. Illud autem singulare eo die accidit quòd cùm electio de viris illis à Rege facta nota ubique esset & apud omnes pervulgata, unus tamen Marca fortunæ suæ ignatus erat, donec jussu Ludovici adveniens in ædes ejus Perefixa, qui eo demum mortuo ad archiepiscopatum Parisiensem nominatus est, hunc illi nuntium attulit ex insperato. Octavo pòst die additus his est vir illustrissimus Henricus Lamotha Hodencurius Rhedonensis olim Episcopus, nunc verò Auscorum Archiepiscopus. Ea porrò insecuta sunt tempora quæ latere Marcam non sinerent, industriamque ejus ac doctrinam, ob magna quæ suborta sunt negotia, desiderarent. Animus non est ea persequi, tum quia de omnibus longum esset dicere, tum etiam quòd quædam omittere in præsens juvat ob recentem invidiam, cui imparem me esse agnosco; quæ tamen dato tempore non reticebo, cùm vitam optimi viri paulò uberiùs describere aggrediar.

LII. Kalendis dein Novembris, post confecta feliciter negotia quorum causa ex Fonte-Blaudi Lutetiam jussu Regis Marca venerat unà cum illustrissimo viro Cœlio Picolomineo Nuntio apostolico, graviter ægrotare cœpit, ac tam atroci morbo ut licèt ex eo emerserit, satisque firma valetudine uti visus sit per aliquot menses, nunquam tamen prorsùs convaluerit. Composuit illa tempestate Gallica lingua dissertationem de infallibilitate Papæ, quam ego ab ore dictantis excepi. Ea fuit postrema lucubrationum ejus.

LIII. Extremo anno eminentissimus Cardinalis Retzius Archiepiscopus Parisiensis in gratiam reduci cupiens cum Rege, à qua jamdiu exciderat, ejus animum per amicos rentavit; ac Princeps optimus passus est frangi severitatem suam, ut longi exilii tædium tolerantem in gratiam recipiens, magnum clementiæ suæ exemplum daret. Cœptum inde quæri in civitate rerum novarum avida quisnam Ecclesiæ Parisiensi præficeretur, quòd statim dictum ac statim vulgatum sit Cardinalem illum archiepiscopatu cessurum. Plures itaque erant in ore vulgi multos, ut solet, destinantis dum unus eligatur. Sed Marca præcipuè celebrabatur, nullis in hoc suis sermonibus, sed quia cùm par videretur, Princeps quoque in eum inclinare credebatur. Igitur omni civitate finem hujus negotii impatienter expectante, IV. Kalend. Martii anno MDCLXII. Ducissa Retzii ad Regem detulit chirographum Cardinalis apud Commerciacum in diœcesi Tullensi confectum XV. Kalendas Martii, quo pura & simplex cessio, ut vocant, archiepiscopatus Parisiensis continebatur. Quo factum est ut Marcam Rex ad se statim accerseret nihil minùs cogitantem quàm ut de archiepiscopatu Parisiensi illo die ageretur. Neque enim sciebat quid accidisset. In cubiculum itaque interius, ubi Princeps solus erat, introductus; & ab eo comiter acceptus, ex ipsius ore brevi intellexit liberum majestati ejus deinceps esse quem liberet Ecclesiæ Parisiensi præficere, quòd in manu haberet chirographum Cardinalis Retzii sponte eam deserentis. Addidit nihil hac Ecclesia illustrius esse intra Gallias, nec ullum esse sacerdotium, quantumvis amplissimum, quod cum Parisiensi possit comparari. Illud autem se Marcæ eò lubentiùs donare quòd existimaverit virtutes ejus tantas esse ut facilè primum illi locum obtineant inter Episcopos Gallicanos, sciretque præterea fidem ejus in familiam regnatricem longa experientia probatam esse. Proinde acciperet quantum Princeps tribuere amico posset & amicus à Principe accipere. His dictis, chirographum Marcæ tradidit. Ille verò grates agens, memoriam beneficii hujus sempiternam fore pollicetur, quandiu vita suppeteret, archiepiscopatusque Parisiensis donum sibi datum eò magis æstimandum esse dixit quòd regale esset, ac præterea quòd in eum ultro conlatum qui, ne paulò humaniùs de propriis virtutibus sentire videretur, illum petere noluerat. Quia tamen Princeps sapientissimus, quem ipse velut Dei interpretem in hoc negotio intuebatur, quandoquidem Ecclesia in eum contulerat jus nominandi Episcopos, existimaverit ipsum tam illustri beneficio dignum esse, nolle se muneribus ejus obniti neque altiùs scrutari quibus de causis ipsum supra omnes collegas suos extolleret. satis sibi esse quòd à Principe & à tali Principe eligeretur. Fidem dein suam in Regem perpetuam fore affirmavit; ac tamen eam augeri non posse, cùm tanta foret ut nec recenti beneficio obligatus, eoque maximo, majorem præstare possit; sed agniturum Regem quanta sit, quoties mandata ejus ad se perferrentur. Reposuit Ludovicus nihil addubitare se de fide promissorum ejus, ceterùm ei facillimum hauddubiè futurum regiis jussis obsequi, quæ semper intra limites æqui consisterent. Insigne visum est earum literarum initium quas eo die Princeps ad Alexandrum septimum Pontificem Romanum scripsit ut eum consilii sui certiorem faceret; in quibus ait ingentes virtutes intelligentiamque & singularem pietatem Marcæ, ac magnam & amplissimam operam ab eo in multis arduis negotiis navatam Ecclesiæ, sibi, & reipublicæ, ejus apud se ponderis fuisse ut ipsi Parisiensem archiepiscopatum ob hoc donaverit, quò tantis virtutibus gratificaretur, præmiumque illis debitum tribueret.

Tres-saint Pere, Les grandes qualitez, la suffisance, & la singuliere pieté de Messire Pierre de Marca Archevesque de Toulouse, & ses grands & recommandables services qu'il a rendus à l'Eglise, à Nous, & à cet Estat dans les affaires les plus importantes, nous conviant de plus en plus à le gratifier, Nous luy avons accordé & fait don de l'Archevesché de Paris vacant par la demission pure & simple que nostre tres-cher & tres-amé Cousin le Cardinal de Retz dernier titulaire & possesseur d'iceluy en a faite par acte du XV. du present mois. Ce que nous avons bien voulu faire sçavoir à vostre sainteté, & la supplier & requerir autant que nous pouvons à ce que son bon

plaisir soit à nostre nomination, priere, & requeste de pourvoir ledit sieur de Marca dudit Archevesché de Paris, luy octroyant & faisant expedier les Bulles & provisions apostoliques necessaires suivant les memoires & instructions qui en seront presentées à vostre sainteté, laquelle nous prions Dieu, Tres-saint Pere, vouloir longuement maintenir & garder pour le bien & utilité de son Eglise. Escrit à Paris le XXVI. *jour de Fevrier* 1662.

Vostre devot fils le Roy de France & de Navarre LOUIS.

Ceterùm vulgato Principis facto, manifestum fuit quæ lætitia hujus civitatis, quæ omnium alacritas fuerit, ex eo æstimantium quantus Princeps futurus esset Ludovicus, qui admodum juvenis tam sapienter eligeret, & ad æternam ejus gloriam pertinere facinus illud asseverantium, eoque laudes ejus illustrari. Ipse verò boni facti sibi conscius, tacere non poterat; sed apud omnes prædicabat, velut sententiam singulorum exquirens; lætabaturque haud-dubiè vehementer cùm accedere intelligeret universorum consensum, procul ab adulatione.

LIV. Sed præclarè scriptum est nihil infra lunam esse nisi mortale & caducum. Venio enim ad fatalem illum & acerbum diem quo vir optimus nobis post magnum & diuturnum morbum ereptus est. Falluntur profectò qui existimant diem adimere ægritudinem hominibus, & dolores, quantumvis magnos, vetustate mitigari. Dies enim non modò non levat luctum hunc meum, sed etiam quotidie auget magis; adeo ut non sperem unquam adimi posse quandiu durabit recordatio viri illustrissimi, quæ non perpetua esse non potest. Ira numinis in res nostras fuit hic casus & debita sceleribus nostris pœna; atque utinam lentiori gradu ad vindictam sui divina ira processisset. Sed finem facio querelarum, ne non tam calamitatem nostram deplorare quàm Deum incusare videar, & veniam ad id unde me affectus meus abstraxit.

LV. Quinto Idus Maii, quæ dies Jovis dicebatur, Marca satis diù in horto suo post prandium ambulavit, lætus, & nulla ægritudinis signa præferens. In cubiculum tamen postea secedens, lassitudinis mentionem fortè injecit; quam morbi indicium esse quis credidisset post longam ambulationem? Hora dein quarta decubuit, requiem defatigato corpori concessurus, ut ipse aiebat, sed re vera ex vi morbi. Quippe jam tum febre laborabat, quamvis leviter. Certè is initio morbus fuit ut & ipse & medici eum contempserint, licèt nihil interim omitterent eorum quæ ad restituendam valetudinem ejus necessaria & opportuna esse existimabant; adeo ut septimum post diem visus sit meliùs se habere, credereturque prorsùs convaluisse. Sed subitò tanta vis morbi prorupit VII. Kalend. Junii ut de vita ejus metuere & medici cœperint, licèt metus suos fateri nollent. Scio enim uni ex ipsis, qui eo die ad visendum eum bene mane venerat, lacrymas excidisse abeunti; quamvis alacritatem vultu præ se ferens, bono nos animo esse juberet. Ita quippe comparati sunt medici ut quamquam sæpe intelligant, tamen nunquam ægris, aut iis quibus illorum salutem curæ cordique esse norunt, illo morbo dicant eos esse morituros; ne utrisque molestiam exhibere videantur, neve mœrorem illis accersant ante tempus. Tum primùm verò Marca, quasi fatalem ac supremum diem imminere præsentiret, desperare de vita cœpit, sciens videlicet graviùs ægrotare eos qui cùm levati morbo videntur, in eum de integro incidunt. Itaque licèt Vicario sancti Sulpitii (nam in ea parrochia ægrotabat) initio morbi peccata sua confessus esset, iterum tamen v. Kalendas eo munere perfunctus est diligenter; ac postridie viaticum publicè accepit cum magna reverentia, ut decebat tantum virum. Meminisse possunt qui aderant quis fuerit tum vultus ejus, quæ modestia totius corporis, quàmque reverenter ac demissè venientem ad se Christum acceperit, prolocutus coram omnibus oratione brevi, sed docta & religiosa, sententiam suam de præsentia corporis Domini nostri Jesu Christi in sanctissimo Eucharistiæ sacramento, dicens confidere se in meritis Jesu Christi, qui pro omnibus hominibus pretiosissimum sanguinem suum in ara crucis effuderat. His ita dictis, componens se rursum in omnem reverentiam, deprecatusque errores suos & graves in Deum offensiones, ac pluries repetens indignum se esse ut Dominus apud eum ingrederetur, Viatico se instruxit, arbitrio divino quod reliquum erat ex animo prorsùs permittens. Excussit profectò nobis omnibus lacrymas, tametsi lætitiam imitari coram pro virili quisque nostra studeremus, ne intelligere videremur eum in magno vitæ periculo versari. Nihilo tamen meliùs ipse de se existimabat, vanas esse & inanes spes nostras dictitans; adeo ut cùm aliquot pòst diebus recreatus quodammodo videretur è morbo, nihilque deinceps metuendum esse medici pronuntiassent, ipse diceret illos triumphum canere ante victoriam. Recruduit enim statim morbus atrociùs. Itaque Marca parum spei ponebat in remediis humanis: sed preces continuò ad Deum apud se fundens, facilè abstinebat ab omni sermone, nisi quando medici aderant, aut Vicarius sancti Sulpitii. Reliquo ferme temporis neminem suorum admittebat præter necessarios, nisi quum ipse alios vocari jubebat. Nam externorum nemo in cubiculum ejus introducebatur. Attamen quando dolor intervalla dabat, animumque relaxabat, me lubenter audiebat legentem aliquod caput ex novo testamento, vel ex libro de amore Dei quem sanctus Franciscus Salesius Gebennensium Episcopus composuit. Horum enim librorum lectione valde capiebatur, sive sanus esset, sive ægrotus. Memoria teneo ipsum medicis, qui taciturnitatem illam in eo accusantes suadebant ut aliquorum familiarium colloquia apud lectum suum sustineret, hactenus respondisse auditurum se lectionem alicujus libri ut morem illis gereret. Adeo pertinax fuit silentii propositum ut temperamentum quæreret quò medicorum monitis obtemperaret ac tamen nihil ex obstinato silentio remitteret. At Vicario interrogante cui præcipuè

meditationi

meditationi insisteret in tam diuturno silentio, dixit multas menti suæ cogitationes obversari, sed præcipuè cogitare de discessu ex hac vita, ideoque à se rationem anteactæ vitæ seriò exigere, Deique misericordiam crebrò implorare, quò veniam delictorum sibi tribuere dignaretur. Addidit se memoria repetere quæ sibi ex observationibus suis in novum testamentum & in psalmos Davidis in mentem tunc veniebant, quò animum divinis alimentis pasceret.

LVI. Tanta autem magnitudo animi in eo fuit ut licèt morbi longinquitas omnes patientiæ terminos excedere suaderet, ac vis ipsa morbi absque dolore esse non posset, nunquam tamen impatientiæ aut doloris signum dederit, nisi quum dormiebat. Scilicet robustus & excelsus animus inferius dignitate sua existimabat si dolere videretur; cohibuissetque impetum naturæ dolores suos confitentis, si tam in potestate nostra esset moderari affectibus dormientium quàm vigilantium. Sed habent nimirum fortassis animus & corpus vicissitudines suas. Ac sicut vigilantes animi imperio, corporis servitio magis utimur, ut Sallustius dixit, ita corpore in libertatem vindicato per somnum, animus ei servire cogitur & sensus ejus palam promere. Unde dubitare cogor verane sit Zenonis sententia, qui contrahi animum & quasi labi ac concidere existimavit dum homo dormit; an contrà, manentibus aliorum sententiis, animi quidem firmitudo semper eadem sit, ac tamen corpori nonnihil concedi debere intelligat ut concordia inter utrumque perseveret.

LVII. Initio mensis Junii, diem non memini, Marca visus est mortalitatem explere; intercepto videlicet pulsu venarum, & frigore jam occupante extrema corporis; oculis quin etiam conturbatis. eoque in statu permansit ad aliquot horas. Intelleximus nos ea esse funesta mortis præludia, quæ quater aut quinquies ante obitum ejus contigere non sine magno metu ac stupore nostri quoties evenirent. Nec ipse, quamvis non ignoraret cujusmodi præsagium esset abscessio illa pulsus in ægroto, signum aliquod mœroris vultu aut voce dedit: sed eodem vitæ ordine relinquendas esse terras arbitratus, abjecit omnem vivendi spem; ac tamen se totum medicis permisit, ne de benignitate Dei desperare videretur. Memoriæ interim suæ incuriosus non fuit; quando etiam sapientibus, ut ait alicubi Tacitus, cupido gloriæ novissima exuitur. Etenim cùm nollet perire lucubrationes suas, persuasumque in animo haberet, id quod sanus ac bonæ mentis pluries dixerat, illas mihi uni notas esse, neque ab alio legi facilè posse ob frequentes lituras, & quia nemo alius cogitationum ejus peritus erat, vocari me quadam nocte jussit sub initium, si bene memini, mensis Junii; cùmque mandata quædam verbo dedisset, ad extremum relinquere se mihi dixit omnes schedas ac lucubrationes suas ut mea cura emitterentur in publicum. Hauddubiè nihil mihi præclarius contingere poterat quàm ut vir summus moriens tali me honore dignaretur hasque ultimas voces pectori meo relinqueret. Sed quoniam reverendus ille vir cujus in initio istius libri fecimus mentionem ausus est nuper scribere falsa me pro veris suppo-suisse, quamquam non sit operæ pretium, excutienda tamen est illa hominis temeritas, & gravissimis argumentis docendum vanam & stolidam esse narrationem ejus. Antè quàm verò ad eam materiam descendam, necessarium arbitror me aliqua dicere, cùm ex his etiam quæ dicturus de me sum colligi possit vanitas istius Fageticæ scriptionis. Quippe ex favorabili præstantissimi viri de me judicio, tum ex singulari ejus in me bonitate profectum est ut is extremum illud mandatum mihi dederit de quo nunc conqueritur Paulus Fagetus. Defendendi causa hæc, non gloriandi, loquor; tametsi probè sciam mihi vitio aut insolentiæ verti non posse si gloriarer in eo quod vitam meam multùm exornat, actam nimirum meliorem ætatis meæ partem cum summo viro, amatum me ab eo fuisse, sic enim gloriari possum, denique illum bonam de moribus & studiis meis opinionem habuisse, nullo sanè merito meo, sed tamen habuisse. Si ista gloriarer, quis reprehensione dignum putare posset. Ad me igitur venio, narraturus quo pacto in domum magni viri admissus sim, quibus gradibus venerim in familiaritatem ejus, quæ fuerit illius de me opinio ex præcipuo ejus in me amore descendens.

LVIII. Habitabam Tutelæ Lemovicum in ædibus clarissimi viri, & de quo plura dicerem nisi pater meus esset, Joannis Karoli Baluzii, quum Marca, qui antea quoque pro sua singulari humanitate & occulta quadam in ignotum hominem inclinatione suo tempore eruptura plures ad me literas familiares manu sua dederat, Joanni Baluzio fratri meo, qui tum Lutetiæ morabatur & ad visendum eum venerat, epistolam ad me mittendam tradidit pri. Kal. Junii anni MDCLVI. qua me, nondum illi de facie notum, verbis honorificentissimis & amantissimis Lutetiam evocabat ut apud eum essem, & ut de studiis nostris inter nos (quidni enim ejus verba referam?) communicaremus. Dubitatum non est quin mihi rebusque meis conduceret isthæc occasio. Itaque Tutela discedens A. D. XVIII. Kal. Julii, cùm deinde Lutetiam pervenissem, habitare apud Marcam cœpi III. Kal. Julii, quæ dies Jovis dicebatur, hora ferè undecima aut non multò secùs. O felicem illum diem & æterna memoria dignum, nisi is ipse post sexennium rediens tam atrox animo meo vulnus inflixisset ut lætitia illius diei nequaquam comparanda sit cum dolore qui ex morte ejus secutus est. Quippe sexennio pòst, eadem die III. Kal. Julii, Jovis quoque dicta, eodem ferme momento illum amisi quo cœperam ejus contubernio frui. Sed ad rerum ordinem. Igitur ex illo die assiduus ei comes, ita ut quoad possem ab ejus latere nunquam discederem, sive in urbe esset, sive peregrè proficiscebatur, didici quantum homo homini præstet & doctus

indocto. Neque enim unquam ad eum accedebam in tot annorum spatio, & in tam frequentibus interrogandi audiendive occasionibus, quin abirem doctior. Erat namque tantus ejus in me amor ut me nihil celaret suarum observationum; eaque me familiaritate apud ipsum uti concessit ut liberè interrogarem si quid inter studendum occurrisset quod assequi facilè non possem. Jam ea erat in illo bonitas ut persæpe anterverteret quæstiones meas, mecumque liberalissimè ac lubentissimè communicaret quod ipse recenter adnotaverat. In libris autem componendis hauddubiè nemine alio studiorum socio & adjutore utebatur quàm me ipso. id quod vir optimus non tacebat ubi occasio tulisset. Nam & apud amicos & scriptis etiam literis hoc quicquid in me est ingenii & bonarum literarum laudibus abundè prosequebatur, ut omnes intelligerent me ab eo non mediocriter amari & aliquo apud eum in pretio esse. Quo factum est, ut dixi, ut cùm cogitaret de lucubrationibus suis, eas mihi volens lubensque reliquerit, nullis in hoc precibus meis, quicquid importunè garriat graculus ille Fageticus. Quod si factum fuisset, dissimulaturus non eram, ut nec alia dissimulavi quæ non erant tanti momenti. Nam & gloriosum hoc quoque mihi fuisset, habitam à summo viro fuisse rationem petitionis meæ.

LIX. Ista cùm ego scripsissem statim ferme ab obitu illustrissimi Archiepiscopi, pervulgatusque fuisset hic meus liber, nemo tamen toto illo intervallo quod excurrit ab editione usque ad annum MDCLXVIII. quicquam adversùs hanc meam narrationem reposuit. Tandem vir reverendus Paulus Fagetus emersit è tenebris, & accepto pessimo consilio, cùm instituisset in publicum edere dissertationes quasdam quas ipse ait esse illustrissimi Archiepiscopi, vitam quoque ejus scribere aggressus est; in qua cùm permulta dixerit contraria veritati, tum præfractè contendit illustrissimum Archiepiscopum mihi non solùm non donasse schedas suas, sed disertis verbis jussisse ut eas traderem ejus filio Galactorio de Marca. id quod me fecisse asseverat. Tum in furiosis illis ac dementibus satyris quas adversùm me vulgavit, & quibus nomen meum famamque obscurare se posse credidit cùm illas dictaret, acriter in me insurgit ac debacchatur, ac rursum clamitat Marcam jussisse ut schedas illas Galactorio restituerem, repudiatamque à summo viro fuisse petitionem meam, cujus ea fuerat temeritas ut earum editionem mihi commendari postulaverim. Primùm admiror hominis impudentiam, qui rem quam ipse scit esse falsissimam, perfricta fronte mordicus contendit esse veram. Si quid in me criminis fuit, statim arguendum erat, nec sexennii silentio prætereundum. Ea argumentatio, ut ego quidem arbitror, plurimum momenti habet in hac causa. Sed tamen Fageti narrationem esse falsam ostendam etiam argumentis. Deinde aperiam originem hujus mali, & quibus furiis agitatus Fagetus ista adversùm me meditatus sit.

LX. Primùm illud observandum est hoc loco, agnoscere Fagetum & confiteri versatum esse me *accuratè* in describendis his quæ acta dictaque fuerunt per morbum illustrissimi Archiepiscopi, atque ob eam causam prætermissum ab illo esse istud argumentum. Deinde illud quoque ab æquis lectoribus postulo, ut etiam ex hac reverendi illius viri confessione colligant habendam mihi esse fidem in narratione rerum quas ægrotante Marca contigisse adnotavi eo tempore quo divinare non poteram futurum aliquando ut Fagetus evaderet scriptor vitæ ejus. Nam ex his duabus observationibus patebit manifestè vanitas istius Fageticæ fabulæ. Itaque scripsi initium istius morbi incidisse in diem v. Idus Maii, ægrotum meliùs se habuisse post septimum diem, ita ut crederetur prorsùs convaluisse, sed subitò tantam vim morbi prorupisse VII. Kal. Junii ut de vita ejus metuere & medici cœperint. Unde sequitur evidenter eum cogitare non potuisse de statu lucubrationum suarum à die septima morbi usque ad decimam sextam. Et tamen Fagetus ait illum *undecimo circiter morbi die* imperasse Baluzio ut lucubrationes suas redderet *perillustri Præsidi de Marca ejus filio quamprimum ex urbe Pali Lutetiam Parisiorum venturo*, huicque illum præcepto se *gnaviter* obtemperaturum respondisse. At si ista contigere postquam Marca desperavit de valetudine recuperanda, ut patet ex serie narrationis Fageticæ, omnino constantissimum est non contigisse undecimo circiter morbi die. Nam eo tempore ita se bene habebat Marca, saltem in speciem, ut amotus nobis esset tum omnis metus, & ipse de nulla alia re magis cogitaret quàm de valetudine recuperanda. Eo autem salvo, salvæ quoque erant lucubrationes ejus; quæ, eo vivente, penes ipsum esse debebant, adeoque penes Baluzium; neque opus erat ut earum editionem iste sibi committi postularet, quam curaturus esset ille quem tunc victurum esse & ipse & nos omnino credebamus. Sed hinc quoque narratio Fageti destruitur quòd ait ista mandata Baluzio esse quo tempore Præses expectabatur, Quippe is undecimo circiter morbi die nondum sciebat patrem ægrotare, adeoque rumor nondum esse poterat illum Lutetiam quamprimum adventurum. Nam & illud certum est, captum à Præside non fuisse consilium veniendi Lutetiam nisi postquam intellexit patrem in extremo vitæ periculo versari, & Palo digressum non esse ante medium mensem Junium, id est, ante trigesimam septimam circiter morbi diem. Itaque Lutetiam advenit v. Nonas Julii, id est, secundo & quadragesimo die post diem undecimam morbi, & quinquagesimo quarto ab initio morbi, quinto autem à morte patris.

Hieron. lib. 1. adv. Ruffinum. LXI. Huc usque (ut cum Hieronymo loquar) de criminibus meis, immo pro criminibus meis, quæ in me quondam subdolus laudator ingessit, non ut debui, sed ut potui, moderato dolore respondi. Superestur quæ de schedis illis ac lucubrationibus olim dixi, ea nunc reperam,

non in averſione, ut tum factum eſt, ſed eo ordine quo peracta ſunt. Statuit ergo Marca de lucubrationibus ſuis poſtquam deſperate de vita cœpit, id eſt, poſt diem VI. Kal. Junii. Tum me verò ad ſe vocavit, ut dixi, ac præſente reverendo illo viro mandata quædam dedit in aurem; dein palam ac voce quantum licebat elata mihi dono dedit ſchedas ac lucubrationes ſuas, earum editionem mihi verbis minimè ambiguis commendans. Referam enim ipſa ejus verba. *Quoad verò ſchedas ac lucubrationes meas*, inquit, *eas tibi habeto, tibique illas commendo. Noſti conſilia cogitationeſque meas.* His dictis, avertit oculos, & in altera ſponda recubuit. Ego verò ad Fagetum, qui in cubiculo ægroti aderat, & ad domeſticos quoſdam converſus, *Audiſtis*, inquam, *ultima verba illuſtriſſimi Archiepiſcopi?* Heic omnes uno conſenſu affirmare ſe nihil audiviſſe, quòd ſeceſſiſſent in angulum cubiculi cùm viderant Marcam jubentem ut aurem meam admoverem ori ejus. Tum ego: *Dedit ille mihi ſchedas ac lucubrationes ſuas, earumque editionem mihi commendavit.* Illi rurſum affirmare ſe nihil audiviſſe. Teſtis eſt mihi Deus quia non mentior, & quòd rem ita ut geſta eſt expoſui ſumma fide & eximia erga defunctum reverentia.

LXII. Res poſcere videtur ut poſtea quàm à me repuli iſtius maledicentiæ vim, originem ejus cauſamque ediſſeram, ut etiam hinc colligere poſſit lector quàm nulla fides habenda ſit reverendo illi viro adversùm me ſcribenti. Meminerat Fagetus veteris temporis, quomodo à prima ſtatim pueritia in domum Marcæ tranſlatus fuerat, quomodo vir ſummus ita deſcendiſſet olim ad ejus curam, ac crudo ingenio cruſtulis ita blanditus eſſet ut etiam primis literarum elementis imbuendum ſuſciperet, mox ad grammaticam & cetera impuliſſet, ac ſuccedente tempore cum illo ſtudia ſua liberaliſſimè communicaſſet, illoque amanuenſi per multa tempora uſus eſſet, ut etiam iſtis pulcherrimarum rerum illecebris ineſcaret juvenilem animum. Ex eo profectum meminerat ut ei vir illuſtriſſimus olim commiſerit cuſtodiam ſchedarum ſuarum, quas ille per multos annos ſervavit, donec Marca, qui meæ fidei mandaverat ſchedas quæ apud ipſum erant Lutetiæ, dein, cùm Toloſam veniſſemus, permulta quæ in poteſtate Fageti erant mihi tradi juſſit. Tum ille, quamquam his rebus non utebatur, primùm tergiverſari, poſtremò fremere & indignari quòd theſaurus ille avaro incubatori auferretur. Ea fuerunt initia diſſidii diſſenſioniſque noſtræ, quæ deinde in apertam diſcordiam erupit. Etenim cùm poſtea illuſtriſſimus Archiepiſcopus veniſſet Lutetiam, & Fagetus in ædibus ejus habitans videret omnia ad me tranſlata eſſe, nullam porrò negotiorum aut ſtudiorum cognitionem ſibi dari, graviter & iniquo animo tulit illum contemptum, & in me, tanquam hujus mali cauſa eſſem, qui ſibi potiùs imputare debebat omnes machinas movit ut me ab ea poſſeſſione dimoveret. Denique eò res evaſit ut & nullum inter nos commercium eſſet, quamvis intra eoſdem parietes habitaremus, quamvis communis nobis menſa eſſet; idque ſciente Marca, cui mores & ingenia Fageti jamdiu diſplicebant, quique ſatis intelligebat unde profectum erat odium ejus adversùm me. Sed ad illud odium velut cumulus acceſſit morbus illuſtriſſimi Archiepiſcopi. Ferre non potuit Fagetus ſe præſentem præteritum ab eo fuiſſe cùm de ſtatu lucubrationum ſuarum decerneret, ſe inquam, qui ſe gloriatur non averſo à Muſis animo eſſe & magnam de ſumma ſua eruditione concepit opinionem. Hinc illæ lacrumæ. Hanc ille ob cauſam commoto & exulcerato adversùm me animo eſt. Putavit enim hæc poſtrema mandata mihi dari non potuiſſe à ſummo viro quin inde ſtatim colligi deberet parvam fuiſſe Marcæ de Fageto opinionem, quandoquidem de re cogitans præclariſſima, conſanguineum ſuum præteribat ut curam hanc imponeret homini extraneo. Hunc dolorem ſuum frequenter patefacit reverendus ille vir in ſatyris adversùm me ſcriptis, in quibus identidem clamitat neceſſariò deſcendiſſe ſe ad iſtud argumentum, injurias ſuas ulturum, & famæ ſuæ conſulturum, quam tentari ac peſſumdari vociferatur ex hac narratione mea. Sed his omiſſis, ad rerum ordinem redeo.

LXIII. Tertio Idus Junii, cùm appropinquare ſe ſupremis Marca crederet nihilque omiſſum vellet ex officio boni Chriſtiani, iterum ſacri corporis dominici pignus accepit, ſecretò tamen, neque ut viaticum; ac toto ferme illo tempore quo Miſſæ ſacrificium in cubiculo ejus faciebat Preſbyter domeſticus, intecto capite eſſe voluit, quò reverentiùs ſe erga Deum haberet; removitque manum meam, qui caput ejus operire tentaveram.

LXIV. Graveſcere interim cœpit valetudo ejus & in extremum diſcrimen adduci, adeo ut & medici ipſi, omiſſa diſſimulatione, an quòd antea bene ſperaverant, aliquot pòſt diebus monuerint vix ullam eſſe ſpem vitæ. Octavo Kalend. Julii, urgente febre, & recedente rurſum motu venarum, dubitarunt, tanta vis morbi erat, an poſtridie reperturi eſſent vivum. Ergo media ferè nocte accitus Vicarius impartiit ei extremam unctionem; præbebatque ſe ipſe ungendum, ad omnia intentus, & loquenti interdum reſpondens. Redire dein vires, velut ad novos conatus, mirantibus medicis ſenem diuturno & acerbo morbo vexatum tamdiu vivere.

LXV. Poſtera dies levamentum aliquod dolori ejus attulit, perlatis Alexandri ſeptimi literis, quibus eum faciebat certiorem de tranſlatione ejus ab Eccleſia Toloſana ad Pariſienſem. Eas ipſe legi juſſit, attentiſſimèque audiit. Neque dubitavit aſſerere Archiepiſcopum ſe Pariſienſem protsùs eſſe, & Eccleſiam urbis regiæ deinceps, ſe vivo, paſtore orbatam dici non poſſe, poſtquam nominationem Principis Romana ſedes approbaverat. Præſtat autem eas hoc loco referre.

Venerabili fratri Petro Archiepiscopo Parisiensi.

ALEXANDER PP. VII.

VEnerabilis frater, salutem & apostolicam benedictionem. In consistorio secreto quod hac mane habuimus fraternitatem tuam ad Ecclesiam Parisiensem ex Tolosana transtulimus: nec dubitamus quin zelus, virtus, & auctoritas tua rebus omnibus archiepiscopatus istius, & præsertim Jansenismi zizaniis, uti scribis, diuturna præsulis absentia succrescentibus evellendis omnino salutaris futura sit. In quò sanè pietatis aliarumque virtutum tuarum injuria foret si eas adeo præclarè spectatèque tanto cum bonorum omnium plausu currentes adhortari vellemus. Porrò sacrum collegium venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium cùm promeritis tuis, tum paterna caritati erga te nostra tribuit ut expensarum pro expeditione facilitatem eam qua pro temporis rerumque circumstantiis fieri maximè potuit libenter indulserit. Omnipotentem Deum piis conatibus tuis in ista pastorali vigilia propitium faventemque precamur, apostolicam benedictionem fraternitati tuæ peramanter impertientes. Datum Romæ apud sanctam Mariam majorem sub annulo Piscatoris die v. *Junii* MDCLXII. *pontificatus nostri anno octavo.*

LXVI. Jam antea Canonici Parisienses, quò dolorem suum universis testatum facerent, pro valetudine Marcæ, quem summopere optabant ex eo morbo convalescere, preces ad Deum quotidie fundebant in sacrificio Missæ; eoque exemplo idem factitatum est eorum jussu in parrochialibus Ecclesiis & in monasteriis. At visis tunc Alexandri literis, quas à me ad eos perferri Marca jussit, solemnes in cathedrali Ecclesia preces, ut mos est in magnis Pontificum Parisiensium periculis, fieri decreverunt; exposito videlicet ad adorandum sacratissimo corpore Domini nostri Jesu Christi IV. Kal. Julii, ut fideles populi ad matrem Ecclesiarum Parisiensium supplices accederent, Dei misericordiam pro eo ægrotante imploraturi. Par cura fuit serenissimi Principis Henrici Borbonii Abbatis monasterii sancti Germani Pratensis apud Lutetiam, qui III. Kalend. preces quoque solennes, exposito item sanctissimo corpore Domini nostri Jesu Christi, pro eadem causa fieri imperavit in Basilica sancti Germani; anxiis quoque ob eam rem & valde sollicitis monachis Benedictinis Congregationis sancti Mauri in illo monasterio habitantibus, quorum fuit magna erga viventem reverentia, quosque vir optimus haud vulgari amore prosequebatur. In ceteras quoque regni urbes & provincias manavit hic populorum ardor & caritas in Marcam; adeo ut in quamplurimis Galliarum monasteriis & Ecclesiis assiduè ejus sanitas à Deo flagrantissimè postularetur, ut ex multorum sermonibus & literis intellectum est. Sed quo Tolosanos piaculo taceam? qui cùm viventem Marcam plurimùm amaverint, non passi certè sunt ei deesse vota sua in lamentabili hoc casu. Constat sanè tanta ac tam religiosa fuisse populorum vota ut ni aliter divina providentia jam ab initio morbi statuisset, hauddubiè ægrotus à morte revocati debuerit. Sed venerat novissima ejus hora & ultima periodus calamitatum nostrarum. Horret animus commemorare tempus illud quum ex horto optimi viri, ubi fortè ambulabam, propetè accitus sum ut extremum ejus spiritum exciperem. Itaque statim in cubiculum ejus festinavi, metuens videlicet ne absente me moreretur. Spirantem sanè adhuc inveni, sed ita spirantem ut planè jam exanimis dici potuerit. Quippe sic eum subitò vis morbi oppressit ut nullus corporis illius sensus officio suo fungeretur. Neque multò pòst extinguitur inter amplexus & lacrymas suorum. Paucioribus tamen lacrymis compositus est; & novissima in luce desideravere aliquid oculi ejus, carissimum videlicet filium, quem unicum habebat, Galactorium de Marca, patris in munere Præsidis Palensis successorem & Abbatem monasterii sancti Albini Andegavensis, qui quinto demum Nonas Julii huc advenit.

LXVII. Decessit Marca ad III. Kalendas Julii, quæ dies divo Petro Apostolo sacra erat, hora ferè undecima matutina, aut non multò secùs, nono & sexagesimo ætatis anno nondum exacto, cùm novem & quadraginta dies eum sæva vis morbi attinuisset in lecto. Parvum forsitan & leve memoratu videbitur quod dicturus sum. Dicam tamen. Cùm eum nos, qui domestici ejus eramus, quotidie ad mortem tendere cerneremus, spemque omnem abjecissemus, optabamus sanè ut si vita concessurus erat ex hoc morbo, abiret saltem in die festo divi Petri, cujus nomen ipse ferebat. Audiit preces nostras Deus, nostrumque luctum exiguo hoc solatio levare voluit; utinamque eadem facilitate apertas aures habuisset ad vota quæ concipiebamus pro valetudine ejus.

LXVIII. Hactenus res vivo Marca gestas memoravi, & quæ ægrotante eo ac moriente contigerunt. Nunc, quoniam fortuna nos ei superstites esse voluit, reliqua persequar, ne supremum officium mortuo negare videar. Inter medicos nihil conveniebat de morbi genere, neque causam invenerant; licèt artem suam optimè callerent, & in id omni studio incumberent ne fallerent neve fallerentur, nam & amici erant. Occultam vim morbi esse affirmabant, quantum arte assequi poterant. Quippe febris interdum remissior, sæpe ex nullis causis apparentibus augebatur & medicamenta, quæ frequenter suggerebantur, singulares omnino effectus consequebantur & ægroto utiles. Decies profecta vena est. Decies bene cessit; ac ægrotus toties visus est meliùs habere. Pertinacia tamen morbi semper eadem;

& ipse crebrò querebatur se ex visceribus laborare, manumque jecori identidem admovebat. unde conjiciebant medici, ac ex aliis etiam indiciis, intestinum illud esse læsum & affectum. Abscessum quoque suspicabantur alicubi inesse : quem tametsi manifestè deprehendas, quod est difficillimum, quomodo medicinam adhibebis? Igitur, eo mortuo, postularunt ut exanimati corporis anatomia fieret, tum ut morbi genus deprehenderent, tum etiam quòd dicerent utile domui ejus futurum. Aperto itaque cadavere pridie Kal. Julii, viscera omnia integra & admodum sana apparuerunt; jecore tamen ac pulmone exceptis, in quibus vis morbi residebat. Illud utcunque livescens, & præ ardore febrili friabile, manibus vel leviter compressum, totum facilè discerpebatur, & in exilia abibat frustula. At major pulmoni impressa labes. Nam præterquam quòd totus utrinque extima sui parte pleuræ firmiùs adhærescebat, ferè totus insuper lobus dexter abscessu prævio suppuratum passus, in frustula crassiuscula ex mero pure compacta concreverat. Mox, recedentibus medicis, corpus lotum more Christianorum, & vestibus pontificalibus, ut fieri solet, convestitum. Pallio quoque archiepiscopali ornatum, in sarcophago plumbeo conditum est; cui juncta fuit ænea lamina, in qua hæc scripta fuerunt. HIC. JACET. CORPUS ILLUSTRISSIMI. AC. REVERENDISSIMI. D. D. PETRI. DE. MARCA. ARCHIEPISCOPI. PARISIENSIS. ET TOLOSANI. QUI. OBIIT. III. KALEND. JULII. ANNO. DOMINI. M. DC. LXII. ÆTATIS. SUÆ. LXVIII. MENSE. V. DIE. VI. ANIMA CUJUS. REQUIESCAT. IN PACE. AMEN.

LXIX. A prandio sepultura peracta est à Canonicis ceterisque Presbyteris & clericis cathedralis Ecclesiæ Parisiensis, hora ferè nona, funeris sacra peragente Decano; corpusque Marcæ, ut ipse vivens optaverat, humatum est in choro illius Ecclesiæ, infra cathedram Archiepiscoporum. Suprema hæc ei persoluta pridie Kalend. Julii. Fuere qui publici funeris pompam requirerent, compararentque quæ in superiorum Pontificum Parisiensium mortibus honora & magnifica facta fuerant. Unum occurrit quod respondeam, decessisse illum in loco non suo, adeo ut difficillimum fuerit omnia observare solemnia quæ in prædecessorum ejus funeribus observata fuisse memorabant; festinatam quin etiam sepulturam ob diuturnum morbum, & ne filius ejus, qui propediem adventurus erat, tepesceret corpus insepultum.

LXX. Reliquit Marca præclaras lucubrationes multas, præter eas de quibus suprà memoravi, dignas profectò quæ manibus eruditorum hominum terantur. Psalmorum enim Davidis LXXXII. priorum atque item LXXXVIII. sensum literalem & perpetuum exposuit juxta mentem LXX. Interpretum ac editionis ejus quam Vulgatam vocamus; additis glossis, ut ipse vocat, sive annotationibus ad locos difficiliores, & indicatis etiam interdum eruditorum virorum diversis ac discrepantibus sententiis : perfecissetque hoc opus si longiorem illi vitam Deus tribuisset. Instituerat præterea componere integrum opus de veteribus canonum collectionibus, præsertim Romanæ Ecclesiæ; non omissis interim canonibus Africanis, in quibus multa persæpe occurrunt quæ lectorum diligentiam morantur, quæque viri docti manum hauddubiè desiderant ut difficultates complanentur. Nec tamen omnino periit hoc opus; supersuntque ex eo fragmenta aliquot magno usui futura eruditis. De exemptionibus quoque monasteriorum edere destinaverat aliquor dissertationes. Illud tamen admoneri in primis convenit, illas nunquam fuisse elucubratas ab illustrissimo viro.

LXXI. Sed in primis deplorandum est Marcæ per valetudinem ejus non licuisse epistolam scribere quam ultro promiserat se scripturum ad clarissimum & eruditissimum virum Philippum Labbeum Presbyterum è societate Jesu : in qua Honorium Romanum Episcopum, quem seculi nostri malignitas in Concilio sexto œcumenico damnatum esse contendit ut Monothelitam, ab ea labe prorsus immunem reddidisset, ostendissetque nihil aliud in eo damnatum esse præter negligentiam, & quia variè se gesserat. Primùm enim probare decreverat evidentissimis argumentis germana esse acta illius Concilii, neque à Græcis corrupta, contrà quàm visum est non nullis viris eruditissimis. Deinde probasset Honorium illic fuisse damnatum, non quia Concilium putarit illum docuisse hæresim, ut quidam existimant, sed quia Sergii Patriarchæ C P. & Cyri Alexandrini consultationem ambiguis responsis eluserat, neque statim damnaverat hæresim tunc recens emergentem. Unde data populis orientis occasio credendi Monothelitarum opinionem non esse hæreticam, quandoquidem eam prima sedes non feriebat anathemate. Scilicet Honorius eo deceptus est quòd Patriarchæ illi pollicerentur orientem universum, ubi Nestorii & Eutychetis errores vigebant, ad unitatem Ecclesiæ catholicæ rediturum, Conciliique Chalcedonensis decretum de duabus naturis in Christo unitis amplexurum, si concedi aliquo modo posset unicam in Christo voluntatem fuisse. Et cùm nova hæc opinio, ut sunt omnia ferme nova, interpretationi tum obnoxia esset, quando videlicet nondum damnata erat ab Ecclesia, Honorius, quò faciliùs orientem à vetustis erroribus revocaret, οἰκονομικῶς & per dispensationem à summo jure recessit, ut Marcæ verba ad hunc locum traham. Hæc tamen dispensatio infeliciter illi cessit; ut jampridem observatum est in libro tertio de concordia cap. XIII. §. IX. Nam hinc factum ut damnationis sententiam in eum pronuntiaverit sexta synodus, persuasumque fuerit orbi universo illum insanam unius voluntatis opinionem tovisse, quam incipientem extinguere debuerat. Adferam heic loca veterum quibus senten-

tiam suam fulcire Marca destinaverat, ut epistolæ illius jacturam aliqua mea diligentia resarciam. Agmen ducet Leo secundus Pontifex Romanus; qui de Honorio in synodo sexta damnato loquens, hæc ad Hispanos Episcopos scribit: *Qui flammam heretici dogmatis non, ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligendo confovit.* Sui similis est idem Leo in epistola ad Imperatorem Constantinum Pogonatum: cujus verba in contextu quidem Latino subobscura sunt, sed in Græco mirè conveniunt cum verbis epistolæ ad Hispanos. *Ὅστις ταύτην*, inquit, *τὴν ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν οὐκ ἐπεχείρησε διδασκαλίᾳ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως ἁγνίσαι, ἀλλὰ τῇ βεβήλῳ προδοσίᾳ μιανθῆναι τὴν ἄσπιλον παρεχώρησε.* Quæ sic rectiùs exprimi censebat Marca: *Qui hanc apostolicam Ecclesiam non est conatus lustrare doctrina apostolica traditionis, sed prophana proditione puram maculari permisit.* Imperator Constantinus manifestè docet Honorium in hac fidei causa se variè gessisse. *Ad hæc & Honorius*, inquit ille in edicto suo, *qui fuit antiqua Romæ Papa, hujusmodi hæreseos confirmator, qui etiam sui extitit oppugnator: ὁ τῆς αἱρέσεως βεβαιωτὴς, καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ περιμαχόμενος.* *Significat*, inquit Marca, *pugnantia inter se scripsisse Honorium, atque hoc pacto hæreseos fuisse confirmatorem. Quæ in eandem cum Leone sententiam recidunt.* Hæc verò loca congesserat Marca antè quàm discederet Parisiis, ad Fontem-Blaudi accessurus, anno millesimo sexcentesimo sexagesimo primo. Quibus addere volebat locum quendam ex Diurno Pontificum à Labbeo indicatum, ubi scriptum est Honorium pravis Monothelitarum dogmatibus fomentum impendisse. Existimabat enim Marca negligentiam Episcopi in causa fidei crimen esse quod depositionis pœna plecti deberet. In cujus sententiæ probationem adferebat rescriptum Imperatorum Honorii & Theodosii ad Aurelium Episcopum Carthaginensem, datum v. Idus Junias, Ravennæ, Monaxio & Plinta Coss. *Comminatur enim Princeps secundum canones*, ut Marca scribit, *episcopatus amissionem iis qui segniter se gesserint adversùs Pelagianos, & præter expulsionem à civitatibus, quæ pœna secularis est, interdictam quoque in perpetuum communionem.* Addunt Imperatores: *Una enim eademque culpa est eorum qui aut dissimulando convenientiam, aut non damnando favorem noxium præstiterint.* Idipsum docent, ut Marca adnotatum reliquit, Leo primus & Innocentius tertius in Concilio Lateranensi. Unde colligebat ipse potuisse Honorium à sexta synodo damnari, non quòd docuisset hæresim, aut quòd Monothelitis consensisset, sed ob negligentiam in damnando eorum errore; cùm eadem sit culpa, ut inquiunt Imperatores, eorum qui aut dissimulando convenientiam, aut non damnando favorem noxium præstiterint. Nam *inferiorum ordinum culpæ* (ut ait sanctus Leo in epistola tertia) *ad nullos magis referendæ sunt quàm ad desides negligentesque rectores: qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum necessariam dissimulant adhibere medicinam.* Primùm enim Honorii silentium, aut, ut cum Augustis loquar, dissimulatio, ex epistolis Papæ Leonis secundi deprehenditur; qui eum redarguit quòd Monothelitarum hæresim negligendo confoverit, & quòd proditione sua apostolicam Ecclesiam, quæ pura erat, maculari permiserit. Eædem Leonis epistolæ docent eum favorem noxium præstitisse huic pestiferæ doctrinæ, quam non, ut docuit apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligendo confovit. Constantinus quin etiam Imperator hoc sensu dixit Honorium fuisse hujus hæreseos confirmatorem. Sed præterea extant ipsæ Honorii epistolæ ad Sergium Patriarcham scriptæ, & in synodo sexta recitatæ, ob quas synodus illa, cùm agnovisset eum aliquo modo tergiversatum esse in causa fidei, sententiam damnationis in eum protulit ut negligentem; quòd negligentia Episcopi in causa fidei crimen sit atrocissimum, cui omnem veniæ spem præcidunt iidem Augusti. Nam quod ad Honorii doctrinam attinet, jam alii probaverunt eum prorsùs aversum fuisse ab errore Monothelitarum, neque illis unquam consensisse; ut inutilis omnino futura sit mea opera, si velim hanc partem suscipere probandam. Dispensatio mera fuit, & quoddam velut obsequii genus, quo populos orientis demereri studebat, ut eos dein faciliùs ad unitatem Ecclesiæ catholicæ reduceret. Habes heic, erudire lector, delineationem quandam rudem epistolæ ejus quam vir eruditissimus scribere decreverat: quæ si ab eo confecta fuisset, dubium non est quin singulari beneficio sibi devincturus fuerit apostolicam sedem.

LXXII. Manent præterea adhuc quamplurimæ dissertationes ecclesiasticæ, à me separatim editæ, nimirum.

De Stemmate Christi.

De tempore adventus Magorum: Et an Reges fuerint.

De patria Vigilantii.

De tempore Synodi Sirmiensis plenariæ: Et de Valentis & Ursacii venia.

De canone quinto synodi Constantinopolitanæ.

De synodica epistola synodi Illyricianæ habita decreto Valentiniani senioris, quæ extat apud Theodoretum lib. 4. hist. eccles. c. 9.

De forma regiminis à Christo instituta in Ecclesia: Et de discrimine clericorum & laïcorum ex jure divino.

In cap. Clericos. *3. q. 4. de clericis brachio seculari tradendis.*

LXXIII. Præter ea opuscula illustrissimi viri, habentur quamplurimæ ejus epistolæ Latinæ ad diversos scriptæ: quæ si referrentur in volumen, magnum proculdubio facerent. Extant enim scriptæ ejus nomine, quamquam & aliquoties alieno, ut suprà monui, epistolæ ad summos Pontifices, Cardinales, Episcopos, & alios viros dignitate aut eruditione præstantes: quarum nonnullæ, ut dicam quod res est, continent tantùm familiare literarum inter magnos viros commercium multo urbanitatis sale aspersarum; at ceteræ, quæ magno in numero sunt, tractant de multis ingentibus negotiis publicis ac privatis, aut de rebus

ad rem literariam illuſtrandam ſpectantibus. Extant etiam quamplurima Gallicè ſcripta opuſcula, quæ recenſere longum eſſet: quorum quædam tantùm heic adnotabo, ut guſtum reliquorum præbeam. Nam omitto de induſtria magnam molem narrationum ſive relationum, codicillorum ſive memoriarum, (Gallicè *Memoires*) & epiſtolarum, quas Gallicè ſcripſit occaſione diverſorum ingentium negotiorum, quæ & ipſæ magno volumini ſufficere poſſunt.

Queſtions notables de l'Hiſtoire de France.
Traité du Sacre des Roys de France.
De la publication du Concile de Trente.
Des Indulgences.
Des reſignations volontaires des Eveſchez.
De l'information des vie & mœurs des Eveſques nommez.
Des reparations des Egliſes ordonnées par les Bulles aux Eveſques.
Du droit de viſite qu'ont les Eveſques aux Egliſes des Reguliers.
Traité de l'approbation des Reguliers pour confeſſer.
Du droit des Coadjuteurs.

LXXIV. Lubet heic, in fine hujus libri, aliquantiſper excurrere per laudes & memoriam magni viri, inita nimirum pulcherrima comparatione inter illum & Agricolam Taciti ſocerum. Uterque enim gradatim ad ſummos honores pervenit quibus in republica quiſque ſua functus eſt. Agricola Britanniam provinciam tenuit ultra ſeptem annos; Marca verò Cataloniam tantundem temporis adminiſtravit. Ambo illuſtri genere nati, ſpecioſas opes habuere, non tamen nimias. Neuter fortunas ſuas auxit ex pecunia publica, neque ex bonis provincialium. Prudentia in utroque par, & humanitas propè ſingularis. Vis enim tibi compendio deſcribam illuſtriſſimum Archiepiſcopum? Audi Tacitum de Agricola loquentem: *Quòd ſi habitum quoque ejus poſteri noſcere velint, decentior quàm ſublimior fuit. nihil metus in vultu: gratia oris ſupererat. Bonum virum facilè crederes, magnum libenter.* Nihil dicas intereſſe inter eos, niſi quòd Marca felicior Agricola, bonos Principes nactus eſt, longioremque ac tranquilliorem vitam vixit.

LXXV. Rurſum operæ pretium puto heic deſcribere verſus aliquot Terentii, quòd eos huic meo inſtituto mirificè convenire arbitrer, malimque elegantiſſimi poëtæ verbis uti quàm meis, ut animi mei ſenſa exprimam.

Sic vita erat, facilè omnes perferre ac pati
Cum quibus erat, cùmque unà, his ſe dedere,
Eorum obſequi ſtudiis, adverſus nemini,
Nunquam præponens ſe illis.

Magnam eſſe facilitatem ejus & comitatem omnis ordinis homines ultro confitebantur ac prædicabant; quæ tanta fuit ut vel humillimæ ſortis homines facilè admitteret, comiterque exciperet, quoties ejus ope indigebant; neminem contemnens, & in neminem contumelioſus. Attamen ejus facilitas non ſine gravitate erat, neque comitas ſine ſeveritate; adeo ut cùm viri auctoritate gravis honorem nuſquam corrumpi per familiaritatem ſineret, difficile intellectu eſſet utrum eum amici magis vererentur an amarent. Nam, quod eſt rariſſimum, (recurrit enim Agricola) nec facilitas illi auctoritatem nec ſeveritas amorem deminuit. Viros verò literatos ac ſtudiis doctrinſque deditos non referrem in familiaritatem ejus admiſſos, cùm id ſatis ſuperque notum ſit, niſi me ita agere moneret verſus ille Terentianus: *Nunquam præponens ſe illis.* Etenim quamvis literatos, qui ad eum frequenter tanquam ad omnis eruditionis parentem ac magiſtrum veniebant, eruditione ſuperaret, nunquam tamen ſe ſupra illos extollebat; adeo ut ſi cui modeſtia ejus nota non fuiſſet, quæſiturus famam fuerit. atque in hunc modum eruditionis gloriam, ut de Nepotiano ait Hieronymus, declinando, eruditiſſimus habebatur. Nempe moderabatur eruditioni ſuæ, ne cui ſe præponere videretur. Nam vincere, velut Agricola, inglorium arbitrabatur. Nemini adverſus fuit niſi malis; nec inimicitias cum aliquo exercuit, niſi coactus. ac ſemper remiſit. quamquam & magnæ interdum cauſæ erant ob quas ſuſcipere inimicitias cogeretur, niſi erectum & ſublime ingenium cohibendos exiſtimaſſet motus iracundiæ. Chriſtianum in primis ac religioſum pectus habuit, offenſionum immemor, & moris majorum ſummus imitator. Quippe ſedem apoſtolicam ſummo ſemper ſtudio proſecutus eſt; ejuſque dignitatem & jura ſæpiſſime vindicavit adverſus eos qui coërcendam clamitant intra certos limites Romani Pontificis auctoritatem, quamvis perſæpe non intelligant quid veneranda antiquitas præceperit cuſtodiri. Neque tamen temperamenti egebat; nec, ut plerique ſolent, deformi obſequio exceſſit limites veri, conſtans in primis adverſùs vim externam, quoties aliqua tentabantur contra priſcum morem aut contra jura Regum Chriſtianiſſimorum. Erat enim ille unus ex omnibus maximè aptus ad fovendam concordiam ſacerdotii & imperii, cùm pari auctoritate & gratia apud ſummos Pontifices & Reges Francorum viguerit, dum utrorumque jura, quod eſt difficillimum, fortiter ubique propugnaret abſque alterutrius injuria aut offenſione.

LXXVI. Poſtquam defuncti ſumus narratione vitæ illuſtriſſimi Archiepiſcopi, cùm jam ad finem operis perventum ſit, operæ pretium eſt heic referre quantus ſanctiſſimi D. N. Clementis Papæ IX. dolor fuerit audita morte ejus; ut in eo deſinat hic liber à quo

incepit. Is ergo, tum Cardinalis Rospigliosius, ita scripsit ad clarissimum virum Samuelem Sorberium die XXXI. Julii anni MDCLXII.

Perillustris Domine, Quanto mœrore me affecerit luctuosus obitus illustrissimi & sapientissimi Præsulis Petri de Marca vel ex propria animi ægritudine colligere dominatio tua abundè potest. Neque enim te latet qualiter singulari ipsius humanitati me profitebar obstrictum, quantumque insignibus ejusdem meritis tribuebam: quo sublato, plurimam in Christiana republica factam esse jacturam intelligunt & dolent omnes. Vita tamen innocentia & assiduum religionis studium cùm illi aditum ad cælorum præmia patefecisse non dubiè existimentur, nostras etiam lacrymas abstergere & dolorem temperare possunt, sperata tanti viri felicitate. Haud mediocre etiam exhibebunt mihi solatium occasiones omnes quibus paratissimam erga dominationem tuam voluntatem aliqua ratione declarandi, quemadmodum impensè cupio, opportunitas præbeatur, cui prosperos rerum omnium eventus à Deo enixè precor. Romæ XXXI. *Julii* MDCLXII.

Studiosissimus dominationis tuæ J. Cardinalis ROSPIGLIOSIUS.

LXXVII. Eant nunc qui famam illustrissimi viri dehonestare conati sunt maledicentissimis satyris suis. Pudeat illos suæ temeritatis post tantum tamque illustre maximi Pontificis testimonium de Marca. Nam præterea quæcunque ira & odio adversùs eum vel dicta vel scripta sunt, ea omnia intercident, nihilque horum veniet ad posteritatem. Sola rerum præclarè ab eo dictarum, scriptarum, factarum memoria æterna erit. Et sicut pia posteritas, quæ suam cuique gloriam sine adulatione & invidia rependit, eos laudabit qui Marcam vel honoribus vel laudibus prosecuti fuerint, sic in eos vehementer insurget qui & viventis virtutes allatrare soliti erant & in mortuum dein insultarunt. Mihi quoque aliquando defuncto gratias, ut spero, agent posteri quòd magni viri vitam moresque descripserim, & quòd operum ejus editionem procuraverim. Existimo autem etiam laudem suam apud posteros habituram constantissimam fidem & reverentiam meam erga memoriam ejus.

Lutetiæ Parisiorum anno MDCCIV.

ARMANDO.

ARMANDO-JOANNI
EMINENTISSIMO
CARDINALI
DUCI
DE RICHELIEU,
FRANCIÆ PARI.

REM arduam aggredior, Eminentissime Cardinalis, sacerdotii & imperii Concordiam; quæ ab aliquot seculis adeo vexata est partium studiis ut excitatæ ob violatos jurisdictionis ecclesiasticæ & regiæ terminos controversiæ in aperta quandoque bella eruperint, quæ funestissimis dissidiis Ecclesiæ corpus lacerarunt. Civilius quidem agitur hodie; ita tamen ut frequentes & penè quotidianæ in actu rerum positis occurrant contentiones, quæ secundùm varias causarum figuras, ob dignitatem læsam, vel imminutam auctoritatem, accenduntur, & Christianæ Reipublicæ Principes inter se committunt. Enimvero quoniam non natura sed hominum vitio factum ut ambæ illæ potestates, quæ amico fœdere conjungi debuerant, in dedecus Christiani nominis aliquando divellantur ab invicem, utriusque dignitatis in te uno facta consensio certissimum est argumentum posse Eminentiæ tuæ opera atque industria res ita componi ut quæ dissidere videntur in eam concordiam mutuò conspirent quæ à divino numine utriusque potestatis auctore decreta est. Dignum sanè facinus summa illa virtute tua, qua id assecutus es ut orbis Christiani fata temperes ea auctoritate quam pietati erga se tuæ Princeps gloriosissimus contulit. In ceteris quidem administrationis tuæ momentis omnia supra fidem & ferè ad miraculum patrata sunt; seu quis provincias regni pacatas atque compositas, perduelles domitos, sanctitatem altaribus restitutam inspiciat, quam profana factiosorum scelera polluerant; seu quis recreatos socios atque fœderatos, prostratos hostes potentissimos, & ad implorandam pacem propemodum adactos contempletur. Quare in hac, quam arduam dixi, Sacerdotii & Imperii Concordia omnia supra votum cessura te auspice & auctore probi omnes sibi pollicentur, vel eo præcipuè nomine quòd ardua sint & ferè conclamata. Ceterorum mortalium circumscripta virtus rerum mole subsidit, difficultatibus frangitur; sed divinæ menti tuæ, quam meritò prudentiæ & fortitudinis veluti familiarem genium appellare licet, concessum est inexpectata perficere, ut seculum nostrum & posteros immortalibus beneficiis cumules. Tibi namque Deus optimus maximus, ut daret aliquod potentiæ suæ & bonitatis specimen, adimplenda reservavit quæ denegavit ceteris, ut nos imbecillitatis humanæ admoneret. Ego quidem,

Eminentissime Cardinalis, utriusque potestatis consensionem, quam in ipsis rerum argumentis violatam aliquando perspiciebam, studiosè optavi, efflagitavi. Et quia hoc tuæ Eminentiæ propositum esse intellexi ut ratio quædam iniretur ad conciliandam alendamque Sacerdotii & Imperii societatem, aliquot dissertationibus elucubratis in eam operam incubui. Ingens profectò ad placendum eruditis quibusque & piis hominibus illecebra, quòd illæ optatam à te concordiam attingunt. Sed operis dignitas ingenii mei tenuitate atque penuria eruditionis deteritur. Hoc quidem censuræ obnoxium, quam non exoro. Eam tantisper sustineri peto donec Eminentiæ tuæ judicio hæ qualescumque exercitationes vel stent vel cadant. Periclitarentur sanè apud eruditissimum pectus tuum, nisi humanitatis esset æquè ac totius divini humanique juris sacrarium. Illam itaque comitatem, qua unumquemque in summo illo dignitatis fastigio demereris, enixè obtestor ut hunc quoque conatum meum blandè excipias, vel ex eo capite, quòd tuo instituto aliqua ex parte obsequitur. Satis huic operi decoris accedet, si patiaris sub augusti nominis tui auspicio his dissertationibus publicari consilia tua de concordia potestatum fovenda: quarum altera purpuræ suæ te fecit participem, altera suæ administrationis summam in te deposuit. Mihi verò ad optatæ felicitatis incrementum nihil deerit, si hoc quoque beneficium à te impetravero, ut mihi devotissimo tui cultori liceat, exemplo veterum qui Principes viros imaginibus ex decreto collatis ornabant, hoc monumentum, velut propositi tui quandam imaginem, Eminentiæ tuæ ponere.

P. DE MARCA.

ILLUSTRISSIMI VIRI
PETRI DE MARCA
ADMONITIO AD LECTOREM;
Quæ & prima Præfatio dici poteſt.

EDITA ANNO MDCXLI.

SUMMA divini numinis benignitate duobus maximis præſidiis inſtructa eſt humani generis ſocietas ad felicitatem conſequendam, ſacerdotio, & imperio: quorum alterum divinis miniſteriis ſe impendit, alterum componit reipublicæ ſtatum, & humanæ vitæ tranquillitatem procurat; ita ut ex utriuſque concordia Chriſtiana Reſpublica cumulatiſſimis incrementis augeatur. Utraque poteſtatum ſuis limitibus eſt circumſcripta, & in diſſitis omnino negotiis exercetur; cùm illa ſpiritualibus addicatur, hæc publicis occupata ſit: ſed, ita ferente rerum conſtitutione, adeo vicinæ ſunt ambæ ut difficile ſit, etiam prudentiſſimo cuique, fines controverſos dirimere. Certæ quidem regulæ in genere aſſignari poſſunt, quibus invicem diſterminentur; ſed multa accidunt in ſpecie propoſita, quæ peritiſſimos arbitros fallant, vetentque ne fines ut par eſt inter eas poteſtates regere poſſint. Quæ locum habent non in controverſiis fidei, quæ longo intervallo remotæ ſunt à cognitione Principum; nec in rerum publicarum adminiſtrationibus, quæ alienæ ſunt à cura paſcendi gregis; ſed in quamplurimis diſciplinæ capitibus, quæ perſonas aut res ipſas reſpiciunt, atque adeo ab utraque poteſtate valde probabili utrinque ratione vindicari poſſunt. Itaque inſtituti mei non eſt his diſſertationibus ſacerdotii & imperii jura metiri, & fines dirimere, vel adjudicationibus portionem cuique ſuam aſſignare. Huic enim diſputationi, quæ dominii quæſtionem attingit, quæque divini & humani juris callentiſſimum tractatorem expectat, fateor me omnino viribus imparem. Nec fortaſſe exercitatiſſimo theologiæ & juris anteceſſori res iſta feliciter cederet. quippe verendum eſſet ne cùm ex unius ſcientiæ regulis poteſtatis hujus fines metiretur, inconſultò alteram læderet. Quod ipſo rerum experimento quotidie diſcimus & dolemus, cùm factionibus potiùs furentis circi quàm modeſtis academiæ exercitationibus, diſtractos videamus ab invicem magiſtrorum animos, qui vel eccleſiaſticæ auctoritati, vel regiæ, prout impetus tulerit, ſe præcipites addicunt. Sanè ſi verum profiteri liceat, eorum contentionibus propè effectum eſt ut ſinceram cognitionem iſtiuſmodi negotiorum amiſerimus, & à concordia & ſocietate illa penè exciderimus ad quam fovendam juſſu divini numinis adſtringimur. Diſcedendum eſt igitur à diſputationibus & diſſidiis opinionum, ſi quis conſenſionem ambarum poteſtatum retinere aut reſarcire velit.

Novel. Juſt. 6. Ἱερωσύνη τε καὶ Βασιλεία συμφωνία τις ἀγαθὴ πᾶν εἴ τι χρηστὸν τῷ ἀνθρωπίνῳ χαρίζεσθαι γένει. Greg. VII. l. 1. ep. 19. an. 1073. *Status imperii glorioſius regitur, & ſanctæ Eccleſiæ vigor ſolidatur, cùm Sacerdotium & Imperium in unitate Concordiæ conjunguntur.*

II. Relicta diſcuſſione juris, tutior eſt planè facti inquiſitio, quæ fines veterum poſſeſſorum demonſtrare poſſit: cujus cognitionem aſſequemur, ſi antiqua monumenta revolventes, quid utriuſque poteſtatis Principes in re controverſa aliquando egerint accuratè expendamus. Attamen diſſimulandum non eſt viam iſtam publicam multis inſidiis & veluti latronum prætenturis expoſitam eſſe: quia ſcilicet in expanſa illa ſeculorum ſerie varia occurrunt exempla hinc & inde uſurpatæ juriſdictionis, quæ ancipitem animum ad deſperationem inveniendæ veritatis adigant. Sed generoſa mens his difficultatibus terreri non debet quin ſaltem *pro modulo ſuo* ad tam grande bonum pervenire conetur. Enimvero plerique eruditiſſimi viri in hac diſcuſſione induſtriam ſuam collocare recuſant, calumniæ metu; quæ infeſtiſſima ſemper iis fuit qui hanc operam aggreſſi ſunt, pietatis erga Eccleſiam aut Reges læſæ crimine impoſito, & aliquando fatis adeo iniquis ut ab utraque parte deſerti vel etiam repudiati ſint. Semper tamen præ me tuli non ita deſtitutas eſſe res humanas quin modus quidam non omnino Principibus ingratus ſuperſit de utriuſque poteſtatis concordia diſſerendi, qui verſatur in iiſdem rationibus quas ipſi ſequuntur ad mutuam ſocietatem inter ſe conſervandam. Quotidie incidunt de uſurpatione juriſdictionis controverſiæ, quæ prudentia quadam ita temperantur ut in bellum apertum non erumpant. Quid vetat eadem veſtigia premere ſcribendo quæ Principes agendo? Pacem autem & conſenſionem retinent illi, mollitis, non exaſperatis rerum emergentium articulis. Quemadmodum in placitis Stoicorum multa remittebant tetricæ illius doctrinæ magiſtri ὑποθετικῶς ut ſe reliquorum hominum opinionibus accommodarent, ita Chriſtianæ politiæ antiſtites οἰκονομικῶς à ſummo jure recedebant ut concordiæ litarent. Videbant enim ſi pertinaci ſtudio ſacerdotium vel im-

perium jura sua intemerata retinere niteretur, eam esse negotii conditionem quæ funesto dissidio Pontifices & Reges à societate avulsos infaustis digladiationibus inter se collideret. Attamen cùm remissio illa, nisi certis limitibus concludatur, in abjectionis vitium desciscat, necessariæ sunt regulæ quædam, intra quas prudentia, quæ omnino in his negotiis adhiberi debet, se contineat. Porrò regulæ illæ in eorum axiomatum cognitione constitutæ sunt quæ communi utriusque Reipublicæ suffragio sunt recepta, vel quæ frequentioribus theologorum & jurisconsultorum sententiis comprobantur. Deinde sincerè separanda sunt à certis & receptis sententiis ea quæ in controversiam adducuntur inter partes. Cùm autem quæstiones istæ non in theoria tantùm & in mera veri indagatione versentur, sed præcipuè in actu rerum se quotidie exerant, non adeo solliciti esse debemus de subtili argumentorum collectione quàm solerter expendere gesta Pontificum & Regum quorum pietas commendatur; ut perspiciatur quid in hujusmodi contentionibus secuti fuerint, jura sua retinendo, vel remittendo, quidve sacerdotium & imperium inter se dimicantia aliquando commiserit. Non me latet eandem controversiam diversis seculis variè temperatam pro moribus Principum & utilitatibus Reipublicæ, idemque jus variè disceptatum, toleratis uno seculo quæ altero damnata sunt iterumque reposita. Unde colligere licet disceptationes istas non omnino juxta exquisiti juris rationes componi solitas, sed ex æquo & bono, unitatis & concordiæ alendæ studio, ex utraque parte quamplurima remissa fuisse. Quare ea mente in explorandis veterum exemplis versabimur ut inde non inferamus juris quod alterutri potestatum competit certissimam probationem, sed indulgentiæ & remissionis usum in simili specie.

III. Infinitum esset omnia persequi quæ vigente imperio in orbe Christiano acciderunt, vel in singulorum Regum Christianorum provinciis. Itaque dissertationes istas imperii Gallici finibus conclusi, eo consilio ut inquirerem in eam rationem quam majores nostri amplexi sunt ut sacerdotii & imperii pacem inviolatam servarent, eamque cum illa compararem cujus est usus in foro quotidianus. Quas exercitationes ita institui ut in quæstione veteri *novè* omnia potiùs quàm *nova* concinnarem. Etsi enim plerique nostrum has controversias attigerint, res ipsas potiùs breviter significasse quàm ex professo tractasse dici possunt, ea ingenii indulgentia usi ut omnia in unum fascem congesserint, aut digressionibus ab instituto alienis propositum non impleverint, vel si qui feliciùs versati sint in hoc negotio, solam fori trituram amplectentes, historiæ ecclesiasticæ & canonum antiquorum cognitionem neglexerint. Quam suppellectilem ad exornandas dissertationes istas adhibendam & veteris memoriæ tempora mihi repetenda esse putavi, quæ novis observationibus subinde in hoc opere illustrantur. Sed lectorem monitum velim ne litem meam me fecisse existimet, si qua illi inter legendum Pontificum vel Principum acta parum accepta fuerint, cùm alienum factum ipse præstare non debeam, neque ejus mentionem faciam ad constituenda jura alterutrius potestatis, ut antè dixi, sed ad muniendos veterum exemplis mores qui hodie vigent cum summa sacerdotii & imperii concordia. Eam toto isthoc opere fovere conabor, resignatis hujus disciplinæ arcanis; cùm sinceritas hujus consensionis omnem simulationem aversetur, teste Gregorio septimo. In quam rem præcipuè incumbendum est, quod, ut idem auctor loquitur, *sicut duobus oculis humanum corpus temporali lumine regitur, ita his duabus dignitatibus in pura religione concordantibus, corpus Ecclesiæ spirituali lumine regi & illuminari probatur.* Institui itaque omnia jurisdictionis ecclesiasticæ & regiæ capita explicare quæ in confinio utriusque potestatis posita sunt. Quo in opere eum ordinem tenebo ut uniuscujusque controversiæ originem & progressum & varias juris factique mutationes aperiam, easque componam cum moribus quibus hodie utimur, quasque vulgò *Libertates Ecclesiæ Gallicanæ* appellamus. Consuetudinis forensis probatio non aliunde meliùs instrui potest quàm ex actis publicis quæ in collectionem suam summa fide & diligentia retulit auctor syntagmatis quod *Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ* nomine inscribitur. Eas libertates cùm anonymus quidam scriptor libello famoso læsisset, harum dissertationum edendarum occasionem præbuit, ut monui capite primo libri primi. Ubi quantopere proficiat accurata harum controversiarum cognitio, adductis quæ ex istiusmodi contentionibus in oriente & occidente olim emerserunt exemplis, abundè ostendi.

Greg. VII. l. 1. ep. 19. *Concordiam istam sacerdotii & imperii nihil fictum, nihil nisi purum decet habere.*

P. Puteanus.

IV. Porrò quam his dissertationibus elucubrandis operam navavi non omnino malè mihi collocasse videbor, si saltem illud obtinuero ut magistratus, quibus legum publicarum executio concredita est, lineas à majoribus præscriptas non egrediantur, nec putent ex præjudiciis rerum judicatarum ex ambiguo, ut fit plerunque, jure regulas novæ disciplinæ ecclesiasticæ constituendas, sed potiùs ex receptis & veris majorum regulis judicia componenda. Alioqui nisi limes aliquis in hoc controversiarum genere defigatur, non leve jurisdictioni ecclesiasticæ periculum immineret: quod aliter averti non poterit quàm si tironum, qui ad gerendos magistratus erudiuntur in scholis, fervida ingenia præceptis quibusdam maturè sufflaminentur. In eam rem dissertationes istæ forsan usui esse poterunt; quæ saltem id assequentur ut novo vulnere, si quod antea illatum est, Ecclesiæ jurisdictio externa non petatur, & ut regii magistratus auctoritate sibi delegata cum summo sedis apostolicæ cultu & reverentia in litibus judicandis & regni juribus custodiendis, utantur.

V. Exposito consilio meo, superest ut breviter totius operis delineationem proponam. De libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ disserturo tria mihi præstanda videntur. Fundamenta quibus earum moles innititur indagare; tum in quibus libertates illæ versentur constituere;

deinde per singulos libertatum articulos ita decurrere ut hodierno fori usu concordia sacerdotii & imperii procurari demonstretur. Pars ista, quæ singula capita rimatur, operis utramque fere paginam faciet; cùm tamen duæ aliæ prætermittendæ non fuerint, ne rudes & imparati ad propositam materiam accederemus. Duo libertatum fundamenta constituo. Primum versatur in suprema Romani Pontificis per Gallias auctoritate. Secundum in supremo Christianissimi Regis imperio. Ac primum quidem exequitur liber primus; quo necessitas communionis cum apostolica sede asseritur, tum ex eo quòd Romanus Pontifex sit caput universalis Ecclesiæ, tum ex eo quòd specialiter constitutus sit occidentis Patriarcha. De hoc patriarchatu occidentis copiosè disputatur, canonis Nicæni sexti explicatio nova proponitur, & Ruffini vexatissimus locus *De Ecclesiis suburbicariis* nova interpretatione illustratur. Auctoritas Romanæ sedis per occidentem ipsasque Gallias expenditur; quæ illi integra vindicatur, tum in legibus ferendis, ad repellendas novitates, sanciendamque disciplinam, tum in judiciis sine provocatione reddendis. ad cujus auctoritatis illustrationem nova per relationes & consultationes ratio aperitur. Deinde docetur immunem esse Romanum Pontificem ab inferiorum judicio. Eam sedis apostolicæ dignitatem Gallos suis officiis semper excoluisse, adeo ut tuitio Romanæ Ecclesiæ hereditario jure in Reges Francorum transmissa sit; quam præ ceteris Regibus gloriosissimus Princeps Ludovicus XIII. præstitit, opera & consilio Eminentissimi Cardinalis Ducis Richelii. Quæ omnia comprehensa sunt libro primo.

VI. Secundus liber secundum Ecclesiæ Gallicanæ fundamentum explicat, nempe supremum Regis imperium. Ac primò quidem constituta Ecclesiæ Gallicanæ significatione, quæ ecclesiasticam & civilem potestatem complectitur, de discrimine utriusque potestatis disputatur ex mente veterum. Deinde suprema Regis Christianissimi auctoritas *in temporalibus* asseritur variis testimoniis Romanorum Pontificum; quæ illustrantur. Inquiritur etiam ob quam rationem Rex Francorum *Imperator in regno* appellatus fuerit. Tum disputatur an Principibus liceat res ecclesiasticas attingere. Qua in quæstione discrimen Regum Judææ & nostrorum accuratissimè demonstratur. Deinde controversia divisionibus aliquot solvitur, quæ Reges vetant ne fidei negotia, sacramenta, ritus, & disciplinam cleri, imò & episcopatuum institutionem suis legibus constituant. quæ omnia ab auctoritate ecclesiastica pendent. ubi etiam ostenditur quem modum servaverit olim Ecclesia, si Principes hac in parte peccarent. Attamen tuitio canonum & decretorum apostolicæ sedis Principibus jure divino & specialiter Regibus Francorum concredita est, ut eorum executionem legibus suis muniant. quod probatur aliquot exemplis, quæ disputationem uberrimam de Chorepiscopis extorserunt. Docetur autem eas leges ecclesiasticas præsidio regio muniri quæ promulgatæ in Gallia & receptæ sint. De quo disputatur copiosè.

VII. Tertio libro quid sit libertas Ecclesiæ Gallicanæ, ejusque differentia cum privilegio, inquiritur. Tum libertas illa constituitur in usu canonum & decretorum tam veterum quàm mediæ ætatis & recentiorum. ubi de variis collectionibus canonum disseritur. Deinde refellitur opinio viri eruditi, qui libertatem in sola veterum canonum usurpatione constituebat & in ea sententia quæ summum Pontificem Concilio generali subjicit. Romanam sedem perpetuum canonum suorumque decretorum consuetudinumque receptarum robur polliceri. quod idem est ac libertates Gallicanas inviolatas spondere. Quatenus canonibus & decretis derogari soleret olim, & posterioribus seculis, tractatur accuratè; doceturque eximia fuisse in eo genere auctoritatis Romanæ sedis potestas. Quæ vires dispensationum, & quis earum modus hodie in Gallia. ubi de scandalo quod novitates sequitur. Tum de jure antiquo & recentiori privilegiorum à sede apostolica indultorum unà cum regio consensu.

VIII. Deinceps aggredienda est explicatio singulorum capitum in quibus libertates Ecclesiæ Gallicanæ versantur. Ac primò quidem de appellationibus quæ vulgò *ab abusu* dicuntur disseritur libro quarto. Quæ tractatio ceteras antecedere debet: quia tuitio regia otiosa esset, & reliqui libertatum articuli facilè labefactarentur, nisi connecterentur hoc uno vinculo. Harum appellationum formula quidem novitia est; sed res ipsa, id est, tuitionis regiæ imploratio, cùm disciplina Ecclesiæ infringitur, unà cum imperio Christiano coaluit. quo præsidio usi sunt Pontifices Romani, & ipsa Concilia œcumenica. cùm præcipuè id Principibus incumbat ut canones sua etiam auctoritate confirmatos & legibus publicis adscriptos se invitis contra utilitatem publicam conculcari non patiantur. Quem modum tenuerint Galli nostri in secunda & tertia Regum dynastia, cùm sedis apostolicæ decretis contra canones receptos vel contra regni jura premerentur, vel cùm ab Episcopis similia tentarentur in utroque illo casu, relatis controversiarum argumentis docetur. Et tandem appellationis hodiernæ usus cum superioribus componitur, & in quibus articulis locum obtineat ostenditur. His quatuor libris absolvitur tomus primus.

IX. *Tomo secundo*, De Legatis Romani Pontificis ad Regem missis tractatur. Hujus tractationis occasione variæ Legatorum species & munera explicantur, eorum præcipuè qui ad synodos œcumenicas missi vices Romani Pontificis gerebant. Ubi de sedis apostolicæ dignitate & auctoritate in illis Conciliis ex mente veterum adversùs Novatores hujus seculi disputatur. Deinde agitur de Apocrisiariis ad Principes missis, & de Vicariis Romanæ sedis per varias Diœceses, & de Pallio quo Vicarii illi ornabantur. Gradu postea facto ad mediæ ætatis usum, quibus mandatis instructi Legati ad synodos provinciales accederent, discutitur. Eorum frequentia, & tandem desuetudo. De facultatum examine in cu-

ria antequàm munere suo fungantur. Tum de annatis dissertatio instituitur; ubi de earum origine, & de controversiis quæ ex ea occasione Ecclesiam vexarunt. Disputatur an majores nostri rectè earum exactionem in simoniæ censum retulerint. Et tandem concluditur eas à simoniæ labe abesse; verùm in Gallia non præstari ratione debiti, sed titulo subsidii, cujus modus immutari non possit invitis Regibus nostris & Ecclesia Gallicana.

X. Altero libro agetur de Conciliis provincialibus & generalibus totius Diœceseos Gallicanæ, quæ vulgò *Nationalia* vocantur. Inquiretur diligenter in provincias hujus Diœceseos, earumque jura investigabuntur. Deinde disputabitur de Regum & synodorum auctoritate quam in constituenda disciplina exercebant.

XI. Tum *De judiciis canonicis Episcoporum.* In qua dissertatione explicatur quis ordo servatus fuerit à primis Ecclesiæ temporibus usque ad Concordati publicam pactionem in deponendis Episcopis, non solùm in Gallia, sed etiam per universas orientis & occidentis provincias. Ubi nova ratione genuinus sensus Concilii Sardicensis & Africani, & controversiarum Athanasii, Chrysostomi, Flaviani, Theodoreti, Acacii, apertè constituitur adversùs novatores & detortas aliorum interpretationes.

XII. Hanc excipiet altera dissertatio *De judiciis clericorum.* Quid Episcopis antiqui canones, medii, & recentiores tribuerint; quid Principes sibi reservaverint, variis temporibus, nunc remissiores, nunc retinentiores. Hic agitur *De delictis communibus & privilegiatis.* Hanc partem executus est * vir eruditus; sed in Justiniano hæsit, mille annorum serie prætermissa, quæ tamen variis hac de re concertationibus famosa extitit.

* Benignus Milletus Divionensis.

XIII. *Judicia canonica in laicos* persequar exercitatione speciali; quæ in crimina illa inquiret quæ censuræ canonicæ subderentur olim; quis ordo judiciorum; quæ deinde accessio medio jure facta fuerit. ubi de veterum excommunicatione & de ritibus pœnitentiæ multa dicentur ad illustrandam canonum vetustatem, quorum cognitio desuetudine ipsa ferè obliterata est. De immutatione quæ in toto illo genere inducta est, unde originem habuerit; & quo jure utamur hodie in his articulis.

XIV. *Privilegia Capitulis & monasteriis concessa* frequentissimas contentiones in Ecclesia excitarunt; quæ flagrabant initio, quando Episcopi jure suo dejiciebantur; sed usu ipso familiaria reddita cùm essent, multitudine exemptorum & novitate animos Episcoporum accenderunt. Quæ composita in speciem, recrudescere incipient, nisi remediis opportunis prospiciatur. De quibus agitur diatriba unica.

XV. Concludam tomum secundum dissertatione *De matrimoniis.* Ubi expendetur quid Ecclesia quid Principes in hanc usque ætatem in hoc negotio egerint. quod ita temperabitur ut nulli relinquatur offensionis occasio.

XVI. *Tomus tertius* differit *De bonis ecclesiasticis.* Ubi de oblationibus & agris eorumque bonorum proprietate & usu vel usufructu, quatenus jurisdictioni regiæ illa subjaceant, & pœnis ecclesiasticis muniantur. De tributorum pensitationibus & immunitate. Tum invasio bonorum ecclesiasticorum à Carolo Martello & ceteris Principibus facta discutietur, unà cum sententiis latis adversùs invasores. Hoc in loco latus se aperit campus agendi de decimis, id est, de earum origine, distributione inter Episcopum & clerum, & de laicorum possessione. Deinde agitur de immobilium acquisitione sine venia Principis, vel cum ejus gratia, quæ apud nos *Amortisatio* dicitur. De feudis Ecclesiæ concessis sub conditione fidei & obsequii. Quæ sit apud nos *regalium* origo nova ratione inquiritur. Tum de advocatione & defensione Comitum, quæ olim in plerisque provinciis viguit, differitur. Accedit disputatio de contributionibus quæ Regi à clero penduntur, & cujus decreto alienatio bonorum ecclesiasticorum fieri debeat. Has dissertationes claudunt excerpta quædam selecta de beneficiorum origine, deque hodierno illorum statu.

XVII. Sed quia disceptatio antiquitatis canonicæ, à foro remota, tirones ab ea indaganda deterret, adjungitur *Epitome practica* controversiarum quibus tribunalia publica quotidie fervent, cum rebus judicatis; quæ aut jure veteri aut medio vel novo niti docentur, ut pax & concordia sacerdotii & imperii semper retineatur.

XVIII. Promissa harum dissertationum in tres tomos distributarum editione, non me latet quibus me nominibus obstringam, ob quæ locupletior aliquis vadimonium desereret. Sed mecum civili more acturos omnes existimo qui conatum in magnis rebus laudandum norunt, & neminem ex liberalitate conveniendum vel saltem ab eo non exigendum nisi in quantum facere potest. Si quis verò morosus obtorto collo me in jus vocandum putet atque mecum stricto jure velut ex stipulatu agendum, illa mihi saltem exceptio supererit, verborum obligatione neminem teneri nisi juxta verborum conceptionem. Atqui jam initio monui, quemque *pro modulo suo* tantùm ad negotii hujus discussionem invitari; adeoque illud, quantulumcunque sit, quod pro viribus meis in hanc rem contulero, me sponsione plenissimè liberabit. Satis sit intendisse digitum ad fontes & nova methodo rebus alioquin obscuris lucem aliquam intulisse; ne ceteris industriæ suæ in eodem campo probandæ occasionem præripuisse videar. Interim verò, quæ in hujus generis lucubrationibus contingere solent, hallucinationes & *παροράματα* ab æquis lectoribus mihi condonari postulo. Et supplex utriusque Reipublicæ Principes obtestor ne quid à me scriptum eo animo interpretentur ac si alterum alterius injuria augere vellem vel de mutuis amborum juribus transigere. Nihil in definitionibus arbitrio meo assero, sed narro. Nihil novi in regulis constituo, sed ne quid invitis partibus innovetur moneo, ut sit perpetua sacerdotii & imperii concordia.

SECUNDA PRÆFATIO

ILLUSTRISSIMI VIRI

PETRI DE MARCA,

EDITA ANNO MDCXLI.

AFFECTUM erat & omni ex parte typis excusum opus istud, cùm eruditissimi theologiæ magistri illius recensendi laborem in se susceperunt, veriti scilicet ne quid mihi vel incogitanti excideret alienum à theologiæ regulis, quod propositæ à me concordiæ aliquo pacto officere posset. Ingenti sanè beneficio me ipsum atque lectores æquissimos affecerunt, quò retractatis diligentissimè his nostris dissertationibus capita quædam adnotarunt quæ illis visa sunt indigere uberiori interpretatione. Quare ut eorum consiliis morem geram, non expungam sententiam meam, sed explicabo; eadem facilitate deleturus, si quid incautiùs huic chartæ illitum monuissent, qua interpretationem aggredior quam illi utilem fore censuerunt.

I. Ac primò quidem existimant plerisque visum iri molliùs quàm par sit à me perstringi tomos libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, decreto sacri Consistorii & sententiis Episcoporum prædamnatos, cùm lib. I. cap. I. §. II. his verbis utor: *cruda quædam & minùs decocta verba scriptoribus illis exciderant.* Sed si quis numerum integrum perlegat, deprehendet sententias tomo primo contentas separari à scriptorum persona qui eas protulerunt. Ac illas quidem disertissimè *impias sententias & profanas vocum novitates* esse scripsi. Quod autem attinet ad auctorum nomina, eorum memoriæ parcendum censui; & ne quis suspicionem hæreseos illis injiceret, incautiùs locutos dixi, & studio erga Principem elatos, in verba quædam *cruda & minùs decocta* erupisse. Ergo sententiæ quidem impiæ, quas eodem numero descripsi; sed mens scriptorum pura ab hæresi, etsi æstu quodam immoderato abrepta desciverit ab officio.

II. Notant à me scriptum lib. II. cap. III. §. VII. *in criminibus secularibus potestatem ecclesiasticam monita tantùm & consilia adhibere posse, non autem laicos peccantes coërcere pœnis.* Hoc quidem à me scriptum; sed ut Joannis Parisiensis sensum verbis meis exprimerem, loco ejus laudato. Instituitur ibi quæstio an ratione peccati Ecclesia secularium negotiorum cognitionem publicam ad se trahere possit. Refero veterum Parisiensium theologorum opinionem, quæ in forum inducta est; nempe, solam fori interioris in pœnitentiæ sacramento auctoritatem ad pœnas canonicas & satisfactiones indicendas reservatam Ecclesiæ; quæ censuris crimina secularia, ut cædes, & latrocinia à laicis patrata, coërcere non possit, sed monitis tantùm homines à criminibus avertere. Ceterùm quid ipse in hac disputatione sentiam tomo II. in exercitatione *De judiciis canonicis in laicos* me dicturum spopondi; & in antecessum observavi, in manifestis sceleribus olim locum fuisse censuris, quarum usus deinde ab aliquot seculis penè abolevit, conniventibus Episcopis; exceptis certis quibusdam casibus, quos in illa dissertatione exequemur.

III. Timendum aiunt ne videatur suspiciosis hominibus sequi, ex eo quòd Regibus Judæorum ceremonias sacraque constituendi auctoritatem ratione unctionis vindico, me jus aliquod eximium ea in parte Regibus nostris tribuere velle ex privilegio regiæ unctionis. Sed meo quidem judicio nullus superest conjecturæ locus ubi conceptis & apertis verbis Reges omnes Christianos ab eorum jurium communione submoveo. Etenim capite IV. & V. libri II. comparationem Regum Christianæ Reipublicæ cum Regibus Judaicis à pragmaticis nostris institutam, quò veterum illorum Regum jura in nostros transcribant, accuratè expendo, ut constet unicuique aliam esse Christianorum Regum causam, quibus integrum non est res ecclesiasticas tractare. Itaque statum regni Judaici juxta mentem Maimonidis describo, tributa Regi belli gerendi & judiciorum aliquot extraordinariorum potestate, & assignato summo Pontifici sacrificiorum ministerio. Ceterùm summam judiciorum, seu civilium, seu religiosorum, quæ majoris essent momenti, penes synedrium à Mose institutum ex Pontificibus atque laïcis conflatum residere docui, & in illud collegium jure proprio adscitum fuisse summum Pontificem, senatorum suffragiis, nisi aliquo vitio aliunde prohiberetur. Itaque jurisdictio apud Judæos *mixta* erat; quæ ex præcepto Domini apud Christianos est omnino *distincta.* Quare permiscere iterum vices & à mandatis Christi resilire Regibus nostris non licet unctionis illius prætextu qua tempore inaugurationis deli-

buti fuerunt. Regiæ enim unctionis effectus hic est apud nostros, quem ex solemnium precationum formulis colligere licet, nempe ut religiosior majestatis veneratio Regibus concilietur, & gratiæ spiritualis unctio illis à Deo conferatur, qua spiritu sapientiæ & disciplinæ imbuti, & regere se ipsos valeant atque clerum populumque sibi subditum, victoriamque de hostibus *visibilibus & invisibilibus* reportare, ut patet ex formula ab Hincmaro pronuntiata in coronatione Caroli Calvi. Non me latet à synodo Constantinopolitana habita sub Polyeucho Patriarcha anno DCCCCLXX. definitum eam esse vim & efficaciam unctionis imperatoriæ ut peccata deleat æquè ac tinctio baptismi. Unde Joannem Zimiscen Imperatorem Ecclesiæ aditu expulsum ob cædem Nicephori Phocæ decessoris sui Polyeuchus iterum communioni restituit, nulla pœnitentia indicta, eo prætextu quòd unctione imperatoria crimen abolitum fuisset. Quod pertinere potuit ad excusationem subeundæ pœnitentiæ canonicæ; sed ad criminis veniam porrigi non debuit absque fœdæ adulationis blasphemia. Ex eodem quoque adulationis fonte hauserunt Græci docendi munus æquè Imperatori competere ac Patriarchæ, ob vim unctionis, διὰ τὴν τοῦ ἁγίου χρίσματος δύναμιν, ut loquitur Balsamo. Quod alienum est ab instituto Domini & ab Ecclesiæ sensu, quæ unctionem adhibuit ad procurandam Regibus reverentiam, ut dixi, & subsidia divinæ gratiæ imperranda. Ceterùm cùm apud Judæos sola sanctitas exterior solemnibus Mosaicorum rituum conciliaretur, Reges Judaïci ad decernendum de religiosis ejusce generis unctione externa consecrari poterant; præcipuè cùm ex eodem unguento conficeretur quod Moses ad ungendos Pontifices & vasa sacra altariaque concinnaverat, & ea tempestate, ut dixi, confusæ & permixtæ essent jurisdictionum functiones; adeo ut majora quæque Pontificis & reliqui synedrii consilio à Rege peragerentur, ut monui ex Josepho.

In Capit. Caroli Calvi T. 31. anno 869. & in Coronat. Ludovici II. an 877. Balsam. in can. 11. Ancyr. Balsamo in supplemento ad p. 774. Idem in Meditato de Privil. Patriar.

IV. Aiunt colligi posse ex iis quæ scripta sunt lib. II. cap. X. §. VIII. nempe *Decreta de fide lata non indigere Principis imperio ut adstringant Christianos*, idem jus constituendum non esse quod attinet ad decreta de disciplina. Sed eodem loco apertè docui *executionem publicam & forensem* decretorum à Principibus permitti, id est, eam quæ in publica fori cognitione versatur. Quæstionem verò illam consultò omisi, quæ disceptari potest, an conscientiam obligent ea decreta quæ disciplinam exteriorem respiciunt, id est, eam quæ non in sacrificiis & ritibus sacrorum occupatur, sed in jurisdictionis functione. Hæc enim theologis reliqui tractanda; qui more suo expendent an leges minùs solemniter promulgatæ subditos in foro interiori adstringant, vel aliis modis sibi perspectis difficultatem expedient. Ceterùm lib. II. cap. XVII. §. V. usum qui servatur in Gallia antiquorum patrum præjudicio firmatum videri dixi, qui rerum à synodis definitarum confirmationem à Principibus petebant. Cujus argumenti vis in eo sita est ut dicam ex ordine à Conciliis servato cordatos homines facilè sibi persuasuros ad Regum nostrorum injuriam aliquo pacto pertinere si in specie simili iisdem quoque officiis non excolantur, adeo ut decretorum de disciplina latorum executio publica non urgeatur donec eorum consensus intercesserit.

V. Observavi lib. II. cap. XI. §. IX. Gregorium magnum *auctoritate delegata* legem à Mauritio latam publicasse & secundi capitis executionem suspendisse. Unde inferri posset apostolicæ sedis dignitati quandam injuriam fieri; cùm è contrà ex eo S. Gregorii facto eruditissimi viri collegerint legem illam à Principe in religionis detrimentum editam, à summo Pontifice jure proprio rescissam fuisse. Scio quid illis hac in re placuerit, quod eo loco non omnino dissimulavi. Sed tantum ab eorum opinione absum ut in apostolicæ sedis dedecus hoc cessurum existimem, si jure suo & primatus vi aliquid in eo negotio egisse dicatur S. Gregorius, ac non potiùs auctoritate sibi tanquam Patriarchæ à Mauricio mandata. Constitutionem Mauricius ediderat, qua vetabat ne illi qui actibus publicis essent implicati adsciscerentur in clerum, neu milites in monasteriis ad conversionem susciperentur. Quia verò Principibus tunc solemne erat, exemplo Justiniani, leges de rebus ecclesiasticis latas non solùm Præfectis prætorio publicandas committere, sed etiam Patriarchis, ut eas Metropolitis ederent, hi verò Episcopis, Mauricius sancto Gregorio hanc novam legem promulgandam mandavit. Ille verò non quibuslibet Episcopis eam transmisit, sed (ut par erat agere Patriarcham, juxta præscripta legum) Metropolitis occidentalis patriarchatus, quorum provinciæ solidæ, vel earum pars aliqua, imperio orientis parebant. Attamen quia Præfectis prætorio, ad quos leges dabantur, liberum erat, ex Novella Justiniani, si quid utilitati publicæ adversaretur, ad Principem referre, atque interim executionem suspendere, eadem auctoritate usum fuisse Gregorium dixi in temperanda Mauricii lege: cujus primum caput observari jussit, secundum verò, quod milites à monastica vita amplectenda arcebat, epistola sua ad Metropolitanos data suspendit. quod Imperatori gratissimum esse significat. Ex facti serie constat eadem epistola, proindeque eadem auctoritate, legis partem unam publicatam, alteram verò suspensam fuisse. Atqui Gregorius ipse Mauricio rescripsit se *jussioni subjectum esse, Imperatori obedientiam præbuisse missa constitutione per diversas terrarum partes.* Sanè apostolicæ sedis principatus ad eam servitutem demitti non potest ut jussioni Principis subjectus dicatur eique obedientiam exhibere. Quare vel hinc patet alio titulo quàm summi pontificatus publicandæ legis curam suscepisse Gregorium. Nullis enim præceptis, iterum dico, vel delegationibus submitti potest summæ illius auctoritatis & dignitatis apex. Quod exemplo suo docuerat olim Constantinus Augustus, qui judicium Donatistarum non Melchiadi Papæ, sed Gallicanis & Italis aliquot Episcopis mandavit, ut summo Pontifici adsiderent, excepto à delegationis formula

Greg. l. 7. ep. 11. Idem l. 2. p. 61.

formula Melchiade; quemadmodum alibi monui ex Eusebio, Optato, & Augustino. Qui jure primatus egisse volunt Gregorium epistola illa ad Metropolitanos scripta, qua secundum legis caput suspendit, incauti sectariis latus aperiunt, qui ex eodem facto colligunt ratione primatus Gregorium subjectum fuisse præceptis Mauricii. Deinde non advertunt suspensam tantùm fuisse legis executionem, sed ultimum legis temperamentum aut immutationem à Principe Gregorium expectasse: *Aut temperando*, inquit, *pietas vestra, aut immutando vigorem ejusdem legis inflectat.* Satius ergo mihi videtur totum istud negotium ad mores ejus seculi accommodare, asserendo publicandam legem Gregorio ut Patriarchæ demandatam qui delegationis auctoritate usus executionem suspenderit, & quid sibi videretur ad Mauricium retulerit, ut deinde Princeps legem mutaret vel temperaret. Si quis autem penitiùs indagare velit quænam esset mens S. Gregorii in hujus negotii articulo reperiet nihil eum tantopere curasse quàm ne quid egisse videretur in hac causa summo jure pontificio. Itaque licèt in epistola ad Metropolitanos data reipsa Patriarcham agat, nec aliquid contrarium huic cogitationi literis suis significet, attamen in epistola ad Mauricium suggestionem à se fieri scribit, jure privato, non autem ut ab Episcopo, vel servo, jure Reipublicæ. *Ego autem*, inquit, *indignus pietatis vestræ famulus in hac suggestione, neque ut Episcopus, neque ut servus, jure Reipublicæ, sed jure privato loquor: quia, serenissime Domine, ex illo jam tempore dominus meus fuisti quando adhuc dominus omnium non eras.* Quibus verbis eleganter ostendit sibi liberum quidem fuisse ex jure publico, & juxta Reipublicæ constitutiones, vel ut Episcopum, id est, Patriarcham, velut servum, id est, imperii obsequio addictum, suggerere Principi quæ utilitati publicæ contraria essent, sed malle hoc agere jure privato & veluti familiari collocutione. Hinc factum ut suggestionis epistolam noluerit à Responsali Romanæ sedis publicè porrigi, sed secretè à Theodoro Mauricii medico. Ceterùm ex hujus facti specie constat, quod eodem loco adnotavi, summos Pontifices olim rescripta Principum, etsi à canonibus aliena, non rescidisse contrariis rescriptis. Attamen ne quis suspicaretur in gratiam Principum illud à me dictum ambitiosè, duo veteris disciplinæ certissima axiomata protuli. Primum est, constitutiones Principum canonibus & decretis receptis contrarias nullas esse ipso jure. Alterum, quod ex primo sequitur, executioni non esse mandandas, & ab earum observatione Episcopos abstinuisse, quantum fieri poterat absque dissidio. Consultò autem ab ea quæstione indaganda temperavi, an Pontifici liberum esset summo jure regias constitutiones quæ disciplinam affligerent suo decreto in irritum mittere. Præterquàm quòd enim alienæ sunt ab instituto meo juris disceptationes, generaliter dici potest non abesse à periculo præfractam, si qua promeretur, hujus controversiæ decisionem; quæ fortasse in universum pronuntiari non potest. Etsi enim de jure non dubitetur, quandoquidem, ut dixi, certa est regula non subsistere leges canonibus contrarias, superest discussio in specie & hypothesi proposita, an lex illa specialis canones violet. unde contentiones gravissimæ accendi possunt, quæ tractandæ sunt adhibita prudentia illa & remissione quam veteres οἰκονομίαν & dispensationem appellarunt. de qua variis in locis scripsi. De fidei verò & rituum quæstionibus, quas alienas esse à munere regio dixi, si fortè leges à Principibus ferrentur adversæ summorum Pontificum vel Conciliorum definitionibus, nulla ratio dubitare sinit quin anathemate publico damnari possint à summis Pontificibus; ut Henoticum Zenonis à Felice III. Typus Constantis à Martino I. & Ecthesis Leonis Isaurici à Gregorio II.

Lib. 4. cap. 1 § 1.

Idem l. 5. ep. 64

Vide lib. III. cap. XIII.

VI. Observant durius videri quòd lib. II. cap. XVI. §. VI. *verum dominatum esse penes Reges non autem penes sacerdotes* scripsi; Et §. VII. *in legibus ecclesiasticis locum non habere summum imperium, in quo ordo imperandi & parendi id exigit ut subditi dominorum mandatis cedant, quemadmodum Apostoli disertissimè docuerunt.* Itaque ne quis me in crimen vocet ac si auctoritatem omnem ecclesiasticis decretis abrogare vellem, expendenda sunt quæ illo loco tradidi; scilicet hanc esse certissimam theologorum & jurisconsultorum sententiam, nec legibus ecclesiasticis nec secularibus seu publicis subditos obstringi donec tacito vel expresso consensu receptæ fuerint, ad eum verò consensum adhibendum subditos ex officio teneri juxta præscriptum juris divini, nisi leges eorum commodis apertè officiant. Ab hac regula nunquam discedo quando de legibus ecclesiasticis agitur. Enimvero manifesti criminis reum me futurum existimavi, si eandem quam plerique theologorum viam terunt ipse quoque juris studiosus insisterem, nihilque eximium in Principum auctoritate constituerem; præsertim cùm Dominus ecclesiasticam potestatem & regiam componendo, Apostolos allocutus hæc verba protulerit: *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.* Quod discrimen ut apertius fieret, jus privatum penes Reges esse dixi, quo privatorum commodis consulunt, legibus populorum tacito suffragio firmatis controversias ambigui juris temperantes. Jus quoque publicum, quod in negotiis publicis versatur, ita Regibus commissum scripsi ut constitutiones & mandata quæ hanc partem imperii attingunt ab eorum nutu pendeant, nec indigeant ullo civium consensu. Itaque pacis & belli summum atque liberum arbitrium, & subsidiorum quæ ad utriusque temporis rationes necessaria sunt, ad solum Principem spectat, ob dominium illud ὑπέροχον sive supereminens, quemadmodum Aristoteles loquitur, quod provinciarum dispendio totius Reipublicæ salutem procurare permittit. In hac imperii parte verum & merum dominatum constituo: qui longè abest ab Ecclesiæ auctoritate, quæ ita singulorum saluti est addicta ut neminem perdere possit ad servandos ceteros. Quare hoc sensu verum dominatum Regibus, non autem sacerdotibus, vindicavi, exemplo Bernardi, qui apostolatum

Eugenio tribuit, sed abdicat dominatum. Quod tamen non impedit quin summa auctoritas & imperium in Ecclesia constituatur, imò verò & Monarchia in Romano Pontifice. Sed summum imperium, quod despoticum vocant, ab Ecclesia amovetur: cujus administratio aristocratico regimine temperata est, ex sententia omnium theologorum. Nulla ergo in parte potestati ecclesiasticæ detogo; sed Principibus, saltem nostris, merum jus imperandi asseto; adeo ut duris quoque & acerbis Principum *dyscolorum* mandatis, si quæ fortè temporum necessitas extorserit, cedendum sit. quod tamen obsequii genus adeo districtè à Christianis Ecclesiæ benignitas non exigit.

VII. Dubium videri aiunt quid ipse sentiam de Concilii Florentini decreto; quod ita expressisse videor in cap. VIII. §. V. libri III. ut summam potestatem à Christo Pontifici Romano traditam Concilium definivisse dicatur ea lege ut illa Pontifex utatur juxta modum qui & in actis Conciliorum œcumenicorum & in canonibus continetur. Itaque ut nullam carpendæ sententiæ meæ occasionem relinquam, aio Græcos absque ullo dissidio in id conspirasse cum Latinis ut Romanum Pontificem successorem Petri Apostoli & Christi Vicarium profiterentur, eique in Petro plenam & summam administrandæ Ecclesiæ potestatem à Christo collatam. Ceterùm de modo potestatis illius exercendæ gravem controversiam motam fuisse inter partes, Græcis contendentibus id fieri debere *juxta canones*, Latinis verò juxta *dicta sanctorum*. Tandem formula decreti conscripta est Græcis & Latinis verbis; ita tamen ut aliquod discrimen intercedat inter contextum Græcum & Latinum, prout hodie concipitur. Verborum Græcorum hæc est significatio. Summam quidem esse Pontificis auctoritatem, eamque illi à Christo collatam fuisse, sed quatenus quove modo exerceri debeat ad communionem Ecclesiæ fovendam, exemplum petendum esse, non solùm ex canonibus, sed etiam ex actis Conciliorum œcumenicorum, functionemque hujus auctoritatis ita disponendam ut privilegia Patriarcharum maneant intemerata. Hæc interpretatio nihil demit de auctoritate sedis apostolicæ; quippe quæ nihil aliud contineat quàm vulgatum illud & receptum ab omnibus theologis axioma, nempe monarchicum Ecclesiæ statum administratione aristocratica temperati, ita tamen ut Episcopi omnes Romano Pontifici tanquam capiti jure divino subjiciantur. Neque enim decretum Florentinum decernit Pontifici subeundas esse leges omnes quas illi Concilia præscribere voluerint, sed modum illum adhibendum esse in summæ auctoritatis functione quem ipsi Pontifices in Conciliis œcumenicis secuti sunt, quemadmodum & actis Conciliorum & canonibus exprimitur. Quibus verbis etsi canonum ratio habeatur, nullo pacto tamen dignitas apostolicæ sedis læditur: quin potiùs summopere commendatur apud peritos antiquitatis ecclesiasticæ, cùm splendidiora testimonia ad vindicandam summam Romani Pontificis auctoritatem ex actis octo Conciliorum œcumenicorum petantur. Qua de re uberrimè disputo in dissertatione *De Legatis* tomo secundo, ubi demonstratur Romanos Pontifices in illis Conciliis imperatoria auctoritate potitos fuisse. Ceterùm ex contextu Latino assertio potestatis colligitur potiùs quàm modus functionis; etsi privilegia quoque Patriarcharum inibi conserventur. quod eodem ferè recidit. Necessaria tamen visa est ad pervicaciam Græcorum infringendam & conjunctionem Ecclesiæ procurandam hæc prudens dispensatio; quæ nihil de rei ipsius momento demit, etsi verbis subblandiatur. Si cui tamen videatur nullum esse discrimen contextus Græci & Latini in verborum significatione, per me licet ut judicio suo fruatur.

VIII. Privilegium ob merita concessum transire in naturam contractus, & ideo revocari non posse, scripsi lib. III. cap. X. §. II. Quod à me per transennam dictum est, non discussa quæstione, (nec enim locus id exigebat) quæ à magistris disputatur cum omnibus divisionibus; quos, si cui vacat, liberum erit consulere, & ab iis addiscere, ratione abusus, & ob causam publicæ utilitatis, privilegium quoque ejus generis aliquando revocari posse.

IX. Jurisdictionem synodis olim prorogatam fuisse Principum rescriptis dixi libro IV. cap. III. §. III. Quæ disceptatio in quæstione facti versatur. Consultò enim à quæstione juris abstinui, an scilicet ea delegatio quam Episcopi ea tempestate suscipiebant, ratione aliqua niteretur. Imò verò initio libri IV. disertis verbis lectorem monui quæcunque ab antiquis Imperatoribus in causa disciplinæ ecclesiasticæ gesta essent hodie à Regibus usurpari non posse.

X. Imaginum confractores hæresi damnatos dixi eodem libro IV. cap. VIII. §. IV. licèt de capite disciplinæ ageretur. Quænam verò sit mea sententia loci laudati integra lectio demonstrabit. Usum imaginum distinguendum scripsi à contumacia quæ respuit definitionem Ecclesiæ usum illum legitimum esse constituentis. Usus imaginum inter capita disciplinæ referri debet; quemadmodum Paschatis celebratio die dominico peragenda, non autem decima quarta Luna. Qui ob has controversias secedebant ab Ecclesiæ communione, schisma conflabant. Sed ob contumaciam adversùs decretum Ecclesiæ, quæ Paschatis celebrationem diei dominicæ affigit, quæque utilem esse imaginum usum & ab idololatria alienum decernit, ob contumaciam inquam illam hæreticis accensentur ii omnes qui definitionem Ecclesiæ non amplectentes, dissidio pertinaciter immorantur. Quæstio juris hæresim respicit. Quæstio verò facti, unde orta est contentio, est disciplinæ caput, & materia schismatis. Eò tendit oratio mea in loco laudato; quæ ad patrum & canonum

antiquorum illustrationem, in hoc hæreseos & schismatis discrimine, valde conducit, & arcanum quoddam aperit ad retinendam jurisdictionis ecclesiasticæ dignitatem.

XI. In controversia quæ temporibus Ludovici Regis VI. emersit, ob clericos inopes à Præpositis regiis prætextu salariorum vexatos, animadversionem ad Regem pertinere scripsi eodem lib. IV. cap. XIII. §. II. nec fuisse locum excommunicationi quam à Paschali II. clerici elicere conabantur. Quod ex sententia Ludovici & curiæ regni dixi; quæ hodie quoque cogitationes illas non deposuit, in simili specie abusivam excommunicationis promulgationem decretura. Attamen nec summo Pontifici nec Episcopis inde potestas excommunicandi adimitur, de qua uberiùs tomo II. in exercitatione *De judiciis canonicis in laicos.*

XII. Fines diœceseon & reditus Ecclesiarum regiæ jurisdictioni subesse dixi eodem capite §. III. Quod petitum est ex usu Galliæ; ubi quæ de bonorum ecclesiasticorum possessione, fructibus, & plerunque etiam de proprietate oriuntur lites, apud magistratus seculares disceptantur. Ejus consuetudinis originem copiosè explicabo tomo tertio.

XIII. Rebuffi opinionem iniquiorem erga appellationes ab abusu in disputationibus canonicis scripsi lib. IV. cap. XIX. §. VI. quòd eas coërcear casibus in jure expressis, vel in quibus Reges habent jurisdictionem à Papa delegatam. Scilicet ejus auctoris propositum fuit de Papæ delegatione conceptis verbis scripta loqui; cùm tamen apud nos obtinear, ex delegatione quoque tacita seu conniventia & tolerantia summi Pontificis plerasque harum controversiarum in foro disceptari, ut monui capite superiori ejusdem libri quarti.

XIV. Libro III. ostendi summam remittendorum canonum auctoritatem esse penes summum Pontificem; qui veniam facere potest non solùm decretorum Romanæ sedis, sed etiam canonum à Conciliis œcumenicis editorum. Itaque si aliquando accidit ut derogationum vel dispensationum ratio non habeatur, observavi difficultatem non proficisci ex eo quòd Galli existiment derogandi vel dispensandi potestatem non competere summo Pontifici, si de generalibus Conciliis agatur; quamvis hoc veluti axioma à pragmaticis Gallicanis usurpatum hucusque fuerit. Id verò tribuendum ostendi prudentiæ & cautioni quam Galli adhibere soliti sunt ne quid novi in disciplinam inducatur. Quod probari posse scripsi ex eo quòd dispensationes quæ aliquo exemplo nituntur, etsi aliàs arduæ & difficiles, admissæ sunt à majoribus nostris, eo solo prætextu quòd vitium novitatis abesset. Novum sanè hoc theorema visum est eruditissimis viris qui quotidie in foro versantur, existimantibus hac ratione quidem sedis apostolicæ dignitatem coli, cujus suprema dispensandi auctoritas etiam in decretis Conciliorum generalium asseratur, sed fortasse minùs prospici libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, quæ mutato veteri axiomate convelli posse videntur. Attamen si maturiùs verba mea perpendantur, nullum discrimen inde creari potest consuetudinibus & disciplinæ receptæ in regno; cùm id quærendum relinquam, an nova rescripta derogationum vel dispensationum novitate laborent, quæ in scandalum desciscere possit, adversùs sententiam summorum Pontificum. Ceterùm ut morosioribus hac in parte satisfaciam, splendido testimonio utar, ex quo constabit apud majores nostros in novis dispensationibus id unum vel maximè discussum fuisse, an aliquod exemplum novæ dispensationis reperiri posset.

Martinus V. anno MCDXXVI. Joannem *de Rochetaillée* Archiepiscopum Rotomagensem dignitate cardinalitia ornavit, & ab Ecclesiæ Rotomagensis vinculo absolvit. Enimverò quia non infrequenter acciderat ut promoti cardinalatum recusare mallent quàm Ecclesias suas deserere, inde *juxta varietatem temporum & opportunitatem emergentium casuum introductum fuisse* observat Martinus in literis suis datis octavo Calendas Junii *quod aliquibus de Ecclesiis quibus præerant evocatis ad statum cardinalatus, ex hujusmodi causa eadem Ecclesia sunt dimissa, per illos, sicut antea, in spiritualibus & temporalibus gubernanda; & hoc sæpius expertum est Ecclesiis talibus non mediocriter profuisse.* Quapropter idem Summus Pontifex eodem beneficio Joannem prosequi constituit, ut iis sumptibus par esset quos ad tuendam cardinalatus dignitatem expendere oportebat. Declarat itaque suæ mentis non fuisse ut Joannem, nisi de ejus consensu, ab Ecclesia Rotomagensi absolveret, neque ut absolutione illa administrationem ejusdem Ecclesiæ in spiritualibus & temporalibus illi adimeret, sed velle ut dictæ Ecclesiæ curam gerat *ad beneplacitum apostolicæ sedis.* Ea tempestate Henricus Angliæ Rex, & sub ejus auspiciis Joannes Dux Betfordiæ patruus Henrici, urbem Parisiorum & omnes cis Ligerim regiones injusta dominatione premebat, afflicto Caroli VII. Regis imperio. Ducis itaque Betfordiensis commendatione & beneficio Archiepiscopus auctus cardinalatu testatus est publico scripto se nolle huic provectioni assentiri nisi ad illam & ad Ecclesiæ retentionem Henrici & Ducis consensus accederet. Quare rescripto Principis die XXVII. Junii dato illi concessum est ut novam cardinalatus dignitatem susciperet, Ecclesiæque Rotomagensis curam & usumfructum retineret in vim prioris vel alterius tituli (administrationis scilicet, vel commendæ) sibi concedendi; ea conditione adjecta, ut si quæ hac occasione Regi deberentur obventiones, eas præstaret & novum, si res ita ferret, fidei & obsequii sacramentum. Aliis quoque literis regaliorum fructus, si qui fortasse ob vacationem Ecclesiæ Rotomagensis debiti essent, Joanni concessit. Eas literas, pontificias & regias, Joannes Cameræ Computorum Parisiensi (ubi aderant Joannes Lucemburgius Episcopus Tarvanensis Franciæ Cancellarius, Episcopus Belvacensis, Primus Præses curiæ Parlamenti, & insigniores aliquot viri) cum libello

E regesto Cameræ Comput. Paris.

supplici porrexit, protestatus Ecclesiam non vacare, quia aliter summus Pontifex statuerat, cujus auctoritati derogaretur, si quid in contrarium fieret, ac proinde non esse locum nec novo sacramento fidei nec regaliorum perceptioni, attamen ne graves inde contentiones orirentur, se rem omnem arbitrio Cancellarii temperandam ultrò committere.

Negotio disceptato, hæc fuit sententia Consilii, à Joanne exigendum ut doceret an Ecclesia Rotomagensis vel alia archiepiscopalis à Cardinalibus retenta fuisset, & regio quoque nomine indagandum esse quid in simili specie gestum olim fuisset, ut eadem quoque gratia in illum conferretur. Cùm autem Joannes prolatis duobus rescriptis demonstrasset Humbertum Delphinum Viennensem cum Patriarchatu Alexandriæ Remensis quoque archiepiscopatus administrationem retinuisse, decretum fuit ut beneficio Pontificis & consensu Regis Joannes quoque archiepiscopatu unà cum dignitate Cardinalitia potiretur. Hæc sunt verba Decreti; quæ hic transcribenda duxi, quia in aliis capitibus usui quoque esse poterunt.

In superioribus editionibus hujus præfationis addita est in hoc loco pars rerum in causa tunc actarum. Verùm ut integrum istud negotium faciliùs innotescat lectoribus, visum est istbic ipsa acta integra referre ex eo ipso codice ex quo Marca sumpserat hæc fragmenta.

Le Lundy XIX. jour d'Aoust l'an MCCCCXXVI. presens au burel les Seigneurs dont les noms ensuivent,

M. Loys de Lucemborc Chancellier de France,
L'Evesque de Beauvais,
M. le Premier President de Parlement,
M. l'Abbé du Mont S. Michel,

M. de Chastillon, M. de Courcelles, M. de S. Pierre, M. de Clamecy — Chevalliers

Maistres Clers. — M. de Dangeul, Le Tresorier de Reins, L'Arcediacre de Thierasche, A. Courtenache — des Comptes

Maistres Lays. — M. de Lalier, P. de Canteleu Tresorier, J. Guerin, B. Le Couteiller, R. Doriac — des Comptes

M. Raoul Roussel, M. Philippe de Ruilly, M. R. Massue — Maistres des Requestes de l'Ostel du Roy.

De la partie de Tres Reverend Pere en Dieu Monsieur Jean de Rochetaillée Arcevesque de Rouen furent presentées & leües les lettres apostoliques & royaulx, avec une requeste, dont les teneurs ensuivent. Et premierement la teneur des lettres apostoliques.

TENOR BULLÆ APOSTOLICÆ.

MARTINUS Episcopus servus servorum Dei dilecto filio Johanni assumpto in Presbyterum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem salutem & apostolicam benedictionem. Romani Pontificis providentia circumspecta universis orbis Ecclesiis, præsertim metropolitanis, ut feliciter in spiritualibus & temporalibus gubernentur, prospicit diligenter, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, ut expensarum onera, quæ ipsos oportet de necessitate subire, commodiùs supportare valeant, libenter, prout est decens & congruum, de subventionis auxilio providet opportuno. Cùm itaque nos de diversis regnis atque provinciis aliquos Prælatos & alios litteratos magnique consilii & experientiæ viros elegerimus, & ad impertiendum nobiscum onera universalis Ecclesiæ ad statum Cardinalatus vocaverimus & assumpserimus, teque, cujus virtutes & merita nobis etiam familiari experientia nota sunt, à vinculo, quo Ecclesiæ Rothomagensi tenebaris, de fratrum nostrorum consilio & apostolicæ dignitatis plenitudine absolventes, te cum certis aliis hodie in generali consistorio publicaverimus Presbyterum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, nos, ne à quoquam hæsitari valeat an propter hoc ab eodem vinculo, te forsan non consentiente, ita absolvisse intenderimus ut præfatæ Rothomagensi Ecclesiæ præsidere non possis, & propterea te velle difficilem reddere assumptioni & publicationi hujusmodi assentiri, sicut in casu simili reperitur per nonnullos aliis temporibus factum esse & aliquos penitùs recusasse, ac juxta varietatem temporum & opportunitatem emergentium casuum intro-

ductum est quòd aliquibus de Ecclesiis quibus præerant evocatis ad statum cardinalatus, ex hujusmodi causa eædem Ecclesiæ sunt dimissæ, per illos sicut antea in spiritualibus & temporalibus gubernandæ, & hoc sæpius expertum est Ecclesiis talibus non mediocriter profuisse, super hiis salubriter providere volentes, ac attendentes singularia dona virtutum quibus te altissimus insignivit, quòdque tu eandem Rothomagensem Ecclesiam hactenus ita laudabiliter in spiritualibus & temporalibus rexisti & gubernasti, prout gubernas & regis etiam de præsenti, sicut fide digna testimonia nos informant, ut non indignè merearis quòd cum dignitate cardinalatus ipsam Rothomagensem Ecclesiam sicut priùs retineas & gubernes, ex præmissis & aliis rationabilibus causis ad hoc animum nostrum moventibus, & ne ad subeundum expensatum onera, quæ pro statu tuo decentiùs tenendo subire oportebit, redditibus careas opportunis, auctoritate apostolica ex certa nostra scientia tenore præsentium declaramus nostræ mentis & intentionis fuisse & esse sic & non aliter nisi de tuo consensu te ab eodem vinculo absolvisse & in ejusdem Romanæ Ecclesiæ Cardinalem publicasse ac ad statum cardinalatus assumpsisse quòd per absolutionem, publicationem, & assumptionem hujusmodi dictæ Rothomagensi Ecclesiæ, cui hactenus laudabiliter præfuisti, usque ad beneplacitum nostrum & sedis apostolicæ præesse non desinas sicut priùs, sed illam, quam per hujusmodi absolutionem, publicationem, & assumptionem nequaquam vacare decernimus, in spiritualibus & temporalibus, ejus continuando administrationem, gubernationem, & curam, hujusmodi durante beneplacito regas, dirigas, & gubernes, ita quòd ipsa Rothomagensis Ecclesia tuæ curæ & administrationi commissa per tuæ diligentiæ studium fructuosum, quandiu illi præfueris, felicia in eisdem spiritualibus & temporalibus suscipiat incrementa, prædicta absolutione, ac constitutionibus apostolicis, ceterisque contrariis nonobstantibus quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ declarationis & constitutionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum VIII. Kal. Junii, pontificatus nostri anno nono. Et sub plica sic scriptum erat. R. de Montepoliciano. Et super plicam sic. Gratis de mandato Domini nostri Papæ. Jo. de Vado.

HENRICUS Dei gratia Francorum & Angliæ Rex universis præsentes litteras inspecturis salutem. Laudabilia servitia quæ universali Ecclesiæ nobisque ac rei publicæ regni nostri Franciæ dilectus & fidelis Consiliarius noster Johannes Archiepiscopus Rothomagensis retroactis temporibus multipliciter impendit & de die in diem impendere non desinit incessanter, nos inducunt ut propterea eidem Consiliario nostro nos reddamus liberales. Quamobrem certificati quòd carissimus patruus noster Johannes regnum nostrum Franciæ regens, protector & defensor nostri Angliæ regni, & Dux Bedfordiæ, sub nomine nostro & dicti regni nostri Franciæ ad generale Concilium, quod tunc in Senis sedebat, & ad summum Pontificem nonnullos destinavit ambaxiatores ad instandum inter cetera apud eundem summum Pontificem pro assumptione & promotione ad cardinalatum quorundam Prælatorum ejusdem nostri Franciæ regni, nomina eidem exprimendo, inter quos sic promovendos dictus Consiliarius noster, ut audivimus, fuerat ex parte dicti patrui nostri primò nominatus, & deinde præfatus summus Pontifex hæc in sua gerens memoria præfatum Consiliarium nostrum unà cum aliis in hujusmodi statu cardinalatus per eum assumptis in quatuor temporibus ultimò transactis Cardinalem pronuntiaverit, prout fertur; quibus ad ipsius Consiliarii nostri notitiam deductis, protestatus est de non præbendo suum dictæ promotioni consensum sine nostro & dicti patrui nostri beneplacito ac etiam voluntate, hoc idem à nobis humiliter exposcendo, & etiam quòd in dicto statu cardinalatus præfatam Ecclesiam Rothomagensem cum emolumentis ejusdem sicut priùs retinere valeat & pacificè possidere. Notum igitur facimus quòd nos præmissa attendentes, & ex præteritorum conjectura firma spe tenentes quòd ipse Consiliarius noster universali Ecclesiæ nobisque & regnis nostris utilem quamplurimùm & fructuosum se exhibebit, & ne in augmentum sublimioris status & honoris debita careat provisione aut ea frustretur, eidem Consiliario nostro, matura dicti patrui nostri deliberatione præhabita, annuimus & concedimus ut dictæ promotioni, quam gratam habuimus & habemus, suum præbeat assensum pariter & consensum, & quòd eam prosequatur, etiam quæ talis status requirit faciendo & implendo; volentes ulteriùs & dicto Consiliario nostro de nostra gratia speciali præmissorum consideratione concedentes ut dictam Ecclesiam Rothomagensem cum illa integritate honorum & emolumentorum cum quibus eam de præsenti tenet & possidet, & hactenus tenuit & possedit, juxta titulum sibi datum & concessum dandumve seu concedendum retinere, continuare, & possidere, ac eis uti pacificè valeat & gaudere; ordinationibus, statutis, aut mandatis contrariis factis aut faciendis nonobstantibus quibuscumque; eo tamen salvo quòd si aliqua jura aut deveria nobis propter hoc debeantur, illa dictus Consiliarius noster solvere & facere ac etiam, si sit opus, debitum nobis de novo præstare tenebitur juramentum. Nostræ autem unà cum hiis intentionis existit ut si pro aliqua nostra regnorumque nostrorum vel alterius eorundem utilitate aut alia rationabili causa de curia Romana vel aliunde ad nos sive ad dictum regnum nostrum Franciæ præfatum Consiliarium Fol. 40.

nostrum vocari contingeret, infra annum à die notificationis auctoritate nostra sibi factæ personaliter venire teneatur, nisi aliud infra dictum tempus à nobis habuerit in mandatis. Et insuper intendimus quòd licèt nostra præsens concessio post decessum dicti Consiliarii nostri, vel si contingat eum hujusmodi archiepiscopatum dimittere, nullum possit inferre præjudicium ordinarionibus aut staturis in favorem dictæ Ecclesiæ vel aliàs editis quin plenariam sui roboris, ut antea, obtineant firmitatem. Quocirca dilectis & fidelibus Consiliariis nostris Parlamentum nostrum Parisius tenentibus, & per quos in futurum Parlamenta nostra necnon scacarium nostrum Normanniæ tenebuntur, gentibus etiam Cameræ compotorum nostrorum Parisius, ac Thesauriis Franciæ gubernatoribus financiarum nostrarum, necnon universis Baillivis & aliis Justiciariis nostris, aut eorum loca tenentibus, & eorum cuilibet, prout ad eum pertinuerit, tenore præsentium præcipimus & mandamus quatenus dictum Consiliarium nostrum ac ipsius gentes, officiarios, & procuratores pro eo nostra præsenti gratia, concessione, & voluntate uti & gaudere plenariè faciant & permittant, omni impedimento cessante; quod si fuerit appositum, amoveant totaliter aut faciant amoveri. In cujus rei testimonium præsentibus literis nostrum fecimus apponi sigillum. Datum Londoniis die XXVII. Junii anno Domini MCCCCXXVI. Ainsi signé. Per Regem ad relationem Domini Regentis regnum Franciæ, Protectoris regni Angliæ, Ducis Bedfordiæ. J. Milet. Et dessous le ploy desdites lettres estoit escrit. Johan.

HENRY par la grace de Dieu Roy de France & d'Angleterre à nos amez & feaulx les gens de nos Comptes à Paris, & aux Tresoriers generaux gouverneurs de routes nos finances de France & de Normandie, salut & dilection. De la partie de nostre amé & feal Conseiller Jehan Arcevesque de Rouen nous a esté exposé que combien que pour contemplation de nous & à la requeste de nostre tres-cher & tres amé oncle Jehan Regent nostre royaume de France, Protecteur & defenseur de nostre royaume d'Angleterre, & Duc de Bedford, icellui nostre Conseiller ait esté pronuncié Cardinal par nostre Saint Pere le Pape, lequel lui ait laissié ledit arcevesché en continuant le premier tiltre, neantmoins nostredit Conseiller doubte que aucuns veüillent dire, s'il acceproit ledit estat & dignité de Cardinal, avoir soubs umbre de ce vacation ou dit arcevesché & icellui cheoir en Regale, qui feroit en son tres grand grief, dommaige, & prejudice, se sur ce ne lui estoit pourveu de remede convenable, en nous requerant humblement icellui. Pour ce est il que nous considerans les grans & notables services que nostredit Conseiller nous a faits & fait continuelment ez affaires de nous & de nostredit royaume de France, attendu aussi que par nos autres lettres & pour certaines causes & considerations nous mouvans avons à nostredit Conseiller ottroyé que oudit cas de Cardinal il puit avoir & retenir ledit arcevesché, ensemble les fruits & emolumens qui y appartiennent, à icelluy nostre Conseiller avons par l'advis de nostredit oncle donné & ottroyé, & par ces presentes donnons & ottroyons dez maintenant de grace especial tout le droit de Regale qui ou temporel de ladite Eglise & arcevesché de Rouen nous puet ou pourra competer & appartenir, se le cas advient que il accepte ledit estat de Cardinal. Et posé ores que le nom ou tiltre soit mué, ou que ladite Eglise & arcevesché lui soit baillié en commande, en administration perpetuelle, ou autrement, voulons & à icellui nostre Conseiller de nostredite grace & par l'advis que dessus avons ottroyé & ottroyons que durant le temps de ladite Regale, se elle y eschiet, il ait, preigne, & parçoyve les fruits, prouffis, & revenus de ladite Eglise & arcevesché de Rouen tout ainsi que nous ferions ou que nos Officiers pourroient faire & debvroient le temps de Regale durant. Si vous mandons, commandons, & expressement enjoignons que nostredit Conseiller, ses gens & officiers pour lui vous faites, souffrez, & laissez joir & user de nostredite grace, don, & ottroy, sans le souffrir traveiller, molester, ou empescher en aucune maniere au contraire. Et par rapportant ces presentes & recognoissance ou certification de nostredit Conseiller que luy ou ses officiers pour luy auront eu & receu le droit qui à cause de ladite Regale, se elle y escheoit, nous pourroit appartenir, nous voulons & mandons nostre Vicomte de Rouen & tous autres qu'il appartiendra en estre & demourer quittes & deschargiez par vous nosdites gens des Comptes & par tout ailleurs sans aucun contredit ou difficulté, nonobstans quelxconques mandemens ou defenses à ce contraires. Donné à Londres le XXVII. jour de Juing, l'an de grace MCCCC. vingt & six, & de nostre regne le IV. Ainsi signé. Par le Roy à la relation de Monsieur le Regent le royaume de France, Protecteur du royaume d'Angleterre, Duc de Bedford. J. Milet.

Fol. 41. A NOSSEIGNEURS & gens de la Chambre des Comptes du Roy nostre Sire residens à Paris. Pour la partie de Messire Jean Arcevesque de Rouen se dit & propose que comme pour contemplation du Roy nostre Sire & au pourchas de tres excellent Prince Monsr. le Regent le royaume de France, Jehan Duc de Bedford nostre Saint Pere le Pape és quatre temps de Penthecouste derreniers passez ait prononcié Cardinal avec plusieurs autres, & celui mesmes jour ait dit & declairé non avoir esté ne estre de son entencion d'avoir voulu pour ce oster ne amouoir ledit Evesque de son arcevesché ne de son Eglise de Rouen, se ce n'estoit de sa voulenté & consentement, mais lui laissoit & laisse

regir & gouverner comme devant, sans lui donner titre nouveau ne riens immuer au premier, fors que en accumulant l'estat & honneur de Cardinal, ainsi comme par la teneur de ses letres apostoliques audit Arcevesque sur ce addrecées puet plus plainement apparoir, & depuis venuë à sa cõgnoissance ladite prononciation en la presence de Reverend Pere en Dieu Monsr. Loys Evesque de Therouenne Chancellier de France accompagné lors de Messrs. les Evesques de Beauvais & de Noyon & de plusieurs autres notables personnes du grant Conseil du Roy nostre Sire & autres protesta solennellement que il n'entendoit ne vouloit accepter l'estat de Cardinal ne le acceptoit pour quelque acte ne chose qu'il feist ne deist sans le bon plaisir du Roy nostre Sire & de consentement & de Monsr. le Regent, & sans ce que son Eglise de Rouen lui demourast avecques les fruits & emolumens, ainsi comme par instrument sur ce fait puet plus plainement apparoir. Et ces choses exposées au Roy nostre Sire, par l'advis & deliberation de Monsr. le Regent, aians agreable ladite promotion dudit Arcevesque à l'estat de Cardinal, a voulu & mandé que ledit Arcevesque accepte ledit estat de Cardinal, & y donne son consentement & poursuive les choses appartenantes à icellui estat, & en outre que son Eglise de Rouen avec tous ses prouffis & emolumens lui demeure comme devant, avec tel titre comme nostre Saint Pere le Pape lui a baillé ou baillera, soit en continuant le premier, ou par maniere de commande ou administration perpetuelle, ainsi comme par ses letres patentes à vous presentées puet plus plainement apparoir, & encores lui a donné & ottroié, se droit de Regale y avoit, tout tel droit avec les prouffis & emolumens qui pourroient estre escheus ou escherroient pour ceste fois à lui appartenans, ainsi comme par la teneur de ses certaines autres letres à vous semblablement presentées puet apparoir. Et pource que, selon la consideracion d'aucuns, par la presentation à vous faite desdites letres & la requeste faite d'avoir vos letres attachées au vidimus d'icelles, il sembleroit qu'il acceptast l'estat & dignité de Cardinal, il dit, propose, & proteste, & fait dire & protester que par ce ou par autre acte qu'il ait fait ou face ne qu'il die, il n'entend accepter ledit estat & dignité de Cardinal senon qu'il soit premierement asseurez de povoir retenir son Eglise, qui ne seroit pas pour avoir vos attaches, ne il ne les demande pas fors selon la teneur des letres du Roy nostre sire, c'est assavoir pour lui valoir si & quant il accepteroit ledit estat. Et aussi il n'est point de necessité de ce determiner encores. Car nostre Saint Pere ne lui a point envoié encores *insignia cardinalatus*. Et oultre dit & fait dire que pour ce qu'il escript es lettres royaulx, que ou cas qu'il acceprera ledit estat, qu'il face serement de nouvel, se il le doit faire, ou s'il est expedient, que combien qu'il soit tenu de defendre & soustenir les droits du Roy nostre sire & les prerogatives & preeminences de sa couronne de France, & le veuille bien faire, sy n'est il pas qu'il ne plaise bien au Roy, & semblablement à Monsr. le Regent, & à vous Nosseigneurs ses Conseillers en sa Chambre desdits Comptes, qu'il allegue & propose ses raisons, qui lui semblent convenables à ses defenses. Et pour ce il dit & fait dire que il ne treuve pas par son conseil qu'il doive prester ne faire nouveau serement, pour ce qu'il l'a fait une foys, & quant il n'y a point de nouvelle vacation ne mutacion de tiltre. Car le Pape le veult estre Cardinal par telle maniere qu'il ne laisse point d'estre Arcevesque, & accumule le tiltre de Cardinal à la dignité arciepiscopal. Autrement sembleroit que le Pape ne le peust faire, & seroit trop grandement derogué à la puissance & autorité de l'Eglise, & aussi pourroit prejudicier audit Arcevesque & aussi à son Eglise de Rouen, & par plusieurs autres raisons que l'en pourroit dire & alleguer. Neantmoins pour ferer tousjours au Roy nostre sire & lui rendre honneur & reverence deües, aussi pour eviter plusieurs altercations qui pour occasion de ce se pourroient eslever & mettre sus, & par la grant confiance qu'il a de la haulte circonspection dudit Monsr. de Therouenne Chancellier de France & de sa prudence, il est prest de s'en soubsmettre & s'en soubsmet à son dit, prononciation, ou ordonnance, c'est assavoir que se il dist, prononce, ou ordonne que ledit Arcevesque par maniere d'expedient ou de renouvellement du premier serement ou autrement qu'il le face, il le fera & prestera. Et semblablement se soubsmeit à son dit, prononciation, ou ordonnance en semblables cas ou autres dependens, pourveu que à lui & à vous nos autres Seigneurs plaise vous de recevoir & admettre la protestation dudit Arcevesque, laquelle il fait & proteste que il ne lui puisse ne doive prejudicier en autres cas, ne pour ce en autres cas ne puisse estre dit ne prouvé que il y ait eu ne ait nouvelle vacation ne mutacion de tiltre, mais qu'il demeure tout entier de povoir tenir & defendre au contraire comme paravant, avec les autres protestations, requestes, & conclusions en tel cas & semblables deües ou appartenans.

Apres la lecture desquelles letres & supplication, pource que la matiere sembla estre bien dificile, furent toutes lesdites letres & requestes baillées par l'ordonnance de la court à l'un des dessus nommez du Conseil, pour tout veoir & rapporter le lendemain, & cependent on voiroit ez comptes des Regales se on trouveroit riens qui servist à la matiere, & si appelleroit on aucuns de la court de Parlement.

Et ledit lendemain, presents encores avec les dessus nommez ceulx qui ensuivent, c'est assavoir, M^e. J. Aguen President en Parlement, M^es. P. de Matigni des Requestes de l'ostel, Ja. Branlart, G. Perriere, T. Cotin, Gaillart, Jayer, Longueul le jeune, B. Le Viste, G. Le Duc, tous de Parlement, apres le rapport fait du contenu esdites supplication

& letres, la matiere ouverte d'un costé & d'autre, pour ce que on n'avoit pas assez trouvé es comptes, fu dit que on retourneroit le lendemain, & que chacun pensast à la matiere.

Et le Mercredy ensuivant XXI. dudit mois, pource que par lesdits comptes ne fu aucunement trouvé que autrefois l'arceveschié de Rouen eut esté en la main d'aucun Cardinal, & mesmement que la dignité d'Arcevesque estoit metropolitaine, qui avoit sous soy moult de suffragans, lesquels & aussi les singuliers supposts de l'Eglise avoient & avoir devoient en moult de cas recours à leur Souverain Metropolitain, lequel recours toutesvoyes ils ne pourroient bonnement avoir se ledit Metropolitain estoit Cardinal & resident en court de Rome, comme la dignité de Cardinal le requiert, fu dit & conclut que len parleroit encores audit Monsr. l'Arcevesque pour savoir se il sauroit monstrer que ledit Arceveschié de Rouen ou autre archeveschié eussent onques esté en main de Cardinal, & aussi se informeroit on sur ce du costé du Roy, & se on trouvoit que autresfois eust esté fait en cas semblable, on le pourroit aussi bien faire audit Monsr. l'Arcevesque, tout consideré, en faisant le serement de feaulté & tout ce qu'il devroit faire.

Item le Lundy XXVI. dudit mois, presens tous les dessus nommez, de la partie dudit Monsr. l'Arcevesque de Rouen furent produites deux letres, par lesquelles apparoit que autrefois le viels Dalphin Humbert fu Patriarche d'Alexandrie & administrateur perpetuel de l'Eglise de Reims. Apres la lecture desquelles letres, sembla au Conseil que puisque autrefois l'arceveschié de Reims, que l'en tenoit estre moult notable & autant que l'arceveschié de Rouen, avoit esté ez mains d'un Patriarche, on povoit aussi bien consentir que ledit Monsr. l'Arcevesque de Rouen, oudit estat de Cardinal, pour aucun temps, jusques à ce que pourveu lui fust autrement, peust tenir ledit arceveschié, mesmement attendus les grans services qu'il avoit fait au Roy nostre Sire & à Monsr. le Regent à grant peine & travail de son corps, & qu'il estoit tres notable Seigneur, de grant reputation entre tous les Cardinaux, & povoit moult bien servir le Roy & ses royaumes de France & d'Angleterre & autrement, attendues les divisions qui sont en ce royaulme; & si le vouloit le Roy ainsi estre fait par ses letres cy-dessus transcriptes, & pour les causes contenues en icelles. Et pour les raisons dessus touchées & autres qui longues seroient à escripre, fu conclut & appointé que si tost comme ledit Monsr. l'Arcevesque de Rouen aura declaré sa voulenté estre tele, c'est assavoir qu'il accepte ledit estat de Cardinal; Monsr. le Chancellier devra donner letres pour prendre & mettre le temporel dudit arceveschié de Rouen en la main du Roy nostre Sire pour cause de Regale, & pour icelui gouverner, commettra gens & Officiers de par le Roy. Et apres ce, se ledit Monsr. l'Arcevesque requiert l'enterinement des premieres letres royaulx cy-dessus transscriptes apres la bulle du Pape, par lesquelles le Roy lui ottroye que oudit estat de Cardinal il puisse tenir ledit arceveschié de Rouen &c. icelles letres, rejettées premierement & avant tout œuvre toutes les protestations par lui faites & contenues en sa requeste cy-dessus transscripte au dos de ce presen feuillet, lui seront enterinées, en faisant par lui premierement & avant tout œuvre & de nouvel le serement de feaulté és mains dudit Monsr. le Chancellier pour le Roy. Et
Fol. 41. si promettra que se le Roy pour aucunes causes touchans lui, sesdits royaulmes, ou l'un d'eulx, ou pour autre juste cause le mande à venir de court de Rome ou d'ailleurs pardevers lui, il y venra en personne dedans ung an à compter du jour que on lui aura ce notifié de par le Roy; se toutesvoyes dedens ledit temps le Roy ne lui mande autre chose. Et de ce baillera ledit Monsr. l'Arcevesque ses letres patentes.

Et ce fait, ledit Monsr. le Chancellier pour le Roy lui baillera letres patentes en la forme accoustumée, addreçans aux gens des Comptes & Tresoriers, aux Bailli & Viconte de Rouen &c. par lesquelles il leur signifiera que ledit Monsr. l'Arcevesque de Rouen Cardinal aura de nouvel fait le serement accoustumé & la promesse devant dite. Lesquelles letres lui seront enterinées par lesdites gens des Comptes, en faisant & payant les droits & debvoirs pour ce deubs & accoustumez. Et avec ce seront lors par lesdites gens des Comptes & Tresoriers enterinées les autres lettres royaulx cy-dessus transscriptes, par lesquelles le Roy donne audit Monsr. l'Arcevesque de Rouen tous les profiz & emolumens du temporel dudit arceveschié, qui lui pourroient appartenir à cause de Regale.

Et teles furent les deliberation & conclusion du Conseil sur le contenu ez lettres de nostre Saint Pere, royaulx, & requeste presentées par ledit Monsr. l'Arcevesque de Rouen.

Cy apres s'ensuit ce que depuis a esté fait en ceste matiere. Et premierement est à savoir que le XXV. jour de Fevrier ensuivant ledit Monsr. l'Arcevesque en la presence de Monsr. le Chancellier & autres du Conseil accepta ladite dignité de Cardinal. Et pour ce Monsr. le Chancellier en fournissant le premier point de la conclusion du Conseil prinse en ceste matiere, laquelle est cy-dessus escripte en la fin du feuillet precedent & commencement de cestui, bailla letres royaulx pour prendre en la main du Roy le temporel dudit arceveschié pour cause de Regale; dont la teneur est telle.

Henry par la grace de Dieu Roy de France & d'Angleterre à nos amez & feaulx Conseillers les gens de nos Comptes, Tresorier & general gouverneur de toutes nos finances en France, salut & dilection. Comme nostre amé & feal Conseiller Jehan de Rochetailée Arcevesque de Rouen ait puis certain temps ença par nostre Saint Pere le Pape & les Gardinaulx

dinaulx du Saint Siege & colleige de Rome esté appellé à la dignité de Cardinal, & en signe de celui ait esté envoié le chappel d'icelle dignité, lesquelx dignité de Cardinal & Chappel ycelluy nostre Conseiller ait aujourd'hui en la presence de nostre amé & feal cousin l'Evesque de Therouenne Chancellier de France & des gens de nostre grant Conseil acceptez, par quoy la temporalité dudit Arceveschié de Rouen soit venu en nostre main par Regale, nous vous mandons & enjoignons que ledit temporel & juridiction seculiere dudit arceveschié de Rouen vous prenez & mettez ou faites prendre & mettre par ceux qu'il appartiendra en nostre main, & tous les fruis, prouffis, revenües, & emolumens quelxconques d'icellui arceveschié durant ladite Regale faires par nos Officiers à qui il appartiendra lever, recevoir, exploicter, & gouverner comme il est accoustumé de faire en rel cas. Car ainsi nous plaist il estre fait. Donné à Paris le xxv. jour de Fevrier l'an de grace mil cccc. vint & six, & de nostre regne le quint. Ainsi signé. Par le Roy à la relation du grant Conseil. L. Calot.

Irem s'ensuit l'expedirion de la Chambre des Comptes faite sur ycelles letres Royaulx.

Les gens des Comptes du Roy nostre Sire à Paris, & le Tresorier & gouverneur general de toutes les finances dudit Seigneur, aux Prevost & Receveur de Paris, au Bailli de Rouen, & tous les Vicontes dudit Bailliage, & à tous les autres Justiciers & Officiers du Roy nostredit Seigneur, ou à leurs Lieuxtenans, salut. Par vertu des letres royaulx ausquelles ces presentes sont attachées sous l'un de nos signetz, nous vous mandons & enjoignons & à chascun de vous, si comme à lui appartiendra, que le temporel & juridicion seculiere de l'arceveschè de Rouen de nouvel venu en Regale par la promorion de Messire Jehan de Rochetaillée à la dignité de Cardinal, vous tanrost ces letres veües prenez & mettez ou faites prendre & mettre en la main du Roy nostredir Seigneur, & tous les fruits, prouffiz, revenües, & esmolumens dudit temporel, durant icellui Regale, vous Receveur & Vicontes rendez chascun en droit soy en vos comptes, en accomplissant icelles letres royaux, selon leur forme & teneur. Donné à Paris le xxvi. jour de Fevrier l'an mil ccccxxvi.

Item le Mercredy de relevée xxvi. jour de Fevrier mil ccccxxvi. presens au burel Monseigneur de Noyon President, M^{rs}. M. de Dangeul, le Tresorier de Reims, l'Arcediacre de Thierasche, A. Courtevache, M. de Lalier, J. Guerin, B. le Cousteiller, R. Doriac, de la partie de tres Reverend Pere en Dieu Monseigneur Jehan de Rochetaillée Cardinal aiant le gouvernement de l'arceveschié de Rouen furent presentées certaines letres royaulx pour avoir delivrance du temporel dudit archeveschié; lesquelles lui furent enterinées comme il s'ensuit. Et premierement la teneur desdites letres royaulx. Fol. 474

Henry par la grace de Dieu Roy de France & d'Angleterre à nos amez & feaulx Conseillers les gens de nos Comptes à Paris, & le Tresorier & general gouverneur de toutes nos finances en France, salut & dilection. Comme par nos autres letres patentes données le xxv. jour de ce present mois de Fevrier vous aions mandé que à cause de ce que nostre amé & feal Conseiller Jehan de Rochetaillée Arcevesque de Rouen avoit esté puis certain temps ença prononcié au Saint Siege de Romme Cardinal, en signe de laquelle dignité lui eust esté envoié le chappel rouge, & que en la presence de nostre amé & feal cousin l'Evesque de Therouenne Chancellier de France & des gens de nostre grant Conseil se soit deliberé ledit xxv. jour de accepter lesdires dignité & chappel, lesquelles il a aujourd'hui solempnelement acceptées en l'Eglise de Paris, parquoy les temporel & jurisdicion laye dudit arceveschié sont venus en nostre main par Regale, vous lesdits temporel & juridicion meissiez & feissiez mettre par ceulx qu'il appartiendra en nostre main & sous icelle gouverner comme en Regale, & il soit ainsi que nostredit Conseiller Cardinal ait aujourd'hui fait le serement de feaulté ez mains de nostre amé & feal cousin l'Evesque de Therouenne Chancellier de France, lequel serement pour l'absence de nous en France & de nostre trescher & tres amé oncle Jehan Regent icelui nostre royaume de France nous avons à ce commis, & lequel serement il estoit tenu de faire à cause de ce que dit est, nous vous mandons & à chacun de vous, si comme à lui appartendra, que à cause dudit serement de feaulté non fait vous ne empeschez ou souffrez estre empesché en aucune maniere nostredit Conseiller esdites temporalité & jurisdicion d'icellui arceveschè de Rouen, ains nostre main mise & tout autre empeschement fait & donné esdites temporalité & jurisdicion à cause de ladite Regale ostez & levez ou faites oster & lever & mettre à plaine delivrance; laquelle main mise & tour autre empeschement en avons osté & levé, ostons & levons par ces presentes. Et voulons que par icelles rapportant, avec certification de nostredit Conseiller, par laquelle il appere que nostredit Conseiller joisse paisiblement desdites temporalité & jurisdition d'icelle arceveschié, nous voulons tous ceulx qu'il appartiendra en demourer quittes & deschargez par vous nosdites gens des Comptes. Car ainsi nous plaist-il estre fait. Donné à Paris le xxvi. jour de Fevrier l'an de grace mil cccc. vint & six, & de nostre regne le quint. Ainsi signé. Par le Roy à la relation du grant Conseil, les Evesques de Beauvais & de Noyon, le Seigneur de Saint Pierre, Maistre Pierre Canteleu, & autres presents. L. Calot.

Item ensuit la teneur de l'expedition sur icelles.

Les gens des Comptes du Roy nostre Sire à Paris, & le Tresorier & gouverneur general

de toutes les finances dudit Seigneur, aux Bailli & Viconte de Rouen, & à tous les autres Justiciers & Officiers du Roy nostredit Seigneur, ou à leurs Lieuxtenans, salut. Il nous est apparu par letres du Roy nostredit Seigneur données à Paris le xxvi. jour de Fevrier mil ccccxxvi. que Monsr. l'Arcevesque de Rouen, à present Cardinal, a fait le serement de feaulté ez mains de Monsr. le Chancellier de France à ce commis pour & ou nom du Roy nostredit Seigneur, lequel serement de feaulté il estoit tenu de faire, à cause de ladite cardinalité, pour le temporel dudit archeveschié; desquelles letres royaulx nous vous envoyons le vidimus attaché à ces presentes sous l'un de nos signetz. Si vous mandons & enjoignons par ces presentes & à chascun de vous, si comme à lui appartendra, que vous faites, souffrez, & laissez joir & user plainement & paisiblement par ledit Monsr. le Cardinal Arcevesque des fruiz, prouffiz, revenües, & esmolumens appartenans à ladite arceveschié, sans lui faire mettre ou donner aucun destourbier ou empeschement en icelle par deffaulte dudit serement de feaulté non fait, en paiant à vous Viconte les droiz & devoirs, s'aucuns en sont pour ce deubs au Roy nostredit Seigneur, se payez ne les a; pourveu toutes voies qu'il n'y ait autre cause raisonnable d'empeschement pourquoy faire le doyez, laquelle, ou cas qu'elle y seroit, nous reservez à fin deuë. Donné à Paris le xxvi. jour de Fevrier l'an mil cccc. vint & six.

Apres ces choses ainsi faites Maistre Nicole Loiseleur ou nom & comme Procureur de l'Esglise de Rouen comparu en ladite Chambre ledit jour de relevée, disant qu'il se opposoit à ce que on ne procedast à faire à Monsr. de Rouen aucune deslivrance du temporel de l'Eglise de Rouen, requerant ceste opposition estre enregistrée & jour lui estre assigné pour dire les causes de son opposition. Et apres ce que ledit Procureur ot fait exhibition de ses letres de procuration données le premier jour de ce present mois de Fevrier mil ccccxxvi. lesquelles font mention de certain accort fait entre ledit Monsr. de Rouen Cardinal & lesdits de l'Eglise de Rouen, ou quel est faite mention que lesdits de Rouen se pourroient opposer & ledit Monsr. de Rouen protester au contraire, & neantmoins les choses demourroient en estat jusques à trois ans en esperance d'accort, dit a esté audit Maistre Nicole que les expeditions des letres dudit Monsr. de Rouen avoient ja esté commandées, mais neantmoins ceste presente opposition seroit enregistrée, & lui a esté jour assigné à ung mois pour venir dire les causes de sadite opposition. Et avec ce a esté commandé à moy Jehan le Begue Greffier de la Chambre de faire savoir audit Monsr. de Rouen ceste presente opposition & assignation de jour pour venir dire ce qu'il lui plaira à l'encontre de ladite opposition, non mie que la Chambre en veuille entreprendre la congnoissance, mais lors elle advisera ce que elle aura à faire en ceste matiere. Laquelle chose fu incontinent par moy Greffier dessus nommé signifiée & dite audit Monsr. le Cardinal; lequel respondi qu'il en estoit content.

Item s'ensuivent les letres que ledit Monsr. le Cardinal a baillez pour enteriner les letres royaulx cy-dessus derriere escriptes.

In nomine Domini. Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter & fiat manifestum quòd anno ejusdem Domini millesimo ccccxxvi. more Gallicano, Indictione quinta, die verò mensis Februarii xxvii. Pontificatus sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Domini Martini divina providentia Papæ quinti anno decimo, in mei Notarii publici testiumque infrascriptorum ad hæc vocatorum præsentia personaliter constitutus Reverendissimus in Christo Pater & Dominus Dominus Johannes miseratione divina Tituli sancti Laurentii in Lucina Presbyter Cardinalis sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Archiepiscopus Rothomagensis, sive Ecclesiæ Rothomagensi præsidens, de & super eo quòd Dominus noster Rex suas concessit litteras sub data Londoniis xxvii. Junii anno currente, per quas placuit sibi & placebat quòd cum dignitate & titulo cardinalatus retinere posset Ecclesiam suam Rothomagensem juxta formam & tenorem litterarum apostolicarum super hoc sibi concessarum in curia compotorum præfati Domini nostri Regis pro parte ejusdem Domini Cardinalis, ut dicebat, exhibitarum & deinde in libris ejusdem registratarum, in quibus quidem litteris regiis inter cetera cavebatur quòd intentionis regiæ serenitatis existebat ut si pro aliqua sua regnorumque suorum vel alteriùs eorundem utilitate aut alia rationabili causa de curia Romana vel aliunde ad suam majestatem regiam sive ad dictum regnum Franciæ ipsum Dominum Cardinalem Consiliarium suum vocari contingeret, infra annum à die notificationis auctoritate sua regia sibi factæ personaliter venire teneatur, nisi aliud infra dictum tempus à sua regia serenitate habuerit in mandatis, prout in eisdem litteris regiis hæc & quædam alia pleniùs continentur, quòdque venerabile consilium Cameræ compotorum in deliberando concordandoque & concedendo verificationem ipsarum litterarum regiarum deliberaverant & ordinaverant habere litteras & instrumentum per quas se obliget & appareat eum remanere alligatum debere ad vocationem regiam venire & comparere, ut præfertur, & etiam quòd omnia & singula alia contenta in eisdem litteris, prout ad ipsum pertinebat, adimpleverat & perfecerat, ut dicebat, ex sua certa scientia & deliberato proposito gerens in affectione & voluntate velle obedire Domino nostro Regi Dominoque Regenti & eorum mandatis juxta possibilitatem suam, recognovit & recognoscit & etiam confitetur debere ac teneri ad vocationem Domini nostri Regis seu Domini Regentis, ejus durante regentia, quotiens eum vocari contingerit seu vocabitur, juxta efficaciam

& tenorem dictarum litterarum regiarum & deliberatorum in dicta camera compotorum & quoad hoc etiam obedire, quod facere vult, & bona fide promittit & intendit. De quibus omnibus & singulis præfatus Dominus Cardinalis petiit & voluit per me Notarium subscriptum sibi fieri instrumentum publicum. Actum & datum Parisius sub sigillo ejusdem Domini Cardinalis Archiepiscopi Rothomagensis anno, Indictione, mense, die, & pontificatu prædictis, præsentibus ibidem venerabilibus & discretis viris Dominis & Magistris Roberto de Saava Canonico Lexoviensi, Jacobo Croiseti Rectore Ecclesiæ parrochialis Montis rubei Parisiensis diocesis, & nobili viro Johanne de Montefalcone scutifero, testibus ad præmissa astantibus. Et ego Petrus Salomonis Clericus Suessionensis diocesis, in artibus Magister, & in Decretis Licentiatus, publicusque auctoritate apostolica Notarius, quia præmissis omnibus & singulis, dum sic ut præmittitur per dictum Dominum Cardinalem Archiepiscopum Rothomagensem recognoscerentur agerenturque & fierent, unà cum prænominatis testibus præsens fui, eaque sic fieri vidi & audivi, idcirco hiis præsentibus litteris sive publico instrumento sigillo ipsius Domini Cardinalis roborato signum meum solitum hic me subscribens apposui in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum. Sic signatum. P. Salomonis.

Et est assavoit que combien que ledit x x v. jour de Fevrier icelui Monsr. l'Arcevesque eust declairé en la presence dudit Monsr. le Chancellier & gens du grant Conseil du Roy que il estoit deliberé de accepter & eust accepté ladite dignité de Cardinal, toutesvoies le lendemain x xv I. jour dudit Fevrier fu chantée en l'Eglise de Paris une Messe solemnelle de Nostre Dame, en laquelle fu ledit Monsr. l'Arcevesque, Messrs. les Chancellier, Prelats, & autres gens du grant Conseil du Roy. Et fu ledit Monsr. l'Arcevesque à l'offrande, & nul autre. Et la Messe achevée, se tirerent lesdits Messrs. l'Arcevesque, Chancellier, Prelats &c. au grant * hostel. Et illec ledit Arcevesque estant à genoux, ledit Monsr. le Chancellier print le chappel de rouge, qui durant ladite Messe avoit esté sur ledit grant hostel, & lequel chappel avoit passé à deux ou trois mois esté par nostre Saint Pere envoié audit Monsr. de Rouen, qui recevoir ne l'avoit lors voulu, & pour ce avoit esté mis en depost en ladite Eglise de Paris. Et apres aucunes paroles dites par ledit Monsr. le Chancellier audit grant hostel, il leva ledit chappel, & le mist & assist sur la teste dudit Monsr. le Cardinal. Et ce fait, monterent à Cheval, & alerent disner sur ledit Monsr. le Chancellier.

* Aut.

ILLUSTRISSIMI VIRI
PETRI DE MARCA
RESPONSIO
AD NOTAS LUCÆ HOLSTENII
in Tomum primum de Concordia Sacerdotii & Imperii,

EDITA ANNO MDCLXIII.

TRADITÆ mihi cùm essent, superioribus diebus ab eminentissimo Cardinali Grimaldo Nunrio apostolico in Gallia, singularis prudentiæ & immobilis erga sedem apostolicam fidei viro, Notæ eruditissimi cujusdam viri in libros nostros dissertationum de concordia sacerdotii & imperii, quos Romæ amica manu recensuit, ad officium meum pertinere putavi ut animadversionibus ab eo factis, explicata instituti mei ratione, satisfacerem.

I. Sunt autem tria præcipuè quæ desiderata video in dissertationibus nostris. Primum est, in rebus historicis: quas à me ita temperari vel explicari cuperet quemadmodum à viris celeberrimis Bellarmino, Baronio, Perronio Cardinalibus, aliisque factum est, ne sedi apostolicæ contumeliosæ videantur. Stupui, fateor, in ejus notationis lectione. Nihil enim tam alienum à mente mea fuit quàm ut vel levi suspicione sedis apostolicæ dignitatem læsisse viderer. Quin potiùs eam omnibus officiis semper colui, & iisdem dissertationibus adversùs æmulos ejus majestatem non irrito, ut opinor, conatu vindicavi. Scio quidem adversùs nova quæ ex intima vetustate protuli argumenta apud Hollandos volumen excudi, quod novæ victoriæ materiam rei Romanæ studiosis præbebit. Interim æquum est ut eam offensionem diluam quæ viri eruditi & amici animum in dissertationibus nostris pupugit.

II. Exempla profert quibus pietatem Ecclesiæ debitam à me violatam existimat. Scilicet lib. I. cap. I. §. IV. occasionem schismatis orientalium in usurpatas ab iis Diœceses ita contuli & Henrici Imperatoris adversùs Gregorium VII. in episcopatuum investituras ac si privatis commodis ducti summi Pontifices eas discordias excitassent; cùm tamen constet Græcorum schisma ex dissidiis de religione motis profluxisse, & adversùs Henrici contentiones, ob simoniacam pravitatem, & duram servitutem qua Ecclesias premebat.

III. Quod attinet ad orientales, non diffiteor equidem quin novis observationibus historiam illam illustraverim, ut Græcos ambitus, perfidiæ, & ingrati animi vitio, fœdo schismati & professæ hæresi prolusisse demonstrarem. Diœceses Illyricianæ, Calabria, Sicilia, & reliquæ provinciæ usque ad Thraciam distractæ sunt à Romano patriarchatu per vim & tyrannidem Leonis Isauri, in odium vindicatarum imaginum. Restituta Ecclesiæ pace, eas Diœceses tandem repetit Hadrianus I. minaturque abstentionem jurisdictionis ecclesiasticæ & tot provinciarum invasoribus. Quid alienum à canonibus? Detrectant Græci. Quid iniquius? Iterum restituto Ignatio in sedem Constantinopolitanam, Hadriani II. Legati Diœceses avulsas repetunt. Spondent Græci; dein tergiversantur, & consuetis ludificationibus à rebus promissis discedunt. Summo beneficio Joannes VIII. Photium communioni ecclesiasticæ & sedi CP. post obitum Ignatii reddit. Promissam Diœceseon restitutionem urget. Renuit versipellis homo, scelus meditatur; atque ut possessionem retineat, causæ conjectionem in aliud caput transfert; de summa religionis litigat; de processione sancti spiritus, de violato fidei symbolo, de sabbatho, aliisque articulis controversiam movet, & à communione sedis apostolicæ recedit. Quis non damnet Photii impietatem? Quis non faveat Romanorum Pontificum causæ? Res suas repetunt, juxta canones. Recusat invasor, & schismate lacerat Ecclesiam. Hæc est summa narrationis quam illo capite institui: in qua quid sit apostolicæ sedi injuriosum, planè non video.

IV. In Henrici Imp. dissidio, de investituris episcopatuum per virgam & annulum disceptatum dixi. quod verum est. & in eo erat causæ jugulus. Ante consecrationem annulo & virga pontificia à se donandos vel investiendos Episcopos contendebat Henricus ex antiquo more. E contrario disputabat Gregorius rei spiritualis investituram à laïco Principe conferri

non posse. Addebat hinc sequi deplorandam Ecclesiæ servitutem, abuti eo privilegio Principem, sacerdotia pecuniis redimi, & cetera id genus. His vitiis remedium adhiberi potuisset. Sed origo mali tollenda erat. Itaque in synodo Romana sub Gregorio VII. dein in aliis quoque Conciliis habitis ab Urbano II. & Paschali II. laicorum investituræ per annulum & virgam damnatæ sunt; quibusdam hæresi, aliis verò schismati eas accensentibus. Peculiarem hac de re nec sanè inelegantem dissertationem, à me in præfatione libri promissam, propediem in lucem dabo. Quid autem à me in hoc capite peccatum sit ignoro. Asserebat libertatem Ecclesiæ adversùs investituras Gregorius. Rectè. idque tandem obtinuit. Contra nitebatur Henricus. Malè. & ab eo usu tandem cessatum est. Nihilominus tamen de his capitibus disceptatum fuit acerbissimè. Unde colligi posse dixi, quemadmodum etiam ex schismate Græcorum, excitatis de jurisdictione contentionibus litigantium animos ita plerunque accendi ut ab officio suo discedant. Privati verò commodi causâ Pontifices discordias aut excitasse aut fovisse nusquam dixi, vel saltem suspicioso scribendi genere insinuavi.

V. Notat quasi per transennam vir eruditus me pleraque historiæ ecclesiasticæ capita ex damnata M. Antonii de Dominis Republica desumpsisse. Doleo, fateor, meam vicem: qui pro auctoritate sedis apostolicæ integro primo & tertio libro dissertationum atque alibi passim ex historia ecclesiastica pugnans, ab ejus adversario argumenta petivisse dicor. Imò verò profiteri non dubito eorum maximam partem industriæ meæ deberi, utpote quorum nemo ex proceribus nostris hucusque meminerit. Sanè Spalatensis lectioni aliquoties incubui; sed ut cum eo dimicarem, ejusque argutias retunderem. Quod apertè à me factum in disceptatione gravi de episcopatuum institutione, quam ille Principibus permittit; in alia quoque, de canonibus Antiocheni Concilii; & in tractaru de dispensationibus, libro tertio. Alibi quoque, tacito auctoris nomine, strictim hominis versutias carpo, novisque solutionibus rem totam conficio. Eminentissimorum Cardinalium Bellarmini, Baronii, Perronii nominibus assurgo, eorum commentationes veneror; sed meas observationes, illis intactas, in rem communem confero; id unum præ me ferens, novatorum causam tam nostris telis peti quàm ceterorum rationibus est concussa & labefactata. Ceterùm, ut ad Spalatensem redeam, nihil ab eo haurire potui quod ad tractationem meam conferret, eò quòd liber ille quo de judiciis ecclesiasticis disputabat undarum fluctibus periit, qui fortè flammis periisse debuerat.

VI. Secundò notat vir eruditus me in eo gravissimè peccare quòd prolatis virorum gravium exemplis, quibus vulnus aliquod inferri videtur jurisdictioni ecclesiasticæ, à decisione quæstionis abstineam, neque de mollienda facti specie, ut præstiterunt eruditi viri, ullo pacto curem, eo scilicet animo ut dubia & suspensa mens lectoris eò vergat quò tanto præjudicio depressa fertur. quam artem secutus videor in tractatu de appellationibus ab abusu, quas usurpatas olim in Ecclesia, exemplo Athanasii & perduellis Nestorii, doceo; non addita sententia mea, an ejus rei usus sit legitimus, necne; cùm tamen, vestigia Baronii secutus, potuissem totum id negotium ad vim Principum referre qui gravi servitute Ecclesiam vexabant. Gravis sanè accusatio, si juris disputationem in rebus controversis promisissem: à qua tamen de industria me recessurum dixi, ne de finibus utriusque jurisdictionis ego privatus homo transigere viderer. Facti disceptationem in me suscepi; ut pateret quid gestum in expansa annorum serie, sine ullo animorum dissidio, vel cum acerrimis contentionibus, & ex eo viri prudentes colligerent quid in simili specie sequendum vel fugiendum foret. Attamen id præ me fero, in eximiis & nobilioribus controversiis, quæ inciderunt in quatuor dissertationum libros, me in alterutram partem disertissimè pronuntiasse, & ubique jurisdictioni ecclesiasticæ, quantum res patiebatur, imò & sæpissime præter instituti mei rationem, favisse. Conferantur, si placet, celeberrimorum in foro Gallicano jurisconsultorum positiones contumeliosæ in sedem apostolicam & ecclesiasticam jurisdictionem cum iis definitionibus quas ego primus inter tot magistratus, imò & inter theologos, (quia res istas, licèt gravissimi momenti, non attingunt) conceptis verbis asserui. Et tunc causâ cadam, nisi palam constet me bonæ causæ firmissimum esse vindicem.

Hæ sunt meæ definitiones.

I. SUpremam in rebus ecclesiasticis auctoritatem per Gallias exercuisse Romanum Pontificem, judiciis ad relationes & appellationes redditis, ab eo tempore quo fides Christiana in Galliis floruit ad hanc usque ætatem.

II. Papam jure divino esse universalis Ecclesiæ caput, atque adeo Gallicanæ, quæ illius est membrum.

III. Generalia decreta à Romanis Pontificibus in Gallias æquè ac in reliquas provincias missa: quæ magno applausu ab Imperatoribus Romanis, deinde à Francorum Regibus post constitutum regnum, usque ad hanc ætatem suscepta sunt.

IV. Nullum esse crimen cujus ratione Papa deponi possit excepta hæreseos publicè professæ caussa. Quod verum esse testimoniis veterum docetur; & præterea hanc esse antiquam Ecclesiæ Gallicanæ definitionem demonstratur.

V. Papam solvere posse & dispensare validè & licitè à canonibus Conciliorum generalium, etiam sine causa; dummodo hæc dispensatio non tendat ad labefactandum Ecclesiæ statum. Ubi nova planè ratione de toto hoc negotio differitur juxta juris antiqui regulas atque præsentem usum.

VI. Libertates Ecclesiæ Gallicanæ consistere in usu & praxi canonum atque decretalium tam veterum quàm recentiorum, easque non pendere à sola praxi antiquorum canonum. Ubi ostenditur necessitate cogente Pontifices variis temporibus, pro bono publico Ecclesiæ, ad novas leges condendas progressos.

VII. Papam, præter eum primatum quo universæ Ecclesiæ præest, solum esse & immediatum occidentis Patriarcham. Regibus verò non competere jus aliquod episcopatum vel metropolim instituendi, multò minùs patriarchatum.

VIII. Appellationum ab abusu ob canones violatos cognitionem saltem restringendam esse & terminandam eo fine ut ob scandalum emergens executionem interim impediat ejus judicati quod à judice ecclesiastico latum erit adversùs constitutiones ecclesiasticas. Attamen hoc prætextu curiis supremis non licere de negotio principali, quod est merè ecclesiasticum, pronuntiare, usumque contrarium alienum esse à mente & à praxi veterum Principum & Regum Christianissimorum.

Adversariorum contrariæ positiones.

I. Pontificem Romanum nullam auctoritatem in Galliis exercuisse ante sextum seculum.

II. Toto illo sexcentorum annorum intervallo Regem solum Ecclesiæ Gallicanæ ut caput præfuisse, non autem Papam.

III. Non competere Papæ ut leges ecclesiasticas condat quæ Gallos obligent.

IV. Papam à dignitate & sede sua dejici posse, si gravissimum scandalum Ecclesiæ inferat.

V. Nullo in casu vel specie licere Pontifici aliquid statuere vel dispensare adversùs canones generalium Conciliorum.

VI. Libertates Ecclesiæ Gallicanæ consistere in usu antiqui juris comprehensi canonibus veteris Ecclesiæ, & ad curias supremas pertinere ut eum usum suis senatusconsultis seu arrestis restituant.

VII. Gallis competere jus eligendi & constituendi supremum aliquem Patriarcham, si Pontifex regiis rationibus sese non accommodet.

VIII. Regi liberum esse ut constitutiones ferat in rebus ecclesiasticis, quæ sint ejusdem roboris ac leges de rebus secularibus latæ.

IX. Curiis supremis jus competere in dirimendis appellationibus ab abusu, de principali negotio ecclesiastico decernendi; quemadmodum sæpissime usurpatur in foro.

His addi possunt capita libertatis Gallicanæ à Massono proposita in opusculis Agobardi; quæ tamen ut aliena à cultu sanctæ sedi debito disertè refelli, objurgatis etiam antiquis Episcopis Gallicanis, lib. IV. cap. XI.

VII. Quoniam autem in jus vocor ob appellationes ab abusu, necesse est ut pauca, sed necessaria, ea de re verba faciam. Rei substantiam à novitio & nupero nomine distinguendam dixi. Quod ad rem attinet, imploratum fuisse omnibus seculis Principum præsidium adversùs vim quæ prætextu judiciorum ecclesiasticorum inferretur. Attamen eam cautionem adhibuisse Principes Romanos ut de re canonica judicium non ferrent, sed judices darent, evocatis ad synodum Episcopis, juxta canonem Concilii Milevitani. aliquando tamen ultra quàm par esset evagatos, translato ab una in alteram provinciam judicio, & prorogata jurisdictione, pœnisque suspensionis à sacrorum administratione & depositionis indictis. quas pœnas à Principibus hodie irrogari non posse disertè scripsi lib. IV. cap. I. §. VI. & cap. XVIII. §. II. explicato Theodosii rescripto, & obiter castigato Justiniano. Generaliter verò lectorem monui lib. IV. cap. I. §. I. his verbis: *Quæcunque apud veteres Principes in his causis olim viguerunt, locum apud nos habere non possunt; nec immutata aliquantisper disciplina antiquum illum ordinem ullo pacto admittere potest.*

VIII. Sanè Athanasii exemplo usus sum ut docerem tuitionem Principis ab eo viro expetitam. In quo referendo & explicando duo præstiti. Mortono, Ivello, & aliis Anglicanis scriptoribus, licèt eorum nomine omisso, respondi, qui ex hac appellatione Athanasii ad Constantinum judicia canonica Principibus subjiciunt; quorum opera & interpretationibus pragmatici quidam è nostris sæpissime utuntur. Deinde verò limites certos figere volui appellationibus ab abusu in tritura fori Gallicani. Quatuor vitia seu nullitates synodi Tyriæ ostendi. Athanasium appellasse ob dolum, insidias, & vim hostium potiùs quàm judicum. Constantinum verò cognitionem suscepisse, ut de tumultu & de vi illata coram se ageretur; ut docui ex ipsis rescripti verbis lib. IV. cap. II. §. VII. Unde cap. XX. §. III. collegi, si contra omnem judiciorum ordinem per dolum, machinationem, & circumventionem judicio ecclesiastico Episcopi vel clerici opprimerentur, vel etiam si offensionis publicæ periculum immineret ob apertissimam canonum violationem, Principum tuitione subsidium peti posse, necessitate cogente, ex sententia quoque hujus ævi theologorum Caietani, Victoriæ, Suaris, & Covarruviæ, ut interim mandatorum injustorum executio impediatur. Sratimque subjunxi hæc verba: *Si quis ad hanc necessitatem coërcere velit patrocinium regium, usus fori quotidianus periclitari videbitur, quo ab ipsis interlocutionibus Episcoporum appellatur tanquam ab abusu, non expectato ultimo judicio: multò minùs expectata Metropolitani vel summi Pontificis cognitione, qui res contra canones ab Episcopis judicatas emendare potuisset. Sanè praxis illa, & fori tritura sola remedii celeritate niti potest.* Deinde constitutionem regiam propediem edendam dixi quæ his morbis medeatur. Non potui liquidiùs sententiam meam de toto isto negotio significare, de qua sanè plerique magistratus conquesti sunt, eo præcipuè nomine quòd cleri Gallicani expostulationibus numquam adeo apertè appellationes istæ petitæ fuissent.

IX. Sed Nestorii factum adhibuisse dicor. Imò verò & discussi, ut sedis apostolicæ auctoritatem tuerer adversùs novatorum impetum, qui Theodosii rescripto eam valdè lædi putant, quo rei judicatæ à Cælestino contra Nestorium executio suspenditur. Dupliciter respondi; sed strictim, meo more. Primò factum Theodosii vix sustineri posse. Secundò suspensionem illam tribuendam, non regiæ auctoritati, sed juri ipsi, quo decernitur appellatione vel restitutione in integrum pendente nihil innovandum; Nestorium conquestum quòd inauditus damnaretur; synodum generalem petivisse, quæ concessa fuit à Theodosio. Nolui autem ad locum illum communem confugere, de vi Principum, & Ecclesiæ servitute. Excipiunt enim rescriptum illud Principis à synodo Ephesina probatum & actis insertum. Quare non levem operam mihi navasse videor in detegenda, ex ipsis Cælestini verbis, Concilii à Nestorio facta petitione, quæ omnes scriptores huc usque fugerat. unde retusus est mucro argumenti quod adversùs jurisdictionem pontificiam ex suspensione à Theodosio indicta parabatur. De appellationibus autem ad futurum Concilium, quæ apud nostros utramque paginam faciunt, ea cautione adhibita dixi lib. IV. cap. XVII. ut summam sedis apostolicæ auctoritatem semper tuitus sim; alia planè ratione in ea disputatione versatus quàm theologi quidam scholastici, quorum commentarii ea de re editi passim apud magistratus & pragmaticos ut inepti traducuntur.

X. Tandem eas definitiones juris civilis amplecti insimulor quæ jurisdictioni ecclesiasticæ officiunt. Verbis istis generalibus instituta accusatio dilui non potest nisi exceptione generali; qua profiteor omnino alienum à sententia mea fuisse ut jurisdictionem ecclesiasticam læderem, quam integram præstari debere toto opere disertissimè testatus sum. Sed testimonium Guillelmi Okami laudavi ex Dialogo Militis & Clerici, qui fuit Ecclesiæ infensissimus hostis. Probè quidem novi Okamum favisse Ludovico Bavaro atque pro ejus partibus dimicasse adversùs Joannem vigesimum secundum. Sed nihil ex ejus scriptis hausi. quippe qui ex antiquorum penu Okamo intacta deprompsi quæ meis commentationibus conferre posse videbantur. Laudavi sanè locum quendam ex Dialogo Militis, quem rectè Notator Okamo tribuendum monuit; sed ut sententiam theologorum illius ætatis, scilicet Joannis Parisiensis & aliorum, expenderem, de excommunicationibus ob crimina secularia inflictis. Quantum verò illi dialogo tribuerim docent verba mea lib. II. cap. III. §. VII. nempe defuisse auctori cognitionem antiquæ disciplinæ ne rem ipsam omnino assequeretur. De ipso autem excommunicationum usu secundùm veteres speciali exercitatione me acturum ibidem spopondi. ne quis existimet eorum me sententiam amplecti de quorum ignoratione tacere non potui.

ILLUSTRISSIMI VIRI

PETRI DE MARCA

LITURA CENSURÆ ROMANÆ,

EDITA ANNO MDCLXIII.

BSCURÆ sunt omnibus caussæ ob quas Romæ censura lata est adversùs librum dissertationum de concordia sacerdotii & imperii. Etenim in universum asseri potest auctoris animum quàm longissimè abfuisse ab omni consilio lædendi jura sedis apostolicæ vel ecclesiasticæ jurisdictionis. Quin potiùs indubitatum est omnes ejus rationes & consilia ad restaurandam Ecclesiæ auctoritatem spectasse & impugnandas novas regulas quæ in curias seculares ab iis qui harum rerum minùs periti sunt paulatim inducuntur. Eam in rem multùm confert auctoris à munere regio, quo est ornatus, profecta dignitas: qui omnibus honoribus in curia suprema apud suos functus, hodieque in Consistorio regio adsidens, nulla apud supremarum curiarum senatores suspicione laborare potest. Contrà quàm accidit cùm theologis, tum canonistis, quorum lectioni vix alicui senatorum vacare libet, & quibus solemnia illa quotidie objiciuntur, scilicet eos in sua causa loqui, atque de materia sibi omnino incomperta tractare. Deinde verò longè diversa ab ea qua scholastici utuntur methodo de rebus propositis disputat, quæ Gallorum liberalibus ingeniis est accommodata. Scholastici enim subtilium argumentorum acumina sectantur ad propositi sui probationem, vel in recentiori decretalium aut sanè hujus vel superioris seculi scriptorum allegatione utplurimùm immorantur. Auctor autem iste res ipsas ab origine repetens, argumenta momentaque rationum, historiæ ecclesiasticæ & canonum legumque auctoritati conjungit, ut ecclesiasticam jurisdictionem suis fundamentis stabiliat, ipsoque usu Principibus & populis accepto confirmet. Hac tractandi ratione in falsis illis regulis impugnandis versatur quibus libertates Ecclesiæ Gallicanæ inniti pragmatici nostri huc usque docuerunt. Etenim auctores qui hac de re egerunt, has atque alias sedi apostolicæ contumeliosas positiones protulerunt. Nempe,

I. Pontificem Romanum nullam auctoritatem in Galliis exercuisse ante sextum seculum.

II. Toto illo sexcentorum annorum intervallo, Regem solum Ecclesiæ Gallicanæ ut caput præfuisse non autem Papam.

III. Non competere Papæ ut leges ecclesiasticas condat quæ Gallos obligent.

IV. Papam à dignitate & sede sua dejici posse, si gravissimum scandalum Ecclesiæ inferat.

V. Nullo in casu vel specie licere Pontifici aliquid statuere vel dispensare adversùs canones generalium Conciliorum.

VI. Libertates Ecclesiæ Gallicanæ consistere in usu antiqui juris comprehensi canonibus veteris Ecclesiæ, & ad curias supremas pertinere ut eum usum suis senatusconsultis seu arrestis restituant.

VII. Gallis competere jus eligendi & constituendi supremum aliquem Patriarcham, si Pontifex regiis rationibus sese non accommodet.

VIII. Regi liberum esse ut constitutiones ferat in rebus ecclesiasticis; quæ sint ejusdem roboris ac leges de rebus secularibus latæ.

IX. Curiis supremis jus competere in dirimendis appellationibus ab abusu, de principali negotio ecclesiastico decernendi; quemadmodum sæpissimè usurpatur in foro.

Definitiones illæ copiosissimè & robustissimè refutatæ sunt ab auctore, adeo felici eventu ut plerisque magistratuum ferè jam persuasum sit eas ab imperitis aut Ecclesiæ iniquis hominibus positas fuisse. Quoniam verò de rebus istis accuratè vix disceptari potest quin necesse sit in hæreticos hujus temporis, qui sedis apostolicæ auctoritatem convellunt, incidere, quæ illi ex antiquitate petunt testimonia sincerè & absque cavillationibus explicantur. Qui conatus iis qui apud eos illustriores sunt, & magnam nominis famam obtinent, adeo gratus fuit ut eorum ingenia ad severiorem informationem suscipiendam paraverit. Itaque docuit auctor,

I. Supremam in rebus ecclesiasticis auctoritatem per Gallias exercuisse Romanum Pontificem, judiciis ad relationes & appellationes redditis, ab eo tempore quo fides Christiana in Galliis floruit ad hanc usque ætatem.

II. Papam jure divino esse universalis Ecclesiæ caput, atque adeo Gallicanæ, quæ illius est membrum.

III.

III. Generalia decreta à Romanis Pontificibus in Gallias, æquè ac in reliquas provincias, missa: quæ magno applausu ab Imperatoribus Romanis, deinde à Francorum Regibus post constitutum regnum usque ad hanc ætatem suscepta sunt.

IV. Nullum esse crimen cujus ratione Papa deponi possit, excepta hæreseos publicè professæ causa. Quod verum esse testimoniis veterum docetur: & præterea hanc esse antiquam Ecclesiæ Gallicanæ definitionem demonstratur.

V. Papam solvere posse & dispensare validè & licitè à canonibus Conciliorum generalium, etiam sine causa, dummodo hæc dispensatio non tendat ad labefactandum Ecclesiæ statum. Ubi nova planè ratione de toto hoc negotio differitur juxta juris antiqui regulas atque præsentem usum.

VI. Libertates Ecclesiæ Gallicanæ consistere in usu & praxi canonum atque Decretalium tam veterum quàm recentiorum, easque non pendere à sola praxi antiquorum canonum. Ubi ostenditur necessitate cogente Pontifices variis temporibus, pro bono publico Ecclesiæ, ad novas leges condendas progressos.

VII. Papam, præter eum primatum quo universæ Ecclesiæ præest, solum esse & immediatum occidentis & Galliarum Patriarcham. Regibus verò non competere jus aliquod episcopatum vel metropolim instituendi, multò minùs patriarchatum.

VIII. Appellationum ab abusu ob canones violatos cognitionem saltem restringendam esse & terminandam eo fine ut ob scandalum emergens executionem interim impediat ejus judicati quod à judice ecclesiastico latum erit adversùs constitutiones ecclesiasticas. Attamen hoc prætextu curiis supremis non licere de negotio principali, quod est merè ecclesiasticum, pronuntiare, usumque contrarium alienum esse à mente à praxi veterum Principum & Regum Christianissimorum.

IX. Quid verò auctor sentiat de legibus regiis in causis ecclesiasticis statim dicetur.

Quamplurimis aliis regulis libri corpus passim refertum est, quæ cleri utilitatibus valde conducunt, variisque observationibus illustratur, quæ non solùm secularium, sed etiam hæreticorum argumentationibus refellendis sunt apprime utiles.

Id unum crimen imputari potest auctori, quòd usurpatum in regno Galliæ à Rege ejusque supremis curiis usum patefecerit. Sed expendendum est magistratum regium, cui ea de re scribendi cura injuncta est, impositum sibi munus detrectare non debuisse; præcipuè cùm ita se gesserit ut summopere coluerit sedis apostolicæ & Ecclesiæ majestatem, atque gravi stylo quamplurimas definitiones falsas proscripserit, quæ utriusque auctoritatem labefactabant, præterea verò eam cautionem adhibuerit ut in neutram partem deciderit an usurpatus à Regibus usus in variis negotiorum figuris legitimus esset vel è contrà, id tantùm monuerit, eum usum ab Ecclesia tolerari, atque mutua tolerantia pacem & concordiam potestatum cùm ecclesiasticæ tum secularis foveri.

In iis verò regulis generalibus quas posuit pro Regum suorum auctoritate, intra sententias communi Doctorum suffragio receptas se continuit. De suo verò distinctiones, observationes, probationesque novas adjunxit quæ definitiones illas evertunt quæ in gratiam potestatis secularis à plerisque invehuntur. Asserit ergo

I. REges à Deo potestatem suam immediatè trahere.

II. Tuitionem Ecclesiæ illis à Deo commissam, tam ratione personarum & rerum, quàm ipsius disciplinæ.

III. Nullum illis jus competere ad leges suo arbitratu condendas in iis quæ fidem aut disciplinam ecclesiasticam respiciunt sed ad eorum munus pertinere ut edictis suis canonum & decretalium executionem urgeant.

IV. Constitutiones ecclesiasticas in provinciis publicandas esse, & tacito consensu recipiendas, æquè ac constitutiones regias.

V. Concordatis initis inter sedem apostolicam & regnum Francorum confirmatam esse Regibus nostris auctoritatem recipiendarum in regno legum ecclesiasticarum. Ostenditur verò eos ita se gerere in ea receptione & admissione ut præcipuè disquirant an novæ constitutiones, veterem & receptum usum immutantes, tranquillitatem civium lædere possint.

VI. Concilium Tridentinum constitutionibus regiis receptum esse in iis quæ ad fidem pertinent, & in plerisque etiam disciplinæ capitibus; in ceteris verò articulis recipi posse, imò verò & publicari, quandocunque Regibus constabit nullam esse suspicionem motuum ex eo in regno excitandorum. Quod assertum est adversùs magistratuum regiorum opinionem, qui ad libertates regni pertinere putant ut Concilium Tridentinum nullo casu vel tempore in regno publicetur.

Persuasum erat eruditioribus omnium ordinum viris dissertationes istas ea industria & prudentia temperatas, quæque Privilegio regio munitæ erant, cum grata animi significatione Romæ excipiendas potiùs quàm censura ulla perstringendas, quæ doctorum virorum & procerum animos læsit: qui ex eo colligunt, & præ se ferunt, tutius esse antiquis definitionibus inniti, quandoquidem temperata ea de re differendi ratio repudiatur, quæ in id tantùm instituta erat ut concordia cum Romanæ curiæ officialibus aleretur.

LIBELLUS,

QUO EDITIONIS LIBRORUM DE CONCORDIA sacerdotii & imperii consilium exponit, opus apostolicæ sedis censuræ submittit, & Reges canonum custodes, non verò auctores esse docet Petrus de Marca ordinarius in sacro Regis Consistorio Consiliarius, in supremo Navarræ senatu Præses, Visitator generalis in Principatu Cataloniæ & Comitatibus Ruscinonis & Ceritaniæ, ad episcopatum Conforanensem à Rege nominatus.

EDITUS BARCINONE ANNO MDCXLVI.

VOCATO ex provincia Benarnensi & in sacrum Regis Consistorium adlecto, post expertam per aliquot annos meam erga Dei Ecclesiam & Principem Augustissimum immobilis fidei atque pietatis constantiam, impositum est mihi onus gravissimum *de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ* differendi. Ut nefas erat detrectare imperium, ita non alienum ab instituto meo esse duxi si hac quoque in parte Ecclesiæ catholicæ & sedis apostolicæ causam agerem, cujus majestatem semper colui, eamque sæpissime adversùs hæreticos, exemplo majorum meorum, pro viribus meis vindicavi cùm in Benarnensi provincia labe hæreseos infecta Præsidis munere fungerer. Sciunt Galli & exteri qui historias regni istius florentissimi cum aliqua cura legunt avorum meorum Joannis & Hieronymi ejus filii prudentia fortitudine, addo etiam & auctoritate, qua pollebant, tum ob natalium claritudinem, tum ob munerum in republica gestorum amplitudinem, emergentes in Benarno hæreses compressas primùm, dein debellaras, donec Hieronymus avus meus cum ipsa religione catholica, ita volente numine, corruit. Sed uno avulso non defuit alter qui rem Christianam promoveret, felicis memoriæ Jacobus pater quondam meus: cujus laboribus, adjuncta quoque sollicitudine & industria mea, id effectum est ut edicti regii pro restauranda per universas Benarni parœcias religione bonisque ecclesiasticis restituendis lati executio, cavillationibus hæreticorum per longi temporis moras elusa, ab ipso gloriosissimæ & immortalis memoriæ Rege Ludovico XIII. perpetraretur. Itaque instituti mei & pietatis avitæ retinens, rationes imperii Gallici in tuendis privilegiis & libertatibus suis in eo positas esse scripsi ut à summo cultu quem Christiani omnes sacrosanctæ sedi apostolicæ atque Pontifici maximo debent nunquam discederetur. Quare necessariò mihi dimicandum fuit cum viris eruditissimis, qui de hisce libertatibus commentariis editis olim, iis positionibus nituntur quæ catholicæ Ecclesiæ dignitatem summopere lædunt. Quæ sanè commentationes à tanti nominis viris profectæ eas radices in quorundam animis egerunt ut curiarum supremarum plerique magistratus non aliis ferè auspiciis negotia ecclesiastica dirimant. Itaque prudenter disceptatio illa aggredienda fuit, eo tenore modoque servato ut juribus & privilegiis regni non derogaretur, quemadmodum sedis apostolicæ auctoritas integra præstanda erat. Quod aliter obtineri non poterat quàm si disceptatio ad facti discussionem, omissa juris disputatione, restringeretur. Id verò actum ea cautione adhibita ut in neutram partem decisum sit an usurpatus publica auctoritate à Regibus Christianissimis usus in variis causarum figuris legitimus esset vel è contrario. Par enim erat Ecclesiæ Romanæ exemplum sequi, quæ conniventibus oculis usum illum tolerat, ut monui in præfatione dissertationum, atque hac dissimulatione & indulgentia pacem concordiamque potestatum, cùm ecclesiasticæ, tum civilis, prudentissimè fovet. Abstinerem à referendis contumeliosis illis sedi apostolicæ definitionibus quas apertè proscripsi, nisi operæ à me in eo positæ reddendam rationem esse viderem. Docent itaque celeberrimi apud nos auctores Romanæ communionis, non solùm Carolus ille Molinæus, sed præterea clarissimi viri Fauchetius, Pasquierius, Pithœus, Hotmannus, Servinus, aliique libertatum Gallicanarum consarcinatores, quamvis non omnes omnia,

I. Pontificem Romanum nullam auctoritatem in Galliis exercuisse ante sextum seculum.

II. Toto illo sexcentorum ferè annorum intervallo Regem solum, post Principes Romanos exactos, Ecclesiæ Gallicanæ ut Caput præfuisse, non autem Papam.

III. Non competere Papæ extra Concilium ut leges ecclesiasticas condat quæ Gallos obligent.

IV. Papam à sede & dignitate sua dejici posse, si gravissimum scandalum Ecclesiæ inferat.

V. Nulla in specie licere Pontifici aliquid statuere adversùs canones generalium Conciliorum.

VI. Libertates Ecclesiæ Gallicanæ consistere in usu antiqui juris comprehensi canonibus veteris Ecclesiæ, & ad Curias supremas pertinere ut eum usum senatusconsultis suis paulatim restituant.

VII. Gallis competere jus constituendi summum aliquem Patriarcham, si Pontifex regiis rationibus sese non accommodet.

VIII. Regi liberum esse ut constitutiones ferat in rebus ecclesiasticis, quæ sint ejusdem roboris ac leges de rebus civilibus latæ.

IX. Curiis supremis jus competere in dirimendis appellationibus ab abusu, de principali negotio decernendi, quemadmodum sæpe usurpatur in foro.

Adversùs regulas illas copiosè disputatum est nova methodo, quæ Gallorum liberalibus ingeniis esset accommodata. Non enim subtilium argumentorum tricæ vel scriptorum hujus superiorisve seculi testimonia cumulata sunt ut acumine vel mole machinæ adversariorum everterentur; sed rebus ipsis ab origine petitis argumenta momentaque rationum, historiæ ecclesiasticæ & canonum legumque auctoritati conjuncta sunt, ut ecclesiastica jurisdictio suis fundamentis stabilīretur, ipsoque usu Principibus & populis Christianis accepto confirmaretur. In quo laboratum est adeo felici eventu ut multis persuasum sit eas definitiones ab istarum rerum imperitis aut Ecclesiæ iniquis hominibus positas fuisse. Quoniam verò de rebus istis vix accuratè disceptari potest quin necesse sit in hæreticos hujus temporis incidere, qui sedis apostolicæ auctoritatem convellunt, quæ illi ex antiquitate petunt testimonia, pleraque sincerè & absque cavillationibus explicantur. Qui conatus iis qui apud eos celebriores sunt, & magnam nominis famam obtinent, adeo gratus fuit ut eorum ingenia ad severiorem informationem suscipiendam paraverit. Itaque sequentes regulas, ex adverso aliarum, variis locis sparsas constitui.

I. Supremam in rebus ecclesiasticis potestatem & auctoritatem per Gallias exercuisse Romanum Pontificem, judiciis ad relationes & appellationes redditis, ab eo tempore quo fides Christiana in Gallis floruit ad hanc usque ætatem. Lib. ii. De Concord. Sac. cap. ii.

II. Papam jure divino esse universalis Ecclesiæ caput, atque adeo Gallicanæ, quæ illius est membrum. Lib. I. cap. ii.

III. Generalia decreta à Romanis Pontificibus in Gallias æquè ac in reliquas provincias missa: quæ magno applausu ab Imperatoribus Romanis, deinde à Francorum Regibus post constitutum regnum ad hoc tempus suscepta sunt. Lib. i. cap. viii. & ix.

IV. Nullum esse crimen cujus ratione Papa deponi possit; excepta hæreseos publicè professæ causa. Quod verum esse testimoniis veterum docetur; & præterea hanc esse antiquam Ecclesiæ Gallicanæ definitionem demonstratur. Lib. i. cap. xi.

V. Papam solvere posse & dispensare validè & licitè à canonibus Conciliorum generalium, etiam sine causa publica; *dummodo hæc dispensatio non tendat ad labefactandum Ecclesiæ statum. Ubi nova planè ratione de toto hoc negotio disseritur juxta juris antiqui regulas atque præsentem usum.* Lib. iii. cap. xiv. & xv.

VI. Libertates Ecclesiæ Gallicanæ consistere in usu & praxi canonum atque decretalium tam veterum quàm recentiorum, easque libertates non pendere à sola praxi veterum canonum. Ubi ostenditur necessitate cogente Pontifices variis temporibus, pro bono publico Ecclesiæ, ad novas leges condendas progressos. Lib. iii. cap. iii. & vi.

VII. Papam, præter eum primatum quo universæ Ecclesiæ præest, solum esse & immediatum occidentis & Galliarum Patriarcham. Lib. i. cap. iii. iv. v. vi. & vii.

VIII. Regibus verò non competere jus aliquod episcopatum vel metropolim instituendi, multò minùs patriarchatum. Lib. ii. cap. viii. & ix.

IX. Regibus à Deo commissam esse tuitionem Ecclesiæ ut edictis suis decretorum & canonum promulgatorum executionem urgeant, non autem ut arbitratu suo leges condant in iis quæ fidem aut ecclesiasticam disciplinam respiciunt. Lib. ii. cap. vii. viii. x. xi. xii.

X. Concilii Tridentini regulas fidei omnes, & disciplinæ præcipuas, constitutionibus regiis admissas, cetera verè atque adeo Concilium ipsum publicari posse quandocunque Regibus Christianissimis constabit nullam esse suspicionem motuum ex ea promulgatione in regno excitandorum. Quod assertum est adversùs magistratuum regiorum opinionem, qui ad libertates regni pertinere putant ut Concilium Tridentinum nullo casu vel tempore in regno publicetur. Lib. ii. cap. xiii.

XI. Appellationum ab abusu ob canones violatos cognitionem restringendam esse saltem & terminandam eo fine ut ob scandalum emergens ex novitate executionem interim impediat ejus judicati quod à judice ecclesiastico latum erit adversùs canones & decreta. Attamen hoc prætextu curiis supremis non licere ut de negotio principali, quod est merè ecclesiasticum, pronuntient, usumque contrarium alienum esse à mente veterum Principum & Regum Christianissimorum. Lib. ix. cap. xx.

Non me latet quin aliqua mihi per arduum clivum enitenti exciderint quæ Romæ variis observationibus perstricta sunt. Sed in iis qui edendi supersunt tomis eam viam insistere decrevi quæ omnium offensionum causas amoveat. Præcipuè verò in id incumbam ut monita generalia, quæ priore tomo tironibus præscripta sunt; quò in reddendis judiciis à juris ecclesiastici læsione sint cautiores, rebus ipsis & specialibus causis applicem, in quibus præter constitutionum regiarum mentem contra canones peccari in negotiis magni momenti frequenter contingit. Tunc latiùs sese aperiet materia de jure ipso disputandi, ad canonum & decretorum pontificiorum auctoritatem vindicandam: quæ in rebus ecclesiasticis sola vim legum obtinent, & ad publicam tantùm executionem regiis rescriptis muniuntur. Quæcunque verò ea de re in posterum edam, quemadmodum eas quas evulgavi dissertationes, ex solemni formula summo sedis apostolicæ judicio submitto. Scio hac in parte me Gallicanæ Ecclesiæ instituta sequi, quæ in Concilio Turonensi secundo docuit ad sedem apostoli-

cam pertinere ut quibuscunque Tractatorum scriptis auctoritatem addat vel demat.

Ut autem illorum metui consulam qui dissimulatam à me & consultò prætermissam discussionem juris in eo libro suspicantur, lucubrationibus meis ad facti disquisitionem coërcitis, ut scilicet liberiùs, quandocunque occasio tulerit, in eam partem vergam quæ Principibus sit benignior, in antecessum de præcipuo totius controversiæ capite quænam sit mea sententia liquidò promam. Præcipuum verò disputationis momentum in eo situm est ut sciatur an res ecclesiasticæ canone regantur vel lege; id est, an libera sit apud Principes potestas de negotiis ecclesiasticis ex arbitrio suo decernendi facultas, an verò tota illa auctoritas penes Ecclesiam resideat.

Anglo-Britanni, pòstquam ab Ecclesiæ communione desciverunt, hoc jus velut eximiam regii imperii partem Principibus apertè vindicant; non solùm si de disciplinæ articulis, sed etiam si de fidei causa agatur, ea tamen conditione ut Episcoporum consilium non respuant, sed decretum vimque legis ecclesiasticæ ab auctoritate Principis pendere doceant. Pragmarici verò Gallicani à fidei quidem definitionibus Principum cognitionem submovent, sed disciplinæ curam propemodum omnem ad ejus imperium revocant.

Quoniam verò utriusque opinionis fundamentum comparatione nititur Ecclesiæ Christianæ cum Republica Judæorum, ac si Principibus Christianis insignis injuria fieret si ea illis potestas denegetur quam Reges Judæorum in synagoga obtinebant, ut sinceriùs hujus quæstionis disquisitio instruatur, simulque sciatur quid juris in Principes Christianos è Synagoga derivari possit, de pontificia & regia dignitate apud Judæos pauca dicenda sunt: unde quoque Christi Domini nostri effatum de jurisdictionum discrimine illustrabitur. Universum Reipublicæ corpus à Mose in Arabum desertis fundatæ è Rege, quem aliquando constituendum decreverant, è Pontifice, Sacerdotibus, Levitis, & Consiliis ita compactum est ut regnum sacerdotale dicatur in capite XIX. Exodi. Distincta quidem erant munia Sacerdotum & Regum, non tamen iis finibus qui apud Christianam Rempublicam præscripti sunt. Belli gerendi & imperii administrandi ratio ad solum Regem pertinebat, ut sacrificiorum rerumque sacrarum in templo administratio penes solos Pontifices erat. Quæ verò de rebus sacris & profanis oriebantur contentiones, ad Regem, ad Pontifices, & Consilia devolvebantur, ita ut quædam esset jurisdictionum commixtio. Præter cetera eminebat magni synedrii auctoritas, à quo non erat provocatio: quod constitutum à Mose ex viris LXXI. ita tamen ut senatores legerentur è splendidioribus familiis; Sacerdotibus ac Levitis, æquè ac ceteris, in hunc cœtum adscitis; potestate senatoribus per manuum impositionem primùm, deinde sequentibus seculis per verborum formulam collata. Qui auctoritate in hoc amplissimo cœtu præcellerent, si Rabbinorum commentationes sequamur, duo fuere, Princeps Consessus, quem *Nasi* vocabant, à ceteris delectus, qui Mosis locum tenebat. Inter ceteros qui præstabat ætate primum locum ad Principis dexteram obtinebat, quem *Patrem Consistorii* appellabant.

Pontifex maximus ab iisdem Rabbinis ad eum consessum adlectus fuisse dicitur, si aliàs sapientia polleret. alioqui, nisi à Collegio admissus, judicia nec rerum sacrarum nec civilium attingebat. Aliis verò Judæorum magistris placuit Pontificem maximum ex vi dignitatis suæ senatui adscriptum, nisi aliquo ætatis aut personæ vitio prohiberetur. Omnes tamen ejus dignitatem adeo imminuunt ut priores in consessu synedrii partes Præsidi, quem vocant *Nasi*, tribuant. Quidam autem è recentioribus eruditi viri, qui frequenter in novi testamenti paginis præcipuam synedrii auctoritatem Pontifici maximo delatam vident, ut Judæorum traditiones cum ea narratione consilient, post Assamonæorum tempora inductum aiunt ut Pontifex maximus apud synedrium Præsidis auctoritatem usurparet. Hæc Rabbinorum figmenta licèt in opere *De Concordia* ad exemplum gravium virorum absque ulla nota retulerim, hic tamen, ubi sententiam meam me prompturum profiteor, inter meras magistrorum illorum hallucinationes referre non dubito. Nullus enim ex scriptura sacra locus adduci potest ex quo vel ariolando saltem colligi possit illa *Nasi* præ Pontifice in synedrio auctoritas vel dignitas. Immo verò, si scripturæ veteris quæ in promptu sunt testimonia diligenter expendantur, graviores controversiæ, tum civiles & criminales, tum de ritibus, sacerdotis imperio & decreto judicis in Deuteronomio committuntur, id est, pontificiæ & regiæ auctoritati, quæ in synedrio permixta vigebat. Adeo autem in eo consessu eminebat Pontificis maximi dignitas ut synedrii decreta ab ejus imperio proficisci dicerentur. Quare Josephus, cui perspecta erat veteris Reipublicæ administratio inter cetera Mosis instituta hoc quoque recensuit: *Ne Rex aliquid ardui ageret nisi ex Pontificis atque senatorum sententia.* Itaque non est quòd Nasi ille à Rabbinis in scenam productus, Pontificem maximum loco moveat, cui primus consessus & rerum gerendarum auctoritas à sacra scriptura & à veteribus perpetuò tributa sunt.

Adsciti quoque erant in earum curarum partem Reipublicæ Judaïcæ Principes, qui judicis primùm nomine, deinde verò Regis dignitate imperium administrarunt. Unde legitur in libris Paralipomenon Reges non solùm res civicas domi militiæque procurasse, sed etiam religiones cerimoniasque constituisse, aut restaurasse. David enim octo sacerdotum stationes à Mose constitutas sedecim auxit, ita ut viginti quatuor stationibus sacrificiorum ordo esset distributus. Levitas in classes viginti quatuor idem Rex edicto suo divisit, ut faciliùs ministeria sua sacerdotibus impenderent. Cantorum æditnorumque stationes totidem insti-

tuit. Eadem cura Solomonem incessit, ne ceteros Reges enumerem; qui rerum divinarum curam gessere. Quod ab iis jure regio tentatum fuisse concedo, ne adversarii dissimulatam à me fuisse vim argumenti conquerantur. Enimvero munus illud usurpasse, quòd vatum prærogativa pollerent, (quo recidit passiva respondendi ratio à viris eruditis usurpata) vix mihi persuadeo. Si enim Davidem excipias, & fortè Saülem, ceterorum nemo inter Prophetas recensitus est. Sed Solomo, Josaphat, Ezechias, & Josias, jus & potestatem in res sacras exercuerunt, quòd ea Regibus auctoritas ab ipsis Reipublicæ Judaicæ primordiis concessa esset, ideoque à Mose decretum esset ut eodem unguento delibuti essent, quod è quatuor speciebus aromatum semel ab eo confectum, & vase corneo inclusum, ad unguendos Reges ipsos, Pontifices, Arcam testimonii, ceteramque sacrorum supellectilem per novem sæcula usque ad Josiæ Regis tempus suffecit. Ceterùm non ita mero potestatis regiæ imperio res istas sacras Principes attingebant quin ex synedrii præscripto aliqua ex parte penderent, ut docuit Josephus.

Synedrii vires à Romanis infractæ primùm, dein ab Herode quoque imminutæ, tandem post Archelai Regis relegationem, Judæa in provinciæ formulam redacta, penitùs extinctæ sunt in ea part quæ Reipublicæ administrationem contingebat, quæ in Cæsarem optimo jure translata est; sola quæstionum legis Mosaicæ discussione synedrio Hierosolymitano relicta. In eo positæ erant res Judæorum quando subdola interrogatione pulsatus est Dominus noster an censum liceret pendere Cæsari, id est, utrum ex patriis legibus liceret summum Cæsaris in Judæam imperium hac tributi pensitatione profiteri. Tunc inspecto numismate census apertè respondit, quæ sunt Cæsari reddenda Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Quo divini verbi oraculo non solùm census pensitatio confirmata est, sed generalibus verbis sancitum est summum Cæsaris imperium in Judæam, & secretio duarum potestatum constituta; ita ut nec Pontifici nec magno synedrio jus aliquod residuum fuerit in gravium & criminalium causarum discussione, nec Cæsari in cognitione rerum sacrarum, ut patet ex variis locis novi testamenti. Quare nulla potest in hoc quidem capite institui comparatio inter Synagogam & Ecclesiam: quia quæ apud illam erant permixtæ & confusæ jurisdictiones, apud hanc sunt discretæ & omnino separatæ. Neque sanè de Regibus Christianis bene merentur, ut existimo, qui regiæ dignitatis auctoritatem in Republica Christiana ex institutis Judaïcis metiuntur, cùm apud Reges Judæorum non adeo soluta esset & libera rerum gerendarum potestas quin à magno synedrio in rebus controversis penderet, ipsamque rerum civilium administrationem cum Pontifice & senatu, in controversiis saltem ambiguis Princeps communicaret.

Inspiciendum ergo est absque ullo veteris legis præjudicio an Principibus Christianis post constitutam à Christo potestatum divisionem aliquid liceat circa res sacras & ecclesiasticas. Antiquitatis sententiam abundè expressit synodorum ille Præses Osius Cordubensis, dum Constantium Principem, qui se disceptationibus ecclesiasticis immiscebat, officii sui graviter admonet iis verbis, quæ retulit Athanasius. *Tibi Deus*, inquit, *imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignus oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ, ita & tu cave ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo.* Elegantissimè versantur in hoc argumento Gregorius Nazianzenus orat. XVII. Isidorus Pelusiota lib. III. epist. CCXLIX. Synesius epist. LVII. Chrysostomus homilia XV. ad 2. Cor. Quare certissima est illa regula quam Felix summus Pontifex ex mente antiquorum patrum Principibus sequendam proponit, scilicet illis nihil in causis Dei relictum præter obsequii gloriam in epistola ad Zenonem data. *Certum est*, inquit, *hoc rebus vestris esse salutare ut cum de causis Dei agitur, juxta ipsius constitutum regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non præferre, & sacrosancta per torum præsules discere potiùs quàm docere, Ecclesiæ formam sequi, non huic humanitus sequenda jura præfigere, neque ejus sanctionibus velle dominari cui Deus voluit clementiam tuam piæ devotionis colla submittere; ne dum mensura cælestis dispositionis exceditur, eatur in contumeliam disponentis.* Quibus addi potest famosus ille Gelasii I. locus relatus in Capitularia Caroli & Ludovici ut vicem legis publicæ in Gallia obtineret; quem Gratianus non omisit.

Sed cùm tractatio ista in duo summa genera dividatur, nempe in ea negotia quæ regulam fidei & in ea quæ disciplinam respiciunt, per partes est discutienda. Sanè nullam penes Principes spiritualem auctoritatem esse in confesso est apud omnes, cùm ligandi & solvendi potestatem & pascendarum ovium curam Petro præcipuè & Apostolis ceteris Christus tribuerit & iis quos ipsi hujus ministerii participes facturi essent. In quo nulla Regum mentio: quibus hæc potestas asseri non potest, quæ omnem naturæ ordinem exsuperat, nisi disertissimè illis à Deo collata sit. Christus quidem cùm Ecclesiam suam institueret, Regum dignitatem non læsit, sed eam quoque non auxit. Quare Principes Christiani de rebus fidei controversis leges ferre non possunt; cùm hæc potestas Ecclesiæ tributa sit, cui ut columnæ fidei Christianæ prædicatio secundùm scripturarum & veteris traditionis tenorem innititur. Quod apertissimè professi sunt ipsi Principes, ut in re certissima argumentis congerendis non sit opus. Unde cùm Valentinianus senior interpellatus esset ab Hypatiano Episcoporum orientalium legato pro restauranda fide quam Constantius pessumdederat respondit teste Sozomeno lib. VI. *sibi, qui unus è laicorum numero erat, non licere se ejusmodi negotiis interponere.* Ceterùm quod verbo testatus fuerat rescripto constituit, nempe fidei causas à sacerdoti-

bus esse judicandas. Exceptione hujus legis usus est S. Ambrosius, quando recusabat de fide cum Auxentio disputare in consistorio Principis lib. V. epist. xxxv. *Nec quisquam*, inquit, *contumacem me judicare debet, hoc cùm asseram quod augustæ memoriæ pater tuus non solùm sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit, in causa fidei vel ecclesiastici alicujus ordinis eum judicare debere qui nec munere impar sit nec jure dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt. Hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit judicare.* Idem Ambrosius vehementi oratione sacrilegium istud à mente Principum dispellit: *Ac certè si vel scripturarum seriem divinarum vel vetera tèmpora retractemus, qui est qui abnuat in causa fidei, in causa inquam fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis judicare.* Mox: *Si conferendum de fide, sacerdotum debet esse ista collatio: sicut factum est sub Constantino augustæ memoriæ Principe, qui nullas leges antè præmisit, sed liberum dedit judicium sacerdotibus.* Theodosius junior Candidianum Comitem synodo Ephesinæ interesse jussit, *ea lege & conditione ut cum quæstionibus & controversiis quæ circa fidei dogmata incidunt nihil quicquam commune habeat. Nefas enim est eum qui sanctissimorum Episcoporum catalogo adscriptus non est ecclesiasticis negotiis & consultationibus sese immiscere.*

Quamvis autem de fide nihil decernant Principes, attamen exemplo Constantini magni Conciliis adesse possunt ubi de fide tractatur, quæ communis est æquè laïcis ac clericis. Hoc præ se tulit Marcianus Imperator in oratione sua ad synodum Chalcedonensem act. iv. *Nos enim*, inquit, *ad fidem confirmandam, non ad potentiam aliquam exercendam, exemplo religiosi Principis Constantini synodo interesse voluimus, ne ulterius populi pravis suasionibus separentur.* Quare Patricius Florentius mandato Imperatoris Theodosii synodo Ephesinæ habitæ sub Flaviano contra Eutychem interfuit, quia tractabatur de fide, ut ait disertè Imperator in rescripto. Quæ non sunt accipienda eo sensu quasi de fide tractare Florentio fuerit liberum; sed ut ostendatur cur adversùs regulas, quæ laïcos à Conciliis arcent, licuerit Florentio interesse tractationibus illius synodi. nempe quia de fide agebatur. Sanè cùm legerentur acta istius synodi, & interlocutio Florentii recitaretur his verbis, *Qui non dicit ex duabus naturis & duas naturas, non dicit rectè*, retulit ille se nihil tale interlocutum. nefas enim sibi esse de dogmatibus decernere. Nicolaus I. in epistola ad Michaëlem rationem aperuit cur laici synodis interesse possint, ubi de fide tractatur; nempe *quia fides universalis est, & omnium communis, quæ non solum ad clericos, verùm etiam ad laicos, & ad omnes omnino pertinet Christianos.* Unde Synodus VIII. can. XII. hærens vestigiis Nicolai fatetur Principibus liberum synodis Oecumenicis interesse, quando de fide agitur, quamvis illos à ceteris Conciliis arceat & ab ipsa fidei definitione, quam à Principibus omnino alienam esse diximus.

Si agatur de disciplina canonica, ejus cognitio synodis debetur, non autem magistratibus, vel etiam ipsis Principibus. Unde Athanasius Concilium Tyrium graviter exagitat ex eo capite quod universæ Ecclesiæ erat notissimum, scilicet in judicia ecclesiastica nihil Imperatori licere. *Si istud judicium Episcoporum*, inquit, *quid commune cum eo habet Imperator?* Hæc est sententia ejus rescripti à Valentiniano editi, cujus verba superiùs ex Ambrosio retulimus, in causa fidei vel *ecclesiastici ordinis* judicium competere sacerdotibus, id est, in fidei & disciplinæ negotiis. Causæ enim ecclesiastici ordinis ad eas quæstiones pertinent quæ canonicæ dicuntur, ut constat ex Hincmaro, qui locum Leonis I. ubi eadem verba usurpantur egregiè interpretatus est in opusculo quinquaginta quinque capitum capite decimo. Hæ sunt ecclesiasticæ consultationes à quarum cognitione laïcos submovit Theodosius II. in epistola ad synodum Ephesinam superius laudata. Sententia ista quam tuemur in Concilio Chalcedonensi explicata est à Cecropio uno è tribus Episcopis missis ad vocandum Dioscorum Episcopum Alexandrinum, qui judicio synodi stare nolebat nisi cognitioni interessent judices à Principe delegati. Inanem verò hominis spem his verbis repulit Cecropius: *Quando canonicæ quæstiones examinantur, neque judices neque alios laicos interesse oportet.* Quod ipse quoque Justinianus disertè fatetur Novella lxxxiii. Et Basilius Imperator in allocutione ad Octavam synodum act. x. *Laico cuicunque*, inquit, *nulla ratione de ecclesiasticis causis disputandi fas esse dico.* Quibus præiverat Marcianus Imperator, qui exemplo suo docuit quid sequi debeant in posterum Principes, quando clericorum & monachorum disciplina constituenda est. Etenim cùm monachorum erga Episcopos cultum & obedientiam, monasteriorum cum consensu Episcopi ædificationem, clericorum à secularibus negotiis secessionem, & in sibi assignatis Ecclesiis assiduam & sedulam administrationem Marcianus constitui vellet, quia planè hæc capita ecclesiasticos ordines attingunt, à quibus publicam auctoritatem Valentinianus senior submoverat, de his noluit legem ferre, sed satius esse putavit ut synodi decreto statuerentur. Protulit hæc capita Marcianus, quæ relecta publicè à Berociniano, in canones Concilii iisdem verbis relata sunt, act. vi. *Divinissimus & piissimus Dominus noster ad sanctam synodum dixit: Quædam capitula sunt quæ ad honorem vestræ reverentiæ vobis servavimus, decorum esse judicantes à vobis hæc regulariter potiùs formari per synodum quàm nostra lege sanciri.* Hinc est quòd de ritibus, cerimoniis, sacramentis, cleri functione, conditionibus, censura, & disciplina canones à Conciliis, & decreta à Pontificibus Romanis, tanquam de materia sibi subjecta frequentissimè edantur, & vix ulla proferri possit constitutio veterum Principum quæ hac de re lata fuerit ex mero potestatis secularis imperio.

Secutas quidem hac in parte leges publicas videmus, sed non antecessisse, juxta mentem Justiniani, qui Novella LXXXIII. ait ipsas leges post canones & ad illos fovendos edi. Quod discrimen si accuratè expendissent neoterici quidam, non adeo se absurdis opinionibus implicuissent, quibus auctoritatem Principum ultra limites à Deo præscriptos porrigunt.

Apol. 2.

Sanè etsi leges ecclesiasticis & spiritualibus rebus indicere non contineatur intra fines regiæ potestatis, attamen canonicas constitutiones suis etiam legibus tueri ex officio Principes tenentur, ut docet Augustinus ep. L. CLXIV. CLXVI. & alibi unde Sixtus in epistola ad Joannem Antiochenum ait eleganter cælestem Regem fœderatos habere Reges terrarum. Leo I. epist. LXXX. ad Leonem Imperatorem in eam sententiam. *Debes incunctanter advertere*, inquit, *regiam potestatem tibi non solùm ad mundi regimen, sed etiam maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam, ut ausus nefarios comprimendo, & quæ bene sunt statuta defendas, & veram pacem iis quæ sunt turbata restituas*, Alibi idem Pontifex profitetur (nempe epist. XXXIII.) *res humanas aliter tutas esse non posse nisi quæ ad divinam confessionem pertinent & regia sacerdotalis defendat auctoritas.* Hinc factum ut singula quæque Concilia œcumenica decretis imperatoriis confirmata sint, ad tuendam canonum executionem publicam, & compescendos auctoritate Principis quando opus erit, eos qui rebus semel decisis se contumaces exhibuerint.

Sed quo proposito leges illæ de confirmandis Conciliorum decretis ab Imperatoribus ferrentur, Facundus Hermianensis in Africa Episcopus accuratè expressit. Florebat sub Justiniano, à quo trium capitulorum causam discuti ægerrimè ferebat; ideoque multis verbis Principum audaciam exagitat qui canonicas quæstiones ad suum judicium revocare tentant, eosque ad exemplum Marciani Principis provocat, de quo hæc sunt ejus verba lib. XII. cap. III. *Sciens igitur ille modestissimus Princeps Oziæ Regi non impune cessisse quia sacrificare præsumpsit, quod licitum est singulo cuique etiam secundi ordinis sacerdoti, multò magis impune cedere non posse cognovit vel quæ jam de fide Christiana rite fuerant constituta discutere; quod nullatenus licet, vel novos constituere canones, quod nonnisi multis & in unum congregatis primi ordinis sacerdotibus licet. Ob hoc itaque vir temperans, & suo contentus officio, ecclesiasticorum canonum executor esse voluit, non conditor, non exactor.* Hic est certus limes quem regiæ auctoritati in his negotiis præfigere oportet; ne inconsultò trahamur ad eam adulationem, qua principibus suis totius ecclesiasticæ disciplinæ summam Græci deferebant, ut patet ex verbis Demetrii Bulgariæ Archiepiscopi ad Cabasilam. *Imperator*, inquit, *ut communis Ecclesiarum Epistimonarcha existens & dictus, synodalibus præest decretis, & robur tribuit, ecclesiasticos ordines componit, & legem dat vitæ politiæque eorum qui altari serviunt, hoc ampliùs, & judiciis Episcoporum & clericorum, & vacantium Ecclesiarum electionibus.* Quæ verba petita ex libro V. Juris Græco-Romani ideo retuli ut pateat quantum infima illa ætate abesset Græculorum servitus à constantia veterum. Quamvis, ut verum fatear, non omnes ea tempestate orientis Episcopi in libertatis ecclesiasticæ perniciem conspirarent. Extat enim in Regis Christianissimi bibliotheca manuscriptus liber temporibus Palæologorum publicatus, quo provinciarum aliquot Episcopi graviter expostulant de retractato ab Imperatore judicio synodali, quo Patriarcha Constantinopolitanus, quia erat *trisepiscopos*, quod vitium olim objectum Gregorio Nazianzeno, dignitate sua dejectus fuerat. Constanter aiunt *Epistimonarchiæ* potestatem ad quæstiones canonicas dirimendas non porrigi, permissumque Principibus canonum præsidium, non autem dominium. Unde pragmatici quoque nostri id colligent, frustra ab iis ambitiosa Demetrii verba in testimonium adduci, cùm à Græcis quoque destitutam videant extraordinariæ illius auctoritatis propugnationem. Retulissem Græcis verbis elegantissimum illud testimonium, quemadmodum & ceteros quos protuli locos, nisi carerent Græcis characteribus civitatis istius typographi.

Tuitio autem illa, quam Principes canonibus impertiuntur *ut tutores & vindices vetustatis*, quemadmodum loquitur Justinianus alicubi, canonum sententiam aliquo pacto egredi non debet. Alioqui irritum est & inane quodcunque Principis edictum adversus canones in rebus ecclesiasticis latum. Hæc est libera illa vox synodi Chalcedonensis, in quam patres à judicibus interpellati simul omnes eruperunt: *Contra regulas pragmaticum nihil valebit. Regulæ patrum teneant.* Quod synodi decretum Marcianus edicto suo firmavit anno CDLIV. in l. *Privilegia.* C. de sacros. Eccl. *Omnes pragmaticas sanctiones quæ contra canones ecclesiasticos interventu gratiæ & ambitionis elicitæ sunt robore suo & firmitate vacuatas cessare præcipimus.* Ita ut sententia ista in dubium adduci non possit in quam Principum æquè ac synodorum vota conspirant, nempe soli ecclesiasticæ jurisdictioni subditas esse tum fidei tum disciplinæ ecclesiasticæ controversias; ad Principum officium id unum pertinere, ut legibus suis canonum & decretorum pontificiorum executionem tueantur & foveant, ea conditione, ut si quid adversum canonibus decretis constituerint, nullum sortiatur effectum.

Harum regularum adeo constans est atque certa definitio ut regii Consistorii in Gallia proceres pragmaticorum cavillationibus se circumscribi non patiantur; atque adeo, si quando à regiis magistratibus aliquid à constitutionibus ecclesiasticis alienum tentatum fuerit, cura & sollicitudine viri Superillustris PETRI SEGUIERII FRANCIÆ CANCELLARII pro sua erga Ecclesiam & Regem fide, proque ea, qua pollet, divina ingenii vi & solertia, eruditionis præstantia, atque rerum usu, regii Consistorii decreto in integrum restituatur. Sanè dissimulandum non est in variis causarum figuris cognitionem adversùs clericos à regiis magistratibus suscipi, lites de possessione beneficiorum & jurium ecclesiasticorum motas ab iisdem dirimi, & alia quædam non nulla in foro disceptari, quæ jure communi ad jurisdictionem ecclesiasticam pertinent. Sed eam potestatem usurpant, tum ex privilegio atque ex indulgentia sedis apostolicæ, tum ex pactis cum eadem sede initis; quam alioqui, quatenus decretis & canonibus esset contraria, sine dubio abjicerent.

Sed istam nobilem controversiam ceterasque hujus generis, in quibus inspiciendis me

versari oportet, diligentiùs & cum otio tractabo quando per regiam majestatem licebit soluto à severioribus ordinandæ Cataloniæ curis, quibus ex ejus mandatis adstringor, ab hac provincia discedere. Interim à pristino colendæ Romanæ Ecclesiæ studio non destiti, publicata elegante illa Vigilii summi Pontificis epistola decretali hactenus inedita, imò verò etiam incognita, pro confirmatione quintæ Synodi, de qua tantopere eruditi laborabant. Eam verò epistolam non solùm ex arcanis bibliothecæ regiæ penetralibus erutam in lucem edidi; sed dissertatione quoque satis accurata, & illius epistolæ fidem ex vetustissimo codice Græco descriptæ & Vigilii institutum in perplexà trium capitulorum disputatione asserui; incautamque eminentissimi Cardinalis Baronii narrationem, quæ Romanæ Ecclesiæ potestatem pessumdabat, ex genuino actorum quintæ synodi sensu dispunxi; gratiam à piis tanti viri manibus consecuturus ob pietatem, ejus exemplo, à me omnium fidelium matri hac in parte studiosè exhibitam. Sanè explicari non potest quantum hujus epistolæ publicatio profuerit ad firmandam apostolicæ sedis auctoritatem erga Concilia generalia, quæ apud Gallicanos academiarum magistros majorum suorum decretis inhærentes valde nutabat.

Accessit altera quoque à me confecta lucubratio *De primatu Lugdunensi & ceteris Ecclesiæ primatibus*: in qua novis ex mera antiquitate petitis observationibus passim Romani Pontificis dignitas amplificatur, ejusque in Metropolitanos per occidentem & orientem, explicatis Concilii Chalcedonensis canonibus nondum, ut puto, intellectis, antiquissima primi judicii cognitio demonstratur. Ut autem perpetuum esset meæ erga sedem apostolicam observantiæ monumentum, duas illas quas retuli dissertationes in elegantissimum Conciliorum corpus, quod è typographia regia Parisiis nuper prodiit in lucem, excudi curavi; adornatis quoque specialibus singularum exercitationum editionibus, ut earum lectio antiquitatis ecclesiasticæ studiosis faciliùs pateret, neminemque lateret omnia mea consilia ad reverentiam parenti & magistræ omnium Romanæ Ecclesiæ exhibendam destinari: cujus cognitioni supremoque judicio, ut dixi, atque Innocentii X. Beatitudini, qui hodie divini numinis auspiciis Ecclesiæ unitatem regit, quascunque publicavi lucubrationes devotissimè submitto.

BARCINONE XIX. MARTII MDCXLVI.

SCHEDULA
ILLUSTRISSIMI VIRI
PORRECTA ROMANIS,
EDITA BARCINONE ANNO MDCXLVI.

ETRUS DE MARCA ordinarius in sacro Regis Christianissimi Consistorio Consiliarius, in supremo Navarræ Parlamento Præses, ad episcopatum Consoranensem nominatus fuit à Rege immortalis memoriæ Ludovico XIII. die XXVIII. Decembris MDCXLII.

Superiori *tunc* anno publicaverat librum *De Concordia Sacerdotii & Imperii*: de quo controversia mota fuit Romæ, ac si libertati ecclesiasticæ in quibusdam capitibus adversaretur.

Post nominationem suam eminentissimi Cardinalis Barberini auctoritatem interpellavit, ut ejus ope sibi episcopatus à summo Pontifice conferretur. In quo operam suam eminentissimus Cardinalis spopondit, dummodo ratione aliqua offensæ quorundam ex libri illius editione contractæ Marca satisfaceret. Rescripsit ille juxta eminentiæ suæ sententiam. Interim Episcopus Marinoneus, vir in curia Romana magni nominis, ad discutiendum librum delegatus, retulit scripto nihil in eo contineri quod esset nota inurendum, imò verò lucubrationi illi episcopatum deberi.

Hac relatione facta, postulavit eminentissimus Cardinalis à P. de Marca ut sententiam suam de cura Principum in rebus ecclesiasticis liquidò promeret, eosque legibus Ecclesiæ subdi, non præesse, in iis rebus doceret. Quod ille abundè impleverat. Sed fato interrepti felicis memoriæ Urbani VIII. obitus negotii istius lineam interrupit.

INNOCENTIO

INNOCENTIO X. in pontificatum evecto, eminentissimus Cardinalis Bichi de nominatione illa egit in sacro consistorio die x. Decembris MDCXLIV. Sed suggerente Illustrissimo & Reverendissimo Assessore S. Officii querelam factam adversùs librum *De Concordia*, sua sanctitas libri discussionem commisit eminentissimis Cardinalibus Spadæ, Barberino, Pancirolo, & Rapaciolo. Relatio negotii Cardinali Barberino mandata, qui illo penè momento quo de libro acturus erat in congregatione Cardinalium delegatorum in Galliam se contulit.

Enimvero quoniam libri nova discussio negotium istud protractura erat in diuturnum tempus, ut omnem scrupulum amoveret ab animis judicum delegatorum, *libellum* Barcinone Marca publicavit, quo editionis suæ consilium explicat, quod in colenda & augenda Ecclesiæ Romanæ dignitate præcipuè versatur. Deinde opus integrum ejusdem Ecclesiæ & Innocentii X. summi Pontificis censuræ submittit, & Principes custodes canonum esse docet, non autem auctores. Quidquid verò præter canonum & decretalium mentem in Gallia circa res ecclesiasticas agitur, id fieri ex privilegiis apostolicis, non autem mero jure regio, ut quidam autumabant Marcæ persuasum esse. Hunc libellum eo proposito typis mandari curavit ut publica esset doctrinæ quam in hac parte sequitur professio; ita ut si quem dissertationum ejus editio læserat, hujus libelli editione curaretur.

Iis qui apertas hæreses scriptis suis inspergunt venia datur dummodo se summi Pontificis censuræ submittant. Imò verò & hæreticis post publicam sacrilegæ impietatis professionem resipiscentibus indultos in Gallia episcopatus fuisse notissimum est. Quid ergo est quod non expectare debeat P. de Marca à summi Pontificis clementia, cùm non solùm Romanæ Ecclesiæ auctoritatem libro illo priore amplificaverit, sed etiam *libello* nupero Reges à rebus ecclesiasticis regendis disertè arcuerit, & in omnem eventum, quicquid peccavit in libri editione censuræ Pontificis Maximi subjiciat.

Nihil ampliùs ex jure Decretalium ab hæreticis redeuntibus ad fidem catholicam exigitur quàm ut suæ perseverantiæ fidejussores præstent. Quam juris severitatem implet in hac causa. Profert enim attestationem quatuor Archiepiscoporum & octo Episcoporum Ecclesiæ Gallicanæ, qui constantiæ & pietatis ejus erga Ecclesiam illiusque jurisdictionem se sponsores Marcæ perhibent, aiuntque habendam esse rationem ejus temporis quo librum edidit, quia tunc Præsidis munere fungebatur; atque addunt nullum à suæ professionis hominibus editum fuisse tractatum qui tantopere Ecclesiæ juribus faverit.

Quod reliquum est, expectat ut eminentissimi Cardinales delegati tandem aliquando cognitionem ea de re instituant, Ecclesiæ vacanti & viri clarissimi famæ prospiciant, imò verò Ecclesiæ dignitati, utpote quæ cum illius fama aliquo pacto conjuncta sit; præsertim cùm de ea, quemadmodum & de vita ipsa, aliquoties periclitatus fuerit, cùm adversùs sectarios de fide disceptaret, & edicti regii in Benearno pro catholicæ religionis tuitione lati executionem, juxta munus sibi à Rege impositum, olim urgeret.

ILLUSTRISSIMI VIRI

PETRI DE MARCA

EPISTOLÆ DUÆ

EDITÆ ANNO. MDCLXIX.

Eminentissimo & Reverendissimo Cardinali Francisco Barberino.

Minentissime Cardinalis,

Binis literis ad me datis benignam tuæ in me benevolentiæ propensionem expertus, qua ratione debitas tanto beneficio gratias rependere possim vix dispicio, eò maximè quòd eminentiæ tuæ studium per spatium longioris temporis in difficillimo negotio promerendi mei causa conflictetur. A sedecim mensibus, an mihi conferenda sit episcopatus dignitas, Romæ controvertitur, ex eo solùm capite quòd liber à me editus *De Concordia Sacerdotii & Imperii* publica censura notatus sit, ac si jurisdictioni ecclesiasticæ esset iniquior, ac proinde alienum videatur à dignitate sedis apostolicæ eum pontificio muneri præficere qui de auctoritate ecclesiastica sit malè meritus, nisi novis officiis prioris culpæ veniam provocet. In eam sententiam conceptæ erant eminentiæ tuæ literæ menso Aprilis anni superioris ad eminentissimum Cardinalem Grimaldum Nuntium apostolicum scriptæ: quibus tamen copia mihi fiebat qua vellem ratione huic difficulrati occurrerem. Arripui hanc occasionem testandi mei erga eminentiam tuam obsequii prolixiori epistola ad te scripta, qua instituti mei in eo conscribendo libro rationes exposui, simulque docui præcipuas regulas, numero quatuordecim, quas ad tuendas Ecclesiæ Gallicanæ libertates pragmatici in foro usurpare solent, à me sedulò proscriptas fuisse, ut sedi apostolicæ contumeliosas, & contrarias definitiones novis & illustribus argumentis propugnatas; ita ut grati animi potiùs quàm commotioris significatione excipiendus mihi viderer. Præterea verò disertis verbis quæcunque de controversiis illis canonicis scripseram summo sedis apostolicæ judicio commisi, ex solenni formula, qua sola etiam hæreseos labes libris publicatis inspersa dilui solet. Placuit eminentiæ tuæ devoti Ecclesiæ filii professio. Attamen ne qua mihi suspicio superesset sine causæ cognitione librum damnatum fuisse, Notas ab eruditissimo viro in eum librum accuratè scriptas ad me transmisisti; quibus tria vel quatuor capita indicabantur, in quibus dignitati sedis apostolicæ videbar injuriosus, licèt, quemadmodum vir eruditus præfabatur, tantum esset operis artificium ut quamvis noceret, vix patere posset qua ex parte. Respondi Notis illis copiosè, & ostendi me rantum absuisse à sede apostolica minùs colenda ut etiam in capitibus adnotatis ejus dignitarem maximopere foverim. Non dubitabam quin petitionis meæ randem rario aliqua haberetur, cùm successit eminentiæ tuæ mandatum, quo Blondelli ante omnia refutandi onus mihi injectum est. Non deprecatus sum laborem; quin potiùs illum ultro amplexus sum, & futuri operis veluti pignus quoddam, recens à me editam *De Primatibus* dissertationem tibi tradendam curavi; id unum enixè petens, ne per unum & alterum annum confutando Blondello insumendum negotium meum distraheretur. Benignè postulationem meam excepit eminentia rua, & lireris Februario mense ad me datis studiosam mei operam pollicita est. Has secutæ sunt literæ ad me quoque datæ IV. Idus Martias, quibus, ex consilio graviorum virorum, ad priorem culpam diluendam damnor, duplici modo demonstrato quo huic officio satisfacere possim. Primum sic adignant,

Priorem illam epistolam non edidimus, quia iisdem ferme verbis concepta est quibus supra vidimus conceptam esse Lituram Censuræ Romanæ & Libellum.

Intellige Responsionem ad Notas Holstenii, quæ suprà edita est pag. 15.

ut ſcripto ſententiam meam in quæſtionibus juris à me conſultò prætermiſſis exponam, *& tutius æquiuſque eſſe oſtendam* (hæc ſunt epiſtolæ verba petita ex epiſtola Felicis), *ubi de cauſis Dei & Eccleſia agitur, ut Principes voluntatem ſacerdotibus Chriſti ſtudeant ſubdere, non præferre, Eccleſiæ formam ſequi, non huic humanitus ſequenda jura præfigere, neque ejus ſanctionibus velle dominari, cui Deus voluit ipſos pia devotionis colla ſubmittere.* Alterum benemerendi argumentum in refellendo Blondello conſtituunt, ita tamen *ut ſatis ſit ad optimi Pontificis gratiam promerendam ſi aliquo inchoati operis ſpecimine paginas editas quantocyus tranſmiſerim, ex quibus appareat primi illius operis hallucinationes non tam meo commiſſas fuiſſe arbitrio quàm importuno alienæ ambitionis imperio expreſſas.* Primum ſatisfaciendi modum penitùs amplector, exarata hac de re epiſtola, quam ad te ſcribo, petito ejus dandæ colore ex adminiſtratione Cataloniæ mihi nuper à Rege Chriſtianiſſimo collata. Quare cùm bona fide exſolvam quod à me nunc exigitur, nihil cauſæ ſupereſſe video cur velut ex compacto votorum meorum compos fieri quantocyus non poſſim; præcipuè ſi graves illi & eruditi viri publicatam à me Vigilii epiſtolam unà cum mea diſſertatione contemplentur, quæ labantem in academia Pariſienſi pontificiam auctoritatem erga Concilia generalia ſulcivit inſpiciantque poſtremam à me editam *De Primatibus* diſſertationem ubi novis argumentis ex mera antiquitate petitis eadem ſedis apoſtolicæ auctoritas illuſtratur. Qui duo tractatus cùm in lucem prodierint poſt latam cenſuram, ſatis benignam præbent, eminentiæ tuæ cauſam ad partes meas tuo præſidio fovendas abſque ulla dignitatis eccleſiaſticæ læſione; adjecta præſertim nova de jure Principum in rebus eccleſiaſticis diſſertatione, quæ epiſtola altera continetur, quam huic adjungo. Alterum ſcribendi modum, niſi ſum immodeſtus, planè mihi repudiandum duco. Dura enim alienaque ab ingenuo viro ac proinde impoſſibilis conditio mihi imponitur; ſcilicet ut Blondelli confutationi proludens apertè profitear vel ſaltem ſuſpicioſo dicendi genere ſignificem mihi vim illatam ut veritati fucum facerem. Atqui à ſervitute abſum tantopere ut eo ipſo libro novi patriarchatus inſtituendi ſpem omnem ademerim, de quo rumor erat principes viros ſeriò cogitaſſe noſtramque adhibitam operam ut ejus dignitatis novæ fundamenta jacerentur. Mitto quòd à majeſtate Regis Chriſtianiſſimi ad ordinandam provinciam Cataloniæ miſſo neque otium ſuppetit, neque libri ſunt ad manum, quibus inſtructum eſſe oportet eum qui de Blondello refellendo vel tantillum cogitet. Quare ab eminentia tua ſummopere efflagito ut quantocyus meæ petitionis rationem haberi curet; ne tantis dilationibus pudor meus oneretur, quæ graviores eſſe ſolent ipſa repulſa, quæ uno ſaltem ictu hominem conficit.

Eminentiæ tuæ

Barcinone die xv. Maii anno MDCXLIV.

Addictiſſimus & devotiſſimus
MARCA Epiſcopus Conſeranenſis nominatus.

BEATISSIMO PATRI INNOCENTIO X. PONTIFICI MAXIMO.

BEATISSIME PATER,

Dubitaſſem profectò ſupplicibus hiſce litteris apoſtolicam purpuram adorare, niſi mecum reputaſſem ideo dignitatem ſanctitatis veſtræ ad faſtigium orbis evectam ut conſpicua omnibus eſſet ejus ſingularis clementia, quæ univerſos ad ſui aditum humaniſſimè invitat. Accedo itaque Chriſti famulus ad patrem, ovis ad paſtorem, & quod præſens ipſe officii genus explere cuperem, beatitudinis veſtræ pedibus advolutus hac charta devotionis meæ interprete quàm demiſsè fieri poteſt exolvo. Non ſolùm in Eccleſiæ univerſalis apice conſtitutum, ut cuſtodem & rectorem unitatis veneror; ſed præterea eximias animi dotes, partam per indefeſſos ad Eccleſiæ incrementum ſuſceptos labores illuſtrem famam ſplendoremque nominis in Innocentio X. unus inter ceteros laudum ejus præcones ſanctiſſimè colo. Imò verò illud quoque ſincerè profiteor, me neſcio quibus pietatis illecebris ad venerationem Innocentii nominis benigna propenſione trahi. A primo ejus nominis ſummo

Pontifice præcipuorum disciplinæ veteris capitum cognitioni intimè admotus, tanti muneris vicem variis observationibus meis ad magistri explicationem adhibitis rependere curavi. Illius autem, quemadmodum & Innocentii II. III. & IV. juris divini ac humani regendæque Reipublicæ callentissimorum Pontificum laboribus & assiduis pro fidei & disciplinæ custodia curis quantum debeat orbis Christianus ab illis edita decreta & annalium monumenta testantur. Quæ omnia ut me illorum observantiæ jampridem addixerunt, ita in uno Innocentio X. decessorum suorum hujus nominis Pontificum virtutes, quas in unum veluti corpus ad invicem compactas solus complectitur, continuatis reverentiæ meæ studiis deinceps venerari pergam. Quod ut feliciùs exequi pergam, in partem sollicitudinis adsciscì & episcopatui Consoranensi, ad quem regia nominatione designatus sum, à sanctitate vestra admoveri omnibus votis expeto. Non opes, quæ mihi abundè ex patrimonio meo suppetunt, nec decus, quod, ut fuerunt tempora, ex toga mihi potius est quàm futurum sit ex infula, nec desidiam, à qua semper aversus fui, sed opus ex Apostoli monito flagrantissimè desidero, sperans fore ut hoc meum studium in Ecclesiæ amplificationem cedere possit. Editus ex mandato regio à me tunc curiæ Parlamenti Præside dissertationum *De Concordia Sacerdotii & Imperii* tomus primus, ac si minùs ecclesiasticæ libertati faveret, petitionem meam hucusque retardavit. Fateor eo in libro Principis partes pro muneris mei ratione fovisse Præsidemque potiùs implevisse quàm Episcopum. Enimvero illud asserere fas est, eo in opere me, licèt nondum sacerdotem, tamen pro sacerdotali gessisse, ut loquar cum Sidonio, & regulas quamplurimas, quæ in Galliarum tribunalibus calent, sedi apostolicæ contumeliosas, contrariis definitionibus profligasse. Sed nullas mihi ex eo gratias haberi velim, quemadmodum nec ex iis quæ plerunque incurri vitæ periculis in tuendis, exemplo majorum meorum, Romanæ Ecclesiæ adversùs hæreticos privilegiis. A sola sanctitatis vestræ benignitate, illis fortasse pietatis erga Ecclesiam meæ testimoniis provocata, ornandi mei consilium expecto. Et ne libri publicati invidia desideriis meis obesset, libello altero Barcicone edito, quem huic chartæ adjunxi, hallucinationes meas deprecatus sum, opus censuræ beatitudinis vestræ submisi, quam prona mente amplexurum voveo, & assertorem vindicemque libertatis ecclesiasticæ futurum. quod mecum quatuor Archiepiscopi & octo Galliarum celebratissimi nominis Episcopi sanctitati vestræ spondent. Quare supplex iterum beatitudinem vestram enixè rogo ut canitiem meam à repulsæ injuria &, quæ generosis animis acerbior esse solet, dilationum contumelia vindicet, & ad Episcoporum cathedram è subselliis magistratuum devotissimum sui oratorem traducat: qui & in mystica nominum recitatione, tanti beneficii memor, & in tomorum qui publicandi supersunt editione non ingratum aget. Deus incolumem servet beatitudinem vestram, cujus pedes humillimè deosculatur.

Barcinone XXVI. Septembris MDCXLVI.

Addictissimus & obsequentissimus
ejus famulus
MARCA Episcopus
Consoranensis nominatus.

DE CONCORDIA

DE CONCORDIA
SACERDOTII ET IMPERII

Seu de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ

Dissertationum liber primus.

CAPUT PRIMUM.

Synopsis.

I. Ex editione voluminum De libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ *calumnia schismatis impacta est Gallis famoso quodam libello, & libertates contumelia affecta. Inde nata occasio harum dissertationum.*

II. Refellitur calumnia ex iis quæ gesta sunt post eorum voluminum editionem: quæ damnata sacri Consistorii decreto & Episcoporum sententia, libertatibus illæsis.

III. Qui libertates illas religiosè expendit, viam schismatibus præcludit, non recludit. Frequentiores contentiones ob invasam jurisdictionem, unde bella & schismata.

IV. Schisma Græcorum originem trahit ex usurpatione Diœceseon. Leo Isaurus ob imagines damnatas excommunicatus Illyrici Diœcesim à Romana Ecclesia avulsam Constantinopolitanæ tribuit.

V. Hadrianus I. hanc frustra repetit in septima synodo. Minatur excommunicationem. Nicolaus petitione excidit, & à Bulgarica Diœcesi depulsus est.

VI. Ignatius, pulso Photio, restitutus ope Hadriani II. Bulgariam sibi addici curavit in octava synodo. Hadrianus minas excommunicationis intentat. Photius, post obitum Ignatii recepta sede, Joannis VIII. consensum extorsit, ea lege, ut Bulgaria restitueretur. Joannis spe artibus Græcorum elusa, Photius est anathemati antiquo redditus. Inde schisma, quod auctum est per controversias dogmatum.

VII. Dissidium Gregorii VII. & Henrici ob jura investiturarum & libertatem Ecclesiæ.

VIII. Ex eadem libertate læsa fluxit schisma Friderici I. Hadriani IV. & Alexandri III.

IX. Et dissensio Friderici II. Gregoriique noni. Schisma quoque Ludovici Bavari.

X. Galli pacem cum Ecclesia & jura sua retinuerunt, à dissidio quandoque non alieni, si juribus suis minuti fuissent, ex Ivone.

XI. Bonifacii VIII. & Philippi pulcri dissidium ob jurisdictionem.

XII. Laudandi qui laborant in constituendis utriusque potestatis finibus ex mutua possessione.

PRODIIT nuper è tenebris inauspicatus libellus, quo famam sibi comparare scelestissimè conatur insanus scriptor, id præcipuè curans ut regni Gallici dignitate verbis atrocibus violata, hanc etiam nefandi schismatis labem inurat Ecclesiæ Gallicanæ, tanquam in eo sit ut propediem erumpente dissidio, novus Patriarcha velut caput inlititium jam lacero corpori & detruncato imponatur. Hujus facinoris calumniam vir clarissimus & nominis æquè ac eruditionis celebritate conspicuus Isaacius Habertus elegantissima & fortissima oratione dispulit. Enimvero quia perfidus ille artifex imaginarii schismatis, inter cetera deploratæ causæ argumenta, malè conceptam opinionem veluti tibicine quodam fulcire videtur editione duorum voluminum quæ sub libertatum Ecclesiæ Gallicanæ titulo prostant, eoque nomine in invidiam omnes regni ordines trahere nititur, ac si eo proposito publicatum esset illud opus ut sacrosanctæ sedis apostolicæ auctoritas veluti ludibrio quodam traduceretur, Episcoporum jura profligarentur, & his ar-

b. Habertus Ecclesiæ Paris. Theologus, postea Episcopus Vabrensis in Ruthenis.

tibus omnium animi ad meditatum dissidium provocarentur, necesse est ut in isto etiam capite calumnia illa studiosè proteratur; quò & calumniatoris supinitas in affingendo crimine pateat, & libertas Ecclesiæ Gallicanæ asseratur, quæ veluti per insidias hoc dicendi genere contra fas omne impudentissimè petitur. Cùm autem sacra quoque imperii Gallici jura & fori quotidianam trituram hæc quæstio complectatur, in eam sagaci cura incumbendum est; & deinde sollicitè perspiciendum an volumina illa debitam sedi apostolicæ pietatem lædant, an verò operis illius à viro pacis & tranquillitatis publicæ studiosissimo compositi suggillatio impostoris illius Pseudo-Galli audaciæ sit adscribenda. Tantum onus sicut ultro suscipere temerarium forer, ita impositum detrectare religiosum, ei potissimum cujus omnis in obsequio virtus sita est; maximè verò cùm ea sit Ecclesiæ Gallicanæ causa quæ nullis adjumentis egeat, & rationibus probè subductis, paria semper cum æquitate faciat. Fiducia igitur juris atque imperio fretus provinciam mihi demandatam suscipio, sperans neque me apud æquos bonosque gratiam desideraturum, neque causæ obfuturam tenuitatem ingenii mei.

II. Poterat sanè hoc argumento hariolus noster supersedere, nisi eum animi ægri impotentia in calumnias præcipitem daret. Nullum namque ab horum voluminum editione discrimen in Ecclesiam derivari poterat; cùm & auctoritate publica destituerentur, & Nuntii Pontificij querelis hac de re apud Regem delatis optimè cautum esset. Titulus ille libertatum Ecclesiæ Gallicanæ Pontificis Apocrisiarium omnia etiam tuta timentem commovit, suspicantem scilicet aliqua nova dogmata in detrimentum apostolicæ sedis his libris procudi. Auxit metum importunè aliquibus locis ingesta tomo primo aliquot impiarum sententiarum mentio, nempe, *Nihil juris in Gallicanas Ecclesias Romano Pontifici sex primis seculis competivisse. Clodovei temporibus Regem summum in terris & primum à Christo caput Ecclesiæ Gallicanæ fuisse, non autem Papam. Non licere Papæ extra diœcesim suam excommunicationes ferre.* & ejus generis alia. Eximia illa quæ in Gallia semper viguit ad summum Pontificem colendum propensio, & impensa eminentissimi Cardinalis Ducis Richelii cura ad retinendam regni & Ecclesiæ pacem, sanctioris Consistorii decretum statim provocavit, quo librorum istorum commercio est interdictum. Quod non ita interpretari oportet ac si libertates Ecclesiæ Gallicanæ Regis decreto profligatæ essent. Tot enim illi tantique labores quos ad socios juvandos, ad fines regni tuendos proferendosque Rex Christianissimus impendit, id suspicari neminem patiuntur ut pro desertore eorum jurium habeatur quæ ab invictissimis Regibus Clodoveo & Carolo Magno & à sanctissimo & immortalis memoriæ Rege Ludovico IX. sub libertatis Ecclesiæ Gallicanæ nomine Coronæ regiæ asserta sunt. Eo consilio tantùm interdictio decreta est ut omnibus constaret justus Nuntii petitionibus locum esse, & alienas à Gallorum sententia & moribus opiniones apud nos non foveri. Ejusdem eminentissimi Cardinalis opera cogitur Episcoporum qui erant in comitatu cœtus satis frequens: qui profanas vocum novitates exosi, diris otum opus extemplo devoverunt, non scrupulosa inquisitione solertiam, sed celeritate studium suum probare satagentes. Quod tamen per temporis angustias non licebat, in gravissimos aliquot Theologos discutiendi operis laborem refuderunt: qui mandata potestate, & quasi vicaria, distringendarum impiarum sententiarum & publicè, si quæ inter legendum inciderent, proscribendarum munere defungerentur. Ex ordine rei gestæ satis se prodit impacta calumnia, ita ut legis Remmiæ reum pœnæ subducere nullo rhetorum colore fas sit. Scilicet ex eorum voluminum editione schisma timendum erat, quorum corpus auctoritate publica proscriptum est, eo solum prætextu, ut dixi, quòd cruda quædam & minùs decocta verba quibusdam scriptoribus abhinc quinquaginta annis exciderant, cùm labentibus patriæ rebus, & regno in partes scisso, Principis caput colore pietatis quæsito petebatur.

III. Sed nolo in ea hærere responsione, quæ argumenti imbecillitatem prodit & mentem aversam impostoris. Majus aliquid moliendum est. Docendum nempe, editione illorum voluminum, quibus libertates Ecclesiæ Gallicanæ continentur, schismatibus viam præcludi, non recludi. Absit autem ut sacri Concilij decretum imminuere velim aut Episcoporum sententiam infringere, qui justis suffragiis pietatem adversùs profanas aliquot voces ulti sunt. Hoc unum duntaxat assero, eum qui religioso & sincero animo expendendarum Ecclesiæ Gallicanæ libertatum partes in se recipit, rectam inire viam quam persequi oporteat ad avertendam Ecclesiæ & regni dissensionem. Atque adeo si intra hosce fines coërceri possit editio syntagmatis illius politici, consilium editoris ita interpretari par erit ut procuratum ab eo fuisse dicamus duarum potestatum consortium potiùs quàm earum dissidium ab homine privato tentatum. Quotidie in iis negotiis versamur quæ in confinio jurisdictionis ecclesiasticæ & regiæ posita sunt. Nihil frequentius apud summa curiarum tribunalia quæ vice sacra judicant iis litibus quæ fori præscriptionibus continentur. Itaque non malè merentur de re publica qui sacrorum finium regundorum arcanam disciplinam in lucem emittunt, ut neminem lateat quæ ratio iis tenenda sit quibus propositum est offensiones ob confusos jurisdictionum fines plerunque accensas præcavere. Non aliunde enim uberior contentionum seges & proventus in societatem humani generis redundare solet: quæ in apertum aliquando bellum apud Reges erumpunt, & schismaticam divitionem velut aliquod bellum sacrum (in quo de finibus disceptabatur olim) in Ecclesiam important.

Greg. Nazian. Orat. ad 150 [illegible] *bellum sacrum de finibus apud Plutarchum & alios.*

IV. Lugendum illud schisma, & omnibus seculis deplorandum, quod florentissimas orientis Ecclesias à capite suo avulsit, non in

aliam causam conjiciendum est quàm in contentionem quæ * ob Diœceses malo more usurpatas exarsit. Non enim in eam hæresim quæ de processione sancti spiritus dimicantes Ecclesias postea collisit referenda est hujus dissidij causa, sed in eam, de qua dixi, Diœceseon usurpationem; unde nata est Græculis occasio de summis Christianæ religionis capitibus & certis quibusdam disciplinæ articulis litis movendæ adversùs Romanam Ecclesiam, ut secessionem suam necessariam omnibus comprobarent. Rem certam narrabo, etsi fortasse non omnibus obviam qui mediæ ætatis scriptores terunt. Leo Isaurus per omnes imperii Constantinopolitani provincias usum imaginum in templis edicto abrogavit & confringi jussit. Gregorius II. & III. coactis Romæ Conciliis tantum nefas damnarunt, & contumaces anathemate defixerunt. Hinc qui Ravennæ & in ceteris Italiæ provinciis excubabat exercitus, conjunctis populorum studiis in rebellionem adeo præfractè erupit ut de novo Imperatore constituendo cogitaret, nisi Gregorius Pontifex summa auctoritate intercessisset, in eo sistendum ratus ut communione Ecclesiæ, non imperii dignitate, Leoni esset interdictum. Quoniam tamen à Pontifice, non sanè nominatim, sed per consequentiam quandam, abstentus erat Ecclesiæ communione, atque inde rebellionis occasio erat profecta, dolorem suum ita ultus est ut supra patrimoniorum & latifundiorum capionem quæ in Sicilia & Calabria sita erant, earum omnium provinciarum quæ à Sicilia usque ad Thraciam per Illyricum, Epirum, Achaiam, & Macedoniam porrigebantur administrationem ab Ecclesia Romana avelleret & Constantinopolitanæ tribueret.

Vide lib. 3. cap. 11. §. 1.

Anastasius in vita Gregorii.

V. Post quinquaginta exinde annos, occasione septimæ synodi Nicænæ capta, quò Legatos suos misit Hadrianus I. ut Ecclesiæ laboranti in oriente & ob imagines confractas discissæ opitularetur, restitutionem Diœceseos abscissæ tanto justiùs petivit quòd Ecclesia Romana per summum scelus hanc vim passa erat ab ea hæresi quæ tum in synodo proscribebatur. Sed nihil promovit Legatorum conatus, ut hac de re graviter apud Carolum magnum Francorum Regem conqueritur Hadrianus; adeo ut animo fixum sibi esse profitearur Græcos illos tot monitionibus rebelles & alienæ Diœceseos pervasores pertinacissimos, nisi quantocyus eam Ecclesiæ Romanæ restituant, inter hæreticos censere. *De Diœcesi,* inquit ille, *sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ tam Archiepiscoporum quàm Episcoporum, seu de patrimoniis, iterum increpantes commonemus ut si noluerit ea sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ restituere, hæreticum eum pro hujusmodi erroris perseverantia esse decernemus.* Primò fortasse omnium in mentem venit Hadriano ut quæ à Canonibus excommunicatione tantùm plectitur alienorum bonorum injusta detentio, in hæreseos censum veniret ob destinatum & defixum in errore illo propositum. Quæ anathematis comminatio effectum tandem sortita est postquàm Romanorum patientiam morosæ Constantinopolitanorum ludificationes exhauserunt. Etenim cùm à Nicolao I. Michaël Imperator Legatos impetrasset in eum finem ut unà cum synodo in oriente cogenda Ignatij Patriarchæ exauctorationem & adulterium Photii, id est, Constantinopolitanæ sedis incubationem, consensu suo firmarent, Nicolaus non insuperhabuit sedis suæ jura; quin potiùs provinciarum Illyrici, Macedoniæ, Thessaliæ, Achaiæ, Epiri, & Siciliæ petitionem renovavit. Verùm nulla tam honestæ expostulationis habita ratione, à Bulgaria (quæ erat Illyrici non contemnenda portio, & recens ad fidem converso Rege Michaële ad Romanæ Ecclesiæ dispositionem accesserat) per vim à Constantinopolitanis fuit deturbatus.

In apologetico ad Carolum pro imaginibus, sub finem: *Dudum quippe quando eos pro sacris imaginibus erectione adhortati fuimus, simili modo & de Diœcesi tam Archiepiscoporum quam & Episcoporum sancta catholica & apostolica Romana Ecclesia commonentes quæsivimus restituere quæ tunc cum patrimoniis nostris abstulerunt quando sacras imagines deposuerunt, & nec responsum quodlibet exinde reddiderunt.*

Nicolaus I. ep. 2.

VI. Successit huic injuriæ Ignatij virium: qui licèt Romanæ sedis beneficio & auctoritate in octava synodo, detruso Photio, Ecclesiam suam receperit, tamen à Legatis Hadriani II. rogatus ut vicem Ecclesiæ Romanæ rependeret, restituta Bulgaria, (ceteras enim provincias Pagani & Sarraceni miserè lacerabant) adeo se alienum præstitit ut subornatis Vicariis trium sedium patriarchalium Alexandriæ, Antiochiæ, & Hierosolymorum, eam Diœcesim sibi ab iis addici curaverit,

Anastas. in vita Hadr. II. & in præfat. syn. VIII.

* IN IQUUM prorsùs Holstenio visum est quòd in hoc capite adnotatum est schisma orientalium fluxisse ex controversia quæ inter summos Pontifices & orientalem Ecclesiam exarsit ob Diœceses malo more usurpatas & Episcopo Romano per vim ablatas. Istam quidem criminationem fortiter repulit illustrissimus Archiepiscopus, adeo ut ope nostra nequaquam indigeat, satisque sit monuisse lectorem ut adeat responsionem ejus ad Notas Holstenij, quæ edita est inter Prolegomena. Quid si vir prisci moris amantissimus, majorum nostrorum qui regnante S. Ludovico vixerunt exemplum secutus, causas illius schismatis imputasset avaritiæ superbiæque Romanorum? Tunc videlicet data fuisset bella occasio invehendi in hominem. Ævo namque sancti Ludovici Francorum Regis, Capitula provinciarum Remensis, Senonensis, & Rothomagensis, scriptis ad Clementem IV. Summum Pontificem gravissimis literis anno MCCLXVII. adversùs exactiones Curiæ Romanæ, non dubitaverunt palam objicere, tamquam rem certam & cunctis notam, hinc ortum esse schisma Ecclesiæ orientalis: *Ceterùm quòd propter hujusmodi exactiones,* inquiunt, *orientalis Ecclesia ab obedientia Romanæ Ecclesiæ recesserit patet cunctis.* Eandem inter alias causam attulere fratres Prædicatores, dum anno MCCLII. adversùs Græcorum errores scriberent. Extabat eorum liber manuscriptus in bibliotheca Bavarica, unde editus est Ingolstadij à Petro Stevartio in Tomo singulari anno MDCXVI. & hinc translatus in tomum quartum Bibliothecæ Patrum. *Tertia occasio fuit,* inquiunt Prædicatores, *quam ipsi aliquando nobis in familiari colloquio assignaverunt, scilicet superba nimis exactio Legatorum Papæ. Dicebant namque asserentes quòd quando Legati summi Pontificis ab ipsa sede apostolica annuatim Constantinopolim chrisma deferebant, nisi octoginta libræ auri à clero & urbis populo, præter alia dona & munuscula, eisdem impenderentur, non recedebant. Taceo, ego, aiebant, de pompa & superbia quam ipsi ostendebant.* Vide epistolas Germani Patriarchæ Constantinopolitani ad Papam Gregorium IX. & Cardinales, quæ exstant apud Matthæum Parisium. Claudam verò hanc observationem meam illustri loco Guillelmi Durandi Episcopi Mimatensis, cujus hæc sunt verba ex libro secundo de modo generalis Concilii celebrandi cap. VII. *Proverbium vulgare est: Qui totum vult, totum perdit. Ecclesia Romana sibi vendicat universa. XCIII. di. Diaconi sunt. Unde timendum est quod universa perdat. Nam (sicut Salomon ait Proverbiorum XXX.) qui multùm emungit, sanguinem elicit. XV. dist. Denique. Sicut habetur exemplum de Ecclesia Græcorum, quæ ex hoc ab Ecclesia Romana obedientia dicitur recessisse.* Vide etiam Petrum de Alliaco in libro de reformatione Ecclesiæ edito in Concilio Constantiensi.

Epistola hæc extat in Chronico Normanniæ, inter Scriptores Hist. Normannæ.

reclamantibus licèt Romanæ sedis Legatis, qui de hac re secum agi non posse, utpote mandato destitutis, contendebant, & per summam injuriam antiquissima Ecclesiæ Romanæ jura & recentem possessionem convelli. Qui motus animi fuerit Hadriano II. ipse ostendit epistola ad Basilium Macedonem Imperatorem, qua Ignatio abstentionem minatur nisi à Bulgaria discesserit. Ignatii obitus orientis statum immutavit. Photius anathemate toties ictus, & ab octava synodo totius orbis suffragiis discinctus, Constantinopolitanam sedem per gratiam Principis repetit, accedente sacerdotum consensu. Interpellatur Ioannes VIII. ut decreto suo omnium votis pro pace illius Ecclesiæ suffragetur. Annuit ille; non rescissis quidem tot judiciis à Nicolao & ab octava synodo adversus Photium redditis, sed earum damnationum indulgentia concessa; ea tamen lege ut Bulgariam Ecclesia Romana reciperet, alioqui Photium excommunicationis pœna constringeret. Photius conditionem adjectam adeo non implevit ut in ea synodo quæ ad ejus restitutionem sanciendam coacta est Constantinopoli, considentibus apostolicæ sedis Legatis, Bulgaricæ Diœceseos quæstio, quasi de finibus Imperii ageretur, ad Imperatorem sit remissa; & insuper sancitus canon, ne abstenti à Photio in communionem susciperentur à Romano Pontifice. Basilius Imperator Græca fraude Ioanni os sublinire se posse putavit & suo officio defungi, si literis suis testaretur per se liberum esse Pontifici ut Bulgariam retineret. Interim tamen nec revocati sunt Episcopi quos sedes Constantinopolitana iis provinciis præfecerat, & summissus est Michaël Rex Bulgarorum, qui eorum ministerio Ecclesias suas procurandas Ioanni contestaretur, adeo ut & voti reatum & schismatis crimen Michaëli Pontifex exprobrandum duxerit. Itaque & Bulgaricæ Diœceseos restitutio denegata, & suæ communionis impertiendæ abstentis à Photio arbitrium præcisum, adeo Ioannem commovit ut Photium anathemate feriret, quemadmodum docet Formosi Pontificis epistola ad Stylianum. Ex eo tempore interrupta sunt communionis consortia; & Leo Imperator, Basilii filius, velut opimis quibusdam spoliis de Ecclesia Romana relatis, Notitiam episcopatuum qui ordinationi Constantinopolitanæ Ecclesiæ subjacent iis provinciis auxit quæ, ut ipse loquitur, *à Romana Diœcesi avulsa sunt.*

Hadrianus II. in ep. ad Basilium, quæ extat sub finem Concilii 8. editionis Anast. *Favore vestro frater & coëpiscopus noster Ignatius in Bulgarorum regione consecrare præsumpsit antistitem.* Infrà: *Saltem nunc jam dictum Præsulem ab illius regionis dispositione salubribus monitis quæsumus coërcete. alioquin nec ipse canonicam fugiet ultionem; & si qui præsulatus vel alterius officii sibi nomen illic usurpant, cum excommunicatione, qua jam tenentur astricti, etiam proprii gradus jactura carebunt.*
Ioannes VIII. ep. 199. 200. & 101.
Act. 3. & 4 Conciliabuli sub Photio habiti, apud Baron. an 880.
Ioannes ep. 250. ad Basil.

Ioannes epist. 297. ad Michaëlem, & in Appendice ep. 6.

Formosus ep ad Stylianum: *Ioannes anathemate Photium damnavit quando ille seduxit Eugenium & ejus socios, qui pro rebus Bulgariæ venerant.*
Novella Leonis Imper. L. 2. Iuris Græco-Romani: [illegible]

VII. Eadem strages occidentem aliquando fœdavit, dissidio inter Ecclesiam & imperium è variis de jurisdictione contentionibus orto, quod Gregorium VII. & Henricum IV. inter se commisit; nec potuit incendium, quo Europa flagrabat, extingui donec pax Ecclesiæ reddita fuisset iis conditionibus quibus depacti sunt Callistus secundus & Henricus V. Contentio illa, quæ corpus Ecclesiæ in duas veluti factiones divisit & verum schisma conflavit, non aliunde sumpsit originem quàm ex episcopatuum investituris, quæ per annulum & virgam concedebantur: quas quidem Gregorius & eum secuti Pontifices Vrbanus II. & Paschalis II. libertati ecclesiasticæ adversas asserebant; è contrà Henrici ambo, pater & filius, eas in eorum jurium censum referebant quæ à Carolo magno quæsita imperio, per longissimi temporis usum vim constituti habere profitebantur, à quibus excidere illis fas non esset quandiu imperium retinerent. atque adeo, si ob assertam regni libertatem aliqua excommunicatione necterentur, eam nullius momenti futuram.

Anno MLXXX.

Anno MCXXII.

Videndus tractatus Sigeberti de unitate Ecclesiæ.

VIII. Dissensionem verò illam quæ inter Fridericum primum & Hadrianum IV. Alexandrumque III. exarsit, quæque tot luctuosis cladibus celebratur apud auctores, sola hinc imperii asserendi, hinc Ecclesiæ in libertatem vindicandæ cupido excitavit. Hadrianus ab hominii sacramento liberos Episcopos contendebat, & imperium Romanum suo beneficio Friderico collatum. Fridericus verò hoc telo peti dignitatem suam ratus, & imperii jura ad feudorum servitutem demitti, excanduit, hacque ratione *unitatem scindi, inter regnum & sacerdotium schisma fieri*, edicto testatus est. Ægrum animum & saucium curare conatus est Hadrianus; sed crudum vulnus, quod Fridericus toto corpore exceperat, tam levi remedio obduci non potuit. quinimo cùm Hadrianus imperii hostes in Italia sublevasset, pestis illa recruduit; & in Alexandrum successorem propagata, schismate corpus Ecclesiæ laceravit.

Fridericus in ed[icto] anni 1157.

IX. Quid loquar de funesta illa dissensione quæ Fridericum II. & Gregorium IX. inter se collisit? Calamitatem illam accepto ferendam docet fides annalium violatæ à Friderico clericorum & Ecclesiarum immunitati: quam Honorius III. cùm excommunicatione vindicasset, inde luctuosissimi belli & schismatis sub Gregorio IX. licèt aliis coloribus quæsitis occasio nata est. Mitto Ludovicum Bavarum: qui jura imperii Romani cùm asserere tentaret adversùs Ioannem XXII. horrida belli tempestate & misero schismate Italiam & Germaniam concussit.

Ioan. Villan. l. c. 16.
Vinc. Belluac. l. c. 129.

Vide vitas Paparum Avenion. t. 2. pag. 470. & seqq.

X. Quod ad Gallos attinet, ita se in his discriminibus semper gesserunt ut constantia prudentiaque sua & jura sua retinuerint, & pietatem erga Romanam Ecclesiam non læserint, quæ etiam omne studium suum in id contulit ut de Francorum Regibus optimè mereretur. Sanè tacendum non est Gallos quandoque ita comparatos ut si præfractè cum illis actum fuisset, in dissidium abiissent potiùs quàm Ecclesiam Gallicanam veluti capite minui sustinuissent; ut fidem faciunt litteræ ab Ivone Episcopo Carnotensi ad Paschalem II. datæ, quibus Pontificem seriò monet ne Noviomensis Ecclesiæ divisione tentata, Tornaci Episcopum instituat contra veterem consuetudinem. *Novit*, inquit ille, *paternitas vestra quia regnum Francorum præ cæteris regnis sedi apostolicæ semper fuit obnoxium; & ideirco, quantum ad ipsas regias personas pertinuit, nulla fuit divisio inter regnum & sacerdotium. Quod ergo hactenus cum pace & utilitate Ecclesiæ observatum est, humiliter*

Ivo ep. 238.
Vide infra lib. cap. 15. §. 5.

petimus ut de cetero observetur, & regni Francorum pax & summi sacerdotii nulla subreptione dissolvatur. Quod idcirco praelibamus, quia audivimus clericos Tornacenses apud apostolicam sedem venisse petituros ut apostolica praeceptione proprium possint habere Episcopum & Noviomensis Ecclesiae frustrare privilegium. Quod ne fiat sicut filii & fideles rogamus & consulimus; ut statum Ecclesiarum, qui quadringentis ferme annis duravit, inconcussum manere concedatis; ne hac occasione schisma, quod est in Germanico regno adversùs sedem apostolicam, in Galliarum regno suscitetis. Tunc scilicet in Germania vigebat schisma illud quod investiturarum prohibitio excitarat. de quo superiùs locuti sumus.

XI. Piget referre famosam illam Bonifacii VIII. & Philippi IV. Francorum Regis concertationem: quæ adeo exarsit ut Pontificis Regisque dissidio, etsi nullo cum sede apostolica facto divortio, sit dehonestata. Sed si quis penitiùs mali causas introspicere velit, inde labem illam profectam sentiet quòd summus Pontifex majestatem Regis & regni imminuere vellet & ecclesiasticæ jurisdictionis ultra quàm par esset pomœria proferre.
Vide lib. 2. cap. 5. §. 8. Cessatum est ab hac divisione cura & studio summorum Pontificum, qui constitutionibus illis quæ juribus regni vim quandam inferebant ita derogarunt ut restitutione utrinque facta, res eo loco positæ essent quo erant ante Bonifacii præjudicatam sententiam.

XII. Itaque non abs re mihi præfatus esse videor iis hominibus cumulatissimas laudes deberi à probis cordatisque viris & pacis ecclesiasticæ amantibus qui in id unum omnem laborem suum & diligentiam impendunt ut fines utriusque jurisdictionis ecclesiasticæ & regiæ ex mutua utriusque possessione constituant. Enimuero quia uno ictu & latus petitur libertatum Gallicanarum & consilium ejus qui duo illa volumina quæ libertates illas complectuntur summo studio & indefesso labore collegit, necesse est ut in rem ipsam descendamus, & fundamenta quibus moles libertatis Ecclesiæ Gallicanæ innititur diligentissimè perscrutemur, simulque in illud inquiramus, an iis libertatibus apostolicæ sedis reverentia labefactetur, an potiùs foveatur. Quo peracto, tum demum aliquot capita expendemus quorum usus est in foro quotidianus, & testimoniis à collectore nostro assertus. Vnde planum unicuique fiet an consilio promovendi schismatis, an verò avertendi dissidii, tot sudores huic collectioni ab auctore suo impensi fuerint.

CAPUT II.

Synopsis.

I. Divisio operis in tres partes.

II. Primum libertatum Ecclesiæ Gallicanæ fundamentum, suprema sedis apostolicæ auctoritas, ejusque communio.

III. Necessitas communionis breviter attingitur, ad refellendam impostoris calumniam.

IV. Origo communionis & unitatis in Ecclesia Romana, ex Cypriano, & Optato, quorum genuinus sensus expenditur.

V. Quos secuti Hieronymus & Gelasius.

VI. Hanc communionem ut necessariam Galli retinuerunt, ex Irenæo, & Avito.

VII. Duplici vinculo astricti; tum quia summus Pontifex est caput universalis Ecclesiæ, ex Conciliis Aquileiensi & Chalcedonensi, tum quia Patriarcha occidentis.

I. TRIA sunt potissimùm quæ in istis dissertationibus demonstranda mihi proposui. Primum est, Ecclesiæ Gallicanæ libertatem eo præcipuè fundamento niti ut supremam apostolicæ sedis auctoritatem & profiteatur & omnibus officiis colat. Alterum, auctoritatis illius usum à Pontificibus apud nos ita semper temperatum fuisse ut & de summa Pontificis auctoritate nihil decesserit, & jura regni Ecclesiæque Gallicanæ vim suam obtinuerint, in id semper adnitentibus Regibus ut in disciplina ecclesiastica & sacris Coronæ regiæ juribus conservandis paria facerent. Postea verò quæ adhuc generaliùs paulò & παχυμερῶς fuerint asserta, adeo vera esse docebimus ut Ecclesiæ Gallicanæ deinceps suggillandæ nullus omnino relinquatur locus.

II. Hostes Ecclesiæ & Gallici imperii æmuli, atque etiam quamplurimi homines minimè mali, sed in usu rerum parum versati & antiquitatis ecclesiasticæ imperiti, nomen ipsum libertatum Ecclesiæ Gallicanæ detestantur, quasi apertam ab Ecclesia Romana defectionem blasphemiæ proximam inducat. Hi ex æquo & Romanæ Ecclesiæ injuriosi sunt, ac si libertatem omnem aversata, despotica quadam vel potius tyrannica potestate jura omnia infringeret, & Ecclesiæ Gallicanæ pudorem onerant, quasi libertatis cujusdam retinens esse non possit & simul pietate debita matrem suam prosequi. Itaque ut omnibus fiat satis, liquidò & secundùm sententiam meam omniumque Gallorum assero præcipuum primumque libertatis ecclesiasticæ fundamentum apud nos hoc esse ut principatus apostolicæ sedis suum locum semper obtineat. Etenim cùm Ecclesia Gallicana inter præcipua & illustriora Ecclesiæ universalis membra censeatur, totius verò corporis caput in Ecclesia Romana sit constitutum, fieri non potest ut veræ Ecclesiæ libertatibus fruatur nisi capitis hujus communioni inserta sit. Retineri autem communio illa non potest nisi officiis illis caput excolatur quæ principatui apostolicæ sedis nemo sanus unquam negaverit. Docendum itaque est Gallos ab ipsis Ecclesiæ primordiis usque ad nostram ætatem & communionis ecclesiasticæ originem in cathedra Petri constituisse & supremam Ecclesiæ auctoritatem huc

sedi collatam semper coluisse juxta varios illos gradus quibus eam pro bono publicæ disciplinæ, temporis ratione habita, Pontifices Romani explicare consueverunt.

III. Prima illa hujus capitis pars, quæ communionis cum Romana Ecclesia necessitatem attingit, posset à me hoc loco prætermitti, nisi famosus ille libellus, qui huic scriptioni ansam præbet, hoc nomine Galliæ magistratus in crimen adduceret, quasi de hac intervertenda vel conservanda communione parum solliciti essent. Quamvis itaque articulus iste tam copiosa lucubratione à viro clarissimo sit explicatus ut mea opera non indigeat, ne tamen aliqua suspicio supersit posse aliquem è magistratuum numero ad communionem illam dissolvendam, ut minùs sibi perspectam, præmiis invitati, (quod tentatum fuisse per summam impudentiam & calumniam impostor suadere nititur) pauca verba hac de re faciam, eòque libentiùs quòd inde gradus struitur ad explicandam asserendamque Ecclesiæ Romanæ per Gallias auctoritatem.

Vide Baluzium de vita Marcæ cap. 6.

VI. Sanè communi omnium Ecclesiarum consensu fuisse receptum ut ad cathedram Petri, tamquam in descriptione circulari lineæ ad centrum, respicerent, non solùm nos docuit Leo primus, sed etiam omnes Africani patres: quorum testimonio hac quidem in causa satius est uti quàm ceterorum, quippe qui nullius gratiæ aut adulationis apud ipsos hæreticos hac in re suspecti sunt, cùm libertatis Ecclesiæ Africanæ semper acerrimos vindices se præstiterint. Cyprianus itaque docet Ecclesiam Romanam esse *Petri cathedram & Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est.* Optatus verò Milevitanus Episcopus sacrilegi schismatis à Donatistis in Africa conflati scelestam divisionem inde damnare & evertere conatur quòd ab Ecclesia Romana discessissent, ubi est origo & radix unitatis. *Igitur negare non potes scire te in urbe Roma Petro primo episcopalem cathedram esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, unde & Cephas appellatus est: in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur, ne ceteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent; ut jam schismaticus & peccator esset qui contra singularem cathedram alteram collocaret.* Hunc autem verborum Cypriani & Optati germanum sensum esse existimo, licèt aliorsum à plerisque torqueantur, nempe, cùm Ecclesia (quæ instar corporis, nexu quodam mystico, Christo ut capiti cohæret) nihil aliud sit quàm *plebs ab Episcopo collecta*, unum tantùm episcopatum unamque cathedram in illo corpore constitui oportere; cujus cathedræ dignitas summa Christi liberalitate Ecclesiæ collata est iis verbis quibus Petro administrandarum clavium & pascendi gregis curam demandavit. Porrò Petrum solum à Christo interpellatum ut unitas Ecclesiæ demonstraretur & Petro dignitas illa tribueretur qua *totius Ecclesiæ repræsentaret figurata generalitate personam*, ut cum Augustino loquar, atque hoc pacto & hac verborum formula de industria ad eum finem à Christo concepta unus episcopatus instrueretur, cujus quidem pars à singulis Episcopis in solidum possideretur, ita tamen ut ejus fons & origo ab uno inciperet, à principe videlicet Apostolorum Petro, atque adeo nulli liceret, neque ipsis etiam Apostolis, episcopatum tenere alienum à communione & consortio unitatis, quæ viget in cathedra Petri.

Cyprian. epist. 55.

Optatus l. 2. contra Parmen.

V. Quapropter eleganter veritatis ille assertor Hieronymus ita efformatum fuisse corpus Ecclesiæ docuit ut capite constituto schismatis tolleretur occasio, ejusque capitis rationem in cathedra Petri collocatam; ex quo proinde sequatur, eum qui alienus sit ab Ecclesiæ Romanæ communione, à compage totius corporis avulsum, in peregrinitatem quandam redigi. Quam sententiam exemplo suo testatus est cùm per varias factiones oriente discerpto, Antiochena Ecclesia trium Patriarcharum schismate vexaretur: *Ego*, inquit ille, *nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri, communione consocior. super illam Petram Ecclesiam ædificatam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio.* Iuxta Cypriani, Optati, & Hieronymi sensum Gelasius Ecclesiæ Romanæ principatum arcessit ab unitate Ecclesiæ, quam Christus sermone ad Petrum directo instituit. Etenim in tractatu adversus Græcos ait invicto patrum Nicænæ synodi judicio vetustissimum Romanæ sedis honorem fuisse judicatum; utpote qui Domini recordabantur sententiam, *Tu es Petrus &c.* & rursus, *Ecce ego rogavi &c. & illud, Pasce oves meas. Quare igitur ad Petrum tam frequens Domini sermo dirigitur? Numquidnam reliqui sancti & beati Apostoli non erant simili virtute succincti? Quis hoc audeat affirmare? Sed ut capite constituto, schismatis tolleretur occasio, & una monstraretur compago corporis Christi, quæ ad unum caput gloriosissima dilectionis societate concurreret, & una esse Ecclesia cui fideliter crederetur, unaque domus unius Domini & unius redemptoris, in qua de uno pane & de uno calice nutriremur.*

Hieronymus l. 1. contra Iovin.

Idem Hieronym. ep. ad Damasum.

Gelasius I. in tract. adversus Græc. edito à R. P. Sirmondo.

VI. Commune hoc officium communionis cum Ecclesia Romana, cui impendendo cum ceteris provinciis Gallia astringitur, cognoverat ante omnes vetustissimus ille Lugdunensium antistes Irenæus, qui unus scripsit quod omnes sentiebant. *Ad Romanam Ecclesiam*, inquit, *propter potentiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam.* quasi diceret, juxta sinceriorem illorum verborum interpretationem, eam esse vim unitatis, quæ principium & originem à Petri sede trahit, ut cum ea sentiendi necessitatem ceteris imponat. Propagatam in sequentes ætates apud Gallos hujus veritatis apertam professionem docet Avitus Episcopus Viennensis: qui ad Hormisdam cum sollicitiùs scriberet ut à Græcorum calliditate sibi caveret, qui concordiam verbis pollicentes, dolo fortasse agebant, ait: *Quia securus, non dicam de Viennensi, sed de totius Galliæ devotione pollicetor omnes super statu fidei vestram captare sententiam, orate, ut sic nos perditorum professio fucata non fallat sicut ab unitate quam regitis veritas comperta non separat.*

Irenæus l. 3. c. 3.

Propter potentiorem principalitatem, id est, priorem & potiorem originem. ne qui hic Romanum imperium somniet.

Avitus ep. 87. ad Hormisdam anno 517.

Epist. Conc. Aquil. ad Gratianum: *Totius orbis Romani caput Romanam Ecclesiam atque illam sacrosanctam Apostolorum fidem ne turbari sineret obsecranda fuit clementia vestra. inde enim in omnes venerandæ communionis jura dimanant.* (Quidam legunt, commonitionis.)

VII. Sanè duplici nomine ad retinendam cum Ecclesia Romana communionem Galli obligantur; quia in Romana sede tum universalis Ecclesiæ caput, tum occidentalis Ecclesiæ patriarchatum suspiciunt. Constat enim illos, æquè ac Concilium Aquileiense, cui præerat Ambrosius, *totius orbis Romani caput Romanam Ecclesiam agnoscere, unde in omnes venerandæ communionis jura dimanant.* Adeo ut à Concilii Chalcedonensis societate alienos se esse putarent, nisi juxta sexcentorum illorum patrum sententiam, non solùm singularum Ecclesiarum, sed etiam universalis Ecclesiæ caput Romanum Pontificem profiterentur.

Epist. Synodica Concil. Chalced. ad Leonem: ὧν σὺ μὲν ὡς κεφαλὴ μελῶν ἡγεμόνευες.

CAPUT III.

Synopsis.

I. De partriarchatu occidentis agitur, ut auctoritas Romanæ Ecclesiæ per Gallias sincerius expendatur.

II. Ecclesiarum divisio per provincias ad exemplum imperii, ab Apostolis. Probatur è Petro & è variis locis Pauli; ubi de Creta.

III. De Asia, cujus etiam mentio apud Ioannem, de Achaia, & Macedonia.

IV. Huc allusit Tertullianus.

V. Origo trium præcipuarum metropoleon, Romanæ, Alexandrinæ, Antiochenæ. Earum sacerdotes Archiepiscopi, Exarchi, & Patriarchæ tandem dicti. De Patriarchis Iudæorum in oriente. Emendata lex Codicis Iustinianei. Illis deletis, Patriarcharum nomen cessit Archiepiscopis Christianorum.

VI. Canonis sexti Nicæni interpretationes breviter recensentur.

VII. De jure patriarchico trium Episcoporum hîc agi probatur, præter aliorum argumenta, ex Hieronymo, Innocentio, & Theodoreto.

VIII. Etsi ceterorum quoque Metropolitarum jura hoc canone firmentur. Ex collatione canonis secundi Constantinopolitani cum Nicæno colligitur hîc etiam agi de Diœcesibus Asiana, Pontica, & Thracica. Earum mentio sub Constantino.

IX. Explicatus insignis Socratis locus de Diœcesibus & de Patriarchis. Diœceseon limites non violandos sancitum canone secundæ synodi. Lege Theodosii certi Episcopi designati ad communionis consortium. Emendata & illustrata lex 3. Cod. Theodos. de fide catholica. De jure dandæ communionis per Thraciam.

X. Error Socratis, qui Nectario Episcopo Constantinopolitano hoc tributum putat. Et Sozomeni, qui urbe regia coercet. Jus illi collatum indefinitè, ad exemplum Romani Pontificis. Altera Socratis hallucinatio, qui sententiam canonis secundæ synodi & Theodosii miscet. Patriarchæ apud Socratem iidem cum Episcopis delectis à Theodosio ad fidei consortium.

XI. Asiana Diœcesis ecclesiastica ex undecim provinciis, quarum una est Asia proconsularis. Ejus metropolis & totius Asianæ Ephesus. Pontica Diœceseos fines. Vicarii sedes, Cæsarea in Cappadocia. Unde dignitas Episcopo qui Pontica præerat. De Thracica & ejus Exarcho. Explicatus consessus Concilii Chalcedonensis. Thracica sub Episcopo Constantinopolitano. Duæ reliquæ Diœcesis in ejus ditionem transierunt decreto Concilii Chalcedonensis.

XII. Objicitur non agi de patriarchico jure in canone Nicæno, ex jure ordinationum, quod Episcopo Alexandrino competit per Ægyptum; quale Romano Pontifici non competebat nisi in metropoli Romana. Fines antiqui metropoleos Romanæ.

I. NON aliena erit à proposito nostro de patriarchatu occidentis accuratior disceptatio, imò verò prorsùs necessaria, si Ecclesiæ Gallicanæ cum Romano Pontifice communionis vinculum perfectè cognoscere ejusque quam per Gallias & ceteras occidentis provincias exercuit auctoritatis fines perspectos habere velimus. Non possum in eorum sententiam ire qui recens Græculorum schismaticorum commentum esse putant tributionem illam omnium Diœceseon quæ occidentem Romano Pontifici veluti patriarchatum limitibus suis circumscriptum assignat. Fateor equidem id à Zonara & Balsamone observatum in commentariis quos ad sextum canonem Concilii Nicæni ediderunt. Sed non ideo veterum menti hanc commentationem adversari censendum est quòd Græcis sit approbata. Quia verò dignitas Romanæ sedis augetur ex hac tractatione, quæ alioqui densis tenebris est obsepta, lucem aliquam illi fœnerari conabor; quam, ut major sit, in contractum velut orbem cogam.

Zonaras: περὶ τῶν ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἑσπερίων ἄρχειν ἐπαρχιῶν.

II. Ecclesias ad exemplum Romani imperii per provincias ab Apostolis ita tributas fuisse ut inter fratres ejus Episcopi prima sententia haberetur cui metropolitanæ urbis episcopatus concreditus fuisset absque ullo negotio probari potest. Inde est quòd epistola Petri canonica Christianos, ad quos est data, provinciarum Romanarum limitibus circumscribat, *Ponti, Galatiæ, Cappadociæ,* & *Asiæ*. Quæ ratio provinciarum in ecclesiastica dispositione semper viguit; adeo ut Nicomedia Bithyniæ, Cæsarea Cappadociæ, Amasea Ponti, Ephesus Asiæ proconsularis primatum metropoliticum præ ceteris provinciarum illarum civitatibus obtinuerint. Idem jus Ancyra apud Galatas sibi semper vindicavit; ita ut Ancyrana Ecclesia inter apostolicas eo nomine à Iulio I. apud Athanasium recenseatur quòd Ecclesiis Galatiæ provinciæ, cujus metropolim Ancyra teneret, Paulus epistolam suam direxerit. Hoc Apostolorum fuisse propositum illustriùs sanè ostendi non potest quàm ex demandata Tito Cretæ insulæ sollicitudine, ut Presbyteros (seu mavis Episcopos, ut ipsemet Paulus sequenti versiculo interpretatur) oppidatim constitueret. Manus imponitur Episcopis à synodo provinciæ, cui saltem tres Episcopi præsentes intersint, ceteris scripto consensum præbentibus; sed ea lege, ut Me-

Vide lib. 6. cap. 4.

1. Pet. 1.

Paulus ep. ad Galat. c. 1. & 1. Cor. c. 16. meminit collectarum quæ fiunt in ecclesiis Galatiæ.

Ep. ad Tit. c. 1. *Reliqui te Cretæ, ut constituas per civitates Presbyteros, sicut & ego disposui tibi.*

Κατὰ πόλιν.

tropolitano τῷ πρώτῳ, decretum, & totius negorij auctoritas ſervetur juxta canones Nicænos. Hanc formam non aliunde profectam cenſere par eſt quàm ex Apoſtolorum inſtitutione, quæ à Paulo hic delineatur. Ordinatio equidem fit à collegio & cœtu Epiſcoporum, *per impoſitionem manuum preſbyterii*; ſed ea conditione ut unus aliquis potiori jure decretum interponat ad vicem Titi, qui diſponendam & ordinandam provinciam à Paulo ſuſcepit. Vnde fluxit ut Creta provinciæ eccleſiaſticæ & Gortyna civitas metropoliticum privilegium illius inſulæ eximium ſemper habuerint.

l. 4. ff. de Offic. Procon.

III. Aſia proconſularis, Attali Regis legato ad Romanos delata, Epheſum urbem tamquam provinciæ metropolim colebat, ut teſtatur Antonini Imp. reſcriptum, qui ad deſideria Aſianorum reſcripſit Proconſulem ad eam urbem ea de cauſa appellere debere cùm ingrederetur provinciam. Aſia verò ita conſtituta fuit ut ſeptem Epiſcopis, quos Ioannes recenſet, commiſſa fuerit, eo tamen ordine ut ab Epheſi dignitate nihil decederet. atque ideo in ea civitate Paulus lares quodammodo fixit cùm Aſiam ad fidem erudiret, ut conqueritur Demetrius in Actis; & Ioannes Epheſum cathedra ſua cohoneſtavit. Cui non erit ignota Achaia in provinciæ formulam à Romanis redacta, (cujus metropolis erat Corinthus, ut docet Annæus Florus) is conſilium Pauli perſpectum habebit cur literas ſuas non ſolùm ad Corinthios, verùm etiam ad omnes *qui ſunt in Achaia fratres* perſcribat. Nempe Achaia & Corinthus nexu metropoleos & provinciæ adinvicem continebantur; ut & Theſſalonica, & Macedonia. Quæ ratio eundem Paulum impulit ut ſuis literis & Theſſalonicenſes & *ceteros qui erant in Macedonia* fratres admoneret.

Apocalypſ. 1.

Act. c. 19. & 20. Codex martyrii Timothei apud Photium memace 254.

Irenæus l. 3. c. 17.

Florus lib. 2. c. 16.

2. Cor. c. 1. *Eccleſia Dei quæ eſt Corinthi cum omnibus ſanctis qui ſunt in univerſa Achaia.*

1. Theſſal. c. 4.

IV. Sanè apud veteres ſumma ratio habita fuit earum Eccleſiarum quæ ab ipſis Apoſtolis inſtitutæ ſinceriùs fidei traditiones conſervaſſe cenſebantur. Verùm non immoror huic privilegio. In id enim duntaxat in præſentiarum elaboro ut pateat veterum teſtimonio Eccleſiarum per provincias diviſionem ab Apoſtolis fluxiſſe. Huic ſententiæ innititur Tertullianus, cùm hæreticorum præſcriptionibus eliſis, eos ad apoſtolicarum Eccleſiarum traditiones provocat. *Proximè eſt tibi Achaia, habes Corinthum. Si non longè à Macedonia, habes Philippos, habes Theſſalonicenſes. Si potes in Aſiam tendere, habes Epheſum. Si autem Italiæ adjaces, habes Romam.*

Vide infrà lib. 6. c. 1. lib. 7. c. 4. §. 7. c. 16. §. 7. 8. & Baluzii Notas d. Agobardum pag. 112.

Tertull. de Præſcript. c. 36.

V. Verùm etſi forma dividendarum provinciarum, & metropoleon ab Apoſtolis manaverit, hæc tamen diviſio ab Epiſcopis qui erant in majoribus urbibus conſtituti per incrementa variorum temporum aucta, tandem ultimam diſpoſitionem conſecuta eſt. Vnde profectum ut celebriorum civitatum Epiſcopi jus quoddam eximium in ceteras Eccleſias adepti fuerint, quod ei privilegio reſpondet quo ratione originis potiuntur erga colonias à ſe deductas eæ urbes quæ inde *Matres* appellantur à veteribus. Ius autem illud officiis quibuſdam continebatur; quæ validiora erant vel remiſſiora inter Eccleſias prout uſu & conſuetudine invaluerant. Iuris iſtius quaſi poſſeſſione in pleraſque provincias conſpicuæ erant tres illæ imperii Romani civitates, Roma orbis domina, Alexandria Ægyptiaci regni princeps, & Antiochia regina orientis: quarum civitatum Epiſcopi eximiis privilegiis gaudebant; quæ conſuetudine & moribus firmata primùm, poſtea Nicænæ ſynodi decreto ſancita ſunt. Sanè diſſimulandum non eſt eo canone tres illos antiſtites Epiſcoporum tantùm vel ad ſummum Metropolitanorum nomine cenſeri: qui ſeculo ſequenti in Concilio Epheſino Archiepiſcoporum titulo aucti, in Concilio Conſtantinopolitano Exarchorum Diœceſeos dignitate decorati, tandem in Concilio Chalcedonenſi promiſcuè Archiepiſcopi, Exarchi, & novitia dictione Patriarchæ ſunt appellati. Neque enim Patriarcha ille Alexandrinus, cujus meminit Fl. Voſpicus, ad res Chriſtianorum pertinet, licèt viris doctis aliter fuerit aliquando viſum. Iudæis Alexandrinis præfectus erat ille Patriarcha, ex inſtituto cui Hieroſolymorum excidium præbuit originem. Etenim diſtracti per varias provincias Iudæi Alexandriæ & apud orientem quoſdam ſibi conſtituere præpoſitos ſub Patriarcharum nomine; qui ſpectabiles, clariſſimi, & illuſtres ab Imperatoribus habiti, dignitatem illa hereditario jure ad poſteros tranſmittebant, aurum coronarium per Apoſtolos ſuos exigebant, Primates provinciis præficiebant, qui in his cauſis quæ tam ad ſuperſtitionem eorum quàm ad forum & leges pertinent, ad ſimilitudinem arbitrorum judicarent, donec illis Honorii reſcripto ea judicii reddendi poteſtate eſt interdictum. Ab anno quadringenteſimo quarto ad annum quadringenteſimum viceſimum nonum incidit Iudaïcorum Patriarcharum *exceſſus ille*, ut cum Theodoſio loquar. quibus extinctis, eorum nomen Archiepiſcopis Chriſtianorum communicatum eſt. Quod ab orientalibus profectum eſt, quibus nota erat Patriarcharum qui apud Iudæos viguerunt nomenclatura; non verò occidentalibus, apud quos nulli Patriarcharum Iudæi floruerunt, ſi vera lectio in Codice Iuſtiniani è Theodoſiano reſtituatur. Sanè Concilium Chalcedonenſe in acclamationibus Leoni Patriarchæ multos annos vovet; & Diaconi Alexandrini libellos ſuos porrigunt cum hac inſcriptione: *Sanctiſſimo ac beatiſſimo univerſali Archiepiſcopo & Patriarchæ magnæ urbis Romæ Leoni & univerſali Concilio.* Quin & judices cognitores, Diœceſeon exarchos, Patriarcharum Diœceſeos nomine compellant. Placuit poſteris novitate ſua iſtius vocis uſus, adeo ut ea nihil frequentius in conſtitutionibus Iuſtiniani & actis Concilii Quinti; propterea quòd Patriarchæ appellatio & Archiepiſcopi & Exarchi Diœceſeos ſignificationem complectebatur, id eſt, & Epiſcoporum, ſeu *patrum* & *regionis* univerſæ ſeu *Diœceſeos præfectum* exprimebat; quemadmodum apud Iudæos Patriarcha δωδεκαφύλῳ ſuis & πατριαῖς erat præpoſitus. Præiviſſe videtur patribus in Chalcedonenſi Concilio coactis Socrates hiſtoricus,

Dio Chryſ. Orat. 32. Herodianus, Ioſephus de Bell. Iud. l. 3. c. 1.

Fl. Vopiſcus in Saturnino.

Patriarcharum Iudaïcorum frequens mentio Tit. Cod. Th. de Iudæis & Cælicolis. apud Origenem, Epiph. Cyrillum, Theodor. & Palladium.

L. 17. & ult. C. Theodoſ. de Iud. *Petitus, qui oudiò hæc de re ſcripſit, cenſet Occidentales provincias Patriarchas Iudæos præfuiſſe ex l. Iudæorum C. de Iud. Sed legendum in eadem lege, quæ exstat C. Th. eod.* de Occidentalibus partibus Patriarchis cuſtoditum conſueverat. *Scilicet addita dictione,* Partibus, *quæ abeſt à C. Iuſtiniani.*

Act. 1. Concil. Chalc. [illegible]

ocrates l. 5. c. 8. πατριάρχας κατέστησαν. cus, qui Diœcesеon Episcopos à synodo Constantinopolitana designatos Patriarchas vocat ob jura & consortia communionis quæ retinenda erant cum delectis à synodo Episcopis, ut fraudulenta hæreticorum contagia vitarentur.

VI. Tribus ergo istis Archiepiscopis seu Patriarchis eximia illa quæ moribus antiquis quæsita illis erant in ceteras provincias privilegia, totius orbis consensu sunt confirmata canone sexto Nicæni Concilii, cujus interpretatio doctissimorum virorum ingenia exercuit. Sanè studio nimio partium & ἀμετρίᾳ τῆς ἀνθολκῆς multa illis exciderunt à quibus scribendis dubio procul temperassent, si disputationis æstus abfuisset. Inde factum ut Ruffini explicatio sit lacerata, qui Alexandrino Episcopo Ægypti & Romano suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem hoc canone tribui observavit. a Ill. Bellarm. & Baron. Cardin. Apud [a] hos enim totius orbis Ecclesiæ suburbicariæ habentur, id est, Episcopo Vrbis subditæ; [b] apud istos, suburbicariæ Ecclesiæ intra occidentem coërcentur. b Ill. Card. Perron. & plerosque alios. Emersit [c] nova quædam viri celeberrimi sententia, quæ c V. Eruditissim. Cl. Salmas. peritissimorum virorum industriam [d] provocavit ut eam esse repudiandam omnibus probarent. d V. Cl. R. P. Iac. Sirmond. Hujus quæstionis duo præcipua sunt capita. Primum est, hoc canone nullam juris patriarchici mentionem fieri, sed tantùm Alexandrinum & Antiochenum Episcopum, in iis quæ ad jus metropoliticum pertinent, cum Episcopo Romano conferri. Alterum verò, metropolim Romanam Ruffini temporibus, circa annum quadringentesimum, iis provinciis definitam (Piceno scilicet, Tuscia, Latio, & Valeria.) quæ suburbicariæ dicebantur, quòd à jurisdictione Præfecti urbi penderent, & ad centesimum lapidem porrigebantur. Quamquam litis hujus dirimendæ arbitrium in me non receperim, quia tamen facili negotio contentiones illæ componi posse mihi videntur, si nova quadam interpretatione & novo probationum genere quæ ab aliis discussa sunt adjuventur, meam sententiam inter tales tantosque viros ferre non dubitabo.

VII. Nullus apud me est dubitationi locus quin tres illi Episcopi inter se invicem, quod ad jus patriarchicum attinet, hoc canone componantur, ut docuit vir eruditissimus R. P. Sirmondus. Cùm enim jurisdictio Alexandrini Episcopi quaquaversum porrigeretur, non solùm per Ægyptum, quæ ab Augusto in provinciam fuerat redacta, sed etiam per Pentapolim & Libyam, quæ regno Cyrenæorum auctæ Ægypto accesserant, cùmque Antiochiæ privilegia per orientem canone Nicæno sancirentur, quorsum [e] solius metropoleos Romanæ ratio habita fuisset, relicto patriarchatus per occidentem privilegio, si quod Romanus Pontifex obtinebat? Aliorum argumentis addam Hieronymi & Innocentii primi auctoritatem, qui dubitare non sinunt de jure patriarchico Antiocheni Episcopi canone Nicæno decretum fuisse. Hieronymus ep. ad Pammachium. e Cujus locus relatus est cap. 10. § 5. Ille enim conceptis verbis affirmat Antiochiam secundùm canones Nicænos esse metropolim orientis. Hic verò scribit Antiochenæ Ecclesiæ delatam fuisse à Nicæna synodo non unius tantùm provinciæ sive metropoleos administrationem; sed totius Diœceseos orientalis, id est, quindecim provinciarum quæ oriente continebantur. *Revolventes itaque*, inquit, *auctoritatem Nicænæ synodi, quæ unam omnium per orbem terrarum explicat mentem sacerdotum, quæ censuit de Antiochena Ecclesia cunctis fidelibus, ne dicam sacerdotibus, esse necessarium custodire, quæ super Diœcesim suam, non super aliquam provinciam, recognoscimus constitutam.* Innoc. ep. ad Alex. Antioch. Idem ergo censendum est de Episcopis Romæ & Alexandriæ: ad quorum exemplum, ut docet canon, Antiochenæ Ecclesiæ jura constituuntur; ut non solius metropoleos privilegia, sed etiam patriarchica, canone illo firmata fuerint. Can Nic. VI. Similiter autem & apud Antiochiam. Accedit Theodoreti testimonium: qui titulo primo collectionis canonum, quæ extat in codice manuscripto bibliothecæ regiæ, docet de dignitate & juribus Patriarcharum hoc canone Nicæno agi. περὶ τῆς ὁρισθείσης τοῖς πατριάρχαις ἐκ τῶν κανόνων τιμῆς. Καὶ περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναί τινι αὐτῶν ὑφαρπάζειν ἐπαρχίαν ἑτέρῳ προσήκουσαν ἐπὶ χειροτονίᾳ καὶ διοικήσει. ἀλλὰ καὶ τὰς ὑφαρπαγείσας ἤδη τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἀποδίδοσθαι. Τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου κανὼν ς, ζ. Τῆς ἐν Κωνσταντ. συνόδου καν. γ, δ. Τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου καν. ζ. Vide infrà lib. 3. cap. 3. § 8. & lib. 7. cap. 8. § 8. *De tributo per canones Patriarchis honore. Et non licere eorum alicui provinciam alteri competentem invadere pro ordinatione aut administratione, sed eas quæ jam invasæ sunt iis quibus injuria facta est restituendas. Nicænæ synodi canon* VI. *Ejusdem syn. canon* VII. *synodi Constantinopolitanæ canon* III. *Ejusdem canon* IV. *synodi Ephesinæ canon* VII.

VIII. Neque verò obstat quòd eodem canone Concilii Nicæni ceterorum Metropolitarum privilegia confirmentur. Quippe nihil vetat parte prima canonis trium præcipuorum Episcoporum seu Metropolitarum, Romani, Alexandrini, & Antiocheni, jura consuetudine inducta sanciri, & deinde generalibus verbis ceterorum omnium privilegiis caveri. Can. VI. Nic. *Similiter autem & apud Antiochiam ceterasque provincias sua privilegia serventur Ecclesiis.* Enimvero præter generalem illam juris metropolitici confirmationem, videtur canon Nicænus insignem quandam provinciarum administrationem insinuare quæ tribus illis Patriarchis non competeret. Constituto namque jure Alexandrinæ Ecclesiæ ad exemplum Romani Episcopi, simile jus, ὁμοίως, decernit Antiochiæ *& in ceteris provinciis*, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις. Ergo in quibusdam aliis provinciis præter Antiochenam, Alexandrinam, & Romanam erant similia administrationis πρεσβεῖα. Earum nomen edit canon secundus Constantinopolitanus; quo, Ægypto commissa Episcopo Alexandriæ, & oriente concredito Antiochiæ Episcopo, Asiana, Pontica, & Thracica Diœceses suis synodis administrandæ juxta Concilium Nicænum demandantur. Trium istarum Diœceseon ab orientali distinctarum meminit Theodosius senior apud Theodoretum. Theod l. 5. c. 13. Idem l. 2. c. 27. Et ante illum Constantius, qui ad Seluciense Concilium frequentes adesse jussit Episcopos orientis & Asianæ Ponticæque Diœceseos. Ipseque adeo Constantinus Imperator meminit Episcoporum Asianæ & Ponticæ in Paschæ celebratione consentientium. Euseb. l. 3. de vita Const. c. 18.

IX. Quare non eſt quòd aliquis ſibi perſuadeat tres illas Diœceſes & Eccleſiæ etiam πατριαρχίας à ſynodo Conſtantinopolitana inſtitutas fuiſſe, ut colligi videtur è Socrate; cujus ſententiam, nondum ſatis expenſam, illuſtrare non alienum ab hoc loco eſſe duxi. Cùm orientales Eccleſiæ per quadraginta annos variis hæreſibus vexatæ, ſub Theodoſio liberiùs reſpirare cœpiſſent, ſecunda ſynodus ab illo Principe Conſtantinopoli coacta Arrianorum, Macedonianorum, & ceterorum ejuſmodi blaſphemias anathemate defixit. Tum poſtquam fidei proſpexiſſet, diſciplinam quoque attigit, conſtituta Eccleſiarum adminiſtratione ſecundùm canones Nicænos; eo adjecto, ne Diœceſeon Exarchi poſitas extra fines ſuos Eccleſias invaderent; ſed Ægyptus, ut dixi, Alexandrino Epiſcopo, oriens Antiocheno, Aſiana, Pontica, & Thracica Diœceſes ſuis ſynodis committerentur. Hæc quidem diſertis verbis in canonibus ſecundæ ſynodi continentur. Ceterùm quia religionis intererat ut Epiſcopi hæretici ab Eccleſiis pellerentur, hæc regula præſcripta eſt à Theodoſio, de ſynodi ſententia, ut ii ſoli Epiſcopi inter orthodoxos cenſerentur qui communionis vinculo cum certis quibuſdam Epiſcopis per unamquamque Diœceſim à lege deſignatis nectèrentur; quos ideo præ ceteris Imperator delegit quòd cum emendatæ vitæ fama religioſè ſuis Eccleſiis præeſſent. Itaque datum eſt, non præcipuè ſedium dignitati, ſed perſonarum gravitati, ut ab iis Epiſcopis, tamquam à quibuſdam capitibus, communionis jura manarent per unamquamque Diœceſim. Eò retulit Epiſcoporum illorum deſignationem Sozomenus. *Hos enim*, inquit, *& Imperator quoque viſos & coram allocutus approbavit; de quibus & integra conſtabat fama quòd ſuis Eccleſiis religioſè præeſſent.* Extat Theodoſii conſtitutio in Codice Theodoſiano, quæ præcipit Epiſcopos ad Eccleſias obtinendas admitti ex communione & conſortio *probabilium ſacerdotum*, ſcilicet quos communicare conſtiterit Nectario Epiſcopo Conſtantinopolitanæ civitatis, Timotheo Alexandrino in Ægypto, in Oriente, Pelagio Laodicenſi, & Diodoro Tarſenſi; in Aſia proconſulari & Aſiana Diœceſi, Amphilochio Iconienſi, & Optimo Epiſcopo Antiochiæ in Piſidia, in Pontica Diœceſi Helladio Cæſareæ, Otreio Militenæ, & Gregorio Nyſſæ, in Thracica cum Terentio Scythiæ & Martyrio Epiſcopo Martianopoleos. Abſunt à Codice Theodoſiano verba illa, *In Thracia.* Sed lacunam illam è Sozomeno explevi, ut ſententia non hiaret. Etenim Ægyptiaca, orientali, Aſiana, & Pontica Diœceſibus enumeratis, ſola ſupereſt Thracica; cui æquè ac ceteris proſpiciendum erat. Id factum deſignata communione duorum Epiſcoporum, ſcilicet Terentii Scythiæ & Martyrii Epiſcopi Martianopoleos. *Martyrii* enim legendum è Sozomeno, non *Marmarii*, ut habet lex Codicis Theodoſiani. Thracica Diœceſis ſex provinciis conſtabat, Europa, Thracia, Hæmimonto, Rhodope, Mœſia ſecunda, Scythia. Epiſcopus Tomorum omnibus Eccleſiis Scythiæ præerat, ut teſtantur alibi Sozomenus & Theodoretus. Unde Terentius Scythiæ Epiſcopus eleganter dicitur in dicta lege, & rectè à Sozomeno Tomorum Epiſcopus. Martyrius Martianopoleos Concilio Conſtantinopolitano ſubſcripſit ut Mœſiæ Metropolita; quæ eſt Mœſia ſecunda, una è ſex provinciis Thracicæ Diœceſis.

Socrates l. 5. c. 8.

Sozom. l. 7. c. 7. [illegible]

l. 3 C. Th. de Fide Cathol.

Sozom. d. c. [illegible]

Sozom. l. 7. c. 19 & 25 Theod. l. 4 c. 30.

X. Inde patet error inſignis Socratis, qui jura communionis per Thraciam decreta fuiſſe Nectario à ſynodo & à Principe affirmat; cùm ex Sozomeno & legis Theodoſianæ ſerie à nobis reſtituta conſtet jus communionis per Thraciam indultum Terentio Tomenſi & Martyrio Martianopolitano; Nectario verò in urbe Conſtantinopolitana, ut quidem Sozomenus exiſtimavit: Νεκτάριον ἐν Κωνσταντίνου πόλει. Ceterùm è verbis legis indefinitè jus illi tribuitur: *Quos conſtabit*, inquit lex, *communione Nectario Epiſcopo Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ, Timotheo necnon intra Ægyptum Alexandrinæ urbis Epiſcopo eſſe ſociatos.* Poteſtas dandæ communionis delata Timotheo Alexandrino coërcetur intra Ægyptum. Sed jus Nectarii Epiſcopi CP. nullis limitibus circumſcribitur. Ratio eſt in promptu. Quia in eodem Concilio primatus honoris poſt Romanum Epiſcopum illi collatus eſt. Unde colligere licet quanta eſſet in hoc communionis jure Romani Pontificis auctoritas, cùm ad illius exemplum regiæ urbis Epiſcopus, tunc ad ſecundum gradum evectus, privilegio illo per ſolidum orientem frueretur, non autem per ſolam Thraciam, etſi ſpeciali quodam jure in ea Diœceſi auctus eſſet. Expuncto errore illo Socratis, advertenda eſt altera ejus hallucinatio, in eo quòd ſententiam canonis ſecundi cum lege Theodoſii permiſcuit, cùm tamen multùm inter ſe diſtent. Limites Diœceſeon à ſynodo Nicæna præſcriptos violandos non eſſe canone conſtituitur. Theodoſii verò lege, in Diœceſibus Epiſcopi deliguntur ad conſortium communionis, non autem ad juriſdictionem patriarchalem exercendam. Quod patet ex ipſo legis contextu, ex eoque præcipuè quo in orientali Diœceſi, ſeu in patriarchatu Antiocheno, Pelagius Laodicenſis & Diodorus Tarſenſis deſignantur ad communionis vinculum; cùm tamen ſupremus auctoritatis apex in orientali Diœceſi ad Patriarcham Antiochenum pertineat ex canone Nicæno, & ex canone ſecundo Concilii Conſtantinopolitani. Etſi verò hîc Socrates aberraverit, non utique in pudendum errorem qui à pleriſque illi affingitur prolapſus eſt, quaſi ſcripſerit patriarchatus inſtitutos fuiſſe à ſecunda ſynodo. quo ſenſu, paulò poſt Socratem, Patriarcharum nomen apud auctores eccleſiaſticos invaluit. Etenim cùm ſecunda ſynodus auctoritatem eccleſiaſticam per Diœceſes diſtinctam à Nicæno Concilio repetiverit, & Socrates Diœceſeon inſtitutionem non tribuerit ſecundæ ſynodo, ſed Patriarcharum deſignationem per unamquamque Diœceſim, evidenter patet de illis Epiſcopis egiſſe Socratem à quibus communionis conſortium penderet; præcipuè cum

Episcoporum delectum lege Principis confirmatum scribat. Paulò post ætatem Socratis Patriarcharum nomen indium est Episcopis qui communionis & auctoritatis principatum in suis Diœcesibus tenerent.

XI. Porrò tres illæ Diœceses quas suprà recensui Patriarchis Alexandrino vel Antiocheno non suberant. Asiana Diœcesis in Notitia imperii decem provinciis constat, quæ Vicario Præfecti prætorio orientis parebant, scilicet Pamphilia, Lydia, Hellespontо, Pisidia, Lycaonia, Phrygia utraque, Lycia, Caria, & insulis. Attamen in politiæ ecclesiasticæ ratione Asiana Diœcesis undecim provincias complectebatur, teste Theodoreto. Quod explicandum est è Theodosii lege, quæ Asiam proconsularem ab Asiana distinguit, licèt eas in unum corpus, quoad statum & communionem ecclesiasticam, cogat. Itaque Asia proconsulari adjecta ad decem provincias Asianæ Diœceseos, conficitur numerus undecim provinciarum ecclesiasticarum à Theodoreto designatus. Asia, strictissimè sumpto vocabulo, à Romanis nomen accepit: qui regnum Attali Pergameni testamento sibi delatum cernentes, ditionem illam in provinciæ formam redegerunt; Asiamque de continentis nomine appellaverunt, teste Strabone. Ejus administrationi Proconsulem præfecerunt. qui magistratus continuatus est sub imperio; quamvis statum Asiæ proconsularis Constantinus Magnus immutaverit, ab ea recisis Lydia, Caria, Hellesponto, & Cycladibus, quæ in speciale provinciarum nomen transierunt. Unde factum ut Eunapius, cùm Asiæ recentioris proconsulatum describeret, à Pergamo & ora maritima in continentem Caria tenus & ad Tmolum montem ex parte Lydiæ porrexerit. Sub Arcadio Hellespontus & insulæ redditæ sunt proconsulatui, ut patet ex Notitia imperii. Solidæ proconsularis Asiæ metropolis erat Ephesus; quæ in politia ecclesiastica in Asianam Diœcesim eandem dignitatem retinuit, teste Chrysostomo; adeo ut ei jus patriarchicum tribuat Evagrius, cùm scribit Timotheum Ælurum Ecclesiæ Ephesinæ jus patriarchicum restituisse, quod ei synodus Chalcedonensis ademerat.

Theod. l. 5. c. 28. de Asiana: ὑπὸ ἕνδεκα ἡ αὐτὴ ἀρχὴ ... L. 3. C. Th. de Fide Cathol.

Strabo l. 13. οἱ δ' ἐπαρχίαν ἀποδείξαντες τὴν χώραν, Ἀσίαν προσηγόρευσαν ὁμωνύμως τῇ ἠπείρῳ.

Chrysost. in ep. ad Ephesios. Evagr. l. 3. c. 16. ... πατριαρχικὸν δίκαιον.

Pontica Diœcesis totum tractum à Bithynia usque ad Armeniam, adjecta Galatia & Cappadocia, complectebatur, & Vicario parebat, quem Gregorius Nazianzenus ποντικῆς διοικήσεως ὕπαρχον vocat. In ratione imperii è provinciis decem conflata erat; sed in dispositione ecclesiastica undecim provinciis constabat, teste Theodoreto. cujus discriminis rationem reddimus alibi. Sedes præcipua Vicarii Ponticæ Diœceseos constituta est Cæsareæ in Cappadocia. qua in urbe, quæ olim Mazaca, Reges Cappadocum lares fixerant, ut observat Strabo. Hinc Episcopi Cæsareæ dignitas, qui solidæ Diœcesi Ponticæ præerat, teste Nazianzeno. Unde Basilio conciliatum Archiepiscopi Cæsareæ nomen, & Alypio apud Photium. Quare Ponticæ Diœceseos synodum Thyanis sub Eusebio Episcopo Cæsareæ celebratam refert Sozomenus, & Gerontium

Gregor. Naz. De laudibus Basilii.

Lib. 6. c. 9.

Strabo l. 12.

Photius in Bibl. Tmem. 51. Sozom l. 6. c. 12. l. 8. c. 6.

Nicomediensem Metropolitam in Bithynia ordinatum fuisse ab Helladio Cæsareæ Episcopo. Literæ etiam Basilii extant invitantis ad synodum Cæsareæ habendam τοὺς τῆς ποντικῆς διοικήσεως ἐπισκόπους.

Basilius ep. 191. & 256.

Diœcesis Thracica sex provinciis in laterculo imperii & in Ecclesiæ notitia constabat: in qua, post deletum à Severo Byzantium, præcipuam dignitatem urbs Heracleæ sive Perinthi obtinuit, ut testantur Herodianus & Procopius. Inde quæsitus ejus Episcopo Exarchi Thraciæ titulus; quamvis deinde vis hujus administrationis in urbem regiam uberioribus privilegiis paulatim transcripta sit.

Herod. in Severo. Procop. l. 4. de ædific. Just.

Quare non frustra monui canone Nicæno significari Diœceses Asianam, Ponticam, & Thracicam, quæ à tribus Patriarchis non penderent, sed synodis suis commissæ, Exarchos suos comiter colerent, Asiana Ephesinum, Pontica Cæsareensem, Thracica Heracleensem, deinde Constantinopolitanum. Unde profectum ut hi tres Exarchi potiorem locum in subscriptionibus & sessionibus generalium Conciliorum obtinerent. Quod videre est in Concilii Chalcedonensis consessu, qui sic dispositus erat ut ante cancellos altaris in medio federent gloriosissimi judices & amplissimus senatus. Ab eorum læva sedebant Legati Romani Pontificis, Anatolius Archiepiscopus Constantinopoleos, Maximus Antiochiæ, Thalassius Cæsareæ, Stephanus Ephesi, *& ceteri Episcopi orientalis, Pontica, Asiana, & Thracicæ Diœceseon, exceptis Palæstinis.* Ex quo loco patet Exarchos Diœceseon fuisse, Maximum quidem Antiochenum orientalis, Thalassium Cæsareensem Ponticæ, Stephanum Ephesinum Asianæ, & Anatolium Constantinopolitanum Thracicæ. A parte dextra judicum considebant Dioscorus Archiepiscopus Alexandriæ, Juvenalis Hierosolymorum, Quintillus Heracleæ primæ Macedoniæ vices agens Anastasii Thessalonicensis Episcopi, cum reliquis Episcopis Ægyptiacæ Diœceseos, quæ suberat Alexandrino, & Illyricianæ, quæ à Thessalonicensi Vicario Romani Pontificis regebatur. Ad hunc enim Anastasium elegantem illam epistolam decretalem dedit Leo Primus quæ toties laudatur. Aderant præterea in hoc latere Palæstini Episcopi, quos ab orientali Diœcesi distractos Episcopus Hierosolymorum sibi asserebat. Ceterùm Thracica Diœcesis jam tum à Constantinopolitano Episcopo pendebat, depulso Heracleensi. Quod per consequentiam è privilegio primatus in ea Diœcesi facilè invaluit, ad cujus synodum Constantinopolitana Ecclesia pertinebat. Quod in fraudem impulit Socratem cùm jura communionis per Thraciam Nectario tributa fuisse scripsit. Huc alludit epistola Marciani Imperatoris, qua præcipit Anatolio ut accedat ad Concilium Chalcedonense unà cum Episcopis sub sacerdotii sui cura constitutis, id est, cum Episcopis Thracicæ Diœceseos. quod ideo monui ut ab inquisitione horum Episcoporum viri eruditi cessarent.

Act. 1. Concil. Chalced. τῆς τε ἀνατολικῆς, καὶ ποντικῆς, καὶ Ἀσιανῆς, καὶ Θρᾳκικῆς, ἄνευ τῶν παλαιστινῶν.

Part. 1. Conc. Chalced. c. 37. σὺν ἐκ τῆς ἐκκλησίας ... τῶν ὑπὸ τὴν φροντίδα τελούντων τῆς ἁγιωσύνης.

Idem sessionum ordo in superioribus Con-

Syn. Ephes. T. 2. c. 1. ...

ciliis obtinuerat. Etenim in synodo Ephesina, cui præfuit Cyrillus, post Juvenalem Hierosolymorum sedent Memnon Ephesi, Flavianus Philipporum vicarius Ruffi Thessalonicensis Episcopi, Firmus Cæsareæ Cappadociæ, & Theodotus Ancyræ. quamvis alibi, per errorem scriptoris, Theodotus antecedat. Sed sententiæ latæ contra Nestorium post Firmum subscripsit. In Ephesino Concilio sub Dioscoro post priores Patriarchas sedent & censent Stephanus Ephesi & Thalassius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ. Quare videtur dubitandum non esse quin Diœceseon Exarchi canone 11. C.P. commemorati Episcopos Ephesi, Cæsareæ, & C.P. adjecto Heracleensi complectantur. Id ex eo valde juvatur quòd in Concilio Chalcedonensi judices unicuique Diœcesi orientalis imperii suum Patriarcham assignant. Non eo tamen inficias quin potiori jure in Diœceses suas tres illi eximii Patriarchæ uterentur; ita ut sola synodorum universæ Diœceseos indictio, & Concilii προεδρεία, Exarchis ceteris competivisse videatur. Quæ ratio componendæ contentionis, quæ viros eruditissimos etiam in hoc capite collisit, non aliena à vero mihi esse videtur; atque adeo novis quibusdam argumentis hanc disputationem illustrandam censui. Ceterùm transcripto Heracleensis Episcopi jure in Constantinopolitanum, duo reliqui Exarchi ab auctoritate sua dejecti sunt cùm sedes Constantinopolitana in patriarchicam dignitatem evecta, trium istarum Diœceseon administrationem liberam decreto Concilii Chalcedonensis obtinuit. Quæ immutatio effecit ut orientales Ecclesiæ, quæ per quinque Diœceses porrectæ erant, Ægypti, orientis, Ponticæ, Asianæ, & Thracicæ, ad tres redactæ fuerint, scilicet Ægypti, orientis, & Bosphori seu Thraciæ, id est, Constantinopoleos, apud Theodoretum, qui post Concilium Chalcedonense historiam scripsit.

[margin: ...tuus T. 1. c. 1. T. 1. c. 10. & 13.]

[margin: Concil. Chalc. Act. 1.]

[margin: Locus laudatus est § 5. hujus capitis.]

[margin: Theod. lib. 5. c. 34. Episcopi Occidentis non prius cum Episcopis Ægypti, & Orientis, & Bosphori, & Traciæ communicare voluerunt.]

XII. Sed ut repetam quæstionem initio propositam, non dissimulanda est insignis difficultas quæ nostram sententiam videtur impugnare in eo quòd tres illos præcipuos orbis Episcopos, Romæ, Alexandriæ, & Antiochiæ, quoad jus patriarchicum inter se componi canone Nicæno contendit. Nodus in eo versatur quòd Alexandrini Episcopi auctoritas in ordinandis omnibus Ægypti Episcopis adversùs Meletianos hoc canone constituta sit; ut fatentur omnes eruditi, & egregiè probatur ex epistola synodica Concilii. Porrò jure illo ordinandorum Episcoporum usum non fuisse Romanum Pontificem per omnes occidentis provincias adeo certum est ut nec ipsorum Metropolitarum ordinationem in plerisque provinciis sibi vindicarit. Ut explicatior sit hujus quæstionis enodatio, constituendi priùs sunt Romanæ metropoleos fines. Neque enim existimo Ruffini ætate regionibus illis suburbicariis ad centesimum usque lapidem fuisse circumscriptos. Vetat namque Notitia illa Vaticana vetus, quæ sexaginta novem episcopatus, ex quibus Romana provincia conflata erat, nobis exhibet; qui quidem non solùm Latinam regionem, seu Campaniam recentiorem, ad Sinuessam, Marsos seu Valeriam, Picenum, & Tusciam suburbicariam complectebantur, sed etiam Tusciam annonariam, Umbriam, & Picenum annonarium; quas regiones Notitia illa vetus barbara voce Marchiam Umbriæ indigetat, Marchiæ nomine utrumque Picenum comprehendendo. Fundus hujus meæ sententiæ est insignis locus epistolæ synodicæ Concilii Sardicensis, & alter Athanasii; ubi earum provinciarum Episcopi qui Athanasio communicabant recensentur, scilicet Romæ, Italiæ, Campaniæ, Calabriæ, Apuliæ, & ceterarum per occidentem & orientem provinciarum. Non poterant liquidiùs Romanæ provinciæ limites circumscribi, qui ei à Vaticana Notitia tribuuntur. Italia hinc eam coërcet, inde Campania felix, & Capuana. Porrò Italia, cujus metropolis erat civitas Mediolani, complectebatur eas provincias quæ Vicario Italiæ parebant, & porrigebantur usque ad Tusciæ annonariæ, Umbriæ, & Piceni fines, ut docuit vir eruditissimus Pater Sirmondus. Campania verò, cujus metropolis erat Capua, incipiebat à Sinuessa ad Salarim Lucaniæ fluvium. His autem finibus eæ regiones ferè intercipiuntur quibus provincia Romana constat in Notitia veteri Vaticana; cujus fides ex his Athanasii & Concilii Sardicensis locis egregiè illustratur.

[margin: Vide lib. 6. cap. 4. 5. 9.]

[margin: Extat apud Card. Baron. an. 1057.]

[margin: Atanas. ep. ad Solitar. vit. agentes.]

CAPUT IV.

Synopsis.

I. Ut satisfiat objectioni, docetur Romanum Pontificem esse Patriarcham occidentis, deinde confertur cum Alexandrino in ordinationibus. Ecclesiarum divisio in orientales & occidentales probatur plurimis testimoniis veterum.

II. Error eorum notatus qui orientales Ecclesias ab Antiocheno patriarchatu non distinguunt. Cui oriens specialiter dictus tribuitur, è Concilio secundo & Ephesino.

III. Fines Ecclesiarium orientalium & occidentalium iidem qui olim imperii. Thracia orienti accensa. Solidum Illyricum occidenti.

IV. Antiqua divisio imperii sub Diocletiano, Constantino, & Valentiniano. In confiniis Illyrici & Thraciæ Ecclesiarum & imperii limes, scilicet in Succorum angustiis, ex Ammiano & Socrate, & ex Concilio Aquileiensi; ubi dictio Succorum *restituitur. Constantinopolis vinculum orientis & occidentis apud Nazianzenum.*

V. Tomus occidentalium in Concilio CP. explicatus. Asserta vetus lectio τῶν δυτικῶν.

I. SUPEREST ut jugulum causæ petamus, & ut difficultati propositæ satisfiat, duorum capitum probationi, quibus tota disputatio conficitur, nos accingamus. Quorum primum

in eo versabitur ut doceat patriarchatum occidentis à veteribus tributum fuisse Episcopo Romano. Alterum verò, quod fortassè à nullo tentatum fuit, componet Alexandrinum Episcopum cum Romano in porissimo illo jure patriarchico quod ordinationes Episcoporum respicit.

Quod attinet ad primam illam partem, nullo negotio veritas ejus instruetur, si testimoniis veterum rectè expensis ostendamus totius Ecclesiæ corpus statim à Concilio Nicæno in orientales & occidentales Ecclesias fuisse distributum & occidentalibus Ecclesiis nullum alium præfectum fuisse præter Romanum Pontificem. Emicat illa hereditatis Christi in duas partes divisio temporibus Constantii Imperatoris; ita tamen ut altiùs, id est, à veteri consuetudine Ecclesiæ, hujus divisionis origo repetatur ab Episcopis orientalibus synodi Sardicensis, quorum sunt hæc verba: *Hanc novitatem moliebantur inducere, quam horret vetus consuetudo Ecclesiæ, ut in Concilio orientales Episcopi quod fortè statuissent ab Episcopis occidentalibus refricaretur, similiter quicquid occidentalium partium Episcopi ab orientalibus solveretur.* In eam sententiam Constantius Princeps rescripsit ad Concilium Ariminense, quod Episcopis è toto occidente accitis constabat: *Non enim de orientalibus Episcopis in Concilio vestro patitur ratio aliquid definiri. Proinde super his tantùm quæ ad vos pertinere cognoscit gravitas vestra tractare debetis.* Non inquiro an justa sit orientalium expostulatio, aut quod Constantius rescripto vetuit occidentali Concilio, scilicet ne de rebus orientalibus pronuntiaret; (qua de re dissertationem satis copiosam, si res usui futura sit, in publicum fortassè emittemus) sed id tantùm pertendo, eam fuisse illis, imò & superioribus temporibus, Ecclesiæ disciplinam ut occidentales Ecclesiæ in unum veluti corpus compactæ ab orientalibus discernerentur. Et ne quis excipiat me testimoniis schismaticorum uti, laudabo ipsum Ambrosium & Aquileiense Concilium ex Episcopis occidentalibus conflatum, qui Aquileiam convenerant Imperatorum jussu. Querebatur Palladius Episcopus, Arrianæ hæreseos reus, se nisi generali & pleno Concilio respondere non posse, nempe absentibus sacerdotibus orientis, *ad quos Præfectus Italiæ litteras dederat ut si vellent convenire, in potestate haberent.* Excipit Ambrosius: *Quia fecerunt consuetudinem hujusmodi ut in oriente orientale esset Concilium, intra occidentem occidentalium, ideo putaverunt non esse veniendum.* In ipsis etiam veterum Romanorum Pontificum Liberii, Damasi, Siricii, Innocentii, & Cælestini epistolis occidentis Episcopi ab Episcopis orientis sunt discreti. Hæc divisio Gregorio Nazianzeno, ob simultates quæ tunc temporis apud Episcopos vigebant, adeo inauspicata visa est ut orientem & occidentem, quemadmodum finibus & imperiorum limitibus, ita etiam animis distractum iri pertimesceret. Invaluit tamen quotidiano Ecclesiarum usu illa discretio; ita ut Philippus Cælestini Pontificis Legatus in Concilio Ephesino professus fuerit eam synodum conflatam esse ex Episcopis Ecclesiæ orientalis & occidentalis. Nihilque frequentiùs apud antiquos ecclesiasticos scriptores hoc Ecclesiarum discrimine inter legendum occurrit.

Epistola synodica Concilii Sardicensis orient. in Fragmentis Hilarii.

Concil. Aquileiense sub Ambrosio.

Cælestinus in ep. ad Nestor. *Pelagianos sola unica sententia oriens occidensque percussit.* Liberius ep. 22. *Episcopos orientis ad sanam sinceramque mentem reversos cum orthodoxis occidentis Episcopis concordare.* Damasus in ep. syn. apud Theod. l. 2. c. 22. *De hac ipsa fide tum Episcopos orientis, tum occidentis, nobiscum una gloriari constat.* Siricius in ep. ad Am. c. 1. *Quod etiam totus oriens occidensque custodit.* Innoc. in Decr. c. 13. *Nos autem omnesque per orientales & occidentales Ecclesias.* Greg. [illegible] Concil. Ephes. part. 2. act. 3. [illegible]

II. Unum tamen est quod antiquitatis ecclesiasticæ amantem hac in parte monitum velim; ne inconsultò in eum errorem incidat in quem viri docti impegerunt, cùm variis orientis significationibus non exactè perpensis, quæ de orientis Ecclesiis generaliter dicuntur, Antiochenæ Ecclesiæ incautè tribuerunt. Etenim oriens in dispositione imperii Romani eas provincias omnes complectitur ab ipsius Vespasiani temporibus quæ à Thracia per Ægyptum & Asiam minorem usque ad Euphratem & Tigrim pertinent. Hæ provinciæ quinque Diœcesibus comprehendebantur, Thracica, Pontica, Asiana, orientali, & Ægyptiaca, quæ magistratibus sibi præfectis parebant, ut superiore capite uberiùs dixi. Idem ordo servatus fuit in ecclesiastica disciplina; ita ut quemadmodum Ægypti Diœcesis in novem Metropolitanos divisa, Alexandriæ Patriarcham colebat, sic Diœcesis orientis specialiter dicti, quæ quindecim provincias complexa erat, ab Antiocheno Patriarcha regeretur. Itaque longè distant orientis Ecclesiæ cùm occidentalibus opponuntur, ut pote quæ quinque Diœceses integras orientalis imperii comprehendant, ab orientis Ecclesiis quando cùm aliarum Diœceseon Episcopis, id est, Ægypti, Thracicæ, Ponticæ, & Asianæ componuntur, ut fit canone secundo Constantinopoli Concilii: *Orientis Episcopi orientem tantùm gubernent, servatis privilegiis quæ Nicænis canonibus Ecclesiæ Antiochenæ tributa sunt.* Inde est quòd Joannes Antiochensis, qui schismate Concilium Ephesinum vexavit, in actis Conciliabuli dicitur *Episcopus Antiochiæ, quæ est metropolis* * *Anatolica Diœceseos.* Et ipsum Conciliabulum hæc se inscriptione jactat: *Sacra synodus Diœceseos orientalis, cæterique unà cum ipsis ex diversis Diœcesibus & provinciis congregati.*

In Conc. Eph. ep. 2. act. 1. [illegible]

In actis Conc. [illegible]

III. Id solum superest indagandum, quibus finibus Ecclesiæ orientis & occidentis regerentur. Sed statim occurrit canon secundus Concilii Constantinopolitani toties laudatus, qui de hac re sollicitis curam omnem eximere potest. Convenerant Constantinopolim ex omnibus orientalis imperii provinciis litteris Theodosii Imperatoris evocati antistites, qui canone secundo Ecclesiarum orientalium terminos præscripserunt; adeo ut eas intra Diœceses Thracicam, Ponticam, Asianam, orientem, & Ægyptum coërcuerint, ac proinde ceteras omnes Diœceses occidenti dimiserint, nempe Illiricum solidum, Italiam, Gallias, Britannias, Hispanias, & Africam. Scilicet, ut antè monui, iidem erant imperii orientalis limites & Ecclesiarum orientalium. Thracia in confinio Illyrici

* Sic Luitprandus in libro 11. cap. 12. loquens de Romano Imperatore Constantinopolitano post Leonem cognomine sapientem, Anatolicas vocat gentes orientales, Græco etiam verbo utens: *Primo quo Romanus suscepit imperium anno, nonnulla ei gentes, præsertim ἀνατολικαί, hoc est, orientales, visæ sunt rebellare.*

reclamantibus licèt Romanæ ſedis Legatis, qui de hac re ſecum agi non poſſe, utpote mandato deſtitutis, contendebant, & per ſummam injuriam antiquiſſima Eccleſiæ Romanæ jura & recentem poſſeſſionem convelli. Qui motus animi fuerit Hadriano II. ipſe oſtendit epiſtola ad Baſilium Macedonem Imperatorem, qua Ignatio abſtentionem minatur niſi à Bulgaria diſceſſerit. Ignatii obitus orientis ſtatum immutavit. Photius anathemate toties ictus, & ab octava ſynodo totius orbis ſuffragiis diſcinctus, Conſtantinopolitanam ſedem per gratiam Principis repetit, accedente ſacerdotum conſenſu. Interpellatur Ioannes VIII. ut decreto ſuo omnium votis pro pace illius Eccleſiæ ſuffragetur. Annuit ille; non reſciſſis quidem tot judiciis à Nicolao & ab octava ſynodo adversùs Photium redditis, ſed earum damnationum indulgentia conceſſa; ea tamen lege ut Bulgariam Eccleſia Romana reciperet, alioqui Photium excommunicationis pœna conſtringeret. Photius conditionem adjectam adeo non implevit ut in ea ſynodo quæ ad ejus reſtitutionem ſanciendam coacta eſt Conſtantinopoli, confidentibus apoſtolicæ ſedis Legatis, Bulgaricæ Diœceſeos quæſtio, quaſi de finibus Imperij ageretur, ad Imperatorem ſit remiſſa; & inſuper ſancitus canon, ne abſtenti à Photio in communionem ſuſciperentur à Romano Pontifice. Baſilius Imperator Græca fraude Ioanni os ſublinire ſe poſſe putavit & ſuo officio defungi, ſi literis ſuis teſtaretur per ſe liberum eſſe Pontifici ut Bulgariam retineret. Interim tamen nec revocati ſunt Epiſcopi quos ſedes Conſtantinopolitana iis provinciis præfecerat, & ſummiſſus eſt Michaël Rex Bulgarorum, qui eorum miniſterio Eccleſias ſuas procurandas Ioanni conteſtaretur, adeo ut & voti reatum & ſchiſmatis crimen Michaëli Pontifex exprobrandum duxerit. Itaque & Bulgaricæ Diœceſeos reſtitutio denegata, & ſuæ communionis impertiendæ abſtentis à Photio arbitrium præciſum, adeo Ioannem commovit ut Photium anathemate feriret, quemadmodum docet Formoſi Pontificis epiſtola ad Stylianum. Ex eo tempore interrupta ſunt communionis conſortia; & Leo Imperator, Baſilii filius, velut opimis quibuſdam ſpoliis de Eccleſia Romana relatis, Notitiam epiſcopatuum qui ordinationi Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ ſubjacent iis provinciis auxit quæ, ut ipſe loquitur, *à Romana Diœceſi avulſa ſunt*.

Hadrianus II. in ep. ad Baſilium, quæ extat ſub finem Concilij 8. editionis Anaſt. *Favore veſtro frater & coepiſcopus noſter Ignatius in Bulgarorum regione conſecrare præſumpſit antiſtitem.* Infrà: *Saltem nunc jam dictum Præſulem ab illius regionis diſpoſitione ſalubribus monitis quæſumus coërcete, aliaquin nec ipſe canonicam fugiet ultionem; & ii quos præſulatus vel alterius officij ſibi nomen illic uſurpant, cum excommunicatione, qua jam tenentur aſtricti, etiam proprii gradus jactura carebunt.*
Ioannes VIII ep. 199. 200. & 201.
Act. 3. & 4 Conciliabuli ſub Photio habiti, apud Baron. an. 880.
Ioannes ep. 250. ad Baſil.

Ioannes epiſt. 297. ad Michaëlem, & in Appendice ep. 2.

Formoſus ep. ad Stylianum: *Ioannes anathemate Photium damnavit quando ille ſeduxit Eugenium & ejus ſocios, qui pro rebus Bulgariæ venerant.*
Notitia Leonis Imper. L. 1. Iuris Græco-Romani; *Νοταρια ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς διοικήσεως.*

VII. Eadem ſtrages occidentem aliquando fœdavit, diſſidio inter Eccleſiam & imperium è variis de juriſdictione contentionibus orto, quod Gregorium VII. & Henricum IV. inter ſe commiſit; nec potuit incendium, quo Europa flagrabat, extingui donec pax Eccleſiæ reddita fuiſſet iis conditionibus quibus depacti ſunt Calliſtus ſecundus & Henricus V. Contentio illa, quæ corpus Eccleſiæ in duas veluti factiones diviſit & verum ſchiſma conflavit, non aliunde ſumpſit originem quàm ex epiſcopatuum inveſtituris, quæ per annulum & virgam concedebantur: quas quidem Gregorius & eum ſecuti Pontifices Vrbanus II. & Paſchalis II. libertati eccleſiaſticæ adverſas aſſerebant; è contrà Henrici ambo, pater & filius, eas in eorum jurium cenſum referebant quæ à Carolo magno quæſita imperio, per longiſſimi temporis uſum vim conſtituti habere profitebantur, à quibus excidere illis fas non eſſet quandiu imperium retinerent. atque adeo, ſi ob aſſertam regni libertatem aliqua excommunicatione necterentur, eam nullius momenti futuram.

Anno MLXXX.

Anno MCXXII.

Videndus tractatus Sigeberti de unitate Eccleſiæ.

VIII. Diſſenſionem verò illam quæ inter Fridericum primum & Hadrianum IV. Alexandrumque III. exarſit, quæque tot luctuoſis cladibus celebratur apud auctores, ſola hinc imperii aſſerendi, hinc Eccleſiæ in libertatem vindicandæ cupido excitavit. Hadrianus ab hominii ſacramento liberos Epiſcopos contendebat, & imperium Romanum ſuo beneficio Friderico collatum. Fridericus verò hoc telo peti dignitatem ſuam ratus, & imperii jura ad feudorum ſervitutem demitti, excanduit, hacque ratione *unitatem ſcindi, inter regnum & ſacerdotium ſchiſma fieri*, edicto teſtatus eſt. Ægrum animum & ſaucium curare conatus eſt Hadrianus; ſed crudum vulnus, quod Fridericus toto corpore exceperat, tam levi remedio obduci non potuit. quinimo cùm Hadrianus imperii hoſtes in Italia ſublevaſſet, peſtis illa recruduit; & in Alexandrum ſucceſſorem propagata, ſchiſmate corpus Eccleſiæ laceravit.

Fridericus in edicto anni 1157.

IX. Quid loquar de funeſta illa diſſenſione quæ Fridericum II. & Gregorium IX. inter ſe colliſit? Calamitatem illam accepto ferendam docet fides annalium violatæ à Friderico clericorum & Eccleſiarum immunitati: quam Honorius III. cùm excommunicatione vindicaſſet, inde luctuoſiſſimi belli & ſchiſmatis ſub Gregorio IX. licèt aliis coloribus quæſitis occaſio nata eſt. Mitto Ludovicum Bavarum: qui jura imperii Romani cùm aſſerere tentaret adversùs Ioannem XXII. horrida belli tempeſtate & miſero ſchiſmate Italiam & Germaniam concuſſit.

Ioan. Villani l. 4. c. 15.
Vinc. Beluac. l. 30. c. 129.

Vide vitas Paparum Avenion. t. 2. pag. 470. & ſeqq.

X. Quod ad Gallos attinet, ita ſe in his diſcriminibus ſemper geſſerunt ut conſtantia prudentiaque ſua & jura ſua retinuerint, & pietatem erga Romanam Eccleſiam non læſerint, quæ etiam omne ſtudium ſuum in id contulit ut de Francorum Regibus optimè mereretur. Sanè tacendum non eſt Gallos quandoque ita comparatos ut ſi præfractè cum illis actum fuiſſet, in diſſidium abiiſſent potiùs quàm Eccleſiam Gallicanam veluti capite minui ſuſtinuiſſent; ut idem faciunt litteræ ab Ivone Epiſcopo Carnotenſi ad Paſchalem II. datæ, quibus Pontificem ſeriò monet ne Noviomenſis Eccleſiæ diviſione tentata, Tornaci Epiſcopum inſtituat contra veterem conſuetudinem. *Novit*, inquit ille, *paternitas veſtra quia regnum Francorum præ cæteris regnis ſedi apoſtolicæ ſemper fuit obnoxium: & ideirco, quantum ad ipſas regias perſonas pertinuit, nulla fuit diviſio inter regnum & ſacerdotium. Quod ergo hactenus cum pace & utilitate Eccleſiæ obſervatum eſt, humiliter*

Ivo ep. 238.
Vide infra lib. 4. cap. 13. §. 3.

petimus ut de cetero observetur, & regni Francorum pax & summi sacerdoti nulla subreptione dissolvatur. Quod idcirco prælibamus, quia audivimus clericos Tornacenses apud apostolicam sedem venisse petituros ut apostolica preceptione proprium possint habere Episcopum & Noviomensis Ecclesiæ frustrare privilegium. Quod ne fiat sicut filii & fideles rogamus & consulimus; ut statum Ecclesiarum, qui quadringentis ferme annis duravit, inconcussum manere concedatis; ne hac occasione schisma, quod est in Germanico regno adversus sedem apostolicam, in Galliarum regno suscitetis. Tunc scilicet in Germania vigebat schisma illud quod investiturarum prohibitio excitarat. de quo superiùs locuti sumus.

XI. Piget referre famosam illam Bonifacii VIII. & Philippi IV. Francorum Regis concertationem: quæ adeo exarsit ut Pontificis Regisque dissidio, etsi nullo cum sede apostolica facto divortio, sit dehonestata. Sed si quis penitiùs mali causas introspicere velit, inde labem illam profectam sentiet quòd summus Pontifex majestatem Regis & regni imminuere vellet & ecclesiasticæ jurisdictionis ultra quàm par esset pomœria proferre. Cessatum est ab hac divisione cura & studio summorum Pontificum, qui constitutionibus illis quæ juribus regni vim quandam inferebant ita derogarunt ut restitutione utrinque facta, res eo loco positæ essent quo erant ante Bonifacii præjudicatam sententiam.

Vide lib. 2. cap. 3. §. 8.

XII. Itaque non abs re mihi præfatus esse videor iis hominibus cumulatissimas laudes deberi à probis cordatisque viris & pacis ecclesiasticæ amantibus qui in id unum omnem laborem suum & diligentiam impendunt ut fines utriusque jurisdictionis ecclesiasticæ & regiæ ex mutua utriusque possessione constituant. Enimvero quia uno ictu & latus petitur libertatum Gallicanarum & consilium ejus qui duo illa volumina quæ libertates illas complectuntur summo studio & indefesso labore collegit, necesse est ut in rem ipsam descendamus, & fundamenta quibus moles libertatis Ecclesiæ Gallicanæ innititur diligentissimè perscrutemur, simulque in illud inquiramus, an iis libertatibus apostolicæ sedis reverentia labefactetur, an potiùs foveatur. Quo peracto, tum demum aliquot capita expendemus quorum usus est in foro quotidianus, & testimoniis à collectore nostro assertus. Vnde planum unicuique fiet an consilio promovendi schismatis, an verò avertendi dissidii, tot sudores huic collectioni ab auctore suo impensi fuerint.

CAPUT II.

Synopsis.

I. Divisio operis in tres partes.

II. Primum libertatum Ecclesiæ Gallicanæ fundamentum, suprema sedis apostolicæ auctoritas, ejusque communio.

III. Necessitas communionis breviter attingitur, ad refellendam impostoris calumniam.

IV. Origo communionis & unitatis in Ecclesia Romana, ex Cypriano, & Optato, quorum genuinus sensus expenditur.

V. Quos secuti Hieronymus & Gelasius.

VI. Hanc communionem ut necessariam Galli retinuerunt, ex Irenæo, & Avito.

VII. Duplici vinculo astricti; tum quia summus Pontifex est caput universalis Ecclesiæ, ex Conciliis Aquileiensi & Chalcedonensi, tum quia Patriarcha occidentis.

I. TRIA sunt potissimùm quæ in istis dissertationibus demonstranda mihi proposui. Primum est, Ecclesiæ Gallicanæ libertatem eo præcipuè fundamento niti ut supremam apostolicæ sedis auctoritatem & profiteatur & omnibus officiis colat. Alterum, auctoritatis illius usum à Pontificibus apud nos ita semper temperatum fuisse ut & de summa Pontificis auctoritate nihil decesserit, & jura regni Ecclesiæque Gallicanæ vim suam obtinuerint, in id semper adnitentibus Regibus ut in disciplina ecclesiastica & sacris Coronæ regiæ juribus conservandis paria facerent. Postea verò quæ adhuc generaliùs paulò & παχυμερῶς fuerint asserta, adeo vera esse docebimus ut Ecclesiæ Gallicanæ deinceps suggillandæ nullus omnino relinquatur locus.

II. Hostes Ecclesiæ & Gallici imperii æmuli, atque etiam quamplurimi homines minimè mali, sed in usu rerum parum versati & antiquitatis ecclesiasticæ imperiti, nomen ipsum libertatum Ecclesiæ Gallicanæ detestantur, quasi apertam ab Ecclesia Romana defectionem blasphemiæ proximam inducat. Hi ex æquo & Romanæ Ecclesiæ injuriosi sunt, ac si libertatem omnem aversata, despotica quadam vel potius tyrannica potestate jura omnia infringeret, & Ecclesiæ Gallicanæ pudorem onerant, quasi libertatis cujusdam retinens esse non possit & simul pietate debita matrem suam prosequi. Itaque ut omnibus fiat satis, liquidò & secundùm sententiam meam omniumque Gallorum assero præcipuum primumque libertatis ecclesiasticæ fundamentum apud nos hoc esse ut principatus apostolicæ sedis suum locum semper obtineat. Etenim cùm Ecclesia Gallicana inter præcipua & illustriora Ecclesiæ universalis membra censeatur, totius verò corporis caput in Ecclesia Romana sit constitutum, fieri non potest ut veræ Ecclesiæ libertatibus fruatur nisi capitis hujus communioni inserta sit. Retineri autem communio illa non potest nisi officiis illis caput excolatur quæ principatui apostolicæ sedis nemo sanus unquam negaverit. Docendum itaque est Gallos ab ipsis Ecclesiæ primordiis usque ad nostram ætatem & communionis ecclesiasticæ originem in cathedra Petri constituisse & supremam Ecclesiæ auctoritatem huc

fedi collatam femper coluiffe juxta varios illos gradus quibus eam pro bono publicæ difciplinæ, temporis ratione habita, Pontifices Romani explicare confueverunt.

I I I. Prima illa hujus capitis pars, quæ communionis cum Romana Ecclefia neceffitatem attingit, poffet à me hoc loco prætermitti, nifi famofus ille libellus, qui huic fcriptioni anfam præbet, hoc nomine Galliæ magiftratus in crimen adduceret, quafi de hac intervertenda vel confervanda communione parum folliciti effent. Quamvis itaque articulus ifte tam copiofa lucubratione à viro clariffimo fit explicatus ut mea opera non indigeat, ne tamen aliqua fufpicio fuperfit poffe aliquem è magiftratuum numero ad communionem illam diffolvendam, ut minùs fibi perfpectam, præmiis invitari, (quod tentatum fuiffe per fummam impudentiam & calumniam impoftor fuadere nititur) pauca verba hac de re faciam, eòque libentiùs quòd inde gradus ftruitur ad explicandam afferendamque Ecclefiæ Romanæ per Gallias auctoritatem.

Vide Baluzium de vita Marcæ cap. 8.

V I. Sanè communi omnium Ecclefiarum confenfu fuiffe teceptum ut ad cathedram Petri, tamquam in defcriptione circulari lineæ ad centrum, refpicerent, non folùm nos docuit Leo primus, fed etiam omnes Africani patres: quorum teftimonio hac quidem in caufa fatius eft uti quàm ceterorum, quippe qui nullius gratiæ aut adulationis apud ipfos hæreticos hac in re fufpecti funt, cùm libertatis Ecclefiæ Africanæ femper acerrimos vindices fe præftiterint. Cyprianus itaque docet Ecclefiam Romanam effe *Petri cathedram & Ecclefiam principalem, unde unitas facerdotalis exorta eft*. Optatus verò Milevitanus Epifcopus facrilegi fchifmatis à Donatiftis in Africa conflati fceleftam divifionem inde damnare & evertete conatur quòd ab Ecclefia Romana difceffiffent, ubi eft origo & radix unitatis. *Igitur negare non potes fcire te in urbe Roma Petro primo epifcopalem cathedram effe collatam, in qua federit omnium Apoftolorum caput Petrus, unde & Cephas appellatus eft: in qua una cathedra unitas ab omnibus fervaretur, ne ceteri Apoftoli fingulas fibi quifque defenderent; ut jam fchifmaticus & peccator effet qui contra fingularem cathedram alteram collocaret.* Hunc autem verborum Cypriani & Optati germanum fenfum effe exiftimo, licèt aliorfum à plerifque torqueantur, nempe, cùm Ecclefia (quæ inftar corporis, nexu quodam myftico, Chrifto ut capiti cohæret) nihil aliud fit quàm *plebs ab Epifcopo collecta*, unum tantùm epifcopatum unamque cathedram in illo corpore conftitui oportere; cujus cathedræ dignitas fumma Chrifti liberalitate Ecclefiæ collata eft iis verbis quibus Petro adminiftrandarum clavium & pafcendi gregis curam demandavit. Porrò Petrum folum à Chrifto interpellatum ut unitas Ecclefiæ demonftraretur & Petro dignitas illa tribueretur qua *totius Ecclefiæ repræfentaret figurata generalitate perfonam*, ut cum Auguftino loquar, atque hoc pacto & hac verborum formula de induftria ad eum finem à Chrifto concepta unus epifcopatus inftrueretur, cujus quidem pars à fingulis Epifcopis in folidum poffideretur, ita tamen ut ejus fons & origo ab uno inciperet, à principe videlicet Apoftolorum Petro, atque adeo nulli liceret, neque ipfis etiam Apoftolis, epifcoparum tenere alienum à communione & confortio unitatis, quæ viget in cathedra Petri.

Cyprian. epift. 55.

Optatus l. 2. contra Parmen.

V. Quapropter eleganter veritatis ille affertor Hieronymus ita efformatum fuiffe corpus Ecclefiæ docuit ut capite conftituto fchifmatis tolleretur occafio, ejufque capitis rationem in cathedra Petri collocatam; ex quo proinde fequatur, eum qui alienus fit ab Ecclefiæ Romanæ communione, à compage totius corporis avulfum, in peregrinitatem quandam redigi. Quam fententiam exemplo fuo teftatus eft cùm per varias factiones oriente difcerpto, Antiochena Ecclefia trium Patriarcharum fchifmate vexaretur: *Ego*, inquit ille, *nullum primum nifi Chriftum fequens, beatitudini tuæ, id eft, cathedræ Petri, communione confocior. fuper illam Petram Ecclefiam ædificatam fcio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus eft. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio.* Iuxta Cypriani, Optati, & Hieronymi fenfum Gelafius Ecclefiæ Romanæ principatum arceffit ab unitate Ecclefiæ, quam Chriftus fermone ad Petrum directo inftituit. Etenim in tractatu adverfus Græcos ait invicto patrum Nicænæ fynodi judicio vetuftiffimum Romanæ fedis honorem fuiffe judicatum; utpote qui Domini recordabantur fententiam, *Tu es Petrus &c.* & rurfus, *Ecce ego rogavi &c. & illud, Pafce oves meas. Quare igitur ad Petrum tam frequens Domini fermo dirigitur? Numquidnam reliqui fancti & beati Apoftoli non erant fimili virtute fuccincti? Quis hoc audeat affirmare? Sed ut capite conftituto, fchifmatis tolleretur occafio, & una monftraretur compago corporis Chrifti, quæ ad unum caput glorioffiffima dilectionis focietate concurreret, & una effe Ecclefia cui fideliter crederetur, unaque domus unius Domini & unius redemptoris, in qua de uno pane & de uno calice nutriremur.*

Hieronymus l. 2. contra Iovin.

Idem Hieronymus ep. ad Damafum.

Gelafius I. in tract. adverfus Græc edito à R. P. Sirmondo.

V I. Commune hoc officium communionis cum Ecclefia Romana, cui impendendo cum ceteris provinciis Gallia aftringitur, cognoverat ante omnes vetuftiffimus ille Lugdunenfium antiftes Irenæus, qui unus fcripfit quod omnes fentiebant. *Ad Romanam Ecclefiam*, inquit, *propter potentiorem principalitatem neceffe eft omnem convenire Ecclefiam.* quafi diceret, juxta fínceriorem illorum verborum interpretationem, eam effe vim unitatis, quæ principium & originem à Petri fede trahit, ut cum ea fentiendi neceffitatem ceteris imponat. Propagatam in fequentes ætates apud Gallos hujus veritatis apertam profeffionem docet Avitus Epifcopus Viennenfis: qui ad Hormifdam cum follicitiùs fcriberet ut à Græcorum calliditate fibi caveret, qui concordiam verbis pollicentes, dolo fortaffe agebant, ait: *Quia fecurus, non dicam de Viennenfi, fed de totius Galliæ devotione polliceor omnes fuper ftatu fidei veftram captare fententiam, orate, ut fic nos perditorum profeffio fucata non fallat ficut ab unitate quam regitis veritas comperta non feparat.*

Irenæus l. 3. c. 3.

Propter potentiorem principalitatem, *id eft, priorem & potiorem originem, ne quis hic Romanum imperium fomniet.*

Avitus ep. 87. ad Hormifdam anno 517.

Epist. Conc. Aquil. ad Gratianum: *Totius orbis Romani caput Romanam Ecclesiam atque illam sacrosanctam Apostolorum fidem ne turbari sineret obsecranda fuit clementia vestra. Inde enim in omnes venerandæ communionis jura dimanant.*

VII. Sanè duplici nomine ad retinendam cum Ecclesia Romana communionem Galli obligantur; quia in Romana sede tum universalis Ecclesiæ caput, tum occidentalis Ecclesiæ patriarchatum suspiciunt. Constat enim illos, æquè ac Concilium Aquileiense, cui præerat Ambrosius, *totius orbis Romani caput Romanam Ecclesiam agnoscere, unde in omnes venerandæ communionis jura dimanant.* Adeo ut à Concilii Chalcedonensis societate alienos se esse putarent, nisi juxta sexcentorum illorum patrum sententiam, non solùm singularum Ecclesiarum, sed etiam universalis Ecclesiæ caput Romanum Pontificem profiterentur.

(Quidam legunt, *communionis.*) Epist. Synodica Concil. Chalced. ad Leonem: ὃν ὡς μὲν κεφαλὴ μελῶν ἡγεμόνευες.

CAPUT III.

Synopsis.

I. De patriarchatu occidentis agitur, ut auctoritas Romanæ Ecclesiæ per Gallias sinceriùs expendatur.

II. Ecclesiarum divisio per provincias ad exemplum imperii, ab Apostolis. Probatur è Petro & è variis locis Pauli; ubi de Creta.

III. De Asia, cujus etiam mentio apud Ioannem, de Achaia, & Macedonia.

IV. Huc allusit Tertullianus.

V. Origo trium præcipuarum metropoleon, Romanæ, Alexandrinæ, Antiochenæ. Earum sacerdotes Archiepiscopi, Exarchi, & Patriarchæ tandem dicti. De Patriarchis Iudæorum in oriente. Emendata lex Codicis Iustiniani. Illis deletis, Patriarcharum nomen cessit Archiepiscopis Christianorum.

VI. Canonis sexti Nicæni interpretationes breviter recensentur.

VII. De jure patriarchico trium Episcoporum hic agi probatur, præter aliorum argumenta, ex Hieronymo, Innocentio, & Theodoreto.

VIII. Etsi ceterorum quoque Metropolitarum jura hoc canone firmentur. Ex collatione canonis secundi Constantinopolitani cum Nicæno colligitur hic etiam agi de Diœcesibus Asiana, Pontica, & Thracica. Earum mentio sub Constantino.

IX. Explicatus insignis Socratis locus de Diœcesibus & de Patriarchis. Diœceseon limites non violandos sancitum canone secundæ synodi. Lege Theodosii certi Episcopi designati ad communionis consortium. Emendata & illustrata lex 3. Cod. Theodos. de fide catholica. De jure dandæ communionis per Thraciam.

X. Error Socratis, qui Nectario Episcopo Constantinopolitano hoc tributum putat. Et Sozomeni, qui urbe regia coërcet. Jus illi collatum indefinitè, ad exemplum Romani Pontificis. Altera Socratis hallucinatio, qui sententiam canonis secundæ synodi & Theodosii miscet. Patriarchæ apud Socratem iidem cum Episcopis delectis à Theodosio ad fidei consortium.

XI. Asiana Diœcesis ecclesiastica ex undecim provinciis, quarum una est Asia proconsularis. Ejus metropolis & totius Asianæ Ephesus. Ponticæ Diœceseos fines. Vicarii sedes, Cæsarea in Cappadocia. Vnde dignitas Episcopo qui Ponticæ præerat. De Thracica & ejus Exarcho. Explicatus consessus Concilii Chalcedonensis. Thracica sub Episcopo Constantinopolitano. Duæ reliquæ Diœceses in ejus ditionem transierunt decreto Concilii Chalcedonensis.

XII. Objicitur non agi de patriarchico jure in canone Nicæno, ex jure ordinationum, quod Episcopo Alexandrino competit per Ægyptum; quale Romano Pontifici non competebat nisi in metropoli Romana. Fines antiqui metropoleos Romanæ.

I. NON aliena erit à proposito nostro de patriarchatu occidentis accuratior disceptatio, imò verò prorsùs necessaria, si Ecclesiæ Gallicanæ cum Romano Pontifice communionis vinculum perfectè cognoscere ejusque quam per Gallias & ceteras occidentis provincias exercuit auctoritatis fines perspectos habere velimus. Non possum in eorum sententiam ire qui recens Græculorum schismaticorum commentum esse putant tributionem illam omnium Diœceseon quæ occidentem Romano Pontifici veluti patriarchatum limitibus suis circumscriptum assignat. Fateor equidem id à Zonara & Balsamone observatum in commentariis quos ad sextum canonem Concilii Nicæni ediderunt. Sed non ideo veterum menti hanc commentationem adversari censendum est quòd Græcis sit approbata. Quia verò dignitas Romanæ sedis augetur ex hac tractatione, quæ alioqui densis tenebris est obsepta, lucem aliquam illi fœnerari conabor; quam, ut major sit, in contractum velut orbem cogam.

Zonaras: χωρὶς ἢ τῶν ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ [illegible]

Vide lib. 6. cap. 8.

II. Ecclesias ad exemplum Romani imperii per provincias ab Apostolis ita tributas fuisse ut inter fratres ejus Episcopi prima sententia haberetur cui metropolitanæ urbis episcopatus concreditus fuisset absque ullo negotio probari potest. Inde est quòd epistola Petri canonica Christianos, ad quos est data, provinciarum Romanarum limitibus circumscribat, *Ponti, Galatiæ, Cappadociæ,* & *Asiæ.* Quæ ratio provinciarum in ecclesiastica dispositione semper viguit; adeo ut Nicomedia Bithyniæ, Cæsarea Cappadociæ, Amasea Ponti, Ephesus Asiæ proconsularis primatum metropoliticum præ ceteris provinciarum illarum civitatibus obtinuerint. Idem jus Ancyra apud Galatas sibi semper vindicavit; ita ut Ancyrana Ecclesia inter apostolicas eo nomine à Iulio I. apud Athanasium recenseatur quòd Ecclesiis Galatiæ provinciæ, cujus metropolim Ancyra teneret, Paulus epistolam suam direxerit. Hoc Apostolorum fuisse propositum illustriùs sanè ostendi non potest quàm ex demandata Tito Cretæ insulæ sollicitudine, ut Presbyteros (seu mavis Episcopos, ut ipsemet Paulus sequenti versiculo interpretatur) oppidatim constitueret. Manus imponitur Episcopis à synodo provinciæ, cui saltem tres Episcopi præsentes intersint, ceteris scripto consensum præbentibus; sed ea lege, ut Me-

1. Pet. 1.

Paulus ep. ad Galat. c. 1. & 1. Cor. c. 16. meminit collectarum quæ fiunt in ecclesiis Galatiæ.

Ep. ad Tit. c. 1. *Reliqui te Cretæ, ut constituas per civitates Presbyteros, sicut & ego disposui tibi.*

Κατὰ πόλιν.

tropolitano τῷ πρώτῳ, decretum, & totius negotij auctoritas servetur juxta canones Nicænos. Hanc formam non aliunde profectam censere par est quàm ex Apostolorum institutione, quæ à Paulo hic delineatur. Ordinatio equidem fit à collegio & cœtu Episcoporum, *per impositionem manuum presbyterii*; sed ea conditione ut unus aliquis potiori jure decretum interponat ad vicem Titi, qui disponendam & ordinandam provinciam à Paulo suscepit. Vnde fluxit ut Creta provinciæ ecclesiasticæ & Gortyna civitas metropoliticum privilegium illius insulæ eximium semper habuerint.

l. 4. ff. de Offic. Procons.

III. Asia proconsularis, Attali Regis legato ad Romanos delata, Ephesum urbem tamquam provinciæ metropolim colebat, ut testatur Antonini Imp. rescriptum, qui ad desideria Asianorum rescripsit Proconsulem ad eam urbem ea de causa appellere debere cùm ingrederetur provinciam. Asia verò ita constituta fuit ut septem Episcopis, quos Ioannes recenset, commissa fuerit, eo tamen ordine ut ab Ephesi dignitate nihil decederet. atque ideo in ea civitate Paulus lares quodammodo fixit cùm Asiam ad fidem erudiret, ut conqueritur Demetrius in Actis; & Ioannes Ephesum cathedra sua cohonestavit. Cui non erit ignota Achaïa in provinciæ formulam à Romanis redacta, (cujus metropolis erat Corinthus, ut docet Annæus Florus) is consilium Pauli perspectum habebit cur literas suas non solùm ad Corinthios, verùm etiam ad omnes *qui sunt in Achaia fratres* perscribat. Nempe Achaia & Corinthus nexu metropoleos & provinciæ adinvicem continebantur; ut & Thessalonica, & Macedonia. Quæ ratio eundem Paulum impulit ut suis literis & Thessalonicenses & *ceteros qui erant in Macedonia* fratres admoneret.

Apocalyps. 2.

Act. c. 19. & 20. Codex martyrii Timothei apud Photium in mate 254. Irænus l. 2. c. 57.

Florus lib. 2. c. 16.

2. Cor. c. 1. *Ecclesia Dei quæ est Corinthi cum omnibus sanctis qui sunt in universa Achaia.* 1. Thessal. c. 4.

IV. Sanè apud veteres summa ratio habita fuit earum Ecclesiarum quæ ab ipsis Apostolis institutæ sinceriùs fidei traditiones conservasse censebantur. Verùm non immoror huic privilegio. In id enim duntaxat in præsentiarum elaboro ut pateat veterum testimonio Ecclesiarum per provincias divisionem ab Apostolis fluxisse. Huic sententiæ innititur Tertullianus, cùm hæreticorum præscriptionibus elisis, eos ad apostolicarum Ecclesiarum traditiones provocat. *Proximè est tibi Achaia, habes Corinthum. Si non longè à Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiæ adjaces, habes Romam.*

Vide infrà lib. 6. c. 4. lib. 7. c. 4. §. 7. c. 16. §. 7. 8. & Baluzii Notas ad Agobardum pag. 122.

Tertull. de Præscript. c. 36.

V. Verùm etsi forma dividendarum provinciarum & metropoleon ab Apostolis manaverit, hæc tamen divisio ab Episcopis qui erant in majoribus urbibus constituti per incrementa variorum temporum aucta, tandem ultimam dispositionem consecuta est. Vnde profectum ut celebriorum civitatum Episcopi jus quoddam eximium in ceteras Ecclesias adepti fuerint, quod ei privilegio respondet quo ratione originis potiuntur erga colonias à se deductas eæ urbes quæ inde *Matres* appellantur à veteribus. Ius autem illud officiis quibusdam continebatur; quæ validiora erant vel remissiora inter Ecclesias prout usu & consuetudine invaluerant. Iuris istius quasi possessione in plerasque provincias conspicuæ erant tres illæ imperii Romani civitates, Roma orbis domina, Alexandria Ægyptiaci regni princeps, & Antiochia regina orientis: quarum civitatum Episcopi eximiis privilegiis gaudebant; quæ consuetudine & moribus firmata primùm, postea Nicænæ synodi decreto sancita sunt. Sanè dissimulandum non est eo canone tres illos antistites Episcoporum tantùm vel ad summum Metropolitanorum nomine censeri: qui seculo sequenti in Concilio Ephesino Archiepiscoporum titulo aucti, in Concilio Constantinopolitano Exarchorum Diœceseos dignitate decorati, tandem in Concilio Chalcedonensi promiscuè Archiepiscopi, Exarchi, & novitia dictione Patriarchæ sunt appellati. Neque enim Patriarcha ille Alexandrinus, cujus meminit Fl. Vospicus, ad res Christianorum pertinet, licèt viris doctis aliter fuerit aliquando visum. Iudæis Alexandrinis præfectus erat ille Patriarcha, ex instituto cui Hierosolymorum excidium præbuit originem. Etenim distracti per varias provincias Iudæi Alexandriæ & apud orientem quosdam sibi constituere præpositos sub Patriarcharum nomine; qui spectabiles, clarissimi, & illustres ab Imperatoribus habiti, dignitatem illa hereditario jure ad posteros transmittebant, aurum coronarium per Apostolos suos exigebant, Primates provinciis præficiebant, qui in his causis quæ tam ad superstitionem eorum quàm ad torum & leges pertinent, ad similitudinem arbitrorum judicarent, donec illis Honorii rescripto ea judicii reddendi potestate est interdictum. Ab anno quadringentesimo quarto ad annum quadringentesimum vicesimum nonum incidit Iudaïcorum Patriarcharum *excessus ille*, ut cum Theodosio loquar. quibus extinctis, eorum nomen Archiepiscopis Christianorum communicatum est. Quod ab orientalibus profectum est, quibus nota erat Patriarcharum qui apud Iudæos viguerunt nomenclatura; non verò occidentalibus, apud quos nulli Patriarcharum Iudæi floruerunt, si vera lectio in Codice Iustiniani è Theodotiano restituatur. Sanè Concilium Chalcedonense in acclamationibus Leoni Patriarchæ multos annos vovet; & Diaconi Alexandrini libellos suos porrigunt cum hac inscriptione: *Sanctissimo ac beatissimo universali Archiepiscopo & Patriarchæ magnæ urbis Romæ Leoni & universali Concilio.* Quin & judices cognitores, Diœceseon exarchos, Patriarcharum Diœceseos nomine compellant. Placuit posteris novitate sua istius vocis usus, adeo ut ea nihil frequentius in constitutionibus Iustiniani & actis Concilii Quinti; propterea quòd Patriarchæ appellatio & Archiepiscopi & Exarchi Diœceseos significationem complectebatur, id est, & Episcoporum, seu *patrum* & *regionis* universæ seu *Diœceseos præfectum* exprimebat; quemadmodum apud Iudæos Patriarcha *δωδεκάφυλος* suis & *πατριαῖς* erat præpositus. Prævisse videtur patribus in Chalcedonensi Concilio coactis Socrates histori-

Dio Chrys. Orat. 32. Herodianus, Iosephus de Bello Iud. l. 3. c. 3.

Fl. Vopiscus in Saturnino.

Patriarcharum Iudæorum frequens mentio in Cod. Th. de Iudæis & Cœlicolis. apud Origenem, Epiph. Cyrillum, Theodor. & Palladium.

L. 17. & ult. C. Theodos. de Iudæ. *Peteras, qui eruditè hac de re scripsit, censet Occidentis provincias Patriarchas Iudæos præfuisse ex l.* Iudæorum C. de Ind. *Sed legendum ex eadem lege, quæ extat. C. Th.* quod de Occidentalibus partibus Patriarchis conferri consueverat. *Scilicet add ta dictione,* Partibus, *quæ abest à C. Iustiniano.*

Act. 1. Concil. Chalc. [illegible] Act. 2. [illegible] Act. 3.

cus,

Socrates l. 5. c. 8. πατριάρχας κατέστησαν.

cus, qui Diœceseon Episcopos à synodo Constantinopolitana designatos Patriarchas vocat ob jura & consortia communionis quæ retinenda erant cum delectis à synodo Episcopis, ut fraudulenta hæreticorum contagia vitarentur.

VI. Tribus ergo istis Archiepiscopis seu Patriarchis eximia illa quæ moribus antiquis quæsita illis erant in ceteras provincias privilegia, totius orbis consensu sunt confirmata canone sexto Nicæni Concilii, cujus interpretatio doctissimorum virorum ingenia exercuit. Sanè studio nimio partium & ἀμετρίᾳ τῆς ἀνθολκῆς multa illis exciderunt à quibus scribendis dubio procul temperassent, si disputationis æstus abfuisset. Inde factum ut Ruffini explicatio sit lacerata, qui Alexandrino Episcopo Ægypti & Romano suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem hoc canone tribui observavit. Apud [a] hos enim totius orbis Ecclesiæ suburbicariæ habentur, id est, Episcopo Vrbis subditæ; [b] apud istos, suburbicariæ Ecclesiæ intra occidentem coërcentur. Emersit [c] nova quædam viri celeberrimi sententia, quæ peritissimorum virorum industriam [d] provocavit ut eam esse repudiandam omnibus probarent. Hujus quæstionis duo præcipua sunt capita. Primum est, hoc canone nullam juris patriarchici mentionem fieri, sed tantùm Alexandrinum & Antiochenum Episcopum, in iis quæ ad jus metropoliticum pertinent, cum Episcopo Romano conferri. Alterum verò, metropolim Romanam Ruffini temporibus, circa annum quadringentesimum, iis provinciis definitam (Piceno scilicet, Tuscia, Latio, & Valeria) quæ suburbicariæ dicebantur, quòd à jurisdictione Præfecti urbi penderent, & ad centesimum lapidem porrigebantur. Quamquam litis hujus dirimendæ arbitrium in me non receperim, quia tamen facili negotio contentiones illæ componi posse mihi videntur, si nova quadam interpretatione & novo probationum genere quæ ab aliis discussa sunt adjuventur, meam sententiam inter tales tantosque viros ferre non dubitabo.

[a] Ill. Bellarm. & Baron. Cardin.
[b] Ill. Card. Perron. & plerosque alios.
[c] V. Eruditissim. Cl. Salmas.
[d] V. Cl. R. P. Iac. Sirmond.

VII. Nullus apud me est dubitationi locus quin tres illi Episcopi inter se invicem, quod ad jus patriarchicum attinet, hoc canone componantur, ut docuit vir eruditissimus R. P. Sirmondus. Cùm enim jurisdictio Alexandrini Episcopi quaquaversum porrigeretur, non solum per Ægyptum, quæ ab Augusto in provinciam fuerat redacta, sed etiam per Pentapolim & Libyam, quæ regno Cyrenæorum auctæ Ægypto accesserant, cùmque Antiochiæ privilegia per orientem canone Nicæno sancirentur, quorum solius metropoleos Romanæ ratio habita fuisset, relicto patriarchatus per occidentem privilegio, si quod Romanus Pontifex obtinebat? Aliorum argumentis addam Hieronymi & Innocentii primi auctoritatem, qui dubitare non sinunt de jure patriarchico Antiocheni Episcopi canone Nicæno decretum fuisse. Ille enim conceptis verbis affirmat Antiochiam secundùm canones Nicænos esse metropolim orientis. Hic verò scribit Antiochenæ Ecclesiæ delatam fuisse à Nicæna synodo non unius tantùm provinciæ sive metropoleos administrationem; sed totius Diœceseos orientalis, id est, quindecim provinciarum quæ oriente continebantur. *Revolventes itaque*, inquit, *auctoritatem Nicænæ synodi, quæ unam omnium per orbem terrarum explicat mentem sacerdotum, quæ censuit de Antiochena Ecclesia cunctis fidelibus, ne dicam sacerdotibus, esse necessarium custodire, qua super Diœcesim suam, non super aliquam provinciam, recognoscimus constitutam.* Idem ergo sentiendum est de Episcopis Romæ & Alexandriæ: ad quorum exemplum, ut docet canon, Antiochenæ Ecclesiæ jura constituuntur; ut non solius metropoleos privilegia, sed etiam patriarchica, canone illo firmata fuerint. Accedit Theodoreti testimonium: qui titulo primo collectionis canonum, quæ extat in codice manuscripto bibliothecæ regiæ, docet de dignitate & juribus Patriarcharum hoc canone Nicæno agi. περὶ τῆς ἀπονεμηθείσης τοῖς πατριάρχαις ἐκ τῶν κανόνων τιμῆς. Καὶ περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναί τινι αὐτῶν ὑφαρπάζειν ἐπαρχίαν ἑτέρῳ συγκύρουσαν ἐπὶ χειροτονίᾳ καὶ διοικήσει. ἀλλὰ καὶ τὰς ὑφαρπαγείσας ἤδη τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἀποδίδοσθαι. Τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου κανὼν ς, ζ. Τῆς ἐν Κωνσταντ. συνόδου καν. γ, δ. Τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου καν. ζ. *De tributo per canones Patriarchis honore. Et non licere eorum alicui provinciam alteri competentem invadere pro ordinatione aut administratione, sed eas quæ jam invasæ sunt iis quibus injuria facta est restituendas. Nicænæ synodi canon* VI. *Ejusdem syn. canon* VII. *synodi Constantinopolitanæ canon* III. *Ejusdem canon* IV. *synodi Ephesinæ canon* VII.

Hieronymus ep. ad Pammachium. Cujus locus relatus est cap. 10. § 3.

Innoc. ep. ad Alex. Antioch.

Can. Nic. VI. *Similiter autem & apud Antiochiam.*

Vide infrà lib. 3. cap. 3. § 8. & lib. 7. cap. 8. § 6.

VIII. Neque verò obstat quòd eodem canone Concilii Nicæni ceterorum Metropolitarum privilegia confirmentur. Quippe nihil vetat parte prima canonis trium præcipuorum Episcoporum seu Metropolitarum, Romani, Alexandrini, & Antiocheni, jura consuetudine inducta sanciri, & deinde generalibus verbis ceterorum omnium privilegiis caveri. Enimvero præter generalem illam juris metropolitici confirmationem, videtur canon Nicænus insignem quandam provinciarum administrationem insinuare quæ tribus illis Patriarchis non competeret. Constituto namque jure Alexandrinæ Ecclesiæ ad exemplum Romani Episcopi, simile jus, ὁμοίως, decernit Antiochiæ *& in ceteris provinciis*, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις. Ergo in quibusdam aliis provinciis præter Antiochenam, Alexandrinam, & Romanam erant similia administrationis πρεσβεῖα. Earum nomen edit canon secundus Constantinopolitanus; quo, Ægypto commissa Episcopo Alexandriæ, & oriente concredito Antiochiæ Episcopo, Asiana, Pontica, & Thracica Diœceses suis synodis administrandæ juxta Concilium Nicænum demandantur. Trium istarum Diœceseon ab orientali distinctarum meminit Theodosius senior apud Theodoretum. Et ante illum Constantius, qui ad Seluciense Concilium frequentes adesse jussit Episcopos orientis & Asianæ Ponticæque Diœceseos. Ipseque adeo Constantinus Imperator meminit Episcoporum Asianæ & Ponticæ in Paschæ celebratione consentientium.

Can. VI. Nic. *Similiter autem & apud Antiochiam ceterasque provincias sua privilegia serventur Ecclesiis.*

Theod. l. 5. c. 13. Idem l. 2. c. 27.

Euseb. l. 3. de vita Const. c. 18.

IX. Quare non est quòd aliquis sibi persuadeat tres illas Diœceses & Ecclesiæ etiam πατριαρχίας à synodo Constantinopolitana institutas fuisse, ut colligi videtur è Socrate; cujus sententiam, nondum satis expensam, illustrare non alienum ab hoc loco esse duxi. Cùm orientales Ecclesiæ per quadraginta annos variis hæresibus vexatæ, sub Theodosio liberiùs respirare cœpissent, secunda synodus ab illo Principe Constantinopoli coacta Arrianorum, Macedonianorum, & ceterorum ejusmodi blasphemias anathemate defixit. Tum postquam fidei prospexisset, disciplinam quoque attigit, constituta Ecclesiarum administratione secundùm canones Nicænos; eo adjecto, ne Diœceseon Exarchi positas extra fines suos Ecclesias invaderent; sed Ægyptus, ut dixi, Alexandrino Episcopo, oriens Antiocheno, Asiana, Pontica, & Thracica Diœceses suis synodis committerentur. Hæc quidem disertis verbis in canonibus secundæ synodi continentur. Ceterùm quia religionis intererat ut Episcopi hæretici ab Ecclesiis pellerentur, hæc regula præscripta est à Theodosio, de synodi sententia, ut ii soli Episcopi inter orthodoxos censerentur qui communionis vinculo cum certis quibusdam Episcopis per unamquamque Diœcesim à lege designatis necterentur; quos ideo præ ceteris Imperator delegit quòd cum emendatæ vitæ fama religiosè suis Ecclesiis præessent. Itaque datum est, non præcipuè sedium dignitati, sed personarum gravitati, ut ab iis Episcopis, tamquam à quibusdam capitibus, communionis jura manarent per unamquamque Diœcesim. Eò retulit Episcoporum illorum designationem Sozomenus. *Hos enim*, inquit, *& Imperator quoque visos & coram allocutus approbavit; de quibus & integra constabat fama quòd suis Ecclesiis religiosè præessent.* Extat Theodosii constitutio in Codice Theodosiano, quæ præcipit Episcopos ad Ecclesias obtinendas admitti ex communione & consortio *probabilium sacerdotum*, scilicet quos communicare constiterit Nectario Episcopo Constantinopolitanæ civitatis, Timotheo Alexandrino in Ægypto, in Oriente, Pelagio Laodicensi, & Diodoro Tarsensi; in Asia proconsulari & Asiana Diœcesi, Amphilochio Iconiensi, & Optimo Episcopo Antiochiæ in Pisidia, in Pontica Diœcesi Helladio Cæsareæ, Otreio Militenæ, & Gregorio Nyssæ, in Thracica cum Terentio Scythiæ & Martyrio Episcopo Martianopoleos. Absunt à Codice Theodosiano verba illa, *In Thracia.* Sed lacunam illam è Sozomeno explevi, ut sententia non hiaret. Etenim Ægyptiaca, orientali, Asiana, & Pontica Diœcesibus enumeratis, sola superest Thracica; cui æquè ac ceteris prospiciendum erat. Id factum designata communione duorum Episcoporum, scilicet Terentii Scythiæ & Martyrii Episcopi Martianopoleos. *Martyrii* enim legendum è Sozomeno, non *Marmarii*, ut habet lex Codicis Theodosiani. Thracica Diœcesis sex provinciis constabat, Europa, Thracia, Hæmimonto, Rhodope, Mœsia secunda, Scythia. Episcopus Tomorum omnibus Ecclesiis Scythiæ præerat, ut testantur alibi Sozomenus & Theodoretus. Unde Terentius Scythiæ Episcopus eleganter dicitur in dicta lege, & rectè à Sozomeno Tomorum Episcopus. Martyrius Martianopoleos Concilio Constantinopolitano subscripsit ut Mœsiæ Metropolita; quæ est Mœsia secunda, una è sex provinciis Thracicæ Diœcesis.

Socrates l. 5. c. 8.

Sozom. l. 7. c. 9. [Greek marginal note, illegible]

l. 3 C.Th. de Fide Cathol.

Sozom. d. c. [Greek marginal note, illegible]

Sozom. l. 7. c. 19 & 25 Theod. l. 4 c. 30.

X. Inde patet error insignis Socratis, qui jura communionis per Thraciam decreta fuisse Nectario à synodo & à Principe affirmat; cùm ex Sozomeno & legis Theodosianæ serie à nobis restituta constet jus communionis per Thraciam indultum Terentio Tomensi & Martyrio Martianopolitano; Nectario verò in urbe Constantinopolitana, ut quidem Sozomenus existimavit: Νεκτάριον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ceterùm è verbis legis indefinitè jus illi tribuitur: *Quos constabit*, inquit lex, *communione Nectario Episcopo Constantinopolitanæ Ecclesiæ, Timotheo necnon intra Ægyptum Alexandrinæ urbis Episcopo esse sociatos.* Potestas dandæ communionis delata Timotheo Alexandrino coërcetur intra Ægyptum. Sed jus Nectarii Episcopi CP. nullis limitibus circumscribitur. Ratio est in promptu. Quia in eodem Concilio primatus honoris post Romanum Episcopum illi collatus est. Unde colligere licet quanta esset in hoc communionis jure Romani Pontificis auctoritas, cùm ad illius exemplum regiæ urbis Episcopus, tunc ad secundum gradum evectus, privilegio illo per solidum orientem frueretur, non autem per solam Thraciam, etsi speciali quodam jure in ea Diœcesi auctus esset. Expuncto errore illo Socratis, advertenda est altera ejus hallucinatio, in eo quòd sententiam canonis secundi cum lege Theodosii permiscuit, cùm tamen multùm inter se distent. Limites Diœceseon à synodo Nicæna præscriptos violandos non esse canone constituitur. Theodosii verò lege, in Diœcesibus Episcopi deliguntur ad consortium communionis, non autem ad jurisdictionem patriarchalem exercendam. Quod patet ex ipso legis contextu, ex eoque præcipuè quo in orientali Diœcesi, seu in patriarchatu Antiocheno, Pelagius Laodicensis & Diodorus Tarsensis designantur ad communionis vinculum; cùm tamen supremus auctoritatis apex in orientali Diœcesi ad Patriarcham Antiochenum pertineat ex canone Niceno, & ex canone secundo Concilii Constantinopolitani. Etsi verò hîc Socrates aberraverit, non utique in pudendum errorem qui à plerisque illi affingitur prolapsus est, quasi scripserit patriarchatus institutos fuisse à secunda synodo, quo sensu, paulò post Socratem, Patriarcharum nomen apud auctores ecclesiasticos invaluit. Etenim cum secunda synodus auctoritatem ecclesiasticam per Diœceses distinctam à Nicæno Concilio repetiverit, & Socrates Diœceseon institutionem non tribuerit secundæ synodo, sed Patriarcharum designationem per unamquamque Diœcesim, evidenter patet de illis Episcopis egisse Socratem à quibus communionis consortium penderet; præcipuè cum

Episcoporum delectum lege Principis confirmatum scribat. Paulò post ætatem Socratis Patriarcharum nomen inditum est Episcopis qui communionis & auctoritatis principatum in suis Diœcesibus tenerent.

XI. Porrò tres illæ Diœceses quas suprà recensui Patriarchis Alexandrino vel Antiocheno non suberant. Asiana Diœcesis in Notitia imperii decem provinciis constat, quæ Vicario Præfecti prætorio orientis parebant, scilicet Pamphilia, Lydia, Hellespondo, Pisidia, Lycaonia, Phrygia utraque, Lycia, Caria, & insulis. Attamen in politiæ ecclesiasticæ ratione Asiana Diœcesis undecim provincias complectebatur, teste Theodoreto. Quod explicandum est è Theodosii lege, quæ Asiam proconsularem ab Asiana distinguit, licèt eas in unum corpus, quoad statum & communionem ecclesiasticam, cogat. Itaque Asia proconsulari adjecta ad decem provincias Asianæ Diœceseos, conficitur numerus undecim provinciarum ecclesiasticarum à Theodoreto designatus. Asia, strictissimè sumpto vocabulo, à Romanis nomen accepit: qui regnum Attali Pergameni testamento sibi delatum cernentes, ditionem illam in provinciæ formam redegerunt; Asiamque de continentis nomine appellaverunt, teste Strabone. Ejus administrationi Proconsulem præfecerunt. qui magistratus continuatus est sub imperio; quamvis statum Asiæ proconsularis Constantinus Magnus immutaverit, ab ea recisis Lydia, Caria, Hellesponto, & Cycladibus, quæ in speciale provinciarum nomen transierunt. Unde factum ut Eunapius, cùm Asiæ recentioris proconsulatum describeret, à Pergamo & ora maritima in continentem Caria tenus & ad Tmolum montem ex parte Lydiæ porrexerit. Sub Arcadio Hellespontus & insulæ redditæ sunt proconsulatui, ut patet ex Notitia imperii. Solidæ proconsularis Asiæ metropolis erat Ephesus; quæ in politia ecclesiastica in Asianam Diœcesim eandem dignitatem retinuit, teste Chrysostomo; adeo ut ei jus patriarchicum tribuat Evagrius, cùm scribit Timotheum Ælurum Ecclesiæ Ephesinæ jus patriarchicum restituisse, quod ei synodus Chalcedonensis ademerat.

Theod. l. 5. c. 28. de Asiana. ὑπὸ ἕνδεκα ἐπαρχίαις ... L. 3. C. Th. de Fide Cathol.

Strabo l. 13. οἱ δὲ ἐπαρχίαν ἀπέδειξαν τὴν χώραν, Ἀσίαν προσαγορεύσαντες ὁμώνυμον τῇ ἠπείρῳ.

Chrysost. in ep. ad Ephesios. Evagr. l. 3. c. 16. τὸ πατριαρχικὸν δίκαιον.

Pontica Diœcesis totum tractum à Bithynia usque ad Armeniam, adjecta Galatia & Cappadocia, complectebatur, & Vicario parebat, quem Gregorius Nazianzenus τοπικῆς διοικήσεως ὕπαρχον vocat. In ratione imperii è provinciis decem conflata erat; sed in dispositione ecclesiastica undecim provinciis constabat, teste Theodoreto. cujus discriminis rationem reddimus alibi. Sedes præcipua Vicarii Ponticæ Diœceseos constituta est Cæsareæ in Cappadocia. qua in urbe, quæ olim Mazaca, Reges Cappadocum lares fixerant, ut observat Strabo. Hinc Episcopi Cæsareæ dignitas, qui solidæ Diœcesi Ponticæ præerat, teste Nazianzeno. Unde Basilio conciliatum Archiepiscopi Cæsareæ nomen, & Alypio apud Photium. Quare Ponticæ Diœceseos synodum Thyanis sub Eusebio Episcopo Cæsareæ celebratam refert Sozomenus, & Gerontium Nicomediensem Metropolitam in Bithynia ordinatum fuisse ab Helladio Cæsareæ Episcopo. Literæ etiam Basilii extant invitantis ad synodum Cæsareæ habendam τοὺς τῆς Ποντικῆς διοικήσεως ἐπισκόπους.

Gregor. Naz. De laudibus Basilii.

Lib. 6. c. 9.

Strabo l. 12.

Photius in Bibl. Tmem. 52. Sozom. l. 6. c. 12. l. 8. c. 6.

Basilius ep. 191. & 256.

Diœcesis Thracica sex provinciis in laterculo imperii & in Ecclesiæ noritia constabat: in qua, post deletum à Severo Byzantium, præcipuam dignitatem urbs Heracleæ sive Perinthi obtinuit, ut testantur Herodianus & Procopius. Inde quæsitus ejus Episcopo Exarchi Thraciæ titulus; quamvis deinde vis hujus administrationis in urbem regiam uberioribus privilegiis paulatim transcripta sit.

Herod. in Severo. Procop. l. 4. de ædific. Just.

Quare non frustra monui canone Nicæno significari Diœceses Asianam, Ponticam, & Thracicam, quæ à tribus Patriarchis non penderent, sed synodis suis commissæ, Exarchos suos comiter colerent, Asiana Ephesinum, Pontica Cæsareensem, Thracica Heracleensem, deinde Constantinopolitanum. Unde profectum ut hi tres Exarchi potiorem locum in subscriptionibus & sessionibus generalium Conciliorum obtinerent. Quod videre est in Concilii Chalcedonensis consessu, qui sic dispositus erat ut ante cancellos altaris in medio sederent gloriosissimi judices & amplissimus senatus. Ab eorum læva sedebant Legati Romani Pontificis, Anatolius Archiepiscopus Constantinopoleos, Maximus Antiochiæ, Thalassius Cæsareæ, Stephanus Ephesi, *& ceteri Episcopi orientalis, Pontica, Asiana, & Thracica Diœceseon, exceptis Palæstinis.* Ex quo loco patet Exarchos Diœceseon fuisse, Maximum quidem Antiochenum orientalis, Thalassium Cæsareensem Ponticæ, Stephanum Ephesinum Asianæ, & Anatolium Constantinopolitanum Thraciæ. A parte dextra judicum considebant Dioscorus Archiepiscopus Alexandriæ, Juvenalis Hierosolymorum, Quintillus Heracleæ primæ Macedoniæ vices agens Anastasii Thessalonicensis Episcopi, cum reliquis Episcopis Ægyptiacæ Diœceseos, quæ suberat Alexandrino, & Illyricianæ, quæ à Thessalonicensi Vicario Romani Pontificis regebatur. Ad hunc enim Anastasium elegantem illam epistolam decretalem dedit Leo Primus quæ toties laudatur. Aderant præterea in hoc latere Palæstini Episcopi, quos ab orientali Diœcesi distractos Episcopus Hierosolymorum sibi asserebat. Ceterùm Thracica Diœcesis jam tum à Constantinopolitano Episcopo pendebat, depulso Heracleensi. Quod per consequentiam è privilegio primatus in ea Diœcesi facilè invaluit, ad cujus synodum Constantinopolitana Ecclesia pertinebat. Quod in fraudem impulit Socratem cùm jura communionis per Thraciam Nectario tributa fuisse scripsit. Huc alludit epistola Marciani Imperatoris; qua præcipit Anatolio ut accedat ad Concilium Chalcedonense unà cum Episcopis sub sacerdotii sui cura constitutis, id est, cum Episcopis Thracicæ Diœceseos. quod ideo monui ut ab inquisitione horum Episcoporum viri eruditi cessarent.

Act. 1. Concil. Chalced. τῆς τε Ἀνατολικῆς καὶ Ποντικῆς, καὶ Ἀσιανῆς, καὶ Θρακικῆς, ἄνευ τῶν Παλαιστινῶν.

Part. 1. Conc. Chalced. c. 37. σὺν τοῖς ἐπισκόποις τοῖς ὑπὸ τὴν φροντίδα τελοῦσι τῆς ἁγιωσύνης.

Idem sessionum ordo in superioribus Con-

Syn. Ephes. T. 2. c. 1. editionis Pet.

ciliis obtinuerat. Etenim in synodo Ephesina, cui præfuit Cyrillus, post Juvenalem Hierosolymorum sedent Memnon Ephesi, Flavianus Philipporum vicarius Ruffi Thessalonicensis Episcopi, Firmus Cæsareæ Cappadociæ, & Theodotus Ancyræ. quamvis alibi, per errorem scriptoris, Theodotus antecedat. sed sententiæ latæ contra Nestorium post Firmum subscripsit. In Ephesino Concilio sub Dioscoro post priores Patriarchas sedent & censent Stephanus Ephesi & Thalassius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ. Quare videtur dubitandum non esse quin Diœceseon Exarchi canone 11. CP. commemorati Episcopos Ephesi, Cæsareæ, & CP. adjecto Heracleensi complectantur. Id ex eo valde juvatur quòd in Concilio Chalcedonensi Judices unicuique Diœcesi orientalis imperii suum Patriarcham assignant. Non eo tamen inficias quin potiori jure in Diœceses suas tres illi eximii Patriarchæ uterentur; ita ut sola synodorum universæ Diœceseos indictio, & Concilii αὐθεντία, Exarchis ceteris competivisse videatur. Quæ ratio componendæ contentionis, quæ viros eruditissimos etiam in hoc capite collisit, non aliena à vero mihi esse videtur; atque adeo novis quibusdam argumentis hanc disputationem illustrandam censui. Ceterùm transcripto Heracleensis Episcopi jure in Constantinopolitanum, duo reliqui Exarchi ab auctoritate sua dejecti sunt cùm sedes Constantinopolitana in patriarchicam dignitatem evecta, trium istarum Diœceseon administrationem liberam decreto Concilii Chalcedonensis obtinuit. Quæ immutatio effecit ut orientales Ecclesiæ, quæ per quinque Diœceses porrectæ erant, Ægypti, orientis, Ponticæ, Asianæ, & Thracicæ, ad tres redactæ fuerint, scilicet Ægypti, orientis, & Bosphori seu Thraciæ, id est, Constantinopoleos, apud Theodoretum, qui post Concilium Chalcedonense historiam scripsit.

[Margin: Iam T. 2. c. 1. T. 2. c. 10. & 23.]

[Margin: Concil. Chalc. Act. 1.]

[Margin: Locus laudatus est § 5. hujus capitis.]

[Margin: Theod. lib. 5 c. 34. Episcopi Occidentis non prius cum Episcopis Ægypti, & Orientis, & Bosphori, & Traciæ communicare voluerunt.]

XII. Sed ut repetam quæstionem initio propositam, non dissimulanda est insignis difficultas quæ nostram sententiam videtur impugnare in eo quòd tres illos præcipuos orbis Episcopos, Romæ, Alexandriæ, & Antiochiæ, quoad jus patriarchicum inter se componi canone Nicæno contendit. Nodus in eo versatur quòd Alexandrini Episcopi auctoritas in ordinandis omnibus Ægypti Episcopis adversùs Meletianos hoc canone constituta sit; ut fatentur omnes eruditi, & egregiè probatur ex epistola synodica Concilii. Porrò jure illo ordinandorum Episcoporum usum non fuisse Romanum Pontificem per omnes occidentis provincias adeo certum est ut nec ipsorum Metropolitarum ordinationem in plerisque provinciis sibi vindicarit. Ut explicatior sit hujus quæstionis enodatio, constituendi priùs sunt Romanæ metropoleos fines. Neque enim existimo Ruffini ætate regionibus illis suburbicariis ad centesimum usque lapidem fuisse circumscriptos. Vetat namque Notitia illa Vaticana vetus, quæ sexaginta novem episcopatus, ex quibus Romana provincia conflata erat, nobis exhibet; qui quidem non solùm Latinam regionem, seu Campaniam recentiorem, ad Sinuessam, Marsos seu Valeriam, Picenum, & Tusciam suburbicariam complectebantur, sed etiam Tusciam annonariam, Umbriam, & Picenum annonarium; quas regiones Notitia illa vetus barbara voce Marchiam Umbriæ indigetat, Marchiæ nomine utrumque Picenum comprehendendo. Fundus hujus meæ sententiæ est insignis locus epistolæ synodicæ Concilii Sardicensis, & alter Athanasii; ubi earum provinciarum Episcopi qui Athanasio communicabant recensentur, scilicet Romæ, Italiæ, Campaniæ, Calabriæ, Apuliæ, & ceterarum per occidentem & orientem provinciarum. Non poterant liquidiùs Romanæ provinciæ limites circumscribi, qui ei à Vaticana Notitia tribuuntur. Italia hinc eam coërcet, inde Campania felix, & Capuana. Porrò Italia, cujus metropolis erat civitas Mediolani, complectebatur eas provincias quæ Vicario Italiæ parebant, & porrigebantur usque ad Tusciæ annonariæ, Umbriæ, & Piceni fines, ut docuit vir eruditissimus Pater Sirmondus. Campania verò, cujus metropolis erat Capua, incipiebat à Sinuessa ad Salarim Lucaniæ fluvium. His autem finibus eæ regiones ferè intercipiuntur quibus provincia Romana constat in Notitia veteri Vaticana; cujus fides ex his Athanasii & Concilii Sardicensis locis egregiè illustratur.

[Margin: Vide lib. 6. cap. 4. §. 9.]

[Margin: Extat apud Card. Baron. an. 1057.]

[Margin: Athanas. ep. ad Solitar. vit. agentes.]

CAPUT IV.

Synopsis.

I. Ut satisfiat objectioni, docetur Romanum Pontificem esse Patriarcham occidentis, deinde confertur cum Alexandrino in ordinationibus. Ecclesiarum divisio in orientales & occidentales probatur plurimis testimoniis veterum.

II. Error eorum notatus qui orientales Ecclesias ab Antiocheno patriarchatu non distinguunt. Cui oriens specialiter dictus tribuitur, è Concilio secundo & Ephesino.

III. Fines Ecclesiarum orientalium & occidentalium iidem qui olim imperii. Thracia orienti accensa. Solidum Illyricum occidenti.

IV. Antiqua divisio imperii sub Diocletiano, Constantino, & Valentiniano. In confiniis Illyrici & Thraciæ Ecclesiarum & imperii limes, scilicet in Succorum angustiis, ex Ammiano & Socrate, & ex Concilio Aquileiensi; ubi dictio Succorum *restituitur. Constantinopolis vinculum orientis & occidentis apud Nazianzenum.*

V. Tomus occidentalium in Concilio CP. explicatus. Asserta vetus lectio τῶν δυτικῶν.

I. SUPEREST ut jugulum causæ petamus, & ut difficultati propositæ satisfiat, duorum capitum probationi, quibus tota disputatio conficitur, nos accingamus. Quorum primum

in eo versabitur ut doceat patriarchatum occidentis à veteribus tributum fuisse Episcopo Romano. Alterum verò, quod fortasse à nullo tentatum fuit, componet Alexandrinum Episcopum cum Romano in potissimo illo jure patriarchico quod ordinationes Episcoporum respicit.

Quod attinet ad primam illam partem, nullo negotio veritas ejus instruetur, si testimoniis veterum rectè expensis ostendamus totius Ecclesiæ corpus statim à Concilio Nicæno in orientales & occidentales Ecclesias fuisse distributum & occidentalibus Ecclesiis nullum alium præfectum fuisse præter Romanum Pontificem. Emicat illa hereditatis Christi in duas partes divisio temporibus Constantii Imperatoris; ita tamen ut altiùs, id est, à veteri consuetudine Ecclesiæ, hujus divisionis origo repetatur ab Episcopis orientalibus synodi Sardicensis, quorum sunt hæc verba: *Hanc novitatem moliebantur inducere, quam horret vetus consuetudo Ecclesiæ, ut in Concilio orientales Episcopi quod forte statuissent ab Episcopis occidentalibus refricaretur, similiter quicquid occidentalium partium Episcopi ab orientalibus solveretur.* In eam sententiam Constantius Princeps rescripsit ad Concilium Ariminense, quod Episcopis è toto occidente accitis constabat: *Non enim de orientalibus Episcopis in Concilio vestro patitur ratio aliquid definiri. Proinde super his tantùm quæ ad vos pertinere cognoscit gravitas vestra tractare debetis.* Non inquiro an justa sit orientalium expostulatio, aut quod Constantius rescripto vetuit occidentali Concilio, scilicet ne de rebus orientalibus pronuntiaret; (qua de re dissertationem satis copiosam, si res ulla futura fit, in publicum fortasse emittemus) sed id tantùm pertendo, eam fuisse illis, imò & superioribus temporibus, Ecclesiæ disciplinam ut occidentales Ecclesiæ in unum veluti corpus compactæ ab orientalibus discernerentur. Et ne quis excipiat me testimoniis schismaticorum uti, laudabo ipsum Ambrosium & Aquileiense Concilium ex Episcopis occidentalibus conflatum, qui Aquileiam convenerant Imperatorum jussu. Querebatur Palladius Episcopus, Arrianæ hæreseos reus, se nisi generali & pleno Concilio respondere non posse, nempe absentibus sacerdotibus orientis, *ad quos Præfectus Italiæ litteras dederat ut si vellent convenire, in potestate haberent.* Excipit Ambrosius: *Quia scierunt consuetudinem hujusmodi ut in oriente orientale esset Concilium, intra occidentem occidentalium, ideo putaverunt non esse veniendum.* In ipsis etiam veterum Romanorum Pontificum Liberii, Damasi, Siricii, Innocentii, & Cælestini epistolis occidentis Episcopi ab Episcopis orientis sunt discreti. Hæc divisio Gregorio Nazianzeno, ob simultates quæ tunc temporis apud Episcopos vigebant, adeo inauspicata visa est ut orientem & occidentem, quemadmodum finibus & imperiorum limitibus, ita etiam animis distractum iri pertimesceret. Invaluit tamen quotidiano Ecclesiarum usu illa discretio; ita ut Philippus Cælestini Pontificis Legatus in Concilio Ephesino professus fuerit eam synodum conflatam esse ex Episcopis Ecclesiæ orientalis & occidentalis. Nihilque frequentiùs apud antiquos ecclesiasticos scriptores hoc Ecclesiarum discrimine inter legendum occurrit.

Epistola synodica Concilii Sardic. orient. in Fragmentis Hilarii.

Concil. Aquileiense sub Ambrosio.

Cælestinus in ep. ad Nestor. *Pelagianos telis unita fraternitas orientis occidentisque percussit.* Liberius ep. 11. *Episcopos orientis ad sanam fidem concordiamque mentem reversos cum orthodoxis occidentis Episcopis concordare.* Damasus in ep. syn. apud Theod. l. 2. c. 22. *De hac ipsa fide tam Episcopi orientis, tam occidentis, nobiscum una gloriari constat.* Siricius in ep. ad Anys. c. 1. *Quod etiam totus oriens occidensque custodit.* Innoc. in Decr. c. 5. 1. *Nos autem omnesque per orientales & occidentales Ecclesias.* Greg. in τὸ ἑῷον ... Concil. Ephes. part. 2. act. 3. ...

II. Unum tamen est quod antiquitatis ecclesiasticæ amantem hac in parte monitum velim; ne inconsultò in eum errorem incidat in quem viri docti impegerunt, cùm variis orientis significationibus non exactè perpensis, quæ de orientis Ecclesiis generaliter dicuntur, Antiochenæ Ecclesiæ incautè tribuerunt. Etenim oriens in dispositione imperii Romani eas provincias omnes complectitur ab ipsius Vespasiani temporibus quæ à Thracia per Ægyptum & Asiam minorem usque ad Euphratem & Tigrim pertinent. Hæ provinciæ quinque Diœcesibus comprehendebantur, Thracica, Pontica, Asiana, orientali, & Ægyptiaca, quæ magistratibus sibi præfectis parebant, ut superiore capite uberiùs dixi. Idem ordo servatus fuit in ecclesiastica disciplina; ita ut quemadmodum Ægypti Diœcesis in novem Metropolitanos divisa, Alexandriæ Patriarcham colebat, sic Diœcesis orientis specialiter dicti, quæ quindecim provincias complexa erat, ab Antiocheno Patriarcha regeretur. Itaque longè distant orientis Ecclesiæ cùm occidentalibus opponuntur, ut pote quæ quinque Diœceses integras orientalis imperii comprehendant, ab orientis Ecclesiis quando cum aliarum Diœceseon Episcopis, id est, Ægypti, Thraciæ, Ponticæ, & Asianæ componuntur, ut fit canone secundo Constantinopoli Concilii: *Orientis Episcopi orientem tantùm gubernent, servatis privilegiis quæ Nicænis canonibus Ecclesiæ Antiochenæ tributa sunt.* Inde est quòd Joannes Antiochensis, qui schismate Concilium Ephesinum vexavit, in actis Conciliabuli dicitur *Episcopus Antiochiæ, quæ est metropolis* * *Anatolicæ Diœceseos.* Et ipsum Conciliabulum hac se inscriptione jactat: *Sacra synodus Diœceseos orientalis, cæterique una cum ipsis ex diversis Diœcesibus & provinciis congregati.*

In Conc. Eph. ep. 9. act. 1. Ἰωάννου τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ἀντιοχέων μητροπόλεως τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως.

In actis Conc. ἁγία σύνοδος ἡ ... τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως, καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς ἐκ διαφόρων διοικήσεων καὶ ἐπαρχιῶν συνηγμένοι.

III. Id solum superest indagandum, quibus finibus Ecclesiæ orientis & occidentis regerentur. Sed statim occurrit canon secundus Concilii Constantinopolitani toties laudatus, qui de hac re sollicitis curam omnem eximere potest. Convenerant Constantinopolim ex omnibus orientalis imperii provinciis litteris Theodosii Imperatoris evocati antistites, qui canone secundo Ecclesiarum orientalium terminos præscripserunt; adeo ut eas intra Diœceses Thracicam, Ponticam, Asianam, orientem, & Ægyptum coërcuerint, ac proinde ceteras omnes Diœceses occidenti dimiserint, nempe Illiricum solidum, Italiam, Gallias, Britannias, Hispanias, & Africam. Scilicet, ut antè monui, iidem erant imperii orientalis limites & Ecclesiarum orientalium. Thracia in confinio Illyrici

* Sic Luitprandus in libro 11. cap. XII. loquens de Romano Imperatore Constantinopolitano post Leonem cognomine sapientem, Anatolicas vocat gentes orientales, Græco etiam verbo utens: *Primo quo Romanus suscepit imperium anno, nonnulla ei gentes, præsertim ἀνατολικαί, hoc est, orientales, visa sunt rebellare.*

constituta orienti accensebatur; ut Illyrici integra præfectura, quæ Macedoniam, Daciam, Achaïam, & ceteras quasdam provincias complectebatur, ad occidentem pertinebat, æquè ac Africani litoris sex provinciæ, ut docuit Zosimus. Thraciam orienti Vespasianus Imperator addixerat, teste Eustathio. quod apud omnes deinde Principes obtinuit, qui Thraciam, licèt freto Propontidis & Hellesponti ab Asia discreram, orienti accensuerunt. Imò & sub Theodosio Illyriciana Diœcesis in duas partes secta est; adeo ut imperio orientis accesserit Illyrici pars illa quæ Macedoniam & alias quasdam provincias continebat; ut patet è Jornande & è Notitia utriusque imperii, quæ fines orientalis Illyrici & occidentalis describit.

Zosimus lib. 2. histo.
Eust. in Dionys.

IV. Quæ immutatio nihil de Ecclesiarum statu detrivit. Itaque Illyrici & Thraciæ limites, ut olim imperii utriusque, sic etiam Ecclesiarum fuere. Hanc divisionem imperii primus tentavit Diocletianus, cùm sibi & Galerio Maximiano retinuit orientem, regia constituta in urbe Nicomediensi, occidentemque Constantio patri Constantini & Maximiano Herculio distribuit, datis huic Illyrico, Italia, & Africa, illi Britanniis, Hispaniis, & Galliis, apud Eutropium. Constantinus autem cùm solidam, à morte Licinii, Romani imperii suscepisset administrationem, & ei trium filiorum caritas esset antiquior quàm reipublicæ cura, illis orbem testamento partitus est; ita tamen ut primus occidentis partes, Constantius verò orientis obtineret. Valentinianus senior secutus exemplum tam fœdæ divisionis Valentem fratrem effusa liberalitate consortem imperii designavit, eique Asiæ & Ægypti tradidit dominatum; Europa suæ ditioni reservata, ut inquit Theodoretus. Quod accuratiùs descripsit Sozomenus, qui antiquos utriusque imperii limites immutatos non fuisse satis ostendit. Valenti, inquit, *tribuit provincias quæ ad orientem sita sunt. Eas verò quæ ab Illyrico usque ad oceanum occidentalem & eam quæ est ex adverso continentem usque ad extrema Africæ sub sua potestate constituit*, id est, præfecturas Italiæ, sub qua continebatur Africa, Galliarum, & Illyrici. Hos imperiorum limites Ammianus Marcellinus, qui sub Juliano floruit, in confinio Illyrici & Thraciæ, in ipsis Succorum montium angustiis locat. *Consertæ*, inquit, *celsorum montium summitates Hæmi & Rhodopes, quorum alter ex ipsis Istri marginibus, alter ab Axii fluminis citeriori parte consurgit, in angustias tumulosis collibus desinentes, Illyrios intersçindunt & Thracas.* In iisdem Succorum angustiis occidentalium Ecclesiarum fines constituit Concilii Aquileiensis epistola ad Theodosium, si locus illustris, qui cubat in mendo, nitori suo restituatur. *Equidem*, inquiunt Patres, *per occidentales partes duobus in angulis tantùm, hoc est, in latere Daciæ Ripensis ac Mœsiæ, fidei obstrepi videbatur. Quibus tamen nunc, post Concilii sententiam, vestræ favore clementiæ opinamur*

Eutrop. lib. 10.
Socr. l. 1. c. 38. ἀφῆκε τῶν ἰσομοιρῶν μερῶν.
Theod. l. 4. c. 5.
Sozom. l. 4. c. 6.
Ammianus Marcellinus lib. 22 & lib. 27. *Succorum patescunt angustiæ Thracias dirimentes & Daciam.*
Epistola 11. Conc. Aquil. edita à V. C. Sirmondo in Theod pag. 74.

illico consulendum. Per omnes autem tractus atque regiones æthnicorum claustris usque ad oceanum manet intemerata fides. In orientalibus autem partibus cognovimus quidem, & quæ sequuntur. Legendum prorsùs est, *à Succorum claustris*, non *æthnicorum*. * In eam sententiam adnotavit Socrates dissidio Sardicensis Concilii orientalium & occidentalium abruptam communionem, utriusque autem Ecclesiæ confinium in Succorum montium angustiis quæ Illyrios dividunt à Thracibus positum fuisse; quos ille montes τισοῦκις vocat; ita ut ὅρος fuerit ὅρος [illegible], ut inquit eleganter Socrates. Ad solutionem illam communionis, quæ ob Maximi Cynici ordinationem inter orientales & occidentem intercesserat, & cui resarciendæ operam dabat Concilium Constantinopolitanum, Gregorius Nazianzenus respicit cùm occiduæ & orientalis oræ velut nodum Constantinopolim esse patribus congregatis pronuntiabat; quò hinc & inde extrema provinciarum capita pertingerent, & inde velut à communi fidei emporio refunderentur. Etenim Thracicam Diœcesim hic scriptor velut appendicem Constantinopoleos intuebatur, & communionis interversæ fideique afflictæ testitutionem hinc expectandam præ se ferebat.

Socrates, lib. 2. hist. c. 18. [illegible] Vir eruditissimus Henricus Valesius [illegible] legendum [illegible]
Concil. Italiæ editum à Sirm. in Appendice Cod. Theodos.
Gregor. Nazianz. [illegible]

V. Sed ut nihil reliqui sit pervicaciæ, docendum est secundùm patrum Constantinopolitanorum sententiam pro occidentalibus haberi eos qui circumscripti non sunt Diœcesibus illis quinque, Thracica, Pontica, Asiana, orientali, & Ægyptiaca. Quod paret è canone quinto illius synodi, quo libellus occidentalium approbatur his verbis: *De tomo occidentalium. Nos etiam Antiochenos suscepimus, qui unam confitentur patris & filii & spiritus sancti divinitatem.* Scio in controversiam adduci tomum istum occidentalium. Repudiata etenim Zonaræ & Balsamonis interpretatione, qui de canone fidei in Sardicensi Concilio promulgato verba illa accipiunt, illustrissimus Card. Baronius de Damasi epistola synodica scripta ad Paulinum Antiochenum, quæ refertur à Theodoreto, hunc canonem accipiendum existimat. Quod viro erudito displicuit, qui exsertè asserit locum esse mendosum: quoniam *verba ista, de tomo occidentalium, quæ tituli vicem præstant, significare videntur canonem agere de nescio quo occidentalium libello. At verò canon*, inquit ille, *nihil minus exsequitur; sed tantùm approbat ea quæ definierant Antiocheni, unam confitentes patris & filii & spiritus sancti divinitatem.* Unde animum sumpsit antiquam lectionem movendi, ita ut *Antiochenos* substituerit *occidentalibus*, id est, Δυτικοῖς, ut ille quidem legit, τοῖς δυτικοῖς. In quo dupliciter peccatur, tum in sententia detorta & inconcinna, quam antiquæ lectioni hujus canonis affingit, tum in nova omnino voce & omnibus scriptoribus incognita, quam ille comminiscitur, cùm asserit Antiochenses voce hybrida & à Syriaca deducta *Dithicos* appellatos, quasi diceres *lusis consitos*, à luco Daphnensi, quo

Can. v. [illegible]
Zonaras & Balsamon in comment. hujus can. Card. Baron. ad annum 381.
Petitus var. lect. l. 3. c. 2.

* Apud sanctum Ambrosium, ubi hæc epistola extat, legitur *& vicorum claustra.* quam lectionem non esse bonam, eique præferendam esse emendationem Petri de Marca rectè monet R. P. Jacobus de la Baune in præfatione ad tomum I. operum Sirmondi. Victor Tunonensis P. C. Basilii anno XX. *usque ad Sucas Constantinopolim veniunt.*

ornabatur Antiochia. Tenebras illas discutiet vera & sincera mens illius canonis, quæ ita constitui & enarrari paucis verbis potest. Quod attinet ad epistolam occidentalium, qua docent se communionem Antiochenorum amplecti, quia rectam fidem profitentur, etsi Meletii & Paulini schismate laborent, nos etiam eosdem Antiochenos jam antea suscepisse testamur, quia nobis constitit eos unam patris & filii & spiritus sancti confiteri divinitatem. Unde sequitur alium esse tomum occidentalium, qui commemoratur in hoc canone, ab epistola synodica Damasi ad Paulinum Antiochenum, vel saltem cum illa epistola aliam adjunctam fuisse ad orientales Episcopos Constantinopoli congregatos. Nihil enim vetat quin eodem tempore & eodem exemplo perscripta & missa fuerit ad Paulinum & ad synodum Constantinopolitanam. Inde etiam sequitur veterem omnium codicum lectionem non esse sollicitandam, quæ δυτικοὺς seu mavis occidentales huic synodo cognitos exhibet. Nec est quòd vir eruditissimus conjecturam suam fulciat ex emendatione tentata in libello oblato contra Ibam Edessenum in synodo Berytensi; ubi synodi Antiochena & Tyria, in ejus Episcopi causa habitæ, ἀνατολικὴ dicuntur & δυτικὴ: quam ille in ἀνατολῇ immutat, ut Antiochena eo vocabulo significetur. Sanè alia mens est libelli, ubi Antiochena synodus ἀνατολικὴ dicitur, sive orientalis, quia urbs Antiochia est metropolis orientis. Tyria autem dicitur δυτικὴ, seu occidentalis, ratione habita situs quem Tyrus obtinet in Diœcesi orientis. Phœnicia enim, ubi sita est colonia Tyri, porrigitur ad partes occidentales Diœceseos orientalis.

Vide Henr. Valesi. in Notis ad Theodoret. lib. 5. c. 3.

Refertur in Concilio Chalced.

CAPUT V.

Synopsis.

I. Singulæ orientis Diœceses suis Patriarchis & Exarchis commissæ. Solidi occidentis Diœceses octo Romano Episcopo. Eo sensu explicata Majores Diœceses *in Concilio Arelatensi primo.*

II. Romanus Pontifex caput occidentis, è Basilio, & Augustino, cujus locus explicatur. ex Hieronymo, Cyrillo Alexandrino, Concilio Ephesino.

III. Innocentius refert originem hujus institusionis. Illyricum sibi æquè ac ceteras Diœceses vindicat.

IV. Romanus Pontifex Patriarcha dictus, etiam occidentis, à Justiniano; cujus locus explicatur.

V. Romani Episcopi Patriarchæ nomen non sumpserunt, ex Gregorio; quamvis jure patriarchico uterentur, & ab aliis dicerentur Patriarchæ. Quinarius numerus Patriarcharum in synodis sexta & octava.

I. CONSTITUTA Ecclesiarum in orientales & occidentales divisione, necesse est ut statim cordato lectori veniat in mentem aliquo disciplinæ ordine earum administrationem constitisse. Quod si curiosiùs rimetur, statim inveniet eodem modo quo quinque illæ orientis Diœceses ita suis Primatibus erant commissæ ut Ægypto præesset Alexandrinus Patriarcha, Orienti Antiochenus, Asianæ Diœcesi Ephesinus Exarchus, Ponticæ verò Cæsareæ in Cappadocia Episcopus, & Thracicæ Constantinopolitanus, qui tandem, ut dixi, tres istas Diœceses, Asianam, Ponticam, & Thracicam decreto Concilii Chalcedonensis suæ sedi asseruit, ita Diœceses occidentis ea ratione Metropolitis suis concreditas fuisse ut Romano Episcopo tanquam totius occidentis Patriarchæ subessent, qui tantum à ceteris Patriarchis administratione distabat quantum dignitate & auctoritate. Cujusque enim illorum potestas unius Diœceseos finibus coërcebatur, integræ autem & solidæ totius occidentis Diœceses Romani Episcopi auctoritate gubernabantur. Hoc discrimen fortasse respiciebant Concilii Arelatensis sacerdotes, cùm epistola sua ad Silvestrum testantur eum *Majores Diœceses* tenere; quia scilicet septem vel octo occidentis Diœceses obtinebat, nempe in Italia duas, Illyricum solidum, quod ex una Diœcesi in duas postea est discerptum, Gallias, Britannias, Hispanias, & Africam.

II. Sanè ne effusam illam Romani Pontificis administrationem commentus fuisse videar, laudabo testes omni exceptione majores, hinc Basilium ab oriente, qui conceptis verbis Episcopum Romanum *occidentalium Coryphæum* esse scribit, id est, illius Ecclesiæ principem, hinc verò Augustinum ab Africa. Hic cùm adversùs Julianum Pelagianum testimonia Cypriani ex Africa, Irenæi, Rheticii, Olympii, Hilarii è Galliis, & Ambrosii ex Italia protulisset, ista verba subjungit: *An ideo contemnendos putas quia occidentalis Ecclesiæ sunt omnes, nec ullus in eis est commemoratus à nobis orientis Episcopus? Quid ergo faciemus, cùm illi Græci sint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis sufficere debere in qua primum Apostolorum suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronare; cui Ecclesiæ præsidentem beatum Innocentium si audire voluisses, jam tunc periculosam juventutem tuam Pelagianis laqueis exuisses.* Ecclesia cui præsidebat Innocentius nulla est alia quàm occidentalis, cujus solius hoc in loco mentionem facit Augustinus. ut frustra sint novatores, qui ad Romanam hæc verba referunt, cujus ne meminit quidem. Certum quidem est ab Augustino occidentalem Ecclesiam ex eo capite illustriorem reddi quòd occidens ea sit orbis pars in qua princeps Apostolorum martyrio confectus sit, ac proinde compositus cum oriente primas partes dignitatis ferre debeat; unde sequatur maximi ponderis esse debere adversùs Pelagianos Innocentii sententiam, qui

Basilius ep. 10 δυτικῶν κορυφαῖον.

Aug. l. 1. contra Julian. c. 6.

occidentali Ecclesiæ præsideret. Basilio & Augustino addamus Hieronymum, qui epistola ad Marcum, *Hæreticum me*, inquit, *cum occidente, hæreticum me cum Ægypto, hoc est, cum Damaso Petroque condemnent.* Quid apertius? Ut Ægyptum tanquam specialem Alexandrini Patriarchæ Diœcesim Petro Alexandriæ Episcopo tribuit Hieronymus, ita & Damaso Episcopo Romæ solidum occidentem. In eam sententiam idem auctor, cùm cœlibatum sacerdotum adversùs hæreticos assereret, totiusque Ecclesiæ consuetudinem ad comprimendam novitatem testimonii pondere advocaret, trium patriarchatuum limites describit. *Quid facient*, inquit, *orientis Ecclesiæ, quid Ægypti, & sedis apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt aut continentes; aut si uxores habuerunt, mariti esse desistunt.* Si calculum ineamus, subductis ex solido orbe Romano orientis Ecclesiis, id est, Antiochiæ, unà cum Diœcesibus Asianæ, Ponticæ, & Thracicæ, subducta deinde Ægypto, solæ supersunt Ecclesiæ sedis apostolicæ, id est, occidentales, ut antè dicebamus. Ex eo est quòd Cyrillus Joannem Antiochenum monet necessum esse ut ii omnes latam à Cælestino Pontifice Romano adversùs Nestorium sententiam sequantur qui *totius occidentis* communionem amplecti volunt. Etenim occidentis provinciæ per legatos ad synodum Romanam convenerant, cui Cælestinus præfuit; ut testatur ipsa synodus Ephesina, cùm de adventu Arcadii, Projecti, & Philippi Legatorum à Cælestino & synodo occidentalium missorum referret ad Imperatores. Quare non dubitaverunt iidem Ephesini Concilii patres, adversùs procaciam Joannis Antiocheni commoti, ad Principes hæc scribere: *Perabsurdum enim est ducentorum & decem sanctorum Episcoporum synodo, quibus & universa occidentalium sanctorum Episcoporum multitudo & per ipsos reliquus totus terrarum orbis consentit, triginta numero se opponere.*

Hieron. adversus Vigilant.

Epist. Cyrill. in Concil. Ephes. p. 1. cap. 21. γίνεσθαι ἀναγκαῖον ... τῆς περὶ ... δύσιν κοινωνίας.

Eph. Conc. p. 2. act. 5. in relatione ad Impp. ... Ῥώμης ... ὑπομνήμα.
In ep. synod. ... τῆς δύσεως τῶν ἁγίων ἐπισκόπων συμψηφιζόντων.

III. Innocentius ipse, quem occidentali Ecclesiæ præsidentem laudabat Augustinus, non solùm earum Ecclesiarum principatum Romanæ sedi vindicat, sed hujus institutionis originem eò refert quòd occidentis Ecclesiæ à Petro aut ejus in sede Romana successoribus fuerint constitutæ. *Præsertim*, inquit ille, *cùm sit manifestum in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, atque Siciliam, insulasque interjacentes nullum instituisse Ecclesias nisi eos quos venerabilis Apostolus Petrus aut ejus successores constituerunt sacerdotes. Aut legant si in his provinciis alius Apostolorum invenitur aut legitur docuisse? Qui si non legunt, quia nusquam inveniunt, oportet eos hoc sequi quod Ecclesia Romana custodit, à qua eos principium accepisse non dubium est; ne dum peregrinis assertionibus studeant, caput institutionum videantur omittere.* Planè caput institutarum in occidente Ecclesiarum Romanam Ecclesiam Innocentius vult haberi. Solæ desunt calculo nostro Illyricianæ Diœceseos Ecclesiæ, quarum hoc loco non meminit Innocentius. Certum est tamen eas æquè ac ceteras occidentis provincias apostolicæ sedis constitutis paruisse eamque sedem ut Ecclesiarum caput excoluisse. Nolo mihi fidem haberi. Dicat pro se ipse Innocentius in ea epistola quam ad Rufum Episcopum Thessalonicæ (quæ Illyrici metropolis erat) & ad ceteros Episcopos Macedoniæ dedit cùm eorum literis à Vitali Archidiacono delatis rescriberet: *Adverti sedi apostolicæ, ad quam relatio tanquam ad caput Ecclesiarum missa currebat, aliquam fieri injuriam, cujus adhuc in ambiguum sententia ducebatur.* Quin & alio loco jure patriarchico usus est Innocentius in retractando Bubalii & Tauriani Episcoporum Illyrici judicio. Ut dubitandi nullus possit superesse locus quin per Illyricianam æquè ac per ceteras occidentis Diœceses Pontificis Romani auctoritas patriarchica explicaretur.

Innoc. in epist. ad Decent. Eugub.

Innoc. ep. 22. & in Decretis cap. 50.

Decret. c. 351

Vide Addit. ad cap. XVII. lib. v.

IV. Si quis verò morosus his testimoniis cedere nolit, nisi apertis verbis ab aliquo Pontificem Romanum occidentis Patriarcham pronuntiatum fuisse ostendamus, etiam hac in parte morem illi geremus. In Concilio Chalcedonensi Leo disertè Patriarcha veteris & magnæ Romæ dicitur; & in literis Justini Imperatoris Hormisda Pontifex Patriarcha quoque appellatur. Præterea Justinianus anno DXLI. cùm Patriarchas quinque recenseret, primo loco meminit Patriarchæ Hesperiæ & Romæ. Hæreticis ascribit eos *qui non sunt membrum sanctæ Dei catholicæ & apostolicæ Ecclesiæ, in qua omnes concorditer sanctissimi Episcopi & totius orbis terrarum Patriarcha, scilicet Hesperiæ* * *& Romana, & hujus regiæ civitatis, & Alexandria, & Theopoleos, (id est, Antiochiæ) & Hierosolymorum, & omnes qui sub eis constituti sunt sanctissimi Episcopi apostolicam prædicant fidem atque traditionem.* Hesperiam in Notis ad hunc locum non sincerè viri docti Italiam reddunt, ac si Patriarcha Italiæ tantùm censendus esset Episcopus Romanus. Cui ergo cedent ceteræ occidentis provinciæ? Et qua ratione, si eas à Romano patriatchatu excipias, omnes totius orbis tractus quinque Patriarchis suberunt, ut Justinianus hac Novella contendit? Itaque Hesperia occidentem significat. Qua voce usus est antiquus Novellarum interpres, utpote à mediæ ætatis scriptoribus frequentissimè usurpata ad significandos occidentis tractus; etsi apud veteres & alios quoque auctores Italiam non raro significet. Quo sensu apud Theodoretum occidentales Episcopi οἱ τῆς ἑσπερίας dicuntur, & Ἑσπέριοι apud Socratem. Fortasse sincerior est lectio Scrimgerianæ editionis, quæ patriarchatum Romanum non dividit in Hesperiam & Romam, sed

Act. 3. Synod. Chalced.

Nov. 109. de privilegiis dotis hæret. ... Ex editione Scrimgeri. V. Cl. Dionysius Gothofr. in Notis ad No. Just.

Nov. 123. dicitur Patriarcha πρεσβυτέρας Ῥώμης. C. de sum. Trin. Theodoretus l. 5. c. 23. Socrat. l. 2. c. 39.

* Consuluimus super ea re veteres codices MSS. bibliothecæ Colbertinæ. Et in codice quidem signato 530. extat, quod fatendum est, editio vulgata. At codices. 215 & 244. habent *& Esperia Roma & hujus regia civitatis.* Hinc ergo validè confirmatur conjectura illustrissimi Archiepiscopi. Eam præterea confirmat epistola nondum edita Joannis VIII. ad Paulum Episcopum Anconitanum fungentem legatione in Germania & Pannonia. *Non solùm*, inquit, *intra Italiam ac ceteras Hesperiæ provincias, verùm etiam intra totius Illyrici fines, consecrationes, ordinationes, & dispositiones apostolicæ sedes patrare antiquitus consuevit.* Istius epistolæ fragmentum habetur apud Gratianum. 16. q. 3. cap. 14. *Porrò.*

uno

uno membro complectitur ἑσπερίας ῥώμης, id est, occcidentalis Romæ, ut distinguatur à nova Roma orientalis imperii, quæ quidem à Synesio orientalis Roma dicitur, quemadmodum vetus illa occidentalis nomine designatur. Τῆς ἑώας Ῥώμης ἢ τῆς ἑσπερίας φυλάττοις μὲν τὴν πόλεων ξυνωρίδα. Synes. orat. de regno.

V. Tamen hic dissimulandum non est, etsi jure patriarchico in occidente fruerentur Episcopi Romani, sese Patriarcharum nomine jactare non consuevisse, sed auctoritatem suam sola sedis apostolicæ appellatione explicuisse. Quod eruitur è laudabili quodam loco petito è sancti Gregorii magni regesto, scilicet è mandato quod Joanni Defensori Hispanias adeunti dederat ut Episcoporum Hispanorum conatum infringeret, qui Stephani Episcopi à provinciali synodo dejecti appellationem alienam à canonibus & à more Ecclesiarum contendebant. Greg. lib. 11. Reg. ep. 54. *Contra hæc si dictum fuerit*, inquit, *quia nec Metropolitanum habuit nec Patriarcham, dicendum est quia à sede apostolica, quæ omnium Ecclesiarum caput est, causa hæc audienda ac dirimenda fuerat; sicut & prædictus Episcopus* (scilicet Stephanus) *petiisse dignoscitur, qui Episcopos alieni Concilii judices habuit omnino suspectos.* Ex eo consilio profectum est quòd idem Gregorius quatuor Patriarcharum tantùm mentionem facit in epistola ad Brunechildem Reginam Francorum, qua eorum ignorantiam percellit qui à decretis synodi Chalcedonensis discedebant: Greg. l. 7. ep. 5. & l. 2. c. 37. *Sed ita illos erroris labes imbibit ut ignorantia sua credentes, universam Ecclesiam atque omnes quatuor Patriarchas, non ratione, sed malitiosa mente tantummodo refugiant.* Nempe quia sedis apostolicæ principatus eximium aliquod jus, non solùm in occidentis provincias, quæ jure patriarchico solius Episcopi Romani sollicitudini patuerunt, sed etiam in cereras orientis Ecclesias, quæ illi ut supremo capiti per Patriarchas suos connectebantur, obtinebat. Noluit ergo Patriarcha audire Gregorius; sed etiam non alienum à se duxit jure patriarchico uti per occidentis provincias. Quem morem secutus est Innocentius I I I. qui quatuor Patriarchas numerando, Romanam Ecclesiam intra dignitatis illius limites non cogit. C. *Grave*. de præb. & dign. c. *Antiqua*. de privil. Extravag. *Sancta Romana*. de elect. in commun. Ceterùm in Conciliis Romana inter patriarchales sedes recensebatur, ut patet ex synodica epistola Concilii sexti, qua Constantinum Pogonatum patres rogant ut actorum synodi exemplaria ad quinque patriarchales sedes mittantur, ἐκδοθῆναι τοῖς πέντε πατριαρχικοῖς θρόνοις. Act. 18 sextæ syn. Inde Theodorus Studita ecclesiasticum corpus πενταχόρυφον vocat, Theodorus Stud. apud Baron. ann. 819 § 35. quinque Patriarchis ad unius capitis formam redactis, ut explicuit Balsamo; Balsamo de Patr. privileg. ὡς ἀδιαιρέτως εἶναι μίας κεφαλῆς. Idem. τοὺς ἀγιωτάτους Πατριάρχας πέντε, μιᾶς εἶναι ὡς μίαν κεφαλὴν τὸ σῶμα τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ. quemadmodum Gregorius beati Petri sedem *unius in tribus locis* esse scripsit. Greg. l. 6. ep. 37. Octava etiam synodus quinarium sedium patriarchalium numerum agnovit; & Nicolaus I. in responsis ad Bulgaros Romanam Ecclesiam inter patriarchales recensuit, licèt ceteris dignitate & auctoritate præcellat. * Nic. ad consulta Bulg. c. 32.

* Addere verò visum est insignem locum ex libro secundo Anselmi Episcopi Lucensis adversùs Guibertum: in quo Nicolaum secundum Papam redarguens ob mutata patrum decreta, auctoritati ejus opponit decreta sanctorum quinque Patriarcharum, in quibus Romanum primo loco ponit. *Sed ut tandem*, inquit, *invincibili gladio feriamus, præfatus Nicolaus, unus scilicet Patriarcha, cum quolibet Episcoporum Concilio non potuit abrumpere imò nec mutare non observantia fidei præfata decreta sanctorum quinque Patriarcharum, scilicet Romani, Alexandrini, Antiocheni, Hierosolymitani, Constantinopolitani.* Sequenti dein ætati visum est servandum esse Romano Pontifici suam prærogativam etiam inter loquendum & scribendum, adeoque Romanum Pontificem non esse communerandum cum ceteris quatuor Patriarchis, cùm eorum caput supremum esset. Itaque Innocentius I I I. Romanum Pontificem in scribendo distinguit à Patriarchis. In historia verò Concilii quod apud Lugdunum habuit Innocentius hujus nominis quartus, cùm Aquileiensi Patriarchæ datus esset locus post Antiochenum, Constantinopolitanus & Antiochenus, qui aderant, graviter & iniquo animo id tulere, ac sedem ejus everterunt, dicentes illum non esse *de quatuor Patriarchis*. Ita enim legitur in historia illa, prout edita est in tomis Conciliorum. Sed in veteri codice manuscripto bibliothecæ regiæ, in quo eadem historia extat, numerus Patriarcharum non exprimitur, atque tantùm auctor alios Patriarchas dixisse Aquileiensem sedere non debere juxta eos, *cùm non esset de Patriarchis*, id est, cùm non esset Patriarcha. Sanè hanc ultimam lectionem adjuvat quod legitur apud Udascalcum in narratione de controversiis inter Hermannum Episcopum Augustanum & Eginonem Abbatem sancti Udalrici, ubi ista habentur in capite XVI. apud Henricum Canisium tom. 2 antiquæ lectionis cap. 217. *Ab Episcopo Aquileiensi, qui abusivè Patriarcha vocatur, sub pallio Uuberti hæresiarchæ, præmissis duobus juramentis ordinatur.* Vide etiam Gregorium VII. lib. 2. epist. 39.

CAPUT VI.

Synopsis.

I. Agitur de comparatione Alexandrini Episcopi cum Romano. Jus patriarchatus frequentius exercebatur in Diœcesi urbicaria & in Italica quàm in ceteris occidentis provinciis.

II. Synodorum indictio, Episcoporum ordinatio, & judicium de majoribus causis sunt partes juris patriarchici. Concilium Romanum ex Episcopis Italiæ; ut patet ex Julio, epistola orientalium, & synodica Concilii Sardicensis, quæ explicatur, & ex Liberio.

III. Concilium istud auctoritate Romani Pontificis evocatum probatur ex epistola Galla Augusta & synodis Romanis sub Felice & sub Symmacho.

IV. Hæc synodus generalis Italiæ videtur originem traxisse ex conventu habito in causa Pauli Samosateni. Ante synodus Italica & Romana differebant. Postea Concilium Romanum utramque complexum est.

I. Restat ut asserto occidentis patriarchatu in eam rationem sollicitiùs inquiramus qua ad exemplum Romani Episcopi jura Alexandrinæ sedis per Ægyptum, Libyam, & Pentapolim Nicæna synodus metiebatur. Hic distinctio quædam adhibenda est; qua non animadversa, de componendo jure patriarchico duarum istarum sedium desperandum est, dicendumque cum viris eruditissimis de sola metropolitica auctoritate

hoc canone comparationem iniri. Occidentis Ecclesiæ per plures Diœceses porrectæ erant, ut superiùs monui, quæ suis quæque synodis constabant; ut ostendere esset in proclivi de Africana, Illyriciana, & Gallicana, imò & de Hispanica. Italia in duas Diœceses divisa, Italicam nempe, & Urbicariam, cùm à sede apostolica non longè abesset, frequentioribus beneficiis ab ea fovebatur; adeo ut jus illud omne præcipuum, quo Patriarchæ in suis Diœcesibus potiebantur, Episcopus Romanus in sua Diœcesi Urbicaria, & fortean in Italica, exerceret. In ceteris verò occidentalibus provinciis summam auctoritatis vim & dignitatis apicem conservabat quidem; sed non eam in omnibus rerum articulis æquè ac in Italiæ provinciis explicabat.

II. Jus Patriarchæ in eo versatur ut Episcopos sibi subditos ad Concilium evocet, ordinationes Episcoporum celebret, & de majoribus causis judicium ferat. Romanus Episcopus synodum omnium Italiæ Episcoporum, ut proprium & ordinarium Romanæ sedis conventum, cogebat, & per omnes Italiæ provincias, vel saltem per Urbicariam Diœcesim, Episcoporum ordinandorum jure fruebatur. Concilium Romanum ex Episcopis Italiæ conflatum fuisse docet Julius I. Pontifex in epistola ad orientales, quæ extat apud Athanasium. *Nam tametsi solus sim*, inquit, *qui scripsi, non meam tamen solius sententiam, sed omnium Italorum & omnium in his regionibus Episcoporum scripsi. Certè ad constitutum tempus convenere Episcopi, & ejus sententiæ fuere quam vobis iterum significo.* Quare orientales Episcopi Athanasio communionem restitutam à Julio & à solis Episcopis Italis observarunt in synodica sua epistola, quam Concilii Sardicensis nomine ediderunt: *Ad Julium Romam perrexit, sed & ad Italiæ quosdam ipsius partis Episcopos; quos seducens per epistolarum falsitatem, ab eisdem perfacilè in communionem est receptus.* Ex eo autem quòd Italiæ Episcoporum conventus ordinarius Romæ haberetur profectum est ut eis impensiùs Romanus Pontifex immineret, curamque suam ad illos frequentiorem extenderet; atque illo proinde nomine synodus Sardicensis, relatione facta eorum omnium quæ gesta erant Sardicæ ad Julium Pontificem, ab eo petierit ut omnes Siciliæ, Sardiniæ, & reliquæ Italiæ provincias scriptis suis eatum rerum certiores redderet. Quod quidem munus ad Metropolitanos in singulis provinciis pertinebat, sed in duabus Italiæ Diœcesibus ad Romanum Episcopum jure patriarchico. *Tua autem excellens prudentia*, inquit Concilium, *disponere debet ut per tua scripta qui in Sicilia, qui in Sardinia, & in Italia sunt fratres nostri quæ acta sunt & quæ definita cognoscant, & ne ignorantes eorum recipiant literas communicatorias quos extra episcopatum justa sententia declaravit.* Liberius verò in epistola ad Constantium Imperatorem se literas orientalium de causa Athanasii legisse Concilio, id est, Episcopis Italis, profitetur.

Julius in ep. ad orient. apud Athan. apol. 2.

Extat apud Hilarium in Fragmentis parte 2.

Epistola synodica Concilii Sardicensis apud Hilarium.

Liberius ep. 2. ad Constantium.

III. Enimvero ne quis cavilletur cœtus quidem Episcoporum Italiæ habitos, sed literis Romani Pontificis non fuisse coactos, necesse est ut Gallæ Placidiæ Augustæ epistola, quam ad Theodosium Imperatorem dedit, rem totam conficiamus. Testatur religiosa mulier se, cùm ad altare B. Petri accessisset cultum Apostolo exhibitura, à Leone Episcopo exoratam ut à Theodosio convocandum generale Concilium impetraret, quo vulneri mederetur quod fides ab Ephesino latrocinio erat passa. Leo autem erat *Episcoporum multitudine circumseptus, quos ex innumerabilibus civitatibus Italiæ pro principatu proprii loci seu dignitate collegit*, inquit Galla Augusta. In hanc sententiam synodus Romæ coacta circa annum CDLXXXIV. scripsit ad Constantinopolitanos hæc verba: *Quoties intra Italiam propter ecclesiasticas causas, præcipuè fidei, colliguntur Domini sacerdotes, consuetudo retinetur ut successor præsulum sedis apostolicæ ex persona cunctorum totius Italiæ sacerdotum juxta sollicitudinem sibi Ecclesiarum omnium competentem cuncta constituat, qui caput est omnium*, atque ideo addunt inferiori loco ejusdem epistolæ: *Beatissimus vir Felix, caput nostrum, Papa, & Archiepiscopus.* Sanè de Siciliæ Episcopis, licèt freto ab Italia secretis, testatur abundè Leo ternos ex eorum synodo quotannis Romam fraterno sociandos Concilio indissimulanter occurrere debere. Hinc profectum ut in synodo Romana sub Symmacho, quam Rex Theodoricus ex omnibus Italiæ provinciis coëgerat, rectè observatum fuerit hanc synodum ab ipso Papa convocari debuisse; cujus voluntatem intercessisse scripto docuit Theodoricus.

Epistola Gallæ parte 1 Concil. Chalced. cap. 36. [illegible Greek]

Synodica ep. Concilii Rom. sub Felice.

Vide infrà lib. 5. cap. 57. §. 3.

Leo in Decret. cap. 13.

IV. Unus tantùm superest, quem eximere oportet à lectoris animo, scrupulus, unde ortum habuerit hæc synodus Romana Italiæ finibus circumscripta. Possem veteri consuetudine me tueri; quæ sanè huic institutioni, ut & ceteris ecclesiasticæ disciplinæ articulis, incrementum dedit. Sed fortasse non ineptè hujus conventus originem inde repetere possumus quòd ad profligandam Pauli Samosateni hæresim ab Aureliano Imperatore constitutum fuit ut Italiæ Episcopi Romam de hac quæstione tractaturi se conferrent. Etsi enim vocandorum Episcoporum jus Romanæ sedi concedamus, nemo tamen inficiabitur quin cœtus frequens Romæ haberi vix posset sub paganorum Principum imperio, nisi cogendi Concilii gratiam Imperatores facerent. Quod cùm ab Aureliano impetratum occasione unius causæ fuisset, præjudicio suo synodum ex Romana & Italica permixtam constituit ante Nicæni Concilii tempora. Cùm enim Paulus Samosatenus Antiochiæ Episcopus, duplici synodo Antiochena damnatus, domo episcopali abscedere nollet, Aurelianus interpellatus hac de re *præcepit ut domus Ecclesiæ illis tribueretur qui ut Christiani Italiæ & urbis Romæ Episcopi per literas tribuendam præscriberent*, teste Eusebio. Sanè ante hoc tempus (quod incidit in annum CCLXXII.) Italiæ Episcopi seorsim à Romanis conveniebant; ut factum est cùm damnatus est Novatianus anno CCLV. à synodis

Euseb. lib. 7. hist. c. 30. [illegible Greek]

Hieron. in Cornelio. *Cornelius Romanæ urbis Episcopus scripsit epistolam ad Fabium Antiochenum de synodo Romana, Italica, & Africana.*

Romana, Italica, & Africana; quamvis deinde ab iis relatio missa fuerit ad Cornelium Romanum Episcopum, qui hac de re suis literis monuit Fabium Antiochenum. Sanè si extaret integra Cornelii epistola, cujus nobiliora fragmenta protulit Eusebius, fines utrique synodo Romanæ & Italicæ, quos tunc temporis obtinebant, sine ullis ambagibus assignaremus. In extrema enim epistola (ut testatur Eusebius) Episcopos qui Romam profecti, Novatiani dementiam condemnabant, & Ecclesias quibus singuli præerant Cornelius recensebat. Attamen nemo est qui sibi persuadere non possit Romanam synodum iis Episcopis constitisse qui non solùm sub metropoli degebant, sed etiam ceteris quibusdam qui per Campaniæ oras, Brutios, & Apuliam erant constituti, Italicam verò ex iis conflatam Episcopis qui provincias Italiæ Transpadanas incolerent. Sanè ad Italicam synodum è pluribus provinciis convenerant Episcopi; ut ipsa docet nominis significatio, quod uni Italiæ provinciæ tribui non solet. Cùm autem urbis alicujus celebritas tot Episcopos variarum provinciarum in unam synodum Italicam coëgerit, par est etiam credere Romanæ civitatis dignitatem, imò & ipsius Pontificis, non adeo neglectam quin è pluribus etiam Italiæ provinciis synodo Romanæ frequentes adessent Episcopi. Et ut apertiùs promam quod sentiò, planè mihi persuadeo ipsius Cornelii tempore in ecclesiasticæ disciplinæ ordine duas veluti Diœceses apud Italiam constitutas fuisse, è quibus Italica & Romana synodus constarent: quæ liquidiùs patuerunt, cùm Italia lege Constantini duobus Vicariis Præfecti prætorio est assignata, quorum alteri sedes esset Mediolani, alteri verò Romæ.

CAPUT VII.

Synopsis.

I. Ordinatio Episcoporum pertinet ad Patriarchas. Restricta ad Metropolitas in patriarchatus Constantinopolitani institutione. Antiquis Patriarchis omnium Episcoporum ordinatio competebat: ut Antiocheno, ex Innocentio.

II. Et Alexandrino in solida Diœcesi Ægyptiaca. Quod Metropolitarum jura non omnino tollebat, ex Concilio Nicæno, & Synesio.

III. Idem jus competebat Romano in provincia Urbicaria. Antiqua regula, Qui pertinent ad synodum, pertinent ad consecrationem, *probatur ex Novella Justiniani, qua emendatur. Dubitatur de Italica Diœceseos Episcopis, & de ipsis Metropolitis Mediolanensi & Aquileiensi.*

IV. Urbicaria autem Diœceseos Episcopos ordinatos ab Episcopo Romano docetur è Cælestino. Metropolitani in Urbicaria Diœcesi.

V. Eorum jura servata in ordinationibus Episcoporum, ad exemplum Alexandrini Episcopi, & Thessalonicensis, qui erat Vicarius Romani in Illyrico.

VI. Brevis & nova interpretatio canonis sexti Nicæni, ex Ruffino. Idem jus Alexandrino in Ægyptiaca Diœcesi competit quod Romano in Urbicaria. In ceteris non componuntur invicem. Novatorum argutia refellitur nova responsione.

VII. Patriarchicum jus Romani Pontificis in reliquis provinciis occidentis versabatur præcipuè in majoribus causis. Concilia Diœceseon occidentalium conjuncta cum Romano per relationes & Legatos.

VIII. Gallicanam Ecclesiam jus illud patriarchicum semper amplexam esse docetur aliquot testimoniis selectis. Quod obtinuit in prima, secunda, & tertia Regum dynastia.

I. NUNC de jure ordinationum tractandum est; quod Patriarchis adeo competit, singulari quodam privilegio, ut cùm ad honorem primatus, quo fruebatur Episcopus Constantinopolitanus, facta est auctoritatis illius patriarchicæ accessio ex decreto Concilii Chalcedonensis, saltem Metropolitanorum omnium qui præerant viginti septem provinciis trium Diœceseon Thracicæ, Asianæ, & Ponticæ ordinationes illi addictæ fuerint, aut celebrandæ ab ipso Patriarcha in urbe regia, aut ejus mandato in provinciis; ut docet canon XXVIII. Concilii Chalcedonensis, & magistratuum interlocutio, quæ extat inter acta Concilii. Recisa est tunc aliquo pacto plena illa, quæ ad Patriarchas spectat, ordinandorum Episcoporum potestas, ut novæ auctoritati fovendæ faciles se præberent provinciarum Metropolitani. Alioqui certum est antiquis illis & majorum gentium Patriarchis ordinationes omnium Episcoporum, non tantùm Metropolitarum, competivisse. Id apertè docet Innocentius primus, qui Alexandro Antiocheno Episcopo, hac de re consultus, ita rescripsit: *Itaque arbitramur, frater carissime, ut sicut Metropolitanos auctoritate ordinas singulari, sic & ceteros non sine permissu conscientiaque tua sinas Episcopos procreari. In quibus hunc modum rectè servabis, ut longè positos literis datis ordinari censeas ab his qui nunc eos suo tantùm ordinant arbitratu. Vicinos autem, si æstimas, ad manus impositionem tua gratia statuas pervenire. Quorum enim te maxima expectat cura, præcipuè tuum debent mereri judicium.* Non novum jus aliquod constituit Innocentius, etsi Metropolitanos Diœcesis Antiochenæ à quasi possessione ordinationum episcopalium depellat; sed jus quæsitum sedi Antiochenæ à synodo Nicæna & temporis injuria quodammodo interversum restituit. Præfatur enim Innocentius Antiochenam Ecclesiam non super aliquam provinciam, sed super Diœcesim suam à Nicæno Concilio constitutam. Unde sibi argumentum parat ad ordinationes Episcoporum totius Diœceseos Antiochenæ sedi addicendas.

Canon 28. Concilii Chalcedon. Act. 16. ὥστε καὶ [illegible] ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ.

Innoc. in Decretis cap. 45.

II. Quod attinet ad Alexandrinum Epis-

Epistola Nicæni Conc. ad Alexandr. apud Theodor. lib. 1. cap. 9. ἐπισφραγίζοντος τοῦ τῆς καθολικῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου.

copum, ex synodi epistola patet omnes Episcopos Ægypti ejus decreto ordinatos. Sed illustrior erit hujus rei probatio, si testimonia Synesii expendantur. Pentapolitana regio Cyrenensium urbi Ptolemaidi suberat ut totius provinciæ metropoli. Metropolitanam illam Ecclesiam Synesius* obtinebat, & jure suo provincialium Episcoporum curam gerebat, adeo ut & in eorum mores & ordinationum vitia inquireret. Jus tamen constituendorum Episcoporum suæ provinciæ non sibi arrogat, sed Alexandrinæ sedi ex antiquis moribus; ea tamen lege, ut ordinandus Episcopus suffragio cleri & populi electus, à Metropolitano primùm sit approbatus, deinde Alexandrini Episcopi decreto manus impositionem suscipiat. Unde patet summa Episcopi Alexandrini auctoritas; ita tamen, contrà quàm plerisque videatur, ut Metropolitani dignitas non sit omnino neglecta, cui sollicitudo totius provinciæ immineat; adeo ut & synodum provinciæ cogere possit, quemadmodum à Synesio factum sæpissime; etsi omnia majoris momenti ad Patriarcham sint referenda. Quæ dixi perspecta erunt è duobus Synesii locis. Alter est de Palæbiscæ in Pentapolitana provincia Episcopo: *Quamobrem unum illum & solum Palæbiscæ Episcopum creatum, sed neque legitimum, contra jura verò omnia, quantum de senioribus accepi, cùm neque sit Alexandriæ constitutus, neque à tribus hic ut maximè ordinandi signum datum.* Alter est de Olbiatis Episcopo in Pentapoli; cujus electionem Synesius suffragio suo probavit, sed decreto Theophili Alexandrini eam confirmari necesse esse docet: *Meo quoque illum suffragio renuntio; ac pergratum quidem mihi erit si illum in episcopatu collegam & socium habuerim. Unum adhuc superest, sacra tua scilicet manus. Hoc uno Olbiatis opus est, mihi verò precibus.*

Synesius ep. 6 ad Theop.

Ibid.

III. Sanè ex comparatione Alexandrinæ & Antiochenæ sedis cum Ecclesia Romana, (quæ inita est, ut initio monui, in iis quæ ad jura patriarchica pertinent) nulli dubium esse poterit quin Romanus Pontifex Episcoporum ordinationes, non solùm in provincia Romana, quo jure quamplures Metropolitani potiebantur, sed etiam in vicinis quibusdam provinciis obtineret. De provinciis Urbicariis, id est, de provinciis illis decem quæ Vicario urbis parebant, & per Campaniam, Brutios, Apuliam, Calabriam, ad Siciliam usque protendebantur, non est aliquis dubitandi locus. Ut enim Diœcesis orientalis addicta fuit Antiocheno Episcopo à Nicæna synodo, unde jura ordinationum sequebantur, quemadmodum nos docuit Innocentius, ita etiam Diœcesis Urbicaria saltem urbis Episcopo concessa fuit à synodo Nicæna, unde etiam ordinationum jura per decem illas provincias constituuntur. Hoc etiam alio argumento conficietur,

Provincias urbicarias eas esse quæ Vicario Urbis parebant docuit eruditissime V. Cl. R. P. Jac. Sirmondus.

quod nobilioribus ingeniis gratum futurum existimo. Veteris disciplinæ hoc erat præcipuum caput ut synodis se sisterent Episcopi apud eum cujus arbitratu ordinati erant. Unde profectum est ut *pertinere ad alicujus Concilium* vel *ad consecrationem* promiscuè & passim dicantur Episcopi qui à Primatibus suis pendent. Hinc est quòd Justinianus Novella sua secundùm canones statuat *convenire apud beatissimos Patriarchas illos qui ab ipsis ordinati sunt, & qui non habent jus alios Episcopos ordinandi, ut apud sanctissimos Metropolitas cujusque provinciæ eos qui ab eis sunt ordinati.* Quam constitutionem ita Photius in Nomocanone interpretatur ut Metropolitanorum synodos apud Patriarchas & Episcoporum apud Metropolitas cogendas esse dicat. Ex qua Photii explicatione colligitur elegans restitutio in contextu Novellæ Justinianeæ deleta particula * μὴ; ut descripti sint Metropolitani his verbis: *Ii qui à Patriarchis ordinati sunt, & habent jus alios ordinandi.* Alioqui, si negationem retineas, nullus erit verborum illorum sensus. Non enim moror Balsamonis explicationem, qui de Archiepiscopis & Metropolitanis quibus nulli subsunt Episcopi Justiniani Novellam interpretatur. Nondum enim invaluerat nupera illa & à posterioribus Principibus Græcorum excogitata Archiepiscoporum dignitas, qui à Metropolitarum synodo resecti, nullis Episcopis præerant. qua de re alibi. Porrò cùm superius synodorum conventum tam Urbicariæ Diœceseos quàm Italicæ speciali jure ex antiqua consuetudine Romæ sæpe habitum demonstraverimus, quid aliud inde consequi potest quàm Episcopos earum provinciarum ab Episcopo Romano aut ejus decreto ordinatos fuisse? Hæreo in Episcopis Italicæ Diœceseos, quibus manum impositam in Mediolanensi provincia ab Ambrosio docent ejus epistolæ, & idem ab Aquileiensi usurpatum. Nec mirum, cùm Italica illa synodus ad Romanam Aureliani Principis tempore accesserit, ut antè dicebamus; ideoque par erat jus integrum servari Metropolitis in suos Episcopos. Sanè de ipsis metropolitanarum sedium Episcopis in Italica Diœcesi decreto Romani Pontificis ad manus impositionem venisse tentari posset è Pelagio & Gregorii regesto, qui auctoritatem ordinandæ Mediolanensis & Aquileiensis Ecclesiæ suæ sedi ex antiqua consueutdine vindicant; quamvis non me lateat quid possit in contrarium dici.

Nov. 137. c. 4. συνιέναι παρὰ μὲν τοῖς μακαριωτάτοις πατριάρχαις τοὺς ὑπ' αὐτῶν χειροτονουμένους, καὶ ἔχοντας δὲ δίκαιον ἄλλους ἐπισκόπους χειροτονεῖν.

Photius T. 8 Nomoc. c. 8. συνόδους τῶν μητροπολιτῶν παρὰ τοῖς πατριάρχαις, καὶ τῶν ἐπισκόπων παρὰ τοῖς μητροπολίταις.

Balsam. in Suplem. ad canon. Synod. in Trullo pag. 1112. edit. Paris. an. 1620.

Ambros. ep. 8 & 86 alibi.

Gregor. lib. 6. ep. 14.

Gregor. lib. 2. epist. 31.

c. Illud est. 23. q. 8.

c. Pudenda. 24. q. 1.

Vide lib. 6. cap. 4. § 7.

IV. De Urbicariæ autem Diœceseos Episcopis, qui ab ipsa nascentis Ecclesiæ origine se urbis synodo sistebant, dubitare non sinit Cælestinus Pontifex, qui Apuliæ & Calabriæ ordinationes sibi arrogat: *Audivimus quasdam propriis destitutas rectoribus civitates Episcopos sibi petere velle de laicis, tantumque fastigium tam vile credere ut hoc his qui non Deo, sed sæculo, militaverunt æstiment nos posse conferre, non solùm male de suis clericis,*

Cælestinus universis Episcopis per Apuliam & Calabriam constitutis.

* Quamvis conjectura illustrissimi Archiepiscopi videatur optima, admonendum est tamen & Haloandri & Scrimgeri editiones habere negationem, eandem autem extare etiam in vetustissimo & optimo codice Græco bibliothecæ Colbertinæ signato numero 924. Illud quoque data occasione admonebo, constitutionis istius tempus in eodem codice Colbertino sic adnotatum esse: DATUM N. K. APRI. CONSTANTINOP. IMP. D. N. JUSTINIAN PP. AUG. ANNO XXXVIII. POST CONSULATUM BASILII V. C. ANNO XXIII.] id est anno Christi DLXXV.

in quorum contemptum hoc faciunt, judicantes, sed de nobis pessimè, quos credunt hoc posse facere, sentientes. Itaque non solius Metropolitani Episcopi, sed omnium Episcoporum per illas provincias constitutorum ordinationes sibi asserit. Metropolitani Episcopi mentionem feci; quia viris eruditis assentiri non possum, qui provincias istas Metropoliris destitutas fuisse putant, cùm vera ratio in contrariam sententiam impellere debeat. Etenim cuique provinciæ suus præesse debet Metropolitanus; ut decrevit Nicæna synodus, & Innocentius atque Leo suis decretis sanxerunt. Si ergo in provinciarum censum Campaniam, Calabriam, Apuliam, Brutios, Siciliam, & Sardiniam asciverimus, confecta erit probatio. Atqui Athanasius Campaniam, Apuliam, & Calabriam iis provinciis annumerat quæ ejus communionem retinuerant. De Apulia liquidò Innocentius his verbis: *Innocentius Agapeto, Macedonio, & Mariano Episcopis Apuliæ. Multa in provincia vestra contra canones ecclesiasticos decretaque majorum usurpari à plurimis & relationes diversorum & suggestiones fidissima retulerunt.* Idem Episcopis per Brutios literas suas dedit. Calabriæ, Siciliæ, Sardiniæ Metropolitanos videre est in Gregorii regestis, & provinciarum Campaniæ, Calabriæ, Brutiorum, & Siciliæ Episcopos in subscriptionibus epistolæ synodicæ illius Concilii quod ab Agathone habitum est Romæ. Non me latet quin objici possit non fuisse perpetuum ut singulis provinciis civilibus, quæ aliquando angustissimis limitibus finiebantur, sui præessent Metropolitani, imò verò in dicta Concilii Romani synodica epistola Picenum & Tusciam inter provincias Italiæ describi, quarum tamen maxima portio in ordine ecclesiastico à Romana metropoli penderet. Sed illud non impedit quin extra Romanam metropolim, cujus fines ex veteri Notitia & ex Athanasio descripsimus, necessario assignandæ sint aliæ metropoles. Restant enim in Italiæ continenti quatuor provinciæ, Campania scilicet, quæ à Consulari, Samnium, quod à Præside regebatur, Apulia, cum adjuncta Calabria, quæ Correctori suberat, & Brutia cum Lucania, quæ alteri Correctori parebat. Ex insulis, Sicilia erat sub Consulari, Sardinia & Corsica sub suis singulæ Præsidibus. Quin Siciliæ administrationem ecclesiasticam obtineret Metropolita Syracusarum dubitare non sinit epistola Constantini Imperatoris ad Chrestum Syracusanum apud Eusebium, neque de Calaritano Episcopo Sardiniæ Metropolita Theodoretus. Capuam verò Campaniæ metropolim fuisse disertis verbis testatur Athanasius; quæ tamen minuta capite pristinam dignitatem circa annum DCCCCLXX. recuperavit beneficio Joannis Papæ. Urbem autem Rhegium, quæ in Brutia sita est, metropoleos dignitate ornatam fuisse discimus ex Notitia veteri Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quæ inter metropoles avulsas à Romana Diœcesi Syracusas recenset atque Rhegium ex Italiæ provinciis. Non est tamen dissimulandum in eadem diatyposi seu laterculo provinciarum Metropolitam Rhegii collocatum esse in ordine trigesimo secundo Metropolitarum qui à sede Constantinopolitana pendent, inscriptumque Calabriæ Metropolitam; cùm tamen, ut dixi, Rhegii civitas sita sit in provincia Brutiæ. Unde nolim ali[illegible]s colligat mendum irrepsisse in textum, se[illegible] innovationem factam fuisse in provinciarum Italiæ inferioris appellatione & tributione. Perseverabat adhuc Agathonis Papæ temporibus provinciarum Calabriæ & Brutiæ antiqua distinctio. Etenim in subscriptionibus epistolæ synodicæ Concilii Romani recensentur inter Episcopos provinciæ Calabiæ Locrensis, Tarentinus, Thurinus, Taurianus, Tropeianus, Vibonensis, & Hydruntinus in contextu Græco meliùs quàm in contextu Latino, ubi provinciæ Brutiorum adscribitur. Inter Episcopos verò provinciæ Brutiorum annumerantur Consentinus, Crotonensis, Scyllaciensis, & Tempsanus. Sed quadraginta sex posthæc annis pars illa Italiæ quæ ab Imperatoribus Constantinopolitanis retenta est, Calabriæ nomen est indepta. Quod probatur eximiè duobus testimoniis Hadriani & Eginhardi. Hic enim ait Carolum Magnum obtinuisse *Italiam totam, quæ ab Augusta prætoria usque in Calabriam inferiorem, in qua Græcorum & Beneventanorum constat esse confinia.* Beneventum est urbs primaria Samnii, cujus ducatui portio quædam Apuliæ & Lucaniæ fortasse erat adjuncta. Ceterum Calabriæ nomine tunc Brutia, Lucania, Apulia, & Calabria specialirer dicta significabantur. Similis huic locus apud Hadrianum I. qui ad Carolum scripsit Adalgisum Ducem accessisse *ad Missos Imperatoris* (scilicet Græci) *in partibus Calabriæ juxta confinium ducatus Beneventani.* Hinc factum ut in diatyposi Græca Rhegium dicatur metropolis Calabriæ, quamvis pertineat ad provinciam Brutiæ, non autem ad Calabriam specialiter dictam. Duodecim autem episcopatus huic metropoli adscripti in illa diatyposi partim siti sunt in Brutia, ut Consentiæ, Crotonæ, Scyllacii, qui provinciæ Brutiæ accensentur in synodica Concilii Romani sub Agathone, partim siti sunt in Calabria, ut Locrensis, Vibonensis, Taurianus, & Tropeianus, qui inter Episcopos Calabriæ describuntur in dicta epistola. In Calabria antiqua & in Apulia duæ metropoles excitatæ videntur à Græcis post tempora Leonis Isauri, Hydruntina scilicet & sanctæ Severinæ. Earum meminit diatyposis Leonis Philosophi, quæ nupero Græcorum invento nullum episcopatum Hydruntinæ subjicit; sanctæ Severinæ verò Metropoli, quæ Calabriæ quoque dicitur, quatuor episcopatus submittit, quorum unus est Acherontinus in Apulia. Ea tempestate ceteri episcopatus, ut Barensis, Brundusinus, aliique in Apulia distracti erant ab Impetio CP. per Ludovicum II. Imperatorem Lotharii filium. Si Notitia vetus provinciarum Italiæ in manus nostras incidisset, certiorem antiquæ dispositionis ecclesiasticæ descriptionem dedissemus. Interim, quod ad præsens institutum attinet, certum est comparationem Alexandrini Episcopi cum

Nic. Syn. c. 5. Innoc. in Decr. c. 9. & 10.
Leo in Decret. c. 32. & in ep. 88. c. 4.
Athan. in ep. ad solit.
Innoc. in ep. ad Apulos.
Idem ad Brutios.
Gregor. in regesto. Ep. Syn. Concil. Rom. sub Agathone in Actis Concilii sexti.
Euseb. lib. 10. c. 5. Theod. lib. 2. c. 15.
Athan. ep. ad solitar.
Leo Ostiens.
Diatyposis Leonis Philosophi.
Anno 680.
In synodica epist. Concilii Rom. sub Agathone.
Act. IV. sextæ syn.
Anno 726.
Eginh. in Vita Caroli.
Hadrianus I. ep. 90 in codice Carolino.

Romano non ruituram, etsi pauciores Metropolitanos in Diœcesi Urbicaria constitueremus, cùm ea comparatio in eo præcipuè versetur quòd utrique Diœceses suas pleno jure administrarent.

V. Ordinariones verò [illegible]modo ab Episcopo Romano in iis provinciis celebratas quem sequebatur Alexandrina Ecclesia necesse est; nempe ut electis cleri & populi consensu Episcopis, Metropolitani primùm accederet auctoritas, deinde ad ejus relationem decretum apostolicæ sedis interponeretur. Eo jure usos fuisse Metropolitanos Ægyptiacæ Diœceseos docebat Synesius. Et hunc morem servatum in Diœcesi Illyriciana occidentalis Ecclesiæ docet Leo Pontifex in epistola ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum illius Diœceseos præfectum; cui vices suas Leo delegarat ut sedis Thessalonicensis dignitas apostolicæ sedis auctoritate augeretur: *De persona autem consecrandi Episcopi & de cleri plebisque consensu Metropolitanus Episcopus ad fraternitatem tuam referat, quodque in provincia bene placuit scire te faciat, ut ordinationem ritè celebrandam tua quoque firmet auctoritas; quæ rectis dispositionibus nihil moræ aut difficultatis debebit afferre, ne gregibus Domini diù desit cura pastorum.* Unde colligitur eundem ordinem observatum in Diœcesi Urbicaria, seu in decem provinciis suburbicariis.

Leo in epist. ad Anast. Thessal. & in Decret. c. 36.

VI. Quare, ut explicatio canonis sexti in pauca contrahatur, rectissimè & ex usu recepto Ruffinus componi inter se Alexandrinum & Romanum Episcopum in eo scripsit quòd ille Ægyptiacæ Diœceseos οἰκείαν habere debeat, eodem jure quo Episcopus Romanus utebatur in Diœcesi Urbicaria, seu, ut Ruffinus elegantissimè loquitur, *in Ecclesiis suburbicariis*, id est, in iis Ecclesiis quæ decem provinciis suburbicariis continebantur. Earum enim provinciarum & synodus & ordinatio & plana liberaque administratio ad Episcopum Romanum pertinebat; ut Episcopo Alexandrino in Ægyptiaca Diœcesi, & Antiocheno in orientali. Sapienter autem Ruffinus comparationem his finibus coërcuit, quia scilicet uberiori jure fruebatur Romanus Pontifex quàm ceteri Diœceseon singularum Exarchi. Etenim & plures majoresque Diœceses tenebat, ut cum synodo Arelatensi loquar, & principatum totius Ecclesiæ gerebat: in quibus duobus capitibus duos illos Patriarchas cum Romano non componi Ruffinus censuit, sed tantùm ratione habita Ecclesiarum suburbicariarum.

Ruffinus lib. 10. hist. cap. 6. *Ut apud Alexandriam & in urbe Roma vetusta consuetudo servetur, ut ille Ægypti, vel hic suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem gerat.*

Usus est hac voce Ruffinus insuperhabito discrimine quod inter *suburbicarias* & *urbicarias* regiones à viris eruditis est animadversum, qui suburbicarias dici eas quæ non longè abessent ab urbe adnotarunt, urbicarias verò quæ Vicario urbis parebant. Ceterùm hanc κοινωνίας anxiè & scrupulosè observavit ille canonum interpres Dionysio antiquior, qui sexti canonis Nicæni sententiam his verbis expressit: *De primatu Ecclesiæ Romanæ & aliarum civitatum Episcopis. Antiqui moris est ut suburbicaria loca & omnem provinciam sua sollicitudine gubernet.*

Antiquus interpres canon. MS.

His verbis, in quibus explicandis frustra viri eruditi laborarunt, metropolim & Diœcesim Romani Episcopi designavit. Per loca suburbicaria regiones illas quatuor intellexit quæ, aliquot civitatibus adjectis, integram metropolim Romanam è sexaginta novem episcopatibus conflatam constituunt, ut dixi superiùs. Per *provinciam* autem more suo Diœcesim significat, nempe Urbicariam. Solet enim interpres ille διοικήσεως vocem, quæ in Concilii Constantinopolitani canone II. & in cap. IX. & XVII. Concilii Chalcedonensis extat, provinciæ vocabulo explicare, ut vidimus in veteri MS. codice. Itaque ex sententia hujus interpretis nostra opinio Ruffinique comparatio omni ex parte confirmatur.

In dicto cod. Exarchum Diœceseos (cujus mentio in c. 17. Concilii Chal.) vetus ille interpres reddit, *primum sedem provinciæ.*

Hæc distinctio, quæ nondum, ut existimo, observata fuit, novatorum argutias refellit; qui comparationem trium Patriarcharum ea conditione institutam putant à Concilio Niceno ut primas quidem partes Romanus obtineret, ceterùm in sua Diœcesi quisque summo jure cum sua synodo uteretur. Perspicere enim debuerant mores antiquos hoc canone firmari, atque adeo totam, quantacunque erat, Romani pontificis auctoritatem. Quare prudenter Ruffinus non in omnibus articulis, sed in eo jure patriarchico quod obtinebat in Diœcesi urbicaria, Romanum Pontificem cum Alexandrino Episcopo conferri adnotavit.

VII. Si quis autem jus præcipuum Romani Pontificis in ceteras occidentis provincias curiosiùs expendat, summum quidem illud esse reperiet, sed non ita explicatum ut synodos ordinationesque Episcoporum sibi adsisceret quemadmodum in suburbicariis provinciis.

In majoribus tantùm causis, in legibus ferendis, in relationibus discutiendis, ad conservandam unitatem Ecclesiæ, auctoritas illa patriarchica versabatur. Hac ratione Concilia Gallicanæ, Africanæ, & ceterarum Diœceseon cum Romanis Conciliis connectebantur; ita ut plena synodus occidentalium è synodo Romana constaret, conjunctis ceterarum Diœceseon synodis; quæ, si de causa communi ageretur, per legatos decreta sua referebant. Hæc est sententia Concilii illius Romani quod sub Agathone habitum est adversùs hæresim Monothelitarum; cujus epistola synodica ad Constantinum Pogonatum Imperatorem missa & actis sextæ synodi inserta testatur omnes illas synodos quæ per occidentis & septentrionis provincias ad oceanum usque porrectas ab Episcopis coguntur qui apud Longobardos, Sclavos, Francos, Gothos, atque Britannos degunt, ad synodum apostolicæ sedis pertinere. Cùm enim moram Legatorum excusaret quos à synodo Romana Constantinus expectabat, *Numerosa multitudo nostrorum*, inquit, *usque ad oceani regiones extenditur, cujus itineris longinquitas in multi temporis cursum protelatur. Sperabamus deinde de Britannia Theodorum consfamulum & coepiscopum nostrum magnæ insulæ Britanniæ Archiepiscopum & Philoso-*

Epistola Agathonis & synodi Romanæ Act. 4. Concilii VI. σὺν πάσαις ταῖς συνόδοις ταῖς ὑποκειμέναις τῇ συνόδῳ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου. Infrà: διαφόροις συνόδοις ἐπισκόποις ἐν διαφόροις κλίμασι τυγχάνουσι.

plurimum cum alii qui ibidem usque hactenus demorantur exinde ad nostram humilitatem conjungere, atque diversos hujus Concilii Episcopos in diversis regionibus constitutos, ut à generalitate totius Concilii servilis nostra suggestio fieret; ne si pars tantùm quod agebatur cognosceret, partem lateret. Et maximè quia in medio gentium tam Longobardorum quàmque Sclavorum, necnon Francorum, & Gothorum, atque Britannorum, plurimi confamulorum nostrorum esse noscuntur, & qui de hoc curiosè satagere non desistunt ut cognoscant quid in causa apostolica fidei peragatur.

VIII. Inter ceteras autem occidentis provincias quæ sedis apostolicæ principatum & jus illud patriarchicum ad Ecclesiarum dissitarum rationes accommodatum colebant illustriorem semper locum obtinuerunt Ecclesiæ Gallicanæ. Gallias enim recenset Innocentius cùm de Ecclesiis à Romana sede institutis verba facit. Cui adstipulantur Episcopi Gallicani in epistola ad Leonem, cùm inde religionis fontem & originem manasse in Gallias profitentur. Idem ille Innocentius testatur etiam Galliarum Episcopos de majoribus causis ex veteri consuetudine ad Romanam Ecclesiam retulisse. Imò verò & legatos suos ad Concilium Romanum misisse, cùm fidei causa adversùs hæreticos esset statuenda, docet synodus Romana habita sub Damaso apud Theodoretum, & occidentalium synodus sub Agathone, cui tres Legati Galliarum interfuere. Quare, ut anteà dicebam, apud Gallos Ecclesiæ Romanæ reverentia eo semper nomine floruit quòd esset communionis ecclesiasticæ caput per universam Ecclesiam, & speciali quodam jure per omnes occidentis provincias. Ea de causa in synodo Galliarum à Pippino & Carolomanno Ducibus coacta anno DCCXLIII. Galli professi sunt, ut testatur Bonifacius Moguntinus, *universi & subjectionem Romanæ Ecclesiæ fine tenus vitæ velle servare, sancto Petro & ejus vicario velle subjici.* Non desciverunt posteri à tam laudabili & necessario proposito. Quin potiùs omnibus seculis Reges Christianissimi ipsumque Ecclesiæ Gallicanæ corpus egregiis facinoribus scriptisque monumentis testatum fecerunt nihil esse sibi antiquius quàm ut antiquam consuetudinem à jure divino manantem, quæ reverentiam apostolicæ sedis ipsiusque communionem exigit, frequentissimis officiis renovarent.

Innoc. in ep. ad Decentium.

Innoc. ad Victricium Rotomag.

Theodor. 1. [illegible Greek] Epist. Conc. Rom. sub Agathon.

Bonifacius epist. 105.

CAPUT VIII.

Synopsis.

I. Auctoritas Romani Pontificis in condendis legibus ecclesiasticis. Dictata Gregorii VII. Regula Basilii, canones non condi ab uno Episcopo. Et Julii, Romanum Episcopum esse præcipuum, non solum.

II. Quicquid sedes apostolica sancit pro lege habendum, ex constitutione Valentiniani. Usus Codicis Theodosiani in Gallia in rebus civilibus & ecclesiasticis. Illustratus Agathias.

III. Valentinianus non tribuit eam auctoritatem Romanis Pontificibus, sed fovit. Antè generalia decreta edebant. Ut Liberius in controversia de baptismo Arrianorum. Justitia decreti nihil detrahit de auctoritate decernentis.

IV. Siricius aliquot decretis disciplinam juvit. Superiores clericos ab usu uxorum abstinere jussit, consuetudinem in legem vertens, pœna adjecta auctoritate sedis suæ.

V. Decreta Innocentii per occidentem, etiam in Antiochenam Ecclesiam. Unde illustratur Concilii Ephesini locus de Romana Ecclesia jure in Antiochenam.

VI. Zosimi decreta adversùs monachorum & laicorum ambitum per provincias missa. De intempestivis neophytorum ordinationibus, quibus pœnam addidit, & prohibitionem extendit. Qui dicerentur neophyti. Cælestini decreta ante Valentiniani legem. Posteriores Pontifices potiori jure in id incubuerunt.

I. A COMMUNIONIS cum Romana Ecclesia necessitate ad eam auctoritatem inspiciendam accedamus qua per Gallias ac per universas, potissimùm occidentis, ac etiam aliquando per orientis provincias, non reluctantibus Episcopis aut Imperatoribus, potita est. Hoc in tribus articulis præcipuè versatur, qui summæ jurisdictioni competere solent; nempe in legibus ferendis, in judiciis sine provocatione reddendis, & in ea dignitate Principis ut à nemine judicetur.

Primum illud condendarum legum privilegium in negotiis ecclesiasticis, quod Romano Pontifici asserimus, ab adulatione profectum illi existimabunt qui postremis Ecclesiæ seculis potestatem illam ad se Pontifices revocasse putant ut se Conciliorum auctoritati vel æquarent vel præferrent, quique jus illud à Gregorio VII. Romanæ sedi vindicatum sibi persuadent his verbis quæ in illius Dictatis habentur: *Quòd illi soli licet pro temporis necessitate novas leges condere.* Alienum à veteris Ecclesiæ disciplina dicent ut canones Ecclesiis condantur ab uno tantùm Episcopo; cùm id Episcoporum cœtui competat, ut è Basilio observavit Photius in Nomocanone. Addent contendisse Julium cum orientalibus Ecclesiæ universæ regulas constitui non posse Romano Episcopo inconsulto. Unde Socrates & Sozomenus hauserunt Ecclesiæ Romanæ hoc esse privilegium ut sine illius sententia canones Ecclesiis non præfigantur, sed eo tantùm confici, in consortium legum ferendarum adscitum Episcopum Romanum, imò primum illi suffragium delatum, (quod prærogativam suffragii dixere veteres, cùm de Principibus Romanis loquerentur) non autem factum ut solus sibi jura illa vindicet. Potiorem eum fuisse, non solum.

II. Tamen discedere non possum ab eo

Photius in Nomoc. T. 1. c. 4. [illegible Greek] Julius apud Athan. Apol. 2. Socrates. lib. 2. c. 5. [illegible Greek]

Vide lib. 5. c. 7.

privilegio quod tributum fuisse Romanæ sedi veteres Imperatores agnoscunt, præcipuè cùm antiquæ regulæ Basilii & Julii non adversetur. Hilarius Episcopus Arelatensis metropolitana dignitate cognitione Leonis I. summi Pontificis in Concilio Romano habita dejectus est anno CCCCXLV. Quam sententiam Valentiniani Imperatoris rescripto muniri, ut illius executio nulla cavillatione impediretur, Leo facilè impetravit. Sed illius constitutionis expendenda sunt verba, quæ novatoribus hujus seculi sanguinem suffundere possunt. *Cum igitur*, inquit, *sedis apostolicæ primatum S. Petri meritum, qui princeps est sacerdotalis coronæ, & Romanæ dignitas civitatis, sacra etiam synodi firmarit auctoritas.* Ex eo scilicet primatu comparat argumentum quo fulciantur ea quæ deinceps statuit de jure ferendarum legum, his verbis: *Verùm ne levis saltem inter Ecclesias turba nascatur, vel in aliquo minui religionis disciplina videatur, hoc perenni sanctione decernimus, ne quid tam Episcopis Gallicanis quàm aliarum provinciarum contra consuetudinem veterem liceat sine viri venerabilis Papa urbis æternæ auctoritate tentare; sed illis omnibusque pro lege sit quicquid sanxit vel sanxerit apostolicæ sedis auctoritas.* Hæc novella Valentiniani III. constitutio Codici Theodosiano adjuncta est; cujus Codicis usus apud Gallos Romanæ Legis nomine in rebus ecclesiasticis invaluit. Id docent & canon primus Concilii Aurelianensis congregati anno DXI. & canon XX. & XXI. synodi Turonensis II. anno DLXVII. & Hincmarus Remensis Archiepiscopus. Imò etiam ex Clotarii Regis edicto Romanis legibus Codice Theodosiano comprehensis, Romanorum, id est, Gallorum qui à Francis non trahebant originem, contentiones dirimebantur. Unde illustrari debet insignis Agathiæ locus; qui ait Francos politia Romana ut plurimum uti, & *legibus iisdem*. Itaque profiteri possumus Valentiniani constitutionem per Gallias vim legis, etiam post deletum imperium Romanum, consensu & edicto Regum obtinuisse.

Can. I. Conc. Aurel. *De homicidis, adulteris, & furib. si ad Ecclesiam confugerint, id observandum decernimus quod ecclesiastici canones decreverunt & lex Romana constituit.* C. XX. Syn. Tur. *Quia etiam Lex Romana constituit.* c. XXI. *Sacra sententia legum.* Edictum Clotarii anno 560. *inter Romanos negotia causarum Romanis legibus præcipimus terminari.* Agathias Histor. l. I.

III. Nolim tamen quod è Valentiniano protuli eo sensu accipi ac si tum primùm legis ferendæ auctoritas sedi apostolicæ à Principe collata esset, cùm tantùm eo rescripto sota sit & confirmata. Etenim ante hujus constitutionis promulgationem decreta quædam generalia à Romanis Pontificibus edebantur, quæ missa per provincias, disciplinæ ecclesiasticæ ordinem ubique sancirent. Quæ à Liberio profecta sunt ejus sunt generis ut dignitate primum locum sibi facilè vindicent. Trecentis è toto occidente per litteras Constantii Principis evocatis Ariminum Italiæ urbem Episcopis, & dolo aut minis eò adactis ut *consubstantialis* vocem è formula fidei Nicææ edita delerent, Liberius, qui Concilio Ariminensi non interfuerat, Concilii istius profanam sententiam, ut pote fidei & Nicænæ formulæ adversam, decretis suis infregit; hoc insuper addito, in quo à plurimis peccabatur, ne baptizati ab Arrianis ad denuo suscipiendum baptisma redigerentur; decretaque sua hac de te edita per provincias emisit, ut testatur Siricius Pontifex his verbis: *Quod non licet*, (id est, baptismum ab Arrianis collatum iterari) *cùm hoc fieri & Apostolus vetet, & canones contradicant, & post cassatum Ariminense Concilium missa ad provincias à venerandæ memoriæ prædecessore meo Liberio generalia decreta prohibeant.* Damnatio à Liberio de synodi Romanæ sententia in Concilium Ariminense prolata omnes occidentis Episcopos qui se Arrianos esse mirabantur, ut loquar cum Hieronymo, eò adegit ut per provincias frequentibus synodis habitis, quam in generali Concilio perfidiam amplexi erant, saniori mente damnarent, & Liberii communioni, à qua exciderant, hoc pacto restituerentur. Hoc testatur orientalibus Episcopis ipse Liberius: *Omnes illi ferè Episcopi qui Arimini convenerant, quique vel fallacibus insciati illecebris, vel vi compulsi, à fide tum quidem desciverant, nunc tamen ad sanam mentem reversi, fidei formulæ ab Episcopis Arimini convocatis editæ anathema denuntiarunt, & fidei catholicæ & apostolicæ Nicææ confirmatæ subscripserunt, & nobiscum jam unà communicant.* Quòd autem sincera fides & canonum disciplina his decretis confirmatur, eorum quidem justitiam commendat, nihil autem de auctoritate Pontificis detrahit: quæ in eo viget quòd decreta illa generalia sint & per provincias mittantur ad exemplum edictorum & principalium constitutionum, nec circumscripta sint finibus Romanæ Diœceseos, ut ceterorum Patriarcharum decreta, quæ suis cujusque Diœcesibus continentur.

Siricius in Decretis c. I.

Liberius ep. XI ad Orientales.

IV. Qui secuti sunt Liberium Pontifices constitutis generalibus fidei & disciplinæ caverunt ante Valentiniani imperium. Siricius (cujus tempus confertur in annum CCCXCV. statim ab obitu Damasi) consultationi Himerii Tarraconensis Episcopi ea rescripsit quæ ab omnibus custodiri jubet. Sanè totius epistolæ contextus id unum spirat ut non solùm Episcopi quinque provinciarum Hispaniæ suis decretis pareant, sed omnes in universum sacerdotes & clerici. Enimvero quibusdam in locis vis illa præcipiendi sese prodit; ut capite VIII. quo cavetur ne inexploratæ vitæ homines, quibus etiam fuerint numerosa conjugia, ad cleri dignitates promoveantur. Hanc definitionem verbis istis claudit: *Quid ab universis post hac Ecclesiis sequendum sit, quid vitandum, generali pronuntiatione decernimus.* Quin & decreta sua canonibus exæquat his verbis: *Quamquam statuta sedis apostolicæ vel canonum venerabilia definita nulli ignorare sit liberum.* In nullo autem capite illustrius emicat eximia illa sedis apostolicæ auctoritas quàm in ea constitutione Siricii quæ sacerdotibus, Presbyteris, & ministris fibulam imposuit, & usu conjugum quas duxerant ante ordinationem severè interdixit. Scio equidem tres illos gradus universalis Ecclesiæ consuetudine (cujus testes sunt locupletissimi Eusebius, Hieronymus, Ambrosius, & Epiphanius) ad eam temperantiam astrictos fuisse. Sed multum interest inter consuetudinem & legem. Consuetudo violata pudore contemptores plectit. Lex verò contumaces gradibus

Siricius in Decretis. cap. 8. & 15.

Euseb. lib. I. demonst. evang. c. 9. Epiph. hæres. 59. Ambros. de offic. l. I. cap. ult. Hieron. lib. I. adversus Jovin. & sæpe alibi.

gradibus suis mulctat. Paphnucius, cùm de hac lege in Nicæno Concilio sancienda ageretur, scilicet ut superioris gradus clerici ab uxoribus suis abstinerent, ab ea promulganda patres avertit, relinquendosque consilio suo clericos hac in parte suasit; cùm satis cælibatui prospectum videretur canone Neocæsariensi, quo cautum est ne Presbyter uxorem ducat, alioqui gradu suo pellatur; ut docent Socrates, Sozomenus, & Gelasius Cyzicenus; quorum narratio apud me nulla suspicione laborat, licèt viris celeberrimis aliud videatur. Sed quod in Concilio Nicæno tentatum fuerat, ratione temporum suadente Siricius in necessitatem vertit, & consuetudini vires legis addidit, pœnis in contemptores inflictis, sedis suæ auctoritate. *Hi verò*, inquit, *qui illicitì privilegii excusatione nituntur, & sibi asserunt veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni ecclesiastico honore, quo indignè usi sunt, apostolicæ sedis auctoritate dejectos.* His verbis planum facit pœnam illam è veteri consuetudine non esse profectam, sed nunc primùm à se ex privilegio sedis suæ sancitam. Quod etiam eleganter colligitur ex Innocentio, qui aliquot annis post Siricii constitutum veniam legis facit iis quibus nondum fuerat nota. *Si ad aliquos*, inquit, *forma illa ecclesiastica vitæ pariter & disciplinæ quæ ab Episcopo Siricio ad provincias commeavit non probatur pervenisse, his ignorationis venia remittetur, ita ut de cetero penitùs incipiant abstinere.* Subdit verò: *Si qui autem scisse formam vivendi missam à Siricio deteguntur, neque statim cupiditates libidinis abjecisse, illi sunt modis omnibus submovendi, qui post admonitionem cognitam, præponendam arbitrati sunt voluptatem.* Hæc juris ignorantia locum habet ratione pœnæ novo quodam jure quod nondum satis cognitum est decretæ, non verò si qua legibus antiquis pœna indicta esset; à quibus se tueri ignorantia juris nemo potest, ut docent Jurisconsulti.

Conc. Neocæsar. cap. 1. quod Concilium editum est ante Concilium Nicænum. Socrates lib. 1. cap. 8. Sozom. lib. 1. c. 23. Gelasius Cyzicen.

Siricius in Decretis cap. 7.

Innoc. in Decr. c. 21.

Porrò isthæc Siricii constitutio non solis urbicariæ Diœceseos vel etiam Italiæ finibus conclusa est, sed etiam ad Africanas provincias commeavit. Africani nulla certa lege scripta ad continentiam illam clericorum obstringebantur ante Concilium quod synodum Carthaginensem sub Genetlio habitam antecessit. Etenim secundo canone hujus synodi (quæ coacta est anno CCCXC.) refertur, *in Concilio præterito*, cùm de continentiæ & castitatis moderatione tractaretur, tres gradus Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum *conscriptione quadam castitati per consecrationes annexos fuisse.* Unde constat tunc primùm, *in Concilio præterito*, (id est, ad summum anno CCCLXXXVIII.) ea de re scriptam fuisse legem apud Africanos. Atqui Siricii epistola ad eosdem decreta fuerat in synodo Romana anno CCCLXXXVI. ut necesse sit post tempora Siriciani constituti ante annum CCCXC. de hac continentia tractasse Concilium Africanum; cujus definitio, ob quorundam refragationes, renovanda fuit canone secundo dictæ synodi Carthaginensis habitæ sub Genetlio. Porrò ut proniores redderentur clerici ad ejus continentiæ observationem, patres, exemplo Siricii, eam ab Apostolis & ab ipso antiquitatis usu arcessiunt. Continentiam enim & pudicitiam, quam Episcopis præscribit Apostolus, ad hanc speciem, interpretatione sua ex usu petita, non inelеganter trahunt; etsi prima hujus disciplinæ necessitas à Siricii constitutione & à priore Concilio Africano initium sumpserit. Quare non absque ratione in Concilio Carthaginensi V. habito anno CCCXCVIII. cùm de incontinentia clericorum referretur, placuit patribus Episcopos, Presbyteros, & Diaconos ab uxoribus abstinere *secundum priora statuta*, id est, juxta duorum Conciliorum antecedentium definitionem. Tandem in Zellensi Concilio dubitantibus Episcopis quid binis Siricii epistolis ad Africanos constitutum fuisset, relectæ illæ anno CDXVIII. & juxta earum præscriptum decreta sunt iterum aliquot disciplinæ capita; quorum summam retulit Ferrandus Diaconus in breviatione canonum. Inter cetera verò capita non omissum est illud quod clericorum continentiam sancit.

Conc Carth. II. c. 2.

Conc. Carth. V. c. 3.

Concil. Zellense fragmentum sub Zosimo, quod vulgò Telense dicitur.

Ferrandus Diac. Tit. 16. *Ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi ab uxoribus abstineant.* Conc. Carth. c. 1. Conc. Zellense.

Macedonia quoque, Thessalia, & Græcia, quæ inter occidentis Ecclesias recensebantur, in hujus constitutionis observatione à finitimis orientis Ecclesiis dissidebant. Etenim Socrates dum varias provinciarum consuetudines in jejuniis & aliis disciplinæ capitibus enumerat, hanc in Thessalia, Thessalonica, Macedonia, & Græcia invaluisse observat ut clero dejiciatur qui non abstinuerit ab uxore, etiam legitimè ante ordinationem ducta: quamvis, ut scribit idem auctor, in oriente hoc quidem ab Episcopis & illustrioribus clericis custodiretur, sed nulla legis necessitate adstrictis. Non meminit quidem Socrates constitutionis à Siricio editæ, qua Macedonicæ Diœceseos Episcopi tenerentur. Sed qui *dejectionis* pœnam in Macedonia, Thessalia, & Græcia inflictam considerabit, non eam aliunde repetere poterit quàm à prima illius origine, id est, à Siricii auctoritate, qui Socratis historiam quinquaginta annis antecessit.

Socrates, lib. 5. Hist. ec. c. 22. [illegible] id est, in Thessalia. [illegible]

V. Innocentius ipse decretis suis occidentis Ecclesias ornavit; imò & ipsam Antiochenam Ecclesiam, quæ caput est orientalis Diœceseos, constitutis suis disposuit. Etenim cùm de jure ordinationum suborta esset apud Episcopos illarum partium contentio, hinc ex usu quodam provinciarum suarum ordinationes Metropolitanis sibi vindicantibus, inde Alexandro Episcopo Antiocheno Episcoporum non solùm provinciæ suæ, sed etiam totius Diœceseos orientalis ordinandorum jus sibi ex præscripto Concilii Nicæni asserente, Innocentius consultus rescripsit quæ illi æquiora videbantur, quæque vim suam per orientem obtinuerunt, ita ut Antiochenus Episcopus plenam ordinationum auctoritatem receperit. Hinc est (ut mihi quidem videtur) quòd triginta exinde annis elapsis Juvenalis Episcopus Hierosolymorum in Concilio Ephesino dixit morem invaluisse ut sedes Antiochena ex apostolica quadam consuetudine à Romano Episcopo disponeretur &

Extant decreta Innocentii in Codice Canonum Eccl. Rom.

Innoc. in Decret. cap. 41. 46 47. Ephes. Concil. part. 2. Act. 4. [illegible]

judicium acciperet. Qui locus satis obscurus erit, nisi hinc lucem accipiat. Certum quidem est Pauli Samosateni Antiochiæ Episcopi causam ultimo judicio in Concilio Romano decisam. quod referri potest ad τὸ δικάζεσθαι. Sed nihil est quod respondeat τῷ δικάζεσθαι præter decreta Innocentii.

Zosimus monachorum (*quorum*, inquit ille, *solitudo omni frequentia major erat*) & laicorum ambitum qui ad episcopatum contendebant literis ad Gallias, Hispaniasque, imò & in ipsam Africam transmissis, repressit, decretumque suum pœna sancivit: *Sciet quisquis hoc postposita patrum & apostolicæ sedis auctoritate neglexerit, à nobis districtius vindicandum; ut loci sui minimè dubitet sibi non constare rationem, si hoc putat post tot prohibitiones impune posse tentari. Contumeliæ enim studio fit quicquid interdictum toties usurpatur.* Sanè vetita fuerat à Paulo & à Concilio Nicæno festinata neophytorum ordinatio; sed de neophytis loquebantur qui recens essent fidei inserti. Inde tractum exemplum ut neophyti dicerentur novitii clerici & nuper è monachorum vel laïcorum numero in clerum adscripti, quos ad summum sacerdotium statim non admitti debere Concilii Sardicensis canone XIII. decretum fuerat; sed nullo metu pœnæ coërcebantur. Hanc auctoritate sua Zosimus addidit contra novitios istos clericos, quos ipse post Concilium Sardicense neophytos appellat; & ad presbyterii & diaconatus gradum prohibitionem extendit, ut docet ipse in epistola ad Patroclum Arelatensem: *Si enim Apostolus neophytum sacerdotio non statim cumulari jubet, & hoc idem canonum statuta sanxerunt, hoc addimus nostra sententia, ut quisquis de cetero vel summo sacerdotio vel presbyterii gradu vel diaconatus crediderit cumulandum, sciat & se gradus sui subire jacturam, nec in illum valitura esse quæ contulit: ut saltem ab ordinatione præcipiti metus iste summoveat quos examinata discussio coërcere debuisset.*

Zosimus in Decr. c. 1. & 2.

1. Timoth. 3. Concil. Nic. can. 2.

De neophytis illis vide Sirmondum in Notis ad Gofrid. Vindoc. lib. 1. ep. 1.

Quid commemorem Cælestinum? qui literis ad Episcopos Viennensis & Narbonensis provinciæ datis, se in speculis à Deo constitutum officii sui instinctu provocari dicit ut ab illicitis revocet, & vigilantiæ suæ diligentiam comprobando, quæ coërcenda sunt resecet, & *quæ observanda sunt sanciat*: statimque regulas quamplurimas decernit de iis quæ ad clericorum quendam amictum superstitiosum vitandum, qui in Ecclesiis Gallicanis inoleverat, & quæ ad ordinationes pertinent. Ex quibus omnibus vel morosissimo cuique liquidò constare poterit apostolicam sedem ante Valentiniani rescriptum decretorum suorum per provincias mittendorum auctoritatem tenuisse. Quod à Leone, Hilaro, Gelasio, & ceteris Pontificibus tantò robustiùs usurpatum fuit quòd existimarent ea *convelli non posse quæ & sacerdotali vel ecclesiastica præceptione fulcirentur & regia*, ut Hilarus Papa loquitur in epistola sua ad Galliarum Episcopos. Hilarus ep. 2 (?)

CAPUT IX.

Synopsis.

I. His decretis fides & disciplina constituta, & novitas exclusa. Forma antiqua Romanæ Ecclesiæ ceteris præscripta, ex Innocentio, Liberio, & Leone.

II. Lex Valentiniani asserta adversus novatores: Quæ leges condendas à Romano Pontifice pro bono disciplinæ statuit; ut docent Leo & Hilarus Papa.

III. Decreta discussa in Concilio Romano, è Leone. Sed solius Pontificis nomine edebantur.

IV. Sincera decreta collegit Dionysius Exiguus. Recepta fuere in Gallia, è Concilio Turonensi. E Codice Dionysii dono sibi ab Hadriano dato varia capita in Capitularium libros Carolus M. transcripsit. Et decretis parendum sancivit.

V. Quique Pontifices decreta condere possunt, ut docet Concilium Pontigonense.

VI. Quod admissum à posteris in Gallia docent Decretalium volumina.

VII. Decretales editæ de assensu Cardinalium. Eorum auctoritas è Damiano, Bernardo, Othone Frisingensi, Ostiensi, & Turrecremata.

VIII. Hodie eorum assensus non censetur necessarius.

I. DECRETA quidem ista generalia non de nullius momenti rebus edebantur, sed ad constituendam canonum Nicænorum executionem, ad veteris disciplinæ mores novis pœnis sanciendos, & ut via præcluderetur novitati, quæ fidei sinceritatem aut disciplinæ tenorem corrumpere posset; in id præcipuè incumbendo, ut Ecclesiæ Romanæ norma velut ab optimo institutionum capite per omnes provincias diffunderetur. Variis in locis Innocentius hanc sententiam testatur, sed maximè in epistola ad Victricium Rothomagensem his verbis: *Propter eos igitur qui vel ignorantia vel desidia non tenent ecclesiasticam disciplinam, & multa non præsumenda præsumunt, rectè postulasti ut in illis partibus istiusmodi quam tenet Ecclesia Romana forma servetur, non quò nova præcepta aliqua imperentur, sed ea quæ per desidiam aliquorum neglecta sunt ab omnibus observari cupiamus, quæ tamen apostolica & patrum traditione sunt constituta.* Quæ verba Innocentii transcripta videntur ex epistola Siricii ad Africanos. Rectè itaque & ex ordine Liberius Constantio Imperatori, qui ejus in tuendis Concilii Romani decretis pervicacia lædebatur, rescripsit in hæc verba: *Nunquam mea statuta, sed apostolica, ut essent semper firmata & custodita perfeci, secutus ordinem moremque majorum, nihil addi episcopatui urbis Romæ, nihil minui passus sum.* Maximus ille Pontifex Leo, qui Valentiniani rescriptum impetravit, quis sui animi motus esset, quamque rationem in condendis decretis sequeretur, satis explicavit, cùm *omnia decretalia constituta tam beatæ recordationis Innocentii quàm omnium decessorum suorum, quæ de ecclesiasticis ordinibus & de canonum promulgata sunt disciplinis* custodiri mandat. Leo in Decretis cap. 5.

II. Quare frustra sunt hujus seculi novatores, cùm odio in Romanam sedem perciti, & Leonem ambitionis reum faciunt, & remissioris animi nimiæque facilitatis Valentinianum damnant, quòd perenni edicto apostolicæ sedis auctoritatem tam effuso sermone amplificaverit ut quicquid illa sanxerit omnibus Episcopis pro lege habeatur, atque ideo illis ecclesiastica disciplina prædæ cuidam exposita esse videatur unius hominis arbitrio, qui studio rei augendæ aut privatis odiis abripi se in transversum patiatur. Etenim Leo Pontifex auctoritatem apostolicæ sedis non aliò inflectendam putat quàm ut disciplinæ & fidei per eam prospiciatur: *Non nova instituentes, sed vetera renovantes; ut in statu consuetudine quæ à nostris patribus nobis est tradita perduremus*, inquit ille in epistola ad Episcopos provinciæ Viennensis. Imò verò nec ipse Valentinianus aliud cogitavit peremptoriis illis verbis quibus jussit ut pro lege sit omnibus Episcopis quicquid sanxit vel sanxerit apostolicæ sedis auctoritas. Etenim quò illa tendere debeant satis explicuit superioribus verbis: *Ne levis saltem inter Ecclesias turba nascatur, vel in aliquo minui religionis disciplina videatur.* Quid dicam amplius? Nempe Hilarum Papam in eam omnino sententiam disertissimis verbis edictum Valentiniani interpretatum fuisse in epistola ad Galliarum Episcopos. *Quia*, inquit, *Christianorum quoque Principum lege decretum est ut quicquid Ecclesiis earumque rectoribus pro quiete omnium Domini sacerdotum atque ipsius observantia disciplinæ in auferendis confusionibus apostolicæ sedis antistes suo pronuntiasset examine veneranter accipi tenaciterque servari cum suis plebibus caritas vestra cognosceret, nec unquam possent convelli quæ & sacerdotali ecclesiastica præceptione fulcirentur & regia.*

Novella Valentin.

Hilarus ep. XI. ad Episcopos Galliar.

III. Quæ decreta eò maturiùs perpensa erant quòd non impetu quodam cœco, & nulla habita cum Concilio collocutione, sed rebus diligenti & sollicito examine in Concilio Romanæ Diœceseos discussis ferrentur. Quod Leo docuit in epistola decretali: *quoniam adjuvante gratia Dei facilius poterit provideri ut in Ecclesiis Christi nulla scandala, nulli nascantur errores, cum coram beatissimo Petro Apostolo id semper in communione tractandum sit ut omnia ipsius constituta canonumque decreta apud omnes Domini sacerdotes inviolata permaneant.* Etsi enim solius Romani Pontificis nomen præferrent, non inde sequitur nullos adhibitos fuisse in consilium Episcopos. Sed dignitati sedis id collatum fuit, quia apud eam erat τὸ κῦρος rerum agendarum, ut profitentur Julius & synodus Romana sub Felice iis locis qui à me relati sunt capite VI. §. 2. & 3.

Leo in Decret. c. 13.

IV. Sincera summorum Pontificum decreta in unum corpus redegit Dionysius Exiguus Abbas, qui ante annum quingentesimum floruit, eaque canonum collectioni adjunxit. Auspicatur collectionem à Siricio ad Anastasium, quæ CLXXXVII. articulis continetur: quibus deinde addita fuerunt Hilari Papæ & aliorum constituta usque ad Gregorium juniorem XXXIX. capitibus comprehensa. Hoc canonum & decretorum corpus apud omnes occidentis provincias vim legis obtinuit statim atque à Dionysio editum fuit. De Africa abundè testabitur Cresconius Africanus, qui in suo canonum breviario per titulos digesto Romanorum Pontificum à Siricio ad Gelasium decreta laudat distincta iisdem numeris qui habentur apud Dionysium. Quo autem cultu exciperentur ab Episcopis Gallicanis docet Concilium Turonense II. anno DLXVII. habitum, quod de virginibus castitatem professis juxta Paulum & sententiam Innocentii Papæ decernit. qua relata, addit: *Quis sacerdotum contra decreta talia, quæ à sede apostolica processerunt, agere præsumat?* Infrà: *Quorum auctorum valere possit prædicatio nisi quos sedes apostolica semper aut intromisit aut apocryphos fecit, & patres nostri hoc semper custodierunt quod eorum præcepit auctoritas.* Hunc codicem canonum, (qui Moguntiæ excusus est anno MDXXV. deinde Parisiis anno MDCIX.) ut in occidentalibus Ecclesiis disciplina canonica restitueretur, Hadrianus I. Carolo Magno Regi dono dedit circa annum DCCLXXXVII. Id enim declarant plurima quæ, teste V. Cl. R. P. Sirmondo, in bibliothecis Galliæ visuntur collectionis hujus exemplaria: quorum in fronte, velut oblati muneris dedicatio, præfixa est Hadriani ad Carolum epistola, quæ primis singulorum versuum litteris hunc titulum reddit: *Domino Excell. filio Carulo Regi Hadrianus Papa.* Unde statim occasionem arripuit Carolus Episcopos admonendi edicto suo ut canonum & decretorum executioni invigilarent; atque adeo ipsa decretorum capita, quæ pro temporis ratione necessaria videbantur, in Capitulare Aquisgranense datum anno DCCLXXXIX. ex hoc codice transcripsit. Quinimo ut palam faceret quo in loco haberentur illa decreta, capite LVII. docuit: *Si quis sacerdotum contra constituta decretalia præsumptiosè agat, & corrigi nolens, ab officio suo submoveatur.* Quod in Capitularium libros ab Ansegiso relatum est. Ut autem apertiùs sententiam suam promeret, constitutorum apostolicæ sedis reverentiam sanciendam putavit lege quidem sua, sed iisdem verbis quæ in capitulis ab Hadriano Pontifice Angilramno Episcopo Metensi datis continebantur: *Constitutiones contra canones & decreta Præsulum Romanorum vel bonos mores nullius sunt momenti.*

Conc. Turon. II. can. 20.

Codex Canonum Ecclesiæ Romanæ.

V. Cl. Jacob. Sirm. tom. II. Conc. Gall. ad annum 787.

Capit. lib. I. c. 56.

E Capitulis Hadr. c. 19. lib. 7. Capit. c. 146.

Non eandem verò apud Gallos vim obtinuerunt decretales illæ epistolæ quæ antiquorum Pontificum Clementis & ceterorum nomine usque ad Siricium circumferuntur, quas Isidori collectio est complexa: de quibus inter Nicolaum primum & Hincmarum non levis controversia mota est; de qua dicetur uberiùs libro tertio.

V. Porrò cùm Hincmarus de epistolarum illarum decretalium viribus disputaret, non ea fuit Gallorum sententia quin Pontificibus Romanis liberum esset, quemadmodum & eorum decessoribus fuerat olim, decreta condere ad sanciendam disciplinam cùm bono publico id profuturum existimarent. Quod illustriori testimonio comprobare non possum quàm eo canone qui decretus fuit à plenario totius Galliæ Concilio, id est, ab

Epiſcopis & proceribus regni à Carolo Calvo Rege Pontigone coactis, ubi inter ceteros aderat Hincmarus Remenſis anno DCCCLXXVI. *Ut honor domno & ſpiritali patri noſtro Johanni ſummo Pontifici & venerabili univerſali Papæ ab omnibus conſervetur, & quæ ſecundùm ſacrum ſuum miniſterium auctoritate apoſtolica decreverit, cum ſumma veneratione ab omnibus ſuſcipiantur, & debita illi obedientia in omnibus conſervetur.*

Conc. Pontig. can. 1.

VI. Quam decretis generalibus ſedis apoſtolicæ Francorum Reges, quos ſecundæ dynaſtiæ Principes vocamus, reverentiam detulerunt, eandem in poſteros Hugonis Regis, qui felicibus auſpiciis regnum Francorum indeptus eſt, propagatam fuiſſe nemini dubium eſſe poterit qui immenſum illud decretalium corpus ab Alexandro III. & Innocentio ceteriſque Pontificibus editarum reſpiciet. Eæ enim eccleſiaſticarum legum vires in judiciis & magiſtratuum regiorum tribunalibus obtinent; ſi paucas quaſdam epiſtolas decretales demas, quæ uſu receptæ non ſunt ob eas rationes quas alibi expendimus.

VII. Olim quidem unà cum ſynodorum tractatu negotia univerſalis Eccleſiæ procurabant ſummi Pontifices. Sed poſterioribus temporibus in conſilium adhibuerunt Cardinales, poſtquam juraſſent tempore inaugurationis (juxta veterem formulam quæ extat in collectione canonum Cardinalis Deuſdedit & in libro diurno* bibliothecæ Vaticanæ) ſe miniſterium ſuum cum conſilio Cardinalium geſturos. Unde factum ut quamplurimæ conſtitutiones de conſenſu Cardinalium factæ dicantur. Jam inde à Petri Damiani temporibus id eſt anno MLXI. Epiſcopi Cardinales eum locum tenebant ut de illis Damianus dixerit: *Patriarcharum & Primatum jura tranſcendunt, & ſuper ipſos quoque Pontifices authenticam prævalent proferre cenſuram.* Unde coadjutores & collaterales Papæ dicuntur à Bernardo; qui addit in eorum commendationem: *Annon eligendi de toto orbe orbem judicaturi?* Eo tempore jus illud ſibi vindicabant Cardinales ut unum eſſent cum Papa corpus ad univerſalem Eccleſiam ordinandam. Commoti enim contra Epiſcopos Gallicanos & beatum Bernardum quòd aliqua de fidei negotio definiviſſent, aiunt Eugenio: *Per nos tanquam per cardines univerſalis Eccleſiæ volvitur axis*; ut obſervavit Otho Friſingenſis, qui alia eorum verba ad Eugenium ſubdit: *Ecce Galli iſti etiam faciem noſtram contemnentes, ſuper capitulis quæ his diebus, nobis aſſidentibus, agitata ſunt, tanquam finitiva ſententia ultimam manum imponendo, nobis inconſultis fidem ſuam ſcribere præſumpſerunt. Certè ſi in oriente, utpote Alexandriæ, vel Antiochiæ, coram omnibus Patriarchis hujuſmodi tractaretur negotium, nihil firma ſtabilitate ſolidum ſine noſtra definiri valeret auctoritate.* Quare mirandum non eſt quod Oſtienſis Cardinalis docet, *Cardinalem loco univerſalis Eccleſiæ ſuum habere officium.* Joannis de Turrecremata in eandem ſententiam hæc ſunt verba: *Dominorum Cardinalium conſilio & aſſenſu ſummus Pontifex regit, diſponit, atque gubernat univerſalem Eccleſiam.*

Cap. *Apoſtolicæ*, de re judic. cap. de ſchiſmat. 1. cap. *Lucèr.* cap. *Eccleſ.* de elect. cap. 1. de renunc. in 6. cap. *Cum inter.* de conſuetud. Clem. *Ne Romani.* Clem. *Pleriſque.* de elect. & paſſim in Bullis.

Bernard. de Conſid. l. 4. c. 4.

Otho Friſing. lib. 1. de geſtis Frid. c. 57.

Joan. de Turrecrem. lib. 1. de Eccleſ. c. 80.

VIII. Hodie tamen eo jure utitur Romanus Pontifex ut eos quidem in conſilium adhibeat, ſed eorum aſſenſu non indigeat, teſtibus illuſtriſſimo Cardinale Bellarmino, Azorio, & ceteris ſcriptoribus.

* LIBER diurnus Pontificum Romanorum à Marca iſtic commemoratus diù latuit, quamvis olim multùm cognitus & frequenti in uſu fuerit. Illum vir recolendæ memoriæ Lucas Holſtenius edere voluerat & jam typis Romanis mandaverat paulò antè quàm ex vita decederet, non ex bibliotheca Vaticana, ubi compertum eſt illum non extare, ſed ex veteri eoque optimo codice quem ei ſubminiſtraverat Hilario Rancatus monachus Ciſtercienſis. Ego teſtari poſſum illam diurni editionem factam fuiſſe. Etenim cùm Marca ad Holſtenium ſcripſiſſet Kal. Januar. anni MDCLX. cogitare ſe de ſcribendo tractatu ſpeciali de exemptionibus monachorum, ille ad eum reſcribens ſequentibus Kalendis Martiis, ſimul miſit duo priora folia itemque poſtremum libri diurni, quòd in illis extarent antiquæ formulæ privilegiorum monaſteriis conceſſorum à Pontificibus Romanis. Hæc tria folia ſeu potiùs octerniones, ſi novo vocabulo uti licet, ego communicavi cum R. P. Philippo Labbeo, qui ea per ſatis longum temporis ſpatium retinuit. Interim exceſſit è vivis Holſtenius initio anni ſequentis. Et mox Cælius Picolomineus apoſtolicæ tum ſedis Nuntius in Gallia, occultans haud dubiè conſilium ſuum, uti poſtea patuit, ea folia recuperavit è manibus illuſtriſſimi Archiepiſcopi, neque illa unquam ei reſtituit. Poſt mortem itaque Holſtenii, cùm recuperata eſſent folia illa, cùm certum jam eſſet nihil ex illa editione extra vagari vel alibi extare quàm Romæ, libri diurni editio omnino ſuppreſſa eſt *prudenti conſilio*, ut ait Franciſcus Marcheſius, juxta cujus verba explicandus eſt vir clariſſimus Joannes Mabillonius ſcribens in itinere ſuo Italico diurni *impreſſionem prohibitam fuiſſe*. Impreſſio ſiquidem facta fuit & perfecta; ſed non emiſſa, quia ſuppreſſa. Tandem anno MDCLXXX R. P. Joannes Garnerius librum diurnum heic Lutetiæ edidit ſuis commentariis illuſtratum. Nos verò, ſi Deus nobis vitam otiumque conceſſerit, novam illius editionem daturi ſumus & integriorem & meliorem, emendatam videlicet ſecundùm fidem vetuſtiſſimorum exemplarium. Clauſula porrò de conſilio Cardinalium adhibendo à Papa non habetur in formulis antiqui libri diurni à Garnerio editi, ſed in alio recentiore quem Cardinali Baronio ſuppeditavit Antonius Auguſtinus. Hujus novæ formulæ uſus diù retentus eſt in Eccleſia Romana, uti probatur etiam exemplo Bonifacii VIII. qui profeſſionem ſuam, in qua hæc clauſula continetur, miſit ad Philippum IV. cognomento pulcrum Regem Francorum ſcire volentem an ipſe habuiſſet canonicum introitum in papatu. Quo loco obſervandum eſt Petrum de Alliaco, qui hanc hiſtoriam refert in tractatu de auctoritate Eccleſiæ, ſcribere profeſſionem illam libri diurni per lapſum temporis ampliatam fuiſſe.

Vindiciæ Honorii Papæ pag. 178.

Baron. to. 2. pag. 434.

Preuves des libertez pag. 19.

CAPUT X.

Synopsis.

I. Judicia Romani Pontificis in causis è provinciis delatis. Probatio difficilis, si jure appellationum nitatur, ante Concilium Sardicense.

II. Nova ratio aperta per relationes & consultationes. Quibus Principum Romanorum cognitio constabat.

III. Earum usus in Ecclesia in dubiis fidei & disciplinæ. Jus relationis suscipiendæ Metropolitis & Patriarchis debetur, ex Hieronymo. Sed præcipuè Romano Pontifici ex oriente & occidente, ut probatur ex Hieronymo & Cyrillo Alexandrino.

IV. In occidente relatio de dubiis fidei Romam missa à Conciliis Africanis, ut gesta firmarentur. Innocentius has relationes sedi suæ vindicat ex consuetudine & ex canone.

V. De dubia disciplina referebatur ad sedem apostolicam, è Siricio & Innocentio. Responsiones eorum pro jure constituto habitæ.

VI. Ante Concilium Nicænum causæ dubiæ relatæ ad sedem apostolicam ex consuetudine, quæ confirmata est canone Concilii Nicæni, ut probatur ex Innocentio, nova interpretatione adhibita. Majores causæ, id est, ambiguæ.

VII. Hincmari explicatio refellitur, qui alludi putat ad Sardicense Concilium.

VIII. Exemplum vetustissimum relationis è Cypriano. Marcianus Arelatensis Episcopus deponitur decreto Romani Pontificis ad relationem Episcoporum Gallicanorum, ex sententia Cypriani.

IX. Ante Concilium Sardicense Galli usi relationibus, & postea appellationibus ad sedem apostolicam.

X. De relatione Conciliorum generalium ad summum Pontificem.

I. Ut legis ferendæ jus, ita & ultima judicia penes Imperatores olim fuere; qui aut ipsi cognitionem suscipiebant, aut concessa jurisdictione Præfectis prætorio vel ceteris magistratibus vice sacra judicandi potestatem præbebant, appellandi ab eorum sententiis facultate interdicta. Nunc inspiciendum est an Romani Pontificis judicia nulli essent appellationi obnoxia & in eo conferri possent cum cognitionibus Principis. Judicia autem illa exercebantur, aut ratione habita eorum negotiorum quæ ad provinciam Romanæ metropoleos pertinebant, aut eorum quæ in ceteris provinciis oriebantur. Utroque casu, ab ipsius Ecclesiæ cunabulis Pontifices suprema & principali in judiciis reddendis auctoritate viguerunt. Quod ad Romanam metropolim attinet, non est quòd diù in eo capite probando hæream, cùm nemo unquam cogitarit eam provinciam alius Patriarchæ præceptis paruisse, imò verò qui sententiæ nostræ refragantur, non alio nitantur argumento quàm rerum ecclesiasticarum ultima judicia unicuique synodo commissa fuisse. Sed articulus secundus magna contentione vexatur hodie à novatoribus hujus seculi & à viris quibusdam antiquitatis ecclesiasticæ peritissimis, qui Nicæno Concilio adeo sancitam synodorum provincialium auctoritatem putant ut neque ipsis etiam Episcopis gradu suo dejectis appellandi facultas superesset. Unde conficiatur nullam occasionem relictam in qua se suprema illa in judiciis reddendis Romani Pontificis potestas explicaret. Sanè dubitandum non est quin magnis difficultatibus impedita sit hujus speciei probatio, si jure appellationum nitamur, quarum usus ante Concilium Sardicense est omnino controversus.

II. Sed alia via nobis aperienda est, quæ certum jus certis argumentis constituat. Duo ergo tempora expendenda sunt; unum, quod anterius est Concilio Sardicensi; alterum, quod est posterius. Si primorum temporum ratio habeatur, suprema quidem auctoritas cognitionum, etiam per Gallias, Pontifici asseretur, sed eo more qui in consistorio Principis servabatur, non illo ordine qui apud tribunalia magistratuum invaluerat. Negotia ista non appellationibus, sed relationibus vel consultationibus ad sedem apostolicam missis expediebantur. Relatio & consultatio promiscuè accipiuntur in Digestis, Codice Theodosiano & Justiniani; quas ad Principem mittebant Præsides provinciarum, & ipsi Præfecti prætorio, quando dubiæ litis occasio id exigebat. Quem relationum morem à Plinio secundo, cùm ad ordinandam Bithyniam & Pontum à Trajano Principe missus esset, frequenter usurpatum fuisse legimus.

De relat. & consult. Dig. C. Th. Justin. & Novellis.

Plinius l. 7. ep.

III. In Ecclesia duorum generum causis relationum vel consultationum usus erat accommodatus, aut in iis quæ fidei controversæ, aut in iis quæ dubiæ disciplinæ capita respiciebant. Sanè in universum hoc dicere liceat, relationum recipiendarum jus in Ecclesia summarum sedium antistitibus competivisse; ne quis, cùm de Romana Ecclesia agitur, existimet me novam quandam auctoritatem in eo genere commentum fuisse. Id docebit egregiè Hieronymus; ex quo disces Episcopos aut Metropolitanis suis aut Patriarchis, si de fide ageretur, referre debuisse. Etenim cum Joanne Hyerosolymorum Episcopo, qui quidem de Origenis erroribus, quos plurimi velut redivivos amplectebantur in Palæstina, ad Theophilum Alexandriæ Archiepiscopum scripserat, Hieronymus graviter expostulavit, eo solùm nomine quòd ad Cæsareæ Metropolitanum vel Antiochiæ, quæ secundùm Nicænos canones Metropolis erat orientis, ac proinde Palæstinæ, referre debuisset. Itaque ex eo colligitur evidentissimè jura relationum deberi Patriarchis. Ceterùm quia præ aliis Romana sedes principatu quodam vigebat, hinc factum ut orientis & occidentis synodicæ consultationes ad Romanum Pontificem

Hieronym. ep. 61. Tu qui regulas quæris ecclesiasticas, & Nicæni Concilii canonibus uteris, responde mihi, ad Alexandrinum Episcopum Palæstina quid pertinet? Ni fallor, hoc ibi decernitur, ut Palæstinæ metropolis Cæsarea sit, & totius orientis Antiochia. Aut igitur ad Cæsariensem Episcopum referre debueras; aut si procul expetendum judicium erat, Antiochiam potius dirigenda.

tera. Malui sibi occupatis auribus molestiam facere (Alexandrini Episcopi) quam debitum Metropolitano tuo honorem reddere. Hieron. ep. 11. *Cùm in chartis ecclesiasticis juvarem Damasum Romanæ urbis Episcopum, & orientis atque occidentis synodicis consultationibus responderem.*

mitterentur, teste locupletissimo Hieronymo, qui se apud Damasum iis respondendis operam navasse profitetur in epistola ad Ageruchiam. Hinc est quòd Cyrillus Alexandrinus, cùm Nestorium crebrioribus literis ad saniorem mentem hortatus esset, perfidia hæretici illius in dies erumpente, rem omnem ad Cælestinum *ex more Ecclesiarum* retulerit; ut ipse tanto morbo, qui in Ecclesia grassabatur, conjunctis viribus pro dignitate loci sui mederetur. Hoc testatur ipse Cyrillus Cælestino: *Longa Ecclesiarum consuetudo suadet ut ejusmodi res sanctitati tuæ communicentur.* Relatione facta, Cælestinus synodo Romæ coacta non solùm de fidei capitibus decernit, sed etiam ipsum Nestorium hæreseos auctorem à communione sua & ab Ecclesia Constantinopolitana dejicit, nisi intra decem dies nefariam doctrinam conceptis verbis anathematiset; & Cyrillo dat in mandatis ut Romanæ sedis auctoritate adscita, & Cælestini *vice & loco cum potestate usus*, sententiam istam exequatur & illi Ecclesiæ prospiciat. Hoc Cælestini judicium probatum est à Concilio Ephesino; quod damnationis sententiam in Nestorium trinis literis evocatum ad synodum & judicio se sistere recusantem protulit quidem; sed ad eam sententiam ferendam coactos se fatentur patres & à sacris canonibus (scilicet ob contumaciam Nestorii, quæ canonibus plectitur) & ab epistola sanctissimi Episcopi Cælestini, qui Nestorium sacerdotio privarat ad relationem Cyrilli. Quare Justinianus legitimè & ex ordine loquitur cùm omnia quæ ad statum & unitatem Ecclesiarum pertinent referri à se ad beatitudinem Papæ veteris Romæ scripsit, quòd sit caput omnium Domini sacerdotum.

Epist. Cyrilli ad Cælest. part. 1. Concil. Ephes. cap. 14. ἡ τῶ μακρὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἔθη πείθειν ἀνακοινοῦσθαι τῇ σῇ ὁσιότητι.

Cælest. ep. ad Cyrill.

Sententia Conc. Eph. adversus Nestorium. ἀναγκαίως κατεπειχθέντες ἀπό τε τῶν κανόνων, ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγιωτάτου πατρὸς ἡμῶν.

L. 7. C. de sum. Trinit. *In omnibus servare statum unitatis sanctissimarum Ecclesiarum cum ipso sanctissimo Papa veteris Romæ, ad quem similia hisce perscripsimus. Nec enim patimur ut quicquam eorum quæ ad ecclesiasticum spectant statum non etiam ad ejusdem referatur beatitudinem, cùm ea sit caput omnium sanctissimorum Dei sacerdotum.*

IV. Sed misso oriente, occidenti hærendum est, ne longiùs à destinatione mea aberrem. In occidentis provinciis relationes ad sedem apostolicam in causis fidei mittebantur, ut deintegro cognitione habita, quod à synodis judicatum erat, illius sedis decreto firmaretur. Damnata Pelagii & Cælestii hæresi, Concilium Milevitanum & Carthaginense ad Innocentium retulerunt. Sed quo fine, ex eorum verbis addiscemus: *Hoc itaque gestum, Domine frater, summæ caritati tuæ intimandum duximus, ut statutis nostræ mediocritatis etiam apostolicæ sedis adhiberetur auctoritas*, inquiunt Milevitani Concilii patres. De relationibus utriusque Concilii, & Carthaginensis, & Milevitani, cognitio habita est in synodo Romana ab Innocentio: qui Julium Episcopum Aurelio Episcopo Carthaginensi restituit *cum apostolicæ sedis ad relationem duplicis synodi judicatis.* Rectè & ex ordine judiciorum relationem vocat synodicam epistolam ad se missam. Qua dictione etiam utitur in epistola ad Aurelium & Augustinum: *Vestris relationibus respondentes rescripsimus.* Et in literis ad Concilium Milevitanum datis: *Fiant enim necesse est cautiores cùm inventores malorum ad duplicis relationem synodi sententiæ nostræ statutis viderint ab ecclesiastica communione sejunctos.* Jus istud relationum sedi apostolicæ & ex antiqua consuetudine & è canonibus sibi vindicavit Innocentius ea epistola quam iis verbis conceptam observavit Augustinus quæ sedis apostolicæ sacerdotem decebant; cujus epistolæ ad Concilium Milevitanum datæ sententia eò tendit ut doceat antiquam esse regulam & canonem ut de rebus dubiis, præsertim si de fide agatur, ex omnibus provinciis ad Romanam Ecclesiam referatur; ut quæ sequenda sint omnibus Ecclesiis promantur. *Diligenter*, inquit, *& congruè apostolici consulitis honoris arcana, honoris inquam illius quem, præter illa quæ sunt extrinsecus, sollicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxiis rebus quæ sit tenenda sententia, antiquam scilicet regulam secuti, quam toto semper orbe mecum nostis esse servatam. Neque enim hoc vestram credo latere prudentiam, qui id etiam actione firmastis, scientes quòd per omnes provincias de apostolico fonte petentibus responsa semper emanent. Præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coepiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris auctorem, referre debere, velut nunc retulit dilectio vestra, quod per totum mundum prosit Ecclesiis omnibus.* Infrà: *Gemino igitur bono caritas vestra fungetur. Nam & canonum potiemini gratia servatorum, & beneficio vestro totus orbis tutabitur.* Quinam sint illi canones à quibus relationum ordinem profectum scribit Innocentius statim discutiemus; si tamen mihi per lectorem liceat alterum Innocentii locum laudare, quo jus istud relationum ab antiqua traditione, ab ecclesiastica disciplina, & à patrum institutis divina sententia decretis apertissimè repetit, ea nempe epistola qua ad Concilium Carthaginense rescripsit: *Antiquæ traditionis exempla servantes, & ecclesiasticæ memores disciplinæ, vestræ religionis vigorem non minùs nunc in consulendo quàm antea, cùm pronuntiaretis, veneratione firmatis, qui ad nostrum referendum approbastis esse judicium, scientes quid apostolicæ sedi debeatur; cùm omnes hoc loco positi ipsum sequi desideremus Apostolum, à quo episcopatus & tota auctoritas nominis hujus emersit. quem sequentes, tam mala jam damnare novimus quàm probare laudanda. vel id verò quòd patrum instituta sacerdotali officio custodientes non censetis esse calcanda; quod illi non humana sed divina decrevere sententia; ut quicquid quamvis de disjunctis remotisque provinciis ageretur non priùs ducerent finiendum nisi ad sedis hujus notitiam perveniret, ut tota hujus auctoritate justa quæ fuerit pronuntiatio firmaretur.* Verba illa indefinita, *quicquid quamvis de remotis provinciis ageretur non priùs ducerent finiendum quàm ad sedis hujus notitiam perveniret*, ad materiam de qua agitur coërceri debent atque restringi juxta vulgatam juris definitionem, scilicet cùm de rebus dubiis & anxiis quæritur, ut idem Innocentius superiori epistola adnotavit.

Epist. Conc. Milevitan. ad Innoc. 1.

Innoc. in ep. ad Aurelium.

Epist. 91 & 96. inter epistolas Augustini.

August. epist. 106.

Innoc. ep. ad Concil. Mil. quæ est 91. inter ep. Aug.

V. Præter controversias fidei, de rebus dubiæ disciplinæ ad sedem apostolicam referebatur: quia cùm Ecclesiæ occidentis nondum aliquo canone scripto tenerentur, sed tota ratio disciplinæ consuetudine & usu quodam constaret, qui sinceriùs in Ecclesia Romana servabatur, inde sacræ politiæ forma velut à capite institutionum erat omnino repetenda. Quare cùm Himerius Tarraconensis Episcopus de quibusdam disciplinæ articulis, qui baptismum, pœnitentiam, & clericorum

monachorumque officia contingebant, Siricium Pontificem consuluisset, *ad Romanam Ecclesiam*, inquit ille, *utpote ad caput tui corporis retulisti.* Quibus verbis debitam ex officio relationem esse significat. Responsa verò non antè dedit consultationi Himerii quàm in conventu fratrum sollicitiùs relatio lecta fuisset, ut omnia diligentiùs tractarentur. Frequentissimus erat istarum consultationum usus sub Damaso, ut nos docuit Hieronymus, & tempore Innocentii, qui relationibus ab Episcopis Italiæ, Hispaniarum, & Illyrici missis respondit, & consultationibus Episcoporum Gallicanorum; ut patet ex literis datis ad Exuperium Episcopum Tolosanum: *Dilectio tua*, inquit, *institutum sequuta prudentum ad sedem apostolicam referre maluit quid de rebus dubiis custodire deberet quàm usurpatione præsumpta quæ sibi viderentur de singulis obtinere.* Porrò relationes istæ ad eum finem mittebantur ut synodis provinciarum pateret quid in re illa dubia & controversa post responsum apostolicæ sedis sequendum esset, tum in negotio de quo emerserat quæstio, tum in similibus speciebus. Unde profectum est ut decreta Pontificum quæ in collectione Dionysii continentur ad relationes Episcoporum, nunc generaliter de re dubia, nunc de specie quadam proposita, constituta sint. Qui mos etiam sequentibus temporibus invaluit; adeo ut magna illa decretalium moles è rescriptis Pontificum ad varias Episcoporum consultationes ferè tota constet.

VI. Sed ut orationem meam in eam quæstionem contraham quam inspiciendam initio hujus capitis proposui, eam invaluisse consuetudinem ante Nicænum Concilium assero ut si in dirimendis clericorum contentionibus dubitaretur de aliquo ecclesiasticæ regulæ capite, vel ratione habita personarum vel rerum, synodus provinciæ ante vel post judicium redditum relationem ad sedem apostolicam mitteret, ut justa sententia illius sedis auctoritate firmaretur, vel executio injusta suspenderetur. quæ consuetudo canone sexto Nicæni Concilii confirmata est. Scio quantum laborem in me recipiam ut sententiam meam probem, quæ apud multos quasi nova periclitabitur. Sed cùm summam in judiciis reddendis apostolicæ sedis auctoritatem evincat sine ullo appellationum adjumento, viris eruditis acceptiorem fore non vano prorsùs augurio mihi persuasi. Non longè arcessenda est hujus rei probatio. Prodit sese, si verba illa Innocentii sincerè expendantur quæ viros eruditissimos molestè habuerunt. Edamus verba; deinde ad interpretationem nos accingemus. *Si qua autem causa vel contentiones inter clericos tam superioris ordinis quàm etiam inferioris fuerint exorta, ut secundum synodum Nicænam congregatis ejusdem provinciæ Episcopis jurgium terminetur, nec alicui liceat, (sine præjudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, cui debet in omnibus causis reverentia custodiri) relictis his sacerdotibus qui in eadem provincia Dei Ecclesiam nutu divino gubernant, ad alias convolare provincias. Si autem majores causæ in medio fuerint devolutæ, ad sedem apostolicam, sicut synodus statuit & vetus consuetudo exigit, post judicium episcopale referantur.* Ex hac epistola quis esset ante Concilium Nicænum ecclesiasticæ disciplinæ status, licèt alioqui quamplurimis difficultatibus involutus sit, aliquo pacto expediri potest. Canone sexto Concilii præcipitur ut mores antiqui obtineant, tam ii qui Alexandrinæ Ecclesiæ jura, quàm illi qui Romanæ privilegia & ceterarum Ecclesiarum respiciunt. Consuetudo illa Romanæ Ecclesiæ ferè nos latet, quia posterioribus decretis in multis capitibus est amplificata. Attamen ex hoc Innocentii loco discimus eam fuisse mentem synodi, cùm de judiciis Episcoporum & reliquorum clericorum decerneret, ut nullum fieret præjudicium Romanæ Ecclesiæ & ei reverentiæ quæ illi in omnibus causis debetur, reverentiam porrò illam in majorum causarum relatione versari. Si quis verò hunc Innocentii locum componat cum altero qui ex epistola ad Concilium Milevitanum jam prolatus est, inveniet hos esse canones & hanc antiquam regulam toto orbe servatam ut de rebus anxiis quæ sit sequenda sententia sedes Romana consulatur, id est, in majoribus causis ex præscripto Nicænæ synodi & veteris consuetudinis ad eam referatur. Itaque ex Innocentio duorum canonum Nicænæ synodi sinceram sententiam constituere possumus, quinti scilicet, & sexti. Quinti hanc esse mentem Innocentius æquè ac synodus Africana testatur, ut clericorum causæ suis synodis finiendæ committantur, clericorum scilicet tam superioris quàm inferioris ordinis. Quod ita intelligendum est ut juxta veterem consuetudinem, quæ sexto canone sancita est, privilegium Romanæ sedis in omnibus causis tam Episcoporum quàm clericorum custodiatur, & reverentia debita sedi apostolicæ servetur; nempe ut ad eam fiat relatio, si in earum contentionum examine de rebus majoribus quæratur, id est, de iis quæ controversa & dubia erunt, seu fidem respiciant, seu disciplinam. Equidem è duobus Innocentii locis inter se comparatis confectum puto ut majores causæ pro anxiis & dubiis sint accipiendæ. Sed nihil vetat quin ea interpretatio Pelagii Papæ quodam loco adjuvetur, qui in epistola ad Joannem Constantinopolitanum Episcopum majores causas eas esse apud Innocentium interpretatur quæ sint difficiles: *Majores verò & difficiles quæstiones, ut sancta synodus statuit & beata consuetudo exigit, ad sedem apostolicam semper referantur.* Itaque non ad omnes causas se Romanæ Ecclesiæ cura demittebat. Synodis provinciarum liberum erat causarum judicandarum arbitrium, si apertæ essent & liquidæ. Sed si res quædam dubia & dignus vindice nodus incideret, relatione à synodo facta, sedes apostolica consulebatur. Quod vicem appellationis subibat; sed formulis legum & disceptationum forensium angustiis reos non atterebat.

VII. Non me latet Hincmaro Remensi visum de synodo Sardicensi & de appellationibus Episcoporum gradu suo dejectorum agi apud Innocentium. *Beatus quoque Innocentius,*

Innoc. 1. in ep. ad Victric. Rotomag. c. 3.

Hincmarus ep. 9. cap. 12. & alibi.

inquit, *ad Victricium Rothomagensem Episcopum duo capitula magni Concilii Nicæni & capitulum Sardicensis Concilii de Episcoporum ad sedem apostolicam appellatione uno capitulo sagaciter atque patenter explicat.* Sed multa me ab ejus sententia discedere cogunt. Primum est, injecta Nicænæ synodi mentio prima parte capitis, quæ vetat ut aliam synodum statim verbis generalibus lectori incauto & non monito intrusisse videatur. Secundum est, majores causas non coërceri solis Episcoporum appellationibus, sed ad omnes causas porrigi tam clericorum quàm laïcorum, in quibus reverentiam Romanæ sedis custodiendam docet Innocentius, scilicet si ejus generis sint ut inter dubias referri debeant. Quo solo casu ipsas Episcoporum cognitiones ad sedem apostolicam referendas aliquando censuit idem

Hincmar. in ep. ad Nicolaum apud Flodoardum. Siric. ep. 1. & 2. Innoc. ep. ad Alex. ad Maced. ad syn. Tolet. ad clerum Const. ad Theophilum.

Hincmarus. Posset addi, à Siricio & Innocentio solos canones Nicænos in judiciis reddendis prolatos; ut frustra videatur Innocentius hoc loco ad Concilium Sardicense respexisse.

VIII. Clarissimum & vetustissimum extat hujus relationis exemplum apud Cyprianum, cujus testimonium eò lubentiùs usurpo quòd adversùs appellationes à quibusdam in partes

Vide lib. 7. cap. 1.

trahatur. Per me licet dicant illi Cyprianum eo nomine graviter commotum quòd Episcopi quidam in Africa damnati Romam se contu-

Cyprian. epist. 55.

lissent; * *cùm statutum sit omnibus Episcopis*, ut ipse loquitur, *& æquum sit pariter ac justum ut uniuscujusque causa illic audiatur ubi est crimen admissum, & singulis pastoribus portio gregis sit adscripta, quam regat unusquisque & gubernet, rationem sui actus Domino redditurus, nec oporteat Episcoporum concordiam cohærentem subdola & fallaci temeritate collidere, sed agere illic causam suam ubi & accusatores habere & sui criminis testes possint: nisi si paucis desperatis & perditis minor esse videtur auctoritas Episcoporum in Africa constitutorum qui jam de illis judicaverunt.* Proferant

Cypr. epist. 68.

ejusdem Cypriani judicium de Basilide & Marziale Episcopis à synodo Bæticæ provinciæ in Hispania depositis & à Stephano Pontifice nimis properè in communionem suam receptis. Qui appellationum usum tuentur, facilè se his difficultatibus expedient. Mihi verò planior & sincerior videtur respondendi ratio, si Cyprianum cum Cypriano conciliemus, & concedamus ingratas quidem illi fuisse judiciorum in provinciis redditorum retractationes, quamvis summis Pontificibus non passim, sed aliquo casu, essent acceptæ, summum tamen jus Romanæ sedis in sententia de rebus ad se relatis ferenda disertissimis verbis Cyprianum agnovisse. Quod evidentissimè patet in causa Marciani Arelatensis Episcopi, qui se Novatiani à sacerdotibus Dei per totum orbem abstenti partibus adjunxerat, & à catholicæ Ecclesiæ unitate atque à sacerdotii consensione discesserat. Faustinus Episcopus Lugdunensis & suæ provinciæ coëpiscopi, (qui Marcianum sacerdotio dejicere non poterant, quòd alterius provinciæ, nempe Narbonensis, esset Episcopus) hac de re Stephanum Papam relatione sua monuerunt, eamque Cypriano literis suis significarunt. De hæresi agebatur. Quo casu ex usu veteris disciplinæ subvenire poterant ceteri Episcopi, nulla habita ratione discriminis provinciarum; cùm idcirco copiosum corpus sacerdotum concordiæ mutuæ glutino atque unitatis vinculo copulatum esset ut si quis ex collegio Episcoporum hæresim facere & gregem Christi lacerare & vastare tentaret, impiis conatibus obsisterent ceteri. Unde infert deponendum esse Marcianum, qui jam ab omnibus Episcopis in damnatione Novatianorum fuerat prædamnatus. *Ex quibus*, inquit, *cùm Mar-* Vide lib. 7. c. 1. §. 1.
cianus esse cœperit, & se Novatiano conjungens, adversarius misericordiæ & pietatis extiterit, sententiam non dicat, sed accipiat; nec sic agat quasi ipse judicaverit de collegio sacerdotum, cùm ipse sit ab universis sacerdotibus judicatus. Licèt verò in consilium deponendi Marciani Cyprianus unà cum Cypr. lib. 3. ep. 13. 67. Pamel.
collegio ceterorum Episcoporum consentiat, tamen quia Romanam Ecclesiam & Petri cathedram & principalem esse profitebatur, unde unitas sacerdotalis exorta sit, τὸ κῦρος rei judicatæ & summam illam pronuntiandi auctoritatem in eam Ecclesiam confert, in re communi, quæ unitatem respiciebat, & de qua relatio ad eam missa fuerat. *Quapropter*, inquit Cyprianus Stephanum Papam alloquens, *facere te oportet plenissimas litteras ad coepiscopos nostros in Galliis constitutos ne inimicum collegio nostro insultare patiantur.* Sed illustriora sunt verba quæ sequuntur; quibus decernendi & pronuntiandi de re proposita juxta sententiam Gallicanorum & Africanorum Episcoporum potestas Romanæ Ecclesiæ asseritur, eique plenissima executionis cura demandatur: *Dirigantur in provinciam & ad plebem Arelate consistentem à te literæ;*

Quesnell. dissert. 5. de S. Hilario Arelat. pag. 487. 489.

* Joannes David, vir, ut Apuleii verbo utar, notissimæ temeritatis, in libro de judiciis canonicis Episcoporum pag. 7 & seq. verbis arrogantiæ & contumeliæ plenis & homine, ut ait vir clarissimus Paschasius Quesnellus, causis forensibus procurandis addicto quàm in theologicis versato dignioribus intemperantiùs, ut idem Quesnellus ait, insultat illustrissimo Archiepiscopo, contenditque eum frustra hic usum auctoritate Cypriani, cùm in laudata illius epistula non agatur de judicio Episcoporum, sed de judicio simplicium Presbyterorum, quos certum erat non potuisse appellare sedem apostolicam post judicium episcopale. Scio Fortunatum, unum videlicet ex quinque Presbyteris profugis Ecclesiæ Carthaginensis nuper absentis Episcoporum sententiâ, habuisse tantùm, ut verbo Cypriani utar ex hac ipsa epistola, inane nomen & umbram quandam sacerdotis, & sæpe vocatum pseudo-episcopum à Cypriano, quia à paucis & inveteratis hæreticis fuerat constitutus, adeoque verum Episcopum non fuisse, cum Episcopi non de voluntate Dei fiant qui extra Ecclesiam fiunt, sed contra dispositionem & traditionem evangelii fiant. Sed nihilominus certum est eum habuisse nomen Episcopi, & de ejus aliorumque pseudo-episcoporum causa egisse Cyprianum apud Cornelium, adeoque hinc nihil certi colligere potuisse Davidem adversùs sententiam illustrissimi Archiepiscopi. Quin potiùs existimare debemus heic agi de causa Episcoporum, falsorum sanè & hæreticorum ac schismaticorum, sed tamen Episcoporum, adeoque non simplicium Presbyterorum. Mera divinatio est Davidis, qui ultra omnem humani ingenii vim penetrasse se putat ad sensum opinionemque Cypriani, aliamque ei fuisse mentem hariolatur quàm quæ in illius verbis agnoscitur. Potest autem quis, ut Cicero ait, cùm divinationem habeat, errare aliquando. Ceterùm illud quoque admonebo, falsum esse vehementer eundem Davidem quum dixit Marcam sibi repugnantia scripsisse. Veriùs adversùs hunc contentiosum & calliditatem fori exercentem intorqueri posset hoc telum: qui cùm istic dixisset non licuisse ullum Presbyteris Africanis à synodo provinciæ damnatis appellare sedem apostolicam, postea tamen pag. 647. ait appellationes Presbyterorum obtinuisse in Africa ante tempora Papæ Zosimi,

quibus

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Synopsis.

I. Secundum fundamentum libertatis Ecclesiæ Gallicanæ est supremum Regis imperium. A tempore Clodovei in unam societatem coierunt in Galliis Christiana fides & Regum imperium.

II. Ecclesiasticus cœtus è clericis & laïcis conflatus religionem respicit. Civilis ex iisdem constitutus, statum politicum. Ex utroque componitur Respublica Christiana, sub duobus summis Præfectis; quorum unus spiritualibus, alter secularibus præest. ex Conciliis Parisiensi & ad Theodonis-villam, & Bernardo.

III. Duarum potestatum consortium Ecclesiæ Gallicanæ nomine apud nos continetur.

IV. Fines utriusque potestatis notissimi. Pontifices spiritualia curant, Reges secularia. Quod probatur in testimoniis veterum ubi potestates invicem componuntur. Ex Osio apud Athanasium.

V. E Gregorio Nazianzeno: qui terrenam corpori, spiritalem animæ comparat. Qui locus explicatur. Ex Isidoro Pelusiota, Synesio, & Chrysostomo.

VI. E Gelasio, & Symmacho.

VII. E Gregorio II. & Nicolao I. Pontificatus & Regnum conjuncta in Hasamonæorum familia.

VIII. Innocentius III. harum potestatum officia distinxit comparatione ducta à Sole & Luna. Explicata ejus sententia. Et illustrata è Berengosio Abbate.

IX. Patriarchæ comparati Soli & Lunæ in octava synodo, & Imperator cuidam splendori quo ipsi Patriarchæ illustrentur.

X. Distinctio duarum potestatum probatur quoque testimoniis Principum Valentiniani, Justiniani, Ludovici Pii.

I. PLURIBUS fortasse quàm par sit executi sumus eam partem quæ primum libertatum Ecclesiæ Gallicanæ fundamentum in suprema Romanæ Ecclesiæ auctoritate constituit, cujus tuendæ cura Christianissimis Regibus est concredita. Sed in eo argumento diutiùs hærendum erat ut præfracti ingenii viris, imò & ipsis hujus seculi novatoribus comprobaretur apud nos sinceram de principatu sedis apostolicæ sententiam eodem gradu stare quo viguit apud antiquioris Ecclesiæ Episcopos. Superest ut alterum non minoris momenti fundamentum, quo libertas Ecclesiæ Gallicanæ constat, aggrediamur; quod in suprema Regis Christianissimi per Gallias auctoritate situm est. Jam ab ipso Clodoveo, regni istius florentissimi amplificandi auctore, in unam veluti societatem coierunt Christiana fides & Regum imperium, nullo partium detrimento; adeo ut de regni summo jure nihil per Christianam professionem decesserit, quamvis Ecclesiæ magna & dignitatis & potentiæ facta fuerit accessio. Conjunctæ quidem fuerunt in hoc regno duæ illæ potestates, ecclesiastica, & civilis, sed sine confusione personarum & munerum. Quod sincerè explicandum est, ut à disputatione quæ hac de re instituenda est absint cavillationum fraudes & sophismatum involucra.

II. Ecclesiastica potestas, seu Respublica Christiana, quæ sub nomine Ecclesiæ sæpissimè explicatur, eam significat clericorum & laïcorum collectionem qui in unum corpus adunati, ecclesiasticis legibus se subjiciunt; non quidem quatenus homines civilem rempublicam componentes, sed quatenus in spiritualem cœtum admissi. Eadem ratione civilis respublica dici potest quæ vel ex infidelibus Principibus & rebus publicis constat, vel quæ ex Christianis hominibus quidem, sed nullo ad religionem respectu habito, componitur. Quin & propter caritatis sanctos nexus & fidei communionem dicimus rempublicam politicam accedentem ad Christum ita jungi spirituali & ecclesiasticæ reipublicæ ut jam ex utraque dici possit unam rempublicam Christianam componi, in qua sint duo præfecti præcipui; quorum ille omnibus spiritualibus, hic verò omnino temporalibus præsit. In hunc sensum Concilium Parisiense sub Ludovico Pio habitum anno DCCCXXIX. *Principaliter itaque totius sancta Dei Ecclesiæ corpus in duas eximias personas, in sacerdotalem videlicet & regalem, sicut à sanctis patribus traditum accepimus, divisum esse novimus.* Et Concilium ad Theodonis-villam anno DCCCXLIV. *Quia bene nostis ab illo qui solus meritò & Rex & Sacerdos fieri potuit ita Ecclesiam dispositam esse ut pontificali auctoritate & regali potestate gubernetur.* Eleganter quoque Bernardus hoc argumento utitur ut Conrado Regi Romanorum conjunctionem animorum cum Pontifice persuadeat: *Nec dulciùs & amabiliùs, sed nec arctiùs*

Concilium Parisi. lib. 1. c. 3.

Concilii ad Theodonis-villam c. 2.

S. Bernard. epist. 244.

F

privilegio quod tributum fuisse Romanæ sedi veteres Imperatores agnoscunt, præcipuè cùm antiquæ regulæ Basilii & Julii non adversetur. Hilarius Episcopus Arelatensis metropolitana dignitate cognitione Leonis I. summi Pontificis in Concilio Romano habita dejectus est anno CCCCXLV. Quam sententiam Valentiniani Imperatoris rescripto muniri, ut illius executio nulla cavillatione impediretur, Leo facilè impetravit. Sed illius constitutionis expendenda sunt verba, quæ novatoribus hujus seculi sanguinem suffundere possunt. *Cum igitur*, inquit, *sedis apostolicæ primatum S. Petri meritum, qui princeps est sacerdotalis coronæ, & Romanæ dignitas civitatis, sacra etiam synodi firmarit auctoritas.* Ex eo scilicet primatu comparat argumentum quo fulciantur ea quæ deinceps statuit de jure ferendarum legum, his verbis: *Verùm ne levis saltem inter Ecclesias turba nascatur, vel in aliquo minui religionis disciplina videatur, hoc perenni sanctione decernimus, ne quid tam Episcopis Gallicanis quàm aliarum provinciarum contra consuetudinem veterem liceat sine viri venerabilis Papæ urbis æternæ auctoritate tentare; sed illis omnibusque pro lege sit quicquid sanxit vel sanxerit apostolicæ sedis auctoritas.* Hæc novella Valentiniani III. constitutio Codici Theodosiano adjuncta est; cujus Codicis usus apud Gallos Romanæ Legis nomine in rebus ecclesiasticis invaluit. Id docent & canon primus Concilii Aurelianensis congregati anno DXI. & canon XX. & XXI. synodi Turonensis II. anno DLXVII. & Hincmarus Remensis Archiepiscopus. Imò etiam ex Clotarii Regis edicto Romanis legibus Codice Theodosiano comprehensis, Romanorum, id est, Gallorum qui à Francis non trahebant originem, contentiones dirimebantur. Unde illustrari debet insignis Agathiæ locus; qui ait Francos politia Romana ut plurimum uti, & *legibus iisdem*. Itaque profiteri possumus Valentiniani constitutionem per Gallias vim legis, etiam post deletum imperium Romanum, consensu & edicto Regum obtinuisse.

Can. 1. Conc. Aurel. *De homicidis, adulteris, & furib. si ad Ecclesias confugerint, id observandum decernimus quod ecclesiastici canones decreverunt & lex Romana constituit.* c. XX. Syn. Tur. *Quia etiam Lex Romana constituit.* c. XXI. *Sacra sententia legum.* Edictum Clotarii anno 560. *inter Romanos negotia causarum Romanis legibus præcipimus terminari.* Agathias Histor. l. 1.

III. Nolim tamen quod è Valentiniano protuli eo sensu accipi ac si tum primùm legis ferendæ auctoritas sedi apostolicæ à Principe collata esset, cùm tantùm eo rescripto fota sit & confirmata. Etenim ante hujus constitutionis promulgationem decreta quædam generalia à Romanis Pontificibus edebantur, quæ missa per provincias, disciplinæ ecclesiasticæ ordinem ubique sancirent. Quæ à Liberio profecta sunt ejus sunt generis ut dignitate primum locum sibi facilè vindicent. Trecentis è toto occidente per litteras Constantii Principis evocatis Ariminum Italiæ urbem Episcopis, & dolo aut minis eò adactis ut *consubstantialis* vocem è formula fidei Nicææ edita delerent, Liberius, qui Concilio Ariminensi non interfuerat, Concilii istius profanam sententiam, ut pote fidei & Nicænæ formulæ adversam, decretis suis infregit; hoc insuper addito, in quo à plurimis peccabatur, ne baptizati ab Arrianis ad denuo suscipiendum baptisma redigerentur; decretaque sua hac de re edita per provincias emisit, ut testatur Siricius Pontifex his verbis: *Quod non licet*, (id est, baptismum ab Arrianis collatum iterari) *cùm hoc fieri & Apostolus vetet, & canones contradicant, & post cassatum Ariminense Concilium missa ad provincias à venerandæ memoriæ prædecessore meo Liberio generalia decreta prohibeant.* Damnatio à Liberio de synodi Romanæ sententia in Concilium Ariminense prolata omnes occidentis Episcopos qui se Arrianos esse mirabantur, ut loquar cum Hieronymo, eò adegit ut per provincias frequentibus synodis habitis, quam in generali Concilio perfidiam amplexi erant, saniori mente damnarent, & Liberii communioni, à qua exciderant, hoc pacto restituerentur. Hoc testatur orientalibus Episcopis ipse Liberius: *Omnes illi ferè Episcopi qui Arimini convenerant, quique vel fallacibus infecati illecebris, vel vi compulsi, à fide tum quidem defeciverant, nunc tamen ad sanam mentem reversi, fidei formula ab Episcopis Arimini convocatis edita anathema denuntiarunt, & fidei catholicæ & apostolicæ Nicææ confirmatæ subscripserunt, & nobiscum jam unà communicant.* Quòd autem sincera fides & canonum disciplina his decretis confirmatur, eorum quidem justitiam commendat, nihil autem de auctoritate Pontificis detrahit; quæ in eo viget quòd decreta illa generalia sint & per provincias mittantur ad exemplum edictorum & principalium constitutionum, nec circumscripta sint finibus Romanæ Diœceseos, ut ceterorum Patriarcharum decreta, quæ suis cujusque Diœcesibus continentur.

Siricius in Decretis c. 1.

Liberius ep. 11. ad Orientales.

IV. Qui secuti sunt Liberium Pontifices constitutis generalibus fidei & disciplinæ caverunt ante Valentiniani imperium. Siricius (cujus tempus confertur in annum CCCXCV. statim ab obitu Damasi) consultationi Himerii Tarraconensis Episcopi ea rescripsit quæ ab omnibus custodiri jubet. Sanè totius epistolæ contextus id unum spirat ut non solùm Episcopi quinque provinciarum Hispaniæ suis decretis pareant, sed omnes in universum sacerdotes & clerici. Enimvero quibusdam in locis vis illa præcipiendi sese prodit; ut capite VIII. quo cavetur ne inexploratæ vitæ homines, quibus etiam fuerint numerosa conjugia, ad cleri dignitates promoveantur. Hanc definitionem verbis istis claudit: *Quid ab universis post hac Ecclesiis sequendum sit, quid vitandum, generali pronuntiatione decernimus.* Quin & decreta sua canonibus exæquat his verbis: *Quamquam statuta sedis apostolicæ vel canonum venerabilia definita nulli ignorare sit liberum.* In nullo autem capite illustriùs emicat eximia illa sedis apostolicæ auctoritas quàm in ea constitutione Siricii quæ sacerdotibus, Presbyteris, & ministris tibulam imposuit, & usu conjugum quas duxerant ante ordinationem severè interdixit. Scio equidem tres illos gradus universalis Ecclesiæ consuetudine (cujus testes sunt locupletissimi Eusebius, Hieronymus, Ambrosius, & Epiphanius) ad eam temperantiam astrictos fuisse. Sed multum interest inter consuetudinem & legem. Consuetudo violata pudore contemptores plectit. Lex verò contumaces gradibus

Siricius in Decretis, cap. 8. & 15.

Euseb. lib. 1. demonst. evang. c. 9. Epiph. hæres. 59. Ambros. de offic. l. 1. cap. ult. Hieron. lib. 1. adversùs Jovin. & sæpe alibi.

gradibus suis mulctat. Paphnucius, cùm de hac lege in Nicæno Concilio sancienda ageretur, scilicet ut superioris gradus clerici ab uxoribus suis abstinerent, ab ea promulganda patres avertit, relinquendosque consilio suo clericos hac in parte suasit; cùm satis cælibatui prospectum videretur canone Neocæsariensi, quo cautum est ne Presbyter uxorem ducat, alioqui gradu suo pellatur; ut docent Socrates, Sozomenus, & Gelasius Cyzicenus; quorum narratio apud me nulla suspicione laborat, licèt viris celeberrimis aliud videatur. Sed quod in Concilio Nicæno tentatum fuerat, ratione temporum suadente Siricius in necessitatem vertit, & consuetudini vires legis addidit, pœnis in contemptores inflictis, sedis suæ auctoritate. *Hi verò*, inquit, *qui illiciti privilegii excusatione nituntur, & sibi asserunt veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni ecclesiastico honore, quo indignè usi sunt, apostolicæ sedis auctoritate dejectos.* His verbis planum facit pœnam illam è veteri consuetudine non esse profectam, sed nunc primùm à se ex privilegio sedis suæ sancitam. Quod etiam eleganter colligitur ex Innocentio, qui aliquot annis post Siricii constitutum veniam legis facit iis quibus nondum fuerat nota. *Si ad aliquos*, inquit, *forma illa ecclesiastica vitæ pariter & disciplinæ quæ ab Episcopo Siricio ad provincias commeavit non probatur pervenisse, his ignorationis venia remittetur, ita ut de cetero penitùs incipiant abstinere.* Subdit verò: *Si qui autem scisse formam vivendi missam à Siricio deteguntur, neque statim cupiditates libidinis abjecisse, illi sunt modis omnibus submovendi, qui post admonitionem cognitam, præponendam arbitrati sunt voluptatem.* Hæc juris ignorantia locum habet ratione pœnæ novo quodam jure quod nondum satis cognitum est decretæ, non verò si qua legibus antiquis pœna indicta esset; à quibus se tueri ignorantia juris nemo potest, ut docent Jurisconsulti.

Conc. Neocæsar. cap. 1. quod Concilium editum est ante Concilium Nicænum. Socrates lib. 1. cap. 8. Sozom. lib. 1. c. 22. Gelasius Cyzicen.

Siricius in Decretis cap. 7.

Innoc. in Decr. c. 11.

Porrò isthæc Siricii constitutio non solis urbicariæ Diœceseos vel etiam Italiæ finibus conclusa est, sed etiam ad Africanas provincias commeavit. Africani nulla certa lege scripta ad continentiam illam clericorum obstringebantur ante Concilium quod synodum Carthaginensem sub Genetlio habitam antecessit. Etenim secundo canone hujus synodi (quæ coacta est anno CCCXC.) refertur, *in Concilio præterito*, cùm de continentiæ & castitatis moderatione tractaretur, tres gradus Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum *conscriptione quadam castitati per consecrationes annexos fuisse.* Unde constat tunc primùm, *in Concilio præterito*, (id est, ad summum anno CCCLXXXVIII.) ea de re scriptam fuisse legem apud Africanos. Atqui Siricii epistola ad eosdem decreta fuerat in synodo Romana anno CCCLXXXVI. ut necesse sit post tempora Siriciani constituti ante annum CCCXC. de hac continentia tractasse Concilium Africanum; cujus definitio, ob quorundam refragationes, renovanda fuit canone secundo dictæ synodi Carthaginensis habitæ sub Genetlio. Porrò ut proniores redderentur clerici ad ejus continentiæ observationem, patres, exemplo Siricii, eam ab Apostolis & ab ipso antiquitatis usu arcessiunt. Continentiam enim & pudicitiam, quam Episcopis præscribit Apostolus, ad hanc speciem, interpretatione sua ex usu petita, non ineleganter trahunt; etsi prima hujus disciplinæ necessitas à Siricii constitutione & à priore Concilio Africano initium sumpserit. Quare non absque ratione in Concilio Carthaginensi V. habito anno CCCXCVIII. cùm de incontinentia clericorum referretur, placuit patribus Episcopos, Presbyteros, & Diaconos ab uxoribus abstinere *secundùm priora statuta*, id est, juxta duorum Conciliorum antecedentium definitionem. Tandem in Zellensi Concilio dubitantibus Episcopis quid binis Siricii epistolis ad Africanos constitutum fuisset, relectæ illæ anno CDXVIII. & juxta earum præscriptum decreta sunt iterum aliquot disciplinæ capita; quorum summam retulit Ferrandus Diaconus in breviatione canonum. Inter cetera verò capita non omissum est illud quod clericorum continentiam sancit.

Conc. Carth. 11. c. 2.

Conc. Carth. V. c. 3.

Concil. Zellense fragmentum sub Zosimo, quod vulgò Telense dicitur.

Ferrandus Diac. Tit. 66. *Ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi ab uxoribus abstineant.* Conc. Carth. c. 1. Conc. Zellense.

Macedonia quoque, Thessalia, & Græcia, quæ inter occidentis Ecclesias recensebantur, in hujus constitutionis observatione à finitimis orientis Ecclesiis dissidebant. Etenim Socrates dum varias provinciarum consuetudines in jejuniis & aliis disciplinæ capitibus enumerat, hanc in Thessalia, Thessalonica, Macedonia, & Græcia invaluisse observat ut clero dejiciatur qui non abstinuerit ab uxore, etiam legitimè ante ordinationem ducta: quamvis, ut scribit idem auctor, in oriente hoc quidem ab Episcopis & illustrioribus clericis custodiretur, sed nulla legis necessitate adstrictis. Non meminit quidem Socrates constitutionis à Siricio editæ, qua Macedonicæ Diœceseos Episcopi tenerentur. Sed qui *dejectioni* pœnam in Macedonia, Thessalia, & Græcia inflictam considerabit, non eam aliunde repetere poterit quàm à prima illius origine, id est, à Siricii auctoritate, qui Socratis historiam quinquaginta annis antecessit.

Socrates, lib. 5. Hist. c. 22. [Greek marginal note, illegible]

V. Innocentius ipse decretis suis occidentis Ecclesias ornavit; imò & ipsam Antiochenam Ecclesiam, quæ caput est orientalis Diœceseos, constitutis suis disposuit. Etenim cùm de jure ordinationum suborta esset apud Episcopos illarum partium contentio, hinc ex usu quodam provinciarum suarum ordinationes Metropolitanis sibi vindicantibus, inde Alexandro Episcopo Antiocheno Episcoporum non solùm provinciæ suæ, sed etiam totius Diœceseos orientalis ordinandorum jus sibi ex præscripto Concilii Nicæni asserente, Innocentius consultus rescripsit quæ illi æquiora videbantur, quæque vim suam per orientem obtinuerunt, ita ut Antiochenus Episcopus plenam ordinationum auctoritatem receperit. Hinc est (ut mihi quidem videtur) quòd triginta exinde annis elapsis Juvenalis Episcopus Hierosolymorum in Concilio Ephesino dixit morem invaluisse ut sedes Antiochena ex apostolica quadam consuetudine à Romano Episcopo disponeretur &

Extant decreta Innocentii in Codice Canonum Eccl. Rom.

Innoc. in Decret. cap. 45. 46 47. Ephes. Concil. part. 2. Act. 4. [Greek marginal note, illegible]

D

judicium acciperet. Qui locus satis obscurus erit, nisi hinc lucem accipiat. Certum quidem est Pauli Samosateni Antiochiæ Episcopi causam ultimo judicio in Concilio Romano decisam. quod referri potest ad τὸ ἐνδιάζειν. Sed nihil est quod respondeat τῷ ἐνδιάζεσθαι præter decreta Innocentii.

Zosimus monachorum (*quorum*, inquit ille, *solitudo omni frequentia major erat*) & laïcorum ambitum qui ad episcopatum contendebant literis ad Gallias, Hispaniasque, imò & in ipsam Africam transmissis, repressit, decretumque suum pœna sancivit: *Sciet quisquis hoc postposita patrum & apostolicæ sedis auctoritate neglexerit, à nobis districtius vindicandum; ut loci sui minimè dubitet sibi non constare rationem, si hoc putat post tot prohibitiones impune posse tentari. Contumeliæ enim studio fit quicquid interdictum toties usurpatur.* Sanè vetita fuerat à Paulo & à Concilio Nicæno festinata neophytorum ordinatio; sed de neophytis loquebantur qui recens essent fidei inserti. Inde tractum exemplum ut neophyti dicerentur novitii clerici & nuper è monachorum vel laïcorum numero in clerum adscripti, quos ad summum sacerdotium statim non admitti debere Concilii Sardicensis canone XIII. decretum fuerat; sed nullo metu pœnæ coërcebantur. Hanc auctoritate sua Zosimus addidit contra novitios istos clericos, quos ipse post Concilium Sardicense neophytos appellat; & ad presbyterii & diaconatus gradum prohibitionem extendit, ut docet ipse in epistola ad Patroclum Arelatensem: *Si enim Apostolus neophytum sacerdotio non statim cumulari jubet, & hoc idem canonum statuta sanxerunt, hoc addimus nostra sententia, ut quisquis de cetero vel summo sacerdotio vel presbyterii gradu vel diaconatus crediderit cumulandum, sciat & se gradus sui subire jacturam, nec in illum valitura esse quæ contulit: ut saltem ab ordinatione præcipiti metus iste summoveat quos examinata discussio coërcere debuisset.*

Zosimus in Decr. c. 1. & 2.

Timoth. 3. Concil. Nic. can. 2.

De neophytis illis vide Sirmondum in Notis ad Goffrid. Vindoc. lib. 1. ep. 1.

Quid commemorem Cælestinum? qui literis ad Episcopos Viennensis & Narbonensis provinciæ datis, se in speculis à Deo constitutum officii sui instinctu provocari dicit ut ab illicitis revocet, & vigilantiæ suæ diligentiam comprobando, quæ coërcenda sunt resecet, & *quæ observanda sunt sanciat*; statimque regulas quamplurimas decernit de iis quæ ad clericorum quendam amictum superstitiosum vitandum, qui in Ecclesiis Gallicanis inoleverat, & quæ ad ordinationes pertinent. Ex quibus omnibus vel morosissimo cuique liquidò constare poterit apostolicam sedem ante Valentiniani rescriptum decretorum suorum per provincias mittendorum auctoritatem tenuisse. Quod à Leone, Hilaro, Gelasio, & ceteris Pontificibus tantò robustiùs usurpatum fuit quòd existimarent ea *convelli non posse quæ & sacerdotali vel ecclesiastica præceptione fulcirentur & regia*, ut Hilarus Papa loquitur in epistola sua ad Galliarum Episcopos. Hilarus ep. 11.

CAPUT IX.

Synopsis.

I. His decretis fides & disciplina constituta, & novitas exclusa. Forma antiqua Romanæ Ecclesiæ ceteris præscripta, ex Innocentio, Liberio, & Leone.

II. Lex Valentiniani asserta adversùs novatores: Quæ leges condendas à Romano Pontifice pro bono disciplinæ statuit; ut docent Leo & Hilarus Papa.

III. Decreta discussa in Concilio Romano, è Leone. Sed solius Pontificis nomine edebantur.

IV. Sincera decreta collegit Dionysius Exiguus. Recepta fuere in Gallia, è Concilio Turonensi. E Codice Dionysii dono sibi ab Hadriano dato varia capita in Capitularium libros Carolus M. transcripsit. Et decretis parendum sancivit.

V. Quique Pontifices decreta condere possunt, ut docet Concilium Pontigonense.

VI. Quod admissum à posteris in Gallia docent Decretalium volumina.

VII. Decretales editæ de assensu Cardinalium. Eorum auctoritas è Damiano, Bernardo, Othone Frisingensi, Ostiensi, & Turrecremata.

VIII. Hodie eorum assensus non censetur necessarius.

I. DECRETA quidem ista generalia non de nullius momenti rebus edebantur, sed ad constituendam canonum Nicænorum executionem, ad veteris disciplinæ mores novis pœnis sanciendos, & ut via præcluderetur novitati, quæ fidei sinceritatem aut disciplinæ tenorem corrumpere posset; in id præcipuè incumbendo, ut Ecclesiæ Romanæ norma velut ab optimo institutionum capite per omnes provincias diffunderetur. Variis in locis Innocentius hanc sententiam testatur, sed maximè in epistola ad Victricium Rothomagensem his verbis: *Propter eos igitur qui vel ignorantia vel desidia non tenent ecclesiasticam disciplinam, & multa non præsumenda præsumunt, rectè postulasti ut in illis partibus istiusmodi quam tenet Ecclesia Romana forma servetur, non quò nova præcepta aliqua imperentur, sed ea quæ per desidiam aliquorum neglecta sunt ab omnibus observari cupiamus, quæ tamen apostolica & patrum traditione sunt constituta.* Quæ verba Innocentii transcripta videntur ex epistola Siricii ad Africanos. Rectè itaque & ex ordine Liberius Constantio Imperatori, qui ejus in tuendis Concilii Romani decretis pervicacia lædebatur, rescripsit in hæc verba: *Nunquam mea statuta, sed apostolica, ut essent semper firmata & custodita perfeci, secutus ordinem moremque majorum, nihil addi episcopatui urbis Romæ, nihil minui passus sum.* Maximus ille Pontifex Leo, qui Valentiniani rescriptum impetravit, quis sui animi motus esset, quamque rationem in condendis decretis sequeretur, satis explicavit, cùm *omnia decretalia constituta tam beatæ recordationis Innocentii quàm omnium decessorum suorum, quæ de ecclesiasticis ordinibus & de canonum promulgata sunt disciplinis* custodiri mandat.

Leo in Decretis cap. 5.

II. Quare frustra sunt hujus seculi novatores, cùm odio in Romanam sedem perciti, & Leonem ambitionis reum faciunt, & remissioris animi nimiæquæ facilitatis Valentinianum damnant, quòd perenni edicto apostolicæ sedis auctoritatem tam effuso sermone amplificaverit ut quicquid illa sanxerit omnibus Episcopis pro lege habeatur, atque ideo illis ecclesiastica disciplina prædæ cuidam exposita esse videatur unius hominis arbitrio, qui studio rei augendæ aut privatis odiis abripi se in transversum patiatur. Etenim Leo Pontifex auctoritatem apostolicæ sedis non aliò inflectendam putat quàm ut disciplinæ & fidei per eam prospiciatur: *Non nova instituentes, sed vetera renovantes; ut in statu consuetudine quæ à nostris patribus nobis est tradita perduremus,* inquit ille in epistola ad Episcopos provinciæ Viennensis. Imò verò nec ipse Valentinianus aliud cogitavit peremptoriis illis verbis quibus jussit ut pro lege sit omnibus Episcopis quicquid sanxit vel sanxerit apostolicæ sedis auctoritas. Etenim quò illa tendere debeant satis explicuit superioribus verbis: *Ne levis saltem inter Ecclesias turba nascatur, vel in aliquo minui religionis disciplina videatur.* Quid dicam ampliùs? Nempe Hilarum Papam in eam omnino sententiam disertissimis verbis edictum Valentiniani interpretatum fuisse in epistola ad Galliarum Episcopos. *Quia,* inquit, *Christianorum quoque Principum lege decretum est ut quicquid Ecclesiis earumque rectoribus pro quiete omnium Domini sacerdotum atque ipsius observantia disciplinæ in auferendis confusionibus apostolicæ sedis antistes suo pronuntiasset examine veneranter accipi tenaciterque servari cum suis plebibus caritas vestra cognosceret, nec unquam possent convelli quæ & sacerdotali ecclesiastica præceptione fulcirentur & regia.*

Novella Valentin.

Hilarus ep. XI. ad Episcopos Galliar.

III. Quæ decreta eò maturiùs perpensa erant quòd non impetu quodam cœco, & nulla habita cum Concilio collocutione, sed rebus diligenti & sollicito examine in Concilio Romanæ Diœceseos discussis ferrentur. Quod Leo docuit in epistola decretali: *quoniam adjuvante gratia Dei faciliùs poterit provideri ut in Ecclesiis Christi nulla scandala, nulli nascantur errores, cum coram beatissimo Petro Apostolo id semper in communione tractandum sit ut omnia ipsius constituta canonumque decreta apud omnes Domini sacerdotes inviolata permaneant.* Etsi enim solius Romani Pontificis nomen præferrent, non inde sequitur nullos adhibitos fuisse in consilium Episcopos. Sed dignitati sedis id collatum fuit, quia apud eam erat τὸ κῦρος rerum agendarum, ut profitentur Julius & synodus Romana sub Felice iis locis qui à me relati sunt capite VI. §. 2. & 3.

Leo in Decret. c. 13.

IV. Sincera summorum Pontificum decreta in unum corpus redegit Dionysius Exiguus Abbas, qui ante annum quingentesimum floruit, eaque canonum collectioni adjunxit. Auspicatur collectionem à Siricio ad Anastasium, quæ CLXXXVII. articulis continetur: quibus deinde addita fuerunt Hilari Papæ & aliorum constituta usque ad Gregorium juniorem XXXIX. capitibus comprehensa. Hoc canonum & decretorum corpus apud omnes occidentis provincias vim legis obtinuit statim atque à Dionysio editum fuit. De Africa abundè testabitur Cresconius Africanus, qui in suo canonum breviario per titulos digesto Romanorum Pontificum à Siricio ad Gelasium decreta laudat distincta iisdem numeris qui habentur apud Dionysium. Quo autem cultu exciperentur ab Episcopis Gallicanis docet Concilium Turonense II. anno DLXVII. habitum, quod de virginibus castitatem professis juxta Paulum & sententiam Innocentii Papæ decerpit. qua relata, addit: *Quis sacerdotum contra decreta talia, quæ à sede apostolica processerunt, agere præsumat?* Infrà: *Quorum auctorum valere possit prædicatio nisi quos sedes apostolica semper aut intromisit aut apocryphos fecit, & patres nostri hoc semper custodierunt quod eorum præcepit auctoritas.* Hunc codicem canonum, (qui Moguntiæ excusus est anno MDXXV. deinde Parisiis anno MDCIX.) ut in occidentalibus Ecclesiis disciplina canonica restitueretur, Hadrianus I. Carolo Magno Regi dono dedit circa annum DCCLXXXVII. Id enim declarant plurima quæ, teste V. Cl. R. P. Sirmondo, in bibliothecis Galliæ visuntur collectionis hujus exemplaria: quorum in fronte, velut oblati muneris dedicatio, præfixa est Hadriani ad Carolum epistola, quæ primis singulorum versuum litteris hunc titulum reddit: *Domino Excell. filio Carulo Regi Hadrianus Papa.* Unde statim occasionem arripuit Carolus Episcopos admonendi edicto suo ut canonum & decretorum executioni invigilarent; atque adeo ipsa decretorum capita, quæ pro temporis ratione necessaria videbantur, in Capitulare Aquisgranense datum anno DCCLXXXIX. ex hoc codice transcripsit. Quinimo ut palam faceret quo in loco haberentur illa decreta, capite LVII. docuit: *Si quis sacerdotum contra constituta decretalia præsumptiosè agat, & corrigi nolens, ab officio suo submoveatur.* Quod in Capitularium libros ab Ansegiso relatum est. Ut autem apertiùs sententiam suam promeret, constitutorum apostolicæ sedis reverentiam sanciendam putavit lege quidem sua, sed iisdem verbis quæ in capitulis ab Hadriano Pontifice Angilramno Episcopo Metensi datis continebantur: *Constitutiones contra canones & decreta Præsulum Romanorum vel bonos mores nullius sunt momenti.*

Conc. Turon. II. can. 20.

Codex Canonum Ecclesiæ Romanæ.

V. Cl. Jacob. Sirm. tom II. Conc. Gall. ad annum 787.

Capit. lib. I. c. 58.

E Capitulis Hadr. c. 39. lib. 7. Capit. c. 346.

Non eandem verò apud Gallos vim obtinuerunt decretales illæ epistolæ quæ antiquorum Pontificum Clementis & ceterorum nomine usque ad Siricium circumferuntur, quas Isidori collectio est complexa: de quibus inter Nicolaum primum & Hincmarum non levis controversia mota est; de qua dicetur uberiùs libro tertio.

V. Porrò cùm Hincmarus de epistolarum illarum decretalium viribus disputaret, non ea fuit Gallorum sententia quin Pontificibus Romanis liberum esset, quemadmodum & eorum decessoribus fuerat olim, decreta condere ad sanciendam disciplinam cùm bono publico id profuturum existimarent. Quod illustriori testimonio comprobare non possum quàm eo canone qui decretus fuit à plenario totius Galliæ Concilio, id est, ab

Epiſcopis & proceribus regni à Carolo Calvo Rege Pontigone coactis, ubi inter ceteros aderat Hincmarus Remenſis anno DCCCLXXVI. *Ut honor domno & ſpiritali patri noſtro Johanni ſummo Pontifici & venerabili univerſali Papæ ab omnibus conſervetur, & quæ ſecundum ſacrum ſuum miniſterium auctoritate apoſtolica decreverit, cum ſumma veneratione ab omnibus ſuſcipiantur, & debita illi obedientia in omnibus conſervetur.*

Conc. Pontig. can. 1.

VI. Quam decretis generalibus ſedis apoſtolicæ Francorum Reges, quos ſecundæ dynaſtiæ Principes vocamus, reverentiam detulerunt, eandem in poſteros Hugonis Regis, qui felicibus auſpiciis regnum Francorum indeptus eſt, propagatam fuiſſe nemini dubium eſſe poterit qui immenſum illud decretalium corpus ab Alexandro III. & Innocentio ceteriſque Pontificibus editarum reſpiciet. Eæ enim eccleſiaſticarum legum vires in judiciis & magiſtratuum regiorum tribunalibus obtinent; ſi paucas quaſdam epiſtolas decretales demas, quæ uſu receptæ non ſunt ob eas rationes quas alibi expendimus.

VII. Olim quidem unà cum ſynodorum tractatu negotia univerſalis Eccleſiæ procurabant ſummi Pontifices. Sed poſterioribus temporibus in conſilium adhibuerunt Cardinales, poſtquam juraſſent tempore inaugurationis (juxta veterem formulam quæ extat in collectione canonum Cardinalis Deuſdedit & in libro diurno* bibliothecæ Vaticanæ) ſe miniſterium ſuum cum conſilio Cardinalium geſturos. Unde factum ut quamplurimæ conſtitutiones de conſenſu Cardinalium factæ dicantur. Jam inde à Petri Damiani temporibus id eſt anno MLXI. Epiſcopi Cardinales eum locum tenebant ut de illis Damianus dixerit: *Patriarcharum & Primatum jura tranſcendunt, & ſuper ipſos quoque Pontifices authenticam prævalent proferre cenſuram.* Unde coadjutores & collaterales Papæ dicuntur à Bernardo; qui addit in eorum commendationem: *Annon eligendi de toto orbe orbem judicaturi?* Eo tempore jus illud ſibi vindicabant Cardinales ut unum eſſent cum Papa corpus ad univerſalem Eccleſiam ordinandam. Commoti enim contra Epiſcopos Gallicanos & beatum Bernardum quòd aliqua de fidei negotio definiviſſent, aiunt Eugenio: *Per nos tanquam per cardines univerſalis Eccleſiæ volvitur axis;* ut obſervavit Otho Friſingenſis, qui alia eorum verba ad Eugenium ſubdit: *Ecce Galli iſti etiam faciem noſtram contemnentes, ſuper capitulis quæ his diebus, nobis aſſidentibus, agitata ſunt, tanquam finitiva ſententia ultimam manum imponendo, nobis inconſultis fidem ſuam ſcribere præſumpſerunt. Certè ſi in oriente, utpote Alexandria, vel Antiochia, coram omnibus Patriarchis hujuſmodi tractaretur negotium, nihil firma ſtabilitate ſolidum ſine noſtra definiri valeret auctoritate.* Quare mirandum non eſt quod Oſtienſis Cardinalis docet, *Cardinalem loco univerſalis Eccleſiæ ſuum habere officium.* Joannis de Turrecremata in eandem ſententiam hæc ſunt verba: *Dominorum Cardinalium conſilio & aſſenſu ſummus Pontifex regit, diſponit, atque gubernat univerſalem Eccleſiam.*

Cap. Apoſtolicæ. de re judic. cap. de ſchiſmat. 1. cap. Licèt. cap. Eccleſ. de elect. cap. 1. de renunc. in 6. cap. Cum inter. de conſuetud. Clem. Ne Romani. Clem. Pleriſque. de elect. & paſſim in Bullis.

Bernard. de Conſid. l. 4. c. 4.

Otho Friſing. lib. 1. de geſtis Frid. c. 57.

Joan. de Turrecrem. lib. 1. de Eccleſ. c. 80.

VIII. Hodie tamen eo jure utitur Romanus Pontifex ut eos quidem in conſilium adhibeat, ſed eorum aſſenſu non indigeat, teſtibus illuſtriſſimo Cardinale Bellarmino, Azorio, & ceteris ſcriptoribus.

* LIBER diurnus Pontificum Romanorum à Marca iſtic commemoratus diù latuit, quamvis olim multùm cognitus & frequenti in uſu fuerit. Illum vir recolendæ memoriæ Lucas Holſtenius edere voluerat & jam typis Romanis mandaverat paulò antè quàm ex vita decederet, non ex bibliotheca Vaticana, ubi comperrum eſt illum non extare, ſed ex veteri eoque optimo codice quem ei ſubminiſtraverat Hilario Rancatus monachus Ciſtercienſis. Ego teſtari poſſum illam diurni editionem factam fuiſſe. Etenim cùm Marca ad Holſtenium ſcripſiſſet Kal. Januar. anni MDCLX. cogitare ſe de ſcribendo tractatu ſpeciali de exemptionibus monachorum, ille ad eum reſcribens ſequentibus Kalendis Martiis, ſimul miſit duo priora folia itemque poſtremum libri diurni, quòd in illis extarent antiquæ formulæ privilegiorum monaſteriis conceſſorum à Pontificibus Romanis. Hæc tria folia ſeu potiùs octerniones, ſi novo vocabulo uti licet, ego communicavi cum R. P Philippo Labbeo, qui ea per ſatis longum temporis ſpatium retinuit. Interim exceſſit è vivis Holſtenius initio anni ſequentis. Et mox Cælius Picolomineus apoſtolicæ tum ſedis Nuntius in Gallia, occultans haud dubiè conſilium ſuum, uti poſtea patuit, ea folia recuperavit è manibus illuſtriſſimi Archiepiſcopi, neque illa unquam ei reſtituit. Poſt mortem itaque Holſtenii, cùm recuperata eſſent folia illa, cùm certum jam eſſet nihil ex illa editione extra vagari vel alibi extare quàm Romæ, libri diurni editio omnino ſuppreſſa eſt *prudenti conſilio*, ut ait Franciſcus Marcheſius, juxta cujus verba explicandus eſt vir clariſſimus Joannes Mabillonius ſcribens in itinere ſuo Italico diurni *impreſſionem prohibitam fuiſſe.* Impreſſio ſiquidem facta fuit & perfecta; ſed non emiſſa, quia ſuppreſſa. Tandem anno MDCLXXX R.P. Joannes Garnerius librum diurnum heic Lutetiæ edidit ſuis commentariis illuſtratum. Nos verò, ſi Deus nobis vitam otiumque conceſſerit, novam illius editionem daturi ſumus & integriorem & meliorem, emendatam videlicet ſecundùm fidem vetuſtiſſimorum exemplarium. Clauſula porrò de conſilio Cardinalium adhibendo à Papa non habetur in formulis antiqui libri diurni à Garnerio editi, ſed in alio recentiore quem Cardinali Baronio ſuppeditavit Antonius Auguſtinus. Hujus novæ formulæ uſus diù retentus eſt in Eccleſia Romana, uti probatur etiam exemplo Bonifacii VIII. qui profeſſionem ſuam, in qua hæc clauſula continetur, miſit ad Philippum IV. cognomento pulcrum Regem Francorum ſcire volentem an ipſe habuiſſet canonicum introitum in papatu. Quo loco obſervandum eſt Petrum de Alliaco, qui hanc hiſtoriam refert in tractatu de auctoritate Eccleſiæ, ſcribere profeſſionem illam libri diurni per lapſum temporis ampliatam fuiſſe.

Vindiciæ Honorii Papæ pag. 178.

Baron. to. 2. pag. 434.

Preuves des libertez pag. 19.

CAPUT X.

Synopsis.

I. Judicia Romani Pontificis in causis è provinciis delatis. Probatio difficilis, si jure appellationum nitatur, ante Concilium Sardicense.

II. Nova ratio aperta per relationes & consultationes. Quibus Principum Romanorum cognitio constabat.

III. Earum usus in Ecclesia in dubiis fidei & disciplina. Jus relationis suscipienda Metropolitis & Patriarchis debetur, ex Hieronymo. Sed præcipuè Romano Pontifici ex oriente & occidente, ut probatur ex Hieronymo & Cyrillo Alexandrino.

IV. In occidente relatio de dubiis fidei Romam missa à Conciliis Africanis, ut gesta firmarentur. Innocentius has relationes sedi sua vindicat ex consuetudine & ex canone.

V. De dubia disciplina referebatur ad sedem apostolicam, è Siricio & Innocentio. Responsiones eorum pro jure constituto habita.

VI. Ante Concilium Nicænum causa dubia relata ad sedem apostolicam ex consuetudine, qua confirmata est canone Concilii Niceni, ut probatur ex Innocentio, nova interpretatione adhibita. Majores causa, id est, ambigua.

VII. Hincmari explicatio refellitur, qui alludi putat ad Sardicense Concilium.

VIII. Exemplum vetustissimum relationis è Cypriano. Marcianus Arelatensis Episcopus deponitur decreto Romani Pontificis ad relationem Episcoporum Gallicanorum, ex sententia Cypriani.

IX. Ante Concilium Sardicense Galli usi relationibus, & postea appellationibus ad sedem apostolicam.

X. De relatione Conciliorum generalium ad summum Pontificem.

I. UT legis ferendæ jus, ita & ultima judicia penes Imperatores olim fuere; qui aut ipsi cognitionem suscipiebant, aut concessa jurisdictione Præfectis prætorio vel ceteris magistratibus vice sacra judicandi potestatem præbebant, appellandi ab eorum sententiis facultate interdicta. Nunc inspiciendum est an Romani Pontificis judicia nulli essent appellationi obnoxia & in eo conferri possent cum cognitionibus Principis. Judicia autem illa exercebantur, aut ratione habita eorum negotiorum quæ ad provinciam Romanæ metropoleos pertinebant, aut eorum quæ in ceteris provinciis oriebantur. Utroque casu, ab ipsius Ecclesiæ cunabulis Pontifices suprema & principali in judiciis reddendis auctoritate viguerunt. Quod ad Romanam metropolim attinet, non est quòd diu in eo capite probando hæream, cùm nemo unquam cogitarit eam provinciam alius Patriarchæ præceptis paruisse, imò verò qui sententiæ nostræ refragantur, non alio nitantur argumento quàm rerum ecclesiasticarum ultima judicia unicuique synodo commissa fuisse. Sed articulus secundus magna contentione vexatur hodie à novatoribus hujus seculi & à viris quibusdam antiquitatis ecclesiasticæ peritissimis, qui Nicæno Concilio adeo sancitam synodorum provincialium auctoritatem putant ut neque ipsis etiam Episcopis gradu suo dejectis appellandi facultas superesset. Unde conficiatur nullam occasionem relictam in qua se suprema illa in judiciis reddendis Romani Pontificis potestas explicaret. Sanè dubitandum non est quin magnis difficultatibus impedita sit hujus speciei probatio, si jure appellationum nitamur, quarum usus ante Concilium Sardicense est omnino controversus.

II. Sed alia via nobis aperienda est, quæ certum jus certis argumentis constituat. Duo ergo tempora expendenda sunt; unum, quod anterius est Concilio Sardicensi; alterum, quod est posterius. Si primorum temporum ratio habeatur, suprema quidem auctoritas cognitionum, etiam per Gallias, Pontifici assereretur, sed eo more qui in consistorio Principis servabatur, non illo ordine qui apud tribunalia magistratuum invaluerat. Negotia ista non appellationibus, sed relationibus vel consultationibus ad sedem apostolicam missis expediebantur. Relatio & consultatio promiscuè accipiuntur in Digestis, Codice Theodosiano & Justiniani; quas ad Principem mittebant Præsides provinciarum, & ipsi Præfecti prætorio, quando dubiæ litis occasio id exigebat. Quem relationum morem à Plinio secundo, cùm ad ordinandam Bithyniam & Pontum à Trajano Principe missus esset, frequenter usurpatum fuisse legimus.

De relat. & consult. Dig. C. Th. Justin. & Novellis.

Plinius l. x. ep.

III. In Ecclesia duorum generum causis relationum vel consultationum usus erat accommodatus, aut in iis quæ fidei controversæ, aut in iis quæ dubiæ disciplinæ capita respiciebant. Sanè in universum hoc dicere liceat, relationum recipiendarum jus in Ecclesia summarum sedium antistitibus competivisse; ne quis, cùm de Romana Ecclesia agitur, existimet me novam quandam auctoritatem in eo genere commentum fuisse. Id docebit egregiè Hieronymus; ex quo disces Episcopos aut Metropolitanis suis aut Patriarchis, si de fide ageretur, referre debuisse. Etenim cum Joanne Hyerosolymorum Episcopo, qui quidem de Origenis erroribus, quos plurimi velut redivivos amplectebantur in Palæstina, ad Theophilum Alexandriæ Archiepiscopum scripserat, Hieronymus graviter expostulavit, eo solùm nomine quòd ad Cæsareæ Metropolitanum vel Antiochiæ, quæ secundùm Nicænos canones Metropolis erat orientis, ac proinde Palæstinæ, referre debuisset. Itaque ex eo colligitur evidentissimè jura relationum deberi Patriarchis. Ceterùm quia præ aliis Romana sedes principatu quodam vigebat, hinc factum ut orientis & occidentis synodicæ consultationes ad Romanum Pontificem

Hieronym. ep. 61. Tu qui regulas quaris ecclesiasticas, & Nicæni Concilii canonibus uteris, responde mihi, ad Alexandrinum Episcopum Palæstina quid pertinet? Ni fallor, hoc ibi decernitur, ut Palæstinæ metropolis Cæsarea sit, & totius Orientis Antiochia. Aut igitur ad Cæsariensem Episcopum referre debueras; aut si procul expetendum judicium erat, Antiochiam potius dirigenda

literas. Malui ʃibi occupatis auribus moleʃtiam facere (Alexandrini Epiʃcopi) quam debitum Metropolitano tuo honorem reddere. Hieron. ep. 81. *Cùm in chartis eccleʃiaʃticis pervarem Damaʃum Romanæ urbis Epiʃcopum, & orientis atque occidentis ʃynodicis conʃultationibus reʃponderem.*

mitterentur, teste locupletiſſimo Hieronymo, qui ſe apud Damaſum iis reſpondendis operam navaſſe profitetur in epiſtola ad Ageruchiam. Hinc eſt quòd Cyrillus Alexandrinus, cùm Neſtorium crebrioribus literis ad saniorem mentem hortatus eſſet, perfidia hæretici illius in dies erumpente, rem omnem ad Cæleſtinum *ex more Eccleſiarum* retulerit; ut ipſe tanto morbo, qui in Eccleſia graſſabatur, conjunctis viribus pro dignitate loci ſui mederetur. Hoc teſtatur ipſe Cyrillus Cæleſtino: *Longa Eccleſiarum conſuetudo ſuadet ut ejuſmodi res ſanctitati tuæ communicentur.* Relatione facta, Cæleſtinus ſynodo Romæ coacta non ſolùm de fidei capitibus decernit, ſed etiam ipſum Neſtorium hæreſeos auctorem à communione ſua & ab Eccleſia Conſtantinopolitana dejicit, niſi intra decem dies nefariam doctrinam conceptis verbis anathematiſet; & Cyrillo dat in mandatis ut Romanæ ſedis auctoritate adſcita, & Cæleſtini *vice & loco cum poteſtate uſus*, ſententiam iſtam exequatur & illi Eccleſiæ proſpiciat. Hoc Cæleſtini judicium probatum eſt à Concilio Epheſino; quod damnationis ſententiam in Neſtorium trinis literis evocatum ad ſynodum & judicio ſe ſiſtere recuſantem protulit quidem; ſed ad eam ſententaim ferendam coactos ſe fatentur patres & à ſacris canonibus (ſcilicet ob contumaciam Neſtorii, quæ canonibus plectitur) & ab epiſtola ſanctiſſimi Epiſcopi Cæleſtini, qui Neſtorium ſacerdotio privarat ad relationem Cyrilli. Quare Juſtinianus legitimè & ex ordine loquitur cùm omnia quæ ad ſtatum & unitatem Eccleſiarum pertinent referri à ſe ad beatitudinem Papæ veteris Romæ ſcripſit, quòd ſit caput omnium Domini ſacerdotum.

Epiſt. Cyrilli ad Cæleſt. part. 1. Concil. Epheſ. cap. 14. ἔθη τὰ μακρὰ τῶν ἐκκλησιῶν πείθουσιν ἀνακοινοῦσθαι τῇ σῇ ὁσιότητι.

Cæleſt. ep. ad Cyrill.

Sententia Conc. Eph. adverſus Neſtorium. ἀναγκαίως κατεπειχθέντες ἀπό τε τῶν κανόνων καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγιωτάτου πατρὸς ἡμῶν.

L. 7. C. de ſum. Trinit. *In omnibus ſervato ſtatu unitatis ſanctiſſimarum Eccleſiarum cum ipſo ſanctiſſimo Papa veteris Romæ, ad quem ſimilia hiſce perſcripſimus. Nec enim patimur ut quicquam eorum quæ ad eccleſiaſticum ſpectant ſtatum non etiam ad ejuſdem referatur beatitudinem, cùm ea ſit caput omnium ſanctiſſimorum Dei ſacerdotum.*

IV. Sed miſſo oriente, occidenti hærendum eſt, ne longiùs à deſtinatione mea aberrem. In occidentis provinciis relationes ad ſedem apoſtolicam in cauſis fidei mittebantur, ut deintegro cognitione habita, quod à ſynodis judicatum erat, illius ſedis decreto firmaretur. Damnata Pelagii & Cæleſtii hæreſi, Concilium Milevitanum & Carthaginenſe ad Innocentium retulerunt. Sed quo fine, ex eorum verbis addiſcemus: *Hoc itaque geſtum, Domine frater, ſummæ caritati tuæ intimandum duximus, ut ſtatutis noſtræ mediocritatis etiam apoſtolicæ ſedis adhiberetur auctoritas*, inquiunt Milevitani Concilii patres. De relationibus utriuſque Concilii, & Carthaginenſis, & Milevitani, cognitio habita eſt in ſynodo Romana ab Innocentio: qui Julium Epiſcopum Aurelio Epiſcopo Carthaginenſi reſtituit *cum apoſtolica ſedis ad relationem duplicis ſynodi judicatis.* Rectè & ex ordine judiciorum relationem vocat ſynodicam epiſtolam ad ſe miſſam. Qua dictione etiam utitur in epiſtola ad Aurelium & Auguſtinum: *Veſtris relationibus reſpondentes reſcripſimus.* Et in literis ad Concilium Milevitanum datis: *Fiant enim neceſſe eſt cautiores cùm invenerint malorum ad duplicis relationem ſynodi ſententia noſtra ſtatutis viderint ab eccleſiaſtica communione ſejunctos.* Jus iſtud relationum ſedi apoſtolicæ & ex antiqua conſuetudine & è canonibus ſibi

Epiſt. Conc. Milevitan. ad Innoc. 1.

Innoc. in ep. ad Aurelium.

Ep. 91 & 96. inter epiſtolas Auguſtini.

vindicavit Innocentius ea epiſtola quam iis verbis conceptam obſervavit Auguſtinus quæ ſedis apoſtolicæ ſacerdotem decebant; cujus epiſtolæ ad Concilium Milevitanum datæ ſententia eò tendit ut doceat antiquam eſſe regulam & canonem ut de rebus dubiis, præſertim ſi de fide agatur, ex omnibus provinciis ad Romanam Eccleſiam referatur; ut quæ ſequenda ſint omnibus Eccleſiis promantur. *Diligenter*, inquit, *& congruè apoſtolici conſulitis honoris arcana, honoris in quam illius quem, præter illa quæ ſunt extrinſecus, ſollicitudo manet omnium Eccleſiarum, ſuper anxiis rebus quæ ſit tenenda ſententia, antiquam ſcilicet regulam ſecuti, quam toto ſemper orbe mecum noſtis eſſe ſervatam. Neque enim hoc veſtram credo latere prudentiam, qui id etiam actione firmaſtis, ſcientes quòd per omnes provincias de apoſtolico fonte petentibus reſponſa ſemper emanent. Præſertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coëpiſcopos noſtros non niſi ad Petrum, id eſt, ſui nominis & honoris auctorem, referre debere, velut nunc retulit dilectio veſtra, quod per totum mundum proſit Eccleſiis omnibus.* Infrà: *Gemino igitur bono caritas veſtra fungetur. Nam & canonum potiemini gratia ſervatorum, & beneficio veſtro totus orbis fruabitur.* Quinam ſint illi canones à quibus relationum ordinem profectum ſcribit Innocentius ſtatim diſcutiemus; ſi tamen mihi per lectorem liceat altetum Innocentii locum laudare, quo jus iſtud relationum ab antiqua traditione, ab eccleſiaſtica diſciplina, & à patrum inſtitutis divina ſententia decretis apertiſſimè repetit, ea nempe epiſtola qua ad Concilium Carthaginenſe reſcripſit: *Antiquæ traditionis exempla ſervantes, & eccleſiaſticæ memores diſciplinæ, veſtræ religionis vigorem non minùs nunc in conſulendo quàm antea, cùm pronuntiaretis, veneratione firmatis, qui ad noſtrum referendum approbaſtis eſſe judicium, ſcientes quid apoſtolicæ ſedi debeatur; cùm omnes hoc loco poſiti ipſum ſequi deſideremus Apoſtolum, à quo epiſcopatus & tota auctoritas nominis hujus emerſit. Quem ſequentes, tam mala jam damnare novimus quàm probare laudanda. Vel id verò quòd patrum inſtituta ſacerdotali officio cuſtodientes non cenſetis eſſe calcanda; quod illi non humana ſed divina decrevere ſententia; ut quicquid quamvis de disjunctis remotiſque provinciis ageretur non priùs ducerent finiendum niſi ad ſedis hujus notitiam perveniret, ut tota hujus auctoritate juſta quæ fuerit pronuntiatio firmaretur.* Verba illa indefinita, *quicquid quamvis de remotis provinciis ageretur non priùs ducerent finiendum quàm ad ſedis hujus notitiam perveniret*, ad materiam de qua agitur coërceri debent atque reſtringi juxta vulgatam juris definitionem, ſcilicet cùm de rebus dubiis & anxiis quæritur, ut idem Innocentius ſuperiori epiſtola adnotavit.

Auguſt. epiſt. 106.

Innoc. ep. ad Concil. Mil. quæ eſt 91 inter ep. Aug.

V. Præter controverſias fidei, de rebus dubiæ diſciplinæ ad ſedem apoſtolicam referebatur: quia cùm Eccleſiæ occidentis nondum aliquo canone ſcripto tenerentur, ſed tota ratio diſciplinæ conſuetudine & uſu quodam conſtaret, qui ſinceriùs in Eccleſia Romana ſervabatur, inde ſacræ politiæ forma velut à capite inſtitutionum erat omnino repetenda. Quare cùm Himerius Tarraconenſis Epiſcopus de quibuſdam diſciplinæ articulis, qui baptiſmum, pœnitentiam, & clericorum

monachorumque officia contingebant, Siricium Pontificem consuluisset, *ad Romanam Ecclesiam*, inquit ille, *utpote ad caput tui corporis retulisti.* Quibus verbis debitam ex officio relationem esse significat. Responsa verò non antè dedit consultationi Himerii quàm in conventu fratrum sollicitiùs relatio lecta fuisset, ut omnia diligentiùs tractarentur. Frequentissimus erat istarum consultationum usus sub Damaso, ut nos docuit Hieronymus, & tempore Innocentii, qui relationibus ab Episcopis Italiæ, Hispaniarum, & Illyrici missis respondit, & consultationibus Episcoporum Gallicanorum; ut paret ex literis datis ad Exuperium Episcopum Tolosanum: *Dilectio tua*, inquit, *institutum sequuta prudentium ad sedem apostolicam referre maluit quid de rebus dubiis custodire deberet quàm usurpatione præsumpta quæ sibi viderentur de singulis obtinere.* Porrò relationes istæ ad eum finem mittebantur ut synodis provinciarum pateret quid in re illa dubia & controversa post responsum apostolicæ sedis sequendum esset, tum in negotio de quo emerserat quæstio, tum in similibus speciebus. Unde profectum est ut decreta Pontificum quæ in collectione Dionysii continentur ad relationes Episcoporum, nunc generaliter de re dubia, nunc de specie quadam proposita, constituta sint. Qui mos etiam sequentibus temporibus invaluit; adeo ut magna illa decretalium moles è rescriptis Pontificum ad varias Episcoporum consultationes ferè tota constet.

VI. Sed ut orationem meam in eam quæstionem contraham quam inspiciendam initio hujus capitis proposui, eam invaluisse consuetudinem ante Nicænum Concilium assero ut si in dirimendis clericorum contentionibus dubitaretur de aliquo ecclesiasticæ regulæ capite, vel ratione habita personarum vel rerum, synodus provinciæ ante vel post judicium redditum relationem ad sedem apostolicam mitteret, ut justa sententia illius sedis auctoritate firmaretur, vel executio injusta suspenderetur. quæ consuetudo canone sexto Nicæni Concilii confirmata est. Scio quantum laborem in me recipiam ut sententiam meam probem, quæ apud multos quasi nova periclitabitur. Sed cùm summam in judiciis reddendis apostolicæ sedis auctoritatem evincat sine ullo appellationum adjumento, viris eruditis acceptiorem fore non vano prorsùs augurio mihi persuasi. Non longè arcessenda est hujus rei probatio. Prodit sese, si verba illa Innocentii sincerè expendantur quæ viros eruditissimos molestè habuerunt. Edamus verba; deinde ad interpretationem nos accingemus. *Si quæ autem causæ vel contentiones inter clericos tam superioris ordinis quàm etiam inferioris fuerint exortæ, ut secundum synodum Nicænam congregatis ejusdem provinciæ Episcopis jurgium terminetur, nec alicui liceat, (sine præjudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, cui debet in omnibus causis reverentia custodiri) relictis his sacerdotibus qui in eadem provincia Dei Ecclesiam nutu divino gubernant, ad alias convolare provincias. Si autem majores causæ in medio fuerint devolutæ, ad sedem apostolicam, sicut synodus statuit & vetus consuetudo exigit, post judicium episcopale referantur.*

Innoc. 1. in ep. ad Victric. Rotomag. c. 3.

Ex hac epistola quis esset ante Concilium Nicænum ecclesiasticæ disciplinæ status, licèt alioqui quamplurimis difficultatibus involutus sit, aliquo pacto expediri potest. Canone sexto Concilii præcipitur ut mores antiqui obtineant, tam ii qui Alexandrinæ Ecclesiæ jura, quàm illi qui Romanæ privilegia & ceterarum Ecclesiarum respiciunt. Consuetudo illa Romanæ Ecclesiæ ferè nos latet, quia posterioribus decretis in multis capitibus est amplificata. Attamen ex hoc Innocentii loco discimus eam fuisse mentem synodi, cùm de judiciis Episcoporum & reliquorum clericorum decerneret, ut nullum fieret præjudicium Romanæ Ecclesiæ & ei reverentiæ quæ illi in omnibus causis debetur, reverentiam porrò illam in majorum causarum relatione versari. Si quis verò hunc Innocentii locum componat cum altero qui ex epistola ad Concilium Milevitanum jam prolatus est, inveniet hos esse canones & hanc antiquam regulam toto orbe servatam ut de rebus anxiis quæ sit sequenda sententia sedes Romana consulatur, id est, in majoribus causis ex præscripto Nicænæ synodi & veteris consuetudinis ad eam referatur. Itaque ex Innocentio duorum canonum Nicænæ synodi sinceram sententiam constituere possumus, quinti scilicet, & sexti. Quinti hanc esse mentem Innocentius æquè ac synodus Africana testatur, ut clericorum causæ suis synodis finiendæ committantur, clericorum scilicet tam superioris quàm inferioris ordinis. Quod ita intelligendum est ut juxta veterem consuetudinem, quæ sexto canone sancita est, privilegium Romanæ sedis in omnibus causis tam Episcoporum quàm clericorum custodiatur, & reverentia debita sedi apostolicæ servetur; nempe ut ad eam fiat relatio, si in earum contentionum examine de rebus majoribus quæratur, id est, de iis quæ controversa & dubia erunt, seu fidem respiciant, seu disciplinam. Equidem è duobus Innocentii locis inter se comparatis confectum puto ut majores causæ pro anxiis & dubiis sint accipiendæ. Sed nihil vetat quin ea interpretatio Pelagii Papæ quodam loco adjuvetur, qui in epistola ad Joannem Constantinopolitanum Episcopum majores causas eas esse apud Innocentium interpretatur quæ sint difficiles: *Majores verò & difficiles quæstiones, ut sancta synodus statuit & beata consuetudo exigit, ad sedem apostolicam semper referantur.* Itaque non ad omnes causas se Romanæ Ecclesiæ cura demittebat. Synodis provinciarum liberum erat causarum judicandarum arbitrium, si apertæ essent & liquidæ. Sed si res quædam dubia & dignus vindice nodus incideret, relatione à synodo facta, sedes apostolica consulebatur. Quod vicem appellationis subibat; sed formulis legum & disceptationum forensium angustiis reos non atterebat.

VII. Non me latet Hincmaro Remensi visum de synodo Sardicensi & de appellationibus Episcoporum gradu suo dejectorum agi apud Innocentium. *Beatus quoque Innocentius*, — Hincmarus ep. 9. cap. 12. & alibi.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Synopsis.

I. Secundum fundamentum libertatis Ecclesiæ Gallicanæ est supremum Regis imperium. A tempore Clodovei in unam societatem coierunt in Galliis Christiana fides & Regum imperium.

II. Ecclesiasticus cœtus è clericis & laïcis constatus religionem respicit. Civilis ex iisdem constitutus, statum politicum. Ex utroque componitur Respublica Christiana, sub duobus summis Præfectis; quorum unus spiritualibus, alter secularibus præest. ex Concilio Parisiensi & ad Theodonis-villam, & Bernardo.

III. Duarum potestatum consortium Ecclesiæ Gallicanæ nomine apud nos continetur.

IV. Fines utriusque potestatis notissimi. Pontifices spiritualia curant, Reges secularia. Quod probatur ex testimoniis veterum ubi potestates invicem componuntur. Ex Osio apud Athanasium.

V. E Gregorio Nazianzeno: qui terrenam corpori, spiritalem animæ comparat. Qui locus explicatur. Ex Isidoro Pelusiota, Synesio, & Chrysostomo.

VI. E Gelasio, & Symmacho.

VII. E Gregorio II. & Nicolao I. Pontificatus & Regnum conjuncta in Hasamonæorum familia.

VIII. Innocentius III. harum potestatum officia distinxit comparatione ducta à Sole & Luna. Explicata ejus sententia. Et illustrata è Berengosio Abbate.

IX. Patriarchæ comparati Soli & Lunæ in octava synodo, & Imperator cuidam splendori quo ipsi Patriarchæ illustrentur.

X. Distinctio duarum potestatum probatur quoque testimoniis Principum Valentiniani, Justiniani, Ludovici Pii.

I. PLURIBUS fortasse quàm par sit executi sumus eam partem quæ primum libertatum Ecclesiæ Gallicanæ fundamentum in suprema Romanæ Ecclesiæ auctoritate constituit, cujus tuendæ cura Christianissimis Regibus est concredita. Sed in eo argumento diutiùs hærendum erat ut præfracti ingenii viris, imò & ipsis hujus seculi novatoribus comprobaretur apud nos sinceram de principatu sedis apostolicæ sententiam eodem gradu stare quo viguit apud antiquioris Ecclesiæ Episcopos. Superest ut alterum non minoris momenti fundamentum, quo libertas Ecclesiæ Gallicanæ constat, aggrediamur; quod in suprema Regis Christianissimi per Gallias auctoritate situm est. Jam ab ipso Clodoveo, regni istius florentissimi amplificandi auctore, in unam veluti societatem coierunt Christiana fides & Regum imperium, nullo partium detrimento; adeo ut de regni summo jure nihil per Christianam professionem decesserit, quamvis Ecclesiæ magna & dignitatis & potentiæ facta fuerit accessio. Conjunctæ quidem fuerunt in hoc regno duæ illæ potestates, ecclesiastica, & civilis, sed sine confusione personarum & munerum. Quod sincerè explicandum est, ut à disputatione quæ hac de re instituenda est absint cavillationum fraudes & sophismatum involucra.

II. Ecclesiastica potestas, seu Respublica Christiana, quæ sub nomine Ecclesiæ sæpissime explicatur, eam significat clericorum & laïcorum collectionem qui in unum corpus adunati, ecclesiasticis legibus se subjiciunt; non quidem quatenus homines civilem rempublicam componentes, sed quatenus in spiritualem cœtum admissi. Eadem ratione civilis respublica dici potest quæ vel ex infidelibus Principibus & rebus publicis constat, vel quæ ex Christianis hominibus quidem, sed nullo ad religionem respectu habito, componitur. Quin & propter caritatis sanctos nexus & fidei communionem dicimus rempublicam politicam accedentem ad Christum ita jungi spirituali & ecclesiasticæ reipublicæ ut jam ex utraque dici possit unam rempublicam Christianam componi, in qua sint duo præfecti præcipui; quorum ille omnibus spiritualibus, hic verò omnino temporalibus præsit. In hunc sensum Concilium Parisiense sub Ludovico Pio habitum anno DCCCXXIX. *Principaliter itaque totius sanctæ Dei Ecclesiæ corpus in duas eximias personas, in sacerdotalem videlicet & regalem, sicut à sanctis patribus traditum accepimus, divisum esse novimus.* Et Concilium ad Theodonis-villam anno DCCCXLIV. *Quia bene nostis ab illo qui solus meritò & Rex & Sacerdos fieri potuit ita Ecclesiam dispositam esse ut pontificali auctoritate & regali potestate gubernetur.* Eleganter quoque Bernardus hoc argumento utitur ut Conrado Regi Romanorum conjunctionem animorum cum Pontifice persuadeat: *Nec dulciùs & amabiliùs, sed nec arctiùs*

Concilium Parif. lib. 1. c. 3.

Concilii ad Theodonis-villam c. 2.

S. Bernard. epist. 244.

omnino regnum sacerdotiumque conjungi seu complantari in invicem potuerunt quàm ut in persona Domini ambo hæc pariter convenirent, ut pote qui factus est nobis ex utraque tribu secundùm carnem summus & Sacerdos & Rex. Non solum autem; sed & commiscuit ea nihilominus ac consideravit in suo corpore, quod est populus Christianus, ipse caput illius, ita ut hoc genus hominum apostolica voce genus electum, regale sacerdotium appelletur. Ergò quæ Deus conjunxit homo non separet. Jungant se animis qui juncti sunt institutis; invicem se foveant, invicem se defendant, invicem onera sua portent.

III. Istud duarum potestatum consortium Ecclesiæ Gallicanæ nomine apud nos continetur; ita ut libertates Ecclesiæ Gallicanæ munera potestatis utriusque, tam ecclesiasticæ, quàm civilis, certis quibusdam hinc inde finibus circumscripta complectantur. Quare longè à proposito aberrant qui Ecclesiam Gallicanam clero coërcent. Latior est illius significatio, quæ laïcos ipsumque Regem comprehendit. Disertè in hanc sententiam Philippus IV. Francorum Rex Bonifacio VIII. ante dissidium suggessit: *Sancta Mater Ecclesia, sponsa Christi, non solùm est ex clericis, sed etiam ex laicis.* Et post pauca addit: *Quia clerici in Ecclesia sunt auctoritate & munere potiores, non debent nec possunt, nisi forsitam per abusum, sibi appropriare, quasi alios excludendo, ecclesiasticam libertatem, loquendo de libertate qua Christus nos sua gratia liberavit.* Sed de libertate ista dicemus libro tertio. Sed interim monendus est lector ne in eam sententiam se abripi patiatur quam ex hac observatione nostra se colligere docuit vir eruditus in commentario de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, nempe ad regiam potestatem pertinere jus statuendi de rebus ecclesiasticis; cùm nos id unum asseruerimus, majores nostros Ecclesiæ Gallicanæ nomine utramque potestatem complexos fuisse: quoniam (ut docuit Concilium Parisiense laudatum hoc capite §. 11.) Ecclesiæ corpus in duas præcipuas personas, sacerdotalem scilicet & regiam, divisum est, quod ex fidelium omnium compage constituitur. Atque adeo sicut Christus Ecclesiam tum à peccato, tum à Mosaicæ legis onere sua gratia liberavit, ita si novis decretorum inutilium sarcinis non solùm clerici, sed etiam laïci, onerarentur, aut si jus regiæ majestatis læderetur, de violata Ecclesiæ Gallicanæ libertate conqueri fas esset. Quare illud tantùm adnotari volulmus, licèt Ecclesiæ Gallicanæ libertas specialiter sumpta ad solos viros ecclesiasticos Ecclesiarumque jura pertineat, de quibus latæ sunt pleræque tum canonicæ tum civiles constitutiones, libertatis istius significationem non ita ad clericos referri quàm etiam ad Regem & alios, si fortè, laicos trahi possit ex mente Regis Philippi IV. ut uberiùs explicui lib. III. cap. I. §. VII. quemadmodum libro secundo integro docui de rebus ecclesiasticis decernendi potestatem penes solam Ecclesiam esse, jura verò constituta tuendi penes Principes.

In Actis inter Bonifacium & Philipp. pag. 21.

Vide epistolam Illustrissimi Episcopi Montspel. ad Baluzium, editam ante Prolegomena.

P. Puteanus.

IV. Quibus autem finibus regi debeant supremæ illæ potestates satis antiqui patres nobis præiverunt; ut difficile non sit tritissima via eorum vestigia sectari, nisi quis malit consultò & data opera in errores impingere. Regium imperium quietem publicam, Episcoporum sollicitudo felicitatem æternam hominibus procurat, testante Apostolo. Reges secularibus, Pontifices spiritualibus ordinandis se impendunt. Quamdiu neutra potestatum in alienos limites insiliet, mutua concordia res Christiana amplificabitur. Equi~~dem hodie satis perspectasse reor isthæc quæ~~ protuli axiomata, non solùm juris humani atque divini callentibus, sed etiam cuilibet è trivio. Verùm ne temerè arrepta esse videantur, veterum testimonia advocanda sunt, qui potestatis utriusque ex professo comparationem instituunt. Constantius Imperator adeo se ecclesiasticis disceptationibus immiscebat ut Ammiano Marcellino ea de causa vapulet. Sed gravioribus verbis officii sui ab Osio Cordubensi Episcopo admonetur, quæ relata sunt ab Athanasio: *Tibi Deus*, inquit, *imperium commisit; nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ, ita & tu cave ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo. Neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere; neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes, Imperator.* His verbis soli Principi potestas in hæc terrena & temporalia imperandi asseritur; ut Ecclesiæ, sacra & spiritualia procurandi.

1. Tim. 2. *Ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate.*

Eph. 4. *Ad consummationem sanctorum.*

Apud Athan. in ep. ad solit. vitam agentes: [illegible]

Infrà: [illegible]

V. Elegantissimè versatur in hoc argumento Gregorius Nazianzenus: cujus oratio, licèt sale Christiano condita, venustate dictionum & sententiarum ornatur. Magistratibus denuntiat duo velut imperia constituta fuisse à Christo in Ecclesia. unum, quod sublimioribus potestatibus creditum est, quibus ut heris servi, maritis uxores, & Ecclesia Christo, parere debent omnes & tributa pendere, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. alterum verò Episcopis commissum, quod priori dignitate præstat, ut anima corpori, & cælestia terrenis. Unde pater parem esse utramque potestatem in imperandi jure, sed imparem in mandatorum dignitate; duo esse & distincta imperia, sed nobilitate imparia; quia huic vitæ tranquillitas, illi animarum salus commissa; neutrius verò libertatem ab altera infringendam.

Gregor. Nazianz. orat. 17.

Isidorus Pelusiota ad hunc Nazianzeni locum videtur respexisse cùm sacerdotii & regni discrimen animæ & corporis differentia metitur: *Ex sacerdotio & regno*, inquit, *rerum administratio conflata est. Quamvis enim permagna utriusque differentia sit, (illud enim velut anima est, hoc veluti corpus) ad unum tamen & eundem finem tendunt, hoc est, ad hominum salutem.* Olim quidem imperium cum sacrorum administratione apud Hebræos & Ægyptios conjunctum fuisse scripsit Synesius, sed deinde à Deo distincta fuisse hæc munera, ita ut rebus sacris unum, alterum imperio tenendo addictum esset.

Isidor. Pelusiota lib. 3. epistola 249. [illegible]

Synesius ep. 57. [illegible]

Illi in negotiis, nos in oratione collocati sumus, ut ille loquitur.

Chrysostomus imperia Principum cum administratione rerum sacrarum ita confert ut duo principatuum genera esse decernat: quorum unum commendat Apostolus cùm sublimioribus potestatibus omnes animas subdi præcipit, alterum verò cùm præpositis obediendum esse suadet. *Iste autem principatus*, inquit ille, *civili tanto melior est quanto terra cælum, imò & multò magis: & non multa illi cura est de seculari vita, omnia autem de cælestibus rebus pronuntiat.*

Chrysost. hom. 15. in ep. 2. ad Corinthios.

VI. Enimvero ne superfluo labore me onerem in citandis ad testimonium auctoribus, consulendus est Gelasius Pontifex, & ejus decreto constituendi sunt fines utriusque potestatis. Imperatorem præsidere humano generi dignitate, sed in perceptione sacramentorum sacerdotibus subdi, legibus Principis, quantum attinet ad ordinem publicæ disciplinæ, parere religionis antistites, sed in erogandis mysteriis & in cælestibus sacramentis Principem ordine religionis à sacerdotum judicio pendere, epistola ad Anastasium Imperatorem definivit Gelasius. Hanc definitionem amplexi sunt Rex, Episcopi, & proceres Ecclesiæ Gallicanæ in Concilio Parisiensi & in libris Capitularium, eamque Gratianus in collectione sua retulit. *Duo sunt*, inquit, *Imperator Auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas. In quibus tanto gravius est pondus sacerdotum quanto etiam pro ipsis Regibus hominum in divino reddituri sunt examine rationem. Nosti enim, fili clementissime, quòd licèt præsideas humano generi dignitate, rerum tamen præsulibus divinarum devotus colla submittis, atque ab eis causas tuæ salutis expetis, inque sumendis cælestibus sacramentis eisque ut competit disponendis subdi te debere cognoscis religionis ordine potiùs quàm præesse. Nosti itaque inter hæc* (id est, inter hæc sacramentalia & spiritualia. ne quis hoc loco adversùs mentem auctoris abutatur) *ex illorum te pendere judicio, non illos ad tuam velle redigi voluntatem.* Symmacho certandum fuit cum eodem Anastasio Imperatore, quem communione excluserat ob Acacii causam. Videamus quo discrimine potestatem utramque distinguat in apologetico: *Conferamus autem honorem Imperatoris cum honore Pontificis: inter quos tantum distat quantum ille rerum humanarum curam gerit, iste divinarum. Tu, Imperator, à Pontifice baptismum accipis, sacramenta sumis, orationem poscis, benedictionem speras, pœnitentiam rogas. Postremò tu humana administras; ille tibi divina dispensat. Itaque, ut non dicam superior, certè æqualis honor est.*

Vide libellum Marcæ pro defensione libri de Concordia Sac. & Imp.

Concil. Parif. lib. 1. c. 3. lib. 5. Capitular. c. 319. Cap. *Duo sunt.* dist. 96. Vide Notas ad Capitularia pag. 1113.

VII. Succedat Gelasio & Symmacho Gregorius II. qui ut sedis apostolicæ ita & doctrinæ heres, ecclesiasticæ & civilis potestatis limites apertissimis verbis defixit in epistola ad Leonem Isaurum Imperatorem. *Scis, Imperator, sancta Ecclesiæ dogmata non Imperatorum esse, sed Pontificum, quæ tuto debent prædicari. Idcirco Ecclesiis præfecti sunt Pontifices, à Reipublica negotiis abstinentes, ut Imperatores similiter ab ecclesiasticis abstineant, & quæ sibi commissa sunt capessant.* Hoc uberiùs exequitur in epistola secunda ad eundem Leonem, ubi profitetur se Palatii & Ecclesiæ, Principum & Pontificum discrimen descripturum. Tum Principi negotia palatina & ornamenta regia assignat, à quibus temperare debeat Pontifex, ut etiam vice versa Imperator abstinere à sollicitudine Ecclesiarum, adeout neque ordinationibus clericorum se immisceat, nec sacramenta conficiat, nec eucharistiam sibi vel aliis ministret. Quod discrimen perseverat in genere pœnarum quæ ab utraque potestate infliguntur. Etenim læsæ majestatis reus pœnas capite luit, vel etiam deportatione, aut relegatione. Divini verò numinis injuriam abstentione, jejuniis, & precibus Episcopi ulciscuntur, & purgatum pœnitentia reum Deo conciliant. Non potuit liquidiùs ostendere potestatis utriusque limites. Leo IV. complexus est sententiam illam duobus verbis apud Gratianum: *Sicut Reges præsunt in causis seculi, ita Sacerdotes in causis Dei.*

Greg. II. ep. ad Leonem, ante septimæ synodi acta: οἶδας, βασιλεῦ, ὅτι τὰ δόγματα τῆς ἁγίας ἐκκλησίας οὐχὶ βασιλέων εἰσὶν, ἀλλὰ τῶν ἀρχιερέων, ... διὰ τοῦτο οἱ ἀρχιερεῖς ... τῆς ἐκκλησίας, ἀπέχεσθαι τῶν δημοσίων πραγμάτων, καὶ οἱ βασιλεῖς ὁμοίως ἀπέχεσθαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν, καὶ τὰ συγκεχωρημένα αὐτοῖς ... Idem Greg. ep. 2.

Cap. *Nos si incompetenter.* 2. q. 7.

Nicolaus I. qui de Romanæ Ecclesiæ privilegio nihil demi passus est, vestigia decessorum premens, olim sacerdotium cum imperio conjunctum fuisse & apud Regem illum Salem Melchisedecum & apud Cæsares docet, sed veri Regis & Pontificis adventu factam fuisse & dignitatum & munerum divisionem, non verò subjectionem aut subordinationem: *Sed cùm ad verum ventum est eundem Regem atque Pontificem, ultra sibi nec Imperator jura pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen imperatorium usurpavit. Quoniam idem mediator Dei & hominum homo Christus Jesus sic actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit ut & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur; quatenus spiritalis actio carnalibus distaret incursibus.* Antequam discedam à Nicolao, prætermittendum non est in familia Hasamonæorum apud Judæos usque ad Herodis Regis tempora perpetuam regni & pontificatus conjunctionem fuisse. Sed frustra sunt plerique veterum, qui à reditu ex captivitate Babylonica ad seculum quo natus est Christus, toto illo intervallo genti Hebræorum Pontifices præfuisse existimant. Ut enim de Jaddua summo Pontifice, cum quo Alexander Macedo fœdus pepigit apud Josephum, hoc affirmari possit, & de Jasone, quem Antiochus Epiphanes Rex Syriæ Pontificem atque Ethnarcham Judæis præfecit, de ceteris Pontificibus in universum hoc dici non potest. Non moror Justinum & Diodorum, qui ab ipso Mose hunc morem Judæis fuisse putant ut *eosdem Reges & Sacerdotes haberent, quorum justitia religione permista, incredibile quantum coaluere*, ut Justini verbis utar. Quorum error inde excusari potest quòd ad Hebræorum politiam respicerent, quæ sub Hasamonæis viguit: apud quos *honor sacerdotii firmamentum potentiæ assumebatur*, ut monuit Tacitus lib. v. historiarum.

Nicolai I. ep. ad Michaelem; quæ refertur apud Gratianum dist. 96. Cap. *Cum ad verum.*

Joseph l. 11. Idem in lib. de rationis imperio cap. 4.

Justin. lib. 36. Diodorus apud Photium.

Joan. Seldenus de success. in Pontif. Ebræ. cap. 13.

VIII. Non descivit à ceterorum Pontificum doctrina Innocentius III. qui solis radiis, si liceat cum Tertulliano loqui, veritatem istam descripsit. Etenim comparatione

Cap. *Solitæ.* de majoritate & obedientia.

Vide P. de Vineis lib. 1. epist. 31. &

Eraſmum lib. 19. epiſt. 29 & lib 24. ep. 15. & Theod. à Niem. initio libri de jurib. & privil. imperii.

ducta à Solis & Lunæ officiis quæ duo illa ſidera per diem & noctem mortalibus impendunt, eccleſiaſticam poteſtatem Soli, regiam verò Lunæ contulit; ut ſignificaret tanta dignitate res ſpirituales præſtare temporalibus quanta Sol Lunæ, & dies nocti præcellit, imò etiam ad bene beatèque vivendum Reges ab Epiſcopis, ut Lunam à Sole, velut radiis quibuſdam illuſtrari. Quod tamen ſic intelligendum eſt ut quemadmodum duo illa ſidera invicem non commiſcentur, nec in ipſa corporum ſubſtantia, nec in ordine quem ſortita ſunt ab omnium conditore Deo, ſed Sol diei, Luna verò nocti prælucet, ſic utriuſque poteſtatis impermixta diſcretio conſervetur. Nec eſt quòd aliquis ingenio indulgens exiſtimet eo modo quo Luna alieno lumine, id eſt, è Sole accepto fulget, regiam poteſtatem auctoritatis ſuæ lucem ab eccleſiaſtica mutuari. Etenim quæ tam ſeriò probavimus teſtimoniis veterum adductis de ſocietate illa & libertate utriuſque poteſtatis hac una ludificatione ſubverterentur. Quin etiam ſi hoc argumentandi genere uti liceret, diſſidium Regibus præ concordia eſſet optatius: quia ſcilicet * Luna in coitu Solis caligat, & in maximo receſſu fulget orbe pleno. Hanc comparationem Solis & Lunæ deprompſit Innocentius tertius, ut mihi videtur, è Berengoſio Abbate; qui ſexcentis ab hinc annis prudenter explicuit quo pacto ſit inſtituenda, ne ad perniciem ſecularis poteſtatis trahi poſſit. *Sciendum eſt*, inquit, *quod nec catholica fidei nec Christianæ contrarium eſt legi, ſi ad honorem regni & ſacerdotii Rex Pontifici & Pontifex obediat Regi. Iſti ſunt enim qui ex antiquo, divinitatis diſpenſatione bifaria, in firmamento Eccleſiæ quaſi duo magna convenere luminaria, quatenus in his quæ ſunt ſeculi, & in his quæ ſunt Dei, luminare minus nocti, & luminare majus debeat præeſſe diei. Et non immeritò duobus illis luminaribus poterunt comparari, quæ ceteris ſideribus videntur principari. Quia*

Berengoſius Abbas ſermone de myſterio ligni dominici, in Bibliotheca Patrum.

* Sista heic paululùm, quæſo, lector, interim dum illuſtriſſimum Archiepiſcopum vindicare conabor adversùs acrem ac vehementem Franciſci Pinſſonii Advocati Pariſienſis criminationem: qui pro ſua adversùs Marcam velitandi prurigine, ne quid acerbius dicam, virum gravem ac valde prudentem, cujuſmodi fuiſſe Marcam omnes norunt, imprudentiæ inficetæque ſcurrilitatis arguendum exiſtimavit, ob eam videlicet cauſam quòd poſt arreſtum Parlamenti Pariſienſis latum anno MDCXXVI. comparationem adhuc Solis ac Lunæ uſurpaverit, addideritque ex hac comparatione colligi non debere ſic regiam poteſtatem auctoritatis ſuæ lucem ab eccleſiaſtica mutuari quemadmodum Luna alieno lumine, id eſt, è Sole accepto, fulget. quippe ſi hoc argumentandi genere uti liceret, diſſidium Regibus præ concordia fore optatius; *quia ſcilicet Luna in coitu Solis caligat, & in maximo receſſu fulget orbe pleno.* Inſurgit Pinſſonius adversùs poſtremum iſtud membrum orationis illuſtriſſimi Archiepiſcopi, cenſoriæque ſeveritatis nota inurit; quòd videlicet de re ſeveriſſima jocatus ſit, *jocos etiam*, ut ipſa Pinſſonii verba ponamus, *quanquam in diſputatione ſeria, interſerens*, dum diſſidium Regibus præ concordia fore dixit optatius, ſi illo quod propoſuimus argumentandi genere uti liceret. Sed frigidæ huic valdeque levi criminationi ſi reſpondere velim, vereor ne in me concitem ſeveriora ſapientium virorum judicia. Itaque ſuperſedeo, & ad alterum caput accuſationis tranſeo, oſtenſurus quàm vana ac futilis ſit tota illa Pinſſonii argumentatio. Ait ergo non licuiſſe poſt damnatas ab auguſtiſſimo ſenatu celebri decreto odioſas illas comparationes, non licuiſſe inquam iiſdem uti. Adferam autem ipſa viri verba, quæ adversùs illuſtriſſimum Archiepiſcopum ſcripſit. *Verùm enim poſt damnatas ab auguſtiſſimo ſenatu celebre decreto odioſas illas comparationes, iiſdem uti non licuit, nec etiam qualicunque modificatione adhibita, vel diverſa expoſitione functionis ſeparata & diſtincta utriuſque luminaris. Cùm enim alterum, cui regiam poteſtatem aſſimilat, nocti prælucere, alterum, cui ſpiritualem poteſtatem comparat, diei præfulgere contendat, non potuit ex damnata collatione niſi aliquid infelicius in regni dedecus inferri quod auguſtiſſimi ſenatus indicta cenſura ſubjaceret.* Damnata fuerit, eſto, comparatio illa Solis & Lunæ, non tamen damnata fuerit ob comparationem ipſam, ſed propter argumenta & conſequentias quæ inde peti ac deduci poſſunt. Immo, ſi rectè loqui volumus, comparatio illa damnata non fuit, ſed Theſis in Aurelianenſi academia publicè propoſita à Johanne Jourdino, qui verbis Innocentii III. perperam detortis abuſus erat adversùs ſacram Regum ac Principum auctoritatem, reos eximere conatus juriſdictioni magiſtratus civilis, etiam in caſu privilegiato. Si Pinſſonius iſta diligenter attendiſſet, eruditamque illuſtriſſimi Archiepiſcopi interpretationem auctoritati Principum favere intellexiſſet, abſtinuiſſet, opinor, ab importuna illa criminatione, gratesque pro conviciis egiſſet. Gregorium Heimburgium Juriſconſultum Germanum nemo dicet iniquum fuiſſe huic Principum cauſæ; & puto nec ipſum Pinſſonium refragaturum. Et tamen hic Gregorius, ut auctoritatem Romani Pontificis in rebus temporalibus ſubmoveret à capite Principum, etiam iſta comparatione uſus eſt, ſed ita modificata ac inflexa ut planè conſtet illum favere voluiſſe cauſæ Principum. Hæc ſunt ejus verba ex Admonitione de uſurpationibus Paparum Romanorum pag. CXS. *Ridicula eſt etiam probatio quam adulatores Paparum ad id conſueverunt adducere ex cap.* de major. & obed. *de Luna & Sole. Nam quamvis Luna recipiat lumen à Sole, non tamen motum & influentiam. Ita quamvis Reges & temporales Domini per Lunam deſignati recipiant & recipere debeant lumen doctrinæ à Papa & ſuo clero per Solem deſignatis, non tamen eis ex hoc dominari conceſſum eſt. Imò ſimilitudo bene intellecta efficit contrarium. Nam illa duo luminaria, ſcilicet Sol & Luna, ſic creata ſunt ut Sol præſit diei, Luna nocti. Sic Papa & clerus præſunt diei, id eſt, doctrinæ ſpirituali & orationi ad impetrandum divinam miſericordiam, ut notatur ad Hebr. 11. Illa autem quæ Dei ſunt, lux & dies ſunt, quibus præeſſe debet Papa ſub metaphora Solis. Quæ autem mundi, tenebræ & nox ſunt, quibus præeſſe debet Imperator ſub metaphora Lunæ. Sicut igitur Sol, quamquam illuminat Lunam, nullum tamen dominatum habet in eam, ſic Papa & clerus, etſi luce doctrinæ debeant Imperatorem & ſeculares illuminare, nullum tamen datum eſt eis dominium à Chriſti inſtitutione in eos, ſicut nec magiſtro in diſcipulos.* Hactenus Gregorius. Sed ne quis heic ſit calumniandi ac cavillandi locus, admonendus eſt lector ea quæ Gregorius ſcribit in gratiam Imperatoris intelligi debere de quovis Principe ſeculari, præſertim verò de Rege Francorum, qui non recognoſcit ſuperiorem in temporalibus, eſtque Imperator in regno. Longè enim abſumus à ſententia Bonifacii VIII. qui ira inflammatus adversùs Philippum IV. Francorum Regem, comparationem iſtam Solis ac Lunæ uſurpans in oratione quam habuit anno MCCCIII. pro confirmando Rege Romanorum Alberto, primùm contendit terrenam poteſtatem accipere omnem ſuam auctoritatem ab eccleſiaſtica poteſtate, ſicut Luna lumen ſuum accipit à Sole, deinde univerſos orbis Principes debere eſſe ſubjectos Imperatori Romanorum, qui eſt Imperator & Monarcha, ut ait Bonifacius, omnium Regum & Principum terrenorum; nominatim verò, ut publicè iram ac indignationem ſuam teſtaretur, contendit Gallos, dum aiunt ſe non recognoſcere ſuperiorem, mentiri, *quia de jure ſunt*, inquit, *& eſſe debent ſub Rege Romano & Imperatore.* Longè, inquam, abſumus à ſententia Bonifacii, hoſtis tum Gallici nominis, & qui ruinam Regis & regni meditabatur. Docuit enim nos illuſtriſſimus Archiepiſcopus in libro ſecundo capite ſecundo iſtius operis Reges noſtros eſſe Imperatores in regno eiſque competere imperialem poteſtatem; adeo ut nemini dubium eſſe poſſit quin ſicut Imperator jure ſupremo utitur in Germania & ceteris imperii ditionibus, ſic Rex Francorum jure ſupremo ac potiori auctoritate regat Galliam abſque ulla prorſùs interventione alterius cujuſpiam auctoritatis. Orationem porrò illam Bonifacii, de qua mox dicebamus, edemus in Additione ad caput tertium hujus libri.

Vide Innoc. III. lib. 2. epiſt. 401.

Pinſſonius in Præfat. ad Pragm. Sanct. S. Ludovici pag. 17.

sicut in firmamento cæli eisdem luminaribus nulla stellarum creatura claritate videtur eximior, sic in firmamento Ecclesiæ duabus his personis ordine & dignitate nulla potest esse sublimior. Eleganter Berengosius vim comparationis in eo constituit quòd hæc duo sidera ceteris videantur *principari.* Hoc est enim quod è placitis veterum Astrologorum docuerunt Ptolemæus & Sextus Empiricus, Solem & Lunam, ut principes ceterorum, imperium exercere. Quò tendit locutio Geneseos, quæ in principatum seu dominium diei & noctis hæc sidera creata ostendit, *εἰς ἀρχὰς ἡμέρας & νυκτός.*

Ptolem. Tetrab. I. [illegible] Sext. Empir. l. 5. adversus Mathem. [illegible]

IX. Aliam viam instituit Metrophanes Smyrnæ Metropolita in octava synodo cùm Basilium Imperatorem coram Concilio alloquens, Patriarcharum auctoritatem commendavit, ex duobus illis sideribus comparatione ducta, absque injuria imperatoriæ potestatis; quæ etsi nullum in ea similitudine locum obtineat, ipso etiam Lunæ fulgore Patriarchis tributo, tamen aliunde detrimentum illud cumulatissimè compensatur cùm novum jubar Princeps esse dicitur, cujus splendore cetera Patriarcharum sidera illustrentur. Hæc sunt verba Metrophanis: *Sol justitia, & immensa solus potentia & dominus noster, qui fecit duo luminaria magna, majus, ut præesset diei, minus, ut præesset nocti, iisque in firmamento collocatis, posuit & alia quædam luminaria magna in firmamento Ecclesiæ, rectos nempe vertices Patriarcharum ad universum terrarum orbem illustrandum, ut præsint diei & nocti & lucem dividant à tenebris, hoc est, dividant ac separent facientes opera lucis & tenebrarum. Hæc igitur magna luminaria, religiosissime Princeps, perinde ac in magna domo multas faces ita in tua urbe congregasti, teque ipsum clarius jubar, ac tuum imperium illustrius, & Christi Ecclesiam splendidiorem reddidisti. Quinimmo tua præsentia veluti luminare aliquod ingens sanctæ huic & œcumenicæ synodo exortum, dicta hæc visaque lumina multò fulgentiora effecisti.* Quare non est quòd hæc comparatio à Luna & Sole ducta incautis lectoribus obtrudatur quasi mutuatitia vel saltem obnoxia luce Principum potestas fulgeret. Societate & mutuo obsequio, ut dixi, invicem connectuntur duæ potestates, non exerto alterius in alteram imperio, & ad subsidium Ecclesiæ præstandum æquali fœdere obstringuntur.

Concil. VIII. Act. 6. [illegible]

X. Sed ne videamur in re quæ Principibus communis est cum Episcopis ecclesiasticorum scriptorum testimoniis tantùm inniti, necesse est ut doceamus etiam ipsos Principes pro hac sententia stare. Valentinianus senior, cùm Ambrosium, quem Liguriæ præfecerat, suffragiis cleri & populi Ecclesiæ Mediolanensi Episcopum delectum fuisse intellexisset, *Gratia sit tibi, Domine omnipotens & servator noster*, inquit ille apud Theodoretum, *quòd cùm ipse corpora huic viro commisissem, tu etiam animas eidem commendasti.* Sed liquidiùs mentem omnium Principum expressit Justinianus, cujus hæc sunt verba initio Novellæ VI. *Maxima quidem in hominibus sunt dona Dei à superna collata clementia, sacerdotium, & imperium; & illud quidem divinis ministrans, hoc autem humanis præsidens, ac diligentiam exhibens. Ex uno eodemque principio utraque procedentia, humanam exornant vitam.* Cui succedet Ludovicus Pius Imperator & Rex Francorum: qui Gelasii locum, quem superiùs protuli, in Capitularia transcripsit. adeout in Gallia hæc distinctio duarum potestatum, actibus & officiis impermixtis, constantissimè viguerit. Possem in hanc sententiam plurimos Ecclesiæ Gallicanæ auctores laudare, Hincmarum, Ivonem, Bernardum, Petrum Blesensem. Sed satius esse duxi in re nota parcere diligentiæ quàm nimia sedulitate fastidium movere lectori. Attamen à testimonio Lupi Abbatis Ferrariensis temperare non possum, cujus hæc sunt verba: *Rex Regum, idemque sacerdos sacerdotum, qui solus potuit Ecclesiam regere quam redemit, postquam humanitatem suam in cælum evexit, semper cum suis futurus divinitate, potestatem suam ad eandem gubernandam Ecclesiam in Sacerdotes divisit & Reges; ut quod sancti docerent Pontifices, & ipsi implerent & impleri facerent devotissimi Reges.*

Theod. l. 4. c. 6. [illegible]

Justin. Nov. VI. [illegible]

Capitul. l. 5. c. 319.

Lupus Ferrar. epist. 81.
Vide Innoc. III. l. 7. epist. 179. apud Oder. Raynaldum ad ann. 1204. §. 65.

CAPUT II.

Synopsis.

I. Non solùm auctoritas regia manat à Deo, sed etiam specialiter singulis Regibus à Deo confertur immediatè.

II. Populus Augusto jus suum contulit; sed Deus imperium Augusto dedit, ex Augustino & Tertulliano. In eoque Reges & Episcopi conveniunt.

III. Singuli Galliæ Reges non à parentibus, sed à Deo, regnum obtinent, ex Concilio Parisiensi.

IV. Regnum Francorum semper fuit liberum ab alieno imperio. Clodovei dignitas & potestas æqualis imperatoriæ, ex Avito. Clodoveus Augusti nomen assumpsit.

V. Jus cudendæ aureæ monetæ Regibus Francorum, æquè ac Imperatoribus Romanis, competebat. Vetita conjugia Principum CP. cum peregrinis, præter Francos. Regnum Francorum ceteris regnis illustrius, ex Gregorio Magno. Galliæ Reges solius Dei arbitrio obnoxii, ex Gregorio Turon. & Remigio.

VI. In regni administratione ab ecclesiastica potestate non pendent. Quæ temporalia non attingit. Hoc jure nitebantur Carolus calvus & proceres regni adversùs Hadrianum II.

VII. Rex Francorum Imperator in regno vulgò dictus. Unde manaverit hoc loquendi genus inquiritur. Quidam hoc tribuunt divisioni regni à filiis Ludovici Pii institutæ.

VIII. Hæc opinio expenditur. Quas provincias complecteretur regnum Francorum ante delatum Carolo imperium. Novi nominis dignitas Carolo accessit, & auctoritas in Romanos; sed nulla in Francos. Imperii & regni Franciæ distinctio.

IX. Divisio Francorum decreta à Carolo. Dein à Ludovico, & à tribus ejus filiis.

X. Tres regni Francorum Reges æquo jure. Pares dicti. Explicata epistola Ludovici II. ad Basilium. Imperatoris titulus non est divisus. Quare petenda non est imperatoria potestas ex hoc capite.

I. E COLLATIONE duarum potestatum egregiè conficitur regiam æquè à Deo institutam fuisse ac spiritualem, & solidam humanarum rerum administrationem illi demandatam. Neque est quòd aliquis ea opinione se implicet quæ animos quampluri-morum invasit, nempe principatum politicum seu auctoritatem regiam à Deo per insitam naturæ legem manasse quidem, sed ita ut populo & universitati concederetur primùm, & eorum deinde suffragiis in Reges conferretur, qui plenum imperii sui beneficium non Deo tantùm sed populis accepto ferre debeant. Quæ sententia libertatem Regum aliquo pacto imminuit, dignitatem violat, factionibus vires subministrat; imò & in ipsas scripturas sacras peccare videtur, quæ Deo imperium uniuscujusque Principis adscribunt. Sanè dubitandum non est quin Regum persona vel suffragiis populorum specialiter eligatur, vel generaliter translato regnandi jure hereditario in aliquam generosam stirpem, natalium sorte, in regium culmen assurgat. Sed præterquam quòd & motum animis eligentium Deus inspirat, quò in illa suffragiorum sortitione unum alteri præferant, certum & constantissimum esse debet apud pios & devotos Regum cultores unicuique Regum potestatem regiam *immediatè* à divino numine conferri.

Rom. 13. Sap. 6. *Data est a Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo.*

II. Non me latet vulgatum illud ex Ulpiano & Justiniano petitum, scilicet populum Romanum in seipsum omne jus & imperium Augusto lege regia dedisse. Quod ita accipiendum est ut summam imperii, quæ penes populum erat, populus Augusto cederet: quia pacis intererat, fessa bellis civilibus republica, imperium uni deferri, ut unum corpus unius spiritu regeretur. Cessit ergo populus juri suo, quod in Augustum transcripsit. Sed si verum amamus, & Pauli Apostoli potiùs quàm jureconsultorum aut philosophorum verbis sinceras opiniones explicare malimus, pactionem illam Deus ratam habuit, jus vitæ & necis & liberam reipublicæ administrationem Augusto commisit. *Qui Augusto imperium dedit*, inquit Augustinus, *ipse & Neroni: qui Vespasianis vel patri vel filio suavissimis Imperatoribus, ipse & Domitiano crudelissimo.* Eleganter itaque Tertullianus: *Inde est Imperator unde & homo antequam Imperator; inde potestas illi unde & spiritus.* Nolo ire per omnia veterum scripta ut rem apud illos certissimam probationibus inde haustis evincam adversùs eas opiniones quæ in Aristotelis officina conflatæ, magno studio etiam à Christianis arreptæ sunt ut maximum discrimen ex eo capite constitueretur inter potestatem ecclesiasticam & regiam; cùm illa ab ipso Christo per munus ordinationis conferatur Episcopis, qui antea suffragiis cleri & populi sunt electi, hæc autem à populis per suffragia in Principem electum transcribi dicatur. Par enim utrique ex hoc capite reverentia debetur; etsi spiritualis in se dignitate præcellat, & ejus origo conceptis verbis in evangelio à Christo sancita sit: quia perinde in Reges singulos ac in Episcopos hæc auctoritas à Deo immediatè derivatur.

L. 1. ff. de Constit. Princ. Vide Polybium l. 6.

August. l. 5. de civit. Dei c. 25.

Tertullian. Apol. c. 30. Vide Irenæum l. 5. advers. hær. c. 30. Epiph. hær. 40. Isidor. Pelus. l. 2. ep. 206. Chrysost. homil. 23. in ep. ad Rom. Aristot. l. 1. Politic.

III. Ab hac sententia discedere Galli nostri grande nefas & piaculum esse putabunt, si venerationem debitam ex ejus professione apud populos Principibus conciliari perpendant, eamque apud majores nostros ex scripturis sacris haustam constantissimè retentam fuisse. Unde patres Concilii Parisiensis Ludovicum Imperatorem officii sui graviter admonent, & juris sui cuique reddendi perpetuam voluntatem ab eo exigunt, quòd imperium suum Deo ipsi non autem decessoribus deberet: *Nemo Regum à progenitoribus regnum sibi administrari, sed à Deo veraciter atque humiliter credere debet dari, qui dicit: Meum est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo; per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt: per me Principes imperant, & potentes justitiam decernunt. Quòd autem non ab hominibus, sed à Deo regnum terrenum tribuatur, Daniel propheta testatur.* Tum adductis Danielis & Jeremiæ testimoniis addunt: *Hi verò qui à progenitoribus sibi succedere regnum terrenum, & non potiùs à Deo dari putant, illis aptantur quos Dominus per Prophetam improbat dicens: Ipsi regnaverunt, & non ex me: Principes extiterunt, & non cognovi. Ignorare quippe Dei procul dubio reprobare est. Quapropter quisquis ceteris mortalibus temporaliter imperat, non ab hominibus sed à Deo sibi commissum regnum credat. Multi namque munere divino, multi etiam Dei permissu regnant.*

Victoria in Relect. de potest. civili n. 8. *Deo Reges etiam à jure divino & naturali habere potestatem, & non ab ipsa republica, aut prorsus ab hominibus.* Duvallius de suprem. Rom. Pont. p. 1. q. 1.

Concil. Paris. an. 829. l. 2. c. 5.

IV. Regni autem Galliarum amplissimi & florentissimi libertatem quisquis prolatis juris interpretum testimoniis hodie probare contendit, (quo in genere se cujusdam è nostris olim exercuit industria) non abest à ridendo conatu illius Sophistæ qui lucere Solem magno laterum anhelitu demonstrare laborabat. Attamen quia delicatis quibusdam satisfaciendum est, quorum palato præsentia non sapiunt nisi rerum antiquarum veluti gustu quodam recreentur, quique persuasum apud se habent veteribus Francorum Principibus summi imperii rationem non constitisse, proferamus Avitum Viennensem Episcopum Senatorem Romanum & in Burgundionum regno constitutum, atque adeo à causis adulandi Regibus Francorum alienum. Ille non dubitat Clodoveum, Christianissimi regni fundatorem, recens ad fidem Christianam conversum cum Romanorum Imperatore Anastasio componere, ejus literas *principale oraculum* & Burgundionum Regem Clodovei *Militem* nuncupare. *Respondetis proavis*, inquit, *quòd regnatis in seculo; instituitis posteros quòd regnatis in cælo. Gaudeat ergo quidem Græcia habere se Principem legis nostræ: sed non jam quæ tanti muneris dono sola mereatur illustrari, quòd non desit & reliquo orbi claritas sua. Siquidem & occiduis partibus in Rege non novo novi jubaris lumen effulgurat.* Infrà: *In apice rerum omnium gubernacula continente non minùs eminet sanctitas quàm potestas. Ex qua utique factum est ut dirigi ad vos servi vestri viri*

Joannes Ferrault de privileg. Regni Franciæ, Privileg. 1.

Avitus ep. 41.

illustris Laurentii filium principali oraculo juberetis. Quod apud Dominum meum, suæ quidem gentis Regem, sed Militem vestrum, obtinuisse me suggero. Quare mirum non est si & Anastasius veluti participem Imperii Clodoveum salutaverit, missis Consulatus codicillis, chlamyde, & diademate, ut solenne erat Principibus Romanis cùm Reges socios cohonestare vellent, & muneribus susceptis Clodoveus Augusti nomen sumpserit, non contumeliæ Anastasio inferendæ causâ, à quo fœdere & amicitia ornatus erat, sed ut beneficio & communione sacratissimi nominis uteretur.

Greg. Turon. l. 2. c. 38. *Ab ea die tanquam Consul & Augustus est appellatus.*

V. Inde profectum ut Reges Francorum aureum nummum, non Imperatoris Romani, sed sua imagine percussum conflaverint; cùm nec Regi Persarum, etsi ceteris barbarorum Principibus præcelleret & esset χρυσοῦν νόμισμα, liceret præter argenteos cudere, ut disertè scripsit Procopius. Quare Constantinopolitanis Imperatoribus in usu positum fuisse ut connubia non miscerent cum ceteris peregrinis præter Francos, idque vetitum Constantini magni sanctissima lege in altari sanctæ Sophiæ descripta testatur Constantinus Porphyrogenneta. Sed maximè eorum dignitatem commendat Gregorius magnus his verbis in epistola ad Childebertum Francorum Regem data: *Quanto ceteros homines regia dignitas antecedit, tanto ceterarum gentium regna regni vestri culmen excellit.* Ex superioribus patet quo fastigio auctoritatis æquè ac dignitatis potirentur Reges Francorum in ipsis regni incunabulis. Cujus rei præterea fidem fecerit Gregorius Turonensis, qui solius Dei arbitrio obnoxios esse docet cùm ipsemet Regem Chilpericum alloquens sic infit: *Si quis de nobis, ô Rex, justitiæ tramites transcendere voluerit, à te corripi potest. Si verò tu excesseris, quis te corripiet? Loquimur enim tibi. Sed si volueris, audis. Si autem nolueris, quis te damnabit, nisi is qui se pronuntiavit esse justitiam?* Et eadem sententia Remigius Remensis Episcopus solius Dei auspiciis regnum à Clodoveo Rege procurari scripsit literis ad eum Regem datis: *Manet vobis regnum administrandum & Deo auspice procurandum. Populorum caput estis, & regimen sustinetis.*

Procopius l. 3. de bello Goth. [illegible]

Constantin. Porphyrogen. de adm. imp.

Gregor. M. lib. 4 ep. 6.

Greg. Turon. l. 5. c. 19.

VI. De unoquoque Rege Francorum jactari posset quod Aurelianus ad Theodebertum scripsit, illi generis *stemma siderum* esse, eoque maximè majestatem illius niti quòd sit *unicus sceptris, multiplex populis, gente varius, solidus regno, diffusus imperio.* Quare cùm tanto dignitatis splendore & auctoritatis robore Francorum Reges in ipsa prima dynastia commendentur, superfluum videretur in eam quæstionem inquirere quam posterorum immodesta curiositas excitavit, an juribus imperii hodie Reges nostri in regno potiantur, præcipuè cùm regii nominis ratio aliter constare non possit quàm si summum imperium illi tribuatur; adeo ut ad vitandam invidiam Principes Romani nomen Imperatoris potiùs quàm Regis olim usurpare maluerint, donec submissa tandem adulatione Reges salutati sunt. Attamen cùm à Carolo VII. invictissimo Rege jactatum videam se in regno suo Imperatorem esse, idemque Juvenalis Ursinus ad commendandam Regum nostrorum auctoritatem temporibus Caroli VII. scriptum reliquerit, non alienum erit à proposito nostro hujus locutionis originem indagare. Eam autem à temporibus Philippi IV. Regis rectè mihi reperere videor, cùm disputatione gravi de clericorum privilegiis accensa, eò processit contentionis æstus ut clerici famosa illa Martini & Bulgari disputatione imbuti de supremo Imperatoris in orbem imperio exciperent privilegia ordini suo ab Imperatoribus concessa atque adeo à Principibus nulla ratione lædi posse, cùm magnum discrimen intercederet inter Francorum Reges & Imperatores. Quare tunc discutienda fuit quæstio, an æqualis esset imperatoriæ Regis Francorum auctoritas. In eam incubuit auctor disputationis Clerici & Militis, cujus verba recitabo emendata juxta fidem codicis MS. qui extat in bibliotheca S. Victoris Parisiensis, ut pateat quænam esset majorum nostrorum sententia. *Imperatores ista sanxerunt, non Reges. Et ideo per vos etiam, ô Miles, Imperator debet legum gubernacula moderari.* Miles. *Sacrilegè est responsum hoc & blasphemè. Et quoniam, ut videtur, aut originem ignoratis regni, aut, quod videtur verius, illius altitudini invidetis, si Caroli M. registrum inspiciatis, & historias probatissimas revolvatis, invenietis quòd regnum Francorum dignissima imperii portio est, pari divisione discreta, & æquali dignitate & auctoritate à quingentis annis circiter insignita. Quicquid igitur privilegii & dignitatis retinet imperium, imperii nomine, in parte una, hoc regnum Franciæ in aliis. Cùm enim fraterna divisione Francorum regnum à reliqua parte imperii decessit, quicquid in parte decedente & penitùs ab imperio existente imperium ipsum quondam obtinuit, aut ibidem jura altitudinis aut potestatis exercuit, hoc Principi seu Francorum Regi in eadem plenitudine cessit. Et ideo sicut omnia quæ infra terminos imperii sunt, subjecta esse noscuntur imperio, sic quæ infra terminos regni, regno. Et sicut Imperator supra totum imperium suum habet leges condere, addere eis, vel demere, sic Rex Francorum aut leges Imperatoris repellere aut quamlibet, cùm placuerit, permutare, aut illis à toto regno suo proscriptis & abolitis, novas, si placet, promulgare. Alioqui si aliquid novi, ut sæpe accidit, visum fuerit statuendum, si Rex non possit hoc, qui est summus, tunc nullus poterit, quia ultra eum nullus est superior.* Eodem fundamento nisus è Germanis Lupoldus Babenbergensis imperialem potestatem Regibus Francorum vindicabat anno MCCCCXL. in capite septimo libri de jure regni & imperii. *Historia Francorum refert regnum & imperium Francorum fuisse divisum, & non regnum tantum. Ex quibus videtur quòd quilibet ex Regibus, scilicet Rex Germaniæ, & Galliæ Belgicæ, Italiæ, &c. & Rex Galliæ occidentalis, sive Franciæ in eadem Gallia & in aliis provinciis suo regno subjectis possit ratione translationis ac etiam divisionis regni & imperii hujusmodi potestatem imperialem licitè in omnibus exercere, nec alter ipsorum alteri subesse aliquatenus teneatur.*

Vide Symmach. de Regno.

Constitutio Caroli VII.

Disputatio Clerici & Militis.

VII. Ceterùm hæc sententia in eo periclitari videtur quòd Francorum regnum imperii portionem fuisse contendat, & eam auctoritatem quæ Imperatoribus competebat ad

Reges nostros pervenisse cùm inter se filii Ludovici Pii hereditatem patris, id est, imperium & regnum dividerent. Quare liquidò & ex fide veterum annalium difficultas ista explicanda est. Quod assequi non poterimus, nisi priùs nobis constet quas provincias regnum Francorum complecteretur cum Romanorum imperium Carolo M. delatum est, quidve novæ auctoritatis tunc Regibus Francorum accesserit. Quo patefacto, inspicienda erunt divisionis verba & conventionum à fratribus initarum; è quibus de hac quæstione statuendum erit. Regnum Francorum à Carolo Magno valde amplificatum est, adjectis quamplurimis provinciis ad eas quas hereditario jure à Pippino patre susceperat, scilicet eas omnes quæ intra Rhenum, Ligerim, Oceanum, & mare Balearicum continebantur, & in Germaniæ parte quæ à Danubio ad Salam & Rhenum porrigitur. Huic amplo & vasto corpori tegni Francorum nomen indidit Eginhardus, eique victoriis Caroli accessisse tradit Aquitaniam, Vasconiam, totumque Pyrenæi montis jugum usque ad Iberum amnem apud Hispanos, deinde Italiam, Saxoniam, & feras omnes nationes usque ad Vistulam fluvium & oceanum. Quare, si Eginhardum sequamur, Italia etiam ipsa regno Francorum accessisse dicenda erit. Licèt autem cum Hadriano Romano Pontifice & variis diplomatibus regiis Caroli regium titulum duplicem agnoscamus, scilicet Regis Francorum & Longobardorum, idem tamen Hadrianus in unum regnum Francorum illas nationes coaluisse docet antequam Carolus imperatoriam dignitatem susciperet. Ea quippe ornatus fuit à Leone III. Pontifice & à populo Romano anno DCCCI. Unde effectum ut *omisso Patricii Romanorum nomine, Imperator & Augustus appellatus sit*, quemadmodum observavit Eginhardus in annalibus. Quæ verba, si rectè mentem auctoris assequor, eò tendunt ut doceant Romanorum patriciatum extinctum, & Imperatoris Romanorum nomen Carolo additum. Quare summum jus in Romanos illi delatum est, quod suis auspiciis exercere posset, cùm antea Patricii Romanorum jurisdictione tantùm frueretur. Uno verbo, è magistratus tribunali evectus est Romæ ad solium Principis. Nova ergo auctoritas coërcita fuit intra fines Romani ducatus; & ad summum, Carolo jus aliquod tribuit ad recipiendas Italiæ inferiotis maritimas provicias, quarum possessio penes Græcos Principes remanserat: qui graviter excanduerunt ob susceptum à Carolo Imperatoris nomen, veriti ne illo prætextu eis *imperium præripere vellet*, ut testatur Eginhardus, donec missis legatis societatem cum illo pepigerunt. Quod autem attinet ad regnum Francorum, cùm in eo Carolus supremo jure potitetur, nihil novi juris adeptus est ex illo Imperatoris titulo præter solam opinionem novæ cujusdam dignitatis, qua ob assumptum Augusti nomen religiosior illi, ut ita dicam, reverentia conciliari videbatur. Ceterùm discrimen quod observavi inter imperium & regnum ex iis diplomatibus egregiè probatur quæ annos regni Francorum & Italiæ ab annis imperii distinguunt. Extant tabulæ Caroli apud Eginhardum, quibus pecuniam suam distribuit anno Domini DCCCXI. anni verò tegni *in Francia* XLIII. & *in Italia* XXXVI. *imperii autem* XI. Attamen ratione habita dignitatis quæ ex nova illa appellatione manat, solo Imperatoris titulo compellabatur à Conciliis Arelatensi, Cabilonensi, Moguntino, Remensi, & Turonensi. Ipse verò Imperatoris & Regis Francorum nomen conjunctim usurpabat.

Eginhardus in vita Caroli: *Regnum Francorum, quod post patrem Pippinum magnum quidem & forte susceperat, ita nobiliter ampliavit ut duplum illi adjecerit.*

Hadrianus in ep. ad Const. Imp. act. 2. Nic. syn. *Filius & spiritualis compater noster Dominus Carolus Rex Francorum & Longobardorum & Patricius Romanorum, omnis Hesperiæ occiduæque partes barbaras nationes sub suis prosternens conculcavit pedibus, omnipotentatum illarum domans, & suo subjiciens regno adunavit.*

Eginhardus in vita Caroli: *Cum quibus propter susceptum a se Imperatoris nomen, & ob hoc eis quasi quo imperium eis præripere vellet valde suspectum, fœdus firmissimum statuit.*

Egish. in vita Caroli M.

Imperator Cæsar Carolus Rex Francorum.

VIII. Sed ad quæstionem quam discutiendam proposui accuratè perpendenda sunt divisionis imperii à Carolo inter filios decretæ verba: quæ licèt effectu caruerit ob ereptum è vivis Carolum & Pippinum, animum ejus satis indicavit. Totum imperii seu tegni corpus (ita enim loquitur) in tres æquas partes divisit anno DCCCVI. ex sententia & consensu procerum ipsiusque Papæ Leonis; attribuitque Ludovico Aquitaniam cum adjunctis quibusdam provinciis, Italiam, *quæ & Longobardia dicitur*, & Bajoariam Pippino, Franciam autem, Burgundiæ partem, & Germaniam Carolo. Hæc tria regna optimo jure ab unoquoque filiorum suorum Regum administrari voluit post obitum suum. Tuitionem Ecclesiæ Romanæ illis concessit in solidum. De imperatoria verò dignitate nihil omnino testamento suo cavit, quamvis imperii nomine regnum Francorum cohonestarit. Sed anno DCCCXIII. extinctis Carolo & Pippino filiis, habito Aquisgrani generali conventu Ludovicum Aquitaniæ Regem ad se evocatum imperatorii nominis consortem fecit, & Bernardo nepoti ex filio Pippino Italiæ regnum detulit, ea lege ut Ludovici majestatem coleret. qua læsa postea, oculis orbatus est. Ludovici filii Lotharius, Pippinus, & Ludovicus, & è secundis nuptiis editus Carolus, post attritum funestissimis bellis regnum, divisionem illam regnorum constituerunt quæ ad nostram usque ætatem, licèt in varias discerpta dynastias, constanter perduravit, Gallia, Italia, & Germania ab invicem discretis. Ac primò quidem Ludovicus anno DCCCXVII. Lotharium majorem natu nominis atque *imperii sui socium sibi constituit*, permissa illi interim Italiæ administratione; Pippinum Aquitaniæ, Ludovicum Bajoariæ præfecit, regio nomine concesso. Sed edito è Judith Carolo prospiciendum fuit: cui concessa Alemannia & Rhetia, deinde verò Aquitania & Francia, infanda bella civilia pepererunt, superstite Ludovico, quæ post illius obitum recruduerunt, Lothario universum imperium Francorum, quod olim illi delatum fuerat, ad se trahere volente, ut testatur Nithardus. Tandem post multas clades divisio regni ita instituta est anno DCCCXLIII. ut cuique fratrum pars regni obtigerit. Nempe Ludovico Germania omnis Transrhenana cum paucis aliquot cis Rhenum urbibus & pagis propter vini copiam, Carolo ad occidentem quicquid Galliæ ab oceano

Egish. in Annal. ad annum 813. Vide etiam Annales Fuldenses.

Nithardus l. 1. *Ludovicus universum Imperium inter filios ita divisit ut Pippinus quidem Aquitaniam, Ludovicus autem Bajoariam, Lotharius verò post discessum ejus universum imperium haberet; cui & unà secum Imperatoris nomen habere concessit.*

Eginh. in Annal.

Nithardus lib. 2. *Audiens Lotharius patrem suum obisse, confestim nuntios ubique, præsertim per totam Franciam mittit, qui se venturum in imperium quod olim fuerat illi datum asserunt.*

Hincmarus ep. 14. cap. 4. edit. Maguntinæ.

P. Sirmond. in Notis ad Capit. Carol. Cal. p. 2. 3. Vide Notas Baluzii ad epist. 100. Lupi Ferrar.

oceano hinc ad Mosam & Scaldim, inde ad Rhodanum & Ararim porrigitur. Lotharius Imperator reliquas Galliæ provincias quæ inter Mosam & Rhenum, quæque inter Rhodanum, Ararim, & Alpes sitæ sunt, cum Italiæ regno sortitus est. Ita ex uno triplex Francorum regnum factum est. Omnes enim Francorum Reges appellabantur.

IX. Hic duo observanda sunt. Unum est, Lotharium ab eo jure depulsum quod in ceterorum fratrum regnis ex prima divisione sibi quæsitum putabat. Itaque unusquisque Regum partem suam optimo jure obtinuit; adeo ut in conventu apud Marsnam habito æqualitatem significare voluerint, se *Pares* appellando, totumque corpus trium dynastiarum unius regni nuncupatione comprehenderint in adnuntiationibus suis. Huc alludebat Ludovicus II. Imperator, Lotharii filius, in epistola ad Basilium CP. anno DCCCLXXXI. *Porrò de eo quod dicis nos in tota Francia non imperare, accipe, frater, breve responsum. In tota nempe imperamus Francia; quia nos proculdubio retinemus quod illi retinent cum quibus una caro & sanguis sumus & unus per Dominum spiritus.* Audiebat quidem ille & nuncupabatur Rex Francorum, etsi solius Italici regni & adjectarum provinciarum possessionem retineret. Sed universam Franciam non obtinebat. Unde nata occasio Basilio abdicandi à Ludovico II. imperatorii nominis, quod in Francorum Reges translatum fuerat. Alterum quod observandum monui, hoc est, in divisione regni Francici à fratribus instituta imperatoriam dignitatem Lothario soli cessisse, nulla nominis illius communione fratribus Regibus facta. Qui titulus propagatus est in Ludovicum II. Lotharii filium, superstitibus patruis suis Carolo Calvo Galliarum Rege & Ludovico Rege Germaniæ; qui hoc sine molestia tulerunt, ut profitetur Ludovicus in epistola superius laudata ad Basilium. Graviter enim & iniquo animo ferebat Basilius Imperatoris Romanorum nomen à Ludovico retentum, atque ab ejus usu per Legatos eum dimovere satagebat. Sed repressus est iis litteris à Ludovico datis quæ significationem eandem verbis *Regis* & *βασιλέως* inesse ostendunt; id autem solum præ ceteris eximium habere Imperatorem, quod à Pontifice Romano unctus, nomen illud adipiscatur. Quare, si verum amamus, Reges illi qui Ludovici Pii hereditatem partiti sunt, ita existimarunt, regnum Francicum, Germanicum, & Italicum cum supremo regnandi jnre se à parentibus traxisse, solam autem imperatorii nominis dignitatem & in Romanam provinciam auctoritatem ab unctione Romani Pontificis tunc pependisse. Quod apertissimè confirmatur ex electione Caroli Calvi, quem statim ab obitu Ludovici II. Joannes VIII. Imperatoris titulo insignivit. Sed necessaria fuit Episcoporum & optimatum Italici regni electio ut illis provinciis præesset, & Gallicanorum procerum consensus ut in suo Franciæ regno Imperatoris nomen assumeret, quemadmodum docent acta Concilii Pontigonensis. Imperii

Conventus apud Marsnam in Capit. Car. Cal. cap. 2. Ut nemo suo pari suum regnum discupiat. cap. 3. unusquisque fideliter suum parem fideliter adjuvet.

Concilium Pontigon. an. 876.

Romani status deinde immutatus est, translata in Othones Germanos à Pontificibus successoris deligendi potestate. Ex quo factum est ut imperium Italici & Germanici regni provincias complexum fuerit. Itaque, ut initio monui, etsi Galliarum Reges eodem jure in regno utantur quod per leges Imperatoribus competit, ratio tamen petenda non est, ut visum auctori anonymo & Lupoldo Babenbergensi suprà laudatis, ex divisione regni Francorum à filiis Ludovici Pii instituta, sed ex ea auctoritate quam gloriosissimus Rex Clodoveus in se coronamque Francicam felici armorum eventu transcripsit.

Unde patet plenam & integram imperii auctoritatem, qualis in Theodosio ceterisque ejus ævi Romanis Principibus eminebat, in Reges Francorum, qui Gallias Codicis Theodosiani legibus ordinatas occuparunt, semel translatam, ad posteros cum eadem amplitudine propagatam fuisse. A quo jure longè recesserunt Imperatores Germanici: qui certis quibusdam conditionibus astricti, specie imperii retenta, vim ejus atque maiestatem in rebus gerendis ferè amiserunt. Itaque vulgatum illud quod jactatur à nostris, *Reges in regno Imperatores esse*, de priscis Imperatoribus intelligendum est, non autem de Germanicis. Fatendum quidem est Principes istos etiamnum quadam prærogativa frui, ob eam præcipuè causam quæ ruentem olim Imperatorum orientalium dignitatem in occidente sustentavit. Augustiorem enim ceteris Europæ regnis imperialem dignitatem haberi ob Petri Apostolorum principis sedem, quæ in provincia imperii sita erat, testatur Concilium Romanum habitum sub Agathone in epistola synodica ad Constantinum Pogonatum. Par nominis Romani cultus (quod in titulis imperatoriis hodie fulget, B. Petri memoria, & summi Pontificis unctione consecratum) apud ceteros Christianos Principes non invitos primum locum Imperatoribus Romano-Germanicis conciliavit. Ceterum ea semper fuit hominum nostrorum persuasio, Reges Francorum etiam illis ipsis Imperatoribus præcellere, si Romani nominis dignitatem, ob eam quam dixi causam, excipias. Quod apertè professi sunt Legati à B. Ludovico Rege ad Fridericum II. missi, ut testarentur à Rege ex consilio procerum repudiatum fuisse imperium, quod Gregorius Papa post Friderici abdicationem Roberto Comiti Regis fratri invadendum obtulerat. Sententiam ejus orationis quam ad Fridericum habuerunt Matthæus Paris retulit his verbis: *Nec nos pulsat ambitio. Credimus enim Dominum nostrum Regem Galliæ, quem linea regii sanguinis provexit ad sceptra Francorum regendum, excellentiorem esse aliquo Imperatore, quem sola electio provehit voluntaria. Sufficit Domino Comiti Roberto fratrem esse tanti Regis.* Quare ut Reges nostri majestate & dignitate illis non cedunt, ita sine dubio potiores sunt auctoritate.

Epist. Synod. Concil. Romani relata act. IV. sextæ syn. anno 680. Nos autem licet humiliter, summis viribus enitemur ut Christianus vestri imperii respublica, in qua beati Petri Apostolorum principis sedes fundata est, cujus auctoritatem omnes Christianæ nobiscum nationes venerantur & colunt, per ipsius B. Petri Apostoli reverentiam, omnium gentium sublimior esse monstretur.

De hac unctione videnda ep. Ludovici Imp. ad Basilium.

X. Hæc auctoritas ita accipienda est ut Reges in rebus humanis administrandis nec ipsius ecclesiasticæ potestatis consortium ad-

mittant, quæ ita rebus spiritualibus est addicta ut sine injuria Regum res temporales attingere non possit. Quippe magister edixit regnum suum de hoc mundo non esse, se judicem aut divisorem terrenæ hereditatis non fuisse constitutum; docuitque Paulus Dei militem se non implicare negotiis secularibus, sed mysteriorum dispensationi, ut Christi ministrum. Quare eleganter Bernardus: *Non monstrabunt, puto, ubi aliquando quisquam Apostolorum judex sederit hominum, aut divisor terminorum, aut distributor terrarum. Stetisse denique Apostolos judicandos, sedisse judicantes non lego.* Infrà: *Ergo in criminibus, non in possessionibus, potestas vestra: quoniam propter illa, & non propter has, accepistis claves regni cælorum.* Mox: *Habent hæc infima & terrena judices suos, Reges & Pincipes terræ. Quid fines alios invaditis? Quid falcem in alienam messem extenditis?* Huc referri possunt ea quæ ad discrimen utriusque potestatis explicandum superiore capite congessi. Quæ quidem cùm vera sint in genere, ita & speciali modo in Galliis observanda sunt, Regibus nostris ecclesiasticæ potestatis præcepta in regni administratione non admittentibus.

Joan. 10. Luc. 12.

2. Tim. 2. 1. Cor. 6.

Bernard. l. 2. de consid. c. 6.

Cujus auctoritatis retinentissimum se præbuit Carolus Calvus, qui Reges Francorum *ex regio genere natos, non Episcoporum Vicedominos, sed terrarum dominos, non vilicos & actores Episcoporum*, sed veros Reges esse Hadriano II. graviter cum illo expostulans denuntiat. Et proceres regni ab antecessoribus Hadriani ecclesiasticum ordinem, quod suum est, non rempublicam, quod Regum est, dispositam fuisse pontificiis mandatis refragantes dicebant apud Hincmarum. Hæc Gallorum sententia manavit in posteros, ut docet auctor disputationis Clerici & Militis his verbis: Clericus. *Jus voco decreta & statuta Romanorum Pontificum.* Miles. *Quæ illi statuunt, vobis jura esse possunt, nobis verò non sunt. Nullus enim potest de his statuere super quæ constat ipsum dominium non habere. Sicut nec Rex Francorum potest statuere super imperium, nec Imperator super regnum Franciæ. Et quemadmodum terreni Principes non possunt aliquid statuere de vestris spiritualibus, super quæ non acceperunt potestatem, sic nec vos de temporalibus, super quæ non habetis auctoritatem.* Qua de re uberiùs dicemus libro quarto.

Carol. in epist. ad Had. apud Hincm. de qua libro 4. c. 12. § 5.

Disputatio Clerici & Militis.

CAPUT III.

Synopsis.

I. Rex Francorum superiorem non agnoscit in temporalibus, nec ipsam sedem apostolicam, ex Innocentio III. Species Decretalis Per venerabilem. *Spontanea Regis subjectio jus tribuit Innocentio ut liberos Philippi Regis natalibus restitueret.*

II. Quid sit liberior jurisdictio *in dicta decretali. Explicatum jus seculare quod Regi & summo Pontifici in Magalonensem Ecclesiam competebat. Quæ regum liberalitate ditata, & specialiter urbe Monti pessuli: Hominium ratione illius urbis præstitum Regi ab Episcopo. Et ipsi Episcopo à Dominis Montispessuli.*

III. De Comitibus Melgorii, qui beneficiario jure à sede apostolica comitatum possidere professi sunt. Utile dominium comitatus pervenit ad Ecclesiam Romanam, damnato Raimundo Comite Tolosano. Quæ jus suum in Ecclesiam Magalonensem transcripsit, servata pensione annua. B. Ludovicus supremum imperium illius comitatus ad se revocavit.

IV. Tectum loquendi genus Innocentii examinatur, cùm agitur de feudo Montispessuli. Supremum jus in id sibi competere putabat. Regem tamen in possessione hominii esse sciebat.

V. In rebus ambiguis temporali jurisdictione uti Pontificem, ex Innocentio. Ejus sententia expensa, & locus Deuteronomii explicatus. Detortus Innocentius in alium sensum ab interpretibus. Eorum interpretatio recepta non fuit in Gallia.

VI. Quæstio feudi non competit Ecclesiæ, ex Innocentio. Qui tamen cognitionem peccati ad se pertinere ait. Hæc sententia fora confundit, & in Gallia recepta non fuit.

VII. Ex opinione Theologorum, qui criminum secularium coercitionem per censuras ab Ecclesia removebant, sola criminum ecclesiasticorum cognitione Episcopis relicta. Hæc sententia inducta in forum; porrecta deinde ad crimen mixtum adulterii; cujus animadversio in laicos vetita olim Episcopis à Curia Parisiensi. Ex veteri Ecclesiæ disciplina, quæ nunc Episcopis criminum cognitio competeret. Quod penè notum anonymo auctori anno 1303.

VIII. Bonifacii constitutio de Pontificis in temporalia potestate à Clemente rescissa, quod attinet ad Gallos.

I. GALLICE imperii libertatem Romani Pontifices ingenuè & apertè professi sunt decretalibus epistolis quas in corpus juris canonici compingi voluerunt. Etenim Innocentius III. de regno Francorum loquens superiorem in temporalibus minimè recognoscere docuit; relatione habita non solùm ad quemcunque alium Principem secularem, sed etiam ad ipsam sedem apostolicam. Enim vero quia frequentissimè in hujusmodi disceptationibus laudari solet constitutio illa, operæ pretium mihi visum fuit ejus speciem & explicationem aggredi. Vuillelmus Dominus Montispessulani, expulsa Mathilde uxore Manuelis Imperatoris Constantinopolitani nepte, ex Agnete pellice liberos susceperat, quos natalibus restitui contendebat ab Inocentio: à quo hujus beneficii arbitrium pendere ex eo probabat quòd sedi apostolicæ liberum esset filiis naturalibus, etiam adulterinis, veniam natalium ad res spirituales & episcopatus adipiscendos indulgere. quæ indulgentia potiori jure ad res temporales trahi debebat. Hanc rationem juvabat exemplum Philippi Francorum Regis, cujus liberos natalibus restituerat Innocentius, etsi apostolicæ sedi Rex ille quoad spiritualia tantùm subesset, Guillelmus verò non tantùm quoad spiritualia,

C. 13. Per Venerabilem. Qui filii sunt legit. ex lib. 5. Regest. Innoc. III. epist. 128. pag. 674. 684.

sed etiam quoad temporalia, Romanæ Ecclesiæ subjiceretur. Hoc membrum, quod suis difficultatibus implicitum est, sic probat. Suorum bonorum partem hominii nexu ab Ecclesia Magalonensi pendere ait; eam verò Ecclesiam jure feudi à sede apostolica bona à Guillelmo possessa obtinere; unde sequatur Vuillelmum Ecclesiæ Romanæ secundo feudi gradu subjici, *vassum* esse Ecclesiæ Magalonensis, & Romanæ *vassallum*, si libeat Capitularium verba usurpare. Respondet Innocentius multùm distare causam Philippi Regis à Vuillelmi negotio, & in personis majus esse discrimen. Philippum Augustum dimisisse quidem Ingeburgem Danorum Regis filiam, sed nuptias cum ea initas prætextu affinitatis ab Archiepiscopo Remensi sedis apostolicæ Legato dissolutas fuisse, statimque Regem publicè duxisse Mariam Ducis Meraniæ seu mavis Moraviæ filiam, è qua liberos suscepit. Rescissam quidem fuisse à sede apostolica Remensis Archiepiscopi sententiam, quia prolata fuerat ordine judiciorum non servato, adactumque Regem ut Ingeburgem ad se revocaret; sed tamen post restitutionem uxoris permissum illi fuisse ut coram judicibus datis priorum nuptiarum inutilitatem ex affinitate Ingeburgis petitam prosequeretur. Itaque dubium esse liberorum è Maria prognatorum statum & conditionem, quæ ex eventu litis pendeat. Quæ omnia à causa Vuillelmi absunt, qui nullum nuptiarum cum priore uxore impedimentum prætendat, quique suo arbitratu eam domo expulerit, aliamque superduxerit. Hæc pertinent ad causarum differentiam. Quod personas respicit, ita se habet. Regis Francorum majestatem expendit Innocentius: qui cùm à nemine in temporalibus pendeat, potuit se jurisdictioni Romani Pontificis sine ullius offensione subjicere; quemadmodum ad impetrandam restitutionem natalium pro liberis se utique subjecit. Quamvis, ut fatetur Innocentius, ex plurimorum sententia potuisset Philippus veniam natalium liberis suis, non quidem jure patriæ potestatis, sed jure regio tribuere. Vuillelmum verò ab aliis pendere; quibus injuria fieret, si absque eorum consensu Innocentio se subjiceret, nec Vuillelmo competere jus natalium vitium remittendi. Quare non admittendam esse illius petitionem concludit donec & *culpa levior & jurisdictio liberior ostendatur*. Unde patet nihil sibi in temporalibus regni vindicarum Innocentium, si prorogatio jurisdictionis seu potiùs spontanea Philippi Regis subjectio abesset. *Insuper*, inquit, *cum Rex ipse superiorem in temporalibus minimè recognoscat, sine juris alterius læsione in eo se jurisdictioni nostræ subjicere potuit & subjecit.*

En Fief de l'Eglise de Magalone, & en Rierefief de la Romaine.

Gesta Innoc. III. cap. 47. & seqq. Rigord. in Philippo August. pag. 37. 44. edit. Duchesn.

II. Quinimo à venia natalium Guillelmo concedenda Innocentius cessat donec liberiori jurisdictione fruatur, id est, donec Regis assensus hoc patiatur. Eum enim esse verborum illorum sensum mox patebit, cùm jus seculare, quod Ecclesiæ Romanæ in Magalonensem competebat, explicuero. Narbonensi provincia in novem episcopatus totidemque comitatus à Gothis post deletum à Clodoveo regnum Tolosanum distributa, eadem dispositio sub Francorum Regibus viguit, qui Septimaniam à Sarracenis vi armorum receperant. Pietas verò Regum cladem & vastationem Ecclesiis à perfida gente illatam resarcire cupientium plurimis patrimonii publici juribus, quos *fiscos* ea tempestate vocabant, episcopales reditus auxit, hinc comitatus Narbonensis partem Ecclesiæ ejusdem civitatis, hinc Mimatensi solidum ferè comitatum Gabalitanum, aliisque prout res ferebat tribuendo. Hujus beneficii particeps fuit episcopatus Magalonensis, quem villis quamplurimis Reges nostri liberaliter ditaverunt; ea lege, ut his concessionibus innata erat, ut Episcopus hominio, sacramento, & obsequio per Reges ea patrimonia obtineret. Reliquus comitatus Magalonensis, inclinante secunda Regum nostrorum dynastia, eodem fato quo ceteri Galliarum comitatus hereditario jure Comitibus cessit: qui, ne aliqua injuria Ecclesiæ Magalonensi fieret, Comitum Melgoriensium nomen, non autem Magalonensium, sumpserunt. Inter cetera verò patrimonia quæ donatione Regum in Episcopos Magalonenses translata sunt, vicus Montispessuli recensetur in privilegio Ludovici VII. quo villarum à Regibus concessarum possessionem Ecclesiæ illi confirmat. quod transcriptum est in altero privilegio à Philippo Augusto indulto anno MCCVIII. Hæc sunt autem rescripti verba: *Montispessulum cum omnibus adjacentiis suis, feudum Domini Montispessuli, Montempessulum utique cum parrochia sua, & castrum de Palude cum toto territorio suo.* Quare in tabulis hominii quod Petrus Episcopus Magalonensis juxta morem decessorum suorum præstitit anno MCCLV. Petro de Antolio Militi Seneschallo Bellicadri & Nemausi & Guidoni Fulcodii à Ludovico IX. Rege Francorum delegatis, disertis verbis expressum est Montispessuli feudum cum distinctione quæ rem totam explicat: *Partem villæ quæ dicitur Monspessulanetus cum pertinentiis intra & extra muros, quam tenemus in dominio & ad manum nostram à Domino Rege, & residuum dictæ villæ, & castrum de Palude, quod vulgò dicitur Latas, quod tenet à nobis in feudum vir illustris Rex Arragonum dominus Montispessuli & antecessores ejus à nostris antecessoribus.* Tunc scilicet Jacobus Rex Arragonum hereditate Mariæ matris ad se transmissam proprietatem illius urbis obtinebat; cujus causa fidem & hominium præstiterat Joanni de Montelauro Episcopo Magalonensi anno MCCXXXVI.

Vide lib. 8. cap. 12. § . 13.

In veteri Regesto Curiæ Franc. MS. quod extat Parisiis in Camera Computorum.

Guido Fulcodii, postea Clemens IV.

In eodem Regesto Curiæ.

III. Quod attinet ad Comites Melgorienses, observandum est comitatum duplici nomine insignitum, tum comitatus Sustantionensis, tum Melgoriensis; hoc est à castro Melgorii, quæ illius pagi arx erat validissima & Comitum sedes; illud à vico Sustantione, qui in edito loco situs, Antonini itinerario & Hierosolymitano tabulæque Peutingerianæ notus, ab urbe Montispessuli mille passibus aberat. Eò translata fuerat Episcopi cathedra, Magalona urbe à Carolo Martello deleta, ne iterum insulam illam Sarraceni ex Hispania eò navigiis delati invaderent oramque maritimam Septimaniæ deprædarentur. Inde episcopatus

Hist. Benearni l. 8. c. 1.

Vide hist. Benearni l. 8. c. 1. & 2. ubi hanc divisionem explicui.

promiscuè Sustantionensis & Magalonensis dictus, quod nomen comitatui facilè communicatum est. Anno MLXXXV. hunc comitatum Sustantionensem sive Melgorensem Petrus Comes Melgorii Gregorio VII. & sedi apostolicæ tradidit in *alodium*; id est, in eam sedem dominium & proprietatem transcripsit ejus comitatus, quem statim beneficiario jure ab eadem sede apostolica se possidere professus est sub conditione fidelitatis & unciæ auri titulo annui census persolvendæ. Tandem cùm ad Beatricem Bernardi Peleti uxorem comitatus Melgoriensis pervenisset, Beatrix Ermisendæ filiæ Raimundi Comitis Tolosani uxori eum comitatum dotis nomine dedit anno MCLXXII. Ac sanè Raimundus, cui solenne erat bona Ecclesiarum invadere, hominium Guillelmi domini Montispessuli, quasi Comiti Melgoriensi debitum, suscepit anno MCLXXXIV. & MCLXXXIX. Quod in detrimentum Ecclesiæ Magalonensis tentatum fuisse non dubitabit qui quæ superiùs adnotata sunt expendet. Abdicatâ à Raimundo Albigensium fautore possessione comitatus Melgoriensis unà cum ceteris bonis, judicio Concilii Lateranensis, ejus utile dominium cum directo consolidatum est, ita ut proprietas & ususfructus ad sedem apostolicam pervenerit, tum ratione damnationis in Raimundum latæ, tum ob cessationem diuturnam in canone solvendo. Sed Innocentius Ecclesiæ Magalonensi beneficii & feudi jure comitatum concessit sub censu annuo viginti marcarum argenti anno MCCXV. ut patet ex tabulis investituræ. Controversia mota tempore B. Ludovici de comitatus illius proprietate, Clemens IV. literis ad Regem datis docet ad Ecclesiam Romanam pervenisse ea ratione quam recensui. Sed jam tum causa sua cecidisse videtur S. Ludovici decreto, quia suprema jura à Petro Melgorii Comite transcribi non potuerant in Romanum Pontificem sine consensu Regis.

Prolata est donationis charta in Notis III. V. Fr. Bosqueti Episcopi Monspel. ad l. 15. Reg. Innoc. ep. 102.

Catellus l. 2. hist. Comit. Tolos. c. 6.

Extant rescripta Innocentii & Clementis in Notis ad l. 15. Reg. Innoc. ep. 168. & 172.

IV. Certum quidem est feudum Montispessuli beneficiario jure ad Ecclesiam Magalonensem pertinuisse antè quàm comitatu Melgoriensi ab Innocentio III. aucta fuisset. Quare cautè loquitur Innocentius in dicta decretali cùm *partem terræ ab Ecclesia Magalonensi* Vuillelmum *possidere* dicit, non tamen disertè feudum Montispessuli, à quo Vuillelmus agnomentum trahebat. Fieri enim poterat ut reliqui patrimonii pars in comitatu Melgoriensi sita esset, unde hominium deberetur Ecclesiæ Magalonensi. Deinde in altero loco Vuillelmum alloquens his verbis utitur: *Tu autem aliis nostris subjacere. Unde sine ipsorum forsan injuria, nisi præstarent assensum, nobis in hoc te subdere non posses.* Pluralis illa locutio plures dominos significat, & alium præter Ecclesiam Magalonensem: cujus, utpote sibi & temporaliter & spiritualiter subditæ, tantam rationem non habuisset quin superiori jure concessisset natalium restitutionem, nisi Regi Francorum, qui hoc loquendi genere insinuatur, injuriam fieri perspexisset. Mirabitur aliquis cur tectum & suspiciosum dicendi genus usurpat Innocentius; præcipuè cùm repulsæ leviùs ferendæ occasionem Vuillelmo præbuisset, si apertè excepisset de necessitate consensus Regis Francorum. Sed desinet mirari si has ambages consultò ab eo quæsitas perpendat, ne videretur jus illud remisisse quod Raimundus Comes Tolosanus comitatui Melgoriensi adjecerat, hominiis à Domino Montispessuli exactis, ut superiùs dixi: quæ tunc cùm præstabantur, jura Ecclesiæ Magalonensis intervertebant; sed post comitatus Melgoriensis investituram de jure Magalonensis Episcopi nihil deterebant, inter Regem & Pontificem recidente quæstione de superiori jure feudi Montispessulani. Ex eo autem suspicari licet consultò ambiguis verbis usum & à jure Regis aperiendo abstinuisse quòd aliunde constet ratione comitatus Melgoriensis Innocentium ad se trahere conatum cognitionem controversiæ quæ de civitate Montispessuli mota est à Guillelmo nato ex Agnete pellice adversùs Mariam filiam Mathildis. Quare, ut antea monebam, natalium veniam indulgere aggressus non est Innocentius *donec liberior jurisdictio ostenderetur*, id est, donec de Regis Francorum assensu constaret, aut de pleno & integro jure Romani Pontificis.

L. 15. Reg. Innoc. ep. 102.

V. Ceterùm omittenda non est Innocentii observatio: qui occasione ductâ ex indulgentia qua usus est erga liberos Regis Philippi ad ejus postulationem, docet Romanum Pontificem non solùm in Ecclesiæ patrimonio, *super quo plenam in temporalibus gerit potestatem*, ut ejus verbis utar, *sed etiam in aliis regionibus, certis causis inspectis, temporalem jurisdictionem casualiter exercere*. Unam autem è causis illis explicat; scilicet ut si quid difficile & ambiguum emerserit in negotiis ecclesiasticis aut civilibus vel criminalibus, ad sedis apostolicæ judicium sit recurrendum. Quod probat adducto Deuteronomii loco, quo decernitur res ambiguas de sanguine, lepra, & causa, id est, de quæstione criminali, civili, & de ritibus, solvendas in loco quem Dominus elegerit à sacerdotibus Levitici generis & à judice qui fuerit illo tempore; pœna capitis adjecta adversùs eum qui sacerdotis imperio & decreto judicis non paruerit. Locum delectum in lege gratiæ esse Romam, sacerdotes Levitici generis Episcopos & Cardinales, judicem verò Romanum Pontificem: *cujus sententiam qui superbiens contempserit observare, mori præcipitur, & auferri malum de Israel, id est, per excommunicationis sententiam, velut mortuus, à communione fidelium separari.* Tria adnotanda sunt ad interpretationem hujus loci. Primum est, sententiam Innocentii non esse ut cuilibet è populo liberum sit de rebus ambiguis in negotiis temporalibus Romanum Pontificem consulere, qui deinde jus dicat & litigatorum controversias dirimat. Hic enim agendi modus supremam Regum in judiciis reddendis auctoritatem everteret. quod à sua mente alienum esse testatur ibidem Innocentius: *Non quòd alieno juri præjudicare velimus, inquit, vel potestatem nobis indebitam usurpare; cùm non ignoremus Christum in evangelio respondisse: Reddite quæ sunt*

Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Propter quod postulatus ut hereditatem divideret inter duos, Quis, inquit, constituit me super vos judicem? Sed jus illud sedi apostolicæ vindicavit, si à Principibus ipsis de re ambigua & difficili consuleretur, aut ejus auctoritas imploraretur: quemadmodum acciderat in causa Regis Philippi, qui natalium restitutionem pro liberis ab Innocentio expetiverat. *Rationibus his inducti, Regi gratiam fecimus requisiti, causam tam ex veteri quàm ex novo testamento trahentes.* Deinde Deuteronomii loco recitato, in ejus interpretationem excurrit suo proposito congruentem ut doceat nec alienum esse ab auctoritate Regum quòd in his rerum articulis Romanum Pontificem adeant, nec à dignitate sedis apostolicæ si ad hæc secularia tractanda se demittat, cùm Paulus scripserit ad Corinthios: *Nescitis quia angelos judicabimus, quanto magis secularia?* qui est locus alter quem adducit Innocentius ad sententiæ suæ confirmationem. Alterum quod adnotandum mihi videtur, hoc est, Deuteronomii locum intelligi de magistratibus inferioribus & collegiis judicum, qui ad portas urbis lites populi Judaici disceptabant; eo tamen judiciorum ordine, ut si reus omnium suffragiis premeretur, appellandi locus non esset; sin judicum vota in varias sententias scinderentur, non propter facti probationem, sed propter juris & legum interpretationem, atque adeo constaret rem controversam censeri ambiguam & difficilem, ad magni synedrii judicium referebatur, ut docet Maimonides. quod quidem synedrium conflatum erat è sacerdotibus & laïcis, adjuncto reipublicæ judice, quem deinde Reges exceperunt, ut abundè dicam capite quarto & quinto. An verò hinc possit duci argumentum ad consultationem quæ in rebus temporalibus, cùm negotia difficultate laborant, à Principibus, si res ita ferat, ad sedem apostolicam deferri potest, lectoris prudentiæ relinquo. Tertium est, juris canonici interpretes in hoc Innocentii loco interpretando dupliciter peccasse; tum quòd omnibus litigatoribus liberum reliquerunt res ambiguas à judicio sæculari ad ecclesiasticum transferre; id quod uno casu, id est, Principibus id agentibus, ab Innocentio scriptum erat ad omnes personas contra sinceram auctoris sententiam porrigentes; tum quòd sibi persuaserint, si quid difficile & ambiguum in controversiis & litibus rerum humanarum accideret, id à judicibus ecclesiasticis, non autem à sola sede apostolica diriṁi debere. Quod tamen à magistratibus in Gallia nunquam receptum fuit, ut conquerebatur Durandus Mimatensis Episcopus ante trecentos & triginta annos: *Item impediunt, si quid ambiguum inter judices seculares oriatur, ne ad ecclesiasticos judices recurratur, contra illud, Qui filii sint legit. Per Venerabilem, §. Licèt.* (Durand. de modo Conc. gener. celebr. tit. 70.)

VI. Constituta sententia decretalis *Per venerabilem*, quæ supremum Regis in Gallias imperium agnoscit, & ab ejus communione sedem apostolicam removet, observanda est eadem mens Innocentii in altera ejus epistola ad Regem Philippum, qua docet ad Regem pertinere feudi judicium, non autem ad sedem apostolicam, seque nolle jurisdictionem aut potestatem Regis minuere vel perturbare. (Cap. Novit. de Judiciis.) quod etiam superiore decretali protestatus est. Agebatur de induciis vel pace inter Francorum & Angliæ Reges componenda. quod sui arbitrii esse Pontifex existimabat. Rex enim Angliæ copiis Francorum oppressus à sede apostolica subsidium ecclesiasticum petivit, probare paratus injustè secum agi à Rege Francorum, quem juxta regulam evangelii monuerit, & renitentem suis postulationibus ad Ecclesiam detulerit. Unde concludit Innocentius se, qui regimini universalis Ecclesiæ præsit, interpellatum ab Anglo, divino præcepto urgeri ut juxta *formam ipsius procedat*, id est, ethnicum & publicanum denuntiet Francorum Regem, nisi jus suum apud ipsum Pontificem vel illius Legatum comprobaverit. Etsi enim de feudo quod Rex Angliæ à Rege Francorum obtinebat judicium ferre nolit, de peccato tamen decernere, illudque in cujuscunque gradus persona censuris ulcisci ad sedem apostolicam pertinere contendit. Prima fronte Regum jura hac decretali foveri videntur; sed ut integrum beneficium illi non debeamus, facit exceptio adhibita. Quæ profectò ejus generis est ut admissa semel in judiciis, omnia fora confundat, quemadmodum monuit Navarrus in commentariis ad hunc locum. (Navarrus in d. capit. Novit. V. Hostiensem in d. c.) Quare à Gallis nostris nunquam suscepta fuit, non solùm in specie de qua tunc agebatur, ut dicetur libro quarto, sed nec in ceteris causis, teste locupletissimo Durando Mimatensi his verbis: *Item impediunt*, (scilicet judices seculares) *quando Ecclesia vult cogere aliquem ad satisfaciendum de peccato in quo est, licèt cognitio pertineat ad Ecclesiam. de judic. Novit. primo responso.* (Durandus d. tit. 70.)

VII. Theologorum illa ætate celeberrimorum Joannis de Parisiis & Guillelmi Ocxam, quibus postea accessit Gerson, opinionem sequebantur, qui crimina distinguebant in ecclesiastica & secularia. (Guill. Ocxam l. 6. c. 8. & in fine Dialogi 1. parte. Joann. Gerson. lect. 4. in vita spirituali.) Illa in admissis directè contra fidem & sacramenta constituebant, hæc in iis quæ jure gentium aut civili sunt vetita. Criminum ecclesiasticorum coërcitionem per censuras Episcopis competere, sed in secularibus distinguendum esse dicebant. Aut enim de jure agitur & de peccato *opinionis* vel *erroris*, ut ipsi loquuntur; id est, si quis sibi persuadeat id quod committitur circa secularia non esse peccatum, verbi gratia, furtum vel homicidium, vel agitur de facto, id est, de peccato quod ipsi vocant *vendicationis*, id est, cùm quis de facto res alienas sibi vendicat, vel aliud crimen seculare perpetrat. Itaque fatentur penes Ecclesiam ex Christi institutione potestatem esse cognoscendi de peccato *erroris*, & definiendi an hoc vel illud factum crimini deputari debeat, eosque qui huic definitioni refragentur pœnis ecclesiasticis castigandi, ceterum de peccatis secularibus, quæ vocant

vendicationis, judicia vel cenſuras ferre non ſpectare ad juriſdictionem eccleſiaſticam. *Et ita*, inquit Joannes Pariſienſis, *de peccato in temporalibus non judicat vel cognoſcit judex eccleſiaſticus, ſed ſecularis tantùm; niſi fortè aliunde quàm à Chriſto conceſſum ei fuerit vel permiſſum.* In his ergo criminibus poteſtas eccleſiaſtica monita tantùm & conſilia adhibere poteſt, non autem laïcos peccantes coërcere pœnis, innuere quid ſequendum ſit & vitandum, non caſtigare, vel, ut ipſi loquuntur, judicare de peccato *innutivè*, non *coërcitivè*. Itaque ſententiam Innocentii locum habere cùm domini ſeculares à ſcelerum vindicta per ſummam negligentiam ceſſant, aut in crimine occulto, in quod judex ſecularis animadvertere non poteſt. Hæc Theologorum Pariſienſium ſententia jam à trecentis & quadraginta annis in forum invecta, etiam hodie apud tribunalia magiſtratuum viget. Quin & ad crimina mixta porrecta fuit, ſcilicet ad adulterium, quod legem naturæ & matrimonii ſacramentum violat; adeo ut in laïcos adulterii reos animadvertere Epiſcopis vetitum fuerit, ni deſiſterent, pœna indicta *captionis temporalitatis*, ut patet ex Curiæ Pariſienſis Arreſtis latis anno MCCCXXXVI. & MCCCXXC. De hac quæſtione, in qua plurimi laborarunt, ex profeſſo diſſeram in exercitatione de judiciis canonicis in laïcos; ubi eorum originem, progreſſum, & immutationem quæ hodie viget, & mutandi cauſas expendam. Hic tantùm dicam in anteceſſum, olim cenſuris, cùm maximè vigerent, locum non fuiſſe niſi in certis quibuſdam criminibus manifeſtis, de quibus dubitari non poſſet an inter crimina recenſeri deberent, ea lege ut emendatio eccleſiaſtica nihil de ſeculari juriſdictione demeret. Itaque Chriſtiani criminum omnium vindictam apud judices publicos perſequebantur. De contractibus, etiam injuſtis, nullo prætextu lis inſtituebatur apud Epiſcopos in conſequentiam juris evangelici, quia color ille conventionis initæ dubiam reddebat peccati accuſationem. Quare ſi quando lites fidelium dirimerent Epiſcopi, à lege harum diſceptationum arbitri dati, non cenſuris eccleſiaſticis ad judicatum exequendum victos adigebant, ſed officicio & apparitione judicum juxta legem Conſtantini. Parum abeſt quin ſolo rationis ductu ad veram ſolutionem pervenerit auctor anonymus; cui ſola defuit cognitio antiquæ diſciplinæ ne rem ipſam omnino aſſequeretur. Hæc ſunt ejus verba: Miles. *Ego oſtendam vobis ſecundum Paulum ubi veſtra cognitio debet incipere. Principes ſuo jure de juſto & injuſto cognoſcunt, & eis debetur obedientia, ſicut præcipitur Deuter. 17. & eorum officium eſt judicare & coercere reſiſtentes. Si quis autem tumens ſuperbia non obedierit eorum imperio, nec Princeps, cujus fuit officium judicandi, habet poteſtatem reſiſtendi vel coërcendi, tunc incipit veſtra cognitio; quia tunc accedere debet veſtra monitio, dicente Paulo ad Tit. c. 3. Admone illos Principibus & poteſtatibus ſubjectos eſſe & ſubditos. Ubi autem maleficia & ſcelera manifeſta ſunt, veluti præda, rapina, & ſimilia, nec eſt Princeps qui poſſit aut velit corrigere, tunc accedere debet monitio, & demum veſtræ poteſtatis mucro: ſed non de juſto & injuſto cognitio, quia de hoc non debetis cognoſcere aut manum ad hoc apponere. Sed cùm manifeſtum fuerit, aut per ſententiam juris, aut evidentiam ſceleris, quæ nulla eget cognitione; tunc poterit ad vos ea, modo & forma de quibus dictum eſt, pertinere, ad veſtrum finem, videlicet ſpiritualem, abſque aliquo quæſtu, debitè monitis nolentibuſque aut impotentibus ſeculi Principibus. Aliàs, ſi propter peccati colligantiam vultis de caſibus prænotatis cognoſcere, non reſtat niſi fores Principum claudere, ſilere leges & decreta Principum, & veſtra ſola reſonare.*

Joan Pariſ. de poteſt. regia & papali. c. 14.

Vide ſecundam Præfationem Marcæ §. 2.

Vide Almainum de poteſt. eccl. & laica q. 1. c. 10. & q. 3. c. 2. qui utramque ſententiam probabilem putat.

To. 2. Libert. cap. 36. N. 7. 8.

Vide reſponſionem Marcæ ad Notas Holſtenii.

Auctor diſputationis Clerici & Militis, anno 1303.

VIII. Ceterum Bonifacius VIII. à ſententia deceſſorum ſuorum deflexiſſe videtur. Odiis enim acerrimis inter eum & Philippum IV. accenſis eò provectus eſt Pontifex ut Regem non ſolùm anathemate feriret, ſed etiam ſibi ſubditum in rebus civilibus ſcripto denuntiaret. quam ſententiam edita extravaganti conſtitutione firmavit anno ultimo pontificatus. Bonifacium animi mœrore confectum excepit Benedictus XI. & poſt annuum interregnum Benedicto Clemens V. origine Vaſco decimo quarto ſeculo ineunte ſucceſſit. Hic verbis in deceſſorem permodeſtis & ad Regis dignitatem efficacibus contraria conſtitutione tum memoriæ Bonifacii ſediſque apoſtolicæ auctoritati, tum regni Gallici juribus conſuluit. *Hinc eſt*, inquit, *quòd nos Regi & regno per definitionem & declarationem bonæ memoriæ Bonifacii VIII. prædeceſſoris noſtri, quæ incipit* Unam ſanctam, *nullum volumus vel intendimus præjudicium generari, nec quòd per illam Rex, regnum, & regnicolæ prælibati amplius Eccleſiæ ſint ſubjecti Romanæ quàm antea exiſtebant, ſed omnia in eodem eſſe ſtatu quo erant ante definitionem præfatam.* Status autem ultimus, quem inſpicere oportet, petendus eſt è Decretalibus Innocentii III. qui ſuperiorem in temporalibus à regia corona Francorum amovit, etſi res ambiguas & cognitionem de peccato ſedi apoſtolicæ vindicaverit. quod ultimum noſtri ſtatim à conſtitutionibus illis editis ſuſcipere recuſarunt. Plura de Bonifacii & Philippi diſſidio dixiſſem, niſi hanc operam occupaſſet vir clariſſimus Henricus Spondanus Epiſcopus Appamiarum in elaborato illo opere quo illuſtriſſimi Cardinalis Baronii deſinentes annales excipiens, tribus voluminibus quatuor ſeculorum eccleſiaſticam hiſtoriam ad noſtram ætatem integra fide & ſollicita diligentia ſuis auſpiciis deſcribit, quemadmodum ſuperiorum temporum epitome Baronium expreſſerat.

C. *Unam ſanctam.* de majorit. in Sexto.

C. *Meruit.* de Privil.

ADDITIO STEPHANI BALUZII.

CRUDELISSIMUM illud Bonifacii VIII & Philippi Pulchri dissidium, in ruinam & perniciem istius florentissimi regni exortum, tot scriptorum & annalium monumentis celebratum est, spec ali etiam opere explicatum à clarissimo & amantissimo patriæ viro Petro Puteano, ut necesse non sit heic à nobis eam camarinam rursum moveri. Verum quia simul & illustranda est pro modulo nostro explicatio capitis *Per venerabilem*, quam in hoc capite attulit illustrissimus Archiepiscopus, tum etiam ex ea occasione confutandus Bonifacius, qui in oratione quam anno MCCCIII. Romæ in publico consistorio habuit pro confirmando Rege Romanorum Alberto (de qua suprà meminimus in additione ad caput primum istius libri) ausus est pronuntiare Gallos, dum aiunt se non recognoscere superiorem, mentiri, & nescire se ubi hoc invenerint, res postulare videtur ut omissis ceteris argumentis quæ adduci possunt ad asserendum supremum Regum nostrorum in Gallias imperium, quo in argumento feliciter versatus est hic noster Archiepiscopus, etiam id ostendamus auctoritate eorum qui vel ævo Bonifacii vixerunt, vel certè non admodum remoti ab eo fuere. Ac primùm quidem responderi posset Gallos istud invenisse in decretali Innocentii III quam Bonifacius, canonici juris peritissimus, ignorare non potuit, cùm exter in libris Decretalium. Quod vel unicum sufficere poterat Romano Pontifici pacato & non irato. Sed habemus præterea disertum Guillelmi de Montelauduno Jurisconsulti per eas tempestates celeberrimi testimonium; qui in commentario ad Clementinam *Romani, de jurejurando*, Regem Francorum scribit non recognoscere Imperatorem superiorem; ad eamque rem probandam utitur etiam testimonio capitis *Per venerabilem*. Tum addit: *Joannes tamen Theutonicus non concordat his. Sed erat Almannus vel Theutonicus. Unde favor & caro & sanguis revelavit sibi.* In actis autem veteribus anni MCCCXLII. quæ extant Parisiis in Camera Computorum, cùm describuntur ea quæ gesta sunt apud Valentiam Prid. Non. Martii inter Petrum Regem Arragonum & Raimundum Rubei Nuntium Jacobi Regis Majoricarum, qui ex pactis olim initis inter eosdem Reges urgebat Arragonium ut suppetias sibi ferret adversùs Philippum Valesium Francorum Regem, qui Monspeliensem urbem & alia quædam loca ad Jacobum pertinentia occupaverat, dum hæc inquam describuntur, narratur inter cetera quomodo Arragonius responderit iniqua videri postulata Jacobi, ipsum quippe injoria voluisse privare Regem Francorum superiori dominio quod ipsi competebat in ea loca, & hunc jure optimo ob eam causam illa occupasse; *quodque dictus Rex Franciæ*, QUI IN SUO REGNO SUPERIOREM IN TEMPORALIBUS NON COGNOSCIT, *pro tuitione juris & possessionis suæ prædicta juxta morem antiquum sui regni apposuit vel apponi fecit manum suam regiam in villa & vicecomitatibus supradictis &c.* Adeo enim verum est Regem Francorum non recognoscere superiorem in temporalibus ut si fortè, seu ex successione, sive emptione, aut alio quovis modo, ad ipsum veniat proprietas alicujus feudi, propter quod hominium debeatur domino superiori, statim cesset jus illud dominii, quia Rex Francorum nulli facit homagium neque fidelitatem. Habemus multa vetera testimonia hujus moris. Anno MCLXXXV. cùm comitatus Ambianensis, qui Ecclesiæ Ambianensi debebat hominium, transisset ad Philippum Augustum Regem Francorum, Ecclesia illa benignè concessit ut Rex feudum suum absque faciendo hominio teneret, *cùm utique nemini*, inquit Philippus Rex, *facere debeamus hominium vel possimus.* Anno MCCXIII. idem Rex Ecclesiæ Noviomensi nonnulla dona dedit *in recompensationem hominagii quod Domini Veromandenses*, quibus ipse successerat, *debebant Episcopo & Ecclesiæ Noviomensi, cùm secundum consuetudinem regni Franciæ hactenus approbatam prædecessores nostri Reges Franciæ nulli consueverint hominagium facere.* quod suis literis eodem tempore datis confirmavit Stephanus Episcopus Noviomensis. Anno MCCXXVI. Ludovicus VIII. Augusti filius nonnulla etiam dedit Archiepiscopo Narbonensi in similem recompensationem, cùm *nos nemini homagium facere debeamus.* Et in concordia postea sub sancto Ludovico edita inter Prælatos provinciæ Narbonensis & Guidonem Fulcodii clericum Domini Regis scriptum est quòd si Rex quædam feoda haberet moventia ab Ecclesia Biterrensi, in vicem fidelitatis, quam cum non decet alicui facere, recompensationem *Ecclesiæ faciat competentem.* Anno MCCLXX. extincto Alphonso Comite Tolosano, cui in vim veterum pactorum Rex Francorum successerat, Bertrandus Archiepiscopus Arelatensis contendebat illum ratione successionis in comitatu Tolosano sibi & Ecclesiæ suæ Arelatensi debere præstare homagium. Demum res ita inter eos convenit quòd castrum Bellicadri cum Argentia Regi remaneret liberum ab omni fidelitate & homagio & recompensatione debita pro eisdem; si verò dictum castrum ad manum alicujus veniret qui non esset Rex Franciæ, ille teneretur Archiepiscopo Arelatensi fidelitatem jurare & homagium facere. Anno MCCLXXXIV. Philippus III. Rex Franciæ, qui in villa Moyssiacensi successerat Comitibus Tolosanis, qui illam *à monasterio Moyssiacensi in feudum cum homagio tenuerunt*, statuit ut Senescallus Cadurcensis in nova institutione sua fidelitatis sacramentum faceret Abbati & conventui Moyssiacensi, *quia Reges Franciæ non consueverunt alicui homagium facere.* Eodem anno cùm Philippus ejusdem Regis primogenitus Episcopo Lingonensi fecisset homagium de rebus quas ab eo tenebat in feodum ratione uxoris suæ Comitissæ Campaniæ, confessus est *quòd si contingat nos ad successionem regni Francorum venire, evanescet homagium & nullius firmitatis existet.* Anno MCCXCVIII. idem Philippus tum Rex Franciæ quosdam redditus in præpositura Baiocensi concessit Episcopo Bajocensi in recompensationem homagii quod ei debebatur pro villa de Thorigniaco, quam Rex acquisierat, *qui nulli hominagium facimus*, inquit ille. Reliquum est ut orationem Bonifacii, de qua superiùs locuti sumus, heic edamus ex codice 4467. bibliothecæ Colbertinæ, ex quo à nobis primum edita est anno MDCLXIX.

ALLEGATIO DOMINI PAPÆ BONIFACII
pro confirmando Rege Romanorum Alberto.

A*Ffuit tempus quo sol refulsit qui priùs latebat in nubilo* Machabæorum II. Fecit Deus duo luminaria magna, luminare majus, ut præesset diei, luminare minus, ut præesset nocti. Hæc duo luminaria fecit Deus ad literam, sicut dicitur in Genesi. Et nihilominus spiritualiter intellecta fecit luminaria prædicta, scilicet Solem, id est, ecclesiasticam potestatem, & Lunam, hoc est, temporalem & imperialem, ut regeret universum. Et sicut Luna nullum lumen habet nisi quod recipit à Sole, sic nec aliqua terrena potestas aliquid habet nisi quod recipit ab ecclesiastica potestate. Licet autem ita communiter consueverit intelligi, nos autem accipimus hic Imperatorem, Solem, qui est futurus, & hoc est Regem Romanorum, qui promovendus est in Imperatorem, qui est Sol, sicut Monarcha, qui habet omnes illuminare & spiritualem potestatem defendere, quia ipse est datus & missus in laudem bonorum & in vindictam malefactorum. Per dies autem intelligimus bonos, & per noctem intelligimus malos peccatores & tenebrosos, juxta illud: *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam.* Per dies autem intelligitur potestas ecclesiastica seu terrena, juxta illud: *Dies formabuntur, & nemo in eis.* Quia non possunt dicere: Ego Pauli, ego sum Apollo. Sicut enim à Christo Christiani dicuntur, sic à Christo & Christi vicario successore Petri formantur & defenduntur omnes dies, hoc est, omnes potestates; & nemo in eis, quia non possunt dicere, ego Pauli, ego sum Apollò. Sed omnes sunt à Christo & à nobis tanquam à vicario Jesu Christi. Unde hæc nota & scripta sunt, quòd vicarius Jesu Christi & successor Petri potestatem imperii à Græcis transtulit in Germanos, ut ipsi Germani, id est, septem Principes, quatuor laïci, & tres clerici, possunt eligere Regem Romanorum, qui est promovendus in Imperatorem &

Monarcham omnium Regum & Principum terrenorum. Nec insurgat hic superbia Gallicana, quæ dicit quòd non recognoscit superiorem. Mentiuntur: quia de jure sunt & esse debent sub Rege Romano & Imperatore. Et nescimus unde hoc habuerint vel adinvenerint, quia constat quòd Christiani subditi fuerunt Monarchis Ecclesiæ Romanæ & esse debent. Nec habent hoc à lege veteri vel nova, nec aliquo Propheta, vel Evangelio, vel Apostolo. Unde hia dicimus quod dicit Apostolus: *Et si quis evangelizaverit vobis aliud quàm evangelizamus, etiam angelus de cælo, anathema sit.* Et nos volumus quòd quicunque evangelizaverit aliud, anathema sit. Ille quidem, videlicet electus in Regem Romanorum, priùs fuit in nubilo arrogantiæ & ignorantiæ. Etenim non fuit devotus ad nos & Ecclesiam istam sicut debuit. Nunc autem exhibet se devotum & promptum ad faciendum omnia quæ volumus nos & fratres nostri & Ecclesia ista. Unde nunc venit & affuit tempus miserendi ejus, sicut alibi dicit Apostolus: *At ubi venit plenitudo temporis.* Venit quidem tempus ut constituamus eum super gentes & regna, ut evellat & destruat, dissipet & dispergat, & ædificet & plantet. In nomine Domini constituimus sic eum à die, non in hodie æternitatis, de quo dictum est filio, *Ego hodie genui te*, sed in hodie temporis. Sicut enim pater dedit filio potestatem non in tempore, sed in æternitate, sic Christus homini & Christi vicario dedit potestatem in tempore, ut ipse habeat jus constituendi Imperatorem & imperium tranferendi. Et attendant hic Germani quia sicut translatum est imperium ab aliis in ipsos, sic Christi vicarius successor Petri habet potestatem transferendi imperium à Germanis in alius quoscunque, si vellet. & hoc sine juris injuria. Tamen dicit sapiens: *Quod justum est justè exequeris.* Unde si subveniret justa & legitima causa, justè posset transferre; & justa faceret, si eos privaret. Tamen hæc fuit semper patientia istius Ecclesiæ, quæ magis voluit eum eis de benignitate agere quàm de rigore, ut non privaret eos, licèt justè privare potuisset. Et licèt etiam multi essent defectus in electione istius, nos tamen volumus supplere omnem defectum, & magis de benignitate quàm de rigore supplemus de plenitude potestatis. Unde electionem de ipso factam approbamus & ratificamus Et quia, sicut dicitur in jure, ratihabitio retrotrahitur & mandato comparatur, hodie vivificamus & roboramus omnes actus quoscunque fecit à tempore ipsius electionis, dum tamen sint aliàs justi & legitimi; quia injusta nec inlegitima non approbaremus nec approbare deberemus. Et hoc facimus, quia de eo bona præsumimus in futurum; quia, sicut dicitur in Thobia, boni patris filius est. unde & alibi: *Sæpe solet filius similis esse patri.* Pater verò suus Radulphus, catholicus, fidelis, & devotus isti Ecclesiæ, homo verax & veridicus Unde vulgariter dicebatur in tota terra illa, quando aliquis decipiebatur in promisso: Non habet veritatem dictum istius sicut dictum Radulphi Comitis. Si autem ipse vellet contrarium facere, non posset: quia nos non habemus alas nec manus ligatas, nec pedes compeditos, quin bene possimus eum reprimere & quemcumque alium Principem terrenum. Quidam enim Principes faciunt colligationes suas. Et audacter dicimus quòd si omnes Principes terreni essent hodie colligati contra nos & contra Ecclesiam istam, dum tamen nos haberemus veritatem & staremus pro veritate, appretiaremus eos unam festucam. Et sine dubio si veritatem & justitiam non haberemus, bene timeremus. Sed aliàs omnes confunderemus, & veritas confunderet eos. Unde hodie de isto, quem hodie præficimus, dicimus quod dicit Petrus in epistola hujusmodi temporis. *Servi, subditi estote Regi tanquam præcellenti.* Iste est Rex præcellens super omnes Reges, & nullus est ab eo exemptus. Et ibidem: *Deum timete, Regem honorificate*; quia simul hic est Rex, ab omnibus tanquam præcellens timendus & honorificandus. Et bene subjungit: *Regem honorificate*: quia similiter hic est Rex ab omnibus tanquam præcellens timendus & honorificandus. Igitur faciat bene Rex. Quia si bene defendet & recuperet jura sua & jura regni & imperii, audacter dicimus quòd nos defendemus plus jura sua quàm nostra, & hoc contra quemcunque de mundo, & per nos firmabitur sententia sua & non flectetur. Ipse verò misit huc procuratores suos, qui sunt hic præsentes, cum plenario mandato jurandi in animam suam & faciendi & exhibendi nobis omnia quæ per ipsum sunt facienda vel exhibenda, & volumus quòd prædicta faciant sicut est consuetum.

CAPUT VI.

Synopsis.

I. Instituitur controversia an liceat Principi de rebus ecclesiasticis leges ferre, quæ in partes aliquot dividitur.

II. Spiritualis potestas Apostolis & eorum successoribus collata, in Reges non manavit: quorum jura Christus quidem non læsit, sed nec etiam auxit.

III. Quod non solùm de infidelibus, sed etiam de Christianis Principibus intelligendum. Politia synagogæ discutitur, ut sciatur an jura Regum Judææ communicari possint Regibus Christianis. Judæorum respublica constituta à Mose, è Rege, Pontifice, & Consiliis. Quod differt à Christianorum statu, ut toto capite explicatur.

IV. De Rege in futurum constituendo disertè cautum in lege Mosis. Non ergo in pœnam datus Princeps. Exprobrata est ratio petendi Regem expulso Samuele; non ipsa petitio. Reges uncti sacrati unguento à Mose confecto, quo Pontifices & vasa sacra ungebantur. Discrimen unctionis regiæ & pontificiæ. Honor delatus Regi, ob unctionem, à Pontifice & Prophetis.

V. Rex sedebat in sacratoribus atrii spatiis, stantibus sacerdotibus. Non solùm res civiles, sed etiam religiosas tractabat. quod probatur exemplis. Idque ab eo tentatum ratione unctionis.

VI. Pontificis inauguratio & munus in sacrificiis peragendis quotidie, & in adeundis quotannis solemni die adytis templi. Ozias lepra percussus, quòd sacerdotum munus usurparet.

I. AN Principi liceat de rebus ecclesiasticis decernere magna contentione disputatur. In quo gravissimè peccatur à quamplurimis, qui præfractè & abscisè in alteram partem hoc vel negant vel asserunt. Cùm enim hæc tractatio in varias species deducatur, distinctione adhibita est peragenda. Ac primò quidem res ecclesiasticæ in duo summa genera dividuntur, nempe in ea quæ regulam fidei & in ea quæ disciplinam respiciunt. Disciplina autem vel in sacrorum ministerio versatur, vel in cleri politia & censura, vel in Ecclesiarum divisione, aut bonorum ecclesiasticorum administratione. Quæ dixi, materiam legum respiciunt. Leges autem ipsæ de his rebus aut ex mero Principis imperio feruntur, aut in eum finem ut Pontificum & synodorum decreta legibus illis foveantur. quæ omnia singillatim perstringemus.

II. Sanè nullam penes Principes spiritualem auctoritatem esse in confesso est apud omnes, cùm ligandi & solvendi potestatem & pascendarum ovium curam Petro & Apostolis Christus tribuerit & iis quos ipsi hujus ministerii participes facturi essent. In quo nulla Regum mentio, quibus potestas asseri non potest quæ omnem naturæ ordinem exsuperat, nisi disertissimè illis à Deo collata sit. Christus quidem cùm

cùm Ecclesiam suam institueret, Regum dignitatem non læsit, sed eam non auxit. Reddire, inquit, quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ sunt Dei Deo. *Cùm verò audis*, inquit Chrysostomus, *reddenda Cæsari quæ sua sunt, illa solùm dici non dubita quæ pietati ac religioni nihil officiunt. Nam quod fidei ac virtuti obest, non Cæsaris, sed diaboli tributum ac vectigal est.* Imò verò Apostolus gladio Principem accingit ad scelerum vindictam, non ad fidei canones sanciendos; ita ut palatium & tribunal ad eum pertineat, non autem Ecclesia & cathedra Petri.

Chrysost. hom. 71. in Matt.

III. Enimvero quia referri contrà potest In ipsis Ecclesiæ primordiis imperium penes infideles fuisse, qui hostes fidei cùm essent, nil mirum si nulla regendæ Ecclesiæ cura illis fuerit commissa, sed cùm Reges nutritii facti sunt Ecclesiæ Christianæ, ut futurum prædixerat Isaïas, insignem injuriam fieri Principibus Christianis, si eam in Ecclesia potestatem illis denegemus quam Reges Judæorum in synagoga obtinebant. Itaque ut sinceriùs hujus quæstionis disquisitio instituatur, pontificiam & regiam dignitatem in republica Judæorum expendemus, ut sciatur quid juris in Principes Christianos è synagoga derivari possit. Judæorum rempublicam suis constitutionibus in Arabum desertis fundaverat Moses; quæ deinde in Judæa devicta locum suum habuerunt. Totum corpus è Rege, Pontifice, Sacerdotibus, Levitis, & Consiliis ita compactum est ut regnum sacerdotale diceretur. Distincta quidem erant munia Regum & Sacerdotum, sed non iis finibus quos in Ecclesia Christiana observamus. Belli gerendi & imperii administrandi ratio ad solum Regem pertinebat, ut sacrificiorum rerumque sacrarum in templo administratio penes Pontifices erat. Quæ verò de rebus sacris & prophanis oriebantur contentiones, ad Regem, ad Pontifices, & Consilia devolvebantur, ita ut quædam esset jurisdictionum commixtio. Quod paulò uberiùs explicandum est, ut respublica Judæorum cum Ecclesia Christiana in hac quidem parte accuratiùs conferri possit.

Vide Libellum Marcæ editum Baronone pro defensione libri de Concordia.

Exodi 19.

IV. Moses Maimonides Judæos tria mandata à Deo accepisse observavit. Unum, ut Regem constituerent, alterum, ut Amalekitas delerent; tertium, ut templum conderent. Quæ quidem longo intervallo & diversis temporibus, sed eo ordine confecta sunt quo jussa erant. Quippe Rex creatus fuit antequàm Amalekitæ internecione delerentur. Tum verò, postquam infandæ gentis istius obliterata memoria fuit, templum extructum est. De rege Israëlitis dando cogitavit Deus, quòd omnes in vicino gentes sub unius imperio viverent, ut disertè scriptum est Deuteronomii capite XVII. Suetum enim Regibus orientem graviter monet Claudius Civilis apud Tacitum. Itaque non est quòd ex eo capite imminutum eant Regibus majestatem qui Reges in pœnam Israëlitis datos docent; cùm pateat res Judæorum ab initio ita constitutas à divino numine fuisse ut Regis imperium illis esset subeundum. Quod cùm ita sit, futurumque Regem pro genio & indole illius populi Deus edixerit, quærendum est cur summam rei à Samuële ad Regem aliquem transferri indignè tulerit. Expedita est responsio, quam vir cordatus Moses Ægyptius protulit; non exprobrasse Samuëlem Israëlitis quòd Regem expeterent, sed quòd Samuëlis imperium exosi, querelis & seditiosis vocibus Regis constitutionem urgerent, factione extorquerent quod petitum oportuit, ea mente ut legis præcepto fieret satis. Regum autem conditionem unctionis ceremoniæ sacraverunt. Quæ unctio tantam majestatem illis conciliavit ut sacrosancti in terris haberentur. Etenim unguentum quo ungebantur confectum fuit semel à Mose è quatuor speciebus aromatum: quod vase corneo inclusum, ad ungendos Reges, Pontifices, arcam testimonii, mensam, candelabrum, utrumque altare, labrum amplissimum, ipsum tabernaculum, & vasa sanctuarii per novem secula usque ad Josiæ Regis tempus suffecit. Quamquam Reges in capite ad coronæ formam ungerentur, summis autem Pontificibus in capite oleo perfusis, etiam inter supercilia crucicula X. unguento effigiaretur, ut notat Maimonides. Samariæ novitios Reges balsamo rantùm inunxit Elias; non unguento illo sacro quod diligenter asservabatur in Templo Hierosolymitano, cum quo nullum erat commercium Samaritis. Quantam verò dignitatem Regi contulerit unguenti sacri delibutio, è Talmudicis retulit ille quem laudavi Moses, qui docet decretum fuisse ut Pontifex maximus Regem veneraretur, & staret adveniante Rege, locumque illi suum cederet. E contrà Regem non stetisse præsente Pontifice, nisi cùm oraculum Urim consuleret. Præterea si quis è Prophetis ad Regem accederet, humiliter se in terram coram Rege submitisse, exemplo Nathan, qui coram Davide ore prono procubuit in terram.

Sigon. Cunæus de Republica Judæorum.

Tacitus lib. 4. hist.

V. Nec etiam illud omittendum est, Regem solum in sacratioribus atrii spatiis sedisse. Divisum quidem erat atrium in duas partes, ita ut hæc sacerdotibus, illa populo esset assignata; intra præscriptos tamen terminos sacerdotes stantes manebant. Senatoribus verò Sanhedrin sedendi jus fuit, sed in medio ejus spatii loco quem vulgus occupabat. Præterea ex ista unctione profectum est ut Reges non solùm res civicas domi militiæque procurarint, sed etiam ea tempestate religiones ceremoniasque constituerint aut restaurarint. David Rex octo sacerdotum stationes à Mose constitutas (è quibus quatuor ab Eleazaro, totidemque ab Ithamaro, gentem suam duxerant) sexdecim stationibus auxit, ita ut viginti quatuor stationibus sacrificiorum ordo esset distributus. Harum seriem recitat Josephus: quæ ita vices suas servabant ut singulæ Hierosolymam venirent per hebdomadam integram, sacris operaturæ. Has stationes ἐφημερίας B. Lucas appellat. Levitas in classes viginti-quatuor idem Rex edicto suo divisit, ut faciliùs sacerdotibus ministeria sua impenderent. Toridem familias alias Levitarum instituit, qui voce & organis inter sacra

Vide secundam præfationem Marcæ § . 3.

1. Paral. c. 23. & 28.

2. Paral. 8. canerent, totidemque stationes æditorum. Eadem cura Salomonem incessit; ne ceteros Reges enumerem, qui rerum divinarum curam gessere. Quod ab iis jure regio tentatum est; non autem eo nomine quòd Vates essent, ut vulgò dici solet. Si enim Davidem excipias, & fortè Saülem, ceterorum nemo inter Prophetas recensitus est. Sed Salomo, Josaphat, Ezechias, & Josias jus & potestatem in Pontifices & in res divinas exercuerunt, quòd sacro unguento essent delibuti. (2. Paral. 19. 19. & 31. & 35.)

VI. Proximus à regia dignitate honor in summis Pontificibus effulsit. E sacerdotalibus familiis unà tantùm pontificalis extitit, ex instituto Mosis; unde delectus summus Pontifex: qui sacra unctione & pontificia veste inaugurabatur primùm; sed post restaurationem templi, sacro oleo deperdito, solius vestis amictu initiatus est. Sacerdotum munus in universum hoc fuit ut victimas in templo cæderent, vota pro populo offerrent; Levitarum autem, ut sacrificantibus sacerdotibus ministrarent, arcam ferrent, & cetera id genus exequerentur quæ libris sacris prodita sunt. Sed sacerdotum quidem ceterorum divisa functio erat per vices, ut dixi. Soli autem Pontifici, ut docet Maimonides, omnia sacra & omni tempore obire fas fuit, nullo stationum ordine servato. Præcipuum autem munus Pontificis in eo versabatur ut templi adyta intraret, quæ sancta sanctorum Hebræi appellant, solenni scilicet expiationum festo, quod die decimo mensis Tisri quotannis celebrabatur. Neque enim alio tempore, neque aliam ob causam, visere potuit secretissimum locum. Altare incensi velo separatum fuit ab ipsis adytis, ubi erat arca testimonii. Quotidie in hoc altari adolebat thura Pontifex; sed intra velum non adibat nisi quotannis solenni die. Tota isthæc sacrificiorum peragendorum ratio Pontifici, Sacerdotibus, & Levitis adeo erat addicta ut Regibus nihil in ea parte liceret. Quare Ozias lepra percussus est quòd sacerdotum ministerio injuriam faciens, incensum in altari adolevisset. Tractare itaque sacra manibus suis Reges non poterant, sed jure suo munerum partitionem & executionem familiis Leviticis indicere. (2. Par. 26.)

CAPUT V.

Synopsis.

I. Judicia Regi permissa, sed majora negotia ad synedrium pertinebant. Id constitutum à Mose. E viris LXXI. senatores lecti è splendidioribus familiis & Sacerdotibus ac Levitis. Potestas collata manuum impositione, deinde verborum formula. Ab hoc senatu non provocabatur.

II. Princeps consessus à ceteris delectus, Pater Consistorii. *Quotidianus conventus. Cognitio de religione & republica. Pontifex adlectus in hoc Consilium Regem castigabat pœna ecclesiastica, Pontificem aliquando capite.*

III. Præter synedrium, duo alia Consilia Hierosolymis, & in ceteris oppidis Judææ, quæ reliqua negotia dirimebant. Synedrio Rex non intererat; sed in rebus arduis illud consulebat, ex Josepho. Politia Judaica permixta in judiciis reddendis; sed divisa in ministeriis belli, & regendæ reipublicæ, quæ Regi, & sacrificiorum, quæ Sacerdotibus competebant. Levitæ adjuncti ad rerum civilium curam.

IV. Synedrii potestas à Romanis paulatim imminuta; & post Archelai relegationem omnino extincta, quoad res civiles. Sola controversia legales illi relicta.

V. Usurpatio Romanorum quæ Mosis politiam everterat, à Christo confirmata. De tributis, & de censu Judæorum, aliqua nondum accuratè explicata. Unde sententia Christi potestas Cæsaris in Judæa quoad res civiles constituta & à Synedrio ablata.

VI. Eandem rationem sequitur Christus in republica Christiana instituenda. Res spirituales solùm Petro committit. Cetera relinquit Cæsari. Injuria fit Pontifici & Regi cùm è republica Judæorum argumenta petuntur. Quæ in synagoga permixta erat rerum sacrarum & civilium jurisdictio, apud nos est distincta.

1. Reg. 8. I. QUOD adtinet ad judiciorum ordinem, Regibus quidem permissa erat judicandi potestas, ut & belli gerendi; sed graviora quæque synedrio communicabant. ut nullum apud me dubium sit quin decreta Regum, quorum superiùs memini, de ordine Levitarum & de ceteris rebus sacris, de consensu magni Synedrii sint statuta. Hoc Consilium à Mose Dei jussu constitutum fuit è septuaginta viris Israël, in quos effusa est pars spiritus illius principalis quo instructus Moses populum regebat. Adsessorum numerus unius erat supra septuaginta, Mose adjecto. Id Consilium usque ad extremam Judææ desolationem mansit in urbe, ejusque sedes in ipso sanctuario fuit. Septuaginta autem illi senatores non è plebe lecti, sed ex iis familiis quæ amplitudine majorum & splendore commendabantur, Sacerdotibus & Levitis æquè ac ceteris in hunc cœtum adscitis. Hæc verò dignitas nemini data est sine actu legitimo, id est, impositione manuum, ad exemplum Mosis, qui Josuæ & LXX. senioribus manum imposuit. Hæc autem manuum impositio tandem cessavit; eique formula quædam certis verbis concepta successit, qua illi senatores initiati sunt. Ab hoc senatu non erat provocatio. Quinimo quicquid à ceteris magistratibus decidi non poterat, ad horum jurisdictionem pertinuit.

II. Qui auctoritate præcellerent, duo fuere; Princeps Consessus, quem *Nasi* vocabant, à ceteris delectus, qui Mosis locum tenebat. Inter ceteros, qui præstabat ætate, primum locum ad Principis dexteram obtinebat, quem *Patrem Consistorii* appellabant. Ceteri sexaginta novem sedebant ordine dignitatis & promotionis. Conveniebant quotidie, & conside-

bant à matutinis horis usque ad vesperam; hac lege, ut cuique pro suorum negotiorum ratione abesse aut abire liceret, dummodo tertia pars Consilii, id est, viginti tres superessent. Senatus ille de rebus præcipuis cognoscebat religionem & rempublicam attinentibus, verbi gratia, de controversiis legalibus, anno intercalari, Pseudoprophetis, Apostatis, de Rege, Pontifice, bello, fœderibus, legatis, vectigalibus, publicis ædificiis, magistratibus inferioribus, & ceteris ejusmodi. Ex eo autem quòd senatus ille divino imperio à Mose institutus est, judices à Mose & Davide *Dii* vocantur, & judicia dicuntur *judicia Dei*; qui non Principis vice, ut in ceteris imperiis, sed divina judicabant. Pontifex sæpissime in consessum illum adsciscebatur, si aliàs sapientia polleret. Alioqui, nisi à collegio admissus fuisset, judicia rerum nec sacrarum nec civilium attingebat. Et ut nostris verbis res Judaïcas explicem; quæ erant *ordinis* exequebatur, non quæ *jurisdictionis*.

Vollebius Schizardus de regno Hebræ. c. 2.

Quod autem dixi de Rege judicium tulisse magnum synedrium, non ita intelligendum est ac si de ejus capite & dignitate judicaret, cùm solius Dei judicio ea in parte subjaceret, ut è Davide notant veteres; sed de violata lege, cujus pœna erat fustium privata castigatio, eo tamen modo infligenda quem ipse Rex damnatus ad illud *ἐπιτίμιον* ecclesiasticum præscripsisset. Quod pænitentiæ genus illi respondet quam hodie *Disciplinam* voce octingentis abhinc annis in eum sensum usurpata vocamus. Pontifex autem non solùm eodem ritu cædi, sed etiam capitis damnari à synedrio poterat.

III. Duo Consilia, præter illud magnum, Hierosolymæ considebant, quemadmodum & in ceteris Judææ oppidis, è viginti-tribus Assessoribus composita, qui de capite & fortunis civium judicabant; exceptis caussis illis quæ ad magni sanedrin consessum referebantur, duorumque generum erant, ut dixi, tum sacrarum rerum, tum civilium disceptationi accommodatæ. Rex in senatum quidem illum non cooptabatur, ne suffragiorum libertatem præsentia sua infringeret; sed eum in rebus arduis consulebat. Hoc est quod inter Mosis instituta Josephus posuit: *Nihil agat Rex nisi de Pontificis & Senatorum sententia.*

Joseph. πραττέτω δὲ μηδὲν ὁ βασιλεὺς δίχα τῷ ἀρχιερέως, καὶ τῆς τῶν γερουσιαστῶν γνώμης.

Itaque, ut initio monui, regnum Judæorum sacerdotale fuit; id est, ejus cura tum in iis quæ religionem & ceremonias respiciunt, tum quæ civilium rerum administrationem, viris lectissimis tam è Levitico genere quàm è ceteris tribubus fuit commissa; sola belli gerendi & regni constituendi ratione excepta, quæ Regi, excepto quoque sacrificiorum ministerio, quod Pontifici, Sacerdotibus, & Levitis præcipuo jure competebat.

2. Chron. 19. & 26.

Sanè in secundo Chronicorum libro Josaphatus Rex, cùm Zebadiam iis negotiis præficit quæ ad Regem atque ad populum Judææ pertinebant, etiam Levitas ei adjungit, qui in partem curarum veniant. Et multò ante illum David Rex Hasabiæ & Jeriæ eorumque agnatis, qui Levitæ erant, imperium & potestatem in tribus Benjamini, Simeonis, Judæ, Ruben, Gad, & dimidiam tribum Manassis dedit, atque res tam divinas quàm regias gubernare jussit.

IV. Post urbis templique restaurationem imperium, quod penes Davidis posteros fuerat, gens Levitica primùm Pontificis nomine, deinde Principis sub Machabæis assumpto, usurpavit. Aristobulus, posito Principis nomine, Regem se tulit. Ita tandem post Sedeciam extinctum Reges iterum Judæa accepit, sed Levitas, quorum ultimus Antigonus fuit. Herodes Idumæus regnum à Romanis tenuit; & extincto Assamonæorum sanguine, repressitque septuaginta senibus, patria Judæorum instituta imminuit. Itaque quæ de Consilii magna seu synedrii auctoritate dicta sunt, ad eam tempestatem referre oportet cùm Judæa nondum Romanum victorem acceperat. Multa enim Gabinius Proconsul Syriæ, cujus accessio erat Palæstina, retinendæ dominationi refixit; synedriique viribus dissipatis, quinque synedria pari auctoritate in totidem oppidis constituit. Quin & Judæa in provinciæ formulam redacta, quod tentatum ab Herode fuerat, post relegationem Regis Archelai est peractum, scilicet ut imperium totius Palæstinæ optimo jure esset penes Cæsarem. Quod relictum fuit synedrio Hierosolymitano, in quæstionibus legis discutiendis versabatur, non autem in negotiis publicis dirimendis. quæ potestas fuit penes procuratores Cæsaris & Proconsules.

V. Ex iis quæ dicta sunt juxta Josephi & Mosis Maimonidis fidem egregiè illustratur vis illius effati quod Dominus noster morolis illis Judæis pronuntiavit, qui subdolè agentes quærebant an censum liceret pendere Cæsari. Aut enim, neglecto jure quod reipublicæ Judæorum à Mose erat comparatum, de pietate erga patrias leges apud imperitam plebem periclitabatur; aut reus majestatis Cæsareæ fiebat, si de restituendo imperio à multis annis collapso cogitaret. Illud enim Pharisæorum propositum fuisse existimo, (ut paucis sententiam meam in re alioqui involuta aperiam) non solùm quærere an tributa pendenda essent, sed an liceret censum solvere Cæsari, hacque solutione profiteri summum in Judæam imperium esse penes Cæsarem. Infrunita enim & intempestiva fuisset hæc percontatio, an liberum esset Judæis tributorum pensitatione defungi, cùm ab ipsis Alexandri temporibus nunc Syriæ Regibus, nunc Romanis tributa pependissent. Sanè cum Alexandro Magno Jaddus Pontifex fœdus pepigit, ea lege, ut septimus quisque annus à tributorum exactione excusaretur, nullaque vis inferretur patriis legibus, teste Josepho. Per Pompeium deinde vectigales facti sunt Romanis Judæi; sed anni septimi indulgentiam eis concessit Julius Cæsar, ad exemplum Alexandri. Pulsis Assamonæis, Herodem Judæis Regem imposuit Augustus; non omissa tributorum exactione, quæ à tot annis sine querela tolerata erant, Judæorum

Mach. 10. 11. & Joseph lib. 13. cap. 3. lib. 9. cap. 4. Jos. lib. 11. cap. 8. χρήσασθαι τοῖς πατρίοις νόμοις, καὶ τῷ ἑβδόμῳ ἔτει ἀνεισφόρον εἶναι. Jos. l. 14. c. 17. χωρὶς τῷ ἑβδόμῳ ἔτους.

legitimis Regibus horum munerum functioni non renitentibus. Imò verò, ut rectè observavit Hieronymus, *Cæsar Augustus Herodem filium Antipatri alienigenam & proselytum Regem Judæis constituerat, qui tributis præesset, & Romano pareret imperio.*

Samuel Petitus lib. 2. Var. c. 1. Appianus lib. 5. bellor. civil.

Quare non est quòd viri docti lectionem Appiani sollicitent, cùm scribit ab Antonio ad bellum Parthicum se accingente constitutos fuisse Reges Ponti, Pisidiæ, & Ciliciæ, & Herodem Idumæorum, ἐπὶ φόροις τεταγμένοις, sub conditione pendendi certi tributi. Etsi enim Herodes optimo jure regnum Judæorum obtineret, ἀνυπεύθυνος esset, & ab eo nulla exigi posset administrationis ratio, eò quòd, ut rectè monet Antonius, concessa dignitate & auctoritate regia, illius etiam usus concessus videatur, hoc non impedit quin antiqua vectigalia tempore Assamonæorum Regum constituta exsolvenda essent Cæsari à Judæis, urgente Herode per apparitores & milites suos. Unde tributorum exactores

Hieron. *Herodianos, id est, militibus Herodis.*

Herodiani dicti in evangelio, etiam post obitum Herodis. Tandem Archelao Rege Herodis filio in exilium pulso, bona ejus fisco adjudicata sunt; Judæaque in provinciam redacta, Syriæ accessio fuit, & Cæsari attributa.

Hieron. in cap. 17. Matt. *Post Augustum Cæsarem Judæa facta est tributaria, & omnes capite censi ferebantur.*

Tunc Judæi capite censi sunt, teste Hieronymo, integrumque Regis imperium in Cæsarem translatum. Quirinus enim Syriæ præses novum censum egit in Judæa, tributa agris imposita auxit, & capitatim didrachmum indixit. De utraque functione capiendus Appiani locus in Syriacis; qui duriorem in Judæo fuisse capitationem scribit præ tributis quæ è facultatibus exigebantur: ἐστὶν Ἰουδαίοις ἅπασιν ὁ φόρος τῶν σωμάτων βαρύτερος τῆς ἄλλης περιουσίας. Census specialiter dicebatur nummus solvendæ capitationi apud Hesychium: Κῆνσος· εἶδος νομίσματος ἐπικεφάλαιον. Apud Judæos didrachmum seu semisiclus pro capitatione pendebatur Cæsari; ut docet unicè

Matth. 17.

locus ille apud Matthæum, ubi Christus pro se & Petro staterem seu quatuor drachmas solvit didrachmi exactoribus. Interrogatio enim Christi, à quibus Reges terræ accipiant tributum, satis evincit didrachmum illud pertinuisse ad functiones publicas, non autem ad capitationem illam sacram semisicli seu didrachmi quæ quotannis templo inferenda erat ex lege Mosis.

Hilarius contra Const. *Censum capitum remittit, quem Christus, ne scandalo esset, exsolvit.*

Ad hujus exemplum constitutus est census Cæsarianus, qui propriè dictus census. unde pecunia qua capitatio præstabatur *Numisma census* dicitur in evangelio. non quasi aliquod peculiare monetæ genus ad census solutionem cuderetur, sed quòd pecunia Cæsaris nomine percussa in eam rem impenderetur. In hoc negotio tria occurrunt quæ nova & acerbissima Judæis videbantur. Primum est, non tributi solutio, quæ solennis erat Judæis ex quo vectigales exteris esse cœperunt, sed ejus incrementum, & penstitatio census per capitationem, quæ visa est imminuere libertatem personarum, quam inviolatam hucusque conservaverant. Secundum, regni Judaïci exstinctio, quod à Judæis translatum est ad Cæsarem, cùm ex legis Mosaïcæ præscripto Rex è fratrum & Israëlitarum cœtu deligendus esset. Licèt autem vis illata fuisset huic legi ab Augusto cùm Herodem Judæis imponeret, at proselytum saltem & religionis Judaïcæ mysteriis initiatum Regem dederat. Tertium est, summum imperium, quod pleno jure in Judæa Cæsar exercebat. Non enim Regem Judæorum formulis legis Mosaïcæ & judicii synedrii adstrictum, sed Cæsarem Tiberius agebat, & eadem jurisdictione utebatur qua in ceteris provinciis. Quare census pensitatio quæ Cæsari fiebat, professio erat apertissima & Judææ ad formulam provinciæ redactæ, & summi imperii quo Cæsar potiebatur in Judæos. Inspecto ergo numismate census, *Reddite*, inquit Dominus, *quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Quo oraculo non solùm census pensitatio confirmata est, sed generalibus verbis sancitum est imperium Cæsaris in Judæam, & secretio duarum potestatum constituta; ita ut nec Pontifici nec magno synedrio jus aliquod residuum fuerit in civilium & criminalium causarum majoris momenti discussione, nec Cæsari in cognitione rerum sacrarum, ut patet ex variis locis novi testamenti.

IV. Quare non est mirandum si Christus, cùm rempublicam Christianam institueret, eam rationem secutus fuerit in potestatum divisione quam verbis suis religiosè firmaverat. Petro namque & Ecclesiæ non familiæ erciscundæ arbitrium, quod à suo munere alienum esse ipsemet testatus fuerat, neque regiam dominationem, quæ gentibus tantùm competeret, quamque Cæsari disertis verbis addixerat, sed ligandi solvendique animas pontificium, claves regni cælorum, non verò terreni, & pascendas oves commisit. Itaque non bene merentur de Romano Pontifice neque de Regibus Christianis qui auctoritatem harum dignitatum in Ecclesia Christiana ex institutis Judaïcis metiuntur. Neque enim Pontifex maximus rerum sacrarum jurisdictione vi pontificatus potiebatur, sed tantùm ut unus è collegio magni synedrii, si in id adlectus fuisset suffragiis senatorum. Neque penes Reges Judæorum adeo soluta & libera erat rerum administrandarum potestas quin à magno synedrio sæpissimè in rebus controversis penderent. Et ut rem uno verbo expediam, nulla potest, in hoc quidem capite, institui comparatio inter Synagogam & Ecclesiam: quia quæ apud illam erant permixtæ & confusæ jurisdictiones, apud hanc sunt discretæ & omnino separatæ.

CAPUT VI.

Synopsis.

I. Inquiritur quid liceat Principibus circa res ecclesiasticas. Controversias fidei legibus suis dirimere non possunt. Probatur exemplis, & rescripto Theodosii.

II. Item Valentiniani responso, & rescripto.

III. Et ex Ambrosio, & Concilio Aquileiensi.

IV. Ius Conciliis interesse poterant Principes ubi agebatur de fide. Explicatum rescriptum Theodosii, quo decernit ut Florentius Patricius intersit synodo, quia agitur de fide. Cur laici possint interesse tractatibus fidei, ex Nicolao & octava synodo.

V. Rejecta à Maximo Abbate Græcorum opinio, qui Principi jus sacerdotii & de dogmatibus statuendi vindicabant. Imperator inter laicos recensetur in precibus sacrificii. Jus docendi & titulus Epistimonarcha tributa Imperatori à posterioribus Græcis. Quod alienum à mente veterum docetur ex Theodoreto.

VI. De ritibus & ceremoniis decernere non potest Princeps. Notatus Justinianus.

I. VIDEAMUS ergo absque ullo veteris legis præjudicio quid Principibus Christianis liceat circa res sacras & ecclesiasticas. Quod expendere oportet juxta divisionem initio capitis superioris propositam; non tantùm ratione habita ejus juris quod libris Decretalium continetur, sed etiam inspectis veterum Conciliorum & antiquorum patrum hac de re sententiis.

Principes Christiani de tebus fidei controversis leges ferre non possunt, cùm hæc sit Ecclesiæ Christi potestas; cui, ut columnæ, fidei Christianæ prædicatio secundùm scripturarum & veteris traditionis tenorem innititur. Unde perfidiam Arrii non Constantinus, sed synodus Nicæna discussit. Macedonium & Apollinaristas occidentalium libellus & synodus Constantinopoli coacta, non verò Theodosius Imperator, hæreseos damnarunt. Nestorii amentiam synodus Ephesina, & Eutychetis delirium Chalcedonense Concilium, non Theodosius, aut Marcianus, anathemate perculerunt. Hoc apertissimè professi sunt ipsi Principes; ut in re certissima argumentis congerendis non sit opus. Sed quia minùs sincerè, qui discussioni quæstionis nostræ insudant, quæ de una specie dicta sunt, ad omnes rerum ecclesiasticarum species extendunt, ideo aliquot locos promam, qui suis limitibus coërceri debent, non autem ad alienam à mente auctorum sententiam torqueri. Hujus rei specimen præbebit Theodosii epistola ad synodum Ephesinam: *Nefas est enim qui sanctissimorum Episcoporum catalogo adscriptus non est, illum ecclesiasticis negotiis & consultationibus sese immiscere.* Sed dissimulantur superiora verba, quæ rem omnem ad fidei quæstiones restringunt: *Candidianum ad sacram vestram synodum abire jussimus, sed ea lege & conditione ut cum quæstionibus & controversiis quæ circa fidei dogmata incidunt nihil quidquam commune habeat. Nefas est enim &c.*

Syn. Eph. par. 1. c. 11. [illegible Greek]

II. Cùm Valentinianus Imperator ad synodum indicendam sollicitatus esset ab Episcopis orientis anno CCCLXIV. pro restauranda consubstantialitatis fide, quæ à Constantio pessumdata erat, præclarum hoc responsum dedisse testatur Sozomenus: *Sibi, qui unus è laicorum numero erat, non licere se ejusmodi negotiis interponere. Et ideo Sacerdotes & Episcopi,* inquit, *quibus hæc cura sunt, seorsum per se, ubicunque ipsis libitum fuerit, in unum conveniant.* Quo responso ad legationem Hypatiani dato, Episcopi orientales Lampsaci Concilium cogunt. Ex ista Valentiniani professione interdictas quidem esse Principibus fidei quæstiones apertè paret. Non inde tamen sequitur Imperatorem à se duxisse alienum ut synodum indiceret, cùm è contrà, disertis verbis, ejus cogendæ Episcopis gratiam faciat. Hic locus sincerè acceptus id tantùm conficit quod dixi, non autem quod inde plurimi colligunt. Ceterùm quod verbo testatus fuerat, rescripto constituit, nempe fidei causas à sacerdotibus esse judicandas. Exceptione hujus legis usus est sanctus Ambrosius, cùm recusabat de fide cum Auxentio disputare in Consistorio Principis: *Nec quisquam,* inquit, *contumacem me judicare debet, hoc cùm asseram quod augustæ memoriæ pater tuus non solùm sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit: In causa fidei vel ecclesiastici alicujus ordinis eum judicare debere qui nec munere impar sit nec jure dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt. Hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit judicare.*

Sozom. l. 6. c. 7. [illegible Greek]

Ambros. lib. 5. epist. 32.

III. Et quia in hunc locum incidimus, ne res aperta testium nube obscuretur, satis erit unus Ambrosius, qui vehementi oratione sacrilegium istud à mente Principum dispellit. *Quando audisti, Clementissime Imperator, in causa fidei laicos de Episcopis judicasse? Ita ergo quadam adulatione curvamur ut sacerdotalis juris simus immemores, & quod Deus donavit mihi, hoc ipse aliis putem esse credendum? Si docendus est Episcopus à laico, quid sequetur? Laicus ergo disputet, & Episcopus audiat; Episcopus discat à laico. At certè, si vel scripturarum seriem divinarum vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat in causa fidei, in causa inquam fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis judicare.* Infrà: *Si conferendum de fide, sacerdotum debet esse ista collatio; sicut factum est sub Constantino augustæ memoriæ Principe, qui nullas leges antè præmisit, sed liberum dedit judicium sacerdotibus.*

Huc trahi debent quæ in Palladium Episcopum Arrianæ hæreseos professorem in Concilio Aquileiensi probra conjecit idem Ambrosius, quòd Episcopus cùm esset, ad sententiam laicorum provocaret. quod de causa fidei intelligendum est. *Etsi in multis impietatibus deprehensus sit, erubescimus tamen ne videatur qui sacerdotium sibi vindicat à laicis esse damnandus. Ac*

per hoc quoniam & in hoc ipſo damnandus eſt qui laïcorum expectat ſententiam, cum magis de laicis ſacerdotes debeant judicare, eum pronuntio ſacerdotio indignum.

Agapet. epiſt. 6.

Quare prudentiſſimè reſcripſit Agapetus Pontifex Juſtiniano Principi, qui edictum aliquod de fide orthodoxa promulgarat, ſe illud laudare & amplecti; *non quia laicis auctoritatem prædicationis admittimus, ſed quia ſtudium fidei veſtræ patrum noſtrorum regulis conveniens confirmamus atque roboramus.*

Vide libellum Marcæ editum Barcinone.

IV. Quamvis autem de fide nihil decernerent Principes, tamen exemplo Conſtantini Magni Conciliis adeſſe poterant ubi de fide tractabatur, quæ communis eſt æquè laicis ac clericis. Hoc præ ſe tulit Marcianus Imperator in oratione ſua ad ſynodum Chalcedonenſem :

Conc. Chalced. Act. 6.

Nos enim ad fidem confirmandam, non ad potentiam aliquam exercendam, exemplo religioſi Principis Conſtantini ſynodo intereſſe voluimus, ne vel ulteriùs populi pravis ſuaſionibus ſeparentur. Quare Patricius Florentius mandato Imperatoris Theodoſii ſynodo Conſtantinopoli habitæ ſub Flaviano contra Eutychem interfuit, quia tractabatur de fide, ut ait disertè Imperator in reſcripto : ἐπειδὴ λόγος περὶ πίστεώς ἐστι.

Act. 1. Conc. Chalc. pag. 219. in edit. Labbei.

Quæ non ſunt accipienda eo ſenſu quaſi de fide tractare Florentio fuerit liberum, ſed ut oſtendatur cur adversùm regulas quæ laicos à Conciliis arcent licuerit Florentio intereſſe tractationibus illius ſynodi. nempe quia de fide agebatur. Sanè cùm legerentur acta iſtius ſynodi, & interlocutio Florentii recitaretur his verbis, *Qui non dicit ex duabus naturis & duas naturas, non credit rectè*, retulit ille ſe nihil tale interlocutum. nefas enim ſibi eſſe de dogmatibus decernere : οὐ γὰρ ἐγὼ οἷός τε ἤμην δογματίζειν.

Ibid. pag. 237.

Nicolaus I. rationem aperuit cur tractatibus de fide intereſſe poſſint laici : *Dicite, quæſumus, ubinam legiſtis Imperatores anteceſſores veſtros in ſynodalibus conventibus interfuiſſe? Niſi forſitan in quibus de fide tractatum eſt, quæ univerſalis eſt, quæ omnium communis eſt, quæ non ſolùm ad clericos, verùm etiam ad laicos & ad omnes omnino pertinet Chriſtianos. Vos autem non ſolùm ſynodo in cauſa ſacerdotis* (id eſt, Ignatii) *collectæ interfuiſtis, verùm etiam numeroſa ſæcularium millia ad videndum ejus opprobrium aggregaſtis.*

Nicolaus I. epiſt. 8. ad Michaëlem apud Gratian. diſt. 96. cap. 4. Ubinam.

Unde ſynodus octava hærens veſtigiis Nicolai fatetur Principibus liberum ſynodis œcumenicis intereſſe cum de fide agitur; quamvis illos à ceteris Conciliis arceat, & ab ipſa fidei definitione, quam à Principibus omnino alienam eſſe diximus.

Octava ſyn. c. 17. [illegible]

V. Neque enim illam impietatem fovemus qua magiſtratus Conſtantinopolitani ferebantur cùm editam legem ſeu typum à Conſtante Imperatore de unius voluntatis in Chriſto profeſſione Maximo Abbati, ut ei conſenſum ſuum præberet, obtrudebant. Etenim reſpondente Maximo non eſſe Principis partes ut de dogmatibus decerneret, *quoniam ſacerdotum eſt quærere ac definire de ſalutaribus Eccleſiæ catholicæ dogmatibus*, replicant illi : *Ergo non eſt omnis Chriſtianus Imperator etiam ſacerdos.* Tum retulit Maximus : *Non eſt. Neque enim adſtat altari, neque poſt ſanctificationem panis exaltat eum dicens* Sancta ſanctis, *neque baptiſat, neque chriſmatis confectionem patrat, neque facit Epiſcopos vel Presbyteros aut Diaconos, neque linit Eccleſias, neque indicia ſacerdotii fert, ſuperhumerale ſcilicet & evangelium, quemadmodum imperii coronam & purpuram.*

Collatio Maximi cum Principibus in Secretario anno 655. edita à V. Cl. R. P. Sirmondo inter Collectanea Anaſtaſii.

Deinde refellit argumentum adverſariorum, qui ducebant exemplum à Melchiſedeco Rege atque Sacerdote; quem ille typum immortalis Regis & Sacerdotis geſſiſſe, nequaquam verò ceteris Regibus ad eandem dignitatem præiviſſe oſtendit. atque tandem ita ſermonem iſtum claudit ut doceat in diptychis Eccleſiæ nomina Principum deſcripta cum plebe, non autem cum clero, & eodem diſcrimine eorum memoriam in ſacrificiis celebratam. *Veruntamen quid volumus per multa diſcurrere? Inter ſacras oblationes ſupra ſanctam menſam, poſt Pontifices & Sacerdotes & Diaconos omnemque ſacratum ordinem, cum laicis Imperatores memorantur, dicente Diacono : Et eorum qui in fide dormierunt laicorum Conſtantini, Conſtantis, & ceterorum. Sic autem & vivorum memoriam facit Imperatorum poſt ſacratos omnes.* Attamen tam ſeriò moniti non ceſſit adulatio aulicorum. Nam *hæc eo dicente, clamat Mennas : Hæc dicens, ſcidiſti Eccleſiam.* Manavit hæc opinio, quamvis aliqua ſui parte imminuta, in ſequioris ſeculi Græculos : qui ſacerdotii muneribus Imperatores adeo implicant ut ipſum docendi officium, quod Epiſcopis tam ſeverè vindicat Ambroſius, Principibus ſuis fœda & demiſſa humilitate communicent. Balſamonis hæc ſunt verba : *Audiant hi tam ad amplitudinem imperatoriam quàm patriarchalem officia docendi pertinere propter unctionis ſacræ vim atque poteſtatem. Hinc enim uſu venit ut fideles Principes & Imperatores catechetico more cum Chriſtiano populo colloquantur, aut ſuffitum faciant more ſacerdotum, & cum cera duplici obſignent.* Mox : *Imperatorum auxilium ad illuminationem & ſtabilimentum ſeſe tam animi quàm corporis porrigit, amplitudine Patriarcharum ad animi duntaxat utilitatem conſtricta.*

Theod. Balſamo in Medit. de Patriarch. οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ πατριάρχαι [illegible]

Unde à Demetrio Chomateno Archiepiſcopo Bulgariæ Princeps dicitur eſſe κοινὸς τῶν ἐκκλησιῶν ἐπιστημονάρχης, quaſi diceres doctrinæ Principem. Meminiſſe debuerant Eulogii Presbyteri : qui cùm à Valentis Præfecto urgeretur ut cum Imperatore communicaret, facetè reſpondit apud Theodoretum : *Numquid cum imperio eſt etiam ſacerdotii dignitatem conſecutus?* Qua de re graviter Facundus Hermianenſis, *Chriſti ſolius eſſe regnum cum ſacerdotio ſimul habere : quoniam etſi quidam Reges in ejus venturi figuram ſacerdotio functi ſunt, tamen cùm manifeſta lux veniret in mundum, umbras removens futurorum, nulli alteri dedit quod ſibi ſingulare ſervavit; ſed in diverſos ſua dona diſtribuens, ſic quæ propria ſunt ſacerdotii Regibus interdixit. Quocirca quemadmodum vir ſapiens non profanum judicaret hoc velle videri quod ſolus eſt Chriſtus.*

Theod. lib. 4. c. 16. [illegible]

Facund. l. 12. c. 3.

VI. Quod attinet ad diſciplinam, quæ verſatur in ceremoniis & in ſacrorum miniſterio, de illa decretis ſuis ſtatuere poſſe viderentur Principes Chriſtiani ad exemplum Regum Judaïcorum, qui ſacerdotibus vices ſacrificiorum & Levitis munia ſua diſtribuerunt; niſi quod ab iis regii ſacerdotii privilegio factum eſt ad Reges Chriſtianos trahi non poſſe docuiſſemus capite ſuperiori. Gelaſius in iis quæ ſacramentorum perceptionem & myſteriorum erogationem reſpiciunt

Vide ſuprà hoc libro cap. 4. § 2.

Gelaſius in ep. ad Anaſtaſ.

Principes religionis ordine à sacerdotum judicio pendere docuit. Et Gregorius II. in Leonem invectus est quòd imagines, quæ ad ceremoniarum censum referri possunt, ab Ecclesiis edicto suo proscripsisset. Quare vereor ne Justinianum damnare cogamur, quòd de sacræ liturgiæ ritibus constitutionem ediderit, qua mystica verba consecrationis eucharistiæ elata voce, non autem demissa, ut solenne erat, proferri jubet, ut qui locum tenet idiotæ, Amen succinere possit. Præterquàm quòd enim de ritu sacrificiorum decernere tentat, quæ pars disciplinæ solis sacerdotibus competit, antiquos Ecclesiæ mores sollicitat; qui, ut reverentia mysteriis conciliaretur, preces mysticas demissa voce proferri induxerant, ut testatur Basilius in oriente &, licèt aliquot seculis posterior, Alcuinus in occidente, si tamen is liber est Alcuini.

Gregor. II. in ep. ad Leon.

Nov. 137. μὴ κατὰ τὸ σιωπώμενον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς.

Basilius l. de Spiritu sancto c. 27. οἱ τὰ περὶ τὰς ἐκκλησίας ἐξ ἀρχῆς διαθεσμοθετήσαντες, ... πατέρες, ἐν τῷ κεκρυμμένῳ καὶ σιωπωμένῳ τὸ σεμνὸν τοῖς μυστηρίοις ἐφύλαττον.

Alcuin. c. 40. lib. de divin. offic.

CAPUT VII.

Synopsis.

I. An censura clericorum legibus Principum subjaceat. De clericis agi, quà sunt clerici, vel quà sunt cives. Clericorum conditio, quà clerici sunt, à legibus Principum immunis, & à foro civili.

II. Probatur è dicto Constantini, & ex causa Cæciliani cum Donatistis.

III. Ex Athanasio, Liberio, & Osio.

IV. Ex Valentiniani rescripto ab Ambrosio relato, quod explicatur. Judicium in causa ecclesiastici ordinis. Decreta edita de sacris ordinibus. Honorii rescriptum in causa Chrysostomi de canonicis quæstionibus intelligendum, quæ ibi religionis causa dicuntur.

V. Idem probatur è Basilio Imperatore in octava synodo: cujus locus explicatur.

VI. Canonicis quæstionibus interesse non debent laici, è Synodo Chalcedonensi, & Justiniano.

VII. Marcianus à Concilio Chalcedonensi edi tres canones de clericorum & monachorum disciplina postulat.

VIII. Canones de ecclesiasticis ordinibus eduntur. De Clericis, quà cives sunt, & de bonis ecclesiasticis alibi dicetur.

I. AN censura clericorum legibus & judiciis Principum subjaceat non potest sine offensionis periculo tractari. Æquo tamen animo laturos esse Principes existimo, si aliquo dato & retento, de lite ista implicatissima transigatur. Proferamusque sit veterum sententia; & negotium confectum erit absque ulla partium injuria. Duas species constituisse mihi videntur antiqui scriptores. Aut enim de Titio movetur quæstio sub ea ratione qua clericus est, aut sub ea qua inter cives recensetur. Si de clericorum gradibus, ordinibus, muneribus, & conditionibus quæ ordinandos decent, & de vitio ordinationum agatur, aut de judiciis quæ ob violatos canones instituuntur, quæ criminis ecclesiastici nomine comprehendi solent, eo casu, cùm ipsum clericorum ministerium jure divino sit institutum, quæ necessario sunt ad illud explicandum aut vindicandum ei potestati commissa censentur quæ jus imponendarum manuum à Christo Domino nostro accepit. Criminis ecclesiastici meminere canon primus Concilii Constantinopolitani œcumenici sub Theodosio & Justiniani constitutiones. Res quæ crimini ecclesiastico materiam præbent, canone perstringi debent, non autem lege publica, nisi in subsidium: quemadmodum nec judicium publicum de iis exerceri debet, sed tantùm ecclesiasticum. Quare cùm à foro ad jus ferendæ legis argumentum trahi soleat, ad probandam speciem quam tracto, nempe legibus Regum non subjici eas disceptationes, adducam aliquot testimonia veterum, quæ cleri censuram ante leges Theodosii à magistratuum tribunalibus in crimine ecclesiastico submovent.

II. Huc referri debent quæ de Constantino tradit Ruffinus, qui judicium adversùs Episcopos se mutuis contentionibus proscindentes in Concilio Nicæno suscipere recusavit; *Deus vos constituit sacerdotes, & nobis à Deo dati estis dii; & conveniens non est ut homo judicet deos, sed ille solus de quo scriptum est; Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit.* Donatistarum funesta dissidia originem traxere à Cæciliani ordinatione, quam vitio factam contendebant principes factionis. Vitium autem in eo positum quòd Cæciliano manus imposita esset à traditoribus librorum sacrorum, eorum communione infectum Cæcilianum, atque ideo Ecclesia pellendum. Hoc erat purum putum crimen ecclesiasticum; in quo de communione repellenda vel suscipienda, de traditionibus scripturarum, de vitio ordinationis querebatur. Ea de causa interpellatus Constantinus judices dedit ecclesiasticos cum Melchiade Papa Gallicanos Italosque Episcopos. Sed cùm Donatistæ sententia judicum victi quererentur apud Imperatorem, ille primò quidem cognitionem repulit. *Neque* enim, ut inquit Augustinus, *ausus est Christianus Imperator sic eorum tumultuosas & fallaces querelas suscipere ut de judicio Episcoporum qui Romæ sederant ipse judicaret.* Tandem importunis Donatistarum clamoribus vexatus, de appellatione cognovit; sed, ut observavit Augustinus, *eis ipse cessit ut de illa causa post Episcopos judicaret, à sanctis antistitibus postea veniam petiturus; dum tamen illi quod ulteriùs dicerent non haberent.*

Ruffinus lib. 1. hist. c. 2.

S. August. ep. 162.

III. Quid dicam de Athanasio, in quo illustria extant in utramque partem exempla? Cædis accusatur apud Constantinum Principem. Ille statim Dalmatio Censori judicium delegavit; sed calumnia comperta, Dalmatium à causæ cognitione desistere jussit, ut testatur Athanasius. Arriani Episcopi pari

odio in fidem Nicænam & in Athanaſium ejus vindicem inflammati, poculum myſticum confractum, altare everſum ab Athanaſio læſæ religionis reo queruntur apud Principem, & Concilium Tyrium impetrant, ut de crimine eccleſiaſtico & ſimul de ceteris cognitio ſuſcipiatur. Aderat Dionyſius Comes ſatellitio militum cinctus, ut idem animadverſor eſſet & cuſtos obſervandæ æquabilitatis & ordinis. Inde arripuit occaſionem Athanaſius hoc Concilium inſectandi, ex eo capite ſcilicet quòd univerſæ Eccleſiæ erat notiſſimum, in judicia eccleſiaſtica nihil Imperatori licere. *Si iſtud judicium Epiſcoporum*, inquit, *quid commune cum eo habet Imperator?* Sed cùm poſt aliquot annos à Concilio Antiocheno decreta fuiſſet executio ſententiæ latæ in Concilio Tyrio adverſus Athanaſium, ille quidem Romam tanquam ad tutiſſimum communionis ſuæ portum confugit; deinde à Sardicenſi Concilio, cùm Julii decretum de ſuſcipiendo in communionem Athanaſio probatum fuiſſet, ſuam Eccleſiam recepit. At verò cùm poſt obitum Conſtantis fratris id unum Conſtantius Imperator ab Arrianis ſollicitatus urgeret ut Liberius Romanus Epiſcopus, Oſius Cordubenſis, & ceteri occidentis Epiſcopi damnationi Athanaſii in Concilio Tyrio jam à ſexdecim annis redditæ & novæ in Concilio orientali poſt cædem Magnentii decretæ ſubſcriberent, viri illi graviſſimi, diſciplinæ eccleſiaſticæ tunc aſſertores, quamvis poſtea deſertores, excanduerunt ad impium conatum Principis, illa exceptione ſe tuentes, quòd à judiciis eccleſiaſticis abſtinere debeat Imperator. Extat apud Theodoretum dialogus Conſtantii cum Liberio Mediolani habitus, qui ab eccleſiaſtici ordinis formula recedendi nullum eſſe locum conſtantiſſimè urget; quemadmodum Oſius ſerio eundem Principem monet ne ſe eccleſiaſticis rebus miſceat. Quæ ad hanc ſpeciem referenda eſſe epiſtolæ integræ contextus docet.

Athan. apol. 2.

Theodor. l. 2. c. 16.

Oſii epiſtola apud Athan.

Eadem mens eſt Hilarii hortantis Conſtantium Auguſtum ne permittat judicibus ſuis ut clericos vi, minis, & variis afflictationibus fractos iis Epiſcopis addicant & ſubjiciant qui adulterinam doctrinam ſpargunt: *Provideat & decernat clementia tua ut omnes ſe ubique judices, quibus provinciarum adminiſtrationes credita ſunt, ad quos ſola cura & ſolicitudo publicorum negotiorum pertinere debet, à religioſa ſe obſervantia abſtineant, neque poſthac præſumant atque uſurpent & putent ſe cauſas cognoſcere clericorum.*

Hilarius ad Conſtant.

IV. Valentinianus ſenior reſcripto ſuo apud Ambroſium relato hanc ſententiam ſancivit cùm *in cauſa fidei vel eccleſiaſtici alicujus ordinis eum judicare debere ſtatuit qui nec munere impar ſit nec jure diſſimilis*, id eſt, cognitionem ſynodis deberi ſi de clericis, quà clerici ſunt, quæſtio inſtituatur. Juvat hanc interpretationem Hincmarus Archiepiſcopus Remenſis, cùm Leonis locum explicat, ubi decreta Pontificum de ſacris ordinibus edita ſervanda eſſe docet. *De ſacris autem ordinibus promulgare eſt, qui & quot ſint, & quales ac qualiter, & à quibus vel quando ſint ordinandi, & quomodo ac quantum in ſingulis gradibus debeant miniſtrare, qualiter etiam ab oſtiario uſque ad ſummum ſacerdotium quique valeant provehi. Et quæ ſint ex eis à ſedis Romanæ Pontificibus promulgata, omnibus in eccleſiaſticis dogmatibus exercitatis conſtat eſſe notiſſimum.* Quò referenda ſunt Honorii ad Arcadium epiſtolæ verba in cauſa Chryſoſtomi à Theophilo Alexandrino & à ſynodo ad Quercum, ordine judiciorum non ſervato, ob canonicas accuſationes, non autem ob fidei quæſtiones, damnati, & in exilium ab Arcadio pulſi: *cùm ſi quid de cauſa religionis ageretur, epiſcopale oportuerit eſſe judicium. Ad illos enim divinarum rerum interpretatio, ad nos religionis ſpectat obſequium. Sed eſto, ſibi de myſticis & catholicis quæſtionibus amplius aliquid principalis cura præſumpſerit. Itane uſque ad exilia ſacerdotum, uſque ad hominum cædes, debuit indignatio concitata procedere?*

Hincmarus in Opuſc. 55. Capit. cap. 10.

Epiſtola Honorii Imp. ad Arcad.

V. Ea quæ protuli teſtimonia ſatis evincunt illud axioma verum eſſe quod probare contendo, nempe cleri cenſuram imperatoriis legibus non ſubjacere. Hoc ſenſu intelligendus eſt Baſilius Imperator, qui in octava ſynodo iis verbis uſus eſt quæ ſuis finibus coërceri debent ut illis ſua ratio conſtet. De vitio ordinationis Photii, quæ contra canones celebrata erat, in illo Concilio agebatur, & de reſtitutione Ignatii Patriarchæ Conſtantinopolitani. quæ duæ quæſtiones judicio illius ſynodi diremptæ ſunt, & imaginum uſus confirmatus. His ita peractis, Baſilius ad ſynodum acceſſit, ut res decretæ etiam ſubſcriptione ſua robur acciperent; & addit: *Laico cuicunque nulla ratione de eccleſiaſticis cauſis diſputandi aut univerſam Eccleſiam œcumenicamque ſynodum oppugnandi fas eſſe dico. Hæc enim excutiendi & in utramque partem agitandi Patriarcharum, Sacerdotum, & Doctorum eſt officium, quibus à Deo ligandi & ſolvendi poteſtas eſt conceſſa. Nam laicus, etſi omni pietatis & ſapientiæ laude præſtet, tamen laicus eſt, & ovis, non paſtor.*

Allocutio Baſilii ad VIII. Syn. Act. 10. [illegible Greek]

VI. Attamen abſtinere non debeo à duobus locis è Concilio Chalcedonenſi petitis, quibus hæc ſententia penè conceptis verbis eſt expreſſa. Dioſcorus Patriarcha Alexandrinus literis Concilii evocatus ut libello Euſebii Dorylæorum Epiſcopi reſponderet, cùm judicio ſynodi ſtare nollet niſi adeſſent cognitioni accuſationis adverſum ſe delatæ glorioſiſſimi judices & ſacer ſenatus, qui pridie locum Principis in Concilio obtinebant, Cecropius Epiſcopus Sebaſtopolis, unus è tribus Epiſcopis qui miſſi erant ad vocandum Dioſcorum, inanem hominis ſpem his verbis repulit: *Quando canonicæ quæſtiones examinantur, neque judices neque alios laicos intereſſe oportet, niſi tantummodo tuam ſanctitatem, quæ in propria accuſatur perſona.* Idem fatetur ingenuè Juſtinianus, juriſque illius rationem reddit: *Si verò eccleſiaſticum ſit delictum egens caſtigatione eccleſiaſtica & mulcta, Deo amabilis Epiſcopus hoc diſcernat, nihil communicantibus clariſſimis provinciæ judicibus. Neque enim volumus talia negotia omnino ſcire civiles judices; cùm oporteat talia eccleſiaſticè examinari, & emendari animas delinquentium per eccleſiaſticam mulctam ſecundùm ſacras & divinas regulas, quas* etiam

Concil. Chalcedon. Act. 3. [illegible Greek]

Novel. 83.

etiam nostra sequi non dedignantur leges. Εἰ μέν τοι ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ ἁμάρτημα, δεόμενον σωφρονισμοῦ καὶ ἐπιτιμίων ἐκκλησιαστικῶν, ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος τοῦτο κρινέτω, μηδὲν ἐπικοινωνούντων τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν. οὐδὲ γὰρ βουλόμεθα τοιαύτας ὑποθέσεις ὅλως οὐδὲ γινώσκεσθαι τοῖς πολιτικοῖς ἄρχουσι, δέον τὰ τοιαῦτα ἐκκλησιαστικῶς ἐξετάζεσθαι, καὶ ἐπιστρέφεσθαι τὰς ψυχὰς τῶν ἁμαρτανόντων διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων, κατὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας, οἷς καὶ ἡμέτεροι κατακολουθεῖν οὐκ ἀπαξιοῦσι νόμοι.

VII. Sed quoniam delicatioribus ingeniis est satisfaciendum, quibus omnia argumenta fastidium movent nisi arte quadam & industria parata sint, docendum est non tantùm à judiciis canonicis abstinuisse magistratus, sed etiam à legibus ea de re ferendis Imperatores temperasse. Marcianus exemplo suo docuit quid sequi debeant in posterum Principes cùm clericorum & monachorum disciplina constituenda est. Etenim cùm monachorum erga Episcopos cultum & obedientiam, monasteriorum cum consensu Episcopi ædificationem, clericorum à secularibus negotiis secessionem & in sibi assignatis Ecclesiis assiduam & sedulam administrationem Marcianus constitui vellet, quia planè hæc capita ecclesiasticos ordines attingunt, à quibus publicam auctoritatem Valentinianus senior summoverat, de his noluit legem ferre, sed satius esse putavit ut synodi decreto statuerentur. Protulit hæc capita Marcianus; quæ relecta publicè à Beroniciano sacri Consistorii à secretis, in canones illius Concilii αὐτολεξεὶ relata sunt. *Divinissimus & piissimus Dominus noster ad sanctam synodum dixit: Quædam capitula sunt quæ ad honorem vestræ reverentiæ vobis servavimus,*

Concil. Chalcedon. Act. 6. πρὸς δὲ κεφάλαια, ἅτινα πρὸς τιμὴν τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας ὑμῖν τηρῆσαι ἐξελέξαμεν, πρέπον ἡγησάμενοι παρ' ὑμῶν ταῦτα κανονικῶς κατὰ σύνοδον τυπωθῆναι, ἢ νόμοις θεσπισθῆναι, ἐπιτρέψας.

decorum esse judicantes à vobis hæc regulariter potiùs formari per synodum quàm nostra lege sanciri. Prudenter loquitur Marcianus, nec sibi potestatem istam decernendi arrogat, nec derogat majestati suæ; sed tamen rem totam non solùm judicio & consensui synodi, sed etiam decreto committit.

VIII. Unde est quòd de ritibus, ceremoniis, sacramentis, cleri censura, functione, conditionibus, & disciplina canones à Conciliis & decreta à Pontificibus Romanis tanquam de materia sibi subjecta frequentissimè edantur, & vix ulla proferri possit constitutio Principum quæ hac de re lata fuerit ex mero potestatis secularis imperio. Secutas quidem hac in parte leges publicas videmus, sed non antecessisse. Enimvero quia clerici, non tantùm quà clerici, sed etiam quà cives sunt, spectantur in republica, legibus Principum tenentur, nisi earum gratiam aut libertate generali toti clero indulta aut alicui ordini ex beneficio Regum consecuti sint. De qua immunitate, quatenus in Gallia locum habet, dicendum est alibi copiosè, & de bonis ecclesiasticis, quatenus jurisdictioni regiæ subjacent. Ubi etiam expendemus qua ratione apud nos vim obtineat dictum illud Innocentii III. quod extat in Decretalibus, scilicet de personis & rebus ecclesiasticis nullam laïcis attributam esse facultatem. Sed hæc disceptatio ad præsentem quæstionem non pertinet, in qua potestatem regiam à clericis, quà sunt clerici, & à rebus omnino spiritualibus & merè ecclesiasticis arcemus, præterquam si ad tuendos canones exerceatur.

Cap. *Tua.* de Decimis. Vide Innoc. III. lib. 1. Epistol. 341.

CAPUT VIII.

Synopsis.

I. An Princeps dividere possit provincias ecclesiasticas & episcopalem sedem in metropolitanam sedem evehere. Quod factum à Valente Imp. in Cappadocia secunda. Hoc illicitum docuit Innocentius primus. De Beryto in metropolim evecta à Theodosio quæsitum in synodo Chalcedonensi. Rescriptum probatum fuerat à synodo Constantinopolitana. Sed rescindi jussit Princeps, si canonibus esset adversum. Pragmatica legibus contraria inutiles.

II. Divisio Phœnicia contraria Nicænis canonibus. Lex Principis illis adversa rescissa à Principe. idque synodus amplexa est.

III. Judices unà cum synodo de possessione restituenda Ecclesia Tyri pronuntiant. Sed de ordinationibus ab Episcopo celebratis judicium integrum synodo reliquunt. quamvis judicium ab ea latum deinde confirment.

IV. Rescissionem rescriptorum quæ canonibus contraria sunt à Principe & à judicibus petit synodus Chalcedonensis. quod decretum est à judicibus in synodo.

V. Canon xii. synodi secutus est, ne quis Episcopus rescripta ad provinciarum divisionem impetret, pœna lata in Episcopum. Discussus canon xvii. qui superiori contrarius videtur. Explicatio Zonaræ, civitates de novo conditas in metropoles à Principibus evehi posse. Balsamo de quibuscunque civitatibus intelligit. Alexius Comnenus canones conciliat, non rectè.

VI. Ex sententia auctoris conciliantur duo canones, ita ut nec provincias dividere nec civitatem episcopatu ornare Principi liceat.

VII. Patriarchatui Hierosolymorum adjecta provincia Principum rescriptis, quæ ab Ecclesia Antiochena eas distraxerant. Contentio sopita transactione Episcoporum. Quæ decreto judicum & synodi confirmata, quia mixta causa.

I. NUNC inquirendum restat an saltem Ecclesiarum dignitas à Principe pendeat; adeo ut honor metropoliticus, quem civitatibus contulerit, ad earum civitatum Episcopos manare possit. Id quidem olim obtinuisse quamplurimis testimoniis probari posset; sed uno tantùm utar. Cappadocia in duas provincias secta est à Valente Imp. in odium Basilii, constituta Cappadociæ secundæ metropoli in urbe Tyanorum: cujus Episcopus Anthimus synodum provinciæ in duas partes distraxit, invito licèt Basilio, ut testatur Gregorius Nazianzenus. Sed cùm Principes faciliores se præberent his innovationibus, Inno-

Gregor. Naz. Orat. 20. τῆς γὰρ πατρίδος ἡμῶν εἰς δύο διαιρεθείσης.

centius I. jam olim respondit Alexandro Antiocheno Episcopo Ecclesiarum statum divisionibus provinciarum à Principe factis non immutari. *Nam quod sciscitaris*, inquit, *utrum divisis imperiali judicio provinciis, ut duæ metropoles fiant, sic duo Metropolitani Episcopi debeant nominari, non ergo visum est ad mobilitatem necessitatum mundanarum Dei Ecclesiam commutari, honoresque aut divisiones perpeti quas pro suis causis faciendas duxerit Imperator. Ergo secundùm pristinum provinciarum morem Metropolitanos Episcopos convenit numerari.* Sed nihil proferri potest illustrius ea cognitione quæ hac de re peracta est in Concilio Chalcedonensi. Phœnicia subdita erat Tyro civitati, quæ erat provinciæ metropolis. Eustathius Episcopus Beryti in eadem provincia, ut dignitatem Ecclesiæ suæ & urbi conciliaret, divisionem Phœniciæ primæ à Theodosio Principe impetravit; atque hoc pacto quorundam Episcoporum ordinationem & administrationem Ecclesiarum à Tyri Ecclesia ad suam transtulit. Tamen Principis rescriptum vim non habuit, quod attinet ad ecclesiasticam divisionem, donec ab Anatolio Constantinopolitano Episcopo, à Maximo Antiocheno, (ad quem Phœnicia jure patriarchico pertinebat) & à ceteris Episcopis Constantinopoli congregatis hæc episcopatuum sectio confirmata est. Synodico decreto Photius Episcopus Tyri subscripsit, sed invitus, & excommunicatione à synodo Constantinopolitana ad consensum adactus. Itaque libello supplici rogat Marcianum ut pragmatica forma ad Præfectos prætorio & ad Concilium Chalcedonense missa, antiqua jura Tyri Ecclesiæ restituat. Princeps magistratibus qui Concilio aderant dat in mandatis ut sancto cœtui denuntient sibi non esse in animo ut Episcoporum negotia secundùm leges suas, sed juxta canones, regantur. Quæ non sunt intelligenda in universum de omnibus Episcoporum negotiis, sed de episcopatuum divisione & Episcoporum ordinationibus huic vel illi Metropolitano addicendis. Itaque rescripto jam ipsa Principis interlocutione rescisso, sub ea conditione si canonibus adversaretur, judices interlocuti sunt ut canones de provinciarum institutione legerentur. Sed ante lectionem patres ipsos rogaverunt an vellent causam istam è rescriptis datis discuti, an verò è canonibus. Et ut haberent quod sequerentur, sacram synodum monuerunt se jam prædixisse quid Principi videretur. Tunc synodus in liberam illam vocem constanter erupit: *Contra regulas pragmaticum nihil valebit. Regulæ patrum teneant.* Et à judicibus iterum interpellata an liceret rescripto Principis *aliena Ecclesiæ jura ab aliis Episcopis invadi*, respondit hoc non licere secundùm canones.

II. Relecto itaque Nicænæ synodi canone, qui singulis provinciis unum tantùm Metropolitanum præesse decrevit, à quo Episcoporum ordinationes penderent, de Concilii totius sententia judices pronuntiant Photium Tyriorum metropoleos Episcopum omnem potestatem ordinationum in civitatibus Phœniciæ primæ habiturum, Eustathium verò Berytensem nihil novi juris è pragmatica forma sibi vindicaturum. Quod judicium acclamationibus suis synodus Chalcedonensis prosecuta est. Unde si quis penitius cognitionis hujus ordinem inspiciat, nullo negotio colliget leges canonibus adversas nullius esse momenti, cùm in eam sententiam Marcianus Princeps & synodus consentiant. Quæ regula locum habet in specie proposita, scilicet in iis quæ Ecclesiarum ordinationes respiciunt; vel si quis velit eam ad alios casus porrigere, ad eos tantùm extendere oportet quibus canonum disciplina merè ecclesiastica continetur. Deinde advertet synodum non usurpare potestatem legem latam à Principe antiquandi. Etenim priùs à Marciano abrogata erat; & à judicibus de mandato Principis edictum fuerat Imperatori placere ut episcopalia negotia canonibus, non legibus, regantur. quam sententiam synodus non prompsit, sed amplexa est. Itaque arbitrium revocatæ legis penes Principem integrum mansit.

III. Quinimò cùm de rescripto Theodosii in irritum mittendo & de restituenda Photio juris antiqui possessione actum est, judices ex sententia synodi, attamen judices, judicium reddiderunt. Quod tamen facere non tentarunt cùm in eadem causa suborta est quæstio merè spiritualis, scilicet de ordinationibus Episcoporum à Photio Tyrensi peractis in iis civitatibus quæ à Tyriorum Ecclesia avulsæ, Ecclesiæ Beryti erant tributæ. Etenim ab hac cognitione, quia disceptatio canonica erat, & de ordinibus ecclesiasticis agebatur, judices omnino abstinuerunt. Interlocuti quidem sunt de Episcopis ordinatis à Photio, amotis verò ab Eustathio, & ad presbyteratum dejectis, quid videretur sanctæ synodo: quæ respondit illos in Episcoporum numero esse habendos, cùm manus impositionem à Metropolita suscepissent. Sed magistratus hac de re pronuntiare noluerunt. *De his*, inquiunt, *finaliter decernere ac definire sancta est synodi.* Et statim Legati Romanæ sedis, Anatolius Constantinopolis, Maximus Antiochiæ, Juvenalis Hierosolymorum, Thalassius Cæsareæ Cappadociæ, Eusebius Ancyræ Galatiæ Episcopi, sententiis ex ordine dictis, censuerunt sacrilegium esse si Episcopus ad gradum presbyteri demittatur, atque adeo Episcopos à Photio ordinatos episcopali dignitati restituendos esse, nisi ab ea ob crimen admissum exciderint. Consensu totius synodi judicium patrum & Archiepiscoporum, ut ipsi vocant, probatum est. Judices, qui à pronuntiatione abstinuerant, suas partes post judicium interponunt, scilicet imperialis auctoritatis confirmationem. *Magnificentissimi & gloriosissimi judices dixerunt: Quæ placita sunt sanctæ synodo in omne tempus firma custodiantur.* Si quis discrimen perpendat primæ & secundæ cognitionis, primæ quidem se judices immiscuisse reperiet, quia de rescindendo rescripto Principis & de restituenda possessione juris ab Ecclesia Tyriorum distracti agebatur, à secunda abstinuisse, quia de ordinationibus erat quæstio.

IV. Sanè cùm Cecropius Episcopus exigeret

Margin notes (left): τὰς ἐπαρχίας, ἢ Μητροπόλεις, ἢ πολλὰ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, τῇ εἰς ... ἀφαιρούμενοι. ... ἀσυνόδως περὶ τὸ ... Μητροπολίτου.

L. un. C. de Metrop. Beryt.

Conc. Chalc. Act. 4. Σιωπᾶν ἔδει ... Κωνσταντινουπόλει ... Μαξίμου ... Ἀνατολίου ...

Τῶν ... διαιτητῶν τὴν ... βούλεται ... γράμματα ... πραγματικὸς τύπος ... τῶν ἐπισκόπων ... ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ὁρισθέντας.

Κατὰ τῶν κανόνων πραγματικὸν μηδὲν ἰσχύει ... τῶν πατέρων κρατείτωσαν. Infra: Εἰ ἔξεστι κατὰ θεῖον πραγματικὸν ἀλλοτρίας ἐκκλησίας δίκαια ἑτέρους ἐπισκόπους ... ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν· οὐκ ἔξεστι κατὰ τοὺς κανόνας.

Margin notes (right): καὶ περὶ τούτων τελείως ψηφίζειν ... τῆς ἁγίας συνόδου.

οἱ πατέρες ... ψηφίσματα ... Ἀρχιεπισκόπων ...

οἱ μεγαλοπρεπέστατοι καὶ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες εἶπον· τὰ ἀρέσαντα τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον βέβαια φυλαττέσθω.

ut generali definitione rescripta omnia revocarentur quæ provinciarum statum & ordinationum jura contra canones immutaverant, iis verbis utitur quæ auctoritatem illam à Principe pendere docent. Etenim hoc decerni ab ipsis judicibus petit, & rationem addit, ne in singulis causis onerosum illis sit querentium petitionibus hac de re propositis satisfacere: *Ne potestas vestra accusationem & querimonias à quacunque persona accipiat & fatigetur, neve nos conteramur, petimus ut sine contradictione cessent ea pragmatica quæ in detrimentum canonum à quibusdam facta sunt in omni provincia. Canones autem per omnia teneant. Sic enim & fides custoditur, & unaquaque Ecclesia suum statum habebit. Ac ne liceat aliquos præter canones ordinare.* Sed præstat audire ipsa verba synodi: quæ interpellata à judicibus an iis adhæreret quæ à Cecropio suggesta erant, acclamavit omnes eadem dicere, rescripta in irritum mittenda, canones retinendos, illud tamen à judicibus decernendum. *Sancta synodus acclamavit: Omnes eadem dicimus. universa pragmatica cessabunt. regulæ teneant, & hoc à vobis fiat.* Quod cùm à judicibus decretum fuisset, in votorum acclamationes pro salute Imperatoris & Augustæ, imò & ipsorum judicum, synodus erupit: *Multos annos Imperatoris, multos annos Augustæ, multos annos judicum. Hoc justum judicium. Justi justè judicarunt.*

[illegible] (Greek marginal note)

V. Principis decretum & judicum sententiam canon Concilii secutus est, qui vetat in futurum Episcopos ne divisiones illas tentare Principum rescriptis moliantur; sed prudentissimè pœnam suam ita temperat ut nullo vitio rescriptis imputato, solos Episcopos gradus periculo mulctet. *Statuit ergo sancta synodus nihil ab Episcopis tale tentari. Alioqui qui hoc adnisus fuerit, amissioni gradus proprii subjacebit.* In præteritum verò honorem præcipuum iis Episcopis indulget qui civitates illas tenent quæ metropoleos decus imperatorio rescripto sunt assecutæ, salvis Ecclesiæ metropolitanæ juribus suis. Videntur tamen hujus Concilii patres canonis illius decretum infregisse canone XVII. quo cavetur ut civiles dispositiones & publicas ecclesiasticarum quoque parœciarum ordines subsequantur. Unde Zonaras commentariis ad canonem XXXVIII. sextæ synodi in Trullo, quo XVII. Concilii Chalcedonensis canon confirmatur, eam Principibus auctoritatem vindicavit ut si quam civitatem de novo excitarent, eique decus episcopatus aut metropoleos adderent, eodem gradu in negotiis ecclesiasticis civitas illa haberetur. In qua explicatione modestiùs se gessit quàm Theodorus Balsamo; qui secundùm sententiam quæ jam apud Græcos invaluerat, abscisè & in universum Principibus asserit jus metropoleon & episcopatuum instituendorum, non tantùm in novis, sed etiam in quibuscunque civitatibus. Et in eam rem utitur aurea bulla Alexii Comneni: qui cùm sibi persuasisset hoc privilegium à canone Imperatoribus esse concessum, hanc majestati suæ injuriam fieri non est passus ut sibi jus illud querelis duorum Metropolitarum auferretur. Itaque cùm Heracleæ Metropolitanus vacante sede Ecclesiæ Madytanæ, quæ in metropoleos dignitatem rescripto Principis evecta fuerat, & Ancyræ Metropolitanus vacante itidem Ecclesia Basilæi, cui metropolis decus collatum fuerat, ordinationes earum Ecclesiarum sibi quisque vindicarent juxta canones, (à quibus repelli non posse dicerent eo nomine quòd metropoliticum honorem cùm essent litteris Principis consecutæ, earum ordinatio, ut & ceterarum omnium metropolitanarum Ecclesiarum, Patriarchæ Constantinopolitano competebat) Alexius judicium hujus controversiæ præsente synodo suscepit, atque ex Concilii sententia instituendarum metropoleon & episcopatuum jus penes Principes esse decrevit ex canone XVII. Concilii Chalcedonensis. Canonis autem XII. sententiam hac distinctione elusit, illicitam esse provinciarum divisionem, si ambitu Episcopi procurentur. aliud esse si nulla gratia intercedente Princeps ultro vel urbis dignitate vel Ecclesiæ splendore vel Episcopi egregia virture inductus hoc beneficium indulgeat. & in eam rem causæ istius cognitionem Patriarchæ detulit antequam consensum his rescriptis gratiosis præbeat. Sed nemo non videt his interpretationibus Imperatorem & Patriarcham vim apertam canonibus intulisse ut Ecclesiam Constantinopolitanam amplificarent.

Canon 12. syn. Chalced.

Canon 17. ejusdem synodi: [illegible]

Zonaras in c. 38. syn. in Trullo. [illegible]

Balsamo in c. 17. Conc. Chalc. & 38. sextæ Synodi in Trullo & in can. 16. Conc. Carth.

VI. Mihi verò sincerior videtur esse canonis XVII. Chalcedonensis explicatio quæ duodecimi sententiam non lædat, ita ut fixum sit & certum provincias à Principibus in duas metropoles dividi non posse ex illo canone duodecimo. Quam ad rem non pertinet canon XVII. cùm eo id tantùm cautum fuisse mihi videatur ut si urbem aliquam de novo conderet Princeps, ad cujus conventum & jurisdictionem pagos aliquot è vicina civitate distractos adjungeret, civili formæ se ecclesiasticus ordo accommodaret, adeoque remota triginta annorum vel longioris temporis præscriptione, pagi à vicino Episcopo avulsi, Episcopo illi tribuerentur in cujus parœcia urbs nova sita est. Unde sequitur ab Episcopo illius parœciæ in qua urbs condita est pagos novæ urbis territorio contributos & ab episcopatu vicino distractos vindicari, nulla possessionis antiquæ ratione habita. Attamen non conceditur Principi ut novum episcopatum rescripto suo instituat. Multò minùs ad omnes urbes quæ civitatis honore decoratæ fuerint à Principe, vel ad provinciarum divisiones & metropoleon dignitates ab eo decretas, trahenda essent; etiamsi de episcopatu à synodo instituendo in urbe de novo condita hæc dici possent juxta Zonaræ mentem.

VII. Partes suas judices & Concilium Chalcedonense interposuerunt in dirimenda contentione quæ orta erat à multis retro annis ob rescripta elicita ad instaurandum patriarchatum Hierosolymorum. Quartus honoris gradus post trium primarum sedium Episcopos firmatus fuerat Æliæ seu mavis Hierosolymitano Episcopo canone septimo Concilii Nicæni. Sed nulla, ne in provinciis quidem Palæstinæ, quæ Cæsareæ Episcopo parebant, auctoritate potitus est donec res-

criptis Principum Phœnicias, Arabiam, & tres Palæstinas à patriarchatu Antiocheno avulsas obtinuit. Ea res magnos motus in illis provinciis excitavit, qui transactione sopiti sunt quam Maximus Antiochenus & Juvenalis Hierosolymitanus in Concilio Chalcedonensi inierunt ea conditione ut Phœniciæ & Arabia Antiochenæ Ecclesiæ redderentur, sed Palæstinæ Hierosolymitano Episcopo cederent. De rescriptis ex utraque parte impetratis, de constituendis novis Diœceseon finibus, & de ordinationibus Episcoporum addicendis agebatur. Itaque in re mixta decretum Principis & Concilii transactioni firmandæ interponendum erat. Magistratus imperatorii referunt Concilio sibi mandatum à Principe ut de lite mota cognoscerent, sed Episcopos pacta quædam iniviсse quæ videantur æquitate niti, ideoque sibi visum ut communi decreto firmentur. Recitatis à Maximo & Juvenale transactis conditionibus, Legati Romani ceterique Episcopi sua interlocutione & postremò judices suo decreto eas confirmaverunt. *Firma etiam*, inquiunt, *per nostrum decretum & sententiam sancti Concilii in omni tempore permanebit* Episcoporum consensio, *vacantibus scilicet secundum jussionem divinissimi & piissimi Principis omnibus pragmaticis & quocunque modo sacris ab utraque parte literis impetratis, insuper & multatione qua in eis hujus rei causa noscitur contineri.*

Act. 7. Conc. Chalced.

Marciani [illegible]

Βεβαία δὲ ἐξ ἡμετέρας [illegible] τῆς ψήφου τῆς ἁγίας συνόδου εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον διαμενεῖ.

CAPUT IX.

Synopsis.

I. Justinianus in urbe Justiniana archiepiscopatum constituit, adscriptis illi septem provinciis. Non constituit jus novum, sed antiquum partim restauravit. Vigilius Papa confirmat quæ Princeps decreverat. Episcopus Justinianæ Patriarcha dictus.

II. Justinianopolis aucta quoque dignitate patriarchali. Sed differt à Justiniana. Est eadem urbs cum Constantia metropoli Cypri. Ea dignitas personalis collata Joanni Episcopo à synodo Trullana, consensu Imperatoris.

III. Utroque Ponto in unam provinciam redacto, nihil immutavit Justinianus quoad sacerdotia. Nec etiam in Paphlagonia. Soluta illius provinciæ metropolis erat urbs Gangrarum, regia Dejotari. Ea imminuta, nova Honoriadis provincia constituta est, cum sua metropoli Claudiopoleos. Rediit in unum corpus Paphlagonia, utraque metropoli salva. Videtur aliquando Paphlagonia adjuncta fuisse Galatia.

IV. Ecclesia Gallicana non passa est à Regibus novos episcopatus institui, quod tentaverat Childebertus Meleduni, ad petitionem plebis.

V. Et Sigibertus id fieri obtinuerat Castroduni in diœcesi Carnotena, quod rescissum à synodo Parisiensi.

VI. Rogerius in Sicilia episcopatum Troinensem instituit, Messanensi à se restaurato adjunxit, sed summi Pontificis auctoritate. Ut Otho Gnesnensem in Polonia.

VII. Damnata opinio eorum qui hoc jus Principibus vindicant. Eorum tamen consensus necessarius.

I. JUSTINIANUS Imperator videtur canones Concilii Chacedonensis infregisse cùm Justinianæ patriæ suæ episcopatum in summum sacerdotii fastigium evexit, Archiepiscopi dignitate & auctoritate in septem provincias illi concessa, nempe in Daciam mediterraneam, Daciam ripensem, Mœsiam superiorem, Dardaniam, Prevalim, secundam Macedoniam, & partem secundæ Pannoniæ; ita ut Archiepiscopus earum provinciarum Metropolitanis det jura & ordines, ipseque à Concilio suo ordinetur. Fateor has provincias Illyricianæ Diœceseos distractas ab Ecclesia Thessalonicensi. Sed huic novitati eum colorem quæsivit Justinianus, ornandæ patriæ suæ avidus Princeps, quòd veterem consuetudinem, quæ bellorum tempestatibus deleta erat, restitueret in integrum. *Cùm enim*, inquit ille, *in antiquis temporibus Sirmii præfectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium tam in civilibus quam in episcopalibus causis, postea autem Atilianis temporibus eisdem locis devastatis, Apennius Præfectus prætorio de Sirmitana civitate in Thessalonicam profugus venerat, tunc ipsam præfecturam & sacerdotalis honor secutus, & Thessalonicensis Episcopus, non sua auctoritate, sed sub umbra præfecturæ, meruit aliquam prærogativam.* Quare cùm plurimas Illyrici occidentalis provincias armis recepisset, æquum esse putavit ut his imperii partibus pristina dignitas sacerdotii restauraretur. Quod Vigilius Pontifex ratum habuit, & Archiepiscopo Justinianæ vices suas delegavit per illas provincias quæ in patriarchatu occidentis sitæ erant. Unde Patriarchæ nomen huic Archiepiscopo datum est à Curopalata & Barlaamo, & subscriptio ejus admissa in ordine Patriarcharum in Trullana synodo juxta mentem illustrissimi Cardinalis Perronii.

N. v. 131. [illegible]

Cap. 12. Repl.

II. Quamvis, ut verum fatear, in synodi Trullanæ subscriptionibus non agatur de Justinianæ primæ Archiepiscopo, sed de Joanne Archiepiscopo novæ Justinianopoleos. Porrò urbs metropolitana insulæ Cypri, quæ Constantia dicebatur, à Justiniano Imperatore, cui familiare fuit clarioribus urbibus nomen suum imponere, Justinianopolis dicta est. Ejus urbis episcopatum gerebat Joannes; qui, Sarracenis Cyprum invadentibus, in Hellespontiorum provinciam unà cum plerisque insulæ illius incolis commigravit. Quare synodus Trullana de consensu Imperatoris duo quædam in gratiam Joannis decrevit. Primum est, ut nova Justinianopolis, seu Constantia Cypri, privilegiis sibi à synodo Ephesina indultis potiatur; id est, ut sedi Antiochenæ non subjiciatur, sed fruatur plena libertate & αὐτονομίᾳ. Quod Trullano canone sic concipitur *ut illi jus Constantinopolitanæ sedis competat*, τὰ δίκαια ἔχειν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Alterum verò beneficium quod Joanni indulgetur hoc est, ut provicia Helles-

ponti pleno jure illi subjiciatur, ita ut ipsius quoque Cyziceni Episcopi provinciæ Hellespontiacæ Metropolitani ordinationem celebret. Ex his duobus privilegiis primum, quod synodi œcumenicæ Ephesinæ judicio nitebatur, ad posteros manavit. Unde in veteri Notitia temporibus Leonis Philosophi concinnata rectè observatum est insulam Cypri non subesse apostolico throno Antiochiæ. Arta-men in collectione Arabica ordinatio hujus Metropolitani tribuitur Antiocheno Patriarchæ. Quæ innovatio accidit post Leonis Philosophi ætatem, id est, post annum nongentesimum. Unde collectionis illius Arabicæ tempus colligere licet. Secundum verò privilegium videtur personale fuisse, in gratiam Joannis Archiepiscopi. Unde factum ut cum ipsius persona jus quoque illud extinctum fuerit. Quare non erat quòd Balsamo quærendum scriberet quomodo jure illo Archiepiscopus Cypri cecidisset. Ceterùm quod attinet ad institutum meum, ex canone Trullano constat novum quendam & extraordinarium imò verò personalem patriarchatum in provincia Hellespontiaca constitutum, collatumque Joanni Archiepiscopo Cypri; id tamen factum auctoritate ecclesiastica, à plenaria synodo orientali, cui Patriarchæ quatuor intererant; quamvis huic innovationi Justiniani Rhinotmeti Principis consensus accesserit. Idque eò faciliùs tentatum est quòd dignitas exarchica Metropolitano Cypri antea competebat.

[Margin: Notitia antiqua. [illegible] Spiru. — Collectio Arabica can. XXXVII. — Balsamo ad can. 39. syn. in Trullo.]

III. Ut autem redeam ad Justinianum nostrum, in eo maximopere laudandus est quòd etsi, ut erat novi juris appetentissimus conditor, multa in provinciis innovarit, singularem tamen curam gessit ne in sacerdotio aliquid mutaretur. Utrumque Pourum in unam provinciam redegit, ea lege, ut Amaseæ & Neocæsareæ urbibus metropolis nomen non detraheretur. *Nihil enim*, inquit, *circa sacerdotium illarum innovamus.*

[Margin: Nov. 28. [illegible]]

Idem jus in Paphlagonia constituit, ita ut etsi illius edicto gens Paphlagonum in unam provinciam coaluerit, nihil à veteri forma, quoad sacerdotium & duorum Metropolitanorum dignitates, decederet. Paphlagonia testamento Philomenis Regis in Romanam rempublicam transcripta est & in provinciæ formulam redacta. In oppido Gangrarum Rex illius gentis Dejotarus regiam constituerat, ut docuit Strabo. Inde Gangrensi urbi conciliata est metropoleos totius gentis dignitas, quam in dispositione ecclesiastica constanter etiam retinuit. Accidit tamen huic provinciæ ut temporibus Honorii Imperatoris aliquot urbibus minueretur; quæ cum tribus oppidis à Bithynia recisis in provinciæ specialis nomen concesserunt, cui Honoriadis nomen impositum. Huic novæ provinciæ sua metropolis non defuit, nempe Claudiopolis, una ex urbibus Bithyniæ; quæ statim eadem dignitate in Ecclesia aucta est. Unde Claudiopolis recenseur inter civitates metropolitanas in subscriptionibus Concilii Chalcedonensis æquè ac civitas Gangrarum. Ex Honoriade & reliqua Paphlagonia unum provinciæ corpus Ju-

[Margin: Sextus Rufus. — Strabo lib. 12. — Nov. 29. [illegible] Ibidem: [illegible] Ibidem: [illegible]]

stinianus constituit, ea lege, ut de dignitate ecclesiastica utriusque metropoleos nihil deperiret. Ante conjunctionem istam videtur imminuta semel Paphlagonia, adjuncta fuisse Galatiæ. Unde vetus auctor scripsit: ἡ τῇ Γαλατίᾳ Παφλαγονία. Quod Gangrensibus clericis occasionem præbuit trium Episcoporum suorum ordinationem ab Episcopis Ancyræ metropolitanis Galatiæ petere.

[Margin: Descriptio provinc. MS. adjuncta Ptolemæo. Conc. Chalc. Act. XV.]

Quam religionem in provinciarum conjunctionibus adhibuit Justinianus ut nihil immutaret in sacerdotiis, eadem usus est in provinciarum sectionibus. Armenia tributa fuerat in primam & secundam, & suis Metropolitanis parebat. Sed Justiniano, qui devictis barbaris imperii fines protulit, visum est integram Armeniam in quatuor provincias partiri, quæ totidem magistratibus regenda committeretur. *Quæ verò*, inquit, *ad sacerdotia spectant, ea, ut sæpe diximus, volumus in pristina manere forma, neque ipso neque circa jus metropoliticum neque circa ordinationes vel mutationem vel novationem suscipiente.*

[Margin: Nov. 31. De descriptione quatuor Præsidum Armeniæ c. 2. [illegible]]

IV. Gallicana Ecclesia in eandem sententiam cum synodo Chalcedonensi & Innocentii decreto conspiravit, putavitque nefas esse Regum imperio episcopatus novos institui. Cùm enim Childebertus Rex Francorum Meleduni, quæ urbs erat in diœcesi Senonensi sita, Episcopum ordinandum ad petitionem plebis curaret, & in eam rem cuperet Leonem Senonensem Episcopum metropolitanum adesse, ille constantissimè respondit epistola ad Regem data: *Custodiens, quæso, statuta patrum, & canonum severitate constricti, non patiamini, sicut scribitis, ad petitionem ejus plebis, superstite proprio sacerdote, alterum Episcopum ordinari. Quia si hoc credunt quod nefas est credi, desertores potius judicandi sunt quàm fideles. Et non eorum preces facilè audiri debent à Principe, quorum petitionibus potius generantur scandala quàm pax Deo amata servatur.* Epistolam verò his verbis concludit: *Nam gloria vestra optimè debet & credere & scire quia si contra statuta canonum quicunque Episcoporum sine consensu nostro Meclodone Episcopum voluerit ordinare, usque ad Papa notitiam vel synodalem audientiam tam hi qui ordinaverint quàm qui ordinati fuerint à nostra erunt communione disjuncti.*

[Margin: Epistola Leonis ad Childeb. an. 538.]

V. Novi episcopatus institutionem tentaverat tantùm Childebertus. Sed Sigiberti Regis consensu peracta fuerat in castro Dunensi parœciæ Carnotenæ; ubi Promotus Presbyter, secta diœcesi, Episcopus fuerat institutus. Ægrè tulit hanc sibi & Ecclesiæ Carnotenæ factam injuriam Pappolus Episcopus Carnotensis, qui rem omnem ad Concilium Parisiense detulit. Et synodus quidem nefarium conatum damnans Promotum ab episcopali dignitate dejecit, & integræ diœceseos administrationem Pappolo restituit; sed præterea Regem gravi oratione officii sui admonuit ne Promoti causam conclamatam ultrà tueretur: *Quamvis ineffabili gaudio synodali Concilio nuntiatur, quandoquidem à catholico Principe res nova pro dilectione Christi concipitur, tantum lamentabile execrandumque censetur, cùm in Ecclesia sancta contra Deum & contra canonum disciplinam dissensio generatur.* Tum recitata Promoti consecratione, addit:

[Margin: Epistola Conc. Paris. IV ad Sigebertum Regem an. 573.]

Quam rem licèt vix credere possumus cum consensu gloriæ vestræ fieri potuisse, tamen si cujuscumque prava suggestione præventi in hac tam obscœna & Ecclesiæ universæ contraria consensistis, ab hujusmodi scandali defensione sinceritatis vestræ conscientiam expietis.

VI. Cùm Rogerius Calabriæ & Siciliæ Comes felicibus armis Siciliam à Sarracenis extorsit, in id omne studium suum contulit ut episcopatus in illa insula restitueret. quod perfecit immani sumptu & liberalitate quæ hominem gente Gallum deceret. Ac primò Troinensem episcopatum instituit: quem deinde cum Messanensi, cujus restaurationem aggressus est, diplomate suo conjunxit quidem, sed de summi Pontificis consilio & auctoritate, ut patet ex ipsarum litterarum Rogerii lectione, quas *Sigilli nomine* inscripsit. Eadem auctoritate Pontificis Gnesnensem archiepiscopatum in Polonia ab Ottone III. constitutum fuisse anno DCCCCXCIX. ex Ditmaro rectè censuit illustrissimus Cardinalis Baronius.

Extat diploma Rogerii apud Albertum Picolum de ferratıon. de antiquo jure Ecclesiæ Siculæ parte 1. c. 1. Ill Card. Bar. ad ann. 999.

VII. Quare non est quòd à communi universalis Ecclesiæ sensu recedamus fœda in Principes adulatione; ut contigit Marco Antonio de Dominis, qui episcopatuum institutionem Regibus perperam & contra ipsos canones asseruit. cujus sententiam recentiores aliqui amplexi sunt. Tota rei istius disponendæ ratio ad Ecclesiam pertinet, quemadmodum dixi. quam tamen sine consensu Principum peragere non debet, ut ostendam libro IV. cap. XIII.

M. Ant. de Dom. l. 6. de Rep. Eccl. c. 5. §. 134. & seqq.

CAPUT X.

Synopsis.

I. Etsi Principes leges ecclesiasticas condere non possint, ad tuitionem canonum tenentur ex officio. De religione satagere debent etiam pagani Principes, ob civium tranquillitatem. Et legibus suis injurias Deo factas ulcisci Christiani Reges, ad Dei cultum amplificandum adstricti ex eo quòd Christo nomen dederint.

II. Garciæ opinio putantis eundem esse finem legum civilium & ecclesiasticarum apud Christianos, scilicet felicitatem æternam civium. Discrimen harum legum ex sententia auctoris. Canones singulis instrumenta felicitatis illius parant. Leges pacem publicam singulis civibus, & per consequentiam, æternam felicitatem. Patris & Regis in hoc capite comparatio.

III. Societas religionis & regni. Utrique prospicere tenetur Princeps ex Theodosio & Concilio Ephesino.

IV. Tuitio Ecclesiæ Regibus Christianis commissa à Christo. Probatur ex Paulo & Augustino.

V. Idem probatur è psalmo secundo & variis locis Augustini, & è Sixto I.

VI. Discussus Eusebii locus de Episcopo τῶν ἐκτὸς. qui malè vulgò explicatur. Constantinus dictus ab Eusebio Episcopus communis.

VII. Pacem Ecclesiæ conservabant Principes indictis synodis & confirmatione decretorum synodalium, è Justiniano & quinta synodo.

VIII. Discrimen inter decreta fidei & disciplinæ, quod attinet ad confirmationem Principum.

IX. Synodus Nicæna à Constantino confirmata, Constantinopolitana à Theodosio, & Ephesina ab altero Theodosio.

X. Marcianus confirmat Chalcedonensem.

XI. Justinianus depositioni Anthimi imperialem auctoritatem adjunxit.

XII. Constantinus Pogonatus confirmat decreta sextæ synodi. quod gratum Leoni secundo. Synodus in Trullo petit confirmationem à Principe. Septima & octava synodus ab Imperatoribus confirmatæ, postquam illis constitit libero consensu Episcoporum omnia decreta.

XIII. Principes non condunt novos canones, sed conditorum executionem decernunt, ex Facundo Hermianensi.

I. ETSI leges ecclesiasticis & spiritualibus rebus indicere modo quem capite septimo explicui non contineatur intra fines regiæ potestatis, attamen canonicas constitutiones suis etiam legibus tueri ex officio Principes tenentur. Quod ita velim intelligi ut non solùm interpellati & rogati Principes ministerium suum ad canonum observationem commodare possint, sed etiam ex officio in eam curam incumbere teneantur. Licèt enim reipublicæ administratio eo fine illis à divino numine concredita sit ut civium tranquillitatem procurent, atque ex illo capite de vera religione constituenda debeant esse solliciti, quia cives in officio suo erga se & erga Principem religionis cultu veluti vinculo quodam adstringuntur, ut de Romanis observavit Augustinus, in nobiliores tamen curas ipsa natura duce assurgunt. Etenim cùm naturæ auspiciis unicuique sit insita superni alicujus numinis cognitio, à quo cetera omnia pendent, ipsi etiam Principes, quibus veræ religionis lumen non effulsit, non solùm privatis studiis numen illud colere tenentur, sed etiam publicis legibus contumelias quæ illi aut idololatria aut monstris criminum à civibus inferuntur ulcisci. Si paganos Principes huic officio addictos fatemur, quanto magis Principibus Christianis, qui vera fide imbuti, auxiliis gratiæ, naturalis cognitionis fines excesserunt, religionis promovendæ & tuendæ curam impensiùs incumbere dicemus; ita ut omne studium suum & operam conferant ad cultum divini numinis amplificandum, qui in fide & disciplina versatur. Ad quæ officia Principes adigi putamus, non ex eo tantùm capite quòd ea ad felicitatem imperii conducant, quæ quidem utplurimum cum illis est conjuncta, sed ex eo etiam quòd nomen suum Christo dederint, eique caput suum & ipsam regiam dignitatem devoverint.

August. lib. 4. de Civ. Dei cap. 32.

II. Quod ut accuratiùs intelligatur, observandum est sententiam meam abesse à Fortunii Garciæ opinione, qui eundem esse legum civilium & canonicarum finem contendit; adeo ut legi civili non solùm proposi-

Fortunius Garcias de ultimo fine utriusque Juris. Vide Suarem lib. 3. de legibus c. 11.

tus sit finis promovendæ tranquillitatis publicæ, sed etiam veræ æternæque felicitatis civibus procurandæ. Fateor enim hoc esse præcipuum discrimen inter canonum decreta & leges publicas (ut ego quidem existimo, licèt alii aliter interpretentur) quòd illa *unicuique* Christiano felicitatem æternam parent, & ad eum finem instrumenta accommodata subministrent, hæ verò reipublicæ pacem & singulorum civium, quatenus sunt partes reipublicæ, promoveant, & cultum Christo debitum generaliter sanciant, pœnis in contumaces latis; unde per consequentiam amotis impedimentis, felicitas æterna singulorum civium procuretur. Par esse videtur hac in parte Regis & Patris officium. Ut enim parentibus incumbit præcipuè quidem ut liberos exhibeant, sed huic naturali curæ accedit etiam altera ex professione religionis Christianæ profecta, ut eos in veram fidem & pietatem erudiendos magistris tradant, ita etiam Principes, quibus divinum numen ad procurandam in republica pacem vices suas commisit, eò etiam studium suum porrigere debent ut cives ad felicitatem æternam prosequendam compellant. quod omnino assequentur si per Episcopos quæ ad fidei sinceritatem & mores componendos pertinent populis denuntiari curent, res in hoc genere ab Ecclesia decretas suis legibus sanciant, & ne rebus constitutis vis aliqua fiat sedulò invigilent. Ita enim fiet ut Imperii & Ecclesiæ pacem ex æquo inviolatam præstent.

III. Huic officio Theodosius Imperator se adstringi fatetur iis literis quas ad synodum Ephesinam dedit: quarum testimonio eò lubentiùs utor quòd œcumenicæ synodi judicio approbatæ & in acta relatæ sunt. Ex iis patet societatem & cognationem quandam intercedere inter religionem & rempublicam, ad Principis studium pertinere ecclesiastici status æquè ac imperii pacem, regii muneris esse ut eum firmum & inviolatum præstet ex omnium consensu, pietatis religionisque sinceritatem tueatur, curetque ut eorum qui clero adscripti sunt emendata sit castigataque vita. Quare non alienum erit integra verba Theodosii referre, quæ præcipuas regulas complectuntur quibus Ecclesiæ Gallicanæ libertas continetur. *Reipublicæ nostræ constitutio ea quæ in Deum est pietate præcipuè nititur, multaque inter hanc & illam cognatio ac familiaritas intercedit. Nam & ex se invicem pendent, & utraque prosperis alterius successibus incrementa sumit: quandoquidem ut vera religio justa actione perficitur, ita respublica utriusque ope iuncta florescit. Cùm itaque Deus imperii habenas nobis tradiderit, iisque qui imperio nostro parent pietatis & securitatis quoddam quasi vinculum nos esse voluerit, harum inter se societatem, providentia & hominibus medios nos præbentes, individuam perpetuò conservare contendimus.* Infrà: *Ante omnia autem in id operam damus ut ecclesiasticus status ejusmodi sit qui & Deum deceat & temporibus nostris quàm maximè congruat, idemque ex omnium concordia & consensione suam tranquillitatem obtineat, tum per ecclesiasticarum controversiarum à turbis & seditionibus liber existat, tum demum ut pia religio ab omni reprehensione immunis perseveret, eorumque vita qui vel inter clericos censentur, vel magno quoque inter illos sacerdotio funguntur, omni prorsus nævo & culpa vacet.*

Relatio synodi ad Theod. [illegible]

Concil. Ephes. Part. 1. cap. 32. [illegible]

[illegible]

IV. Hæc autem Ecclesiæ tuendæ provincia Christianis Principibus ab ipso Christo mandata est, ut veterum auctoritate è sacris scripturis deprompta docemur. In eam sententiam Paulus Apostolus monet acceptum esse Deo ut Reges Christianæ fidei adscribantur, regiamque majestatem Christiani facti retineant, utque perfidia ejurata ceteris Christianis tranquillam vitam præstent cum omni pietate & sanctitate conjunctam. Hic est enim genuinus sensus horum verborum: *Obsecro igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est & acceptum coram salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri & ad agnitionem veritatis venire.* Officio autem illo Reges defungi non possunt nisi merum imperium adhibeant & jus gladii quod Deus illis mandavit. Unde Augustinus: *Nam & terrenæ potestates, quando schismaticos persequuntur, ea regula se defendunt quia dicit Apostolus: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. non enim frustra gladium portat.* Mox Donatistas alloquens: *Cognoscentes vestri schismatis nefas constituunt adversus vos pro sua sollicitudine ac potestate quod volunt.*

1. Tim. 2.

Vide additionem ad §. viij. cap. xij hujus libri. August. epist. 164.

V. Ad Ecclesiæ Christianæ tuitionem à Principibus præstandam referendus est etiam psalmus secundus: qui pleniùs ad Christum pertinet quàm ad Davidem, ut ipsi Apostoli testantur. Is autem psalmus Principes omnes hortatur ut Dei filium venerabundi suscipiant, hoc est, ut se illi ministros, quà Reges sunt, exhibeant, quemadmodum verè interpretatur Augustinus: *In hoc*, inquit, *Reges, sicut eis divinitus præcipitur, Deo serviunt, in quantum Reges sunt, si in regno suo bona jubeant, mala prohibeant, non solùm quæ pertinent ad humanam societatem, verùm etiam quæ pertinent ad divinam religionem.* Et in epistola ad Bonifacium: *Quomodo ergo Reges Domino serviunt in timore nisi ea quæ contra jussionem Domini fiunt religiosa severitate prohibendo atque plectendo? Aliter enim servit quà homo est, aliter quà Rex est. In hoc ergo serviunt Domino Reges, in quantum sunt Reges, cùm ea faciunt ad serviendum illi quæ non possunt facere nisi Reges.* Sixtus Romanus Pontifex in eandem sententiam hujus psalmi verba excepit, cùm Imperatoribus gratulatur de proscripta Nestorii hæresi: *Sciunt* (nempe Imperatores) *se illi fœnerare sollicitudinem suam qui eam cum grandi reddat usura. De qua re nos convenit gloriari, quia cælestem Regem videmus fœderatos habere Reges terrarum. Intelligunt, sicut ait David, & eruditi sunt qui judicant terram: quando, sicut dicit alibi, ipsi & omnes populi laudant nomen Domini.* Hanc potestatem legum ferendarum pro fidei & disciplinæ tuitione summo Christi munere Ecclesiæ concessam fuisse ex eodem psalmo probat Augustinus Donatistas increpans, qui de latis adversùm se ab Imperatore legibus conquerebantur. *Unde ergo præsumimus*, inquit, *si vultis nosse, illum cogitate de quo Propheta pronuntiavit*

Act. 4. Act. 1. & Hebræor. 5.

August. contra Crescon. lib. 3. cap. 51.

Idem epist. 50. ad Bonifacium.

Sixtus epist. ad Joan. Antioch.

August. ep. 166.

dicens: Adorabunt eum omnes Reges terræ, & omnes gentes ſervient illi. Et ideo hac Eccleſia poteſtate utimur quam ei Dominus & promiſit & dedit. Imperatores enim, ſi in errore eſſent, quod abſit, pro errore ſuo contra veritatem leges darent &c. Quando autem Imperatores veritatem tenent, pro ipſa veritate contra errorem jubent. Quod quiſque contempſerit, ipſe ſibi judicium acquirit. Nam & inter homines pœnas luit, & apud Deum frontem non habebit qui hoc facere noluit quod ei per cor Regis ipſa veritas juſſit. Et mox: *Si juſſiones Regum non pertinent ad prædicandam religionem & ſacrilegia prohibenda, quare ad edictum Regis talia jubentis etiam ipſi vos*(Donatiſtæ) *ſignatis?*

Leo ep. 81.

VI. Quare non dubitavit Leo Pontifex Leonem Imperatorem his verbis alloqui: *Debes incunctanter advertere regiam poteſtatem tibi non ſolùm ad mundi regimen, ſed etiam maximè ad Eccleſiæ præſidium eſſe collatam; ut auſus nefarios comprimendo, & quæ bene ſunt ſtatuta defendas, & veram pacem iis quæ ſunt turbata reſtituas.* Alibi idem Pontifex profitetur *res aliter tutas eſſe non poſſe niſi quæ ad divinam confeſſionem pertinent & regia & ſacerdotalis defendat auctoritas.* Quare & Theodoſio non ſolùm regium ſed etiam *ſacerdotalem animum* ineſſe gaudet ob ſynodum Epheſinam indictam proſcriptoſque legibus ſuis hæreticos. Et Marcianum *Cuſtodem fidei* vocat ob perculſum Eutychetem.

Idem ep. 33.

Idem ep. 9.

Idem ep. 57.

VII. Solet ad aſſerendam Principibus tuendæ Eccleſiæ auctoritatem proferri celebris illa Conſtantini ad Epiſcopos oratio, qua illos intra Eccleſiam, ſe autem extra Eccleſiam Epiſcopum conſtitutum dixit apud Euſebium. Sed ſi hæc probatio in tetricum lectorem incideret, reponere poſſet verbis Græcis aliam ineſſe ſententiam, quæ ad perſonas, non ad res ipſas, ſit referenda; ita ut ſignificetur Epiſcopos eorum curam gerere qui Eccleſiæ adſcripti fidem Chriſtianam profiterentur, ſe verò gentilium, qui eſſent extra Eccleſiam, ſaluti conſulere, ſacrificiis paganorum vetitis, dominici diei cultu & feriatione præcepta etiam ipſis gentilibus, quemadmodum ſuperioribus & ſequentibus capitibus explicuit Euſebius. Quare ſatius eſt ab eo argumento abſtinere, præſertim cùm manifeſtiora ſuppetant. Quòd ſi cui illa Epiſcopi appellatio arrideat, poterit eam tueri Euſebii auctoritate; qui hunc ipſum Conſtantinum Epiſcoporum ſynodis à ſe indictis interfuiſſe atque rerum in deliberationem vocatarum ſe participem feciſſe communemque concordiam procuraſſe ſcripſit tanquam *communem Epiſcopum* à Deo conſtitutum. Ob eam curam Marciano Auguſto acclamatum eſt à Concilio Chalcedonenſi: τῷ ἱερεῖ, τῷ βασιλεῖ, *Sacerdoti, Imperatori.* Eccleſiaſticorum enim negotiorum ſtatui externo ab illo Principe, quemadmodum à ceteris Principibus Chriſtianis, optimè cautum erat: quorum in eo articulo tanta vigebat auctoritas ut Socrates ſcripſerit ab Imperatorum arbitrio, ex quo Chriſtianam fidem amplexi ſunt, res eccleſiaſticas pependiſſe.

Euſebius l. 4. de vita Conſt. cap. 24. ὑμεῖς μὲν τῶν εἴσω τῆς ἐκκλησίας, ἐγὼ δὲ τῶν ἐκτὸς ὑπὸ θεοῦ καθεσταμένος ἐπίσκοπος ἂν εἴην.

Euſebius l. 1. de Vit. Conſt. cap. 37. οἷά τις κοινὸς ἐπίσκοπος ἐκ θεοῦ καθεσταμένος συνόδους τῶν τοῦ θεοῦ λειτουργῶν συνεκρότει.

Conc. Chalc. act. 6.

Socrates lib. 5. hiſt. in proœmio. ἀφ' οὗ χριστιανίζειν ἤρξαντο, τὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα ἤρτητο ἐξ αὐτῶν, καὶ αἱ μέγισται σύνοδοι τῇ αὐτῶν γνώμῃ γεγόνασί τε καὶ γίνονται.

VIII. Poſſem alia quamplurima in eandem ſententiam teſtimonia congerere, quibus probatur ex officio Principibus incumbere ut pacem Eccleſiæ tueantur. Sed abſtineo à re notiſſima comprobanda, ut gradum faciam ad ea quæ ſunt remotiora à cognitione vulgi, ſcilicet ad diſquiſitionem ordinis quo in fide aut diſciplina vindicanda utebantur Principes. Id eleganter explicuit Juſtinianus in libello quem quinta ſynodus ſibi oblatum probavit; ita ut teſtimonium hinc prolatum & Juſtiniani & quintæ ſynodi œcumenicæ dici debeat. Ex eo diſcimus emergentes hæreſes à Principibus compreſſas & pacem Eccleſiæ conſtitutam per ſynodos Epiſcoporum quas indixerunt Conſtantinus, Theodoſii ambo, & Marcianus. Sed præterea teſtatur quæ à ſynodis definita ſunt legibus ſuis Principes confirmaſſe: *His itaque omnibus per diverſa tempora ſubſecutis, prædicti piæ recordationis noſtri patres ea quæ in unoquoque Concilio judicata ſunt legibus ſuis corroboraverunt & confirmaverunt, & hæreticos qui definitionibus prædictorum ſanctorum quatuor Conciliorum reſiſtere & Eccleſias conturbare conati ſunt expulerunt.*

Conc. v. collat. 1. *Semper ſtudium fuit orthodoxis & piis Imperatoribus patribus noſtris pro tempore exortas hæreſes per congregationem religioſiſſimorum Epiſcoporum amputare, & rectâ fide ſincerè prædicata, in pace ſanctam Dei Eccleſiam cuſtodire.*

IX. Cùm autem de confirmatione decretorum à Conciliis editorum agitur, diſtinguenda ſunt ea quæ fidem reſpiciunt ab iis quæ de diſciplina feruntur. Vis enim eorum quæ fidei controverſias ex ſcripturis & antiqua traditione dirimunt, non à Principum ſed ab Epiſcoporum auctoritate pendet; quibus ſolis paſcendas oves, non autem Cæſari, Chriſtus commiſit. Quare ſolis Epiſcopis datum eſt ut de jure cognoſcant, ſcilicet an opinio controverſa inter hæreſes tecenſenda ſit. Princeps verò res jam deciſas auctoritate ſua tuetur, & pœnas excommunicationis aut regradationis ab Eccleſia irrogatas ſecularibus pœnis intendit, ſcilicet mulctis pecuniariis, aut exilio, & relegatione, vel etiam ultimo ſupplicio. Quod attinet ad canones, qui non quidem de fide aut ſacramentorum ritibus, ſed de reliqua diſciplina feruntur, quia legum perpetuarum vires obtinere debent, & clericorum imò etiam ſæpiſſime laïcorum perſonas reſpiciunt, ex quibus reipublicæ corpus componitur, novamque aliquando diſciplinæ formam conſtituunt, quamplurimi Principum intereſt ut ea decreta maturè diſcutiant antequam eorum executionem publicam & forenſem lege ſua indulgeant, ne fortaſſis aut publicæ utilitati aut tranquillitati adverſentur. Confirmati autem à Principe canones vim legis publicæ adipiſcuntur: quæ neceſſaria eſt ut per omnes imperii provincias executioni tradi poſſint, & ſi qui contradicant, auctoritate publica coërceantur. Confirmatis de fide decretis, contumacia quidem refragantium legibus plectitur ac ſi in leges imperatorias peccatum fuiſſet. Sed non indigent ea decreta imperio Principis ut Chriſtianos adſtringant, cùm jure divino nitantur, quod ceteris omnibus præcellit. Quare cùm illa decreta Principes confirmabant, non res judicatas iterum tractabant, ſed de conſenſu Epiſcoporum & ſuffragiorum libertate ad ſummum cognitione extraordinaria inquirebant; ut Theodoſii, Marciani, & Baſilii exemplis demonſtrari poteſt.

Vide ſecundam præfationem Marcæ §. 4.

X. Obvia

Socrates lib. 1. cap. 6. Extat Constantini constitutio.

X. Obvia sunt confirmationum exempla, si quis etiam ista requirat. Constantinus anathema prolatum à Nicæna synodo adversùs Arrium & ejus consortes infamiæ pœna auxit; Porphyrianosque vocari, id est, Christiani nominis osores & hostes, Arrianos jussit, eorumque libros publicè concremari. Sed illustrius testimonium proferri non potest quàm epistola synodica Concilii secundi œcumenici ad Theodosium, qua patres profitentur se ex officio teneri ad relationem eorum quæ in synodo gesta sunt Principi mittendam; statimque referunt hæreses à se damnatas fuisse, ac prætereà quasdam regulas pro disciplina Ecclesiæ constituenda decretas, quas epistolæ adjungunt, firmarique à Principe obnixè petunt: *Rogamus itaque tuam clementiam ut per literas quoque tuæ pietatis confirmetur Concilii decretum; ut sicuti literis quibus nos convocasti Ecclesiam honore prosecutus es, ita etiam finem eorum quæ decreta sunt obsignes.*

Epistola syn. Conc. Const. ad Theodos. [illegible]

Concilium Ephesinum Theodosium obsecrat ne pro synodo habeat Joannis Antiocheni Episcopi conventiculum; qui à sacro Concilio secedens, sententiam adversùs Cyrillum & Memnonem tulerat. In eam rem Constantini exemplum proferunt, qui synodi loco non habuit eorum cœtum qui à Nicæna synodo discesserant, sed eos meritis pœnis excepit. Quin ex eo capite Theodosium invitant ad confirmandum Concilii œcumenici decretum & resellendum Joannis Antiocheni conciliabulum quòd ducenti & decem Episcopi unà cum occidentis Episcopis in eandem conspirarent sententiam, Joanni autem triginta tantùm Episcopi suffragarentur. *Jubeatis*, inquiunt, *ut ea quæ constituta sunt ab œcumenica & sancta synodo ad pietatis confirmationem contra Nestorium & ejus impium dogma suum robur obtineant assensu vestræ pietatis stabilita.*

Concil. Eph. act. 5. [illegible]

X I. Marcianus Imperator Concilii Chalcedonensis decreta tribus edictis confirmavit, pœnis in clericos & laicos adjectis. Ac primum quidem edictum, cùm ad synodum accessisset, viva voce decrevit; testatus patribus se synodo interesse, non ut vim inferret, sed ut res judicatas & gestas auctoritate sua confirmaret. Quare etiam edicto secundo testatur se primo edicto venerandam synodum confirmasse. Quod loquendi genus synodo nequaquam displicuit; quin potiùs ipsa eundem dicendi modum usurpavit in epistola synodica ad Leonem Pontificem; cui significat ejus sententiam adversùs Eutychetem, veluti legem quandam, ab Imperatoribus confirmatam. Tertio Marciani edicto quæ definita fuerant à Concilio Chalcedonensi iterum confirmantur, exilii & confiscationis pœna irrogata, ita ut hæreticis ab urbe regia & civitatibus metropolitanis sit omnino interdictum. Eos autem hæreticos esse definit qui ab Ecclesiæ canonibus & Principum constitutionibus damnati sunt. non quasi damnandæ hæreseos auctoritatem Principibus asserere velit, sed ut omnem tergiversandi locum hæreticis adimeret, qui scirent eos canones ratos apud omnes haberi debere qui Principum legibus essent recepti.

Allocutio Marciani Concil. Chalc. act. 6. [illegible]

Edictum secundum Marciani. [illegible]

Ep. syn. Conc. [illegible] Edict. III. Marciani. [illegible]

X I I. Quod Justinianus à decessoribus suis factum observaverat, ipse legibus suis secutus est quas contra Anthimum edidit. Hic ex episcopatu Trapezuntis à Theodora Augusta evocatus, Ecclesiæ Constantinopolitanæ constitutus fuerat Patriarcha. qua sede primùm dejectus Agapeti Pontificis sententia, deinde judicio synodi habitæ Constantinopoli, ipsa Episcopi dignitate privatus est. Utramque sententiam Agapeti & synodi lege sua firmavit Justinianus; cujus verba proferre necesse est ut constet regiæ & sacerdotalis auctoritatis consensionem maximam semper fuisse; ita ut non tantùm nudum ministerium, velut apparitores, exequendæ Conciliorum sententiæ Principes præstiterint, sed jure etiam regio ad eandem damnationem post synodorum judicium suffragium suum adjunxerint ratione habita executionis publicæ, quæ proscriptionem illam sequebatur. *Rem non insolitam imperio & nos facientes, ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sententia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quemadmodum Nestorium, Eutychem, Arrium, Macedonium, & Eunomium, & quosdam non minores aliis,* [1] *toties imperium ejusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuit. Sicque divina pariter & humana concurrentia unam consonantiam rectis sententiis fecere.* Quare & ipse sententiam adversùs Anthimum latam κυρίαν fecit, ut ipse loquitur, id est, quemadmodum explicat capite tertio, [2] *hoc firmius ponit, & imperialibus legibus corroborat, ac si ab imperio ipso provenisset.* Deinde Menæ Patriarchæ dat in mandatis ut ad Metropolitas suæ Diœceseos mittat *quæ sacerdotio visa sunt & ab imperio confirmata*, τάτε τῇ ἀρχιερωσύνῃ δόξαντα, τάτε ὑπὸ τῆς βασιλείας κεκυρωμένα.

Nov. 42. [illegible]

1. [illegible]

2. [illegible]

X I I I. More veterum Principum Constantinus Pogonatus definitionem sextæ synodi adversùs Monothelitas suo edicto se confirmasse ad Leonem I I. Pontificem scripsit. Quod adeo gratum fuit Leoni ut in hæc verba Constantino gratulabundus rescripserit: *Synodali igitur sententia & imperialis edicti censura, tanquam ancipiti spiritus gladio, cum priscis hæresibus etiam nova pravitatis error expunctus est.*

Epist. Const. Pogon. ad Leon. [illegible]

Synodus orientalium Episcoporum à Justiniano Rhinotmeto coacta in Trullo palatii, sub nomine sextæ synodi canones edidit: quorum confirmationem ut impetraret à Principe, eadem verba usurpavit quibus usa fuerat synodus œcumenica secunda erga Theodosium. Constantinus & Irene relecta coram se fidei definitione à septima synodo edita, eam subscriptione sua muniverunt postquam illis constitit de consensu omnium decretam fuisse. Eodem pacto (postquam præsente Basilio Imperatore, relectis canonibus ab octava synodo editis, fidei symbolo, & Photii depositione, consensum suum Episcopi testati sunt) *Allocutione* sua Basilius edixit ut si quis clericus aut laicus contra synodi canones aliquid haberet dicendum, prodiret in medium, & aperiret quid illi videretur. Nam soluta synodo, nullam illum veniam ab Imperatore consecuturum qui res constitutas op-

Act. 10. Conc. [illegible]

pugnaverit, sed jure damnandum, & urbe expellendum.

XIV. Sed quo proposito leges illæ de confirmandis Conciliorum decretis ab Imperatoribus ferrentur, Facundus Hermianensis in Africa Episcopus accuratè expressit. Florebat sub Justiniano, à quo trium capitulorum causam discuti ægerrimè ferebat; ideoque multis verbis Principum audaciam exagitat qui canonicas quæstiones ad suum judicium revocare tentant, eosque ad exemplum Marciani Principis provocat, de quo hæc sunt ejus verba: *Sciens igitur ille modestissimus Princeps Oziæ Regi non impunè cessisse quia sacrificare præsumpsit, quod licitum est singulo cuique etiam secundi ordinis sacerdoti, multò magis sibi impunè cedere non posse cognovit vel quæ jam de fide Christiana rite fuerant constituta discutere, quod nullatenus licet, vel novos constituere canones, quod nonnisi multis & in unum congregatis primi ordinis sacerdotibus licet. Ob hoc itaque vir temperans & suo contentus officio ecclesiasticorum canonum executor esse voluit, non conditor, non exactor.*

Vide libellum Marcæ editum Baronono.

Facund. Hermian. l. 12. c. 3.

Hic est certus limes quem regiæ auctoritati in his negotiis præfigere oportet; ne inconsultò trahamur ad eam adulationem qua Principibus suis totius disciplinæ ecclesiasticæ summam Græci deferebant. Hæc sunt verba Demetrii Chomatiani Bulgariæ Archiepiscopi in responsione prima ad Cabasilam: *Imperator, ut communis Epistimonarcha existens & dictus, synodalibus præest sententiis & robur tribuit, ecclesiasticos ordines componit, & legem dat vitæ politiæque eorum qui altari serviunt. hoc amplius, & judiciis Episcoporum & clericorum, & vacantium Ecclesiarum electionibus.* ὁ βασιλεὺς γὰρ οἷα κοινὸς τῶν ἐκκλησιῶν ἐπιστημονάρχης καὶ ὢν καὶ ὀνομαζόμενος, καὶ συνοδικαῖς γνώμαις ἵσταται, καὶ τὸ κῦρος ταύταις χαρίζεται, ἐκκλησιαστικὰς τάξεις ῥυθμίζει, καὶ νομοθετεῖ βίῳ καὶ πολιτείᾳ τῶν βήματος, καὶ μὴν καὶ δίκαις ἐπισκόπων, καὶ κληρικῶν, καὶ τάξεις χηρευουσῶν θρόνοις ἐκκλησιῶν. Quæ magnifica verba omnino aliena sunt à mente veterum, nisi intra fines patrocinii ecclesiastici contineantur. Alia est electionum ratio. de quibus agere non est præsentis instituti. [*Vide librum octavum.*]

Lib. 5. Juris Græco-Rom.

CAPUT XI.

Synopsis.

I. Non solùm in universum decreta Conciliorum Principes confirmant, sed etiam canones aliquos specialibus legibus. Probatur exemplo Theodosii, qui vetuit clericis consortia extranearum mulierum ex sententia Concilii Nicæni, quam lege explicuit. E Leone de monachis & simoniacis decernente juxta canones synodi Chalcedonensis.

II. Justiniani constitutiones de causis ecclesiasticis à quibusdam damnata, ab aliis malè accepta. Jure tuitionis lata sunt ad canonum executionem.

III. Discussæ Justiniani constitutiones quæ personas aut res ipsas respiciunt. Illa desumpta è canonibus, qui supplentur, agendi modo præscripto. Quæ de rebus, de nuptiis, & de foro lata, tunc à jurisdictione mera Principis pendebant.

IV. Joannes Scholasticus collationem Novellarum Justiniani cum canonibus à Theodoreto collectis composuit. Ex sensu Joannis, Novellæ canonibus contulerunt auctoritatem, interpretationem, & supplementum.

V. Novellarum istarum usus commendatus ab Ecclesia Romana ex Gregorio M. Joanne VIII. Hincmaro, & Ivone.

VI. Quæritur an leges canonibus contrariæ in causis ecclesiasticis vim habeant. Nullæ sunt ex rescripto Valentiniani, & ex sententia synodi Chalcedonensis. de qua dictum cap. VIII. hujus libri. Quod intelligendum de canonibus receptis, ex Balsamone.

VII. Eo sensu explicatur constitutio Friderici II. & decretalis Honorii, verbaque Nicolai I. nempe de canonibus & decretis receptis.

VIII. Si leges canonibus contrariæ essent irritæ, rescindebantur à Principe, non à synodo, è Concilio Chalcedonensi. Discutitur locus Gregorii M. de lege Mauritii: quam Pontifex promulgavit, etsi adversaretur libertati Christianæ. Primum caput clericorum conditiones respicit, sed verbis in laicos conceptis antequam adsciti essent in clerum. Quod à Principibus fieri posse docent Theodosius, Honorius, & Innocentius I.

IX. Secundum caput legis Mauritii de militibus qui monachismum expeterent. quod Gregorius non approbat. Sed legem promulgat juxta ordinem præscriptum, missis exemplis ad Metropolitas. Suspendit executionem illius capitis, ea auctoritate quæ Præfectis prætorio & aliis delegatis ad promulgandas leges ex Novella Justiniani competit. Quare non est recurrendum ad summam potestatem Romanæ sedis.

X. De altero Mauritii & Phocæ rescripto canonibus contrario agit Gregorius cum summa modestia. Ejus rescissionem Principi servat.

I. NON solùm autem edictis generalibus quæ à Conciliis constituta erant Imperatores confirmabant; sed etiam legibus & rescriptis specialibus nunc hæreticos reprimebant, nunc interversæ disciplinæ consulebant, definitiones canonum amplexi. Honorius & Theodosius extranearum mulierum consortia clericis interdicunt, hac tantùm facultate concessa, ut matres, filias, atque germanos intra domorum suarum septa contineant, in quibus nihil sævi criminis suspicari fœdus naturale permittit. Sed quis non videt expressam verbis legis canonis tertii Nicæni sententiam? Id unum ad canonis interpretationem omnino necessarium addunt, ne domo expellantur uxores quæ ante sacerdotium maritorum legitimo fœdere illis conjunctæ sunt. Quæ exceptio, & è canone septimo apostolico transcripta, & è quotidiana praxi hausta, legi Principum adjungi potuit; eamque deinde Leo I. decreto suo approbavit. *Unde ut de carnali fiat spiritale conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, & quasi non habeant sic habere; quò & salva sit caritas connubiorum, & cesset operatio nuptiarum.* Monachis excundi è monasteriis facultatem interdicit Leo Imperator, exceptis apocrisiariis seu monasterii procuratoribus; sed prohibitionem illam ex anti-

L. Eos qui C. de Ep. & Cler.

Can. Apost. VII. *Episcopus aut Presbyter uxorem propriam nequaquam sub obtentu religionis abjiciat.* ἀποβαλλέσθω προφάσει εὐλαβείας.

Leo ad Rustic. in decretis c. 17. & apud Gratian.

L. *Qui in monasterio.* C. de Episc. & Cleric.

qua regula monachis præscripta & à Concilio Chalcedonensi approbata desumpsit. Ex ejusdem Concilii canonibus sanctissimæ legis ferendæ occasionem hausit adversùs ambitum eorum qui sacerdotia mercantur, quos à gradu sacerdotii per pecunias turpiter redempti retrahi jubet. quæ est pœna canonica dejectionis, hac lege confirmata. Præterea ad instar criminis læsæ majestatis accusationem institui reosque infamiæ perpetuæ damnari suo jure decernit.

Conc. Chalc. can. 4.

L. Si quenquam. C. end. Syn. Chalc. c. 2.

II. Plura in hoc genere unus Justinianus præstitit quàm ceteri Imperatores. Quod nemo sanè mirabitur cui hominis studium in restituendo & interpretando jure compertum erit. Neque enim apud nos inscitiæ infamia laborabit, quam illi è corrupto Suidæ loco omnes scriptores affinxerunt, Justini patrui vitio, qui ἀναλφάβητος erat, in Justinianum transcripto. Hanc enim labem ab eo Principe Procopii Anecdora depulerunt, quamvis aliunde ejus truculentiam aut potiùs Theodoræ conjugis atrocitatem pudenda scriptione dehonestarint. De constitutionibus autem ecclesiasticis Justiniani solet in utramque partem disputari. Qua in re à plerisque gravissimè peccatum est. Quidam enim, parum perpenso hujus Principis consilio, eum sacra divinaque profanis miscuisse existimant, ejusque leges de causis ecclesiasticis latas nullas & irritas fuisse donec ab Ecclesia in usum & auctoritatem receptæ fuerint. Contrà verò quamplurimi, qui tantùm res forenses attigerunt, præjudicio harum constitutionum potestatem liberam de disciplina ecclesiastica decernendi Principibus vindicant. Mihi autem videtur jure suo usum fuisse Justinianum, qui legibus latis non canones condidit, sed conditos fovit & amplificavit: quia jus illud tuitionis ecclesiasticæ Principibus Christianis à Deo commissæ exigit ut leges pro religione divina ferant, quemadmodum docuit Augustinus capite superiori.

Carolus Molinæus.

Hanc sibi mentem fuisse docet quoque Justinianus, ut vetustatis & canonum se vindicem præstaret, non novas regulas in Ecclesiam invehendo, sed veteres augendo in melius. In eam rem expendenda sunt verba rescripti quod dedit ad Dacianum Metropolitam Concilii Byzaceni in Africa: *Semper nostra serenitati cura fuit servandæ vetustatis, maximè disciplinæ, quam nunquam contempsimus, nisi ut in melius augeremus, præsertim quotiens de ecclesiasticis negotiis contingit quæstio, quæ patrum constat regulis definita, imò adventu superni numinis inspirata. quia constat esse cælitus constitutum quicquid apostolica decernit auctoritas.* Infrà: *Nos tutores sumus vetustatis & vindices.*

Jussio Justin. pro privilegio Concilii Byzac.

III. Ceterùm constitutiones illæ Justiniani, quæ numero suo terrent, in duo capita dividi possunt. Aut enim personas aut res ecclesiasticas respiciunt. Quæ de clericis latæ sunt, aut circa Patriarcharum, Metropolitarum, & ceterorum Episcoporum jura, privilegia, & officia versantur, quæ tam ordinationibus quàm administrationibus, id est, judiciis reddendis, & ecclesiasticis negotiis exercendis sunt addicta, aut totius cleri functionem, assiduum in Ecclesiis obsequium respiciunt, & eorum qui clero adscribi debent mores & statum, monachorum & sanctimonialium ἄσκησιν. Quæ omnia hausta sunt è canonibus aut è receptis moribus; quemadmodum Justinianus ipse profitetur, qui se illa omnia secundùm canones decernere disertè pluribus in locis scribit. Sanè de ordinandorum electionibus multa interpretatione supplevit quæ canonibus non continentur. Nam tres personas à clero & populo propositis sacris evangeliis eligendas & decretum electionis ad Metropolitanum mittendum, qui uni è tribus electis suffragium suum conferat, primus ille statuit. Deinde ordinem judicii præscribit quem sequi oporteat si quæ incidant contentiones de persona electi, de vitio electionis, de simoniæ crimine, & ceteris hujusmodi quod etiam illi solenne est in multis aliis articulis, ut modum rei gerendæ vel ordinem judiciorum constituat. Quod autem attinet ad res ecclesiasticas, de earum conservatione sollicitum se ubique præstat. Oeconomum juxta canones Chalcedonenses constitui jubet; administrationisque modum, redituum augendorum, & rationum reddendarum illi præscribit; numerum clericorum Ecclesiæ Constantinopolitanæ coërcet, ne reditus exhauriantur; multaque de emphyteusibus & impedienda bonorum alienatione constituit. Hæc omnia, quæ res ipsas respiciunt, non in consequentiam canonum, sed jure suo se decernere profitetur. Plurima etiam Princeps ille constituit quæ dirimant Christianorum matrimonia. Sed pars illa juris tunc erat penes Principes sine ulla controversia, ut docet Bellarminus. Quæ verò de clericis conveniendis apud judices publicos vel ecclesiasticos decernit, tunc à jurisdictione Principis pendebant, qui fines suæ potestatis legibus suis regere debet.

De ordinationibus & administrationibus vide libr. VI.

Nov. 6. c. 1. ... Nov. 123. c. 36. ... & passim similia verba occurrunt.

Nov. 123. c. 1.

Quæ cùm ita sint, mirandum non est si constitutiones illæ summo applausu à Patriarchis exceptæ fuerint, ad quos mittebantur ut eas in Ecclesiis publicè proponerent & earum usum à Metropolitis exigerent. Imò & post obitum Justiniani earum usus in judiciis ecclesiasticis obtinuit: quia nempe quæ generaliter à canonibus erant decreta modo rei gerendæ & judiciorum ordine præscripto, his constitutionibus erant sigillatim comprehensa; ut magnum inde emolumentum perciperet ecclesiastica jurisdictio, quò faciliùs in causis dirimendis se expediret.

Quare in epistola synodica Papæ Agathonis & synodi Romanæ summis laudibus celebratur Justinianus quòd quemadmodum virtute sua, ita quoque & pietatem meliorem ordinem cuncta restituerit. Unde inter faustas acclamationes quibus sexta synodus Constantinum Pogonatum ob vindicatam religionem prosequebatur, nempe, *Novo Magno Constantino multos annos, novo Theodosio, novo Marciano*, hæcquoque additur, *Novo Justiniano Imperatori multos annos*, Νέῳ Ἰουστινιανῷ βασιλέως πολλὰ τὰ ἔτη.

Act. 4. VI. syn. in ep. syn. Agath. ...

IV. Joannes Scholasticus Patriarcha Con-

stantinopolitanus, qui sub Justiniano quidem floruit, sed ei superstes fuit, harum constitutionum usum valde commendat. Etenim collectioni canonum quam Theodoretus Episcopus Cyri in quinquaginta titulos digestam adornarat collationem legum & præcipuè Novellarum constitutionum Justiniani adjunxit, præfatione sua testatus quid leges canonibus conferant: *Ad gloriam magni Dei*, inquit, *& servatoris nostri Jesu Christi, qua nunc collata sunt cum sacris canonibus sanctorum & beatorum Apostolorum, & qui eorum vestigia secuti sunt per unamquamque synodum sanctorum patrum, transcripsi è Novellis constitutionibus à Justiniano felicis memoria post Codicem sparsim editis. Quæ quidem non solùm sequuntur orthodoxorum nostrorum patrum canones, sed etiam ex Principis imperio auctoritatem illis largiuntur: una cum adjectionibus quibusdam legitimis & Deo gratis, qua commodis hominum ad exemplum Dei consulunt.* Hæc ille: qui non solùm eos articulos Novellarum amplectitur qui canonum verba κατὰ λέξιν, sequuntur, sed etiam eos qui canonum mentem jurisdictione suppleverunt, id est, *adjectionibus quibusdam legitimis & Deo gratis*, ut loquitur ille, canonum sententiam interpretando quæ videbantur omissa addiderunt. Quin etiam eas leges quæ canonibus per interpretationem aliquid adjiciunt, quæque modum rei gerendæ & ordinem judiciorum præscribunt, inter ea recenset quæ vocant ἰδιάζοντα νόμιμα τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσι. Quamvis alios quosdam articulos, qui canonibus non continentur, inter ea reponat quæ vocat ἴδια κεφάλαια ἐκκλησιαστικά. Quale est de Abbatum electione, ne clerici sint literarum expertes aut curiæ addicti, & de bonorum ecclesiasticorum alienatione, & aliquot ejusmodi. Exemplo Joannis Scholastici Photius Nomocanonem suum edidit; ubi leges cum canonibus componit, quamvis alia methodo.

E. Cod MS. bibliothecæ regiæ, Εἰς δόξαν μεγάλου θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ νῦν συντεθειμένα τοῖς ἱεροῖς κανόσι τῶν τε ἁγίων καὶ μακαρίων ἀποστόλων, καὶ τοῖς ἴχνεσιν αὐτῶν καθ' ἑκάστην σύνοδον ἀκολουθησάντων ἁγίων πατέρων, μετέγραψα ἐκ τῶν σποράδην κειμένων ἐκφωνηθεισῶν ὑπὸ τῆς θείας λήξεως Ἰουστινιανοῦ, μετὰ τὸν κώδικα, τῶν θείων νεαρῶν διατάξεων, ἅ περ οὐ μόνον τοῖς τῶν ὀρθοδόξων ἡμῶν πατέρων κανόσιν ἀκολουθοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ βασιλικῶν ἰσχὺν αὐτοῖς χαρίζονται, μετὰ προσθήκης ἐννόμου τε καὶ θεαρέστου τὸ συμφέρον πᾶσι τῷ ἀνθρωπίνῳ κατὰ μίμησιν θεοῦ προεκτιμώσης.

V. Novellarum ecclesiasticarum usus obtinuit etiam in occidente; ut videre est apud Gregorium Magnum, qui Joannem Defensorem abeuntem in Hispaniam monet quid sequi debeat in judicio quod illi delegarat. Et initio commonitorii profert Novellam constitutionem CXXIII. quæ penè totius antiqui juris canonici synopsim complectitur ipsumque interpretatur. *De persona Presbyteri*, inquit, *hoc attendendum est, quia si quam causam habuit, non ab alio teneri, sed Episcopus ipsius adiri debuit, sicut Novella constitutio manifestat, qua loquitur de sanctissimis & Deo amabilibus ac reverentissimis Episcopis, clericis, & monachis. Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo Præfecto pratorio; Si quis contra aliquem clericum &c.* Plurium legum testimonia deinde profert, ex quarum præscripto judex delegatus judicium ferat. Joannes etiam VIII. Novella constitutione nititur adversùs quosdam Episcopos qui Bicbertinum laicum sine causæ cognitione à communione removere tentabant. *Insuper*, inquit, *nostro apostolatui intimavit* (Bicbertinus) *ut eum sine ratione discussa excommunicare velitis. Quapropter apostolica auctoritate jubemus ut nemo vestrum eum excommunicet antequam ad legis examen proveniat. Scitote quemadmodum in centesimo capitulo Africani Concilii legitur, similiter in secundo Novellarum Justiniani libro, ut nemo Episcopus aut Presbyter aliquem excommunicet antequam causa probetur &c.* Quare non immeritò Hincmarus & Ivo Novellas constitutiones Justiniani à Romana Ecclesia servari scripserunt, ille in opusculis, hic in epistolis.

Greg. lib. 11. ep. 54. apud Gratia. 11. q. 1. De persona.

Joannes ep. 163.

Hincmarus Opusc. c. 17. *Sed & leges Romana ab Imperatore Justiniano promulgata, qua probat Ecclesia, decernunt: De Episcoporum sive Metropolitani sui auctoritate professione.*

Ivo ep. 180. *Dicunt instituta legum Novellarum, quas commendat & servat Romana Ecclesia.*

VI. Constitutiones Justiniani in judiciis ecclesiasticis viguisse dixi, quia secundùm canones erant decretæ. Unde quæri solet de legibus quæ de causis ecclesiasticis latæ canonibus adversantur, quem locum obtinere debeant. In eam rem extat Valentiniani III. & Marciani constitutio edita anno CDLIV. à qua discedere non licet: *Omnes sanè pragmaticas sanctiones qua contra canones ecclesiasticos interventu gratia & ambitionis elicita sunt robore suo & firmitate vacuatas cessare pracipimus.* Hoc suum propositum Marcianus per Judices cognitores synodo Chalcedonensi expressêrat: quæ solitis acclamationibus justam sententiam excepit, & in eas voces erupit quæ Actione quarta Concilii continentur, ut nullæ pragmaticæ leges adversùm canones vim habeant, quemadmodum uberiùs dixi superiori capite octavo. Id tantùm monebo, Principum eam fuisse mētem ut nihil sibi licere putarent in eos canones qui editi fuissent à synodis œcumenicis & edicto publicè recepti. Quare Theodorus Balsamo graviter refellit Græculorum illorum adulationem qui canones non esse servandos dicerent cùm legibus adversantur: quia, inquit ille, *canones ab Imperatoribus & à sanctis patribus editi & confirmati, tanquam divina scriptura suscipiuntur, leges autem à solis Imperatoribus aut edita aut recepta sunt, & propterea vim non obtinebunt adversùs divinas scripturas aut canones.*

L. Privilegia. 12. C. de sacros. Eccles.

Balsamo ad T. 1. ca. 2. Nomoc. Photii: οἱ κανόνες παρὰ βασιλέων καὶ ἁγίων πατέρων ἐκτεθέντες καὶ παραχθέντες ὡς αἱ θεῖαι γραφαὶ δέχονται, οἱ δὲ νόμοι παρὰ βασιλέων μόνων ἐδέχθησαν ἢ συνετέθησαν, καὶ διὰ τοῦτο οὐ κατισχύουσι τῶν θείων γραφῶν, οὐδὲ τῶν κανόνων.

VII. Eadem est omnino sententia Friderici II. Imperatoris, cujus constitutio extat inter Honorii III. epistolas; quam Romæ ipso die inaugurationis suæ edidit anno MCCXX. quæque relata est in Codice post Marciani legem. Etenim Fridericus irrita esse jubet omnia statuta & consuetudines quæ contra libertatem Ecclesiæ edita sunt adversùs canones qui ex Principum edicto aut consensu promulgati fuerint. Eodem tempore Honorius decretali epistola excommunicatione percellendos statuit qui ea statuta & consuetudines introductas contra Ecclesiæ libertatem retinere & juxta earum præscriptum judicare præsumpserint. Quæ verba lucem accipere debent è constitutione Friderici; scilicet quatenus Ecclesiæ libertas contra canonica & imperiales sanctiones oppugnabitur. Eodem pacto intelligendus est Nicolaus primus in epistola quam ad Concilium Silvanectense scripsit, cùm ait *Imperatorum leges non esse penitus renuendas, sed evangelicis, apostolicis, atque canonicis decretis, quibus postponenda sunt, nullum posse inferre prejudicium.* De illis enim decretis canonicis loqui censendus est quæ recepta fuerunt.

Extat etiam in quinta compilatione Decretal. cap. 3. de constitutionib. Authent. Cassa. C. de sacros. Eccle. l. 5. epist. Honor. 483. C. Noverit. de sentent. excomm.

Nicolaus ep. 32. relatus à Gratiano.

VIII. Ceterùm non pigebit hic refricare quod supradicto capite octavo monui, nempe leges quæ canones infringunt esse quidem nullas ipso jure, sed nec Pontifices nec synodum œcumenicam hoc sibi arrogasse ut eas

decretorum suorum auctoritate rescinderent, verùm id à Principibus exorasse. Id docuit Photius Tyri Episcopus suo exemplo, ipsaque synodus Chalcedonensis, quæ rescriptum de metropoli Beryti datum adversùs canones à judicibus rescindendum esse professa est. Sed præcipuè hanc reverentiam Principibus detulit Gregorius Magnus: qui legem à Mauritio latam, qua decernebatur ne militibus liceret monachismum amplecti, per omnes provincias, ut illi mandatum erat à Principe, publicavit, etsi Christianæ libertati contrariam existimaret. *Ego quidem*, inquit, *jussioni subjectus eandem legem per diversas partes transmitti feci. Et quia lex ipsa omnipotenti Deo minimè concordat, ecce per suggestionis meæ paginam serenissimis Dominis nuntiavi. Utrobique ergo quæ debui exsolvi: quia & Imperatori obedientiam præbui, & pro Deo quod sensi minimè tacui.*

Gregor. lib. 2. Indict. 11. ep. 61.

Vexatus est iste locus variis eruditorum interpretationibus; quibus ne sit apud me locus, verborum simplicitas facit. Duo capita lex ista Mauritii continebat. Primum, ut ei qui publicis actionibus se immiscuisset, & reddendis rationibus esset obnoxius, liberum non esset clero adscribi. Quod Gregorius amplectitur, nec excipit à non competente judice rem fuisse decretam. *Dominorum pietas sanxit*, inquit, *ut quisquis publicis administrationibus fuerit implicatus, ei ad officium ecclesiasticum venire non liceat. Quod valde laudavi, evidentissimè sciens quia qui habitum secularem deserens, ad ecclesiastica officia venire festinat, mutare vult seculum, non relinquere.* Quod alienum esse videtur à regula superiùs proposita, ut hoc etiam obiter adnotetur; qua contendi non licere Principibus de ordinibus ecclesiasticis leges ferre suis auspiciis, sed tantùm in consequentiam canonum aut etiam regularum monasticarum, si de monachis agatur. Hic autem Mauritius de clericorum conditionibus decernit, non reluctante Pontifice. Sed observandum est leges in hoc genere admitti cùm in personam laicorum conceptæ sunt & eo proposito feruntur ut reipublicæ commodis consulatur, quemadmodum confirmari potest antiquiori exemplo. Vetuerat Imperator Constantius anno CCCLXI. ne officiales rationalium ad clerum proveherentur. idemque de curialibus præceperat Honorius anno CCCCXVIII. alioquin auctoritate Principis à clero revocati, ad priorem conditionem retraherentur. Eam ob causam Innocentius I. hanc curialium ordinationem vetuit post annum quadringentesimum. *Præterea*, inquit, *frequenter quidam ex fratribus nostris curiales vel quoslibet publicis functionibus occupatos clericos facere contendunt: quibus postea major tristitia, cùm de revocandis eis aliquid ab Imperatore præcipitur, quàm gratia nascitur de adscitis.* Infrà: *Sit certè in exemplum sollicitudo & tristitia fratrum, quam sæpe pertulimus Imperatore præsente, cùm pro his sæpius rogaremus, quam ipse nobiscum positus cognovisti; quibus non solùm inferiores clerici ex curialibus, verùm etiam jam in sacerdotio constituti, ingens molestia ut redderentur imminebat.* Eo jure utebantur Imperatores temporibus Gelasii Papæ, ut patet ex fragmento epistolæ hujus Pontificis relato apud Gratianum. Quod ad Reges nostros manavit, secularibus ad clericatum non admissis nisi cum jussione Regis, exceptis clericorum liberis, ut docet Concilium Aurelianense primum. Eum morem Carolus Magnus lege capitulari edita confirmavit. Qua de re dicetur alibi.

L. Officiales. 4. l. Si quis. 12. C. de Ep. & Cleric.

Innoc. in decretis c. 18. apud Grat. dist. 51. cap. Præterea.

Cap. Ex antiquis. dist. 54.

Vide Seldenum in Notis ad Eadmer. pag. 193.

IX. Secundum caput legis Mauritianæ vetat ne illi qui publicas actiones egisset, aut *manu signatus* inter milites fuisset, in monasterio *converti* liceret. Quod Gregorius alienum omnino à Christiano Principe putat in eo capite quod monachos respicit: quia via salutis plurimis occluditur, *qui nisi omnia reliquerint*, inquit ille, *salvari apud Deum nullatenus possunt.* Quare impensè rogat Imperatorem ut legem illam inflectat. Interim verò ab ea promulganda non destitit. Eum autem ordinem observavit quem Justinianus præscribit in iis constitutionibus quas ad Patriarchas dirigit, ut ipsi deinde ad Metropolitanos Episcopos promulgandas mittant, quemadmodum dicemus capite decimoquinto. Etenim ad undecim Metropolitanos Italiæ, Illyrici, & Græciæ, qui in Romano patriarchatu constituti, orientis imperio parebant, legem Mauritii transmisit, nempe ad Thessalonicensem Episcopum Macedoniæ Metropolitam, ad Nicopolitanum Epiri, ad Corinthium Achaiæ, ad Larissæum Hellados secundæ, ad Justinianæum Illyrici occidentalis, ad Gortynensem Cretæ, ad Dyrrachitanum alterius Epiri, ad Calaritanum Sardiniæ, ad Episcopos Siciliæ, ad Mediolanensem & Ravennatem in Italia. Sed adeo prudenter ea in parte se gessit ut Imperatoris jussioni paruerit & quæ decerent Episcopum peregerit. Etenim delegata auctoritate usus, dum legem Metropolitanis mittit, eos hortatur ne in clerum adsciscant aut in monasteriis suscipiant eos qui actionibus publicis sunt implicati, donec rationes reddiderint. Quod verò ad milites attinet qui *converti* cupiunt, docet non esse temerè suscipiendos, sed cum delectu. His verbis legem temperat, vel potiùs, quoad illam partem, ejus executionem suspendit; eadem scilicet auctoritate usus qua legem proponebat, nempe delegatione Principis. quæ delegatio secundum morem receptum & legis inscriptione & *epilogo* continebatur, ut videre est in Novella sexta Justiniani & alibi. Fas enim erat Præfectis prætorio, ad quorum exemplum edicta de rebus ecclesiasticis mittebantur ad Patriarchas, leges novas ad se missas in aliquo capite temperare, aut ab executione abstinere, donec quæ videbantur pro utilitate publica relationibus suis suggessissent. Hoc statuit Justinianus Novella constitutione; qua cavèt ne jussiones Principis, quæ de rebus publicis eduntur, antea ratæ sint quàm Præfectis prætorio insinuatæ sint. *Omnino insinuentur*, inquit, *& judicio excellentiæ tuæ mittantur in provinciam: ut quæ quidem sacra forma ad detrimentum reipublicæ facta non sunt, hæ & suscipiantur, conjiciantúrque in præceptiones, & ab excellentia tua mittantur in provincias, quatenus certo fini tradantur. Quæ vero ad detrimentum reipublicæ per obreptionem funt;*

Vide secundam præfationem Marcæ § 5.

Greg. l. 9. ep. 11.

Nov. 152. Ne sacra forma &c.

Ὅσαι δὲ πρὸς βασιλείαν τὴν δημοσίαν κατὰ συναρπαγὴν γίνονται, διχῶς μὴ καὶ οἱ ὑπερέχοντες τοὺς ἐπάρχους τόπους, μὴ κρατεῖν δὲ τὰ ἐν αὐτοῖς εἰρημένα, ἄχρι ὃ πρότερον οἱ ἡμέτεροι ἀντίγραφοι, ἵνα εἴη, ὡς εἰκὸς, πρὸς βασιλείαν τὴν δημοσίαν μηνυθέντα ἐπανορθωθῇ.
Vide Baronium Tom. 8. an. 583. §. 22.

bas quidem ſacras formas tua ſuſcipiat excellentia: non tamen prius quæ inibi ſunt repoſita faciat quàm ad nos relationem ea de re pertulerit; quò magis, ſi quid, ut poteſt fieri, ad detrimentum factum eſt reipublicæ, id corrigamus. Verba Novellæ integra protuli ut unicuique conſtaret quam Gregorius Magnus in lege Mauritii temperanda auctoritatem adhibuit, jam ab ipſo Juſtiniano Præfectis prætorio fuiſſe collatam; ne quis plenitudine apoſtolicæ poteſtatis ad Principum leges expungendas uſum fuiſſe Gregorium cum viris eruditiſſimis ſibi perſuadeat. Imò verò ita modeſtè ſe gerit ut partem legis ſervandam præſcribat, partem verò ad mores qui antea recepti erant revocet, idque gratum eſſe Principi reſcribat. Quod ille non aſſeruit ac ſi jam certior factus eſſet de novo Mauritii conſilio (ut quibuſdam viſum eſt ob perturbatum epiſtolarum ordinem in regeſto Gregorii, cùm epiſtola ad Mauritium extet libro ſecundo, & epiſtola ad Metropolitanos libro ſeptimo) ſed quòd eodem tempore relatione ſua ſignificabat Imperatori quid agendum eſſet, eique temperamentum illud gratum omnino futurum exiſtimabat. *Qua de re*, inquit, *etiam ſereniſſimus & Chriſtianiſſimus Imperator, mihi credite, omni modo placatur, & libenter eorum converſionem ſuſcipit quos in rationibus publicis implicatos non eſſe cognoſcit.* Obſervanda verò eſt cautio quam adhibuit in tradenda epiſtola; quam non à reſponſali Romanæ Eccleſiæ publicè reddi, ſed à Theodoro medico & familiari Principis amico ſecretè offerri voluerit.

M. A. de Dom. l. 6. de Rep. c. 4.

Greg. l. 2. ep. 62.

De Reſponſalibus vide li. v. cap. xvi.

X. Modeſtiæ & prudentiæ qua uti oportet in componendis cum Principe quæ ſuper eccleſiaſtica juriſdictione emergunt controverſiis aliud illuſtre exemplum ſuppeditat Gregorius. Occupata ab hoſtibus Iſauriæ civitate in provincia Epiri, Epiſcopus cum clero in Corcyram inſulam conceſſerat, delatis Donati martyris reliquiis; & reſcriptum à Mauricio Principe impetrarat, quo caſtrum Caſſiopi, & in eo poſita Eccleſia ſancti Joannis, à Corcyritanæ Eccleſiæ diœceſi reciſa, Epiſcopo Iſauriæ tribuebatur. Sed, ut monet Gregorius, juſſio Mauritii, *quia contra leges & ſacros canones data fuerat, non habuit effectum*: quia nempe Alcyſonus Epiſcopus Corcyræ interceſſit executioni reſcripti, quo ſine cauſæ cognitione ab antiqua poſſeſſione caſtri Caſſiopi dejiciebatur. Lis commiſſa eſt Nicopoleos Epiſcopo, qui jure metropolitico provinciam regebat, *inſtante ſibi quoque principali juſſione, in qua ei hujus cauſæ fuerat injuncta cognitio*, ut loquitur Gregorius. Metropolita litem addicit Corcyritano Epiſcopo. Sententiam confirmat Gregorius, ea tamen benignitate in peregrinum Epiſcopum Iſauriæ uſus ut donec pax redintegrata eſſet in civitate Iſauriæ, precariò caſtrum Caſſiopi retinere poſſet. Tamen inter ipſa Phocæ Imperatoris exordia per ſubreptionem ab eo elicitum reſcriptum fuit, quo Caſſiopi poſſeſſio Epiſcopo Iſauriæ confirmatur. Quid faceret Gregorius, qui canones infractos, judicium redditum à Metropolita & à ſede apoſtolica reſcripto Principis everſum videret? Bonifacio Diacono reſponſali ſuo in urbe regia degenti dat in mandatis ut Phocæ rei geſtæ ordinem ſuggerat, *atque id agere ſtudeat ut cum ejus juſſione: noſtra illic ſententia tranſmittatur*, inquit ille, *quatenus & ſerenitati ipſius, ſicut dignum eſt, reſervaſſe & rationabiliter correxiſſe quæ malè præſumpta ſunt videamur. Qua in re omnino danda opera eſt ut, ſi fieri poteſt, etiam juſſionem ſuam ipſe tribuat, in qua ea quæ à nobis definita ſunt ſervari præcipiat. Nam hoc facto omnis de cetero ſurreptionis locus obſtruitur.* Egregiè utrumque exſequitur. Injuriam illatam ab Epiſcopo Iſauriæ vult coërcere & quæ ab eo malè præſumpta ſunt corrigere. Sed reſcripti abolitionem Principi ſervavit, ut par erat & dignum; ſuamque ſententiam altero reſcripto Principis muniri curavit. Spes non deſtituit Gregorium; qui ſtatim poſt datas priores literas diſſidium partium compoſuit.

Greg. l. 12. Reg. ep. 2. & 3.

Eadem modeſtia ſe geſſerat Pelagius erga Childebertum Regem, qui juſſerat Sapaudo Arelatenſi ut inferioris Epiſcopi examen ſubiret. Hoc alienum ab eccleſiaſtica lege & à ratione cùm dixiſſet Pontifex, ſubjungit: *Pro quibus, Chriſtianitatis veſtræ confidentia freti, paterno ſtudio poſtulamus ut ſi quid tale factum eſt, congrua ſatisfactione celeriter amputetur, nec ullum ſui exemplum in perturbatione Eccleſiarum, quas vobis Deus credidit, relinquere concedatur. Et in hujuſmodi cauſis ſollicitam vos in reliquo decet adhibere cautelam ne quid contra eccleſiaſticas regulas petentibus concedatis.* In eandem ſententiam extant epiſtolæ Gallicanorum Epiſcoporum ad ſuos Reges in alia ſpecie, quæ relatæ ſunt capite nono §. IV. & V. hujus libri.

CAPUT XII.

Synopſis.

I. Tuitio Eccleſiæ ejuſque decretorum Regibus Francorum in regno competit. Initium illius juris repetendum à Clodoveo, qui Defenſor fidei dictus à Remigio. Ejus in rebus canonicis poteſtas.

II. Defenſores Eccleſiæ dicti Reges ſecunda dynaſtiæ à Concilio Pariſienſi & Aquiſgranenſi. A Chriſto tuendam ſuſceperunt Eccleſiam ejuſque diſciplinam, ut docent ea Concilia, ex Iſidoro, & Fulgentio.

III. Effectus tuitionis erat confirmatio canonum. Cur eam ab Imperatoribus ſynodi œcumenicæ poſtularint, non autem à Regibus Francorum. A Regum noſtrorum ſollicitudine pendet eccleſiaſticorum ordinum integritas, è Pelagio. Præſidium Childeberti implorat Gregorius M. ad ſtatutorum ſuorum executionem.

IV. Non ſolùm manu regia, ſed etiam legibus latis canonum executioni proſpiciebant; ut Clotarius Rex, Pippinus & Carlomannus Duces Francorum. Et præterea, Carolus Magnus. Capitulari Aquiſgranenſi Epiſcopos officii monet, tranſcriptis verbis canonum, quibus legis robur addit. Ita ſe monitorem præſtat ut emen-

dat, exemplo Josiæ Regis.

V. Hoc capitulare transcriptum est à Lothario Imp. in edictum suum, quo mulctam irrogat iis qui leges illas infringunt. Leo IV. spondet se capitula illa observaturum. Leo I. legibus à Marciano latis in præsidium legum ecclesiasticarum se subjecit. Capitularia Regum nostrorum accepta Ecclesia Gallicana. Explicata synodus Meldensis.

VI. Non solùm antiquos canones, sed etiam nova decreta Romanæ sedis, legibus suis tuebantur Reges. Quod probatur duobus exemplis. Unum respicit Presbyteros suspectos, sed canonicè non convictos. Consulitur Leo III. à Carolo M. Ejus responsio in conventu regni expensa, & de consensu Episcoporum & procerum edicto regio confirmata. In quo versaretur hæc difficultas explicatur. Presbyteri suspecti, purgati jurejurando.

VII. Alterum exemplum respicit Chorepiscopos. Dubitatum de ordinationibus Presbyterorum, Diaconorum, & Subdiaconorum quas illi peregerant, & de cæteris quibusdam capitibus. Consultus Leo III. à Carolo M. respondet omnia esse irrita, damnandos Chorepiscopos, & trudendos in exilium. Responsum Leonis in synodo probatum, & regio edicto confirmatum, exceptis pœnis, quas Episcopi mollíverunt. Explicata hæc clausula, Permittente Apostolico.

VIII. Reges tertiæ dynastiæ ad tuitionem libertatis ecclesiasticæ à Deo designati dicuntur à Gregorio nono. Legibus munierunt ecclesiasticam disciplinam. B. Ludovicus edicto canonum executioni consulit. Eumque secuti Reges à Carolo V. usque ad hanc ætatem.

IX. De altero hujus tuitionis effectu dicetur libro quarto. Necessitas concordiæ sacerdotii cum imperio probatur à Gregorio secundo, septima synodo, Ecloga Leonis, Damiano, Arnulfo, Bernardo, & auctore anonymo.

I. QUAM Principibus ex jure divino & ex universalis Ecclesiæ praxi asseruimus Ecclesiæ ejusque decretorum tuitionem, Regibus Francorum à Gallicanæ Ecclesiæ Episcopis vindicata est. Huic patrocinio regiam Francorum dignitatem devovit Clodoveus cùm sacro baptismo tinctus solennem fidei professionem emisit; ita tamen ut manumissus à servitute peccati & gratiæ vindicta in libertatem Christi assertus, à regni libertate non exciderit, sed eam ad Ecclesiæ libertatem fovendam æterno fœdere conjunxerit. Pagani & Arriani occidentem miserè lacerabant, & variæ per orientem hæreses latè grassabantur, cùm divini numinis benignitas laboranti Ecclesiæ prospexit, procurato libertatis Christianæ acerrimo vindice Clodoveo: qui repudiato idolorum cultu, & Arriana hæresi calcata, quæ Aquitaniam, Hispanias, & Italiam imperio tenebat, se catholicæ Ecclesiæ partibus addixit, eique arbitrio suo & delectu veræ fidei victoriam peperit. Unde non dubitavit Avitus de hoc religionis triumpho invictissimo Clodoveo literis suis gratulari. *Invenit quippe tempori nostro*, inquit, *arbitrum quendam divina provisio. Dum vobis eligitis, omnibus judicatis. Vestra fides, nostra victoria est.* Itaque statim assecutus est *Defensoris fidei* nomen, quod regno suo felicibus auspiciis adscriptum in posteros transmisit, meliori fato ab iis retinendum quàm Pontificis Maximi quondam titulus ab Imperatoribus Romanis conservatus fuerit, quem unà cum imperio adipiscebantur, donec Gratiani pietas superstitionem profanæ vocis exosa pontificium amictum & Pontificis appellationem constanter repulit. Existimabit fortè aliquis hoc à me datum summæ Clodovei pietati & gloriosissimis triumphis quos de hæreti devicta reportavit ut Defensorem fidei scholastico more nuncupaverim. Sed velim intelligat id arbitratu meo à me factum non esse; quin potiùs id è verbis Remigii Episcopi Remensis, qui salutaribus aquis Regem lustraverat, à me petitum. Claudium, alienæ parœciæ hominem, in Presbyterum ordinaverat Remigius, *præcellentissimi Regis testimonio, qui erat non solùm prædicator fidei catholicæ, sed defensor*, inquit ille in epistola ad Episcopos. Conquerebantur illi de vitiosa ordinatione contra canones à Remigio tentata. Sed excipit iste de Regis jussu, cujus arbitrium in disciplinæ ecclesiasticæ dispositione magni momenti esse debeat. *Scribitis canonicum non esse quod jussit. Summo fungamini sacerdotio. Regionum præsul, custos patriæ, gentium triumphator injunxit.* Sanè videtur his verbis ad Constantinum respexisse, qui Κοινὸς Ἐπίσκοπος ab Eusebio dicitur; ut *Regionum præsul* vocatur Clodoveus à Remigio.

Avitus ep. 41.

...ssimus.

Remig. ep. ad Heraclium, Leonem, & Theod. Episc.

Vide suprà hoc lib. cap. 10. §. 7.

II. In secundam Regum dynastiam Defensoris Ecclesiæ titulus transfusus est, ut docet Concilium Parisiense anno DCCCXXIX. quod regalis ministerii præcipuam partem in eo constituit ut Rex sit *Defensor Ecclesiarum*; laudatque locum Isidori Hispalensis, qui extat apud Gratianum, his verbis: *Principes sæculi nonnunquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent ut per eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Cæterùm intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi ut quod non prævalet sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum cæleste regnum proficit: ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem & disciplinam Ecclesiæ agunt, rigore Principum conterantur, ipsamque disciplinam, quam Ecclesiæ utilitas exercere non prævalet, cervicibus superborum potestas principalis imponat, & ut venerationem mereatur, potestas impertiat. Cognoscant Principes sæculi Deo debere se reddere rationem propter Ecclesiam, quam à Christo tuendam suscipiunt. Nam sive augeatur pax & disciplina Ecclesiæ per fideles Principes, sive solvatur, ille ab eis rationem exiget qui eorum potestati suam Ecclesiam credidit.* Eundem locum profert Concilium Aquisgranense habitum anno octingentesimo trigesimo sexto, ut doceat Principem tuendæ Ecclesiæ causa constitutum. Quod etiam probat è Fulgentio, qui Principem officii sui commonefaciendo ait: *Pro omnibus ita se sanctæ matris Ecclesiæ catholicæ meminerit filium ut ejus paci atque tranquillitati per universum mundum suum prodesse faciat principatum. Magis enim Christianum regitur ac propagatur imperium dum ecclesiastico statui per omnem terram consulitur quàm cùm in parte quacunque terrarum pro temporali securitate pugnatur.*

Concil. Paris. l. 2. c. 1. Additio 2. c. 21.

Isidorus de summo bono cap. 53. apud Gratianum 23. q. 5. c. Principes.

Conc. Aquisgr. capit. 3. can. 1.

III. Tuitionis effectus in Gallia idem erat planè cum eo quem in Romano imperio viguisse diximus, scilicet ut canones & decreta à Regibus confirmarentur. In eo tamen discrimen intercedebat quòd synodi œcumenicæ, cùm à Principibus Romanis cogerentur, eorum opem ad exequendas definitiones suas implorabant, Regum potestate non inerpellata. Quod mirandum non est, cùm etsi regnum Francorum in Galliis ineunte seculo quinto emerserit, Reges tamen nonnisi desinente seculo Christianæ fidei nomen dederint. Iis verò temporibus omnes canones decretaque Pontificum, quorum usus in judiciis ecclesiasticis receptus est, per Gallias promulgata & synodorum Gallicanæ Diœceseos consensione admissa erant. Quod autem veteribus canonibus ad accuratum disciplinæ ecclesiasticæ usum deesse videbatur, Concilia Gallicanorum Episcoporum auctoritate suâ supplebant. Ea verò Concilia à Regibus nostris indicebantur; qui res definitas postquam judicio suo probassent, edictis confirmabant, ut faciliùs executioni traderentur; ita ut in provinciis regni eodem jure omnino Reges nostri potirentur quo Principes Romani olim in universo imperio fruebantur. Qua de re copiosè tomo secundo, ubi dissertationem de Conciliis Gallicanæ Diœceseos edemus.

Vide Baluzii Notas ad librum Agobardi de Jud. superstit. cap. 6.

Vide ergo librum VI.

Ceterùm Romani Pontifices Ecclesiæ tranquillitatem à Regum nostrorum sollicitudine pendere, illis Ecclesias à Deo creditas, eorumque studio commissam esse ecclesiasticorum ordinum integritatem non inficiati sunt. Pelagius Childebertum Regem ex eo capite debita laude prosequitur. *Cum celsitudini vestræ*, inquit, *multa dona misericordia divina contulerit, pro amore tamen quem Ecclesiæ ejus sinceriter exhibetis fecit vos multis regnantibus clariores; quoniam inter alias regni vestri curas pro tranquillitate sanctæ Ecclesiæ præcipuam sollicitudinem vos certum est exhibere.* Infrà: *Non aliter Deo nostro rectè potest regalis devotio famulari nisi providentia ejus ecclesiasticorum ordinum servetur integritas.* Gregorius Magnus præsidium Childeberti Regis advocat, ut quæ ad restaurationem ecclesiasticæ disciplinæ Virgilio Episcopo Arelatensi exequenda commiserat, amotis impedimentis effectum sortiantur. *Salutantes*, inquit, *excellentiam vestram paternæ caritatis affectu, petimus ut cuncta quæ suprascripto fratri & coepiscopo nostro fieri servarique mandavimus, favoris vestri præsidio compleantur, nec cujusquam ea aliquo modo elatione aut superbia convelli permittatis.* Mox: *Oportet ergo ut hoc nobis vicariè rependatur, & sicut nos vestram implere non distulimus voluntatem, & vos propter Deum & B. Petrum Apostolorum principem nostra faciatis in omnibus servari statuta; quatenus excellentia vestra laudabilis & Deo placita sit circumquaque tendat opinio.*

Pelag. ep. ad Childebert. an. 557. *In perturbatione Ecclesiarum, quas vobis Deus credidit.*

Greg. l. 4. ep. 53. anno 595.

IV. Non solùm verò facti executione, sed legum suarum auctoritate, legum ecclesiasticarum executioni imminebant; ut patet ex edicto Clotarii Regis & decreto Pippini Ducis Francorum, qui canones antiquos toto regno promulgari jussit. Quin etiam ad exemplum Justiniani easdem regulas suis verbis Reges præscribebant quæ à canonibus antiquis erant præstitutæ, conceptis verbis hoc se à canonibus trahere testati. *Decrevimus juxta sanctorum canones*, inquit Carolomannus Dux & Princeps in synodo Liptinensi habita anno septingentesimo quadragesimo tertio. Præ ceteris verò in restitutione collapsæ disciplinæ laboravit Carolus M. Rex Francorum, non solùm synodorum ope, quas in eam rem frequentes collegit, sed etiam edictis suis de consilii sui sententia promulgatis. Insigne est capitulare ab eo Principe anno DCCLXXXIX. in palatio Aquensi constitutum, quod inde *Aquisgranense* dicitur; quo Episcopos, Presbyteros, & laicos officii sui admonet, verbis ipsis canonum & decretorum transcriptis. Quo in opere id studium adhibuit ut seminate sententiam canonis comprehenderet, simulque significaret ad quos regula dirigeretur, his verbis solennibus: *Episcopis, Sacerdotibus, Monachis, Omnibus.* Hoc edictum latum est, non ex synodi alicujus, sed ex consilii seu placiti sententia; quod constatum erat ex Episcopis & proceribus, ut docet Hincmarus. Propositum suum illud esse docet Princeps ut *devoti sanctæ Dei Ecclesiæ Defensoris humiliśque Adjutoris*, qualem se inscribit, partes studiosè præstet, suamque diligentiam Episcoporum studio adjungat, quò paternæ & canonicæ sanctiones non convellantur. Duo ergo in eam rem præstat. Capita quædam è Canonibus excerpit, quorum executionem urget; & legatos suos mittit, qui regia auctoritate quæ fuerint corrigenda unà cum Episcopis corrigant. De hoc articulo dicemus libro quarto. Quod attinet ad primum; ea modestia se gerit ut Episcopos roget, monitoris officium sibi vindicando; ita tamen ut se Regem esse meminerit, & monitioni adjunctam correctionem doceat, exemplo Josiæ Regis. *Sed & aliqua capitula ex canonicis institutionibus, quæ magis vobis necessaria videbantur, subjunximus. Ne aliquis, quæso, hujus pietatis admonitionem esse præsumptiosam judicet, quâ nos errata corrigere, superflua abscindere, recta coarctare studuimus, sed magis benevolo caritatis animo suscipiat. Nam legimus in regnorum libris quomodo sanctus Josias regnum sibi à Deo datum circumeundo, corrigendo, admonendo, ad cultum veri Dei studuit revocare. Non ut me ejus sanctitati æquiparabilem faciam; sed quòd nobis sint ubique sanctorum semper exempla sequenda.* Sub finem capitularis, *injungendi* voce utitur cùm Episcopos monet ut prædicationibus suis fideles populos à patrandis sceleribus revocent. Hoc capitulare per LXXXII. capita expansum ea præcipuè complectitur quæ ordinationes, excommunicationes, munera Episcoporum & clericorum, ordinem judiciorum, & reliquam ecclesiasticam disciplinam respiciunt, ita ut breviarium aliquod juris canonici dici possit.

Edictum Clotarii I. an. 615. *Definitionis nostra est ut canonum statuta in omnibus conserventur; &c.*

quod per tempora ex hoc prætermissum, vel debent perpetualiter observentur Canone 1. Concil. Suession. an. 744.

Capit. Aquisgran. in præfat. *Considerante unà cum sacerdotibus & consiliariis nostris.*

Hincmar. ep. 3. & 31. 32. 33.

Quapropter placuit nobis vestram rogare solertiam, ô pastores Ecclesiarum Christi.

Capitularis Aquisgran. utilitas.

V. Hoc edictum transcriptum est libro primo Capitularium; idque deinde Lotharius Imperator, filius Ludovici Pii, in constitutionem suam retulit quæ *Capitulare Lotharii* dicitur. quò plurima alia capita ad constituendam regni Italiæ politiam & Ecclesiæ disciplinam pertinent è capitulis Caroli & Ludovici

Capitulare Lotharii editum à Goldasto. To. 2. Capitular. pag. 125. cap. 26 & pag. 353. cap.

vici excepta. Huic capitulari Lotharius sanctionem suam addidit his verbis: *Placuit nobis ut hæc capitula, quæ excerpsimus de Capitulis sanctæ memoriæ avi nostri Caroli ac Domini nostri Ludovici Imperatoris, ab omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ seu nostris fidelibus in regno Italiæ consistentibus pro lege teneantur & conserventur; & quicumque hujus capitularis contemptor extiterit, sexaginta solidos componat, sicut in Capitulis prædicti avi Domini nostri Karoli continetur.* Ceterùm si quis dubitet an hæ Principum constitutiones gratæ fuerint Pontificibus Romanis, consulat fragmentum epistolæ Leonis IV. Papæ ad Lotharium, qua spondet se *capitula illa & præcepta Lotharii ejusque prædecessorum in omnibus* observaturum. Neque est quòd aliquis sibi persuadeat insolitam esse sponsionem Leonis IV. de servandis legibus à Principe latis ad præsidium legum ecclesiasticarum, præsertim cùm Leonis I. professio successoribus suis præiverit. Is enim ad Leonem Augustum his verbis utitur: *Si quæ destruxi, hæc ædifico, prævaricatorem me constituo, & eis me ultionum conditionibus subdo quas non solùm auctoritas beatæ memoriæ Principis Martiani, sed etiam ego mea consensione firmavi.* Dubitandum etiam non est quin gratissimæ fuerint Ecclesiæ Gallicanæ constitutiones ecclesiasticæ à Carolo & à Ludovico conditæ, cùm ex Episcoporum & optimatum regni consilio latæ fuerint & in unum postea corpus redactæ ab Ansegiso Abbate & Benedicto Levita, qui libros Capitularium collegerunt, quos in synodis posterioribus laudatos videmus. Sed illustrius testimonium proferri non potest quàm synodi Meldensis habitæ anno DCCCXLV. quæ à Carolo Calvo Rege Francorum postulat ut Capitula illa per Gallias observari præcipiat. Hujus synodi verba ad Capitulare Lotharii pertinere putavit illustrissimus annalium conditor, ac si promulgatum fuisset Episcoporum illorum præcepto. Sed synodus Meldensis ad Gallias pertinet, precibusque tantum à Carolo contendit ut leges à Principibus latas de rebus ecclesiasticis ipse novo edicto custodiri præcipiat. At verò Capitulare Lotharii in Italia promulgatum est, ubi Lotharius imperabat; ad quem synodi Meldensis preces non pertinebant.

To. De Capitulis. Post 10 apud Baronium.

Leo ep. 78.

Syn. Meldensis c. 78. Ut capitula ecclesiastica a Domino Carolo Magno Imperatore ... & à Domino Ludovico Pio Augusto promulgata obnixè observari præcipiantur, sicut & legalia esse noscuntur.

VI. Non solùm autem antiquis canonibus & decretis apostolicæ sedis tuitionem suam Reges præstabant, sed etiam novis Romanorum Pontificum constitutis. cujus moris expressa supersunt vestigia in Capitularium libris. Unum Presbyteros suspectos respicit, alterum Chorepiscopos. De Presbyteris reis vehementi criminum suspicione laborantibus, sed plena probatione non convictis, à temporibus Pippini Regis per plures annos vexatissima in synodis Gallicanis quæstio volvebatur, quæ necdum judicio aliquo definita erat; adeo ut in synodo plenaria Francofordiensi accusatio hujus generis adversus Presbyterum instituta, non Episcopo aut Concilio provinciali, sed universali Galliarum synodo committatur. Tandem Carolo Magno visum jus istud controversum componere. Eapropter consuetudinem secutus majorum, qui majores causas ad sedem apostolicam referebant, ut rebus dubiis certa forma præstitueretur, aliquot Episcopis legationem injunxit, qui Romam hac de re Leonem III. consulturi adirent. Interim Episcopos & regni proceres hujus legationis certiores reddit, monetque ut invicem de hoc negotio conferant, quò maturiùs his difficultatibus unà cum illis & sancti Patris institutionibus ad amovendas populi offensiones prospicere possit. Summus Pontifex, consultatione in synodo Romana discussa, respondit quæ sibi æquiora videbantur. Ejus decretum in conventu generali Episcoporum & procerum expenditur; ex eorumque sententia & consensu constitutio sub Regis nomine fertur, quæ modum harum litium finiendarum præscribit. Unde patet summi Pontificis decretum in negotio canonico à Rege, præsidio legis regiæ de consensu Ecclesiæ Gallicanæ latæ, munitum fuisse, ut res à Romano Pontifice constitutæ traderentur executioni sub nomine Principis juxta præscripta illa decernentis. Si quis autem & illud scire cupiat, quid in hac controversia definitum fuerit, ex edicti lectione constabit. Decretum ergo fuit Presbyterum canonicæ pœnæ subdendum, si ab accusatore & testibus, quos leges & canones ad accusationem & testimonium admittant, reus peractus fuerit. sin probationem accusator implere non possit, juxta canones negotium finiendum. attamen si vehementi suspicione reus urgeretur apud plebem, criminis infamiam amoliendam sacramento ad evangelia præstando, & adhibitis tribus, quinque, vel septem Presbyteris ejus integritatis astipulatoribus, ad exemplum Papæ Leonis, vel etiam aliquot aliis probatæ & laudabilis famæ viris, qui accusati innocentiam restentur, si ad tumultum populi sedandum id Episcopo visum fuerit. Hujus judicii ordinem Hincmarus copiosè edisserit, docetque ut plurimum perplexas istas accusationes ex familiaritate probrosarum mulierum, vel etiam ex consortio extranearum intra domum admissarum, profectas esse; quæ canonibus vetita, pœnam dejectionis Presbyteris qui regulas violassent irrogabant, etsi nullius alterius probri insimulati essent. Videbitur statim alicui criminis probatio esse in promptu, cùm accusator non astringatur ad ea docenda quæ in tenebris patrari solent. Attamen multis difficultatibus implicata erat hujus accusationis series, quæ instruenda erat ab accusatore & à septem testibus, quos leges & canones admitterent: qui si aut numero aut conditionibus à lege præscriptis destituerentur, arbitrio Episcoporum mulctabantur, & pudoris periculum subibant. Hoc tamen suspicionem à populo semel conceptam non levabat, quæ jurejurando Presbyteri accusati & sex aliorum sacerdotum purgabatur. Sed de his aliàs in dissertatione de canonicis judiciis clericorum.

Capit. l. 5. tit. 55. *Vos interdum vicissim ... alitare attentius quid de his vobiscum constituamus unà cum prædicto sancto Patris institutionibus, ut muniamur cessor populi.*

Cap. l. 5. c. 58. *Consultu Domini & Patris nostri Leonis Apostolici ceterorumque Romanæ Ecclesiæ Episcoporum, & reliquorum sacerdotum, sive orientalium & Græcorum Patriarcharum & multorum sanctorum Episcoporum & sacerdotum, necnon & nostrorum Episcoporum omnium, ceterorumque sacerdotum & Levitarum auctoritate & consensu; atque reliquorum fidelium, & cunctorum Consiliariorum nostrorum consultu definitum est.*

Hincmarus ep. 7. editionis Moguntinæ.

VII. Alterum exemplum fovendorum per edicta regia Romanæ sedis decretorum pe-

titur à Chorepiscoporum negotio. Sæpe in conventibus & synodis regni controversum fuerat an ordinationes Presbyterorum, Diaconorum, & Subdiaconorum à Chorepiscopis celebratæ, confirmationes baptizatis tributæ, Ecclesiarum & virginum benedictiones ab iis tentatæ, vitiosæ essent, an canonicæ. Carolus M. in re tam seria & ambigua sedem apostolicam consulendam esse decrevit, & inter cetera Arnonis Archiepiscopi ad Leonem III. delegati mandata hoc etiam caput adjunxit. Respondit Pontifex per canones liberum non esse Chorepiscopis ullam muneris episcopalis partem attingere, atque adeo quicquid ab iis præsumptum fuerat in ordinationibus & benedictionibus vitiosum esse & penitùs irritum; decrevitque damnandos, id est, deponendos, Chorepiscopos, & plectendos exilio, huncque gradum esse delendum. Post reditum Arnonis conventum generalem regni Ratisbonæ Imperator cogit, ut rebus à Romano Pontifice secundùm canones judicatis consensus adhiberetur. Responsum Leonis in synodo probatum fuit & regio edicto confirmatum. Sed temperata fuit jurisdictio in pœnis à Leone adversùs Chorepiscopos decretis, atque ab eorum dejectione & exilio cessatum; quamvis in Presbyterorum gradum redacti sint, juxta canones. Quæ omnia grata futura summo Pontifici sibi persuaserunt. *Prædictos autem Chorepiscopos omnes præcepit Leo damnare & in exilio detrudi. Ista vero omnes, maximè regni nobis à Deo commissi Episcopi, cum eodem Arnone, permittente præfato Apostolico, mitiùs tractantes, jamdictos villanos Episcopos inter Presbyteros statuerunt.* Verba illa, *Permittente Apostolico*, formulam redolent qua magistratus utebantur cùm rescriptorum principalium tristitiam molliebant, quaque usus est Gregorius Magnus cùm legem Mauritii de militibus ad monachismum properantibus temperavit. *Nam hic placatur Imperator*, inquit ille in epistola ad Metropolitas. Quod nos hodie *cum bona venia aut sub beneplacito Pontificis* fieri dicimus. In hoc negotio observandum est quod suprà monui, decretum Papæ & definitionem synodi edicto regio Caroli nomine concepto promulgata fuisse; quamvis de re omnino spirituali, id est, de ordinationibus & benedictionibus ageretur. Sed de Chorepiscopis dicemus capite sequenti.

Capit. l. 7. 431. *Placuit, sicut Leonis Papæ & omnium Episcoporum nostrorum atque reliquorum fidelium generali & synodali consultu decrevimus, ut nullus Chorepiscopus &c.* Capitul. l. 7. c. 260.

VIII. Tertiam Regum nostrorum dynastiam laus illa tuendæ Ecclesiæ non deseruit; quin potiùs novis præsidiis collatis id promeruit ut à Gregorio IX. regnum Francorum * ad tuitionem fidei & libertatis ecclesiasticæ à divino numine designatum esse dicatur. Non solùm autem armis, sed etiam legibus disciplinam muniebant, cùm ea tempora incidissent quæ regiam manum expectabant. Quo in genere eximia est sancti Ludovici Christianissimi Regis constitutio: qui vix officio suo erga Ecclesiam satisfactum putavit tot bellis labore maximo immanique dispendio adversùs Muhammedanam perfidiam in oriente gestis, nisi hoc etiam edicto suam pietatem cumulasset. Ea lege decernit ut Episcopis & patronis sua jura plenissimè serventur, & ut beneficia atque officia ecclesiastica regni secundùm præscripta juris communis & Conciliorum atque instituta veterum patrum conferantur, nullusque curiæ Romanæ supersit locus exigendæ pecuniæ ab Ecclesia Gallicana, libertatesque & privilegia à Regibus Francorum Ecclesiis collata intemerata maneant. Tum magistratibus regni dat in mandatis ut hujus edicti executioni & custodiæ invigilent, pœnis à contumacibus exactis. Ceterùm præfatio edicti hic inserenda mihi videtur, quòd majestatem quandam pietatemque Christianam simul præ se ferat, iisque verbis concepta sit quibus antiqui Romani Imperatores in simili negotio utebantur: *Ludovicus Dei gratia Francorum Rex ad perpetuam rei memoriam. Pro salubri ac tranquillo statu Ecclesiæ regni nostri, necnon pro divini cultus augmento, & Christi fidelium animarum salute, utque gratiam & auxilium omnipotentis Dei, cujus soli ditioni atque protectioni regnum nostrum semper subjectum extitit & nunc esse volumus, consequi valeamus, quæ sequuntur hoc edicto consultissimo in perpetuum valituro statuimus & ordinamus.*

Vide l. 1. c. 12. §. 8.

Exemplum B. Ludovici secuti ejus nepotes Philippi, Carolus V. VI. VII. disciplinam jam tum ferè collapsam regiis constitutionibus non solùm muniverunt, sed etiam in plurimis articulis restaurarunt. In eo etiam genere extant quamplurimæ Francisci I. Henrici II. Caroli IX. Henrici III. & IV. & Ludovici XIII. Augustissimi Principis constitutiones; quæ juxta canones Conciliorum & decreta Romanorum Pontificum consuetudinesque in regno receptas, jure patrocinii, disciplinæ ecclesiasticæ prospiciunt.

Enimvero non solùm constitutionibus generalibus editis disciplinam Reges nostri sem-

* Cum illustrissimus Archiepiscopus suprà cap. 2. §. 1 v. hujus libri adnotaverit jus gladii Regibus à Deo mandatum esse ad tuendam Ecclesiam, Defensorisque Ecclesiæ titulum ob hoc promeritos esse Reges nostros § 2. & 3. hujus capitis observaverit, quorum regnum Gregorius IX. ad tuitionem fidei & libertatis ecclesiasticæ à divino numine designatum esse dicit, visum est eam observationem firmare auctoritate Ludovici VII Regis Franciæ, cujus præclara in eam rem verba extant in literis ejus datis Parisiis anno MCLXXI. quibus auctoritatem suam adhibet ad vindicandum in libertatem Episcopum Aniciensem, qui potentia Vicecomitis Podomniacensis opprimebatur. *Ludovicus Dei gratia Francorum Rex omnibus in perpetuum. Digna vox est majestate regnantis, Dei servum & Ecclesiæ Defensorem se Principem profiteri. Adeo de divina promissionis & clementiæ culmine nostra pendet auctoritas ut ad honorem, laudem, & gloriam ipsius & opera nostra & ipsorum intentionem operum referamus. Inde est quòd commissum à Deo nobis gladium & in defensionem Ecclesiarum & in oppressionem debemus ac volumus exercere tyrannorum.* Literæ illæ extant integræ in archivo Episcopi Aniciensis, unde illas describi curaverat Marca; eoque loco uti decreverat in secunda editione hujus operis. Ejus itaque consilium sequi placuit. Sed & illud admonendum est, præfationem hanc literarum Regis Ludovici imitationem esse rescripti Impp. Theodosii & Valentiniani dati ad Volusianum Præfectum prætorio, *l. 4. C. de legib. & constitut. Princip.*

per foverunt, ſed etiam reſcriptis ſpecialibus nova Romanæ curiæ reſcripta muniverunt; quemadmodum de Carolo Magno ſuperiùs adnotatum eſt. Hic uſus manavit in poſteros, locumque habuit in ipſis tertiæ Regum dynaſtiæ primordiis. Quod docemur teſtimonio Eadmeri; qui conſuetudines quaſdam deſcribens quas Willelmus Dux Normanniæ in Angliam à ſe ſubactam è Normannia tranſtulit, hanc quoque inter ceteras recenſet, ſcilicet Principem illum inhibuiſſe ne Romanæ curiæ reſcripta ſuſciperentur ante quàm ſibi porrecta fuiſſent: *Non ergo pati volebat quemquam in omni dominatione ſua conſtitutum Romanæ urbis Pontificem pro Apoſtolico niſi ſe jubente recipere;*) id eſt, ante quàm ipſe certior factus eſſet de novi Pontificis electione) *aut ejus literas, ſi primitus ſibi oſtenſæ non fuiſſent, ullo pacto ſuſcipere.* Per aliquot ſecula intermiſſum hujuſmodi uſum conſtitutionibus à ducentis abhinc annis promulgatis Principes noſtri reſtaurarunt; ita ut bullarum executio impediretur, niſi priùs à judicibus delegatis vel à ſupremis regni curiis ex Regis mandato inquiſitum eſſet an per illas aliquid libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ contrarium induceretur. Quod in Germania quoque obſervari notum eſt. Eundem morem in Benearni provincia ante quàm regiæ coronæ Gallorum accederet tetentum fuiſſe docent veteres chartæ. Qui uſus inter cetera ſignificatur iis verbis quæ in novæ conſuetudinis codice habentur, nempe reſcripta ab extera provincia in Benearnum delata executioni non eſſe mandanda ante quàm aut ipſi ſupremo Domino aut ejus Conſilio porrecta fuerint. In Gallia autem, ut dixi, auctoritate Principis bullæ ad curias regni diſcutiendæ referebantur. Quod tamen illæ ſuo deinde arbitrio aſſumpſerunt, non expectato diplomate Principis. Id verò fieri in dignitatis ſuæ & plerunque in juriſdictionis injuriam interpretati ſunt Epiſcopi Gallicani, eò quòd Brevia ſæpe per ſubreptionem elicita clanculùm in curiis inſinuarentur, Epiſcopis non vocatis. Decreto itaque regii conſiſtorii conſtitutum fuit juxta veteres regni conſtitutiones ne ulla Brevia apoſtolica (exceptis indultis quæ in foro ſecreto pœnitentiariæ expediuntur) curiis ſupremis regni inſinuentur, ut deinde more ſolito executioni tradantur, niſi diplomate regio munita ſint. Ne autem in poſterum Brevibus per ſubreptionem elicitis lædatur juriſdictio Epiſcoporum, præcipitur ut partes Brevia ſua offerant Epiſcopis in quorum diœceſi executio fieri debet: qui quidem intra triduum ſcripto quid ea de re ſibi videatur exponent; ut porrectis Brevibus una cum Epiſcoporum relatione, Princeps quod utilius erit conſtituat. Tunc enim aut reſcripto executionem permittet; vel ſi cauſæ majoris fuerint momenti, quæ futuris negotiis formam dare poſſent, curiis ſupremis inſinuationem delegabit. Hac ratione Brevia apoſtolica præſidio & auctoritate Principis munita erunt; cognitio verò cauſæ, non quidem de reſcripti æquitate, ſed de libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ curiis relinquetur.

Vide Eadmerum lib. 5. p. 113. & Notas Jo. Selden p. 163.

Eadmerus Hiſtoriæ Novorum l. 1. Uſus ergo atque leges, quas patres ſui & ipſe in Normannia habere ſolebant, in Anglia ſervare volens.

Tom. II. Lib. Eccl. Gall. c. 2.

Hujus decreti verba referuntur in calce hujus primi tomi.

IX. Ex iſto tuitionis jure ſequitur ut ſi quid tentaretur contra decreta canonum, Principes violatæ legis vindices ſe præſtarent, & omnia in integrum aliquando reſtituerent. Quod ab Imperatoribus Romanis & à Francorum Regibus factum fuiſſe oſtendam libro quarto. Ceterùm monendus eſt lector ex hoc tuitionis & patrocinii jure quod Reges exercent illud commodi in Eccleſiam totamque rempublicam Chriſtianam redundare ut eccleſiaſtica & civilis poteſtas amico & perpetuo fœdere invicem conjunctæ mutuis auxiliis ad comprimendos improborum conatus & juvanda bonorum ſtudia inter ſe conſpirent. Id olim docuerat Juſtinianus, quemadmodum in hujus operis præfatione dixi. Sed Pontifices quoque neceſſitatem hujus concordiæ conceptis verbis profeſſi ſunt. *Conſenſus Chriſti amantium Imperatorum & piorum Pontificum*, inquit Gregorius II. ad Leonem Iſaurum, *eſt vis una, quando cum pace & caritate res adminiſtrantur.* Eodem ſeculo orientis Patriarchæ in ſynodica epiſtola ad Taraſium miſſa, quæ inſerta eſt actis ſeptimæ ſynodi, recitata Juſtiniani ſententia, ſuffragium illi quoque ſuum conſerunt, in ſacerdotio imperii ſanctificationem & inſtaurationem, in imperio autem ſacerdotii robur & firmamentum conſtituta eſſe profitentes. Sed præſtat è Leonis Auguſti ecloga anno DCCCXXXVIII. apud Græcos edita hanc concordiæ neceſſitatem breviter quidem ſed eleganter expreſſam addiſcere, Tit. III. *Cum reſpublica ex partibus ſuis & membris proportione quadam ad hominem conſtituta ſit, maximæ ejus & in primis neceſſariæ partes ſunt Princeps & Patriarcha. Quapropter & ſubditorum quies & felicitas tam animæ quàm corporis conſiſtit in conſenſione & concordia imperii cum ſummo ſacerdotio.* Τῆς πολιτείας ἐκ μερῶν καὶ μορίων ἀναλόγως τῷ ἀνθρώπῳ συνισταμένης, τὰ μέγιστα καὶ ἀναγκαιότατα μέρη, Βασιλεύς ἐστι καὶ Πατριάρχης. διὸ καὶ ἡ κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα τῶν ὑπηκόων εἰρήνη καὶ εὐδαιμονία, βασιλείας ἐστὶ καὶ ἀρχιερωσύνης ἐν πᾶσιν ὁμοφροσύνη καὶ συμφωνία.

Non pigebit ad eandem concordiam commendandam aliqua tranſcribere è Damiano auctore Diſputationis Advocati regii & Defenſoris Eccleſiæ Romanæ, quæ felicibus auſpiciis habita eſt præſente Henrico IV. Rege Germaniæ anno MLXII. ubi damnato Cadaloo pſeudopontifice, Alexandri II. electio eſt confirmata: *Amodo igitur, dilectiſſimi, illinc regalis aulæ Conſiliarii, hinc ſedis apoſtolicæ comminiſtri, utraque pars in hoc uno ſtudio conſpiremus laborantes, ut ſummum ſacerdotium & Romanum* (ſeu Gallicum) *ſimul confœderetur imperium: quatenus humanum genus, quod per hos duos apices in utraque ſubſtantia regitur, nullis, quod abſit, partibus, quod per Cadaloum nuper factum eſt, reſcindatur, ſicque mundi vertices in perpetuæ caritatis unione concurrant ut inferiora membra per eorum diſcordiam non reſiliant; & quatenus ab uno mediatore Dei & hominum hæc duo, regnum ſcilicet & ſacerdotium, divino ſunt conflata myſterio, ita ſublimes iſtæ duæ perſonæ tanta ſibimet unanimitate jungantur ut Rex in Romano Pontifice & Romanus Pontifex inveniatur in Rege; ſalvo ſcilicet pro ſuo privilegio Papa quod nemo præter eum*

Gregor. II. in ep. ad Leonem: Συμβουλία δὲ τῶν φιλοχρίστων βασιλέων, καὶ τῶν ὁσίων ἀρχιερέων μία δύναμίς ἐστιν, ὁπόταν μετ' εἰρήνης, καὶ ἀγάπης τὰ πράγματα διοικῶνται. Epiſt. ad Taraſium. Act. 3. Septimæ Syn. Ἱερωσύνη τῆς βασιλείας ἁγιασμός ἐστι καὶ ἀνανέωσις, καὶ βασιλεία ἱερωσύνης ἰσχὺς καὶ στήριγμα.

Ecloga Leonis & Conſt. tit. III. §. 8.

Diſputatio Advoc. reg. & Defenſoris Eccl. Rom. in Concilio Oſbonenſi.

Gregor. VII. laudatus in præfatione.

usurpare permittitur. Hanc consensionem necessariam docuit aliquot annis postea Gregorius VII. qui duobus oculis ambarum potestatum consortium eleganter comparavit. Nec defuerunt Galli nostri huic officio promovendæ concordiæ & impedimentis amoliendis quæ ex mutua suspicione aliquando suboriebantur. Hinc extant præclara Arnulfi Lexoviensis Episcopi verba: *Dignitas ecclesiastica regiam provehit potiùs quàm adimit dignitatem, & regalis dignitas ecclesiasticam conservare potiùs consuevit quàm tollere libertatem. Etenim quasi quibusdam sibi invicem complexibus dignitas ecclesiastica & regalis occurrunt: cùm nec Reges salutem sine Ecclesia, nec Ecclesia pacem sine protectione regia consequatur.* Bernardus quoque in eandem sententiam;

Arnulfus Lexov. ep. 1.

Bernardus ep. 143.

Non veniat anima mea in consilium eorum qui dicunt vel imperio pacem & libertatem Ecclesiarum vel Ecclesiis prosperitatem & exaltationem imperii nocituram. Non enim utriusque institutor Deus in destructionem ea connexuit, sed in ædificationem. Non omittenda est adnotatio auctoris anonymi, qui scripsit anno MCCCCVI. se à Gallo quodam summæ dignitatis viro accepisse concordiam regni cum Romana Ecclesia diligentissimè foveri apud Gallos & ad illa officia filios à patribus erudiri hoc rythmico proverbio:

Mariage est de bon devis
De l'Eglise & des Fleurs de lis.
Quand l'un de l'autre partira,
Chacun d'eux si s'en sentira.

E MS. cod. Vat. Dialogorum de Hierarcha subcælesti l. 4. c. 20. *Quidam stipes egregius dicta domus Franciæ semel mihi post ejus confessionem aperuit dictos Dominus Francie esse tenent servatum proverbium, quod patres docent filios unigenitos Gallico, sic,*

CAPUT XIII.

Synopsis.

I. Agitur de Chorepiscopis, ut sciatur status quæstionis proposita Leoni III. à Carolo M. & Ecclesia Gallicana, Chorepiscopis validas esse ordinationes à se peractas contendentibus, Episcopis autem eas esse vitiosas. Chorepiscopatus in clero recensitus, & presbyterio prælatus à Conciliis.

II. Chorepiscopi, non obtinebant episcopatus apicem, è Conciliis Neocæsariensi, Antiocheno, Regensi, & è Leonis I. Papæ epistola, quæ est genuina, & synodo Hispalensi.

III. Huic sententiæ opponuntur prima verba canonis Antiocheni. Ut solvatur difficultas, distinguitur chorepiscopatus à Chorepiscopo. Chorepiscopatus est ministerium quod conferri potest Presbytero vel Episcopo, ut administret Ecclesias vicanas parœciæ episcopalis. Sub Episcopo erant Presbyteri civitatis, qui sacramenta erogabant in civitate. Idem munus exercebant in pagis Presbyteri vicani.

IV. Præter Presbyteros Episcopus habebat aliquot ministros, Chorepiscopum, Archipresbyterum, & Archidiaconum. Chorepiscopus vices gerit Episcopi in disponendis Ecclesiis vicanis. Concilium Antiochenum tribuit administrationem Ecclesiarum Chorepiscopis. Origo hujus nominis. Vicarii Episcoporum dicti ratione muneris, non ratione nominis, apud Ferrandum, & in Capitularibus, & in Canonibus Arabicis.

V. Chorepiscopatus conferebatur cum presbyteratu. Aliquando conceditur Episcopo vacanti. Ut in canone Nicæno conceditur Episcopo Novatiano redeunti ad communionem Ecclesiæ. Poterat etiam conferri ceteris Episcopis vacantibus. Tunc Chorepiscopus, ob priorem ordinationem, erat Episcopus. Germana sententia priorum verborum canonis Antiocheni. quæ sunt exceptio regulæ. Non omnis Episcopus vacans est Chorepiscopus, sed is cui delatum est illud ministerium.

VI. Describuntur munia Chorepiscopi. De administratione dictum superiùs. Subdiaconos & inferioris gradus clericos ordinabant. Id faciendum consulto Episcopo docet Basilius, juxta canones. Quod intelligendum est de synodo Laodicena, quæ περιοδευτῶν mentionem facit. Iidem erant cum Chorepiscopis. Explicatus Zonaras. Periodeuta in Concilio Chalcedonensi.

I. NON alienum erit ab instituto de Chorepiscopis breviter agere, & dubitandi causas quæ synodos Galliæ adeo suspensas tenuerunt decretique à Leone lati rationes discutere; præsertim cùm antiqui canones, qui majores nostros adeo molestè habuerunt, variis eruditorum interpretationibus etiam hodie torqueantur. Integrum sibi esse Chorepiscopi existimabant episcopali munere in omnibus fungi, quòd in canone decimo synodi Antiochenæ *manus impositionem Episcoporum percepisse & ut Episcopi consecrati fuisse* dicantur, eisque disertis verbis Subdiaconorum & gradus inferioris clericorum ordinatio permissa sit, & subjectarum sibi Ecclesiarum gubernatio & cura commissa. Etsi autem eodem canone & Ancyrano vetita fuerit Chorepiscopis Presbyterorum & Diaconorum ordinatio, attamen non videtur omnino prohiberi, sed tantùm si tentata fuerit sine Episcopo, ut loquitur Concilium Antiochenum, id est, absque ejus mandato, ut illi interpretabantur. Deinde illa ordinatio non rescinditur ut vitiosa, sed pœna dejectionis indicitur Chorepiscopo. quæ pœna desuetudine aboleverat tempore Caroli Magni. Contrà verò reponebant Episcopi, eodem canone Antiocheno Chorepiscopi ordinationem civitatis Episcopo tributam, ideoque Chorespiscopum inter Episcopos recensendum non esse, qui à tribus Episcopis ordinari debent ex præscripto Nicænæ synodi. Addebant ex Concilio Sardicensi & Laodiceno Episcopos in civitatibus tantùm instituendos esse, non autem in vicis & pagis ut Chorepiscopos, quos inde *villanos* Episcopos Capitularia vocant; ut ex adverso veros & legitimos Episcopos *regularium, cathedralium, & canonicè ordinatorum* Episcoporum nomine significanr. Hæc sunt verba Capitularis: *Nam Episcopi non erant; quia nec ad quandam civitatis episcopalem sedem titulati erant, nec canonicè à tribus Episcopis ordinati.* Expendenda est canonum synodi Ancyranæ, Neocæsariensis, & Antiochenæ

Capitul. l. 7. c. 160.

ſententia, ut Chorepiſcoporum munus intelligatur. Sanè frequentes in oriente fuiſſe Chorepiſcopos è ſubſcriptionibus Concilii Nicæni colligitur; ubi inter Epiſcopos duo Chorepiſcopi provinciæ Cœleſſyriæ, unus provinciæ Ciliciæ, quinque provinciæ Iſauriæ, & duo provinciæ Bithyniæ ſubſcribunt vices ſuorum Epiſcoporum agentes, ut mihi quidem videtur. Subſcripſit etiam Epheſino Concilio Cæſarius Chorepiſcopus Cappadociæ. Eorum gradus à veteribus probatus eſt, cùm octavo canone Nicænæ ſynodi chorepiſcopatus æquè ac preſbyterium in clero recenſeatur, & in ſynodo Neocæſarienſi Chorepiſcopi inter Eccleſiæ comminiſtros numerentur, eorumque munia ſynodis Ancyrana & Antiochena præſcripta ſint. Superiorem dignitatis gradum præ ceteris Preſbyteris, non ſolùm ruris, ſed etiam civitatis, obtinuiſſe unicè docet laudatus canon Nicænæ ſynodi, & ſecundus Concilii Chalcedonenſis, ſi ordinem ſcripturæ ſequi velimus.

Can. VIII. Nic. ſyn. Providebit ut chorepiſcopatus aut preſbyterii locum

Syn. Neocæſ. c. 13. Can. II. ſyn. Chalc. ἢ χειροτονῆσαι ἐπὶ χρήμασι ἐπίσκοπον, ἢ χωρεπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον.

II. Ceterùm epiſcopatus apicem non obtinebant, ut docet apertiſſimè Concilium Neocæſarienſe; quod ad ſimilitudinem ſeptuaginta diſcipulorum inſtitutos fuiſſe Chorepiſcopos adnotavit, ut hoc diſcrimine eos ab Epiſcopis ſepararet, qui Apoſtolis ſucceſſerunt. Cui addenda ſunt verba ultima canonis Antiocheni, quæ Chorepiſcopum ab Epiſcopo civitatis ordinandum præcipiunt: *Chorepiſcopum verò civitatis Epiſcopus ordinet, cui ille ſubjectus eſt.* Quare cùm canone quarto Nicænæ ſynodi ceteriſque canonibus antiquis conſtet ordinationem Epiſcopi ab omnibus vel ſaltem à tribus provinciæ Epiſcopis celebrari debere, planum eſt ordinationem Chorepiſcopi à civitatis Epiſcopo peractam non tribuere conſecrato dignitatem epiſcopatus. Unde rectè Leo I. Galliarum & Germaniarum Epiſcopis reſcripſit Chorepiſcopos eoſdem eſſe ſecundùm canones cum Preſbyteris & pontificatus apicem non habere. Cujus epiſtolæ verba à ſynodo Hiſpalenſi poſt ducentos annos tranſcripta ſunt: quamvis emunctæ naris hominibus Leonis epiſtola è verbis Hiſpalenſis ſynodi conſarcinata videatur. Quam ſententiam ſequi non poſſum, quia ultima clauſula * canonis *ex auctoritate apoſtolica ſe illa definiviſſe* ſynodus teſtatur, Leonis reſcriptum ſignificando. Deinde ſynodus Regenſis, poſtquam irritam ordinationis ſpeciem à duobus temerè convenientibus Epiſcopis circa Armentarium eſſe declaraſſet, in una Eccleſia Chorepiſcopum inſtitui permittit. Ubi chorepiſcopatus conceditur ei qui nunquam fuit Epiſcopus.

Syn. Neocæſ. d. c.

Conc. Ant. c. 10. χωρεπίσκοπον δὲ γίνεσθαι ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως ᾗ ὑπόκειται ἐπισκόπου.
Nic. ſyn. c. 4.
Arelat. 1. c. 2.
Carthag. 2. c. 3.

Leo I. in ep. ad Epiſc. Gall. & Germ.

Concil. Hiſpal. 2. c. 7. *Chorepiſcopos vel Preſbyteros deſiniſſe, qui tamen juxta canones unum ſunt.*

Synodus Regenſis an. 439.

III. Sed ejuſdem canonis Antiocheni prima verba opponuntur, quæ ſecundùm Dionyſii Exigui interpretationem Chorepiſcopis ordinationem epiſcopalem tribuunt. Græca enim illa, *εἰ καὶ χειροθεσίαν εἶεν ἐπισκόπων εἰληφότες*, his verbis ſincerè reddit, *quamvis manus impoſitionem Epiſcoporum acceperint*; & vice gloſſematis addit, *& ut Epiſcopi conſecrati ſint.* Hæc ſunt verba quæ ſynodos Gallicanas olim in varias ſententias diſtraxerunt, quæque viris eruditiſſimis hodie perſuaſerunt chorepiſcopatui adjunctam olim fuiſſe epiſcopalem ordinationem. Attamen hæc controverſia facili negotio componi poſſe videtur, ſi chorepiſcopatum diſtinguamus ab eo cui collatum eſt illud miniſterium. Itaque hæc erit certiſſima regula, chorepiſcopatum eſſe miniſterium cui Preſbyteri & aliquando etiam Epiſcopi admoventur. Chorepiſcopatus enim eſt miniſterium ad levandam Epiſcopi ſollicitudinem in pagis & vicis parœciæ ſive diœceſos epiſcopalis. Preſbyterium verò eſt ordo qui manuum impoſitione confertur ad conficienda & diſpenſanda ſacramenta; quemadmodum epiſcopatus ordinis poteſtate cenſetur, adjuncta adminiſtratione parœciæ. Porrò cùm civitatis nomen cui præeſt Epiſcopus agrum omnem ſeu regionem complectatur quæ in laterculo imperii illi civitati contribui ſolet quæ per caſtella, oppida, vicos, & poſſeſſiones ſparſa, in antiquis canonibus *παροικία* dicitur, Epiſcopus quidem curam univerſæ parœciæ gerit, ſed ita ut ſollicitudinem ſuam inter plures dividat. Quare præter Preſbyteros civitatis, qui matrici Eccleſiæ operam ſuam navant in ſacrificiis peragendis, ſacramentis erogandis, fundendis precibus, homiliis recitandis, ceteriſque hujuſmodi ſacris miniſteriis, per vicos ordinat Preſbyteros ad eadem munia in vicanis Eccleſiis exercenda; quò ſe conferunt poſſeſſores ex ruſticanis parœciis, ut verbis ſynodi Chalcedonenſis utar. Parœciæ enim vocabulum nunc univerſam Epiſcopi diœceſim ſignificat, nunc villas ſeu ruſticas vicorum appendices, ubi poſſeſſores & ruſtici agros exercent. Olim autem in oppidis tantùm aut vicis Preſbyteri inſtituti erant, qui inde *πρεσβύτεροι ἐπιχώριοι* dicuntur, id eſt, *οἱ ἐν ταῖς χώραις* ſeu vicis ordinati; quos rectè Gentianus Hervetus *vicanos* reddidit, Dionyſius *Preſbyteros ruris*, & alibi *Preſbyteros qui ſunt in agris*, Martinus Bracarenſis *foraſticos* Preſbyteros reddidit. Ea enim tempeſtate Eccleſiæ in vicis conſtructæ erant; in villis autem & poſſeſſionibus oratoria tantùm privata de conſenſu Epiſcoporum excitabantur, orationis cauſa, non autem ad celebrandam liturgiam. quod à canonibus & à Juſtiniano vetitum erat, ut pluribus alibi dicetur.

Syn. Chalc. c. 17. ἀγροικικὰς παροικίας.

Can. 13. ſyn. Neocæſar.
Can. 8. Synod. Ant. πρεσβύτεροι οἱ ἐν τῇ χώρᾳ.
Martin. Bracar. cap. 56.

IV. Sed præter Preſbyteros, aliquot etiam adminiſtros muneris ſui habebat Epiſcopus,

* Impoſuit illuſtriſſimo Archiepiſcopo auctoritas collectionis quæ vulgò tribuitur Iſidoro, ubi in fine canonis VII. Concilii ſecundi Hiſpalenſis hæc verba leguntur: *quæ omnia eis à ſede apoſtolica prohibita eſſe noſcuntur*. Verùm illud pro certo tenendum eſt, hoc additamentum nuſpiam extare quàm in collectione illa Pſeudo Iſidori, abeſſe à ceteris editionibus. Immo vetuſtiſſima collectio canonum Hiſpanica MS. in bibliotheca Colbertina, quæ poſt Concilium Toletanum XII. compoſita eſſe videtur, ſic canonem illum Hiſpalenſem refert ut nulla in eo mentio habeatur Chorepiſcoporum, ſed Preſbyterorum, ut in editione Loaiſæ. Quo etiam modo eum refert vetuſtiſſimus codex Conciliorum Eccleſiæ Urgellenſis. Præterea neque eadem collectio Hiſpanica neque codex Urgellenſis habent additamentum illud. Vide quæ nos de ea re diximus in Notis ad Gratianum diſt. 68. cap. 4. *Quamvis.*

in iis ſcilicet quæ adminiſtrationem reſpiciebant. Præcipui erant Chorepiſcopus, Archidiaconus, & Archipreſbyter, quibus addi poſſunt Oeconomus & Defenſor. Non eſt hujus inſtituti officia Eccleſiarum orientalium & occidentalium expendere. Satis erit id unum obſervaſſe, chorepiſcopatum inter officia recenſeri, ut archidiaconatum & archipreſbyteratum, quemadmodum rectè adnotavit Concilium Aquiſgranenſe anno octingenteſimo trigeſimo ſexto. Preſbyteri & Diaconi gradus ſunt in Eccleſia, & ad ſacramentum ordinis pertinent. Sed archidiaconatus complectitur miniſterium adjunctum gradui, ut archipreſbyteratus miniſterium adjunctum preſbyteratui; quemadmodum explicat Iſidorus Hiſpalenſis. Eodem pacto chorepiſcopatus eſt officium & miniſterium ab Epiſcopo civitatis delatum ad vicanas Eccleſias, quæ Preſbyteris erant commiſſæ, adminiſtratione ſua diſponendas. Adminiſtrationem enim & *διοίκησιν*, non autem ſolam ſacramentorum erogationem & verbi prædicationem, Chorepiſcopis tribuit Concilium Antiochenum. *Sancta ſynodo placuit ut modum proprium recognoſcant, ut gubernent ſubjectas ſibi Eccleſias, earumque moderamine curaque contenti ſint.* Inde profectum Chorepiſcopi nomen quod ὁ τῇ χώρᾳ, id eſt, in pago civitati contributo, adminiſtratione epiſcopali uteretur, & vicariam Epiſcopis operam præſtaret. Unde eleganter Ferrandus Diaconus in Breviario canonum Chorepiſcopos *vicarios Epiſcoporum* interpretatur, ratione habita muneris quod gerunt erga vicanas Eccleſias & parœcias ruſticanas. Non enim ad nominis originem reſpexit, ſed ad ſollicitudinem quam ſubjectis ſibi Eccleſiis Chorepiſcopi impendebant. Interpretationi canonum quam ſecutus eſt Ferrandus apprime convenit illa qua uſus eſt Carolus Magnus in Capitulari Aquiſgranenſi, & Iſidorus in collectione ſua, ubi Chorepiſcopi *vicarii Epiſcoporum* eſſe dicuntur. Quæ dixi, probari etiam poſſunt è collectione canonum Arabicorum, quorum uſus in oriente: *Chorepiſcopus eſt loco Epiſcopi ſuper villas & monaſteria & ſacerdotes villarum quæ ſub poteſtate ejus ſunt.* c. 58. *Chorepiſcopus & Archidiaconus ſunt tanquam duæ manus & duæ alæ quibus Epiſcopus volat.* c. 64. *Diaconus memoriam faciat nominatim primum Patriarchæ, deinde Archiepiſcopi, Epiſcopi, Chorepiſcopi, Archipresbyteri, Archidiaconi; quia iſti ſunt gubernatores Eccleſiæ; idcirco nominandi ſunt ad altare, quandoquidem per eos omnia eccleſiaſtica adminiſtrantur, & ipſi ſunt in Eccleſia ſuperiores.*

V. Quare, ut ſuprà monui, chorepiſcopatus miniſterium eſt & officium quod Preſbytero alicui ſedulò ab Epiſcopo civitatis imponebatur, collato utplurimum chorepiſcopatu cum ordinatione ad preſbyteratum. Cetetùm accidebat aliquando ut chorepiſcopatus conſerretur alicui Epiſcopo vacanti, qui jam epiſcopalem conſecrationem aliunde accepiſſet. Tunc choreſpicopatus delatus ſolum miniſterium & Eccleſiarum quæ in agris eſſent adminiſtrationem concedebat; ſed is cui deferebatur, verus Epiſcopus erat ob ſuſceptam ante chorepiſcopatum manus impoſitionem. Ne quis autem ſpeciem quam propono à me confictam putet de chorepiſcopatu concesso ei qui jam Epiſcopus eſſet, canonem octavum Nicænæ ſynodi perpendat velim, qui Novatianis Epiſcopis à ſchiſmate potiùs quàm ab hæreſi redeuntibus gratiam facit retinendæ dignitatis epiſcopalis, vel ſaltem chorepiſcopatus locum obtinendi. Sanè nemo diffiteri poteſt quin iſte à Novatianis transfuga χειροθεσίαν τῶν Ναυατιανῶν ſuſceperit, ut loquitur Concilium Anthiochenum; ſed eam conſecrationem aliunde ſumpſit quàm è miniſterio chorepiſcopatus. Deinde in eodem Concilio Antiocheno videmus Epiſcopos vacantes ſive σχολάζοντας, qui ordinati ad parœciam ſuam non accedunt ob contumaciam populi vel aliam ob cauſam, ſine vitio tamen ſuo: quibus permittitur honoris & miniſterii communio, ea conditione ut negotiis Eccleſiæ in qua morantur ſe non permiſceant. Si Epiſcopi hujus repulſam ægrè ferens vicinus Epiſcopus chorepiſcopatus miniſterium ei contulerit, planè huic Chorepiſcopo tribuendum erit quod obſervavit ſynodus Antiochena, eum ut Epiſcopum conſecratum fuiſſe. Itaque prima illa verba quæ noſtræ ſententiæ objiciebantur regulam non labefactant, quæ Chorepiſcoporum ordinationem Epiſcopo tribuit, eoſque in Preſbyterorum numero recenſet, ſed exceptionem adhibent; quia fieri poteſt ex variis negotiorum figuris ut Epiſcopus adſciſci poſſit in chorepiſcopatum. Eam autem exceptionem iis verbis explicant ut proclive ſit ex ea regulam firmare: *Qui in vicis vel poſſeſſionibus Chorepiſcopi nominantur, quamvis manus impoſitionem Epiſcoporum perceperint, & ut Epiſcopi conſecrati ſint, tamen ſancta ſynodo placuit ut modum ſuum recognoſcant.* Quaſi diceret: Etiamſi accidere poſſit ut præter regulam chorepiſcopatus ab Epiſcopo aliquo exerceatur, tamen modum miniſterii ſui excedere non poteſt. Ex eo autem quòd vacantibus Epiſcopis chorepiſcopatus conferri poteſt, non exiſtimandum eſt omnes Epiſcopos vacantes, aut in preſbyterii gradum judicio canonico dejectos, Chorepiſcopos dici poſſe. Soli enim illi eo nomine fruentur quibus Epiſcopus civitatis miniſterium illud impoſuerit, cùm canones Epiſcopi arbitrio illud reliquerint.

VI. Dejectis Chorepiſcopis à dignitate epiſcopali, reliqua eſt adminiſtratio & cura qua Preſbyteris ruſticanarum Eccleſiarum & vicorum imminebant, plebes in officio pietatis continebant, promovendos in clerum diſcutiebant, Subdiaconos, Lectores, Exorciſtas, & ceteros inferioris gradus clericos auctoritate ſua ex Epiſcopi ſententia conſtituebant, de Preſbyteris & Diaconis ad Epiſcopum referebant, præcipuam & ſingularem pauperum curam gerebant. Eccleſias aliquot Chorepiſcoporum adminiſtrationi ſubjectas fuiſſe docui ſuprà è Concilio Antiocheno; quod etiam Subdiaconorum & inferioris gradus clericorum ordinationes

Conc. Aquiſgran. II. capitulo II. De vita & doctr. minor. ord. cap. 4. *Comperimus quorundam Epiſcoporum miniſtros, id eſt, Chorepiſcopos, Archipresbyteros, & Archidiaconos, non ſolum in Presbyteris, ſed etiam in plebibus parrochiæ ſuæ avaritiam potiùs exercere quàm utilitatem eccleſiaſticæ dignitatis inſervire populoque ſaluti conſulere.*

Conc. Ant. διοίκησιν τῆς ἐπικρατείας αὐτῶν ἐκκλησίας, ... φροντίδι καὶ κηδεμονίᾳ.

Canones Arabici è verſione Alfonſi Piſani.

Synod. R... cap. 3. *ſchiſmaticis magis quam hæreticos.*

Syn. Antioch. cap. 18.

Can. 10. Conc. cil. Antioch. *Ordinent etiam Lectores & Sub...*

Laicos atque exercitiis ? quibus promotiones esse sufficiunt.

illis permittit. Quo in negotio sic versabantur ut Presbyteri & Diaconi, qui cum promovendis familiariùs egerant, de illis ad Chorepiscopos referrent: qui deinde testimoniis discussis, & Episcopo consulto, ministros cooptabant in clerum. A consuetudine, quam è patrum canonibus profectam ait Basilius, Chorepiscopos discessisse conqueritur, plurimosque in unoquoque pago à solis Presbyteris & Diaconis in clerum allectos φόβῳ τῆς στρατολογίας, id est, metu tirocinii seu delectus militum. Itaque adscriptos clero à Presbyteris in laïcos redigit, & præcipit ne deinceps Chorepiscopi aliquem etiam inferioris gradus clericum constituant antèquàm ad Episcopum retulerint, qui promovendorum meritis suffragetur. Cùm autem canonicæ disciplinæ peritissimus Basilius repetat à canonibus patrum, quos ipse renovat, Chorepiscopis injunctam necessitatem ne Subdiaconos & ceteros ministros in clerum adscribant sine sententia Episcopi, non incogitanti effluxisse verba illa existimandum est. Hoc autem à canone Antiocheno manare non potest. Quin potiùs inde colligitur liberas tunc fuisse Chorepiscopis promotiones illas absque Episcoporum mandato vel consilio. Quare aliunde trahenda est hæc restrictio, quæ ordinationem quidem Chorepiscopis relinquit, sed de meritis aut numero promovendorum sententiam Episcopi expectari debere præcipit. Quod à synodo Laodicena ducendum est; qua cavetur ne in villulis aut in agris Episcopi constituantur, sed περιοδευταί, id est, *Visitatores*, ut reddit Dionysius Exiguus, quod idem est cum Chorepiscopis, ut mox dicam. Aliquot annis ante hanc synodum decretum fuerat à Concilio Sardicensi ne Episcopi ordinarentur per vicos & modicas civitates: *Licentia danda non est ordinandi Episcopum aut in vico aliquo aut in modica civitate, cui sufficit unus Presbyter: quia non est necesse ibi Episcopum fieri, ne vilescat nomen Episcopi & auctoritas.* Amovet ergo synodus Laodicena Episcopos à vicis, eisque qui jam constituti erant eam legem præscribit ut *nihil faciant præter conscientiam Episcopi civitatis*: id est, ut nihil eorum tentent quæ muneris episcopalis partes attingunt, quin priùs ad civitatis Episcopum retulerint. Tum subdit canon: *Similiter & Presbyteri præter consilium Episcopi nihil agant.* Quod pertinet ad Presbyteros περιοδευτὰς seu Visitatores, de quibus locutus est, qui nihil agere debent absque consilio & sententia Episcopi in iis quæ munus Visitatoris respiciunt, id est, chorepiscopatus ministerium. Huc planè respexit Basilius. Quod non solùm colligitur ex eo quòd nullus canon proferri potest, præter istum, qui illius sententiæ suffragetur, sed etiam è verbis quæ mutuatur è canone Laodiceno: *Ne quem adscribatis in clerum ante quàm ad nos retuleritis; aut sciatis quòd laicus censebitur qui præter sententiam nostram in ministerium receptus fuerit*, ἄνευ ἡμετέρας γνώμης. Hæc verba deprompta sunt è canone Laodiceno, ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου. Unde constanter asserere audeo eumdem esse Chorepiscopum & περιοδευτήν. Uterque in agris instituitur ut rusticanas parœcias visitet, unde περιοδευτοῦ nomen; ne quis scilicet existimaret vico alicui sic addictum ut in alias curas assurgere non posset. Quo sensu accipiendus est Zonaras cùm adnotat circuitores istos & lustratores hac & illac circumcursare ad fidelium salutem, καθέδραν οἰκείαν μὴ ἔχοντας, id est, nulli sedi adscriptos: quia scilicet ex se Chorepiscopi munus nulli vico specialiter addicit, cùm in generali aliquo ministerio versetur, nisi aliter visum fuerit Episcopo, qui Periodeutam alicui Ecclesiæ vicanæ adscribere potest, collato & adjuncto munere ceteras visitandi. Quæ videtur mens fuisse synodi Laodicenæ, cùm ante Chorepiscopi ministerium clero civitatis adscriptum potiùs videretur quàm vicanæ alicui Ecclesiæ affixum. Nova appellatio Periodeutarum à synodo Laodicena profecta, quæ Chorepiscopi nomen ad comprimendos ministros illos aversata videtur, in oriente obtinuit. Unde actione quarta Concilii Chalcedonensis fit mentio Alexandri Presbyteri & Periodeutæ, & actione decima Valentini, qui Presbyter erat & Periodeuta. Modum quem in visitandis Ecclesiis & monasteriis sibi subjectis observabant Chorepiscopi in oriente docet collectio canonum Arabicorum canone quinquagesimo quinto.

Basilius epist. canonica ad Chorepiscopos.

Basil. epist. ad Chorepiscopos.

Synod. Laodic.

Concil. Sardic. can. 6.

Synod. Laodic.

Basil. d. ep.

CAPUT XIV.

Synopsis.

I. Presbyterorum & Diaconorum ordinationes vetita Chorepiscopis à Concilio Antiocheno, sine Episcopo. *Ea verba explicata ex mente Balsamonis adversùs Zonaram. Eadem interdictio in canone Ancyrano. Duæ interpretationes, quæ eliciuntur è textu Græco, absurda.*

II. Mendosum esse textum probatur è versionibus Latinis, tum Dionysii Exigui, quæ mutila est, & restituitur, tum ejus quâ usus est Carolus Magnus, tum Ferrandi Diaconi. E collatione trium interpretationum emendatur textus Græcus canonis, quo vetatur Chorepiscopis Presbyterorum & Diaconorum ordinatio, & Presbyteris ne aliquid agant sine jussu Episcopi. De Presbyteris promovendis Chorepiscopi referebant ad Episcopum.

III. Curam pauperum gerebant, è synodo Neocæsariensi. cujus canon explicatur. Chorepiscopi ad formam septuaginta discipulorum constituti; qui tanti secundi ordinis præceptores, ex Hieronymo: Etsi autem secundi ordinis essent, id est, Presbyteri, offerebant cum solemni pompa.

IV. Aliquando chorepiscopatus concedebatur, recisis plurimis facultatibus quæ huic ministerio competebant, ut patet è synodo Regensi in causa Armentarii, cui tamen confirmatio neophytorum relinquitur.

V. Explicatur Sidonii locus famoſus de Claudiano, qui erat antiſtes ordine in ſecundo, *id eſt, Chorepiſcopus. Savaro interpretatur de archidiaconatu. Sed Presbyteri erant ordinis ſecundi, & Diaconi tertii.*

VI. Leo I. Chorepiſcoporum poteſtatem reſtrixit, vetita confirmatione, altarium & virginum benedictione; Subdiaconorum ordinatione illis relicta. De Chorepiſcopis referunt Galli ad Zachariam. Et iterum ad Leonem III. qui irritas eſſe decrevit etiam ordinationes Subdiaconorum. Ratio hujus novi reſponſi inquiritur. Explicatur canon ſeptima ſynodi de Lectorum ordinatione.

VII. Licèt vetitum à Leone & à Synodis Gallicanis ne Chorepiſcopi deinceps fierent, retenti ſunt tamen ab Epiſcopis, quia eorum curas levabant, ut colligitur è Capitularibus & ſynodo Meldenſi.

VIII. In quo verſaretur eorum miniſterium an. 840. Cujus occaſione electio Epiſcoporum differebatur à Regibus, qui reditus Eccleſiæ vacantis relegebant. Synodus Meldenſis explicata è Flodoardo.

IX. Dubitatum iterum in Gallia de ordinibus preſbyterii collatis à Chorepiſcopis. Conſultus Nicolaus I. reſpondit eſſe validos, ſed abſtinendum ab illis in poſterum. Contrarium ſenſerunt poſt aliquot annos provinciæ Belgicæ Epiſcopi. Ceſſatum deinceps à Chorepiſcoporum inſtitutione. Pars ſollicitudinis tranſlata in Archidiaconos. Unde lapſus Sigeberti, qui Archidiaconos cum Chorepiſcopis confundit. In patriarchatu Alexandrino hodie nulli Epiſcopi, ſed Chorepiſcopi.

I. Ceterum quod attinet ad Preſbyterorum & Diaconotum ordinationes, Chorepiſcopis omnino eas adimit canon Antiochenus: *Nec Presbyterum verò nec Diaconum audeant ordinare præter civitatis Epiſcopum cui ipſe cum poſſeſſione ſubjectus eſt.* Quod non ita eſt intelligendum ac ſi ex mandato Epiſcopi permitti illis poſſet ea ordinatio. Accedere quidem poteſt ordinationi ab Epiſcopo celebrandæ; ſed ſolus eam peragere non poteſt. Eleganter Balſamo: *Illud autem, ſine Epiſcopo qui eſt in urbe, non accipitur pro eo quod eſt, ſine ejus mandato, ſed pro eo quod eſt, ſine illius conſecratione. Etſi enim fuerit Chorepiſcopo mandatum ut Presbyterum ordinet, & hoc fecerit, irrita erit ordinatio, quòd non ſit ei à canonibus data Presbyterum ordinandi poteſtas.* Quæ contra ſententiam Zonaræ, etſi tacito ejus nomine, Balſamo diſputat. Hoc decretum hauſerat ſynodus Antiochena è Concilio Ancyrano; cujus canonem Græcum recitabo, ut reſtituam veram lectionem, & eadem opera ſinceram ejus explicationem aperiam, quæ ob illud vitium viros eruditiſſimos latuit: *χωρεπισκόποις μὴ ἐξεῖναι πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χειροτονεῖν, ἀλλὰ μηδὲ πρεσβυτέρους πόλεως, χωρὶς τοῦ ἐπιτραπῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου μετὰ γραμμάτων, ἐν ἑτέρᾳ παροικίᾳ.* Ex hac lectione, quam collectio Canonum Zonaræ & Balſamonis exhibet, duplex ſenſus elici poteſt juxta varias interpretationes quas ambigua phraſis Græca ferre poteſt. Ita enim verti poteſt: *Chorepiſcopis non licere Presbyteros aut Diaconos ordinare, ſed neque Presbyteris civitatis, niſi eis permittatur ab Epiſcopo per litteras, in aliena parœcia.* Vel ita, *ſed neque Presbyteros civitatis*, accuſandi caſu, non dandi, ut in ſuperiori interpretatione. Juxta priorem explicationem poteſtatem adimit Preſbyteris urbicis ne Preſbyteros aut Diaconos ordinent, niſi eis licentia per literas facta fuerit ab Epiſcopo, in aliena parœcia. Quod ineptum eſt & alienum à regula, quæ Preſbyterorum ordinationes ſolis Epiſcopis tribuit, idque in ſua cujuſque parochia, cùm *ἀλλότριαι χειροτονίαι* omnino ſint vetitæ. Si accuſandi caſu legas, prohibebitur Chorepiſcopis Preſbyteròs & Diaconos ordinare, imò etiam Preſbyteros urbicos, ſine literis Epiſcopi, in aliena parœcia. Quo quid abſurdius dici poſſit non video. Anne cui vetita eſt Preſbyteri vicani ordinatio, non etiam potiori jure vetita eſt urbici, ut de hac iterum urgenda non ſit interdictio, quaſi de re minoris momenti ageretur, quæque ſuperiori prohibitione non eſſet comprehenſa? Deinde quid eſt illud, *in aliena parœcia?* ac ſi Chorepiſcopis libera eſſet ordinatio Preſbyteri in ſua parœcia ſine litteris, vel ab iis tentari poſſet ordinatio Preſbyterorum cum Epiſcopi conſenſione ac literis in aliena parœcia. A Zonara vel Balſamone, qui hanc ultimam interpretationem ſequuntur, nullum ſubſidium ſperari poteſt: quia, ut fatetur Balſamo, ſeculo illo Chorepiſcoporum gradus omnino exoleverat. Ideo commentandi labore ſuperſedit. Vel fortè quod deſperaret ſinceram ſententiam canonis ſe aſſecututum.

Can. Antioch. μήτε δὲ πρεσβύτερον μήτε διάκονον χειροτονεῖν τολμᾶν, δίχα τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐπισκόπου, ᾧ ὑπόκειται αὐτός τε καὶ ἡ χώρα.

Balſamo: τὸ δὲ ἄνευ ... λαμβάνεται εἰς τὸ ἄνευ εἰδήσεως αὐτοῦ, ἀλλ᾽ εἰς τὸ ἄνευ τελεσιουργίας ἐκείνου.

Syn. Ancyr. c. 13.

II. Mendoſus omnino canon Græcus, è quo tot ineptiæ ſequantur. Ejus vera lectiò conſtituenda eſt ex antiquis verſionibus. Dionyſius Exiguus, qui veterem ſatis confuſam caſtigavit, ſic habet: *Chorepiſcopis non licere Preſbyteros aut Diaconos ordinare, ſed nec Preſbyteris civitatis ſine præcepto Epiſcopi vel literis in unaquaque parrochia.* Sed editio vulgata Dionyſii mutila eſt; ubi reſtituenda ſunt hæc verba, *aliquid agere*, quæ inſerere oportet poſt iſta, *Preſbyteris civitatis.* Etenim epitome canonum ab Hadriano I. concinnata è verſione Dionyſii Exigui integra verba illa retinuit quæ deſunt in editione Codicis canonum: *Ut Chorepiſcopi Preſbyterum vel Diaconum non ordinent, nec Preſbyter aliquid agat in parochia ſine præcepto Epiſcopi.* In Capitulari Aquiſgranenſi Caroli M. canon his verbis profertur; quæ concinunt cum interpretatione quæ extat in collectione Iſidori: *Vicariis Epiſcoporum, quos Græci Chorepiſcopos dicunt, non licere Preſbyteros vel Diaconos ordinare, ſed nec Preſbyteris civitatis ſine Epiſcopi præcepto ampliùs aliquid jubere, vel ſine auctoritate literarum ejus in unaquaque parrochia aliquid agere.* Ferrandus Diaconus Carthaginenſis, qui eodem tempore floruit quo Dionyſius, videtur hæſiſſe interpretationi à ſuperiore non diſſimili. Ait enim in Breviatione canonum titulo LXXIX. *Ut Chorepiſcopi, id eſt, vicarii Epiſcoporum, nec Preſbyteros nec Diaconos ordinent, niſi tantùm Subdiaconos. Concil. Anquiri·an. tit. 13. Conc. Antioch. tit. 10.* Supereſt alterum membrum canonis Ancyrani, quod agit de Preſbyteris civitatis. Ejus ſententiam refert Ferrandus titulo XCII. *Ut Preſbyteri civitatis ſine juſſu Epiſcopi nihil jubeant,*

Capitulare Aquiſgran. c. 9.

me

nec in unaquaque parrochia aliquid agant. Concil. Sardic. tit. 13. Legendum * *Concil. Anquir.* Nulla enim fit mentio Presbyterorum civitatis in Concilio Sardicensi, sed in solo Ancyrano, dicto canone. Tres istæ interpretationes constanter legunt, *Presbyteris civitatis*, dandi casu, *& in unaquaque parrochia.* Unde sine dubio emendari debet textus Græcus, legique, ἐν ἑκάστῃ παροικίᾳ; non autem ἐν ἑτέρᾳ, ut præfert lectio Zonaræ. Mutilum etiam alia ex parte Græcum contextum esse constat ex iisdem interpretationibus. Hiatum enim hujus sententiæ, *sed nec Presbyteris civitatis sine literis Episcopi & jussu in unaquaque parrochia*, his verbis supplent *aliquid agere.* Itaque in Græco contextu deest τι ποιεῖν, aut quid simile.

Syn. Laodic. c. 57.

Quo loquendi modo utitur synodus Laodicena in simili specie: *Presbyteri præter consilium Episcopi nihil agant*, μηδὲν ποιεῖν. Scilicet coërcita est Presbyterorum urbicorum functio ad arbitrium Episcopi, de quo literis constare oportuit. Quod esset Chorepiscopi munus erga promovendos ad presbyteratum in agris & vicis colligere licet ex administratione rusticarum parœciarum quæ illi credita erat. Scilicet morum inquisitio, imò & delectus eorum qui adscribendi erant, ad eum pertinebat. Quod in oriente locum habuit, ut docet collectio canonum Arabicorum can. LX. *Non enim licet ut ullus ministret in sacello sive capella diœcesis sine licentia Chorepiscopi, quandoquidem ipse est caput illorum.* Istud omnibus Presbyteris arrogat epistola Nicænæ synodi, ut designent eos qui mererentur adscisci in clerum, προχειρίζεσθαι, καὶ ὄνομα ὑποβάλλειν τῶν ἀξίων τοῦ κλήρου. quæ curam Chorepiscopi non excludunt.

Epist. Nic. Syn. apud Theod. l. 1. c. 11.

III. Eximiam pauperum curam Chorepiscopos gessisse dixi, secundùm mentem synodi Neocæsariensis, cujus hæc est sententia. Presbyteris agrorum liberum non esse ut orationem faciant in Ecclesia civitatis coram Episcopo vel urbis Presbyteris. Unde sequi videbatur idem statuendum de Chorepiscopis, qui rusticanis parœciis præerant; maximè cùm essent secundi ordinis sacerdotes. Hoc enim significant verba illa, *ad similitudinem septuaginta* constitutos esse. Presbyteros enim, sive minoris gradus præceptores, cum septuaginta discipulis componebant veteres; ut patet ex Hieronymo, qui duodecim fontes explicans allegoricè in epistola ad Fabiolam de LII. mansionibus, *Nec dubium*, inquit, *quin de duodecim Apostolis sermo sit, de quorum fontibus aqua derivata totius mundi siccitatem rigant. Juxta has aquas septuaginta creverunt palmæ, quas & ipsos secundi ordinis intelligimus præceptores, Luca Evangelista testante duodecim fuisse Apostolos & septuaginta discipulos minoris gradus, quos & binos ante se Dominus præmittebat.* Attamen etsi inter

Syn. Neocæs. c. 14. οἱ δὲ χωρεπίσκοποι εἰσὶ μὲν εἰς τύπον τῶν ἑβδομήκοντα· ὡς δὲ συλλειτουργοὶ διὰ τὴν σπουδὴν εἰς τοὺς πτωχοὺς προσφέρουσι τιμώμενοι.

Vide admonitionem synodalem antiquam editam in appendice Reginonis.

Presbyteros recenseantur Chorepiscopi, canon decernit eum honorem illis deferri ut offerant *honorati*, præsente Episcopo & Presbyteris civitatis. Cujus moris eam rationem reddit, quia comministri sunt, & impensum studium pauperibus exhibent. Quorum verborum hic est sensus; Chorepiscopos non esse adscribendos, quia Episcopum sollicitudine episcopali in pagis visitandis levant, ejusque vices gerunt, ideoque συλλειτουργοὶ dici possunt. Unde fit, &, ex studio quod erga pauperes exhibent, ut *offerant honorati*, προσφέρουσι τιμώμενοι. Quæ synodi verba, ne sint otiosa, ita intelligi debent ut Chorepiscopi solenniori & celebriori pompa in sacris ministeriis obeundis procederent quàm Presbyteri civitatis, eo satellitio clericorum stipati quod episcopalem quendam honorem referret, licèt revera eorum gradus ad typum septuaginta discipulorum esset expressus. Curam verò pauperum præcipuam gerebant, quos arbitrio Episcopi & suo ministerio procurabant, ita ut miseris species quædam frumentationis præberetur. Quare inter cetera Chorepiscopi munia in opusculo Ebbonis refertur peregrinorum & pauperum exhibendorum studium, maximè cùm morbo vexantur: *Hospitalitatem sectari, infirmos visitando, obsequia benignitatis & benedictionis & sanctæ unctionis inferre.* Ex eo profectum ut in canonibus Arabicis Chorepiscopis cura immineat præficiendi aliquem qui juxta vires uniuscujusque vici eos reditus colligat qui ab Episcopo ad alendos pauperes & recreandos peregrinos impendi debent.

Opusc. Ebbonis Archiep. Rem. in appendice Flodoardi.

IV. Aliquando tamen chorepiscopatus conferebatur angustioribus finibus exercendus; ut contigit in causa Armentarii, cujus ordinatio ad episcopatum Ebrodunensem à duobus tantùm Episcopis peracta rescissa est à synodo Regensi anno quadringentesimo nono. Concessum tamen est Armentario ut Chorepiscopi nomine Ecclesiam unam obtinere posset, si quis Episcopus eam illi conferre voluerit, sed iis legibus quæ chorepiscopatum illum in angustias redigunt. Vetatur enim ne duarum Ecclesiarum gubernationem obtinere possit, ne quis ei locus decernatur quem curiæ & civitatis species aut ordo nobilitat, ne vel ultimum clericum ordinet in sua Ecclesia, ne unquam in civitatibus offerre præsumat, etiam sub Episcoporum absentia. Attamen hoc unum chorepiscopatus vestigium illi relinquunt, ut *in sua Ecclesia neophytos confirmare & ante Presbyteros offerre possit.* Sed recisæ illæ facultates satis evincunt ordinario jure Chorepiscopis eas competivisse, etsi aliis probationibus destitueremur.

Syn. Reg. c. 3.

* Quamvis emendatio illustrissimi Archiepiscopi certa sit, hinc tamen emendandus non erat Ferrandus, cùm omnia breviationis illius exemplaria habeant *Concilio Sardicensi.* Quod ideo moneo quia in ea breviationis editione quæ exstat inter opera Ferrandi Diaconi & in Bibliotheca juris canonici to. 1. pag. 451. editum est contra fidem veterum librorum & editionum *Concilio Anquirstano tit.* 13. Fatetur autem Chiffletius se ita emendasse contra fidem veterum librorum, quia illi constabat istic Concilium Sardicense perperam pro Ancyrano subnotatum esse per oscitantiam librarii.

V. Ex iis quæ hucusque disseruimus manifestè constat cur Ferrandus Diaconus, Isidorus Hispalensis, & antiqua canonum interpretatio Chorepiscopos vicarios Episcoporum & Concilium Parisiense ministros esse dixerint. Hinc explicandus est locus Sidonii eruditorum disputationibus famosus, qui de Claudiano Mamerti Viennensis Episcopi fratre loquens, quem ejus *consiliarium in judiciis, vicarium in Ecclesiis, & procuratorem in negotiis* fuisse observat, antistitem ordine in secundo esse scripsit.

Sidon. l. 4. ep. 11.

Antistes fuit ordine in secundo,
Fratrem fasce levans episcopali.
Nam de Pontificis tenore summi
Ille insignia sumpsit, hic laborem.

Vel me tacente nemo est qui non videat meram Chorepiscopum describi, qui vices Episcopi gerit, etsi nomine & dignitate episcopali non fruatur. Secundus ordo presbyteratum significat; in quo ita constitutus erat Claudianus ut antistes esset, id est, primas partes presbyteri obtineret in sollicitudine episcopali. Quare emendandus est Gennadii locus; qui Claudianum istum Episcopum Viennensem appellat. Ait enim de Salviano loquens: *Scripsit expositiones extremæ partis Ecclesiastis ad Claudianum Episcopum Viennensem.* Rescribendum est, *Chorepiscopum.* Nunquam enim episcopatum Viennensem obtinuit, cùm illi Mamertus superstes fuerit. Vir eruditus Joannes Savaro in Notis ad Sidonium putabat Claudianum Archidiaconi munus exercuisse in Ecclesia Viennensi, unde adeptus esset antistitis nomen ordine in secundo. Quæ explicatio aliena est à modo loquendi veterum, qui [1] Presbyteros in secundo sacerdotio, [2] Diaconos in tertio constitutos dicebant, [3] quartum ordinem à capite subdiaconatum, [3] Presbyteros secundi ordinis præceptores, [4] secundi in Ecclesia ordinis; quemadmodum apud Græcos Gregorius Nazianzenus à patre in presbyterium adscriptus se in secundas sedes promotum scripsit, *εἰς δευτέρας τοὺς θρόνους.* Itaque Archidiaconus erat Primicerius tertii ordinis Diaconorum. Sed Chorepiscopus erat antistes ordine in secundo.

Gennadius de viris illustr. in Salviano.

Vide præf. Baluzii ad librum Rhabani de Chorepiscopis.

1. Optatus Mil. l. 5. contra Parmen. Facund. Herman. l. 12. cap. 3. Sidon. l. 4. ep. 25. Lex 20. in Appendice C. Theod.
2. Leo I. ep. ad Anast. Thessal. c. 4.
3. Hier. ep. ad Fabiol. suprà laudatus.
4. Syn. Rom. sub Symm. c. 6. Greg. Naz. in carm. de vita sua.

VI. Tandem Leo primus Galliarum & Germaniarum Episcopis respondens aliquot annis post synodum Regensem, Chorepiscoporum ministeriis fines quosdam præscripsit arctiores quàm essent antiquitus. Nam præter Diaconorum & Presbyterorum ordinationes, quæ antiquis canonibus erant vetitæ, baptizatorum consignatione, quæ etiam ipsi Armentario relicta fuerat à synodo Regensi, altarium & virginum benedictione illis interdixit, licèt Presbyteris committi solerent. Sed ordinationem Subdiaconorum liberam illis reliquit, quæ etiam à Concilio Hispalensi habito anno DCXIX. vetita non est; licet eo tempore huic gradui lex cœlibatus adjuncta fuisset, non solùm ex Gregorii Magni decreto, sed etiam ex consuetudine antiquiori, quæ canone Concilii Agathensis confirmata est anno quingentesimo sexto.

Leo ep. 86. ad Ep. Germ. & Gall.

Vide Notam Baluzii ad §. 2. c. 13. hujus libri.

Dubitarunt Galli de Chorepiscoporum ministerio anno DCCXLVII. Qua de re Pippinus Major domus Francorum retulit ad Zachariam summum Pontificem: qui canonem decimum Concilii Antiocheni servandum esse decrevit, quo Subdiaconorum ordinatio disertè illis permittitur. Eo responso plenè satisfactum non est iis dubitationibus quæ anticipem tenebant Ecclesiam Gallicanam. Cuique enim comperta erat definitio synodi Antiochenæ. Sed de verborum genuino sensu erat quæstio. Quare necessaria fuit altera relatio, quæ temporibus Caroli Magni missa est ad Leonem III. qui controversiam solvit juxta definitiones decessorum suorum, id est, Leonis I. & Zachariæ, & juxta præscripta canonum, id est, synodi Ancyranæ, Antiochenæ, & Neocæsariensis; decrevitque irritas esse Presbyterorum, Diaconorum, & Subdiaconorum ordinationes, infantium consignationes, Ecclesiarum & virginum benedictiones; quæ omnia ab Episcopis iterum erant ritè peragenda. Rectè quidem & canonicè Presbyterorum & Diaconorum ordinationes à Chorepiscopis tentatas rescidit. Sed hæreo in ordinationibus Subdiaconorum; quæ illis disertè permissæ cùm essent à Concilio Antiocheno, necdum erant vetitæ ullo decreto. Non moror enim stramentitiam epistolam sub Damasi nomine in collectione Isidori publicatam. Occasionem tamen sumpsisse videntur Leo III. & Episcopi Gallicani è verbis ambiguis epitomes canonum ab Hadriano I. concinnatæ; cujus usus frequens erat in Gallia, ut patet è variis locis Capitularium, ubi verba ipsa hujus epitomes referuntur. Etenim breviarium decimi canonis Antiocheni ita conceptum est: *Quod Chorepiscopi ordines inferiores usque ad subdiaconatum dare possint.* Unde Leo & synodus Gallicana in re dubia interpretationem adversùs Chorepiscopos facientes, subdiaconatum ab eorum ordinatione subduxerunt. Quare synodus Meldensis anno DCCCXLV. eisdem verbis usa est, dum vetat ne ordines ecclesiasticos tribuant *nisi usque ad subdiaconatum.* Suspicabitur aliquis hac tempestate in oriente restrictam fuisse Chorepiscoporum auctoritatem ad Lectorum solas ordinationes, ex canone XIV. septimæ synodi, quæ juxta veterem consuetudinem à Chorepiscopis promovendos esse Lectores decernit. Sed observandum est eo canone non agi de jure Chorepiscoporum in clericis cooptandis, sed de lectione publica sacrarum scripturarum è suggestu & ambone Ecclesiæ; quæ à pueris pronuntiabatur ad clerum designaris, sed nondum ab Episcopo adscriptis. Canon vetat à quoquam in synaxi eas prælegi nisi manus impositionem acceperint ab Episcopo aut à monasterii Abbate aut à Chorepiscopo de sententia Episcopi, juxta veterem consuetudinem.

Zacharias ep. ad Pippinum cap. 1.

Sept. syn. c. 14. [illegible]

VII. Licèt autem Chorepiscoporum mi-

Lib. 6 Capitul. c. 121. Placuit ut Chorepiscopi à quibusquam deinceps fiant.

nisterium damnatum fuerit à Leone Papa & à synodo totius regni, veritumque ne Chorepiscopi à quibuscunque Episcopis deinceps fierent, attamen eruperunt iterum, egeruntque altas radices in Galliis. Sed repressa est eorum audacia à Concilio Parisiensi anno DCCCXXIX. quod præcipuè in id invehitur in quo ab iis tunc peccabatur, nempe in baptizatorum confirmatione; qua illis à patribus interdicitur, ea ratione quòd in Concilio Neocæsariensi ad formam septuaginta discipulorum constituti fuisse dicantur, ut Episcopi Apostolorum locum obtinent; quibus donum sancti spiritus per manuum impositionem tradendi facultas, non autem discipulis, concessa fuisse legitur in Actis. Mirabitur fortè aliquis, nec immeritò, quis redivivos excitaverit Chorepiscopos, & unde tanta illorum pervicacia proficisceretur ut rebus tam gravi auctoritate definitis stare nollent. Sed omnem admirationem deponet, si is consideraverit imperfectam esse legem quæ vetat, sed si quid contra factum sit, non irritum decernit. cujus generis erat hæc interdictio, ne Chorepiscopi ordinentur. Quare cùm ab arbitratu Episcoporum hæc institutio penderet, eadem ratione qua fovebantur olim à quamplurimis Episcopis, ab iisdem vel retenti vel restituti sunt. Causa verò quæ gratiosos Episcopis reddebat Chorepiscopos ea est quòd in se susciperent omnem curam & laborem episcopalis ministerii & desidiæ Episcoporum patrocinarentur: qui sollicitudine pascendi gregis levati, secularium more, genio suo indulgebant, ut elicitur è Capitularibus & è synodo Meldensi. In Capitularibus disertè scriptum est Chorepiscopos factos ab Episcopis *suis quietibus ac delectationibus inhærentibus.* Synodus Meldensis animadverti statuit in Episcopum qui *propter desidiam, aut secularem pervagationem vel propter infirmitatem modum suum Chorepiscopis transcendere consenserit.* *

Concilium Parisiense supra laudatum.

Capit. lib. 6. c. 111.
Syn. Meld. c. 44.

VIII. Quænam autem esset hac tempestate Chorepiscopi potestas accuratè docet Ebbo Remensis Episcopus in eo opusculo quod de ministris Ecclesiæ Remensis scripsit, id est, Præposito, Archidiacono, & Chorepiscopo: *Chorepiscopi verò ministerium est omnem sacerdotalem totius regionis sibi commissæ conversationem corrigere atque dirigere*, & quæ sequuntur. Jus autem dandæ consecrationis ex præcepto Episcopi Ebbo metitur. Synodus Meldensis Chorepiscopis modum præfixit juxta canones, præcipuèque prospexit ne post obitum Episcopi aliquid *ex episcopali ministerio specialiter Episcopis debito attentarent: quia*, inquiunt, *ex hoc magnum scandalum & divisionem rerum ecclesiasticarum atque dilationem in canonicè ordinandis Episcopis Dei Ecclesiis accidisse conspeximus.* Quæ verba

Opusculum Ebbonis de min. Eccl Rem. editum à R. P. Sirm. in Append. Flodoardi.

Synod. Meld. c. 44.

lucem accipient è Flodoardo; qui Leonem IV. interpellatum ab Hincmaro scripsit de ordinationibus à Chorepiscopis peractis, præcipuè post obitum alicujus Episcopi. Occasione enim ministerii Chorepiscoporum, quo satis consultum videbatur ecclesiasticæ administrationi, Reges differebant electiones Episcoporum, & interim ecclesiasticæ facultates secularium usibus cedebant. *In hac verò epistola*, inquit Flodoardus, *de his quot temeritas chorepiscopalis ordinare, vel quòd spiritum sanctum consignando tradere præsumebat, requisivit. Et quòd terrena potestas hac materia sæpe offenderet, ut videlicet Episcopo quolibet defuncto, per Chorepiscopum solis Pontificibus debitum ministerium perageret, & res ac facultates Ecclesiæ secularium usibus expenderentur, sicut & in nostra Ecclesia jam secundò actum fuisset.*

IX. Si extarent Hincmari epistola & Leonis IV. rescriptum, profectò magnum adjumentum afferrent ad hujus materiæ discussionem: quæ licèt à synodo Meldensi sincerè decisa esset, si ambiguitatem circa Subdiaconos demas, attamen variis desidum Episcoporum contentionibus iterum revocata est in dubium, adeo ut Nicolaus I. tractus fuerit in partes pro Chorepiscopis. Etenim anno octingentesimo sexagesimo quarto consultus à Rodulfo Archiepiscopo Bituricensi de Presbyterorum & Diaconorum ordinationibus collatis à Chorepiscopis in Gallia, respondit validas quidem esse ordinationes illas; sed vetuit similia à Chorepiscopis præter regulas tentari in posterum, ne ad eos dignitas Episcoporum transferretur. Hoc autem argumentum ad sententiam suam fulciendam adducit: *Ad formam enim septuaginta Chorepiscopi facti sunt; quos quis dubitet Episcoporum habuisse officia?* Quæ responsio, quamvis à canonibus omnino aliena, excusatos tamen reddit Gallicanos Episcopos, si varias in partes distraherentur, cùm ipsi Romani Pontifices in hac quæstione contraria rescripta ediderint. Hoc solum pro defensione Nicolai proferri potest, quòd *diversis occupatus negotiis, cursim* respondere coactus fuerit, ut ipse præfatur in dicta epistola. Non obtinuit tamen apud Belgicos Episcopos hæc responsio; ut colligere licet è synodo Metensi, quæ anno DCCCLXXXVIII. coacta hæc statuit: *Ut basilica à Chorepiscopis consecrata ab Episcopis consecretur roboratum est: quia juxta decreta Damasi Papa, Innocentii, & Leonis vacuum est & inane quicquid in summi sacerdotii Chorepiscopi egerunt ministerio, & quòd ipsi iidem sint qui & Presbyteri sufficienter invenitur.* Plus detrimenti Chorepiscopis attulit invidiosa hæc Nicolai sententia quàm tot synodorum definitiones; cùm nihil sibi reliqui esse viderent Episcopi, si Presbyterorum ordinationes à Chorepiscopis tentatæ

Flodoard. l. 3. hist. Rem. c. 10.

Nicolaus I. in ep. ad Rodulf. Bitur. tom. 3. Conc. Gall. pag. 215.

Concil. Met. can. 8.

* ISTUD ipsum paulò asperioribus verbis urget Hincmarus in epistola XLV. cujus meminit Flodoardus lib. III. hist. Remensis cap. XXIX. quæ ante hos quadraginta annos ex codice Virdunensi edita est ab eruditissimo viro Jacobo Sirmondo. Hincmarus ergo respondens cujusdam Episcopi consultationibus, hæc adversus Episcoporum desidiam scribit in capite XVI. illius epistolæ: *Sed & scandalum in Ecclesia misit, sicut & quidam Episcopi etiam à longè præcedentibus temporibus scandalum pro sua quiete & voluptatibus in Ecclesiam intromiserunt, ordinantes Chorepiscopos, & eis quæ summis Pontificibus conveniunt agere permittentes; quos apostolica sedes sæpius reprobavit & apostolico mucrone recidit, sicut in decretalibus eorum qui voluerit recensere inveniet.*

irritæ non essent, etsi à canonibus vetitæ. Accedebat incommodum quo vacantes Ecclesiæ laborabant, cùm prætextu ministerii quod à Chorepiscopis impendebatur Principes ab electionibus concedendis cessarent, ecclesiasticis proventibus ad suorum utilitatem revocatis. Tacita ergo definitione potiùs quàm expressa ad executionem Capitularis rerum experimento consultiores facti Episcopi conspirarunt, à constituendis Chorepiscopis abstinentes; tuncque sollicitudinem animadvertendi in Presbyteros & pagorum visitandorum, quæ præter cetera Chorepiscopis competebat, Archidiaconis concesserunt. Desierant Chorepiscopi sub finem seculi undecimi, ut colligere licet ex Sigeberti historici hallucinatione, qui ex hac muneris accessione, quæ sua tempestate penes Archidiaconos erat, eos cum Chorepiscopis confudit. *Damasus*, inquit, *Papa decrevit ut quid contra Episcopos præsumant Archidiaconi, qui dicuntur Chorepiscopi, id est, villarum & regionum Episcopi*. Desuetudo hujus ministerii in patriarchatu Constantinopolitano id quoque induxit ut Chorepiscopi munus idem esset cum eo quod delegatis à Patriarcha vel Metropolitano impositum erat, qui monasteria visitabant ad coërcendos immorigeros, controversias Abbatum & monachorum ditimendas, & restaurandam disciplinam monasticam mittebantur. Delegati ejusmodi Ἔξαρχοι seu Præfecti dicuntur; quorum potestas iis mandatis comprehenditur quæ relata sunt in collectione Juris Græco-Romani. Scholiastes Harmenopuli Exarchos istos cum antiquis Chorepiscopis temerè confudit, in eam opinionem ductus quòd reliquo Chorepiscoporum ministerio hæc quoque pars visitandorum monasteriorum in oriente adjuncta sit, ut patet ex collectione Arabica. Perseverant namque adhuc in oriente Chorepiscopi. Sed in patriarchatu Alexandrino, deletis Episcopis, soli Chorepiscopi curam Patriarchæ in administratione Ecclesiarum levant. quod ducentis abhinc annis inductum fuisse testatur Cyrillus Alexandriæ Patriarcha iis literis quas in Valachia scripsit anno millesimo sexcentesimo duodecimo. Hic est Cyrillus qui post aliquot annos in sedem Constantinopolitanam provectus, meritas pœnas dedit quòd à veteri Ecclesiæ illius traditione desciscens, & ab Hieremiæ Patriarchæ censura, qua Confessionem Augustanam olim notaverat, aliquot articulis professionis Hollandicæ subscripsisset.

Sigebertus in Chron.

Lib. VI. Juris Græco Rom.

Scholion ad tit. IX. epitomes canonum Harmen. χωρεπίσκοποι, οἱ νῦν λεγόμενοι Ἔξαρχοι, οἱ τοῦ Πατριαρχικοῦ, οἱ τοῦ μητροπολίτου.

Vide libr. 5 cap. 14. §. 9. & Morino de sacr. ordinat. par. 3. c. 6. §. 4.

CAPUT XV.

Synopsis.

I. Principes tuentur constitutiones ecclesiasticas quæ sunt promulgatæ & usu receptæ. Promulgatio legum necessaria ut sint notæ, è Novella Justiniani. Ordo promulgationis in Imperio; Et in Gallia.

II. An constitutionum ecclesiasticarum promulgatio Romæ facta sufficiat. Communior & verior opinio, non sufficere. Quod congruit cum lege naturali & civili. Et exemplo Justiniani, qui leges ecclesiasticas per provincias edebat, directis literis ad Patriarchas, ut eas Metropolitis, hi autem Episcopis insinuarent. Hæc necessitas probatur ex discrimine legum pontificiarum & regiarum.

III. Probatur etiam è Conciliis Lateranensi & Tridentino.

IV. Et praxi universalis Ecclesiæ in definitionibus Conciliorum generalium per provincias publicandis; ut constat è Concilio Arelatensi primo, & Nicæno.

V. E synodo quoque Sardicensi. Explicatus Athanasius de numero Episcoporum qui ejus restitutioni subscripserunt. Et ex Hilario.

VI. E Concilio quoque Ephesino.

VII. Idem mos usurpatus ab antiquis Romanis Pontificibus in decretis suis edendis per provincias. Siricius eam curam imponit Himerio Tarraconensi Episcopo. Necessaria erat decretorum novorum Siricii editio, ex Innocentio. Qui decreta quoque sua publicari jubet.

VIII. Eo jure usus Zosimus; & Leo I. in capitibus fidei & disciplinæ. Gallicani Episcopi decreta Romanæ sedis in synodis edebant & canonibus inserebant.

IX. Explicatur quod objici solet è Nicolao, qui decretis Pontificum non editis in Græcia obstringi Photium scripsit. E cujus verbis necessitas promulgationis colligitur.

X. Respondetur objectioni de vitandis excommunicatis ante promulgationem. Id novo & singulari jure receptum. Imò verò Innocentius in explicatione hujus novi juris stat pro priore sententia. De tempore quo leges teneant post editionem fusè Menochius.

I. TUITIO quam Principes canonibus & decretis Pontificum præstant ad eas constitutiones ecclesiasticas refertur quæ vim legum obtinent. Duæ autem conditiones omnino requiruntur ut leges omnes, tam ecclesiasticæ quàm civiles, effectum suum sortiantur. Una est, ut legitimè insinuatæ sint & promulgatæ; altera, ut sint usu receptæ.

Promulgatio legum ideo necessaria est quoniam qui legum sententiam ignorant, nulla religione ab observationem teneri possunt. Unde præcipua cura post leges conditas hæc fuit apud Græcos & Romanos ut publicè proponerentur, & tabulis, columnis, vel axonibus affigerentur. Nolo antiquos mores repetere, cùm satius sit iis discutiendis immorari quorum usu quotidiano calent omnia judicium tribunalia. Extat apud Justinianum Novella constitutio, quæ modum publicandarum legum præscribit, & earum vim cohibet, donec redditæ fuerint κατάδηλοι καὶ κοινῷ, *in commune manifestæ*, ut vertit vetus interpres, & elapsi fuerint duo menses à die

Novel. 66. Ut factæ novæ Const. c. 1. §. 1. & 3.

insinuationis. Hæc autem promulgatio eo ordine procedit ut constitutio à Principe ad Præfectos prætorio dirigatur: qui edictis publicè propositis eam in civitate ubi sedes præfectoriana instituta est omnibus notam reddant, deinde eam mittant ad omnes Præsides provinciarum, qui legem in metropolitana civitate & in ceteris civitatibus provinciæ publicari curabunt. Civitatis nomine non singulæ urbes & oppida alicujus provinciæ intelligebantur, sed illæ tantùm quæ in laterculo imperii descriptæ, civitatum nomine & dignitate erant insignitæ; quæ ferè omnes, sub Christianis Imperatoribus, episcopatibus decoratæ sunt. Idem ordo per Gallias etiam hodie obtinet quoad Principum nostrorum constitutiones. Nam etsi Galliæ regnum juris Romani auctoritate non teneatur, ejus rationes amplectitur. Edicta autem Principum nostrorum ad curias Parlamenti (à quibus vice sacra judicatur, æquè ac olim à Præfectis prætorio) eo consilio mittuntur ut in earum auditoriis publicentur, in acta redigantur, & præcepto curiarum deinde ad Seneschallos exempla constitutionum deferantur, qui promulgationi curandæ in civitate cui præsunt incumbant. Administrationis publicæ forma quæ hodie apud nos viget paululùm à Romani imperii ordine discedit. Sed discrimen illud in provinciarum finibus, qui angustiores apud nos, potiùs quàm in re ipsa versatur. Etenim illi provincias solidas, id est, metropolitanam civitatem cum ceteris civitatibus quæ ab illa pendebant Præsidibus provinciarum credebant; cùm apud nos Seneschallis aut Bajulis, qui vices præsidum obtinent, civitas una vel altera cum pago illius civitatis committi soleat. In prima Regum dynastia constitutiones generales mittebantur ad Episcopos omnes & judices, quos Comites frequentius nuncupabant, quorum ministerium per unamquamque civitatem & pagum illi contributum diffundebatur. Qui ordo propagatus est in secundæ dynastiæ tempora antè quàm regia curia magistratibus ordinariis commissa esset. Capitula enim seu edicta Principum à summo Cancellario Episcopis & Comitibus præbebantur, ut ea in suis diœcesibus & comitatibus quisque recitari procuraret, ut docet Capitulare secundum Ludovici Pii. Summus Cancellarius edicta regia condebat, teste Adalardo apud Hincmarum; quemadmodum Comes palatii judiciis palatinis præerat, & Archicapellanus controversiis canonicis quæ à Rege dirimebantur. Quæ judicandi munera deinde in tertia dynastia in unam Cancellarii dignitatem coierunt.

Vide Præceptionem Guntramni Regis an. 585. to. 1 Conc. Gall.

Capitul. Lud. P. an 823. l. 2. cap. 24. in suis comitatibus earum (?) relegant, ut cunctis nostra ordinatio & voluntas nota fieri possit.

Hincm ep. 3. c. 16.

II. Sed in controversiam deducitur an leges ecclesiasticæ promulgari debeant per provincias, an verò sufficiat eas in Romana curia publicatas fuisse. Hinc stat Joannes Andreæ & plerique ex Italia auctores, qui solam in curia Romana promulgationem requirunt. Panormitanus verò & omnes ferè Galli, Germani, & Hispani, qui quæstionem istam attigerunt, imò & Caietanus unus è purpuratis patribus, necessariam esse per singulas provincias legis ecclesiasticæ publicationem contendunt validissimis argumentis. Cùm enim ex naturalis rationis præscripto, imperatoria lege Justiniani, quæ vim in tebus ipsis obtinet, cautum fuerit ut nemo teneri debeat nova constitutione donec in provinciis auctoritate publica fuerit promulgata, etsi in urbe regia publicis edictis proposita fuerit, indeque cognitio novæ legis manare & per provincias ob frequentem provincialium commeatum diffundi possit, cur alio jure utemur cùm de lege ecclesiastica Romæ promulgata agetur, quò non adeo frequenter se conferunt hodie provinciales quàm olim cùm esset orbis gentiumque domina? Præsertim cùm fama legis editæ non sufficiat, sed necessaria sit legis evulgatio, quæ fiat auctoritate publica, ne quis eam in dubium revocare possit. Huic rationi addenda est illa quæ apud omnes obtinet, nempe leges Imperatorum etiam ab Ecclesia observari, nisi in contrarium ecclesiastica lege fuerit statutum. Itaque constitutiones ecclesiasticæ eodem juris ordine & publicationis solennibus adstringentur ex vi Novellæ Justiniani; præsertim cùm Novellarum corpus aut saltem Juliani epitome olim à Romanis Pontificibus recepta fuerit, ut antè monui.

Joan. Andr. super ultima verba 6. Decretal. Darius Rome. Silvester verbo Lex. q. 6. Azor. l. 5. Instit. c. 3. q. 3. Panorm in c. Cognoscentes. de constit. Molina disp. 191. Caietanus 1. 2. q. 90. art 4. Dom. Soto l. 1. de Ju. q. 1. a. 4. Nicol. Scrarius disput. de legib. n. 56. 57. 58. 59. & 61. Quàm enim singulare, inquit, quæ lex Romæ fit, eandem eodem tempore non in Gallia, Hispania, India, extremisque Christianorum gentium partibus fixam & promulgatam censeri.

L. un. Cod. de novi oper. nuntiat. Dist. 10. cap. Si in adjutorium.

Hæc ratio inde multùm juvari posse mihi videtur quòd Justinianus hunc morem non solùm in civilibus negotiis, sed etiam in legibus ecclesiasticis observaverit: quas ad Patriarchas cujusque Diœceseos direxit, ut eas in Ecclesiis suarum sedium publicè proponerent, deinde ad Metropolitas mitterent, qui promulgatione in Ecclesiis facta, earundem legum insinuationem Episcopis sub se constitutis demandarent. Elegans est locus in Justiniani Novella sexta, quæ de Episcoporum & clericorum ordinationibus quamplurima statuit. *Sanctissimi siquidem Patriarchæ uniuscujusque Diœcesis hæc proponant in Ecclesiis sub se constitutis, & manifesta faciant Deo amabilibus Metropolitis quæ à nobis constituta sunt. Illi quoque rursus proponant ea in metropolitana sanctissima Ecclesia, & constitutis sub se Episcopis manifesta faciant. Illorum verò singuli in propria Ecclesia hæc proponant, ut nullus nostræ reipublicæ ignoret quæ à nobis ad honorem & ad augmentum magni Dei & salvatoris nostri Jesu Christi disposita sunt.* Eundem ergo ordinem sequi decet summos Pontifices, seu legem novam ex fratrum consilio ferant, seu de Concilii generalis sententia, cùm Ecclesiæ jurisdictio sedatior & temperatior sit quàm civilis & regia. Non parum momenti confert etiam ad ordinis hujus necessitatem magnum quod ex alio capite discrimen intercedit inter pontificiam & regiam auctoritatem. Etenim à synodis provinciarum canones condi solent, quibus Ecclesiarum status componi potest, ut necessaria omnino non sit in singulis articulis sollicitudo summi Pontificis; ac proinde mirum esse non debet si Christiani non adeo se curiosos exhibeant earum legum quæ Romæ feruntur ac pro-

Nov. 6. in epilogo §. 1. Πατριάρχαι [illegible]

mulgantur. Alia eft regnorum ratio, in quibus nihil conftituitur præterquam edictis regiis. Et tamen Principum benignitas tantopere hac in parte fubditis fuis confulit ut eos cura & labore folvat inquirendarum promulgationum quæ fieri poffent in comitatu, neque velit fuis legibus teneri donec publicè propofitæ fint in provinciis.

III. Neque eft quòd in hac quæftione torqueamur, cùm ipfa etiam Concilia generalia his folennibus fua conftituta obftringi fatis apertè fignificaverint. Etenim Concilium Lateranenfe fub Innocentio III. habitum, cùm præcepiffet medicis ut ægros inducerent ad confulendum fuarum animarum faluti antè quàm morbo remedia parentur, addit tamen pœnæ canoni adjectæ non effe locum antè quàm promulgatio canonis iftius facta fuerit ab Epifcopo: *Si quis autem medicorum hujus noftræ conftitutionis, poftquam per Prælatos locorum fuerit publicata, tranfgreffor extiterit, tamdiu ab Ecclefiæ ingreffu arceatur donec pro tranfgreffione hujufmodi fatisfecerit competenter.* Quin etiam Concilium Tridentinum, cùm matrimonia clandeftina refcidiffet, ea tamen huic pœnæ obnoxia effe noluit nifi poft lapfum triginta dierum à die publicationis per fingulas parrochias factæ. Adeo neceffaria vifa eft illius Concilii patribus novorum decretorum promulgatio.

Conc. Later. c. 22. C. Cùm infirmitas. De pœnit. & remiff.

Concil. Trid. c. 1. de Reform. feff. 24.

IV. Ceterùm fi veteris Ecclefiæ confuetudinem infpiciamus, eam fuiffe fapientiffimorum illorum Epifcoporum fententiam inveniemus ut canonum etiam in Conciliis plenariis editorum promulgatio per provincias femper neceffaria vifa fuerit. Arelatenfe Concilium primum, quod ex omnibus ferè occidentis provinciis Conftantini voluntate convenir, poft damnatos Donatiftas, viginti duos canones conftituit. Sed æquum effe non putavit iis clerum aut plebem teneri donec per provincias editi fuiffent. Hujus editionis curam Silveftro fummo Pontifici, quem reverentia commerita falutaverat, epiftola ad illum fcripta commifit. *Placuit etiam*, inquiunt patres, *à te, qui majores diœcefes tenes, per te potiffimùm omnibus infinuari.* Nicæna fynodus fuis literis ad Ægyptios & ceteros Epifcopos qui cœtui non interfuerant perfcriptis quæ decreta fuerant fignificavit; *eaque literis ad vos perfcribere neceffarium vifum eft*, inquit, *ut intelligere poffitis cùm quæ ibi in quæftionem & difquifitionem vocata, tum quæ decreta fancitaque funt.* Imò verò Alexandrum Epifcopum Alexandrinum iis canonibus inftructum redire monet qui de rebus controverfis editi effent. quod ultimum ad Ægyptios Epifcopos referendum eft. Ceteris enim provinciis decreta per eos Epifcopos tranfmiffa funt qui Concilio interterant: quorum catalogum edidit Gelafius Cyzicenus in actis Concilii Nicæni, cujus infcriptio hæc eft,: *Catalogus fanctorum Epifcoporum per quos fancta magna & univerfalis fynodus Nicææ coacta mifit omnibus in toto orbe terrarum Dei Ecclefiis ea quæ ab ipfis per fpiritum fanctum in ea conftituta funt.* Inter quos principem locum obtinet Ofius, qui cum Bitone & Vincentio Roma-

Ep. fyn. Conc. Nic. [illegible]

Gelafius Cyzic. lib. 2. [illegible]

nis Presbyteris ea decreta in occidentem detulit, ut Romæ, Italiæ, Hifpaniæ, & ceteri ufque ad oceanum Ecclefiis publicè proponerentur. Par cura quamplurimis Epifcopis per orientem impofita eft.

V. Sardicenfis fynodus definitiones fuas ad Julium Romanum Epifcopum perfcripfit, confiliumque fuum his verbis explicuit: *Tua autem excellens prudentia difponere debet ut per tua fcripta qui in Sicilia, in Sardinia, & in Italia funt fratres noftri quæ acta funt & quæ definita cognofcant, & ne ignorantes eorum accipiant literas communicatorias quos extra epifcopatum jufta fententia declaravit.* Quin etiam encyclicam epiftolam ad omnes Epifcopos dedit ut fubfcriptione fua rebus definitis fuffragarentur. Unde profectum eft ut in numero Epifcoporum qui Sardicæ convenerunt ineundo graviffimè peccetur. Etenim, ut hoc etiam obiter adnotemus, cùm octoginta tantùm Epifcopi ex occidente & totidem ex oriente literis Conftantis Conftantiique evocati Sardicam convenire deberent ad conftituendam fynodum œcumenicam, quemadmodum loquitur Socrates, orientalium fecelfio locum fanè dedit Concilio occidentalium de rebus propofitis pleno jure decernendi & Athanafium reftituendi, fed eorum numerum non auxit qui judicium ferre debebant, fi paucos Epifcopos excipias, qui è Concilio orientalium difcedentes occidentalibus fe adjunxerunt. In fynodo Sardicenfi LIX. Epifcopos judicium tuliffe teftatur Hilarius in Fragmentis, quamvis fententiæ fynodicæ à paucis latæ fubfcripferint per varias provincias Epifcopi plufquam trecenti numero. Hoc eft quod fignificat Athanafius in apologia de fuga, fi rectè & ut decet verborum interpunctio & quæ inde pendet fententia conftituatur. Cùm enim caufam fuam difcuffam & innocentiam probatam in Concilio Sardicenfi dixiffet, addit: *Atque iis quæ pro nobis definita funt confenferunt Epifcopi plures quàm trecenti.* Quod referendum non eft ad fuffragium in Concilio latum, ut à plerifque fieri folet, cùm tantus non adeffet Epifcoporum judicum numerus, fed ad fubfcriptiones Epifcoporum, qui Sardicæ cùm effent, fententiæ fynodicæ adhæferunt, tum alii invitati ab Athanafio, cùm provincias illas ab Italiæ finibus Ecclefiam Alexandrinam repetendo peragraret. Quod difertis verbis fcriptum eft ad calcem epiftolæ fynodicæ illius Concilii: *Hæc ita fcriptis mandata facrum Sardicenfe Concilium ad eos qui interesse non poterant mifit; qui ipfi quoque fuis fuffragiis decreta fynodi approbarunt. Eorum autem qui in fynodo fubfcripferunt ceterorumque aliorum ifta funt nomina.*

Epift. Conc. Sardic. ad Julium.

Vide lib. 7. c. 5. § 4. 5. Socr. l. 2. c. 20. οἰκουμενικὴ σύνοδος

Athanafius in apologia de fuga. [illegible] τριακοσίων.

Ep. fyn. Conc. Sard. [illegible]

Duobus annis poft fynodum Sardicenfem Photinus Epifcopus Sirmii, quæ Illyrici occidentalis metropolis erat, ob renovatam Pauli Samofateni hærefim Mediolani in Concilio occidentalium damnatur; atque iterum in Romana fynodo de pellendo ab epifcopatu Photino tractatur. Damnationis illius decretum pro more à Romanis ad orientales mittitur. *Decretum*, inquit Hilarius,

Hilarius in Fragmentis.

ab occidentalibus, sicut mos poscebat, ad orientales mittitur, non injuria extorquendi, ut nunc agitur, adsensum, sed instruenda universorum conscientia consuetudine.

V I. Sed, ut ego quidem existimo, nihil ad præsentem disputationem accommodatius proferri potest epistola Concilii Ephesini ad singularum provinciarum & civitatum Episcopos, Presbyteros, Diaconos, & universum populum data, qua synodus omnes certiores reddit de iisquæ adversùs Cælestii Pelagiique hæresim, Joannem Antiochenum & consortes ejus factionis decreta erant, his verbis peremptoriis: *Quoniam autem oportebat & absentes à sancta synodo morantesque in urbibus & provinciis ob aliquod impedimentum, sive ecclesiasticum, sive corporeum, non ignorare quæ de ipsis sunt constituta.* Qua epistola describuntur nomina Episcoporum quos à communione Concilium excluserat; ne scilicet formatas & communicatorias ab illis acciperent, vel ad illos darent, ut Concilii Sardicensis epistola jam olim hunc ritum explicuerat. à quo comprobando nunc abstineo, quia res est omnibus notissima.

Can. 1. Conc. Eph. ἐπειδὴ ἐχρῆν καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς ἁγίας συνόδου, καὶ μείναντας κατὰ χώραν ἢ πόλιν διά τινα αἰτίαν ἢ ἐκκλησιαστικὴν, ἢ σωματικὴν μὴ ἀγνοῆσαι τὰ περὶ αὐτῶν τετυπωμένα.

V II. Eandem rationem secuti sunt Romani Pontifices in decretis suis per provincias promulgandis. Quod patet ex verbis Siricii: qui ad Himerii Tarraconensis Episcopi consultationes cùm graviter respondisset, illi dat in mandatis ut quinque provinciarum Hispaniæ Episcopis, id est, Tarraconensis, Carthaginensis, quæ deinde Toletana vocata est, Bæticæ, Lusitaniæ, & Gallicíæ, vicinis hinc & inde provinciis, id est, Narbonensi, & Elusanæ, decreta sua insinuet, ne scilicet in posterum se ignorantia juris tueri possint. *Quanquam nulli Episcoporum statuta sedis apostolicæ vel canonum definita ignorare sit liberum*, ut ait ille, scilicet ea quæ semel edita sunt, qualia erant pleraque quæ tantùm Siricius decretis suis renovabat, *& hæc ad tua consulta rescripsimus*, inquit, *ut in omnium coepiscoporum nostrorum perferri facias notionem, & non solùm eorum qui in tua sunt diœcesi* (id est, provincia) *constituti, sed etiam ad universos Carthaginenses, Bæticos, Lusitanos, atque Callaicos, vel eos qui vicinis collimitant hinc inde provinciis, hæc quæ à nobis sunt salubri ordinatione disposita sub literarum tuarum prosecutione mittantur. Et quamquam statuta sedis apostolicæ vel canonum venerabilia definita nulli sacerdotum Domini ignorare sit liberum, utilius tamen & pro antiquitate sacerdotii tui dilectioni tuæ admodum poterit esse gloriosum, si ea quæ ad te speciali nomine generaliter scripta sunt per unanimitatis tuæ sollicitudinem in universorum fratrum nostrorum notitiam perferantur; quatenus & quæ à nobis non inconsultè, sed providè, & sub nimia cautela & deliberatione sunt salubriter constituta, intemerata permaneant, & omnibus in posterum excusationibus aditus, qui apud nos nulli patere poterit, obstruatur.*

Siricius in decretis cap. 15.

Sanè adeo erat necessaria decretorum Siricii per provincias promulgatio, in eo saltem jure quod novum condebat, nempe de sacerdotum dejectione qui ab uxoribus non abstinebant, ut Innocentius de hoc capite ab Exuperio Episcopo Tolosano consultus rescripserit disparem esse conditionem illorum ad quos non pervenit forma ecclesiasticæ disciplinæ quæ ab Episcopo Siricio per provincias commeavit & eorum qui formam vivendi à Siricio missam scivisse deteguntur. Illis enim *ignorationis venia remittetur, ita ut de cetero penitùs incipiant abstinere; hi autem sunt omnibus modis submovendi.* Idem Innocentius, cùm relationi Antiocheni Episcopi respondisset, *Gravitas itaque tua*, inquit, *has ad notitiam coepiscoporum vel per synodum, si potest, vel per harum recitationem faciat pervenire: ut quæ ipse tum necessariò percunctatus es, & nos elimatè respondimus, communi omnium consensu studioque serventur.*

Innoc. in Decret. c. 21.

Ibid. c. 47.

V III. Cùm Zosimus Episcopum Arelatensem nova dignitate ornare vellet, nempe ut sine illius Episcopi formata epistola nullus clericorum è Galliarum provinciis Romam veniens in communionem Romani Pontificis susciperetur, decretum suum publicè per provincias proposuit. *Quam auctoritatem*, inquit, *ubique nos misisse manifestum est, ut cunctis regionibus innotescat id quod statuimus omnimodis esse servandum.*

Zosim. ep. ad Ep. Arel.

Hanc regulam amplexus est summus ille Pontifex Leo, qui datam ad Nicetam Aquileiensem Metropolitanum epistolam hoc mandato claudit: *Hanc autem epistolam nostram, quam ad consultationem fraternitatis tuæ emisimus, ad omnes fratres & comprovinciales tuos Episcopos facias pervenire, ut omnium observantiæ data prosit auctoritas.* Ab hac consuetudine manat quòd idem Leo Galliarum Episcopos certiores reddit de damnata Eutychetis hæresi in synodo Chalcedonensi & dejecto Dioscoro: *Nam fratres mei, qui vice mea orientali synodo præsederunt, quæ acta retulerint significo.* Non solùm autem in iis quæ fidem respiciunt, sed etiam in iis quæ ad disciplinam pertinent, hunc ordinem secutus est Leo in Galliarum provinciis. Etenim cùm Theodorum Forojuliensem qua ratione pœnitentiæ beneficium ægris concedendum esset literis suis monuisset, addidit: *Hæc autem quæ ad interrogationem tuam respondi, ne aliquid contrarium sub ignorantiæ excusatione generetur, in Metropolitani tui notitiam facias pervenire; ut si qui fortè sunt fratrum qui de his ante putaverint ambigendum, per ipsum de omnibus quæ ad te scripta sunt instruantur.* Ecclesiæ Gallicanæ Episcopi decreta Romanorum Pontificum in synodis suis edebant & canonibus inserebant, ut clerum iis servandis obligarent. Elegans est Concilii Agathensis canon nonus: *Placuit etiam ut si Diacones aut Presbyteri conjugati ad thorum uxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentii ordinatio & Siricii Episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, conservetur.* Qua in re Africanorum exemplum sequebantur, qui juxta Siricii Papæ epistolam decreverunt in Concilio Zellensi ne viduæ maritus admittatur ad clerum, neve abjectum clericum alia Ecclesia suscipiat, ne unus Episcopus Episcopum ordinet, excepta Ecclesia Romana. Eodem sensu accipienda sunt hæc verba Concilii Africani: *Recitatæ sunt literæ Papæ Innocentii ut Episcopi ad transmarina pergere facilè non debeant. Quod hoc ipsum Episcoporum sententiis confirmatur.*

Leo in Decret. cap. 48.

Leo ep. 91. ad Theodor. Forojul.

Ferrandus in Brev. can. 6. 130. 138. Concil. Zell. ex epistola Papæ Siricii.

Concil. Afric. cap. 61.

I X. Qui contrariam sententiam tuentur,

ſcilicet neceſſariam non eſſe legum promulgationem, exiſtimant ſe juvari poſſe verbis quibuſdam Nicolai I. quæ referuntur à Gratiano; in quibus excuſationem Conſtantinopolitanorum repellit, qui dicebant ſe canonibus Sardicenſibus non teneri, quòd Græcis canones illi omnino ignoti eſſent. Sed, ni fallor, pro nobis ſtabit Nicolaus, ſi non hæreamus nudis verbis quæ à Gratiano adducuntur, ſed ejuſdem Nicolai epiſtolæ ad Photium verba, quæ ubetiùs rem iſtam exequuntur, ſincerè explicemus. Diſputat Nicolaus adversùs Photium, qui è laïcorum grege & è palatinis adminiſtrationibus ad patriarchalem ſedem provectus fuerat, prætermiſſis clericis Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, qui omnem in dominicis caſtris ætatem exegerant. Protulerat Nicolaus decreta Cæleſtini & Leonis, qui vetant neophytorum laïcorum ordinationes, & juxta tantorum patrum ſententiam, Photii recens ordinati communionem repulerat. Reſpondit Photius has leges orienti non fuiſſe datas: *Sed dicis: Hæc non in lege ſuſcepimus, & prævaricatores, qui ſignificantiùs Græcè παραβάται dicuntur, non ſunt niſi qui præter legem acceptam aliquid pravitatis committunt, ſicut Apoſtolus ait: Ubi non eſt lex, ibi non eſt prævaricatio.* Replicat Nicolaus de lege naturali, cujus præſcripto omnes tenentur; quæ vetat ullum lædi & alteri fieri quæ quis ſibi facta nollet. hac juris naturalis æquitate niti decreta Pontificum, quæ clericis provectioribus injuriam fieri vetant per laïcorum præcipites ordinationes. Sed quia nimis longè petita videbatur ratio deſumpta è lege naturali, canone Sardicenſis Concilii conſtituta Pontificum adversùs laicos edita confirmat: *Noli quia decreta ipſorum non ſuſceperis ampliùs aſſeverare, cùm ipſi nihil niſi quod naturalis, quod Moſaica, necnon & gratiæ lex juſſit inſtituant, & quicquid in Sardicenſi ſancti patres Concilio ſtatuerunt cuſtodiendum prorsùs diffiniant.* Ex quo ſequitur Nicolao nullam patuiſſe viam qua Photium ſervandis decretis in Græcia nondum promulgatis obſtringeret, niſi quòd ſpecialiter illa de quibus erat quæſtio lege naturali & Concilio niti exiſtimaret. Quare aliud pronuntiandum erit, ex ipſius Nicolai mente, ſi quæ decreta proferantur quæ lege naturali vel canonibus jam editis non fulciantur. Sed quia replicabat Photius ignotos eſſe orienti Concilii Sardicenſis canones, ideoque ſe illorum auctoritate non lædi, quid retulit Nicolaus? An fortaſſe quod nos impugnamus, neceſſariam non eſſe canonum per provincias edionem? Minimè verò. Quin potiùs contrariæ ſententiæ principiis acquieſcens, non de jure cum Photio diſputat, ſed de facto, nempe receptos eſſe apud Græcos Concilii Sardicenſis canones. Quod ille liquidiſſimè demonſtrat, docetque illo codice canonum contineri quo Græci uterentur quotidie, imò & altera quadam collectione quinquaginta titulis diſtincta: *Aut quomodo non ſunt penès vos canones Sardicenſes, quando inter quinquaginta titulos, quibus concordia canonum apud vos texitur, ipſi quoque reperiuntur.* De hac collectione agetur libro III. cap. III. §. VIII.

C. Quid dicitis. Diſt. 16.

Nicolai I. ep. XI. ad Photium.

X. Opponitur noſtræ ſententiæ quod traditur in Decretalibus de vitandis excommunicatis per omnes provincias, etſi excommunicationis ſententia in una tantùm diœceſi promulgata fuerit. Fateor hac in parte receſſum fuiſſe ab antiquo jure, quod Epiſcopis conſortium excommunicati prohibebat, ſi admoniti eſſent per litteras, ut patet ex Concilio Arauſicano & Turonenſi ſecundo & aliis quamplurimis, imò etiam ex canone primo Concilii Epheſini quem ſuperiùs laudavi. Quin etiam tempore Ivonis excommunicatus ab uno Epiſcopo, à ceteris Epiſcopis erat excommunicandus, ut omnibus nota eſſet ſententia lata in reum: *Sic enim antiquitus eſt inſtitutum, & nuper in Arvernenſi Concilio omnium Epiſcoporum qui aderant conſenſu confirmatum, ut ab uno Epiſcopo quemlibet pro injuriis eccleſiaſticis excommunicatum vicini quoque Epiſcopi excommunicent.* Hic tamen recentior uſus receptus quoad excommunicationes & interdicta nihil officit noſtræ opinioni. Etenim etſi ſententia reddita in excommunicatum eum effectum habeat ut abſtentus vitari debeat, attamen ut in aliis etiam diœceſibus ſervetur, in quibus non eſt promulgata, hoc à recentiori lege eccleſiaſtica proficiſcitur, quæ ſpecialiter id ſtatuit. Quare trahenda non eſt ad conſequentiam. Imò verò, ſi rectè capio verba Innocentii III. qui ad probationem hujus conſuetudinis adduci ſolet, cùm de legum editione agit, omnino noſtras partes tuetur. Ait enim, cùm lex ſolenniter promulgata fuerit, non eſſe neceſſe ut ſpeciali mandato auribus ſingulorum inſinuetur. De ſingulis hominibus loquitur, non autem de provinciis, in quibus ſolenniter editam fuiſſe legem ſupponit.

Concil. Arauſ. cap. XI. anno 441. Turon. II. cap. 8. an. 567.

Ivo ep. 76.

C. I. de poſtulat. Prælat.

An verò duorum menſium vel anguſtioris temporis lapſus à die legis editæ expectari debeat, rectè tradidit præ ceteris Menochius.

Menochius lib. 2. de Arbitr. Jud. cauſ. Cent. 2. c. 485.

CAPUT XVI.

CAPUT XVI.

Synopsis.

I. Jus ferendæ legis penes Principem solum. Sed aliter non tenet nisi tacito populi judicio recepta sit. Inde lex dicta communis reipublicæ sponsio, *non solùm à Demosthene, sed etiam à Papiniano.*

II. Summa cura adhibita olim à Principibus in legibus ferendis, ut civium utilitati consulere possent. Quare communis utilitas est legum propositum. Ab earum usu recedi potest, si sint incommodæ.

III. Inde fit ut si statim à promulgatione lex officere videatur utilitati publicæ, Principes censeantur ea nolle cives obstringi. Quare usus publicus necessarius est ut recepta esse dicatur. Ex eo non sequi Principum arbitria populis subjici probatur exemplo tutorum.

IV. Tacitus populi consensus necessarius est in legibus quæ de jure privato feruntur. Jus autem publicum à mero Principis arbitrio pendet; etsi ad utilitatem reipublicæ referri debeat. Ideo belli, pacis, & vectigalium rationes ad solum Principem pertinent.

V. Eadem conditio inest legibus ecclesiasticis, ut obligare non censeantur donec sint usu receptæ. Quæ est frequentior sententia Theologorum & Jurisconsultorum.

VI. Huic conditioni magis obnoxia videtur lex ecclesiastica quàm civilis, tum quia data in ædificationem, tum quia Episcopis dominatus concessus non est ut Regibus gentium, apud Matthæum; qui explicatur. Dominatus abdicatur illis verbis à sacerdotibus, ex Bernardo, Origene, Nazianzeno, Hieronymo, & Chrysostomo.

VII. Discrimen ecclesiasticæ & civilis potestatis in hac specie expenditur. Imperium regium totius reipublicæ salutem curat, aliquando etiam cum pernicie privatæ. Sacerdotium nullum premere potest ut cæteros servet. Deinde juris dubii executionem summo jure urgere possunt Reges, non autem Episcopi. Pœnas lex civilis exigit à reo, ut eum perdat; lex ecclesiastica, ut servet.

VIII. Innocentius & Gelasius requirunt consensum Episcoporum ad executionem decretorum. Galli, quadringentis abhinc annis, iis tantùm legibus & canonibus se obstringi putabant qui usu recepti essent. Olim omnia decreta communi sententia ferebantur. Ideo saltem tacitus consensus hodie necessarius est, ex Cusano.

IX. Vis constituendi penes solam Ecclesiam, sed executio pendet à consensu eorum quorum interest, in iis nempe quæ disciplinam respiciunt. Quæ res, cùm facti sint, prudentes sæpe falluut. Explicatur Concilium Triburiense, quo non præcipitur decreta omnino incommoda recipienda esse.

I. CONDENDARUM legum auctoritatem penes Principes esse nullus hodie dubitat. Olim quidem jura à populo, deinde à senatu constituebantur; quorum interpretatio responsis prudentum & Prætorum edictis constitit, donec rebus ipsis dictantibus per partes evenit ut necesse esset reipublicæ per unum consuli. Igitur constituto Principe datum est ei jus ut quod constituisset, ratum esset, adeoque quod Principi placuisset legis haberet vigorem, quemadmodum docent Pomponius & Ulpianus. Imò verò, ut observavit Justinianus, *in præsenti leges condere soli Imperatori concessum est.* Enimvero etsi vis imperii sit penes Principem, tamen cùm ad salutem omnium, civitatis incolumitatem, vitamque hominum & quietem conditæ sint leges, earum executione cives teneri Principibus placuit, ea conditione, si commodas & utiles suis rebus futuras populus ipse judicaverit. *Ipsæ leges nulla alia ex causa nos tenent quàm quòd judicio populi receptæ sunt*, inquit Julianus Jurisconsultus. Undeà Papiniano eleganter lex dicitur esse *communis reipublicæ sponsio*; quia scilicet reipublicæ cives, quasi collatis tacitè suffragiis, ad ejus præscriptum vitam instituere spondent. Quod à Juliano primùm, & à Papiniano, qui præfecturam prætorii sub Caracalla gessit, usurpatum non esset, nec in Digestorum corpus à Justiniano conjectum, si tacito illo populi judicio Principis auctoritas in aliquo infringeretur. Hauserat quidem è Demosthene Papinianus legem esse veluti communem reipublicæ sponsionem, seu mavis τῆς πόλεως κοινὴν συνθήκην, ut se habent verba Oratoris à Marciano Jurisconsulto relata. Sed quod apud Demosthenem ad rempublicam Atheniensium accommodatum erat, in qua penes populum legum ferendarum jus fuit, hoc ad Romani imperii majestatem retulit Papinianus; cujus dignitatem læsam non esse existimavit, si tacito suffragio populi aliquem locum daret.

L. 1. §. novissimè. ff. de orig. jur.

L. 1. ff. de Constit. Princ.
L. ult. C. de Legib.

Cicero 11. de Legib.

L. De quibus. §. 1. ff. de legibus.

L. 1. ff. eodem.
Demosth. orat. 1. adversùs Aristogit.

II. Magna sanè in constitutionibus imperatoriis vigebat sapientia & æquitas. Non enim nisi de consilio jurisperitorum & prudentium ferebantur, ut de Augusto dicitur à Justiniano. De Alexandro Severo refert Lampridius nullam legem sacravisse sine viginti jurisperitis & quinquaginta sapientissimis disertissimisque viris. Memorabilis est etiam illa cura & diligentia quam novis legibus promulgandis Theodosius & Valentinianus sibi præscripserunt, & Justinianus amplexus est; nempe ut quod sanciendum esset; ab omnibus antea tractaretur, tam proceribus sacri palatii, qui consilio Principis intersunt, quàm ipso senatu, atque *demum collectis omnibus recenseretur, & cùm omnes consensissent, tunc demum in sacro consistorio recitaretur, ut universorum consensus Principis auctoritate firmaretur.* Unde non ineleganter scripsit Themistius, Anaxarchum secutus, Regibus assidere Themidem & Dicem, (quod Hesiodus de Jove dixerat) & fabulis poëtarum decantatum illud, prognatam è Jovis cerebro Palladem, ad Reges traxit: quia matura consilia de rebus propositis ineunt, & eorum executioni summa sedulitate imminent, ut civium utilitati prospicere possint. *Finis enim justi imperii*, inquit Ammia-

Lampridius in Alexand. Sev. Inst. de Codic. init.

L. 8. humanum. C. de Legib.

Plutarchus in Alex. vita. Them. Orat. x 1.
Idem. Orat. x.

Ammianus lib. 29.

N

Plato lib. 5. Polit.

nus, *ut sapientes docent, utilitas obedientium æstimatur & salus.* quod ille hausit è Platone: eòque respiciebat Pythagoricus ille apud Stobæum, qui Regem ad regnum pertinere acutè & graviter scripsit.

Arist. lib. 8. Ethic. ad Nicom. τοῦ ἢ οἱ νομοθέται στοχάζονται, ἢ δίκαιον εἶναί φασι τὸ κοινῇ συμφέρον. Barnabas Brisson. lib. 2. de Formul.

Itaque cùm leges perferunt, id unum spectant Principes quod communiter conducit reipublicæ, ut alicubi dictum est ab Aristotele. Unde apud Romanos olim ferendis legibus solennis illa clausula adhibebatur: *Ut si quid jus non esset rogari, rogatum ne esset.* id est, si quid utilitati publicæ officeret, id pro non constituto haberetur. Hujus formulæ sententiam à suis constitutionibus abesse noluerunt Principes, qui, ut cum Justiniano loquar, *suum esse proprium subjectorum commodum imperialiter existimant.* Neque ideo placita dicuntur Principum constitutiones quasi eorum arbitria sint pro lege, quod de antiquis Regibus scripsit Justinus, ut nempe quicquid libuisset liceret, sed placita juris. quo sensu verbum quoque *Placet* usurpatur frequenter in senatusconsultis, prudentum responsis, & judicum sententiis. Quare si rerum experientia doceat eas leges utilitati publicæ officere, quin ab earum usu absque injuria Principis recedi possit nemo unquam dubitavit.

L. un. §. [illegible] C. de caduc. [illegible]nd. V. Cl. Guillelm. Maranus Antecessor. Tol. in com. altero de Æquit.

Brisson. de Verb. signif. in verbo Placet.

III. Ex eodem fonte manat ut legibus servandis cives suos adstringere Principes non censeantur, si statim atque publicè propositæ sunt, viris sapientibus & cordatis, vel etiam ipsi universitati, earum usus parum commodus esse videatur: quia utilitas est *justi propè mater & æqui*, ut dicebat Horatius. Quare non immeritò apud omnes recepta est illa Juliani sententia quam initio protuli, ut quod à prudentissimis viris in consistorio Principis tractatum est, etiam ipso usu & tacito populi consensu confirmetur. Hoc est quod dicebat Leo Imperator: *Novum jus inveterato usu stabiliendum est.* Quod è veterum philosophorum doctrina haustum est, qui leges ad parendi necessitatem adigere non posse nisi ex more & consuetudine observant, ut retulit Aristoteles. Sanè si contrario usu & tacitò consensu omnium leges per desuetudinem abrogantur, & non solum suffragio legislatoris, ut dicebat Julianus, ita etiam, etsi non suffragium, consensus saltem tacitus populi, qui rebus ipsis & factis constat, necessarius erit ut leges receptæ dici possint. Hoc axioma adeo verum est, nempe legibus neminem teneri nisi usu receptæ sint, ut Menochius celeberrimus Jurisconsultus scribere non dubitarit cum Socino, etsi lex promulgata fuerit, non præsumi usu hominum receptam & comprobatam: quia scilicet usus ille est quid facti, factum autem secundùm regulas juris non præsumitur: ideoque ait eum qui lege nititur adstringi ad probationem usus publici & constantis illius legis.

L. Cum de novo. C. de legib.

Arist. l. 2. Polit. c. 6.

Menoch. l. 2. præsumpt. c. 2. n. 1 & 2.

L. In bello. §. facta. ff. de captivis & postlim. revers.

Ceterùm non est quòd aliquis è trivio philosophorum colligat ex eo quòd regni jura eorum qui reguntur causa sunt parata sequi eos qui reguntur superiores esse Principe qui eos regit. Si enim de Principibus agatur qui potiuntur summo imperio, hujus argumenti vim metiri oportebit à jure tutorum. Nam tutela moribus inducta est pupillorum causa, nec eo minùs tutela est jus ac potestas in pupillos ipsos. Sanè tutor, si malè rem pupilli administret, amoveri potest, quia magistratibus subjicitur. At in summis imperiis soli Deo Regum peccantium judicia relicta sunt; quia, ut rectè inquit Marcus Aurelius, magistratus de privatis, Principes de magistratibus, Deus de Principibus judicat. quod jus ἀνυπεύθυνον Regibus Francorum vindicavit Gregorius Turonensis.

Vide V. Cl. Hugonis Grotii l. 1. de jure belli & pacis c. 3. n. 8.

Gregor. Turon. laudatus c. 2. hujus libri.

IV. Quæ autem de legibus dixi, ut necessarius sit usus & tacitus populi consensus, ad eas pertinet quæ de jure privato feruntur. Ceterùm quæ de summa republica decernuntur & de jure publico non adstringuntur his conditionibus. Discrimen enim intercedere inter jus privatum & publicum, præter Jurisconsultos, docet etiam Aristoteles, qui summam potestatem partitur in ἀρχιτεκτονικὴν, quæ in jure ferendarum & tollendarum legum versatur, & in πολιτικὴν seu βουλευτικὴν, quæ aut publicas actiones respicit, ut pacis, fœderum, & belli, aut res ipsas, ut tributa & vectigalia; in quibus comprehenditur dominium eminens quod habet civitas in cives & res civium ad usum publicum. Addit & δικαστικὴν, quæ res controversas inter singulos dirimit, atque per magistratus exercetur. Leges quæ ad δικαστικὴν pertinent & ad singulorum controversias dirimendas egent tacito populi suffragio, ut dixi. Sed belli, pacis, fœderum, vectigalium, & dominii illius eminentis arbitrium integrum ad summos Principes transcriptum est, sola populis obsequii gloria relicta. Hoc significatum voluit Samuel, ut quibusdam visum est, cùm jura regis recenset; quorum usus ab arbitrio quidem Regis pendebat, sed ita tamen ut cum utilitate publica conjunctus esset. Hic enim locum habet prudentissimum illud Platonis monitum, quod Ciceronis verbis referre malo quàm meis: *Omnino qui Reipublicæ præfuturi sunt, duo Platonis præcepta teneant, ut quicquid agunt ad eam referant, obliti commodorum suorum; alterum, ut totum corpus reipublicæ curent; ne dum partem aliquam tuentur, reliquas deserant.* Quare cùm ea tempora sæpissime incidant in quibus aut propulsandus sit hostis, aut socii juvandi, vel aliud quid simile tentandum, & in eam rem pecuniæ parandæ sint, quas belli nervos esse dicebat Demosthenes, tum consilia rerum agendarum cum paucis communicanda sunt, ne in plures sparsa, hostibus pateant; tum pecuniarum exigendarum modus à solo Principe præscribendus est; ne dum populi consensus expectatur, aut occasiones rei bene gerendæ præterlabantur, aut in necessitatem adigatur Princeps publicandi consilii. Inde meritò profectum est ut Principes belli, pacis, fœderum, & tributorum rationem solis sibi reddi velint. Quod sæpe civium querelas immodestas provocat, qui sibi injuriam factam putant cùm dominio illo eminenti, quod vocat Aristoteles, facultatibus singulorum ad tuendum reipublicæ corpus Princi-

Cicero offic. lib. 1.

pes utuntur, cùm potiùs nunquam satis memorata Periclis sententia apud Thucydidem in uniuscujusque animo obversari deberet: *Sic existimo, etiam singulis hominibus plus eam prodesse civitatem quæ tota rectè se habeat quàm si qua privatis floreat utilitatibus, ipsa autem universim laboret. Qui enim domesticas fortunas bene collocatas habet, patria tamen eversa pereat & ipse necesse est. Contrà verò etiamsi quis in beata republica parum felix est, multò tamen faciliùs per illam incolumis servatur. Quare cùm civitas quidem singulorum possit sustentare calamitates, singuli autem publicas non item, quid est cur non universim ipsi consulere ipsamque tueri oporteat, nec id facere quod vos facitis, dum quasi attoniti jactura rei familiaris, salutem proditis reipublicæ.* Quem sensum ita expressit Livius: *Respublica incolumis & privatas res salvas facile præstat. Publica perdendo, tua nequicquam serves.*

V. Leges ecclesiasticæ eadem tacita conditione qua civiles adstringuntur, scilicet ut patendi necessitate Christianos non teneant donec usu sint receptæ. Hæc est non solùm Gallorum omnium, sed etiam celeberrimorum quorumque Doctorum sententia: quam trahunt è Gratiano, qui prolato Juliani responso subdit: *Leges instituuntur cùm promulgantur; firmantur, cùm moribus utentium approbantur.* Quò videtur inclinare Augustinus cùm scribit de legibus temporalibus homines judicare cùm eas instituunt, sed cùm fuerint institutæ & firmatæ, non licere judici de ipsis judicare, sed secundùm ipsas. Hanc sententiam tuentur celeberrimi auctores Covarruvias & Navarrus. Illius hæc sunt verba: *Certum est legem nullam vim obtinere si ab initio recepta non fuerit à subditis quod Aristoteles docet* II. *Polit. cap. vi. & probatur l. De quibus. ff. de legibus. cap. In istis. §. leges. 4. dist. ubi scribit Domi. leges à Principe dari ea conditione & intentione ut non aliter obligent quàm si fuerint à republica receptæ. Ad idem Glossa in cap. 1. de trenga & pace. gl. in l. Rem non novam. §. Patroni. C. De judiciis. Et est communis opinio. Nam & maximè præsumendum est eam legem quæ à republica non recipitur minimè ei convenire.* Contra nituntur plerique, qui canonicas leges & pontificias eximium aliquid præ se ferre volunt. Illi ipsi tamen auctores hoc asserere non audent nisi eo casu quo facilis sit & innoxia legis ecclesiasticæ executio. Nam si aliquo pacto utilitatem publicam lædat, ab ea recipienda fideles abstinere posse non invitus fatetur Suares. Quod ferè in priorem sententiam incidit.

Dist. 4.

Aug. de vera relig. c. 31.

Gerson. Tract. de vita spirit. Lect. 4. Covarruvias l. 2. Var. Resol. c. 16. n. 6. Navarr. in summa cap. 23. n. 41. Joannes Major Doctor Paris. in 4. dist. 15. q. 4. Driedo l. 1. de libert. Christ. c. 9. locum 2. Armilla verbo Lex. n. 12. Angelus Silvester.

Suares l. 4. de leg. cap. 16.

VI. Sanè si quis diligenter utrasque leges expendat, huic conditioni magis videtur obnoxia lex ecclesiastica quàm civilis, duplici ratione. Prima est, quia potestas ecclesiastica conceptis verbis data est *in ædificationem, non autem in destructionem*, ut testatur Apostolus. Unde sequitur nihil obtrudendum esse fidelibus quod eos offendere aliquo pacto possit, atque adeo legem ecclesiasticam minùs commodam pro non scripta esse habendam. Quia, ut inquit Chrysostomus, *hæc est Christianismi regula, hæc illius exacta definitio, hic est vertex supra omnia eminens, publicæ utilitati consulere.* Secunda verò ratio hæc est, quia Christus ipse discrimen utriusque potestatis in præceptis dandis auctoritate sua constituit. *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur, vos autem non sic*, inquit ille apud Matthæum & Lucam. His verbis de legitima Regum auctoritate Christus agit, non verò de tyrannica, cùm de iis Regibus loquatur qui benefici & εὐεργέται à populis dicerentur. Et si quis abuti velit voce Græca κατακυριεύουσι, quæ extat apud Matthæum, reponetur illi Lucam simplici verbo κυριεύουσι usum. In eo autem discrimen versatur quòd Regibus summo imperio multa peragere liberum sit, quam effusam licentiam suis Apostolis Christus adimit; ita ut verus dominatus sit penes Reges, non autem penes sacerdotes; quorum potestas non est despotica, sed temperata & ad populorum usum accommodata; ita ut monarchia ecclesiastica ex aristocratico regimine sit commixta; contrà quàm accidit in plerisque regnis, quæ jure optimo à Principibus possidentur. Vehemens est Bernardus & ferè totus in eo ut hanc sententiam Eugenio Pontifici persuadeat: *Nec enim tibi ille* (Petrus sc.) *dare quod non habuit potuit; quod habuit, hoc dedit, sollicitudinem, ut dixi, super Ecclesias. Numquid dominationem? Audi ipsum: Non dominantes in clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes, non etiam veritate, vox Domini est in evangelio: Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Et infert: Vos autem non sic. Planum est, Apostolis interdicitur dominatus. I ergo tu, & tibi usurpare aude, aut dominans apostolatum, aut Apostolicus dominatum. Planè ab alterutro prohiberis. Si utrumque similiter habere velis, perdes utrumque.* Nec aliena est Bernardi explicatio à veterum sensu. Etenim Origenes hunc locum evangelii sic edisserit: *Principes gentium non contenti tantùm regere subjectos suos, violenter eis dominari nituntur. Inter vos autem, qui estis mei, non erunt hæc. Ne fortè qui videntur habere aliquem in Ecclesia principatum, dominentur fratribus propriis, vel potestatem in eos exerceant. Quoniam sicut omnia carnalia in necessitate sunt posita, non in voluntate, spiritualia autem in voluntate, non necessitate, sic & principes spirituales. Principatus eorum in dilectione debet esse positus, non in timore corporali.* Ex quo sequitur leges ecclesiasticas, quæ de rebus jure naturali vel divino non vetitis ad εὐταξίαν & ordinem Ecclesiæ externum tantummodo componendum feruntur, non necessitate, sed voluntate, non timore corporali, sed dilectione subjectorum niti debere. Quod Gregorius Nazianzenus conceptis verbis testatur: *Vel maximè id lex nostra & legislator noster sanxit ut grex non coactè sed sponte ac libenti animo pascatur.* Possem, si pluribus testimoniis opus esset, Hieronymum quoque laudare, qui Regem nolentibus, Episcopum volentibus præesse scribit, & Chrysostomum, cujus hæc sunt verba, dum potestatem utramque composuit: *Legibus ac mandatis omnia peraguntur*, scilicet apud Principes, *hic verò nihil tale. Neque enim licet ex auctoritate præcipere.*

1. Corinth. c. 13.

Chrys. hom. 25. in priore ad Cor. ... τοῦ Χριστιανισμοῦ, ... τὸ συμφέρον ζητεῖν.

Matth. 20. Luc. 22.

Vide secundam præfationem Marcæ §. 6.

Bernard. de Consid. l. 2. c. 6.

Origenes tract. 12. in Matth.

Gregor. Nazianz. in Apolog.

Hieron. in epitaph. Nepot.

Chrysost. in Acta Apost. hom. 3.

VII. Occurret aliquis nos jam asseruisse Regibus ipsis non esse liberum invitos cives ad legem amplectendam cogere, ideoque non esse tam anxiè hærendum huic discrimini

inter utramque poteſtatem quod hoc loco urgemus. Præterea æquè licere ſacerdotibus contumaciam impiorum excommunicatione plectere ac Regibus in facinoroſos animadvertere gladio. Hanc difficultatem ſolvere oportet tam ex iis quæ jam obſervavimus quàm ex iis quæ in hanc partem diſtulimus commodioris doctrinæ cauſa. Regium imperium à ſacerdotali in eo maximè diſtat quòd illi non ſolæ ſingulorum civium rationes commiſſæ ſint, ſed totius reipublicæ ſalus. unde fit ut in cives, etiam invitos, ad ſovendum totius reipublicæ corpus jus illi competat, quemadmodum antea dixi. Quod aliter ſe habet in epiſcopali miniſterio; cui Eccleſiæ ſollicitudo ita eſt commiſſa ut ſingulorum ſaluti præcipuè invigilare debeat, nec curare poſſit univerſum corpus aliquorum membrorum pernicie; ſed ad exemplum magiſtri nonaginta novem oves deſerendæ illi ſunt ut centeſimam ad caulas reportet. Deindè in ipſa ratione legum ferendarum, quæ ſingulorum civium controverſias reſpiciunt, Principes quidem eorum utilitatibus conſulere debent, adeo ut eos tacita conditione ſuis legibus obſtringi nolint niſi uſu ipſo conſtiterit eas leges reipublicæ commodas & utiles eſſe. Attamen ſi non jure ordinario, ſed ſummo jure agere velint, earum conſtitutionum executionem urgere quæ de jure dubio feruntur & ab invitis civibus obſequium extorquere poſſunt ſine ulla tyrannici imperii exprobratione. Etſi enim dura ſint aliquando Regum imperia, ordo ille imperandi & parendi id exigit ut ſubditi dominorum mandaris cedant, quemadmodum Apoſtoli diſertiſſimè docuerunt. Sed in legibus eccleſiaſticis, quæ jus naturale aut divinum non exſequuntur, ſummum illud imperium locum non habet. quo ſenſu accipienda ſunt quæ adduxi teſtimonia è Gregorio Nazianzeno, Hieronymo, Chryſoſtomo, & Bernardo, ad loci evangelici explicationem. Quin etiam magnum diſcrimen intercedit inter ſupplicia quæ leges publicæ contumacibus irrogant & excommunicationes aut ceteras cenſuras quibus utitur Eccleſia adversùs ſceleratos. Princeps enim adulterum aut cædis reum gladio plectit, id eſt, maleficum commerita pœna afficit, in eoque vim imperii ſui oſtendit. Eccleſia verò non exigit pœnam, ſed morborum curationem. Itaque non infligit excommunicationem ut mactet, ſed ut pœnitenti ſalutem conciliet, quemadmodum diſertè interpretatur alicubi Chryſoſtomus. Unde Theodoretus in ſynagoge canonum adnotavit aliam eſſe rationem legum regiarum & canonum; quòd illæ ſeveras pœnas à reis exigant, hi autem errantes in viam reducere & ægris remedia parare conentur, quando peccatum eſt in leges evangelicas aut mores receptos.

Vide ſecundam præfationem Marcæ §. 6.

Paulus Rom. 13. & Petrus 1.ep.c.2.

Chryſ. hom. 13 in 2. Corinth. Theodoret in præfat. ad ſynagogen canonum [illegible]

VIII. Si quis autem de quæſtione propoſita quæ fuerit ſententia veterum requirat, definiri poſſe videtur ex Innocentio I. & Gelaſio. Etenim ille non ſolam editionem decretorum quæ complexus erat epiſtola quam dederat ad Alexandrum Antiochenum, ſed etiam conſenſum Epiſcoporum provincialium requirit: *Ut quæ ipſe tam neceſſariò percunctatus es*, inquit, *& nos elimatè reſpondimus, communi omnium conſenſu ſtudioque ſerventur.* In eandem ſententiam Gelaſius dixit primam ſedem exequi *uniuſcujuſque ſynodi conſtitutum, quod univerſalis Eccleſiæ probavit aſſenſus.* Imò & Hilarius à me ſuprà laudatus decreta ab occidente in orientem mitti conſueviſſe ſcripſit, non extorquendi aſſenſus injuria, ſed inſtruendæ omnium conſcientiæ cognitione.

Huc referri poſſunt pleraque ex iis quæ diximus capite ſuperiori, & præcipuè §. 1.

Ad hanc diſputationem illuſtrandam non omitti debet inſigne Anaſtaſii Bibliothecarii teſtimonium, qui ad marginem ſexti canonis ſeptimæ ſynodi, ubi mentio habetur cujuſdam canonis Trullani Concilii, hæc adnotavit: *Nec te moveat ſi hanc definitionem nos minimè habeamus, cùm & earum nonnullas quas inter canones habemus in auctoritatem non recipiamus, ſicut quaſdam ex Conciliis. Alia namque apud Græcos tantùm, alia verò apud certas ſolùm provincias in obſervantia eccleſiaſtica aſſumuntur, ſicut ſunt Laodicenſis Concilii 16. & 17. regulæ, quæ apud Græcos tantùm ſervantur, necnon & Africanorum Conciliorum 6. & 8. capitula, quæ nulla provincia ſervare niſi Africana dignoſcitur.* Hanc ob cauſam ipſi etiam Romani Pontifices in formula profeſſionis quæ habetur in Diurno Eccleſiæ Romanæ ſpondent ſe obſervaturos & confirmaturos *omnia decreta canonica prædeceſſorum apoſtolicorum noſtrorum Pontificum, quæcunque ipſi ſynodaliter ſtatuerunt & probata ſunt.* Non inutiliter hæc ultima verba addiderunt. Sciebant etenim præter conſtitutionem factam ſynodi aſſenſu neceſſarium fuiſſe ut tacito provinciarum conſenſu probaretur.

De libro diurni vide ſuprà pag. 55.

Communem omnium ſeculorum ſententiam etiam hac in parte ſecuti ſunt Galli noſtri; qui ſe ſolis illis canonibus teneri putaverunt qui aut contrario uſu aboliti non eſſent, aut qui ab initio uſu recepti fuiſſent. Id teſtatur Philippus Rex Francorum in Pragmatica qua privilegia quædam Academiæ Aurelianenſi indulſit anno MCCCXII. *Non putet igitur aliquis nos recipere vel progenitores noſtros recepiſſe conſuetudines quaſlibet ſive leges ex eo quòd eas in diverſis locis & ſtudiis regni noſtri per ſcholaſticos legi ſinantur. Multa namque eruditioni & doctrinæ proficiunt, licèt recepta non fuerint. Sicut nec Eccleſia recipit quamplures canones qui per deſuetudinem abierunt, vel ab initio non fuere recepti, licèt in ſcholis à ſtudioſis propter eruditionem legantur. Scire namque ſenſus, ritus, & mores hominum diverſorum, locorum, & temporum, valde proficit ad cujuſcunque doctrinam.*

Franc. Florens Antecessor doctiſſimus protulit hæc verba in differt. de orig. jur. can. ſub finem.

Conſenſus neceſſitatem hac etiam ratione probavit Nicolaus Cuſanus quòd olim omnia diſciplinæ capita decernerentur in Conciliis ex communi Epiſcoporum ſuffragio & conſenſu ſecundùm formam ab Apoſtolis præſcriptam, qui ex ſua & ſeniorum ſententia decreta de ſuffocato & de ſanguine ediderunt. Unde ſequi ait conſtitutiones pontificias aut è canonibus receptis petendas, aut ſi poteſtatem ſtatuendi, quam ſummus Pontifex à Deo habet, in rebus nondum canone deciſis explicare velit, *ad hoc quòd ſtatutum ejus liget non ſufficit quòd ſit publicè promulgatum, ſed*

Cuſanus Cardinalis de concord. cath. l. 2. c. 8. 10. & 12.

oportet quòd acceptetur & per usum approbetur secundum superiora & ea quæ notantur de Constitutionibus super rubrica; ubi dicitur per Doctores quòd ad validitatem statuti tria sunt necessaria, potestas in statuente, publicatio statuti, & ejusdem approbatio per usum. Unde videmus innumera apostolica statuta etiam à principio postquàm edita fuere non fuisse acceptata.

IX. Quæ in contrarium afferuntur ejusmodi sunt ut à recepta sententia discedere non cogant. Neque enim subditis idcirco legis ferendæ potestatem asserimus quod consensum eorum expressum vel tacitum exigamus. Quamquam enim liberam & à nemine pendentem solvendi & ligandi auctoritatem fateamur, attamen cùm in externo regimine versatur, & se ad ea porrigit quæ neque fidem nec sacramenta scelerumve censuram respiciunt, tunc maximè subditorum assensum exigit, in quorum ædificationem est à Christo instituta. Vis ergo & imperium legis à sola Ecclesia pendet; sed executio vim sortitur à consensu eorum quorum maximè interest; qui sola repulsa legis satis docent eam sibi non esse commodam. Neque est quòd aliquis aut Pontificis aut Conciliorum privilegium illis à Christo collatum proferat: quia exceptis canonibus qui de fide aut de morum doctrina feruntur, ceteri, qui *disciplinam* respiciunt, & in facto versantur, (quod prudentissimos sæpe fallit) non debent summo illo non errandi privilegio censeri; maximè cùm id proprium sit legibus ecclesiasticis de disciplina latis ut eas pro ratione temporum aut locorum mutari necesse sit, quemadmodum docet Augustinus *ipsa plenaria Concilia sæpe priora posterioribus emendari, cum aliquo experimento aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat, sine ullo typho sacrilegæ superbiæ, sine ulla inflata cervice arrogantiæ, sine ulla contentione lividæ invidiæ, sancta humilitate, cum pace catholica, cum charitate Christiana.* Quod autem è Gratiano profertur Concilii Triburiensis decretum non vetat quin Pontificum Romanorum decreta provinciarum usibus obfutura repudiari possint; sed modum quendam examini præscribit, scilicet ut quantum fieri potest, *etsi jugum vix ferendum sit, suscipiatur tamen ob memoriam B. Petri.* Sed si omnino ferendum non sit, quia scilicet utilitati publicæ graviter obest, ex illo decreto sequitur situm esse in populi potestate ut à se jugum illud amoveat. Hæc sunt verba canonis: *In memoriam B. Petri Apostoli honoremus Romanam & apostolicam sedem; ut quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat magistra ecclesiasticæ rationis. Quare servanda est cum mansuetudine humilitas: ut licèt vix ferendum ab illa sancta sede imponatur jugum, conferamus, & pia devotione toleremus.*

Augustinus l. 3. conf. c. 7. & ep. ad Marcellinum; & l. 2. de bap. c. 3.

Concil. Tribur. c. xxx. an. 895. Habetur apud Grat. dist. 19.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

CAPUT istud Concilii Triburiensis apud Ivonem parte V cap. L. & Gratianum dist. XIX refertur ex Capitulis Caroli Magni Imperatoris. Nauclerus autem adnotat hoc esse unum ex XXXIII. legum capitulis quæ idem Imperator, ut Sigebertus scribit, anno primo imperii sui instituit, cùm per omne imperium suum legatos ad faciendum judicium & justitiam cunctis direxit. Itaque cùm decretum illud exstet etiam in capite XXX. Concilii Triburiensis, quod anno DCCCXCV. habitum fuit sub Rege Arnulfo, & ex eodem Concilio laudetur à Burchardo, par est existimare patres synodi Triburiensis illud mutuatos esse ex legibus Karoli, atque ita suam fecisse legem quam approbaverunt. Sed utcunque se res habeat, magni momenti sunt verba istius capitis. Nam cùm auctor vellet gratificari Romano Pontifici in causis ecclesiasticæ disciplinæ, videretque hoc pacto nonnulla tentari contra consuetudines receptas, usus est eadem dexteritate qua usus olim erat in Concilio Sardicensi Osius Cordubensis Episcopus ut Episcoporum dejectorum appellationes ad Romanam sedem approbari procuraret ab ea synodo, nimirum adducta reverentia quæ beato Petro sedique ejus debetur. Sed ut res ista clariùs elucescat, adferenda sunt ipsamet Osii verba ex canone tertio Concilii Sardicensis *Quòd si aliquis Episcopus*, inquit, *judicatus fuerit in aliqua causa, & putat se bonam causam habere ut iterum Concilium renovetur, si vobis placet, sancti Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his qui causam examinarunt Julio Romano Pontifici.* Hujus juris novam esse institutionem Marca probat ex his verbis in libro VII. cap. III. §. VIII ubi observat Osium non dicere confirmandam esse antiquam traditionem, quemadmodum fieri consuevit in negotiis quæ renovatione tantùm aut observatione indigent. Sic in capite illo quod explicandum suscepimus auctor ait servandam esse cum mansuetudine humilitatem, ut licèt vix ferendum ab illa sancta sede imponatur jugum, feratur tamen ob memoriam beati Petri Apostoli, ob quam honoranda est Romana & apostolica sedes. Sic in Concilio Remensi adversùs Arnulphum cap. XXVIII. Arnulphus Aurelianensis Episcopus dixit: *Nos verò, reverendissimi patres, Romanam Ecclesiam propter beati Petri memoriam semper honorandam decernimus, nec decretis Romanorum Pontificum obviare contendimus; salva tamen auctoritate Nicæni Concilii, quod eadem Romana Ecclesia semper veneratur est.* Eadem prudentia usus est Bonifacius sedis apostolicæ per Germaniam Legatus, cùm Episcopos in legatione sua consistentes jurejurando adegit polliceri subjectionem Romano Pontifici, aliaque nonnulla tentavit contra priscum morem. Quod adeo gratum fuit Romanis auribus ut nunciis à Bonifacio missis, qui de rebus istis certiorem facerent Romanam Ecclesiam, maxima gratulatio facta fuerit. Testatur id ipsemet Bonifacius in epistola centesima quinta, quæ data est ad Cudberthum Cantuariensem Archiepiscopum, in qua hæc leguntur: *Decrevimus autem in nostro synodali conventu & confessi sumus fidem catholicam & unitatem & subjectionem Romanæ Ecclesiæ fine tenus vitæ nostræ velle servare, sancto Petro & Vicario ejus velle subjici, synodum per omnes annos congregare, Metropolitanos Pallia ab illa sede quærere, & per omnia præcepta Petri canonicè sequi desiderare, ut inter oves sibi commendatas numeremur. Et isti confessioni universi consensimus & subscripsimus, & ad corpus sancti Petri principis Apostolorum direximus. Quod gratulando clerus & Pontifex Romanus suscepit.* Hanc formulam sequens ætas servavit in professionibus Episcoporum, ut patet ex formula XIII. in appendice tomi secundi Conciliorum Galliæ, quæ sic habet: *Beato verò Petro & Vicario ejus debitam subjectionem & obedientiam, suffraganeis verò nostris adjutorium me exhibiturum profiteor.* Quin etiam in formula juramenti quod Episcopi præstare tenentur Pontifici Romano Gregorius VII ejus inventor retinendum putavit beati Petri nomen ob reverentiam nominis apostolici. Extat in regesto Gregorii VII & in libris Decretalium. Vide Notas ad Capitularia Karoli M. pag. 1055.

CAPUT XVII.

Synopsis.

I. Ad quorum curam pertineat nova legis examen. Docetur hoc competere, in Gallia, Ecclesia Gallicana. E Concilio Turonico, quo Siricii & Innocentii decreta de calibatu recipiuntur, cum exceptione, quod attinet ad privationem communionis. Et canones apostolici non admissi olim ab Ecclesia Gallicana.

II. Septima synodus explosa est à Concilio Francofordiensi, ob quastionem de imaginibus. Verborum sono, non autem re ipsa discrepabant. E perversa interpretatione Latina verborum Constantini Episcopi natum præcipuè *dissidium. Gallicana Ecclesia de recipienda synodo œcumenica deliberat. Quod locum habet maximè quando per Legatos non adfuit Concilio. quod observat Anastasius.*

III. Multi canones octava synodi non sunt statim recepti ab Ecclesia Gallicana, quòd adversi essent antiquis moribus regni.

IV. Hoc jure expendendorum canonum usa est Ecclesia Gallicana in conventu Bituricensi.

V. Non solum Ecclesiæ Gallicanæ, sed etiam Regis consensus necessarius est ad executionem publicam *novorum canonum. Episcopi de legis æquitate disceptant; Princeps de republica tranquillitate. Consilium Burgundia Ducis, ne quid novi constituatur in regno absque consensu Regis. Qua ratione receptus non est in Gallia liber sextus Decretalium.*

VI. Concilii Basileensis decreta legis publica vim non habuerunt donec regia lege firmata sunt. Concilii Tridentini definitiones fidei admissa edicto regio. Sed decreta disciplina non servantur nisi quatenus eorum sententia in constitutiones regias transcripta est. Inquiritur breviter in causas non admissorum Concilii Tridentini decretorum; idque totum à prudentia Regum pendere ostenditur.

VII. Antiqua illa Gallorum opinio de necessitate publicationis & acceptationis tam Ecclesia Gallicana quàm Regis confirmata est Concordatis.

I. NUNC discutiendum restat ad quorum curam pertineat examen illud, an nova lex ecclesiastica sit utilis vel noxia. Quod uno verbo explicari potest; nempe ad eos pertinere quorum interest legem ferri aut non ferri, ideoque ad Ecclesiam Gallicanam in Gallia, id est, ad Episcopos & ceteros è clero qui conventibus publicis interesse solent.

Rem satis apertam uno aut altero exemplo confirmabimus. Siricii & Innocentii I. decretales epistolas, quæ Sacerdotibus & Diaconis uxorum usum ita interdixerunt ut contumaces à communione abstinerent, Ecclesia Gallicana non statim admisit in eo capite quo à communione pelluntur, sed rem totam initio ita temperavit ut officio suspensis communione concessa ad altiores gradus ascendendi spes adimeretur. Quod probatur canone secundo Concilii Turonici primi habiti anno CDLXI. *Et licèt à patribus nostris emissa auctoritate id fuerit constitutum ut quicunque Sacerdos vel Levita filiorum procreationi operam dare fuisset convictus, à communione dominica abstineretur, nos tamen huic districtioni moderationem adhibentes, & justam constitutionem mollientes, id decrevimus, ut Sacerdos vel Levita conjugali concupiscentia inhærens, vel à filiorum procreatione non desinens, ad altiorem gradum non ascendat, neque sacrificium Deo offerre vel plebi ministrare præsumat. Sufficiat his tantùm ut à communione non efficiantur alieni.* Integram tamen Siricii & Innocentii constitutionem absque ulla exceptione vel indulgentia suscepit synodus Agathensis anno quingentesimo sexto. Eadem libertate usa est Ecclesia Gallicana in non admittendis canonibus apostolicis, etiam post editam à Dionysio Exiguo collectionem suam, ut demonstratur libro III. cap. 4. §. 3.

Syn. Agath. c. 9.

II. Secunda Nicæna synodus (quæ sub Hadriano Pontifice Nicææ primùm coacta literis Constantini Imperatoris & Irenes ejus matris, deinde Constantinopolim translata, utriusque urbis nomine à scriptoribus Constantinopolitana vel Nicæna dicitur) ab Ecclesia Gallicana in Concilio Francofordiensi repudiata est. Cujus dissensionis occasio inspicienda est; & quid inde ad theorematis nostri probationem trahi possit, sincerè colligendum. Convenerunt anno DCCXCIV. regni Francorum & Italiæ Episcopi in urbe Francofordiensi, apostolica Adriani I. auctoritate & jussione Caroli Regis congregati. Proposita est sacro conventui synodus Nicææ habita; quam illi œcumenicam dici posse negarunt quòd occidentis provinciæ per epistolas more ecclesiastico sententiam rogatæ non fuissent. Imò synodum omnino exploserunt quòd imaginibus divinum cultum ab ea decretum existimarent, non quidem aperta definitione, sed conniventia. Ita enim indignationem suam canone secundo expresserunt: *Allata in medium quæstio de nova Græcorum synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt; in qua scriptum habebatur ut qui imaginibus sanctorum ut deifica trinitati servitium aut adorationem non impenderent, anathema judicarentur. Qui suprà sanctissimi patres nostri omnimodis adorationem & servitutem renuentes contempserunt, atque consentientes condemnaverunt.* Hanc damnationem secutus est liber à Carolo Rege ad Hadrianum Pontificem missus, cujus meminit Hincmarus: quo libro synodi Nicænæ acta discutiuntur, & docetur eam esse Gallorum sententiam ut imaginum usus in Ecclesiis retineatur quidem, sed nemo eas cogatur adorare. De hoc dissidio egerunt viri eruditi: quod mihi sem-

Hincmarus opusc. c. 19 cujus temporibus nondum erat admissa à Gallis septima synodus.

pet visum fuit ita componendum ut dicamus verborum sono tantùm Græcos à nostris, non re ipsa, dissensisse, cùm illi venerationem tantùm τιμητικὴν sive *honorariam* imaginibus tribuerent. Quod verbum è foro in Ecclesiam transtulit Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus, origine ducta à magistratibus qui non erant in actu rerum, sed *honorariis* tantùm. Quod ceteri Græcorum Theologi, qui dialectica locutione utebantur, ita expresserunt ut ὁμωνύμως, seu mavis *æquivocè*, imagines coli dicerent generali illo προσκυνήσεως aut adorationis vocabulo, quod omnia venerationum genera complectitur, & à materia seu mavis objecto modum recipit. Quare scholion illud quod adjectum erat ad textum Exodi in eo codice veteris testamenti qui servabatur in patriarchio Constantinopolitano summo applausu exceptum est à patribus in actione quinta septimæ synodi. cujus scholii hæc sunt verba: *At verò si facimus similitudines Christi, non ut similitudinem adoremus, sed ut mens videndo ad superiora volet.* Quod omnino concinit cum iis quæ Gregorius Magnus docuit in epistolis ad Serenum Massiliensem Episcopum; quem sequi velle & Gallicani Episcopi & Hadrianus in apologetico ad Carolum profitebantur. Non est autem quòd aliquis miretur à Concilio Francofordiensi tam alienam sententiam Nicænæ synodo affingi ut par imaginibus honor cum eo qui defertur sanctæ trinitati ab ea decretus fuisse dicatur. Neque enim abscisè hoc à synodo decretum fuisse affirmari poterat, cùm in fidei definitione à patribus edita ex majorum traditione usus imaginum confirmetur tamquam utilissimus ad renovandam πρωτοτύπων μνήμην seu recordationem, & earum imaginum sola honoraria veneratio, ei similis quæ codici euangeliorum & vasis sacris defertur, disertè sanciatur, *non autem vera Latria, quæ divino numini competit*, ut conceptis verbis synodus profitetur. Ea definitio præsente synodo (quæ Nicæa Constantinopolim jussu Principum translata erat, unde synodi Constantinopolitanæ nomen accepit) coram Constantino Augusto & Irene ejus matre relecta est, & totius synodi acclamationibus & Principum subscriptionibus confirmata. Quare Concilium Francofordiense non repudiavit definitionem septimæ synodi, (quod observatione dignum mihi videtur) sed quod *scriptum habebatur*, ut loquitur Concilium, nem[illegible]ctis septimæ synodi, scilicet honorem [illegible]debitum imaginibus esse tribuendum. Non est autem quòd dubitemus quin synodus Francofordiensis sibi persuaserit illam blasphemiam actis insertam fuisse. Hoc autem profectum est, ut docet liber Caroli, quòd verba Constantini Constantiæ Cypri Episcopi, quasi in eo sensu prolata essent præsente & non refragrante Nicæna Synodo, Galli nostri interpretati sint. *Infaustè*, inquit Carolus, *& præcipitanter sive insipienter Constantinus Constantiæ Cypri Episcopus dixit, Suscipio & amplector honorabiliter sanctas & venerandas imagines., & quæ secundum servitium adorationis quæ substantiali & vivificatrici trinitati emitto.* Huic reprehensioni respondet quidem Hadrianus, sed Constantini lapsum non excusat; quamvis aliam fuisse mentem synodi Nicænæ ex definitione fidei doceat, quæ divinum cultum soli Deo asserit. Mihi autem ipsa Constantini verba perpendenti & Latina, prout à Carolo prolata sunt, cum Græcis comparanti constat vitio interpunctionis & barbaræ interpretationis accidisse ut contraria sententia à Concilio Francofordiensi Constantino affingatur. Verba enim illa, *suscipio & amplector honorabiliter sanctas imagines*, participiis expressa sunt in Græco contextu, & à prioribus pendent. Deinde sequitur altera pars pericopæ, quæ divinum cultum soli trinitati vindicat. Integer autem locus è Græco ita efferendus est: *Cùm in nulla sententiæ parte alienas esse videam quæ nunc lecta sunt litteras ab oriente missas ad Tarasium sanctissimum Archiepiscopum & Patriarcham œcumenicum ab ea definitione fidei quam ipse antea professus fuerat, ego etiam [illegible]gnus his consentio, & ejusdem sum sententiæ, suscipiens & honorariè amplectens sanctas & venerabiles imagines. Et adorationem secundùm latriam soli supersubstantiali & vivifica Trinitati impendo.* Itaque, præter ceteras causas, vitium unius interpunctionis & ineptæ interpretationis occidentis Episcopos ad explodendam Nicænam synodum præcipuè adegit. Quod imputari non debet Gallicanis Episcopis, nec dolo Iconoclastarum; quos, ut Gallis imponerent, falsa Nicænæ synodi exemplaria supposuisse vir illustr. Bellarminus & plerique omnes existimarunt. Sed vitium illud tribuendum est interpreti qui Græcam illam synodum Latinè verterat jussu Adriani I. de cujus interpretis imperitia conqueritur Anastasius Bibliothecarius, qui secundam interpretationem aggressus est tempore Joannis VIII. *Interpres*, inquit, *penè per singula, relicto utriusque linguæ idiomate, adeo est verbum è verbo secutus ut quid in eadem editione intelligatur aut vix aut numquam possit adverti, in fastidiumque versa legentium penè ab omnibus hac pro causa contemnatur.* Discussa occasione quæ Gallicanos Episcopos & Carolum Regem ad repudiandam synodum Nicænam per errorem facti movit, id tantùm ex eo colligi velim, * Reges Francorum cum Gallicana Ecclesia eam facultatem sibi arrogasse ut de synodis recipiendis vel rejiciendis disceptatio sibi libera esset, præsertim si per legatos suos rebus gerendis non interfuissent. Qua ratione usus est Anastasius cùm de synodi Trullanæ Constantinopoli habitæ canonibus loquitur, quos à ceteris patriarchalibus sedibus repudiatos fuisse docet; *nimirum quia nulla earum, cùm ederentur, aut promulgans aut consentiens aut saltem præsens inventa est.*

III. Octava synodus, quæ sub Hadriano secundo coacta est Constantinopoli, canones aliquot edidit, qui à Gallicanis Episcopis non videntur statim recepti. Etenim Hincmarus Episcopus nunquam eorum meminit in epistolis suis, & Ademarus monachus Engolismensis laudatus à Pithœo quædam contra veteres canones illic decreta fuisse observat.

In definitione fidei act. VII. Nic. syn. τιμητικὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν.

Conc. Nic. act. V Cosmas legit scholion: οἱ δὲ ποιοῦμεν ὁμοιώματα τοῦ Χριστοῦ, οὐχ ἵνα τὸ ὁμοίωμα προσκυνῶμεν, ἀλλ' ἵνα ὁ νοῦς διὰ τοῦ ὁρᾷν ἀναπτερῶται.

Gregor. l. 7. ep. 109. l. 9. ep. 9.

Definitio fidei act. VII. [illegible]

Karolus M. in Capitulari de non ador. imag. lib. 3. c. 17.

Hadrianus in apolo. ad Carolum.

Syn. Nic. act. III. δεχόμενος καὶ ἀσπαζόμενος τιμητικῶς τὰς ἁγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας.

Κἀγὼ ὁ ἀνάξιος [illegible] συντίθεμαι [illegible] τιμητικῶς [illegible] ἁγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας καὶ τὴν κατὰ λατρείαν προσκύνησιν μόνῃ τῇ ὑπερουσίῳ καὶ ζωαρχικῇ τριάδι ἀναπέμπω.

Anastasius in vita Hadriani.

Idem Anastasius Præfatione in septimam synodum.

* Vide quæ imperitè & invidiosè adversus ista scripsit Christ. Lupus to. 2. pag. 1258 quem refutavit P. Hallur in dissertatione de septima synodo pag. 43.

Idem Anast. in Præfat.

Vide lib. 6 c. 15. § 2.

Pithœus in Præfat. ad Hincmarum [illegible]

Planè * mores in Gallia receptos & jura regia variis canonibus videtur synodus illa petivisse. Etenim Principum suffragia ab electionibus Episcoporum arcet canone XII. cùm tamen absque Regis consensu, etiam post octauam synodum, electiones in Gallia non fierent. Episcopos omnes sistere se Concilio Patriarchæ jubet canon XVII. neque Principum jussu impediri; cùm tamen à regno discedere & synodo interesse absque consensu Principis vetitum esse Gallicanis Episcopis doceat Hincmarus, & plerique auctores post octavam synodum. Eodem canone vetatur ne synodus fiat præsente Principe. quod moribus Gallorum adversabatur, qui Synodos in palatio utplurimum celebrabant, etiam sub Carolo Calvo post octavam synodum. Electiones Episcoporum soli clero, expulsis laïcis, asserit canon vigesimus secundus. Sed populum habuisse suas partes in electionibus usque ad seculum undecimum omnibus notum est.

Vide lib. VI. cap. 18. §. 15.

IV. Hoc jure expendendorum canonum usa est Ecclesia Gallicana in Conventu Bituricensi à Carolo VII. Rege Francorum indicto. Etenim cùm à Legatis Concilii Basileensis, quod apud Gallos tunc Concilii generalis nomine censebatur, Ecclesiæ Gallicanæ congregatio rogaretur *ut decreta & statuta ejusdem sacri Concilii recipere, acceptare, & observare observarique facere vellet, decrevit præfata sancta congregatio decreta ipsa visitare ad sciendum si quæ essent simpliciter recipienda, & quæ cum certis modificationibus seu interpretationibus acceptanda, congruere viderentur utilitati & moribus Regni & Delphinatus prædictorum. Quibus decretis diligenter matureque inspectis ac visitatis, censuit eadem sacra congregatio plurima ex ipsis decretis & statutis recipienda, cum certis tamen licèt paucis modificationibus.*

Probat Libert. Eccles. Gallic. pag. 134.

V. Non solùm autem Gallicanæ Ecclesiæ consensus expectandus est ut novi canones vigeant, sed Regi quoque ea sollicitudo maximè incumbit. Cùm enim pars nobilissima regii muneris in tuendis canonibus & receptis moribus versetur, & antiqui patres eum ordinem secuti fuerint ut à Principibus confirmationem rerum definitarum postularent, præjudicio suo id Principibus arrogasse videntur ut novæ leges executioni publicæ mandari non possint, si eorum consensu expresso vel tacito destituantur, etsi fortasse quamplurimis Ecclesiæ Gallicanæ proceribus acceptæ fuerint. Neque obstat quod objici posset, quemadmodum in abroganda lege per novæ consuetudinis usum sufficit ut major pars populi in eam consuetudinem consenserit, ita etiam sufficere, ut novæ leges receptæ videantur, si numero vincant qui earum utilitatem commendant. Etenim diversa est ratio Principis & Episcoporum. Illis enim de novæ legis æquitate disceptare liberum erit. Sed de juribus regni, & de civium tranquillitate, quæ novitate illa fortasse concuteretur, solus Princeps decernit vi illius juris divini quod ei tuitionem canonum & consuetudinum antiquarum asseruit; præsertim si legibus suis aut decessorum moribusque receptis canones illos adversos esse videat. Hoc est satis antiquum imperii Gallici arcanum; de quo retinendo monuit graviter Philippum IV. Regem Odo Dux Burgundiæ. *Consulimus etiam vobis*, inquit, *quòd nullo modo patiamini quòd aliquis in regno vestro aliquid novum instituat quod temporibus prædecessorum vestrorum institutum non fuerit vel ordinatum vel usitatum.* De novis Bonifacii VIII. & ceterorum Pontificum constitutionibus loquitur. Quibus in Gallia locus non fuit ob dissidium Regis cum Pontifice, ut observat glossator Joannes Andreas in cap. *Generali. De electione. in Sexto.* Ubi relato divortio Bonifacii & Philippi ob jura Regalium, hæc addit: *Ideo secundùm aliquos constitutiones istius compilationis non fuerunt receptæ in hoc regno propter istam controversiam.* ** Quæ verba recisa sunt ab editione Romana. Ceterùm plurimæ decretales hoc sexto libro comprehensæ hodie vigent in judiciis, & frequenter apud summa curiarum tribunalia à caussidicis laudantur.

VI. Duobus exemplis recentioribus regiæ auctoritatis consensus necessarius esse probatur: quorum alterum è Concilio Basileensi, alterum è Tridentino petitum est. Ecclesiæ Gallicanæ precibus & monitis sollicitatus Carolus VII. quæ de recipiendis Concilii Basileensis decretis tractata fuerant, consilio cum proceribus habito, postquàm omnia æquitati congruere vidisset, celebri illa Pragmatica sanctione confirmavit, vimque & robur legis publicæ Concilii Basileensis capitibus addidit. Quod eo sensu accipiendum est ut eorum decretorum vigor non ab eo tempore quo Basileæ edita fuerant, sed à die promulgatæ Pragmaticæ sanctionis obtineret, quemadmodum edicto suo

* Vir his virtutibus lenioribus quas in homine probo commendat Tullius, modestia nimirum, temperantia, & justitia ornatus Christianus Lupus, ut ejus scripta satis ostendunt, acriter & infenso atque inimico animo istic insurgit in Marcam quòd ausus sit scribere octavam synodum mores in Gallia receptos & jura regia variis canonibus petivisse, verba ista inquiens indigna esse homine Archiepiscopo. Et quia Marca statim annotavit ex Hincmaro non licere Episcopis à regno discedere absque permissu Regis, quod est certissimum & usu receptum, non solùm in Gallia, sed apud omnes ubique nationes, Hincmarum, quem alibi malo animo comparat cum Marca & Photio, propterea vocat secundum Dioscorum & novum Pharaonem, sicut alibi Karolum cognomento calvum vocat secundùm Sennacherib ac novum Pharaonem. Si isto argumentandi genere uti liceret, satis vastum & amplum campum insurgendi adversùs Lupum nobis aperirent ejus lucubrationes. Sed ista nobis, qui literarias controversias civiliùs tractamus, non conveniunt. Illud tantùm dicemus paucissimis omnino verbis, nihil esse facilius quàm ostendere ea omnia esse verissima quæ istic Lupus ait esse falsissima.

To. 2. pag. 1334.

Ibid. pag. 1341.

** QUÆ VERBA RECISA SUNT] Non ideo tamen culpam commiserunt Correctores Romani, neque Carolus Molinæus, qui primus hanc clausulam exemit ex glossa libri sexti Decretalium. Rectè sanè. Non est enim Joannis Andreæ, cùm non reperiatur in antiquis illius exemplaribus manuscriptis. Primus illam addidit Helias Regnier. Sed tamen Correctores non omnino extra culpam sunt. Qui enim casum Domini Heliæ, ut ipsi annotant in margine, non omiserunt, videntur eadem ratione non debuisse omittere additionem ejusdem Heliæ, quæ antecedit. Meliùs Molinæus, qui & additionem & casum Heliæ resecavit in sua editione.

Princeps

Princeps invictissimus constituit anno millesimo quadringentesimo quadragesimo. Concilii Tridentini definitiones fidei admissæ sunt edicto publico, quod ea de re latum est anno 1579. Sed decreta quæ disciplinam respiciunt non servantur in Gallia, quia lege Principis destituuntur: quamvis præcipua capita, quæ Gallicanæ Ecclesiæ receptos mores & jura antiqua non infringunt, comprehensa sint constitutionibus regiis quæ hac de re variis temporibus editæ sunt. Quod gratum & acceptum fuisse summo Pontifici Clementi VIII. testatur Henricus Magnus felicis memoriæ Princeps in rescripto anni MDCVI.

Ceterùm nemo est in Gallia hodie cui non perspectæ sint regiæ auctoritatis partes in canonum à Conciliis decretorum editione, cùm frequentissimè totius cleri Gallicani conventus Concilii Tridentini promulgationem à Regibus nostris supplicibus libellis postulaverit, ea lege, ut imperio suo ea capita exciperent quæ moribus regni, id est, libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ adversarentur. Quorum desideriis Principes, toto hoc negotio sæpe in consilium prudentissimorum virorum relato, se accommodare non potuerunt. Quod non ita interpretari oportet ac si contumaci animo ejus Concilii communionem respuerent, quam in negotio fidei sanctissimè colunt. Quin potiùs eam sententiam amplexi sunt studio tuendæ libertatis Ecclesiæ Gallicanæ, quæ in quamplurimis capitibus hujus Concilii decretis pessumdatur. Eam perniciem non admissis synodi constitutis amoliri tutius esse duxerunt quàm receptæ semel auctoritati, quæ pondere suo delicata ingenia premere posset, exceptionibus quibusdam jura Gallici imperii subducere. Sanè legatorum ab Henrico II. & Carolo IX. ad synodum missorum de regia dignitate imminuta conquerentium secessio non admittendæ synodi consilium juvit; existimantibus nostris hoc non alienum esse à vetere disciplina de qua dictum §. 11. Qua in re exemplum Joannis VII. sequendum putarunt, qui anno DCCV. canones sub sextæ synodi nomine in Trullo à Græcis editos, quibus Romanæ Ecclesiæ consuetudines quædam convelluntur, suscipere renuit, etsi per legatos Justinianus Rhinotmetus Imperator id à Pontifice suppliciter contenderet, arbitrio permisso ut quos vellet canones expungeret. Non componi invicem Trullanam synodum, quæ à Beda erratica dicitur, & inconsulto Romano Pontifice habita est, cum Tridentino Concilio, quod apostolicæ sedis auctoritate legitimè est indictum & habitum, sed prudentiam Joannis VII. cum Regum nostrorum providentia; qui tanto cautiùs juribus suis consulere debent quanto minùs illis in canones licet quàm Romano Pontifici, cujus est rebus definitis ὅρον & auctoritatem interponere. Ex eo est quòd Anastasius Bibliothecarius factum Joannis in parte non probet, quem à canonum emendatione *humana fragilitate timidum* cessasse scribit. quamvis à recentioribus hæc repulsa inter præclara Joannis facinora adscribatur. Itaque Concilii Tridentini publicatio dilata est ad concordiam alendam: quæ si alia ætate alios mores postulet, integrum erit Regibus nostris ea de re quæ usui futura erunt decernere.

Anastasius in vita Joannis VII. de Justiniano: *Hic illico ut palatium ingressus est, propriumque adeptus est imperium, tomos quos antea sub Domino Sergio apostolicæ memoriæ Pontifice Romam direxerat, in quibus diversa capitula Romanæ Ecclesiæ contraria scripta inerant, per duos Metropolitanos Episcopos demandavit, dirigens per eos & sacram, per quam denominatum Pontificem conjuravit ac adhortatus est ut Apostolicæ Ecclesiæ Concilium aggregaret, & quæque ei visa essent stabiliret, & quæ adversa renuendo excluderet. Sed hic humana fragilitate timidus, hos nequaquam tomos emendans, per suprafatos Metropolitos direxit ad Principem.*

VII. Aliquis fortasse existimare posset tria illa capita quæ hucusque variis probationibus & testimoniis vera esse ostendimus de necessitate promulgandarum & usu recipiendarum legum ecclesiasticarum, deque regii consensus adstipulatione, apud nos quidem haberi indubitata, sed hanc sententiam à Romanis Pontificibus nunquam fuisse approbatam, & in earum opinionum censum redigi debere quæ inter ambas potestates sunt controversæ. Sed præterquam quòd excipere possum de gravium auctorum numero, tam theologiæ quàm juris peritorum, qui constanter horum axiomatum veritatem profitentur, saltem quod attinet ad necessitatem edendæ & recipiendæ legis, qui nulla censura hac in parte perstricti sunt, id unum observasse sufficiet ad Ecclesiæ Gallicanæ rationes constituendas, hanc sententiam, quam asserimus, Concordatis esse confirmatam. Invaluerat, ante pacta illa publica, hæc opinio in regno, decreta Conciliorum vel Pontificum legis vim per Gallias non obtinere donec discussa & recepta fuissent ab Ecclesia Gallicana & regii consensus auctoritate munita, quemadmodum docent conventus Bituricensis & Pragmaticæ sanctionis verba, pluribusque probant Guillelmus Benedictus & Aufrerius, qui commentarios suos ante Concordatorum pactionem ediderunt. Huic sententiæ Gallorum Leo X. ultro se accommodavit, ipsaque Concordata post publicationem & acceptationem tantùm vim suam habitura consensit, speciali regiæ *acceptationis* mentione habita, mandataque Francorum Regibus Concordatorum executione. Quare cùm ea pactio per modum contractus inita sit, omniaque & singula contractuum verba ad amussim observanda sint ex utraque parte, nullum superest dubium quin opinio de publicationis & acceptationis regiique consensus necessitate inter cetera Concordatorum capita referri debeat; præsertim cùm *particula quæque* hujus pactionis bona fide custodiri debeat, ut ibi cautum est.

Guillelm. Benedict. in c. Raynutius in verbo *& uxorem.* §. 215 & seqq. Aufrer. in rep. Clem. *Notab.* 2. de offic. ord.

Tit. de Collat. §. *præfatique ordinarii.* In verbo, *acceptationem.* In prima Constit. Leonis.

§. de firma & irrevoc. Concord. stabil.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Synopſis.

I. Quid ſit libertas Eccleſiæ Gallicanæ libro tertio diſſeritur. Unde fluxerit appellatio Eccleſia Gallicana. Variæ provinciæ in unum Diœceſeos corpus compactæ. Permiſſa ſynodorum Diœceſeos congregatio. Inde factum ut Epiſcopi ab invicem per Diœceſes ſive regionum tractus diſtincti ſint. Unde Epiſcopi Gallicani, id eſt, Diœceſeos Gallicanæ. Gallicana Eccleſia apud Hilarium Papam.

II. Eccleſia Gallicana apud Gregorium Magnum; quæ deinceps ab omnibus ſcriptoribus celebrata. Aliquando regiam dignitatem ſignificatione ſua complectitur.

III. Quid ſit libertas illius Eccleſiæ. Variæ ſignificationes libertatis eccleſiaſticæ proponuntur; quæ ſignificat in evangelio liberationem à peccato & à lege Moſaica, in ſcriptoribus eccleſiaſticis libertatem conveniendi, vel aliquas immunitates perſonarum & rerum.

IV. Libertas conſtituta eſt à Felice III. in eo ut Eccleſia ſinatur uti legibus ſuis in cauſis Dei.

V. Hanc libertatem extendit Gregorius VII. ad capita politiæ in diſſidio cum Henrico. Eccleſia libertate donata à Chriſto non debet ſubjici ſervituti. Ex conſilio Goffridi vitanda eſt diſcordia cùm agitur de libertate Eccleſiæ vel de regni conſuetudine.

VI. Libertas Eccleſiæ conſtituitur à ſynodo Epheſina in obſervatione canonum & conſuetudinis antiquæ. Explicatur ſpecies canonis Epheſini de Joanne Antiocheno Patriarcha, qui Metropolitani Cyprii ordinationem ſibi aſſerebat. Verba canonis novè expenduntur, & docetur ad cæteros etiam Patriarchas pertinere.

VII. Inde hauſtum nomen libertatis eccleſiaſticæ apud Gallos. Quod magnopere invaluit tempore Caroli VI. cùm Eccleſia ſchiſmate vexata variis oneribus premeretur. Quo ſenſu dicatur à Chriſto collata Eccleſiæ. Hæc libertas clericis & laicis indulta. Res & nomen libertatis Eccleſiæ Gallicanæ vigebat tempore B. Ludovici. Antea dicebatur libertas canonica.

VIII. An libertates iſtæ rectè dicantur privilegia. Jura eximia Eccleſiarum πρεσβεῖα dicuntur in ſynodo Nicæna: quæ privilegia *reddit interpres. Qua voce uſi ſummi quoque Pontifices & Leo Imperator. Primatus quoque Romani Pontificis dicitur Privilegium. Hæc privilegia dicuntur canonica. Cur ea privilegiis apoſtolicæ ſedis augeri velent Epiſcopi Gallicani, ex Hincmaro. Ambigua vox privilegii minus frequentem ejus uſum reddit in hoc negotio.*

I. ORDO rei quam tracto nunc à me poſtulat ut hoc libro tertio ediſſeram quid libertas Eccleſiæ Gallicanæ ſignificet. Quod rectè præſtari non poterat donec jacta eſſent illa fundamenta de quibus hucuſque actum eſt. Duo capita his verbis continentur quæ diſcutere ſit operæ pretium, nempe quid Eccleſiæ Gallicanæ, & quid libertatis nomine intelligatur. Quibus diſpoſitio veteris Eccleſiæ nondum perſpecta eſt, Eccleſiæ Gallicanæ appellatio diſplicet, quaſi membrum aliquod à reliquo corpore avulſum ſignificaret. Sed obſervandum eſt epiſcopatus Chriſtiani unitatem non dividi, etſi per plures provincias ſpargatur: quia omnes Eccleſiæ & nexu caritatis & officio communionis cathedræ principali beati Petri conjunguntur. (Vide ſuprà lib. 1. c. 3. §. 2. & ſeqq.) Porrò Eccleſiæ per provincias ab Apoſtolis ad exemplum imperii diviſæ in unum Diœceſeos corpus coaluerunt. Diœceſim cùm dico, eo ſenſu eam dictionem uſurpo quæ tunc in civili & eccleſiaſtica adminiſtratione locum habebat, ſcilicet pro tractu quodam & diverſarum provinciarum collectione quæ Præfecto prætorio aut ejus Vicario parebat. Occidentis imperium ſex & aliquando plures hujus generis complectebatur: quarum una erat Diœceſis Galliarum XVII. provinciis conſtans. Primi omnium Valens, Gratianus, & Valentinianus Imperatores Epiſcopis unius Diœceſeos ad exemplum judicum & honoratorum conceſſerunt ut non ſolùm in ſingularum provinciarum ſynodis, ſed etiam in generali totius Diœceſeos ſynodo in unum corpus jure ordinario, ſine mandato ſpeciali, coire poſſent. Quod egregiè probatur è lege inſerta Codici Theodoſiano, cujus hæc ſunt verba: *Qui mos eſt cauſarum civilium, iidem in negotiis eccleſiaſticis obtinendi ſunt; ut ſi qua ſint ex quibuſdam diſſenſionibus levibuſque delictis ad religionis obſervantiam pertinentia, locis ſuis & à ſuæ Diœceſeos ſynodis audiantur.* (L. 23. C. Theod. de Ep. & Cleric. Vide infra lib. 6. c. 16. §. 2.) Hujus loci ſenſum ſcholio ſuo Anianus perturbavit, cùm ſynodum Diœceſeos pro uniuſcujuſque Epiſcopi conventu capi exiſtimavit. Abſurdè, ut dixi, cùm integræ & ſolidæ

Diœceseos synodum hic pro more imperii intelligi oporteat. Has Diœceseon & regionum synodos Concilium Constantinopolitanum aliquot annis postea (scilicet anno CCCLXXXI.) canone suo confirmavit. Ex ea Diœceseon divisione manavit mos ille ut Episcopi non amplius provinciis tantùm distinguerentur, sed Diœcesibus, & Conciliis Diœceseon. Inde frequens mentio Episcoporum Illyrici, Italiæ, Hispaniæ, & Africæ. Inde etiam Galliarum seu mavis *Gallicani Episcopi* passim occurrunt, etiam ante constitutas synodos generales Diœceseon; quia scilicet extraordinario Principum imperio in unum conventum aliquando cogebantur. Cujus rei probationem petere possumus è Concilio Parisiensi anni CCCLXII. cujus epistola synodica ad orientales Episcopos damnatum à se fuisse Concilium Ariminense & Saturninum Episcopum Arelatensem docet his verbis: *Saturninum excommunicatum ab omnibus Gallicanis Episcopis caritas vestra cognoscat.* Concilii etiam Gallicani meminit synodus Illyrici habita anno CCCLXVII. iis litteris quas ad synodum Asianam dedit; quibus testatur se omnino eadem sentire de fide cum duobus Conciliis; quorum *alterum Romæ, alterum habebatur in Gallia.* Et ne singula testimonia singillatim persequendo tædium lectoribus adferam, sufficiet observasse *Galliarum* Episcopos, aut *Gallicanos*, seu *per Gallias constitutos*, à Pontificibus Romanis dici eos qui Galliarum Diœcesi continerentur, & à ceteris Diœcesibus Occidentis, scilicet Hispaniæ, Africæ, Italiæ, & Illyrici, distinguerentur; ut videre est in Concilio Taurinatensi, & in epistolis Zosimi, Cælestini, Novella Valentiniani, Leonis & Gelasii epistolis. Meminit etiam Gallicanarum Ecclesiarum Hilarus Papa anno CCCCLXII.

Theodor. l. 4. c. 8. ὧν μὲν ἐν Ῥώμῃ, ... Γαλλίᾳ.

Conc. Taurin. in præf. an. 397. Zosimus ep. 5. & 6 an. 317. Cælest. ep. an. 431. Nov. Valent. an. 445. Leo. ep. 58. 95. an. 452. Gelasius ep. 22. an. 494. Hilarus ep. 6.

II. Obscurius deinde Gallicanæ Diœceseos nomen fuit; quia ob diversa Francorum, Burgundionum, Wisigothorum, & Italiæ regna, in plures partes discerpta fuit. Emersit tamen iterum felicioribus auspiciis sub Ecclesiæ Gallicanæ appellatione, ut eam vocavit Gregorius Magnus in epistola ad Augustinum Anglorum Episcopum: *Sed mihi placet*, inquit, *ut sive in Romana, sive in Gallicana, sive in qualibet Ecclesia aliquid inveniſti quod plus omnipotenti Deo placere possit, sollicitè eligas.* Gratianus legit *Gallicorum*; sed apud Ivonem extat vera lectio, *Gallicana*. Ab omnibus deinde scriptoribus celebratum est Ecclesiæ Gallicanæ nomen: quo usi sunt passim, non solùm nostri Fulbertus & Ivo Carnotenses Episcopi, Sugerius Abbas, Arnulphus Lexoviensis, Stephanus Tornacensis, sed etiam exteri, Otto Frisingensis, Joannes Sarisberiensis, Thomas Cantuariensis, Matthæus Paris, & ipsi Summi Pontifices in decretalibus suis Alexander & Innocentius III. quorum testimonia laudata sunt à viris eruditis. Portò Ecclesia Gallicana non solùm episcopalem, sed etiam aliquando ipsam regiam dignitatem complectitur, ut monui capite primo libri secundi. Eo sensu accipiendus est auctor vitæ sancti Bernardi, cùm Innocentium secundum à Gallicana Ecclesia susceptum scribit. quod factum fuit convocato à Rege Stampensi Concilio, in quo Bernardi monitu damnatus est Anacletus Antipapa de sententia Regis, Episcoporum, & regni procerum.

Apud Grat. cap. Novit. 12. dist.

Ivo Decreti p. 7. c. 80.

Tom. I. Libert. Eccles. Gallic. à p. 647. ad p. 660.

Bern. Abbas in vita S. B. cn l. 2 c. 1. *Rex, & Episcopi, cum Principibus* Vide lib. 6. c. 32. §. 4.

III. Superest ut perspiciamus quid sibi velit famosa illa Ecclesiæ Gallicanæ libertas. Quæ disputatio ut manifestior evadat, à capite est arcessenda. Libertas Ecclesiæ in varias significationes diffunditur pro temporum & rerum diversitate. Ac Christianorum quidem omnium libertatem aliquando complexa, duo quædam significat, & liberationem à peccato apud Joannem, *Si vos filius liberaverit, verè liberi eritis*, & à Mosaicæ legis rigida observatione apud Paulum. Hic enim, post expositum libertatis hujus typum in Sara & Agar, concludit ad extremum: *Non sumus ancillæ filii, sed liberæ. Qua libertate igitur Christus nos liberavit, in ea state, & nolite rursus jugo servitutis contineri.* Deinde liberam conveniendi ad cultum Dei & ad synodos facultatem, & munerum immunitatem ab Imperatoribus concessam Eusebius, Optatus, & ceteri antiquiores libertatem Ecclesiæ vocavere. Unde tandem effectum ut privilegia clericis aut Ecclesiis à Principibus indulta *libertates* dicerentur; ut videre est passim in Capitularibus Regum, & in tabulis antiquis. Quin & privilegia monasteriis concessa, quibus ab Episcoporum jurisdictione eximerentur, libertates monasteriorum dicebantur; ut patet ex Marculfo, & ex ipsis libertatum tabulis; & apud recentiores Græcos eodem sensu dicuntur monasteria libera, sive ἐλεύθερα ἢ αὐτόνομα in Constitutione Alexii Comneni. Sed de libertatis illo genere, quo personarum & rerum immunitas Ecclesiis concessa continetur, tomo secundo copiosè disputabitur.

Joan. c. 8.

Galat. c. 4.

IV. Succedit alia libertatis ecclesiasticæ significatio, quam à Felice III. primùm assertam Gregorius VII. ad plures articulos extendit, ut mox dicam. Sed priùs expendenda est Felicis sententia; qui libertatem in eo constituit ut Ecclesia sinatur uti legibus suis in causis Dei. Agebatur de Petro Alexandrino Episcopo ob hæresim Eutychianam damnato, & de Acacio Constantinopolitano, quem Felix à communione sua repulerat quòd absque sedis apostolicæ mandato Petrum anathemate solvisset. Legatis ob eam rem in urbem regiam missis à Zenone violatis, Felix de contumelia illata conqueritur, suadetque Principi ut acquiescat damnationi Petri & Acacii. *Puto*, inquit, *quod vobis sine ulla dubitatione sit utile si Ecclesiam catholicam vestri tempore principatus sinatis uti legibus suis, nec libertati ejus quemquam permittatis obsistere, quæ regni vobis restituit potestatem.* (scilicet Basilisco tyranno ab orthodoxis repulso) *Certum est enim hoc rebus vestris esse salutare, ut cùm de causis Dei agitur, juxta ipsius constitutum regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non præferre, & sacrosancta per eorum præsules discere potiùs quàm docere, Ecclesiæ formam sequi, non huic humanitus sequenda jura præfigere, neque ejus sanctionibus velle*

Felix ep. ad Zenon. August. edita à R. P. Sirmondo in App. Cod. Theodos. pag. 128.

Dist. 10. c. 3. *Certum est.*

dominari cui Deus voluit clementiam tuam pia devotionis colla submittere; ne dum mensura cælestis dispositionis exceditur, eatur in contumeliam disponentis. Totum locum consultò descripsi; quia graviter officii sui Principes admonet ne cùm de fidei negotiis agitur, auctoritate sua, quæ in Ecclesiæ subsidium illis data est, decretis apostolicæ sedis renitantur, atque ita sibi humanarum rerum fastigium noverint esse commissum ut tamen ea quæ divina sunt per dispensatores divinitus attributos percipienda non ambigant.

V. Certissima est ergo regula quam Felix præscribit, libertatem Ecclesiæ in eo versari ut legibus suis utatur in causis Dei. Sed Gregorius VII. eam libertatem ad certa quædam disciplinæ capita extendit. Unde factum ut sacerdotium & imperium inter se commissa sint, populique Christiani in Europa dirissimis & diuturnis bellis lugubriter attriti, cùm Gregorius pro libertate Ecclesiæ restituenda & Henricus Imperator pro juribus Imperii retinendis contenderent. Libertas à Gregorio vindicata Principes ab episcopatuum investituris arcebat; quæ deinde porrecta fuit ad eas immunitates significandas quæ omnem omnino in personas & res ecclesiasticas auctoritatem Principibus adimunt. Gregorius VII. in dissidio cum Henrico passim libertatem Ecclesiæ obtendit: *Nobilius esse dignoscitur multo tempore pro libertate sanctæ Ecclesiæ decertare quàm miserè ac diabolicè servituti subjacere.* Eadem sententia Paschalis II. respondit, apud Sugerium, legatis Henrici, qui investiturarum usum retinere volebat, *Ecclesiam pretioso sanguine Jesu Christi redemptam, & liberam constitutam, nullo modo ancillari oportere.* Goffridus Vindocinensis multus est in ea controversia; & commendat libertatem Ecclesiæ, quam profectam contendit à Christo, hac collectione quæ fortasse laborat vitio synonymiæ: *Quando Ecclesia seculari potestati subjicitur, quæ antè domina erat, ancilla efficitur, & quam Christus Dominus dictavit in cruce & quasi propriis manibus de suo sanguine scripsit, chartam libertatis amittit. Hanc enim libertatis chartam Christus vindicavit in cruce, & suæ sponsæ Ecclesiæ per semetipsum dedit; ut homines alios per peccatum factos diaboli servos ipsa libera liberos & Dei filios faceret & suos, qui sibi diligenter servirent, & tanquam bonæ matri devoti filii humiliter obedirent.* Attamen sapienter monuit idem Goffridus his contentionibus minui libertatem Ecclesiæ, ideoque maximè cavendum ne nimis præfractè exigatur: *Nam Rex & Romanus Pontifex, cùm unus contra alium, alter pro regni consuetudine, alter pro Ecclesiæ libertate, erigitur, regnum illam consuetudinem obtinere non potest nec poterit, & Ecclesia suæ libertatis amittit plurimum.* Infrà: *Habeat Ecclesia suam libertatem, sed summopere caveat ne dum nimis emunxerit, eliciat sanguinem, & dum rubiginem de vase conatur eradere, vas ipsum frangatur.*

Greg. L. 9. ep. 1.

Sugerius in vita Ludovici.

Goffridus in opusculis, ad Callixtum Papam, cap. 6.

Cap. 4.

VI. Imminuta esset libertas Ecclesiæ, si à Principum secularium imperio libera, ab Episcopis iniqua servitute premeretur. Quare Synodus Ephesina œcumenica libertatem Ecclesiæ in veterum canonum & antiquæ consuetudinis observatione collocavit adversùs Antiochenum Patriarcham, cùm de Cypriis Episcopis controversia incidisset. Etenim Joannes Antiochenus post obitum Troili Episcopi Constantiæ, quæ urbs erat metropolitana insulæ Cypri, ordinationem ejus Ecclesiæ usurpare moliens, literas à Dionysio Duce orientis ad Præsidem Cypri & clerum Constantiensem impetravit, quibus præceptum erat clero ut ab ordinatione Episcopi abstineret donec judicio synodi Ephesinæ, quæ tunc temporis cogebatur, Ecclesiæ Constantiensi prospectum fuisset. Id scilicet Joannes à Concilio se impetraturum sperabat, si res integræ forent, ut libera sibi metropoleos Cypri ordinatio permitteretur, quia Cyprus erat una è quindecim provinciis Diœceseos orientalis quæ à Nicæna synodo Antiocheni Episcopi administrationi creditæ fuerant. Qua ratione fultus Alexander Antiochenus jam olim Innocentio I. retulerat Cyprios Episcopos fatigatos Arrianæ impietatis potentia, cujus virus Episcopos Antiochenos invaserat, non tenuisse Nicænos canones in ordinandis sibi Episcopis, & *usque adhuc habere præsumptum* ut suo arbitratu eos ordinent, neminem consulentes. Sed Innocentius persuasit tantùm Cypriis ut curarent juxta canonum fidem unum cum ceteris sentire provinciis. Atque hoc pacto contentionem non diremit, quamvis aliter visum fuerit eruditis. Quippe Nicæna synodus ita privilegia Antiochenæ Ecclesiæ in orientem integra servavit ut nihil de privilegiis Metropolitanorum detraheret. Episcopi Cyprii Ephesum accedunt ut Joannis Antiocheni novos conatus repellant. Electum à se Rheginum in locum Troili docent, & suæ provinciæ privilegia secundùm Nicænos canones servari postulant. Synodus Ephesina prudenti interlocutione docuit Nicænum canonem utriusque partis votis suffragari, sed causæ jugulum in eo esse an ex veteri more Antiochenus Cyprios Episcopos ordinarit. Quod illi nunquam factum magna contentione asserunt, sed à synodo provinciæ perpetuò Metropolitanum constitutum fuisse. Itaque Decretum editum est, quo novus ille conatus Antiocheni Episcopi reprimitur, & Cypriis Episcoporum ordinationes ex veteri consuetudine addicuntur secundùm canones. Observandus autem est modus loquendi quo tentata innovatio contra canones & mores antiquos dicitur à synodo omnium libertatem attingere: quia scilicet exemplum illud trahi potuisset in consequentiam ad perniciem omnium provinciarum. Quare generaliter constituit synodus: *Ut aliis etiam Diœcesibus & provinciis servetur ut nullus Episcoporum aliam provinciam occupet quæ antea & ab initio sub sua vel antecessorum suorum potestate non fuerit; sed & si quis occupaverit, vel per vim sibi subegerit, ipsam restituat, ne patrum canones prætereantur, neve sub sacerdotii prætextu mundanæ potestatis fastus irrepat; ne clam paulatim libertas amittatur quam nobis donavit sanguine suo Dominus noster Jesus Christus omnium hominum liberator.* Unde patet non adversùs solum

Innocent. in Decret. c. 46.

Concil. Ephes. [illegible]

Conc. Eph. d. c. 8. [illegible]

Antiochenum Patriarcham, sed etiam adversùs ceteros Patriarchas constitutum ne plus sibi licere præsumant in suis Diœcesibus quàm sit illis & canone & veteri consuetudine concessum. Diœcesis dictio regiones & tractus provinciarum Patriarchis subditos significat, ut monui. Quo sensu hic accipi ex eo manifestum est quod canon Diœcesibus provincias subjungat. *Istud autem*, inquit, *in aliis Diœcesibus & in omnibus provinciis servetur.* Quare Theodoretus in Synagoge canonum, titulo primo, canonem istum synodi Ephesinæ notavit ut probaret Patriarchis non licere provincias invadere.

Theodoretus in Synagoge canonum tit. 1. relatus lib. 1. c. 3. § 7.

VII. Hinc profectum est ut Ecclesia Gallicana nomen libertatis ecclesiasticæ usurpaverit cùm adversùs nova Pontificum decreta, aut novos Episcoporum conatus, vel etiam secularis potestatis illicitam usurpationem de antiquis canonibus aut moribus excipit. Quidam novitium nomen apud nos esse putant, quo à tempore Regis Caroli VI. tantùm usi fuetimus. Certum quidem est tunc magnopere celebratum fuisse nomen illud libertatis, cùm tempore schismatis Romani Pontifices dignitati suæ in partes dissipatæ præsidiis undique conquirendis intenti Ecclesiam novitatibus quamplurimis vexarent, gratiis expectativis, episcopatuum & abbatiarum reservationibus, annatis, & aliis hujusmodi. Quæ tempestas Concilium Ecclesiæ Gallicanæ eò impulit anno MCCCCVI. & MCCCCVII. ut à Rege regni sui Ecclesiam & viros ecclesiasticos *ad suam libertatem antiquam & juris communis dispositionem* restitui perteret. Unde patet vera & genuina definitio hujus libertatis ex sensu Ecclesiæ Gallicanæ; ut sit nempe *usus antiqui juris communis*. Inde frequentissimè usurpatum fuit in constitutionibus regiis, in actis comitiorum regni, in curiarum supremarum judiciis, & in cleri Gallicani conventibus nomen illud *libertatis Ecclesiæ Gallicanæ*. Sed non est quòd intra illud tempus usurpationem huius nominis coërceamus. Etenim anno MCCCLXXXV. idem Carolus constitutione illa celeberrima quæ curiæ Romanæ Cardinalium varias exactiones inhibuit, eo proposito id à se decerni restatur ut *Ecclesia regni sui*, inquit, *in pace & tranquillitate sedeat, in franchisia & libertate propagetur, attento quòd Dominus noster Jesus Christus Ecclesiam tanta voluit libertate gaudere ut nullius militaris obtentu subjici debeat servituti.* Libertatem à Christo Ecclesiæ indultam trahit in argumentum, exemplo Concilii Ephesini: quia scilicet Christiani à jugo legis Mosaicæ liberati, novis præceptorum inutilium sarcinis non debent onerari. Quare cùm hæc libertas æquè laicis ac clericis competat, libertas Ecclesiæ Gallicanæ ad utrumque gradum laicorum & clericorum pertinebit, ut Philippus IV. Rex Francorum rectè urgebat in disceptatione cum Bonifacio VIII. antequam ab invicem dissiderent: quamvis fateatur à Pontificibus & Regibus libertates quasdam clericis specialiter fuisse concessas, quæ tamen jus regium tollere non debeant. Unde monui superiore

Vide librum VI. cap. 12. & seqq.

Edicta Caroli VI.

Constitutio Caroli VI.

In actis inter Bonif. & Philippum pag. 21.

libro libertatem Gallicanam, si ad integrum Ecclesiæ Gallicanæ corpus referatur, quod ex regia & episcopali dignitate constat, utriusque ministerii jura complecti. Eo sensu rescriptis regiis bullarum executio conceditur solenni illa formula, quòd nihil adversum juribus & libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ contineant, id est, nec privilegiis canonicis Ecclesiarum, nec juribus regiis. Sanè reticere non debeo quod valde commendabit usum harum libertatum; nempe à B. Ludovico Rege Christianissimo nomen & rem ipsam libertatis Ecclesiæ Gallicanæ restituta fuisse. De re ipsa nemo dubitat, cùm edicto illo celeberrimo caverit ut Ecclesia regni sui administretur *secundum dispositionem juris communis, sacrorum Conciliorum Ecclesiæ Dei, & statutorum sanctorum antiquorum patrum.* Nomen autem extat in iis literis mense Aprili datis anno MCCXXVIII. quibus immunitates Episcoporum provinciæ Narbonensis aliorumque confirmat & auget his verbis: *Ludovicus Dei gratia Rex Francorum universis Baronibus, Vassallis fidelibus suis, Ballivis, & bonis villis in Arelatensi, Narbonensi provincia, & Ruthenensi, Caturcensi, Aginnensi, & Albigensi diœcesibus constitutis. De magnorum & prudentum virorum consilio statuimus quòd Ecclesiæ & viri ecclesiastici in terris illis constituti libertatibus & immunitatibus utantur quibus utitur Ecclesia Gallicana, & eis plenè gaudeant secundum consuetudinem Ecclesiæ memoratæ.* Ante ista tempora libertas canonica dicebatur in Gallia usus canonum nulla vi vel impressione externa imminutus; ut constat è privilegio concesso Ecclesiis provinciæ Burdigalensis à Rege Ludovico juniore anno millesimo centesimo trigesimo septimo. Sed debilitata in ceteris regnis canonum auctoritate, ut significaretur apud nos aliquam partem canonicæ libertatis retineri, libertatis Ecclesiæ Gallicanæ speciale nomen inductum est.

Edictum B. Ludovici anno 1268

Constitutio B. Ludovici, quæ ad calcem hujus capitis edetur integra.

Privilegium Ludovici junioris de quo vide librum 4. cap. 17. § 2.

VIII. Quæri solet an libertates istæ rectè privilegia dicantur. Attigit hanc quæstionem Leschasserius, qui eruditè observat synodum Nicænam provincialium Ecclesiarum eximia jura τῶν πρεσβείων nomine complexam fuisse, quæ Dionysius Exiguus *privilegia* vertit: *Similiter apud Antiochiam ceterasque provincias privilegia serventur Ecclesiis.* Quo etiam verbo usum fuisse veterem interpretem animadverti. Ceterùm ad Leschasserii observationem addendum est, ante Dionysium Leonem Pontificem Metropolitarum dignitatem privilegii nomine passim cohonestasse; quem sequuntur Hilarus & Gelasius, Hormisda, Gregorius Magnus, Joannes VIII. Leo IX. Gregorius VII. quorum locis exscribendis non est quòd immorer. Quin etiam Leo Imperator privilegium Metropolitanum & Patriarchicum vocat jura sedium, seu Patriarchalium, seu Metropolitanarum. Imò verò ipse primatus Romani Pontificis privilegium dicitur à Leone primo, Gelasio, Nicolao, ceterisque Pontificibus. Quæ jura eximia ideo privilegia dicuntur quòd ceterarum Ecclesiarum juribus præcellant, & à Christo ipso, ab Apostolis, aut à synodis sint olim indulta. Unde ab

Syn. Nic. c. 6.

L. 16. C. de sacros. Eccle.

Hincmaro & ceteris Eccleſiæ Gallicanæ Epiſcopis privilegia à canonibus decreta dicuntur, verbis è Leone I. peritis; ſcilicet ut in eo differant à privilegiis quæ à Principibus aut etiam à Summis Pontificibus conceſſa erant Eccleſiis. Quo verò propoſito Metropolitani Epiſcopi privilegia canonica privilegiis apoſtolicæ ſedis augeri vellent docet idem Hincmarus in epiſtola ad Nicolaum: *Privilegia autem ſedis apoſtolicæ non ideo petii ut mihi non ſufficeret quod ſacri canones & decreta ſedis Romanæ Pontificum cuique metropoli ſedi concedunt, & nec alia vel amplius quàm Eccleſia Remorum collatum eſt ex antiquo mihi largiri ſpecialiter petii neque appeto. Sed quia non ſolum diœceſis, ſed etiam parœcia mea inter duo regna ſub duobus Regibus habetur diviſa, & res mihi commiſſæ Eccleſiæ ſub multorum Principum poteſtate conjacere videntur, de quibus nihil aut parum utilitatis Eccleſia noſtra poteſt habere, quia veteres conſtitutiones jam pro vili apud quoſdam habentur, his novis decretis carnales & animales homines territi quiddam reverentius contra Eccleſiam indignitati meæ commiſſam agerent.* Ceterùm quando Reges ſub tempus inaugurationis ſuæ ſacramenta præſtabant Epiſcopis & regni proceribus, juxta formulam quam conceperat Hincmarus, *privilegii canonici* tuitionem ſe pollicebantur impenſuros. De quo ſacramento dicam libro IV. cap. IX. §. VI. Itaque cùm privilegii ſignificatio ambigua ſit, & ad privilegium canonicum aut pontificium trahi poſſit, conſtitutiones & reſcripta Principum ferè ſemper ab ea dictione abſtinent; ne fortaſſe quod jure ipſo competit Eccleſiæ Gallicanæ, precariò tantùm conceſſum fuiſſe videatur, & cum iis privilegiis confundatur quæ à ſede apoſtolica Regibus noſtris in quamplurimis capitibus eccleſiaſticis indulta ſunt. Satis aliunde fit obſervantiæ ſingulari quæ Romanæ ſedi debetur, ſi ejus beneficio & novis privilegiis antiqua jura ſeu privilegia canonica confirmata & aliquando amplificata fuiſſe dicamus; ne quis nobis jurium antiquorum uſum, ac ſi in apoſtolicæ ſedis injuriam uſurpatus fuiſſet, meritò exprobrare poſſit, vel animi ingrati vitium, ſi collata beneficia reticeamus.

Leo ep. 54. *Privilegia eccleſiarum, ſanctorum patrum canonibus inſtituta, & venerabilis Nicænæ ſynodi fixa decretis, nulla poſſunt improbitate convelli, nulla novitate mutari.*

Hincmarus ep. ad Nicol. edit. Pariſ.

Vide lib. 6. c. 7. §. 4.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

TANTI momenti eſt conſtitutio illa B. Ludovici, data pro libertate eccleſiaſtica, cujus mentio fit in §. VII. hujus capitis, ut viſum ſit eam heic integram exhibere ex authentico quod extat in archivo Archiepiſcopi Narbonenſis, unde à me deſcripta eſt anno milleſimo ſexcenteſimo quinquageſimo nono. Scio quidem editam illam fuiſſe à clariſſimis viris Catello, Ducheſnio, & Dufreſnio. Sed tam multis illic mendis ſcatet ut vel ob hoc ipſum nova ejus editio procurari debeat.

LUDOVICUS DEI GRATIA FRANCORUM REX *univerſis civibus Narbonenſibus & aliis fidelibus ſuis per Narbonenſem diœceſim conſtitutis ſalutem & dilectionem. Cupientes in primis ætatis & regni noſtri primordiis illi ſervire à quo regnum recognoſcimus & id quod ſumus, deſideramus ad honorem ipſius, qui nobis talmen dedit honoris, quòd Eccleſia Dei, quæ in partibus veſtris longo tempore fuit afflicta & tribulationibus innumeris conquaſſata, in noſtro dominio honoretur & feliciter gubernetur. Unde de magnorum & prudentum conſilio ſtatuimus quòd Eccleſiæ & viri eccleſiaſtici in terris conſtituti prædictis libertatibus & immunitatibus utantur quibus utitur Eccleſia Gallicana, & eis plenè gaudeant ſecundùm conſuetudinem Eccleſiæ memoratæ. Et quia hæretici longo tempore virus ſuum in veſtris partibus effuderunt, Eccleſiam matrem noſtram multipliciter maculantes, ad ipſorum extirpationem ſtatuimus quòd hæretici, qui à fide catholica deviant, quocunque nomine cenſeantur, poſtquam fuerint de hæreſi per Epiſcopum loci vel per aliam eccleſiaſticam perſonam quæ poteſtatem habeat condemnati, indilatè animadverſione debita puniantur. Ordinantes etiam & firmiter decernentes ne quis hæreticos receptare vel defenſare quomodolibet aut ipſis favere aut credere quoquomodo præſumat. Et ſi aliquis contra prædicta facere præſumpſerit, nec ad teſtimonium nec ad honorem aliquem de cetero admittatur, nec poſſit facere teſtamentum, nec ſucceſſionem alicujus hereditatis habere. Omnia bona ipſius mobilia & immobilia, quæ ſint ipſo facto publicata, decernimus ad ipſum vel ad poſteritatem ipſius nullatenus reverſura. Statuimus etiam & mandamus ut Barones terræ, & Ballivi noſtri, & alii ſubditi noſtri præſentes & futuri ſolliciti ſint & intenti terram purgare hæreticis & hæretica fœditate. Et præcipientes quòd prædicti diligenter ipſos inveſtigare ſtudeant & fideliter invenire; & cùm eos invenerint, præſentent ſine mora diſpendia perſonis eccleſiaſticis ſuperiùs memoratis; ut eis præſentibus de errore & hæreſi condemnatis, omni odio, prece, pretio, timore, gratia, & amore poſtpoſitis, de ipſis feſtinatè faciant quod debebunt. Verùm quia honorandi ſunt & muneribus provocandi qui ad inveniendum & capiendum hæreticos ſollicitè diligentiam ſuam exercent, ſtatuimus & volumus & mandamus ut Ballivi noſtri, in quorum balliviis capti fuerint hæretici, pro quolibet hæretico, poſtquam fuerit de hæreſi condemnatus, uſque ad biennium ſolvant duas marchas integrè capienti, poſt biennium autem unam. Sanè quia ruptarii ſolent devaſtare ac demoliri terram prædictam & quietem Eccleſiæ & eccleſiaſticorum virorum turbare, ſtatuimus ut omnino ruptariis illis expulſis, pax perpetuò ſervetur in terra; ad quam ſervandam dent omnes operam efficacem. Ad hæc, quia claves Eccleſiæ conſueverunt in terra illa contemni, ſtatuimus ut excommunicati vitentur ſecundùm canonicas ſanctiones. Et ſi aliqui per annum contumaciter in excommunicatione perſtiterint, extunc temporaliter compellantur redire ad eccleſiaſticam unitatem; ut quos à malo non retrahit timor Dei, ſaltem pœna temporalis compellat. Unde præcipimus quòd Ballivi noſtri omnia bona talium excommunicatorum mobilia & immobilia poſt annum capiant, nec eis aliquo modo reſtituant donec prædicti abſoluti fuerint & Eccleſiæ ſatisfactum; nec tunc etiam niſi de noſtro ſpeciali mandato. Decimæ ſanè, quibus fuit Eccleſia longo tempore per malitiam inhabitantium defraudata, ſtatuimus & ordinamus quòd reſtituantur Eccleſiis; & ampliùs laici decimas non detineant, ſed eas Eccleſias liberè habere permittant. Hæc ſtatuta inviolabiliter ſervari jubemus. Mandantes quòd Barones & Vaſſalli & bonæ villæ jurent iſta ſervare, Ballivis noſtris ad hoc executoribus deputatis: qui infra menſem poſtquam fuerint in balliviis conſtituti publicè & in loco publico & die ſolemni jurent quòd hæc ſervabunt & facient ab omnibus bona fide ſervari. Quòd ſi non fecerint, pœnam bonorum omnium & corporis poterunt formidare. Noveritis etiam quòd iſta ſtatuta ſic volumus obſervari quòd etiam quando frater noſter terram ipſam tenebit, jurabit hoc ſervare & quod faciet à ſuis fidelibus obſervari. Ut autem hæc ſtatuta firma & inconcuſſa permaneant, ea ſigilli noſtri munimine fecimus communiri. Actum Pariſius anno gratiæ MCCXXVIII. menſe Aprilis.*

De ruptariis vide Marcam lib. 6. hiſt. Bearnen. c. 14.

Hanc Ludovici conſtitutionem mirificè laudat Innocentius IV. in literis ad Reginam Franciæ ſcriptis anno MCCL.

quæ à nobis editæ sunt in appendice Conciliorum Galliæ Narbonensis tit. XIX Ejusdem executionem quoad excommunicatos præcipit Concilium apud Valentiam in Gallia celebratum anno MCCXLVIII. cap. XIII.

Jam cùm in §. 2 hujus capitis adnotatum sit Ecclesiæ Gallicanæ nomen celebratum esse ab ipsis summis Pontificibus Alexandro III. & Innocentio III. discedere ab hoc loco non possum quin Innocentii IV auctoritatem addam ex ejus litteris ad Archiepiscopum Narbonensem & Episcopum Helenensem datis Perusii VIII. Kalendas Augusti anno MCCLII. quæ extant in eodem archivo Archiepiscopi Narbonensis, & à nobie editæ sunt in additione ad cap. XVIII. libti VIII harum dissertationum: *Ad aures nostras Ecclesia Gallicana querela perferente pervenit quòd nonnulli regni Francorum Barones, Bellivi, Præpositi, ac eorum & aliorum nobilium ejusdem regni Officiales eandem Ecclesiam contra libertatem ipsius graviter comprimentes &c.*

CAPUT II.

Synopsis.

I. Libertas Ecclesiæ Gallicanæ non solis antiquis canonibus constat, sed jure canonico è canonibus & decretalibus temperato. Instituitur refutatio eorum qui libertatem genuinam in solo usu veterum canonum collocant. Ut rès manifestior fiat, agendum breviter de antiquis & recentioribus juris canonici collectionibus. Ecclesia Romana ante Innocentii primi tempora nullis canonibus utebatur præterquàm Nicænis, ex Innocentio.

II. Canonum collectiones ab oriente in occidentem manarunt. Ideo de iis prius agendum. Vetustissima collectio est illa quæ canonum apostolicorum nomine inscribitur. Eos canones apostolicos vocant Constantinus Imperator, Synodus CP. sub Nectario, Concilium Ephesinum, Theodosius, & Justinianus.

III. Synodus Nicæna & Antiochena, Athanasius, & Basilius eos laudant sub nomine antiquorum canonum.

IV. Numerus octoginta quinque canonum olim receptus in oriente.

V. Indagatur tempus hujus collectionis: quæ anterior synodo Nicæna, sed posterior videtur anno CCLVIII. *Firmilianus Cæsareæ Episcopus iis usus non est ad probandam consuetudinem quæ vigebat in oriente repudiandi hæreticorum baptismi. Conjicitur post synodum Iconii ea de re habitam initium fuisse consilium edendæ hujus collectionis sub nomine Clementis Romani & Apostolorum ut Stephano summo Pontifici opponeretur Petri Apostoli auctoritas, & traditiones scripto complecti, ne revocarentur in dubium. Ea collectio utitur mense Hyperberetæo, quo utebatur oriens.*

VI. Respondetur objectioni quæ trahi posset è canone XLVI. *quo damnatur baptismus hæreticorum. Orientalium fuit hæc sententia, etiam post synodum Nicænam sed per indulgentiam illum baptismum recipi debere, ex Basilio.*

VII. Quo tempore migraverit in occidentem hæc collectio. Gelasius eam rejecit ut apocrypham. Post aliquot annos Dionysius Exiguus eam Latina interpretatione donavit. Ut locus esset aliquo pacto decreto Gelasii, quinquaginta tantùm canones vertit, cæteris omissis. Discutitur ejus dictum, videri Pontifices Romanos constituta aliquot ab iis canonibus traxisse.

I. LIBERTATEM Ecclesiæ Gallicanæ canonum & juris communis executione contineri diximus. Sed jus illud commune variè sumi potest. Aliud est enim jus commune antiquissimum, quod antiquos canones & decreta Pontificum complectitur; aliud jus commune, quod illis canonibus & præterea decretalibus recentioribus Pontificum constat, prout apud nos usu recepto temperatæ sunt. Hoc ultimo jure libertatem Ecclesiæ Gallicanæ contineri contendimus, non autem primo. In quo longissimè recedimus à Leschasserii sententia, qui asserit curiis supremis Galliæ concreditam, non solùm libertatis ecclesiasticæ *præsentis* tuitionem, sed veræ illius, germanæ, & canonicæ, quæ apostolico & primitivo jure canonico nititur, adeo ut magistratibus incumbat decretis suis disciplinam illam antiquam paulatim restituere, cum per temporum injuriam id fieri non possit apertè constitutionibus regiis.

Quod ut intelligatur, de antiquis & recentioribus juris canonici collectionibus agendum est, cùm disputationis hujus cardo inde maximè pendeat; ita tamen ut non quæcunque dici hac de re possunt, sed quæ omitti non debent & à nobis in hoc genere observata sunt, proferamus. Ecclesia occidentalis ante Concilium Nicænum nullos canones noverat, sed moribus tantùm & jure non scripto regebatur. Deinde solos synodi illius œcumenicæ canoues amplexa est usque ad tempora Innocentii primi, id est, ad annum quadringentesimum, ut docent apertissima verba illius Pontificis in epistola ad clerum Constantinopolitanum: *Canonibus porrò obsequendum esse scribimus qui Nicææ sunt decreti, quos solos consectari decet Ecclesiam catholicam & juxta eos judicare. Si enim alii à quopiam proferuntur à Nicænis canonibus dissonantes & hæreticos auctores referentes, ii à catholicis Episcopis rejiciuntur. Hæreticorum namque inventa catholicis canonibus non sunt annectenda.* Insignis profectò locus, ex quo multa colliguntur quæ studiosis antiquitatis ecclesiasticæ multùm prodesse possint. Sed ut ejus mentem perfectè capiamus, observandum est aliam tunc fuisse rationem Ecclesiæ orientalis, aliam verò Ecclesiæ occidentalis: quia etsi hæc solis canonibus Nicænis uteretur, illa plures synodorum canones amplexa fuerat. De quibus necessariò agendum est, quia eorum canonum usus tandem ab oriente in occidentem manavit, & necdum ab aliquo hac de re satis accuratè disceptatum est. Turrianus enim omnia miscet, nec omnia attingit.

Ep. Innoc. apud Sozom. lib. 8 cap. 26 [illegible]

II. Omnium antiquissima est collectio illa quæ canonum apostolicorum nomine circumfertur: cujus vetustas eadem origine censeri debet qua liber constitutionum apostolicarum sub nomine Clementis Romani editus, cùm eos canones ultimo capite integros liber constitutionum complectatur, quemadmodum Photius observavit in Bibliotheca: ἐν ᾧ τῶν ἀποστόλων κανόνες ἐνσημαινόμενοι περιέχονται. Sanè

ut Clementis Romani fœtum non esse, ita etiam erudito scriptori, qui tertio saltem seculo floruerit, vindicandum, omnibus hodie persuasum esse video, cùm in illo commentario antiquæ disciplinæ satis expressa vestigia supersint. Cujus auctoritas quanta fuerit apud veteres Christianos inde colligitur quòd hæretici corruptore stylo aliquot locis eum violarint, ut conqueritur Epiphanius, qui eo libro contineri πᾶσαν κανονικὴν τάξιν testatur. Ceterùm corpus illud canonum apostolicorum octoginta quinque capitulis constans quæ ab Apostolis per orientem manaverunt traditiones ad disciplinam ecclesiasticam constituendam complectitur. Ejus collectionis usus maximè viguit in orientalibus Ecclesiis. Quod duplici probationum genere demonstrari potest. Primò iis testimoniis quæ conceptis verbis apostolicorum canonum meminere. Antiquior mihi videtur esse in eo genere Alexander Episcopus Alexandrinus, qui eos Episcopos objurgat à quibus clerici suscipiebantur quos ipse excommunicaverat, idque ait contrarium esse canoni apostolico, μήτε τὸν ἀποστολικὸν κανόνα τὸ τοιοῦτο συγχωρεῖν. quibus verbis apertissimè canon XVI. apostolicus insinuatur. Extat epistola Constantini Imperatoris ad Eusebium data, qua illius pietatem laudat quòd ab Antiochenis ad Ecclesiam illam, quæ metropolis erat orientis, civium & cleri suffragiis electus, Cæsareæ episcopatum deserere noluerit, ab una in alteram Ecclesiam migrando, sed maluerit *apostolicum canonem* rigidè observare. Is autem est canon apostolicus decimus quartus, quo migrationes istæ prohibentur. In synodo Constantinopolitana habita sub Nectario in causa Agapii, quærente Arabiano Ancyræ Episcopo an liceret duobus Episcopis Episcopum accusatum gradu dejicere, ex sententia Nectarii & Theophili Alexandrini totiusque synodi decernitur Episcopum dejici non posse præterquàm à synodo Episcoporum provinciæ, *ut apostolici canones constituerunt*. Quibus verbis canon apostolicus septuagesimus quartus significatur. In Concilio Ephesino refertur Antiochenum Episcopum ordinationes provinciæ Cypri ad se trahere conatum *contra leges ecclesiasticas & canones sanctorum Apostolorum*, id est, 34. & 35. canones apostolicos, qui vetant Episcopos ne extra provinciam quique suam manus imponant. Imperator quoque Theodosius anno CCCCXL. Irenæum quendam post *binas nuptias præter apostolicos canones Tyriorum civitatis Episcopum factum* ab ea Ecclesia constitutione sua dejecit. Quibus verbis canonem XVII. apostolicum respicit. Justinianus canones apostolicos aut ipsis Apostolis aut saltem doctrinæ ab iis traditæ asserere videtur in Novella sexta.

Theod. l. 1. c. 4.

Eus. lib. 3. de vita Const. c. 61. ἀποστολικὸν κανόνα.

Syn. CP. sub Nectario. καθὼς οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες διωρίσαντο.

Conc. Ephes. act. 7. παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

L. 3. C. de summa Trinit.

Novell. 6 ἡ τῶν ἱερῶν κανόνων παρατήρησις ἣν παρέδοσαν οἱ ἀπόστολοι.

III. Secundum genus probationis petitur è synodo Nicæna; cujus canone XV. vetantur migrationes ab una parœcia in aliam; quas tunc factas fuisse *præter canonem* observat synodus. Aliquo ergo canone anteriori vetitæ erant translationes; qui porrò alius non est quàm XV. canon apostolicus. Sed disertis verbis in canone quinto laudatur canon antiquus, quo interdictum est Episcopis ne ab uno excommunicatos alii admittant in communionem: κατὰ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἀποβληθέντας, ὑφ' ἑτέρων μὴ προσίεσθαι. quibus verbis apertè significatur canon apostolicus XII. & XXXVI. Non omittendus est canon X. Nicænus, quo canon apostolicus LXII. insinuatur & explicatur. Hoc apostolico canone qui metu supplicii Christum negat gradu dejicitur & pellitur ab Ecclesia, sed de eo qui post lapsum ordinatus fuerit nihil cavetur. Ad hanc tamen speciem Nicæna synodus dejectionem extendit his verbis: *Quicunque de lapsis ad ordinem cleri promoti sunt per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem, hoc ecclesiasticæ non præjudicat regulæ. cognitì namque deponantur.* quasi diceret: Subsecuta lapsum ordinatio non effugiet pœnam canonis ecclesiastici, id est, apostolici LXII. licèt canon iste de eo loquatur qui adscriptus erat in clero ante lapsum, cùm par sit in utraque specie ratio. Synodus Antiochena frequenter etiam alludit ad canones istos apostolicos, ita ut penè transcripsent canones XL. & XLI. qui explicantur canonibus Antiochenis XXIV. & XXV. Sed disertissimè canone IX. significatur canon apostolicus XXXIV. quo inhibetur ne quid graviorìs momenti agant Episcopi provinciales sine sententia ejus qui præest metropoli. quod iisdem ferè verbis statuitur in canone IX. synodi Antiochenæ, *secundum antiquam à patribus nostris regulam constitutam*. Ejusdem Concilii canone XXIII. prohibetur ne quis Episcopus sibi successorem eligat, sed electio fiat *secundum regulam ecclesiasticam*; qua significatur canon apostolicus LXXVI.

Conc. Nic. c. 15. παρὰ τὸν κανόνα.

Cap. 10. d. C. τοῦ τὸν ὑποπεσόντα τῷ κανόνι τῷ ἐκκλησιαστικῷ.

Syn. Ant. c. 24. 25. Et can. 9. κατὰ τὸν ἀρχαῖον κρατήσαντα ἐκ τῶν πατέρων ἡμῶν κανόνα.

Can. 23. φυλάττεσθαι δὲ τὸν θεσμὸν τὸν ἐκκλησιαστικόν.

Athanasius quoque & Basilius non obscurè his canonibus utuntur. Ille quidem cùm de Georgii Cappadocis Arriani audacia conqueritur, qui jussu Comitis per vim sedem Alexandrinam occupavit, violatos ab eo canones ecclesiasticos palam profitetur, id est, canonem apostolicum. XXXI. quo præcipitur ut si quis seculi potestatibus usus Ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur. Basilius Diaconum à gradu dejectum ob crimen non arcet communione; *quoniam antiquus est canon* ut qui à gradu exciderunt, hac sola pœna castigentur. Vetus ille canon quem laudat est XXV. canon apostolicus.

Athan. ep. ad Orth.

Basilius ep. ad Amphil. can. 3. διὰ τὸ ἀρχαῖον εἶναι κανόνα.

IV. Ex iis autem quæ diximus non solùm colligitur vetustas & auctoritas canonum apostolicorum, sed etiam eorum numerus. Etenim octoginta quinque canones recensent Græci in collectionibus suis juxta definitionem synodi in Trullo. Quo in capite rectè illis convenit cum libro constitutionum apostolicarum, ubi canones illi eadem ferè eodemque numero referuntur. Laudatum etiam vidimus canonem LXXIV. à synodo Constantinopolitana sub Nectario, & LXII. à synodo Nicæna, & LXXVI. à Concilio Antiocheno. Quin etiam Theodoretus in collectione sua eundem numerum octoginta quinque canonum apostolicorum servavit.

Syn. in Trullo can. 2. τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὀγδοήκοντα πέντε κανόνας.

Theodoretus in Synagoge can.

V Difficile

V. Difficile est in tam alto veterum scriptorum silentio tempus hujus collectionis indagare, quam tamen certum est Concilii Nicæni tempora antecessisse. Tentari fortasse posset nondum cognitam fuisse orientalibus quando controversia incidit de baptismo hæreticorum, quæ Cyprianum in Africa & Firmilianum in Cappadocia cum Stephano summo Pontifice commisit. Aiebant illi tinctos ab hæreticis spiritum sanctum, qui ad solam Ecclesiam pertinet, suscipere non potuisse. Stephanus asserebat traditionem veterum non esse innovandam, neque repetendum baptismum ab hæreticis collatum, sed manus in pœnitentiam baptizatis imponendas. Stephanus nitebatur antiqua consuetudine; cui Cyprianus scripturas opponebat. Sed Firmilianus Stephano objiciebat contrariam consuetudinem, quæ vigebat in oriente: *Quod quidem adversus Stephanum vos Afri dicere potestis*, inquit ille ad Cyprianum, *cognita veritate errorem vos consuetudinis reliquisse. Cæterùm nos veritati & consuetudinem jungimus, & consuetudini Romanorum consuetudinem, sed veritatis, opponimus ab initio hoc tenentes quod à Christo & ab Apostolis traditum est.* Petri & Pauli locos quos in superiori parte epistolæ laudaverat intelligit. Nihil opportunius accidere poterat hac disputatione ad citandos in testimonium canones apostolicos, si ea tempestate compacta fuisset collectio qua hodie utimur. Etenim ad confirmandam consuetudinem illam constantem quam Firmilianus Stephano obtendebat proferre poterat canonem apostolicum XLVI. conceptum in hæc verba è versione Dionysii Exigui: *Episcopum aut Pre byterum hæreticorum suscipientem baptisma damnari præcipimus. Qua enim conventio Christi ad Belial, aut quæ pars fideli cum infideli?* & canonem XLVII. *Episcopus aut Presbyter, si eum qui secundum veritatem habuerit baptisma denuo baptizaverit, aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponatur, tanquam deridens crucem & mortem Domini, nec sacerdotes à falsis sacerdotibus jure discernens.* Itaque è silentio Firmiliani colligere licet incognitos ea ætate orientalibus fuisse canones apostolicos. Quid si hæc contentio collectionis hujus occasionem præbuerit, & ut Romanæ Ecclesiæ traditio & auctoritas à Stephano prolata objecto veluti clypeo repelleretur, huic collectioni, (quæ antiquæ disciplinæ in oriente vigentis capita omnia, imò verò & sacramentorum ritum complectitur) constitutionum apostolicarum & canonum à Clemente Romano editorum nomen inscriptum fuerit? Conquerebatur enim Firmilianus injuriam fieri Apostolis Petro & Paulo quòd eos auctores tam alienæ traditionis Stephanus faceret. *Adhuc etiam*, inquit, *infamans Petrum & Paulum beatos Apostolos, quasi hoc ipsi tradiderint, qui in epistolis suis hæreticos execrati sunt, & ut eos evitemus monuerunt.* Quare ne dignitate apostolicæ sedis, episcopatus sui loco, & cathedræ Petri, quam se per successionem tenere Stephanus profitebatur, Christianorum animos à Firmiliani sententia averteret, necessarium visum est testimonium aliquod quo Petri auctoritas Petri successori opponeretur. Et ne ullus superesset dubitandi locus in controversiis quæ traditionum antiquarum occasione accidere possent, placuit eas libro constitutionum apostolicarum & breviario canonum apostolicorum complecti, prout in oriente traditionum usus invaluerat. Commodum accidit ut frequentes orientalium Ecclesiarum Episcopi Iconium convenirent anno CCLVIII. ad controversiam illam de baptismo hæreticorum dirimendam; ubi eadem sententia constituta est quam apostolici canones XLVI. & XLVII. exhibent. Hæc sunt Firmiliani verba rem gestam narrantis: *Hæretico enim sicut ordinare non licet nec manum imponere, ita nec baptizare, nec quicquam sanctè & spiritaliter gerere, quando alienus sit à spiritali & deifica sanctitate. Quod totum nos jampridem in Iconio, qui Phrygiæ locus est, collecti in unum, convenientibus ex Galatia & Cilicia & cæteris proximis regionibus, confirmavimus tenendum contra hæreticos firmiter & vindicandum, cùm à quibusdam de ista re dubitaretur.* Quare in eam conjecturam facilè adducor ut existimem decretum Iconiensis Concilii transcriptum in eam collectionem quæ tunc consarcinata est & augusto Clementis Romani nomine ornata in publicum prodiit. Quod egregiè confirmatur è canone apostolico XXXVII. qui mensis Hyperberetæi meminit; quo significatur October lingua Syromacedonica, cujus erat usus per orientem. Ut hinc pateat nec ab Ægyptiis nec à Græcis Europæis, qui mensibus alia nomina indiderant, conscriptam esse collectionem illam, sed à Christianis orientalibus. Unde synodus Antiochena eundem mensem Hyperberetæi nomine in simili specie designavit.

Firmilianus in ep. ad Cyprian.

Can. apost. 46. & 47.

Vide Seldenum in Notis ad Eadmer. pag. 167.

VI. Existimabit fortè aliquis alienum videri ab auctoritate illa quam huic collectioni vindicavimus, si fateamur hæresi esse infectam in eo capite quod tinctionem hæreticorum respicit. Sed velim cogitationem illam deponat, perpendatque hanc sententiam in oriente retentam fuisse donec Concilii plenarii auctoritate eliquata fuit, ut cum Augustino loquar. Qua in re adeo pertinaciter Firmiliani decessoris sui opinionem Basilius Cæsareæ Episcopus fovit ut propter bonum pacis cum Asiaticis retinendæ hæreticorum baptisma ab orientalibus admissum scripserit. Quare mirandum non est si crassa non fuerit à canonibus apostolicis regula quæ summo jure niti quamplurimis videbatur & contraria sententia per indulgentiam tantùm recipi. Ceterùm post Nicænam synodum, quæ Paulicianos damnavit, hocque præjudicio docuit quorundam hæreticorum repudiandum esse baptisma, nihil vetat quin retineri possit canon apostolicus etiam post sopitam contentionem, cùm divisione quæstio dirempta fuerit & in certa specie regulæ locus esse possit.

Basilius ep. ad Amphil. [illegible]

VII. Nunc discutiendum restat quo tempore ab oriente in occidentem migraverit hæc collectio canonum apostolicorum. Sanè Gelasius Pontifex in Concilio Romano habito anno CCCCXCIV. eam inter cetera

P

apocrypha rejecit : *Liber canonum apoſtolicorum apocryphus.* Variæ ſunt claſſes apocryphorum in Notiria Gelaſii, ut obſervarunt viri eruditi ; cùm non tantùm figmenta hæreticorum veniant in hunc cenſum, ſed etiam opuſcula tractatorum in quibus ſunt nævi quidam. Apocryphus ergo dicetur, juxta mentem Gelaſii, liber horum canonum, quòd in judiciis non obtineat auctoritatem, & Apoſtolorum nomen falsò præferat. Attamen poſt aliquot annos Dionyſius Exiguus Latinam interpretationem Græcorum canonum aggreſſus quinquaginta canones apoſtolicos Romanis communicavit, ceteris omiſſis. Quod ab eo conſultò factum puto ut aliquam rationem haberet Concilii Romani, cujus interdictio in triginta quinque omiſſis locum haberet; præſertim cùm canon LXVI. ingratus Romanis auribus futurus eſſet, quo damnatur, ſecundùm veterem orientalium Eccleſiarum conſuetudinem, ſabbathi jejunium, quod tantopere in occidente commendabatur. *In principio itaque*, inquit Dionyſius, *canones qui dicuntur Apoſtolorum de Græco tranſtulimus : quibus quia plurimi conſenſum non præbuere facilem, hoc ipſum veſtram noluimus ignorare ſanctitatem : quamvis quædam conſtituta Pontificum ex ipſis canonibus aſſumpta eſſe videantur.* Ne repudientur à Romanis, quædam decreta Pontificum ab his canonibus hauſta videri obſervat. Nempe reſpicit ad epiſtolas Innocentii primi & Leonis, qui conſuetudines Eccleſiæ Romanæ ceteris præſcribebant. Sed cautè loquitur Leo; qui eadem definiens quæ XXV. canone apoſtolico continentur, ne videretur eam regulam inde ſumpſiſſe, illam à conſuetudine & traditione apoſtolica manaſſe ſcripſit ut canonem ſcriptum repelleret. *Alienum eſt*, inquit, *à conſuetudine eccleſiaſtica ut qui in presbyterali honore aut Diaconi gradu fuerint conſecrati, hi pro crimine aliquo ſuo per manus impoſitionem remedium accipiant pœnitendi. quod ſine dubio ex apoſtolica traditione deſcendit.* Quo autem loco habiti fuerint canones illi per occidentem, & præcipuè per Gallias, mox dicemus, cùm de Dionyſii Exigui editione differemus.

Dionyſius in præfat. can.

Leo in ep. ad Ruſtic. Narbon.

CAPUT III.

Synopſis.

I. Secunda collectio poſt Concilium Conſtantinopolitanum. Antea Diœceſes canonibus à ſe editis regebantur; ut patet ex Ancyrana ſynodo, Neocæſarienſi, Antiochena, & Laodicena. Hujus tempus inquiritur.

II. Canones ſecundæ ſynodi recepti non erant in occidente temporibus Innocentii & Leonis. Canones Antiocheni nec in occidente nec in Thracic. Diœceſi. Chryſoſtomus & Innocentius rejiciunt eos canones. Cur ab Arrianis compoſitos dicant, cùm orthodoxi Epiſcopi numero vincerent.

III. An canones Antiocheni recepti ab Eccleſia ſint iidem cum iis quos rejiciunt Innocentius & Chryſoſtomus. Tres conjecturæ virorum eruditorum refutatæ. Aperitur nova conciliationis ratio.

IV. Collectio ſecunda canonum quando & à quo inſtituta. Confirmata à Concilio Chalcedonenſi, & aucta canonibus ejus Concilii. Confirmata etiam à Juſtiniano.

V. Quæritur an canones Chalcedonenſes recepti fuerint ab Eccleſia Romana. Opinio Bellarmini expenſa. Docetur receptos fuiſſe, è Facundo, Gelaſio, & Leone ipſo. Solus XXVIII. canon repudiatus, ex conſenſu Anatolii. Ratio concordiæ tunc initæ explicata. Error Hincmari. Canones ſynodi Conſtantinopolitanæ non admiſſi, etiam poſt Dionyſii publicationem, ut Conſtantinopolitani retinerentur in officio.

VI. Canones Græci poſt ſynodum Chalcedonenſem Latinè redditi, non una, ſed pluribus interpretationibus. Ea collectione uſus eſt Gelaſius; qui utitur canonibus Chalcedonenſibus, quemadmodum & Gregorius. Symmachus laudat canones Gangrenſes ex ea collectione.

VII. Nova interpretatio canonum à Dionyſio Exiguo edita, quæ canones Græcos, & præterea Sardicenſes, atque Africanos, complexa eſt & Romanorum Pontificum decreta. Ejus uſus probatus à ſede apoſtolica, è Caſſiodoro & Joanne II.

VIII. De collectione canonum à Theodoreto digeſta in quinquaginta titulos. Genuina eſſe oſtenditur, ſolutis difficultatibus quæ objici ſolent.

I. SECUNDA collectio prodiit poſt Concilium Conſtantinopolitanum. Antea non communi quodam jure tenebantur orientales Eccleſiæ, ſi canones apoſtolicos & Nicænos excipias, ſed ſua ſibi decreta duæ treſve Diœceſes conjunctis ſuffragiis conſtituerant, quibus in diſceptandis negotiis ſuis uterentur. Etenim in provinciis Diœceſeon Aſianæ, Ponticæ, & orientalis varii canones editi fuerant à Conciliis Ancyrano, Neocæſarienſi, Gangrenſi, Antiocheno, & Laodiceno, qui obtinebant apud eos Epiſcopos quorum ſuffragiis erant decreti, quemadmodum Conſtantinopolitani auctoritate omnes deinde orientales Eccleſiæ adſtrictæ ſunt. Etenim in Ancyrana ſynodo coacta anno CCCXIV. ante ipſam ſynodum Nicænam, ſtatim poſt libertatem Eccleſiæ redditam, in civitate Ancyræ, quæ erat metropolis Galatiæ, decem & octo Epiſcopi è Diœceſibus orientis, Aſiana, & Pontica XXV. canones ediderunt; quorum vis per tres illas Diœceſes extendi poterat, non autem per Diœceſim Ægyptiacam, aut Thracicam, multò minùs per Diœceſes occidentis. Idem dicendum eſt de ſynodo Neocæſareæ habita, quæ eſt metropolis Ponti Polemoniaci; quò ſe contulerunt iidem illi decem & octo Epiſcopi poſt ſolutam Ancyranam Synodum. Gangris, quæ eſt metropolis Paphlagoniæ, habitum eſt Concilium anno CCCXXV. à ſedecim Epiſcopis Ponticæ Diœceſeos. Concilium verò Antiochenum habitum anno CCCXLI. iis provinciis conſtitit quæ ad Diœceſim orientis ſeu Antiocheni patriarchatus pertinebant, Syria nempe,

Phœnicia, Palæstina, Arabia, Mesopotamia, Cilicia, & Isauria, ut patet ex epistola synodica. Superest synodus coacta Laodiceæ, quæ est Phrygiæ metropolis; quò è vatiis Diœceseos Asianæ provinciis Episcopi convenerunt, ut restatur inscriptio synodi. De tempore hujus Concilii quæritur. Illustrissimus annalium conditot ante Concilii Nicæni rempora coactum suspicatur. Sed canone septimo damnantur Photiniani hæretici, qui aliquot annis post synodum Nicænam emerserunt. Deinde in antiqua collectione locum suum post Antiochenam obtinet synodus Laodicena, cujus tempora in annum CCCLXV. conjici posse puto. Illo etenim anno synodus habebatur ab Episcopis Asianæ Diœceseos, ad quos literas suas & synodicam Illyriciani Concilii Valentinianus Imperator transmisit cum hac epigraphe apud Theodoretum: *Episcopis Diœcesis Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ Pacatianæ.* Porrò synodus Laodicetia, ut dixi, è diversis provinciis Asianæ Diœcesis habita est Laodiceæ, quæ est metropolis Phrygiæ Pacatianæ.

Epist. synod. Conc. Antioch. Inscriptio Syn. Laodic. in διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσιανῆς.

Theod. lib. 4. cap. 8.

II. Canonibus Concilii Constantinopolitani omnes quidem Ecclesiæ orientales adstringi poterant; quia ex omnium Episcoporum consensu qui Diœceses Ægypti, orientis, Asiæ, Ponti, & Thraciæ regebant, Constantinopoli decreti sunt anno trecentesimo octuagesimo ptimo. Sed occidentis Ecclesiæ iis teneri non poterant, quibus omnino erant incogniti anno CCCCLII. ut testatur Leo primus. Itaque Innocentius I. rectè juxta sensum Ecclesiæ occidentalis scripserat anno CDV. Ecclesiam nullis canonibus regi prætetquam Nicænis, ut monui §. 1. capitis superioris. Adeoque mirum non est si canonem Antiochenum, quo nitebantur orientales adversùs Joannem Chrysostomum, constanter exploserit. Nondum enim, ut dixi, nec synodus Antiochena nec ceteræ receptæ fuerant ab occidentis Ecclesiis, nec etiam ab Ecclesia Constantinopolitana; quæ cùm Diœcesi Thracicæ accenseretur, Ancyranæ synodi, Neocæsariensis, Gangtensis, Antiochenæ, vel Laodicenæ canonibus, ab aliis Diœcesibus editis, non tenebatur. Quare etiam Chrysostomus ipse Constantinopolitanus Archiepiscopus, cùm ab adversariis canone XII. Concilii Antiocheni premeretur, (quo non prohibetur appellatio, ut quibusdam visum, sed spes restitutionis denegatur Episcopo qui à synodo dejectus sedem suam repetit absque majoris synodi instaurato judicio) in quem peccavisse dicebatur, excipir dupliciter. Nam & se majori Episcoporum numero fultum sedem suam repetivisse contendebat, ut hac etiam in parte canoni Antiocheno, cujus auctoritatem adversarii obtendebant, satisfecisse constaret. Et aliunde canonem illum Antiochenum refellebat, quòd editus esset ab Arrianis. Unde sequitur Antiochenos canones in Thracica Diœcesi tunc temporis receptos non fuisse, quemadmodum nec recepti erant in occidente. Certum quidem est patres qui Antiochiæ convenerant majori ex parte orthodoxos fuisse, cùm è numero XCVII. aut XCIX. Episcoporum, ex quo conventus ille constabat, triginta tantùm Eusebianas partes sequerentur & clanculum Arrianæ hæresi faverent, etsi apertè à communione catholica non discessissent, ut constat ex Julii epistola apud Athanasium. Attamen apud posteros Arrianæ hæresis suspicione laborarunt, quòd in eo conventu Eusebiani primas partes tenerent, & eò ad fidem consubstantialis convellendam convenissent, eoque proposito expulsionem Athanasii in Concilio Tyrio decretam olim judiciis suis ex omnium consensu redditis confirmassent. Quod eos deinde ad eam necessitatem impulit ut orthodoxi æquè ac Semiariani ab occidentalibus in Concilio Sardicensi discesserint. Unde Ecclesiis occidentis orientalium cœtum Arrianæ impietatis infamia notandi occasio data est, præcipuè cùm Georgium Cappadocem Arrianum Athanasio substituerint. Quod ultimum etsi à triginta sex Episcopis Arrianis constitutum fuerit, ut observat Julius, dedecus tamen nefarii hujus facinoris ad omnes Episcopos qui synodo interetant redundavit.

Vide infrà lib. 7. cap. 9.

Socrates lib. 6. cap. 17.

Julius apud Athan. in Apolog. 2.

III. Ex hac animadversione componi posse videtur disceptatio illa de canonibus Antiochenis, quæ virorum eruditorum ingenia torsit; qui concoquere non poterant quo pacto refelli possent à Chrysostomo & Innocentio tanquam ab Arrianis editi, cùm certum sit in censum canonum adscriptos fuisse ab Ecclesia universali & prolatos in Concilio Chalcedonensi ut canones à sanctis patribus editos. Illustrissimus annalium conditor, qui sibi persuasit integrum Concilium Antiochenum ex Arrianis constitisse, putat canones illos laudatos in Concilio Chalcedonensi ex alia canonum collectione quàm è synodo Antiochena petitos fuisse. Alii censuerunt in causa Chrysostomi, non ipsum canonem XII. synodi Antiochenæ, sed alium quendam ab hæreticis confictum canonem in altera synodo Antiochena ab Innocentio & Chrysostomo explosum fuisse; cùm tamen è Socrate & Palladio satis constet de canone XII. Antiocheno agi. Aliis placuit non omnes canones Antiochenos, sed solum XII. oppugnatum à Chrysostomo, quasi ille solus conflatus fuerit ab Arrianis adversùs Athanasium. Quam conjecturam eo argumento juvari putant quòd ex hac sententia eliciatur verus modus conciliandi numeros canonum juxta collectionem Zonaræ & Balsamonis cum numeris collectionis antiquæ quæ prolata est in Concilio Chalcedonensi. Etenim in illa vetere collectione canon XVI. Antiochenus numeratur nonagesimus quintus, à primo canone Concilii Nicæni. qui calculus est sine errore, si expungatur XII. canon Antiochenus. At verò in collectione Zonaræ idem canon XVI. numeratur nonagesimus sextus, ob malè admissum canonem XII. in collectione recentiori. Sed non erat cur vir eruditus nodum in scirpo quæreret. Apertissima est enim ratio discriminis in nu-

M. Antonius de Dominis.

Socr. lib. 6. c. 16. Pallad. in vita Chrys.

Samuel Petitus lib. 3. Var. Lect. cap. 4.

Concil. Chalcedon. act. 11.

meris illis inter utramque collectionem, à viris eruditis prolata, & ab ipso laudata, quæ sincerè refutari nequit. Nempe peccatum est in collectione Zonaræ in numero canonum synodi Neocæsariensis, quos quindecim recenset, distracto in duos canone decimo tertio; cùm revera quatuordecim tantùm canones Neocæsariensis concilii numerent Theodoretus in synagoge canonum, vetus interpretatio Latina edita statim à Concilio Chalcedonensi, Dionysius Exiguus, Epitome Hadriani, Cresconius, & Photius in Nomocanone: quorum auctoritati opponi non debet error qui irrepsit in collectionem Zonaræ. Deinde cujus decreto rejectaneus ille canon omnia universæ Ecclesiæ exemplaria invasisset, si daremus à codice Chalcedonensi proscriptum fuisse. Addere possumus nihil iniqui XII. illo canone Antiocheno constitui, nec ad detrimentum Athanasii trahi potuisse nisi per summam injuriam, cum futuris negotiis formam dare censendus esset, non præteritis, qualis erat Athanasii causa. Quare Athanasii damnatio Antiochiæ decreta non eo solo canone nitebatur, ut docebimus tomo secundo cùm agetur de Athanasii judicio. Itaque sola superest ratio conciliandi exceptiones Chrysostomi & Innocentii cum auctoritate legitima canonum Antiochenorum, quòd nondum recepti fuissent nec in occidente nec in Thracica Diœcesi, ut explicui §. superiore.

Photius t. 3. Nomoc. cap. 4. t. 1. c. 29.

IV. Post Chrysostomum, ante Concilii Chalcedonensis tempus, canones Nicæni, Ancyrani, Neocæsarienses, Gangrenses, Antiocheni, Laodiceni, & Constantinopolitani, numero centum sexagintaquinque, in unum corpus collecti sunt Episcopi alicujus industria, fortasse Stephani Ephesini Episcopi, * ut præferebat vetus codex MS. in bibliotheca Palatina, quemadmodum accepi à viro fide dignissimo, aut fortasse synodi cujusdam orientalis decreto. Etenim è collectione illa, in qua numerorum continua serie canones recensiti erant à primo ad ultimum, recitati sunt in Concilio Chalcedonensi quatuor canones Concilii Antiocheni, suppresso nomine Concilii & numero quem inter ceteros Antiochenos obtinent. Sed relecti sunt è codice canonum eo ordine eaque numerorum serie qua digesti sunt in collectione generali; ita ut canones Antiocheni quartus & quintus recitentur sub titulo octuagesimæ tertiæ & octuagesimæ quartæ regulæ, & canones decimus sextus & decimus septimus sub titulo nonagesimæ quintæ & nonagesimæ sextæ. Ex eodem codice relectus est canon quartus Concilii Nicæni XVI. Iterum ex eodem libro synodicum Concilii Constantinopolitani, id est, definitio synodica complectens primum, secundum, & tertium canonem illius synodi.

V. Cl. Christ. Justellus.

Concil. Chalced. Act. IV.

Act. XI.

Act. XIII.

Sed quia canones collectione illa comprehensi, quamvis utilitate sua satis commendarentur, nondum tamen ab omnibus Ecclesiis, & præcipuè ab occidentali & Ægyptiaca, probati fuerant, statutum est canone primo Concilii Chalcedonensis ut apud omnes valerent. Verba canonis hæc sunt ex versione Dionysii Exigui: *Regulas sanctorum patrum per singula nunc usque Concilia constitutas proprium robur obtinere decrevimus.* Adjecti sunt canones Concilii Chalcedonensis huic collectioni: quæ his regulis aucta, non solùm per omnes orientales Ecclesias, sed etiam in occidente, plena auctoritate viguit. Ad hanc canonum collectionem Justinianus respiciebat cùm Novella constitutione vim legis canonibus illis tribuit qui editi erant à quatuor synodis œcumenicis aut etiam confirmati, id est, qui decreti quidem erant à synodis particularibus, sed confirmati erant canone primo Concilii Chalcedonensis.

Canon 1. Concil. Chalced. τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων καθ' ἑκάστην σύνοδον ἄχρι τοῦ νῦν ἐκτεθέντας κανόνας κρατεῖν ἐδικαιώσαμεν.

Nov. 131. [illegible]

V. Posset aliquis dubitare de canonibus Concilii Chalcedonensis, quos Ill. Card. Bellarminus robur non habuisse scribit nisi quatenus à Pontificibus vel aliis Conciliis renovati sunt, eo argumento ductus, quòd à Leone I. approbati non sint; qui scribit se non tantùm per Legatos, qui vicem suam executi sunt, *sed etiam per approbationem gestorum synodalium* eandem cum Concilio Chalcedonensi inivisse sententiam, *in sola videlicet fidei causa, propter quam generale Concilium & ex præcepto Christianorum Principum & ex consensu apostolicæ sedis placuit congregari.* Cùm ergo gesta in sola fidei causa Leo approbarit, inde sequi Bellarminus existimat canones Concilii inutiles & irritos fuisse. Sed eam sententiam deposuisset, si perpendisset quanta injuria ex hac assertione sedi apostolicæ inferretur. Etenim necessitas illa confirmandorum Conciliorum totius orbis testimonio subruitur, si rejecti à Leone canones perinde in Ecclesia viguerint. Atqui nihil certius quàm canones istos Chalcedonenses, saltem in oriente, statim receptos æqua cum ceteris canonibus auctoritate. Testis collectio Græca quam Dionysius Latinè vertit, quæ Chalcedonensibus canonibus erat instructa. Testis Theodoretus, qui eos in sua Synagoge recenset. Testis Justinianus, qui vires legis addit omnibus canonibus editis aut confirmatis à quatuor synodis œcumenicis. Robustiùs & sinceriùs agitur causa Summi Pontificis, si dicamus à Leone probatos fuisse canones hujus synodi præter XXVIII.

Bellarm. l. 2. de Rom. Pont. c. 22.

Leo ep. 61. ad Syn. Chalced. habitam.

* Joannes David in libro de judiciis canonicis Episcoporum pag. 63. reprehendit illustrissimum Archiepiscopum, ei imputans quòd existimaverit Justellum in ea fuisse sententia ut putaret Stephanum Episcopum Ephesinum esse auctorem primæ collectionis canonum orientalium. Verùm Marca istud non dixit, ut manifestum est, sed tantùm eam collectionem factam fuisse ab aliquo Episcopo, fortasse Stephano Ephesino, cujus nomen prætulisse veterem codicem bibliothecæ Palatinæ accepisse se ait à viro clarissimo Christophoro Justello. Sed neque ipse Justellus affirmabat hujus collectionis auctorem esse hunc Stephanum, sed tantùm aiebat illam fortè consarcinatam ab eo fuisse, extare enim sub ejus nomine collectionem nondum editam quæ omnino conveniat cum veteri codice Ecclesiæ universæ. *Hæc verò*, inquit, *in bibliotheca Palatina apud heredes Gelharti Ermenhorstii Hamburgi asservatur, à quibus huc usque nancisci non potuimus* Hæc verba Justelli, quæ non habentur in præfatione ab eo præfixa anno MDCX. Codici canonum Ecclesiæ universæ, sumpta sunt ex secunda præfatione edita anno 1661. studio Henrici Justelli ejus filii.

quo Episcopo CP. nova quædam auctoritas adversus canones Nicænos deferebatur. Hanc Leonis mentem fuisse docet eleganter Facundus Hermianensis: *Beatissimus Leo scribens, non sententiam super epistolam Iba prolatam, neque episcopatum prædicto Iba redditum, & cetera quæ in synodo Chalcedonensi de quibusdam personis decreta sunt, neque canones ecclesiasticæ disciplinæ salubriter illic à sanctis patribus constitutos attendit cùm diceret, Ut sanctam synodum ad extinguendam solùm hæresim & ad confirmationem fidei catholicæ studio Christianissimi Principis congregatam in occasionem ambitus trahas, & his similia, sed superbam potiùs elationem Constantinopolitani Episcopi, sicut ipsa verba ejus indicant.* Eadem fuit sententia Gelasii, qui ante Facundum responderat hæreticis synodi Chalcedonensis oppugnatoribus, aut ex toto admittendam dicentibus, aut si ex parte repudianda sit, firmam ex toto esse non posse, scilicet quæ per incompetentem præsumptionem Anatolii illic tentata sunt nulla ratione subsistere, sed cetera omnia *quæ secundum scripturas traditionemque majorum, secundum canones regulasque Ecclesiæ, pro fide communi & veritate catholica & apostolica, pro qua hanc fieri sedes apostolica delegavit, factamque firmavit, à tota Ecclesia indubitanter admitti.* Gelasii & Facundi testimonio fretus possem Leonis sententiam alioqui obscuram constituere. Sed ipsemet adeo liquidò mentem suam expressit in epistola ad synodum Chalcedone habitam & ad Maximum Antiochenum ut de ea dubitari non possit. Tria præcipuè docet, quæ de fide in synodo decreta sunt à se probari, quæ contra regulas Nicænas tentata sunt se nunquam apostolicæ sedis consensu firmaturum, quæ autem ab Episcopis discussa fuerint se non repudiaturum, ea lege, ne Nicænis canonibus adversentur. Itaque dicendum est Leonem conceptis verbis decretoque suo quæ de fide gesta fuerant approbasse, damnasseque ambitum Anatolii, cetera verò omnia tacito veluti decreto admisisse, id est, iis non reluctatum fuisse. Quod sufficit non solùm in canonibus Concilii generalis, sed etiam in canonibus synodi provincialis. Ceterùm canon XXVIII. cui Legati apostolicæ sedis contradixerant è numero canonum expunctus est à Græcis ipsis. Quo facto concordia redintegrata est inter Leonem & Anatolium. *Sed gratum mihi est, frater charissime,* inquit, *quòd dilectio tua profitetur sibi displicere quod tunc etiam placere non debuit. Sufficit in gratia communis regressum professio dilectionis tuæ & attestatio Principis Christiani. Nec videtur tarda correctio cui tam venerabilis assertor accessit.* Compositum itaque est hoc dissidium, non deposita dignitate secundæ sedis vel administratione trium Diœceseon, quam Anatolius semper retinuit, sed expuncto, ut dixi, & repudiato canone XXVIII. Concilii Chalcedonensis. Rationem sopiendæ hujus controversiæ aperuisse videtur Lucentius cùm ambitum istum perstingendo dixit, cur novos canones adhiberent, si secunda synodus privilegium illud indulsisset ante aliquot annos, ut Græci jactabant. Quare ut Leoni mos gereretur, rejectus est novus canon. Sed usi sunt antiquo, quoad dignitatem sedis, & consuetudine consensuque Episcoporum Asianæ & Thracicæ Diœceseon, quoad administrationem.

Facund. Herman. l. 5. c. 4.

Itaque Zeno Imperator anno quindecimo post Concilium Chalcedonense acta Basilisci tyranni rescindens, (qui aliquot provincias à sedis Constantinopolitanæ dispositione avulserat) omnia quidem in integrum restituit, & consessus prærogativam ordinationumque privilegia Ecclesiæ Constantinopolitanæ in perpetuum sancit; sed iis verbis utitur quæ Romanum Pontificem lædere non possint. Ad usum enim qui jam invaluerat, non autem ad canones aliquos, ea privilegia refert: *Privilegia,* inquit, *& honores omnes super Episcoporum creationibus & jure ante alios residendi & cetera omnia quæ ante nostrum imperium vel nobis imperantibus habuisse dignoscitur habere in perpetuum firmiter regiæ urbis institutu judicamus & sancimus.* Justinianus etiam Novella sua constitutione secundum locum sedi CP. tribuit juxta canones, id est, secundæ synodi; sed de jure novo collato à canone XXVIII. Concilii Chalcedonensis de industria nihil decernit, quia expunctus erat a collectione canonum quæ temporibus illius Principis vigebat apud Græcos. Attamen tuendæ dignitati ejus Ecclesiæ in jure ordinationum juxta mentem Synodi Chalcedonensis non deerant Imperatores; etsi apertis verbis non profiterentur hoc privilegium à canone Chalcedonensi profectum, sed potiùs à consuetudine. Hoc significare voluit Liberatus Diaconus his verbis: *Et licèt sedes apostolica nunc usque contradicat quod à synodo firmatum est, Imperatoris patrocinio permanet quodam modo,* id est, refragationem Romanorum Pontificum obtinuisse quidem ut apertè definitio synodi Chalcedonensis non admittatur, ceterùm rem ipsam quodam modo perseverare præsidio Principis, qui consuetudini vires addebat. Nullatenus enim, ut dixi, intercedente & vetante Leone, inter canones receptus est canon ille XXVIII. Concilii Chalcedonensis.

L. Decernimus. 16. C. De sacros. sanct. Eccl.

Nov. 131. c. 2.

Liberatus in Breviar. c. 13.

Quare fallitur Hincmarus, qui existimat canonis IX. & XVII. partem à Leone rejectam. In quo lapsus est necessitate, quia videbat dignitatem quandam sedi CP. iis locis asseri, ignotusque erat illi canon XXVIII. de quo proscribendo Leo tantopere laborabat. De sententia autem canonis IX. & XVII. dicemus alibi. Dissimulandum verò non est canones secundæ synodi ad Romanam Ecclesiam nunquam fuisse relatos, neque ab ea receptos, ut testatur Leo in epistola ad Anatolium. *Persuasioni enim tuæ,* inquit, *in nullo penitus suffragatur quorundam Episcoporum ante sexaginta, ut jactas, annos acta subscriptio, nunquamque à prædecessoribus tuis ad apostolicæ sedis transmissa notitiam; cui ab initio sui caducæ dudumque collapsæ sera nunc & inutilia subjicere fulcimenta voluisti, eliciendo à fratribus speciem consensionis, quam tibi in suam injuriam verecundia fatigata præberet.* Quare in vetustissima canonum Latina collectione canones synodi Constantinopolitanæ adjuncti sunt canoni XXVIII. Chalcedonensi, extra legitimorum canonum corpus. Imò & post Dionysii Exigui collectionem, licèt ille

Vide infrà lib. 7. cap. 5. §. 9.

juxta fidem Græcorum codicum tres canones synodi Constantinopolitanæ suo loco recensuerit, Ecclesia Romana, quæ ceteros canones amplexa est, istos tamen in auctoritatem admittere noluit, teste Gregorio Magno: *Romana Ecclesia eosdem canones* (nempe CP.) *vel gesta synodi illius hactenus non habet nec accipit. In hoc autem eandem synodum accepit quod est per eam contra Macedonium definitum.* Attamen iis canonibus Græci utebantur non invita sede apostolica, quæ tacitè eorum executioni consentiebat, etsi disertis verbis non approbaret; eo consilio scilicet ut Constantinopolitanorum superba elatio, si quando limites egrederetur, hac una exceptione reprimi posset, quam toties urget Gelasius, Ecclesiam Constantinopolitanam inter sedes minimè numerari. Quare ut redeam unde discessi, canones Chalcedonenses dempto XXVIII. plenam auctoritatem unà cum ceteris codice Græco comprehensis obtinuerunt.

Greg. l. 5. ep. 31.

Gelas. ad Ep. Dard. *Si certè de dignitate agitur civitatum, secundæ sedis & tertiæ major est dignitas sacerdotum quam ejus civitatis quæ non solum inter sedes minimè numeratur, sed nec inter Metropolitanorum jura censetur. Nam quod dicitis, Regiæ civitatis, alia potestas est regni secularis, alia ecclesiasticorum distributio dignitatum.*

VI. Post synodum Chalcedone habitam, canones Græci Latinitate donati sunt & occidentalibus communicati, interpretatione in eam rem elaborata, cujus meminit Dionysius Exiguus, ejusque exemplar antiquissimum retinet adhuc bibliotheca Vaticana à viris eruditis laudatum, & alterum venerandæ antiquitatis codicem manuscriptum vir de antiquitate canonica optimè meritus * Christophorus Justellus, in quo descripti sunt, post ceteros, canones XXVII. Concilii Chalcedonensis. Observandum tamen est non unica interpretatione sed variis canonum versionibus usos fuisse Episcopos in occidente; cùm manifestè constet aliam esse qua utuntur Ferrandus, Isidorus, & Carolus Magnus interpretationem à vetere illa quam manuscripti codices hodie exhibent. Hac collectione utebatur Gelasius cùm toties canonum custodiam epistolis suis commendat: qui etiam canonis XX. Chalcedonensis sententiam expressit, eumque reverendorum canonum appellatione cohonestat in decretali epistola ad Episcopos Lucaniæ: *Quisquis desertor Ecclesiæ nullis existentibus causis ad aliam putaverit transeundum, temereque susceptus fuerit & promotus, reverendorum canonum vel ipse vel receptor ejus atque provector constituta non effugiet quæ de hujusmodi præsumptoribus præfixere servanda.* Quemadmodum Gregorius Magnus sacrorum canonum nomine Chalcedonenses intelligit, ut rectè observavit Hincmarus: *Sacri canones simoniacam hæresim damnant,* inquit Gregorius. ad quæ verba notavit Hincmarus nullam synodum ea de re statuisse præter Chalcedonensem. Ex antiqua collectione Symmachus Papa in Concilio Romano duos canones Gangrensis synodi protulit de oblationibus fructuum.

Gelasius in ep. ad Ep. Lucan.

Can. XX. Concil. Chalc.

Gregorius M. homil. XVII. in evang.

Hincm. Opusc. LV. capitul. c. 24. p. 475.

Syn. Rom. VI. sub Symmacho anno 504.

VII. Antiquæ interpretationi nova successit, quam Dionysius Exiguus Abbas, qui sub Justiniano floruit, interpellatus à Laurentio Romanæ Ecclesiæ Presbytero aggressus est; quia prisca illa, de qua diximus, confusione laborabat. Quo in opere eam rationem secutus est ut Græcæ collectioni adhæreret. Itaque & canonum consequentiam per numerorum seriem à primo Nicæno usque ad canonem tertium Constantinopolitanum, qui est ultimus canon & centesimus sexagesimus quintus totius collectionis, observat. Tum omissis canonibus Concilii Ephesini, canones Concilii Chalcedonensis subjungit, atque testatur *in his Græcorum canonum finem esse.* Collectioni qua Ecclesia universalis tenebatur adjungit ille quinquaginta canones apostolicos, Concilii Sardicensis canones, & Conciliorum Africanorum, quos Latinè editos fuisse ait: de quorum canonum, ac præcipuè Sardicensium, auctoritate plenissimè dixi in exercitatione de judiciis canonicis Episcoporum. Integra collectio constat è centum sexaginta quinque canonibus antiquissimæ collectionis Græcorum, deinde XXVII. canonibus Concilii Chalcedonensis, XXI. Sardicensis, & CXXXVIII. Conciliorum Africanorum, præter quinquaginta apostolicos canones: quorum omnium summa redit ad CCCXCIV. canonum capita. Ceterùm Dionysius, ut collectioni suæ nihil deesset, Pontificum Romanorum decreta, quæ ad disciplinam ecclesiasticam pertinebant, à Siricio usque ad Hormisdam, post canones subjunxit. Hæc secunda canonum interpretatio & collectio statim ab Ecclesia Romana obviis ulnis excepta est, ut testis est locupletissimus Cassiodorus auctor illius seculi. *Ex Græcis exemplaribus*, inquit de Dionysio loquens, *canones ecclesiasticos moribus suis, ut erat planus atque disertus, magna eloquentiæ luce composuit. quod hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur.* Canonum ex hac collectione petitorum auctoritate Contumeliosum Regensem Episcopum in Gallia ab episcopatus ordine suspendit Joannes II. Pontifex Romanus anno DXXXIV. literis hac de re ad Cæsarium Arelatensem datis, quibus capita canonum adjunxit, scilicet capitulum XXV. & XXIX. ex canonibus Antiochenis capitulum IX. & XV. quæ ad verbum è Dionysii interpretatione sunt expressa. Receptis à sede apostolica canonibus omnes occidentis provinciæ ad dirimendas lites & judicia Clericorum exercenda statim usæ sunt.

Dionysius in præf. *Quamvis carissimus frater noster Laurentius assidua & familiari exhortatione parvitatem nostram regulas ecclesiasticas de Græco transferre populare, confusione credo priscæ translationis offensus.*

Vide lib. 7. c. 11. 12. 13. 16. 17.

Cassiod. c. 23. divin. lect.

Joannis II. epist. ad Cæsar. Arelat. Tom. 1. Concil. Gall. ex antiquis exemplaribus edita.

VIII. Ceterùm prætermittenda non est

* SOLENT posteriores curæ derogare conceptis jam sententiis. Usurpatum id ab illustrissimo Archiepiscopo: qui negotio isto accuratiùs expenso adnotatum reliquit collectionem illam quæ in codice Justelli habebatur, quæque ante hos annos editionis honore donata est, anteriorem fuisse Concilio Chalcedonensi. Admonet deinde novam canonum collectionem auctoritate Leonis Papæ I. confectam esse post habitum illud Concilium, quæ sola viguit in occidente per sexaginta & ampliùs annos, donec altera quoque accessit Dionysii Exigui, quæ in quibusdam discrepat ab ea quæ auctoritate Leonis composita est, ac nominatim in eo quòd canones apostolicos exhibet, quibus carebat vetus illa Concilio Chalcedonensi posterior. Unde Marca trahit argumentum hanc esse collectionem canonum qua Gallicana Ecclesia utebatur, quòd ex Gregorio Turonensi pateat canones illos apostolicos abfuisse ab ea quæ apud Gallos recepta erat, ut adnotatum est in libro III. de concord. Sac. & Imp. cap. IV. §. III. Hujus porrò collectionis, quæ post Concilium Chalcedonense prodiit, duo manuscripta exemplaria extare affirmat Marca in bibliotheca monasterii Rivipullensis apud Catalanos, unde forcassis in lucem poterit emitti.

Vide supra lib. 1. c. 1. §. 7. & lib. 7. cap. 8. §. 6.

canonum collectio quæ in quinquaginta titulos distributa Theodoreti Cyrensis Episcopi nomine êxtat in manuscripto codice bibliothecæ regiæ; præcipuè cùm aliquoties ejus meminerimus in hoc opere, & nobis usui futura sit in iis quæ sequuntur. Eam collectionem Joannes Scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus, qui Justiniani temporibus floruit, collatione legum, sed præsertim Novellarum constitutionum ejusdem Principis, ad singulos titulos addita ornavit. Unde sequitur hanc collectionem Justiniani tempus antecessisse, atque adeo temporis rationem iis suffragari qui Theodoreti genuinum opus esse censent. Quam ille ad usum privatum studiosorum concinnavit, ut in numerato haberent canones omnes qui ad unum negotii genus referuntur, quotum sententiam & numerum tantùm adnotavit. In judiciis autem, ubi solidæ & integræ leges, non verò synopses legum vel canonum proferebantur, collectioni isti nullus erat locus. Quidam eruditi viri eam à Theodoreto abjudicant, tribus potissimùm de causis; tum ob canones apostolicos, quos laudat numero LXXXV. (qua de re abundè diximus capite superiori) tum ob canonem XXVIII. Chalcedonensis Concilii, quem expungit, licèt collectio Græcorum eum agnoscat. Quod quidem verum est, si de collectione Photii & Zonaræ agatur. Sed antiqua collectio Græca, quam Dionysius Latinè reddidit, viginti septem canones solùm recenset, omisso XXVIII. quemadmodum & Theodorus Anagnostes libro primo collectaneorum. Tertia causa dubitandi petitur è canonibus Sardicensibus, quos Græci non admiserunt in vetere collectione. Quod sanè certum est. Attamen aperta est ratio cur Theodoretus eos in collectionem suam conjecerit; nempe, quòd sede sua à Dioscoro Alexandrino in synodo Ephesina secunda depulsus, eorum canonum beneficio usus sedem apostolicam appellavit; & à Leone in communionem receptus, episcopalique dignitati restitutus, Imperatoris decreto & synodi Chalcedonensis irretractabili judicio, (ut cum Leone loquar) locum suum obtinuit. Quare nihil aliud à Theodoreto expectandum erat quàm ut canonibus Sardicensibus recensendis benignum se præstaret. Quod effecit ut tandem Græci in synodo Trullana Sardicenses canones susceperint, eosque collectioni antiquæ adjunxerint. Meritò itaque Photium Nicolaus malæ fidei arguit quòd ignotos Græcis hos canones esse simularet, cùm & in codice canonum & in collectione quinquaginta titulorum publicè apud illos legerentur. Qua de re dixi libri II. c. XV. §. IX. Hanc autem collectionem seu Nomocanonem in quinquaginta titulos digestum, quo legum & canonum collatio quædam continetur, nullo ferè loco habitum temporibus suis testatur Balsamo, eò quòd Photii collectio uberior & utilior omnino visa esset.

Theod. Anagn. ΑΖ. [illegible]

Balsamo in supplemento p. 1128.

CAPUT IV.

Synopsis.

I. Galli collectione antiqua à Concilio Chalcedonensi probata usi sunt, ex Conciliis Agathensi, Aurelianensi, Epaonensi, & Cæsario Arelatensi.

II. Probabile videtur amplexos deinde interpretationem Dionysii, ex Concilio Aurelianensi.

III. Liber canonum dicitur à Gregorio Turonensi, ex quo patet canones apostolicos olim à Gallis receptos non fuisse. Corruptus canon XXV. in causa Prætextati. Nondum admissi erant in censum canonum temporibus Hincmari. Dubiæ auctoritatis dicuntur esse in collectione Isidori. Recepti tamen olim quinquaginta priores à sede Romana.

IV. Codex canonum non solùm receptus in Galliis, sed etiam in Hispania; ubi nova collectio concinnata est à Martino Bracarensi. Zacharias, responso ad consultationem Pippini, extinctam codicis illius in Gallia memoriam renovat. Eum codicem dono dedit Carolo M. Hadrianus Papa.

V. Codex ille vigebat adhuc sub Leone quarto. Ejus verba explicata de decretalibus quæ habentur in canone.

VI. Ecclesia Gallicana non solùm utebatur in judiciis codice canonum, sed etiam canonibus Gallicanis, à synodo Vasensi, & Cæsario, & Agobardo. Qui etiam obtinebant in Hispania.

I. ECCLESIA Gallicana canones antiquos, qui à Concilio Chalcedonensi probati fuerant, & collectione antiqua continebantur, tenacissimè observavit. Huc referenda sunt verba Concilii Agathensis, canone primo: *In primis id placuit, ut canones & statuta patrum per ordinem legerentur*, id est, ut codex canonum antiquorum, imò & Gallicanorum, coram synodo, serie temporum servata, recitaretur. Sanè ad canones Ancyranos, Gangrenses, & Africanos respexit canon septimus Concilii Agathensis, cùm de rebus Ecclesiæ conservandis aut alienandis decernit, *sicut prisca canonum præcepit auctoritas.* In Concilio Aurelianensi primo *antiquorum canonum statuta* servanda præcipiuntur, ut omnia bona ecclesiastica in Episcopi potestate consistant. quod ad canones Antiochenos referre oportet. Concilium Epaonense pœnitentiam homicidis indicendam statuit, *quam Ancyritani canones decreverunt.* Quantam verò reverentiam canonibus antiquis in ea collectione comprehensis Gallicani Episcopi defetrent docet Cæsarius Arelatensis: qui acceptis canonum titulis, quos è collectione Dionysii transcriptos Joannes II. ad Cæsarium miserat, illorum canonum auctoritate Contumeliosi conatus repellit, *Nemo mihi alia qualibet*, in-

Concil. Aurel. c. 15. an. 511.

Concil. Epaon. c. 31. an. 517.

Concil. Arelat. To. 1. Concil. Gall. an. 514.

quit, *contra auctoritatem sedis apostolicæ aut contra* CCCXVIII. *Episcoporum præcepta* (id est, Synodi Nicænæ) *vel reliquorum canonum statuta objiciat: quia quicquid contra illorum definitionem, in quibus spiritum sanctum locutum esse credimus, dictum fuerit, recipere non solum temerarium, sed etiam periculosum esse non dubito.*

II. Usum autem collectionis Dionysianæ statim atque edita fuit, priore interpretatione spreta, per Gallias invaluisse mihi facilè persuadeo, tum quia apud sedem apostolicam vigebat, tum etiam quòd nitore suo commendabatur præ squalore veteris interpretationis; etsi hanc omnino Galli non deseruerint. Quibus conjecturis addenda est probatio desumpta è canone III. Aurelianensis Concilii habiti anno DXXXVIII. ubi decreta Leonis Papæ de Metropolitanorum electione proferuntur: quæ petita cùm sint ex epistola data ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, apud Gallos decretorum nomine valere non poterant nisi ex eo quòd collectioni Dionysii sub decretorum appellatione inserta essent, cujus auctoritatem Gallicani Episcopi amplexi fuerant.

Concil. Aurel. III. can. 3. *Ipse tamen Metropolitanus à comprovincialibus Episcopis, sicut decreta sedis apostolicæ continent, cum consensu cleri vel civium eligatur.*

III. Hic est liber canonum quem Rex Chilpericus ad Episcopos transmisit anno DLXXVII. cùm damnationem Prætextati Rothomagensis Episcopi urgeret. De quo ista sunt Gregorii Turon. verba: *Ipse verò*, scilicet Rex, *ad metatum discessit, transmittens librum canonum; in quo erat quaternio novus adnexus habens canones quasi apostolicos continentes hæc: Episcopus in homicidio, adulterio, & perjurio deprehensus à sacerdotio divellatur.* Hic locus duo ostendit, librum seu codicem canonum apud Gallos ad controversias dirimendas usurpatum fuisse, & canones apostolicos, etiam post editum Dionysii codicem, à Gallicanis Episcopis receptos non fuisse. Canon relectus in synodo Parisiensi, cujus summam retulit Gregorius, est canon apostolicus XXV. in quo nulla mentio homicidii, sed perjurii, adulterii, & furti; ita ut corruptus esse videatur ad premendum Prætextatum, qui se designati homicidii reum esse spe veniæ professus est. Novus ille quaternio adjectus ad codicem canonum complectebatur canones apostolicos. Unde colligere licet codicem Gallicanum iis caruisse: quia cùm extra numerum & consequentiam canonum antiquæ collectionis in limine libri à Dionysio sint adjecti, facile fuit Episcopis Gallicanis, qui eorum auctoritate teneri nolebant, ab iis exscribendis sibi temperare. Eadem sententia resedit majoribus nostris, etiam in secunda dynastia: qui licèt eos canones in codices suos transcripserint, non eo tamen consilio id egerunt ut eorum decretis omnino adstringerentur, quemadmodum testatur Hincmarus. *Canones qui vocantur Apostolorum*, inquit, *antequam Episcopi Concilia liberè inciperent celebrare à devotis quibusque collecti, in quibus quædam receptabilia, quædam verò sunt non servanda. De quibus interdum quædam assumpta sunt in Conciliis, quædam à maximis & præcipuæ auctoritatis viris in suis opusculis, sicut & de apocryphis, assumpta fuisse legimus, quoniam in quibusdam ad instructionem valent. Et ideo sicut majorum traditione didicimus, seorsum ante Concilia in canonum libris ad instructionem & propter vulgatam eorum famam ponuntur.* Infrà: *Ceterum iidem canones qui vocantur Apostolorum, non ab Apostolis conscripti esse creduntur.* Mox: *Sed & B. Gelasius in catalogo, qui libri ab Ecclesia recipiantur, de his Apostolorum canonibus penitus tacuit, sed nec inter apocrypha eos misit. Quapropter in lectione illorum sequenda est cautela ab eodem S. Gelasio præmonita. Cum hæc, inquit, ad catholicorum manum advenerint, beati Pauli Apostoli præcedat sententia, qua dicit: Omnia probate, quod bonum est tenete.* Incidit Hincmarus in codicem mutilum synodi Romanæ sub Gelasio, in quo liber canonum apostolicorum erat omissus, qui in vulgatis codicibus inter apocryphos recensetur, ut dixi capite superiori. Ceterùm collectio Isidori non dissimulavit etiam quinquaginta capitula horum canonum ab omnibus non probari, cùm in genere antea de omnibus dixisset ab hæreticis esse confictos & à sede apostolica repudiatos. Quod sanè de quinquaginta canonibus dici non potest, quos sedes apostolica inter ceteros canones numeravit; ut patet è Joannis II. epistola & decretis Zachariæ, quæ Isidori collectionem præcedunt. Itaque rectè Leo IV. ceteris canonibus quos Ecclesia Romana in judiciis sequebatur apostolicos quinquaginta adjungit; & Humbertus Silvæ-Candidæ Episcopus in disputatione adversus Nicetam his solis vim canonum tribuit, ceteris in numerum apocryphorum rejectis.

Vide Baluzii Notas ad Agobardum pag. 122.

Gregor. Turon. l. 5. c. 19.

Hincm. opusc. LV. Capitul. c. 24.

Isidorus in Præfat. *Propter eorum auctoritatem ceteris præponimus canones qui dicuntur Apostolorum, licet à quibusdam apocryphi dicantur.*

Joannes II. an. 534. Zacharias an. 747.

Humbertus an. 1049. *Canones Apostolorum numerat inter apocryphos, exceptis capitulis quinquaginta quæ decreverunt regulis orthodoxis adjungenda.*

IV. Ceterùm è loco Gregorii Turonensis egregiè probatur usus codicis canonum qui obtinebat in Gallia. Ejus auctoritas recepta quoque erat in Hispania, ut patet ex Concilio Bracarensi habito anno quingentesimo sexagesimo tertio. Vetùm Martinus Bracarensis Episcopus, qui è Græcia migraverat in Hispaniam, novam collectionem instituit, eo consilio ut Latinæ interpretationi vel obscuræ vel minùs emendatè scriptæ consuleret, atque contractis in pauca canonum verbis unum capitulum è variis locis interpolaret; ea methodo usus, ut quæ ad Episcopos & clerum pertinerent, in prima parte, quæ ad laicos, in secunda conscriberet. Hæc collectio à Concilio Lucensi in Gallæcia probata fuit anno DLXXI. quam sæpe laudat Gratianus sub nomine Martini Papæ in Concilio. Eversa tandem per bellorum civilium motus in Galliis ecclesiastica disciplina, cùm Pippinus Major domus de ea restituenda sollicitus, consilio Ecclesiæ Gallicanæ Zachariam Papam de quibusdam articulis consuluisset anno DCCXLVII. summus Pontifex viginti septem capitulis consultationi respondit, quæ canonibus & decretis Pontificum è collectione Dionysii ad verbum transcriptis munivit. Ubi profert canones apostolicos, Ancyranos, Neocæsarienses, Antiochenos, Chalcedonenses, Africanos, & decreta Siricii, Innocentii, Leonis, & Gelasii, iisdem numeris distincta quibus apud Dionysium. Tandem Hadrianus primus codicem illum Carolo Magno dono dedit, ut testantur versus Hadriani ad Carolum perscripti: *A lege numquam discede, hæc observans statuta*; non quòd Gallia eo libro

careret; sed ut munere illo, quæ partes Regis essent, & omne studium ad tuendos canones & decreta Pontificum illo codice comprehensa impendere admoneretur. Quod ille sanè egregiè præstitit, & successoribus suis exemplum hujus curæ subeundæ præbuit. Porrò in Capitularibus suis non solùm Dionysii interpretatione, sed etiam veteri, quæ extat in collectione Isidori, promiscuè utitur.

V. Codex ille canonum auctoritatem suam inviolatam retinebat anno DCCCXLIX. cùm Leo IV. Pontifex, relatione Episcoporum Britanniæ consultus, respondit apostolicam sedem in ecclesiasticis judiciis canones tantùm usurpare & *decretalium regulas*, *id est*, inquit, *quæ habentur apud nos simul cum illis in canone.* Tum canones recenset & decreta Pontificum quæ collectione Dionysii continentur. Locus hujus epistolæ, quæ integra extat tomo tertio Conciliorum Galliæ, relatus apud Gratianum, sinceram genuinamque Leonis mentem prodit. Etenim supposititiis antiquorum Pontificum epistolis, quæ jam à sexaginta annis sub Isidori nomine consarcinatæ, per Europam sparsæ vulgabantur, locum inter canones dare noluit. Hæc est enim verborum illorum sententia cùm de regulis decretalium loquitur, *id est, quæ habentur apud nos simul cum illis in canone*; statimque non Anacleti, Evaristi, ceterorumque Pontificum ψευδεπιγράφων epistolas enumerat, sed Siricii, Innocentii, Zosimi, & aliorum Pontificum, quæ habentur in collectione Dionysii. Quare quòd Leo Pontifex ad cetera decreta Silvestri canones adjungit, omnino delendum est; quia, sine dubio, vitio exscriptoris in textum irrepsit; præsertim cùm illa tempestate nondum canones Silvestri nec apud sedem apostolicam nec apud provincias recepti fuissent, ut docet Hincmarus.

C. De libellis Dist. 20.

Hincmarus ep. 7. c. 21 & seqq. edit. Mogunt.

VI. Observandum tamen est Ecclesiam Gallicanam in controversiis dirimendis non solo codice canonum usam, sed etiam Gallicanarum synodorum canones usurpasse, quorum apud majores nostros non vilis erat auctoritas. Etenim, ut inquit Concilium Vasense, *omnia quæ à sanctis sacerdotibus vel clericis observari debent & antiqui & novelli canones probare videntur.* Quare Cæsarius Arelatensis in causa Contumeliosi Regensis Episcopi non solùm canones à Joanne II. prolatos encyclica sua epistola complexus est, sed etiam Gallicanos canones, quos à ceteris hoc lemmate distinxit: *Incipiunt tituli canonum Gallicani.* Statimque subjungit canonem IV. Concilii Valentini, canonem IX. Concilii Aurelianensis, XXIII. Arausicani primi, & XXII. Concilii Epaonensis. Tum epistolam suam his verbis claudit: *Ecce manifestissimè constat quia secundùm quod & tituli antiquorum patrum, sed & canones Gallicani continere videntur, clerici in adulterio deprehensi, aut ipsi confessi, aut ab aliis revicti, ad honorem redire non possint.* Canonum Gallicanorum usum in Hispania propagatum fuisse docet Concilium Tarraconense habitum anno DXVII. cùm decernit de monachis *canonum ante omnia Gallicanorum constitutionem esse servandam.* Quoniam verò, ut docuit Augustinus, Concilia provinciarum plenariorum Conciliorum auctoritati, quæ fiunt ex universo orbe Christiano, sine ullis ambagibus cedunt, canones Gallicani in iis causis obtinent quæ canonibus antiquis definitæ non sunt. Hoc monuit Agobardus Episcopus Lugdunensis, qui sub Ludovico Pio floruit, canonum Gallicanorum sanctiones non esse passim æquali auctoritate recipiendas *ut Nicæni, Chalcedonensis, & ceterorum generalium ex totius mundi consensu congregatorum & receptorum; sed quia congrua veneratione pro causis necessariis quarum definitiones in illis generalibus non inveniuntur, fides sit eis adhibenda religione debita.*

Conc. Vasense an. 529.

Cæsarius ep. an. 534.

Aug. l. 2. de Bapt. c. 3.

Agobardus in libro adversus legem Gundobadi cap. 13.

CAPUT V.

Synopsis.

I. Antiquo juri successit jus novum ex collectione Isidori. Hæc, præter canones, complectitur epistolas veterum Pontificum. Quæ germana non sunt, ut colligitur è Dionysio Exiguo. Quod etiam probatur è Bellarmino & Baronio Ill. Cardinale & auctore Pseudo-Isidori. Concinnata sunt ex antiquis epistolis & canonibus ut plurimùm.

II. Riculfus ex Hispania in Gallias hanc collectionem detulit. Isidoro Hispalensi tributa, Hincmari ætate. Quare non affingenda, ut fit vulgò, Isidoro Mercatori. Qui peccator dicitur in aliis codicibus. Isidoro Hispalensi tribui non potest. Chronicon Juliani meminit Isidori Mercatoris Episcopi Setubensis.

III. Riculfus Moguntinus Episcopus devotus Ecclesiæ Romanæ. Sententia harum epistolarum transcripta primò in Concilia Gallicana, tacito auctorum nomine. Deinde auctoribus apertè laudatis.

IV. Emersit per Gallias alia collectio sub nomine Capitulorum Hadriani Papæ; unde aliqua transcripta in collectionem Isidori. quæ apud Gallos auctoritate canonica non vigebat ætate Hincmari.

V. Ejus sententia de his epistolis, suscipiendas venerabiliter, *sed canones servandos* inviolabiliter.

VI. Nicolaus urget Gallicanos Episcopos ut has epistolas admittant in canonem. Quod illi facere recusant.

I. ANTIQUO juri universalis Ecclesiæ assensu roborato successit jus novum, quod ab anno DCCCXXXVI. publicari cœpit, & adnitente Nicolao I. & ceteris Romanis Pontificibus paulatim usu invaluit per occidentis provincias. Jus illud comprehensum est collectione Isidori; quæ ex Clementis, Anacleti, Evaristi, & antiquorum Pontificum epistolis, qui tempora Siricii præcesserunt, & è canonibus tam antiquis quàm Gallicanis & Hispanicis compacta est. Epistolæ illæ apud eruditos viros gravi suspi-

cione laborant, tum ob verborum sordes à secundi seculi, quo datæ dicuntur, elegantia & nitore alienas, tum ob styli similitudinem & eundem scribendi characterem qui in omnibus epistolis occurrit; ita ut ab uno auctore, non à diversis Pontificibus, conscriptæ esse videantur. Accedit usus frequentissimus vulgatæ scripturarum versionis. Unde fit ut post Hieronymi ætatem efictas esse necesse sit. Deinde & Hieronymo, qui scriptorum ecclesiasticorum catalogum texuit, & Innocentio, Leoni, ceterisque Pontificibus, quorum germanæ epistolæ ad nos pervenerunt, omnino fuerunt incognitæ. Turrianus his similibusque argumentis à Magdeburgensibus prolatis satisfacere conatur, edito in eam rem volumine. Sed fortasse cessisset Dionysii Exigui testimonio: qui cùm veterum Pontificum epistolas jam à centum & mille annis cum summa diligentia colligeret, à Siricio initium suæ compilationis facit. Hæc sunt ejus verba in epistola ad Julianum Ecclesiæ Romanæ Presbyterum: *Præteritorum apostolicæ sedis Præsulum constituta quæ valui cura & diligentia collegi, & in quendam redigens ordinem, titulis distinxi compositis; ita duntaxat ut singulorum Pontificum, quotquot à me præcepta reperta sunt, sub uno numerorum serie terminarem.*

Dionysii Exigui epistola ad Julianum Presbyterum. edita à Fr. Florente.

Fortiùs verò urget Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis observatio; qui primus adnotavit ipsa legum imperatoriarum verba, & quæ sub Aniani nomine extant ad codicem Theodosianum scholia, in illis epistolis usurpata fuisse, quamvis Pontifices, quibus epistolæ tribuuntur, duobus & tribus seculis Codicis Theodosiani editionem præcesserint.

Ant. Augustin. in Notis ad Capitula Hadr.

His argumentis victus Ill. Bellarminus has epistolas *indubitatas*, inquit, *esse affirmare non audeam.* Sed apertioribus verbis Illust. Baronius eas ab iis auctoribus quibus tribui solent data opera abdicavit: *Ex multis eas reddi suspectas epistolas quæ dicta sunt secundo Annalium tomo, dum de singulis mentio facta est, satis est demonstratum; simulque ostensum illis non indigere Romanam Ecclesiam, ut si falsitatis arguantur, suis ipsa destituatur juribus & privilegiis; cum etsi illis careat, ex legitimis germanisque aliorum Pontificum epistolis decretalibus satis superque corroborata consistat. Ceterum quòd excerpta ex illis capita à Benedicto Levita primùm, ut canonibus consentientia, probata essent, ut ipse testatur, auctoritate Romanorum Pontificum, quod & à posterioribus factum est collectoribus, eadem usu potius recipi contigerunt quàm constanti ipsorum firmitate.*

Bell. de Rom. Pont. l. 2. c. 14.

Baron. ad an. 865. §. 8.

Bellarmini & Baronii auctoritate fultis liberum erit venerandos Pontificum veterum titulos epistolis illis detrahere; præsertim cum eruditissimi viri industria ab aliquot annis eò processerit ut sententiæ & verba ipsa, ex quibus epistolæ contextæ sunt, à quibus auctoribus petita sint accuratissimè demonstraverit. Cui tamen in eo suffragari non possum quòd atrocioribus verbis epistolas dilacerat: quasi è sententiis & verbis legum, canonum antiquorum, & sanctorum patrum qui quarto & quinto seculo floruerunt, si pauca demas, concinnatas esse constat.

David Blondellus in Pseudo-Isidoro, edito an. 1628.

Epistolæ illæ suppositiciæ non extant in veteri codice MS. Ecclesiæ Urgellensis, quo Isidori collectio continetur.

II. Hanc verò epistolarum & canonum collectionem Riculfo Episcopo Moguntino debemus, qui eam ex Hispania allatam penes se habuit & Gallis communicavit, teste Hincmaro: *De libro collectarum epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania allatum Riculfus Episcopus Moguntinus in hujusmodi sicut & in Capitulis regiis studiosus obtinuit, & istas regiones ex illo repleri fecit.*

Hincmarus in opusc. LV. Capitul. c. 24.

Quisquis auctor hujus collectionis fuerit, illustri nomine Isidori Hispalensis eam commendare voluit. Eo enim nomine insignicbatur temporibus Hincmari, id est, anno octingentesimo septuagesimo. Quare non assentimur viris doctis, qui manuscriptos codices secuti, Isidorum Mercatorem collectionis auctorem faciunt. Etenim etsi fateamur in quibusdam codicibus eam lectionem extare, in plerisque tamen & melloris notæ libris compilator iste Isidorus *peccator* dicitur. unde manavit, vitio amanuensium, Mercatoris dictio. Peccatoris autem appellatio inde fluxit quòd Episcopis quibusdam solenne fuerit in Conciliis peccatores se ipsos inscribere; quemadmodum videre est in Concilio Turonensi primo, in Parisiensi tertio, in Turonensi secundo, & in Matisconensi primo. Qua ratione & apud Græcos Episcopi ἁμαρτωλοὶ vocari amabant.

Hincmarus ep. 7. c. 12.

Isidorus Hispalensis Episcop. collegit cum epistolis Romanæ sedis Pontificum à S. Clemente usque ad B. Gregorium.

Certum quidem est & omnino indubitatum ex sententia Illustrissimi Cardinalis Baronii sordes verborum, quæ aliquorum in illa collectione occurrunt, in Isidorum Hispalensem laudatissimum & eruditissimum virum non esse rejiciendas: qui etsi in Originum libris aliquando lapsus fuerit, variæ tamen & reconditæ lectionis specimen præbet, unde antiquariorum studia maximè juvantur.

Baron. ad annum 865. §. 5.

Vide infrà lib. 7. cap. 20.

Inde autem colligitur Isidoro Hispalensi non esse tribuendam istam collectionem quia & Concilii Toletani undecimi habiti anno DCLXXV. & Concilii sexti coacti anno DCLXXXI. meminit, quadraginta & amplius annis post obitum Isidori, qui accidit anno DCXXXVI. ut docet Redemptus Diaconus in ejus vita. Imò verò & Gregorii II. & III. & Zachariæ summorum Pontificum, qui post annum septingentesimum vixerunt, epistolas auctor ille collectioni suæ inseruit. Si fides habenda esset Chronico Juliani Toletani à viro clariss. Laurentio Ramiresio Parisiis edito, non laborandum esset de collectionis auctore. Etenim juxta Chronici illius fidem Isidorus Mercator Episcopus Setubensis ope monachi cujusdam compilationi operam dedisse dicitur & obiisse anno octingentesimo quinto. Verùm quia Chronicum illud apud eruditos viros suspicione non caret, satius est Hincmari testimonio hærere; qui non Mercatori Setubensi Episcopo, sed Isidoro Hispalensi, ætate sua collectionem tributam fuisse testatur.

III. Riculfus autem, à quo publicatam fuisse docet Hincmarus, Ecclesiam Moguntiacam tenuit ab anno DCCLXXXVII. usque ad annum DCCCXIV. & sedem apostolicam devotè coluit, ut testis est auctor præfationis ad Benedicti Levitæ collectionem. Quod fortasse illi epistolarum interpolandarum desiderium injecit, ut labantem Romanæ Ecclesiæ

auctoritatem in Galliis testauraret. Sanè post tempora Riculfi sententiæ aliquot selectæ ex suppositiitiis epistolis à Gallicanis Episcopis in canones suos transcriptæ sunt. In Concilio Aquisgranensi habito anno DCCCXXXVI. quæ de unctione olei infirmorum seu chrismate ab Episcopis quotannis consecrando in cœna Domini decernuntur *juxta statuta decretalium*, è secunda epistola Fabiani hausta sunt, etsi tacito Fabiani nomine. Ceterùm frequentissimè ab Episcopis laudata fuisse verba epistolarum illarum decretalium & earum auctoritatem usurpatam probant tres ultimi capitularium libri: quos è scriniis Ecclesiæ Moguntiacensis in unum corpus compegit Benedictus Levita jussu Autgarii ejus Ecclesiæ Episcopi, eosque Lothario, Ludovico, & Carolo nobilissimis Regibus filiis Ludovici Pii inscripsit circa annum octingentesimum quinquagesimum. In iis libris passim è Clementis, Anacleti, Pii, Evaristi, Fabiani, & ceterorum Pontificum apocryphis epistolis, quamvis suppresso auctorum nomine, auctoritas petitur. quodusurpatum etiam ab auctoribus Additionum quæ libris capitularium adjunctæ sunt. Quin & Hincmarus ipse Anacleti, Evaristi, Fabiani, Stephani, Lucii, Alexandri, Pii, Callisti, Julii, Melchiadis testimoniis apertè usus est in epistolis suis & aliis opusculis.

Conc. Aquisgran. parte 2. cap. 8.

Hincmarus ep. 8. & ep. ad Ludov, in tract. de divortio Lotharii.in Opusc. c. 25.

IV. Non solùm autem Isidori collectio Riculfi tempestate emersit, sed alia etiam collectio quæ sub nomine Capitulorum Hadriani Papæ per Gallias ab Ingilramno Metensi Episcopo anno DCCLXXXV. divulgata est. Ex his Capitulis quædam in epistolas Pontificum, qui eas interpolavit, ipsis verbis transcripsit. imò & ipsæ Capitularium Additiones Capitulis Hadriani aliquoties utuntur.

Vide Baluzii præfat. ad Dial. Ant. Augustini §. 4.

Attamen observandum est, etsi Gallicanæ synodi veterum Pontificum nominibus perstrictæ selectis sententiis epistolarum ejusmodi uterentur, collectionem Ingilramni aut Isidori non recepisse in canonum censum, ut testatur Hincmarus Rementis in Opusculo quo Hincmarum Laudunensem refellit, qui ex illis epistolis collectionem privatam ad usum Ecclesiæ suæ consuerat. De Capitulis enim Hadriani ita censet; *De sententiis quæ dicuntur ex Græcis & Latinis canonibus & synodis Romanis atque decretis Præsulum ac Ducum Romanorum collecta ab Hadriano Papa, & Engelramno Metensium Episcopo data, quando pro sui negotii causa agebatur, quàm dissona inter se habeantur, qui legit satis intelligit, & quàm diversa à sacris canonibus, & quàm discrepantes in quibusdam ab ecclesiasticis judiciis habeantur.*

Hincm. in Opusc. cap. 24.

V. Quid autem de veterum Pontificum epistolis sentiret apertissimè ostendit eodem loco. Docet enim ex Innocentii, Leonis, & Gelasii receptis decretis accuratè servanda quæ canones Conciliorum præscribunt; à quibus tamen discederetur, si varia capita controversis epistolis comprehensa servarentur, quæ adversa sunt canonibus: qui posteriores cùm sint iis epistolis, illis, utpote prioribus, derogare censendi sunt. Unde tandem orationem suam hac definitione concludit, honorem quidem iis epistolis deberi ob dignitatem auctorum quorum nomina præferunt; sed Concilia servanda, quorum decreta universalis Ecclesia & sedes apostolica custodit. *Tu hac discretione*, inquit, *ut præmisi ex verbis Gelasii, suscipe ad instructionem illas epistolas quas beatissimi Papæ diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum patrum consolatione dederunt legendas venerabiliter, & serva sacra Concilia quæ sedes apostolica & omnis sequitur Ecclesia inviolabiliter.* Uberiùs quæstionem istam exequitur cùm Laudunensis Hincmari verba refellit: qui prolatis Anacleti, Victoris, Callisti, & Eleutheri testimoniis, his verbis usus erat ad Hincmarum Remensem: *Ecce, Pater, qui canones recipiendi, venerandi, ac observandi habeantur.* Excipit Hincmarus noster: *Si isti sunt canones recipiendi, venerandi, ac observandi quos commemorasti, qui sunt illi quos & apostolica sedes & omnes Episcopi per universum orbem à prima sedis apostolicæ Pontifice usque ad illum qui modò novissimè etiam post se est ordinatus Episcopus, imò & omnis catholica Ecclesia, canones appellant, quique à Niceno Concilio, quod primum in nostris codicibus quos ab apostolica sede majores nostri acceperunt, sequendos per ordinem, usque ad Africanum Concilium, pro canonibus recipiendis, venerandis, & observandis retinent, & Innocentius, Zosimus, & ceteri quique observandos canones nominant. Inter quos & istas epistolas apostolicæ sedis Pontificum, quas canones appellas, Gelasius, ut suprà posui, differentiam facit, & illa Concilia canonum observanda decrevit, has autem epistolas pro consolatione quorundam directas venerabiliter suscipiendas dicit.* Quod iterum confirmat in epistola quam retulit Flodoardus auctor historiæ Remensis. Ex isto Hincmari loco discimus apud Episcopos Ecclesiæ Gallicanæ solum codicem canonum ex collectione Dionysii Exigui, quem superioribus verbis descripsit, circa annum DCCCLXX. auctoritatem obtinuisse, epistolas verò contentas in collectione Isidori, non repudiatas quidem ab Episcopis, quia de falsitate illarum nondum constabat, sed in auctoritatem canonum non fuisse receptas. Qua in re præjudicio Leonis IV. utebantur, qui has epistolas decretales in canone non recensebat, ut monui capite superiori §. v.

Hincm. in Opusc. cap. 25.

Hincm. in Opusc. cap. 43.

Flodoardus lib. 3. hist Rem. cap. 21.

VI. Contenderat tamen Nicolaus literis ad universos Galliæ Episcopos datis anno DCCCLXV. ut Decreta illa reciperentur, & magno conatu Gallicanorum Episcoporum argumenta repulerat. Excipiebant enim illi decretales epistolas priscorum Pontificum ideo non admittendas quòd in codicem canonum non essent relatæ. Reponit Nicolaus ex hoc sequi nec ipsas scripturas sacras veteris & novi testamenti suscipiendas, quia codici ecclesiasticorum canonum non sunt insertæ. Si autem Galli respondeant Innocentii decreto, quod in codicem canonum relatum est, statui ut testamentum vetus & novum recipiatur, eadem ratione dici posse decretales illas epistolas esse recipiendas, quia decreto Leonis Papæ cavetur omnia decretalia constituta decessorum suorum custodienda esse.

Nicolaus ep. 42.

Gratianus cap. Si Romanorum. dist. 19.

Itaque nihil interesse *utrum sint omnia decretalia sedis apostolicæ constituta inter canones Conciliorum immixta, cùm omnia in uno corpore compaginari non possint.* Quod Nicolaus confirmat Gelasii Papæ definitione, cujus hæc sunt verba: *Decretales epistolas quas beatissimi Papæ diversis temporibus de urbe Roma pro diversorum patrum consultatione dederunt venerabiliter suscipiendas decernimus.* Hic Gelasii locus à Nicolao & Hincmaro trahitur in partes. Sanè si commentitiæ non essent epistolæ veterum Pontificum, Gelasius Nicolai causam juvaret potiùs quàm Hincmari. Sed aliud Hincmari argumentum invictum remanet, nempe canonibus posterioribus derogatum fuisse priscis illis decretalibus, etsi veræ forent; quarum ratio habenda non sit in iis capitibus quæ codici Canonum adversantur. In ceteris enim articulis Galliæ Episcopi testimoniis harum epistolarum utebantur, ut antè dixi. Quod illis Nicolaus objiciebat. *Cùm ipsi*, inquit, *suæ intentioni hæc suffragari conspiciunt, illis indifferenter utuntur.*

CAPUT VI.

Synopsis.

I. Quæritur causa contentionis inter Nicolaum & Episcopos Gallicanos ob antiquas decretales. Scilicet ut nova regula illis epistolis asserta constitueretur in synodis & judiciis Episcoporum, quæ inconsulto Romano Pontifice peragi prohibentur, etiamsi appellatum non fuerit.

II. Tandem epistolæ illæ receptæ sunt initio tertiæ Regum dynastiæ, ut patet è Concilio Remensi. Collectio Burchardi his epistolis aucta. Ivonis quoque, qui primus in occidente jus civile cum canonico in unum corpus compegit. Ecclesia Gallicana usa olim codice Theodos. libro XVI. *Gratiani collectio ejusque auctoritas.*

III. De collectionibus decretalium breviter.

IV. De novi juris incremento, unde processerit. Juris constituendi auctoritas revocata fere ad summum Pontificem & nova negotiorum species corpus juris auxerunt. Novus ordo judiciorum ecclesiasticorum. Beneficiorum institutio. Matrimoniorum impedimenta, & judicia. Novæ constitutiones de excommunicationibus, de religiosis, de privilegiis, & exemptionibus. Is est rerum status ut antiquum jus sufficere non possit ad dirimendas controversias.

V. Ex superioribus confutatur Leschasserii sententia, qui veram libertatem Ecclesiæ Gallicanæ constituit in jure antiquo. Ea sita est in recto antiqui & novi juris usu. Hæc est sententia B. Ludovici, Caroli VI. & Ecclesiæ Gallicanæ.

VI. Decretales Episcoporum administrationem temperarunt, non abstulerunt. Cui locus esset juxta juris antiqui regulas, cogente necessitate.

I. CUM tantopere Nicolaus exegerit à Gallis ut his epistolis in canonum censum admittendis faciles se præberent, ipsique tam constanter sententiam suam retinuerint, non alienum erit in causam hujus contentionis inquirere. Eam mihi collegisse videor ex Hincmaro: qui prolato in Concilio Attiniacensi decem provinciarum anno DCCCLXX. quinquaginta quinque capitulorum opusculo adversùs Hincmari Laudunensis Episcopi collectionem edito, ejus consilium in illa collectione adornanda his verbis aperit: *Quærens adinventiones ut te metropolitana subjectione posses exuere, libellum de patrum antiquorum scriptis ante sacros Nicænæ synodi & aliorum sanctorum canones editis collegisti, in quibus sententias inter se dissonas & contra evangelicam & apostolicam atque canonicam & apostolicæ sedis auctoritatem immiscuisti.* Hæc una ratio Nicolao I. persuasit ut se acerrimum vindicem earum epistolarum præstaret, quò faciliùs Episcopos Romanæ sedi *sine medio* subjiceret. Ex iis enim novam illam regulam veteribus canonibus incognitam constituit, scilicet Episcopum, etiamsi non appellaverit Romanam sedem, à synodo provinciæ inconsulto Romano Pontifice deponi non posse. Nicolai verba hæc sunt in epistola ad Episcopos Galliæ de Rothadi Episcopi Suessionensis causa loquentis: *Etsi sedem apostolicam nullatenus appellasset, contra tot tamen & tanta vos decretalia efferre statuta & Episcopum inconsultis nobis deponere nullomodo debuistis.* In eandem sententiam in Concilio Romano peroraverat cùm Rothadum restitueret: *Quanquam etsi nunquam provocasset, nunquam omnino præter scientiam nostram deponi debuerit: quia sacra statuta & veneranda decreta Episcoporum causas, utpote majora negotia, nostræ definiendas censuræ mandarunt.* Statuta illa decretalia, quorum meminit Nicolaus, referri debent ad epistolas Victoris, Sixti, Marcelli, Zephyrini, Julii, & aliorum Pontificum. Iis duo præcipuè caventur. Primum, ut nulla synodus provincialis Episcoporum criminales causas definiat inconsulta Romana sede. Secundum, ut nulla synodus præter sedis illius auctoritatem cogatur. His duobus capitibus præcipuum discrimen juris antiqui & novi continetur. Unde effectum est ut Metropolitanorum dignitas & synodorum provincialium auctoritas, quæ in canonibus decernendis aut judiciis reddendis vigebat, maximè debilitata sit, atque adeo novæ quæ in dies emergere solent negotiorum species, non ampliùs in Conciliis Gallicanis, ut fieri solebat juxta mores antiquos, sed in Conciliis Romanis primùm, deinde à solis Pontificibus discussæ & decisæ fuerint; licèt synodorum provincialium congregationi & canonum condendorum potestati in universum Episcopi Gallicani renuntiare noluerint. Qua de re ubertiùs tractavi in dissertatione de Conciliis Diœceseon. Quare mirandum non est si Ecclesia Gallicana adeo rigidè collectionem Isidori, quod ad illos articulos attinet, exploserit, & antiquos canones adversùs novas decretalium regulas constantissimè asse-

Flodoardus l. 3. histor. Rem. cap. 21. & 22.

V. de lib. 7. c. 13. & 14.

Nicolaus epist. 42

Nic. in Concilio Rom. anno 863.

Vide libellum sententiam.

ruerit cùm de judiciis Episcoporum & de synodorum provincialium potestate post Nicolai obitum cum Hadriano II. & Joanne VIII. disceptaret; ut docui in exercitatione de judiciis canonicis Episcoporum. [*Vide librum septimum.*]

II. Tandem verò eò deventum est ut tantis nominibus veterum Pontificum cesserint unà cum reliquis Episcopis etiam Gallicanæ Ecclesiæ rectores: qui in Concilio Remensi ab Hugone & Roberto Regibus Francorum coacto anno nongentesimo nonagesimo secundo, Anacleti, Julii, Damasi, & aliorum Pontificum epistolas expenderunt in causa Arnulphi, ac si in canonum censum receptæ essent. Quare Burchardus Wormatiensis Episcopus, cùm novam collectionem canonum institueret circa annum millesimum vigesimum, eam, ex seculi sui sensu, primorum Pontificum epistolis auxit: quibus & selectos ex Augustino, Hieronymo, Gregorio, & Isidoro locos adjunxit. Eandem rationem secutus est Ivo Carnotensis in ea collectione canonum quam ad Ecclesiæ Gallicanæ usum circa annum millesimum & centesimum publicavit. Sed Burchardo in eo superior fuit quòd ante juris civilis promulgationem (quæ post obitum Lotharii II. studio Mathildis Comitissæ procurata est) quamplurima ex Digestis, Codice, & Novellis transcripta in collectionem suam retulerit; ita ut exemplo Joannis Scholastici & Photii Patriarcharum Constantinopolitanorum jus civile cum canonico conjunxerit. Utebatur quidem olim Ecclesia imperatoriis legibus ad judicia ordinanda; & Galliarum Episcopi Codicem Theodosianum sequebantur, ut docuit Hincmarus. Sed in occidente prima utriusque juris collectio debetur Ivoni Carnotensi; qui etiam canones in synodis provincialibus editos non omisit. Successit Gratianus; qui decretorum corpus nova quidem methodo adornavit; sed collectionem tam Dionysii Exigui quàm Isidori & Ivonis in partes dissectam in unum corpus industria sua temperatum compegit, & aliquot legibus, constitutionibus novis Pontificum & Conciliorum, & patrum locis amplificavit circa annum millesimum centesimum quinquagesimum. In scholis publicè recitatur & quotidie prælegitur Gratiani Decretum. Sed, ut rectè monuit vir eruditissimus Antonius Augustinus, cùm Gratiani collectio privato studio instituta sit, quæ refert auctorum testimonia non majori possent auctoritate quàm antea obtinebant. Quare canonum & pontificiarum constitutionum excerpta suprema auctoritate apud omnes excellunt. Quæ verò è provincialibus Conciliis aut patrum libris accepta sunt, non omnes tenere possunt.

Hincmarus ep. 4. c.6. edition. Mog. *Tantus decimus liber legum, quibus nisi quos sacris canonibus sancta moderatur Ecclesia.* Is est liber 16. Codicis Theodosiani.

III. Gratiani Decretum subsecutæ sunt quinque decretalium epistolarum Alexandri III. Innocentii III. & Honorii III. Collectiones: quas excepit ultima Gregorii IX. de qua loquitur Matthæus Paris: *His quoque temporibus Gregorius IX. videns tædiosam decretalium prolixitatem, sub quodam compendio eas eleganter abbreviatas & collectas solemniter & authenticè per totius mundi latitudinem legi præcepit & publicari.* Gregorium secuti Bonifacius VIII. sextum librum decretalium, Clemens Clementinas constitutiones, Joannes Extravagantes suas, & alius quidam Extravagantes communes ediderunt. Quæ ideo Extravagantes dicuntur quia extra Gratiani Decretum vagantur. His voluminibus comprehenduntur capita Conciliorum Lateranensium, Lugdunensis, & Viennensis, quæ per varios titulos secundùm subjectam materiam sparsa sunt.

Matthæus Paris in Honorio III.

Vide eruditissimam Dissertationem Fr. Florentii Antecessoris meritissimi de Origine Juris Canonici, parte secunda.

IV. Quæri solet qua ratione effectum sit ut jus canonicum, quod per octingentos annos unico codice eoque non valde amplo continebatur, in tantam molem excreverit ut lacertorum perinde ac ingenii viribus opus sit ad volumina illa terenda, & an jus novum à veteri magnopere deflexerit. Ardua quidem est quæstio proposita, cui secundùm dignitatem discutiendæ multis verbis opus esset. Sed paucis, quod attinet ad præsens institutum, sententiam meam promam. Summum caput in quo jus novum ab antiquo differt in eo jam constitui quòd suprema potestas, quam in plerisque causis judicandis synodi provinciales obtinebant, penitùs extincta sit, & ad solum summum Pontificem revocata, & ea quæ in canonibus condendis versatur sit adeo imminuta ut Pontifici soli constitutionum condendarum onus incubuerit, quibus earum rerum formam præscribebat de quibus apud illum erat disceptandum. Hinc secutus est novus judiciorum ecclesiasticorum ordo ad cognitiones per rescripta Pontificum instituendas in provinciis. Unde tot constitutiones emanarunt de rescriptis, de judicibus delegatis, de officio judicis ordinarii, de dilationibus, exceptionibus, sententiis, & appellationibus, & de toto, ut generaliter loquar, judiciorum ordine. Hæc omnia olim non adeo exactè & solenniter exercebantur ut novis constitutionibus est decretum; quæ magna ex parte in formulis actionum, & in tritura fori, anxiè & scrupulosè versantur. Ex alio deinde capite nova ecclesiasticæ politiæ facies oborta est, scilicet ex beneficiorum ab ordinationibus discretione. Antiquo jure, quod canone Concilii Chalcedonensis probatum erat, nullus ad clerum adsciscebatur quin ad certam Ecclesiam sub Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & ceterorum ordinum gradu adscriberetur, adeo ut manus impositionem sequeretur adscriptio in canonem seu laterculum & matriculam Ecclesiæ. Hoc obtinet adhuc in Episcopis; sed in ceteris gradibus ordinationes ἀπολελυμένως & absolutè fiunt & absque titulo Ecclesiæ contra præscriptum Concilii Chalcedonensis. Constitutum quidem fuit in Concilio Lateranensi ne clerici ordinarentur absque titulo, saltem patrimonii; scilicet ne in opprobrium cleri mendicare cogerentur. Sed hoc decreto non est restituta vetus disciplina, quæ clericos per manuum impositionem suis Ecclesiis addicebat. Separatio ista & discretio ordinationis ab Ecclesiæ seu beneficii collatione & pinguissi-

morum redituum copia novas in jus canonicum regulas invexit antiquo juri prorsùs incognitas, de beneficiis acquirendis, conservandis, & amittendis, quæ ferè utramque paginam novi juris faciunt. Matrimoniorum impedimenta novis interdictis ad tuendam honestatem publicam introducta, & revocatæ ad solam Ecclesiam earum causarum cognitiones, & cognitionum quæ hac de re habentur adstrictus forensibus formulis ordo, novam uri canonico materiam subministrarunt. Excommunicationum infligendarum & pœnitentiarum publicarum, quæ antiquo jure vigebant, temperatus jure novo rigor novis constitutionibus explicandus erat. Non omittendæ sunt multiplices monachorum species, & religiosarum domuum diffusa per Europam multitudo, quæ novis regulis & institutis Pontificum curam ad se traxerunt. Quin & indultæ monasteriis aut Canonicorum Capitulis exemptiones ab Episcoporum jurisdictione, & privilegia varia illis concessa, varias causarum figuras à Pontificibus disceptandas præbuerunt. Quæ omnia si quis accuratè expendat, non adeo laborabit de discrimine antiqui juris & recentioris, quod rerum & negotiorum varietas ab invitis Pontificibus pro utilitate reipublicæ Christianæ extorsit. Itaque eo statu res Ecclesiæ nunc positæ sunt ut si quis de absoluta & integra restitutione juris antiqui & novi abolitione contendat, perinde agat ac si imperiorum inveteratorum administrationem ad eam formam revocare velit quæ in ipsis regnorum initiis obtinebat. Hinc etiam sequitur necessariam esse hodie decretalium cognitionem iis omnibus qui juris canonici peritia censeri velint, ea tamen lege ut antiqui juris cognitio non deseratur. quo vitio laborarunt superiora aliquot secula. Quod ab auctore librorum de hierarchia subcælesti hæc verba expressit anno millesimo quadringentesimo sexto: *In Ecclesia Græca multi sunt Canonistæ, id est, scientes canones universalium & generalium Conciliorum; in Latina nulli sunt Canonistæ, sed multi Decretalistæ.*

a Auctor MS. Hier. sub l. 2. c. 25.

V. Eò tamen tendere videtur Leschasserii sententia, qui veram libertatem Ecclesiæ Gallicanæ antiquo jure metitur, quod curiarum decretis in usum paulatim revocari debere contendit. Nos verò, qui veteres laudamus, nostris tamen annis utendum esse censemus, & libertatem in recto antiqui & novi juris usu constituimus, necessariasque nostro seculo decretalium definitiones, quæ novis negotiis prospexerunt, non absque manifesta ratione existimamus. Non alia mens est aut B. Ludovici aut Caroli VI. & totius Ecclesiæ Gallicanæ cùm libertatem Ecclesiæ in *juri communi* versari contendunt. Antiquos enim canones & jus commune intelligebant quod Gratiani Decreto & Decretalibus erat comprehensum. Id manifestè probatur, non solùm ex eo quòd vetus codex canonum illis esset incognitus, sed etiam è Concilio Constantiensi. Etenim sessione XXXIX. cùm de fidei professione à Papa edenda caveret, non solùm octo Concilia œcumenica ab illo conservanda decernit, sed etiam Lateranense, Lugdunense, & Viennense. Quare seculo Caroli VI. Conciliorum generalium nomine Ecclesia Gallicana non solùm vetera, sed etiam recentiora illa intelligebat. Enimvero in Gallia, quod ad disciplinam attinet, decretalium constitutis locum damus cum bona Romanorum Pontificum venia quæ nostris rebus & utilitati publicæ accommodatæ sunt, id est, omnibus ferè, paucissimis exceptis.

VI. Sanè dissimulandum non est eam quæ jure divino Episcopis quæsita est Ecclesiæ administrationem nullis decretalibus ablatam fuisse; quamvis potestatis illius exercendæ modus variis constitutionibus variè pro temporum ratione præscriptus fuerit. Itaque si ea tempora incidant ut regendæ Ecclesiæ necessitas Episcopos à regulis recentioribus discedere cogat, nihil vetat quo minùs jus naturale & divinum, omissis formulis quæ jure novo præscriptæ sunt, locum habeat. Exempli causa; si sedis Romanæ vacatio per multos annos protraheretur, si hostium armis obsessa tenerentur itinera, ita ut securè Romanus Pontifex adiri non posset, aut si qui alii similes aut graviores casus inciderent, jure divino aut antiquo illo jure ecclesiastico administranda esset Ecclesia.

Vide Rezanum in quæstione finali de præminentia Archiepisc.

CAPUT VII.

Synopsis.

I. Confutatur communis opinio quæ docet præcipuam libertatum regulam hanc esse ut Concilium œcumenicum superius Romano Pontifice dicatur. Quamvis hæc sit scholæ Gallicanæ sententia, non est una ex libertatibus Gallicanis. In foro perinde est si summus Pontifex æquo vel superiori jure cum Conciliis utatur. Ubi id tantùm expenditur, an nova rescripta noceant Ecclesiæ Gallicanæ.

II. Canonum executionem ex pollicitatione exigimus. Pontifices Romani canones non posse infringi docent factis & scriptis; ut Innocentius I. in causa Chrysostomi.

III. Zosimus in causa Arelatensis Episcopi, & in epistola generali. Et Bonifacius I.

IV. Sed præcipuè Leo in reprobatione canonis XXVIII. synodi Chalcedonensis. Hujus quæstionis, quæ illustris est, status constituitur. Secundus dignitatis gradus delatus Episcopis CP. à secunda synodo. Quo usi sunt in oriente, ut probatur variis testimoniis, è C. Th. & synodo Chalced. Solvitur objectio petita è rescripto Theodosii de Flaviano.

V. Nec administratio nec ordinatio Diœceseon Asianæ & Ponticæ tributa est hoc canone; sed usu, in quibusdam Ecclesiis. Canon XXVIII. expensus, & sententia viri eruditi circa ejus explicationem. quæ refellitur; & verus sensus illius canonis exponitur, restituta interpunctione.

VI. Leo approbare noluit canonem XXVIII. quòd contrarius esset canonibus Nicænis. Duæ regulæ elicitæ ex epistolis Leonis. Prima, nullos esse canones adversos Nicænæ synodo. Secunda, summum Pontificem esse custodem canonum.

VII. Leo decernit irritum hunc canonem, eo nomine, quòd sit contrarius Nicænæ synodo.

I. SOLET à plerisque pragmaticis hoc ferè præcipuum constitui libertatis Gallicanæ theorema, Concilium œcumenicum superius esse summo Pontifice. unde sequatur nihil à sedis apostolicæ præsulibus tentari posse quod synodorum generalium definitionibus adversetur. Invidiosam quæstionem fecit nimium partium studium: quod si abesset, vexatissima illa contentio facilè componi posse videretur. Scio quid theologi Parisienses constanter professi fuerint in Concilio Constantiensi, Gersonis auspiciis, quod omnes Ecclesiæ patres tunc amplexi sunt, in unum conspirantibus omnium Episcoporum & nationum votis. Scio quid Basileensis synodus, quæ, paucis exceptis, omnes ferè occidentis Episcopos continebat, de hac re decreverit, quidque à Gallicanæ Ecclesiæ theologis passim doceatur. Attamen si cum bona magistrorum venia id quod sentio liberè profiteri liceat, existimo libertates Ecclesiæ Gallicanæ hoc axiomate non omnino niti. Qui Romani Pontificis odium in has libertates concitant, id præcipuè urgent, eas alia ratione constare non posse quàm apostolicæ sedis dignitate in eo maximè imminuta quòd Pontifex Concilii generalis auctoritati subjiciatur. Attamen hæc sententia, etsi in schola Parisiensi & ceteris hujus regni academiis certissima habeatur, in foro apud nos non disceptatur, qui libertates perinde tuemur, si de Concilii generalis novis decretis, ac si de Romani Pontificis constitutionibus agatur. Quinetiam receptos mores & consuetudines Ecclesiæ Gallicanæ nostro usui commodas adeo retinemus ut etsi canone Concilii generalis destituamur, quo illæ firmatæ sint, tamen ab iis nobis discedendum esse non censeamus. Quare non est quòd hæreamus in ea regula, quæ Romanis stomachum movet, & quæ rebus nostris non prosicit ut par est. Fruatur summus Pontifex aut æquo jure cum Conciliis generalibus, aut superiori. Illud unum in foro expendetur, an nova constitutio vel novum rescriptum rebus Gallicanis consulat aut noceat. Si receptos canones vel receptos mores infringat aliquo pacto, ejus ratio non habebitur nisi consensu publico accedente. Præterquam quòd enim hæc est novarum legum conditio, & præcipuè ecclesiasticarum, ut assensu eorum quorum interest probentur, id sibi præcipuè vendicat canonum reverentia ut iis Pontifices Romani derogare velle non censeantur, etsi fortasse formulis rescripti ex stylo curiæ aliter cautum sit. Hæc est enim innata canonum & decretorum conditio ut perpetuò vim suam obtinere debeant, nec mutationibus illis subjaceant quæ in legibus secularibus sunt frequentissimæ ob rerum mundanarum mobilitatem, ut loquar cum Innocentio primo. Tribus autem modis præcipuè antiquis legibus & canonibus derogari solet. Vel nova lege promulgata, quæ priorem abroget, vel dispensatione & venia legis, aut derogatione certo quodam casu alicui concessa, vel privilegio perpetuo indulto. Novæ leges ferri non debent nisi magna & evidenti utilitate cogente: quia durum est ab eo jure quod diu æquum visum est recedere, ut dixit Ulpianus. Quod præcipuè locum habet in legibus ecclesiasticis, quæ à spiritu sancto conditæ dicuntur à Leone primo. Quam ob causam venia quoque canonum non facilè indulgenda est, nec dispensationibus privatis, nec privilegiis personalibus aut perpetuis.

II. Itaque non agimus cum sede apostolica quasi cum potestate quadam certis regulis ita devincta ut eas nullo casu egredi possit, cùm sciamus canonum dispensationem, cujus est in politia ecclesiastica frequentissimus usus, summo Pontifici præcipuè concreditam, sed, veluti ex pollicitatione, quam suis decretis canonum & constitutionum executionem spoponderunt à B. Petri successoribus cum debita reverentia exigimus. Quantum verò canonibus detulerint Romani Pontifices per omnes ætates perpetuò & verbis & factis testati sunt; eademque opera libertates nostras inviolatas spondere visi sunt. Cujus rei insigne præbet exemplum Joannis Chrysostomi contra canonum præscripta in synodo ad Quercum damnatio decreta ab orientalibus Episcopis: cui & Innocentius I. & ceteri Italiæ Episcopi consensum præbere noluerunt, quia quæ canonibus violatis peraguntur, rata esse non possunt. Unde occidentis & orientis communio interrupta fuit ad tempus. Sed tandem Joannis nomen in diptycha Ecclesiæ relatum fuit & restitutum inter Ecclesias communionis consortium. Servandorum canonum studium eò Romanos impulit ut satius duxerint in specie propositâ scissionem Ecclesiæ perpeti quàm connivere ut canonibus aperta vis inferretur. *Nam longè præstiterit*, inquit Innocentius in epistola ad clerum Constantinopolitanum, *vel ea condemnare, fratres carissimi, quæ, rectè facta sunt quàm ea robur ullum sortiri quæ adversùs canones gesta sunt.*

Vide lib. 7. cap. 4.

Ep. Innoc. apud Sozom lib 8 c.26. [illegible]

III. Zosimus Pontifex Episcopis provinciæ Viennensis & Narbonensis secundæ graviter exprobrat divisionem provinciæ Viennensis, quam contra patrum statuta tentaverant in Concilio Taurinatensi. Erenim canone secundo certantibus de primatus honore Arelatensi & Viennensi Episcopis, à synodo definitum est ut qui ex eis probaret suam civitatem esse metropolim in laterculo imperii, is totius provinciæ primatum etiam in rebus ecclesiasticis obtineret & jura ordinationum juxta canones, interim verò, concordiæ & pacis causa, viciniores sibi quisque civitates intra provinciam vindicaret. Hanc Concilii

Conc. Taurin. c. 2. anno 397.

Vide epistolam Marcæ ad H. Valesium, editam in Prolegomenis ad historiam ecclesi. Eusebii.

temeritatem, quæ delatam ab apostolica sede jam olim Arelatensi Ecclesiæ potestatem subvertebat, Zosimus quidem decreto suo repressit, & intermissum ordinem restituit; sed iis verbis usus est quæ ab Hincmaro, Ivone, & Gratiano adnotata sunt ut constet Pontifices nolle sibi liberum esse antiqua decreta immutare; *Apud nos enim inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui statuta patrum sancxere reverentiam.* Idem testatum voluit Episcopis Africæ, Galliæ, & Hispaniæ quid de hac re censeret. *Cum adversus patrum statuta venitur, non tantum illorum prudentia atque sententia qui in ævum victura sanxerunt, sed ipsi quodammodo fidei & catholicæ disciplinæ irrogatur injuria. Quid enim tam sanctum ac venerabile est quam penitus non exorbitare ab itinere majorum, quorum canonica instituta velut quædam fundamenta sunt ferendis fidei jacta ponderibus?* Bonifacii par cura fuit anno CDXXII. in evertenda Patrocli Arelatensis Episcopi præsumptione, qui Lutubensi Ecclesiæ, prætermisso Metropolitano, Episcopum ordinarat contra patrum regulas. *Quod nequaquam possumus ferre patienter*, inquit, *quia convenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes.*

Anno 417. Zosimus ep. 7. Ivo P. 4. c. 226. Grat. 25. q. 1. c. contra.

Vide Additionem ad cap. 19. hujus libri.

Zosim. ep. 7.

Bonif. ep. 2. ad Hilarium ep. Narbon.

IV. Sed illustrius testimonium proferri non potest quàm id quod è variis Leonis Papæ epistolis petitur cùm de Concilii Chalcedonensis confirmando canone XXVIII. quæstio incidisset: de qua paulò uberiùs dicendum est, ut hinc etiam primatus Romani Pontificis adversùs novatorum ludificationes afferatur. Sed ante omnia controversiæ status constituendus est. Secundæ sedis gradus delatus fuerat Ecclesiæ Constantinopolitanæ canone tertio secundi Concilii œcumenici jam ab anno trecentesimo octuagesimo primo. Ejus honoris quasi possessionem statim indeptus Nectarius in ejus Concilij subscriptione, quam primo loco, ante Theophilum Alexandrinum Patriarcham, apposuit. Lex etiam quæ à Theodosio lata est de confirmatione disciplinæ ab ea synodo decretæ Nectarium Theophilo præponit. Eodem ordine venerabilium Ecclesiarum Constantinopolitanæ & Alexandrinæ meminit lex altera Codicis Theodosiani ab Honorio & Theodosio lata. Synodus quoque habita sub Domno Patriarcha Antiocheno in causa Athanasii Perrheni Episcopi perpetuò Archiepiscopum Constantinopoleos Proclum Cyrillo Archiepiscopo Alexandrino antepонit. Elegans est locus actionis primæ synodi Chalcedonensis; in qua, dum, releguntur acta prædatoriæ synodi Ephesinæ sub Dioscoro, quæ Flavianum CP. post Domnum Antiochenum & Juvenalem Hierosolymorum collocabant, orientales Episcopi in has exclamationes erupe runt: *Flavianus quare in proprio loco non sedit? Constantinopolitanum Episcopum quare quintum posuerunt? Paschasinus reverendissimus Episcopus dixit: Ecce nos Deo volente Dominum Anatolium primum habemus; hi quintum posuerunt beatum Flavianum. Diogenes reverendissimus Episcopus Cyzici Ecclesiæ dixit: Quoniam vos regulas scitis.* Nihil apertius adferri potest. Orientales Episcopi, quibus cara esse debuerat Antiochenæ Ecclesiæ dignitas, queruntur

L. 3. C. de fide cath. L. 6. C. Th. de patrociniis vicorum. Lib. XI. Tit. XXIV.

In Conc. Chalced. Act. XIV.

Idem Concil. act. 1. Φλαβιανὸς οὖν τοῦ ἰδίου τόπου διὰ τί οὐκ ἐκαθέζετο; τὸν ἐπίσκοπον διὰ τί πέμπτον ἔταξαν; Πασχασῖνος εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος εἶπεν, ἴδε, ἡμεῖς θεοῦ θέλοντος, κύριον τὸν Ἀνατόλιον πρῶτον ἔχομεν. οὗτοι πέμπτον ἔταξαν τὸν μακάριον Φλαβιανόν. Διογένης ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος ἐκκλησίας Κυζίκου εἶπεν· ἐπειδὴ ὑμεῖς τοὺς κανόνας οἴδατε.

& vociferantur cur Flavianus quinto loco sederit. Paschasinus verò Legatus Romani Pontificis huic justæ expostulationi veluti succinens Anatolium proximo à se loco sedere demonstrat, ut synodi Chalcedonensis canonicum ordinem justitiamque præ latrocinio Ephesino commendet. Diogenes Cyzici hoc tribuit canonum auctoritati, quam Paschasinus sequeretur, hac in parte non reclamante Paschasino. Itaque & Legatorum judicio & synodi Chalcedonensis approbatione in ipsis Concilii exordiis secundæ sedis honor delatus est Anatolio ex vi canonum ecclesiasticorum. Quare mirùm videri non debet si Nectario & Gregorio orientalium omnium Ecclesiarum principatum & per eos sedi Constantinopolitanæ tribuant patres Chalcedonenses in prosphonetico ad Marcianum Augustum.

Syn. Chalc. in Prosphon. ad Marc. τῶν δὲ, id est orientalium, Νεκταρίου καὶ Γρηγορίου ὑφηγησαμένων [illegible].

Attamen hoc loco dissimulare non possum quid contra referri possit è rescripto Theodosii Principis ad Dioscorum Alexandrinum, quo primatum illi *secundum canones* in synodo Ephesina secunda se deferre testatur Theodosius. Quod uno ictu & dignitatem Romani Pontificis & jus Constantinopolitanæ sedis convellere videtur. Sed de Romanis Legatis dicetur libro quinto. Quod autem attinet ad sedem Constantinopolitanam, huic difficultati occurritur iisdem Theodosii litteris, quibus omnis Flaviano Episcopo auctoritas derogatur, & judicandus sistitur, non verò inter judices adsciscitur. Unde Elpidius Comes synodo Ephesinæ suggessit à Principe jussum ut qui sibi judicium in synodo Constantinopolitana contra Eutychem arrogaverant, inter reos habeantur, & de utraque parte judicium feratur, de Flaviano scilicet, Eusebio Dorylæi, & Eutychete, παρεκελεύσατο τοὺς κρίναντας ἤδη, ἐν τάξει κρινομένων ὑπάρχειν. Quare dignitas Constantinopolitanæ sedi à secunda synodo tributa illæsa remansit; etsi Flavianus insigni contumelia affectus fuerit, quòd è judicum albo in reorum numerum sit translatus.

Rescriptū Theod. ἐπιμελὲς ἦν ἡμῖν [illegible] τὴν αὐθεντίαν, καὶ τὰ πρωτεῖα τῇ σῇ θεοσεβείᾳ παρέχειν.

Rescriptū Theod. [illegible]

V. Observandum est tamen jura ordinationum vel administrationis in Asianas & Ponticas provincias canone secundæ synodi concessa non fuisse. Usu tamen invaluerat ut in viciniores quasdam civitates, ad sedandos electionum tumultus, curam suam rogatus Episcopus Constantinopolitanus extenderet. Unde factum ut canone XXVIII. Concilii Chalcedonensis de omnium Episcoporum orientalium consensu plena Ponticæ, Asianæ, & Thraciæ Diœceseos administratio jure patriarchico sedi Constantinopolitanæ decreta fuerit. Itaque, ut dixi, & nunc repeto, dignitas patriarchica & secundus gradus honoris, depulso Alexandrino Episcopo, novæ Romæ Episcopo delatus fuerat à secunda synodo, sed vis patriarchatus & Metropolitarum ordinatio illi collata est à Concilio Chalcedonensi. Aliud tamen elici videtur ex illo canone XXVIII. cujus verba ita concepta sunt ut in Diœcesibus Thraciæ, Ponticæ, & Asianæ Metropolitarum ordinationes à synodo secunda jam olim tributæ fuisse videantur, & à synodo Chalcedonensi tantùm confirmatæ.

Ill. Card Perron. in Replic. c. 34.

confirmatæ. Unde occasionem sumpsit vir illustrissimus & eruditissimus hunc canonem convellendi & falsi crimen Constantinopolitanis clericis, qui canonem illum texuerant, acriter objiciendi. Sed vix mihi persuadere possum eos adeo inverecundi oris fuisse ut scientes volentes coram honoratissimo illo Concilii Chalcedonensis cœtu in legem Corneliam de falsis se præcipites darent, neque adeo incuriosos Concilii patres ut sibi os ab Aetio Archidiacono subllini seque ludibrio haberi passi fuerint, quasi nullus ex illis literas novisset. Imò verò patres Chalcedonenses in epistola synodica ad Leonem disertis verbis hæc duo distingunt, honoris privilegia, & Metropolitarum ordinationes. Dignitatem quidem & privilegia honoris à canone secundæ synodi indulta se decreto suo *confirmasse*, Metropolitarum verò ordinationes consuetudine introductas se *nunc* synodali decreto *contulisse* profitentur. Quòd autem contraria sententia è canone XXVIII. Chalcedonensi trahi posse videatur, à vitio interpunctionis & à leviusculo Latinæ interpretationis errore proficiscitur. Verus germanusque sensus canonis in hæc verba contrahitur. Canonem centum quinquaginta patrum recensentes, eadem quoque & nos definimus & statuimus de privilegiis Constantinopoleos novæ Romæ, ut æqualibus privilegiis cum vetere Roma, etiam in rebus ecclesiasticis, fruatur: Et ut Ponticæ, & Thracicæ, & Asianæ Diœcesis Metropolitani ab sede Constantinopolitana ordinentur. Itaque definitio de Metropolitarum ordinationibus, interpunctione à superioribus verbis distincta, ad synodum Chalcedonensem refertur, non ad canonem secundæ synodi. Cui nostræ interpretationi favet lectio Græca: ὥστε καὶ τῆς ποντικῆς, & quod sequitur, id est, *Et ut Pontica*, ita ut oratio trahenda sit ad superiora verba, ὁρίζομέν τε καὶ ψηφιζόμεθα. In editione Conciliorum vetus interpretatio Latina ita reddit, inversis particulis, *ut & Pontica*, quasi quæ de Pontica Diœcesi, Thracica, & Asiana dicuntur, cum præcedentibus immediatè verbis connecterentur, atque adeo ad canonem secundæ synodi referrentur. quod viris eruditis fraudi fuit. Antiquissima tamen canonum interpretatio rectum ordinem harum particularum juxta exemplar Græcum conservavit, & novam istam definitionem synodo Chalcedonensi, non Constantinopolitanæ, tribuit.

Ep. synod. Concil. Chalc. [illegible] Infrà [illegible]

Codex MS. qui extat in Biblioth. Thu. & apud Chr. Justellum.

VI. Novam constitutionem, quæ tot Metropolitanorum jura infringebat contra Nicænæ synodi canones, à Leone confirmari synodus Chalcedonensis, blandissimis verbis Pontificem demulcendo, per synodicam epistolam petivit, rem gratam Imperatori, Senatui, & urbi Constantinopolitanæ facturum docens; imò verò eam gratiam illi tributum iri ut patri, ad quem egregia filiorum facinora redundare solent. Attamen ab exactissimo illo sacerdote ut consensum suum huic innovationi præberet extorquere non potuerunt ea præcipuè ratione quòd canon XXVIII. synodi Chalcedonensis regulas Nicænas à nullo synodali conventu violandas infringeret. *Tanquam*, inquit Leo epistola ad Anatolium, *refutari nequeat quod illicitè voluerit multitudo, & illa Nicenorum canonum per sanctum verè spiritum ordinata conditio in aliqua unquam sit parte solubilis. Nulla sibimet de multiplicatione congregationis synodalia Concilia blandiantur, neque trecentis illis decem & octo quantumlibet copiosior numerus sacerdotum comparare se audeat vel præferre, cùm tanto divinitus privilegio Nicæna sit synodus consecrata ut sive per pauciores sive per plures ecclesiastica judicia celebrentur, omni penitùs auctoritate sit vacuum quicquid ab illorum fuerit constitutione diversum.* Idem in epistola ad Marcianum Augustum, de Anatolio loquens: *Non dedignetur regiam civitatem, quam apostolicam non potest facere sedem, nec ullo speret modo quòd per aliorum offensiones possit augeri. Privilegia enim Ecclesiarum, sanctorum patrum canonibus instituta, & venerabilis Nicænæ synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate mutari. In quo opere, auxiliante Christo, fideliter exequendo necesse est me perseverantem exhibere famulatum: quoniam dispensatio mihi credita est, & ad meum tendit reatum si paternarum regulæ sanctionum me, quod absit, connivente violentur, & major sit apud me unius fratris voluntas quàm universæ domus Domini communis utilitas.* In eandem sententiam præclarè idem Leo in epistola ad sanctam synodum habitam Chalcedone: *De custodiendis quoque sanctorum patrum statutis quæ in synodo Nicæna inviolabilibus sunt fixa decretis observantiam vestræ sanctitatis admoneo ut jura Ecclesiarum, sicut ab illis trecentis decem & octo patribus divinitus inspiratis sunt ordinata, permaneant. Nihil alienum improbus ambitus concupiscat, nec per alterius imminutionem suum aliquis quærat augmentum. Quantumlibet enim extortis assentationibus sese instruat vanitatis elatio, & appetitus suos Conciliorum æstimet nomine roborandos, infirmum atque irritum erit quicquid à prædictorum patrum canonibus discreparit. Quorum regulis quàm reverenter apostolica sedes utatur, scriptorum meorum, quibus Constantinopolitani antistitis conatus repuli, poterit sanctitas vestra lectione cognoscere, & me auxiliante Domino nostro & catholicæ fidei & paternarum traditionum esse custodem.* Ex his locis duæ præcipuæ regulæ eliciuntur. Prima est, nullos esse *ipso jure* Conciliorum canones, si Nicænæ synodi regulis sint adversi. Secunda est, Romano Pontifici dispensationem ita creditam ut paternas regulas violari non sinat, cùm sit *paternarum traditionum custos*, ut idem Leo loquitur.

VII. Quare sui muneris conscius, quam aliis literis auctoritate vacuam dixerat synodi Chalcedonensis definitionem, ut pote Nicænis canonibus contrariam, ipse in irritum mittit, id est, nullitatem declarat epistola data ad Pulcheriam Augustam, quæ hoc sibi gratum fore significaverat. *Consensiones verò Episcoporum*, inquit, *sanctorum canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, unita nobiscum vestra fidei pietate, in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsùs definitione cassamus, in omnibus ecclesiasticis his legibus obsequentes quas ad pacificationem omnium sacerdotum per 318. antistites spiritus sanctus instituit, ita ut si multò plures aliud quàm illi statuere decernerent, in nulla reverentia sit habendum quicquid fuerit à prædictorum constitutione diversum.* Ex quibus verbis colligitur evidentissimè, non

solùm Leonem denegasse consensum suum novis decretis, (qui tamen necessarius erat in hac specie, ex recepta juris regula, ut quæ omnes tangunt, ab omnibus probari debeant, & è novarum legum conditione, quæ illos non tenent à quibus receptæ non sunt) sed canonem illum B. Petri auctoritate irritum decrevisse. In qua definitione non adeo nisus est superiori quadam in synodum jurisdictione & auctoritate quàm reverentiam Nicænis canonibus debitam prætendit, ut ea ratione se à canonis XXVIII. ipso jure nullius, utpote Nicænas regulas infringentis, approbatione excusaret. Etenim cùm Romanus Pontifex sit præcipuè canonum & traditionum antiquarum custos, assertor, & executor, ad illius reatum pertinet, si in rebus gravissimis illo connivente violentur. Quare illius sententia obtinuit; adeo ut è canonum numero expunctus fuerit canon ille tantopere controversus, quemadmodum dixi cap. III. hujus libri §. V.

CAPUT VIII.

Synopsis.

I. Rescripta contra canones elicita sunt nulla; Deoque injuriam inferunt, ex Hilaro. Summus Pontifex, qui est potissimus sacerdos, reus est culpæ, si canones vel decreta violari sinat, ex eodem Hilaro.

II. Propositum Romanæ sedis ut canones custodiat, è Gelasio. Quos præ ceteris sedibus exequi debet. Non sustinet quæ sunt contraria privilegiis universalis Ecclesiæ, ex eodem Gelasio.

III. Pontifices decreta decessorum suorum infringere non debent, quia sunt perpetua, & eorum violatio tendit ad religionis & Pontificum injuriam, è Symmacho. Quæ verba de justis decretis ex æquitate B. Petri latis intelligit Hincmarus.

IV. Statuta decessorum servare justitia suadet. injuriamque sibi facit Rom. Pontifex, si fratrum jura perturbet, è Gregorio Magno. Ideo pastor effectus ut canones & leges non excedat, è Leone IV. In consecratione sua professionem emittebat servandi quæ canonicè essent decreta à decessoribus suis.

V. Summa Pontificis auctoritas & canonum observatio sanciuntur decreto Concilii Florentini, quod nondum expensum est. Contentio inter Græcos & Latinos de primatu Papæ recensetur. Latini eum intelligi volebant secundùm dicta sanctorum. Græci, secundùm canones. Decreto statuitur Papa in B. Petro traditam plenam potestatem regendi Ecclesiam ad eum modum quem canones & acta synodorum docent. Corruptus leviter textus Latinus sensum mutat. Legendum, quem ad modum & in gestis Conciliorum. *Vulgata lectio præfert*, quemadmodum etiam. *Græci primatum Papæ colunt in dicto Concilio Florentinos* salvis privilegiis & juribus Patriarcharum. *Sic nostri*, salvis libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ.

I. LEONEM excipit Hilarus Papa, qui candidè & ingenuè fatetur rescriptum quod à se per obreptionem contra canones Ecclesiarumque privilegia elicitum fuerat esse nullum, vimque regulis illatam in Domini injuriam tendere. Ingenuus Ebredunensis Alpium maritimarum provinciæ Metropolitanus conqueritur de jure provinciæ suæ imminuto ab Auxanio Episcopo, qui ab Hilaro Pontifice rescriptum aliquod impetraverat canonibus contrarium. Querelæ istius cognitionem Hilarus Episcopis quibusdam Gallicanis delegavit his verbis: *Ita vestræ caritati cognitionem adnexa querimoniæ delegamus ut nihil adversùm venerandos canones, nihil contra sanctæ memoriæ decessoris mei judicium valeat quicquid obreptum nobis esse constiterit. Nolumus namque Ecclesiarum privilegia, quæ semper sunt servanda, confundi; quia per hoc non minus in sanctarum traditionum delinquitur sanctiones quàm in injuria ipsius Domini prosilitur.* Idem Hilarus in Concilio Romano habito anno CDLXVII. vestigia Leonis premens, in se, qui potissimus est sacerdos, reatum omnem transfert, si constitutiones canonum vel apostolicæ sedis infringi patiatur: *Nulli fas sit sine status sui periculo vel divinas constitutiones vel apostolicæ sedis decreta temerare; quia nos, qui potissimi sacerdotis administramus officia, talium transgressionum culpa respicit, si in causis Dei desides fuerimus inventi; quia meminimus qualiter comminetur Dominus negligentiæ sacerdotum. Siquidem reatu majore delinquit qui potiori honore perfruitur, & graviora facit vitia peccatorum sublimitas dignitatum.*

Vide lib 5. cap. 32. 34.

Hilarus ep. 4. ann. 465.

II. Multus est in commendanda canonum custodia Gelasius, docetque pium & devotum esse Romanæ sedis propositum ut paternas regulas retineat, in epistola ad Episcopos Lucaniæ. *Cùm*, inquit, *nobis contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temerè nihil licere, & cùm sedes apostolica superior his omnibus, favente Domino, quæ paternis sunt canonibus præfixa, pio devotoque studeat tenere proposito, satis indignum est quemquam vel Pontificum vel ordinum subsequentium hanc observantiam refutare quam B. Petri sedem & sequi videat & docere; satisque conveniens sit ut totum corpus Ecclesiæ in hac sibimet observatione concordet quam illic vigere conspiciat ubi Dominus totius Ecclesiæ posuit principatum.* Hic non dissimulanda videtur antiqua lectio hujus loci, quæ extat apud Hincmarum in opusculo & in epistola Caroli ad Hadrianum, ubi *ἀντὶ τῶ superior his omnibus* legitur * *super his omnibus*, id est, super his capitibus. Idem Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniæ: *Confidimus quòd nullus jam veraciter Christianus ignoret uniuscujusque synodi constitutum, quod universalis Ecclesiæ probavit assensus, nullam magis exequi sedem præ ceteris oportere quàm primam, quæ unamquamque synodum & sua auctoritate confirmat & conti-*

Gelas. ad Episc. Lucan. cap. I.

Hincmarus in Opusc. c. 10. & in ep. Caroli ad Hadr.

* HANC lectionem habet etiam vetustissimus codex S. Remigii Remensis qui fuit olim Nicolai Fabri. Pleraque tamen veteres libri legunt *superior his omnibus*.

nuata moderatione custodit. Primæ sedi præcipuam canonum executionem vindicat, sed eorum canonum qui jam recepti sunt, & quos universalis Ecclesiæ probavit assensus. Non omittendus est locus ejusdem Gelasii: qui de privilegiis universalis Ecclesiæ cùm loquitur, ad Ecclesiæ Gallicanæ privilegia, quæ illis accedunt, trahi non ineleganter potest: *Sedes apostolica*, inquit, *qua privilegiis universalis Ecclesiæ contraria probantur nulla ratione sustinet.*

Gelasius initio Tomi de Anathemate.

III. Non solùm autem de canonibus custodiendis solliciti fuerunt Pontifices Romani, sed etiam de constitutis decessorum suorum; etsi ex vulgata juris regula par in parem non habeat imperium, & successori par auctoritas competat cum decessore. Unde colligere licet nihil referre ad canonum custodiam an summus Pontifex sit superior Concilio. Elegans est Symmachi locus in epistola ad Æonium Arelatensem Episcopum; qui docet decreta decessorum non esse violanda, quòd unum sit Pontificum sacerdotium, quòd ex sui natura decreta perpetua sint, quòd religio illis infractis violetur, & in Pontificum contemptum redundet. *Dum ad trinitatis instar, cui una est atque individua potestas, unum sit per diversos antistites sacerdotium, quomodo priorum statuta à sequentibus convenit violari? Huc accedit quòd si hac eveniat sententiarum varietas, ad ipsam sacrosanctam credimus religionem pertinere; cujus omnis potestas infringitur, nisi universa quæ à Domini sacerdotibus semel statuuntur perpetua sint. Quod aliàs contingere poterit, si successor decessoris actibus non tribuerit firmitatem, & roborando quæ gesta sunt, faciat rata quæ gesserit. Quanta enim vicarius B. Petri judicabitur reverentia, si quæ in sacerdotio præcipiunt, eisdem transeuntibus dissolvantur?* Sed prætermittenda non est Hincmari adnotatio; qui locum istum cùm produxisset in epistola Caroli Calvi ad Hadrianum II. de justis decretis & quæ à vicariis B. Petri ex ejus Apostoli æquitate proferuntur intelligendum esse Symmachum observavit his verbis: *Universa*, inquit (scilicet Symmachus), *perpetua sint quæ à Domini sacerdotibus statuuntur: qui, ut Moyses, ea quæ statuunt, ab oraculo divino suscipiunt, non quæ ab his statuuntur de quibus per Prophetam dicitur: Væ his qui condunt leges iniquas & scribentes injustitiam scripserunt. Ea nihilominus quæ à vicariis B. Petri constituuntur maneant inconvulsa. Quia, ut Leo dicit, nec nimia est severitas vel remissio ubi nihil constituitur nisi quod ex B. Petri æquitate profertur. Hæc enim scimus esse canonicè, scimus esse apostolica auctoritate roborata, & apostolicæ sedis decreta.*

Carolus Calvus in ep. ad Hadrian. II.

IV. Gregorius Magnus idem cum Symmacho profitetur. *Justitia*, inquit, *ac rationis ordo suadet ut qui sua à successoribus desiderat mandata servari, decessoris sui proculdubio voluntatem & statuta custodiat.* Eodem sensu ad Natalem Salonitanum: *Quòd dicitis nostris temporibus debere servari quæ à meis quoque prædecessoribus tradita atque custodita sunt, absit hoc à me ut statuta majorum consacerdotibus meis in qualibet Ecclesia infringam; quia mihi injuriam facio, si fratrum meorum jura perturbo.*

Greg. l. 5. ep. 12. apud Grat. 25. q. 1. Justitia.

Idem lib. 2. ind. 10. ep. 37.

Non descivit à sententia decessorum Leo IV. cujus hæc verba referuntur apud Gratianum: *Ideo permittente Domino pastores hominum sumus effecti, ut quod patres nostri sive in sanctis canonibus sive in mundanis affixere legibus excedere minimè debeamus. Contra eorum quippe saluberrima agimus instituta, si quod ipsi divino instituerunt consulto intactum non conservamus.*

Apud Grat. 25. q. 2. c. Quod verò.

Necessitas illa servandorum canonum solennibus Romanorum Pontificum professionibus sanciebatur quas tempore inaugurationis suæ edebant. Earum exempla pleraque extant in annalibus ecclesiasticis, quarum fragmentum Ivo retulit in Decreto. Iis profitentur Pontifices *omnia decreta canonica prædecessorum suorum Pontificum, quæ vel synodaliter statuerunt, & quæ probata sunt, confirmare & indiminuta conservare & sicut ab eis statuta sunt in sui vigoris stabilitate custodire.* Extat etiam apud Gratianum formula illius professionis, qua Pontifex pollicetur octo Concilia usque ad unum apicem se servaturum, *& quæ statuerunt, & prædicaverunt omnibus modis sequi.* Quod & fidei definitionis & canonum statuta complectitur.

Vide suprà pag. 55.

Videndus Baronius to. x. annalium an. 869. Ivo Decreti p. 4. & ep. 60. & 73. *Summus Pontifex, antequam consecrationis gratiam consequatur, consuetudines Romanæ Ecclesiæ & decreta prædecessorum suorum se inviolabiliter servaturum profitetur.*

Possem per singula secula prolixis testimoniorum recitationibus decurrere quæ canonum, decretorum, & vetustarum consuetudinum custodiam Romanis Pontificibus summo studio commendant, nisi lectoris tædio parcere vellem. Multa congessit Gratianus in Decretum suum; quæ docere possint Gallicanam Ecclesiam, cùm ad veteres receptosque mores provocat, non obliteratis monumentis niti, sed iis quæ quotidie in scholis prælegguntur.

Vide Grat. 20. & 25. causa.

V. Attamen egregium Concilii Florentini locum prætermittere non debeo petitum è decreto unionis Græcarum Ecclesiarum cum Romana, quo summa Pontificis auctoritas & canonum observatio simul vindicantur. Unde patebit injustam esse adversùs Ecclesiam Gallicanam expostulationem eorum qui principatum sedis apostolicæ lædi existimant cùm novis rescriptis antiqua jura opponuntur. Sed ante omnia rei gestæ ordo pandendus est. Cùm in unam sententiam Græci cum nostris de processione sancti spiritus ex patre & filio tanquam ex unico principio convenissent, disceptatum est de purgatorio, de azymo, de formula consecrationis eucharistiæ, & de primatu Papæ. Eugenius coram Imperatore Græco & ejus Metropolitanis primatus jura per Joannem de Montenigro Provincialem fratrum Predicatorum explicari curavit. Tum collatione habita, Græci scripto sententiam suam ediderunt, confitentes *Papam esse summum Pontificem, vicarium Christi, omnium Christianorum pastorem & magistrum, cum jure administrandæ Ecclesiæ Dei, salvis privilegiis & juribus Patriarcharum orientis.*

Concil. Florent. sess. 25.

Cùm describeretur decretum unionis, Palæologus Imperator noluit illud solo Eugenii nomine concipi, addi postulans id consensu suo & Patriarcharum factum. quod obtinuit statim. Diutiùs contendendum fuit de reliquis verbis decreti, quæ privilegia Papæ tribuebant *ut habeat illa juxta determinationem sacræ scripturæ & dicta sanctorum.* Effusa nimis esse

[illegible]

[illegible] Sacr. To. 13. Concil. pag. 506.

dicebat Princeps verba illa quæ Papæ privilegia ad dicta sanctorum referebant. *An si quis sanctorum*, inquit, *in epistola honorat Papam, excipiet hoc pro privilegio?* Itaque significavit Eugenio, aut verba illa delenda, aut sibi de reditu cogitandum. Tractatu habito cum Cardinalibus, qui se non aliunde meliùs primatum asserere posse dicebant quàm ex *scriptis sanctorum*, Imperator respondit, non *secundum dicta sanctorum*, sed *juxta tenorem canonum*, primatum esse explicandum. Altera die Cardinales, Archiepiscopi, & quamplurimi docti viri adeunt Imperatorem & orientales Episcopos, quibus Julianus Cardinalis persuadere conatus est ut admitterent clausulam illam controversam; præsertim cùm fidei symbolum & ipsi canones *à sanctis* editi fuerint; proinde æquum non esse ut propter *dicta sanctorum* Dei opus, id est, unio Ecclesiarum impediatur. Imperator collocutus cum Episcoporum suorum consilio respondit *habenda esse à Papa sua privilegia juxta canones & dicta sanctorum sacramque scripturam & acta synodorum.* Quæ scripto tradita sunt Cardinalibus, qui Eugenio omnia se relaturos spoponderunt; & postridie decretum unionis relectum est Græcis ea verborum formula quæ illis grata fuit, descriptumque in charta Latinè, & ex adverso Græcè, hinc bulla plumbea Papæ appensa, inde chrysobullo Palæologi Imperatoris. Quare eadem sententia contineri debet in contextu Latino quæ est in contextu Græco. *Item definimus*, inquit Concilium juxta Græcorum verborum significationem, *sanctam apostolicam sedem & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem ac Doctorem existere, & ipsi in beato Petro pascendi, regendi, ac gubernandi universalem Ecclesiam à Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse, quem ad modum & in gestis œcumenicorum Conciliorum & in sacris canonibus continetur.* Sententia hujus decreti hæc est, summam & plenam administrandæ Ecclesiæ potestatem à Christo fuisse Pontifici traditam, ea lege ut ea utatur juxta modum qui & in actis Conciliorum œcumenicorum & in canonibus continetur. Itaque Græci obtinuerunt quod tantopere urgebant, scilicet privilegia Papæ secundùm canonum præscriptum esse interpretanda. Eadem esse debet mens verborum Latinorum; quæ tamen à contextu Græco desciscunt, propter leve mendum quod incuria amanuensium irrepsit in his verbis, *quem ad modum & in gestis Conciliorum.* Nam Latina lectio præfert, *quemadmodum etiam in gestis.* Qui error primam Concilii hujus è Græco in Latinum versi editionem invasit. Ejus versionis auctor est Bartholomæus Abramus Cretensis, Episcopus Ariensis, quam anno MDXXVI. publicavit: in qua multoties hallucinatus est, ut observat Arcudius. Suspicari licet de industria hunc locum ab eo minùs sincerè redditum quia contentiones quæ de canonibus inter Græcos & Latinos emerserunt in Latina interpretatione Concilii omnino dissimulat. Quod discrimen alienam à pactis conventis cum orientalibus sententiam decreto affingit, cùm è Græco contextu conficiatur Papæ privilegia esse explicanda & exercenda secundùm canones & secundùm acta Conciliorum œcumenicorum, id est, octo Conciliorum quæ ex occidentali & orientali Ecclesia constabant. At è contextus Latini depravata lectione eruitur plenam esse Papæ potestatem, idque probari actis Conciliorum & canonibus. Si quis sibi persuadere malit delusos à Latinis Græcos ambigua scribendi ratione, per me licet; præcipuè cùm apud Antoninum eadem lectio Latina repræsentetur. Verba autem Græca in sincero sensu accepta modum exercitio potestatis pontificiæ imponunt ei similem quem Ecclesia Gallicana tuetur. Imò verò Græci videntur formula nostræ penè simili juribus Ecclesiæ suæ cavisse. Etenim decretum illud, quod liberam Papæ administrationem agnoscit, his verbis concludunt, *salvis videlicet privilegiis omnibus & juribus Patriarcharum.* Quemadmodum solenne est in Gallia summi Pontificis auctoritatem colere, *salvis juribus & libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ.*

[illegible]

Decretum unionis editum in Concilio Florentino; [illegible]

Vide secundam præfationem Marcæ §. 7.

Vide opuscula P. de Marca pag. 414.

P. Arcudius l. 3. c. 9. de Concord. Eccles. Occid. & Orient. in Sacrament. administr. *Concilium illud in versione Latina multis mendis scatet.*

[illegible] id est Patriarcharum.

CAPUT IX.

Synopsis.

I. Consuetudinum receptarum usus à Pontificibus probatus. Jus canonicum constat canonibus & moribus. Magna vis consuetudinis in Ecclesia administratione. Disciplina complectitur ritus sacros & jurisdictionem. In utroque capite par auctoritas consuetudinis. Duplex consuetudo, vel universalis Ecclesiæ, vel quarumdam provinciarum.

II. In consuetudine particulari hæc est regula, eos mores retineri posse qui fidei non officiunt. Gregorii Magni ea de re locus.

III. Hac regula utitur Theophylactus ad conservandam communionem Ecclesiæ occidentalis & orientalis, quarum ritus varii. Et Leo IX. atque Fulbertus.

IV. Et ante ceteros Irenæus; qui Victorem monuit ne Ecclesias Asiaticas recideret ab Ecclesiæ communione ob diversam consuetudinem. Acquievit Victor Irenæo. Unde refelluntur novatorum argutiæ ex hac nova animadversione.

V. Quod de ritibus dicitur, trahi debet ad reliqua disciplinæ capita. Gallicanas consuetudines laudat Gregorius M. & Alexander III. tolerat, licèt Romanis contrarias.

VI. Expenditur regula Decretalium, consuetudines esse nullas quæ violant libertatem ecclesiasticam & Principibus ecclesiastica negotia permittunt. Quod verum, si libertas omnino tolleretur, non autem si restringatur, è Covarruvia. Aliis placet consuetudinem esse nullam; sed si privilegium allegetur, præsumi concessum

fuisse, ex possessione immemoriali.

VII. Hanc solutionem amplexi sunt majores nostri. Hinc manserunt privilegia Ecclesiæ Gallicanæ, & crimina privilegiata apud Pragmaticos. Has consuetudines Galliæ excusant Bellarminus & Suares sub nomine privilegii.

VIII. Alio etiam modo responderi potest; In dubio an Principibus hæc potestas competat, sedem apostolicam connivere. Quæ conniventia dispensationis vicem subit, si necessaria sit. Quæstio excitata, an ex hac tolerantia nascatur præscriptio, non est necessaria. Theologi quidam negant. Jurisconsulti asserunt ex hac tolerantia sequi præscriptionem.

IX. Canones & recepta consuetudines mutari non possunt sine dissidio. Observatione canonum concordia retinetur. Consuetudines toleratæ à Pontificibus, ne dissensiones oriantur ex novitate.

I. NON solùm autem canonum & decretorum perpetuam executionem polliciti sunt summi Pontifices; sed etiam benigno in subjectas Ecclesias animo usi, consuetudines antiquas in provinciis inviolatas servari voluerunt. Jus enim canonicum, perinde ac civile, scripto & non scripto constat. Unde judices cognitores in Concilio Chalcedonensi rectè petunt ab Anastasio Episcopo Nicæno qua ratione probare vellet Ecclesiam Basilinopoleos subjectam esse Nicænæ, *an secundum canones, an ex consuetudine aliqua.* Et annis aliquot superioribus Faustinus Legatus Romanæ Ecclesiæ dixerat in Concilio Africano aliqua teneri canone, aliqua verò consuetudine. Quare Photius in Nomocanone rectè adnotavit ecclesiasticam consuetudinem non scriptam perinde ac legem servari. quod probat è Synodo sexta, & è Basilii locis aliquot. Eandem consuetudinis antiquæ auctoritatem probant Ivo & Gratianus in collectionibus suis, ex Augustino & Isidoro, aliisque testimoniis. Planè dubitari non potest quin magna debeat esse vis consuetudinis in disciplinæ ecclesiasticæ administratione, cùm ex ea provinciarum privilegia metienda esse synodus Nicæna velut edicto perpetuo definiverit, *Antiqui mores obtineant*, inquit, idemque postea synodus Ephesina generalibus verbis constituerit, ut omnibus provinciis jura intemerata serventur, quæ illis ex antiqua consuetudine competunt.

Act. 13. Conc. Chalc. [illegible]
In præfat. Concil. Afric. *Quæ & aliqua ordine & canone tenemur, aliqua consuetudine firmata sunt.*
Photius in Nomoc. Tit. 1. c. 3. [illegible]
Ivo. 4. P. Decret. Grat. d. 1. 8. 11. 12. & alibi.
Synod. Nicen. c. 6. [illegible]
Synod. Ephes. c. 7. [illegible]

Cùm autem disciplina ecclesiastica duo summa capita complectatur, ritus scilicet, & jurisdictionem, consuetudinis in utramque partem par omnino est auctoritas; etsi religiosiùs tractanda sint quæ ritus sacros respiciunt, cùm pietatem atque externum divini numinis cultum contingant. Sed, ut eleganter monuit D. Augustinus, de consuetudine dupliciter disputare possumus; vel ut est universalis Ecclesiæ traditio, vel ut est propria & particularis quarundam Ecclesiarum institutio. Universalis illa traditio, quæ per universam servabatur Ecclesiam, nec à Conciliis decreta erat, quin ab Apostolis profecta esset non dubitabat Augustinus. Sed traditionem illam missam facimus, quæ ad propositum nostrum non pertinet.

Grat. c. 8. d. 11. Aug. ep. 117.
Apud Grat. d. 11. & 12.

II. De particularibus provinciarum moribus est agendum; in quibus hæc regula tenenda est, ut si fidei non officiant, usurpari possint prout à majoribus sunt traditi, nec aliorum consuetudo aliorum contrario more subverti debeat, ut docet Gratianus ex Augustino, Hieronymo, & aliis.

August. ep. ad Casulanum: *In his rebus in quibus nihil certi statuit scriptura divina, mos populi Dei vel instituta majorum pro lege tenenda sunt: de quibus si disputare voluerimus, & ex aliorum consuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio.*

Quare Gregorius Magnus, divini & humani juris callentissimus Pontifex, inveteratas consuetudines, quas in administranda Ecclesia sequebantur, Africanis integras reliquit. Concilium Numidiæ à Pelagio Gregorii decessore petierat ut vetusti mores, qui per Numidiam ab ipsius B. Petri temporibus invaluerant, inviolati servarentur. Gregorius post obitum Pelagii rescripsit se omnia antiqua capitula illis permittere quæ fidei contraria non essent. Prudens sanè responsum, quo pax Ecclesiarum continetur, & contentionibus quæ de disciplina [illegible]ssime emergunt via penitùs occluditur. [illegible]is, inquit, *per Hilarium Chartularium nostrum à beatæ memoriæ prædecessore nostro ut omnes vobis retro temporum consuetudines servarentur quas à B. Petri Apostolorum principis ordinationum initiis hactenus vetustas longa servavit. Et nos quidem juxta seriem relationis vestræ consuetudinem, quæ tamen contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur, immotam permanere concedimus, sive de Primatibus constituendis, sive de ceteris capitulis.* Eodem sensu rescripsit ad Dominicum Carthaginensem Episcopum: *De ecclesiasticis privilegiis quod vestra fraternitas scribit, hoc postposita dubitatione teneat, quia sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque Ecclesiis sua jura servamus.*

Gregor. l. 1. ep. 75. apud Grat. d. 12. c. 8.
Vide lib. 7. c. 18. §. 6. & Baluzii Notas ad Agobardum pag. 44. 140.
Idem l. 2. ep. 39. apud Grat. 25. q. 2. c. De ecclesiasticis.

III. Quicquid ab Africanis usurpabatur, dummodo fidei regulam non violaret, Gregorius disertè confirmat. Eadem regula usus est Theophylactus Bulgariæ Archiepiscopus in epistola ad Nicolaum Diaconum & Castrinsium, qui ab eo petierant an Græcis liberum esset Ecclesiæ occidentalis communionem amplecti ob discrimen quod in jejuniis, in sacerdotum cœlibatu, in azymis, & plerisque aliis mysticæ disciplinæ articulis intercedebat. Respondet graviter his verbis inter cetera: *Non omnis consuetudo ad dissociandas Ecclesias valet, sed quæ dogmatis differentiam inducit.* ubi alludit ad contentionem de processione sancti spiritus. Eadem fuit sententia Leonis Papæ IX. qui circa annum ML. Michaëlem Constantinopolitanum Episcopum & Leonem Acridanum acriter objurgat quòd Romanam Ecclesiam ob ritus suos & azymum panem in sacrificiis adhibitum damnarent, & unumquemque cogerent ad Græca instituta amplectenda; quamvis alio jure uterentur Romani, qui liberam in urbe Græcorum rituum obervationem relinquebant, ne qua dissidii occasio inter Ecclesias oriretur. Hæc sunt verba Leonis: *Ut enim fertur, omnes Latinorum basilicas penè clausistis, monachis monasteria & Abbatibus tulistis donec vestris viverent institutis.* Ecce

Theophyl. relatus à Demetrio Chomateno l. 5. Juris Græco Rom. pag. 319. [illegible]
Leo IX. ep. ad Michaël. c. 5. *Dicimini apostolicam & Latinam Ecclesiam nova præsumptione atque incredibili audacia nec audiram nec convictam palam damnasse, pro eo maximè quod de azymis audeat commemorationem dominicæ passionis celebrare.*
Idem c. 29.
Adde Petrum Ab-

bernm Cluniacensem l. 1. ep. 2. *Sunt innumerabiles & diversissimæ diversarum Ecclesiarum ad unam catholicam pertinentium consuetudines: ut pene tanta sit varietas usuum quanta multiplicitas Ecclesiarum. Sed non damnat aliquem diversa institutio quæ & vera fidei inservit & caritatis compaginem non dissolvit. Ubi vero aut fides læditur, aut caritatis unitas perculsatur, si occultè fit, damnabile est; si publicè, damnabile simul & hæreticum.*

Fulbertus ep. 2. ad Einardum.

in hac parte Romana Ecclesia quanto discretior, moderatior, & clementior vobis est. Siquidem cùm intra & extra Romam plurima Græcorum reperiantur monasteria sive Ecclesiæ, nullum eorum adhuc perturbatur vel prohibetur à paterna traditione sive sua consuetudine; quin potiùs suadetur & admonetur eam observare. Nec enim animositatem impiæ hæreseos habet, quæ semper divisione gaudet, dicens per parricidam meretricem: Nec mihi nec tibi sit, sed incidatur. Sed pietate veræ matris sic Salomonem deprecatur: Obsecro, Domine, date huic infantem vivum, & nolite interficere eum. Scit namque quia nihil obsunt saluti credentium diversæ pro loco & tempore consuetudines, quando fides per dilectionem operatur bona quæ potest, uni Deo commendans omnes. Aliquot annis ante Leonem Fulbertus Carnotensis de variis observationibus Ecclesiarum orientis & occidentis, eadem regula usus, judicium tulit: *Sed nec parva nec rara sunt quæ ab ab aliis necessariò servanda, aliis non adeo curanda affirmantur. Nec tamen nos offendit observantiæ diversitas, ubi fidei non scinditur unitas. Porrò in multis Græcia ab Hispania, ab illis Romana & Gallicana discrepat Ecclesia. Sed neque in hoc scandalizamur, si audimus diversam observationem, sed non diversam fidem in Christi semper Ecclesiis extitisse. Stet cum regina Ecclesia à dextris Regis sui, in vestitu deaurato, circumdata varietate.*

Iren. apud Eusеb. l. 5. c. 26. Græc ed. [illegible]

IV. Sanè varias jam olim invaluisse consuetudines in quadragesimæ ceterisque statorum dierum jejuniis adnotavit Irenæus, eamque observationum discrepantiam nullum in Ecclesiam dissidium intulisse, sed æquo animo pacem inter sacerdotes retentam. Quo argumento, & aliquot Pontificum Romanorum exemplis adductis, persuasit Victori Papæ anno CXCVIII. ut pacem Polycrati ceterisque Asiaticis Episcopis restitueret, quos Ecclesiæ communione privarat quòd à reliquis orbis Christiani Episcopis dissentientes, decimaquarta Luna, non autem die dominica, Pascha celebrarent. Censuit enim Irenæus æquum non esse ut Victor tot Ecclesias à [1] communi unitate recideret [2] ob morem antiquum cujus se retinentes præstabant. Exoratus Victor, ut præcipuæ auctoritatis quæ in Romana sede viget specimen edidit excommunicatione in Asianos lata universalis Ecclesiæ traditionem comprobatam à quamplurimis synodis nutu ejus indictis constantissimè vindicando, ita quoque humanitatis remissionisque in toleranda consuetudine particulari singulare exemplum præbuit. In gratiam enim statim redivisse Polycratem & Asiaticos cum Victore, retento Ecclesiarum suarum usu, testatur Sozomenus: *Decreto communi singuli, ut consueverant, festum agentes, à mutua communione non recesserunt. Frivolum enim, & meritò, judicarunt consuetudinis gratia à se mutuò separari eos qui in præcipuis religionis capitibus consentirent.* Dissimulandum tamen non est errorem irrepsisse in textum Sozomeni in Polycratis nomine, cùm lectio integra remanserit in nomine Victoris: *Sapientissimè autem arbitror*, inquit, *solvisse subortam olim de ea controversiam Victorem tunc temporis Romæ Episcopum, & Polycarpum Smyrnensem.* Legendum est, * *Polycratem.* qui error proclivis est. Ex sola rei gestæ narratione non solùm probatur assertio nostra de retinenda communione cum diversis ritibus, sed etiam novatorum calumniæ refelluntur, qui Victoris excommunicationem à ceteris Ecclesiis spretam & Ecclesiarum Asiaticarum consortium ab omnibus retentum prædicant, adeo ut quæ adversùs illos directa erat machina, in nostros contorqueant, nec vano quidem ictu, nisi exceptione à nobis proposita repellantur. Probent enim (quod facillimum est) non rejectos Asiaticos a communione orientalium post Victoris censuram; hoc de dignitate sedis apostolicæ nihil demit, cùm ad Irenæi suggestionem pacem redditam à Victore docuerimus. Ex Eusebio enim & Socrate constat de excommunicatione à Victore inflicta & de Irenæi epistola. Ex Sozomeno autem de communione Victoris & Polycratis non interrupta. Quod aliter contingere non potuit nisi suspenso à Victore excommunicationis effectu post monita Irenæi. Ceterùm Sozomenus & Socrates varios Ecclesiarum ritus observant qui earum concordiæ non officiebant. *Qui in eadem fide consentiunt*, inquit Socrates, *iidem in ritibus & ceremoniis inter ipsos discrepant.*

1. Euseb. [illegible]

2. [illegible]

Sozom. l. 7. c. 19. [illegible]

Ex retento Victoris nomine apud Sozomenum rectè asseritur lectio de Polycratis nomine.

[illegible]

V. Ex antiquissima & recentiore Ecclesiæ praxi demonstratum est varios ritus in sacrorum administratione externique cultus disciplina non interrupisse mutuum Episcoporum consortium, toleratasque à Romanis Pontificibus in aliis provinciis consuetudines quæ fidem non violarent. Unde colligere licet eadem benignitate usuros quoque summos Pontifices in altero disciplinæ capite, quod personas vel res ecclesiasticas, non autem ritus ipsos respicit. Hac indulgentia Africanis consuluit Gregorius, quibus veteres consuetudines intactas præstitit quæ fidei non adver-

* Fuit nuper homo quidam qui summa confidentia asseveraret hanc illustrissimi Archiepiscopi conjecturam esse falsam idque luce clarius constare. Itaque censet retinendum esse nomen Polycarpi apud Sozomenum, eo etiam argumento quòd scriptor ille eum vocat Episcopum Smyrnæum, quod convenire nullo modo potest Polycrati Episcopo Ephesino, & quòd Victor non fuit Papa Romæ vivente Polycarpo Smyrnæo. Quare illud quoque addit, pro nomine Victoris reponendum esse nomen Aniceti apud eumdem Sozomenum, eamque esse sententiam Henrici Valesii & aliorum qui operam suam collocarunt in Sozomeno explicando aut illustrando. Quod ego neque apud Valesium hactenus neque apud alios reperire potui. Puto autem verissimam esse conjecturam illustrissimi Archiepiscopi, & vocem *Smyrnæum* nihil adjumenti adferre posse opinioni contrariæ. Certum enim est ex Eusebio lib. 5. cap. 24. & Hieronymo in libro de viris illustribus istic agi de Polycrate Episcopo Asiæ, quem Ephesinum Episcopum propterea vocant Hieronymus & Nicephorus Callistus lib. 4. cap. 37. Eusebium describentes. Polycratem autem vixisse sub pontificatu Victoris ambigi non potest. Quare necesse est è libris Sozomeni tollere in hoc loco nomen Polycarpi Smyrnæi, quod per oscitantiam, ut sæpe contingit, Sozomeni aut illius qui Sozomeni historiam exscripsit irrepsit pro nomine Polycratis. Ei enim qui commutasset hæc nomina facile ac proclive fuit addere mentionem episcopatus Smyrnensis post nomen Polycarpi viri celeberrimi. Maneat ergo fixum constansque certam esse emendationem illustrissimi Archiepiscopi.

farentur. Idem ejus consilium fuit de Gallicanæ Ecclesiæ consuetudinibus, ut patet ex epistola ad Augustinum Anglorum Episcopum. *Mihi placet*, inquit, *ut sive in Romana, sive in qualibet Ecclesia inveniſti quod plus omnipotenti Deo placere possit, ſollicitè eligas.* Alexander III. decessorum vestigiis hærens, in re gravissima, id est, in matrimonii nullitate, Ecclesiæ Gallicanæ consuetudinem, licèt Romanæ contrariam, tolerandam esse rescripsit: *Licèt Ecclesia Romana, propter maleficia, legitimè conjunctos dividere non consueverit, si tamen consuetudo generalis Ecclesiæ Gallicanæ habet ut hujusmodi matrimonium dissolvatur, nos patienter tolerabimus.*

Alexander III. in Appendice Concil. Later. c. 2. de frigidis.

VI. Quæ disputata sunt docent remissionis usum à majoribus nostris adhibitum in tolerandis consuetudinibus quæ fidei non officerent. Sed novo jure Decretalium addita est altera exceptio, nempe ut inutiles habeantur omnes consuetudines quæ aliquo pacto libertatem & immunitatem ecclesiasticam violant, id est, quæ Principibus laïcis potestatem quandam in res aut personas ecclesiasticas indulgent: quia cùm rerum spiritualium tractandarum sint incapaces, ratione destituta censetur consuetudo quæ rerum conditionem evertit; ideoque nullo tempore, etiam immemoriali, vires obtinere potest, ut docent plerique juris canonici interpretes.

C. Clerici. De judiciis. c. Cùm terra. De elect. c. Ad nostram. c. Cùm tanto. De consuet. c. Noverit. De sent. excommunic. c. Sacrosancta Messana. De elect. c. Causam quæ. De præscript.

Hac difficultate se quidam expediunt adhibita distinctione, ita ut immunitas omnino & in universum abrogari non possit vel adeo restringi ut maxima ordini ecclesiastico fiat injuria, sed in quibusdam articulis ei derogari possit, consuetudine quadam mixta quæ ex clericorum & laïcorum consensu proficiscatur, ut rectè observat Covarruvias. Ob quam rationem se forensem Gallorum usum non dàmnare profitetur de conveniendis clericis coram judice seculari in actionibus realibus. Alii verò hunc nodum ita solvunt. Fatentur ex possessione immemoriali nec præscriptionis nec consuetudinis titulo rerum spiritualium administrationem laïcis acquiri posse; attamen ex consuetudine præscripta, per possessionem illam immemorialem instrui probationem privilegii à summo Pontifice concessi. Itaque aiunt in hac specie sufficere ut allegetur titulus, id est, privilegium à superiore indultum. Ejus enim probatio sola possessione centenaria vel immemoriali conficietur, etiamsi nullæ exhibeantur privilegii tabulæ. Morosiores requirunt, ad summum, probationem famæ, quæ doceat privilegium illud concessum fuisse; quamvis hæc conditio à multis necessaria non esse dicatur. In eum autem finem requiritur privilegii allegatio ut constet, vel saltem censeatur, laïco idoneitatem seu capacitatem rei ecclesiasticæ tractandæ indultam fuisse à summo Pontifice.

Covarruvias practic. quæstion. c. 73. n. 5.

Peregrin. de jure fisci. l. 7. tit. 2. §. 62. Mascardus de probat. t. 3. Conc. 1372. Menoch. lib. 3. Præs. 131. §. 46. 47. 48. Carolus Molin. in Cons. Paris. §. 7. n. 12. Petrus Barbosa ad l. omnes. C. de præs. 30. vel 40. an. *qui loquuntur in genere de præscriptione, quando obstat incapacitas præscribentis.*

VII. Hunc loquendi modum secuti sunt Gallicani auctores Aufrerius & Benedictus aliique pragmatici; qui ex privilegio sedis apostolicæ Principibus nostris in plerisque ecclesiasticis negotiis jurisdictionem vindicant, & privilegii probationem è vetustissima possessione petunt in iis capitibus in quibus desunt privilegiorum tabulæ. Unde Franciscus I. constitutionibus editis profitetur se privilegiis à summis Pontificibus indultis auctoritatem in quibusdam rebus consecutum esse. Hac privilegii allegatione, cui adjecta erat vetustissima possessio, jura sua à Decretalibus infracta conservabat juxta pragmaticorum Doctorum receptam sententiam. Quare nulla est sugillandi majores nostros relicta occasio quòd crimina quædam *privilegiata* dixerint, (qui mos loquendi retinetur etiam hodie apud omnia tribunalia) quòdque libertates Gallicanas *privilegia* vocaverint. Id enim profectum è doctrina interpretum juris, qui præscriptionem & consuetudinem inveteratam rejiciebant in hac specie nisi accederet privilegii allegatio, quo vitium personæ laïcæ non idoneæ ad spiritualia possidenda purgaretur. unde privilegii vocem rectè Principes nostri usurparunt. Neque enim si quod jus aliunde iis competebat ut se his negotiis interponerent novo privilegio confusum vel abolitum erat, ut suprà monuimus ex Hincmaro cap. 1. hujus libri §. ultimo. Licet enim jura cumulare, ut docent interpretes, & privilegium adhibere ad munienda illa quæ jure communi competunt. Hoc autem loquendi modo id consecuti sunt ut etiam Romanæ curiæ lumen Illustrissimum Cardinalem Bellarminum ad juris nostri confirmationem hujus tituli specie traxerint, & Franciscum Suarem, licèt alioqui Principum causæ sæpe minùs æquum. Recitabo ejus verba: *Non audeo damnare usum talium privilegiorum; sed hoc apostolicæ sedi remitto. Nam etiam Cardinalis Bellarminus cap. 35. contra Barclaium, cùm ille diceret esse in Gallia delicta quædam gravia quæ privilegiata dicuntur, ipse respondet ideo dici privilegiata quia privilegio sedis apostolicæ indultum est Regibus Francorum ut ea delicta cognoscere possint. Quibus verbis videtur illam excusationem non improbare, sicut eam non improbant Julius Clarus & Aufrerius, quos allegat.*

Joannes Faber. Aufrer. in tract. de Pot. secul. super Eccles. fallentia 1. & 12. regulæ primæ. Benedict. in verbo *&* uxorem, decis. 2. n. 143. & 144. 461, & seq.

Chassan. in c. 8. fact. Burg. T. des Justices. Carolus de Grassalio lib. 1. Regal. Franc. cap. 17.

L. 4. ff. ad legem Falc. Abbas in c. Post electionem. De concess. præb. Felinus in c. In nostra num. 2. de rescr. L. forma § fin. ff. de censibus.

Suares l. 4. de-fens. fidei c. 14. n. 29.

VIII. Ceterùm etsi formulæ Pragmaticorum satisfecerimus, privilegiorum mentione injecta, sincerior mihi videtur hæc respondendi ratio, si mero jure regio in certis articulis, in aliis verò jure patrocinii & tuitionis, Principes ad se quamplurima olim traxisse dicamus, quæ à summis Pontificibus perstricta non sunt, ab illis deinde aliquanto tempore cessasse, cùm novis decretis sunt vetita, quorum cognitionem iterum resumpserint ad procurandam regnorum suorum ipsiusque Ecclesiæ Gallicanæ salutem, hanc verò possessionem sine ulla interpellatione summi Pontificis retinuerint ab aliquot seculis, hodieque retineant. Quæ conniventia sedis apostolicæ id maximè præstat ut bona fide Principes in eo negotio tractando versentur, quod ad se pertinere non improbabili ratione putant; ita ut patientia illa, si necesse sit, vicem privilegii & dispensationis subeat, etiamsi in singulis speciebus privilegium exhiberi non possit; quod tamen in gravioribus & majoris momenti capitibus Regibus nostris non deest. Qua de re specialiter dicemus sequentibus libris; ubi per capita ostendemus quæ hic per

aversionem & generaliter adnotamus. Huic autem cognitioni Principum faciles se præbent summi Pontifices, vel ob maximam quæ inde consequitur in Ecclesia Gallicana utilitatem, vel ut vitetur offensio Principum, qui ægrè paterentur se ab ea auctoritate dejici quam hereditario jure à majoribus suis ad se transmissam retinent, & inter præcipua regiæ Coronæ jura recensent.

Excitatur à quibusdam gravis quæstio, an ex tolerantia Papæ sequatur legitima præscriptio qua Principes jura sibi tempore quæsita tueri possint. Eam præscriptionem concordiæ sacerdotii & imperii necessariam esse non existimo: cui sufficiet ut conniventia illa & benignitas apostolicæ sedis erga Gallicanam Ecclesiam per singulos quosque Pontifices paci publicæ consulentes prudentiæ consuetæ officiis continuetur. Attamen non est dissimulandum quid hac in parte à viris doctis sit disputatum. Theologi enim quamplurimi existimantè sola Papæ tolerantia nec Papæ consensum colligi nec jurisdictioni ecclesiasticæ præjudicium aliquod inferri: *cum multa per patientiam tolerentur, quæ si deducta fuerint in judicium, non deberent tolerari*, ut inquit Innocentius III. Quorum verborum sententiam eos assecutos non fuisse viri eruditi contendunt. Etenim certum est è domini patientia legitimam præscribendi causam præstari, ita ut emenso præscriptionis spatio jus integrum acquiratur, quamvis interim patientia domino non officiat quin rem suam persequi possit. Quod in causa Romanæ Ecclesiæ locum habere docet caput secundum de præscriptionibus; cujus sententiam ita concipit Joannes Andreæ: *Taciturnitas Prælati non nocet Ecclesiæ donec sit præscriptum.* Itaque, ut colligunt illi, è patientia & tolerantia Papæ oritur legitimus titulus, qui perficitur præscriptione. Hoc etiam alio capite Alexandri III. probatur, qui decretam à judicibus delegatis pensionem uni è colligantibus, quæ summo jure constare non poterat, confirmat illam tolerando: *Nos tam hoc adhibito moderamine toleramus*, inquit ille. Quæ dicta sunt in genere de tolerantia Papæ, maximè locum habent cùm ad vitandum scandalum & contentiones cum Principibus ecclesiasticis juribus connivere videtur. Quia valde interest reipublicæ scandala vitari; *cum nonnulla pro utilitate communi contra juris asperitatem ex æquitate mansuetudine tolerari noscantur*, ut verbis Decretalium utar. Unde Navarro post D. Thomam placuit ad extinguendas lites, ex quibus scandala oriri solent, justam esse causam dispensandi in prohibitis & vetitis. Sed de hoc dispensationum genere secundùm mentem veterum multa dicemus sequentibus capitibus.

Suares de legib. l. 7. c. 13. n. 12.

C. Cùm jam dudum. De præb.

Salgado de supplicatione ad sanct. 1. P. c. 2. n. 207. & seqq.

C. Nisi essent. De præb. c. Abbate. §. fin. De sent. & re judic.

Navar. in Summa Latina c. 22. addit. ad num. 85. D. Th. 2. 2. q. 43. art. 2. ad 2.

IX. Constituto in Ecclesia Gallicana canonum, decretorum, & consuetudinum receptarum usu, nihil aliud expectandum erit à nostris quàm ut se difficiles & tetricos præstent si qua in re gravi immutatio acciderit. Cùm enim plerisque populis innata sit vetustatis retinendæ cupido, hæc est Gallorum indoles ut iisdem semper legibus uti velint, quemadmodum jam olim observavit Agathias. Quare cùm prudentes monuerint magnos in republica fluctus excitari legum receptarum mutatione, dubitandum non est quin ad leges ecclesiasticas hæc regula trahi debeat. Etenim quæ in genere dicuntur de periculo quod ex legibus immutatis sequitur Augustinus ad consuetudinem ecclesiasticam retulit: *Ipsa quippe mutatio consuetudinis*, inquit, *etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat.* Quod potiori jure ad canones referri debet; qui negligi non possunt sine magno dissidio, ut eleganter observat auctor constitutionum apostolicarum: *Hos canones vobis constituimus, Episcopi. Vos autem in iis perseverantes salvi eritis, & pacem habebitis; non obedientes verò, puniemini, & perpetuum bellum vobiscum geretis, pœnas inobedientiæ debitas persolventes.* Unde canone XXXIII. apostolico, quo Episcoporum inter se officia præscribuntur, rectè adjicitur his observatis concordiam retineri; ἔτω γὰρ ὁμόνοια ἔςαι. Hanc regulam Leo I. eleganter expressit in epistola ad Maximum Antiochenum: *Universa pacis tranquillitas non aliter poterit custodiri nisi sua canonibus reverentia intemerata servetur.* Unde videtur hausisse Symmachus Papa quæ ad Episcopos Galliæ scripsit; qui hujus sententiæ memores, viam quæ illis ad concordiam à summo Pontifice præmonstrata est, quantum fieri potest, sedulò insistunt. *Sedis apostolicæ instituta prædicanda sollicitant*, inquit, *ut de concordia universalis Ecclesiæ, quæ toto orbe diffusa est, pervigili cura tractemus. Quæ tunc præcipuè adolescit, si ea quæ à patribus statuta sunt ætas subsequens reverenter observet.*

Non incognita fuit hæc antiqua regula Decretalium conditoribus, qui concordiam nos vitate convelli professi sunt. *Plerumque discordiam pariunt novitates*, inquit Honorius tertius. Quare Cælestinus III. antiquæ consuetudini deferre maluit quàm dissidiis causam præbere inducta novitate in provinciam: *In hac parte consultiùs duximus multitudini & observatæ consuetudini deferendum quàm aliud in dissensionem & scandalum populi statuendum quadam adhibita novitate.* Hac benignitate utuntur quotidie summi Pontifices erga Ecclesiam Gallicanam: cujus varias consuetudines ideo non convellunt, quia cùm ejus administrationi eas commodas esse videant, etsi aliquando à decretalium jure desciscentes, malunt dissimulare hoc vulnus quàm novitate inducta dissidiis & offensionibus occasionem præbere.

Agath. lib. 2. [illegible]

Plato lib. 6. de leg. Demosth. contra Timocr. Augustus apud Dionem lib. 52. Agath. l. 2.

August. ep. 118. c. 5.

Const. apost. lib. 8. c. ult. [illegible]

Leo ep. 66.

Symm. ep. ad Ep. Gallæ.

C. Cùm consuetudinis. De consuetu.

C. Quod dilectio. De consang. & affin.

CAPUT

CAPUT X.

Synopsis.

I. An publicatio bullæ in cœna Domini tolerantiam interrumpat & privilegia revocet. In iis quæ jure regio agunt non perstringuntur Reges; in ceteris est tantùm comminatio & protestatio. Deinde bulla illa non est recepta in Gallia. Reges Galliæ, ex privilegio, non comprehenduntur excommunicatione generali.

II. Antiqua consuetudo privilegii vim sortitur. Privilegium autem ob merita concessum revocari non potest. Unde consuetudines privilegiatæ regni Francorum non censentur revocatæ per bullam, ex Navarro.

III. Eximia quædam jura sunt penes Reges nostros in rebus ecclesiasticis, quæ alii Reges non obtinent. Quia eos vincunt beneficiis in Romanam Ecclesiam. Beneficia Ecclesiæ Romanæ collata, non in latifundiis, sed in provinciis, & supremo imperio.

IV. Harum donationum origo discutitur. Exarchi in Italia, & sub iis Duces post irruptionem Longobardorum. Hi Ravennainfesti, capta ea urbe, & Eutychio Exarcho è finibus Italiæ pulso, Aistulphus Romam obsidet. Pippinus obsidionem solvit, & Exarchatum ab Aistulpho repetit.

V. Hunc dono dedit Ecclesiæ Romanæ, nec detulit frequentibus Græcorum Impp. petitionibus, ea præcipuè ratione quòd aliter Romana Ecclesia tuta esse non posset sub dominatu hæreticorum. Quid comprehenderetur illa donatione. Desiderio victo, Carolus M. munificentiam patris auxit, additis aliquot provinciis.

VI. Ludovicus Pius & Carolus Calvus suis beneficiis cumularunt avorum patrumque dona.

I. NON dissimulanda hoc loco mihi videtur gravissima difficultas, quæ sæpissime à quamplurimis rerum nostrarum minùs æquis æstimatoribus moveri solet, ab hac tolerantia consuetudinum nostrarum recedere Pontifices, idque publicè quotannis testari solenni promulgatione bullæ illius famosæ quæ fit die cœnæ Domini, unde illi nomen. Anathemati enim addicuntur quicunque rerum ecclesiasticarum jurisdictionem ad se trahunt, etiam prætextu *gratiarum illis concessarum.* Sed viri gravissimi causam nostram egerunt, ita ut longa oratione non sit opus. Id unum tantùm præfabor, antequam illorum verba referam, Reges nostros vel ex mero jure regio quamplurima ad suam suorumque magistratuum cognitionem traxisse, vel ex longissima consuetudine & Romanæ sedis tolerantia id juris sibi quæsivisse. Primò casu, cùm jure suo utantur, à bullæ ictibus tuti sunt. Secundo verò casu, etsi daremus formula illa generali comprehendi Reges nostros, cùm scripto damnati, facto ipso & continuato tolerantiæ effectu absoluti sint, rectè sequitur ad summum minas tantùm excommunicationis injectas & potiùs contestationem publicè adhibitam ad repetenda quandoque jura sua, à quibus fortasse præscriptione cadere posset Ecclesia Romana, quàm ut Reges nostri anathemate feriantur. Prætermitto regulam illam generalem, (de qua disseruimus libro II. cap. XVI.) legibus ecclesiasticis provincias non obstringi in quibus promulgatæ & usu receptæ non fuerint; ut accidit huic bullæ, cui exceptio illa apud Gallos objici solet. Quamvis enim ea sola respondendi ratio sufficeret, alio tamen modo à minis illis sunt tuti Reges nostri; quibus Romani Pontifices indulserunt ut nullis censuris teneantur à sede apostolica inflictis, quacunque verborum formula conceptæ sint, nisi disertis verbis cautum sit Reges Francorum iis quoque comprehendi. Qua de re copiosè alibi.

II. Præter eas rationes, aliud quoque & egregium superest nobis remedium, quo omnem hujus bullæ metum à capite regio & eorum qui vice sacra judicant arceamus. Nempe consuetudinis antiquissimæ usum vim privilegii sortiri superiùs probavimus, etsi nullæ proferri possent privilegiorum tabulæ. Porrò etsi disceptetur inter Jurisconsultos an privilegium semel à Principe indultum rescindi possit sine causa, nullus tamen dubitat quin privilegia quæ propter merita conceduntur in contractus naturam transeant, ideoque revocari nullo modo possint. Tot autem tantaque sunt in Romanam sedem Regum nostrorum merita ut privilegia consuetudine firmata per bullam in cœna Domini Regibus nostris non adimi profiteantur Bellarminus & Suares, quos laudavi capite superiori. Quibus addo Navarrum, ut in ore trium hoc verbum stare possit. *Hæc declaratio,* inquit, *tollit privilegia data etiam Regibus. Per quod dubitari posset de judicibus Galliarum, qui judicant clericos pro portu sive delatione armorum & aliis casibus quos vocant privilegiatos. Equidem arbitror difficilè ab iis abstenturos; sive quòd præsupponant privilegia illa esse remuneratoria obsequiorum à se magnis impensis sanguinis & fortunarum præstitorum; sive quòd sint immemorialia, & super criminibus levibus concessa, sive alia. Quæ an audiri debeant, judicio sanctissimi D. N. relinquo.* Periclitari non potest Regum nostrorum causa quam Navarrus summorum Pontificum judicio relinquit, cùm præjudicio suo Clemens V. ostenderit quid successores sui amplecti deberent quando de Franciæ Regum negotiis agitur. Nempe proniores esse debent erga res nostras ob magna Gallorum in sedem apostolicam merita quàm in ceteros Reges. Apud Clementem enim, *Meruit*, ut ille loquitur, *& Philippi Regis integritas, & progenitorum suorum præclara merita meruerunt, meruit etiam regnicolarum puritas ac devotionis sinceritas ut tam Regem quàm regnum speciali favore prosequamur.*

Peregrinus de Jure fisci lib. 1. tit. 3.

Vide secundam præfationem Marcæ. §. 3.

Navarrus c. 17. Enchiridii n. 70.

C. Meruit. De privileg. in extrav.

III. Sanè dubitandum non est quin eximia quædam jura in rebus ecclesiasticis nostri Reges obtineant, quæ ceteris Principibus hodie non competunt. Quod nulli mirum videri debet qui privilegiorum multitudinem

ex officiorum magnitudine metietur. Conturbaret profectò Ecclesia Romana, nec suppeterent illi facultates quibus cum Gallorum Regibus decideret, nisi liberalitatis & perfectæ donationis titulo immensam beneficiorum suorum molem in eam contulissent. Si ergo liberalitate summi Pontifices rependere volunt quod ex mera donantium liberalitate consecuti sunt, non est cur ceteri Principes nobis invideant benigniorem erga Reges nostros Romanæ sedis remissionem. Certent nobiscum liberalitate; tunc integrum illis erit de privilegiis quoque nobiscum certare. Porrò tanta sunt tamque illustria Regum nostrorum non solùm erga Pontifices, sed etiam erga sedem apostolicam beneficia ut si taceam, prævaricari, si ea recenseam, importunus in narratione rei notissimæ esse videar; præsertim cùm in eo argumento accuratissimè versatus sit summa eruditione & pietate insignis vir Joannes Morinus; qui magnitudinem secularis imperii quo potitur Ecclesia Romana à Regum Francorum munificentia profectam ostendit, fines provinciarum collatarum investigat, commentitiam Constantini donationem evertit, temporum illorum historiam solertissimè discutit. Quare non dubitat Regum nostrorum in Romanam sedem beneficia cum beneficiis à Constantino Ecclesiæ collatis conferre. Constantinus enim ab infidelium tyrannide Ecclesiam Christianam liberavit. Reges Francorum ab Ecclesia Romana servitutem, qua ab Imperatoribus premebatur, armis suis depulerunt. Constantinus Christianos libertati restituit. Reges Francorum durum Græcorum & Longobardorum jugum perfregerunt, quo cervices summorum Pontificum deprimebantur. Constantinus infamia damnatum quondam Christianum nomen splendore adjecto commendatum reddidit, Romanamque Ecclesiam aliquot latifundiis & reditibus auxit. Reges Francorum primi solique merum mixtumque imò & summum imperium in aliquot provincias eidem Ecclesiæ contulerunt, eique tranquillitatem procurarunt contra infestas Græcorum hæresi infectorum quotidianas minas & adversùs impetum Longobardorum. Horum beneficiorum consclus Paulus Papa scripsit Pippino Regi ejusque filiis: *Etsi omnes capitis nostri capelli lingua effecti fuerint, non valebunt ob tanta vestra beneficia dignas referre gratiarum actiones.*

V. C. Joannes Morinus Presbyter Oratorii Jesu in tractatu *De la Grandeur & Souveraineté temporelle donnée à l'Eglise Romaine par les Roys de France.*

Paulus Ep. 14 in Codice Carolino.

IV. Ut autem quod dicturi sumus hoc capite faciliùs intelligatur, observandum est evocatos à Narsete Longobardos in Italiam à Gothis ereptam & imperio restitutam irrupisse Alboino duce, adeo felicibus auspiciis ut regnum in Transpadanis regionibus regiamque Ticini constituerent. Fama gentis concussus Imperator Justinus II. Longinum Exarchi titulo ornatum mittit anno DLXIX. qui hostium impetum exciperet & Italiæ statum ordinaret. Ille præsidia in præcipuis civitatibus constituit sub Præfectorum imperio; qui relicta veteri Correctorum, Comitum, Prælidum, & si qua alia esset, appellatione, Duces militari nomine dicerentur, & ab Exarcho penderent qui Ravennæ sedem suam collocaverat. Hinc Roma, Neapolis, Beneventum, Spoletum, Duces suos acceperunt. Anno DCCXXV. Luitprandus Rex Longobardorum attritam superioribus bellis Exarchorum potentiam & dissidiis intestinis laborantem evertere studuit; Ravennam capit & diripit. Fugatum Paulum Exarchum Venetorum copiæ in urbem atque ditionem reposuerunt. Sed Aistulfus Rex benigniore fato usus anno DCCLII. Ravennam iterum obsessam ad deditionem compulit, Eutychium Exarchorum ultimum, à ceteris urbibus destitutum, in Græciam abire coëgit. Ravenna capta, Romam sibi obnoxiam putavit eodem jure quo Exarchis paruerat. Stephano Papa conditionem tributi rejiciente, urbem invadit. Sed Pippini Regis Francorum auxiliis bina expeditione in Italiam illatis Aistulfus ad modestiam redigitur; restitutis non solùm Romanæ Ecclesiæ patrimoniis quæ nefariè invaserat, sed etiam Exarchatu Ravennæ & adjunctis provinciis quas subegerat jure belli.

V. Has provincias Romanæ Ecclesiæ Pippinus donavit, etsi à Legato Imperatoris Constantinopolitani rogaretur impensissimè ut eas imperio restitueret. Sed generosus Princeps pietatem suam lædi passus non est, neque à liberandæ Ecclesiæ Romanæ proposito dimoveri, quam Græci, hæresibus infames, æquè premebant ac Longobardorum avaritia & ambitio. Quare postquàm Legato denuntiasset se bellum adeo arduum non suscepisse nisi in B. Petri honorem, donationem scriptam Exarchatus Romam transmisit anno septingentesimo sexagesimo octavo. Contendunt per aliquot annos à Pippino Constantinopolitani missis legatis ut res donatas imperio restitueret; sed immotus permansit, eam præcipuè ob causam, quòd fide Christiana à Græcis violata, tuta sub illorum principatu esse non posset Ecclesia Romana, quemadmodum illi per epistolas suas identidem suggerebant Stephanus III. & Paulus Pontifices. Donatio verò Pippini ita pœnitenda non erat quin tres provincias, Picenum, Flaminiam, & Æmiliam, & in iis viginti præcipuas civitates complecteretur enumeratas ab Anastasio & à Stephano; in quibus Ravenna, Ancona, Bononia, & Ferraria eminebant. Desiderii Longobardorum Regis ultimi audacia iterum mota sunt arma in Adrianum Pontificem; Ferraria, Faventia, Comaclum occupatæ; jamque Desiderius urbi infestus minatur. Pontifex, in illa rerum calamitate, patriæ donationis evictionem à Carolo Magno Francorum Rege petit; atque ita Desiderii impietas Gallorum arma in se provocavit, qui regni fortunam Ticini secum obsessam deditione tandem in Carolum transtulit anno septingentesimo septuagesimo tertio. Novo regno auctus Carolus non solùm primam Pippini beneficentiam confirmavit, sed immensis quoque largitionibus eam variis temporibus amplificavit, ut

Anastasius in vita Stephani III. de Legato: *Deprecans atque plura spondens tribus imperialia munera, ut Ravennatium urbem vel ceteras ejusdem Exarchatus civitates & castra imperiali tribueret ditioni.* Infrà de Pippino: *Affirmans etiam sub juramento quod per nullius hominis favorem sese certamini sæpius dedisset nisi pro amore B. Petri & venia delictorum, asserens & hoc, quod nulla eum thesauri copia suadere valeret ut quod semel beato Petro obtulit auferret.*

testantur Anastasius & Adriani epistolæ. Tusciam solidam cum insula Corsica, Capuanam provinciam sive Campaniam, Beneventanum & Spoletanum Ducatus, & provincias Venetiarum & Istriæ antiquis donationibus adjunxit: quæ hodie in varias dynastias discerpta, à Romana Ecclesia per temporum injuriam ferè omnia abjudicata sunt. Tuscia à Ducibus Florentinis majori ex parte occupatur, Corsica à Januensibus. Venetiarum & Istriæ provincias Respublica Venetorum & Austriaca domus partitæ sunt. Neapolim, Campaniam, Aprutios, & Apuliam retinet quidem Hispanus, sed feudi jure. in quo Gallicanæ liberalitatis vestigia supersunt.

Existimabit fortè aliquis munificentiæ illius omne decus in Pippinum & Carolum ita redundasse ut in hodiernos Reges nihil præter honestam recordationem derivari possit; ideoque ut obstrictam quidem Romanam sedem summis Caroli Magni beneficiis nullus diffiteri possit, ita propagatum in hanc usque ætatem obligationis hujus vinculum non sine pudendæ adulationis suspicione dici posse videatur. Sed cùm donationes modum, conditionem, & legem accipiant quas donator dicere voluerit tempore contractus, videndum est an id fuerit Pippini & Caroli consilium ut in futurum quoque regno suo prospicerent. Sanè inveniemus, ut perpetuum erat beneficium, neque iis quæ usu consumuntur rebus mobilibus, aut quæ functionem accipiunt in suo genere, sed rebus soli & immobili provinciarum possessione constabat, ita quoque Pippinum & Carolum æternam expectasse, in gratiam regni Francorum, naturalem ad ἀντίδωρον obligationem. Eam verò legem à Pippino dictam ut res donatæ pignus quoddam essent æternum mutuæ inter Romanam sedem regnumque Francorum benevolentiæ docet Paulus Papa in epistola ad Pippinum. Laudata enim ejus Principis constantia, quòd Græcorum munera respuisset, & donorum suorum perennitatem Ecclesiæ Romanæ spopondisset, subjungit: *De nostra itaque puritate & dilectione, quam erga vos & cunctum à Deo protectum regnum Francorum habere dinoscimur, credimus jam vos plenè esse satisfactos. Pro quo, & ampliori certificatione, Deum cæli testem proferentes, in ea nos caritatis dilectione quam cum sanctæ recordationis domno & germano nostro beatissimo Stephano Papa, & per eum cum omnibus Pontificibus, vos vestraque suboles & cuncta vestra proles atque universum regnum Francorum usque in finem seculi conservare spopondistis, & nos etiam atque nostros successores Pontifices confitemur esse permansuros pro exaltatione sanctæ Dei Ecclesiæ & fidei orthodoxæ defensione.* Caroli quoque consilium luculenter explicat Anastasius, si rectè ejus verba capio, cùm donationis suæ instrumentum corpori B. Petri manibus suis imposuisse dicit *pro firmissima cautela & æterna nominis sui & regni Francorum memoria.*

Paulus Papa ep. 16. in Cod. Carolino.

Anastas. in vita Hadr. I.

VI. Ludovicus Pius Imperator beneficia patris & avi Sardiniæ & Siciliæ donatione cumulavit: cui dono hanc legem addidit, ut electi Pontifices post consecrationem suam Legatos suos ad Reges Francorum mittant, qui inter eos amicitiam, caritatem, & pacem socient, ut ille loquitur. Reliquam Apuliæ partem & Calabriam à Sarracenis & Græcis Ludovici II. armis ereptam Carolus Calvus Romanæ Ecclesiæ concessit, ut testantur Annales Fuldenses, unà cum mero jure supremi dominii sine consortio Imperatorum retinendo. *Ab illo autem die*, inquit Eutropius Longobardus, *honorificas consuetudines regiæ dignitatis nemo Regum, nemo Imperatorum acquisivit.*

Leo Host. c. 18. lib. 1. Chron. Cassin. Gratianus d. 63.

Annales Fuldenses anno 876.

Eutropius Longobardus editus à Mathia Flacio Illyrico, & dein à Goldasto.

CAPUT XI.

Synopsis.

I. Qua ratione Roma ad Romanam Ecclesiam pervenerit disputatur. Leo Isauricus Gregorium II. ob novum censum quem à Romanis exigi non sinebat interficiendum curat. Quis ille census. Edictum deinde de imaginibus dejiciendis Romam missum. Omnes Itali conspirant pro salute Pontificis, & Duces sibi eligunt.

II. In Romani Ducis electione quæ fuerint partes Pontificis. Illi licuit quod libuit. Sed jure ordinario hoc populo competebat. Magna tunc Pontificis reverentia per occidentem. Ejus sedes Romæ constituta ut pacem Regibus procuret. S. Petrus ut terrenus Deus. Gregorius Italos compescuit à rebellione.

III. Conciliatio Græcorum historicorum cum Latinis. Qua ratione intelligendum videatur quod aiunt Græci, Gregorium ab Imperio abduxisse provincias Italiæ. Cum Exarcho redit in gratiam, & ejus auctoritatem Romæ quoque restauravit. Leonem non excommunicavit, sed Gregorius III. generalibus verbis.

IV. Leo Imp. Ecclesiæ Romanæ patrimonia invasit. Eorum reditus, è Theophane. Qui perperam explicatus ab Alemanno. Ejusdem error in donatione Ludovici Pii explicanda.

V. Pontifices post latifundia invasa & hæresim Leonis ejus imperium coluerunt, & reipublicæ curam amplexi sunt, ut patet è Gregorio III. & Zacharia. Exarcho pulso, Aistulfus Rex Romæ minatur. Legatus Constantini Copronymi in urbem advenit. Stephanus III. illi se adjungit ad repetendam Ravennam à Longobardis. Auxilium petit ab Imperatore orientis, sub cujus imperio Roma hucusque stetit. Cùm nulla spes præsidii è Græcia, Stephanus arma Pippini implorat.

VI. Immutatio in Romanæ urbis administratione post victoriam Pippini & donationem Exarchatus. Una cum provinciis Pippinus contulit Ecclesiæ Romanæ patriciatus dignitatem & auctoritatem. Patriciatus quoque Romanorum delatus Pippino, electione. Roma duobus Patriciis in solidum subdita, Romano Pontifici, & Regibus Francorum. Probatur patriciatum collatum fuisse à Pippino, ex Hadriano. unde quoque patriciatus auctoritas ostenditur. Communio patriciatus Romani probatur ex epistolis Pauli Papæ.

VII. Plenam administrationem rerum civilium in urbe Roma posthac Pontifices exercent: ut patet è gestis Hadriani I. Ceterùm nondum reverentiam imperio CP.

debitam deposuerant. quod ostenditur ex epistolis Hadriani. Inde petitur ratio cur patriciatus solum collatus fuerit Stephano à Pippino, & vice versa. cur etiam in donationibus mentio Romanæ urbis facta non sit. Administratio Rom. Pontificum probatur quoque è Ludovici Pii donatione.

VIII. Patriciatus Romanorum concessus Regibus nostris æquo jure cum patriciatu Exarchorum; è facto Hadriani, è literis Caroli ad Leonem III. & ex Eginhardo. Populus Rom. sacramentum fidei præstat Carolo Patricio.

IX. Angilbertus Romam à Carolo missus ut de utriusque patriciatu confirmando cum Leone tractaret. Patriciatum vertunt in dominatum urbis. Quod significatur Lateranensibus picturis, ex conjectura auctoris. Tunc dictus Leo III. à Romanis Dominus Noster; *& Carolus quoque. Cujus esse dicitur civitas Romana, à Paulo Diacono.*

X. Ex hoc dominio gradus factus ad Imperatoris titulum. Eum Carolo Pontifex contulit jure supremi dominii quo potiebatur in Romanam civitatem. Non illum instituit, sed instauravit, Qui socius erat in dominio, de sua dignitate aliquid detrivit. Carolum adoravit. Tunc omnino discessum à Græcorum imperio. Explicatus Theophanes.

XI. Post imperium delatum Carolo, consortium dominii remansit. Carolus reos capite damnat Romæ qui rei erant læsæ majestatis erga Leonem. Consortium quoque probatur è constitutione Lotharii, qui legem condit Romanis ex auctoritate Papæ & sua. Sententia illius legis. Carolus Calvus consortium amovit, & omnibus regiis juribus cessit. Roma deinceps sub solius Pontificis dominio, è Constantino Porphyrogenneta.

XII. Quibus gradibus Reges Francorum supremum Romanæ civitatis dominium in Romanos Pontifices contulerint breviter recensetur, & explicatur donatio Ludovici. Postquàm soli Pontifices sine communione domini sunt effecti, nomen suum in annorum computationibus adhibuerunt. Omnem auctoritatem secularem à Regibus Francorum trahunt.

I. IN enumeranda rerum donatarum serie Romam ejusque Ducatum consultò omisi, quia vix constat quo pacto summorum Pontificum dominio adscripta fuerit. Attamen si attentiùs rerum gestarum ordo expendatur, ad illius arcani cognitionem perveniri poterit. Nicolaus Alemannus id unum sibi expedire visus est, à Carolo non fuisse collatam. Quo autem jure à Græcis ad Romanam Ecclesiam confluxerit omnino dissimulat. Vir doctissimus existimat Carolo accepto ferendam Romani Ducatus donationem. Sed non minor restat difficultas discutienda, de jure Caroli; qui nec bello à Græcis Romanam civitatem, ut ceteras quasdam provincias, repetivit, nec in eam jure Longobardici regni aliquid sibi vindicare potuit. Quare paulò altiùs historiæ series repetenda est, maximè cùm illustriores aliquot eventus, nondum satis planè discussi, occurant. Leo Isauricus Constantinopolitanus Imperator infensus Gregorio II. non ob novas opiniones, sed quòd novum censum agi in Romana provincia non pateretur, eum per Marinum Spatharium Ducem Romanum, deinde verò per Paulum Patricium & Exarchum interfici curavit. Sed impius conatus auxiliis Longobardorum & Spoletanorum elusus est. Census ille, cujus exactionem Gregorius impedivit, erat capitatio ei similis quam Siciliæ & Calabriæ indixit; de qua hæc sunt Theophanis verba: φόρους κεφαλικοὺς τῷ τρίτῳ μέρει Σικελίας, καὶ Καλαβρίας τοῦ λαοῦ ἐπέθηκεν, *Tributum imposuit in capita tertiæ partis populorum Siciliæ atque Calabriæ.* Misso deinde edicto, quo imagines dejici præcipiebat, Romano Pontifici gratiam suam Leo pollicetur, si nefariæ definitioni subscriberet. alioqui suo gradu quantocyus pellendum minatur. Gregorius statim se adversùs *hostilem* Principis animum parat, monetque Pentapoleos & Venetiarum exercitus ut ab ea impietate sibi caveant. Subita rerum conversio; omnium mentes ad Pontificem tuendum inclinatæ, ab Exarchi obsequio desciscunt, & delectu suo quique sibi Duces præficiunt, ut testatur Anastasius. Tunc ergo Ducem Romana provincia, quemadmodum & ceteræ, suo arbitratu, id est, procerum delectu, habuit, qui eodem jure uteretur in administranda republica quo Duces ab Imperatore missi.

Anastasius in vita Gregorii II. Paulus verò Exarchus Imperatoris Pontificem conabatur interficere, eò quod censum in provincia ponere præpediebat.

Anast. Anathemati Paulum Exarchum, vel qui eum direxerat, ejusque consentaneos submiserunt, spernentes ordinationem ejus, sibi omnes ubique in Italia Duces ele-gerunt, atque sic et Pontifice deque sua immunitate omnes studebant.

II. Si quæratur quænam fuerint partes Romani Pontificis in Ducis creatione, non obscurè responderi potest ex Anastasio, procerum suffragiis electum, quemadmodum in ceteris civitatibus. Attamen ea erat summi Pontificis auctoritas ut illi in eo negotio liceret quod liberet. Ceterùm si de ordinatione jure agatur, ea omnia à Senatu populoque Romano peracta sunt. Nullum enim imperium in Italia vel in Romana provincia exercebat Romanus Pontifex. Verùm tanta ejus erat apud omnes reverentia ut difficiliores Principum controversias componeret, & bellorum pacisque momenta temperaret. Hoc observat Gregorius II. in epistola ad Leonem; docetque Pontificis solium Romæ eo consilio constitutum ut pacem orientis & occidentis conciliet, seque medium, veluti parietem quendam intergerinum, Principum collisionibus interponat. Addit universum occidentem oculos ad se conversos habere, & ab omnibus occidentis regnis beatum Petrum terreni cujusdam Dei loco haberi. Quid ergo tantæ auctoritatis viro non licuit in nova Romani Ducis constitutione? præcipuè cùm ad ejus tuitionem & religionis securitatem hæc consilia caperentur. Sed aliud est majestate nominis & dignitate sedis aliquid à volentibus impetrare, aliud jure suo agere. quod nondum Gregorio competebat. Voluerunt Itali in apertam defectionem erumpere & novum Principem creare. Sed Pontifex intercessit, & hortatu Luitprandi Regis in amicitiam rediit cum Eutychio Exarcho, eique suam auctoritatem, teste Anastasio, restituit in Romana civitate.

Gregor. II. in ep. I. ad Leonem: [illegible]

Infrà: [illegible] *Petrum,* [illegible]

Anastasius: Cognita Imp. nequitiâ omnis Italia consilium iniit ut sibi eligerent Imp. & Constantinopolim ducerent. Sed compescuit tale consilium Pontifex, sperans conversionem Principis. Infrà: Ne desisterent ab amore vel fide Romani Imperii admonebat.

III. Ex iis quæ retuli componi potest discrimen quod intercedit inter Latinos historicos & Græcos. Theophanes enim eumque secuti Zonaras & Cedrenus docent Gregorium II. Romam atque Italiam ceterasque

Theophanes in Chronico: [illegible]

[illegible]

occidentis provincias ab obedientia imperioque Leonis abduxisse. Nostri verò constanter asserunt eum in officio populos continuisse & in fide imperio debita. Itaque dicendum est ex hæreti à Gregorio damnata occasionem quidem sumpsisse Italos pellendorum Ducum ab Imperatore constitutorum & vectigalium retinendorum, sed illum tantum abfuisse à rebellione fovenda ut Exarchum in integrum restituerit. Vel planè dicendum est Græcos scriptores ea omnia velut in unum fascem conjecisse quæ diversis temporibus acciderunt, remque totam ad Gregorium II. retulisse, cujus origo tantùm inde peti debeat. Revera enim Gregorius II. Leonem binis literis monuit, sed non excommunicavit; quamvis ita ferat communis opinio, quam nos quoque secuti sumus libro primo cap. I. §. IV. Gregorius verò III. monitum per literas suas Principem, inter ceteros, non autem nominatim, excommunicavit in synodo Romana.

Hadriani in ep. ad Carol. M. Nicolaus in ep. ad Michaëlem.

Theophanes: τὰ λεγόμενα πατριμόνια τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων ἀποστόλων τῶν ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ τιμωμένων ταῖς ἐκκλησίαις ἔκπαλαι τελούμενα χρυσίου τάλαντα τρία ἥμισυ τῷ δημοσίῳ λόγῳ τελεῖσθαι προσέταξε.

IV. Leo autem adeo exarsit ut patrimonia Ecclesiæ Romanæ in Calabria & Sicilia sita in fiscum redegerit, quemadmodum observant Adrianus & Nicolaus, qui ea incassum ab sequentibus Imperatoribus, etiam orthodoxis, repetiverunt. Eorum patrimoniorum reditus annuus auri talenta tria & semis conficiebat, ut ait Theophanes: *Appellata patrimonia sanctorum principum Apostolorum, qui apud veterem Romam in veneratione sunt, illorum Ecclesiis jam olim persolvi solita, auri talenta tria & semis, ærario publico solvi jussit.* Sciunt omnes patrimonia illa Calabriæ & Siciliæ latifundia fuisse quæ per Defensores eò missos summi Pontifices curabant, ut patet è variis epistolis Gregorii Magni, vel, ut loquitur Nicolaus, *disponenda per familiares suos regere studebant.* Artamen Nicolao Alemanno viro eruditissimo placuit ea patrimonia census & tributa fuisse quæ ab Imperatoribus Ecclesiæ Romanæ, non munificentiæ & largitatis nomine, sed ut jure debita penderentur. Atqui è Theophanis verbis, quibus innititur, contrarium colligere poterat, etsi alia deessent argumenta. Qua enim ratione Leo hanc auri summam ærario inferri præcepit, si à fisco solvenda erat, & non aliunde exigenda? Nec feliciùs illi cedit conjectura, cùm existimat Ludovicum Pium donatione sua restituisse Ecclesiæ Romanæ ea tributa quæ illi quondam Imperatoris nomine Exarchi persolvebant. Ludovicus enim de iis pensionibus, censibus, & donationibus loquitur conceptis verbis quæ Reges Longobardorum è Tuscia & Ducatu Spoletano exigere soliti erant, quas à regio Longobardici regni ærario recidit, & Romanæ Ecclesiæ liberaliter dedit.

Nicolaus Alemannus Dissert. de Lateran. Parietinis c. 15.

Donatio Ludovici: *Necnon & censum, & pensiones, seu ceteras donationes quæ annuatim in palatium Regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia Longobardorum, sive de Ducatu Spoletano.*

V. Latifundiorum & patrimoniorum capiones ab hæreticis Principibus profectæ non abalienarunt Pontificum animos quin imperii majestatem colerent; ut patet ex epistola Gregorii III. ad Bonifacium, quæ data est *imperante Domino piissimo Augusto Leone, imperii ejus anno vicesimotertio, sed & Constantino Imperatore ejus filio anno vicesimo.* Stephanus quoque Patritius & Dux Romanæ civitatis celebratur sub Gregorio III. & in initiis Zachariæ. Hic Pontifex quatuor oppida, quæ à Romano Ducatu Longobardorum Rex Luitprandus avulserat, restitui impetravit, adjecto viginti annorum fœdere. Ticinum profectus, iterum exorato Rege, infestas Longobardorum copias à finibus Ravennatum ab Eutychio Patricio & Exarcho rogatus avertit, atque duas partes territorii Cæsenatis à Longobardis invasi reipublicæ restituendas obtinuit; tertia parte pignoris jure retenta, donec Legati redirent quos Constantinopolim Rex Longobardorum miserat. Non potest liquidiùs demonstrari retentam hac tempestate à summis Pontificibus imperii curam, & imperatorios magistratus Ravennæ & Romæ rebus administrandis præfuisse; ita tamen ut spes omnis conservandæ Italiæ in summa Pontificis dignitate collocata esset. Quare Zachariæ iterum laborandum fuit adversùs Rachim Regem Longobardorum Romanæ provinciæ infestum; quem oratione sua exuit armis & sceptro, & ad monachicam vitam amplectendam impulit.

Anastasius in vita Zachariæ.

Hactenus fœdera satis bene cesserant, & dignitatis pontificiæ ratio habita fuerat, cùm etiam Aistulfus fœdus in annos undecim pepigisset. Sed potentiori belli causæ non defuerunt. Ravenna capta, Eutychio pulso, ut antè dixi, Stephanus Pontifex à fœdifrago Rege ipsaque Roma petitur. Nondum Romani deseruerant Imperatoris obsequium. Adest missus Romam à Constantino Copronymo Joannes Silentiarius cum literis ad Papam & Aistulfum. Legatum Ravennam adeuntem comitatur Paulus Diaconus frater Stephani III. ut provinciarum restitutionem impetret ab Aistulfo; sed frustra. Quare Stephanus suis quoque Legatis cum Imperatore, licèt hæretico, summopere contendit ut valido exercitu instructus quantocyus adveniret ad tuendas Italiæ provincias urbemque ipsam. Cùm autem nulla spes præsidii è Græcia superesset, unicum salutis subsidium Stephanus censuit Gallicanæ pietatis arma implorare. *Cernens*, inquit Anastasius, *ab imperiali potentia nullum esse subveniendi auxilium*, tunc decessorum exemplo Regem Francorum suis literis ad auxilia mittenda sollicitavit. Huc usque Romana civitas, licèt calamitatibus belli vexata, imperium Constantini Copronymi agnovit.

Anastasius in vita Stephani III. *Sua jurisdictioni civitatem hanc Romanam vel subjacentia ei castra subdere indignanter asserebat.* Ibidem: *Conveniens Romam Joannes imperialis Silentiarius, deferens eidem sanctissimo Pontifici regiam jussionem, simulque & aliam ad nomen prædicti Regis impia deroluit adhortationis annexam jussionem, ut Reipublicæ loca diabolico ab eo usurpata ingenio, proprio restitueret domino.* Infrà: *Tunc sanctissimus vir agnito malegni Regis consilio, misit in regiam urbem suos missos & apostolicos afflatus cum imperiali præfato misso, deprecans imperialem clementiam ut juxta quod ei sæpius scripserat, cum exercitu ad tuendas has Italiæ partes modis omnibus adveniret, & de iniquitatis filii morsibus Romanam hanc urbem vel cunctam Italicam provinciam liberaret.*

VI. Pippini de Aistulfo victoria & collatus Romanæ Ecclesiæ Exarchatus statum Romani Ducatus immutarunt. Si tabulæ fœderis in Cariliaco ictà Stephano cum Pippino extarent, non esset laborandum de conditionibus; quas tamen ex eventu colligere licet. Monui libri primi capite ultimo à Stephano & Proceribus Romanis patriciatum Romanum Pippino & ejus filiis collatum; ut vice versa Pippinus Stephano Exarchatum spopondit. Non opus est verborum circuitu. Pippinus non solùm provincias Ravennæ subjectas, sed etiam omnem Exarchorum dignitatem & imperium Romanæ sedi contulit; quod Romanæ quoque civitatis administrationem complectebatur, quæ summæ jurisdictioni

Exarchorum parebat. Pippinus quoque patriciatum Romanum suscepit, id est, consortium imperii in Romana urbe & provincia. Quod in hac calamitate Romani liberum sibi esse putarunt, propter necessitatem defensionis, sine injuria Constantinopolitanorum, ut inferiùs dicetur. Itaque duobus in solidum Patriciis exinde Roma paruit, quod deinde continuatum est sub Imperatoribus occidentis, ut statim dicam. Hac nova animadversione res alioqui obscura poterit illustrari. Quod quidem apertius erit ex quotidiano usu alienationum patrimonii regii; quibus sæpissime reditus annui tantum & jurisdictio ordinaria transferuntur, sed aliquando etiam Ducis vel Comitis dignitas una cum imperio confertur. Hujus generis erat Pippini munificentia. Non enim solas provincias & civitates, sed solidam Exarchatus seu patriciatus dignitatem contulit. Cujus rei testis est Hadrianus I. qui à Carolo postulavit ne Ravenniamos vel Pentapolenses ad se commeantes sine pontificiis literis susciperet, & si qua de re conquererentur, ad judicium Romanæ sedis eos remitteret, ut integer & illibatus permaneret patriciatus à Pippino collatus. Sed præstat integrum locum describere, ex quo id constabit quod proposui, & præterea quæ tunc esset patriciatus significatio, nempe summum imperium cum dignitate conjunctum. *Sed quæsumus vestram regalem potentiam, nullam novitatem in holocaustum quod B. Petro sanctæ recordationis genitor vester obtulit, & vestra excellentia ampliùs confirmavit, imponere satagat: quia, ut fati estis, honor patriciatus vestri à nobis irrefragabiliter conservatur, etiam & plus ampliùs honorificè honoratur, simili modo ipse patriciatus B. Petri fautoris vestri, tum à sanctæ recordationis Domno Pippino magno Rege genitore vestro in scriptis in integro concessus, & à vobis ampliùs confirmatus, irrefragabili jure permaneat.* Patricii dicti illo seculo & superioribus qui provincias cum summa auctoritate sub Principum imperio administrabant. Hinc Narses Patricius in Italia apud Justinianum, Salomon Patricius Africæ apud Victorem Tunnunensem, Priscus Patricius orientis apud Gregorium M. & alii apud auctores, quorum testimonia sunt notissima. Ejus generis fuit patriciatus uterque Romani Pontificis & Regum Francorum. Communio hujus patriciatus patet ex epistola Senatus populique Romani ad Pippinum; qua juxta Regis illius monita profitentur se *fideles servos* esse Romanæ Ecclesiæ & Pauli Papæ, quemadmodum se *fideles* Pippini inscribunt. Ex eo etiam manavit quòd Paulus Papa ait Spoletanum Ducem ejusque satrapas *in fide B. Petri & Pippini* sacramentum præbuisse.

Hadrianus ep. 85. Codicis Carolini.

Epist. 11. & 36. in Codic. Carolino.

VII. Itaque post ista tempora plenam in rebus civilibus administrationem Romæ Pontifices exercuerunt, nisi rebellionum motibus aliquando impedirentur. Unde statim atque Hadrianus I. electus fuit, quosdam proceres exilio damnatos per tumultum revocavit in urbem, alios è carceribus dimisit, teste Anastasio. Deinde cùm de Sergii Secundicerii nece ulciscenda ageretur, Primates Ecclesiæ & judices militiæ Hadrianum adierunt enixè rogantes ut de reis quæstionem fieri decerneret. Quorum alii quidem erant adscripti clero, alii è laïco ordine, & inter ceteros Leonatius Tribunus. *Tunc*, inquit Anastasius, *præfatus sanctissimus Præsul precibus judicum universique populi Romani jussit contradere antefatum Calvulum Cubicularium & prænominatos Campanos Præfecto urbis, ut more homicidarum eos coram universo populo examinaret.* Auctor verò nefandæ illius cædis Paulus Cubicularius Ravennæ tanti facinoris pœnas luit. Ceterùm non dissimulandum est Pontifices ea tempestate nondum ab Imperatorum majestate colenda recessisse & iisdem conditionibus cum illis egisse quas Exarchi & Patricii olim implebant. Id colligitur ex eo quòd Hadrianus pœnam capitis à Paulo amoliri cupiens, illi exilium indixit, deportarique in Græciam jussit; sed plenam criminis indulgentiam & deportationis locum ab Imperatoribus postulavit, quamvis literæ perlatæ non fuerint dolo Ravennatis Episcopi. *Adscribi fecit, suggestionem suam Constantino & Leoni Augustis magnisque Imperatoribus*, inquit Anastasius, *significans de ipsius Sergii cæci impia morte, atque deprecans eorum imperialem clementiam ut ad emendationem tanti reatus ipsum Paulum suscipi & in ipsis Græciæ partibus in exilio mancipatum retineri præciperent.* Extat in actis septimæ synodi ejusdem Hadriani epistola ad Constantinum & Irenem, qua illos tanquam dominos verbis quàm submissis affatur; ut dubitari non possit quin supremum imperium Principum Constantinopolitanorum agnosceret. Unde patet ratio cur Pippino à Romanis collata fuerit sola patriciatus dignitas, vicissimque Pippinus Stephano solum patriciatum contulerit, non autem regium vel imperatorium nomen; quoniam, ut dixi, nondum Græcorum jugum omnino deposuerant; ideoque iisdem dignitatum titulis utebantur quos Imperatores conferre solebant. Eadem ratione in donationibus Pippini Romæ nulla mentio facta est; quia sine injuria imperii, ejus urbis proprietatem in Romanum Pontificem specialiter transcribere non poterat, quemadmodum ceteras Exarchatus provincias, quas jure belli à Longobardis eripuerat, invalidis ad ea bella suscipienda & recusantibus Græcis. Itaque satius visum est, patriciatu collato, imperium Exarchorum in ceteras provincias & per consequentiam in Romanam civitatem ejusque Ducatum transferre, majestate imperii orientalis non omnino læsa. Hoc suum esse consilium Pippinus satis docuit iis literis quibus post collatum Exarchatum, Senatum populumque Romanum monuit ut constantiam fidei suæ B. Petro & Paulo Pontifici demonstrarent. Præter eas probationes quæ petuntur ex historia, Ludovicus Pius in donationis instrumento satis testatur ante sua tempora possessam à Pontificibus Romanam provinciam, non solùm à Leone, cui concessam à Carolo vir doctissimus putavit, sed etiam ab aliis. Etenim Paschali I. qui Leonem exceperat, *Concedo*, inquit Ludovicus,

Anastasius in vita Hadriani I. Eadem hora qua electus est reverti fecit judices illos hujus Romanæ urbis tam de clero quam de militia qui in exilium ad transitum D. Stephani missi fuerant à Paulo Cubiculario. Sed & reliquos qui in ar-

Ea custodia mancipati ac terrasi erant absolvi fecit.

Ep. 36. in Cod. Carol.

per hoc pactum confirmationis nostræ, sicut à prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate & ditione tenuistis & disposuistis civitatem Romanam cum Ducatu suo &c. etsi non omnino anxiè de variis administrationis gradibus sollicitus fuerit.

VIII. Restat ut aliqua dicamus de patriciatu Pippini & Caroli. Superiùs observatum est ex Hadriani epistola utrumque patriciatum æquali gradu stetisse. Nec profectò ulla ratio evincit cur novam patriciatus significationem comminiscamur alienam ab ejus seculi usu, ut de Regum nostrorum dignitate & auctoritate detrahamus. Quare iterum dico, merus patriciatus Romanorum Pippino à Stephano & Romanis per electionem collatus est, quo defensio & patrocinium Ecclesiæ Romanæ præcipuè continebatur, (qua de re alibi dixi) sed præterea etiam integra & solida Patricii dignitas & auctoritas. Hoc professi sunt Romani quando Carolum à Papiæ obsidione Romam advenientem veluti Exarchum & Patricium susceperunt: *Obviam illi ejus sanctitas* (id est, Hadrianus) *dirigens venerandas cruces, id est, signa, sicut mos est ad Exarchum aut Patricium suscipiendum, eum cum ingenti honore suscipi fecit.* Post obitum Hadriani Leo III. statim à pontificatu suscepto suæ electionis certiorem reddidit Carolum, & obedientiam illi atque fidelitatem spopondit; ut docent Caroli literæ ad Leonem, apud Alcuinum.

Vide lib. 1. c. 71.

Anastasius.

Carolus ad Leonem ep. 84. apud Alcuinum. ... electio excellentiæ vestræ literas, ... decretalis chartula, ... ut fatetur, ... humilitatis nostræ ... obedientia, & ... ad nos ... delatæ.

Quæ obedientia non ad personam Pontificis referenda, sed de populo Romano intelligenda est; ut ego quidem existimo, fultus egregio Eginhardi loco, qui difficultatem omnem de patriciatus auctoritate solvit. *Roma*, inquit, *Hadriano defuncto, Leo pontificatum suscepit. Et mox per Legatos suos claves confessionis S. Petri ac vexillum Romanæ urbis cum aliis muneribus Regi misit; rogavitque ut aliquem de suis optimatibus Romam mitteret, qui populum Romanum ad suam fidem atque subjectionem per sacramenta firmaret. Missus est ad hoc Engilbertus Abbas monasterii S. Richarii.* Fides illa & subjectio populi Romani jure patriciatus debebatur Carolo; quam novis sacramentis adhibitis confirmari Leo cupiebat. In eam rem missus est Angilbertus, cui non hoc solùm Carolus mandavit, sed etiam ut tractaret cum Leone quid ad stabiliendam utriusque potestatem necessarium foret, cùm sibi esset in votis fœdus ictum cum Hadriano renovare cum Leone ejus successore.

Nicolaus Alemannus legi vult ... contra codicum fidem.

Eginhardus in Annalibus ad an. 796.

Ep. Car. ad Leonem. Angilbertum ... vestræ sanctitati direximus ... ex collatione ... conferatis ... quid ad exaltationem sanctæ ... Ecclesiæ, vel ad stabilitatem honoris vestri, vel patriciatus nostri firmitatem necessarium intelligeretis. Sicut enim cum beatissimo prædecessore vestro sancto paternitatis pactum inii, sic cum beatitudine vestra ejusdem fidei & caritatis inviolabile fœdus statuere desidero. ... hic Alemannum sancti ... quæ ... vera lectio ... Carolum doceat ... per arma ... Hadriano, ... spiritualem, ut docet apertissimè hic locus.

IX. Tractatus habiti cum Carolo monumentum Leo posuit in pictura illa qua triclinii à se in Lateranensi palatio ædificati cameram exornavit. Extant ex opere vermiculato imagines S. Petri, Leonis Papæ, & Caroli. Sedet Petrus in solio, dextra porrigens oratium Leoni, & sinistra vexillum Carolo. Adsunt quoque inscriptiones hujus negotii interpretes, hinc *Sanctissimus D. N. Leo Papa*, illinc *D. N. Carulo Regi.* Nicolaus Alemannus existimabat aliquid arcani hac tabula significari, scilicet translationem imperii ad Carolum, & restitutionem Leonis in sedem suam. Goldastus censuit historiam rei gestæ insinuari, nempe electionem Papæ, & vexillum patriciatus ab eo missum ad Carolum. Mea verò conjectura hæc est, innovationem quæ post colloquium Angilberti cum Leone in Romanæ civitatis imperio accidit hac tabula posteris designari. Patriciatum enim uterque, Leo & Carolus, in dominationem verterunt, & supremæ jurisdictioni quam exercebant proprietatem & dominium urbis adjunxerunt. Hæc est *honoris stabilitas*, & *patriciatus firmitas*, de qua constituenda consilium iniri volebat Carolus. Nullus Pontificum ante Leonem III. *Dominus Noster* inscriptus est, ut fatetur Alemannus. Post illum eo titulo in sctiptis & in acclamationibus Pontifices *Domini Nostri* apud Romanos audire cœperunt. Ad perpetuam hujus rei memoriam nomisma quoque cusum est; in cujus altera facie simulacrum Petri cum clavibus humero impositis, in aversa hæc inscriptio expressa est, *D. N. Leoni Papæ.* Titulus dominii vetat ne Leoni I. tribui possit, ut placuerat illustrissimo annalium conditori. *Dominus* quoque dicitur Carolus in hac inscriptione. Unde fluxit ut Paulus Diaconus, cùm breviationem Festi Carolo nondum Imperatori dedicaret, *Romuleam vestram civitatem* diceret.

Nicol. Alem. Dissert. c. 9a.

Paulus Diacon. in ep. dedicat. Festi. *Et præcipuè civitatis vestræ Romuleæ &c.*

X. Hic dominii titulus Leoni & Carolo adscriptus gradus fuit ad imperii dignitatem adipiscendam. Quod accidit post quatuor annos. Cùm enim Romam se Princeps contulisset ut injuriam illatam Leoni ulcisceretur, vicem tanti beneficii Leo rependens, loquitur Theophanes, Carolum imperii corona auxit. Id factum die natalis Domini, inter Missarum solennia, cuncto Romano populo acclamante: *Carolo Augusto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita, victoria.* Quæri solet magna contentione quis imperium Carolo contulerit. Duobus verbis Anastasius eam controversiam dirimit: *Ab omnibus constitutus est Imperator Romanorum.* Sanè ut diffitendum non est tanti momenti negotium sine consensu populi Romani, cujus maximè intererat, confici non debuisse, ita negari non potest quin præcipuæ partes essent Romani Pontificis; non solùm ratione unctionis & sacræ inaugurationis, sed etiam rationе novæ auctoritatis quæ tunc Carolo conferebatur. Itaque verè dici potest Leonem III. contulisse dignitatem imperatoriam Carolo: quam non instituit de novo, sed jure supremi dominii, quod Romæ obtinebat, in ruderibus antiquæ urbis latentem restauravit. Qua in re de suo quoque aliquid contulit. Etenim qui antea consortes erant & socii ejusdem dominii, nunc inæquali fœdere conjungi videntur in detrimentum aliquod pontificiæ dignitatis. Quare statim post illam renuntiationem Carolus à Leone Pontifice *more antiquorum Principum adoratus est; ac deinde, omisso Patricii nomine, Imperator & Augustus appellatus*; ut observat Eginhardus. Adoratio illa pro hominum conditionibus varia. Infimæ sortis homines purpuram Principis aut pedes, hi manus, pro sua quisque dignitate, Patricii verò pectus,

Theophanes in Chron. ...

Eginh. an. 801.

Anastasius in vita Leonis III.

Eginh. in Annal.

deosculabantur. Leo pectoris vel etiam oris osculo novam Augusti dignitatem prosecutus est. Et Carolus ipse, ut splendorem sibi adjectum testaretur, omisit Patricii nomen, & imperatorium assumpsit. Tunc apertè professi sunt Romani se ab imperio Græcorum discessisse. Quæ ratio Theophanem impulit ut scriberet ab eo tempore Romam ad Francorum potestatem redactam: *γενομένης δὲ Ῥώμης ἀπ' ἐκείνου καιροῦ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Φράγγων.*

X I. Attamen consortium dominii obliteratum non est, etsi accessione dignitatis in Carolo pontificia majestas aliquo pacto premi videretur. Quare post imperium susceptum Carolus ut *majestatis læsæ* reos capite damnavit Romanos illos qui vitæ Leonis insidiati erant. Qua sententia summum Leonis in urbem imperium suumque sancivit; maximè cùm precibus Leonis pœnam damnatis condonasset. Consortium quoque dominii probatur luculentissimè ex constitutione Lotharii Imperatoris, qua prudentissimè cavet ut populus Romanus delectum unius legis faciat, ex cujus præscripto judicia peragi possint. Perturbata enim erat ratio judiciorum ob multitudinem populi è variis regionibus in urbem confluentis, qui Longobardica, Francica, vel Romana lege, pro suo quisque arbitratu, nunc hac, deinde illa, judicia reddi contendebat. Præcipit ergo Lotharius ut quam legem ex illis populus selegerit, ejus præcepta sectetur; cujus violatæ pœna illi infligetur *per dispensationem Pontificis & nostram*, inquit Lotharius. Carolus Calvus Imperator à Joanne VIII. renuntiatus consortium illud amovit anno DCCCLXXVI. solidumque jus in civitatem Romanam sedi apostolicæ tribuit. Unde post aliquot annos conquerebatur Eutropius Presbyter Longobardus jura & consuetudines regni à Carolo in Pontifices transcripta; adeo ut qui vice Imperatoris præfectus erat Romanis, tunc illis subjectus esset. Quare eleganter Constantinus Porphyrogenneta Imperator CP. juxta seculi sui statum scripsit circa annum DCCCCIV. triginta annis post Caroli Calvi liberalitatem, à Romano Pontifice Romam jure dominii teneri; *ἰδιοδεσποτείαν ἔχειν ἐ δεσπόζεσθαι κυρίως παρά τινος τῷ καιρῷ Ῥώμῃ.*

Eginh. in Annal.

Lib. 2. Leg. Longob. T. 7. *Volumus ut cunctus populus Romanus interrogetur quali lege vult vivere, ut tali lege quali vivere professi sunt vivant; illisque denuntietur ut hoc unusquisque, tam judices quàm Duces, vel reliquus populus sciat quod si offensionem contra eandem legem fecerint, eidem legi qua profitentur vivere per dispositionem Pontificis ac nostram subjacebunt.*

Eutropius Presbyter: *Renovavit pactum cum Romano, perdonans illis jura regni & consuetudines illorum.* I. fra: *Cuncta illis contulit quæ voluerunt.* Constant. Porphyrog. l. 2. de Themat.

X I I. Ceterùm non est prætermittenda gravis difficultas quæ oritur ex donatione Ludovici Pii; qui nihil sibi auctoritatis neque in Romanam provinciam neque in ceteras reservavit præter solas preces & *intercessionem* suam erga Pontificem, si quis à judicibus oppressus ad se confugeret. Sed nostræ sententiæ hoc nihil adversatur, quin potiùs Regum nostrorum pietatem commendat. Etenim Pippinus patriciatum Ecclesiæ Romanæ contulit, id est, supremam administrationem, reservato sibi quoque patriciatu suo. Carolus Magnus ex fœdere cum Leone inito dominium administrationi adjecit, dominio quoque sibi in solidum retento absque usufructu, quod illi cum Imperatoris dignitate magis confirmatum est. Ludovicus communionem exercendæ jurisdictionis, quam in gravibus saltem causis, patris exemplo, exercere potuisset, ab imperio removit. Solum supererat jus regni, id est, potestas condendæ legis, & fidei sacramento firmatæ præstatio, qua Lotharius usus erat. Hoc dominii consortium, quod in hoc articulo superesse videbatur, Carolus Calvus in Romanam sedem summa liberalitate contulit. Inde fluxit mos ille adnotandi Pontificum annos in subscriptionibus diplomatum. Antea enim solis Principum annis temporum ratio constabat juxta Novellæ Justiniani præscriptum. Quod secuti sunt omnes Romani Pontifices in actis publicis usque ad Caroli Magni inaugurationem. Tunc enim substituerunt orientalibus occidentalium Imperatorum annos, non adhibita sui pontificatus annorum computatione. Sed post seculum nonum jure illo regio usi sunt Romani Pontifices in suis diplomatibus. Etsi enim Judæorum Pontifices ea prærogativa fruerentur ut eorum nomina in actis publicis adnotarentur, idemque jus obtinerent olim sacerdotes Augustales Nicopoleos, ut docet Arrianus, attamen penes Christianos solis Imperatoribus hoc dabatur, donec Pontifices Romani hoc quoque jus sibi vindicarunt, postquam soli supremo urbis Romanæ dominio potiti sunt. Quare constanter asserere licet quicquid juris, dignitatis, & auctoritatis civilis & publicæ in Italiæ provinciis Romanæ Ecclesiæ competit, à Regum Galliæ munificentia profectum, qui jure patrocinii ad ejus quoque auctoritatis, quemadmodum etiam ad supremæ jurisdictionis spiritualis, tuitionem tenentur. Nemo itaque Principibus nostris invidere debet si erga nos nostraque sedes apostolica indulgentius se gerit, antiquis hujus regni moribus, quæ ad salutem Ecclesiæ Gallicanæ conferunt, prudenter connivendo.

Lib. 1. Machab. de Simone Pontif. *ὅπως γράφωσιν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ πᾶσαν συγγραφὴν ἐν τῇ χώρᾳ.*
Arrian. l. 1. Dissert. Epict. c. 19. *συμβόλαια γράφοντες γράψουσι τὸ ἐμὸν ὄνομα.*

CAPUT

CAPUT XII.

Synopsis.

I. Agitur de donatione ficta Constantini, ut consilium commenti expendatur. Card. Baronius putat à Græcis confictam. Quod refellit vir eruditus, qui Joanni Diacono tribuit hoc figmentum sub Othone primo. Hujus conjecturæ rationes. Schismaticus fuisse existimatur vulgò hujus edicti interpolator.

II. Ex sententia auctoris erat potiùs Romanæ Ecclesiæ studiosissimus. Non refert acceptam Constantino primatus auctoritatem, sed Christo. De illo primatu hic decernitur ad executionem legis divinæ, exemplo Phocæ, Valentiniani, & Justiniani. Leo IX. & Petrus Damiani utuntur hoc edicto ad probandum principatum spiritualem æquè ac terrenum.

III. Probabile est interpolatum mandato Pauli Papæ adversùs Græcos. Disceptatio Legatorum Pontificis & Imp. CP. coram Pippino. Tria capita hujus edicti adversùs Græcos. Primum, donatio Italiæ & occidentis à Constantino. Quæ explicatur.

IV. Secundum caput reprimit fastum Patriarchæ CP. Non ex imperitia, sed astu, tribuitur Constantino dignitas patriarchalis Ecclesiæ Constantinopolitanæ, juxta mentem Græcorum mediæ ætatis. Sed Romana illi præfertur & ceteris. Tertio capite judicium in rebus disciplinæ & fidei tribuitur Romano Episcopo.

V. Stylus edicti non alienus ab ætate Pauli. Donationis illius meminit Hadrianus I. octo annis post Paulum. Extat in collectione Isidori eodem seculo. Eam allegant Hincmarus & Ado ante Othonis I. tempora.

VI. Otho III. ait à Joanne Diacono confictum edictum. Quis fuerit ille Joannes, ex sententia Freheri & Card. Baronii. Probabile est hoc edictum objectum Carolo Calvo. Expenduntur verba Othonis de dilapidatione quam Pontificibus objicit.

I. QUOD unum superest, de donatione Constantini pauca dicenda sunt; non ut eam à Constantino abjudicem, cùm à præclaris viris confossa & profligata sit; sed ut meam sententiam de consilio auctoris promam. Illustrissimus Baronius existimavit hoc edictum à Græcis confictum ut Romanæ Ecclesiæ principatum ab Imperatore constitutum, non autem à Christo D. N. probarent. Sed illam tanti viri conjecturam refellit vir eruditissimus Joannes Morinus variis argumentis, illoque præcipuè, quòd superior illa jurisdictio Papæ in ceteros Patriarchas, à qua tantopere sunt alieni recentiores Græci, hoc edicto constituta sit; in quam sententiam laudatur à Leone IX. adversùs Michaëlem Patriarcham Constantinopolitanum. Deinde hoc edicto jura orientalium Imperatorum in provincias occidentis ita convelluntur ut nemo suspicari possit procusum fuisse à Græcis in suorum Principum manifestam perniciem. His addit, centum & quinquaginta annis antequam à Theodoro Balsamone transcriberetur hæc donatio, laudatam fuisse à Latinis, nempe à Leone IX. anno MLIV. à Damiano anno MLXII. ab Anselmo Lucensi, & ab Ivone. Quare ipse existimat à Græcis quidem non esse consarcinatum hoc edictum, sed à Joanne Diacono in gratiam Ottonis Imperatoris & Teutonicorum; tum ut paulatim beneficia Regum Francorum, quibus Teutonici erant infesti, injecta mentione Constantini delerentur ex hominum memoria, aut collata cum illius munificentia, præ tenuitate obsolescerent; tum ut Pontificum electio ipsorumque rationes omnes ab Imperatorum arbitrio penderent. Joannem Diaconum auctorem hujus figmenti fuisse docet è diplomate Ottonis III. Imperatoris, cujus hæc sunt verba: *Hæc sunt enim commenta ab illis ipsis* (id est, Pontificibus) *inventa quibus Joannes Diaconus, cognomento Digitorum mutius, Præceptum aureis literis scripsit sub titulo Magni Constantini, longa mendacii tempora finxit. Hæc sunt etiam commenta quibus dicunt quendam Carolum S. Petro nostra publica tribuisse.* Rectè autem aliquot difficultatibus satisfacit Morinus ut asserat Ottoni III. illud diploma, de quo controversiam moverat Cardinalis Baronius. In tempora verò Ottonis I. id est in annum DCCCCLXIII. conjicit hunc Joannem Diaconum, quòd tunc Joannes XII. pontificia sede ab Ottone dejectus injuriam suam ultus est adversùs quendam Joannem Diaconum naso, lingua, & duobus digitis truncatum; quem designare videtur diploma Ottonis, mutilos digitos tribuendo auctori supposititii edicti Constantiniani. Sed conjectura ista repugnat tum Ottoni I. qui liberalitates Regum Francorum noluit oblirerari, cùm eas disertè privilegio suo confirmarit, tum ipsi Ottoni III. qui donationem sub nomine Constantini publicatam, non ab aliquo jurium regiorum studioso, sed à viro Romanæ Ecclesiæ commodis addicto interpolatam fuisse profitetur.

Diploma Ottonis III. editum ab anonymo, id est, à Marquardo Frehero, & inde à Baronio ad ann. 1191. §. 68.

Luitprandus.

II. Ego verò, ut antiquitatis ecclesiasticæ peritum præstare nolim hujus edicti consarcinatorem, ita flagrantissimum auctoritatis & amplitudinis pontificiæ assertorem pollicери non dubito; tantum abest ut eum schismaticis accenseam, quemadmodum viris eruditissimis placuit. Eum sanè non solùm schismatis nefandi sed etiam hæreseos damnare non dubitarem, si primatum Ecclesiæ Romanæ Constantino Imperatori acceptum referret, ut putarunt auctores superiùs laudati; cùm jure divino in beato Petro constitutus sit apostolicæ sedis principatus. Illud autem est quod conceptis verbis profitetur auctor illius edicti; ut mirari subeat à viris alioqui perspicacissimis non animadversum. Rationem reddens Constantinus cur Roma discedar & imperii sedem in partes orientis transferat, *Quoniam*, inquit, *ubi principatus sacerdotum & Christiana religionis caput ab Imperatore cælesti constitutum est, justum non est ut illic Imperator terrenus*

Ill. Card. Baron. Bin. & aliis.

habeat poteſtatem. Cauſas quoque referens cur potiorem ceteris ſedibus decernat eſſe Romanam, has recenſet: *Juſtum quippe eſt ut ibi lex ſancta caput teneat principatus ubi ſanctarum legum inſtitutor ſalvator noſter beatum Petrum apoſtolatus obtinere præcepit cathedram, ubi & crucis patibulum ſuſtinens, beatæ mortis ſumpſit poculum, ſuique magiſtri & domini imitator apparuit, & ibi gentes pro Chriſti nominis confeſſione colla flectant ubi eorum doctor beatus Paulus Apoſtolus pro Chriſto, extenſo collo, martyrio coronatus eſt.* Pontifices autem ſucceſſores eſſe B. Petri principis Apoſtolorum & vicarios filii Dei ſuperioribus verbis dixerat. At, inquies, hunc primatum jure ſuo decernit Imperator: *Decernentes ſancimus ut principatum teneat tam ſuper quatuor præcipuas ſedes, Antiochenam, Alexandrinam, Hieroſolymitanam, & Conſtantinopolitanam, quàmque etiam ſuper omnes in univerſo orbe terrarum Dei Eccleſias. Et Pontifex qui pro tempore ipſius ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ extiterit, celſior & princeps cunctis ſacerdotibus totius mundi exiſtat, & ejus judicio quæque ad cultum Dei vel fidei Chriſtianorum ſtabilitatem procuranda fuerint diſponantur.* Video legis verba, ſed ad executionem divinæ inſtitutionis. quod Principibus licet. Et in hac quidem cauſa exemplum præbuerat Bonifa-

Anaſtaſius in vita Bonif. III.

cius III. qui, ut loquitur Anaſtaſius, *obtinuit apud Phocam Principem ut ſedes apoſtolica beati Petri Apoſtoli caput eſſet omnium Eccleſiarum, id eſt, Eccleſia Romana, quia Eccleſia Conſtantinopolitana primam ſe omnium Eccleſiarum ſcribebat.* Non hoc ſibi conferri à Principe quaſi jus novum poſtulabat Bonifacius, ſed jura antiqua ſedis ſuæ à Chriſto ipſo inſtituta legis publicæ præſidio muniri adversùs vim Conſtantinopolitani Patriarchæ. A Valentiniano III. conſtitutionem Leo I. impetravit, quæ decernit ut *rectorem ſuum* Romanum Pontificem *agnoſcat univerſitas* Eccleſiarum. Quia, ut inquit ille, *ſedis apoſtolicæ primatum beati Petri meritum, qui princeps eſt epiſcopalis coronæ, & Romanæ dignitas civitatis, ſacra etiam ſynodi firmavit auctoritas.* Magis urget edictum Conſtantini; quod prætermiſſa ſynodorum mentione, & urbis dignitate neglecta, ad ſolum Chriſti præceptum conceptis verbis refert, non ſolùm primatum Petri, ſed ejus cathedræ in urbe Roma inſtitutionem. Juſtiniano nullus vitio vertit quòd No-

Nov. 131. c. 2.

vella conſtitutione definiverit Romanam Eccleſiam primam eſſe omnium juxta canones. Cur ergo ſchiſmati adſcribetur quòd auctor hujus edicti principatum Romanæ ſedi à Conſtantino decerni voluerit, & judicium omnium negotiorum quæ diſciplinam vel fidem reſpiciunt, idque juxta Chriſti inſtitu-

Leo ep. ad Michael.

tionem? Quare Leo IX. non dubitavit Græcis hoc edictum objicere, non ſolùm ad probandam regiam auctoritatem Papæ, ſed etiam ad demonſtrandam ſpiritualem poteſtatem, quæ conſervata fuit *illo privilegio*, inquit ille, *quod idem Princeps* (Conſtantinus) *quarto baptiſmatis ſui die devotus contulit Pontifici Romano, ſcilicet ut in toto orbe ſacerdotes ita hunc caput habeant ſi-*

In ſynodo Oſboenſi.

cut omnes judices Regem. Damianus quoque Cardinalis in diſceptatione ſynodali inter regium Advocatum & Romanæ Eccleſiæ Defenſorem hoc decretum allegat: *Lege Conſtantini Imp. edictum, ubi ſedis apoſtolicæ conſtituit ſuper omnes in orbe terrarum Eccleſias principatum.*

III. Tantum ergo abeſt ut ex hoc capite illud edictum proſcribendum cenſeam, quin potiùs juſſu Romanorum Pontificum ſcriptum fuiſſe exiſtimem pia quadam induſtria. Anno etenim DCCLXVII. Legatis CP. repetentibus à Pippino regiones Italiæ quas Rex Eccleſiæ Romanæ attribuerat, Joannes Subdiaconus & Pamphilus Legati Pauli Papæ mentionem injecerunt hæreſeos à Græcis fotæ contra traditionem patrum, & de omnibus hujus legationis capitibus cum Græcis coram Pippino diſceptarunt; quæ deinde in conventu Gentiliacenſi diſcuſſa ſunt, ubi orientalium petitio exploſa fuit. Veroſimile mihi videtur tunc de conſenſu Pippini Regis excogitatam fuiſſe donationem Conſtantini, qua pertinacia Conſtantinopolitanorum retunderetur. Tria enim hoc edictum continet, quæ Græcorum deſideriis omnino refragantur. Ac primò quidem à ſpe recuperandarum Italiæ provinciarum dejiciuntur, cùm hoc edicto Conſtantinus urbem Romam & omnes totius Italiæ & occidentalium regionum provincias, loca, & civitates beatiſſimo Pontifici Silveſtro univerſali Papæ concedat atque relinquat, & ſucceſſorum ipſius Pontificum poteſtati atque ditioni principatum per hanc divalem ſuam & pragmaticum conſtitutum decernat diſponendum, atque juri ſanctæ Romanæ Eccleſiæ concedat permanſurum. Quamvis autem variè explicari poſſint occidentales illæ regiones hoc edicto comprehenſæ, id tamen poſitum eſt extra controverſiam, ſaltem Italiam, quæ disertè tribuitur, hac donatione contineri, & aliquot regiones illi adjunctas, ut interpretatur vir eruditiſſimus. Petrus Damianus ſexcentis ab- Joan. Mor. c. 8.

hinc annis *Italiam* conceſſam exiſtimabat. Petrus Damianus *Regnum Italiæ judicandum tradidit.*

Otho Friſingenſis Gallias & Germanias ab ea donatione Romanos ſua ætate excipere ſolitos ſcribit. Otho l. 4. Chron. c. 3. *Exhinc Romana Eccleſia occidentalia regna tanquam ſui juris à Conſtantino ſibi tradita affirmat, in argumentumque tributum, exceptis duobus Francorum regnis, uſque hodie exigere non dubitat.*

IV. Secundò faſtus Patriarchæ CP. reprimitur: qui etſi honore præcellere Romanum Pontificem non inficiaretur ob veteris Romæ dignitatem, attamen ſecundum gradum ſedi novæ Romæ tribuebat & æqualia privilegia cum vetere in rerum eccleſiaſticarum adminiſtratione. Hic verò Conſtantinopolitana ſedes poſt Antiochenam, Alexandrinam, & Hieroſolymitanam recenſetur; & Romano Pontifici non ſola conſeſſus prærogativa, ſed etiam principatus in omnes Eccleſias & univerſalis Papæ appellatio tribuitur. Atqui ex hoc articulo maximum inſcitiæ argumentum trahunt viri eruditi adversùs interpolatorem donationis, eò quòd Conſtantinopolitanam ſedem inter patriarchales recenſeat tempore Conſtantini, cùm certum ſit evectam tantùm fuiſſe in eam dignitatem à Concilio Chalcedonenſi, centum triginta & ampliùs annis poſt tempus edicti. Mihi autem plus artis quàm imperitiæ prodere videtur auctor. Non enim de hiſtoriæ veritate ſe anxium præſtat, ſed de adverſariorum profligatione; qui fortiùs conteri non

possunt quàm fi opiniones apud illos certæ, etsi aliunde falsæ, manifestè refellantur. Græci mediæ ætatis contra majorum suorum sententiam contendebant honorem Ecclesiis debitum à sola urbium dignitate pendere. Unde colligebant & asserebant eodem momento quo Constantinus in urbe sibi cognomine regiam sedem constituerat, primatum Ecclesiæ Constantinopolitanæ contulisse, sola antiquitatis prærogativa veteris Romæ Episcopo relicta, non autem aliquo potiori jure. quæ dignitas deinde confirmata fuerit à synodo secunda & à quarta œcumenica. Et quia nostri B. Petri privilegio sedis apostolicæ principatum commendabant, ne privilegium sedis apostolicæ suæ quoque Ecclesiæ deesse videretur, in laterculo suorum Episcoporum beatum Andream primum recensebant, ut patet è Chronico Nicephori Patriarchæ. Ne autem commentus videar quæ de dignitate patriarchali à Constantino collata Ecclesiæ Constantinopolitanæ dixi, proferam testem ea in re omni exceptione majorem. Is est Zonaras, qui in libris annalium hæc scribit: *Et cùm antea Byzantii episcopatus esset Heracleæ Thracicæ, evexit eum* (Constantinus) *ad patriarchatus honorem, privilegia veteri Romæ conservans propter antiquitatem, & quòd ex ea urbe in istam imperium transtulisset.* In eam sententiam Alexia Comnena Alexii Imperatoris filia scripsit, translato Byzantium & adempto Romanis imperio, translatam quoque sedium prærogativam. Quare prudenter & astutè donationis auctor Constantinum inducit consilium excitandæ Constantinopoleos in reliquis Byzantii proponentem, ea lege, ut Ecclesia quæ inter sedes præcipuas ab eo allegenda erat, & reliquas ordine sequeretur, & ipsa unà cum ceteris Ecclesiæ Romanæ subesset; quæ à Christo Domino, non autem ab urbis dignitate, principatum sibi collatum suscepit. Tertiò, quia Græci cum Romanis de variis capitibus fidem & disciplinam respicientibus contendebant, ut de processione sancti spiritus, de imaginibus, de azymo, & aliis, hoc edicto ea omnia quæ *cultum Dei & fidei Christianorum stabilitatem contingunt* Romanæ sedis judicio disponenda relinquuntur.

Zonaras in annalib. de Constantino: Καὶ πρότερον ἐπισκοπῆς ὄντος τοῦ Βυζάντιον τῆς Θρακικῆς Ἡρακλείας, εἰς τιμὴν ἀνήγαγε πατριαρχικὴν, τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ τὰ πρεσβεῖα τηρήσας, διὰ τὸ πρεσβύτερον, ἢ ὅτι ἐκεῖθεν τὰ βασιλεία ἐνταῦθα μετενεχθῆναι.

Anna lib. 1. Alexiados: ὅτε τὰ σκῆπτρα μετεπεπτώκει, ἡ τῶν θρόνων ἀρχιερατικὴ τάξις.

V. Ceterùm non solùm res ipsa persuadere potest confictum edictum temporibus Pauli Papæ ob eam quam dixi occasionem, sed etiam stylus & scribendi character, qui apprimè convenit cum squallore illorum temporum. *Divalis, imperialis sacra, pragmaticum constitutum, satrapa, optimates, signa, banda*, & plurima alia in hoc edicto usurpata, passim occurrunt in Pauli Papæ epistolis & aliis scriptoribus illius ætatis. Accedit quòd octo annis post conventum Gentiliacensem, id est, anno septingentesimo septuagesimo quinto, Hadrianus I. Pontifex non obscurè meminit hujus donationis, gratulans Carolo M. quòd exemplo Constantini, qui *potestatem Ecclesiæ Romanæ in Hesperia partibus* contulerat, omnia ipse quoque indulsisset. Non loquitur de patrimoniis donatis à Constantino, sed de *potestate* collata, non in omnem Ecclesiam, ne quis hoc ad dignitatem spiritualem referat, sed *in occidente*, ut de auctoritate & imperio temporali hoc intelligeretur. qua *potestatis* voce in eam rem quoque utitur edictum. Deinde Carolus componitur cum Constantino in beneficiis collatis. quod ad injuriam Caroli pertineret, si Constantinus aliquot patrimoniorum largitione tantùm defunctus esse dicatur. Relata est etiam hæc donatio in collectionem Isidori. quæ collectio tempore Caroli Magni publicata est. Ejus quoque disertissimè mentionem facit Hincmarus in epistola qua Karlomanni Regis institutionem describit anno DCCCLXXXII. *Constantinus Magnus Imperator Christianus effectus, propter amorem & honorem sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, sedem suam, urbem scilicet Romanam, Papæ Silvestro edicto privilegii tradidit, & sedem suam in civitate sua, quæ antea Byzantium vocabatur, nominis sui civitatem ampliando ædificavit.* Ado Viennensis, qui eodem seculo scripsit quo Hincmarus, id est, desinente nongentesimo, hujus quoque Constantini edicti meminit, quemadmodum Luitprandus Cremonensis eò respexit in legatione ad Nicephorum.

Hadrianus I. in ep. ad Carolum, quæ est 49. in Codice Carolino: *Et sicut temporibus B. Silvestri Rom. Pontificis à sanctæ recordationis piissimo Constantino Magno imperatore per ejus largitatem sancta Dei catholica & apostolica Romana Ecclesia elevata atque exaltata est, & potestatem in his Hesperiæ partibus largiri dignatus est, ita & in his vestris felicissimis temporibus &c.* Infrà: *Quia ecce novus Christianissimus Dei Constantinus Imperator his temporibus surrexit, per quem omnia Deus sanctæ suæ Ecclesiæ beatorum Apostolorum Principis Petri largiri dignatus est.*

Hincmarus ep. 14. c. 5.

Ejus etiam meminit Æneas Paris. in libro adversus Græcos edito in tomo VII. Spicilegii pag. CXI.

VI. Otho III. in diplomate suo edito circa annum millesimum à Joanne Diacono confictum putat iis verbis quæ suprà retuli. Anonymus scriptor sive Marquardus Freherus in Notis suis ad diploma Othonis existimat hunc Joannem Diaconum eum esse qui vitam sancti Gregorii scripsit, Caroli Calvi ætate. Ill. Card. Baronius refert Othonis verba ad Joannem quendam Cardinalem, à Joanne XII. abscissis duobus digitis, naso, & lingua deformatum. Quæ opinio nititur ancipiti illa lectione quæ in codice Baronii cognomentum huic Joanni Diacono tribuit *digitorum mutius*, id est, ut ille interpretatur, truncati & mutili, è recenti voce Italica *Mozzo*. Cùm autem locus ille planè mutilus sit, nihil certi ex eo colligi potest. In codice enim Freheri legitur, *digitorum mutius*; & ad oram libri, *munitus*, Quæcunque autem lectio constituatur, certum est, si aliquis Joannes Diaconus auctor sit hujus commentitii edicti, eum omnino alium esse à duobus illis Diaconis quos recensui, cùm formula ista privilegii longè sit illis antiquior. Fortasse Joanni Subdiacono, qui erat unus è Legatis Pauli Papæ, non absurdè tribui poterit. Vel si ad Joannem Diaconum alterum referatur, transcripsisse potiùs in membranas aureis literis, ut Caroli Calvi liberalitatem provocaret, quàm de novo finxisse dicendus est. Sanè cùm jura omnia quæ Regibus reliqua erant Carolus remiserit, ut docuit Eutropius, & Joannes VIII. scribat eum *omne jus potestatis antiquitus attributum* Ecclesiæ Romanæ *capitulariter renovasse*, hanc donationem tunc Carolo objectam videtur respexisse. Quicquid sit de nomine auctoris, satis constat de origine hujus commenti. Unde refelli potest quod ab Othone III. affingitur Pontificibus, eos, postquam Ecclesiæ suæ bona profligassent, imperii provincias ad se traxisse commentitiis Constantini & Caroli Calvi donationibus. Quæ expostulatio om-

Joannes VIII. ep. 12.

nino aliena est à veritate rei. Nullus enim Pontificum imperii jura invasit, quæ illis à Pippino, Carolo, & Ludovico collata sunt; etsi Otho has liberalitates dissimulet. Quinimo nullus illorum reditus suos dilapidavit, eo præcipuè tempore quo donatio ista emersit in lucem. Tunc enim de acquirendo rerum dominio veris Principum largitionibus, non autem de usurpando, cogitabant. Sed narrationem illam arte quadam concinnatam oportuit, ut tot provincias à Regibus Francorum collatas & ab Othone avo suo confirmatas per injuriam Otho III. abduceret, relictis tantùm octo Comitatibus specie liberalitatis, quam in gratiam Silvestri II. magistri quondam sui & his alienationibus conniventis exerceret. Ceterùm Nicolaus primus, Anastasius Bibliothecarius, & alii antiqui scriptores à mentione hujus donationis abstinuerunt: quia cùm Regum Franciæ privilegia illis sufficerent, nolebant edicto commentitio niti.

CAPUT XIII.

Synopsis.

I. De dispensationibus agendum, quibus juri canonico derogatur. Quo sensu usurpetur vox illa apud Jureconsultos & in sacris scripturis. In jure canonico sumitur pro venia legis. A Græcis manavit hæc dispensationis significatio, qui eam vocant οἰκονομίαν. *cujus vocis usus varii. Varia quoque dispensationis nomina.*

II. Discrimen veterum dispensationum & recentiorum. Illa post canones infractos, ista ne infringantur concessæ. Indulgentia crimini & pœna canonica clericis & laicis aliquando concedebatur. οἰκονομία *apud Eulogium pro pœnitentia & communionis beneficio post lapsum. quod Innocentius* misericordiæ *nomine expressit.*

III. Remissio pœnæ canonicæ ad arbitrium Episcopi, erga Clericos vel laicos, qui aliquando ob pœnæ duritiem ad paganos deficiebant. Differentia in eo capite Episcoporum & judicum, è Photio.

IV. Clericis & Episcopis per vitium ordinatis, vel hæretica communione infectis, venia etiam dabatur, sed à synodis tantùm, aut à summo Pontifice. De clericis Arrianorum communionem amplexis responsum Athanasii.

V. Vitia ordinationum Episcopis Hispanis quædam remisit Innocentius, quædam discuti jussit. Non autem aliquid indulsisset ante ordinationes peractas. quemadmodum nec Cælestinus aliquos contra canones ordinari voluit.

VI. Clericos à Bonosiacis hæreticis ordinatos suscipi posse pro remedio pacis respondet Innocentius Episcopis Macedoniæ. Regula Augustini, id fieri tantùm posse quando pax Ecclesiæ constituitur. Similitudo petita ab insitione arborum.

VII. Ut Donatistæ in suis gradibus recipi possent necessarium fuit ut consensus Africani Concilii firmaretur à sede apostolica, in eorum tantùm clericorum gratiam per quos fieret unitatis Ecclesiæ compensatio.

VIII. Dispensatio conceditur ob publicam utilitatem, ex Cyrillo Alexandrino, cujus locus explicatur.

IX. Profertur alter locus ejusdem auctoris in eandem sententiam. Corruptus apud Ivonem, hic autem explicatus & illustratus. De Palæstina addicta Hierosolymitano Episcopo. Synodus Ephesina οἰκονομικῶς *se gessit non damnando Theodorum Mopsuestenum. De œconomia quam Gregorius Nazianzenus in dogmate de spiritu sancto exigebat.*

X. In causa Chrysostomi dispensationis æquitatem repudiabat Cyrillus, & canonum observationem præferebat paci occidentalium. de quibus explicandus Cyrilli locus. Sed tandem rediit in gratiam cum Romana Ecclesia.

XI. Ea prudentia aliquando porrigebatur ad controversias fidei. Probatur auctoritate Joannis Vecci Patriarchæ CP. tum etiam ex Athanasio, Gregorio Nazianzeno, Maximo, & Basilio. Egregia regula, quoad hanc οἰκονομίαν, *præscripta à Gregorio Nazianzeno.*

1. CUM juri canonico dispensationibus hodie derogetur, necesse est ut earum originem & processum investigemus, & quatenus apud nos locum habeant in genere dicamus. Hoc verbum à jure canonico profectum cùm sit, ex eo etiam petenda est ejus explicatio. Apud Jureconsultos enim servus ille *dispensator* dicitur qui impendia domus curat, quique rationes domini administrat. Hoc sensu usurpatur etiam in veteri testamento & in novo apud Lucam, qui de fideli & prudenti dispensatore loquitur *quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram.* Unde Apostoli & eorum successores eleganter dicuntur *dispensatores* mysteriorum Dei; & Paulus *dispensationem* sibi creditam ad Corinthios scripsit. Sed in jure canonico alius est verbi istius usus. Sumitur enim pro venia legis, quam interpretes *providam juris relaxationem* vocant: cujus is est effectus ut lege vel canone vim suam obtinentibus, is cui indulgetur, à vinculo & obligatione legis auctoritate superioris solvatur. A Græcis manavit dispensationis nomen, hoc sensu usurpatum: quo Cyrillus Alexandrinus usus est, οἰκονομίαν vocans eam administrandi & vivendi rationem quæ non summo jure sed æquitate nitatur. Qua voce dispensationis usus est apud Latinos Gelasius. Quamvis apud Græcos theologos alia quoque significatione οἰκονομία usurpetur, nempe pro occulta & arcana gubernandi ratione, qua Deus modis & rationibus humano generi incognitis omnia ad finem suum intra tempora præstituta perducit: quæ ab Apostolo dicitur οἰκονομία τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν. Hinc incarnationis mysterium passim apud illos οἰκονομία dicitur. Imò etiam occulta Dei judicia, quibus permittit aliquid à regula rationis humanæ alienum accidere ut id in salutem fidelium convertat, οἰκονομίαι dicuntur à Chrysostomo passim, ut homilia in Genesim: πολλαὶ τοῦ Θεοῦ αἱ οἰκονομίαι, οἱ λόγοι ἡμῖν ἀπόρρητοι. Unde dictionis hujus usus ad inflexam quandam agendi rationem à canonum tenore pro

L. In lege censoria ff. de reg. juris. L. Dispensatorem. ff. de solut.
Gen. 43.
3. Reg. 18.
Luc. 12.
1. Cor. 1. Petri 4.
1. Cor. 9.
Ad Ephes. c. 1.
Chrys. hom. 4 in Genes.

bono publico descíscentem traductus est, ut patebit ex iis quæ dicenda sunt. Aliis quoque nominibus indulgentia ista apud Græcos patres significatur. Non solùm enim οἰκονομία dicitur, sed etiam συγγνώμη, συγκατάβασις, συμπάθεια, & φιλανθρωπία. id est, venia, condescensio, miseratio, humanitas; & apud Latinos patres *remissio, venia, clementia, lenitas, mansuetudo, & miseratio.*

II. Attamen etsi vocibus antiquis utamur hodie, magnum intercedit discrimen inter mores antiquos & nostros; cùm majores nostri severiùs & accuratiùs disciplinam canonum colerent, quæ apud nos remissiùs & humaniùs tractatur. Hæc autem est summa differentia, ut mihi videtur, quòd apud veteres nunquam daretur venia canonis infringendi, sed infracti & violati pœna ob gravissimas causas aliquando remitteretur, hodie verò legum canonicarum venia in antecessum concedatur. In canones autem olim clerici & laïci incidebant, si ea crimina perpetrarent quæ canonicis pœnis puniebantur; vel clerici, si eorum ordinationes vitio laborarent, [illegible] si promoti essent contra præscripta canonum. Primo casu, crimen reos tantùm respiciebat; secundo verò, status ecclesiasticorum ordinum lædebatur. Iis omnibus tamen indulgentia pœnæ à canonibus inflictæ, cùm res ita ferebat, miserationis & pacis intuitu aliquando concedebatur. Remedium pœnitentiæ lapsis collatum, & remissio pœnæ canonicæ ex parte indulta, à Græcis οἰκονομία dicebatur. Hoc sensu accipiendus est Eulogii Alexandrini Archiepiscopi titulus librorum quos adversùs Novatianum exaravit: *Eulogii Alexandrini adversùs Novatum & de œconomia seu dispensatione libri quinque.* Asperitas Novatiani hæretici lapsis sub Decio pœnitentiæ beneficium denegabat. Ecclesia verò catholica pœnitentibus & diuturno jejuniorum & orationum labore purgatis veniam pollicebatur, & de præscripta severitate aliquando remittebat. Hæc est dispensatio de qua Eulogius Alexandrinus adversùs Novatianum disseruit. Etsi enim de hac œconomia nihil extet in excerptis Photii præter solum lemma Eulogii, conjunctio disputationis *de Novato & de œconomia* satis indicat agi in hoc tractatu Eulogii de pœnitentiæ beneficio, ad quod lapsi admittebantur. Hanc Innocentius I. in simili specie *misericordiam* vocat, cùm de iis agit qui post baptismum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ suæ pœnitentiam simul & reconciliationem communionis exposcunt. *De his* enim, inquit Innocentius, *observatio prior durior, posterior interveniente misericordia inclinatior est. Nam consuetudo prior tenuit ut concederetur eis pœnitentia, sed communio negaretur.* Pace autem Ecclesiæ reddita, tribuitur cum pœnitentia extrema communio, ne Novatiani hæretici negantis veniam asperitatem & duritiem Ecclesia imitari videretur, ut loquitur Innocentius.

Eulog. Alexandr. apud Photium: ἀφ᾽ ὧν οἰκονομίας.

Vide Cypriani ep. 52. Temperamentum salubri moderatione libremus &c.

Innoc. in Decr. c. 22.

III. Ceterùm hanc singulis Episcopis facultatem Nicæna synodus indulsit ut etsi quatuor pœnitentiæ laboriosissimi gradus per aliquot annos subeundi essent iis qui criminibus à canone vetitis se obstrinxissent, liberum esset Episcopis pœnarum illarum partem remittere iis pœnitentibus qui rebus ipsis conversionem suam probavissent. Quod à synodo dicitur *humanius aliquid cogitare*, μετὰ τὸ ἐξέτασαι τὴν διακρίσιν φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλεύσασθαι. Synodus Ancyrana Diaconis lapsis tempore Licinii ministerii functionem adimit, sed minuendæ pœnæ potestatem Episcopis tribuit & eadem humanitate laïcos prosequi. *Penes Episcopos erit potestas, modum conversionis eorum probantes, vel humanius erga eos agere, vel ampliùs tempus adjicere. Ante omnia verò præcedens eorum vita & posterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas.*

Syn. Nicæn. c. 12.

Syn. Ancyr. c. 5. Ancyr. syn. Can. 5. ἐξουσίαν ἔχειν ἢ φιλανθρωπεύεσθαι.

Basilius hanc Episcoporum indulgentiam συμπάθειαν vocat & φιλανθρωπίαν. qua etiam voce utitur Gregorius Nyssenus. Sanè hæc venia necessaria visa est antiquis patribus, ne tristitia pœnæ diuturnioris in desperationem adduceret pœnitentes, ut monet Basilius. Ita enim duris pœnitentiæ laboribus premebantur ut ad Sarracenos aliquando deficerent, sicut docuit Zonaras, vel etiam ad paganos in occidente, ut Rodulphus Bituricensis Archiepiscopus monuit Nicolaum, qui secundum canones modum pœnitentiæ minuendæ illi committit. Porrò omittenda non est Photii elegans observatio, nempe in eo capite potiorem esse Episcoporum potestatem præ judicibus publicis. His enim liberum est, cùm judicium reddunt, perspicere ne quid aut durius aut remissius constituant quàm causa deposcit, & severitatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. Sed mutare sententiam non possunt, etiamsi de rei innocentia post judicium latum constet. quod duntaxat à Principibus fieri potest. Episcopi verò pœnas minuere vel intendere possunt. Imò verò, si res ita ferat, à pœna decernenda in reos abstinere debent; scilicet si sceleratus habet sociam multitudinem, adeo ut schismatis metus immineat. Hæc est Augustini sententia: *Cùm quisque fratrum & Christianorum intus in Ecclesiæ societate constitutorum in aliquo tali peccato fuerit deprehensus ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc ubi periculum schismatis nullum est.* quam sententiam fusè persequitur. Qua de re uberiùs in exercitatione nostra de judiciis canonicis in laïcos.

Basilius c. 3. & c. 74.
Greg. Nyss. in ep. ad Letoium.

Nicolaus ep. ad Rodulphum in Appendice Hincmari Parisiis edit. & Tom. 3. Concil. Gall.

L. Perspiciendum, ff. de pœnis.

L. Divi fratres, ff. eod.

Photius T. IX Nomoc. c. XXVIII. ἔξεστιν τοῖς ἱερεῦσιν καὶ αὔξειν τὰ ἐπιτίμια.

August. l. 2. contra Parmen.

IV. Non solùm autem in eo genere pœnarum quæ criminibus irrogabantur veniæ usus apud veteres invaluerat, sed etiam, ut dixi, in ceteris pœnis quæ regradatione & dejectione constabant adversùs Episcopos & ceteros clericos per vitium ordinatos aut hæretica communione infectos. in quo status ecclesiasticus lædebatur. atque ideo non ab Episcopis singulis, sed à synodis provinciarum, & sæpissime à summo Pontifice venia illa concedebatur. Hujus veniæ exemplum à synodis indultæ extat apud Athanasium: qui quidem interrogatus à Rufiniano Episcopo de clericis quos tempore Constantii Imperatoris Arriana communione constabat esse pollutos, respondet variis synodis habitis in Græcia, in Gallia, Hispania, & ceteris provinciis huic malo consultum, eo temperamento adhibito ut

Athanasius in ep. ad Rufin.

auctoribus impietatis venia daretur, ſi pœniterent, à clero tamen exciderent; iis autem qui per vim ad eam communionem adacti eſſent venia plena daretur, ita ut locum ſuum in clero retinerent: *εἴξαι αὐτοῖς μὲν συγγνώμην, ἔχειν δὲ τὸν τόπον τοῦ κλήρου.* præſertim quòd eo conſilio ſe id feciſſe dicerent ne fortè poſtquam repulſi eſſent, eorum Eccleſiæ Arrianis traderentur; exemplum ſecuti Aaronis, qui prævaricationi populi Iſraëlitici in deſerto conſenſit ne populus Ægyptum repeteret. Hæc autem à clericis illis geſta fuiſſe *οἰκονομικῶς* ſcribit Athanaſius.

V. Conceſſæ verò à Romanis Pontificibus veniæ plurima ſuppetunt exempla. Innocentius primus (quem Hilarius Epiſcopus monuerat violatam eſſe intra Hiſpanias Eccleſiarum pacem, diſciplinæ rationem confuſam, & multa contra canones patrum, contempto ordine, reguliſque neglectis, in uſurpatione Eccleſiarum fuiſſe commiſſa) adhibita diſtinctione totum negotium temperavit. Nam Epiſcoporum qui in alienis Eccleſiis contra Nicænos canones, omiſſo Metropolitano, erant ordinati plenam diſcuſſionem in ſynodo provinciali haberi voluit; *ut quia perperam facti erant, intelligerent id quod vitioſi initio adepti erant ſe diutiùs obtinere non poſſe.* Scilicet caſtigatam voluit eſſe improbam uſurpationem, ne diſſimulatio in deterius convaleſceret, & ex conſuetudine fieret regula. At verò eas ordinationes quæ pravæ conſuetudinis vitio contra formas canonum celebratæ erant, neglectis ſcilicet conditionibus quas in perſonis ordinandis canones requirunt, (nempe ne aut è foro, è militia, aut è curialibus aliqui ſtatim adſciſcantur ad ſacerdotium) indiſcuſſas relinquit, ne perturbationes Eccleſiis moveret. *Quorum factum*, inquit, *ita reprehendimus ut propter numerum corrigendorum ea quæ quoquomodo facta ſunt in dubium non vocemus, ſed Dei potiùs judicio dimittamus.* Et mox: *Quæ ſi ſingula diſcutienda mandemus, non modicos motus aut ſcandala Hiſpanienſibus provinciis, quibus mederi cupimus, de ſtudio emendationis inducemus. Idcirco remittenda potiùs hæc putamus.* Eam tamen legem adjecit, *ut ſi qui poſt hæc adversùs formas canonum vel ad eccleſiaſticum ordinem vel ad ipſum ſacerdotium venire tentaverint, unà cum creatoribus ſuis ipſo in quo inventi fuerint ordine & honore priventur.* Rectè negotiorum ſpecies diſtinxit Innocentius. Eas ordinationes diſcuti voluit quæ nullæ eſſent ob defectum poteſtatis; ſed alias toleravit, quæ vitioſæ erant, quamvis non eſſent ipſo jure nullæ. Hodie diceremus cum irregularibus diſpenſaſſe poſt ordinationem, ne ſcilicet Eccleſias Hiſpanienſes perturbaret.

Innoc. ep. ad Epiſcopos ſynodi Toletanæ c. 3. & 4. an. 406.

Ceterùm ante ordinationes peractas nec Innocentius nec aliquis ex antiquis Pontificibus indulſiſſet ut ad ſacerdotium promoveri poſſet vel laïcus non antè adſcriptus clero, vel bigamus, aut aliquis alius cui à canonibus eſſet interdictum. Unde Cæleſtinus Appulorum petitionem, qui hoc ſe ab eo impetraturos ſperabant, graviter repulit. *Quæ enim à nobis*, inquit, *res digna ſervabitur, ſi decretalium norma conſtitutorum pro aliquorum libitu, licentia populis permiſſa, frangatur?*

Cæleſt. in Decretis c. 10. & apud Grat. c. Nulli diſt. 38.

VI. Qui ab Eccleſia catholica ad hæreſim Bonoſi tranſierant, & ab eo ordinationem ſuſceperant, in ſuis ordinibus ſuſcipiendos non eſſe ex ſynodi Nicænæ canonibus egregiè diſputat Innocentius in epiſtola ad Epiſcopos Macedoniæ. Attamen ex eorum Epiſcoporum ſententia, ne ordinati cum Bonoſo remanerent, pro remedio ac neceſſitate temporis ad clerum admittendos ſtatuit: *Priora ergo dimittenda dico Dei judicio, de reliquo maxima ſollicitudine præcavendum.* Exemplum hujus clementiæ præbuerat ſynodus Nicæna, quæ canone octavo Catharis ſive Novatianis ad Eccleſiam redeuntibus indulſerat ut accepta manus impoſitione manerent in clero. Quod tamen ad ceteros hæreticos promiſcuè trahi non debere graviter monet Inocentius. Attamen ſervanda eſt Auguſtini regula; qui docet *in hujuſmodi cauſis, ubi per graves diſſenſionum ſciſſuras non hujus aut illius hominis eſt periculum, ſed populorum ſtrages jacent, detrahendum eſſe aliquid ſeveritati, ut majoribus malis ſanandis charitas ſincera ſubveniat.* Clericos qui*(quos)* aut Epiſcopos ab hæreſi redeuntes in ſuo gradu non eſſe ſuſcipiendos ait, niſi illud quod fieri non debet *pacis ipſius compenſatione ſanetur.* Ut ramus præciſus cùm arbori inſeritur, neceſſe eſt arborem leviter lædi, *ita ergo & iſti, cùm ad radicem catholicam veniunt, nec iis, quamvis poſt erroris ſui pœnitentiam, honor clericatus aut epiſcopatus aufertur, fit quidem aliquid tanquam in cortice arboris matris contra integritatem ſeveritatis. Veruntamen quia neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ad Dei miſericordiam precibus fuſis, coaleſcente inſitorum pace ramorum, charitas cooperit multitudinem peccatorum.*

Innoc. in Decr. c. 55. & 56.

Auguſt. ep. 50. ad Bonif.

VII. His teſtimoniis adjiciendus eſt Concilii Africani locus, quo duo præcipua capita demonſtrantur, & apoſtolicæ ſedis auctoritas in his remiſſionibus gravioris momenti, & neceſſitas publicæ utilitatis ut venia illa indulgeri poſſet. Concilio tranſmarino, id eſt, Italico, ſeu Capuano, vetitum fuerat ne hæretici pœnitentes locum ſuum in Eccleſia retinerent. Ideo ſpeciali decreto opus fuit ut Donatiſtæ ſine injuria univerſalis Eccleſiæ ab Africanis recipi poſſent in clero, ita ut ſynodi Carthaginenſis conſenſum ſedis apoſtolicæ auctoritate firmari neceſſe fuerit. Quod ad illius ſedis dignitatem demonſtrandam, ut dixi, & in temperandis canonibus poteſtatem eſt locupletiſſimum teſtimonium. Hæc ſunt verba Concilii Carthaginenſis: *Placuit ut literæ mittantur ad fratres & coepiſcopos noſtros, & maximè ad ſedem apoſtolicam, in qua præſidet memoratus venerabilis frater & collega noſter Anaſtaſius; quò noverit* (ſcilicet Romanus Pontifex) *habere Africam magnam neceſſitatem, propter Eccleſiæ pacem & utilitatem, ut & ipſi Donatiſtæ, quicunque clerici correcto conſilio ad catholicam unitatem tranſire voluerint, in ſuis honoribus ſuſcipiantur.* Quod à ſe peti aiunt, non ut Concilium quod in tranſmarinis partibus de hac re factum eſt diſſolvatur, ſed ut illud maneat circa eos qui ſic tranſire ad catholicam volunt *ut nulla per eos unitatis compenſatio procuretur*, illi verò tantùm in honoribus ſuſcipiantur per quos catholicæ unitati conſuletur.

Conc. Afric. c. 35.

Unde colligitur apertè Africanos in gratiam unius tantùm personæ solvi Concilii prohibitionem noluisse nisi adesset *compensatio* publicæ utilitatis, id est, unitatis ecclesiasticæ, quam correctione sua omnino perficerent vel manifestè juvarent. Illam veniæ concedendæ causam compensationem unitatis vocat Carthaginense Concilium, eadem voce qua usus est Augustinus in loco laudato §. superiori.

VIII. Dispensatio hujus generis, quæ temperato canonum summo jure concordiæ publicæ consulit, commendatur à sancto Cyrillo Alexandrino iis locis quos Ivo & Gratianus retulerunt, sed quorum verus sensus nondum est satis accuratè expensus. Joannes Antiochenus Patriarcha, fautor Nestorii potiùs quàm ejus hæreseos, magnas turbas excitavit in Concilio Ephesino; cujus sententia à communione Ecclesiæ exclusus est, & ab omni sacerdotali functione suspensus. Tandem jussu Theodosii Imperatoris damnationi Nestorii subscripsit, & à Cyrillo in communionem susceptus est. Quidam verò in Ecclesia Antiochena, qui Nestorio faverant, Joannis communionem non deseruerunt post pacem cum Cyrillo constitutam, nec etiam à Joanne ad ejurandum conceptis verbis hæresim Nestorii adacti sunt. a quo Joannes consultò abstinuerat, ut paci Ecclesiæ consuleret & suspectorum famæ, non verò ut detrimentum aliquod veræ fidei inferret. Qua de re certiorem fecit Cyrillum per Diaconos suos Cassium & Ammonium; quibus dedit in mandatis ut modum aperirent quem secutus fuerat in moderando & dispensando negotio ad Ecclesiarum utilitatem. quod ille οἰκονομίαν appellat. Joannis consilium Maximo Antiocheno Diacono displicuit; ideoque à Patriarchæ sui communione sibi abstinendum esse duxit. Cyrillus monet Maximum ut inquirat an illi qui nuper Nestorio favebant eandem sententiam apertè profiteantur, (quo casu repudianda erit eorum communio) an verò cum ceteris Christianis conveniant, & factis ipsis erroris sui pœnitentiam testentur, etsi palam fateri illos pudeat. Quo casu & Joannis & resipiscentium communionem amplectendam docet, *dispensationis causa*, οἰκονομίας ἕνεκα μὴ ἀκριβολογούμενος. *Res enim*, inquit, *multa dispensatione indiget.* Quare dispensatio illa cujus meminit Cyrillus ad resarciendam pacem ecclesiasticam pertinet, non ad utilitatem privatam.

Ivo in præfatione Decreti.

Joan. in ep. ad Cyrillum, edita nuper è MS. Codice regio. ἐγράφη δὲ οἱ αὐτοὶ συναθλήσαντες διάκονοι τὸν τρόπον τῆς οἰκονομίας.

Cyrillus in ep. ad Maximum: οἰκονομίας γὰρ δεῖται τὸ πρᾶγμα πολλῆς.

IX. Profertur alter Cyrilli locus ex epistola ad Gennadium; cujus species nondum est satis perspecta, cùm nec verba ipsa sanam interpretationem receperint apud Ivonem. Æliæ urbis id est, Hierosolymorum Episcopus quartum quidem dignitatis locum canone septimo Nicænæ synodi obtinuerat; sed jus metropoliticum in Palæstinam Episcopo Cæsareæ servatum fuerat. Juvenalis Hierosolymorum Episcopus jus patriarchicum in tres Palæstinas ab Ecclesia Antiochena distrahendas tentavit Ephesinæ synodi judicio suæ sedi arrogare; sed repulsam passus est. Theodosii tamen rescripto Palæstinarum, Phœniciæ, & Arabiæ administratio illi concredita est; ut patet ex Concilio Chalcedonensi, cujus decreto concordia Patriarchæ Antiocheni & Hierosolymitani firmata est. Proclus Constantinopolitanus Episcopus & Cyrillus Alexandrinus rescripto Theodosii consensum suum præbuerant, & Hierosolymorum Episcopum in communionem suam sub Archiepiscopi nomine & Palæstinarum administratoris susceperant. Hoc gravissimè tulit Gennadius Presbyter & Archimandrita, ob violatum canonem septimum Nicænum; ideoque à Procli communione abstinebat. Sed Cyrillus prudenter docet sæpe desectendum [1] à tenore regularum *dispensationis causa*, & ut evenire solet periclitantibus in mari, qui jacturam faciunt aliquarum mercium ut reliquæ serventur, [2] aliqua dissimulanda, ubi summum jus locum habere non potest, ne omnium rerum dispendium subsequatur. Nullum jus Æliæ Episcopo in Palæstinas ex canonibus competere, sed effræni ejus desiderio hoc indultum. Quare repudiandam non esse Procli communionem, *quia dispensationis modus nulli sapientum displicuit*. Prudentiæ hujus οἰκονομικῆς usum à synodo Ephesina usurpatum ostendit idem Cyrillus in epistola ad Proclum Constantinopolitanum. Etenim post recitatas in Concilio excerptas è libris Theodori Mopsuesteni Episcopi olim fato functi sententias, è quibus virus suum Nestorius hauserat, impietatem quidem hæreticam damnavit synodus eosque qui similia saperent; sed à nomine Theodori damnando temperavit οἰκονομικῶς, ne plerique viri ejus auctoritate moti in alia omnia abriperentur & ab Ecclesia potiùs quàm à Theodoriani nominis communione recederent. *His verò condemnatis*, inquit, *qui sic sapiunt, nullam viri* (Theodori) *memoriam fecit* (synodus) *dispensativè, nec ipsum nominatim anathemati subjecit propter dispensationem, ne quidam ad existimationem viri respicientes sese ipsos ab Ecclesiis separarent. Dispensatio verò in his optima res est & sapiens. Si enim adhuc in vivis esset, & Nestorii blasphemiarum fautor, aut suffragari vellet iis quæ scripsit ipse, anathema etiam in propria persona subisset.* Unde colligit Cyrillus cavendum esse ne si Principes, aliquorum orientalium qui Constantinopolim accesserant libellis interpellati, edicto suo Theodori memoriam damnatum eant, rumultus inde occasio nascatur in oriente: cujus periculum imminere scripserat Joannes Antiochenus, plurimosque Theodori memoriam proscribi nullo modo passuros. Quæ fervidis illis assertoribus fidei Cyrillus denuntiari cupit, ut à dissensionibus excitandis specie pietatis tandem abstineant.

[2] *Potest enim etiam iis qui hæc petierint dispensatio rei enarrari, ut quiescere malint quàm Ecclesiis scandali occasionem præbere.*

Hanc οἰκονομίας rationem ad ipsius quoque dogmatis professionem trahebat Gregorius Nazianzenus. Etenim eos qui palam & apertè spiritus sancti divinitatem contra Macedonianos profitebantur, si cum æquis hominibus & bene sentientibus agerent, generosos esse ait; si autem eum infirmis, qui hujus

Apud Ivonem in præfatione Hæliensium Egumenus dicitur, quo reddi debuit, Æliensium Præfectus seu Episcopus.

Αἰλιέων πόλις dicitur civitas Hierosolymorum in Constitutione Marciani quæ extat in 3. parte Conc. Chalc. N. 22.

Leo ep. 66. Sicut etiam in Ephesina synodo, quæ impium Nestorium cum dogmate suo perculit, Juvenalis Episcopus ad obtinendum Palæstinæ provinciæ principatum credidit se posse sufficere & insolentes ausus per commentitia scripta firmare. Quod sanctæ memoriæ Cyrillus Alexandrinus Episcopus meritò perhorrescens scriptis suis mihi quid prædicti cupiditas ausa esset indicavit, & sollicita prece multùm poposcit ut nulla illicitis conatibus præberetur assensio.

Cyrillus in ep. ad Gennadium: [1] ὡς τῆς Αἰλιέων ἐπισκόπου, οἱ τῆς ἐκκλησίας θεσμοὶ τοῖς Παλαιστίνης ἡγουμένοις ἀπονέμουσιν ... [2] καὶ οἰκονομίας τῶν πραγμάτων ... παραβαίνοντας βραχὺ τοῦ δέοντος ἕξω ... ἵνα τὰ πλείονα κερδάνωσιν. ... ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς πράγμασιν ὅταν μὴ ἐξῇ τὸ λίαν ἀκριβὲς διασώζειν, παρορῶμέν τινα, ἵνα μὴ τὴν παντὸς πάθωμεν ζημίαν.

Cyrillus in ep. ad Proclum CP. κατεψηφίσατο δὲ τοὺς οὕτω φρονοῦντας, οἰκονομικῶς δὲ μνήμην οὐκ ἐποιήσατο τοῦ ἀνδρός, οὐδὲ αὐτὸν ὑπέβαλεν ὀνομαστὶ τῷ ἀναθέματι διὰ τὴν οἰκονομίαν, ἵνα μὴ τινες τῇ ὑπολήψει τοῦ ἀνδρὸς προσέχοντες ἀποβάλωσιν ἑαυτοὺς τῶν ἐκκλησιῶν. ἡ δὲ ἐν τούτοις οἰκονομία ἄριστόν τι χρῆμα καὶ σοφόν.

[2] Θεωρεῖν γὰρ ἔξεστι καὶ τοῖς ταῦτα αἰτήσασι τὴν οἰκονομίαν ἀφηγήσασθαι τῶν πραγμάτων, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἠρεμεῖν ἕλωνται μᾶλλον, ἢ μὴ συγχωρεῖν πρόφασιν ταῖς ἐκκλησίαις γενέσθαι.

veritatis nondum ſunt capaces, ſermonem habeant, non eſſe οἰκονομικοὺς, id eſt providos diſpenſatores docet: εἰ μὲν συγκρύπτομεν, ἄχρηστοι, εἰ δὲ πιστεύοις, οὐκ οἰκονομικοί. Quod ante damnationem hujus hæreſeos à ſynodo Conſtantinopolitana decretam à ſapientiſſimo viro ſcriptum fuit, quemadmodum etiam quod in eandem ſententiam in eodem argumento ſcripſit alibi: βέλτιον ἂν οἰκονομηθείσης τῆς ἀληθείας, μικρὸν ὑπεξάντων ἡμῶν, ὥσπερ νέφει τινὶ τῷ καιρῷ, ἢ καταλυθῆναι τῷ φανερῷ τοῦ κηρύγματος. *Præſtat enim veritatem diſpenſatione quadam conſervari, ut nubi ſic tempori nobis tantiſper cedentibus, quàm eam apertè prædicando irritam facere.* Similis tamen diſpenſatio feliciter non ceſſit Honorio Pontifici in cauſa Monothelitarum; licèt hodie in quæſtione de auxiliis gratiæ prudentiſſimè à ſummis Pontificibus in uſum inducta fuerit.

Greg. Naz. hom. 44.

Idem. ep. xx.

X. Sed quam Cyrillus diſpenſationis æquitatem ceteris commendabat ſuſcipere renuit in cauſa Joannis Chryſoſtomi, qui pulſus erat epiſcoparus dignitate à Theophilo Alexandrino & à ſynodo habita in ſuburbio Conſtantinopoleos. Hanc dejectionem repudiavit occidentalis Eccleſia; & quia mortui nomen in diptycha Eccleſiæ non reſtituebant orientales, ſuam illis communionem denegavit. Tandem Atticus Epiſcopus Conſtantinopolitanus ſeditione populi coactus eſt, de ſententia Imperatoris, Joannis nomen inter ceteros Epiſcopos vita functos recitare. Quod factum ſuum Cyrillo probare conatur, eò ſcilicet quòd totius orbis pacem hæc diſpenſatio reſtitueret, juſtitiæ utilitatem præponendo. *Et cogitationibus noſtris*, inquit, *ad populi concordiam inclinati*, [a] *canonibus quidem patrum detrimentum nullum afferimus; exactæ autem verborum obſervationi univerſi orbis pacem præferimus. Non ignoro quidem & B. Paulum, cùm eccleſiaſticas ederet conſtitutiones, ſapienter occaſionibus provida diſpenſatione uſum eſſe.* Cyrillus reſcripſit commoto animo copioſam ſatis epiſtolam, qua inter cetera docet diſpenſationem runc eſſe laudandam cùm rebus quæ utiles ſunt & commodæ detrimentum non affert. Paulum omnibus omnia factum, non ut partem perderet, & ceteros lucrifaceret, ſed ut omnes lucraretur. Equidem regula Cyrilli optima eſt, cùm ex Auguſtino habeamus charitatem non eſſe lædendam diſpenſationibus, ſed potiùs fovendam. Ceterùm in regulæ uſu errabat; præcipuè cùm nullam rationem haberet communionis occidentalium, quæ hoc pacto redintegrabatur. De iis enim loquitur his verbis, quæ non ſatis accuratè verſa ſunt: *Ne igitur contra teipſum*, inquit ille ad Atticum, *celebres eos qui adverſandi ſtudio diſſidium fecerint, neque unquam juſtum judicium de illo* (id eſt, Joanne) *latione ſuſceperunt.* De Romanis & occidentalibus loquitur, ut antea dixi; quorum pacem deinde promeruit, adnitentibus maximè Africanis. De hac enim contentione intelligenda ſunt Concilii Carthaginenſis verba: *Placuit etiam ut de diſſenſione Romanæ atque Alexandrinæ Eccleſiæ ad ſanctum Papam Innocentium ſcribatur, quò utraque Eccleſia intra ſe pacem quam præcipit Dominus teneat.* Eandem namque tollendi diſſidii & reſtituendæ pacis temporibus Cyrilli Alexandrini curam geſſit quam teſtata fuerat Africana Eccleſia ſuperiori canone in gratiam Theophili ejus deceſſoris.

Atticus ep. ad Cyrillum: [illegible Greek]

a. [illegible Greek]

3. Cyrillus in ep. ad Atticum: [illegible Greek]

Idem Cyrillus: [illegible Greek]

Collect. Afric. c. 101.

XI. * Porrò quod exemplo Gregorii Nazianzeni prudentiam iſtam aliquando porrigi

* Cum in §. ix. hujus capitis illuſtriſſimus Archiepiſcopus adnotaverit ſolitos olim Epiſcopos remittere aliquid ex ſummo jure, etiam in controverſiis de fide, ſed diſpenſationem illam malè ceſſiſſe Honorio Pontifici Romano in cauſa Monothelitarum, viſum eſt heic edere fragmentum uberioris ſcriptionis quam meditabatur ut explicaret morem veterum in tolerandis quibuſdam vocibus in controverſiis fidei, ne diſſidium aut ſchiſma in Eccleſiam inveheretur ex nimia ſeveritate. Sanè fragmentum illud (id eſt, paragraphus xi. qui incipit: *Porrò quod exemplo Gregorii Nazianzeni*) magni momenti eſt & auro contra æſtimandum, præſertim cùm ejus ope viris eruditis aperiatur via ad inveſtigandum quomodo ſe geſſerint veteris Eccleſiæ Pontifices in contentionibus de fide quæ recenter emergunt. Illud dolendum, quòd miræ eruditionis viro non licuit abſolvere ſuſceptum opus. Nam ſi diutiùs in vita fuiſſet, fragmentum illud, quod ab initio deſtinatum erat ut adderetur in his diſſertationibus, fortaſſis tranſcripſiſſet in epiſtola quam ſcribere deſtinaverat ad Cl. V. Philippum Labbeum; de qua dictum eſt in libro de vita ejus. Sed tu, Lector, has ſacroſanctas reliquias venerare; & meæ quoque diligentiæ aliquam gratiam habeto, qui ne perirent effeci.

Paucis te prætereа velim, mi lector. Obſervatum eſt ab illuſtriſſimo viro canonum ſeveritatem interdum inflexam & à regulis diſceſſum pacis cauſa, in quam rem attulit præclara veterum teſtimonia. Quibus addere viſum eſt inſignem locum ex epiſtola Symmachi Papæ ad Avitum Viennenſem, quæ nuper edita eſt à clariſſ. viro Domno Luca Dacherio monacho Benedictino in quinto tomo Spicilegii. Reſcripſerat Symmachus ad Æonium Epiſcopum Arelatenſem de controverſia quæ erat inter Epiſcopos provinciarum Viennenſis & Arelatenſis circa ordinationes Epiſcoporum vicinarum civitatum ſervandam eſſe antiquitatem, nec habendam rationem novæ conſtitutionis ab Anaſtaſio Papa editæ, quæ provinciam confundebat. Ægrè tulit Avitus hanc injuriam ſedi ſuæ, ut putabat, illatam. Ergo ad Symmachum ſcribens expoſtulat cum eo quòd violatam ab Anaſtaſio Eccleſiæ conſuetudinem dixerit & ſpreta prædeceſſorum ejus ſtatuta in confuſione provinciæ. Reſcribit Symmachus gaviſurum ſe ſi ab Avito probatum fuerit nihil ab Anaſtaſio contra canones actum, ſed tantùm præter regulam, temperato videlicet jure. *Quia quod fit præter regulam*, inquit, *modò ſit ex juſta cauſa, non infringit regulam, quam ſola pervicacia & antiquitatis contemptus lædit. Nam quamvis à patribus ſtatuta diligenti obſervatione & obſervanti diligentia ſint cuſtodienda, nihilominus propter aliquod bonum de rigore legis aliquid relaxatur; quod & ipſa lex cavіſſet, ſi prævidiſſet. Et ſæpe crudele eſſet inſiſtere legi, cùm obſervantia ejus eſſe præjudicabilis Eccleſiæ videtur.* Alterum diſpenſationis & *condeſcendentiæ*, ut vocat, exemplum nobis ſuppeditat Innocentius II. in epiſtola ad Hugonem Archiepiſcopum Rothomagenſem, quæ edita eſt in tomo ſecundo Spicilegii. Archiepiſcopus ille fidei & obedientiæ profeſſionem in Ducatu Normanniæ exigebat ab Abbatibus contra vetuſtam conſuetudinem. Quod adeo ægrè ferebat Henricus II. Rex Angliæ & Dux Normanniæ ut vel ob hoc ipſum ad Innocentium ſcribens minitatus apertè ſit divortium ab apoſtolica ſede, niſi Archiepiſcopi illius præſumptio reprimeretur. Nitebatur ille vetuſtis canonibus, qui volunt Abbates eſſe in poteſtate Epiſcoporum, & decreto Concilii Remenſis paulò antè celebrati. Dandum tamen aliquid tempori cenſuit Innocentius ad Hugonem ſcribens. *Quòd profectò quamvis juſtum fuerit*, inquit, *& à nobis in Concilio Remenſi mandatum, pro ejus caritate à rigore juſtitiæ aliquando condeſcendere debemus, & pro tempore ipſius voluntati aſſenſum præbere.* Sed prætermittendus non eſt inſignis locus ex epiſtola Hildeberti Cenomanenſis Epiſcopi, quæ edita eſt in tomo quarto ejuſdem Spicilegii pag. 250. & à nobis emendata ad fidem vetuſti codicis. *Multa ex loco, multa ex tempore, multa ex perſonis differentiis fiunt. Rector Eccleſiæ nonnunquam aut diſſimulabit aut faciet quæ accuſat. Cùm viderit malum ſchiſmatis imminere, canonum ſcita mutabit. Debet ceſſare cenſura cùm diſſolvitur unitas, caritas læditur, pax vacillat.* Hæc admonere alicujus, opinor, momenti erat.

Vide Marcam in diſſertatione de epiſtola Vigilii PP. §. 6. & 8.

ad

ad controversias fidei, veluti per transennam diximus, hujusque οἰκονομίας usum malè cessisse Honorio in causa Monothelitarum, nunc uberiori sermone ob materiei difficultatem atque dignitatem nobis explicandum est. Ac primùm quidem præscribendi sunt fines intra quos isthæc prudentia coërceri debeat juxta veterum regulam, ne prætextu dispensationis vera fides labefactetur. Deinde agemus de Honorii facto; docebimusque qua

Vita P. de Marca cap. 70.

in re peccaverit utendo hac οἰκονομίᾳ in causa fidei, quæve fuerit canonica ejus damnationis in synodo sexta decretæ causa, cùm revera hæresim Monothelitarum professus non fuerit.

Ac de primo capite nihil potest dici accuratius quàm quod Joannes Veccus Patriarcha CP. in oratione prima de unione Ecclesiarum adnotavit ex Athanasio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, & Maximo, *quæ ex vocibus nascuntur differentias negligendas, dummodo secundùm sententiam uno consensu fratres concordant*: τὰς ἐν λέξεσι παρεγχυθείσας διαφορὰς, ὁπηνίκα εἰς κατὰ τὴν διάνοιαν τῇ ἑνώσει ὁμοφρονοῦντας συμβαίνειν τοὺς ἀδελφούς.

Tom. 1. Græciæ orthodoxæ pag. 76.

Primum istius prudentiæ exemplum petitur ex beati Athanasii facto: qui, dissidentibus inter se orthodoxis super trium hypostaseon professione, istis eas rejicientibus, cùm verba illa non reperirentur in scripturis sacris, proindeque suspecta videri possent, aliis verò illas amplectentibus, hortatus est contendentes ut in Nicænæ fidei confessione constanter perseverarent. Deinde exquisita dissidentium partium sententia, postquam comperit eos qui unam hypostasim profitebantur, naturam & substantiam deitatis unà intelligere, qui verò tres hypostases admittebant, non Arrianorum more diversæ substantiæ personas docerent, aut ut ceteri hæretici sub istis vocibus tria principia aut tres deos constituerent, sed quò his verbis patefacerent se in trinitatem ita credere ut in Dei unius natura pater, filius, & spiritus sanctus verè subsisterent. Quare cùm alienos esse ab hæresi utrosque comperisset, liberam illis unius hypostaseos vel trium hypostaseon profitendarum facultatem concedi debere censuit, rejectis illis qui sanam interpretationem verbis illis non adhibebant. συμβουλεύετε τοῖς ὀρθῶς ἑρμηνεύουσί τε καὶ φρονοῦσι μηδὲν πλεῖον ἀλλήλους ἀνακρίνειν, μηδὲ λογομαχεῖν ἐπ' οὐδὲν χρήσιμον, μήτε ἔτι ταῖς τοιαύταις λέξεσι διαμάχεσθαι, ἀλλὰ τῷ φρονήματι τῆς εὐσεβείας συμφωνεῖν. Eos verò qui spreta omni interpretatione de voculis rixari pergunt vocat φθονοῦντας τῇ εἰρήνῃ, καὶ ἀγαπῶντας τὰ σχίσματα.

Ibid. pag. 76.

Ibid. pag. 79. Athanas. in tomo ad Antiochenos.

Profert Veccus statim testimonium Gregorii Nazianzeni, qui summis laudibus effert hanc Athanasii prudentiam. Ἐθαύμαζε, inquit Veccus de Gregorio, τὸ ἔργον οἰκονομίας. Sanè ipse Gregorius huic voci, in hoc facto, originem dedisse videtur. Quippe de Athanasio ait eum hanc concordiæ rationem iniisse ut μέγαν τῶν ψυχῶν οἰκονόμον.

Ibid. pag. 80.

Ipse quoque Gregorius cum illis de voce Dei pugnandum non esse scripsit qui ob inscitiam eam non tribuebant spiritui sancto, dummodo vim & potentiam divinitatis illi tribuerent: δότε τὴν δύναμιν τῆς θεότητος, καὶ δώσομεν ὑμῖν τῆς φωνῆς συγχώρησιν. Idem Gregorius laudat Basilii in eadem quæstione prudentiam: περιττῇ ἐστι τῆς οἰκονομίας ἀπόρρητον, inquit Veccus. Basilius itaque spiritus sancti divinitatem sic asserebat ut deitatis voce non uteretur, τὴν κυρίαν φωνὴν ἐκρατύνετο; gratiæ tamen loco à propugnatoribus veræ fidei potens, τῇ οἰκονομίᾳ μὴ δυσχεραίνειν, ne dum unam voculam mordicus retinere conarentur, propter inexplebilem cupiditatem omnia perderent; convulsa nimirum turbulento tempore ac destructa pietate. Αὐτοῖς μὲν γὰρ οὐδεμίαν εἶναι ζημίαν ὑπαλλαττομένων μικρὸν τῶν λέξεων, καὶ φωναῖς ἄλλαις τὸ ἴσον διδασκομένοις: *Ipsos enim nihil ex eo incommodi ac detrimenti accepturos, si vocabula paululùm immutarentur, modò aliis verbis eadem docerentur.*

Maximus ad Pyrrhum Presbyterum ait sæpenumero patres voces concedere, sed retinere sententias; quò non in syllabis, sed in sententiis & rebus, salutis nostræ mysterium existat. illud enim faciebant pacis curam gerentes, hoc animos veritate confirmantes. Ὅτι μὴ ἐν συλλαβαῖς, ἀλλὰ νοήμασί τε καὶ πράγμασι τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ὑπάρχει μυστήριον. Τὸ μὲν γὰρ ἐποίουν εἰρήνης φροντίζοντες, τὸ δὲ ψυχὰς ἀληθείᾳ στηρίζοντες.

Ibid. pag. 80.

Basilius Ecclesiæ temporibus suis labefactatæ statum redintegrari non posse scribit circa motam de divinitate spiritus sancti controversiam nisi συμπαθῶς πρὸς τοὺς ἀσθενοῦντας: quam in eo constituit ut illi ad communionem admittantur qui fidem Nicææ sancitam recipiunt & spiritum sanctum creaturam esse negant, licèt Dei verbum apertè non usurpent. Retenta enim communione, futurum frequenti collatione & minimè contentiosa disceptatione ut si quid etiam est quo ad ampliorem evidentiam addito opus sit, id Dominus præstiturum sit.

Egregiam in universum regulam præscribit Gregorius Nazianzenus in oratione de pace: *Nec segniorem quemquam esse debere quàm par sit, nec ferventiorem, ita ut vel ob levitatem ad omnes se aggreget, vel ob temeritatem & insolentiam ab omnibus se removeat. æquè enim & iners segnities est & mobilitas atque inconstantia à societate & communione aliena. Verùm ubi apertè se prodit impietas, tum verò nobis faciendum esse ut adversùs ignem & ferrum & tempora & Principes ac denique priùs adversùs omnia comminus feramur quàm ut mali fermenti participes efficiamur ac malè affectis assentiamur. nec quicquam perinde metuendum est quàm ne quid magis quàm Deum metuamus, ac propterea fidei & veritatis, cum veritati serviamus, doctrinam perfidè deseramus. At cùm suspicio sola animum nostrum malè habet, timorque nullis certis argumentis innixus, tum verò lenitatem potiùs quàm celeritatem & indulgentem demissionem potiùs quàm arrogantiam & contumaciam adhibere convenit; multoque melius & conducibilius est ut in communi corpore manentes mutuò nos ipsos, tanquam alii aliorum membra, corrigamus atque corrigamur quàm ut præjudicio per secessionem facto, & auctoritate per separationem amissa, ex edicto postea, velut tyranni ac non fratres, correctionem imperemus.* Βέλτιον τοῦ τάχους, ἡ μακροθυμία, ἢ τῆς αὐθαδείας ἡ συγκατάβασις. καὶ πολλῷ κρεῖττον ἢ λυσιτελέστερον, ἐν τῷ κοινῷ σώματι μένοντας, καταρτίζειν ἀλλήλους ὡς ἀλλήλων μέλη, καὶ καταρτίζεσθαι, ἢ προκαταγνόντας διὰ τῆς ἀποστάσεως, ἢ τὸ ἀξιόπιστον, τῷ χωρισμῷ λύσαντας,

Ibid. pag. 80. Greg. Nazianz. orat. 1. de pace.

ἕνεκα τῆς ... πράγματος, ὥσπερ τυχόντας, ἀλλ' οὐκ ἀδελφοὺς, ... τὴν ὀρθήν.

Ibid. pag. 89. Addendus locus alter Gregorii ex oratione tertia de pace: *Quædam ne quærenda quidem omnino ſunt, quædam mediocriter, quædam contentioſis hominibus concedenda & relinquenda, quoque tandem modo ſe habeant, utpote nullum doctrinæ noſtræ detrimentum afferentia; quædam fidei ſoli donanda, quædam etiam ratiocinationibus &c.*

CAPUT XIV.

Synopſis.

I. Summus Pontifex canones temperavit in oriente. Damaſus remiſit vitium ordinationis Flaviani Antiocheni precibus Joannis Chryſoſtomi & Theophili Alexandrini. Anatolius ordinatus à ſynode Epheſina ſecunda, quæ nulla erat, aſſenſu Leonis I. epiſcopatum retinuit. Idem accidit Maximo Antiocheno contra canones ordinato. cui vitium illud Leo indulſit pacis ſtudio. Simile vitium Stephani diſſimulavit Simplicius Papa in gratiam Zenonis Imperatoris.

II. Frequentiora diſpenſationum pontificiarum exempla in occidente. Leo in Africa tolerat laicorum ordinationes, ſed bigamorum damnat. Hilarus veniam conceſſit Epiſcopis Hiſpanis ordinatis abſque Metropolitani conſenſu contra canones Nicænos.

III. Aliquando neceſſitate cogente non perſonis ſingulis, ſed omnibus, conceditur remiſſio canonum: ut ſtatutum eſt à Gelaſio in ordinationum intervallis.

IV. Aliquando etiam damnatis Epiſcopis reſtitutio indulta eſt à ſummis Pontificibus, ex clementia, de ſynodorum conſenſu. Quod probatur exemplis. Cauſæ Athanaſii, Chryſoſtomi, & Flaviani pertinent ad jura appellationum, non ad reſtitutionem ex benignitate indultam. In quo notatur Ivo.

V. Ex dictis patet veniam infringendi canonis olim conceſſam non fuiſſe, ſed tantùm infracti. Quod obtinebat tempore Zachariæ; qui negat facultatem datam à deceſſore ſuo ducendæ viduæ avunculi, quia hoc eſt contra canones. Ea ratione petitionem Bonifacii de eligendo ſucceſſore rejicit.

VI. Frequentior eſſe cœpit diſpenſationum uſus undecimo ſeculo; ſed nondum concedebantur niſi utilitatis prætextu. Rectè dividit Ivo præceptiones: quarum aliæ ſunt immobiles, è jure divino; aliæ mobiles, è jure canonico. In his, ſi detur compenſatio boni publici, poteſt indulgeri diſpenſatio. Diſcuſſa præfatio Ivonis in aliis capitibus. Regula Ivonis, non reprehendendos Prælates qui aliqua tolerant non adverſa fidei aut bonis moribus.

VII. Origo diſpenſationum quæ dantur in anteceſſum ex contumacia fidelium petenda, qui canonibus parere nolebant, ex Anſelmo.

VIII. Regula Goffridi in his diſpenſationibus, ut non fiant ſtudio lucri, ſed pietate ſubveniendi infirmis. Diſpenſationes ſine cauſa reprobatæ.

IX. Ob neceſſitatem vel communem utilitatem hæ diſpenſationes concedi debent. Alioqui ſunt diſſipationes ex Bernardo.

X. Gratianus ſequitur eandem ſententiam. Jure Decretalium privatorum habita eſt ratio major quàm olim: quibus diſpenſationes dantur, ſi juventur aliquo merito quod uſui Eccleſiæ eſſe poſſit.

I. QUANTA eſſet Romanæ ſedis auctoritas in temperanda canonum executione ex Innocentio & Concilio Africano demonſtratum eſt capite ſuperiori. Sed quia ſuſpicari poſſet aliquis eo jure uſum fuiſſe ſummum Pontificem in occidentis Eccleſiis tantùm, quæ illius ſollicitudini, nullo Patriarcha intermedio, parebant, docendum eſt aliquot exemplis hanc ejus auctoritatem ad orientis quoque Eccleſias porrectam fuiſſe. Notiſſima eſt occaſio diſſidii quo per aliquot annos concuſſa eſt Eccleſia Antiochena ob Flaviani ordinationem, quem Paulino ſuperpoſitum fuiſſe potiùs quàm Meletio ſucceſſiſſe, neglecta fide jurejurando data, conquerebantur occidentales & Ægyptii, adeoque ab ejus communione abſtinebant; quamvis ſuperſtes fuiſſet Paulino & Evagrio Antiochenis Epiſcopis, & non tam potior quàm ſolus ſedem illam obtineret. Attamen ſtudio Joannis Chryſoſtomi, poſtquam Theophilo Alexandrino benigniore Flavianus uſus fuiſſet, utriuſque opera occidentalium communioni reſtitutus eſt, legatione ad Epiſcopum Romanum miſſa. Expendenda ſunt autem verba Socratis; qui Theophilum à Pontifice Romano contendiſſe docet ut *propter populi miſericordiam* vitium ordinationis Flaviani *diſſimularet.* quod perinde eſt ac ſi dixiſſet, ob bonum unitatis veniam dandam vitioſæ ordinationi; quam non à ſynodo occidentalium, ſed à Damaſo Chryſoſtomus & Theophilus petiverunt; ut hinc quoque pateat apicem auctoritatis in ſola Romana ſede, quoad diſpenſationes, tunc temporis viguiſſe.

Socrates l. 5. c. 15. [illegible]

[illegible]

Damnato per vim & tumultum Flaviano Conſtantinopolitano Epiſcopo in ſynodo Epheſina ſecunda à Dioſcoro Alexandrino, Anatolius, qui pro negotiis Eccleſiæ Alexandrinæ Dioſcori reſponſalem egerat Conſtantinopoli, urbis regiæ Epiſcopus ordinatus eſt. Hæc ordinatio celebrata in illo Epheſino latrocinio, cujus acta reſciſſa ſunt, conſtare non poterat, ſi ſummo jure actum fuiſſet. Quare Anatolii communionem, utpote vitioſè ordinati, Leo I. ſuſcipere recuſabat donec Marciani Principis interventione canonum cenſuram mollivit, rectæ fidei ſubſcribente Anatolio, cui Conſtantinopolitanam ſedem ſuo conſenſu Papa firmavit. *Nos enim,* inquit Leo in epiſtola ad Marcianum Auguſtum, *veſtræ fidei & interventionis habentes intuitum, cùm ſecundùm ſuæ conſecrationis auctores ejus initia titubarent, benigniores circa ipſum quàm juſtiores eſſe voluimus, quò perturbationes omnes, quæ operante diabolo fuerant excitatæ, adhibitis remediis lenirentur.* Mox: *Satis ſit prædicto quòd veſtræ pietatis auxilio & mei favoris aſſenſu epiſcopatum tantæ urbis obtinuit.* Poteſtatis ſuæ conſcius non dubitat aſſenſui ſuo & favori adſcribere Anatolii confirmationem,

Vide l. 5. cap. 16. § 4.

qui alioqui secundùm canones pelli debuerat.

Ea quoque dispensationis indulgendæ auctoritate usus est in causa Maximi Antiocheni Episcopi ; qui in locum Domni à Dioscoro damnati suffectus, ab Anatolio ordinatus erat. Huic ordinationi duo maxima vitia inerant. Unum, quòd Domnus ab impia synodo Ephesina damnatus esset. Alterum, quòd ordinatio illa [illegible] adversùs Nicænos canones, apostolicos & Constantinopolitanos ab Anatolio peracta esset : cui tamen Leo connivere voluit ob pacis studium : *Neque sibi æstimet licuisse* (scilicet Anatolius) *quòd Antiochena Ecclesia sine ullo exemplo, contra statuta canonum, Episcopum ordinare præsumpsit. quod nos amore reparandæ fidei & pacis studio retractare cessavimus.* Nisi Leo benignè se gessisset in Maximum, ejus ordinationem retractare potuisset, ut ipse docet in hac epistola : quæ ad Marcianum Augustum cùm sit data, potestas Leonis indubitati juris esse censenda est. Concil. Chalc. act. 1. Nec enim in re ad suam auctoritatem non pertinente tantam παῤῥησίαν adhibuisset. Sed utendum non est conjecturis ubi diserta habemus testimonia. Maximus à synodo Chalcedonensi eo solùm nomine receptus est quòd Leo summus Pontifex ejus ordinationem & communionem probasset. Et enim cùm in cognitione quæ de Iba Edesseno habebatur, (qui judicio synodi Berytensis absolutus, à Dioscoro Ephesi damnatus erat) judices interlocuti essent ut acta Ephesina relegerentur, Paschasinus & ceteri Legati Romanæ sedis intercesserunt, eò quòd synodum illam in irritum Leo misisset præter negotium Antiocheni Episcopi, cujus communionem deinde amplexus erat : Vide præfationem Baluzii in Concilium Chalcedon. cap. 52. *Si ergo & à beatissimo & apostolico Romanæ urbis Episcopo omnia quæ ibi gesta sunt vana sunt habita, claret quia & sanctissimus Episcopus Antiochenæ civitatis extra hæc est, quem post hæc beatissimus Episcopus in propria communione suscepit.* Hæc ultima verba desunt in textu Græco ; quæ tamen à veteri interprete juxta fidem codicum antiquorum retenta sunt. Quod patet ex sequenti Anatolii interlocutione, qui totam rem explicat : [illegible] *Definimus nihil horum valere quæ in illa quæ synodus dicitur* (nempe Ephesina) *sunt confecta nisi illud circa sanctissimum Maximum magnæ Antiochenæ civitatis Episcopum : quoniam & sanctissimus Leo Romanus Archiepiscopus in communionem eum recipiens, præesse eum Antiochenæ judicavit Ecclesiæ. quam formam sequens & ipse approbavi, & præsens omne sanctum Concilium.*

Illustre quoque extat exemplum veniæ canonum à Simplicio Papa concessæ Stephano Antiocheno Episcopo in gratiam Zenonis Imperatoris, qui hoc à Pontifice enixè postulavit. Ordinatus fuerat Constantinopoli ab Acacio, quemadmodum ab Anatolio Maximus, cùm à comprovincialibus ordinari debuisset ; quemadmodum Flavianus Antiochenus ab Episcopis orientalis Diœceseos ordinatus fuisse dicitur in epistola synodica Concilii Constantinopolitani. Sed ad vitandos tumultus, Zeno Stephanum eligi & ordinari Constantinopoli jussit anno CCCCLX. ea conditione ne simile aliquid in posterum tentaretur. qua de re certiorem fecit Simplicium, & ejus consensu roborari petiit. Cui desiderio se facilem præbuit summus Pontifex, ut patet ex ejus epistola ad Zenonem. *Unde*, inquit, *quæ à vobis amore quietis sanctè & religiosè sunt ordinata reprobare non possumus, ne status Antiochenæ Ecclesiæ sub nostra dubitatione videatur ambiguus.*

II. Frequentiùs Ecclesiis occidentis Romana sedes consulebat quàm orientalibus. Quippe suos Patriarchas istæ colebant, qui canonum executioni incumbebant in suis quique Diœcesibus, ut Romanus Pontifex de singulis Episcopis sollicitus non esset, sed de Patriarcharum ordinationibus, de quibus certior fiebat per literas synodicas. Quare misso oriente, remeandum est ad occidentem ; ubi Leo I. hoc temperamentum adhibuit in dirimendis Africanorum illicitis ordinationibus ut bigamos à sacerdotio pelleret, sed laicis studio populorum electis veniam tribueret. *Circumstant nos*, inquit, *hinc mansuetudo clementiæ,* Leo I ep. 91. ad Episc. Maurit. *hinc censura justitiæ. Et quia universæ viæ Domini misericordia & veritas, cogimur secundùm sedis apostolicæ pietatem ita nostram temperare sententiam ut trutinato pondere delictorum, quorum utique non una mensura est, quædam definiamus utcunque toleranda, quædam verò penitùs amputanda.* Ita verò provectionibus laïcorum connivet ut vetet eas in posterum : *Quod enim nunc utcunque est veniale, inultum esse postmodum non poterit, si quisquam id quod omnino interdicimus usurpare præsumpserit. Quia remissio peccati non dat licentiam delinquendi ; neque quod potuit aliqua ratione concedi fas erit ampliùs impune committi.* Unde patet mansuetudinem, clementiam, remissionem, & veniam delictorum à Leone dici quod nos hodie irregularitatum dispensationem diceremus, & verbum *tolerandi* hac quoque notione usurpatum.

Hilarus Pontifex hac indulgentia prosecutus est duos Episcopos Hispaniæ ordinatos à Silvano Calagurritano ; cujus præsumptionem coërceri petebat Ascanius Tarraconensis Metropolitanus, quòd se inscio contra canones Episcopos illos instituisset. Factum verò Silvani excusabant honorati & possessores earum civitatum quibus dati erant Episcopi. Disceptatio gravissima in synodo Romana peracta est, & *temporum necessitate perspecta*, id Hilar. epist. ad can. anno 465. est, Gothorum omnia devastantium furore, *ad veniam pertinere quod gestum est* decrevit Hilarus ; *ita ut nihil deinceps contra præcepta beati Apostoli, nihil contra Nicænorum canonum constituta tentetur.* Unde colligitur non solùm quod contendimus, veniæ ratione concedi solitas dispensationes, sed etiam eam esse vim necessitatis ut ordinatio Episcopi sine Metropolitano celebrata, licèt nullas vires habeat juxta Concilii Nicæni & Antiocheni canones, tamen eo casu convalescat.

III. Ea quæ dixi personis ob pacem Ecclesiæ indulta sunt. Aliquando verò exacta disciplina ad tempus remittebatur ut rebus ipsis & statui ecclesiastico restituendo consuleretur. Qua ratione ductus Gelasius, cùm fame & bello devastata esset Italia, ut ministrorum officia in Ecclesiis repararet, promotionum ecclesiasticarum intervalla antiquis decretis

præfixa ad tempus remiſit ; ita ut monachis intra annum, & laïcis intra decem & octo menſes presbyterii gradum adipiſci liceret. *Quod pro accidentis defectus remedio providetur*, inquit ille, *non adversùs ſcita majorum nova lege proponitur.* Id autem neceſſitate cogente aggreſſum ſe fuiſſe ait & neceſſaria rerum diſpenſatione conſtrictum : *Neceſſaria rerum diſpenſatione conſtringimur & apoſtolicæ ſedis moderamine convenimur ſic canonum paternorum decreta librare & retro præſulum deceſſorumque noſtrorum præcepta metiri ut quæ præſentium neceſſitas temporum reſtaurandis Eccleſiis relaxanda depoſcit, adhibita conſideratione diligenti, quantum fieri poteſt temperemus.* Et mox : *Priſcis igitur pro ſui reverentia manentibus conſtitutis, quæ, ubi nulla rerum vel temporum perurget anguſtia, regulariter convenit cuſtodire.* Hic Gelaſius utitur eodem ſenſu diſpenſationis voce quo οἰκονομία uſurpatur apud Græcos.

Gelaſius in ep. ad Epiſc. Lucaniæ.

IV. Aliquando etiam judicio ſynodali dejectis Epiſcopis reſtitutio eſt clementer indulta à ſummis Pontificibus, ita tamen ut ſynodorum conſenſus acceſſerit. Quod tribus exemplis illuſtrari poteſt : quorum unum in Italia, alterum in Gallia locum habuit, & tertium in oriente. Miſenum Epiſcopum honore & communione in ſynodo Romana privatum Gelaſius in altera ſynodo Romana ſacerdotali dignitati reſtituit anno quadringenteſimo nonageſimo quinto. Rothadus Epiſcopus Sueſſionenſis ſede ſua à ſynodo Gallicana dejectus eſt anno octingenteſimo ſexageſimo quinto. *Noſtrum judicium*, inquit Hincmarus, *per regulas executum ſedes apoſtolica non caſſavit, ſed Rothado, qui ad eam fecit confugium, humiliter poſcenti ſolatii benignitatem impendit.* Scio quidem à Nicolao primo reſciſſam ſynodi ſententiam à qua Rothadus appellaverat. Sed quia Gallicani Epiſcopi in illo caſu non eſſe locum appellationi contendebant, ideo Hincmarus clementiæ Nicolai tribuit Rothadi reſtitutionem ; cui Eccleſia Gallicana aſſenſit, ſub titulo reſtitutionis à Nicolao ex benignitate & venia indultæ. Apud orientalem Eccleſiam qui motus à Photio excitati fuerint docent & Nicolai epiſtolæ & ſynodus octava, quæ illum patriarchatu Conſtantinopolitano depulit, & perculit anathemate. Attamen, Ignatio functo, Photius toties damnatus ſedem ſuam recepit ſuffragiis orientalium Epiſcoporum, adnitente Baſilio Imperatore. Sed illa reſtitutio integra eſſe non poterat, niſi à ſede apoſtolica probaretur. Quare Joannes VIII. rogatus ab Imperatore ut Eccleſiæ paci conſuleret, neceſſitati cedens, Leonis, Gelaſii, Felicis, & Concilii Africani auctoritate fretus, qui in rerum anguſtiis temperandas eſſe regulas docent, de conſenſu ceterorum Patriarcharum Photium anathemate liberavit, illique ſedem retinere conceſſit, ea lege, ut coram ſynodo cogenda miſericordiam peteret. De conſenſu, inquam, ceterorum Patriarcharum & Epiſcoporum Joannes Photium ſolvit, ut videre eſt in epiſtola germana ejuſdem Joannis ; quamquam in epiſtola à Photio corrupta hic conſenſus deſit. Unde occaſionem ſumpſit auctor Breviarii octavæ ſynodi hanc Photii reſtitutionem à Joanne VIII. decretam convellendi, quia ſcilicet unum patriarchium damnatos à ceteris Patriarchis ſolvere non poteſt, ἓν πατριαρχεῖον λῦσαι οὐ δύναται. Imò verò neque per modum diſpenſationis hoc fieri poſſe concedit, quia ex Chryſoſtomo diſpenſationi locus non eſt cùm manifeſta eſt prævaricatio. Ceterùm à culpa Joannem liberat Principis & ceterorum Patriarcharum totiuſque ſynodi orientalis conſenſus ; quem datum fuiſſe Joannes ſuis literis ſignificat. Profert autem ad confirmationem ſententiæ ſuæ exempla Athanaſii, Chryſoſtomi, & Flaviani ; qui à ſynodis damnati cùm fuiſſent, à ſede apoſtolica in integrum reſtituti ſunt. Quibus exemplis quoque Photium à Joanne reſtitutum ſcribit Ivo, cùm de jure diſpenſationum loquitur. Sed ab iis referendis temperavi, quia reſtitutiones illæ ad appellationum jura pertinent & ad judicatorum reſciſſionem, non autem ad reſtitutionem ex benignitate indultam, quemadmodum tria ſuperiora quæ retuli exempla.

Hincm. c. 3. Opuſ.

Vide lib. 7. cap. 44. §. 3.

Joan. VIII. ep. ad Baſilium.

Ivo in præfat. Decr.

V. Ceterùm hic repetendum eſt quod initio adnotavi, nullum edi poſſe teſtimonium quo doceatur à veteribus veniam infringendi canonis alicui collatam fuiſſe, ſed tantùm infracti. Ea ſcilicet canonum & decretorum erat reverentia ut ea violari à quoquam æquo animo Pontifices ferre non poſſent ; quin potiùs ſtatim canonica pœna reos convictos plecterent, niſi neceſſitatis aut publicæ utilitatis manifeſta ratio aliud ſuaderet. Zacharias hac de re certiores nos reddit, qui reſcripſit Bonifacio Moguntino conquerenti de indulta facultate à Gregorio III. ut quis viduam avunculi ſui uxorem duceret : *Abſit ut hoc prædeceſſor noſter ita credatur præcepiſſe. Nec enim ab hac apoſtolica ſede illa diriguntur quæ contraria eſſe patrum ſive canonum inſtitutis inveniantur.* Imò verò cùm idem Bonifacius enixè à Zacharia poſtularet ut ſibi liceret Epiſcopum ſucceſſorem eligere, reſpondit juxta mores antiquos : *De eo quòd tibi ſucceſſorem conſtitui velle dixiſti, ut te vivente in loco tuo eligatur Epiſcopus, hoc nulla ratione concedi patimur, quia contra omnem eccleſiaſticam regulam vel inſtituta patrum eſſe monſtratur.* Id autem *charitate cogente* homini de Eccleſia optimè merito indulſit ut ea hora qua ſe migraturum è ſeculo cognoſceret, præſentibus cunctis ſibi ſucceſſorem deſignaret.

Zach. ad Bonif. ẽ. 3. an. 742.

Idem c. 4. & apud Grat. 7. q. 1. c. Petiiſti.

VI. Poſt ſeculum undecimum frequentior eſſe cœpit diſpenſationum uſus, Eccleſiæ ſtatu ita ferente ; qui variis bellorum motibus & novis decretis valde concuſſus erat. Attamen id ſuperfuit ex antiqua diſciplina ut nihil indulgeretur quin utilitate publica compenſaretur, ut colligere licet ex præfatione Ivonis, quam Decreto ſuo præfixit. Ex ea regulas quaſdam decerpere non alienum erit ab inſtituto, quia hodie etiam in quibuſdam articulis uſui eſſe poſſunt. Præceptiones & prohibitiones alias immobiles eſſe docet, alias verò mobiles. Ac primi quidem generis ſunt illæ *quas lex divina ſanxit, quæ obſervatæ ſalutem conferunt, non obſervatæ eandem auferunt. Mobiles verò ſunt quas lex æterna non ſanxit, ſed poſteriorum diligentia ratione*

utilitatis invenit, non ad salutem principaliter obtinendam, sed ad eam tutiùs muniendam. Quo in loco reponit canonicas institutiones. Mox addit: *In his quibus observatis salus acquiritur, vel in quibus neglectis mors indubitata consequitur, nulla est admittenda dispensatio: sed ita sunt omnia mandata vel interdicta servanda sicut sunt æterna lege sancita. In his verò quæ propter rigorem disciplinæ vel muniendam salutem posteriorum sanxit diligentia, si honesta vel utilis sequatur compensatio, potest præcedere auctoritate præsidentium diligenter deliberata dispensatio.* Utitur voce *compensationis*, quam è Concilio Africano hausit, ut significet utilitatem cujus ratione venia canonum indulgetur. Usum autem harum dispensationum docet testimoniis aliquot petitis ex Augustino, Cyrillo, Innocentio, Leone, Gelasio, & Joanne octavo. Connumerat verò inter dispensationum exempla promotiones Felicis, Gelasii, Agapiti, Silverii summorum Pontificum, etiam si filii Presbyterorum essent; quorum ordinationes vetitæ erant decretis Pontificum. Sed in eo fallitur quòd decreta illa aliquot seculis posteriora sint ordinationibus illis quas recensuit. Translationes etiam Episcoporum ab una civitate in aliam, jam olim à severiore Ecclesia admissas, dispensationibus accensuit. Sed illæ ad canonum interpretationem referendæ sunt potiùs quàm ad dispensationem: quoniam migrationes quidem Episcoporum voluntariæ prohibitæ sunt à canonibus, translationes verò cum causæ cognitione decretæ non sunt vetitæ. Prohibetur μετάβασις, non μετάθεσις, ut loquuntur Græci. Qua de re alibi. Depositorum Episcoporum, Athanasii scilicet, Flaviani, & Chrysostomi, & aliquot aliorum restitutionem à sede apostolica decretam inter dispensationum exempla Ivo recenset; sed perperam, ut suprà monui, cùm hæc ad judiciorum restaurationem pertineant.

Vide lib. 6. cap. 8.

Dispensationum usum frequenter in epistolis suis commendat idem Ivo: in quibus hanc præcipuè regulam sequendam docet, ut fides vel boni mores non lædantur: *Tunc possunt præsules legum rigorem propter necessitates ecclesiasticas temperare quando ipsa legum remissio nihil continet contra fidei veritatem vel morum honestatem.* Et alibi: *A subditis non debet reprehendi prælatorum dispensatio, si salvo fidei fundamento, & nota communi regula morum, aliqua infirma faciunt aut tolerant ut vitam subditorum in proposito suæ sanctitatis conservare valeant.*

Ivo ep. 174. 238. 56. 190. & alibi.

Vide locum Hildeberti suprà recitatum in Additamento ad caput III. hujus libri.

VII. Eodem seculo Anselmus Cantuariensis à Paschale secundo sibi concedi petiit ut juxta arbitrium suum leges ecclesiasticas temperare posset in Anglia, ubi, ob corruptos mores, disciplinæ tenor servari non poterat. quod illi à Pontifice indultum est. Unde colligimus subditorum contumaciam frequentibus dispensationibus viam aperuisse. ne quis cum novatoribus ad curiam Romanam hujus remissionis omnem culpam revocet. Tantus enim erat in Ecclesia canonum contemptus ut à vindicta sæpissime ob multitudinem reorum abstinendum esset & dispensatione tanto morbo providendum. Itaque satius esse duxerunt Pontifices, probabili quadam ratione inducti, canonibus aliquos solvere, ut infractarum legum reatus vitaretur, quàm post vulnus remedium parare. Verba autem Anselmi hæc sunt: *Sæpe necesse est aliquid de apostolicis & canonicis statutis pro compensatione relaxare, & maximè in regno, in quo ferè omnia sic corrupta & perversa sunt ut vix ibi aliquid omnino secundùm statuta ecclesiastica fieri possit.*

Anselm. Cantuar. apud Juretum in Notis ad ep. Ivonis pag. 730.

VIII. Goffridus Vindocinensis eadem ætate Calixto secundo insinuat quis modus sequendus sit in dispensationibus quæ tunc in antecessum concedebantur. *Dispensationes*, inquit, *aliquando in Ecclesia faciendæ sunt, non quidem amore pecuniæ, vel quolibet humano favore, sed pia & misericordi intentione. Tunc enim à pastore Ecclesiæ dispensatio piè & misericorditer fieri dicitur cùm aliquid minùs perfectè ad tempus fit ab illo vel fieri permittitur, non voluntate sua, sed aliorum necessitate, ne in ipsis videlicet fides Christiana periclitetur.* Et mox: *Possunt etiam & debent fieri dispensationes, quibus Ecclesiarum & monasteriorum consuetudines immutentur: sed ubi postponitur minus bonum, ut quod est melius instituatur.* Infrà: *Si quis verò aliter in Ecclesia dispensationes facit, rationi simul & veritati contradicit; nec solùm lucernam ardentem non habet, verùm etiam aliorum ardentes extinguit. Et ideo non rectè dicitur Christi Vicarius: sed dux est cæcorum, ipse cæcus.*

Goffridus Vindoc. in opusc. c. 5.

IX. Nota est Bernardi de dispensationibus sententia, quam Eugenio sequendam proposuit: *Quid, inquis, prohibes dispensare? Non, sed dissipare. Non sum tam rudis ut ignorem positos vos dispensatores; sed in ædificationem, non in destructionem. Deinde quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur. Ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est. Ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est. utilitas dico communis, non propria. Nam cùm nihil horum est, non planè fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est.*

Bernardus l. 3. de consider.

X. Gratianus variis in locis ob necessitatem vel utilitatem Ecclesiæ dispensationi esse locum docuit: ita ut illi cum ceteris conveniat. A qua regula jure Decretalium recessum non est; quamvis privatorum major sit habita ratio quàm haberetur antiquis canonibus. Etenim scientia, morum honestas, bona fama, meritorum prærogativa, nobilitas petentis, censentur justæ causæ dispensandi; ut probari potest ex variis locis Decretalium. quod deinde placuit Concilio Tridentino. Itaque venia canonum, quæ olim ob publicam tantùm causam privatis post violatos canones concedebatur, indulgeri cœpit ante omnem actum, propter privatum petentium commodum, si meritis aliunde juvarentur, & eorum opera bono publico inservire posset. Unde profecta est dispensationum frequentia in votis, in beneficiis, irregularitatibus, & matrimoniis; quæ gravissimorum virorum querelas provocarunt. Ut enim de B. Bernardo taceam, Hildebertus Cenomanensis, Joannes Sarisberiensis, Matthæus Paris, Guillelmus Durandus, Nicolaus de Clemangiis, Joannes Gerson, multis hac de re conquesti sunt.

Grat. c. 1. q. 7. & c. *Fraternitatis.* dist. 34. c. *In causis.* de sent. c. *Licet canon* §. *Super.* de elect. in 6.

Cap. *Innotuit.* de elect. c. *De multa,* de præbendis.

Trid. sess. 24. c. 5. sess. 25. c. 18.

CAPUT XV.

Synopsis.

I. Discutitur quæstio an dispensatio sine causa sit licita & valida. Inferioris est illicita & invalida. Summi Pontificis, quidam licitam esse aiunt, alii autem illicitam, quia non est dominus legum.

II. Illicita autem dispensatio à plerisque valida dicitur; ab aliis invalida. quorum rationes proponuntur.

III. Distinctio auctoris, in iis quæ singulos respiciunt, dispensationem sine causa absque crimine concedi & suscipi: in iis quæ jura tertii aut statum publicum lædunt, nec licitam esse nec validam. Prima pars probatur ex consuetudine recepta ab aliquot seculis; quæ inducere potuit ut per dispensationes legi derogetur, quemadmodum omnino potest legem abrogare. Maxima vis consuetudinis in dispensationibus. unde dispensatio significatur nomine consuetudinis. Dispensationes in gravissimis rebus quotidie conceduntur sine causa contra canones Conciliorum generalium, quæ recepta sunt usu: quædam autem in minoribus negotiis vix recipiuntur, ob usum contrarium. Probatur facultas concedendæ dispensationis sine causa ex Concilio Lugdunensi, quod explicatur.

IV. Si mores recepti in regno lædantur, invalida dispensatio. quia sine causa legitima, & quia in iis casibus dispensationis usus non receptus. Dispensationes mendicantibus concessæ ad beneficia possidenda rejectæ.

V. Caritas læditur novitate. Quare abstinendum hoc casu à dispensatione, quæ precipuè ob concordiam inducta est. Ex dispensationibus intempestivis dissidia oriuntur, è Maximo Abbate.

VI. Inquiritur in omnia rescripta, non eo proposito ut limites ponantur pontificia potestati. Omnia privilegia sedis Romanæ non erant cognita Gallis tempore Fulberti. Tenerè agendum cum Romanis.

VII. Caveant Romani Pontifices ne rescriptis suis scandali occasionem præbeant. Tria genera scandali. De Petri reprehensione à Paulo propter scandalum.

VIII. Si scandalum oriatur, temperandum ab executione rescripti. Scandalum movetur, si recepta consuetudo infringatur. Etsi justa præcipiantur, supersedendum ab executione, ratione scandali; cujus non potest dari dispensatio. Judex delegatus debet rescribere & supersedere.

IX. Regula petita è scandalo sufficit in foro. Quærunt tamen theologi & interpretes an si rescriptis pessumdaretur disciplina ecclesiastica, iis parendum sit. Respondent ab iis exequendis abstinendum; & si necesse sit, subsidium Principum implorandum. Quod fit per modum defensionis, non autem jurisdictionis. Et in summo Pontifice non censetur eo casu esse defectus auctoritatis, sed defectus intentionis. Romana sedes urget executionem mandatorum quæ salubria sunt, è Leone IV. & Gregorio VII.

X. Ad defensionem & ultionem veritatis habet primam & maximam potestatem. Contra veritatem nihil potest, è Facundo Hermianensi.

XI. Non potest concedi dispensatio juris divini vel naturalis, sed tantùm interpretatio.

I. QUÆ superiorum seculorum ingenia exercuit pertinacissimis contentionibus disceptata quæstio, an dispensatio sine justa causa concessa licita sit & valida, hodie etiam à theologis & juris canonici interpretibus cum aliquo opinionum dissidio, quamvis modestiùs, tractari solet. Sanè si ab inferiore concedatur sine causa, nec licitam nec validam esse apud omnes in confesso est. De supremo Pontifice controvertitur. Sed quæstio in duo capita dirimenda est. Unum est, an sit licita: alterum, an sit valida, etsi forrasse fuerit illicita. Licitam esse dispensationem à supremis Principibus sine causa concessam asserunt Glossa, Bartolus, Innocentius quartus, Panormitanus, Felinus, & alii quamplurimi; quia leges omnes ab eorum nutu pendent. Plerisque verò theologis & juris canonici interpretibus placuit nec summum Pontificem nec Reges ipsos licitè à legibus suis solvere posse subditos sine justa causa. Quod probant ex iis locis qui relati sunt à Gratiano, & ex Concilio Tridentino; quod vetuit ne dispensationes in contrahendis matrimoniis dentur sine justa causa. Sed maximè sententiam suam ex jure naturali fulciunt, quod ita Principibus leges commisit ut earum sint dispensatores, non domini. Quare si à justa & provida administratione aberrent, quæ reipublicæ consulere debet, abutuntur concredita sibi potestate, dum inter ejusdem universitatis membra inæqualitatem inducunt.

Glossa in l. relegati ff de pœn. & ibi Bart. & ceteri quos recenset Sanchus l. 8. de matrim. disp. 18. §. 2.

Thomas, 1. 2. q. 92. art. 5.
Vide Suarem l. 6. de legibus c. 18.
Conc. Trid. c. 5. sess. 24. de reform.

II. Sed in altero capite quæstionis iidem illi interpretes in varias opiniones scinduntur, cùm quæritur an dispensatio indulta sine justa causa sit invalida, ut est illicita. Si Parisienses sequamur & antiquos scriptores, dubium non est quin dispensatio injusta sit etiam invalida. Hanc sententiam amplexi sunt Bernardus, Goffridus Vindocinensis, Joannes Sarisberiensis, Gersonus, Major, Almainus, & ex theologis recentioribus, Gabriel Vasques Hispanus, & plerique interpretum juris civilis & canonici. Quod probant comparatione ducta à lege: quæ si injusta sit, legis nomine non censetur; ac proinde nec dispensatio injusta locum dispensationis obtinebit; maximè cùm potestas qua dispensans nititur data sit ad ædificationem, non ad destructionem, ut loquitur Paulus. unde sequitur dispensationem quæ tendit ad dissipationem & destructionem non proficisci à potestate quam Deus concessit, ac proinde esse nullam. Neque opponi potest huic sententiæ quod à contrariæ opinionis vindicibus, & præsertim à Suare, asseritur, scilicet legem pendere ex arbitrio ejus qui illam tulit, ideoque si Princeps quempiam ab ejus vinculo eximat, arbitrium Principis ratum fore. Hæc enim ratio, etsi alicujus momenti esse possit quoad leges seculares, attamen, quoad ad ecclesiasticas attinet, vim nullam habere potest. Earum

Bernard. l. 3. de consider. ep. 7. ad Adam mon. l. de dispens. & præc. c. 4. & 7. Goffrid. in loco suprà laudato. Sarisb. l. 4. Policrat. c. 2. Gerson. de eccles. pot. consid. 10. reg. 4.

1. Cor. 10.
Vasques. 1. 2. disp. 178. c. 4.

Vide Suarem l. 6. de leg. c. 19.

enim conditio hæc est ut perpetuæ sint, quemadmodum pluribus docui superiùs. Quibus addendum est Leonis testimonium, qui canones nulla ratione convelli posse docet in epistola ad Rusticum Narbonensem nisi *ob necessitatem rerum vel considerationem ætatum.* Quæ ultima verba adolescentes respiciunt, quibus post gestam publicam pœnitentiam conjugem ducere contra regulas indulget cap. XIII. ejusdem epistolæ. Unde Joannes VIII. rescripsit * Uticensi Episcopo dementis esse Pontifici persuadere velle ut illud fieri concedat quod omnino canonicæ disciplinæ est contrarium. Et Chrysostomus relatus in breviario octavæ synodi eleganter dixit, *οἰκονομητέον, ἔνθα οὐ παραβατέον, ibi esse dispensandum ubi non sit prævaricandum.*

C. Miror. dist. 50.

III. Mihi verò hæc quæstio hoc pacto dirimenda videtur ut in iis quæ singulos respiciunt, dispensationem à Pontifice etiam sine causa indultam valere dicamus, imò verò & absque crimine suscipi & concedi; in iis autem quæ vel jura tertii vel statum publicum lædunt, nec licitam esse nec validam. Ac primam quidem partem eorum auctorum testimoniis confirmari posse non ambigendum est qui in supremo Principe causam ad dispensandum necessariam non esse generaliter & in universum asserunt, solamque liberalitatem Papæ sufficere pro causa dispensationis, ut placuit Antonio de Butrio. Hujus sententiæ præcipuum fundamentum non in eo constituo quod jam everti, scilicet leges ecclesiasticas à superioris nutu pendere, sed à perpetuo usu qui jam à trecentis annis & ultra in curia Romana receptus est, ut sine cognitione causæ pleræque dispensationes concedantur; quibus, verbi gratia, irregularitates tolluntur, impedimenta consanguinitatis & affinitatis in tertio & quarto gradu amoventur, beneficiorum pluralitas conceditur; ut fidem facit Guillelmus Durandus, qui de illa novitate seculo suo indulta conqueritur. Eodem etiam usu inductum est ut pœnis à canone indictis liberi habeantur qui dispensationibus illis utuntur; adeo ut nec eorum ordinationes vitiosæ censeantur, nec de matrimoniorum viribus dubitetur, aut quæstio status liberis ex ejusmodi nuptiis editis moveri possit. Itaque cùm præcipuus eorum canonum effectus per dispensationem indebitam ex consuetudine recepta sublatus sit, scilicet nullitas matrimonii, quid superest quod subditorum conscientias onerare possit? Dicet aliquis superesse jus illud naturale, quod vetat singulares ne ab ordine universitatis desciscant sine causa. Sed tedit distinctio, scilicet jam consuetudine recepta inductum solam Principis voluntatem legitimæ causæ vim habere apud omnes in præcipuo effectu. Ergo idem jus erit statuendum in altero capite. Tanta verò est vis consuetudinis ut legem omnino tollere possit. Ergo & modum illius

Durand. de modo Conc. gen. col. 1. 4. & 5.

solvendæ per dispensationes alioqui indebitas inducere poterit, præsertim cùm dispensationis ea sit conditio ut à consuetudine magnas vires accipiat. unde & dispensatio consuetudinis nomine significatur apud Basilium: *Nos ergo*, inquit, *utrumque scire oportet, & quæ sunt summi juris, & quæ sunt consuetudinis*, id est, secundùm Balsamonis & Matthæi Blastaris interpretationem, sequendam esse aliquando consuetudinem inclinatiorem, & descìscendum à summo jure. Ceterùm quanta sit vis consuetudinis in hujusmodi dispensationibus tolerandis inde patet quòd ea quæ à Conciliis œcumenicis instituta sunt in gravioribus negotiis, novis rescriptis dispensatoriis aliam formam quotidie accipiunt. Episcoporum consecratio, quæ sine Metropolitano fieri non debet, post abrogatam Pragmaticam sanctionem, inconsulto Metropolitano, tribus Episcopis ad arbitrium summi Pontificis committitur. Duabus Ecclesiis adscribuntur frequenter clerici contra canones Concilii Chalcedonensis, dispensationibus indultis ad plura beneficia retinenda. Dispensationes in gradibus prohibitis à Concilio Lateranensi olim rarissimæ, hodie verò sunt frequentissimæ. Episcopatuum futuræ successiones, & in ceteris beneficiis præsentes successiones per resignationes *in favorem* dictas Pontificum & Regum arbitrio frequenter admittuntur. Novi ordines religiosi contra præscriptum Concilii Lateranensis quotidie approbantur. Multa quoque alia peraguntur quæ summam quidem & eximiam in Romano Pontifice à constitutionibus generalium Conciliorum dispensandi auctoritatem, etiam sine causa, inesse probant. Sed quanta sit vis consuetudinis receptæ, quæ his dispensationibus connivet, inde ostenditur quòd in minoris momenti rebus hæ dispensationes ægrè recipiantur. His addendum est Concilium Lugdunense sub Gregorio X. habitum anno MCCLXXIV. quod ad Romani Pontificis arbitrium retulit de dispensationum sufficientia disquirere, & *æstimare quem modum beneficii sui Pontifex esse voluerit.* Itaque si summo Pontifici placuerit sine causæ cognitione aliquem canonibus solvere, dummodo status publicus non lædatur, hoc ab eo pendere colligi potest ex Concilio illo Lugdunensi; præcipuè cùm dispensationem *beneficii* à Principe collati nomine significet, id est, gratiæ ex mera liberalitate collatæ. Quare mirari subit qua ratione quidam hunc locum adduxerint ut probarent dispensationem sine causa esse nullam.

Basilius can. 1. ἀμφότερα εἰδέναι ἡμᾶς δεῖ, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας, καὶ τὰ τῆς συνηθείας. Matthæus Blastares: ἐπικλινῆ τῆς συνηθείας τῆς συγκαταβάσεως. Balsamo in c. 102. Synodi in Trullo.

Vide secundam præfationem Marcæ §. 14.

C. Ordinarii. de offic. ordin in 6.

IV. At verò si status publicus aut recepta in regno jura lædantur, amplectenda est sententia eorum qui in universum dispensationes sine justa causa indultas invalidas esse censent. Quod verum esse in specie quam tracto hac collectione demonstratur. Vel dispensationes illæ sine legitima & justa causa conceduntur; & in hoc casu nullæ dicendæ sunt, propter ea

* Melius *Cenomoco Episcopo Venetensi*, ut apud Ivonem par. 6. cap. 114. & par. 10. cap. 51. Rectè. Nam Britones historici tradunt Kenmonoxum istius nominis secundum factum esse Episcopum Venetensem anno 878. cùm sedes Venetensis vacasset spatio quindecim mensium, mortuum verò esse anno 882. cùm sedisset annis quatuor. Malè apud Gratianum dist. 50. cap. 6. *Cenomantico Uticensi Episcopo.*

quæ superiùs allata sunt argumenta. Vel probabili quadam ratione nituntur, respectu ejus habito cui conceduntur; sed usui recepto in Ecclesia Gallicana repugnant, quo certæ quædam regulæ è canonibus & decretis Pontificum petitæ ita firmatæ sunt ut juxta legum illarum naturalem conditionem perpetuæ apud nos esse debeant. Hoc casu dispensatio carebit justa causa, quod attinet ad statum publicum Ecclesiæ Gallicanæ, atque ideo nulla erit; præcipuè cùm dispensandi ratio in his negotiorum articulis recepta non fuerit consuetudine aliqua. Ut enim lex ecclesiastica debet usu recipi, ita & dispensatio illius legis debet usu probari. Hoc jure utemur in Gallia, non solùm si rescriptis illis pacta conventa cum sede apostolica, quæ Concordata vocamus, lædantur, sed etiam si alia quædam capita, quæ moribus recepta sunt, aliquo pacto violentur; ne bene constitutis rebus novitates illæ perturbationem afferant. Exempli causa, si patronorum laïcorum jura evertantur, vel si conditionibus fundationum derogetur. Ex hac regula profectum est ut majores nostri eas dispensationes non admiserint quæ Religiosis mendicantibus à curia Romana indulgebantur ad possidenda beneficia. Cùm enim paupertatis extremæ voto se obstrinxissent, alienum visum fuit ab eorum proposito redituum legendorum desiderium. Quare regulæ mendicantium conservandæ intenti Reges nostri, & clericorum secularium commodis prospicientes, prohibuerunt edicto ne qua ejusmodi dispensationum, *tanquam ipso jure nullarum*, ratio haberetur. Extat Caroli VII. constitutio anno MCCCCXLIII. lata, qua præcipitur judicibus *ne hanc novam perniciem, seu potiùs superstitionem, in clero, populo, & regno fieri vel attentari permittant*, & mendicantes à beneficiorum possessione sine mora expellant; exactis ab Episcopis & à ceteris quibuscunque gravissimis pœnis, si contra hanc interdictionem nitantur. Hinc fit ut necessaria sit hodie Religiosis mendicantibus venia hujus legis à Rege concedenda, si ex dispensatione summi Pontificis beneficia possidere illis indulgeatur.

Rebuffus tract. de pacific. §. 258. *Et hoc nisi mediante permissione vel dispensatione Regis.*

V. Summa verò regula quæ in dispensationibus adhiberi debet hæc est, ut caritas non lædatur, quemadmodum docet Ivo Carnotensis: *Si quis quod legerit de sanctionibus sive de dispensationibus ecclesiasticis ad caritatem, qua est plenitudo legis, referat, non errabit, non peccabit; & quando aliqua probabili ratione à summo rigore declinabit, caritas excusabit. Si tamen nihil contra evangelium, nihil contra Apostolos usurpaverit.* Hanc regulam hausit ex Augustino epistola ad Bonifacium, cujus verba retulit Gratianus. Augustinum etiam secuti sunt Hildebertus & Bernardus. Caritatem autem lædi quis non videt, quando invito Principe & Ecclesia Gallicana, absque necessitate vel utilitate publica Ecclesiæ, legibus vel moribus receptis derogatur? Concordiæ & pacis ecclesiasticæ causa introducta est tota dispensationum ratio, ut monui. Quare in contrariam partem torqueri non debet, ut offensiones in Ecclesiam inducat.

Ivo in præfat. Decreti.

C. *Ipsa pietas*. 23. q. 4. Hildebertus Cenoman. ep. 83. Bern. de dispens. c. 4.

Porrò autem, ut inquit Maximus Abbas adversùs intempestivas dispensationes differens, bellum sapit & dissidium, non concordiam & pacem dispensatoriam, cùm sanctorum patrum decretis repugnatur.

Maximus Abbas relatus in breviario vit. synod. [illegible]

VI. Enimverò quotidianæ cùm sint hujusmodi disceptationes ob rescripta sedis apostolicæ, quæ ad levandas petentium necessitates benignè concedi solent, paulò accuratiùs in hanc materiam incumbendum est. Non eo tamen proposito hæc indaganda sunt ut metas ponamus pontificiæ auctoritati, ultra quas illi excurrere non liceat; quia sacrilegii instar est de Principum potestate disputare, ut ait Imperator Anastasius. Quod præcipuè locum habet quando de summo Pontifice agitur, in cujus privilegiis enumerandis Gallicani Episcopi olim sibi hærere aquam non dissimulabant. In eam sententiam eleganter & acutè Fulbertus Carnotensis Episcopus in epistola ad Arnulfum Turonensem Archipræsulem: *Continentur enim quædam reverenda nobis in privilegiis Romanæ Ecclesiæ, quæ propter negligentiam nostram non facilè inveniuntur in armariis nostris.* Modestis verbis sensum suum explicuit, consilium Auxiliaris Præfecti secutus, qui Hilarium Arelatensem Episcopum à dignitate metropolitana dejectum judicio Leonis I. hortatur ut ad demulcendum placandumque Pontificem se paululùm demittat; *aures Romanorum quadam teneritudine plus trahuntur*, ut retulit antiquus scriptor vitæ Hilarii.

Fulbertus ep. 47.

VII. Nos quoque debita honoris præfatione usi, hanc materiam attingemus, ut sciamus quid in effusa illa juris dicendi & condendi auctoritate subditis qui læduntur Pontifices ipsi permittant. Ac sanè quæ de dispensationibus huc usque disputata sunt viam aperiunt iis quæ dicenda restant. Solenne est in rescriptis Pontificum, non solùm dispensationum, sed etiam derogationum verba usurpari; quorum similis est effectus. Ideoque de una specie dicuntur ad aliam trahi posse non est dubium. Id autem unum maximè cavere solent summi Pontifices, ne rescriptis suis scandali occasionem præbeant. *Scandali* voce utor, quia frequentissima est in hujusmodi disceptationibus. Petita verò est ex evangelio & è septuaginta interpretatione. Sumitur autem propriè pro offendiculo pedum; in quod si quis ambulando impingat, facilè labatur. Inde translata est significatio ad actiones hominum quæ spiritualis ruinæ occasionem præbere possunt: quæ si ex se malæ sint, propriè scandali nomine designantur. quod datum vel activum vocant. Sin autem meram virtutem spirent, & necessariæ sint ad hominum salutem, atque inde aliqui offendantur, hoc erit scandalum Judæorum & Pharisæorum, qui doctrina & operibus Christi Domini lædebantur. quod scandalum acceptum & passivum dicitur. Inter ista duo extrema est aliud scandali genus, quo delicata ingenia offenduntur, etsi reverà in actione proposita aut in consilio agentis nihil sit quod argui possit, imò verò res in se sit laudabilis, quamvis non sit ad salutem necessaria. Hoc

scandalum

scandalum infirmorum vel pusillorum dicitur à magistris. In quo hanc regulam præscripsit Paulus Apostolus ut ab ea actione quæ ruinæ occasionem præbet abstinendum sit; quemadmodum ipse carnis esum & vini potum sibi repudiandum duxit, si quis inde fratrum læderetur, sive scandalisaretur. Huc referri potest Petri Apostolorum principis factum: qui licèt sanam doctrinam sectaretur, cùm Judæos & gentiles in fide Christi erudiret, eo tamen modo se gessit ut etsi prudentia ejus consilium non destitueretur, in eas angustias inciderit quæ imbecilles in fidei periculum adducerent. Qua de re palam illum Paulus dispensatione usus objurgavit, ut vulneri crudo, quod incautè à Petro impactum erat, mederetur. Cessavit ergo Petrus, monente altero Apostolo, ab ea dissimulatione & dispensatione, ut scandalum à neophytis amoliretur. Utriusque Apostoli factum dispensationem cum Hieronymo & Chrysostomo vocavi. *Cùm itaque vidisset*, inquit Hieronymus, *Apostolus Paulus periclitari gratiam Christi, nova bellator vetus usus est arte pugnandi, ut dispensationem Petri, qua Judæos salvari cupiebat, nova ipse contradictionis dispensatione corrigeret, & resisteret ei in facie.* Chrysostomus apertè in commentario capitis II. epistolæ ad Galatas ait verba Pauli ad Petrum non fuisse dissidii aut contentionis, sed prudentis cujusdam dispensationis. Quam sententiam persuadere videtur agendi ratio quam in simili facti specie amplexus est Paulus Apostolus: qui ne Judæos à se alienaret, quin potiùs Christo conciliaret, Timotheum circumcidit, caput suum rasit Hierosolymis, & alia quædam à lege indicta peregit. Itaque non ex animò Judaicis ritibus se Paulus accommodabat, sed secundùm dispensationis remissionem, ut notavit Chrysostomus. Non me latet Augustino non probari eam respondendi rationem, quam Hieronymus ab Origene & aliis veteribus hausit. Sed erratum, si quod fuit in Petro, ob scandalum quod exinde illo invito emersit, causam nostram juvat, qui ratione scandali ab actione abstinendum esse censemus.

Rom. 14.

Hieronym. in ep. ad August.

Chrys. in com. ad c. II. ep. ad Gal. [illegible]

Chrys. [illegible] August. ep. ad Hieronym.

VIII. Quod Apostolorum principi accidit, ejus quoque successoribus in cathedra Romana contigit aliquando, ut ex rescriptis datis, quæ à regulis aliena non videbantur, eæ Regum, populorum, aut Episcoporum offensiones sequerentur quæ in scandali nomen transirent. Quod enim fit contra canones scandalum dicitur à Leone I. in epistola ad Anatolium: *Sed cùm in injuriam canonum illa tentata sint quæ omnibus Ecclesiis scandalum maximum generarent.* Attamen in his angustiis statim aut Romanus Pontifex aut Episcopi provinciales in crimen adduci non debent, cùm utrique vel moribus vel canonibus receptis plerunque se tueri possint, valde probabili ratione. In his difficultatibus Romani Pontifices præcipiunt ut à rescriptorum executione supersedeant Episcopi ad quos directa sunt. *Si mandatum nostrum* (inquit Alexander III.) *pro alicujus provisione receperis qui aliud beneficium habeat de quo valeat commodè sustentari, nisi fortè in literis ipsis de hoc mentio habeatur, aut si non potest ei sine scandalo provideri, æquanimiter sustinemus si pro eo mandatum nostrum non duxeris exequendum.* Monuimus autem superioribus capitibus scandala & offensiones in rempublicam Christianam invehi quando status ecclesiasticus aliqua novitate percellitur & consuetudines receptæ convelluntur. Quod apertè quoque probatur ex decretali Innocentii III. qui filium Græci sacerdotis ex legitima uxore susceptum in Episcopum consecrari jubet, *nisi*, inquit, *pro eo quòd inter Latinos Græci hujusmodi conversantur, regionis consuetudo repugnet.* Ubi Joannes Andreæ rectè adnotavit hanc exceptionem additam ob vitandum scandalum & offensionem quæ inde contingere posset, si quid alienum à consuetudine recepta inter Latinos induceretur. Itaque controversiæ similes ex hac regula dirimendæ sunt ut à rebus novis, quæ subjectorum animos offendunt, temperetur, donec si fortè quod ab initio novum erat, accedente publico consensu, inter exempla quoque referatur. Interim tamen, quandiu ex ea novitate offensiones sequuntur, desistendum omnino esse à rescriptorum executione docuit Alexander. Quod intelligendum est, etiamsi justa præcipiantur, & addita fuerit clausula, *nonobstante scandalo.* Nec enim scandalum cadere potest in præcepti rationem, cùm sit contra caritatem, quæ finis est debitus præcepti secundùm Apostolum, quemadmodum egregiè observavit Covarruvias; præsertim cùm hæc sit præcipua cura Romanæ sedis ut à populis scandala amoveat, sicut variis in locis Pontifices profitentur. Ut enim graviter monuit Julius in epistola ad orientales Episcopos, relata apud Athanasium, *in rebus ecclesiasticis non specimen eloquentiæ, sed canones apostolici requiruntur, operaque dari solet ne quis ex parvis in Ecclesia scandalizetur. Expedit enim, secundùm evangelicum verbum, molam asinariam suspendi à collo atque ita demergi quàm unum ex pusillis scandalizare.* Quod ea conditione temperant è Beda ut vitetur proximorum scandalum, [2] in quantum id fieri potest sine peccato. Portò Episcopi qui ab executione rescripti cessant ratione scandali emergentis, literis suis summo Pontifici causam referre debent cur jussa non impleverint; [3] ut colligitur ex Alexandro tertio. In quo dispar est ratio surreptionis, qua jus tertii læditur, & scandali, quod è novitate præcepti proficiscitur: quia de vitio surreptionis pronuntiare [4] potest judex delegatus; sed ob metum scandali supersedet executioni, & rescribit.

C. Cùm teneamur. de præbend.

C. Cùm olim de cleric. conjug.

1. Tim. 2.

Covarruvias in regula, Peccatum. 2. part. relect. § 5. Gregor. in proœm. Decretal. Bonif. in præf. & c. 1. de offic legat. in 1. Epist. Jul. apud Athanas. Apol. 2.

2. Beda in c. 9. Marci. c. Qui scandalizaverit. de reg. juris. c. 2. de novi operis nunciat.

3. c. Si quando. de rescriptis.

4 c. Super literis de rescriptis.

IX. Regula proposita de rescriptis non exequendis ut vitetur scandalum sola sufficeret in disceptationibus quæ apud nos frequentantur in foro. Sed quia theologis & nostris interpretibus placuit aliam quoque difficultatem attingere, scilicet quid agendum sit si rescripta ita canones & disciplinam violent ut in apertum reipublicæ Christianæ detrimentum cedant, referendam duxi eorum sententiam: quæ adeo apud illos certa est ut in eam ex æquo consentiant utriusque opinionis vindices, tum qui pro Pontifice stant in controversia de Conciliorum auctoritate, tum

IV. Acceſſit his decretis auctoritas ſummorum Pontificum, quæ has immunitares apoſtolicæ ſedis præſidio communivit. Initium harum confirmationum ad Gregorium Magnum vulgò refertur. quod aliqua ex parte verum eſt. Etenim trium monaſteriorum in urbe Auguſtodunenſi privilegia ab eo conceſſa leguntur anno ſexcenteſimo ſecundo, ſed quæ bonis oblatis conſulant tantùm, ut ea monaſteriis intemerata ſerventur, non autem eximant Abbates à diœceſana lege & juriſdictione Epiſcopi; quamvis nonniſi adhibitis ſex aliis Epiſcopis de criminali cauſa adversùs Abbates judicium ferre poſſit. Ceterùm ea privilegia ad petitionem Brunichildæ Reginæ & Theodorici Regis indulta ſunt. ut vel hinc pateat regio conſenſu indiguiſſe illis temporibus in Gallia omnia quæ paulò aliena à regulis eſſe videbantur. Facultatum liberam adminiſtrationem, Abbatis electionem, & alia quædam diverſis monaſteriis indulſit, quæ quieti monachorum proſpicerent; ſed ab Epiſcoporum juriſdictione Abbates non exemit. Nam quod monaſterio ſancti Medardi à B. Gregorio collatum dicitur eſſe privilegium, ſuppoſititium eſſe omnibus jam ferè conſtat. Quare prima fortaſſe exemptio ab Epiſcopi juriſdictione quæ à Romanis Pontificibus indulta eſt tribuenda erit Adeodato Papæ: qui rogatus ab Ægyrico Abbate ſancti Martini Turonenſis, illi privilegium immunitatis, cauſa cognita, conceſſit. Sed præfatus eſt hoc alienum eſſe à more Romanæ Eccleſiæ ut monaſteria ab Epiſcopi juriſdictione eximantur. *Paramper autem ambigimus*, inquit, *idcirco quod mos atque traditio ſancta noſtra Eccleſia plus non ſuppetat à regimine epiſcopalis providentia religioſa loca ſecernere.* Quare nonniſi inſpecto privilegio quod Crotbertus Turonenſis Epiſcopus irrogaverat & Gallicani Epiſcopi ſubſcriptionibus ſuis firmaverant, auctoritatem apoſtolicæ ſedis interpoſuit. Itaque non ab invitis Epiſcopis Abbatem exemit, ſed conſentientium vota decreto ſuo confirmavit. Meminit quoque regiorum teſcriptorum; ſed illorum neceſſitatem ad tepellendos laïcos reſtrixit: *Erga quod & pracellentiſſimi totius Gallia Reges, ut ſcripto comperimus, ad reprimendas laicorum infeſtationes edicto pramunire idem venerabile monaſterium regali pietate dignati ſunt.* Attamen vis privilegii regii ad immunitates eccleſiaſticas confirmandas extendebatur, ut ſuprà monui. Quod teſtatur Pippini Regis ad Bonifacium apoſtolicæ ſedis Legatum epiſtola. Conſtruxerar Bonifacius Fuldenſe monaſterium in loco ſibi à Carolomanno Pippini fratre conceſſo. Tum à Rege illa petit quæ his verbis Pippinus expreſſit: *Ut ſicut ex auctoritate B. Petri principio Apoſtolorum, pro quo legatione fungeris, privilegio ſedis apoſtolica ſublimatum eſſe conſtat, ita etiam noſtra auctoritatis pracepto roboretur, placuit nobis tua petitioni aſſenſum prabere. Et ideo hanc noſtra praceptionis ſeriem ob honorem Dei & venerationem S. Petri conſcribi juſſimus, per quam privilegium ſedis apoſtolica à B. Zatharia tibi collatum cum conſenſu Epiſcoporum cunctorumque fidelium noſtrorum per omnia roboramus, pracipientes ut nullus ſacerdotum in regno noſtro divinitus nobis conceſſo in prafato monaſterio juriſdictionem aliquam ſibi vendicet prater apoſtolicam ſedem &c.* Idem demonſtratur ex epiſtola Nicolai I. qua privilegium monaſterii ſancti Karileſi in pago Cenomanico ſiri confirmat. Teſtatur enim chartas quaſdam ab Epiſcopis Cenomanicis prolatas, quibus monaſterium ſuæ civitati ſubdirum eſſe demonſtrare volebant, falſas eſſe, *quandoquidem privilegia Regum, qua ex antiquorum Regum Francorum temporibus olim monaſterio illi conceſſa ſunt, hoc deſtruant, ſicut & ipſa teſtantur, qua in archivis monaſterii ob teſtimonium ſibi conceſſa libertatis hodieque ſervantur.* Itaque rogatum ſe ait à Carolo Rege ut *libertatem illi monaſterio & ab Epiſcopis & à Regibus Francorum conceſſam ſua firmaret auctoritate, & futuris manſuram temporibus roboraret.*

Greg. l. 11. Reg. ep. 10. 11. 12.

Vide Gregorium l. 4. ep. 41. l. 7. ep. 8. 10. ep. 12 & alibi.

Privilegium Adeodati tom. 1. Concil. Gall.

Bonifac. ep. 151.

Privilegium monaſterii S. Kariſi tom 3. Concil. Gall. pag. 224.

Vide collectionum. veter. ſcriptor. R. P. Edmundi Martene par. 1. pag. 215. & par. 2. pag. 15

V. Eundem ordinem ſequebantur proceres Galliarum cùm monaſteriis à ſe conditis libertatem quærere volebant. Conſenſui enim Epiſcoporum decretum ſuum addebant & ſedis apoſtolicæ auctoritatem. Eo modo ſe geſſit Willelmus Sancius Vaſconiæ Comes cùm ſancti Severi monaſterium in pago Adurenſi Auſcitanæ provinciæ in Novempopulania ſitum excitaret anno nongenteſimo octuageſimo ſecundo. Collatis enim quampluribus reditibus, poſtquam Abbatis & monachorum exhibitioni proſpexiſſet, cœnobium liberum eſſe juſſit, non ſolùm à tributis & omnibus fiſci juribus, ſed etiam ab Epiſcoporum adminiſtratione & juriſdictione, Eccleſiæque Romanæ ſubdidit. *Nec in præfato loco quiſquam Epiſcopus*, inquit, *cathedram audeat collocare, vel quamlibet licentiam habeat imperandi, nec aliquam ordinationem quamvis leviſſimam faciendi, niſi cum permiſſu & voluntate Abbatis ipſi ſacro loco praſidentis; ſed ſint omnibus modis liberi, & abſque ulla alia calumnia & inquietudine ſecuri.* Quæ omnia decrevit *cum confirmatione Archiepiſcopi Auſcienſis* & Burdegalenſis, Epiſcoporum Agennenſis, Vaſconenſis, Vaſatenſis, Bigorrenſis, & Lactoratenſis, & apoſtolicæ ſedis auctoritate muniri fecit. Supererant adhuc priſcæ conſuetudinis reliquiæ anno M L. cùm Goffridus Andegavorum Comes monaſterium Vindocinenſe à ſe fundatum *auctoritate & aſſertione Domini ſui Regis Francorum Henrici, Theodori etiam Carnotenſis Epiſcopi conſilio, beato principi Apoſtolorum Petro obtulit in alodium & patrimonium.* Quare Ivo Carnotenſis, periſſimus canonicæ diſciplinæ, privilegia S. Quintini eo nomine commendat quòd ab Epiſcopis Belvacenſibus indulta fuiſſent, & quòd ea *apoſtolica manus roboravit, regia quoque majeſtas pragmatica ſanctione firmavit.* Poſſent, ſi neceſſum foret, tabulæ antiquæ monaſteriorum proferri quæ à Regibus Italiæ, Germaniæ, Angliæ, Navarræ, Caſtellæ, Legionis, & Arragonum condita ſunt, & privilegiis epiſcopalibus, tum regiis, deinde verò etiam apoſtolicæ ſedis decretis firmata.

Charta fundationis edita eſt lib. 3. hiſtor. Benearn. c. 8.

In Notis ad ep. 1. l. 1. Goffrid. Vindoc.

Ivo Carnot. ep. 191.

VI. Ex hoc uſu profectum ut ſi qui Epiſcopi immodeſtiùs ſe geſſiſſent erga Abbates & monachos, libertas illis à ſummis Pontificibus indulgeretur, invitis licèt & renitentibus Epiſcopis. Exemptionum probabilem cauſam hinc ſumpſit Gregorius VII. in epiſtola ad Taurinenſem Epiſcopum. *An ignoras*, inquit,

Greg. VII lib. 2. epist. 33. 69. & lib. 6. epist. 2. *quòd sancti patres plerunque & religiosa monasteria de subjectione Episcoporum & episcopatus de parrochia metropolitanæ sedi propter infestationem præsidentium diviserunt, & perpetua libertate donantes, apostolicæ sedi velut principalia capiti sua membra adhærere sanxerunt.* Alex. 1. epist. 19. Eo prætextu utebatur Alexander II. cùm Gervasio Remensi, qui privilegia monasterio Corbeiensi concessa ab ecclesiastico canone aliena esse existimabat, in hunc modum rescripsit, *alias esse leges Ecclesiarum quæ sunt generales, & alias esse eas quæ specialiter in privilegiis quibusdam prærogantur Ecclesiis ad immunitatem, ne quorumlibet importunitate patiantur inquietudines.* Sed tandem exemptiones istæ sola Pontificum liberalitate & gratioso beneficio, Regibus conniventibus, concessæ sunt. Quod ægrè tulerunt omnibus seculis Episcopi; qui dolorem suum sæpissime litibus implicatissimis & scriptionum querelis ulti sunt. Imò & Bernardus Abbas de hac imminutione auctoritatis episcopalis graviter conquestus est in libris de considebr Bernard. lib. 3. de consider. ratione ad Eugenium Papam: *Murmur loquar & querimoniam Ecclesiarum. Truncari se clamitant ac demembrari. Vel nulla vel pauca sunt quæ plagam istam aut non doleant aut non timeant. Quæris quam? Subtrahuntur Abbates Episcopis, Episcopi Archiepiscopis &c. Sic factitando probatis vos habere plenitudinem potestatis, sed justitiæ fortè non ita. Facitis hoc, quia potestis, sed utrum & debeatis, quæstio est.* Multis deinde prosequitur inversum ordinem & confusam Ecclesiæ hierarchiam; adeo ut monstro similes esse dicat ecclesiasticorum graduum status, cùm inferiores dignitates à superioribus divisæ capiti conjunguntur, ac si digitus supra manum constitutus capiti ἀμέσως connectatur. Bern. ep. 179. 180. & 42. Invehitur alibi in monachos qui Episcoporum imperium detrectarent, & superbiam suam honesto libertatis nomine tegerent, monasteriorum reditus devastantes, ut pecuniæ redemptione à jurisdictione diœcesana emanciparentur. Joan. Sarisber. Policrat. lib. 7. c. 21. Petrus Blesensis ep. 68. Joannes Sarisberiensis & Petrus Blesensis hunc disciplinæ eversæ morbum suo seculo deplorarunt. Quæ privilegia deinde ad Ecclesiarum Capitula porrecta sunt, eo prætextu, quòd & monasticam vitam clericatui adjecissent, quòdque ab Episcopis suis iniqua dominatione premerentur.

VII. Sed quanto incremento auctæ sint exemptiones à quadringentis annis illi soli constabit qui diligenter & numerum religiosarum domuum ab eo tempore excitatarum, & privilegia non solùm libertatis, sed etiam plurimarum facultatum, illis concessa expendet. Quæ variis motibus Ecclesiæ statum concusserunt; sed quantum fieri potuit, Conciliis Lateranensibus & Viennensi, pluribusque summorum Pontificum constitutionibus huic discordiæ prospectum est: qui exemptiones non resciderunt quidem, sed variè pro temporum & rerum conditione temperarunt. Guillelmus Durandus omnibus ingenii viribus hanc ab Ecclesia ægritudinem depellere contendebat, accurata & supra seculi sui captum elucubrata tractatione, quæ remedium aliquod à Concilio Viennensi extorsit. Guill. Durand. de modo Concil. gener. celebrandi Rubr. de exemptionibus. Probat ille constitutum in Ecclesia ordinem à Conciliis generalibus pro libitu à Pontificibus his gratiosis exemptionibus everti non posse. Deinde, etsi hoc à Papa fieri possit, non expedire statui universalis Ecclesiæ, nec religioni, nec ipsis personis religiosis. Quod ille multis argumentis conficit, docens episcopatus vim in partes dividi, dignitatem violari, obsequium reverentiamque Episcopis debitam aboleri, vitia subditorum impunita relinqui, & criminibus faciliorem viam aperiri. Quin & religiosos, qui demissionem animi sectari profitentur, his exemptionibus tumidos in superbiam adeo efferri *quod non solùm Abbates & Priores, Guardiani, & alii in statu alicujus administrationis & prælationis existentes, verùm etiam minores fratres & personæ dictarum religionum, frequenter putant Episcopis, Archiepiscopis, & aliis Prælatis se quodammodo fore æquales, & debere quibuscunque aliis personis ecclesiasticis ecclesiastica beneficia obtinentibus anteferri.* Sed Durandi animus commotus detumuisset, si felicitas eorum temporum religiosos homines edidisset similes nostris; quorum emendata castigataque vita & exacta τῆς ἀσκήσεως ἀκρίβεια squallorem seculi nostri non mediocriter exornant.

VIII. Quare cùm ex hac graduum confusione scandalum ab aliquot seculis hac de re natum nondum sit deletum, etsi non adeo ferveat ac tempore Bernardi, atque adeo eam ob causam exemptiones omnino tolli non debeant, attamen cùm istæ canonum & disciplinæ sanioris remissiones publicam tranquillitatem lædant, non alienum esse à regio munere ut ex parte sua curet his incommodis prospici intelliget qui diligenter expendet ea quæ à nobis hoc capite adnotata sunt. Qua de re tomo secundo diatriba unica copiosè dicturi sumus. Interim observandum erit morem illum qui in regno obtinet ut neque novus religiosorum ordo instituatur nec novæ Ecclesiarum vel monasteriorum ædificationes fiant absque Principis rescripto confirmatum fuisse constitutione regia anno MDCXXIX. & ex iis quæ hoc capite recensuimus originem T. 2. Libert. c. 34. sumpsisse. Qua de re copiosiùs alibi.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

ILLUSTRE exemplum exemptionis, quæ monasterio S. Vedasti Atrebatensis in synodo Vermeriensi concessa est ab Episcopis, postulante Karolo Calvo Rege, exhibet Hincmarus Remensis Archiepiscopus in epistola sequenti, quam nos edidimus ex archivo ejusdem monasterii, quæ verò edita etiam est ab Auberto Miræo in codice diplomatum Belgicorum pag. XXII. Sed ista nova editio emendata est ex fide vetustissimi codicis MS.

præfixa ad tempus remisit ; ita ut monachis intra annum, & laïcis intra decem & octo menses presbyterii gradum adipisci liceret. *Quod pro accidentis defectus remedio providetur*, inquit ille, *non adversùs scita majorum nova lege proponitur.* Id autem necessitate cogente aggressum se fuisse ait & necessaria rerum dispensatione constrictum : *Necessaria rerum dispensatione constringimur & apostolicæ sedis moderamine convenimur sic canonum paternorum decreta librare & retro præsulum decessorumque nostrorum præcepta metiri ut quæ præsentium necessitas temporum restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita consideratione diligenti, quantum fieri potest temperemus.* Et mox : *Priscis igitur pro sui reverentia manentibus constitutis, quæ, ubi nulla rerum vel temporum perurget angustia, regulariter convenit custodire.* Hic Gelasius utitur eodem sensu dispensationis voce quo οἰκονομία usurpatur apud Græcos.

Gelasius in ep. ad Episc. Lucaniæ.

IV. Aliquando etiam judicio synodali dejectis Episcopis restitutio est clementer indulta à summis Pontificibus, ita tamen ut synodorum consensus accesserit. Quod tribus exemplis illustrari potest : quorum unum in Italia, alterum in Gallia locum habuit, & tertium in oriente. Misenum Episcopum honore & communione in synodo Romana privatum Gelasius in altera synodo Romana sacerdotali dignitati restituit anno quadringentesimo nonagesimo quinto. Rothadus Episcopus Suessionensis sede sua à synodo Gallicana dejectus est anno octingentesimo sexagesimo quinto. *Nostrum judicium*, inquit Hincmarus, *per regulas executum sedes apostolica non cassavit, sed Rothado, qui ad eam fecit confugium, humiliter poscenti solatii benignitatem impendit.* Scio quidem à Nicolao primo rescissam synodi sententiam à qua Rothadus appellaverat. Sed quia Gallicani Episcopi in illo casu non esse locum appellationi contendebant, ideo Hincmarus clementiæ Nicolai tribuit Rothadi restitutionem ; cui Ecclesia Gallicana assensit, sub titulo restitutionis à Nicolao ex benignitate & venia indultæ. Apud orientalem Ecclesiam qui motus à Photio excitati fuerint docent & Nicolai epistolæ & synodus octava, quæ illum patriarchatu Constantinopolitano depulit, & perculit anathemate. Attamen, Ignatio functo, Photius toties damnatus sedem suam recepit suffragiis orientalium Episcoporum, adnitente Basilio Imperatore. Sed illa restitutio integra esse non poterat, nisi à sede apostolica probaretur. Quare Joannes VIII. rogatus ab Imperatore ut Ecclesiæ paci consuleret, necessitati cedens, Leonis, Gelasii, Felicis, & Concilii Africani auctoritate fretus, qui in rerum angustiis temperandas esse regulas docent, de consensu ceterorum Patriarcharum Photium anathemate liberavit, illique sedem retinere concessit, ea lege, ut coram synodo cogenda misericordiam peteret. De consensu, inquam, ceterorum Patriarcharum & Episcoporum Joannes Photium solvit, ut videre est in epistola germana ejusdem Joannis ; quamquam in epistola à Photio corrupta hic consensus desit. Unde occasionem sumpsit auctor Breviarii octavæ

Hincm. c. 5. Opusc.

Vide lib. 7. cap. 24. §. 5.

Joan. VIII. ep. ad Basilium.

synodi hanc Photii restitutionem à Joanne VIII. decretam convellendi, quia scilicet unum patriarchium damnatos à ceteris Patriarchis solvere non potest, ὃν πατριαρχῶν λύσαι οὐ δύναται. Imò verò neque per modum dispensationis hoc fieri posse concedit, quia ex Chrysostomo dispensationi locus non est cùm manifesta est prævaricatio. Ceterùm à culpa Joannem liberat Principis & ceterorum Patriarcharum totiusque synodi orientalis consensus ; quem datum fuisse Joannes suis literis significat. Profert autem ad confirmationem sententiæ suæ exempla Athanasii, Chrysostomi, & Flaviani ; qui à synodis damnati cùm fuissent, à sede apostolica in integrum restituti sunt. Quibus exemplis quoque Photium à Joanne restitutum scribit Ivo, cùm de jure dispensationum loquitur. Sed ab iis referendis temperavi, quia restitutiones illæ ad appellationum jura pertinent & ad judicatorum rescissionem, non autem ad restitutionem ex benignitate indultam, quemadmodum tria superiora quæ retuli exempla.

Ivo in præfat. Decr.

V. Ceterùm hic repetendum est quod initio adnotavi, nullum edi posse testimonium quo doceatur à veteribus veniam infringendi canonis alicui collatam fuisse, sed tantùm infracti. Ea scilicet canonum & decretorum erat reverentia ut ea violari à quoquam æquo animo Pontifices ferre non possent ; quin potiùs statim canonica pœna reos convictos plecterent, nisi necessitatis aut publicæ utilitatis manifesta ratio aliud suaderet. Zacharias hac de re certiores nos reddit, qui rescripsit Bonifacio Moguntino conquerenti de indulta facultate à Gregorio III. ut quis viduam avunculi sui uxorem duceret : *Absit ut hoc prædecessor noster ita credatur præcepisse. Nec enim ab hac apostolica sede illa diriguntur quæ contraria esse patrum sive canonum institutis inveniantur.* Imò verò cùm idem Bonifacius enixè à Zacharia postularet ut sibi liceret Episcopum successorem eligere, respondit juxta mores antiquos : *De eo quòd tibi successorem constitui velle dixisti, ut te vivente in loco tuo eligatur Episcopus, hoc nulla ratione concedi patimur, quia contra omnem ecclesiasticam regulam vel instituta patrum esse monstratur.* Id autem *charitate cogente* homini de Ecclesia optimè merito indulsit ut ea hora qua se migraturum è seculo cognosceret, præsentibus cunctis sibi successorem designaret.

Zachar. ad Bonif. t. 5. an. 742.

Idem c. 4. & apud Grat. 7. q. 1. c. Petisti.

VI. Post seculum undecimum frequentior esse cœpit dispensationum usus, Ecclesiæ statu ita ferente ; qui variis bellorum motibus & novis decretis valde concussus erat. Attamen id superfuit ex antiqua disciplina ut nihil indulgeretur quin utilitate publica compensaretur, ut colligere licet ex præfatione Ivonis, quam Decreto suo præfixit. Ex ea regulas quasdam decerpere non alienum erit ab instituto, quia hodie etiam in quibusdam articulis usui esse possunt. Præceptiones & prohibitiones alias immobiles esse docet, alias verò mobiles. Ac primi quidem generis sunt illæ *quas lex divina sanxit, quæ observata salutem conferunt, non observata eandem auferunt. Mobiles verò sunt quas lex æterna non sanxit, sed posteriorum diligentia ratione*

utilitatis invenit, non ad salutem principaliter obtinendam, sed ad eam tutiùs muniendam. Quo in loco reponit canonicas institutiones. Mox addit: *In his quibus observatis salus acquiritur, vel in quibus neglectis mors indubitata consequitur, nulla est admittenda dispensatio; sed ita sunt omnia mandata vel interdicta servanda sicut sunt æterna lege sancita. In his verò quæ propter rigorem disciplinæ vel muniendam salutem posteriorum sanxit diligentia, si honesta vel utilis sequatur compensatio, potest præcedere auctoritate præsidentium diligenter deliberata dispensatio.* Utitur voce *compensationis*, quam è Concilio Africano hausit, ut significet utilitatem cujus ratione venia canonum indulgetur. Usum autem harum dispensationum docet testimoniis aliquot petitis ex Augustino, Cyrillo, Innocentio, Leone, Gelasio, & Joanne octavo. Connumerat verò inter dispensationum exempla promotiones Felicis, Gelasii, Agapiti, Silverii summorum Pontificum, etiam si filii Presbyterorum essent; quorum ordinationes vetitæ erant decretis Pontificum. Sed in eo fallitur quòd decreta illa aliquot seculis posteriora sint ordinationibus illis quas recensuit. Translationes etiam Episcoporum ab una civitate in aliam, jam olim à severiore Ecclesia admissas, dispensationibus accensuit. Sed illæ ad canonum interpretationem referendæ sunt potiùs quàm ad dispensationem: quoniam migrationes quidem Episcoporum voluntariæ prohibitæ sunt à canonibus, translationes verò cum causæ cognitione decretæ non sunt vetitæ. Prohibetur *μετάθεσις*, non *μετάβασις*, ut loquuntur Græci.
Vide lib. 6. cap. 8. Qua de re alibi. Depositorum Episcoporum, Athanasii scilicet, Flaviani, & Chrysostomi, & aliquot aliorum restitutionem à sede apostolica decretam inter dispensationum exempla Ivo recenset; sed perperam, ut suprà monui, cùm hæc ad judiciorum restaurationem pertineant.

Dispensationum usum frequenter in epistolis suis commendat idem Ivo: in quibus hanc præcipuè regulam sequendam docet, ut fides
Ivo ep. 214. 258. & 190. & alibi. vel boni mores non lædantur: *Tunc possunt præsules legum rigorem propter necessitates ecclesiasticas temperare quando ipsa legum remissio nihil continet contra*
Vide locum Hildeberti suprà relatum in Addendis adjectis 138. hujus libri. *fidei veritatem vel morum honestatem.* Et alibi: *A subditis non debet reprehendi prælatorum dispensatio, si salvo fidei fundamento, & nota communi regula morum, aliqua infirma faciunt aut tolerant ut vitam subditorum in proposito suæ sanctitatis conservare valeant.*

VII. Eodem seculo Anselmus Cantuariensis à Paschale secundo sibi concedi petiit ut juxta arbitrium suum leges ecclesiasticas temperare posset in Anglia, ubi, ob corruptos mores, disciplinæ tenor servari non poterat. quod illi à Pontifice indultum est. Unde colligimus subditorum contumaciam frequentibus dispensationibus viam aperuisse, ne quis cum novatoribus ad curiam Romanam hujus remissionis omnem culpam revocet. Tantus enim erat in Ecclesia canonum contemptus ut à vindicta sæpissime ob multitudinem reorum abstinendum esset & dispensatione tanto morbo providendum. Itaque satius esse duxerunt Pontifices, probabili quadam ratione inducti, canonibus aliquos solvere, ut infractarum legum reatus vitaretur, quàm post vulnus remedium parare. Verba autem Anselmi hæc sunt: *Sæpe necesse est aliquid de apostolicis & canonicis statuis pro compensationibus relaxare, & maximè in regno, in quo ferè omnia sic corrupta & perversa sunt ut vix ibi aliquid omnino secundùm statuta ecclesiastica fieri possit.* Anselm Cantuar. apud Juretum in Notis ad ep. Ivonis pag. 730.

VIII. Goffridus Vindocinensis eadem ætate Calixto secundo insinuat quis modus sequendus sit in dispensationibus quæ tunc in antecessum concedebantur. *Dispensationes*, inquit, *aliquando in Ecclesia faciendæ sunt, non quidem amore pecuniæ, vel quolibet humano favore, sed pia & misericordi intentione. Tunc enim à pastore Ecclesiæ dispensatio piè & misericorditer fieri dicitur cùm aliquid minus perfectè ad tempus fit ab illo vel fieri permittitur, non voluntate sua, sed aliorum necessitate, ne in ipsis videlicet fides Christiana periclitetur.* Et mox: *Possunt etiam & debent fieri dispensationes, quibus Ecclesiarum & monasteriorum consuetudines immutentur; sed ubi postponitur minus bonum, ut quod est melius instituatur.* Infrà: *Si quis verò aliter in Ecclesia dispensationes facit, rationi simul & veritati contradicit; nec solùm lucernam ardentem non habet, verùm etiam aliorum ardentes extinguit. Et ideo non rectè dicitur Christi Vicarius; sed dux est cæcorum, ipse cæcus.* Goffridus Vindoc. in opusc. c. 5.

IX. Nota est Bernardi de dispensationibus sententia, quam Eugenio sequendam proposuit: *Quid, inquis, prohibes dispensare? Non, sed dissipare. Non sum tam rudis ut ignorem positos vos dispensatores; sed in ædificationem, non in destructionem. Deinde quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur. Ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est. Ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est. utilitas dico communis, non propria. Nam cùm nihil horum est, non planè fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est.* Bernardus l. 3. de consider.

X. Gratianus variis in locis ob necessitatem vel utilitatem Ecclesiæ dispensationi esse locum docuit; ita ut illi cum ceteris conveniat. A qua regula jure Decretalium recessum non est; quamvis privatorum major sit habita ratio quàm haberetur antiquis canonibus. Grat. c. 1. q. 7. & c. *Fraternitatis.* dist 34. c. *In causis.* de sent. c. *Licet canon* §. *Super.* de elect. in 6.
Etenim scientia, morum honestas, bona fama, meritorum prærogativa, nobilitas petentis, censentur justæ causæ dispensandi; ut probari potest ex variis locis Decretalium. quod deinde placuit Concilio Tridentino. Itaque venia canonum, quæ olim ob publicam tantùm causam privatis post violatos canones concedebatur, indulgeri cœpit ante omnem actum, propter privatum petentium commodum, si meritis aliunde juvarentur, & eorum opera bono publico inservire posset. Unde profecta est dispensationum frequentia in votis, in beneficiis, irregularitatibus, & matrimoniis; quæ gravissimorum virorum querelas provocarunt. Ut enim de B. Bernardo taceam, Hildebertus Cenomanensis, Joannes Sarisberiensis, Matthæus Paris, Guillelmus Durandus, Nicolaus de Clemangiis, Joannes Gerson, multis hac de re conquesti sunt.
Cap. *Innotuit.* de elect. c. *De multa*, de præbendis.
Trid. sess. 24. c. 5. sess. 25. c. 18.

CAPUT XV.

Synopsis.

I. Discutitur quæstio an dispensatio sine causa sit licita & valida. Inferioris est illicita & invalida. Summi Pontificis, quidam licitam esse aiunt, alii autem illicitam, quia non est dominus legum.

II. Illicita autem dispensatio à plerisque valida dicitur; ab aliis invalida. quorum rationes proponuntur.

III. Distinctio auctoris, in iis quæ singulos respiciunt, dispensationem sine causa absque crimine concedi & suscipi; in iis quæ jura tertii aut statum publicum lædunt, nec licitam esse nec validam. Prima pars probatur ex consuetudine recepta ab aliquot seculis; quæ inducere potuit ut per dispensationes legi derogetur, quemadmodum omnino potest legem abrogare. Maxima vis consuetudinis in dispensationibus. unde dispensatio significatur nomine consuetudinis. Dispensationes in gravissimis rebus quotidie conceduntur sine causa contra canones Conciliorum generalium, quæ recepta sunt usu: quædam autem in minoribus negotiis vix recipiuntur, ob usum contrarium. Probatur facultas concedendæ dispensationis sine causa ex Concilio Lugdunensi, quod explicatur.

IV. Si mores recepti in regno lædantur, invalida dispensatio. quia sine causa legitima, & quia in iis casibus dispensationis usus non receptus. Dispensationes mendicantibus concessæ ad beneficia possidenda rejectæ.

V. Caritas læditur novitate. Quare abstinendum hoc casu à dispensatione, quæ præcipuè ob concordiam inducta est. Ex dispensationibus intempestivis dissidia oriuntur, è Maximo Abbate.

VI. Inquiritur in omnia rescripta, non eo proposito ut limites ponantur pontificiæ potestati. Omnia privilegia sedis Romanæ non erant cognita Gallis tempore Fulberti. Tenerè agendum cum Romanis.

VII. Cavent Romani Pontifices ne rescriptis suis scandali occasionem præbeant. Tria genera scandali. De Petri reprehensione à Paulo propter scandalum.

VIII. Si scandalum oriatur, temperandum ab executione rescripti. Scandalum movetur, si recepta consuetudo infringatur. Etsi justa præcipiantur, supersedendum ab executione, ratione scandali; cujus non potest dari dispensatio. Judex delegatus debet rescribere & supersedere.

IX. Regula petita è scandalo sufficit in foro. Quærunt tamen theologi & interpretes an si rescriptis pessumdaretur disciplina ecclesiastica, iis parendum sit. Respondent ab iis exequendis abstinendum: & si necesse sit, subsidium Principum implorandum. Quod fit per modum defensionis, non autem jurisdictionis. Et in summo Pontifice non censetur eo casu esse defectus auctoritatis, sed defectus intentionis. Romana sedes urget executionem mandatorum quæ salubria sunt, è Leone IV. & Gregorio VII.

X. Ad defensionem & ultionem veritatis habet primam & maximam potestatem. Contra veritatem nihil potest, è Facundo Hermianensi.

XI. Non potest concedi dispensatio juris divini vel naturalis, sed tantùm interpretatio.

I. QUÆ superiorum seculorum ingenia exercuit pertinacissimis contentionibus disceptata quæstio, an dispensatio sine justa causa concessa licita sit & valida, hodie etiam à theologis & juris canonici interpretibus cum aliquo opinionum dissidio, quamvis modestiùs, tractari solet. Sanè si ab inferiore concedatur sine causa, nec licitam nec validam esse apud omnes in confesso est. De supremo Pontifice controvertitur. Sed quæstio in duo capita dirimenda est. Unum est, an sit licita: alterum, an sit valida, etsi forrasse fuerit illicita. Licitam esse dispensationem à supremis Principibus sine causa concessam asserunt Glossa, Bartolus, Innocentius quartus, Panormitanus, Felinus, & alii quamplurimi; quia leges omnes ab eorum nutu pendent. Plerisque verò theologis & juris canonici interpretibus placuit nec summum Pontificem nec Reges ipsos licitè à legibus suis solvere posse subditos sine justa causa. Quod probant ex iis locis qui relati sunt à Gratiano, & ex Concilio Tridentino; quod vetuit ne dispensationes in contrahendis matrimoniis dentur sine justa causa. Sed maximè sententiam suam ex jure naturali fulciunt, quod ita Principibus leges committit ut earum sint dispensatores, non domini. Quare si à justa & provida administratione aberrent, quæ reipublicæ consulere debet, abutuntur concredita sibi potestate, dum inter ejusdem universitatis membra inæqualitatem inducunt.

Glossa in l. relegati ff de pœn. & ibi Bart. & ceteri quos recenset Sanctius l. 8. de matrim. disp. 18. § 2.

Thomas. 1. 2. q. 92. art. 5. Vide Suarem. l. 6. de legibus c. 18. Conc. Trid. c. 5. sess. 14. de reform.

II. Sed in altero capite quæstionis iidem illi interpretes in varias opiniones scinduntur, cùm quæritur an dispensatio indulta sine justa causa sit invalida, ut est illicita. Si Parisienses sequamur & antiquos scriptores, dubium non est quin dispensatio injusta sit etiam invalida. Hanc sententiam amplexi sunt Bernardus, Goffridus Vindocinensis, Joannes Sarisberiensis, Gersonus, Major, Almainus, & ex theologis recentioribus, Gabriel Vasques Hispanus, & plerique interpretum juris civilis & canonici. Quod probant comparatione ducta à lege: quæ si injusta sit, legis nomine non censetur; ac proinde nec dispensatio injusta locum dispensationis obtinebit; maximè cùm potestas qua dispensans nititur data sit ad ædificationem, non ad destructionem, ut loquitur Paulus. unde sequitur dispensationem quæ tendit ad dissipationem & destructionem non proficisci à potestate quam Deus concessit, ac proinde esse nullam. Neque opponi potest huic sententiæ quod à contrariæ opinionis vindicibus, & præsertim à Suare, asseritur, scilicet legem pendere ex arbitrio ejus qui illam tulit, ideoque si Princeps quempiam ab ejus vinculo eximat, arbitrium Principis ratum fore. Hæc enim ratio, etsi alicujus momenti esse possit quoad leges seculares, attamen, quoad ad ecclesiasticas attinet, vim nullam habere potest. Earum

Bernard. l. 3. de consider. ep. 7. ad Adam mon. l. de dispens. & præc. c. 4. & 7. Goffrid. in loco suprà laudato. Sarisb. l. 4. Policrat. c. 2. Gerson. de ecclef. pot. consid. 10. reg. 4.

1. Cor. 10. Vasques. 1. 2. disp. 178. c. 4.

Vide Suarem l. 6. de leg. c. 19.

enim conditio hæc est ut perpetuæ sint, quemadmodum pluribus docui superiùs. Quibus addendum est Leonis testimonium, qui canones nulla ratione convelli posse docet in epistola ad Rusticum Narbonensem nisi *ob necessitatem rerum vel considerationem ætatum.* Quæ ultima verba adolescentes respiciunt, quibus post gestam publicam pœnitentiam conjugem ducere contra regulas indulget cap.
C. Miror. dist. 50. XIII. ejusdem epistolæ. Unde Joannes VIII. rescripsit * Uticensi Episcopo dementis esse Pontifici persuadere velle ut illud fieri concedat quod omnino canonicæ disciplinæ est contrarium. Et Chrysostomus relatus in breviario octavæ synodi eleganter dixit, *οἰκονομητέον, ἔνθα οὐ παρανομητέον, ibi esse dispensandum ubi non sit prævaricandum.*

III. Mihi verò hæc quæstio hoc pacto dirimenda videtur ut in iis quæ singulos respiciunt, dispensationem à Pontifice etiam sine causa indultam valere dicamus, imò verò & absque crimine suscipi & concedi; in iis autem quæ vel jura tertii vel statum publicum lædunt, nec licitam esse nec validam. Ac primam quidem partem eorum auctorum testimoniis confirmari posse non ambigendum est qui in supremo Principe causam ad dispensandum necessariam non esse generaliter & in universum asserunt, solamque liberalitatem Papæ sufficere pro causa dispensationis, ut placuit Antonio de Butrio. Hujus sententiæ præcipuum fundamentum non in eo constituo quod jam everti, scilicet leges ecclesiasticas à superioris nutu pendere, sed à perpetuo usu qui jam à trecentis annis & ultra in curia Romana receptus est, ut sine cognitione causæ pleræque dispensationes concedantur; quibus, verbi gratia, irregularitates tolluntur, impedimenta consanguinitaris & affinitatis in tertio & quarto gradu amoventur, beneficiorum pluralitas concedi-
Durand. de modo Conc. gen. col. 1. 4. & 5. tur; ut fidem facit Guillelmus Durandus, qui de illa novitate seculo suo indulta conqueritur. Eodem etiam usu inductum est ut pœnis à canone indictis liberi habeantur qui dispensationibus illis utuntur; adeo ut nec eorum ordinationes vitiosæ censeantur, nec de matrimoniorum viribus dubitetur, aut quæstio status liberis ex ejusmodi nuptiis editis moveri possit. Itaque cùm præcipuus eorum canonum effectus per dispensationem indebitam ex consuetudine recepta sublatus sit, scilicet nullitas matrimonii, quid superest quod subditorum conscientias onerare possit? Dicet aliquis superesse jus illud naturale, quod vetat singulares ne ab ordine universitatis desciscant sine causa. Sed redit distinctio, scilicet jam consuetudine recepta inductum solam Principis voluntatem legitimæ causæ vim habere apud omnes in præcipuo effectu. Ergo idem jus erit statuendum in altero capite. Tanta verò est vis consuetudinis ut legem omnino tollere possit. Ergo & modum illius solvendæ per dispensationes alioqui indebitas inducere poterit, præsertim cùm dispensationis ea sit conditio ut à consuetudine magnas vires accipiat. unde & dispensatio consuetudinis nomine significatur apud Basilium: *Nos ergo*, inquit, *utrumque scire oportet, & quæ sunt summi juris, & quæ sunt consuetudinis*, id est, secundùm Balsamonis & Matthæi Blastaris interpretationem, sequendam esse aliquando consuetudinem inclinatiorem, & desciscendum à summo jure. Ceterùm quanta sit vis consuetudinis in hujusmodi dispensationibus tolerandis inde patet quòd ea quæ à Conciliis œcumenicis instituta sunt in gravioribus negotiis, novis rescriptis dispensatoriis aliam formam quotidie accipiunt. Episcoporum consecratio; quæ sine Metropolitano fieri non debet, post abrogatam Pragmaticam sanctionem, inconsulto Metropolitano, tribus Episcopis ad arbitrium summi Pontificis committitur. Duabus Ecclesiis adscribuntur frequenter clerici contra canones Concilii Chalcedonensis, dispensationibus indultis ad plura beneficia retinenda. Dispensationes in gradibus prohibitis à Concilio Lateranensi olim rarissimæ, hodie verò sunt frequentissimæ. Episcopatuum futuræ successiones, & in ceteris beneficiis præsentes successiones per resignationes *in favorem* dictas Pontificum & Regum arbitrio frequenter admittuntur. Novi ordines religiosi contra præscriptum Concilii Lateranensis quotidie approbantur. Multa quoque alia peraguntur quæ summam quidem & eximiam in Romano Pontifice à constitutionibus generalium Conciliorum dispensandi auctoritatem, etiam sine causa, Vide secundam præfationem Marcæ §. 14. insesse probant. Sed quanta sit vis consuetudinis receptæ, quæ his dispensationibus connivet, inde ostenditur quòd in minoris momenti rebus hæ dispensationes ægrè recipiantur. His addendum est Concilium Lugdunense C. Ordinarii. de offic. ordin. in 6. sub Gregorio X. habitum anno MCCLXXIV. quod ad Romani Pontificis arbitrium retulit de dispensationum sufficientia disquirere, & *æstimare quem modum beneficii sui Pontifex esse voluerit.* Itaque si summo Pontifici placuerit sine causæ cognitione aliquem canonibus solvere, dummodo status publicus non lædatur, hoc ab eo pendere colligi potest ex Concilio illo Lugdunensi; præcipuè cùm dispensationem *beneficii* à Principe collati nomine significet, id est, gratiæ ex mera liberalitate collatæ. Quare mirari subit qua ratione quidam hunc locum adduxerint ut probarent dispensationem sine causa esse nullam.

IV. At verò si status publicus aut recepta in regno jura lædantur, amplectenda est sententia eorum qui in universum dispensationes sine justa causa indultas invalidas esse censent. Quod verum esse in specie quam tracto hac collectione demonstratur. Vel dispensationes illæ sine legitima & justa causa conceduntur; & in hoc casu nullæ dicendæ sunt, propter ea

Margin notes beside the Basilius passage: *ὀφείλομεν ... εἰδέναι ... καὶ τὸ τῆς ἀκριβείας, καὶ τὸ τῆς συνηθείας.* Matthæus Blastares: ἕπεσθαι τῇ συνηθείᾳ τῇ συγκαταβατικωτέρᾳ. Balsamo in c. 102. Synodi in Trullo.

* Meliùs *Cennamoco Episcopo Venetensi*, ut apud Ivonem par. 6. cap. 114. & par. 10. cap. 51. Rectè Nam Britones historici tradunt Kennonoxum istius nominis secundum factum esse Episcopum Venetensem anno 878. cùm sedes Venetensis vacasset spatio quindecim mensium, mortuum verò esse anno 882. cùm sedisset annis quatuor. Malè apud Gratianum dist. 50. cap. 6. *Cenomantico Uticensi Episcopo.*

quæ superiùs allata sunt argumenta. Vel probabili quadam ratione nituntur, respectu ejus habito cui conceduntur; sed usui recepto in Ecclesia Gallicana repugnant, quo certæ quædam regulæ è canonibus & decretis Pontificum petitæ ita firmatæ sunt ut juxta legum illarum naturalem conditionem perpetuæ apud nos esse debeant. Hoc casu dispensatio carebit justa causa, quod attinet ad statum publicum Ecclesiæ Gallicanæ, atque ideo nulla erit; præcipuè cùm dispensandi ratio in his negotiorum articulis recepta non fuerit consuetudine aliqua. Ut enim lex ecclesiastica debet usu recipi, ita & dispensatio illius legis debet usu probari. Hoc jure utemur in Gallia, non solùm si rescriptis illis pacta conventa cum sede apostolica, quæ Concordata vocamus, lædantur, sed etiam si alia quædam capita, quæ moribus recepta sunt, aliquo pacto violentur; ne bene constitutis rebus novitates illæ perturbationem afferant. Exempli causa, si patronorum laicorum jura evertantur, vel si conditionibus fundationum derogetur. Ex hac regula profectum est ut majores nostri eas dispensationes non admiserint quæ Religiosis mendicantibus à curia Romana indulgebantur ad possidenda beneficia. Cùm enim paupertatis extremæ voto se obstrinxissent, alienum visum fuit ab eorum proposito redituum legendorum desiderium. Quare regulæ mendicantium conservandæ intenti Reges nostri, & clericorum secularium commodis prospicientes, prohibuerunt edicto ne qua ejusmodi dispensationum, *tanquam ipso jure nullarum*, ratio haberetur. Extat Caroli VII. constitutio anno MCCCCXLIII. lata, qua præcipitur judicibus *ne hanc novam perniciem, seu potiùs superstitionem, in clero, populo, & regno fieri vel attentari permittant*, & mendicantes à beneficiorum possessione sine mora expellant; exactis ab Episcopis & à ceteris quibuscunque gravissimis pœnis, si contra hanc interdictionem nitantur. Hinc fit ut necessaria sit hodie Religiosis mendicantibus venia hujus legis à Rege concedenda, si ex dispensatione summi Pontificis beneficia possidere illis indulgeatur.

Rebuffus tract. de pacific. §. 258. *Et hoc nisi mediante permissione vel dispensatione Regis.*

V. Summa verò regula quæ in dispensationibus adhiberi debet hæc est, ut caritas non lædatur, quemadmodum docet Ivo Carnotensis: *Si quis quod legerit de sanctionibus sive de dispensationibus ecclesiasticis ad caritatem, quæ est plenitudo legis, referat, non errabit, non peccabit; & quando aliqua probabili ratione à summo rigore declinabit, caritas excusabit. Si tamen nihil contra evangelium, nihil contra Apostolos usurpaverit.* Hanc regulam hausit ex Augustino epistola ad Bonifacium, cujus verba retulit Gratianus. Augustinum etiam secuti sunt Hildebertus & Bernardus. Caritatem autem lædi quis non videt, quando invito Principe & Ecclesia Gallicana, absque necessitate vel utilitate publica Ecclesiæ, legibus vel moribus receptis derogatur? Concordiæ & pacis ecclesiasticæ causa introducta est tota dispensationum ratio, ut monui. Quare in contrariam partem torqueri non debet, ut offensiones in Ecclesiam inducat.

Ivo in præfat. Decreti.

C. *Ipsa pietas.* 23. q. 4. Hildebertus Cenoman. ep. 83. Bern. de dispens. c. 4.

Porrò autem, ut inquit Maximus Abbas adversùs intempestivas dispensationes dissetens, bellum sapit & dissidium, non concordiam & pacem dispensatoriam, cùm sanctorum patrum decretis repugnatur.

Maximus Abbas relatus in breviario vitæ, Synodi. [illegible]

VI. Enimverò quotidianæ cùm sint hujusmodi disceptationes ob rescripta sedis apostolicæ, quæ ad levandas petentium necessitates benignè concedi solent, paulò accuratiùs in hanc materiam incumbendum est. Non eo tamen proposito hæc indaganda sunt ut metas ponamus pontificiæ auctoritati, ultra quas illi excurrere non liceat; quia sacrilegii instar est de Principum potestate disputare, ut ait Imperator Anastasius. Quod præcipuè locum habet quando de summo Pontifice agitur, in cujus privilegiis enumerandis Gallicani Episcopi olim sibi hærere aquam non dissimulabant. In eam sententiam eleganter & acutè Fulbertus Carnotensis Episcopus in epistola ad Arnulfum Turonensem Archipræsulem: *Continentur enim quadam reverenda nobis in privilegiis Romanæ Ecclesiæ, quæ propter negligentiam nostram non facilè inveniuntur in armariis nostris.* Modestis verbis sensum suum explicuit, consilium Auxiliaris Præfecti secutus, qui Hilarium Arelatensem Episcopum à dignitate metropolitana dejectum judicio Leonis I. hortatur ut ad demulcendum placandumque Pontificem se paululùm demittat; *aures Romanorum quadam teneritudine plus trahuntur*, ut retulit antiquus scriptor vitæ Hilarii.

Fulbertus ep. 43.

VII. Nos quoque debita honoris præfatione usi, hanc materiam attingemus, ut sciamus quid in effusa illa juris dicendi & condendi auctoritate subditis qui læduntur Pontifices ipsi permittant. Ac sanè quæ de dispensationibus huc usque disputata sunt viam aperiunt iis quæ dicenda restant. Solenne est in rescriptis Pontificum, non solùm dispensationum, sed etiam derogationum verba usurpati; quorum similis est effectus. Ideo quæ de una specie dicuntur ad aliam trahi posse non est dubium. Id autem unum maximè cavere solent summi Pontifices, ne rescriptis suis scandali occasionem præbeant. *Scandali* voce utor, quia frequentissima est in hujusmodi disceptationibus. Petita verò est ex evangelio & è septuaginta interpretatione. Sumitur autem propriè pro offendiculo pedum; in quod si quis ambulando impingat, facilè labatur. Inde translata est significatio ad actiones hominum quæ spiritualis ruinæ occasionem præbere possunt: quæ si ex se malæ sint, propriè scandali nomine designantur. quod datum vel activum vocant. Sin autem meram virtutem spirent, & necessariæ sint ad hominum salutem, atque inde aliqui offendantur, hoc erit scandalum Judæorum & Pharisæorum, qui doctrina & operibus Christi Domini lædebantur. quod scandalum acceptum & passivum dicitur. Inter ista duo extrema est aliud scandali genus, quo delicata ingenia offenduntur, etsi revera in actione proposita aut in consilio agentis nihil sit quod argui possit, imò verò res in se sit laudabilis, quamvis non sit ad salutem necessaria. Hoc

scandalum

ſcandalum infirmorum vel puſillorum dicitur à magiſtris. In quo hanc regulam præſcripſit Paulus Apoſtolus ut ab ea actione quæ ruinæ occaſionem præbet abſtinendum ſit; quemadmodum ipſe carnis eſum & vini potum ſibi repudiandum duxit, ſi quis inde fratrum læderetur, ſive ſcandaliſaretur. Huc referri poteſt Petri Apoſtolorum principis factum: qui licèt ſanam doctrinam ſectaretur, cùm Judæos & gentiles in fide Chriſti erudiret, eo tamen modo ſe geſſit ut etſi prudentia ejus conſilium non deſtitueretur, in eas anguſtias incideriṫ quæ imbecilles in fidei periculum adducerent. Qua de re palam illum Paulus diſpenſatione uſus objurgavit, ut vulneri crudo, quod incautè à Petro impactum erat, mederetur. Ceſſavit ergo Petrus, monente altero Apoſtolo, ab ea diſſimulatione & diſpenſatione, ut ſcandalum à neophytis amoliretur. Utriuſque Apoſtoli factum diſpenſationem cum Hieronymo & Chryſoſtomo vocavi. *Cum itaque vidiſſet*, inquit Hieronymus, *Apoſtolus Paulus periclitari gratiam Chriſti, nova bellator vetus uſus eſt arte pugnandi, ut diſpenſationem Petri, qua Judaos ſalvari cupiebat, nova ipſe contradictionis diſpenſatione corrigeret, & reſiſteret ei in facie.* Chryſoſtomus apertè in commentario capitis XI. epiſtolæ ad Galatas ait verba Pauli ad Petrum non fuiſſe diſſidii aut contentionis, ſed prudentis cujuſdam diſpenſationis. Quam ſententiam perſuadere videtur agendi ratio quam in ſimili facti ſpecie amplexus eſt Paulus Apoſtolus: qui ne Judæos à ſe alienaret, quin potiùs Chriſto conciliaret, Timotheum circumcidit, caput ſuum raſit Hieroſolymis, & alia quædam à lege indicta peregit. Itaque non ex animò Judaicis ritibus ſe Paulus accommodabat, ſed ſecundùm diſpenſationis temiſſionem, ut notavit Chryſoſtomus. Non me latet Auguſtino non probari eam reſpondendi rationem, quam Hieronymus ab Origene & aliis veteribus hauſit. Sed erratum, ſi quod fuit in Petro, ob ſcandalum quod exinde illo invito emerſit, cauſam noſtram juvat, qui ratione ſcandali ab actione abſtinendum eſſe cenſemus.

Rom. 14.

Hieronym. in ep. ad Auguſt.

Chryſ. in com. ad c. 11. ep. ad Gal. οὐ μάχης ἦν τὸ ῥῆμα, ἀλλ' οἰκονομίας.

Chryſ. εὐλαβεῖτο τοὺς ἐκ περιτομῆς ἀναβαλέσθαι τοὺς ἰουδαΐζοντας, ἀλλ' οὐχὶ τῆς γνώμης, ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας τὸ γινόμενον ἦν.
Auguſt. ep. ad Hieronym.

VIII. Quod Apoſtolorum principi accidit, ejus quoque ſucceſſoribus in cathedra Romana contigit aliquando, ut ex reſcriptis datis, quæ à regulis aliena non videbantur, ex Regum, populorum, aut Epiſcoporum offenſiones ſequerentur quæ in ſcandali nomen tranſirent. Quod enim ſit contra canones ſcandalum dicitur à Leone I. in epiſtola ad Anatolium: *Sed cùm in injuriam canonum illa tentata ſunt qua omnibus Eccleſiis ſcandalum maximum generarent.* Attamen in his anguſtiis ſtatim aut Romanus Pontifex aut Epiſcopi provinciales in crimen adduci non debent, cùm utrique vel moribus vel canonibus receptis plerunque ſe tueri poſſint, valde probabili ratione. In his difficultatibus Romani Pontifices præcipiunt ut à reſcriptorum executione ſuperſedeant Epiſcopi ad quos directa ſunt. *Si mandatum noſtrum* (inquit Alexander III.) *pro alicujus proviſione receperis qui aliud beneficium habeat de quo valeat commodè ſuſtentari, niſi fortè in literis ipſis de hoc mentio habeatur, aut ſi non poteſt ei ſine ſcandalo provideri, aquanimiter ſuſtinemus ſi pro eo mandatum noſtrum non duxeris exequendum.* Monuimus autem ſuperioribus capitibus ſcandala & offenſiones in rempublicam Chriſtianam invehi quando ſtatus eccleſiaſticus aliqua novitate percellitur & conſuetudines receptæ convelluntur. Quod apertè quoque probatur ex decretali Innocentii III. qui filium Græci ſacerdotis ex legitima uxore ſuſceptum in Epiſcopum conſecrari jubet, *niſi*, inquit, *pro eo quod inter Latinos Graci hujuſmodi converſantur, regionis conſuetudo repugnet.* Ubi Joannes Andreæ rectè adnotavit hanc exceptionem additam ob vitandum ſcandalum & offenſionem quæ inde contingere poſſet, ſi quid alienum à conſuetudine recepta inter Latinos induceretur. Itaque controverſiæ ſimiles ex hac regula dirimendæ ſunt ut à rebus novis, quæ ſubjectorum animos offendunt, temperetur, donec ſi fortè quod ab initio novum erat, accedente publico conſenſu, inter exempla quoque referatur. Interim tamen, quandiu ex ea novitate offenſiones ſequuntur, deſiſtendum omnino eſſe à reſcriptorum executione docuit Alexander. Quod intelligendum eſt, etiamſi juſta præcipiantur, & addita fuerit clauſula, *nonobſtante ſcandalo.* Nec enim ſcandalum cadere poteſt in præcepti rationem, cùm ſit contra caritatem, quæ finis eſt debitus præcepti ſecundùm Apoſtolum, quemadmodum egregiè obſervavit Covarruvias; præſertim cùm hæc ſit præcipua cura Romanæ ſedis ut à populis ſcandala amoveat, ſicut variis in locis Pontifices profitentur. Ut enim graviter monuit Julius in epiſtola ad orientales Epiſcopos, relata apud Athanaſium, *in rebus eccleſiaſticis non ſpecimen eloquentia, ſed canones apoſtolici requiruntur, operaque dari ſolet ne quis ex parvis in Eccleſia ſcandalizetur. Expedit enim, ſecundum evangelicum verbum, molam aſinariam ſuſpendi à collo atque ita demergi quàm unum ex puſillis ſcandalizare.* Quod ea conditione temperant è Beda ut vitetur proximorum ſcandalum, [1] in quantum id fieri poteſt ſine peccato. Porrò Epiſcopi qui ab executione reſcripti ceſſant ratione ſcandali emergentis, literis ſuis ſummo Pontifici cauſam referre debent cur juſſa non impleverint; [3] ut colligitur ex Alexandro tertio. In quo diſpar eſt ratio ſurreptionis, qua jus tertii læditur, & ſcandali, quod è novitate præcepti proficiſcitur: quia de vitio ſurreptionis pronuntiare [4] poteſt judex delegatus; ſed ob metum ſcandali ſuperſedet executioni, & reſcribit.

C. Cùm tenerenur. de præbend.

C. Cùm olim de clerie. conjug.

1. Tim. 1.

Covarruvias in regula, Peccatum. 2 part. relect. § 5. Gregor. in proœm. Decretal. Boniſ. in præf. & c. 1. de offic legat. in 1. Epiſt. Jul. apud Athanaſ. Apol. 2.

1. Beda in c. 9. Marci. c. *Qui ſcandalizaverit.* de reg. juris. c. 2. de novi operis nunciat.
3. c. *Si quando.* de reſcriptis.

4. c. *Super literis* de reſcriptis.

IX. Regula propoſita de reſcriptis non exequendis ut vitetur ſcandalum ſola ſufficeret in diſceptationibus quæ apud nos frequentantur in foro. Sed quia theologis & noſtris interpretibus placuit aliam quoque difficultatem attingere, ſcilicet quid agendum ſit ſi reſcripta ita canones & diſciplinam violent ut in apertum reipublicæ Chriſtianæ detrimentum cedant, referendam duxi eorum ſententiam: quæ adeo apud illos certa eſt ut in eam ex æquo conſentiant utriuſque opinionis vindices, tum qui pro Pontifice ſtant in controverſia de Conciliorum auctoritate, tum

illi qui Concilium Pontifici præferunt. Aſſerunt omnes eo caſu reverenter agendum cum Romana ſede, ita tamen ut executio reſcriptorum ſuſpendatur. *Non quòd aliquis poſſit eſſe judex Papa, aut auctoritatem habeat in illum, ſed per modum defenſionis*, inquit Caietanus. *Cuilibet enim eſt jus ad reſiſtendum injuriæ, & impediendum, defendendumque.* Eadem eſt ſententia Innocentii IV. & Hoſtienſis, [2] non eſſe parendum reſcriptis Papæ quibus ſtatus Eccleſiæ perturbaretur aut *inſigniter decoloraretur*. Panormitanus [3] ait eo caſu Imperatorem teneri ad ſubſidium Eccleſiæ. Unde Victoria [4] & Cordubenſis hauſerunt in his difficultatibus poſſe ſubditos auxilia Principum implorare, ut eorum auctoritate executio impediatur. Quæ omnia ſic interpreranda ſunt ut inde argui non poſſit defectus auctoritatis in ſummo Pontifice, ſed defectus *intentionis*, ut loquuntur noſtri. Nec enim exiſtimandum eſt ab illa ſede, quæ paternarum regularum & juris & æqui cuſtodiam ab aliis exigere ſolet, alienas à commodis Eccleſiæ inſtitutiones conſultò proficiſci. Etſi enim legibus ceteris non teneretur, à rectæ rationis legibus ſolvi non poteſt. Quare ita ſe gerere ſolet & debet ut prætermittat *clavem diſcretionis ante clavem poteſtatis*, quemadmodum loquitur Innocentius quartus. Unde fluxit vulgatum illud, uſurpatum à Panormitano & à ceteris interpretibus, omnia in arbitrio Pontificis eſſe poſita, *clave non errante*. Eo ſenſu accipiendæ ſunt Leonis IV. comminationes anathematis in eos qui mandata Romanorum Pontificum violaverint, quæ ſcilicet ab iis *ſalubriter* fuerint promulgata. Hæc ſunt ejus verba relata ab Ivone è Concilio Leonis Papæ IV. Epiſcoporum LXXII. *Si quis dogmata, mandata, ſanctiones, interdicta, vel decreta pro catholica fide, pro eccleſiaſtica diſciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione ſceleratorum, vel interdictione imminentium vel futurorum malorum, à ſedis apoſtolicæ præſule ſalubriter promulgata contemſerit, anathema ſit.* Eadem eſt ſententia Gregorii VII. *Qui apoſtolicæ ſedis ſaluberrimo præcepto obedire noluerit, idololatriæ peccatum incurrit, teſte Samuele, & beato Gregorio adſtruente.* Unde patet manifeſtè quod ſuprà monui, alienum eſſe à propoſito ſedis apoſtolicæ ut injuſtis decretis & fortaſſe perniciosis pareatur, cùm in iis tantùm quæ ſalubria ſunt & commoda obedientiam exigat.

Caietan. in tract. de auct. Papæ c. 17. Paludanus tract. de poteſt. Papæ. Turrecremata l. 3. de Eccleſia c. 106. d. 40. c. Si Papa. & diſt. 23. c. In nomine Domini. & 70 cap. Si tranſitus. Jacobatius l. 8. art. 3. in 6. remedio, & art. 11.

2 Innoc. & Hoſt. in c. Quanto de conſuet. Sylveſter in ſumma, verbo Papa §. 15.

3. Panorm. in c. Sicut. de jurejur.

4. Victoria de poteſt. Papæ & Conc. prop. 7. & Cordubenſis de poteſt. Papæ q. 8.

Innoc. in c. Quanto, de jurejur.

Panor. in c. Venerabilem. de elect.

Ivo 5. parte Decreti cap. 35. & 36.

Ivo d. loco.

X. Paucis attigi recentiorum opiniones, ut unicuique conſtaret hoc quoque eſſe ſummorum Pontificum conſilium ut iniquis reſcriptis conſenſus non accommodetur, cùm hæc ſententia, à tot auctoribus expoſita, nunquam ulla ſedis apoſtolicæ cenſura perſtricta fuerit. Sed ſi quis à me expectet ut quis fuerit in hac quæſtione veterum ſenſus promam, nihil illuſtrius afferre poſſum eximio Facundi Hermianenſis loco, qui ſummam quoque Romanorum Pontificum auctoritatem commendat. Agit de Vigilio Papa, quem impugnatores trium capitulorum ſe conſuluiſſe dicebant. *Ille*, inquit Facundus, *non in deſtructionem paternæ ſententiæ*, (id eſt, Papæ Leonis, & ſynodi Chalcedonenſis) *ſed potiùs in defenſionem atque ultionem, primam accepit & maximam poteſtatem: nec aliquid contra veritatem, ſed pro veritate plus ceteris conſacerdotibus poteſt. Paulus enim dicit Apoſtolus: Non enim poſſumus aliquid adverſus veritatem, ſed pro veritate.* Quæ verba licèt negotia fidei præcipuè reſpiciant, attamen ad diſciplinæ juſtum ordinem, qui peſſumdari non debet, rectè quoque trahi poſſunt.

Facundus Hermi. l. 1. pro defenſione trium capitulorum. c. 6.

2. Cor. 13.

XI. Ceterùm obſervandum eſt, diſpenſationem ad jus divinum aut naturale non porrigi, ut ex Ivone docuimus, & fatentur omnes theologi & ſaniores juris canonici interpretes: quia Pontifici non licet jure ſuo aliquem ab obligatione juris divini & naturalis eximere, licèt jura illa interpretari poſſit. Quare meritò Almainus gloſſarum auctores & pleroſque juris canonici interpretes arguit quòd aſſerant ex cauſa Pontifici liberum eſſe ut circa jus illud diſpenſet. quod dicendi genus repudiari debet, niſi ad interpretationem & declarationem juris illius referatur. Qua de re graviter ſcripſerunt Covarruvias & Rebuffus noſter variis in locis.

Covarruvias in Epitome l. 4. Decret. part. 2. c. 6. §. 9.

Rebuf. in praxi c. de diſpens. ad plura benef. & alibi.

CAPUT XVI.

Synopſis.

I. De privilegiis agitur, quibus derogatur juri canonico, eximendo Capitula & monaſteria ab Epiſcoporum jurisdictione. Monachi olim ſub Epiſcopis.

II. Monaſteria liberata olim ab Epiſcoporum poteſtate decretis ſynodorum & conſenſu regio. De hoc conſenſu hic agendum. qui adhibitus eſt in exemptione monaſteriorum ſancti Dionyſii & Corbeiæ.

III. Decretorum regiorum uſus docetur è Marculfo: quo & exemptio ab Epiſcopis indulta confirmatur, & immunitates quædam jure regio conceduntur. Id etiam probatur è Flodoardo, & ſynodo Sueſſionica. Effectus illius decreti oſtenditur è Carolo Calvo.

IV. Acceſſit auctoritas ſummorum Pontificum, temporibus Gregorii Magni, cum regio conſenſu: quamvis plena exemptio à juriſdictione Epiſcopi tributa non ſit. Adeodatus exemptionem indulſit monaſterio Turonenſi. Meminit regii edicti contra laicos. Regum tamen decreta ad confirmationem exemptionum pertinebant, è Pippino, & è Nicolao, qui precibus Regis & Epiſcoporum libertatem monaſterii S. Carileſi firmavit.

V. Idem obſervatum à proceribus Galliarum, qui ex conſenſu Epiſcoporum decreto ſuo monaſteria à ſe condita eximebant & ſubjiciebant Romanæ Eccleſiæ. Ivo requirit in iſtis privilegiis Epiſcopi conſenſum, apoſtolicam auctoritatem, & Regis pragmaticam ſanctionem.

VI. Hinc profectum ut tandem à ſede apoſtolica monaſteria exempta fuerint ob immodeſtiam Epiſcoporum, illis invitis; ut docent Gregorius VII. & Alexander ſecundus. Tandem ex mero Pontificum arbitrio conceſſa ſunt exemptiones. Quod diſplicuit Bernardo & ceteris ejus avi.

VII. Crevit exemptorum numerus, ſimulque cre-

verunt Episcoporum querela, ut patet è Durando.
VIII. Regi competere ut incommodis exemptionum prospici curet. Novos religiosorum ordines, nec novas Ecclesias, aut monasteria construi posse sine Regis consensu.

I. SOLET juri canonico derogari, non solùm per dispensationes, sed etiam per varia privilegia quæ à Pontificibus indulgentur. Ea cùm varii generis sint, scilicet ad tempus, vel perpetua, & personalia, vel realia, hic tantùm de iis breviter aliquid dicam quæ corporibus perpetuò indulta sunt, verbi gratia, exemptiones monachorum & Capitulorum ab Episcoporum jurisdictione. Quæ privilegia dispensationum nomine explicant Goffridus Vindocinensis & Bernardus. Certum est monacho, æquè ac clericos Episcopis subjici debere, ut definivit Concilium Chalcedonense canone quarto. Quod multis deinde canonibus confirmatum est, & in Gallia constitutum canonibus Concilii Agathensis & canone XIX. Concilii Aurelianensis habiti anno quingentesimo undecimo: *Abbates pro humilitate religionis in Episcoporum potestate consistant; & si quid extra regulam fecerint, ab Episcopis corrigantur.* Quibus adhæsit Ecclesia Hispanica, quæ de monachis observandum statuit *quod synodus Agathensis vel Aurelianensis noscitur decrevisse.*

Goffridus & Bernardus in locis laudatis sup.perius.
Concil. Chalcedonense c. 4. [illegible]
Syn. Agath. c. 27. & 38.
Concil. Aurel. c. 19.
Concil. Ilerd. c. 3.

II. Sed paulatim ab eo jure recessum est cùm studio fovendæ quietis monasticæ ab Episcoporum potestate monasteria liberari & eximi cœperunt. Quod tamen in Gallia tentatum non fuit absque synodorum decretis, & Regum nostrorum consensu: qui duo præstabant rescriptis suis, & exemptionis ecclesiasticæ confirmationem, & in rebus temporalibus quamplurimas immunitates. Nolo diutiùs immorari in hoc negotio, quod virorum eruditorum industria illustratum est, & nostram quoque operam expectat in secundo tomo. Id tantùm hic observasse sufficier, invitis Principibus tot libertates monasteriis contra jus commune non fuisse concessas, imò verò eorum consensum & decretum interpositum fuisse. Quod abundè testatum reddit Clodovei II. Regis privilegium monasterio sancti Dionysii collatum anno DCLIX. quo immunitatem à Landerico Episcopo Parisiensi & ab aliis Episcopis se petente datam rescripto suo confirmat, ita ut nullus Episcopus *aliquam potestatem sibi in ipso monasterio usurpare præsumat.* De bonis etiam huic monasterio collatis & eorum immunitate eodem rescripto cavet, adeo ut monasterio & in rebus spiritualibus consensu suo & in temporalibus pleno jure regio prospexerit. Hanc exemptionem ad omnia quæ Abbates sancti Dionysii in Gallia construerent monasteria Stephanus II. extendit, illaque apostolicæ sedi immediatè subjecit anno septingentesimo quinquagesimo septimo. Bertefridus Ambianensis Episcopus de consensu Coëpiscoporum suorum privilegium libertatis monasterio Corbeiæ à Clothario Rege condito concessit anno sexcentesimo sexagesimo quarto. Quod privilegium non solùm Regis consensu, sed precibus quoque nitebatur: *Dum tanti gloriosissimi Principis petitio intercessit*, inquit ille. Quin etiam regio decreto confirmatum esse constat ex literis Theodorici Regis, qui electionem Erchemberti Abbatis probat *secundum sanctum privilegium quod ex regali munificentia & sacerdotum concessione indultum est de semetipsis eligere rectorem.*

Extat rescriptum Clodovei tom. 1. Concil. Galliæ pag. 498.
[illegible] diplomata [illegible] 2. Concil. [illegible] pag. 38.

III. Unde apud Marculfum extant privilegiorum solennes formulæ quarum usus erat cùm Episcopus & Princeps immunitates illas concederent. Ac in prima quidem, quæ concepta est sub nomine Episcopi, decretum regium cum episcopali conjungitur, ut rectè constituras fuisse immunitates monasteriorum doceatur: *Dum ab antiquitus juxta constitutionem Pontificum per regalem sanctionem innumerabilia per omne regnum Francorum sub libertatis privilegium videntur consistere monasteria.*

Marculf. form. 1. Vide Notas V. C. & eruditissimi D. Bignonii.

Secunda formula apud Marculfum continet privilegii episcopalis confirmationem; quæ ideo à Rege decernitur ut securiùs tranquillitas monasteriorum procuretur adversùs futuros Episcopos qui decessorum suorum privilegia convellere tentarent. In ea formula omnia jura quæ diœcesanus Episcopus remisit & recensentur & decreto regio muniuntur. Ad ultimum huic formulæ adjiciuntur quædam capita ejus immunitatis qua Princeps de juribus suis quamplurima remittit. In quam sententiam concepta est tertia formula, quæ de juribus temporalibus remissis tantummodo tractat. Privilegium ab Episcopis Oriniacensi monasterio concessum regio decreto confirmatum fuisse docet Hincmarus apud Flodoardum. Hunc morem usurpatum fuisse in privilegio monasterii Floriacensis egregiè docet synodus generalis totius Galliæ collecta apud Saponarias anno DCCCLIX. quæ humi prostrata *ante Carolum Regem & Rodulphum Bituricensem Archiepiscopum obsecravit ut privilegium monasterii sancti Benedicti, quod annuente præfato Rege firmaverat, quodque idem Rodulphus subscripserat, qui præfatam abbatiam irregulariter retinebat, ratum & inconvulsum servare studerent.* Privilegium monasterii Floriacensis à synodo Gallicana concessum quidem fuerat, sed de consensu Regis. Illustrissimum quoque hujus moris exemplum extat in privilegio quod synodus Suessionica monasterio Solemniacensi irrogavit anno octingentesimo sexagesimo sexto. Referunt patres Bernardum monasterii illius Abbatem, Normannis agrum Lemovicinum devastantibus, domus suæ instrumenta incendio absumpta docuisse, ideoque *regiam clementiam & synodalem adiisse pietatem pro privilegiis ipsi monasterio impetrandis, quibus sub tuitione regia atque apostolica & synodali defensione perpetuò muniretur.* Mox addunt: *Cujus piis petitionibus simul cum regia sublimi clementia annuentes hoc præsens privilegium adjecta regia præsidentia auctoritate decrevimus roborandum.* Quantum verò momenti haberet immunitas à Principe collata docet Carolus Calvus Rex: qui cùm Magniloci monasterium in diœcesi Arvernica situm Episcopo Arvernensi concessisset, inspectis immunitatis à se & à patre Ludovico datæ instrumentis, eidem Episcopo monasterium ademit.

Vide Notas Baluzii ad epist. 12. Lupi Ferrariensis.
Flodoard. l. 3. c. 17.
Privilegium Suessionicæ synodi tom. 3. Conc Gall.
Tom. 2. libert. Ecclef. Gall. c. 38. § 7.

IV. Accessit his decretis auctoritas summorum Pontificum, quæ has immunitates apostolicæ sedis præsidio communivit. Initium harum confirmationum ad Gregorium Magnum vulgò refertur. quod aliqua ex parte verum est. Etenim trium monasteriorum in urbe Augustodunensi privilegia ab eo concessa leguntur anno sexcentesimo secundo, sed quæ bonis oblatis consulant tantùm, ut ea monasteriis intemerata serventur, non autem Greg. l. 11. Reg. ep. 10. 11. 12. eximant Abbates à diœcesana lege & jurisdictione Episcopi; quamvis nonnisi adhibitis sex aliis Episcopis de criminali causa adversùs Abbates judicium ferre possit. Ceterùm ea privilegia ad petitionem Brunichildæ Reginæ & Theodorici Regis indulta sunt. ut vel hinc pateat regio consensu indiguisse illis temporibus in Gallia omnia quæ paulò aliena à regulis esse videbantur. Facultatum liberam administrationem, Abbatis electionem, & alia quædam diversis monasteriis indulsit, quæ quieti monachorum prospicerent; sed ab Vide Gregorium l. 4. ep. 41. l. 7. ep. 8. 10. ep. 12 & alibi. Episcoporum jurisdictione Abbates non exemit. Nam quod monasterio sancti Medardi à B. Gregorio collatum dicitur esse privilegium, supposititium esse omnibus jam ferè constat. Quare prima fortasse exemptio ab Episcopi jurisdictione quæ à Romanis Pontificibus indulta est tribuenda erit Adeodato Papæ: qui rogatus ab Ægyrico Abbate sancti Martini Turonensis, illi privilegium immunitatis, causa cognita, concessit. Sed præfatus est hoc alienum esse à more Romanæ Ecclesiæ ut monasteria ab Episcopi jurisdictione eximantur. *Paramper autem ambigimus*, inquit, *idcirco quod mos atque traditio sancta nostra Ecclesia plus non suppetat à regimine episcopalis providentia religiosa loca secernere.* Quare nonnisi inspecto privilegio quod Crotbertus Turonensis Episcopus irrogaverat & Gallicani Episcopi subscriptionibus suis firmaverant, auctoritatem apostolicæ sedis interposuit. Itaque non ab invitis Episcopis Abbatem exemit, sed consentientium vota decreto suo confirmavit. Meminit quoque regiorum rescriptorum; sed illorum necessitatem ad repellendos laïcos restrixit: *Erga quod* Privilegium Adeodati tom. 1. Concil. Gall. *& præcellentissimi totius Gallia Reges, ut scripto comperimus, ad reprimendas laicorum infestationes edicto præmunire idem venerabile monasterium regali pietate dignati sunt.* Attamen vis privilegii regii ad immunitates ecclesiasticas confirmandas extendebatur, ut suprà monui. Quod testatur Pippini Regis ad Bonifacium apostolicæ sedis Legatum epistola. Construxerat Bonifacius Fuldense monasterium in loco sibi à Carolomanno Pippini fratre concesso. Tum à Rege illa petit quæ his verbis Pippinus expressit: Bonifac. ep. 151. *Ut sicut ex auctoritate B. Petri principis Apostolorum, pro quo legatione fungeris, privilegio sedis apostolica sublimatum esse constat, ita etiam nostra auctoritatis præcepto roboretur, placuit nobis tua petitioni assensum præbere. Et ideo hanc nostra præceptionis seriem ob honorem Dei & venerationem S. Petri conscribi jussimus, per quam privilegium sedis apostolica à B. Zacharia tibi collatum cum consensu Episcoporum cunctorumque fidelium nostrorum per omnia roboramus, præcipientes ut nullus sacerdotum in regno nostro divinitus nobis concesso in præfato monasterio jurisdictionem aliquam sibi vendicet præter apostolicam sedem &c.* Idem demonstratur ex epistola Nicolai I. qua privilegium monasterii sancti Karilefi in pago Cenomanico siti confirmat. Testatur enim chartas quasdam ab Episcopis Cenomanicis prolatas, quibus monasterium suæ civitati subditum esse demonstrare volebant, falsas esse, *quandoquidem privilegia Regum, quæ ex antiquorum Regum Francorum temporibus olim monasterio illi concessa sunt, hoc destruant, sicut & ipsa testantur, quæ in archivis monasterii ob testimonium sibi concessæ libertatis hodieque servantur.* Privilegium monasterii S. Karilefi tom. 3. Concil. Gall. pag. 124. Itaque rogatum se ait à Carolo Rege ut *libertatem illi monasterio & ab Episcopis & à Regibus Francorum concessam sua firmaret auctoritate, & futuris mansuram temporibus roboraret.* Vide collectionem. Veter. scriptor. R. P. Edmundi Martene par. 1. pag. 2 & par. 2. pag. 15

V. Eundem ordinem sequebantur proceres Galliarum cùm monasteriis à se conditis libertatem quærere volebant. Consensui enim Episcoporum decretum suum addebant & sedis apostolicæ auctoritatem. Eo modo se gessit Willelmus Sancius Vasconiæ Comes cùm sancti Severi monasterium in pago Adurensi Auscitanæ provinciæ in Novempopulania situm excitaret anno nongentesimo octuagesimo secundo. Collatis enim quamplurimis reditibus, postquam Abbatis & monachorum exhibitioni prospexisset, cœnobium liberum esse jussit, non solùm à tributis & omnibus fisci juribus, sed etiam ab Episcoporum administratione & jurisdictione, Ecclesiæque Romanæ subdidit. *Nec in præfato loco quisquam* Charta fundationis edita est in hist. Bearn. c. 8. *Episcopus*, inquit, *cathedram audeat collocare, vel quamlibet licentiam habeat imperandi, nec aliquam ordinationem quamvis levissimam faciendi, nisi cum permissu & voluntate Abbatis ipsi sacro loco præsidentis; sed sint omnibus modis liberi, & absque ulla alia calumnia & inquietudine securi.* Quæ omnia decrevit *cum confirmatione Archiepiscopi Ausciensis* & Burdegalensis, Episcoporum Agennensis, Vasconensis, Vasatensis, Bigorrensis, & Lactoratensis, & apostolicæ sedis auctoritate muniri fecit. Supererant adhuc priscæ consuetudinis reliquiæ anno M L. cùm Goffridus Andegavorum Comes monasterium Vindocinense à se fundatum *auctoritate & assertione Domini sui Regis Francorum Henrici, Theodori etiam Carnotensis Episcopi consilio, beato principi Apostolorum Petro obtulit in alodium & patrimonium.* In Notis ad ep. 11 l. 1. Goffrid. Vindoc. Quare Ivo Carnotensis, peritissimus canonicæ disciplinæ, privilegia S. Quintini eo nomine commendat quòd ab Episcopis Belvacensibus indulta fuissent, & quòd ea *apostolica manus roboravit, regia quoque majestas pragmatica sanctione firmavit.* Ivo Carnot. ep. 191. Possent, si necessum foret, tabulæ antiquæ monasteriorum proferri quæ à Regibus Italiæ, Germaniæ, Angliæ, Navarræ, Castellæ, Legionis, & Arragonum condita sunt, & privilegiis episcopalibus, tum regiis, deinde verò etiam apostolicæ sedis decretis firmata.

VI. Ex hoc usu profectum ut si qui Episcopi immodestiùs se gessissent erga Abbates & monachos, libertas illis à summis Pontificibus indulgeretur, invitis licèt & renitentibus Episcopis. Exemptionum probabilem causam hinc sumpsit Gregorius VII. in epistola ad Taurinensem Episcopum. *An ignoras*, inquit,

Greg. VII lib. 1. epist. 33. 69. & lib. 6. epist. 6.

quòd sancti patres, plerumque & religiosa monasteria de subjectione Episcoporum & episcopatus de parrochia metropolitanæ sedi propter infestationem præsidentium diviserunt, & perpetua libertate donantes, apostolicæ sedi velut principalia capiti sua membra adhærere sanxerunt.

Alex. 2. epist. 39

Eo prætextu utebatur Alexander II. cùm Gervasio Remensi, qui privilegia monasterio Corbeiensi concessa ab ecclesiastico canone aliena esse existimabat, in hunc modum rescripsit, *alias esse leges Ecclesiarum quæ sunt generales, & alias esse eas quæ specialiter in privilegiis quibusdam prærogantur Ecclesiis ad immunitatem, ne quorumlibet importunitate patiantur inquietudines.* Sed tandem exemptiones istæ sola Pontificum liberalitate & gratioso beneficio, Regibus conniventibus, concessæ sunt. Quod ægrè tulerunt omnibus seculis Episcopi; qui dolorem suum sæpissime litibus implicatissimis & scriptionum querelis ulti sunt. Imò & Bernardus Abbas de hac imminutione auctoritatis episcopalis graviter conquestus est in libris de consideratione ad Eugenium Papam: *Murmur loquar & querimoniam Ecclesiarum. Truncari se clamitant ac demembrari. Vel nulla vel paucæ sunt quæ plagam istam aut non doleant aut non timeant. Quæris quam? Subtrahuntur Abbates Episcopis, Episcopi Archiepiscopis &c. Sic factitando probatis vos habere plenitudinem potestatis, sed justitiæ fortè non ita. Facitis hoc, quia potestis; sed utrum & debeatis, quæstio est.* Multis deinde prosequitur inversum ordinem & confusam Ecclesiæ hierarchiam; adeo ut monstro similes esse dicat ecclesiasticorum graduum status, cùm inferiores dignitates à superioribus divisæ capiti conjunguntur, ac si digitus supra manum constitutus capiti ἀμέσως connectatur.

Bernard. lib. 3. de consider.

Bern. ep. 179. 80. & 42.

Invehitur alibi in monachos qui Episcoporum imperium detrectarent, & superbiam suam honesto libertatis nomine tegerent, monasteriorum reditus devastantes, ut pecuniæ redemptione à jurisdictione diœcesana emanciparentur. Joannes Sarisberiensis & Petrus Blesensis hunc disciplinæ eversæ morbum suo seculo deplorarunt. Quæ privilegia deinde ad Ecclesiarum Capitula porrecta sunt, eo prætextu, quòd & monasticam vitam clericatui adjecissent, quòdque ab Episcopis suis iniqua dominatione premerentur.

Joan. Sarisber. Policrat. lib. 7. c. 21. Petrus Blesensis ep. 68.

VII. Sed quanto incremento auctæ sint exemptiones à quadringentis annis illi soli constabit qui diligenter & numerum religiosarum domuum ab eo tempore excitatarum, & privilegia non solùm libertatis, sed etiam plurimarum facultatum, illis concessa expendet. Quæ variis motibus Ecclesiæ statum concusserunt; sed quantum fieri potuit, Conciliis Lateranensibus & Viennensi, pluribusque summorum Pontificum constitutionibus huic discordiæ prospectum est: qui exemptiones non resciderunt quidem, sed variè pro temporum & rerum conditione temperarunt. Guillelmus Durandus omnibus ingenii viribus hanc ab Ecclesia ægritudinem depellere contendebat, accurata & supra seculi sui captum elucubrata tractatione, quæ remedium aliquod à Concilio Viennensi extorsit. Probat ille constiturum in Ecclesia ordinem à Conciliis generalibus pro libitu à Pontificibus his gratiosis exemptionibus everti non posse. Deinde, etsi hoc à Papa fieri possit, non expedire statui universalis Ecclesiæ, nec religioni, nec ipsis personis religiosis. Quod ille multis argumentis conficit, docens episcopatus vim in partes dividi, dignitatem violari, obsequium reverentiamque Episcopis debitam aboleri, vitia subditorum impunita relinqui, & criminibus faciliorem viam aperiri. Quin & religiosos, qui demissionem animi sectari profitentur, his exemptionibus tumidos in superbiam adeo efferri *quòd non solùm Abbates & Priores, Guardiani, & alii in statu alicujus administrationis & prælationis existentes, verùm etiam minores fratres & personæ dictarum religionum, frequenter putant Episcopis, Archiepiscopis, & aliis Prælatis se quodammodo fore æquales, & debere quibuscunque aliis personis ecclesiasticis ecclesiastica beneficia obtinentibus anteferri.* Sed Durandi animus commotus detumuisset, si felicitas eorum temporum religiosos homines edidisset similes nostris; quorum emendata castigataque vita & exacta [illegible] squallorem seculi nostri non mediocriter exornant.

Guill. Durand de modo Concil. gener. celebrandi Rubr. de exemptionibus.

VIII. Quare cùm ex hac graduum confusione scandalum ab aliquot seculis hac de re natum nondum sit deletum, etsi non adeo ferveat ac tempore Bernardi, atque adeo eam ob causam exemptiones omnino tolli non debeant, attamen cùm istæ canonum & disciplinæ sanioris remissiones publicam tranquillitatem lædant, non alienum esse à regio munere ut ex parte sua curet his incommodis prospici intelliget qui diligenter expendet ea quæ à nobis hoc capite adnotata sunt. Qua de re tomo secundo diatriba unica copiosè dicturi sumus. Interim observandum erit morem illum qui in regno obtinet ut neque novus religiosorum ordo instituatur nec novæ Ecclesiarum vel monasteriorum ædificationes fiant absque Principis rescripto confirmatum fuisse constitutione regia anno MDCXXIX. & ex iis quæ hoc capite recensuimus originem sumpsisse. Qua de re copiosiùs alibi.

T. 2. Libert. c. 38

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

ILLUSTRE exemplum exemptionis, quæ monasterio S. Vedasti Atrebatensis in synodo Vermeriensi concessa est ab Episcopis, postulante Karolo Calvo Rege, exhibet Hincmarus Remensis Archiepiscopus in epistola sequenti, quam nos edidimus ex archivo ejusdem monasterii, quæ verò edita etiam est ab Auberto Miræo in codice diplomatum Belgicorum pag. XXII. Sed ista nova editio emendata est ex fide vetustissimi codicis MS.

PRIVILEGIUM MONASTERII ATREBATENSIS concessum in Concilio Vermerienſi anno DCCCLXVI.

HINCMARUS Remorum Archiepiſcopus ac plebis Dei famulus omnibus confratribus noſtris Archiepiſcopis & Epiſcopis nunc ad ſynodum vocatis atque mecum Vermeriaco Palatio conſtitutis. Gaudendum eſt nobis, fratres cariſſimi, ac nimis in Domino Jeſu Chriſto exultandum pro ſenioris noſtri Karoli ſereniſſimi ac glorioſiſſimi Regis ferventiſſimo ſtudio, quod ob amorem Dei & ſalutem animæ ſuæ gerit circa monaſteria & loca ſanctorum relevanda, inſtauranda, atque religioſè ordinanda. ad quod negotium ut ferveret, ſi forte teperet, nos Epiſcopos conveniret illum ammonere. Sed ille, Deo gratias, ſpiritu ſancto plenus, utilitatibus ac neceſſitatibus ſervorum ſuo imo pauperum Chriſti conſulens, non ſolùm nos ammonet, ſed etiam humiliter deprecatur ut in hac re illius adjutores prompta voluntate exiſtamus, videlicet ut quod ille per ſuum præceptum confirmavit, nos divina auctoritate & noſtra epiſcopali ſententia ita corroboremus ut in æternum nullus mortalium id audeat temerare atque violare. Nunc verò maximè de monaſterio ſanctiſſimi confeſſoris Chriſti Vedaſti ejuſdemque loci monachis quod dicitur Nobiliacus curam atque ordinationem præ manibus habet: quoniam ipſam abbatiam nunc noviter, reddente * ſibi nepote ſuo Lothario Rege, recepit, quam olim poſt bellum Fontanidum fratri ſuo Lothario Imperatori ob gratiam firmioris inter ſe amicitiæ præſtitit. Quapropter idem Dominus Rex ſenior noſter de eadem abbatia, ſicut ſibi ſuiſque fidelibus viſum eſt, quaſdam res, villas, prædia, mancipia cum omnibus ſuis appendiciis imperiali præcepto ſuo indidit, auctoritate ſigilli ſui ſignavit, atque confirmavit. quarum villarum nomina ſunt hæc. Ad matriculam ſcilicet Eccleſiæ Manubodvillam, Bais, Scoons, Herboreitternam, Pomerias, Herlinicurtem, manſos decem, cum omni longo bragio; Maminium, Morſole, & Secldogorbeium, Juventiacum, & in dominica curte manſum. Has villas cum mancipiis & omnibus ad ſe pertinentibus in uſus luminariorum, matriculariorum, & ceteris quæ in Eccleſiis in præfato monaſterio poſitis neceſſaria fuerint deputavit, cum omni cenſu de omnibus precariis monaſterii, eo modo ut quicquid etiam ad medicinam opus fuerit ex præfatis villis ſuppleatur. Ad neceſſaria verò fratrum, victus ſcilicet & potus, has villas delegavit, medietatem vici qui vocatur Novavilla juxta ipſum monaſterium ſiti & tabernam unam, Filciacum villam, dominicam cortem Theuludum, Bigarium, Hunaeurtem, & Bernallam. In pago Belvace ſi Medioanas, puteas aquas, & in Ungiſcurtem manſum indominicatum unum, & alios manſos viginti quatuor, cum Eccleſia & vineis & ceteris appendiciis. Valles ſuper fluvium Summam cum camba una & duobus molendinis & manſis ad eoſdem pertinentibus, Stragas, Saliacum, Arramentarias, Maſt, Marcheim, Strigotheim, precariam Emmonis & Tagentatii. Has omnes villas cum ceteris omnibus uſibus fratrum æternaliter deſervituras deputavit. Ad cameram verò fratrum præfatorum has villas deſtinavit, Atheias, Salciacum, Limacum, Campanias, & in Fontanido manſos tres, & manſum unum in Lambias, & alterum in Hadas, cum homine nomine Godone, & tabernam unam in vico monaſterii, cum omnibus appendiciis, familiis, & Eccleſiis, & univerſis ad ſe pertinentibus. Ad portam verò Verneiam villam, & in Auſinio manſum unum cum molendino, & in Anez manſos quinque cum molendino, & decimam omnis abbatiæ. Ad hoſpitale verò pauperum, in Daginvilla manſos ſeptem, & in Bonejamvillam & Torſales manſos tres & quintam partem omnis decimæ quæ ad portam venerit & de omnibus lignariis omnium villarum quæ ad præpoſituram vel ad cameram pertinent carros decem. Ad domum verò infirmorum omne teloneum ex mercato. Pro remedio namque animæ genitoris ac genetricis ſuæ, ac pro ſalute ſua, & Ermentrudis ſuæ cariſſimæ conjugis, dedit has villas fratribus, Trontellicurtem, Silliacum, Lutoſum montem, atque Tilgidum, ut in eorum anniverſariis refectio pleniſſima eis præparetur. Unde nos omnes Epiſcopi, qui ſynodali evocatione hic adſumus ſenioris noſtri Karoli Regis juſſo, ex auctoritate Dei omnipotentis & poteſtate nobis divinitus collata præcipimus atque ſtatuimus ut nullus Rex, nullus Epiſcopus, nullaque perſona aliis de jam ſatis rebus, & de nominatis villis, prædiis, mancipiis ipſis monachis deputatis unquam in ſequenti tempore aliquid agere præſumat, ſed illarum ordinatio in Abbate vel monachis pendeat; nullaque omnino ſervitia, nec manſionaticos, nec paraſredos, nec carricaturas ab illis villis exigat, nec placita in illorum villis quiſquam teneat, ut ipſi monachi ab omni ſeculari inquietudine immunes liberè, religioſè, & quietè in monaſterio viventes, abſque ullius ſenioris impedimento ipſas res teneant, dominentur, atque poſſideant, Deique miſericordiam pro ſenioris noſtri proliſque regiæ ſanitate & æterna beatitudine, proque totius ſanctæ Eccleſiæ ſtatu ac pace illos fideliter exorare delectet. Monaſterium verò ipſum ejuſque cuſtodia atque omnis ordinatio ad ipſos monachos & ad Abbatem quem ſibi elegerint pertineant. Neque Canonici extra clauſtrum ad habitandum admittantur ulteriùs, ſicuti hactenus, omnimodis inhibemus; excepto ſervitores illorum: quia non modicas diſſenſiones audivimus propter hoc in illo exortas fuiſſe cœnobio. Si quis verò, quod abſit, his noſtris præceptis atque ſtatutis aliqua levitatis vel avaritiæ, cupiditatis vel malitiæ præſumptione contraire voluerit, vel aliquod impedimentum ſupradictis monachis vel Abbati beatiſſimi Vedaſti inferre tentaverit quolibet ingenio, qualibet arte, quoquo modo, clam vel manifeſtè, omnium noſtrum ſententia damnatus à patre & filio & ſpiritu ſancto Deo omnipotente, cui injuriam facere non timuit, quia ipſe dixit, *Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit*, anathematis vinculis obligatus, à cœtu ſanctorum ſeparatus in æternum juſto Dei judicio introeat in infernum cum his quorum vermis non moritur & ignis non extinguitur, niſi publica ſatisfactione dignè pœnituerit, depoſitu, ſi laïcus fuerit, ſecularis militiæ cingulo, ſi clericus, eccleſiaſtici honoris dignitate. Pax verò & miſericordia Dei ſuper illos qui illa cuſtodierint quæ in iſto divinæ noſtræque auctoritatis privilegio conſcripſimus, noſtriſque nominibus in Dei nomine firmavimus. Amen. Statuimus denique ut hoc idem privilegium à nobis editum divinaque auctoritate roboratum per omnes ſynodos quæ in poſterum agendæ ſunt deferatur. Noſtroſque oramus humiliter ſucceſſores ut pro Dei amore & ſancti Vedaſti ipſi quoque ſubſcribendo corroborent quod à nobis conſtitutum eſt.

* Annal. Bertin. an. 855. *Abbatiam S. Vedaſti donante ſibi Lothario ſuſcepit.*

Hincmarus ſanctæ metropolis Remorum Archiepiſcopus ſubſcripſi.
Egilo divino munere Archiepiſcopus * ſubſcripſi.
Vvenilo Rotomagenſis Archiepiſcopus ſubſcripſi.
Herardus Turonis Archiepiſcopus ſubſcripſi.
Vvlfadus Bituricenſis Archiepiſcopus ſubſcripſi.
Froterius Burdegalenſis Archiepiſcopus ſubſcripſi.
Erchenraus Catalaonenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Hildegarius Meldenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Folcricus Auguſtæ Tricorum Epiſcopus ſubſcripſi.
Hilmeradus Ambianenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Helias indignus * Epiſcopus ſubſcripſi.
Æneas Pariſiacenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Raginelmus Noviomagenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Gumbertus Ebroicenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Ercambertus gratia Dei Epiſcopus * ſubſcripſi.
Joannes Cameracenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Vvalterius Aurelianenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Villebertus Carnotenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Hincmarus Laudunenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Heirardus Lexovienſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Chriſtianus Dei gratia * Epiſcopus ſubſcripſi.
Erpuinus Sylvanectenſis Epiſcopus ſubſcripſi.

* Senonenſis.
* Engoliſmenſis.
* Baiocenſis.
* Autiſſiodorenſis.

Argdus Morinorum Epiſcopus ſubſcripſi.
Odo Belvacenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Rothadus Sueſſionenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Anſelmus Lemodicenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Iſaac Lingonicæ Epiſcopus ſubſcripſi.
Actardus Nannetenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Abbo Nivernenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Sigenandus Conſtantiacenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Hildebrandus Saicoſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Bodo Auguſtodunenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Karlomannus Abbas ſubſcripſi.
Hugo Abbas ſubſcripſi.
Gauzlenus Abbas ſubſcripſi.
Hilduinus Abbas ſubſcripſi.
Vulfo Abbas ſubſcripſi.
Berengarius Abbas ſubſcripſi.
Vulfardus Abbas * ſubſcripſi.
Hildebertus Abbas ſubſcripſi.
Odo Abbas * ſubſcripſi.
Fulco Abbas ſubſcripſi.
Ego Gauzlenus Abbas juſſu Domini Hincmari Archiepiſcopi hoc privilegium ſcripſi & ſubſcripſi.

* Resbacenſis.
* Foſſatenſis.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

Synopsis.

I. Dicendum hoc libro de legum executione quæ pro tuitione ecclesiastica disciplinæ feruntur. quod expeditur hodie per appellationes ab abusu *dictas. Formula illarum est recentior. Sed res ipsa iisdem initiis in Ecclesia cum regia potestate coaluit. Ordo hujus dissertationis. Agitur primò de auctoritate Principum Romanorum in hoc genere. Deinde inquiritur quid ex eo jure in Reges Gallarum manarit. Quæcunque olim acta, hodie vigere non possunt.*

II. A Principibus prohibiti olim Episcopi ne canones violarent. Executio *canonum differt à* Tuitione; *quamvis etiam apud veteres aliquando hæc verba confundantur. Executio jurisdictionem ecclesiasticam respicit & ligandi solvendique pontificium. Tuitio à Principibus pendet; quæ declarationem nullitatis eorum quæ gesta sunt adversùs canones non egreditur. Princeps legum suarum habet ἐξουσίαν, canonum verò ἐπιφυλακὴν tantùm & custodiam.*

III. Vulgata regula, Canones vim legum obtinent, *novè, sed juxta mentem Justiniani, explicata. Quæ non solùm reverentia & executio publica canonibus conciliatur: sed etiam Principi custodia canonum, ut cæterarum legum, asseritur. Quod ostenditur è Justiniani Novellis. Itaque canonum executio nititur auctoritate pontificia & regia. Hæc læditur canonibus violatis, ac si leges publicæ læderentur. Imò custodiæ canonum Principes prospicere tenentur plusquam legum civilium.*

IV. Explicatur è Justiniano ordo qui servatus fuit ad hanc custodiam. Princeps Episcopis lege sua canonum executionem præcipit & magistratibus. Hi vetare debent ne canones violentur. Si infracti fuerint, referre ad Principem, ut ipse corrigat. Decreta in Episcopos expulsionis pœna, ex vi legis infligenda.

V. Quæritur an constitutiones illæ receptæ fuerint ab Episcopis. Consilio Episcoporum res ecclesiasticas Justinianus tractabat, è Procopio & Eustathio. Procopius explicatus adversùs Nicolaum Alemannum. Justinianus non perverrit sanctiones Christianorum, ut ille affingit Procopio: sed dissimulavit justas illorum conquerendi rationes, cùm vexati essent à Judæis.

VI. Manifesta violatio canonum à Synodo aut à Principe restitui poterat. Quod ostenditur è synodo C P. sub Mena in causa Anthimi, qui jussu Theodoræ ex episcopatu Trapezuntio ad Constantinopolitanum prosilierat. Inde illustratur Concilium Africanum adversùs Balsamonem. Hoc etiam ostenditur è Codice & Liberato. Depulsio à sede, quæ vacantem redderet Ecclesiam, in manifestissima canonum violatione, irrogabatur aliquando à Principe, non autem regradatio aut dejectio à dignitate.

I. SUPERIORIBUS libris præcipua jecimus fundamenta quibus libertas Ecclesiæ Gallicanæ nititur; hinc supremam Ecclesiæ & summi Pontificis auctoritatem, quæ res tantùm ecclesiasticas administrat; hinc supremum Principis imperium, quod reipublicæ gerendæ & rebus temporalibus impenditur; præterea verò tuendæ disciplinæ ecclesiasticæ ex ipso Christi omnium Domini mandato invigilat, immotosque præstat Conciliorum canones & inconcussas decretalium epistolarum constitutiones, consuetudinesque receptas, nisi quatenus Ecclesiæ Gallicanæ commodis expedit ut pro rerum ac temporum conditionibus summi Pontificis rescriptis juris rigor aliquando temperetur. Sed jus illud præsidii impertiendi ad retinendam disciplinam canonicam otiosum esse non debet; ideoque legibus suis Principes canonum & decretorum executioni consulere tenentur, ut dixi libro secundo.

Enimverò quia condendæ legis auctoritas non in sola promulgatione versatur, sed in rerum constitutarum executione, quæ est id quod ultimum in jurisdictione vocant Jurisconsulti, hinc fit ut quæ pro tuitione ecclesiasticæ disciplinæ leges feruntur executioni mandari debeant ab Episcopis, vel etiam aliquando à Principibus, aut à magistratibus, quibus auctoritatem suam ipsi delegaverint. Id hodie apud nos in foro solennibus quibusdam formulis expeditur, quæ *appellationes tanquam ab abusu* vulgò dicuntur: adversùs quas imperitiores rerum nostrarum de novitate præscribunt, ac si res ipsa antiquiori origine non censeretur quàm istud forense vocabulum; cùm tamen æquis rerum æstimatoribus facilè persuaderi possit rem ipsam, id est, tuitionis ecclesiasticæ executionem, iisdem initiis cum regia potestate in Ecclesia Christiana coaluisse. Quod eo ordine à nobis demonstrabitur ut primò doceatur quibus finibus auctoritas illa apud antiquos Principes Romanos, quorum pietas commendatur, olim coërcita

fuerit, deinde quid ex eo jure ad Galliarum Reges usque ad hæc nostra tempora derivatum fuerit. Quæcunque enim apud veteres Principes in causis olim viguerunt locum apud nos habere non possunt, nec immutata aliquantisper disciplina antiquum illum ordinem ullo pacto admittere potest. Quare quæ à me in hoc negotio proferentur, ut fideli rei gestæ narratione constabunt, ita non aliò rendent quàm ut demonstretur usum fori non omnino alienum esse à prisca disciplina & à majorum nostrorum sensu, si intra debitos fines contineatur.

II. Cura autem Principum Christianorum olim non solùm hæreticorum furores compressi, tumultus seditiosorum sedati, contumacia Episcoporum aut clericorum adversùs synodorum sententias rebellium ab externa potentia repressa, passim inter legendum occurrunt; sed etiam Principum studio prohibiti Episcopi ne, legibus secularibus vel canonibus violatis, injuriam subditis inferrent. Antequàm verò ejus rei probationem aggrediar, lectoris benignitatem exoratam velim ne de singulis hujus dissertationis pericopis sententiam ferat donec totum hunc quartum librum perspexerit. Discrimen autem initio constituere oportet inter executionem canonum & tuitionem: quamvis alioqui sæpissime hæc verba confundantur, non solùm in edictis Regum nostrorum, sed etiam apud veteres. Etenim Leo primus se canonum & traditionum antiquarum *custodem* esse in epistola ad synodum Chalcedone habitam scripsit; & vice versa Facundus Hermianensis Episcopus Marcianum Imperatorem non canonum conditorem, sed *executorem* asseruit. Sed si propriè loqui velimus, executio canonum jurisdictionem ecclesiasticam respicit: cujus partes sunt ut judicia canonica reddat, pœnis canonicis, id est, excommunicatione, regradatione, suspensione, & ceteris ejusmodi reos plectat, & ut omnia uno verbo complectar, ligandi & solvendi pontificium exerceat. Tuitio verò canonum à Principibus pendet; quæ canonum custodiæ prospicit, & *nullitatem* rerum adversùs canones gestarum aliquando declarat, atque omnia in integrum restituit. Sed ultra non progreditur, scilicet ad executionem canonum, quam ab Episcopis implendam indicit. Non ergo eadem auctoritate in rebus ecclesiasticis ac in rebus secularibus Principes utuntur. Quod Justinianus satis apertè docuit cùm scripsit datam sibi à Deo legum civilium τὴν ἐξουσίαν, id est, plenam & liberam figendi & refigendi potestatem, sed legum ecclesiasticarum & canonum τὴν παραφυλακὴν, id est, custodiam, tuitionem, & defensionem. Eleganter itaque monuerunt Græci scriptores canones difficiliùs solvi quàm leges publicas, quæ à solo Principis nutu pendent, cùm canones ab Episcopis constituti & à Principibus firmati fuerint, atque ideo illorum valde intersit ne quod summa cura decreverunt illis invitis aliquando sine causa infringatur.

Concil. Antioch. c. 5. [illegible]

Nov. 137.

III. Vulgatissima est Justiniani sententia, à Romanis Pontificibus summo applausu excepta, & à Gratiano in corpus Decreti relata, quæ canones legum vim habere decernit. Sed ejus vis nondum, ut existimo, satis est accuratè perpensa. Non solùm enim hoc dicto reverentia debita canonibus conciliatur & eorum executioni, servato judiciorum publicorum ordine, consulitur, sed etiam jus Principis ad custodiam canonum, ut ceterarum legum à se conditarum, procurandam asseritur. Et ne quis hanc interpretationem nostram hariolationi adscribat, laudandus est in auctorem ipse Justinianus; qui alibi rectè constituit monendum esse episcopatus candidarum, antequam ordinetur, ut canones editos accuratè legat; & siquidem se canonum observantiæ imparem esse dixerit, ab ejus ordinatione abstineatur; sin verò se, quantum homini est, ea constituta servaturum professus fuerit, ordinetur, ita tamen ut ab ordinatore suo moneatur sacerdotio pellendum si in canones peccaverit; imò & à civili lege vindicandum quod perperam gestum erit, quia canones vim legum obtinent: *Neque civiles leges crimen multum relinquent, eò quòd à præcedentibus nos Imperatoribus & à nobis ipsis rectè dictum est oportere sacras regulas pro legibus valere.* Itaque canonum executio duabus supremis in Ecclesia auctoritatibus innititur, pontificia scilicet & regia: *Ut ex sacerdotali & civili virtute hæc custodiantur*, inquit Justinianus Novella LVIII. ita ut ea *convelli non possint quæ & sacerdotali ecclesiastica præceptione fulciren tur & regia*: quemadmodum loquebatur Hilarus Papa aliquot annis ante Justinianum. Quare Principis auctoritas perinde læditur violatis canonibus & decretis Pontificum ac si reipublicæ & regni leges everterentur, quia canones vim legis regiæ susceperunt. Tanta verò & tam diligens cura à Principibus adhiberi debet custodiæ canonum ut potiorem legum ecclesiasticarum quàm civilium rationem habere debeant, ut monet Justinianus in præfatione Nov. CXXXVII. *Si civiles leges, quarum potestatem nobis Deus pro sua in homines benignitate credidit, firmas ab omnibus custodiri ad obedientium securitatem studemus,* [1] *quanto plus studii adhibere debemus circa sacrorum canonum & divinarum legum custodiam, quæ super salute animarum nostrarum definita sunt.* Unde concludit capite primo illius Novellæ se violatorum canonum vindicem esse debere: *Si enim illa quæ à laicis peccantur generales leges non concedunt extra inquisitionem & vindictam manere,* [2] *quomodo à sanctis Apostolis & patribus super omnium hominum salute canonicè statuta despici patiemur?*

Nov. 6. c. 2. § 1. [illegible]

Nov. 58. [illegible]

1. [illegible]

2. [illegible]

Eandem sententiam Justinianus expressit in epistola ad Dacianum Metropolitam Byzacii, qua privilegia quæ Primaribus provinciarum Africanarum canones tribuunt sua quoque auctoritate confirmanda profitetur; ita ut in violatores vetustatis non solùm ecclesiastica, sed etiam Principis vindicta exerceatur. Hæc sunt verba rescripti: *Nam quæ quis in præjudicium statutorum quibuslibet rebus usurpavit corrigenda potiùs quàm imitanda censemus. Si quid igitur Metropolitanus Carthaginis vel Primatibus Numidiæ vel Byzacii Conciliorum auctoritas præstitit & inconcussa consuetudo servavit, hoc sibi quisque optet, sibi vindicet, hoc nostra*

[Per]tret

speret sanctione firmari. Nos tutores tantùm sumus vetustatis & vindices; nec deerit ecclesiastica vindicta vel nostra in eos qui aut ambitiosa superbia aut subreptitiis postulationibus antiquitatem temerasse docebuntur. Quoniam ad divinitatis tendit injuriam qui sanctorum patrum constituta contemnere ac violare non metuit.

IV. Huic canonum custodiæ duobus modis prospiciebant Principes; tum delegatione magistratuum, qui vetarent ne quid contra canones tentaretur; tum exactis pœnis à contumacibus, si quid perperam gestum esset; & aliquando iis rescissis quæ contra canones acta erant. Quod unicè docet Novella sexta, quæ de ordinationibus Episcoporum & clericorum lata est; cujus executionem Patriarchis uniuscujusque Diœceseos, Metropolitis, & Episcopis Justinianus demandat. Sed præterea constitutionem illam Joanni Præfecto prætorio orientis & Dominico Præfecto prætorio Illyrici mittit, ut executioni ejus prospiciant, ne quid contra canones agatur. Verba ultima illius constitutionis, quæ magni momenti sunt, hic apponam: *Et tua quoque celsitudo hæc sciens unà cum semper suscepturis sedem tuam hæc servare festinet. Et si denuntiatum fuerit aliquod tale delictum, prohibeat, & maximè quæcunque in ordinationibus curialium vel officialium interdicta sunt. Nuntiet autem & nobis, ut decens super eis imponatur correctio. Utatur quoque præceptis ad clarissimos provinciarum judices, ut & ipsi quæ fiunt inspicientes, non permittant aliquid extra hoc quod à nobis constitutum est fieri. Imminebit enim eis pœna quinque librarum auri, siquidem & ipsi prævaricari videntes non denuntiaverint aut sedi tuæ aut imperio, ut undique decens ornatus ordinationis gradui conservetur.* Observandi sunt gradus quibus ad custodiam plenam canonum pervenitur. Lex decernitur à Principe post constitutos canones; quæ eorum executionem Patriarchis & ceteris Episcopis præcipit. Eadem lex in acta Præfectorum prætorio refertur, qui unà cum Præsidibus provinciarum violari canones prohibeant. Et si infracti fuerint, ea de re ad Principem referant, qui malè gesta corriget. Itaque vetare & prohibere possunt magistratus; sed corrigere quæ perperam acta fuerint soli Principi competit. Novella constitutio centesima vigesima tertia, quæ compendium juris canonici complectitur, ad Petrum Præfectum prætorio perscripta est, ut auctoritate sua ejus executionem juvet: *Tua igitur gloria quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas per omnia custodiri provideat.* Inter ceteras autem pœnas quas in Episcopos & clericos ea lege constituit frequens est expulsio à sacerdotio; quam vi constitutionis suæ fieri disertè præcipit, aliosque in depulsorum locum subrogari.

Nov. 6. auth. Collat. 1. juxta veterem translationem.

Nov. 123. [illegible] C. 9. [illegible]

V. Aliquis fortasse excipiet Justinianum quidem proferendæ jurisdictionis suæ cupidum hoc sibi jus arrogasse ut custodiam canonum ad correctionem eorum quæ contra canones tentata erant extenderet; sed hoc Episcopis acceptum non fuisse, vel anteriores Principes, quibus pietas cordi erat, ab hac usurpatione abstinuisse. Si quis tamen inspicere velit quàm sollicito studio cum peritioribus Episcopis de rebus ecclesiasticis Justinianus tractaret, nunquam in animum inducet eum in jurisdictionem ecclesiasticam adeo impudenter grassatum ut multi sibi persuaserunt. Sic autem intentus erat in rerum divinarum contemplationem ut Artabanes & conjurati hanc occasionem illi trucidando opportunissimam sperarent, teste Procopio: *Perpetuò sine custodibus desidet*, inquiunt, *ad multam noctem in museo cum senioribus quibusque sacerdotibus attentissimo studio arcana Christianorum dogmatum investigans.* Eustathius etiam in vita Eutychii eo nomine maximè hunc Principem commendat quòd posthabitis omnibus aliis curis, illam unam & solam nunquam intermitteret, divina dogmata investigandi, & hæreticos confutandi. Quare assentiri non possum Nicolao Alemanno viro eruditissimo, qui perstrictum à Procopio Justinianum putat quòd ecclesiasticas sanctiones perverteret, etsi passim in Novellis ipse se vindicem & custodem canonum appellet. Quod Alemannus non è Procopio hausit, sed è sententia quam auctori illi sua interpretatione affinxit, ne prætermisisse videretur Procopius hanc suggillandi Justiniani occasionem. Etenim Procopius recitat Faustini cujusdam Palæstini sævitiam & impietatem, qui Samarita cùm esset, Christianum nomen simulavit, & Palæstinæ proconsulatum adeptus, Christianos ejus provinciæ gravissimis injuriis vexavit. Delatus Faustinus senatus judicio, urgente Justiniano, damnatur in exilium. Sed statim Princeps pecunia corruptus sententiam rescidit, eandem dignitatem Faustino restituit, [1] qui omnia securiùs quàm antea per libidinem gessit. Unde colligit Procopius Christianorum jura seu justas eorum rationes Justinianum dissimulasse & insuperhabuisse injurias quæ illis ab acerbo illo & perfido Proconsule inferebantur. Hæc sunt Procopii verba: ὀλίγα μὲν οὖν Ἰουστινιανὸς τρόπῳ τῷ Χριστιανῶν δικαιώματα περιστέλλων ᾔει, καὶ [illegible] ἐκ τούτων βραχέων ὄντων, τεκμηριοῦν ἔστι. Quæ sic vir eruditus interpretatur: *Pauca quidem hæc; ex quibus intelligere tamen liceat ut Justiniano libuit Christianorum sanctiones pervertere.* hæcque ad Novellarum editionem transfert. Quorum verborum tamen hæc est significatio: *Quomodo Justinianus Christianorum jura dissimulaverit ex his quæ breviter diximus intelligere licet.* Quæ de rebus à Faustino per summam injuriam ablatis intelligenda sunt: περιστέλλων enim hic *dissimulare* verti debuit, quemadmodum idem Alemannus reddit in duobus Procopii locis ad marginem repræsentatis, & δικαιώματα jura vel justas rationes, non autem *sanctiones*. In eandem quoque sententiam Procopius superioribus verbis recitaverat Arsenii cujusdam Palæstini flagitia: qui etsi cum Samaritis sentiret, Christianam fidem profitebatur; cùmque in aula summa ejus esset gratia, per parentem fratremque suum, [1] qui patriam sectam dissimulabant, Christianos contumeliosissimè vexavit. Illi quidem à civibus suis trucidati sunt: sed [2] Arsenium turbarum auctorem nullo affecit incommodo Justinianus, nisi quod regia prohibuit, ne diutiùs ea super re Christianorum votis fatigaretur. Inde Procopius Pauli Alexandrini depositionem

Procop. lib. 3. de bell. Goth. [illegible]

Eustathius in vita Eutychii: [illegible]

Procop. in Anecdotis: Sacerdotes Faustinum accusant, [illegible]

1. [illegible]

Procopius. 1. [illegible] 2. [illegible]

quæ ſuperiùs allata ſunt argumenta. Vel probabili quadam ratione nituntur, reſpectu ejus habito cui conceduntur; ſed uſui recepto in Eccleſia Gallicana repugnant, quo certæ quædam regulæ è canonibus & decretis Pontificum petitæ ita firmatæ ſunt ut juxta legum illarum naturalem conditionem perpetuæ apud nos eſſe debeant. Hoc caſu diſpenſatio carebit juſta cauſa, quod attinet ad ſtatum publicum Eccleſiæ Gallicanæ, atque ideo nulla erit; præcipuè cùm diſpenſandi ratio in his negotiorum articulis recepta non fuerit conſuetudine aliqua. Ut enim lex eccleſiaſtica debet uſu recipi, ita & diſpenſatio illius legis debet uſu probari. Hoc jure utemur in Gallia, non ſolùm ſi reſcriptis illis pacta conventa cum ſede apoſtolica, quæ Concordata vocamus, lædantur, ſed etiam ſi alia quædam capita, quæ moribus recepta ſunt, aliquo pacto violentur; ne bene conſtitutis rebus novitates illæ perturbationem afferant. Exempli cauſa, ſi patronorum laïcorum jura evertantur, vel ſi conditionibus fundationum derogetur. Ex hac regula profectum eſt ut majores noſtri eas diſpenſationes non admiſerint quæ Religioſis mendicantibus à curia Romana indulgebantur ad poſſidenda beneficia. Cùm enim paupertatis extremæ voto ſe obſtrinxiſſent, alienum viſum fuit ab eorum propoſito redituum legendorum deſiderium. Quare regulæ mendicantium conſervandæ intenti Reges noſtri, & clericorum ſecularium commodis proſpicientes, prohibuerunt edicto ne qua ejuſmodi diſpenſationum, *tanquam ipſo jure nullarum*, ratio haberetur. Extat Caroli VII. conſtitutio anno MCCCCXLIII. lata, qua præcipitur judicibus *ne hanc novam perniciem, ſeu potiùs ſuperſtitionem, in clero, populo, & regno fieri vel attentari permittant*, & mendicantes à beneficiorum poſſeſſione ſine mora expellant; exactis ab Epiſcopis & à ceteris quibuſcunque graviſſimis pœnis, ſi contra hanc interdictionem nitantur. Hinc fit ut neceſſaria ſit hodie Religioſis mendicantibus venia hujus legis à Rege concedenda, ſi ex diſpenſatione ſummi Pontificis beneficia poſſidere illis indulgeatur.

Rebuffus tract. de pacific. §. 258. *Et hoc niſi mediante permiſſione vel diſpenſatione Regis.*

V. Summa verò regula quæ in diſpenſationibus adhiberi debet hæc eſt, ut caritas non lædatur, quemadmodum docet Ivo Carnotenſis: *Si quis quod legerit de ſanctionibus ſive de diſpenſationibus eccleſiaſticis ad caritatem, quæ eſt plenitudo legis, referat, non errabit, non peccabit; & quando aliqua probabili ratione à ſummo rigore declinabit, caritas excuſabit. Si tamen nihil contra evangelium, nihil contra Apoſtolos uſurpaverit.* Hanc regulam hauſit ex Auguſtino epiſtola ad Bonifacium, cujus verba retulit Gratianus. Auguſtinum etiam ſecuti ſunt Hildebertus & Bernardus. Caritatem autem lædi quis non videt, quando invito Principe & Eccleſia Gallicana, abſque neceſſitate vel utilitate publica Eccleſiæ, legibus vel moribus receptis derogatur? Concordiæ & pacis eccleſiaſticæ cauſa introducta eſt tota diſpenſationum ratio, ut monui. Quare in contrariam partem torqueri non debet, ut offenſiones in Eccleſiam inducat.

Ivo in præfat. Decreti.

C. Ipſa pietas. 23. q. 4. Hildebertus Cenoman. ep. 83. Bern. de diſpenſ. c. 4.

Porrò autem, ut inquit Maximus Abbas adversùs intempeſtivas diſpenſationes diſſerens, bellum ſapit & diſſidium, non concordiam & pacem diſpenſatoriam, cùm ſanctorum patrum decretis repugnatur.

Maximus Abbas relatus in ... [illegible]

VI. Enimverò quotidianæ cùm ſint hujuſmodi diſceptationes ob reſcripta ſedis apoſtolicæ, quæ ad levandas petentium neceſſitates benignè concedi ſolent, pauló accuratiùs in hanc materiam incumbendum eſt. Non eo tamen propoſito hæc indaganda ſunt ut metas ponamus pontificiæ auctoritati, ultra quas illi excurrere non liceat; quia ſacrilegii inſtar eſt de Principum poteſtate diſputare, ut ait Imperator Anaſtaſius. Quod præcipuè locum habet quando de ſummo Pontifice agitur, in cujus privilegiis enumerandis Gallicani Epiſcopi olim ſibi hætere aquam non diſſimulabant. In eam ſententiam eleganter & acutè Fulbertus Carnotenſis Epiſcopus in epiſtola ad Arnulſum Turonenſem Archipræſulem: *Continentur enim quædam reverenda nobis in privilegiis Romanæ Eccleſiæ, quæ propter negligentiam noſtram non facilè inveniuntur in armariis noſtris.* Modeſtis verbis ſenſum ſuum explicuit, conſilium Auxiliaris Præfecti ſecutus, qui Hilarium Arelatenſem Epiſcopum à dignitate metropolitana dejectum judicio Leonis I. hortatur ut ad demulcendum placandumque Pontificem ſe paululùm demittat; *aures Romanorum quadam teneritudine plus trahuntur*, ut retulit antiquus ſcriptor vitæ Hilarii.

Fulbertus ep. 47.

VII. Nos quoque debita honoris præfatione uſi, hanc materiam attingemus, ut ſciamus quid in effuſa illa juris dicendi & condendi auctoritate ſubditis qui læduntur Pontifices ipſi permittant. Ac ſanè quæ de diſpenſationibus huc uſque diſputata ſunt viam aperiunt iis quæ dicenda teſtant. Solenne eſt in reſcriptis Pontificum, non ſolùm diſpenſationum, ſed etiam derogationum verba uſurpari; quorum ſimilis eſt effectus. Ideo quæ de una ſpecie dicuntur ad aliam trahi poſſe non eſt dubium. Id autem unum maximè cavere ſolent ſummi Pontifices, ne reſcriptis ſuis ſcandali occaſionem præbeant. *Scandali* voce utor, quia frequentiſſima eſt in hujuſmodi diſceptationibus. Petita verò eſt ex evangelio & è ſeptuaginta interpretatione. Sumitur autem propriè pro offendiculo pedum; in quod ſi quis ambulando impingat, facilè labatur. Inde tranſlata eſt ſignificatio ad actiones hominum quæ ſpiritualis ruinæ occaſionem præbere poſſunt: quæ ſi ex ſe malæ ſint, propriè ſcandali nomine deſignabuntur. quod datum vel activum vocant. Sin autem meram virtutem ſpirent, & neceſſariæ ſint ad hominum ſalutem, atque inde aliqui offendantur, hoc erit ſcandalum Judæorum & Phariſæorum, qui doctrina & operibus Chriſti Domini lædebantur. quod ſcandalum acceptum & paſſivum dicitur. Inter iſta duo extrema eſt aliud ſcandali genus, quo delicata ingenia offenduntur, etſi revera in actione propoſita aut in conſilio agentis nihil ſit quod argui poſſit, imò verò res in ſe ſit laudabilis, quamvis non ſit ad ſalutem neceſſaria. Hoc

ſcandalum

scandalum infirmorum vel pusillorum dicitur à magistris. In quo hanc regulam præscripsit Paulus Apostolus ut ab ea actione quæ ruinæ occasionem præbet abstinendum sit; quemadmodum ipse carnis esum & vini potum sibi repudiandum duxit, si quis inde fratrum læderetur, sive scandalisaretur. Huc referri potest Petri Apostolorum principis factum: qui licèt sanam doctrinam sectaretur, cùm Judæos & gentiles in fide Christi erudiret, eo tamen modo se gessit ut etsi prudentia ejus consilium non destitueretur, in eas angustias incideret quæ imbecilles in fidei periculum adducerent. Qua de re palam illum Paulus dispensatione usus objurgavit, ut vulneri crudo, quod incautè à Petro impactum erat, mederetur. Cessavit ergo Petrus, monente altero Apostolo, ab ea dissimulatione & dispensatione, ut scandalum à neophytis amoliretur. Utriusque Apostoli factum dispensationem cum Hieronymo & Chrysostomo vocavi. *Cùm itaque vidisset*, inquit Hieronymus, *Apostolus Paulus periclitari gratiam Christi, nova bellator vetus usus est arte pugnandi, ut dispensationem Petri, qua Judaos salvari cupiebat, nova ipse contradictionis dispensatione corrigeret, & resisteret ei in facie.* Chrysostomus apertè in commentario capitis II. epistolæ ad Galatas ait verba Pauli ad Petrum non fuisse dissidii aut contentionis, sed prudentis cujusdam dispensationis. Quam sententiam persuadere videtur agendi ratio quam in simili facti specie amplexus est Paulus Apostolus: qui ne Judæos à se alienaret, quin potiùs Christo conciliaret, Timotheum circumcidit, caput suum rasit Hierosolymis, & alia quædam à lege indicta peregit. Itaque non ex animo Judaicis ritibus se Paulus accommodabat, sed secundùm dispensationis remissionem, ut notavit Chrysostomus. Non me latet Augustino non probari eam respondendi rationem, quam Hieronymus ab Origene & aliis veteribus hausit. Sed erratum, si quod fuit in Petro, ob scandalum quod exinde illo invito emersit, causam nostram juvat, qui ratione scandali ab actione abstinendum esse censemus.

Rom. 14.

Hieronym. in ep. ad August.

Chrys. in com. ad c. II. ep. ad Gal.

Chrys. [illegible]

August. ep. ad Hieronym.

VIII. Quod Apostolorum principi accidit, ejus quoque successoribus in cathedra Romana contigit aliquando, ut ex rescriptis datis, quæ à regulis aliena non videbantur, eæ Regum, populorum, aut Episcoporum offensiones sequerentur quæ in scandali nomen transirent. Quod enim fit contra canones scandalum dicitur à Leone I. in epistola ad Anatolium: *Sed cùm in injuriam canonum illa tentata sint qua omnibus Ecclesiis scandalum maximum generarent.* Attamen in his angustiis statim aut Romanus Pontifex aut Episcopi provinciales in crimen adduci non debent, cùm utrique vel moribus vel canonibus recepti plerumque se tueri possint, valde probabili ratione. In his difficultatibus Romani Pontifices præcipiunt ut à rescriptorum executione supersedeant Episcopi ad quos directa sunt. *Si mandatum nostrum* (inquit Alexander III.) *pro alicujus provisione receperis qui aliud beneficium habeat de quo valeat commode sustentari, nisi forte in literis ipsis de hoc mentio habeatur, aut si non potest ti sine scandalo provideri, aquanimiter sustinemus si pro eo mandatum nostrum non duxeris exequendum.* Monuimus autem superioribus capitibus scandala & offensiones in tempublicam Christianam invehi quando status ecclesiasticus aliqua novitate percellitur & consuetudines receptæ convelluntur. Quod apertè quoque probatur ex decretali Innocentii III. qui filium Græci sacerdotis ex legitima uxore susceptum in Episcopum consecrari jubet, *nisi*, inquit, *pro eo quod inter Latinos Graci hujusmodi conversantur, regionis consuetudo repugnet.* Ubi Joannes Andreæ rectè adnotavit hanc exceptionem additam ob vitandum scandalum & offensionem quæ inde contingere posset, si quid alienum à consuetudine recepta inter Latinos induceretur. Itaque controversiæ similes ex hac regula dirimendæ sunt ut à rebus novis, quæ subjectorum animos offendunt, temperetur, donec si fortè quod ab initio novum erat, accedente publico consensu, inter exempla quoque referatur. Interim tamen, quandiu ex ea novitate offensiones sequuntur, desistendum omnino esse à rescriptorum executione docuit Alexander. Quod intelligendum est, etiamsi justa præcipiantur, & addita fuerit clausula, *nonobstante scandalo.* Nec enim scandalum cadere potest in præcepti rationem, cùm sit contra caritatem, quæ finis est debitus præcepti secundùm Apostolum, quemadmodum egregiè observavit Covarruvias; præsertim cùm hæc sit præcipua cura Romanæ sedis ut à populis scandala amoveat, sicut variis in locis Pontifices profitentur. Ut enim graviter monuit Julius in epistola ad orientales Episcopos, relata apud Athanasium, *in rebus ecclesiasticis non speciem eloquentia, sed canones apostolici requiruntur, optraque dari solet ne quis ex parvis in Ecclesia scandalizetur. Expedit enim, secundum evangelicum verbum, molam asinariam suspendi à collo atque ita demergi quàm unum ex pusillis scandalizare.* Quod ea conditione temperant è Beda ut vitetur proximorum scandalum, [1] in quantum id fieri potest sine peccato. Porrò Episcopi qui ab executione rescripti cessant ratione scandali emergentis, literis suis summo Pontifici causam referre debent cur jussa non impleverint [3] ut colligitur ex Alexandro tertio. In quo dispar est ratio surreptionis, qua jus tertii læditur, & scandali, quod è novitate præcepti proficiscitur: quia de vitio surreptionis pronuntiare [4] potest judex delegatus; sed ob metum scandali supersedet executioni, & rescribit.

C. Cùm teneamur. de præbend.

C. Cùm olim de cleric. conjug.

1. Tim. 1.

Covarruvias in regula, Peccatum. 1. part. relect. § 5. Gregor. in procem. Decretal. Bonif. in præf. & c. 1. de offic. legat. in 1. Epist. Jul. apud Athanas. Apol. 2.

1. Beda in c. 9. Marci. c. Quis scandalizaverit. de reg. juris. c. 2. de novi operis nunciat.

3. c. Si quando. de rescriptis.

4 c. Super literis de rescriptis.

IX. Regula proposita de rescriptis non exequendis ut vitetur scandalum sola sufficeret in disceptationibus quæ apud nos frequentantur in foro. Sed quia theologis & nostris interpretibus placuit aliam quoque difficultatem arringere, scilicet quid agendum sit si rescripta ita canones & disciplinam violent ut in apertum reipublicæ Christianæ detrimentum cedant, referendam duxi eorum sententiam: quæ adeo apud illos certa est ut in eam ex æquo consentiant utriusque opinionis vindices, tum qui pro Pontifice stant in controversia de Conciliorum auctoritate, tum

illi qui Concilium Pontifici præferunt. Aſſerunt omnes eo caſu reverenter agendum cum Romana ſede, ita tamen ut executio reſcriptorum ſuſpendatur. *Non quòd aliquis poſſit eſſe judex Papa, aut auctoritatem habeat in illum, ſed per modum defenſionis*, inquit Caietanus. *Cuilibet enim eſt jus ad reſiſtendum injuriæ, & impediendum, defendendumque.* Eadem eſt ſententia Innocentii IV. & Hoſtienſis, [a] non eſſe parendum reſcriptis Papæ quibus ſtatus Eccleſiæ perturbaretur aut *inſigniter decoloraretur.* Panormitanus [b] ait eo caſu Imperatorem teneri ad ſubſidium Eccleſiæ. Unde Victoria [c] & Cordubenſis hauſerunt in his difficultatibus poſſe ſubditos auxilia Principum implorare, ut eorum auctoritate executio impediatur. Quæ omnia ſic interpretanda ſunt ut inde argui non poſſit defectus auctoritatis in ſummo Pontifice, ſed defectus *intentionis*, ut loquuntur noſtri. Nec enim exiſtimandum eſt ab illa ſede, quæ paternarum regularum & juris & æqui cuſtodiam ab aliis exigere ſolet, alienas à commodis Eccleſiæ inſtitutiones conſultò proficiſci. Etſi enim legibus ceteris non teneretur, à rectæ rationis legibus ſolvi non poteſt. Quare ita ſe gerere ſolet & debet ut prætermittat *clavem diſcretionis ante clavem poteſtatis*, quemadmodum loquitur Innocentius quartus. Unde fluxit vulgatum illud, uſurpatum à Panormitano & à ceteris interpretibus, omnia in arbitrio Pontificis eſſe poſita, *clave non errante.* Eo ſenſu accipiendæ ſunt Leonis IV. comminationes anathematis in eos qui mandata Romanorum Pontificum violaverint, quæ ſcilicet ab iis *ſalubriter* fuerint promulgata. Hæc ſunt ejus verba relata ab Ivone è Concilio Leonis Papæ IV. Epiſcoporum LXXII. *Si quis dogmata, mandata, ſanctiones, interdicta, vel decreta pro catholica fide, pro eccleſiaſtica diſciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione ſceleratorum, vel interdictione imminentium vel futurorum malorum, à ſedis apoſtolicæ præſide ſalubriter promulgata contempſerit, anathema ſit.* Eadem eſt ſententia Gregorii VII. *Qui apoſtolicæ ſedis ſaluberrimo præcepto obedire noluerit, idololatriæ peccatum incurrit, teſte Samuele, & beato Gregorio adſtruente.* Unde patet manifeſtè quod ſuprà monui, alienum eſſe à propoſito ſedis apoſtolicæ ut injuſtis decretis & fortaſſe perniciosis pareatur, cùm in iis tantùm quæ ſalubria ſunt & commoda obedientiam exigat.

Caietan. in tract. de auct. Papæ c. 27. Paludanus tract. de poteſt. Papæ. Turrecremata l. 3. de Eccleſia c. 106. d. 40. c. *Si Papa.* & diſt. 23. c. *In nomine Domini.* & 70. cap. *Si transſitus.* Jacobatius l. 8. art. 3. in 6. remedio, & art. 12. [a] Innoc. & Hoſt. in c. *Quam.* de conſuet. Sylveſter in ſumma, verbo Papa §. 15. [b] Panorm. in c. *Sicut.* de jurejur. [c] Victoria de poteſt. Papæ & Conc. prop. 7. & Cordubenſis de poteſt. Papæ q. 8.

Innoc. in c. *Quanto.* de jurejur.

Panor. in c. *Venerabilem.* de elect.

Ivo 5. parte Decreti cap. 35. & 36.

Ivo d. loco.

X. Paucis attigi recentiorum opiniones, ut unicuique conſtaret hoc quoque eſſe ſummorum Pontificum conſilium ut iniquis reſcriptis conſenſus non accommodetur, cùm hæc ſententia, à tot auctoribus expoſita, nunquam ulla ſedis apoſtolicæ cenſura perſtricta fuerit. Sed ſi quis à me expectet ut quis fuerit in hac quæſtione veterum ſenſus promam, nihil illuſtrius afferre poſſum eximio Facundi Hermianenſis loco, qui ſummam quoque Romanorum Pontificum auctoritatem commendat. Agit de Vigilio Papa, quem impugnatores trium capitulorum ſe conſuluiſſe dicebant. *Ille*, inquit Facundus, *non in deſtructionem paternæ ſententiæ*, (id eſt, Papæ Leonis, & ſynodi Chalcedonenſis) *ſed potiùs in defenſionem atque ultionem, primam accepit & maximam poteſtatem; nec aliquid contra veritatem, ſed pro veritate plus ceteris conſacerdotibus poteſt. Paulus enim dicit Apoſtolus: Non enim poſſumus aliquid adversùs veritatem, ſed pro veritate.* Quæ verba licèt negotia fidei præcipuè reſpiciant, attamen ad diſciplinæ juſtum ordinem, qui peſſumdari non debet, rectè quoque trahi poſſunt.

Facundus Hermi. l. 1. pro defenſione trium capitulorum. c. 6.

2. Cor. 13.

XI. Ceterùm obſervandum eſt, diſpenſationem ad jus divinum aut naturale non porrigi, ut ex Ivone docuimus, & fatentur omnes theologi & ſaniores juris canonici interpretes: quia Pontifici non licet jure ſuo aliquem ab obligatione juris divini & naturalis eximere, licèt jura illa interpretari poſſit. Quare meritò Almainus gloſſarum auctores & pleroſque juris canonici interpretes arguit quòd aſſerant ex cauſa Pontifici liberum eſſe ut circa jus illud diſpenſet, quod dicendi genus repudiari debet, niſi ad interpretationem & declarationem juris illius referatur. Qua de re graviter ſcripſerunt Covarruvias & Rebuffus noſter variis in locis.

Covarruvias in Epitome l. 4. Decret. part. 2. c. 6. §. 9.
Rebuf. in praxi c. de diſpen. ad plura benef. & alibi.

CAPUT XVI.

Synopſis.

I. De privilegiis agitur, quibus derogatur juri canonico, eximendo Capitula & monaſteria ab Epiſcoporum juriſdictione. Monachi olim ſub Epiſcopis.

II. Monaſteria liberata olim ab Epiſcoporum poteſtate decretis ſynodorum & conſenſu regio. De hoc conſenſu hic agendum, qui adhibitus eſt in exemptione monaſteriorum ſancti Dionyſii & Corbeiæ.

III. Decretorum regiorum uſus docetur è Marculfo: quo & exemptio ab Epiſcopis indulta confirmatur, & immunitates quædam jure regio conceduntur. Id etiam probatur è Flodoardo, & ſynodo Sueſſionica. Effectus illius decreti oſtenditur è Carolo Calvo.

IV. Acceſſit auctoritas ſummorum Pontificum, temporibus Gregorii Magni, cum regio conſenſu: quamvis plena exemptio à juriſdictione Epiſcopi tributa non ſit. Adeodatus exemptionem indulſit monaſterio Turonenſi. Meminit regii edicti contra laïcos. Regum tamen decreta ad confirmationem exemptionum pertinebant, è Pippino, & è Nicolao, qui precibus Regis & Epiſcoporum libertatem monaſterii S. Carileſi firmavit.

V. Idem obſervatum à proceribus Galliarum, qui ex conſenſu Epiſcoporum decreto ſuo monaſteria à ſe condita eximebant & ſubjiciebant Romanæ Eccleſiæ. Ivo requirit in iſtis privilegiis Epiſcopi conſenſum, apoſtolicam auctoritatem, & Regis pragmaticam ſanctionem.

VI. Hinc profectum ut tandem à ſede apoſtolica monaſteria exempta fuerint ob immodeſtiam Epiſcoporum, illis invitis; ut docent Gregorius VII. & Alexander ſecundus. Tandem ex mero Pontificum arbitrio conceſſa ſunt exemptiones. Quod diſplicuit Bernardo & ceteris ejus ævi.

VII. Crevit exemptorum numerus, ſimulque cre-

verum Episcoporum querela, ut patet è Durando.
VIII. Regi competere ut incommodis exemptionum prospici curet. Novos religiosorum ordines, nec novas Ecclesias, aut monasteria construi posse sine Regis consensu.

I. SOLET juri canonico derogari, non solùm per dispensationes, sed etiam per varia privilegia quæ à Pontificibus indulgentur. Ea cùm varii generis sint, scilicet ad tempus, vel perpetua, & personalia, vel realia, hic tantùm de iis breviter aliquid dicam quæ corporibus perpetuò indulta sunt, verbi gratia, exemptiones monachorum & Capitulorum ab Episcoporum jurisdictione. Quæ privilegia dispensationum nomine explicant Goffridus Vindocinensis & Bernardus. Certum est monachos æquè ac clericos Episcopis subjici debere, ut definivit Concilium Chalcedonense canone quarto. Quod multis deinde canonibus confirmatum est, & in Gallia constitutum canonibus Concilii Agathensis & canone XIX. Concilii Aurelianensis habiti anno quingentesimo undecimo: *Abbates pro humilitate religionis in Episcoporum potestate consistant; & si quid extra regulam fecerint, ab Episcopis corrigantur.* Quibus adhæsit Ecclesia Hispanica, quæ de monachis observandum statuit *quod synodus Agathensis vel Aurelianensis noscitur decrevisse.*

Goffridus & Bernardus in locis laudatis sup. superius.
Concil. Chalcedonense c. 4. [Greek, illegible]
Syn. Agath. c. 27. & 38.
Concil. Aurel. c. 19.
Concil. Ilerd. c. 3.

II. Sed paulatim ab eo jure recessum est cùm studio fovendæ quietis monasticæ ab Episcoporum potestate monasteria liberari & eximi cœperunt. Quod tamen in Gallia tentatum non fuit absque synodorum decretis, & Regum nostrorum consensu: qui duo præstabant rescriptis suis, & exemptionis ecclesiasticæ confirmationem, & in rebus temporalibus quamplurimas immunitates. Nolo diutiùs immorari in hoc negotio, quod virorum eruditorum industria illustratum est, & nostram quoque operam expectat in secundo tomo. Id tantùm hic observasse sufficiet, invitis Principibus tot libertates monasteriis contra jus commune non fuisse concessas, imò verò eorum consensum & decretum interpositum fuisse. Quod abundè testatum reddit Clodovei II. Regis privilegium monasterio sancti Dionysii collatum anno DCLIX. quo immunitatem à Landerico Episcopo Parisiensi & ab aliis Episcopis se petente datam rescripto suo confirmat, ita ut nullus Episcopus *aliquam potestatem sibi in ipso monasterio usurpare præsumat.* De bonis etiam huic monasterio collatis & eorum immunitate eodem rescripto cavet, adeo ut monasterio & in rebus spiritualibus consensu suo & in temporalibus pleno jure regio prospexerit. Hanc exemptionem ad omnia quæ Abbates sancti Dionysii in Gallia construerent monasteria Stephanus II. extendit, illaque apostolicæ sedi immediatè subjecit anno septingentesimo quinquagesimo septimo. Bertefridus Ambianensis Episcopus de consensu Coëpiscoporum suorum privilegium libertatis monasterio Corbeiæ à Clothario Rege condito concessit anno sexcentesimo sexagesimo quarto. Quod privilegium non solùm Regis consensu, sed precibus quoque nitebatur: *Dum tanti gloriosissimi Principis petitio intercessit*, inquit ille. Quin etiam regio decreto confirmatum esse constat ex literis Theodorici Regis, qui electionem Erchemberti Abbatis probat *secundum sanctum privilegium quod ex regali munificentia & sacerdotum concessione indultum est de semetipsis eligere rectorem.*

Extat privilegium Clodovei tom. 1. Concil. Galliæ pag. 498.
... diplomata ... 2. Concil. Gall. pag. 38.

III. Unde apud Marculfum extant privilegiorum solennes formulæ quarum usus erat cùm Episcopus & Princeps immunitates illas concederent. Ac in prima quidem, quæ concepta est sub nomine Episcopi, decretum regium cum episcopali conjungitur, ut rectè constitutas fuisse immunitates monasteriorum doceatur: *Dum ab antiquitus juxta constitutionem Pontificum per regalem sanctionem innumerabilia per omne regnum Francorum sub libertatis privilegium videntur consistere monasteria.*

Marculf. form. 1. Vide Notas V. C. & eruditissimi D. Bignonii.

Secunda formula apud Marculfum continet privilegii episcopalis confirmationem; quæ ideo à Rege decernitur ut securiùs tranquillitas monasteriorum procuretur adversùs futuros Episcopos qui decessorum suorum privilegia convellere tentarent. In ea formula omnia jura quæ diœcesanus Episcopus remisit & recensentur & decreto regio muniuntur. Ad ultimum huic formulæ adjiciuntur quædam capita ejus immunitatis qua Princeps de juribus suis quamplurima remittit. In quam sententiam concepta est tertia formula, quæ de juribus temporalibus remissis tantummodo tractat. Privilegium ab Episcopis Oriniacensi monasterio concessum regio decreto confirmatum fuisse docet Hincmarus apud Flodoardum. Hunc morem usurpatum fuisse in privilegio monasterii Floriacensis egregiè docet synodus generalis totius Galliæ collecta apud Saponarias anno DCCCLIX. quæ humi prostrata *ante Carolum Regem & Rodulphum Bituricensem Archiepiscopum obsecravit ut privilegium monasterii sancti Benedicti, quod annuente præfato Rege firmaverat, quodque idem Rodulphus subscripserat, qui præfatam abbatiam irregulariter retinebat, ratum & inconvulsum servare studerent.* Privilegium monasterii Floriacensis à synodo Gallicana concessum quidem fuerat, sed de consensu Regis. Illustrissimum quoque hujus moris exemplum extat in privilegio quod synodus Suessionica monasterio Solemniacensi irrogavit anno octingentesimo sexagesimo sexto. Referunt patres Bernardum monasterii illius Abbatem, Normannis agrum Lemovicinum devastantibus, domus suæ instrumenta incendio absumpta docuisse, ideoque *regiam clementiam & synodalem adiisse pietatem pro privilegiis ipsi monasterio impetrandis, quibus sub tuitione regia atque apostolica & synodali defensione perpetuò muniretur.* Mox addunt: *Cujus piis petitionibus simul cum regia sublimi clementia annuentes hoc præsens privilegium adjecta regia præsidentiæ auctoritate decrevimus roborandum.* Quantum verò momenti haberet immunitas à Principe collata docet Carolus Calvus Rex: qui cùm Magniloci monasterium in diœcesi Arvernica situm Episcopo Arvernensi concessisset, inspectis immunitatis à se & à patre Ludovico datæ instrumentis, eidem Episcopo monasterium ademit.

Vide Notas Baluzii ad epist. 12. Lupi Ferrariensis.
Flodoard. l. 3. c. 17.
Privilegium Suessionicæ synodi tom. 3. Conc. Gall.
Tom. 1. libert. Eccles. Gall. c. 38. § 7.

IV. Accessit his decretis auctoritas summorum Pontificum, quæ has immunitates apostolicæ sedis præsidio communivit. Initium harum confirmationum ad Gregorium Magnum vulgò refertur. quod aliqua ex parte verum est. Etenim trium monasteriorum in urbe Augustodunensi privilegia ab eo concessa leguntur anno sexcentesimo secundo, sed quæ bonis oblatis consulant tantùm, ut ea monasteriis intemerata serventur, non autem eximant Abbates à diœcesana lege & jurisdictione Episcopi; quamvis nonnisi adhibitis sex aliis Episcopis de criminali causa adversùs Abbates judicium ferre possit. Ceterùm ea privilegia ad petitionem Brunichildæ Reginæ & Theodorici Regis indulta sunt. ut vel hinc pateat regio consensu indiguisse illis temporibus in Gallia omnia quæ paulò aliena à regulis esse videbantur. Facultatum liberam administrationem, Abbatis electionem, & alia quædam diversis monasteriis indulsit, quæ quieti monachorum prospicerent; sed ab Episcoporum jurisdictione Abbates non exemit. Nam quod monasterio sancti Medardi à B. Gregorio collatum dicitur esse privilegium, suppostitium esse omnibus jam ferè constat. Quare prima fortasse exemptio ab Episcopi jurisdictione quæ à Romanis Pontificibus indulta est tribuenda erit Adeodato Papæ: qui rogatus ab Ægyrico Abbate sancti Martini Turonensis, illi privilegium immunitatis, causa cognita, concessit. Sed præfatus est hoc alienum esse à more Romanæ Ecclesiæ ut monasteria ab Episcopi jurisdictione eximantur. *Parumper autem ambigimus*, inquit, *idcirco quod mos atque traditio sanctæ nostræ Ecclesiæ plus non suppetat à regimine episcopalis providentia religiosa loca secernere.* Quare nonnisi inspecto privilegio quod Crotbertus Turonensis Episcopus irrogaverat & Gallicani Episcopi subscriptionibus suis firmaverant, auctoritatem apostolicæ sedis interposuit. Itaque non ab invitis Episcopis Abbatem exemit, sed consentientium vota decreto suo confirmavit. Meminit quoque regiorum rescriptorum; sed illorum necessitatem ad repellendos laicos restrixit: *Erga quod & præcellentissimi totius Galliæ Reges, ut scripto comperimus, ad reprimendas laicorum infestationes edicto præmunire idem venerabile monasterium regali pietate dignati sunt.* Attamen vis privilegii regii ad immunitates ecclesiasticas confirmandas extendebatur, ut suprà monui. Quod testatur Pippini Regis ad Bonifacium apostolicæ sedis Legatum epistola. Construxerat Bonifacius Fuldense monasterium in loco sibi à Carolomanno Pippini fratre concesso. Tum à Rege illa petit quæ his verbis Pippinus expressit: *Ut sicut ex auctoritate B. Petri principis Apostolorum, pro quo legatione fungeris, privilegio sedis apostolicæ sublimatum esse constat, ita etiam nostra auctoritatis præcepto roboretur, placuit nobis tuæ petitioni assensum præbere. Et ideo hanc nostra præceptionis seriem ob honorem Dei & venerationem S. Petri conscribi jussimus, per quam privilegium sedis apostolicæ à B. Zacharia tibi collatum cum consensu Episcoporum cunctorumque fidelium nostrorum per omnia roboramus, præcipientes ut nullus sacerdotum in regno nostro divinitus nobis concesso in præfato monasterio jurisdictionem aliquam sibi vindicet præter apostolicam sedem &c.* Idem demonstratur ex epistola Nicolai I. qua privilegium monasterii sancti Karilefi in pago Cenomanico siti confirmat. Testatur enim chartas quasdam ab Episcopis Cenomanicis prolatas, quibus monasterium suæ civitati subditum esse demonstrare volebant, falsas esse, *quandoquidem privilegia Regum, quæ ex antiquorum Regum Francorum temporibus olim monasterio illi concessa sunt, hoc destruant, sicut & ipsa testantur, quæ in archivis monasterii ob testimonium sibi concessa libertatis hodieque servantur.* Itaque rogatum se ait à Carolo Rege ut *libertatem illi monasterio & ab Episcopis & à Regibus Francorum concessam sua firmaret auctoritate, & futuris mansuram temporibus roboraret.*

Greg. l. 11. Reg. ep. 10. 11. 12.

Vide Gregorium l. 4. ep. 41. l. 7. ep. 18. 10. ep. 12 & alibi.

Privilegium Adeodati tom 1. Concil. Gall.

Bonifac. ep 151.

Privilegium monasterii S. Karil. ab tom 3. Concil. Gall. pag 214.

Vide collectionem. veter. scriptor. R. P. Edmundi Martene par. 1. pag. 215. & par. 2. pag. 15

V. Eundem ordinem sequebantur proceres Galliarum cùm monasteriis à se conditis libertatem quærere volebant. Consensui enim Episcoporum decretum suum addebant & sedis apostolicæ auctoritatem. Eo modo se gessit Willelmus Sancius Vasconiæ Comes cùm sancti Severi monasterium in pago Adurensi Auscitanæ provinciæ in Novempopulania situm excitaret anno nongentesimo octuagesimo secundo. Collatis enim quamplurimis reditibus, postquam Abbatis & monachorum exhibitioni prospexisset, cœnobium liberum esse jussit, non solùm à tributis & omnibus fisci juribus, sed etiam ab Episcoporum administratione & jurisdictione, Ecclesiæque Romanæ subdidit. *Nec in præfato loco quisquam Episcopus*, inquit, *cathedram audeat collocare, vel quamlibet licentiam habeat imperandi, nec aliquam ordinationem quamvis levissimam faciendi, nisi cum permissu & voluntate Abbatis ipsi sacro loco præsidentis; sed sint omnibus modis liberi, & absque ulla alia calumnia & inquietudine securi.* Quæ omnia decrevit *cum confirmatione Archiepiscopi Auscensis* & Burdegalensis, Episcoporum Agennensis, Vasconensis, Vasatensis, Bigorrensis, & Lactoratensis, & apostolicæ sedis auctoritate muniri fecit. Supererant adhuc priscæ consuetudinis reliquiæ anno M L. cùm Goffridus Andegavorum Comes monasterium Vindocinense à se fundatum *auctoritate & assertione Domini sui Regis Francorum Henrici, Theodori etiam Carnotensis Episcopi consilio, beato principi Apostolorum Petro obtulit in alodium & patrimonium.* Quare Ivo Carnotensis, peritissimus canonicæ disciplinæ, privilegia S. Quintini eo nomine commendat quod ab Episcopis Belvacensibus indulta fuissent, & quod ea *apostolica manus roboravit, regia quoque majestas pragmatica sanctione firmavit.* Possent, si necessum foret, tabulæ antiquæ monasteriorum proferri quæ à Regibus Italiæ, Germaniæ, Angliæ, Navarræ, Castellæ, Legionis, & Arragonum condita sunt, & privilegiis episcopalibus, tum regiis, deinde verò etiam apostolicæ sedis decretis firmata.

Charta fundationis edita est l. 3. histor. Benearn. c. 8.

In Notis ad ep. 11 l. 1. Goffrid. Vindoc.

Ivo Carnot. ep. 191.

VI. Ex hoc usu profectum ut si qui Episcopi immodestiùs se gessissent erga Abbates & monachos, libertas illis à summis Pontificibus indulgeretur, invitis licèt & renitentibus Episcopis. Exemptionum probabilem causam hinc sumpsit Gregorius VII. in epistola ad Taurinensem Episcopum. *An ignoras*, inquit,

Greg. VII lib. 1. epist. 11. 69. & lib. 6. epist. 6.

quòd sancti patres plerunque & religiosa monasteria de subjectione Episcoporum & episcopatus de parrochia metropolitana se li propter infestationem præsidentium diviserunt, & perpetua libertate donantes, apostolicæ sedi velut principalia capiti sua membra adhærere sanxerunt.

Alex 1. epist. 19

Eo prætextu utebatur Alexander II. cùm Gervasio Remensi, qui privilegia monasterio Corbeiensi concessa ab ecclesiastico canone aliena esse existimabat, in hunc modum rescripsit, *alias esse leges Ecclesiarum quæ sunt generales, & alias esse eas quæ specialiter in privilegiis quibusdam prærogantur Ecclesiis ad immunitatem, ne quorumlibet importunitate patiantur inquietudines.* Sed tandem exemptiones istæ sola Pontificum liberalitate & gratioso beneficio, Regibus conniventibus, concessæ sunt. Quod ægrè tulerunt omnibus seculis Episcopi; qui dolorem suum sæpissime litibus implicatissimis & scriptionum querelis ulti sunt. Imò & Bernardus Abbas de hac imminutione auctoritatis episcopalis graviter conquestus est in libris de consideratione ad Eugenium Papam: *Murmur loquar & querimoniam Ecclesiarum. Truncari se clamitant ac demembrari. Vel nulla vel pauca sunt quæ plagam istam aut non doleant aut non timeant. Quæris quam? Subtrahuntur Abbates Episcopis, Episcopi Archiepiscopis &c. Sic factitando probatis vos habere plenitudinem potestatis, sed justitiæ forte non ita. Facitis hoc, quia potestis; sed utrum & debeatis, quæstio est.* Multis deinde prosequitur inversum ordinem & confusam Ecclesiæ hierarchiam; adeo ut monstro similes esse dicat ecclesiasticorum graduum status, cùm inferiores dignitates à superioribus divisæ capiti conjunguntur, ac si digitus supra manum constitutus capiti ἀμέσως connectatur. Invehitur alibi in monachos qui Episcoporum imperium detrectarent, & superbiam suam honesto libertatis nomine tegerent, monasteriorum reditus devastantes, ut pecuniæ redemptione à jurisdictione diœcesana emanciparentur. Joannes Sarisberiensis & Petrus Blesensis hunc disciplinæ eversæ morbum suo seculo deplorarunt. Quæ privilegia deinde ad Ecclesiarum Capitula porrecta sunt, eo prætextu, quòd & monasticam vitam clericatui adjecissent, quòdque ab Episcopis suis iniqua dominatione premerentur.

Bernard. lib. 3. de consider.

Bern. ep. 179. 180. & 42.

Joan. Sarisber. Policrat. lib. 7. c. 21. Petrus Blesensis ep. 68.

VII. Sed quanto incremento auctæ sint exemptiones à quadringentis annis illi soli constabit qui diligenter & numerum religiosarum domuum ab eo tempore excitatarum, & privilegia non solùm libertatis, sed etiam plurimarum facultatum, illis concessa expendet. Quæ variis motibus Ecclesiæ statum concusserunt; sed quantum fieri potuit, Conciliis Lateranensibus & Viennensi, pluribusque summorum Pontificum constitutionibus huic discordiæ prospectum est: qui exemptiones non resciderunt quidem, sed variè pro temporum & rerum conditione temperarunt. Guillelmus Durandus omnibus ingenii viribus hanc ab Ecclesia ægritudinem depellere contendebat, accurata & supra seculi sui captum elucubrata tractatione, quæ remedium aliquod à Concilio Viennensi extorsit. Probat ille constitutum in Ecclesia ordinem à Conciliis generalibus pro libitu à Pontificibus his gratiosis exemptionibus everti non posse. Deinde, etsi hoc à Papa fieri possit, non expedire statui universalis Ecclesiæ, nec religioni, nec ipsis personis religiosis. Quod ille multis argumentis conficit, docens episcopatus vim in partes dividi, dignitatem violari, obsequium reverentiamque Episcopis debitam aboleri, vitia subditorum impunita relinqui, & criminibus faciliorem viam aperiri. Quin & religiosos, qui demissionem animi sectari profitentur, his exemptionibus tumidos in superbiam adeo efferri *quòd non solùm Abbates & Priores, Guardiani, & alii in statu alicujus administrationis & prælationis existentes, verùm etiam minores fratres & personæ dictarum religionum, frequenter putant Episcopis, Archiepiscopis, & aliis Prælatis se quodammodo fore æquales, & debere quibuscumque aliis personis ecclesiasticis ecclesiastica beneficia obtinentibus anteferri.* Sed Durandi animus commotus detumuisset, si felicitas eorum temporum religiosos homines edidisset similes nostris; quorum emendata castigataque vita & exacta τῆς ἀσκήσεως ἀκρίβεια squallorem seculi nostri non mediocriter exornant.

Guill. Durand. de modo Concil. gener. celebrandi Rubr. de exemptionibus.

VIII. Quare cùm ex hac graduum confusione scandalum ab aliquot seculis hac de re natum nondum sit deletum, etsi non adeo ferveat ac tempore Bernardi, atque adeo eam ob causam exemptiones omnino tolli non debeant, attamen cùm istæ canonum & disciplinæ sanioris remissiones publicam tranquillitatem lædant, non alienum esse à regio munere ut ex parte sua curet his incommodis prospici intelliget qui diligenter expendet ea quæ à nobis hoc capite adnotata sunt. Qua de re tomo secundo diatriba unica copiosè dicturi sumus. Interim observandum erit morem illum qui in regno obtinet ut neque novus religiosorum ordo instituatur nec novæ Ecclesiarum vel monasteriorum ædificationes fiant absque Principis rescripto confirmatum fuisse constitutione regia anno MDCXXIX. & ex iis quæ hoc capite recensuimus originem sumpsisse. Qua de re copiosiùs alibi.

T. 2. Libert. c. 14

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

ILLUSTRE exemplum exemptionis, quæ monasterio S. Vedasti Atrebatensis in synodo Vermeriensi concessa est ab Episcopis, postulante Karolo Calvo Rege, exhibet Hincmarus Remensis Archiepiscopus in epistola sequenti, quam nos edidimus ex archivo ejusdem monasterii, quæ verò edita etiam est ab Auberto Miræo in codice diplomatum Belgicorum pag. XXII. Sed ista nova editio emendata est ex fide vetustissimi codicis MS.

PRIVILEGIUM MONASTERII ATREBATENSIS concessum in Concilio Vermeriensi anno DCCCLXVI.

HINCMARUS Remorum Archiepiscopus ac plebis Dei famulus omnibus confratribus nostris Archiepiscopis & Episcopis nunc ad synodum vocatis atque mecum Vermeriaco Palatio constitutis. Gaudendum est nobis, fratres carissimi, ac nimis in Domino Jesu Christo exultandum pro senioris nostri Karoli serenissimi ac gloriosissimi Regis ferventissimo studio, quod ob amorem Dei & salutem animæ suæ gerit circa monasteria & loca sanctorum relevanda, instauranda, atque religiosè ordinanda. ad quod negotium ut ferveret, si fortè teperet, nos Episcopos conveniret illum ammonere. Sed ille, Deo gratias, spiritu sancto plenus, utilitatibus ac necessitatibus servorum in suo pauperum Christi consulens, non solùm nos ammonet, sed etiam humiliter deprecatur ut in hac re illius adjutores prompta voluntate existamus, videlicet ut quod ille per suum præceptum confirmavit, nos divina auctoritate & nostra episcopali sententia ita corroboremus ut in æternum nullus mortalium id audeat temerare atque violare. Nunc verò maximè de monasterio sanctissimi confessoris Christi Vedasti ejusdemque loci monachis quod dicitur Nobiliacus curam atque ordinationem præ manibus habet: quoniam ipsam abbatiam nunc noviter, reddente * sibi nepote suo Lothario Rege, recepit, quam olim post bellum Fontanidum fratri suo Lothario Imperatori ob gratiam firmioris inter se amicitiæ præstitit. Quapropter idem Dominus Rex senior noster de eadem abbatia, sicut sibi suisque fidelibus visum est, quasdam res, villas, prædia, mancipia cum omnibus suis appendiciis imperiali præcepto suo indidit, auctoritate sigilli sui signavit, atque confirmavit. quarum villarum nomina sunt hæc. Ad matricolam scilicet Ecclesiæ Manubodvillam, Bais, Senons, Herboreitternam, Pomerias, Herlinicurtem, mansos decem, cum omni longo bragio; Maminium, Morsole, & Sceldogotheium, Juventiacum, & in dominica curte mansum. Has villas cum mancipiis & omnibus ad se pertinentibus in usus luminariorum, matricolariorum, & ceteris quæ in Ecclesiis in præfato monasterio positis necessaria fuerint deputavit, cum omni censu de omnibus precariis monasterii, eo modo ut quicquid etiam ad medicinam opus fuerit ex præfatis villis suppleatur. Ad necessaria verò fratrum, victus scilicet & potus, has villas delegavit, medietatem vici qui vocatur Novavilla juxta ipsum monasterium siti & tabernam unam, Filciacum villam, dominicam curtem Theuludum, Bigartium, Hernancortem, & Bernallam. In pago Belvacensi Medioanas, puteas aquas, & in Ungiscurtem mansum indominicatum unum, & alios mansos viginti quatuor, cum Ecclesia & vineis & ceteris appendiciis. Valles super fluvium Summam cum camba una & duobus molendinis & mansis ad eosdem pertinentibus, Strazas, Saliacum, Attsmentarias, Mast, Marcheim, Strigotheim, precariam Emmonis & Tagentarii. Has omnes villas cum ceteris omnibus usibus fratrum æternaliter deservituras deputavit. Ad cameram verò fratrum præfatorum has villas destinavit, Atheias, Salciacum, Limacum, Campanias, & in Fontanido mansos tres, & mansum unum in Lambras, & alterum in Hadas, cum homine nomine Godone, & tabernam unam in vico monasterii, cum omnibus appendiciis, familiis, & Ecclesiis, & universis ad se pertinentibus. Ad portam verò Verneiam villam, & in Ausinio mansum unum cum molendino, & in Anez mansos quinque cum molendino, & decimam omnis abbatiæ. Ad hospitale verò pauperum, in Dagiovilla mansos septem, & in Bonejamvillam & Torsales mansos tres & quintam partem omnis decimæ quæ ad portam venerit & de omnibus lignariis omnium villarum quæ ad præposituram vel ad cameram pertinent carros decem. Ad domum verò infirmorum omne teloneum ex mercato. Pro remedio namque animæ genitoris ac genetricis suæ, ac pro salute sua, & Ermentrudis suæ carissimæ conjugis, dedit has villas fratribus, Trontellicurtem, Silliacum, Lutosum montem, atque Tilgidum, ut in eorum anniversariis refectio plenissima eis præparetur. Unde nos omnes Episcopi, qui synodali evocatione hic adsumus senioris nostri Karoli Regis jussu, ex auctoritate Dei omnipotentis & potestate nobis divinitus collata præcipimus atque statuimus ut nullus Rex, nullus Episcopus, nullaque persona alia de jam fatis rebus, & de nominatis villis, prædiis, mancipiis ipsis monachis deputatis unquam in sequenti tempore aliquid agere præsumat, sed illarum ordinatio in Abbate vel monachis pendeat; nullaque omnino servitia, nec mansionaticos, nec parafredos, nec carricaturas ab illis villis exigat, nec placita in illorum villis quisquam teneat, ut ipsi monachi ab omni seculari inquietudine immunes liberè, religiosè, & quietè in monasterio viventes, absque ullius senioris impedimento ipsas res teneant, dominentur, atque possideant, Deique misericordiam pro senioris nostri prolisque regiæ sanitate & æterna beatitudine, proque totius sanctæ Ecclesiæ statu ac pace illos fideliter exorare delectet. Monasterium verò ipsum ejusque custodia atque omnis ordinatio ad ipsos monachos & ad Abbatem quem sibi elegerint pertineant. Neque Canonici extra claustrum ad habitandum admittantur ulteriùs, sicuti hactenus, omnimodis inhibemus; excepto servitores illorum: quia non modicas dissensiones audivimus propter hoc in illo exortas fuisse cœnobio. Si quis verò, quod absit, his nostris præceptis atque statutis aliqua levitatis vel avaritiæ, cupiditatis vel malitiæ præsumptione contraire voluerit, vel aliquod impedimentum supradictis monachis vel Abbati beatissimi Vedasti inferre tentaverit quolibet ingenio, qualibet arte, quoquomodo, clam vel manifestè, omnium nostrum sententia damnatus à patre & filio & spiritu sancto Deo omnipotente, cui injuriam facere non timuit, quia ipse dixit, *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit*, anathematis vinculis obligatus, à cœtu sanctorum separatus in æternum justo Dei judicio introeat in infernum cum his quorum vermis non moritur & ignis non extinguitur, nisi publica satisfactione dignè pœnituerit, deposito, si laïcus fuerit, secularis militiæ cingulo, si clericus, ecclesiastici honoris dignitate. Pax verò & misericordia Dei super illos qui illa custodierint quæ in isto divinæ nostræque auctoritatis privilegio conscripsimus, nostrisque nominibus in Dei nomine firmavimus. Amen. Statuimus denique ut hoc idem privilegium à nobis editum divinaque auctoritate roboratum per omnes synodos quæ in posterum agendæ sunt deferatur. Nostrosque oramus humiliter successores ut pro Dei amore & sancti Vedasti ipsi quoque subscribendo corroborent quod à nobis constitutum est.

Hincmarus sanctæ metropolis Remorum Archiepiscopus subscripsi.
Egilo divino munere Archiepiscopus * subscripsi.
Vvenilo Rotomagensis Archiepiscopus subscripsi.
Herardus Turonis Archiepiscopus subscripsi.
Vvlfadus Bituricensis Archiepiscopus subscripsi.
Froterius Burdegalensis Archiepiscopus subscripsi.
Erchenraus Catalaunensis Episcopus subscripsi.
Hildegarius Meldensis Episcopus subscripsi.
Folericus Augustæ Tricorum Episcopus subscripsi.
Hilmeradus Ambianensis Episcopus subscripsi.
Helias indignus * Episcopus subscripsi.
Æneas Parisiacensis Episcopus subscripsi.
Raginelmus Noviomagensis Episcopus subscripsi.
Gumbertus Ebroicensis Episcopus subscripsi.
Ercambertus gratia Dei Episcopus * subscripsi.
Joannes Cameracensis Episcopus subscripsi.
Vvalterius Aurelianensis Episcopus subscripsi.
Villebertus Carnotensis Episcopus subscripsi.
Hincmarus Laudunensis Episcopus subscripsi.
Heirardus Lexoviensis Episcopus subscripsi.
Christianus Dei gratia * Episcopus subscripsi.
Erpuinus Sylvanectensis Episcopus subscripsi.

Argdus Motinorum Episcopus subscripsi.
Odo Belvacensis Episcopus subscripsi.
Rothadus Suessionensis Episcopus subscripsi.
Anselmus Lemodicensis Episcopus subscripsi.
Isaac Lingonicæ Episcopus subscripsi.
Actardus Nannetensis Episcopus subscripsi.
Abbo Nivernensis Episcopus subscripsi.
Sigenandus Constantiacensis Episcopus subscripsi.
Hildebrandus Saiensis Episcopus subscripsi.
Bodo Augustodunensis Episcopus subscripsi.
Karlomannus Abbas subscripsi.
Hugo Abbas subscripsi.
Gauzlenus Abbas subscripsi.
Hduinus Abbas subscripsi.
Vulfo Abbas subscripsi.
Berengarius Abbas subscripsi.
Vulfardus Abbas * subscripsi.
Hildebertus Abbas subscripsi.
Odo Abbas * subscripsi.
Fulco Abbas subscripsi.
Ego Gauzlenus Abbas jussu Domini Hincmari Archiepiscopi hoc privilegium scripsi & subscripsi.

* Annal. Bertin. an. 856. Abbatiam S. Vedasti donante sibi Lothario suscepit.

* Senonensis.
* Engolismensis.
* Baiocensis.
* Autissiodorensis.
* Resbacensis.
* Fossatensis.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

Synopsis.

I. Dicendum hoc libro de legum executione quæ pro tuitione ecclesiastica disciplina feruntur. quod expeditur hodie per appellationes ab abusu *dictas. Formula illarum est recentior. Sed res ipsa iisdem initiis in Ecclesia cum regia potestate coaluit. Ordo hujus dissertationis. Agitur primò de auctoritate Principum Romanorum in hoc genere. Deinde inquiritur quid ex eo jure in Reges Galliarum manarit. Quæcunque olim acta, hodie vigere non possunt.*

II. A Principibus prohibiti olim Episcopi ne canones violarent. Executio *canonum differt à* Tuitione; *quamvis etiam apud veteres aliquando hæc verba confundantur. Executio jurisdictionem ecclesiasticam respicit & ligandi solvendique pontificium. Tuitio à Principibus pendet; quæ declarationem nullitatis eorum quæ gesta sunt adversùs canones non egreditur. Princeps legum suarum habet ἔκβασιν, canonum verò ἀσφάλειαν tantùm & custodiam.*

III. Vulgata regula, Canones vim legum obtinent, *novè, sed juxta mentem Justiniani, explicata. Quæ non solùm reverentia & executio publica canonibus conciliatur; sed etiam Principi custodia canonum, ut ceterarum legum, asseritur. Quod ostenditur è Justiniani Novellis. Itaque canonum executio nititur auctoritate pontificia & regia. Hæc læditur canonibus violatis, ac si leges publica læderentur. Imò custodiæ canonum Principes prospicere tenentur plusquam legum civilium.*

IV. Explicatur è Justiniano ordo qui servatus fuit ad hanc custodiam. Princeps Episcopis lege sua canonum executionem præcipit & magistratibus. Hi vetare debent ne canones violentur. Si infracti fuerint, referre ad Principem, ut ipse corrigat. Decreta in Episcopos expulsionis pœna, ex vi legis infligenda.

V. Quæritur an constitutiones illæ receptæ fuerint ab Episcopis. Consilio Episcoporum res ecclesiasticas Justinianus tractabat, è Procopio & Eustathio. Procopius explicatus adversùs Nicolaum Alemannum. Justinianus non pervertit sanctiones Christianorum, ut ille affingit Procopio: sed dissimulavit justas illorum conquerendi rationes, cum vexati essent à Judæis.

VI. Manifesta violatio canonum à Synodo aut à Principe restitui poterat. Quod ostenditur è synodo C P. sub Mena in causa Anthimi, qui jussu Theodoræ ex episcopatu Trapezuntio ad Constantinopolitanum prosilierat. Inde illustratur Concilium Africanum adversùs Balsamonem. Hoc etiam ostenditur è Codice & Liberato. Depulsio à sede, quæ vacantem redderet Ecclesiam, in manifestissima canonum violatione, irrogabatur aliquando à Principe, non autem regradatio aut dejectio à dignitate.

I. SUPERIORIBUS libris præcipua jecimus fundamenta quibus libertas Ecclesiæ Gallicanæ nititur; hinc supremam Ecclesiæ & summi Pontificis auctoritatem, quæ res tantùm ecclesiasticas administrat; hinc supremum Principis imperium, quod reipublicæ gerendæ & rebus temporalibus impenditur; præterea verò tuendæ disciplinæ ecclesiasticæ ex ipso Christi omnium Domini mandato invigilat, immotosque præstat Conciliorum canones & inconcussas decretalium epistolarum constitutiones, consuetudinesque receptas, nisi quatenus Ecclesiæ Gallicanæ commodis expedit ut pro rerum ac temporum conditionibus summi Pontificis rescriptis juris rigor aliquando temperetur. Sed jus illud præsidii impertiendi ad retinendam disciplinam canonicam otiosum esse non debet; ideoque legibus suis Principes canonum & decretorum executioni consulere tenentur, ut dixi libro secundo.

Enimverò quia condendæ legis auctoritas non in sola promulgatione versatur, sed in rerum constitutarum executione, quæ est id quod ultimum in jurisdictione vocant Jurisconsulti, hinc fit ut quæ pro tuitione ecclesiasticæ disciplinæ leges feruntur executioni mandari debeant ab Episcopis, vel etiam aliquando à Principibus, aut à magistratibus, quibus auctoritatem suam ipsi delegaverint. Id hodie apud nos in foro solennibus quibusdam formulis expeditur, quæ *appellationes tanquam ab abusu* vulgò dicuntur: adversùs quas imperitiores rerum nostrarum de novitate præscribunt, ac si res ipsa antiquiori origine non censeretur quàm istud forense vocabulum; cùm tamen æquis rerum æstimatoribus facilè persuaderi possit rem ipsam, id est, tuitionis ecclesiasticæ executionem, iisdem initiis cum regia potestate in Ecclesia Christiana coaluisse. Quod eo ordine à nobis demonstrabitur ut primò doceatur quibus finibus auctoritas illa apud antiquos Principes Romanos, quorum pietas commendatur, olim coërcita

speret sanctione firmari. Nos tutores tantùm sumus vetustatis & vindices; nec deerit ecclesiastica vindicta vel nostra in eos qui aut ambitiosa superbia aut subreptitiis postulationibus antiquitatem temerasse docebuntur. Quoniam ad divinitatis tendit injuriam qui sanctorum patrum constituta contemnere ac violare non metuit.

IV. Huic canonum custodiæ duobus modis prospiciebant Principes; tum delegatione magistratuum, qui vetarent ne quid contra canones tentaretur; tum exactis pœnis à contumacibus, si quid perperam gestum esset; & aliquando iis rescissis quæ contra canones acta erant. Quod unicè docet Novella sexta, quæ de ordinationibus Episcoporum & clericorum lata est; cujus executionem Patriarchis uniuscujusque Diœceseos, Metropolitis, & Episcopis Justinianus demandat. Sed præterea constitutionem illam Joanni Præfecto prætorio orientis & Dominico Præfecto prætorio Illyrici mittit, ut executioni ejus prospiciant, ne quid contra canones agatur. Verba ultima illius constitutionis, quæ magni momenti sunt, hic apponam: *Et tua quoque celsitudo hoc sciens unà cum semper suscepturis sedem tuam hæc servare festinet. Et si denuntiatum fuerit aliquod tale delictum, prohibeat, & maximè quæcunque in ordinationibus curialium vel officialium interdicta sunt. Nuntiet autem & nobis, ut decens super eis imponatur correctio. Utatur quoque præceptis ad clarissimos provinciarum judices: ut & ipsi quæ fiunt inspicientes, non permittant aliquid extra hoc quod à nobis constitutum est fieri. Imminebit enim eis pœna quinque librarum auri, siquidem & ipsi prævaricari videntes non denuntiaverint aut sedi tuæ aut imperio, ut undique decens ornatus ordinationis gradui conservetur.* Observandi sunt gradus quibus ad custodiam plenam canonum pervenitur. Lex decernitur à Principe post constitutos canones; quæ eorum executionem Patriarchis & ceteris Episcopis præcipit. Eadem lex in acta Præfectorum prætorio refertur, qui unà cum Præsidibus provinciarum violari canones prohibeant. Et si infracti fuerint, ea de re ad Principem referant, qui malè gesta corriget. Itaque vetare & prohibere possunt magistratus; sed corrigere quæ perperam acta fuerint soli Principi competit. Novella constitutio centesima vigesima tertia, quæ compendium juris canonici complectitur, ad Petrum Præfectum prætorio perscripta est, ut auctoritate sua ejus executionem juvet: *Tua igitur gloria quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas per omnia custodiri provideat.* Inter ceteras autem pœnas quas in Episcopos & clericos ea lege constituit frequens est expulsio à sacerdotio; quam vi constitutionis suæ fieri disertè præcipit, aliosque in depulsorum locum subrogari.

Nov. VI. auth. Collat. 1. juxta versionem translatitiam.

Nov. 123. [illegible]

V. Aliquis fortasse excipiet Justinianum quidem proferendæ jurisdictionis suæ cupidum hoc sibi jus arrogasse ut custodiam canonum ad correctionem eorum quæ contra canones tentata erant extenderet; sed hoc Episcopis acceptum non fuisse, vel anteriores Principes, quibus pietas cordi erat, ab hac usurpatione abstinuisse. Si quis tamen inspicere velit quàm sollicito studio cum peritioribus Episcopis de rebus ecclesiasticis Justinianus tractaret, nunquam in animum inducet eum in jurisdictionem ecclesiasticam adeo impudenter grassatum ut multi sibi persuaserunt. Sic autem intentus erat in rerum divinarum contemplationem ut Artabanes & conjurati hanc occasionem illi trucidando opportunissimam sperarent, teste Procopio: *Perpetuò sine custodibus desidet*, inquiunt, *ad multam noctem in musæo cum senioribus quibusque sacerdotibus attentissimo studio arcana Christianorum dogmatum investigans.* Eustathius etiam in vita Eutychii eo nomine maximè hunc Principem commendat quòd posthabitis omnibus aliis curis, illam unam & solam nunquam intermitteret, divina dogmata investigandi, & hæreticos confutandi. Quare assentiri non possum Nicolao Alemanno viro eruditissimo, qui perstrictum à Procopio Justinianum putat quòd ecclesiasticas sanctiones perverterit, etsi passim in Novellis ipse se vindicem & custodem canonum appellet. Quod Alemannus non è Procopio hausit, sed è sententia quam auctori illi sua interpretatione affinxit, ne prætermisisse videretur Procopius hanc suggillandi Justiniani occasionem. Etenim Procopius recitat Faustini cujusdam Palæstini sævitiam & impietatem, qui Samarita cùm esset, Christianum nomen simulavit, & Palæstinæ proconsulatum adeptus, Christianos ejus provinciæ gravissimis injuriis vexavit. Delatus Faustinus senatus judicio, urgente Justiniano, damnatur in exilium. Sed statim Princeps pecunia corruptus sententiam rescidit, eandem dignitatem Faustino restituit, [1] qui omnia secutiùs quàm antea per libidinem gessit. Unde colligit Procopius Christianorum jura seu justas eorum rationes Justinianum dissimulasse & insuperhabuisse injurias quæ illis ab acerbo illo & perfido Proconsule inferebantur. Hæc sunt Procopii verba: [illegible] Quæ sic vir eruditus interpretatur: *Pauca quidem hæc; ex quibus intelligere tamen liceat ut Justiniano libuit Christianorum sanctiones pervertere.* hæcque ad Novellarum editionem transfert. Quorum verborum tamen hæc est significatio: *Quomodo Justinianus Christianorum jura dissimulaverit ex his quæ breviter diximus intelligere licet.* Quæ de rebus à Faustino per summam injuriam ablatis intelligenda sunt: [illegible] enim hic *dissimulare* verti debuit, quemadmodum idem Alemannus reddit in duobus Procopii locis ad marginem repræsentatis, & [illegible] jura vel justas rationes, non autem *sanctiones*. In eandem quoque sententiam Procopius superioribus verbis recitaverat Arsenii cujusdam Palæstini flagitia: qui etsi cum Samaritis sentiret, Christianam fidem profitebatur; cùmque in aula summa ejus esset gratia, per parentem fratremque suum, [1] qui patriam sectam dissimulabant, Christianos contumeliosissimè vexavit. Illi quidem à civibus suis trucidati sunt: sed [2] Arsenium turbarum auctorem nullo affecit incommodo Justinianus, nisi quod regia prohibuit, ne diutiùs ea super re Christianorum votis fatigaretur. Inde Procopius Pauli Alexandrini depositionem

Procop. lib. 3. de bell. Goth. [illegible]

Eustathius in vita Eutychii: [illegible]

Procop. In Anecdotis. Sacerdotes Justinianum ... [illegible]

[1] [illegible]

Procopius. [1] [illegible] [2] [illegible]

narrat, & Faustini deprædationes, de quibus jam dictum. Unde patet quantopere aliena sit à mente Procopii sententia quæ illi ab Alemanno de industria tribuitur ut inde occasionem sumat carpendæ immoderatæ Justiniani licentiæ in condendis ecclesiasticis constitutionibus : quas ut ab Episcopis in oriente susceptas non negat, Patriarcharum vel oscitantia vel adulatione, ut ille putat, ita in occidentis Ecclesias minimè pervasisse asserit. Sed superiore libro ostendimus has Justiniani Novellas ecclesiasticas à Romanis Pontificibus laudatas & approbatas fuisse.

Suprà lib. 2. cap. 12. §. 1.

VI. Quod ad quæstionem præsentem pertinet, ex actis synodi Constantinopolitanæ sub Mena constat manifestam canonum violationem aut à Principe aut à synodo castigari posse. Theodora Augusta Anthimum Ecclesiæ Trapezuntinæ in Diœcesi Pontica Episcopum ad sedem Constantinopolitanam absque synodi judicio transtulerat, repugnantibus licèt canonibus, qui migrationem istam vetant, & præcipuè cùm à minori sede ad majorem prosilitur. Agapetus Papa post adventum suum in regiam urbem, rogante Justiniano, Anthimum à sede Constantinopolitana removit: quem deinde synodus habita à Mena Patriarcha Constantinopolitano hæreseos convictum episcopali dignitate dejecit. Hujus synodi actis insertus est & ab omnibus probatus libellus quem Marianus à se & ab omnibus provinciæ Hierosolymitanæ & secundæ Syriæ Abbatibus subscriptum Justiniano adversùs Anthimum obtulit; quo docet liberum Principi fuisse hunc Anthimum, quòd adversùs canones Ecclesiam Constantinopolitanam invasisset, ab ea sede detrudere, sed rectè maluisse hac de re ab Archiepiscopo veteris Romæ judicium canonicum ferri. Unde constat graviter errare Balsamonem in commentario canonis Africani, quo Episcopus ab una Ecclesia in alteram migrans, judiciaria potestate excludi potest, si Episcoporum monitis obtemperare nolit. Etenim Balsamo existimat auctoritatem publicam adhiendam postquam judicio synodi ob illam translationem damnatus fuerit. quod alienum esse ab usu horum temporum discimus è verbis Mariani. Quæ quidem non incogitanti exciderunt, cùm ex Theodosii lege anno CDXLIX. lata constet Irenæum *post binas nuptias, contra canones apostolicos*, Tyriorum Episcopum factum, ab Ecclesia illa, nulla prævia damnatione canonica, solo Principis imperio canones infractos ulciscente dejectum, mandata Hormisdæ Præfecto prætorio rei judicatæ executione. Refert etiam Liberatus non dissimile Zenonis decretum; qui Petrum Moggum à sectatoribus suis Patriarcham Alexandriæ creatum nondum satis functo Timotheo, quem Basiliscus tyrannus sede sua depulerat, misso ad Anthemium Ægypti præfectum rescripto amovit. Id singulare in Moggo reperio, quòd hæresim Eutychianam palam profiteretur. Ceterùm Liberatus alienæ sedis invasionem, seu mavis adulterium contra canones patratum, à Zenone coërcitum docet his verbis : *Anthemius accepta imperiali jussione expulit sacerdotio Petrum tanquam adulterum & contra leges Ecclesiæ factum, & in episcopalem sedem Timotheum Salophacialum revocavit.* Quæ omnia à Principibus acta sunt jure quodam extraordinario, idque in apertissima canonum violatione, quæ nulla causæ cognitione nec judiciorum solennibus indigebat, sed in mera facti executione versabatur. Etenim si occulto & ambiguo crimine pulsati fuissent Episcopi, cognitio canonica synodum solam respexisset. Sed in manifestissima violatione, canonibus factam injuriam iis pœnis Principes ulciscebantur quæ legibus irrogatæ erant, nempe expulsione à sede. Deturbationem enim illam, quæ vacantem Ecclesiam redderet, sui arbitrii esse putabant, non autem regradationem vel dejectionem ab episcopali dignitate, quæ pœna erat merè ecclesiastica. Pœnam autem illam expulsionis cum vacatione episcopatus hodie irrogare non possunt Principes ob eas causas quas tomo secundo exponam.

Libellus Mariani Act. 1. Synod. sub Mena: Canone est [illegible]

Balsamo in can. 54. syn Carthag.

L. 3. c. de summa Trin. & part. 1. syn Ephes. c. 47.

Liberatus in Breviar. c. 16.

Vide locum Nov. 123. prolatum §. IV. hujus capitis.

CAPUT II.

Synopsis.

I. Violatis canonibus, dupliciter prospicitur disciplinæ vel lata lege, vel specialiter emendato quod perperam gestum est. Latæ legis exemplum è Codice Theodos. & Justinianeo. Explicatur lex Omni innovatione. *C. de sacros. Ecclesiis. Theodosius relationes synodicas Illyrici in rebus dubiis tribuit Episcopo CP. Quod caruit effectu.*

II. Photii expositio refutatur, quæ omnes quæstiones canonicas tribui putat Episcopo CP. non autem solam relationem rerum dubiarum. Opinio viri eruditi qui censet innovationem *à lege damnatam versari in eo quòd Illyriciani recessissent à sede CP.*

III. Principes specialiter quoque querelis adversùs canonica judicia delatis prospiciebant; quia patrocinium debebant, non solùm canonibus, sed etiam clericis, ut probatur è Concilio Chalcedonensi.

IV. Querela ad eos contra judicia ecclesiastica delata, variè se gerebant. Aliquando ipsi cognitionem ad se transferebant. Id ostenditur exemplo Athanasii Alexandrini. Ejus appellatio à Concilio Tyrio ad Constantinum respondet appellationibus ab abusu; & differt ab appellatione Donatistarum.

V. Quatuor vitia seu nullitates synodi Tyriæ. Hostes Athanasii à judicio non rejecti. Delegati in Mareotidem ad testimonia recipienda qui è cœtu illo erant suspectissimi. Delegatio decreta à parte tantùm Concilii. Testimonia recepta ἐκ μονομερῶς. Dolus & insidiæ judicum.

VI. Ob ea vitia Athanasius libello postulat à Dionysio Imperatoris legato ut negotium integrum ejus cognitioni reservet.

VII. Damnatur Athanasius. Appellat Constantinum ob dolum, insidias, & vim hostium potius quàm judicum. Constantinus cognitionem suscipit ut cognoscat de perverso illo judicii ordine. Ea cognitio eluditur.

nova accusatione majestatis læsæ delata. Ea de causa Athanasius in Gallias relegatur à Principe. In angustiis licere putavit Athanasius auxilia Principum implorare adversùs infesta judicia ecclesiastica.

I. PRINCIPUM auctoritare restituendos esse violatos canones & malè gestarum rerum correctionem ex ea petendam docuit Justinianus. Quod duplici modo fiebat, vel latis legibus, quæ innovationes tentatas ab Episcopis ultra progredi vetarent, & canonum executionem in futurum decernerent, vel etiam amota specialiter canonis alicujus violatione. De primo genere extar in Codice elegans Theodosii juniorls constitutio, cujus hæc sunt verba: *Omni innovatione cessante vetustatem & canones pristinos ecclesiasticos, qui usque nunc tenuerunt, etiam per omnes Illyrici provincias servari præcipimus. Tum si quid dubietatis emerserit, id oporteat non absque scientia viri reverendissimi sacrosanctæ legis antistitis urbis Constantinopolitanæ, quæ Romæ veteris prærogativa lætatur, conventui sacerdotali sanctoque judicio reservari.* Quis mihi videatur genuinus hujus legis sensus aperiam; præcipuè cùm à Photio in alienam à vero sententiam detorta fuerit, & in ejus enarratione quoque vir eruditissimus peccarit. Duo sunt legis membra. Primo cavetur ut antiqui mores & canones ecclesiastici vim suam obtineant, etiam in provinciis Illyrici ut in ceteris reliquarum Diœceseon provinciis; ita ut si quid innovatum fuerit contra canones Episcoporum incuria vel ambiru, omni effectu careat. Hic ergo Theodosius moribus antiquis & canonibus integram auctoritatem restituit & innovationes amolitur. Pars autem ista commate distinguenda est à verbis sequentibus legis, juxta lectionem Codicis Theodosiani quam proposui. Secunda verò pars incipit ab hac particula, *Tum*, quæ extat in Codice Theodosiano; in cujus locum irrepsit in Codice Justiniani particula *Ut*; quæ licèt eundem sensum exprimere possit, non tamen sic apertum ut eum alrera lectio præfert. Secundæ autem partis hic est sensus. Si quod dubium emerserit in canonum interpretatione, (quo prætextu Episcopi canonum violatorum invidiam à se depellebant) eam non unius Episcopi Metropolitani arbitrio temperandam, sed conventui sacerdotali & plenæ Illyricianæ Diœceseos synodo committendam, ita tamen ut ea de re ad sedem Constantinopolitanam referatur. Canones pristini nulli sunt alii præter Nicænos & Antiochenos, qui quæstiones canonicas synodorum judicio finiendas decernunt. quod synodus quoque Constantinopolitana amplexa est, collectis provinciarum synodls in unum Diœceseos integræ conventum. Attamen fatendum est sub prætextu conservandæ vetustatis novitatem magni momenti ad amplificandam Constantinopolitanæ sedis auctoritatem hac lege induci: quæ ita canonicas quæstiones Conciliis Illyricianis reservat ut res dubiæ ad Episcopum Constantinopolitanum referantur, eo quòd nova Roma veteris Romæ privilegiis fruatur, & novæ Romæ Episcopus primatu honoris potiatur post Romanum Episcopum juxta canonem secundum synodi Constantinopolitanæ. Unde sequi videbatur eas omnes provincias quæ intra fines orientalis imperii comprehenderentur ab urbis regiæ Episcopo eadem auctoritate regendas qua veteris Romæ Episcopus occidentales provincias administrabat. Ideoque sicut difficiles causæ & ambiguæ à synodis ad Romanam sedem referendæ sunt, ut observamus alibi ex Innocentio primo, ita quoque si quid dubietatis emerserit in canonum interpretatione, à synodis Illyrici judicandum decernit Theodosius, non absque scientia Episcopi Constantinopolitani, id est, relatione ad eum Episcopum facta. Loquitur enim de Illyrico orientali, quod Macedoniæ & Daciæ ambas Diœceses complectebatur, distractumque fuerat temporibus Theodosii senioris à reliquo Illyrico; quod deinceps occidentale vocatum est, eò quòd occidenris imperio reservatum fuerit; ut ante divisionem illam, solidum Illyricum occidenti adscribebatur. Sed Theodosii conatus * irritus fuit. Etenim post tempora istius legis (quæ lata est anno quadringentesima vigesimo primo) à solo Ro-

L. Omni. 45. C. Th. de Episc. & l. 6. de sacros. Eccles.

* CUM illustrissimus Archiepiscopus observaverit hoc loco irritum fuisse conatum Theodosii, qui relationem rerum dubiarum Illyricianæ Diœceseos tribuere tentaverat Episcopo Constantinopolitano, officii atque muneris mei esse puto hanc illius observationem confirmare auctoritate ejusdem Theodosii: præsertim cùm immortalis memoriæ viro (ut de Baronio dicebat Sirmondus) debere me judicem ut quæ rectè & verè ab eo dicta sunt, ea ut pro veris habeantur enitar quoad possum. Itaque conjecturam ejusdem Archiepiscopi ostendam veram esse ex rescripto Theodosii ad Honorium Augustum, quo (ut rectè adnotatum est ab Holstenio) abrogavit legem illam quam in hoc paragrapho Marca suscepit explicandam, privilegiaque Romani Pontificis in Illyricianas Ecclesias renovavit ac confirmavit rogatu Honorii. Edita est nuper ab Holstenio synodus habita Romæ anno DXXXI. sub Bonifacio secundo: inter cujus acta extat epistola Honorii ad Theodosium, qua eum rogat ut remotis quorundam Episcoporum Illyricianorum subreptionibus, antiquum ordinem præcipiat custodiri, & ut privilegia Romanæ sedis inconcussa perdurent. Præstat autem ipsa Honorii verba referre. *Petit enim* (sedes apostolica) *ut hæc privilegia quæ dudum à patribus constituta usque ad nostra tempora servata sunt inconcussa perdurent. In qua parte perspicit serenitas tua nihil vetustis decretis, si quæ canonum conscripta sint regulis, penitus derogandum, nec tot jam seculorum reverentiam novellis præjudiciis sauciandam, Domine. Unde majestas tua, recensitis nostra pietatis affatibus, Christianitatis memor, quam pectoribus nostris misericordia cælestis infundit, universis remotis quæ diversorum Episcoporum subreptionibus per Illyricum impetrari dicuntur, antiquum ordinem præcipiat custodiri, ne sub Principibus Christianis Romana perdat Ecclesia quod aliis Imperatoribus non amisit.* Rescriptis itaque Theodosius ad Honorium, remotam à se esse subreptionem Episcoporum Illyricianorum, priscamque apostolicam disciplinam & canones veteres obtinere debere sancivisse, demandata hujus decreti executione Præfectis prætorio Illyrici sui, id est, Illyrici orientalis, cui præerat Theodosius Imperator orientis. Hæc sunt ejus verba: *Unde omni supplicantium Episcoporum per Illyricum subreptione remota, statuimus observari quod prisca apostolica disciplina & canones veteres eloquuntur. Super qua re, secundùm formam oraculi perennitatis tuæ, ad viros illustres Præfectos prætorii Illyrici nostri scripta porreximus ut cessantibus Episcoporum subreptionibus, antiquum ordinem similiter faciant custodiri; ne venerabilis Ecclesia sanctissima urbis privilegia à veteribus constituta amittat, quæ perenne nobis sui nominis consecravit imperium.* Quamquam fortasse illic legendum est *nostra scripta porreximus.*

mano Episcopo Macedoniæ Episcopi pependerunt, ad eumque solum relationes suas in rebus dubiis destinaverunt, ut patet ex epistola Leonis ad Anastasium Thessalonicensem, cui vices quoque suas per Macedoniæ Diœcesim commiserat. Inde est quòd clerici Constantinopolitani, cùm privilegia sedis suæ tantopere assertum & amplificatum irent in Concilio Chalcedonensi, Illyrici mentionem nunquam injecerunt, solasque Diœceses Thracicam, Asianam, & Ponticam obtinuerunt canone XXVIII. illius Concilii. Quare lex Theodosii effectum sortita non est in eo capite quod Illyricum orientale Constantinopolitano Episcopo addicebat, cùm patriarchatui Romano semper paruerit donec per vim à sedis apostolicæ administratione distractum est, ut dixi cap. 1. libri primi.

Phot. in Nomoc. t. 9. c. 1. [illegible]

II. Restat ut Photii dolosam expositionem paucis refellam: qui studio augendæ Constantinopolitanæ sedis, quam invaserat, indefinita locutione omnia canonica judicia in Illyrico acta ab Archiepiscopo Constantinopolitano & ejus synodo definienda esse ait. Quod alienum est à mente Theodosii, qui definitiones istas synodis provinciarum vel etiam generali synodo, Diœceseos Illyricianæ attribuit, non autem synodo Constantinopolitanæ. Quæstiones enim istæ locis suis & à suæ Diœceseos synodis audiri debent, ut inquiunt Valens, Gratianus, & Valentinianus; idque disertè cautum est canonibus secundæ synodi. Id unum excepit Theodosius, ut si quod dubium emergeret, ad sedem Constantinopolitanam referretur. Itaque quod de una specie dictum est ad omnes generaliter trahi non debet. Porrò vir illustrissimus & eruditissimus in specie hujus legis fingenda lapsus est. Existimat enim Theodosio ab Attico Episcopo Constantinopolitano suggestum fuisse Illyricianos Episcopos res novas molientes à sedis Constantinopolitanæ obsequio recessisse sub Arsacio decessore suo & hoc colore elicuisse rescriptum illud, quo, cessante illa innovatione, veteres canones servari præcipiuntur; scilicet, ut ille explicat, canon secundæ synodi, quo primatus defertur Episcopo novæ Romæ post Romanum Episcopum. Sed adeo apertum erat Illyricum nunquam sedem Constantinopolitanam coluisse ut nemo tam perfrictæ frontis fuisse censendus sit qui libertatem Illyricianorum *innovationem* appellaret; præsertim cùm ipso canone secundo CP. (quem sub nomine vetustatis & pristinorum canonum vult significari vir summus) nulla Diœceseos Illyricianæ mentio facta fuerit, sed tantùm Ægyptiacæ, Antiochenæ, Asianæ, Ponticæ, & Thracicæ, ut alibi monui.

L. 23. c. Th. de Episc. *Synopsis hujus legis relata est in Basilicis, eodem sensu quo accepta est à Photio; ut patet ex Balsamone t. 1. Nom. c. 5.*

Ill. Card. Perron. c. 30. Replic.

III. Ut autem redeam ad Principum auctoritatem; non solùm lege generaliter lata canones adversùs novitates vindicabant, sed etiam specialiter injuriam illatam in judiciis canonicis per canonum violationem decretis resarciebant, si quis ad eos querelam suam deferret. Cui rei ex officio incumbebant, non solùm quòd canonum custodia illis commissa esset, sed etiam quòd civium & præcipuè clericorum patrocinium & tranquillitatis publicæ cura ad eos spectaret. Id eximiè docet libellus porrectus Marciano ab Eusebio Dorylæi Episcopo, & insertus actis Concilii Chalcedonensis; ubi de iis quæ adversùm se à Dioscoro patrata erant in Ephesino Concilio graviter conqueritur: *Intentio & propositum est majestatis vestræ universis quidem sibi subditis providere & manum porrigere omnibus injustè oppressis, præcipuè tamen fungentibus sacerdotio; in hoc divinitati placentes, à qua vobis imperare & dominari sub hoc sole donatum est. Ergo quoniam multa & dira & contra omnem consequentiam fidei quæ in Christum est & nos sumus perpessi à reverendissimo Dioscoro Episcopo Alexandriæ magnæ civitatis, adimus vestram pietatem, supplicantes justitiam promereri.* Unde patet Eusebium fiducia patrocinii ductum quod Marcianus sacerdotibus oppressis præstare tenebatur ad eum accessisse ut Principis auctoritate jus suum consequi posset ob ea quæ contra canones à Dioscoro gesta erant Ephesi. Bassianus quoque Ephesi quondam Episcopus preces obtulit Marciano, quæ relatæ sunt in Concilio Chalcedonensi; quibus iniquo judicio se ab episcopatu depulsum exponit, subsidiumque regiæ tuitionis exposcit: *Omnis salus violentiam patientium post Deum vestra tranquillitas est, præcipuè autem sacerdotum Christi. Quapropter & ego ad has preces veni provolutus vestigiis vestris, ut in iis his mei misereamini.* Eunomius Episcopus Nicomediæ in Bithynia auxilium quoque Marciani implorat adversùs invasionem Anastasii Nicæni; quia, ut inquit ille, *imperium Principi collatum est ad salutem orbis & pacem Ecclesiarum.*

Act. 1. Conc. Chalc. [illegible]

Act. 11. Conc. Chalced. [illegible]

Act. XIII. [illegible]

IV. Tot nominibus adstricti Principes ad juvandos eos qui de aperta canonum violatione & de judicibus ecclesiasticis conquerebantur duorum alterum faciebant; aut ipsi cognitionem suscipiebant, eo tantùm fine ut illis de violentia constaret, quam deinde amoveri procurarent; aut aliis modis prospiciebant, de quibus dicemus sequentibus capitibus. Cùm autem harum rerum probatio ex historia Conciliorum petenda sit, quæ nobiles tantùm eventus recenset, pauca sed illustria proferemus testimonia. Et quidem à B. Athanasio Alexandrino auspicabimur, qui primus omnium à judicio adversùm se reddito in Concilio Tyrio Constantinum Augustum * provocavit. Princeps autem appel-

* MULTUM se torquet auctor anonymus qui anno MDCLXXXIV. edidit Leodii tractatum de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ ut ostendat illustrissimum Archiepiscopum istic errasse in explicanda appellatione sancti Athanasii. Et tamen totus ille anonymi conatus eò tantùm tendit ut dicat Athanasium non appellasse Constantinum tanquam judicem criminum sibi impositorum vel rei in Concilio Tyrio legitime gestæ, sed vim sibi sub Dionysii Comitis auctoritate factam ab Imperatore, qui eum miserat, reparari postulasse. Atqui Marca nihil aliud dixerat quàm Athanasium ab ea synodo damnatum confugisse ad Imperatorem, eum provocasse, illum verò appellationem ejus suscepisse & partibus diem dixisse qua se in consistorio suo sisterent. Quod esse verissimum probant testimonia quæ paulò pòst afferuntur ab illustrissimo Archiepiscopo. Nam quod anonymus ait Tyriam synodum non fuisse legitimam, istud adjuvat causam Athanasii, qui Principis auctoritatem imploravit adversùs sententiam latam à judicibus suspectis & inimicis & non servato juris ordine. Quod quid est aliud quàm justa causa appellationis tanquam ab abusu? Poterat ergo anonymus abstinere a convicio illo.

lationem suscepit, & partibus diem dixit qua se in consistorio suo sisterent. Rem gestam narrabo, ut omnibus pateat hanc appellationem ejus generis esse quæ hodiesnit appellationum *tanquam ab abusu* formulis apprime respondet; & in eo maximè differt à Donatistarum appellatione, quam idem religiosissimus Princeps meritò execratus est. de qua dicemus capite sequenti. Quæ explicatio novatorum quoque & aliorum aliquot opinionem refellet, qui judicia canonica Principum imperio olim subjecta fuisse, hoc præcipuè argumento ducti, sibi persuadent.

V. Eusebiani & Meletiani, infensissimi Athanasii hostes, decantatam illam fabulam calicis fracti, altaris eversi, & Arsenii Episcopi ab Athanasio cæsi in apertam accusationem vertunt. Synodum Tyriam à Constantino impetrant, quò se conferrent ex Europa, Asia, Africa, & Ægypto sexaginta Episcopi à Principe ad arbitrium accusatorum delecti, qui criminum delatorum cognitionem susciperent. Quò misit etiam Princeps Dionysium Consularem, ut in synodo omnium rerum gerendarum Episcopos admoneret, *atque animadversor esset & custos conservandæ æquabilitatis & ordinis.* Concilium istud, quod partim ex Episcopis orthodoxis constabat, partim ex iis qui occultè Arrianam impietatem fovebant, omnem judiciorum ordinem insuperhabuit. Etenim hostium Athanasii studiis eò res provecta est ut Episcopi quidam in Mareotidem Ægypti regionem delegarentur, qui testimonia exciperent de calice fracto & altari everso. In quo quatuor peccata fuerant contra judiciorum ordinem & juris naturalis præscriptum. Primum est, quòd à rejectione seu recusatione hostium suorum Athanasius exciderit. Secundum est, delegationem datam ab adversariis Athanasii, non verò ab integro Concilio. Tertium, delegatos fuisse suspectissimos homines, imò vero & apertissimos Athanasii hostes. Quartum, absente Athanasio, nec vocato, aut ejus Clericis, testimonia recepta fuisse ἐκ μονομερῶν. Itaque Episcopi Ægyptii libello hæc vitia synodo exponunt, obsecrantque ne delegationem illam tam nefariè à paucis decretam omnium sententia firment. *Quotquot*, inquiunt, *ex toto grege suspectissimi erant, Mareoten delegarunt.* Infrà: *Ceterum quia post factas suas, submissosque suspectissimos homines, audivimus eos singulos vestrum ambientes, postulare vestram subscriptionem, ut omnium vestrum Concilio id actum videri possit, ideo & nos ista scribimus, oramusque ut suscepto Dei timore, indignantesque sine vestra auctoritate illos missos esse quos ipsi voluerunt, abstineatis à subscriptione, ne quas ipsi fabulas confixerunt, eas tanquam vobis auctoribus factas jactitent.* Infrà: *Æquum certè erat, siquidem legati Mareoten mittendi fuerant, nos quoque unà cum illis præstò esse, ad hostes Ecclesiæ indicandos, peregrinosque eliminandos, ut purum istius rei scrutinium haberi posset.* Sanè Dionysius Comes iniquo animo ferebat legatos communi omnium sententia pecretos non fuisse, ut patet ex ejus epistola ad Eusebianos: *Cùm admonuerim vestram bonitatem legatos communi suffragio & judicio deligendos esse.*

Epistola Constantini apud Baron. an. 334. §. 2.

Libellus Episc. Ægypt. apud Baron. a. 335.

Socrates l. 1. c. 31. [illegible] Infrà: [illegible]

VI. Quapropter Athanasius & Episcopi Ægyptii libello contestatorio (qui hodie in foro evocatorius diceretur) à Dionysio postulant ne calumniis consarcinatis det locum, utque negotium integrum Imperatori servet, ne insidiis ab Eusebianis confictis innocentes premerentur. Unde colligere licet dolum, insidias, calumniam, & hostium qui in illo Concilio judices sedebant gratiam Athanasio & Ægyptiis occasionem dedisse ut judicii ecclesiastici cognitionem ad consistorium Principis transferrent. Hoc docebunt verba ipsa libelli Dionysio oblati: *Cùm multarum videremus calumniarum consarcinationem, & ex consarcinationibus insidias Eusebii, Narcissi, Flacilli, Theognis, Maris, Theodori, & Patrophyli adversùm nos, quos quia principio detractantes rejicere non licuit, necessario ad hanc protestationem devenimus: præsertim cùm animadvertamus multa ad gratiam Meletianorum, multa rursus ad insidias catholicæ Ecclesiæ sub nostris criminibus agitari, necessariò ob id quoque hunc libellum tibi porrigimus cum multis obsecrationibus ut Dei metu in animo servato, qui imperium augustissimi & pientissimi Imperatoris Constantini tuetur, cognitionem causarum nostrarum ipsi augustissimo Imperatori reserves. Æquum est enim te ab Imperatore missum negotium hoc integrum retinere.*

Socrates d. loco: [illegible]

Libellus contestatorius Dionysio Comiti oblatus apud eundem Bar.

VII. Attamen insuperhabitis libellis contestatoriis, judicium redditur in Athanasium absentem & inauditum, qui episcopali dignitate sententia Concilii Tyrii dejectus est. A qua sententia Constantinum appellavit; qui ejus causæ suscepit cognitionem, eò quòd Athanasius de vi sibi per insidias illata, adversùs fas omne, conquerebatur. Cujus rei fidem facit rescriptum Constantini, quod extat apud Athanasium. *Ego quidem ignoro*, inquit, *quid sibi velint ista quæ à vestra synodo per tumultum & tempestatem judicata sunt. Mihi sanè videtur nescio quo pacto veritas per immodestiam opprimi, dum per vestram contentionem, quam invictam cupitis, ea quæ Deo placent non consideratis.* Mox de Athanasio loquens: *Magna libertate nihil aliud postulavit quàm ut vos huc evocari juberem; quò nobis præsentibus, quæ per vim passus esset conqueri posset. Quod cùm mihi æquum & temporibus meis congruum videretur, scripto vobis denuntiatum volui ut quotquot synodum Tyri absolvistis, sine omni tergiversatione ad prætorium nostræ clementiæ conveniatis, re ipsa quantum severitatis integritatisque sit in vestris sententiis coram me ipso declaraturi.* Attamen cognitionis istius eventus malè cessit Athanasio per fraudes Eusebianorum; qui sententiæ suæ contra judiciorum ordinem latæ viribus diffidentes, novam calumniam compingunt, scilicet minatum fuisse Atanasium se cataplum seu frumentariam subvectionem, quæ classe Alexandrina Constantinopolim quotannis deferretur, interversurum. quod redemptis testibus cùm Principi probassent, ejus judicio in Gallias relegatur. Meminerunt utriusque sententiæ Episcopi orientis in epistola sua synodica apud Hilarium: *In præsentem Athanasium dignam pro criminibus sententiam dicunt. Propter quod Tyro fugiens Imperatorem appellat. Audit etiam Impe-*

Theodor. l. 1. c. 31. Socrates lib. 1. cap. 34. [illegible]

Rescriptum Constan. apud Athan. apol. 2. & apud Socratem c. 34. [illegible]

[illegible]

Theod. l. 1. c. 31. Socr. l. 1. c. 35. in Græco.

Epist. synod. Sardic. Episc. orient. apud Hilarium in Fragmentis.

tator; quique interrogatione habita, omnia ejus flagitia recognoscens, sua illum sententia in exilium deportavit. Ex Athanasii libellis & rescripto Constantini apertissimè constat Athanasium existimasse in his angustiis liberum esse afflicto subsidium tuitionis imperatoriæ implorare & Principis partes esse ut perspiciat an vis ulla contra præscriptum legum & canonum illata sit.

CAPUT III.

Synopsis.

I. Auctoritas Principum Romanorum in plerisque capitibus judiciorum ecclesiasticorum expenditur. Dabant judices, sed clericos, in causis ecclesiasticis, è Concilio Milevitano, & è delegatione trium Episcoporum Galliæ in negotio Donatistarum à Constantino facta, qui unà cum Melchiade de Cæciliano judicium ferrent. Ex illa delegatione Augustinus probat contra Donatistas judicium illud non fuisse usurpatum.

II. Eadem judices dandi potestas probatur è Concilio Chalcedonensi.

III. Episcopis delegatis auctoritatem dabant judicandi eos qui aliàs sibi subditi non essent, è Cyrillo Alexandrino.

IV. Metropolitano aut Patriarcha suspecto, ab una provincia judicium transferebant in aliam; è Concilio Berytensi, quod relatum est in Chalcedonensi.

V. Synodis à se indictis præscribebant judiciorum ordinem. Quod docetur aliquot exemplis. Theodosius irritum declaravit Concilium Ephesinum quod fines præscriptos à Principe in modo procedendi excessisset. Causæ tamen cognitionem integram reliquit Concilio.

VI. Synodus Ephesina conqueritur, non de incompetentia Principis, sed de obreptione; quam legatis missis ostenderunt. Discussio, an ordo retentus esset à Concilio, fieri poterat in consistorio, ut fatentur orientales. Negotio discusso, Theodosius confirmat acta synodi Ephesinæ, quæ antea resciderat.

VII. Explicatur in quo fines præscriptos à Theodosio excessisset Concilium Ephesinum. Absente Joanne Antiocheno & delegato Principis, judicium habuerat de Nestorio. De causis criminalibus pronuntiaverat, quas Princeps evocaverat Constantinopolim. Idem Theodosius ordinem causarum præscripsit Concilio Ephesino II. ut nullæ lites civiles agerentur ante quæstionem fidei. Jussit etiam Flavianum abstinere à judicio & sedere inter reos; quamvis ordinario jure aliter fieri debuisset.

I. AUCTORITAS Principum in aliis quoque judiciorum ecclesiasticorum articulis exercebatur, de quibus nunc agendum est: quamvis pleraque à nostris moribus sint aliena, atque ideo in usum deduci non possint quin apertè sacerdotii & imperii concordia lædatur. Imperatores ergo Romani à sacerdotibus interpellati judices dare poterant, sed clericos, qui de negotiis ecclesiasticis sententiam ferrent. Eam auctoritatem apertè Principibus asseruit Concilium Milevitanum secundum anno CCCCXVI. quod relatum est à Gratiano: *Placuit ut quicumque ab Imperatore cognitionem publicorum judiciorum petierit, honore proprio privetur. Si autem episcopale judicium ab Imperatore petierit, nihil ei obsit.* Usus istius auctoritatis manavit à Constantino in causa Cæciliani Carthaginensis Episcopi, qui per summam injuriam à septuaginta Episcopis Donati schismate infectis damnatus Ecclesiam retinebat. Qua de re conquesti sunt Donatistæ Anulino Proconsuli Africæ, impendiò postulantes ut fasciculum in aluta signatum cum libello sibi oblato ad sacrum comitatum dirigeret. Constantinus religiosissimus Princeps cognitionem criminis ecclesiastici (de traditione enim librorum sacrorum agebatur) adversùs Episcopum suscipere noluit. Sed Donatistis acriter ea de re objurgatis, & Episcopos è Gallia, ubi Princeps tunc morabatur, sibi judices dari postulantibus, eò quòd Africana judicia per contentiones partium suspecta essent, Princeps pacis ecclesiasticæ studiosissimus tres Galliarum Episcopos, Maternum Agrippinensem, Reticium Augustodunensem, & Marinum Arelatensem delegavit, qui unà cum Melchiade Romano Pontifice litem dijudicarent. Nec enim causa illa generalis, quæ totius Ecclesiæ communionem perturbabat, absque Romano Pontifice rite definiri poterat. Meminerunt Eusebius, Optatus, & B. Augustinus hujus delegationis; cujus sunt hæc verba in epistola ad Melchiadem: *Visum est mihi ut idem Cæcilianus cum decem Episcopis qui illum reum facere videantur, & decem aliis quos ipse sua litis dijudicationi necessarios existimaverit, Romam navigio trajiciat; ut ibi coram vobis, Reticio etiam & Materno & Marino collegis vestris, quos ea de causa Romam maturare jusserim, possit audiri, sicut sanctissima Dei lex, ut nostis, postulat.* Judiciò habito Romæ, Cæcilianus à Melchiade omnium Episcoporum suffragiis absolutus est. Sententia enim sub Melchiadis nomine concepta est apud Optatum. Victi Donatistæ (ut hoc obiter dicam) Constantinum appellarunt post sententiam Melchiadis & synodi Arelatensis, ejus judicium postulantes. *Meum judicium postulant*, inquit Constantinus in epistola ad Episcopos, *qui ipse judicium Christi expecto.* Cognitionem istam recusabat, licèt Athanasii provocationem admisisset, eò quòd iste de insidiis & dolo synodi Tyriæ conquereretur, illi verò de iniquitate judicii. quam discussionem à se Constantinus amovit. Ceterùm ut pateat an Constantini delegatio alicujus momenti haberetur tempore Augustini, observandum est Donatistas sententiam Melchiadis refellere solitos quòd ab Episcopis transmarinis lata esset, quibus ex Africanæ Ecclesiæ privilegio judicia Africanarum causarum etiam ex appellatione usurpare non licebat.

Vide collat. 1. Carthagin. cap. 55. 76 110. & collat. 3. cap. 316. & seqq.

Vide lib. 2. cap. 7. §. 2.

Vide lib. 4. cap. 12.

Apud Euseb. lib. 10. cap. 5. ex versione Christophorsoni.

Constant. epist. ad Episc. cathol.

Aug. ep. 162.

Excipit Augustinus de Constantini Imperatoris delegatione. *An forte non debuit*, inquit, *Romanæ Ecclesiæ Melchiades Episcopus cum collegis transmarinis Episcopis illud sibi usurpare judicium quod ab Afris septuaginta, ubi Primas Tisigitanus præsedit, fuerat terminatum? Quid quòd nec ipse usurpavit? Rogatus quippe Imperator judices misit Episcopos, qui cum eo viderent & de tota illa causa quod justum videretur statuerent. Hoc probamus & Donatistarum precibus & verbis ipsius Imperatoris.* Non disputo an summo jure Melchiadi liberum fuisset de causa Cæciliani judicium agere. Id tantùm aio, ex sententia Augustini, decretam à Constantino delegationem judicium transmarinum ita constituisse ut Donatistis de foro non competente excipere non licuerit.

Act. 11. Conc. Chalced. [illegible]

II. Ex illa constituendi judicii ecclesiastici auctoritate proficiscitur quòd Bassianus depulsus à sede Ephesina libello petivit à Marciano ut decerneret hac de re cognitionem à Concilio Chalcedonensi suscipi: *Supplico vestræ pietati, & provolvor divinis vestris sacratisque vestigiis, quatenus sancire dignetur vestra cælestis potestas, sacra vestra subnotatione missa ad sanctum Concilium, ut cognitio fiat inter me miserrimum & eos qui in me talia perpetrarunt ac dicunt se aliquid adversum me habere.* Princeps causam illam synodi judicio permisit, rescripto ad eam misso, quod verbis perquam modestis conceptum est: *Festinet igitur vestra reverentia, has nostras suscipiens literas, causam discutere & formam quæ vobis visa fuerit proferre.* Inde etiam manavit quòd Eusebius Dorylæi Episcopus non antè cum Dioscoro congredi voluerit in Concilio Chalcedonensi & adversùs eum accusationem instituere quàm libello à Marciano contendisset ut cognitionem illam Concilio demandaret: *Provoluti precamur vestram clementiam ut præcipiatis reverendissimum Episcopum Dioscorum respondere de his quæ ei à nobis ingeruntur.* Infrà: *Sacrum & venerabile vestrum mandatum dirigentes sanctæ & universali synodo religiosissimorum Episcoporum, quò possit inter nos & præfatum Dioscorum audire & perferre ad scientiam vestræ pietatis omnia quæ geruntur.*

Act. 1. Conc. Chalced. [illegible] Infrà: [illegible]

III. Non solùm autem eis Episcopis judicium delegabant qui ordinario jure intra provinciam suam judicium ferre possent, sed etiam extra territorium jurisdictionem aliquando prorogabant. Hanc prorogandæ jurisdictionis ecclesiasticæ auctoritatem respiciebant Cyrillus Patriarcha Alexandrinus & Memnon Episcopus Ephesiorum in libello quem Concilio Ephesino porrexerunt. Conqueruntur se à Joanne Antiocheno per summam injuriam damnatos, etsi nulla penitùs illi competeret auctoritas ad judicium illud reddendum, neque ex legibus ecclesiasticis, neque ex Principis edicto. Unde patet synodis Episcoporum in eos qui sibi secundùm canones aliàs subditi non essent prorogari jurisdictionem mandatis Principum solenne fuisse. *Et quidem*, inquiunt, *nec per leges ecclesiasticas nec per imperiale decretum potestatem habuit, quâ fultus vel quempiam ex nobis judicare vel omnino simile quippiam attentare posset, præsertim verò contra majorem sedem.*

Vide secundam [illegible] Mar. § . 9.

[illegible] Cyrilli & Memnonis oblatus synodo Ephesinæ. 1. act. 4. [illegible]

IV. Si quis etiam Episcoporum de Metropolitani aut Patriarchæ suspicione quereretur, literis suis judicium ab ea sede avocabant, & in aliam provinciam transferebant. Ibas Edessenorum Metropolitanus, Joannes & Daniel Episcopi, de hæresi à clericis accusati coram Domno Patriarcha Antiocheno, etsi lis contestata fuisset in synodo Antiochiæ, rescripto tamen & auctoritate Theodosii Imperatoris, ex sententia Flaviani Archiepiscopi Constantinopolitani, ab Osrhoëna provincia ad provinciam Phœniciæ translati sunt; ut à Photio Episcopo Tyri, Eustathio Beryti, & Uranio Himeriorum Episcopo judicibus datis judicium de accusatione ferretur. Damascius Tribunus, sicut ei mandatum erat à Theodosio, in orientem se contulit, & accusatores unà cum reis Episcopis in colonia Tyri judicibus delegatis exhibuit. Judices verò commonitorium Principis à Damascio prolatum actis inseri jusserunt, ut de collata sibi à Principe cognitione constaret: *Pium commonitorium dignetur tua magnificentia demonstrare, ut per omnia intentionem piissimi & Christianissimi Imperatoris nostri sequamur. Præfulgere etenim debet his gestis.*

Conc. Chalc. act. [illegible]

V. Alio etiam eoque eximio jure utebantur Principes in præscribendo judiciorum ordine quæ in synodis à se indictis peragenda erant. Hinc profectum est ut præcipuos magistratus delegarent qui Conciliis interessent, non solùm ut vis publica & tumultus arcerentur, sed etiam ut ab Episcopis cognitionum ordo servaretur. Quare Dionysius Comes, ut vidimus suprà, à Constantino ad Concilium Tyrium missus est ut *animadversor esset & custos conservandæ æquabilitatis & ordinis.* Theodosius Candidiano Comiti retinendi ordinis curam in synodo Ephesina injunxit; sed angustioribus finibus mandatum coërcuit, scilicet ad submovendos tumultus monachorum & laicorum, mutuas Episcoporum contentiones impediendas, & suffragium cujusque liberum conservandum. Concilio Ephesino secundo adfuit Elpidius Comes cum Theodosii mandatis amplioribus, nempe ut tranquillitate Episcopis procurata, cognitiones *ex ordine* instituerentur, [illegible]. In Concilio Chalcedonensi eminentissimi magistratus quo quidque ordine gerendum sit præscribunt. Tanta autem severitate hac in parte à Conciliis obedientiam Principes exigebant ut si præscriptum sibi judiciorum ordinem egressa fuissent, quicquid neglecta cognitionis lege decretum foret Principes in irritum mitterent, ut patet ex Theodosii rescriptis adversùs synodum Ephesinam latis. Theodosius omnibus Metropolitis synodum generalem Ephesi celebrandam ad Pentecosten anni quadringentesimi trigesimi primi indixit, ut communi omnium Episcoporum suffragio rebus Ecclesiæ consuleretur coram Comite Candidiano, qui tranquillitati synodi prospiceret. Joannes Antiochenus Patriarcha plusquam dies quindecim ultra condictum diem in itinere moratus Cyrillo Alexandrino & reliquis patribus significat non esse quòd diutiùs expectaretur, seque absente

Commonitorium Elpidio datum, act. 1. Concil. Chalcedon.

de Nestorio quæstionem haberi posse. Itaque Nestorio, qui Ephesi præsens aderat, tribus edictis intra triduum in jus vocato, & se synodo sistere renuente, causanteque Joannis Antiocheni absentiam, cujus adventus intra quatriduum expectabatur, de fidei causa deliberatum est, atque *absente Candidiano* Nestorius sententia omnium Episcoporum dejectus est. Joannes Antiochenus, qui statim post damnatum Nestorium Ephesum appulerat, ægerrimè tulit se absente sententiam latam; ideoque à Concilio secedens, ex triginta Metropolitanis quos secum duxerat Conciliabulum quoddam coëgit, Cyrillumque Alexandrinum & Memnonem Ephesium, veluti turbarum auctores, episcopatu dejecit; & vicissim Joannes & orientales Episcopi germanæ synodi Ephesinæ judicio à functionibus sacerdotalibus suspensi sunt. Quibus de rebus cùm Candidianus ad Theodosium retulisset, * ille rescripto suo quæcunque gesta erant & decreta à synodo rescidit, ex eo scilicet capite quòd Concilium integrum non fuisset & à præscripta literis imperialibus forma patres discessissent; jussit que ut omnia deintegro discuterentur, atque ex communi omnium sententia fidei regula constitueretur. Præterea se legatum quendam è palatio missurum monuit, qui unà cum Candidiano quæ acta essent perspiceret, eaque prohiberet quæ legitimo ordini adversarentur. Quibus verbis significatur tam dejectio Cyrilli & Memnonis ab orientalibus Episcopis quàm Nestorii depositio, & Joannis orientaliumque suspensio à synodo Ephesina decreta. Hoc Theodosi rescriptum magni momenti mihi quidem esse videtur ut fines jurisdictionis regiæ, quando de politia ecclesiastica violata agitur, rectè constitui possint. Etenim Theodosius quæ canonum & legum rescriptorumque suorum ordine non servato gesta sunt rescindit quidem, sed causæ ipsius integram cognitionem synodo relinquit. Custos est ordinis canonici, non autem executor canonum. Verba rescripti hæc sunt: *Proinde sacra majestati nostra placuit talem procedendi modum nullum habere locum aut momentum, hæc verò quæ ineptè & citra ordinem gesta sunt cessantibus, doctrinam de pietate priùs, sicuti decretum fuit, discuti, eamque juxta communem totius synodi sententiam in posterum obtinere.* Infrà: *Et quispiam è sacro nostro palatio unà cum magnificentissimo Candidiano Comite destinetur, qui nostro jussu quæ acta sunt cognoscat, quique quæ legitimo ordini dissentanea sunt prohibeat.*

In actis conciliabuli parte 2. Ephes. Concil. [illegible] Infrà: [illegible]

VI. Synodus Ephesina, his literis acceptis, non expostulat cum Theodosio de usurpata jurisdictione; sed conqueritur à Candidiano obreptum Principi fuisse antè quàm ex epistola synodica de rerum gestarum ordine certior factus esset. Quare obsecrat ut Candidianum unà cum Episcopis quinque à Concilio delegandis evocet, qui ejus pietati comprobent omnia canonicè peracta fuisse: [illegible] Unde patet non abnuere Concilium quin Princeps cognoscat an ordo canonicus & legitimus in synodo à patribus retentus fuerit. Theodosius statim Joannem sacrarum largitionum Comitem Ephesum mittit: qui rebus omnibus accuratè discussis, orientalium calumnias detexit, & synodo indulsit ut septem Episcopos ad comitatum delegaret. Eadem facultas concessa est orientalibus, qui mandatis suis instructos septem etiam Episcopos ad Principem destinarunt. Sed mandati illius verba expendenda sunt; quæ docent maximam illam contentionem de ordine servato vel interverso discuti posse, aut à Principe ipso, aut intra consistorium, vel in senatu, aut in synodo Episcoporum, prout Principi collibuisset: *Si quæstio habeatur de rebus controversis, vel apud piissimum Principem, vel in sacro consistorio, vel apud sacrum senatum, vel in synodo patrum.* Cùm autem utriusque partis legati Constantinopolim se contulissent, perspecto rerum actarum ordine, synodum Ephesinam *canonicè* Nestorii causam discussisse Theodosio constitit; ideoque statim acta synodi edicto confirmavit.

Cyrillus in ep. ad Theopemptum.

Mandatum orient. [illegible] Capite 14. partis 3. Conc. Ephes. [illegible]

VII. Ceterùm non eo solùm nomine conquestum vidimus Theodosium quòd pleno & integro Concilio negotia discussa non fuissent in synodo Ephesina, sed eo etiam quòd à forma literis suis perscripta temere discessum fuisset. Liberum enim sibi esse Principes existimabant ut rerum gerendarum ordinem etiam Conciliis œcumenicis præscriberent, quemadmodum superiùs dixi. In duobus autem capitibus præcipuè fines præscriptos à Principe patres excesserant. Unum est, quòd absente Candidiano judicium adversùs Nestorium peregerant. Alterum, quòd licèt synodo Princeps denuntiasset nullam civilem aut criminalem causam, etiamsi ecclesiastica esset, movendam esse adversùs quempiam Episcoporum vel in synodo vel in publico judicio, sed omnia ejusmodi Constantinopolim avocanda, attamen Cyrilli & Memnonis Joannisque & orientalium damnationes subsecutæ legem datam violaverant. Eandem rationem

* Quæ istic edisserit illustrissimus Archiepiscopus de Theodosio in irritum mittente ea quæ adversùs Cyrillum & Memnonem gesta erant à Joanne Antiocheno, & ea quoque quæ à germana synodo Ephesina decreta erant adversùs eundem Joannem & Episcopos orientales ei conjunctos, ea omnia certissima sunt, & is usus constanter & perpetuò in Ecclesia catholica retentus est ut Principes synodis præscriberent ordinem rerum gerendarum, & ea in irritum decretis suis mitterent quæ perperam gesta erant in Conciliis. Ut mirum valde sit auctorem anonymum tractatus de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ ausum esse scribere nescire se an salva fide tanta Principibus secularibus in Concilia tribui possit auctoritas, adeo ut iniquitatis maculam inurat illustrissimo Archiepiscopo quòd ista scripserit. Sed tamen id admodum mirum videri non debet in homine qui paulò pòst Theodosium Augustum vocat improbum propterea quòd Flavianum, uti mos judiciorum est, inter reos haberi jusserit in secundo Concilio Ephesino eò quòd sententiam adversùs Eutychem dedisset, non attendens ad eximias laudes quibus memoriam Flaviani, quem innocentem repererat, alibi prosequitur idem Theodosius. Videlicet sunt homines quidam, velamen malitiæ habentes justitiam, qui malunt convellere ac perturbare statum Ecclesiæ & audacter negare quæ veneranda antiquitas nobis tradidit quàm agnoscere eam auctoritatem quam Christus Deus & Dominus noster commisit Principibus ad tuendam conservandamque religionem Christianam & tranquillitatem Ecclesiæ procurandam. Tantum relligio potuit suadere malorum.

secutus

secutus est postea idem Theodosius in secunda Ephesina synodo. Prohibuit enim commonitorio suo, quod Elpidio Comiti datum est, ne lites ullæ instituerentur in synodo antè quàm fidei quæstio finem accepisset. Præterea autem vetuit ne Flavianus Episcopus Constantinopoleos aut ceteri Episcopi qui sententiam adversùs Eutychem in synodo Constantinopolitana dederant suffragium suum ferrent in Concilio Ephesino. Elpidius executionem mandati hac in parte graviter ursit, Theodosio ordinem rerum vindicans his verbis: *Imperator adimplens ipse primus ordinem legum, cujus est conditor & custos, jussit eos qui semel judicaverunt judicandorum locum obtinere.* Iaque Theodosius Flavianum & Synodum Constantinopolitanam eodem loco habuit quo ceteros judices à quibus provocari potest, qui judiciis non intersunt in quibus de eorum appellatione cognoscitur. Quin etiam cùm à canonibus constitutum sit illi similem pœnam indicendam qui contra canones excommunicationis aut dejectionis sententiam protulerit, Theodosius eum cognitioni synodi ordinem præscripsit ut Flavianus inter reos haberetur. Alio tamen jure usi fuerant Episcopi orientales qui Antiochiæ in Athanasium sententiam dixerant. Illis enim & Julius, qui eos literis suis Romam ad secundum judicium evocabat, & Constantius & Constans Imperatores, qui synodum Sardicensem indixerant, suffragia integra reliquerunt, quæ unà cum occidentalibus Episcopis in synodo conferrent. Discrimen ex eo proficiscitur quòd Concilii Antiocheni ratio habita fuit perinde ac si appellari ab ejus judicio non posset, sed tantùm tetractationis cognitio institui, ut fieri solebat adversùs sententias Præfectorum prætorio. At synodus Flaviani non eo jure potita est, sed eo loco habita ac si ab ea provocari posset. Quod non alia ratione nitebatur quàm mero Theodosii arbitrio, qui ordini hujus cognitionis quas voluit leges præscripsit, etsi à ceterorum judiciorum ordine alienas.

In Syn. Chalced. Act. 1. ὁ θειότατος βασιλεὺς πληρῶν πρῶτος αὐτὸς τὴν τάξιν τῶν νόμων, ὧν ἐστι καὶ ποιητὴς καὶ φύλαξ, [illegible] τοὺς κρίναντας ἅπαξ, ἐν τάξει [illegible]

CAPUT IV.

Synopsis.

I. Principes aliquando suspendebant prioris synodi judicatum, nova synodo indicta. Quod factum à Theodosio in causa Nestorii. Qui damnatus à synodis Romana & Alexandrina, nisi resipisceret intra decem dies. Theodosius synodo Ephesina indicta ad petitionem Nestorii, interim nihil innovari jussit. Ostenditur à Concilio habitam rationem suspensionis.

II. Auctoritas Theodosii interpellatâ à Leone ut suspendi juberet executionem secundæ synodi Ephesinæ, in qua Dioscorus omnia per tumultum egit contra canones, deposito Flaviano. Leo hanc synodum reprobat in Concilio occidentali. Sed auxilium Principis implorat adversùs orientales. Iis verbis utitur quæ auctoritatem Principum in hac re significant.

III. Leo de iniquitate synodi judicium tulit. A Principe verò petit rescissionem, ex eo capite, quòd per vim & contra canonum ordinem omnia gesta essent. Vir eruditissimus putat à Leone peti prioris legis revocationem qua Theodosius synodum Ephesinam confirmaverat. Sed nondum resciverat legem illam latam fuisse. Refutati novatores, qui à Principe solo rescissionem synodorum tunc petendisse volunt. Theodosius noluit satisfacere desiderio Leonis. Sed Marcianus indixit synodum Chalcedonensem. quæ necessariam putavit Principis legem ad Synodum Ephesinam rescindendam, quam à Principe obtinuit.

IV. Legati Romani implorant auxilium judicum in Synodo Chalcedonensi adversùs illius synodi decreta quæ canonibus Nicænis erant contraria.

V. Principes restaurationem judiciorum ecclesiasticorum rescriptis suis permittebant. Qua de re alibi.

VI. Ab Episcopis quos in causis ecclesiasticis delegabat Princeps, ipse appellabatur, è Justiniano. Quod obtinebat in civilibus negotiis & criminalibus, etiam Episcoporum, tempore Gregorii Magni. quod ipse rectum esse scripsit. Lis in appellatione commissa Diacono sedis Romanæ & uni è magistratibus. Judicium verò latum à Principe.

VII. Apud Græcos posterioribus seculis jus illud continuatum. Imo recusata synodo Patriarchæ à reo, Imperator causam ecclesiasticam ad suum tribunal traxit, è Balsamone, qui hoc factum non probat, quamvis judicem secularem adjungi posse à Principe judici ecclesiastico putet. Quibusdam quoque tunc visum à sententia Patriarchæ Principem appellari posse cum distinctione.

VIII. Qua ratione Principes Romani se gesserint in judiciis canonicis, secundùm ea quæ superioribus capitibus observata sunt.

I. NON solùm autem judicia ecclesiastica Principes ordinabant, sed etiam aliquando synodo indicta ad controversias dirimendas prioris sententiæ in judicio ecclesiastico latæ executionem * suspendebant. Ejus suspensionis exemplum, quamvis scelerato homini indultæ, dissimulare non debemus. Is erat Nestorius, vesanæ hæreseos quæ Christum dividebat auctor, quem Cælestinus Pontifex communione Ecclesiæ catholicæ dejecit nisi decem dierum intervallo ab admonitionis die numerandorum nefariam doctrinam suam conceptis verbis anathematizaret, litteris ad Cyrillum Alexandrinum & Nestorium hac de re datis. Cyrillus synodo Alexandriæ coacta in eandem sententiam cum Cælestino consensit, & Nestorium sui officii commonuit, missa ex auctoritate utriusque synodi damnationis sententia nisi intra decem dies resipisceret. Nestorius de injuria sibi illata apud Theodosium conqueritur, & synodum generalem indicendam curat. Quod vix animadversum est, quia Nestorii petitio rescripto Principis inserta non est.

* Vide infrà pag. 362.

Cælestin. ep. ad Cyrill. & ep. ad Nestorium.

Vide Responsionem ad Notas Holstenii, inter Prolegomena.

Ejus tamen Cælestinus fidem facit in epistola ad clerum Constantinopolitanum. *Quis petitorem synodi*, inquit ille de Nestorio loquens, *crederet synodo absuturum? Campum ad certamen exposcit; sacerdotale postulat cui non erat adfuturus examen.* Basilius quidem monachus synodi indictionem apud Theodosium libello dato ursit; sed Nestorii precibus coactam fuisse constat. Quod ad rem nostram attinet, rescripto suo Theodosius Concilium generale Ephesi celebrandum indixit; sed nihil innovari à quoquam ante synodi cognitionem jussit. Itaque executio sententiæ à synodis Romana & Alexandrina adversùs Nestorium decretæ suspensa fuit à Principe, ne præjudicium aliquod fieret cognitioni futuræ synodi œcumenicæ: *De indicta autem sanctissima synodo nostra serenitas ad omnes omnino Deo dilectos Episcopos Metropolitanos literas scripsit; quò nimirum hac tandem ratione turbæ quæ ex multis dissidiis & concertationibus hinc inde enatæ sunt rite secundùm ecclesiasticos canones consopiantur, & illa præterea quæ parum decenter hactenus admissa sunt corrigantur, & pietatis denique quæ in Deum est publicæque utilitatis firmitati consulatur. Ceterùm ante sanctissimam coactam synodum communemque ejusdem quæ de omnibus dabitur sententiam nihil quicquam in nulla prorsùs re privatim à quoquam innovetur.* Equidem non perspicio qua ratione hanc suspensionem Theodosius decernere potuerit, nisi petitioni Nestorii, qui se indicta causa damnatum conquerebatur, ejusque, si lubet, appellationi locum demus, quæ ad Concilium indicendum Theodosium provocavit; ita ut interim appellatione pendente, vel si mavis restitutione in integrum, nihil innovaretur. Cujus suspensionis tantum abest ut querelam moverint patres in Concilio Ephesino, quin potiùs rescriptum actis inseri jusserint, & suspensionis rationem omnino habuerint. Nam conventus est tribus edictis Nestorius ut se synodo adjungeret & unà cum ceteris Episcopis consideret, quemadmodum loquitur Petrus Episcopus Lampæ; scilicet *ut ¹ fidei doctrinam unà cum synodo discuteret*, sicut retulit Joannes Hephæsti Episcopus; ipseque passim actione prima Concilii Deo amantissimus Episcopus dicitur. Deinde ipsa damnationis Nestorii formula nunc primùm illum episcopali dignitate dejecit, non autem antea dejectum fuisse pronuntiat.

Epist. Theod. t. p. Concil. Ephes. n. 35. [illegible]

Act. 1. Conc. Ephes. 1. [illegible]

1. [illegible]

11. His adjiciendum, auctoritatem quoque Principum à Romanis Pontificibus interpellatam ut res contra canones à synodis gestas restituerent in integrum, aut saltem earum executionem suspenderent donec maiori synodo omnia componerentur. Cujus rei illustrissimum exemplum præbet Leo I. in causa Flaviani. Eutyches Presbyter & Archimandrita Constantinopolitanus, nefandæ hæreseos auctor, damnatus à Flaviano Archiepiscopo Constantinopoleos & ab ejus synodo, ad Concilia omnium Patriarcharum cùm provocasset, à Theodosio Imperatore impetravit Concilium Ephesinum secundum, cui ex rescripto Principis præfuit Dioscorus Alexandrinus. Rectè & ex ordine indictum erat Concilium, cui & Legati Romanæ sedis ceterique Patriarchæ aderant; ita ut nihil huic conventui videretur deesse quo minùs pro Concilio œcumenico haberetur. Sed Dioscorus omnia per tumultum vi manuque miscuit, Eutychem, qui se orthodoxum profitebatur, restituit, Flavianum & Eusebium Episcopum Dorylæi damnavit, eo prætextu quòd adversùs canones Eutychem gradu suo dejecissent; ceteris Episcopis per minas & terrores ad Flaviani & Eusebii damnationem adactis. Huic judicio intercessit Flavianus recusato Dioscoro, & Legati Romani contradixerunt; quibus scripto, ex more Conciliorum, libellum appellatorium porrexit Flavianus ut auctoritate & studio Romani Pontificis alterum Concilium institueretur. Et Leo quidem, hujus calamitatis nuntio accepto, Italiæ Concilium in Romana urbe cogit; in quo quid actum sit malo verbis Hilari Diaconi proferre quàm meis: *Vestra itaque veneranda clementia cognoscat à præfato Papa Leone cum omni occidentali Concilio reprobari omnia quæ in Ephoso contra canones per tumultus & odia secularia à Dioscoro Episcopo gesta sunt, & nulla ratione hæc in his partibus suscipi posse: quia per potentiam prædicti* (id est, Dioscori) *non sine læsione fidei & præjudicio sanctissimi viri innoxiique Flaviani commissa sunt.* Sed quia de Concilii œcumenici decreto agebatur, quod etsi repudiatum esset Romæ, nec unquam suscipi posset in occidente, magno studio fovebatur à quamplurimis orientalibus Episcopis, necessariò Theodosii auxilium Pontifex implorat, eumque obsecrat ut quæ gesta sunt aut à Flaviano contra Eutychem aut ab Ephesino Concilio contra Flavianum decreto suo rescindat aut suspendat donec à numerosiori Concilio his tumultibus consulatur. Ea sunt verba Leonis; à quibus scribendis temperasset, nisi illi constitisset de auctoritate qua potiebatur Princeps; præsertim cùm ab eo non Concilii Romani executionem postulet, sed ut ipse rescripto suo omnia restituat quæ per vim contra canones acta erant. Cui decreto orientales parituros non dubitabat, qui scirent quæ Principum esset auctoritas in iis rescindendis quæ vi & metu definita erant. *Ecce ergo, Christianissime & venerabilis Imperator, cum consacerdotibus meis implens erga reverentiam clementiæ vestræ sinceri amoris officium, cupiensque vos placere per omnia Deo, cui pro vobis ab Ecclesia supplicatur, ne ante tribunal Christi Domini de silentio rei judicemur, obsecramus coram unius deitatis inseparabili trinitate, quæ tali facto læditur, cùm ipsa vestri sit custos & auctor imperii, & coram sanctis angelis Christi, ut omnia in eo statu esse jubeatis in quo fuerunt ante omne judicium, donec major ex toto orbe numerus sacerdotum congregetur.* De Flaviano agi docent ultima epistolæ verba; ubi & Legatos reclamasse, & Flavianum libellum appellationis dedisse, ideoque generalem synodum à Principe cogendam, ut appellatio discutiatur, ex canonibus Nicænis, id est, Sardicensibus, Leo probare conatur. In epistola verò ad Pulcheriam Augustam data Flaviani communionem à se retineri aiunt; simulque postulationis suæ æquitatem ex eo probant & Leo & Ro-

Vide lib. 7. cap. 6. § 5.

Vide lib. 7. cap. 7. § 1.

Hilarus in ep. ad Pulcheriam p. 1. Concil. Chalced. n. 94.

Leonis epist. ad Theodosium.

mana synodus quia quod factum est sine consideratione justitiæ & contra omnium canonum disciplinam ratum haberi nulla ratio permittit. Unde concludunt ut quia dissensionis scandalum non abstulisset Ephesina synodus, sed auxisset, habendo intra Italiam Concilio & locus constitueretur & tempus; omnibus querelis & præjudiciis patris utriusque suspensis, quò diligentiùs universa quæ offensionem generaverant retractentur. Quod ut obtinere possint, pietatem Pulcheriæ Augustæ, quæ labores Ecclesiæ semper adjuvabat, enixè interpellant, ut eorum supplicationem apud Principem, sibi specialiter à beatissimo Petro legatione commissa, dignetur asserere.

III. Leo de iniquitate judicii Ephesini sententiam tulerat. A Theodosio verò suspensionem postulabat, quia per vim, & judiciorum ordine non servato, canones violati erant. Illustrissimus Cardinalis Perronius alio modo hoc componit. Ait enim, quod attinet ad ecclesiasticam & spiritualem auctoritatem, synodum Ephesinam à Leone in irritum missam, à Principe verò, quod attinet ad secularem potestatem, quæ necessaria videbatur ad rescindendam priorem legem, qua Theodosius acta illa Ephesina & Flaviani damnationem confirmaverat. Sed, pace tanti viri dixerim, non ob eam rationem summus Pontifex à Theodosio decretum illud suspensionis postulavit, cùm nondum relatione ulla accepisset synodum Ephesinam à Principe confirmatam. Quod apertissimè demonstratur ex eo quòd Flaviani necem nondum resciverat; quamvis post triduum à damnatione obiisset, nondum soluta synodo. Per Hilarum enim Diaconum, qui statim Epheso fugiens Romam erat reversus, cladem illam accepit. Ad cujus relationem suas litteras ad Theodosium & ad Pulcheriam dedit, & ad clerum plebemque Constantinopolitanæ urbis. In hac ultima epistola meminit Flaviani tanquam superstitis. Quare qui nondum de ejus nece certior erat factus, non potuit rescire legem Theodosii, quæ post aliquot dies à soluta synodo data erat. Nihil ergo reverentius erga sedem apostolicam neque verius dici potest quàm suspensionem rei judicatæ ideo Leonem petivisse à Theodosio quòd Ecclesiæ causam juvari auctoritatis regiæ præsidio, quæ tunc in judiciis ecclesiasticis in oriente obtinebat; scilicet ut ea quæ canonicè & servato judiciorum ordine peracta non erant aut rescinderet aut suspenderet, quemadmodum Ephesinam primam synodum resciderat. Quod si æquo animo & semotis partium studiis à novatoribus expenderetur, non ex hac Leonis epistola collegissent à solo Principe, non autem à summo Pontifice, rescissionem eorum quæ perperam in synodis gesta essent tunc pependisse. Enimvero etsi Valentiniani, & Placidiæ, Liciniæ, & Gallæ Augustarum literis commendaretur hæc tam justa & necessaria Leonis obsecratio, à Theodosio extorqueri non potuit ut res semel judicatas adversùs Flavianum refricari

Inst. Card. Peron. c.15.Replic.

In ep. ad clerum & plebem CP. Cujus quis eorum sacerdotis atque superstite Flaviano episcopo vestro ordinatum ejus sibi fuerit invadere, nunquam communione nostra habebitur, nec inter Episcopos poterit numerari.

Theod. in ep. ad [illegible]

sineret. Qua de re ad Leonem & Valentinianum scripsit. Unde constat Theodosio persuasum fuisse Concilii Romani præjudiciis se adeo non urgeri quin libera sibi superesset restitutionis de qua rogabatur disceptatio. Quod tamen à Theodosio impetrari non potuit Marcianus Augustus precibus Leonis indulsit, indicto Concilio Chalcedonensi. Concilii verò patres secundùm sententiam Paschasini Legati Romani à Marciano poposcerunt ut Ephesini latrocinii potiùs quàm Concilii vires lege lata infringat: *Necessarium est ut rursus eundem tranquillissimum & Christianissimum Principem adeamus, quatenus illud Concilium sacra propria lege neque nominari præcipiat.* In qua petitione exemplum Leonis secuti sunt, qui hoc beneficium à religione Marciani expectabat: *Sequens in prædicta civitate (Ephesina) non potest vocari Concilium, quod in eversionem fidei fuisse constat agitatum, quodque vestra clementia amore veritatis catholicæ sanctura aliud statuendo cassabit.* Rescidit ergo Marcianus constitutionem Theodosii adversùs Flavianum editam postquam synodi Chalcedonensis judicio laudatum Flavianum vidit. *Non enim*, inquit ille, *possunt sacerdotes constitutione damnari quos synodicum ornat decretum.*

Paschasinus act. 1 Concil. Chalced. [illegible]

Rescriptum Marciani 3. p. Concil. Chalc. n. 21. [illegible]

IV. Hujus auctoritatis imperialis usum adversùs Concilii generalis decretum, quo antiquiores canones infringebantur, imploraverunt Legati Romani Pontificis in Concilio Chalcedonensi. Etenim constituto canone XXVIII. (quo patriarchatus Constantinopolitani jurisdictio in Diœceses Asianam, Ponticam, & Thracicam porrigebatur) Legati cum judicibus cognitoribus de canone isto, ac si per minas Anatolii extortus fuisset, graviter expostularunt. Prolatis hinc inde canonibus, & Episcopis confertim & viritim se canoni liberè consensisse profitentibus, judices de Concilii sententia Legatorum petitionem repellunt. Itaque nihil aliud superérat Legatis quàm ut remedio extraordinario suæ causæ consulerent. Quare adversùs synodi decretum ultimum ab ipsis judicibus subsidium petunt. Hæc enim sunt verba Lucentii: *Sedes apostolica præcepit nobis præsentibus omnia fieri. Et ideo quæcunque in præjudicium canonum hesterna die gesta sunt nobis absentibus sublimitatem vestram petimus ut circumduci jubeatis. Sin alias, contradictio nostra his gestis inhæreat, ut noverimus quid apostolico & totius Ecclesiæ præcipuo Episcopo referre debeamus, ut ipsi aut de sua sedis injuria aut de canonum eversione possit ferre sententiam. Illustrissimi judices dixerunt: Quæ interlocuti sumus omnia synodus approbavit.* Si petitionem Legatorum & judicum interlocutionem fori nostri formulis explicaremus, Legatos quidem à synodi Chalcedonensis decreto *tanquam ab abusu* ob canones Nicænos infractos appellasse judices cognitores à Principe delegatos diceremus; quorum sententia Legati Romani ab appellatione excidissent. Neque refert si quis dicat legitimam fuisse Legatorum querelam, canones Nicænos violatos, Leonem ipsum hanc injuriam ultum fuisse. Illa enim omnia id tantùm conficient judicum interlocutionem for-

Conc. Chalced. act. XVI. [illegible]

tasse non consuluisse rationi ut par erat. Non inde tamen sequetur quin tuitionem antiquorum canonum Legati à judicibus contra nova decreta imploraverint; quemadmodum Leo ipse à Theodosio Ephesini Concilii decreta rescindi aut suspendi flagitaverat, eo prætextu, quòd Nicæni canones infracti fuissent.

V. Jure alio utebantur Imperatores Romani in judiciis ecclesiasticis, nempe ut rescriptis suis rerum à synodis judicatarum retractationem id est cognitionis restaurationem seu *revisionem* permitterent. quod plenè probamus in dissertatione de judiciis Episcorum. [*Vide librum septimum.*]

VI. Jus illud à Justiniano continuatum vel institutum legimus, scilicet ut ab Episcopis Imperatoris rescripto delegatis ad controversiam ecclesiasticam dirimendam Princeps ipse appellaretur. Constituit enim Justinianus ut clerici, monachi, & ascetriæ coram Episcopo convenirentur in civili actione, à cujus sententia judex publicus provocari posset. *Si tamen*, inquit, *imperiali jussione aut judicali præcepto Episcopus judicat inter quascunque personas, appellatio ad imperium aut ad eum qui transmisit negotium referatur.* Has delegationes in criminibus quoque ecclesiasticis dari solitas & Gregorio Magno non ingratas fuisse ex iis epistolis constat quas in causa Adriani Thebanæ civitatis Episcopi scripsit. Mauritius Imperator Adriani à Diaconis suis accusati *de pecuniariis criminalibusque capitulis* cognitionem mandavit Joanni Episcopo Larissæ, quæ metropolis erat Thessaliæ provinciæ, ubi sita erat Thebarum civitas, ea lege, ut de pecuniariis causis ferret sententiam, *de criminalibus verò Imperatoriæ clementiæ habita subtilius examinatione suggereret.* Quas *jussiones rectas* vocat Gregorius; appellationemque Adriani à sententia adversùs se in causa pecuniaria lata & gesta apud Episcopum Larissæum in criminali causa *à deputatis viris piissima jussione* discussa narrat, tandemque Adrianum à Principe absolutum fuisse. Verba Gregorii hæc sunt in epistola ad Joannem Larissæum Episcopum: *Cumque porrecta appellatio per homines ejus cæteraque quæ penes te gesta sunt piissimis fuissent deportata Principibus, deputatis, ut diximus, Honorato Diacono sedis nostræ & Sebastiano glorioso antigrapho, cunctisque examinatis subtiliter, à serenissimis est dominis ab omnibus jussionibus absolutus.* Ubi observandum est, post judicium Metropolitani à Principe delegati Principem ipsum appellatum fuisse, ut constitutum erat Novella Justiniani, & sedis Romanæ Diaconum, qui erat à responsis Papæ in comitatu Principis, unumque è magistratibus imperii iterum fuisse delegatos ab Imperatore: qui deinde sua auctoritate judicium reddidit in articulo appellationis. Quorum nihil à Gregorio magno reprehenditur: quamvis deinde conqueratur, post judicium illud, iterum aliam per obreptionem elicitam fuisse jussionem, qua Joannes primæ Justinianæ Episcopus cognitionem illam instauraret; cui Joanni ob sententiam contra leges canonesque prolatam meritò Gregorius succenset.

Novel. 123. c. 21. [illegible Greek]

Gregor. l. lib. 2. indict. 11. epist. 7.

Idem ep. 6.

VII. Potiori jure utebantur Imperatores Constantinopolitani, teste Balsamone, qui causam ecclesiasticam à synodo Patriarchæ, quem reus ut suspectum recusaverat, ad judicium seculare transferebant. Quod factum cùm Lucas Patriarcha ægrè ferret, hoc responsum accepit à magistratibus: *Imperatoris potestatem omnia facere posse; & quemadmodum primo loco potuit dare judicem ad judicandum Episcopum vel alium clericum, ita & ecclesiasticum judicium legitime in civile transtulisse.* Sed Balsamo rectè observat hunc morem, in quæstione præsertim ecclesiastica, alienum esse à canonibus; quamvis adjunctum civilem judicem *συνδικαστὴν* ab Imperatore peti posse existimet. Idem auctor adnotavit alibi plerisque visum à Patriarchæ sententia Imperatorem appellari posse, præsertim si de laicis habita sit quæstio, aut si Patriarcha delegatus fuerit à Principe ad discutiendum negotium unà cum judice civili, licèt ipse ab ea opinione procul recedat. Quæ ideo commemoravi ut constaret omnibus Reges Francorum cautiùs & reverentiùs se gessisse in his controversiis quæ disciplinam respiciunt: quam quidem illæsam cupiunt, sed ita ut de quæstionibus canonicis non ipsi decernant, sed amota canonum violatione, Episcopis judicandas relinquant.

Balsamo in comment. ad can. 15. synod. Carthag. [illegible Greek]

Balsamo ad cap. 12. syn. Antioc.

VIII. Eximia profectò auctoritate potiti sunt Imperatores Romani in rebus & judiciis ecclesiasticis. Sed nullum, ut existimo, proferri potest exemplum judicii canonici ab uno Episcopo redditi de quo statim recta via querela delata fuerit ad Principem. De judicio canonico loquor; in quo de fide, de ritibus, deque disciplina cleri, & de quæstione canonica ageretur, non autem de ceteris litibus adversùs clericos motis. De judiciis synodorum tantùm appellationi non obnoxiis damnati conquerebantur aliquando apud Principes. Illi judices ecclesiasticos dabant; nunquam autem de re canonica cognitionem suscipiebant, sed de ordine judiciorum. Neque acta resciderunt, nisi ad afferenda mandata quæ dederant, quorum contemptus lædebat auctoritatem publicam. Neque executionem rerum judicatarum suspenderunt, nisi ob manifestissimam canonum violationem, è qua scandala & dissensiones oriebantur.

* Quamvis observatio illustrissimi Archiepiscopi de suspensione sententiæ à Synodis Romana & Alexandrina latæ adversus Nestorium sit verissima, quia tamen fuere nuper quidam auctores qui illum istic errasse contenderent, expendenda sunt eorum argumenta, ut eruditi lectores intelligere possint an ea satis valida firmaque sint ad eam subvertendam.

Vir clarissimus R. P. Joannes Garnerius in parte secunda operum Marii Mercatoris pag. 85. ex eo contendit opinionem eam non posse esse veram quòd sacra Theodosii Imperatoris pro indicendo Concilio Ephesino data sit XIII. Kal. Decembris, quòd Marius Mercator testetur synodorum suprà nominatarum literas Nestorio redditas fuisse VII. idus Decembris, Nestorium autem, cùm Cælestino Papæ scriberet post indictionem Concilii Ephesini, scripsisse perinde ac si nihil de sententia sedis apostolicæ rescivisset. Ex quibus concludit vir clarissimus neque Nestorium appellasse Imperatorem postquam legitimè novit à synodis se esse damnatum, neque denuntiatam sedis apostolicæ sententiam Theodosium edicto suspendisse.

Christianus Lupus, quamquam valde contrarius auctoritati Principum Christianorum & supra modum audax, negare tamen non audet appellatum fuisse Imperatorem à Nestorio, concedens *illi appellanti datum fuisse effectum suspensivum, nequaquam per canones, sed ob violentum affectus circumscripti Theodosii Augusti.* Nimirum facinus istud Theodosii refert ad vim & violentiam Theodosii. Quo argumentandi genere si quis uti velit, incredibile dictu est quantum vulnus infligat auctoritati potestatum ecclesiasticarum & secularium, cùm nulla earum actio sit quæ non imputari possit eorum violentiæ ab his qui se læsos existimaverint. Lupus in Concil. Ephes. pag. 405.

Auctor verò tractatus de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ pag. 718. aliam viam persequitur. Concedit enim suspensam quidem fuisse executionem sententiæ synodorum quas suprà commemoravimus. Verùm eam suspensionem contendit non fuisse factam auctoritate Imperatoris, sed Cælestini Papæ; idque probare se putat verbis generalibus epistolæ Cælestini ad Cyrillum Alexandrinum quæ commendant Dei benignitatem erga peccatores. Et mox insultans illustrissimo Archiepiscopo, quærit quomodo catholicus auctor potuit in animum inducere excommunicationis & depositionis vim & effectum edicto imperiali suspendi; & addit hanc propositionem, *si de jure ac in ordine ad conscientiam intelligatur,* hæreseos labe non carere.

Moderatior profectò ac multò sapientior est scriptio Garnerii quàm Christiani Lupi & auctoris anonymi. Utramque autem manifestia, ut reor, argumentis ostendam nihil officere opinioni illustrissimi Archiepiscopi. Nam tametsi facilè concedam, id quod verum est, sacram Theodosii pro convocatione Concilii Ephesini datam esse XIII. Kal. Decembris, quamvis concederem, id quod falsum est, synodorum Romanæ & Alexandrinæ literas Nestorio redditas fuisse VII. Idus Decembris, rursum concederem, id quod verum est, Nestorium Cælestino scribentem perinde scripsisse ac si nihil de sententia sedis apostolicæ adversùm se lata rescivisset, ista tamen omnia non impediunt quin verum sit id quod Marca scripsit de suspensione sententiæ ab Imperatore decreta. Etenim certum est sacram Theodosii datam esse ut pax Ecclesiarum, quæ turbata erat, revocaretur, nullamque in eadem sacra factam esse mentionem Nestorii, neque etiam in epistola ejusdem Imperatoris ad Cyrillum, quamvis illum acriter increpet propter turbas quas ipsum ait excitasse. Jam quod attinet ad literas quas Nestorius Cælestino scripsit post indictionem, ut censet Garnerius, Concilii Ephesini, quæ extant apud Marium Mercatorem, verum sanè est nullam in iis factam esse mentionem sententiæ sedis apostolicæ, quæ nondum forsan data erat. Illud quippe in hoc loco observandum est, hanc Nestorii epistolam non habere notam temporis quo scripta est, & quæ dicuntur de synodo indicenda, ea fortassis intelligenda esse de alia quapiam synodo quàm Ephesina, cùm Nestorius dicat eam esse indicendam *propter inquisitionem aliarum rerum Ecclesiasticarum*, nulla mentione controversiæ quæ inter Cyrillum & Nestorium erat de persona Christi in ea synodo tractandæ. Quamquam nihil vetat quin hæ aliæ res tractari potuerint in eadem synodo quæ pro examinandis Nestorii opinionibus congreganda erat. Fieri enim potest ut Nestorius, qua erat auctoritate, cogitaverit de congreganda synodo universali, quæ tamen nondum indicta erat. Voces enim *piissimis Imperatoribus*, quæ persuadere fortassis possent heic agi de indictione Concilii Ephesini, desunt in omnibus antiquis Marii Mercatoris exemplaribus & addita sunt ex ingenio ab eodem clarissimo viro in editione quam is procuravit operum Marii Mercatoris.

Nihilo fortiùs urget argumentum petitum ex die quo Nestorius accepit literas synodorum quæ apud Romam & Alexandriam habitæ fuerant. Eas vir clarissimus putat fuisse redditas Nestorio VII. Idus Decembris, quia Marius Mercator afferens sermonem Nestorii cujus est initium *Dulce nobis præcedens* ait illum habitum esse *postquàm literas Cælestini Romani Episcopi & Cyrilli Alexandrini denuntiationis accepit* VII. *Idus Decembris, post sextum diem quàm easdem literas sumpsit.* Primùm observandum est in vetustis Marii codicibus scriptum esse VIII. *Idus Decembris.* Quod valde notandum est. Etenim constat ex testimonio Theopempti Episcopi Cabasorum & Danielis Episcopi Dardanensis, qui missi fuerant ad Nestorium ut ei traderent has literas, redditas illas ei fuisse die dominica, id est, die trigesima Novembris, uti adnotatum est in calce epistolæ sancti Cyrilli quæ incipit *Salvatore nostro dicente* in antiqua versione Concilii Ephesini & in synodico adversùs tragœdiam Irenæi. Hæc enim nota, ne quis in hoc fallatur, non pertinet ad diem quo epistola illa scripta est, sed ad diem quo data est Nestorio. Ridiculum enim esset existimare epistolam quæ data esset Alexandriæ die trigesima Novembris tradi potuisse Nestorio apud Constantinopolim die sexta mensis Decembris, cùm sit immensum inter utramque urbem spatium. Falsus est ergo Christianus Lupus cùm ex annotatione Marii collegit Nestorium accepisse literas denuntiationis die septima Decembris, ideoque hunc sermonem dixisse die XIII. Decembris, quæ erat dies sabbati, in hunc errorem adductus ex editione Garnerii, qui in titulo sermonis Marii qui incipit *Aliis in terra* hunc titulum, qui non extat in antiquis codicibus, addidit de suo: *Ejusdem sermo* XII. *die altera id est dominica dictus.* Verùm hæc non sunt Marii, ut antea monui, sed Garnerii, qui ex prava editione sua collegit duodecimum, ut ipse vocat absque ulla auctoritate veteris codicis, sermonem Nestorii habitum fuisse post sex dies quàm acceperat literas Cælestini & Cyrilli, quas acceptas fuisse putat VII. Idus Decembris, cùm in antiquis Marii exemplaribus, ut antea dictum est, disertè scriptum sit VIII. *Idus Decembris.* Ut ab his difficultatibus nos expediamus, repetenda necessariò est observatio quam attulimus in tomo primo novæ nostræ collectionis Conciliorum pag. 422. nimirum literas Cælestini & Cyrilli non fuisse traditas Nestorio die VIII. Iduum Decembrium, qui dies hoc anno incidit in diem lunæ, sed die trigesimo Novembris, qui fuit dominicus, adeoque sermonem qui incipit *Dulce nobis præcedens* fuisse dictum VIII. Idus Decembris, post sextum nimirum diem quàm literas illas acceperat. Sextus enim dies ante octavum Iduum Decembrium fuit ultima mensis Novembris. Unde concludi debet, non quidem epistolam Cyrilli datam Alexandriæ illo die, sed Nestorio datam tum sive traditam apud Constantinopolim. Et post sextum diem quàm illam accepit, id est, die sexta mensis Decembris, habuit hunc sermonem in Ecclesia. Itaque hæc homilia non est habita à Nestorio die XIII. Novembris, id est, sexto die post acceptas epistolas Cælestini & Cyrilli, ut putavit Garnerius, sed die sexta Decembris, quæ eadem est sexta postquàm easdem epistolas accepit.

Nunc veniendum est ad anonymum, qui, ut solet, argumentatur secundùm convenientias, parum sollicitus de hoc genere probationum quod in usu vulgò est apud eruditos. Et ille quidem concedit suspensam fuisse executionem sententiæ adversùs Nestorium prolatæ à synodis Romana & Alexandrina, *sed eam suspensionem decretam esse auctoritate Papæ, non autem Imperatoris. idque sic probat. Interrogaverat Cælestinum Cyrillus utrum sancta synodus recipere deberet hominem à se prædicata damnantem, an quia induciarum tempus emensum est, sententia dudum lata perduret. Quibus verbis perstringi Nestorium ambigi non potest. Ad ea respondit Cælestinus Dominum nolle mortem peccatoris, contrà hominem velle salvum fieri & venire ad scientiam veritatis, & nunquam Deo displicere acceleratam in quocunque correctionem. Hæc tantùm Cælestinus. His porrò verbis generalibus clarum est non suspendi executionem sententiæ dudum latæ adversùs Nestorium. Sed quod addit idem anonymus, hanc opinionem illustrissimi Archiepiscopi quam impugnat labe hæreseos non carere, si de jure ac in ordine ad conscientiam intelligatur, istud non solùm est mali hominis, sed summæ dementiæ crassæque inscitiæ argumentum est certissimum. Tom. 3. Concilior. pag. 615.

CAPUT V.

Synopſis.

I. Ut provincia Galliarum, ita & imperii jura Regibus Gallorum ceſſerunt, & cura tuendæ politiæ eccleſiaſticæ illos reſpexit poſt Clodovei baptiſmum. Tanta erat cura canonum illis temporibus ut rarò ad Reges de violatione illorum querela deferrentur. Tamen ſi qui Epiſcopi in canones peccarent, à Rege corrigi poterant, è Gregorio Turonenſi. Canonum magna reverentia apud Reges & Epiſcopos. Sacramentum Chilperici de canonibus ſervandis. Gregorius Turonenſis tenax canonum.

II. Acta Epiſcoporum, quæ decretis regiis contraria eſſent, Reges in irritum mittebant; ut patet ex Heraclii electione in epiſcopatum Santonenſem, quæ reſciſſa à Chariberto Rege, & multati Epiſcopi.

III. Sequentibus ſeculis frequentiùs interpellati ſunt Reges, quia crebriores canonum infractiones. Pippinus in ſynodo Sueſſionica animadverſionem ſibi & Concilio regni reſervavit, ratione canonum violatorum.

IV. Vis inferebatur canonibus per reſcripta Romanæ curiæ, aut per Epiſcoporum judicia. Utrique incommodo proſpectum ab avo Caroli Magni uſque ad hanc ætatem. Olim nova reſcripta conſenſu ab Eccleſia Gallicana negato ſuſpendebantur. Quod probatur duobus exemplis. Primum in cauſa Drogonis, qui conſtitutus à Sergio Papa Vicarius Galliæ & Germaniæ precibus Regum, quorum erat patruus. Quod effectu caruit, Epiſcopis conſenſum præſtare renuentibus huic reſcripto; ex Concilio Vernenſi, & Hincmaro. Ob ſcandalum, ceſſatum ab executione.

V. Secundum exemplum in cauſa Anſegiſi. Primatus Galliæ & Germaniæ illi delatus à Joanne VIII. Cujus Legati & Carolus Calvus conſenſum Epiſcoporum urgent in Concilio Pontigonenſi. Reſponſio Epiſcoporum, ſe parituros decretis Papæ ſecundùm ſacros canones & decreta. *Pura obedientia exacta, ſed oblata ſub illa conditione. Quidam Epiſcopi ceſſerunt, alii ſiluerunt. Inde varietas actorum Concilii Pontigonenſis.*

VI. Hincmarus impugnat primatum Anſegiſi & acta Synodi Pontigonenſis ex eo capite quòd major pars Epiſcoporum refragata eſſet novo reſcripto.

VII. Expenditur epiſtola Hincmari ut oſtendatur quem modum ſequerentur illo ſeculo Epiſcopi Gallicani ad impediendas novitates canonibus contrarias quæ inducerentur abſque neceſſitate.

VIII. Eodem ſeculo Bertolfus Treverenſis privilegio Joannis Papæ interceſſit, & obtinuit ut nihil innovaretur.

IX. Epiſcopi Gallicani hanc auctoritatem ſibi vindicabant exemplo Eccleſiæ Africanæ, quæ deprecata eſt Cæleſtinum ut clericos appellantes repelleret, quia hoc Nicæni canones vetabant, in quo nondum erat derogatum Eccleſiæ Africanæ.

X. Simile quoque eſt Cypriani factum in cauſa Baſilidis & Martialis. Depoſiti ab Hiſpaniæ ob idololatriam, reſtituuntur epiſcopatibus ſuis à Stephano per obreptionem, contra decreta Cornelii. Ratione obreptionis factâ in perniciem canonum Cyprianus docet ſuperſedendum ab executione reſcripti.

I. QUEMADMODUM imperii Romani mole in varias partes diſſecta, Galliarum provinciæ in victoriæ præmium Francorum Regibus divini numinis auſpiciis ceſſerunt, ita etiam imperii jura plenè & integrè cum illis communicata ſunt. Præcipuè verò tuitionis eccleſiaſticæ cura Reges noſtros reſpexit poſtquam glorioſiſſimus Princeps Clodoveus, paganæ impietatis labe aquis divini lavacri feliciter abſterſa, in Eccleſiæ catholicæ filium primogenitum adoptatus eſt. Eo munere & Clodoveus ipſe & ceteri Principes ſtudioſiſſimè defuncti ſunt, tum indictis Epiſcoporum Conciliis, tum latis ad ornandam politiam eccleſiaſticam legibus. Sed tanta & tam aſſidua cura cuſtodiæ canonum ab Epiſcopis adhibebatur ut nullus ferè de infractis canonibus apud Reges noſtros eſſet querelæ locus; aut ſanè coactis ſynodis, & præſcriptis de quibus tractandum eſſet articulis, huic morbo remedium parabant, ut dicam uberiùs in diſſertatione de Conciliis Gallicanis. Sanè quin Regum cenſuræ ſubjicerentur Epiſcopi ob canones violatos non dubitabat Gregorius Turonenſis: qui objurgatus à Chilperico Rege quòd jus ſibi reddere nollet adversùs Prætextatum Rothomagenſem Epiſcopum, cui majeſtatis crimen à ſynodo dijudicandum Rex impegerat, reſpondit Epiſcopos ab eo corrigi poſſe, ſi à juſtitia deflexerint, ſed Regem ſolius Dei judicio obnoxium eſſe. Diligentiam autem quam in canonibus ad amuſſim exequendis adhibebant ex eodem ſcriptore diſcimus, qui à Rege ipſo accenſo contra Prætextatum promiſſionem extorſit de ſervandis canonibus. Tanta erat ſacrarum regularum reverentia ut aliquid ab eis alienum ſibi licere nollent nec Epiſcopi nec Reges ipſi. Cùm enim Chilpericus Gregorium poſt objurgationem demulcere vellet, obtulit ei è juſcello quod in menſa appoſitum erat. Sed Gregorius menſæ regiæ particeps eſſe noluit donec eam quam dixi promiſſionem exegit. *Tu verò*, inquit Gregorius ad Regem, *qui alios de juſtitia culpat, pollicere priùs quòd legem & canones non omittas, & tunc credimus quòd juſtitiam proſequaris. Ille verò porrecta dextera juravit per omnipotentem Deum quòd ea quæ lex & canones edocebant nullo prætermitteret pacto.* Quantùm verò Gregorius tenax eſſet canonum docuit reſponſo ſuo; quo nuntios Fredegundis Reginæ promiſſis ducentis argenti libris illum in perniciem Prætextati ſtimulantes & ſuffragia ceterorum Epiſcoporum in eam ſententiam verſa jactantes eluſit. *Unum tantùm polliceor*, inquit, *quod ea quæ ceteri ſecundùm canonum ſtatuta conſenſerint ſequar. At illi non intelligentes quæ dicebant, gratias agentes diſceſſerunt.*

Gregor. Tur. l. 5. hiſt. c. 19. *Si quis de nobis, ô Rex, juſtitiæ tramitem tranſcendere voluerit, à te corrigi poteſt. Si verò tu excesſeris, quis te corripiet* &c. 177.

II. Enimvero non ſolùm defenſioni canonum Reges invigilabant; ſed etiam ſi quæ judicia ab Epiſcopis adversùm decreta regia lata eſſent, ſtatim contrariis judiciis infringebant. Cujus rei inſigne extat exemplum apud eundem Gregorium Turonenſem. Emerius

Greg. Turon. l. 4. c. 26. an. 563.

decreto Regis Clotarii ad episcopatum Santonensem provectus, ac sine Leontii Metropolitani Burdegalensis consensu ordinatus, post obitum Clotarii à Leontio congregatis provinciæ Episcopis episcopatu depulsus est. Heraclius electione synodi Emerio suffectus, à Chariberto Rege electionis confirmationem exposcit; qui Clotarii patris decretum violatum ægrè ferens, synodi Santonicæ judicium rescidit, Heraclium malè acceptum exilio damnavit, Emerium restituit, & à Leontio mille aureorum multam exegit. *Putasne*, inquit Charibertus, *quod non est super quisquam de filiis Clotarii Regis, qui patris facta custodiat, quod hi Episcopum quem ejus voluntas exegit absque nostro judicio projecerunt? Et statim directis viris religiosis Episcopum in loco restituit, dirigens etiam quosdam de Camerariis suis, qui exactis à Leontio Episcopo mille aureis, reliquos juxta possibilitatem condemnarent Episcopos. Et sic patris est ultus injuriam.*

III. Posteriora secula ut frequentiores canonum violationes pepererunt, ita etiam frequentiùs interpellatam Principis auctoritatem ad calamitates avertendas ex mediæ ætatis scriptoribus & canonibus discimus. Etenim pessumdata per belli furores canonica disciplina, Pippinus ejus restaurandæ curam gerens, synodo in civitate Suessionis indicta anno DCCXLIV. multa constituit de clericis, monachis, & laïcis; & si quid contra tentaretur, animadversionem sibi, Episcopis, & Comitibus reservavit, id est, Concilio publico regni, quod recentiores *Parlamentum* dixere. *Si quis contra hoc decretum, quod XXIII. Episcopi cum aliis sacerdotibus vel servis Dei, unà cum consensu Principis Pippini vel optimatum Francorum consilio constituerunt, transgredi vel legem irrumpere voluerit, vel despexerit, judicandus sit ab ipso Principe, vel Episcopis, vel Comitibus: & componat secundùm quod in lege scriptum est, unusquisque juxta ordinem suum.* Disjunctiva illa particula *Vel* hic, ut frequentissimè in aliis etiam scriptoribus, pro conjunctiva *Et* accipienda est. ut *componendi* quoque verbum mulctæ solutionem significat.

IV. Sed quia canonibus & decretis in regno receptis vis poterat inferri aut rescriptis à Romana curia per obreptionem elicitis, aut parum cautis Episcoporum Gallicanorum judiciis, necesse erat his omnibus incommodis prospicere. Ac sanè Regum nostrorum & Ecclesiæ Gallicanæ studio jam ab ipso Pippino & Carolo Magno usque ad hæc nostra tempora variis sed opportunis remediis pro rerum ac ætatum conditionibus huic morbo consultum est. Primis quidem temporibus Ecclesiæ Gallicanæ auctoritas in eo viguit ut nova decreta discuteret, & si quæ aut canonibus antiquis adversarentur aut receptis moribus, consensum suum rebus novis non præberet, hacque ratione, sine tumultu, & servata semper apostolicæ sedis reverentia, decretorum executionem impediret. Eo jure usa est in causis Drogonis & Ansegisi. Drogo unus è filiis naturalibus Caroli Magni, Archiepiscopi Metensis titulo insignitus est, & designatus Vicarius apostolicæ sedis in Gallia & Germania, Sergii Papæ epistolâ, anno octingentesimo quadragesimo quarto. Ejus causa Regum Galliæ & Germaniæ, quorum patruus erat, studiis impensè fovebatur. Sed quia prærogativa Drogoni collata Metropolitanorum honorem imminuebat, non consentientibus illis quorum intererat, effectu caruit. Negotium istud disceptatum fuit in Concilio Vernensi secundo, quod ad majorem conventum & *Episcoporum consensum* rem omnem distulit; his tantùm verbis dolore repulsæ mitigato, si cui honor ille primatus deferri posset, ei potissimum convenire qui & *communione sacerdotii* Episcopis *& consanguinitatis privilegio* Regibus sociaretur. Itaque prudenter Drogo ab ea prærogativa abstinuit, quam sine dissidio & schismate Ecclesiæ Gallicanæ obtinere non poterat, ut docet Hincmarus his verbis: *Quod affectu ambiit, effectu non habuit; & quod efficacia usu, non consentientibus quibus intererat, obtinere non potuit, patientissimè toleravit; ne scandalum fratribus & consacerdotibus generans, schisma in sanctam Ecclesiam introduceret.* Illa ætate scandali ratio habebatur, quemadmodum Decretalibus quoque constitutum vidimus libro tertio; ita ut ad dissensiones vitandas, quæ ex canonibus violatis facilè oriebantur, ab executione rescriptorum Romanæ sedis cessaretur.

Vide lib. 4. cap. 44. §. 8. & lib. 6. cap. 29. §. 3. 4.

Concil. Vern. c. 11. an. 844. *De prælatione reverendissimi Drogonis definire aliud non audemus nisi expectandum quam maximus ergo potest Gallia Germaniaque conventum, & in eo Metropolitanorum vel quorumque amplissimo requirendum esse consensum, aut resistere nec volumus nec volumus.*

Hincmarus ep. 6. c. 30. edit. Mog.

V. Ansegisi Archiepiscopi Senonensis par causa fuit: qui gratia Caroli Calvi Imperatoris fultus, à Joanne VIII. primatum per Gallias & Germanias impetravit, sed in Concilio Pontigonensi non potuit consensum his novis rescriptis ab omnibus Episcopis Gallicanis extorquere. Aderant huic Concilio sedis apostolicæ Legati & ipse Carolus Imperator, qui Episcopos urgebat ut de primatu illo & *jussis apostolicis* sententiam promerent. Illi juxta morem in Gallia receptum respondent se Joannis Papæ præceptis *secundùm sacros canones & decreta Pontificum è canonibus promulgata* parituros, id est, iis jussionibus faciles se præstituros quæ juri recepto non adversentur. Cùmque à Rege & à Legatis urgerentur ut purè, remota omni conditione, se obedituros huic primatui profiterentur, aliud ab iis responsum extundi non potuit; exceptis Frotario Archiepiscopo Burdigalensi, & Odone Belvacensi Episcopo, & paucis aliis, qui Regi hac in parte cesserunt. Aliquot diebus interjectis interpellati iterum à Legatis singuli Archiepiscopi responderunt, *Quod veluti sui antecessores illius*, id est, Joannis, *antecessoribus regulariter obedierunt, ita ejus decretis vellent obedire.* Ubi observanda est dictio illa *regulariter*, quæ idem significat ac prima illa formula, *secundùm sacros canones & decreta Pontificum è canonibus promulgata.* Tandem tertia vice conventi sunt à Rege & à Legatis, ut docent excerpta actorum illius synodi apud Aimoinum: *Iterum mota est interrogatio de primatu Ansegisi: & post multas ab Imperatore & Legatis apostolicis contra Episcopos querimonias habitas, tantum in novissimo quantum in principio synodi exinde Ansegisus obtinuit.* Rem gestam recitavi ut refertur apud Aimoinum ex veris actis synodi; à quibus differunt acta conscripta ab Odone Belvacensi, & recitata in synodo, quæ consensum Episcoporum præferunt, eò quod

Vide Marcam in libro de Primatibus §. 55. Vide etiam infrà lib. 6. cap. 29. §. 5.

Concil. Pontig. anno 876.

Aimoinus l. 5. c. 33.

plures metu Principis tacuiſſent.

V I. Poſt ſynodum ſolutam Hincmarus Epiſcopos Remenſis provinciæ monuit quæ circumferrentur decreta ſynodi Pontigonenſis, illa ſcilicet quæ Odo Belvacenſis conſcripſerat de primatu Anſegiſi, nullius eſſe momenti, eò quòd illis plures Epiſcopi refragati fuiſſent. Verba capitis XXXII. integra recitabo, ut liquidò conſtet in hac epiſtola agi de primatu Anſegiſi, qui in controverſiam deductus fuerat in ſynodo Pontigonenſi; ut inde quoque omnibus pateat quantopere neceſſaria cenſeretur hoc ſeculo Eccleſiæ Gallicanæ conſenſio ad recipienda nova reſcripta, quorum effectus ſola refragatione impediretur. *Si quid in hoc humilitatis noſtra conventu*, inquit, *duorum vel trium favore, ac paucorum ſilentio, faſtu imperialis potentia, contra ſupraſcripta ſacrorum canonum & apoſtolica ſedis Pontificum decreta ex eiſdem ſacris canonibus promulgata, contraque ſingulis Metropolitanis antiqua privilegia etiam per ſacras leges quibus & venerandis canonibus ſancta moderatur Eccleſia conſervanda immaturo atque inconſiderato juſſu eſt ſup rinductum ſive ſancitum, (prohibente Domino ut non plantetur nemus ſecus templum ſuum, nec obumbretur & decoloretur typho terreni principatus ſinceritas & fulgor humilitatis eccleſiaſtica) juxta decreta myſtica Nicena ſynodi, quo dicitur, Si duo aut tres propter contentiones proprias contradicunt, obtineat ſententia plurimorum, ſi, ut diximus, duo vel tres propter aſſentationem fortè, non corde, ſed verbo, vel ſilentio conſpiraverunt, generalitas noſtra Deo auctore non annuit, ſed corde ac contradicente ore conſtantiſſimè abnuit, & ſententia plurimorum debitum robur atque vigorem obtinuit, obtinet, ac adjuvante Domino perpetim obtinebit. Quia, ut memoratus ſanctus Leo ad Maximum Antiochenum Epiſcopum ſcripſit, ſi quid à quoquam contra Nicanorum canonum ſtatuta in quacumque ſynodo vel tentatum eſt vel ad tempus videtur extortum, nihil prajudicii inviolabilibus poteſt inferre decretis. Et facilius erit quarumlibet conſenſionum pactum diſſolvi quàm prædictorum canonum regulas ex ulla parte corrumpi.*

Hincmarus ep. 8. c. 32. edit. Mogunt.

V II. Totius autem epiſtolæ ſcopus hic eſt ut conſtet non omnia decreta Concilii Pontigonenſis à ſe convelli, ſed quædam tantùm. Etenim apertè docet ea decreta Joannis VIII. quæ in ſynodo Ticinenſi conſtituta fuerant, & deinde in Concilio Pontigonenſi recitata, ſuſcipi debere ab Epiſcopis Galliæ, quia ſunt ex ſacris canonibus promulgata, ita tamen ut ſingulis Metropolitanis ſua jura ſerventur. Quam exceptionem addit ut primatum Anſegiſi, & ſi quid ſimile aliquando tentaretur, penitùs excludat. Hujus autem epiſtolæ ordo expendendus eſt, ut pateat qua ratione Epiſcopi Gallicani cum novis decretis confligerent. Primùm ergo Metropolitanorum jura accuratè eſſe cuſtodienda docet, prolatis teſtimoniis Nicænæ ſynodi, Innocentii, Bonifacii, Concilii Africani in epiſtola ad Cæleſtinum, Cæleſtini, Leonis. Oſtendit deinde canones à quoquam violari non debere, adductis locis petitis è Leonis epiſtolis, Hilaro, Gelaſio, Auguſtino, Symmacho, & Gregorio. Tum probat, qui poſteriùs ordinati ſunt, prioribus non eſſe anteferendos, nec alicui in alterius provincia, Metropolitano inconſulto, aliquid aggrediendum eſſe, ex Concilio Africano, Conſtantinopolitano, Antiocheno, Chalcedonenſi, Pelagio, & Gregorio. Aliquando tamen vices apoſtolicæ ſedis datas Epiſcopo Arelatenſi & Remenſi, deinde etiam Bonifacio Moguntino, ea conditione tamen ut ſingulis Metropolitanis ſua jura ſervarentur. Tum examinat privilegium indultum Remenſi Eccleſiæ à Benedicto Papa, quod ſacris canonibus convenire demonſtrat, atque adeo à nemine infringi poſſe, quia decretis Romanorum Pontificum derogari non poteſt, è Zoſimo, Leone, Hilaro & Symmacho. Quare cùm Galliæ *ſine hoc Primicerio vel Primate à ſede apoſtolica delegato annos circiter* XCIII. *manſerint*, & quadraginta annorum præſcriptio jura Eccleſiarum excludat, ut docet è Gelaſio, Juſtiniano, & Gregorio, inde colligit *non ſedem apoſtolicam vel aures imperiales ſine ulla nova neceſſitate pro hoc indebito ſupercilio inquietari* debere. Eadem libertate qua Hincmarus reſcriptum Joannis VIII. repellit, quòd jura Metropolitanorum infringeret, edictum Caroli, quo Anſegiſus primatum ſibi collatum tuebatur, eadem epiſtola refellit, quia Gelaſius jam olim monuerit Anaſtaſium Imperatorem obſequi ſolere Principes Chriſtianos decretis Eccleſiæ, non ſuam præponere poteſtatem, & Valentinianus profeſſus fuerit cauſas eccleſiaſticas non ſubjici legibus publicis. *Quæ non dicimus*, inquit ille, *quod abſit, poteſtati ac per hoc Dei ordinationi reſiſtentes, ſed potiùs obſequentes: quia ſicut Dominus præcepit reddi quæ ſunt Cæſaris Cæſari & quæ ſunt Dei Deo, ita quæ ſunt Imperatoris obſequia obedienter ipſius obſequiis exhibemus, & quæ ſunt ſacerdotis ordini ſacerdotali dependimus.* Quare certum erat apud Epiſcopos Gallicanos, hoc ſeculo, canones receptos abſque manifeſta neceſſitate à quoquam violari non poſſe, nec à Pontifice, nec à Rege; ſolaque ſynodi Gallicanæ refragatio, antiquis canonibus & decretis nixa, novarum rerum effectum impediebat. Non fruſtra autem neceſſitatem excepit; quia ſæpe ea tempora incidunt ut Eccleſiæ interſit jus antiquum aliquando immutari, ut his poſterioribus ſeculis factum videmus.

V III. Eodem jure quo ceteri Epiſcopi Gallicani uſus eſt Bertolfus Treverenſis Metropolitanus, qui Joannis Papæ privilegio Waloni Epiſcopo Metenſi conceſſo ut exemplo aliquot deceſſorum ſuorum Pallium ferre poſſet conſtanter interceſſit; ut docet Flodoardus, qui refert contentionem illam ab Hincmaro ſopitam, ita tamen ut Epiſcopus Metenſis à Pallio abſtineret, quemadmodum pluribus narrat Hiſtoria Treverica manuſcripta à viris eruditis laudata.

Flodoard. l. 3. c. 21.

In Notis ad N. 14 cap. 12. tom 1. Libert. Eccl. Gall. Concil. Afric. in præfat.

I X. Hanc ſibi auctoritatem Eccleſia Gallicana exemplo Africanæ vindicabat; cujus collationes cum Fauſtino & ceteris Legatis Zoſimi, Bonifacii, & Cæleſtini in codice canonum legebantur, de appellationibus Epiſcoporum & clericorum. Has ſedi apoſtolicæ aſſerebat Zoſimus prolatis canonibus Sardicenſis Concilii ſub titulo canonum Nicænorum: qui cùm in exemplaribus Concilii Nicæni ab Africanis non reperirentur, duo

Vide lib. 7. cap. 15.

quædam

quædam constituerunt, & petenda exempla eorum canonum ab Episcopo Constantinopolitano, apud quem authenticum Concilium Nicænum esse ferebatur, & à sacerdotibus Alexandrino & Antiocheno; ut si capitula à Faustino prolata ibidem reperta forent, à synodo Africana firmarentur; aut si non invenirentur, collecta synodo de hoc tractaretur. Alterum est, interim servandos esse canones prolatos à Faustino, salva diligentiori inquisitione Concilii Nicæni. Tandem verò allatis ab oriente veris Nicæni Concilii canonibus, à quibus capitula commonitorio Zosimi comprehensa aberant, synodus Africana Cælestinum impendio deprecata est ut Presbyterorum & sequentium clericorum improba refugia ejus sanctitas repelleret: *Quia & nulla patrum definitione hoc Ecclesiæ derogatum est Africanæ, & decreta Nicæna sive inferioris gradus clericos, sive ipsos Episcopos, suis Metropolitanis apertissimè commiserunt.* Unde colligebant Episcopi Gallicani sibi liberum esse ab eorum decretorum executione abstinere quæ canonibus & decretis Pontificum ab Ecclesia Gallicana receptis adversarentur.

X. Quod præjudicio suo constituisse videbatur Cyprianus in causa Basilidis Legionensis Episcopi & Martialis Asturicensis: qui à sacerdotio dejecti ab Episcopis Hispaniæ, quòd se idololatria polluissent, Sabino & Felice in eorum locum suffectis, reponi se in episcopatum à Stephano Romano Pontifice exambierunt. Hac sententia perculsi Hispani Episcopi, quid sibi agendum sit à Cypriano expofcunt. Ille, coacta synodo, respondet à Cornelio summo Pontifice & ab omnibus Episcopis constitutum lapsos ad pœnitentiam quidem admitti posse, ab ordinatione autem cleri atque sacerdotali honore prohiberi. Unde concludit Basilidem & Martialem episcopatum sibi usurpare frustra conari. Stephano Pontifici obreptum. quod eorum delicta cumulaverit potiùs quàm aboleverit, cùm ad superiora peccata fallaciæ & circumventionis crimen accesserit. *Neque enim tam culpandus est ille cui negligenter obreptum est quàm hic execrandus qui fraudulenter obrepsit*, inquit Cyprianus. Hinc patet ab antiqua disciplina non fuisse alienum ut si contra canones in Ecclesia constitutos Romano Pontifici ab aliquo obreptum fuisset, Episcopi inferiores decretorum executionem suspenderent. Quod in causa Basilidis gratum fuisse Stephano Papæ docet illustrissimus Cardinalis Baronius.

Vide lib. 7. cap. 1. §. 4.

Cyprian. ep. 68.

CAPUT VI.

Synopsis.

I. In contentionibus de jurisdictione Episcopi Gallicani aliquando urgebantur excommunicationum minis, ut accidit Hincmaro Remensi. Respondit ille Nicolao I. excommunicationi non esse locum nisi quando canones violantur per contemptum.

II. Ut ab excommunicationibus tuti essent Episcopi, patrocinium Regum interpellabant. Quod probatur duabus epistolis Caroli Calvi. Prima Hadrianum II. monet alienum esse à canonibus ut Episcopus Laudunensis damnatus in Gallia sistatur Romæ, sed in provincia retractandum esse judicium, Romanæ sedis judicia contraria canonibus non esse mittenda executioni.

III. Quia non sunt lata ex privilegio B. Petri. *Phrasis illa petita est è Leone I. Explicatur ex Hincmaro. Judicium illud ferri dicitur ex privilegio B. Petri quod fertur ex illius æquitate, Ita quod illa æquitate caret, non nititur quoque privilegio. Idem phrasis usurpata à synodo Tricassina coram Joanne octavo. Idem significant hæc verba Concilii Pontigonensis*, secundùm sacrum ministerium.

IV. Secunda epistola pro Episcopis conqueritur Carolus apud Joannem VIII. quòd Presbyterorum damnatorum appellationes admitterentur. Hæc rescripta à canonibus aliena ministris tribuit, non Pontifici. Transalpinis privilegia exactiùs servanda, quia longè absunt ab urbe Roma. Id paci Ecclesiæ congruit. Judicia legibus & canonibus contraria nulla esse docet.

V. Eo seculo persuasum erat judicia Patriarcharum contra canones lata nullius esse momenti, è disputatione Zachariæ & Metrophanis in octava synodo. Ea regula petita è Concilio Ephesino.

VI. Quod intelligendum est, si contra manifestam juris formam expressim pronuntietur. Non privatis, sed Ecclesiæ Gallicanæ vel Principi licuit eo casu suspendere executionem rescriptorum.

I. CETERÙM, ut fieri solet in his contentionibus quæ de jurisdictione oriuntur, supremæ illius auctoritatis apostolicæ pondere sæpissime premebantur Episcopi Gallicani: adeo ut si se acriores vindices antiquorum canonum præstarent, & rerum à Romana curia decretarum executioni intercederent, frequentibus excommunicationum minis urgerentur. Quod Hincmaro accidit; qui cùm peritia juris canonici censeretur, & ordinationis tempore ceteris Metropolitanis potior esset, rerum in Gallicanis synodis constitutarum adversùs Romana rescripta invidiam in se unum convertit; ideoque à Nicolao I. comminatione excommunicationum objurgatus est. *Mihi verò*, inquit in epistola ad Nicolaum, *necesse erit me taliter gerere ne toties auctoritatis vestræ epistolas excommunicationes intentantes & objurgationes (quas rarò & magna necessitate fiendas in apostolicorum virorum literis legimus) ferentes de reliquo accipiam, sicut istis temporibus peccatis meis merentibus frequenter accepi. Quod si sanctitati vestræ placuerit, non vobis opus agere in postmodum erit donec apostolica vestra jussio me inobedientem in aliquo contra regulas sacras per contemptum, quod absit, invenerit.* Non potuit modestiùs Nicolaum monere excommunicationi non esse locum nisi cùm per contemptum canones violantur.

Apud Flodoardum lib. 3. hist. Rem. c. 12.

II. Quare Episcopi Gallicani, ut se ab

excommunicationibus tutos præstarent, Reges custodiæ canonum & clericorum à Christo præfectos interpellabant ut auctoritate sua novorum decretorum executionem impedirent, à qua ipsi Episcopi interim abstinebant. Susceptum à Regibus canonum patrocinium ex illis epistolis probari potest quas Carolus Calvus ad Hadrianum II. Pontificem & Joannem VIII. dedit. In illa de Episcopi dejecti appellatione, in hac de Presbyteris damnatis agitur; & in utraque de vindicandis canonibus acriter disceptatur; quamvis in prima Carolus etiam causam suam ageret. Hincmarus Laudunensis Episcopus trium synodorum Galliæ judicio depositus, & post damnationem auctoritate Principis custodiæ traditus quòd contra quietem publicam quædam moliretur, Romanum Pontificem appellavit. Certum quidem erat apostolicæ sedis auctoritate judicium renovari potuisse juxta canones Sardicenses, de quo nulla erat controversia apud Episcopos Gallicanos. Sed visum fuit Hadriano II. Romæ judicium illud agendum, & non in provincia, contra quàm & Sardicensi canone & decretis Pontificum cautum esset. Itaque literis ad Carolum Regem datis jubet Hincmarum Laudunensem *regia fretum potentia* ad limina sanctorum Romam mitti, *quò accusator idoneus se conferret, ut præsente Pontifice & totius Romana sedis synodali collegio causa discuteretur.* Ægerrimè tulit Princeps se præceptis & jussionibus à Pontifice urgeri. qua de re dicetur cap. XII. Sed ad quæstionem præsentem quod attinet, cùm Carolus multis docuisset alienum esse à canonibus & legibus ut damnatus Episcopus Romæ judicandus sistatur, sed in provincia retractandum esse judicium, subjungit hæc verba: *Quia, ut sanctus Hilarus Papa dicit, non minùs in sanctarum traditionum delinquitur sanctiones quàm in injuriam ipsius Domini prosilitur.*

Epistola Caroli Calvi ad Hadrianum II. inter epistolas Hincmari, Paris.

III. Eleganti autem locutione utitur Carolus ut doceat apostolicæ sedis judicia, quæ per obreptionem canones infringunt, non esse servanda; quia, ut inquit ille, *ex privilegio beati Petri lata* non sunt. Genus illud loquendi haustum est è Leone I. cujus hæc sunt verba: *Dicitur à Domino beatissimo Petro, Tibi dabo claves regni calorum, & quæcumque solveris super terram, erunt soluta & in cælis. Transivit quidem etiam in alios Apostolos vis istius potestatis, & ad omnes Ecclesiæ principes decreti hujus constitutio commeavit; sed non frustra uni commendatur quod omnibus intimatur. Petro enim ideo hoc singulariter creditur quia cunctis Ecclesiæ rectoribus Petri forma præponitur. Manet ergo Petri privilegium ubi ex ipsius æquitate fertur judicium.* Hunc locum ita edisserit Hincmarus Remensis, qui epistolæ est auctor, ut pateat ea judicia quæ canonica æquitate non nituntur nullius esse momenti, utpote quæ privilegio Petri destituta sunt; cujus privilegii perpetuò debet esse indivulsa comes beati Petri sinceritas & æquitas. *Qua sententia constat*, inquit Hincmarus sub nomine Caroli, *quia non manet Petri privilegium ubi ex ipsius æquitate non fertur judicium. Cùm enim* ubicunque *dicitur, sicuti nullus locus, ita nemo rector Ecclesiæ ex Petri æquitate judicium ferens excipitur, vel contra illius æquitatem judicium proferens commendatur. Et quia ubicunque sine ulla exceptione non manet Petri privilegium, ubi ex ipsius æquitate non fertur judicium, obaudimus jussum vel recipimus judicium quod non ex * Petri æquitate fuerit prolatum, ac per hoc ipsius privilegio fuerit destitutum.* Unde illustratur locus synodi Tricassinæ habitæ à Joanne VIII. anno DCCCLXXVIII. qui latam Romæ adversùs Lambertum excommunicationem synodi illius consensione firmari voluit. Hincmarus enim omnium primus se damnare dixit eos omnes *quos apostolica sedes per beatum & dominum nostrum Papam privilegio beati Petri damnaret, & quod in omnibus secundùm scripturarum tramitem sacrorumque canonum decreta sedis Romana tenet per omnia & in omnibus profequi & tenere.* Eodem loquendi genere usi sunt Episcopi Gallicani cùm scripto responderent petitioni Joannis de eadem Lamberti excommunicatione, scilicet illius judicio se hærere quod tulerat *privilegio B. Petri & sedis apostolica juxta sacros canones spiritu Dei conditos & totius mundi reverentia consecratos, & secundùm ejusdem Romana sedis Pontificum decreta.* Eodem sensu dicitur in synodo Ticinensi, quæ recepta est in synodo Pontigonensi, illa omnia à cunctis suscipi debere summa veneratione quæ Joannes VIII. decreverit *secundùm sacrum ministerium suum auctoritate apostolica.*

Leo I. serm. 3. anniverſ.

In eadem epistola Caroli. Ergo mirere & judicate privilegio magno Petri juxta æquitatis ejus judicata quæ jubenda & judicanda sunt à nobis, ut dicit ejus Coapostolus, vos perceptis ministeriam vestrum. Quia & nos secundum regium ministerium nostrum, quantum ex nobis est, optamus servare quod scriptum est, filii obedite parentibus vestris in Domino, videlicet quod fuerit posui vel judicatum à Domino.

IV. Altera epistola, qua de judiciis contra canonicum tenorem Romæ latis apud Joannem VIII. Carolus Calvus conquestus est, apertè ostendit summissum ab Episcopis Gallicanis Principem ut liberiùs ex ejus persona querelas suas promere possent & eorum quæ contra regulas gerebantur testitutionem impetrare. Presbyteri damnati & pœnitentiæ addicti ob varias causas, sed præcipuè ob exterarum & subintroductarum mulierum consortium, Romam inconsultis Metropolitanis adibant, & inde literas reportabant quæ judiciis Episcoporum refragabantur, eosque aut eorum vicarios Romam evocabant, ut iis præsentibus de crimine Presbyteri accusati disceptaretur. Has epistolas *non jussione apostolica, sed ut assolet etiam in republica, propter multiplicia reclamatorum negotia, quorumcunque ministrorum quasi pia miseratione factas & nos* (inquit Carolus) *& illius regionis putant Episcopi.* Itaque ut hanc disciplinæ labem ab Ecclesia Gallicana amoliretur, ordinem qui ab antiquis tempo-

Epistola Caroli Calvi ad Joannem VIII. inter epist. Hincmari.

cap. 31

Vide lib. 6. c. 14. § 8.

* Hæc loquendi forma perseverabat adhuc sub pontificatu Paschalis secundi, ut testatur Hugo Abbas Flaviniacensis illorum temporum scriptor. Is enim loquens de Episcopo Æduensi, qui apud Paschalem accusatus erat de simonia, & in Concilio Valentino, cui Johannes & Benedictus Cardinales præfuerant, sententiam damnationis acceperat, ait Paschalem, cùm ab Episcopo Matisconensi rogaretur ut clementer ageret cum Æduensi, noluisse postulata ejus admittere, sed mandata ad Cardinales dedisse ut causam illam rectè & ordine judicarent, *apud se ratum fore judicium æquitate Petri latum.* Hæc sunt enim ipsamet Hugonis Flaviniacensis verba. Præcesserat autem Manasses Archiepiscopus Remensis in epistola ad Hugonem Episcopum Diensem, cui finem imponit his verbis ex Hincmaro petitis: *Non manet Petri privilegium ubicunque ex ejus æquitate non fertur judicium.* Hæc epistola edita est à viro clarissimo Joanne Mabillonio to. 1. Musei Italici pag. 119.

ribus in appellationibus Episcoporum & Presbyterorum dijudicandis constanter retentus fuerat copiosè edisserit; scilicet Episcoporum intra provinciam auctoritate sedis apostolicæ judicium renovari posse, sed Presbyterorum appellationes à synodo provinciæ ad sedem apostolicam numquam admissas, contra præscripta Nicænæ synodi, Antiochenæ, & Carthaginensis, quarum verba recitat. Deinde infert aliam esse causam eorum Episcoporum qui ad synodum Romanam convenire solent & qui in remotis ab urbe Roma regionibus commorantur. *Transalpinis*, inquit, *& aliis qui in similiter longinquis regionibus commorantur apostolicæ sedis & sacrorum canonum promulgatores, loquente in eis sancto spiritu, quæ sunt uniuscuique provinciæ possibilia & auctoritati convenientia atque paci Ecclesiæ congruentia tenenda & exequenda discretissimè præfixerunt.* Ecclesiastica verò privilegia Ecclesiis servanda esse probat ex Gregorio. Tandem graviter concludit, prolatis Imperatorum & Pontificum conceptis verbis, quæ legum & canonum observationem commendant: *Hæc igitur servemus nostri temporibus tanto gratius quanto & Ecclesiæ & imperio tri capacius; & servando quæ legaliter ac regulariter gesta sunt, rata esse faciamus quæ legaliter ac regulariter gesserimus.* Non potuit cautiùs & honorificentiùs canonum executionem à Pontifice exigere quàm nullitate judiciorum quæ illis contraria essent proposita, & pacis ecclesiasticæ periculo indicato, eodemque jure in judiciis secularibus constituto.

Idem cap. 21. *Quas epistolas sacra regula obviam auctoritate apostolicam fuisse ... sed compi... quorum ... vafritia cre... Non enim ... ipsi sedes apostolica potest esse contraria vel diversa.* Hoc est ... observavi ... rescripta Romanæ curiæ ... aliquando vitio... esse, non defectu auctoritatis, sed defectu intentionis.

... Hincm. 21.

p. 25.

V. Sanè dubitandum non est quin eo seculo persuasum esset omnia judicia quæ canonibus contraria essent nullius esse momenti. Quod apertissimè colligitur ex disceptatione Zachariæ Chalcedonensis Episcopi & Metrophanis Smyrnæ in octava synodo. Zacharias tuendam susceperat Photii causam adversùs judicia Nicolai & ceterorum Patriarcharum, qui Photium damnaverant; quorum judiciorum auctoritatem ex eo elevat quòd canonibus adversarentur. *Canones*, inquit, *supra Patriarchas etiam sunt. Quando ergo hi in canones peccant, eos non sequimur; si ex canonum præscripto facta sunt, hæc sequamur.* Deinde aliquot exemplis causam suam instruit Zacharias, & probare contendit alienam fuisse ab Ecclesiæ disciplina sententiam à Nicolao contra Photium latam. Metrophanes respondet quidem Zachariæ, ita tamen ut regulam ab eo positam non evertat; excipit tantùm Nicolaum Papam judicem electum fuisse à Photio & Ignatio in controversia sedis Constantinopolitanæ, atque ideo sententiam judicis electi nullo modo rejici posse secundùm leges civiles & ecclesiasticas. Tum exemplis in contrarium allatis à Zacharia satisfacit. Ex eo etiam capite Nicolaus I. Romanorum decretorum robur & firmitatem petit quòd synodicas patrum constitutiones inviolabiliter retineant. Ea regula petita est è Concilio Ephesino, quod in relatione ad Theodosium ait sententiam illam quæ à canonibus aliena est nihil aliud in se continere quàm apertam contumeliam ὕβρεως γὰρ ἡ μὴ κατ' αὐτοὺς οὐκ ἔχουσα τι κανονικὸν, οὐδὲ δίκαιον, καθαιρεσις οὐδὲν ἔχει πλέον. Quod videtur haustum è Concilii Nicæni canone sexto, quo decretum illud Metropolitani & synodi provincialis firmum esse debere constituitur quod rationabile sit & secundùm regulam ecclesiasticam comprobatum.

Vide locum Anselmi Lucensis suprà ... Adde caput 5 lib. 2. Consultationum ... cap. 8. ...

... VIII Act. ...

Nicolaus epist. ad Photium, quæ relata est act. 4. octavæ synodi.

Synod Eph. in Relatione ad Theod.

Can. VI. Concil. Nic. ...

VI. Illa tamen regula (quæ in iis etiam sententiis locum habet quæ proferuntur à magistratibus qui vice sacra judicant) eo sensu accipienda est, si judicium specialiter contra leges vel senatusconsulta vel constitutionem fuerit prolatum, ut loquitur Modestinus Jurisconsultus. Quod obtinere etiam debet, si expressim & specialiter contra canones & manifesti juris formam judicatum fuerit; id est, ut loquuntur magistri, si contra jus constitutionis vel canonis judicatum fuerit, non autem si contra solum jus litigatoris. Attamen non est quòd aliquis inde colligat, liberum fuisse unicuique qui judicio reddito premeretur rei judicatæ auctoritatem contemnere. Soli Principi & Ecclesiæ Gallicanæ nullitatis disceptatio competebat; non ea quidem mente ut rescinderet sententiam latam, cùm in omnibus causis apostolicæ sedis reverentiam custodirent, sed ut rei judicatæ executionem suspenderent, si contra manifesti juris formam aliquid obreptum fuisset. Qua de re ad Romanum Pontificem rescribebant, si tanti esset res controversa ut diligentiam illam exigeret ut possent ὠφελῆσαι ἢ ὠφεληθῆναι, quemadmodum loquitur octava synodus de iis quæ disceptantur cum Ecclesia Romana.

L. Si expressim ff. de appellat. L. 1. C. Quando provocare non est necesse.

CAPUT VII.

Synopsis.

I. Conqueruntur clerici de judiciis Episcoporum subveniebant Principes. In eam rem extat canon Concilii Francofordiensis. Post judicium Metropolitani, si partes non consentiant rebus judicatis, accedere possunt ad Principem cum relatione Metropolitani.

II. Prudentia auctorum hujus canonis expenditur. Conciliatur hic canon cum Antiocheno Concilio. Imperator adiri non debet ante judicium synodi. Cum temperamento cognitionem quandam extraordinariam Princeps in his negotiis exercebat.

III. Summus Capellanus discutiebat res ecclesiasticas in Palatio, ut Comes Palatii res seculares. Ad Regem referebat de iis negotiis quæ majoris essent momenti. Apocrisiarius idem cum Capellano. De contentionibus canonicis omnis generis judicium ferebat. Quem ordinem teneret in judiciis ferendis. Intererat omnibus constitutionibus quæ fiebant in Palatio.

IV. Munus Apocrisiarii istius gratum fuit Romanis Pontificibus. Ei muneri admotis Episcopis gratiam faciebant canonum ut ab Ecclesiis suis abesse possent. Ea indulgentia assensu synodi Francofordiensis ad petitionem Regis confirmata. Apocrisiarii isti similes illis qui morabantur

in comitatu Imperatorum Conſtantinopolitanorum. Archicapellani munus tandem confuſum eſt cum munere Comitis Palatii, quod reſtitui petit ſynodus Cariſiaci.

V. Temporibus Ludovici Pii, omiſſo Metropolitano, damnati Preſbyteri rectà Principem adibant. Ea de re queritur Concilium Pariſienſe, & docet hunc abuſum ortum habuiſſe ex ceſſatione ſynodorum provincialium. Canones infracti erant, quia omiſſo Metropolitano Princeps interpellabatur.

VI. Miſſos dominicos Reges mittebant per provincias, qui canonum & legum executioni invigilarent. Regia auctoritate quæ corrigenda erant cum Epiſcopis corrigebant. In eo negotio Rex Epiſcopis cooperabatur, *ut loquitur Carolus Magnus.*

VII. Ludovicus Pius ait ſibi commiſſam Eccleſiæ & regni curam. Hujus ſui miniſterii adjutores eſſe Epiſcopos in ſuo miniſterio quod, eis divina auctoritate impoſitum eſt: & Comites in miniſterio illis credito, humano mandato Reges ita erant Monitores *ut contumaces emendarent.*

VIII. Miſſorum dominicorum dignitas & munus, è Flodoardo & Capitularibus. Alii à Miſſis diſcurrentibus, qui erant miniſtri tantùm. Cum Epiſcopis proſpiciebant canonum executioni, & vulnus impediebant. Appellationes ab abuſu poſt vulnus remedium parant.

IX. Preſbyteri vexati ab Epiſcopis in viſitationibus & variis ſumptibus confugerunt ad Carolum Calvum, qui lege lata illis injuriis contra canones illatis proſpexit. Carolus interpretationem canonum ſibi vindicat, & indicit Epiſcopis executionem ſecundùm interpretationem à ſe datam. Contumacibus decimarum interverſionem comminatur.

I. NUNC conſiderandum reſtat qua ratione proſpiceretur ſi de judiciis Epiſcoporum moveretur aliqua quæſtio. Sanè Principem ſuas partes interpoſuiſſe manifeſtum erit, ſi cui lubeat Concilii Francofordienſis canonem ſextum expendere, cujus hæc ſunt verba: *Statutum eſt à Domno Rege & ſancta ſynodo ut Epiſcopi juſtitias faciant in ſuis parrochiis. Si non obedierit aliqua perſona Epiſcopo ſuo de Abbatibus, Preſbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, monachis, & ceteris clericis, vel etiam aliis in ejus parrochia, veniant ad Metropolitanum ſuum, & ille dijudicet cauſam ſuam cum ſuffraganeis ſuis. Comites quoque noſtri veniant ad judicium Epiſcoporum. Et ſi aliquid eſt quod Epiſcopus metropolitanus non poſſit corrigere vel pacificare, tunc tandem veniant accuſatores cum accuſato cum literis Metropolitani, ut ſciamus veritatem rei.* Magna eſt hujus Concilii auctoritas, quod è cunctis regni Francorum, Italiæ, & Aquitaniæ Epiſcopis, & Legatis Hadriani Papæ conſtabat. Quare poteſtas quæ Regi reſervatur de Metropolitanorum judicis aliqua ex parte decernendi legitima & canonica omnino cenſenda eſt. Hoc ſeculo à ſententiis Metropolitani & ſynodi provinciæ non appellabatur, ſi de clericis inferioris gradus, id eſt, Abbatibus, Preſbyteris, & ceteris, cauſa verteretur. Enimverò quia contingere poterat ut per injuriam contra regulas à Metropolitanis premerentur, aut per contumaciam rebus judicatis parere nollent, extraordinaria quadam cognitione Principis huic incommodo proſpicitur. Decernitur enim, ſi rei vel actores judicio reddito refragentur, ut ambo ſe ſiſtant coram Rege cum literis Metropolitani, quibus relatio plena rei geſtæ continebitur; ut veritate rei perſpecta, Rex auctoritatem ſuam interponat. De Rege enim accipienda ſunt hæc verba, *ut ſciamus veritatem rei*: quemadmodum id quod antecedit, *Comites quoque noſtri.* ne quis fortè cavilletur & ad ſynodum referre velit.

II. Planè hic mirari ſubit ſeculi hujus prudentiam & ingenium ad coucordiam ſacerdotii & imperii natum. Patres enim iſti diſciplinam canonicam cum jure regio callentiſſimè temperant. Vetitum erat canone XII. Concilii Antiocheni Preſbyteris & ceteris clericis ab Epiſcopo damnatis ne moleſti eſſent Imperatori, *ſed ad ſynodum converterentur*; ſi quis verò neglecta ſynodo Imperatorem adiret, venia indignus eſſet. Rurſus canone XI. ejuſdem Concilii prohibitum erat Epiſcopis & Preſbyteris ne abſque literis Metropolitani Principem adirent. Hoc canone Francofordienſi Metropolitanis conſulitur & ſynodis provinciæ; ſcilicet ut non antè interpellari poſſit Princeps à Preſbyteris quàm ſynodus provinciæ cauſæ finiendæ impar fuerit, utque litteris Metropolitani inſtructæ partes ad Regem accedant. Ceterùm hoc ordine ſervato, liberam damnatis Preſbyteris facultatem facit Regem adeundi. Eo autem temperamento cognitio iſta ſine dubio peragenda erat ut ſi minùs canonicè judicatum foret, ſententiæ executio impediretur, monito Epiſcopo ut canonibus ſe accommodaret; ſin verò recta & canonica ſententia prompta fuiſſet, contumaces ad executionem imperio Principis adigerentur. Non enim otioſa eſſe debet cognitio Principis, quin adhibito ſaltem illo temperamento de quo dixi, conquerentibus clericis ſatisfaciat. Rurſus tam exacta eſſe non debet ut res ſemel judicatas juriſdictione quadam ſuperiori diſcutiat, cùm illi jure patrocinii tantùm hæc diſceptatio extraordinaria competere poſſit.

III. Rebus autem eccleſiaſticis diſcutiendis imminebat ſummus Capellanus, qui in Palatio huic miniſterio præfectus erat, ut docuit Adalardus apud Hincmarum. Refert auctor ille potiores in Palatio fuiſſe duos regios miniſtros, Capellanum, & Comitem Palatii: *E* Hincmar. epiſt. 14. c. 18.
quibus præcipuè duo, id eſt, Apocriſiarius, qui vocatur apud nos Capellanus, vel Palatii cuſtos, de omnibus negotiis eccleſiaſticis vel miniſtris Eccleſiæ, & Comes Palatii de omnibus ſecularibus cauſis vel judiciis ſuſcipiendi curam inſtanter habebant, ut nec eccleſiaſtici nec ſeculares priùs Domnum Regem abſque eorum conſultu inquietare neceſſe haberent quouſque illi praviderent ſi neceſſitas eſſet ut cauſa ante Regem meritò venire deberet. Deinde ſummi Capellani munus in iis verſari docet quæ pertinent ad officia eccleſiaſtica & cetera ſpiritualia in Palatio procuranda. Sed omitti non debent quæ de judiciis eccleſiaſticis ſcribit: *Apocriſiarius quidem de omni eccleſia-* Idem. c. 20.
ſtica religione vel ordine, necnon etiam canonica vel monaſtica altercatione, ſeu quæcunque palatium adibant pro eccleſiaſticis neceſſitatibus, ſollicitudinem haberet, & ea tantummodo de externis Regem adirent quæ ſine

illo plenius definiri non potuissent. Quemadmodum Apocrisiarii & Comitis Palatii munera hic inter se comparantur, ita existimo eandem illos judiciorum reddendorum rationem tenuisse. Quare ut ex formula judicii redditi ab Andeboldo Comite Palatii constat ipsum vice Regis adsidentibus sibi Episcopis & proceribus in palatio jus dixisse & ejus sententias nomine regio inscriptas, ita etiam summus Capellanus vice Regis in consessu Episcoporum & procerum jus dicebat, nisi causæ gravitas exigeret Regis præsentiam, ut monuit Hincmarus. Extat ejus auctoritatis exemplum in epistola Ecclesiæ Senonicæ ad Hilduinum Archicapellanum; qua non solùm referuntur illi gratiæ quòd secundam electionem huic Ecclesiæ impetrasset à Principe, quod ad Hilduini gratiam pertinebat, sed etiam quòd eam *concessisset.* quæ verba ad munus Archicapellani trahi debent. Etenim omnes quæstiones canonicas quæ ad Palatium deferebantur Archicapellanus discutiebat & judicabat. Quare cum persona secunda vice à Senonensibus electa Missis dominicis accepta non fuisset, negotium ad Hilduinum relatum est; à quo Senonenses contendunt ut tamdiu judicium differat donec ipsis præsentibus electum judicio suo probet aut repellat. Non immeritò itaque in epistolæ inscriptione Hilduinum *sacris negotiis à Deo prælatum* dicunt. Præter eam auctoritatem, quæ propria erat Archicapellani, omnibus consultationibus quæ de re publica aut privata in palatio à Consiliariis (qui partim clerici erant, & partim laici) haberentur Capellanus semper intererat, ut docet Hincmarus.

V. C. Bignonius in Notis ad Marculfum c. 25. l. 1. c. 32.

Vide lib. 8. c. 14. §. 6.

* Epistola Ecclesiæ Senon. in formul. antiquis promot. episc. form. 2. ad calcem tomi 3. Concil. Gall. *Propterea vestræ pietatis vestigiis animo provoluti fiduciter postulamus ut tandem rem suspendere dignemini quousque cum scripto hominem ad vestram celsitudinem properantes, ipsi vobis nobis nostram pandamus miseriam. Et si quidem ad hoc opus frontem personam quam licitum sufficere vobis potest, dignationis vestræ judicio aut suscipiatur aut reprobetur.*

IV. Quàm verò acceptum esset Summis Pontificibus munus summi Capellani ex eo colligere licet quòd Episcopis qui huic officio à Principibus admovebantur gratiam canonum facerent ut abesse ab Ecclesiis suis & assiduè in palatio versari possent. Id testatum fecit Carolus Magnus in Concilio Francofordiensi; cujus assensum etiam petivit ut pontificia, regia, & synodali auctoritate à pœnis canonum in desertores Ecclesiarum suarum latis liber esset Hildeboldus Episcopus, cui summi Capellani munus commiserat. Hæc sunt verba Concilii: *Dixit etiam Dominus Rex in eadem synodo se à sede apostolica, id est, ab Hadriano Pontifice, licentiam habuisse ut Angilramnum Archiepiscopum in suo palatio assiduè haberet propter utilitates ecclesiasticas. Deprecatus est eandem synodum ut eo modo sicut Angilramnum habuerat, ita etiam Hildeboldum Episcopum habere debuisset: quia & de eodem, * sicut & de Angilramno, apostolicam licentiam habebat. Omnis synodus consensit, & placuit eis eum in palatio esse debere propter utilitates ecclesiasticas.* Præfectus iste capellæ regiæ Apocrisiarius dicitur exemplo responsalium qui morabantur in urbe Constantinopolitana à Romana sede aut à ceteris Patriarchis missi, ut rebus ecclesiasticis prospicerent; quamvis magnum intercederet discrimen inter eorum munera, cùm regius Capellanus in Gallia jus diceret, ceteri verò negotiis præcipuè procurandis in urbe regia vacarent, ut dicam alibi. Attamen Archicapellani auctoritas paulatim desiit & cum munere Comitis Palatii confusa est, ut colligere licet ex epistola synodi apud Carisiacum, quæ petit à Ludovico ut hoc munus in palatio suo restituat. Is est enim sensus horum verborum. *Si Episcopus*, inquit, *pro quacunque necessitate ecclesiastica ad vos direxerit, ad quem suus missus veniat, per quem quæ rationabiliter petierit obtineat, in palatio vestro, sicut Comes Palatii est in causis reipublicæ, ministerio congruum constitutum habete.* Post ista tempora fit aliqua mentio Archicapellanorum, sed qui non erant in illo gradu auctoritatis constituti.

Conc. Francof. c. 5.

Hildeboldus Episc. Colon. apud Alcuin. epist. 85. & carm. 208.

De Apocrisiariis & Responsalibus vide lib. 5. cap. 10. & seqq.

Syn. apud Carisiacum cap. 7. an. 858.

V. Sed ut optima instituta in deterius ruere solent, accidit ut paulatim, Metropolitanis inconsultis, & contempto synodorum examine, damnati Presbyteri rectà è palatio subsidium peterent, quod tunc alienum omnino erat à disciplina canonica. Sanè huic præmaturæ clericorum interpellationi occasionem præbuerat interruptus synodorum provincialium usus, quæ quotannis non cogebantur. Quam disciplinam restituendam ab Imperatore Ludovico poposcit Concilium Parisiense habitum anno DCCCXXIX. *Quoniam si hæc Concilia semel in anno per unamquamque provinciam celebrata fuerint, & honor ecclesiasticus vires ordinis sui obtinebit, & impudentia quorundam superborum clericorum, quæ passim auctoritate canonica calcata auribus imperialibus molestiam ingerit, cassabis, & impunitas diversorum flagitiorum, quæ locum delitescendi nunc habet, non habebit & alia multa quæ hactenus secus quàm ecclesiastica disciplina docet incesserint ordinem suum Domino auxiliante servabunt.* Sane canones spreti erant, eò quòd synodo provinciæ non adita, contra præscriptum Concilii Francofordiensis & Antiocheni clerici ab Episcopo damnati Regem adibant. Ceterùm post aditam synodum provinciæ liberum erat cum litteris Metropolitani ad Principem accedere.

Concil. Paris. parte 1. c. 26.

VI. Non est autem existimandum solis

* De dignitate Archicapellani, præter ea quæ heic edisserit illustrissimus Archiepiscopus, occasio postulat ut & nos nonnulla dicamus, cùm in nos susceperimus curam illustrandi hos libros pro nostra virili. Erat itaque tanta dignitas Archicapellani ut quemcunque tandem locum ille in Ecclesia haberet, principem tamen ubique obtineret super Archiepiscopos, etiam in synodis. Ebroinum enim Pictaviensem Episcopum, qui fuit Archicapellanus in palatio Caroli Calvi, Concilio Vernensi, cui præter ceteros intererat Wenilo Senonum Archiepiscopus, præfuit anno DCCCXLIV. ut patet ex præfatione illius synodi. Quin & Grimoldus Abbas sancti Galli Salomoni & Theodorico Episcopis præpositus in actis de indulgentia Ludovici Regis Germaniæ, non aliam ob causam, ut rectè observat Sirmondus, quàm quòd idem Regis summus erat Capellanus. Sic in imperio Constantinopolitano Chartophilax Constantinopolitanus, tametsi Diaconus tantùm esset, ante Antistites seu Pontifices ubique sedebat præterquàm in synodis, ut docet Theodorus Balsamo ad canonem XVIII. Nicænum & ad canonem VII. synodi in Trullo. Ceterùm ex epistola XCVII. Lupi Ferrariensis jam olim collegimus munus Archicapellani non fuisse perpetuum, sicque tribui solitum à Principe ut ei cui datum erat adimi posset pro illius arbitrio. Ea enim de causa Hilduinum Abbatem monet Lupus ut quia scire non potest quàm diuturna futura sit hæc administratio, tempore bene utatur, justumque se in judiciis reddendis exhibeat.

Presbyterorum, Canonicorum, & monachochorum judiciis vacasse summum Capellanum & Regis consistorium. Etenim canonum executionem & Capitularium constitutionum ab Episcopis Princeps exigere solebat, delegatis per provincias viris consultissimis qui *Missi dominici* vocabantur, quorum auctoritate aut quæ per negligentiam peccata erant in canones corrigebantur, aut si majorem operam desiderarent, ad Regem referebantur. Cùm enim Princeps, etsi canonum executor non esset, attamen exactor esse deberet, suam auctoritatem unà cum episcopali adjungebat, ut conjunctis studiis & communi opera paterni canones servarentur. Qua de re seriò monuit Episcopos Carolus Magnus in Capitulari Aquisgranensi, quo certa quædam capitula è canonibus petita servanda præscripsit Episcopis: *Ut magnæ devotionis studio hortarentur & compellerent greges sibi creditos ut firma fide & infatigabili perseverantia intra paternas sanctiones se contineant. In quo operis studio*, inquit, *sciat certissimè sanctitas vestra nostram vobis cooperari diligentiam. Quapropter & nostros ad vos direximus Missos, qui ex nostri nominis auctoritate unà vobiscum corrigerent quæ corrigenda essent.* Sanè munus Missorum eò se porrigebat, ut discimus ex Capitulari Ludovici Pii, *ut si fortè Episcopus aut Comes aliquid negligentiùs in suo ministerio egerit, per istorum admonitionem corrigatur.*

Capitulare Aquisgranense an. 789.

Capitulare Lud. c. 26. an 823.

VII. Si auctoritatis istius rationem investigemus, ea erit in promptu è Justiniano, qui canonum custodiam Principibus commissam docuit. Eandem tamen sententiam illustriùs & pro sua dignitate magnificentiùs expresserunt Reges nostri; quæ paucis explicanda sunt, ne quis in Capitularium lectione impingat. Docet Ludovicus Pius in admonitione generali ad utriusque ordinis homines, id est, Episcopos & Comites, Reges à Deo constitutos ut Ecclesiæ & regni curam gerant, summam autem ministerii hujus ita in persona Regum consistere ut divina auctoritate & humana ordinatione per partes divisum sit, Episcopis nempe & Comitibus, & unusquisque in suo loco & ordine partem ministerii regii habeat. *Unde apparet*, inquit Ludovicus, *quòd ego omnium vestrum admonitor esse debeo, & omnes vos nostri adjutores esse debetis. Nec enim ignoramus quid unicuique vestrum in sibi commissa portione conveniat; & ideo prætermittere non possumus quin unumquemque juxta suum ordinem admoneamus.* Statim verò monet Episcopos ut in ministerio suo accuratè versentur; & subjungit, *ut quantum ad vestrum ministerium pertinet, nobis veri adjutores in administratione ministerii nobis commissi existatis, ut in judicio non condemnari pro nostra & vestra negligentia sed potiùs pro utrorumque bono studio remunerari mereamur.* Deinde Comites admonet ut vicissim partem ministerii sibi commissi fideliter peragant; hoc inter Episcopos & Comites discrimine constituto, quòd illis à divino numine commissa sit ministerii sui cura, Comitibus verò ex regio mandato, ut docuit capite tertio. Eo enim sensu explicanda sunt illius capitis verba, *divina auctoritate & humana ordi-*

Capit. l. 2. c. 2. è dicto Capitulari. *Sed quoniam complacuit divinæ providentiæ nostram mediocritatem ad hoc constituere ut sanctæ suæ Ecclesiæ & regni hujus curam gereremus.*

Capitulare Lud. relatum l. 2. Capit. c. 3. *Sed quamquam summa hujus ministerii in nostra persona consistere videatur, tamen & divina auctoritate & humana ordinatione ita per partes divisum esse cognoscitur ut unusquisque vestrum in suo loco & ordine partem nostri ministerii habere cognoscatur.*

c. 4.

c. 6.

natione, ut suprà indicavi. Quare mirum nemini esse debet, si adeo diligenter rebus ecclesiasticis se Reges Francorum impenderent, cùm eas ad ministerium suum pertinere existimarent; scilicet ut admonitores se præstarent, quò Episcopi ministerium suum juxta canones peragerent, & in eo capite ministerii regii adjutores essent. Monitionis autem ea vis erat ut effectus verba sequeretur & pœna in contumaces, quemadmodum videre est tum alibi, tum in hoc Capitulari, quo ministerii sui Comites commonentur perinde ac Episcopi.

VIII. Missi autem dominici, summæ dignitatis & prudentiæ viri, ex utroque ordine à Principe delecti, diligenter inquirebant *quid Episcopi, Abbates, Comites, & Abbatissæ per singulos pagos agerent, & undecunque necesse fuisset tam regias quam Ecclesiarum Dei justitias, viduarum quoque & orphanorum, sed & cæterorum hominum inquirerent & perficerent*, ut loquitur Flodoardus. Quæ ad Missorum legationem pertinerent passim in libris Capitularium occurrunt: qui à *Missis discurrentibus* distinguendi sunt, quorum munus erat mandata Principis deferre per provincias. Missorum dominicorum usus (qui unà cum Episcopis canonum executioni in parœciis & monasteriis invigilabant, aut Regem de contemptu monebant, ut ipse corrigeret perperam gesta) litibus illis obviam ibat quæ hodie de canonum & auctoritatis abusu instituuntur. Ceterùm Principis auctoritatem ad exigendam à clero & plebe canonum observantiam æquè commendat; eo solo discrimine inter utrumque agendi modum, quòd prior sollicitiorem curam & magis assiduam requirat, & vulnus impediat; hic negligentiùs se gerat, reclamantem aliquem expectet, atque post vulnus remedium paret.

Flodoard. Hist. Rem. l. 2. c. 18. *Vide Baluzii Notas ad Lupum Ferrar. pag.* 353. 400. 463.

Capitul. l. 1. c. 26. 27. lib. 5. c. 143. & alibi passim. Conc. Suess. c. 9. & Capitula in eadem synodo proposita.

IX. His temporibus etiam Presbyteros regium auxilium adversus Episcopos implorasse patet ex Capitulari Caroli Calvi Tolosæ dato anno DCCCXLIV. quo vexationibus illis quibus Presbyteri Septimaniæ ab Episcopis suis premebantur egregiè prospicit, modum qui in visitandis parœciis ab iis tenendus sit & sumptuum quantitatem præscribit. Imò verò prohibet Episcopis ne Presbyterorum rusticanas parœcias lucri inhonesti causa dividant; sed si populi necessitas id exegerit, consilio canonico eam divisionem peragant. Ceterùm capitis octavi verba expendenda sunt, quæ regiæ potestatis vigorem in rebus ecclesiasticis ostendunt: *Ut Episcopi sub occasione quasi auctoritatem habeant canonum his constitutis excellentiæ nostræ nequaquam resultent aut negligant, sed canones potiùs ut intelligendi sunt intelligere & in cunctis observare procurent. Quia si aliter fecerint, omnimodis & qualiter canones fidelium decimis agendum statuant, & qualiter intelligi & observari cum mansuetudinis nostræ decreto debeant, synodali dijudicatione & nostra auctoritate regia docebuntur.* Videtur nescio quam decimarum interventionem Episcopis comminari, si à canonibus & regiis decretis desciscant. Qui locus, ut existimo, in eam rem est singularis, ut cum Magistris nostris loquar.

CAPUT VIII.

Synopsis.

I. Sub tertia dynastiæ Regibus antiquorum canonum desiderium vigebat; ut patet ex Concilio apud Ansam, in quo definitum est illud privilegium non esse ratum quod canonicis non solùm non concordaret sed etiam contrairet sententiis. *Patet etiam è Glabro; qui recitat offensionem Gallicanorum Episcoporum, quòd invito Turonensi Episcopo ad preces Fulconis Comitis basilica consecrata fuisset à Legato jussu Romani Pontificis, contra canones.*

II. Glaber de Joanne Antipapa non est intelligendus, sed de Joanne XVIII.

III. Explicantur verba illa Glabri, Papam & Fulconem schisma creavisse. *Schisma est secessio à communione Ecclesiæ ob quæstiones de disciplina. Hæresis ob quæstiones de fide, è Basilio. Schisma desinit in hæresim; non solùm quòd schismati sæpe hæresis adjungitur, sed etiam quòd ipsum schisma, si inveteratum sit, in hæresim vertatur.*

IV. Id docetur è canone VI. Concilii CP. Qui explicatur, & conciliatur cum canone Basilii; rejecta conciliatione Balsamonis. Basilius agit de schismate nondum desperato. Canon VI. de pertinaci & ab Ecclesia condemnato. Emendatus canon VI. è Nicolao. Novatiani & Quartadecimani damnati ut hæretici, & plures alii, ob quæstiones disciplinæ, quia Ecclesiam contemnebant, cujus auctoritas in scripturis commendatur.

V. Qui sint canonici Episcopi in dicto canone sexto. Corrigendus locus, & rescribendum κοινωνικοί. Emendatus etiam obiter locus Concilii Chalcedonensis. Κοινωνικοὶ *sunt Episcopi ejusdem communionis, Latinis* Communicatores. *Confirmatur hæc emendatio è versione canonis quæ extat in epistola Nicolai I.*

VI. Ex iis quæ dicta sunt illustratur locus Glabri, qui schisma vocat dissidium Papæ & Episcoporum in causa canonica. Schisma ea significatione usurpatum à Benedicto IX. à synodo Anglicana, Hincmaro, & Ivone.

VII. Quomodo se gererent Gallicani Episcopi in retinendis canonibus adversus nova rescripta. Id ostenditur ex privilegio concesso à Paschali II. Henrico Imperatori. Concilium Viennense damnat privilegium, & minatur secessionem ni Paschalis illud revocet. Galli modestiùs se gerunt. Perseverandum in obedientia Papæ docent, & parendum iis quæ pertinent ad Cathedram, *cetera non admittenda.*

VIII. Ivo negat de Pontifice judicium suscipiendum, nisi à fide aberraret. Si quid tamen ab eo decernatur incommodum Ecclesiæ Gallicanæ, synodos cujusque provinciæ id correcturas, salva reverentia Ecclesiæ Romanæ.

I. POST annum millesimum, sub tertia Regum nostrorum dynastia, non deferbuit apud Gallos servandorum canonum desiderium, quo decessores flagraverant; nec cessavit usus ille antiquus ab avis usurpatus, quo aut Ecclesia synodica deliberatione sibi prospiciebat, cùm rebus per obreptionem decretis Romæ assentiri non posset, aut regio patrocinio se committebat, ut executionem impediret.

Synodici decreti ejusce generis illustre exemplum peti potest ex Concilio apud urbem Ansam, in diœcesi Lugdunensi sitam, ab Episcopis trium provinciarum, Lugdunensis scilicet, Viennensis, & Tarantasiensis, habito anno MXXV. cujus verba referam ex Tabulario Ecclesiæ Matisconensis, unde etiam illa hausit Jacobus Severtius, eaque edidit in Chronologia Archiepiscoporum Lugdunensium Num. LXVII. Ex quibus discet lector quàm constanter se gererent illius ætatis Episcopi ad retinenda jura sua canonibus Conciliorum generalium munita adversùs gratiosas monasteriorum exemptiones rescriptis Romanorum Pontificum concessas. *Anno MXXV. dominicæ incarnationis convenerunt apud Ansam in Ecclesia sancti Romani, causa Concilii, Archiepiscopi cum pluribus Episcopis, scilicet Burchardus Lugdunensis Archiepiscopus, alius Burchardus Archiepiscopus Viennensis, Amiro Archiepiscopus Tarentasiensis, Helmuinus Episcopus Eduensis, Gauslenus Episcopus Matiscensis, Gauffredus Episcopus Cabilonensis, Hugo Comes Episcopus Antissiodorensis, Guigo Episcopus Valentinensis, Umbertus Episcopus Gratianopolitanus, Aribaldus Episcopus Ucecienisis, Anselmus Episcopus Augustensis, & Urardus Episcopus Maurianensis. Dum igitur multa de ecclesiasticis causis & de communi populi utilitate ibidem tractarent, surgens supradictus Gauslenus Episcopus, in medio proclamavit se conqueri de Burchardo prædicto Viennensi Archiepiscopo, qui sine licentia & assensu suo contra canonum statuta ordinationes de monachis fecerat in episcopatu suo, scilicet in Cluniacensi cœnobio. Ad quæ idem Archiepiscopus respondens, Domnum Odilonem Abbatem, qui præsens aderat, illarum ordinationum adduxit auctorem in defensorem. Itaque Domnus Odilo cum suis monachis surgens ostendit privilegium quod habebant à Rom. Ecclesia, quod eis talem libertatem tribuebat ut nulli in cujus territorio degebant nec alicui aliquatenus subjacerent Episcopo, sed quemcumque vellent adirent, vel de qualibet regione adducerent Episcopum, qui faceret ordinationes vel consecrationes in eorum monasterio. Relegentes ergo sancti Chalcedonensis & plurimorum authenticorum Conciliorum sententias, quibus præcipitur qualiter per unamquamque regionem Abbates & monachi proprio debeant Episcopo subjici, & ne Episcopus in parœcia alterius audeat ordinationes vel consecrationes absque licentia ipsius Episcopi facere, decreverunt chartam non esse ratam quæ canonicis non solùm non concordaret sed etiam contrairet sententiis.* Vide Baluzii Notas ad Conc. Narbon. habitum an. 1090. *Adjudicaverunt quoque Domnum Abbatem non posse existere Archiepiscopo legitimum auctorem canonicæ defensionis. Unde prædictus Archiepiscopus ratione convictus, petens veniam à Gausleno Episcopo, loco satisfactionis firmavit & per quales ipse voluit fidejussores ut unoquoque anno, quandiu ambo viverent, tempore Quadragesimæ sufficientiam olei de olivis ad conficiendum chrisma ipsi persolveret sine negligentia.*

Laudatur sæpe locus Rodulphi Glabri monachi Cluniacensis, qui anno millesimo quinquagesimo florebat, ut doceatur ea tempestate persuasum Gallis Episcopis fuisse nihil à Romano Pontifice in Galliis contra canones tentari debere. Refert auctor ille Fulconem Andegavorum Comitem reducem ab Hierosolymitana peregrinatione, ut se voto exsolveret, monasterium condidisse in pago Turonico, in prospectu Castri Lucassensis; quod juxta consilium uxoris suæ, non alicujus Martyris, sed Cherubin & Seraphin memoriæ devovit. Rogatus Hugo Turonensis Archiepiscopus ut basilicam dedicaret, constanter renuit donec Ecclesiæ suæ prædia quædam malè invasa Fulco restituisset. Quod durum visum Comiti: qui Romam cùm se contulisset, muneribusque suis Joannem Pontificem honestasset, rediit cum Petro Cardinali; qui ex delegata sibi facultate basilicam dedicavit. Hæc sunt verba Glabri: *Quod utique audientes Galliarum quique Præsules præsumptionem sacrilegam cognoverunt ex cæca cupiditate processisse, dum videlicet unus rapiens, alter raptum suscipiens, recens in Romana Ecclesia schisma creavissent. Universi etiam pariter detestantes: quoniam nimium indecens videbatur ut is qui apostolicam regebat sedem, apostolicum primitus ac canonicum transgrediebatur tenorem; cùm insuper multiplici sit antiquitus auctoritate roboratum ut non quispiam Episcoporum in alterius diœcesi istud præsumat exercere nisi Præsule cujus fuerit compellente seu permittente.* Mox: *Licèt namque Pontifex Romanæ Ecclesiæ ob dignitatem apostolicæ sedis ceteris in orbe constitutis reverentior habeatur, non tamen ei licet transgredi in aliquo canonici moderaminis tenorem. Sicut enim unusquisque orthodoxæ Ecclesiæ Pontifex ac sponsus propriæ sedis uniformiter speciem gerit salvatoris, ita generaliter nulli convenit quippiam in alterius procaciter patrare Episcopi diœcesi.*

Rodulphus Glaber lib. 2. c. 4.

Eandem rem paucioribus verbis & modestioribus explicuerat Hincmarus in epistola ad Nicolaum primum: *Non aliud nisi quod regula sacra præcipiunt & mihi petendum & vobis concedendum est.*

Hincmarus apud Flodoard. l. 3. c. 13.

II. Sed locus Glabri illustrandus est ex veteribus tabulis quarum mihi copiam fecit vir nobilitate & eruditione insignis & in perscrutandis antiquis monumentis exercitatissimus Michaël de Maroles Abbas Villæ-Lupæ. Si tabulæ illæ incidissent in manus illustrissimi Annalium conditoris, constitisset illi æquè ac nobis narrationem istam ad eum Joannem referri non debere qui per factionem Crescentii schismate excitato adversùs Gregorium V. Romanam sedem invasit anno DCCCCXCVI. & statim ab Ottone Imperatore oppressus mentas sacrilegii pœnas luit. Hic agitur de Joanne XVIII. quem Sergius IV. excepit anno MIX. qui ambo Pontifices hujus monasterii exemptionem constituerunt. Ac primò quidem Joannes oblatum à Fulcone monasterium *Belliloci*, sanctæ Trinitati & Cherubin atque Seraphin memoriæ devotum, sub tuitione Romanæ Ecclesiæ suscepit, interdixitque omnibus Episcopis nequam ibi jurisdictionem exercerent. Privilegii illius insoliti rescriptum Hugonem Archiepiscopum Turonensem commovit. Necdum enim plena immunitas monasteriis indulta fuerat absque Episcoporum consensu, quemadmodum colligi potest ex iis quæ dicta sunt lib. III. cap. ultimo. Ille verò accedens Romam, submissis precibus à Sergio IV. Joannis successore contendit ut monasterii consecrationem sibi juxta canones & *Justinianam legem* permitteret. Sed repulsus fuit hac exceptione quòd Fulconi liberum fuerit in fundo suo propriaque hereditate monasterium construenti monasterium ipsiusque consecrationem Romanæ Ecclesiæ conferre; *quia cujus est hereditas, ipsius & consecratio.* Quare Hugo accepta è manibus Gregorii Silvæcandidæ Episcopi virgula, jus omne quod sibi competebat in Romanam Ecclesiam transtulit. Sergius verò Petrum Vipernensis Ecclesiæ Episcopum in Gallias direxit monasterium illud vice sua consecraturum. Quæ dedicatio peracta est anno MX. ut testatur Chronicon Turonensis Ecclesiæ: *Abbatia Belliloci & Ecclesia S. Florentii de Ambasia à Fulcone Nerra fundantur anno MX.*

Ill. Card. Baron. ad an. 996.

E Chartario monasterii Belliloci.

Acta illa extant to. 1. Gall. Christ. pag. 756. & To. 4. pag. 149. & seqq.

III. Opinio verò de Joanne schismatico hausta est è locutione à Glabro usurpata, cùm ait Joannem & Fulconem *recens schisma* in Ecclesia Romana creavisse. unde vir eruditissimus colligebat hic agi de Pontifice schismatico. Veruntamen hoc loquendi genus eo seculo vulgatum erat ut violatorum canonum incommoda indicarentur, quæ pacem Ecclesiæ turbare solent & verum schisma in Ecclesiam invehere. Schisma autem etsi in eo consentiat cum crimine hæreseos quòd utrumque unitatem communionemque Ecclesiæ catholicæ violet, istud fide læsa, illud caritate corrupta, attamen origine magnopere differunt. Etenim hæresis lædit regulam fidei, ipsaque Christianæ professionis fundamenta evertit. Schisma verò disciplinam ecclesiasticam labefactare nititur & episcopalem auctoritatem concurere, ut docent Basilius & Hieronymus. Unde Manichæos, Valentinos, Marcionistas, & Pepuzenos inter hæreticos recenset Basilius, quia de ipsa in Deum fide controversiam movent, & à ceteris Christianis dissentiunt: ἄντικρυς γὰρ περὶ αὐτῆς τῆς εἰς Θεὸν πίστεώς ἐστιν ἡ διαφορά. Novatianos autem sive Catharos schismaticis adscribit, quia de disciplina tantùm cum Ecclesia contendebant, nempe an lapsi ad pœnitentiæ beneficium admittendi essent: Σχίσμα δὲ, τὸ περὶ τῆς μετανοίας διαφόρως ἔχειν πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. Observandum tamen est eam esse schismatis indolem ut in hæresim vertatur, quod de Donatistis dixit alicubi Augustinus, apud quos contigit ut geminatione baptismi hæresis ex schismate nasceretur, quemadmodum loquitur Imperator in Codice Theodosiano. Et in universum Hieronymus asseruit de omnibus schismaticis eos proprium quoque dogma contingere solitos ut secessionem suam necessariam fuisse probarent. Attamen vulgatum illud quod sæpissime jactatur apud veteres, scilicet inveteratum schisma in hæresim desinere, abditam quandam disciplinæ ecclesiasticæ regulam præ se ferre videtur. Ea verò

August. l. 20. contra Faust. c. 1. Schisma, ut . . . est eadem opinantem atque eodem ritu colentem quo ceteri solo congregationis delectari dissidio.

Basilius in ep. ad Amphiloch. c. 1. τὰς μὲν αἱρέσεις ... τὰς δὲ σχίσματα, τὰς δὲ παρασυναγωγάς. Αἱρέσεις μὲν τοὺς παντελῶς ἀπερρηγμένους, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἀπηλλοτριωμένους· σχίσματα δὲ, τοὺς δι' αἰτίας ἐκκλησιαστικάς, καὶ ζητήματα ἰάσιμα πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας.

L. 4. C. Th. Ne sacr. bapt. iter. Hieron. in Comment. ad c. 3. Ep. ad Titum. Inter hæresim & schisma hoc interesse arbitramur quod hæresis perversum dogma habeat, schisma propter episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter

fequeret. Quod quidem in principio aliquia ex parte intelligi possit diversum. Ceterùm nullum schisma non sibi aliquam confingit hæresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur. August. l. 2. contra Crescon. c. 7. docet, inveteratum schisma esse ipsummet hæresim.

Can. 6 Concil CP. αἱρετικοὺς δὲ λέγομεν τούς τε πάλαι τῆς ἐκκλησίας ἀποκηρυχθέντας, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ὑφ' ἡμῶν ἀναθεματισθέντας, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοὺς τὴν πίστιν μὲν τὴν ὑγιῆ προσποιουμένους ὁμολογεῖν, ἀποσχίσαντας δὲ καὶ ἀντισυνάγοντας τοῖς κανονικοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις. Balsamo add. c. 6.

verò hoc unum significari puto, nempe ipsum schisma, etsi nulla hæreseos labe infectum, si pertinax fuerit & inveteratum, transire in naturam hæreseos, & schismaticos ejus generis Ecclesiæ frequentibus admonitionibus rebelles hæreticis accenseri.

IV. Eam interpretationem hausi è canone sexto Concilii œcumenici secundi; quo hæreticis interdicitur accusatio adversùs Episcopum orthodoxum, si de crimine ecclesiastico agatur. Hæreticos autem definit eos esse qui hæreses ab Ecclesia damnatas profitentur. Subjungit autem hæc verba: *Ad hæc autem & eos qui sanam quidem fidem confiteri præ se ferunt, abscissi sunt autem, & alibi quàm cum canonicis nostris Episcopis conventus celebrant.* Pugnare videtur hic canon cum Basilii canone, qui schismaticos ab hæreticis discrevit. Quod ita componit Balsamo ut in canone Constantinopolitano de schismaticis agi putet, qui specie quidem sunt orthodoxi, sed re vera hæretici, κατὰ προσποίησιν μὲν ὀρθοδοξοῦντας, καὶ αἱρετικούς. Sed si ea mens esset canonis, non opus erat hoc additamento, nec schismaticorum mentio injicienda. Primum enim caput, quod hæreticos arcet, sufficiebat ad schismaticos quoque ab accusatione removendos, si necessaria sit probatio, eos, præter schismatis scelus, hæresi quoque laborare. Verior est hæc conciliatio, synodum secundam intelligendam de schismaticis pertinacibus & ab Ecclesia condemnatis, Basilium de iis schismaticis de quorum reditu nondum desperavit Ecclesia. Quod eleganter colligitur ex illius verbis, cùm schismaticos eos esse definit qui dissentiunt ob quæstiones quæ curationem recipere possunt, διὰ ζητήματα ἰατά. Quod attinet ad simulationem fidei; vel referri potest ad schismaticos, apud quos caritate violata, fides quoque non potest dici ex omnibus partibus integra; vel locus synodi emendandus juxta interpretationem quam sequitur Nicolaus I. ita ut hæc clausula canonis in duo membra divisa sit: *Præter hos autem, & eos qui fidem sanam simulant confiteri. Schismaticos etiam, & eos qui seorsum à communicantibus nobis Episcopis collectas faciunt.* Juxta hanc regulam, post condemnationem synodi Nicænæ, Concilium secundum, quemadmodum & Concilium Ephesinum, non solùm Novatianos, sed etiam Quartadecimanos recensent inter hæreticos, etsi ob nudam disciplinæ quæstionem discessissent ab Ecclesia, scilicet ob contentionem de die Paschatis, quod die XIV. mensis Nisan cum Judæis, non autem die dominica cum Christianis, celebrabant. Plures quoque hæreses Epiphanius & Augustinus describunt quæ in sola disciplina peccabant. Exempli causa, inter propria Aërianorum capita sive dogmata hoc annumerat Augustinus, quòd dicerent *stata in Ecclesia non esse servanda jejunia*, id est, solennia & constituta jejunia Quadragesimæ & quartæ sextæque feriæ. Media ætate imaginum confractores de hæresi damnati sunt, licèt de capite disciplinæ ageretur. Ejus rei inde petenda est ratio quòd schismatici violatæ caritati per secessionem addunt quoque pertinacem contumaciam adversùs Ecclesiæ decreta, quæ discessionis illius occasionem injustam & à perpetua traditione alienam esse in synodis declaravit. Itaque pervicaciæ continuatio auctoritatem Ecclesiæ contemnit & sacras scripturas quæ illam commendant. Quare mirum non est si schisma ejus generis in hæresim desinere dicatur. Hæc est sententia Ambrosii; qui Satyri fratris factum laudat, quòd Luciferianas partes fugisset. *Non putavit*, inquit, *fidem esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Ecclesiam non tenerent, cujus patiebantur velut quasdam artus dividi & membra lacerari. Etenim cum propter Ecclesiam Christus passus sit, & Christi corpus Ecclesia sit, non videtur ab iis exhiberi Christi fides à quibus evacuatur ejus passio, corpusque distrahitur.* Unde rectè Cyprianus negabat Novatianos habere penes se Ecclesiam; idemque de Donatistis passim asseruit Augustinus.

Exempla Novatianorum aliarum haberetur rationis similis.

Explicatio canonis 6.

Vide secundam rationem Marcæ 5. 10.

V. Antequàm verò discedam à canone sexto CP. tollendum est vetus mendum quo laborant editiones Zonaræ & Balsamonis. Quid enim significant *Canonici Episcopi?* In synodo Laodicena mentio fit psaltarum *canonicorum*, id est, cantorum qui in clero adscripti sunt, ut distinguantur ab extraneis cantoribus. Sed nulla similis ratio occurrit in Episcopis. Omnes enim canoni seu laterculo Ecclesiæ sunt adscripti. Eusebius Dorylæi proponit quidem in contextu Græco Concilii Chalcedonensis ordinandum Ephesi *canonicum* Episcopum. Sed ex antiqua versione Latina constat locum esse corruptum, & legendum * κανονικῶς seu *canonicè*. Quæ lectio maximè congruit cum iis quæ referuntur in illa actione de ordinationibus Bassiani & Stephani, quæ factæ erant per vim & tumultum contra canones. Quare emendandus locus canonis sexti, & legendum κοινωνικοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις, ut hic sit illorum verborum sensus: Eos esse schismaticos & hæreticis adscribendos qui non celebrant conventus cum Episcopis nostræ communionis. Κοινωνικοὶ dicebantur Episcopi qui ejusdem erant communionis, qui sibi invicem communicabant. Qua dictione usa est ipsa secunda synodus in epistola [1] ad Damasum, cùm ait sibi non licuisse per temporis angustias monere Episcopos suæ communionis, πάντας τοὺς ἐν ἐπαρχίαις κοινωνικοὺς ἐπισκόπους. In [2] Synodo Berytensi Cyrillus Alexandrinus & Ibas Edessenus dicuntur fuisse invicem κοινωνικοί. Et in Actis Synodi ad Quercum, [3] monachi quidam orthodoxi dicuntur fuisse κοινωνικοὶ τοῦ ἐπισκόπου & τῆς ἐκκλησίας. Occurrunt sæpe Κοινωνικοί, quos Latinè *Communicatores* reddunt, in epistolis Hormisdæ & alibi. His rationibus motus, ex conjectura cùm locum illum emendassem, & κοινωνικοῖς Episcopos canonicis substituissem, incidi in epistolam

Concil. Laodic. can. 15.

Concil Chalced. Act. 11. χειροτονηθῆναι κανονικὸν ἐπίσκοπον. Versio antiqua: Ordinari autem regulariter debet Episcopus. to. 1 v. Concilior. pag. 700.

1. Theodor. l. 5. c. 9.

2. In Act. 10. Concil. Chalced.

3. Apud Photium T. 59. in libello Joannis Diaconi c. 19. & in Libello Isaaci c. 16.

* Recte. Nam paulò suprà pag. 687. Bassianus ait: ἐγὼ καὶ κανονικῶς ἐχειροτονήθην. Quæ sic versa sunt in editione Romana: *Ego & canonice factus sum Episcopus.* Sed antiqua versio in antiquis editionibus & in omnibus antiquis codicibus habet: *Ego & regulariter factus sum*, uti monui to. 1. novæ meæ collectionis Concilior. pag. 1312.

Nicolai I. qui hunc canonem laudat, & *Communicantes* vertit, ut nullus de emendatione dubitandi superſit locus: *Eos qui ſeorſum à communicantibus nobis Epiſcopis collectas faciunt.*

Nicol. I. ep. 8. ad Mich. Imp.

V I. Ut autem redeam unde diſceſſi, cùm ſchiſma ortum habeat à contentione ob eccleſiaſticam diſciplinam, quando canones de diſciplina lati franguntur, ſchiſmati præbetur occaſio; imò verò in hoc animorum & ſententiarum diſſidio poteſt dici aliquod ſchiſma conflatum eſſe, cui deeſt ſola ſeceſſio à communione externa, ad quam aditus fieret per importunas excommunicationes. Eleganter verò probatur hoc ſeculo uſum locutionis illius invaluiſſe ex literis Benedicti I X. ad Stephanum Arvernenſem Epiſcopum, qui conqueſtus erat de abſolutione à Papa Pontio Comiti Arvernenſi indulta, licèt ab Epiſcopo excommunicatione conſtrictus eſſet. Reſpondet eam ſibi ignotam fuiſſe: de qua ſi certior ab Epiſcopo factus fuiſſet, Pontium non ſolùm repuliſſet, ſed etiam Epiſcopi auctoritatem firmando, eum anathematis ictu repercuſſiſſet. *Profiteor quippe*, inquit, *omnibus conſacerdotibus meis ubique terrarum adjutorem me & conſolat.rem potiùs eſſe quàm contradictorem. Abſit enim ſchiſma à me & à coepiſcopis meis. Itaque illam pœnitentiam & abſolutionem quam tuo excommunicato ignoranter dederam, & ille fraudulenter accepit, irritam facio & caſſam.* Schiſma dicitur à Benedicto diſſidium inter Papam & Epiſcopos cùm de corruptis canonibus juſtè conqueruntur. Inſignis eſt ad probarionem hujus ſignificationis locus Concilii Anglicani quod habitum eſt & dictatum à Legatis Hadriani I. Gregorio & Theophylacto anno DCCLXXXVII. Hæc ſunt verba ſub finem capitis quarti: *Suademus ut ſynodalia edicta univerſalium ſex Conciliorum cum decretis Pontificum Romanorum ſæpius lectitentur, obſerventur, & juxta eorum exemplar Eccleſiæ ſtatus corrigatur, ut ne quid novi ab aliquibus introduci permittatur, ne ſit ſchiſma in Eccleſia Dei.* Eo ſenſu ſchiſmatis vocem uſurpaverat Hincmarus de Drogone verba faciens, qui privilegio ſibi contra regulas à Sergio Pontifice conceſſo abſtinuit, *ne ſchiſma in ſanctam Eccleſiam introduceret*, id eſt, ne diſſidium inter Epiſcopos Gallicanos & ſedem apoſtolicam foveret, reſcriptum per obreptionem adversùs canones elicitum urgendo. Hac ſignificatione Ivo timebat ne ſchiſma inter regnum & ſacerdotium oriretur ob diviſionem epiſcopatus Noviomenſis. Inde etiam eſt quòd opinionem eorum qui inveſtituras epiſcopatuum à laïcis factas tuebantur, non quidem hæreticam, ſed *ſchiſmaticam* eſſe dicit, utpote decretis Conciliorum Romanorum contrariam.

Refertur epiſtola illa in Concilio Lemovicenſian. 1031.

Concil. Chalcuthenſe. c. 4.

Hincmarus ep. 6. c. 30. edit. Mog.

Ivo ep. 238.

Idem ep. 233.

V I I. Illuſtrior autem evadet tota iſthæc diſceptatio de retinendis antiquis canonibus, ſi paulò accuratiùs inſpiciamus quis eſſet Eccleſiæ Gallicanæ ſenſus in cauſa Paſchalis Papæ & Henrici Imperatoris ob contentionem inveſtiturarum, quas Principibus ademerant Gregorius V I I. & Urbanus II. pluribus Conciliorum definirionibus. Earum teſtitutionem per ſummam vim novo privilegio à Paſchali I I. extorſerat Henricus Imperator. Quod privilegium Guido Archiepiſcopus Viennenſis & apoſtolicæ ſedis Legatus in Concilio Viennenſi è * Germanicis Epiſcopis compoſito damnavit anno MCXII. ejuſque Concilii confirmationem à Paſchali petivit, inſolenti conteſtatione adjecta: *Si verò, quod minimè credimus, aliam viam aggredi cœperitis, & noſtræ parvitatis aſſertiones prædictas roborare nolueritis, propitius ſit nobis Deus quia nos à veſtra ſubjectione & obedientia repelletis.* Modeſtiùs ſe in hac quæſtione geſſerunt Gallicani Epiſcopi, ac præcipuè Ivo canonici juris callentiſſimus, qui Paſchalem monendum putabat *ut factum ſuum retractaret.* ſin abnueret, temperandum quidem ab illo judicando, ſed ſententiam evangelicam ſequendam, quæ ſervanda docet illa quæ dicerent Scribæ & Phariſæi, qui ſuper cathedram Moyſi ſedebant, ſed ab eorum operibus abſtinendum. *Vult enim hæc ſententia*, inquit, *præcepta præſidentium ad cathedram pertinentia obedienter impleri, etiamſi tales ſint quales erant Phariſæi, non eos factioſa conſpiratione à ſuis ſedibus removeri. Si verò ea præcipiant quæ ſint contra doctrinam evangelicam vel apoſtolicam, ibi non eſſe eis obediendum exemplo docemur Pauli Apoſtoli, qui Petro ſibi prælato non rectè incedenti ad veritatem Evangelii in faciem reſtitit, non tamen abjecit.* Itaque ad ſummum, ſecundùm mentem Ivonis, parendum non eſt decretis quæ *ad cathedram* non pertinent, id eſt, quæ *privilegio B. Petri* non nituntur, quæ non fiunt *regulariter & ſecundùm miniſterium* apoſtolicæ ſedis, ut verbis Hincmari & ſynodi Tricaſſinæ utar. Communio autem Pontificis & ejus obedientia non eſt repellenda, ut malè placuit Concilio Viennenſi habito à Guidone, eo prætextu quòd opinionem de inveſtituris retinendis *hæreticam* judicaret, è contrà Ivo *ſchiſmaticam* tantùm cenſeret.

Guido (qui poſteà Callixtus II.) in Concilio Vienn. Chron. Malleac. ad an. 1112. *Viennæ Concilium fuit, ubi contradictum eſt jus perdendum apoſtolicum.*

Ivo ep. 233. Vide Baluzii Notas ad librum Agobardi de jure & privil. ſacerdot. cap. 9.

V I I I. Eandem ſententiam Ivo alibi ſequitur, cùm evocatus in Concilium à Joanne Lugdunenſi Archiepiſcopo ad Paſchalis factum illud diſcutiendum, loco indicto ſe ſiſtere noluit, nec convenire *ad illa Concilia in quibus non poſſumus*, inquit, *eas perſonas contra quas agitur condemnare vel judicare, quia nec noſtro nec ullius hominis probantur ſubjacere judicio.* Quibus verbis egregiè confirmat, quod ſuprà oſtendi, conſtantem fuiſſe Gallicanæ Eccleſiæ ſententiam, Papæ perſonam nullius judicio ſubjici, niſi à fide manifeſtiſſimè aberraret. Hanc à Bonifacio Moguntino allatam olim exceptionem ſequitur Ivo in hac epiſtola, his verbis: *Principales Eccleſiæ claves nolumus ſua poteſtate privare*,

Ivo ep. 236.

Vide ſuprà lib. 1. cap. X.

* Nescio profectò unde illuſtriſſimus Archiepiſcopus acceperit hoc Concilium Viennenſe compoſitum fuiſſe ex Epiſcopis Germanicis. Nam & Vienna, tametſi tum eſſet ſub ditione Imperatoris Germanici, eſt in Gallia, & in vita Ludovici Groſſi pag. 293. in editione Ducheſnii adnotatum eſt celebre Concilium in Eccleſia Gallicana fuiſſe congregatum ejuſdem Ludovici conſilio & ſuffragio, & in eo Concilo Imperatorem tyrannum anathemate innodatum mucrone beati Petri fuiſſe perfoſſum. Quem locum eſſe intelligendum de Concilio Viennenſi ſatis conſtat. Præterea auctor Chronici Reicherſpergenſis pag. 260. de hac ipſa re agens ait. *Pro qua re univerſi Franciæ Epiſcopi conſilium inierunt quatenus excommunicarent ipſum Paſchalem Papam tanquam Eccleſiæ hoſtem & deſtructorem niſi privilegium idem ipſe qui dedit damnaſſet.* Quod ſumptum eſt ex epiſtola ſynodi ad Papam Paſchalem.

quacunque persona vices Petri habeat, nisi manifestè ab evangelica veritate discedat. Enimvero licèt honorificentissimè de Pontificum dignitate & auctoritate senserit, tamen Ecclesiam Gallicanam commodis suis prospecturam docet synodorum provinciæ decretis; quibus juxta Augustinum quod poterit corriget, vel quod corrigere non poterit, salvo pacis vinculo excludet, vel quod salvo pacis vinculo excludere non poterit, æquitate improbabit, firmitate supportabit. Observandum verò ex Ivonis sententia liberum fuisse, non solùm universæ Ecclesiæ Gallicanæ, sed singulis Metropolitanis, salva reverentia Ecclesiæ Romanæ, novum illud decretum pro investituris, superioribus aliquot Conciliis Romanis contrarium, rejicere. *Hæc dicentes*, id est, asserentes Pontificem non esse deponendum ob novum illud rescriptum, *non tollimus*, inquit, *quin possint quique Metropolitani Episcopos secundum jus antiquum convocare, provincialem synodum salva reverentia Romanæ Ecclesiæ celebrare.* Et mox: *His catholicorum patrum terminis contenti, quæ possumus secundùm decreta patrum, salvo vinculo pacis corrigere volumus. Quæ autem corrigere non possumus, usque ad messem, si necesse sit, Domino docente, tolerare decrevimus.* Deinde Paschalem excusat, si necessitate cogente, ad vitandam populi stragem, prudenter rigorem decreti remisit.

[*Ejusdem argumenti extat epistola Hildeberti Cenomanensis in tomo* IV. *Spicilegii Dacheriani, quam nos olim dabimus emendatiorem in nova quam paramus editione epistolarum ac reliquarum lucubrationum illius Episcopi.*] Stephanus Baluzius.

CAPUT IX.

Synopsis.

I. Initio seculi decimitertii Ecclesia Gallicana tuebatur libertates suas solo dissensu. Conventus Bituricensis contradixit mandatis Romani Cardinalis de collatione duarum præbendarum in unaquaque Ecclesia. Ea de causa Legatus abstinuit ab executione mandati.

II. Eodem seculo Lincolniensis Episcopus his collationibus non consensit. Ejus rationes; & contradictio aliena à contumacia. Clausula, Non obstante, *tunc invalescere cœpit.*

III. Non admissis quoque rescriptis illis, Galli jura sua tuebantur. Olim clerici à Pontificibus commendati. Deinde adjunctæ sunt minæ excommunicationum. Initium hujus coactionis circa tempus Lucii III.

IV. Episcopi Gallicani in his angustiis patrocinium regium implorarunt. Tuitionis regiæ pro custodia canonum nondum erat deleta memoria in tertia dynastia, ut probatur ex Ivone. Eam tuitionem à B. Ludovico expoposcit Ecclesia Gallicana ad conservanda jura collationum & jurisdictionem adversùs novitates. Cui rei Ludovicus prospexit suo edicto.

V. Inde est quòd Philippus IV. monuit Clementem ne ministerium Episcoporum impediret in causa Templariorum. Se salvo sacramento suo id tolerare non posse.

VI. Quod explicandum est de sacramento præstito tempore inaugurationis regiæ. Ejus antiqua formula, qua promittitur conservatio privilegii canonici, à Philippo. Quæ ducta videtur à formula concepta ab Hincmaro. Ea dicta est olim perdonatio, *non sacramentum. Imperatores CP. spondebant fidei & canonum custodiam.*

VII. Jure collationum & electionum sublato per reservationes & gratias expectativas, regium auxilium imploratur ab Ecclesia Gallicana ad eorum restitutionem. Carolus VI. jus antiquum adversùs novitates edictis suis ea in parte restituit, & magistratibus suis executionem commisit.

VIII. Decreta Basileensia confirmata lege regia; cujus executio mandata judicibus regiis, qui contumaces plecterent. Comitia regni præsidium libertatum Ecclesiæ Gallicanæ à solo Rege expectandum fatentur anno millesimo quadringentesimo nonagesimo tertio. Reges prospexisse canonum restitutioni, lege generali, & injuncta magistratibus exequendi cura. Quod probatur edictis B. Ludovici & Caroli VI. & VII.

IX. Aliquando Reges ex officio novitates adversùs mores receptos repellebant, si ex iis detrimentum regni sequeretur. Id factum à Carolo VII. lege data, qua extraneos à beneficiis removebat. Renuente Papa his incommodis consulere, imperio suo id egit. Nullum privilegium apostolicæ sedis ea de re præcesserat.

X. Lex ista videtur contraria constitutioni Innocentii III. qua admittit ad beneficia undecunque natos. Innocentii constitutio æqua est in sua specie. Veteri jure Episcopi eligendi è clericis cujusque civitatis. Jus illud ex parte restitutum lege Caroli, ut saltem è regno petantur. Duæ regulæ deductæ ex illa constitutione.

I. PERSTABAT adhuc idem usus in Gallia anno MCCXXVI. per solum dissensum Regis, Episcoporum, & Procerum libertates suas tuente Ecclesia Gallicana. Cùm enim Romanus Cardinalis Concilium illius Ecclesiæ Biturigibus coëgisset ut Albigensium & Comitis Tolosani negotiis prospiceretur, re illa confecta, de reservatione duarum præbendarum in unaquaque Ecclesia vel monasterio arbitrio summi Pontificis Romanis clericis conferendarum cum Episcopis & Abbatibus agere voluit. Sed procuratores Capitulorum (quibus abeundi copiam Legatus fecerat, quasi Concilio soluto, ne intercessionibus suis omnia turbarent) cum eo graviter expostularunt quòd mandatum Papæ in Concilio non exposuisset ipsis præsentibus, quorum maximè intererat. Legatum rogant ut ab ea re persequenda temperet, quæ absque gravi scandalo & omnium offensione effectui tradi non posset, & cui renitantur non solùm Episcopi, sed etiam Rex ipse, & proceres regni. aliam esse rationem Galliarum & longè diversam à ceteris regnis. in illis enim mandatis Papæ decretam fuisse præbendarum reservationem, sed in Gallicana Ecclesia rem istam adeo insolitam totius regni consensu indigere. Retulit Matthæus Paris procuratorum suggestionem his verbis: *Unde rogamus in Domino ne istud scandalum oriatur per vos in Eccle-* Matthæus Paris in Henrico III. pag. 317. 318.

sia Gallicana, scientes quòd sine maximo scandalo & inæstimabili damno non posset hoc ad effectum perduci. Quia esto quòd aliquis assentiret, nullus esset ejus assensus in rebus quæ omnes tangunt, cùm ferè omnes majores, & generaliter omnes subditi, necnon & ipse Rex, & omnes Principes, parati sint contradicere & resistere usque ad capitis expositionem & omnis honoris privationem; præsertim cùm videatur imminere propter hoc scandalum subversio regni & Ecclesiæ generalis. Ratio autem nostri timoris est, quòd cum ceteris regnis non habuistis rationem, & quibusdam Episcopis præcepistis & Abbatibus ut cùm præbendæ vacaverint, ad opus Domini Papæ reservent. Literis Pontificis palam lectis, quibus duarum præbendarum collatio retinebatur, Legatus, præceptis exhaustis, persuadere conatus est Concilio ut consensum huic mandato præberet. Sed cùm nihil obtinere posset, imò verò procuratores Capitulorum sapienter monerent cavendam esse generalem secessionem, si universa Ecclesia premeretur, subjunxit Legatus, *super hac, quicquid præcepit, tali conditione licet tacitè intellexisse, si imperium & alia regna consentirent. Adjunxit se nihil amplius super hac attentaturum donec per regna alia Prælati consenserint. quod credidit provenire non posse.* Unde patet in re nova constituenda per Gallias consensum Regis, Episcoporum, & procerum exquisitum fuisse à Legato, eumque à rescripto exequendo abstinuisse ob clericorum totiusque regni dissensum, & ob scandali imminentis & secessionis periculum.

Domine, moveat vos zelus universalis Ecclesiæ & sanctæ sedis Romanæ: quia si omnium esset universalis oppressio, possit timeri ne immineret generalis discessio. quod Deus avertat.

II. Eodem animo tuendæ libertatis canonicæ ferebatur Robertus Lincolniensis Episcopus in Anglia, vir singulari pietate conspicuus: qui, non expectato synodali decreto, sibi liberum putavit præcepto cuidam Innocentii IV. de conferenda præbenda in sua Ecclesia reniti, quia juri recepto contrarium erat. *Noverit*, inquit, *discretio vestra quòd mandatis apostolicis affectione filiali devotè & reverenter obedio: iis quoque quæ mandatis apostolicis adversantur, paternum zelans honorem, adversor & obsto. Ad utrumque enim teneor ex divino mandato.* Infrà: *Propter hoc his quæ in prædicta littera continentur unicè, filialiter, & obedienter non obedio, contradico, rebello.* Mox: *Breviter autem recolligens dico, apostolicæ sedis sanctitas non potest nisi quæ in ædificationem sunt, & non in destructionem. Hæ autem quas vocant provisiones non sunt in ædificationem, sed in manifestissimam destructionem. Non igitur eas potest beata sedes apostolica acceptare: quia caro & sanguis, quæ regnum Dei non possidebunt, eas revelavit, & non Pater Domini nostri Jesu Christi qui est in cælis.* Nec omittendum est, clausulam illam solennem, quæ in omnibus rescriptis hodie inseritur, *non obstante* constitutione hac vel illa, jam tum usurpari cœpisse. quod ægrè ferebat Robertus Lincolniensis, eò quòd instatuentibus inconstantiam designaret, cùm tamen leges constantia quadam & perpetuitate vigere debeant, nisi necessitate cogente aliquando remittendæ sint. *De illius litera*, inquit, *& ei consimilium longè latèque dispersarum superaccumulato Non obstante, nec ex legis naturalis observanda necessitate inducto, scatet cataclysmus inconstantiæ.* Si quis immodestæ cuidam petulantiæ verba Roberti adscribenda putet, is ante omnia Theodorici Regis Italiæ sententiam perpendat apud Cassiodorum: *Pro æquitate servanda & nobis patimur contradici.* Et eodem sensu Regis Athalarici: *Rarum confidentiæ genus est interdum resistere contra vota Principis.*

Matthæus Paris in Henrico III. ad an. 1253.

Vide Matth. Paris. pag. 871. 875.

Cassiodorus l. 1. Variar. 5. l. 1. Var. 9.

III. Gallis etiam nostris ea mens erat ut non admissis Romanæ curiæ rescriptis quæ collatoribus jura per canones quæsita auferebant, se ab iis novitatibus expedirent. Sed tandem Romanis Pontificibus æquum visum est ut suæ commendationis ratio haberetur. Commendationem vocavi, quia olim Episcopis clericos aliquando sedes apostolica commendabat tantùm, ut concesso Diaconi & Presbyteri gradu, eorum inopiam sublevarent; exemplo Gregorii Magni, qui Syracusano & Fanensi Episcopis duos clericos commendavit. Sed posteri commendationes & preces in præcepta verterunt; & præceptis, quæ, ut vidimus, à collatoribus repudiabantur, executores adjunxerunt, qui Episcopos ad collationem cogerent, ut rectè explicuit Duarenus. Coactionis illius initia referri possunt ad tempora Lucii III. ad quam invitatus fuit à Stephano Tornacensi, cujus hæc sunt verba de Herveo clerico commendato. Canonicis S. Aniani Aurelianensis: *Scripsit pro eo felicis recordationis pater Alexander (III.) Decano & Canonicis sancti Aniani Aurelianensis. Scripsistis & vos primò & secundò. Sed neque preces neque præceptum vestrum, quamvis tres præbendæ vacarent, voluerunt audire. Absit, Pater, ut inanes sint preces vestræ, contemptibilis auctoritas, elusorium præceptum: & nunc demum tanta, si placet, virtute intonet super eos majestas vestra ut qui blanditiis juvari non potuerunt, imperio discant vinci.*

Gregor. l. 4. ep. 14. l. 5. ep. 47.

Franc. Duarenus lib. 5. de sacr. eccles. ministr. cap. 8.

Stephanus Tornac. ep. 109.

IV. Cùm ergo collationes beneficiorum, imò & episcopatuum & monasteriorum, ad se traherent Romani Pontifices, rescindentes si quid contra eorum rescripta ageretur, additis excommunicationibus in contumaces, nihil reliqui erat penes Episcopos Gallicanos quin adeo severis præceptis parerent & collationum jure caderent. Quare ad remedium extraordinarium confugerunt, scilicet ad tuitionis regiæ præsidium, pietate Regis Ludovici IX. interpellata, qui his morbis edicto suo consuluit. Nondum enim obliterata erat in Gallia, pro custodia canonum, Regum nostrorum auctoritas: quam ab Ivone commendatam sciebant anno MXCVI. Consultus enim à Philippo Rege quid agendum esset, si post habita eo anno duo Concilia ab Urbano II. Nemausi & apud Clarummontem, Hugo Legatus apostolicæ sedis ad tertium Episcopos invitaret, (quod alienum erat à canonibus, qui duas synodos tantùm celebrandas præscribunt) respondet Ivo se nihil rescivisse de consilio Legati. *Quod tamen si faceret, non esset hæc apostolica institutio vel ecclesiastica consuetudo. Quod si quis eos* (id est, Episcopos) *ultra terminos à patribus constitutos angariare voluerit, vos habito cum eis communi consilio injustis oppressionibus pro persona vestra resistite; sic ut quæ Dei sunt Deo reddant, & quæ Cæsaris sunt Cæsari reddere non omittant.* Quare potestatis hujus memores Episcopi Gallicani subsidium à Ludovico

Vide lib. 6. cap. 11. §. 7.

Ivo ep. 50.

Rege exposcunt: qui edicto suo, ita enim vocat, omnia jura canonica de beneficiorum provisionibus decreta, quæ tunc primùm convellebantur, in integrum restituit, electiones, collationes, & ceteras dispositiones secundùm juris communis & Conciliorum definitionem fieri jussit, & Romanæ curiæ exactiones inhibuit. Huic gloriosissimo Regi prima debetur libertatis Ecclesiæ Gallicanæ *restitutio*, quam suo edicto post mutatam disciplinam in beneficiorum collationibus anno MCCLXVIII. procuravit. quo uno capite contentiones inter Episcopos & Romanam curiam tunc ferè continebantur. *Statuimus & ordinamus ut Prælati regni nostri, Patronique, beneficiorum collatores, jus suum plenarium habeant, & unicuique sua jurisdictio servetur. Insuper Ecclesiæ cathedrales & aliæ regni nostri liberas electiones habeant, & earum effectum integraliter prosequantur; promotionesque, collationes, provisiones, & dispositiones prælaturarum, dignitatum, & aliorum quorumcunque beneficiorum ecclesiasticorum regni nostri secundùm ordinationem & dispositionem juris communis, sacrorum Ecclesiæ Dei Conciliorum, atque institutorum sanctorum patrum fieri volumus & ordinamus.*

Pragmatica B. Ludovici anno 1268.

V. Conscius erat suæ potestatis Philippus IV. Rex Francorum quando Clementem V. Pontificem sibi conjunctissimum seriò monebat ut quæ in Templariorum negotio agenda erant Episcopis permitteret, nec fortè demandaret aliis: quia hoc in gravem injuriam Episcoporum vergeret, à quibus ministerium ipsis à Deo creditum sine justa causa non debet auferri. ac præterea docet sibi liberum non esse ut ea æquo animo ferre possit, cùm sacramenti religione teneatur ad tuitionem jurium episcopalium. Hic primus, ut opinor, jusjurandum prætendit ei officio probando quod veteri Reges ad ministerium sibi à Deo commissum referebant. Ejus exemplo sequuti deinde Principes Carolus VI. & VII. sacramenti sui religiosam observationem edictis suis de restauranda disciplina ecclesiastica latis inseruerunt. Hæc sunt manuscripti codicis verba de Philippo VI. *Gravis, quod absit, fieret injuria, si sine justa causa ministerium à Deo sibi traditum & defensionis fidei meritum auferretur ab eisdem* (Episcopis); *nec Prælati talem injuriam meruerunt, nec Rex salvo suo juramento posset hoc tolerare; essetque peccatum gravissimum spernere eos quos Deus misit. Qui vos enim spernit, me spernit, ait Dominus. Quis ergo sacrilegus vobis, Pater sancte, præsumet consulere quòd vos eos spernatis imò potiùs Jesum Christum mittentem.*

In Notis ad N. II. c. 11. t. 1. Libert. Eccles. Gall.

VI. Sanè non absurda est hujus sacramenti mentio; quod ea mente usque verbis olim ita conceptum fuit ut Reges, tempore inaugurationis suæ, custodiam canonum subditis suis promitterent. Quod eò pertinebat ut sponderent nec à se violandos canones nec ab aliis. Extat illius sacramenti antiqua formula, quod Philippus I. patre Henrico Rege superstite ex illius auctoritate præstitit anno MLIX. *Ego Philippus Deo propitiante mox futurus Rex Francorum in die ordinationis meæ promitto coram Deo & sanctis ejus quòd unicuique de vobis commissis* (legendum, *de vobis & Ecclesiis vobis commissis*) *canonicum privilegium & debitam legem atque justitiam conservabo, & defensionem, quantum potero, adjuvante Domino exhibebo, sicut Rex in suo regno unicuique Episcopo & Ecclesiæ sibi commissæ per rectum exhibere debet, populo quoque nobis credito dispensationem legum in suo jure consistentem nostra auctoritate concessurum.* Hujus formulæ potiora verba transcripta sunt ex ea quam Hincmarus Remensis Archiepiscopus à se conceptam Ludovico Balbo Caroli Calvi filio porrexerat, cùm regnum Compendii suscepturus ungeretur anno DCCCLXXXVII. Sponsio autem illa Ludovici excerpta est à Capitulis quæ Carolus Calvus eodem anno apud Carisiacum statuerat. Quam quidem promissionem non sacramentum vocant proceres Gallicani, sed perdonationem: *Est perdonatio quam dominatio vestra nobis fidelibus vestris perdonavit & subscripsit.* Unde Ludovicus Balbus eodem verbo utitur in sponsione sua; *Promitto & perdono vobis*, id est, concedo & indulgeo. Ante illa tempora sponsio quidem à Regibus inaugurandis concipiebatur, sed aliis verborum solennibus, quamvis eadem significatione; ut patet ex repromissione quam Carolus Calvus præstitit cùm in urbe Metensi Lotharii regnum adipisceretur anno DCCCLXIX. *Sciatis me unicuique in suo ordine secundùm sibi competentes leges tam ecclesiasticas quàm mundanas legem & justitiam conservare.* Quod etiam repetitum est in secundo capite conventus apud Carisiacum habiti. In eandem sententiam Reges Gallorum se deinceps usque ad hæc nostra tempora jurejurando adstrinxerunt, etsi formulis diversis. More non absimili Constantinopolitani Imperatores, jam ab ipsius Anastasii temporibus, scripto, [illegible], pollicebantur Patriarchæ fidei catholicæ & canonum observationem antequàm imperii insignibus induti & unguento delibuti essent; ut testantur Evagrius, Nicetas, & Codinus Curopalates.

In Capitulis Ludovici II. tit. 1.

Capitula Caroli Calvi apud Carisiacum tit. XLIII. cap. IV.

Vide etiam Capitula Karlomanni & Odonis, edita in appendice ad Lupum Ferrar. tit. vi. & vii.

Capitula Caroli Calvi tit. XXXV. post caput III.

Evagr. l. 3. Nicetas in Alexio.

VII. Licèt autem edicto beati Ludovici prospectum esset nascenti morbo quo jura collationum laborabant, paulatim tamen auctoritate summorum Pontificum effectum est ut omnium beneficiorum imò & episcopatuum collationes ad se traxerint, quin etiam ad vacatura per gratias expectativas, contra Concilii Lateranensis præscripta, jus dederint. His reservationibus & gratiis aliisque similibus machinationibus in perniciem canonum inductis Ecclesia Gallicana Parisiis congregata remedium parans electiones, collationes, & præsentationes secundùm constituta generalium Conciliorum, nulla habita reservationum & gratiarum ratione, fieri decrevit. Sed quia impar erat Romanæ curiæ auctoritati, tuitionem regiam adhiberi procuravit. Rex itaque Carolus VI. Ecclesiæ Gallicanæ & Procuratoris regii petitionem, tractatu habito cum Consilio suo, synodorum decretis conformem esse animadvertens, clerum Galliæ ad suam libertatem antiquam & juris dispositionem, *quoad prædicta*, reducendum esse censuit, & quantum in se esset reduxit, eumque in posterum in eadem libertate conservari voluit, atque edicti execu-

Vide lib. vi. cap. IX.

N. 14. c. 22. t. 2. Lib.

tionem Curiis Parlamenti ceterisque magistratibus commisit anno millesimo quadringentesimo sexto. Observandum autem est summopere edictum illud ita conceptum ut *ad tempus* locum haberet donec Concilii generalis decreto his rebus consultum esset. Sed postquam Concilium Constantiense spem Gallicanæ Ecclesiæ hac in parte destituit, idem Rex Carolus, coacto in concilium gravissimorum ex utroque ordine hominum consessu, constitutionis anno MCCCCVI. latæ executionem peremptoriè decrevit anno MCDXVII. quam deinde edicto lato anno sequenti confirmavit, rescissa Concilii generalis expectatione : *Voluimus, ac prout aliàs ordinavimus, volumusque, & ordinamus, Ecclesias personasque ecclesiasticas eorundem regni ac Delphinatus nostrorum ad suas antiquas franchisias & libertates in perpetuum reducendo, quòd Ecclesiis nostrorum regni & Delphinatus cathedralibus & collegiatis & earum beneficiis electivis secularibus & regularibus per electiones, & non electivis per præsentationes, collationes, & institutiones ordinariorum, quibus de jure communi seu consuetudine pertinet, secundùm antiqua jura communia Conciliaque generalia, de personis idoneis provideatur ; cessantibus & rejectis omnino ac nonobstantibus quibuscunque & quorumcunque reservationibus generalibus vel specialibus, ac prohibitionibus, expectationibus, aut gratiis etiam cum decreti appositione factis aut faciendis, concessis seu concedendis.* Præcipit deinde Curiis Parlamenti & ceteris judicibus ut executioni hujus constitutionis diligentissimè incumbant, & contumaces, cujuscunque gradus & ordinis fuerint, graviter plectant ut infracti edicti regii reos.

C. 11. N. 16. tit. 2. Lib.

VIII. Tandem cùm rebus ita ferentibus Basileæ multa decreta essent quæ labantem disciplinam restaurarent, synodus generalis Ecclesiæ Gallicanæ eorum executioni, paucis demptis, consensit quidem, sed Pragmatica sanctione Caroli VII. confirmari curavit, qui constituris Basileensibus & decretis Concilii Gallicani vim & robur legis publicæ addidit, & inter ceteras constitutiones regias recenseri jussit, plenamque executionem Curiis Parlamenti reliquisque magistratibus delegavit. Qua in re Principibus nostris cum Justiniano & aliis Imperatoribus Romanis convenit, qui Præfectis prætorio & Præsidibus provinciarum legum de disciplina ecclesiastica latarum executionem commiserant ; ut apud nos demandata est Curiis Parlamenti, & Seneschallis, seu Baillivis. Itaque si quis rescripto à Romana curia elicito rentaret aliquid contra constitutionum regiarum tenorem, conquerente Procuratore regio, judicum prohibitionibus & mulctis indictis compescebatur. Unde Joannes Dauvet in suo libello appellatorio Curiam Parisiensem pro Ecclesiarum juribus tuendis & defendendis necessariam esse rectè dicebat anno millesimo quadringentesimo sexagesimo. Ea autem regiorum magistratuum interpellatio in his negotiis locum habuit donec Ludovicus XI. liberam Pontifici potestatem in administratione rerum ecclesiasticarum hujus regni permisit. Cui novo Ludovici edicto intercessit Procurator regius ; sed Regis imperio, cùm

Preuves des Libertez pag. 507.

omnia à Pontificis nutu penderent, Episcopi Gallicani à collationibus & electionum jure tunc penè dejecti sunt. Itaque hac sola tuitionis regiæ auctoritate libertates Ecclesiæ Gallicanæ restaurari posse profitebantur plena comitia regni anno MCCCCXCIII. nihilque Episcopis aut Patronis superesse quo se tutos à rescriptis & censuris Romanæ curiæ præstarent quàm regii præsidii opem. Quare supplici petitione Carolum VIII. rogant ut Pragmaticæ sanctionis usum restitui à Pontifice impetret ea lege ut si quo Pragmaticæ articulo Romana sedes offendatur, id totum à futuri Concilii definitione pendeat. Restitutus est à Ludovico XII. qui fuerat aliquot annis interruptus Pragmaticæ sanctionis usus ; donec tandem pactis initis inter sedem apostolicam & Franciscum Regem, quæ Concordata vocantur, libertates Ecclesiæ Gallicanæ & potestas regia ad tuendos canones pleno jure sancita sunt. qua de re inferiùs. Præter eum agendi modum, quo regium auxilium implorabatur, solenne etiam erat hoc seculo à Pontificis decretis futurum Concilium provocare. de quo remedio appellationis dicetur capite XVII. hujus libri. Ex iis quæ dixi colligere licet Episcopos & clericos in angustiis constitutos tuitionem, patrocinium, & subsidium Regum implorasse ut eos à Romanæ curiæ novis rescriptis tuerentur, Principes verò duplex remedium adhibuisse, tum generali lege lata, quæ canonum executionem restitueret, quemadmodum B. Ludovicus & Carolus VI. & VII. se uterque gesserunt, tum etiam injuncta magistratibus cura ut in singulis negotiis executionem illam impedirent. His enim verbis sanctionem suam concludit B. Ludovicus : *Universis justitiariis, officiariis, & subditis nostris, ac loca tenentibus præsentibus & futuris, & eorum cuilibet, prout ad eum pertinuerit, districtè præcipiendo mandamus quatenus omnia & singula prædicta diligenter & attentè servent, teneant, & custodiant, atque servari, teneri & custodiri inviolabiliter faciant, nec aliquid in contrarium quovis modo faciant vel attentent, seu fieri vel attentari permittant, transgressores aut contra facientes juxta casus exigentiam tali pœna plectendo quòd ceteris deinceps cedat in exemplum.* Eadem est sententia edictorum Caroli VI. & VII. quæ tamen id eximium habent, quòd jure patrocinii & per modum defensionis hoc à Regibus nostris fieri docent, non autem per modum jurisdictionis quæ in Romanæ curiæ rescripta exerceatur.

Comitia Turonensia.

Preuves des Libertez pag. 485.

In Pragmatica Caroli VII. *Personas ecclesiasticas & seculares in omnibus & singulis superius expressis ab omni turbatione, violentia, impressione, molestatione, vexatione, damno, impedimento, & disturbio tueantur, protegant pariter, & defendant.*

IX. Non omittendum est Reges nostros aliquando, etsi nullis precibus Ecclesiæ Gallicanæ interpellati essent, novitates à Romana curia adversùs antiquos mores introductas legibus suis & magistratuum executione repulisse, ob detrimentum quod inde regni tranquillitati inferri poterat. Exemplum sumendum est è constitutione Caroli VII. qua prohibetur ne alienigenæ, seu à regno extranei, ad beneficia in Galliis promoveantur. Ea tempestate id est anno MCCCCXXXI. (qui Pragmaticam sanctionem antecedit) episcopatus & cetera beneficia à Pontificibus Romanis conferebantur passim hominibus, non

solùm ignotis & à regno extraneis, sed etiam hostium Gallici nominis studiosis. unde & Regis arcana hostibus pandebantur sæpissimè, divini ministerii infrequentia & pecuniarum transvectiones multaque alia incommoda sequebantur; præcipuèque Gallorum offensio, qui præmia virtutis & scientiæ ab exteris invadi æquo animo ferre non poterant. Ob eas causas à decessoribus suis constitutum fuisse refert Carolus ne beneficia aliis quàm Gallicæ reipublicæ civibus conferrentur. Quod Carolus VI. coacto utriusque ordinis procerum consilio nova constitutione iterùm decrevit; quam Concilio Constantiensi & Martino Papæ edidit, ut ipsi Regis desiderio se hac in parte accommodarent. Carolus VII. post obitum patris idem edictum renovavit, & à Martino V. ejusque successore supplicitèr multoties contendit ut ejus edicti rationem haberet. Quod cùm illi insuperhabuissent, perniciem quæ regno ex eo capite inferebatur amoliendam ratus, totum illud negotium ad suam auctoritatem revocavit; jussitque edicto perpetuo ne in posterum ulla beneficia alienigenis conferrentur; vetuit Ecclesiarum Prælatis ne quem extraneum à regno ad ea obtinenda admitterent in vim bullarum quæ illis essent indultæ, aut alio quovis modo; præcepitque magistratibus ut *bullarum retentione*, bonorum capione, & mulctis inflictis adversùs contumaces insurgerent. Nullum privilegium sibi suisve decessoribus eam ob rem concessum Carolus allegat; quin potiùs de Pontificum contradictione conqueritur. Quare observatio glossatoris Pragmaticæ sanctionis, quæ sola famâ apud illum constabat, est suspectæ fidei. *Ut ferunt*, inquit, *Rex Francia habet privilegium quòd externus & alienigena non potest beneficiari in suo regno sine ejus permissione.*

Extat constitutio Caroli VII. n. 2. libert. Eccles. Gall. c. 30. n. 1.

X. Statim alicui videbitur hæc constitutio jus canonicum evertere, non autem asserere, & patrocinio regio, quod canonibus & decretis Romanorum Pontificum debetur, esse contraria. Etenim Innocentius III. exagitata asperioribus verbis & damnata Thomæ Mauroceni Veneti Patriarchæ CP. promissione sacramento firmata, qua Venetis popularibus suis post expugnatam Constantinopolim caveat se nulli præbendas sanctæ Sophiæ collaturum nisi Venetis, qui Patriarcham suæ gentis in futurum eligerent, præcipit *ut viros literatos & aliàs idoneos, undecunque originem duxerint*, in illa Ecclesia instituat. Sed constitutio Innocentii magna æquitate nititur in sua specie. Cùm enim à Francis, licèt ope Venetorum, urbs regia capta fuisset, pacis publicæ intererat ne ad Veneti tractus angustias, exclusis Francis aliisque Latinæ communionis hominibus, qui ad tuendum imperium undecunque ad urbem accedere possent, beneficiorum illustrium & ipsius patriarchatus spes omnino redigeretur. Ceterùm antiquo jure è clericis uniuscujusque civitatis Episcopus erat ordinandus, ut docet Cælestinus Papa: *Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsius clericis cui est Episcopus ordinandus nullus dignus, quod evenire non credimus, poterit inveniri. Primùm enim illi reprobandi sunt ut aliqui de alienis Ecclesiis meritò præferantur.* Cui Cælestini decreto assenserunt olim Gallicani Episcopi; & ejus sententiam retulerunt Reges in Capitularia, qui *è propria diœcesi secundùm statuta canonum* Episcopum eligendum esse docent. Quod ab Imperatoribus quoque Romanis olim constitutum fuerat de quibuscunque clericis ad capitationis onera peræquanda. Regula ista cùm ab aliquot annis, post electiones abolitas, Romanæ curiæ rescriptis infracta esset, obrutis Episcopis & clericis, non solùm ex aliena civitate, sed etiam ex alio regno, non omnino constitutione regia antiquorum canonum vigor assertus est, sed ad usum præsentem accommodatis rationibus prudenter temperatus; ut saltem qui episcopatibus vel aliis beneficiis sunt admovendi, è regno petantur, si minùs licet eos ex unaquaque civitate petere. Sed de hac re copiosè dicemus alibi: cujus tamen mentionem hic injecimus, ut constaret de duabus regulis. Prima est, Reges ex officio invalescentibus malis & scandalis sedulò prospexisse, interpellata priùs apostolicæ sedis auctoritate. Secunda est, Principes muneri suo satisfecisse cùm partem aliquam antiquæ disciplinæ, etsi non *integram*, in usum restituerunt, quatenus ad salutem regni illis necessaria esse videbatur.

Innocent. Ad decorem. De instit. tradem Innoc. I. 13. reg. ep. 12. cum notis Bosqueti ad eundem locum.

Vide Oder. Raynald. ad an. 1209. §. 1.

C. Nullus. 61. dist. apud Gratian.

C. Sacrorum. dist. 63. è libro 1. Capitul.

C. in Ecclesiis. C. de sacros. Eccles. *Clericis non ex alias possessione, vel vero, sed ex eo nos Ecclesiam esse conferunt ordinem...*

CAPUT X.

Synopsis.

I. Qua ratione prospiceretur iis qui se ab Episcopis vexatos querebantur in negotiis ecclesiasticis adversùs mores receptos. Rescripto regio requirebantur Episcopi ut à vexatione cessarent, vel se judicio sisterent, bonorum capione indicta. Formula rescripti antiqua è regestis curiæ Parisiensis.

II. Explicatio illius rescripti. Causa decimarum recensetur inter spiritualia. Si tamen insolitæ decimæ peterentur, Reges exactionem prohibuerunt; & excommunicationes, si quæ ob eam rem latæ essent, revocari jusserunt.

III. Consuetudine tolli possunt decimæ personales, & prædialium quota præscribi. Quin etiam induci ut è certo genere fructuum nulla solvatur decima. Quare constitutio quæ eam exactionem prohibet est justa, è Covarruvia: qui tamen non docet qua ratione Principes ea de re statuere potuerint.

IV. Ob scandalum quod inde oriebatur Philippus auctoritatem suam huic negotio interposuit; ut patet è verbis rescripti. E nova decimarum exactione scandala nasci fatentur Canonistæ.

V. Ad Regum officium pertinet scandala è rebus ecclesiasticis amovere, è Leone, & ex Anastasio, & è Leo-

nis Senonensis epistola ad Childebertum. quod sit jure tuitionis.

VI. Rescriptis Cancellariæ Reges tuebantur olim libertates Ecclesiæ Gallicanæ, ut docet locus petitus è Comitiis Turonensibus anni 1483.

VII. Privilegia quoque sibi à Romanis Pontificibus concessa mulctis adversùs Episcopos indictis & bonorum capione tuebantur, ex constitutione anni 1367.

VIII. Severiores pœnas imponebant Justiniani leges Episcopis contumacibus adversùs disciplinam.

I. INSPICIENDUM nunc est qua ratione sibi consulerent qui se à Galliarum Episcopis adversùs consuetudines receptas & decreta Pontificum vexari in rebus ecclesiasticis contenderent. Exposita per libellum facti specie, rescriptum Principis actori concedebatur, quo monebantur Episcopi ut ab ea vexatione abstinerent, aut si aliquo jure se fultos putarent, ad diem rescripto condictam se in curia Regis sisterent causam suam dicturi, suspensa interim sententiæ executione; alioqui, pignoribus captis, ad parendum cogerentur per regios ministros. Quod probatur illustri in eam rem exemplo petito è veteribus curiæ Parisiensis regestis, quod hic inserendum putavi: ubi rescripto ad Baillivum seu Seneschallum Santonensem dato inseritur rescriptum ad Episcopum Santonensem. *Philippus Dei gratia Francorum Rex Baillivo Santonensi. Episcopo Santonensi literas nostras mittimus in hac verba:* PHILIPPUS *Dei gratia Francorum Rex dilecto in Christo Episcopo Santonensi salutem. Frequens ad nos perduxit relatio gravibus onusta querelis quòd vos seu gentes vestra vel officiales vestri, vobis ratum habentibus, contra consuetudinem diutiùs observatam decimam exigitis de rebus de quibus præstari non consuevit, novumque modum decimandi inducitis in grave scandalum provinciæ, & quando populus vobis subditus vobis non obedit, per excommunicationem Consulum & similium rectorum dictorum locorum, etiam populum ipsum gravatis, quinimò etiam villas & loca prædicta in nostro dominio existentia supposuistis ecclesiastico interdicto contra privilegia nostra. Nos igitur his scandalis obviare volentes, vos attentè requirimus quatenus à prædictis cessetis, & attentata in præjudicium & scandalum publicum & contra statum antiquum regni nostri revocetis & revocare faciatis. Et si in prædictis jus aliquod putetis vos habere, vobis offerimus per præsentes quod certa die coram nobis veniatis Parisius; & nos cum nostri deliberatione Consilii providebimus super his prout servata pace & salute Ecclesiæ & patriæ faciendum fuerit & ad nos pertinebit. Alioquin deesse non poterit quo minùs ad vitanda hæc scandala & pericula quæ inde possunt exurgere provideamus de remedio opportuno. Et quid inde facere volueritis Seneschallo nostro Santonensi, per quem præsentes literas vobis præsentari volumus, respondeatis, ut juxta responsionem vestram circa talia possit rationabiliter provideri. Datum Parisius die septima Feb.* 1312. *Mandamus vobis quatenus dictas literas eidem præsentetis. Et si ipse contenta in eisdem literis facere recusaverit, aut plus debito distulerit, bona ipsius temporalia tamdiu ad manum nostram teneatis donec ipse præmissa adimpleverit. Actum Parisius die* 7. *Februarii anno* 1312.

II. Ut autem hujus rescripti vis, quantum ad quæstionem istam illustrandam pertinet, penitiùs intelligatur, sciendum est jus percipiendi decimas inter res spirituales ab omnibus recenseri. unde sequitur materiam illam ad ecclesiasticam jurisdictionem pertinere. Quod obtinebat olim apud Gallos, & constitutione Philippi IV. Francorum Regis anno MCCCIII. lata confirmatum fuit; dummodo decimarum in feudum datarum controversia non moveretur. Attamen si decimarum petitio fieret ab Episcopis vel ceteris clericis adversùs prædiorum possessores, quarum solutio insueta esset in iis locis unde exigebantur, Reges nostri non alienum existimarunt à munere suo huic negotio auctoritatem suam interponere, illas exactiones insolitas impedire, excommunicationum, si quæ ab Episcopis in recusantes latæ essent, revocationem indicere, & eam pignoribus captis urgere, ut docuit rescriptum à me prolatum.

C. Causam. De præscr. c. 1. De judiciis. Glossa in c. Quamvis. De decimis.

Philippi constitutio : De cognitione decimarum non feudalium in petitorio vel possessorio, præsertim inter ecclesiasticas partes, agente ecclesia si nullatenus contromittunt.

III. Certum quidem est ex omnium sententia decimas personales consuetudine aboleri posse & prædialium quantitatem ad minorem decima fructuum parte redigi posse seu quotam præscribi. Certum quoque est, ex Pauli Castrensis aliorumque Jurisconsultorum opinione, eam consuetudinem quæ in plerisque orbis Christiani regionibus viget esse legitimam, nempe ut ex certo fructuum genere nulla solvatur decima, utpote ex fœno, herbis, & oleo. Unde sequitur regiam constitutionem, qua decimarum ejus generis solutio prohibetur, summa quidem ratione niti, ut observat Covarruvias loquens de Caroli V. Imperatoris & Hispaniarum Regis lege Toleti lata anno millesimo quingentesimo vigesimo quinto. Sed summus ille Jurisconsultus non docet qua ratione ad suam auctoritatem secularis Princeps materiam illam merè ecclesiasticam revocare potuerit. Itaque quod ille omisit in tuenda Principum suorum lege, id ego agere conabor pro asserenda constitutione jam olim à Regibus nostris decreta. Idem enim Rex Philippus IV. qui decimarum cognitionem à judicibus suis amovit, eadem lege Seneschallis suis præcepit ut à nova & insolita decimarum exactione cives adversùs clericos defenderent, & rescripto quod suprà protuli exequendæ legis & tuendorum civium modum præscripsit.

Covarruvias lib. Variar. c. 17. § 3. vers. nam.

Philippus Seneschallis ad requisitionem Consulum locorum quorumcumque defendat ipsos Consules & universitates à nova impositione servitutis facienda per Prælatos & alias personas ecclesiasticas à nova exactione decimarum & primitiarum.

IV. Vera itaque ratio ob quam Philippus negotium istud sibi vindicat, è scandalo petitur quod è nova & insolita exactione decimarum oriebatur; cujus proinde depulsio à regio patrocinio expectanda erat. Id profitetur conceptis verbis in dicto rescripto ad Episcopum Santonensem dato: *Contra consuetudinem diutiùs observatam decimam exigitis de rebus de quibus præstari non consuevit, novumque modum decimandi inducitis in grave scandalum provinciæ.* Mox: *Nos igitur his scandalis obviare volentes.* Infrà: *Providebimus super his prout servata pace & salute Ecclesiæ & patriæ faciendum fuerit.* Ex ea decimarum nova petitione scandala & offensiones oriri non dissimulant Glossator, Joannes Turrecremata, & Felinus, qui eam ob causam aiunt Ecclesiam ab earum exactione cessare. Sed addere debuerant exactionem illam à Principibus quoque repressam ad

Glossa in c. 1. de decimis in 6. verbo, *Decimarum*. Turrecremata in c. *Si tributum*. 11. q. 1. Felinus in cap. *Nihil*. De præscript.

ad procurandam Ecclesiæ & regni pacem, saltem in hoc Galliarum regno.

V. Ex novitatibus quæ veterem Ecclesiæ vel regni statum convellunt discordias, scandala, & offensiones manare probavimus libro superiore, & ad Regis officium pertinere ut pacem Ecclesiæ & regni inviolatam præstet, legibus latis aut aliis remediis impedimenta amoliendo. Quibus addi potest Leonem I. agnovisse hanc sollicitudinem Principibus competere, ne *scandala* in rebus ecclesiasticis emergant, in epistola ad Theodosium: *Siquidem præter imperiales & publicas curas piissimam sollicitudinem Christianæ religionis habetis, ne scilicet in populo Dei aut schismata aut hæreses aut ulla scandala convalescant.* Eadem fuit Anastasii Pontificis sententia, qui Anastasium Imperatorem rogavit ut nomen Acacii Episcopi Constantinopolitani jam fato functi non recitaretur in mysteriis inter ceteros Episcopos. Damnatus erat à Felice Papa. Sed quia adversùs illam sententiam pluribus exceptionibus utebantur Græci, prudenter Anastasius non urget executionem rei judicatæ. Novam rationem usurpat, scilicet scandali vitandi, quod unitatem Ecclesiarum ob nomen Acacii dividebat. Illud autem scandalum auctoritate Principis amoveri petit: *Precamur itaque clementiam vestram ut specialiter nomen quod multis ex causis scandalum vel offendiculum Ecclesiæ concitavit speciali appellatione taceatur.* Huic officio æquè adstrictos putavit Reges Francorum Leo Senonensis Episcopus in epistola ad Childebertum Regem; qua Principem illum obtestatur ne canones patrum violari permittat per ordinationem & novam Episcopi institutionem in urbe Meledunensi, quam cives fieri petebant. Quia *non eorum preces*, inquit, *facilè audiri debent à Principe quorum petitionibus potiùs generentur scandala quam pax Deo amata servetur; quia sicut beati sunt pedes pacem portantes, ita væ his dictum est per quos venit scandalum.* Itaque mirandum non est si in successores Reges cura illa tuendi status ecclesiastici & pacis procurandæ remotis scandalis derivata fuerit. Quo in negotio non utuntur, ut sæpe monui, mera & summa jurisdictione in res ecclesiasticas, sed velut œconomica potestate, quæ à tuitionis patrociniique jure dependet.

Leo I. ep. 9. ad Theodos.

Anastasius in Decretis c. 3.

Leonis Senon. ep. ad Childebert. anno 538. edita tom. 1. Conc. Gall.

VI. Rescriptis regiis consultum semper fuisse libertatum Ecclesiæ Gallicanæ conservationi, quorum formulam superiùs protuli, egregiè probatur è libellis comitiorum regni in urbe Turonensi actorum anno MCCCCXXCIII. Carolo VIII. porrectis. *Et jaçoit que le Roy, à cause de sa Couronne, tant de droit commun, comme pour la deliberation & requeste de toute l'Eglise de France & Dauphiné, soit, comme estoient ses predecesseurs Rois, Protecteur & Defenseur des saints decrets, libertez & franchises de l'Eglise de sondit royaume & Dauphiné, neantmoins a esté fait par nostre Saint Pere en cedit Royaume au contraire, dont se sont ensuivis grands inconveniens. Parquoy il est bien necessaire (comme il semble aux gens desdits Trois Estats) avoir recours en cette necessité au Roy nostre souverain Seigneur comme Protecteur & Defenseur des droits & libertez de sondit royaume & Dauphiné. Et pour ce luy supplient en toute humilité que son plaisir soit de non les abandonner, & qu'il veuille, comme il a offert, donner port & faveur, tout ainsi & par la forme & maniere qu'ont fait ses predecesseurs Rois, c'est à sçavoir, le Roy Clovis, Saint Louis, Philippes le Bel, le Roy Jean, Charles V. Charles VI. & dernierement le Roy Charles VII. qui tous ont à leur pouvoir defendu les droits & libertez de ladite Eglise, tant au fait des elections, collations, postulations, provisions, confirmations, & causes, qu'à garder l'évacuation des pecunes, par mandement & provision de leur Chancellerie, & remonstrance aux saints Conciles qui ont confirmé & approuvé lesdits droits & libertez.*

Preuves des Libertez pag. 884.

VII. Singularis etiam mihi videtur constitutio Caroli V. Regis data Parisiis XIV. Martii anno MCCCLXVII. qua præcipitur Seneschallis Tolosæ, Carcassonæ, & Belicadri ut prohibeant Episcopis earum provinciarum & eorum vicariis ne privilegia bullis comprehensa infringant quas Alexander, Urbanus, Gregorius, Clemens, Innocentius, aliique Pontifices Regibus Francorum concesserunt; scilicet ut nullus judex ordinarius aut delegatus excommunicationis aut interdicti sententiam proferat in terram Regis absque speciali mandato sedis apostolicæ, vel alia tentet quæ rescriptis illis sunt prohibita. *Quod si aliquos*, inquit, *contra præmissa reperietis attentare, ipsos compescatis per bonorum suorum temporalium captionem, & à præmissis compellatis abstinere per pœnarum declarationem & earundem executionem.* Itaque ligandi & solvendi potestas, quæ Galliarum Episcopis competit, auctoritate Romani Pontificis restricta est, ne, Rege invito, interdictis & officii divini cessatione, quod *Cessum* dixere recentiores, terras & fiscos domanii regii vexarent. Executio bullarum certis quibusdam conservatoribus commissa erat, qui renitentes Episcopos excommunicationibus ad parendum cogerent. Sed quia variis ludificationibus & judiciorum formulis negotium trahebatur, visum est Principi tuitionis jure rem ad se revocare, bonorum capione & mulctis inflictis, decretorum pontificiorum executioni consulendo. Eadem lex ad ceteras species tracta est, adeo ut bonorum capione & mulctarum indictione cogi soleant Episcopi ad ea omnia rescindenda quæ canonibus & decretis Pontificum in regno receptis adversa per contumaciam & contemptum legum in perniciem status ecclesiastici & scandalum publicum peregerint.

VIII. Duplex coërcitio hoc edicto præscribitur adversùs Episcoporum contumaciam qui indictæ à Rege decretorum pontificiorum executioni parere recusant, bonorum capio, & mulctæ dictio. Severiùs agebat Justinianus, qui expulsione à sede episcopali hoc aliquando ulciscebatur, ut dictum cap. 1. hujus libri. aliquando etiam Episcopi bonis Ecclesiæ adjudicatis, & annali suspensione à ministeriis ecclesiasticis. Quæ pœna indicta est Episcopo qui alium ordinarit contra formam præscriptam juxta canones à Justiniani constitutione: *Si quis autem citra memoratam observationem Episcopus ordinetur, jubemus hunc*

Nov. 123. c. 1. [illegible]

omnimodis episcopatu depelli. Sed etiam illum qui præter hoc præsumpserit ordinare, segregari uno anno à sacro ministerio, & omnem ejus substantiam, qua quolibet tempore aut modo in ejus dominium deducta est, propter culpam quam fecit dominio Ecclesiæ cujus Episcopus est vindicari. Eadem pœna infligitur si quis ante peractam & discussam accusationem, si quod fortè crimen objiciatur, electo manum imposuerit. Præter eas pœnas, alia quoque indicta est à Justiniano adversùs Episcopum qui Ecclesiam suam ultra annum deseruerit; scilicet ut illi ab Oeconomo Ecclesiæ nullæ expensæ subministrentur. Quæ congruit cum bonorum capione quæ hodie in Gallia adversùs desertores & adversùs contumaces Episcopos à judicibus decernitut.

D. Nov. c. 8. [illegible]

CAPUT XI.

Synopsis.

I. Inquiritur qua ratione se gesserint majores nostri quando jurisdictio ecclesiastica secularem invadebat. Ea de re altum silentium apud veteres, quia Episcopi suis finibus se continebant.

II. Harum contentionum exemplum in Gregorio quarto. Divisio regni à Ludovico inter filios facta sacramento confirmata est & subscriptione Romani Pontificis. Ab ea receditur ob Carolum è secundis nuptiis prognatum. Inde bellum filiorum adversùs patrem. Gregorius à filiis stare putatur. De eo antiqui scriptoris verba.

III. Locus ille malè trahitur ad Regis immunitatem ne possit excommunicari. Explicatur Gregorii propositum, ut prima divisio regni non infringeretur, ex Agobardo. Epistola hujus nomine edita est fragmentum epistolæ Gregorii IV. ad Episcopos Galliæ, unde hæc contentio illustratur.

IV. Epistolæ verba expenduntur. Evocaverat Episcopos. Illi contumaciùs respondent. Quod Gregorius repellit. Episcopi scripserant excommunicationem quam Gregorius parabat pertinere ad injuriam imperatoriæ potestatis. Asseris Pontifex sibi injuriam fieri non posse, intacta sedis apostolicæ dignitate. Fidem seu sponsionem Imperatori præstitam à se non violari.

V. Referuntur verba Episcoporum, qui excommunicationibus Papæ se non assensuros profitebantur, & periculum honoris illi minantur. Explicantur illa verba, & auctoris vitæ Ludovici, qui temeritatem Episcoporum in hoc capite damnat.

VI. Ex hoc facto colligitur sententiam totius Ecclesiæ Gallicanæ eam fuisse, à Pontifice excommunicationes ferri non posse prætextu perjurii aut bellorum, ob divisionem regni mutatam. Gregorius quoque eam potestatem sibi non asseruit. Confutati novatores, qui ex hoc facto spretam putant à Gallis auctoritatem Romanæ sedis.

VII. Refellitur Massonus, qui Gallicanæ libertatis capita quædam ex hac epistola colligit, quæ falsò affingit Gallis.

I. HACTENUS tuitionis ecclesiasticæ effectus prosecuti sumus qui canonum custodiam Principibus commissam respiciunt. Attamen quia non solùm obviam eundum est iis malis quæ ex legum ecclesiasticarum corruptione proficiscuntur, sed etiam prospiciendum ne jurisdictio ecclesiastica jurisdictionis regiæ limites invadat, necesse est ut diligenter inquiramus quo pacto majores nostri se gesserint in his contentionibus. Deinde qua ratione his incommodis consulatur hodie, seu disciplina ecclesiastica lædatur, seu temporalis jurisdictionis fines violentur, apertè disseremus. Controversiarum de invasa jurisdictione Principum altum silentium apud veteres, quia ab Episcopis antiquis sola canonum disciplina curabatur. Si quando se rebus secularibus aut judicandis aut administrandis immiscerent, id sibi à legibus suo seculo latis indultum profitebantur, quibus uterentur quandiu Principi collibuisset. Quare ad mediæ ætatis scriptores deveniendum est, ut inde harum dissensionum exempla & remedia adhibita petantur.

II. Primus occurrit Gregorius IV. Pontifex, qui trium Regum Lotharii, Ludovici, & Pippini partes fovere ferebatur adversùs patrem Ludovicum Pium Imperatorem, eoque animo se filiis adjunxisse ut pacem conciliaret iis conditionibus quas æquas ipse judicabat, aut refragantem Ludovicum & Episcopos Ludovico consentientes excommunicatione percelleret. Dissidii causa ab imperii divisione orta erat; quam ita Ludovicus concinnaverat anno DCCCXXI. ut Pippino Aquitaniam, Ludovico Bajoariam, Lothario verò primogenito Italiam & imperatoriam dignitatem se vivo, & ceteras ditiones post obitum suum concederet. Hæc divisio sacramento procerum & Romani Pontificis subscriptione confirmata fuerat. Sed postea Carolus ex secundis Ludovici nuptiis cum Judith Regina prognatus novarum rerum causa extitit; quia ut ei portio legitima constitueretur, aliquid è ceteris partibus erat recidendum. Alamannia Carolo designata à patre civile bellum excivit; quod paulisper sedatum recruduit, cùm Aquitania à Pippino avocata, dono patris Carolo cessit. Contractis undique copiis, hinc pater Imperator, inde tres filii, Wormaciam pugnaturi convenere anno octingentesimo trigesimo tertio. Rumor autem percrebuerat Gregorium Pontificem à filiis stare, ut scribit auctor vitæ Ludovici, cujus hæc sunt verba: *De Papa vero Romano, quòd ideo adesset ut tam Imperatorem quàm Episcopos excommunicationis vinculis irretire vellet, si qui inobedientes essent suæ filiorumque Imperatoris voluntati, parum quid subripuit Episcopis Imperatoris præsumptio audacia, asserentibus nullo modo se velle ejus voluntati succumbere: sed si excommunicaturus adveniret, excommunicatus abiret, quum aliter se habeat antiquorum canonum auctoritas.*

Eginhardus in Annal. Thegan.

Agobardus in epistola flebili cap. 4. *Ceteros filios vestros designastis partes regni vestri, sed ut unum regnum esset, non tria, prætulistis eum illis quem participem nominis vestri fecistis; ac deinde gesta scribere mandastis, scripto signare & roborare & consortem nominis vestri factū Romam misistis, à summo Pontifice gesta vestra probanda & firmanda; ac deinde jurare omnes jussistis ut talem electionem & divisionem cuncti sequerentur & servarent.*

III. Hic locus laudatur ab eruditissimo viro Francisco Pithœo, ut doceat Regem Francorum excommunicatione necti non posse, atque ita visum Episcopis Galliarum. At illi excommunicationem non solùm à

Rege, sed etiam à se ipsis avertunt, excipiuntque eam ab antiquis canonibus alienam esse. Quod apertè demonstrat non agi de privilegio Regis Galliarum, nisi asserere velimus privilegium illud, quod aliunde probatur, antiquis canonibus sancitum esse. A facto ergo, non autem à personis, pendet hujus excommunicationis inutilitas. Discimus autem ex Agobardo Lugdunensi Episcopo, qui à filiorum partibus stabat, quid Gregorius moliretur, nempe primam divisionem imperii, quæ jurejurando procerum & subscriptione apostolicæ sedis firmata erat, in pristinum statum restituere voluisse, excommunicatione in contumaces lata. *Si enim*, inquit Agobardus in epistola ad Ludovicum, *quod vestra voluntate & potestate cum consensu totius imperii vestri factum est, & postea in apostolica sede roboratum, hoc vult in pristinum reducere statum, satis rationabilis & opportunus est ejus adventus*, id est Gregorii. Id verò liquidiùs ex ipso Gregorii epistolæ fragmento colligere licet, quam Papirius Massonus eumque secutus Goldastus sub nomine Agobardi ediderunt, cùm revera sit, non Agobardi, sed ipsius Gregorii epistola Episcopos qui à Ludovico stabant objurgantis; ut è lectione epistolæ nos deprehendimus. Etenim tractatus ille *De comparatione utriusque regiminis*, Agobardo inscriptus, complectitur epistolam Agobardi Ludovicum hortantis ut Papæ monitis pareat, deinde epistolæ Gregorii ad Episcopos Galliæ fragmentum, & rationes exauctorationis Ludovici. Epistolæ autem sententia expendenda est, tum ut Gregorii esse conficiamus, tum ut Episcoporum Gallicanorum mentem explicemus, & à Papirio Massono capita aliquot libertatis Gallicanæ ex hac epistola malè asserta refellamus.

Agobardus in libro de comparatione utriusque regiminis cap. 4.

Vide Baluzii Notas ad librum de- [illegible] Agobardi.

IV. Res ita se habet, ut colligitur ex verbis epistolæ Gregorii. Gregorius monuit Episcopos Gallicanos de suo adventu in Galliam, quò se adventantem exciperent. Respondent illi se Pontifici occursuros fuisse *nisi sacra jussio imperialis prævenisset*, qua scilicet à Ludovico priùs evocati erant. Refert ille, primò, in præfatione epistolæ ab iis peccatum, quòd diversis nominibus se nunc *fratrem*, nunc *Papam* appellassent, *dum congruentius esset solam ei paternam reverentiam exhibere*. Deinde jussionem pontificiam æquè sacram illis videri debuisse ac imperialem, imò priùs illis redditam fuisse. Ceterùm è Gregorio Nazianzeno docet *majus esse regimen animarum, quod est pontificale, quàm imperiale, quod est temporale*. Si verò ad Imperatorem accedere velint, monendum ab illis esse ut sciat se ovem esse gregis à Christo Pontifici consignatam, quemadmodum Gregorius Magnus Imperatorem olim commonefecerat. Quod sit Principis officium, ex Augustino edocendum Ludovicum. Exprobrat deinde Episcopis inconstantiam, quòd se de Pontificis adventu lætatos & statim ex quorundam relatione magno mœrore affectos scriberent. *Adjungitis*, inquit, *dicentes nos venire propter quandam præsumptuosam & omni ratione carentem excommunicationem, & admonetis nos nimis involutis & confusis sermonibus & sensibus ut neque nostra voluntate neque alterius hortatu prorumpamus; eò quòd, ut dicitis, pertineat ad injuriam & dehonestationem imperialis potestatis, & ad* * *Domini rationem & reprehensionem nostra auctoritatis*. Hic locus, quemadmodum & reliquus totius epistolæ contextus, evidenter ostendit Gregorium de se ipso loqui, & præterea alienam visam esse excommunicationem, quòd ad imperatoriæ auctoritatis immutationem tenderet, ac si secunda divisione liberis suis paterna pietas consulere non potuisset, civilisque potestas in familia sua erciscunda ab ecclesiastica potestate legem accipere deberet, cùm Christus ipse fratres repulerit hoc dicto: *Quis me divisorem constituit inter vos?* Respondet tamen Gregorius ad dehonestationem imperialis potestatis magis pertinere opera

* Quandoquidem incidimus in epistolam Gregorii IV. ad Episcopos regni Francorum, cujus mentionem in isto capite mentionem facit illustrissimus Archiepiscopus, res postulare videtur ut hunc locum, qui gravi mendo laborat, captata occasione restituamus; præsertim cùm studio procurandæ editionis emendatissimæ sollicitatus à nobis nuper sit. Nam cùm superioribus annis adornaremus novam operum Agobardi Lugdunensis Archiepiscopi editionem, inter quæ occurrit illa Gregorii epistola, cùm non intelligeremus quid significaret vox *diminurationem*, quæ legitur in codice regio, pro qua Massonus perperam substituit *Domini rationem*, ita putavimus corrigendum esse hunc locum ut *minorationem* reponeremus, monito interim lectore *diminurationem* scriptum esse in codice regio. Nunc itaque debere me puto veritati & hominibus istarum rerum studiosis ut veram illius loci lectionem restituam, reddita Gregorii epistolæ voce *deminorationem*, quam mutaveramus in *minorationem*. In quo illud interim admonendum est, veteres librarios sæpenumero confudisse literas *o* & *u* inter scribendum, ut à nobis observatum est ad librum septimum Salviani de gubernatione Dei, & nemini paulò docto est obscurum, ideoque mirum videri non debere si cùm origo vocis illius indicet legendum esse *deminorationem*, licèt in codice regio scriptum sit *diminurationem*, conjecturam prætulimus auctoritati vetusti codicis. Etenim & seculo Agobardico & superiore voce illa sic inflexa utebantur, ut statim ostendam. Stephanus enim Papa illius nominis quartus scribens ab Bertradam Reginam ejusque filium Karolum, cui deinde Magni cognomen hæsit, ita loquitur in tit. XLVI. Codicis Karolini: *Et certè credimus quod dum tanta ejus iniquitas ad aures excellentissimi filii nostri Carlomanni Regis pervenerit, nullo modo ei placebit in eo quod in tantam deminorationem atque devastationem sanctam Dei Ecclesiam is Dodo cum præfatis suis nefandissimis sequacibus cupiebat deducere.* Item Adrianus I. in epistola ad eundem Karolum tit. LIV. ejusdem codicis: *Nos etiam in nimiam deminorationem atque despecti esse videmur.* Et infrà: *Non tibi placeat, bone & excellentissime fili, ut in tantum despectum atque humilitatis deminorationem sancta Dei Ecclesia Romana, spiritalis mater tua, quæ caput est omnium Ecclesiarum Dei, veniat.* Idem in epistola LVIII. ejusdem codicis ad Karolum: *In tanta afflictione & deminoratione constituti sunt.* Idem in epistola LXXXV. *Scimus quòd vestra regalis potentia, quia non pro deminoratione, sed semper pro exaltatione spiritalis matris vestra sancta Romana Ecclesia decertavit.* Karolus Calvus in Præcepto pro Ecclesia Æduensi, dato in Sylvanectensi urbe *anno XXI regnante Karolo gloriosissimo Rege*, quod ex veteri Chartulario Æduensis Ecclesiæ descripsimus beneficio viri clarissimi ac de re literaria optimè meriti Antonii Vionis Herovallii; *Supradictas res cum omnibus suis appendiciis &c. reddimus atque restituimus, ea conditione, ut nostris futurisque temporibus in usus & dispositionem præfata Ecclesia rectorisque ejus absque alicujus subtractione aut deminoratione aut inlicita inquietudine permaneant atque consistant sub immunitate fortissima.* Vide etiam præceptum Ludovici Imp. apud Amminatum in historia Episcoporum Volaterranorum pag. 71. Præcepta Karoli III. & Ludovici III. Imperatorum apud Cælestinum in historia Bergom. lib. 22. pag. 400. & 405. Præceptum Pippini Regis Aquitaniæ apud Beslyum in historia Ducum Aquitaniæ pag. 22.

[illegible Greek margin note]

omnimodis epiſcopatu depelli. Sed etiam illum qui præter hoc præſumpſerit ordinare, ſegregari uno anno à ſacro miniſterio, & omnem ejus ſubſtantiam, quæ quolibet tempore aut modo in ejus dominium deducta eſt, propter culpam quam fecit dominio Eccleſiæ cujus Epiſcopus eſt vindicari. Eadem pœna infligitur ſiquis ante peractam & diſcuſſam accuſationem, ſi quod fortè crimen objiciatur, electo manum impoſuerit. Præter eas pœnas, alia quoque indicta eſt à Juſtiniano adversùs Epiſcopum qui Eccleſiam ſuam ultra annum deſeruerit; ſcilicet ut illi ab Oeconomo Eccleſiæ nullæ expenſæ ſubminiſtrentur. Quæ congruit cum bonorum capione quæ hodie in Gallia adversùs deſertores & adversùs contumaces Epiſcopos à judicibus decernitur.

D. Nov. c. 9. 1. [illegible Greek margin note]

CAPUT XI.

Synopſis.

I. Inquiritur qua ratione ſe geſſerint majores noſtri quando juriſdictio eccleſiaſtica ſecularem invadebat. Ea de re altum ſilentium apud veteres, quia Epiſcopi ſuis finibus ſe continebant.

II. Harum contentionum exemplum in Gregorio quarto. Diviſio regni à Ludovico inter filios facta ſacramento confirmata eſt & ſubſcriptione Romani Pontificis. Ab ea receditur ob Carolum è ſecundis nuptiis prognatum. Inde bellum filiorum adversùs patrem. Gregorius à filiis ſtare putatur. De eo antiqui ſcriptoris verba.

III. Locus ille malè trahitur ad Regis immunitatem ne poſſit excommunicari. Explicatur Gregorii propoſitum, ut prima diviſio regni non infringeretur, ex Agobardo. Epiſtola hujus nomine edita eſt fragmentum epiſtolæ Gregorii IV. ad Epiſcopos Galliæ, unde hæc contentio illuſtratur.

IV. Epiſtolæ verba expenduntur. Evocaverat Epiſcopos. Illi contumaciùs reſpondent. Quod Gregorius reſellit. Epiſcopi ſcripſerant excommunicationem quam Gregorius parabat pertinere ad injuriam imperatoriæ poteſtatis. Aſſerit Pontifex ſibi injuriam fieri non poſſe, intactâ ſedis apoſtolicæ dignitate. Fidem ſeu ſponſionem Imperatori præſtitam à ſe non violari.

V. Referuntur verba Epiſcoporum, qui excommunicationibus Papæ ſe non aſſenſuros profitebantur, & periculum honoris illi minantur. Explicantur illa verba, & auctoris vitæ Ludovici, qui temeritatem Epiſcoporum in hoc capite damnat.

VI. Ex hoc facto colligitur ſententiam totius Eccleſiæ Gallicanæ eam fuiſſe, à Pontifice excommunicationes ferri non poſſe prætextu perjurii aut bellorum, ob diviſionem regni mutatam. Gregorius quoque eam poteſtatem ſibi non aſſeruit. Confutati novatores, qui ex hoc facto ſpretam putant à Gallis auctoritatem Romanæ ſedis.

VII. Refellitur Maſſonus, qui Gallicanæ libertatis capita quadam ex hac epiſtola colligit, quæ falsè affingit Gallis.

I. HACTENUS tuitionis eccleſiaſticæ effectus proſecuti ſumus qui canonum cuſtodiam Principibus commiſſam reſpiciunt. Attamen quia non ſolùm obviam eundum eſt iis malis quæ ex legum eccleſiaſticarum corruptione proficiſcuntur, ſed etiam proſpiciendum ne juriſdictio eccleſiaſtica juriſdictionis regiæ limites invadat, neceſſe eſt ut diligenter inquiramus quo pacto majores noſtri ſe geſſerint in his contentionibus. Deinde qua ratione his incommodis conſulatur hodie, ſeu diſciplina eccleſiaſtica lædatur, ſeu temporalis juriſdictionis fines violentur, apertè diſſeremus. Controverſiarum de invaſa juriſdictione Principum altum ſilentium apud veteres, quia ab Epiſcopis antiquis ſola canonum diſciplina curabatur. Si quando ſe rebus ſecularibus aut judicandis aut adminiſtrandis immiſcerent, id ſibi à legibus ſuo ſeculo latis indultum profitebantur, quibus uterentur quandiu Principi collibuiſſet. Quare ad mediæ ætatis ſcriptores deveniendum eſt, ut inde harum diſſenſionum exempla & remedia adhibita petantur.

Eginhardus in Annal. Thegan.

II. Primus occurrit Gregorius IV. Pontifex, qui trium Regum Lotharii, Ludovici, & Pippini partes fovere ferebatur adversùs patrem Ludovicum Pium Imperatorem, eoque animo ſe filiis adjunxiſſe ut pacem conciliaret iis conditionibus quas æquas ipſe judicabat, aut refragantem Ludovicum & Epiſcopos Ludovico conſentientes excommunicatione percelleret. Diſſidii cauſa ab imperii diviſione orta erat; quam ita Ludovicus concinnaverat anno DCCCXXI. ut Pippino Aquitaniam, Ludovico Bajoariam, Lothario verò primogenito Italiam & imperatoriam dignitatem ſe vivo, & ceteras ditiones poſt obitum ſuum concederet. Hæc diviſio ſacramento procerum & Romani Pontificis ſubſcriptione confirmata fuerat. Sed poſtea Carolus ex ſecundis Ludovici nuptiis cum Judith Regina prognatus novarum rerum cauſa extitit: quia ut ei portio legitima conſtitueretur, aliquid è ceteris partibus erat recidendum. Alamannia Carolo deſignata à patre civile bellum excivit; quod pauliſper ſedatum recruduit, cùm Aquitania à Pippino avocata, dono patris Carolo ceſſit. Contractis undique copiis, hinc pater Imperator, inde tres filii, Wormaciam pugnaturi convenere anno octingenteſimo trigeſimo tertio. Rumor autem percrebuerat Gregorium Pontificem à filiis ſtare, ut ſcribit auctor vitæ Ludovici, cujus hæc ſunt verba: *De Papa vero Romano, quòd ideo adeſſet ut tam Imperatorem quàm Epiſcopos excommunicationis vinculis irretire vellet, ſi qui inobedientes eſſent ſuæ filiorumque Imperatoris voluntati, parum quid ſubripuit Epiſcopis Imperatoris præſumptio audacia, aſſerentibus nullo modo ſe velle ejus voluntati ſuccumbere: ſed ſi excommunicaturus adveniret, excommunicatus abiret, quum aliter ſe habeat antiquorum canonum auctoritas.*

Agobardus in epiſtola flebili cap. 4. *Ceteris filiis veſtris aſſignaſtis*

Partes regni veſtri, ſed ne unum regnum eſſet, ſed tria, prætuliſſis cum illos quem participem nominis veſtri feciſtis; ac deinde geſta ſcribere mandaſtis, ſcripta ſignare & roborare & conſortem nominis veſtri factum Romam miſiſtis, à ſummo Pontifice geſta veſtra probanda & firmanda; ac deinde jurare omnes juſſiſtis ut talem electionem & diviſionem cuncti ſequerentur & ſervarent.

III. Hic locus laudatur ab eruditiſſimo viro Franciſco Pithœo, ut doceat Regem Francorum excommunicatione necti non poſſe, atque ita viſum Epiſcopis Galliarum. At illi excommunicationem non ſolùm à

Rege, sed etiam à se ipsis avertunt, excipiuntque eam ab antiquis canonibus alienam esse. Quod apertè demonstrat non agi de privilegio Regis Galliarum; nisi asserere velimus privilegium illud, quod aliunde probatur, antiquis canonibus sancitum esse. A facto ergo, non autem à personis, pendet hujus excommunicationis inutilitas. Discimus autem ex Agobardo Lugdunensi Episcopo, qui à filiorum partibus stabat, quid Gregorius moliretur, nempe primam divisionem imperii, quæ jurejurando procerum & subscriptione apostolicæ sedis firmata erat, in pristinum statum restituere voluisse, excommunicatione in contumaces lata. *Si enim*, inquit Agobardus in epistola ad Ludovicum, *quod vestra voluntate & potestate cum consensu totius imperii vestri factum est, & postea in apostolica sede roboratum, hoc vult in pristinum reducere statum, satis rationabilis & opportunus est ejus adventus*, id est Gregorii. Id verò liquidiùs ex ipso Gregorii epistolæ fragmento colligere licet, quam Papirius Massonus eumque secutus Goldastus sub nomine Agobardi ediderunt, cùm revera sit, non Agobardi, sed ipsius Gregorii epistola Episcopos qui à Ludovico stabant objurgantis; ut è lectione epistolæ nos deprehendimus. Etenim tractatus ille *De comparatione utriusque regiminis*, Agobardo inscriptus, complectitur epistolam Agobardi Ludovicum hortantis ut Papæ monitis pareat, deinde epistolæ Gregorii ad Episcopos Galliæ fragmentum, & rationes exauctorationis Ludovici. Epistolæ autem sententia expendenda est, tum ut Gregorii esse conficiamus, tum ut Episcoporum Gallicanorum mentem explicemus, & à Papirio Massono capita aliquot libertatis Gallicanæ ex hac epistola malè asserta refellamus.

Agobardus in libro de comparatione utriusque regiminis cap. 4.

Vide Baluzii Notas ad librum illum Agobardi.

IV. Res ita se habet, ut colligitur ex verbis epistolæ Gregorii. Gregorius monuit Episcopos Gallicanos de suo adventu in Galliam, quò se adventantem exciperent. Respondent illi se Pontifici occursuros fuisse *nisi sacra jussio imperialis prævenisset*, qua scilicet à Ludovico priùs evocati erant. Refert ille, primò, in præfatione epistolæ ab iis peccatum, quòd diversis nominibus se nunc *fratrem*, nunc *Papam* appellassent, *dum congruentius esset solam ei paternam reverentiam exhibere*. Deinde jussionem pontificiam æquè sacram illis videri debuisse ac imperialem, imò priùs illis redditam fuisse. Ceterùm è Gregorio Nazianzeno docet *majus esse regimen animarum, quod est pontificale, quàm imperiale, quod est temporale*. Si verò ad Imperatorem accedere velint, monendum ab illis esse ut sciat se ovem esse gregis à Christo Pontifici consignatam, quemadmodum Gregorius Magnus Imperatorem olim commonefecerat. Quod sit Principis officium, ex Augustino edocendum Ludovicum. Exprobrat deinde Episcopis inconstantiam, quòd se de Pontificis adventu lætatos & statim ex quorundam relatione magno mœrore affectos scriberent. *Adjungitis*, inquit, *dicentes nos venire propter quandam præsumptuosam & omni ratione carentem excommunicationem, & admonetis nos nimis involutis & confusis sermonibus & sensibus ut neque nostra voluntate neque alterius hortatu prorumpamus; eò quod, ut dicitis, pertineat ad injuriam & dehonestationem imperialis potestatis, & ad* * *Domini rationem & reprehensionem nostra auctoritatis*. Hic locus, quemadmodum & reliquus totius epistolæ contextus, evidenter ostendit Gregorium de se ipso loqui, & præterea alienam visam esse excommunicationem, quòd ad imperatoriæ auctoritatis immutationem tenderet, ac si secunda divisione liberis suis paterna pietas consulere non potuisset, civilisque potestas in familia sua erciscunda ab ecclesiastica potestate legem accipere deberet, cùm Christus ipse fratres repulerit hoc dicto: *Quis me divisorem constituit inter vos?* Respondet tamen Gregorius ad dehonestationem imperialis potestatis magis pertinere opera

* QUANDOQUIDEM incidimus in epistolam Gregorii IV. ad Episcopos regni Francorum, cujus multam in isto capite mentionem facit illustrissimus Archiepiscopus, res postulare videtur ut hunc locum, qui gravi mendo laborat, capta occasione restituamus; præsertim cùm studio procurandæ editionis emendatissimæ sollicitatus à nobis nuper sit. Nam cùm superioribus annis adornaremus novam operum Agobardi Lugdunensis Archiepiscopi editionem, inter quæ occurrit illa Gregorii epistola, cùm non intelligeremus quid significaret vox *diminurationem*, quæ legitur in codice regio, pro qua Massonus perperam substituit *Domini rationem*, ita putavimus corrigendum esse hunc locum ut *minorationem* reponeremus, monito interim lectore *diminurationem* scriptum esse in codice regio. Nunc itaque debere me puto veritati & hominibus istarum rerum studiosis ut veram illius loci lectionem restituam, reddita Gregorii epistolæ voce *deminorationem*, quam mutaveramus in *minorationem*. In quo illud interim admonendum est, veteres librarios sæpenumero confudisse literas *e* & *a* inter scribendum, ut à nobis observatum est ad librum septimum Salviani de gubernatione Dei, & nemini paulò docto est obscurum, ideoque mirum videri non debere si cùm origo vocis illius indicet legendum esse *deminorationem*, licèt in codice regio scriptum sit *diminurationem*, conjecturam prætulimus auctoritati vetusti codicis. Etenim & seculo Agobardico & superiore voce illa sic inflexa utebantur, ut statim ostendam. Stephanus enim Papa illius nominis quartus scribens ad Berthadam Reginam ejusque filium Karolum, cui deinde Magni cognomen hæsit, ita loquitur in tit. XLVI. Codicis Karolini: *Et certè credimus quòd dum tanta ejus iniquitas ad aures excellentissimi filii nostri Carlomanni Regis pervenerit, nullo modo ei placebit in eo quod in tantam deminorationem atque devastationem sanctam Dei Ecclesiam is Dodo cum præfatis suis nefandissimis sequacibus cupiebat deducere.* Item Adrianus I. in epistola ad eundem Karolum tit. LIV. ejusdem codicis: *Nos etiam in nimiam deminorationem atque despecti esse videmur.* Et infrà: *Non tibi placeat, bone & excellentissime fili, ut in tantum despectum atque humilitatis deminorationem sancta Dei Ecclesia Romana, spiritalis mater tua, quæ caput est omnium Ecclesiarum Dei, veniat.* Idem in epistola LVIII. ejusdem codicis ad Karolum: *In tanta afflictione & deminoratione conati sunt.* Idem in epistola LXXXV. *Scimus quòd vestra regalis potentia, quia non pro deminoratione, sed semper pro exaltatione spiritalis matris vestræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ decertavit.* Karolus Calvus in Præcepto pro Ecclesia Æduensi, dato in Sylvanectensi urbe *anno XXI regnante Karolo gloriosissimo Rege*, quod ex veteri Chartulario Æduensis Ecclesiæ descripsimus beneficio viri clarissimi ac de re literaria optimè meriti Antonii Vionis Herovallii: *Supradictas res cum omnibus suis appendiciis &c. reddimus atque restituimus, ea conditione, ut nostris futurisque temporibus in usus & dispositionem præfatæ Ecclesiæ rectorisque ejus absque alicujus subtractione aut deminoratione aut inlicita inquietudine permaneant atque consistant sub immunitate firmissima.* Vide etiam præceptum Ludovici Imp. apud Ammiratum in historia Episcoporum Volaterranorum pag. 71. Præcepta Karoli III. & Ludovici III. Imperatorum apud Cælestinum in historia Bergom. lib. 22. pag. 400. & 405. Præceptum Pippini Regis Aquitaniæ apud Beslyum in historia Ducum Aquitaniæ pag. 22.

digna excommunicatione à Ludovico patrata quàm ipsam excommunicationem. Mox subdit: *Illud flagito, ut dicatis quomodo potest fieri ut manente apostolica sedis honore, mea tantùm persona in causa reprehensionis & vituperationis remaneat. Nullo modo enim fieri potest ut si is qui locum B. Petri tenet exhonoratur sine crimine, dum taxatur, cathedra ejus honorata permaneat.* Ex hoc etiam loco probatur hanc epistolam esse Gregorii, distinctionemquem illam sedis & Pontificis eo seculo ignoram non fuisse; cui assentitur Gregorius; dehonestarique posse Pontificem absque injuria sedis non diffitetur, si crimini sit obnoxius. Quia verò urgebatur Gregorius ab Episcopis ratione fidei quam sacramento suo Ludovico dederat, unde perjurii labe aspergi posset, non ait aut negat juramentum à se præstitum, cùm eo tempore fides fœderis & protectionis, etsi fortasse nulla hominii, tunc à Pontificibus Imperatori daretur; sed docet à se perjurium vitari, etiamsi jurasset, si Principi denuntiet ea omnia quæ contra unitatem & pacem Ecclesiæ & regni committit; vicissimque perjurium Episcopis exprobrat, quòd ei officio deessent. *Deinde*, inquit Gregorius, *promittitis mihi venerabilem receptionem, si tamen ita ad illum venero ut ejus voluntas est.* Unde occasionem arripit Episcopos carpendi, quòd omnia agerent spe mercedis propositæ.

Prima illa divisio edita est to. 1. Capitular. pag. 573.

V. Tandem nodum quæstionis aggreditur. *Deinde dicitis*, inquit, *illam primam divisionem regni, quam inter filios suos fecerat Imperator, nunc juxta* * *Regum opportunitatem esse mutatam.* Hic respondet opportunam non esse mutationem illam quæ tot malorum, deprædationum, & perjuriorum origo fuerit. *Deinde subjungitis*, inquit, *quia nisi secundùm voluntatem vestram venero, non habebo Ecclesias vestras consentaneas, sed in tantum contrarias ut nihil mihi in vestris parrochiis agere vel disponere liceat, nec quemquam excommunicare vobis obsistentibus.* Hic locus explicat auctorem vitæ Ludovici suprà laudatum, qui scripsit Episcopos Gallicanos professos esse nullo modo se velle Papæ voluntati succumbere, id est, se Pontificis mandatis aut excommunicationibus non assensuros, earumque nullam rationem habituros. Respondet verò Gregorius se pacis legatum & unitatis adventasse, Episcopos dare operam posse ut se ipsos ab unitate corporis separent, sed Ecclesiam Gallicanam & Germanicam ab unitate tunicæ dividere non posse, id est, ab apostolicis sedibus. In iis autem quæ sequuntur minas intentasse Pontifici videntur. *Deinde dicitis rem ridiculam, subinferentes*, inquit, *Et quod potius tacere quàm dicere maluimus, si autem non egeritis, assensum consilio nostro non prabueritis, honoris vestri periculo subjacebitis.* Scilicet existimabant nullam esse omnino & canonibus adversam quæ Ludovico intentabatur excommunicationem, ideoque in caput Pontificis recidere secundùm canones. quod ad honoris periculum pertinebat. Itaque non privant Pontificem communione Ecclesiæ. Nunquam enim minori sedi licuit majoris sedis Pontificem illa vel alia pœna plectere. Nec ab ejus communione integrè recedunt, sed in hac parte.

* rerum

Quò referenda sunt verba auctoris vitæ Ludovici; *si excommunicaturus veniret, excommunicatum abiturum.* Absurdum autem & stultum esse periculum illud honoris replicar Gregorius; præsertim cùm illa comminatio intensa non esset propter crimen sacrilegii, homicidii, vel furti, aut simile aliquod. Quòd autem Episcopi ceteris coëpiscopis, qui Gregorii excommunicationi adhærerent, dejectionem minantur *irretractabiliter*, eorum *mirandam præsumptionem* redarguit Gregorius, ac si quod à parte agitur, per universitatem tetractari non posset, id est, synodi Gallicanæ judicium à Papa in synodo generali retractari posse. Tandem concludit: *Quod vestra mina continent, nunquam adhuc ab initio Ecclesia factum est.* Et planè dissimulandum non est tuendi regni capitis & honoris æstu abreptos Episcopos in reverentiam Pontifici debitam peccasse graviter, cùm gradus periculum illi objiciciunt; ideoque de *præsumptione audacia* damnantur ab auctore vitæ Ludovici.

VI. Quare ut rem in pauca contraham, dicendum est Regi, Episcopis, & Proceribus Gallicanis eam sedisse sententiam, Romano Pontifici non esse liberum ut se divisionibus regni corrigendis, id est, rebus secularibus immisceat, eaque de causa Regem aut Episcopos vel Proceres illi consentientes excommunicationibus plectar prætextu perjurii aut bellorum quæ inde sequuntur; si qua censura eam ob causam lata fuerit, nullas vires habituram; Regem aut subditos illi non obtemperaturos. Accuratè verò notandum est Gregorium non eam sibi potestatem asseruisse, sed quæstionem ad factum consiliumque suum transtulisse; nempe se non ad dissidium fovendum, sed ad pacem & unitatem resarciendam venisse. Sanè de pacis conditionibus cum Ludovico egit; sed interim plerique è Proceribus à Principe ad filios, detestando exemplo, defecerunt. Eant ergo novatores, & hoc testimonium jactent ac si ab Episcopis Gallicanis spreta fuisset auctoritas Romani Pontificis; cùm in ista facti specie de rebus secularibus & de regni divisione, non autem de rebus ecclesiasticis ageretur.

VII. Superest ut Papirii Massoni viri eruditissimi verba expendam, quæ in synopsi hujus epistolæ scripsit. Ait conventum ab Episcopis Gallicanis habitum, ubi se sistere citatus Agobardus recusarit. *Cujus conventus hæc fuerunt capita*, inquit, *adversùs illius contumaciam pro confirmanda Gallicana libertate*; licèt, ut initio monui, de Gregorio IV. non autem de Agobardo agatur.

1. *Episcopum Romanum vocandum Papam, fratrem, non autem patrem, neque Pontificem.*

Hoc Episcopi Gallicani non decreverunt; quos eo tantùm nomine Gregorius reprehendit quòd se nunc fratrem, nunc Papam appellassent, cùm reverentius fuisset Papæ vel patris nomen.

2. *Imperialem potestatem plus posse in administranda Ecclesia quàm pontificiam.*

Hoc est omnino alienum à pietate & à verbis Episcoporum; qui ex eo tantùm

capite se apud Pontificem excusant, si advenienti non occurrerunt, quòd jussione Imperatoris priùs evocati fuissent.

3. *Cæsarem non dehonestandum præsumptuosa excommunicatione.*

Verum est id asseruisse Episcopos ob eam rationem quam superiùs explicui.

4. *Posse unum aliquem Pontificem abjici sine injuria sedis apostolicæ.*

Hac de re ne verbum quidem. Id tantùm aiunt, summum Pontificem aliquando *reprehendi posse* absque injuria sedis apostolicæ.

5. *Episcopos in causa fidei jusjurandum præstare solitos Imperatori.*

Hic planè hallucinatus est. De fide data seu de fidelitatis jurejurando agitur, quod præstabant Imperatoribus Episcopi.

6. *Agobardum Primatem Aquitaniæ nullam deinceps habiturum potestatem in excommunicando, nullamque jurisdictionem in cæteras parrochias, si obediret potiùs Pontifici quàm Cæsari.*

Non agitur de Agobardo, sed de summo Pontifice, eo sensu quem superiùs retuli.

7. *Privandum Episcopum consortio & honore qui potiùs Pontifici quàm Ecclesiæ Gallicanæ Concilio obedierit.*

Non est ea mens Episcoporum. Id tantùm contendunt, Episcopos qui injustè & incompetenter latæ excommunicationi consenserint periculum gradus sui subituros.

CAPUT XII.

Synopsis.

I. Galli sub Carolo calvo decreta Papæ de rebus secularibus non admittunt. Lotharii regnum, post ejus obitum, Carolus Francorum & Ludovicus Germaniæ Rex patrui inter se dividunt. Ludovicus II. frater Lotharii hereditatem petit; quem Hadrianus II. juvat, excommunicatione Regibus indicta, prætextu perjurii & bellorum quæ inde manabant. Mandatum Hincmaro ut literas Pontificis Regibus significet.

II. Galli in conventu Aquisgranensi respondent Pontificem non esse Regem & Episcopum, rempublicam ab eo non esse disponendam, sed ecclesiasticum ordinem, ex ejus arbitrio non esse dandam Principem, excommunicationem ferri non debere contra legem, Episcopos à Regis communione abstinere non posse nisi exulent à regno.

III. Rex & primores regni minati sunt Hincmaro, si decretis Papæ adhæreret, rerum Ecclesiæ privationem. Coërcitio per bonorum capionem tunc erat usu recepta. Hincmarus rog.t Pontificem ut abstineat ab iis decretis quæ scandalum excitant inter Ecclesiam & Rempublicam, unde sequantur in religione & in bonis ecclesiasticis maxima incommoda.

IV. Non carebant quodam prætextu Romani Pontifices, petito ex usu illius seculi. Censuris urgebant subditos ad resarciendam fidem quæ Regibus debetur. Id tamen obtinebat petentibus Regibus adversùs subditos, non autem adversùs Reges. Exempla in prima specie, è synodo Meldensi, è synodo Suessionensi, & è Concilio Engelenheimensi. Quod institutum à Concilio Toletano.

V. Ob dignitatem regiam verbo à Pontifice imminutam gravis contentio inter Carolum & Hadrianum. Jusserat iste Hincmarus Laudunensem Romam duci, Regis cura. Excanduit Carolus; ait Reges Francorum non esse Vicedominos, actores, vel villicos Episcoporum; illis honorem deberi juxta Apostolum.

VI. Præter injuriam sibi illatam, adversam quoque canonibus Hadriani epistolam Carolus asserit. Ex utroque capite colligit, si mandata similia sibi aut Episcopis mittantur cum excommunicationum minis, non receptum iri in regno. Ministerio apostolicæ sedis se obtemperaturum, id est, in iis quæ fierent secundum canones & traditionem majorum. Hadrianus his literis acceptis Carolum demulcet & canonibus se accommodat.

VII. Immodesta Caroli comminatio adversùs Hadrianum, si à mandatis illegitimis non recedat. Explicatus Hincmari locus. In quinta synodo anathema indicitur iis qui fidem violant. Ivonis sententia contraria sententiæ Caroli.

I. SUPERIORI capite demonstratum est quantopere Ecclesia Gallicana reniteretur desideriis Pontificum, si de rebus secularibus decernere tentarent. Eadem quæ sub Ludovico Pio viguit sententia ad Caroli Calvi tempora propagata est. Hadrianus II. anno DCCCLXX. tentavit de jure hereditario regni Lotharii sententia sua decernere & mandatis suis rebelles fratres Carolum calvum Regem Franciæ & Ludovicum Regem Germaniæ excommunicatione plectere. Sed à proceribus regni explosa est hæc secularis jurisdictionis invasio. Obierat sine liberis, quamvis superstite fratre Ludovico II. Imperatore, Lotharius Rex, Lotharii Imperatoris filius, Ludovici Pii nepos, anno octingentesimo sexagesimo nono. Evocatus à proceribus regni Carolus Rex Francorum vacuum regnum Lothariense occupavit, & Metis consecratus est. Sed ægrè ferente Ludovico Germaniæ Rege regnum illud universum à Carolo teneri, inita pactione inter se Lotharii Regis fato functi patrui ditiones æquis portionibus diviserunt Aquisgrani anno octingentesimo septuagesimo. Hadrianus Pontifex injuriam fieri ratus Ludovico II. Imperatori Lotharii Regis fratri, & *perjurii* reatum à Regibus incurri, (qui olim jurisjurandi formula in archivo Romanæ Ecclesiæ deposita spoponderant se à regnorum invasione vicissim temperaturos) literas dedit per Legatos suos ad Episcopos Franciæ, Germaniæ, & regni Lotharii; quibus vetat ne quis regnum illud occupare nitatur. *Quod si quis præsumpserit, non solum*, inquit, *per mediocritatis nostræ ministerium Deo auctore viribus infirmabitur, verùm etiam vinculis anathematis obligatus, nomine Christianitatis privatus, cum diabolo, quem super hoc*

Extat divisio regni Lotharii in Capitulis Caroli calvi.

Extant epistolæ Hadriani II.

In epist. ad Hincm.

imitatur, omnino locabitur. Minatus est etiam dejectionem Episcopis qui tam nefariæ temeritatis auctorem communione sua non repulerint. Hincmaro Remensi Archiepiscopo præcipuè jussit ut apostolicarum literarum participes faceret ambos Reges, Episcopos, & proceres, eosque à tam violenta invasione deterreret. Quod ille fecit, recitata & porrecta schedula in conuentu Aquisgranensi; suffragium tamen suum suspendit.

II. Quæ mens Regum & procerum fuerit docuit Hincmarus Hadrianum Papam literis hac de re datis: quibus testatur in ea Gallos esse sententia, ut cùm de re seculari agitur, auctoritati ecclesiasticæ vel excommunicationibus locus esse non possit. *Cum potestatem sancto Petro primo Apostolorum & in eo suis successoribus datam, sed & Apostolis, & in eis, Episcopis pontificium ligandi & solvendi collatum illis insinuare volumus, respondent: Et vos ergo solis orationibus vestris regnum contra Normannos & alios impetentes defendite, & nostram defensionem nolite quærere; & si vultis ad defensionem nostrum habere auxilium, sicut volumus de vestris orationibus habere adjutorium, nolite quærere nostrum dispendium. Et petite domnum Apostolicum ut quia Rex & Episcopus simul esse non potest, & sui antecessores ecclesiasticum ordinem, quod suum est, & non rempublicam, quod Regum est, disposuerunt, non præcipiat nobis habere Regem qui nos in sic longinquis partibus adjuvare non possit contra subitaneos & frequentes paganorum impetus, & nos Francos non jubeat servire cui nolumus servire: quia istud jugum sui antecessores nostris antecessoribus non imposuerunt, & nos illud portare non possumus, qui scriptum esse in sanctis libris audimus ut pro libertate & hereditate nostra usque ad mortem certare debeamus. Et si aliquis Episcopus aliquem Christianum contra legem excommunicat, sibi potestatem ligandi tollit: & nulli vitam æternam potest tollere, si sua peccata eam illi non tollunt.* Plura in eundem sensum habentur in dicta epistola Hincmari; qui gravi etiam oratione docet fieri non posse ut Episcopi à Regis communione abstineant, nisi à regno exulare velint.

Hincmarus in ep. ad Hadrianum II.

Hincmar. d. ep. *Nescio quomodo ipsius Regis vel inter quos habito præsentiam & communionem vel consortium valeam devitare, cum Rex & habitantes mecum mixti cum Rege, non solum in parochiam verùm & in civitatem meam sæpe conveniant.* Infrà: *Ecclesiam & plebem mihi commissam deserere & alicorsum ut mercenarius non valeo fugere, nec quo extra regnum ejus fugiam non habeo.*

III. Sed quod attinet ad quæstionem nostram, ex ea epistola discimus bonorum ecclesiasticorum capione coërcitos olim Episcopos qui incompetenti excommunicationi de re seculari latæ adhærerent. Refert de se ipso Hincmarus Hadriano se præsentibus Legatis pontificiis ursisse Regem & primores regni ut jussioni apostolicæ parerent; qui minati sunt Hincmaro, ni cessaret, bonorum suorum fruitione & jurisdictionis usu privatum iri: *Præsentibus vestris Missis adeo ex vestra jussione verbis restiti Regi & regnorum primoribus ut & coram eisdem Missis comminaretur mihi quoniam si in mea sententia permanerem, ad altare Ecclesiæ meæ cantare possem, de rebus verò & hominibus nullam potestatem haberem.* Omnibus verò incommodis quæ ex his contentionibus oriri possunt Hadriano suggestis, prudenter illum obtestatur ut abstineat ab iis decretis quæ scandalum excitant inter Ecclesiam & Rempublicam, unde religionis dispendium & maximum bonorum ecclesiasticorum detrimentum sequi possit. Hæc sunt ejus verba: *Quapropter, Domne Pater reverentissime, consulite secundùm privilegium sedis vestræ subjectioni nostræ, ne talia nobis cujuscunque suggestione mandetis unde inter episcopalem auctoritatem & regalem potestatem, inter Ecclesiam & Rempublicam, tantum scandalum possit oriri quod faciè ac sine dispendio religionis vel detrimento ecclesiasticarum rerum, unde servi & ancillæ Dei debeant nutriri & ecclesiastica negotia contineri, postea non possit sedari; quia sicut Abraham dixit ad Dominum: Absit hoc à te, Domine; non est hoc tuum, qui judicas omnem terram.*

IV. Attamen dissimulandum non est ex usu hujus seculi Pontifices Romanos occasionem quandam harum excommunicationum trahere potuisse. Etenim aliquando ad sanciendam debitam Regibus fidem censuram ecclesiasticam adhibebant, ut ejus metu rebelles ad officium reverterentur. Sed Principibus id exigentibus adversùs subditos hoc dabatur. Quod usurpari non poterat quando Reges inter se dimicabant, ut docebitur uberiùs cap. XVI. Prioris autem usus exempla petere licet è synodo apud Lauriacum habita anno DCCCXLIII. relata in synodo Meldensi & apud Ivonem, quæ eos qui contra regiam dignitatem aliquid machinantur, vel potestati regiæ per summam contumaciam non obtemperant, anathemate plectendos decernit. Inde synodus Suessionensis anno DCCCLXVI. rogat Nicolaum I. ut Salomonem Britanniæ Ducem moneat quò Domino suo Carolo regium obsequium præstet annuosque census persolvat. *alioqui gladio apostolatus vestri se percellendum debito cognoscat libramine.* Ludovicus Ultramarinus Rex Francorum ab Hugone Comite vexatus subsidium postulat à synodo Engelenheimense, ubi aderat Legatus Romani Pontificis & Otto Imperator, anno nongentesimo quadragesimo octavo. Decreta est, ad petitionem Regis, in Hugonem regni invasorem excommunicatio, Toletani Concilii judicium exequendo, nisi se Concilio futuro sistat & à tam nefario scelere resipiscat. Deinde in Concilio Treverensi absens Hugo excommunicatus, *insistente*, ut inquit Frodoardus in Chronico, *Liudulfo Legato & Capellano Ottonis Regis, quoniam idem Rex id omnino fieri præcipiebat.* Hic usus à Concilio Toletano IV. initium sumpsit, & avorum nostrorum memoria cessavit.

Syn. Meld. c. 14. 15. Ivo parte XVI. c. 31.

Concil. Tolet. c. 75.

V. Non solùm autem ob jurisdictionem invasam, sed etiam ob dignitatem Regis verbo imminutam à Romanis Pontificibus, graves aliquando contentiones exarserunt. Ad Carolum calvum Francorum Regem literas dederat Hadrianus his verbis: *Volumus & apostolica auctoritate jubemus Hincmarum Laudunensem Episcopum vestra fretum potentia ad limina sanctorum nostramque venire clementiam.* Damnatus fuerat Laudunensis Episcopus synodi Gallicanæ judicio, deinde custodiæ mancipatus ex Regis imperio, ut dixi capite sexto. Carolum vehementer commovit ista jubendi formula, quæ à decessoribus Hadriani nunquam fuerat usurpata; ut docet exemplo Gregorii Magni, qui petebat à Regibus Francorum quæ facta vellet, eosque *hortabatur*, non autem illis præcipiebat, nec res ipsas imperio

exigebat. Itaque dignitatis læsæ injuria excandescens, multis in hanc audaciam detonat; è quibus hæc selegimus: *Reges Francorum ex regio genere nati, non Episcoporum Vicedomini, sed terræ domini hactenus fuimus computati. Et ut Leo ac Romana synodus scripsit*, Reges & Imperatores, quos terris divina potentia præesse præcepit, jus distringendorum negotiorum Episcopis sanctis juxta divalia constituta permiserunt, *non autem Episcoporum villici extiterunt. Et sanctus Augustinus dicit*, Per jura Regum possidentur possessiones, *non autem per episcopale imperium Reges villici fiunt actoresque Episcoporum. Christus etiam censum Regi reddidit. Et Apostolus voluit serviri Regibus, voluit honorari & non conculcari Reges.* Regem, *inquit*, honorificate.

Epistola Caroli Regis ad Hadr.

Leonis epistola, quæ hîc laudatur, non est Leonis Papæ, ut visum Hincmaro, etiamsi hodie quoque edita sit inter epistolas Leonis; sed est Leonis Bituricensis Archiepiscopi, scripta anno 454. ut observat V. Cl. I. Sirmondus.

VI. Præter injuriam nomini regio factam, mandatum illud canonibus adversabatur, ut dixi dicto capite sexto. Quare utramque contumeliam colligens ita infert: *Nolite igitur ex vestro nomine vel apostolicæ sedis auctoritate jussiones vel excommunicationum intentationes contra sacrarum scripturarum tramitem prædicationemque majorum ac sacrarum legum sanctorumque canonum constitutiones nobis de cetero scribi cujusque instinctu permittere precamur, quia scitis & scimus totum esse irritum quicquid ab illorum fuerit constitutione diversum.* Tandem rogat Pontificem ne contumeliosas epistolas aut mandata injusta ad se vel Episcopos & proceres regni mittat, ne illa contemnere cogatur: *Deprecantes vos in omnipotentis Dei honore & sanctorum Apostolorum veneratione ut tales inhonorationis nostræ epistolas taliaque mandata, sicut hactenus ex nomine vestro suscepimus, nobis & regni nostri Episcopis ac primoribus de cetero non mandetis; & non compellatis nos mandata & epistolas vestras inhonorandas contemnere & Missos vestros dehonorare.* In iis tamen rebus quæ à ministerio apostolicæ sedis pendent, id est, quæ scripturis & decretis receptis non refragantur, se omne studium suum libenter impensurum: *Qui vobis in his quæ ad vestrum ministerium pertinent, si tamen ministerium vestrum, cupimus obtemperare.* Infrà: *Quia quod ex apostolicæ sedis nomine secundum sanctarum scripturarum tramitem prædicationemque majorum & orthodoxorum decreta scribuntur sequendum & tenendum non ignoramus: & quod secus à quoquam fuerit compilatum sive confectum, non solum respuendum, sed & redarguendum esse cognoscimus.* Hadrianus, his literis acceptis, Carolum blandissima oratione placare conatur, & Hincmari Laudunensis judicium in provincia, juxta canones Sardicenses, renovari decernit.

Epist. Hadriani ad Carolum XXVII.

VII. Attamen in hac concertatione eò prorupit impetus Gallorum ut immodesta comminatio epistolæ inserta fuerit. Suppliciter à Pontifice Carolus contendit ut negotium canonicè peragatur, *ne nos*, inquit, *& nostros satis invitos ad id cogatis convertere quod à quinta universali synodo & à Gregorio in synodica ad quatuor Patriarchas tenendum præscribitur; quod adhuc nostris literis ad exemplum inserere noluimus, donec sciamus si duritiam mandatorum vestrorum erga nos aliter ad benignitatem inflectere poterimus.* Scilicet ad dejectionem vel anathema respicit decretum contra eos qui à quatuor synodorum constitutis discederent. Sed pace illorum dixerim, de fidei definitionibus loquuntur quinta synodus & Gregorius, non autem de constitutionibus canonicis, quæ necessitate vel utilitate cogente, aut etiam ratione temporum habita, mutari possunt, cùm regula fidei retractari non possit. Modestiores fuisse Gallicanos Episcopos ex Ivone docuimus, cùm de Paschalis II. facto ageretur; cujus communionem rejiciendam censentibus Germanici regni Episcopis, obstitere nostri, docentes labem quæ disciplinæ inferretur non admittendam, sed communionem reverentiamque Summi Pontificis esse diligentissimè conservandam.

Quinta Syn. Collatione 8. *Si quis conatus fuerit contra ea quæ ysi disposuimus vel tradere vel docere vel scribere, siquidem Episcopus vel clericus sit, iste tanquam alienus à sacerdotibus & ecclesiastico statu faciens deradabitur episcopatu vel clericatu.*

Greg. l. 1. ep. 24. *Cuncta quæ præfata veneranda Concilia personæ respuunt respuo, quos venerantur amplector: quia dum universali sunt consensu constituta, se & non illa destruit quisquis præsumit aut solvere quos religant, aut ligare quos solvunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit.*

CAPUT XIII.

Synopsis.

I. Sub tertia dynastia, non admissa decreta nova Conciliorum quæ jura regni infringebant. Prohibitum Episcopis à Conciliis Romanis ne hominium præstarent Regibus. Tamen Radulfus Remensis obtinere non potuit Ecclesiam quin priùs moribus in regno receptis satisfecisset. Curia regni his decretis refragabatur, ex Ivone: qui monet Paschalem ut factum toleret per dispensationem. Cujus consilium secutus est summus Pontifex, etiam in simili specie quæ emersit in Anglia.

II. Constantiam Ludovici VI. in conservandis magistratuum suorum juribus adversùs rescriptum Romanæ curiæ recenset Ivo, licèt rem non approbet. Vetitum rescripto ne Præpositi regii præstationes exigant à pauperibus clericis. Præcipit Rex ne mittatur executioni. Alioqui minatur bona clericorum captum iri.

III. Divisionem Noviomensis episcopatus invito Ludovico Rege fieri non debere scripsit Ivo ad Paschalem. Jus divisionis decernendæ spectabat ad Pontificem; sed consensus Regis necessarius ut vitaretur schisma, ex Ivone. Probatur necessitas regii consensus è jure tuitionis, ne status ecclesiasticus mutaretur; è jure quoque regio, quòd parœciarum dissectionibus intervenire debeat. Confirmatur Conciliis Lucensi & Emeritensi.

IV. Conqueritur gravissimè Philippus Augustus de consilio Lucii III. qui Rege invito cogitabat de Metropoli Dolensi erigenda. Hoc facto regnum suum minui ait, & coronam è capite suo dejici. Minatur dissidium, si hoc fiat à Pontifice.

V. Erecto Appamiarum monasterio in Ecclesiam cathedralem, à Bonifacio VIII. injuriam sibi factam putavit Philippus IV. Unde quæ deinde Tolosæ facta est immutatio non accidisse censenda est absque Regis consensu. Hodie conceptis verbis adhibetur in similibus negotiis.

I. IN tertia Regum nostrorum dynastia constanter etiam regni dignitatem & jura tetinuerunt Rex Ludovicus VI. Crassus dictus & regni proceres circa annum MCXV. cùm de sacramento hominii à Radulpho Archiepiscopo Remensi Regi præstando agere- *Vide lib. 6. c. 33. §. 1.*

tur. Vetuerant Gregorius VII. Urbanus II. & Paschalis II. excommunicationis pœna adjecta ne Episcopi aut clerici hominio, sed tantùm fidelitate, se Principibus adstringerent. Radulfus, Gervasio Remensis Ecclesiæ invasore pulso, sedi suæ restitui Ivonis interventu petebat. Concessit Princeps ut curiæ quam Aureliani cogebat in natali Domini se sisteret. Sed recipere non potuit Ecclesiam Radulfus alia ratione quàm hominio præstito, exemplo majorum; reclamante curia, novisque decretis quæ jura regni corrumperent plurimùm refragante. Quod hodie appellationis formulis perageretur. *Sed reclamante curia,*

Ivo ep. 190.

inquit Ivo, *plenariam pacem impetrare nequivimus, nisi prædictus Metropolitanus per manum & sacramentum eam fidelitatem Regi faceret quam prædecessoribus suis Regibus Francorum antea fecerant omnes Remenses Archiepiscopi & ceteri regni Francorum quamlibet religiosi & sancti Episcopi. Quod persuadentibus & impellentibus totius curiæ optimatibus, etsi propter mandatorum rigorem minùs licebat, factum est tamen, quia Ecclesiæ paci & fraternæ dilectioni sic expediebat.* Hæc petita sunt ex epistola Ivonis ad Paschalem II. quem demulcere conatur, prudenter docens in iis quæ non sunt prohibita æterna lege, sed tantum à Præsulibus libertati acquirendæ consulentibus, dispensatione utendum esse, summumque jus remittendum, monente Augustino, ubi populorum strages jacent, detrahendum esse aliquid canonum severitati ut majoribus morbis sanandis caritas sincera subveniat. Mox subdit: *Consulendo & rogando monemus ut ibi consilii & pietatis studeatis visceribus abundare ubi fas non est debitam fortitudinem exercere.* Ivonis consilium, non solùm in negotio Gervasii, sed etiam in simili specie quæ in Anglia emersit, secutus est summus Pontifex. Cùm enim acriter inter se contenderent Anselmus Cantuariensis & Henricus I. Anglorum Rex, ita ut ille hominium Regi facere aut sine mora regno excedere juberetur, Paschali summo Pontifice consulto, qui literis suis hominii præstationem interdicebat, in hæc verba prorupit Henricus, teste Willelmo Mal-

Vvilelm. Malmesb. de Gest. Pontif. l. 1.

mesburiensi: *Quid ad me de literis Apostolici? Jura regni mei nolo amittere.* Et tandem jus suum retinendo consensum Pontificis elicuit, ut alibi

Idem Malm. l. 5.

testatur idem Malmesburiensis.

II. Ejusdem Ludovici Regis in conservandis magistratuum suorum juribus constantiam recenset Ivo, quamvis eam in facti specie proposita improbet. Clerici Carnotenses à Paschali II. decretum impetrarunt quo Præpositis regiis vetabatur ne ab ecclesiasticis pauperibus præstationes aliquas exigerent. Præpositi verò Regi *suggesserunt ad diminutionem sui regni hoc privilegium factum esse.* Quam rationem tenuerit Ludovicus ut juribus suis prospiceret adversùs novum rescriptum docet, licèt in-

Ivo ep. 171.

dignans, Ivo in epistola ad Paschalem: *Isti enim ad hæc Regem seduxerunt quomodo voluerunt ut minaces literas adversus clerum mihi mitteret, continentes cum minis quòd bona clericorum sibi accepturus sit, ubicunque poterit, nisi privilegium vestrum destruatur & rapacitas Præpositorum in pace concedatur.* Præpositis nullam fieri injuriam ex eo contendebat Ivo quòd non antiqua jura ab eis auferrentur, sed novis & illicitis exactionibus obviam iretur, ut ipse scripsit ad Regem: *Non enim minuitur aliquid de jure Præpositorum vel aufertur, sed apostolica auctoritate interdicuntur eis illicitæ angariæ & pauperum vexationes, quas non tantùm clericis sed nec laicis licet exercere vel exigere.* Quod vetitum fuisse ait à Papa sub anathematis vinculo, idque à se inconsulto Apostolico mutari non posse. Rogat Regem ut pacem cum Ecclesia colat; testaturque se nihil de jure Præpositorum minuere velle, *ubi eis justitia & quieta possessio legitimè poterit suffragari.* Petit inducias à Rege ut Legatis Ecclesiæ Carnotensis liberum sit adire sedem apostolicam, cujus mandato, Regis desideriis, *remota pauperum oppressione possit fieri satis.* Ivo literis ad Paschalem datis tantum abest ut Præpositis faverit, quin potiùs eos anathemate plecti petiverit. Quis fuerit hujus controversiæ eventus nos latet. Id tantùm certum est, Regem bonorum capione coërcere voluisse clericos Carnotenses, si rescripto Pontificis adversùs magistratuum jura uterentur. Fortasse Præpositi regii clericos egentes concutiebant; sed animadversio ad Regem omnino pertinebat, nec excommunicationi erat locus, præcipuè cùm de crimine dubitaretur, Vide secundam Præfationem Marcæ §. 11.
& quod clerici de rapina damnabant, Præpositi inter salaria recenserent.

III. Quantopere de regni dignitate tuenda sollicitus esset idem Rex Ludovicus colligere licet ex Ivone, qui Paschalem dissuadet ne petitioni Tornacensium clericorum det locum. Poscebant divisionem Noviomensis episcopatus, cum quo jam à tempore B. Medardi, Vide suprà lib. 4. c. 1. §. 2.
ante quadringentos annos, Tornacensis episcopatus in unam cathedram coaluerat. Videri sibi & ceteris Episcopis Gallicanis ait Ivo vetustatem non esse convellendam; præcipuè cùm non adeo lauti essent illius Ecclesiæ reditus ut duobus Episcopis sufficere possent, & *dignitas episcopalis his diebus paupertatem ferre non valeat.* Sed præcipuam rationem petit à Regis animo; quem hac divisione adeo lædendum prædicit ut schisma in Galliis hoc Paschalis facto provocatum iri non dubitet. *Nec in hoc* Ivo ep. 238.
resistimus, inquit, *quin possit sedes apostolica parrochiarum amplitudinem minorare, aut brevitatem dilatare, si utilitas populi Dei ita exigat, & nullum inde schisma contingat.* Ostendit deinde fovendam potiùs Regis benevolentiam quàm aliqua subreptione violandam. Ceterùm quid schismatis nomine intelligat docuimus capite octavo. Nempe significatum voluit Ivo, etsi divisionis decernendæ auctoritas esset penes Pontificem, tentari tamen invito Principe non debere, qui refragatione sua & dissidio executionem impediret. Jus autem dissentiendi ex duplici capite Regi competebat; tum jure tuitionis, ne vetus consuetudo & status inveteratus Ecclesiarum illo invito mutaretur; tum pleno jure regio, cùm fines diœceseon Vide secundam præfationem Marcæ §. 12.
& reditus Ecclesiarum regiæ jurisdictioni æquè subsint ac jura ordinationum huic vel illi Ecclesiæ assignandarum solam jurisdictionem ecclesiasticam respiciunt. Quæ adducta sunt libro secundo capite octavo è Concilio

Chalcedonensi

Chalcedonensi manifestum faciunt regium decretum his dissectionibus esse necessarium. Idque confirmari potest ex restitutione archiepiscopatus primæ Justinianæ, quæ Justiniani & Vigilii Papæ constitutionibus debetur. Eòque referri possunt exempla Regum nostrorum dicti libri II. cap. IX. prolata; qui novos episcopatus dum constitui decernunt, etsi plenum jus in his rebus non obtineant, satis tamen docent hoc negotium iis inconsultis confici non debere; præsertim cùm ad eos jus electionis agendæ aut confirmandæ & specialis episcopatuum tuitio & *mundeburda* pertinerent. Unde novus ille Arisitensis episcopatus in gratiam Monderici è Rutenensi decisus est, favente Sigiberto Rege, ut testatur Gregorius Turonensis.

Greg. Turon. l. 5. c. 5. 26.

In Hispaniis Gallæcia in duas provincias à Synodo Lucensi juxta Theodemiri Suevorum Regis desiderium tributa est; ita ut nova metropolitana sedes apud Lucum sit constituta, aliquot episcopatibus ex antiqua Bracaræ metropoli recisis, & novis excitatis. Recesuinthus Rex Gothorum Lusitaniæ sedes *synodi judicio & decreto suo* antiquæ metropoli Emeritæ restituit, ut testatur disertis verbis Concilium Emeritense,

Concil. Lucense an. 569.

Concil. Emerit. c. 8.

IV. Quare non absque manifesta ratione conquerebatur Philippus Augustus Rex Francorum apud Lucium III. de consilio quod inierat ornandæ Dolensis Ecclesiæ in minori Britannia metropolitana dignitate, qua frueretur in ceteros Britanniæ Episcopos. quod in perniciem Turonensis Ecclesiæ cedebat. Hæc sunt Philippi verba in epistola ad Lucium: *In læsione Turonensis Ecclesiæ, quæ tempore patrum nostrorum integram Metropolitani jurisdictionem in tota minori Britannia obtinuit, regnum nostrum turpiter imminuere ac mutilare contendit Ecclesia Romana, coronam de capite nostro dejicere, frangere, & pedibus conculcare. Quid enim aliud est Archiepiscopum in eadem provincia contra Metropolitanum suum & integritatem regni nostri erigere velle quàm ab hereditate patrum nostrorum nos tanquam imbecilles resistere non valentes ejicere & fugare? Videas Dominus & judices, quia si processerit factum istud, minùs amodo vos æstimabimus patrem quàm vitricum, minùs nos sentietis filium quàm privignum.* Deinde belli gravissimi quod inter Francos & Britones exoriturum erat causam in Lucium refundit. Itaque more decessorum suorum rata non habuit quæ à Pontifice ad regiæ dignitatis & jurium regni imminutionem decerni timebantur. Alia ratione in eadem controversia se gesserat Nicolaus I. qui Salomoni Duci Britannorum scripserat fedem Turonicam ab Episcopis Britanniæ colendam; tum si qua superesset controversia de metropoli Britanniæ, pace inter Carolum calvum & Salomonem restituta, à Rege ipso & à Duce perspici posse.

Stephanus Tornac. ep. 126.

Nicolaus ep. ad Salomonem an. 865.

V. Bonifacius VIII. primus in Gallia tentasse videtur episcopatuum dissectiones inconsultis Regibus nostris, Appamiatum monasterio in Ecclesiam cathedralem erecto; cujus diœcesim è parœciis aliquot ab Ecclesia Tolosana distractis composuit anno millesimo ducentesimo nonagesimo quinto. Qua de re graviter conquestus est Philippus IV. Francorum Rex, ut observavit Nicolaus Gillius. Itaque tandem coactus est Bonifacius contendere à Rege literis ad eum datis anno MCCXCVII. ut executionem Archiepiscopo Narbonensi commissam non sineret per regios ministros impediri. Quare existimandum non est Joannem XXII. paucis annis interjectis Tolosanam Ecclesiam in metropolitanam dignitatem subvexisse & quamplurimis parœciis detractis imminuisse ut novos episcopatus illi subdendos excitaret, si consensu Regis destitutus fuisset, etsi ejus non meminerit in bullis suis. Posteri cautiores effecti consensum Regis bullis adscribi obtinuerunt, ne quis superesset cavillandi locus. Itaque translatio episcopatus Magalonensis in urbem Montispessulani à Paulo III. decreta fuit urgente Rege Francisco, ut testatum faciunt bullæ pontificiæ editæ anno MDXXXVI. quæ literis deinde regiis confirmatæ sunt. Urbi regiæ Parisiorum datum est episcopalis sedes in archiepiscopalem eveheretur, sed iisdem solennibus servatis. Unde quæ tentata fuerat literis pontificiis absque Regis consensu episcopatuum Grassensis & Venciencis in Provincia unio decreto sanctioris consistorii rescissa fuit anno millesimo sexcentesimo primo. Et impedita quam Nanceii fieri procurabat Dux Lotharingiæ nova episcopatus erectio in detrimentum diœcesis Tullensis, refragante illustrissimo Cardinali Ossato, & injuriam quæ regno fieret apud Pontificem non dissimulante.

Nicol. Gillius in Annal. Franc.

Annal. Ecclef.

Vide t. 2 Libert. Ecclef. Gall. c. 35. n. 30.

Card. Ossat. epist. 182. in nova edit.

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

QUONIAM permulta observanda sunt in variis locis istius capitis, quæ lectorem omniùm distraherent, si suis quæque locis additiones redderentur, placuit illas simul heic exhibere, tanquam in loco commodiori.

Primùm itaque illustrandos nobis incumbit Ivo Carnotensis Episcopus, ex cujus insigni loco à Marca relato patet illum agnovisse sedis apostolicæ potestatem in minoranda parochiarum amplitudine, aut brevitate dilatanda, ut ipse loquitur, id est, in uniendis duobus episcopatibus, aut duobus ex uno faciendis. Eadem fuit sententia Urbani II. in Concilio Claromontano: cujus verba eò lubentiùs referam quòd sedis apostolicæ Pontificem deceant, & maximè faciant ad institutum hocce nostrum. Habentur illa in narratione monachorum Majoris-monasterii Turonensis de his quæ pro libertate illius monasterii acta sunt in Concilio Claromontano; cujus narrationis fragmenta quædam edidit Juretus in Notis ad epistolas Ivonis Carnotensis. Edita est autem integra à clariss. viro Laurentio Bochello ex veteri

codice MS. qui extat in Bibliotheca Segueriana : *Post hæc Domnus Papa privilegium quod nobis dederat coram omnibus legi præcepit, concedens Archiepiscopo Turonensi Rodulfo & clero ejus cæterisque omnibus qui fautores ejus esse volebant, imo etiam aliis qui in neutra parte flectentes soli justitiæ intendebant, ut si quid canonice possent, privilegio & auctoritati Romanæ contradicerent. Cùmque illi quos causa gravabat obstinaciter oblatrarent, qui verò sanum sapiebant, justitiæ assentiendo, rationem prolatam acclamarent, domnus Papa imperato silentio, erectus in pedes, coram omni Concilio, ex auctoritate apostolica decretis pontificalibus certioratus est licere sibi facere ex uno episcopatu duos, & ex duobus unum, similiter & abbatias, cæterasque congregationes, dictante ratione æquitatis, quolibet modo sibi melius videretur, aut coadunare posset aut disjungere, & quicquid in dominium & patrocinium sanctæ Romanæ Ecclesiæ suscipere vellet, nullus ejus auctoritati obviare posset. Quæ & à prædecessoribus suis facta ostendit ; & ipse in præsenti Concilio, nullo contradicente, fecit.*

Vide Ferreoli Locrii chronicon. pa. 235. 236. cum.

Notanda autem sunt hæc verba, *dictante ratione æquitatis* : quæ explicanda sunt secundùm interpretationem Ivonis, *si utilitas populi Dei ita exigat, & nullum inde schisma contingat.* Judicia enim à Romana sede prolata nullius sunt momenti quæ ex æquitate beati Petri lata non sunt, id est, quæ canonica æquitate non nituntur ; ut ex Leone I. & Hincmaro adnotavit illustrissimus Archiepiscopus hoc libro IV. cap. VI. §. III.

Insignis est præterea locus ille ex epistola CXXVI. Stephani Tornacensis, quæ est Philippi Augusti Francorum Regis ad Lucium III. Pontificem Romanum ; in qua Philippus acriter conqueritur adversùs Pontificem quòd tentando erectionem episcopatus Noviomensis, coronam de capite ejus dejicere, frangere, & pedibus conculcare contenderet. Eadem loquendi formula usus erat Vuillelmus II. Rex Angliæ sub initia pontificatus Urbani II. quando Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus opem Urbani implorare se velle dicebat adversùs Regem. Nam iste tum (ut in libro primo historiæ Novorum refert Eadmerus) dixit Anselmo : *Si eundem Urbanum aut quemlibet alium sine mea electione & auctoritate in regno meo pro Papa suscipis aut susceptum tenes, contra fidem quam mihi debes facis, nec in hoc me minus offendis quàm si coronam meam mihi tollere coneris.* Unde & Episcopi quidam & magnates Angliæ Anselmum adeuntes ut ei in gratiam redire cum Rege persuaderent, his inter cetera verbis apud eum usi sunt : *Veruntamen noverit totum regnum conqueri adversùm te quòd nostro communi domino conaris decus imperii sui coronam auferre. Quicumque enim regiæ dignitatis ei consuetudines tollit, coronam simul & regnum tollit. Unum quippe sine alio decenter haberi non posse probamus.*

Epistola Ludovici VI. edita est in to. 3. Spicilegii Dacheriani pag. 147.

Non ita multò pòst Ludovicus VI. Rex Francorum ad Callistum II. summum Pontificem scripsit non toleraturum se ut Ecclesia Lugdunensis, quæ non est de regno, primatum obtineat super Senonensem ; præsertim cùm subjectio illa Ecclesiæ Senonensis *facta sit latenter & quasi furtivè, nesciente scilicet clero Senonensi, inconsultis etiam Episcopis illius diœcesis, ignorante etiam Rege.* Itaque hæc ad Callistum scribit paulò commotior. *Videtur enim aliquam adhuc spem habere Lugdunensis Archiepiscopus super illa quam quærit subjectione. Sed, ut verum fatear, sustinerem potiùs regni nostri totius incendium, capitis etiam nostri periculum, quàm hujusmodi subjectionis & abjectionis opprobrium. Videtur enim ad nostrum respicere contemptum contra nos hoc modò fieri quod nunquam extiterit factum.* Contra Philippus Augustus gravem sibi injuriam regnoque fieri questus est apud Innocentium III. si Burdegalensis Archiepiscopus, qui sub umbra dignitatis illi nuper collatæ ob constitutum in ea urbe fastigium Ducatus Aquitanici altos spiritus induerat, contra veterem morem jusque receptum subtraheretur auctoritati Primatis Bituricensis. Referenda est autem Philippi epistola, brevis illa quidem, sed tanto Principe digna. SANCTISSIMO *in Christo Patri & Domino Innocentio Dei gratia summo Pontifici Philippus eadem gratia Rex Francorum salutem & debitam in Christo reverentiam. Ecclesia Bituricensis, licèt tenuis sit in facultatibus, inter alias tamen regni nostri Ecclesias existit nobilior, cùm, sicut vestra pleniùs novit paternitas, primatiæ obtineat dignitatem ; cujus honorem nostrum & regni nostri proprium reputamus. Cùm igitur Burdegalensis Archiepiscopus, prædecessorum suorum non sequens vestigia, se adeo obedientem & devotum Ecclesiæ Bituricensi exhibere non velit sicut iidem prædecessores sui fecisse noscuntur, paternitatem vestram cum quanta possumus devotione rogamus quatinus jus Bituricensis Ecclesiæ intuitu Dei & precum nostrarum obtentu conservare velitis, nec sustineatis quòd tantus honor regni nostri circa hoc in aliquo minuatur, cùm sola Bituricensis Ecclesia in toto regno nostro primatiæ obtineat dignitatem ; in cujus diminutione, quod Deus avertat, nobis & regno nostro non mediocriter reputaremus esse detractum. Actum Parisius anno Domini* MCCXI. *mense Maio.* Agebatur de Concilio provinciali : ad quod invitatus Archiepiscopus Bordegalensis accedere non curavit, nec pro se aliquem responsalem idoneum destinavit. Quam ob causam Bituricensis Archiepiscopus auctoritate primatus sententiam in eum promulgavit, suspendendo ipsum ab officio metropoliticæ dignitatis. Ab illa sententia Innocentium appellavit Archiepiscopus Burdegalensis. Sed Pontifex illam confirmavit ; ut patet ex ejus regesti lib. XV. epist. XLV. & lib. XVI. epist. LXV. Atque hæc obiter dicta sint ad afferendam aliquam lucem epistolæ Regis Philippi. Sed ut ad rem nostram redeamus, observandum est Reges existimasse convelli jura regnantium auctoritatemque deminui, si quid ab ecclesiastica auctoritate tentaretur illis invitis, neque facilè tolerasse. Quare mirandum non est quòd, ut adnotat illustrissimus Archiepiscopus, Philippus IV. conquestus est de præsumptione Bonifacii VIII qui inconsulto Principe tentaverat novi episcopatus institutionem intra regnum, monasterio Appamiarum in episcopalem sedem mutato. Facinus istud meritò aversabatur Philippus, quòd id fieret contra priscum morem, in contemptum dignitatis regiæ. Hujus rei probationem debemus Petro de Peredo Priori de Chesa, Philippi Regis Legato apud Benedictum XI. Bonifacii successorem. Nam Petrus ille capita accusationum proponens anno MCCCIII. die sexta Octobris adversùs memoriam Bonifacii, hæc inter alia scribit : *Temporibus sanctorum patrum qui præfuerant fiebant divisiones episcopatuum perrarò. Et quando hoc fiebant cum causæ cognitione plenaria de valore redditum, ut sciretur quid dandum, quid detrahendum, & quid relinquendum, & cum aliqua complacentia Regum, patronorum, & populi, ad tollendum scandalum. Temporibus autem ipsius Bonifacii non sic, sed prorsùs aliter.*

Different de Boniface pag. 512.

Superest ut de metropolitica dignitate Episcopo Tolosano collata disseramus & ostendamus eam pervenisse quia regius consensus ei novitati adjectus est post flagrantissimas Johannis XXII. literas eam ob causam scriptas ad Philippum V. Francorum Regem, quæ extant in archivo regio Parisiensi. Aliis nihilominus literis eundem Regem monuit de erectione quatuor sedium episcopalium in provincia Tolosana, & de sectione episcopatuum Albiensis & Claromontensis ; simulque significavit eorum nomina quos novis Ecclesiis præfecisset Episcopos, ut etiam in hac parte Regis gratiam eliceret, gnarus quanti in hujuscemodi negotiis faciendus sit assensus Principum. Præstat autem has utrasque literas referre ex archivo, ut diximus, regio Parisiensi. Hactenus enim editæ non fuerunt.

LITTERÆ JOHANNIS XXII. AD PHILIPPUM V. Francorum Regem, quibus eum certiorem facit de erectione archiepiscopatus Tolosani.

JOHANNES Episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Philippo Regi Franciæ & Navarræ illustri salutem & apostolicam benedictionem. Si, prout indicit tibi, fili carissime, clari tui generis bonitas in te, ut credimus, firmissimè radicata, quæcunque circa Ecclesias Christianissimi regni tui Franciæ ad Dei laudem & gloriam suique cultus augmentum ordinanda duximus grata gerere debes & placida, acceptabilia ea nimirum tuis esse debent affectibus, dum in tuam & regni prædicti quietem providumque inramen illorum redundat effectus. Hæc ecce, fili carissime, considerantes attentiùs, & frequenter in animo revolventes quòd in tanta multitudine populi quanta fœcundavit altissimus civitatem & diocesim Tolosanam, singulorum vultus nequibat ut condecet unicus pastor inspicere aut alias partes boni pastoris implere, quòdque durum existebat atque difficile in tam larga & diffusa diocesi ad unum tantùm à tot personis ecclesiasticis & mundanis recursum haberi, attendentes etiam quòd vix supererat huc usque memoria ut ex ea qua Tolosanensis

episcopatus vigebat opulentia copiosa redituum aliquod in Ecclesia vel diocesi Tolosana provenisset divini cultus augmentum, imò sic ex adipe prodierat & prodibat iniquitas ut multo jam tempore luxus, cora carnis in desideriis, evectorum pompa, numerositas clientelæ, sumptus enormes, & usus extraordinarii sibi vendicassent quasi totum patrimonium crucifixi, & ab ipsius nostræ considerationis intuitu non excluso quòd tibi & regno prædicto, ad quorum tutam tranquillitatem afficimur, periculosum esse poterat, in adversi præsertim ingruentia temporis, in partibus illis talem habere Pontificem qui in potentia & divitiis quasi cujusdam Regis insigne præferret, nos pro te velut filio prædilecto necnon pro ipsarum civitatis & diocesis populo salubre consilium capientes, debitum officii pastoralis implendo, necnon dissipando malum quod prædictorum redituum copia excessiva produxit, & nihilominus civitatem ipsam novæ dignitatis insigniis insignire volentes, & per consequens regnum tuum speciali quadam honorificentia decorare, ipsum Tolosanum episcopatum ejusque redditus in quinque partes de fratrum nostrorum consilio per certos limites duximus dividendos, civitatem seu Ecclesiam Tolosanam, quæ sicut solemniori statu & conditione potiori præfulget, sic & est grandioris honoris titulis efferenda, in archiepiscopalem erigentes seu metropoliticam, ac in quatuor aliis partibus quatuor episcopales Ecclesias ejus suffraganeas de novo creantes, ut tantum onus partitum in plures, quod per unum procul dubio sustineri non posset, levius feratur à multis, & dum idonei erunt in unaquaque regione pastores, divino cultui insistatur oberius, piis diligentius intendatur operibus, & per sui ministerium præsulis grex subditus faciliùs retrahatur à noxiis & ad salutaria dirigatur, & ut insuper tanta unius potentia debiliori per divisionem hujusmodi reddita, nedum minor tibi de ipsarum concussione partium possit superesse suspicio, quin etiam evidenter occurrat de illarum fideli constantia majoris securitatis & fiduciæ plenitudo. Tu itaque, fili carissime, ordinationem nostram hujusmodi tam expedientem & utilem & tam honorabilem regno & civitati prædictis, ac ipsius efficaces rationes & causas, necnon ordinantis puram intentionem & rectam, attenta nec minùs grata meditatione recogitans, ac confidenter advertens quòd per id tu & regna tuo commissa regimini multiplicatos intercessores habebitis apud Deum, nullis, quæsumus, nostra in hac parte vota, quæ indubiè credimus cum divini numinis voluntate concurrere, depravare nitentibus acquiescas; quinimo perversas suasiones talium sic prudenter rejicere sicque viriliter studeas confutare quòd nobis gratum existere debeat, & tu proinde ab eo cujus in hoc negotium agitur condignum præmium reportare merearis. Datum Avinioni Nonis Julii, pontificatus nostri anno primo.

LITTERÆ EJUSDEM PONTIFICIS AD EUNDEM REGEM de institutis novis episcopatibus in regno Franciæ, & de Episcopis ordinatis in novis Ecclesiis.

JOHANNES Episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Philippo Franciæ & Navarræ Regi illustri salutem & apostolicam benedictionem. Per alias tibi, fili carissime, scribimus literas qualiter episcopatum Tolosanum ejusque redditus in quinque dioceses de fratrum nostrorum consilio per distinguendos limites duximus dividendos, civitatem seu Ecclesiam Tolosanam in archiepiscopalem erigentes seu metropoliticam, ac in quatuor aliis diocesibus quatuor episcopales Ecclesias ejus suffraganeas de novo creantes. Sed & nunc tibi significare providimus nos Albiensem in duos & Claromontensem episcopatus in alios duos similiter divisisse. Ut autem de locis in quibus constituimus episcopatus hujusmodi, ac de personis de quibus episcopatibus providimus antefatis, notitiam habeas, scire te volumus quòd castrum seu villam de Rivis ac villas sancti Papuli & Lumberiari quondam Tolosanæ ac Montemalbanum quondam Caturcensis diocesis civitates fecimus, & in earum qualibet Ecclesiam constituimus cathedralem: quarum primæ, scilicet de Rivis, de dilecto filio Magistro G. de Brocia Decano Bituricensi Consiliario tuo, viro utique cujus genus, fidelitas, & merita te non latent, secundæ, scilicet sancti Papuli, de dilecto filio Abbate ejusdem loci, viro profundæ scientiæ & fidelitatis expertæ, tertiæ verò, scilicet Lumberiaci, de dilecto filio Abbate ejusdem loci, fratre dilecti filii nobilis viri Comitis Convenarum, viro laudabilis conversationis & vitæ, & quartæ, scilicet Montisalbani, de dilecto filio Abbate ipsius loci Capellano nostro & causarum appellationum nostri palatii Auditore duximus providendum. Castras autem quondam Albiensis & villam sancti Flori quondam Claromontensis diocesis similiter fecimus civitates, & in earum qualibet Ecclesiam constituimus cathedralem: quarum primæ, scilicet Castrensi, de dilecto filio Abbate Latiniacensi Magistro in Theologia, reliquæ verò, scilicet sancti Flori, de Abbate sancti Tiberii decretorum Doctore Capellano nostro providimus, viris utique genere nobilibus & morum honestate præclaris, qui omnes de regno tuo Franciæ oriundi, & fidelibus regni progeniti, regiorumque commodi & honoris fervidi zelatores existunt. Hæc, fili dilectissime, fecimus intendentes in iis Dei honorem & gloriam suique nominis cultum extollere, animarum procurare salutem, & tuam & regni tui tranquillitatem, securitatem, & pacem, ac commodum evidens promovere. Datum Avinioni VIII Idus Julii, pontificatus nostri anno primo.

CAPUT XIV.

Synopsis.

I. Philippus Augustus nihil licere voluit Romano Pontifici in administratione regni. Interdictum se non observaturum dixit, si quod à Legato ferretur ob pacem cum Anglo repudiatam, è Rogerio & Matthæo Paris. Proceres regni monent quoque eundem Philippum ne fœdus ineat cum Anglo per coactionem D. Papæ. Philippus IV. ad inducias cum Anglo per excommunicationem cogi à Pontifice passus non est. In temporalibus *se nemini subjici profitetur; in* spiritualibus *pariturum* in quantum *debet.*

II. Has induciarum indictiones à Pontificibus factas non caruisse prætextu probabili. A treuga & pace quæ erat inducta in bellis privatis argumentum ductum ad bella publica. Fœda strages è bellis privatis. Induciæ illis indictæ ab Episcopis & proceribus regni; quæ dicta est Treuga domini, *è Glabro, qui explicatur in voce* Vadimonium. *Bella privata legibus mediæ ætatis tolerata.*

III. Inducia illa decreta à Principibus & Episcopis, excommunicationibusque munita. Deinde à Conciliis confirmata. Cur dicta Pax & Treuga. *Induciarum violatarum cognitio ad Episcopos & proceres; qui ex pactis conventis cogi poterant excommunicationibus ad persequendos raptores. Pacis violatores excommunicati & proscripti ab utraque potestate occidi poterant impune à quolibet privato. De hoc solo genere excommunicatorum intelligendus Urbanus II. apud Gratianum.*

IV. Superiùs dicta trahi non possunt ad bella publica à Regibus indicta. Belli gerendi potestas eos eximit à censuris latis in deprædatores. Quia ad summum dubia res est an bellum sit injustum; ideoque cessat jus excommunicandi, maximè in iis quæ respiciunt jus regium. Jura Principum excepta ab induciis privatis. Bella privata vetita B. Ludovici edicto; sed penitus recisa constitutione Philippi IV.

V. Maxima Regum auctoritas in negotio pacis fractæ. Eorum jussu restitui poterant communioni raptores quos Episcopi eam ob causam excommunicaverant, ex Ivone; qui adducit locum è Capitularibus petitum de culpatis à Rege in gratiam susceptis.

VI. Agitur de explicatione famosi illius loci. Petitus est è Concilio Toletano XII. cujus Concilii hæc est sententia; excommunicatos ob crimen majestatis, si à Rege indulgentiam promeruerint, ab Episcopis quoque communioni ecclesiasticæ restituendos. Hoc tractum in Gallia ad pacis infractores. Pœna canonica dimittebatur, non autem peccatum deprædationis, ex Ivone.

VII. Ante Concilium Toletanum Regis venia in crimine majestatis pœnitentiam ab Episcopis indictam solvebat; ut patet ex facto Prætextati, qui Ecclesiam suam recepit post convivium Regis: quia non fuerat dejectus à Synodo Parisiensi, sed tantùm pœnitentiæ addictus. Hæc indulgentia Regis ad omne crimen publicum trahi videtur à Capitularibus. Hodie, post abolitam pœnitentiam publicam, inutilis illa potestas.

VIII. Privilegium Regibus nostris indultum ne incidant in sententiam ob commercium cum excommunicatis fulciri potest usu illo antiquo.

ADDITIO] *De Treuga & Pace nonnulla adferuntur non indigna scitu. Concilium Tulugiense habitum eam ob causam; itemque Synodus Helenensis, & Concilium Narbonense. Tum etiam Concilium apud sanctum Ægidium, & Trojanum. Quæ omnia nusquam antehac edita fuerunt.*

I. ADMINISTRANDI regni sui communionem denegavit Philippus Augustus Romano Pontifici cùm ab Joanne Anagnino Cardinali ad pacem cum Henrico Rege Angliæ ineundam ex auctoritate sedis apostolicæ invitatus, Legati minas, qui interdicto lato in universum regnum Regis contumaciam se castigaturum minabatur, hac responsione repulit, ut referunt Rogerius Hovedenus & Matthæus Paris: *Quòd sententiam suam non timeret, nec teneret, cùm nulla æquitate niteretur. Dicebat enim quòd non pertinet ad Ecclesiam Romanam in regnum Franciæ per sententiam vel alio modo animadvertere, si Rex Franciæ in homines suos demeritos & regno rebelles causa injurias suas & coronæ dedecus ulciscendi insurgit.* Cùm idem Philippus anno MCCIII. ad pacis fœdus amplectendum cum Joanne Rege Angliæ ab Inncentio urgeretur, Odo Dux Burgundiæ & proceres regni alienum à dignitate Regis esse rati ut Rex Pontificis imperio ad paciscendum de pace aut induciis cum Anglo cogeretur, consilio suo Philippum monuerunt ne se ad illa obsequia demitteret, seque totis viribus, si quid contra tentaretur, obstituros. Vestigia decessorum suorum premens Philippus IV. anno MCCXCVII. prudenti responsione dignitati suæ cavit, cùm indictis à Bonifacio VIII. ad biennium induciis inter ipsum Regem & Romanorum Angliæque Reges, & excommunicationis sententiis adversùs refragantes latis, non acquievit, administrationem regni sui, quæ à suo solius arbitrio *quoad temporalia* penderet, nemini concessurum aut submissurum professus, sed jura regni sui fortiter tuiturum adversùs hostes, quos sententiæ excommunicationis potius implicent quàm Regem. In iis verò quæ *spiritualia* contingunt, se more decessorum suorum, ut devotum sedis apostolicæ & Ecclesiæ filium, *in quantum tenetur & debet*, monitionibus & præceptis Pontificis pariturum.

Rogerius Hoved. ad an. 1189. Matthæus Paris in Henrico II.

Vide Raynaldum ad an. 1204. §. 55. 57.

C. 7. N. 2. T. 24. Libert. *Ut neque pacem neque treugam faciat Regi Angliæ per violentiam vel coactionem Domini Papæ.*

C. 7. N. 11. T. 81 Libert. *Regimen temporalitatis regni sui ad ipsum Regem solum & neminem alium pertinere, seque in eo neminem superiorem recognoscere.*

II. Quin plures futuri sint qui has induciarum indictiones audaciæ adscribant non dubito. Attamen si quis mores illius seculi investigaverit, ut Regum causæ favebit, ita prætextu satis probabili Romanos Pontifices non omnino fuisse destitutos inveniet. A pace & treuga, quæ Conciliorum decretis inducta erat in bellis privatis, quæque censuris ecclesiasticis muniebatur, ad inducias in bellis publicis indicendas ipsis Regibus argu-

mentum traxerunt. Bella privata, quæ pondere & pudore legum comprimebantur, Romanis rempublicam tenentibus, per Gallias & ceteras Europæ regiones grassata sunt, cùm duris exterarum nationum moribus ferrum lentis fori ambagibus successit, & juri publico aperta privatorum injuria. Tunc enim quisque suam suorumve injuriam, non in jure coram judice, sed ferro manuque persequebatur; adeo ut etsi his inimicitiis, quas *faidas* vocabant, & leges Longobardorum & Capitularia Regum modum præscriberent, tamen ingravescente in dies morbo, cædibus, deprædationibus, & incendiis respublica fœdissimè vastaretur. His incommodis prospicere Gallicani Episcopi curarunt, non extincto quidem nefando illo bellorum privatorum usu, sed represso per inducias, quæ aliquot dies otiosos à cædibus redderent sacratosque religionis prætextu. Anno MXXXIV. Episcopi & proceres provinciarum in Aquitania primùm, deinde per reliquas Gallias, decreto suo privatis bellis inducias indixerunt sub nomine *Treugæ Domini* à Mercurii suprema die usque ad diluculum diei Lunæ subsequentis, ea lege, ut nemo ab inimico ultionem exigeret, nemo prædaretur, nec etiam à fidejussore pignus tolleret; pœna capitis, aut exilio, & excommunicatione, in rebelles irrogatis. Rodulphus Glaber meminit hujus institutionis; quam cetera quidem apertissimis verbis describit, sed pignus ablatum è domo fidejussoris * *Vadimonium* vocat, Latina dictione, quamvis significatione barbara. Quod fraudi fuit illustrissimo Annalium ecclesiasticorum conditori, qui de strepitu fori hic agi putavit & de privatis dissensionibus, quas, si justæ sint, unaquaque die persequi liberum erit, vel deferere necessarium, si fuerint injustæ; hocque nomine Gallicanos Episcopos traducit. A qua reprehensione sine dubio temperasset, si confirmatas à quatuor Conciliis generalibus has inducias animadvertisset, & relatas in librum Decretalium sub titulo *de Treuga & Pace*: cujus usum & Glossa & juris canonici interpretes abrogatum esse aiunt, hacque sola observatione satisfecisse putant. Bella istæc privata neclegibus probata erant, nec omnino damnata; imò verò si provocatio, vel potiùs, ut illius seculi verbo utar, si *diffidatio* præcessisset, pro jure constituto habebantur; ita ut in adversarium cæde, prædis, & incendiis grassari liceret, ut docent Ivo, Friderici I. & Conradi leges. A quibus bellorum injuriis abstinendum erat diebus Jovis, Veneris, Sabbati, & Dominica, quos sub finem vitæ præcipuis salutis nostræ mysteriis Dominus consecravit.

De Faidis vide Glos. Lindenbrochii & Spelmanni, & P. Jac. Sirm. ad Capit. Caroli Calvi.

Glaber. l. 5. c. 1.

Card. Baron. ad annum 1034. §. II. & 12.

Eas etiam confirmavit Nicolaus II. in decretis suis 63. 52.

Ivo ep. 193. Fridericus apud Abbatem Ursperg. Conradus c. 10. Bullæ aureæ.

III. Decretæ autem fuerunt induciæ istiusmodi, non solùm ab Episcopis, sed etiam à proceribus cujusque diœceseos, ut disertè docent Glaber & Ivo; ut patet ex treugæ istius constitutione quæ lata est in Anglia & Normannia ex consensu Episcoporum & Baronum à Guillelmo I. Rege anno MLXXX. apud Ordericum Vitalem, & à Raimundo Berengario Comite in Barcinonensi Comitatu anno millesimo sexagesimo. Recepta sunt & amplificata isthæc decreta à Concilio Claromontano sub Urbano II. anno MXCV. à Romano sub Paschali II. anno MCII. à Lateranensi sub Innocentio II. anno MCXXXIX. & ab altero Lateranensi sub Alexandro III. anno millesimo centesimo octuagesimo. Hoc solum discrimen interest inter primam induciarum institutionem & confirmationem quòd à Conciliis festi dies quamplurimi quatuor illis singularum hebdomadarum diebus adjecti fuerint, & à Concilio Lateranensi sub Innocentio II. incendiorum devastatio prohibita. Observandum verò *Pacem & Treugam* dici hanc à bellis privatis feriationem, quòd ratione clericorum omnium, peregrinorum, mercatorum, agricolarum cum bobus aratoriis, dominarum cum sociis suis inermibus, mulierum omnium, rerum ad clericos monachosque pertinentium, & molendinorum,

Glaber l. 4. c. 5. Ivo epist. 90. *Trevia Dei non est communi lege sancita; pro communi tamen utilitate hominum, ex placito & pacto civitatis & patriæ, Episcoporum Ecclesiarum est auctoritate firmata.* Ordericus l. 5. Hist. Norm. Usatica Barcin.

* ANTEQUAM ultra progrediatur oratio, lubet heic paulisper remorari lectorem; non quòd hæc additio nostra tanti sit ut avocare quemquam debeat à studio rerum pulcherrimarum; sed ut solent liberales ac sciti convivatores, qui lactucas interdum ferculaque non admodum exquisita præbent convivis suis, tantùm ut irritatior fiat meliorum ciborum appetentia. Itidem mihi visum est eruditis præstantissimi scriptoris observationibus memet inserere & lectorem tantisper ab earum lectione retardare, mihi gratiam habiturum quòd spatium ipsi tribuerim ad colligendas ingenii vires. Quamquam mea hæc additio etiam non injucunda videri poterit iis qui istius eruditionis sunt curiosi, quique singulares quasque observationes testimoniis veterum fultas lubenter conspiciunt. Quod eo gratius erit hoc loco quòd vir doctissimus in vocis *vadimonium* interpretatione lapsus sit, quemadmodum observavit illustrissimus Archiepiscopus. Itaque adferam aliquot testimonia, quibus ostendam vadimonium significasse olim pignus, quod nos Galli vocamus *gage*. Nullum ad eam rem probandam testimonium afferri potest illustrius quàm hic locus ex epistola Fulberti Episcopi Carnotensis, qui eadem cum Glabro ætate vivebat: cujus hæc sunt verba in tomo secundo Spicilegii Dacheriani pag. 829. *Sed neque licitum est de Ecclesia tutela vasa sacra abstrahere & aliquorum manibus loco vadimonii tradere.* Infrà pag. 831. *Sed incongruum est ut in vadimonium ponatur.* In veteri Chartulario Ecclesiæ Cadurcensis extant acta quædam confecta Urbani II. pontificatu, ex quibus constat vocem illam tum in eadem significatione usurpatam fuisse. Nam Gerardus Episcopus Cadorcensis narrans quomodo Ecclesia de Monte dominico pervenerit in manus laycorum, ita loquitur: *Cujus Ecclesiæ possessio præterito tempore in Caturcensis Ecclesiæ dominio diutissimè habita, moderno verò, nescio cujusmodi occasione, à Bernardo Episcopo ac quibusdam seculariter viventium clericorum alienæ potestati præsumptione pro vadimonio supposita, & sic in laicarum manus deducta personarum.* Cosmas Decanus Pragensis in libro tertio Chronicæ Bohemorum pag. 57. *Item ejusdem Ecclesiæ v. pallia cum limbis Ratisbonæ ad Judæos sunt posita in vadimonio pro quingentis marcis argenti.* Ordericus Vitalis lib. III. pag. 474. *Aaschetillus reatum suum palam confessus, vadimonium Abbati Theoderico dedit.* Ludovicus VII. Francorum Rex in literis de concordia inita anno MCLIII. inter Godefridum Episcopum Lingonensem & Odonem Ducem Burgondiæ, quæ extant in Chartulario Ecclesiæ Lingonensis. Illic ergo Episcopus hæc inter cetera ait adversùs Ducem. *Quare etiam villam Brasi, & aliam quæ dicitur sanctus Johannes, quas in vadimonio tenet sine assensu nostro, cùm sint de nostro feodo.* Cæsarius Heisterbachcensis lib. XII. cap. XII. *Erat autem in proximo manens Miles quidam dives & honestus ministerialis tamen. Hic juvenis jamdictus alodia sive feuda sua partim vendebat, partim in vadimonio exponebat.* Vide illustrissimum Archiepiscopum in historiâ Benearnensi lib. V. cap. XIV. §. VI. & cap. XXXI. §. VIII. & Reginonem lib. I. cap. 81.

pax ista omni tempore indulta est ; ratione ceterorum, treuga tantùm, id est, induciæ aliquot dierum. Sanè fatendum est excommunicatione mulctatos fuisse pacis vel treugæ violatores & ad resarciendum damnum læso coactos. Sed Episcopi & Comitis hæc erat cognitio ceterorumque Baronum : qui tamen si cessarent à persequendo armis raptore, excommunicationibus & interdictis ad officium quo se obstrinxerant adigebantur ; ut vice versa eis qui contra pacis perturbatores decertarent duorum annorum pœnitentia indulgebatur, aut plurium, ad arbitrium Episcopi, pro modo laboris. Si raptores istos pacisque violatores ab utraque potestate proscriptos occidi contingeret à quoquam privato, *zelo justitiæ*, non homicidii pœna canonica & ordinaria, sed leviori & remissiori satisfactione culpam illam diluendam docet Urbanus II. qui de hoc solo genere excommunicatorum intelligendus est, non autem de omnibus excommunicatis, ut quidam sibi malè feriati persuaserunt. Cujus interpretationis eò lubentiùs hic memini quòd ea levari posse mihi videatur invidia quæ ob textum hunc malè intellectum creari solet adversùs summos Pontifices.

Apud Gracianum c. *Excommunicatorum*. 23. q. 5.

IV. Sed hæc omnia trahi non possunt ad bella publica quæ à Regibus, ut res suas repetant, aut reipublicæ injuriam illatam ulciscantur, indici solent. Etenim belli gerendi potestas, quæ à Deo Regibus collata est in veteri instrumento, & in Principes Romanos disertis verbis lege regia translata, Reges liberos præstat ab excommunicatione quæ in deprædatores & alienorum bonorum invasores à canonibus irrogatur. Quia excommunicationi locus non est, etiam in privatis personis, nisi cùm de crimine manifesto & aperto agitur, non autem cùm dubitatur de crimine, ut docuit olim Hincmarus ex Augustino. Porrò sola belli à Principe indicti ratio id saltem obtinere debet ut justitia niti præsumatur ; præcipuè cùm regia dignitas in munere regio exercendo nullius judicio sit obnoxia, sed soli divino numini se submittat. Quare in ipsa pacis & treugæ promulgatione jura Principum conceptis verbis excipiuntur ; ut patet ex indictione pacis & treugæ à Guillelmo Archiepiscopo Auscitano Legato sedis apostolicæ post Concilium Romanum anno MCII. publicata : *Principibus autem & dominis terrarum jura sua & consuetudines non contradicimus in terris suis.* Deinde pacis illius infractæ cognitio Episcopis commissa erat de Comitum & diœcesanorum consensu ; quæ ex pactis conventis legem accipere debet, ut scripsit Ivo Cononi Legato ; imò & Comitibus Baronibusque diœceseos pars illius cognitionis competebat. Quæ omnia cum bellis publicis comparata discrimen apertum inter utraque constituunt, & jus indicendarum Regibus induciarum, quod ex hac comparatione peteretur, à Romanis Pontificibus abdicant. Bella ista privata à Ludovico immortalis memoriæ Principe vetita quidem ; sed rediviva Philippus IV. constantissimus Princeps constitutione sua Tolosæ edita in perpetuum resecuit anno MCCCIII.

Hincmar. to. 2. pag. 171. 495.

Gulielmi Archiep. Auscit. constitutio edita est in Hist. Benear. lib. 5. c. 14. Sed lapsus est hoc loco Marca. Nam constitutio illa condita non fuit an. 1102. sed circa an. 1140. post Concilium Lateran. Innocentii II.

Ivo ep. 266.

V. Ceterùm quantam sibi potestatem in violatæ pacis negotio Reges Galliarum assererent colligi potest ex Ivone : qui consultus à Daimberto Senonensi Archiepiscopo an jubente Rege communionem restitueret cuidam *raptori* & *sacrorum dierum* violatori, id est, infractæ legis publicæ reo, quæ diebus solennibus præcipuè servanda erat, ut dixi, respondet rectè quidem excommunicatum videri, attamen ne Regis animus lædatur, dispensatione utendum esse, maximè *quia rerum temporalium dispensationes Regibus attributa sunt.* quare si potestate sibi concessa abutantur, monendos quidem esse, sed non exasperandos, divinoque judicio relinquendos. Unde concludit restituendam reo communionem ecclesiasticam, laudato famoso illo loco è Capitularibus petito : *Si quos culpatorum regia potestas aut in gratiam benignitatis receperit, aut mensa sua participes effecerit, hoc & sacerdotum & populorum conventus suscipere ecclesiastica communione debebit ; ut quod principalis pietas recipit, nec à Sacerdotibus Dei extraneum habeatur.*

Ivo ep. 171.

Vide to. 2. Capitular. pag. 1195.

VI. Quæri solet quæ sit hujus loci ab Ivone laudati sententia, an in universum omnibus excommunicatis sit reddenda communio quos Rex gratiæ suæ participes fecerit, an verò hæc indulgentia certa quadam specie contineatur. Sanè canon tertius Toletani Concilii XII. (cujus verba transcripta sunt in Capitularium libros, & è Capitularibus ab Ivone variis in locis prolata) hanc sententiam reddunt, eos qui regni pacem læserint, statumque patriæ gentis Gothorum turbaverint, eaque de causa anathemate ab Episcopis proscripti, (quemadmodum decretum est Concilii Toletani IV. canone LXXIV.) si postea Regis indulgentiam promeruerint, (cujus arbitrio horum criminum venia reservata erat canone VIII. Concilii Toletani V.) eos, inquam, ab Episcopis excommunicatione illa publica solvi debere & communione ecclesiastica donari. Hæc sunt verba Concilii Toletani XII. *Et ideo quia remissio talium, qui contra Regem, gentem, vel patriam agunt, per definitiones canonum antiquorum in potestate solùm regia ponitur, cui & peccasse noscuntur, adeo nulla se deinceps à talibus abstinebit sacerdotum communio ; sed quos regia potestas &c.* Quare dubitandum non erat quin ex hoc Concilii Toletani decreto liberum esset Regi Francorum pacis publicæ infractoribus veniam criminis quod statum Reipublicæ lædebat indulgere ; quam sequi debebant Episcopi in solvenda pœna ecclesiastica. Quod ita intelligendum est ut pœnitentiæ publicæ & pœnæ canonicæ indulgentia tribueretur, non autem peccatum quoad Deum dimitteretur, nisi reus aliunde in gratiam cum Deo rediret, ut docet Ivo. Hac indulgentia usus erat Ivo ipse erga Gervasium violatæ pacis reum, quem communioni ecclesiasticæ reddidit in *Curia Paschali*, id est, in conventu regni ad diem Paschatis à Rege Philippo I. indicto. Quod se fecisse pro regia honorificentia,

Conc. Tol. IV. c. 71. anno 633.

Concil. Tol. V. can. 8. an. 641. *In his omnibus quæ promissionem potestatem indulgentiæ in culpa delinquentium Principi reservamus.*

Ivo ep. 171.

Ivo ep. 61. cui junge ep. 266.

fretum auctoritate legis supraſcriptæ, teſtatur.

VII. Simile aliquid occurrit in Gallia ante Concilii Toletani tempora. Prætextatus enim Rothomagenſis Epiſcopus à Chilperico Rege delatus inter reos læſæ majeſtatis apud ſynodum Pariſienſem anno DLXXVII. cùm crimen per calumniam ſibi impactum ſpe veniæ propoſita confeſſus eſſet, excidit quidem à communione, licèt ſacerdotio dejectus non fuerit, Bertchramno his verbis eum alloquente: *Quia Regis gratiam non habes, ideoque nec noſtra caritate uti poteris priuſquam Regis indulgentiam merearis.* Poſt aliquot annos à Rege Guntchramno *ſuſceptus, & convivio ejus adſcitus ad urbem ſuam regreſſus eſt*, nullo ſynodi judicio habito, quia ei tantùm pœnitentia erat præſcripta; ut Ragnemodus Pariſienſis urbis Epiſcopus ſuggeſſit Regi, teſte Gregorio Turonico. Quæ pœnitentia ſoluta eſt ſola venia Regis. Itaque ex uſu antiquo Gallorum, & ex verbis Concilii Toletani & Ivonis, ad ſpeciem quæ propoſita erat de crimine læſæ & violatæ reipublicæ reſtringitur neceſſitas illa dandæ veniæ epiſcopalis poſt Regis indulgentiam. Quod tamen intra hos fines coërceri non debere videtur ex ſententia Capitularium; quæ indefinitè de *Culpatis*, id eſt, de reis omnibus, Concilii verba accipiunt, dempta præfatione canonis III. Toletani, quæ ad læſæ majeſtatis reos generalia decreti verba conſtringit. Unde titulus illius capitis ita conceptus eſt apud Ivonem in Decreto ut de reis omnibus capienda ſit Capitularium legum ſententia: *Ut quos regia poteſtas in gratiam receperit, his etiam minores poteſtates communicent. cap. 383. Si quos culpatorum.* Quæ interpretatio ſi recipiatur, ad crimina eccleſiaſtica porrigenda non erit; nec locum obtineret, niſi cùm ex denegata eccleſiaſtica venia Regis animus læderetur. Hodie, abolito pœnitentiæ publicæ uſu, non perſpicio qua ratione apud nos huic definitioni locus eſſe poſſit. Si quis enim hoc trahere vellet ad confirmandam auctoritatem regiam qua magiſtratus utuntur in declarando excommunicationum abuſu, fœda confuſione omnia miſceret, ſcilicet veniam & indulgentiam criminum, quæ à mera liberalitate Principis proficiſcebatur, cum juriſdictione & diſcuſſione abuſus, quæ formulis canonum & legum adſtringitur, & in cauſæ cognitione conſiſtit, ut taceam de aliis diſcriminibus.

Greg. Tur. lib. 5. cap. 19.

Greg. Turon. lib. 7. cap. 16.

Ivo Decreti parte 16. cap. 144 è lib. VII. Capitularium cap 383.

VIII. Attamen veteris illius juris reliquiæ ſupereſſe videntur in eo privilegio quod unà cum ceteris indultum olim Regibus noſtris à Joanne XXII. renovatum fuit anno MCCCXVII. ad petitionem Regis Philippi V. cognomine Longi, opera Magiſtri Radulphi de Praëlis in eam rem delegati; cujus privilegii ſummarium his verbis conceptum eſt in antiquo regeſto: *Item quòd Dominus Rex pro participatione cum excommunicatis non incurrat ſententiam.* Quoquidem privilegio nulla neceſſitas ſolvendæ excommunicationis Epiſcopis ob Regis commercium cum excommunicatis imponitur, ſed à cenſuris quæ in participes excommunicatorum feruntur Rex liber & immunis eſſe declaratur.

E Regeſtis Cameræ Comput. Parſ. *Hoc privilegium deinde [illegible] carum eſt clericis & miniſterialibus regiis Bulla Clementis VI. quæ edita eſt in to. IV. Spicilegii Dacherianum pag. 283.*

INDUCIAS illas quæ vulgò Treuga & Pax dicebantur ubique decretas fuiſſe, non ſolùm ab Epiſcopis, ſed etiam à proceribus cujuſque regionis, adnotavit ſuprà vir illuſtriſſimus, afferens etiam Barcinonenſium exemplum. Nos verò in prima quam procuravimus iſtarum diſſertationum editione nonnulla illorum temporum monumenta, quæ docerent in eadem ora maritima Hiſpaniæ Tarraconenſis & Galliæ Narbonenſis ſancitam fuiſſe treugam & pacem ab Epiſcopis & proceribus, in publicum emiſimus, Concilium videlicet Tulugienſe apud Ruſcinonenſes, ſynodum Helenenſem ſub Oliba Epiſcopo Auſonenſi gerente vicem Berengarii Epiſcopi Helenenſis tunc temporis in partibus tranſmarinis peregrini, Concilium Narbonenſe habitum anno MLIV. Excerpta Concilii apud ſanctum Ægidium in prima Narbonenſi habiti anno MLVI. & Concilium Trojæ in Apulia celebratum ab Urbano II anno MXCIII. Sed quonam demum anno habitum fuerit iſtud Concilium Tulugienſe non adeo exploratum habetur. Animus olim fuerat eam ſynodum revocare ad annum MXLV quod viderem eo anno Guifredum Archiepiſcopum Narbonenſem & Olibam Epiſcopum Auſonenſem peregiſſe conſecrationem Eccleſiæ ſancti Michaëlis Fluvianenſis apud Emporitanos, huicque conſecrationi adfuiſſe Poncium Comitem Emporitanum. Videbam præterea Gauzfredum Comitem Ruſcinonenſem, qui ea omnino ætate vivebat, ſubſcripſiſſe actis illius dedicationis à Guifredo & Oliba confectis. Atque ut etiamnum in ea ſententia perſtem iſtud facit quod Oliba Epiſcopus Auſonenſis, cujus decretum in ſynodo Helenenſi editum confirmat ea quæ ab Epiſcopis in prato Tulugienſi congregatis ſtatuta fuerant de treuga & pace, mortuus eſt anno MXLVII. ut fidem facit vetus auctor MS. *De geſtis Comitum Barcinonenſium* Præterea Guillelmus Comes Biſuldunenſis, qui Tulugienſi Concilio interfuit, obiit anno MLII. ut fidem facit idem vetus auctor. Demum acta Concilii apud Narbonem habiti anno MLIV. loqui videntur de inſtitutionibus Concilii Tulugienſis. Hæc inquam ſuadent Tulugienſe Concilium fuiſſe habitum anno MXLV. uti dicebamus. Sed ne ita ſentiamus faciunt multa. Primùm Raymundus nondum erat Helenenſis Epiſcopus, utpote qui circa annum tantùm MLXIV. ad eam cathedram pervenit. Nam certiſſimis teſtimoniis compertum habeo Berengarium fuiſſe Epiſcopum Helenenſem ab anno ſaltem MXXXII. uſque ad annum milleſimum quinquageſimum tertium, huic ſucceſſiſſe Arnaldum, qui anno MLVI. interfuit Concilio Toloſano & dedicationi Eccleſiæ Barcinonenſis anno MLVIII. XIV Kal. Decembris. Arnaldo ſucceſſit Berengarius, quem Helenæ ſediſſe reperio anno MLVIII. IV. Idus Decembris Poſt Berengarium denique video Raymundum Helenenſem Epiſcopum fuiſſe annis MLXIV. & MLXXXIV. XIV. Kal. Junii. Iſtis argumentis probari puto Concilium Tulugienſe non fuiſſe celebratum anno MXLV. quandoquidem Raymundus, qui ſynodo interfuit, vigeſimo tantùm circiter pòſt anno ad Helenenſem cathedram pervenit. Præterea Berengarius Epiſcopus Gerundenſis, qui Concilio item Tulugienſi interfuit, anno tantùm ML. factus eſt Epiſcopus (ut adnotavit Franciſcus Didacus in catalogo Epiſcoporum Gerundenſium) adeoque anno MXLV. intereſſe non potuit huic Concilio Tulugienſi ut Epiſcopus Gerundenſis. Sed ſi ita ſtat ſententia, quid faciemus decreto Olibæ Epiſcopi Auſonenſis, qui in actis ſynodi Helenenſis disertam mentionem facit eorum quæ de treuga & pace ſtatuta fuerant ab Epiſcopis qui convenerunt *in Comitatu Roſſilionenſe in prato Tulujes*? An dicemus Olibam loqui de ſuperiore quodam Concilio Tulugienſi, in quo actum fuerit de treuga & pace? An verò decretum illud Olibæ dicemus eſſe falſum ac ſuppoſititium? Prorsùs difficilem eſſe rem video, & cui explicandæ opportunior alibi fortaſſis erit locus. Supereſt igitur ut eadem vetera monumenta, quæ, uti dicebamus, in prima editione iſtarum diſſertationum emiſimus in publicum, heic quoque rurſum edamus; ſi priùs monuero lectorem Tulujas oppidum eſſe agri Roſcinonenſis, haud procul Perpiniano, tertio videlicet ab ea urbe milliario, quod circa annum DCCCLXXX. vocatur *villa Tulujes*, & *de Tulugiis, in comitatu Ruſſilionenſi*, ut fidem faciunt acta vetera quæ extant in Chartulario Eccleſiæ Helenenſis. Hodie vocatur *Tulujas* ab incolis illarum partium.

Vide lib. 4. Marca Hisp pag. 444.

De Concilio porrò Trojano, quod heic quoque edi voluimus, admonendum putavi deſcriptum illud fuiſſe in regiſtro Urbani II. ut teſtantur Ivo parte IX. cap. LIII. & duæ vetuſtæ canonum collectiones, quarum una fuit illu-

ſtriſſimi viri Petri de Marca Archiepiſcopi Pariſienſis, alia clariſſimi viri Claudii Puteani. Quæ poſtrema collectio extat hodie in bibliotheca regia. Celebratum autem fuit hoc Concilium anno MXCIII. menſe Martio; ut conſtat ex his quæ nunc edimus, & ex bulla quadam Urbani, quæ extat in archivo Archiepiſcopi Narbonenſis, data Trojæ XIV. Kal. Aprilis anno MXCIII. Fruſtrà porrò ſunt qui duo Concilia Trojana ab Urbano II. celebrata fuiſſe exiſtimant. Codex enim Anianenſis, qui nunc extat in bibliotheca Colbertina, canones Trojanos uni ſynodo adſcribit. quod verum eſſe ſubodoratus eſt illuſtriſſimus Cardinalis Baronius. Gerardum autem Epiſcopum Trojanum fuiſſe per illas tempeſtates patet ex Chronico Cavenſi quod Ferdinandus Ughellius edidit in catalogo Archiepiſcoporum Salernitanorum, itemque ex ſubſcriptionibus privilegii monaſterii Cavenſis apud Baronium ad annum MXCII.

CONCILIUM TULUGIENSE habitum ſub Guifredo Archiepiſcopo Narbonenſi.

HÆc eſt treuga & pax confirmata ab Archiepiſcopo Narbonenſi Domno Guifredo, & à Berengario Gerundenſi Epiſcopo, & à Domno Raymundo Helenenſi Epiſcopo, & à Comitibus Ruſſilionenſium, Domno ſcilicet Gauzfredo & Guilaberto filio ejus, & à Domno Poncio Impuritanenſi Comite, & à Domno Guillelmo Biſuldunenſium Comite, & à Domno Raymundo Cerritanenſium Comite, & à Domno Gauzberto Vicecomite de Caſtronovo, cum ceteris magnatibus Helenenſis epiſcopatus, in Tulugienſi prato, quod eſt in comitatu Roſſilionis. Conſtituerunt namque prædicti Pontifices, cum conſenſu ceterorum nobilium, ut in comitatu Ruſſilionenſi, vel Confluentano, vel Valliſpirienſi, ullus homo Eccleſiam non infringat, neque cimiteria vel ſacraria XXX. paſſuum eccleſiaſticorum in circuitu uniuſcujuſque Eccleſiæ, niſi Epiſcopus propter hominem excommunicatum, aut propter ſuum cenſum. Si verò aliquis homo aliter infregerit Eccleſiam vel ſpatium XXX. paſſuum ipſius Eccleſiæ in prædicto epiſcopatu Helenenſi, quicquid ei commiſerit emendet ut juſtum fuerit ipſi homini cui injuriam fecerit, & Eccleſiæ in qua fecerit ſatisfaciat legaliter, & inſuper compoſitionem ſacrilegii Helenenſi componat Epiſcopo. Eccleſias verò illas ubi caſtra fuerint conſtructa, ſive ubi fures vel rapaces congregaverint furta vel prædam vel malefacta, tamdiu poſuerunt eas jamdicti Epiſcopi in defenſione præſcriptæ pacis quouſque querimonia prædictarum Eccleſiarum deferatur Helenenſi Epiſcopo, & ejus judicio aut juſtè emendetur quod in ipſis Eccleſiis commiſſum fuerit, aut ab eodem Epiſcopo ipſæ Eccleſiæ à defenſione prælibatæ pacis ſeparentur. Iidem Epiſcopi præfati conſtituerunt ut in jam dicto epiſcopatu Helenenſi nullus violenter infringat dominicaturas Canonicorum vel monaſteriorum, neque aliquid rapiat inde. Clericum verò arma non ferentem, vel monachum, vel ſanctimonialem, ſive viduam, nemo apprehendat, nec illis aliquid injuriæ inferat. Villanum neque villanam nemo apprehendat niſi propter culpam quam ipſe villanus vel villana fecerint. Et ſi eos apprehenderit, non diſtringat niſi per directum. Et ut prædam nemo faciat in jamdicto epiſcopatu de equabus vel pullis ſive mulis earum ætatis unius anni, neque de bobus, neque de vaccis, ſive vitulis earum, neque de aſinis vel aſinabus ſive pullis earum, neque de ovibus, arietibus, hircis, capris, ſive earum fœtibus. Manſiones villanorum nemo incendat, neque evertat. Terras in contentione poſitas nullus villanus laboret poſtquam commonitus fuerit ab eo in quo juſtitia placiti non remanſerit. Si verò ter commonitus, poſtea ibi laboraverit, & propterea damnum acceperit, non requiratur pro pace fracta. Si quis autem fidejuſſor extiterit, ſi fidem non portaverit, de ſuo proprio pignoretur, nec pro pace fracta habeatur. Si quis autem prædictam trevam & pacem infregerit, ſimpla tantùm compoſitione emendet illi cui infregerit infra primos XV. dies. Si verò infra primos XV. dies ſimpliciter non emendaverit, compoſitionem mali quod intulit in duplo componat; ita ut medietatem iſtius duplæ compoſitionis habeat querelator, & alteram medietatem habeat Epiſcopus & ipſe Comes qui adjutor fuerit eidem Epiſcopo ad hanc juſtitiam faciendam. Si quis autem prædictam pacem vel trevam*, & inde juſtitiam facere noluerit, infra XV. dies quòd querelator ſuam querelam præſentaverit ante Epiſcopum & ejuſdem clericos ac Comitem ipſe malefactor & conſiliatores & adjutores ejus emendare noluerint, egrediantur à treva & pace, & malum quod propter hoc illatum fuerit eis non requiratur pro pace vel treva fracta. Et ſi malefactor & adjutores ejus poſtea jamdicto querelanti ullum malum fecerint intra trevam, emendet pro treva & pace fracta. Item prædicti Epiſcopi firmaverunt trevam Domini. Videlicet ut omni tempore teneatur ab omnibus Chriſtianis ab occaſu ſolis quartæ feriæ, id eſt, Merchoris die, uſque ad ortum ſolis ſecundæ feriæ, id eſt, Lunis die. Item continuatim teneatur à prima die adventus Domini uſque ad octavas Epiphaniæ Domini, quando feſtivitas ſancti Hilarii agitur. Item ſimiliter continuatim teneatur à die Lunis quæ antecedit caput jejunii uſque ad diem Lunis qui eſt primus poſt diem dominicam octavarum Pentecoſten. Et tres feſtivitates ſanctæ Mariæ cum ſuis vigiliis. Et nativitatem ſancti Johannis cum ſua vigilia. Et feſtivitatem ſanctorum Juſti & Paſtoris, & Abdon & Sennen, & ſancti Felicis, & ſancti Geneſii, & ſancti Nazarii, & ſancti Laurentii, & ſancti Michaëlis, & feſtivitatem omnium ſanctorum, & ſancti Martini, & duæ feſtivitates ſanctæ Crucis, & Cathedra ſancti Petri, & feſtivitatem ſancti Enneſii, quæ eſt XII. Kal. Septembris, & Decollationem ſancti Johannis Baptiſtæ, cum vigiliis & cum omnibus noctibus

* fregerit

noctibus jamdictarum festivitatum. Et omnes dies & noctes quatuor temporum. Si quis autem infra hanc prædictam trevam Domini aliquod malum alicui fecerit, in duplum ei componat, & postea per judicium aquæ frigidæ trevam Domini in * sede sanctæ Eulaliæ emendet. Si quis autem infra hanc trevam hominem occiderit sine aliquo casu, ex consensu omnium Christianorum diffinitum est ut omnibus diebus vitæ suæ exilio damnetur. Si autem cum casu hoc fecerit, egrediatur tamen à terra usque ad triennium quem Episcopus vel Canonici existimaverint esse imponendum. Si quis verò infra hanc trevam se miserit in * aguit, vel ipsum aguet stabiliter pro morte vel apprehensione alicujus hominis, aut pro apprehensione alterius castelli, & tamen si hoc agere non potuerit, similiter emendet ad judicium Episcopi & Canonicorum ejus ipsam trevam Domini, sicut faceret si fecisset quod agere tentavit. Item prohibuerunt ne in terminibus his continuatis trevis, videlicet tempore adventus Domini, seu quadragesimæ, nullus castrum vel munitionem ædificare præsumat nisi xv. diebus ante continuatas prædictas trevas hoc inchoaverit. De prædicta autem treva vel pace querela ad Episcopum vel ad ejus Canonicos seu fatigatio omni tempore fiat; & sicut superiùs scriptum est in pace de Ecclesiis, ita fiat. Et ipsi in quibus Episcopus vel Canonici prædicti se fatigaverint de direptione præfatæ pacis vel trevæ Domini, sive fidejussores, vel hostatici pro pace vel treva Domini, & malam fidem inde portantes Episcopo vel Canonicis ejusdem sedis, excommunicentur ab Episcopo vel à Canonicis ejusdem sedis cum protectoribus & adjuvantibus se quandiu se contenderint sicut infractores pacis vel trevæ Domini, ipsi & res eorum non habeantur in pace & treva Domini.

* id est, in cathedrali Ecclesia Helenensi.

* id est, insidias struxerit.

Ego Gauzfredus Comes juro tibi Petro Helenensi Episcopo & facio tibi hostaticum ut per duo tempora anni, scilicet ad dedicationem B. Eulaliæ, id est, VIII. Idus Octobris, & ad caput jejunium, per unumquemque annum, quandiu vixeris, revertar ad hanc sedem B. Eulaliæ; & non separabo hinc me sine licentia tua vel ipsorum Clericorum quibus tu commiseris, si æs non habuero; & si æs habuero, eo transito infra VIII. dies revertar, & non separabo hinc me sine licentia tua vel ipsorum Clericorum quibus tu commiseris, per Deum & hæc sancta.

SYNODUS HELENENSIS sub Oliba Episcopo Ausonensi.

ANNO dominicæ incarnationis XXVII. post millesimum, XVII. Kal. Junii, convenit Oliba Pontifex Ausonensis ad vicem Berengarii Elenensis Episcopi tunc temporis in transmarinis partibus peregrini unà cum Udalchero sanctæ Elenensis Ecclesiæ Archipresbytero, & Gancelino Archidiacono, & Ellemaro Sacriscrinio & Coraule, Gauzberto, & ceteris præfatæ sedis Canonicis, cœtumque sacrorum Ducum, catervam quoque fidelium, non solùm virorum, sed etiam feminarum. Convenerunt autem in comitatu Rossilionense, in prato Tulujes. Quò cùm convenissent, primò rogantes Domini misericordiam ut corda fidelium suorum ad se converteret, mentes quoque & actus dirigeret, dein requisierunt si quæ hactenus à præfatis Episcopis statuta fuerant observarentur. Sed cùm penè omnia invenissent nisi solùm pedibus conculcata, sed etiam oblivioni dedita, iterum reparare studuerunt eodem tenore quo fuerant hactenus condita. Constituerunt itaque præfati Episcopi simul cum omni clero & fideli populo ut nemo in toto supradicto comitatu vel episcopatu habitans assalliret aliquem suum inimicum ab hora sabbati nona usque in die Lunis hora prima, ut omnis homo persolvat debitum honorem diei dominico, neque ullo modo aliquis assalliret monachum cum clericum, sine armis incedentem, neque aliquem hominem ad Ecclesiam cum Concilia euntem vel redeuntem, neque aliquem hominem cum sportella proficiscentem, neque aliquem hominem cum feminis euntem, neque aliquis auderet Ecclesiam vel domos in circuitu positas à XXX. passibus violare aut assallire. Hoc autem pactum sive treguam ideo constituerunt, quoniam divina lex & penè omnis Christiana religio ad nihilum deducta, ut legitur, abundabat iniquitas, & refrigescebat caritas. Et ideo præcipimus nos supradicti Episcopus, clerus simul, & omnis ordo serviens divinis cultibus, & coram Deo interdicimus ut nullus homo vel femina de suprascriptis aliquid voluntariè temerare vel infringere præsumat, nec invadat res sanctæ matris Ecclesiæ Elenensis sive ceteris Ecclesiis vel monasteriis debitas. Neque aliquis, se sciente, in incestu usque ad VI. gradum permaneat. Neque aliquis uxorem propriam dimittat, nec alteram feminam habeat. Quod si quis fecit, sive inantea fecerit, nisi resipuerit & pro posse emendaverit & ad plenam satisfactionem sanctæ matris Ecclesiæ coram supradictis Canonicis infra mensium trium spatium venerit, à liminibus sanctæ catholicæ Ecclesiæ & omnium Christianorum cœtu excommunicatus permaneat. Et ut noveritis omnes quale peccatum sit jungi excommunicatis, nullus Christianus debet manducare cum eis, vel bibere, neque osculum eis porrigere, neque cum eis loqui nisi de satisfactione; neque si excommunicati defuncti fuerint, debentur ad Ecclesias sepeliri; neque aliquis clericus vel fidelis debet pro eis orare. Si verò pro nihilo duxerint excommunicationem, transactis tribus mensibus, anathematis vinculo, id est, ut perditi sicut Judas proditor, damnentur. Et si, quod Deus avertat, in hac perfidia obierint, corpora illorum cum psalmis & hymnis vel spiritalibus canticis non ducantur ad sepulturam, nec inter fideles mortuos eorum nomina ad sacrum altare recitentur. Et quia

peccatum perpetraverunt ad mortem ; nisi pœnituerint, sine fine damnentur in æternam damnationem. Omnibus Canonicis suprascriptæ sedis interdicimus coram Deo & sanctis ejus ut nullus eorum de his aliquid solvere audeat sine consensu præfati Archipresbyteri vel Archidiaconorum sive Sacriscrinii & Caputscholaris vel ceterorum fratrum Canonicorum. Ministeria autem divina sine intermissione fiant pro excommunicatis per spatium trium mensium, ut det illis Deus pœnitentiam, & resipiscant à laqueis diaboli, à quibus capti tenentur ad ipsius voluntatem. Quod qui noluerit perficere, noverit se mulctandum, nisi resipuerit, suprascripta excommunicatione. Omnibus autem supradicta observantibus pax & misericordia concedatur à Domino Jesu Christo hic & in perpetuum. Amen.

CONCILIUM NARBONENSE habitum anno MXLIV.

ANNO dominicæ incarnationis millesimo quinquagesimo quarto, indictione septima, epacta nona, concurrente V. octavo Kal. Septembris, conventus erat apud urbem Narbonam decem venerabilium Episcoporum, Bernardi scilicet Birerrensis, & Gonterii Agathensis, & Rostagni Luctevensis, & Arnaldi Magalonensis, Froterii quoque Nemausensis, Guifredi verò Carcasensis, imò Berengarii Gerundensis, Guifredi Barchinonensis, necnon & Guilelmi Albiensis; inter quos fuere Legati Domni Guilelmi Urgellensis videlicet Berengarii, & Ugonis Uzetensis. Præsidente Domno Guifredo prædictæ urbis Archipræsule, cujus industria prædicta synodus, opitulante Petro Ramundi Comite, atque Berengario Vicecomite, unà cum Abbatum & clericorum ac quorundam nobilium & ignobilium non minima multitudine, ad confirmandam pariter & custodiendam tregam & pacem & dilectionem quam universalis Ecclesia unanimiter instituit, & reformandum ejusdem statum, qui à pravis conculcabatur hominibus, dominicis obtemperantes jussibus pro temporalibus commodis commissæ sibi plebi impensis, à summo omnium pastore, ut æterna præmia mereantur adipisci in secula. Primò ergo omnium institutionum nostrarum, quæ in hoc tomo scribenda sunt, monemus & mandamus secundùm præceptum Dei & nostrum ut nullus Christianorum alium quemlibet Christianum occidat: quia qui Christianum occidit, sine dubio Christi sanguinem fundit. Si quis verò, quod non optamus, injustè hominem occiderit, per legem eum emendet. Iterum mandamus atque confirmamus ipsam tregam Dei quæ à nobis dudum constituta fuerat, & nunc à pravis hominibus disrupta esse videtur, ut firmiter deinceps ab omnibus teneatur. Igitur obsecramus per Deum & monemus ut nemo Christianorum quemlibet Christianum requirat ad malefaciendum ab occasu solis quartæ feriæ usque secundæ feriæ illucescente sole. Præcepimus etiam ut a prima Dominica adventus Domini usque octabas transfactas Epiphaniæ, sive à prima Dominica quæ est ante caput jejuniorum usque transfactas octabas Paschæ, sive à Dominica ante Ascensionem Domini usque octabas Pentecosten expletas, vel de festivitatibus sanctæ Mariæ, & in vigiliis ejusdem, & in vigilia sancti Johannis Baptistæ, vel in festivitate ejusdem, atque in vigiliis Apostolorum, & in festivitatibus eorundem, & in vigilia Vinculæ sancti Petri, & in festivitate ejusdem, & in vigilia sanctorum Justi & Pastoris, & solemnitate eorundem, & in vigilia sancti Laurentii, ejusdemque festivitate, & in festivitate sancti Michaëlis, & in vigilia omnium sanctorum, & in festivitate eorundem, & in festivitate sancti Martini, & in jejuniis quatuor tempora, in præscriptis jejuniis, sive festivitatibus, atque vigiliis, nemo Christianorum quemlibet alium Christianum lædat, neque dehonestare aut deprædare de suis rebus præsumat. Hanc tregam Domini firmiter custodiri præcipimus; & omnes qui eam tenuerint, & fideliter observarint, benedictionem sempiternam ab ipso Jesu Christo Domino & salvatore nostro percipiant, & hereditatem æternæ vitæ sine fine possideant. Illi autem qui rebelles extitetint vel transgressores, sive qui auxilium eis in aliquo præbuerint, tamdiu anathematis vinculo subjaceant quousque dignè arbitrio proprii Episcopi satisfaciant. Si quis autem voluntariè vel scienter hominem occiderit in hac treuga aut apprehenderit, aut castrum cujuslibet tulerit aut destruxerit, aut in...... indictam treugam insidiando aut aguitando facere volens comprobatus fuerit, ab omni cœtu Christianorum definitum est ut in omni vitæ suæ perpetuo damnetur exilio. Si quis autem aliter alicui aliquam injuriam fecerit aut damnum, in judicio proprii Episcopi aut clericorum ejusdem, quibus idem Episcopus commiserit, secundùm modum culpæ directionem faciat per judicium aquæ frigidæ, aut per exilium, sicut statutum est. Quicunque verò adpropinquante quadragesimæ tempore, sive Ascensionis Domini, vel Pentecostes, necnon & adventus Domini, qui est tregam Domini, castrum vel munitionem construere voluerit, non illi facere hoc liceat, nisi duas hebdomadas cunctis scientibus ante prædictum tempus incipiant. De debitoribus verò & fidejussoribus præcipimus ut si contendunt ea quæ debent, projiciantur ab Ecclesia, & in illorum parrochias nemo faciat sacrum ministerium usque præscripti debitores teddant debita. Oliveta namque, cujus pignoris in ipso aquarum diluvio pacem legimus terris redditam, & de cujus liquore sanctum chrisma conficitur, necnon & altaria sancta illuminantur, sub tam firmam pacem pacem statuimus ut nemo Christianorum eam præcidere audeat, vel ad deformitatem truncare, neque earundem fructus rapere.

Quod qui fecerit, juxta quod definitum de ceteris, per tregam Dei ea emendet. Oves ergo & earum pastores eas custodientes similiter in treguam Dei permaneant cunctis diebus in cunctis locis, ita ut nullus Christianus eas deprædare præsumat, neque illas neque illarum pastores lædere vel invadere. Quod qui fecerit, per Dei treguam hoc totum emendet.

DE PACE.

PACEM autem à nobis sive à Principibus olim constitutam mandamus sive firmamus ut ab hodierna die & deinceps Ecclesiam nullus hominum infringat, neque mansiones quæ in circuitu Ecclesiarum sunt & erunt, neque aliquid ex omnibus quæ infra xxx. passus sunt Ecclesiæ & erunt, violenter auferre audeat, aut præsumere, (nisi Episcopus, aut cui ipse jusserit, propter suum censum, aut propter hominem excommunicatum, excepta munitione quæ infra prædictos passus xxx. Ecclesiæ sita fuerit) ad concitandum bella & contentiones. Censemus iterum ut ne quis hominum terras vel res cujuscunque Ecclesiæ vindicare præsumat sine dono & permissione illius cujus eadem Ecclesia fuerit. Reditus verò synodales nemo laicorum in opus suum retineat præter consensum Episcoporum vel clericorum, sed quibus jure debentur omnino restituat. Monemus iterum ut nullus laïcorum in opus suum retineat primitias, neque oblationes, neque cimiteriorum pretia, neque ova, aut ea quæ ad eos dantur per aspersionem salis & aquæ in Cæna Domini, neque * trigintarios qui rectè debentur à clericis recipi pro fidelium defunctorum orationibus, sed clericis qui eisdem Ecclesiis præsunt utendos relinquat; nec quicquam ex fevo quod pro eadem Ecclesia tenet minuere præsumat. Clericis quoque, monachis, atque sanctimonialibus feminis, & comitibus eorum militaria arma non portantibus, ut aliquid ex bonis eorum nemo apprehendat, nec rapiendo auferat. Eas verò res, & terras, ac vineas, & cetera quæ in jus proprium ac dominium Canonici, & monachi, sanctimoniales feminæ habent & habere noscuntur, nullus hominum vel feminarum invadere, rapere, aut tollere præsumat, nec aliquid inde usurpare; neque per vim, neque per vicariam, neque per districtionem ibi ullam hospitalitatem accipiat, nisi per missionem vel donum Episcoporum vel Canonicorum & Abbatum, ad quos propriè eadem res pertinuerit, adquirere potuerint. Insuper eas villas, & mansos, terras, & vineas, sive Ecclesias, quæ à fidelibus Dei collatæ esse videntur in opus Canonicorum, ut commune inde viverent, quæ veraciter sciri potest in hoc opus data esse noscuntur, nullius persona hominum ausus sit habere vel retinere, neque per vicariam, neque per fevum, neque per bajuliam, neque per ullam vocem, sine propria voluntate Episcopi & Canonicorum, vel Abbatum, Canonicorum, aut quos eas res pertinere noscuntur, cum voluntate Canonicorum suorum, nisi quantum præscripti Canonici cum præscriptis senioribus communiter voluerint. Statuimus autem inter vos de contentionibus terrarum, & de debitoribus & fidejussoribus, Dei auctoritate & nostra, ut nemo ex eis vindictam sumat donec ante sui proprii Episcopi & Potestatis cujus ditionis fuerit præsentiam veniens, causam suam exponat, ut alicujus eorum judicio terminetur atque definiatur. Episcopus autem & princeps regionis ipsius, quibus eadem res pertinuerit ad distringendum, noceat resistenti, & adjuvet obedientem. Nullus etiam Christianorum ullam substantiam villani non apprehendat, nisi tantùm corpus suum per forfacturam quam ipse per se faciat, & non distringat eum nisi per directum. Caballarium autem nemo apprehendat, ut * redut faciat neque faciat, neque substantiam ejus tollat, nisi tantùm per directum. Rapinas & prædas ex quibuslibet Christianorum nemo virorum aut mulierum faciat. Præcipimus etiam ut equas nemo rapiat, nisi homo desuper inventus fuerit armatus. Aleses verò nemo incendat. Furi prænotato & publico, latronique, atque prædoni in Christianis nemo auxilium præbeat, neque ad illud agendum eum conducat, se sciente, usque ad satisfactionem veniant. Negociatores & oratores qui ferunt sportas, nemo substantiam eorum apprehendat. Hanc autem institutionem prædictam monemus pariter & obsecramus ut omnes homines & feminæ in prædictis comitatibus sive episcopatibus degentes firmiter teneant atque intentè custodiant secundùm suum posse. Quòd si quis eorundem hominum vel feminarum prædictam pacem ac institutionem præsumptuosè infregerit, & infra xl. dies non emendaverit, noverit se tamdiu extraneum à Christianorum consortio & à liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ segregatum donec ei cui damnum pertulerit duplum restituat, & Potestati illius terræ in qua illud actum fuerit xl. solidos emendet; & Episcopo ejusdem terræ emendet, manu propria jurando super altare sedis, aut super quo liberavit, quo Episcopus jusserit, quia amplius emendare non debeat pro transgressione excommunicationis; aut emendet ei xl. solidos sine sacramento. Dicimus iterum ut hæc institutio ab omnibus firmiter teneatur sicut superiùs scriptum est, præter eos qui de suo alode vel fevo sive bajulia institutores extiterint. Quam institutionem quicunque transgressus fuerit, obedire nolens supradictis institutionibus, Presbyter ei Missam non cantet, neque ullum sacrum officium, neque communicet eum, vel sepeliat, se sciente. Si autem quislibet hominum vel feminarum ab hac die & deinceps ausu temerario hujus nostræ institutionis violator extiterit, anathematis vinculo feriatur, & à sancta Dei Ecclesia procul pellatur, & ab omnium cœtu Christianorum tamdiu separetur donec ad satisfactionem indubitanter veniat.

*Les Trentains.

*Vox corrupta.

EXCERPTA CONCILII apud sanctum Ægidium habiti anno MLVI.

EX Concilio apud sanctum Ægidium peracto; ubi facta est synodalis collatio patrum, Episcoporum videlicet Gallicanorum xx. duorum; quorum unanimiter consensus & par votum hoc definivit quod hic titulatum memorandum mandamus, cum personis subpositis. Hi sunt. Raimbaldus Arelatensis, Laudegarius Viennensis, cum Legatis Narbonensis primæ Præsulis vice fungentibus, Froterius Nemausensis, Ugo Uceticensis, Uvilelmus Albiensis, Bernardus Lutevensis, Geraldus Vivariensis, Petrus Vasensis, Udalricus Tricastrinensis, Franco Vendacensis, Clemens Cavillonensis, Petrus Aquensis, Pontius Massiliensis, Deodatus Telonensis, Gaucelinus Forojulensis, Andreas Nicensis, Durandus Vincensis, Bertrandus Regensis, Ugo Senaciensis, Pontius Glandensis, Ugo Dignensis. Hi omnes collecti in unum tale sancitum dederunt decretum.

I. Canonicam promulgantes sententiam, ut loca Canonicorum, ac monachorum cœnobia, vel villas sacris ordinibus Ecclesiarum designatas nullius conditionis persona invadere tentet ab hodie usque in perpetuum, nec hospitalitatis causa, nec ingenio malæ insitæ consuetudinis, nisi cùm necessitas coëgerit, quantum ad usum naturæ pertinuerit, sine destructione loci.

II. Ecclesias autem quæ intra castellum aut civitatem fundatæ fuerint, aut in villis, vel in agris, illæ videlicet in quibus ædificium ad debellandum non habetur, vel cum quibus seditio non exercetur, nec malefactorum excursus ad reparanda damna civilia vel communia fieri comprobatur, hanc pari consensu volunt & definiunt habere potestatem ut nemo infra terminum xxx. dextrorum circa Ecclesias positum quicquam rapere præsumat, nec ulli personæ nocenti aut innocenti malum ingerat, nisi cùm ipso termino malefactor damnum intulerit. Hoc excommunicant sub anathemate in perpetuum.

III. Militibus autem majoribus vel minoribus hoc præcipiunt, ut ab hodie usque in nativitatem sancti Johannis nullus arma ferre præsumat quacunque de causa, nisi sui solutione Episcopi.

DATA PRIDIE NON. SEPTEMBRIS.

CONCILIUM TROIANUM habitum ab Urbanno II. anno MXCIII.

ANNO dominicæ incarnationis MXCIII. indictione I. ebdomada quadragesimæ prima, VI. Idus Martii, convenit Trojæ in Apulia Concilium Episcoporum ferè LXXV. Abbatum XII. Secundo itaque die, cùm de quibusdam infra consanguinitatis lineam copulatis actum fuisset, tandem consentientibus omnibus hoc super eis capitulum promulgatum est.

I. Episcopi quorum diocesani sunt eos usque in Pentecosten trina advocatione conveniant. Tunc si duo viri, vel tres, consanguinitatem jurejurando firmaverint, vel ipsimet fortè confessi fuerint, conjugia dissolvantur. (Ap. Gratian. 35. q. 6. cap. de his.) Si verò neutrum contigerit, Episcopi eos per baptismum Christi, per fidem Christi, per Christi judicium, in vera obedientia obtestentur quatinus palam faciant utrum se, sicut fama est, consanguineos recognoscant. Si negaverint, sibi ipsis relinquendi sunt; ita tamen ut si aliud in conscientia habeant, se à liminibus Ecclesiæ, à corpore & sanguine Domini, à fidelium communione noverint segregatos, atque infames effectos, donec ab incesti facinore desinant. Si se judicio Episcoporum segregaverint, si juvenes sunt, alia matrimonia contrahere non prohibeantur.

II. Si quis treviam Dei fregerit, usque tertiò ad satisfactionem ab Episcopo moneatur. Quòd si nec tertiò satisfacere consenserit, Episcopus, vel cum Metropolitani consilio, aut cum duobus aut uno vicinorum Episcoporum, in rebellem anathematis sententiam dicat, & per scripturam Episcopis circumquaque denuntiet. Sic excommunicatum Episcoporum nullus in communionem suscipiat; immo, scriptura suscepta, sententiam quisque confirmet. Si quis aliter præsumpserit, ordinis sui periculo subjacebit. Responsum est ab omnibus, Fiat.

CAPUT XV.

Synopsis.

I. Regni Gallici libertas adversùs nova rescripta probatur testimonio Odonis Burgundiæ Ducis. Crucesignatos in tuitionem Ecclesiæ Romanæ suscepit Bonifacius VIII. illisque debitorum suorum inducias dedit. Consultus à Philippo IV. Dux Burgundiæ respondit à Papa nihil decerni posse in temporalibus sine consensu Regis & procerum.

II. Hæc constitutio Bonifacii non aliena erat à disciplina superioris temporis; ut patet è Concilio Claromontano, & Lateranensi sub Callisto, Ivone, Neubrigensi. Hinc factum ut debitores crucem assumerent, è Tyrio. Henricus quoque Rex Angliæ, ut Vasconiam ab impressione Gastonis Benarnensis liberaret.

III. Hæc tuitio concessa Crucesignatis erat propagatio quædam pacis & treugæ Domini. Itaque facilè Principes nostri hanc curam ad se revocarunt & Crucesignatis tuitionem suam indulserunt, è Rigordo. Mandatum Bonifacii non admissum, quia novæ consuetudini contrarium.

IV. Conciliorum vel Pontificum decretis intercedendo jurisdictioni regiæ cavebant Reges. Itaque eo ipso tempore quo his de rebus Decretales ferebantur, non admissa à judicibus secularibus, etsi contra niterentur Ecclesiastici. Quod probatur ex querela Durandi Mimatensis Episcopi.

V. Plures species enumerantur à Durando in quibus judices seculares decreta jurisdictioni regiæ adversa non admittebant; ne quis existimet superiori tantùm seculo hoc à nostris tentatum.

VI. Concilii Lateranensis judicio Comes Tolosanus patrimonio suo dejectus. Quia Regis sentententia proscriptus, si de illius hæresi constaret. Discussa in Concilio fidei causa, eveniente conditione, ex vi decreti regii bonis cecidit Comes Tolosanus. Contentiones inter Episcopos & magistratus ob jurisdictionem secularem sub Philippo Valesio; quæ definita tandem edictis Regum nostrorum. De quibus tomo secundo.

I. NON omittendum est Odonis Burgundiæ Ducis testimonium, ex quo regni Gallici libertas in rerum temporalium administratione adversùs novos Romanæ curiæ conatus asseritur. Cassanus Rex Tartarorum religionem Christianam amplexus spem certissimam Bonifacio VIII. injecerat invadendæ Syriæ & Palæstinæ recuperandæ. quod ex parte præstitit expugnata Syria anno MCCC. reliquum bellum sine dubio confecturus, nisi ad res novas componendas in Persidem revocatus fuisset, teste Hayrono Armenio, qui expeditioni intererat. Quamplurimi nomen dederant ad militiam illam sacram, cruce assumpta, ab anno millesimo ducentesimo nonagesimo sexto, quos Bonifacius multis privilegiis donavit. Ea mandato quodam comprehensa ad Philippum Regem per nuntium transmisit: quibus *personas Crucesignatorum & bona eorum, ex quo Crucem susceperunt, sub P. Petri & sua protectione suscipit, necnon sub Archiepiscoporum & aliorum Ecclesiæ Prælatorum defensione, statuens ut donec de eorum obitu vel reditu certissimè cognoscatur integra remaneant & quieta consistant. Quòd si quisquam contra præsumpserit, per Ecclesiarum Prælatos, appellatione remota, censura ecclesiastica compescatur.* Addit creditores ab Episcopis cogendos ut iis militibus jusjurandum remittant quod de usuris solvendis præstiterunt, & à seculari potestate Judæos, à quorum commercio interim fideles abstineant. Quid in hoc negotio sibi agendum esset Philippus Odonem Burgundiæ Ducem Franciæ Parem consuluit. Ille graviter respondit nihil in regno absque Regis & procerum consensu à Papa decerni posse quod jurisdictioni temporali præjudicium aliquod inferat, imò verò nihil omnino novi à quoquam in regno instituendum contra veterem consuetudinem. Hæc sunt verba Odonis: *Non videtur justum nobis vel rationabile, nec licitum Domino Papæ vel alii quòd in regno vestro institutionem faciat nisi de consilio vestro & vestrorum quare vos vel alii vestri Barones & fideles servitium & justitias hominum suorum debitas perdant. Consulimus etiam vobis quòd nullo modo patiamini quòd aliquis in regno vestro aliquod novum instituat quod temporibus prædecessorum vestrorum institutum non fuerit vel ordinatum vel usitatum.* Hæc ultima verba, ut suprà monui, pertinent ad constitutiones Pontificum quæ latæ erant à Bonifacio & ejus decessoribus, & anno sequenti MCCXCVII. in librum sextum Decretalium compactæ sunt.

T. 2. Libert. Eccles. Gall. c. VII. N. 21.

Vide Concilium Monspel. habitum an. 1195. cap. 6. cum notis Baluzii.

II. Non aliena videbatur à disciplina usuque recepto superiorum temporum hæc Bonifacii constitutio. Etenim Urbanus II. in Concilio Claromontano, cùm pacem & treugam statuisset canone primo, (de qua dictum capite superiori) eam canone sequenti ad eos qui Hierosolymitanum iter aggrederentur extendit: *Item placuit omnia bona eorum qui Hierosolymas pergunt semper & ubique esse salva in pace & treuga quousque redierint.* Quare pretextu hujus tuitionis ecclesiasticæ, si qua de rebus ad Crucesignatos pertinentibus moveretur quæstio, Episcoporum erat cognitio; qui censuris invasores obstringebant, ut testatur Ivo; quamvis observet *novam esse institutionem de tuitione ecclesiastica impendenda rebus militum Hierosolymam proficiscentium.* Hanc tuitionem confirmavit, adjecta quoque peccatorum remissione, Lateranense Concilium sub Callisto II. anno MCXXII. cap. XI. *Eis qui Hierosolymam proficiscuntur, & ad Christianam gentem defendendam & tyrannidem infidelium debellandam efficaciter auxilium præbuerint, suorum peccatorum remissionem concedimus, & domos & familias atque omnia bona eorum in B. Petri & Romanæ Ecclesiæ protectione, sicut à Domino nostro Papa Urbano statutum fuit, suscipimus. Quicunque ergo ea distrahere vel auferre, quamdiu in via illa morantur, præsumpserint, excommunicationis ultione plectantur.* Idem postea constitutum fuit à Gregorio VIII. Pontifice apud Neubrigensem, *scilicet ut bona eorum qui crucem acceperint, cum suis familiis, sub sancta Romana Ecclesiæ necnon Archiepiscoporum & Episcoporum atque*

Concil. Claromont. c. 2.

Ivo ep. 173.

Editum est infrà in addit. ad cap. XXV. lib. V 1...

Guill. Neubrig. l. 3. hist. Angl. c. 21. & Roger. de Hoveden parte posteriori annalium.

aliorum Prælatorum Ecclesiæ protectione consistant. Quas constitutiones is effectus secutus est ut plurimi se hujus profectionis gravissimo labori accingerent quò se à creditorum vexatione liberarent, teste Vvillelmo Tyrio. Hujus tuitionis & præsidii ecclesiastici auxilium imploravit Henricus III. Anglorum Rex cùm à Gastonis VIII. Domini Benearnensis copiis in Vasconia premeretur. Cùm enim validissimam classem pararet, ex Anglia Burdegalam appulsurus, cruce assumpta transmarinum bellum in subsidium terræ sanctæ simulans, literas ab Innocentio IV. impetravit anno MCCLIII. quò in tuitionem Ecclesiæ Romanæ susciperetur, & ejus hostes excommunicatione & interdicto percellerentur à delegatis judicibus.

Tyr. l. 1. c. 10.

Innoc. rescriptum relatum l. 7. H. R. Ben. c. 7.

III. In Gallia locum habuit prima illa pacis istius promulgatio in gratiam Crucesignatorum; quæ pacis & treugæ Domini de Principum consensu Episcopis commissæ extensio quædam erat & propagatio potiùs quàm nova omnino institutio. Itaque labentibus annis hanc ad se curam Reges nostri revocarunt; ideoque Philippus Augustus cùm de subsidio Acrensis urbis cogitaret, militum ad bellum transmarinum profecturorum facultates tuitione regia munivit, & biennii inducias debitoribus indulsit edicto solenni quod in publico regni conventu ex Episcoporum & procerum sententia constituit, quemadmodum scripsit Rigordus auctor illius seculi. Quare cùm Bonifacius VIII. jus antiquum repetere vellet, quod actu contrario à Gallis nostris jam à centum annis interruptum erat, de procerum consensu mandatum illud Bonifacii non est admissum juxta sententiam Odonis Burgundiæ Ducis.

IV. Hoc consilio semper usi fuerunt Reges Francorum ut Conciliorum vel Pontificum decretis intercederent executionem impediendo, ne jurisdictio regia violaretur. Quod non tantum ab avis nostris tentatum est, ut quidam suspicantur, sed utplurimùm eo ipso tempore quo Decretales illæ de rebus temporalibus aut de personis laïcorum incompetenter ferebantur, ut colligi potest ex ultimis verbis epistolæ Odonis §. 1. relatis. Quod præterea confirmari potest testimonio viri omni exceptione majoris. Is est Guillelmus Durandus Episcopus Mimatensis: qui jurisdictionis ecclesiasticæ studiosissimus, constitutiones omnes ecclesiasticas de rebus secularibus latas observavit quæ sua ætate, id est, anno MCCCIX. à Regibus & judicibus secularibus negligebantur. Qua in re magnam injuriam Ecclesiæ fieri eaque ratione jurisdictionem ecclesiasticam turbari existimat: sed refert magistratus regios excepisse, *actus* judicum ecclesiasticorum, qui se his rebus immiscerent, *esse abusus.* Querelam suam his verbis depromit: *Quasi per quandam alluvionem frustatim Domini temporales ad se omnia trahunt. Et sicut frustatim lupus agnum comedit, ita per ipsos jurisdictio ecclesiastica frustatim quodammodo devoratur, quicquid ad ecclesiasticam jurisdictionem, potissimè quoad temporalia pertinet, sibi asserere putantes.*

Durandus de modo Concilii generalis celebrandi parte 2. tit. 70.

V. Deinde plures species enumerat in quibus, decretis Pontificum neglectis, judices seculares jurisdictionem suam exercebant; quæ omnia ipsius verbis, demptis superfluis, explicabo; præsertim cùm ex eo testimonio constare possit jurisdictionis secularis quasi possessione regia jura adversùs novas constitutiones studio magistratuum jam tum conservata fuisse. Recenset ergo judicum secularium invasiones, & canones violatos adnotat hoc ordine. I. Causas, inquit, servorum & rusticorum ad Ecclesias pertinentium judices sculares ad se trahunt contra canones. II. causas pœnitentium. III. causas libertorum, pupillorum, & viduarum: quæ *in possessorio*, inquit, ad Ecclesiam pertinent, & quoad tuitionem, & in defectum dominorum temporalium. IV. causas peregrinorum, mercatorum, agricultorum, & in mari navigantium. V. cùm agitur de feudis Ecclesiæ. VI. Impediunt ne in Romana curia clerici vel laïci contra laïcos *impetrent*, rescripta scilicet ad judicium instituendum. Hocque imepedimentum esse frequens ait cùm laïci conveniuntur in crimine sacrilegii, vel usurarum, hæresis, excommunicationis, perjurii, adulterii, fornicationis, in causa nativitatis, jurispatronatus, decimarum, vel rapinatum. VII. Impediunt quando Ecclesia vult cogere aliquem ad satisfaciendum de peccato in quo est. VIII. Ne adeatur Ecclesia propter eorum negligentiam, aut vacante regno, ne cognoscat de feudo. IX. Ne vidua spoliata, ad restitutionem agens, trahat spoliatorem coram Ecclesia. X. *Item impediunt, si quid ambiguum inter judices seculares oriatur, ne ad judices ecclesiasticos recurratur.* XI. Ne Episcopi de personalibus, realibus, & criminalibus actionibus cognoscant, etiam ubi antiqua consuetudine est inductum. *Et ex isto casu quasi deperit tota ecclesiastica jurisdictio.* XII. Ne de infractoribus pacis & treugarum cognoscant. XIII. *Item impediunt jurisdictionem ecclesiasticam in his quæ ratione connexitatis pertinent ad Ecclesiam, scilicet in dote, & in pœna posita in matrimonio.* XIV. Judice ordinario recusato, non patiuntur adiri Episcopum. XV. De alienationibus fundi dotalis & renuntiationibus filiarum cum jurejurando factis cognoscunt; & exceptionem rei judicatæ coram judice ecclesiastico non admittunt. *Nec proficit quòd in dictis tribus casibus Dominus Bonifacius eos per Ordinarios decreverit compescendos.* XVI. *Ab Episcopis temporalia obtinentibus non permittunt ad Archiepiscopos appellari secundùm Concilium Lugdunense.* Plurima alia capita exsequitur Durandus quæ clericos aut bona ecclesiastica respiciunt; de quibus opportuniùs alibi dicetur.

VI. Si quis opponat seculo decimo tertio ineunte ecclesiasticam jurisdictionem de rebus secularibus judicium in Gallia tulisse cùm Albigenses proscripti sunt ab Innocentio III. & Concilii Lateranensis decreto ampla Comitis Tolosani patrimonia Simoni Comiti Montisfortis adjudicata, responderi potest hæresim Albigensium damnatam primùm ab Alexandro tertio, deinde hæreticos, quia in sacerdotes ipsos grassabantur, & pro-

vinciam Narbonensem deprædationibus vastabant, proscriptos, non solùm ab Innocentio tertio, qui propositis pœnitentiarum remissionibus & indulgentiis ex tota ferè Europa milites crucesignatos excibat, sed etiam à Rege Francorum, ut observat Guillelmus Brito auctor illius seculi. Pulso armis Simonis Raymundo Comite Tolosano, lis ad Concilium Lateranense de Comitatu Tolosano delata est; quia de accusatione Raymundi agebatur; qui se immunem ab hæresi contendebat. Quæstio ergo ecclesiastica à Rege permissa est Concilio: ubi cùm Raymundus causa cecidisset, per necessariam consequentiam provincia à Simone armis devicta auspiciis Regis, sub illa conditione si Comes Tolosanus hæresi infectus esset, optimo jure Simoni quærebatur, eveniente conditione de qua judicio Romani Concilii constabat. Hac sola ratione cognitionem hujus causæ ad Romanam sedem pertinuisse: fatetur Clemens IV. Pontifex in epistola ad Ludovicum Regem: *Cùm Comes Tolosanus ex causis ad judicium apostolicum ratione fidei pertinentibus per felicis recordationis Papam prædecessorem nostrum terris suis & honore privatus, suis meritis congruentem sententiam excepisset.* Episcopi quoque in secularibus negotiis jus in Gallia aliquando dicebant, etsi à judicibus regiis eorum sententiæ repudiarentur. Quod graves contentiones accendit, præcipuè sub Rege Philippo Valesio; de quibus agemus accuratè tomo secundo, & argumenta partium expendemus, nova quadam methodo adhibita, quæ observationibus è vetere disciplina petitis illustrabitur.

Guillelmus Brito lib. I. Philippidos. Res & Papa fuml.

CAPUT XVI.

Synopsis.

I. Inspicienda ratio qua Ecclesia Gallicana prospexit libertati regni in dissidio Bonifacii & Philippi. Rei gestæ series exponitur. Invitatur Rex ad recuperationem terræ sanctæ. Causatur bella finitima. Monetur ab Episcopo Appamiensi Nuncio Pontificis, minis adjectis.

II. Rex non violat jus gentium, detruso in carcerem Nuntio. Post aliquod tempus accusatur majestatis. Criminibus probatis, e sententia conventus Silvanectensis traditur custodiæ Archiepiscopi Narbonensis. Quod renuntiatur Pontifici per Legatos Regis.

III. Bonifacius cognitionem accusationis ad se trahit. Literas contumeliosas ad Regem mittit. quæ in ignem conjecta. Episcopos & Doctores Galliæ ad synodum Romæ habendam evocat, ut statuere possit de reformatione Regis & regni. Aliud exemplum epistolæ ad Regem conceptum, quæ tamen missa non est; è qua epistolium consarcinatum à Flotta Legato Regis.

IV. Conventus Ecclesiæ Gallicanæ. Omnes spondent se Regi adfuturos ad tuendam regni majestatem. Litera & legatio trium Episcoporum missa ad Pontificem, qui conquerantur de tentata regni subjectione, & de synodo in eam rem indicta. Philippi acerbior epistolium. Orationes Bonifacii & Cardinalis Portuensis ad Legatos. Aiunt regnum Francorum subesse Romanæ Ecclesiæ temporaliter, ratione peccati.

V. Explicata sententia Bonifacii, qui ratione peccati regni statum ordinare voluit & à Rege pœnas ob malam administrationem exigere. Non erat ea mens Innocentii tertii. Gallicana Ecclesia huic Bonifacii sententiæ refragata est.

VI. Legato misso, Concilii congregationem ursit, aliasque pacis conditiones proposuit. Quæ rejectæ à Philippo. Conventus alter totius regni. Accusatur Bonifacius hæreseos & aliorum criminum.

VII. Accusator, Rex, Episcopi, & reliquus conventus appellant futurum Concilium. Hæc appellatio non adhibita est ad tuendam majestatem regis, cui prospexerant protestatione contraria, sed ut sibi caverent à censuris ob negotium ecclesiasticum ferendis, id est, ob accusationem Bonifacii.

I. QUÆDAM attigimus libri secundi capite tertio de Bonifacii octavi & Philippi quarti dissidio, de quo paulò accuratiùs nunc agendum est, non ad sugillandam alterutrius famam, sed ut è statu quæstionis inter illos controversæ sciamus quænam esset Ecclesiæ Gallicanæ sententia, & qua ratione tuendæ libertati regni prospexerit. Sed ante omnia rei gestæ series exponenda est juxta fidem manuscriptorum codicum, quorum ope vir illustrissimus & eruditissimus Henricus Spondanus Appamiarum Episcopus historiam istam concinnavit; ex qua decerpemus quæ ad rem nostram pertinebunt. Anno MCCC. invitatus à Bonifacio præ ceteris Philippus ut subsidia in terram sanctam mitteret (quam Cassanus Rex Tartarorum ab imperio Sarracenorum ereptam occidentalibus se restituturum legatione missa pollicitus fuerat) Flandricum bellum causatus, se nec copias transmissurum nec decimas à Pontifice indictas exigi passurum professus est, eò quòd ipsi pecuniæ necessariæ essent ad belli finitimi sumptus tolerandos. Hanc occasionem, quæ prætextu pietatis non carebat, Bonifacius, aliunde Philippo infensus, (quòd Columnenses, Pontificis hostes, apud se benignè haberet, quòdque belli Flandrici curas non deponeret juxta conditiones à Bonifacio arbitro compromissario dictas) avidè arripuit ut Regem censuris premeret. Anno itaque sequenti per Bernardum Episcopum Appamiensem Legatum monuit Regem ut orientis expeditioni intenderet, nec decimas in eum finem indictas converteret in alios usus, neve Ecclesiarum vacantium fructus sibi retineret, conferretve præbendas, vel libertatem ecclesiasticam violaret; depositionem comminatus, ni monitis illis obtemperaret.

II. His mandatis à Legato licèt audaciùs denuntiatis Philippus non violavit jus gentium illo in carcerem detruso, ut plerisque visum. Sed post obitam legationem dimissus Episcopus, de crimine majestatis defertur apud

Principem, his criminum elogiis, quòd adversùs Regem cum Aragoniæ Rege & Comite Fuxi conspirasset, deque pellendis ditione Tolosana Francis cum isto convenisset, sæpeque jactasset urbem Appamiarum non pertinere ad regnum Francorum, Regem esse monetæ adulteratorem, & è spuriis oriundum. Hæc & alia quædam majestatis crimina cùm idoneis testibus probata essent, Rex conventum regni in urbe Silvanectensi indicit, & de omnium tam clericorum quàm laïcorum sententia Episcopum Appamiensem eò accersitum in custodiam dedit Ægidio Archiepiscopo Narbonensi ipsius Metropolitano: qui eum suscepit, territorio sibi concesso ab Episcopo Silvanectensi, de consensu Archiepiscopi Remensis. Quæ omnia Rex Pontifici per Legatos, è quorum numero unus erat Petrus Flotta, renuntiavit, professus, etsi liberum sibi fuisset de Consilii sui sententia in reum animadvertere, maluisse tamen exemplo decessorum rem totam illi significare; à quo contendit ut reum privilegio clericali exueret, debito supplicio facinora sua expiaturum.

III. Excanduit Bonifacius, jussitque reum è custodia seculari eximi & pontificiæ tradi, de objectis illi criminibus inquiri à Narbonensi Archiepiscopo & Episcopis Biterrensi & Magalonensi, factamque inquisitionem unà cum Episcopo ad se sub tuta custodia mitti. His addidit literas ad Regem contumeliosas per Archidiaconum Narbonensem Notarium suum perferendas: quæ à Comite Atrebatensi coram Rege in ignem conjectæ sunt, ut testantur Joannes Villanius & ipse Bonifacius; qui ex hac contumelia sedi apostolicæ illata ait se ad revocanda omnia privilegia eidem Regi, liberis, fratribus, & officialibus indulta compulsum fuisse. Præterea Episcopis & Capitulis Ecclesiarum cathedralium regni, Magistris in Theologia & in Jure, synodum Romæ indicit ad Calendas Novembres anni sequentis MCCCII. ut eorum consilio damnis & injuriis quæ clero, nobilitati, & universitatibus à Rege inferuntur mederi possit & de reformatione Regis & regni statuere. Formulam quoque alterius epistolæ ad Regem deferendæ conceperat, qua docebat Regem subesse Ecclesiæ, graviter peccasse clericos & subditum sibi populum vexando, & licèt à sede apostolica frequentibus literis & nuntiis monitum, erratorum curationem neglexisse, in propriis causis jus sibi dicere, nec conqueri apud Pontificem, licèt de juribus ecclesiasticis agatur, mutatione monetæ aliisque vexationibus regno perniciem intulisse, collationes beneficiorum & reditus vacantium Ecclesiarum usurpasse, libertatem ecclesiasticam imminuisse, & pleraque alia patrasse ob quæ restituenda ad synodum Episcopos & Doctores Galliæ evocaverit, ut salubriùs negotia regni ordinare posset; quò Rex mandatis suis instructos procuratores mitteret; alioqui eorum absentiam divina replente præsentia, se, prout superna ministratura esset gratia, processurum. Sed epistola ad Regem perlata non est hoc exemplo, id exigentibus regiis Legatis, ne Philippi animus accenderetur. Attamen unus ex illis Petrus Flotta summa capita exscripsit, quæ illo epistolio continentur quod hodie sub Bonifacii nomine ad Philippum circumfertur.

Joannes Villanius. Annal. Eccles. ad ann. 1301. §. 2.

IV. Ceterùm convocatis totius regni comitiis mense Aprili anni MCCCII. exposita sunt coram Rege Bonifacii consilia regnum Francorum sibi *temporaliter* subesse asserentis & damna à Rege illata regno emendare satagentis in Concilio eam ob rem à se Romæ indicto. Episcopi & proceres se consilio & ope Regi adfuturos spoponderunt in tuendo capite & honore Regis regnique libertatibus & juribus. Decreta legatio trium Episcoporum, Noviomensis, Constantiensis, & Biterrensis, cum literis ad Pontificem, quibus se novis & inauditis illis verbis quæ regni Francorum libertatem imminuunt valde perculsos testantur; rogantque ut concordiæ regni & Ecclesiæ consulens, literas illas tractorias seu synodi evocatorias revocet, quibus Regis regnique majestatem maximè lædi videbant, quòd de regni administratione in Concilio disceptandum esset. Philippus quoque brevi quodam epistolio dolorem suum acribus verbis & *fatuitatis* convicio in Bonifacium conjecto ultus est. Extant in codice manuscripto orationes à Bonifacio & Cardinale Portuensi ad Legatos in Consistorio habitæ; ex quibus genuina Pontificis sententia colligi potest. Proposito Geneseos illo decreto, *Quod Deus conjunxit homo non separet*, Bonifacius commendat vinculum caritatis quo regnum Francorum ab ipsis Clodovei primordiis cum Romana sede obstringitur, quod nulla ratione violandum sit. attamen dolo perniciosi & scelerati hominis Petri Flottæ falsam epistolam suppositam fuisse, quasi scilicet Pontifex Regi mandasset *ut recognosceret regnum ab ipso*. Sibi, qui à quadraginta annis in jure versatus esset, perspectum esse duas potestates à Deo institutas. *Quis ergo deberet vel posset credere tantam fatuitatem, tantam insipientiam fuisse vel esse in capite suo? Protestari se quòd in nullo vellet usurpare jurisdictionem Regis. Regem tamen negare non posse quin esset Pontifici subjectus ra ione peccati.* Pluribusque de beneficiorum collatione & aliis capitibus locutus, à Concilii indictione jam facta se non recessurum, sed potiùs se illam innovare declaravit *pro bono statu Ecclesiarum, Regis, & regni*. Eodem sensu Cardinalis Portuensis peroravit, vindicata Pontifici potestate de temporalibus quibuscunque judicandi *ratione peccati*; ita ut *jus* temporalis potestatis sit penes Pontificem, *usus* autem & *executio actus* penes Reges.

Edita sunt orationes illæ a clariss. v. Petro Puteano in collectione Actorum de discordia Bonifacii & Philippi pag. 77. & 71.

V. Hinc constat Bonifacium non id quidem sibi usurpasse ut regnum Francorum ad feudi servitutem demissum à sede apostolica hominii & fidelitatis nexu pendere diceret. Sed ea subjectione excepta, supremam sibi potestatem in Reges arrogavit, quam magnifica oratione in constitutione *Unam sanctam* expressit. Nempe sibi liberum putavit quæcunque à Regibus peccarentur, non solùm quatenus sunt privati homines, sed etiam in regni admi-

Extr. Unam sanctam. De majorit. & obed.

administratione, decretis suis corrigere, & constitutionibus à se latis statum publicum Ecclesiæ, & regni, Concilu in eam rem coacti sententia disponere, contumacesque Reges excommunicationibus & tandem ipsa regni privarione plectere. Quare non erat cur tantopere adversùs Flottam conquereretur de falsa sententia sibi afficta in epistolio suppositio his verbis, *Scire te volumus quòd in spiritualibus & temporalibus nobis subes*, cùm ipse eandem rem profiteretur, ratione quidem peccati, non verò ratione feudi. Innocentius III. hanc distinctionem arripuerat ut ad se cognitionem controversiæ inter Reges Franciæ & Angliæ motæ traheret, (de qua diximus lib. II. cap. III.) sed ejus regulæ vim ad Regum peccata in subditos & ad regni statum ordinandum non extenderat, quemadmodum Bonifacius. Gallicana Ecclesia per literas ad Bonifacium datas satis significaverat videri sibi nullatenus ad Pontificem pertinere ur Regis *excessus* in regni administratione admissos corrigeret. Quare mirum non est si Philippus consilium suum post reditum Legatorum mutare noluerit, qui constantem in proposito suo Bonifacium retulerunt.

VI. Joannes Monachus Cardinalis, cui legatio ad Regem imposita est, hoc confirmavit, cùm præter ceteras pacis conditiones parum æquas, hanc quoque urgeret, ut evocati ad synodum Galli Romam se conferre non prohiberentur, & Rex coram Pontifice se sisteret, ob bullas in apostolicæ sedis contemptum incensas, per procuratorem mandato instructum *de parendo Pontificis beneplacitis*. Eas conditiones renuente Philippo, Bonifacius in illum excommunicationem protulit: cujus sententiæ instrumenta Nicolao Benefracto Archidiacono Constantiensi in Normannia, ejusdem Legati familiari, cùm perferenda in Galliam data essent, accidit ut ille apud Trecas comprehenderetur. Custodiæ traditum Legato petenti ejus liberationem Rex omnino denegavit. Et statim sibi consulturus conventum totius regni Parisiis evocavit anno MCCCIII. atque interim Legarus nocte intempesta urbe excedens Romam se contulit. Ea verò fuit animorum commotio adversùs Ponrificem, quòd regni ordiuationem prætextu peccati emendandi ad se trahere vellet, ut Episcopi & proceres faciles se præbuerint accusationi contra eum delatæ; de qua mox dicam. Interim observanda est majorum nostrorum constantia in asserenda regni libertate, quam solo dissensu tuebantur. Guillelmus de Plesseiano dominus Vicenobrii Miles, illique adjuncti Ludovicus Comes Ebroicensis Regis filius, Guido S. Pauli & Joannes Drocensis Comites, accusationem de criminibus hæreseos, schismatis, simoniæ, & aliis nefandis sceleribus coram Rege & cœtu illo adversùs Bonifacium scripto detulerunt; & in Concilio generali probationem se impleturos professi, Regem atque Episcopos obsecrarunt ut congregationi Concilii studiosissimam & efficacem operam navarent.

VII. Tum Guillelmus suspectum sibi Bonifacium ob delationem illam testatus, ut se tutum ab illius censuris præstaret, futurum Concilium generale appellavit, & futurum Papam catholicum, & sedem apostolicam, *& ad illum vel illos ad quem vel ad quos melius provocare debet*: seque fautoresque suos protectioni beatorum Apostolorum Petri & Pauli, sacri Concilii congregandi, futuri summi Pontificis, & sanctæ sedis Romanæ commisit, *ad cautelam*. Rex pollicetur se daturum operam congregationi Concilii, *salvis in omnibus sacrosanctæ Ecclesiæ Romanæ honore & reverentia debitis*. Episcopos obsecrat ut huic convocationi intendant; & ne Bonifacius, *spirituali gladio abutendo*, de facto ad excommunicationes & interdicta procederet, suo & eorum qui sibi adhærerent nomine generale Concilium & legitimum futurum summum Pontificem provocat, *vel alios ad quem vel ad quos fuerit provocandum*. In sententiam Regis itum est ab Episcopis, qui appellatione quoque sibi caverunt. Quas appelationes deinde ratas habuerunt ceteri Episcopi & proceres qui conventui non intererant, quemadmodum & reliquæ regni Universitates.

T. 1. Libert. c. v. 3. N. 14. T. 1. Libert. c. XIII. N. 3. & seqq.

Hæc omnia distinctè retuli, ne quis cum vulgo in eum abripiatur errorem ut existimet Philippum eo animo Concilium provocasse ut de regni sui statu & majestate in Concilio disceptaretur. Quod enim ad caput illud pertinet, protestatione in contrarium à se & à totius regni conventu edita anno MCCCII. sibi caverat; & de dignitate sua violata cum Bonifacio per tres Episcopos Ecclesiæ Gallicanæ Legatos expostulaverat. Quare appellationis ad Concilium occasio inde solùm profecta est quòd Bonifacius delatus esset inter reos, à Concilio futuro discutiendus; & ideo in causa ecclesiastica hoc remedio contra futura gravamina sibi prospexerunt, *ad cautelam*, ut dicebat Guillelmus de Plesseiano.

CAPUT XVII.

Synopsis.

I. De appellationibus à Papa ad futurum Concilium. Quæ aliena à vetere disciplina. Non provocabatur à sententiis Patriarcharum in causis privatis. Communes definiri non poterant sine sententia sedis apostolicæ; à qua non appellabatur.

II. Aliquando ob bonum pacis instaurabatur judicium sedis apostolicæ. quod differt ab appellatione. Synodus Arelatensis indicta in causa Cæciliani post judicium Concilii Romani, ut Donatistis satisfieret. Conquerebantur causam non plenè auditam. Secundæ cognitioni interfuerunt primi judices contra morem appellationum. Explicatus Augustinus. Facti speciem recitat, non vero regulam præscribit.

III. Judicia aliquot renovata post Romanæ sedis sententiam. Quod aliquando tamen fieri noluerunt summi Pontifices. In octava synodo definitum fuit instaurandam esse cognitionem adversùs Photium post judicium Concilii Romani. Reluctantibus Legatis sedis apostolicæ.

IV. Post seculum nonum graves causæ disceptatæ à Pontificibus in numerosis Conciliis. Præcipuè si ageretur de sacerdotii & imperii concordia. ubi aderant clerici & laïci, è Gregorio VII. & Gelasio II. Innocentius III. gravem controversiam decidere non audet absque definitione Concilii.

V. Inde manavit mos ille appellandi ad futurum Concilium. Hoc remedio primus omnium usus fuisse videtur Fridericus II. Imperator. Concilium generalius Lugdunensi provocavit. Responsio Innocentii IV. è Matthæo Paris.

VI. Martinus V. vetuit has appellationes, è Gersone; qui scripsit constitutioni non esse locum in causis fidei. Pius II. eas quoque prohibuit. Galli exceperunt causas fidei & manifestæ eversionis canonum.

VII. De formula disjunctiva appellandi ad Pontificem vel ad Concilium. Quo sensu dixerint interpretes appellandum à Papa ad Papam. Meliùs Ivo, qui à sede ad ipsam sedem confugiendum dixit. Quo sensu dixerit Ulpianus appellari à rescripto Principis. Expensæ rationes cur in antiquis formulis disjunctivè ad Papam vel ad Concilium appellatio conciperetur.

VIII. Quænam sit Du-Vallii Theologi in hac quæstione sententia, quodque remedium illi substituat.

I. SUPERIORE capite novam quandam rationem vidimus in Ecclesiam invectam ab iis qui se Romanæ curiæ censuris premi existimabant, scilicet appellationem à Papæ decreto ad futurum Concilium. Novam dixi, quia nunquam in Ecclesia admissa fuit provocatio à Papa ad Concilium; licèt aliquando, remedio quodam extraordinario, sedis apostolicæ judicium in majori synodo instauratum fuerit. Quod illi facilè concedent quibus perspecta est antiqua disciplina, quæ causarum divisione judicia synodorum distinguebat. Illæ enim vel privatæ erant, vel communes; quarum discrimen explicamus in diatriba de synodis, tomo secundo. Privatæ ita synodorum patriarchalium judicio finiebantur ut nullus appellandi superesset locus, neque Imperatoris adeundi, aut synodi universalis interpellandæ, ut docet Justinianus, juxta constitutum secundæ synodi œcumenicæ. Cur ergo denegatur apostolicæ sedi quod veteres omnibus Patriarchis asseruerunt? Aliud dicendum de causis communibus, quæ juxta mores antiquos rectè constitui non poterant ἄνευ γνώμης sine sententia summi Pontificis, ut observavit olim Sozomenus. Quo sensu intelligendus est Gelasius cùm ait: *Ipsi sunt canones qui appellationes totius Ecclesiæ ad hujus sanctæ sedis examen deferri voluerunt, ab ipsa verò nunquam appellari debere sanxerunt.*

D. 10. c. de episcopali audientia: *Nam contra horum antistitum sententias non esse locum appellationi à majoribus nostris constitutum est.*
Nov. 137.
Canon. VI. secundæ syn.
Photius tit. 12.
Nomocan. c. VI.
Apud Grat. c. Cuncta. c. Ipsi sunt. 9. q. 3.

II. Aliquando tamen, ad procurandam Ecclesiæ tranquillitatem, Imperatorum rescripto apostolicæ sedis judicia in majore synodo instaurari contigit, in qua per Legatos Romanus Episcopus intererat. Quæ ratio longè differt ab appellatione. Ut enim inquit Hermogenianus Jurisconsultus, *appellatio iniquitatis sententiæ querelam, in integrum verò restitutio erroris proprii veniæ petitionem, vel adversarii circumventionis allegationem continet.* Deinde judex à quo appellatur de appellatione non cognoscit; sed is à quo supplicatur instauratum judicium peragere potest. Ejus cognitionis antiquissimum exemplum habetur in causa Cæciliani Carthaginensis, quæ judicio Concilii Romani sub Melchiade decisa, iterum peracta est in synodo Arelatensi à Constantino coacta anno CCCXIV. eo colore quæsito à Donatistis, quòd lite nondum plenè instructa, judicium nimis properè latum esset, ut constat ex epistola Constantini ad Chrestum Syracusanum Episcopum apud Eusebium. Alienum putabat Constantinus à disciplina res ab Episcopo Romano judicatas refricare; sed, studio pacis restituendæ, instaurationem judicii in frequentiore synodo Donatistis permisit. Hoc habemus ex ipsius epistola ad Vicarium Africæ: *Et contra id quod iisdem responderam*, inquit, *frustra eos id jactare*, (nempe Cæcilianum esse sontem) *quippe cùm res fuisset apud urbem Romam ab idoneis ac probatissimis viris Episcopis terminata, obnixè ac pertinaciter respondendum existimaverunt quòd eorum omnis causa non fuisset audita, sed potiùs iidem Episcopi quodam loco se clausissent & prout ipsis aptum judicassent. Quare cùm hæc tot & tanta nimiùm obnixas dissensiones protrahere viderem, ita ut nullomodo finis iisdem dari posse videretur*, scilicet nisi novo judicio de causa Cæciliani cognosceretur, synodum Arelatensem indicit. A qua non rejecti sunt judices qui sententiam Romæ tulerant, ut fit in judiciis appellationum; sed quemadmodum fieri solet in judiciis supplicationum, ipsi cum aliis denuo cognitionem susceperunt. Extant enim subscriptiones Legatorum ex urbe Roma à Silvestro Episcopo missorum, Marini quoque, Reticii, & Materni Galliæ Episco-

L. Præfecti. 17. ff. de minorib.

Euseb. l. x. hist. c. 5. ... [illegible]

porum, in actis Synodi Arelatensis, unà cum subscriptionibus ceterorum Episcoporum qui ad illud Concilium convenerant. Quod factum observavit Augustinus his verbis: *Ecce putemus illos Episcopos qui Romæ judicarunt non bonos judices fuisse. Restabat adhuc plenarium universalis Ecclesiæ Concilium, ubi etiam cum ipsis judicibus causa posset agitari; ut si malè judicasse convicti essent, eorum sententiæ solverentur.* Quibus verbis rem gestam describit, id est, secundam synodi Arelatensis cognitionem post Concilium Romanum; non autem regulam præscribit qua in omnibus causis uti liceat, nempe instaurationem omnium judiciorum apostolicæ sedis in synodo universali, quemadmodum plerique contra veterum sententiam sibi persuaserunt.

Aug. epist. 162.

III. Sanè in dissidio orientalium Concilium Sardicense indictum est: in quo judicium adversùs Athanasium refricatum fuit post damnationes in illum à Conciliis Tyrio & Antiocheno decretas, & post admissam Athanasii à Julio in Concilio Romano communionem. Quod etiam factum in Concilio Chalcedonensi erga Theodoretum, etsi Leo primus illi in communionem suscepto episcopatum restituisset. Attamen causam Acacii iterato judicio in synodo œcumenica discuti passus non est Gelasius, neque ceteri Pontifices, quamvis schismate eam ob rem violata esset unitas Ecclesiæ: quæ sub Justino Principe restituta est, cedentibus Græcis auctoritati Romanæ Ecclesiæ. Rationem discriminis assignamus in exercitatione de judiciis canonicis Episcoporum, tomo secundo. [*Vide librum septimum.*]

Vide lib. 7. cap. 30. §. 1.

Græcorum tamen obstinata petitio prætermittenda non est, qui seculo nono judicium contra Photium & ejus asseclas à Nicolao I. toties damnatos instaurari voluerunt in octava synodo, reluctantibus licèt Romanæ Ecclesiæ Legatis. Etenim Baanes Patricius & ceteri proceres à Basilio Imperatore delegati ut synodo interessent, se actis synodi non subscripturos, ut fieri solet, professi sunt, nisi præsentis Photii & ejus sectatorum ex synodicis & canonicis sanctionibus ora obturarentur. Metrophanes Smyrnæ Metropolita eam petitionem suffragio suo juvit, verbis erga Romanam sedem permodestis & ad propositum suum accommodatis: *Divinus Apostolus dicit: Prophetias noli spernere, quod bonum est tenete. Sanctissimos veteris Romæ Legatos tanquam Prophetas recipimus, neque spernimus. Probantes verò magnificentissimorum procerum petitionem, æquam esse judicamus.* Statim verò Concilium definivit judicium refricandum esse: *Statuimus ut illi citentur, ac præsentes facta defendendi potestate judicentur.* Legati quidem repulerunt hanc definitionem synodi, sibi liberum non esse dicentes Romanorum Pontificum judicia rescindere, ex eo præsertim quòd præsentibus Photianis Romæ reddita fuissent. Sed discusso negotio, reorum exceptiones repulsæ sunt, & renovata in Photium ejusque consortes damnationis & anathematis sententia.

1. Thessal. c. 5.

Concil. oct. act. [illegible]

IV. Hinc factum existimo ut seculo decimo & aliquot sequentibus Pontifices Romani ad vitandas offensiones, exemplo decessorum, causas communes in Conciliis frequentissimis discuti voluerint; adeo ut si qua inter sacerdotium & regnum gravis quæstio incideret, ad Concilium eam referri vellent, quò Reges & Principes evocabant. Eam viam inivit Gregorius VII. qui recrudescente dissidio inter Romanam Ecclesiam & Henricum Germaniæ Regem anno MLXXX. testatur se curaturum *ut generalis synodus congregetur in loco tuto & securo sicque opportuno ut ad eum possint undique terrarum clericalis ordinis & laicalis amici vel inimici sine timore convenire*; ubi discutiendum ait quis auctor fuerit *ne inter pontificatum & regnum divina pax & recta concordia fieret: quam pacem, opitulante Domino, sicut Christiana devotio cupit & postulat, in eodem Concilio instaurare & confirmare optamus.* Gelasius II. in eodem dissidio Concilii generalis remedium adhibendum esse docet anno MCXVIII. his verbis: *De controversia quæ inter Ecclesiam & regnum est vel conventioni vel justitia libenter acquiescemus loco & tempore competenti, videlicet Mediolani, vel Cremona, in proxima B. Lucæ festivitate, fratrum nostrorum judicio, qui à Deo judices constituti sunt in Ecclesia, & sine quibus hæc causa tractari non potest.* Liberalius se gesserat Gregorius VII. qui in causa mixta, quæ sacerdotium & regnum respiciebat, ex clericis & laicis Concilium conflari volebat, cùm Gelasius videatur ad solos Episcopos hanc cognitionem contrahere. Illis tamen judicandi auctoritatem defert: quia etsi de singulis negotiis & causis privatis suprema judicia à sola Romana sede redderentur hoc seculo, attamen causas communes & generales ad Concilii definitionem ipsi Pontifices Romani referebant. Unde Innocentius III. cùm urgeretur à Philippo Rege Francorum ut illius nuptias cum Ingeburge dissolveret, ea facti specie proposita quæ hodie apud Summistas & ceteros tractatores nulla difficultate laborat quin matrimonium consummatum non fuisse dicant, rem illam absque Concilii generalis discussione fieri non posse scripsit his verbis: *Verùm si super hoc absque generalis deliberatione Concilii determinare aliquid tentaremus, præter divinam offensam & mundanam infamiam, quam ex eo possemus incurrere, forsan ordinis & officii nobis periculum immineret, cùm contra præmissam veritatis sententiam nostra non possit auctoritas dispensare.* id est, in præceptum illud divinum, *Quod Deus conjunxit homo non separet*, nullam cadere dispensationem. ceterùm an matrimonium consummatum sit in facti specie proposita, in Concilio generali disceptandum esse.

Gregor. VII. l. 9. ep. 28.

Gelasius II. in ep. ad Episc. Galliæ.

Innoc. III. lib. 15. epist. 107. *Etsi commixtio sexuum in eorum carnalis commercio non intercesserit, commixtio tamen seminum in vase muliebri non extitit subsecuta.*

Ibid. epist. 105.

V. Unde patet hoc seculo duodecimo in causis communibus, quales erant Regum aut provinciarum querelæ, Concilii generalis non ineptè, nec invitis Pontificibus, imploratum auxilium fuisse. Primus omnium qui appellatione ad futurum Concilium usus est prodit sese apud Historicos Fridericus II. Imperator: qui ad Concilii cognitionem evocatus à Gregorio IX. & ab Innocentio IV. ob dissidium cum Ecclesia Romana, de hæresi & aliis facinoribus delatus, Thaddæum Legatum suum ad Concilium Lug-

dunense misit anno millesimo ducentesimo quadragesimo quinto. Hic post exceptiones Friderici propositas, cùm ferendam videret ab Innocentio depositionis sententiam, *appellavit pro eo ad Concilium proximè futurum generalius. Nec enim nunc omnes Prelati vel eorum Principum procuratores apparent hic in præsentiarum*; ut dicebat ille, teste Matthæo Paris. Cujus petitionem Papa non eo nomine repulit quòd inepta esset provocatio ad Concilium, sed eo quòd Concilium illud Lugdunense generale esset, ubi quamplurimi Episcopi & *Nobiles* aderant, aut eorum procuratores, iis solis absentibus quos Fridericus auctoritate sua continebat; ideoque ne ex malitia sua commodum reportaret, neve fraus illi sua patrocinaretur, sententiam depositionis non esse differendam, quemadmodum Matthæus Paris retulit.

V I. Martinus V. cùm frequentia appellationum ad futurum Concilium, non solùm in causis communibus, sed etiam in privatis, supremam in judiciis apostolicæ sedis auctoritatem infringi videret, commotus etiam audacia Legatorum Ladislai Poloniæ Regis, qui cùm libelli cujusdam hæresibus scatentis damnationem trahi viderent, & Concilium Constantiense mox esse dissolvendum, *protestati sunt de gravamine & de appellando ad futurum Concilium*, constitutione promulgata in Consistorio generali celebrato Constantiæ anno MCDXVII. vetuit ne quis à sede apostolica appellaret aut ejus judicium in causis fidei declinaret. Id testatur Joannes Gerson, qui statim edito libello docuit licitam esse in causis fidei à Papa ad Concilium provocationem; quia Papa in his causis pendet à Concilio, ut ille pluribus exsequitur. Ceterùm an sit jus appellandi in causa disciplinæ eversæ & canonum manifestè corruptorum Gerson tractatu illo non edisserit: quamvis iis argumentis utatur quæ utramque partem conficiant, scilicet si de fide, de schismare, aut de reformatione Ecclesiæ in capite & membris agatur. Pius secundus, à quo Sigismundus Dux Austriæ & Georgius Heymburgius Jurisconsultus communione abstenti Concilium appellaverant, literis Mantuæ in conventu Principum publicatis has appellationes iterum prohibuit anno millesimo quadringentesimo sexagesimo. Quod interdictum adversùs morem jam receptum sic Gallicana Ecclesia statim interpretata est ut privatis causis, non autem communibus, censeret accommodandum; præcipuè si Regibus aut regionibus injuria inferretur, ex qua fidei vel unitatis ecclesiasticæ læsio vel disciplinæ manifesta interversio sequi posset. Hac interpretatione verba generalia legis mitigavit Joannes Dauvet Procurator regius cùm ex mandato speciali Caroli V I I. Francorum Regis à comminatione Pii I I. ad Concilium provocaret. Denuntiaverat Pontifex in conventu Mantuano sibi abstinendum esse à consortio Francorum quòd eas constitutiones amplexi essent quæ à Concilio Basileensi editæ, summam sedis apostolicæ auctoritatem læderent, & Ecclesiæ unitatem libertatemque perimerent. Requirit itaque Procurator regius libello contestatorio ut in loco tuto ac libero Concilium plenarium ex orbe universo à Pontifice congregetur, quò paci Ecclesiæ hac ratione maturius consulatur; ita tamen ut canones interim in Gallia serventur; adeoque si ob canonum custodiam censuris agatur adversùs Regem aut regnum, se de earum nullitate coram Concilio conquesturum profitetur. Referuntur aliquot formulæ appellationum quas Ludovicus X I. Joannes Nanterre Procurator regius, Universitas Parisiensis, nunc ob decimas indictas, nunc ob Pragmaticam sanctionem & Concordatorum promulgationem, emiserunt à Papa ad ipsum meliùs consultum vel ad synodum universalem. Sed ex iis formulis constat hæc remedia nunquam adhibita nisi cùm de causa communi & de manifesta canonum eversione ageretur, quæ universam Ecclesiam Gallicanam respiceret.

Tractatus Joannis Gerson. Quomodo & an liceat in causis fidei a summo Pontifice appellare.

C. 23. n. x. T. 2. Libert.

Vide capit. 13. T. 2. Libert.

Vide Glossam Pragmaticæ tit. de causis §. ult. verbo, Ferro.

V I I. Porrò dubii fuisse videntur majores nostri in formula appellationis istius constituenda, quam disjunctiva dictione protulerunt: *Ad Pontificem, vel ad Concilium, ad quem vel ad quos provocandum esset.* Hujus formulæ auctores fuerunt illi qui Philippi I V. Regis & Gallicanæ Ecclesiæ appellatorium libellum conceperunt anno MCCCIII. quam secuti sunt posteri. Quod ab eis consultò factum est cogitantibus duplici remedio appellationis ad Papam & ad Concilium subveniri posse. Ut enim Principes, etsi raró, aliquando tamen in auditorium suum res judicatas induci patiuntur, ita ex Innocentio primo & Nicolao, quorum verba refert Gratianus, *sententia Romanæ sedis potest in melius commutari, cùm subreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum vel temporum seu gravium necessitatum dispensatione quadam ordinare disponit.* Unde Ivo malebat ab ipsa sede ad ipsam confugere clericos quàm ab Ægypto auxilium petere, id est, à regia potestate: *Quoniam*, inquit, *judicia Romanæ Ecclesiæ à nemine foris retractari posse eadem Romana Ecclesiâ docente didicimus, si qui aliquando se prægravatos ipsius Ecclesiæ auctoritate conqueruntur, hoc eis consilium damus, ut non descendant in Ægyptum propter auxilium, sed ab ipsa ad ipsam confugiant, & inde expetant levamen unde conqueruntur accepisse gravamen: quia quæ aliquando corrigit paterna severitate, eadem frequenter colligit materna pietate.* Quamvis autem remedium istud juris extraordinarium, restitutio in integrum, vel retractatio, aut supplicatio dici deberet, attamen ab interpretibus *appellatio à Papa malè informato ad meliùs informandum* dicta est; argumento ducto à verbis Ulpiani, qui contra rescriptum Principis provocari posse dixit; etsi in specie ab Ulpiano proposita rescriptum ad consultationem Præsidis provinciæ, qui consulendo mentitus erat, à Principe datum sit, & appellandi jus tribuatur, non à rescripto, sed à sententia Præsidis, non ad Principem, sed ad superiorem magistratum. Satius esset exemplo Machetæ niti apud Plutarchum, qui à dormiente Philippo ad eun-

Tit. 18. ff. de minorib.

C. Sententiam & seq. 35. q. 9. c. Cùm ex literis. De in integr. restit.

Ivo ep. 159.

ff. de appella.

Sic Alexander à Turre lib. 5. ecclef. hierarch. pag. 167. ait appellari posse à Papa dormiente ad ipsum vigilantem.

dem vigilantem appellabat. His tamen omissis, ne controversiam de verbis instituere videamur, certum est has appellationes à Papa ad eundem illo seculo suffragiis interpretum receptas fuisse, quod Ivo aptiùs confugium ab ipsa ad ipsam dixit, quemadmodum appellationes ad futurum Concilium aliquando usurpabantur. Itaque non eo consilio disjunctivis verbis appellabant majores nostri ac si dubitarent quænam auctoritas Papæ aut Concilii esset appellanda, ut quibusdam visum; sed utroque remedio suis rebus prospiciere curabant, scilicet uno in subsidium alterius suffecto. Posset alia ratione eorum consilium explicari, scilicet ad jus cogendi Concilii & ordinandi respexisse, quod Pontifici competit, adeoque sedis apostolicæ auxilium appellationis formula implorandum videatur; præcipuè cùm antiquitus mos ille observatus fuerit ab Eutyche, à Flaviano, & à Chrysostomo, ut etsi Concilium œcumenicum appellaverint, libellum tamen appellatorium ad Romanum Pontificem dederint, cujus deinde studio Concilium plenarium cogeretur, cui ipse per se aut per Legatos suos præesset. Quare Gallicani Episcopi, ne temerè ab antiqua consuetudine discederent, formula sua Pontificem, sedem apostolicam, & synodum universalem complexi sunt. Deinde ista verborum conceptione obviam ibant scrupulosis cavillationibus quæ à forensibus magistris, in opinionum dissidio quod

Recherches de Pasquier liv. 3. chap. 33.

tunc vigebat, moveri potuissent. Disputabatur enim eo seculo à Romanis an Papa superior esset Concilio; & Ulpiano placuerat ei qui minorem judicem appellasset errorem officere, atque ideo errantem appellationis beneficio excidere. Itaque in omnem eventum hac disjunctiva appellatione etiam apud ipsos Romanos sibi consulebant.

L. 1. §. Si quis ff. de appellat.

VIII. Quæstionem istam de appellatione ad futurum Concilium veterum actorum inficiatione & rationibus aliquot adductis confecit vir eruditus theologiæ professor Andreas Du-Vallius; à quo eas petere licet, si cui methodus nostra plenè non satisfecit. Ex quo auctore hæc verba transcribenda duxi, ut quæ sit hujus sententia constet: *Maneat itaque hoc ratum & constans, omnem à summo Pontifice ad Concilium, sive futurum, sive præsens, appellationem esse prorsus illicitam; idque sive Papa sit infra sive supra Concilium, cùm rationes allatæ in utraque sententia concludant. Dices Principes & Respublicas graviter nonnunquam conqueri se à Pontificibus graves injurias pati, nullumque ad has depellendas efficacius remedium esse præter provocationem ad Concilium generale. Respondeo non licere propterea ad Concilium provocare, cùm Principes sibi suisque rebus possint alia via consulere, scilicet non obediendo mandatis Pontificis, imo si aliter non possint sibi succurrere, strenuè prudenterque resistendo, & cum ea moderatione quam superiori quæstione, ubi de iniquis & Ecclesiæ perniciosis dispensationibus, assignavimus.*

Andr. Du-Vallius de suprema Rom. Pontif. in Ecclef. potestate parte IV. quæst. ultima.

CAPUT XVIII.

Synopsis.

I. Si Episcopi invaderent jurisdictionem regiam, prohibitionibus & mulctis utebantur judices seculares. exemplo Justini Imperatoris, qui lege coërcuit Defensores Ecclesiarum.

II. Bona clericorum capta ad tuendam jurisdictionem regiam, ex Ivone, è Capitularibus Caroli Calvi, Hincmaro, & Philippo quarto. Principes nostri non usi sunt expulsione à sede, quæ erat pœna à legibus indicta, quam Constantinus induxit. Suspensio ab officio irrogata à Justiniano & à Theodosio. Sed hic sequebatur Concilium Ephesinum adversùs Joannem Antiochenum. Hispani pellunt regno contumaces Episcopos, & reditibus privant. Modestiùs se gerunt Galli.

III. Vetitum à Concilio Lugdunensi ne judices ecclesiastici cogantur censuras tollere, personis vel bonis captis, aut qui his utuntur, earum usu desistere.

IV. Lex illa recepta olim à Gallis, sed interpretatione adjecta, ita ut locum haberet in vera censura, non autem in ea quæ est nulla, quæve jura regia violat. Hæc interpretatio continetur mandatis Philippi IV. perlatis ad Pontificem per Episcopos legatos Regis in causa Capituli Carnotensis. Bona capiuntur, non propter censuras præcisè, sed propter invasam jurisdictionem. Ballivus Carnotensis de juribus regiis se responsurum cavet in curia Regis, de spirituali coram judice competenti.

V. Ea interpretatio locum semper habuit in Gallia statim post Concilium Lugdunense. Vetitum tamen lege Philippi IV. ne domus diruerentur, ut antea fiebat. Bona capi solita post Concilium Lugdunense docent Durandus Episcopus Mimatensis & Guillelmus de Nogareto.

I. QUÆ hucusque diximus observata sunt, si à Romana curia juribus regiis injuria fieret. Quando autem ab Episcopis regni in detrimentum secularis jurisdictionis aliquid tentari contingebat, regii magistratus regiam jurisdictionem tuebantur prohibitionibus decretis adversùs clericos; deinde si contra niterentur Episcopi aut eorum Vicarii, & jurisdictionem quoque suam censuris defenderent, pœnale judicium adhibebant, scilicet pignorum capionem, & mulctarum exactionem, donec ab invasione cessatum esset. Hac ratione compescuit olim Defensores Ecclesiarum Justinus Imperator, constitutione lata, qua illos monet ut ab insinuatione testamentorum abstineant, quæ soli Magistro census in urbe regia competebat, pœna quinquaginta librarum auri temeratoribus legis indicta. Defensorum Ecclesiæ munus Clericis ab Episcopo conferebatur, ut patet è canone 11. Concilii Chalcedonensis; qui longè differunt à Defensoribus Ecclesiarum, quos ab Imperatore petendos decrevit Concilium Africanum ad tuendos patrocinio suo pauperes. de quibus alibi à nobis dicetur.

Consulta. C. de ... Defensores ... desiarum, quos ... ipsissimum ... ... ferat, promo... censentur ... arrogant ... nomen ... omnimodo ... constitutio... præcepta quam

census magistro competit. Absurdum est namque si promiscuis aditibus rerum turbentur officia, & aliis creditum aliis subtrahatur, & præcipuè clericis, quibus opprobrium est si peritos se velint disceptationum esse forensium. Pœna etiam temeratoribus præsentis sanctionis ferenda quinquaginta librarum auri.

II. Hujus bonorum capionis exemplum

peti potest ex Ivone; qui refert contentionem quæ orta erat inter Regem Ludovicum VI. & Belvacensem clerum ob accusationem adversùs Canonicum illius Ecclesiæ institutam. Hinc privilegio personæ Belvacensis Ecclesia clerici cognitionem ad se trahebat; inde facti conditione curia Regis judicium sibi asserebat. Consultus Ivo à Belvacensibus respondit, si audientia regalis curiæ respueretur, Regem offendi, ceterùm eorum desiderium jure niti. Attamen obstinendi pertinaciter consilium non præbuit; quia nesciebat an parati essent ad ea incommoda ferenda quæ hanc contumaciam sequebantur; quorum ille descriptionem his verbis instituit: *Si autem sciremus vos esse paratos ut cum gaudio tolerare possetis ruinas domorum, exterminationes corporum, rapinas bonorum vestrorum, possemus vos exhortari ut sequeremini consilium Susannæ, quæ magis elegit in manus hominum incidere quàm Dei legem derelinquere. Sed quia in donis spiritualibus consilium & fortitudo conjuncta sunt, consilium aliud nisi quod patientia vestra tolerare possit dare non audemus, quia qualis vestrâ sit fortitudo ignoramus.* Vidimus superiùs, ex Capitularibus Caroli Calvi, decimas interversas, si præceptis regiis non obtemperaretur, & ex Hincmaro bonis suis exturbatos Episcopos, si Regis jurisdictionem auctoritate ecclesiastica infringere vellent. Quod obtinebat adhuc seculo Ivonis, id est, circa annum MCXV. ut patet ex hac epistola, & ex altera ejusdem auctoris superiùs laudata. Quæ consuetudo edicto Philippi IV. firmata ad hæc usque tempora perduravit. Alienam à temporibus suis & ab ecclesiasticæ disciplinæ reverentia Principes nostri existimarunt pœnam illam quæ contumacibus Episcopis irrogata est aliquando ab Imperatoribus Romanis, nempe expulsio à sede, & suspensio ab executione officii, ut ex Justiniano superiùs ostendimus. Quod ille non invexerat in Ecclesiam, sed à decessoribus suis hauserat; quorum constitutiones expulsionum, exilii, & mulctarum comminationibus clericos frequentissimè terrent. Quibus Constantinus præivisse videtur, qui epistolæ qua Episcopos ad Concilium Tyrium evocat has minas inserit: *Quod si quis, sicut minime suspicor, nostrum mandatum etiam jam callide rejicere studens, recuset ad Concilium adventare, hinc à nobis aliquis mittetur qui eum regio mandato de dignitate sua dejiciat, doceatque non decere quempiam decisionibus Imperatoris pro veritate editis adversari.* Quod ad suspensionem attinet, Theodosius Joannem Antiochenum ad communionem Cyrilli Alexandrini & Concilii Ephesini hortatus, interim donec inter illos pax restitura fuerit, vetat Joannem ne ullas ordinationes vel depositiones tentet: μηδεμία ἐξ ὑποκειμένων καταστάσεως, ἢ καθαιρέσεως, ἢ ἐκ διατάγματος χειροτονίας προσγίνεται καινοτομία. Hoc fortasse exemplo Justinianus sibi licere putavit annalem suspensionem à ministerio Episcopis irrogare. Sed attendere debuerat à Theodosio hanc pœnam Joanni Antiocheno indictam quia sententia Ephesini Concilii jam antea fuerat adversus Joannem decreta ἀργίας & ἔξωθεν ἱερατικῆς suspensio donec sententiæ adversùs Nestorium latæ adhæreret. Apud Hispanos obtinet ut Episcopi & clerici qui mandatis regiis non obtemperant, seu ad impertiendam tuitionem contra vim judicum ecclesiasticorum in causa ecclesiastica latis, sive ad repellendam invasionem quæ fit à clericis adversùs jurisdictionem secularem, aut ob quamcunque aliam graviorem contumaciam, jure civitatis seu *naturalitatis regni* priventur, & statim à regno expellantur, suisque reditibus spolientur. Non quidem, inquiunt illi, per modum jurisdictionis ordinariæ, quæ in clericos Regibus non competit, sed potestate quadam politica & œconomica, ut docent Covarruvias & Bovadilla & omnes scriptores Hispani. Minùs ergo austerum est remedium quod à Gallis usurpatur quàm quo Romani Principes utebantur olim, quove Hispani læsam auctoritatem vindicant, licèt remedium nostrum ferro causas seu morbos curet potiùs quàm emplastro.

Ivo epist. 117.

Ivo epist. 271.

Apud Theodoret. lib. 1. c. 29. ὅτι ἐκ βασιλικοῦ προστάγματος. ἀνὴρ ἐκ βασιλέως, ὅς ἐκ προστάξεως, ὅρου αὐτοκράτορος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐξενεχθέντας μάχεσθαι, διδάξει. Theod. ep. ad Joan. Antioch.

Concil. Ephes. parte 2. act. v.

Covarr. pract. quæst. c. 35. Bovadilla l. 2. polit. c. 18. n. 61.

III. Enimvero quia quod jure niti poterat in quibusdam speciebus, ut plurimùm in contemptum apertum jurisdictionis ecclesiasticæ & excommunicationum trahebatur à Principibus & eorum magistratibus, Concilium Lugdunense has bonorum capiones & personarum vexationes aliquando trucidatarum ob latas censuras sub pœna excommunicationis inhibuit. Relatum est decretum in collectione libri sexti Decretalium. Sed majoris momenti apud nostros esse debet quod in urbe Lugdunensi præsente Gregorio X. Philippo III. Rege Francorum, Rodulpho Imperatore occidentis, & Michaële Palæologo Constantinopolitano, Episcoporum omnium suffragiis latum est anno millesimo ducentesimo septuagesimo quarto: *Quicunque pro eo quod in Reges, Principes, Barones, Nobiles, Ballivos, vel quoslibet ministros eorum, aut quoscunque alios excommunicationis, suspensionis, seu interdicti sententia fuerit promulgata, licentiam alicui dederint occidendi, capiendi, seu alias in personis aut bonis suis vel suorum gravandi eos qui tales sententias protulerant, sive quorum sunt occasione prolata, vel easdem sententias observantes, seu taliter excommunicatis communicare nolentes, nisi licentiam ipsam re integra revocaverint, vel si ad bonorum captionem occasione ipsius licentiæ sit processum, nisi bona ipsa sint infra octo dierum spatium restituta, aut satisfactio pro ipsis impensa, in excommunicationis sententiam incidant ipso facto.* Infrà: *Qui autem in eadem sententia permanserint duorum mensium spatio, extunc ab ea non possint nisi per sedem apostolicam absolutionis beneficium obtinere.*

C. Quicunque. x. De sentent. excom. in 6.

IV. Aliquis fortè suspicabitur, nec injuria, constitutionem istam in regno receptam non fuisse, cùm usum contrarium saltem in capiendis bonis viguisse constet etiam post illud decretum. Sed nolo exceptione illa constitutionem sanctissimam repellere, cùm majorum nostrorum reverentia consecratam fuisse videam. Illam solùm interpretatione juverunt, ne jura regia violaret. Voluerunt itaque decretum quoad illas censuras vel excommunicationes locum habere quæ nullæ non essent. Si enim aut quia à judice non competente latæ, aut alio manifesto vitio nullæ essent, cùm excommunicationum vires neque no-

men obtinerent, non existimarunt in iis speciebus decreto Concilii Lugdunensis magistratus regios deterrendos esse ab asserenda jurisdictione regia, si opus esset. Deinde bona capi dixerunt, non præcisè ut rescindatur excommunicatio, sed ut ab injuria regiæ auctoritati facta cessetur, unde per consequentiam excommunicatio dissolvatur. Hanc interpretationem accepto ferre debemus veteri cuidam chartæ è Tabulario Cameræ Parisiensis petitæ, qua mandata continentur à Rege Francorum Philippo IV. Archiepiscopo Senonensi & Episcopo Autissiodorensi data quando iis legatis ad Pontificem Romanum usus est ante annum millesimum trecentesimum hac occasione. Capitulum Carnotense interdicto & excommunicatione in ministros regios sævierat quòd ab Advocatis Capituli, hominibus laicis, tributa ceteris etiam civibus indicta exigerentur eo prætextu quòd privilegio antiquo ab iis dependendis excusarentur; quamvis decem tantum Advocatis immunitate concessa, Capitulum Advocatorum numerum auxisset. Satum à conservatoribus privilegii ab apostolica sede Regibus indulti ne terræ domanii regii interdicto subjiciantur, moniti Canonici ut interdictum amoveant cùm recusarent, excommunicantur, eorumque bona jubente Rege capiuntur. Querela defertur ad sedem apostolicam, ac si per vim absolutio à censuris exigeretur contra decretum Concilii Lugdunensis. Qua de re literis Pontificis Rex monitus, per Episcopos legatos suggerit Papæ, inter cetera, bonis captis distringi à se Capitulum quod suam jurisdictionem invasisset. quo jure adversus Reges & Principes in simili specie uteretur. Deinde non esse quòd vis adhibenda sit ad eam excommunicationem solvendam quæ nulla sit. Quare duplici responsione nos instruit; bona scilicet capi principaliter ob injuriam quæ fit regiæ jurisdictioni. quod prohibitum non est à Concilio Lugdunensi. tum decretum illud non violari, si excommunicatio sit nulla. *Nec tale nostrum jus evacuare*, inquit, *vel tollere intellexit Concilium Lugdunense, sed jura Ecclesiarum duntaxat ita conservare quòd propter hoc non rapiant vel injustè retineant aliena. Aliàs summa & evidens iniquitas insurgeret ex eodem. quod non est ferendum, cùm sit perpetuum jura juribus concordare.* Plurima alia his mandatis continentur, de quibus Philippus cum apostolica sede expostulat. Unde patere possit necessitate cogente Reges Francorum ad repetenda

E Regestis Cameræ Comput. Paris.

antiqua jura, quæ paulatim convellebantur, & ad restaurandam dignitatem suam per modum defensionis naturalis tandem impulsos fuisse. De his capitibus, quæ clericorum privilegia respiciunt, alibi dicemus uberrimè, cùm hic tantùm de modo & ratione retinendæ jurisdictionis agatur. Observandum autem est Baillivum Carnotensem ex mandato Regis ita cavisse scripto suo ut de his quæ literæ apostolicæ complectebantur se responsurum coram Rege & ejus curia sponderet, quod attinet ad jurisdictionem Domino Regi competentem; quoad ea verò quæ *spiritualitatem* contingunt, coram judice competente jus Domini Regis defensurum.

V. Eam verò interpretationem, quam modò retuli, secuti majores nostri Episcopos & clericos à perturbanda jurisdictione seculari, bonis captis, etiam post decretum Lugdunense averterunt. Temperamentum tamen quoddam adhibuit Philippus IV. constitutione edita anno MCCCII: scilicet ne domus captæ diruantur aut deformentur. quod aliter obtinebat temporibus Ivonis, ut suprà adnotavi. Præter testimonia superiùs adducta, tres oculatos testes proferre possum omni exceptione majores, qui docent quænam esset magistratuum regiorum sententia. Durandus enim Mimatensis Episcopus conquerebatur suo tempore vim fieri jurisdictioni ecclesiasticæ à judicibus secularibus contra decretum Concilii Lugdunensis: *Item impediunt*, inquit, *jurisdictionem Ecclesiæ: quia cùm in eos vel eorum ministros aut officiales vel subditos excommunicationis, suspensionis, interdicti sententiæ proferuntur, gravant ex hoc proferentes vel res aut subditos eorundem quousque absolutionis beneficium deferunt ad eosdem: nec sufficit remedium excommunicationis, sicut ait Gregorius X. de sent. excommunicationis. Quicunque. in Sexto.* Guillelmus Nogaretus & G. de Plesseiano Milites & Regis procuratores eodem tempore quo Durandus, id est, circa annum MCCCVI. asserunt in libello suo porrecto Clementi V. Pontifici *quòd cùm Prælati vel eorum officiales per jurisdictionem suam spiritualem impediunt & perturbant jurisdictionem temporalem notoriè sic quod negari non potest, Dominus Rex prædictus de antiqua consuetudine regni, quia spiritualitatem Prælatorum coërcere non debet, distringere potest temporalitatem talium quousque cessent ab impedimento prædicto.* Infrà: *Et dicto jure coercitionis Dominus Rex utitur, & tam ipse quàm ejus prædecessores usi sunt tanto tempore de cujus contraria memoria non existit.*

Durandus in tract. de modo Concilii gener. celebrandi. Rubr. 70.

C. 7. N. 11. & 14. Tom. 1. Libert. Eccl. Gall.

CAPUT XIX.

Synopsis.

I. Post contentiones ob Pragmaticam sanctionem pax initur inter Ecclesiam & regnum. Indictio Concilii Lateranensis, cui tandem adhæsit Ludovicus XII. Transegit cum Leone X. Franciscus I. Controversiæ ecclesiasticæ finiendæ sunt per conventionem, è Gelasio II. & Concilio Africano.

II. Per Concordata restituta est pax & libertas Ecclesiæ Gallicanæ. Eorum executio commissa Regi à Pontifice, & à Rege Curiis Parlamenti. Quæ per appellationes ab abusu *conventiones illas tuentur.*

III. Abusus *dictio usurpata in Gallia ante annos trecentos, ex Durando, Joanne Parisiensi, & veteri arresto. Post Concilium Constantiense frequentiùs. Abusus est potestatis perversus usus, è Simplicio, Adriano secundo, Sigeberto, Roberto Lincolmensi.*

IV. Antiqui Pragmatici appellatione ab abusu in re ecclesiastica usi sunt ante Concordata: quæ, cùm de rescriptis Papæ agebatur, subsidiaria erat appellationi ad Papam & ad Concilium. Error recentiorum, qui Petri Courthardi & Joannis de Nanterre veteres appellationum formulas ad Curiam Parlamenti directas fuisse existimant. Earum vis explicata.

V. Appellatio ab abusu à judiciis Episcoporum in negotio ecclesiastico ante Concordata, ex Aufrerio. Distincta erant rescripta ob Pragmaticam infractam & appellationis ab abusu. Primo casu non appellabatur, sed ex nullitate *agebatur. In ceteris casibus appellabatur, abusus mentione injecta, ad testandum nihil agi jurisdictione ordinaria à judicibus secularibus. Mera appellatio à judice ecclesiastico ad secularem nunquam admissa. Frequentia harum appellationum à Theologorum Parisiensium decretis profecta, qui Principum auxilia implorari posse adversùs excommunicationes nullas scripserunt.*

VI. Rationes allatæ olim à magistratibus ad confirmandas appellationes ab abusu in causis ecclesiasticis, ex Aufrerio. Earum vis expenditur breviter. Rebuffi sententia.

VII. Præter superiora remedia adhibebatur aliud ad tuendam jurisdictionem temporalem, per prohibitiones & mulctas. Post Concordata, tria illa remedia explicantur unica formula appellationis ab abusu. Quæ in Concordatis asserendis expressa Pontificis auctoritate nititur; in ceteris articulis, tacita.

VIII. Constitutionibus regiis confirmatæ istæ appellationes in causis ecclesiasticis; & præscriptus modus quidam, ne judices regii ea auctoritate abutantur. Si agatur de correctione clericorum, appellatio non suspendit judicatum, licet devolvat ad Curiam.

I. POST graves illos motus in Ecclesia Gallicana excitatos ob retenta Basileensis synodi decreta & usum Pragmaticæ sanctionis, tandem Ecclesiæ & regni interfuit, pace inita, sic inveterata dissidia componere ut dignitati sedis apostolicæ & libertati Ecclesiæ Gallicanæ consuleretur. Laterani Concilium generale indixerat Julius II. anno MDXII. ut Pisanum conventum à Cardinalibus aliquot ope consilioque Imperatoris Maximiliani & Ludovici XII. Regis Francorum coactum dissolveret & Pragmaticam sanctionem Gallorum rescinderet. In eum finem edictis suis Ecclesiam Gallicanam, Curias regni, ipsumque Regem ad illud Concilium Lateranense evocaverat. Discesserant à conventu Pisano, post obitum Julii, Maximilianus & Ludovicus, hicque per legatos suos se Concilio Lateranensi adhærere professus est, pollicitusque Leoni effecturum se ut ab Ecclesia Gallicana aliqui mitterentur qui de Pragmatica sanctione responderent. Obeunte Ludovico, Franciscum I. Galliæ Regem hæc cura respexit: qui à Leone & à Concilio edictis aliquot monitam videns Ecclesiam Gallicanam, in eoque res esse positas ut sententia Concilii generalis, cui Reges Christiani favebant, regnum Francorum de schismate propediem damnaretur, nihilque superesse quo se adversùs illa decreta Concilii tueretur, cùm Universitas Parisiensis olim à rescissione Pragmaticæ summum Pontificem & Concilium generale provocasset, quod jam in æde Laterani habe retur, quodque ipsi Reges Gallorum ut synodum generalem agnovissent, prudentissimè de hac contentione cum Leone transegit. Etenim cum duplici ratione pax regni & sacerdotii restituenda sit, *Conventione*, aut *Concilio*, ut monuerat Gelasius secundus, maluit pactis conventis Ecclesiæ Gallicanæ tranquillitatem procurare quàm aut causa cadere in Concilio suffragiis Episcoporum à rebus nostris alienorum, aut perpetuo dissidio & schismate cum summis Pontificibus conflictari. In quo Faustini Legati Romanæ sedis consilium sequebatur, qui tractatione & assidua collatione contentiones hujusmodi, quæ de jurisdictionibus emergunt, componi posse faciliùs & gratiùs existimabat. De canonibus Nicænis à Faustino prolatis agebatur, quos Alypius Episcopus in Concilio Carthaginensi dubios esse dixerat; qua de re ad sanctissimum Papam scribendum esse monet, *ut ipse beatissimus Episcopus urbis Romæ, sicut & vestra sanctitas apud se tractat*, inquit Faustinus, *ita & ipse inquirat, ne contentio inter Ecclesias nasci videatur, sed magis caritate fraterna deliberare possitis, ipso rescribente quod melius observari debeat.*

Gelasius II. in ep. ad Episcopos Gallic. anno 1118.

Initio Concilii Africani.

II. Pacta inita Bononiæ inter Leonem X. sedemque apostolicam & Franciscum primum regnumque Francorum pacem & libertatem Ecclesiæ Gallicanæ restaurarunt, jurisdictione ordinariis, tum in causis dirimendis, tum in beneficiis conferendis, restituta, reservationibus & gratiis expectativis depulsis, tertia parte beneficiorum graduatis per exceptionem quatuor mensium attributa, simoniaca fœditate, qua Episcoporum & Abbatum electiones laborabant, per regiam nominationem

Vide lib. 6. c. 5. 15.

nominationem expurgata. Sed tot vigiliis nihil actum erat, nisi Concordatorum executioni, quæ canonicæ libertati prospexerant, seriò caveretur. Ejus desiderii ut compotes essemus nihil aliud à summo Pontifice exigendum erat quàm ut contractus perpetui vires huic constitutioni adderet, irritum & inane decerneret si quid in aliqua vel minima parte à quoquam immo etiam ab ipsa sede apostolica contra tentaretur, & tuitionem canonum atque decretorum hac constitutione restitutorum, quæ Principibus præcipuèque Regibus Francorum jure competit, consensu quoque suo & apostolicæ sedis auctoritate adhibita Regibus nostris permitteret. Quod ille liberaliter & amplissimis verbis fecit, ita ut istam inter ceteras constitutiones regias recenseri statuerit, & ne qua deinceps tergiversandi occasio superesset, juxta postulationem Regis, Concilii Lateranensis decreto voluerit confirmari. Si quis autem repetat antiquum illum Christianorum Principum, etiam nostrorum, usum, qui canonibus constitutis robur legis addebant, & præsidio auctoritatis suæ eorum executionem adeo muniebant ut refragantes pœnis legitimis plecterent, atque in contrarium gesta aliquando suspenderent, is profectò restauratam plenissimè in Gallia his Concordatis regiæ tuitionis auctoritatem inveniet. Franciscus verò, ut se ab onere expediendarum litium eximeret, curam custodiendæ pactionis in Curias Parlamenti refudit, literis hac de re datis anno millesimo quingentesimo decimo septimo. Ex eo tempore, quemadmodum olim, si quid adversùs decreta canonum & formam à Pragmatica sanctione præscriptam actum esset, querela ad Regem, deinde ad senatum delata, omnia restituebantur in integrum, ita etiam Concordatis violatis, senatus officium imploratum est per appellationes ab abusu.

III. *Abusus* quidem dictio foro nostro ab aliquot seculis in hoc causarum genere non erat incognita, quamvis appellationis formula nondum frequentaretur. Etenim Dutandus Mimatensis Episcopus monuit seculares judices solitos illa tempestate, id est, ante trecentos & triginta annos, hac exceptione judices ecclesiasticos de turbata jurisdictione conquerentes repellere *quòd eorum actus essent abusus.* Eodem tempore Joannes Parisiensis Theologus scripsit *abusum* gladii spiritualis, quo seditio excitaretur, repellendum esse per gladium temporalem Principis, cum moderamine. Deinde anno MCCCLXXXV. Procurator regius asseruit Regis officium [in] eo versari *ut revocari faciat omnes interprisias, offensiones, & abusus per jurisdictionem spiritualem in jurisdictionis temporalis prajudicium factos vel factas.* Post Concilium Constantiense vox ista frequentiùs usurpari cœpit; quia tunc discussa est plenitudo potestatis ecclesiasticæ, & tractatum de illius legitimo usu regulis quibusdam præscribendo, ne non tam uti plenitudine potestatis contingeret quàm *abuti* plenissimè, ut loquitur Gerson. Hoc verbum deductum est è Simplicii Papæ vulgato loco relato apud

[Marginal notes: ...rand. Tract. de ...do Concil. gen. ...tit. Rubr. 70. — ...n. Paris. cap. de potest. reg. Pap. — ...m. 2. Lib. c. 7. ...27. — ...potest. eccles. ...sider. 2.]

Gratianum: *Privilegium dignitatis meretur amittere qui permissa sibi abutitur potestate*, id est, qui fines potestati suæ assignatos à lege aut à canone transgreditur, qui porrigit se ultra quàm sibi concessum sit. Unde Hadrianus II. Hincmaro exprobrat quòd ministerio juris episcopalis abuteretur: *Miranda est planè vestra fraternitas*, inquit, *quare ministerio juris episcopalis in regionibus illis abutitur.* Sigebertus eo sensu vocem illam usurpavit de Urbano II. & Guiberto loquens: *Dum alter in alterum excommunicandi auctoritate magis ex suo libitu quàm ex justitia respectu abutitur, auctoritas illius qui dedit potestatem ligandi & solvendi omnino despicitur.* Quin & Robertus Lincolniensis: *Non potest sanctissima sedes apostolica aliquid vergens in hujusmodi peccatum vel mandare vel præcipere. Hoc enim esset sua potestatis abusio.*

[Marginal notes: C. Ubi, Dist. 74. c. Privilegium. 11. q. 3. — Hincm. in ep. ad Had. — Sigebertus in tract. de Unitate Eccles. — Apud Matthæum Paris in Henrico III.]

IV. Ceterùm etsi *abusus* significatio quamcunque ministerii spiritualis aberrationem complectatur, sive in negotiis ecclesiasticis, seu in temporalibus versetur, ut paret ex testimoniis jam relatis, attamen formula appellationum ab abusu specialiter accommodata est à Pragmaticis antiquis querelæ illi quæ à clericis adversùs vim judicum ecclesiasticorum ad magistratus regios defertur; sive de rescriptis Romanæ curiæ conquerantur, sive de judiciis Episcoporum. Etenim ante Concordatorum editionem Procurator Capituli Parisiensis à decimæ indictione quam anno MDI. Alexander VI. in Gallia exigi jusserat ad juvandas universalis Ecclesiæ necessitates appellavit Papam meliùs consultum, synodum universalem primò celebrandam, *necnon supremum Dominum nostrum Regem Christianissimum ecclesiastica libertatis conservatorem piissimum, & ad ejus supremam Parlamenti Curiam, ac ad illum vel illos ad quem seu quos de jure vel consuetudine in hac parte provocare & appellare licet.* Quæ verba observanda sunt, ut inde pateat in hoc casu appellationem ad Regem subsidiariam fuisse appellationi ad Concilium. in hac enim de iniquitate, in altera de abusu tantùm disceptari potest. & unius subsidio juvabantur appellantes, dum alterius præsidium expectabatur. Ita enim distribuenda sunt verba quæ sequuntur: *Et quia hanc appellationem prosequi potero per viam nullitatis, iniquitatis, excessus, vel abusus, aut aliam quam ex his duxero, optione mihi seu dictis Dominis meis semper reservata.* Solet allegari à viro doctissimo Choppino & aliis Pragmaticis, ad probandum usum harum appellationum ab abusu, provocatio interposita per Petrum Courthardi Advocatum regium à monitione quam Innocentius VIII. anno MCCCCLXXXVIII. decrevit adversùs Flandros regno Galliæ subditos. Sed formula illa non ad Regem aut Curiam Parlamenti dirigitur, verùm ad *Papam moderniùs meliùs informandum, & sanctam sedem apostolicam, seu ad eum vel eos ad quos jure provocare potest vel debet.* Quamvis ea sententia esset, tum Petri Courthardi, tum Joannis de Nanterre, qui anno MCDLXXXIV. à legatione Baluæ Cardinalis à Sixto IV. imposita ipsum Sixtum vel eos appellaverat qui appellandi essent, ut pendente illa appellatione nihil innovaretur,

[Marginal note: Tom. II. Libert. c. 11. N. XIII. & c. XIII. n. 14.]

omnemque innovationem Princeps ſuæ auctoritatis præſidio impediret.

V. Eas quoque appellationes ab Epiſcoporum judiciis interpoſitas ante Concordatorum editionem invectas fuiſſe in forum docet Stephanus Aufrerius in opuſculo ſuo quod excuſum eſt anno milleſimo quingenteſimo decimo quarto. Unde duo quædam colliguntur quæ ad hujus diſſertationis illuſtrationem valde conducunt. Uuum eſt, juriſdictionem regiam ſe tunc rebus eccleſiaſticis immiſcuiſſe *in præſenti regno ubicunque per Prælatos, clericos, vel alios quoſcunque aliquid fit vel attentatur contra decreta Baſileenſis Concilii & Pragmaticam ſanctionem.* Alterum eſt, *ubi eccleſiaſtica poteſtas abutitur notoriè ſua juriſdictione vel poteſtate. Quo caſu etiam contra clericos concedi ſolent per Cancellariam littera in caſu appelli ab abuſu notorio vulgariter nuncupata.* Quare diſtincta & ſeparata erant reſcripta illa, ob Pragmaticam infractam, & appellationis ab abuſu. Pragmaticæ violatæ rei in jus vocabantur, nulla appellationis mentione injecta, eleganti ratione. Quia cùm de actus vel ſententiæ *nullitate* quæreretur, neceſſe non erat ut ex provocatione ageretur, quemadmodum docet titulus Codicis *Quando provocare non eſt neceſſe.* Quam provocandi neceſſitatem eo caſu expreſſa etiam Decretalium verba removerunt; imò verò huic remedio *nullitatis*, etiam poſt varias ſententias, locum eſſe voluerunt. In ceteris articulis qui Pragmatica non continebantur, atque adeo eorum *nullitas* nondum erat conſtitutione aliqua præjudicata, appellatione utebantur; ſed ea cautione, ut *abuſus* mentio injiceretur; ne quis exiſtimaret magiſtratuum conſilium illud fuiſſe ut eccleſiaſticam juriſdictionem ſeculari ſubmitterent. Quare non de re ipſa ſe judicium ſuſcepturos, ſed de poteſtatis abuſu extraordinaria cognitione habita, protectionis jure oppreſſis opitulaturos hac formula profitebantur. Simplicem enim & meram appellationem à Curia eccleſiaſtica ad curiam regiam nunquam in Gallia admiſſam fuiſſe fatentur Petrus de Cugneriis, Maſuerius, & Joannes Galli. Appellationum autem ab abuſu frequentiam induxit Theologorum Pariſienſium, præcipuèque Gerſonis, ſententia, qui adversùs excommunicationes nullas, morem majorum ſecutus, Principum ſecularium præſidium implorari licitè poſſe ſcripſerat: *Contemptus clavium non ſemper invenitur apud illos qui nedum non obediunt ſententiis excommunicationum promulgatis per Pontificem vel ſuos, ſed etiam non eſt judicandus apud illos qui per poteſtatem ſecularem adversùs tales prætenſas ſententias tueri ſe procurant. Lex enim naturalis dictat ut poſſit vis vi repelli. Conſtat autem quòd tales excommunicationes non debent dici jus, ſed vis & violentia; contra quam fas habet liber homo vel animus ſe tueri.*

Aufrerius in Tractatu de poteſt. ſecul. ſuper Eccl. in Regula 2. Fallentia 30. & 31.

C. 1. de ſent. & re judic. Clem. 1. eod. tit.

Petrus de Cuneriis art 14. Maſuerius T. de appellat. §. 21. Gallus q. 161.

Gerſon in Tract. circa materiam excom. & irregul. Conſid. 2.

VI. Dubitabat Aufrerius quo jure niterentur iſtiuſmodi appellationes. Attamen à magiſtratibus regiis capita aliquot è Gratiani Decreto petita proferebantur, quorum ille meminit. *Audivi tamen*, inquit, *frequenter Officiarios pro hoc dicere eſſe bonum textum in c. Filiis vel nepotibus. 16. q. 7. Quibus ego reſpondi dictum canonem eſſe correctum, ut tenet Siculus in c. Qualiter. De judiciis. Sed ulteriùs mihi allegaverunt regiam majeſtatem ad hoc inter alia fuiſſe inſtitutam ut miniſtros Eccleſiæ id eſt viros eccleſiaſticos protegat, cùm boni Regis ſit tueri Eccleſiam & perſonas eccleſiaſticas. Unde dicit textus* 96. *diſt.* Boni Principis eſt ac religioſi Eccleſias contritas atque conciſas reſtaurare, novaſque ædificare, ut Dei ſacerdotes honorare ac tueri. 23. *q.* 8. *c. Tributum. ibi*, quia nos tueri & defenſare deberent; *Et c. Principes.* 23. *q.* 5. *ibi*: Cognoſcant ſeculi Principes ſe eſſe rationem reddituros propter Eccleſiam quam tuendam ſuſcipiunt. *Et* 23. *q.* 3. *c. Maximianus. & 2. c. ſeq. &* 11. *q.* 1. Chriſtianis, *dum Gelaſius Papa Zeta Comiti ait*: Clericos tibi committo, ut tuæ ſublimitatis tuitione vallentur, ne quid illis aut ſurreptio aut inimica legibus violentia neceſſitatis imponat. *Dicit etiam textus* 23. *q.* 5. Adminiſtratores planè ſecularium dignitatum, quæ ad Eccleſiarum tuitionem, pupillorum ac viduarum protectionem, rapaciumque refrenationem conſtitutæ proculdubio eſſe debent, quoties ab Epiſcopis & ab eccleſiaſticis viris conventæ fuerint, eorum querimonias attentiùs audiant, ſecundùm quod neceſſitas expetierit, abſque negligentia examinent, & ſtudio diligenti corrigant. *Facit textus in c. Imperatoribus, ubi dicit* per Imperatorem obviandum perverſis, & pauperes defendi adversùs potentias divitum. alioqui qui poteſt perturbare perverſos & eis obviare, & non facit, nihil aliud eſt quàm favere impietati eorum, *c. Qui poteſt ead. c. & q. Inſuper.* Regum eſt officium proprium, facere judicium atque juſtitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppreſſos, *ut in c. Regum.* 23. *q.* 5. *Præterea Archiepiſcopus notoria crimina ſubditorum ſui ſuffraganei viſitando punire poteſt ratione hujus notorietatis. quod aliàs facere non poſſet, ut in c. Romana. §. Sanè. De cenſibus lib. 6. & facit c. Romana. de pœn. eod. lib. Allegant inſuper quòd regia poteſtas ad id etiam noſcitur inſtituta ut ſanctorum antiquorumque patrum decreta ſaluberrima ſpiritu Dei promulgata exequi faciat & inviolabiliter obſervari. In auth. Quom. oport. Epiſc. in Princ. col. & in l. fin. C. de ſumma Trinit. & multas alias rationes pro ſe ſoliti ſunt allegare. Nunquam tamen audivi neque vidi, niſi ſemel, quòd ſuper meritis hujuſmodi cauſarum appellationum fuerit pronuntiatum, ſed dunxaxat vel appellationes annullari, aut quòd appellantes non erant ut appellantes recipiendi, quia à judice ſpirituali non eſt ad ſecularem judicem appellandum.* Sanè fatendum eſt pleraque ab Aufrerio laudata teſtimonia longiùs eſſe petita; quamvis aliqua huic diſceptationi inſervire poſſint. Præcipuum autem illud in quo cauſæ fundamentum ponebant, tractum è Concilio Toletano, quo cavetur Regi denuntiandam eſſe diſſipationem bonorum eccleſiaſticorum quæ fit à Metropolitano Epiſcopo, ut eam fieri vetet, non adeo urget ac prima fronte videtur; quia res eccleſiaſticæ jure illo veteri & juriſdictioni eccleſiaſticæ & regiæ ſuberant, ut alibi dicetur. In hac autem ſpecie loquimur de judiciis quæ redduntur in cauſa eccleſiaſtica; quæ ad juriſdictionem ſecularem

Aufrerius dicto loco.

Ex c. Filiis vel nepotibus. 16. q. 1

Rebuffus in Comment. Constit. Tractatu de appellat. tanquam ab abusu.

Vide secundam prætationem Marcæ §. 14.

referri non potest nisi ratione abusus. Quare non mirandum est si Rebuffus, qui sola hæc testimonia expenderat, iniquiùs se gerat erga istas appellationes, quas nimis angustis finibus coërcet, scilicet iis casibus in quibus Rex jurisdictionem habet delegatam à Papa vel à canone, ut in tuenda fide, vel Ecclesia, si oppugnetur, & in casibus à jure expressis.

VII. Duo itaque remedia, ut dixi, accommodata erant ad retinendam canonum & decretorum executionem, scilicet rescripta ob Pragmaticam infractam data, & appellationes ab abusu. Alia formula utebantur, si secularis jurisdictio invaderetur ab ecclesiastica, scilicet mandaris quibus invasio prohibebatur sub mulctæ comminatione: quorum meminere Joannes Galli, Masuerius, Petrus Jacobi, & Benedictus, antiquiores Pragmatici. *Nec re ert*, inquit Benedictus, *an via appellationis, recursus, aut simplicis querelæ fuerit Rex pro tali aut simili excessu aditus, quoniam in sua Curia forma non curatur.* Publicatis Concordatis, satius esse visum est omnia illa remedia unica formula complecti, appellationis ab abusu; ea præcipuè de causa quòd regiis constitutionibus Ludovici XII. & deinde Francisci præcisa erat & abolita nullitatis ratio apud tribunalia judicum, etiam in causis civilibus, & omnia adversùs sententias auxilia ad appellationis solennia erant redacta. Itaque hodie & custodia canonum & auctoritas legum his appellationibus velut nervis retinentur: quæ locum habent cùm decreta Conciliorum & consuetudines receptæ infringuntur, vel cùm jurisdictio secularis ab ecclesiastica læditur; aut vice versa, cùm secularis ecclesiasticam usurpat. Quod his verbis efferri solet à Pragmaticis: Cùm violantur *Decreta, Constitutiones regiæ, & Libertates Ecclesiæ Gallicanæ.* Quibus plerique curiarum placita adjungunt. Sed non est quòd speciem distinctam à reliquis tribus in curiarum arrestis constituamus; quæ ut valida sint, ad unum ex illis articulis referri debent. alioqui, clero conquerente, rescindi possunt. Olim quidem, si quid à Romana curia receptis canonibus contrarium emanaret, nunc solo dissensu Ecclesia Gallicana jus suum servabat, nunc regiam opem implorabat. Sed hodie infrequentia synodorum id effectum est ut in sola regia tuitione & patrocinio libertas Ecclesiæ Gallicanæ constituta sit; ipso etiam Romano Pontifice hoc præsidium approbante, ut antè diximus. Si quis excipiat indultam fuisse tantùm Regibus nostris Concordatorum protectionem, non ceterorum canonum, illud quidem non inviti concedemus, conceptis verbis eam solùm curam illis creditam fuisse; sed ex præsumpta mente summi Pontificis semper Gallicanæ Ecclesiæ persuasum fuit in ceteris etiam articulis eam tuitionem extraordinariam, quæ in Gallia ante Concordatorum publicationem vigebat, à summis Pontificibus tacitè fuisse concessam; cùm in

Benedictus in cap. Raynu. verb. Et ab ipso liberis. §. 49.

rebus majoris persæpe momenti, quæ Concordatis continentur, præsidium regium ad decreta custodienda impendi gratissimum habuerint. Quæ summorum Pontificum consensio inde etiam probari potest quòd ab aliquot seculis cùm appellationum istarum usus frequentetur in Gallia, (non invitis Episcopis, qui modum quendam illis præscribi, non autem rem ipsam aboleri aliquoties postularunt) à Romana curia nihil profectum sit quo ingratam sibi esse fori trituram illam significaret. Quanta verò sit hujus tolerantiæ & œconomiæ auctoritas abundè diximus libro tertio.

VIII. Quare juris sui conscius Franciscus primus, ecclesiasticæ jurisdictionis conservandæ studio, constitutione lata anno MDXXXIX. modum præscripsit quem magistratus in his appellationibus disceptandis sequerentur, ne latiùs vagarentur extra fines, ut antea fieri solebat. Constitutione illa duæ species continentur, in quibus locum esse appellationibus istis dubitari non potest in Gallia; scilicet cùm jurisdictio ecclesiastica abutitur potestate sibi concessa erga clericos, tum in morum censura, tum in actionibus merè personalibus, vel etiam cùm realium actionum cognitionem suscipit. Primo casu, si de emendatione Presbyterorum aut ceterorum clericorum vel de actione merè personali agatur, cui nihil reale sit admixtum, appellatione non suspendi judicatum, sed judicium ad curias regni supremas devolvi tantùm decernit; secus autem in actione reali. Id haustum videtur è Concilio Lateranensi, quod Episcoporum jurisdictionem clericos corrigentium appellationibus non impediendam censuit. Hæc constitutio pluribus edictis deinceps confirmata est, eo casu quo de morum censura agitur, omissa mentione actionis personalis, tum à Carolo IX. Henrico III. Henrico IV. tum ab invictissimo Rege Ludovico XIII. Imò verò ex edicto lato anno MDCXII. patet à Concilii provincialis decretis & Episcoporum mandatis, quæ parœcias visitando dederint in iis quæ officia divina, disciplinam ecclesiasticam, vel motum correctionem pertinent, curias supremas sub titulo abusus provocari posse. Attamen ne clerici hoc remedio impunitatem scelerum potiùs quærerent quàm legitimum adversus vim auxilium, duplici mulcta, si lite cadant, castigandos esse constitutionibus sancitum est. Quin etiam ne magistratus sua auctoritate abuterentur, vetitum est curiis supremis ne reos carceribus emittant vel absolvendos *ad cautelam* pronuntient antequàm discussis criminum elogiis quid decernendum sit accuratè perspiciant. Et ut dignitati Episcoporum & Vicariorum prospiciatur, severè cautum est ne in posterum se judicio sistere cogantur cùm lis de judicati abusu instituitur.

Constitutio anni 1539. art. 5.

C. Ut speciali De appellationibus.

Constit. an. 1571. art. 5. Bles. art. 58.

CAPUT XX.

Synopsis.

I. An sit locus his appellationibus, quibuscunque canonibus violatis, & quocunque modo violentur. Prima regula, in causis merè spiritualibus, & in sacramentorum administratione, has appellationes non suscipi. Secunda, canones & decreta constitutionibus regiis recepta specialiter & confirmata, seu antiqua sint, seu recentiora, si violentur, dare tum locum his appellationibus; quemadmodum etiam si recepta consuetudines & libertates ecclesiastica infringantur. Non appellatur à rescriptis Papa, sed ab eorum executione; à judiciis autem Episcoporum appellatur.

II. Judex secularis de abusu tantùm pronuntiare debet, non autem de lite principali. Deinde admitti tantùm debet hac appellatio in appertissima canonum violatione, non autem in dubia.

III. Ratio harum regularum; quia nonnisi cogente necessitate judex secularis in has cognitiones excurrit, tum ut scandala amoveat, tum ut per machinationem oppressis clericis subveniat. His casibus, jure defensionis licet Principi res istas attingere, ex sententia Theologorum hujus ævi.

IV. Usum fori videri contrarium his regulis, cùm statim appelletur ab Episcoporum interlocutionibus, non expectata Metropolitani vel summi Pontificis cognitione. Concilio quoque Francofordiensi, & Novella Justiniani, qua post ultimum ecclesiasticum judicium has querelas Regis cognitioni reservant. Nova constitutio regia propediem edenda, ut consulatur sacerdotio & imperio.

V. Si Episcopi de invasa jurisdictione ecclesiastica querantur, curiarum placita à Regis consistorio rescinduntur. Quod olim inductum usu, tandem edicto confirmatum est.

VI. De altera appellationis specie, quando constitutiones regia læduntur. Quæ aut canones confirmant, (de quibus dictum) aut de beneficiis decernunt, (qua de re dicetur alibi) aut de ordine litium instituendarum. Iis regi debent ecclesiastica judicia, si hoc à Principe cautum fuerit. Quod probatur ex Concilio Constantinopolitano sub Flaviano, Principemque earum legum veniam clericis facere posse in judicio canonico. Id probatur etiam ex Concilio Africano, quod accusatores & testes non admittit quos publica leges repellunt. Nisi suam injuriam prosequantur. Idem constitutum in synodo secunda, qua docet jus suum in causis privatis etiam hæreticis tribuendum adversùs Episcopos.

VII. Sententia reddita in judiciis ecclesiasticis adversùs ordinem præscriptum à legibus erat nulla, ex Gregorio Magno. Ordo judiciorum è legibus & canonibus petebatur in Gallia, ex Hincmaro. Superioribus seculis, à Decretalibus præscriptus judiciorum civilium & ecclesiasticorum ordo. Hanc partem ad curam suam Reges nostri tandem revocarunt.

I. QUOTIDIE autem quæritur an appellationes istæ canonum omnium violationem ulciscantur, an verò certis quibusdam speciebus auctoritas illa restricta sit. Quod dupliciter accipi potest, nempe an omnia decreta inviolata præstentur, vel tantùm aliqua. Deinde an quæcunque decretorum corruptio det locum istis appellationibus, an certum quoddam genus violationis. Hoc primò observandum est edicto lato anno MDCXIX. de causis merè spiritualibus & de sacramentorum administratione cognitionem prohibitam esse curiis supremis, etiam harum appellationum prætextu. Deinde in universum dicere licet canones illos qui constitutionibus regiis vim legum in Gallia receperunt à contemptu & corruptione per Regem ejusque curiam olim vindicari solitos. Capitularia Regum clericos & laïcos canonibus contumaces pœnis indictis percellebant, & ab Episcopis eorum executionem præfractè exigebant. Postea cùm decretorum & canonum faciliorem derogationem Romani Pontifices induxissent, Ecclesia Gallicana Regibusque nostris huic inclinationi conniventibus, eò tandem ventum est ut certorum canonum restaurationem, qui beneficiorum collationes causarumque judicia respiciebant, edictis suis Reges nostri de consensu Ecclesiæ Gallicanæ decreverint, quorum vis deinde Concordatis inserta est; quæ si contingat infringi, appellationis istius remedium cuique paratum est. Eadem ratio erit decretorum Concilii Tridentini, de matrimoniorum clandestinorum nullitate, de votis monachorum post quinquennium non dissolvendis, de Episcoporum & Parochorum residentia, & aliis quæ legis regiæ vires cùm semel acceperint, si quid contra tentatum fuerit, appellationi ab abusu locus erit. Et ut generaliter loquar, si constanti usu recepti canones, vel inveteratæ consuetudines, adjectæ in fundandis beneficiis conditiones, privilegia Ecclesiis legitimè indulta, vel cetera in quibus libertates Ecclesiæ Gallicanæ constitui solent, aliquo pacto violentur, appellationibus istis omnia restituentur in integrum, & in contrarium acta rescindentur. Hoc tamen discrimine lites ejusmodi instituuntur, ut si de rescriptis Romanæ curiæ per obreptionem elicitis agatur, ab executione rescripti, non autem à concessione provocetur; ut etiam hoc loquendi genere reverentia quæ apostolicæ sedi deberur omnibus significetur. Secus se habet in Episcoporum judiciis; à quibus, non autem à sola eorum executione, appellari solet.

II. Maximè verò cavere debent judices ne patrocinium ultra quàm par sit in detrimentum ecclesiasticæ jurisdictionis proferant. Quod variè accidere potest, scilicet si non solùm se canonum exactores præstent, sed etiam executores; id est, si pronuntiantes de abusu admisso, eo gradu non hæreant, sed

etiam de negotio ecclesiastico judicium ferant. Deinde si ad cavillationum angustias disceptationem istam redigant, quæ matura cognitione dirimi debet, & eo solùm casu institui cum abusus est apertissimus, notorius, & manifestus, juxta veterem harum appellationum formulam quæ *ab abusu notorio* inscribebatur. alioqui in specie dubia & controversa satius est ecclesiasticis judicibus litem relinquere.

III. Necesse est enim ut judices regii hoc sibi proponant, judicia canonica nullo modo ad jurisdictionem regiam pertinere, sed communi Episcoporum & Principum consensu ab ipsis Christianæ religionis primordiis ecclesiasticæ jurisdictioni addicta. Quare si necessitate cogente in eas cognitiones regia jurisdictio aliquando excurrit, ita se gerere debet ut lineas à majoribus hac in re defixas non egrediatur. Observatum est autem à nobis isto & superiore libro non passim sed duabus potissimùm de causis judicia canonica à Principibus olim aut tentata aut suspensa fuisse. Una est, si periculum scandali & offensionis publicæ emergeret ob apertissimam canonum violationem, quæ maximè piorum animos lædere solet. Altera est, si contra omnem judiciorum ordinem, per dolum, circumventionem, & machinationem, judicio ecclesiastico Episcopi vel clerici opprimerentur, ut accidit in causa Athanasii. Si eandem viam insistant hodie Principes, hoc nullam potest illis invidiam creare apud eruditos & prudentes rerum æstimatores: quia præter superiorum Principum exemplum, sapientissimorum quoque hujus ævi Theologorum sententia nituntur. Qui licèt amoveant omnem à Principibus in res merè ecclesiasticas jurisdictionem, attamen necessitate cogente jure defensionis licere Principibus aiunt injustorum mandatorum executionem impedire.

[Margin: ...arez l. 4. contra Regem Angliæ c. 14. ...mancas de cu... subos ... t. ... §. 35. Covarruvias ... quæst. c. 35. Cajetanus, Gerson, ...itoria, & alii, ...pus alibi lauda...]

IV. Si quis ad hanc necessitatem coërcere velit patrocinium regium, usus fori quotidianus periclitari videbitur, quo ab ipsis interlocutionibus Episcoporum appellatur tanquam ab abusu, non expectato ultimo judicio; multò minùs expectata Metropolitani vel summi Pontificis cognitione, qui res contra canones ab Episcopis judicatas emendare potuisset. Sanè praxis illa & fori tritura sola remedii celeritate niti potest. Alioquin si Concilii Francofordiensis ratio habeatur, (quod jussu Caroli Magni & auctoritate Hadriani I. coactum, & ex Episcopis Galliæ, Italiæ, & Germaniæ compositum diximus) causæ clericorum ad Regem deferri non debent nisi post Metropolitani judicium, unà cum ejus literis. Tunc enim in causis privatis clericorum Romana sedes non appellabatur. Itaque post ultimum judicium ecclesiasticum locus erat cognitioni regiæ, non antea. Regiam dixi, quia hæc cognitio non permittebatur Comitibus aut Missis dominicis, sed soli consistorio Regis. Quod apprime congruit cum Justiniano, qui Novella constitutione Præfectis prætorio jus

[Margin: ...ncil. Franco... ...d. laudatum ...p. VIII. hujus ...]

[Margin: ...v. VI.]

prohibendi permisit ne canones ab Episcopis infringerentur, sed rerum malè gestarum correctionem imperio, id est, sibi, reservavit. Apud nos edictis regiis Pragmaticæ sanctionis primùm, deinde Concordatorum quæ illi successerunt executio, quemadmodum etiam ceterorum canonum quorum sententia constitutionibus quibusdam regiis est munita, curiis Parlamenti commissa est. Ceteræ canonum violationes usu inveterato potiùs ad eas curias referuntur quàm edicto aliquo illis specialiter tributæ sint.

Quare summopere laudanda est viri superillustris Petri Seguierii Franciæ Cancellarii pietas erga Regem & Ecclesiam Gallicanam, qui divinam qua pollet ingenii vim & accerrimum judicium in id convertit ut veterum vestigiis sibi perspectè cognitis insistens, rationem quandam aggrederetur, qua, retenta regii imperii auctoritate integra & illibata, ecclesiasticæ jurisdictionis & disciplinæ vigor per appellationes ab abusu juvaretur potiùs quàm infringeretur. Ea de re vir ille summus, auctore Eminentissimo Cardinali Duce Richelio, (in quo utraque dignitas felici & amico fœdere conjuncta est) jussu Principis constitutionem pro munere suo molitur (cujus sententiam solita facundia, occasione cujusdam negotii quod in Consilio regio discutiebatur, Consiliariis consistorianis communicavit) qua sacerdotii & imperii concordia plenissimè fovetur. [Margin: Elogium Petri Seguierii Galliarum Cancellarii.]

V. Enimvero quia contingere solet aliquando ut magistratus præter sententiam Regum ecclesiasticæ jurisdictioni injuriam faciant, iisque se rebus immisceant à quibus ex præscripto legum & canonum temperare debent, relictum est etiam Episcopis appellationis ab abusu remedium adversùs ipsa supremarum curiarum tribunalia, quæ sanctioris consistorii decretis rescinduntur. Eorum aliqua recensentur à Decisionum collectoribus; quorum antiquius esse puto illud quod anno MDLIV. latum curiæ Tolosanæ placitum rescidit, quæ clericorum incontinentium emendationem ab Episcopis neglectam ad se traxerat. Anno quoque MDLIV. rescissum fuit curiæ Rothomagensis decretum de ordine litaniarum à Rege indictarum & prædicatoris electione. Tandem edicto constitutum fuit ut si de imminuta jurisdictione ecclesiastica conquererentur Episcopi, judicum inferiorum usurpatio à curiis supremis reprimeretur; si verò ipsæ curiæ in eo peccarent, consistorii regii decreto earum invasio compesceretur. [Margin: Constit. anni 1625. & 1629.]

VI. Sequitur aliud quod regiarum constitutionum læsionem respicit. Quæ aut canones confirmant, (de quibus jam dictum est) aut de beneficiis decernunt, (qua de re dicetur abundè tomo tertio) aut litium instituendarum tam in causis civilibus quàm in criminalibus ordinem præscribunt. quæ constitutiones ab ecclesiasticis judicibus æquè ac à ceteris observari debent, præcipuè si à Principe id quoque cautum fuerit. Ordo

enim quem sequi oportet in judiciis canonicis à Principibus olim præscriptus fuit, ut abundè dixi superiùs. Quibus testimoniis adjungi potest locus elegans, petitus è Concilio Constantinopolitano sub Flaviano; unde probatur non solùm leges publicas in ordine judiciorum ecclesiasticorum observatas fuisse, sed etiam auctoritatem indulgendi in ea re quod vellet penes Principem fuisse. Contendebat Eutyches acta synodi contra se à Flaviano Archiepiscopo habitæ corrupta fuisse; ideoque ut coram Florentio Patricio & cuncta synodo iterum recenserentur impetravit à Theodosio. Huic discussioni non adfuit Eutyches; sed Constantino monacho procuratori mandatum suum dedit: quem Melitphthongus Episcopus hac ratione repellebat quòd criminalis causa secundùm leges per procuratorem tractari non poterat, quin præsens adesset accusatus; *nisi aliter jusserit Imperator*, inquit, *cui parendum erit*. Inde profectum ut de ordine judiciorum nihil ferè constitutum legatur ab antiquis Conciliis, quia legitimum ordinem in judicando Episcopi sequebantur. Si quid verò canonicæ discussioni accommodatum & à legibus omissum decernerent, quod eam judiciorum partem attingeret, in ceteris articulis se leges sequi profitebantur. Hoc patet ex canonibus Concilii Carthaginensis; qui vetant servos vel proprios libertos ad accusationem admitti, nec alios *quos ad accusanda publica crimina leges publicæ non admittunt*. Idem de testibus constituit. Ceterùm antequàm ab hoc canone discedam, non ingratum lectori fore puto si ultima ejus verba cum canone sexto synodi Constantinopolitanæ œcumenicæ secundæ comparando illustrem; præsertim cùm inde petatur regula quæ usui futura sit in causis privatis novatorum hujus seculi. Verba canonis sunt ista, postquam infames, hæreticos, paganos, Judæos ab accusatione clericorum removisset: *Sed tamen omnibus quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentia non neganda*. Eadem sententia synodi secundæ, quæ hæreticos & ceteros quosdam ad accusationem Episcoporum aut clericorum non esse admittendos docet, si de crimine ecclesiastico agatur; ceterùm non discussa eorum persona vel religione admittendos esse, si suam injuriam & id quod interest persequantur. *Oportet enim*, inquit, *Episcopi conscientiam omnino esse liberam, & eum qui sibi injuriam factam dicit, cujuscunque sit religionis, jus suum consequi*.

Concil. Chal. act. 1. [illegible]

Codex canon. Eccles. Afric. cap. 129.

Can. 129. Collectionis Africanæ.

Canon. vi. syn. Cp. χρὴ γὰρ παντὶ τρόπῳ τὸ συνειδὸς τ' ἐπισκόπου ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν ἀδικεῖσθαι λέγοντα οἵας ἂν ᾖ θρησκείας, τῶν δικαίων τυγχάνειν.

VII. Si cui verò scrupulus aliquis hæreat an ordo judiciorum canonicorum à legibus publicis formam acciperet, Gregorium Magnum adeat: qui Joanni Defensori eunti in Hispanias commonitorium dedit legibus Theodosii & Novellis Justiniani instructum, ut sententias ab Episcopis Hispanis latas nullas esse revinceret, eò quòd non servatis legum solennibus redditæ essent. Unde ex laudata Novella Justiniani concludit: *Ecce admonendus est semper adversarius ut ad audiendos testes adveniat. Quod quia hic omissum est, necesse est ut quod contra leges actum est non habeat firmitatem.* Hinc petebat Julius damnationis adversùs Athanasium in Concilio Tyrio redditæ inutilitatem quòd absente Athanasio, id est, non evocato ad testium prolationem quæ facta est in Mareotide regione Ægypti, adversùs ordinem legibus constitutum decreta esset. Idem Gregorius sententias Hispanorum irritas ostendit, quòd legibus paritum non esset, quæ sententias ex periculo & scripto recitari jubent: *Quod autem dicitur quia nihil sine scriptis judicandum est, legendus est titulus* XLIV. *libri* VII. *Codicis, quia scriptis debuit judicari. Nam ibi inter alia dicitur atque præcipitur ut sententia quæ sine scripto dicta fuerit, ne nomen quidem sententiæ habere mereatur.* Hincmarus etiam noster ordinem judiciorum à canonibus, præcipuèque à legibus, petendum docet: *Si quis autem scire desiderat quales accusatores ac testes ad accusationem sacerdotum recipi debeant, & quid de accusatore faciendum sit, pleniter in canonibus & legibus, quibus unà cum sacris canonibus sanctâ moderatur Ecclesia, poterit reperire.* Quod ille uberrimè persequitur, adductis legibus è Codice Theodosiano & ex Epitome Novellarum constitutionum à Juliano Antecessore adornata. Sed quingentis abhinc annis conversa est rerum species, cùm ordo judiciorum, etiam secularium, à Decretalibus epistolis & glossatorum commentariis haustus sit, adeo scrupulosa solennium observatione ut sumptibus immanibus vexatos litigatores in perniciem rei familiaris per diuturnas & inextricabiles ambages adduceret. Quæ ratio Reges nostros impulit ut de recidendis tam implexis cavillationum laqueis seriò cogitarent, & constitutiones utilitati civium accommodatas, semotis syllabarum aucupiis, de ordine judiciorum ederent; à quibus si judices ecclesiastici desciscant in iis capitibus quæ illis quoque à Principe indicta sunt, magistratuum officio hic contemptus legum vindicatur.

Gregor. l. 11. ep. 54.

Julius in ep. ad orientales.

Hincmarus ep. VI l. c. IV.

CAPUT XXI.

Synopsis.

I. Ultima species appellationum ad abusu, quando jura regni violantur, & jurisdictio secularis usurpatur à judice ecclesiastico. Vetitum clericis à Concilio Lateranensi ne prætextu libertatis ecclesiasticæ injuriam inferant jurisdictioni seculari. Ab invasione arcentur mulcta indicta & bonis captis.

II. Investigatur ratio hujus consuetudinis. Non sufficit quod vulgo jactatur, licere cuique jurisdictionem suam defendere pœnali judicio.

III. Rejicitur ratio Guillelmi de Nogareto, actione negatoria in rem posse capi eorum bona qui jurisdictionem impediunt.

IV. Hæc consuetudo nititur jure naturali, quo defensio rei suæ cuique permissa est, vim illatam vi repellendo. Reges captis hostium provinciis impetum hostium repellunt. Jus illud defensionis non nititur iniquitate hostium, sed naturali propensione sua tuendi. Vim illatam jurisdictioni ecclesiasticæ bonorum capione repellunt judices seculares, defensionis jure, quod Reges summo imperio exercere possunt, ex sententia Theologorum.

V. Videri licitum quoque Episcopis ut censuris jurisdictionem suam tueantur. Eugenius III. præcipit ne laicorum prohibitionibus deferant: quarum tamen usus retentus. Sola ratio componendarum harum contentionum, regii patrocinii imploratio; ut edictis cautum, & inductum antiquo usu.

VI. Expenduntur rationes quæ suadere debent Episcopis ut consistorii regii judicio in his contentionibus se committant. Prima est, in re dubia pacem retinendam. Secunda, Principum conditionem meliorem, quia possident. Tertia, ob metum damni. Quarta, quia invalidior jurisdictio ecclesiastica. ideo utendum dispensatione.

VII. Quinta, Regibus arbitrium harum contentionum ab Ecclesia delatum videri. Itaque semper ad se illas revocarunt; ut Justinianus, & Carolus Magnus.

VIII. Leo IV. si quid incompetenter *à se gestum esset, arbitrio Ludovici II. Imperatoris detulit. Quod locum habere debet in Regibus Galliæ, ex Alexandro Imolensi.*

IX. Officiales regii excommunicari non possunt ab Episcopis ob muneris sui functionem. Hic usus è Gallia in Angliam translatus, sed ibi abolitus. Apud nos privilegio apostolicæ sedis munitus est. Episcopi se, Regis judicio quotidie committunt.

X. Ea dispensatio usurpanda in negotiis disciplinæ, non autem in negotiis fidei; exemplo Romanorum Pontificum.

I. SUPEREST ultima appellationum species; quæ locum habet cùm jura Regis & regni, aut jurisdictionem secularem in exercendis litibus de actione reali, etiam adversùs clericos, & de omnibus omnino actionibus adversùs laicos, præter merè spiritualia, aliqua judicum ecclesiasticorum interlocutione aut judicio violari contingit. Planè æquum esse Concilium Lateranense sub Innocentio III. existimavit ne ambæ jurisdictiones præscriptos terminos egrederentur, neu prætextu libertatis ecclesiasticæ Episcopi secularium jura invaderent, lato canone, cujus hæc sunt verba: *Sicut volumus ut jura clericorum non usurpent laici, ita velle debemus ne clerici jura sibi vindicent laicorum. Quocirca universis clericis interdicimus ne quis prætextu ecclesiasticæ libertatis suam de cetero jurisdictionem extendat in præjudicium justitiæ secularis; sed contentus existat constitutionibus scriptis & consuetudinibus hactenus approbatis, ut quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo, recta distributione reddantur.* Si autem Episcopi jurisdictionem secularem usurpare contendant, lite per hanc appellationem ad curias devoluta, ab invasione arcentur, mulcta indicta, & bonis captis. Eo jure olim usos esse Principes nostros testatum fecimus superioribus capitibus. Quem morem secuti sunt posteri; ut passim docent veteres Pragmatici, Petrus Jacobi, Masuerius, Aufrerius, Benedictus, Boënus, Chassaneus, & omnes recentiores.

[Margin: Concil. Lateran. c. XLIII.]

II. Hujus consuetudinis ratio exploranda est. Nec enim sufficit id quod vulgò jactari solet ex Ulpiano, omnibus magistratibus concessum esse, secundùm jus potestatis suæ, jurisdictionem suam defendere pœnali judicio; cùm excipi possit ex Paulo, extra territorium aut supra jurisdictionem suam jus dicenti impune non pareri. Scilicet pœna à judice infligi non potest ei qui sibi subditus non est. Judices autem ecclesiastici, ratione habita jurisdictionis ecclesiasticæ quam exercent, à regia jurisdictione non pendent, cùm auctoritates istæ societatis communione quadam inter se vinciantur potiùs quàm necessitate imperii quod alteri ab altera subeundum sit. Scio quidem rationem istam ab Aufrerio & aliis Pragmaticis juvari solere ex iis quæ notavit Glossator Decretalium, nempe delegatum judicem potestatem sibi mandatam in eos porrigere posse qui alioqui rescripto suo non continentur, si jurisdictionem suam impediant: quia, ut inquit Jurisconsultus, jurisdictione data, ea quoque concessa videntur sine quibus jurisdictio explicari non potuit. Hoc enim locum habere potest adversus eos qui à mandantis imperio pendent, ita ut in eos quoque partes suas commisisse videri possit.

[Margin: l. ff. Si quis jus dicenti non obtemp. l. ult. ff. de jurisd.]

[Margin: Gloss. in c. 1. de offic. deleg.]

[Margin: L. 2 ff. de jurisdict.]

III. Nec potior est illa ratio quam è jure civili haustam protulere Guillelmus de Nogareto & Guillelmus de Plesseiano, à quibus eam hausisse videtur Petrus Jacobi, scilicet actione negatoria in rem agere posse eum cujus impeditur jurisdictio, atque adeo per modum executionis res bonaque clericorum eo casu capi posse. Etenim in servitutibus, quæ sunt jura incorporalia, actiones negativæ in rem scriptæ proditæ sunt, quibus is qui possidet intendit adversario jus non esse, exempli causa, utendi fruendi; quæ ideo in rem dicuntur quòd in rem de

[Margin: T. 2. libert. c. 7. n. 72.]

qua eſt controverſia diriguntur. Eodem exemplo concedam quidem ad tuendam juriſdictionem ſuam eum qui poſſidet jus illud incorporale negatoria actione uti poſſe; quæ in rem ſcripta dicetur, quia jus non eſſe adverſario contendet in hoc negotio juriſdictionem ſuam exercendi; ſed ideo non competet jus actori ea actione res alias perſequendi vel bona capiendi.

IV. Supereſt ergo ut dicamus hanc conſuetudinem jure illo naturali niti quo defenſio rei ſuæ unicuique permiſſa eſt cùm per vim auffertur. Etenim cùm natura non patiatur ut aliorum ſpoliis noſtras facultates augeamus, eadem natura duce vim illatam vi repellere licet, dum tamen modus inculpatæ tutelæ ſervetur. Quod in privatis quidem controverſiis poſt conſtituta judicia per magiſtratum publicè fieri debet, quantum res ipſa patietur, ne ſit occaſio majoris tumultus faciendi. Unde vis rectè dicitur à Juriſconſulto quoties id quod ſibi quis deberi putat, non per judicem repoſcit. Ceterùm quod attinet ad Reges aut Reſpublicas, manu & ferro res ſuas tueri & repetere ſolent ab iis qui priores injuriam intulerunt; ita ut non ſolùm conſerta acie, ſed etiam tranſlato in provincias hoſtium bello, urbium expugnatione & agrorum depopulatione copias hoſtiles ſuis finibus depellant. Quod defenſionis jus non proficiſcitur ex hoſtium iniquitate, cùm ſæpe accidere ſoleat ut bellorum principia & cauſæ ſatis probabili utrinque ratione nitantur; ſed ex eo jure deſcendit quod natura hominum mentibus inſeruit, ut ſe ſuaque præ aliorum commodis habeant commendatiora. Hoc jure utuntur Reges in Republica Chriſtiana adversùs auctoritatem eccleſiaſticam, quando de juriſdictione læſa controverſiæ oriuntur. Etenim vim juriſdictioni ſeculari illatam vi contraria repellunt, bonaque adverſariorum legitimè occupant, donec ab injuria inferenda ceſſaverint. Quæ ratiò agendi eò juſtior eſt quòd eæ res imperio Principis detinentur, quæ alioqui ejus auctoritati ſubjectæ ſunt, nempe bona immobilia clericorum & Eccleſiarum: quamvis occupationis illius juſtitia non ex eo capite pendeat, ſed ex defenſionis jure. Hanc rationem præcipuè expendit Philippus IV. in commonitorio quod datum eſt Epiſcopis Senonenſi & Autiſſiodorenſi; de quo dixi capite XVIII. ſuperiori. In eo jure defenſionis exercendo omnia media licita pro imperio ſuo Princeps adhibere poteſt; ut docuit olim Joannes Pariſienſis Theologus, & è recentioribus Victoria Hiſpanus, & alii quamplures.

Joan Pariſ. de poteſt reg. & papali c. 21 ad 37. Victoria Relect. 1. de poteſtate eccleſ. ſect. 7. § octava propoſitio.

V. Video quid reponi poſſit, ſcilicet idem jus competere juriſdictioni eccleſiaſticæ ut cenſuris vim ſibi fieri prohibeat à judicice ſeculari. Quare hoc argumento nihil confici in gratiam Principum quod non trahi poſſit in gratiam Epiſcoporum; unde contentionum ſerra ſemper reciprocetur, ut cum Tertulliano loquar; præcipuè cùm Eugenius III. in ſynodo Remenſi habita anno MCXLVIII. juſſerit *ne propter laicorum prohibitionem Epiſcopi eccleſiaſticam dimittant juſtitiam exercere.* Unde colligi obiter poteſt probatio uſus recepti in Gallia de prohibendis judicibus eccleſiaſticis; quem Eugenius quidem non laudat, ſed nec cenſuris repellendum docet; nec Principes noſtri ab eo ſibi temperandum exiſtimarunt, cùm in eo ſolo verſetur efficax tuendæ juriſdictionis ſecularis ratio. Non inficias eo quin juriſdictioni eccleſiaſticæ liberum ſit per Decretales ſummorum Pontificum fines ſuos excommunicationibus vel interdictis tueri. unde crebris contentionibus ſæpiſſime fœdata eſt Reſpublica Chriſtiana. Illud contendo, regiis conſtitutionibus præſcriptum eſſe ordinem quem ſequi oporteat ad diſſidia avertenda; ſcilicet, ut dixi capite ſuperiori, implorandum eſſe ab Epiſcopis curiarum ſupremarum præſidium, ſi à judicibus inferioribus vis inferatur juriſdictioni eccleſiaſticæ; ſin periculum immineat à curiis, ut quid illæ in detrimentum epiſcopalis auctoritatis decreverint, ad eundum eſſe Principem, qui ſacri Conſilii ex clericis & laïcis compoſiti decreto omnia temperabit, ut diſertis verbis conſtitutum eſt ad poſtulationem Eccleſiæ Gallicanæ duobus edictis ea de re latis. Eos mores induerant Epiſcopi noſtri ducentis & ampliùs abhinc annis, ut libello cauſarum eccleſiaſticarum avocationem à curiis peterent, non autem jura ſua cenſuris ſibi vindicarent, quemadmodum docuerunt Joannes Galli & Guido Papæ.

Concil Rem. c. 5. refertur in c. Decernimus. De judic.

VI. Quod æquiſſima ratione nititur: quia, ut obſervavit Optatus Afer, Eccleſia eſt in imperio, id eſt, per imperii provincias ſparſa, ex civibus conſtat, & ſub patrocinio Regum degit; ideoque in his contentionibus dubiis tutiora & æquiora conſilia amplectenda ſunt Epiſcopis quæ ad pacem cum imperio retinendam vergant, ad exemplum Fabii, qui apud Silium Italicum *cauta ſpeculator mente futuri, Nec lætus dubiis parviſque laceſſere Martem.* Præſertim cùm Principum conditio ſit melior, ex regula juris civilis, canonici, & naturalis. In pari enim cauſa melior eſt conditio ejus qui poſſidet, inquit Juriſconſultus. In his autem controverſiis quis dubitare poteſt quin Princeps, ad quem omnia pertinent imperio, etſi non dominio, poſſidere jus illud juriſdictionis controverſæ cenſeatur? Præterea cùm bellum ſuſcipiendum non eſſe cenſuerit Auguſtus niſi quando major eſſet emolumenti ſpes quàm metus damni, Epiſcopos ab his contentionibus abſtinere debere palam eſt quæ diſſidium in Eccleſiam, contemptum auctoritatis eccleſiaſticæ, bonorum direptionem, fidelium perniciem important, quorum ſalutem illis Dominus commiſit. Adde alienum eſſe à prudentia ut viribus impar ſe contentionibus implicet quæ manifeſtum detrimentum ſunt allaturæ. Hoc argumento in controverſia de Remenſis Archiepiſcopi hominio, quod Rex Ludovicus VI. de ſententia curiæ exegerat, Paſchalem II. Ivo Carnotenſis urgebat ut à cenſuris, licèt in Concilio Romano decretis in contumaces, abſtineret

1. *In re dubia pax eſt retinenda.*

2. *Principum conditio melior, quia poſſident.*

3. *Metus damni.* Suet. c. 24. in Aug.

4. *Invalidior eſt juriſdictio eccleſiaſtica.*

Refertur Ivonis locus c. XII. hujus libri.

ſtineret in hac cauſa: quia, ut inquit ille, *ſtudendum eſt miſericordia viſceribus abundare ubi fas non eſt debitam fortitudinem exercere.* Quare diſpenſatione illa utendum eſt ab Ivone hoc loco & ab antiquis patribus tantopere commendata, quæ in remittendo canonum rigore verſatur cùm neceſſitas id exigit, & occaſio aut diſſidii avertendi, aut pacis reſtituendæ, ut pluribus dixi libro tertio.

5. *Hæ contentiones arbitrio Regum olim compoſitæ.*

VII. Non omittenda eſt elegans ratio, quæ duci poteſt ex officio & munere Principis: qui conſtitutus cùm ſit à Deo optimo maximo ut Eccleſiam foveat, ejuſque tranquillitati proſpiciat, (cui muneri, ſacramento dato, ſe deinde, ſtipulante Eccleſia, obſtrinxit) quodam modo videtur arbitrium componendarum hujus generis contentionum in regno ſuſcepiſſe. Unde fluxit ut has controverſias Reges ſemper ad cognitionem ſuam revocaverint. Cujus rei exemplum habemus in Novella Juſtiniani. Etenim ſi de judicio criminali adversùs clericum inſtituto controverſia emergeret inter civilem judicem & Epiſcopum, *ad nos*, inquit Juſtinianus, *negotium tam ab Epiſcopo quàm à judice referatur; ut nos hoc cognoſcentes, quæ nobis videntur jubeamus.* Quare auguſtus ille Princeps Carolus Magnus ejuſque filius Ludovicus concordiam Epiſcoporum & Comitum legibus ſuis paſſim commendant, ut adinvicem adjutores ſint in miniſteriis ſuis peragendis; tum ſi quæ contentiones inter eos accidant, eas à Miſſis ſuis, id eſt, ab Epiſcopis & proceribus quos delegabant in provincias ſopiri aut ad ſe deferri præcipiunt; ita ut apud illos, æque ac fit hodie apud nos, diſſidia quæ ex juriſdictionum conflictu manant, Principis imperio componerentur.

Nov. CXXIII. CXXI. πρὸς ἡμᾶς ἡ ὑπόθεσις, τοῦ μὲν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ δὲ ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἀνενεχθῇ, ἵνα ἡμεῖς ταύτην γινώσκοντες, τὰ φαινόμενα ἡμῖν κελεύσωμεν.

Excerpta Capitula. T. 2. Conc. Gall.

Vide Baluzii præfationem ad Capitularia §. 22. 28. 29.

VIII. Quin & Leo IV. ex diſpenſatione eccleſiaſtica Ludovico II. Imperatori arbitrium detulit, ut ſi quid à ſe *incompetenter*, id eſt, ultra fines juriſdictionis ſuæ, actum eſſet, ſuo Miſſorumque ſuorum judicio emendaret. Retulit Gratianus fragmentum epiſtolæ Leonis: *Nos ſi incompetenter aliquid egimus, & in ſubditis juſtæ legis tramitem non conſervavimus, veſtro ac Miſſorum veſtrorum cuncta volumus emendare judicio.* Ubi rectè adnotatum eſt ex Alexandro Imolenſi idem obſervari debere *in Rege Francorum non recognoſcente ſuperiorem, quod judex eſſe poteſt in ſua cauſa.*

C. Nos ſi incompetenter. 2. q. 7.

In gloſſa marginali.

IX. Quod Alexander Imolenſis Regibus noſtris competere ait, conſequentia ducta ex verbis Leonis quarti, ab iis in prima, ſecunda, & tertia dynaſtia obſervatum fuiſſe oſtendimus. Unde ſequitur nec Regem nec regios magiſtratus aut officiales excommunicationibus vel aliis cenſuris eam ob cauſam inflictis obnoxios eſſe. alioqui majeſtas imperii minueretur & à judicum eccleſiaſticorum arbitrio penderet. Itaque uſus ille antiquus obtinuit in Gallia, ut proceres qui regiæ curiæ adſidebant, Baillivi, & apparitores regii, non excommunicarentur Rege irrequiſito. Quod in Normannia obſervatum fuiſſe docent veteres chartæ anno MCCIV. *Archiepiſcopus vel Epiſcopus vel inferior perſona non debet ferre ſententiam excommunicationis in Barones vel in Baillivos aut in Servientes Domini Regis aut in clericos domus ſua Rege non requiſito vel ſuo Seneſchallo.* Hanc conſuetudinem è Gallia in Angliam tranſvexit Rex Willelmus Dux Normanniæ & Angliæ domitor: quæ inter conſuetudines regias in conventu Clarendonæ habito anno MCLXIV. recenſita, dein conquerente Thoma Cantuarienſi Archiepiſcopo libertatis eccleſiaſticæ acerrimo vindice & martyre, ab Alexandro III. inter ceteras Romæ damnata eſt. *Nullus qui de Rege tenet in capite nec aliquis dominicorum miniſtrorum ejus excommunicetur, nec alicujus eorum terra ſub interdicto ponantur, niſi priùs Dominus Rex, ſi in regno fuerit, conveniatur, vel Juſticiarius ejus, ſi fuerit extra regnum, ut rectum de eo faciat; & ita ut quod pertinebit ad Regis curiam ibi terminetur, & de eo quod ſpectat ad curiam eccleſiaſticam, ad eandem mittatur, ut ibidem terminetur.* In contentionibus de juriſdictione eccleſiaſtica & ſeculari ultimum judicium aſſeritur ſupremæ curiæ regni, licentia adempta Epiſcopis jus ſibi cenſuris & excommunicationibus dicendi. Sed ab articulis Clarendonæ conſtitutis diſceſſit Henricus II. in Anglia, conventionibus cum Legatis Romanæ Eccleſiæ depactis, ut anathemate ſolveretur quod in illum ob necem Thomæ Cantuarienſis injectum erat. Quamvis ſic pacta illa interpretetur Henricus apud Joannem Sariſberienſem ut conſuetudines ſuis temporibus inductas, non autem veteres, damnatas exiſtimet: *Quòd conſuetudines quæ tempore meo contra Eccleſias terra mea inductæ ſunt dimittam; quas quidem aut paucas aut nullas æſtimo.* Attamen in conſequentiam jurium Eccleſiæ Gallicanæ hunc uſum ſaltem in Normannia ejus poſteri retinuerunt, donec florentiſſima illa provincia Coronæ Gallicæ conſolidata, eſt à Philippo Auguſto, ut patet è chartis veteribus ſuperiùs allatis. Reprobatio illa Alexandri III. & Concilii Lugdunenſis decretum ſub Gregorio X. Epiſcopos ad tuendam juriſdictionem, excommunicationibus in judices ſeculares latis, animavit: quibus tamen magiſtratus non cedebant, ut vidimus ex Durando. Quare Reges noſtri antiquam regni conſuetudinem, ne Officiales regii ob muneris ſui executionem excommunicari validè poſſent ab Epiſcopis, privilegiis apoſtolicæ ſedis muniri curarunt. Hæc privilegia jactat Rex Carolus V. in reſcripto dato anno MCCCLXIX. quo edicitur ut Epiſcopus Carnotenſis ejuſque Vicarii ſententias excommunicationis *revocent & annullent* quas adversùs Officiales regios ob contentionem de juriſdictione uſurpata tulerant, vel judicio ſe ſiſtant in curia Parlamenti, *ſuper prædictis Procuratori generali reſponſuri.* Anno ſequenti MCCCLXX. Officialis Rothomagenſis Archiepiſcopi Baillivum regium publico anathemate damnavit, eò quòd de clerico quodam conjugato ob latrocinia perpetrata capitalem pœnam ſumpſiſſet, rejecta remiſſione quam reus fieri petebat ad forum eccleſiaſticum. Sed injuriam illam magiſtratui regio factam ultus eſt Rex Carolus ex curiæ Pariſienſis decreto. Præcepit enim

T. 2. libert. c. 5. n. 8.

Matthæus Paris. Et in Tom. Concil. Vide Seldenum in Notis ad Eadmerum pag. 168. 169.

Joan. Sariſb. ep. 290.

T. 2. Lib. c. 5. n. 2.

D. c. 5. n. 15. & ſeqq.

ut absque mora sententias illas rescinderet judex ecclesiasticus & ad hujus mandati executionem bonis temporalibus captis cogeretur. Periculo decessorum cautiores facti Episcopi, constitutionibus regiis parentes, vel curiarum summarum *arrestis* vel saltem consistorii regii decretis contentiones istas dirimendas relinquunt, mucrone gladii spiritualis in alios usus reservato.

Constit. an. 1629. art. 29. Defendons aussi suivant les Ordonnances des Rois nos predecesseurs, & les Indults de nos SS. Peres les Papes, à tous Prelats & Juges Ecclesiastiques d'user d'aucunes censures contre nos Juges & Officiers pour raison de la fonction de leurs charges, à peine de saisie de leur temporel, & d'estre procedé contre eux comme infracteurs de nos Loix. Et en cas qu'ils se trouvent grevez par nosdits Juges, ils en feront plainte en nos Cours souveraines. Et si c'est contre nos Cours souveraines, ils se retireront pardevers nous en nostre Conseil, pour leur estre pourveu ainsi que de raison.

X. Quæ à me toto capite dicta sunt ita velim intelligi, si de jurisdictione tantùm agatur & de disciplina ecclesiastica. Nam si his contentionibus fides Christiana læderetur, omnia pericula opperenda potiùs essent Episcopis quàm ut præ socordia aut metu nefariis conatibus assentirentur aut conniverent. Sed exceptione illa adhibita possunt conniventiam suam tueri, Romanorum Pontificum exemplo: qui in Professione quam post electionem suam B. Petro nuncupabant, canones quidem & decreta à se observatum iri pollicebantur, sed infractiones ab aliis factas aut emendatum, aut, excepta fidei causa, toleratum iri. Quæ conniventia præcipuè præstanda est iis rebus quas imperio & auctoritate sua Principes gerunt. Hoc docuit exemplo suo Gregorius Magnus, qui ob ægritudinem deponere noluit Episcopum primæ Justinianæ, etsi rogatus à Mauricio Imperatore urbem alia ratione ab hostibus tutam esse non posse prætendente. *Hoc per nos*, inquit, *fieri nullatenus potest, ne peccatum in mea anima ex ejus depositione veniat, nisi Episcopus ipse vacationem scripto petierit. Quòd si hoc petere ille noluerit, quod piissimo Imperatori placet, quicquid lubet facere, in ejus potestate est. Sicut novit, ipse provideat. Nos tantummodo in depositione talis viri non faciat permisceri. Quod verò ipse fecerit, si canonicum est, sequimur. Si verò canonicum non est, in quantum sine peccato nostro valemus portamus.* Factum nempe tolerat in quo fides non lædebatur. Longè verò absunt à lædendæ fidei periculo Episcopi in isto Galliæ regno, quod iis auspiciis fundatum est ut Romanæ Ecclesiæ tuitio illi sit à divino numine commissa, quemadmodum Romani Pontifices observarunt, ac propterea liquidò affirmare liceat communia esse cum Romana Ecclesia hujus regni Christianissimi & florentissimi fata, quæ sunt usque ad seculi interitum perduratura.

& diurnus Ecclesiæ Romanæ: Si qua verò emerserint contra canonicam disciplinam, communicatione fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, (seu quorum consilio, correctione, & communicatione nostrum & peragam) emendare aut patienter (excepta fide & Christiana religionis gravi offensione) me & beatissimi Cœli post dicta tua Pauli procuratores concessione tolerare, sacrosque canones & sacrorum Pontificum Constituta, ut divina & cælestia mandata Deo auxiliante custodire.

Vide l. 1. c. 13.

Decreti regii verba, quod in fine operis edendum suprà diximus in cap. XII. §. VIII. libri secundi, sic habent.

EXTRAICT DES REGISTRES du Conseil d'Estat.

SUR ce qui a esté representé au Roy estant en son Conseil par les Agents generaux du Clergé de France que le Parlement de Bourdeaux contre l'ordre de tout temps observé dans le Royaume a cy-devant registré des Brefs de nostre Saint Pere le Pape sans Lettres patentes seellées du grand sceau ny autre commandement de sa Majesté, & d'autant que la plus-part desdits Brefs sont obtenus à Rome par surprise, Requierent lesdits Agents qu'il plaise à sa Majesté, afin d'en empescher l'abus, ordonner que d'oresnavant ils seront presentez aux Evesques dans le diocese desquels ils doivent estre executez, pour donner leurs advis, & que defenses soient faites audit Parlement de Bourdeaux & à tous autres d'enregistrer cy apres aucuns Brefs de sa Sainteté sans Lettres patentes seellées du grand sceau, & sans avoir esté presentez aux Evesques. & cependant que les Arrests du Parlement de Bourdeaux seront cassez & annullez, comme donnez contre les formes ordinaires. VEU lesdits Brefs des trentiesme Juillet & deuxiesme Aoust 1638. ensemble l'Arrest dudit Parlement portant enregistrement desdits Brefs du trentiesme Juillet 1639. Ouy le rapport du Commissaire à ce deputé, & tout consideré, Le Roy estant en son Conseil a cassé & annullé, casse & annulle ledit Arrest du Parlement de Bourdeaux portant enregistrement desdits Brefs, comme donné au prejudice de la loy du Royaume. Faict sa Majesté tres-expresses inhibitions & defenses à sadite Cour de Parlement de Bourdeaux & à tous autres de plus à l'avenir enregistrer aucuns Brefs sans Lettres patentes seellées du grand sceau. Et afin d'empescher que les Brefs qui peuvent estre obtenus par surprise ne soient executez au prejudice de la jurisdiction & des droicts des Evesques, Veut & ordonne sadite Majesté qu'à l'advenir ceux qui obtiendront des Brefs (excepté les Indults secrets de la Penitencerie) les presentent aux Evesques dans les dioceses desquels ils doivent estre executez, lesquels donneront leur advis dans trois jours apres, pour lesdits advis presentez avec lesdits Brefs à sa Majesté, y estre pourveu ainsi qu'elle advisera estre à faire par raison. Fait au Conseil d'Estat du Roy, sa Majesté y estant, tenu à Saint Germain en Laye le 14. Decembre 1639. Signé,

BOUTHILLIER.

FINIS TOMI PRIMI.

ILLUSTRISSIMI VIRI

PETRI DE MARCA

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS

DISSERTATIONUM

DE CONCORDIA

SACERDOTII ET IMPERII,

SEU

DE LIBERTATIBUS

ECCLESIÆ GALLICANÆ,

TOMUS SECUNDUS.

PARISIIS

Apud Viduam FRANCISCI MUGUET Regis, Cleri Gallicani, & Eminentissimi Cardinalis de Noailles Archiepiscopi Parisiensis Typographi, via Citharæ, ad insigne Adorationis trium Regum.

M D C C V.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

DE CONCORDIA
SACERDOTII ET IMPERII, SEU
DE LIBERTATIBUS
ECCLESIÆ GALLICANÆ,

Dissertationum Liber quintus.

CAPUT PRIMUM.

Synopsis.

I. Agendum hoc libro de Legatis à latere. In primis autem explicandæ Legatorum species quæ in jure Romano occurrunt.

II. Alii sunt Legati municipales. Alii provinciales, qui explicantur. De iis capienda lex Hos accusare *ff. de accusat.*

III. Alii sunt Legati cum jurisdictione. Divisio provinciarum inter Principem & populum, ab Augusto. Proconsules dicti qui provinciis populi præficiebantur, etsi consulatum non gessissent. Explicata Justiniani Novella. Insignia Proconsulum.

IV. Consilium Augusti in assumendo Proconsulis nomine & imperio. Proconsules Romam ingressi deponebant imperium, excepto Principe. Quare retinenda est lectio Spartiani, quam viri eruditi sollicitant. De proconsulari imperio dato extra urbem *Marco Aurelio Cæsari.*

V. Legati dabantur Proconsulibus à senatu, ut eos parte curarum levarent. Proconsules mandabant jurisdictionem Legatis in provincia; quam nec eis adimere poterant, nec in eos jus gladii transferre. Custodias audiebant, sed non animadvertebant.

VI. Dignitas Legatorum Proconsularium, ex Spartiano. Fasces & vehiculum. Apparitio. magistratum gerebant. dabant tutores. & vindicta apud eos manumitti poterat. Contrarium docet Paulus, scilicet apud eos manumitti non posse. Conciliatio ἀντινομίας.

VII. Legati isti differunt ab Assessoribus, etsi aliter videatur eruditis. Assessores erant privati homines, qui juris peritiam præstabant, & magistratibus adsidebant. Elegans ea de re Josephi locus. Salaria illis constituta è publico. Singulis magistratibus unus Assessor datus cum salario, ne fiscus gravaretur. De hoc Assessore seu Consiliario intelligenda Justiniani Novella, non autem de Legato Proconsulis.

VIII. Legati Cæsaris præfecti provinciis Principis. qui passim dicti Consulares. *Minutis provinciis præfecti, Præsides: quamvis Præsidis nomen generale*

ſit. Immutata poſt Conſtantinum magiſtratuum nomina.

IX. Vicarii Præfectorum prætorio inſtituti à Conſtantino. Vices gerunt Præfectorum; ſed vice ſacra judicant. Vicarii inſtituti in unaquaque imperii Diœceſi.

Alii ſunt qui vicem Præſidis obtinent in provincia ex mandato Principis, puta Præſide defuncto, vel aliam ob cauſam.

X. Legati alterius generis, qui à Principe delecti, negotia publica cum exteris gentibus procurant.

I. POST aſſertam ſuperiore libro conſervandarum libertatum Eccleſiæ Gallicanæ auctoritatem, Legatorum à latere dignitas & claritudo priorem locum ſibi vindicat in his diſſertationibus, quæ jura illa ſpecialia & eximia complectuntur quorum uſus in regno à multis ſeculis invaluit. Ne autem imparati in hanc materiam incidamus, ante omnia ſedulò perſpiciendum eſt quo exemplo in Eccleſiam Legatorum & ſignificatio & auctoritas confluxerit. In eum finem juris Romani veſtigia nobis conſectanda ſunt; quæ ad Legatos Eccleſiæ aliqua ex parte accommodatæ ſunt.

D & C. de legationibus.

II. Quidam Legati municipales dicuntur, quibus ordinis ſui vel curiæ decreto legatio injungitur; non ut lites municipiorum, quod Syndici univerſitatis eſt officium, ſed ut reipublicæ negotia apud Præſidem provinciæ, vel Præfectum prætorio, vel etiam apud Principem proſequantur. Alii ſunt provinciales Legati, qui tractatu habito in concilio ordinario totius provinciæ, vel etiam extraordinario, ad Principem vel ad ſedem præfectorianam pro repentinis caſibus, quibus provincia vexatur, mittendi deſignantur. De his Legatis provincialibus intelligenda eſt lex Venuleii (etſi de Legatis Proconſulum agi hoc loco putet vir eruditiſſimus) qui ejus duntaxat criminis eos accuſari poſſe ait quod antè commiſerint quàm in legationem venerint. Iis qui publicas iſtas legationes obeunt ſumptus ſeu legativa præſtantur; & officio functis biennii vacatio indulgetur. Ne autem ſuperfluis impenſis civitates onerarentur, edicto Veſpaſiani præcipitur ne plures quàm ternos Legatos mittant. Sed legationes iſtæ inter munera recenſentur ad quæ ſubeunda un■ſquiſque civium ordine cogitur; ita ut vicarios dare non poſſit, niſi filios ſuos, neque alienis neque propriis negotiis ſe interponere quandiu legatione fungitur. Hujus quoque generis ſunt legationes illæ quæ ab exercitibus aut à corporibus miſſæ ad Principem: quarum frequens mentio apud hiſtoricos.

L. 5. C. de Legat. L. *Hos accuſare.* ff. de accuſat.

L. 4. §. ult.

L. 8. ff. eod.

III. Alia eſt Legatorum ſpecies; quibus juriſdictio competit unà cum republicæ adminiſtatione. Quod ut accuratè intelligatur, obſervandum eſt ex inſtitutione & partitione Auguſti duodecim provincias pacatiores aſſignatas fuiſſe populo Romano; quarum duæ proconſulares erant, Aſia & Africa; decem verò prætoriæ, quas enumerat Strabo. Reliquas omnes ſibi Cæſar retinuit & regendas ſuſcepit. Initio autem populus auctore ſenatu, deinde verò ſenatus ſolus conſulares viros aut prætorios provinciis ſuis præficiebat, qui conſulatu vel prætura functi, illis imperio proconſulari præeſſent; quamvis ab ea lege paulisper diſceſſum fuerit, & iis adminiſtratio commiſſa qui nunquam eos magiſtratus geſſiſſent. Inde Proconſules dicti omnes quibus populi provinciæ creditæ erant, nulla ratione habita an functi eſſent conſulatu; quemadmodum ex Tacito colligere licet, qui Petronii meminit Proconſulis Bithyniæ, ad conſulatum deinde provecti, & ex Conſtantii lege, quæ ſeparatim nominat eos qui Conſules ordinarii fuerunt, & qui proconſulari honore erant ſublimes. Quò reſpexit etiam Juſtinianus in Novella XXX. dum obſervat provincias olim decretas fuiſſe vel iis qui conſulatu functi eſſent, vel aliis qui Proconſules dicerentur. Hæc ſunt verba interpretis: *Romanis in more fuit ut vel deſignatis Conſulibus, vel his qui illorum loco proficiſcerentur, quos Proconſules vocabant, provincias ſortirentur.* Non ſincerè reddidit Græca. Non enim deſignatis Conſulibus, ſed iis qui conſulatum geſſiſſent, γενομένοις ὑπάτοις, non verò τιμωμένοις, Juſtinianus ait datas fuiſſe provincias. Pleniſſimam autem juriſdictionem in provincia Proconſul habebat, adeo ut omnium partes qui Romæ vel quaſi magiſtratus vel extra ordinem jus dicerent ad ipſum pertinerent, majuſque imperium in provincia haberet poſt Principem. Unde ſex faſcibus utebatur, quæ erant proconſulatus inſignia, ut notavit Ulpianus; vel (ut pleniùs explicat Juſtinianus, Proconſuli Cappadociæ à ſe recens inſtituto proconſulatus ornamenta decernens) carruca argentea & faſces cum ſecuri. *Proconſul Cappadociæ*, inquit Julianus in Epitome Novellæ, *habeat carrucam argenteam & ſecurem & faſces & omnia vetera proconſularia inſignia.* Quibus addi poteſt τέβεννος ſive veſtis purpurea palmata, quam ſolennioribus & feſtis diebus Proconſul induebat, teſte Juſtiniano, qui hoc antiquum ornamenti genus Proconſuli Palæſtinæ conceſſit.

Strabo lib. 17.

Tacitus l. 16. Annal.

C. Th. de Prætor.

Juſtin. Nov. 30. c. 5.

L. 4. ff. de offic. Proconſ.

Nov. 30. c. 6. Nov. 103.

IV. Quare prudenter Auguſtus, cùm magiſtratuum omnium qui intra vel extra Romam imperio uterentur auctoritate & titulis ornari atque augeri vellet, proconſulare imperium non omiſit. quod deinde ſequentibus Imperatoribus delatum eſt, qui ex eo dicti ſunt etiam ſæpiſſime Proconſules, ut patet è variis inſcriptionibus antiquis & ex epiſtola Heliogabali apud Dionem, qui ſe ἀνθύπατον ſeu Proconſulem inſcripſit. Quod eo conſilio mihi videtur Auguſtus inſtituiſſe ut Proconſules, qui provincias populi adminiſtrabant, ſe auſpiciis Auguſti, qui ſummus erat Proconſul, eas gerere non ignorarent. Itaque illud erat eximium in Principe quòd etſi Proconſules à provinciis reduces portam Romæ ingreſſi deponerent imperium, ut docuit Ulpianus, tamen id datum Auguſto & ceteris Principibus ut etiam intra pomœrium Urbis proconſulare imperium retinerent, teſte

L. ult. ff. eod.

Dione. Quare ut aliquod discrimen superesset inter Augustum & Cæsarem, Antonius Imperator Marco Aurelio appellatione Cæsaris à se donato tribunitiam potestatem contulit & proconsulare imperium *extra Urbem*, ut loquitur Capitolinus, non autem intra Urbis pomœrium. Itaque assentiri non possumus viris eruditis, qui existimant vanam esse adjectionem illam, *extra Urbem*, in loco Capitolini laudato. Nam, inquiunt illi, imperium proconsulare extra Urbem tantùm fuit. Quod verum in ceteris omnibus præter solum Principem.

Capitolinus in Marco Antonino Philos. Familiam deinde uxorem (M. Aurelius) & susceptâ filia, tribunitia potestate donatus est, atque imperio extra Urbem proconsulari.

V. Ex eodem autem Augusti instituto provinciarum Præfectis, si Consulares essent, tres Legati adjungebantur, unus autem Legatus, si essent Prætorii, quemadmodum observat Dio. Eos verò Legatos non pro arbitrio suo sibi Proconsul quisque legebat, sed ei dabantur à senatu. Unde Capitolinus adnotavit Gordiano Proconsuli Africæ filium ejus à Senatu Legatum fuisse datum. Quia verò Principes hanc senatus auctoritatem debilitaverant, Probus Imperator ejus restaurandæ cupidus *permisit patribus ut Proconsules crearent, Legatos Proconsulibus darent.* Legati autem dati Proconsulibus ut in partem curarum venirent & administrandæ provinciæ onere illos levarent, quemadmodum rectè adnotavit Appianus: ὁ τῷ ἡγεμόνι τῶ ἔθνους ἐκ τῆ βουλῆς ὑπέμπετο σύμβουλος. Quod ex liberæ Reipublicæ institutis profectum, ut patet è locis Varronis & Ciceronis, quos viri docti collegerunt. Quare statim atque Proconsul ingressus esset provinciam, mandare jurisdictionem suam Legato debebat. Legatus enim nihil proprium habebat nisi ei mandata esset jurisdictio; quam ei adimere Proconsul non poterat inconsulto Principe, quemadmodum nec potestatem gladii sibi datam ad Legatum transferre. Ideoque si quid esset quod majorem animadversionem exigeret, rejicere apud Proconsulem Legatus debebat. Neque enim jus habebat animadvertendi, coërcendi, vel atrociter verberandi: quamvis causas criminales audire posset, ea conditione, ut præauditas custodias ad Proconsulem remitteret. Si quid etiam incideret ardui, Legatus non Principem consulebat, sed Proconsulem suum, qui ad ejus consultationes respondebat.

Dio lib. 53.

Capitolinus in Gordiano: Cùm Proconsul Africam regeret, cujus Legatus filius esset à Senatu datus.

Vopiscus in Proc.

L. 4. §. ult. ff. de off. Proconsul.

L. 13 ff. eod.

L. D. T.

11.

L. 5. 2.

VI. De Legatis Proconsulis intelligendus est Spartianus; ex quo quanta esset eorum dignitas colligi potest. Fasces enim illis præferebantur, privati ab eorum amplexu arcebantur; iisque datum ut in vehiculo æquè ac Proconsules sederent. Elegans est locus de Severo: *Acta quæstura Sardiniensi, legationem Proconsulis Africæ accepit. In qua legatione quum eum quidam municipum suorum Leptitanus, præcedentibus fascibus, ut antiquum contubernalem ipse plebeius amplexus esset, fustibus eum sub elogio ejusdem præconis cecidit: Legatum populi Romani homo plebeius temerè amplecti noli. Ex quo factum est ut in vehiculo etiam Legati sederent.* Unde apparitio communis erat Proconsuli & ejus Legatis, ut docent Arcadius & Honorius. Itaque dubitandum non est quin Legati Proconsulum à privatorum sorte remoti verum magistratum gererent. Quare tutores dare poterant, etsi tutoris datio esset actus legitimus; & apud eos vindictâ manumitti poterat, ut docet verbis conceptis Paulus Jurisconsultus. Non me latet in contrarium sensum Paulum trahi à summo viro Cujacio, addita ad textum negatione, ut concilier hanc legem cum Marciano, qui disertè scripsit Proconsules quidem statim quàm Urbem egressi fuerint habere jurisdictionem, non contentiosam, sed voluntariam; unde & manumissiones & adoptiones apud eos fieri possunt: *Apud Legatum verò Proconsulis nemo manumittere potest, quia non habet jurisdictionem talem.* Plures conciliandæ hujus ἀντινομίας modos commenti sunt eruditi viri, repudiata negatione quam superioris legis textui Cujacius injecerat. Sed non est quòd tantopere laborent in re facili. Discrimen assignat Marcianus Proconsulis & Legati. Ille insignia proconsulatus gerit statim atque Urbem egressus est; & potestatem exercet antequam ingrediatur provinciam, non contentiosæ quidem jurisdictionis, sed voluntariæ, ita ut apud eum manumissiones & adoptiones fieri possint. Legatus verò ne voluntaria quidem jurisdictione uti potest; quia nulla illi mandari potest à Proconsule, nisi ut ea utatur in provincia; sed post adventum suum, mandatam jurisdictionem exercet, jus dicendo, judices dando, tutores constituendo, & manumissionibus apud se factis.

Spartianus.

C. De apparitoribus Proconsulis Legati lib. 12.

L. pen. ff. de offic. Proconsul. & Leg. L. 17 ff. de manumissis vindictâ. L. 1. & 1. ff. de officio Proconsul.

Cujac. 1. Observat. c. 1.

L. 4. ff. eod.

VII. Itaque falluntur viri docti qui inter privatas personas Legatos referunt, eosque inter Assessores numerant. Etenim Assessores erant juris studiosi, quos magistratus sibi ut consiliorum participes adsciscebant. Itaque quamvis jus non dicerent nec pronuntiarent, ab eorum tamen sententia vix magistratus recedebant; ut colligitur ex Augustino, cùm verba facit de Alipio assessionem exercente. Elegans est locus Josephi dum comparationem instituit Judæorum cum Romanis in legum patriarum peritia. Illos enim de suis legibus citiùs responsuros ait quàm de nomine proprio; hos autem ignorantiam suam profiteri, cùm Præsides provinciarum Adsessores sibi assumant, qui peritiam legum in judiciis præstent. Ceterùm privati erant omnino, adeo ut absente magistratu nec causas audire nec libellis subscribere possent. Attamen ex instituto Alexandri Severi salaria illis constituta sunt: *Assessoribus salaria instituit; quamvis sæpe dixerit eos esse promovendos qui per se Rempublicam administrare possint, non per Assessores.* Quod exemplo Pescennii decretum est. Hic enim, teste Spartiano, *addidit Consiliariis salaria, ne eos gravarent quibus adsidebant, dicens judicem nec debere dare nec accipere.* Annonas quoque Adsessoribus è publico præstari solitas testatur Theodosius. Ne autem immensis sumptibus premeretur ærarium, unico tantùm Assessori annonæ è publico constitutæ sunt, quemadmodum docuit Justinianus in Novella de mandatis Principum; ubi Prætidibus præcepit ut virum gravem & manibus castum

D. & C. de offic. Adsess.

Aug. L. 6. Confess. c. 10. Josephus l. 1. contra Apponam.

Lamprid. in Alex.

L. un. C. De annon. & C. adsessor.

Nov. 8. de mandatis Principum c. 6.

adhibeant consiliis suis, qui contentus sit iis quæ à fisco præstantur, quippe ab iis amoveri possit, si quid contra spem illorum egerit. Quare non erat cur viri docti sibi persuaderent Legatos in Assessorum numerum referendos, Assessoresque vocari in Novellis xxx. & ciii. Etenim licèt unicus Assessor tribuatur à Justiniano Proconsulibus Cappadociæ & Palæstinæ à se recens institutis, eique salarium præstari jubeat è publico, hoc dictum è forma quam erga ceteros omnes provinciarum rectores observatam vidimus, quibus unicum Assessorem sibi socium adsciscere permissum est. Quare ut apud ceteros magistratus Assessor ille pro Legato sumi non potest, qui solis Proconsulibus dabatur olim à Senatu, ita quoque cùm de Proconsulibus illis novis Cappadociæ & Palæstinæ agitur, Assessorem pro Consiliario, non autem pro Legato accipere par est. Unde rectè Julianus πάρεδρον (ita enim dicitur in dictis Novellis) *Consiliarium* utrobique vertit.

Julianus in Epitome Novel.

VIII. Quemadmodum provinciæ assignatæ populo per Proconsules administrabantur, ita provinciæ quas Augustus Principum curæ retinuerat per Legatos Cæsaris, quæ alia erat species Legatorum distincta à Legatis Proconsulum. quamvis etiam Legati Cæsaris suos quoque secundarios Legatos haberent ex instituto Augusti, teste Dione. In eas autem provincias quæ consulares erant vel prætoriæ mittebantur ex parte Cæsaris Legati, qui *Consulares* dicti, vel *Legati pro Pretore*. Strabo eas vocat πρεσβευτὰς ὑπατικοὺς ἢ πρεσβευτὰς στρατηγικούς. Passim occurrunt in veterum monumentis *Consulares*: qui trahendi ad Legatos Cæsaris & provinciarum rectores, quibus jure consulari provinciæ administrandæ concessæ erant, etsi nunquam gessissent consulatum, quemadmodum supra monuimus id usurpatum in Proconsulibus qui jure consulari provinciis populi erant præfecti. Minutis provinciis rectores præficiebantur ex equestri ordine, Præsidum nomine, vel Procuratorum. Unde fluxit illa distinctio provinciarum in proconsulares, legatorias, & præsidiales, quæ aliquoties occurrit in scriptoibus historiæ augustæ. Ceterùm, ut inquit Macer, *Præsidis nomen generale est; eoque & Proconsules & Legati Cæsaris, & omnes provincias regentes, licèt Senatores sint, Præsides appellantur.* Post Constantini ætatem imminuta sunt pleraque magistratuum nomina & officia, omnem harum rerum curam ad se trahente Principe. Mitto de Legatis exercituum, legionum, & cohortium verba facere, quia nihil ad institutum nostrum conferre possunt.

Strabo l. 5.

L. 1. ff. de officio Præsidis.

IX. Novum genus magistratuum emersit ex Constantini institutione, scilicet Vicarii Præfectorum prætorio; de quibus hic pauca dicenda, quæ illustrandis aliquot hujus dissertationis articulis usui futura erunt. Quatuor Præfectis, quibus orbem Romanum ferè partitus Constantinus, aliquos Vicarios adjecit, qui non jurisdictione mandata à Præfectis, sed à Principe sibi data, in judiciis reddendis uterentur. Ne tamen de dignitate Præfectorum prætorio detrahi videretur, vices Præfectorum agere dicuntur Vicarii, unde illis nomen, & apud Ausonium præfecturarum titulo secundo provincias tenere, & in Codice Vicariam agere præfecturam, & præfecturæ prætorianæ trahere portionem. Fascibus & securi ornati erant, & vice sacra judicabant. Vetus Poëta de Valerio Proculo: *Ter vice qui sacra discinxit jurgia judex.* Vicariorum autem certus erat numerus; qui à Principe missi, in Diœcesibus sibi assignatis, id est, in tractu multas provincias complectente, jus dicebant. Omnes illi Vicarii, tum in Notitia utriusque imperii, tum in legibus Codicis referuntur. In imperio orientis erant tres Vicarii, Asianæ, Ponticæ, & Thracicæ Diœceseon; quibus additus est Vicarius Macedoniæ, post recisam ab occidente illam partem Illyrici. In occidente erant septem Vicarii, Urbis, Italiæ, Illyrici, Africæ, sub Præfecto prætorio Italiæ; Vicarius septem provinciarum in Gallia, Vicarius Hispaniarum, & Vicarius Britanniarum, sub Præfecto prætorio Galliarum.

Alia est ratio eorum qui vicem alicujus Præsidis obtinent in provincia. Illi enim à Legatis Proconsulum differunt, & à Vicariis Præfectorum prætorio; & ad tempus provinciam administrandam obtinent, mandato Principis speciali, putà Præside defuncto, vel aliam ob causam. Unde fit ut nonnunquam Procurator Cæsaris Præsidis vice fungatur; ut contigit Pilato in Syria. Ei autem qui vicem alicujus judicis obtinet permissa sunt omnia quæ judici cujus locum tuetur, ut docet Cujacius in tit. Cod. de officio ejus qui vicem alicujus judicis obtinet.

X. Restat ultima Legatorum species, quæ jure gentium apud omnes populos consecrata est; de quibus unica lege in toto Juris corpore agitur. Legati hujus generis dicuntur qui à Principe delecti negotia publica cum exteris gentibus ad eas missi disceptant; vel, ut Belisarius eos describit apud Procopium, si quid à conterminis gentibus desideratur, id postulatum iis mittitur per Legatos. Ii pro rei tractandæ magnitudine nunc illustriores, nunc verò inferioris gradus mittebantur. Quod usurpari solitum ab Imperatoribus Constantinopolitanis & à Regibus Persarum observavit Menander in eclogis. De Legatis istis copiosam & eruditissimam dissertationem edidit V. C. Carolus Paschalius; à quo peti possunt quæcunque ad materiam illam pertinent.

L. ult. ff. de leg.

Procopius lib. bell. Persic.

CAPUT

CAPUT II.

Synopsis.

I. Diversa Legatorum species in Ecclesia. Indicatur breviter in quo componi possint Legati Ecclesiæ cum Legatis imperii.

II. Legati à synodis provinciarum missi ad Romanam sedem, vel ad Principem, collati cum Legatis provincialibus. Ejus generis Legati missi à Cypriano ad Cornelium Papam pro gerendo negotio imposito, absque ulla jurisdictione. Legatio non absimilis missa à synodo Carthaginensi ad Anastasium Pontificem, & ad Episcopum Mediolanensem, pro venia synodi Capuanæ, de baptizatis à Donatistis. Ad Mediolanensem Episcopum Legati directi, sed præcipuè ad Romanum.

III. Missi quoque à synodo Carthaginensi Legati ad Principes unà cum literis. Quid sit libera legatio in illo Concilio. Differt ab ea cujus meminit Cicero & Ulpianus. Hæc titulo tenus & ad dignitatem data; illa verò, quæ nullis mandatis est adstricta, similis procurationi liberæ.

IV. Ab orientis Ecclesiis directi quoque Legati ad Romanam sedem, scilicet à synodo Antiochena & Alexandrina in causa Athanasii, & à Concilio Lampsaceno. Infinitum est ejusmodi legationes recensere.

V. Romani quoque Pontifices mittebant aliquando hujus generis Legatos, ut Julius ad orientales; quibus ministerium nudum injunctum erat, nulla verò jurisdictio. Ad hanc speciem pertinet legatio Faustini ad Concilium Carthaginense. Nulla jurisdictio illis mandata; sed impositum ministerium de capitibus aliquot tractandi.

VI. Magno honore excepti Faustinus ejusque socii ab Africanis. Non poterant sententiam dicere in synodo Africana jure proprio, quia peregrini, nec jure delegationis. Quid permitteretur peregrino Episcopo. Consessus in Ecclesia ante Presbyteros. Et facultas offerendi: quæ concessa à Concilio Arelatensi. Olim peregrinis Eucharistia tantùm missa domum; deinde inductum ab Aniceto ut porrigeretur illis in Ecclesia. Explicatus ea de re, nova interpretatione, Irenæi locus.

VII. Faustinus illiusque socii ex beneficio Africanorum in synodum admissi, sententiam quoque dixerunt. Tertius locus illis datus; quia negotiorum tantùm procuratores erant, nulla jurisdictione instructi.

VIII. Refelluntur novatores, qui ex hoc Concilio Metropolitas Legatis omnibus Romanis anteponendos censent.

I. IN Ecclesia locum quoque habent legationes diversi generis. Quidam enim Legati mittuntur ad negotiorum publicorum prosecutionem, qui Legatis provincialibus respondent. Quidam instructi sunt jurisdictione quadam quæ illis mandatur, qui aliquo pacto componi possunt cum Legatis Proconsulum. Quibusdam plena jurisdictio in provincias vacantes conceditur, qui aliqua ex parte Legatos Cæsaris & Consulares referunt. Quidam suæ jurisdictioni ordinariæ in aliquot provincias adjunctam habent vicariam apostolicæ sedis auctoritatem; quos, ratione Diœceseos quam administrant, conferre licet cum Vicariis Præfectorum prætorio. Legatis autem à sede apostolica missis sanctitas illa quæ Legatis Principum debetur ex jure gentium à Christianis Principibus conservari debet. Unde patet quantam lucem dicendis fœnerari possimus ex iis quæ capite primo adnotata sunt.

II. Ac primò quidem Legati qui à synodis provinciarum ad Romanam sedem vel ad Principes mittebantur olim nullo jure alio censeri poterant quàm illo quod in Legatis provincialibus obtinebat, adeo ut nulla jurisdictione data, sola illis gerendi negotii quod mandatum erat sollicitudo immineret. Hujus generis erant Episcopi Calidonius & Fortunatus Legati à Cypriano & synodo Carthaginensi ad Cornelium Pontificem & Romanam Ecclesiam missi ut quantum fieri posset eniterentur ad componendam consiliis suis Ecclesiæ unitatem, quæ factione Novatiani scissa erat, & ut de Cornelii ordinatione quæ sibi essent comperta referrent ad Africanos; quò scrupulo omni excusso, Cornelii communicationem, id est, catholicæ Ecclesiæ unitatem pariter & caritatem probarent firmiter & tenerent. Hos Episcopos ad Cornelium missos disertè Cyprianus Legatos vocat. In Concilio quoque Carthaginensi legatio decreta fuit anno CDI. ad Anastasium sedis apostolicæ Episcopum, ad Venerium sacerdotem Mediolanensem, & ad Imperatores, ut Ecclesiæ Africanæ necessitatibus consuleretur. Etenim cùm in Concilio Capuano generali vetitum fuisset anno CCCLXXXIX. ne baptizati à Donatistis in clerum aliquando adsciscerentur, Africanæ Ecclesiæ, ad eam clericorum inopiam redactæ ut plerisque earum desertis ne unus quidem Diaconus vel illiteratus reperiretur, hanc necessitatem suggesserunt Episcopis Romano & Mediolanensi. *Ex his enim sedibus*, inquiunt illi, *hoc fuerat prohibitum*. Quare eorum ope *communi periculo providendum* aiunt. A generali autem prohibitione eos excipi postulant qui apud Donatistas parvuli baptizati, agnita deinde veritate ad Ecclesiam catholicam accedentes, per manus impositionem suscepti sunt. *Tantùm de his qui infantes baptizati sunt satagimus*, inquiunt, *ut nostra, si placet, in iisdem ordinandis consentiant voluntati*. Quare ad interpretandam Concilii plenarii definitionem necessarium existimabant Africani sedis apostolicæ consensum. Hoc enim ab ea sede *maximè* pendere profitentur in simili specie, de clericis Donatistarum, etsi ad ceteros quoque transmarinos Episcopos literas suas dirigant, ex quorum consilio, & præcipuè Mediolanensis Episcopi, qui erat Italiæ Primas, Romanus Pontifex res istas constituebat.

III. Eadem legatione postulatum est ab Imperatoribus ut templa paganorum abolerentur in Africa, & aliquot alia capita, quæ recensentur in dicto Carthaginensi Concilio.

Cypr. ep. 42. ad Cornelium.

Cypr. ep. 45. ... *nam flagitassemus ... collega quamplu-*...

...ros, qui in unum convenerant, ut Legatis ad vos Coëpiscopis nostris Caldonio & Fortunato missis &c.

Coll. Concil. Afric. c. 57. & in præfat.

Coll. Concil. Afric. c. 68.

In d. collect. c. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64.

Anno quoque CCCCIV. ex altero Concilio Carthaginensi Theasius & Evodius Episcopi ad Principes missi sunt adversùs Donatistas; quibus Legatorum nomen impositum, & literæ datæ ad Imperatores & magistratus. *Illud præterea cunctis nobis placuit ut literæ de cœtu nostro ad gloriosissimos Imperatores & eminentissimas potestates dirigantur, quibus instruantur nostro omnium consensu ad beatissimum comitatum Legatos à nobis esse directos.*

In d. coll. c. 93.

Frequentes visuntur in Conciliis Carthaginensibus decretæ ad Imperatores legationes adversùs paganos & hæreticos. Sed observanda est in primis illa quæ injuncta est Vincentio & Fortunatiano anno CDVII. de qua his verbis constitutum est: *Placuit ut legationem liberam habeant ad comitatum missi delecti Legati.* Ubi alio sensu accipienda est libera legatio quàm usurpetur ab Ulpiano. *Qui libera legatione abest*, inquit, *non videtur reipublicæ causa abesse. Hic enim non publici commodi, sed sui causa abest.* Apud Ulpianum enim libera legatio dicitur quæ nulli negotio gerendo adstricta, nec ullo tempore finita, viris clarissimis à senatu olim, deinde ab Imperatoribus concedebatur titulo tenus, ut in provinciis privatas res suas curantes, vel etiam voti solvendi causa fana & sacra loca adeuntes, Legatorum dignitate ornarentur. quæ ultima legationis species etiam votiva dicebatur. Utriusque autem legationis frequens mentio apud Ciceronem & aliquot veteres. In dicto verò canone Carthaginensis Concilii libera legatio dicitur quæ liberis mandatis constituta erat. *Liberæ mandata* voco cum Livio ea quæ Legatis dantur nulli formulæ adstricta, quæque rem omnem gerendam eorum fidei & prudentiæ committunt. His autem verbis libera illa Legatorum potestas explicatur à patribus Africanis: *Placuit & illud, ut adversùs Donatistas & Paganos vel eorum superstitiones Legati missi de hoc glorioso Concilio, quicquid utile perviderint, de gloriosissimis Principibus impetrent.* Itaque istiusmodi Legati similes videntur Procuratoribus, quibus mandato generali libera rerum administratio commissa est; de quibus Jurisconsulti.

C. 97.

L. 14. ff. de Legat.

Cic. ad Att. lib. 2. ep. 4. 7. 68. lib. 4. ep. 2. lib. 15. ep. 5. 6. & de lege agraria. Suet. in Tiber. c. 31. Livius lib. 7.

In d. Coll. c. 106.

L. Procurator. ff. de procurat.

IV. Ab orientalibus Episcopis missos olim ad Romanum Pontificem Legatos docet epistola Julii apud Athanasium, qui disceptationem Martyrii Presbyteri & Hesychii Diaconi Legatorum orientalium apud se habitam cum Legatis Athanasii & synodi Alexandrinæ refert; his communionem Athanasii non esse rejiciendam à Pontifice Romano contendentibus; illis verò damnati hominis consortium non esse amplectendum asserentibus, & postulantibus novum judicium à Julio, si opus esset, instaurari. Præterea Lampsacenum Concilium Episcoporum orientalium tres Legatos ad Liberium misit, Eustathium, Silvanum, & Theophilum, qui repudiato Ariminensis & Seleuciensis Conciliorum decreto, Nicænam fidem se retinere profiterentur. Lampsacenæ synodi legationem sibi ad Liberium injunctam & ad ceteros Italiæ & occidentis Episcopos profitentur apud Socratem: *Ejus synodi legationem obeuntes, ad tuam benignitatem & ad omnes Italos occidentisque Episcopos literas afferimus.* Prætermitto infinita hujuscemodi exempla, quæ facilè cumulari possent, cùm ista sufficiant ad ostendendam hujus moris vetustatem in mittendis ad Romanam sedem ab oriente & occidente Legatis.

Julii ep. ap. Ath. ap. 2.

Socrates lib. 13. c. 24.

V. Vicissim quoque Romani Pontifices hujus primi generis Legatos quandoque mittebant, qui nulla jurisdictione instructi, ea tantummodo negotia curarent quæ mandatis continebantur. In hunc sensum referri debet legatio Elpidii & Philoxeni decreta à Iulio ad orientales in causa Athanasii, *ut incitarent eos qui judicium scriptis postulaverant ut præstò esse vellent.* Quare nulla causæ cognitio illis concessa erat; solo tantùm monendi & evocandi ad Concilium ministerio defungebantur. Ad hanc speciem Legatorum pertinet quoque legatio Faustini Episcopi & Philippi atque Aselli Presbyterorum Ecclesiæ Romanæ missa ad Concilium Carthaginense à Zosimo Papa. Nulla enim auctoritate vel jurisdictione sibi mandata Legati illi ornati erant; sed solum ministerium illis impositum erat ad tractanda capita mandatis comprehensa de appellationibus Episcoporum & clericorum ad Romanam sedem. *Injuncta sunt nobis à sede apostolica aliqua per scripturam, aliqua etiam in mandatis, cum vestra beatitudine tractanda.* Infrà: *De his ergo primitus, si placet beatitudini vestræ, tractemus; & postea cetera quæ acta vel inchoata sunt inserta firmabuntur, ut ad sedem apostolicam rescriptis vestris intimare possitis.* Unde patet negotiorum gerendorum causa decretam fuisse legationem à Zosimo & ab Ecclesiæ Romanæ synodo. Quod patet evidentissimè ex ipsius commonitorii verbis quod datum est Legatis; unde constat eos quidem vices Zosimi egisse, sed in procuratione negotiorum, non autem in aliqua jurisdictionis functione. *Vobis commissa negotia non latent*, inquit Zosimus. *Vos itaut nostra, imò quia nostra ibi in vobis præsentia est, cuncta peragite; maximè cum & hoc nostrum possitis habere mandatum.* cui canones Sardicenses de appellationibus inserit.

In d. ep. Julii.

Initio Concilii Carthagin.

VI. Etsi autem Legati Romanæ Ecclesiæ solis negotiis curandis intenti essent, nullaque pars auctoritatis pontificiæ illis commissa esset, non vulgari honore excepti sunt à Concilio Carthaginensi. Etenim cùm Faustinus esset peregrinus Episcopus, & synodi Italicæ [illegible], alienæ provinciæ negotiis sese immiscere contra canones non poterat jure proprio, nec etiam jure delegationis, cùm Zosimi mandatum ad tractanda capita quædam de privilegiis Ecclesiæ Romanæ restrictum esset. Illud unum ex usu hujus seculi obtinere poterat, ut in Ecclesia Carthaginensi post Episcopum civitatis ante Presbyteros consideret. quod peregrino Episcopo dabatur, ut docent Episcopi Africani in Collatione Carthaginensi. Adde, ad sacrificii oblationem peragendam admitti potuisse ex canone Arelatensis Concilij primi, quo inductum est anno CCCXIV. ut peregrinis Episcopis ad offerendum detur locus: *De Episcopis peregrinis, qui in urbem solent venire, placuit eis locum dari ut offerant.* Etenim ante hujus Concilii definitionem Eucharistia tantùm in Ecclesia il-

Collat. 1. Carthag. c. 14.

lis porrigebatur, juxta morem ab Aniceto Papa inductum; quo usus est ergà Polycarpum Smyrnensem, quem Eucharistiæ communione *in Ecclesia* donavit; licèt ante illud tempus peregrinis Episcopis Eucharistia *domum* mitti consuevisset, ne à communione viderentur alieni. Utriusque consuetudinis, & illius antiquissimæ, & indulgentioris ab Aniceto inductæ, meminit Irenæus, qui κατ' ἐντροπὴν concessam in Ecclesia Polycarpo Eucharistiam observat disertis verbis. Ἐντροπὴ in eo versabatur, ex mea quidem sententia, quòd Anicetus sacramenta non misisset domum, sed Polycarpo permisisset iis participare contra Ecclesiæ cancellos. Malè enim interpretes hunc locum ad celebrationem liturgiæ ab Aniceto permissam trahunt, quemadmodum adnotavit vir doctissimus; cujus censura hac nostra observatione & canone Arelatensi omnino confirmatur.

Euseb. lib. 5. c. 16. Græcæ edit.

Fr. Florens ad tit. de translat. Episc. Vide H. Valesii Notas ad Euseb. lib. 5. hist. eccles. cap. 24. pag. 109.

VII. Cùm ergo in eo positi essent Legati ut res Africanas attingere non possent, ad consessum tamen unà cum ceteris Episcopis admissi sunt; illis præsentibus, de negotiis eorum curæ commissis deliberatum est, atque jus promendæ sententiæ, in iis quæ constituta sunt de disciplina, delatum; ut patet ex capite de abstinentia clericorum ab uxoribus, quæ disertè Faustino censente decreta est. Aurelius Episcopus Carthaginensis jure metropolitico præfuit synodo. Proximum ab eo locum tenuit Valentinus primæ sedis provinciæ Numidiæ Episcopus. Deinde *Faustinus Ecclesiæ Potentinæ provinciæ Italiæ Piceni Legatus Ecclesiæ Romanæ*; qui ceteris provinciarum Africanarum Legatis numero ducentis & quindecim prælatus est. Post omnes Episcopos consederunt Philippus & Asellus Presbyteri atque Legati Ecclesiæ Romanæ; nullis aliis Presbyteris, neque ipsius Ecclesiæ Carthaginensis, ad hunc cœtum admissis. Quare si negotiorum procuratoribus vel potiùs Legatis provincialibus à synodo Romana & Pontifice missis tantus honor habitus est, dubitandum non est quin Legatis mandata sibi jurisdictione pontificia fungentibus integra dignitas olim in synodis conservata fuerit. Quod obtinuisse videmus non solùm in Conciliis œcumenicis, sed etiam in Conciliis provincialibus & diœcesanis. Discrimen horum Legatorum ex eo proficiscitur quod isti magistratu quodam funguntur & vices Pontificis gerunt in jurisdictione exercenda; illi verò nulla jurisdictione instructi, Legatis provincialibus respondent.

VIII. Frustra ergo sunt novatores qui hoc Legatorum discrimine non animadverso, eorum jura & dignitatem fœdè permiscentes, Concilii Carthaginensis præjudicio Legatos quoscunque Romanæ Ecclesiæ Metropolitis postponendos ex jure veteri censent. Licèt autem concoquere non possint excogitatas à viro eruditissimo ad rem istam explicandam voces, scilicet Legatos cathedraticos & personam Papæ agentes, & judiciariam, attamen verbis à jure ipso petitis, quæ ad hujus difficultatis interpretationem attulimus, eos nullo negotio cessuros existimo. Neque verò tantum illis indulgendum censeo quantum vir ille eruditissimus concedere videtur, qui Legatos Conciliorum præsides in Conciliis œcumenicis tantùm agnoscit, non autem in particularibus, ita ut consessus prærogativam à Conciliorum conditione, non autem à legationis discrimine, potissimùm trahere videatur. Mihi verò certum est, non solùm in Conciliis œcumenicis, sed etiam in aliis extraordinariis, Legatos Romanæ Ecclesiæ jus illud obtinuisse, ex Concilio Sardicensi.

Ill. Card. Perronius Reply. c. 40.

CAPUT III.

Synopsis.

I. Episcopi à synodis provincialibus missi ad synodos Diœceseon, vel ad œcumenicas, sua & mandata jurisdictione utebantur. Legati dicuntur in Conciliis Africanis, in Aquileiensi, & alibi. In synodo Ephesina Legati dicti absentium Episcoporum Vicarij.

II. In Legatis hujus generis emicuit olim auctoritas Romanæ sedis. Eorum discrimen à Legatis synodorum provincialium.

III. Inquiritur an Legati Romani præfuerint Conciliis œcumenicis. Osius Cordubæ Episcopus præfuit Nicæno unà cum Presbyteris Vitone & Vincentio.

IV. Legatione Romani Pontificis fungebatur. Quod probatur non solùm argumentis, sed etiam testimonio Eusebij apud Gelasium Cyzicenum. cujus meminit Photius.

V. Legatio Osij deest in editione Eusebij vulgata, & in ea quæ relata est à Socrate. Theodoretus & Sozomenus solos Vitonem & Vincentium Legatos Romani Pontificis agnoscunt. Distinctio Legatorum in externos & internos non satisfacit.

VI. Locus Eusebii mutilus in codice quem Socrates sequebatur. Labes illa manifesta; quæ collato Gelasii codice facilè deprehenditur.

VII. Alio quoque argumento idipsum ostenditur, nimirum auctoritate Nicetæ Choniatæ, qui Episcopum urbis regiæ apud Eusebium explicat de Metrophane Episcopo Constantinopolitano.

VIII. Sozomenus emendatus, qui Vitonem & Vincentium Julii Episcopi Romani Legatos fuisse scripsit. Rejecta Cardinalis Perronii conjectura; quæ tamen viam aperit ad veram emendationem, quæ indicatur.

I. ALIUD Legatorum genus in Conciliis reperitur, qui mandata sibi jurisdictione utuntur in iis articulis quorum causa legatio illis imposita est. Hi sunt Episcopi quos provinciarum synodi ad Diœcesana Concilia, quæ vulgò *Nationalia* dicuntur, vel etiam ad œcumenica mittere consueverunt. Etsi enim indubitatum sit Episcopis illis jus suffragii competere, attamen injuncta legatio id præstat ut non solùm sua, sed etiam aliena, idest, totius provinciæ auctoritate instructi, de rebus in synodo propositis decernant. Quare cùm cœti-

bus illis intersint non tantùm suo sed etiam provinciæ nomine, inde illis datum est Legatorum nomen, ut constat ex Concilio Carthaginensi: *Singulis quibusque annis Concilium convocetur, ad quod omnes provinciæ quæ primas sedes habent de Conciliis suis binos aut quantos delegerint Episcopos Legatos mittant.* Vnde passim occurrunt in Conciliis Carthaginensibus Legati provinciarum Numidiæ, Mauritaniæ, Byzacenæ, & Tripolitanæ: qui porrectis legationis suæ literis, usque recitatis & in acta redactis, à Concilio admittebantur; ut patet ex Concilio anni quadringentesimi tertii. Enimvero quia plerunque accidebat ut mandatis fines quidam Legatis præscriberentur, quos excedere piaculum ducerent, constitutum fuit anno CDV. in altera Carthaginensi synodo *ut libera legatio ab omnibus provinciis ad Concilium dirigeretur.* Hujus autem vocis usus non in Africa sola obtinuit, sed passim quoque in ceteris occidentis Ecclesiis, quemadmodum docet Ambrosius in epistola synodica Concilii Aquileiensis ad Gratianum, cui *ex omnibus provinciis occidentalibus missos adfuisse Legatos* scribit; inter quos Constantius & Iustus *Legati Gallorum* in actis referuntur, qui Episcoporum Gallicanorum provinciæ Viennensium & Narbonensis primæ & secundæ vices gerebant, eorumque præsentiam supplebant, ut fatetur Aquileiense Concilium. Quamvis in Ephesina synodo Legatorum nomen ad Vicarios absentium restringatur: ubi Philippus Presbyter ait Concilium illud conflatum fuisse ex Episcopis Ecclesiæ orientalis & occidentalis, qui aut præsentes aderant ipsi, aut per Legatos.

Concil. Carthag. an. 404. Concilium Carthag. 3. c. 3. & in Cod. Canon. Eccl. Afric. c. 18.

Collect. Afric. c. 94.

Epistola Concilii ad Episcopos Gallias.

II. In Legatis hujusce generis emicuit olim amplissima Romanæ sedis dignitas & auctoritas, quæ Legatorum suorum ministerio synodis œcumenicis præfuit, hæreses profligavit, hæreticos proscripsit, canones de disciplina ecclesiastica unà cum ceteris Episcopis ad Concilia evocatis decrevit. In eo autem conveniunt Legati Romanæ sedis cum reliquarum Ecclesiarum Legatis quòd Romani Pontificis, à quo mittuntur, vices agunt, & integram ipsius dignitatem atque auctoritatem repræsentant; quemadmodum ceteri Legati suarum provinciarum præsentiam & suffragia exhibent. Sed in eo maximè differunt quòd Romani ea jurisdictione aucti sunt quæ illis legatione dempta non competeret, cùm provinciarum Legati suo nomine suffragia ferre possent in synodis, etsi legatione destituerentur. Sed Paschasinus & Lucentius Episcopi, multò minùs Bonifacius Presbyter, Concilio Chalcedonensi non præfuissent, neque jure relationis & suffragii prærogativa usi forent, nisi ob legationem à Leone injunctam, qui jurisdictionem suam illis ad Eutychem confodiendum in synodo mandavit.

III. Quoniam verò magna contentione certatur an primum locum in synodis œcumenicis Legati Romani obtinuerint, non alienum erit ab instituto quæ ad rem istam pertinentia aliquando observavimus breviter & dilucidè promere. Primus pugnæ gradus in synodo Nicæna, quæ ex orbe Christiano à Constantino coacta, orientalium Episcoporum frequentissimo numero celebrata est; ex Italia verò & remotioribus occidentis partibus Legati tantùm adfuerunt. Huic sanctissimo et celeberrimo cœtui Osium Episcopum Cordubæ præsedisse fatentur omnes post Athanasium, qui eum ducem & antesignanum synodorum fuisse docet & ab Arrianis præsidem synodorum appellatum. Quod etiam demonstratur è Socrate; qui Athanasii Synodicum secutus, Episcoporum insignium qui synodo interfuerant nomina recensens, ab Osio Episcopo Cordubæ, Vitone & Vincentio Presbyteris auspicatur; quibus subjungit Alexandrum Ægypti, Eustathium Antiochiæ, & Macarium Hierosolymorum Episcopos; eodem ordine in recensendis Episcopis illis servato quem Nicæni canones Romanæ, Alexandrinæ, Antiochenæ, & Hierosolymitanæ sedi assignarunt. Primus denique Concilio subscribit Osius cum Vitone & Vincentio Romanæ Ecclesiæ Presbyteris.

Athan. de fuga sua. Idem in ep. ad Solit.

Socrat lib. 1. c. 9. Latinæ versionis, & 13. Græcæ.

IV. Sed probandum nobis incumbit Osium legatione Romani Pontificis in hac synodo functum. Sanè si argumentis ageretur, difficultas ista uno verbo confici posset. Cùm enim è Synodico Athanasii habeamus Vitonem & Vincentium Romanæ Ecclesiæ Presbyteros Ægypti & orientis Patriarchis prælatos, (quod alio jure niti non poterat quàm jure legationis illis à Romano Pontifice impositæ, ut sedium jura in eadem synodo confirmata illibata servarentur) nemo absque pervicacia negare poterit quin Osius occidentalis Ecclesiæ Episcopus eodem legationis jure & Patriarchis & Romanis Presbyteris prælatus fuerit. Alioquin illud quoque absurdum sequeretur, Alexandrinum Episcopum non secundum locum sibi juxta mores antiquos decretum, sed tertium occupasse, si Osio legationis Romanæ dignitas adimatur. Donec ergo judicio synodi Nicænæ aut Constantini delegatione doceamur Osio delatam fuisse πρωτεδρίαν, necesse est ut ejus dignitatem à legatione Pontificis & synodi occidentalis accersamus; præsertim cùm id quod asserimus docuerit olim Eusebius, juxta fidem Gelasii Cyziceni, qui circa annum CDLXXX. acta Concilii Nicæni collegit. Hic enim auctor ex tertio libro Eusebii de vita Constantini se ista ad verbum transcripsisse profitetur. *Ipse ex Hispanis valde celebratus Osius obtinens locum magnæ Romæ Episcopi Silvestri cum Presbyteris Romæ Vitone & Vincentio cum plurimis aliis considebat. Urbis autem illius quæ nunc imperat Episcopus, Metrophanes nomine, propter senectutem non adfuit. Ipsius vero Presbyteri qui aderant, ejus locum supplevere; quorum unus erat Alexander, qui urbis episcopatum post Metrophanem adeptus est.* Αὐτός τε Σπανιῶν ὁ πάνυ βοώμενος ὁ Ὅσιος, ἐπέχων δὲ τὸν τόπον τοῦ τῆς μεγίστης Ῥώμης ἐπισκόπου Σιλβέστρου, σὺν πρεσβυτέροις Ῥώμης Βίτωνι καὶ Βικεντίῳ τοῖς τιμίοις ἅμα συνεδρεύων. τῆς τε νῦν βασιλευούσης πόλεως ὁ μὲν πρόεδρος, Μητροφάνης τοὔνομα, διὰ γῆρας ὑστέρει. πρεσβύτεροι δὲ αὐτοῦ παρόντες τὴν αὐτοῦ τάξιν ἐπλήρουν. ὧν ὁ εἷς Ἀλέξανδρος ἦν, ὁ μετ᾽ αὐτὸν ἐπίσκοπος τῆς αὐτῆς

Vide Valesii Notas ad Socrat. lib. 1. c. 13.

Gelas. Cyzic. lib. 2. c. 5.

γεγονὼς πόλεως. Ne quis autem suspicetur editioni Gelasii Cyziceni per imposturam à nostris, qui opus illud è bibliotheca Vaticana & ex altero codice Constantinopolitano publicarunt, pericopam illam insertam fuisse, præstò aderit Photius Patriarcha Constantinopolitanus, vir quidem multiplicis lectionis & eruditæ, sed amaro in Pontifices animo, atque auctor schismatis orientalium. Hic ergo testatur à se perlecta Concilii Nicæni acta à Gelasio Cyziceno interpolata, in quibus referretur Osium Cordubensem, Vitonem & Vincentium Romanos Presbyteros, vice Silvestri Romani Episcopi interfuisse, ipsumque Eustathium Antiochenum, Alexandrum verò Presbyterum vice Metrophanis Constantinopolitani, qui decrepita senectute laborabat, synodo adfuisse. Quam sententiam ipse Photius suffragio suo probavit in epistola ad Michaëlem Regem Bulgarorum; ubi legationem à Silvestro injunctam fuisse Cordubensi Osio & duobus Presbyteris Romanis scripsit.

Photius in Bibliotheca. c. 88.

V. Sed testimonio Gelasii opponitur, non solum Eusebii editio, quæ hodie extat, sed etiam illa quæ Socratis historici tempore, qui paulò antiquior est Gelasio, manibus omnium terebatur; à qua verba illa de legatione Osii, Vitonis, & Vincentii omnino absunt. Ita se habet locus Socratis: *Eusebius libro tertio de vita Constantini hæc ait ad verbum: Ipseque ex Hispanis valde celebratus, cum aliis multis consedit. Urbis verò illius quæ imperat Episcopus propter senectutem non adfuit. ipsius vero Presbyteri qui aderant ejus locum supplevere.* Αὐτός τε Σπανῶν ὁ πάνυ βοώμενος, ἐν τοῖς πολλοῖς ἅμα συνεδρεύων. τῆς δέ γε βασιλευούσης πόλεως ὁ μὲν προεστὼς, διὰ γῆρας ὑστέρει. πρεσβύτεροι δὲ αὐτοῦ παρόντες, τὴν αὐτοῦ τάξιν ἐπλήρουν. Quin etiam Sozomenus atque Theodoretus hanc Eusebii lectionem quæ à Socrate profertur secuti, Osii nulla mentione facta, Pontificem Romanum ingravescente ætate præpeditum ne synodo interesset, duos Presbyteros delegasse scribunt, quos Vitonis & Vincentii nomine Sozomenus designat. Ex horum trium historicorum testimonio duo quædam colliguntur, quæ hanc disceptationem profunda veluti caligine involvunt. Unum est, legationem Osii in codicibus Eusebii, quibus illi utebantur, omnino dissimulatam. Alterum, legationem Romani Pontificis ad duos Presbyteros à Sozomeno & Theodoreto restrictam. quod legationem omnem adimit Osio. Non me latet viris eruditis placuisse distinctionem quandam Legatorum, quos in externos dividunt & internos; ita ut de solis internis & veluti domesticis Ecclesiæ Romanæ Legatis à latere Pontificis missi loquantur Theodoretus & Sozomenus. quod legationi Osii non detrahit, quam ex mandato Papæ & synodi occidentalis gerebat. Sed distinctio ista in sexta synodo initium sumpsit, ut dicemus suo loco.

Locum Eusebii esse mutilum apud Socratem probatur infra in Addit. ad caput 12. hujus libri. §. 5.

Socrates lib. 1. c. 5.

Sozom. lib. 1. c. 16. Theodor. lib. 1. c. 7.

VI. Verùm, ut sine ullo partium studio eloquar quod sentio, locus Eusebii in vulgatis editionibus mutilus esse mihi omnino videtur. quod ante me professus est vir eruditissimus Joannes Morinus. Illam verò labem nolim audaciæ Græculi cujusdam adscribere qui è Socrate & Eusebio verba illa eraserit; cùm è Theodoreto & Sozomeno constet illorum ætate codices Eusebii & Socratis vitio illo laborasse, ut statim dicam. Proclivis error ex amanuensium incuria, qui unum aut alterum versum inter exscribendum omiserunt. Neque enim in verborum immutationibus, sed in pericopæ unius omissione error iste versatur. Fatendum quidem est absque subsidio melioris codicis labem illam deprehendi non posse; ita ut de negligentia Socratis, Sozomeni, & Theodoreti nemo conqueri possit, neque de illorum bona fide aliquid sinistri suspicari: qui si codices integriores nacti fuissent, veram lectionem non dissimulassent, quemadmodum neque Gelasius Cyzicenus eam dissimulavit. Sed profiteri autim ex indicio Gelasii facillimum esse cuique non obtusi omnino ingenii viro hiatum illum apud Eusebii codices vulgatos deprehendere. Quis enim non statim advertit aliquid deesse in his Eusebii verbis, *Ex Hispanis celebratus ille* adfuit cum ceteris? Quis tandem erit ille Hispanus, licèt famæ celebritate conspicuus, si nomen ejus taceatur? Hoc loquendi genus aliquo pacto ferri posset in oratione panegyrica: quod tamen sine vitio usurpari non potest in historia, quæ virorum illustrium nomina posteritati commendare debet. Si consulatur Gelasii codex, statim labes illa deprehenditur. Verbis enim illi generalibus Eusebii subjungitur Osii nomen & legatio.

Morinus lib. 1. Exercitat. 20. pag. 141.

VIII. Deinde si quis accuratè expendat Eusebium, cùm agit de urbis regiæ Episcopo ob ætatem ingravescentem impedito ne synodo interesset, de Metrophane Constantinopolitano accipiendum intelliget, non autem de Silvestro Romano. Hic enim undecim annis superstes fuit Concilio Nicæno. Metrophanes verò morbo & ætate fessus, statim post synodum obiit; in cujus locum suffectus est Alexander, ut demonstratum est à viro doctissimo Joanne Morino. Itaque Nicetas Choniates, emunctæ naris, hæc Eusebii verba ad Episcopum Constantinopolitanum referenda esse subodoratus est: *Eusebius Pamphili*, inquit, *in tertio libro vitæ Constantini abfuisse ait Episcopum Constantinopoleos ob senectutem, (sed illius nomen non declarat) illius verò locum tenuisse ejus Presbyteros. Sed acta synodi referunt tunc Metrophanem Constantinopolitanum Episcopum fuisse, ob decrepitam verò ætatem non interfuisse Concilio, ejusque locum supplevisse Alexandrum.* Quam explicationem assecutus est ope actorum Concilii Nicæni à Gelasio Cyziceno collectorum. Hoc subsidio destituti Theodoretus & Sozomenus locum Eusebii mutilum à Socrate prolatum de Romano Episcopo, etsi contra historiæ circumstantias, interpretati sunt. Theodoreti hæc sunt verba: *Episcopus Romanus propter ætatem admodum ingravescentem abfuit. Verùm duos illùc misit Presbyteros, potestate illis concessa actis illius Concilii assentiri.* ὁ δὲ τῆς Ῥώμης

Nicetas in Panoplia.

διὰ τὸ γῆρας ἀπελείφθη βαθύ. δύο μέντοι πρεσβυτέρους ἐκκλησίας συνωδὰ τοῖς πεπραγμένοις παρεγένοντο.

III. Poſita vera & ſincera Euſebii interpretatione quod attinet ad Epiſcopum urbis regiæ, quis non videt ſtatim lacunam illius loci ubi deeſt legatio Silveſtri, quæ ſupplenda eſt è codice Gelaſii? Alioquin accideret Euſebium in exacta illa quam inivit provinciarum enumeratione quæ Epiſcopos ſuos ad ſynodum miſerunt Italiam & urbem Romam omiſiſſe. quo nihil abſurdius fingi poteſt. Quæ ratio impulit Theodoretum & Sozomenum ut veteri Romæ tribuerent quæ de nova ſcripſerat Euſebius. Locus Sozomeni non tantùm Preſbyterorum Eccleſiæ Romanæ meminit, ſed etiam nominibus ſuis illos effert, Vitonem ſcilicet & Vincentium. Imò Julium fuiſſe docet Romanum Pontificem, qui illis legationem impoſuit: *Julius*, inquit, *Romanorum Epiſcopus propter ſenium abfuit: ipſius autem vice interfuerunt Presbyteri illius Eccleſiæ Vito & Vincentius.* Ἰούλιος δὲ ὁ Ῥωμαίων ἐπίσκοπος διὰ γῆρας ἀπελιμπάνετο. παρῆσαν δὲ ἀντ' αὐτοῦ Βίτων καὶ Βικέντιος πρεσβύτεροι τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. Manifeſtus error in nomine Julii admiſſus eſt. Etenim poſt undecim annos ſolidos à Concilio Nicæno Julius Romanam ſedem adeptus eſt, ut monuit ipſe Sozomenus. Itaque vix fieri poteſt ut tam ſupinæ oſcitantiæ hunc ſcriptorem damnemus ut in re adeo ſeria adeoque manifeſta in errorem lapſus ſit, Juliumque Silveſtro ſubſtituerit. Scio quidem mendum eſſe vetus, quod in hiſtoriæ tripartitæ interpolatione è Sozomeno retinuit Epiphanius Scholaſticus, eumque ſecutus Beda. Tentavit vir illuſtriſſimus medicinam facere huic morbo, legendo πτόλις pro Ἰούλιος. Sed præterquàm quòd dictio illa, poëtis familiaris, inſolens eſt apud hiſtoricos, hoc loco locutionem redderet omnino barbaram. Attamen non inficiandum eſt, ex conjectura illa viam aperiri ad veram emendationem, ſi vice τοῦ Ἰούλιος legatur πόλεως, lectioque ita conſtituatur: πόλεως δὲ Ῥωμαίων ἐπίσκοπος, *Urbis autem Romanorum Epiſcopus.*

Card. Perron. in præfat. Gelaſ. Cyziceni & Replic. c. 40.

OBSERVATIO
STEPHANI BALUZII.

I. EUSEBII Pamphili locum de Epiſcopo τῆς βασιλευούσης πόλεως, qui propter ſenium non acceſſit ad Concilium Nicænum, cùm in diverſum nonnulli trahant, pronuntiaveritque non ita pridem vir clariſſimus Henricus Valeſius ferri non poſſe explicationem quæ de Conſtantinopolitano Epiſcopo heic agi docet, operæ pretium me facturum putavi ſi in eam rem paulò accuratiùs incumberem, præſertim cùm in me ſuſceperim curam illuſtrandarum harum diſſertationum aſſerendarumque opinionum illuſtriſſimi Archiepiſcopi. Quæ diſputatio ut ordine procedat, referenda ſunt ipſa Euſebii verba. Sic ergo loquitur ille in libro III. de vita Conſtantini cap. VII. τῆς δέ γε βασιλευούσης πόλεως ὁ μὲν προεστὼς διὰ γῆρας ὑστέρει· πρεσβύτεροι δ' αὐτοῦ παρόντες, τὴν αὐτοῦ τάξιν ἐπλήρουν. Hunc locum iiſdem omnino verbis refert Socrates ex Euſebio. Sozomenus autem & Theodoretus exiſtimantes heic agi de Epiſcopo urbis quæ regnabat quo tempore Nicæna ſynodus habebatur, illum intellexerunt de Epiſcopo Romano, qui tum erat Silveſter. At Gelaſius Cyzicenus, Nicetas Choniates, & Epiphanius Scholaſticus interpretati ſunt de Epiſcopo urbis penes quam imperium fuit poſt tempora Concilii Nicæni, de Metrophane nimirum Conſtantinopolitano. Valeſius verò illos redarguens in Notis ad Euſebium ait hanc explicationem ferri non poſſe. nondum enim dedicatam fuiſſe Conſtantinopolim, nec regiæ urbis vocabulo decoratam, cùm ſynodus congregata eſt in urbe Nicæa. itaque hæc Euſebii verba de Epiſcopo urbis Romæ neceſſariò intelligenda eſſe. Graviſſimum ſanè argumentum, ſi conſtaret libros de vita Conſtantini editos ab Euſebio fuiſſe ſtatim poſt habitam ſynodum. Sed cùm Euſebius ipſe nos doceat ſcriptos illos fuiſſe poſt mortem Conſtantini, id eſt, tredecim ſaltem annis poſt eam ſynodum, adeoque diù poſt dedicatam Conſtantinopolim, quæ ſtatim poſt ſynodum habitam decorata eſt urbis regiæ vocabulo, nihil vetat quin locum Euſebii capiamus de Epiſcopo Conſtantinopolitanæ urbis; habita videlicet ratione, non ipſius rei, ſed temporis quo iſta ſcribebat Euſebius. Nam & ipſe non loquitur ſimpliciter de urbe regia, ſed de urbe quæ tunc regnabat, βασιλευούσης, ad differentiam Romæ, quam infrà in libro IV. de vita ejuſdem Conſtantini cap. LXIX. βασιλίδα πόλιν conſtanter vocat in duobus locis, rarò βασιλεύουσαν. Quare ut verus ac genuinus Euſebii ſenſus retineatur, ſic Latinè verti debet hic locus, *Epiſcopus urbis illius penes quam imperium eſt*, ut rectè vertit Chriſtophorſonus apud Euſebium & Socratem, vel *quæ nunc imperat*, ut eſt apud Gelaſium Cyzicenum. Recepta verò ſemel hac interpretatione, facilè intelligemus neceſſarium non eſſe ut Euſebii verba accipiamus de Epiſcopo urbis Romæ, præſertim cùm apud omnes in confeſſo ſit Silveſtrum, qui tum Romanam cathedram tenebat, decem ſaltem annis ſuperſtitem fuiſſe Concilio Nicæno. Proclivius eſt ut Gelaſii Cyziceni aliorumque explicationem ſequamur, qui de Metrophane Conſtantinopolitano heic agi putarunt. Nam & ille tum valde ſenex erat, & non ita multò pòſt obiit; ſi qua eidem Gelaſio fides, & auctori Politiæ ſanctorum Metrophanis & Alexandri, quæ extat in Bibliotheca Photii.

II. Scio viros eruditiſſimos contendere Metrophanem obiiſſe aliquot annis ante habitam ſynodum Nicænam, argumento ducto ex morte Alexandri, quem mortuum eſſe volunt anno CCCXXXIX. vel XL. cùm per annos tres & viginti cathedram Conſtantinopolitanam tenuiſſet poſt Metrophanem. Sanè ſi res ita ſe habet, fateor Euſebium non poſſe intelligi de Metrophane. Sed non inde tamen ſequitur heic agi de Epiſcopo Romano. Supereſt enim adhuc integra explicatio loci Euſebiani, ea quæ de ſenectute Epiſcopi urbis regnantis dicta ſunt referendo ad Alexandrum: qui ſi exceſſit è vita anno Chriſti trecenteſimo trigeſimo nono, ætatis verò ſuæ octavo & nonageſimo, ut Socrates ſcribit, annum omnino octuageſimum quartum agebat eo tempore quo Nicæna ſynodus habebatur.

III. Quanquam, ſi liberè loqui liceat, facilè crediderim erratum à librariis eſſe apud Socratem in nota numeri, ut ſæpe contingit, proque εἰκοσιτρία legendum eſſe τρισκαίδεκα. quod cùm fortaſſis ſcriptum eſſet per abbreviationem, ut in Chronographia Nicephori, proclive librario fuit κγ' ſcribere pro ιγ'. Nam cujus magni boni gratia fingi potuit tota illa narratio quæ extat apud Gelaſium Cyzicenum & auctorem Politiæ de ſumma ſenectute morteque Metrophanis, ſi ea vera non eſſet? Immo tot argumenta concurrunt quæ ſuadent Metrophanem perveniſſe uſque ad tempora ſynodi Nicænæ ut penè neceſſaria mihi videatur emendatio illa, cùm apud Socratem, tum apud Sozomenum, qui ex Socrate accepit. Nam & Theophanes & Nicephorus ſediſſe eum omnino ſcribunt annos decem. Quòd ſi anno nono imperii Conſtantini, ut Cedrenus tradit, id eſt, anno Chriſti trecenteſimo decimo quarto, ordinatus eſt Epiſcopus, & Concilio Nicæno interfuit, ut idem Cedrenus ſcribit, non quidem per ſe, ſed per Preſbyteros ſuos, neceſſe eſt omnino affirmare mendoſam eſſe

lectionem quæ hodie extat apud Socratem, dicendumque Alexandrum in cathedra Constantinopolitana sedisse per annos tantùm tredecim; quot excurrunt à Concilio Nicæno usque ad annum quo ille mortuus est. Unde patet rejiciendam esse sententiam Baronii, qui contra scriptorum omnium fidem, & absque ulla vetusti codicis auctoritate, tempora sedis Metrophanis coercens intra triennii spatium, falli eos ait qui eum Ecclesiæ præfuisse tradunt annos decem.

IV. Attamen, ne quid dissimulem, huic meæ conjecturæ de initiis episcopatus Alexandri, & de numero annorum quibus Constantinopolitanæ Ecclesiæ præfuit, obstare prima fronte valde videntur ea quæ leguntur apud Theodoretum in libro primo historiæ Ecclesiasticæ; in quo recitatur epistola ab Alexandro Episcopo Alexandrino scripta ad Alexandrum cognominem suum, ὁμώνυμον, quem titulus epistolæ appositus eum esse docet qui Constantinopolitanus Episcopus fuit, hoc modo: Ἀλεξάνδρου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐπιστολὴ πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως. *Alexandri Episcopi Alexandrini epistola ad Alexandrum Episcopum Constantinopolitanum.* Nam si ista certa sunt, cùm Theodoretus dicat hanc epistolam scriptam esse antè quàm Nicæna Synodus haberetur, certum quoque esse debet Metrophanem eo tempore mortuum fuisse, adeoque Alexandrum (quod scribit Nicephorus Callistus lib. VIII. hist. eccles. cap. VII.) in cathedra Metrophanis sedisse ante Concilii Nicæni tempora. Qua unica argumentatione pessumdantur quæcunque de annis Metrophanis & Alexandri dicta hactenus sunt. Gravis sanè difficultas; quæ nullo modo solvi posset, si constaret heic agi de Alexandro Constantinopolitano. Verùm aliter se res habet, ut ego quidem arbitror. Nam Theodoretus tractans hanc causam, non ait epistolam illam scriptam esse ad Alexandrum Constantinopolitanum; illud tantum ait, scriptam esse ab Alexandro antistite Alexandrino ad cognominem suum, nihil præfatus de dignitate ejus neque de regione in qua ille habitabat. Tum refert ipsam epistolam, cum hac inscriptione: Τῷ τιμιωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ ὁμοψύχῳ Ἀλεξάνδρῳ Ἀλέξανδρος ἐν κυρίῳ χαίρειν. *Reverendissimo & unanimi fratri Alexandro Alexander in Domino salutem.* In titulo tamen epistolæ adnotatum est, uti diximus, eam esse scriptam ad Alexandrum Episcopum Constantinopolitanum. Theodoret. lib. 1. hist. eccles. cap. 3. 4.

V. Hunc titulum illustrissimus Cardinalis Baronius putavit non esse Theodoreti, ea de causa, quòd nondum ea tempestate Byzantium fuerit in Constantinopolim commutatum, inde porrò erroris occasionem fluxisse quòd cùm epistola illa antistitis Alexandrini fuerit communis ad omnes Episcopos, ejusdem exemplar inter Alexandri Episcopi CP. monumenta repertum eo titulo fuerit pariter consignatum. Ego verò tanti viri præjudicio fretus omnino persuasum habeo titulum illum non esse Theodoreti, sed librarii cujusdam posteriorum temporum aut interpretis; qui cùm epistolam illam datam videret ad Alexandrum Alexandri Episcopi Alexandrini coætaneum, deceptus similitudine nominum & fortassis etiam auctoritate Epiphanii Scholastici aut Nicephori Callisti, putavit ad alium Alexandrum referri non posse quàm ad eum quem per eas tempestates noverat administrasse CP. Ecclesiam. At ego contrà sentio cum illustrissimo Cardinale Baronio, ut mox dicam, si priùs admonuero titulum illum qui hodie legitur in editionibus Græcis historiæ ecclesiasticæ Theodoreti, non extare in duobus vetustissimis codicibus MSS. bibliothecæ regiæ, in quibus eadem Theodoreti historia continetur, neque in codice 733. bibliothecæ Colbertinæ, qui est vetustissimus, neque demum in editione Græca Roberti Stephani, editionem verò Latinam Basileæ emissam anno MDCXI. hæc tantùm in titulo habere; *Epistola missa ab Episcopo Alexandrino ad suum cognominem.* Unde concludi certò potest titulum illum non esse Theodoreti, cùm non reperiatur in codicibus antiquis nec in antiquissima editione Roberti Stephani, & diverso modo legatur in editionibus, adeoque adjectum esse à librario vel ab interprete. Baron. ad an. 318. Lib. 1. Hist. Tripart. cap. 13. Nicephor. lib. 8. hist. eccles. cap. 7.

VI. Quoniam verò semel emendato isto Theodoreti loco, eversum quoque est argumentum quod afferri poterat adversùs conjecturam meam de numero annorum quibus Alexander rexit Ecclesiam Constantinopolitanam, liberumque deinceps cuivis est investigare ad quem istius nominis hominem tum viventem ea epistola scripta sit, quamquam non sit operæ pretium, promam tamen meam sententiam, ut etiam hoc ecclesiasticæ historiæ caput illustrem pro mea virili. Existimo itaque eam datam esse ad Alexandrum Thessalonicensem magni tum nominis Episcopum, & qui nobilissimæ Ecclesiæ apostolicæ præsidebat, idque ea de causa factum ab Alexandrino antistite quòd solerent tum Episcopi, quoties occasiones incidebant ingentium causarum, ad apostolicas sedes recurrere. Etenim per ea tempora nihil gravioris momenti agi in Ecclesia poterat extra conscientiam Episcoporum sedibus illis præsidentium, uti diximus ad librum Agobardi de comparatione utriusque regiminis. Itaque cùm Arii dementia turbaret Ecclesiam Alexandrinam, Ecclesiæ illius Episcopus de ea re scribens ad Episcopum Antiochenum & ad alios quosdam, Alexandrum Thessalonicensem non omisit, cujus Ecclesia non ultimum locum obtinebat inter apostolicas. Quo postea exemplo magnus Athanasius, qui in sede Alexandrina successit Alexandro, cùm se multis malis accusationibus circumventum videret, ac prævalere inimicorum suorum fraudes & potentiam, de causa sua certiorem in primis fecit Alexandrum Episcopum Thessalonicensem; ut docet ejusdem Alexandri epistola ad Athanasium, quæ extat in secunda istius apologia. Quin & ex epistola quam idem Alexander in causa Athanasii scripsit ad Dionysium Comitem manifestè colligimus magnam ejus auctoritatem fuisse, dum invehitur adversùs calumniatores Athanasii, qui nonnulla recenter adversùs eum tentaverant, *nullo nobis*, inquit, *ejus rei indicio facto.* Ipse quoque miser Eutyches, tametsi Constantinopolitanæ urbis Archimandrita, cùm appellaret synodos Ecclesiarum apostolicarum post sententiam à Flaviano CP. adversùs ipsum datam in Concilio Constantinopolitano, Thessalonicensem quoque appellavit, ut rectè observatum est ab illustrissimo Archiepiscopo in libro VII. cap. VI. istius operis.

VII. Ex his quæ dicta sunt facilè colligitur non constare de epistola Alexandri Episcopi Alexandrini ad quem scripta sit, videri porrò da[illegible]esse ad Alexandrum Thessalonicensem. Nondum enim ea tempestate Byzantinam Ecclesiam regebat Alexander. Pr[illegible] nondum ea erat sive dignitas sive auctoritas Episcopi Byzantini ut de gravioribus causis ad eum scriberetur è longinquis provinciis, nondum videlicet dedicata Constantinopoli neque urbis regiæ vocabulo decorata, unde illi initium claritudinis & adjumentum ingens, non solùm ad capessendam auctoritatem apud exteras gentes, sed etiam ad invadendum imperium in provincias finitimas.

CAPUT IV.

Synopsis.

I. Osius præfuit synodo Sardicensi. Inquiritur an Romani Episcopi legatione illic fungeretur. Quod probatur per consequentiam. Objicitur legationem Ecclesiæ Romanæ sileri ab Osio in subscriptionibus hujus Concilii, quæ tamen non omittitur in Archidami & Philoxeni subscriptionibus. Respondetur exemplo Flaviani Episcopi Philippensium in Macedonia; qui in subscriptione sententiæ à synodo Ephesina latæ adversùs Nestorium nullam mentionem fecit legationis quam ab Episcopo Thessalonicensi & à synodo Illyriciana susceperat.

II. Episcopi legationis suæ literas proferebant in exordio Concilii. Suo tamen tantùm nomine subscribebant, quòd jus sententiæ haberent jure proprio. Hunc ordinem tenuit Osius. Archidamus & Philoxenus, quibus nullum jus præter legationem suppetebat, nomine Julii subscripserunt.

III. In secunda synodo Legati sedis Romanæ non adfuerunt. Ea synodus relationem ad Romanam Ecclesiam totiusque occidentis synodum misit de rebus à se gestis.

IV. Cyrillus Alexandrinus vices Cælestini Episcopi Romani gessit in Concilio Ephesino. Probatur ex ipsis Cælestini verbis: qui non solum vicem suam Cyrillo mandavit, sed etiam locum. *Probatur iterum auctoritate ipsius Concilii.*

V. Objiciunt novatores Cælestinum vices suas mandasse Cyrillo ante coactam synodum Ephesinam. Objectio illa exploditur auctoritate actorum synodi.

VI. Inquiritur an suo nomine Cyrillus, ut Episcopus Alexandriæ, Concilio præfuerit, an alieno. Asseritur nomine Episcopi Romani primum locum obtinuisse. In actis Concilii Chalcedonensis scriptum est Cælestinum & Cyrillum præfuisse synodo Ephesinæ. Probatur etiam auctoritate Balsamonis; qui Phrygiî usum, qui ætate sua Alexandrino Patriarchæ competebat, à Cælestino arcessit.

VII. Quæritur cur tres alios Legatos Cyrillo adjunxerit Cælestinus. Ita visum expedire ob conceptas à Theodosio Imperatore suspiciones, quasi Cyrillus Nestorium insectaretur proprio odio. Differentia inter Cyrillum & cæteros Legatos.

VIII. Tres illi Legati se Romanæ Ecclesiæ vel sedis apostolicæ Legatos vocant. Eorum consessus in Concilio, ex epistola Cælestini, & ex actis synodi. Perturbatio subscriptionum in eo Concilio fluxit ab incuria librariorum. Mandatum synodi corruptum ab iisdem. Rejecta Card. Perronii conjectura. Sententia auctoris confirmatur auctoritate Leonis I. Papæ.

I. SYNODUM Nicænam excepit Sardicensis, à Constante & Constantio ex provinciis occidentis & orientis evocata ut dissidia de fide per Arrianorum fraudes exorta componerentur, & judicium de Athanasio & aliquot aliis orientalibus Episcopis instauraretur. Huic Concilio Osium præfuisse nemo dubitat. quod patet ex epistola orientalium, è subscriptionibus Concilii, è Sozomeno, & ex allocutione Concilii Chalcedonensis. Sed lis iterum movetur de legatione, an ei imposita fuerit à Julio; præsertim cùm Osius primus subscripsisse reperiatur non adjecta Legati mentione, deinde secundo loco Julius per Archidamum & Philoxenum. Sed constituta legatione quam in concilio Nicæno Osius obivit, superfluum videtur laborare de secunda in Concilio Sardicensi. Etenim dignitas illa Legati judicio Pontificis semel collata in Osium, & ab eo in florentissimo universæ Ecclesiæ cœtu cum summa laude obita, ab illo sine gravi injuria in alium transferri non potuit. Obtinebat namque ea tempestate æquitas illa juris, quam lege deinde firmarunt Imperatores, ut is qui dignitatis alicujus meruerit missionem, ejus obtineat insignia, & aliis omnibus in ordine & consessu præferatur qui postea illis dignitatibus ornantur. Quare ad exemplum synodi Nicænæ tribus Legatis vices suas Romanus Episcopus commisisse censendus est, Osio Episcopo Cordubensi, & Archidamo & Philoxeno Presbyteris. Vel si quis novam legationem Osii pertinaciter rejiciat, dicendum prærogativam consessus illi competivisse ex veteri dignitate quam in synodo Nicæna ex Silvestri delegatione obtinuerat. Neque enim

In ep. synodica: Ὅσιος ὑπέγραψα ... Epist. synodi orient. *Is qui cum Osio erant.* Suzom lib. 3. c. 11. Allocutio Concilii Chalcedonensis ad Marcianum, de Sardicensibus Episcopis: ... Ὅσιος ... γνώμης.

L. ult. de privil. eor. qui in sacro Palat. milit. l. 2. ut dignit. ordo serv. l. 12. Codicis.

aut apostolicæ sedis dignitas vel etiam synodi generalis patitur ut illustris legatio, quæ Metropolitis & Patriarchis præesse debebat, duobus Presbyteris sine Episcopo, qui caput esset legationis, imponeretur. Si quis opponat epistolæ synodicæ Concilii subscripsisse Episcopos ordine, *Osius ab Hispania, Iulius Romæ per Archidamum & Philoxenum, Protogenes Sardicæ*, unde colligi videatur solos Archidamum & Philoxenum legationis munere ornatos, respondendum mihi videtur id factum eodem consilio quo Flavianus Philippensium in Macedonia Episcopus sententiæ à synodo Ephesina latæ adversùs Nestorium subscripsit, nulla mentione facta legationis quam à Rufo Thessalonicensi Episcopo & à synod[o I]llyriciana susceperat: *Flavianus Philippensium Episcopus unà cum sancta synodo decernens subscripsi.* Atqui actione prima Concilii Flavianus dicitur vices gessisse Rufi Thessalonicensium Episcopi; qui morbo detentus, ad synodum accedere non potuerat.

II. Scilicet eum ordinem servabant patres ut Episcopi legationis suæ literas proferrent in ipso Concilii exordio; unde constare poterat an suo tantùm vel etiam alieno nomine sententiam ferrent. quod in acta referebatur, quemadmodum superiùs adnotavimus ex Concilio Carthaginensi, & nunc ex Concilio Ephesino. Deinde suo tantùm nomine subscribebant, minùs sollicitos se de legatione imposita præstantes, quia jure proprio suffragium ferre sibi liberum esse ducebant. Hunc ordinem tenuit Osius: qui veteris legationis jure fretus, quæ fortasse renovata erat à Julio, satis habuit nomen proprium inscribere; de cujus munere aliunde constabat. At verò Archidamus & Philoxenus

Philoxenus Presbyteri, quibus nulla ratio suffragabatur alia præter legationem cur synodo interessent, Julii nomine subscripserunt. Ceterùm quàm alienus esset Osius à minuenda sedis apostolicæ dignitate & auctoritate inde constat manifestissimè quòd eo referente in hoc ipso Sardicensi Concilio de appellationibus dejectorum Episcoporum ad Episcopum Romanum ex tota Ecclesia deferendis & de Legatis ad judicia retractanda mittendis sancitum est, eoque subscribente patres Concilii omnia negotia ad sedem apostolicam tanquam ad caput Ecclesiarum referenda esse professi sunt. Itaque ex Osii scriptis de Osii gestis judicium feratur, & de læsa apostolicæ sedis dignitate illius acerrimus vindex nullo modo periclitabitur.

C. 3. Concil. Sardic.

Epist. synod. Concilii Sardic. ad Julium.

III. Cùm synodus secunda œcumenica ex solis orientis Episcopis conflata nullis ornata fuerit Romanæ Eccclesiæ Legatis, non est quod de eorum consessu disputemus. Relatione ad Romanam Ecclesiam totiusque occidentis synodum missa facta, atque mutuo orientis & occidentis consensu, Macedonii hæresis cæteræque pravorum dogmatum pestes extinctæ sunt, & Concilium illud œcumenici auctoritate per universam Ecclesiam celebratum est.

Vide infrà cap. 20. hujus libri §. 8. & cap. 24. §. 11.

IV. In tertia synodo œcumenica seu Ephesina extat splendidissimæ legationis exemplum. Cyrillus Alexandrinus vices agens Cælestini tresque alii sibi adjuncti Legati à Cælestino ad synodum missi huic ornatissimo Concilio præfuerunt. Nestorius Constantinopolitanus Episcopus, admissa societate quadam naturæ divinæ in Christo, personæ unitatem perfidè inficiabatur. Ea de re monitus à Cyrillo eo prorupit audaciæ ut Romanis auribus hanc blasphemiam ingereret. Disputatione tota ad Cælestinum delata, ille Concilium Romanum contrahit; Nestoriumque universalis Ecclesiæ communione multat, nisi intra decem dies à die conventionis numerandos scripto sacrilegam novitatem condemnet. Sed quia præsentiam suam necessariam videbat Cælestinus ad sententiæ executionem ob gratiam qua Nestorius apud aulicos flagrabat, vices suas Cyrillo Alexandrino delegavit. *Et quia nostra*, inquit ille, *in tanto negotio propemodum præsentia necessaria videbatur, vicem nostram propter marina & terrena spatia ipsi sancto fratri meo Cyrillo delegavimus, ne morbus iste longitudinis occasione grassetur.* Ad ipsum verò Cyrillum litteris datis, non solùm vicem suam illi, sed etiam *locum* & sedis suæ auctoritatem mandavit: *Quamobrem nostra sedis auctoritate adscita, nostraque vice & loco cum potestate usus, ejusmodi, non absque exquisita severitate, sententiam exequaris.* Hanc legationem Cyrillus avidè arripuit, ut majori pondere Nestorium dejiceret, & perfidiam sacrilegam ulcisceretur. Itaque synodo Ægyptiacæ Diœceseos Alexandrinæ coacta, ex ejus sententia Nestorium per epistolam synodicam contestatur *una cum Synodo Romana cui Celestinus præfuit* ut juxta tempus à Pontifice definitum resipisceret. Ipsa quoque synodus Ephesina Cælestinum vices suas Cyrillo commisisse docuit in relatione ad Imperatores.

Cyrillus ep. ad Joan. Antioch.

Celestin. ep. ad Alex. & pop. CP.

Ep. synod. Cyrilli & Conc. Alexand. Relatio ad Impp. Act. 1. Concil. Ephes.

V. Ista quidem urunt novatores. Sed excipiunt vices suas mandasse Cyrillo Pontificem ante coactam synodum Ephesinam. Verùm illa à Theodosio indicta, coactam quoque constat Romæ à Cælestino alteram synodum occidentalium Episcoporum, in qua, priore contra Nestorium confirmato decreto, alias literas ad synodum Ephesinam Cælestinus dedit per Arcadium & Projectum Episcopos & Philippum Presbyterum, qui ejus præsentiam supplerent *ἀναπληρῶντες τὴν παρουσίαν*, ut loquuntur patres in eadem relatione. Quamvis ergo Vicarius Cælestini Cyrillus fuerit ante synodum Ephesinam, attamen in ipsa synodo alii fuerunt Legati. Quod ipse quoque fatetur Cælestinus in epistola ad Theodosium Augustum: *Huic synodo quam esse jussistis nostram præsentiam in his quos misimus exhibemus.* In epistola quoque ad synodum. *Direximus*, inquit, *pro nostra sollicitudine sanctos fratres & consacerdotes nostros unanimes nobis & probatissimos viros Arcadium & Projectum Episcopos & Philippum Presbyterum nostrum, qui iis quæ aguntur intersint, & quæ à nobis antea statuta sunt exequantur.* Unde, ut ex Jure hoc quoque addamus, posteriorem procuratorem dando, priorem prohibuisse videtur. Quæ regula tamen sic intelligitur, si res sit integra. Lite enim contestata, qui procuratorem dedit, eum mutare non potest nisi causa cognita. In hoc autem negotio Cyrillus legatione usus Nestorium scripto monuerat. Quid autem tergiversamur? Imò & synodo quoque Ephesinæ ante trium Legatorum adventum, non solùm ex prærogativa sedis suæ, sed etiam vice Cælestini præfuerat. Legantur acta: *Considentibus in sanctissima Ecclesia quæ appellatur Maria religiosissimis & sanctissimis Episcopis, Cyrillo Alexandria, qui & Calestini quoque sanctissimi sacratissimique Romana Ecclesiæ Archiepiscopi locum obtinebat, & Juvenali Hierosolymorum &c.* Quin etiam post adventum Arcadii & sociorum Cælestini locum obtinere dicitur Cyrillus in actis. Neque injuria; cùm sciret delegatam sibi à Cælestino sedis apostolicæ auctoritatem ad executionem sententiæ contra Nestorium in Romana synodo latæ; de quo negotio agebatur in Concilio Ephesino.

L. 31. Si quis. §. ult. ff. de procurat. L. 17. ff. eod. l. 1. C. mand.

Act. 1. Concil. Ephes.

Vide Chronicon Marcellini Comitis, Theodosio XIII & Valentin. III. Coss. Act. 2. Concil. & act. 4.

VI. Si quis autem scrupulosè inquirat an jure Alexandrinæ sedis, cui secundus locus in Ecclesia competebat secundùm canones, & absente Romano Pontifice primus, an verò vicario nomine synodo præsideret, respondebo nomine Pontificis primum obtinuisse locum. Conjuncti quidem erant duo illi dignitatis gradus in persona Cyrilli, sed confusi non erant; quia synodus œcumenica Pontificis Romani præsentiam & auctoritatem exigebat, quæ à Cyrillo supplebatur. Is autem se ipso prior erat & posterior, ratione habita utriusque sedis. Unde in inscriptione epistolæ ad synodum Ephesinam datæ ab Episcopis Constantinopoli repertis Cælestinus Cyrillo præfertur, id est, Cyrillus ipse agens vicario nomine antecedit Patriarcham Alexandrinum. Quare Episcopi provinciarum Macedoniæ, Helladis, Thessaliæ, utriusque Epiri veteris & novæ, & insulæ Cretæ, scripto sententiam suam promentes in Concilio Chalcedonensi non dubi-

tarunt asserere primæ synodi Ephesinæ præsides fuisse Cælestinum apostolicæ sedis Episcopum & Cyrillum Alexandrinæ. Imò verò synodus Chalcedonensis hoc ipsum profitetur in definitione fidei: ἧς ἡγεμόνες οἱ ἁγιώτατοι τὴν μνήμην Κελεστῖνος ὁ τῆς Ῥωμαίων, καὶ Κύριλλος ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων ὑπῆρχον. Idem quoque testatur Marciani edictum act. III. Concilii Chalcedon. cap. IV. & XII. Quod adeo constans est apud ipsos quoque schismaticos ut, teste Balsamone, Patriarchæ Alexandrini sacra celebrent cum Phrygio, cujus ferendi privilegium Cælestinus Cyrillo communicavit; qui eo capitis ornamento instructus, Ephesinæ synodò vice Papæ præsedit, & Nestorium condemnavit. *Cùm non posset*, inquit, *Cælestinus adesse Ephesi & judicare Nestorium, visum est ut sancto Cyrillo à Cælestino permitteretur huic synodo præsidere. Ut itaque constaret eum habere jus & auctoritatem Papæ, sedit cum Phrygio, & condemnavit Nestorium. Ab eo tempore cum eodem Phrygio sacrificant & procedunt Patriarchæ Alexandrini.*

Quid sit Phrygium, vide lib. 6. c. 6. §. 7.

Theod. Balsamo Tit. VIII. Nomocan. c. 1.

VII. Aliquis fortasse petet cur Cyrillo tres alios Legatos adjunxerit Cælestinus, & in quo versaretur, si quod intercedebat inter eos discrimen. Sed illi quæstioni facilè satisfieri potest. Etenim Theodosius Imp. à Nestorii fautoribus circumventus dissidium in Ecclesiam invectum Cyrillo imputabat, qui contentionibus ex invidia adversùs Nestorium accensis pacem Ecclesiæ turbasset. Itaque literis ad omnes universæ Ecclesiæ Metropolitanos datis synodum generalem indixit, quò se illi conferrent cum aliquot provinciæ suæ Episcopis. Quare necessarium omnino fuit ut Cælestinus alios præter Cyrillum Legatos mitteret, qui posteriores curas ad generalem synodum deferrent, & Cyrilli anathematismos confirmarent. Accesserunt ergo Legati cum mandato exequendæ suffragiis suis sententiæ contra Nestorium à Cælestino in secunda Romana synodo iterum latæ. *Propterea & ego quoque*, inquit Projectus Episcopus, *auctoritate legationis apostolicæ sedis unà cum fratribus sententiæ executor existens definio.* Unde consurgit differentia quædam inter Cyrillum & ceteros Legatos. Etenim ille non mittebatur à Cælestino, sed vices ejus suæ auctoritati ordinariæ adjunctas susceperat, & proprio jure atque ascititio censebat. Quod plenius erat & ulterius quàm esset jus Legatorum. Etenim Cyrillus vices Cælestini obtinens respondebat in hoc negotio ei qui locum Præsidis tuebatur jussu Principis aut Præfecti prætorio; qui omnia administrabat eodem jure quo Præses, si adesset. At verò Legati *supplentes locum sedis apostolicæ to iusque synodi sanctissimorum occidentalium Episcoporum*, ut loquitur Cyrillus, missi sunt ad synodum, & solo jure legationis ea quæ sibi mandatis injuncta essent, velut formulæ addicti, executi sunt. Deinde dignitate Cyrillo cedebant; ideoque in ejusdem legationis consortio, aliunde quoque tempore posteriores, inferiores erant jure.

Concil. Ephes. p. 2. act. 3.

Cyrill. Concil. Ephes. par. 1. act. 3.

VIII. Ceterùm observandum est tres istos Legatos, etsi Cælestinum & occidentalem synodum repræsentarent, attamen se *Romanæ Ecclesiæ vel apostolicæ sedis* Legatos inscripsisse, & iisdem nominibus à synodo quoque designatos. Quod autem attinet ad ordinem quem inter se Legati tenerent, qui perturbatus aliquando videtur in actis synodi, non aliunde rectiùs constitui potest quàm ex literis Cælestini ad synodum & ad Theodosium, qui se fratres & coëpiscopos suos Arcadium & Projectum & compresbyterum suum Philippum misisse ait. Eundem ordinem secuta est synodus Ephesina in sua interlocutione, quæ habetur actione III. & in actione IV. ubi post Cyrillum vices gerentem Cælestini Arcadius & Projectus Episcopi & Legati Philippo Presbytero & Legato præferuntur, & eos Juvenalis Hierosolymorum subsequitur. Atque sine dubio hic retentus fuit ordo in eorum consessu. In censendo autem sæpe primus loquitur Philippus; & in subscriptionibus Cyrillum & Arcadium sequitur Juvenalis Hierosolymitanus, qui Projecto & Philippo præfertur. Aliquando etiam Cyrillum & Philippum excipit Juvenalis, quem Arcadius & Projectus sequuntur. Quandoque verò Juvenalis tres Legatos in subscriptione antecedit. Quæ perturbatio ab exscriptorum incuria profluxit. Summa verò amanuensium oscitantia in eo mandato conspicitur quod à Concilio Episcopis ad comitatum proficiscentibus injunctum est; quod eo ordine conscriptum est ut Philippus Presbyter Legatus dicatur apostolicæ sedis, & Arcadio atque Juvenali (qui Legati nomine non ornatur) præferatur. Unde vir eruditus colligebat Philippum Presbyterum ideo Arcadio prælatum quòd à latere Pontificis missus esset, reliqui duo à synodo Romana. Quod tamen repugnat Legatorum subscriptionibus, qui se ex æquo pro Legatis apostolicæ sedis & Ecclesiæ Romanæ gerunt. Sanè negari non potest quin Legati quoque à latere ex æquo dici debeant, rejecta distinctione quæ viris eruditis tantopere placuit. Quod unico Leonis loco confirmabo petito ex epistola ad Julianum Coënsem Episcopum: *Per fratres nostros* Julianum Episcopum & Renatum Presbyterum, sed & filium meum Diaconum Hilarum, quos ex latere meo vice mea misi &c.*

Concil. Ephes. p. 2. act. 3.

Mandatum synodi inter ep. cap. etc. in Concil. Ephes.

Card. Peron. c. 15.

Leo ep. 19.

* JULIANUM] Leg. *Julium*, quem Leo Papa misit ad synodum Ephesinam cum Hilaro Archidiacono & Renato Presbytero, ut scribunt Prosper & auctor Breviculi historiæ Eutychianistarum. Fuit autem Episcopus Puteolanus. Frustra porrò putat vir clarissimus Paschasius Quesnellus errarum illic esse ab auctore Breviculi, uti nos ostendimus in præfatione ad acta Concilii Chalcedonensis §. 31. ubi etiam ostendimus Julianum Coënsem non fuisse Legatum in prædatoria synodo Ephesina. Itaque Julii nomen pro Juliano reponendum est infrà cap. 5. §. 1. 3.

CAPUT V.

Synopsis.

I. Agendum nunc de Legatis ad synodum Ephesinam secundam missis. Ei occasionem prebuit Eutyches in synodo C P. à Flaviano & xxx. Episcopis damnatus. Synodi sententiam confirmavit Leo I. in celebri illa ad Flavianum epistola. Eutyches à Theodosio Imp. synodum Ephesi cogendam impetrat, quò Leo tres Legatos misit, eisque quid servandum esset prescripsit.

II. Eutyches damnationis certus Flavianum à judicio repellere nititur rescripto Principis, tanquam lis inter Flavianum & Eutychetem judicanda esset. Dein Dioscoro Alexandrino primatum synodi à Principe deferri curat, pratextu canonum, sperans Legatos hanc injuriam minimè laturos, atque adeo discessuros. Hi, quòd prasessio sedi Romana non daretur, in Concilio assidere noluerunt. Rogaverunt autem ut epistolà Leonis de damnatione Eutychetis in synodo relegeretur. quod eludere conatur Dioscorus: & pervicit. Unde damnatus est in Chalcedonensi Concilio.

III. Noluerunt Legati in consessum Episcoporum admitti. Probatur ex actis ipsis synodi, qua Leonem à synodo expulsum esse testantur. Adfuerunt tamen ut spectatores, & animosè contradixerunt violationi fidei & canonum.

IV. Refellitur eorum opinio qui existimant Legatos illos non fuisse conquestos de injuria sedi apostolica illata. Legati sedis Romana negant Dioscorum in Concilio Chalcedonensi posse sedere, quia sine ejus auctoritate synodum Ephesinam peregerat, absque cujus sententia non licet œcumenicam synodum celebrare.

V. Paschasini sententia ex quorundam opinione damnare videtur eo nomine Dioscorum quòd primatum usurpaverit in ea synodo. Explicantur & emendantur actorum Chalcedonensium verba qua id asserere videntur. Verba illa non habentur in exemplari ejus sententia quod Leo misit ad Episcopos Gallicanos.

I. NUNC agendum de Legatis ad Ephesinam secundam synodum missis; quæ anno CCCCXLIX. jussu Theodosii, novemdecim annis post primam, habita est Ephesi, Dioscoro Alexandrino præside. Ejus indicendæ occasio profecta est è damnatione Eutychetis Presbyteri & Archimandritæ Constantinopolitani, qui nova hæresi publicata de una in Christo natura, à Flaviano & à synodo triginta Episcoporum Constantinopoli habita propter hæresim sacerdotio & monasterii administratione deturbatus est. Ea de re statim Eutyches conquestus est apud Leonem summum Pontificem, antequam relationem rerum gestarum Romam, *ut debuit*, Flavianus misisset. Sed quia communionem inaudito Flaviano à Romana sede extorquere non potuit, synodum à Theodosio Ephesi cogendam impetravit ope Chrysaphii Eunuchi, qui Principis ingenio erga se indulgentissimi abutebatur. Interim Leo gestis episcopalibus adversùs Eutychem à Flaviano missis de nova hæresi certior factus, senis illius imperitiam apertè damnat exarata in eam rem luculentissima ad Flavianum tractatione potiùs quàm epistola, qua gravissimè incarnationis sacramentum contra Nestorii & Eutychetis profanas novitates asserit. Præterea verò licèt Theodosio se ad Concilium evocanti indictionem necessariam non fuisse Leo scripserit, quia non talis quæstio orta erat unde aut posset aut deberet dubitari, attamen ut aliquatenus statutis Principis pareretur, studium suum commodavit, & ad dispositionis imperatoriæ effectum auctoritatem apostolicæ sedis adhibuit. Quare Julianum Episcopum Puteolanum, Renatum Presbyterum, & Hilarum Diaconum delegavit, qui vice sua sancto conventui interessent, & communi sententia omnia constituerent: *quibus tamen secundum causam satis fibi & gestorum serie & ipsius Eutychis professione patefactam evidenter & plenè quid servandum esset ostendit.*

Leo I. ep. 8. ad Flavianum: Et ideo quia dilectio tua de tanta causa nos vider necessariò esse sollicitos, quàm plenissimè & lucidè universa nobis, quod utiq; facere debuit, unde are festimus.

Leo epp. ad Theodos. ad Pulcher. & ad syn. Ephes.

II. Eutyches certus damnationis sibi in synodo infligendæ, tum Flaviani & primorum judicum sententiis, tum apostolicæ sedis auctoritate, cujus sententiam se per omnia secuturum libello ad Leonem misso spoponderat, ad consuetas artes & versutias subsidiumque Chrysaphii confugit. Consilium ejus hoc fuit ut Romanæ sedis Legatos & Flavianum ejusque socios à judicio repelleret. quod obtineri aliter non poterat quàm rescripto Principis. Itaque Flavianum ejusque socios, qui secundùm canones & ecclesiasticorum judiciorum ordinem inter judices in hoc instaurato judicio adesse debebant, ad partes reorum redigit, ac si lis aliqua inter Flavianum & Eutychetem judicanda esset. Hæc quidem aperta vis erat quæ innocentissimis Episcopis, rescripto Principis per fraudem elicito, inferebatur. Sed callidiori via grassatus est ad rejiciendos Romanæ sedis Legatos. Primatum synodi Dioscoro Alexandrino deferri curat decreto speciali Theodosii, non autem literis generalibus, quæ eodem exemplo ad Papam & ceteros Metropolitas scriptæ Concilium indicebant. Iis enim Leo contradixisset, & suæ sedis injuriam vindicasset. Quare machinatio illa post adventum Legatorum in ipso Concilii exordio ad provocandos Legatos admota est; sperante veteratore eos aut omnino discessuros, aut Principis animum per novas contentiones accensuros. Subreptum Principi prætextu canonum. Primatus enim à Theodosio decernitur Dioscoro *secundùm canones*. Nempe suggestum fuit Imperatori, juxta canones Nicænos, ut primus locus Romano competit, ita secundum deberi Alexandrino Episcopo. A synodo quidem Constantinopolitana prælatum Alexandrino Constantinopolitanum Episcopum; sed in eo nunc Flaviani esse causam, ut à judicum consessu remotus, inter reos se sistere teneatur. Quare absente Leone Romano primas partes deberi Dioscoro Alexandrino,

Act. 1. Conc. Chalced.

Julianus in Concilio Chalcedon.

Extat rescriptum Act. 1. Conc. Chalced.

etiam præ Legatis apostolicæ sedis. Quod præjudicio Ephesinæ synodi prioris confirmabatur, ubi Cyrillus potiorem locum præ Romanis Legatis obtinuerat, & summa cum auctoritate in ea synodo erat versatus. Unde facile fuit Theodosio obrepere, cui perspectum non erat vicem suam Cyrillo Cælestinum delegasse, ut dixi superiùs. Admissi in Concilium Legati, quid consilii caperent dubii, temperamento quodam & fidei, quæ deserenda non erat, & dignitati sedis apostolicæ prospexerunt. Etenim Dioscoro assidere noluerunt, ut testatur Liberatus Diaconus Carthaginensis: *Ecclesiæ Romanæ Diaconi vices habentes Papæ Leoni assidere non passi sunt, eò quòd non fuerit data præsessio sanctæ sedi eorum. Insuper etiam quòd non lecta fuerat ad Flavianum epistola in Eutychetis damnatione à Papa Leone scripta, & occultata fuerat epistola ejus per supra memoratos Legatos ad ipsam synodum directa.* Sanè nullum poterant occupare locum Romani Legati donec literæ ad synodum Ephesinam à Leone directæ, quibus eorum legatio continebatur, recitatæ essent & in acta redactæ. Quare in ipso synodi introitu, post recitatas Principis literas evocatorias, Hilarus Diaconus postulavit ut Leonis literæ, quæ ad synodum per Legatos missæ erant, relegerentur. Ac Dioscorus quidem interlocutus est ut recitarentur, septiesque juravit se id omnino procuraturum; sed promissis non stetit. Qua de re graviter conquesti sunt orientales Episcopi & Aëtius Archidiaconus in Concilio Chalcedonensi; & judices severissimè expostulaverunt cum Dioscoro & ceteris Præsidibus Concilii Juvenale Hierosolymorum & Thalassio Cæsareæ Episcopo, eò quòd literæ illæ relectæ non essent. Illi verò tergiversationibus eludere conantur interrogationem. Dioscorus ait se primò & secundò interlocutum ut relegerentur. Juvenalis verò prolatam eo momento epistolam quandam Imperatoris quæ lectionem illam distulerit, neminem verò deinde monuisse ut Leonis epistola legeretur. Thalassius, se non ejus auctoritatis fuisse ut solus de lectione illa decernere posset. Quæ impudentia Dioscori inter præcipua capita ob quæ damnatus fuit in Concilio Chalcedonensi recensita fuit à Paschasino Legato: *οὐδὲ τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνωσθῆναι συγχώρησε τοῦ μακαριωτάτου Ῥώμης Λέοντος.*

Liberat. Diac. in Breviar. c. 12.

Concil. Chalced. Act. 1.

III. Quare, ut antea dixi, nullum locum occupare poterant Legati de quorum legatione nondum constabat in synodo. Unde factum ut neque etiam in consessum Episcoporum admitti voluerint. Quod non solùm disertè docuit Liberatus, sed patet etiam evidentissimè ex actis Ephesinæ synodi. Cùm enim in Concilio Chalcedonensi hæc verba recitarentur, *Residentibus Dioscoro Alexandriæ & Juliano Episcopo agente vices & tenente locum sanctissimi & beatissimi Romanæ Ecclesiæ Leonis*, orientales Episcopi reclamarunt, & mendacii acta redarguerunt. *Ejectus est*, inquiunt, *nullus suscepit nomen Leonis.* Quid apertius? Expulsum Leonem à synodo testantur patres, neminemque ejus nomine interfuisse. Tentavit quidem Dioscorus à Juliano suffragium exigere. Sed ipse atque Hilarus responderunt ante omnia legendam epistolam

Concil. Chalced. act. 1.

Leonis. Tunc Eutyches Legatos sibi suspectos esse protestatus, quòd à Flaviano & domo & convivio lautè excepti essent. Enimvero licèt pro Legatis non se gesserint, ut spectatores adfuerunt, & omnibus quæ in perniciem fidei & canonum acta erant animosè contradixerunt.

IV. Frustra ergo laborant viri docti in novatorum argutiis refellendis; qui Legatos de injuria sedis apostolicæ ob primatum Dioscori conquestos non fuisse, nec Ephesi, nec etiam in Concilio Chalcedonensi, inconsultò asserunt. Non erat enim cur de negata sibi consessus prærogativa conquererentur, qui legationis suæ fidem facere non potuerunt. Intempestiva omnino fuisset de loco disceptatio antequam de personarum conditione constaret. Hæc erat præjudicialis quæstio; quam discuti noluit Dioscorus, dilata literarum Leonis lectione. Itaque Legati de hac injuria (quæ gradum struebat ad secundam quæstionem de ordine consessus) & Ephesi & Chalcedone gravibus verbis conquesti sunt. Quare in ipso Concilii Chalcedonensis exordio Legati Romani dixerunt se mandata habere quibus eis præcipitur ne Dioscorum in synodo considere patiantur. Interrogati autem à judicibus quod illi crimen impingerent, Lucentius unus ex illis respondit Dioscoro reddendam esse rationem judicii sui: *quia cùm personam judicandi non haberet, præsumpsit, & synodum ausus est facere sine auctoritate sedis apostolicæ. quod nunquam factum est, nec fieri licet.* Hoc ergo flagitium admiserat Dioscorus quòd sine sedis apostolicæ auctoritate synodum Ephesinam peregit, & in ea judicium exercuit, Eutychem restituendo, & Flavianum ceterosque Episcopos damnando, ac si legitima fuisset illa synodus, cùm tamen juxta veterem Ecclesiæ canonem non liceat synodum œcumenicam celebrare absque sententia sedis apostolicæ. Ritè quidem indicta fuerat hæc synodus literis Theodosii Imperatoris, evocato quoque Leone summo Pontifice, ut suæ sedis auctoritatem huic synodo adhiberet. Missorum Legatorum præsentia ut nihil desideraretur ad plenum legitimumque Concilium celebrandum efficiebat; sed Dioscori impudenti versutia delusi vel potiùs repudiati sunt. Itaque rectè de usurpata cognitione synodali Dioscorum objurgant Legati, eò quòd nondum ritè constituta synodo & omnibus numeris perfecta judicium in ea synodicum exercuerit, vel potiùs omnia per tumultum, minas, & cædes peregerit.

Act. 1. Conc. Chalced.

Leo I. ep. 11. ad synod. Ephes. 11. *Religiosa clementissimi Principis fides sciens ad suam gloriam maximè pertinere si intra Ecclesiam catholicam nullius erroris germen exsurgeret, hanc reverentiam divinis detulit institutis, ut ad sanctæ dispositionis effectum auctoritatem apostolicæ sedis adhiberet, tanquam ab ipso beatissimo Petro cuperet declarari quid in ejus confessione laudatum sit.*

V. Adduci solet à quibusdam formula sententiæ Paschasini, qua videtur damnare eo nomine Dioscorum quòd primatum sibi usurpaverit in synodo Ephesina. Quod tamen ad quæstionem istam nullo pacto pertinet. Licèt enim ibi dicatur Dioscorus *præsumens sibi primatum*, Eutychem in communionem suscepisse, ex Græco contextu, ubi Dioscorus *αὐθεντήσας* dicitur, vox illa primatus significat eum omnia cum imperio, non autem ordine & canonicè sive *ἀκολούθως* egisse, suscepto Eutyche in communionem sub ipsa Concilii initia, non expectatis synodi suf-

Act. 3. Conc. Chalced.

fragiis. Quare verba illa absunt ab exemplari illius sententiæ quod Episcopis Gallis Leo misit : quæ sanè non omisisset, si ad contumeliam Romanæ sedis ulciscendam aliqua ratione referri potuissent.

Leo ad Episcopos Gallicanos.

CAPUT VI.

Synopsis.

I. Dioscori præsumptio repressa in Concilio Chalcedonensi. Restitutio Eutychetis, & Flaviani damnatio, ingrata Leoni; qui synodum generalem in Italia celebrari postulat à Theodosio. Negat Theodosius, ac tamen respondet curaturum se ne fides Concilii Nicæni injuriam pateretur. Et Anatolium Flaviani in sede CP. successorem à Pontifice suscipi contendit : qui negat id fieri posse donec de fide Anatolii constet. Dein Legatos mittit ad Theodosium, qui veram fidem docerent, &, si qui contradictores essent, Concilium universale intra Italiam celebrari postularent. Verùm ante eorum adventum Theodosius excessit è vita : cui successit Marcianus, à quo suscepti sunt.

II. Marcianus sollicitus de celebrando Concilio in oriente : quò Leonem accedere hortatur. Episcopi evocantur Nicæam ad Concilium generale, quod Chalcedonem rescripto Marciani translatum est. Ei interesse noluit Leo. Legatos tamen misit, qui vice sua synodo præsiderent. Legationi additus Julianus Coensis Episcopus : qui licèt Romanæ sedis Legatus in Concilio diceretur, ei tamen non præfuit. Cur ita actum.

III. Hinc colligitur falli novatores, qui jus præsidendi synodo collatum Leoni putant à Marciano. Probatur ex Leone.

IV. Quintæ synodo nullus interfuit Legatus, quòd Vigilius Papa adesset Constantinopoli. In sexta synodo tria legationum genera adfuerunt. Heic agitur de Legatis ab Agathone destinandis ad comprimendam hæresim Monothelitarum. Antiquus legationum ordo immutatus à Constantino Pogonato. Inquiritur in originem hujus mutationis.

V. Agatho Constantini Imp. petitioni obsequutus est, missis diversis legationibus. Probatur ex epistola Constantini ad Georgium Constantinopolitanum. Distinctio illa observata est in subscriptionibus. Legati Concilii occidentalis multùm aberant à primo loco.

VI. Falsum igitur quod quidam existimant, in superioribus Conciliis Episcopos vices gessisse Concilii occidentalis, Presbyteros verò Episcopi urbis. Probatur ex literis legationum, & ex subscriptionibus.

VII. Septima synodus adversùs Iconoclastas celebrata præsides habuit Legatos Hadriani I. qui primum in ea locum obtinuerunt, Tharasius verò CP. secundum.

VIII. Octava synodo, quæ adversùs Photium celebrata est, præfuerunt cum summa auctoritate Legati sedis apostolicæ.

I. CONTUMELIA apostolicæ sedi illata in Ephesino latrocinio deleta fuit in Concilio Chalcedonensi œcumenico quarto; unde peti debent sincera testimonia ad confirmandam Romani Pontificis auctoritatem, quam Dioscorus imminuere tentaverat. Sed ante omnia breviter rei gestæ series pandenda est, ut ex facti narratione jus Romanæ sedis meliùs constitui possit. Eutychis restitutio, & Flaviani damnatio per vim decreta à Dioscoro, excidium veræ fidei probis omnibus esse videbatur, sed præcipuè Leoni Pontifici, qui Romana synodo coacta, referente Hilaro Diacono quæ terrore & minis Ephesi gesta erant constanter damnavit. Attamen ut omnes offensiones repellerentur aut mitigarentur, nec aliquid ultrà esset vel in fide dubium, vel in charitate divisum, petiit à Theodosio generalem synodum in Italia celebrandam unà cum orientalibus Episcopis. Institit quoque Valentinianus literis datis urgere Theodosium; quò & fides à majoribus tradita competenti devotione defenderetur, & dignitas propriæ venerationis B. Apostolo Petro intemerata conservaretur; *quatenus beatissimus Romanæ civitatis Episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum haberet ac facultatem de fide & sacerdotibus judicare.* Laborabat summus Pontifex de fide restituenda & de Flaviano redintegrando, qui libello sedem apostolicam appellaverat. Sed Theodosius noluit judicium repeti quod

Ep. Valentin. p. Concil. Chalc. c. 25.

de personis latum erat. Id unum autem disertè professus est summo Pontifici, se curaturum ne fides Concilii Nicæni injuriam pateretur, Flavianum fato functum, eique successisse Anatolium in sede Constantinopolitana; cujus ordinationem à Dioscoro Ephesi factam à Pontifice suscipi contendebat. Respondet Leo sibi gratam fuisse Concilii Nicæni commendationem, de ordinatione verò Anatolii nihil in alterutram partem temerè sibi rescribendum donec constet an sinceram fidem Anatolius teneat. se nihil arduum ab eo vel dubium exigere, sed ut relegat quæ à sanctis patribus incarnationis dominicæ fides fuerit custodita, Cyrilli epistolam & quæ inserta sunt gestis Ephesinæ synodi I. catholicorum sacerdotum testimonia perspiciat. *Non aspernetur etiam*, inquit, *meam epistolam recensere, quam pietati patrum per omnia concordare reperiet. Cumque à se hoc quod sidem profuturum sit expeti desiderarique cognoverit, catholicorum sententiis toto corde consentiet; ita ut sinceram communionis fidei professionem absolutissima subscriptione coram omni clero & universa plebe declaret, apostolicæ sedi & universis Domini sacerdotibus atque Ecclesiis publicandam.* Ut autem velocior & plenior effectus his curis præstaretur, Legatos quatuor ad Theodosium misit, Abundium & Asterium Episcopos, Basilium & Senatorem Presbyteros, per quos quæ veræ fidei forma esset Princeps agnosceret; ut si in eandem confessionem Constantinopolitanus antistes con-

Leo ep. 34. ad Theodos. ep. 35. ad Pulcher.

sentiret, pax ecclesiastica consequeretur, sin
Vide infrà cap. 8. § 3. aliqui à puritate fidei & patrum auctoritate dissentirent, Concilium universale intra Italiam celebraretur; ut in unum convenientibus omnibus his qui ignorantia aut timore prolapsi essent, correctionis remediis consuleretur. Ante adventum Legatorum obiit Theodosius; cui successit Marcianus, ducta in uxorem Pulcheria Augusta Theodosii sorore. Legati quos Leo miserat honorificè à Marciano ᾗ ὡς ἐχρῆν λογισμῷ ἴσοι suscepti sunt.
Leo ep. 41. 42. qua de re certiorem fecit summum Pontificem, missis uno Presbytero & duobus Diaconis. Legati, quos pro fidei libertate Leo direxerat, quemadmodum ipse loquitur in epistola ad Martinum Presbyterum, pluri-
Ep. 38. mùm laborarunt in fortitudine fidelium roboranda & in restituendis lapsis, ut infrà dicetur.

II. Ceterùm suscepto imperio prima fuit Marciani cura ut per celebrandam in oriente synodum Leone auctore pacem Ecclesiæ restauraret. Quod suum desiderium Pontifici per literas Marcianus & Pulcheria significarunt, eum hortati ut in orientem accederet, synodumque celebraret. Evocantur itaque ad synodum œcumenicam, literis Principis, Episcopi; quæ Nicææ indicta primùm, dein Chalcedonem rescripto Marciani translata est. Summus Pontifex, qui sibi auctoritatem synodi ex antiquo jure à Marciano delatam videbat, adesse quidem synodo contra veterem consuetudinem noluit; sed Legatos auctoritate sua instructos misit, Paschasinum & Lucentium Episcopos, & Bonifacium Presbyterum, qui sua vice synodo præsiderent. Hæc sunt ejus verba in epistola ad synodum: *Amplectendum est clementissimi Principis plenum reli-*
Leo ep. 47. *gione consilium, quo sanctam fraternitatem vestram ad destruendas insidias diaboli & ad reformandam ecclesiasticam pacem voluit convenire, beatissimi Petri Apostoli jure atque honore servato, adeo ut nos quoque suis ad hoc literis invitaret ut venerabili synodo nostram præsentiam præberemus. quod quidem nec necessitas temporis nec ulla consuetudo poterat permittere. Tamen in his fratribus Paschasino & Lucentio Episcopis, Bonifacio & Basilio Presbyteris, qui ab apostolica sede directi sunt, me synodo vestra fraternitas existimet præsidere; nec sejunctam à vobis præsentiam meam credat, qui nunc in Vicariis meis adsum, & jamdudum fidei catholicæ prædicatione non desum.* Præcipua synodi sollicitudo commissa est Paschasino Episcopo, ut patet ex altera epistola ad Mar-
Ep. 50. cianum. Ceteris verò Legatis adjunctus est Julianus Coensis Episcopus, provinciæ Hellesponti, qui immobili pietate erga Flavianum semper steterat adversùs Dioscorum & Eutychem. Quare cùm illo nomine valde commendatus esset Leoni, legationis quoque munus illi injunxit. Legatio ista longè differt à prima. Paschasinus itaque ejusque socii Lucentius Episcopus & Bonifacius Presbyter ad definiendam fidem & judicium in synodo de Episcopis agendum missi fuerant, collata quoque præsidendi facultate. Eo jure usi sunt, ut patet ex actis synodi Chalcedonensis. Basilius tamen admissus non est à patribus, ea scilicet de causa, ut existimo, quòd numerosior quàm par esset videretur legatio; quæ juxta Vespasiani edictum & morem in synodo Nicæna usurpatum ad tres Legatos redacta fuit, dempto Basilio; nisi fortè ob morbum à synodo abfuerit. Quod attinet ad Julianum; ille quidem synodo interfuit cum Legati Romanæ sedis appellatione, sed unà cum ceteris non præfuit. Quod profectum est ex eo quòd in literis ad synodum à Leone datis nulla fieret Juliani mentio, sed tantùm in epistola ad Marcianum. unde potiùs ad consilium quàm ad plenum & integrum legationis consortium adscitus videbatur. Deinde numerosior fuisset legatio quàm ab Anatolio ferri posset; qui non sine stomacho intueretur sibi prælatum Episcopum provinciæ Hellesponti jam tum sibi subditæ. Itaque sola dignitate nominis concessa, Julianus post aliquot Metropolitas subscripsit.

III. Unde colligi potest jus præsidendi Leo ep. 47 ad synodum: *B. Petri Apostoli jure atque honore servato.*
synodo non fuisse Leoni collatum à Marciano, quemadmodum jactant novatores, sed conservatum. Ita enim rescriptum Marciani Leo interpretatus est in epistola ad synodum.
Nec injuria, cùm Valentinianus Theodosio *Vide suprà § 1. hujus capitis.*
rescripserit principatum sacerdotii super omnes ab antiquitate Episcopo Romano collatum.

IV. Quintæ synodo nullus interfuit Legatus, quia Vigilius Papa aderat Constantinopoli quando Concilium in ea urbe habebatur, quod ipse Constituto suo quàm præsentia sua confirmare maluit. Sed in sexta synodo, quæ habita fuit contra Monothelitas, tria genera legationum apostolicæ sedis interfuerunt; quorum alii Vicarii Agathonis Papæ dicebantur, alii Legati totius Concilii apostolicæ sedis, alii verò Legati apostolicæ sedis, scilicet Episcopi Thessalonicæ & Corinthi. De tertio isto genere dicemus cap. XIII. Hic autem explicanda est distinctio Legatorum qui destinati sunt à sede apostolica ad comprimendam & damnandam hæresim Monothelitarum, quæ vigebat in oriente, & ad sopiendum dissidium ex ea occasione natum inter Romanam Ecclesiam & Constantinopolitanam. Constantinus Pogonatus curam unitatis suscipiens literis suis hortatus est Donum Papam ut religiosos & eruditos aliquot viros mitteret in urbem regiam auctoritate & libris instructos, qui tractatu habito cum Patriarcha CP. & Macario Antiocheno veritatem dogmatis controversi indagarent. Sed nova petitione antiquum ordinem immutavit. Etenim cùm antea ad synodos orientis Legati sedis apostolicæ mitterentur, qui vicem Romani Pontificis gererent, & per consequentiam, Concilii quoque Romani, in quo eorum legatio decreta erat, Princeps nunc contendit à Pontifice ut dirigat non solùm suæ personæ Vicarios, tres numero, vel ampliùs, si videatur, sed etiam seorsim Concilii Romani Legatos usque ad duodecim Metropolitas & Episcopos, & Abbates quatuor. Petitionis istius

novæ hæc mihi ratio ſuccurrit quòd Romana ſedes invidia quadam laborabat apud orientales ob damnatos in ſynodo Martini Papæ, propter novam hæreſim, Patriarchas orientis. Itaque ut major fides Legatis apoſtolicæ ſedis adhiberetur, Conſtantinus prudenter exegit ut Legati quoque Concilii occidentalis veritatem fidei aſſererent; præſertim cùm ſynodus apoſtolicæ ſedis non ex ſolis Italiæ provinciis conſtaret, ſed etiam ex variis Conciliis provinciarum quæ ſitæ erant in regnis ab imperio alienis, Francorum ſcilicet, Britannorum, Gotthorum, & Longobardorum.

V. Agatho Papa, Doni ſucceſſor, pacis eccleſiaſticæ ſtudioſus, Legatos miſit cum diſtinctione, nempe Theodorum & Georgium Presbyteros & Joannem Diaconum, qui ſuam vicem implerent & Joannem Portuenſem, alterum Joannem Regii, & Abundantium Tempſanæ civitatis Epiſcopos vice totius Concilij occidentalis, cum aliquot clericis & monachis, ut docet Conſtantinus in epiſtola ad Georgium Conſtantinopolitanum. Hæc diſtinctio obſervata eſt in ſubſcriptionibus Concilii: ubi primo loco ſubſcribunt Theo-
Act. 18. dorus & Georgius Presbyteri Eccleſiæ Romanæ, & Joannes Diaconus, *locum tenentes* Agathonis Papæ; deinde, ſecundo loco, Georgius Epiſcopus Conſtantinopolis novæ Romæ; tertio verò loco Petrus Presbyter, Vicarius τοποτηρητὴς ſedis Alexandrinæ; quarto Theophanes Epiſcopus Antiochiæ; quinto Georgius Presbyter, locum tenens Theodori Presbyteri & Vicarii apoſtolicæ ſedis Hieroſolymorum; interjectis dein tribus Epiſcopis Theſſalonicæ, Cypri, & Ravennæ, nono demum loco ſubſcribit Joannes Portuenſis Epiſcopus, *Legatus totius Concilii apoſtolicæ ſedis Romæ*; undecimo Baſilius Gortynæ Epiſcopus, qui eodem ſe titulo Legati Concilii ornat; quem Abundantius & Joannes Legati ſequuntur.

Itaque Legatis qui vices Agathonis gerebant ad ternarium numerum redactis, dempto Conſtantino Subdiacono, primus honor delatus eſt. Legati verò Concilii occidentalis, non ſolùm poſt Patriarchas, ſed etiam poſt aliquot Metropolitas locum ſuum obtinuerunt.

VI. Quare non eſt quòd viri docti ſibi perſuadeant in ſuperioribus Conciliis Epiſcopos à Cæleſtino & Leone miſſos vices geſſiſſe Concilii occidentalis, Presbyteros verò Romanæ Eccleſiæ perſonam Pontificum repræſentaſſe. Etenim & legationis literæ & ſubſcriptiones Legatorum ſe Romanæ Eccleſiæ & ſedis apoſtolicæ Legatos, non autem Concilii, profitentium hanc opinionem refellunt. Hoc quoque argumentum id demonſtrat, nempe Epiſcopos illos primum occupaſſe locum in Conciliis: quod Patriarchæ non æquè tuliſſent, niſi Pontificis legatio illis impoſita eſſet; quæ decreta quidem erat in Concilio Romano, ſed omnis ejus dignitas & agendi auctoritas à Romana ſede pendebat.

VII. Septima ſynodus coacta eſt anno DCCLXXXVII. adversùs imaginum hoſtes, ſtudio Conſtantini & Irenes ejus matris; qui literis ſuis Hadrianum I. ad ejus celebrationem invitarunt, enixè rogantes ut de more Legatos apoſtolicos mitteret. Delegavit ille Petrum Archipresbyterum Eccleſiæ ſancti Petri & Petrum Abbatem S. Sabæ; qui ejus nomine Concilio præfuerunt, primumque locum obtinuerunt, Taraſius verò Conſtantinopolitanus ſecundum, ut patet ex omnibus actionibus Concilii.

VIII. Octavæ ſynodo, quæ adverſus Photium Patriarcham CP. & ejus ſocios congregata eſt, ſumma cum auctoritate præſederunt Donatus & Stephanus Epiſcopi & Marinus Diaconus Vicarii, Legati, Miſſi, Apocriſiarii, ſeu locum tenentes Hadriani II. Papæ. Totidem namque nominibus ab Anaſtaſio variis in locis efferuntur.

CAPUT VII.

Synopsis.

I. Investigandum nunc quis fuerit effectus primatus seu præsidentiæ Legatorum sedis apostolicæ in Conciliis œcumenicis, & quænam in iis summi Pontificis auctoritas. Ut Concilium legitimè celebretur necessaria est summi Pontificis præsentia, vel ratihabitio. Quænam fuerit ejus auctoritas in Concilio jam constituto.

II. Si summa fuerit, perit libertas suffragiorum. Concessa libertas illa æqualitatem inducere videtur inter Pontificem Romanum & ceteros Episcopos. Itaque aut libertas suffragiorum aut Romani Episcopi dignitas periclitantur. Quærendum itaque quæ circa materiam hanc fuerit Ecclesiæ praxis vetustis illis seculis. opus hactenus intentatum nostris ingeniis. Pontifex Romanus in hac parte utebatur jure quodam imperatorio; ac tamen libertas suffragiorum remanebat.

III. De jure relationis, cujus vis quanta esset ostenditur ex Polybio & Tacito. Jus illud à Consulibus ad Imperatores transiit. Probatur ex Dione. Ampliatum sub sequentibus Imperatoribus, ut patet ex Julio Capitolino & Fl. Vopisco. Hallucinatio quorundam detegitur, qui jus illud male interpretati sunt.

IV. Principes in senatu consularem potestatem ea de causa exercebant. Attamen arbitrium primo vel ultimo loco censendi sibi reservabant. Probatur ex Tacito. Vnde patet falli eos qui negant sententiam à Principibus in senatu dictam. Princeps sententiam senatus duriorem mitigare poterat. De prærogativa suffragii, ex Tertulliano.

V. Quo pacto fieret illa relatio à Principibus. Senatusconsulta quæ inde sequebantur, auctore Principe *fieri dicebantur. Origo hujus locutionis, ex Livio. Senatus jus facere poterat, ex Vlpiano, & Gratiano Imperatore. Quid Theodosio placitum. Senatus auctoritas prorsus imminuta sub Justiniano. Quomodo intelligenda sit illa senatus auctoritas. Et an supremæ Principum auctoritati officeret.*

VI. Relatio Principis differt à relationibus quæ fiebant ad Principem. Vtriusque discrimen ostenditur.

I. HIc sese prodit illustris quæstio; quam si prætermisero, difficultatem refugere & dignitati sedis apostolicæ invidere aut ejus odium resotmidare videbor, prout disceptationis eventus tulerit. Probavimus huc usque luculentissimis testimoniis Legatos sedis apostolicæ synodis œcumenicis præsedisse & Marcianum literis suis synodum Leone auctore celebrandam indixisse. Sed nondum explicuimus quis esset effectus illius primatus, seu mavis præsidentiæ, quænam esset summi Pontificis auctoritas in illis Conciliis. Non me latet tria hujus primatus privilegia vulgò observari. Vnum est, consessus prærogativa; alterum, jus rogandæ sententiæ; tertium, idque maximi momenti, necessitas præsentiæ Pontificis, vel ejus ratihabitio, ut synodus legitimè & canonicè haberi possit, quemadmodum suprà monuimus. Sed indagandum restat quænam fuerit Pontificis auctoritas in Concilio jam constituto.

II. Si summam in censendo & definiendo potestatem illi ttibuamus, perit libertas suffragiorum, quam tantopere commendant Cælestinus & Leo. At verò concessa suffragiorum libertate, æqualitas quædam hac in parte induci videtur inter Romanum Pontificem & ceteros Episcopos. quod multum de summa ejus dignitate detrahit. Itaque aut unius libertas aut dignitas alterius periclitantur; quemadmodum in disputatione de auxiliis gratiæ, vel hinc arbitrii humani libertas lædi, vel illinc gratiæ vis & efficacia minui rerum istarum inexpertis videtur. Non quæro quid utrinque doceant Theologi rationibus è sacra scriptura petitis cùm de auctoritate Concilii & Papæ anxiè & scrupulosè disputant. Id tantùm mihi rimandum propono, quænam esset universalis Ecclesiæ praxis in Concilio Ephesino & Chalcedonensi, quis tunc summorum Pontificum & universæ Ecclesiæ sensus in usu auctoritatis illius quæ in apostolica sede vigebat. Arduum opus atque invidiosum aggredior, quod nondum quisquam, ut existimo, in se recepit; quo tamen defungi aliter nec possum nec debeo quàm recitatis testimoniis unde regulæ colligi possint quæ totum negotium extra disputationis aleam evidentissimè ponant. Quod ita temperabitur ut quodam jure imperatorio usum hac in parte summum Pontificem ostendam, & synodum plena atque integra suffragiorum libertate.

III. Hæc ut apprime intelligantur, observandum est ex instituto Augusti omnia magistratuum Romanorum jura in Principem translata fuisse, & inter cetera, jus relationis: in quo non minima pars consularis potestatis olim posita erat, quemadmodum observavit Polybius: *De iis,* inquit, *quæ deliberanda incumbunt* Polyb. lib. 6.
referunt Consules, *ipsique universam decretorum senatus rationem gubernant.* Sæpe tamen factum ut absentibus vel prævaricantibus aut mussantibus Consulibus referrent aliqui è principibus amplissimi ordinis, puta Consules designati, vel aliquis Prætorum aut Tribunorum. Tanti verò momenti jus illud erat ut senatusconsultum fieri non posset sine relatione, qua negotium de quo senatus consulendus erat à Consule exponebatur. Ejus necessitatis illustre habetur exemplum apud Tacitum, qui refert Thraseæ sententiam in senatu dictam; deinde hæc verba subjungit: *Magno assensu celebrata sen-* Tacit. lib. xv. Annal.
tentia. Non tamen senatusconsultum perfici potuit, abnuentibus Coss. ea de re relatum. Etsi enim *liceret patribus, quoties jus dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent expromere, relationemque in ea postulare,* ut notat idem auctor, attamen à Consulum arbitrio Idem lib. xiv.
pendebat an referrent ea de re ad senatum eumque consulerent. Hoc quidem jus sublata Reipublicæ libertate Consulibus ademptum non est; sed pars quoque fuit imperatoriæ potestatis, id Principibus paulatim sibi vindicantibus. Exemplum est ab Augusto, ut dixi; in cujus honorem decretum refert Dio ut assumpta in perpetuum Tribunitia potestate, liceret Dio lib. LIV. juxta emendationem Casauboni.

ceret ei, quoque senatu, unam de quacunque re vellet relationem facere, etsi Consul non esset. Postea ampliato honore Principum, inventa sunt ad similitudinem decreti hujus jura secundæ, tertiæ, quartæ, quintæ relationis; ut paret è variis Capitolini & Vopisci locis; hoc est, ut quoque senatu possent de duabus, tribus, quatuor, quinque rebus, quas vellent cunque, etiam non Consules, facere relationem. Augusto unius tantùm negotii relatio unoquoque senatu permissa fuerat. Sequentibus Imperatoribus quarta vel quinta concessa, eodem senatusconsulto quo illis imperium confirmabatur. Quare falluntur viri docti, qui jura quartæ vel quintæ relationis sic accipiunt ut de negotio eodem Principibus liberum fuerit quartò vel quintò referre. Certum quidem est ea lege qua imperium Vespasiano delatum est sic constitutum. *Vt ei senatum habere, relationem facere, remittere, senatusconsulta per relationem discessionemque facere liceat.* Sed remittere relationem non significat quod eruditi viri contendunt, scilicet interrupta deliberatione ad primam relationem facta, consultationem differre ad iteratam relationem. Ea verba id tantùm volunt, ut Principi liceat vel referre statim, vel relationem remittere, id est, in aliud tempus differre, aut omnino supprimere. Nonsolùm autem jus illud referendi verbo χρηματίζειν Græci explicare solent, sed etiam alia locutione quæ aliquoties extat apud Dionem, γνώμην εἰς βουλὴν εἰσφέρειν, id est, *sententiam in senatum inferre*

Dio lib. LV. ex interpretatione Casauboni.

IV. Ceterùm ita se gerebant Principes in senatu ut consularem potestatem cum novæ auctoritatis incremento exercerent. Consules namque relatione facta rogabant sententias, auspicantes ab eo qui princeps senatus vel Senator primæ sententiæ dicebatur, numerabant senatum, dividi sententias, si opus esset, jubebant, & decretum pronuntiabant. Imperatores verò post relationem censebant, eo quo vellent ordine, scilicet primo vel ultimo loco, utcolligere licet ex istis Pisonis verbis ad Tiberium: *Quo loco censebis, Cæsar? Si primus, habebo quod sequar. Si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam.* Quod si viri doctissimi expendissent, non negassent sententiam à Principibus in senatu dictam. Id quidem locum habuit in Consulibus; qui sententiam non rogabantur nisi referente Cæsare, ut monuit Tacitus. Sed Princeps vel primus vel post omnes censebat; ita tamen ut formulæ omnino adstrictus non esset, sententiamque senatus duriorem posset mitigare, ut accidit in cognitione Pisonis de Germanici nece accusati. Quando autem primo loco censebat, ejus sententia maximi momenti habebatur; quæ à Tertulliano dicta est *prærogativa suffragii.*

Tacit. lib. 3. Ann.

V. Relatio illa cum prærogativa suffragii frequentissimè per orationem fiebat; quam per Quæstores suos, qui Candidati dicti, Principes in senatu ex scripto recitabant; ut notum est è Tacito, Symmacho, & aliis. Senatusconsulta quæ orationes illas sequebantur, *auctore Principe* dicebantur fieri. Quod, præter varios Taciti locos, egregiè probatur ex Ulpiano, qui ait, de Antonino Aug. loquens: *Oratione in senatu habita auctor fuit senatui censendi ut aliquid laxaret ex juris rigore*, circa donationes inter virum & uxorem. Locutio illa tracta est ex usu veteris Reip. quo inductum, teste Livio, ut priusquam populus suffragia iniret, in incertum comitiorum eventum *patres auctores fierent.* Cùm autem senatus de rebus omnibus vice populi consuli cœpisset, Principes senatusconsultorum auctores fieri voluerunt. Quod eam vim in se habet ut oratio Principis in senatu recitata, seu mavis, relatio cum prærogativa suffragii, non solùm cum una quaque gravissimorum senatorum sententia comparanda esset, sed etiam decisionis auctoritatem indueret, si consensus senatus accederet. Inde fit ut frequenter in jure aliquid oratione Principis constitutum dicatur, quod alibi Senatusconsulto tribuitur ad orationem illam facto. Scilicet oratio continet in se auctoritatem quandam, non solùm censendi, sed etiam definiendi, dummodo consensu & suffragiis senatus juvetur: quemadmodum etiam vice versa decreto senatus res propositæ summa auctoritate definiuntur. Ea vigebat in senatu auctoritas tempore Ulpiani; qui testatur non ambigendum quin senatus jus facere possit. Gratianus quoque Imperator scripsit anno CCCLXXXIV. senatusconsultum perpetuam per se obtinere firmitatem. Theodosius autem, permista Principis & senatus potestate, præscripsit leges generales à proceribus Palatii & à senatu tractandas: *Vt universorum consensus nostræ serenitatis auctoritate firmetur*, inquit ille. Tandem summa Principis potestas senatus auctoritatem absorbuit sub Justiniano. Unde non insulsè Leo Philosophus Novella sua constitutione legem Digestorum abrogavit, quæ condendi juris facultatem senatui tribuebat. Quæ verò de senatus auctoritate dicta sunt non adimebant Principibus auctoritatem edendarum constitutionum vel negotiorum terminandorum sine ullo consultu senatus, cùm populus in eos suam potestatem contulisset; sed docent Senatum, quando consulebatur, summo jure usum in decernendo.

Tac. lib. 1. Ann. Paucos post dies Cæsar auctor senatui fuit faciendi . . . Lib. . v. Auctore Prin . . sanxere. Et alibi. L. Cum hic status. ff. de donat. int. vir. & uxor. Tacit. lib. XI. Annal. Orationem Principis secuto patrum consulto.

L. 9 ff de legib. l. un. C. de senatusc.

L. 8 C de legib. L. ult. C. eod.

Nov. Leonis 78.

VI. Observandum verò est relationem Principis longè differre à relationibus quæ fiebant ad Principem. Hæ namque à magistratibus mittebantur ad Imperatorem, ut res dubias arbitrio suo temperaret: quæ locum quoque habent in Episcopis provincialibus, qui Romanam sedem consulunt; de quibus actum est libro primo. Relatio verò Principis habetur in senatu, ut auctore Principe de re proposita decernatur.

CAPUT VIII.

Synopsis.

I. Aggredienda est disceptatio pontificiæ potestatis in Concilio Chalcedonensi. Agendum tamen prius de auctoritate qua summus Pontifex usus est ante Concilii congregationem. Legati Leonis I. Constantinopolim missi ut epistolam ejus ad Flavianum proponerent subscribendam Anatolio C P. & ceteris orientis Episcopis. Subscripsit Anatolius. Quid post hæc egerit Leo ostenditur ex ejus epistola ad Anatolium. Quid de iis pronuntiarit qui superiorem locum in synodo Ephesina sibi vindicaverant. Quanta fuerit ejus auctoritas, & quid effecerit.

II. Hæresis emergens primùm in provincia damnabatur in qua nata erat; sed pœna extra provinciam non egrediebatur. Leo hæresim in oriente natam damnat ubique. Auctoritas epistolæ Leonis. Par Zosimi factum.

III. Temperamentum tamen huic auctoritati adhibitum à Leone, prudenti instituto. Nempe, ut si epistolæ huic aliqui Episcopi non assentirentur, tota negotii disceptatio ad Concilium generale referretur. Etenim definitio fidei à Pontifice Romano facta non adstringit Christianos nisi accedat universalis Ecclesiæ consensus. Quod probatur auctoritate quintæ synodi.

IV. Summus Pontifex rerum in Concilio œcumenico sanciendarum auctor esse debet ad exemplum Principum Romanorum. Probatur ex Marciano Imperatore in epistola ad Leonem, & Pulcheria Augusta. Duæ igitur auctoritates in synodo; una, Leonis; altera, synodi. Ex his duabus irretractabilis rerum propositarum definitio consequebatur.

V. Comparatio relationis imperatoriæ & pontificiæ. Pontificum definitiones in synodis examinabantur, ut constaret an scripturis & canonibus congruerent. Itaque post definitionem Pontificis & declarationem synodi certa erat fidei regula. Pontifex Romanus primam & maximam habet pro veritate sententiam, ex Facundo.

VI. Explicatur jus quod Dioscoro quæsitum est in synodo Ephes. II. ob auctoritatem ei collatam rescripto Theodosii. Ea auctoritas in eo versabatur ut jus quidem relationis haberet Dioscorus cum prærogativa suffragii, sed tamen consensus synodi necessarius haberetur. quod probatur ex ipsius Dioscori verbis in Concilio Chalcedonensi prolatis.

I. HIs positis, aggredienda est disceptatio pontificiæ potestatis in synodo œcumenica Chalcedonensi. Acta fidem faciunt eorum quæ ibi in utramque partem gesta sunt. Ac deinde ad synodum Ephesinam regrediemur. Sed antequam huic discussioni incumbam, necesse est paucis dicere de auctoritate qua summus Pontifex usus est ante Concilii congregationem. Non solùm enim synodum Ephesinam secundam rescidit, sed à communione quoque sua ejus synodi participes removit, Legatosque suos misit Constantinopolim, qui Anatolio urbis regiæ Episcopo ceterisque orientis Episcopis subscribendam præberent epistolam de incarnatione à se editam. Subscripsit Anatolius; retulitque ipse Leoni, unà cum Legatis, plures in oriente Episcopos communionis Romanæ cupidos dolere quòd adversùm terrores Dioscori non tenuissent constantiam. Qua de re plena auctoritate Leo decernit quid agendum esset: *Cum Legatis nostris, quos misimus, participata tecum sollicitudine volumus disponatur quatenus hi qui plenis satisfactionibus malè gesta condemnant, & accusare magis se eligunt quàm tueri, pacis & communionis nostræ unitate lætentur, ita ut digno priùs anathemate quæ contra fidem catholicam sunt recepta damnentur.* Quod autem attinet ad Dioscorum & Juvenalem perturbationis auctores, Anatolio præscribit ut ea custodiat quæ Legati facienda esse dixerint; nempe ut eorum nomina ad altare non recitentur, nec sanctorum nominibus sine discretione misceantur, *cùm damnatam impietatem non deserentes, ipsi se sua pravitate condemnent, quos convincit aut perculit pro perfidia, aut laborare pro vana.* Sed alia deinde epistola de iis qui superiorem locum in synodo Ephesina vindicarunt, si resipiscerent, eorum satisfactionem *maturioribus apostolicæ sedis consiliis reservat, ut examinatis omnibus atque perpensis, de ipsis eorum actionibus quid constitui debeat æstimemus.* Omnium quoque difficultatum quæ in hoc negotio emergere possent sollicitudinem ad se trahit. Quare certum est & indubitatum apostolicæ sedis auctoritate assertam fuisse fidei veritatem adversùs perfidiam Eutychis, synodi Ephesinæ latrocinium castigatum, Episcopos orientis ad satisfactionem adactos, & Leonis epistolam pro sincera definitione susceptam.

Leo ep. 40. cap. 2.

Id. ep. 46.

Ac si de aliquibus amplius fuerit deliberandum, ubiorator ad nos relatio dirigatur, ut pertractata qualitate causarum, nostra quid observari debeat sollicitudo constituat.

II. Non me latet olim in provinciis eum pens hæreticum vitus synodorum provincialium decretis expulsum, hæresi atque hæreticis damnatis. Sed hæreticis tantùm in provincia degentibus pœna à synodis indicebatur. At verò Leo I. hæresim in oriente natam, & hæreticos non solùm in occidente, sed etiam in oriente damnat, ejusque sola epistola vim sententiæ & definitionis canonicæ obtinet; synodum quæ faverat hæresi rescindit, & perturbationis auctores suo judicio reservat. Sic olim Pelagianis à Zosimo damnatis, eorum hæresis per totum orbem proscripta est; ut disertè scribunt Augustinus & Prosper

Aug. serm. 2. de verbis Apostoli. Prosp. in Chr.

III. Enimvero summæ huic auctoritati temperamentum quoddam adhibuit ipse Leo, nempe ut si rebus à se definitis aliqui Episcopi non assentirentur, tota negotii disceptatio ad generale Concilium referretur. Nec immeritò; cùm optimè sciret universalis Ecclesiæ fidem nullibi apertiùs explicari, vel splendidiùs eminere, aut securiùs prædicari quàm in compendio universalis Ecclesiæ, quæ Conciliis generalibus repræsentatur; *ubi Spiritus sancti præsentiam testatur congregatio sacerdotum*, quemadmodum loquitur Cælestinus. Quare licèt nullo pacto summus Pontifex Leo de doctrina fidei dubitaret, quam

Cælest. ep. ad synod. Ephes.

Vide suprà cap. 6 §. 1. hujus lib.

epiſtola ſua luculenter expoſuerat, attamen ſynodi neceſſitatem agnovit, ſi aliquot Epiſcopi ſuæ definitioni refragarentur. Etenim formam fidei per Legatos ſuos ad Theodoſium mittens ait: *Sin verò aliqui à puritate noſtræ fidei atque patrum auctoritate diſſentiant, Concilium univerſale intra Italiam, ſicut ſynodus quæ ob hanc cauſam Romæ convenerat mecum petit, clementia veſtra concedat; ut in unum convenientibus omnibus his qui aut ignorantia aut errore prolapſi ſunt, correctionis remediis conſulatur.* Et aliis literis Pulcheriam rogat ut ſi qui à confeſſione fidei diſſentiant, quam ipſe explicuerat, ſynodum cogi procuret: *A qua* (id eſt, fidei confeſſione) *ſi forſitan ab aliquibus diſcrepatur, univerſale Concilium ſacerdotum haberi intra Italiam clementia veſtra annuente jubeatur; quò remota arte fallendi, tandem pateat quid altiore tractatu aut coërceri debeat aut ſanari.* Noverat prudentiſſimus ille Pontifex definiendi auctoritate, qua vigebat, Epiſcopos populumque Chriſtianum non adſtringi tanquam indubitata fidei regula niſi accederet per provincialium Epiſcoporum ſubſcriptiones univerſalis Eccleſiæ conſenſus, vel recuſantibus pleriſque unius confeſſionis concordiam, ſynodi œcumenicæ publica profeſſio Pontificis definitionem amplecteretur. Veriſſimè enim obſervatum eſt à quinta ſynodo, (qua factum Vigilii non probat, quòd præſente œcumenica ſynodo, ſeorſim ab illa Conſtitutum ſuum de rebus propoſitis à Juſtiniano edere volebat) Apoſtolos docuiſſe in rebus fidei communem tractatum eſſe neceſſarium. *Licèt enim*, inquiunt illi in definitione fidei, *ſancti ſpiritus gratia & circa ſingulos Apoſtolos abundaret, ut non indigerent alieno conſilio ad ea quæ agenda erant, non tamen aliter voluerunt de eo quod movebatur, ſi oporteret gentes circumcidi, definire priuſquàm communiter congregati divinarum ſcripturarum teſtimoniis unuſquiſque ſua dicta confirmarunt. Unde communiter de eo ſententiam protulerunt, ad gentes ſcribentes: Viſum eſt ſpiritui ſancto & nobis &c.*

…o ep. 33.

…tem ep. 35.

…inta ſynodus …ﬀ. VIII.

IV. Sanè quænam futura ſit ſummi Pontificis poteſtas in Concilio œcumenico facilè animadverti poteſt. Nempe rerum gerendarum & ſanciendarum auctor eſſe debet; quemadmodum ſenatuſconſulta olim in Imperio fiebant auctore Principe. Unde Marcianus Auguſtus de propoſito ſuo cogendæ ſynodi ad Leonem ita ſcribit, ut *eo auctore* illam celebrare velit, id eſt, eodem jure quo Principes ſenatui auctores fiebant aliquid cenſendi. Si cui autem ſubleſta & frivola videatur hæc interpretatio, nolim mihi ſuccenſeat, ſed ipſi Marciano; qui planis & diſertis verbis ſic Pontificis auctoritatem expreſſit ut Leoni definiendi ſecundùm canones jus tribuat, & ſynodo ſua quoque conſtitutione declarandi. *Si verò hoc oneroſum eſt, ut tu ad has partes advenias, hoc ipſum nobis propriis literis tua ſanctitas manifeſtet: quatenus in omnem orientem, & in ipſam Thraciam, & Illyricum ſacra noſtra litera dirigantur, ut ad quendam diffinitum locum, ubi nobis placuerit, omnes ſanctiſſimi Epiſcopi debeant convenire, & quæ Chriſtianorum religioni atque catholicæ fidei proſint, ſicut ſanctitas tua ſecundum eccleſiaſticas regulas diffiniverit, ſua diſpoſitione declarent.* Quæ paraphraſticè concepit Marcianus, in unum verbum contraxit Pulcheria Auguſta, eadem de re loquens in epiſtola ad Leonem; nempe ut eo auctore decernant Epiſcopi. *Facto Concilio, & de catholica confeſſione, & de his Epiſcopis qui ante hoc ſegregati ſunt, ſicut fides & Chriſtiana pietas exigit, eo auctore decernant.* Itaque quemadmodum in ſenatuſconſultis olim, ſic in ſynodi Chalcedonenſis decretis duæ auctoritates in unam ſententiam confluebant. Altera Leonis, qui non ſolùm cenſebat, ſed etiam referebat ad ſynodum cum prærogativa ſuffragii; altera ſynodi, quæ ſuis quoque ſuffragiis orationem ſeu epiſtolam Leonis confirmabat; ità ut ex hac conſenſione irretractabilis rerum propoſitarum definitio conſequeretur.

…arciani verba: …αὐθεντοῦντος. …veteri interpr… …veteri elegan… …, Te auctore.

…ſt. Marciani ad …onem, p. 1. Conc. Chalced. c. 34.

Ep. Pulcheriæ p. 1. Concil. c. 35.

V. Quemadmodum autem relationis imperatoriæ hæc erat neceſſaria & velut innata conditio ut rectæ rationis præſcriptum ſequeretur, atque utilitati publicæ conſuleret, vel ſanè non incommodaret, (qua de re libera erant Senatorum ſuffragia) ita quoque relationis pontificiæ partes erant ut in fide & pace Eccleſiarum conſtituenda à ſacris ſcripturis, à canonibus, & à traditione majorum nullo pacto diſcederetur. Quare illud anxiè à ſynodo diſquirebatur, an Pontificum epiſtola cum ſcripturis & canonibus congrueret; ut ita demum auctoritate illius omnes tenerentur, atque duobus veluti vinculis in fide confirmati eſſent, definitione Pontificis, & declaratione ſynodi. Hic eſt Marciani ſenſus cùm ſcripſit illa quæ à Leone ſecundùm eccleſiaſticos canones definirentur à ſynodo declaratum iri. Sanè cùm ſemel traditæ fidei hærendum ſit, ut docet Judas Apoſtolus, hinc ſequitur eam eſſe fidei Chriſtianæ rationem ut vetera eruantur, non autem nova condantur, quemadmodum rectè monuit Vincentius Lirinenſis. Quare ſummus Pontifex & ſynodi œcumenicæ in id totis viribus incumbunt ut vetuſtatem fidei adversùs hæreſeon novitates decretis ſuis poſt conſultationes accuratas conſtanter vindicent. In aſſerenda autem veritate Romanæ ſedis antiſtes primam & maximam accepit poteſtatem, & pro veritate plus ceteris conſacerdotibus poteſt, ut loquar cum Facundo Hermianenſi.

Vide locum Facundi lib. 3. hær. Diſſert. c. 15. § 10.

VI. Ut autem liquidiùs conſtet in quo verſaretur prima illa præſidum poteſtas in ſynodis œcumenicis, præter illam quam è Marciani literis protulimus interpretationem, adjungenda quoque eſt Dioſcori Alexandrini explicatio in Concilio Chalcedonenſi; ubi ab eo, tanquam à ſynodi Epheſinæ ſecundæ præſide, ratio exigebatur eorum quæ perperam decreta erant; ideoque illius valde intererat ut eam potentiam, quantum fieri poſſet, oratione ſua labefactaret. Collata illi fuerat reſcripto Theodoſii αὐθεντία, primatus & auctoritas ſynodi Epheſinæ; adjunctis tamen duobus collegis, Juvenali Archiepiſcopo Hieroſolymorum, & Thalaſſio Archiepiſcopo Cæſareæ Cappadociæ. Agnoſcit

Reſcriptum Theodoſii ad Dioſcor. Concil. Chalced. act. 1.

ergo Dioscorus non soli sibi judicium commissum fuisse, sed suis quoque collegis Juvenali & Thalassio. se quidem unà cum illis judicavisse & definivisse, attamen synodum quoque universam consensisse. Itaque judicii auctoritatem sibi assumit, nempe ob jus relationis cum prærogativa suffragii; sed necessitatem consensus synodi admittit, ut inde plena definitio consurgat. Hæc sunt verba Dioscori: *Comperit vestra clementia quia non mihi soli sacratissimus noster Imperator commisit judicium, sed & beatissimo Juvenali & sanctissimo Episcopo Thalassio auctoritatem synodi dedit. Nos ergo judicavimus quæ judicata sunt. Consensit nobis & universa synodus. Quare in me solum ista extenduntur, quando auctoritas executionibus data est, & judicatis à nobis consensit (ut dixi) universa synodus, & confessa est propriis vocibus, & subscripsit, & relatum est piissimo Imperatori divæ memoriæ Theodosio, & confirmavit omnia quæ judicata sunt à sancta & universali synodo generali lege?* Quare promiscuè ista accipiuntur, primatum synodi gerere, auctoritatem sive *αὐθεντίαν* obtinere, & judicium ferre.

CAPUT IX.

Synopsis.

I. Leo I. præsedit synodo Chalcedonensi per Legatos suos. Literis ad synodum datis utitur suffragii sui prærogativa, decernendo quid agendum esset in causa fidei, & de disciplina restauranda.

II. In contentionibus de fide synodus secuta est definitionem Leonis. Recitatur epistola ejus ad Flavianum; quam synodus recepit tanquam continentem veram fidem. Episcopi tamen Illyriciani & Palæstini quæstionem moverunt de tribus ejus epistolæ locis. Sed dein cedunt, & ambiguitatem omnem sibi à Legatis ademptam profitentur. Ex his collegit quinta synodus quæcunque apud synodos proferuntur, ab iis non simpliciter, sed cum inquisitione *approbari. Formulam fidei proponi judices postulant.*

III. Formula ea confecta fuit iis verbis quibus Leonis dignitas tentari videretur. Eam ob rem repudiata fuit à Legatis & aliquot orientalibus. Dissidium illud ortum ob transmissa aliquot Leonis verba in ea formula: quæ cùm addi postularent, contradictum est à concinnatoribus formulæ. Dissidium illud sopitum industria Imperatoris & judicum; ac repudiato Dioscoro, Leonis epistola suscepta est, tanquam Petri confessioni congruens. Synodi de ea receptione decretum confirmavit Marcianus.

IV. Hinc duo colliguntur. Primum, omnes Episcopos epistolæ Leonis subscripsisse. quod ejus auctoritatem demonstrat. Alterum, nefas synodo visum si vel uno verbo ab ea epistola discederetur. Jus itaque relationis cum prærogativa suffragii agnovit in Leone synodus Chalcedonensis. Probatur ex epistola synodica ad Leonem. Quæ tamen in eo negotio fuerint synodi partes, non tacent.

I. PRIMÆ hujus & maximæ auctoritatis periculum faciamus in actis synodi Chalcedonensis. Agebatur de opinione Eutychis, an fidei contraria esset. Ea de re quid sentiendum foret Leo summa auctoritate perscripsit epistola ad Flavianum Constantinopolitanum data: quæ recitata cùm non esset in Concilio Ephesino per fraudem Dioscori Alexandrini, honoris illi periculum creavit in Concilio Chalcedonensi. Huic ergo synodo pro scandalis evellendis coactæ per Legatos suos Leo quidem præsedit; præterea verò literis suis ad synodum datis, suffragii sui prærogativa sinceram fidem constituit, perfidiam Eutychis à se damnatam in priore ad Flavianum epistola significavit; restituendos Episcopos decrevit qui pulsi erant à sedibus suis eò quòd hæresim non recepissent; ceteris, si errorem relinquerent, honorem conservandum.

Leo ep. 47.

Unde fratres carissimi, inquit, *rejecta penitùs audacia disputandi contra fidem divinitus inspiratam, vana errantium infidelitas conquiescat; nec liceat defendi quod non liceat credi; cùm secundùm propheticas voces apostolicamque doctrinam plenissimè & lucidissimè per literas quas ad beatæ memoriæ Flavianum Episcopum misimus fuerit declaratum quæ sit de sacramento incarnationis Domini nostri Jesu Christi pia & sincera confessio.* Pergit verò de disciplina restauranda quid agendum sit præscribere, iis verbis: *Quia verò non ignoramus per pravas æmulationes multarum Ecclesiarum statum fuisse turbatum, plurimosque Episcopos, qui hæresim non receperunt, sedibus suis pulsos & in exilia deportatos, atque in locum superstitum alios substitutos, vulneribus his primitus adhibeatur medicina justitiæ, nec quisquam ita careat propriis ut alter utatur alienis; cùm si, ut cupimus, errorem omnes relinquant, nemini quidem perire honor debeat, sed illis qui pro fide laboraverunt cum omni privilegio oporteat jus proprium reformari.*

II. Magna contentione de fide disceptatum est in synodo; sed omnia exacta sunt ad normam à Leone præstitutam. Actione secunda Concilii relectis symbolis Nicænæ synodi & Constantinopolitanæ, atque epistola Cyrilli ab Ephesina synodo confirmata, adjuncta est quoque recitatio epistolæ Leonis ad Flavianum. Post lectionem, confestim omnes Episcopi clamaverunt hanc esse Apostolorum & patrum fidem, se omnes ita credere, Petrum per Leonem locutum, Dioscorumque Ephesi hanc epistolam suppressisse ne legeretur. Attamen de sensu trium locorum ejus epistolæ dubitantibus Episcopis Illyricianis & Palæstinis, interpretatio adhibita ab Aëtio Archidiacono Constantinopolitano & à Theodoreto, quæ Leoni cum Cyrillo convenire docebat, commotam dubietatem ab eorum animis statim eximere non potuit, licèt reliqua synodus profiteretur nihil dubii superesse. Quare judices interlocuti sunt ut intra dies quinque qui dubitabant Episcopi penes Anatolium Constantinopolitanum convenirent, ut à ceteris qui jam Leonis epistolæ subscripserant docerentur. Actio-

ne quarta, interrogantibus judicibus quænam esset synodi de fide sententia, respondit Paschasinus synodum eam fidem amplecti quæ à Concilio Nicæno, Constantinopolitano, & Ephesino exposita est, quamque Leo sua epistola declaravit. Iterum judices interlocuti sunt à singulis Episcopis declarandum an hæc epistola consentiret cum symbolis Nicæno & Constantinopolitano. Ac statim quidem professus est Anatolius Constantinopolitanus eam consonare cum expositione fidei à tribus Conciliis prioribus edita, atque adeo ante synodum se illi subscripsisse. Sed Paschasinus ægrè videtur hanc interlocutionem tulisse. Retulit enim manifestum esse nec dubitari posse quin epistola Leonis cum superioribus symbolis concordaret. Quod omnes Episcopi suffragiis quoque suis testati sunt, seque illi epistolæ subscriptiones suas apposuisse. Illyriciani verò & Palæstini, qui dubitationem actione secunda injecerant, professi sunt ambiguitatem omnem, quæ ex linguæ Latinæ vocibus proficisci videbatur, sibi à Legatis ademptam, ideoque se quoque epistolæ subscripsisse. Unde rectè quinta synodus ex ista actione collegit quæcunque apud synodos proferuntur, ab iis non simpliciter sed *cum inquisitione* approbati, nempe si congruant cum expositione & doctrina patrum. Ceterùm occasione monachorum qui factionem Eutychis tuebantur, judices interlocuti sunt à synodo formulam fidei dandam, quæ credenda exponeret.

Concil. Chalced. act. IV.

III. Formula verò iis verbis concepta est quæ Leonis auctoritati aliquo pacto adversari videbantur & ambiguitate quadam officere veritati. Ea itaque relecta actione quinta, etsi ab omnibus Episcopis summo applausu excepta fuerit, Romani Legati & aliquot orientales repudiarunt. Hi etenim cùm animadvertissent aliquot verba epistolæ Leonis à formulæ concinnatoribus dissimulata fuisse, in has voces eruperunt: *Si non consentiunt epistolæ apostolici & beatissimi viri Papæ Leonis, jubete nobis rescripta dari ut revertamur, & ibi synodus celebretur.* Discordiam istam componere judices tentarunt, postulantes à synodo ut aliquot Episcopi è singulis Diœcesibus unà cum Legatis & Anatolio coram magistratibus istis in oratorio de fide tractarent. Sed reclamarunt Episcopi, nihil addendum definitioni pertinacissimè contendentes; professi quidem se Leonis epistolam suscipere, nolle tamen inserere formulæ quæcunque epistola illa continebantur. Contentio accensa erat ob verba epistolæ; quibus Leo aiebat salvam utriusque naturæ proprietatem in unam coivisse personam, scilicet ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, καὶ ἀδιαιρέτως. Negotio ad Imperatorem relato, præcepit ille ut Episcopi selecti hac de re disceptarent secundùm interlocutionem judicum, aut quisque per suum Metropolitam fidem sine ulla ambiguitate exponeret, vel synodum scirent in occidentalibus partibus celebrandam. Necdum sopita erat concertatio, cùm judices Episcopos interrogarunt an Dioscorum sequerentur, an verò Leonem. His verò respondentibus se Leoni adhærere, judices dixerunt addendum ergo definitioni duas esse naturas inconfusè, inconvertibiliter, & inseparabiliter secundùm judicium Leonis. Statim verò collatione facta cum delectis Episcopis, formula fidei omnium votis ita concepta est ut disertè Leonis epistola recepta sit tanquam Petri confessioni congruens, & omnia dubia juxta præscriptum illius epistolæ explicata sunt. Quæ iterum confirmata sunt actione sexta, præsente Marciano Principe: qui patribus interrogatis an ex omnium sententia fidei definitio edita esset, synodi consensum suo quoque edicto confirmavit, pœnis in contumaces decretis.

IV. Non frustra, ut existimo, in narratione hujus disceptationis moram traximus. Etenim duo præcipua colliguntur. Unum est, omnes Episcopos epistolæ Leonis subscripsisse. quod ejus auctoritatem demonstrat, cùm decretis subscribatur, & non Episcoporum suffragiis. Alterum est, nefas tandem synodo visum, si vel uno verbo ab ea epistola discederetur. Etenim cùm superioribus actionibus præjudicatum fuisset omnium patrum suffragiis epistolam Leonis congruere cum traditione majorum, auctoritas Romanæ sedis id exigebat ut formula fidei edita à Concilio & Leonis definitionem disertis verbis amplecteretur & ex ejus præscripto ambiguitates tolleret; nempe ut synodus declararet quod Leo definiverat, quemadmodum loquebatur Marcianus Imperator. Quare jus illud relationis cum prærogativa suffragii Concilium quoque Chalcedonense in Leone disertissimis verbis agnovit. ne quis per adulationem hoc à me confictum putet. Etenim in synodica epistola ad summum Pontificem patres profitentur eum fuisse, in expositione fidei, Petri interpretem, seque ipsos duce & auctore Pontifice veritatem Ecclesiæ filiis deprompsisse. ὅθεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἀρχηγῷ σοι τῶν καλῶν πρὸς ὠφέλειαν χρησάμενοι, τῆς ἀληθείας τοῖς τῆς ἐκκλησίας τέκνοις τὸν κλῆρον ἐδείξαμεν. Sed ut dignitatem auctoritatemque Pontificis non dissimulant, ita quoque synodi partes non omittunt, quæ *uno spiritu, una conspiratione, atque concordi confessionem fidei* declaravit, Christo spirituales delicias per literas Leonis Episcopis in synodo velut in convivio quodam considentibus præparante.

CAPUT X.

Synopsis.

I. Primatus vim Leo exercuit in Concilio adversùs Dioscorum: qui inter reos sedere jussus est, ut causam diceret. At Theodoretus, quem sede sua Dioscorus in synodo Ephesina secunda dejecerat, in Concilium Chalcedonense admissus est, quia locum suum summus Pontifex ei restituerat. De restitutione illa Theodoreti accuratè dicetur libro septimo.

II. Conjunctionem auctoritatis Pontificis & Concilii præfert cognitio habita de Dioscoro. Legati condemnant Dioscorum sistere se judicio recusantem. Dein eorum sententia accessit assensus synodi. unde confecta est plena Dioscori damnatio. Explicatur ordo quem tenuit Paschasinus.

III. Judicium à Paschasino conceptum sub nomine Leonis, de synodi consensu. Commonitorium synodi ad Dioscorum missum, quo episcopatu dejectus à Concilio renuntiatur, differt ab exemplari sententiæ à patribus subscriptæ. Concilia generalia in occidente celebrata concepta sunt utplurimum sub nomine Pontificis, sacro approbante Concilio, *exemplo petito à Concilio Chalcedonensi.*

IV. Origo usus illius petitur è jure primatus; quod auctoritatem tribuit Pontifici, & synodo consensum. Sic munia cujusque partitur Leo. Probatur etiam ex iis quæ gesta sunt in synodo Romæ habita sub Hilaro.

V. Hilari decreta confirmat synodus. Episcopi provinciæ Tarraconensis Irenæum, qui secundùm supremam Episcopi Barcinonensis voluntatem in ea sede ab iis institutus fuerat, auctoritate Romani Pontificis confirmari petunt. Hanc consultationem Hilarus retulit ad synodum; sed pro suffragii prærogativa præsumptionem illam damnavit. cujus sententiam secuta est synodus.

VI. In hac synodo habetur expressa imperialis auctoritatis imago. Pontifices aliquando sententiam suam scripto recitabant; quam sequebantur acclamationes. Exemplum in Felice & Symmacho.

VII. Solennia hæc à Senatu in Ecclesiam translata sunt. Mos acclamandi Principibus è theatro in Senatum invectus. Acclamationum ritus. In Concilio Ephesino acclamationes factæ sunt Cælestino & Cyrillo; & in Chalcedonensi Leoni.

VIII. Senatusconsulta aliquando facta solis acclamationibus. Post acclamationes tamen Senatores interdum interrogabantur. Quandoque acclamationes sequebantur sententiam ejus qui primus censuerat. Alia consensus formula.

IX. Eadem acclamatione consensus omnium ostendebantur in Conciliis Ephesino & Chalcedonensi, & in Romanis sub Hilaro & Symmacho. Sapienter id notatum à Symmacho.

I. PRIMATUS quoque sui & principalis auctoritatis vim Leo in Concilio exercuit adversùs Dioscorum Alexandrinum, quem in ipso synodi exordio ab Episcoporum sede amovendum per Legatos suos edixit & inter reos constituendum ut causam diceret. *Paschasinus verò reverendissimus Episcopus & Vicarius sedis apostolicæ, cùm in medio unà cum his viris reverendissimis collegis suis stetisset, dixit: Beatissimi atque apostolici viri Papæ urbis Romæ, quæ est caput omnium Ecclesiarum, præcepta habemus præ manibus; quibus præcipere dignatus est ejus apostolatus ut Dioscorus Alexandrinorum Archiepiscopus non sedeat in Concilio, sed audiendus intromittatur. Hoc nos observare necesse est. Si ergo præcipit vestra magnificentia, aut ille egrediatur, aut nos eximus.* Idem jus statuerat Theodosius adversùs Flavianum, quem jusserat sistere se in Concilio Ephesino secundo, judicii sui adversùs Eutychem in synodo CP. lati rationem redditurum. Tergiversati quidem sunt judices, acerbam existimantes & duram Dioscoro impositam conditionem. Attamen cùm Legati mandata Leonis urgerent, & Dioscoro objicerent quòd synodum celebrasset absque sedis apostolicæ auctoritate, etsi hoc videretur aliquo pacto convellere imperatoriam potestatem, qua fultus synodo Ephesinæ Dioscorus præsederat, judices præceperunt ut Dioscorus in medio consessu resideret inter reos. Vice versa Theodoretus Episcopus Cyri, qui honore dejectus fuerat à Dioscoro in synodo Ephesina secunda, in Concilium Chalcedonense admissus est, episcopali dignitate ornatus; quia locum suum summus Pontifex

Concil. Chalced. act. 1.

illi restituerat, & Imperator adesse synodo jusserat. Sed restitutionem istam Theodoreti accuratè discutimus in exercitatione de judiciis canonicis Episcoporum.

Vide lib. 7. c. 4

II. Utriusque verò auctoritatis conjunctionem, nempe Romani Pontificis & Concilii, præfert cognitio habita de Dioscoro. Quæstio canonica præsentibus magistratibus disceptari non poterat. Quare illis absentibus ordo judicii constituendus fuit à Legatis Romanis, qui de se his verbis loquuntur: *Nostram parvitatem huic sancto Concilio pro se præsidere præcepit* (Leo). *Ideoque necessarium est hæc quæ in medium proferuntur per nostram interlocutionem disceptari.* Statim verò libellos adversùs Dioscorum porrectos recitari jubent, ejusque contumaciam tribus edictis evocati & sistere se judicio recusantis condemnant. In qua damnatione illud observandum est, Legatos primam sententiam protulisse, synodumque sententia quoque sua Legatis suffragatam. unde conflata est plena Dioscori damnatio ex auctoritate Pontificis & Concilii. Hunc verò ordinem tenuit Paschasinus. Ter synodum interpellavit quid videretur agendum de Dioscoro. Respondit synodus canonicis pœnis subdendum. Julianus autem Hypæporum Episcopus à Legatis petivit, qui τὸ κῦρος Leonis haberent, ejusque locum occuparent, ut contra Dioscorum pœnas à canonibus inflictas decernerent. *Omnis enim & tota universalis synodus concors efficitur vestræ sanctitatis sententia.* Quod Maximus Antiochiæ testatus est. Tunc recitatis Dioscori flagitiis, ejusque perpetua in scelere obstinatione, Paschasinus non solùm

Concil. Chalced. act. III.

censuit à synodo condemnandum, sed etiam ex auctoritate Leonis condemnavit. Referam ejus verba, prout se habent in epistola Leonis ad Episcopos Galliæ, cui exemplar sententiæ latæ adversùs Dioscorum adjunxit, iisdem verbis quæ Paschasinus protulit, qui Latinè loquebatur in synodo. *Unde sanctus ac beatissimus Papa caput universalis Ecclesiæ Leo per nos, ut Legatos suos, sancta synodo consentiente, Petri Apostoli præditus dignitate, qui Ecclesiæ fundamentum & petra fidei & cælestis regni janitor nuncupatur, episcopali eum dignitate nudavit, & ab omni sacerdotali opere fecit extorrem. Quare super his congregata venerabilis synodus canonicam contra prædictum Dioscorum proferat justitia suadente sententiam.* Recensentur deinceps in actis Episcoporum omnium suffragia qui Dioscorum dejiciunt.

Absunt à contextu Græco verba illa, caput universalis Ecclesiæ. Et illa, Apostoli Petri præditus dignitate, quibus hæc substituta sunt, μετὰ τοῦ τρισμακαρίου καὶ πανευφήμου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου.

III. Sed observandum est judicium conceptum fuisse à Paschasino sub nomine Leonis, de synodi consensu; quem consensum patres statim verbis explicuerunt, & sententiæ Paschasini subscripserunt, nulla sententiæ formula sub nomine synodi concepta. Fateor quidem missum esse ad Dioscorum sub synodi nomine commonitorium quo docebatur damnatum fuisse & episcopatu dejectum à Concilio. Sed rescriptum illud longè differt ab exemplari sententiæ à patribus subscriptæ. Itaque mirandum non est si posteriora generalia Concilia in occidente celebrata concepta sint utplurimùm sub nomine Pontificis, *sacro approbante Concilio*, cùm traxerint exemplum ab hac formula, *Leo per nos Vicarios suos sancta synodo consentiente &c.*

IV. Hoc proficiscitur è primatus jure; quod auctoritatem tribuit Pontifici, & synodo consensum. Sic munia cujusque partitur Leo, loquens de scriptis à synodo Romana patriarchali missis in orientem ad Martianum Faustumque Presbyteros. Potiori enim ratione summus Pontifex in synodo Romana utebatur jure relationis & suffragii prærogativa. Cujus rei usus eleganter expressus est in synodo Romæ habita sub Hilaro Papa. Refert ille synodo de transgressione canonum, quæ frequentissima erat in ordinationibus Episcoporum, ad se, qui potissimi sacerdotis administrat officia, talium vitiorum culpam pertinere dicens, nisi huic malo prospiciat. Deinde vetat ne bigami, inscii literarum, membrorum damna perpessi, & pœnitentes, ad sacros gradus adspirent, pœnis in ordinatores latis. Tum petit à patribus synodi ut huic constituto subscribant; *quatenus synodali judicio aditus claudatur illicitis.*

[illegible] ep. 11. *Si tamen dilectionem vestram scripta nostra pervenire* [illegible] *non solùm apostolicæ sedis auctoritate, sed etiam illa synodi, quæ* [illegible] *frequenter* [illegible], *omnium* [illegible] *directa* [illegible].

V. Non opus erat diligentiori examine in re tritissima & à canonibus toties vetita. Quare omnes Episcopi & Presbyteri in acclamationes eruperunt, Hilaro vitam precati, quæ proposita erant confirmantes. *Exaudi Christe, Hilaro vita. Dictum sexies. Hæc confirmamus, hæc docemus. D. VIII. Hæc tenenda sunt, hæc servanda sunt. D. V. Doctrina vestra gratias agimus. D. X. Ista ut in perpetuum serventur rogamus. D. XV. Per Dominum Petrum ut in perpetuum serventur rogamus. Dictum VIII.* Sed majori cura discutienda fuit in eadem synodo consultatio Episcoporum provinciæ

Decreta Hilari.

Tarraconensis, apud quos Barcinonensium Episcopus supremæ voluntatis arbitrio sibi Irenæum quendam Episcopum substitui optavit. quod clero & plebi civitatis Barcinonensis & Episcopis provinciæ gratum fuit & acceptum, qui hoc suum judicium auctoritate Romani Pontificis firmari petunt. Hanc consultationem tetulit Hilarus Papa ad synodum, sed cum suffragii sui prærogativa. Sic enim infit, post repressam gravibus verbis sacerdotiorum successionem: *Quod quàm grave sit æstimate. Atque ideo, si placet, etiam hanc licentiam generaliter de Ecclesiis auferamus; ne, quod turpe dictu est, hominibus se putet debere quod Dei est.* Tum relectis Episcoporum Tarraconensium literis, quarum recitatio variis acclamationibus synodi interrupta est, Hilarus Episcopus dixit: *Acceptis quæ recitata sunt, de omnibus nunc, fratres, speciales sententias Deo vobis inspirante depromite.* Sex Episcopi provectiores ea de re censuerunt prout oratione sua Pontifex synodo auctor fuerat. Et statim, *Ab universis Episcopis dictum est: Sententias fratrum omnes sequimur, omnes confirmamus, & observandas esse decernimus.* Hanc cognitionem his verbis clausit Hilarus: *Quoniam præsentis definitionis formam, quæ secundùm sanctorum est statuta sententiam, in omnium Ecclesiarum notitiam pervenire decernimus, ne cuiquam pro sui possit ignoratione licere quod non licet, edere gesta Notariorum sollicitudo curabit.*

VI. In hoc synodi Romanæ exemplo expressam habemus imperialis auctoritatis imaginem, cùm de senatusconsultis ad ejus relationem & orationem condendis agebatur. Quare scripto quoque sententiam suam Pontifices aliquando recitabant, quæ sententiis & acclamationibus totius synodi muniebatur. Sic edita sunt decreta Felicis contra iteratum baptisma Africanorum & rebaptizatorum pœnitentias. *Proinde*, inquit, *ne manifesta sit super hoc nostra sententia, quæ nobis sunt visa recitentur.* Sic quoque in synodo Romana Symmachus, recitatis per Notarium decretis quæ ipse opportuniora judicavit, post acclamationes Episcoporum dixit: *Ergo universitati placet & ab omnibus recognoscitur vel probatur ista sententia? Universa synodus dixit: Placet: & quod omnibus placet, fiat.* Tandemque adjecit Symmachus: *Acclamationes vestras synodique judicium præsentia gesta suscipiant.*

Felix in Decretis.

VII. Ordo censendi in his synodis, mos depromendi sententias per acclamationes, judicium factum per discessionem, petita sunt ex more recepto in senatu quando senatusconsultum fiebat. Hunc acclamandi Principibus ritum viri eruditi jam olim illustrarunt, qui è theatro in senatum est admissus. Non temerè autem quid quisque vellet acclamabat. sed, ut in choris, erat aliquis cujus vox ceteris præiret. hic formulam acclamationis concipiebat. reliquus cœtus nihil nisi acceptas ab eo voces reddebat. In acclamando autem modulatione quadam utebantur, & sæpius eadem verba resonabant. Semper autem in actis senatus adnotatum quoties quidque fuisset repetitum. quod ne historici quidem neglexerunt. Nam legitur sæpe apud scriptores historiæ augustæ, *Dictum quinquies, dictum decies, dictum vicies*, imò & *sexagies* apud Trebellium in Clau-

Casaub. in Notis ad Valesium.

dio. Hinc vetus Ecclesia & acclamandi morem usurpavit & formulas iis similes quæ in gratiam Principum proferebantur; quas in acta ecclesiastica per Notarios pari diligentia referebat. Extant in actis Concilii Ephesini acclamationes factæ Cælestino & Cyrillo; & in actis Concilii Chalcedonensis acclamationes factæ Leoni: Λέοντι πολλὰ τὰ ἔτη. Πατριάρχῃ πολλὰ τὰ ἔτη.

Salmas. in Notis ad Vopiscum. VIII. Sciendum autem est senatusconsulta aliquando facta fuisse solis acclamationibus, nullis sententiis dictis. quod factum refert Pollio in senatusconsulto de Valeriani censura. Aliquando verò post acclamationes interrogabantur Senatores. quod factum in electione Taciti Imperatoris apud Vopiscum. Quandoque verò à sententia dicenda incipiebant; pòst sequebantur acclamationes approbantium sententiam ejus qui primus sententiam dixerat. cujus moris exemplum apud Capitolinum in Maximo & Balbino. Cùm enim Sabinus sententiam dixisset, acclamatum est uno consensu: *Æquum est, justum est. Sabini sententiæ omnes consentimus.* Vopiscus in Tacit. & ad eum locum Casaubonus. Quandoque brevioribus verbis consensum suum exprimebant, solenni formula, *Omnes, Omnes.*

IX. Simili acclamatione in Conciliis Ephesino & Chalcedonensi, & in Romanis sub Hilaro & Symmacho, communis consensus omnium ostendebatur; ac præterea eadem varietate, post acclamationes, vel ante, sententiæ rogabantur, vel omittebantur, ut fieri solebat in senatu. Quare non absque gravi causa Symmachus interlocutus est acclamationes Episcoporum & judicium synodi in acta esse redigenda; quia sententia & consensus synodi his acclamationibus explicabatur.

CAPUT XI.

Synopsis.

I. Jus relationis quod in synodis usurpatum est ab Episcopis Romanis acceptum referri non debet Marciano. Probatur ex actis synodi Ephesinæ, ubi Cælestinus eo jure usus est. Synodus illa apertè profitetur se Cælestini epistola coactam ad ferendam sententiam adversùs Nestorium.

II. Magni momenti sunt illa verba. Auctoritas epistolæ Pontificis ea est ut parendi necessitatem inducat, si scripturis & traditioni majorum congruere reperiatur. Verba Concilii referuntur.

III. Firmi Cæsareæ Episcopi verba expenduntur, quæ auctoritatem Romani Pontificis respiciunt. Acclamationes Episcoporum facta Cælestino & Cyrillo referuntur.

IV. Quæritur an licuerit œcumenicæ synodo de aliquo fidei vel disciplinæ capite decernere sine relatione Pontificis. Ita usurpatum à synodo Chalcedonensi.

I. RELATIONIS imperatoriæ usum à Pontificibus Romanis in synodo Chalcedonensi & in occidentalibus Conciliis usurpatum fuisse demonstravimus. Quod accepto ferendum non est rescripto Marciani, ac si summus Pontifex ex indulgentia & delegatione Principis synodi Chalcedonensis auctoritatem assecutus fuisset, quemadmodum suprà monui. Etenim eodem eximio jure in synodo Ephesina Cælestinum usum fuisse ipsius œcumenicæ synodi testimonio probare possumus. Nestorii hæresim Romæ in synodo damnaverat Cælestinus; ipsumque Nestorium, nisi perfidam novitatem aperta & scripta confessione intra decem dies deponeret, ab universalis Ecclesiæ communione dejecerat: cujus sententiæ executionem delegavit Cyrillo Alexandrino. Hic ex sententia Cælestini atque sua totiusque synodi Ægyptiacæ synodicam epistolam ad Nestorium dedit; qua eum hortatus est ut à stolidis dogmatibus, quæ publicè docebat, desisteret. quod nisi intra tempus in literis Cælestini præfinitum præstaret, certò sciret se à communione totius Ecclesiæ excidisse. Cogitur Ephesina synodus: ubi recitatis Cælestini & Cyrilli epistolis ad Nestorium, atque prolatis è patrum antiquorum operibus excerptis aliquot sententiis, Nestorii impietas convicta, & Cælestini atque Cyrilli sincera fides omnium consensu approbata est. Quare sententia depositionis in Nestorium ter evocatum & contumacem fertur à synodo; ita tamen ut ejus condemnandi auctoritas in Cælestinum quoque referatur. Etenim apertè profitentur patres synodi se & à sacris canonibus & à Cælestini epistola coactos ad eam sententiam ferendam. Quasi dicerent Cælestinum epistola sua synodo auctorem fuisse damnandi Nestorii.

II. Magni autem momenti sunt illa verba, quibus se coactos dicunt, id est, ex officio adstrictos, ut canonibus qui contumaciam plectebant & rebus à Cælestino adversùs impietatem decretis morem gererent. Ea est enim auctoritas epistolæ Pontificis ut parendi necessitas incumbat, postquam, discussione facta, sacris scripturis & traditioni majorum congruere invenitur. quo examine defuncta erat synodus Ephesina antequam judicium ferret adversùs Nestorium. Hæc sunt Concilii verba: *Coacti per sacros canones & epistolam sanctissimi patris nostri & comministri Cælestini Romanæ Ecclesiæ Episcopi, lacrymis subinde perfusi, ad lugubrem hanc contra eum sententiam necessario venimus.* Concil. Ephes. act. 1.

III. Ne quis autem existimet alienam à verbis synodi sententiam nunc primùm à me confictam fuisse, perpendenda sunt quæ dixit Firmus Cæsareæ Episcopus post adventum Legatorum Arcadii, Projecti, & Philippi; qui, post damnatum Nestorium, Ephesum accesserunt. Ait Firmus primam sententiam tulisse Cælestinum, eamque huic negotio formam per priores literas suas ad Cyrillum præscripsisse quam synodus executioni dederit. Quare cùm secundis quoque literis ad synodum Ephesinam datis, atque per Legatos delatis,

Concil. Ephes. act. 2.

latis, eandem sententiam de fide confirmasset, post confirmationem literarum. *Omnes reverendissimi Episcopi simul acclamaverunt : Hoc justum judicium. Novo Paulo Cælestino, novo Paulo Cyrillo. Cælestino custodi fidei. Cælestino cum synodo concordi. Cælestino universa synodus gratias agit. Unus Cælestinus. Unus Cyrillus. Una fides synodi. Una fides orbis terrarum.* His acclamationibus, ut fieri solebat à senatu erga Principem, synodus Ephesina Cælestinum ejusque Legatum Cyrillum suo quoque nomine valde commendabilem prosecuta est. Legati autem relectis gestis contra Nestorium subscripserunt. Quæ subscriptio à Cyrillo *canonica assensio* dicitur, κανονικὴ συναίνεσις; & à Legatis βεβαίωσις τῶν κεκριμένων, *confirmatio rerum judicatarum.*

Act. 3.

IV. Unus tantùm restat articulus, in quo utriusque relationis imperatoriæ & pontificiæ comparatio ineunda est, ut sciatur an illis per omnia conveniat. Inter ceteros relationis effectus observavimus senatusconsulta sine Consulis vel Principis relatione fieri non potuisse. Quæri ergo potest non absurdè an licuerit œcumenicæ synodo de aliquo fidei vel disciplinæ capite sine relatione Pontificis decernere. De synodo œcumenica loquor, in qua Pontifex per se vel per Legatos præsidet, non autem de Conciliis provincialibus aut diœcesanis, quibus nulla interest sedis apostolicæ legatio. Ac sanè antiquam esse Legatorum persuasionem video ut existimaverint Pontificem rerum omnium gerendarum in Conciliis illis auctorem esse debere; ita ut etsi fortè non retulerit, saltem primam sententiam promat. Hanc disertis verbis expresserunt patres synodi Chalcedonensis in epistola synodica ad Leonem, adquem scribunt Paschasinum Legatum ejusque socios vehementer obstitisse novæ jurisdictioni quæ à synodo tribuebatur sedi Constantinopolitanæ, ex eo capite præcipuè quòd Leonem vellent ejus rei auctorem fieri, quemadmodum auctor fuerat rectæ fidei sanciendæ. Volebant scilicet ea de re priùs à Leone decerni, cujus auctoritati ceteri deinde Episcopi consentirent & subscriberent. *Qui enim*, inquiunt, *locum vestræ sanctitatis obtinent sanctissimi Episcopi Paschasinus & Lucentius, & qui cum eis est reverendissimus Presbyter Bonifacius, his ita constitutis vehementer resistere tentaverunt, proculdubio à vestra providentia inchoari & hoc bonum volentes, ut sicut fidei, sic bonæ ordinationis vobis deputetur effectus.* Hanc Legatorum opinionem non omnino refutare videtur Concilium; ita tamen ut in casu proposito ei locus esse non posset ob temporis circumstantias. Respondent enim Imperatoris, senatus, & civium urbis regiæ desideriis obsequendum fuisse, qui novam istam auctoritatem decreto synodi œcumenicæ confirmari volebant. quod fieri non poterat, si ante omnia Pontificis sententia exquirenda fuisset. itaque in his angustiis se negotium constituisse, non dubitantes quin Leo hoc quoque decretum amplecteretur. quod perinde esset ac si ab initio ipse illius auctor fuisset, eò quòd rectorum facinorum à filiis gestorum omnis gloria redundet in patres, qui jure patriæ potestatis hoc sibi vindicant. Quare obnixè rogant Pontificem ut suo quoque decreto synodi judicium honoret; ut sicut in rebus fidei rectè constitutis Pontifici tanquam capiti consensum suum adhibuerunt, ita quoque primatus sui jure ipse quod decet filiis impendat, nempe confirmationem & consensum, τῶν πραχθέντων βεβαίωσίν τε καὶ συγκατάθεσιν.

Epistola synodica Concilii Chalcedon. ad Leonem.

CAPUT XII.

Synopsis.

I. Investigatur quænam esset veterum sententia de hoc jure relationis cum prærogativa suffragii ante Concilium Ephesinum. Ejus exemplum illustre in Sardicensi Concilio, in quo summa auctoritas fuit Osii Romani Pontificis Legati. Socrates & Sozomenus explicati, qui aiunt non licere quicquam decernere de rebus ecclesiasticis absque sententia Episcopi Romani. Hausta hæc interpretatio è verbis Julii.

II. Prærogativa illa suffragii non adimebat ceteris libertatem suffragiorum. Probatur ex Julio; cujus verba explicantur.

III. Quid sit canon ecclesiasticus *apud Socratem. Is est canon Nicænus sextus, quo primatus defertur Episcopo Romano præ ceteris Patriarchis. quod probatur multis auctoritatibus.*

IV. Ordo dignitatis Patriarcharum constitutus in Concilio Nicæno. Canone vii. quartus honoris gradus tribuitur Episcopo Hierosolymorum, id est, primus post tres Patriarchas. Variæ hujus canonis versiones. Canone vi. definiti loci trium Patriarcharum. Probatur ex verbis canonis, tum auctoritate Papæ Leonis ad Anastasium scribentis.

V. Cùm primum dignitatis locum obtineret Episcopus Romanus, consequens est ut jus primæ sententiæ & suffragii prærogativam obtineret. Ea fuit mens Socratis & Sozomeni. Eam prærogativam agnovit Concilium Romanum sub Damaso.

VI. Γνώμης *dictio, qua usi sunt Socrates & Sozomenus, auctoritatem cum suffragio conjunctam significat in antiquis canonibus. Probatur ex canone vi. Concilii Nicæni, ubi* γνώμη *sumitur pro Metropolitani suffragio & auctoritate. Prima autem sententia erat penes Metropolitanos.*

VII. Ab illis quoque pendebat rerum gestarum confirmatio, sive τὸ κῦρος*; ita tamen ut omnia communi decreto & ex sententia plurimorum agenda essent, ex canonibus Nicænis. Id quoque statutum in canone apostolico xxxiii. ubi* γνώμη *sumitur pro sententia Metropolitani, atque item pro collectione suffragiorum omnium Episcoporum. Hac eadem notione vox illa usurpatur in canone apostolico xxxix. & in canone* LVII. *Laodiceno.*

VIII. Illustre hujus significationis testimonium extat in synodo Chalcedonensi actione quarta. Unde colligitur canone Nicæno statutum ut omnes Episcopi sententiam sui Primatis expectent & nihil arduum agant prætermissa illius sententia. Γνώμην *Alexandrini Episcopi* definitionem *interpretati sunt judices.*

IX. Jus ab Ægyptiis Alexandrino Episcopo tributum Romano asserit Petrus Chrysologus. Concilia œcumenica nihil in Ecclesia decerni posse putant absque sententia Romani Pontificis, cùm de causis universalibus agitur. Probatur etiam auctoritate Macedonii Patriarchæ CP.

X. Quinta synodus rogat Vigilium ut ad Concilium accedat & cœtui præsideat; missa etiam amplissima & insigni legatione. Qui respondet se suam sententiam Principi porrecturum seorsim à synodo. Vigilius confirmavit definitionem synodi; quæ tunc sine controversia synodi œcumenicæ nomen prætulit.

I. SI quis autem illud quoque requirat ut exponam quænam esset veterum sententia de hoc jure relationis cum prærogativa suffragii ante Concilii Ephesini tempora, consulendum est Sardicense Concilium; in quo Osius Romani Pontificis Legatus refert de rebus canone constituendis, sed ita ut primam sententiam addat. Deinde rogat patrum suffragia, qui confertim in ejus sententiam transeunt. Pulchrum sanè antiquitatis monumentum, in quo jus relationis eminet. Gaudentius quidem & Januarius Episcopi tres canones proposuerunt, Osio connivente. Sed hoc nihil detrahit de jure legationis; præcipuè cùm ad suam auctoritatem trahat, quando lubet, quæ ab alio Episcopo proponuntur, ut accidit Olympio Episcopo, qui suggessit ultimum canonem; cui Osius decretum addidit: *Osius dixit: Suggerente fratre & coepiscopo nostro Olympio, etiam hoc placuit.* Ad hanc prærogativam referendi sunt Socrates & Sozomenus, quorum testimonia frequentissimè proferuntur; sed quæ à paucis, ut quidem puto, sincerè intellecta sunt. Eusebiani coëgerant Antiochiæ Concilium orientalium Episcoporum, quod Athanasio Georgium Cappadocem substituit. Socrates verò notat nec Julium Episcopum Romanum nec ejus Legatos ad eam synodum accessisse, *cùm canon ecclesiasticus jubeat non oportere absque sententia Episcopi Romani decreta Ecclesiis sancire:* Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ Ἰούλιος παρῆν ὁ τῆς μεγίστης Ῥώμης ἐπίσκοπος, οὐδὲ μὴν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἀπέστειλέ τινα. καίτοι κανόνος ἐκκλησιαστικοῦ κελεύοντος μὴ δεῖν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης τὰς ἐκκλησίας κανονίζειν. In ejusdem facti narratione severioribus verbis hanc legem Sozomenus expressit. Ait enim Julium cum orientalibus expostulasse *quòd contra leges Ecclesiæ ipsum ad synodum non vocassent. nam legem esse sacerdotalem quæ pronuntiat acta illa irrita esse quæ absque sententia Episcopi Romani constituuntur.* Insignis alicujus auctoritatis vestigia latent in significatione horum verborum, παρὰ τὴν γνώμην, cùm γνώμης illius defectus irrita reddat synodorum decreta. Unde patet hac locutione non nudum aliquod suffragium, sed prærogativam suffragii, de qua hucusque multis diximus, significari. Ne quis verò meæ conjecturæ hanc interpretationem imputet, profiteor eam me hausisse à verbis Julii, unde Socrates & Sozomenus sua quoque traxerunt. *An ignoratis*, inquit Julius, *hanc esse consuetudinem ut primùm nobis scribatur, sicque hinc quæ justa sunt definiantur. Si ergo talis suspicio in eum Episcopum inciderat, hunc eam oportebat ad istam Ecclesiam deferri*, ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι τοῦτο ἔθος ἦν, πρότερον γράφεσθαι ἡμῖν, καὶ οὕτως ἔνθεν ὁρίζεσθαι τὰ δίκαια; εἰ μὲν οὖν τι τοιοῦτον ὑπωπτεύθη εἰς τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἐκεῖ, ἔδει πρὸς τὴν ἐνταῦθα ἐκκλησίαν γεγράφθαι.

Socrat. lib. 2. cap. 5. in edit. Christophorsoni, & cap. 8. in edit. Henr. Valesii.

Sozom lib. 3. c. 9. ed. Christophors. & 10. H. Vales.

Julius in epist. ad orientales, apud Athan. apol. 2.

Vide infra lib. 7. cap. 4. §. 8.

II. Primam itaque sententiam & suffragii

prærogativam dissertissimè sedi suæ asserit Julius ex recepta consuetudine; qua in rebus communibus Ecclesiæ universalis statum contingentibus, (qualis erat Athanasii causa, quæ fidem respiciebat) non autem in ceteris disciplinæ negotiis, uteretur. atque hoc est quod contendimus. Ceterùm hoc non adimit suffragiorum libertatem ceteris Episcopis, quemadmodum profitetur Julius in eadem epistola. *Nam si, ut dicitis*, inquit, *omnino in culpa fuerunt, oportuit secundùm canonem, & non isto modo, judicium fieri. Oportuit scribere omnibus nobis, ut ita ab omnibus quod justum esset decerneretur.* Quorum verborum hic est sensus; oportuisse de negotio ad Romanum Episcopum & ad synodum occidentalium perscribi ut communi omnium occidentalium & orientalium decreto quæ justa essent constituerentur. Ex hoc loco mihi videntur collegisse Socrates & Sozomenus necessitatem sententiæ Romani Pontificis in synodis niti canone ecclesiastico.

III. Quærunt anxiè viri eruditi quis sit canon ille ecclesiasticus. Sed non est quòd tantopere vexentur in re alioqui satis aperta. Is est canon Nicænus sextus, quo primatus defertur Romano Episcopo præ ceteris Patriarchis, quemadmodum & synodus œcumenica secunda & judices cognitores in Concilio Chalcedonensi canonem illum interpretati sunt. Relectis enim canone VI. Nicæno & canone CP. in synodo Chalcedonensi, judices pronuntiarunt primatum deberi Romanæ sedi juxta canones: *Perpendimus omnem quidem primatum & honorem præcipuum secundùm canones antiquæ Romæ Dei amantissimo Archiepiscopo conservari.* Hunc quoque canonem Nicænum respexit Novella Valentiniani cùm ait beati Petri merito, urbis dignitate & auctoritate, firmatum fuisse primatum Romanæ Ecclesiæ. Unde in vetustissima canonum interpretatione, quam Paschasinus in Concilio Chalcedonensi protulit, lemma canonis Nicæni ita conceptum est. *Quòd Ecclesia Romana semper habuit primatum.* ἡ ἐκκλησία Ῥώμης πάντοτε ἔσχε τὰ πρωτεῖα.

Concil. Chalced. act. XVI.

IV. Non solùm enim canonibus Nicænis Patriarcharum potestas sancita est, sed etiam ordo dignitatis constitutus. Id eximiè docet canon VII. quo quartus honoris gradus tribuitur Æliæ sive Hierosolymorum Episcopo, id est, post tres Patriarchas, Romanum, Alexandrinum, & Antiochenum: *Quia consuetudo obtinuit & antiqua traditio ut Æliæ Episcopus honoretur, habeat honoris consequentiam; salva metropoli propria dignitate.* Quod in Græco contextu habetur ἐχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, Dionysius Exiguus vertit *honoris consequentiam*: antiqua verò Teilonis versio relata in Concilio Carthaginensi VI. *ordinem honoris*: id est, ut primum gradum post tres Patriarchas, de quibus actum canone sexto, Hierosolymorum Episcopus obtineat. Si Concilium curam ordinis gessit in assignando hujus Episcopi loco, intelligere nos oportet id actum quoque canone sexto inter priores Patriarchas; ita ut ordine scripturæ Antiochenus sit tertius, Alexandrinus autem secundus, primus verò Romanus. Primatus ille colligitur ex ipsis verbis canonis, quæ Romanum Episcopum velut exemplar constituunt ejus auctoritatis quæ Episcopo Alexandrino confirmatur in Ægypto. Certa enim & recepta est illa regula, quam proposuit Aristoteles, quod primum est in unoquoque genere, exemplar esse ceterorum quæ genere illo comprehenduntur. Quare verè Leo I. Anatolio CP. exprobravit quòd secundum gradum dignitatis Alexandrino Episcopo & tertium Antiocheno contra Nicænos canones auferre conaretur: *Doleo etiam in hoc dilectionem tuam esse prolapsam ut sacratissimas Nicænorum canonum constitutiones conareris infringere; tanquam opportunè se tibi hoc tempus obtulerit, quo secundi honoris privilegium sedes Alexandrina perdiderit, & Antiochena Ecclesia proprietatem tertiæ dignitatis amiserit.*

Can. VI. *Quia Episcopo Romæ parilis mos est.*

V. Itaque cùm primus dignitatis locus perspicuè à Nicæna synodo deferatur Romano Episcopo, hinc sequitur illi quoque eam auctoritam competere qua potiebantur in politia civili qui principem locum obtinebant, id est, primam sententiam, & suffragii prærogativam; quemadmodum rectè jus illud è verbis Julii interpretati sumus. Eadem quoque sine dubio mens fuit Socratis & Sozomeni: qui, ne quid ardui περὶ γνώμης Episcopi Romani constitueretur in Ecclesia, canone ecclesiastico vetitum fuisse scripserunt. Hanc prærogativam agnovit quoque Concilium Romanum ex Episcopis Italiæ & Galliæ sub Damaso coactum: quod Ariminense Concilium ex eo elevat, inter cetera, quòd Episcopus Romanus illi non interfuisset, cujus præcipuè erat expectanda sententia. *Siquidem*, inquit, *numerus Episcoporum qui erant Arimini in unum congregati præjudicii vim habere non debet; præsertim cùm formula illa composita sit neque Episcopo Romano, cujus sententia præ ceteris omnibus expectanda erat; neque aliis eidem consentientibus.*

Concil Rom. in ep. ad Illyricos, apud Theodoret. lib. II. c. 22.

VI. Non frustra autem γνώμης dictio à Concilio Romano & à Socrate atque Sozomeno usurpatur. Etenim notio illius vocis non simplex nudumque suffragium sed etiam auctoritatem cum suffragio conjunctam significat in antiquis canonibus. Exemplum est obvium in sexto canone Nicæno; ubi statuitur illum non esse pro Episcopo habendum qui ordinatus fuerit χωρὶς γνώμης μητροπολίτου, id est, *præter sententiam Metropolitani*, juxta Dionysii versionem; vel *præter consilium*, ut habet versio Teilonis; vel *sine arbitrio*, juxta vetustissimam interpretationem. Quo loco γνώμη sumitur pro Metropolitani suffragio & auctoritate. Prima autem sententia erat penes Metropolitanos, ut colligere licet ex eorum dignitate, & disertissimè docuit Leo primus.

VII. Ab ipsis quoque pendebat rerum gestarum confirmatio, sive τὸ κῦρος, ut loquitur Concilium Nicænum. Ita tamen in definitionibus suis versari eos oportebat ut omnia *communi cunctorum decreto rationabili & secundùm ecclesiasticam regulam comprobato* transigantur, *obtineatque sententia plurimorum*, quemadmodum loquitur canon sextus. Eadem omnino decreta fuerant in canone apostolico XXXIII. vel XXXV. ubi quemadmodum sententia Metropolitani γνώμη dicitur, ita etiam collectio

Concil. Nic. can. 6.

suffragiorum omnium Episcoporum γνώμη quoque dicitur; sicque ex duabus auctoritatibus una integra solidaque totius synodi sententia consurgit. Hac eadem notione γνώμη accipitur in canone apostolico XXXIX. vel XL. unde transcripta est pars ultima canonis LVII. Laodiceni, quo prohibentur Presbyteri & Diaconi aliquid agere ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου, id est, *sine auctoritate Episcopi*.

VIII. Sed illustre hujus significationis testimonium extat in synodo Chalcedonensi: ubi post damnationem Dioscori Alexandrini, decem Episcopi Diœceseos Ægyptiacæ invitati à synodo ut subscriberent epistolæ Leonis & damnationi Eutychetis, respondent hoc tentari à se non posse donec in locum Dioscori ordinatus fuerit Alexandriæ Episcopus, ex cuius sententia & præscripto ceteri Episcopi Ægyptii deinde subscribant. hanc auctoritatem olim Episcopo Alexandriæ delatam à canone Nicæno. *In omnibus*, inquiunt, *expectamus sententiam sanctissimi Archiepiscopi; & petimus vestram clementiam expectari præsidis nostri sententiam, quia eum in omnibus sequemur. Nam & sanctissimi patres qui in Nicæa congregati sunt trecenti decem & octo hanc regulam dederunt ut sequatur omnis Ægyptiaca regio Archiepiscopum magni nominis civitatis Alexandrinæ, & nihil absque ipso agatur ab aliquo ei subjacente Episcopo.* Itaque cùm ab Episcopis urgerentur ut eandem cum synodo œcumenica fidem profiterentur, iterum judices & synodum flebiliter obsecrarunt ut ordinatio Archiepiscopi expectaretur; *quatenus, juxta veterem consuetudinem, illius sequerentur sententiam. Quòd si extra voluntatem præsidis nostri aliquid faciemus, sicut præsumptores, & non servantes secundùm canones antiquam consuetudinem, omnes Ægyptiacæ regionis insurgent in nos.* Unde colligere licet auctoritatem sive ἐξουσίαν primatus patriarchalis à canone Nicæno confirmatam in eo versari ut omnes Episcopi γνώμην sive sententiam sui Primatis expectent, & nihil arduum agant prætermissa illius sententia, ἄνευ γνώμης, id est, sine illius decreto, & prærogativa suffragii. Tanta verò ratio habita fuit illius auctoritatis quæ sedi Alexandrinæ competebat ut judicum interlocutione, ipsiusque Paschasini Legati, Episcopis Ægyptiis dilatio quam petebant concessa fuerit. Sed notanda sunt verba judicum, qui γνώμην illam Alexandrini Episcopi *definitionem* esse interpretati sunt.

Concil. Chalced. act. IV.

περὶ γνώμην ἢ ὁρισμὸν.

Quare Patriarcharum prima sententia & prærogativa suffragii definitionis vim habet, modò synodi quoque consensus accesserit.

IX. Quod Alexandrino Episcopo jus vindicabant Ægyptii Episcopi Petrus Ravennæ Episcopus cognomento Chrysologus asserebat Romano Episcopo in Italia: *Nos enim pro studio pacis & fidei extra consensum Romanæ civitatis Episcopi causas fidei audire non possumus.* Imò verò cùm de causis universalibus agitur, Concilia œcumenica eandem in summo Pontifice prærogativam agnoverunt ut absque ejus sententia nihil in Ecclesia decerni possit: quam quidem per epistolam & per Legatos, qui vice sua synodo præsidebant, explicare consueverat. Inde manavit vox illa Macedonii Patriarchæ CP. qui Anastasio Imperatori Chalcedonensis Concilii nomen abolere satagenti, idque à Macedonio exigenti, respondit hoc fieri non posse sine Concilio œcumenico, cui Papa præsideret: Χωρὶς οἰκουμενικῆς συνόδου ἐχούσης πρόεδρον τὸν τῆς μεγάλης Ῥώμης ἐπίσκοπον, τοῦτο ποιεῖν, ἔλεγεν. apud Theodorum Anagnostem.

Petr. Chrysol. in ep. ad Eutychem.

X. Quare tantopere laborabat quinta synodus œcumenica ut Vigilius Papa, qui Constantinopoli aderat, ad synodum accederet & cœtui præsideret. Tanta verò dignitatis apostolicæ sedis ratio habita fuit ut licèt Nestorius Archiepiscopus Constantinopoleos & Dioscorus Alexandrinus à synodo Ephesina & à Chalcedonensi per tres Episcopos tantùm evocati fuerint, Vigilius ter invitatus fuerit ad Concilium per tres Patriarchas atque decem & septem Metropolitas, quibus ultima vice tres Patricios & Quæstorem suum Justinianus Imperator adjunxit. Ille verò cum eis convenire noluit; sed suam sententiam, seorsim à synodo, Principi se porrecturum dixit. Itaque in hoc rerum articulo de quæstione proposita decernere quinta synodus sibi liberum esse duxit, etiam absente Pontifice. quod disertè in definitione sua adnotavit; ubi quoque Vigilii sententiam sequi se non obscurè profitetur. Vigilius verò suo Constituto confirmavit definitionem synodi: quæ tunc sine controversia synodi œcumenicæ nomen prætulit. quod adnotatum est à Concilio sexto: *Vigilius Justiniano consensit, & quinta synodus constitit:* Βιγίλιος Ἰουστινιανῷ συμπεφώνηκε, καὶ ἡ τῆς πέμπτης αὕτη συνόδου.

In Collat. I. quintæ syn. Eutychius Patriarcha CP. ad Vigilium: Et adeo petimus, præsidente nobis vestra beatitudine.

Vide dissertationem Marcæ de epistola Vigilii §. III.

In Collat. VIII.

Vide Dissertat. Marcæ ad epist. Vigilii §. I. Vide Additionem seq. §. 7.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

I. COGOR hoc loco paulisper remorari lectorem ut Socratem eximam suspicioni malæ fidei in qua eum ponere voluisse visus est nuper Henricus Valesius vir clarissimus; simul ostensurus, quod instituti mei ratio postulat, verissimam esse observationem illustrissimi Archiepiscopi, qui Socratem ea quæ scribit de canone ecclesiastico, quo cavetur ne res Ecclesiarum ad normam dirigantur præter auctoritatem Romani Pontificis, traxisse ait ex epistola Julii ad orientales. Proponam itaque primùm Socratis locum integrum, tum verò annotationem Valesii, & rationes quibus ego permoveor ut credam injuria vapulare hoc loco Socratem; ut coram positis in omnium oculis utrorumque argumentis, lector faciliùs judicet quis eorum in culpa sit. Hæc sunt verba Socratis: *Julius itaque contrariis literis ad ipsum missis, rescribens Episcopis qui Antiochiæ convenerant, graviter conquestus est primùm quidem de acerbitate ipsorum epistolæ, deinde quòd contra canones ipsum ad synodum non vocassent, cùm ecclesiastica regula interdictum sit ne præter sententiam Romani Pontificis quidquam ab Ecclesiis decernatur.* Valesius ista non videns apud Socratem confidenter pronuntiat ea nusquam in

Socrat. lib. 2. cap. 17.

illa epistola legi, Julium porrò nihil dicere de regula illa ecclesiastica. *Quòd verò addit Socrates*, inquit Valesius, *Julium in suis litteris conquestum esse quòd ipsum non invitassent ad synodum, regulam enim esse ecclesiasticam ut absque consensu Episcopi Romani nihil in Ecclesia decerni possit, id in epistola illa nusquam legitur.* Et paulò pòst, de eadem Julii epistola loquens, hæc addit: *Sed de illa ecclesiastica regula nihil dicit.*

II. Antequam ulteriùs progrediamur, constituendus est verus ac genuinus sensus verborum Socratis, ut videamus an congruere possint cum verbis epistolæ Julii. Ait ergo Socrates Julium, cùm accepisset literas quas ad eum perscripserant Episcopi Antiochiæ congregati adversùs Athanasium, ad eos rescribentem graviter conquestum esse de acerbitate ipsarum epistolæ, deinde quòd contra canones ipsum ad synodum non vocassent, cùm tamen ecclesiasticus canon dicat non oportere res Ecclesiarum ad normam dirigere præter auctoritatem Romani Pontificis. ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος κελεύοντος μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας. Vocem γνώμην verti *auctoritatem*, secutus observationem illustrissimi Archiepiscopi, qui vocem illam adnotat in ecclesiasticis rebus significare sententiam cum auctoritate conjunctam. Quærendus superest apud Julium canon ecclesiasticus cujus meminit Socrates. Ait ergo Julius de Athanasio Alexandrino & Marcello Ancyrano loquens: εἰ γὰρ καὶ ὅλως, ὥς φατε, γέγονέ τι εἰς αὐτοὺς ἁμάρτημα, ἔδει κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα καὶ μὴ οὕτως γεγενῆσθαι τὴν κρίσιν· ἔδει γραφῆναι πᾶσιν ἡμῖν, ἵνα οὕτως παρὰ πάντων ὁρισθῇ τὸ δίκαιον. *Nam si, ut dicitis, omnino in culpa fuerunt, oportebat secundùm ecclesiasticum canonem & non isto modo judicium fieri; oportebat scribere omnibus nobis, ut ita ab omnibus quod justum esset decerneretur.* Quorum verborum hunc puto sensum esse. Si Athanasius & Marcellus in culpa fuerunt, ut dicitis, præcipitandum non erat judicium. Debueratis enim primùm nobis scribere, ut ita ab omnibus quod justum esset decernerent, nimirum secundùm ecclesiasticum canonem, qui nihil gravioris momenti, cujusmodi sunt causæ Ecclesiarum apostolicarum, agi in Ecclesia sinit absque conscientia Romanæ Ecclesiæ. Ex hoc loco existimat illustrissimus Archiepiscopus Socratem & Sozomenum collegisse necessitatem sententiæ Romani Pontificis in synodis niti canone ecclesiastico. Vide Simeonis Metaphrastis locum infrà cap. 14. hujus libri §. 8.

III. Hanc explicationem probant sequentia verba. Ait enim: *Episcopi enim erant qui patiebantur, & non vulgares Ecclesiæ quæ ista patiebantur, sed quas ipsi Apostoli suamet opera ad fidem instruxerant. Cur igitur, & in primis de Alexandrina civitate, nihil nobis scribere voluistis? An ignari estis hanc consuetudinem esse ut primùm nobis scribatur, ut hinc, ... quod justum est definiri possit. Quapropter si istic hujusmodi suspicio in Episcopum concepta fuerat, id huc ad nostram Ecclesiam referri oportuit. Nunc autem nos, quos certiores minime fecerunt, postquam jam egerunt quod libuit, suffragatores sua damnationis, cui non interfuimus, esse volunt.* Arbitror his verbis manifestè expressam esse Julii querelam adversùs orientales, quòd synodum adversùs Athanasium celebrassent se inconsulto, cujus ante omnes erat expectanda sententia; cùm ea consuetudo sit ut ad Romanam Ecclesiam referri oporteat de majoribus causis, ut deinde quod justum est definiri possit ab omnibus, id est, communibus suffragiis Episcoporum occidentalium & orientalium. Malè autem fecisse Episcopos orientales quòd ipsum non admonuerint de Concilio celebrando. itaque frustra petere eos ut consensum suum addat sententiis adversùs Athanasium & Marcellum latis, cùm ipse neque vocatus ad eam synodum fuerit, neque illi interfuerit. Vide infrà lib. 7. cap. 4. §. 5.

IV. Scio non extare in epistola Julii verba illa quæ ex Julio refert Socrates, nimirum fixum ecclesiastico canone esse non oportere præter auctoritatem Episcopi Romani Ecclesias regulare, κανονίζειν; neque illa Sozomeni, quæ ex eadem epistola refert: εἶναι γὰρ νόμον ἱερατικόν, ὡς ἄκυρα ἀποφαίνειν τὰ παρὰ γνώμην πραττόμενα τοῦ Ῥωμαίων ἐπισκόπου. Quæ sic versa sunt ab Henrico Valesio: *Legem enim esse pontificiam ut pro irritis habeantur quæ præter sententiam Episcopi Romani fuerint gesta.* Scio, inquam, hæc non extare in epistola Julii, ut necesse non erat reddi ipsamet verba. Satis enim fuit historicis illis si sensum verborum Julii redderent. Id verò illos fecisse manifestum est. Ait enim Julius canone ecclesiastico constitutum esse ut causæ Ecclesiarum apostolicarum non definiantur inconsulta sede Romana; hanc esse consuetudinem ut primùm ad eam scribatur, ut deinde quod justum est definiri possit communibus suffragiis Episcoporum occidentalium & orientalium. Frustra petere ab eo orientales ut consensum suum addat rebus jam constitutis. Hoc est dicere secundùm Socratem & Sozomenum. Debueratis, ô Episcopi qui apud Antiochiam convenistis, debueratis primùm vocare nos ad Concilium, hoc est, primùm nobis scribere de hac causa, cùm sciretis canonem sive legem ecclesiasticam esse, seu illa scripta esset, sive consuetudine tantùm inducta, ut nihil gravioris momenti agere in Ecclesia liceat absque auctoritate nostra. Itaque quoniam judicium non servato ordine peregistis, judicium quod à vobis latum est absentibus nobis, cùm consensu nostro præterea destituatur, quem non obtinebitis, irritum erit. Sozom. lib. 3. c. 10.

V. At, inquies, ubinam est νόμος ille ἱερατικός cujus meminit Sozomenus? Jam respondi necessarium non esse ut historicus retineat ipsamet auctorum verba ex quibus historiam suam conficit; & adhuc respondere possum ita putasse etiam Socratem & Sozomenum, qui diversis omnino verbis usi sunt in hac causa, tametsi uterque se profiteatur accepisse ex epistola Julii. Quod enim Sozomenus dixit νόμον ἱερατικόν, alter dixit ἐκκλησιαστικὸν κανόνα. Quin & interpretes quoque interdum supplent sensum auctorum suorum, ut etiam Valesii exemplo probare possumus. Legitur apud Eusebium in libro III. de vita Constantini cap. VII. Πόντος τε καὶ Γαλατία καὶ Παμφυλία, Καππαδοκία τε καὶ Ἀσία καὶ Φρυγία, τοὺς παρ' αὐτοῖς προκρίτους παρεῖχον. *Pontus item, Galatia, Pamphylia, & Cappadocia, Asia quoque, & Phrygia, lectissimum quemque ex suis præbuere.* Hunc locum describens Socrates Galatiam & Cappadociam omisit, & Pamphyliam post Asiam & Phrygiam nominavit, quamvis apud Eusebium prior ordine recensita inveniatur. Nam hæc omnino sunt verba Socratis ex Eusebio, ut ipse ait, ad verbum descripta: Πόντος τε καὶ Ἀσία, Φρυγία τε καὶ Παμφυλία, τοὺς παρ' αὐτοῖς προκρίτους παρεῖχον. Et tamen Valesius, ne quid hìc Eusebianum deesset, versionem quam Eusebio dederat, integram retulit ad hunc locum, suppleus videlicet errorem Socratis, & quæ ab eo præposterè dicta erant in ordinem revocans. Nam in istius versione sic ad verbum redditus à Valesio est locus Eusebii: *Pontus item, Galatia, Pamphylia, & Cappadocia, Asia quoque, & Phrygia, lectissimum quemque ex suis præbuere.* Socrat. lib. 1. cap. 8.

VI. Ecclesiasticum illum canonem, cujus ex Julio meminit Socrates, Nicænum sextum esse probat illustrissimus Archiepiscopus. Quòd si quis tamen contentionem in verbi controversia ponere velit, rejectaque eruditissimi antistitis explicatione adhuc quærendum putat de quo canone ecclesiastico loquatur Julius, possum non incongruè respondere canonem illum sive legem sacerdotalem nihil aliud esse quàm consuetudinem illam quæ exigebat, quemadmodum contendit Julius, uti de majoribus causis ad apostolicam sedem referretur. Legum enim alias esse scriptas, alias verò non scriptas, quæ consuetudine & usu nituntur. Nam & νόμος aliquando significat consuetudinem. Et κανών apud auctores ecclesiasticos significat regulam & normam vivendi. Regularum autem ecclesiasticarum quædam ordine & canone tenentur, quædam consuetudine firmatæ sunt; ut in Concilio Carthagine habito anno CDXVIII. disseruit Faustinus Episcopus Potentinus, Legatus Romanæ Ecclesiæ. Itaque sive canonem illum intelligamus de Nicæno sexto, sive de regula ecclesiastica ex consuetudine descendente, manet idem verborum sensus. Ab hac igitur contentione disputationis animum curamque laxemus.

VII. Sed antè quàm huic Additioni finem imponam, necessarium mihi videtur, id quod in prima libri istius editione fecimus, admonere lectorem hanc de Legatis dissertationem ab illustrissimo Archiepiscopo scriptam esse anno MDCXLI. nondum inventa decretali Papæ Vigilii epistola pro confirmatione Quintæ synodi, quæ anno tantùm sequenti emissa in lucem ab eo est. Si tum cùm ista scribebantur epistolam illam Marca præ manibus habuisset, hauddubiè ejus auctoritate usus esset ad probandum quintam synodum à Vigilio confirmatam fuisse, quemadmodum illud ipsum testimonio sextæ synodi probavit in calce istius capitis. Quòd si præterea habuisset ultimum constitutum Vigilii, quod nos reperimus in vetustissimo codice MS. bibliothecæ Colbertinæ, dubium esse non potest quin illius auctoritate facilè probasset quæcunque ab eo scripta sunt de confirmatione quintæ synodi à Vigilio facta. Vide tomum primum novæ nostræ collectionis Conciliorum. pag. 1489. 1551.

CAPUT XIII.

Synopsis.

I. Reverentia sedi apostolicæ debita in Concilio sexto exhibita fuit. Agebatur de proscribendo errore Monothelitarum. Ei præfuerunt Legati Papæ Agathonis: qui jure primatus de quæstione proposita retulerunt, & quænam esset apostolicæ sedis sententia significarunt. Imperator ordini judiciorum imminebat. Macarius Antiochenus damnatur.

II. Legati recitant testimonia patrum qui duas in Christo voluntates & operationes prædicabant. Ea conferri cum authenticis patrum codicibus postulant aliquot Episcopi. Epistolæ Agathonis susceptæ sunt à synodo tanquam à spiritu sancto dictatæ. Anastasius Bibliothecarius explicatur. Binii conjectura repudiatur.

III. Actione x. facta est publicè collatio locorum ab Agathone citatorum. Item locorum quibus hæretici sententiam suam fulcire conabantur.

IV. Fidei definitio ita concepta est à synodo ut se fideliter suscipere professa sit & expansis manibus amplecti epistolas Agathonis & Concilii occidentalis. In Prosphonetico ad Constantinum patres recensent hæreses damnatas auctoritate Principum & Romanæ sedis Pontificum. Quo exemplo Constantinum Pogonatum congregasse aiunt hanc synodum, illoque Legatos suos misisse Agathonem. Ejus auctoritati tribuunt definitionem fidei.

V. Heic deprehenditur suffragii prærogativa. Distinctæ cujusque partes in ea definitione. Petunt à Pontifice confirmationem synodi. Quod factum à Leone secundo.

I. QUÆ facta observavimus in superioribus Conciliis sequentia œcumenica studiosissimè amplexa sunt, & debitam sedi apostolicæ reverentiam detulerunt. Agebatur in sexta synodo de asserenda adversùs novitatem à Cyro Phasidos deinde Alexandriæ Episcopo & Sergio Constantinopolitano præcipuè inductam duarum in Christo voluntatum, humanæ & divinæ, confessione. Hanc fidei sinceræ professionem, à Martino Papa prædicatam olim, Agatho & tota occidentalium synodus confirmavit duabus epistolis ad Constantinum Pogonatum Imperatorem datis, ad eumque per Legatos delatis, qui synodo sextæ Pontificis nomine præsederunt. Legati, præsente Constantino Imperatore & universali synodo, jure primatus in ipso Concilii exordio de quæstione proposita retulerunt, & quænam esset apostolicæ sedis sententia, epistolis illis comprehensa, breviter significarunt, unius voluntatis assertionem damnantes, & à Constantinopolitanis novitatis hujus rationem exigentes. Imperator deinde partes suas interposuit, ordini judiciorum interlocutionibus suis imminens. Itaque cùm Macarius Antiochenus, qui Monothelitarum sectam tuebatur, opinionem suam cum prioribus Conciliis & traditione majorum congruere contenderet, mandatum illi est ab Imperatore ut impleret exceptionis probationem. Relectis Conciliorum & patrum codicibus, hæretica Macarii fiducia, ejus artes, & falsitates, & χρήσεων detruncationes propalatæ sunt, ipseque cum suæ hæreseos consortibus anathemati devotus. Christiana verò fides vindicata est juxta definitionem Agathonis Papæ, cujus epistolæ relectæ sunt actione IV.

II. Sed actione VII. (XIII. Febr. anni DCLXXXI.) Legati recitarunt testimonia patrum qui duas voluntates & operationes prædicabant. Interrogati verò à Principe Georgius Archiepiscopus CP. & Macarius Antiochenus an consentirent definitioni Agathonis, petiverunt exempla relationis & dilationem sibi concedi, ut loca citata cum codicibus qui in patriarchio erant conferre possent. Prima deinde mensis Martii die interrogatus Georgius à Principe retulit se, diligenti codicum collatione facta cum authenticis exemplaribus, cognovisse recitata in relationibus Agathonis testimonia cum sanctis patribus consona esse; ideoque se relationes illas amplecti professus est. In cujus sententiam discesserunt omnes Episcopi, qui epistolas Agathonis *tanquam à spiritu sancto dictatas per os sancti & beatissimi Principis Apostolorum Petri & digito prædicti ter beatissimi Papæ Agathonis scriptas* se suscipere duasque voluntates credere testati sunt. Hæc sunt verba Demetrii Episcopi Prusiados. Anastasius Bibliothecarius, in vita Agathonis, postquam dixisset die XIII. Februarii relecta fuisse patrum testimonia prolata à Legatis, addit: *Sequenti die in eodem secretario residente synodo unà cum Principe, synodica sanctissimi Agathonis Papæ relecta est, & ad singula comprobata patrum dicta inserta.* Quam tamen locorum collationem prima die Martii factam fuisse acta docent. Itaque apud Anastasium *sequens dies* significat, non decimum quartum diem Februarii, ut Binius existimat, sed sequentem consessus Concilii diem, qui incidit in primum Martii. Frustra itaque ex hoc Anastasii loco conatur injicere suspicionem in lectorum animos ac si luxata essent acta sextæ Synodi, ut inde fidem conciliet depravationi quam conjicit à Græcis profectam in nomine Honorii Papæ. Vide suprà lib. 3. cap. 13. §. 8. & 14. Sed hoc aliam controversiam respicit.

IV. Quare post accuratam illam disquisitionem, die XI. Septembris synodus fidei definitionem exemplo decessorum suorum sic concepit ut se fideliter suscipere & expansis manibus amplecti epistolas Agathonis & Concilii occidentalis pro confessione duarum voluntatum profiteatur: ἡ παροῦσα ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος πιστῶς δεξαμένη, καὶ ὑπτίως χερσὶν ἀσπασαμένη τὴν ἀναφορὰν Act. XVIII. Agathonis Papæ & ejus Concilii, ut pote quæ cum synodo Chalcedonensi & Ephesina concordet. Quod uberiùs exequuntur patres illi in sermone prosphonetico ad Constantinum; ubi recensent

hæreses in synodis œcumenicis esse damnatas auctoritate Principum & Romanæ sedis Pontificum, scilicet Constantini & Silvestri in Nicæna synodo, Theodosii & Damasi cum Gregorio & Nectario in secunda synodo, Cælestini & Cyrilli in Ephesina, Leonis in Chalcedonensi cum Marciano Augusto & Anatolio, Vigilii & Justiniani in quinta synodo. Illo exemplo Constantinum Pogonatum sextam istam synodum congregasse dicunt, quò Legatos suos miserit Agatho arcis apostolicæ præ ceteris Pontificibus eminentissimus antistes, ὁ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καὶ ἀποστολικῆς ἀναγομένης ἀρχιερατικώτατος πρόεδρος. se dogmaticis illius literis consentientes grassantem hæresim repressisse, seque illius traditiones, quemadmodum ille & ante synodum & unà cum synodo paternas amplexus erat, secutos fuisse: ἡμεῖς τε γὰρ τῶν ἐκείνου, καὶ περὶ ἡμῶν, καὶ τῶν ἡμῶν, ἐκείνου τῶν ἀποστολικῶν τε καὶ πατρικῶν ἐπηκολουθήσαμεν δογμάτων. Veritatis enim lucem ex occidentis partibus effulsisse, chartam atramento illitam exhibitam, sed Petrum per Agathonem fidei mysteria elocutum: Χάρτης καὶ μέλαν ἑωρᾶτο, καὶ διὰ Ἀγάθωνος ὁ Πέτρος ἐφθέγγετο. Eundem loquendi modum sequuntur in relatione synodica ad Agathonem; quem gravissimis Ecclesiæ morbis peritissimum medicum à divino numine datum aiunt, qui valetudinem illius curaret. Ex ejus literis à præcelso Apostolorum vertice divinè perscriptis se nuper exortam hæresim depulisse, ipsosque hæreticos anathemate confixisse, juxta præjudicatam à sede apostolica sententiam.

V. His verbis suffragii prærogativam illam imperialem significant. Quid enim aliud indicari potest per illam προψηφοθέτησιν ἀνάθεσιν? Deinde partes cuique suas in hoc negotio damnatæ hæreseos assignant. Spiritui sancto illustrationem tribuunt, Pontifici doctrinæ informationem, Imperatori tuitionem, & Gregorio Constantinopolitano Episcopo primam sententiam & primum consensum adhibitum definitioni Agathonis. Quæ prima sententia à Consule aut à primo Senatore seu Principe senatus ferebatur quando Princeps rogabat sententias in senatu. Contendunt verò à summo Pontifice ut iterum quoque venerabili rescripto suo synodi sententiam confirmet. Quod Leo II. successor Agathonis præstitit, Concilii definitione auctoritate & αὐθεντίᾳ beati Petri confirmata.

CAPUT XIV.

Synopsis.

I. In vii. synodo primatus Romani Pontificis emicuit. Nam summa auctoritas ejus admissa est. Probatur ex actis: ubi patres eo inter alia argumento prædatoriam synodum à Constantino Copronymo coactam universalem esse non posse pronuntiant quòd ei Papæ auctoritas non adfuisset, ut lex Conciliorum exigebat. Tum, quòd Patriarchæ orientis huic pseudosynodo non consenserint.

II. Hadrianus I. cupiit conciliabulum illud in irritum mitti, quod sine sedis apostolicæ auctoritate habitum fuerat. Hoc vitio caruit septima synodus; in qua recitantur epistolæ Hadriani, quæ restitutionem imaginum præscribunt. Legati ejus τὴν γνώμην & suffragii prærogativam Romanæ sedi conservant in roganda Tarasii CP. sententia.

III. Tarasius coluit auctoritatem sedis apostolicæ: qui se Hadriani literis subscribere testatur. Eadem fuit synodi professio. Ceterarum sedium consensus accessit ad configendos Iconoclastarum errores.

IV. Prærogativam suffragii agnovit Tarasius ad Hadrianum scribens.

V. Legati sedis apostolicæ videntur contenti fuisse solo consessus privilegio in vii. synodo: cujus disponendæ auctoritas tota in Tarasio fuisse videtur. Ea objectio solvitur. Synodus illa admissa non est à Concilio Francofordiensi.

VI. Plena & integra auctoritate usi sunt Legati apostolicæ sedis in Concilio octavo. Ea emicuit in libello ab apostolica sede directo, cui subscripsere Episcopi lapsi. Episcopi quidam Diœceseos CP. id ægrè ferunt, quasi Ecclesia CP. Romanæ tanquam ancilla dominæ subjiceretur. Ea exprobratione commotus Imperator Basilius chirographa à scriniis Legatorum subripi jussit. quæ Anastasii Bibliothecarii cura reddita sunt, additis verbis in sedem apostolicam honorificentissimis.

VII. Hadrianus II. ad Ignatium CP. scribens jubet ut decretum synodi Rom. adversùs Photium ab omnibus Episcopis subscribatur in Concilio œcumenico, & in archiva Ecclesiarum referatur. Itaque synodus viii. Romanorum Pontificum definitionem amplexa est cum plena causæ cognitione. Hinc factum ut ea synodus dicta sit universalis, ut notat Anastasius.

VIII. Consensus sedium patriarchalium per ipsos Patriarchas aut eorum Legatos exprimebatur, ut Maximus Abbas notavit. Probatur etiam ex Metaphraste.

IX. Schisma orientalium non impedit hodie quin ejusdem momenti & auctoritatis censenda sint Ecclesiæ Romanæ & occidentalis decreta adversùs novas hæreses, tametsi orientalium Ecclesiarum consensu destituantur. Attamen Ecclesia quoque orientalis sua suffragia non ita pridem contulit in damnandis nuperæ sectæ articulis.

I. IN septima quoque synodo primatus Romani Pontificis emicuit. Etenim non solius consessus prærogativa dignitasque sedis apostolicæ, sed etiam summa illa auctoritas admissa est quæ conventibus ecclesiasticis Concilii œcumenici robur conferre debet. Constantinus Copronymus collecto trecentorum viginti octo Episcoporum conventu, qui sibi synodi septimæ œcumenicæ titulum adscripserat, usum imaginum prohibuit. Ejus conciliabuli definitio relecta est in vera synodo septima, & per capita scripto antirrhetico confutata. Ac prima quidem inscriptionis verba, quæ Georgius Neocæsareæ Episcopus recitavit, ubi synodi œcumenicæ titulo se prædatoria illa synodus jactat, hoc

pacto patres refellunt. Eam synodum universalem esse non posse pro certo ponunt quæ recepta à reliquis Episcopis universæ Ecclesiæ non fuerit. quod pertinet ad concordiam unitatemque consensus significandam. Sed præterea addunt, quæ auctoritatem synodi respiciunt, Papam nempe nec per suos Vicarios nec per circularem epistolam interfuisse, ut lex Conciliorum exigebat. *Quomodo autem magna & universalis, quam neque receperunt neque concordaverunt reliquarum Præsides Ecclesiarum, sed anathemati hanc transmiserunt? Non habuit enim adjutorem illius temporis Romanorum Papam, vel eos qui circa ipsum sunt sacerdotes, nec etiam per Vicarios ejus, neque per encyclicam epistolam, quemadmodum lex dicit Conciliorum.* Pergit verò de consensu Patriarcharum hæc addere: *Sed nec consentientes sibi Patriarchas orientis, Alexandriæ scilicet, Antiochiæ, ac sanctæ civitatis, vel comministros & summos sacerdotes qui cum ipsis existunt.*

Septima synodus act. VI.

II. Hæc synodi septimæ professio Hadriani I. Pontificis desiderium implevit; qui conciliabulum illud, quod antiquam traditionem everterat, ante omnia in irritum mitti voluit, ex eo capite, quòd sine sedis apostolicæ auctoritate habitum fuerat: *In primis pseudosyllogum illud quod sine apostolica sede enormiter & irrationabiliter nequiterque contra sanctorum venerabiliam patrum traditionem de sacris imaginibus actum est anathematizetur præsentibus Missis nostris.* Eodem sensu in epistola ad Tarasium, ubi Missos vocat Apocrisiarios.

Epist. Hadriani ad Constantinum.

Hoc vitio caruit septima synodus; in cujus actione secunda relectæ sunt Hadriani epistolæ ad Constantinum & Irenem, & ad Tarasium Constantinopolitanum, quæ restitutionem imaginum juxta veterem Ecclesiæ morem præscribunt *in memoriam venerationis.* His literis recitatis, Legati Romani, sui officii memores, sententiam Tarasii rogant cum ea quæ in superioribus Conciliis invaluerat dignitate, τὴν τιμὴν & suffragii prærogativam, quæ his encyclicis epistolis continebatur, Romanæ sedi conservantes. *Dicat nobis*, inquiunt, *sanctissimus Patriarcha Tarasius regiæ civitatis si consentiat literis sanctissimi Papæ senioris Romæ, vel non?*

III. At verò Tarasius sedis apostolicæ auctoritatem suo suffragio ita coluit ut ab ejus regulis in sinceræ fidei prædicatione discedere nemini fas esse putaverit, Apostolo testante Romanorum fidem annuntiari in universo mundo. Quare cùm Hadrianus literis suis majorum traditionem asseruerit, se illius definitionibus subscribere Tarasius testatur. *Paulus Apostolus*, inquit, *cùm Romanis scriberet, approbans studium sinceræ fidei eorum, quam in Christum verum Deum habebant, sic ait: Fides vestra annuntiatur in universo mundo. Hoc testimonium sequi necessarium est; & inconsultè agit qui conatur resistere.* Ταύτῃ τῇ μαρτυρίᾳ ἕπεσθαι ἀναγκαῖόν ἐστι· καὶ ἀβούλως ἐστὶν ὁ ἀντιπίπτων. Iterum Legati à synodo exigunt an literas Hadriani amplecteretur: quæ professa est se illas *sequi, suscipere*, & *admittere*. Ut autem ad Romanæ sedis auctoritatem ceterarum quoque sedium consensus accederet, relectæ sunt actione tertia synodicæ epistolæ

Concil. VII. act. 2.

Tarasii ad Patriarchas orientis, tum orientalium Ecclesiarum ad Tarasium. Atque ut illustriùs hæreticorum vesania confutaretur, prolatæ sunt in medium antiquorum patrum sententiæ quibus legitimus imaginum usus commendatur. Itaque alienum visum fuit à disciplina Ecclesiæ ut res semel constitutæ abolerentur. *Verum enim*, inquiunt patres illius synodi, *& rectissimum Ecclesiæ judicium, nec novum fieri, nec adimi in ea quicquam indulget.*

Act. VII.

IV. Prærogativam illam suffragii, de qua loquimur; agnovit Tarasius in epistola ad Hadrianum: qua fatetur quidem Christum in synodo caput fuisse constitutum, sanctis evangeliis in sancta sede propositis, quæ toti conventui judicii sincerè ferendi necessitatem imponebant; sed literis Hadriani ante omnia relectis, Christum per eas veluti quibusdam spiritualibus eduliis universos pavisse, ipsumque Hadrianum, velut oculum quendam, ad rectam veritatis viam corpus universum direxisse; id est, ut loquebatur Concilium Chalcedonense, eo auctore & ἀρχηγῷ omnia decreta fuisse. ὡς ὀφθαλμὸς δ' ὅλον σῶμα πρὸς τὴν τῆς εὐθείας ἀληθείας τρίβον ὁδηγήσαντος.

Epist. Tarasii ad Hadrian. act. VIII.

V. Non dissimulanda tamen est difficultas quæ à viris eruditis movetur, quod attinet ad officium Legatorum, qui dignitatem suam omnino tenuisse non videntur, ex eo quòd solo consessus privilegio & τῇ πρεσβείᾳ contenti, omnem actum Tarasio permiserint, qui interlocutionibus suis ordinem synodi constituebat. Sed observavimus superiùs eos in præcipuo capite, de quo erat controversia, jus suum usurpasse, sententiam à Patriarchis & ceteris Episcopis exigendo; in aliis verò articulis, quæ ab exercitato viro & linguæ Græcæ callentissimo expediri debebant, Tarasio ordinem omnem concessisse, qui Legatos Latinæ linguæ onere illo levavit. Quod tamen ultro aggressus non est ac si jure proprio hæc auctoritas sibi competeret, sed post synodi delegationem, id est, ex Legatorum & reliquæ synodi mandato, quod illi datum est ad suggestionem Episcoporum Siciliæ. Cur autem in Concilio Francofordiensi hæc synodus admissa non fuerit diximus libro II. cap. XVII. §. II.

VI. Plena verò & integra auctoritate usi sunt Legati apostolicæ sedis in octava synodo, non solùm primum consessus locum occupantes, sed etiam interlocutionibus suis constituentes synodi ordinem, & sententias uniuscujusque rogantes. Summopere autem auctoritas illa emicuit in libello ab apostolica sede per Legatos directo; quo, ante omnia, iis quæ à Nicolao I. Papa & Hadriano II. decreta erant adversùs hæreticos & schismaticos se obtemperaturos Episcopi lapsi profiteri sua & testium adhibitorum subscriptione debebant, libellumque eo modo subscriptum Apocrisiariis tradere. Libello in actione prima synodi relecto assensum præbuit universa synodus, interrogantibus Legatis. Et secunda actione admissi Episcopi, Presbyteri, & monachi, qui Photium adversùs Ignatium sectati fuerant, clementia Romanæ

manæ sedis & totius synodi implorata, libello subscripserunt. Quod factum adeo commendabat auctoritatem summi Pontificis ut id Episcopi quidam Constantinopolitanæ Diœceseos in invidiam trahere conati sint, Basilii Imperatoris & Ignatii Patriarchæ auribus insusurrantes (quemadmodum observat Anastasius Bibliothecarius, qui rebus gestis præsens aderat) *non bene factum fuisse quod Ecclesiam CP. tanta subjectione Romana subdi Ecclesiæ permiserint, ita ut hanc ei tanquam dominæ ancillam tradiderint.* Qua exprobratione commotus Imperator clanculùm chirographa illa subscripta à scriniis Legatorum subripi jussit. quod ex parte impletum justam Legatis conquerendi occasionem dedit. Sed opera & industria Anastasii Bibliothecarii Imperator chirographa restitui præcepit, iis verbis adjectis quæ sedem apostolicam ut negotiorum ecclesiasticorum magistram profitentur. *Ego quidem*, inquit, *magistram ecclesiasticorum negotiorum sedem apostolicam per meos Legatos adii; & ideo vestram præsentiam præstolatus sum, ut vestro decreto & solertia Ecclesia nostra remedia sanitatis acciperet, & nos, non nostris motibus, sed vestræ sententiæ parere mus.*

Anastas. in Notis ad 1. act. VIII. synodi.

VII. Eximiæ quoque illius auctoritatis specimen extat in epistola Hadriani II. ad Ignatium, qua summus Pontifex conciliabula in urbe regia à Photio congregata adversùs Nicolaum & Ignatium in irritum missa fuisse synodi Romanæ decreto docet: quod decretum in synodo œcumenica subscriptionibus omnium Episcoporum toborari & in archiva Ecclesiarum referri constituit. Quibus literis recitatis, Vicarii Romani consensum synodi eliciunt, interrogatione eo modo concepta quæ partes cujusque & Pontificis & Concilii demonstret, nempe definiendi auctoritate Pontifici concessa, & synodo, declarandi an res definitæ cum canonibus consentirent. Extant in editione Latina Anastasii, quæ copiosior est quàm Græcus synodi octavæ contextus à Radero publicatus, Legatorum interrogatio, & Concilii responsio. Quæ autem confertim & veluti per saturam à Concilio declarata erant, iterum deducuntur in examen actione quarta & sequentibus; ita ut cum plena causæ cognitione, exquisitis omnium votis, atque Photio exhibito, synodus octava Romanorum Pontificum definitionem amplexa, suo quoque judicio eandem confirmarit. Ex hac omnium concordia factum ut octava illa synodus universalis diceretur, quemadmodum observavit Anastasius his verbis: *Cum Christus in corpore suo, quod est Ecclesia, tot patriarchales sedes quot in cujusque mortali corpore sensus locaverit, profectò nihil generalitati deest Ecclesiæ, si omnes illæ sedes unius fuerint voluntatis; sicut nihil deest motui corporis, si omnes quinque sensus integre communisque fuerint sanitatis. Inter quas videlicet sedes quia Romana præcellit, non immeritò visui comparatur: qui profectò cunctis sensibus præminet, acutior illis existens, & communionem sicut unus eorum cum omnibus habens.*

A. III. synodi. Et post lectionem epistolæ ... Vicarii ... Romæ ... : Est canonica et synodica epistola hæc? ... & universalis Synodus dixit: Canonica & ... & plena ... est epistola ... quæ lecta ... sanctissimi Papæ Hadriani.

Anast. in præfat. octavæ synodi.

Tarasius in ep. ad Hadr. comparat Papam cum oculo, supra cap. 14. § 4.

VIII. Consensus ille sedium patriarchalium per ipsos Patriarchas aut eorum Legatos exprimebatur, ut patet ex actis Conciliorum. Quod Maximus quoque Abbas adnotavit; qui ex eo synodum quandam à Pyrrho allegatam respuit quòd Episcopi qui convenerant, nullis *epistolis commendatitiis* instructi, *nec Episcopi à Metropolitanis, neque Metropolitani à Patriarchis missi essent.* Simeon Metaphrastes in vita Stephani junioris: *Qui Oecumenicum Concilium istud vocari queat quod nec Romanus antistes, citra cujus auctoritatem nullo modo fieri potest ut res ecclesiasticæ ad normam dirigantur, gratum habuit, nec Alexandrinus comprobavit, nec Antiochenus, nec denique Hierosolymitanus? Ubinam eorum libelli sunt? aut quinam per diversa loca missi sunt, in quibus falsum vestrum Concilium confirmaretur, ut hac ratione œcumenicum censeri possit?*

Maximus Abbas in disput. cum Pyrrho.

Metaphrast. in vitâ Stephani junioris cap. 30. apud Surium die 28. Novembris.

Vide Analecta Græca Benedictinorum pag. 482. & Barlaamum to. vi. Canisii pag. 17.

IX. Dissipato in varias partes & veluti dissecto per orientalium schisma Ecclesiæ corpore, non ideo minoris momenti & auctoritatis hodie censenda sunt Ecclesiæ Romanæ & occidentalis decreta, quæ emergentium de novo hæreseon necessitas aliquando exprimit, quòd orientalium sedium consensu & concordia destituantur. Etenim cùm Dei opt. max. singulari beneficio summa & veluti arx quædam Christianæ religionis in fastigio sedis apostololicæ collocata sit, ubi depositum veræ fidei majorumque traditiones tutissimè custodiuntur, nihil officere potest veritati temeraria orientalis Ecclesiæ defectio. Residet enim penes Ecclesiam Romanam eadem definiendi auctoritas quam Ecclesia universalis colebat olim, ita ut ea in parte nihil immutatum sit. Restricta est tantummodo sinceræ Ecclesiæ diffusio: quæ, licèt arctioribus limitibus fortasse circumscripta, consensus sui auctoritatem apostolicæ sedis auctoritati adjungit. Imò verò in damnandis nuperæ sectæ articulis ipsa quoque orientalis Ecclesia per Hieremiæ Patriarchæ Constantinopolitani censuram suffragia sua contulit, si quis ad plenam de novitate victoriam hoc quoque desideret.

Vide lib. 1. cap. 14. & 9. in fine.

CAPUT XV.

Synopsis.

I. Mittebant etiam Romani Episcopi Legatos ad Imperatores Christianos pro negotiis Ecclesiæ universalis procurandis. Probatur exemplo Liberii; qui varias legationes ad Constantium misit in causa Athanasii, ut Concilium impetrarent.

II. Mediolanense Concilium ea de causa habitum anno CCCLV. *in quo Episcopi damnationi Athanasii per vim subscripserunt. Legati Romani, quòd subscribere recusassent, in exilium missi edicto Principis.*

III. Restituto Athanasio post obitum Constantii, Lucifer Calaritanus, tametsi exul, vi legationis Paulinum Episcopum instituit in Ecclesia Antiochena, quæ schismate laborabat. quod potiùs propagavit schisma in illa Ecclesia quàm extinxit.

IV. Eusebius quoque Vercellensis, & ipse exul, antiqua Legati auctoritate usus est in synodo Alexandrina.

V. Frequentes occurrunt veterum Pontificum legationes ad Imperatores; quas commemorare inutile fuerit. Earum initium arcessi potest à legatione quam Leo I. imposuit Juliano Episcopo Coensi in Cycladibus.

VI. Sollicitudo extraordinaria Juliano demandata, non autem jurisdictio. Cui legationi necessarius fuit Marciani Imp. consensus. Probatur è Leone.

I. PRÆTER eos Legatos qui à Pontificibus Romanis ad Concilia œcumenica mittebantur, non erant infrequentes eorundem legationes ad Imperatores Christianos pro negotiis Ecclesiæ universalis procurandis, seu de fide seu de disciplina ageretur. Ejus generis Legatos ad Constantium Liberius destinavit, ut Concilium Aquileiæ cogendum impetraret, ubi de novo adversùs Athanasium delato crimine majestatis & de veræ fidei restitutione tractari posset. Etenim Ariani, veteri in Athanasium odio inflammati, hominem innocentem eo prætextu in oriente condemnant quasi consilia adversùs Principem cum Magnentio tyranno participasset Literas illas Episcoporum orientalium & Ægyptiorum aliquot Episcopis Italis in Concilio Romano Liberius recitavit, qui fidem & sententiam suam orientalibus commodare noluerunt, *quòd eodem tempore septuaginta quinque Episcoporum Ægyptiorum de Athanasio sententia repugnabat. Unde contra divinam legem visum est, cùm Episcoporum numerus pro Athanasio major existeret, in parte aliqua commodare consensum.* Missi ergo ad Constantium Vincentius Capuensis Episcopus cum Marcello æquè ex Campania Episcopo: qui Arelatem accedentes, Athanasii damnationi, Constantii minis inflexi, subscripserunt. Quare fidem Nicænam in causa Athanasii valde periclitari cernens Pontifex, secunda legatione Constantium adivit, misso Lucifero Calaritano in Sardinia Episcopo, Pancratio Presbytero, & Hilario Diacono, ut Concilium impetraret. *Ad exorandam igitur mansuetudinem tuam ut benevolo animo allegationes nostras audire digneris, fratrem & coepiscopum meum sanctum virum Luciferum cum Pancratio compresbytero meo & Hilario Diacono placuit proficisci; quos credimus de clementia tua ad pacem omnium Ecclesiarum catholicarum non difficulter posse Concilium impetrare.* (Liber. ep. ad Constantium.)

II. Eusebium Vercellensem Episcopum epistolis quoque suis hortatus est ut se Legatis adjungeret. Votis respondisse visus est effectus, indicto à Principe universali Concilio, quod Mediolani in palatio præsente Imperatore habitum anno CCCLV. luctuosissima clade Ecclesiam vastavit, plerisque occidentalium Episcoporum, qui trecenti & ampliùs aderant, ad damnationem Athanasii per vim coactis. In Legatos Romanos illisque adjunctum Eusebium Vercellensem, qui subscribere recusarunt, exilium decretum est edicto Principis, quo relegati sunt in orientem.

III. Tandem post obitum Constantii Athanasius ab exilio redux turbatas orientales Ecclesias componere moliens anno CCCLXII. usus est opera Eusebii Vercellensis & Luciferi Calaritani; qui Exlegatorum dignitate ornati, factis suis quanta esset apostolicæ sedis auctoritas in oriente docuerunt. Etenim Lucifer ex consilio Eusebii collegæ sui Antiochiam se contulit ut statum illius Ecclesiæ schismate laborantis ordinaret. Pars enim Paulino Presbytero adhærebat; pars verò altera Meletii Episcopi, quamvis exulis, communionem sequebatur. Itaque Lucifer Antiochenis Paulinum Episcopum ordinavit. (Socrat. lib. 3. c. 4. Theodor. lib. 3. c. 4.) Quod in aliena Diœcesi agere non potuisset nisi pristina legationis auctoritate, quam ratione muneris sui reddita deposuisse nondum omnino videbatur. Certum quidem est id à Lucifero minùs prudenter actum, quod schisma potiùs in illa Ecclesia propagavit quàm extinxit, Meletio ab exilio statim reverso plerosque fidelium ad communionem suam trahente. Sed Ægyptii & occidentales Paulino tantùm communicabant.

IV. Eusebius quoque Vercellensis antiqua Legati auctoritate usus est in synodo Alexandrina; quam unà cum Athanasio coëgit, ut observavit Socrates. Ceterùm ad illius auctoritatis consortium adscitus non fuisset ab Alexandrino Patriarcha nisi præter episcopatus Vercellensis dignitatem adjunctam habuisset Exlegati auctoritatem. Plena enim & integra legatione non utebatur, cùm secundum tantùm in synodo locum obtineret, ut patet ex epistola synodali.

V. Nolo lectoris otio abuti in congerendis legationibus quas diversis temporibus ad Imperatores Romanos antiqui Pontifices destinarunt, quæ frequenter occurrunt inter legendum. Earum tantùm mentionem faciam quæ longiores moras in comitatu traxerunt, quæque non alicui negotio specialiter adstrictæ, ad quascunque causarum emergen-

tium figuras porrigebantur; id est, quæ non extraordinaria potestate, sed ordinatia potiùs & assidua sollicitudine niterentur. Harum legationum initium deduci potest è mandatis quæ vigilantissimus Pontifex Leo I. dedit olim Juliano Coënsi Episcopo post celebratum Chalcedonense Concilium. Etenim statim à soluta synodo hætetici per insidias veræ fidei officere moliebantur, connivente Anatolio Constantinopolitano. Quare Juliano Episcopo Coënsis Ecclesiæ, quæ in Cycladibus insulis sita erat, hanc specialiter curam Leo commendavit, ut prosspiceret solerter ne hætesis Nestoriana vel Eutychiana convalesceret, quæ suggerenda Principibus forent vice Pontificis insinuaret, de rebus ambiguis Pontificem consuleret, eumque de statu Ecclesiarum orientis creberrimis relationibus admoneret. *Studeat ergo dilectio tua piam & necessariam curam sollicitudini apostolicæ sedis impendere, quæ tibi apud se nutrito catholicam contra Nestorianos & Eutychianos hæreticos actionem materno jure commendat; ut divino fultus auxilio, speculari de Constantinopolitana urbis opportunitate non desinas ut prædictorum dogmatum impius nunquam turbo consurgat. Et quia tanta est gloriosorum Principum clementia ut confidenter eis possis quæ sunt insinuanda suggerere, pietate ipsorum ad utilitatem Ecclesiæ universalis utaris.* Sed observandum est eo temperamento adhibito delegatam Juliano fuisse vicem apostolicæ sedis ut nullam causæ cognitionem susciperet; quæ relicta est Episcopis provinciarum. Hic est enim sensus horum Leonis verborum: *Consulente autem dilectione tua de his in quibus putaveris ambigendum, non deeris relationibus tuis mea responsionis instructio; ut sequestrata earum actione causa*, (fortasse legendum, * *sequestrata actione causarum*) *quæ in quibuscunque Ecclesiis Præsulum suorum debent cognitione firmari, hac speciali cura vice mea functus utaris, ne hæresis Nestoriana vel Eutychiana in aliqua parte reviviscat: quia in Episcopo Constantinopolitano catholicus vigor non est.*

Leo ep. 60. ad Julianum.

* Hanc emendationem retinuit Quesnellus.

VI. Itaque extraordinaria quædam sollicitudo, specialis cura, & actio catholica adversùs hæreses erga Principes Juliano demandata est; non autem jurisdictio aliqua, vel causæ cognitio, seu actio judicialis. Cùm autem & mora trahenda illi esset in comitatu, & sermones conferendi cum Principe, necesse quoque erat ut Principis consensus accederet. Quare Marcianum Augustum ea de re literis suis Leo certiorem fecit. *Nam*, inquit, *& de fidei ejus* (Juliani) *sinceritate confidens, vicem ipsi meam contra temporis nostri hæreticos delegavi, atque propter Ecclesiarum pacisque custodiam, ut à comitatu vestro non abesset exegi; cujus suggestiones pro concordia catholicæ unitatis tanquam meas audire dignemini, placentes Deo, qui vobis præter regiam coronam, etiam sacerdotalem conferat palmam.* Hujus Vicarii munus Leonisque erga Augustos obsequium elegantiùs explicant ista ad Pulcheriam verba: *Cùm in causa fidei, cui gloria vestra famulatur, vicem ipsi meam eatenus delegarim ut ab ea quæ vobis debetur observantia non recedens, pietati me vestræ præsentare non desinat, exequens in custodia fidei & in ecclesiasticis disciplinis per omnia sollicitudinem, & opportunis * suggestionibus quod universali Ecclesiæ prosit insinuans; ut in ipso nec catholicis vestrum præsidium, quibus volumus subvenire, nec vobis meum desit obsequium.*

Leo ep. 61. ad Marcianum.

CAPUT XVI.

Synopsis.

I. Legatio hæc sequentibus seculis occasionem dedit mittendorum Responsalium ad urbem Constantinopolitanam. Eorum officium apud Principem.

II. Dicti etiam Apocrisiarii. Ut rescriptorum genus duplex apud veteres, ita & responsorum. Quippe omnia Principum mandata responsa *dici placuit.*

III. Probatur è Justiniano, Procopio, Zosimo, & Anastasio Imperatore. Julianus Antecessor notatus.

IV. Qui causas Ecclesiarum agebant, Apocrisiarii dicebantur, ex Justiniano. Sedibus tantùm patriarchalibus licebat Apocrisiarios mittere ad comitatum. Oeconomi ab Apocrisiariis distincti. Apocrisiarii fungebantur legatione Patriarchæ. Anatolius Dioscori Alexandrini Apocrisiarius. Ea dignitas translata ad ministros palatinos ævo Constantini Porphyrogenneta.

V. Responsales quoque suos Romani Pontifices destinabant ad urbem regiam, qui Ecclesiæ universæ commodis invigilabant. Hincmarus notatur, qui Apocrisiariorum & Responsalium originem arcessit à temporibus Constantini Magni. Pelagius Agapeti Papæ Apocrisiarius apud Justinianum: qui post omnes Episcopos subscripsit in Concilio CP. sub Mena. Liberatus explicatus, qui primas partes Pelagio tribuit præ ceteris Patriarchis.

VI. Gregorius Magnus Responsalem Ecclesiæ Romanæ egit in urbe regia. Jubetur subsidium implorare adversùs Longobardos.

I. VERBA Leonis ideo retuli quòd ex hac delegatione occasio profecta sit sequentibus seculis mittendorum ad urbem Constantinopolitanam Responsalium apostolicæ sedis; præcipuè post Justiniani tempora, qui felicibus armis triumpho de Gotthis acto, Italiam imperio consolidavit. Tunc enim assidui erant in comitatu Diaconi responsales; qui & causas proprias Ecclesiæ Romanæ apud Principem prosequebantur, * & pro negotiis fidei & disciplinæ excubabant; simulque veluti fidei publicæ obsides in comitatu dege-

* ILLUSTRISSIMI Archiepiscopi observationem mirè confirmat idem Leo in epistola ad Marcianum Augustum, quæ nuper ab Holstenio edita est inter Acta synodi Romanæ sub Bonifacio II. habitæ: *Suggestiones autem*, inquit, *fratris & Coepiscopi mei Juliani, quem pietati vestræ commendo, quæso ut benignius, sicut facitis, audiatis. Hoc etiam fratri meo Anatolio proderit, si eum quem pro catholico dogmate illic esse volui dignanter habeatis.*

bant, obsequii Principibus debiti fidejussionem præstantes.

II. Legati hujus generis Apocrisiarii & Responsales dicti sunt ab illius seculi scriptoribus, quòd responsa seu mandata eorum exsequerentur à quibus missi erant. Ut enim rescripta Principum dicuntur, non solùm ea quæ Principes libellis supplicibus rescribunt, unde ejus nominis origo, sed etiam omnia Principum jussa, ita quoque *responsa* dicta sunt, non solùm quæ ad relationes rescribebantur, sed etiam omnis generis mandata; quæ ex eadem origine à Græcis ἀποκρίσεις dicuntur.

III. Cujus significationis illustrior exhiberi non potest interpres quàm Justinianus; qui Principis jussa, sive βασιλικὰ προστάγματα, à decessoribus suis responsa dicta fuisse docet: ἅπερ ἀποκρίσεις οἱ χαρτικοὶ οἱ πρώην ἐκάλουν βασιλεῖς τε καὶ γεγονότες.
Novella 25. Procop. lib. 3. de bello Vandal. Unde Procopius munus veredariorum describens, eos esse ait qui ad regia *responsa* deferenda mittuntur, εἰς τὰς βασιλικὰς ἀποκρίσεις. Et
Zosim. lib. 1. illo antiquior Zosimus, loquens de quodam Erote qui in palatio adsidebat, τῷ ἔξωθεν ἀποκρίσεων μηνυτῇ τεταγμένῳ. Quare miles ille qui destinabatur à Magistro militum ut judicum militarium jussiones impleri curaret, *ad responsum* dicitur ab Anastasio Imperatore & à Justiniano, id est, ad jussiones & responsa exequenda. Quamquam Julianus Antecessor effectum respiciens potiùs quàm causam *responsum* interpretetur *ministerium*, loquens de hoc milite: *Responsum, id est, ministerium, ei exhibeat.*

L. ult. C. de re milit. L. 8 11. Nov. 24. c. 4.

IV. Hinc factum ut qui causas Ecclesiarum agebant, Apocrisiarii dicerentur apud Justinianum, qui vetat Episcopos ne ad co-
Nov. 6. c. 2. mitatum accedant. *Propterea sancimus, si quando propter ecclesiasticam occasionem inciderit necessitas hanc aut per eos qui res agunt sanctissimarum Ecclesiarum, quos Apocrisiarios vocant, aut per aliquos clericos huc destinatos, aut per suos œconomos, notam imperio facere, aut nostris administratoribus, ut impetrent quod competens est.* Quod ita intelligendum est, ut non singulis Ecclesiis sui essent Apocrisiarii, sed tantùm singulis sedibus patriarchalibus, qui suæ Diœceseos negotiis in comitatu immınerent. Quare Justinianus rectè clericos aut œconomos singularum Ecclesiarum ab Apocrisiariis distinguit loco citato, & capite tertio ejusdem Novellæ ostendit Apocrisiarios à solis Patriarchis missos esse, dum prohibet ne Metropolitæ vel Episcopi Imperatorem adeant, nisi à referendario Ecclesiæ Constantinopolitanæ *vel ab Apocrisiariis cujusque Diœceseos sanctissimorum Patriarcharum* exhibeantur. Quod nondum fuit animadversum; licèt valdè conducat ad dignitatem Apocrisiariorum, qui legatione Patriarchæ fungebantur. Hoc munus obibat Anatolius Diaconus pro Dioscoro Alexandrino quando in episcopatum Constantinopolitanum provectus est, ut testatur Liberatus cap. XII. Breviarii: *Ordinatusque pro eo est Anatolius Diaconus, qui fuit Constantinopoli * Apocrisiarius Dioscori.* Inde factum ut Apocrisiarius dictus fuerit à Constantino Porphyrogenneta Legatus qui ex urbe regia quotannis cum muneribus ad barbaros quosdam Patzinacitas mittebatur ut pacem cum Romanis colerent.

V. Quemadmodum ceteræ patriarchales sedes Responsales suos ad urbem regiam destinabant, ita quoque Romani Pontifices Diaconis suis delegabant munus illud: quod non solùm Ecclesiæ Romanæ sed etiam Ecclesiæ universæ commodis proficiebat, & publicis Italiæ negotiis, quæ vicinia Longobardorum sæpissime premebantur. Quare fallitur Hincmarus Remensis, qui statim post translatam Byzantium imperii sedem hunc responsalium delegandorum morem inductum existimat, cùm is tantùm post Concilii Chalcedonensis tempora, præcipuèque post Justiniani victorias, invaluerit, ut dixi: *Apocrisiarii ministerium ex eo tempore sumpsit exordium quando Constantinus M. sedem suam in civitate sua, quæ antea Byzantium vocabatur, nominis sui civitatem ampliando ædificavit. Et sic Responsales tam Romanæ sedis quàm & aliarum præcipuarum sedium in palatio pro ecclesiasticis negotiis excubabant.* De- Hincmar. ep. 12. 13. ede Mogun.
bellatis itaque Gotthis in Italia, Agapetus Papa Pelagium Ecclesiæ suæ Diaconum Apocrisiarii munere honestavit anno DXXXVI. quo apud Justinianum fungeretur, ut nos docuit Liberatus in Breviario cap. XXII. *Constituens Papa apud Imperatorem Apocrisiarium Ecclesiæ suæ Pelagium Diaconum suum, dum in Italiam reverti disponit, Constantinopoli obiit.* Quo munere non est illi exercendæ jurisdictionis collata facultas, sed tantùm monendi, interpellandi Principis, suggestionis, non actionis, quemadmodum in Juliano Coensi Leo muneris hujus exemplar & imaginem expresserat. Unde in synodo habita Constantinopoli à Mena Patriarcha post obitum Agapeti Pelagius Diaconus apostolicæ sedis post omnes Episcopos in actis Concilii recensetur, eodemque ordine subscribit.

Si quis tamen contrariam sententiam tueri vellet, posset firmissimum in speciem argumentum desumere ex Liberato: qui primas partes apertè Pelagio Romanæ sedis Apocrisiario præ ceteris Patriarchis assignat in cognitione qua Paulus Patriarcha Alexandrinus, homicidii reus, Gazæ depositus est; quò se contulerant, ex Justiniani mandato, Patriarchæ Antiochenus & Hierosolymitanus cum Pelagio. Liberatus cap. XXIII. *Post hæc misit Imperator Pelagium Diaconum & Apocrisiarium primæ sedis Romanæ Antiochiam cum sacris suis: quibus præcepit ut cum Euphrasio ejusdem urbis Episcopo, & Petrus Hierosolymita & Hypatius Ephesinus venirent Gazam, & Paulo Episcopo Pallium auferrent, eumque deponerent. Pelagius ergo profectus Antiochiam, & inde*

* Hoc ipsum quod heic de Anatolio dicitur, nimirum eum fuisse Constantinopoli Apocrisiarium Dioscori, tradit etiam auctor Breviculi historiæ Eutychianistarum, ubi hæc habentur: *Tunc temporis Anatolius quidam Presbyter Alexandrinus Constantinopoli morabatur. Hæc enim consuetudo prædictis est ut ad comitatum vicibus clerici dirigantur, ne quid fortè causa vel necessitatis emergat. Fit ergo iste Anatolius Constantinopoli Episcopus, homo partium Dioscori.*

Hierosolymam, cum memoratis Patriarchis & aliquantis Episcopis venit Gazam. Et auferentes Paulo Pallium, deposuerunt eum &c. Sed discimus ex Procopio eam jurisdictionem & prærogativam competivisse Pelagio ex delegatione speciali Vigilii summi Pontificis; qui tunc Constantinopoli degens, suas vices illi commisit. Quare cùm Justinianus pecunia corruptus mox Paulum restituendum curaret, id obtinere non potuit à Vigilio; qui sententiam suam, id est, à Pelagio latam, retractari non posse dixit: ὅμως γὰρ ἰσχοῖ ἐς [illegible] ψῆφον τὴν ἐκείνου αὐτοῖς [illegible] [illegible], τὴν Πελαγίου [illegible] γνῶσιν.

Procopius in Anecdotis: [illegible]

VI. Sub Pelagio II. circa annum DLXXXVI. Gregorius Magnus, tunc Ecclesiæ Romanæ Diaconus, Responsalis munere apud Principem in urbe regia functus est; ut ipsemet testatur his verbis: *Tempore quo exhibendis responsis ad Principem ipse transmissus sum.* Et alibi: *Dum jussione Pontificis mei Constantinopolitanæ urbis palatio responsis ecclesiasticis deservirem.* Inter ceteras verò curas hanc unam Gregorio Pelagius valde comendavit, ut periculo Romanæ urbis Imperatori exposito, subsidium adversùs Longobardos impetraret.

Gregor. lib. 3. Dialog. c. 32. & 3.

CAPUT XVII.

Synopsis.

I. Sub Pelagio II. mos invaluerat mittendi Responsales. Probatur ex sancto Gregorio, qui eundem morem retinuit.

II. Eorum munus in suggestionibus positum. Quid suggestionis vocabulo comprehensum fuerit explicatur. Responsalis opera usus est Gregorius Magnus ad reprimendam temeritatem Joannis Patriarchæ Constantinopolitani, qui se Patriarcham universalem esse dicebat. Procuratorio nomine id factum voluit Gregorius, ob dignitatem Romanæ sedis. Sic apud Gallos solus Princeps per procuratorem, non autem nomine proprio, litigat.

III. Responsales nullam partem jurisdictionis attingebant nisi ex delegatione speciali. Ejus duplex genus, à Principe nimirum, aut à summo Pontifice. Prioris exemplum sub Mauricio Imperatore, posterioris sub Vigilio & Gregorio Magno. De causis mediocribus cognoscebant Responsales. Quæ sint causæ mediocres.

I. SED ex Gregorii Magni regesto epistolarum tria præcipua capita colliguntur, quæ pertinent ad Responsales apostolicæ sedis. Ac primò quidem Gregorius docet Responsalium delegationem jam sub Pelagio decessore suo ex more pependisse; ut patet ex epistola qua scribit Pelagium II. interdixisse Archidiacono suo, quem *juxta morem* ad Principes transmiserat, ne cum Joanne CP. Missas celebraret: *Archidiaconum, quem juxta morem ad vestigia Dominorum transmiserat Missarum vobiscum solemnia celebrare prohibuit.* Idem quoque probatur alio ejusdem auctoris testimonio; quo & secundum caput ostenditur, scilicet Responsales apostolicæ sedis in palatio Principum habitasse, eorumque præsentiam sollicitè ab Imperatoribus expetitam. Interfecto namque Mauricio, Phocas, post arreptum imperium, cum Gregorio expostulavit quòd *juxta antiquam consuetudinem* apostolicæ sedis Diaconum in palatio non invenisset. Quod summus Pontifex non suæ negligentiæ sed temporum asperitati tribuit, quæ Romanæ Ecclesiæ ministros à palatio abalienabat. quibus verbis prudenter Phocam ad benigniorem vivendi rationem invitat. *Nam quod permanere in palatio*, inquit, *juxta antiquam consuetudinem apostolicæ sedis Diaconem vestra serenitas non invenit, non hoc mea negligentia, sed gravissima necessitatis fuit; quia dum ministri omnes hujus nostræ Ecclesiæ contrita asperaque tempora cum formidine declinarent atque refugerent, nulli eorum poterat imponi ut ad urbem regiam in palatio permansurus accederet.* Juxta morem illum Honoratus Diaconus Constantinopoli degebat quando Gregorius Magnus provectus est ad sedem apostolicam: qui deinde Sabinianum Diaconum *pro responsis ecclesiasticis faciendis ad Dominorum vestigia transmisit*, eique successorem dedit Anatolium Diaconum; huic verò, temporibus Phocæ Principis, Bonifacium, qui post Sabinianum Gregorii Apocrisiarium & in Romana sede successorem, apostolicæ sedis fastigium sub nomine Bonifacii III. obtinuit.

Greg. M. lib. 4. ep. 38.

Greg. lib. 11. Ind. 6 ep. 43. ad eam.

Greg. lib. 1. ep. 47. lib. 2. ep. & 6 ep. 28. 11. ep. 45

II. Ex variis autem epistolis regesti tertium caput elicitur, nempe munus responsalium in suggestionibus positum fuisse, quas Principibus faciebant pro negotiis publicis provinciarum Italiæ, quæ tum bello à Longobardis premebantur, tum à Ducibus & Præfectis, contra Principum jussa, tributis & aliis oneribus vexabantur, vel pro negotiis privatis eorum qui calumniis invidorum aut potentium libidini erant expositi. Præcipuè verò, si controversia incideret de disciplina ecclesiastica, monendi Principes & magistratus sollicitudine defungebantur, ne qua vis per obreptionem canonibus fieret. Illud autem summopere curabant, ne qua fieret injuria sedi apostolicæ, seu in percipiendis patrimoniorum reditibus, quæ in provinciis Italiæ, Siciliæ, Africæ, & aliis sita erant, seu in dignitatis minutione. Quare cùm Joannes Constantinopolitanus Patriarcha sibi Universalis nomen adscripsisset, insolentis illius tituli superbam usurpationem Gregorius verbis quidem castigavit, sed præterea egit apud Principem ut vocabulum illud aboleretur. In eam rem usus est opera Sabiniani Responsalis sui, qui ad exemplum Advocati fisci jura Ecclesiæ persequeretur apud Imperatorem, cui disputationis hujus judicium Gregorius detulit. *Ac secundum petitionem*, inquit, *prædicti Sabiniani Diaconi, aut possitmus Dominus ipsem dig-*

Idem lib. 4. ep. 32.

netur judicare negotium, aut sæpe nominatum virum (Joannem) *ut ab hac tandem intentione cesset deflectere.* Perpendenda sunt verba illa, quibus controversiam dirimi poscit ad petitionem Diaconi sui. Consulebat nempe dignitati sedis apostolicæ, cujus nomen tanquam supplicis inseri non decebat judicii imperatorii formulæ, sed tantùm Responsalis nomen. Quemadmodum hodie in curiis supremis cognitio de juribus Regis & regni, non Regis nomine, sed Procuratoris regii instituitur, judiciumque fertur ad petitionem Procuratoris, ut cum Gregorio loquar. Unde inter cetera Regis privilegia hoc quoque numeratur, solum Principem per Procuratorem, non autem proprio nomine, litigare. Quod soli Augustæ communicatur.

III. Jurisdictionis autem nullam partem attingebant Responsales nisi ex delegatione speciali; quæ aut à Principe fiebat aliquando, aut à summo Pontifice. Prioris generis est delegatio Honorati Diaconi & Responsalis; cui Mauritius Imperator mandavit, unà cum Sebastiano antigrapho, judicium appellationis quam Hadrianus Episcopus Thebanus interposuit ad Principem à sententia Larissæi Metropolitani. Posterioris extat illustre exemplum in cognitione Pauli Alexandrini, cui præfuit Pelagius Apocrisiarius ex mandato Vigilii Papæ, cum litteris & consensu Justiniani. de qua dictum est superiùs cap. XVI. §. V. hujus libri. Aliud exemplum hujus delegationis legitur in regesto Gregorii Magni. Hadrianus Episcopus Thebanus, provinciæ * Thessaliæ à Pelagio II. Pontifice obtinuerat ut à Joannis Episcopi Larissæ Metropolitani sui, sibi graviter suspecti, jurisdictione eximeretur. à qua tamen in Hadrianum exercenda Joannes non cessavit. Quam illi audaciam Gregorius Magnus exprobrat, ejusque contemptum communionis abstentione vindicari potuisse docet. *Tamen nos*, inquit, *humaniùs decernentes, communionisque tibi sacramentum interim conservantes, decernimus ut fraternitas tua ab eo Ecclesiaque ejus omnem antehabita sua potestatem jurisdictionis abstineat, & secundum decreta decessoris nostri, si qua causa vel fidei, vel criminis, vel pecuniaria adversùs præfatum Hadrianum consacerdotem nostrum potuerit evenire, vel per eos qui nostri sunt vel fuerint in urbe regia Responsales, si mediocris est quæstio, cognoscatur, vel huc ad apostolicam sedem, si ardua est, deducatur, quatenus nostra audientia sententia decidatur.* Ex hoc loco constat mediocres causas, id est, minoris momenti, minùsque ambiguas, Responsalibus delegatas, eo tantùm casu quo Episcopi à pervicacis Metropolitani jurisdictione exempti erant. quod nonnisi rarissimè contingebat.

Idem lib. 2. ep. 46.

S. Gregor. lib. 2. Ind. 11. epist. 7.

* Ipso Gregorius causas provinciæ Thessaliæ ad se traxit quòd Illyricum, in quo sita erat hæc provincia, apostolicæ sedis auctoritati patriarchicæ subjectum esset; ut probatum est in cap. V. §. III. libri primi. Sed nuper in lucem emissa est ab Holstenio synodus Romana post consulatum Lampadii & Orestis habita à Bonifacio II. Papa, in qua Theodosius Echiniensis civitatis Episcopus Thessaliæ provinciæ dixit: *Nam constat venerandos sedis vestræ Pontifices, quamvis in toto mundo sedes apostolica Ecclesiarum sibi jure vindicet principatum, & solam ecclesiasticis causis undique appellare necesse sit, specialiter tamen gubernationi suæ Illyrici Ecclesias vindicasse.* Tum profert epistolas præteritorum sedis apostolicæ Pontificum, Damasi, Siricii, Innocentii, Bonifacii, Cælestini, & aliorum, quæ docent Illyricum sedis apostolicæ constitutis paruisse; easque in Concilio relegi postulat ex scrinio Ecclesiæ Romanæ. quod & factum est. In libello verò Stephani Episcopi Larissæ, quæ Thessaliæ metropolis est, dato ad eundem Bonifacium Papam & in hac Romana synodo recitato legitur: *Apostolicam sedem, id est, vestram beatitudinem, causas nostræ provinciæ & audire convenit & finire.* Sed de potestate & auctoritate summorum Pontificum in Ecclesias Illyricianas plura dicturi infrà sumus in supplemento istius libri cap. XIX. & sequentibus.

CAPUT XVIII.

Synopsis.

I. Responsalium usus in urbe regia desiit occasione hæresis Monothelitarum.

II. Constantinus Pogonatus eorum usum restituere procuravit. Sed liberam legationem postulavit. Ejus petitioni se Leo II. accommodavit; non tamen concessa plena legationis auctoritate. Prudenter id factum, ut machinationibus Patriarcharum Constantinopolitanorum iretur obviam.

III. Provisum id quidem sapienter fuerat, sed parum felici eventu. Quippe Legati apostolicæ sedis in laqueos inciderunt in synodo Trullana; cujus canones repudiat Sergius Papa. Basilius Gortynæ Metropolitanus se illic inscripsit Legatum totius synodi Ecclesiæ Romanæ. Legatio ejus explicatur.

IV. Balsamo contendit, eam synodum fuisse œcumenicam, quod ei Legati sedis apostolicæ interfuerint; quos recenset. Ejus impostura detegitur. Quid sit charta pura *quæ in subscriptionibus Conciliorum relinquebatur Episcopis absentibus. Anastasius Bibliothecarius illustratus.*

V. Romani Pontifices prorsùs abstinuerunt à mittendis Constantinopolim Apocrisiariis post seculum septimum. Imperio tandem ad Francos translato, Legatorum magna fuit assiduitas & mora in eorum comitatu. Illo mittendarum legationum officio Romanam sedem absolvit Carolus Calvus.

Ann. 639. 640. 641.

I. RESPONSALIUM usus in urbe regia desiit occasione hæresis Monothelitarum: quæ à Patriarchis Constantinopolinis Sergio, Pyrrho, & Paulo publicata, & ab Heraclio Imperatore Ectheseos suæ promulgatione & à Constante Typi editione fota, Severinum, Joannem quartum, Theodorum, & Martinum Pontifices ad damnandam impietatem illam provocavit. Gravissimo itaque in Romanam Ecclesiam odio perciti Constans & Paulus Apocrisiarios apostolicæ sedis à Theodoro missos Constantinopolim ad insinuandam Typi & novæ hæreseos damnationem & revocandum à fce-

fere Paulum atrocibus injuriis affecerunt; plurimisque eorum sacerdotum qui eis adhæserant in exilium detrusis, & verberibus contumeliosè cæsis, tandem verò anno DCLIII. Martinus ipse summus Pontifex à sede abreptus, in Chersonam Ponticæ Diœceseos urbem deportatus est.

II. Electus Vitalianus Papa Responsales quidem *juxta consuetudinem* misit ad regiam urbem, quemadmodum observat Anastasius, ut suam ordinationem significaret Constanti, non autem ut Apocrisiarii in comitatu degerent. Idem enim auctor adnotavit, privilegiis Ecclesiæ renovatis Romam fuisse reversos. Tandem sopitis dogmatum controversiis, & Ecclesiarum schismate per sextam synodum generalem extincto, Constantinus Pogonatus usum Apocrisiariorum in palatio residentium restituere procuravit. Sed liberam legationem, nullis mandatis restrictam, postulavit; ita ut Legatus in omnibus emergentibus negotiis, seu fidem seu disciplinam respicerent, Pontificis personam exprimeret. Hæc sunt ejus verba in epistola ad Leonem II. Agathonis successorem: *Hortamur porrò vestram sanctissimam summitatem ut quamprimùm mittat designatum ab ea Apocrisiarium; ut is in regia & à Deo conservanda nostra urbe degat, & in emergentibus, sive dogmaticis, sive canonicis, ac prorsus in omnibus ecclesiasticis negotiis vestra sanctitatis exprimat ac gerat personam.* Prudenter autem Leo ita se peritioni Constantini accommodavit ut Responsalem suum delegaret Constantinum Subdiaconum, non tamen concessa plenæ legationis auctoritate, sed eo tantùm munere injuncto quod Apocrisiariis imponi solitum erat, suggerendi scilicet & insinuandi Principibus quæ necessaria viderentur; scilicet reservata sibi, ad relationem Responsalis, decernendi potestate. *Præsentis denique suggestionis*, inquit Leo, *exiguum portitorem Constantinum Subdiaconum regionarium hujus sanctæ apostolicæ sedis, qui & nuper cum Legatis apostolicæ memoriæ prædecessoris mei interfuit sanctæ synodo inibi celebratæ, clementia consueta dignum exceptione censeat vestra regalis magnanimitas, ejusque suggestionibus aurem pietatis accommodet, ut autem ministrum dignanter suscipiat.* Non inutilis erat hujus meditati consilii cautio ad vitandas Patriarcharum Constantinopolitanorum machinationes; qui suæ sedis amplificationi semper intenti, terrore & minis Principis assensum Legati ad res novas constituendas extorquere potuissent, ut saltem non incolorata videri posset immutatio quæ sedis apostolicæ auctoritate aliqua muniretur.

An. 655.

An. 680.

Constant. ep. ad Leonem act. XVIII. sextæ synodi.

Leo II in epist. ad Constant. Pogon.

III. Attamen prudentia sua obtinere Pontifices non potuerunt quin eos in laqueos inciderent à quibus tam studiosè sibi cavebant. Etenim anno DCXCII. Justinianus Rhinotmetus Imperator à Petro Constantinopolitano Episcopo sollicitatus Concilium coëgit, quod Trullani nomine assumpto, centum & duos canones edidit, optimos quidem illos, & qui antiquam disciplinam, utplurimùm redolent, præter tres aut quatuor, qui Romanæ Ecclesiæ consuetudines quasdam emendare conantur. Ceterùm ut color aliquis novis illis decretis quæsitus videretur, synodus illa œcumenicæ titulum assumpsit ob Romanæ sedis auctoritatem adhibitam. Legati enim apostolicæ sedis huic Concilio interfuerant, ut observat Anastasius; id est, ut ego quidem interpretor, Apocrisiarii seu Responsales, qui muniere suggestionis fungebantur. Neque enim Sergius Papa Legatos mandatis suis instructos ad eum conventum transmiserat; quem damnavit ut illicitum, ejusque canonum lectionem repudiavit; rejecta Justiniani postulatione, qui Pontificis subscriptione firmari gesta vehementissimè cupiebat. *Hujus itaque temporibus*, inquit Anastasius in vita Sergii, *Justinianus Imperator Concilium in regia urbe jussit fieri; in quo & Legati sedis apostolica convenerant, & decepti subscripserant. Compellabatur autem & ipse Papa subscribere; sed nullatenus acquievit.* Basilius Episcopus Gortynæ, Metropolitanus provinciæ Cretæ, eam legationem tunc solus obibat: quæ potiori jure illi imposita fuerat, utpote Illyricianæ Diœceseos & patriarchatus occidentalis Episcopo, quàm olim Juliano Episcopo Coënsi provinciæ Rhodiæ, qui primus pro Leone responsa egit Constantinopoli. Hinc quoque factum ut ad calcem horum canonum Basilius, unus ex Episcopis occidentalibus, se Legatum inscripserit totius synodi Ecclesiæ Romanæ, exemplo trium Legatorum Agathonis & synodi occidentalis, qui hoc nomen in sexta synodo assumpserant. Eo titulo ipse quoque Basilius ornatus fuerat tempore sextæ synodi, ut patet ex ejus subscriptione, quæ habetur actione XVIII. Sed illo auctus non fuerat ut unà cum ceteris tribus Legatis vices Concilii occidentalis in ea synodo impleret, cùm nec in literis Agathonis, nec in epistola Constantini Pogonati, inter eos recenseatur. Sed legatio quædam ordinaria illi concessa fuit, ut Responsalem ageret ordinarium synodi Romanæ nomine; quemadmodum Diaconus mittendus à Papa, responsa ecclesiastica nomine Pontificis facere debebat. Unde factum ut Basilius legationem illam ordinariam post solutam sextam synodum retinuerit; qua defunctus est in Trullana posteriore synodo.

Vide supr. cap. 15 § 5 & 6. hujus libri.

In subscriptionibus canonum Trullanorum: Βασίλειος ἐπίσκοπος τῆς γορτυνίων μητροπόλεως τῆς φιλοχρίστου Κρήτης νήσου, ὁ καὶ τὸν τόπον ἐπέχων πάσης τῆς συνόδου τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ῥώμης.

IV. Balsamo contendit adversùs Latinos conventum istum Trullanum synodi œcumenicæ auctoritatem obtinere, eò quòd Legatis apostolicæ sedis instructus fuerit, scilicet Basilio Gortynensi, & Episcopo quodam Ravennæ, qui vicem synodi Ecclesiæ Romanæ gerebant, Episcopis quoque Thessalonicensi, Sardiniæ, Heracleæ, & Corinthi, qui tunc erant Legati Pontificis, ut in veteribus Nomocanonis scriptum reperitur. Sed apertissimi mendacii reum tenemus. Ut enim taceam de Heracleæ Episcopo, qui pontificia legatione nunquam ornatus fuit, constat ex Græcis subscriptionibus quæ hodie extant Thessalonicensem & Corinthium Episcopos ordinarios sedis apostolicæ Legatos, æquè ac Ravennæ & Sardiniæ Episcopos, ab eo Conciliabulo abfuisse. Etenim inter ceterorum subscriptiones locus illis relinquitur in ordine suo ad subscribendum quando acta synodi authentica ad eos perferrentur; quemadmodum observatum est erga Pontificem Romanum, cui

charta pura in codice seu tomo Concilii relicta est ante ceteros Patriarchas, post Justinianum Imperatorem, ut eam subscriptione sua repleret. quod in dicto codice adnotatum est his verbis: *τόπος τοῦ ἁγιωτάτου πάπα ῥώμης, Locus sanctissimi Papæ Romani.* Unde illustrari potest Anastasius, qui Justinianum gesta hujus synodi. sex tomis comptehensa, ab Episcopis subscripta,. & manu imperiali confirmata, *in Romanam urbem ad confirmandum vel in superiori loco subscribendum Sergio Pontifici, utpote capiti sacerdotum omnium, direxisse* scribit. Eodem planè pacto charta pura relicta est Episcopis absentibus Thessalonicensi, Corinthi, Ravennæ, Sardiniæ, & Heracleæ, ut saltem post solutam synodum actis subscriberent. quod iisdem verbis in codice adnotatum est: *Locus Thessalonicensis, locus Ravennatis*, & ceterorum. Quare Balsamo, qui locum vacuum pro subscriptione sumpsit, non ausus est edere nomina Episcoporum quos subscripsisse fingit. Basilium quidem Gortynensem specialiter profert; sed ceteros verbis indefinitis significat.

Anastas. in vita Sergii: Qui beatissimus Pontifex eidem Justiniano Aug. non acquievit, nec eosdem tomos suscipere vel lectione pandere passus est.

V. Post seculum septimum, ineunte octavo, Iconoclastarum hæresis in oriente à Principibus excitata societatem communionis abrupit, ita ut de mittendis Constantinopolim Apocrisiariis Romani Pontifices curam omnem deposuerint. Tandem imperio in Romana urbe veluti postliminio quodam à Leone III. restituto, Imperatores Gallici nominis omnibus officiis quæ Principibus Constantinopolitanis deferri consueverant à Romana sede exculti sunt. Inter cetera, Legatorum seu Responsalium non solùm frequentia, sed etiam assiduitate & mora in comitatu, ornati sunt. Sed Carolus Calvus imperium adeptus, illo mittendarum legationum officio Romanam sedem absolvit, ut observavit Eutropius Presbyter Longobardus.

HUC USQUE MARCA.

RELIQUA VERO ISTIUS LIBRI CAPITA SUNT STEPHANI BALUZII.

CAPUT XIX.

Synopsis.

I. Argumentum & consilium istius supplementi, juxta mentem illustrissimi Archiepiscopi.

II. Pontifices Romani in suas partes olim trahere studuerunt Episcopos magnarum civitatum, variis quidem modis, sed in primis spe objecta principis loci. Initium factum ab Episcopo Thessalonicensi.

III. Illyricianæ Ecclesiæ pertinebant ad curam Romani Pontificis, ut Patriarchæ occidentis.

IV. Illyricianæ Diœceseos provinciæ enumerantur. Sirmium caput fuisse Illyrici probatur multis argumentis.

V. Divisio Illyrici in orientale & occidentale constituta à Theodosio seniore. Thessalonica caput Illyrici orientalis, & sedes Præfecti prætorio Illyrici.

VI. Aucta ex eo dignitas Episcopi Thessalonicensis. Acholius & Anysius, qui eam cathedram tenuerunt, magno in pretio habiti apud Damasum & Siricium. Deleto Sirmio, Apennius Vicarius Illyrici profugit Thessalonicam, ut Justinianus docet.

VII. Justiniani Novellam plerisque in capitibus falsitatis arguit Morinus. nec injuria.

VIII. Aperitur via liberandi Triboniani, qui Novellæ auctor est, à vitio ἀνιστορησίας. Theodoreti locus de Thessalonica.

POSTQUAM prima libri istius editio prodiit in publicum, miro quidem favore applausuque hominum eruditorum exceptus est, adeo ut quamplurimi gratias mihi eo nomine egerint quòd librum illum, alioqui fortean periturum, publicis usibus consecrassem. Molestè tamen nonnulli ferebant datum esse imperfectum; ac tametsi monuissem jacturam illam utcunque farciri ope libri sexti, indicatis etiam locis unde reliqua petenda erant, malebant tamen ut heic suis quæque locis capita redderentur. Hinc consilium mihi ut si minùs assequi possum divinam vim ingenii illustrissimi Archiepiscopi, certè sequi coner, destinataque ejus exequar pro virium meatum modulo.

I. Agendum itaque nobis deinceps erit de Vicariis Romanæ sedis per varias Diœceses, illis nimirum qui velut hereditario jure vices apostolicæ sedis in iis regionibus obtinebant in quibus habitabant. cujusmodi fuere Thessalonicensis in Illyrico, Justinianæ primæ Archiepiscopus in sex provinciis, Corinthius in Achaia & Hellade, & Arelatensis in Gallia. Tum de iis Episcopis quibus ea dignitas diversis temporibus tributa est contemplatione meritorum. cujusmodi fuere Joannes Episcopus Tarraconensis & Sallustius Episcopus in provincia Bætica. Horum autem vicaria Episcopi Romani dignitas in eo diversa fuit à vicariatu Episcoporum Thessalonicensium & Arelatensium quòd sicut illa sedibus affixa erat, ista personalis tantùm fuit, ut patet ex epistolis Hormisdæ Romani Pontificis ad ipsos datis. Agendum heic esset de Pallio, quo Vicarii illi ornabantur ad augendam Romani nominis majestatem. Sed hanc partem adeo perspicuè & eruditè executus est illustrissimus Archiepiscopus in capite sexto & septimo libri sexti ut ope nostra nequaquam indigeat. Nonnullas tamen circa hoc observationes meas & ipse proferam, quas ille non tam omisisse

omisisse quàm mihi reliquisse censendus est. Gradu postea facto ad mediæ ætatis usum, ostendemus quantum Legatis Romanis detulerint Episcopi Gallicani sub secunda & tertia Regum nostrorum dynastia, & quibus mandatis instructi Legati ad synodos provinciales accederent. Eorum frequentia, & tandem desuetudo. De facultatum examine in curia antè quàm munere suo fungantur. Tum de Annatis instituenda esset quæstio juxta mentem illustrissimi Archiepiscopi, nisi ipse hanc quoque partem pro sua sapientia & eruditione implevisset in capitibus X. XI. XII. ejusdem libri sexti. Nunc ad rerum ordinem redeo.

II. Pontifices Romani, cùm intelligerent quanti momenti esset ad firmandam auctoritatem suam apud exteras gentes, id est, ab Urbe procul dissitas, gratia Episcoporum illustrissimarum Ecclesiarum, quibus ob prærogativam urbium præsto quoque erat Principum favor, eos in suas partes trahere studuerunt variis modis atque rationibus. Sed nulla potentior antiquitus visa est quàm si Episcopos illos ornarent dignitate Vicariorum sedis Romanæ; ut quia constabat Romanum Episcopum sedere in cathedra principali sedemque Petri tenere, qui princeps fuit Apostolorum & caput episcopalis coronæ, magnum honorem sibi ex eo tribui intelligerent Episcopi illi quòd beati Petri vicem gererent in suis Diœcesibus. Hanc Romanis Episcopis mentem tum fuisse & res ipsa ostendit & apertè docet epistola sexta Vigilii ad Episcopos Galliæ de vicariatu Auxanii Episcopi Arelatensis, his verbis: *Necessarium valde credidimus sollicitudinem hanc à nobis antefato* (Auxanio) *debere committi, confidentes illum & pro loci sui qualitate bonis actibus universa quæ Deo placeant posse complere, & maximè cùm gloriosus filius noster Childebertus Rex testimonium bonæ conscientiæ pro Christiana sua voluntate devotione perhibuit.* In quo sanè mirifica valdeque prudens fuit Romanorum Pontificum industria: qui, ne vicariatus apostolicæ sedis vilesceret, si humilium urbium Episcopis committeretur, vices suas non aliis per ea tempora concesserunt quàm Episcopis illustrissimarum Ecclesiarum, quorum aliunde magna apud gentes ac Principes auctoritas erat, donec firmata tandem Legatorum istiusmodi dignitate, majestatis Romani nominis interfuit etiam simplicibus clericis aut monachis, id est, nullo vixdum facinore cognitis, nulla ecclesiastica dignitate præditis, hunc honorem tribuere. Quod maximè observatum video temporibus Leonis IX. & sequentium Pontificum usque ad Innocentium quartum. In universum autem affirmare licet Romanos Pontifices, ut semper ad occasiones explicandæ firmandæque auctoritatis suæ valde intenti fuere, sic tempore semper bene usos esse antiquitus. Et quia primus omnium, ut arbitror, Episcopus Thessalonicensis ea dignitate ornatus est, ejusque vicariatus variè jactatus est ab hominibus eruditis, hinc ordiar.

III. Ac primùm quidem illud in antecessum statuendum est, occidentis Ecclesias, atque adeo Illyricianas, pertinuisse ad specia- (Et suprà lib. 1. c. 4. §. 3. 4.)

lem curam Romani Pontificis, non solùm ob principatum quem Romana sedes obtinet in Ecclesia universali, sed quòd Episcopus Romanus sit Patriarcha occidentis. Nam olim solidum Illyricum accensebatur occidenti; ut dictum est in libro primo istius operis, & constat etiam ex Socrate & Sozomeno. Itaque certum est Illyricianas Ecclesias apostolicæ sedis constitutis paruisse eamque in Ecclesiasticum caput excoluisse. Quin & Theodosius Echiniensis Episcopus Thessaliæ provinciæ hæc ad Bonifacium Papam secundum dixit in Romana synodo: *Nam constat venerandos sedis vestræ Pontifices, quamvis in toto mundo sedes apostolica Ecclesiarum sibi jure vindicet principatum, & solam ecclesiasticis causis undique appellare necesse sit, specialiter tamen gubernationi suæ Illyrici Ecclesias vindicasse.* (Socrat. lib 7. cap. 36. Sozom. lib. 1. cap. 9 Vide etiam Henr. Valesii Notas ad Socrat. pag. 64. Vide infrà cap. 20 §. 10.)

IV. Illyriciana porrò solida Diœcesis, postquam orbis Romanus in quatuor præfecturas sectus est à Constantino Magno, complectebatur Pannonias, utramque Noricum, Dalmatiam, Daciam ripensem & mediterraneam, Mœsiam, Dardaniam, Macedoniam, Achaiam, Thessaliam, utramque Epirum, & Cretam. Sirmium autem Pannoniæ secundæ civitas erat caput Illyrici, ut in synodo Aquileiensi habita anno CCCLXXXI. disseruit Anemius Sirmiensis Episcopus; sive acta quæ nunc circumferuntur istius synodi germana sunt, sive post longum tempus conficta à Vigilio Tapsensi Episcopo in Africa, ut existimat Petrus Franciscus Chiffletius vir eruditissimus. Utcunque enim se res habeat, ex actis illis probatur Sirmium fuisse quondam caput Illyrici. *Anemius Episcopus dixit: Caput Illyrici non nisi civitas est Sirmiensis.* Unde eam Ammianus Marcellinus vocat matrem urbium, ibique Principum Romanorum regiam seu palatium fuisse docet in libro XX. & XXVI. suorum commentariorum. Quod etiam à Zosimo historico observatum est. Itaque claritati urbis datum ut illic quoque esset præfecturæ Illyricianæ sedes; ibique per eas tempestates fuit omne Illyrici fastigium tam in civilibus quàm in episcopalibus causis, ut ex eodem Ammiano Marcellino & Justiniano Aug. observavit illustrissimus Archiepiscopus in libro de Primatibus. Chiffletius tamen existimat Sirmium nunquam fuisse caput Illyrici, nisi fortassis per illud triennium quod in ea urbe Constantius Imperator exegit, per annum nimirum CCCLVII. & duos sequentes. (Marca in lib. de Primat. §. 30.) (Amm. Marcell. lib. 15. Justin. Nov. 11.) (Chifflet. in Notis ad Vigil. Tapf. pag. 58. & seqq.)

V. Secto demum Illyrico in orientale & occidentale, Pannonia quidem, utrumque Noricum, Dalmatia, Mœsia, Dardania, & Creta in imperio occidentali remansere; servataque est aliquatenus Sirmio sua dignitas, constituto illic Vicario Præfecti prætorio Italiæ, qui provincias illas regeret, perque illos tractus vice sacra judicaret. Sedes verò Præfecti prætorio Illyrici translata est Thessalonicam; eique contributæ Macedonia, Thessalia, Achaia, Epirus utraque, Prævalis, & utraque Dacia. Disputatur inter eruditos quonam demum tempore instituta fuerit hæc divisio. Marca verò post uberem de hac con- (Marca de Primatib. §. 36.)

troversia dissertationem concludit eam fuisse peractam anno CCCXCV. supremo Theodosii senioris arbitrio: qui eo anno moriens, Honorioque & Arcadio imperii provincias dividens, Illyricum orientale Arcadio, occidentale Honorio commisit.

VI. Aucta ex eo dignitas Episcopi Thessalonicensis, quòd ingens accessio facta esset claritati urbis; juvitque fortunam ejus auctoritas Episcopi Acholii, tum etiam Anysii, quos ob ingentia eorum merita Pontifices Romani, qui tum vixere, Damasus & Siricius plurimùm suspexerunt, ceu suo loco sumus dicturi. Sed tamen adhuc amplificata valde est Thessalonica post excidium Sirmii, quod contigit anno CCCCXLII. furente per Thraciam & Illyricum exercitu Hunnorum, duce Attila. Tunc enim Apennius Præfectus prætorio Illyrici, sive potiùs Vicarius, è Sirmio Thessalonicam profugit, ut Justinianus docet; qui addit eò tunc commigrasse dignitatem præfecturæ. *Cùm enim in antiquis temporibus*, inquit ille, * *Firmi præfectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium tam in civilibus quàm in episcopalibus causis, postea autem Attilanis temporibus eisdem locis devastatis Apennius Præfectus prætorio de Firmitana civitate in Thessalonicam profugus venerat, tunc ipsam præfecturam & sacerdotalis honor secutus est, & Thessalonicensis Episcopus, non sua auctoritate, sed sub umbra præfecturæ, meruit aliquam prærogativam.*

Justinian. Nov. 11.

* Sirmii.

VII. Scio clarissimum eruditissimumque virum Joannem Morinum falsitatis arguere hunc locum ex Novella Justiniani, multis de causis. Tum quòd verum non sit Thessalonicam adeptam esse honorem ecclesiasticum Attilanis temporibus, cùm Leo Papa, qui temporibus Attilæ vixit, testetur in epistola ad Anastasium Thessalonicensem primatus dignitatem Thessalonicensibus Episcopis delatam olim fuisse ex Pontificum Romanorum prædecessorum suorum constitutione. Tum etiam, quòd falsum quoque sit civilis administrationis apicem eisdem Attilanis temporibus collatum Thessalonicæ fuisse. eo enim ornatam fuisse Theodosii Magni tempore. Falsum præterea esse iisdem Attilanis temporibus amplificatam fuisse dignitatem urbis Thessalonicensis, aliquamque prærogativam meruisse sub umbra præfecturæ. Constat enim eam urbem fuisse clarissimam magnæque auctoritatis jam inde à temporibus synodorum quæ apud Nicæam & Sardicam habitæ sunt.

Morin lib. 1. Exercitat. 21.

VIII. Sensit vitia ista illustrissimus Archiepiscopus, Tribonianumque Novellæ illius constitutionis auctorem à vitio ἀνεχρονίας liberari non posse pronuntiavit, si Novellæ verba accipiantur generaliter de præfectura Illyrici, cùm ea retro ab annis quinquaginta constituta esset Thessalonicæ. Itaque sic cautè accipienda Novellæ verba, de Vicarii nimirum jurisdictione in Pannonias, quæ posthac Thessalonicæ exercenda erat, non autem Sirmii. *Unde amplificata est*, inquit Marca, *Urbis & Ecclesiæ Thessalonicensis dignitas.* Quare Theodoretus, qui post ista tempora vixit, sic loquitur de Thessalonica: *Thessalonica urbs est maxima & populosa, Macedonum quidem in gente posita, sed quæ caput est tum Thessaliæ & Achaiæ, tum aliarum complurium provinciarum quæ reguntur à Præfecto prætorio Illyrici.*

Marca in lib. de Primatib. §. 38.

Theodoret. lib. 5. hist. eccles. cap. 17.

CAPUT XX.

Synopsis.

I. Antè quàm inquiratur in originem vicariatus Thessalonicensis, agendum est de antiquitate & claritate Ecclesiæ Thessalonicensis.

II. Ea erat una ex apostolicis, à Paulo Apostolo fundata; ut ipse docet, & legitur in Actis Apostolorum. Illyriciana Ecclesiæ Thessalonicensem respiciebant ut fidei matrem. Quid sint apud Tertullianum cathedræ Apostolorum.

III. Alexandro Episcopo Thessalonicensi imposita à patribus Concilii Nicæni cura deferendorum decretorum synodi in provincias Illyricianas, ut testantur Gelasius Cyzicenus & vetus auctor apud Photium.

IV. Investigatur verus sensus verborum Gelasii Cyziceni, qui diversis diversorum interpretationibus est distractus. Innocentius III. docet magnam fuisse dignitatem Episcopi Thessalonicensis antè quàm Vicarius esset apostolicæ sedis.

V. Dignitas illa Thessalonicensis Episcopi probatur etiam ex allocutione Ætii in Concilio Sardicensi.

VI. Et ex Athanasio, qui præcipuum defensionis suæ caput ponit in testimonio literarum Alexandri Episcopi Thessalonicensis.

VII. Episcopus Thessalonicensis, etiam antè quàm esset Vicarius Romani Pontificis, ordinabat Metropolitanos Illyricianos secundùm veterem Ecclesiæ suæ consuetudinem. Thessalonica vocatur à Theodoreto caput Macedoniæ, Thessaliæ, & Achaiæ, tum aliarum complurium provinciarum.

VIII. Maxima ergo ubique erat antistitis urbis illius reverentia. Secunda synodus noluit antè cognoscere de ordinatione Maximi in Ecclesia CP. quàm Acholius adesset. Postea verò Maximi ordinationem damnavit, & Nectarium ordinavit.

IX. Acholius non fuit illic Legatus Damasi, ut persuasum fuit viris doctis. Castigantur qui putant Sozomenum enumerare Acholium inter præsides istius Concilii.

X. Henricus Valesius refellitur, qui putavit Acholium fuisse unum ex Episcopis orientalibus qui Constantinopolitano Concilio interfuerunt.

I. SUPERIORI capite satis, ut opinor, egimus de dignitate urbis Thessalonicensis. Superest ut inquiramus in initia dignitatis quæ illi collata est à Pontificibus Romanis, qui Thessalonicenses Episcopos Romanæ sedis Vicarios esse voluerunt in Illyrico. Sed antè quàm destinata componam, res postulare videtur ut de antiquitate Ecclesiæ Thessalonicensis agamus, mox investigaturi an vicariatus tributus fuerit Ecclesiæ, an verò personis; id

eſt, an vicariatus ille ita tributus fuerit huic ſedi ut neceſſarium eſſet Romano Pontifici vices ſuas committere novo Epiſcopo Theſſalonicenſi, an verò ea ratione tributus fuerit ut illa honoris continuatio merè penderet ex libero Romani Pontificis arbitrio, faſque illi eſſet vicarium illum honorem non conferre novo Epiſcopo Theſſalonicenſi.

II. Primùm omnium ſatis conſtat Theſſalonicenſem Eccleſiam fuiſſe unam ex apoſtolicis, id eſt, ex Eccleſiis illis quas Apoſtoli ipſi fide Chriſtiana imbuerunt. Legimus enim in Actis Apoſtolorum, cùm Paulus & Silas veniſſent Theſſalonicam, Paulum illic ſcripturas interpretatum eſſe & inſinuaſſe quia Chriſtum oportuit pati & reſurgere à mortuis, & quia hic erat Jeſus Chriſtus quem ille annuntiabat eis, quoſdam verò ex Judæis Theſſalonicæ commorantibus crediſſe & adjunctos fuiſſe Paulo & Silæ, itemque magnam gentilium multitudinem, & mulieres nobiles non paucas. Quin & Paulus ipſe hoc teſtatum reliquit in duabus epiſtolis quas ſcripſit ad Eccleſiam Theſſalonicenſium; ex quibus illud quoque diſcimus, Theſſalonicenſium eum ardorem fuiſſe in initiis ſuſceptæ fidei ut forma facti fuerint omnibus credentibus in Macedonia & in Achaïa, in quibus regionibus ipſi Theſſalonicenſes prædicaverunt verbum Dei, & non ſolùm in Macedonia & Achaia, ſed etiam *in omni loco*, ut inquit Paulus, id eſt, in regionibus quæ circum Macedoniam & Achaiam politæ ſunt, fides eorum inclaruit. Unde argumentum trahi poteſt ad aſſerendum Illyricianas Eccleſias Theſſalonicenſem reſpexiſſe ut fidei matrem, illam verò eo privilegio potitam apud eas gentes fuiſſe quod Epiſcopi celebriorum civitatum obtinebant in Eccleſias quas prædeceſſores eorum fundaverant. de quo jure videndus illuſtriſſimus Archiepiſcopus lib. 1. cap. III. §. v. iſtius operis. Hinc Tertullianus enumerans Eccleſias apoſtolicas, à quibus ceteras dixerat traducem fidei & ſemina doctrinæ mutuatas eſſe, inter illas ponit Theſſalonicenſem; cùm paulò antè dixiſſet apud ipſas ſuis locis adhuc præſidere cathedras Apoſtolorum. Quem locum explicans vir clariſſimus Nicolaus Rigaltius, ut fatetur intelligi poſſe de ipſis cathedris Apoſtolorum, quæ adhuc ſuis locis in memoriam Apoſtolorum præſiderent, ſucceſſoribus infrà ſedentibus, ita verum illius ſenſum eſſe putat, *cathedras Apoſtolorum dici principales Eccleſias, ab ipſis videlicet Apoſtolis conſtitutas, quæ adhuc ætate Tertulliani ſuis locis præſidebant, tanquam aliarum matrices; qualis in Achaia Corinthus, in Macedonia Philippi, Theſſalonica, in Aſia Epheſus, in Italia Roma.*

Act. 19.

1. Theſſal. 1.

Tertull. in lib. de Præſcript. c. 20.

III. Ex ea matricis dignitate profectum eſt ut cùm in Concilio Nicæno adeſſet Alexander Epiſcopus Theſſalonicenſis, cogitarentque patres de mittendis per univerſum orbem definitionibus ſanctæ & magnæ ſynodi, ſicut Eccleſias Africanas ab Epiſcopo Carthaginis, qui totius Africæ Metropolitanus erat & Primas, informari voluerunt, ita Macedonibus, Græcis, Scythis, Illyriis, Theſſalis, & Achæis inſinuari curarunt per Alexandrum Theſſalonicenſem, ut teſtatur Gelaſius Cyzicenus. Teſtatur idipſum etiam vetus auctor Politiæ ſanctorum patrum Metrophanis & Alexandri apud Photium; ſi tamen locus ille, qui mendo laborat, emendetur, eaque Alexandro Theſſalonicenſi tribuantur quæ Alexandro Conſtantinopolitano heic tribuuntur. Nam in hoc libro legitur Oſium Cordubenſem ſynodi acta detuliſſe occidentalibus, Athanaſium Ægyptiis & Libyis, Alexandrum verò Thracibus, Illyriis, Macedonibus, Theſſalis, Achæis, & Græcis, continentibuſque terris & inſulis. Præſtat autem integrum locum referre, ut etiam ex eo capite auctoritas concilietur huic Gelaſii loco. *Et Hoſius quidem Cordubæ Epiſcopus*, inquit, *cum ſociis quæ in Concilio geſta erant ferens, occidentalibus pacem ac quietem attulit; Athanaſius zelo ardens Ægyptiis & Libyis; Alexander vero, quanquam ſenex, ſeptuagenarius enim erat, Thracibus ſimul & Illyriis communionis paciſque Eccleſiarum nuncium, ut præſcriptum erat, tulit, ſocium itineris habens beatiſſimum Paulum tunc lectoris & ſubſcriptoris Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ fungentem officio, qui tempore Concilii duodecimum ætatis annum agens cum Alexandro vixit.* Et paulò pòſt: *Venientes autem in Thraciam & Macedoniam & Theſſaliam, Achaiam totam, Hellada, continenteſque terras, ne inſulas quidem neglexerunt; ſed navigando omnem zizaniam radicitus evellentes, bonum ſemen evangelicæ doctrinæ & ſynodalium decretorum diſſeminarunt.* Quis non videt heic deſcriptas provincias Theſſalonicenſi Epiſcopo ſubjectas, non omnes quidem nominatim expreſſas, ſed præcipuas tantum, reliquas verò ſub vocabulo continentium terrarum & inſularum?

Concil. Carth. t. v 1. Concil. CP. 11. Act. v.

Gelas. Cyzic. lib. 2. c. 27.

Apud Phot. in Biblioth. cod. 256.

IV. Reliquum eſt ut etiam Gelaſii Cyziceni locum heic deſcribamus, ut eruditus lector comparare illum poſſit cum loco ex Politia laudato. Sic ergo loquitur hic auctor: *Alexander Theſſalonicæ Epiſcopus per eos qui ſub ipſo cenſentur, Eccleſiis in Macedonia prima & ſecunda, cum iis quæ in Græcia & Europa tota, in utraque Scythia, & omnibus denique in Illyrico, Theſſalia, & Achaia.* Tum in fine capitis hæc generaliter adduntur: *Hi omnes ſancti atque apoſtolici viri omnibus ſub cælo ſanctis Dei Eccleſiis quæ in Nicæna ſancta magna & generali ſynodo decreta ſunt tranſmittentes ubique tradiderunt.* Non me latet viros eruditiſſimos in diverſum trahere hunc Gelaſii locum ac de ſimplici miniſterio explicare quod Alexandro commiſſum fuerit à ſynodo, ut juxta ſe poſitis provinciis inſinuaret quæ acta & decreta in Concilio fuerant, neque hinc colligi poſſe juriſdictionem aliquam habuiſſe Theſſalonicenſem Epiſcopum in provincias illic enumeratas; idque vel ex eo probant quòd ea cura Alexandro committitur etiam in Europa & Scythia provinciis Thraciarum, in quibus nullum unquam jus fuit Epiſcopo Theſſalonicenſi, utpote quæ ſitæ eſſent extra Illyricum. Sanè fatendum eſt verba Gelaſii non eſſe manifeſta. Nam cùm ita intelligi poſſint ut dicatur ea cura Alexandro impoſita tanquam Metropolitano omnium illarum provinciarum, ita certum eſt capi quoque poſſe de nudo illo ac ſimplici mini-

sterio; præsertim cùm illic videamus similem curam quoad alias quasdam provincias impositam Macario Hierosolymorum Episcopo & Protogeni Sardicensi, quos tamen constat provinciarum illarum Metropolitanos non fuisse. Ita etiam explicari potest hic locus ut dicere voluisse videatur Gelasius Alexandrum Thessalonicensem in synodo tenuisse locum eorum Episcoporum qui per eas provincias sub ipso censebantur. Sed utcunque se res habeat, colligi hinc certè potest magnæ dignitatis per illa tempora fuisse Episcopum Thessalonicensem, cui ea cura delegatur per tot provincias; seu id factum fuerit in consequentiam jurisdictionis quam ille obtineret in eas provincias, ut existimat vir illustrissimus Franciscus Bosquetus Episcopus Monspeliensis, seu extraordinaria quadam delegatione. Unde & Innocentius III. instaurationi privilegiorum Ecclesiæ Thessalonicensis intentus ita scribit ad G. Thessalonicensem Archiepiscopum: *Licèt autem præfatus antistes satis profectò fuerit ex Ecclesia sua dignitate conspicuus, magis tamen utique fuit ex apostolica sedis familiaritate præclarus.*

Bosquetus in Notis ad Innoc. III. lib. 15. epist. 18

V. Quòd si quis isto Gelasii testimonio, utpote hominis à vero frequenter aberrantis, utendum non esse putat, adeoque nullius illum momenti esse ad asserendam Thessalonicensis Episcopi dignitatem, is certè cedat oportet auctoritati Concilii Sardicensis: quod cùm fuerit celebratum anno CCCXLVII. diù ante initia vicariatus, si quid eximium in Thessalonicensi Episcopo agnovit, dedit documentum posteris ut non contradicerent. Ætius ergo Thessalonicensis Episcopus videns se prægravari nimia Presbyterorum & Diaconorum extraneorum mora apud Thessalonicam, quò confluebant velut ad metropolim plurium provinciarum, modum huic rei poni postulavit à patribus Sardicensibus, his verbis usus quæ apertè significant quanta tum in ordine ecclesiastico esset urbis Thessalonicensis dignitas. *Non ignoratis*, inquit, *quanta & qualis sit Thessalonicensium civitas. Sæpe ad ad eam veniunt ex aliis regionibus Presbyteri & Diaconi; & non contenti brevi tempore morari, & aut resident ibi, & aut certè vix post longa spatia ad sua redire coguntur.*

Concil. Sardic. c. 20.

VI. Dignitas Episcoporum Thessalonicensium probatur alio illustri exemplo ejusdem omnino temporis. Moris tum erat apud Ecclesiam ut cùm quis Episcopus pulsabatur de crimine, illustrissimarum Ecclesiarum Episcopos sibi faventes habere studeret, ut vel ex eo innocentiam suam ceteris Ecclesiis probaret. Hilarius enim Pictavorum Episcopus validum hinc telum adversùs hostes Athanasii Episcopi Alexandrini sumit quòd ei communio reddita fuerit ab Osio Episcopo Cordubensi, Maximino Trevirensi, & Julio Romano. *Sed ignorasse vos negabitis*, inquit, *Athanasio, cujus damnationem à vobis Valens, Ursacius, Saturninus exigunt, ab Osio, Maximino, Julio redditam communionem.* E diverso Sulpitius Severus hinc quoque Priscillianum ejusque socios in culpa fuisse ait quòd Damasum Episcopum Romanum & Ambrosium Mediolanensem, *quorum ea tempestate summa auctoritas erat*, sibi adversantes habuerint. Itaque Athanasius, dum illustrium ac magnæ auctoritatis Episcoporum testimonia adducit ad causæ & innocentiæ suæ defensionem, Alexandri Thessalonicensis Episcopi, illius qui synodo Nicænæ interfuit, scriptas in causa cædis Arsenii literas adfert, protestatus sibi instar omnium esse unum Alexandri testimonium, utpote Episcopi illustrissimæ Ecclesiæ, qui plurium provinciarum Metropolitanus erat, adeoque summæ per universam Ecclesiam auctoritatis. Hæc sunt ejus verba: *Quòd autem me de cæde Arsenii accusarint, ne multorum scriptis ad eam rem probandam utar, sufficit si unam duntaxat Alexandri Thessalonicensis Episcopi epistolam, unde & ceterorum existimes, apposuero.*

Hilar. in Fragm. pag. 22.

Sulp. Sever. lib. 2. Hist. sacr.

Athan. Apol. 2.

VII. Tot argumentis, ut ego quidem arbitror, victus illustrissimus istius operis auctor non dubitavit asserere jus illud antiquitus competivisse Episcopo Thessalonicensi ut Metropolitanos suæ Diœceseos aut ipse ordinaret aut ab Episcopis comprovincialibus ordinari juberet, jusque illud ad ipsum spectasse secundùm veterem Ecclesiæ suæ consuetudinem, non verò ratione vicariatus sibi ab apostolica sede concessi in his regionibus. Vicariatu enim illo non tam novam auctoritatem tributam fuisse Thessalonicensi Ecclesiæ quàm cumulationem juris. Sanè Theodoretus de Thessalonica loquens eam vocat caput Macedoniæ, Thessaliæ, & Achaiæ, tum aliarum complurium provinciarum quæ teguntur à Præfecto prætorio Illyrici, uti observatum est in capite superiori. Quod ne quis referat ad vicariatum Romanæ sedis prohibet Theodoretus, qui de civili tantùm administratione heic agit. Unde colligi etiam potest Thessalonicensis Episcopi prærogativa.

Vide infrà lib. 5. cap. 1. §. 1.

Marca in lib. de Primat. §. 46.

VIII. Amplitudo illa & dignitas urbis & Ecclesiæ Thessalonicensis maximam apud omnes ubique gentes auctoritatem per ea tempora conciliabat Episcopis Thessalonicensibus, præsertim quoties illi contingebant Episcopi qui sedem per se satis claram virtutibus suis efficiebant illustriorem. Post Alexandrum itaque, Eremium, cujus mentio extat apud Athanasium in prima apologia, & Ætium, eam sedem tenuit Acholius, vir laudatissimus, & cujus encomium non uno loco enarravit sanctus Ambrosius Episcopus Mediolanensis, cujusque laudes celebrat sanctus Basilius ad illum scribens. Huic ergo Acholio tantus habitus est honor à patribus secundæ synodi œcumenicæ, quæ apud Constantinopolim habita est anno CCCLXXXI. jussu Theodosii Augusti, ut cùm agendum in ea esset de re gravissima, nimirum de ordinatione Ecclesiæ Constantinopolitanæ, eum ex occidentalibus partibus evocandum putarent, & non antè causæ cognitionem susciperent quàm Acholius adesset. Hujus rei probationem debemus epistolæ Concilii Italiæ ad Theodosium, quam vir clariss. Jacobus Sirmondus edidit in Appendice Codicis Theodosiani.

S. Ambros. lib. 7. epist. 20. 21.

S. Basil. epist. 373. & seqq.

Neque enim indignum videtur, Auguste, inquiunt Episcopi, *ut Romanæ Ecclesiæ antistitis finitimorumque & Italorum Episcoporum, debeant subire tractatum, qui unius Acholii Episcopi ita expectandum esse putaverunt judicium ut de occidentalibus partibus Constantinopolim evocandum putarent.* Itaque cùm venisset Acholius, ita adversùs Maximum statuit sancta synodus in tertio canone: *De Maximo Cynico & ejus inordinata constitutione qua Constantinopoli facta est placuit neque Maximum Episcopum esse vel fuisse, nec eos qui ab ipso in quolibet gradu clerici sunt ordinati, cùm omnia quæ ab eodem perpetrata sunt in irritum deducta esse videantur.* Tum verò ordinatus est Nectarius Episcopus in Ecclesia Constantinopolitana.

Appendix Cod. Theodos. pag. 107.

IX. Datum hunc honorem ingentibus Acholii virtutibus, habita etiam fortassis ratione sedis Thessalonicensis, nullus est dubitandi locus. Nam hunc honorem illi habitum non fuisse propterea quòd Damasi Papæ Legatus esset in ea synodo ex eo constat quòd non jussu Damasi neque sponte sua Constantinopolim accessit, sed invitatus & evocatus ab Episcopis orientalibus, ut disertè scriptum est in eisdem literis Concilii Italici. Falli ergo necesse est viros doctos qui ex epistola Damasi ad Acholium, quæ extat inter acta Concilii Romæ habiti sub Bonifacio secundo, collegerunt Acholium fuisse Damasi Legatum in secunda synodo œcumenica, cùm Sozomenus lib. VII. cap. VII. Acholium inter eos Episcopos enumeret qui Concilio primo Constantinopolitano præfuerunt; non potuisse autem Acholium alia ratione synodo CP. extra Diœcesim suam præesse quàm vi legationis Damasi. Falluntur inquam. Nam falsum est Sozomenum enumerare Acholium inter eos Episcopos qui synodo illi præfuerunt. Illud tantùm ait, Macedonianorum duces, non verò Concilii præsides, fuisse Eleusium Cyzici Episcopum & Marcianum Lampsacenum, Catholicorum verò Timotheum Alexandrinæ sedis antistitem, Meletium Antiochiæ, & Cyrillum Hierosolymorum. Tum subjungit: *Cum hos autem erant Ascholius Thessalonicensis & Diodorus Tharsensis & Acacius Beroensis.* Nihil heic de præsidentia in synodo: cujus tametsi mentionem faceret Sozomenus, non inde tamen colligi posset Acholium illic renuisse vices Damasi, cùm altum istius rei silentium sit in literis Concilii Italici & in scriptoribus ecclesiasticis omnium seculorum. Præterea ea fuit priscis etiam seculis consuetudo ut Legati Romanorum Pontificum primas sedes obtinerent in synodis œcumenicis. Et heic apud Sozomenum Acholius sexto tantùm loco ponitur, & quidem longo intervallo post Eleusium & Marcianum Episcopos minorum civitatum. Quod est omnino infra dignitatem Episcopi Thessalonicensis, præsertim si Romani Pontificis vices illic gessisset. Itaque necesse est affirmare Sozomenum heic tantùm agere de illis Episcopis qui primas partes tenerent inter Episcopos qui Concilio Constantinopolitano interfuerunt, non verò designare voluisse eos qui synodo præfuerunt.

Holsten. in Notis ad Concil. Rom. sub Bonif. p. 161. Cr. ffet. in Notis ad Vigil. Tapf. pag. 44.

Vide Socrat. lib. 5, c. 8.

X. Ex his porrò quæ dicta usque de Acholio sunt facilè colligi potest falli virum eruditissimum Henricum Valesium, qui Acholium putat unum fuisse ex Episcopis orientalibus, ob eam videlicet causam quòd adfuerit in secunda synodo œcumenica, *cui solos*, inquit, *orientis Episcopos interfuisse constat.* Certum sanè est occidentales Episcopos non interfuisse huic synodo, quæ ex solis orientalibus constitit. Sed non inde sequitur Acholium fuisse unum ex orientalibus. Nam ante divisionem imperii, quæ facta est à Theodosio, Illyricum solidum, in quo sita erat Thessalonica, accensebatur occidenti; ut dictum est in capite XIX. istius libri, & probat etiam idem Valesius. Præterea Acholius non interfuit huic synodo ut Episcopus Ecclesiæ orientalis, sed ut unus occidentalium, evocatus nimirum ab orientalibus; ut docet epistola Concilii Italiæ ad Theodosium, cujus locus paulò antè relatus est in hoc capite. Quod animadversum non fuisse à Valesio miror, qui testimoniis istius epistolæ Concilii Italici frequenter utitur in Annotationibus suis ad Socratem & Sozomenum.

Henr. Valef. in Notis ad Socrat. pag. 44.

Ibid. & pag. 166.

CAPUT XV.

Synopsis.

I. Mittebant etiam Romani Episcopi Legatos ad Imperatores Christianos pro negotiis Ecclesiæ universalis procurandis. Probatur exemplo Liberii; qui varias legationes ad Constantium misit in causa Athanasii, ut Concilium impetraret.

II. Mediolanense Concilium ea de causa habitum anno CCCLV. *in quo Episcopi damnationi Athanasii per vim subscripserunt. Legati Romani, quòd subscribere recusassent, in exilium missi edicto Principis.*

III. Restituto Athanasio post obitum Constantii, Lucifer Calaritanus, tametsi exul, vi legationis Paulinum Episcopum instituit in Ecclesia Antiochena, quæ schismate laborabat. quod potiùs propagavit schisma in illa Ecclesia quàm extinxit.

IV. Eusebius quoque Vercellensis, & ipse exul, antiqua Legati auctoritate usus est in synodo Alexandrina.

V. Frequentes occurrunt veterum Pontificum legationes ad Imperatores; quas commemorare inutile fuerit. Earum initium arcessi potest à legatione quam Leo I. imposuit Juliano Episcopo Coensi in Cycladibus.

VI. Sollicitudo extraordinaria Juliano demandata, non autem jurisdictio. Cui legationi necessarius fuit Marciani Imp. consensus. Probatur è Leone.

I. PRÆTER eos Legatos qui à Pontificibus Romanis ad Concilia œcumenica mittebantur, non erant infrequentes eorundem legationes ad Imperatores Christianos pro negotiis Ecclesiæ universalis procurandis, seu de fide seu de disciplina ageretur. Ejus generis Legatos ad Constantium Liberius destinavit, ut Concilium Aquileiæ cogendum impetraret, ubi de novo adversùs Athanasium delato crimine majestatis & de veræ fidei restitutione tractari posset. Etenim Ariani, veteri in Athanasium odio inflammati, hominem innocentem eo prætextu in oriente condemnant quasi consilia adversùs Principem cum Magnentio tyranno participasset. Literas illas Episcoporum orientalium & Ægyptiorum aliquot Episcopis Italis in Concilio Romano Liberius recitavit, qui fidem & sententiam suam orientalibus commodare noluerunt, *quòd eodem tempore septuaginta quinque Episcoporum Ægyptiorum de Athanasio sententia repugnabat. Unde contra divinam legem visum est, cùm Episcoporum numerus pro Athanasio major existeret, in parte aliqua commodare consensum.* Missi ergo ad Constantium Vincentius Capuensis Episcopus cum Marcello æquè ex Campania Episcopo: qui Arelatem accedentes, Athanasii damnationi, Constantii minis inflexi, subscripserunt. Quare fidem Nicænam in causa Athanasii valde periclitari cernens Pontifex, secunda legatione Constantium adivit, misso Lucifero Calaritano in Sardinia Episcopo, Pancratio Presbytero, & Hilario Diacono, ut Concilium impetraret. *Ad exorandam igitur mansuetudinem tuam ut benevolo animo allegationes nostras audire digneris, fratrem & coepiscopum meum sanctum virum Luciferum cum Pancratio compresbytero meo & Hilario Diacono placuit proficisci; quos credimus de clementia tua ad pacem omnium Ecclesiarum catholicorum non difficulter posse Concilium impetrare.*

Liber. ep. ad Constantium.

II. Eusebium Vercellensem Episcopum epistolis quoque suis hortatus est ut se Legatis adjungeret. Votis respondisse visus est effectus, indicto à Principe universali Concilio, quod Mediolani in palatio præsente Imperatore habitum anno CCCLV. luctuosissima clade Ecclesiam vastavit, plerisque occidentalium Episcoporum, qui trecenti & ampliùs aderant, ad damnationem Athanasii per vim coactis. In Legatos Romanos illisque adjunctum Eusebium Vercellensem, qui subscribere recusarunt, exilium decretum est edicto Principis, quo relegati sunt in orientem.

III. Tandem post obitum Constantii Athanasius ab exilio redux turbatas orientales Ecclesias componere moliens anno CCCLXII. usus est opera Eusebii Vercellensis & Luciferi Calaritani; qui Exlegatorum dignitate ornati, factis suis quanta esset apostolicæ sedis auctoritas in oriente docuerunt. Etenim Lucifer ex consilio Eusebii collegæ sui Antiochiam se contulit ut statum illius Ecclesiæ schismate laborantis ordinaret. Pars enim Paulino Presbytero adhærebat; pars verò altera Meletii Episcopi, quamvis exulis, communionem sequebatur. Itaque Lucifer Antiochenis Paulinum Episcopum ordinavit. Quod in aliena Diœcesi agere non potuisset nisi pristina legationis auctoritate, quam ratione muneris sui reddita deposuisse nondum omnino videbatur. Certum quidem est id à Lucifero minùs prudenter actum, quod schisma potiùs in illa Ecclesia propagavit quàm extinxit, Meletio ab exilio statim reverso plerosque fidelium ad communionem suam trahente. Sed Ægyptii & occidentales Paulino tantùm communicabant.

Socrat. lib. 3. c. 4. Theodor. lib. 3. c. 4.

IV. Eusebius quoque Vercellensis antiqua Legati auctoritate usus est in synodo Alexandrina; quam unà cum Athanasio coëgit, ut observavit Socrates. Ceterùm ad illius auctoritatis consortium adscitus non fuisset ab Alexandrino Patriarcha nisi præter episcopatus Vercellensis dignitatem adjunctam habuisset Exlegati auctoritatem. Plena enim & integra legatione non utebatur, cùm secundum tantùm in synodo locum obtineret, ut patet ex epistola synodali.

V. Nolo lectoris otio abuti in congerendis legationibus quas diversis temporibus ad Imperatores Romanos antiqui Pontifices destinarunt, quæ frequenter occurrunt inter legendum. Earum tantùm mentionem faciam quæ longiores moras in comitatu traxerunt, quæque non alicui negotio specialiter adstrictæ, ad quascunque causarum emergen-

tium figuras porrigebantur; id est, quæ non extraordinaria potestate, sed ordinaria potiùs & assidua sollicitudine niterentur. Harum legationum initium deduci potest è mandatis quæ vigilantissimus Pontifex Leo I. dedit olim Juliano Coënsi Episcopo post celebratum Chalcedonense Concilium. Etenim statim à soluta synodo hæretici per insidias veræ fidei officere moliebantur, connivente Anatolio Constantinopolitano. Quare Juliano Episcopo Coënsis Ecclesiæ, quæ in Cycladibus insulis sita erat, hanc specialiter curam Leo commendavit, ut prospiceret solerter ne hæresis Nestoriana vel Eutychiana convalesceret, quæ suggerenda Principibus forent vice Pontificis insinuaret, de rebus ambiguis Pontificem consuleret, eumque de statu Ecclesiarum orientis creberrimis relationibus admoneret. *Studeat ergo dilectio tua piam & necessariam curam sollicitudini apostolicæ sedis impendere, quæ tibi apud se nutrito catholicam contra Nestorianos & Eutychianos hæreticos actionem materno jure commendat; ut divino fultus auxilio, speculari de Constantinopolitanæ urbis opportunitate non desinas ut prædictorum dogmatum impius nunquam turbo consurgat. Et quia tanta est gloriosorum Principum clementia ut confidenter eis possis quæ sunt insinuanda suggerere, pietate ipsorum ad utilitatem Ecclesiæ universalis utaris.* Sed observandum est eo temperamento adhibito delegatam Juliano fuisse vicem apostolicæ sedis ut nullam causæ cognitionem susciperet, quæ relicta est Episcopis provinciarum. Hic est enim sensus horum Leonis verborum: *Consulente autem dilectione tua de his in quibus putaveris ambigendum, non deerit relationibus tuis meæ responsionis instructio; ut sequestrata eorum actione causa,* (fortasse legendum, * *sequestrata actione causarum*) *quæ in quibuscunque Ecclesiis Præsulum suorum debent cognitione firmari, hac speciali cura vice mea functus utaris, ne hæresis Nestoriana vel Eutychiana in aliqua parte reviviscat: quia in Episcopo Constantinopolitano catholicus vigor non est.*

Leo ep. 60. ad Julianum.

* Hanc emendationem retinuit Quesnellus.

VI. Itaque extraordinaria quædam sollicitudo, specialis cura, & actio catholica adversùs hæreses erga Principes Juliano demandata est; non autem jurisdictio aliqua, vel causæ cognitio, seu actio judicialis. Cùm autem & mora trahenda illi esset in comitatu, & sermones conferendi cum Principe, necesse quoque erat ut Principis consensus accederet. Quare Marcianum Augustum ea de re literis suis Leo certiorem fecit. *Nam*, inquit, *& de fidei ejus* (Juliani) *sinceritate confidens, vicem ipsi meam contra temporis nostri hæreticos delegavi, atque propter Ecclesiarum pacisque custodiam, ut à comitatu vestro non abesset exegi; cujus suggestiones pro concordia catholicæ unitatis tanquam meas audire dignemini, placentes Deo, qui vobis præter regiam coronam, etiam sacerdotalem conferat palmam.* Hujus Vicarii munus Leonisque erga Augustos obsequium elegantiùs explicant ista ad Pulcheriam verba: *Cùm in causa fidei, cui gloria vestra famulatur, vicem ipsi meam eatenus delegarim ut ab ea quæ vobis debetur observantia non recedens, pietati me vestræ præsentare non desinat, exequens in custodia fidei & in ecclesiasticis disciplinis per omnia sollicitudinem, & opportunis * suggestionibus quod universali Ecclesiæ prosit insinuans; ut in ipso nec catholicis vestrum præsidium, quibus volumus subvenire, nec vobis meum desit obsequium.*

Leo ep. 61. ad Marcianum.

CAPUT XVI.

Synopsis.

I. Legatio hæc sequentibus seculis occasionem dedit mittendorum Responsalium ad urbem Constantinopolitanam. Eorum officium apud Principem.

II. Dicti etiam Apocrisiarii. Ut rescriptorum genus duplex apud veteres, ita & responsorum. Quippe omnia Principum mandata responsa *dici placuit.*

III. Probatur è Justiniano, Procopio, Zosimo, & Anastasio Imperatore. Julianus Antecessor notatus.

IV. Qui causas Ecclesiarum agebant, Apocrisiarii dicebantur, ex Justiniano. Sedibus tantum patriarchalibus licebat Apocrisiarios mittere ad comitatum. Oeconomi ab Apocrisiariis distincti. Apocrisiarii fungebantur legatione Patriarchæ. Anatolius Dioscori Alexandrini Apocrisiarius. Ea dignitas translata ad ministros palatinos ævo Constantini Porphyrogenneta.

V. Responsales quoque suos Romani Pontifices destinabant ad urbem regiam, qui Ecclesiæ universæ commodis invigilabant. Hincmarus notatur, qui Apocrisiariorum & Responsalium originem arcessit à temporibus Constantini Magni. Pelagius Agapeti Papæ Apocrisiarius apud Justinianum: qui post omnes Episcopos subscripsit in Concilio CP. sub Mena. Liberatus explicatus, qui primas partes Pelagio tribuit præ ceteris Patriarchis.

VI. Gregorius Magnus Responsalem Ecclesiæ Romanæ egit in urbe regia. Jubetur subsidium implorare adversùs Longobardos.

I. VERBA Leonis ideo retuli quòd ex hac delegatione occasio profecta sit sequentibus seculis mittendorum ad urbem Constantinopolitanam Responsalium apostolicæ sedis; præcipuè post Justiniani tempora, qui felicibus armis triumpho de Gotthis acto, Italiam imperio consolidavit. Tunc enim assidui erant in comitatu Diaconi responsales; qui & causas proprias Ecclesiæ Romanæ apud Principem prosequebantur, * & pro negotiis fidei & disciplinæ excubabant; simulque veluti fidei publicæ obsides in comitatu dege-

* ILLUSTRISSIMI Archiepiscopi observationem mirè confirmat idem Leo in epistola ad Marcianum Augustum, quæ nuper ab Holstenio edita est inter Acta synodi Romanæ sub Bonifacio II. habitæ: *Suggestiones autem*, inquit, *fratris & Coepiscopi mei Juliani, quem pietati vestræ commendo, quæso ut benignius, sicut facitis, audiatis. Hoc etiam fratri meo Anatolio proderit, si eum quem pro catholico dogmate illic esse volui dignanter habeatis.*

bant, obfequii Principibus debiti fidejuffionem præftantes.

II. Legari hujus generis Apocrifiarii & Refponfales dicti funt ab illius feculi fcriptoribus, quòd refponfa feu mandata eorum exfequerentur à quibus miffi erant. Ut enim refcripta Principum dicuntur, non folùm ea quæ Principes libellis fupplicibus refcribunt, unde ejus nominis origo, fed etiam omnia Principum juffa, ita quoque *refponfa* dicta funt, non folùm quæ ad relationes refcribebantur, fed etiam omnis generis mandata; quæ ex eadem origine à Græcis *ἀποκρίσεις* dicuntur.

III. Cujus fignificationis illuftrior exhiberi non poteft interpres quàm Juftinianus; qui Principis juffa, five *βασιλικὰ παραγγέλματα*, à deceffonbus fuis refponfa dicta fuiffe docet: *ἅπερ ἀποκρίσεις οἱ ἀρχαῖοι οἱ πρόσθεν ἐκάλουν βασιλικάς τε καὶ νομοθέτω*.

Novella 25.
Procop. lib. 3. de bello Vandal.

Unde Procopius munus veredariorum defcribens, eos effe ait qui ad regia *refponfa* deferenda mittuntur, *εἰς τὰς βασιλικὰς ἀποκρίσεις*. Et illo antiquior Zofimus, loquens de quodam Erote qui in palatio adfidebat, *τὴν ἐξωθεν ἀποκρίσεων μινιστήριον τεταγμένος*. Quare miles ille qui deftinabatur à Magiftro militum ut judicum militarium juffiones impleri curaret, *ad refponfum* dicitur ab Anaftafio Imperatore & à Juftiniano, id eft, ad juffiones & refponfa exequenda. Quamquam Julianus Anteceffor effectum refpiciens potiùs quàm caufam *refponfum* interpretetur *minifterium*, loquens de hoc milite: *Refponfum, id eft, minifterium, ei exbibeat.*

Zofim. lib. 2.
L. ult C. de re milit. l. XII.
Nov. 24. c. 4.

IV. Hinc factum ut qui caufas Ecclefiarum agebant, Apocrifiarii dicerentur apud Juftinianum, qui vetat Epifcopos ne ad comitatum accedant. *Propterea fancimus, fi quando propter ecclefiafticam occafionem inciderit neceffitas hanc aut per eos qui res agunt fanctiffimarum Ecclefiarum, quos Apocrifiarios vocant, aut per aliquos clericos huc deftinatos, aut per fuos œconomos, notam imperio facere, aut noftris adminiftratoribus, ut impetrent quod competens eft.* Quod ita intelligendum eft, ut non fingulis Ecclefiis fui effent Apocrifiarii, fed tantùm fingulis fedibus patriarchalibus, qui fuæ Diœcefeos negotiis in comitatu immnerent. Quare Juftinianus rectè clericos aut œconomos fingularum Ecclefiarum ab Apocrifiariis diftinguit loco citato, & capite tertio ejufdem Novellæ oftendit Apocrifiarios à folis Patriarchis miffos effe, dum prohibet ne Metropolitæ vel Epifcopi Imperatorem adeant, nifi à referendario Ecclefiæ Conftantinopolitanæ *vel ab Apocrifiariis cujufque Diœcefeos fanctiffimorum Patriarcharum* exhibeantur. Quod nondum fuit animadverfum; licèt valdè conducat ad dignitatem Apocrifiariorum, qui legatione Patriarchæ fungebantur. Hoc munus obibat Anatolius Diaconus pro Diofcoro Alexandrino quando in epifcopatum Conftantinopolitanum provectus eft, ut teftatur Liberatus cap. XII. Breviarii: *Ordinatufque pro eo eft Anatolius Diaconus, qui fuit Conftantinopoli * Apocrifiarius Diofcori.* Inde factum ut Apocrifiarius dictus fuerit à Conftantino Porphyrogenneta Legatus qui ex urbe regia quotannis cum muneribus ad barbaros quofdam Patzinacitas mittebatur ut pacem cum Romanis colerent.

Nov. 6. c. 2.

V. Quemadmodum ceteræ patriarchales fedes Refponfales fuos ad urbem regiam deftinabant, ita quoque Romani Pontifices Diaconis fuis delegabant munus illud: quod non folùm Ecclefiæ Romanæ fed etiam Ecclefiæ univerfæ commodis proficiebat, & publicis Italiæ negotiis, quæ vicinia Longobardorum fæpiffime premebantur. Quare fallitur Hincmarus Remenfis, qui ftatim poft tranflatam Byzantium imperii fedem hunc refponfalium delegandorum morem inductum exiftimat, cùm is tantùm poft Concilii Chalcedonenfis tempora, præcipuèque poft Juftiniani victorias, invaluerit, ut dixi: *Apocrifiarii minifterium ex eo tempore fumpfit exordium quando Conftantinus M. fedem fuam in civitate fua, quæ antea Byzantium vocabatur, nominis fui civitatem ampliando ædificavit. Et fic Refponfales tam Romanæ fedis quàm & aliarum præcipuarum fedium in palatio pro ecclefiafticis negotiis excubabant.* Debellatis itaque Gotthis in Italia, Agapetus Papa Pelagium Ecclefiæ fuæ Diaconum Apocrifiarii munere honeftavit anno DXXXVI. quo apud Juftinianum fungeretur, ut nos docuit Liberatus in Breviario cap. XXII. *Conftituens Papa apud Imperatorem Apocrifiarium Ecclefiæ fuæ Pelagium Diaconum fuum, dum in Italiam reverti difponit, Conftantinopoli obiit.* Quo munere non eft illi exercendæ jurifdictionis collata facultas, fed tantùm monendi, interpellandi Principis, fuggeftionis, non actionis, quemadmodum ut Juliano Coenfi Leo muneris hujus exemplar & imaginem expresserat. Unde in fynodo habita Conftantinopoli à Mena Patriarcha poft obitum Agapeti Pelagius Diaconus apoftolicæ fedis poft omnes Epifcopos in actis Concilii recenfetur, eodemque ordine fubfcribit.

Hincmar. ep. 3. c. 13. edit. Mogun.

Si quis tamen contrariam fententiam tueri vellet, poffet firmiffimum in fpeciem argumentum defumere ex Liberato: qui primas partes apertè Pelagio Romanæ fedis Apocrifiario præ ceteris Patriarchis affignat in cognitione qua Paulus Patriarcha Alexandrinus, homicidii reus, Gazæ depofitus eft; quò fe contulerant, ex Juftiniani mandato, Patriarchæ Antiochenus & Hierofolymitanus cum Pelagio. Liberatus cap. XXIII. *Poft hæc mifit Imperator Pelagium Diaconum & Apocrifiarium primæ fedis Romanæ Antiochiam cum facris fuis: quibus præcepit ut cum Euphramio ejufdem urbis Epifcopo, & Petrus Hierofolymita & Hypatius Ephefinus venirent Gazam, & Paulo Epifcopo Pallium auferrent, eumque deponerent. Pelagius ergo profectus Antiochiam, & inde*

* Hoc ipfum quod heic de Anatolio dicitur, nimirum eum fuiffe Conftantinopoli Apocrifiarium Diofcori, tradit etiam auctor Breviculi hiftoriæ Eutychianiftarum, ubi hæc habentur: *Tunc temporis Anatolius quidam Presbyter Alexandrinus Conftantinopoli morabatur. Hæc enim confuetudo prædictis eft ut ad comitatum vicibus clerici dirigantur, ut quid fortè caufæ vel neceffitatis emergat. Fit ergo ifte Anatolius Conftantinopoli Epifcopus, homo partium Diofcori.*

Hierosolymam, cum memoratis Patriarchis & aliquantis Episcopis venit Gazam. Et auferentes Paulo Pallium, deposuerunt eum &c. Sed discimus ex Procopio eam jurisdictionem & prærogativam competivisse Pelagio ex delegatione speciali Vigilii summi Pontificis; qui tunc Constantinopoli degens, suas vices illi commisit. Quare cùm Justinianus pecunia corruptus mox Paulum restituendum curaret, id obtinere non potuit à Vigilio; qui sententiam suam, id est, à Pelagio latam, retractari non posse dixit: ἔφασκε γὰρ ἐχεῖ ἐς ... ψῆφον τὴν ἤδη ἐκείνου αὐτὸς ἀναδύων ἀμφιγνοεῖ, τὴν Πελαγίου φθάσαντος γνώμην.

Procopius in Anecdotis: ὁ δὲ Ῥώμης Ἀρχιδιάκονος Πελάγιος, τοῦ Βιγιλίου τοῦ ἀρχιερέως ... τὰ πρὸς τῷ ...

VI. Sub Pelagio II. circa annum DLXXXVI. Gregorius Magnus, tunc Ecclesiæ Romanæ Diaconus, Responsalis munere apud Principem in urbe regia functus est; ut ipsemet testatur his verbis: *Tempore quo exhibendis responsis ad Principem ipse transmissus sum.* Et alibi: *Dum jussione Pontificis mei Constantinopolitanæ urbis palatio responsis ecclesiasticis deservirem.* Inter ceteras vero curas hanc unam Gregorio Pelagius valde comendavit, ut periculo Romanæ urbis Imperatori exposito, subsidium adversùs Longobardos impetraret.

Gregor. lib. 1. Dialog. c. 32. & 1.

CAPUT XVII.

Synopsis.

I. Sub Pelagio II. mos invaluerat mittendi Responsales. Probatur ex sancto Gregorio, qui eundem morem retinuit.

II. Eorum munus in suggestionibus positum. Quid suggestionis vocabulo comprehensum fuerit explicatur. Responsalis opera usus est Gregorius Magnus ad reprimendam temeritatem Joannis Patriarchæ Constantinopolitani, qui se Patriarcham universalem esse dicebat. Procuratorio nomine id factum voluit Gregorius, ob dignitatem Romanæ sedis. Sic apud Gallos solus Princeps per procuratorem, non autem nomine proprio, litigat.

III. Responsales nullam partem jurisdictionis attingebant nisi ex delegatione speciali. Ejus duplex genus, à Principe nimirum, aut à summo Pontifice. Prioris exemplum sub Mauricio Imperatore, posterioris sub Vigilio & Gregorio Magno. De causis mediocribus cognoscebant Responsales. Quæ sint causæ mediocres.

I. SED ex Gregorii Magni regesto epistolarum tria præcipua capita colliguntur, quæ pertinent ad Responsales apostolicæ sedis. Ac primò quidem Gregorius docet Responsalium delegationem jam sub Pelagio decessore suo ex more pependisse; ut patet ex epistola qua scribit Pelagium II. interdixisse Archidiacono suo, quem *juxta morem* ad Principes transmiserat, ne cum Joanne CP. Missas celebraret: *Archidiaconum, quem juxta morem ad vestigia Dominorum transmiserat Missarum vobiscum solemnia celebrare prohibuit.* Idem quoque probatur alio ejusdem auctoris testimonio; quo & secundum caput ostenditur, scilicet Responsales apostolicæ sedis in palatio Principum habitasse, eorumque præsentiam sollicitè ab Imperatoribus expetitam. Interfecto namque Mauricio, Phocas, post arreptum imperium, cum Gregorio expostulavit quòd *juxta antiquam consuetudinem* apostolicæ sedis Diaconum in palatio non invenisset. Quod summus Pontifex non suæ negligentiæ sed temporum asperitati tribuit, quæ Romanæ Ecclesiæ ministros à palatio abalienabat. quibus verbis prudenter Phocam ad benigniorem vivendi rationem invitat. *Nam quòd permanere in palatio*, inquit, *juxta antiquam consuetudinem apostolicæ sedis Diaconum vestra serenitas non invenit, non hoc meæ negligentiæ, sed gravissimæ necessitatis fuit: quia dum ministri omnes hujus nostræ Ecclesiæ contrita asperaque tempora cum formidine declinarent atque refugerent, nulli eorum poterat imponi ut ad urbem regiam in palatio permansurus accederet.* Juxta morem illum Honoratus Diaconus Constantinopoli degebat quando Gregorius Magnus provectus est ad sedem apostolicam: qui deinde Sabinianum Diaconum *pro responsis ecclesiasticis faciendis ad Dominorum vestigia transmisit*, eique successorem dedit Anatolium Diaconum; huic verò, temporibus Phocæ Principis, Bonifacium, qui post Sabinianum Gregorii Apocrisiarium & in Romana sede successorem, apostolicæ sedis fastigium sub nomine Bonifacii III. obtinuit.

Gregorius M. lib. ... ep. 38.

Regest. lib. 13. Indict. 6. ep. 41. ad Phocam.

Regest. lib. 3. ep. ... & 47. lib. 5. ep. ... lib. 6. ep. 18. ... 11. ep. 43.

II. Ex variis autem epistolis regesti tertium caput elicitur, nempe munus responsalium in suggestionibus positum fuisse, quas Principibus faciebant pro negotiis publicis provinciarum Italiæ, quæ tum bello à Longobardis premebantur, tum à Ducibus & Præfectis, contra Principum jussa, tributis & aliis oneribus vexabantur, vel pro negotiis privatis eorum qui calumniis invidorum aut potentium libidini erant expositi. Præcipuè verò, si controversia incideret de disciplina ecclesiastica, monendi Principes & magistratus sollicitudine defungebantur, ne qua vis per obreptionem canonibus fieret. Illud autem summopere curabant, ne qua fieret injuria sedi apostolicæ, seu in percipiendis patrimoniorum reditibus, quæ in provinciis Italiæ, Siciliæ, Africæ, & aliis sita erant, seu in dignitatis minutione. Quare cùm Joannes Constantinopolitanus Patriarcha sibi Universalis nomen adscripsisset, insolentis illius tituli superbam usurpationem Gregorius verbis quidem castigavit, sed præterea egit apud Principem ut vocabulum illud aboleretur. In eam rem usus est opera Sabiniani Responsalis sui, qui ad exemplum Advocati fisci jura Ecclesiæ persequeretur apud Imperatorem, cui disputationis hujus judicium Gregorius detulit. *Ac secundum petitionem*, inquit, *prædicti Sabiniani Diaconi, aut piissimus Dominus ipsum dig-*

Idem lib. 4. ep. 32.

netur judicare negotium, aut sæpe nominatum virum (Joannem) *ut ab hac tandem intentione cesset desistere.* Perpendenda sunt verba illa, quibus controversiam dirimi poscit ad petitionem Diaconi sui. Consulebat nempe dignitati sedis apostolicæ, cujus nomen tanquam supplicis inseri non decebat judicii imperatorii formulæ, sed tantùm Responsalis nomen. Quemadmodum hodie in curiis supremis cognitio de juribus Regis & regni, non Regis nomine, sed Procuratoris regii instituitur, judiciumque fertur ad petitionem Procuratoris, ut cum Gregorio loquar. Unde inter cetera Regis privilegia hoc quoque numeratur, solum Principem per Procuratorem, non autem proprio nomine, litigare. Quod soli Augustæ communicatur.

Idem lib. 1, ep. 46.

III. Jurisdictionis autem nullam partem attingebant Responsales nisi ex delegatione speciali; quæ aut à Principe fiebat aliquando, aut à summo Pontifice. Prioris generis est delegatio Honorati Diaconi & Responsalis; cui Mauritius Imperator mandavit, unà cum Sebastiano antigrapho, judicium appellationis quam Hadrianus Episcopus Thebanus interposuit ad Principem à sententia Larissæi Metropolitani. Posterioris extat illustre exemplum in cognitione Pauli Alexandrini, cui præfuit Pelagius Apocrisiarius ex mandato Vigilii Papæ, cum litteris & consensu Justiniani. de qua dictum est superiùs cap. XVI. §. V. hujus libri. Aliud exemplum hujus delegationis legitur in regesto Gregorii Magni. Hadrianus Episcopus Thebanus, provinciæ * Thessaliæ à Pelagio II. Pontifice obtinuerat ut à Joannis Episcopi Larissæ Metropolitani sui, sibi graviter suspecti, jurisdictione eximeretur. à qua tamen in Hadrianum exercenda Joannes non cessavit. Quam illi audaciam Gregorius Magnus exprobrat, ejusque contemptum communionis abstentione vindicari potuisse docet. *Tamen nos*, inquit, *humaniùs decernentes, communionisque tibi sacramentum interim conservantes, decernimus ut fraternitas tua ab eo Ecclesiaque ejus omnem antehabitæ suæ potestatem jurisdictionis abstineat, & secundùm decreta decessoris nostri, si qua causa vel fidei, vel criminis, vel pecuniaria adversùs præfatum Hadrianum consacerdotem nostrum potuerit evenire, vel per eos qui nostri sunt vel fuerint in urbe regia Responsales, si mediocris est quæstio, cognoscatur, vel huc ad apostolicam sedem, si ardua est, deducatur, quatenus nostra audientiæ sententia decidatur.* Ex hoc loco constat mediocres causas, id est, minoris momenti, minùsque ambiguas, Responsalibus delegatas, eo tantùm casu quo Episcopi à pervicacis Metropolitani jurisdictione exempti erant. quod nonnisi rarissimè contingebat.

S. Gregor. lib. 2. Ind. 11. epist. 7.

* IDEO Gregorius causas provinciæ Thessaliæ ad se traxit quòd Illyricum, in quo sita erat hæc provincia, apostolicæ sedis auctoritati patriarchicæ subjectum esset; ut probatum est in cap. V. §. III. libri primi. Sed nuper in lucem emissa est ab Holstenio synodus Romana post consulatum Lampadii & Orestis habita à Bonifacio II. Papa, in qua Theodosius Echiniensis civitatis Episcopus Thessaliæ provinciæ dixit: *Nam constat venerandos sedis vestræ Pontifices, quamvis in toto mundo sedes apostolica Ecclesiarum sibi jure vindicet principatum, & solam ecclesiasticis causis undique appellare necesse sit, specialiter tamen gubernationi suæ Illyrici Ecclesias vindicasse.* Tum profert epistolas præteritorum sedis apostolicæ Pontificum, Damasi, Siricii, Innocentii, Bonifacii, Cælestini, & aliorum, quæ docent Illyricum sedis apostolicæ constitutis paruisse; easque in Concilio relegi postulat ex scrinio Ecclesiæ Romanæ. quod & factum est. In libello verò Stephani Episcopi Larissæ, quæ Thessaliæ metropolis est, dato ad eundem Bonifacium Papam & in hac Romana synodo recitato legitur: *Apostolicam sedem, id est, vestram beatitudinem, causas nostræ provinciæ & audire convenit & finire.* Sed de potestate & auctoritate summorum Pontificum in Ecclesias Illyricianas plura dicturi infrà sumus in supplemento istius libri cap. XIX. & sequentibus.

CAPUT XVIII.

Synopsis.

I. Responsalium usus in urbe regia desivit occasione hæresis Monothelitarum.

II. Constantinus Pogonatus eorum usum restituere procuravit. Sed liberam legationem postulavit. Ejus petitioni se Leo II. accommodavit; non tamen concessa plena legationis auctoritate. Prudenter id factum, ut machinationibus Patriarcharum Constantinopolitanorum iretur obviam.

III. Provisum id quidem sapienter fuerat, sed parum felici eventu. Quippe Legati apostolicæ sedis in laqueos inciderunt in synodo Trullana; cujus canones repudiat Sergius Papa. Basilius Gortynæ Metropolitanus se illic inscripsit Legatum totius synodi Ecclesiæ Romanæ. Legatio ejus explicatur.

IV. Balsamo contendit eam synodum fuisse œcumenicam, quod ei Legati sedis apostolicæ interfuerint; quos recenset. Ejus impostura detegitur. Quid sit charta pura *quæ in subscriptionibus Conciliorum relinquebatur Episcopis absentibus. Anastasius Bibliothecarius illustratus.*

V. Romani Pontifices prorsùs abstinuerunt à mittendis Constantinopolim Apocrisiariis post seculum septimum. Imperio tandem ad Francos translato, Legatorum magna fuit assiduitas & mora in eorum comitatu. Illo mittendarum legationum officio Romanam sedem absolvit Carolus Calvus.

Ann. 639. 640. 641.

I. RESPONSALIUM usus in urbe regia desivit occasione hæresis Monothelitarum: quæ à Patriarchis Constantinopolinis Sergio, Pyrrho, & Paulo publicata, & ab Heraclio Imperatore Ecthéseos suæ promulgatione & à Constante Typi editione fota, Severinum, Joannem quartum, Theodorum, & Martinum Pontifices ad damnandam impietatem illam provocavit. Gravissimo itaque in Romanam Ecclesiam odio perciti Constans & Paulus Apocrisiarios apostolicæ sedis à Theodoro missos Constantinopolim ad insinuandam Typi & novæ hæreseos damnationem & revocandum à fce-

ſere Paulum atrocibus injuriis affecerunt; plurimiſque eorum ſacerdotum qui eis adhæſerant in exilium detruſis, & verberibus contumelioſè cæſis, tandem verò anno DCLIII. Martinus ipſe ſummus Pontifex à ſede abreptus, in Cherſonam Ponticæ Diœceſeos urbem deportatus eſt.

II. Electus Vitalianus Papa Reſponſales quidem *juxta conſuetudinem* miſit ad regiam urbem, quemadmodum obſervat Anaſtaſius, ut ſuam ordinationem ſignificaret Conſtanti, non autem ut Apocriſiarii in comitatu degerent. Idem enim auctor adnotavit, privilegiis Eccleſiæ renovatis Romam fuiſſe reverſos. Tandem ſopitis dogmatum controverſiis, & Eccleſiarum ſchiſmate per ſextam ſynodum generalem extincto, Conſtantinus Pogonatus uſum Apocriſiariorum in palatio reſidentium reſtituere procuravit. Sed liberam legationem, nullis mandatis reſtrictam, poſtulavit; ita ut Legatus in omnibus emergentibus negotiis, ſeu fidem ſeu diſciplinam reſpicerent, Pontificis perſonam exprimeret. Hæc ſunt ejus verba in epiſtola ad Leonem II. Agathonis ſucceſſorem: *Hortamur porrò veſtram ſanctiſſimam ſummitatem ut quamprimùm mittat deſignatum ab ea Apocriſiarium; ut is in regia & à Deo conſervanda noſtra urbe degat, & in emergentibus, ſive dogmaticis, ſive canonicis, ac prorsùs in omnibus eccleſiaſticis negotiis veſtra ſanctitatis exprimat ac gerat perſonam.* Prudenter autem Leo ita ſe petitioni Conſtantini accommodavit ut Reſponſalem ſuum delegaret Conſtantinum Subdiaconum, non tamen conceſſa plenæ legationis auctoritate, ſed eo tantùm munere injuncto quod Apocriſiariis imponi ſolitum erat, ſuggerendi ſcilicet & inſinuandi Principibus quæ neceſſaria viderentur; ſcilicet reſervata ſibi, ad relationem Reſponſalis, decernendi poteſtate. *Præſtmis denique ſuggeſtionis*, inquit Leo, *exiguum portitorem Conſtantinum Subdiaconum regionarium hujus ſanctæ apoſtolicæ ſedis, qui & nuper cum Legatis apoſtolicæ memoriæ prædeceſſoris mei interfuit ſanctæ ſynodo inibi celebratæ, clementia conſueta dignum exceptione cenſeat veſtra regalis magnanimitas, ejuſque ſuggeſtionibus aurem pietatis accommodet, ut autem miniſtrum dignanter ſuſcipiat.* Non inutilis erat hujus meditati conſilii cautio ad vitandas Patriarcharum Conſtantinopolitanorum machinationes; qui ſuæ ſedis amplificationi ſemper intenti, terrore & minis Principis aſſenſum Legati ad res novas conſtituendas extorquere potuiſſent, ut ſaltem non incolorata videri poſſet immutatio quæ ſedis apoſtolicæ auctoritate aliqua muniretur.

An. 655.

An. 680.

Conſtant. ep. ad Leonem act. XVIII. ſextæ ſynodi.

Leo II. in epiſt. ad Conſtant. Pogon.

III. Attamen prudentia ſua obtinere Pontifices non potuerunt quin eos in laqueos inciderent à quibus tam ſtudioſè ſibi cavebant. Etenim anno DCXCII. Juſtinianus Rhinotmetus Imperator à Petro Conſtantinopolitano Epiſcopo ſollicitatus Concilium coëgit, quod Trullani nomine aſſumpto, centum & duos canones edidit, optimos quidem illos, & qui antiquam diſciplinam utplurimùm redolent, præter tres aut quatuor, qui Romanæ Eccleſiæ conſuetudines quaſdam emendare conantur. Ceterùm ut color aliquis novis illis decretis quæſitus videretur, ſynodus illa œcumenicæ titulum aſſumpſit ob Romanæ ſedis auctoritatem adhibitam. Legati enim apoſtolicæ ſedis huic Concilio interfuerant, ut obſervat Anaſtaſius; id eſt, ut ego quidem interpretor, Apocriſiarii ſeu Reſponſales, qui munere ſuggeſtionis fungebantur. Neque enim Sergius Papa Legatos mandatis ſuis inſtructos ad eum conventum tranſmiſerat; quem damnavit ut illicitum, ejuſque canonum lectionem repudiavit; rejecta Juſtiniani poſtulatione, qui Pontificis ſubſcriptione firmari geſta vehementiſſimè cupiebat. *Hujus itaque temporibus*, inquit Anaſtaſius in vita Sergii, *Juſtinianus Imperator Concilium in regia urbe juſſit fieri; in quo & Legati ſedis apoſtolicæ convenerant, & decepti ſubſcripſerant. Compellabatur autem & ipſe Papa ſubſcribere; ſed nullatenus acquievit.* Baſilius Epiſcopus Gortynæ, Metropolitanus provinciæ Cretæ, eam legationem tunc ſolus obibat: quæ potiori jure illi impoſita fuerat, utpote Illyricianæ Diœceſeos & patriarchatus occidentalis Epiſcopo, quàm olim Juliano Epiſcopo Coënſi provinciæ Rhodiæ, qui primus pro Leone reſponſa egit Conſtantinopoli. Hinc quoque factum ut ad calcem horum canonum Baſilius, unus ex Epiſcopis occidentalibus, ſe Legatum inſcripſerit totius ſynodi Eccleſiæ Romanæ, exemplo trium Legatorum Agathonis & ſynodi occidentalis, qui hoc nomen in ſexta ſynodo aſſumpſerant. Eo titulo ipſe quoque Baſilius ornatus fuerat tempore ſextæ ſynodi, ut patet ex ejus ſubſcriptione, quæ habetur actione XVIII. Sed illo auctus non fuerat ut unà cum ceteris tribus Legatis vices Concilii occidentalis in ea ſynodo impleret, cùm nec in literis Agathonis, nec in epiſtola Conſtantini Pogonati, inter eos recenſeatur. Sed legatio quædam ordinaria illi conceſſa fuit, ut Reſponſalem ageret ordinarium ſynodi Romanæ nomine; quemadmodum Diaconus mittendus à Papa, reſponſa eccleſiaſtica nomine Pontificis facere debebat. Unde factum ut Baſilius legationem illam ordinariam poſt ſolutam ſextam ſynodum retinuerit; qua defunctus eſt in Trullana poſteriore ſynodo.

Vide ſuprà cap. 15 § 5 & 6. hujus libri.

In ſubſcriptionibus canonum Trullanorum: Βασίλειος ἐπίσκοπος τῆς Γορτυνίων μητροπόλεως τῆς φιλοχρίστου νήσου Κρήτης, ἐπέχων τὸν τόπον πάσης τῆς συνόδου τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ῥώμης.

IV. Balſamo contendit adversùs Latinos conventum iſtum Trullanum ſynodi œcumenicæ auctoritatem obtinere, eò quòd Legatis apoſtolicæ ſedis inſtructus fuerit, ſcilicet Baſilio Gortynenſi, & Epiſcopo quodam Ravennæ, qui vicem ſynodi Eccleſiæ Romanæ gerebant, Epiſcopis quoque Theſſalonicenſi, Sardiniæ, Heracleæ, & Corinthi, qui tunc erant Legati Pontificis, ut in veteribus Nomocanonis ſcriptum reperitur. Sed apertiſſimi mendacii reum tenemus. Ut enim taceam de Heracleæ Epiſcopo, qui pontificia legatione nunquam ornatus fuit, conſtat ex Græcis ſubſcriptionibus quæ hodie extant Theſſalonicenſem & Corinthium Epiſcopos ordinarios ſedis apoſtolicæ Legatos, æquè ac Ravennæ & Sardiniæ Epiſcopos, ab eo Conciliabulo abſuiſſe. Etenim inter ceterorum ſubſcriptiones locus illis relinquitur in ordine ſuo ad ſubſcribendum quando acta ſynodi authentica ad eos perferrentur; quemadmodum obſervatum eſt erga Pontificem Romanum, cui

charta pura in codice seu tomo Concilii relicta est ante ceteros Patriarchas, post Justinianum Imperatorem, ut eam subscriptione sua repleret. quod in dicto codice adnotatum est his verbis : τόπ☉ τῦ ἀγιωτάτε πάπα ῥώμης, *Locus sanctissimi Papæ Romani.* Unde illustrari potest Anastasius, qui Justinianum gesta hujus synodi sex tomis comprehensa, ab Episcopis subscripta,. & manu imperiali confirmata, *in Romanam urbem ad confirmandum vel in superiori loco subscribendum Sergio Pontifici, utpote capiti sacerdotum omnium, direxisse* scribit. Eodem planè pacto charta pura relicta est Episcopis absentibus Thessalonicensi, Corinthi, Ravennæ, Sardiniæ, & Heracleæ, ut saltem post solutam synodum actis subscriberent. quod iisdem verbis in codice adnotatum est : *Locus Thessalonicensis, locus Ravennatis*, & ceterorum. Quare Balsamo, qui locum vacuum pro subscriptione sumpsit, non ausus est edere nomina Episcoporum quos subscripsisse fingit. Basilium quidem Gortynensem specialiter profert ; sed ceteros verbis indefinitis significat.

Anastas. in vita Sergii : *Qui beatissimus Pontifex eidem Justiniano Aug. non acquievit, nec eosdem tomos suscipere vel lectione pandere passus est.*

V. Post seculum septimum, ineunte octavo, Iconoclastarum hæresis in oriente à Principibus excitata societatem communionis abrupit, ita ut de mittendis Constantinopolim Apocrisiariis Romani Pontifices curam omnem deposuerint. Tandem imperio in Romana urbe veluti postliminio quodam à Leone III. restituto, Imperatores Gallici nominis omnibus officiis quæ Principibus Constantinopolitanis deferri consueverant à Romana sede exculti sunt. Inter cetera, Legatorum seu Responsalium non solùm frequentia, sed etiam assiduitate & mora in comitatu, ornati sunt. Sed Carolus Calvus imperium adeptus, illo mittendarum legationum officio Romanam sedem absolvit, ut observavit Eutropius Presbyter Longobardus.

HUC USQUE MARCA.

RELIQUA VERO ISTIUS LIBRI CAPITA SUNT STEPHANI BALUZII.

CAPUT XIX.

Synopsis.

I. Argumentum & consilium istius supplementi, juxta mentem illustrissimi Archiepiscopi.

II. Pontifices Romani in suas partes olim trahere studuerunt Episcopos magnarum civitatum, variis quidem modis, sed in primis spe objecta principis loci. Initium factum ab Episcopo Thessalonicensi.

III. Illyriciana Ecclesia pertinebant ad curam Romani Pontificis, ut Patriarcha occidentis.

IV. Illyricianæ Diœceseos provinciæ enumerantur. Sirmium caput fuisse Illyrici probatur multis argumentis.

V. Divisio Illyrici in orientale & occidentale constituta à Theodosio seniore. Thessalonica caput Illyrici orientalis, & sedes Præfecti prætorio Illyrici.

VI. Aucta ex eo dignitas Episcopi Thessalonicensis. Acholius & Anysius, qui eam cathedram tenuerunt, magno in pretio habiti apud Damasum & Siricium. Deleto Sirmio, Apennius Vicarius Illyrici profugit Thessalonicam, ut Justinianus docet.

VII. Justiniani Novellam plerisque in capitibus falsitatis arguit Morinus. nec injuria.

VIII. Aperitur via liberandi Triboniani, qui Novellæ auctor est, à vitio ἀνιστορησίας. Theodoreti locus de Thessalonica.

POSTQUAM prima libri istius editio prodiit in publicum, miro quidem favore applausuque hominum eruditorum exceptus est, adeo ut quamplurimi gratias mihi eo nomine egerint quòd librum illum, alioqui fortean periturum, publicis usibus consecrassem. Molestè tamen nonnulli ferebant datum esse imperfectum ; ac tametsi monuissem jacturam illam utcunque farciri ope libri sexti, indicatis etiam locis unde reliqua petenda erant, malebant tamen ut heic suis quæque locis capita redderentur. Hinc consilium mihi ut si minùs assequi possum divinam vim ingenii illustrissimi Archiepiscopi, certè sequi coner, destinataque ejus exequar pro virium mearum modulo.

I. Agendum itaque nobis deinceps erit de Vicariis Romanæ sedis per varias Diœceses, illis nimirum qui velut hereditario jure vices apostolicæ sedis in iis regionibus obtinebant in quibus habitabant. cujusmodi fuere Thessalonicensis in Illyrico, Justinianæ primæ Archiepiscopus in sex provinciis, Corinthius in Achaia & Hellade, & Arelatensis in Gallia. Tum de iis Episcopis quibus ea dignitas diversis temporibus tributa est contemplatione meritorum. cujusmodi fuere Joannes Episcopus Tarraconensis & Sallustius Episcopus in provincia Bætica. Horum autem vicaria Episcopi Romani dignitas in eo diversa fuit à vicariatu Episcoporum Thessalonicensium & Arelatensium quòd sicut illa sedibus affixa erat, ista personalis tantùm fuit, ut patet ex epistolis Hormisdæ Romani Pontificis ad ipsos datis. Agendum heic esset de Pallio, quo Vicarii illi ornabantur ad augendam Romani nominis majestatem. Sed hanc partem adeo perspicuè & eruditè executus est illustrissimus Archiepiscopus in capite sexto & septimo libri sexti ut ope nostra nequaquam indigeat. Nonnullas tamen circa hoc observationes meas & ipse proferam, quas ille non tam omisisse

omisisse quàm mihi reliquisse censendus est. Gradu postea facto ad mediæ ætatis usum, ostendemus quantum Legatis Romanis detulerint Episcopi Gallicani sub secunda & tertia Regum nostrorum dynastia, & quibus mandatis instructi Legati ad synodos provinciales accederent. Eorum frequentia, & tandem desuetudo. De facultatum examine in curia antè quàm munere suo fungantur. Tum de Annatis instituenda esset quæstio juxta mentem illustrissimi Archiepiscopi, nisi ipse hanc quoque partem pro sua sapientia & eruditione implevisset in capitibus X. XI. XII. ejusdem libri sexti. Nunc ad rerum ordinem redeo.

II. Pontifices Romani, cùm intelligerent quanti momenti esset ad firmandam auctoritatem suam apud exteras gentes, id est, ab Urbe procul dissitas, gratia Episcoporum illustrissimarum Ecclesiarum, quibus ob prærogativam urbium præsto quoque erat Principum favor, eos in suas partes trahere studuerunt variis modis atque rationibus. Sed nulla potentior antiquitus visa est quàm si Episcopos illos ornarent dignitate Vicariorum sedis Romanæ; ut quia constabat Romanum Episcopum sedere in cathedra principali sedemque Petri tenere, qui princeps fuit Apostolorum & caput episcopalis coronæ, magnum honorem sibi ex eo tribui intelligerent Episcopi illi quòd beati Petri vicem gererent in suis Diœcesibus. Hanc Romanis Episcopis mentem tum fuisse & res ipsa ostendit & apertè docet epistola sexta Vigilii ad Episcopos Galliæ de vicariatu Auxanii Episcopi Arelatensis, his verbis: *Necessarium valde credidimus sollicitudinem hanc à nobis antefato* (Auxanio) *debere committi, confidentes illum & pro loci sui qualitate bonis actibus universa quæ Deo placeant posse complere, & maximè cùm gloriosus filius noster Childebertus Rex testimonium bonæ conscientiæ pro Christiana suæ voluntatis devotione perhibuit.* In quo sanè mirifica valdeque prudens fuit Romanorum Pontificum industria: qui, ne vicariatus apostolicæ sedis vilesceret, si humilium urbium Episcopis committeretur, vices suas non aliis per ea tempora concesserunt quàm Episcopis illustrissimarum Ecclesiarum, quorum aliunde magna apud gentes ac Principes auctoritas erat, donec firmata tandem Legatorum istiusmodi dignitate, majestatis Romani nominis interfuit etiam simplicibus clericis aut monachis, id est, nullo vixdum facinore cognitis, nulla ecclesiastica dignitate præditis, hunc honorem tribuere. Quod maximè observatum video temporibus Leonis IX. & sequentium Pontificum usque ad Innocentium quartum. In universum autem affirmare licet Romanos Pontifices, ut semper ad occasiones explicandæ firmandæque auctoritatis suæ valde intenti fuere, sic tempore semper bene usos esse antiquitus. Et quia primus omnium, ut arbitror, Episcopus Thessalonicensis ea dignitate ornatus est, ejusque vicariatus variè jactatus est ab hominibus eruditis, hinc ordiar.

III. Ac primùm quidem illud in antecessum statuendum est, occidentis Ecclesias, atque adeo Illyricianas, pertinuisse ad specia- [*margin:* ... suprà lib. 1. ... §. 3. 4.]

lem curam Romani Pontificis, non solùm ob principatum quem Romana sedes obtinet in Ecclesia universali, sed quòd Episcopus Romanus sit Patriarcha occidentis. Nam olim solidum Illyricum accensebatur occidenti; ut dictum est in libro primo istius operis, & constat etiam ex Socrate & Sozomeno. Itaque certum est Illyricianas Ecclesias apostolicæ sedis constitutis paruisse eamque ut Ecclesiasiarum caput excoluisse. Quin & Theodosius Echiniensis Episcopus Thessaliæ provinciæ hæc ad Bonifacium Papam secundum dixit in Romana synodo: *Nam constat venerandos sedis vestræ Pontifices, quamvis in toto mundo sedes apostolica Ecclesiarum sibi jure vindicet principatum, & solam ecclesiasticis causis undique appellare necesse sit, specialiter tamen gubernationi suæ Illyrici Ecclesias vindicasse.* [*margin:* Socrat. lib 2. cap. 16. Sozom. lib. 3. cap. 9. Vide etiam Henr. Valesii Notas ad Socrat. pag. 64. Vide infrà cap. 20. §. 10.]

IV. Illyriciana porrò solida Diœcesis, postquam orbis Romanus in quatuor præfecturas sectus est à Constantino Magno, complectebatur Pannonias, utrumque Noricum, Dalmatiam, Daciam ripensem & mediterraneam, Mœsiam, Dardaniam, Macedoniam, Achaïam, Thessaliam, utramque Epirum, & Cretam. Sirmium autem Pannoniæ secundæ civitas erat caput Illyrici, ut in synodo Aquileiensi habita anno CCCLXXXI. disseruit Anemius Sirmiensis Episcopus; sive acta quæ nunc circumferuntur istius synodi germana sunt, sive post longum tempus conficta à Vigilio Tapsensi Episcopo in Africa, ut existimat Petrus Franciscus Chiffletius vir eruditissimus. Utcunque enim se res habeat, ex actis illis probatur Sirmium fuisse quondam caput Illyrici. *Anemius Episcopus dixit: Caput Illyrici nonnisi civitas est Sirmiensis.* Unde eam Ammianus Marcellinus vocat matrem urbium, ibique Principum Romanorum regiam seu palatium fuisse docet in libro XX. & XXVI. suorum commentariorum. Quod etiam à Zosimo historico observatum est. Itaque claritati urbis datum ut illic quoque esset præfecturæ Illyricianæ sedes; ibique per eas tempestates fuit omne Illyrici fastigium tam in civilibus quàm in episcopalibus causis, ut ex eodem Ammiano Marcellino & Justiniano Aug. observavit illustrissimus Archiepiscopus in libro de Primatibus. Chiffletius tamen existimat Sirmium nunquam fuisse caput Illyrici, nisi fortassis per illud triennium quod in ea urbe Constantius Imperator exegit, per annum nimirum CCCLVII. & duos sequentes. [*margin:* Marca in lib. de Primat. §. 30.] [*margin:* Amm. Marcell. lib. 15. Justin. Nov. 11.] [*margin:* Chifflet. in Notis ad Vigil. Tapf. pag. 38. & seqq.]

V. Secto demum Illyrico in orientale & occidentale, Pannonia quidem, utrumque Noricum, Dalmatia, Mœsia, Dardania, & Creta in imperio occidentali remansere; servataque est aliquatenus Sirmio sua dignitas, constituto illic Vicario Præfecti prætorio Italiæ, qui provincias illas regeret, perque illos tractus vice sacra judicaret. Sedes verò Præfecti prætorio Illyrici translata est Thessalonicam; eique contributæ Macedonia, Thessalia, Achaia, Epirus utraque, Prævalis, & utraque Dacia. Disputatur inter eruditos quonam demum tempore instituta fuerit hæc divisio. Marca verò post uberem de hac con- [*margin:* Marca de Primatib. §. 36.]

troversia dissertationem concludit eam fuisse peractam anno CCCXCV. supremo Theodosii senioris arbitrio: qui eo anno moriens, Honorioque & Arcadio imperii provincias dividens, Illyricum orientale Arcadio, occidentale Honorio commisit.

VI. Aucta ex eo dignitas Episcopi Thessalonicensis, quòd ingens accessio facta esset claritati urbis; juvitque fortunam ejus auctoritas Episcopi Acholii, tum etiam Anysii, quos ob ingentia eorum merita Pontifices Romani, qui tum vixere, Damasus & Siricius plurimùm suspexerunt, ceu suo loco sumus dicturi. Sed tamen adhuc amplificata valde est Thessalonica post excidium Sirmii, quod contigit anno CCCCXLII. furente per Thraciam & Illyricum exercitu Hunnorum, duce Attila. Tunc enim Apennius Præfectus prætorio Illyrici, sive potiùs Vicarius, è Sirmio Thessalonicam profugit, ut Justinianus docet; qui addit eò tunc commigrasse dignitatem præfecturæ. *Cùm enim in antiquis temporibus*, inquit ille, * *Firmi præfectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium tam in civilibus quàm in episcopalibus causis, postea autem Attilanis temporibus eisdem locis devastatis Apennius Præfectus prætorio de Firmitana civitate in Thessalonicam profugus venerat, tunc ipsam præfecturam & sacerdotalis honor secutus est, & Thessalonicensis Episcopus, non sua auctoritate, sed sub umbra præfecturæ, meruit aliquam prærogativam.*

Justinian. Nov. 11.

* Sirmii.

VII. Scio clarissimum eruditissimumque virum Joannem Morinum falsitatis arguere hunc locum ex Novella Justiniani, multis de causis. Tum quòd verum non sit Thessalonicam adeptam esse honorem ecclesiasticum Attilanis temporibus, cùm Leo Papa, qui temporibus Attilæ vixit, testetur in epistola ad Anastasium Thessalonicensem primatus dignitatem Thessalonicensibus Episcopis delatam olim fuisse ex Pontificum Romanorum prædecessorum suorum constitutione. Tum etiam, quòd falsum quoque sit civilis administrationis apicem eisdem Attilanis temporibus collatum Thessalonicæ fuisse. eo enim ornatam fuisse Theodosii Magni tempore. Falsum præterea esse iisdem Attilanis temporibus amplificatam fuisse dignitatem urbis Thessalonicensis, aliquamque prærogativam meruisse sub umbra præfecturæ. Constat enim eam urbem fuisse clarissimam magnæque auctoritatis jam inde à temporibus synodorum quæ apud Nicæam & Sardicam habitæ sunt.

Morin. lib. 1. Exercitat. 21.

VIII. Sensit vitia ista illustrissimus Archiepiscopus, Tribonianumque Novellæ illius constitutionis auctorem à vitio ἀνεξερευνίας liberari non posse pronuntiavit, si Novellæ verba accipiantur generaliter de præfectura Illyrici, cùm ea retro ab annis quinquaginta constituta esset Thessalonicæ. Itaque sic cautè accipienda Novellæ verba, de Vicarii nimirum jurisdictione in Pannonias, quæ posthac Thessalonicæ exercenda erat, non autem Sirmii. *Unde amplificata est*, inquit Marca, *Urbis & Ecclesiæ Thessalonicensis dignitas.* Quare Theodoretus, qui post ista tempora vixit, sic loquitur de Thessalonica: *Thessalonica urbs est maxima & populosa, Macedonum quidem in gente posita, sed quæ caput est tum Thessaliæ & Achaiæ, tum aliarum complurium provinciarum quæ reguntur à Præfecto prætorio Illyrici.*

Marca in lib. de Primatib. §. 18.

Theodoret. lib. 5. hist. eccles. cap. 17.

CAPUT XX.

Synopsis.

I. Antè quàm inquiratur in originem vicariatus Thessalonicensis, agendum est de antiquitate & claritate Ecclesiæ Thessalonicensis.

II. Ea erat una ex apostolicis, à Paulo Apostolo fundata; ut ipse docet, & legitur in Actis Apostolorum. Illyricianæ Ecclesiæ Thessalonicensem respiciebant ut fidei matrem. Quid sint apud Tertullianum cathedræ Apostolorum.

III. Alexandro Episcopo Thessalonicensi imposita à patribus Concilii Nicæni cura deferendorum decretorum synodi in provincias Illyricianas, ut testantur Gelasius Cyzicenus & vetus auctor apud Photium.

IV. Investigatur verus sensus verborum Gelasii Cyziceni, qui diversis diversorum interpretationibus est distractus. Innocentius III. docet magnam fuisse dignitatem Episcopi Thessalonicensis antè quàm Vicarius esset apostolicæ sedis.

V. Dignitas illa Thessalonicensis Episcopi probatur etiam ex allocutione Aëtii in Concilio Sardicensi.

VI. Et ex Athanasio, qui præcipuum defensionis suæ caput ponit in testimonio literarum Alexandri Episcopi Thessalonicensis.

VII. Episcopus Thessalonicensis, etiam antè quàm esset Vicarius Romani Pontificis, ordinabat Metropolitanos Illyricianos secundùm veterem Ecclesiæ suæ consuetudinem. Thessalonica vocatur à Theodoreto caput Macedoniæ, Thessaliæ, & Achaiæ, tum aliarum complurium provinciarum.

VIII. Maxima ergo ubique erat antistitis urbis illius reverentia. Secunda synodus noluit antè cognoscere de ordinatione Maximi in Ecclesia C P. quàm Acholius adesset. Postea verò Maximi ordinationem damnavit, & Nectarium ordinavit.

IX. Acholius non fuit illic Legatus Damasi, ut persuasum fuit viris doctis. Castigantur qui putant Sozomenum enumerare Acholium inter præsides istius Concilii.

X. Henricus Valesius refellitur, qui putavit Acholium fuisse unum ex Episcopis orientalibus qui Constantinopolitano Concilio interfuerunt.

I. SUPERIORI capite satis, ut opinor, egimus de dignitate urbis Thessalonicensis. Superest ut inquiramus in initia dignitatis quæ illi collata est à Pontificibus Romanis, qui Thessalonicenses Episcopos Romanæ sedis Vicarios esse voluerunt in Illyrico. Sed antè quàm destinata componam, res postulare videtur ut de antiquitate Ecclesiæ Thessalonicensis agamus, mox investigaturi an vicariatus tributus fuerit Ecclesiæ, an verò personis; id

est, an vicariatus ille ita tributus fuerit huic sedi ut necessarium esset Romano Pontifici vices suas committere novo Episcopo Thessalonicensi, an verò ea ratione tributus fuerit ut illa honoris continuatio merè penderet ex libero Romani Pontificis arbitrio, fasque illi esset vicarium illum honorem non conferre novo Episcopo Thessalonicensi.

II. Primùm omnium satis constat Thessalonicensem Ecclesiam fuisse unam ex apostolicis, id est, ex Ecclesiis illis quas Apostoli ipsi fide Christiana imbuerunt. Legimus enim in Actis Apostolorum, cùm Paulus & Silas venissent Thessalonicam, Paulum illic scripturas interpretatum esse & insinuasse quia Christum oportuit pati & resurgere à mortuis, & quia hic erat Jesus Christus quem ille annuntiabat eis, quosdam verò ex Judæis Thessalonicæ commorantibus credidisse & adjunctos fuisse Paulo & Silæ, itemque magnam gentilium multitudinem, & mulieres nobiles non paucas. Quin & Paulus ipse hoc testatum reliquit in duabus epistolis quas scripsit ad Ecclesiam Thessalonicensium; ex quibus illud quoque discimus, Thessalonicensium eum ardorem fuisse in initiis susceptæ fidei ut forma facti fuerint omnibus credentibus in Macedonia & in Achaïa, in quibus regionibus ipsi Thessalonicenses prædicaverunt verbum Dei, & non solùm in Macedonia & Achaïa, sed etiam *in omni loco*, ut inquit Paulus, id est, in regionibus quæ circum Macedoniam & Achaiam positæ sunt, fides eorum inclaruit. Unde argumentum trahi potest ad asserendum Illyricianas Ecclesias Thessalonicensem respexisse ut fidei matrem, illam verò eo privilegio potitam apud eas gentes fuisse quod Episcopi celebriorum civitatum obtinebant in Ecclesias quas prædecessores eorum fundaverant. de quo jure videndus illustrissimus Archiepiscopus lib. 1. cap. III. §. V. istius operis. Hinc Tertullianus enumerans Ecclesias apostolicas, à quibus ceteras dixerat traducem fidei & semina doctrinæ mutuatas esse, inter illas ponit Thessalonicensem; cùm paulò antè dixisset apud ipsas suis locis adhuc præsidere cathedras Apostolorum. Quem locum explicans vir clarissimus Nicolaus Rigaltius, ut fatetur intelligi posse de ipsis cathedris Apostolorum, quæ adhuc suis locis in memoriam Apostolorum præsiderent, successoribus infra sedentibus, ita verum illius sensum esse putat, *cathedras Apostolorum dici principales Ecclesias, ab ipsis videlicet Apostolis constitutas, quæ adhuc ætate Tertulliani suis locis præsidebant, tanquam aliarum matrices; qualis in Achaia Corinthus, in Macedonia Philippi, Thessalonica, in Asia Ephesus, in Italia Roma.*

Act. 17.

1. Thessal. 1.

Tertull. in lib. de Præscript. c. 20. 36.

III. Ex ea matricis dignitate profectum est ut cùm in Concilio Nicæno adesset Alexander Episcopus Thessalonicensis, cogitarentque patres de mittendis per universum orbem definitionibus sanctæ & magnæ synodi, sicut Ecclesias Africanas ab Episcopo Carthaginis, qui totius Africæ Metropolitanus erat & Primas, informari voluerunt, ita Macedonibus, Græcis, Scythis, Illyriis, Thessalis, & Achæis insinuari curarunt per Alexandrum Thessalonicensem, ut testatur Gelasius Cyzicenus. Testatur idipsum etiam vetus auctor Politiæ sanctorum patrum Metrophanis & Alexandri apud Photium; si tamen locus ille, qui mendo laborat, emendetur, eaque Alexandro Thessalonicensi tribuantur quæ Alexandro Constantinopolitano heic tribuuntur. Nam in hoc libro legitur Osium Cordubensem synodi acta detulisse occidentalibus, Athanasium Ægyptiis & Libyis, Alexandrum verò Thracibus, Illyriis, Macedonibus, Thessalis, Achæis, & Græcis, continentibusque terris & insulis. Præstat autem integrum locum referre, ut etiam ex eo capite auctoritas concilietur huic Gelasii loco. *Et Hosius quidem Cordubæ Episcopus*, inquit, *cum sociis quæ in Concilio gesta erant ferens, occidentalibus pacem ac quietem attulit; Athanasius zelo ardens Ægyptiis & Libyis; Alexander verò, quanquam senex, septuagenarius enim erat, Thracibus simul & Illyriis communionis pacisque Ecclesiarum nuncium, ut præscriptum erat, tulit, socium itineris habens beatissimum Paulum tunc lectoris & subscriptoris Constantinopolitanæ Ecclesiæ fungentem officio, qui tempore Concilii duodecimum ætatis annum agens cum Alexandro vixit.* Et paulò pòst: *Venientes autem in Thraciam & Macedoniam & Thessaliam, Achaiam totam, Hellada, continentesque terras, ne insulas quidem neglexerunt; sed navigando omnem zizaniam radicitus evellentes, bonum semen evangelicæ doctrinæ & synodalium decretorum disseminarunt.* Quis non videt heic descriptas provincias Thessalonicensi Episcopo subjectas, non omnes quidem nominatim expressas, sed præcipuas tantùm, reliquas verò sub vocabulo continentium terrarum & insularum?

Concil. Carthag. V 1. Concil. CP. 11. collat. V.

Gelas. Cyzic. lib. 2. c. 37.

Apud Phot. in Biblioth. cod. 256.

IV. Reliquum est ut etiam Gelasii Cyziceni locum heic describamus, ut eruditus lector comparare illum possit cum loco ex Politia laudato. Sic ergo loquitur hic auctor: *Alexander Thessalonicæ Episcopus per eos qui sub ipso censentur, Ecclesiis in Macedonia prima & secunda, cum iis quæ in Græcia & Europa tota, in utraque Scythia, & omnibus denique in Illyrico, Thessalia, & Achaia.* Tum in fine capitis hæc generaliter adduntur: *Hi omnes sancti atque apostolici viri omnibus sub cælo sanctis Dei Ecclesiis quæ in Nicæna sancta magna & generali synodo decreta sunt transmittentes ubique tradiderunt.* Non me latet viros eruditissimos in diversum trahere hunc Gelasii locum ac de simplici ministerio explicare quod Alexandro commissum fuerit à synodo, ut juxta se positis provinciis insinuaret quæ acta & decreta in Concilio fuerant, neque hinc colligi posse jurisdictionem aliquam habuisse Thessalonicensem Episcopum in provincias illic enumeratas; idque vel ex eo probant quòd ea cura Alexandro committitur etiam in Europa & Scythia provinciis Thraciarum, in quibus nullum unquam jus fuit Episcopo Thessalonicensi, utpote quæ sitæ essent extra Illyricum. Sanè fatendum est verba Gelasii non esse manifesta. Nam cùm ita intelligi possint ut dicatur ea cura Alexandro imposita tanquam Metropolitano omnium illarum provinciarum, ita certum est capi quoque posse de nudo illo ac simplici mini-

sterio; præsertim cùm illic videamus similem curam quoad alias quasdam provincias impositam Macario Hierosolymorum Episcopo & Protogeni Sardicensi, quos tamen constat provinciarum illarum Metropolitanos non fuisse. Ita etiam explicari potest hic locus ut dicere voluisse videatur Gelasius Alexandrum Thessalonicensem in synodo tenuisse locum eorum Episcoporum qui per eas provincias sub ipso censebantur. Sed utcunque se res habeat, colligi hinc certè potest magnæ dignitatis per illa tempora fuisse Episcopum Thessalonicensem, cui ea cura delegatur per tot provincias; seu id factum fuerit in consequentiam jurisdictionis quam ille obtineret in eas provincias, ut existimat vir illustrissimus Franciscus Bosquetus Episcopus Monspeliensis, seu extraordinaria quadam delegatione. Unde & Innocentius III. instaurationi privilegiorum Ecclesiæ Thessalonicensis intentus ita scribit ad G. Thessalonicensem Archiepiscopum: *Licèt autem præfatus antistes satis profectò fuerit ex Ecclesia sua dignitate conspicuus, magis tamen utique fuit ex apostolica sedis familiaritate præclarus.*

Bosquetus in Notis ad Innoc. III. lib. 15. epist. 18

V. Quòd si quis isto Gelasii testimonio, utpote hominis à vero frequenter aberrantis, utendum non esse putat, adeoque nullius illum momenti esse ad asserendam Thessalonicensis Episcopi dignitatem, is certè cedat oportet auctoritati Concilii Sardicensis: quod cùm fuerit celebratum anno CCCXLVII. diù ante initia vicariatus, si quid eximium in Thessalonicensi Episcopo agnovit, dedit documentum posteris ut non contradicerent. Ætius ergo Thessalonicensis Episcopus videns se prægravari nimia Presbyterorum & Diaconorum extraneorum mora apud Thessalonicam, quò confluebant velut ad metropolim plurium provinciarum, modum huic rei poni postulavit à patribus Sardicensibus, his verbis usus quæ apertè significant quanta tum in ordine ecclesiastico esset urbis Thessalonicensis dignitas. *Non ignoratis,* inquit, *quanta & qualis sit Thessalonicensium civitas. Sæpe ad ad eam veniunt ex aliis regionibus Presbyteri & Diaconi; & non contenti brevi tempore morari, & aut resident ibi, & aut certè vix post longa spatia ad sua redire coguntur.*

Concil. Sardic. c. 20.

VI. Dignitas Episcoporum Thessalonicensium probatur alio illustri exemplo ejusdem omnino temporis. Motis tum erat apud Ecclesiam ut cùm quis Episcopus pulsabatur de crimine, illustrissimarum Ecclesiarum Episcopos sibi faventes habere studeret, ut vel ex eo innocentiam suam ceteris Ecclesiis probaret. Hilarius enim Pictavorum Episcopus validum hinc telum adversùs hostes Athanasii Episcopi Alexandrini sumit quòd ei communio reddita fuerit ab Osio Episcopo Cordubensi, Maximino Trevirensi, & Julio Romano. *Sed ignorasse vos negabitis,* inquit, *Athanasio, cujus damnationem à vobis Valens, Ursacius, Saturninus exigunt, ab Osio, Maximino, Julio redditam communionem.* E diverso Sulpitius Severus hinc quoque Priscillianum ejusque socios in culpa fuisse ait quod Damasum Episcopum Romanum & Ambrosium Mediolanensem, *quorum ea tempestate summa auctoritas erat*, sibi adversantes habuerint. Itaque Athanasius, dum illustrium ac magnæ auctoritatis Episcoporum testimonia adducit ad causæ & innocentiæ suæ defensionem, Alexandri Thessalonicensis Episcopi, illius qui synodo Nicænæ interfuit, scriptas in causa cædis Arsenii literas adfert, protestatus sibi instar omnium esse unum Alexandri testimonium, utpote Episcopi illustrissimæ Ecclesiæ, qui plurium provinciarum Metropolitanus erat, adeoque summæ per universam Ecclesiam auctoritatis. Hæc sunt ejus verba: *Quòd autem me de cæde Arsenii accusarint, ne multorum scriptis ad eam rem probandam utar, sufficit si unam duntaxat Alexandri Thessalonicensis Episcopi epistolam, unde & cæterorum existimes, apposuero.*

Hilar. in Fragm. pag. 22.

Sulp. Sever. lib 2. hist. sacr.

Athan. Apol. 2.

VII. Tot argumentis, ut ego quidem arbitror, victus illustrissimus istius operis auctor non dubitavit asserere jus illud antiquitus competivisse Episcopo Thessalonicensi ut Metropolitanos suæ Diœceseos aut ipse ordinaret aut ab Episcopis comprovincialibus ordinari juberet, jusque illud ad ipsum spectasse secundùm veterem Ecclesiæ suæ consuetudinem, non verò ratione vicariatus sibi ab apostolica sede concessi in his regionibus. Vicariatu enim illo non tam novam auctoritatem tributam fuisse Thessalonicensi Ecclesiæ quàm cumulationem juris. Sanè Theodoretus de Thessalonica loquens eam vocat caput Macedoniæ, Thessaliæ, & Achaiæ, tum aliarum complurium provinciarum quæ reguntur à Præfecto prætorio Illyrici, uti observatum est in capite superiori. Quod ne quis referat ad vicariatum Romanæ sedis prohibet Theodoretus, qui de civili tantùm administratione heic agit. Unde colligi etiam potest Thessalonicensis Episcopi prærogativa.

Vide infrà lib. 6. cap. 1. §. 1.

Marca in lib. de Primat. §. 46.

VIII. Amplitudo illa & dignitas urbis & Ecclesiæ Thessalonicensis maximam apud omnes ubique gentes auctoritatem per ea tempora conciliabat Episcopis Thessalonicensibus, præsertim quoties illi contingebant Episcopi qui sedem per se satis claram virtutibus suis efficiebant illustriorem. Post Alexandrum itaque, Eremium, cujus mentio extat apud Athanasium in prima apologia, & Ætium, eam sedem tenuit Acholius, vir laudatissimus, & cujus encomium non uno loco enarravit sanctus Ambrosius Episcopus Mediolanensis, cujusque laudes celebrat sanctus Basilius ad illum scribens. Huic ergo Acholio tantus habitus est honor à patribus secundæ synodi œcumenicæ, quæ apud Constantinopolim habita est anno CCCLXXXI. jussu Theodosii Augusti, ut cùm agendum in ea esset de re gravissima, nimirum de ordinatione Ecclesiæ Constantinopolitanæ, eum ex occidentalibus partibus evocandum putarent, & non antè causæ cognitionem susciperent quàm Acholius adesset. Hujus rei probationem debemus epistolæ Concilii Italiæ ad Theodosium, quam vir clariss. Jacobus Sirmondus edidit in Appendice Codicis Theodosiani.

S. Ambros. lib. 9. epist. 20. 21.

S. Basil. epist. 172. & seqq.

Appendix Cod. Theodos. pag. 107.

Neque enim indignum videtur, Auguste, inquiunt Episcopi, *ut Romana Ecclesia antistitus finitimorumque & Italorum Episcoporum debeant subire tractatum, qui unius Acholii Episcopi ita expectandum esse putaverunt judicium ut de occidentalibus partibus Constantinopolim evocandum putarent.* Itaque cùm venisset Acholius, ita adversùs Maximum statuit sancta synodus in tertio canone: *De Maximo Cynico & ejus inordinata constitutione quæ Constantinopoli facta est placuit neque Maximum Episcopum esse vel fuisse, nec eos qui ab ipso in quolibet gradu clerici sunt ordinati, cùm omnia quæ ab eodem perpetrata sunt in irritum deducta esse videantur.* Tum verò ordinatus est Nectarius Episcopus in Ecclesia Constantinopolitana.

IX. Datum hunc honorem ingentibus Acholii virtutibus, habita etiam fortassis ratione sedis Thessalonicensis, nullus est dubitandi locus. Nam hunc honorem illi habitum non fuisse propterea quòd Damasi Papæ Legatus esset in ea synodo ex eo constat quòd non jussu Damasi neque sponte sua Constantinopolim accessit, sed invitatus & evocatus ab Episcopis orientalibus, ut disertè scriptum est in eisdem literis Concilii Italici. Falli ergo necesse est viros doctos qui ex epistola Damasi ad Acholium, quæ extat inter acta Concilii Romæ habiti sub Bonifacio secundo, collegerunt Acholium fuisse Damasi Legatum in secunda synodo œcumenica, cùm Sozomenus lib. VII. cap. VII. Acholium, inter eos Episcopos enumeret qui Concilio primo Constantinopolitano præfuerunt, non potuisse autem Acholium alia ratione synodo CP. extra Diœcesim suam præesse quàm vi legationis Damasi. Falluntur inquam. Nam falsum est Sozomenum enumerare Acholium inter eos Episcopos qui synodo illi præfuerunt. Illud tantùm ait, Macedonianorum duces, non verò Concilii præsides, fuisse Eleusium Cyzici Episcopum & Marcianum Lampsacenum, Catholicorum verò Timotheum Alexandrinæ sedis antistitem, Meletium Antiochiæ, & Cyrillum Hierosolymorum. Tum subjungit: *Cum his autem erant Acholius Thessalonicensis & Diodorus Tharsensis & Acacius Berœensis.* Nihil heic de præsidentia in synodo: cujus tametsi mentionem faceret Sozomenus, non inde tamen colligi posset Acholium illic tenuisse vices Damasi, cùm altum istius rei silentium sit in literis Concilii Italici & in scriptoribus ecclesiasticis omnium seculorum. Præterea ea fuit priscis etiam seculis consuetudo ut Legati Romanorum Pontificum primas sedes obtinerent in synodis œcumenicis. Et heic apud Sozomenum Acholius sexto tantùm loco ponitur, & quidem longo intervallo post Eleusium & Marcianum Episcopos minorum civitatum. Quod est omnino infra dignitatem Episcopi Thessalonicensis, præsertim si Romani Pontificis vices illic gessisset. Itaque necesse est affirmare Sozomenum heic tantùm agere de illis Episcopis qui primas partes tenerent inter Episcopos qui Concilio Constantinopolitano interfuerunt, non verò designare voluisse eos qui synodo præfuerunt.

Holsten. in Notis ad Concil. Rom. sub Bonif. p. 261. Chifflet. in Notis ad Vigil. Tapf. pag. 44.

Vide Socrat. lib. 5. c. 8.

X. Ex his porrò quæ dicta usque de Acholio sunt facilè colligi potest falli virum eruditissimum Henricum Valesium, qui Acholium putat unum fuisse ex Episcopis orientalibus, ob eam videlicet causam quòd adsuerit in secunda synodo œcumenica, *cui solos*, inquit, *orientis Episcopos interfuisse constat.* Certum sanè est occidentales Episcopos non interfuisse huic synodo, quæ ex solis orientalibus constitit. Sed non inde sequitur Acholium fuisse unum ex orientalibus. Nam ante divisionem imperii, quæ facta est à Theodosio, Illyricum solidum, in quo sita erat Thessalonica, accensebatur occidenti; ut dictum est in capite XIX. istius libri, & probat etiam idem Valesius. Præterea Acholius non interfuit huic synodo ut Episcopus Ecclesiæ orientalis, sed ut unus occidentalium, evocatus nimirum ab orientalibus; ut docet epistola Concilii Italiæ ad Theodosium, cujus locus paulò antè relatus est in hoc capite. Quod animadversum non fuisse à Valesio miror, qui testimoniis istius epistolæ Concilii Italici frequenter utitur in Annotationibus suis ad Socratem & Sozomenum.

Henr. Vales. in Notis ad Socrat. pag. 64.

Ibid. & pag. 164.

CAPUT XXI.

Synopſis.

I. Agendum de ordinatione Maximi in Eccleſia CP. ut Nicolaus I. vindicetur à ſuſpicione mendacii adversùs Blondellum. Damaſus Papa non favit Gregorio Nazianzeno in hac cauſa, ut viſum eſt Baronio. immo ejus translationem fieri non debere reſcripſit.

II. Deſcribuntur quæ Conſtantinopoli acta ſunt circa Maximi & Gregorii ordinationem. Damaſus ſcripta ad Epiſcopos quoſdam Illyricianos epiſtola damnat ordinationem Maximi & præſumptionem Gregorii, qui de civitate ſua ad Conſtantinopolitanam tranſire vellet contra canones.

III. Idem de ea re ſcribit ad Acholium Theſſalonicenſem, hortaturque eum dare operam uti catholicus Epiſcopus in CP. urbe conſtituatur.

IV. Ex his Damaſi epiſtolis collegerunt viri docti Acholium Damaſi Legatum fuiſſe in ſecunda ſynodo œcumenica. Refellitur ea doctorum virorum opinio.

V. Theodoſius Imp. baptizatur ab Acholio. Concilium Conſtantinopoli congregatur, ad quod orientales Epiſcopi evocant Acholium pro cauſa Maximi & Gregorii finienda. Gregorio ſe epiſcopatu regiæ urbis abdicante, Nectarius in ejus loco ordinatur, Maximus verò deponitur & excommunicatur.

VI. Maximus damnatus confugit ad Epiſcopos Italos; qui patrocinium ejus ſuſcipiunt, damnata Nectarii ordinatione. Cauſa ejus agitatur in Concilio Aquileienſi ſub Ambroſio, ex quo ſcriptum eſt ad Theodoſium.

VII. Quæritur an Acholius huic Concilio interfuerit, & utrum heic tenuerit vices Damaſi. quod negatur.

VIII. Concilium Romæ congregatur ob diſſenſionem quarundam Eccleſiarum, præſertim Conſtantinopolitanæ. Maximi cauſa triſtes habuit exitus, meliorque fuit conditio Nectarii.

IX. Rediit dein Eccleſiis concordia, quæ propter hanc cauſam diſſociata fuerat, poſt ſcriptam ab orientalibus Epiſcopis epiſtolam ad Damaſum Papam & ad ſynodum Romanam.

X. Negotium illud pacis conſummavit Theodoſius, miſſa ad Damaſum illuſtri legatione ut ei ſignificaret ordinationem Nectarii.

XI. Acholius non tenuit locum Damaſi in ſecunda ſynodo œcumenica. Refellitur Holſtenius, qui ait eam ſynodum pro generali habitam non fuiſſe ab Eccleſia Romana. Quod refellitur multis argumentis, præcipuè verò auctoritate veterum Pontificum Romanorum, qui teſtantur ſe tenere atque defendere definitiones ſtatutas in quatuor ſanctis Conciliis.

XII. Gregorius Magnus profitetur ſe quatuor ſancta Concilia, in quibus Conſtantinopolitanum ſecundo loco ponit, ſuſcipere & venerari ſicut ſancti evangelii quatuor libros. Nicolaus I. ait ſecundam ſynodum apoſtolicæ ſedis auctoritate fultam fuiſſe. Emendatur Innocentius III. qui canonem Photiani Conciliabuli putavit eſſe Concilii CP. primi.

XIII. Reponi poteſt Romanam Eccleſiam ſuſcepiſſe quidem definitionem fidei editam in hoc Concilio, cæterùm canones non ſuſcepiſſe, juxta teſtimonium ſancti Gregorii.

XIV. Locum Gregorii oportet eſſe depravatum, cùm aliquid diverſum habeat ab auctoritate deceſſorum ejus, conſtetque ex Dionyſio Exiguo canones tres illius Concilii receptos ab Eccleſia Romana fuiſſe diu ante tempora Gregorii.

XV. Manet itaque nullam Romanæ ſedis legationem interfuiſſe Concilio ſecundo œcumenico.

XVI. Damaſi Legatos non interfuiſſe ſecundæ ſynodo œcumenicæ probatur etiam teſtimonio Græcorum.

I. QUONIAM ſuperiori capite nonnulla diximus de ordinatione Maximi in Eccleſia Conſtantinopolitana, cujus partim occaſione coactum eſt Concilium Conſtantinopolitanum, res poſtulare videtur ut cauſæ iſtius initia repetamus, præſertim cùm hinc quoque commendari poſſit fides rerum à Nicolao primo proditarum in epiſtola ad Imperatorem Michaëlem, de qua nobis ſuſpicionem injicere voluit David Blondellus in libro de Primatu. Explicabuntur etiam hac ratione verba Nicolai ex quibus illuſtriſſimus Cardinalis Baronius collegit Damaſum Papam Gregorio Nazianzeno faviſſe, qui Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ ordinatus item fuerat Epiſcopus, perſuaſum, ut ipſe putat, ab Hieronymo, qui Gregorii auditor fuerat, quique apud Damaſum pro Gregorio literis egerat ex urbe Conſtantinopolitana ſcriptis. Fallitur enim hoc loco Baronius ex eo exiſtimans Damaſum Gregorio faviſſe quòd teſtetur Nicolaus frequentia Damaſi adversùs Maximum reſcripta fuiſſe; tanquam non potuerit Damaſus ordinationem Maximi repellere quin eodem tempore Gregorii tranſlationem approbaret. Contrà Damaſus ſic Maximum inſectatus eſt ut etiam tranſlationem Gregorii fieri prohiberet tanquam contrariam canonibus & bonis moribus, ceu mox oſtenſuri ſumus.

Baron. ad an. 380.

Nicol. I. epiſt. 7.

II. Vacante igitur Conſtantinopolitana Eccleſia, Gregorius Nazianzenus tum Epiſcopus, qui Conſtantinopoli fidem orthodoxam publicè profitebatur adversùs Arrianos, ad eam cathedram vocatus eſt. At parte ex alia Epiſcopi aliquot Ægyptii Maximum ſecta Cynicum ordinarunt Epiſcopum contra Gregorium. Hæc cùm ad Acholii & aliorum quorundam tractus illius Epiſcoporum aures perveniſſent, literas ad Damaſum in commune ſcripſerunt, rei geſtæ ſeriem continentes; ut qui ab Imperatore ad Concilium Conſtantinopoli habendum evocati fuerant, de negotio quod univerſam Eccleſiam reſpiciebat, Romanæ Eccleſiæ ſententiam explorarent. Damaſus in epiſtola generali ad eoſdem Epiſcopos data primùm graviter reprehendit ordinationem Maximi, deinde verò damnat eorum conſilium qui Gregorii tranſlationem peregerant, tametſi illum non nominet. *Decurſis literis dilectionis veſtræ, fratres cariſſimi*, inquit, *ſatis ſum contriſtatus, eo tempore quo Deo*

Theodoret. lib. 5. hiſt. eccleſ. cap. 8.

Apud Holſten. pag. 37.

præstante heretici iverant abjecti, nescio quos ex Ægypto venientes in postulatione contra regulam ecclesiasticæ disciplinæ alienum à nostra professione in Constantinopolitana civitate Cynicum ad sacerdotium vocare voluisse. Ubi, ut hoc quoque dicam, puto legendum esse *venientes Constantinopolim contra regulam &c.* Tum exagitata ordinatione illa, addit commonere se eos ut in Concilio Constantinopolitano, quod indictum ob eam causam erat, darent operam quemadmodum prædictæ civitatis Episcopus eligatur qui nullam habeat reprehensionem. In fine eos hortatur ad custodiam canonum, & ne patiantur aliquem migrare de civitate ad civitatem. Quod adversùs Gregorium scriptum esse nullus est dubitandi locus. Sic ergo ait Damasus: *Illud præterea commoneo dilectionem vestram, ne patiamini aliquem contra statuta majorum nostrorum de civitate alia ad aliam transduci & deserere plebem sibi commissam & ad alium populum per ambitionem transire. Tunc enim contentiones oriuntur, tunc schismata graviora occipiunt, cùm & illi qui amiserint sacerdotem sine dolore animi esse non possunt, & illi qui alterius civitatis acceperint Episcopum, etiamsi gaudeant, invidiosum sibi intelligunt fore sub alieno se agere sacerdote.* De Gregorio inquam heic agi manifestum est, & docet præterea epistola Concilii Italiæ ad Theodosium, de ordinatione Maximi agens, his verbis: *Tamen ne absentibus partibus præsumptè aliquid definisse videremur, clementiam tuam datis literis putavimus instruendam. ut ei consuleretur ex usu publicæ pacis atque concordiæ; quia revera advertebamus Gregorium nequaquam secundùm traditionem patrum Constantinopolitanæ Ecclesiæ sibi sacerdotium vindicare.*

Ibid. pag. 42.

Concil Nic. c. 15. Concil. Antioch. c. 21. Concil. Serdic. c. 1.

Appendix Cod. Theodos. pag. 104.

III. Præter illam porrò epistolam generalem Damasus aliam seorsum dedit ad Acholium, à quo & ipse seorsum ab Episcopis scriptam epistolam acceperat de ordinatione Maximi, ad eumque rescripsit non sibi placuisse ordinationem illam, hortaturque eum dare operam uti catholicus Episcopus in Constantinopolitana urbe constituatur. *Ad literas sanctitatis tuæ*, inquit, *plenè rescripsi non mihi placuisse quòd nescio quem Maximum ex Ægypto venientes conatum vel maximè, cujus habitus juxta Apostolum ignominiosus esset, Constantinopoli Episcopum ordinare voluissent. Rectiùs igitur fecerit sanctitas tua si dederit operam ut de cætero catholicus constituatur, cum quo nobis Deo propitio possit pax perpetua perdurare.*

Apud Holsten. pag. 41.

IV. Ex his Damasi epistolis collegerunt viri docti, uti jam diximus, Acholium Damasi Legatum fuisse in secunda synodo œcumenica; cùm tamen nulla illic legationis illius vestigia extent, repugnetque præterea auctoritas epistolæ Concilii Italici ad Theodosium, quæ docet Acholium non venisse sponte sua ad Concilium, sed invitatum ab Episcopis orientalibus. Quòd si quis tamen contentionis studio vellet omnino ex illa epistola colligi Acholium in ea synodo tenuisse locum Damasi propterea quòd ei Damasus injungere videtur ut in Concilio Constantinopolitano catholicum Ecclesiæ huic Episcopum ordinari procuret, is certè fateatur oportet non uni Acholio commissas fuisse Damasi vices, sed Eurydico etiam, Severo, Uranio, Philippo, & Johanni, quibus hanc ipsam curam disertis verbis imponit Damasus, atque ita in plures divisam esse auctoritatem quam illi uni Acholio tributam volunt. *De cetero commoneo sanctitatem vestram, ut quia cognovi dispositum esse Constantinopoli Concilium fieri debere, sinceritas vestra det operam quemadmodum prædictæ civitatis Episcopus eligatur qui nullam habeat reprehensionem; ut Deo propitio cum integra pax catholicorum sacerdotum fuerit confirmata, nulla deinceps dissensiones in Ecclesia oriantur, ut præstante Deo, quod jam dudum optavimus, cum catholicis sacerdotibus possit pax perpetua perdurare.* Præterea valde accusanda esset Acholii contumacia, qui non vi mandatorum Damasi Constantinopolim accesserit, sed postquam rogatus & evocatus fuit ab Episcopis orientalibus.

Apud Holsten. pag. 41.

V. Dum hæc Constantinopoli agebantur, Theodosius Imperator apud Thessalonicam baptizatus est ab Acholio anno trecentesimo octuagesimo. Is ergo initia fidei suæ consecrare cupiens insigni aliquo facinore, nihil illustrius se facere posse putavit, sic fortassis ab Acholio persuasus, quàm si recens Ecclesiæ Constantinopolitanæ schisma sedaret. Ea de causa Concilium in ea urbe convocavit, in quo, ut Socrates & Sozomenus tradunt, tum Nicæni Conciliii decreta confirmarentur, tum ordinaretur aliquis qui Constantinopolitanæ sedis episcopatum administraret. Advenientes in regiam urbem Episcopi, primò segregantes se ab Episcopis Ægyptiis, sacros conventus cum Gregorio egerunt. At vir pacis amantissimus, cùm videret discordiam inter Episcopos esse subortam propter ordinationem suam in Ecclesia Constantinopolitana, ad eamque redintegrandam illos fuisse congregatos, primùm orare uti cùm jam de concordia constituenda convenissent, ea quæ ad concordiam mutuam spectarent unius hominis injuriæ præferre velint, abiturum se lubenter episcopatu tantæ urbis, quietem porrò ac tranquillitatem sibi cariorem esse; conquirerent itaque virum præstabilem & sapientem, qui provinciam tam plenam curarum tum capessere tum probè administrare posset, eumque Episcopum designarent urbis Constantinopolitanæ. His rationibus persuasi patres, cùm inter se de negotio magni momenti deliberarent, literas ad Acholium Thessalonicensem Episcopum miserunt, orantes uti Constantinopolim veniret, ut cum ejus judicio sive consilio de regiæ urbis episcopatu decernerent. Gregorio itaque se episcopatu illo abdicante, Nectarium in loco ejus ordinarunt, Maximum autem episcopali dignitate spoliarunt, eique Ecclesia interdixerunt.

Theodoret. lib. 5. hist. eccles. cap. 8.

Appendix. Cod. Theodos. p. 108.

VI. Videns ista Maximus in Italiam se contulit, ut Pontificum Italorum, sed præcipuè Damasi Romani & Ambrosii Mediolanensis, quorum ea tempestate summa auctoritas erat, favore fultus, Nectario reprobato, Constantinopolitanam Ecclesiam retinere posset. Constat autem Nectarii ordinationem initio non placuisse Damaso. Itaque

Vide Henr Valef. in Notis ad Sozom. pag. 151.

affirmare possumus Damasum & occidentale Concilium hoc Maximi confugium approbasse, eamque occasionem explicandæ auctoritatis Romanæ & occidentalis Ecclesiæ in sedem Constantinopolitanam avidè arripuisse. Hinc factum ut in Concilio Aquileiensi sub Ambrosio, quod generale erat ex occidente, cuique Damasi auctoritatem ex eo inter cetera intervenisse colligitur quòd de illo congregando Gratianus Imperator ad eum

Synodic. cap. 74.

scripsit, ut fidem facit auctor Synodici, in Concilio inquam Aquileiensi, damnata Nectarii ordinatione, ita approbatus sit Maximus ut Episcopi ex eo Concilio ad Theodosium rescripserint nihil habuisse se in quo de episcopatu ejus dubitare possent, cùm etiam vim sibi repugnanti à plerisque etiam de populo & clero testatus esset illatam, neque aliter redintegrari posse concordiam inter occidentales & orientales, quæ propter hanc causam soluta & dissociata fuerat, quàm si posthabita & cassata Nectarii ordinatione, Maximus, utpote prior ordinatus, sedi Constantinopolitanæ redderetur; si verò obtineri id non posset, certè causa utriusque coram Damaso retractaretur in synodo Romana, ad quam Episcopi ex occidente & oriente convenirent.

VII. Huic Concilio Aquileiensi præfuisse Ambrosium Episcopum Mediolanensem vetera illorum temporum monumenta probant. Auctor verò Synodici addit Acholium quoque Thessalonicensem synodi præsidem unà cum Ambrosio fuisse; cùm tamen ille neque in epistolis synodicis nominatus inveniatur, neque in actis quæ nunc extant ejusdem Concilii. Ex eo tamen Synodici loco viri

R. P. Chifflet. in Notis ad Vigil. Tapf. pag. 44. 45.

clarissimi Lucas Holstenius & Petrus Franciscus Chiffletius collegerunt Acholium Damasi Legatum fuisse in Concilio Aquileiensi, eo nimirum argumento persuasi, quòd synodo Aquileiensi, quæ in Italia cogebatur extra Diœcesim Illyricianam, interesse non potuerit nisi sub umbra legationis apostolicæ sedis. Ego verò fateor valde dubitare me an Acholius præsens fuerit in Concilio Aquileiensi. Ceterùm huic interfuisse potuit etiam ut Episcopus Thessalonicensis, utpote unus Episcoporum occidentis, adeo ut opus non sit recurrere ad vices Damasi. Immo Legatum ejus illic non fuisse vel ex eo colligerem (tametsi concederem illum interfuisse synodo) quòd primum ubique locum obtinet Ambrosius in epistolis synodicis, in quibus Acholius ne nominatur quidem. quod est omnino infra dignitatem ejus qui Vicarius esset Romani Pontificis. Nunc ad causam Maximi & Nectarii revertamur.

Hieron. in epist. ad Eustochium.

VIII. Imperialibus itaque literis, ut Hieronymus ait, Romam ob dissensionem Constantinopolitanæ, Antiochenæ, & Hierosolymitanæ Ecclesiarum contractis orientis & occidentis Episcopis anno CCCLXXXIV. adfuit etiam Acholius, unus videlicet occidentalium; orientales verò Constantinopoli substiterunt, tametsi & Imperatorum rescriptis & occidentalis Concilii literis Romam evocati fuissent. His literis occidentales, ut ex orientalium epistola colligitur, hortabantur orientales ad pacem Ecclesiarum, nominatim agentes de ordinatione Nectarii, cujus causam in synodo Romana retractandam esse contendebant juxta postulata prioris synodi. Adfueritne Maximus, annon, à nemine traditum invenio. Probabile tamen est adfuisse in synodo quæ propter eum celebrabatur, & quam Episcopi Italiæ, gratificari ei cupientes, ab Imperatoribus congregari perivierant; præsertim cùm ipse aversos à se videns animos Episcoporum orientalium ac Theodosii Augusti, quorum studia ad Nectarium conversa erant, in Italiam se contulisset ut causam in synodo ageret suam, quemadmodum loquuntur Episcopi Concilii Italici ad Theodosium. Utcunque se res habeat, certum est causam Maximi tristes exitus habuisse melioremque fuisse Nectarii conditionem.

IX. Rediit deinde Ecclesiis concordia post scriptam ab orientalibus epistolam ad Damasum Papam & ad synodum Romanam, quæ extat apud Theodoretum; in qua jure factam Nectarii ordinationem pertinacissimè, licèt verbis perquam modestis, affirmabant. Nam hæc omnino sunt verba eorum : *De administrationibus autem quæ sunt cujusque Ecclesiæ propriæ, cùm vetus, uti nostis, lex est, tum sanctorum patrum in Nicæno Concilio decisio, ut videlicet singularum provinciarum antistites unà cum finitimis, modo ipsis ita visum fuerit, Episcopis ministros ad Ecclesiarum commodum in suis ipsorum provinciis ordinent. Ex cujus legis & definitionis præscripto scitote tum alias quoque Ecclesias apud nos administratas esse, tum illustrissimarum Ecclesiarum sacerdotes delectos. Unde Ecclesiæ Constantinopolitanæ recens, ut ita dicam, ædificatæ, quamque ex hæreticorum blasphemia tanquam ex ore leonis per misericordiam Dei nuper eripuimus, reverendissimum sanctissimumque Nectarium in Concilio generali, communi omnium consensu, præsente Theodosio Imperatore religiosissimo, totius denique cleri totiusque civitatis suffragiis, Episcopum constituimus.* Et infrà: *Quibus rebus tanquam legitimè & secundùm Ecclesiæ canones constitutis obsecramus vestram reverentiam uti congratuletur, spirituali caritate nos mutuò devinciente, & timore Domini, qui omnem humanam affectionem reprimit, Ecclesiarumque ædificationem amori illi & benevolentiæ qua singuli singulos complectuntur longè anteponit.*

Theodoret lib. 5. hist. eccles. cap. 9.

Vide infrà lib. 5. c. 4. §. 10.

X. Negotium illud pacis & concordiæ prudenti usus consilio consummavit Theodosius Imperator, missa ad Damasum illustri legatione, ut ei significaret ordinationem Nectarii, quæ communi omnium consensu sub præsentia Principis & Concilii generalis peracta fuerat, utque formatam, id est, literas communicatorias, pacis symbolum, ab eo ad Nectarium mitti secundùm morem debere insinuaret. Memoriam tantæ rei debemus Bonifacio I. cujus hæc sunt verba ex epistola ad Episcopos Illyrios : *Clementissimæ recordationis Princeps Theodosius Nectarii ordinationem, propterea quia in nostra* (id est, ejus Pontificis qui tum apostolicæ sedi præsidebat, Damasi nimirum) *notione non esset, habere non existimans firmitatem, missis è latere suo aulicis cum*

Apud Holsten. pag. 77.

Episcopis

Episcopis formatam huic à sede Romana dirigi regulariter depoposcit, qua ejus sacerdotium roboraret. Tunc verò fractæ sunt graves illæ Concilii Italici minæ de quibus paulò antè dicebamus; pacatoque Damaso, pacata etiam est Italia. Valuit itaque ordinatio Nectarii.

XI. Sed ut ad id revertamur quod de Acholio verè dicebamus, nimirum eum non tenuisse locum Damasi in secunda synodo œcumenica, hinc etiam valida istius rei probatio peti potest quòd (ut suprà illustrissimus Archiepiscopus observavit tanquam rem positam extra omnem controversiam) certum sit eam synodum nullis ornatam fuisse Romanæ Eccesiæ Legatis. Unde & Holstenius adnotat eam, quòd absque auctoritate Damasi habita fuerit, pro generali habitam non fuisse ab Ecclesia Romana, quæ nunquam ejus acta probavit. Quanquam si quis heic cum Holstenio contendere vellet, opponere illi posset auctoritatem Photii, qui in libro de synodis adnotat Damasum confirmasse secundam synodum œcumenicam. *Quibus haud multò post*, inquit, *& Damasus Episcopus Romæ eadem confirmans atque idem sentiens accessit.* Unde & illustrissimus Cardinalis Baronius observat in annalibus ecclesiasticis hoc Concilium auctoritate Damasi obtinuisse nomen œcumenici Concilii. Nam & Papa Vigilius in epistolis ad Justinianum Imp. & ad Menam Episcopum CP. item in encyclica ad universam Ecclesiam, in qua exponit causas secessus sui ad sanctam Euphemiam, & quid ibi egerit cum Legatis Justiniani, confessionem fidei suæ interserens, sanctam synodum Constantinopolitanam CL. patrum numerat inter quatuor œcumenicas sive generales, exemplum prædecessoris sui Gelasii secutus. Pelagius quoque secundus confessionem fidei suæ mittens universo populo Dei ita loquitur: *De sanctis verò quatuor Conciliis, id est, Nicæno trecentorum decem & octo, Constantinopolitano centum quinquaginta, Ephesino primo ducentorum, sed & Chalcedonensi sexcentorum triginta, ita me protegente divina misericordia sensisse & usque ad terminum vitæ meæ sentire toto animo & tota virtute profiteor ut eas in sanctæ fidei defensione & damnationibus hæresium atque hæreticorum, utpote sancto firmatas spiritu, omnimoda devotione custodiam.* Et paulò post: *Similem igitur suprascriptis synodis reverentiam me semper exhibiturum esse confido.* Et in epistola ad Childebertum Regem Francorum: *Definitiones quoque de eadem catholica fide quæ in quatuor sanctis Conciliis statuta sunt, sed & memorati Pontificis*, id est, Leonis primi, *quas universalis semper tenuit ac tenet Ecclesia, nos cum Dei auxilio tenere atque defendere præsenti ad excellentiam vestram colloquio intimandum necessariò judicavi.*

Vide suprà hoc lib. I. cap. 4. §. 3.

Holsten. in Notis ad Concil. Rom. sub. Bonif. II. pag. 160.

Baron. ad an. 381.

Extat in Appendice Cod. Theodos. pag. 118.

Gelas. I. in Decreto de libris apocryphis.

XII. Decessoris sui Pelagii vestigia premens Gregorius istius nominis primus, cui deinde Magno cognomen hæsit, profitetur alicubi se sancta quatuor Concilia, in quibus Constantinopolitanum istud secundo loco ponit, suscipere & venerari sicut sancti evangelii quatuor libros. Longum esset ire per singulos. Sed tamen prætermitti non debet testimonium Nicolai I. qui ad Michaëlem Imperatorem scripsit sanctam secundam synodum apostolicæ sedis auctoritate fultam Nectarii ordinationem in Ecclesia Constantinopolitana fieri decrevisse. *Et idcirco*, inquit, *bene & optime sancta secunda synodo apostolica sedis auctoritate fulta ita de Nectario placuisse testamur.* Adferri quoque hoc loco debet testimonium Innocentii III. qui ad Hubaldum Episcopum Faventinum in Archiepiscopum Ravennatensem electum scribens anno MCCVIII. IV. Idus Februarii, antiquorum Pontificum prædecessorum suorum placitis inhærens, ita loquitur de Concilio isto Constantinopolitano; licèt in facti specie lapsus sit, decretum Photiani Concilii tribuens secundæ synodo œcumenicæ. *Unde contra dictum Concilium*, inquit, *cùm sit unum ex quatuor principalibus, quæ sicut quatuor evangelia catholica Ecclesia veneratur, nullatenus videbatur eadem postulatio admittenda.*

Gregor. lib. I. epist. 24.

Nicol. I. epist. 3.

Innoc. III lib. 11. epist. 148. unde sumptum est caput Post translationem De renunciat.

Concil. CP. sub Photio c. 2 & apud Gratian 7. q. 1. c. Hoc nequaquam.

XIII. Scio tamen adversùs hæc posse reponi Romanam Ecclesiam suscepisse quidem definitionem fidei editam in hoc Concilio Constantinopolitano, ceterùm canones illic conditos rejecisse, juxta testimonium ejusdem sancti Gregorii, qui hæc ad Eulogium Episcopum Alexandrinum & Anastasium Antiochenum scribit: *Et canones quidem Constantinopolitani Concilii Eudoxianos damnant. Sed quis fuerit eorum auctor Eudoxius, nequaquam dicunt. Romana autem Ecclesia eosdem canones vel gesta synodi illius hactenus non habet nec accepit; in hoc autem eandem synodum suscepit quod est per eam contra Macedonium definitum.*

Vide suprà lib. 3. c. 3. §. 2.

S. Gregor. lib. 6. epist. 31.

XIV. Testimonium illud sancti Gregorii magnæ esse constat auctoritatis. Non video tamen quomodo convenire ei possit cum ceteris Pontificibus, qui profitentur absque ulla exceptione damnare se hæreses & hæreticos à quatuor sanctis Conciliis damnatos, adeoque illos qui in secunda synodo œcumenica damnati sunt. Damnatio autem Macedonianorum, ut istos exempli causa sumamus, non extat nominatim in symbolo fidei quod à synodo illa editum habemus, sed in primo canone, in quo etiam damnantur aliorum quorundam hæreticorum errores. Unde fortassis colligi debet locum S. Gregorii non vacare mendo, tamenetsi ab Hincmaro citetur ut heic editus est. Nam præterea ævo ejus collectio canonum à Dionysio Exiguo adornata recepta jamdiu erat in Ecclesia Romana, ut constat ex Cassiodoro. In hac porrò collectione descriptos hodie videmus tres canones Concilii istius Constantinopolitani, non solùm in libris editis, sed etiam in omnibus antiquis codicibus. Unde colligi potest illos ab Ecclesia Romana receptos fuisse ante Gregorii Magni tempora, cessante videlicet causa propter quam repudiati erant, mitigato nimirum dolore quem Pontifices Romani conceperant ex dignitate quæ collata erat Episcopo Constantinopolitano.

Hincmar in opusc. IV. Capitul. c. 24.

Cassiodor. cap. 23. divinar. lect.

XV. Scio, ut antè dixi, adversùs ea quæ huc usque dicta sunt reponi posse Romanam Ecclesiam suscepisse quidem definitionem fidei editam in Concilio Constantinopolitano, ceterùm canones ejusdem Concilii non rece-

pisse. Verùm satis instituto meo feci, si probatum adversùs Holstenium fuerit eam synodum pro generali habitam fuisse à Pontificibus Romanis & ab Ecclesia Romana. Id verò me tot auctoritatibus abundè puto confecisse, superfluamque fore omnem operam quæ in hoc argumento deinceps poneretur. Atque id quidem obtinuit, quamvis ea synodus habita fuerit absque Damaso & absque auctoritare ejus. Non vident enim qui contrà sentiunt quantam sedi apostolicæ injuriam faciant, quam volunt Constantinopoli fuisse in suo Vicario Acholio qua tempestate jaciebantur fundamenta patriarchatus Constantinopolitani, patriarchatus inquam Constantinopolitani, cui tantis animis & per tot tempora contradixerunt Romani Pontifices tanquam novæ rei & quæ tentata esset adversùs statuta Concilii Niceni.

X V I. Meliùs igitur cum Romanis agitur & æquiùs pro veritate cùm asseritur nullam sedis apostolicæ legationem interfuisse secundæ synodo œcumenicæ, quæ Constantinopoli coacta est. Quod ut etiam Græcorum testimonio conficiamus, utemur auctoritate veteris indiculi septem Conciliorum œcumenicorum qui in veteri codice MS. bibliothecæ regiæ præfixus est operibus sancti Basilii. Indiculus ille, ne quid dissimulem, non est admodum vetustus, quippe his quadringentis annis scriptus, ut apparet ex forma literarum. Descriptum tamen esse ex vetustiori codice, qui ante octavam synodum scriptus fuerit, hinc colligi posse videtur quòd in enumeratione synodorum, Imperatorum, Patriarcharum quorum temporibus habitæ sunt synodi œcumenicæ, tum etiam urbium in quibus habitæ sunt, & hæreticorum adversùs quos ea Concilia celebrata sunt, indiculus ille constanter definit in septima synodo, quam in Nicæa congregatam prodit adversùs Iconomachos sub Constantino & Irene, temporibus Tarasii Patriarchæ C P. & Hadriani Papæ Romani. In fine verò indiculi recensentur Romani Pontifices quorum ævo ea Concilia celebrata sunt, item eorum virorum nomina qui locum ipsorum tenuerunt in synodis œcumenicis. Primo loco ponitur Silvester, cujus locum in Nicæna synodo tenuisse dicuntur Biton & Vicentius. Sequitur Damasus, cujus ævo celebratum est Concilium C P. de quo nunc agimus. Sed in hoc loco, quemadmodum & sub Vigilio, locus Vicariorum relictus est vacuus, quia nulla Romanæ sedis legatio interfuit huic synodo. Post Damasum ponitur Cælestinus, cujus locum in Ephesina synodo tenuisse Cyrillum Alexandrinum docet auctor indiculi. Deinde Leo, pro quo Pascasinus & Lucesius adfuerunt in Concilio Chalcedonensi. Tum Vigilius; hinc Agatho, cujus locum in sexta synodo tenuisse leguntur Georgius, Theodorus, alter Georgius, & Joannes. Postremò Adrianus primus, cujus vicem in septima synodo obtinuerunt Petrus & alter Petrus. Unde constat eam fuisse Græcorum sententiam ut putarent secundam synodum habitam fuisse absque Legatis Romani Pontificis. Operæ autem pretium est heic describere postremam partem illius indiculi, ut res ista meliùs intelligi possit.

πάπαι.	σίλβεστρος,	καὶ ἰούλιος.	δάμασος.	κελεστῖνος.	λέων.	βιγίλλιος.	ἀγάθων.	ἀδριανός.
τοποτηρηταί.	βίτων, καὶ βικέντιος.			κύριλλος.	πασκασῖνος. λουκίσιος.		γεώργιος, θεόδωρος. γεώργιος, καὶ ἰωάννης.	πέτρος, καὶ πέτρος.

CAPUT XXII.

Synopsis.

I. Investigandum nunc est an Vicariatus Thessalonicensis datus Ecclesiæ fuerit, aut singulis Episcopis. Ivo Carnotensis ait personale privilegium fuisse, non generale decretum. Contrà nonnulli putant sic concessum fuisse privilegium ut revocari non posset.

II. Distinctio privilegiorum in personalia & perpetua; quæ probatur illustri loco sancti Gregorii. Consuetudo bona obtinet vim legis. Vicariatus apostolicæ sedis tributus fuit Ecclesiæ Thessalonicensi. Refellitur Holstenius, qui aliter senserat.

III. Istud probatur auctoritate Bonifacii I. Cælestini I. & Sixti III.

IV. Ultima verba epistolæ Sixti explicantur, quæ tangunt causam Perigenis Corinthiorum Episcopi. Tum ex ea epistola manifestè colligitur vicariam illam dignitatem Ecclesiæ Thessalonicensi fuisse conjunctam.

V. Idem Sixtus hinc concludit omnes Illyricianas Ecclesias pertinere ad curam Thessalonicensis antistitis, quisquis is tandem fuerit. Idem probatur auctoritate sancti Leonis, qui explicatur, item Bonifacii. Hormisda loquitur de privilegiis Ecclesiæ Thessalonicensis.

VI. Itaque cùm sequentes Pontifices aiunt se vices suas Thessalonicensibus Episcopis committere secundùm morem, intelligendum est illos firmitatem rebus jam constitutis tribuere, non verò personæ concedere auctoritatem cum persona interituram.

VII. Auctoritatem illam fuisse perpetuam probatur etiam ex Nicolao I.

VIII. Locus Nicolai illustratur & explicatur. Dionysius Exiguus sua attestatione docuit fixam fuisse illam dignitatem, cùm dixit Thessalonicensem antistitem semper implevisse vices apostolicæ sedis.

IX. Istud ipsum probatur ex comparatione dignitatis quam Archiepiscopo primæ Justinianæ conciliavit Imperator Justinianus ad exemplum ejus potestatis quam Thessalonicensis obtinebat in Illyrico.

I. SUPEREST itaque ut investigemus an vicaria illa Thessalonicensium Episcoporum dignitas data fuerit Ecclesiæ, an verò personalis tantùm fuerit. Difficilis sanè quæstio, quæ manifestis argumentis solvi non potest, & cui vix tenuem facem præferunt vetera monumenta. Si quid in re adeo antiqua valere posset auctoritas Ivonis Episcopi Carnotensis, uno verbo confici res posset. Hic enim apertè scribit auctoritatem quæ Thessalonicensi Episcopo tanquam sedis apostolicæ Legato data fuerat, personale privilegium fuisse, non generale decretum. *Personale hoc fuisse intelligimus privilegium*, inquit, *non generale decretum.* Contrà, nonnulli viri celeberrimi hoc nostro seculo censuerunt sic concessum fuisse privilegium ut revocari non posset, ita ut quicunque Thessalonicensis Episcopus esset, is Legatus esset Romani Pontificis, ejusque vices ratione suæ Ecclesiæ gereret in Illyrico. Inquirendum igitur est in antiquitatem, & absque ullo præjudicio quærenda veritas; præsertim cùm stabilita semel auctoritate Episcopi Thessalonicensis in Illyrico, facilis hinc descensus sit ad Episcopos qui eadem vel simili potestate ornati sunt in aliis regionibus, præcipuè verò ad Arelatenses.

Ivo epist. 59.

Marca lib. 7. de concord. cap. 17. §. 7. Aut lustu de Primat. §. 46. 50. Fr. Florens ad Tit. de elect. & electi potest. pag. 195. R. P. Chifflet. in Notis ad Vigil. Tapf. pag. 44.

II. Sed antè quàm ad rem ipsam veniamus, sic statuendum est, privilegium personæ datum, personale vocari, & extingui cum persona; adeoque si cuipiam Episcopo vices apostolicæ sedis ita committantur ut non loco sed personæ dicantur esse tributæ, privilegium illud pertinere non potest ad successorem. Hanc regulam debemus sancto Gregorio: qui vices suas per Siciliam delegans Maximiano Episcopo Syracusano, ait se id tribuere personæ ejus, non loco, id est, Maximiano, non Ecclesiæ Syracusanæ, ne successores ejus illud privilegium sibi postea vindicarent quod in persona Maximiani cœpisset. *Quas videlicet vices*, inquit, *non loco, sed personæ tribuimus; quia ex transacta in te vita didicimus quid etiam de subsequenti tua conversatione præsumamus.* Ex hac regula aliam quoque, quæ magni momenti est in hac causa, colligimus, nempe vicariam illam auctoritatem, quæ uni cuipiam Episcopo tribuitur, perpetuam esse, & ad omnes æquè successores pertinere, si Pontifex in rescripto non expresserit eam non loco sed personæ datam esse, tunc quippe datam Ecclesiæ intelligendum esse, adeoque singulis Episcopis qui ejus Ecclesiæ administrationem gesserint, cùm expressis verbis ad unum non coërcetur; itamen ut istiusmodi privilegium innovatione interdum indigeat, si ea fuerit Ecclesiarum consuetudo. Præterea certum est consuetudinem bonam obtinere vim legis, & quæ ab aliquo usurpantur secundùm veterem consuetudinem, rectè præsumpta videri. Itaque si ostendere possumus vicariatum apostolicæ sedis tributum fuisse Ecclesiæ Thessalonicensi, ita ut quicunque ad eam cathedram pervenisset, is quoque ex eo esset Romani Pontificis Vicarius in Illyrico, soluta erit omnis controversia, constabitque privilegium illud ad unumquemque Episcopum pertinuisse jure ac privilegio sedis suæ. Istud verò probaturum me esse confido auctoritate epistolarum veterum Pontificum Romanorum quæ superioribus annis Romæ editæ sunt à clarissimo viro Luca Holstenio inter acta Concilii Romani sub Bonifacio secundo celebrati. Scio eum ex epistolis illis collegisse vicariam illam dignitatem non loco, id est, Ecclesiæ, collatam fuisse, sed personarum meritis. Verùm rectè hinc quoque adversùs ipsum collegit R. P. Petrus Franciscus Chiffletius aliud in his epistolis contineri quàm censuisset Holstenius. Sic enim loquitur: *Quod porrò ait idem Holstenius non uno loco vicariatum sanctæ sedis per Illyricum non loco*

Cap. 7. de reg. Jur. in Sexto.

S. Gregor. lib. 2. Indict. 10. epist. 4.

Vide suprà lib. 3. cap. 6. §. 1.

Chifflet. in Not. ad Vigil. Tapf. pag. 44.

seu sedi Thessalonicensi, sed personis, hoc est, Episcoporum Thessalonicensium privatis meritis fuisse concessum, non video qua ratione cum citatis Pontificum epistolis conveniat.

III. Sanè Bonifacius Papa istius nominis primus ad Rufum Thessalonicensem Episcopum scribens vicariatum illum Thessalonicensi Ecclesiæ collatum esse scribit à beato Petro, id est, à sede apostolica. Hæc sunt ejus verba: *Ita quippe vice sua beatus Apostolus Petrus Ecclesiæ Thessalonicensi cuncta commisit ut intelliget se solicitudinem manere multorum; quam minorem facere nova, quæ vires habere non possunt, tentamenta non debent.* Integrum locum retuli, quia utrumque membrum illius loci ostendit heic agi de jure ac privilegio Ecclesiæ. Idem Bonifacius ad Episcopos per Illyricum constitutos scribens de vicariatu Rufi hæc ait: *Quam ad rem faciendam memorato Episcopo meo directa secunda pronimus, quæ presbyterio universo complacuit, auctoritatem mandavi, retro majores secutus, qui Ecclesiam Thessalonicensem sibi semper famularem & in collegis caritate famulantem dignam, sicut fides adserit scriniorum, hoc honore duxerunt.* Item Cælestinus in epistola ad Episcopos per Illyricum: *Nec nova hæc sedi apostolicæ cura de vobis est. Statutum nostris sæpius experimentum hoc quod nos agimus Thessalonicensi Ecclesiæ semper esse commissum ut vobis vigilanter intendat.* Sixtus quoque III. in epistola ad Perigenem Corinthiorum Episcopum, qua ad ipsum inter cetera scribit se vices suas per Illyricum more majorum concessisse Anastasio Episcopo Thessalonicensi, ita loquitur: *Sancto fratri & coepiscopo nostro Anastasio Thessalonicensis urbis antistiti tam servato reverentiam quam ceteri quoque Pontifices per Illyricum constituti erga prædicti dignitatem reservare non abnuunt, cùm * sciamus nihil novum illi à nobis fuisse concessum, sed id quod ejus decessoribus nostri decessores detulerant habita consideratione disciplinæ ecclesiasticæ constitutum. Tua enim magis interest ut huic plurimum deferatur Ecclesiæ quæ tibi tantum honoris contulit ut pro te contra eos qui tibi tunc æmuli fuerant repugnares.*

* Legendum puto sciant, ut ad Episcopos Illyricianos referatur.

IV. Perigenes Corinthiorum Episcopus, ad fastigium tantæ sedis evectus favore & auxilio Rufi Thessalonicensis antistitis & auctoritate Bonifacii Romani Pontificis, stabilita nunc & confirmata per longi temporis spatium ordinatione sua, beneficiorum immemor, imperium detrectabat Anastasii, qui Rufo successerat, & cui vices suas Sixtus commiserat in provinciis Illyricianis. Sixtus videns se contemni in suo Vicario, primùm quidem audaciam hominis repressit; deinde repetens memoriam præteriti temporis, redit ad initia episcopatus ejus; quæ cùm valde titubarent, Ecclesiæ tamen Thessalonicensis suffragatione, Rufi nimirum Thessalonicensis antistitis, episcopatum Corinthiensem obtinuerat auctoritate sedis apostolicæ. Cùm verò beneficium illud Sixtus referat ad Ecclesiam Thessalonicensem, non ad Rufum, qui præstitit, ingratum autem mortuo jam Rufo esse Perigenem dicat adversùs Ecclesiam Thessalonicensem, quòd Anastasio contradiceret auctoritatem vicariatus apostolici, manifestum est illum existimasse beneficium quod Perigeni collatum fuerat à Rufo, ab eo præstitum auctoritate vicariatus Ecclesiæ Thessalonicensis, adeoque vicariam illam dignitatem Ecclesiæ Thessalonicensi fuisse conjunctam, ita ut quæ ab uno Eccesiæ illius Episcopo beneficia tribuebantur, eorum gratia in successores quoque redundare deberet. Frustra enim diceret eum ingratum esse erga Thessalonicensem Ecclesiam, si is totam confirmationis suæ gratiam Rufo debuisset tanquam privato homini, non tanquam ei qui ratione Ecclesiæ suæ vices gesserat apostolicæ sedis. Id verò non uno loco dicit Sixtus, ne quis ad casum referat, sed omnino in duobus locis, in epistola nimirum ad Perigenem, cujus fragmentum mox retulimus, & in epistola ad Episcopos in synodo apud Thessalonicam congregandos, in qua sic legitur: *Noverit Corinthius Episcopus sibi licentiam potestatis liberæ minimè tribuendam, si huic voluerit Ecclesiæ resultare quam sibi noverit profuisse; cui necesse est nos quoque, si quid tentare voluerit, obviare, qui præteritorum quæ illi per nos* (id est, per sedem apostolicam) *præstita sunt memores sumus, & illicitis semper usurpationibus obviamus.*

V. Ex asserta dignitate illa Ecclesiæ Thessalonicensis rectè secundùm idem principium concludit Sixtus in epistola ad Episcopos per Illyricum consistentes omnes Illyricianas Ecclesias ad curam pertinere Thessalonicensis antistitis, quisquis is tandem fuerit. *Illyricianæ omnes Ecclesiæ*, inquit, *ut à decessoribus nostris accepimus, & nos quoque fecimus, ad curam nunc pertinent Thessalonicensis antistitis.* Hinc enim facilè colligimus privilegium fuisse perpetuum. Nam Sixtus à Damaso, Siricio, Anastasio, & ceteris prædecessoribus suis non acceperat Illyricianas Ecclesias pertinere ad curam Episcopi qui tum Thessalonicensi Ecclesiæ præerat, nimirum Anastasii, sed in universum ad curam illius qui Thessalonicensem sedem teneret. Unde & in fine epistolæ ad Episcopos per Illyricum, in qua de Anastasio agit tum recens ordinato Episcopo Thessalonicensi, ait se prædecessoresque suos Pontifices Romanos constituisse ut Illyricianæ Ecclesiæ ad Anastasium pertinerent secundùm veterem consuetudinem. Quod falsum omnino esset, si ad solum Anastasium referretur, non verò generaliter ad Episcopum Thessalonicensem, quisquis is tandem foret. Hæc sunt verba Sixti: *Nec credatis vobis minui quidquid reverentiæ illius, ad quem & majores nostri & nos Illyricanas Ecclesias juxta morem traditum voluimus pertinere, à vestra dilectione & servari volumus & deferri.* Idem dicendum est de epistola Leonis primi ad Metropolitanos per Illyricum constitutos: in qua eis significans se vices suas commisisse Anastasio, ait se id facere secundùm exempla decessorum suorum, cùm tamen constet neminem ante Leonem vices suas Anastasio commisisse præter Sixtum. Ridicula namque essent verba Leonis, nisi hac interpretatione mollirentur quam adhibuimus verbis Sixti. Sic namque loquitur Leo: *Vicem itaque nostram fra-*

Vide infra cap. 24. §. 6. 15. & seqq. & cap. 34. §. 4. 5.

Vide infra cap. 35. §. 4.

Apud Holsten. pag. 102.

Apud Holsten. pag. 154.

tri & coëpiscopo nostro Anastasio, secuti eorum exemplum quorum nobis recordatio est veneranda, commisimus. Rectè ergo idem Sixtus dixit in epistola ad Perigenem nihil se novum concessisse Anastasio, sed habita consideratione disciplinæ ecclesiasticæ id ei detulisse quod decessores sui Romani Pontifices detulerant illius decessoribus. Eodem loquendi modo ante Sixtum usus erat & Bonifacius in epistola ad Episcopos per Thessaliam constitutos; in qua Rufum vindicare studens à contemptu adversùs Thessalos, ita loquitur: *Cui nihil novum auctoritas nostra concedit, sequens priorum gratiam, qua huic cura Ecclesiarum sæpe videtur injuncta.* Post istos Hormisda in commonitorio quod dedit Ennodio & Peregrino Episcopis, quos Thessalonicam mittebat ad Dorotheum Episcopum Thessalonicensem pro causa Joannis Metropolitani Epiri veteris, privilegia illa Thessalonicensi Ecclesiæ concessa fuisse testatur his verbis: *Certè redeat ad unitatem, & nos cum eo insistemus ut omnia privilegia quæcunque consecuta est à sede apostolica Ecclesia ejus inviolata serventur.*

VI. Quare cùm videmus sequentes Pontifices, cum Episcopis Thessalonicensibus delegant vices suas, profiteri se id facere juxta morem antiquum, & priorum exempla judiciaque sequendo, tametsi addant id se facere contemplatione etiam meritorum insignium virorum, intelligere debemus illos firmitatem rebus jam constitutis tribuere, non verò eam auctoritatem tribuere Ecclesiæ Thessalonicensis antistiti, ita ut eo extincto, extincta quoque ita sit vicaria illa potestas ut ad successorem non transeat. Nam & ipse Bonifacius primus, cujus testificatione docuimus eam curam delegatam fuisse Ecclesiæ Thessalonicensi, id se facere ait more majorum in epistola ad Episcopos Illyrios: *Retro majores secutus*, inquit, *qui Ecclesiam Thessalonicensem sibi semper familiarem & in collegii caritate famulantem dignam, sicut fides adserit scriniorum, hoc honore duxerunt.* Sixtus etiam III. ad Episcopos in synodo apud Thessalonicam congreganda scribens de Anastasio Episcopo Thessalonicensi ait: *Nos fratri & coëpiscopo nostro Anastasio tantum tribuimus quantum decessoribus ipsius à nostris decessoribus attributum. Priorum judicium sequimur hæc constituendo quæ ab his novimus constituta.* Idem in epistola ad Episcopos per Illyricum consistentes: *Nec credatis vobis minui quicquid reverentia illius, ad quem & majores nostri & nos Illyricanas Ecclesias juxta morem traditum voluimus pertinere, à vestra dilectione & servari volumus & deferri.* Leo I. in epistola LXXXIV. ad Anastasium Thessalonicensem: *Sicut præcessores mei præcessoribus tuis, ita etiam dilectioni tuæ, priorum secutus exemplum, vices mei moderaminis delegavi.* Idem Episcopis Metropolitanis per Illyricum constitutis: *Vicem itaque nostram fratri & coëpiscopo nostro Anastasio, secuti eorum exemplum quorum nobis recordatio est veneranda, commisimus.*

VII. Sufficere ista possent, ut arbitror, ad ostendendum vicariam illam Episcoporum Thessalonicensium dignitatem in consuetudinem venisse, ita ut quicunque Thessalonicensis esset antistes, is ex more ornandus esset apostolicæ sedis vicariatu per Illyricum. Facere tamen non possum quin adhuc ad eam rem probandam utar testimonio Nicolai primi, qui in epistola ad Michaëlem Imperatorem scripta ait indefinitè Thessalonicensem Episcopum secundùm antiquum morem, quem restaurari postulat, habuisse vicem Ecclesiæ Romanæ per Epirum & nonnullas alias Nicol. I. epist. 2. provincias quas heic enumerat. Præstat autem integrum locum referre. *Oportet enim vestrum imperiale decus, quod in omnibus ecclesiasticis utilitatibus vigere audivimus, ut antiquum morem, quem nostra Ecclesia habuit, vestris temporibus restaurare dignemini; quatenus vicem quam nostra sedes per Episcopos vestris in partibus constitutos habuit, videlicet Thessalonicensem, qui Romanæ sedis vicem per Epirum veterem, Epirumque novam, atque Illyricum, Macedoniam, Thessaliam, Achaiam, Daciam ripensem, Daciamque mediterraneam, Mœsiam, Dardaniam, & Prævalim, beato Petro Apostolorum principi contradicere nullus præsumat.*

VIII. Sed quod Nicolaus admonet contradicendum non esse beato Petro in his provinciis, respexisse videtur ad locum ex epistola Bonifacii ad Rufum Episcopum Thessalonicensem, quem suprà retulimus, in quo vicariatus dicitur Ecclesiæ Thessalonicensi concessus fuisse à beato Petro. Respexit etiam hauddubiè ad epistolam Leonis primi ad Anastasium Thessalonicensem. Nam Leo statim in initio illius epistolæ vicariam illam potestatem à beato Petro repetit, sic tamen ut etiam se nonnulla concessisse doceat. *Quanta* Leo epist. 84. *fraternitati tuæ*, inquit, *à beatissimi Petri Apostoli auctoritate commissa sint, & qualia etiam nostro tibi favore sint credita, si vera ratione perspiceres & justo examine ponderares, multùm possemus de injunctæ tibi sollicitudinis devotione gaudere.* Unde etiam colligi potest vicariatum illum æterna lege concessum fuisse Ecclesiæ Thessalonicensi, ita ut quicunque sedis illius Episcopus esset, is Legatus natus esset Romani Pontificis in Illyrico, ut illustrissimi Archiepiscopi verbis utamur. Vidit ista Dionysius Exiguus, suaque etiam attestatione docuit fixam fuisse illam dignitatem, hoc lemma apponens primo capiti istius epistolæ Leonis ad Anastasium: *Quod semper Thessalonicensis antistes vices apostolicæ sedis impleverit.* Quod non ita tamen intelligendum est ac si dicere voluisset Dionysius Thessalonicensem antistitem fuisse sedis apostolicæ Vicarium in Illyrico in initiis susceptæ à Romanis fidei fundatæque apud ipsos cathedræ. Illud enim tantùm dicere voluit, ex quo primùm tempore dignitas illa conlata est Ecclesiæ Thessalonicensi, ab ea nunquam fuisse divisam, & sedis illius Episcopum semper ab illo tempore vices apostolicæ sedis implevisse. Respiciebat enim ad initia vicariatus & ad ætatem suam, qua vigebat adhuc ea auctoritas in Episcopo Thessalonicensi.

IX. Denique Justinianus Imperator cùm primæ Justinianæ antistitem ad eam omnino dignitatem evehere cogitaret quam Thessalonicensis obtinebat in Illyrico, etiam vices apostolicæ sedis ei æterna lege committi à Vigilio Papa obtinuit per sex provincias Illy-

Vide locum Novellæ infrà cap. 19. §. 5.

riçianas. Ait enim in Novella constitutione CXXXI. constituere se ut is qui pro tempore fuerit Archiepiscopus primæ Justinianæ habeat semper sub sua jurisdictione Episcopos illatum sex provinciarum, & ut in subjectis sibi provinciis locum obtineat sedis apostolicæ Romæ, secundùm ea quæ definita sunt à sanctissimo Papa Vigilio. Certè sanctus Gregorius vices suas delegans Archiepiscopo primæ Justinianæ, ait se id facere *juxta morem*, ut adnotabimus infrà. Vetustam porrò consuetudinem magni momenti esse in istiusmodi rebus diximus suprà, & iterum repetemus in causa Joannis Episcopi Nicopolitani. Itaque ut ad id redeamus unde digressi sumus, modus agendi quem in hac causa usurpavit Justinianus satis evincit vicariam Thessalonicensis Episcopi dignitatem fuisse perpetuam, ita ut ille qui Thessalonicensem Ecclesiam pro tempore regebat, eo ipso esset apostolicæ sedis Vicarius, cùm ad istius exemplum Justinianus eam prærogativam antistiti patriæ suæ procuraverit.

CAPUT XXIII.

Synopsis.

I. Inquirenda nunc initia vicariatus Thessalonicensis, ut scire possimus cujus primùm Romani Pontificis beneficio debeatur. Veteres ad Damasum referunt. Recentiores quidam negant; adeo ut inventus sit qui Nicolaum primum argueret mendacii.

II. Referuntur verba Nicolai, simulque docetur locum ejus esse corruptum ac mutilum.

III. Auctoritate etiam Joannis VIII. confici potest initia vicariatus istius referenda esse ad Damasum.

IV. Probatur præterea ex Innocentio I. qui suppar Damaso fuit.

V. Adversùs illorum testimonia opponi potest epistola Siricii; qui vices suas delegans Anysio, nullam Damasi mentionem facit. Præterea Leo I. repetens initia istius vicariatus, à Siricio incipit, omisso Damaso. Sed controversia illa facilè componitur, explicato loco Leonis.

VI. Frustra se torquent qui quærunt utrùm Acholius Illyrici Primas à Damaso constitutus fuerit ante Concilium Aquileiense. Ratio Hallierii ut ostendat eum Damasi vicariatu ornatum non fuisse anno 382.

I. SUPERATIS tandem tot difficultatibus quibus obscuratus erat vicariatus Thessalonicensis, inquirenda nunc sunt initia ejus, ut sciamus cujus primùm Romani Pontificis beneficio tantam auctoritatem deberent Episcopi Thessalonicenses. Negotium illud antiqui Pontifices uno verbo definiunt, eam liberalitatem referentes ad Damasum, cujus tempore Acholius & Anysius Thessalonicensem cathedram tenuerunt. Contrà recentiores nonnulli, cùm viderent non extare Damasi rescripta de vicariatu Episcoporum qui apud Thessalonicam fuerunt illa ætate, illum negarunt istius rei auctorem fuisse. Quinimo inventus est qui Nicolaum primum argueret mendacii, initiaque vicariatus istius referret ad Bonifacium Papam istius nominis primum. Aliter & hi & iste sensissent, si durassent in hæc ultima beatissimi seculi tempora, vidissentque editas ex archivo seu bibliotheca sedis apostolicæ epistolas illas veterum Pontificum quas commemorat Nicolaus, inventas à clarissimo viro Luca Holstenio. Illarum nos auctoritate vindicaturi Nicolaum sumus à suspicione mendacii, simul ostensuri vicariatum Episcoporum Thessalonicensium incepisse à Damaso, sed à Siricio certa ratione firmatum fuisse.

II. Antequam verò illarum epistolarum testimoniis utamur, lubet heic describere locum ex epistola Nicolai, utpote qui manifestè respiciat ad epistolas editas in collectione Holstenii. Sic igitur scribit Nicolaus ad Michaëlem Imperatorem in epistola secunda: *Oportet enim vestrum imperiale decus, quod in omnibus ecclesiasticis utilitatibus vigere audivimus, ut antiquum morem quem nostra Ecclesia habuit, vestris temporibus restaurare dignemini; quatenus vicem quam nostra sedes per Episcopos vestris in partibus constitutos habuit, videlicet Thessalonicensem, qui Romanæ sedis vicem per Epirum veterem, Epirumque novam, atque Illyricum, Macedoniam, Thessaliam, Achaiam, Daciam ripensem, Daciamque mediterraneam, Mœsiam, Dardaniam, & Prævalim, beato Petro Apostolorum principi contradicere nullus præsumat, quæ antecessorum nostrorum temporibus, scilicet Damasi, Siricii, Innocentii, Bonifacii, Celestini, Sixti, Leonis, Hilari, Simplicii, Felicis, atque Hormisdæ sanctorum Pontificum sacris dispositionibus augebatur. Quorum denique institutiones ab eis illis in partibus destinatas per nostros Missos, ut rei veritatem cognoscere queatis, vestra augustali potentia dirigere curavimus.* Omisit hoc loco librarius nomen Anastasii Papæ, qui inter Siricium & Innocentium sedit, quem verò vices suas per Illyricum commisisse Anysio Thessalonicensi Episcopo constat ex Innocentii epistola ad Anysium. Sanè locum hunc Nicolai esse valde corruptum ac mutilum nemo est qui non videat.

III. Nicolao succedat Joannes VIII. qui ad Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum scribens, Bulgariam, id est, Illyricum, à Damaso Papa & sequentibus Pontificibus informatam fuisse ait. Referenda sunt autem ipsa viri verba: *Nullus autem ignorat*, inquit, *regionem Bulgarum à sancta memoria Damaso Papa & deinceps usque ad paganorum irruptionem à sedis apostolicæ Præsulibus, quantum ad ecclesiastica provisionis attinet privilegium, moderatam; præsertim cùm hoc nonnulla scripta, sed præcipuè diversorum Pontificum Romanorum res gestæ, quæ in regestis antiquitus nostræ reservantur Ecclesiæ, clariùs attestentur.* Respexit ad rescripta Pontificum quæ ab Holstenio Joan. VIII. epist. 78.

edita sunt; de quibus etiam intelligenda sunt quæ idem ait in epistola sequenti, in qua scribit ad Episcopos & clericos Græcos mirari se & vehementer obstupescere quòd illi sanctorum patrum canones obturatis oculis relegissent, & calcata conscientia terminos æternos à patribus positos transtulissent, & in alienam messem judicii falcem misissent, in Illyrici provincias, quas tum Bulgarum natio retinebat, ingredientes, & ordinationes illicitas perpetrantes, cùm & sacra Concilia sub sede beati Petri Apostolorum principis has olim provincias deguisse patenter innuant, & rerum gestarum à sancto Damaso Papa conscripta manifestè denuntient.

Idem epist. 79.

IV. Sed instar omnium esse debet una Innocentii primi testificatio, ut qui non ita multò post Damasum in principali cathedra sedit. Hic enim ad Anysium Acholii successorem scribens ait se ipsi eandem potestatem committere quam à Damaso, Siricio, & Anastasio antè acceperat. *Cui etiam* (id est, Anysio) *tanti ac tales viri prædecessores mei Episcopi, id est, sanctæ memoriæ Damasus, Siricius, atque suprà memoratus vir*, (id est, Anastasius) *ita detulerunt ut omnia quæ in illis partibus gererentur sanctitati tuæ, quæ plena justitia est, traderent cognoscenda.* Et in epistola ad Rufum, qua ei delagat vices suas per Illyricum; *non primitus hæc ita statuemus*, inquit, *sed præcessores nostros apostolicos imitati, qui beatissimo Acholio & Anysio injungi pro eorum meritis ista voluerunt.*

V. Sed adversùs illa quæ de Damaso dicta sunt opponi potest epistola Siricii, qui Damaso proximè successit, ad Anysium: in qua vices suas per Illyricum delegans huic Episcopo, quem Damasi Vicarium fuisse scribit Innocentius, nullam Damasi mentionem facit, hauddubiè facturus, si eadem auctoritas ab illo tributa Anysio fuisset. Præterea Leo primus repetens primordia vicariatus Episcoporum Thessalonicensium in epistola ad Anastasium, quæ ab Holstenio edita est, à Siricio incipit, omisso Damaso. Unde concludi potest initia istius vicariatus Siricio deberi, non autem Damaso, contrà quam placuit Innocentio, Nicolao, & Joanni Pontificibus Romanis. Itaque altiùs investigandum est, quærendaque ratio aliqua conciliandæ hujus controversiæ. Facem heic nobis commodissimè præferet epistola Leonis de qua mox diximus: in qua tametsi vicariatum Thessalonicensem repetat à Siricii delegatione, indicat aliquam ante illum fuisse istiusmodi delegationem in Illyrico, sed quæ *certa tum primum ratione* firmata sit. Ex quo colligere possumus Damasum mandata interdum aliqua, ubi occasio tulit, dedisse Acholio & Anysio, ceterùm nihil mansurum sancivisse; hoc verò exemplo invitatum Siricium vices suas Anysio commisisse per Illyricum, & sic vagam, ut ita dicam, & præterita delegationis occasione expirantem auctoritatem *certa tum primum ratione* Ecclesiæ Thessalonicensi commisisse. Nunc referenda sunt Leonis verba de vicariatu Anastasii; in qua cùm dicat se illi committere vices suas per Illyricum, addit id se facere exemplo Siricii, simulque arcanum aperit allatæ à nobis conciliationis: *Beatæ recordationis Siricii exemplum secuti*, inquit, *qui sanctæ memoriæ Anysio prædecessori tuo, bene de apostolica sede tunc merito, & rebus pòst sequentibus approbato, certa tum primùm ratione commisit, ut per illam provinciam positis, quas ad disciplinam teneri voluit, Ecclesiis subveniret.* Istam observationem confirmant sequentia verba Leonis: qui cùm memoriam initet eorum Episcoporum Thessalonicensium quibus Romani Pontifices commiserant vices suas, omnino incipit ab Anysio, dum ait prædecessores suos commisisse vices suas prædecessori decessorique Anastasii, id est, Anysio & Rufo, quibus successerat Anastasius. Quare cùm horum tantùm mentionem faciat Leo, manifestum est ab Anysio incepisse eum vicariatum, adeoque initia ejus, quod sæpe dicendum est, Papæ Siricio deberi.

Epistola Leonis I. apud Holsten. pag. 145.

Vide infrà cap. 16.

VI. Itaque frustra se torquent qui anxiè quærunt utrum Acholius Illyrici Primas à Damaso constitutus sit antè quàm Concilium Aquileiense celebraretur, atque id antea factum esse sibi persuadent. Nam præterquàm quòd Acholius exarchicam auctoritatem quoad ordinationes obtinebat in Illyrico secundùm veterem Ecclesiæ suæ consuetudinem, ut suprà diximus, cùm non tam nova auctoritas illi accesserit ratione vicariatus quàm cumulatio juris, manifestum est nihil istiusmodi constitutum à Damaso circa Acholium fuisse. Certè vir illustrissimus Franciscus Hallierius regius tum theologiæ Professor in academia Parisiensi, sed Cabellicensis dein Episcopus, ex eò probat Acholium Damasi vicariatu nondum ornatum fuisse anno CCCLXXXII. quòd is in epistola synodica Episcoporum orientalium in Constantinopolitana urbe congregatorum ad Damasum & ad synodum Romanam scripta, de qua actum est superiùs, postpositus invenitur Ambrosio Mediolanenti, Brittoni incertæ sedis Episcopo, & Valeriano Aquilelensi.

Hallier pag. 565. de hierarchia.

CAPUT XXIV.

Synopsis.

I. Siricius primus omnium certa constitutione Anysio Thessalonicensi Episcopo delegavit vices suas. Ejus exemplum secuti sunt Anastasius & Innocentius primus. In quo tum consisteret ille vicariatus.

II. Generalia tantùm in initio mandata fuerunt, ut causæ omnes Illyricianæ, eæ nimirum quæ secundùm morem referri debebant ad Romanum Pontificem, ad curam pertinerent Thessalonicensis antistitis. Quod probatur auctoritate Innocentii I.

III. Anysio successit Rufus, cui vices suas per Illyricum orientale commisit Innocentius, salvo Metropolitanorum jure.

IV. Ei potestatem facit congregandi synodos extraordinarias quotiens occasiones emerserint gravium negotiorum quæ congregationem sacerdotum requirant.

V. Innocentius literas de legatione Rufi conscribi jussit ac mitti ad universos Episcopos per provincias Illyricianas constitutos, ut in omnium notitiam venirent.

VI. Hunc honorem retinuit Rufus sub Zosimo, Bonifacio, & Cælestino. Causa Perigenis ei commissa à Bonifacio.

VII. Eodem tempore Rufus patitur contradictionem ab Episcopis Illyricianis, qui de ea re scribit ad Bonifacium. Colligitur istud ex epistola Bonifacii ad Rufum, quæ describitur.

VIII. Deinde Bonifacius, laudatis Adelphio & Perigene quòd ceteris Episcopis Illyricianis non consensissent, sed Rufo semper adhæsissent, illum hortatur ad constantiam, & causas Episcoporum judicare illum jubet.

IX. Inquiritur in capita de quibus querelam suam Rufus deposuerat apud Bonifacium, quæ erant gravissimi momenti, utpote in quibus de summa rerum agetur.

X. Illyriciani Episcopi ægrè ferunt sibi in omnibus causis ecclesiasticis superpositum esse Episcopum Thessalonicensem. Quod probatur ex Bonifacio.

XI. Horum invidorum suasionibus permotus Theodosius junior causas dubias Illyrici decernit referendas esse ad Episcopum Constantinopolitanum. Cui novitati obstitit Bonifacius, ob reverentiam canonum.

XII. Sed altiùs penetrabat tentata divisio Illyrici orientalis à patriarchatu occidentis, & quorundam Episcoporum præsumptio, qui causas retractare audebant quæ supremo sedis apostolicæ judicio definita fuerant. Orientalium Ecclesiarum communio vetus cum Romana, & illarum ad istam confugia in magnis periculis.

XIII. Angebat Bonifacium causa Perigenis, quòd ejus occasione tentarentur arcana dominationis. Nam causam ejus retractare volebant Illyriciani Episcopi in synodo Corinthiaca, quam congregare moliebantur præter conscientiam Rufi.

XIV. Itaque apertè illis comminatus est abstentionem, si causam illam iterum ad discutiendum in medium adducerent. Valuit itaque Perigenis ordinatio, ut docet epistola Sixti III.

XV. Istud ipsum probatur testimonio Socratis & Ivonis Carnotensis, cum aliis nonnullis argumentis.

XVI. De jure congregandorum Conciliorum Illyrici.

XVII. Bonifacius ait Rufum esse honorandum propter apostolicam vicem, & ordinationes Episcoporum citra ejus conscientiam celebrari non posse.

I. SIRICIUS itaque primus omnium certa constitutione Thessalonicensi Episcopo delegavit vices apostolicæ sedis, Anysio nimirum, qui paulò ante Siricii episcopatum successerat Acholio. Non extat epistola ejus ad Anysium ea de re scripta & ad eum missa per Candidianum Episcopum. Extat autem alia ejus epistola post obitum Candidiani scripta, ex qua colligimus statutum à Siricio fuisse ut nulla licentia esset sine Anysii consensu in Illyrico Episcopos ordinare. Siricio successit Anastasius, isti verò Innocentius, qui vicariam suam potestatem eidem Anysio commiserunt per Illyricianas provincias, exemplo decessorum suorum. Præstat porrò referre verba Innocentii ad Anysium, ex quibus intelligemus quænam fuerit illa potestas & quantum Thessalonicensi Episcopo detulerint Romani Pontifices illorum temporum. *Cui etiam*, inquit, id est, Anysio, *anteriores tanti ac tales viri prædecessores mei Episcopi, id est, sanctæ memoriæ Damasus, Siricius, atque suprà memoratus vir,* id est, Anastasius, *ita detulerunt ut omnia quæ in illis partibus gererentur sanctitati tuæ, quæ plena justitiæ est, traderent cognoscenda, meam quoque p ritatem hoc tenere judicium eandemque habere voluntatem te decet recognoscere.* (Apud Holsten. pag. 46.)

II. Generalia sunt ista mandata, sed quæ tamen indicant magnam à sede apostolica potestatem conlatam Anysio fuisse, nimirum ut omnia quæ in provinciis Illyricianis gererentur ad notitiam & judicium Thessalonicensis antistitis perferrentur, ut sententia & auctoritate ejus componerentur. Quod non intelligi ita debet ac si tum primùm causæ omnes Illyricianæ ad curam Thessalonicensis Episcopi pertinere cœpissent cùm ornatus est vicariatu sedis apostolicæ. Constat enim ex ejusdem Innocentii epistola ad Rufum ea tantùm delegatione effectum ut causæ quæ secundùm morem referri debebant ad Romanum Pontificem, velut ad Patriarcham occidentis, ad curam pertinerent Thessalonicensis antistitis; ut qui primus erat inter primates Illyricos, id est, primus provinciarum illarum Metropolitanus, etiam ut sedis apostolicæ delegatus causas quæ inciderent in Illyrico terminaret. Nondum enim positi fuerant termini vicariæ huic potestati, sed omnes omnino causæ illarum provinciarum commissæ fuerant Episcopis Ecclesiæ Thessalonicensis. (Apud Holsten. pag. 49.)

III. Successerat Rufus Anysio, viro de sede apostolica bene merito, & qui post acceptum ejus vicariatum plurimis beneficiis sibi devinxerat Romanos Pontifices, ut Leo primus testatur.

testatur. Hujus ergo successori vices suas delegans Innocentius his ad eum verbis utitur: *Divinitus ergo hac procurrens gratia ita longis intervallis disterminatis à me Ecclesiis discat consulendum ut prudentia gravitatique tua committendam curam causasque si qua exoriantur per Achaia, Thessalia, Epiri veteris, Epiri nova, & Creta, Dacia mediterranea, Dacia ripensis, Mœsia, Dardania, & Prævali Ecclesias Christo Domino annuente censeam. Verè enim ejus sacratissimis monitus lectissima sinceritatis tua providentia ac virtuti hanc injungimus solicitudinem; non primitus hac ita statuentes, sed prædecessores nostros apostolicos imitati, qui beatissimis Acholio & Anysio injungi pro eorum meritis ista voluerunt.* Tum addit paulò pòst: *Arripe itaque, dilectissime frater, nostra vice per suprascriptas Ecclesias, salvo earum primatu, curam; & inter ipsos primates primus, quicquid eos ad nos necesse fuerit mittere, non sine tuo postulent arbitratu. Ita enim aut per tuam experientiam quicquid illud est finietur, aut tuo consilio ad nos usque perveniendum esse mandamus.* Apud Holsten. pag. 48. Ibid. pag. 49.

IV. Quoniam verò ea interdum incidere negotia poterant quæ congregationem sacerdotum requirerent, hanc quoque Rufo potestatem facit ut quotiens ex occasiones emerserint, synodos etiam extraordinarias celebret ex provinciis Illyricianis. *Licitum autem*, inquit, *& apostolica sedis favore permissum tua fraternitati cognosce ut cùm aliqua ecclesiastica ratio vel in tua vel in memoratis provinciis agitanda cognoscendaque fuerit, quos velis Episcoporum socios quibuscunque de Ecclesiis assumas tecum, quorum & fide & moderatione quicquid necessitas causave flagitaverit, optimus dirigas arbiter, & præcipuus, quippe à nobis lectus, definias intercessor.* Hunc eundem ordinem secuti sunt Romani Pontifices sequentibus seculis, ut suo loco dicemus.

V. Verùm quia privilegia Thessalonicensis Ecclesiæ tributa nullius utilitatis futura erant donec provinciis innotuissent, Innocentius, ad exemplum Principum Romanorum, qui leges & edicta mittebant per provincias ut Præsidum ministerio publicarentur, litteras de legatione Rufi conscribi jussit ac mitti ad universos Episcopos per provincias Illyricianas constitutos unà cum suis & superiorum Pontificum epistolis ex archivo Romano descriptis. Ita enim intelligenda puto sequentia hæc Innocentii verba: *Omnem sanè instructionem chartarum in causa archivorum cum Presbytero Senecione, viro admodum maturo, fieri jussimus. Itaque & ex priore nostra epistola & ex his chartulis bene recensitis quid agere debeas recognosce. Nam voluntatem hanc nostram per unamquamque provinciam satis, ut decebat, literis manifestavimus.* Data est hæc ultima Innocentii epistola xv. Kal. Julii, Honorio IX. & Theodosio V. Augg. Consulibus, id est, anno quadringentesimo duodecimo, cùm undecimum annum in pontificatu ageret Innocentius. Prior verò ejus epistola ad Rufum data erat in ipsis episcopatus ejus initiis.

VI. Honorem illum retinuit Rufus etiam sub Zosimo, Bonifacio, & Cælestino successoribus Innocentii. Non extant Zosimi litteræ de ea re. Sed cùm Bonifacius ad Rufum scribens doceat frequentia Romanorum Pontificum rescripta ex apostolicæ sedis fonte manasse, quibus solicitudinem Ecclesiarum per Apud Holsten. pag. 52.

Macedoniam & Achaïam sitarum certum esse ait illi fuisse commissam, manifestum est illum, qui vices apostolicæ sedis impleverat sub Innocentio, eas quoque egisse sub ejus successore Zosimo, & ab eo quoque variis rescriptis instructum fuisse, quæ tum extabant in scrinio Ecclesiæ Romanæ; præsertim cùm idem Bonifacius ad Episcopos Thessalos scribens dicat se nihil novum concessisse Rufo, sed gratiam in hoc priorum esse secutum, id est, Innocentii & Zosimi decessorum suorum, à quibus auctoritatem Rufus acceperat per Illyricianas provincias. Quare cùm causa Perigenis electi Corinthiorum Episcopi, sed qui antea ordinatus esset Patrensis Episcopus in eadem Achaïa, non tamen à Patrensibus susceptus, ad sedem apostolicam delata fuisset à synodo illius provinciæ, ejus cognitionem Rufo delegavit Bonifacius, tanquam ei ad quem cura provinciæ Achaiæ pertinebat; ut patet ex variis Bonifacii epistolis ad eum datis. Vide infrà cap. 34. 3. 4. Apud Holsten. pag. 52. & seqq.

VII. Accidit sanè hoc tempore ut cùm Rufus de quibusdam ecclesiasticæ disciplinæ capitibus consuluisset Bonifacium, isteque ad ejus consulta respondisset ex auctoritate sedis apostolicæ, passus sit Rufus contradictionem à nonnullis provinciarum illarum Episcopis dum exequi curat mandata Bonifacii. Timens verò Rufus ne infaustum hunc constitutionum pontificiarum exitum sibi imputaret Bonifacius, ut etiam occasione ista se vindicaret à contemptu Illyricianorum Episcoporum, à quibus molestiam passus erat, literas ad eum dedit, quibus & contumaciam Illyricianorum Episcoporum significabat, seque vel ex eo culpæ eximere studebat quòd sibi semper oculis obversari videretur beatissimus Petrus, cujus vices per Illyricum sibi commissæ fuerant, adeoque non ausurum se fuisse aliquid ex officio suo remittere eo præsente. Probabilem ac sapientem excusationem admisit Bonifacius, neque imprudentiam Rufo imputans neque negligentiam; eaque occasione usus, ut illum validiùs excitaret ad conservandam debitam sedi apostolicæ reverentiam, vices ei suas, ut factum fuerat à superioribus Pontificibus, delegavit literis ad ipsum datis XIII. Kal. Octobris, Monaxio V.C. Consule, id est, anno quadringentesimo decimo nono. Elegans profectò est epistola illa & sedis apostolicæ Pontifice cumprimis digna. Sic autem habet.

Dilectissimo fratri Rufo Bonifatius. Credebamus post epistolas nostras pro ecclesiastica disciplina observatione transmissas omnibus aditum præsumtionibus præcludendum, cùm ad consultationem dilectionis tua præbuissemus debitum pro causarum æstimatione responsum, constituentes ea debere servari qua ecclesiastica exigit disciplina. Sed quantum nunc tua sanctitatis nobis relatio patefecit, apud plerosque valuisse quod scripsimus, apud quosdam autem admonitionem nostram inefficacem cognovimus fuisse. Nec hoc fraternitati tua possumus imputare, cùm te anxium pro commissa tibi Ecclesiarum sollicitudine & rebus & literis sentiamus. Vigilantia tua laudamus industriam; qui ne videaris tibi commissa negligere, id non prætermittis literis indicare quod sedes apostolica debeat censura corrigere, hunc te Dei nostri habere professus timorem quem Apud Holsten. pag. 54.

prudentissimo inesse convenit sacerdoti ; qui tunc tibi esse poterit gloriosus, si ea qua cura tuæ commissa sunt prodesse Ecclesiis fuerimus experti. Intuetur enim te, ut epistolis tuis ipse fideliter es locutus, beatissimus Petrus Apostolus oculis suis qualiter summi rectoris utaris officio. Nec potest tibi esse non proximus qui pastor dominicarum ovium est perpetuus constitutus, aut aliquam ubivis positam Ecclesiam non curare in quo universalis Ecclesia positum legimus fundamentum.

VIII. Ab ea Rufi commendatione Bonifacius statim transit ad curam quæ illi injuncta fuerat à sede apostolica ; simulque & certa mandata præscribit, & in laudes eorum Episcoporum exultabundus excurrit qui constitutis apostolicæ sedis ad Rufum missis debitum consensum commodaverant ; quales fuerunt Adelfius & Perigenes. *Te ergo, frater carissime*, inquit, *omnis cura respectat earum Ecclesiarum quas tibi vice sedis apostolicæ à nobis creditas recognosces ; ut & prava corrigas, & dissipata componas, & si quæ inter Episcopos eveniant causæ, sub divini judicii timore distinguas ; ut creditus tibi à sede apostolica gubernaculis contra omnes fluctus nascentium procellarum justè & prudenter utaris. In notitiam singulorum ad quos antè jam scripsimus quem deberent tramitem custodire nostras te epistolas pertulisse dixisti, quibus debitum se commodare consensum plurimi sacerdotum sacrarum traditionum memores sunt professi : quos fraterna caritate complexi tales esse cognoscimus coëpiscopum nostrum Adelfium vel fratrem Perigenem.*

IX. Quænam fuerint constituta Bonifacii quæ recepta non sunt à quibusdam partium illarum Episcopis Bonifacius non exprimit. Illud tantùm docet, eos qui consensum his statutis commodaverant sacrarum traditionum fuisse memores. Unde colligi debet in ea fuisse sententia Bonifacium ut existimaret istos contumaces ac refractarios ivisse contra veterem consuetudinem. Sed quænam illa fuerint in quæ illi peccaverant non aperit in hac epistola. Itaque aliunde repetenda sunt, & quidem ex aliis ejusdem Bonifacii epistolis, quo teste nullus in hac causa luculentior esse potest. Ex his colligimus Rufum ad eum retulisse de subreptione quorundam Episcoporum Illyricianorum, qui à Theodosio extorserant legem *Omni innovatione cessante*, qua causæ Illyrici orientalis ad Constantinopolitanum Episcopum perferri jubebantur. Retulerat præterea Rufus Episcopos illos se inconsulto synodum Corinthiacam indixisse pro retractanda causa Perigenis, vicariatum porrò sibi per Achaiam concessum venisse in contemptionem, contemptumque illum etiam in sui personam redundare. Rescripsit ergo Bonifacius nova illa tentamenta Episcoporum Illyricianorum, quæ vetustati contraria erant, valere non posse, servandum esse jus apostolicum, causas à sede apostolica definitas retractari non posse in provinciis, & statum Perigenis Corinthiorum Episcopi nulla posse penitùs ratione turbari, Concilia intra Illyricum congregari non posse extra conscientiam Rufi, adeoque hunc honorandum propter apostolicam vicem, absque quo non liceat Episcopos ordinare per illas provincias. Quæ ut ordine ostendamus ita evenisse, à subreptione Illyricianorum Episcoporum incipiendum est.

X. Illyriciani Episcopi ægrè ferentes sibi in omnibus causis ecclesiasticis superpositum esse Thessalonicensem Episcopum, nacti occasionem turbandi ex translatione Perigenis ad Ecclesiam Corinthiorum, quæ judicio Romanæ sedis decreta fuerat, querelam istam ad aures Theodosii Augusti retulerunt, simulque suggesserunt uti Constantinopolitanæ urbis antistiti, quæ se veteris Romæ prærogativa gaudere gloriabatur, hunc honorem tribueret ut si quid dubietatis emergeret in provinciis Illyrici, id oporteret non absque scientia Constantinopolitani Episcopi terminari, ad exemplum veteris Romæ, ad quam fiebat relatio causarum ex omnibus provinciis. Maximam invidiam habuisse amplissimam illam Rufi potestatem, quæ Episcopos illos ad tantum facinus audendum impulit, probat epistola Bonifacii ad Episcopos per Thessaliam constitutos, data post legem Theodosii de qua mox dicemus. *Ergo servate honorem debitum capiti*, inquit ; *quia nolumus ut intra se membra decertent, ita ut tendatur eorum ad nos usque certamen, dum fratrem & coepiscopum nostrum Rufum dignum ducitis contemni ; cui nihil novum auctoritas nostra concedit, sequens priorum gratiam, qua huic cura Ecclesiarum sæpe videtur injuncta. quod factum ita integratum servari volumus in futurum sicut à patribus hujus dispositionis forma servata est. Non decet fratres alterius dignitate morderi.*

Apud Holsten. pag. 67.

XI. Horum invidorum suasionibus permotus Theodosius, augendæ præterea dignitatis Constantinopolitanæ urbis, ut videtur, cupidus, legem edidit anno CDXXI. qua edixit uti servata veterum canonum reverentia, causæ ecclesiasticæ per omnes Illyrici provincias judicentur in suis quæque provinciis, ita tamen ut si quid dubietatis emerserit, id est, si qua causa major inciderit, referatur ad Episcopum Constantinopolitanæ urbis, eò quòd nova Roma veteris Romæ privilegiis fruatur, & novæ Romæ Episcopus primatu honoris potiatur post Romanum Episcopum juxta canonem secundum synodi Constantinopolitanæ. Cùm de hac innovatione certior factus esset à Rufo Bonifacius, videretque ea ratione tentari ac convelli *jus apostolicum*, ut ipse vocat, & canones antiquos, illustrissimasque Ecclesias Alexandrinam & Antiochenam gradibus suis moveri quos eis & vetusta consuetudo & canon Nicænus confirmaverant, ad Rufum rescripsit nova illa tentamenta vires habere non posse, & eorum studiis cedendum non esse quos novitas rerum & indebitæ desiderium dignitatis accendit, sed elaborandum esse & Deo nostro favorem præstante certandum ut quisquis contra licitum nititur, sibi per omnia recognoscat occursum. Quod adversùs Constantinopolitanum antistitem dici manifestum est, qui secundum sibi locum vindicabat adversùs vetustatem & canones antiquos, cùm secundus locus deberetur Alexandrino, tertius Antiocheno. Unde & in epistola ad Episcopos Illyricianos ita loquitur: *Quemnam locus exigit, si placet recensete canonum sanctiones ; reperietis quæ sit post Ecclesiam Romanam secunda sedes, quæve sit tertia : à quibus ideo ita rerum videtur ordo * destructus ut se Ecclesiarum Pontifices cæterarum sub*

Vide supra lib. 6. cap. 2. §. 1.

Apud Holsten. pag. 66. De jure apostolico videndus canon 19 Collect. Afric. De canone apostolico vide epistolam Alexandri Episcopi Alexandrini apud Theodoret. lib. 1. hist. ecclesiast. cap. 4.

Bonif. I. apud Holsten. pag. 73.

* distinctus.

uno tamen eodemque sacerdotio habere cognoscant quibus caritate servata propter ecclesiasticam disciplinam debeant esse subjecti. Et quidem hac sententia canonum à vetustate duravit, & nunc usque Christo nostro favente perdurat. Et paulò pòst: *Servant Ecclesia magna prædicta per canones dignitate, Alexandrina & Antiochena, habentes ecclesiastici juris notitiam*, id est, juris apostolici, ut suprà dixit.

XII. Sed altiùs penetrabat, quam Thessali & quidam Illyriciani Episcopi tentabant, provinciarum illarum divisio à patriarchatu occidentis & à communione & potestate Romani Pontificis, quarum cura istum levari procurabant, ut amplificandæ auctoritatis alterius se esse studiosos hoc facinore ostenderent. *Audio Episcoporum quosdam*, inquit Bonifacius in epistola ad Thessalos, *apostolico jure contempto novum quippiam contra Christi proprie præcepta tentare, cùm se ab apostolica sedis communione &, ut ita dicam veriùs, potestate separare nituntur, eorum petentes auxilium quos ecclesiasticarum sanctio regularum majoris esse non dedit potestatis. Leguntur etenim præcepta majorum, & quibus in Ecclesias juris aliquid dederint invenimus. Jam temerator est ecclesiastice disciplina quisquis in jus le es, cùm sibi nihil debeatur, inrepit ea sibimet vindicando qua sibi à patribus negata videantur.* Tum in epistola ad Episcopos per Illyricum constitutos aperit quænam fuerit illa præsumptio, nimirum prohibere ne causæ ecclesiasticæ provinciarum Illyrici orientalis deferrentur ad sedem apostolicam, adeoque ex ista præsumptione effectum ut eas auderent retractare quæ supremo sedis apostolicæ judicio definitæ fuerant. Quod ait esse contrarium moribus antiquis. Nam & illustrissimas orientis Ecclesias, Alexandrinam nempe & Antiochenam, in magnis negotiis consuluisse semper sedem Romanam, ejusque auxilium postulasse quoties occasiones inciderunt ingentium periculorum. Quanto magis istam consuetudinem servandam esse à minorum urbium Episcopis, & ab Illyricianis potissimum, qui ab omni retro antiquitate usque ad hæc novissima tempora paruerant constitutis apostolicæ sedis. *Nemo unquam*, inquit, *apostolico culmini, de cujus judicio non licet retractari, manus obvias audacter intulit; nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit judicari. Servant Ecclesia magna prædicta per canones dignitates, Alexandrina & Antiochena, habentes ecclesiastici juris notitiam. Servant inquam statuta majorum, in omnibus deferentes, & ejus vicissitudinem recipientes gratia quam se in Domino, qui pax nostra est, nobis debere cognoscunt. Sed quia res postulat, approbandum documentis est maximas orientalium Ecclesias in magnis negotiis, in quibus opus esset disceptatione majore, sedem semper consuluisse Romanam, & quotiens usus exegit, ejus auxilium postulasse.* Descendit deinde ad exempla sanctorum Athanasii & Petri Alexandrinorum antistitum, tum Meletii & Flaviani Antiochiæ, & ad ipsius Nectarii Constantinopolitani ordinationem. Addit verò sub Innocentio Pontifices orientalium Ecclesiarum dolentes se à beati Petri communione sejunctos per Legatos pacem poposcisse, eamque illis à sede apostolica indultam fuisse.

XIII. Angebat vehementer Bonifacium causa Perigenis, caritate sanè erga hominem sedi apostolicæ addictissimum, sed præcipuè propter convulsam ab Episcopis Illyricis Romani judicii definitionem, qui post illud eam causam rursum judicare moliebantur in Concilio Corinthiaco. (Bonif. I. apud Holsten. pag. 70.) Nam dupliciter in hoc peccabatur adversùs sedis apostolicæ majestatem. Primò, quòd eam causam retractare præsumerent quæ supremo Romani Pontificis arbitrio judicata fuerat. Deinde, quòd eam synodum celebrare cogitarent præter conscientiam, id est, consensum, Rufi Episcopi Thessalonicensis, qui Vicarius erat Romanæ sedis per omnes Illyrici provincias. Hæc duo capita complexus est Bonifacius in epistola ad Rufum: (Apud Holsten. pag. 62.) *Ad synodum quæ dicitur illicitè congreganda de causa fratris nostri & coepiscopi Perigenis, cujus scripsimus statum nulla posse penitùs ratione turbari, talia scripta direximus quibus universi fratres intelligant primò convenire se citra suam conscientiam minimè debuisse, deinde de nostro non esse judicio retractandum. Nunquam etenim licuit de eo rursus quod semel statutum est ab apostolica sede tractari.*

XIV. Adeo autem altè insederat hic dolor animo Bonifacii ut ad Episcopos Illyrios qui ad synodum Corinthiacam conventuri erant scribens apertè comminatus abstentionem sit, si Perigenis causam iterum ad discutiendum in medium adducerent, cujus honos dubius & incertus per regulas omnino esse non posset post sententiam Romani Pontificis. *Congregatur ergo*, inquit, *ut redeamus ad causam hujus injuriæ, synodus, cujus dilectio consultum semper superhabens Concilii recognoscat arcanum; & fiet, quod quidem fieri per regulas omnino non poterit, fratris & coepiscopi nostri Perigenis honor dubius & incertus, quem in sede Ecclesiæ supradictæ nostra sententia conlocavit.* (Ibid. pag. 74. 79.) Et infrà: *Convenientes ut condecet fratres, ne quis volens in nostra communione durare, fratris & consacerdotis nostri Perigenis iterum ad discutiendum in medium nomen adducat, cujus sacerdotium Apostolus Petrus semel jam spiritus sancti suggestione firmavit.* Valuit porrò, ut illud etiam dicamus, apostolicæ sedis auctoritas circa Perigenem, ut in epistola ad ipsum data docet Sixtus III. eum redarguens quòd Thessalonicensi Ecclesiæ resultaret, cujus commendatione & apostolicæ sedis beneficio sedem suam retinuerat adversùs æmulos. *Gratulari potiùs*, inquit, *quàm conqueri deberemus de tuæ fraternitatis actibus, cùm tibi apostolicæ sedis auctoritas in ipsis tuæ ordinationis initiis, quod te semper meminisse oportet, adfuerit.* (Apud Holsten. pag. 88.) Et in fine epistolæ: *Tua enim magis interest ut huic plurimùm deferatur Ecclesiæ quæ tibi tantum honoris contulit ut pro te contra eos qui tibi tunc æmuli fuerant repugnaret.* Idem in epistola ad Episcopos in synodo apud Thessalonicam congregandos: *Noverit Corinthius Episcopus sibi licentiam potestatis liberæ minimè tribuendam, si huic voluerit Ecclesiæ resultare quam sibi noverit profuisse; cui necesse est nos quoque, si quid tentare voluerit, obviare, qui præteritorum quæ illi per nos præstita sunt memores sumus, & illicitis semper usurpationibus obviamus.* (Ibid. pag. 92.)

XV. Sufficerent ista quidem ad probandum Perigenis ordinationem in Ecclesia Co-

rinthiensi convaluisse auctoritate Romani Pontificis. Sed tamen adhuc adseramus testimonium Socratis, qui de Perigenis ordinatione ita scribit : *Perigenes Ecclesiæ Patrensis designatus fuit Episcopus : quem, ubi populus illius urbis eum repudiaverat, Episcopus Romanus mandavit ut Episcopo Corinthi metropolis jam mortuo, in sede episcopali illius urbis collocaretur. Cui Ecclesiæ reliquo vitæ spatio præfuit.* Testatur istud ipsum & Auxilius lib. 1. cap. 111. quem Ivo Carnotensis descripsisse videtur in præfatione sui Decreti. Nam apud utrumque ista omnino leguntur : *Perigenes in Petris est ordinatus Episcopus. Sed quoniam cives ejus civitatis eum suscipere noluerunt, Romanæ civitatis Episcopus jussit eum inthronizari in Corintho metropoli, defuncto ejus Episcopo ; eique, donec advixit, Ecclesiæ præfuit.* Extat sanè epistola Cælestini Papæ ad Perigenem & ad alios quosdam partium illarum Episcopos, in qua ille primo loco nominatur. Præterea, cassata, uti suprà diximus, constiturione Theodosiii quæ relationem causarum dubiarum Illyrici ad Constantinopolitanum Episcopum fieri præcipiebat, nullum subreptiones Illyticianorum Episcoporum habuerunt effectum, adeoque conatus eorum adversùs Perigenem debuit simul esse vanus & irritus.

Socrat. lib. 7. cap. 15.

Vide suprà in Addit. ad cap. 1. lib. 4.

XVI. Displicebat itaque Bonifacio Episcoporum Illyricianorum audentia, qui Concilia congregare præsumebant citra conscientiam Rufi. Nam Innocentius primus, cupiens Vicario suo Ruso aliquam insignem prærogativam dare, ei ex apostolicæ sedis favore concesserat ut quoties causa aliqua eveniret quæ congregationem sacerdotum requireret, posset quos vellet Episcopos de quibuscunque Ecclesiis evocare & cum eis controversias definire. Hæc tantùm Innocentius. Sed quoniam non satis ad gloriam viri de sede apostolica bene meriti id esse arbitratus est Bonifacius, constituit ne liceret Episcopis Illyricianis convenire, id est, Concilia celebrare, citra conscientiam ejusdem Rufi. Unde cùm inaudivisset Episcopos illos synodum indixisse apud Corinthum pro retractanda causa Perigenis, commotus & *exagitatus*, ut ipse ait, propterea fuit, synodumque non aliter celebrari mandavit quàm ex auctoritate Rufi, electionem verò judicum à Ruso faciendam esse. *Sanè quoniam servandus accusatori locus est*, inquit, *ne audentiam penitùs incitare videamur si quid ab eodem, postquam Episcopus nostris est auctoritatibus constitutus, contra disciplinam & propositum sacerdotii fertur admissum, coepiscopus noster Rufus, cui ad vicem nostram cuncta committimus, cum ceteris fratribus quos ipse delegerit, negotium curabit audire, ad nostram relaturus omnia notionem quacunque cognitioni ejus rerum cursus & ordo monstraris.*

Vide suprà §. 4. hujus capitis.

Apud Holsten. pag. 70.

Ibid. pag. 75.

XVII. Postremum caput responsorum Bonifacii ad consulta Rufi respiciebar, ut diximus, personam ipsius Rufi, quatenus Romani Pontificis vices obtinebat & jus ordinandorum Episcoporum per Illyricum. Istud colligitur ex epistola ejusdem Bonifacii ad Episcopos Illyricianos ; in qua ait honorandum esse Rufum propter apostolicam vicem, & ordinationes Episcoporum citra ejus conscientiam celebrari non posse. *Illud etiam, quoniam auctoritas nostra commonitione solita vacare non debet, hortamur, & repetito sæpius sermone præcipimus, ut in omnibus huic viro obedientiam dispositionibus commodetis. Nullus, ut frequenter diximus, alicujus ordinationem citra ejus conscientiam celebrare præsumat, cui, ut suprà dictum est, vice nostra cuncta committimus.* Item in epistola ad Episcopos Thessalos : *Episcopos per Illyricum citra conscientiam coëpiscopi nostri Rufi nullus ordinare præsumat.*

Ibid. pag. 80.

CAPUT XXV.

Synopsis.

I. Rufus Thessalonicensis Episcopus à Cælestino quoque ornatus est vicariatu sedis apostolicæ. Probatur auctoritate Nicolai I. & ex ipso Cælestino.

II. Referuntur ejus verba, quæ sunt magni momenti, & apertiùs explicant Vicarii Thessalonicensis auctoritatem quàm superiorum Pontificum epistolæ.

III. Declarat causas quæ non sine Rufi auctoritate & consensu agi poterant, nimirum ordinationes Episcoporum, celebrationes Conciliorum, & majorum causarum relationes ad sedem apostolicam.

IV. Mortuo Rufo, Anastasius ei in cathedra & in vicariatu successit. Concilium indictum apud Thessalonicam. Mandata Anastasio data à Sixto III.

V. Refertur alius Sixti locus, ex quo perperam collegit Holstenius vicariatum Thessalonicensem non sedis sed personæ privilegium fuisse.

VI. Disputatur an Romani Pontifices sic vices suas alii cuipiam Episcopo tribuere potuerint ut eas auferrent Thessalonicensi; & probatur istud non licuisse, variis argumentis.

VII. Explicatur causa Joannis Episcopi Nicopolitani, qui temporibus Hormisdæ Papæ relationem de ordinatione sua non miserat secundùm morem ad Dorotheum Episcopum Thessalonicensem.

VIII. Hormisda petebat Dorotheum Romam dirigi, ut illic examinaretur in causa fidei. Negavit Justinus Imperator, & Dorotheus non ivit Romam.

IX. Hæc discordia dedit occasionem ornandi Episcopum Nicopolitanum vicariatu sedis apostolicæ. Ad Gregorium Magnum referri non debuit de ordinatione Episcopi Nicopolitani, si tum is fuisset subjectus Thessalonicensi.

X. Corruptus sancti Gregorii locus emendatur; in quo, ut hodie quidem legitur, agitur de Nicomeditanæ civitatis Episcopo. Ostenditur heic agi de Episcopo Nicopolitano.

XI. Sixtus III. dat Anastasio auctoritatem convocandi Concilia generalia Diœceseos Illyricianæ, ad causas judicandas: quæ si illic finiri non potuerint, ab eo referantur ad apostolicam sedem.

XII. Addit idem Sixtus novum privilegium, ut si quis Episcopus ex provinciis Illyricianis Thessalonicam ad Anastasium accesserit præter ejus conscientiam, velut canonum contemptor habeatur. Holstenius heic agi putat de Episcopis Romam proficiscentibus absque formata Episcopi Thessalonicensis.

XIII. Sixtus Proclum CP. hortatur ne in jura Thessalonicensis antistitis irrepat. Quibus verbis designantur tentamenta Episcoporum Illyricianorum, qui se subtrahere moliebantur auctoritati Episcopi Thessalonicensis ut ad Constantinopolitanum se conferrent, & metus Pontificis ex vicinitate Procli.

I. BONIFACIO successit Cælestinus istius nominis primus, cujus ævo celebratum fuit Ephesinum Concilium adversùs hæresim Nestorii, in quo Flavianus Philippensium Episcopus Rufi Thessalonicensis Legatus adfuit & subscripsit post Episcopos Hierosolymitanum & Ephesinum, ante Firmum Cæsareæ Cappadociæ Exarchum. Quod viri docti datum interpretantur honori vicariatus sedis apostolicæ, quem jam à tempore Innocentii primi continuata potestate secundùm morem habebat Rufus à Cælestino. Agnoscens enim iste privilegium hoc Ecclesiæ Thessalonicensi ita indultum esse ut semper is vicem beati Petri agere deberet in provinciis Illyricianis qui sedem illam teneret, Thessalonicensemque Episcopum semper apostolicæ sedis vicem implevisse juxta observationem Dionysii Exigui quam suprà attulimus, etiam istud confirmatum esse voluit sua auctoritate, ne quid minus successoribus suis huic Ecclesiæ tribuisse videretur. Docet istud Nicolaus primus in epistola ad Michaëlem Imperatorem; in qua enumerans Pontifices Romanos qui primi Thessalonicensem antistitem decreverunt esse Romanæ sedis Vicarium per Illyricum, Cælestinum inter illos recenset. Verùm testis in hoc nobis erit ipse Cælestinus ad Episcopos per Illyricum constitutos scribens in causa Felicis Episcopi provinciæ Dyrracenæ; qui quorundam accusationibus circumventus ac penè oppressus, apostolicæ sedis auxilio evaserat ex hoc periculo. Hac occasione Cælestinus Episcopis illis significat jam inde ab antiquitate sedem apostolicam derivasse partem aliquam suæ sollicitudinis in provincias Illyricianas, earumque curam Thessalonicensi Ecclesiæ semper fuisse commissam, confirmasse se eam auctoritatem Rufo, cui eos obedire præcipit in omnibus causis ecclesiasticis; postremò minatur abstentionem & segregationem à cœtu fraternitatis ei qui refragari auderet vel auctoritati suæ vel illius jussioni.

II. Ista cùm sint magni momenti, & epistola illa Cælestini apertiùs explicet auctoritatem illam Vicarii Thessalonicensis quàm superiorum Pontificum epistolæ, referenda sunt heic illius verba. *Nec nova hæc*, inquit, *sedi apostolicæ cura de vobis est. Statutum nostris sæpius experimentum hoc quod nos agimus Thessalonicensi Ecclesiæ semper esse commissum ut vobis vigilanter intendat.* Tum laudata virtute obedientiæ, & commendata beati Petri auctoritate & prærogativa, *Dominentur nobis regulæ*, inquit, *non regulis dominemur. Simus subjecti canonibus cùm canonum præcepta servamus. Sunt culpæ aliquantæ non leves, quæ * illis innatæ provinciis, ad nos, cùm simus longiùs, non possunt pervenire, aut jam semotis omnibus non ita ut sunt actæ interposito temporis spatio perferuntur: quas omnes nos intercessione fratris & coëpiscopi nostri Rufi, cujus experientiam probitatem esse in causis omnibus & vitæ actibus liquet, volumus reserari; cui vicem nostram per vestram provinciam noveritis esse commissam; ita ut ad eum, fratres carissimi, quicquid de causis agitur referatur.* Cælest. I. epist. ad Episcopos per Illyricum, apud Holsten. pag. 85.

* Legendum puto in Illyriis natæ.

III. His ita generaliter sancitis, statim declarat causas quæ non sine Rufi auctoritate

& consensu agi poterant, nimitum ordinationes Episcoporum, celebrationes Conciliotum, & majorum causarum relationem ad sedem apostolicam. *Sine ejus consilio*, inquit, *nullus ordinetur, nullus usurpet eodem inconscio commissam illi provinciam, colligere nisi cum ejus voluntate Episcopos præsumant; per eum etiam ad nos si quid est referatur.* Excommunicationis denique pœnam intentat illis qui his constituris apostolicæ sedis non obedierint: *Sed hac præceptione cognoscent & eum qui refragandum nostra auctoritati vel illius crediderit jussioni, à fraternitatis cœtu, cùm ipse separet, segregandum.*

IV. Mortuus est per eas tempestates Rufus Thessalonicensis Episcopus; & Anastasius statim in ea cathedra locatus, vicariatu sedis apostolicæ secundùm morem ornatus est à Sixto cum ea ipsa amplitudine auctoritatis quam superiores Pontifices decessoribus ejus tribuerant. Indicta erat anno CDXXXV. synodus Episcoporum apud Thessalonicam. Ad Episcopos ergo in synodo apud Thessalonicam congregandos scribens Sixtus de Anastasio, his eum verbis commendat: *Nos fratri & coepiscopo nostro Anastasio tantum tribuimus quantum decessoribus ipsius à nostris decessoribus attributum. Priorum judicium sequimur hac constituendo quæ ab his novimus constituta, quia & ipsum hujus probamus meriti cujus fuerunt illi qui talia meruerunt. Nullus obviet salubribus constitutis, nullus præceptionibus his resultet. Habeant honorem suum Metropolitani singularum, salvo hujus privilegio, quem honorare debeant amplius honorati. In provincia sua jus habeant ordinandi. Sed hoc inscio vel invito, quem de omnibus volumus ordinationibus consuli, nullus audeat ordinare. Ad Thessalonicensem majores causæ referantur antistitem. Ipsum major cura respectet eos qui ad episcopatum vocantur discutiendi solicitiùs & probandi. Ipse optimos solertissimosque de vestro numero eligat quos negotii secum adsciscat arbitros, aut sint sit tribuat qui in disceptationem missa componat.* Apud Holsten. pag. 91.

V. Sed operæ pretium est aliam Sixiti constitutionem, qua porestas Episcopi Thessalonicensis paulò apertiùs declaratur, referre, directam universis Episcopis per Illyricum, datam autem XV. Kal. Januar. Aëtio iterum & Segisvulto Consulibus, id est, anno Christi CCCCXXXVII. *Illyricanæ omnes Ecclesiæ*, inquit, *ut à decessoribus nostris accepimus, & nos quoque fecimus, ad curam nunc pertinent Thessalonicensis antistitis; ut sua solicitudine, si quæ inter fratres nascantur, ut assolent, actiones, distinguat atque definiat, & ad eum quicquid à singulis sacerdotibus agitur referatur.* Apud Holsten. pag. 99. Heic mirari subit infelix Holstenii judicium de vero sensu hujus loci, ex quo manifestè colligi putat privilegium illud, non sedis, sed personæ privilegium fuisse, additque statim curam illam alii Episcopo urbis alteriuspro arbitrio Romani Pontificis demandari potuisse. Istum verò sensum colligit ex voce *Nunc*, ac si possessio præsentis temporis aboleret omnem aliam possessionem; cùm è contra ex contextu epistolæ constet heic agi de privilegio Ecclesiæ, non verò personæ, uti supra diximus. Vide suprà cap. 22.

VI. Quòd autem ait Holstenius curam illam alii Episcopo urbis alterius pro arbitrio Romani Pontificis demandari potuisse, facilè assentior. Nam & posteriorum temporum exempla probant eos aliis Episcopis delegasse vices suas in variis provinciis. Sed an cura illa sic alii Episcopo tribui potuerit ut non ampliùs Thessalonicensi incumberet, & ab eo prorsùs auferretur, non ita exploratum habetur. Nullus quippe dubitat, ut adnotatum est ab illustrissimo Archiepiscopo, quin privilegia quæ propter merita conceduntur in contractus naturam transeant, ideoque revocari nullo modo possint. Magna porrò Thessalonicensium Episcoporum in sedem apostolicam merita fuisse probant Romanorum Pontificum epistolæ ab Holstenio editæ. Præterea cùm consuetudo, uti suprà diximus, obtineat vim legis & convelli non possit, constat vicariatum apostolicæ sedis adimi non potuisse Ecclesiæ Thessalonicensi, tametsi causam abolendo privilegio fortassis dedisset is qui cathedræ illi præsidebat. Nam licèt interdum diversa sint merita præsidentium, ut ait sanctus Leo, tamen jura permanent sedium; &, ut ait Alexander III. in epistola ad Thomam Archiepiscopum Cantuariensem, *ex delicto personæ non debet Ecclesia jacturam aliquam vel incommodum sustinere.* Denique semper, sed præcipuè in causis ecclesiasticis, vitandum est scandalum, & summi Pontifices maximè cavere debent ne rescriptis suis scandali occasionem præbeant. Scandala porrò & offensiones in rempublicam Christianam invehuntur quando status ecclesiasticus aliqua novitate percellitur & consuetudines receptæ convelluntur. Dedit magnum istius rei exemplum ætas Hormisdæ Romani Pontificis, & quidem in occasione quæ convellebat privilegia Thessalonicensis antistitis, ut necesse non sit exempla petere è longinquo. Vide suprà lib. 3. cap. 10. §. 2. Vide suprà cap. 22. §. 2. S. Leo epist. 62. Vide Notas ad Agobard. pag. 118. Apud Baron. ad an. 1164. §. 38. Vide suprà lib. 3. cap. 15. §. 7. 8.

VII. Joannes Nicopolitanus Episcopus, idemque veteris Epiri Metropolitanus, relationem de sua ordinatione, sicut vetus consuetudo poscebat, non miserat ad Dorotheum Episcopum Thessalonicensem, propterea quòd is non erat in communione sedis apostolicæ, & quia Pontifex Hormisda præceperat ne quis debitam sedi Thessalonicensi reverentiam exhiberet, neve eum susciperet ceu Vicarium sedis apostolicæ. Hanc Joannis temeritatem acriter ultus est Dorotheus principali auctoritate fretus. Joannes ergo agnoscens se imparem Dorotheo, literas ea de re ad Hormisdam scripsit per Diaconum suum, licentiam petens destinandi relationem ad Episcopum Thessalonicensem secundùm consuetudinem. At Hormisda Episcopum illum admonuit ne tale aliquid audere tentaret, si cum ipso vellet in communione persistere; & Episcopis Epiri id ipsum sub consultationis colore poscentibus rescripsit se hujus illis rei auctorem existere non posse quam, si inscio se cognosceret factam esse, culparet. Ne tamen afflicto non opitularetur, Ennodium & Peregrinum Episcopos misit Thessalonicam cum literis ad Dorotheum; & dato eis commonitorio præcepit uti cùm ad eum pervenissent, monerent ut se ab Ecclesiæ Nicopolitanæ concussione suspenderet, *ratio-* Hormisd. epist. 17. 21. 22. Idem epist. 78. Hormisd. epist. 1[illegible] Hormisd. epist. [illegible]

nem reddentes, quia non potuit reversus ad communionem & ad corpus Ecclesiæ cum illis qui needum reversi sunt quicquam habere conjunctum; nos non solvere à prædecessoribus nostris concessa privilegia, si ipse ecclesiastica instituta non deserat. Contendebat enim Dorotheus Joanni liberum non fuisse omittere obsequium quod ex veteri consuetudine & ex apostolicæ sedis privilegio debebatur Ecclesiæ Thessalonicensi. Itaque cùm illum justam causam habere videret Hormisda, neque facilè vinci posse hominem tot munimentis insistentem, ut qui præter auctoritatem sedis suæ, principales quoque & judiciarias potestates sibi faventes haberet adversùs Joannem, Legatis suis præcepit ut eum ad concordiam & ad unitatem inducerent oblata privilegiorum confirmatione. *Certè redeat ad unitatem*, inquit, *& nos cum eo insistimus ut omnia privilegia quæcunque consecuta est à sede apostolica Ecclesia ejus inviolata serventur.* Ad ipsum verò scribens fatetur Joannem debuisse secundùm consuetudinem ad Thessalonicensem Ecclesiam ordinationis suæ initia dirigere, ceterùm consuetudinem non fuisse neglectam, sed vitata contagia. Et quia Dorotheus contendebat privilegia Ecclesiæ suæ indulta servanda esse, illum his verbis interpellat Hormisda: *Quo pudore, rogo, privilegia circa te illorum maneri desideras quorum mandata non servas, & reverentiam quam non exhibes fidei, cupis tibi ecclesiastica potestate deferri?* (Idem epist. 22.)

VIII. Quis fuerit causæ istius exitus non inveni traditum memoriæ literarum. Nam & biennio post Dorotheus ab Hormisda divisus erat, & Joannes Nicopolitanus Episcopus adhuc pertimescebat malevolorum suorum calumniam, ut Hormisdæ verbis utamur. Injunxit per ea tempora Legatis suis Hormisda petere ab Imperatore uti Dorotheus ad Urbem dirigeretur, illic examinandus in causa fidei. Et cùm inaudivisset eum Constantinopolim jussu Principis evocatum fuisse, mandat aliis literis insistere apud Imperatorem *ut in eandem civitatem* * *denuo revertatur, sed episcopatus, quem nunquam bene gessit, honore deposito, ab eodem loco ac Ecclesia longiùs relegetur, vel certè huc ad Urbem sub prosecutione congrua dirigatur.* Legati rem ut jussi erant Justino Augusto retulerunt, poscentes *ut ad percipiendam doctrinam catholica puritati Romam præfatus Dorotheus mitteretur.* Negavit Justinus; & repente Dorotheus, qui in civitate Heracleensi attinebatur, abire permissus est. (Idem epist. 54. — Idem epist. 62. — Epist. 63. — * id est, Thessalonicam. — Suggestio Germano Episcopi &c. post epist. 67. Hormisd.)

IX. Hæc tamen discordia, ut ego quidem arbitror, Hormisdæ dedit occasionem distrahendi Epirum à corpore provinciarum quæ Vicario Thessalonicensi parebant, committendique vices apostolicæ sedis per eam provinciam Episcopo Nicopolitano. Quod ut meliùs intelligatur, meminisse debemus eorum quæ suprà diximus cùm tractaremus de his quæ apud Hormisdam acta sunt pro confirmatione privilegiorum Ecclesiæ Thessalonicensis, nimirum illum in Commonitorio Legatis suis dato pollicitum esse quòd si Dorotheus ad unitatem rediret, id est, Acaciano schismati renuntiaret, ipse *omnia privilegia quæcunque consecuta est à sede apostolica Ecclesia ejus inviolata servaret.* His verbis promissam esse confirmationem vicariatus per Illyricum nemo est, opinor, qui ambigat. Itaque si ostendere possumus parem in hoc Nicopolitani Episcopi causam fuisse ævo sancti Gregorii, satis constabit eum diù antè fuisse sedis apostolicæ Vicarium per Epirum, nimirum jam indè à temporibus Hormisdæ. Rescribens ergo Gregorius ad Episcopos Epiri, qui ad eum scripserant de ordinatione Andreæ Episcopi Nicopolitani, hæc ait: *Suprascripto igitur Andreæ fratri & coepiscopo nostro Pallium nos direxisse cognoscite, atque privilegia cuncta concessisse quæ prædecessores nostri ejus prædecessoribus contulere.* Si extaret Gregorii epistola ad Andream, fortassis aperta vicariatus istius testimonia in ea reperirentur. Hoc auxilio destituti, cogimur agere argumentis. Ac primum quidem observandum est ad Episcopum Romanum referri de ordinatione Episcopi Nicopolitani, prorsùs contra veterem morem, si tum Epirus fuisset subjecta Thessalonicæ. Nam tum Episcopus Thessalonicensis, qui erat Eusebius, erat in communione sedis apostolicæ, ut docent variæ Gregorii epistolæ ad ipsum datæ. Ad hunc ergo, non ad Gregorium, referri debuit de ordinatione Andreæ. Sed quoniam tum sedes ejus æqualibus privilegiis utebatur cum Thessalonicensi, à cujus potestate exempta fuerat, necessarium erat ut eundem morem in ordinationis suæ initiis servaret Andreas quem Thessalonicenses Episcopi servabant, nimirum ut relationem de ordinatione sua mitteret ad summum Pontificem. Secundò Gregorius Pallium, quod erat Vicariorum apostolicæ sedis insigne, (licèt interdum etiam aliis Episcopis daretur) mittens ad Andream, confirmat omnia privilegia Ecclesiæ illius collata à prædecessoribus suis, idque iis verbis quæ, si conferantur cum verbis Hormisdæ suprà relatis, omnino evincunt Gregorium loqui voluisse de vicibus apostolicæ sedis. (S. Gregor. lib. 5. Indict. 14. epist. 7.)

X. Sed adversùs hæc opponet fortassis quispiam frustra me hoc loco torqueri. apud Gregorium enim non agi de Episcopo Nicopolitano, sed de Nicomeditano, adeoque inutilem esse hanc meam omnem operam. Scio quidem in vulgatis Gregorii editionibus & in veteri codice MS. Bibliothecæ regiæ, tum etiam apud Gratianum, epistolam illam loqui de Andrea *Nicomeditanæ* vel *Nicomedianæ* civitatis Episcopo. Sed ego contendo locum hunc esse corruptum, reponendumque illic esse nomen Nicopolitanæ civitatis. Primùm enim ea epistola scripta est ad Episcopos Epiri; quorum Metropolitanus non erat, Nicomediensis, qui nullus fuit, sed Nicopolitanus, ut cuivis manifestum est. Deinde apud sanctum Gregorium non uno loco reperimus mentionem fieri Andreæ Episcopi Nicopolitani, hujus nimirum ipsius de quo ad eum retulerant Episcopi Epirotæ. Unde patet certam esse emendationem, adeoque ea argumentatione convelli non posse quæcunque hactenus à nobis dicta sunt de vicariatu Epis- (Apud Gratian. dist. 100. cap. Scriptorum. — S. Gregor. lib. 7. Indict. 1. epist. 11. & Indict. 2. epist. 79.)

copi Nicopolitani. Nunc ad Sixti literas revertamur.

XI. Sic ergo prosequitur ille in epistola illa ad universos Episcopos per Illyricum: *Sit Concilium quotiens causæ fuerint, quotiens ille pro necessitatum emergentium ratione decreverit; ut meritò sedes apostolica relatione ejus instructa quæ fuerint acta confirmet. Evocatus vestrum nemo venire contemnat, nec congregationi sanctæ, ad quam debet festinare, se deneget. Excusatio per contumaciam non requiratur &c.* Et paulò post: *Si quid forsitan aut inter fratres natum fuerit, aut fratri cuipiam aliqua actio qua pulsetur illata, aut illic fratre & coepiscopo nostro Anastasio judice eveniens negotium terminetur, qui vices apostolicæ sedis agere ut beatæ memoriæ Rufus decessor ipsius ex nostra voluntate cognoscitur: aut ad nos, si illic definiri non potuerit, eodem tamen suis literis causam omnem quæ vertitur prosequente, veniat examen.*

Apud Holsten. pag. 93.

XII. Addit idem Sixtus novum privilegium, nimirum ut si quis Episcopus ex provinciis Illyricianis Thessalonicam ad Anastasium accesserit præter ejus conscientiam, velut canonum contemptor habeatur. Quo loco respexit fortassis Sixtus ad canonem tertium Sardicensem, in quo sic legitur: *Osius Episcopus dixit: Illud quoque necessariò adjiciendum est, ut Episcopi de sua provincia ad aliam provinciam, in qua non sunt Episcopi, non transeant, nisi fortè à fratribus suis invitati, ne videamur januam claudere caritatis.* Et fortassis istud petierat Anastasius à Sixto quòd se nimia Episcoporum Thessalonicam venientium copia premi videret, exemplum secutus Ætii prædecessoris sui, qui remedium à Concilio Sardicensi postulaverat adversùs Presbyteros & Diaconos Thessalonicam ex provinciis Illyricianis venientes, tempusque moræ illis præscribi, ut suprà vidimus. Itaque Sixtus de hoc privilegio sic scribit ad Proclum Episcopum Constantinopolitanum: *Id ergo quod nos quoque servamus faternitatem tuam, quam scimus hoc suo more facturam, volumus custodire, id est, ut si quis ad fratrem & coepiscopum nostrum Thessalonicensis urbis antistitem harum provinciarum quæ ad eum pertinent sacerdos adveniat præter ejus conscientiam, si sine ejus epistolis atque formata venire tentaverit, tanquam disciplinæ ecclesiasticæ despector & contemtor canonum, quos nos temerari ex aliqua parte non patimur, habeatur.* Hunc locum Holstenius existimans esse mutilum, sic restituendum esse pronuntiat: *Si quis ad fratrem & coepiscopum nostrum Thessalonicensis urbis antistitem harum provinciarum (quæ ad tuam spectant Ecclesiam sacerdos sine tuo consensu accesserit, vel contra ad tuam sanctitatem istarum provinciarum) quæ ad eum pertinent sacerdos adveniat præter ejus conscientiam &c.* Ex quo loco sic emendato colligit eos qui ex Illyrico veniebant Romam formatam attulisse Vicarii Thessalonicensis; ut qui è Gallia veniebant, accipiebant ab Arelatensi Vicario. De quo privilegio, quod in Patroclo sumpsit initium, nos infrà agemus capite xxx. istius supplementi.

Vide suprà cap. 20. §. 5.

Apud Holsten. pag. 94.

Quæ parenthesi conclusa sunt, ab ditamenta sunt Holstenii.

XIII. De causis provinciæ Illyricianæ ad Constantinopolitanum Episcopum rescripsit Sixtus; ut qui in vicino erat, canonum custodiam præstaret. Nam Episcopi illius provinciæ se interdum subtrahere moliebantur auctoritati Episcopi Thessalonicensis ut ad Constantinopolitanum se conferrent, vicinæ urbis illecebris illecti. Et facilè illos admittebat Constantinopolitanus antistes, in spem augendæ dignitatis suæ erectus, post conditum canonem secundæ synodi. Nam & Theodosii junioris ævo tentata fuerat orientalis Illyrici divisio à sede apostolica, ut non ampliùs illud aut Thessalonicensi Episcopo subesset, neque relationes hinc ad sedem apostolicam mitterentur. Itaque Sixtus, multùm laudato Proclo, eum hortatur ne in jura & privilegia Thessalonicensis antistitis irrepat, sed potiùs ei debitum honorem reservet, neve quicquam permittat fieri quod non liceat à sacerdote tentari. Quibus verbis nemo non videt designari tentamenta Illyricianorum Episcoporum & metum Pontificis ex vicinitate Procli. *Reverentia vestræ*, inquit, *in commune* (id est, tibi & Thessalonicensi Episcopo) *præstatur, si alter alterius honori debita, prævenientes invicem per caritatis gratiam, reservetis: quæ fieri nolumus ut legimus. Discant omnes illius provinciæ sacerdotes tantæ fraternitatem tuam esse censuræ ut non permittas fieri quod non licet à sacerdote tentari.*

Apud Holsten. pag. 91.

CAPUT

CAPUT XXVI.

Synopsis.

I. Leo M. amplificavit auctoritatem Episcopi Thessalonicensis in Illyrico.

II. Anastasius à Leone postulaverat uti sibi vices suas per Illyricum delegaret juxta morem. Iterum ostenditur vicariatum Thessalonicensem à Siricio Papa firmatum fuisse.

III. Recensentur mandata quæ Leo dedit Anastasio. Quænam utilitas ex celebratione Conciliorum capiatur.

IV. Causæ in suis quæque provinciis definiantur. At si quæpiam causa incidat quæ nec in majori synodo apud Anastasium definiri possit, tum verò de ea referatur ad sedem apostolicam.

V. Explicatur Leonis locus de plenitudine potestatis, & de his qui à Romano Pontifice vocantur in partem sollicitudinis. Huic distinctioni occasionem præbuit Anastasii audentia adversùs Atticum Metropolitanum veteris Epiri.

VI. Explicationem heic allatam veram esse probatur auctoritate Petri Bibliothecarii sedis apostolicæ, Ivonis Episcopi Carnotensis, & Goffridi Vindocinensis.

VII. Probatur etiam auctoritate Innocentii III. ad Cencium Legatum scribentis de auctoritate Legatorum.

VIII. Rursum istud ipsum probatur ex alio illustri loco ejusdem Pontificis. Agebatur de castigando Mauricio Episcopo Pictaviensi, qui judices à Papa delegatos vocabat Papæ judicellos, & se Papam esse aiebat in sua diœcesi.

IX. Sequentes Pontifices hoc Leonis loco usi sunt ad ostendendum solum Romanum Pontificem habere plenitudinem potestatis, ceteros verò vocatos tantùm esse in partem sollicitudinis.

X. Mandata sua Leo jubet in omnium Episcoporum notitiam perferri, ne quis ignorantia juris se tueri possit. Episcopi, Presbyteri, Diaconi die dominico ordinandi.

XI. Transit deinde Leo ad celebrationem Conciliorum generalium Diœceseos Illyricianæ, quorum regulam præscribit. Consulit fatigationi & paupertati Episcoporum, ne cogantur frequenter convenire ad synodos. Varia istius rei exempla ex antiquitate.

XII. Jubet uti nullus Episcopus se synodo subtrahat superbo animo. Asseruntur causæ legitimæ ob quas licebat deesse conventui synodali.

XIII. Præscribit deinde varia capita circa disciplinam ecclesiasticam, & Episcopos Illyricianos admonet servare constituta à se missa ad Anastasium.

I. VENTUM est tandem, quod maximè cupiebamus, ad felicia illa tempora quibus Romanam Ecclesiam post Sixtum III. rexit sanctus Leo, vir cumprimis memorabilis, & qui cùm virtutibus suis, tum ob rerum gestarum gloriam, Magni cognomen adeptus est. Et superiores quidem Pontifices vices suas per Illyricum tribuerant Episcopo Thessalonicensi cum ea amplitudine potestatis quam animo conceperant. Supererant tamen adhuc plurima disciplinæ capita ad quæ porrigi poterat illius sollicitudo. Facinus istud divina providentia reservaverat Leoni; ut qui magnitudine animi & intelligentia decessoribus suis anteibat, etiam in hoc capite illos vinceret. Unde & ipse ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum scribens ait multa illi à beatissimi Petri Apostoli auctoritate, id est, à Romanis Pontificibus decessoribus suis, commissa fuisse, sed plus tamen se ipsi concessisse quàm decessoribus ejus tributum fuerat à sede apostolica. *Quanta fraternitati tuæ*, inquit, *à beatissimi Petri Apostoli auctoritate commissa sint, & qualia etiam nostro tibi favore sint credita, si vera ratione perspiceres & justo examine ponderares, multùm possemus de injunctæ tibi sollicitudinis devotione gaudere.*

Leo I. epist. 84. & in Decretis cap. 58.

II. Anastasius ornatus à Sixto fuerat vicariatu sedis apostolicæ, eumque per multos annos gesserat. Tandem anno quadringentesimo quadragesimo quarto, seu data occasione, sive fortean quòd Leo quereretur non petitam à se fuisse confirmationem illius potestatis ex parte Anastasii, Anastasius mittens Nicolaum Presbyterum in Italiam, per eum petiit à Leone uti sibi, sicut prædecessores ejus detulerant prædecessoribus suis, vices suas delegaret per Illyricum. Quod Leo concessit, exemplum petens à temporibus Papæ Siricii, & quia idem honos fuerat tributus prædecessori & decessori Anastasii, id est, Anysio & Rufo, qui cathedram Thessalonicensem tenuerant ante Anastasium. Ex quo confirmatur observatio quam suprà attulimus, incepisse quidem aliquo modo vicariatum Thessalonicensem à Damaso, sed certa primùm ratione & æterna lege sancitum esse à Siricio in persona Anysii. Nam Leo totum istud negotium refert ad tres illos Episcopos, nulla mentione facta temporum Damasi, hauddubiè facturus, si quid ille mansurum sancivisset. Hæc sunt verba Leonis: *Postquam itaque nobis petitio tuæ dilectionis innotuit per filium nostrum Nicolaum Presbyterum ut tibi quoque à nobis, sicut decessoribus tuis, per Illyricum cum nostra vice propter custodiam regularum auctoritas præstaretur, præbentes assensum, nostra adhortatione compellimus ut nulla dissimulatio, negligentia nulla proveniat circa Ecclesiarum regimen per Illyricum positarum, quas dilectioni tuæ vice nostra committimus, beatæ recordationis Siricii exemplum secuti, qui sanctæ memoriæ Anysio prædecessori tuo, bene de apostolica sede tunc merito, & rebus pòst sequentibus approbato, certa tum primùm ratione commisit, ut per illam provinciam positis quas ad disciplinam teneri voluit Ecclesiis subveniret.* Et mox: *Imitatorem te tam prædecessoris tui quàm decessoris, qui pari modo hoc & meruisse & egisse cognoscitur, esse volumus, ut de profectu Ecclesiarum quas tibi vice nostra committimus gaudeamus.*

Similis Pelagii II querela extat in epistola ejus ad Sapaudum, quæ refertur infra cap. 37.

Vide suprà cap. 23. §. 3.

Leo I. in epist. ad Anastasium, apud Holsten. pag. 144.

Decessor, qui proximè antecessit. Prædecessor, qui decessorem proximè antecessit. Vide Juret. ad epist. 91. Ivonis Carnot.

III. Post narrationem illam & quæ sequitur exhortationem Leo transit ad mandata quæ Vicario suo danda putavit; quæ omnino

malo verbis ipſius referre quàm meis. *Divina legis ſanctio veneranda*, inquit, *& canonum ſpecialius decreta ſerventur. Per commiſſas tibi provincias tales Domino ſacerdotes quibus ſola vita & clericalis ordinis ſuffragentur merita conſecrentur. Nihil gratia perſonali, nihil ambitioni, nihil redemptis permittas licere ſuffragiis. Examinentur diligentiùs & per longum vitæ tramitem diſciplinis eccleſiaſticis qui ordinandi fuerint imbuantur. ſi tamen illis omnia quæ à ſanctis patribus ſunt conſtituta conveniant, & quæ beatum Apoſtolum Paulum de talibus legimus præcepiſſe cuſtodierint, ut unius uxoris vir ſit, & hanc virginem, ut auctoritas divinæ legis cavet, acceperit.* Docet deinde bigamum verè eſſe qui nondum Chriſtianus habuit uxorem, & ea mortua, aliam duxit poſt baptiſmum. Pergit autem in dandis mandatis; *Nullus te inconſulto per illas Eccleſias ordinetur antiſtes. Ita enim fiet ut ſint de eligendis matura judicia, dum tua dilectionis examinatio formidatur. Quiſquis verò de Metropolitanis Epiſcopis contra noſtram præceptionem præter tuam notitiam fuerit ordinatus, nullam ſibi apud nos ſtatus ſui eſſe noverit firmitatem, eoſque uſurpationis ſuæ rationem qui hoc præſumpſerint reddituros. Singulis autem Metropolitanis ſicut poteſtas iſta committitur ut in ſuis provinciis jus habeant ordinandi, ita eos Metropolitanos à te volumus ordinari, maturo tamen & decocto judicio.* Et paulò pòſt: *Ad ſynodum quiſquis fratrum fuerit evocatus occurrat, nec ſanctæ congregationi ſe deneget, in qua maximè conſtituendum eſſe noverit quod ad diſciplinam poterit eccleſiaſticam pertinere. Meliùs enim omnis culpa vitabitur, ſi inter ſacerdotes Domini collatio frequentior habeatur, emendationi pariter & caritati plurimùm præſtet adunata ſocietas.* Ea utilitas ex celebratione Conciliorum, primùm ut vitia reſecentur, deinde ut fraternitas mutuo aſpectu fruatur.

IV. Addit deinde in mandatis Leo ut ſi quæ cauſæ in provinciis illis natæ fuerint quæ in Conciliis illis terminari poſſint abſque contradictione, illic definiantur. Si verò cauſa quæpiam major ſive, ut alibi vocat, gravior inciderit, quæ ab Anaſtaſio præſidente in ſynodo non poſſit definiri, jubet ad ſe mitti relationem de eo negotio, ut ipſe revelante Domino reſcribat quod ipſi idem Dominus aſpiraverit; ſervata nimirum veteri conſuetudine, quæ conſtituit uti majores cauſæ ad ſedem apoſtolicam referantur. *Ut enim auctoritatem tuam vice noſtra*, inquit, *exercere te volumus, ita nobis quæ illic componi non potuerint, vel qui vocem appellationis emiſeris, reſervamus.* Unde cùm poſtea idem Anaſtaſius nimis aſperè tractaſſet Atticum veteris Epiri Metropolitanum, deque ea re idem Atticus querelam ſuam detuliſſet ad Leonem, iſte ad Anaſtaſium reſcribens de atrociſſimo facinore, in memoriam ei revocavit iſta mandata, eum redarguens quòd ea non ſervaſſet. *Nam cùm majora negotia*, inquit, *& difficiliores cauſarum exitus liberum tibi eſſet ſub noſtra ſententia expectatione ſuſpendere, nec ratio tibi nec neceſſitas fuit in id quod in uſuram tuam excederet deviandi.* Et inferiùs eandem cauſam repetit, pronuntians Anaſtaſium non debuiſſe cauſam Attici, qui Metropolitanus Epiſcopus erat, judicare donec ad ejus conſulta Leo reſcripſiſſet. *Præſertim*, inquit, *cùm etiamſi tale aliquid mereretur, expectandum tibi fuerat quid ad tua conſulta reſcriberem.* Et paulò pòſt: *Etiamſi quid grave intolerandumque committeret, noſtra erat expectanda cenſura, ut nihil priùs ipſe decerneres quàm quod nobis placeret agnoſceres. Vices enim noſtras ita tuæ credidimus caritati ut in partem ſis vocatus ſollicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis.*

Leo I. epiſt. 48.

V. Heic locus me admonet ut effatum illud ultimorum temporum, nimirum ceteros Epiſcopos vocatos eſſe in partem ſollicitudinis, ſed ſolùm Romanum habere plenitudinem poteſtatis, captata occaſione explicem, oſtendamque Leonem non cogitaſſe hoc loco de ſuprema auctoritate Romanæ ſedis in univerſum, ſed tantùm de poteſtate quæ ſedi apoſtolicæ competebat in provinciis Illyricianis, in cujus poteſtatis exercitio vices ſuas Anaſtaſio tribuerat, ita tamen ut ab eo vocatus fuerit in partem ſollicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis. Vices ſuas, ut diximus, per Illyricum Leo commiſerat Anaſtaſio. Is verò externa potentia inflatus tyrannum agebat, adeo ut Atticum Metropolitanum veteris Epiri ſub publica cuſtodia ad ſe Theſſalonicam deduci fecerit, & contra vetera inſtituta ſponſionem ab eo fidelitatis ſcripto exegerit. Ea de cauſa Romam accedens Atticus Leonis pietatem commovit: qui propter hoc facinus, quia invidia hujus facti in eum quoque derivari poterat, gravem ad Anaſtaſium epiſtolam dedit, illum redarguens paulò aſperioribus verbis. Tum verò addit ſic ſe vices ſuas ei commiſiſſe ut in partem vocatus ſit ſollicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis. Quibus verbis dicere voluit Leo commiſiſſe ſe quidem Anaſtaſio ut cauſas definiret quæ in provinciis Illyricianis definiri poſſent citra contradictionem, ceterùm majores gravioreſque cauſas reſervaret judicio ſedis apoſtolicæ. Attici porrò cauſam, quippe qui Metropolitanus eſſet, inter majora negotia referendam eſſe, adeoque de ea referri debuiſſe ad ſedem apoſtolicam, culpandumque propterea eſſe Anaſtaſium, qui eam judicare præſumpſiſſet.

VI. Ne quis verò exiſtimet me novum aliquid dicere aut ſummæ Romani Pontificis auctoritati velle quippiam detrahere, laudabo ſententiæ iſtius auctores ex intima penè antiquitate; ſimulque Innocentii III. teſtimonio evincam Legatos apoſtolicæ ſedis, tametſi generalia mandata acceperint, debere ſe continere intra certos limites & intelligere ſibi tributam non eſſe vi legationis eam poteſtatis amplitudinem in provinciis quæ Romano Pontifici competit in cauſis eccleſiaſticis. Anno MLXXIV. cùm Legati à Gregorio VII. in Germaniam miſſi ſynodum generalem celebrare vellent, quod intra Gallias, id eſt, Germaniam, à nullo alio celebrari poſſe quàm à Romano Pontifice contendebant Epiſcopi illarum partium, opponerentque Legati ſe vices gerere Romani Pontificis, contenderetque è contra Liemarus Bremenſis Archiepiſcopus ſibi quoque & Moguntino Archiepiſcopo vices apoſtolicæ ſedis per Germaniam antiquis privilegiis eſſe

Lambertus Schafnab. ad an. 1074. & inde apud Baron. ad an. 1074. §. 2.

concessas, primùm quidem Legati docuerunt mandata Legatorum expirare morte mandantis, & Legatos in partem sollicitudinis esse vocatos, non in plenitudinem potestatis. ad quam rem probandam utuntur testimonio sancti Leonis quod paulò antè protulimus. *Præterea*, inquiunt, *sicut in primi Leonis Papæ quodam capitulo legitur, Pontifex Romanus vices suas ita committit ut qui accipiunt in partem sollicitudinis sint vocati, non in plenitudinem potestatis.* Eadem fuit sententia Ivonis Episcopi Carnotensis: qui ad Hugonem Lugdunensem Archiepiscopum & apostolicæ sedis in Gallia Legatum scribens, virum, ut ex ejusdem Ivonis epistolis patet, acrem ac vehementem in retinenda dignitate sua, contendit, non secus ac Legatos in Germaniam missos fecisse vidimus, legationis officium partem esse apostolicæ sollicitudinis, non plenitudinem potestatis, & hanc partem modò plus modò minus recipere pro arbitrio committentis; *maximè cùm secundùm eundem Leonem*, inquit, *legationis officium pars sit apostolicæ sollicitudinis, non plenitudo potestatis; quæ etiam pars modò plus modò minus recipit pro arbitrio committentis.* Goffridus quoque Abbas Vindocinensis Gerardum Episcopum Engolismensem apostolicæ sedis Legatum inconcessa præsumentem redarguens ait: *Nos tamen credebamus mediocritatem vestram à Domino Papa partem suscepisse sollicitudinis quam solummodo ceteri Legati suscipiunt, non plenitudinem exercere potestatis.*

Petrus Bibliothecar. in vita Gregorii VII. apud Baron. ibid. §. 4.

Ivo epist. 59.

Goffr. lib. 1. epist. 21.

VII. Anno MCC. vacante Ecclesia Panormitana, Galterus Trojanus Episcopus & regni Siciliæ Cancellarius *usque adeo* (ut Innocentii III. gesta tradunt) *laboravit quòd fecit se in Archiepiscopum postulari, eandemque postulationem per præfatum Legatum* (nimirum per Cencium Presbyterum Cardinalem tit. S. Laurentii in Lucina, qui tum apostolicæ sedis Legatus erat in regno Siciliæ) *admitti, summo Pontifice penitus inconsulto. Et quamvis nondum Pallium recepisset, nedum etiam postulasset, Panormitanensem tamen Archiepiscopum & re & nomine se gerebat. Quod cum ad summi Pontificis notitiam pervenisset, redarguit valde Legatum quod in tanto negotio circa talem personam processerat antè quàm suum beneplacitum perquisisset.* Extant Innocentii literæ ad Legatum, plenæ majestatis; ex quibus colligimus hunc Pontificem eadem de Legatorum potestate sensisse quæ & Legati Gregorii VII, Ivo Carnotensis, & Goffridus Vindocinensis diù antè senserant, eademque omnino distinctione ex sancto Leone petita usum esse, quamvis illum non nominet. Hæc sunt enim ejus verba: *Licèt in regno Siciliæ generalis sit tibi commissa legatio, ad ea tamen sine speciali mandato non debuisti manus extendere quæ in signum singularis privilegii sunt summo Pontifici reservata, tametsi quædam ex iis quæ de speciali concessione sæpe fuere Legatis indulta, ut illorum videlicet absolutio qui propter sacrilegas manuum injectiones in clericos inciderunt in canonem sententia promulgata, videantur & ex ipso legationis officio jam licere Legatis. An existimas, quia vices nostras tanquam Legato tibi commisimus exequendas, quia Panormi Ecclesiam posses subjicere Messan. ut illam isti præficeres, concesso sibi privilegio primatiæ? An putas ex eadem causa tibi licere duos episcopatus unire vel unum dividere sine licentia speciali?*

Gesta Innoc. III. cap. 19.

Cap. Quòd translationem. De off. Leg.

VIII. Post aliquot exinde annos idem Innocentius paulò apertiùs usurpavit verba sancti Leonis, & quidem secundùm explicationem à nobis allatam. Delegaverat ille judicem in causa quadam Priorem sanctæ Radegundis Pictaviensis adversùs Mauricium ejusdem civitatis Episcopum. Iste verò ægrè ferens se subjici minori, jurisdictionem ejus palam turbavit, pœnas etiam infligendo, publicè prædicans quòd in episcopatu suo esse vellet Episcopus atque Papa, & asserens quòd per judices delegatos à Papa, quos Papæ judicellos appellabat, nihil agi sineret in sua diœcesi. Innocentius verò ratus audaciam illam ferendam non esse vindicandamque injuriam sedi apostolicæ factam per istius temeritatem, literas ad quosdam partium illarum ecclesiastici ordinis viros dedit anno MCCXIII. x. Kal. Aprilis, quibus eis commisit curam castigandi Episcopum & fautores ejus. In initio autem magnifica præfatione usus, ac multa prolocutus de auctoritate Romani Pontificis in universam Ecclesiam, ait illum, quia simul in diversis locis existere aut ad loca remotiora subitò transvolare non potest, sollicitudinem suam in plures dispertiri, quæ per se ipsum non potest per Legatos suos vel delegatos judices exequendo; ita tamen ut multis hoc modo vocatis in partem sollicitudinis, penes eum semper remaneat plenitudo potestatis. Sed operæ pretium est ipsamet ejus verba referre. *Universorum etenim conditor*, inquit, *qui omnia simul ab æterno providit, sciens sacrosanctam Romanam Ecclesiam futuram caput omnium fidelium & magistram, ejus pastorem, per quem populum suum ad repromissionis terram per hujus mundi solitudinem properantem regere disponebat, jam tunc benignius instruere dignabatur, qualiter * conditionis humanæ lex hominem simul in diversis locis existere aut ad loca remotiora transvolare subitò non permittit, redimeret tarditatem, sua videlicet onera dispensando per alios, & quæ per se ipsum non posset per Legatos suos vel delegatos judices exequendo; ut sic multis vocatis in partem sollicitudinis, penes eum consisteret plenitudo potestatis.*

Innoc. III. lib. 16. epist. 12.

* quia.

IX. Ex his ergo quæ dicta sunt colligi facilè potest Leonis primi locum ex epistola ad Anastasium non esse intelligendum de plenitudine potestatis quam Christus dederit Petro & successoribus ejus Romanis Pontificibus, ita ut ille solus plenitudinem illam habeat, ceteri verò vocati tantùm ab eo sint in partem sollicitudinis, ut placuit Vigilio & Gregorio IV. qui loquentes de Romana Ecclesia, aiunt eam sic vices suas aliis Ecclesiis credidisse ut in partem sint vocatæ sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Ex ea persuasione factum est ut in Concilio Romano habito anno DCCCXCVIII. Gregorius V. confirmans ordinationem Arnulphi Episcopi Ausonensis, (quem Narbonensis Archiepiscopus, ad quem tum jure metropolitico spectabat sollicitudo Ecclesiarum provinciæ Tarraconensis, consecraverat) his

verbis utatur quibus omnem episcopalem auctoritatem in sede Petri ponit tanquam in fonte, ex quo ceteri Episcopi tantum accipiant quantum placuerit Romano. Operæ pretium est ipsa viri verba referre ex veteri scheda nondum edita. *Privilegio nostra auctoritatis confirmando & corroborando Arnulphum prænominatum Episcopum in ordine pontificali Ecclesia Ausonensis statuimus atque sublimavimus, annulumque & virgam pastoralem ei dedimus, ligandi solvendique potestatem vice Apostolorum & nostra ei concessimus.* Addendum tamen post ista putavimus in hoc loco postremum caput epistolæ quæ circumfertur sub nomine Vigilii Papæ ad Eutherium esse additamentum illius impostoris qui nomine Isidori abusus est in vulgandis falsis veterum Pontificum Romanorum epistolis, cùm non extet in vetustissimo exemplari ejusdem epistolæ, ut monuimus to. 1. novæ nostræ collectionis Conciliorum pag. 1467. De epistola Gregorii IV. idem esto judicium. Cùm enim nulla illus mentio habeatur in gestis Aldrici Episcopi Cenomanensis, & multa in ea contineantur absurda, non invitus in eorum sententiam transeo qui putant illam esse supposititiam.

X. Præcipit itaque deinde Leo Anastasio ut has literas suas in omnium Episcoporum notitiam faciat pervenire, ob necessitatem publicandæ legis, & ne quis ignorantia juris se tueri possit, si mandata superiùs recitata non observaverit. Admonet deinde se ad omnes Illyrici Metropolitanos scripsisse de vicariatu Anastasii, ut obediant apostolicæ sedis delegato. His ita generaliter enarratis, transit ad caput alterum disciplinæ, ad ordinationes nimirum Presbyterorum & Diaconorum, quas die dominico, non secus ac Episcoporum ordinationes, peragi debere docet. *Cognovimus sanè*, inquit, *quod non potuimus silentio præterire, à quibusdam fratribus solos Episcopos tantùm diebus dominicis ordinari, Presbyteros verò & Diaconos, circa quos par consecratio fieri debet, passim quolibet die dignitatem officii sacerdotalis accipere. Quod contra canones & traditionem patrum usurpatio corrigenda committit, cùm mos quibus est traditus circa omnes sacros ordines debeat omnimodis custodiri.* Porrò Leonis epistola ad Metropolitanos per Illyricum constitutos edita est ab Holstenio inter acta Concilii Romani sub Bonifacio secundo celebrati, eademque mandata continet quæ leguntur in epistola ad Anastasium.

XI. Præter epistolam ad Metropolitanos illos scriptam, aliam quoque de eodem argumento scripsit ad Metropolitanos per Achaïam provinciam constitutos, in qua nonnulla notatu digna reperiuntur quæ in superioribus non extant. Nam post factam mentionem majorum causarum, quas, si in provinciis suis nequeant terminari, ad Anastasii notitiam referri jubet, ut eodem arbitrio sub divini timore judicii componantur, transit ad celebrationem Conciliorum generalium Diœceseos Illyricianæ; ad quæ illos convenire jubet cùm evocati ab Anastasio fuerint, si nulla gravi necessitate retineantur; id tamen admonens se constituisse, *ut non frequens, nec pro levibus causis, conveniendi necessitas indicatur.* Providebat enim prudentissimus Pontifex, id quod postea malo provinciarum sæpe accidit, ex constitutione celebrandarum synodorum descendere posse pessimum abusum, congregaturumque fortassis Anastasium multas generales synodos ut potentiam & fastum suum ostentaret, si nulla super hoc constitutione repressum se sciret. Veruntamen Leo hanc causam hujus prohibitionis non adfert, sed aliam sapientissimam simul & justissimam, nimirum propter fatigationem Episcoporum qui in longinquis provinciis constituti erant, & qui non sine gravibus sumptibus ad synodos accedere poterant. *Maximè*, inquit, *cùm moderatio nostra providerit ut non frequens nec pro levibus causis conveniendi necessitas indicatur, & binos ternosve Episcopos de singulis provinciis adesse sufficiat, ut leve fiat paucis quod multis esset onerosum.* Insignis est eam in rem locus ex epistola Concilii Ariminensis ad Constantium Augustum: in qua Episcopi postulantes fieri sibi potestatem abeundi, inter causas petitionis suæ recensent paupertatem quorundam & fatigationem præterea eorum qui senio confecti erant; ne dicam quòd ex congregatione generalium Conciliorum fiebat ut Ecclesiæ essent desertæ. *Oramus etiam ut præcipias tot Episcopos qui in Arimino detinentur, inter quos plurimi qui ætate & paupertate defecti sunt, ad suam provinciam remeare, ne destituti suis Episcopis laborent populi Ecclesiarum.* Huc fortassis respiciebat Sulpitius Severus in libro secundo sacræ historiæ; ubi enarrans quomodo Constantius Episcopis synodi Ariminensis annonas & cellaria dare præceperat, ait id quibusdam Episcopis indecens visum, qui, repudiatis fiscalibus, propriis sumptibus vivere maluerunt, tres tantùm ex Britannia, inopia proprii, publico usos esse, cùm oblatam à ceteris collationem respuissent, sanctius putantes fiscum gravare quàm singulos.

XII. Edicit præterea Leo *ut quisquis superbo animo, cùm nulla corporis vel causa fuerit necessitate detentus, fraternum sæpius voluerit vitare conventum, se sciat esse judicandum.* Quippe in synodis cuncta discutiebantur quæ ad disciplinam ecclesiasticam pertinebant, etiam vita & conversatio Episcoporum. Itaque fieri poterat ut aliqui Episcopi vitarent conventum ut se cognitioni judicum suorum subtraherent. Hos ergo contumaces, etiam absentes, judicandos esse pronuntiat in synodis. At si qui non adsint ob ægritudinem vel ob aliam justam causam, horum excusationem esse admittendam, adeoque damnandos non esse. Placuit istud etiam aliarum provinciarum Episcopis, maximè verò Gallicanis, ut docet infrà illustrissimus Archiepiscopus. Falluntur autem qui existimant canones Galliæ excusationem quò minus Episcopi ad synodum veniant, præter infirmitatem corporis, nullam agnoscere, ut alibi dicetur.

XIII. Demum Leo nonnulla circa disciplinam ecclesiasticam præscribit Episcopis illis: quæ cùm non pertineant ad aucto-

Vide decreta Leonis I. cap. 37.

Vide Ivon. epist. 54. & Arnulph. Lexov. in libello Gerard. Engolism. cap. 2.

Vide locum Lib. infrà cap. 18. §. 2.

Apud Hilar. in Fragm. par. 2. pag. 15.

Vide infrà lib. 6. cap. 13. §. 3. 4.

ritatem Anastasii, sed ad custodiam canonum in universum, consultò omittimus. In fine verò jubet eos servare constituta à se missa ad Anastasium.

CAPUT XXVII.

Synopsis.

I. Anastasii factum erga Atticum veteris Epiri Metropolitanum excutitur. Ejus præsumptionem Leo damnavit, Anastasium redarguens verbis asperrimis, usurpatorem etiam eum vocans, & à similibus abstinere in posterum jubens.

II. Nova deinde mandata illi dat, sumpta partim ex veteribus, quæ heic explicantur vel illustrantur, partim de novo addita. Ea mandata recensentur. De ordinationibus Episcoporum cum consensu Anastasii peragendis.

III. Bina per unumquemque annum Concilia celebrentur, in quibus omnes causæ ecclesiasticæ judicentur. De relatione Metropolitanorum ad Episcopum Thessalonicensem, & istius ad Romanum Pontificem. Majores causæ ad sedem apostolicam referendæ.

IV. Transit deinde ad ambitionem quorundam Episcoporum, qui civitatis suæ mediocritate despecta, ad majores Ecclesias migrabant contra canones.

V. Sequenti capite Leo sancit supremum Thessalonicensis antistitis imperium in provincias Illyricianas, dum ei tribuit auctoritatem coërcendi universos provinciarum illarum clericos.

VI. Rursum præscribit modum qui servari deberet in celebratione Conciliorum generalium. Nam Anastasius erat abusus potestate quam illi circa hoc Leo tribuerat.

VII. Ea præterea erat Anastasii pervicacia ut suam unius sententiam prævalere debere contenderet collectis Episcoporum suffragiis. Ob quam præsumptionem castigatur à Leone.

I. PROXIMÈ diximus Leonem præcavere voluisse ne effusa illa Thessalonicensis Episcopi auctoritas, quæ jam magnitudine laborabat sua, verteretur in dominatum, facili descensu à recto potestatis usu ad abusum. Ea de causa illi mandata dederat in quibus omnia causarum genera provisa putabantur. Factum est tamen ut cùm Atticus veteris Epiri Metropolitanus, excusationem infirmitatis obtendens, non accessisset Thessalonicam, quò evocatus fuerat ab Anastasio, Anastasius eum Thessalonicam deduci fecerit cum auxilio brachii secularis, ut hodie loquimur, adita scilicet præfectura Illyrici; cujus auctoritate Atticus ab Ecclesiæ adytis extractus, non ob molestiam ægritudinis, non ob sævitiam hyemis datis induciis, Thessalonicam ab officiis publicis deductus, sponsionem fidei coactus est Anastasio dare in scriptis. Præsumptionem illam damnavit Leo, Anastasium redarguens quòd à traditis sibi regulis immodicè discessisset, satis innuens suspectam sibi fuisse nimiam illius potentiam, adempturus fortean illi vices suas, si adimi citra scandalum
Leo epist. 84. potuissent. *Dum dominari magis*, inquit, *quàm consulere subditis places, honor inflat superbiam, & quod provisum est ad concordiam, tendit ad noxam. Quod ut necesse habemus ita dicere, non de parvo animi dolore procedit. Me ipsum enim quodam modo trahi in culpam sentio cùm te à traditis tibi regulis immodice discessisse cognosco.* Addit postea Leo non debuisse illum tam atrociter commoveri adversùs Atticum & ad se rescribere antè debuisse de causa ejus, ut ipse judicaret an legitima esset illius excusatio, cùm in mandatis accepisset Anastasius ut si quæ causa major incideret in provinciis Illyricianis, eam relatione sua deduceret ad apostolicæ sedis examen. *Multùm stupeo, frater carissime, sed & plurimùm doleo quòd in eum de quo nihil ampliùs indicaveras quàm quod evocatus adesse differret & excusationem infirmitatis obtenderet tam atrociter & tam vehementer potueris commoveri, præsertim cùm etiamsi tale aliquid mereretur, expectandum tibi fuerat qui ad tua consulta rescriberem.* Et rursum: *Etiamsi quid grave intolerandumque committeret, nostra erat expectanda censura, ut nihil prius ipse decerneres quàm quod nobis placeret agnosceres.* Tum, ne deinceps similis scandali materia suboriri posset, instruendum esse eum ait, ut post præteritorum malorum experimentum remedia præparentur venturis. Ac ne putaret Anastasius cuncta sibi licere, usurpatorem eum vocat apertis verbis, dum ait præminere quidem debere in illis provinciis episcopatus ejus fastigium, sed amputandum esse totius usurpationis excessum. Hæc sunt ejus verba: *Necesse est post multarum experimenta causarum sollicitiùs prospici & diligentiùs præcaveri quatinus per spiritum caritatis & pacis omnis materia scandalorum de Ecclesiis Domini quas tibi commendavimus auferatur, præminente quidem in illis provinciis episcopatus tui fastigio, sed amputato totius usurpationis excessu.*

II. Sic castigato increpatoque Anastasio, Leo nova dat mandata, sumpta partim ex veteribus, quæ heic vel explicantur vel illustrantur, partim de novo addita. Primùm quidem decernit ut Illyricianarum provinciarum Metropolitanis sua jura serventur, ita tamen ut illi à regulis præstitutis nulla aut negligentia aut præsumptione discedant. quod respicit obedientiam quam illos Thessalonicensi Episcopo debere certum erat Leoni. Deinde vetat secundùm canones ne ad episcopatum laici aut neophyti promoveantur, De Neophytorum ordinatione vide suprà lib. 2. cap. 8. §. 5.
nec qui secundæ conjugis sit maritus, neque qui viduam duxit uxorem, etiamsi bonæ vitæ testimonio fulciantur; cùm sacerdotum tam excellens sit electio ut hæc quæ in aliis membris Ecclesiæ non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita. Tertiò edicit ne Subdiaconis liceat esse maritis, ita ut hi qui habent uxores, sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares, id est, uxores ducere non præsumant. Vide historiam Paphnutii apud Sozomen. lib. 1. cap. 23.
Antiquis canonibus constitutum erat, quemadmodum dictum est in primo libro hujus Vide suprà lib. 1. cap. 8. §. 4.

operis, uti Episcopi, Presbyteri, & Diaconi ab uxoribus abstinerent. Qua lege licitum videbatur Subdiaconis habere conjuges, etiam post Siricii constitutionem. At Leo Subdiaconis Illyricianis prohibet connubium carnale, ad exhibendam perfectæ continentiæ puritatem. Tum confirmat prisca statuta de continentia Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum, decernens eos gradibus suis esse indignos qui se à voluptate uxoria necdum frænasse deteguntur. Quartò præscribit modum faciendarum electionum episcopalium, & ut nullus invitis & non petentibus ordinetur. Quod fortassis scriptum est adversùs Metropolitanum Achaiæ, id est, Corinthiensem Episcopum, qui Thespiensibus invitis & repugnantibus incognitum & antè non visum Episcopum consecraverat, ut testatur ipse Leo in citata epistola ad Metropolitanos per Achaiam provinciam constitutos. Quintò jubet ut postquam electio facta fuerit in quapiam provinciarum Illyricianarum Ecclesia, Metropolitanus electi Episcopi ad Thessalonicensem referat de persona ejus & de cleri plebisque consensu, ut ordinationem rite celebrandam Thessalonicensis Episcopi firmet auctoritas. Ex quo intelligimus quid sibi voluerint Leo & prædecessores ejus Romani Pontifices cùm decernerent uti servatis Metropolitanorum privilegiis, nullus inconsulto Thessalonicensi Episcopo per illas provincias ordinaretur antistes. Quia tamen ingens illa potestas maturo & decocto judicio indigebat, ut Leonis verbis utamur, Anastasium monet ut postquam illi constiterit electionem rite ac legitimè factam esse, nihil moræ aut difficultatis afferat ordinationi, ne gregibus Domini diù desit cura pastorum. Idem circa Metropolitanorum ordinationes statuit servari, jubens ut Metropolitano defuncto, cùm in locum ejus alius fuerit subrogandus, provinciales Episcopi ad civitatem metropolim conveniant, ut omnium clericorum atque omnium civium voluntate discussa, ex Presbyteris ejusdem Ecclesiæ vel ex Diaconis optimus eligatur. Excludit ergo Subdiaconos à dignitate episcopali, qui ævo demum Urbani secundi ad eam dignitatem accedere permissi sunt, ut dicetur infrà. Cùm verò facta sic fuerit electio Metropolitani Episcopi, de persona ejus ante ordinationem referendum esse pronuntiat ad Anastasium, decernens irritam esse ordinationem quæ extra conscientiam ejus præsumeretur. *Sicut enim*, inquit, *justas electiones nullis dilationibus volumus fatigari, ita nihil permittimus te ignorante præsumi.*

Simile Hilarii Arelatensis factum vide infrà cap. 32. §. 7.

Vide infrà lib. 8. cap. 11. §. 3. & in Addit.

III. Sequens caput pertinet ad gravissimum caput disciplinæ, quod in causarum judicio versatur. Decernit itaque secundùm decreta patrum ut bina per annum in unaquaque provincia Episcoporum Concilia celebrentur, in quibus de omnibus querelis quæ inter diversos Ecclesiæ ordines nasci assolent judicetur. Quòd si causa quæpiam gravis sive major inciderit, quæ provinciali nequeat examine definiri, præcipit ut provinciæ illius Metropolitanus relationem de toto hoc negotio mittat ad Episcopum Thessalonicensem, simulque partes ad illum veniant. Quòd si coram positis partibus res non fuerit sopita judicio Anastasii, ad Romani Pontificis cognitionem quicquid illud est transferendum esse. Hic locus, minimè alioquin obscurus, lucem accipiet ex prima Leonis epistola ad Anastasium, qua illi vices suas committit per Illyricum. Servata ergo synodis provincialibus auctoritate, tum demum de causis illius provinciæ ad Anastasium fieri debere relationem sancit, si causæ quæ illic natæ fuerint in provinciali non potuerint examine terminari. Quòd si quæ causa ita gravis fuerit ut neque in synodo provinciali, neque in majore synodo sub præsentia Anastasii potuerit definiri, consulendam esse apostolicam sedem per literas Anastasii, ut sedis istius examine finiatur, pro traditione veteris instituti & debita apostolicæ sedis reverentia. Quænam autem fuerint causæ illæ sic statim explicat Leo, nimirum majores, id est, difficiles & arduæ, quæ gravissimis contradictionibus jactatæ sunt in provinciis, tum etiam eorum qui causa in provinciali examine ceciderant appellationes ad Pontificem Romanum. *Vt enim*, inquit, *auctoritatem tuam vice nostra exercere te volumus, ita nobis quæ illic componi non potuerint, vel qui vocem appellationis emiserit, reservamus.* Idipsum repetit in fine epistolæ ad Episcopos Metropolitanos per Illyricum constitutos, his verbis: *Si quæ verò causa graviores vel appellationes emerserint, eas sub ipsius relatione ad nos mitti debere decrevimus, ut nostra secundùm ecclesiasticum morem sententia finiantur.*

De majoribus causis vide lib. 1. cap. 10. §. 6. 7. & lib. 7. cap. 13. § 6. &

Leo I. in epist. ad Anastasium, apud Holsten. pag. 150.

IV. Transit postea Leo ad ambitionem quorundam Episcoporum. Olim paupere adhuc Ecclesia, cùm pro nomine Christi certatim gloriosâ in certamina ruebatur, quando dubium non erat episcopatum esse veluti gradum quendam ad crudelissima supplicia, nullus ambitioni locus erat, & Episcopi utplurimùm ordinabantur inviti. Post fundatam deinde ac stabilitam apud omnes ubique gentes fidem Christianam, cùm martyria desiissent, cùm Episcopi cœpissent in honore esse, crevissentque opes, episcopatus, ut Sulpitius Severus ait, pravis ambitionibus appeti cœperunt. Tandem eò ventum est ut Episcopi minorum sedium avaritiæ & ambitionis stimulis incitati, spretis civitatibus suis, ad majores aspirarent, ut docet eleganter Osius in canone primo Sardicensi his verbis: *Non minùs mala consuetudo quàm perniciosa corruptela funditus eradicanda est, ne cui liceat Episcopo de civitate sua ad aliam transire civitatem. Manifesta est enim causa qua hoc facere tentat, cùm nullus in hac re inventus sit Episcopus qui de majore civitate ad minorem transiret. Unde apparet avaritiæ ardore eos inflammari & ambitioni servire & ut dominationem agant.* Præcipit igitur Leo ut si quis Episcopus, civitatis suæ mediocritate despecta, administrationem loci celebrioris ambierit, & ad majorem se plebem quacunque ratione transtulerit, & à cathedra pellatur aliena, & propria careat; ut nec illis præsideat quos per avaritiam concupivit, nec illis quos per superbiam sprevit.

Vide Notas ad Lupum Ferrar. pag. 485. & ad Concilium Narbon. habitum an. 1134.

Vide Isidor. Pelus. lib. 5. epist. 21.

V. Sequenti capite Leo supremum Thessalonicensis antistitis imperium sancit in provincias Illyricianas. Nam cùm statuisset ne quis alienum clericum invito proprio ipsius Episcopo susciperet aut sollicitaret, nisi fortè ex placito caritatis id inter dantem accipientemque conveniret, edicit ut clericus transfuga ad Ecclesiam suam reducatur cum auctoritate Metropolitani illius provinciæ; si verò longiùs recesserit, id est, ex sua provincia in aliam provinciam Illyricianam se contulerit, revocandum esse cum auctoritate Episcopi Thessalonicensis, quæ ad cunctas provinciarum illarum causas porrigebatur.

VI. Reliqua istorum mandatorum capita pertinent ad celebrationem Conciliorum generalium Diœceseos Illyricianæ. Edixerat Leo, præcludere studens viam ambitioni ac fastui, uti diximus, id servandum esse, ut generale Concilium non frequenter, neque pro levibus causis, congregaretur, sufficeret porrò binos ternosve Episcopos de singulis provinciis adesse, vitandis sumptibus, & propter fatigationem Episcoporum è longinquo venientium. Nunc itaque, tanquam exprobraret præteritam temeritatem, jubet Anastasium in evocandis Episcopis esse moderatissimum, ne per majoris diligentiæ speciem fraternis gloriari videretur injuriis. Attamen si causa aliqua major erit, ob quam rationabile ac necessarium sit fraternum advocare conventum, tum verò ait posse congregari synodum, sic tamen ut necesse non sit omnes omnium provinciarum Episcopos adesse, sed binos de singulis provinciis, quos Metropolitani crediderint esse mittendos, ad eam venire sufficiat. Et quia Anastasius, ut provincialibus potentiam & magnitudinem suam tali modo ostentaret, diutiùs fortassis quàm par erat Episcopos semel congregatos detinebat, quod materiam querelarum Episcopis illis dabat, decernit Leo ut à præstituto tempore ultra quindecim dies qui convenerint non retardentur. Nam ista decreta à Leone fuisse post querelas Episcoporum Illyricianorum de fastu & arrogantia Anastasii colligitur ex verbis Leonis: *Et te igitur*, inquit, *frater dilectissime, & eos fratres nostros qui de tuis offenduntur excessibus, cùm tamen non similis sit omnibus materia querelarum, hortor & moneo ut quæ piè sunt ordinata salubriterque disposita nulla concertatione turbentur.*

Vide suprà cap. 26. §. 11.

VII. Latet in ultimo mandatorum istorum capite testimonium immoderatæ cupiditatis Anastasii, tanquam sui ipsius unicam sententiam, ut tyranni solent, præferre voluerit collectis Episcoporum suffragiis, ita ut si fortè in synodo generali actitata fuisset causa de qua non conveniret inter ipsum & Episcopos, sententiam suam putaret in executionem esse mittendam, neglectis provincialium suffragiis. Id mihi collegisse videor ex verbis Leonis. *Si autem in eo*, inquit, *quod cum fratribus tractandum definiendumve credideris diversa eorum fuerit à tua voluntate sententia, ad nos omnia sub gestorum testificatione ferentur, ut remotis ambiguitatibus quod Deo placeat decernatur. Ad hunc enim finem omnem affectum nostrum curamque dirigimus ut quod ad unitatem concordiæ & quod ad custodiam pertinet disciplinæ nulla dissensione violetur, nulla desidia negligatur.* Admonet deinde illum retinere concordiam cum collegis suis, neve illis imponat onus importabile, sed potiùs humilitatem sectetur, cujus documentum & exemplum habet in Christo.

Leo in Decretis cap. 41.

CAPUT XXVIII.

Synopsis.

I. Anastasio successit Euxitheus, qui relationem de sua ordinatione misit ad Leonem. Anatolius Episcopus CP. sedi suæ subjicere conatur Episcopos Illyricianos. Quem Leo castigat.

II. Proterius fit Episcopus Alexandrinus post dejectionem Dioscori. Deinde occiditur per vim Timothei Æluri, qui adversùs ipsum ordinatus fuerat Episcopus Alexandrinus. Ejus cædem simulque Concilium Chalcedonense vindicare conantur Ægyptii. Contrà Timotheus & qui cum eo erant petebant cassationem Concilii Chalcedonensis.

III. Anatolii dignitas tum valdè surgebat. Huic itaque libellum adversus Timotheum obtulerunt Ægyptii, orantes ut synodicis literis cunctos orbis Episcopos instrueret, etiam Romanum.

IV. Factum id contra priscum Alexandrinæ Ecclesiæ morem, quo receptum erat ut de causis illius Ecclesiæ referretur ad sedem apostolicam. Anatolius, amplificandæ auctoritatis suæ cupidus, hanc occasionem avidè arripuit.

V. Leo respondens Anatolio, & ad alios quosdam Episcopos scribens, ad Euxitheum Thessalonicensem scribit nihil cuiquam licere debere adversùs Concilium Chalcedonense, & castigandum esse Timotheum.

VI. Leo Imp. de eadem causa scripserat ad Euxitheum. Is verò convocata synodo Illyriciana Eutychem, Dioscorum, & Timotheum anathematizavit, synodum verò Chalcedonensem confirmavit.

VII. Cura istius à Leone suscepta testimonium illustre extat in libro Eulogii Episcopi Alexandrini de laude vitæ solitariæ.

I. ANASTASIO successit Euxitheus anno CDLIII. Opilione V. C. Consule. Is verò, servata consuetudine quæ tum in Ecclesia vigebat inter Episcopos magnarum Ecclesiarum, relationem de sua ordinatione misit ad Leonem Pontificem Romanum, simul postulans, ut ego arbitror, uti privilegia Thessalonicensis Ecclesiæ rursum confirmarentur auctoritate ejus. Obsequio illo erga sedem apostolicam defunctum esse Euxitheum testatur ipse Leo in epistola eo anno data ad Julianum Episcopum Coensem. Sed antè quàm Leonis verba describamus, operæ pretium est referre causam & occasionem scribendæ istius

Leo I. epiſt. 53.

epiſtolæ. Anno CDLII. Leo Papa epiſtolam ad Anatolium C P. Epiſcopum miſerat, in qua primò profitebatur amplecti ſe definitionem fidei editam in Concilio Chalcedonenſi; deinde damnabat ambitum Anatolii, qui ſecundum locum ſuæ ſedi adversùs Nicænorum canonum reverentiam decerni procuraverat in eadem ſynodo, eaque ratione etiam Epiſcopos Alexandriæ & Antiochiæ, ſed præcipuè Illyricianos, utpote vicinos, ſibi ſubjectos habere inſtituerat. Anatolius, qui ſe impatienter ferebat objurgatum eſſe, epiſtolam illam ſuppreſſit, ne repulſam ſui ambitus publicaret, ut ait ſanctus Leo. Quo factum eſt ut adverſarii fidei in vulgus ſparſerint Leonem non approbaſſe fidem Concilii Chalcedonenſis. Ea de cauſa Leo, deſiderio Marciani Principis obſecutus, ad Juvenalem Hieroſolymorum Epiſcopum & ceteros Epiſcopos qui in Chalcedonenſi ſynodo congregati fuerant literas direxit XII. Kal. April. Opilione V. C. Conſule, quibus firmare ſe aiebat quæ Chalcedone definita erant de fidei regula. Eadem verò die de hoc ipſo negotio ſcribens, uti diximus, ad Julianum Epiſcopum Coënſem hæc ait: *Illud etiam noſſe te volumus, Anatolium Epiſcopum poſt coercitionem meam in ſua præſumptionis adeo temeritate perſiſtere ut Illyricianos Epiſcopos ut ſibi ſubſcriberent conveniret. Quod nobis Epiſcopus qui à Theſſalonicenſi ordinationis nuntius miſſus eſt intimavit.*

Idem epiſt. 60. 61.

Idem epiſt. 59. 61.

Leo I. epiſt. 88. edit. Queſnelli.

II. Quis fuerit ille Theſſalonicenſis Epiſcopus à quo relatio de ordinatione ſua ad Leonem Pontificem Romanum miſſa eſt non invenio ſcriptum in illa epiſtola. Illius verò nomen extat in epiſtola ejuſdem Leonis ad ipſum data poſt cædem Proterii Epiſcopi Alexandrini (qui cæſus eſt anno CDLVII.) tum etiam in elencho eorum Epiſcoporum ad quos Leo Imp. ſcripſit de nece ejuſdem Proterii. Ordinatus ille fuerat à catholicis Epiſcopis in loco Dioſcori, Dioſcori, inquam, qui depoſitus fuerat auctoritate Concilii Chalcedonenſis & in exilium miſſus apud Gangras. Quod cùm ægrè ferrent hi qui partium erant Dioſcori, homines hæretici, Timotheum Ælurum adversùs Proterium conſtituerunt Epiſcopum in Eccleſia Alexandrina. Multa ergo pericula paſſus eſt Proterius, adeo ut militari cuſtodia, ut Liberatus ait, egeret plurimo tempore ſui pontificatus. Et ille quidem his periculis evaſit vivente Marciano Imperatore. Sed, eo mortuo, Timotheus & qui eum ſequebantur venerunt Alexandriam, Proteriumque coëgerunt ad Eccleſiam confugere. Se ſatis tutum præſidio illo putabat vir ſanctus. Sed illuc irrumpentes adverſarii fidei, illum cum ſex ſociis occiderunt intra baptiſterium; & circumducentes ubique cadaver ejus vulneratum, crudeliterque trahentes per omnia penè civitatis loca, inſenſibile corpus plagis ſine miſericordia verberarunt, dividentes illud membratim, & neque parcentes interiora, more canum, guſtare illius viri quem nuper habere ſe Dei & hominum mediatorem putaverant; tradenteſque deinceps igni corpus laceium, etiam cineres diſperſerunt. Crudelitatis porrò iſtius & inhumanitatis auctor & architectus fuit Timotheus Ælurus. Ita occiſo Proterio, ſupplicationes à catholicis Epiſcopis Ægypti & à nonnullis clericis Alexandrinis, qui Conſtantinopolim ob eam cauſam venerant, oblatæ ſunt Leoni Imperatori, quatenus mors vindicaretur Proterii, & expelleretur epiſcopali ſede Timotheus. Sed à parte Timothei quidam Epiſcopi & clerici ad imperialem civitatem aſcendentes dederunt & ipſi petitiones Imperatori, petentes in primis in irritum mitti decreta Concilii Chalcedonenſis, cujus defenſores erant Epiſcopi & clerici qui exarſerant adversùs interfectores Proterii. Extant utrorumque libelli ſupplices (ſic enim vocantur in epiſtola Leonis Imp. ad Anatolium Epiſcopum C P.) in Codice encyclio. *Ambarum partium ſupplicationes Imperator legens*, inquit Liberatus Diaconus, *& conſiderans nimis eſſe grave vexari tanto itinere ſacerdotes, quorum aut ætas aut infirmitas aut paupertas hunc laborem ſubire prohibebat, impoſſibile judicavit eos congregari*, (id enim libello ſuo poſtulaverant accuſatores Timothei) *ſed ſcripſit ſingularum civitatum Epiſcopis de utroque negotio, conſulens quid fieri oporteret, vel de ordinatione Timothei, vel de terminis ſynodi Chalcedonenſis.* Reſcripſerunt illi *Chalcedonenſem ſynodum uſque ad ſanguinem vindicandam, Timotheum verò non ſolum inter Epiſcopos non haberi, ſed etiam Chriſtiana appellatione privari.* Hactenus Liberatus.

Liberat. in Breviar. cap. 15.

Libellus ſupplex Leoni Aug. oblatus ab Epiſcopis Ægyptiacis.

Liberat. cap. 15.

III. Petierant enim catholici ab Imperatore uti de ea re ſcriberet ad Epiſcopum Romanum, necnon & ad Antiochenum, Hieroſolymitanum, Theſſalonicenſem, ac fortè alios. Anatolium exceperunt, quòd huic quoque, cujus dignitas tum valde ſurgebat, libellum porrexiſſent. *Nam Archiepiſcopo hujus regiæ civitatis Anatolio*, inquiunt, *declarata eſt noſtris libellis hujuſmodi cauſa.* Extat eorum libellus Anatolio oblatus in eodem Codice encyclio cap. VIII. in quo fusè enarrant totum illud negotium, ſimulque petunt uti Anatolius (pro loci ſui auctoritate) gemitus eorum ſynodicis literis indicet ſanctiſſimo Eccleſiæ Romanæ Pontifici Leoni, necnon & Antiocheno, & Hieroſolymitano, atque Theſſalonicenſi, & Epheſino, vel aliis quibus viſum fuerit Eccleſiis; *ut omnes*, inquiunt, *totius orbis Epiſcopi cognoſcentes ea quæ præſumpta ſunt à Timotheo, & quia novitates exercuit contra ſanctas regulas & religionem orthodoxam, literis ſynodicis piiſſimo & Chriſtianiſſimo Principi veſtræque ſanctitati ſecundùm venerabiles patrum regulas reſcribentes, dignam formam, quæ in eo placuerit, præbere non differant.*

IV. Magni momenti ſunt illa verba, neque leviter prætereunda, adeoque etiam alieno loco explicanda. Nam heic vetus Alexandrinæ Eccleſiæ conſuetudo apertè violatur, relatione ad Conſtantinopolitanum Epiſcopum facta, & omiſſa auctoritate Romani Pontificis. Nam vetus conſuetudo poſcebat uti cauſa quæ Alexandrinam Eccleſiam turbabat ad ſedem apoſtolicam deferretur; ut factum fuerat tempore Dionyſii, Athanaſii, & Petri Epiſcoporum Alexandriæ. Præterea volunt Ægyptii ut omnes totius orbis Epiſcopi, adeoque Romanus, moneantur ſynodicis literis

Vide epiſt. Bonifacii I. ad Epiſc. Illyric. pag. 76. epiſtolam Concilii Italiæ ad Theodoſ. pag. 105 & Breviculum hiſt. Eutychian. pag. 120.

literis Anatolii, nullum in hoc discrimen ponentes inter Episcopum Romanum & ceteros, nisi quòd eum primo loco nominant. Porrò totam rei gerendæ auctoritatem in Anatolio constituunt, Papam etiam Leonem illi debere subjici innuentes. Anatolius verò magna auctoritate usus literas quaquaversum scripsit ad omnes Metropolitanos, præcipuè verò ad Romanum; ut ipse docet in epistola ad Leonem Imp. scripta, & constat etiam ex epistola LXXIV. sancti Leonis. Unde colligitur cogitasse Anatolium de acquirenda sedi suæ amplissima auctoritate, ad exemplum Papæ urbis Romæ. Nam & canon XXVIII. Chalcedonensis in hunc sensum conceptus est.

V. Acceptis ergo literis Anatolii, Leo Papa ad Leonem Imperatorem rescripsit debere eum dare operam uti catholicus Episcopus in Alexandrina Ecclesia constitueretur, & ne quid cuiquam liceret adversùs Concilium Chalcedonense. Scripsit de eadem causa ad Anatolium, ejus literis respondens, tum etiam ad Basilium Episcopum Antiochenum, Juvenalem Hierosolymorum, & Euxitheum Thessalonicensem, Kal. Septembr. Constantino & Rufo Consulibus, ut eorum cura innotesceret Episcopis earum partium quænam esset Leonis sententia de fide Concilii Chalcedonensis & de scelestis Timothei Æluri facinoribus. Scripsit, inquam, ad Euxitheum Episcopum Thessalonicensem; ut quia is omnibus Episcopis Illyricianis præerat auctoritate sedis suæ & ex privilegio sedis apostolicæ, subjectos sibi Episcopos faceret certiores de toto isto negotio, in quo maximè versabatur Primatum dignitas. Extat Leonis epistola ad Euxitheum, rei gestæ seriem continens, ex qua nos sequentia descripsimus quæ faciunt ad institutum nostrum: *Cognitis quæ apud Alexandriam hæreticorum furore commissa sunt, fraternitatem vestram credidi admonendam ut sceleratis ausibus sancta constantia resistatis, ne in quoquam nostra communis fides aut tepida inveniatur aut trepida. Ut autem hæc cohortatio ad omnium fratrum nostrorum & coepiscoporum per Illyricum possit notitiam pervenire diligentia vestra cura prospiciat: quia, quod sæpe dicendum est, tota religio Christiana turbatur, si quicquam de his quæ apud Chalcedonem sunt statuta convellitur.*

Leo. epist. 119. edit. Quesnelli.

VI. Antea quidem Leo Augustus de eadem causa scripserat ad Euxitheum uti convocatis Illyricianis Episcopis; quid in commune sentirent de Timotheo & de Chalcedonensi Concilio ad ipsum rescriberet, ut colligitur ex elencho Episcoporum ad quos missæ sunt ejusdem Imperatoris literæ in capite XI. Codicis encyclii. Nam post descriptam Leonis Imp. epistolam ad Anatolium, post petitiones Episcoporum Ægypti contra Timotheum, admonet collector similem epistolam missam esse aliis Metropolitanis Episcopis, quorum nomina & Ecclesiæ recensentur. Tum verò, ut docet auctor libelli synodici, Eudoxius Episcopus Thessalonicensis (sic enim vocat eum qui alibi vocatur Euxitheus) synodum congregavit, quæ Eutychem, Dioscorum, & Timotheum anathemate notavit, sacram verò Chalcedonensem synodum confirmavit.

Synodic. cap. 92. Vide to. 1. novæ nostræ collectionis Concilior. pag. 1109.

VII. Curæ istius ab Imperatore Leone susceptæ, tum consensus Episcoporum universi orbis pro defensione Concilii Chalcedonensis adversùs Ægyptios; id est, Timotheum Ælurum & sequaces ejus, meminit etiam Eulogius Alexandrinus in libro de laude vitæ solitariæ, in qua hæc inter cetera scribit teste Photio: *Narrat à Marciano Chalcedonensem synodum coactam, Leonem Marciano mortuo suffectum summæ rerum præfuisse, Ægyptios Concilium evertere conatos orbem totum tumultibus implesse, impiè fictèque rumores sparsisse Cyrillum à synodo damnatum, Nestorium receptum fuisse. Quorum, inquit, insanum furorem reprimens Leo decreta Concilii Chalcedonensis actaque cum encyclicis seu circularibus mandatis per totum orbem misit, singulisque Episcopis & Presbyteris necnon iis qui in religiosa & monastica vita celebres habebantur præcepit uti sententiam suam scripto profiterentur. Quod Episcopi numero mille sexcenti promptè sanè executi sunt, nemine qui aliter sentiret deprehenso præter Amphilochium Sidæ Pontificem, qui tamen & ipse paulo pòst Concilii sententia subscripsit consensitque.* Vide præfationem nostram ad Codicem encyclium.

Apud Phot. in Biblioth. cod. 230.

CAPUT XXIX.

Synopsis.

I. Investigandum deinceps superest quonam demum tempore desierit magna illa Thessalonicensis Episcopi auctoritas in Illyrico. Tum etiam agendum de vicariatu Archiepiscopi primæ Justinianæ & Episcopi Corinthiensis.

II. Prima adversùs Thessalonicensem Episcopum tentamenta fuere ævo Theodosii junioris, dein sub Sixto III. Papa, tum sub Leone primo, irrito semper conatu. Sed Archiepiscopus primæ Justinianæ felicior fuit quàm cæteri.

III. Justiniana prima, sive Achrida, Justiniani Augusti patria. Archiepiscopo civitatis illius Imperator subjicit sex provincias, in quas jus omne abrogat Episcopo Thessalonicensi.

IV. Institit deinde apud Agapetum Papam uti huic Archiepiscopo committerentur vices sedis apostolicæ. Sed is assentiri Justiniano noluit.

V. Vicariam illam dignitatem Agapeti successor Vigilius tribuit Archiepiscopo primæ Justinianæ per sex provincias illi contributas.

VI. Illustrissimus Cardinalis Baronius refellitur, qui putavit ista à Vigilio extorta per vim fuisse. Referuntur Baronii argumenta.

VII. Excutiuntur singula illustrissimi Cardinalis argumenta.

VIII. Nova illa Archiepiscopi primæ Justinianæ dignitas accepta non fuit Episcopis Illyricianis, præcipuè verò Thessalonicensi. Benenatus Episcopus primæ Justinianæ damnatus in synodo Illyriciana. Probatur ex Victore Tunnonensi, qui explicatur. Illyricianorum Episcoporum nomine interdum intelliguntur universi Episcopi Illyriciani, interdum verò illi tantùm qui Justinianæ primæ Archiepiscopo subjecti erant. Senonensis Archiepiscopus diù Parisiensem non habuit pro Archiepiscopo.

IX. Nihil tamen contradictione sua effecit Episcopus Thessalonicensis, mansitque novo Archiepiscopo sua auctoritas. Probatur ex sancto Gregorio. Causa personaque Episcoporum primæ Justinianæ subjecta erant censuræ Pontificum Romanorum.

X. Ampla illa Archiepiscopi istius auctoritas effecit ut ei Patriarchæ dignitas & appellatio tributa sit à nonnullis antiquis scriptoribus.

XI. Corinthio quoque Episcopo tributæ sunt vices Romani Pontificis in Achaia & Hellade. Probatur auctoritate Facundi, Gregorii Magni, & Balsamonis.

XII. Abolita est prorsùs Episcopi Thessalonicensis auctoritas in Illyrico ævo Leonis Isauri, quæ restricta est intra fines solius Macedoniæ primæ.

I. SATIS, ut arbitror, ac forsitan nimis immorati sumus in explicanda dignitate Episcopi Thessalonicensis, ut opus non sit ire per omnes sequentium temporum ætates. Sed necessarium visum est nihil omittere, quòd in istius potestate & mandatis ferè consistent quæcunque sequentibus seculis aut mandata Legatis sunt, aut ab illis præsumpta. Superest itaque ut ostendamus quonam tempore desierit Episcopi illius auctoritas in Illyrico, quo primùm pacto convulsa, quibus de causis imminuta extinctaque fuerit. Simul autem agemus de primæ Justinianæ Archiepiscopo, qui Vicarius apostolicæ sedis fuit per aliquot Illyrici provincias, & de Corinthiensi, qui eandem Vicarii auctoritatem obtinuit in Achaia & Hellade.

II. Prima adversùs Thessalonicensem Episcopum tentamenta fuere ævo Theodosii junioris; qui quorundam Illyricianorum Episcoporum suasionibus permotus, orientalis Illyrici causas ad curam Constantinopolitani Episcopi pertinere debere sancivit lege lata anno CDXXI. ut dictum est suprà. Sed hic conatus irritus fuit. Haud ita multò pòst Perigenes Corinthiorum Episcopus, adeoque provinciæ Achaiæ Metropolitanus, Anastasii Thessalonicensis auctoritatem excutere tentavit. Sed hanc audaciam missis Legatis & data ad eum epistola repressit Sixtus III. Pontifex Romanus. Sub Leone deinde, qui Sixto successit, Anatolius tentavit in partes suas trahere Episcopos Illyricianos, ut docuit nos in capite superiori epistola ejusdem Leonis ad Iulianum Coënsem Episcopum. Felicior fuit Archiepiscopus primæ Justinianæ: qui non solùm potestati Thessalonicensis Episcopi exemptus est, sed etiam vicariatu sedis apostolicæ ornatus in quibusdam provinciis Illyricianis, in quas imperium abrogatum est Episcopo Thessalonicensi. Quod qua ratione factum sit, paucis expediam.

III. Justinianus Imperator, patriæ suæ Achridæ sive primæ Justinianæ (quæ civitas fuit in Dardania Europæa) ornandæ cupidus, volensque eam circa sacerdotalem censuram, ut ejus verbis utamur, maximis incrementis ampliari, constituit anno DXXXV. uti primæ Justinianæ antistes, non solùm Metropolitanus, sed etiam Archiepiscopus fieret, & ut sub ejus auctoritate essent provinciæ Illyricianæ quæ sequuntur, Dacia nimirum mediterranea, Dacia ripensis, Mœsia secunda, Dardania, Prævalis, & pars aliqua secundæ Pannoniæ quæ Bacensi civitati contributa erat. Jus autem omne in provincias illas abrogat Episcopo Tessalonicensi, tam pro celebratione Conciliorum, quàm pro ordinationibus Metropolitanorum, quos ad consecrationem Archiepiscopi primæ Justinianæ pertinere in posterum debere sancivit, ita ut ipse à generali provinciarum illarum synodo ordinaretur. Postremis autem verbis legis ista omnia, quæ paulò antè multis verbis explicaverat, velut compendio perstringit, ita scribens ad Catellianum Archiepiscopum primæ Justinianæ: *Quando autem tua recordationis sedis gubernatorem ab hac luce decedere contigerit, pro tempore Archiepiscopum ejus à venerabili suo Concilio Metropolitanorum ordinari sancimus, quemadmodum decet Ar-*

Justin. Nov. 11. Vide supr. lib. 4. cap. 8. § 4.

chiepiscopum omnibus honoratum Ecclesiis provehi, nulla penitùs Thessalonicensi Episcopo nec ad hoc communione servanda.

IV. Eodem tempore Justinianus apud Agapetum Pontificem Romanum egit uti is novo huic Archiepiscopo vices apostolicæ sedis injungeret, nimirum per illas provincias quæ suprà nominatæ sunt. Quid ad hanc petitionem rescripserit Agapetus non invenimus. Ex epistola autem ejus ad Justinianum, qua rem totam se per Legatos significare ait, & ex Novella constitutione CXXXI. ejusdem Justiniani, in qua vicariatum illum revocat ad beneficium Vigilii, nulla mentione Agapeti facta, colligere possumus illum vices suas noluisse concedere Archiepiscopo primæ Justinianæ, fortassis æmulatione erga emergentem auctoritatem, & munimenta in futurum præstruens adversùs ambitionem, si exemplo Constantinopolitanorum antistitum iste novi aliquid tentaret adversùs privilegia antistitis Romanæ urbis. Hæc sunt verba Agapeti: *De Justiniana civitate gloriosi natalis vestri conscia, necnon & de nostra sedis vicibus injungendis, quid servato beati Petri, quem diligitis, principatu & vestra pietatis affectu plenius deliberari contigerit, per eos quos ad vos dirigimus Legatos Deo propitio celeriter intimamus.*

Agapet. epist. 4. ad Justinianum.

V. Mortuo interim Agapeto successit Silverius, & isti Vigilius. Ad illum verò Justinianus legationem misit anno DXL. quo primùm anno sedere in sede apostolica citra controversiam cœpit Vigilius extincto Silverio. Puto autem simul a Vigilio petiisse per Dominicum Exconsulem atque Patricium (nam is legatus erat Justiniani) uti vices apostolicæ sedis committeret Archiepiscopo primæ Justinianæ. Nam vicariatus istius meminit ipse Justinianus in constitutione lata anno sequenti, in qua sic loquitur: *Per tempus autem beatissimum primæ Justinianæ nostræ patriæ Archiepiscopum habere semper sub sua jurisdictione Episcopos provinciarum Daciæ mediterraneæ, & Daciæ ripensis, & Prævalis, & Dardaniæ, & Mysiæ superioris, atque Pannoniæ, & ab eo hos ordinari, ipsum verò à proprio ordinari Concilio, & in subjectis sibi provinciis locum obtinere eum sedis apostolicæ Romæ, secundum ea quæ definita sunt à sanctissimo Papa Vigilio.*

Vigil. epist. 2.

Justinian. Nov. 131. c. 3. an. 541.

VI. Falli ergo necesse est illustrissimum Cardinalem Baronium, qui incertum esse ait tempus quo vicariatus iste tributus est Archiepiscopo primæ Justinianæ, & vi extortum esse ait à Justiniano, nimirum post dissociatam inter eos concordiam. Quippe ea dissoluta est post Vigilii adventum Constantinopolim, id est, post annum quingentesimum quadragesimum septimum, vel ipso teste Baronio. Immo diuturna illa vis imperatoria, qua adactum Vigilium ait ut vices suas delegaret Archiepiscopo primæ Justinianæ, ad aliam vim referri non potest quàm ad eam quam idem Pontifex pertulit anno DLI. & sequentibus. Vana igitur est omni ex parte conjectura Baronii; quam heic tibi proponimus, lector, ut tanti momenti causam etiam tui judicii faciamus. Hæc sunt verba Baronii: *In hujuscemodi habitis cum Justiniano conflictibus cùm fatigatus esset ærumnis Vigilius, idem Imperator ab eo inter alia illud extorsit, quod ab Agapeto Papa obtinere frustra tentaverat, nec ab ejus successore Silverio impetrare valuit, nempe ut prima Justiniana, natale solum, à se nomine ipsius illustrata, non episcopatus tantùm, sed metropolitanæ sedis augeretur dignitate. Cùm inquam à Vigilii prædecessoribus ipse Justinianus impetrare conatus esset, minimè valuit obtinere, quòd scirent iidem Romani Pontifices ea veri in præjudicium aliarum ipsius provinciæ adjacentium metropolitanarum sedium, injustam rati de decore nobilium Ecclesiarum illustrari novam Ecclesiam primæ Justinianæ, indecensque esse alias denudare ut una superornaretur Ecclesia, cresceret nimirum ipsa diminutione majoris, cui ipsa subdita fuisset, Ecclesia.*

Baron. ad an. 545. & 551.

Baron. ad an. 535.

VII. In varios heic errores incidit illustrissimus Cardinalis. Nam neque post ærumnas Vigilius vices suas tribuit Archiepiscopo primæ Justiniano, ut suprà demonstratum est. Secundò frustra ait Imperatorem non potuisse ista impetrare à Silverio, frustra, inquam, cum id à nemine proditum sit memoriæ literarum. Tertiò, ait Justinianum à Pontificibus petiisse uti decernerent primam Justinianam sedem esse metropolitanam. Id verò neque ex Agapeti epistola neque ex Justiniani Novella colligitur. Immo repugnare huic sententiæ videtur Justinianus, qui decernit ut primæ Justinianæ pro tempore antistes, non solùm Metropolitanus, (quod solum à Pontificibus petiisse Justinianum scribit Baronius) sed etiam Archiepiscopus esset, id est, superpositus esset Metropolitanis provinciarum quæ lege illa subjectæ fuerunt antistiti primæ Justinianæ. Denique non vidit Baronius quantam priscis illis Pontificibus injuriam faceret qui Episcopos Arelatenses extulerunt, non solùm super ceteros Galliarum Metropolitanos, sed etiam super Viennensem, cujus metropoli subjecta fuerat Arelatensis Ecclesia.

VIII. Novam illam Archiepiscopi primæ Justinianæ dignitatem acceptam non fuisse Illyricianis Episcopis, præcipuè verò Thessalonicensi, in cujus diminutionem ista constituta fuerunt, facilè mihi persuadeo. Ipsi enim testatum hoc mihi fecisse videntur anno DL. in causa Benenati Episcopi primæ Justinianæ, quem synodus Illyriciana eo anno damnavit tanquam obtrectatorem trium capitulorum, studio sanè conservandæ veræ fidei, sed odio etiam, ut ego arbitror, erga Justinianum, cujus apertum & pervicax erat studium pro condemnatione trium capitulorum. Hanc historiam debemus Chronico Victoris Episcopi Tunnonensis: *Post consulatum Basilii V. C. anno IX. Illyriciana synodus in defensione trium capitum Justiniano Augusto scribit, & Benenatum primæ Justinianæ civitatis Episcopum obtrectatorem eorundem trium capitum condemnat.* Ac ne quis putet Victorem ita hoc loco intelligendum esse ut de synodo agat Illyriciana earum tantùm provinciarum quæ primæ Justinianæ Episcopo subjectæ erant id primò prohibet quòd probabile non sit eam synodum aliquid ausuram fuisse super suo Archiepiscopo, quem Episcopi illarum provinciarum contemnere

tam citò non poterant, vivo adhuc Justiniano; præsertim cùm causæ personæque Archiepiscoporum istius sedis subjectæ essent Romano Pontifici, ut adnotabitur paulò pòst. Prohibet præterea Facundus Hermianensis, qui inter defensores trium capitulorum nominat Episcopos Helladis, Illyrici, atque Dalmatiæ, hauddubiè dicturus cujus Illyrici, si factum id fuisset in synodo earum tantùm provinciarum quæ primæ Justinianæ fuerant contributæ. Scio sanctum Gregorium ad Episcopos scribentem earundem provinciarum de ordinatione Joannis Episcopi primæ Justinianæ epistolam suam direxisse *universis Episcopis per Illyricum*, eos admonens uti ei, qui vices apostolicæ sedis obtineret, in his quæ ad ordinem ecclesiasticum rectitudinemque pertinent disciplinæ, *sive in aliis quibus canonum decreta non obstant*, parere nullo modo differrent. Certum est sanctum Gregorium heic Episcoporum Illyricianorum nomine eos tantùm intelligere qui Joanni subjecti erant ratione suæ Ecclesiæ, neque accipiendum esse de universis omnino Episcopis Illyrici. unde concludi posset Victorem quoque Tunnonensem locutum esse de synodo Illyriciana earum tantùm provinciarum quæ à jurisdictione Thessalonicensis antistitis resectæ, in jus & potestatem transierant Archiepiscopi primæ Justinianæ. Verùm non arbitror, ut jam dixi, ausuros aliquid super Benenato Episcopos earum provinciarum, recentibus tum initiis dignitatis ejus quam illi lege sua contulerat Justinianus, præsertim cùm nullibi extent indicia contradictionis eorum. Dispar ratio erat Episcopi Thessalonicensis: qui cernens sibi fieri injuriam, ac se deprimi, ut iste attolleretur, eum hauddubiè non habuit pro Archiepiscopo, adeoque eum, tanquam adhuc sibi subjectum, in sua synodo damnavit. Simile aliquatenus exemplum habemus hodie in causa archiepiscopatus Parisiensis resecti ab archiepiscopatu Senonensi auctoritate Urbani VIII. Romani Pontificis cum consensu Ludovici XIII. Regis Francorum Christianissimi. Nam licèt iste sit constitutus in urbe regia, dignitatemque suam semper retineat, Archiepiscopus tamen Senonensis illum diù non habuit pro Archiepiscopo, eumque ad conventus ecclesiasticos provinciæ suæ post ea tempora evocavit, etiam in oculis Principis. Quidni Episcopus Thessalonicensis, cujus magna hactenus auctoritas apud eas gentes fuerat, quique plurium magnarum provinciarum ejus imperio suetarum favore hauddubiè adjuvabatur, idem auderet adversùs Episcopum primæ Justinianæ?

Facundus lib. 4. c. 3. & in libro adv. Mocian. pag. 177.

S. Gregor. lib. 4. Indict. 13 epist. 9.

IX. Nihil tamen contradictione sua effecit Episcopus Thessalonicensis, mansitque novo Archiepiscopo auctoritas quam illi lege sua & commendatione apud Romanos Pontifices procuraverat Imperator Justinianus. Discimus istud ex epistolis sancti Gregorii, quæ docent eum unà cum Pallio vices suas Joanni Episcopo primæ Justinianæ commisisse *juxta morem*, & *iterata*, ut ipse ait, *innovatione*. Unde rectè concludit illustrissimus Archiepiscopus id circa Episcopos sedis illius observatum esse per illas tempestates ut Romani Pontifices singulis Archiepiscopis, statim ac ii consecrati erant, vices apostolicæ sedis & Pallium conferrent, & causas personasque eorum subjectas fuisse censuræ Romanorum Pontificum. Joannes Episcopus primæ Justinianæ Hadrianum Thebanum Episcopum ab episcopatu dejecerat occasione vicium sedis apostolicæ, ut docet sanctus Gregorius. Venit is Romam de iniquo judicio expostulaturus. Gregorius verò suscepta causæ istius cognitione sententiam Joannis, tum quia suspensa erat per appellationem ad sedem apostolicam, tum quia contra leges canonesque prolata ipso non poterat jure subsistere, cassavit, & Hadrianum Thebanæ Ecclesiæ restituit, Joannem porrò, donec aliquid gravius circa ipsum decerneret, triginta dierum spatio sacra communione privavit.

S. Gregor. lib. 4. Indict. 13. epist. 58. 59.

Marca in lib. de Primat. §. 47.

S. Gregor. lib. 4. Ind. 12. epist. 6.

X. Ampla illa Archiepiscopi primæ Justinianæ auctoritas effecit ut ei Patriarchæ dignitas & appellatio tributa sit à nonnullis antiquis scriptoribus, ejusque propterea subscriptionem in ordine Patriarcharum admissam in Trullana synodo putaverit illustrissimus Cardinalis Perronius similitudine nominum deceptus; cùm tamen in ea synodo non agatur de Archiepiscopo primæ Justinianæ, sed de Episcopo Constantiæ Cypri, quæ & Justinianopolis dicebatur, ut observatum est ab illustrissimo Archiepiscopo.

Vide supra lib. 1. cap. 9. § 2. & in lib. de Primat. § 48.

XI. Per eadem fortean Justiniani tempora Thessalonicensi Episcopo adempta est auctoritas in Achaiam & Hellada, quæ Corinthio Episcopo ceu Romani Pontificis Vicario deinceps paruerunt. Hellados certè tanquam ab Illyrico distinctæ meminit Facundus Hermianensis, qui scribebat ævo Justiniani, ut suprà dictum est. Præterea sanctus Gregorius ad Joannem Corinthiorum Episcopum scribit se, prædecessorum suorum exempla sequendo, ad illum mittere Pallium. quod erat insigne vicariatus. *Pallium verò*, inquit, *sicut per epistolam vestram, quam per Andream fratrem & coëpiscopum nostrum suscepimus, postulastis, direximus; quo ita vos uti necesse est sicut prædecessores vestri usi concedentibus nostris prædecessoribus approbantur.* Subjectos porrò illi fuisse Episcopos Hellados, tametsi alienæ provinciæ, rectè ex sequenti epistola collegit vir clarissimus Joannes Morinus. Nam ad Episcopos illos de ea re scribens Gregorius ita loquitur: *Pallium Joanni fratri nostro Corinthiorum Episcopo nos transmisisse cognoscite, cui vos magnopere convenit obedire, præsertim dum hoc sibi & antiqua consuetudinis ordo defendat, & bona ejus, quibus ipsi testimonium perhibetis, invitent.* Itaque Balsamo recensens Episcopos qui olim in partibus illis gerebant vices apostolicæ sedis, inter illos numerat Corinthiensem in scholio ad præfationem Concilii Trullani. Interim heic adnotandum est Gregorium non antè Pallium misisse ad Joannem quàm ab ipso postulatum fuisset per litteras.

S. Gregor. lib. 4. Indict. 13. epist. 54.

Morin. lib. 2. Exercit. 24.

XII. Abolita deinde prorsùs est Episcopi Thessalonicensis auctoritas in provincias Il-

Marca in lib. de Primat. § 46.

lyricianas postquam ex Leonis Isauri Decreto, in odium fidei vindicatæ à Gregoriis II. & III. summis Pontificibus, provinciæ Illyrici, Siciliæ, & Calabriæ avulsæ sunt à patriarchatu Romano, & tributæ Constantinopolitano. Tunc enim intra fines solius Macedoniæ primæ restricta est Metropolitani Thessalonicensis potestas; ut docent Diatyposis Leonis Philosophi & antiqua episcopatuum orientalium Notitia in codice Juris Græco-Romani. Non immorabor diutiùs in explicanda hac causa, quam doctissimè suo more tractavit illustrissimus Archiepiscopus in libro primo istius operis. Illud tantùm dicam, observationes ejusde origine schismatis Græcorum, quod fluxisse docuit ex provinciarum illarum amissione, de qua justè conquerebantur Romani Pontifices, displicuisse Lucæ Holstenio, Marcam verò ad ejus objecta respondisse in Responsione quæ edita est inter Prolegomena.

Vide Joan. VIII, epist. 78. 79.

Vide supra lib. II cap. 1. 3. 4 & seqq.

CAPUT XXX.

Synopsis.

I. Arelatensis Episcopi vicariatus in Galliis eadem initia habuit qua Thessalonicensis in Illyrico, ut ostenditur ex utriusque comparatione.

II. Omissa disputatione de antiquitate urbis & Ecclesiæ Arelatensis, omissa quoque contentione quæ inter Arelatensem Viennensemque Ecclesias fuit propter ordinationes Episcoporum provinciæ Viennensis, de solo vicariatu heic agetur.

III. Initia dignitatis istius debentur studiis Patrocli Episcopi Arelatensis & beneficio Papæ Zosimi. Statuit iste uti nemini intra Gallias ex clero liceret Romam aliòve proficisci absque literis formatis Episcopi Arelatensis. Tum ei commisit judicia causarum quæ in provinciis Gallicanis emergerent, ita tamen ut de majoribus causis referret ad sedem apostolicam.

IV. Huic Zosimi decreto debentur initia vicariæ dignitatis Episcoporum Arelatensium. Explicatur illius locus de formatis, qui nunc editur emendatior.

V. Tribuit deinde Patroclo Zosimus ordinationes Episcoporum provinciæ Viennensis & duarum Narbonensium, secundùm morem antiquum. Inquiritur in antiquitatem istius consuetudinis, & ostenditur antiquam non fuisse. Fefellit itaque Zosimum Patroclus.

VI. Quæritur qua ratione factum sit ut Episcopus Arelatensis factus sit Metropolitanus adversùs civilem imperii dispositionem & canones Nicænos. In Africa is Primas erat inter Episcopos qui ordinatione antiquior erat, nulla habita ratione civilium metropoleon. Excepto tamen Carthaginensi, qui primum ubique locum obtinebat. Immo & Primates Mauritaniæ & Numidiæ aliquam prærogativam habebant.

VII. Cùm amplificata esset urbis Arelatensis dignitas, constitutaque illic esset sedes Præfecti prætorio Galliarum, cumulata sunt in eam omnia civilis administrationis decora, factaque est metropolis Galliarum. Ex honore civili urbis Arelatensis descendit honor ecclesiasticus. Probatur ex rescripto Honorii ad Agricolam, & ex canone secundo Concilii Taurinensis.

VIII. Explicatur canon ille, ut ostendatur Episcopum Arelatensem fuisse tum Metropolitanum in provincia Viennensi. Patres Concilii Taurinensis provinciam diviserunt ut concordiam retinerent.

IX. Sed parte provinciæ contentus non fuit Episcopus Arelatensis; totam sibi subjicere meditatus est, tum etiam duas Narbonenses. Faciundum id sibi putavit auctoritate Zosimi, qui ordinationes Episcoporum illarum provinciarum tribuere se ait Patroclo juxta majorum canones & statuta & secundùm antiquam consuetudinem. Magnum quid Patroclo tribuit Imp. Valentinianus. Quesnellus refutatur.

Marca in lib. de Primat. §. 42.

I. ROMANI Pontifices usu ipso edocti quantum conferret ad auctoritatem suam firmandam & disciplinam conservandam in dissitis longè provinciis vicis apostolicæ delegatio, in Gallicana Diœcesi Episcopis Arelatensibus quædam mandata dederunt. Itaque ex Zosimi primùm beneficio anno CDXVII. vicariam potestatem in quibusdam capitibus acceperunt, quæ deinde à sequentibus Pontificibus usque ad Gregorium primum amplificata sunt ducentorum annorum intervallo; quibus elapsis, extincta est illa potestas. De his acturi pro ratione instituti nostri memoriam rerum antè dictarum repetendam esse censuimus, quòd videamus Arelatensem antistitem sedis apostolicæ per Gallias Vicarium factum esse ad exemplum potestatis quæ Thessalonicensi Episcopo tributa erat per Illyricum. Nam & ei tribuitur ordinatio Metropolitanorum quarundam provinciarum, arbitrium præterea judicandarum causarum quæ definiri possent in Conciliis earundem provinciarum, quorum congregandorum potestas ei committitur, injungitur verò cura mittendi relationem de majoribùs causis ad sedem apstolicam. Scribitur Episcopis per eas provincias constitutis uti Arelatensi obediant tanquam Romani Pontificis Vicario, ne quis ignorantiæ prætextu se tueri possit. Hæc autem omnia suprà vidimus actitata esse circa Episcopum Thessalonicensem. Nunc itaque ad rem ipsam aggrediamur.

II. De antiquitate & claritudine urbis Arelatensis cùm multi multa dixerint, & ex professo eam Spartam ornaverit Petrus Saxius Canonicus Arelatensis Ecclesiæ, non est quòd me torqueam in congerendis hoc loco monumentis veteribus ad asserendam dignitatem ejus. Nihil etiam dicam de antiquitate Ecclesiæ, quæ se institutam ac fundatam contendit à Trophimo Pauli Apostoli discipulo; quòd ea pars historiæ ecclesiasticæ, si quis eam curiosiùs scire desiderat, à viris doctissimis tractata sit copiosè & abundanter, novissimè verò etiam ab illustrissimo Archiepiscopo diligenter examinata in epistola scripta ad clarissimum virum Henricum Valesium. Omittam

quoque contentionem quæ vetustis temporibus fuit inter Arelatensem Viennensemque Ecclesias propter ordinationes Episcoporum provinciæ Viennensis, nisi quatenus ea conjuncta erit cum causa vicariatus Romani; de quo unico, relictis ceteris quæstionibus, tractare convenit in hoc libro.

III. Patroclus Arelatensis urbis, in qua tum constituta erat sedes præfecturæ Galliarum, antistes sub umbra istius dignitatis civilis, ac si præfecturam sacerdotalis honor sequi deberet, aliquam prærogativam sibi Ecclesiæque suæ conciliare conatus est, quò non solùm primum ubique locum obtineret inter Episcopos Gallicanos, sed etiam super eos efferretur. Ea de causa Zosimi Romani Pontificis auctoritatem imploravit, eo colore quæsito, quòd Trophimus Arelatensis Episcopus in Galliis primus annuntiasset Christi fidem, *ex cujus fonte tota Gallia fidei rivulos acceperunt*, adeoque æquum esse ut illius in ea cathedra successor præcipuum aliquod honoris auctoritatisque privilegium haberet in Ecclesia Gallicana. Prætendebat antiquitatem, qua etiam titus quoquo modo inducti defenduntur, ut ait Tacitus; eamque confirmari postulans, sedi suæ vindicare studuit ordinationes Episcoporum provinciæ Viennensis & duarum Narbonensium. Zosimus, habita ratione temporum, annuendum censuit postulatis; dataque anno CDXVII. epistola ad universos Episcopos per Gallias & Septem provincias constitutos, non solùm ordinationes Episcoporum earum provinciarum concessit Patroclo, sed etiam statuit ut quicunque ex clero ad Romanam Ecclesiam aliòve accedere cogitaret, non aliter id faceret quàm cum epistola formata Episcopi Arelatensis; cui etiam commisit judicia causarum quæ in provinciis illis emergerent; hoc tamen addito, ut de majoribus causis referret ad sedem apostolicam. Quod imitatum est ex mandatis quæ data fuerant Episcopo Thessalonicensi.

Tacit. lib. 5. hist.

Vide infra lib. 6. cap. 17. §. 7.

IV. Cum huic Zosimi epistolæ debeantur initia vicariæ dignitatis Episcoporum Arelatensium, operæ pretium est eam diligenter & accuratè expendere. Incipiamus igitur ab epistolis formatis. Fortè acciderat per eas tempestates ut impostores quidam, qui se asserebant Episcopos sive Presbyteros esse aut omnino in ordine ecclesiastico constitutos, Romam profecti ex Galliis, titulo sibimet sanctitatis inscripto, in nomen venerationis irrepserint, & indebitam reverentiam promeriti fuerint, eo nimirum honore excepti ab Ecclesia Romana qui sanctissimi ordinis viris per ea tempora tribuebatur. Zosimus in posterum esse providendum ratus, ne deinceps istiusmodi homines ausu sacrilego in nomen venerationis irreperent, mansura in ævum constitutione sancivit ne quis sub quolibet ecclesiastico gradu constitutus exiret è regionibus Gallicanis absque literis formatis Episcopi Arelatensis, quibus iste significaret eum qui peregrè iret in clero constitutum esse, tum etiam de sacerdotio ejus, si Episcopus esset, alioqui de loco ecclesiastico certiores faceret Episcopos earum partium ad quas ille proficisci cogitaret, ut condigna ei reverentia tribui ab illis posset. suscipiendum enim non esse si veniret absque formata Metropolitani Arelatensis. Hæc sunt verba Zosimi emendata ex fide vetustissimorum codicum qui servantur in bibliotheca regia & in Colbertina. Nam editiones in hoc loco sanæ non sunt, tametsi eundem sensum referant. *Placuit apostolicæ sedi*, inquit Zosimus, *ut si quis ex qualibet Galliarum parte sub quolibet ecclesiastico gradu ad nos Romam venire contendit, vel aliò terrarum ire disponit, non aliter proficiscatur nisi Metropolitani Arelatensis Episcopi formatas acceperit, quibus sacerdotium suum vel locum ecclesiasticum, quem habet, scriptorum ejus adstipulatione perdoceat. Quod ea gratia statuimus, quia plurimi Episcopos, Presbyteros, sive Ecclesiasticos simulantes, quia nullum documentum extat per quod valeant confutari, in nomen venerationis irrepunt, & indebitam reverentiam promerentur. Quisquis igitur, fratres carissimi, prætermissa prædicti formata, sive Episcopus, sive Presbyter, sive Diaconus, aut deinceps inferiore gradu sit, ad nos venerit, sciat se omnino suscipi non posse.*

De epistolis formatis vide Bernardinum Ferrarium in lib. 1. de antiq. ecclesiast. epist. genere cap. 5.

V. Post impositam Gallicanis Episcopis necessitatem accipiendarum formatarum ab Episcopo Arelatensi, cui per consequentiam tribuebatur honor primi Galliarum Metropolitani, descendit deinde Zosimus ad ordinationes Episcoporum provinciæ Viennensis ac duarum Narbonensium; quarum auctoritatem Metropolitanum Arelatensem tenere constituit secundùm morem antiquum, irritum & inane decernens si quid contra tentaretur, & Episcopum etiam ordinatorem gradu suo dejiciendum esse pronuntians. *Jussimus autem præcipuam*, inquit, *sicuti semper habuit, Metropolitanus Episcopus Arelatensium civitatis in ordinandis sacerdotibus teneat auctoritatem; Viennensem, Narbonensem primam, & Narbonensem secundam provincias ad pontificium suum revocet. Quisquis verò posthac contra apostolicæ sedis statuta & præcepta majorum, omisso Metropolitano Episcopo, in provinciis supradictis quemquam ordinare præsumpserit, vel is qui ordinari se illicitè siverit, uterque sacerdotio se carere cognoscat.* Consuetudo antiqua cujus hoc loco meminit Zosimus antiqua non erat, & ante annos tantùm viginti cœperat in Concilio Taurinensi, non quidem omnium Episcoporum qui per tres illas provincias ordinandi forent consecrationem Arelatensi Episcopo tribuens, sed eorum tantùm qui in civitatibus Arelatensi civitati vicinis constituendi essent, ut patet ex canone secundo illius Concilii. Verùm Patroclus subsidium ab audacia mutuatus Zosimo ista persuasit tanquam rem positam extra omnem controversiam. Unde factum ut cùm sequenti tempore Leo Magnus tetractaret privilegia Arelatensis Ecclesiæ, non dubitaverit dicere nullum Arelatensium Episcoporum ante Patroclum habuisse jus ordinandorum Episcoporum extra provinciam Viennensem, & hoc ipsum quod Patroclo temporaliter videbatur esse concessum, sententia postmodum meliore sublatum esse, nimirum à Bonifacio primo. Leo I. epist. 89

VI. Hic locus me admonet ut gravissimam difficultatem, quæ hactenus exercuit industriam hominum eruditorum, & cujus oc-

casione captum consilium est ornandi Episcopum Arelatensem vicibus apostolicæ sedis, in medium proferam, undenam videlicet auctoritatem Metropolitani Episcopi traxerit Episcopus Arelatensis adversùs civilem imperii dispositionem & canones Nicænos, qui constantem in ecclesiastico ordine disciplinam fixerunt, adjudicato provinciæ ecclesiasticæ primatu Ecclesiæ illi quæ constituta erat in civitate cui jus metropoliticum tributum erat in laterculo imperii. Nam ante Concilium Nicænum Marinus Arelatensis, qui Concilio Arelatensi interfuit & primus inter Episcopos nominatur in epistola synodica ad Silvestrum, non vendicabat sedi suæ jus metropoliticum, sed è contrà dicitur esse Episcopus provinciæ Viennensis in veteri catalogo Episcoporum qui ad Arelatensem synodum convenerunt. Itaque per universum orbem, si Africam excipias, ea fuit constans regula priscis temporibus, illum debere esse Metropolitanum qui Episcopus erat in civili metropoli provinciæ. Africam excipiendam esse dixi; cujus Episcopi, præter Carthaginensem, hac lege non tenebantur; quippe qui antiquiorem ordinatione Episcopum pro Primate habebant, nulla habita ratione civilium metropoleon, ut patet ex Conciliis Africanis & multis veterum scriptorum testimoniis; salvo jure Primatum Mauritaniæ & Numidiæ, quibus in Concilio universali Africæ (ut Marca observavit) primus locus post Carthaginensem dabatur ob dignitatem & vetustatem provinciarum, quamvis essent Primatibus Byzaceno, Tripolitano, & Sitifensi posteriores quoad ordinationem. Sed Afri, licèt Primatibus, id est, Episcopis ordinatione antiquioribus, primas sedes in Concilio generali tribuerent, nulli tamen Ecclesiæ speciali dignitatem primatus vindicabant posthabita metropoli civili, ut factum in Ecclesia Arelatensi; quæ in jus metropoliticum invasit in provincia Viennensi adversùs Viennensem provinciæ Metropolitanum. Ita enim se habebat dispositio civilis, postquam Romanis Principibus placuit Narbonensem veterem dividere in tres provincias, in Narbonensem videlicet, Viennensem, & Alpes maritimas, ut Vienna vetus colonia metropolis esset provinciæ Viennensis, cui nomen dabat, & Arelas una esset earum urbium quæ Viennæ contributæ erant. id quod & Ammianus Marcellinus & Notitiæ veteres ostendunt.

Vide R. P. Chifflet. in Notis ad Ferrandum pag. 274. 275.

Marca in lib. de Primat. §. 79. & hunc Chiflet. in Not. ad Ferr. pag. 291.

VII. Amplificata deinde civitatis Arelatensis gloria post Concilium illic habitum ævo Constantini Magni, ex cujus nomine dicta est Constantina, aucta etiam ob moram ejusdem Constantini & sequentium aliquot Imperatorum in ea urbe factam, præcipuè Constantii filii Constantini, qui illic anno CCCLIII. ob tricesimum imperii sui annum theatrales ludos & Circenses ambitioso apparatu edidit, ibidemque proximis Kalendis Januariis septimum Consulatum iniit, & ex more ludos Circenses fecit. Ex ea urbis gloria factum ut veterum scriptorum monumentis valde celebrata sit, adeo ut Ammianus Marcellinus eam vocet multarum urbium decus, & Gallulam Romam Ausonius in libro de urbibus. Translata verò illuc sede præfecturæ Galliarum à Valentiniano Imp. post cædem Maximi Tyranni, ut ego quidem arbitror, cumulata sunt in eam civitatem omnia civilis administrationis decora & ornamenta, urbsque ipsa facta metropolis Galliarum, ut colligi potest ex rescripto Honorii ad Agricolam P. P. Galliarum, ubi Arelatensis urbs dicitur esse metropolis Septem provinciarum. Solebant enim olim Principes (ut observatum est ab illustrissimo Archiepiscopo) dividere provincias pro suo arbitrio; & novas quoque metropoles condebant, quarum Episcopi simul evehebantur ad dignitatem Metropolitanorum. Itaque ex honore civili Arelatensis urbis descendisse puto honorem ecclesiasticum, tentante nimirum Episcopo urbis illius in se trahere ordinationes Episcoporum provinciæ Viennensis, quæ antea pleno jure pertinuerant ad Viennensem Metropolitanum. Illum ista præsumpsisse non ita multò post cædem Maximi docet canon secundus Concilii Taurinensis habiti anno CCCXCVII. in quo sic legitur: *Illud deinde inter Episcopos urbium Arelatensis & Viennensis, qui de primatus apud nos honore certabant, à sancta synodo definitum est, ut qui ex eis approbaverit suam civitatem esse metropolim, is totius provinciæ honorem primatus obtineat, & ipse juxta canonum præceptum ordinationum habeat potestatem. Certè ad pacis vinculum conservandum hoc consilio utiliore decretum est ut, si placet memoratarum urbium Episcopis, unaquæque de his viciniores sibi intra provinciam vindicet civitates, atque eas Ecclesias visitet quas oppidis suis vicinas magis esse constiterit; ita ut memores unanimitatis atque concordiæ, non alter alterum, longiùs sibi usurpando quod est alii propius, inquietet.*

Amm. Marcell. lib. 15.

Honorii Constitutio extat apud Sirmond. in Notis ad Sidon.
Vide supra lib. 2. cap. 8.

Amm. Marcell. lib. 14.
Vide C. V. Hadr. Vales. in lib. 8. rer. Franc. pag. 411.

VIII. Integrum canonem retuli, ut ostenderem tum Arelatensem fuisse urbem metropolitanam. Frustra enim definirent patres hunc totius provinciæ honorem primatus habiturum qui approbaret suam civitatem esse metropolim, si nulla ex hoc capite controversia fuisset inter Viennensem Episcopum & Arelatensem; quæ nulla esse poterat, si Arelas non fuisset tum metropolis. Compertum habebant Viennam esse veterem provinciæ metropolim, adeoque ad illam secundùm ecclesiasticas regulas pertinere ordinationes Episcoporum provinciæ Viennensis. Sed quia tum Arelas erat metropolis Galliarum in ordine civili, contendebatque haud dubiè ob eam causam Episcopus Arelatensis transisse ad suam Ecclesiam à Viennensi jura ordinationum, quòd Vienna tum contributa esset Arelatensi urbi, patres in synodo Taurinensi congregati in his angustiis constituti, obscuro & ambiguo dicendi genere interlocuti sunt eam civitatem frui debere honore primatus quæ doceret se esse provinciæ metropolim, dato interim ad fovendam concordiam Episcopis consilio ut quisque viciniores sibi civitates ad suam curam revocaret. Ea sola via patebat exeundi ex his difficultatibus, qua & Viennensis Ecclesiæ juribus non derogarent in universum, & Arelatensi urbi, penes

Vide lib. 1. cap. 7. §. 3.

quam civilis tum adminiſtrationis faſtigium erat, injurioſi non exiſterent, neve illius Epiſcopum exaſperarent, ſi quid contra illum decernerent. Sciebant enim injurias ægrè tolerari, &, ut ait Tacitus, proclivius eſſe injuriæ quàm beneficio vicem exſolvere; quia gratia oneri, ultio in quæſtu habetur. Viennenſem Epiſcopum minorem tum eſſe Arelatenſi & imparem. iſtum verò non depoſiturum memoriam acceptæ injuriæ, & ſi occaſio daretur, ulturum adverſus unumquemque Epiſcoporum, quos facile illi eſſet opprimere apud illuſtriſſimam præfecturæ poteſtatem. in maximi porrò beneficii loco habiturum Viennenſem quòd aliquas civitates retineret judicio ſynodi. Ea de cauſa provinciam diviſerunt, cujus maxima pars conceſſa eſt Epiſcopo Arelatenſi.

Tacit. lib. 4. hiſt.

IX. Quoniam verò pronum eſt ambitione labi, ei præſertim qui verſatur inter ſummas poteſtates & apud illas in honore eſt, Arelatenſis Epiſcopus, qui magna parte provinciæ depulerat Epiſcopum Viennenſem, totam ſibi ſubjicere meditatus eſt, ac non ſolùm illam, ſed etiam duas Narbonenſes, quæ in vicino erant. Sed quia prævidebat magnam ex hoc capite futuram eſſe contradictionem Metropolitanorum harum provinciarum, qui ægrè paterentur adimi ſibi provincialium ſuorum ordinationes, Zoſimum Pontificem Romanum putavit in partes trahendum eſſe, ut ejus auctoritate hanc ſibi poteſtatem vindicaret in illis provinciis. Itaque falſa ſuggeſtione ad eum data ſignificavit pati ſe contradictionem in ordinandis Epiſcopis harum provinciarum, præſertim à Proculo Maſſilienſi Epiſcopo & à Viennenſi, qui in Concilio Taurinenſi contenderant ad ſe pertinere conſecrationes Epiſcoporum, hic quidem ſecundæ Narbonenſis, iſte verò provinciæ Viennenſis; cùm tamen Arelatenſis Epiſcopus *jam inde à Trophimo ordinationis ſeriem temporibus roboratam* poſſederit, non ſolùm in provincia Viennenſi, ſed etiam in utraque Narbonenſi: *quoniam Trophimus ſacerdos quondam Arelatenſi urbi ab apoſtolica ſede tranſmiſſus ad illas regiones tanti nominis reverentiam primus exhibuit, & in alios non immeritò ea quam acceperat auctoritate transfudit.* Zoſimus habita ratione petitionis Patroculi, quem ſummis poteſtatibus acceptiſſimum eſſe ſciebat, & qui in metropoli Galliarum urbe conſtitutus erat Epiſcopus, confirmavit ei ordinationes per tres illas provincias *juxta majorum canones*; caſtigatiſque Proculo & Simplicio, quòd non ferenda impudentia in Concilio Taurinenſi *contra ſtatuta patrum & ſancti Trophimi reverentiam* poſtulaſſent creandorum in his provinciis ſacerdotum poteſtatem ſibi fieri, laudata antiquitate, *cui decreta patrum*, inquit, *ſanxere reverentiam*, redire in ordinem ſuum intermiſſa præcepit, & Metropolitanum Arelatenſis civitatis Epiſcopum jam inde à Trophimo ordinationis ſeriem temporibus roboratam inviolabili in utraque Narbonenſi & Viennenſi auctoritate poſſidere. Tum data ad Hilarium Narbonenſem Epiſcopum epiſtola de eodem argumento, antiquam conſuetudinem (nam cuncta ad antiquitatem referebat) opponens canonibus, confirmat ei ordinationes Epiſcoporum primæ Narbonenſis: *quia ſatis conſtitit*, inquit, *Arelatenſis Eccleſiæ ſacerdoti priſca id inſtitutione conceſſum ut non ſolùm in provincia Viennenſi, ſed etiam per duas Narbonenſes, Epiſcopos faciat.* Porrò, ut facilior eſſet iſtarum rerum executio, Patroclum exiſtimavit ornandum eſſe auctoritate quadam extraordinaria, quæ reverentiam illi conciliaret etiam apud eos ipſos Epiſcopos qui magnitudini ejus repugnabant. Itaque præter neceſſitatem accipiendarum ab eo formatarum, ei vices ſuas committit per Gallias, jubens ut ſi quæ illic cauſa gravis emerſerit, ad Patroclum referatur; ita tamen ut ſi cauſa major ſit, ad apoſtolicæ ſedis examen deducatur. *Ad cujus* (id eſt, Patrocli) *notitiam, ſi quid illic negotiorum emerſerit, referri cenſuimus, niſi magnitudo cauſæ etiam noſtrum requirat examen.* quod intelligendum eſt ſecundùm ea quæ ſuprà dicta ſunt cùm de Theſſalonicenſi Epiſcopo ageremus. Scio Bonifacium & Leonem Romanos Pontifices ademiſſe Epiſcopis Arelatenſibus ordinationes Epiſcoporum duarum Narbonenſium. Sed hæc non ſunt inſtituti noſtri. Illud tantùm dicam, ex auctoritate quam Zoſimus dedit Patroclo deſcendiſſe ut Valentinianus Imperator conſtituerit anno CDXXV. uti quidam Epiſcopi, nimirum Gallicani, qui nefarium Pelagiani & Cæleſtiani dogmatis errorem ſequebantur, per Patroclum ſacroſanctæ legis antiſtitem convenirentur. Redeamus itaque nunc ad tractandam cauſam vicariatus Arelatenſis.

Marca in lib. de Primat. §. 71. & 82. & in epiſtolâ ad Henr. Valeſ.

Zozim. epiſt. 70.

Vide Proſperi Chronicon, Honorio I X. & Theod. V. Conſſ.

Zozim. epiſt. 1.

Valentiniani conſtitutio exſtat in Appendice Cod. Theod. tit. 11. & To. 1. Concil. Gall. pag. 54.

Tædet animam meam vitæ meæ cùm video me, qui animo ſum à contentionibus & rixis multùm alieno, cogi tamen & impelli fatali quadam neceſſitate ad exagitandas & convellendas opiniones clariſſimi viri Paſchaſii Queſnelli ut ea confirmem eſſe vera quæ verè à me ſcripta ſunt. Fortè dixeram conſuetudinem à qua Zoſimus arceſſit privilegia Eccleſiæ Arelatenſis non eſſe antiquam & ante annos tantùm viginti cœpiſſe in Concilio Taurinenſi. idque ſtatim probaveram auctoritate ſancti Leonis Papæ, quo teſte nullus locupletior eſſe poteſt in hac cauſa. Sed Queſnellus hoc teſte non contentus, ejuſque teſtimonium inſuperhabens, ad argumenta parum firma ſe convertit ut evertat ea quæ à me ſcripta ſunt. Nolo bonas horas malè collocare in refellendis ejus argumentis. Illud unum poſtulo à lectoribus eruditis, ut mea ſine præjudicio comparent cum iis quæ vir ille clariſſimus ſcripſit adversùs opinionem meam. Jam quia ad eam confirmandam adnotaveram Marinum Epiſcopum Arelatenſem, quem non diſſimulavi primum nominari inter Epiſcopos qui è Concilio Arelatenſi ſcripſerunt ad Papam Silveſtrum, non vendicaſſe ſedi ſuæ jus metropoliticum, quod eſt certiſſimum, ſed è contrà inter Epiſcopos provinciæ Viennenſis recenſeri in veteri catalogo Epiſcoporum qui ad hanc Arelatenſem ſynodum convenere, quod eſt graviſſimum argumentum adversùs antiquitatem metropoleos

poleos Arelatensis, ridet Quesnellus hanc rariocinationem, & à me quærit unde hoc habeam. Tum subjungit eodem modo quo Marinus in hoc catalogo subscribere Verum Episcopum Viennensem & ceteros Episcopos provinciæ Viennensis, neque ideo tamen negati posse quin Verus habuerit primatum in provincia Viennensi. Primùm observandum est hoc catalogo non contineri subscriptiones Episcoporum qui huic synodo Arelatensi interfuerunt, sed nomina eorum tantùm & provincias in quibus illi fuerunt Episcopi. Eorum autem qui è provincia Viennensi interfuere nomina posita sunt absque ullo ordine, nimirum ab eo qui antiquitus descripsit hunc catalogum. Addit Quesnellus quod si propterea Marino adimatur primatus quia provinciæ Viennensis Episcopus dicitur, ob eandem rationem adimendus est etiam primatus vero Episcopo Viennensi. Quæ argumentatio omnino absurda est. Alioquin ex eo affirmare possemus omnes Episcopos provinciæ Viennensis fuisse Primates, quia omnes eodem modo, ut Quesnelli verbis utamur, subscribunt quo Marinus & Verus. Quo tamen nihil absurdius fingi potest. Itaque certum esse debet Marinum, qui istic nominatur inter Episcopos provinciæ Viennensis, verè fuisse Episcopum provinciæ Viennensis, adeoque non fuisse ea tempestate Metropolitanum. Valde enim dissimilia sunt vetera exemplaria illius catalogi, cùm, exempli causa, in quibusdam desit nomen Veri Episcopi Viennensis, in aliis Marinus Arelatensis, in omnibus præterquàm in Corbeiensi Oresius Massiliensis.

CAPUT XXXI.

Synopsis.

I. Ad exemplum conventus civilis septem provinciarum qui quotannis agebatur apud Arelatem Hilarius Arleatensis Episcopus destinat celebrare Concilia eorum Episcoporum qui per eas provincias censebantur, quibus ipse præsideret.

II. Ea de causa Concilium Regense coëgit in aliena provincia, cui & ipse præfuit, & de causa ordinationis Metropolitani Ebredunensis cognovit tanquam primus provinciarum Gallicanarum Metropolitanus. Rursum instituitur comparatio inter Episcopum Thessalonicensem & Arelatensem.

III. In eo Concilio constitui procuravit Hilarius irritas fore ordinationes quæ citra auctoritatem Metropolitani Arelatensis peragerentur. Causa Armentarii explicatur. Tum aperitur verus ac genuinus sensus canonum Concilii Regensis.

IV. Agitur deinceps de Concilio Arausicano, quod ab eodem Hilario celebratum est. Generale illud fuit, ut probatur multis argumentis.

V. Probabile quoque est Concilium Vasense fuisse generale. Explicatur primus canon ejusdem Concilii, in quo agitur de Episcopis ex provincia sua ad aliam accedentibus.

VI. Refelluntur argumenta quibus Paschasius Quesnellus evertere conatus est opinionem nostram de dignitate primi Galliarum Metropolitani.

VII. Morinus & Cointius scripserunt Episcopum Arelatensem fuisse Primatem & Metropolitanum primi ordinis.

VIII. Alpium maritimarum provincia distincta ab Arelatensi. Ingenuus Ebredunensis fuit Metropolitanus.

IX. Diluitur objectio petita ex subscriptione Eucherii Lugdunensis in Concilio Arausicano I.

X. Referuntur argumenta Quesnelli adversus antiquitatem veteris notitiæ editæ à Sirmondo, & eis respondetur.

XI. De episcopatu Nicaensi falsa observatio Quesnelli.

XII. Infirma objectio petita ex loco quodam S. Paulini de urbe Rotomagensi.

XIII. Explicatur canon Taurinensis de controversia quæ de primatu erat inter Episcopos Viennensem & Arelatensem.

XIV. XV. XVI. Explicatur locus Sidonii ex quo collegit Quesnellus notitiam à Sirmondo editam non esse ita antiquam ut ipse putavit.

I. CONSTITUERAT Imperator Honorius anno CDXVIII. ad Agricolam Præfectum Galliarum scribens ut quia propter privatas ac publicas necessitates de singulis civitatibus, non solùm de provinciis singulis, Arelatem ad examen Præfecti vel honoratos confluere vel mitti legatos aut possessorum utilitas aut publicarum ratio exigebat functionum, singulis annis constituto tempore in metropolitana, id est, in Arelatensi urbe Concilium, id est, conventum publicum haberent Septem provinciæ sub illustri præsentia præfecturæ, si id ratio publicæ dispositionis permitteret. Quoniam verò, ut observavit illustrissimus Archiepiscopus, dignitas quæ civitatibus competebat in ordine civili facilè communicabatur episcopatibus earum urbium, incessit Episcopum Arelatensem ambitio sibi vindicandi titulum primi Metropolitani Galliarum. Erat Hilario Arelatensi Episcopo altissimus animus & gloriæ appetens. Itaque cùm se in metropoli Galliarum urbe constitutum esse videret, in qua singulis annis decretum erat haberi Concilium Septem provinciarum, sciretque præterea sedi suæ in persona Patrocli commissas esse à Zosimo Papa vices apostolicæ sedis per Gallias & Septem provincias, intravit in animum ejus illa pulcherrima cogitatio, celebrandum quoque esse Concilium eorum Episcoporum qui per eas provincias constituti erant; non repugnaturos Episcopos, tamenetsi nova tentarentur; & si abnuerent, facilè flexuros si Præfecti prætorio vel Vicarii auctoritas interveniret. Incipiendum ab uno esse, ut exemplum daretur in futurum. porrò non curandum esse de loco in quo synodus haberetur, modò auctoritas Arelatensis Episcopi susci-

de suprà lib. 1. p 8. & infrà lib. cap. 17. §. 4.

peretur. immo validius apud posteros firmiusque futurum argumentum, si Concilium extra provinciam Arelatensem haberetur cum auctoritate & sub præsentia Metropolitani Arelatensis quàm si sub illustri præsentia præfecturæ haberetur. Existimabat haud dubiè facilius dein Episcopos illarum provinciarum ad synodum Arelatensem venturos, si semel devorassent necessitatem obsequendi evocationi Episcopi Arelatensis.

II. Itaque anno CDXXXIX. Hilarius coacto Concilio in civitate Regensi, quæ erat in provincia Alpium maritimarum, de causa ordinationis Ebredunensis Metropolitani cognovit tanquam primus provinciarum Gallicanarum Metropolitanus, ad quem referri deberet de gravioribus causis quæ per provincias emergerent, secundùm ea quæ à Zosimo fuerant constituta ad exemplum Episcopi Thessalonicensis. Par est enim existimare Hilarium, quem constat magnum virum fuisse, nihil inconsideratè egisse & ista usurpasse in consequentiam literarum Zosimi, de quarum auctoritate putabat non dubitari inter Episcopos Gallicanos. Sanè in Concilio Regensi præsedit citra contradictionem, nullo Episcoporum litem adversùs eum movente ob eam causam, tanquam constaret hanc sedis Arelatensis antistiti potestatem competere ut synodis præsideret intra Gallicanas provincias congregatis. Quinimò cùm Concilium illud coactum esset ad castigandam temeritatem Armentarii, qui se Episcopum Ebreduni ordinari consenserat, inter vitia ordinationis apertis verbis refertur omissa Metropolitani auctoritas, id est, Hilarii Arelatensis, tanquam absque eo non liceret ordinare Metropolitanos. Quo loco revocanda est memoria eorum quæ suprà dicta sunt cùm de Thessalonicensi Episcopo ageremus, id jus Episcopo illi fuisse ut non antè ordinari possent Metropolitani provinciarum Illyricianarum quàm relatio de persona & electione ejus qui electus esset ad Thessalonicensem missa fuisset à comprovincialibus Episcopis, irritamque futuram fuisse ordinationem quæ prætermissa Thessalonicensis antistitis auctoritate celebrata fuisset. Quæ regula tum maximè servanda erat cùm discordia propter antistitis electionem exorta erat in Ecclesia, cùm constitutum sæpe esset ut graviores causæ ad examen Thessalonicensis Episcopi deferrentur. Cùm autem tum Arelatensis Episcopus exsurgeret in comparationem Thessalonicensis, sciretque se generalibus Zosimi mandatis instructum esse, qui ad notitiam ejus referri censuerat si quid negotiorum per Gallias emergeret, intelligens vir prudens magnis conatibus obsistere timiditatem, contrà audacem animum difficiliora etiam negotia utplurimùm perducere ad felices exitus, tentandos putavit Gallicanos Episcopos, & si res succederet, bene esse.

Vide Marcam in lib de Primat. §. 71.

III. Congregato igitur, uti diximus, Concilio Regensi, ut mansura etiam circa Metropolitanos auctoritas confirmaretur exegit, eamque ordinationem esse irritam pronuntiari quæ citra auctoritatem Metropolitani Arelatensis Episcopi celebrata foret. Quod ut faciliùs obtineret, primùm huc flexit Episcopos ut ordinationem Armentarii nullam esse censerent; *quia sacris Ecclesiæ canonibus ac reverendis patrum constitutionibus omni parte neglectis, absque trium Episcoporum præsentia, absque comprovincialium litteris, sine Metropolitani auctoritate, irritam ordinationis speciem à duobus temerè convenientibus præsumptam esse clarebat.* Et favorabilis in speciem occasio erat. Nam & præcipitata ordinatio erat, & à duobus tantùm Episcopis celebrata, comprovincialibus neque præsentibus neque consensus suos per literas præstantibus. Itaque hac pulcherrima occasione usus Hilarius, consensu Gallicanorum Episcoporum locum primi Metropolitani obtinuit, absque quo non liceret Episcopos ordinare in provinciis Gallicanis. Sic enim intelligendum omnino puto canonem septimum Regensem, quo de Episcoporum ordinationibus cavetur in futurum. Excitati quippe hac occasione Episcopi, *sibimetipsis contra hujusmodi scandala præcavendum censuerunt, & propter ejusmodi temeritatem*, nimirum propter ordinationem Armentarii, qui contra canones & citra Metropolitani Arelatensis auctoritatem ordinatus in Ebredunensi Ecclesia fuerat, definiverunt uti cùm aliqua Ecclesia Episcopum perdidisset, vicinæ Ecclesiæ Episcopus ad eam exequiarum tempore accederet, provideretque intra septimum diem uti legitima canonicaque electio fieret à clericis Ecclesiæ vacantis. Tum verò opperiri eum jubent, ut ego quidem arbitror, auctoritatem Metropolitani Arelatensis. Quod credere me cogit præsentia Hilarii, qui dolorem suum graviter ob prætermissam auctoritatem suam ultus est adversùs Armentarium in hoc Concilio Regensi ea sola de causa congregato. Unde concludo canones istos, quoties de Metropolitano loquuntur, Arelatensem intelligere. Decernunt ergo patres ut postquam cuncta quæ diximus providerit Episcopus ille qui defuncti exequias curavit, *exin se Ecclesiæ referens, mandatum Metropolitani simul cum omnibus sanctis Episcopis opperiatur, nec quisquam ad Ecclesiam quæ summum amiserit sacerdotem, nisi Metropolitani litteris invitatus, accedat.* Quibus constitutis, quæ (ut inquit canon octavus) *omnes communi consensu conservanda neque, quod absit, sine offensa omnium ac Dei à quoquam transgredienda definiunt*, Hilarius ante omnes subscripsit hoc modo: *Ego Hilarius Episcopus, juxta id quod universis sanctis coëpiscopis meis, qui mecum subscripserunt, placuit, definita patrum sequutus, his definitionibus subscripsi.*

Concil. 1. Reg. 1. præfat.

Cõcil. Reg. can. 6.

Ibid. can. 7.

IV. Defuncti explicatione canonum Concilii Regensis, ad Arausicanum veniamus, quod biennio post sub eodem Hilario celebratum est. Erat sanè Arausica una ex civitatibus quæ vetustis temporibus componebant provinciam Arelatensem. Unde colligitur jus huic synodo præsidendi competivisse Hilario, ea etiam de causa quòd Concilium haberetur intra suam ipsius provinciam. Interfuerunt huic Concilio Eucherius Episcopus Lugdunensis & Ingenuus Ebredunensis,

qui longo intervallo subscribunt post Hilarium. Sed cùm Episcopis illis ordinatione antiquior esset Hilarius, colligi hinc non potest illum tenuisse illic primum super eos locum vi auctoritatis suæ. Itaque illud unum contendo, ad synodum Arelatensis Episcopi occurrisse etiam Episcopos provinciæ Lugdunensis & Alpium maritimarum ac fortean aliarum provinciarum. Nescimus enim quarum Ecclesiarum Episcopi fuerint illi qui in Concilio illo Arausicano adfuisse leguntur in subscriptionibus. Præterea constat ex canone XXIX. multos Episcopos ad eam synodum non accessisse legitimè, ut videtur, impeditos, *qui consensus dederunt*, plerosque etiam defuisse per contumaciam, qui castigantur in hoc canone, utrorumque autem admonendorum ut ad sequentem futuram synodum veniant sollicitudo relinquitur Hilario. in quo auctoritatem quandam extraordinariam in Hilario agnovisse synodum Arausicanam constat. *Reliquos qui defuerunt*, inquiunt Episcopi, *beatissimi fratris nostri Hilarii sollicitudini relinquimus datis ad ipsos horum exemplaribus commonendos.* Unde colligi potest generalem fuisse synodum, quæ cura & auctoritate coacta fuerit Hilarii Episcopi Arelatensis. Adde quòd canon XXI. generalis est, non unius tantùm provinciæ causa conditus, sed plurium, cùm ita dicat: *In nostris provinciis placuit de præsumptoribus ut sicubi contigerit duos Episcopos Episcopum invitum facere, auctoribus damnatis, unius eorum Ecclesiæ ipse qui vim passus est substituatur, si tamen vita respondet.*

V. Sequitur Concilium Vasense habitum intra provinciam Arelatensem: de quo nihil certi dicere possumus, destituti subsidio quod in hujuscemodi rebus adferre solent subscriptiones Episcoporum. Attamen ex primo canone colligi posse videtur generale illud fuisse, cùm decretum generale sit, & ad omnes Gallicanas provincias ex æquo pertineat. Nam hæc sunt verba canonis: *Placuit ergo, tractatu habito, Episcopos de Gallicanis provinciis venientes intra Gallias non discutiendos, sed solùm sufficere si nullus communionem alicujus interdixerit.* Respicit enim canon ad Episcopos ex provincia sua ad aliam provinciam accedentes, quos, si è longinquo venirent, examinare oporteret, ut agnosci posset an verè Episcopi essent vel impostores; quoad eos verò qui è vicinis provinciis venirent, cùm sibi invicem noti sint, istam curam non esse necessariam. Quibus verbis puto intelligi vicinas tantùm Arelatensi urbi provincias, Septem nimirum, ac fortassis Lugdunensem, quæ in vicino erat; præsertim cùm Arausicano Concilio interfuisse reperiatur Eucherius Episcopus Lugdunensis pro se & pro coëpiscopis suis, quorum adsensum se expectare profitetur in fine Concilii.

VI. Antequam ab hoc capite discedam, puto officii mei esse ut ea quæ istic scripsi de dignitate Episcoporum Viennensis & Arelatensis, quæ vera sunt, vera esse ostendam, refutatis nimirum argumentis à viro clarissimo Paschasio Quesnello prolatis adversùs ea quæ à me scripta sunt. Quod tamen non ea mente aggredior ac si existimari vellem nihil à me scribi posse nisi perfectum, cùm sciam hominem me esse, &, ut ille aiebat, nihil humani à me alienum putem. Arrogantiæ enim extremæ & intolerabilis esset, si qui viros præstantissimos interdum errasse putavi & admonui, me illis majorem ac perfectiorem esse putarem. Ceterùm notum est me facilè mutare sententiam, si vel sponte mea vel admonitus intellexero erratum à me esse. Refellam itaque meo marte argumenta viri clarissimi, sed ea modestia ut ille conqueri non possit de acerbitate mea in refellendis ejus opinionibus & meis confirmandis.

Quoniam igitur ego tractans causas Armentarii & Ingenui Episcoporum Ebtedunensium dixeram de iis cognovisse Hilarium Arelatensem tanquam primum Galliarum Metropolitanum, ad quem juxta decretum Papæ Zosimi referri debebat de gravioribus causis quæ per provincias emergerent, irridet Quesnellus meam illam scriptionem, quam de novitate sugillat, aiens neminem ante me hanc significationem affinxisse canoni Concilii Regensis de ordinatione Armentarii, tanquam si mihi non liceret opinationes meas in rebus ecclesiasticis & historicis in lucem proferre, & simul me incusat quòd à sententia Marcæ auctoris mei recesserim, qui, ut ipse ait, vocem illam *Metropolitani* secundùm communem significarum accepit in dissertatione de Primatibus. Ego paulò modestior viro clarissimo de novitate non excipio adversùs eum cùm nova aliqua profert, profert autem multa, sed ea laudo & approbo iisque utor cùm illa vera esse mihi constat. Ceterùm si ea mihi videntur esse contraria veritati, non rejicio illa tanquam nova, sed tanquam falsa. Nunc itaque contendo omnia ejus argumenta istic allata nullius esse momenti. Quod evidenter, ut reor, ostendam, si priùs monuero falsò scriptum esse à Quesnello Marcam vocem *Metropolitani* accepisse in sensu communiter usurpato, cùm ille statim proferat verba sancti Leonis Hilarium Arelatensem increpantis *quòd ordinationes sibi omnium per Gallias sacerdotum vendicabat, & debitam metropolitanis sacerdotibus in jus suum transferebat dignitatem.* Quibus verbis manifestum est sanctum Leonem notasse Hilarium ambitione, quòd in aliorum Metropolitanorum dignitatem invaderet & ordinationes Episcoporum illis subjectorum ad se traheret.

VII. Quo in loco mihi licere arbitror observare non verè dictum à viro clarissimo fuisse neminem ante me Episcopum Arelatensem vocasse primum provinciarum Gallicanarum Metropolitanum. Nam si ille consuluisset lucubrationes clarissimorum virorum confratrum suorum Joannis Morini & Caroli Cointii, (quamquam ego, ut verum ingenuè fatear, ab illis non acceperim) invenisset quidem Cointium dixisse Episcopum Arelatensem fuisse Metropolitanum primi ordinis ac propterea exercuisse jus metropoliticum in Narbonensem secundam & Alpes maritimas, quamvis illæ haberent suos Metropolitanos, Coint. an. 514. §. 16.

Morin. lib. 1. exercit. 18. Morinum verò scripsisse hunc Episcopum fuisse Primatem, quod idem est cum Metropolitano primi ordinis, cum primo provinciarum Gallicanarum Metropolitano, & plures Metropolitanos habuisse suæ subditos potestati.

VIII. Sed ad ut Armentarium & Ingenuum redeamus, ait Quesnellus Hilarium Arelatensem non cognovisse de eorum causis tanquam Gallicanarum provinciarum Metropolitanum, sed tanquam Metropolitanum Alpium maritimarum, quæ non constituebant provinciam ab Arelatensi distinctam, immo pertinebant ad provinciam Arelatensem. Istud verò asserit contra testimonium totius retro antiquitatis. Nam & omnes veteres notitiæ provinciam Alpium maritimarum constituunt discretam à Viennensi, ex qua distracta est Arelatensis, & Hilarus Papa testatur Ingenuum Alpium maritimarum provinciæ Metropolitani semper honore fuisse subnixum. Frivola enim est distinctio viri clarissimi, qui censet Ingenuum habuisse quidem honorem Metropolitani, non verò potestatem ac jurisdictionem. Certè Marca, cujus auctoritatem istic advocat Quesnellus, non dubitabat quin Ebredunensis civitatis Episcopus in provincia Alpium maritimarum semper jure metropolitico potitus esset.

Quesnell. pag. 310. IX. At Ingenuus, ait Quesnellus, non erat Metropolitanus. Nam si provinciæ ab Arelatensi distinctæ Metropolita fuisset, ut erat Eucherius Episcopus Lugdunensis, eodem atque iste modo subscriptus legeretur in Concilio Arausicano; ubi Eucherius testatur de dignitate sua, Ingenuus ponit tantùm nomen suum. Sed quis scit an Concilii illius subscriptiones hodie habemus integras? Et quamvis constaret eas esse puras & integras, quæ necessitas Ingenuum subscribendi eodem modo quo Eucherius? Nulla enim uspiam regula extat decernens uti Episcopi sub una formula subscribant in Conciliis. In Concilio Vasensi secundo, ne singula exempla commemorem, Contumeliosus Episcopus Reiensis subscribit longè diverso modo ab omnibus aliis Episcopis qui huic Concilio interfuerunt. Nam cùm ceteri dicant simpliciter se consensisse & subscripsisse, Contumeliosus ait ita se consensisse in omnibus, *ut cum sanctus Papa urbis suam oblatam dederit, recitemus ante altarium Domini.* Quid ex hac singulari subscriptione elici potest adversùs alios qui simpliciter subscripserunt? Fieri etiam potest, quod sæpe accidit, ut Eucherius non interfuerit Concilio Arausicano cui reperitur subscriptus, illi tamen, cùm ei oblatæ fuissent definitiones in eo decretæ, subscripsisse, adjecta cautione, si comprovincialium eius accederet assensus. Sic Nibridius Episcopus Egarensis & Justus Urgellitanus, qui non interfuerant Concilio Toletano secundo, cùm ad illud advenissent post ejus celebrationem, illius constitutiones sua subscriptione firmaverunt, *salva auctoritate priscorum canonum.*

Adversùs hanc meam de Eucherio conjecturam opponi potest auctoritas Quesnelli, qui ait Eucherium, cùm fortè fortuna in illis regionibus versaretur eo tempore quo Episcopi Provinciales in synodum conveniebant, ad eam honoris causa invitatum, inter alienæ provinciæ Episcopos subscribere non esse ausum nisi sub spe adhibendi à comprovincialibus consensus super his quæ decreta fuerant in synodo. Verùm hæc historia, quam affirmatè recitat Quesnellus, magnam habet difficultatem propter altum silentium omnium scriptorum qui usque ad hanc diem de Euchorio & de hoc Arausicano Concilio locuti sunt. Ubi sequenda videtur regula ejusdem Quesnelli, qui paulò pòst ait in his quæ sunt facti Idem pag. 311. rem asserere non sufficere nisi idoneis probationibus assertio ipsa muniatur.

X. Adversùs opinionem quæ Viennam facit metropolim provinciæ Viennensis, in qua olim Arelas, quæ opinio nititur etiam auctoritate veteris notitiæ provinciarum Gallicanarum editæ à viro harum aliarumque multarum bonarum literarum peritissimo Jacobo Sirmondo, qui eam censuit conditam fuisse temporibus Honorii Augusti, Quesnellus è contrà ait illam esse multò posteriorem ævo illiùs Imperatoris & post Hilarii Episcopi Arelatensis & sancti Leonis Papæ tempora fuisse conditam, eo in primis argumento quòd Arelas, cujus Episcopum fuisse semper Metropolitanum sibi persuasit, nominetur inter civitates provinciæ Viennensis, ex constitutione autem ejusdem Honorii relata à Sirmondo in Notis ad Sidonium constet eam urbem ævo istius Imperatoris fuisse metropolitanam. Ex quo consequi putat Quesnellus Episcopum illius urbis non potuisse eo tempore numerari inter suffraganeos Episcopi Viennensis, cùm ipsa esset per se metropolitana. Id quidem verum est, & hoc ipsum ostendit notitiam esse anteriorem principatu Honorii. Etenim si posteriore tempore condita fuisset, haud dubiè Arelas, cujus Episcopus temporibus Honorii majoribus privilegiis, ut Quesnelli verbis utamur, augeri cœpit, & sese extulerat super Episcopos Gallicanos illarum regionum, non fuisset recensita Idem pag. 467. inter civitates provinciæ Viennensis. Itaque hinc certò conficitur falsum esse Quesnellum cùm opinionem Sirmondi de tempore quo notitia illa condita est falsam esse contendit.

XI. Addit Quesnellus hinc etiam colligi debere notitiam illam post sancti Leonis tempora scriptam esse quòd in ea nulla mentio habeatur Nicæensis castri inter civitates provinciæ Alpium maritimarum, cùm, ut ipse asserit, ex epistola Hilari Papæ ad quosdam Episcopos Galliæ constet Nicæense castrum usque ad Leonis extrema tempora proprium habuisse antistitem à Cemelenensi distinctum. Sanè si ista vera essent, videretur ea viri clarissimi sententia habere aliquam speciem veri. Sed aut valde fallor, aut nihil istiusmodi reperitur in illa epistola Papæ Hilari. Ait enim tantùm Ingenuum Episcopum metropolitanum Alpium maritimarum ordinasse noviter Episcopum in Ecclesia Cemelenensis civitatis vel castelli Nicæensis, idque factum contra

definitionem decessoris sui, qui statuerat ut unus tantùm esset Episcopus harum plebium. Itaque jubet Hilarus *ut ad unius antistitis regimen prædicta loca revertantur, quæ in duos dividi non decuit sacerdotes.* Ego non video quomodo Quesnellus hinc colligere potuit castrum Nicaense proprium habuisse Episcopum à Cemelenensi distinctum usque ad extrema tempora sancti Leonis, quamvis sciam nonnullos Nicaenses Episcopos nominari in antiquis synodis.

XII. Sed quæ postea addit idem Quesnellus ut ostendat eam notitiam & ceteras ab Andrea Duchesnio editas fuisse conditas post tempora sancti Leonis, credibile non esse Rotomagum, quæ in notitiis illis notatur tenuisse primatum in amplissima provincia, tantæ dignitatis fuisse ævo Honorii, sancto Paulino testante illam vicinis antè regionibus tenui nomine pervulgatam, nunc in longinquis etiam provinciis venerabiliter audiri & inter urbes sacratis locis nobiles numerari. Existimabat igitur Quesnellus Rotomagum ita tenuis & obscuri nominis urbem fuisse ævo sancti Paulini ut vix ejus nomen sciretur in vicinis regionibus. Quod miror potuisse venire in mentem viro clarissimo, qui non potuit ignorare quid de Rotomago scripserint antiqui geographiæ & historiarum scriptores. Adde certum esse ex epistola Innocentii Papæ ad Victricium Rotomagensem plurimos Episcopos fuisse constitutos ubi Victricius habitabat, Metropolitanum autem eos habuisse.

Idem pag. 468.

XIII. Rursum Quesnellus, semper adversarius notitiæ à Sirmondo editæ, ait hinc etiam probari illam non esse conditam principatu Honorii quòd si illa tum facta esset publica auctoritate vel ex indubitara omnium cognitione, non ancipites & dubii mansissent patres Concilii Taurinensis, quod ejusdem Imperatoris temporibus celebratu mest, utri amborum Episcoporum, Arelatensi, an Viennensi, metropoliticam in rebus ecclesiasticis dignitatem attribuere deberent, nec ad hanc sententiam coarctati essent *ut qui ex eis approbaret suam civitatem esse metropolim, is totius provinciæ honorem primatus obtineret.* Adversùs hanc argumentationem repetam paucis verbis quæ suprà à me dicta sunt de initiis dignitatis Episcopi Arelarensis. Cùm videret Arelatensis antistes civitatem suam, quæ olim citra controversiam pertinebat ad provinciam Viennensem, evasisse metropolitanam in ordine civili, incessit illum ambitio ut aliquam prærogativam, ac si præfecturam sacerdotalis honor sequi deberet, sibi Ecclesiæque suæ conciliaret, ita ut non solùm primum ubique locum obtineret inter Episcopos Gallicanos, sed etiam super eos efferretur, essetque Primas earum regionum, ut verbo Morini utar. Tentatum id aliquanto ante annum CCCXCIV. quo habitum est Concilium Taurinense constat ex canone secundo ejusdem Concilii. Si tum quum hæc scribebat Quesnellus mentem liberam ab omni præconcepta opinione habuisset, attendissetque ad ea quæ nos olim diximus in explicatione verborum Concilii Taurinensis ab ipso adductorum, ad quæ remittimus lectorem, profectò abstinuisset ab argumento quod sumpsit ex illis verbis Concilii Taurinensis.

XIV. Denique Quesnellus ad opinionem suam stabiliendam utitur loco quodam Sidonii valde difficili & obscuro, in quo vetus ille scriptor ad Græcum Episcopum Massiliensem scribens ait, *Quod utique sæpe diuque facientes, jam non primi comprovincialium cœpistis esse, sed ultimi.* Hinc concludit Quesnellus Massiliensium civitatem Sidonii primùm ætate inter ultimas provinciæ civitates cœpisse numerari, idque illis in pœnam obvenisse, quòd scilicet privatis commodis magis consulentes quàm publicis, cum Gothorum Regibus fœdus nec utile nec decorum iniissent. Certum sanè est Massiliam numerari ultimam inter civitates provinciæ Viennensis in antiquis notitiis Galliarum & inter eas penultimo loco poni Arelatem, nondum videlicet, ut apparet, divisa provincia Viennensi. Quod valde notandum est. Hinc enim certò colligitur notitiam à Sirmondo editam Honorii Aug. temporibus fuisse conditam, ut idem Sirmondus censet, aut fortean aliquanto antè, adeoque frustra & absque ratione Quesnellum contendere opinionem illam Sirmondi non posse esse veram. Postea provincia divisa est auctoritate Papæ Zosimi, tum deinde sancti Leonis, & Arelatensi civitati contributa Massilia, quæ primo loco posita est inter civitates quæ Episcopo Arelatensi adjudicatæ sunt, sic tamen ut etiam hæc pars divisa retineret nomen provinciæ Viennensis, ut patet ex veteri notitia Galliarum reperta in codice scripto anno XLII. regni Karoli M. quam edidit Bartholomæus Schobingerus in additionibus ad farraginem antiquitatum Joachimi Vadiani pag. 124.

Quesnell. pag. 468. Sidon. lib. 7. epist. 7.

XV. Itaque quod dicere videtur Sidonius, Massilienses, qui primi comprovincialium esse cœperant, factos esse ultimos, intelligi potest dupliciter, vel de statu ecclesiastico illius civitaris, vel de civili. Quippe ea civitas, quæ ultima omnium descripta erat antea inter civitates provinciæ Viennensis, prima inter eas quæ metropoli Arelatensi subjectæ sunt numerata est postquàm Zosimi & Leonis decreto divisa in duas fuerat provincia Viennensis. Itaque Sidonii verba non adjuvanr eorum sententiam qui putant Massiliam usque ad annum saltem CCCCLXX. primum locum post metropolim obtinuisse inter Viennensis provinciæ civitates, quam constat in omnibus antiquis notitiis collocatam esse in ultimo loco. Et sanè si ratio habita est ordinis civitatum provinciæ Viennensis secundùm cursum Rhodani, ut istic factum esse liquet, necesse fuit Massiliam ultimo loco poni inter civitates provinciæ Viennensis, utpote quæ ad mare sita, longo intervallo distat à Vienna. De Geneva mirum videri potest eam secundo loco positam esse in notitiis, cùm multùm supra Viennam sit, adeoque si cursus Rhodani ratio habenda esset, primo loco poni debuisset. Verum id datum, uti par erat, dignitati me-

tropoleos ut prima esset in ordine. Tum primus post eam locus datus Genevæ, quæ prima est civitatum provinciæ Viennensis à capite Rhodani.

XVI. Alio modo explicari possunt verba Sidonii, ratione habita perturbationis quæ tum erat in republica propter frequentes Principum mutationes & irruptiones gentium barbatarum in provincias Gallicanas. Civitas Arvernorum, cujus Episcopus erat Sidonius, redacta erat ad ultimam calamitatem. Quia verò Massilia, civitas opulenta, magnæ dignationis erat ea tempestate apud summas potestates, orat Sidonius Græcum illius urbis Episcopum ut Arvernorum miseriis & calamitatibus aliquam opem ferat, ut in eorum fortunis adhiberet misericordiam, in reipublicæ salute sapientiam, ut ait Cicero. alioqui futurum ut Massilienses, qui primi comprovincialium censebantur ob eorum divitias & potentiam, postremi & ultimi esse inciperent propter eorum duritiem, quòd ad Arvernorum calamitates obduruissent & humanitatem omnem exuisse viderentur, sic ostendentes non tam curæ sibi esse publicis mederi periculis quàm privatis studere fortunis, ut ait Sidonius.

CAPUT XXXII.

Synopsis.

I. Disputatur de tempore quo celebratum est Concilium Arelatense secundum.

II. Generale illud fuisse, non verò provinciale, scripsit illustrissimus Archiepiscopus. Quod etiam probatur ex canone XVIII. *ejusdem Concilii.*

III. Possessionem suam pro convocatione Conciliorum generalium confirmari in synodo illa procuravit Hilarius Episcopus Arelatensis, exemplo ducto à synodo Nicæna, quæ Patriarcharum auctoritatem firmaverat canone. Explicatur canon ille Arelatensis.

IV. Chelidonius Episcopus Vesontionensis deponitur ab Hilario, quia interruptam duxerat, & quia capitali aliquos sententia condemnaverat. Qui judicio non adquiescens, Romam se contulit ad Leonem Papam.

V. Chelidonium secutus est Hilarius, prohibiturus ne quid adversùs decreta Concilii Gallicani tentaretur. Auctoritatem Conciliorum provincialium his verbis tuitus est quibus iram Leonis in se accersivit.

VI. Habita Romæ synodo ob eam causam, adfuit Hilarius, contenditque retractari non posse judicia Conciliorum provincialium quæ concordibus Episcoporum suffragiis decreta erant. Absolutus est Chelidonius in Romana synodo, non tamen ab Hilario susceptus.

VII. Refellitur opinio C. V. Paschasii Quesnelli de episcopatu Chelidonii.

VIII. In eodem Concilio Romano proposita est alia adversùs Hilarium querela, quòd Projecto Episcopo infirmo & nescienti alium superposuisset Episcopum.

IX. Arguitur deinde quod militaris eum manus per provincias sequeretur, & quòd ignotos invitis populis Episcopos daret. Fatale fuit illud ævo Leonis in Vicariis apostolicæ sedis.

X. Leo adversùs Hilarium decernit uti suis unusquisque limitibus ac terminis contentus esset, & ne quis privilegium sibi debitum transferre in alium præsumeret.

XI. Deinde Hilario adimit potestatem congregandi Concilia generalia, illum prætereà privans auctoritate metropolitica in provincia Viennensi.

XII. Tribuit Leontio Episcopo Forojuliensi auctoritatem convocandi Concilia generalia. Sed tamen multo sale constitutionem illam condivit ut Gallicanorum Episcoporum consensum eliceret.

I. AMPLIFICANDÆ auctoritatis suæ studiosus Hilarius Episcopus Arelatensis ambitionem suam canone ecclesiastico firmari procuravit in Concilio Arelatensi secundo, quod generale erat ex provinciis Gallicanis circum Arelatem positis. Sed antè quàm de re ipsa agamus, necessarium videtur constituere tempus istius synodi, *cùm exploratum hactenus*, ut Sirmondus ait, *de Concilii istius tempore nihil sit*. Rectè censuit idem vir eruditissimus posterius illud fuisse Arausicano & Vasensi, *quorum ex canonibus Concilii hujus canones pro parte contexti sunt*. Sed in hoc, ut mihi quidem videtur, humani aliquid passus est quòd habitum putavit sub Ravennio Arelatensi Episcopo, qui successit Hilario. Nam cùm constet temeritatem Hilarii, qui magnas synodos propria auctoritate congregabat intra Gallias, à sancto Leone repressam esse epistola scripta anno quadringentesimo quadragesimo quinto, locus non est dubitandi quin synodus illa habita fuerit ab Hilario, adversùs quem Leo incanduit ob hanc ipsam causam. Neque verò ego id dico, sed illustrissimus Archiepiscopus, qui adnotat synodum illam esse constituendam inter annum CDXLII. & CDXLV. quo scripta est epistola Leonis adversùs Hilarium.

Vide infrà lib. 6. cap. 17. §. 9.

II. Constituto itaque tempore istius synodi, inquirendum deinde est utrum fuerit generalis, an verò provincialis tantùm. Illustrissimus Archiepiscopus ostendit in libro sexto istius operis fuisse generalem, ob eam videlicet causam quòd in ea adfuerint Episcopi & Metropolitani diversarum provinciarum, de quibus componendis agitur in variis canonibus istius Concilii. Cui observationi potest addi ex canone XVIII. (quem mox referemus) videri datam Leoni occasionem invehendi in Hilarium, quem videbat efferentem se paulò nimis supra collegas suos, ad exarchicam auctoritatem tendere magnis passibus, cùm palam & apertè se gereret ut Primas Episcoporum Gallicanorum.

Vide lib. 6. cap. 17. §. 8.

III. Hilarius enim, postquam repetitis actibus possessionem suam pro congregandis Conciliis stabiliverat, respiciens fortassis ad canonem sextum Nicænum, qui Patriarcharum auctoritatem consuetudine & longo annorum usu firmatam æterna lege solidatam esse voluit, ne quid deinceps dubietatis ex hoc capite oriri posset inter Episcopos, ad

hæc inquam fortasse respiciens Hilarius, sibi consensu decretoque Episcoporum confirmari in Concilio illo Arelatensi procuravit auctoritatem in cujus possessione erat. Decretum itaque est ut quoties Arelatensis Episcopus synodum generalem congregaret, ad eam singuli Episcopi ab eo evocati tenerentur accedere, nisi infirmitate impedirentur, & si quis adesse negligeret, aut abscederet ante finem Concilii, is alienus à communione esset, nec ei quisquam communicaret donec in sequenti synodo fuisset absolutus. Hæc sunt verba synodi : *Ad Arelatensis Episcopi arbitrium synodus congreganda : ad quam urbem ex omnibus mundi partibus, præcipuè Gallicanis, sub sancti Marini tempore legimus celebratum fuisse Concilium atque conventum. Si quis commonitus infirmitatis causa defuerit, personam vice sua dirigat. Si quis autem adesse neglexerit, aut cœtum fratrum antequam Concilium dissolvatur crediderit deserendum, alienatum se à fratrum communione cognoscat; nec eum recipi liceat, nisi in sequenti synodo fuerit absolutus.* Adnotat porrò heic illustrissimus Archiepiscopus callidum esse canonis istius consilium; qui ita conceptus est ut dicere prima fronte videatur Concilium Arelatense primum fuisse congregatum auctoritate Marini Episcopi Arelatensis, cùm tamen certum sit convocatum fuisse ab Imperatore Constantino. Sed quærebatur ab Hilario exemplum vetus adeptæ potestatis, seu verum illud, seu falsum, modò veri speciem haberet. Nam ut in ætatibus auctoritatem senectus habet, quemadmodum observatum est à Tullio, sic in exemplis antiquitas. Et ubi vetustatis auctoritas quæritur, grandioribus decet exemplis uti, quò faciliùs homines persuadeantur.

Concil. 2. Arelat. c. 18. 19.

IV. Haud ita multò pòst incidit occasio gravis, quæ ingentium motuum causa fuit. Nam Hilarius, postquam primatus ejus per Gallias sine controversia esse visus est, provincias visitans jure metropolitico, cùm accessisset ad sanctum Germanum Autissiodorensem Episcopum, inaudivissentque Vesontionenses illum in vicinia esse, *flammata*, ut ait auctor vitæ Hilarii, *ad utrumque nobilium & mediocrium studia convolarunt, adstruentes Chelidonium* (Vesontionensis Episcopus is erat) *interruptam suo adhibuisse consortio, & seculari administratione perfunctum capitali aliquos condemnasse sententia.* Manifestum erat Chelidonium non posse esse Episcopum, si ista vera erant. Itaque Hilarius coacta pro munere suo synodo, cùm accusatio testimoniis confirmata fuisset, Chelidonium monuit ut sententiam in se ipse diceret, neve expectare vellet episcopale judicium; nolentem verò obsequi canonum dispositioni dejecit à sede episcopali, ut docent sanctus Leo & vetus auctor vitæ sancti Romani Abbatis Jurensis editus in tomo tertio Februarii Bollandiani, ex qua fragmentum olim ediderat in sua Vesontione Joannes Jacobus Chifflerius. Chelidonius verò, qui fortassis sciebat suspectam Leoni esse effusam illam Hilarii potentiam, Romam se contulit, ibique se injusto judicio dejectum esse conquestus est apud summum Pontificem.

Vita Hilarii edita Chr. oul. Sancti insulæ Lerin. p. 818.

V. Sciens ista Hilarius Chelidonium secutus est, non ambitioso comitatu septus, nullis impedimentis, non rheda non equo vectus; sed ingressus iter pedibus, in equum omnino non ascendit; ut vel hinc colligi posset nihil intra Gallias ab eo præsumptum esse amore gloriæ, sed studio tantùm tuendæ dignitatis Ecclesiæ Arelatensis. Romæ positus, primùm Apostolorum ac Martyrum memorias invisit, deinde Leonem, *cum reverentia impendens obsequium, & cum humilitate deposcens ut Ecclesiarum statum more solito ordinaret, adstruens aliquos apud Gallias publicam meritò excepisse sententiam & in Urbe sacris altaribus interesse.* Venisse se, non tamquam accusatorem, nec ut causam diceret, sed ut judicium sub præsentia sua factum familiari apud Leonem suggestione sive sermone doceret legitimum fuisse, ne qua fraus ei subriperet, *se ad officia non ad causam venisse, protestandi ordine, non accusandi, quæ sunt acta suggerere.* Addidit verba quæ hauddubiè Leoni visa sunt plena contumaciæ, nimirum non toleraturum se ut sententia adversùs Chelidonium lata retractaretur. Nam his verbis apertè ostendere videbatur non passurum se causas concordibus Episcoporum suffragiis definitas in provinciis Gallicanis rursum judicari apud apostolicam sedem, & si Chelidonius absolveretur à synodo Romana post dejectionem suam, non tamen habiturum se illum pro Episcopo, neque communionem ei suam impertiturum. Unde illa Leonis querela, Hilarium Ecclesiarum statum & concordiam sacerdotum novis præsumptionibus turbavisse, & sic Gallicanos Episcopos suæ cupiisse subdere potestati ut se beato Petro Apòstolo non pateretur esse subjectum, cujus reverentiam verbis arrogantioribus minuerat. Nam hæc sunt ipsa Leonis verba digna profectò quæ referantur, cùm ex his colligi possit quantus fuerit in hac causa Leonis dolor. *Sed hunc tramitem semper inter majores nostros & bene tentum & salubriter constitutum Hilarius Ecclesiarum statum & concordiam sacerdotum novis præsumptionibus turbaturus excessit, ita sua vos cupiens subdere potestati ut se beato Apostolo Petro non patiatur esse subjectum, ordinationes sibi omnium per Gallias Ecclesiarum vindicans, & debitam Metropolitanis sacerdotibus in suum jus transferens dignitatem, ipsius quoque beatissimi Petri reverentiam verbis arrogantioribus minuendo.*

S. Leo epist. 86. ad Episcopos provinciæ Vienn.

VI. Congregata synodo ob eam causam, ad eamque vocatus Hilarius, adfuit quidem, sed ea mente, quemadmodum colligitur ex epistola Leonis, ut non sineret judicium suum retractari, multa hauddubiè prolocutus de suprema auctoritate Conciliorum provincialium, quæ retractari nullo modo possent si nihil dubietatis aut controversiæ emersisset inter Episcopos judices, adeoque Chelidonii causam, quæ concordi Gallicanorum Episcoporum decreto judicata fuerat, in Romana synodo retractari non posse. Hic est enim, ut ego arbitror, sensus verborum Leonis, dum ait Hilarium, cùm nihil rationabile haberet quod in Concilio sacerdotum respondere posset, in ea verba erupisse quæ nullus

laicorum dicere, nullus ſacerdotum poſſet audire. Hic eſt tumor mentis quem Pontifex Hilario objicit. Abſolutus itaque eſt in Romana ſynodo Chelidonius; non tamen ab Hilario ſuſceptus, qui ejus communioni conjungi nullatenus adquievit, ut docet ejus vitæ auctor.

VII. Antequàm reliqua ſynodi Romanæ adversùs Hilarium celebratæ geſta perſequamur, operæ pretium eſt aliquantulum refricare hiſtoriam Chelidonii propter fragmentum illud quod ſuprà retulimus ex vita ſancti Romani Abbatis Jurenſis. Mirum eſt, ut Queſnelli verbis utamur, quàm avidè, quàm benevolè fragmentum iſtud exceptum fuit ab omnibus hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſtudioſis. Neque id hercle injuria. Sumptum eſt enim, uti diximus, ex vita ſancti Romani Abbatis Jurenſis ab auctore coætaneo ſcripta. Sanè Queſnellus, quia quædam vocabula parum Latina malo ſeculo nata reperit in vita ſancti Lupicini ab eodem auctore ſcripta, & quia non vult Chelidonium fuiſſe Epiſcopum Veſontionenſem, pronuntiat hanc ſancti Romani vitam vel non eſſe auctoris tam antiqui, vel vitiatam & interpolatam fuiſſe à quodam nugatore. Et tamen nemini paulò in his noſtris ſtudiis verſato obſcurum eſſe poteſt quin hæc ſcriptio ſit opus auctoris ſeculo illo ſcribentis quo vivebat ſanctus Eugendus Romani & Lupicini ſucceſſor. Neque enim magni faciendi ſunt illi nævi vocum barbararum quos in vita Lupicini deprehendit Queſnellus, cùm vel ex unico Cangii Gloſſario, etiamſi alia alia argumenta deeſſent, probari poſſit illas eſſe illorum temporum. Sed his omiſſis, quæ futilia ſunt & inania, veniamus ad rem ipſam. Contendit ergo Queſnellus fragmentum illud eſſe annotationem marginalem cujuſdam ſtudioſi poſteriorum temporum quæ ex ora libri irrepſit in textum. Satis audacter, ut opinor. Scio veterum ſcripta ſubjecta eſſe judicio virorum eruditorum, eiſque licere expungere ex ſcriptis eorum opuſcula quæ certis indiciis & teſtimoniis conſtat illis perperam eſſe tributa. Sed iſtud debet fieri decocto judicio, ut verbo ſancti Leonis utar, id eſt, poſtea quàm certò conſtitit illa eſſe contraria hiſtoricæ veritati & diſciplinæ eccleſiaſticæ temporum quibus illa fuiſſe ſcripta perhibentur. Sed iſtic tantum abeſt ut veritas hiſtoriæ lædatur ut contrà ex iis quæ in hoc fragmento ſcripta ſunt veritas rerum in cauſa Chelidonii geſtarum magis confirmetur & ſtabiliatur, cùm omnino conveniant cum epiſtola ſancti Leonis & cum vita ſancti Hilarii Epiſcopi Arelatenſis. Conveniunt quoque cum vetuſtiſſimis catalogis Archiepiſcoporum Veſontionenſium; in quibus poſt Chelidonium ſtatim ponitur *Importunus pſeudoepiſcopus, receptus*, factus videlicet Eccleſiæ illius antiſtes poſt depoſitionem Chelidonii decretam in ſynodo Epiſcoporum Galliæ, *ſed turpiter ejectus*, nimirum poſtquàm Chelidonius auctoritate ſancti Leonis reſtitutus fuit in integrum. Nam ſi nihil licuit Hilario extra ſuam provinciam, ut contendit Queſnellus, cur ille præſedit judicio Armentarii Ebredunenſis Eccleſiæ invaſoris in ſynodo Regenſi extra provinciam Arelatenſem?

VIII. In eodem Concilio Romano nova adversùs Hilarium propoſita querela eſt, quòd Projecto videlicet Epiſcopo infirmo & neſcienti alium ſuperpoſuiſſet Epiſcopum, invitis civibus, idque in aliena provincia. Acceperat Leo literas à Projecto, quibus dolorem ſuum teſtabatur, itemque epiſtolam civium ipſius Projecti & numeroſa ſingulorum ſubſcriptione firmatam, invidioſiſſimis contra Hilarium querimoniis plenam, *quòd Projecto Epiſcopo ſuo ægrotare liberum non fuiſſet, ejuſque ſacerdotium in alium præter ſuam notitiam eſſe tranſlatum, & tanquam in vacuam poſſeſſionem ab Hilario pervaſore heredem viventis inductum.*

IX. Tertia adversùs Hilarium propoſita querela eſt, quòd videlicet militaris eum manus per provincias ſequeretur, illum verò armati præſidii præſumptione ſuffultum invadere per tumultum Eccleſias quæ proprios amiſerint ſacerdotes, ac ſic officii publici miniſterio ignotos invitis populis Epiſcopos dari. Teſtatur iſtud Leo in eadem epiſtola, & legitur etiam in Novella conſtitutione Valentiniani III. lata pro confirmando iſto Leonis adversùs Hilarium judicio. Sic enim loquitur Valentinianus: *Hilarius enim, qui Epiſcopus Arelatenſis vocatur, Eccleſiæ Romanæ urbis inconſulto Pontifice indebitas ſibi ordinationes Epiſcoporum ſola temeritate uſurpans invaſit. Nam alios incompetenter removit, indecenter alios invitis & repugnantibus civibus ordinavit. Qui quidem quoniam non facilè ab his qui non elegerant recipiebantur, manum ſibi contrahebat armatam, & clauſtra murorum in hoſtilem morem vel obſidione cingebat, vel aggreſſione reſerabat, & ad ſedem quietis pacem prædicaturus per bella ducebat.* Fatale fuit illud ævo Leonis in Vicariis apoſtolicæ ſedis ut publicorum officiorum miniſterio uterentur ad aſſerendam auctoritatem ſuam. Nam ſuprà vidimus eadem tempeſtate qua hæc Hilario objiciebantur Anaſtaſium Theſſalonicenſem ſibi exhiberi per publicam poteſtatem feciſſe Atticum veteris Epiri Metropolitanum, eò quòd Theſſalonicam ſecundùm morem non acceſſiſſet in initiis ſuæ ordinationis. Quamquam puto Leonem, qui exacerbato adversùs Hilarium animo erat, magnificis iſta verbis elocutum eſſe ut invidiam ei pareret apud Epiſcopos Gallicanos, ratus ea ratione immihutum iri nimiam iſtius potentiam, quæ Romano nomini inſultabat. Durum enim Leoni erat iſta tentari ab homine qui auctoritatis ſuæ initia Romanæ ſedi deberet, quæ cauſarum cognitionem intra Gallias commiſerat Epiſcopo Arelatenſis Eccleſiæ. unde illi initium magnitudinis & invadendi in auctoriratem exarchicam argumentum in ſpeciem probabile. Nam iſta omnia uſurpata ab Hilario eſſe cenſet illuſtriſſimus Archiepiſcopus in conſequentiam vicariæ poteſtatis quam Zoſimus delegaverat Arelatenſibus Epiſcopis, vi cujus illis auctoritas quædam cogendarum in Galliis ſynodorum competere videbatur.

Novella Valentiniani [illegible] Concilior. Gall. pag. 85.

Marca in lib. de Primat. §. 77.

X. Gallicanarum

X. Gallicanarum Ecclesiarum administrationem revocare in ordinem cupiens summus Pontifex, simul castigaturus Hilarium, decrevit uti suis unusquisque limitibus ac terminis contentus esset, & ne quis privilegium sibi debitum transferre in alium præsumeret. Quod decretum est adversùs Metropolitanos, qui non inviti consenserant jura ordinationum per provincias Gallicanas in Episcopum Arelatensem esse translata. Quapropter ne deinceps Metropolirani hunc honorem Hilario haberent, gravem refractariis poenam intentat his verbis: *Quòd si quis negligens apostolicas sanctiones, plus gratiæ tribuens personali, sui honoris desertor esse voluerit, privilegium suum in alium transferre se posse credens, non is cui cesserit, sed is qui intra provinciam antiquitate episcopali ceteros prævenit, sacerdotes ordinandi sibi vindicet potestatem.* Hæc ita prudentissimè sanciebat Leo, ut metum incuteret ei qui Metropolitanum Arelatensem agere consentiret ordinationes in sua provincia, cùm decerneret ut is inhonoratus & inglorius esset inter suos comprovinciales, & se ipso factus videretur inferior, cùm videret consecrationum jus sibi debitum ad Episcopum minoris civitatis esse translatum. Nihil enim faciliùs aut potentiùs cohibet homines quàm metus ignominiæ aut dedecoris.

XI. Attamen non putavit satis hoc remedio provisum adversùs potentiam Hilarii. Nam postquam eum redarguerat quòd in aliena provincia ordinationes celebrare præsumeret, id usurpans quod nullus decessorum ejus ante Patroclum habuit, *cùm & ipsum quod Patroclo à sede apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum sit sententia meliore sublatum*, transit ad summam rerum, ad celebrationem nimirum Conciliorum generalium Galliæ, quorum congregandorum potestatem adimit Hilario, illum præterea privans auctoritate metropolitica in provincia Viennensi, tantùm illi servato civitatis suæ sacerdotio. Hæc sunt verba legis: *Suis unaquæque provincia sit contenta Conciliis, nec ultrà Hilarius audeat conventus indicere synodales, & sacerdotum Domini judicia se interserendo turbare: qui non tantùm noverit se ab alieno jure depulsum, sed etiam Viennensis provinciæ, quam malè usurpaverat, potestate privatum.*

XII. Quia verò videbat suetos magnis Conciliis Gallicanos Episcopos facilè conventuros ad evocationem Hilarii, si nulla alia auctoritas esset intra Gallias quæ synodos hujuscemodi congregare posset, partem hanc potestatis Hilarii transfert in Leontium Episcopum Forojuliensem, qui vetustate ordinationis reliquis partium illarum Episcopis anteibat. Ista tamen minimè sui securus constituit, metuens ne Episcopi illi nollent excutere imperium Hilarii ut Leontii jussa spectarent. Itaque ei potestatem faciens congregandi Concilia ex diversis provinciis, primò non hoc illi tribuit ut istiusmodi Concilia congregare possit pro suæ voluntatis arbitrio, sed cùm Episcopi ita putaverint esse faciendum. Deinde non jubet pro imperio uti Concilia celebrari non possint præter consensum Leontii; sed Episcopos orat uti hunc ei honorem habere velint. Unde colligi potest indiguisse Leonem consensu Episcoporum ut ratus esset honor quem ipse tribuebat Leontio. *Et quoniam*, inquit, *honoranda est semper antiquitas, fratrem & coepiscopum nostrum Leontium probabilem sacerdotem hac, si vobis placet, dignitate volumus decorari ut præter ejus consensum alterius provinciæ non indicatur à vestra sanctitate Concilium, & à vobis omnibus, quemadmodum vetustas ejus & probitas exigit, honoretur, Metropolitanis privilegii sui dignitate servata. Æquum est enim, nec ulli de fratribus fieri videtur injuria, si his qui sacerdotii vetustate præcedunt, pro ætatis suæ merito in suis provinciis à sacerdotibus ceteris defertur.*

CAPUT XXXIII.

Synopsis.

I. Nunc investigandum est utrum Leonis conatus adversùs Hilarium illi cesserit feliciter. Episcopi Gallicani putabant Leonem totam hanc camarinam movere ut ordinationes Episcoporum Galliæ in se traheret. Quod nostri omnino nolebant.

II. Probabile est tentamenta Leonis non obfuisse dignitati Episcoporum Arelatensium. Nam deinceps Episcopi vicinarum provinciarum Arelatem convenerunt in variis occasionibus. Et Ravennius, Hilarii successor, principem ubique locum tenuit inter Episcopos Gallicanos.

III. Concilium Arelate celebratur in causa insulæ Lirinensis, cui ad evocationem Ravennii interfuerunt Episcopi ex diversis provinciis.

IV. Variè scripsit Ravennius ad Episcopos, aliter ad eos scribens qui monachi non fuerant, aliter ad eos qui ex Lirinensi insula assumpti erant. Præcipuè verò adesse optavit Rusticum Episcopum Narbonensem.

V. Initur narratio de vita & rebus gestis Rustici, ut etiam captata occasione illustretur memoria magni viri. Monachus fuit in monasterio Lirinensi, tum Presbyter Ecclesiæ Massiliensis, demum Episcopus Narbonensis. Ad eum sanctus Leo scripsit epistolam decretalem.

VI. Deteguntur initia episcopatus ejus auctoritate inscriptionis Narbonensis, quæ explicatur.

VII. Ecclesiam Narbonensem rursum ædificavit, cùm suis tum piorum virorum sumptibus. Limen novæ illius Ecclesiæ conlocatum est anno 448.

VIII. Rusticus factus est Episcopus Narbonensis anno 430. die nona Octobris.

IX. Misera scriptoris annalium Massiliensium conjectura, qui ex hac inscriptione collegit Rusticum fuisse Episcopum Massiliensem.

I. SUPERIORI capite epistolam à Leone adversùs Hilarium scriptam per partes explicuimus; in qua agnoscere potuit eruditus lector paulò commotiorem adversùs Hilarium fuisse Leonem, & nihil intentatum reliquisse quo posset illum à summæ dignitatis loco deturbare. Videamus nunc an hic conatus illi cesserit feliciter; si priùs unum adhuc ejusdem epistolæ membrum, quod de industria reservavimus huic capiti, retulerimus, ex quo patebit Gallicanorum Episcoporum animos non adeo abalienatos ab Hilario fuisse quàm summus Pontifex optabat. Intelligere enim possumus ex hoc loco persuasos fuisse Episcopos Leonem in se trahere voluisse ordinationes Episcoporum per Gallias & ob hoc ipsum totam eam camarinam movere ut postquam jura ordinationum Hilario adempta fuissent, ad augendam Romani Pontificis auctoritatem accederent. Quod omnino nolebanr Episcopi Gallicani, qui malebant id jus ad Arelatensem Episcopum pertinere, unum videlicet ex coëpiscopis suis, quàm ad Romanum. Videns ista Leo persuasionem illam ex animis Gallicanorum Episcoporum delendam esse putavit. Itaque sic ad eos scripsit: *Non enim nobis ordinationes vestrarum provinciarum defendimus, quod potest forsitan ad depravandos vestræ sanctitatis animos Hilarius pro suo more mentiri: sed vobis per nostram sollicitudinem vindicamus ne quid ulteriùs liceat novitati, nec præsumptori locus ultra jam pateat privilegia vestra cassandi. Nostra enim gratulationi hoc solum crescere profitemur, si & apostolicæ sedis diligentia apud vos illibata servetur, & per sacerdotalis disciplinæ concordiam honori vestro perire quod suum est improbis usurpationibus nan sinamus.*

II. Verùm, ut liberè eloquar quod sentio, non puto Leonem ista pervicisse adversùs Episcopum Arelatensem, quamvis decreta sua firmari procurasset auctoritate Imperatoris Valentiniani. Manebat adhuc, ut mihi videtur, in Gallorum pectotibus inclinatio in Ecclesiam Arelatensem & metus Romanæ potestatis, tametsi Leo religiosissimis verbis eam suspicionem ex animis eorum eximere tentasset. Non invenio sanè quicquam ab Hilario tentatum aut factum post ea tempora. Sed hinc colligo salvam Ecclesiæ ejus fuisse suam auctoritatem, quòd eo mortuo, Episcopi, non solùm provinciæ Viennensis, sed etiam vicinarum, ad ordinationem Ravennii convenerunt, quem hauddubiè spectabant velut Metropoliranum Galliarum. Alioqui enim non convenissent. Deinde video ad evocationem Ravennii convenisse Episcopos diversarum provinciarum; tamenetsi Leo, insupethabita postulatione Gallicanorum Episcoporum, neque Ravennio, viro sibi acceptissimo, confirmare voluerit jura ordinationum per provincias Gallicanas, neque ei committere vices apostolicæ sedis, quas ratione Ecclesiæ suæ gesserant prædecessores ejus, ut docent iidem Episcopi in epistola ad Leonem. Nam in Concilio Arelatensi habito in causa insulæ Lirinensis anno CDLV. interfuerunt sub Ravennio XII. Episcopi diversarum provinciarum. Non loquor de epistola synodica Episcoporum Galliæ ad Leonem, cui cum Ravennio subscripserunt XLIII. Episcopi. Nam reponi potest congregatos eos fuisse auctoritate Leonis, qui eam curam Ravennio injunxerat ut epistola ejus ad Flavianum CP. universis fratribus innotesceret per sollocitudinem Ravennii. Denique principem locum inter Episcopos Gallicanos obtinuisse Ravennium hinc colligi posse mihi videtur quòd & in epistola illa synodica & in responsione Leonis, tum etiam in actis Concilii apud Arelatem habiti in causa insulæ Lirinensis, Ravennius primo ubique loco nominatur ante Rusticum Narbonensem & Ingenuum Ebredunensem, tametsi isti ordinatione multò antiquiores essent. Unde patet, ut hoc quoque dicamus, corrigendam esse inscriptionem alterius epi-

tolæ ejusdem Leonis ad Ravennium, Rusticum, & Venetium, quæ perturbato ordine hodie legitur, cùm Rusticus ante Ravennium nominetur hoc modo: *Dilectissimis fratribus Rustico, Ravennio, Venerio, & ceteris Episcopis per Gallias constitutis.* Nisi si Leo ita egit de industria ut ostenderet nihil privilegii super ceteros Episcopos habere Ravennium.

T. 1. Concilior. Gall. pag. 98.

III. Prætermissis ceteris probationibus, in solo Concilio Arelatensi explicando immorabimur; ex quo constare poterit non dubitasse Ravennium quin Episcopos Arelatem ad Concilium evocare posset, tametsi de causa ageretur monasterii extra provinciam Viennensem positi. Exorta enim erat gravis & ingens controversia inter Theodorum Episcopum Forojuliensem in secunda Narbonensi & Faustum Abbatem Lirinensem de monachis laicis, debererne eorum curam gerere Episcopus, an verò ad Abbatem solum ea cura pertineret absque ulla interventione auctoritatis Episcopi, & an liceret Episcopo quosdam ex eis promovere ad clericatum invito Abbate. Repugnabat haudddubiè Faustus, quem propterea Theodorus ex insula abduci & sibi exhiberi jussit. Erat maxima per regiones illas monasterii Lirinensis & Abbatis fama. Itaque controversia illa provinciales varia in studia diduxit, & grande, ut cum Ravennio loquamur, scandalum genuit, quod atrocitate sui multos involvit. Quid heic fecit Ravennius Arelatensis? Pro jure loci sui & secundùm receptam consuetudinem epistolam generalem scripsit ad Episcopos provinciarum finitimarum, uti ad hoc remediandum scandalum Arelatem accederent ante diem III. Kalendas Januarias, qui dies audientiæ constitutus erat. Convenerunt ergo duodecim Episcopi, & inter hos, Rusticus Narbonensis, & Ingenuus Ebredunensis Alpium maritimarum Metropolitanus. Hujus auctoritate Concilii sopitum est illud dissidium; ut patet ex actis synodi, quæ à Sirmondo & Dacherio edita sunt.

Concilium Arelat. III To. 1. Concilior Gall. pag. 120. & to. VI. Spicilegii Dacheriani. pag. 434.

IV. Ravennius porrò, cùm epistolam generalem ad Episcopos scriberet, in fine exemplaris quod ad Episcopos qui ex insula Lirinensi assumpti erant (*ex* enim legendum puto pro *in*) misit, hæc addidit: *Beatitudinem verò vestram præcipuè adesse convenit, quos insula ipsa velut sinu quodam genetricis fovens ad eam gratiam quæ nunc in vobis est Domino instigante produxit.* In exemplari verò quod ad Rusticum Narbonensem missum est, præter communem Episcopis ex Lirinensi monasterio assumptis admonitionem, istam peculiarem pro Rustico addidit Ravennius: *Ac præcipuè beatitudo vestra ut adsit primùm deprecamur, quia gravior infirmitas necessariò medicos peritissimos inquirit.* Erat enim Rusticus vir doctissimus, ac negotiorum hauddubiè monasticorum peritissimus. Monachus quippe fuerat in primo adolescentiæ flore, ut docet Hieronymus in epistola ad eum in initiis susceptæ ab eo vitæ monasticæ scripta circa tempora Innocentii Papæ primi. *Hæc dicimus, ut primùm, fili Rustice, fronte doceamus magna cœpisse, excelsa sectari, & adolescentiæ immo pubertatis incentiva calcantem, perfectæ quidem ætatis gradum scandere, sed lubricum iter esse per quod ingrederis.* Cogitasse autem fortassis jam tum Rusticum de clericatu colligi videtur ex eadem Hieronymi epistola, in qua sic legitur: *Hæc dico, ut etiamsi clericatus te titillat desiderium, discas quod possis docere, & rationabilem hostiam offeras Christo, ne miles antè quàm tyro, ne priùs magister sis quàm discipulus.* Et infra: *Ita ergo age & vive in monasterio ut clericus esse merearis.* Et mox: *Cùm ad perfectam ætatem veneris, si tamen vita comes fuerit, & te vel populus vel Pontifex civitatis in clerum allegerit, agito quæ clerici sunt.*

V. Occasio postulat ut quoniam initia Rustici attigimus, etiam ceteras vitæ ejus partes aggrediamur, utpote magni viri, & qui, nisi primas, saltem secundas partes obtinebat inter Episcopos Gallicanos. Jam docuimus Hieronymi testimonio eum fuisse monachum. Olim autem, cùm videremus eum in monasterio socium fuisse Venerii, qui dein fuit Episcopus Massiliensis, existimabamus monachum fuisse in monasterio Massiliensi. Sed nunc omnino persuasum habeo Lirinensis insulæ secretis semet abdidisse. E monasterio deinde ad Ecclesiam evocatus, hauddubiè à Venerio Massiliensi Episcopo, Ecclesiæ Massiliensis Presbyter factus est. Deinde ex secundis subselliis episcopalem sedem conscendit anno CDXXX. ut mox ostendam. Post aliquammultos ab ordinatione sua annos cogitavit de restauranda Ecclesia Narbonensi, quæ vi ignis consumpta fuerat. quod peractum fuit anno XIX. episcopatus ejus. Quo fortassis exemplo Gregorius Turonorum Episcopus civitatis suæ Ecclesiam *ab incendio dissolutam diruptamque, reædificatam in altiori ampliorique fastigio, septimodecimo ordinationis suæ anno dedicavit*, ut ipsemet testatur in lib. X. hist. Francor. cap. XXXI. Anno CDLII. Leo Papa ad Rusticum scripsit celebrem illam epistolam quæ in omnium manibus versatur, missam per Hermetem Archidiaconum, cujus mentio extat in sequenti inscriptione, quique dein Narbonensis Episcopus fuit post Rusticum.

VI. Superest ut fidem nostram liberemus, & ut ostendamus initia sedis Rustici incidere in annum quadringentesimum trigesimum. Hujus rei illustre testimonium extat in veteri inscriptione Narbonensi, quam, licèt ab aliis edita jam fuisset, nos tamen ex ipso lapide antiquo dedimus emendatiorem in Notis ad Salvianum, & nunc heic rursum edendam esse censuimus. Res enim tanti momenti est ut vel alieno loco illustrari debeat; cùm ejus ope, quod est rarissimum in ea antiquitate, nullo negotio demonstretur, non solùm annus, sed etiam dies quo Rusticus ordinatus est Episcopus Narbonensis. Eam itaque inscriptionem heic tibi proponimus, lector; nostramque interpretationem ea de causa addimus quòd nondum à quoquam intellecta sit hæc inscriptio.

Explicatio inscriptionis.

Deo & Christo miserante, limen hoc conlocatum est anno quarto Consule Valentiniano Augusto sextum, III. *Kal. Decembris*, XVIIII. *anno episcopatus Rustici.*

Rusticus Episcopus, Episcopi Bonosi filius, Episcopi Aratoris de sorore nepus, Episcopi Veneri socius in monasterio, Compresbyter Ecclesiæ Massiliensis, anno XV. *episcopatus sui, die anni quinta,* III. *Idus Octobris, cum Urso Presbytero, Hermete Diacono, & eorum sequentibus, cœpit deponere parietem Ecclesiæ dudum exustæ. Trigesima septima die quad. in fundamento poni cœpit. Anno secundo,* VII. *Idus Octobris, absidem poni fecit Montanus Subdiaconus. Marcellus Galliarum Præfectus, Dei cultor, prece exegit Episcopum hoc onus suscipere, impendia necessaria repromittens, quæ per biennium administrationis suæ præbuit artificibus, mercedem solidorum sexcentorum, ad operas & cetera solidos mille quingentos.*

Hinc oblationes sancti Episcopi Veneri solidos C .... *Episcopi Dynami L* .... *Oresi* CC...... *Agræci mille* .... *& Deconiæ* .. .. *saluti* ....

VII. Ex hac explicatione patet hoc Narbonensis Ecclesiæ recenter à Rustico constructæ limen conlocatum esse anno quarto Consule Valentiniano Augusto sextum, ut in fronte inscriptionis legitur, hoc est, anno quadringentesimo quadragesimo octavo. Anno quippe CDXLV. Valentinianus III. iniit sextum consulatum. Itaque annus ille fuit primus sexti consulatus Valentiniani. Annos namque ab ultimo consulatu primum, secundum, tertium &c. numerabant, quousque rursum capesserent consulatum, ut patet ex antiquis inscriptionibus. Cùm ergo inter sextum consulatum Valentiniani, qui in annum CDXLV. incidit, usque ad septimum ejusdem consulatum, quem anno CDL. notatum reperimus, intercidant quinque anni integri, annusque CDXLVIII. quartum omnino locum inter illos obtineat, necessariò cogimur existimare limen hoc conlocatum fuisse anno eodem quadringentesimo quadragesimo octavo.

VIII. Calculus ille chronologicus in primis necessarius erat ut deinde faciliùs invenire possemus annum & diem quo Rusticus factus est Episcopus Narbonensis. Nam si anno quarto sexti consulatus Valentiniani agebatur annus decimus nonus episcopatus Rustici, consequens est ut affirmemus initia sedis ejus incidere in annum CDXXX. à quo usque ad annum CDXLVIII. numerantur omnino anni decem & novem. Atque id quidem satis manifestum est. Diem verò ordinationis ejus, in quo tota difficultas versatur, eruimus è difficiliori loco totius inscriptionis, nimirum è litera illa singulari D in linea quinta primæ columnæ, ubi sic scriptum est: ANNO. XV. EPTVS. SVI. D. ANN. V. III. ID. OCTB. Linea illa multorum ingenia torsit divinare conantium. Tandem nos ejus sensum assecuti sumus ex inscriptione ejusdem ævi quæ Narbone legitur in prægrandi fragmento columnæ rotundæ in Ecclesia sanctæ Mariæ

✠ DO. ET. XPO. MISERANTE. LIM. HOC. C. L. K. T. E. ANNO. IIII. CS. VALENTINIANO. AVG. VI. IIIKL. D. XVIIII. ANNO. EPTVS. RVSTI..........

RVSTICVS. EPS. EPI. BONOSI FILIVS	COEP. DEPON. PARIET. ECCL. DVD. EXVSTAE	BIENN. ADMINIST	EPI. VENERI SOL. C...
EPI. ARATORIS. DE. SORORE NEPVS	XXXVII. D. QVAD. INFVNDAM. PONI. COEPI.	SVAE PREBV. ARTIFI. E.	EPI. DYNAMI. L...
EPI VENERI SOCI. IN MONASTERIO	✠ ANNO. II. VII. ID. OCTB. ABSID. P. F. MONTANVS. SVBD.	MERCED. SOL. DC	ORESI. CC......
CONPRB. ECCLE. MASSILIENS.	MARCELLVS. GALL. PREF. DI. CVLTOR. PRECE	ADOPER. E CETER. SOL. I. D	AGROECI. I.....
ANNO. XV. EPTVS. SVI. D. ANN. V. III. ID OCTB	EXEGIT. EPM. HOC. ONS. SVSCIP. INPENDIA		ET DECONIÆ......
C. VRSO PRBO. HERMETE. DIACO. ET EOR. SEQ. TIB	NECESSAR. REPROMITENS. QVAE PER	HINC OBLAT. SCI	SALVTI...........

majoris, sub altari sancti Petri, in qua sic scriptum est:

ANNO. XVII. EPISCPT. RVSTICI ANNI. DIE. CC. LXVI. KL. IVLII.

Si parva hæc inscriptio componatur cum superiore, nullo negotio divinabimus quid per literam illam singularem D & sequentes literas intellexerit sculptor. Etenim si Kalendis Julii agebatur dies ducentesimus sexagesimus sextus anni decimi-septimi episcopatus Rustici, dubitari non potest quin dies ordinationis ejus incidat in diem VII. Idus Octobris; à qua die usque ad Kalendas Julias, ipsis Kalendis annumeratis, inveniuntur omnino CCLXVI. dies integri. Idem sensus est superioris inscriptionis, cujus quintam lineam sic reddidimus: *Anno XV. episcopatus sui, die anni quinta, tertio Idus Octobris.* Dies enim quinta decimiquinti anni episcopatus Rustici, si initium ipsius ponatur die nona Octobris, incidit omnino in diem tertiam ante Idus Octobris.

Sed adversùs ea quæ à me scripta sunt de initiis episcopatus Rustici multùm se torquet Quesnellus ut ea destruat & evertat, studio sanè investigandæ veritatis, sed parum felici eventu. Ego enim me puto clarissimè ostendisse in Notis ad Capitularia Regum Francorum pag. 1252. totam commentationem ejus inniti falsis argumentis, adeoque nostram sententiam nihilo minùs esse veram. Illuc ergo remittimus lectorem.

IX. Admiror verò scriptorem Annalium Massiliensium: qui cùm Rusticum hunc Episcopum Massiliensem fuisse sibi persuasisset, atque adeo diversum eum esse à Narbonensi, id demum probare se putavit auctoritate hujus nostræ inscriptionis. Ceterum ex iis quæ dicta huc usque de illo sunt facilè colligi potest errare eos qui scribunt illum ad cathedram Narbonensem evectum esse anno quadringentesimo vigesimo.

CAPUT XXXIV.

Synopsis.

I. Hilarus Papa, qui Leoni successit, literas de ordinatione sua misit ad Leontium Episcopum Arelatensem, in quibus agnoscebat auctoritatem primi Metropolitani Galliarum in Leontio. Eodem tempore Leontius Hilarum putavit instruendum ac monendum uti custodiret canones. Quod ille pollicitus est.

II. Aliis literis Leontius Hilaro gratulatus est pontificatum, simulque postulavit confirmationem privilegiorum Ecclesiæ Arelatensis. Ex verbis ejus colligitur privilegia quæ tribuebantur Episcopo intelligi debere data esse Ecclesiæ.

III. Primi Galliarum Metropolitani dignitatem in Leontio agnovit idem Hilarus in causa Hermetis Episcopi Biterrensis, qui transierat ad Narbonensem. Monarchiæ nomen in rebus ecclesiasticis non est semper invidiosum.

IV. Hermes fuerat Archidiaconus Rustici Episcopi Narbonensis, tum Presbyter & ab eo ordinatus Episcopus Biterrensis. Non susceptus verò à Biterrensibus, ad Narbonensem Ecclesiam tum Rustici morte vacuam transiit. Hanc translationem aliqui turbare conantur, missa legatione ad Hilarum Papam. Is verò Leontium redarguit quòd eam translationem non impedivisset. Tum Hermeti adimit jus ordinandorum Episcoporum primæ Narbonensis.

V. Intra quatuor & quadraginta annos variè se gesserunt Romani Pontifices in eadem facti specie. Quod ostenditur per comparationem causæ Hermetis cum causa Perigenis Episcopi Corinthiensis.

VI. Quandonam vetitæ translationes, quandonam verò permissæ. Hilarus Hermetem non removet ab Ecclesia Narbonensi, sed adimit illi potestatem ordinandi Episcopos suæ provinciæ. Continuatur comparatio inter Hermetem & Perigenem.

VII. Hilarus Leontio facultatem tribuit congregandi Concilia generalia, prudentissimo consilio, quòd id mallet videri usurpatum per delegationem sedis apostolicæ quàm propria auctoritate Leontii.

VIII. His synodis Hilarus reliquit integrum causarum judicium, sic tamen ut majores causæ ad apostolicam sedem referendæ essent. Quod statutum est ad exemplum auctoritatis Episcopi Thessalonicensis.

IX. De formatis literis Episcopo peregrè profecturo tribuendis à Metropolitano. Et si iste dare noluerit, liceat Episcopo illi causam suam deferre ad examen Episcopi Arelatensis.

X. Occasione temeritatis Mamerti Viennensis Episcopi, qui Diensibus invitis Episcopum ordinaverat in contemptum Leontii, jubet Hilarus ut singulis annis Concilium generale celebretur, & in proximo causa ista discutiatur. Quod factum est. Referuntur provinciæ quæ conveniebant ad synodos Episcopi Arelatensis.

XI. Refertur controversia de Ecclesiis civitatis Cemelensis & Castri Nicensis. Explicatur locus Hilari, qui ait Ingenuum Episcopum Ebredunensem Metropolitani semper honore subnixum fuisse. Unde collegerunt viri docti non jure egisse Hilarium Arelatensem, qui Armentarium è cathedra Ebredunensi deturbavit ea etiam de causa quòd absque auctoritate ejus se ordinare consenserat.

XII. Quæritur an synodus Arelatensis adversùs Lucidum fuerit generalis. Probabile est Lugdunensem quoque, quæ propter eandem causam habita est, fuisse generalem, adeoque à Leontio convocatam fuisse.

I. LEONI Romano Pontifice fatis concedente anno CCCCLXI. Hilarus in summi sacerdotii apice constitutus est. Eadem omnino tempestate Ravennius Arelatensem sedem vacuam fecerat, & in ejus locum substitutus fuerat Leontius. Hilari itaque Romani Pontificis & Leontii Arelatensis gestis caput istud destinatur, cùm post varios tumultus qui Leonem inter & Hilarium exarserant usque ad contumelias & jurgia cœpisset Arelatensis Ecclesia bene sperare pro integra privilegiorum suorum restitutione, quæ pessumdata fuerant aliquatenus per auctoritatem Leonis. Ad Hilarum enim cum sede non

transierunt decessoris iræ animique. Contrà, statim atque locatus est in sede Petri, literas de ordinatione sua secundùm morem scripsit ad Leontium, & quidem iis verbis usus quæ probant illum agnovisse in Leontio auctoritatem primi Galliarum Metropolitani. Nam ei committit curam significandi ordinationem suam omnibus per universam Galliam Episcopis. Interim Leontius Pappolum misit ad Hilarum, primùm gratulaturus ei, ut puto, tantam dignitatem, deinde conquesturus quòd prætermissa consuetudine ad ipsum non scripsisset de sua ordinatione, postremò ut ipsum admoneret custodire paternorum canonum regulas, ut una esset *in omnibus*, id est, ubique, observantia ecclesiasticæ disciplinæ. Addidit autem Leontius missurum se ad Hilarum personam quæ de omnibus ipsum instrueret. Ista non per superbiam accepit Hilarus, neque ut is qui putaret Leontium excedere limites reverentiæ; sed scripta ad eum dignissima successore piscatoris epistola, primum quidem deprecatus est ne sibi imputaret contemptum consuetudinis, non id aliqua culpa sua factum esse, sed nuntii tarditate. defunctum enim se jampridem officio illo fuisse. Spopondit deinde servaturum se canones, & auxiliante gratia Dei provisurum universali concordiæ sacerdotum Domini. Insigne visum est earum literarum initium referre, ex quo intelligemus summum hunc Pontificem peculiari amore prosecutum esse Gallicanas Ecclesias omnesque in eis Domini sacerdotes ante adeptum pontificatum. Sic ergo loquitur ille in veteri codice M S. bibliothecæ regiæ, meliùs profectò quàm in vulgatis editionibus. *Dilectioni meæ, quæ circa Ecclesias Gallicanas omnesque in eis Domini sacerdotes etiam in inferiori gradu positus abundavi, multum accedit augmenti quod per virum spectabilem Pappolum filium nostrum sermonis tui ad me sunt delata principia.*

II. At non unam de eo argumento epistolam ad Hilarum scripsit Leontius. Nam præter eam cui hoc loco respondet summus Pontifex, alia quoque Leontii gratulatoria ad ipsum data non ita pridem edita est à clarissimo & optimo viro Domno Luca Dacherio monacho Benedictino. (To. v. Spicilegii pag. 578.) Post maximam verò gratulationem & hortationem ut ea perduceret ad felicem exitum quæ à Leone bene cœpta erant adversùs hæreticos, demum ista subjungit de confirmatione privilegiorum Ecclesiæ Arelatensis: *Ceterùm cùm Ecclesia nostra Arelatensis semper ab apostolica sede amplis favoribus & privilegiis fuerit decorata, rogamus sanctitatem tuam ut per eam nihil nobis decedat, sed potius augeatur; ut & collaborare tecum in vinea Domini Dei Sabaoth valeamus & invidorum conatus infringere; quos, si non esset auctoritas reprimens, certum est de die in diem grassaturos in pejus, quia malitia [eorum] qui nos oderunt ascendit semper.* Ex hoc loco discimus ea persuasione imbutum fuisse seculum illud ut putaret Ecclesiæ dari privilegium quod Episcopo tribuebatur, tametsi verba privilegii de solo Episcopo loqui viderentur. Istud jam multis argumentis pro Thessalonicensi Ecclesia probavimus in capite XXII. istius libri. Ad Arelatensem quod attinet, præterquàm quòd verba Leontii satis clara sunt, ex libello etiam precum Symmacho Papæ oblato à Cæsario Arelatensi & ex epistola XI. Symmachi ad ipsum data colligimus privilegia Episcopis Arelatensibus concessa à Romanis Pontificibus Ecclesiæ data intelligi, ut dicemus infrà. Redeamus nunc ad Hilarum.

III. Aliis ille literis manifestè agnovit in Leontio dignitatem & auctoritatem primi Galliarum Metropolitani, in causa nimirum Hermetis Episcopi Biterrensis, qui ad Ecclesiam Narbonensem transierat post obitum Rustici, non repugnante, ut video, Leontio. De quo negotio antè quàm plura dicam, necessarium mihi videtur referre locum ex hac tertia Hilari ad Leontium epistola; ex qua colligere possumus, cùm in ea tantùm agatur de invasione Ecclesiæ Narbonensis, non dubitasse summum Pontificem quin prima provincia Narbonensis ad curam pertineret Arelatensis antistitis. Nam hæc sunt omnino verba ejus: *Miramur fraternitatem tuam ita legis catholicæ immemorem esse ut qua iniqua & contra patrum nostrorum statuta in provincia quæ ad monarchiam tuam pertinet, si ipse aut non vis aut non potes, etiam nec nos silentii tui taciturnitate permittas corrigere.* Ex quo interim loco discimus invidiosum non esse nomen monarchiæ in vita sancti Romani Abbatis Jurensis, cujus hæc sunt verba: *Siquidem antè dictus Hilarius venerabilem Celidonium supradictæ metropolis Patriarcham patritio præfectorioque fultus favore, indebitam sibi per Gallias vindicans monarchiam, à sede episcopali nulla existente ratione dejecerat.* Nam & posterioribus temporibus monarchiæ vocabulum usurpabant cùm significare volebant singularem unius Episcopi diœcesim.

IV. Hunc ego Hermetem, cujus causa heic agitur, Rustici Episcopi Narbonensis Archidiaconum ac Presbyterum, uti vocatur in veteri inscriptione Narbonensi nondum edita, fuisse puto, & ab eo Biterrensibus ordinatum Episcopum. Haud ita multò pòst Rusticus obierat. Hermes verò, qui se à Biterrensibus exclusum ac susceptum non fuisse querebatur, ad Narbonensem Ecclesiam transiit, consensu, ut ego existimo, cleri ac populi, Episcoporum comprovincialium, & ipsius Leontii Arelatensis; eaque translatio sine controversia tenebat. Sed quia nihil adeo concordibus animis agi inter homines potest quod non aliquos habeat contradicentes, Fritherius quidam vir magnificus, at laicus, misso Romam Joanne Diacono, Hermetis ordinationem in Narbonensi Ecclesia turbare studuit, ea videlicet de causa quòd contra canones ab Ecclesia sua transisset ad majorem. Faustus verò & Auxanius Episcopi Gallicani Romam eadem de causa profecti sunt ad accusandum Hermetem. His auditis Hilarus, lætus fortassis quòd occasionem haberet reddendi Leontio sua verba, eum ob istam causam redarguit, jubetque ut relationem de ea re ad se mittat sua ac ceterorum Gallicanorum Episcoporum subscriptione firmatam;

ut quid definire possimus, inquit, *recurrenti pagina possitis agnoscere.* Tum in epistola generali ad provincias missa, mulra prolocutus de atrocitate istius facinoris, demum in hæc verba erumpit: *Quibus enim, sicut etiam vos probatis, factum constat exemplis, & qua non objurgatione dignissimum est quod sanctorum patrum decretis & ipsis repugnat canonum constitutis?* Ait ergo Hermeti, quem ecclesiasticæ quietis contemplatione non removet à sede Narbonensi, ordinandorum Episcoporum potestatem ademptam esse in Concilio Romano & ad Constantium Uceticensem, qui ævo honoris Primas erat, esse delatam; ita tamen ut Hermete deficiente, faciendorum mos antistitum Narbonensi mox reddatur Ecclesiæ; quem non civitas sed causa præsumptionis amisit.

V. Causam Hermetis integram retuli ut ostenderem intra quatuor & quadraginta annos variè se in eadem facti speciegessisse Bonifacium & Hilarum Romanos Pontifices. Nam cùm anno CDXIX. Perigenes Episcopus Patrensis, sed qui à Patrensibus non esset susceptus, ordinatus fuisset Ecclesiæ Corinthiensis Episcopus, eamque translationem, tanquam canonibus adversam, non tolerarent quidam Episcopi Illyriciani, re ad Bonifacium Papam delata, Bonifacii decrero confirmata est post judicium Rufi Episcopi Thessalonicensis, cujus studiis attollebatur Perigenes. Immo Bonifacius ad divinam providentiam retulit quòd à Patrensibus susceptus non fuisset Perigenes ut in Ecclesia illa Episcopus esse posset in qua suam à cunabulis transegisset ætatem, & in ordinatoris locum succederet. Sic enim de illo scribit ad Rufum Bonifacius: *Quis renuit judicii fuisse divini ideo hunc à Patrensibus in tempore non esse receptum, & diù super præmissa Ecclesia magna deliberatione suspensum, ut hujus ovilis pastor fieret in cuju caulis suam a cunabulis transegisset ætatem? Judicia Dei, abyssus multa. quod congruè aptamus exemplum. Et nemo crederet quod in ordinatoris aliquando locum subrogari posset, quia fuerat* * *ab aliis ordinatus. Non ambigo cælestis tunc istud fuisse sententia &c.* Postremò eis minatur excommunicationem qui populos Achaïæ excitare dicebantur adversùs Perigenem: *In eos necesse est vigorem censura qui contra nostrum post hac nescientibus nostris incitare dicuntur populos, si perstiterint, exeramus.* Itaque valuit translatio Perigenis, ceu suprà diximus. Hæc Bonifacius in gratiam Perigenis.

Vide suprà cap. 22. §. 4. & cap. 24. §. 6. 13. & seqq.

Apud Holsten in Collect. Rom. pag. 53.

* Legendum, quia fuerat aliis ordinatus.

Vide suprà cap. 4. §. 14. 15.

VI. Hilarus verò Hermetem diverso consilio studens opprimere, primò negat aliquod exemplum esse quo causa ejus adjuvari possit, nesciens hauddubiè quod ævo prædecessoris sui Bonifacii contigerat in Achaïa. Tum ait translationem illam repugnare patrum decretis & canonum constitutis. In quo distinguendum est. Constat enim translationes in universum vetitas esse. At si quis Episcopus ordinatus sit, non tamen receptus à populo cui præpositus est, hunc in alia civitate Episcopum fieri posse constat, modò accedat consensus Episcoporum comprovincialium. Et Bonifacius nihil heic objecerat Perigeni; immo, ut diximus, ad divinum beneficium retulerat contumaciam Patrensium. Quòd si verbis Bonifacii adversùs Hilarum uti licerer, dicere possemus judicii fuisse divini Hermetem à Biterrensibus in tempore non esse susceptum, & diù super præmissa Ecclesia magna deliberatione suspensum, ut hujus ovilis pastor fieret in cujus caulis suam à cunabulis transegisset ætatem, id est, Narbonensis, cujus Archidiaconus & Presbyter fuerat, in ordinatorisque sui locum aliquando subrogari posset, qui fuerat Biterrensibus ordinatus. Denique Hilarus, tametsi Hermetem non removeat ab Ecclesia Narbonensi, adimit illi potestatem ordinandi Episcopos primæ Narbonensis, quæ ad illum pertinebat secundùm canones; diversus nimirum à Bonifacio, qui Perigenem confirmaverat in possessione omnium jurium Ecclesiæ Corinthiensis, ut colligitur ex epistola Sixi III. ad Episcopos in synodo apud Thessalonicam congregandos. Is enim cùm præfatus esset de conservandis juribus singulorum Episcoporum Illyrici, in fine comminatur Perigeni ademptum se illi potestatem provinciæ, si, ut cœperat, Anastasii Thessalonicensis Episcopi, cui Sixtus commiserat vices suas per Illyricum, imperium detrectaret. *Noverit*, inquit, *Corinthius Episcopus sibi licentiam potestatis liberæ minimè tribuendam, si huic voluerit Ecclesiæ resistere quam sibi noverit profuisse.*

Vide suprà cap. 22. §. 4.

Concil. Ancyr. can. 17. Concil. Antioch. can. 16. 18.

VII. Castigato Hermete, Hilarus statim transit ad Leontium, cui vices suas delegat pro congregatione Conciliorum generalium Diœceseos Gallicanæ, valde prudenti consilio usus. Videbat enim frustra fuisse decreta decessoris sui Leonis, qui edixerat uti suis unaquæque provincia Conciliis contenta esset, neve ultrà Hilarius Arelatensis Episcopus synodos generales auderet indicere. Frustra inquam. Etenim post epistolam Leonis diversarum provinciarum Episcopi convenerant ad ordinationem Ravennii; & Ravennius cupiens componere perturbatum Lirinensis insulæ statum, epistolam generalem scripserat ad Episcopos Gallicanos, qua eos evocabat ad Concilium in civitate Arelatensi celebrandum, cui interfuerunt Episcopi diversarum provinciarum. Videns itaque ista Hilarus, ac sciens præterea Arelatenses Episcopos privilegium illud congregandarum synodorum ad se traxisse in consequentiam mandatorum Patroclo datorum à Papa Zosimo, maluit id deinceps usurpari quasi per delegationem sedis apostolicæ quàm ab Arelatensi Episcopo rentari propria auctoritate. Nam licèt ille omnium primus eam auctoritatem Arelatensi Ecclesiæ dedisse reperiatur, non tamen existimandus est ei dedisse initium, quandoquidem diù ante pontificatum ejus Hilarius & Ravennius absque delegatione speciali Romani Pontificis congregaverant synodos generales ex provinciis Gallicanis. Ergo cùm durum videretur Hilaro ista fieri etiam invita sede apostolica, optimum factu judicavit si constitutionem ea de re publicam emitteret; ut cùm deinceps ad Arelatensis Episcopi arbitrium synodus intra Gallias

congregaretur, intelligerent omnes istud fieri ex delegatione sedis apostolicæ, non propria istius auctoritate. In epistola itaque generali ad Episcopos Gallicanos scripta, quæ edicti speciem præfert, ita loquitur: *Per annos itaque singulos ex provinciis quibus potuerit congregari habeatur episcopale Concilium, ita ut opportunis locis atque temporibus secundum dispositionem fratris & coepiscopi nostri Leontii, cui sollicitudinem in congregandis fratribus delegavimus, Metropolitanis per literas ejus admonitis celebretur: ut si quid usquam vel in ordinandis Episcopis vel Presbyteris aut cujuslibet loci Clericis faciendis contra præcepta apostolica reperitur admissum, aut in eorum conversatione quippiam reprobatur, communi omnium auctoritate resecetur.* Ideo autem dixit Hilarus, *ex provinciis quibus potuerit congregari*, quia providebat dissipationem Galliarum earundemque in diversa regna sectionem obstituras communicationi Episcoporum inter se. Jam enim Franci, Gotthi, Burgundiones majorem Galliarum partem ab imperio Romano distraxerant; qui fortassis ægrè laturi erant Episcopos provinciarum suarum finibus educi ut Arelatem se conferrent urbem Romani Imperatoris imperio subjectam, ubi miscere consilia poterant adversùs novum Galliarum statum.

Vide infrà lib. 6. cap. 17. §. 11. & cap. 19. §. 6.

VIII. Integrum verò causarum judicium relinquit Hilarus istiusmodi synodo, sic tamen ut si quæpiam causa incidat quæ ob sui gravitatem provinciali nequeat examine definiri, relatio mittatur ad sedem apostolicam. *In dirimendis sanè gravioribus causis*, inquit, *& quæ illic non potuerint terminari, apostolica sedis sententia consulatur.* Constituta autem ista fuerunt ad exemplum mandatorum quæ Thessalonicensibus Episcopis data fuerant à sede apostolica, quemadmodum suprà monuimus in capite XXIX. cùm de Zosimi rescriptis agebatur. Ut vel hinc intelligere possimus plurimam lucem causæ Arelatensis Ecclesiæ attulisse stabilitam semel auctoritatem Episcopi Thessalonicensis, ad cujus exemplum Arelatensis Episcopi potestas formata est.

IX. Capite sequenti aliud jus Arelatensi Episcopo tribuitur; nimirum ut si Metropolitanus quispiam, propter aliquam fortassis simultatem, comprovinciali suo Episcopo peregrè profecturo dare noluerit litteras formatas, absque quibus quemquam egredi provincia vetat, liceat Arelatensi Episcopo cum duobus Metropolitanis provinciarum quæ contiguæ sunt cuncta discutere & pro causæ qualitate observanda constituere. Quibus verbis Arelatensi Episcopo tribuitur potestas decernendi, cum consilio tamen duorum Metropolitanorum.

X. Anno dein CCCCLXIII. Hilarus Papa scribens ad eundem Leontium adversùs Mamertum Episcopum Viennensem, qui invitis Diensibus Episcopum consecrare præsumpserat, idque in parte provinciæ à qua eum depulerant rescripta Leonis, renovat decretum de celebrando singulis annis universali Galliarum Concilio; jubetque ut in tali proxima synodo præsidens pro jure suo Leontius quæ sunt acta discutiat, & à Mamerto rationem facti sui sub universo cœtu fraternitatis exigat, ac deinde omnium literis notitiæ Hilari ista referat, ut ipse quod sancto dictante spiritu fuerit faciendum ad comprimendos actus illicitos ordinet. Coacta synodus ad Hilarum plenè rescripsit Mamertum, insuperhabita divisione provinciæ à Leone decreta, & contempto Leontio, Diensibus Episcopum dedisse contrà quam ei licebat. Hunc contemptum Leontii, cujus moderationem in hac causa valde commendat, ægrè tulit Hilarus; non secùs ac Bonifacius, quem Illyricianos Episcopos ob Rufi Thessalonicensis contemptionem castigasse suprà vidimus. Præcipit deinde Mamertum conveniri per Veranum Episcopum Lugdunensem, eique culpam hanc condonari, si pollicitus fuerit se nihil tale deinceps facturum. Quòd si in contumacia duraverit, ad Arelatensem Ecclesiam eædem quatuor civitates revertantur quarum Mamertus non fuerat ordinatione contentus. Illius verò qui licèt indebitè Diensibus ordinatus erat Episcopus sacerdotium relinquit arbitrio Leontii, ut ejus judicio dignitatem sibi collatam aut retineat aut amittat. Quod rursum repetit in epistola ad Episcopos provinciarum Viennensis, Lugdunensis, Narbonensis primæ & secundæ, & Alpinæ, quarum Episcopi tum haud dubiè conveniebant ad synodum Leontii Episcopi Arelatensis, quemadmodum eos suprà convenisse vidimus ad Concilia Hilarii.

Vide suprà cap. 24. §. 7.

XI. Superest ut heic agamus de causa Ingenui Ebredunensis & Auxanii Aquensis, qui tum acriter contendebant de Ecclesiis civitatis Celemenensis & castri Nicænsis, quæ Leonis Papæ decreto unitæ erant, in quarum verò una, Nicænsi nimirum, ut opinor, Auxanius Episcopum constituerat cum auctoritate Papæ Hilari: ad quem cùm delata propter hoc facinus fuisset Ingenui querela, statuit ille ut custoditis omnibus quæ super Ecclesiis Cemelenensis civitatis vel castelli Nicænsis à Leone definita fuerant, nihil Ecclesiarum juri noceret ordinatio novi Episcopi præsumpta ab Auxanio, sed statutæ correctionis forma permaneret ut ad unius antistitis regimen prædicta loca reverterentur; ita nempe (sic enim intelligendus omnino est Hilarus) ut Episcopus ille ordinaretur ab Episcopo Ebredunensi, ad cujus metropolim pertinebat Cemelenum in provincia Alpium maritimarum situm. In epistola porrò illa ait Hilarus Ingenuum Ebredunensem Alpium maritimarum provinciæ Metropolitani semper honore subnixum fuisse. Unde colligunt viri docti non jure egisse Hilarium Arelatensem, qui Armentarium è cathedra Ebredunensi deturbavit ea etiam de causa quòd absque ejus auctoritate, qui Metropolitanus erat, se ordinari consenserat. Veruntamen metropolitica illa Hilarii Arelatensis auctoritas non impediebat quin Ebredunensis etiam Episcopus esset Metropolitanus, jureque metropolico uteretur in provincia Alpium maritimarum; excepto tamen ordinationum jure, quod ad se revocabat Hilarius tanquam ad primum Gallia-rum

Vide Marcam in lib. de Primat. §. 7.

Vide lib. 3. cap. 8. §. 1.

rum Metropolitanum. Quòd si omnium per Gallias Episcoporum ordinationes ad se pertinere debere putabat Hilarius, planum est potiori jure contendisse cum ejus auctoritate ordinari debuisse Metropolitanos, qui alium super se Episcopum non habebant qui eorum electionem examinaret quàm Metropolitanum Arelatensem. Quamquam si quis heic vellet movere controversiam, posset non insulsè affirmare eum non esse verborum Leonis sensum qui prima fronte occurrit, sed explicanda ea esse secundùm jus quod ex decreto ejusdem Leonis Thessalonicensi Episcopo competebat in ordinationibus Episcoporum Illyricianorum; nimirum sic Hilarium ordinationes sibi omnium per Gallias sacerdotum vindicasse ut non antè ordinati possent quàm de electione eorum relatio ad eum facta fuisset à Metropolitano provinciæ, ac Metropolitanorum etiam ordinationem omnino auctoritate ejus fieri debuisse. Quod nihil adimit de potestate Metropolitanorum in suis provinciis, modò præscriptum sibi modum servent; ut patet ex epistola sancti Leonis ad Anastasium.

XII. Stabilita semel auctoritate Leontii per provincias Gallicanas, nihil vetat quin viri eruditi existimare possint synodum quæ adversùs Lucidum Presbyterum Arelate convenit anno CDLXXV. fuisse generalem; præsertim cùm ei subscripsisse reperiantur aliquot Episcopi finitimarum provinciarum, & inter hos, Patiens Lugdunensis, & Euphronius Augustodunensis. Suspicari prætetea possunt synodum Lugduni eodem anno celebratam in causa ejusdem Lucidi, Leontii auctoritate coactam fuisse, illumque in ea præsedisse secundùm datam ipsi formam à Papa Hilaro. Sed in re adeo obscura nihil affirmare ausim donec major lux affulgeat.

CAPUT XXXV.

Synopsis.

I. Æonius successit Leontio, ut colligitur ex epistola Ruricii Episcopi Lemovicensis ad Æonium. Probabile est istum quoque usum esse ampla illa potestate in cujus possessione fuerant prædecessores ejus.

II. Moriens autem Æonius successorem suum designavit Cæsarium, qui plurimis Conciliis generalibus præfuit.

III. Concilium Agathense congregatum est permissu Regis Alarici & sollicitudine auctoritateque Cæsarii. Probatur multis rationibus & testimonio Ruricii ad Cæsarium.

IV. Similis huic locus apud Hieronymum, qui refertur.

V. Cæsarius præfuit Concilio Agathensi, eique primo loco ante omnes Metropolitanos subscripsit. Nimirum ob vices apostolicæ sedis. Edixit synodus uti singulis annis synodus generalis haberetur, cujus congregandæ curam reliquit Cæsario. Qui sint Hispani Episcopi in epistola Ruricii. Synodus Tolosana, quam in sequentem annum destinaverat Cæsarius, habita non fuit.

VI. Aliam aliquot pòst annis synodum generalem intra Gallias congregavit Cæsarius, ex qua scripsit ad Papam Symmachum de his quæ in Concilio illo decreta fuerant.

VII. Cæsarius ad eum mittit qui peterent confirmationem privilegiorum Ecclesiæ Arelatensis. Refertur libellus precum ab iis porrectus Symmacho.

VIII. Expenduntur verba istius libelli, ex quibus multa notatu digna colliguntur.

IX. Symmachus ita confirmavit privilegia Ecclesiæ Arelatensis ut ceterarum Ecclesiarum privilegia diceret esse servanda. Ejus interim auctoritatem extendit in provinciam Hispaniam. Majores causæ ad sedem apostolicam referendæ. Itaque Episcopi Galliæ & Hispaniæ in regno Gotthorum existentes pertinebant ad ordinationem Episcopi Arelatensis.

X. Minatur Symmachus abstentionem Episcopis Gallicanis, si detrectaverint accedere ad Concilia quæ auctoritate Episcopi Arelatensis fuerint congregata. Metropolitani vocabulo intellexit Arelatensem.

XI. De necessitate accipiendarum formatarum ab Episcopo Arelatensi.

XII. Pallium Cæsario concessum à Symmacho. Cyprianus auctor vitæ Cæsarii emendatur. Metropolitani Galliarum dignitas.

XIII. Eximiam illam dignitatem in Cæsario agnovit Hormisda, qui ad eum scripsit de sua ordinatione. Emendatur alia Hormisdæ epistola, in qua omissum est nomen Episcoporum Scythiæ.

XIV. Enumerantur aliæ synodi in quibus Cæsarius præsedit. Causa Contumeliosi Episcopi Reiensis judicata est in Concilio generali. Emendatur epistola Agapeti ad Cæsarium, quæ gravi mendo laborat in editionibus.

I. LEONTIO Arelatensi Episcopo proximè successit Æonius, ut docet Ruricius Episcopus Lemovicensis in epistola gratulatoria ad illum data in initiis ordinationis ejus. *Agnito*, inquit, *transitu sanctæ & venerabilis apud me recordationis Domini mei decessoris vestri Leontii, animo & mente confusus, diù multùmque tristatus sum quòd & impedientibus peccatis meis tanto antistiti occurrere non merueram, & tali essem parente privatus.* Et infrà: *Nunc verò, ut dicere instituntam, accersione ipsius Domini mei & apostolatus vestri ordinatione comperta, ad officium vestrum mittere cogitabam.* Hinc ergo patet falli eos qui Joannem collocant inter Leontium & Æonium. Ceterùm non invenio istum quicquam notatu dignum égisse quo probari possit ipsum quoque usum esse per Gallias auctoritate illa in cujus possessione erat Leontius. Ex regula tamen heic à nobis toties proposita affirmare licet ad ipsum cum sede transisse vetera privilegia, tametsi clara & aperta istius rei testimonia non exstent, adeoque illum decessoribus suis non fuisse minorem. Nam in epistola Papæ Gelasii ad ipsum scripta anno CDXCIV. exstat aliquod vestigium, licèt valde tenue, generalis sollicitudinis Æonii; cui, ceu Vicario sedis apostolicæ & primo Galliarum Metropolitano, ea cura committitur ut Gallicanos Epis-

Ruric. lib. 1. epist. 1.

copos certiores faciat vigere inter ipsos & sedem apostolicam alternæ viscera gratiæ. Omisso itaque Æonio, veniendum est ad Cæsarium, hominem primarum in republica partium, & qui vicariam Arelatensium Episcoporum dignitatem extulit in immensum.

II. Erat Cæsarius patria Cabillonensis in provincia Lugdunensi prima. Tyrocinia pietatis in monasterio Lirinensi posuit admodum juvenis. Inde verò abductus ab Æonio concive suo, primùm ordinatus ab eo est Diaconus, deinde Presbyter. Aliquantò post Æonius sentiens imminere sibi supremum diem, clerum & populum civitatis ad se vocans, admonuit illos de Cæsario post mortem suam eligendo; dein *& ipsos dominos rerum* (Alaricum videlicet Vvisigotthorum, ut ego interpretor, & Theodericum Ostrogotthorum Reges) *per internuntios* oravit, quemadmodum docet auctor vitæ Cæsarii, ne alium quàm Cæsarium in Arelatensi Ecclesia Episcopum constituerent. Quod & factum est. Hunc ego virum reperio primum ubique locum tenuisse inter Episcopos Gallicanos, & plurimis Conciliis generalibus præfuisse, in primis autem celeberrimo Concilio Agathensi in prima Narbonensi, ad quod convenerunt Episcopi octo provinciarum regni Gotthici, Arelatensis nimirum, Alpium maritimarum, Narbonensis primæ & secundæ, Aquitaniæ primæ & secundæ, Novempopulaniæ, & tertiæ Lugdunensis. Nullus Episcopus aderat ex provincia Viennensi, tametsi propinqua valde esset, quia Vienna tum erat in regno Burgundionum.

III. Magnum illud Concilium permissu Regis Alarici congregatum esse constat ex præfatione ejus. Quæri autem potest qua auctoritate evocati fuerint Episcopi, utrum per præceptionem regiam, an verò per tractoriam Cæsarii Episcopi Arelatensis, ad quem ex veteri consuetudine, & canone ecclesiastico, privilegioque præterea apostolicæ sedis, pertinebat arbitrium & potestas congregandorum Conciliorum ex provinciis Gallicanis. Primò dici posset eam in se curam traxisse Cæsarium, qui de celebranda synodo cogitaverat in secessu Burdigalensi, ut docet Ruricius Lemovicensis ad illum scribens. Existimandum præterea est Alaricum, bonum alioqui Principem, & catholicis Episcopis, tametsi ipse Arrianus esset, admodum favorabilem, non turbasse ordinem in Gallia constitutum, atque adeo illibatam Cæsario servasse auctoritatem suam. His argumentis probari posse puto synodum Agathensem congregatam fuisse auctoritate litterarum Cæsarii, quas ille misit ad singulos Episcopos regni Gotthici. Sed ut non egeamus argumentis facit testimonium ejusdem Ruricii: qui se excusans apud Cæsarium quòd Agathensi Concilio non interfuisset, primùm quidem absentiam suam imputat infirmæ atque ægræ valetudini, tum accusat tabellarium, cujus culpa factum erat ut Cæsarii literæ, quibus eum evocabat ad synodum in Agathensi urbe celebrandam, tardiùs ad eum pervenirent. Elegans est hic locus & in primis dignus referri, utpote ab homine scriptus qui se sciret Episcopum esse. *Si ad tempus aliud*, inquit, *quod intimaris*, (nimirum ad synodum in Tolosana urbe celebrandam anno sequenti, de qua ad Ruricium rescripserat Cæsarius) *si Deus vitam contulerit, venire vultis, nobis per hominem vestrum maturiùs indiceris, quia literas vestras ad me modò tardissimè venisse significo; tametsi nos pro dignitate vel pro ætate non debemus tardiùs quàm alii commoneri, qui fortasse (ut minùs prudens dicam) merebamur ambiri. Quia si aliis nomen urbium præstat auctoritas, nobis auctoritatem demere non debet urbis humilitas. Siquidem multò melius multòque eminentius est civitatem de sacerdote quàm sacerdotem de civitate noscere.* Ruric. lib. 2. epist. 33.

IV. Hunc locum, qui corruptus est in editione Henrici Canisii, nos olim correximus ex ingenio. Ceterùm non præteribo istum Ruricii locum quin illi adjungam alium vulgatissimum Hieronymi locum ex epistola ad Evagrium, qui sic habet: *Ubicunque fuerit Episcopus, sive Romæ, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandriæ, sive Thanis, ejusdem est meriti, ejusdem est sacerdotii. Potentia divitiarum & paupertatis humilitas vel sublimiorem vel inferiorem Episcopum non facit. Ceterùm omnes Apostolorum successores sunt.* Nunc ad rerum ordinem redeo.

V. Concilio igitur Agathensi præfuit Cæsarius, in quo multa constituta sunt utiliter in publicum, eique primo loco ante omnes Metropolitanos subscripsit, tametsi in aliena provincia, & Cypriano Burdegalensi, ut arbitrior, ordinatione posterior. Quæ indicant extraordinaria quadam auctoritate id factum esse, nimirum ob vices apostolicæ sedis. Porrò cautum est canone LXXI. uti synodus, nimirum generalis, secundùm constituta patrum, id est, Hilari Papæ & sequentium haud dubiè Pontificum, annis singulis congregaretur. Curam verò & auctoritatem eligendi locum quò convenire deberent Episcopi in sequenti synodo, tum etiam eos evocandi, relictam Cæsario fuisse, prout par erat, colligitur ex epistola Cæsarii ad Ruricium; in qua conquerens de absentia ejus, simulque eum redarguens quòd personam non direxerit vice sua, demum addit Tolosam delectam esse celebrando futuro Concilio: *Indico pietati vestræ quia filius vester Eudomius, si potuerit, hoc elaborare desiderat ut superveniente anno Tolosæ synodum Christo propitio habeamus; ubi etiam, si potuerit, Hispanos vult Episcopos convenire.* De Hispanis Episcopis quod ait intelligendum est de his qui in ea Hispaniæ parte constituti erant quæ Gotthico imperio parebat, hoc est, in Hispania citeriori. Itaque optabat Eudomius alium anno sequenti Episcoporum conventum agi, in quo, præter Episcopos Gallicanos, interessent etiam Episcopi Hispani, Urgellensis videlicet, Gerundensis, Barcinonensis, & reliqui illarum partium. Nam eos suæ non ita multò pòst auctoritati subjicere curavit Cæsarius, ut statim dicetur. Ceterùm synodum illam Tolosanam non fuisse habitam certum est, turbatis nimirum Gotthorum rebus, &

furentibus post extinctum Alaricum belli reliquiis; quo præterea mortuo, Tolosa victricibus Clodovei armis cessit, ab imperio Gotthorum distracta. Vix autem est ut intet arma subeat cogitatio congregandorum sacerdotum. Et fortassis hæc mala providebat Cæsarius cùm rescriberet ad Ruricium de consilio Eudomii, orans eum precibus suis ageret apud Deum uti tam sancto proposito favere velit pro sua erga Ecclesiam benignitate. *Et ideo orate*, inquit, *ut tam sancto desiderio suo Dominus tribuere dignetur effectum.* Falluntur ergo qui putant Concilium illud Tolosanum à Cæsario fuisse convocatum.

VI. Romanæ tum Ecclesiæ præsidebat Papa Symmachus, vir Gallicanis Episcopis acceptissimus. Pacatis post Clodovei victorias & mortem rebus Gotthorum, qui ultra Carcassonem latè in provincia Narbonensi & Hispania citeriori imperium tenebant, Cæsarius congregata alicubi synodo, ut ego arbitror, anno DXIII. ex ea scripsit ad Symmachum de iis quæ in Concilio illo decreta fuerant, ab eo petens ut decreta illa observari præciperet in Ecclesia Romana, ut una disciplinæ forma esser in Romana Ecclesia & in provinciis Gallicanis. Quòd autem existimem Cæsarium ista scripsisse ex synodo quapiam, hoc facit, quòd de rebus constitutis loquitur in aversione, ut solent epistolæ synodicæ, & semper loquitur in numero plurali, *Postulamus, deposcimus, suggerimus.*

VII. Sequenti anno Cæsarius ad Symmachum misit Ægidium Abbatem & Messianum Notarium nomine ejus petituros confirmationem privilegiorum Ecclesiæ Arelatensi ab apostolica sede concessorum. Illi verò petitionem ejus his verbis conceperunt. *Quantum in omnibus Ecclesiarum Pontificibus, quæ in toto orbe diffusæ sunt, apostolica sedes sibimet vindicat principatum, & synodalibus decretis firmior ejus præcellit auctoritas, tantum potestatis suæ provisione dudum à sese concessa debet inconcussa servare, quatenus Arelatensis Ecclesia fruatur privilegiis suis; quæ nunc per antistitem Cæsarium seriem suæ petitionis insinuat, & quam hactenus habuit potestatem vestra deposcit auctoritate firmari, ut quod veneranda sedes quondam perrenni sanctione custodiri præcepit, & pragmaticis specialiter decreta sunt constitutis, beatitudinis vestræ præceptis suis etiam nunc confirmet auctoritas. Aquensis etiam civitatis Episcopum sanctitatis vestræ moneri præcipite constitutis ut dum à Metropolitano antistite Ecclesiæ Arelatensis ad synodale Concilium fuerit evocatus, vel aliqua ordinationis causa eum sibi postulet religio divina necessarium, minimè venire frustretur. quatinus ea quæ longævis seculis priscorum sanxit auctoritas, vobis præsulibus præsenti futuraque ætati inviolata serventur.*

Vide suprà cap. 34. §. 9.

VIII. Ex hoc libello precum nonnulla colliguntur notatu digna. Primò, contendisse Cæsarium privilegia Arelatensis Ecclesiæ fuisse perenni sanctione decreta à Pontificibus Romanis. Unde patet parem in hoc esse causam Ecclesiæ Arelatensis & Thessalonicensis, & quæ suprà dicta sunt de privilegiis Ecclesiæ Thessalonicensis, quòd perpetua essent, trahi debere ad Arelatensem. Deinde privilegia Arelatensis Ecclesiæ pragmaticis specialiter decreta fuisse constitutis, id est, Principum edictis & rescriptis, quæ tamen hodie non extant. Demum, Cæsarium non petiisse statim confirmationem privilegiorum Ecclesiæ suæ, sed quo primùm tempore passus contradictionem est ab Episcopo Aquensi secundæ Narbonensis Metropolitano, qui recusabat ire ad Concilia Cæsarii. Itaque si ea occasio non incidisset, abstinuisset fortassis Cæsarius à petenda confirmatione; ac nihilominus usus fuisset auctoritate sedis suæ, qua eum usum vidimus diù ante hunc annum. Nam & antea Pallium, quod erat insigne Vicariorum sedis apostolicæ, Romæ acceperat à Symmacho, ut statim dicetur.

IX. Accepto libello Symmachus ad Cæsarium rescripsit rationabile esse ut sancta Arelatensis Ecclesia propriis privilegiis perfruatur, & quod vetustas præstitit, & patrum auctoritas roboravir, novam non debere violare præsumptionem. (quod dictum esse adversùs Episcopum Aquensem dubitare non sinit libellus precum.) servanda tamen esse ceterarum Ecclesiarum privilegia. Tum addit: *Manentibus siquidem his quæ patrum constituta singulis Ecclesiis concesserunt, decernimus ut circa hæc tam in * Gallia quàm in Hispania provinciis de causa religionis emerserint solertia tua fraternitatis invigilet; & si ratio poposcerit præsentiam sacerdotum, servata consuetudine unusquisque tuæ dilectionis admonitus auctoritate conveniat.* Hæc Symmachus, novum jus Arelatensi Episcopo tribuens quoad Hispaniam provinciam, id est, eam Hispaniarum provinciam quæ in regno Gotthorum constituta erat; in quam imperium suum proferre cogitaverar Cæsarius ante constitutionem Symmachi, ut suprà vidimus. Decernit autem ut si controversia incidens amputari potuerit in Concilio Cæsarii, Dei hoc meritis applicetur. alioquin existentis negorii qualitas ad sedem apostolicam Cæsario referente perveniat. Quod constitutum est juxta superiorum Pontificum rescripta, qui tum demum ad apostolicam sedem deferri voluerunt cognitionem causarum ab Episcopis Thessalonicensibus & Arelatensibus, si post examen provinciale causa definiri non potuerit coram Vicario sedis apostolicæ. Ad hanc porrò epistolam respiciens Hormisda Pontifex Romanus, de Dardaniæ, Illyrici, & Scythiæ Episcopis ad communionem sedis apostolicæ reversis scribens ad Episcopos Galliæ & Hispaniæ, epistolam suam dirigit Cæsario & his qui sub ejus ordinatione consistunt. Quibus verbis intellexit, ut dixi, Episcopos Galliæ & Hispaniæ, qui ad ordinationem Arelatensis Episcopi pertinebant, & ad ejus Concilia venire tenebantur. Idem enim est, ut observat infrà illustrissimus Archiepiscopus, ad synodum Patriarchæ alicujus aut ad ordinationem ejus pertinere.

* Ita rectè scriptum est in codice regio MS.

Vide infrà lib. 6. cap. 4. §. 6.

X. Minatur deinde Symmachus abstentionem Episcopo Aquensi & ceteris, si detrectaverint accedere ad Concilia quæ auctoritate Episcopi Arelatensis fuerint congregata. Hæc sunt ejus verba: *Et si tam Ecclesiæ Aquensis an-*

tistes, vel alius quilibet; *Metropolitano Pontifici juxta canonum definitionem evocatus obtemperare noluerit, noverit subdendum se, quod non optamus, ecclesiasticæ disciplinæ.* Heic duo quædam observanda sunt. Primò, Symmachum Metropolitani vocabulo intelligere Arelatensem, quòd is esset primus Galliarum Metropolitanus, ut suprà dictum est. Secundò, affectatum ab eo esse hunc loquendi modum ut ostenderet auctoritatem convocandi generalia Galliarum Concilia competere Episcopo Arelatensi, non solùm ex privilegio sedis apostolicæ & ex veteri consuetudine, sed etiam secundùm canonum definitionem. Nam canones decernunt uti cum quis Episcopus ad Concilium evocatus fuerit à Metropolitano, adesse ne differat, nisi fortassis ægra valetudine aut alia justa causa impediatur.

XI. Postremò renovat Symmachus decretum Zosimi de necessitate accipiendarum formatarum ab Episcopo Arelatensi. quod decretum observari jubet ab omnibus ecclesiastici ordinis atque officii viris qui è Gallicana vel Hispania regione Romam proficisci voluerint. Hæc sunt ejus verba : *Et in hac parte magnopere te volumus esse sollicitum, ut si quis de Gallicana vel Hispania regionibus ecclesiastici ordinis atque officii ad nos venire compulsus fuerit, cum fraternitatis tuæ notitia iter peregrinationis arripiat; ut nec honor ejus per ignorantiam aliquam contumeliam patiatur, & ambiguitate depulsa à nobis animo securo in communionis gratiam possit admitti.* Huic loco lucem afferent ea quæ suprà dicta sunt cap. XXX. §. IV. si lector ea consulenda tanti esse putaverit. *Vide infrà cap. 91. §. 7.*

XII. Quæri posset hoc loco quonam modo factum sit ut in hac Symmachi epistola, qua privilegia Arelatensis Ecclesiæ & vicariatus apostolicæ sedis continentur ac confirmantur, nulla extet mentio Pallii Cæsario concessi à Symmacho, quod tamen eum ab illo accepisse testatur Papa Vigilius in epistola secunda ad Auxanium Episcopum Arelatensem. *Et quia digna credimus ratione compleri*, inquit Vigilius, *ut agenti vices nostras Pallii non desit ornatus, usum tibi ejus, sicut decessori tuo prædecessor noster sanctæ recordationis Symmachus legitur contulisse, beati Petri functi auctoritate concedimus.* Docet itaque Vigilius collatum Cæsario Pallium fuisse à Symmacho. Immo ex verbis Vigilii colligitur traditionem illam Pallii factam fuisse per epistolam, *Symmachus legitur contulisse.* Et tamen in epistolis quæ nunc extant Symmachi ad Cæsarium nulla Pallii mentio facta reperitur. Unde fortassis concludi debet non extare hodie omnes epistolas quæ à Symmacho datæ sunt ad Cæsarium. Ad Pallium quod attinet, nulla illius mentio est in epistolis Symmachi quæ supersunt, quòd illæ datæ sint diù pòst quàm Cæsarius ab illo Pallium acceperat. Acceperat enim anno DX. cùm post obsidionem Arelatensem sub publica custodia perductus in Italiam, Romam tandem venisset. Tum enim Pallium ei tributum fuisse docet Cyprianus in ejus vita, quam vir clarissimus Domnus Joannes Mabillon monachus Benedictinus nuper testituit ex veteri codice manu scripto : *Papa Symmachus, tanta meritorum ejus dignitate permotus, non solùm verissimè eum Metropolitani honore suspexit, sed & concesso specialiter Pallii decoravit privilegio.* *Cypr. in vita Cæsarii lib. 1. cap. 21.* Ceterùm heic adnotandum est in hoc Cypriani loco non agi simpliciter de honore metropolitico Ecclesiæ Arelatensis, de quo tum apud omnes constabat citra omnem controversiam, sed de dignitate Metropolitani Galliarum. Deinde hinc colligitur manifestè vicariatus apostolicæ sedis in Cæsario, quem ob eam ipsam causam Symmachus Pallio putavit ornandum. Nam ut liberè in hoc capite promam meam sententiam, puto pro *suspexit* legendum esse *subvexit*, adeoque Metropolitani vocabulo intelligi debere Vicarium sedis apostolicæ. Hanc emendationem probat editio Surii, apud quem iste locus mutato stilo, ut solet Surius, ita legitur : *Symmachus præclara ejus meritorum dignitate permotus, non solùm eum verissimè Metropolitani honore præditum voluit*, (id est, *subvexit*) *sed etiam speciali quodam privilegio Pallii usum ei permisit.* Itaque Symmachus, tum propter veterem consuetudinem, tum etiam contemplatione meritorum Cæsarii, ei vices suas commisit per Gallias, id est, Metropolitanum eum Galliarum, in cujus dignitatis possessione jam antea fuerat Cæsarius, esse constituit, simulque Pallium, quod erat insigne Vicariorum sedis apostolicæ, illi concessit.

XIII. Eximiam illam Metropolitani Galliarum dignitatem in Cæsario agnovit etiam Hormisda Pontifex Romanus, qui proximè Symmacho successit. Statim enim ac in sede Petri locatus est literas de ordinatione sua, ut moris erat inter Episcopos illustrissimarum Ecclesiarum, misit ad Cæsarium, quarum hoc initium est in veteri codice MS. bibliothecæ regiæ : *Dilectissimo fratri Cæsario Hormisda. Quamvis ratio exigat ut fraternitati tuæ nostri sacerdotii primitias nuntiemus, tamen Dei beneficia tacere* . . . . . . *Vide suprà cap. 18. §. 1. & cap. 33. §. 1.* Cetera non extant. Idem ad eum scripsit anno DXV. *Hormisd. epist. 14.* Episcopos Dardanos, Illyrios, & Scythas ad sedis apostolicæ communionem rediisse, Eutychiana hæresi damnata. Scythas in hoc loco memoravi cum Dardanis & Illyriis, tamenetsi sciam eorum mentionem non extare in vulgatis epistolarum Hormisdæ editionibus, ut monerem nomen eorum reperiri in epistolæ istius exemplari quod habetur descriptum in veteri codice M S. bibliothecæ regiæ. *Ergo Episcopi tam Dardani quàm Illyrii penè omnes, necnon Scythæ, errorem condemnando præteritum, petentes beati Petri Apostolorum principis communionem &c.* Rectè. Nam aliæ editiones sunt absurdæ, in quibus sic legitur : *Ergo Episcopi tam Dardani quam Illyrici penè omnes, ne sint errore condemnandi præterito, petentes &c.* Lectionem regii codicis confirmat etiam ipse Hormisda in epistola ad Avitum Episcopum Viennensem de statu Ecclesiæ orientalis : in qua licèt de Scythis non loquatur, tamen cùm Thraces adjungit Dardanis & Illyricis, ostendit deesse heic aliquid in epistola ad Cæsarium de eodem argumento. Sic ergo scripsit ad Avitum Hormisda. *Nam unde est quòd cùm pro magna parte* *Hormisda epist. 10.* *à conterminis suis Thracibus, Dardanis, Illyricis, cognita eorum perversitate desërantur, procul positos ignorantia*

ſpe, fraudibus, & variis artibus nituntur allicere. Scythæ porrò contermini erant Thracibus, utrique autem ſiti in ora Ponti Euxini.

XIV. Præſedit poſtea Cæſarius in Concilio Arelatenſi IV. anno DXXIV. Carpentoratenſi anno DXXVII. & Atauſicano II. anno DXXIX. Nam tres illæ ſynodi non fuerunt ex Epiſcopis tantùm provinciæ Arelatenſis, ſed generales ex regno Gotthorum. Cauſam quoque Contumelioſi Epiſcopi Reienſis judicatam fuiſſe in ſynodo generali, cui Cæſarius præfuit, colligitur ex epiſtolis Joannis II. & Agapeti Pontificum Romanorum. De quo negotio, cùm ſatis explicatum ſit in epiſtolis illis, nihil dicam. Illud tantùm admonebo, corruptam eſſe ultimam partem ſeptimæ Agapeti epiſtolæ, quæ data eſt ad Cæſarium, ideoque putaſſe me non prætermittendam eſſe hanc occaſionem illius emendandæ. Nam cùm dixiſſet Agapetus velle ſe ut Contumelioſus, *reddita ſibi modo propria ſubſtantia*, ſuſpenſus interim eſſet ab adminiſtratione patrimonii eccleſiaſtici & à celebratione Miſſarum, inferiùs tamen ei ſuſpenſo ac præſumptori concedit celebrationem Miſſarum, ſi vera eſt lectio quæ extat in vulgatis editionibus. Unde ſequitur Agapetum ſibimet repugnare in eadem epiſtola. Ergo ut vitium illud auferatur, ſic legendus eſt hic locus ex fide vetuſtiſſimi codicis MS. bibliothecæ regiæ: *Suſpenſo igitur, ſicut præfati ſumus, Epiſcopo Contumelioſo ab ea tantùm quam præſumpſiſſe dicitur celebratione Miſſarum, & patrimonio Eccleſiæ in gubernatione Archidiaconi ejuſdem Eccleſiæ conſtituto, ita ut alimonia ſufficientia Epiſcopo non negentur, Viſitatoris te in ejus loco præcipimus ordinare perſonam & patienter expectare judices quos inſpirante Domino conſtituerimus audire.* Agebatur de retractanda cauſa Contumelioſi, qui ſedem apoſtolicam appellaverat poſt judicium Epiſcoporum Gallicanorum. Expectare itaque Cæſarium jubet quid decreturi ſint judices à ſe delegandi, interim verò Contumelioſum manere ſuſpenſum à celebratione Miſſarum & ab adminiſtratione patrimonii eccleſiaſtici, ita tamen ut ei alimenta epiſcopali dignitati congrua præbeantur. Nam ſi apud T. Livium P. Scipio Naſica rectè monuit erubeſcendum eſſe Romanæ urbi ſi vir clariſſimus (nimirum L. Scipio) in carcerem inter fures nocturnos & latrones includeretur, indecorum quoque eſſet ſi Epiſcopo, tametſi reo, non ampliora alimenta ſubminiſtrarentur quàm reis ceterorum ordinum. Nam ſenatores non decere concludi in ergaſtulis docet etiam Hieronymus in libro adversùs Vigilantium loquens de Dei noſtri cultoribus. *Senatoriæ videlicet dignitatis ſunt*, inquit, *& non inter homicidas teterrimo carcere, ſed in libera honeſtaque cuſtodia recluduntur.*

Livius lib. 39.

CAPUT XXXVI.

Synopſis.

I. Vigilius Papa primus omnium Pontificum Romanorum conceſſit vices ſuas Auxanio Epiſcopo Arelatenſi conceptis verbis.

II. Cùm civitas Arelatenſis tranſiit in jus Regis Childeberti, iſte Vigilium oravit uti Auxanio vices apoſtolicæ ſedis & Pallium delegaret. Pallium erat genus imperatorii indumenti. ideoque requirendus fuit conſenſus Juſtiniani.

III. Vices poſtea ſuas commiſit Auxanio poſtquàm conſenſum Imperatoris habuit.

IV. Explicatur epiſtola Vigilii, quæ difficultate non caret. Pallium erat veſtis eximia atque collucens, & quæ plurimum habebat dignitatis. Probatur ex Thegano & Joanne VIII. & XII.

V. Vigilius Auxanio vices ſuas & Pallium conceſſit ad exemplum Papæ Symmachi. Tum verò nulla mentio conſenſus Imperatoris.

VI. Cauſas à Vicario ſuo judicari jubet cum competenti numero Epiſcoporum. Sed judicum electionem relinquit arbitrio Auxanii. Cauſas autem diſcuti jubet canonica & apoſtolica æquitate.

VII. Cauſas religionis, & eas præterea quæ in provinciis definiri non poſſent, referri jubet ad ſedem apoſtolicam. Vetus ordo diſcutiendæ hæreſeos noviter emergentis.

VIII. Renovat deinde privilegium de literis formatis ab Arelatenſi Epiſcopo accipiendis.

IX. Secutus poſtremò exemplum ſuperiorum Pontificum, vicariatus iſtius publicationem mandavit. Epiſcopi Gallicani ſueti erant imperio Epiſcoporum Arelatenſium.

X. Vigilius Auxanio ſpecialiter commiſit cauſam Prætextati. Notatur Baronius, qui Prætextatum hunc putat fuiſſe Epiſcopum Rothomagenſem.

I. MANIFESTIS, ut reor, indiciis hactenus oſtendimus Epiſcopos Arelatenſes primum inter Gallicanos Epiſcopos locum tenuiſſe in conſequentiam honoris qui Eccleſiæ Arelatenſi tributus fuerat à ſede apoſtolica. Sed nunc res ipſa ſe prodet evidentiſſimis argumentis, adeo ut argumentationibus agendum nobis nequaquam ſit. Nam poſt Cæſarium eadem auctoritas, qua ille inſtructus fuerat, ſucceſſoribus ejus confirmata eſt à Pontificibus Romanis: qui prædeceſſorum ſuorum mandata verbis ſuis explicantes, vices ſuas conceptis verbis commiſerunt Epiſcopis Arelatenſibus, dum ipſos ea auctoritate inſtruerent in cujus poſſeſſione fuerant ſedis illius Epiſcopi ante Vigilii tempora. Is primus omnium vices ſuas, vices inquam ſuas, ad poſtulationem Childeberti Francorum Regis commiſit Auxanio Epiſcopo Arelatenſi, qui Cæſario ſucceſſerat. Quam cauſam, quia multa continet non leviter prætereunda, res poſtulare videtur ut ab initio repetamus.

II. Poſt pulſos ea Galliæ parte Romanos quæ Rhodano & mari mediterraneo adjacet, primùm Vviſigotthi eam oram inſederunt, & Arelatenſe oppidum tenuerunt, quod deinde tranſiit in jus & dominium Oſtro-

Gotthorum. Anno demum DXXXVI. cùm exarsisset bellum inter Justinianum Augustum & Virigem Ostrogotthorum Regem, eodemque iste tempore bellum crudele & exitiosum in Gallia haberet cum Francis, pacem his conditionibus ab istis tedemit ut contenti essent viginti auri centenariis & ea Galliarum parte quæ Gotthis parebat; in qua sita erat civitas Arelatensis, quæ in divisione harum provinciarum cessit Regi Childeberto, ut rectè ista explicat Hadrianus Valesius vir clarissimus. Mortuo interim non ita multò pòst Cæsario Arelatensi Episcopo successit Auxanius. Hunc ergo ornare cupiens Childebertus aliquo insigni decore, ut ope ejus provinciam recenter ad Francos versam in officio contineret imperioque Francico parere assuefaceret, literas ad Papam Vigilium scripsit anno DXLV. quibus eum orabat uti Auxanio vices apostolicæ sedis delegaret per Gallias, eique Pallium mitteret; quod erat insigne Vicariorum sedis apostolicæ, uti jam dictum est. Non repugnavit Vigilius. Sed quia Pallium erat genus quoddam imperatorii indumenti, cujus usum Imperatores permiserant Patriarchis, noluit Pontifex in hoc gratificari Auxanio donec sciret an Justinianus id gratum habiturus esset. Docet nos illud ipse Vigilius his verbis: *De his verò quæ caritas vestra tam de usu Pallii quàm de aliis sibi à nobis petiit debere concedi, libenti hoc animo etiam in præsenti facere sine dilatione potuimus, nisi cum Christianissimi Domini filii nostri Imperatoris hoc, sicut ratio postulat, voluissemus perficere notitia Deo auctore; ut & vobis gratior præstitorum causa reddatur, dum quæ postulatis cum consensu Christianissimi Principis referuntur, & nos honorem fidei ejus servasse cum competenti reverentia judicemur.*

Vide infrà lib. 6. cap. 6. §. 6. 10.

Vigil. epist. 1. ad Auxan.

III. Non dubitabat, ut video, Vigilius quin Imperaror, quem per Patricium Belisarium ad id induci procuraverat, consensum suum præstiturus esset. Neque sua spes illum fefellit; ut docet secunda ipsius epistola ad Auxanium, qua illi committit vices suas per Gallias, simulque Pallium mittit. *Sicut nos*, inquit, *pro tua caritatis affectu & pro gloriosissimi filii nostri Regis Childeberti Christiana devotione mandatis, vices nostras libentissima voluntate contulimus, ita fraternitatem tuam convenit Deo placitis operibus tanta sedis auctoritate digna conversatione uti atque disponere, ut bonis actibus innotescens, rectum circa caritatem tuam judicium nostræ electionis ostendas.* Et infrà ait se id facere cum consensu Justiniani & Theodoræ, tanquam vicariatus apostolicæ sedis ita penderet ab imperio Principum ut Pontificibus eum nemini tribuere liceret absque interrogatione Principis. Nam ea quæ sequuntur intelligi non possunt de Pallio, de quo nondum in ea epistola locutus erat Vigilius cùm ista scriberet. *Oportet ergo*, inquit, *fraternitatem vestram incessantibus supplicationibus Deo nostro preces effundere ut Domnos filios nostros clementissimos Principes Justinianum atque Theodoram sua semper protectione custodiat, qui pro his vestra caritati mandandis, suggerente gloriosissimo & excellentissimo viro filio nostro Patricio Belisario, pro quo item vos convenit exorare, pia præbuerunt devotione consensum.*

IV. Ista tamen ita puto intelligenda ut quia vicariatus absque Pallio tribui non consueverat, istudque, quòd genus esset imperialis indumenti, concedi non poterat absque consensu Imperatoris, noluerit Vigilius antè committere Auxanio vices suas quàm certus esset consensus Imperatoris pro dando Pallio; ne fortè Auxanio tributa dignitas in contemptum veniret, si non fulgore Pallii collucetet atque illustraretur. Nam Pallium fuisse vestem quandam eximiam atque collucentem, & quæ plurimum dignitatis haberet, dicet infrà illustrissimus Archiepiscopus. Quem fulgorem diù perdurasse in Pallio colligi posse videtur ex Thegano Chorepiscopo Trevirensi; qui loquens de infanda Ludovici Pii Imperatoris exauctoratione ab Ebbone Remensi Archiepiscopo peracta, adversùs quem propter hoc facinus vehementissimè insurgit, hæc dicit: *Vestivit te purpura & Pallio, & tu eum induisti cilicio.* Item ex epistola Joannis VIII. ad Karlomannum Regem Bajoariæ, Ludovici Regis Germaniæ filium: *Pallium verò, vestra petitione inclinati, Theodemaro Archiepiscopo consuetudinaliter dirigentes, optamus ut hoc decore interius fulgeat in oculis interni judicis quo nites exteriùs humanis obtutibus.* Colligitur idipsum ex epistola Joannis XII. ad Dunstanum Archiepiscopum Dorobernensem scripta anno DCCCCLIV. in qua sic habetur. *Pallium verò fraternitati tuæ ex more ad Missarum solemnia celebranda commendamus; quod tibi non aliter, Ecclesiæ tuæ privilegiis in suo statu manentibus, uti concedimus quàm usum antecessores nostri prodiderunt. Neque tua prudentia hoc incognitum habet vel cujusquam, quoniam indumenti honor moderatione actuum tremendus erit. Honestati morum tuorum hæc ornamenta conveniunt, quatenus auctore Deo possis esse conspicuus.*

Vide lib. 6. cap. 6. §. 3. 4.

Thegan. cap. 44. de gestis Ludov. Pii.

Apud And. Duchesn. to. 3. Franc. pag. 180. Scriptor hist.

Apud Eadmerum lib. 5. hist. Novor. pag. 118.

V. Concessit igitur Auxanio Vigilius Pallium & vices suas, ad exemplum nimirum Papæ Symmachi, qui tamen Cæsario Pallium contulerar absque ulla mentione consensus Imperatoris. Hæc sunt Vigilii verba ad Auxanium: *Et quia digna credimus ratione compleri ut agenti vices nostras Pallii non desit ornatus, usum tibi ejus, sicut decessori tuo prædecessor noster sanctæ recordationis Symmachus legitur contulisse, beati Petri functi auctoritate concedimus.* Observandum est autem in hoc loco Vigilium, qui rescripserat nolle se postulatis Auxanii annuere antè quàm sibi constaret de consensu Imperatoris, nunc Pallium tribuere absque ulla mentione nominis imperatorii, immo dicere se id facere ex auctoritate beati Petri, tanquam facultas concedendi Pallium exstaret in eo qui Petri cathedram teneret, quicunque tandem is foret. Sed his omissis, transeamus ad mandata quæ idem Pontifex dedit Auxanio.

Vide supra cap. 15. §. 12.

VI. Jubet igitur Vigilius ut si quæ inter Episcopos qui sub regno vel potestate Childeberti Regis constituti erant dissensiones emergerent, eæ ab Auxanio canonica & apostolica æquitate discuterentur cum competenti numero Episcoporum, ita ut judicium quod eo ordine ferretur, vetustis Pontificum Romanorum regulis non repugnaret. Itaque sic vices suas Auxanio committit Vigilius ut nihil

illi soli licere velit in judiciis Episcoporum, omninoque imperat ut ea non aliter judicentur quàm adhibito competenti comprovincialium Episcoporum numero. Sed istorum interim judicum electionem, ut erga Rufum Thessalonicensem fecerat Bonifacius, relinquit arbitrio sui Vicarii, ut integer ordo judiciorum & summa decernendi auctoritas penes illum essent. Statuit deinde ut causæ illæ *canonica & apostolica æquitate* discutiantur ab Auxanio, tanquam dicere vellet irritum futurum judicium quod non ex æquitate Petri latum esset. Nam & eum vult sequi formam judiciorum in regulis ac decretis superiorum Pontificum contentam. *Ea modis omnibus prælato judicio finituri*, inquit, *quæ Deo placitis decessorum nostrorum possint regulis convenire.*

[Vid]e suprà cap. . §. 4. 16.

[Vid]e suprà lib. 4. . 6 § 1. & cap. . §. 7.

VII. Transit statim Vigilius ad causas fidei & ad reliquas majores causas, quarum relationem mitti jubet ad sedem apostolicam, si illæ *pro sui magnitudine* terminari non potuerint in Concilio provinciali. Afferam autem locum integrum, tum ut lector faciliùs intelligat hanc partem mandatorum Vigilii, & ut locus iste, qui sanus non est in editionibus, per occasionem emendetur. Sic ergo legitur in toties laudato codice regio: *Si quæ vero certamina aut de religione (quod Deus auferat) aut de quolibet negotio quod ibi pro sui magnitudine terminari non possit evenerint, totius veritatis indagine diligenti ratione discussa, relationis ad nos seriem destinantes, ea apostolicæ sedi terminanda servate; ut universis à fraternitate vestra competenti ratione dispositis, pax, quæ pro magno munere Apostolis dominica voce conlata est, Ecclesia Dei, quæ una est in toto orbe diffusa, stabili firmitate servetur, ne antiqui hostis possit quassatione vexari, in illius petra Christi Dei Domini & Salvatoris nostri electione firmata stabilitate consistens.* Vult itaque Vigilius ut emergens in provincia hæresis in Episcoporum provincialium examen veniat secundùm morem antiquum. At si in examine provinciali causa illa non potuerit terminari, tum verò relationem ab Arelatensi antistite mitti ad sedem apostolicam, ut istius sedis auctoritate pax in Ecclesia retineretur, adeoque concordia revocaretur inter eos qui de religione contendebant.

[Vid]e suprà cap. 2. §. 3.

[Vid]e suprà cap. 8. .

VIII. Renovat deinde Vigilius privilegium quod à Zosimo Papa profectum, longa possessione firmatum, à Symmacho etiam confirmatum fuerat in gratiam Cæsarii. *Nullus ergo*, inquit, *de Pontificibus tuæ per has vices ordinationi commissis, sicut & ad eos data loquitur nostra præceptio, in longinquis quibuslibet locis audeat proficisci nisi solenni more, sicut à decessore tuo nostro prædecessore similiter concedente consueverant, formatam vestræ caritatis acceperint.* In epistola autem generali scripta ad Episcopos in regno Childeberti constitutos, cujus mentionem in ista fecisse eum vidimus, sic loquitur de necessitate accipiendarum formatarum ab Episcopo Arelatensi: *Illud pari auctoritate mandamus, ne quisquam Episcoporum sine prædicti fratris & coëpiscopi nostri formata ad longinquiora loca audeat proficisci; quippe quia & decessorum nostrorum decessoribus ejus, quibus vices suas libentissimè contulerunt, sancta sic definiunt jussiones.* Respicit itaque Vigilius ad rescripta Zosimi & Symmachi; qui, uti dicebamus, eam necessitatem jam antea imposuerant Episcopis Gallicanis.

[Vid]e suprà cap. . §. 4. & cap. . §. 11.

IX. Videbat Vigilius necessariam esse literarum istarum publicationem ut sua Arelatensi antistiti dignitas & auctoritas constaret. Itaque prædecessorum suorum exemplis instructus, qui de vicariatu Episcoporum Thessalonicensium ob eam ipsam causam rescripserant ad Episcopos Illyricianos, tum etiam Zosimi, qui de vicariatu Patrocli scripserat ad Episcopos per Gallias & Septem provincias constitutos, putavit scribendum esse ad Episcopos Gallicanos de vicariatu Auxanii, ut eorum consensu iste faciliùs uti posset ampla illa auctoritate quam ei tribuebant literæ Vigilii ad ipsum datæ. *Quæ cuncta*, inquit, *ut fraternitas vestra meliùs per Dei gratiam possit implere, universis Episcopis quibus te præesse volumus auctoritatis nostræ est serie declaratum.* Extat auctoritas illa seu literæ Vigilii ad Episcopos regni Chideberti. De his autem agemus in capite sequenti. Interim heic adnotandum est necessariam tum futuram non fuisse eam præceptionem quoad Episcopos Gallicanos, si nulli alii Episcopi subjecti fuissent auctoritati Episcopi Arelatensis quàm qui jam inde à temporibus Zosimi & Symmachi ad ordinationem & synodum ejusdem Episcopi pertinebant. Illi quippe sueti erant imperio Arelatensis Episcopi, neque admonitione ulla indigebant ut ejus jussa spectarent. Dispar ratio fuit eorum Episcoporum qui tum recenter subjiciebantur Ecclesiæ Arelatensis antistiti, ut statim dicemus.

Vide suprà cap. 25. §. 5. & cap. 26. §. 10.

X. Eodem porrò tempore quo generalem istam delegationem Auxanio concessit Vigilius, ei specialiter commisit causam Joannis Presbyteri & Teredii Diaconi adversùs Prætextatum. Eam causam jubet ut Auxanius cum competenti Episcoporum provincialium numero dijudicet secundùm decreta præteritorum sedis apostolicæ Pontificum; *ratione prospiciens*, inquit, *ne aliquem facilè ex laicis ad sacratos ordines saltu præcipiti cuiquam sacerdotum liceat aggregare.* Unde colligi debere puto vel istum Prætextatum repentè ex laico promotum esse ad ordines ecclesiasticos, non præmissa annua conversione, vel, si is Episcopus fuit, aliquem laicum præcipitanter contra canones admisisse ad clericatum. Istud verò emendari petebant Joannes & Teredius. Omnino autem persuasum habeo errare illustrissimum Cardinalem Baronium, qui de Prætextato Rotomagensi Episcopo heic agi putat. Nam iste nondum, ut puto, erat Episcopus quum Vigilius ista scribebat. Certè nondum pulsatus erat de ullo crimine; quippe qui nonnisi post annos triginta quatuor majestatis accusatus est à Rege Chilperico; ut pluribus narrat Gregorius Turonensis lib. v. cap. XIX.

CAPUT XXXVII.

Synopſis.

I. Explicanda eſt in hoc capite epiſtola generalis Vigilii de vicariatu Auxanii.

II. Vicariatus ille tribuitur Auxanio per provincias quæ pertinebant ad regnum Childeberti. Enumerantur provinciæ illæ. Fieri id potuit ad exemplum auctoritatis Epiſcopi primæ Juſtinianæ.

III. Ait Vigilius ſibi in beato Petro commiſſam eſſe curam univerſarum Eccleſiarum. Sumptum id ex ſancto Leone. Hæc perſuaſio altiùs deinde penetravit in animos Pontificum Romanorum. Hinc deſcendit neceſſitas conſtituendorum per provincias Vicariorum.

IV. Emendatur & explicatur Vigilii locus quo inſinuat neceſſitatem conſtituendi Vicarii. Quæ emendatio confirmatur auctoritate ejuſdem Vigilii.

V. Sic vices ſuas Auxanio committit ut nihil illi ſoli licere velit in judiciis cauſarum. Cauſas autem majores referri jubet ad ſedem apoſtolicam.

VI. Initur comparatio inter Epiſcopum Theſſalonicenſem & Arelatenſem. Jubet Vigilius uti Epiſcopi ab Auxanio evocati ad Concilium accedant, niſi juſtam ob cauſam abeſſe cogantur. Perſonam tamen pro ſe mittere debent.

VII. De formatis accipiendis ab Epiſcopo Arelatenſi. Errant qui putant Aurelianum non ſtatim ſucceſſiſſe Leontio in cathedra Arelatenſi.

I. OPERÆ pretium fuit generalis epiſtolæ Vigilii ad Epiſcopos Gallicanos examen in hoc capite ſuſcipere, velut diviſione facta, ut epiſtolam illam, quæ ſpecialem quandam curam ac diligentiam deſiderare videtur, quòd multa contineat notatu digna, per partes explicare poſſemus. Quod non adeo facile fuiſſet, ſi ſingulos quoſque locos retuliſſemus in capite ſuperiori ad epiſtolam quæ data eſt ad Auxanium.

II. Primùm igitur adnotandum eſt vicariatum apoſtolicæ ſedis Auxanio tribui, non ſolùm in provinciis circum Arelatem poſitis, ut antea aſſolebat, ſed etiam in provinciis quæ pertinebant ad regnum Childeberti. *Dilectiſſimis fratribus univerſis Epiſcopis omnium provinciarum per Gallias, qui ſub regno vel poteſtate glorioſiſſimi filii noſtri Childeberti Regis Francorum conſtituti ſunt, ſed & his qui ex antiqua conſuetudine ab Arelatenſi conſecrati ſunt vel conſecrantur Epiſcopo.* Veteres provinciæ quæ Arelatenſi Epiſcopo ſubjectæ erant quo tempore Vigilius iſta ſtatuebat, hæ fuerunt, Viennenſis, Alpes maritimæ, utraque Narbonenſis, Hiſpania Tarraconenſis; niſi ſi iſta tum diſtracta erat à corpore provinciarum quæ Arelatenſi Epiſcopo parebant. Itaque ad has provincias acceſſerunt magna pars quartæ Lugdunenſis, & in hac, Pariſii, aliqua pars ſecundæ Belgicæ, Silvanectum nimirum & Bellovacum, integra Lugdunenſis ſecunda, Britannia, & aliqua pars Aquitaniæ. Cùm ergo nulla antea lege, nulla conſuetudine iſtæ provinciæ pertinerent ad curam Arelatenſis Epiſcopi, cui tamen imperium in illas tribui cupiebat Childebertus, & fieri iſtud non poſſet niſi per conceſſionem vicium ſedis apoſtolicæ, neceſſarium omnino fuit adiri Papam Vigilium, qui Romanæ tum Eccleſiæ præſidebat, ut illius decreto extraordinaria illa auctoritas, quæ provinciarum limites irrumpebat, in Arelatenſem Epiſcopum conferretur. Et erat recens exemplum, ſi modò iſta Gallis noſtris nota erant, Archiepiſcopi primæ Juſtinianæ, qui nuper vicariatum apoſtolicæ ſedis acceperat à Vigilio per ſex provincias, juxta poſtulata Imperatoris Juſtiniani. Quidni parem Arelatenſi Epiſcopo intra Gallias auctoritatem conciliaret Childebertus?

Vide v. c. Carolum le Comte ad an. 511. §. 56.

Vide ſuprà cap. 22. §. 9. & cap. 29. §. 5.

III. Conceſſurus Auxanio vices ſuas Vigilius, primùm docet ſibi in beato Petro commiſſam eſſe curam univerſarum Eccleſiarum, ut de pace & ſtatu earum ſollicitus ſit. Hæc perſuaſio, quæ extat in epiſtola ſancti Leonis ad Epiſcopos Metropolitanos per Illyricum conſtitutos, altiùs poſtea penetravit in animos Pontificum qui poſterioribus ſeculis Romanam cathedram tenuerunt. Lubet autem referre ipſa Leonis verba, ut etiam in hoc loco oſtendamus Arelatenſis Epiſcopi dignitatem efformatam fuiſſe ad exemplum privilegiorum Eccleſiæ Theſſalonicenſis. Sic ergo loquitur Leo de vicariatu Anaſtaſii Epiſcopi Theſſalonicenſis: *Et quia per omnes Eccleſias cura noſtra diſtenditur, exigente hoc à nobis Domino, qui apoſtolicæ dignitatis beatiſſimo Apoſtolo Petro primatum fidei ſuæ remuneratione commiſit, univerſalem Eccleſiam in fundamenti ipſius ſoliditate conſtituens, neceſſitatem ſollicitudinis quam habemus cum his qui nobis collegii caritate juncti ſunt ſociamus. Vicem itaque noſtram fratri & coepiſcopo noſtro Anaſtaſio commiſimus.* Eadem cogitatione imbutus Vigilius, primùm ſibi, ut diximus, in beato Petro commiſſam eſſe ait curam univerſarum Eccleſiarum, hinc verò deſcendit ad neceſſitatem conſtituendorum per provincias Vicariorum ſedis apoſtolicæ, qui præſentiam Romani Pontificis repræſentent. Hæc ſunt verba Vigilii: *Quantum nos divina potentia Apoſtolorum primi ſedem, non pro noſtris meritis, ſed pro ineffabili ſuæ miſericordiæ pietate, habere conſtituit, tantum nos de univerſarum Eccleſiarum diſpoſitione, pace, & ſtatu convenit eſſe ſollicitos. quippe cùm doctor gentium dicat Apoſtolus: Inſtantia mea quotidiana, ſollicitudo omnium Eccleſiarum. Quomodo ergo inter Domini ſacerdotes ſancta & Deo placita poteſt manere concordia, niſi ut ſi humani generis hoſtis antiqua nequitia conſuetam zizaniam ſeminare voluerit, ſit qui abſentiam noſtram ſedis apoſtolicæ vicibus perfruendo ſpirituali gratia repræſentans auferat certamen exortum?*

Vide ſuprà lib. 1. cap. 6. §. 1.

Vide infrà cap. 47. §. 2.

Apud Holſten. pag. 151.

IV. Hunc locum retuli ex fide codicis regii. Nam omnino aliter habetur in editionibus: ubi pro *ſit qui abſentiam &c.* legitur, *ut qui abſentiam noſtram ſedis apoſtolicæ vicibus perfruendo*

perfruendo repræsentat auferat certamen exortum. Sed vulgaram lectionem non admittit sensus hujus loci. Nondum enim tributus Auxanio fuerat vicariatus, qui illi tantùm committitur in consequentiam istius argumentationis. Ait quippe Vigilius non posse aliter manere concordiam inter sacerdotes Domini nisi si sit aliquis qui vice sua componat jurgia & certamina quæ inter illos exorirentur; ea de causa concessisse se vices suas Auxanio. Præterea hanc emendationem esse legitimam probatur etiam ex epistola ejusdem Vigilii ad Episcopos regni Childeberti de vicariatu Aureliani Episcopi Arelatensis, qui Auxanio successit. Etenim eodem argumentandi genere usus Vigilius ait: *Ita enim inter sacerdotes Domini potest pax super omnia Deo placita custodiri si fuerit qui vicum nostrarum auctoritate submixus, personam nostram in Galliarum partibus præsentans secundùm consuetudinem à nostris decessoribus attributam sapienti & sollicita indagatione custodiens, si quam humani generis hostis antiquus zizaniam inter Dei famulos nequitia consueta seminare tentaverit, sapientia sua moderamine adhibitis sibi fratribus & coëpiscopis nostris justitia Deo placita scandala orta submoveat.*

V. Addit ergo post ista Vigilius: *Quapropter Auxanio fratri & coepiscopo nostro Arelatensis civitatis antistiti vices nostras caritas vestra nos dedisse cognoscat; ut si aliqua, quod absit, contentio fortassis emerserit, congregatis sibi fratribus & coëpiscopis nostris causam canonica & apostolica integritate discutiens, Deo placita æquitate definiat.* Quo loco revocanda mihi est memoria eorum quæ in proximo capite dicta sunt de judiciis Episcoporum, nimirum sic vices suas Auxanio commisisse Vigilium ut nihil illi soli licere in hoc voluerit, cunctaque agi præscripserit in conventu comprovincialium Episcoporum. Causas verò majores sic committit Auxanio ut ei necessitatem imponat mittendi relationem ad apostolicam sedem: *Contentiones verò si quæ, quas Dominus auferat, in fidei causa contigerint, aut tale emerserit fortè negotium quod pro magnitudine sui apostolicæ sedis magis judicio debeat terminari, ad nostram discussa veritate perferat sine dilatione notitiam.*

VI. Sequens istius Vigilii epistolæ caput pertinet ad celebrationem Conciliorum Diœceseos Gallicanæ. Sed antè quàm Vigilii verba referamus, non inutile erit heic observasse illum in ista constitutione secutum esse ordinem quem sanctus Leo præscripserat Anastasio Episcopo Thessalonicensi. Nam *Vide suprà cap. 19. §. 1.* cùm suprà adnotaverimus in istius potestate & mandatis ferme cuncta contineri quæ sequentibus seculis aut mandata Legatis sunt aut ab illis præsumpta, adnotaverimusque præterea Arelatensem antistitem sedis apostolicæ per Gallias Vicarium factum esse ad exemplum potestatis quæ Thessalonicensi *Suprà cap. 30. §. 1.* Episcopo tributa erat per Illyricum, par est ut comparationem eorum instituamus ubi occasio tulerit. Sic enim fiet ut lectores planè intelligant parem intra Gallias Arelatensibus Episcopis auctoritatem tributam fuisse ac Thessalonicensibus intra Illyricum. Edixerat itaque Leo vicariatum Anastasii Thessalonicensis Episcopi constituens uti ad synodum *Apud Holsten. pag. 149.* quisquis Episcoporum ab Anastasio foret evocatus occurreret, nec sanctæ se congregationi denegaret. Definierat præterea ut quis- *Ibid. pag. 160. Vide suprà cap. 26. §. 11. & 12.* quis Episcoporum superbo animo, cùm nulla corporis vel causæ foret necessitate detentus, fraternum sæpius vellet vitare conventum, se sciret esse judicandum. Nunc ergo Vigilius ait, tanquam suis verbis reddere destinasset sensum verborum Leonis: *Et quia necesse est ut aptis Deo propitiante temporibus ab Arelatensi Episcopo, qui nostris vicibus fungitur, quotiens judicaverit expedire, pro facienda consolatione commum Episcoporum debeant congregari personæ, nullus inobediens ejus fortè mandatis se à congregatione suspendat, nisi aut corporalis infirmitas aut justa causa eum excusatio venire prohibeat.* Tum edicens uti qui justam ob causam non accesserit ad synodum, Presbyterum aut Diaconum pro se mittat, injecta mentione promissionis Christi, qui se pollicitus est futurum in medio eorum qui in nomine ejus congregati essent, addit: *Quid ergo se æstimat subiturum qui Deo odiosa superbia in illa congregatione interesse contemnit in qua se Dominus noster adfuturum pia promissione denuntiat?* Odiosa illa superbia, quam contumacibus illis Episcopis objicit Vigilius, est is ipse superbus animus quem in Illyriis Episcopis damnat Leo. Cæterùm hunc Vigilii locum edidimus ex fide ejusdem codicis regii, in quo legitur multò emendatior quàm in editionibus.

VII. Postremum caput epistolæ Vigilii respicit necessitatem accipiendarum formatarum ab Episcopo Arelatensi. Qua de re cùm multa jam à nobis dicta sint, quæ nunc repeti non est opus, transeamus ad Aurelianum, qui post Auxanium fuit Arelatensis Episcopus & sedis apostolicæ Vicarius per Gallias. Falluntur autem, ut rectè observatum est à Saxio, qui putant Aurelianum non statim successisse Auxanio. Sed hæc non sunt instituti nostri.

CAPUT XXXVIII.

Synopsis.

I. Aurelianus succedens Auxanio fit Vicarius Apostolicæ sedis secundùm vetustam consuetudinem. Generalem pro hac causa epistolam ad Episcopos Gallicanos dedit Vigilius secundum morem.

II. Aurelianus sollicitus de bona fama Vigilii, illi per legatum significavit qui sinistri rumores de illo essent. Iste, scripta ad eum epistola, fidem suam singillatim explicuit, simul illum admonens ut illam in omnium Episcoporum Galliæ notitiam deducat. Evincunt ista sollicitudinem Ecclesiarum Gallicanarum fuisse tum penes Episcopum Arelatensem.

III. Aureliano successit Sapaudus. Hunc statim Pelagius Papa vicibus apostolicæ sedis ornavit secundùm morem. Tum usum ei Pallii concedit, & privilegium formatarum confirmat.

IV. Datum id precibus Childeberti Regis, ut patet ex epistola Pelagii ad Childebertum. Non meminit autem consensus Imperatoris pro concessione Pallii.

V. Admonet deinde Childebertum Pelagius honorandum esse Sapaudum propter apostolicam vicem. Episcopi tum contendebant Vicarios apostolicæ sedis subjacere debere judicio suorum collegarum, si quid peccarent. Explicatur epistola Pelagii. Ejus auctoritate ostenditur vicariatum Arelatensem fuisse perpetuum.

VI. Sapaudo successit Licerius; quem vicibus etiam apostolicæ sedis & Pallio ornatum fuisse colligitur ex more tum recepto & ex epistola sancti Gregorii de vicariatu Virgilii, qui proximè successit Licerio.

I. AUXANIO itaque Arelatensi Episcopo cùm successisset Aurelianus, magnæ nobilitatis vir, ut vulgò existimant, antiquæ consuetudini & Childeberti Regis precibus datum à Vigilio est ut is quoque Romani Pontificis Vicarius esset intra Gallias. Vetustam consuetudinem memoravi, tametsi hanc auctoritatem Vigilius non repetat disertis verbis à veteri more, quia video illum omnino secutum esse vestigia decessorum suorum, eademque Aureliano mandata dedisse quæ superioribus Episcopis Arelatensibus data fuerant jam inde à temporibus Zosimi. Præterea Vigilius, cùm auctoritate illum sua ornasset, præscripto judiciorum ordine, hæc addit: *Quia ita decessores vestros, qui decessorum nostrorum vices egisse monstrantur, fecisse testimonium nostri declarat scrinii.* Non immorabor in explicandis mandatis Aureliano datis, cùm satis in hanc rem incubuerim in superioribus capitibus. Illud tantùm dicam, generalem ad Gallicanos Episcopos epistolam secundùm morem dedisse Vigilium, ut eos certiores faceret conlatum à se Aureliano fuisse vicariatum sedis apostolicæ.

II. Post aliquot exinde annos, cùm videret Aurelianus sinistram de Vigilio famam in occidente spargi in causa trium capitulorum, ac si Vigilius contraria Chalcedonensi Concilio tradidisset, legationem ad eum misit, significans ei qui tum rumores de illo essent, addens nihilo minùs hauddubiè non dubitare se quin falsi essent, perspectam sibi esse fidem & prudentiam Vigilii, nihil facturum quo suam famam dehonestaret. Intellexit vir prudens quò tenderet istorum verborum sensus. Itaque scripta confestim epistola ad Aurelianum, primùm fidem suam singillatim explicuit, deinde illum admonuit ut hanc fidei suæ professionem in omnium Gallicanorum Epis-
Vigil. epist. 7. coporum notitiam deduceret; *ut nullis*, inquit, *aut falsis scriptis, aut mendacibus verbis, aut nuntiis, qualibet ratione turbentur.* Evincunt autem illa sollicitudinem Ecclesiarum Gallicanarum fuisse tum penes Episcopum Arelatensem tanquam Vicarium sedis apostolicæ. Istius porrò legationis, quæ per Anastasium missa est, mentio extat in epistola à clericis Italiæ directa ad Legatos Francorum qui Constantinopolim proficiscebantur.

III. Aureliano successit Sapaudus anno quingentesimo quinquagesimo sexto. Statim verò Pelagius Pontifex Romanus istius nominis primus eum vicibus apostolicæ sedis ornavit secundùm morem; ut constat ex illius epistola ad Sapaudum, in qua sic legitur: *Majorum nostrorum operante Dei misericordia cupientes inhærere vestigiis & illorum actus divino juvamine in omnibus imitari, caritati tuæ per universam Galliam sanctæ sedis apostolicæ, cui divina gratia præsidemus, vices injungimus. Hoc enim antiquitatis memoria docet, hoc Ecclesiæ Romanæ testantur scrinia, à sanctis patribus & decessoribus nostris tuis decessoribus esse concessum.* Et infrà: *Utere igitur, carissime frater, auctoritate Pontificis & pastoris mansuetudine per nos tibi locum Vicarii apostolicæ sedis divina gratia largitate concessum.* Tum usum ei Pallii concedit, & privilegium formatarum confirmat.

IV. Porrò licèt Pelagius in hoc secutus sit antiquum morem, petitionisque Childeberti mentionem non faciat in epistola ad Sapaudum, ex epistola tamen ab eo scripta ad eundem Childebertum patet datum id etiam precibus ejus. *Vices autem nostras*, inquit, *præfato consacerdoti nostro Sapaudo secundum petitionem vestram direximus, usum Pallii pariter concedentes; quia in scrinio ecclesiastico hujusmodi exempla reperimus, quibus ostenditur Arelatensibus Episcopis à sanctæ recordationis decessoribus nostris hæc fuisse conlata.* Non meminit autem consensus Imperatoris pro concessione Pallii.

V. Admonet deinde Childebertum Pelagius honorandum esse Sapaudum propter apostolicam vicem, omninoque procurare eum debere ne is quem per vices apostolicas augeri postulaverat *in aliqua parte cuiquam Gallicanorum sacerdotum vel cujuslibet ordinis ecclesiastici personæ contemptibilis habeatur.* Quippe tum descenderat aliquatenus dignitas Vicariorum sedis apostolicæ, ut observatum est superiùs, ac nihilo minùs Episcopi contendebant Vicarios illos, si peccarent, judicandos esse ab Epi-

copis suarum provinciarum. Hinc factum ut cùm non ità multò pòst Sapaudus criminis cujusdam suspectus esset habitus, in judicium vocatus sit à suffraganeis suis secundùm canones. Cùm verò nollet se sistere judicio, Childebertus Rex eum compulit eam necessitatem subire. Qua de re graviter apud illum expostulavit Pelagius his verbis: *Passi estis subripi, vobis ut Sapaudum fratrem & coepiscopum nostrum Arelatensis civitatis antistitem, cujus Ecclesia in regionibus Gallicanis primatus privilegio & sedis apostolicæ vicibus decoratur, ad petitionem Episcopi ab ipso ordinati in judicium sequentis civitatis Episcopi, quod nulla ecclesiastica lege vel ratione conceditur, judicandum juberetis occurrere.* Ex hoc interim loco discimus falli eos qui vices apostolicas Arelatensi Ecclesiæ affixas non fuisse contendunt, sed personis tantùm datas. Nam cùm Pelagius doceat Ecclesiam Arelatensem vicibus apostolicæ sedis decoratam esse, planum est ex his quæ dicta sunt in capite XXII. privilegium illud perpetuum fuisse & ad omnes ex æquo Arelatenses Episcopos pertinuisse; ita tamen ut renovatione interdum indigeret, non secùs ac Thessalonicensis Ecclesiæ privilegium.

VI. Mortuus est Sapaudus anno quingentesimo octuagesimo nono, cui statim successit Licerius Regis Gunthramni Referendarius, ut Gregorius Turonensis tradit in libro VIII. hist. Francor. cap. XXXIX. Hunc non invenio functum esse vicibus apostolicæ sedis. Attamen ex epistola Gregorii Magni ad Virgilium, de qua agemus in capite sequenti, colligi potest Licerium quoque Vicarium sedis apostolicæ egisse intra Gallias. Vices enim suas & usum Pallii concedens Virgilio, cuncta revocat ad antiquum morem; tum hunc honorem debitum esse ait Episcopo Ecclesiæ Arelatensis, & nihil de debito honore subtrahendum illi esse. Quod evincit rursum vices apostolicæ sedis loco tributas fuisse, non personis tantùm, adeoque Licerium vicibus apostolicæ sedis & Pallio fuisse decoratum. Moriens autem Licerius successorem habuit Virgilium, ut narrat idem Gregorius Turonensis lib. IX. cap. XXIII.

CAPUT XXXIX.

Synopsis.

I. Virgilius Arelatensis Episcopus petit à sancto Gregorio vices apostolicæ sedis & Pallium juxta antiquam consuetudinem. Non repugnavit Gregorius.

II. Debitum fuisse hunc honorem Ecclesiæ Arelatensi colligitur ex verbis sancti Gregorii.

III. In epistola generali ad Episcopos Gallicanos Gregorius renovat auctoritatem quam prædecessores ejus tribuerant Episcopis Arelatensibus.

IV. Vices suas & Pallium Virgilio concedens Gregorius, vult tamen sua singulis Metropolitanis jura servari. Explicatur locus ille sancti Gregorii, qui non est simpliciter intelligendus.

V. Modum deinde præscribit utendi Pallio, ut iret obviam ambitioni Virgilii, ne is Pallio illo ceu quodam indumento quotidiano uteretur. Habuit posterioribus temporibus hoc privilegium Hincmarus Archiepiscopus Remensis. Sed ipse eo privilegio non utebatur.

VI. Gregorius præscribens ordinem judiciorum decernit duodecim judices in qualibet causa debere esse. Pelagius Papa decreverat eam esse certam provinciam quæ decem vel undecim Episcopos judices habebat sub uno Metropolitano. Quod etiam observatum est ab Urbano secundo.

VII. Gregorius in Angliam mittens Augustinum, eum Virgilio commendavit, cùm per Arelatem transiturus esset. Virgilium vocat Metropolitanum Galliarum. Pallium Arelatensibus Episcopis tributum antiquitus.

VIII. Vices apostolicæ sedis concessas olim fuisse Ecclesiæ Arelatensi probatur auctoritate Gregorii septimi. Desiit autem ea auctoritas post Gregorium Magnum.

I. CONSTITUTUS in Arelatensi sede Virgilius, vir magnarum virtutum & magnorum meritorum, nihil prius aut antiquius habuit quàm ut dignitatem Ecclesiæ suæ collatam conservaret. Sedebat tum in cathedra Romana Gregorius cognomento Magnus, vir ut sanctissimus, ita doctissimus, peritissimus jurium sedis apostolicæ, ac politiæ ecclesiasticæ callentissimus. Ad hunc ergo Virgilius, suffragatione usus Regis Childeberti, literas scripsit, petens ut juxta antiquum morem sibi tribueret vices apostolicæ sedis & Pallium. Non repugnavit Gregorius; sed missa ad eum epistola per Joannem Presbyterum & Savinum Diaconum Ecclesiæ Arelatensis, ut est in veteri codice MS. bibliothecæ regiæ, cuncta primum concessit quæ postulata ab eo erant, deinde illum aliquot præceptis instruxit circa negotia quædam magni momenti, mandataque dedit similia his quæ decessoribus Virgilii data fuerant à superioribus Pontificibus Romanis. *Quòd verò in eis juxta antiquum morem*, inquit, *usum Pallii ac vices sedis apostolicæ postulasti, absit ne aut transitoriæ potestatis culmen aut exterioris cultus ornamentum in vicibus nostris ac Pallio quæsisse te suspicer.* Et paulò pòst: *Libente ergo animo postulata concedimus; ne aut vobis quicquam de debito honore subtrahere aut præcellentissimi filii nostri Childeberti Regis petitionem contempsisse videamur.* Acta hæc anno quingentesimo nonagesimo quinto. S. Gregor. lib. 4. epist. 50.

II. Gregorius itaque vices suas & Pallium concessit Virgilio, non ad preces Childeberti simpliciter, neque ut personam Virgilii honoraret, sed quia id vetus consuetudo poscebat, quæ in plerisque vim legis obtinet. Debitum namque Virgilio fuisse hunc honorem non obscurè significat: quia nimirum Ecclesiæ Arelatensi sic tributum erat illud privilegium ut ad omnes successores pertineret, ita tamen ut confirmatio privilegii petenda esset à Romano Pontifice quo-

ties novus Arelatensi cathedræ datus erat antistes. Nam & consuetudinem illam rursum urget sanctus Gregorius in epistola ad Childebertum : *Unde & gratanter ea quæ scripsistis accepimus, & quæ voluistis animo libenti concessimus; atque ideo fratri nostro Virgilio Arelatensis civitatis Episcopo vices nostras juxta antiquum morem & excellentia vestra desiderium Deo favente commisimus : cui etiam & Pallii usum, sicut prisca habuit consuetudo, concessimus.* Item in epistola ad Episcopos in regno Childeberti constitutos : *Opportunum esse perspeximus in Ecclesiis quæ sub regno præcellentissimi filii Childeberti Regis sunt secundùm antiquam consuetudinem fratri nostro Virgilio Arelatensi Episcopo vices nostras tribuere.*

S. Gregor. lib. 4. epist. 51.

Ibid. epist. 52.

III. Jam antea multoties observavimus necessariam fuisse promulgationem hujus privilegii, ne quis se juris ignorantia tueri posset. Ea de causa Gregorius, præter epistolas ad Virgilium & ad Childebertum scriptas, alias dedit ad Episcopos qui sub regno Childeberti erant, ob necessitatem publicandæ legis, ut diximus. Eodem tempore ad illos scripsit de potestate quæ Virgilio competebat tanquam Vicario sedis apostolicæ, in judiciis nimirum episcopalibus, congregatione Conciliorum generalium, majorum causarum relatione ad sedem apostolicam, de literis formatis ab illo accipiendis. Sed hoc postremum caput præcipuè urget, respiciens hauddubiè ad rescripta Zosimi, Symmachi, & Vigilii. Ait enim : *Hoc etiam vos pariter prævidimus admonendos, ut nullus vestrum ad longinquiora loca sine præfati fratris & coepiscopi nostri Virgilii auctoritate tenets aliquo modo proficisci; scientes quia & prædecessorum nostrorum, qui vices suas ejus prædecessoribus commiserunt, sic procul dubio mandata definiunt.*

IV Redeamus nunc ad Virgilium. Ad illum itaque scibens Gregorius de variis disciplinæ capitibus, flectit rursum ad concessionem Pallii & vicium suarum : *Itaque fraternitati vestræ vices nostras in Ecclesiis quæ sub regno sunt præcellentissimi filii nostri Childeberti juxta antiquum morem Deo auctore committimus. singulis siquidem Metropolitis secundùm priscam consuetudinem proprio honore servato.* Hic locus non est leviter prætereundus. Etenim Gregorius sic vices suas juxta antiquum morem committit Virgilio ut tamen singulis Metropolitanis secundùm priscam consuetudinem jura sua servari velit. Quod à Pontificibus Romanis observatum fuisse vetustis temporibus, cùm vices suas cuipiam tribuerent, observat alibi ex Hincmaro illustrissimus Archiepiscopus. Videndum ergo quid sibi velit hoc loco Gregorius. Neque enim hinc colligi potest nihil auctoritatis ab eo tribui Virgilio supra Metropolitanos, cùm constet illum accepisse potestatem super omnes Episcopos in regno Childeberti constitutos. Intelligit ergo Gregorius sic usurum auctoritate ista extraordinaria Virgilium ut tamen Metropolitanis relinquat ordinationes Episcoporum secundùm veterem morem. Sed hic mos explicandus est ex epistola sancti Leonis ad Anastasium Thessalonicensem; ex qua colligitur servandas quidem esse Metropolitanis ordinationes comprovincialium Episcoporum, sed eas celebrari non posse extra conscientiam Vicarii, ut suprà adnotavimus.

Marca in lib. de Primat. §. 51.

Vide suprà cap. 27. §. 2. & cap. 24. §. 31.

V. Transit deinde Gregorius ad concessionem Pallii, modum præscribens utendi. *Pallium quoque transmisimus*, inquit, *quo fraternitas tua intra Ecclesiam ad sola Missarum solennia utatur.* Timebat fortassis ne Virgilius, ut humanum est ambitione labi, Pallio ceu quodam quotidiano indumento uteretur ad fastum & ad ostentandam auctoritatem suam. Hic Gregorii metus se prodere videtur in initio illius epistolæ, in qua sic legitur : *Absit ne aut transitoriæ potestatis culmen aut exterioris cultus ornamentum in vicibus nostris ac Pallio quæsisse te suspicer.* Habuit posterioribus seculis hoc privilegium Hincmarus Remensis Archiepiscopus ut ei liceret, si vellet, uti quotidie Pallio, ut refert Flodoardus. Sed ipse in epistola XXXVI. ad Nicolaum Papam scribit eo privilegio usum non fuisse, quòd ad aliud illum oporteret *tendere & de aliis cogitare quàm alicui pompæ ac ostentationi applaudere.* Privilegia porrò sibi concessa à summis Pontificibus ea de causa petiisse se, ut hac novitate carnales & animales homines, apud quos veteres constitutiones jam quasi pro vili habebantur, ut ipse ait, territi reverentiùs se erga Remensem Ecclesiam haberent. Hæc sunt ejus verba ex epistola ad Nicolaum Papam : *Privilegia autem sedis apostolicæ non ideo petii ut mihi non sufficeret quod sacri canones & decreta sedis Romanæ Pontificum cuique metropoli concedunt.* Et nonnullis interjectis ait se privilegia illa petiisse, *ut quia veteres constitutiones jam quasi pro vili apud quosdam habentur, his novis decretis carnales & animales homines territi quiddam reverentius contra Ecclesiam indignitati meæ commissam agerent.* Sequenti deinde seculo Agapitus II. Papa Brunoni Archiepiscopo Coloniensi misit Pallium & *privilegium apostolicæ sublimitatis auctoritate traditum, quo & eodem Pallio præter consuetudinem sacerdos Domini quoties vellet indui permissus,* ut ait Rogerus in vita ejusdem Brunonis. Nam secundùm consuetudinem uti non poterat Pallio nisi certis anni diebus. Sanctus autem Gregorius Joannem Archiepiscopum Ravennatem reprehendit quòd præter morem eo uteretur in litaniis.

Flodoard. lib 3. hist. Rem. cap. 10.

S. Gregor. lib. 2. ind. 11. epist. 53.

VI. Illud postremò annotandum est in epistola Gregorii ad Virgilium quòd cùm superiores Pontifices causarum judicia indefinitè commisissent Episcopis Arelatensibus cum competenti numero collegarum, iste numerum Episcoporum judicum, hauddubiè quo minor esse non possit, decernit esse duodecim. *Si qua verò inquisitio de fide*, inquit, *vel fortasse aliarum rerum inter Episcopos causa emerserit, quæ discerni difficiliùs possit, collectis duodecim Episcopis ventiletur atque decidatur.* Respiciebat fortassis ad epistolam, si tamen ea vera est ac genuina, decessoris sui Pelagii, qui ita scripserat ad Episcopos qui ad synodum CP. convenerant evocati à Joanne CP. Episcopo : *Scitote certam provinciam esse quæ habet decem vel undecim civitates & unum Regem & totidem minores potestates sub se & unum Episcopum aliosque suffragatores decem vel undecim Episcopos judices, ad quorum judicium omnes causæ Episcoporum & reliquorum sacerdo-*

tum ac civitatum causa referantur. Hanc eandem regulam, ut hoc obiter dicam, in medium adduxit Urbanus II. cùm episcopatum Atrebatensem restitueret. *Liquet sanctorum canonum institutis integram esse provinciam & Metropolitanum proprium debere sortiri quæ duodecim constat episcopatibus.*

Apud Miræum in Notit. Ecclesiar. Belg. pag. 157. & To. 5. Spicileg. Dacher. pag. 123.

VII. Post aliquot exinde annos Gregorius de salute Anglorum sollicitus Augustinum in eam insulam misit cum dignitate & auctoritate Vicarii sedis apostolicæ. Et quia ille, ut in Angliam trajiceret, Galliam per Massiliam & Arelatem periturus erat, literas ei commendatorias dedit ad Virgilium, in quibus eum vocat Metropolitanum Galliarum, quòd primi sacerdotis locum teneret intra Gallias, ut Pelagii primi verbis utamur. Cùm verò Augustinus postea consisteret in Anglia, deque multis disciplinæ capitibus consuluisset Gregorium, inter alia petiit qualiter deberet cum Galliarum atque Britannorum Episcopis agere. Ad quæ Pontifex ita respondit: *In Galliarum Episcopos nullam tibi auctoritatem tribuimus; quia ab antiquis prædecessorum nostrorum temporibus Pallium Arelatensis Episcopus accepit, quem nos privare auctoritate percepta minimè debemus.* Virgilius erat tum Arelatensis Episcopus. Is verò Pallium non acceperat ab antiquis prædecessorum Gregorii temporibus, sed à Gregorio. Itaque sic explicandus est hic locus ut dicere voluerit Gregorius Pallium Arelatensi Episcopo, quisquis is tandem foret, perpetuo privilegio, cui derogari non debebat, tributum fuisse ab antiquis temporibus; sicut suprà simili argumento ostendimus omnes Illyricianas Ecclesias pertinuisse ad curam Thessalonicensis antistitis, quisquis is tandem foret, adeoque privilegium Episcopi Thessalonicensis fuisse perpetuum.

S. Greg. lib. 5. Indict. 14. epist. 51.

Idem lib. 11. Indict. 7. epist. 31.

Vide infrà cap. 52. §. 5.

VIII. Arelatensi Ecclesiæ tributas fuisse olim vices apostolicæ sedis apertè scribit Gregorius VII. ad Archiepiscopum Remensem his verbis: *Inde est quòd Arelatensis Ecclesia, non solum à beato Gregorio doctore dulcifluo, sed etiam à pluribus ejus sanctis antecessoribus, cùm haberet vicem sedis apostolicæ, ut omnes Episcopos totius regni Francorum, quod tunc latiùs extendebatur, ad Concilium convocaret, eosque in judicio constringeret, sine cujus licentia nullis ex supradictis Episcopis longè à suo episcopatu fas erat abire, post aliqua tempora pro quibusdam causis prædicta potestas & auctoritas cessavit, & suam vicem aliis quibus placuit sedes apostolica concessit.* Quibus verbis innuere hoc quoque videtur Gregorius desiisse eam Arelatensium Episcoporum auctoritatem post tempora Gregorii Magni.

Gregor. VII. lib. 6. epist. 2.

CAPUT XL.

Synopsis.

I. Extincto Virgilio Episcopo Arelatensi, extincta quoque est vicaria dignitas Ecclesiæ Arelatensis. Neque enim constat Joannem aut Felicem, qui postea sedem illam tenuerunt, fuisse Vicarios apostolicæ sedis.

II. Rotlandus postea tentavit restaurare antiquam Ecclesiæ suæ dignitatem, irrito conatu.

III. Felicior fuit Rostagnus, qui Pallium & vices apostolicæ sedis accepit à Joanne VIII. Papa. Verùm non constat an ea auctoritate usus sit. Certè in Conciliis deinde subscripsit longo intervallo post alios Episcopos.

IV. Temeritas Rostagni in ordinatione Episcopi Narbonensis repressa. Saxius refellitur, qui putavit Joannem Pontificem Romanum ad Rostagnum scripsisse uti Agius Narbonensis Episcopus deponeretur.

V. Rambaldus vices apostolicæ sedis obtinuit seculo sequenti, & subjectionem Metropolitani Aquensis. Attamen ista auctoritas diù non valuit.

VI. Unicum illud privilegium sequenti tempore habuit Arelatensis Archiepiscopus ut nulli prorsùs Legato, nisi ei tantùm qui de Romani Pontificis latere destinatus esset, subjiceretur. Probatur ex Innocentio III.

I. EXTINCTO itaque Virgilio, extinctam quoque fuisse puto vicariam dignitatem Ecclesiæ Arelatensis. Certè non video quemquam eorum qui post ista tempora cathedram Arelatensem tenuerunt appellari Vicarium apostolicæ sedis, neque aliqua magna aut extraordinaria auctoritate instructum fuisse. Unus Joannes Arelatensis Episcopus occurrit, cui anno DCLXVIII. Vitalianus Papa commendavit Theodorum Episcopum & Adrianum Abbatem in Angliam profecturos. Quod ut explicari fortassis posset ex epistola Gregorii Magni cùm Virgilio commendaret Augustinum, sic intelligi potest de simplici epistola commendatitia ad Joannem scripta, quòd necessariò eundum viris illis esset per Arelatensem civitatem. In Concilio Romano quod ab Agathone Papa habitum est anno DCLXXX. subscripsit Felix Episcopus Arelatensis *Legatus venerabilis synodi per Galliarum provincias constitutæ.* Sed hinc nulla prærogativa Episcopi Arelatensis colligi potest. Quippe in eadem synodo adfuerunt Adeodatus Leucorum Episcopus & Taurinus Diaconus Tolonensis, ambo Legati venerabilis synodi per Galliarum provincias constitutæ.

Beda lib. 4. cap. 1.

II. Tentavit deinde Rothlandus Arelatensis Episcopus anno DCCCLXIV. veterem Ecclesiæ suæ dignitatem instaurare, irrito tamen conatu, ut opinor. Quamvis enim Nicolaus primus agnoscat prædecessores suos Romanos Pontifices commisisse olim vices suas Episcopis Arelatensibus, nullam ei tribuit auctoritatem; tantùm illi pollicetur protectionem sedis apostolicæ, si, ut se facturum scripserat, decretis ipsius obedire curaret. Interrogaverat præterea Nicolaum Rotlandus an sibi fas foret legatos ad apostolicam sedem mittere ut summum Pontificem faceret cer-

Nicol. I. epist. 41. To. 3. Concil. Gall.

tiorem de his quæ intra provinciam emergerent. Istud quoque probavit Nicolaus, ea cautione adhibita, ut legatos suos moneret Rotlandus ne reditum suum præcipitarent.

III. Felicior Joannis VIII. pontificatu fuit Rostagnus successor Rotlandi. Hic enim anno DCCCLXXVIII. usus ipsissimis verbis quibus in causa Virgilii usus erat sanctus Gregorius Pallium vicesque suas Rostagno concessit per Gallias, deque ea re epistolam scripsit ad Episcopos Gallicanos descriptam ex ea quam pro vicariatu Virgilii ad Episcopos regni Childeberti scripserat sanctus Gregorius. Ususne sit ea auctoritate Rostagnus quam à Joanne Papa acceperat difficile dictu est. Illud unum affirmare licet, eum in Conciliis & conventibus per ea tempora habitis longo intervallo subscripsisse post Archiepiscopos aliarum sedium, immò postpositum aliquoties fuisse simplicibus Episcopis.

Joan. VIII. epist. 94. 95.

IV. Anno deinde DCCCCXII. incidit occasio quæ Rostagno viam aperire videbatur ad invadendam ordinationem Episcopi Narbonensis. Moris erat inter Episcopos provinciarum Narbonensis & Arelatensis ut si quid emergeret in altertutra provinciarum quod congregationem sacerdotum requireret, vicinæ provinciæ Episcopos, præcipuè verò Metropolitanum, evocarent in provinciam quæ auxilio indigebat. Hinc subscriptiones Episcoporum Arelatensium in Conciliis provinciæ Narbonensis. Occiso igitur Arnusto Archiepiscopo Narbonensi, cùm clerus & populus Narbonensis convenissent pro facienda successoris electione, optimum factu visum est si Rostagnus Arelatensis rogaretur Narbonem accedere, cum Episcopis provinciæ Narbonensis consulturus de novo pastore eligendo & de vindicanda cæde Arnusti. Ille verò venit quidem in provinciam; sed Agathæ substitit cum Ancelino Episcopo Uceticensi, ibique Gerardum quendam, Ancelini consanguineum, evexit ad fastigium cathedræ Narbonensis. Hactenus ea res satis feliciter cesserat. Sed tandem Agii electio prævaluit; adeoque Rostagni conatus irritus fuit. Manifestum porrò est Saxium fuisse deceptum, qui ex falso quodam catalogo Archiepiscoporum Narbonensium collegit Joannem X. literas ad Rostagnum Arelatensem Agii exauctorandi causa direxisse. Nam ex narratione quæ extat apud Catellum, & ex epistola ejusdem Joannis ad Episcopos suffraganeos Ecclesiæ Narbonensis, quam idem Catellus edidit, omnino constat hunc Joannem approbasse electionem Agii.

Catellus lib. 5. Memor. Occit. pag. 771.

Pontific. Arelat. pag. 186.

V. Medio seculi sequentis Raimbaldus Arelatensis Archiepiscopus vetustam Ecclesiæ suæ dignitatem & auctoritatem mente revolvens, opportunitate temporum usus est ut à sede apostolica obtineret vices apostolicæ sedis, ac præterea subjectionem Aquensis Archiepiscopi renovavit. Extat enim sacramentum Pontii Aquensis, in quo debitam subjectionem & reverentiam & obedientiam à sanctis patribus constitutam secundùm præcepta canonum sanctæ sedi Arelatensi perpetuo se exhibiturum promittit. Præfuit deinde Raimbaldus Concilio Tolosano anno MLVI. ubi dicitur esse Vicarius Papæ Victoris unà cum Pontio Aquensi. Attamen ista auctoritas diu non valuit. Etenim in dedicatione Ecclesiæ Barcinonensis, quæ facta est biennio pòst, Guifredus Narbonensis Archiepiscopus primo loco nominatur ante Raimbaldum. Unde colligi debet extincto Victore extinctam quoque fuisse auctoritatem quam is dederat Archiepiscopo Arelatensi.

Apud Saxium pag. 204.

VI. Unicum illud privilegium habuit sequenti tempore Arelatensis Archiepiscopus ut nulli prorsùs Legato, nisi ei tantùm qui de Romani Pontificis latere destinatus esset, subjiceretur. Testatur id Innocentius III. in epistola ad Arelatensem Episcopum scripta anno MCCVIII. quæ ita habet.

Licèt per apostolicum privilegium sit indultum ut nulli prorsus Legato, nisi ei tantum qui de Romani Pontificis latere fuerit destinatus, Arelatensis provincia sit subjecta, quia tamen ad eliminandam hæreticam pravitatem & rabiem sedandam hostilem ad partes illas Legatos necessario destinavimus, quibus te volumus prudenter assistere ac providere, auctoritate tibi præsentium præcavemus ut per obsequia propter necessitatem hujusmodi prædictis Legatis impensa nullum tibi vel Ecclesiæ tuæ prajudicium generetur. Datum Laterani VI. Nonas Maii, anno XI.

Innoc. III. lib. XI. epist. 41.

CAPUT XLI.

Synopsis.

I. Adversùs ea quæ suprà dicta sunt nonnulli quædam argumenta opponunt ut probent Arelatenses Episcopos nunquam fuisse usos auctoritate Vicarii apostolicæ sedis. Aperitur ratio conciliandæ istius contradictionis.

II. In re tamen adeo antiqua nihil afferri certi potest, nisi quòd certum est extraordinariam illam Arelatensium Episcoporum auctoritatem viguisse à temporibus Zosimi usque ad sanctum Gregorium.

III. Ex capite Artaldus *quidam colligunt Archiepiscopum Arelatensem fuisse subjectum Archiepiscopo Narbonensi. Viderunt Correctores Romani mendum heic esse, istudque caput pronuntiarunt intelligendum esse de Episcopo Electensi in prima Narbonensi. Quos rectè in hoc reprehendit Bosquetus.*

IV. Referuntur opiniones Abbatis antiqui, Ostiensis, & Joannis Andreæ.

V. Item opinio V. C. Joannis Dartis.

VI. Certum est heic non agi de Episcopo Arelatensi, sed de Helenensi apud Ruscinones; qui tum erat Artaldus, ut patet ex veteribus monumentis illorum temporum. Artaldo successit Ermengaudus.

VII. Caput illud non posse intelligi de Episcopo Electensi hinc probatur quòd ævo Urbani II. nondum Episcopus institutus erat in monasterio Electensi.

I. ADVERSÙS ea quæ huc usque dicta sunt de eximia illa Archiepiscoporum Arelatensium auctoritate quidam opponunt subscriptiones quorundam Conciliorum & alia quædam veteris ævi monumenta, ex quibus colligi videtur aut vicariam illam dignitatem rem vanam ac futilem fuisse, aut certè eos illa nunquam usos fuisse. Sed si quis diligenter & accuratè expendere velit fidem rerum à nobis proditarum, is profectò inveniet Arelatenses Episcopos verè usos esse ea auctoritate quam illis concesserant summi Pontifices cum bona Principum venia. Perturbatus esse potest in vetustis codicibus, ut sæpe accidit, ordo subscriptionum, uti jam adnotatum est à viris doctissimis. Præterea ea tum fortassis erat publica Gallicanæ Ecclesiæ disciplina ut tamenetsi Vicariorum apostolicæ sedis prærogativam agnoscerent, loco tamen non cederent, nisi quatenus ordinatione antiquiores erant.

II. In re tamen adeo antiqua & obscura nihil certi afferre possumus, nisi quòd, uti diximus, certum est extraordinariam illam Arelatensium Episcoporum auctoritatem viguisse à temporibus Zosimi usque ad Gregorium Magnum; quamvis verum sit eam variis interim processis jactatam fuisse, prout Romanis Pontificibus displicebat istorum Vicariorum audentia. Qua de re fusè disseruimus suprà, ubi occasio tulit.

III. Ceterùm antè quàm finem ultimum imponamus huic causæ, res postulare videtur ut qui Arelatenses Episcopos ostendimus prælatos fuisse universis Episcopis Gallicanis, in primis verò Narbonensi, eum subtrahamus jurisdictioni Archiepiscopi Narbonensis, cui subjectum illum fuisse nonnulli colligunt ex capite *Artaldus* apud Gratianum, ubi sic legi-
9. 3. cap. Artaldus. tur ex gestis Urbani secundi: *Artaldus Arelatensis Episcopus, Narbonensis Ecclesiæ suffraganeus, Romam consecrandus ad Dominum Papam Urbanum venit. Suus quippe Archiepiscopus eum consecrare nolebat &c.* Inter omnes hodie convenit hunc locum esse mendosum. Etiam aliqui glossatores antiqui id ipsum viderunt, sed in ænigmate. Stephanus Episcopus Tornacensis paulò ultra progressus ait credere se scriptores errasse in hoc nomine *Arelatensis* & ex assidua scriptione jam ferè omnes libros in hoc corruptos. Correctores Romani, qui videbant mendum heic esse; hunc locum ita emendandum existimatunt ut pro *Arelatensis* reponeretur *Electensis*, quia Episcopus Electensis est verè suffraganeus Archiepiscopi Narbonensis. Sed illos ob hanc emendationem reprehendit vir illustrissimus Franciscus Bosquetus Episcopus Monspeliensis, qui retinendam esse putat vulgatam lectionem ut capitis istius auctoritate probet Arelatensem Episcopum fuisse olim subjectum Archiepiscopo Narbonensi. Frustra. Nam toto Urbani II. pontificatu is qui cathedræ Arelatensi præsidebat non vocabatur Artaldus, sed Gibelinus; ad eam cathedram vocatus anno MLXXVI. cùm Achardus ab Hugone Episcopo Diensi sedis apostolicæ Legato depositus fuisset in Concilio Avenionensi. Gibelinus porrò eam tenuit usque ad annum MCVI. quo eum fuisse factum Patriarcham Hierosolymitanum in loco Ebremari depositi testatur Vvillelmus Tyrius.

Nota ad epistolas Innoc. III. pag. 114.

Chron. Hugonis Flaviniac. pag. 206.

Vvil. Tyr. lib. 11. cap. 4.

IV. Abbas antiquus, qui videbat auctorem glossæ ex capite *Artaldus* collegisse, uti alii fecere, Arelatensem Episcopum fuisse suffraganeum Archiepiscopi Narbonensis, reprehendit in hoc loco auctorem glossæ & ait Arelatum semper fuisse civitatem & semper consuevisse ibi esse Archiepiscopum, eumque non subesse Narbonensi, immo Narbonensem potiùs sibi videri subesse, quia Arelatensis Archiepiscopus in omnibus Episcopis Galliarum primus accepit pallium. Ostiensis, qui censet literam esse corruptam in capite *Artaldus*, ait etiam Arelatensem Ecclesiam ab antiquo honorabilem esse & palliatam. Joannes Andreæ in additione ad rubricam Speculatoris de auctoritate & usu palii fatetur se multùm impeditum esse in explicatione istius difficultatis, huc descendere coactus ut suspicaretur Ecclesiam Arelatensem fuisse suffraganeam Ecclesiæ Narbonensis Urbani II. pontificatu, sed postea factam fuisse metropolitanam, *sicut novissimè per Dominum nostrum Clementem VI. Ecclesia episcopalis Pragensis suffraganea Maguntiæ facta est archiepiscopalis.* Inscientia antiquitatis, qua secula illa laborabant, has

Abbas ant. in c. Per venerabilem. Qui fil. sint legit.

Ost. in c. Per venerabilem. Qui fil. sint legit.

tenebras offudit oculis virorum doctissimorum.

V. Vir clarissimus Joannes Dartis regius sacrorum canonum professor in academia Parisiensi, cui constabat Arelatensem Episcopum non esse suffraganeum Ecclesiæ Narbonensis, Agathensem autem pertinere ad provinciam Narbonensem, putabat istic legi debere *Agathensis* pro *Arelatensis*. Neque ratione vacabat hæc conjectura. Siquidem ingens hiatus habetur in catalogo Episcoporum Agathensium illius temporis, adeoque locus esse poterat pro Artaldo.

VI. Contrà certum est hic non agi de Episcopo Arelatensi, neque de Agathensi, sed de Helenensi sive Elenensi, ut tum scribebant, in finibus Galliæ Narbonensis. Rogerus de Hoveden pag. 715. edit. Francofurt. Helenam urbem vocat *Alne* ita scribens: *Terra qua vocatur Russilun, in qua est civitas bona qua dicitur Alne.* Hanc capitis istius emendationem, quæ alioqui manifesta est, reperi in duobus antiquissimis codicibus manuscriptis, uno regio, altero meo, in quibus sic scriptum est: *Artaldus Alanensis Episcopus &c.* Rectè. Nam Artaldus factus est Episcopus Helenensis anno MLXXXVII. uti diximus in libro quarto Marcæ Hispanicæ. Passus autem contradictionem à Dalmatio Archiepiscopo Narbonensi propter causas in hoc capite relatas, diù remansit sine consecratione, donec tandem Romam accedens, ab Urbano Papa consecratus est. Puto Dalmatium istud non accepisse patienter & noluisse Artaldum agnoscere pro Episcopo. Quippe Urbanus post ista scribens ad Raynerium Legatum ei mandavit ut de causa Helenensis Episcopi diligenter inquireret eamque finiret. *Elenensis quoque Episcopi*, inquit, *causam diligenter inquirito, & inter Narbonensem Archiepiscopum & ipsum justo omnia judicio definito.* Interfuit Artaldus Concilio Nemausensi anno MXCVI. unà cum Bertrando Archiepiscopo Narbonensi Dalmatii successore. Obiit autem ante annum millesimum centesimum. Etenim eo anno Ermengaudus erat Episcopus Helenensis, uti dictum est in libro quarto Marcæ Hispanicæ.

VII. De Electensi porrò sive Alectensi Episcopo, tametsi sit semperque fuerit suffraganeus Ecclesiæ Narbonensis, istud caput intelligi non posse hinc probatur quòd ævo Urbani II. Alectensis Episcopus nullus erat in provincia Narbonensi, qui beneficio demum Joannis XXII. institutus est in monasterio Alectensi.

CAPUT XLII.

Synopsis.

I. Vicariatus Augustino Cantuariensi Archiepiscopo concessus fuit privilegium personale. Cantuarienses porrò Archiepiscopi non nisi diu post ista tempora facti fuerunt Vicarii apostolicæ sedis.

II. Simplicius Papa vices suas per Hispaniam concessit Zenoni Episcopo Hispalensi, absque ulla jurisdictione, tantùm ut canones & decreta apostolicæ sedis servari procuraret.

III. Hormisda vices suas per Hispaniam concessit Joanni Episcopo, sive ille Tarraconensis fuit, sive Illicitanus.

IV. Verùm non ei tribuit tantam potestatem quanta tributa fuerat Episcopis Thessalonicensibus & Arelatensibus. Explicatur istius potestas. Fuit simplex delegatio absque jurisdictione.

V. Dispar ratio est Sallustii Episcopi Hispani, cui idem Hormisda vicariatum concessit cum jurisdictione conjunctum. Mandata porrò illi data non undequaque conveniebant cum mandatis quæ data fuerant Episcopis Ecclesiarum Thessalonicensis & Arelatensis.

VI. Idem Hormisda vices suas contulisse dicitur in Gallia sancto Remigio Remensi Episcopo. Verùm literæ Hormisdæ de vicariatu Remigii respuuntur ab eruditis.

VII. Sanctus Gregorius vices suas in Sicilia commisit Maximiano Episcopo Syracusano. Sed hoc privilegium fuit personale.

VIII. Idem Gregorius sollicitus de Anglis fide Christiana imbuendis, illuc misit Augustinum Abbatem; quem postea Episcopum ordinari jussit, Pallioque decoravit.

IX. Vices apostolicæ sedis illi datæ sunt cum Pallio, cum quo ea dignitas conjuncta erat. Porrò privilegium illud fuit personale. Posterioribus seculis Archiepiscopus Cantuariensis erat Legatus natus sedis apostolicæ in Anglia.

I. POST explicatum vicariatum Ecclesiæ Arelatensis, res postulare prima fortassis fronte videretur ut etiam ageremus de dignitate Ecclesiæ Cantuariensis, cujus Archiepiscopus Augustinus apostolicæ sedis Vicarius fuit in Anglia. Verùm quoniam privilegium illud personale tantùm fuit, non verò perpetuum, ut manifestè colligitur ex epistola Gregorii Magni ad Augustinum, quam Beda recitat, cùm præterea constet Cantuarienses Archiepiscopos nonnisi diù post ista tempora factos fuisse Vicarios Romani Pontificis, nos, qui veterem solummodo temporum Vicarios suscepimus examinandos, omittimus hanc materiam, ut quantum fieri poterit paucissimis verbis loquamur de viris illis quorum personis vices suas Romani Pontifices antiquitus commiserunt.

Beda lib. 1. cap. 29.

II. Primus hujusce generis Vicarius occurrit Zeno Episcopus Hispalensis, quem Papa Simplicius circa annum CDLXVII. ea dignitate ornans, nulla eum jurisdictione instruxit; tantùm eum monuit ut curam canonum & decretorum apostolicæ sedis susciperet in regionibus Hispanicis, ut ea observari procuraret. *Talibus idcirco gloriantes indiciis*, inquit Simplicius, *congruum duximus vicaria sedis nostræ te auctoritate fulciri; cujus vigore munitus, apostolicæ institutionis*

tutionis decreta vel sanctorum terminos patrum nullo modo transcendi permittas.

III. Sequenti seculo vixit Hispanus alter Episcopus, nomine Joannes, quem vulgò putant Tarraconensem Episcopum fuisse; cùm tamen admoneat auctor catalogi Archiepiscoporum Tarraconensium præfixus volumini Constitutionum provincialium Tarraconensium in veteri canonum libro hunc Joannem Illicitanæ Ecclesiæ Episcopum appellari. Ad hunc ergo literas anno DXXI. scripsit Hormisda Pontifex Romanus; in quibus post laudes ejus, quòd pro ecclesiasticis disciplinis sanciendis apostolicam sedem consuluisset, hæc addit: *Et quia per insinuationem dilectionis tuæ nobis est via patefacta providentiæ, remuneramus sollicitudinem tuam, & servatis privilegiis Metropolitanorum, vices vobis apostolicæ sedis eatenus delegamus ut inspectis istis, sive ea quæ ad canones pertinent, sive ea quæ à nobis sunt nuper mandata serventur, sive ea quæ de ecclesiasticis causis tuæ revelationi contigerint, sub tua nobis insinuatione pandantur. Erit hoc studii ac sollicitudinis tuæ ut talem te in his quæ injunguntur exhibeas ut fidem integritatemque ejus cujus curam suscipis imiteris.*

IV. His verbis Hormisda tantam huic Joanni potestatem non tribuit quantam Thessalonicensibus & Arelatensibus tribuerant olim Romani Pontifices. Sic enim vices illi suas delegat ut nihil illi licere velit in provincia; tantùm illum admonet relationem ad apostolicam sedem mittere quoties eæ causæ intra hanc partem Hispaniæ in qua iste habitabat evenirent de quibus necessariò consulenda esset eadem sedes. Ceterùm non tribuit illi judicia causarum, neque potestatem convocandi Concilia, necessitatem demum accipiendarum ab eo formatarum non imponit Episcopis peregrè profecturis. Immo in epistola tum scripta ad universos Episcopos Hispaniæ, tametsi scribat se constituta ista edidisse post suggestionem Joannis, nullam tamen illi prærogativam tribuit, neque ejus mandata aut monita spectare jubentur Episcopi Hispani. Unde patet vicariatum illum fuisse simplicem delegationem absque jurisdictione; tantùm ut esset in Hispania qui de omnibus quæ illic evenirent referret ad apostolicam sedem, ne quid alicujus momenti lateret Episcopum Romanum.

V. Ejusdem Hormisdæ beneficio Hispanus alter Episcopus, nomine Sallustius Hispalensis, ut vulgò putant, Episcopus vicariatum cum auctoritate conjunctum accepit per Bæticam Lusitaniamque provincias. Nam, præter cetera, hanc ei potestatem tribuit Hormisda ut Concilia congregare possit, ad quæ convenire teneantur Episcopi. Tum causarum quæ inter Episcopos emergerent cognitionem ei judiciumque committit. *Vices itaque nostras*, inquit, *per Bæticam Lusitaniamque provincias, salvis privilegiis quæ Metropolitanis Episcopis decrevit antiquitas, præsenti tibi auctoritate committimus, augentes tuam hujus participatione ministerii dignitatem, relevantes nostras ejusdem remedio dispensationis excubias.* Tum de celebrandis Conciliis & de causis Episcoporum judicandis: *Quoties universalis poscit religionis causa, ad Concilium te cuncti fratres evocante conveniant; & si quos eorum specialis negotii pulsat* * *contentio, jurgia inter eos oborta compesce, discussa sacris legibus determinando certamina.* Demum verò jubet ut de singulis quibusque negotiis ad se rescribat, etiam de iis quæ finem in provincia accepissent; prorsùs contra mandata quæ Vicariis Thessalonicensi & Arelatensi data fuerant, qui tum demum relationem ad apostolicam sedem mittere renebantur, si causa in provinciali judicio terminari non potuisset. *Quicquid autem illic*, inquit Hormisda, *pro fide & veteribus constitutis vel provida dispositione præcipies, vel personæ nostræ auctoritate formabis, totum ad scientiam nostram instructa relationis attestatione perveniat.*

* *Vetustissimi codices MSS. habent intentio. Quæ lectio est optima.*

VI. Hunc eundem Hormisdam volunt sancto Remigio Remensi Episcopo vices suas commisisse per regnum Clodovei, qui baptizatus & insertus corpori Christi fuerat ab eodem Remigio. Extant porrò literæ ad Remigium propterea datæ ab Hormisda, descriptæ, ut visum est viris eruditissimis, ex superiori epistola ad Sallustium, adeoque fortassis referendæ inter spurias Pontificum Romanorum epistolas. Certè Sirmondus, cùm Conciliorum Galliæ tomos adornaret, in quos varia Romanorum Pontificum rescripta conjecit, istud omisit, non omissurus haud-dubiè si qua in eo lux veritatis deprehensa ab illo fuisset. Quia tamen sunt qui epistolam illam germanam esse contendunt, judicio suo fruantur.

VII. Sanctus Gregorius vices suas in pluribus provinciis commisit diversis Episcopis, quos recensere supervacaneæ esset diligentiæ. Heic tantùm agere paucis institui de vicariatu Maximiani Episcopi Syracusani & Augustini Cantuariensis. Ad Maximianum quod spectat, cùm ad eum extent plurimæ Gregorii epistolæ, hac in primis ejus auctoritatem sancivit in Siculas Ecclesias. *Super cunctas Siciliæ Ecclesias reverendissimum te virum Maximianum fratrem & coëpiscopum nostrum vices sedis apostolicæ ministrare decernimus, ut quisquis illic religionis habitu censetur, fraternitati tuæ ex nostra auctoritate subjaceat: quatenus eis non sit necessarium post hac pro parvulis ad nos causis tanta maris spatia transmeando pervenire; sed si qua fortasse difficilia existunt, quæ fraternitatis tuæ judicio nequaquam dirimi possint, hæc solummodo nostrum judicium flagitent, ut sublevati de minimis, in causis majoribus efficaciùs occupemur.* Ne verò successores Maximiani ex ea epistola asserere in posterum Syracusanæ sedi conarentur vicariatum apostolicæ sedis, his eam verbis concludit: *Quas videlicet vices, non loco, sed personæ tribuimus: quia ex transacta in te vita didicimus quid etiam de subsequenti tua conversatione præsumamus.* Privilegium itaque fuit personale.

Gregor. l. lib. 2. Indict. 10. epist. 4.

Vide suprà cap. 12. §. 2.

VIII. Anno Christi DXCVI. cupiens Gregorius Anglos imbuere religione Christi, illuc misit Augustinum Abbatem, quem postea Episcopum ordinari jussit, Pallioque decoravit. Tum ei mandavit ut duodecim Episcopos per diversa loca ordinaret sub Londinensis Ecclesiæ, ad quam ordinatus erat Augustinus, auctoritate. Mandavit præterea ut totidem

Episcopi ordinarentur sub Episcopo Eboracensi. Hos autem omnes, id est, universos Britanniæ Episcopos, decernit semper subjectos fore Augustino, ita tamen ut privilegium illud non transeat ad successores. *Post obitum verò tuum*, inquit, *ita Episcopis quos ordinaverit* (Eboracensis nimirum Episcopus) *præsit ut Londonensis Episcopi nullo modo ditioni subjaceat. Sit verò inter Londoniensis & Eboracensis civitatis Episcopos in posterum honoris ista distinctio, ut ipse prior habeatur qui prius fuerit ordinatus.*

IX. Objici potest nullam in his Gregorii literis mentionem esse vicariatus apostolici, adeoque hinc colligi non posse Episcopos Britanniæ subjectos Augustino fuisse tanquam Vicario summi Pontificis. Et sanè certum est vicariatum illum darum non fuisse Augustino conceptis verbis. Attamen affirmare licet eum vices apostolicæ sedis accepisse cum Pallio. Quod manifestè colligitur ex nono ejusdem Gregorii responso ad interrogationes Augustini, quæ extant apud Bedam. Interrogaverat illum Augustinus qualiter deberet cum Galliarum & Britanniarum Episcopis agere. Respondit Gregorius : *In Galliarum Episcopos nullam tibi auctoritatem tribuimus : quia ab antiquis prædecessorum meorum temporibus Pallium Arelatensis Episcopus accepit, quem nos privare auctoritate percepta minimè debemus.* Cum Pallio igitur conjuncta tum erat dignitas Vicarii apostolicæ sedis, quam adimere Arelatensi Episcopo injustum esse putabat Gregorius. Dispar ratio fuit de Episcopis Britanniæ ; quos, cùm nulli alii Vicario parerent, subjectos esse statuit Augustino, ut in superiori epistola. Ait enim in fine istius responsi : *Britanniarum verò omnes Episcopos tuæ fraternitati committimus, ut indocti doceantur, infirmi persuasione roborentur, perversi auctoritate corrigantur.* Porrò privilegium hoc personale fuisse jam observavimus. Posterioribus tamen seculis Vicarii sive Legati dignitas affixa est Ecclesiæ Cantuariensi, ita ut Ecclesiæ illius Episcopus diceretur Legatus natus sedis apostolicæ.

Beda lib. 1. c. 27.

CAPUT XLIII.

Synopsis.

I. Gregorius II. Papa Bonifacium in Germaniam misit ut gentes illas in fide Christi erudiret. Is gessit vicem Petri inter feroces & indomitas gentes.

II. Legatione igitur Romanæ sedis ornatus est, ut ipse docet apud Othlonum & alibi. Probatur etiam auctoritate Hincmari.

III. Legationem exercuit cum consensu Regum nostrorum & Episcoporum, in neminem contumeliosus. Agnovit autem nullam se muneris sui partem exequi posse absque auctoritate Karoli Francorum Principis. Karoli Martelli pietas laudata à Bonifacio & à Pontificibus Romanis. Bonifacius auctoritatem ecclesiasticam nusquam frangi permisit. quod probatur auctoritate Lupi Ferrariensis.

IV. Gregorius II. Legatum suum Bonifacium commendavit Karolo Martello, tum omnibus Francis, rogans eos uti Bonifacio sociisque ejus alimenta victui necessaria subministrarent.

V. Quæritur an ad Bonifacium pertinuerit congregatio Conciliorum. Poterat cogitare de celebrando Concilio ; sed ejus ministerium quoad hoc in sola suggestione positum erat, omninoque auctoritate Principis opus erat ad Concilia congreganda. Quod probatur auctoritate Concilii Liptinensis, tum etiam testimonio Vuillibaldi.

VI. Extincto Zacharia, opus Bonifacio fuit vicariatus continuationem petere à Stephano secundo.

VII. Familiaritatis apostolicæ sedis vocabulo intelligitur vicariatus Romanus. Probatur auctoritate Bonifacii, Nicolai primi, & Innocentii tertii.

VIII. Refertur epistola Bonifacii ad Stephanum, qua petit uti legatio sedis apostolicæ sibi continuetur.

IX. Ostenditur id factum ab eo non esse pravâ ambitione, sed ut extraordinaria illa auctoritate uteretur ad majorem Dei gloriam. Instituitur aliqua comparatio inter Bonifacium & Hilarium Episcopum Arelatensem.

X. Bonifacius abstinuit à nomine Legati donec eam dignitatem rursum accepit à Stephano, ut colligitur ex duabus illius epistolis. Martyrium pro Christo deinde subiit in Frisia.

I. QUEMADMODUM Gregorius primus Anglos fide Christiana imbuendos susceperat, ita Gregorius secundus Germanorum curam gessit, misso in eam provinciam Vvinfrido sive Bonifacio anno Christi septingentesimo decimo nono. De viri illius virtutibus necesse nunc non est quicquam dicere, cùm satis famâ notus sit, resque ab eo præclarè gestæ claris jam scriptoribus memoratæ sint. De legatione tantùm ejus agendum est, ut intelligere possimus in quo ea versaretur, & quis ex ea fructus colligi pro rebus nostris possit. Illud tamen interim observare possumus in antecessum, multis eum variisque contradictionibus jactatum esse, utpote qui, ut ad ipsum scribit Benedictus Episcopus & Vicedominus sanctæ sedis apostolicæ, vicem beati Petri gereret inter feroces & indomitas gentes. Plurimum tamen solatii inter tot mala habuit ex gratia Principum nostrorum, qui sua eum auctoritate juvarunt, eoque usi sunt ad revocandam collapsam disciplinam ecclesiasticam.

S. Bonifac. epist. 145.

II. Legatione illum Romani Pontificis ornatum fuisse cùm in Germaniam missus à Gregorio est, tametsi Presbyter tantùm esset, patet ex verbis ipsius ad Vvillibrordum Episcopum Trajectensem, quæ recitat Othlonus. *Onus regiminis*, inquit, *quod mihi indigno imponere cupis, sancte Præsul, suscipere non audeo, quia à beato Gregorio Papa in Germaniam ob evangelizandi causam directus sum ; ipsiusque legationis gratia in has barbaras nationes adveniens, sponte me tua gubernationis imperio subjeci.* Ea de causa ipse se eadem tempestate vocabat ultimum & pessimum omnium Legatorum quos catholica & apostolica Ro-

Othlon. in vita Bonif. cap. 13. Vide etiam Vvilibaldum in vita Bonif. cap. 6.

Bonifac. epist. 134

mana Ecclesia ad prædicandum evangelium destinavit. Et multò pòst ad Zachariam Pontificem Romanum scribens ait: *Et quia servus & Legatus apostolicæ sedis esse dinoscor, unum sit verbum & meum hic & vestrum ibi.* Testatur idipsum & Hincmarus in epistola XLIV. cap. XX. *Gregorius à primo secundus, sed & tertius Gregorius, Vvinfrid cognomento Bonifacium Legatum apostolicæ sedis ad reformandam Christianitatis religionem, primò Presbyterum, postea verò Episcopum ordinatum, direxerunt.*

Idem. epist. 132.

III. Vicariatum ille suum exercuit cum consensu Regum nostrorum & Episcoporum, quorum intererat, nulla injuria facta juri Principum aut Conciliorum. Istud ex epistola CXXXV. Bonifacii ad Zachariam collegit illustrissimus Archiepiscopus, in qua sic legitur: *Notum enim sit paternitati vestræ quia postquam indigno mihi mandastis in provincia Francorum, sicut & ipsi rogaverunt, sacerdotali Concilio & synodali conventui præesse, multas injurias & persecutiones passus sum.* Sanè ipse Bonifacius scribens in initiis suæ legationis ad Danielem Episcopum agnoscit nullam se muneris sui partem exequi posse absque auctoritate Karoli Francorum Principis. *Nam sine patrocinio Principis Francorum nec populum regere, nec Presbyteros vel Diaconos, monachos vel ancillas Dei defendere possum, nec ipsos paganorum ritus & sacrilegia idolorum in Germania sine illius mandato & timore prohibere valeo.* Quod ne quis ad vim aut contradictionem Karoli referre possit, prohibet auctoritas ipsius Bonifacii, qui pietatem ejus multis laudibus celebrat, tum etiam epistolæ summorum Pontificum Gregorii II. & Gregorii III. ac Zachariæ, qui eum & vivum & mortuum laudant, ob cetera quidem bene facta ejus, sed etiam ob auxilium Bonifacio præstitum in diversis causis ecclesiasticis. Præterea Lupus Ferrariensis in vita sancti Vvigberti cap. III. Bonifacium laudat quòd auctoritatem ecclesiasticam nusquam frangi permiserit eamque violari non consenserit à Principibus, inter quos diù versatus est. Hæc sunt verba Lupi loquentis de Bonifacio: *Fuit enim fidei Christianæ cùm propugnator acerrimus, tum propagator vigilantissimus, nesciens aucupari favorem Principum fœdissimis adulationibus, nec honorem seu rigorem ecclesiasticum mortiferis compendiis ac malè dulcoratis refrigeriis enervare.* Unde colligi debet legitima seculo illo visa esse quæ tempore Bonifacii agebantur in causis ecclesiasticis à Principibus Francorum.

Vide infrà lib. 6. cap. 19. §. 2.

I Bonifac. epist. 3.

IV. Mittens itaque Gregorius II. Bonifacium in Germaniam, Episcopum jam ordinatum, cum vicibus apostolicæ sedis, primùm, quod dignitas apostolicæ sedis postulabat, eum commendavit Karolo Francorum Duci, cui Martello cognomen hæsit. *Pro quibus eum gloriosæ benevolentiæ tuæ*, inquit, *omnimodo commendamus, ut in omnibus necessitatibus adjuvetis, & contra quoslibet adversarios, quibus in Domino prævaletis, instantissimè defendatis.* Sciebat enim non aliter posse hominem peregrinum versari inter Francos quàm cum consensu Principis, eum præsertim qui aliqua auctoritate instructus esset quæ suspicionem novarum rerum injicere potuisset in animum Principis. Ceterùm ut essent qui eum favore suo juvarent apud Karolum, Bonifacium per epistolam generalem commendavit Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Ducibus, Castaldiis, Comitibus, omnibusque Deum timentibus, rogans præterea eos uti Bonifacio sociisque ejus alimenta victui necessaria subministrarent. Verùm contributio illa, præterquam quòd voluntaria erat, infra mediocritatem subsistebat, quòd (ut rectè adnotat illustrissimus Archiepiscopus) exigui admodum sumptus sufficerent homini frugaliter viventi & Apostolorum virtutibus æmulanti.

Vide infrà lib. 8. cap. 24. §. 1.

Bonifac. epist. 123.

Vide infrà lib. 8. cap. 30. §. 9.

V. Quæri autem hoc loco potest an Bonifacio, qui Romani Pontificis Legatus erat, ea fuerit auctoritas ut ad eum pertineret congregatio Conciliorum; præsertim cùm in mandatis quæ Thessalonicensibus & Arelatensibus Episcopis data vidimus, illud in primis eis tribuatur, ut quoties ita putaverint esse faciendum, synodos congregent in suis provinciis. quæ mandata data quoque deinceps sunt Legatis quos post Karoli Magni tempora Romani Pontifices miserunt in provincias. Nam & in epistola Zachariæ ad Bonifacium legimus ipsum à Papa petiisse uti sacerdotem quendam mitteret in Galliam ad Concilia celebranda. *Petisti*, inquit Zacharias, *ut sacerdos à nobis dirigatur in partibus Franciæ & Galliæ ad Concilia celebranda.* Unde colligi posse videtur penes Legatos fuisse per eas tempestates auctoritatem congregandi Concilia. Verum hanc controversiam statim solvit ipse Zacharias. Nam cùm dixisset necessarium non esse ut alius pro hac causa dirigatur in illam provinciam Bonifacio superstite, *qui sedis apostolicæ & nostram illic præsentas vicem*, demum addit: *Concilia verò, aggregatis Episcopis provincialibus, ut tibi & ubi tibi rectum videtur celebranda procura.* Poterat ergo Legatus cogitare de celebrando Concilio; sed ejus ministerium quoad hoc in sola suggestione positum erat, omninoque auctoritate Principis opus erat ad Concilia congreganda, ut patet etiam ex præfatione Concilii Liptinensis. Quare Vvillibaldus in vita sancti Bonifacii cap. IX. ista rectè annotavit: *Cùmque Caroli Ducis gloriosi temporale finitum esset regnum, & filiorum ejus Carolomanni & Pipini roboratum esset imperium, tunc quippe Domino Deo opitulante, ac suggerente sancto Bonifacio Archiepiscopo, religionis Christianæ confirmatum est testamentum, & orthodoxorum patrum synodalia sunt in Francis correcta constituta.* Item cap. X. *Carolomannum Ducem ad congregandum supradictum synodorum conventum sæpissime concitavit.* Sed tum de hac causa, tum etiam de ceteris rebus gestis Bonifacii in legatione, nihil ampliùs dicam, quoniam illustrissimus Archiepiscopus ista accuratè executus est in lib. VI. cap. XXIV. XXIX. & lib. VIII. cap. XI.

Bonifac. epist. 140.

VI. Vicariam sedis apostolicæ dignitatem per sex & triginta annos habuit Bonifacius, decursis videlicet duorum Gregoriorum & Zachariæ pontificatibus, qui hoc ei munus summa cum ejus laude mandaverant. Illis cùm successisset Stephanus istius nominis se-

cundus anno DCCLII. videretque ſe velut contemni à Bonifacio, qui toto biennio neque nuntium ad eum miſerat neque literas quibus ei gratularetur ſucceſſionem in cathedra Apoſtolorum, ac nihilo minùs vicariam illam poteſtatem abſque ſuo permiſſu retinebat, hauddubiè adversùs illum incanduit, expiraſſe eam poteſtatem docenſ morte Zachariæ, adeoque caveret ne quid deinceps ex ea præſumeret. Iſta ita contigiſſe mihi collegiſſe videor ex epiſtola Bonifacii ad Stephanum: in qua deprecans errores ſuos, tum tarditatem ſuam excuſans, omnibus modis contendit à Stephano uti ſibi continuaretur ea dignitas, multùm obteſtatus ſe nihil eorum prætermiſiſſe quæ conducere putaſſet ad aſſerendam Romani Pontificis auctoritatem apud exteras nationes, emendaturum porrò ſi quid minùs bene geſtum eſſet, tantùm ne ipſum ea ignominia afficeret ut tot per annos fixum faſtigii regimen ſibi abrogaret.

Bonifac. Mogunt. epiſt. 91.

VII. Sed antè quàm Bonifacii verba referam, admonendus eſt lector familiaritatis apoſtolicæ ſedis vocabulo, quo heic utitur Bonifacius, intelligi vicariatum Romanum. Teſtis erit ipſe Bonifacius in epiſtola CXXXV. ad Zachariam: in qua loquens de vicibus apoſtolicæ ſedis ſibi commiſſis, quibus per triginta tum annos ornatus fuerat, ait: *poſtquam me ante annos propè triginta ſub familiaritate & ſervitio apoſtolicæ ſedis annuente & jubente venerandæ memoriæ antiſtite apoſtolico Gregorio anteriore voto conſtrinxi, quicquid mihi lætitiæ acciderat apoſtolico Pontifici ſolebam indicare.* Iſta clarius explicat Othlonus Fuldenſis in vita Bonifacii, de Gregorio III. loquens. *Sed & familiaritatem*, inquit, *ſedis apoſtolicæ ſibi omnibus ſibi ſubjectis perenniter reſervandam privilegio confirmavit.* Sic etiam fortaſſis explicanda eſt vox familiaritatis in epiſtola XIX. Nicolai primi ad Lotharium Regem Auſtraſiæ, qua eum rogat ut Rodoaldum Portuenſem Epiſcopum & Joannem Ficoclenſem Legatos apoſtolicæ ſedis *digno honore ſuſcipiat, & familiaritatis eis locum concedat*, id eſt, honorem illis habeat congruentem viris qui familiaritate ſeu legatione ſedis apoſtolicæ inſtructi erant, & ut eos Legatorum auctoritate uti ſinat. Sic Innocentius III. inſtaurationi privilegiorum Eccleſiæ Theſſalonicenſis intentus, uti ſuprà adnotavimus, ita ſcribit ad G. Theſſalonicenſem, cujus deceſſores vetuſtis temporibus fuerant apoſtolicæ ſedis Vicarii per provincias Illyricianas: *Licèt autem præfatus antiſtes ſatis profectò fuerit ex Eccleſia ſuæ dignitate conſpicuus, magis tamen utique fuit ex apoſtolicæ ſedis familiaritate præclarus.*

Othlon. lib. 2. de vita Bonifacii pag. 413.

Vide ſuprà cap. 20. §. 4.

VIII. Referenda nunc ſunt ipſa Bonifacii verba, ex quibus conſtabit illum valde voluiſſe continuato imperio uti, & omnino accenſum contumelia Pontificis animum placare ob eam cauſam ſtuduiſſe. *Sanctitatis veſtræ clementiam intimis ac viſceratis obnixè flagito precibus ut familiaritatem & unitatem ſanctæ ſedis apoſtolicæ ab almitatis veſtræ clementia impetrare & habere merear, & in diſcipulatu pietatis veſtræ ſedi apoſtolicæ ſerviendo, ſervus veſter fidelis ac devotus permanere poſſim, eodem modo quo antè ſub tribus præceſſoribus veſtris apoſtolicæ ſedi ſerviebam venerabilis memoriæ duobus Gregoriis & Zacharia, qui me ſemper hortatione & auctoritate litterarum ſuarum muniebant & adjuvabant. quod & pietatem veſtram agere deprecor, ut præceptum paternitatis veſtræ eò meliùs perficere & implere poſſim. Nam ſi quid in iſta legatione Romana, qua per XXX. & VI. annos fungebar, utilitatis Eccleſiæ præfatæ peregi, adhuc implere & augere deſidero. Si autem minus peritè aut injuſtè à me factum aliquid vel dictum reperitur, judicio Eccleſiæ Romanæ prompta voluntate & humilitate emendare me velle ſpondeo. Interea deprecor ut pietas Domini mei non indignetur quia tam tardè Miſſum meum & litteras ad præſentiam veſtram direxi. Sed hoc idcirco contigit quia præoccupatus fui in reſtaurationem Eccleſiarum quas pagani incenderunt, qui per titulos & cellas noſtras plus quàm XXX. Eccleſias vaſtaverunt & incenderunt. Et hæc fuit occaſio tarditatis litterarum & appellationis paternitatis veſtræ, & non aliqua negligentia incuria.*

S. Bonifac. epiſt. 91 & Conc. Gallia ... pag. 7.

IX. Mirari autem hoc loco non abſurdè quis poſſet quid eſt quòd vir inſigni modeſtia præditus, ac morti proximus, quique longiſſimum per ævum palam profeſſus fuerat contemptum rerum humanarum, nunc timida, ut videtur, ambitione & ſollicita cupiditate legationis Stephani animum demiſſo obſequio & inclinata mente mitigare ſtudet. Iſta quidem vulgò ſunt indicia pravæ ambitionis, quæ in animos hominum ſanctiſſimorum penetrare non poteſt. Sed quia etiam ſapientibus, ut Tacitus obſeruat, cupido gloriæ noviſſima exuitur, fatendum quidem eſt ſupereſſe adhuc aliquid humani in ſanctis illis viris, ſed tamen eorum conſilia, quæ interdum humana eſſe prima facie videntur, ad gloriam ſummi Dei ſpectare, huc omnes eorum cogitationes tendere, & nihil aliud ſpirare eos, cùm cogitant de acquirendis aut conſervandis honoribus, quàm ut ex ea occaſione multa pro imperio agant ad gloriam Dei quæ non adeo facilè exequi poſſent ſi privata tantùm auctoritate agerent. Hilarium Arelatenſem Epiſcopum ſanctiſſimum virum fuiſſe omnes norunt. Et tamen ille multùm ſollicitus fuit de retinenda auctoritate ſedis ſuæ per Gallias. Sed ut oſtenderet non id ſe aliqua prava ambitione agere, Romam proficiſcens ad tuendam dignitatem ſuam, non rheda non equo vectus eſt, non ambitioſum comitatum duxit neque impedimenta; ſed ingreſſus iter pedibus, in equum omnino non aſcendit. Itidem Bonifacius, cùm ſe permulta ad gloriam Dei & ad augmentum Chriſtianæ religionis feciſſe intelligeret per ſex & triginta annos quibus legationem apoſtolicæ ſedis obtinuerat, multaque adhuc ſupereſſe quibus ad optatum finem perducendis neceſſaria eſſet continuatio ſuæ legationis, putavit vir ſanctus omni ſtudio conandum eſſe uti ea ſibi continuaretur à Stephano Papa.

Vide ſuprà cap. 32. §. 5.

X. Ceſſiſſe Bonifacium monitis Papæ Stephani & à nomine Legati abſtinuiſſe donec eam dignitatem rurſum accepit à Stephano colligitur ex titulo iſtius epiſtolæ. Nam cùm in plurimis epiſtolis conſuevifſet ſe vocare Legatum Germanicum ſedis apoſtolicæ & Romanæ Eccleſiæ, etiam ad Zachariam ſcri-

S. Bonifac. epiſt. 6 8. 13. 19. 83. 105. 141.

bens, heic abstinet ab illo nomine, discipulum tantùm se dicens Ecclesiæ Romanæ. *Domino excellentissimo*, inquit, *& præ ceteris Pontificibus præferendo & amando & apostolatus privilegio prædito Stephano Papæ Bonifacius exiguus Episcopus, discipulus Romanæ Ecclesiæ, optabilem in Christo caritatis salutem.* At postea quàm mitigatus Stephanus imperium ei continuavit, tum verò ad eum scribens Legatum se rursum Germanicum nuncupavit. *Venerando ac diligendo Domino*, inquit, *apostolatus privilegio prædito Stephano Papæ Bonifacius exiguus Legatus vel Missus Germanicus catholicæ & apostolicæ Romanæ Ecclesiæ optabilem in Christo caritatis salutem.* Fuit ergo Romanæ Ecclesiæ Legatus etiam sub Stephano secundo, id est, usque ad finem vitæ. Nam non ita multò pòst occisus est à paganis, cùm verbum Dei prædicaret in Frisia. Idem epist. 97.

CAPUT XLIV.

Synopsis.

I. Hactenus antiquitas. Aperit se deinceps nova rerum facies. Quod ut meliùs intelligatur, ineunda primùm est velut anacephalæosis quædam eorum quæ dicenda sunt. Post Karoli M. & Nicolai I. tempora major fuit Legatorum auctoritas quàm vetustis temporibus.

II. Olim Legatorum in provincias adventus ne minimo quidem sumptui erat provincialibus. Procurationes deinde Legatorum introductæ sunt, quarum occasione Legati ad summas opes pervenirent. Tandem prorsùs abolitæ sunt.

III. Fuere tamen nonnulli Legati qui castè provincias administrarunt. Sed ii pauci numero fuere.

IV. Juvit Legatorum fortunam timor ex potestate eorum, quæ maxima erat. Ista quidem feliciter ut plurimùm cessere. Fuere tamen ea temporum vicissitudines ut interdum Romanos Pontifices pœnituerit quòd nimis amplam potestatem tribuissent Legatis.

V. Inde paulatim abolitus usus frequentium legationum, tum etiam ob contradictionem Principum & Episcoporum. Melius enim ac consultius visum est abstinere à mittendis Legatis quàm eos exponere tot procellis ac tempestatibus.

VI. Nullus post Bonifacii obitum Legatus fuit in Gallia & Germania usque ad Karoli Calvi tempora. Probatur ex Hincmaro, qui putabat Metropolitanorum ac reliquorum Episcoporum jura convelli cùm legatio sedis apostolicæ cuipiam tribuebatur cum jurisdictione.

VII. Drogo Episcopus Metensis, olim sacri palatii Archicapellanus sub Ludovico Pio, vicariatum apostolicæ sedis per Gallias obtinet à Sergio secundo. Explicantur capita auctoritatis illi concessæ.

VIII. Passus est contradictionem ab Episcopis Gallicanis, & conatus ejus frustrà fuit.

IX. Venerunt postea legationes sedis apostolicæ in consuetudinem. Legati Nicolai I. pecunia corrupti, immensis ditati opibus Romam regressi sunt.

X. Arsenius Hortensis Episcopus in Galliam mittitur cum amplissima potestate. Hunc Adventius Episcopus Metensis laudat quòd manus suas excusserit ab omni munere.

XI. Auctor tamen annalium Fuldensium docet illum magnificis muneribus honoratum fuisse à Ludovico Rege Germaniæ & à Karolo Calvo fratre ejus. Quod evertere videtur testimonium Adventii. Nisi si discrimen constituatur inter munera Principum & privatorum hominum.

I. HACTENUS antiquitas. Nunc se nobis nova rerum facies offeret, cùm post explicatam & assertam in animis gentium ac nationum Romani nominis potestatem, cuncta per Legatos actitata sunt, qui pro suæ voluntatis arbitrio & ædificabant & destruebant quæ vel ædificanda vel destruenda esse videbantur. Sed antè quàm immensum illum vastumque ultimorum temporum campum ingrediamur, operæ prætium est inire in antecessum velut anacephalæosin quandam eorum quæ nobis incumbunt dicenda; quibus imbuti lectorum animi paratiores ad hanc materiam descendant, & hac facillima methodo velut manu ducantur ad cognitionem rerum haudquaquam contemnendarum. Primùm ergo adnotandum est, tametsi magna olim fuerit Legatorum apostolicæ sedis auctoritas, non adeo tamen effusam fuisse ac liberam ut fuit post Karoli Magni tempora, cùm ad Nicolaum primum ventum est.

II. Deinde sciendum Legatorum in provincias adventum ne minimo quidem sumptui olim fuisse provincialibus, ultimis verò temporibus latam esse legem, qua cautum est uti Legatis suppeditarentur sumptus, non solùm necessarii, sed etiam liberales, ab iis ad quos mittebantur. Ea pensitatio, quæ procuratio dicebatur, modica in initio fuit; deinde ita vitio humanæ mentis excrevit ut & provinciæ exhaurirentur, & sumptus effunderentur cum probro atque dedecore, ob fastum & pompam Legatorum. Quin & interdum Romani Pontifices, ut caris suis gratificarentur, occasionemque darent opum brevi compendio parandarum, legatione illos sua ornabant, sicque instructos ad provincias mittebant opulentas & ad obsequium inclinatas. Quo fiebat ut qui pauperes & inopes accedebant ad provincias, repentè divites facti, eas statim deponerent, adeo ut non ob aliud venisse viderentur, ut innuit Ivo Carnotensis, quàm ut provinciam raptarent sub umbra legationis. Nam sicut torrentes cùm hybernis aut fortuitis imbribus intumuere, cuncta objecta rapiunt, domos subruunt, arbores evellunt, & circumpositum latè vastant agrum, sic isti Romani, velut aliquod flumen torrens, quod de veteribus Romanis dicebat Arnobius, data hac ditescendi occasione cunctas submergebant atque obruebant nationes. Hinc tot graves & justæ provincialium querelæ; quæ tandem extorserunt Innocentii III. constitutionem qua modus quidam ponitur Arnob. lib. 1.

his procurationibus, quas ſequens ætas prorsùs abolevit utiliter in publicum.

III. Interim obſervandum eſt non ita generalem fuiſſe eam peſtilentiam quin aliqui evaſerint. Sed ii, fatendum enim eſt, tam pauci numero fuere ut ob eam ipſam abſtinentiam valde laudati ſint à ſcriptoribus ſuorum temporum, tantùm quia caſtè, ut decebat, provinciam adminiſtraverant. Nam & eò olim proceſſerat corruptela illa malæ conſuetudinis ut inventus ſit Legatus qui ſe gloriaretur non fuiſſe gravem provinciis ſanguinique provincialium peperciſſe.

IV. Juvit Legatorum fortunam timor ex poteſtate eorum, quòd ſolerent cuncta provinciarum negotia in ſe trahere, Concilia celebrare, Epiſcoporum electionibus ſemet immiſcere eorumque judicia peragere, denique cuncta vertere prout vellent. Iſta quidem feliciter utplurimùm ceſſere; ex eaque felicium eventuum fortuna factum eſt uti eorum memoria magnam ſibi auctoritatem magnoſque ſpiritus in rebus eccleſiaſticis & Legati ſumerent & Pontifices darent. Fuere tamen eæ temporum viciſſitudines ut interdum Romanos Pontifices pœnituerit quòd nimis amplam poteſtatem Legatis ſuis tribuiſſent; qui pravo conſilio rem gerentes, nam temeritas non eſt ſemper felix, Romanum nomen in invidiam adducebant.

V. Inde paulatim abolitus uſus frequentium legationum, *quoniam penè ſine fructu videbantur*, uti Gregorius VII. ſcribit ad Regem Danorum, tum etiam ob contradictionem Principum, qui reverentiam prohibebant exhiberi Legatis qui ſibi non eſſent accepti, aut quorum mandata putabant ſibi ac provinciis eſſe contraria & infeſta. Unde orta conſuetudo examinandi eorum facultates antè quàm munere ſuo fungantur in Gallia. Quin & interdum Epiſcopi detrectabant eorum imperium. Itaque melius ac conſultius viſum eſt abſtinere à mittendis Legatis quàm eos exponere tot procellis ac tempeſtatibus. His ita enarratis, deſcendamus nunc ad rem ipſam, per partes viſuri quæ heic dicta in averſione ſunt.

Gregor. VII. lib. 2. epiſt. 75.

VI. Nullus hactenus poſt ſancti Bonifacii obitum, ut Sirmondus obſervat ex Hincmaro, Pippini Regis & Karoli ac Ludovici Imperatorum temporibus Legatus apoſtolicæ ſedis in Gallia aut Germania fuerat. Præſtat autem ipſa Hincmari verba referre, ex quibus nonnulla colligi poſſunt quæ valde conducunt ad intelligendam ſeculi illius diſciplinam. Sic ergo loquitur ille in epiſtola XLIV. cap. XXX. *Sancto & venerando viro Bonifacio in Friſia verbum Domini prædicante anno incarnationis dominicæ* DCCLIV. *martyrio coronato, & ſimoniacæ hæreſis pravitate & neophytorum præſumptione ac ceteris quibuſque pro temporum opportunitate & qualitate compoſitis, hactenus provinciæ Ciſalpinæ, temporibus Pippini Regis & Karoli ac Hludovici Imperatorum, ſine hoc Primicerio vel Primate à ſede apoſtolica delegato annos circiter * viginti tres manſerunt, & Metropolitanis ſingulis ſuo jure ſervato, apoſtolicæ ſedis favore & Principum ſuorum diſpoſitione ſecundum ſacros canones & decreta ejuſdem ſanctæ ſedis Pontificum quæque fuerunt agenda venerabiles Epiſcopi per auctoritatem canonum ſacrorum & decreta ſedis Romanæ Pontificum peregerunt.* Putabat ergo, ut videtur, Hincmarus Metropolitanorum ac reliquorum Epiſcoporum jura convelli poteſtatemque deminui cùm legatio ſedis apoſtolicæ cuipiam tribuebatur cum juriſdictione. Ceterùm iſtic puto obſervari debere verum non videri quod legitur in illa Hincmari epiſtola, nullum ab exceſſu ſancti Bonifacii Legatum ſedis apoſtolicæ in Gallia aut Germania fuiſſe temporibus Pippini Regis & Karoli & Ludovici Imperatorum, id eſt, per annos nonaginta, ut ait Sirmondus in margine iſtius epiſtolæ Hincmarianæ. Nam Paulinum Epiſcopum Aquileienſem conſtat tenuiſſe vices apoſtolicæ ſedis apud Karolum M. in Aquiſgranenſi Palatio. Vide Notas ad Capitularia Regum Francorum pag. 1058.

Sirmondus To. 3. Concil. Gall. pag. 9.

** Leg. nonaginta, ut monet Sirmondus.*

Vide infrà lib. 4. cap. 29. §. 2.

VII. Extincto itaque Bonifacio, nullus in regno Francorum Legatus apoſtolicæ ſedis fuit per annos nonaginta. Anno demum DCCCXLIV. Drogo Epiſcopus Metenſis, Karoli Magni filius ex concubina, ægrè ferens hauddubiè quòd primum locum amiſiſſet ſuper Epiſcopos Gallicanos poſt mortem Ludovici Pii, quo vivente fuerat ſacri palatii Archicapellanus, alia ratione putavit proſpiciendum eſſe dignitati ſuæ, voti porrò compotem ſe futurum ſi vicibus apoſtolicæ ſedis ornaretur in regno Francorum. Agitaſſe iſta illum puto cùm captum conſilium eſt mittendi Romam Ludovicum filium Lotharii Imperatoris; ut ea pulcherrima occaſione uſus Regum patruus, vir præterea rerum agendarum peritia clarus, & qui vivente Ludovico fratre multum ubique auctoritatis habuerat, à Pontifice Romano, qui tum erat Sergius iſtius nominis ſecundus, vicariatum ſedis apoſtolicæ per Ciſalpinas provincias acciperet. Extant literæ Sergii II. de vicariatu Drogonis, editæ à viro clariſſimo Jacobo Sirmondo, ex quibus colligimus Pontificem Drogoni commiſiſſe cunctas provincias cis Alpes conſtitutas, ut Epiſcoporum per provincias illas conſtitutorum neceſſitatibus vice Romani Pontificis ſubveniret, eorum cauſas judicaret, Concilia generalia celebraret, denique ut ad eum referretur de omnibus cauſis quæ ubique emergerent, omnium verò provincialium Conciliorum decreta ad eum mitterentur.

VIII. His mandatis inſtructus Drogo cùm rediiſſet in Galliam, paſſus contradictionem eſt ab Epiſcopis ægrè ferentibus eam illi datam eſſe poteſtatem quæ omnium Metropolitanorum & Epiſcoporum auctoritatem perſumdaret. Itaque licèt præſederit paulò pòſt in Concilio habito ad Theodonis villam, in loco qui dicebatur *Judicium*, is tamen honor ei tributus non eſt ob vices apoſtolicæ ſedis, ſed ob nobilitatem ejus. Nam & in titulo ejuſdem Concilii ſcriptum eſt Drogonem ei præſediſſe *conſenſu eorundem Regum*, id eſt, Lotharii, Ludovici, & Karoli. Præterea conatus iſtos Drogonis fruſtra fuiſſe colligitur ex canone XI.

Concilii Vernensis & ex epistola XLIV. Hincmari cap. XXX. Sed de toto isto negotio opus non est nos plura dicere, cùm illustrissimus Archiepiscopus illud accuratè discusserit in hoc opere.

Vide suprà lib. 4. cap. 5. § 4. & infrà lib. 6. cap. 39. § 3. 4.

IX. Venerunt postea legationes apostolicæ sedis in consuetudinem, non quidem commissæ per longum tempus, sed secundùm varias quæ emergebant occasiones. Anno DCCCLXIII. à Nicolao primo Papa *missi sunt*, ut scribit auctor annalium Metensium, *Hagano & Rodoaldus apostolicæ sedis Legati in Galliam* ad discutiendum causam Lotharii Regis & Vualdradæ. *Qui in Franciam venientes, pecunia corrupti, magis faverunt iniquitati quàm æquitati, & immensis ditati opibus, Romam regressi sunt.* Agit etiam de his auctor annalium Bertinianorum, qui Legatos illos fuisse ait Raduoldum Portuensem Episcopum & Joannem Ficoclensem; adnotat autem illos muneribus corruptos, *epistolas Domni Apostolici occultantes*, nihil de his quæ sibi commendata fuerant egisse; *ut autem aliquid viderentur egisse*, Guntharium Coloniensem Archiepiscopum & Theutgaudum Treverensem Romam ire jussisse. Ea de causa Rodoaldus depositus est anno sequenti in Romana synodo, ut docent ejusdem Nicolai literæ.

Vide Baron. ad 863. ex Reginone.

Vide I. post. 10.

X. Anno DCCCLXV. idem Nicolaus pro eadem causa misit in Galliam Arsenium Hortensem Episcopum & Consiliarium suum. *Quò perveniens*, inquit auctor annalium Metensium, *tanta auctoritate usus est & potestate ac si idem summus Præsul advenisset.* Hic rem strenuè gessit, neque se frangi sinens munerum oblatione neque favore hominum. Testatur istud Adventius Episcopus Metensis ad Papam Nicolaum scribens ac deplorans quòd huic Legato similis non fuerat Rodoaldus. Hæc sunt ejus verba: *Arsenium reverentissimum ac sanctissimum Episcopum Apocrisiarium atque fidelissimum Consiliarium à vestro sancto latere Legatum excepimus, & quasi angelum Dei gratanter atque inhianter amplexati sumus, ac pro parte desiderabilis visionis vestræ illo uti decrevimus. Extitit enim nobis ex candelabro pontificatus vestri lucerna ardens & lucens, illumque in divinis cultibus atque necessariis Ecclesiæ negotiis probum cooperatorem ac ferventissimum vestræ legationis executorem esse gavisi sumus. Excussit enim manus suas ab omni munere, & ut de sacrato vestri pectoris fonte potaverat, nobis omnibus æquitatis & justitiæ exempla propinavit.* In hoc epistolæ Adventii fragmento scripsi *executorem*, tametsi editiones habeant *excusatorem*, primùm ut sequeremur & sensum epistolæ & admonitionem illustrissimi Cardinalis Baronii, qui *executorem* reposuit in margine, & quia sciebamus in vetustissimo codice monasterii Moyssiacensis, in quo continentur leges Vvisigotthorum, & in pluribus aliis antiquis codicibus vulgò scribi *excusationem* pro eo quod alii & editiones habent *executionem*. Unde colligitur certam esse emendationem illam.

Annales Bertin. Dom. ad ann. huj. § 1.

Sic in epistola Adriani II. quæ edita est infrà cap. 40. § 7.

XI. Sed his quæ ait Adventius in laudem Arsenii, nempe illum excussisse manus suas ab omni munere, repugnare videtur auctor annalium Fuldensium, qui docet illum magnificis muneribus honoratum fuisse à Ludovico Rege Germaniæ & à fratre ejus Karolo Calvo. *Arsenius Episcopus*, inquit, *Nicolai Papæ urbis Romanæ Legatus ob pacem & concordiam inter Hludowicum & Karolum fratrem ejus necnon Hlotharium nepotem eorum renovandam atque constituendam missus est in Franciam. Qui apud villam regiam Franconofurt à Hludowico Rege honorificè susceptus, & muneribus magnificis honoratus, condictoque inter eos placito de supradicta conventione apud Agrippinam Coloniam habituro, ad Karolum Regem in Galliam pergit. Illic quoque mirificè à Rege susceptus, regalibusque donis sublimatus, propter condictum placitum Agrippinam, ut diximus, Coloniam venit.* Ista, inquam, convellere videntur auctoritatem eorum quæ in commendationem Arsenii scripsit Adventius; nisi si discrimen, ut par est, ponatur inter munera Principum & privatorum hominum, ut illa accipere liceat tanquam è publico, ista, quæ coacta videntur & per vim extorta, attingere fas non sit, ne munerum acceptio præjudicet adversùs veritatem & justitiam.

Annal. Fuld. ad an. 865.

CAPUT XLV.

Synopsis.

I. Nicolao primo debentur initia nonnullorum capitum posterioris disciplinæ. Is immediatam Conciliorum generalium convocationem in se traxit absque literis Principis. Unde emersit necessitas mittendorum Legatorum in provincias.

II. Inde etiam factum ut idem Nicolaus ad Episcopos Gallicanos scripserit apostolica illos auctoritate synodum Metensem celebraturos esse, eique præfuturos Legatos suos. His tamen verbis utitur quæ plurimum modestiæ præferunt.

III. Præter causam Lotharii & Theutbergæ, Nicolaus Legatis suis commisit omnes causas provinciarum Gallicanarum. Unicum hoc vinculum retinendæ auctoritatis. Causæ difficiles ad apostolicam sedem referendæ.

IV. Nihil heic novi statutum à Nicolao. At clausula quæ dein sequitur in ejus literis prorsus abolet auctoritatem synodorum. Jubet enim acta synodi ad se mitti; ut si injustè fuerit judicatum, restaurari jubeat cognitionem.

V. Retinuit tamen aliquam reverentiam erga Reges nostros, jubens ut Legati facultates instructionesque suas communicent cum Karolo Calvo, ut præsentibus Consiliariis ejus examinentur, demum verò executioni mandentur si consensus Regis accesserit.

VI. Prospexit etiam dignitati Episcoporum, Legatis imperans uti easdem facultates & instructiones ostenderent Episcopis. Quo consilio id factum. Populo quoque Christiano ista significari jussit, ob necessitatem publicationis. Ea ratione Conciliorum provincialium auctoritatem infregit.

VII. Emerserunt deinde frequentes legationes, quas recensere supervacanea diligentia fuerit. Decurrendum tantùm est per illustriores sequentium seculorum eventus.

I. QUONIAM ventum est ad Nicolaum primum, cujus studiis debentur initia nonnullorum capitum posterioris disciplinæ, operæ pretium est in illo paulisper immorari; præsertim cùm ex his quæ dici ea occasione possunt pendeant ea quæ deinceps dicturi sumus de auctoritate & facinoribus Legatorum. *Vide infrà lib. 6. cap. 28. §. 5.* Ante Nicolaum Concilia generalia regni Gallicani congregabantur auctoritate Regum, etiam ea quæ Romanus Pontifex haberi præcipiebat. Qui mos cùm satis decens ac rationi consentaneus hactenus habitus fuisset, Nicolai *Ibid. §. 3. & 12.* tamen auctoritate tentatus est. Nam is immediatam Conciliorum generalium convocationem in se traxit absque litteris Principis, eo colore quæsito, quòd nemini liceat generalem synodum convocare absque jussione sedis apostolicæ. Ex eo principio emersit necessitas mittendorum Legatorum in provincias, ut Concilia celebrarentur sub eorum præsentia, tanquam si ipse summus apostolicæ sedis antistes adesset & ordini judiciorum immineret. Vidimus itaque in capite superiori missos ab eo Legatos fuisse in Galliam in causa divortii Regis Lotharii, tum etiam ut concordiam revocari procuraret inter Reges dissidentes. Quod ultimum negotium licèt merè seculare esset, nihilque spirituale haberet admixtum, Legato tamen commissum est, ut inciperent Legati omnia negotia in se trahere.

Nicol. I. epist. 23. II. Memorabilis est Nicolai epistola ad Episcopos in Concilio Metensi residentes: in qua præscribens ordinem quem sequi oporteat in causa divortii Lotharii, propter quam & Concilium celebrari jubebat & Legatos mittebat, apostolica Episcopos illos auctoritate synodum celebraturos esse pronuntiat, eique præfuturos Legatos suos. Attamen his verbis utitur quæ plurimum modestiæ præferunt, fortassis ut ea ratione faciliùs Episcopos ad consensum traheret, obstituros novitati, si superbè ac pervicaciter quæsita auctoritas fuisset. Hortatur enim eos ut cum Legatis apostolicæ sedis synodum congregent, cum fraternitate eorum præsideant iidem Legati; *quatenus*, inquit, *à pontificii nostri latere venientibus Missis, synodicam illic celebrationem, apostolica fulti auctoritate, cum fraternitate vestra præsidentibus, adunare debeatis.* Ea ratione obtinuit Nicolaus quod animo destinaverat, infelici tamen exitu ob perfidiam & avaritiam Legatorum, ut ipsemet Nicolaus graviter conqueritur alicubi.

III. Præstat reliquas istius epistolæ partes diligenter excutere. Missi fuerant Legati ob causam Lotharii & Theutbergæ, quemadmodum colligitur ex variis Nicolai epistolis & ex scriptoribus illorum temporum. Alias tamen causas, quæcunque tandem illæ essent, illis committendas esse credidit, ut provincialium ingenia & instituta penitiùs cognoscerent, dum litigantes, studio defensionis aut victoriæ, partium arcana vitamque omnem apud judices, ut vulgò fit, detegunt. Unicum hoc vinculum retinendæ auctoritatis. Itaque Legatos jubet alias quoque causas investigare, in synodo definire, & si tanti quæpiam causa momenti fuerit ut in synodo terminari non possit, ad apostolicam sedem referatur. *Si verò aliarum ecclesiasticarum utilitatum in eodem Concilio res acciderint, digno examine pertractantes eas cum Domini timore diffinire satagite. Si autem aliqua in eo fuerit contentio orta, in qua diffinitionis ponere nequiveritis fortasse censuram, nostro eam judicio reservare sancimus.*

IV. Nihil heic novi statutum est, ut observabit infrà illustrissimus Archiepiscopus. *Vide infrà lib. cap. 28. §. 11.* Ea quippe erat portio antiqui juris quod Episcopo Romano competebat in occidente, nimirum ut ad eum referendæ essent ex omnibus provinciis causæ difficiles & ambiguæ, quæ provinciali non potuissent examine definiri. Nam & in mandatis Episcopo Thessalonicensi datis, de quibus fusè actum est suprà, ea illi semper lex imposita erat ut causas difficiles & ambiguas apostolicæ sedis judicio reservaret post examen provinciale. Nihil igitur heic novi statutum est à Nicolao. At sequens clausula, ut adnotat illustrissimus Archiepiscopus,

chiepiſcopus, prorsùs abolet auctoritatem ſynodorum, ſive pro judicandis cauſis, ſive etiam pro condendis canonibus. Nam jubet acta ſynodi ad ſe mitti; ut ſi invenerit cauſas ſecundùm æquitatem definitas fuiſſe, Deo omnipotenti gratias referat; ſi verò injuſtè fuerit judicatum, reſtaurare jubeat cognitionem. *Statuimus autem*, inquit, *ut cuncta quæ in eodem Concilio peracta fuerint ac diffinita noſtro præſulatui geſtorum ſerie incunctanter ſignificetis; ut ſi ea juſtitiæ pulcritudine probabilique ſanctione diffinita perſpexerimus, Deo omnipotenti gratias referamus; ſi verò injuſtitiæ, quod nolumus, & contrarietatis fuerint acta intentione, ea renovare ſummopere jubeamus.*

V. Attamen licèt Nicolaus in ſe traxerit auctoritatem convocandorum Conciliorum generalium, retinuit tamen aliquam reverentiam erga Reges noſtros. Colligitur iſtud ex epiſtola ejus ad Rodoaldum & Joannem de ſynodo Metenſi convocanda. *Extat in appendice epiſtolar. Nicolai, epiſt. 2.* Nam cùm generalia mandata dediſſet, ſpecialemque inſtructionem cum hac epiſtola mittere ſe ſignificaſſet, jubet ut tam epiſtolas ſynodicas quàm iſtas ipſumque commonitorium Regi Karolo præſentibus cunctis oſtendant. Quod idem eſt ac ſi juberet uti Legati literas legationis ſuæ ſive facultates ac præterea ſecretas, ut hodie loquimur, inſtructiones cum Principe communicarent, ut præſentibus Conſiliariis ejus examinentur, tum demum verò executioni mandentur, delegataque ſibi auctoritate Legati urantur ſi conſenſus Regis acceſſerit. Hæc ſunt verba Nicolai: *Et deinde cùm pro cauſa Balduini ad Carolum perrexeritis, eidem glorioſo Regi epiſtolas ſynodicas & has quas nunc vobis dirigimus pariter cum commonitorio præſentibus cunctis oſtendite.*

VI. Non ſolùm autem Principis dignitati proſpexit, ſed etiam Epiſcoporum; ſeu ut ſpecie honoris eos in partes traheret, ſive quia putabat non aliter cohætere poſſe concordiam quàm ſi iſta fierent cum eorum conſenſu, quòd intelligeret vir prudentiſſimus auctoritatem quæ dabatur Legatis adimere ſuam Epiſcopis, id verò invitis illis fieri non poſſe. Ea de cauſa addidit iſta in eadem epiſtola: *& non ſolùm ei*, id eſt, Karolo, hæc quæ dicta ſunt oſtendite, *ſed & omnibus Epiſcopis & univerſis fidelibus hoc notum facientes palam legere & denuntiare ſtudete.* *Vide infrà cap. 56. §. 2.* Populo quoque Chriſtiano iſta ſignificari jubet, ob neceſſitatem publicationis, ne quis ignorantiæ vitio ſe tueri poſſit. Ea ratione Nicolaus Conciliorum provincialium auctoritatem infregit, & paulatim omnis auctoritas quæ penes Epiſcopos erat in jus ditionemque Romani Pontificis tranſiit.

VII. Emerſerunt deinde frequentes legationes, quas recenſere ſupervacaneæ diligentiæ fuerit. Itaque, omiſſa ea cura, decurremus per illuſtriores ſequentium ſeculorum eventus, ſimul admiraturi quorundam virtutes & ſummas animi dotes, & narraturi etiam inviti multorum probra atque dedecora.

CAPUT XLVI.

Synopsis.

I. Sub initia tertia Regum nostrorum dynastia nova politia forma introducta est in detrimentum auctoritatis Metropolitanorum & Conciliorum, tum etiam dignitatis regia. Quippe omnes causa pendebant ab arbitrio Legatorum. Ad eos quoque pertinebat convocatio Conciliorum generalium ex provinciis sua legationis, in quibus illi primum semper locum obtinebant. Legatus statim ac advenerat in provinciam cogitabat de celebrando Concilio.

II. Magna autem erat Legatorum dignatio, quòd in provinciis positi usurparent auctoritatem suspendendi & deponendi Episcopos. Unicum eorum suffragium aquiparabatur collectis totius synodi suffragiis. Primam causarum cognitionem ad se trahebant. Canones sanciebant.

III. Eorum auctoritas interdum porrigebatur in universum regnum, interdum verò in quasdam tantum provincias. Disputatio instituitur de terminis Aquitanica legationis, qua plurimum olim splendoris & auctoritatis habuit. Enumerantur provincia qua Legato Aquitania parebant, in quibus fuit Britannia sub Archiepiscopo Dolensi.

IV. Probatur ex historia Pontificum & Comitum Engolismensium; & ex Bulla Paschalis II. de legatione Gerardi Episcopi Engolismensis, qua refertur.

V. Disputatur an Gerardus ille legationem illam habuerit sub Gelasio secundo. Afferuntur argumenta in utramque partem. An fuerit Cardinalis.

VI. Transgressus Gerardus in partes Callisti, legatione Aquitanica ab eo ornatus est. Refertur bulla Callisti de ea legatione.

VII. Igitur legationis Aquitanica termini in Britanniam porrigebantur. Nam Britannia suum Archiepiscopum habuit alium à Turonensi etiam Adriani IV. pontificatu.

VIII. Enumerantur rursum provincia Aquitanica legatione conclusa; & ostenditur latiùs patuisse legationem Amati Episcopi Oloronensis, cui prater eas provincias commissa est etiam provincia Narbonensis integra. Quid tum provincia Narbonensis finibus comprehenderetur.

IX. Cùm Gregorius VII. primatum Lugdunensi Ecclesia concessisset super quatuor provincias Lugdunenses, Gebuinus impatienter tulit legationem apostolica sedis Amato concessam esse in tertia Lugdunensi, non tamen palam contradicere ausus. Probatur ex epistola Gebuini ad Archiepiscopum Turonensem & ad Episcopum Andegavensem.

X. De Concilio indicto ab Amato, & de abbatia S. Petri de Cultura litigiosa.

XI. Termini Aquitanica legationis non fuere semper certi, sed contracti aut dilatati pro libito Pontificum Romanorum. Gaufridus Episcopus Carnotensis habuit legationem Aquitania post Gerardum Engolismensem. Emendatur auctor Chronici Maurigniacensis, & Martyrologium Carnotense.

Vide infrà lib. 6. cap. 10. §. 1.

I. HACTENUS satis æqua lege constiterat ecclesiastica politia, tametsi Nicolaus nonnulla gravissimi momenti tentasset adversùs mores antiquos. At ex fundamentis quæ jacta sunt desinente secunda Regum nostrorum stirpe consecuta est nova ejusdem politiæ forma in detrimentum Metropolitanorum Conciliorumque provincialium & generalium regni Francici. Quin & eodem tempore valde imminuta est regia auctoritas. Nam Legatorum missiones adeo frequentes deinceps fuerunt, & potestas illis ab apostolica sede concessa tam splendida erat ac magnifica, ut omnes causæ ecclesiasticæ ab eorum nutu penderent, & secundùm illorum voluntatem judicarentur, aut ad apostolicam sedem remitterentur. *Ibid. §. 4.* Tum porrò Legati non solùm causas privatorum hominum soli judicabant; sed ad eos pertinebat convocatio Conciliorum generalium ex provinciis quæ intra terminos legationis eorum continebantur, & in his Conciliis primum semper locum obtinebant etiam supra Metropolitanos. In mandatis porrò quæ Legatis dabantur illud in primis erat ut generalia legationis suæ Concilia celebrarent, ut discimus ex Eadmero in libro quinto historiæ Novorum. *Baron. ad an. 1130. §. 35.* Unde & in epistola Anacleti II. ad Episcopos Gallicanos scriptum est injunctum esse Ottoni Episcopo Tudertino, quem Legatum in Galliam mittebat idem Anacletus, uti Concilia celebraret, ac si qua emergerent negotia, unà cum Episcopis Gallicanis justitia mediante terminaret. quod etiam observavit idem Anacletus in epistolis de legatione Gerardi Episcopi Engolismensis, quæ extant apud Baronium. Hinc factum ut statim ac Legatus advenerat in provinciam de Concilio celebrando cogitaret. Quare nemini mirum videri debet si duo plurave Concilia intra unum annum in eadem provincia à Legatis celebrata esse legerit.

II. Magna autem erat eorum dignatio, quòd in provinciis positi usurparent auctoritatem suspendendi & deponendi Metropolitanos & alios Episcopos. Præterea sedis apostolicæ judicio reservare poterant ea quibus Episcopi consentire nollent in Conciliis, ea Legatis auctoritate concessa ut unicum eorum suffragium æquipararetur collectis totius synodi suffragiis. Quin & primam causarum cognitionem ad se trahebant in Conciliis definiendarum, & interdum etiam absque Concilio. Denique canones & constitutiones condebant pro observatione disciplinæ ecclesiasticæ. Quæ omnia cùm copiosè explicata sint ab illustrissimo Archiepiscopo in capite trigesimo libri sequentis, necesse non est ea illthic repetere. Igitur ad reliqua transeamus.

III. Legati hujusceinodi mittebantur ad diversa regna. Eorum verò auctoritas interdum porrigebatur in universum regnum, interdum verò in quasdam tantùm provincias. De his ad quorum curam pertinebat totum cor-

pus regni non attinet dicere. Sed cùm legatio Aquitaniæ, quæ plurimum splendoris & auctoritatis habuit à tempore Gregorii VII. usque ad Innocentium secundum, satis hactenus obscura & involuta fuerit, non inutile erit heic ejus initia & progressum terminosque describere, cùm Legati istiusmodi tum maxima quæque negotia in Galliis emergentia suo judicio definirent. Obscura, inquam, hactenus fuit ista materia. Neque enim satisfacit Bernardus Abbas Bonævallis, quum in libro secundo de vita sancti Bernardi cap. VI. de Gerardo Episcopo Engolismensi loquens, qui Aquitaniæ Legatus fuit, ait: *Erubescebat enim ad primam domum redire, cujus potentatui & Turonica & Burdegalensis & Auxiensis provinciæ subditæ fuerant, & quicquid à collibus Iberorum usque ad Ligerim complectitur & claudit Oceanus paruerat ejus imperio.* Etenim Britannia, quæ trans Ligerim incolitur, ad Aquitanicam legationem pertinebat; ut alii jam observaverunt, & constat ex epistolis Paschalis II. & Callisti II. summorum Pontificum. Præterea Arnulphus Sagiensis Archidiaconus, qui dein Episcopus fuit Lexoviensis, adversùs eundem Gerardum scribens, ait eum quinque archiepiscopatibus singulari potestate præfuisse & in ipsis vices Romani Pontificis exercuisse, cùm tamen in loco mox prolato ex vita sancti Bernardi três tantùm archiepiscopatus recenseantur intra limites legationis istius Gerardi. Indiget itaque hic locus explicatione. Affirmare ausim Aquitanicam legationem constitisse ex provinciis Bituricensi, Burdegalensi, Auscitana, Turonensi, & Britannica, eosque esse quinque archiepiscopatus ab Arnulpho Lexoviensi intellectos. Nam tum Britannia provincia Archiepiscopum suum habebat, Dolensem nimirum antistitem, qui dictus est Archiepiscopus usque ad tempora Innocentii III. invitis licèt ac reclamantibus Archiepiscopis Turonensibus. Acta Concilii Remensis sub Leone IX. *Tunc Turonenses clerici per Lugdunensem Archiepiscopum querelam intulerunt super Dolensi Episcopo Britanniæ, qui se cum septem suffraganeis à Turonensi Archiepiscopo substraxerat, sibique Archipræsulis nomen contra fas vendicaverat.*

Arnulphus in lib. advers. Gerard. Engol. to. 2. Spicileg. Dacher. pag. 341.

To. 12. Concilior. pag. 1038.

IV. Veram esse hanc nostram observationem docet vetus scriptor historiæ Pontificum & Comitum Engolismensium à viro clarissimo Philippo Labbeo editus; cujus hæc sunt verba: *Gerardus verò Engolismensis Episcopus cùm Domino Paschali Papa adhæsisset, qui ad partes Galliarum venerat, cognita honestate & præclara sapientia, ei vices suas priùs in Britannia, & deinde Turonensi, Burdegalensi, Bituricensi, Auscitana provinciis commisit.* Extant literæ Paschalis II. quæ apertè docent hunc Episcopum Engolismensem ab eo constitutum fuisse Legatum in provinciis Bituricensi, Burdegalensi, Auscitana, Turonensi, & Britannia, editæ illæ quidem ex codice MS. sancti Albini Andegavensis in tomo tertio Spicilegii Domni Lucæ Dacherii viri optimi & de antiquitate ecclesiastica bene meriti; quas tamen, quòd ab authentico nonnihil deflexerint, nova editione donandas esse censuimus. Sic ergo habent in eodem codice sancti Albini.

Paschalis Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, atque Principibus per Bituricensem, Burdegalensem, Auscitanam, Turonensem, atque Britanniam provincias constitutis & ceteris tam clericis quàm laicis salutem & apostolicam benedictionem. Apostolicæ sedis auctoritate providentiaque compellimur, cui auctore Deo præsidemus indigni, non solùm vicinis & proximis, sed procul etiam positis fidelibus, quæ ad salutem spectant animæ providere. quod, quantum in nobis est, auxiliante Domino implere satagimus. Proinde vobis, carissimi fratres & filii, Apostolorum Petri & Pauli benedictionem impendimus, & paterna vos affectione cohortamur in Domino quatenus usque in finem firmum propositum justitiæ teneatis, laboris mercedem maximam in æterna gloria percepturi. Ut autem penes vos habeatis apud quem querelas vestras atque negotia, cùm opportunum fuerit, referatis, cujusque consilio & hortatu quæ ad salutem vestram attinent peragatis, vices nostras fratri carissimo Gerardo Engolismensi Episcopo commisimus, in partes eum nostræ sollicitudinis adsciscentes. Huic vice nostra ut nostro Apostolorumque in partibus vestris Vicario ad Dei honorem & ad salutem animarum vestrarum fideliter obedite; ut vobis per Dei gratiam collaborantibus, quæ extirpanda sunt extirpare, quæ corroboranda sunt corroborare prævaleat. Nec sollicitudinem, fratres carissimi, pigeat, cùm necessitas ecclesiasticæ utilitatis exegerit, synodales cum eo celebrare conventus; quos nimirum convocandi nos ei vice nostra potestatem indulsimus. Data Laterani XVIII. Kal. Maii.

V. Extincto deinde Paschali anno MCXVIII. non constat an Gerardo commissa fuerit legatio Aquitanica à Gelasio successore Paschalis. Imò Callistus II. vices suas per easdem provincias illi delegans, ait se id facere ad exemplum Paschalis, nulla facta mentione Gelasii. Unde colligi posset illum hac auctoritate instructum non fuisse à Gelasio. Præterea Cono Episcopus Prænestinus ad Hugonem Episcopum Nivernensem scribens de electione Callisti secundi, dum ait Gerardum Engolismensem Episcopum in partes ejus transisse, his verbis utitur quæ indicare videntur illum abalienatum quodam modo fuisse à Curia Romana tempore Gelasii. Ait enim: *Nam & Engolismensis Episcopus, antequam à nobis discederet, subscripserat, & Domino Papæ humiliter se subdiderat.* Ratio autem alia propter quam Gerardus commotus esset adversùs Gelasium hauddubiè alia esse non potuit quàm quia vices illi suas non commiserat. Legatum tamen apostolicæ sedis fuisse etiam sub pontificatu Gelasii dicere videtur Ordericus Vitalis, qui de ejus morte loquens ita scribit: *Tunc Girardus Engolismensis Episcopus vir eruditissimus migravit, qui magni nominis & potestatis in Romano senatu tempore Paschalis Papæ & Gelasii, Calixti & Honorii fuit.* Innocentii secundi tempora omisit, quia Girardus ab illo non stetit, imò adversarii ejus Anacleti partes impensè fovit. Ceterùm ex eo quod Ordericus Vitalis ait hunc Gerardum fuisse virum magni nominis & magnæ potestatis in Romano senatu colligi fortassis posset illum fuisse Cardinalem sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Nam & Reimbaldus Leo-

To. 3. Spicileg. Dacher. pag. 463.

Order. Vital. lib. 13. pag. 908.

Baron. an. 1130. § 45.

diensis eo tempore scribens illum vocat Cardinalem Romanum.

VI. Electo deinde Callisto II. apud Cluniacum anno MCXIX. Gerardus Engolismensis Episcopus in partes transgressus, electioni ejus subscripsit, ut mox dicebamus, & ei se subdidit. Tum ei hauddubiè monstrata est legatio Aquitanica, ad mitigandum viri præpotentis animum. Itaque anno sequenti Pontifex ad Gallos in quinque provinciis Aquitanica legatione comprehendi solitis hæc scripsit de vicibus apostolicæ sedis rursum commissis eidem Gerardo. Extat epistola illa in veteri codice MS. sancti Albini Andegavensis, unde à nobis primùm edita est.

Calixtus Episcopus servus servorum Dei dilectis fratribus & filiis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Principibus, & ceteris tam clericis quàm laicis per Bituricensem, Burdegalensem, Auscitanam, Turonensem, & Britanniam provincias constitutis salutem & apostolicam benedictionem. Et patrum præcedentium institutio exigit & fraternæ caritatis debitum nos compellit ut providere salubriter universis Ecclesiæ filiis auxiliante Domino procuremus. Verùm quia ubique præsentes esse aut per nos ipsos cuncta exercere non possumus, fratres nostros, quos nimirum opportunos credimus, in partem nostræ sollicitudinis evocamus. Eapropter venerabili fratri nostro Gerardo Engolismensi Episcopo nostras in partibus vestris vices duximus committendas, quemadmodum & Dominus prædecessor noster sanctæ memoriæ Paschalis Papa commisisse cognoscitur. Confidimus enim in Domino quia ipse ministerium hoc ad honorem Dei & salutem vestram sancto cooperante spiritu fideliter ministrabit. Rogamus itaque universitatem vestram, monemus, atque præcipimus ut ei tanquam Vicario nostro humiliter pareatis, & cum opportunitas ecclesiasticæ utilitatis exegerit, ad vocationem ejus unanimiter convenire & synodales cum eo conventus solenniter celebrare curetis; quatenus communi deliberatione corrigenda corrigere & confirmanda possit auctore Domino confirmare. Datum Beneventi XVII. Kal. Novembris.

VII. Sed ut ad id revertamur quod superiùs dicebamus, legationis Aquitanicæ terminos in Britanniam usque porrectos fuisse, Dolensem verò archiepiscopatum fuisse unum ex quinque archiepiscopatibus Legato Aquitaniæ contributis, istius rei probatio colligitur etiam ex literis quas jam descripsimus Paschalis & Callisti, qui Britanniam provinciam enumerant divisam à Turonensi, tum etiam ex bulla Honorii II. edita à viro clarissimo Edmundo Martene, quæ directa est ad Bituricensem, Turonensem, Burdegalensem, Auxiensem, & Dolensem Archiepiscopos, quibus præcipit ut Gerardo Episcopo Engolismensi Legato suo & apostolicæ sedis humiliter obedire curent. Ratio enim aliqua esse debuit ob quam Pontifices illi Britanniam seorsim exprimerent à provincia Turonensi. Ea verò alia esse non potest quàm quòd ea provincia Metropolitani Turonensis auctoritatem respueret Dolensique Archiepiscopo subjici mallet, etiam post Urbani II. decretum. Quod adeo verum est ut Adriani quoque quarti pontificatu cùm agitata controversia esset de Pallio Archiepiscopi Dolensis, idem Adrianus, ut docet Innocentius tertius, Engelbaudo Turonensi Archiepiscopo præceperit uti aut cum Hugone Archiepiscopo Dolensi conveniret cum suffraganeis, aut usque ad festum sancti Michaëlis proximò tunc venturum plenam ei exhibiturus & recepturus justitiam apostolico se conspectui præsentaret. Extant literæ illæ Adriani in veteri codice MS. monasterii sancti Germani de Pratis, unde à nobis olim editæ sunt. Damus autem eas rursum emendatas collatione facta cum editione Domni Edmundi Martene.

Innoc. III. lib. 2. epist. 82.

Adrianus Papa Archiepiscopo Turonensi.

Veniens ad apostolatus nostri præsentiam Dolensis Ecclesiæ clerus multis laboribus attritus & molestiis fatigatus apud nos suppliciter intercessit ut venerabili fratri H. Archiepiscopo Dolensi dignaremur Pallii sui plenitudinem indulgere. Hoc verò tum ex tenore concordiæ quam inter te & ipsum factam fuisse confitebatur, tum ex antiqua consuetudine requirebat. Venerunt & adversùs eum nuntii tui, qui quandam compositionem quam per Abbatem de Fontanis factam fuisse de suffraganeis ibi asserebant confirmari unanimiter postulabant. Porrò eandem Ecclesiam cum præfato Archiepiscopo suo in ipsa compositione suffraganeis renuntiasse dicebant, addentes etiam à prædecessore nostro bonæ memoriæ Lucio Papa, sicut in ejus scripto continetur, ita fuisse de communi consilio fratrum diffinitum. Ad hoc ipsam compositionem nullam fuisse penitùs Dolensis Ecclesia respondebat, dicens insuper ipsam sententiam Romani Pontificis non tenere, quia ille qui tunc temporis præsulatus officium gerebat, fraudem & dolum adhibuit, dum nec Dolensis Ecclesia præsens in examinatione fuisset, & ad Capuanum archiepiscopatum, quem postea per intrusionem Regis Siculi adeptus est, vehementer aspiraret, unde in ipsa compositione nihil ad commodum Dolensis allegavit Ecclesiæ. Nos verò quia hujus rei plenam non potuimus habere cognitionem, cùm altera pars in negatione persisteret & se non habere mandatum penitùs hoc exequendi affirmaret, nihil à nobis super eodem negotio est terminatum, prædictam tamen compositionem omnino quassavimus & eam nullas vires habere de cetero sedis apostolicæ auctoritate censemus. Sanè juxta postulationem ejusdem Ecclesiæ memorato fratri nostro Pallium, insigne videlicet pontificalis officii, duximus indulgendum; quem cum apostolicæ sedis benedictione & nostræ gratiæ plenitudine remittentes, tanto Ecclesiæ cui præest sua jura illibata servare volumus & integra quanto ecclesiasticis utilitatibus convenit nos ex injuncto officio attentiùs providere. Unde nos consolationi Dolensis Ecclesiæ misericorditer consulentes, ne ipsa sacrosanctam Romanam Ecclesiam ad executionem suæ justitiæ negligentem esse vel desidem conqueratur, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus quatenus aut cum eo amicabiliter componas & cum eo tibi conveniat, aut ad proximam festivitatem sancti Michaëlis plenam exhibiturus & suscepturus in præsentia nostra justitiam apostolico te conspectui repræsentes. Interim verò eundem fratrem nostrum vel clericos ejus excommunicationis vel interdicti sententia nulla ratione gravare præsumas. Datum Sutrii XII. Kal. Julii.

Vide Innoc. III. lib. 2. epist. 82.

VIII. Itaque Aquitanica legatio, uti dicebamus, constabat ex provinciis Bituricensi, Burdegalensi, Auscitana, Turonensi, & Britannica. Latiùs autem patuit legatio à Gregorio VII. concessa Amato Episcopo Oloronensi apud Benearnos; quippe cui, præter quinque provincias suprà memoratas, com-

missa est etiam provincia Narbonensis integra, hoc est, prima Narbonensis & Hispania Tarraconensis, quæ tunc sub Metropolitano Narbonensi erat. Sic enim intelligendæ sunt Gregorii literæ à nobis olim editæ, quæ sic habent in veteri codice MS. sancti Albini Andegavensis.

GREGORIUS *Episcopus servus servorum Dei omnibus Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Regibus, Principibus, clericis quoque ac laicis in Narbonensi, Gallia, Guasconia, Hispaniaque regione salutem & apostolicam benedictionem. Dilectissimi fratres & filii, prudentiæ vestræ manifestissimè notum est quòd Romana Ecclesia hanc consuetudinem habuit ab ipsis suæ fundationis primordiis ut ad omnes partes quæ Christianæ religionis titulo prænotantur suos Legatos mitteret; quatinus ea quæ gubernator & rector ejusdem Romanæ Ecclesiæ per suam præsentiam expedire non prævalet, vice sua Legatis concessa, monita salutis ac morum honestatem per eos cunctis per orbem terrarum constitutis Ecclesiis nuntiaret, easque apostolica doctrina in omnibus quæ sacræ religioni conveniunt diligenter instrueret. Proinde horum præsentium portitorem venerabilem confratrem nostrum A. Episcopum ad partes vestras dirigimus: ut quæ ibi vitia eradicanda sunt à fundamento evulsis, plantaria virtutum Deo auctore sollerti vigilantia plantare procuret. Quem sicut nostram immo beati Petri præsentiam vos suscipere apostolica auctoritate jubemus; ac sic pro reverentia apostolicæ sedis, cujus nuncius est, vos in omnibus sibi obedire atque eum audire mandamus ut propriam faciem nostram seu nostra viva vocis oracula. Scriptum est enim:* Qui vos audit, me audit. *Agite itaque prudenter ac religiosè; & sic vos obedientes Deo & sancto Petro in omnibus exhibete, quatinus ipso Apostolorum principe interveniente, utriusque vitæ gloriam & felicitatem consequi mereamini.*

IX. De legatione Amati multa eruditè pro more suo adnotavit illustrissimus Archiepiscopus in historia Benearnensi, ac post eum alii. Sed tamen nos quoque nonnulla adferemus non ingrata, opinor, futura viris eruditis & antiquitatis ecclesiasticæ studiosis. Anno MLXXIX. Gregorius VII. primatum Gebuino Lugdunensi Archiepiscopo concesserat super quatuor provincias Lugdunenses, hoc est, Lugdunensem propriè dictam, Rotomagensem, Turonensem, & Senonensem. quod decretum statim amplexus est Archiepiscopus Turonensis ejusque suffraganei. Inde altos spiritus induit Gebuinus, quòd ingens accessio facta esset dignitati suæ. Itaque cùm inaudivisset concessam Amato esse legationem in provincia Turonensi, impatienter id tulit, quòd ex eo imminui agnosceret auctoritatem suam. Quare Rodulfum Archiepiscopum Turonensem & Eusebium Andegavensem Episcopum verbis ambiguis hortatus est ne paterentur Amatum in ea provincia uti auctoritate Legati. Quia tamen intelligebat validum hinc telum peti posse adversùs novam dignitatem Ecclesiæ Lugdunensis, si Romanorum Pontificum rescriptis privata audentia occurreret, sic temperat scriptionem suam ut profiteatur habiturum se illum pro Legato postquam sibi constiterit de legatione ejus. nolle enim se *jussionibus apostolicis contraire.* Extat enim ea de re, ut dixi, Gebuini ad eosdem Archiepiscopum & Episcopum epistola in vetusto codice MS. sancti Albini Andegavensis, digna profectò quæ manibus eruditorum hominum teratur. Sic autem habet.

Dilectissimis in Christo fratribus Rodulfo venerabili Turonensi Archiepiscopo suo carissimo & Andegavensi Episcopo Eusebio Gebuinus indignus Presbyter Lugdunensis Ecclesiæ in Domino salutem. Cùm dilectionis & caritatis vestræ, quam quotidie erga Lugdunensem Ecclesiam exhibetis, reminiscor, in exequendis obsequiis vestris ultra vires est animus, sic quod condignè meritis vestris referri debeat non habemus. Ergo ut carissimis & præcordiorum nostrorum intimis vobis convenient nostrum aperimus. Credo quòd jam pervenit ad aures vestras quàm benignè Papa nos susceperit, quanto affectu familiaribus commendaverit; & cùm de multis adinvicem haberemus sermonem, nullam tamen nobis de Domno Amato fecit mentionem. Ut pius pater, cùm de multis meritò nos corriperet, non tamen ammisit quin apostolica auctoritate Lugdunensi Ecclesiæ antiquam nobilitatem restauraret; & in tantum in retractando privilegio nostro studuit ut cùm in diversa responsa dies non sufficeret, ipse etiam dictando plurimùm nocte laboraret. Præcepitque nobis ut Diensi Episcopo in fidelitate beati Petri & in omnibus ferrem auxilium, si quando in provinciis nobis commissis celebraret Concilium. Unde non satis miror Domnum Amatum hujuscemodi rem egisse; cùm neque Papæ neque ipsius literas acceperim, neque legationis ejus certa signa cognoverim. Audivi tamen illum suscepisse legationem vestræ provinciæ antè quàm Romam pergerem. Quòd si est, consilio vestro nobis opus est: quia nec Lugdunensis Ecclesiæ dignitatem volo minuere, nec jussionibus apostolicis contraire. Et, si fieri potest, quid de his sentiatis ad præsens rescribere ne differatis. Valete.

X. Hunc dolorem suum patefecit etiam Gebuinus alia ratione. Nam ut obliquè infringeret auctoritatem Amati, Rodulfum Archiepiscopum Turonensem jure primatiæ suæ ad se evocavit eodem tempore quo Amatus indixerat synodum suæ legationis, ad quam pertinebat tertia Lugdunensis. Hujus rei testem locupletissimum habemus eundem Archiepiscopum Turonensem, qui anno MLXXIV. scribens ad Arnaldum Episcopum Cenomanensem suffraganeum suum testatur se literas evocatorias Gebuini accepisse eo tempore quo Amatus Concilium indixerat, de quo tamen celebrando nihil inaudivisse se scribit ante susceptas Gebuini literas. Ait tamen iturum se ad Concilium. Rodulfi literas, in quibus sunt multa memoratu digna, istic edere visum est acceptas ex veterrimis schedis quas habeo in mea bibliotheca.

R. Turonorum indignus Presbyter Domino & amicorum amicissimo A. compresbytero suo, pro bene affecta erga se & in frequenti necessitate experta amicitia, quanta poterit & in serviendo & in patrocinando commercia. Cùm vobis, Pater venerande, in intimi pectoris mei domicilio inter paucos mihi necessarios indissolubili vinculo, quod veritas conscientiæ habet, sedem defæcatæ dilectionis, præcedentibus in me beneficiis vestris, me gaudeam jam fecisse, R. quæ Abbatem nunquam in alicujus partes ejusdem dilectionis solum me intelligam nisi communiter admisisse, non satis miror quòd opinari potuistis

me ejus delationibus, si falsa fuerunt, ut scriptum vestrum pronuntiat, consensisse. Vos enim quam erga me ipse quamque ego erga eum habui notitiam, tantum laudibus vestris eum efferendo, probitates ejus promulgando confecistis: qui si tantus est ut dixistis, indignum eo valde esset si linguam suam fœdaret aliquibus delationibus falsis, præsertim de vobis. Sed absolens non debet esse si rem suam, pro qua laboraverat, voluit ad effectum perducere. Sed vera an falsa fuerint ejus delationes, multùm mea refert eis non consensisse. Si Primati nostro missis ab eo litteris, quas vidistis, potuissem ilico non prohibentibus terrarum spatiis respondere, vel si tunc præscissem Concilium quod postea mihi innotuit fore. Sed quoniam alter erat Primas, à quo littera mittebantur, alter erat etiam Amatus, à quo Concilium prædicebatur, quorum alteruter alterutrius legationem non noverat, ego, nisi eas litteras susciperem, nisi eas vobis missurum me ex præcepto Primatis nostri, cui obtemperare me oportebat, sponderem, maximè cùm susceptis his Concilium futurum nescirem, nullum mihi consilium erat. Nunc autem in dubio animus meus pendet, quia & vobis morem in rectis factis me gerere decet, & Romano Papa & Primati non contraire oportet; qui etiam videatur quod ego sentiebam de Abbate futuro & modò facto sentire, quem cum eo excommunicaveram, vobisque ne eum benediceretis interdixeram, supersedistis audire. Quæ quoquo modo facta sint, sciatis volo, credatis obsecro me molestè habere vestram suspensionem, non tamen audere aliquid contra Domni Papæ & Primatis jussionem, quia procul dubio erit facilius remedium dum apud nos eorum fuerit servatum præceptum. Ergo consilium meum est ut in eorum obedientia suspensus perseveretis, causamque, non tristitiam, carissime Pater, sed infirmitatis molestiam & Dei misericordiam prætendatis usque ad tempus breve Concilii, in quo erit, nobis annitentibus, Dei interposito patrocinio, executio remedii. Nam ibi præsentibus & subintroducto Johello Abbate & de injuria R. succensente, ad unum finem causam utriusque laborabimus adducere vosque immunem periculi facere. Quod autem Abbati Majoris-monasterii & quibusdam fortasse aliis succendendo de eadem causa scripsistis, vosque apud Primatem litteris quorundam falsis criminibus falsissimaque accusatione diffamatum & hostilibus litteris Abbatem R. protectum propalatis, timeo, si in audientiam Concilii id delatum fuerit, nobis nociturum. Sed tantum de me & pro me confidenter affirmo, neque me cum his accusantibus, si fuerunt, participasse in præterito, neque participaturum in futuro. Valete. De hoc verò quod de præfato Abbate dicitis, quem sacrilegum vocatis, & de monacho quem injustè excommunicatum usurpatis, non ista dicere deberetis quousque in audientia majori & futuro Concilio de hoc diffinitum sit. Iterum valete.

Agêbatur de Ecclesia sancti Petri de Cultura in urbe Cenomanensi, quæ litigiosa erat inter Rainaldum, qui favore Gebuini & Rodulfi attollebatur, & Johellum, cui Arnaldus Episcopus & Vvillelmus Rex Anglorum favebant. Vicit Johellus Gregorio VII. judice, nequicquam prævalentibus adversùs eum duorum Archiepiscoporum viribus, qui palam & apertè susceperant patrocinium causæ ejus, Turonensi scribente ad Episcopum Cenomanensem, Lugdunensi verò secum Romam adducente Rainaldum eumque commendante summo Pontifici. Et Gebuini quidem epistola jamdiu edita est à nobis in appendice libri de Primatibus. Rodulfi verò epistolam nunc damus ex iisdem veterrimis schedis.

Greg. VII. lib. 7. epist. 22.

R. Dei gratia Turonorum Archiepiscopus venerando Cenomannensium Episcopo E. boni pastoris meritum & premium. Mandastis mihi per quendam monachum & per Rainaldum clericum meum quòd staretis ad justitiam Rainaldo Abbati sancti Vincenti (qui rectius sancti Petri esse Abbas dicitur, quia injustè inde sublatus esse cognoscitur) aut in capitulo sancti Juliani aut in præsentia nostra. Ego autem volentem ire Romam ad Apostolicum vix multa prece detinui, persuadens ei ut priùs experiretur in hac patria quid ei facere velletis. Cùmque ad hoc tandem ejus consensum impetrassem, misi vobis litteras meas, in quibus vobis mandabam paratum illum esse redire ad vos experiri quid ei permittebatis, si eum affiduciaretis quòd liberè & securè posset ire & redire vel ibi remanere. Ad illas autem litteras vos nihil adhuc mihi respondistis, nescio utrum per incuriam, an quia illas non vidistis. Sed qualibet causa id evenerit omitto. Id præcipuè caritatem vestram rogo ut quod promisistis, id est, quòd Abbati rectum faceretis, facere non recusetis nec differatis. Ego quidem, propter dilectionem quam erga vos habeo, uti vi ac potestate mea contra vos, quamvis rectè & legitimè possim, tamen adhuc nolo. Unde timeo ne si Abbas clamorem suum ad Papam detulerit, ego & vos Romam ire non sine magno rerum nostrarum dispendio compellamur &, quod majoris est & damni & dedecoris, gradus nostri & ordinis discrimen incurramus. Si enim Domnus Papa aliquid contra nos commotus fuerit, scitis quàm malè de eo promeriti sumus, utpote qui ejus auctoritatem quantum in nobis est ita adnihilemus ut ejus decreta apertè prævaricari non vereamur, ut alia taceam, in eo scilicet quòd Abbatem qui de manu laica donum regiminis acceperat vos benedicere præsumpsistis, sed revera maledixistis, quia benedictio illa de illis fuit de quibus Dominus dicit: Maledicam benedictionibus vestris. *Ego autem, etsi vobis illud contradixi, in eo tamen consensisse rectissimè adjudicabor quòd canonicam ultionem inde facere, cum facilè possem, dissimulavi. Et quidem si qualibet causa ante Papam venerimus, & de hac causa examinati fuerimus, nec vos mihi nec ego vobis invicem suffragari poterimus quin rei, ut ita dicam, apostolicæ majestatis teneamur. Unde prudentiam vestram familiariter moneo & rogo ut quantum potestis viam illam ad præsens devitetis. Incommoda est enim valde & periculosa ad præsens tam mihi quàm vobis. Et quod hic in patria vestra, immo in domo vestra, sine damno & labore vestro ac nostro facere convenienter potestis, ne quæratis immo non sinatis ut cum grandi damno & labore vestro ac nostro in longinqua regione facere cogamini. Bene valete, & quid animi de hoc habeatis usque ad octavas sancti Andreæ vel per hunc ipsum legatum mihi per literas vestras mandate.*

Quòd heic vides, lector, Episcopum Cenomanensem, qui certè vocabatur Arnaldus, heic notari per literam E tamquam si nomen ejus ab ea litera inciperet, non est quòd mirere. Ernaldus enim & Arnaldus idem nomen est. Quod multis testimoniis probari potest quoad istum Episcopum, qui Ernaldus vocatur in tomo decimo Spicilegii Dacheriani pag. 298. in Monastico Anglicano to. 1. pag. 547. in Chronico Beccensi ad annum 1077. in Actis sanctorum ordinis S. Benedicti seculo VI. parte 2. pag. 386. & in historia Sabloliensi Menagii pag. 336.

Concilium porrò ab Amato indictum, de quo supra actum est, fuisse puto illud quod in Britannia nostra celebrari ab Amato Episcopo Oleronensi jussit Gregorius VII. lib. 7. epist. 10.

XI. Verùm ut redeamus ad legationem Aquitanicam, sic constituere possumus, nullos ei terminos fuisse præscriptos, sed contractos aut dilatatos pro libito summorum Pontificum. Quippe Amato, præter quinque provincias quas diximus, mandata etiam fuit prima Narbonensis & provincia Tarraconensis, quæ tum sub Metropolitano Narbonensi erat & Regibus Francorum parebat. At Gerardo Engolismensi Episcopo tributæ sunt tantùm quinque provinciæ; nihilque juris illi concessum est in provinciam Narbonensem, neque in Tarraconensem. Ad exemplum verò potestatis quæ illi collata fuerat, Innocentius II. Gaufrido Carnotensi Episcopo legationem Aquitaniæ commisit, id est, earum provinciarum quas auctoritati Geraldi fuisse subjectas jam docuimus. Unde in Chronico Mauriniacensi scriptum est Aquitaniæ totius legationem illi commissam fuisse. Hunc, inquit auctor illius Chronici, *præcedentes Apostolici amicum semper & familiarem habuerant, & pro valoris vel elegantia qua præditus erat magnitudine totius ei Aquitaniæ legationem indixerant.* In eo tamen errat hic auctor quòd ait illam legationem Gaufrido commissam fuisse à decessoribus Innocentii. Constat enim Gerardum ea dignitate ornatum fuisse à temporibus Paschalis usque ad Innocentium, eam verò tum transmissam ad Gaufridum quando Gerardus secessit ab obedientia Innocentii, in partes transgressus Anacleti. Unde factum est ut in Martyrologio Carnotensi dicatur functus esse legatione pro Innocentio per annos quindecim. Præstat autem locum ipsum heic referre, cùm in eo enumerentur provinciæ quæ limitibus Aquitanicæ legationis tum continebantur, si tamen Auscitana, quæ vitio haudubiè librarii omissa est, addatur. *Nono Kal. Febr. Eodem die in Dei misericordia egressus est de ergastulo carnis pia & dulcis memoriæ pater noster Gaufridus hujus sanctæ sedis antistes, legatione apostolicæ sedis sub beato Papa Innocentio super Bituricensem, Burdigalensem, Turonensem, & Dolensem, provincias per annos circiter xv. sanctè & religiosè functus.* Mendosus est hic locus. Nam legatio Aquitaniæ ei commissa est ab Innocentio post annum MCXXX. Ipse verò obiit anno MCXXXVIII. Itaque non potuit legatione illa fungi per annos quindecim.

Vita S. Bernardi lib. 2. cap. 6.

CAPUT XLVII.

Synopsis.

I. Perpetuos in provinciis Legatos instituendos esse censuerunt Romani Pontifices, reserato retinendæ dominationis arcano per legationes. Probatur ex Honorio III.

II. Sed ut res ista ordine procederet, insinuanda erat ægro mortalium generi necessitas mittendorum Legatorum. Ea necessitas deducta ex cura universalis Ecclesiæ, quam Romanæ sedis antistiti incumbere scribit post Vigilium Alexander secundus. Eam curam expetere ut Romanus Pontifex mittat qui provincias vice sua visitent. Hoc jus à veteri consuetudine repetit Gregorius septimus. Ex ea persuasione factum ut cuncta ecclesiastica negotia Legatis committerentur, specie extirpandi vitia & inserendi virtutes.

III. Religiosissima illa Pontificum verba non ita semper accipiebantur in provinciis, eaque species pietatis aliquando passa est contradictionem.

IV. Eandem veterem consuetudinem obtenderunt etiam Paschalis II. & Callistus II.

V. Prædecessorum suorum cogitata magnificis verbis elocutus est Innocentius III. Legatorum utilitatem ac necessitatem commendans.

VI. Ex eo factum est ut in immensum posterioribus seculis excreverit Legatorum dignitas & auctoritas, ita ut cuncta omnino provinciarum negotia ad eos deferrentur. Olim causas judicabant in Conciliis. Ultimis verò temporibus insuper habuerunt Episcoporum nomen.

VII. Tanta olim fuit Legatorum auctoritas ut non liceret judicia eorum retractare. Probatur auctoritate Alexandri II. apud Thomam Spalatensem. Item ex Gregorio septimo.

VIII. Fuit illud unum ex arcanis retinendæ dominationis, ea approbare quæ à Legatis acta erant. Maxima porrò & amplissima potestate ornabantur. Facile Legatis erat quemlibet suæ legationis Episcopum opprimere.

IX. Ivo Carnotensis docet tantam fuisse Legatorum auctoritatem ut ad reddendam factorum suorum rationem cogi non possent, quantumvis iniqua sententia esset.

X. Judicia Legatorum ac delegatorum apostolicæ sedis debere esse sacrosancta declaravit Innocentius III. in causa Episcopi Pictaviensis.

XI. Eadem sententia sedit Innocentio IV. sed callidius expressa.

I. RESERATO retinendæ dominationis arcano per legationes, perpetuos in provinciis Legatos ea de causa instituendos esse censuerunt Romani Pontifices. Eam illis mentem fuisse docet Honorii III. epistola ad Rogerium Archiepiscopum Pisanum, in qua verbis minimè ambiguis scribit Corsicam deferbuisse à subjectione & obedientia sedis apostolicæ ob desuetudinem Legatorum. *Corsicana verò*, inquit, *tam proxilitate spatiorum quàm negligentia pastorum, dominorum insolentia, & desuetudine Legatorum sedis apostolicæ à subjectione & obedientia Romanæ Ecclesiæ deferbuerat.* Scilicet ea prima & potior cura Legatis erat ut populos imbuerent reverentia Pontificum Romanorum, commendata successione Apostolorum & loci auctoritate, intentatis porrò pœnis adversùs eos qui majestatem Romanæ sedis minùs colere viderentur. Et suetus jam Legatis Christianus orbis nihil aliud malebat,

.3. Ital. sac. 441.

imbutus nimirum ea persuasione, curam universalis Ecclesiæ ita pertinere ad summum Pontificem ut cuncta Ecclesiarum negotia ab illo seu à Legatis ejus judicanda essent.

II. Hanc disciplinam in animos hominum immittere curarunt Pontifices variis temporibus. Diserta in eam rem sunt Alexandri secundi verba ex epistola generali de legatione Petri Damiani Episcopi Ostiensis, quæ infrà describuntur in capite trigesimo libri sexti. Is ergo jus mittendorum in provincias Legatorum ex eo capite arcessit, ut olim factum à Vigilio, quòd cura universalis Ecclesiæ eum cogat mittere ad vicem suam personas quæ visitent Ecclesias, cùm id efficere per se ipse non possit. Altiùs hoc jus repetit Gregorius septimus, qui Legatum in Gallias mittens Amatum Episcopum Oloronensem, ait se id facere juxta veterem consuetudinem Romanæ Ecclesiæ, quæ *ab ipsis suæ fundationis primordiis*, ut ipse ait, ad omnes partes quæ Christianæ religionis titulo prænotantur suos Legatos misit; *quatinus ea quæ gubernator & rector ejusdem Romanæ Ecclesiæ per suam præsentiam expedire non prævalet, vice sua Legatis concessa, monita salutis ac morum honestatem per eos cunctis per orbem terrarum constitutis Ecclesiis nuntiaret.* Ex ea persuasione factum ut cuncta ecclesiastica negotia Legatis committerentur, specie extirpandi vitia & inserendi virtutes. Gregorius itaque post magnificam illam præfationem hæc addit: *Proinde horum præsentium portitorem venerabilem confratrem nostrum A. Episcopum ad partes vestras dirigimus; ut quæ ibi vitia eradicanda sunt à fundamento evellat, plantaria virtutum Deo auctore solerti vigilantia plantare procuret.*

Vide suprà cap. 37. §. 3.

Epistola Gregorii VII. extat integra in capite superiori.

III. Verùm licèt ista religiosissimis verbis scriberent Pontifices, non ita tamen semper accipiebantur in provinciis, eaque species pietatis aliquando passa est contradictionem. Miserat idem Gregorius Legatos in Germaniam anno MLXXIV. Hubertum Episcopum Prænestinensem & Giraldum Ostiensem, ut vice ejus & auctoritate fulti, convocato Concilio generali, *quæ corrigenda essent corrigerent, quæ religioni addenda essent adderent.* Intercessit his mandatis Liemarus Bremensis Archiepiscopus omnium Germaniæ Episcoporum nomine, synodum à Legatis celebrari prohibens, tanquam rem inusitatam & longè à suis rationibus alienam. Itaque re infecta Legati reversi sunt; castigatusque propterea est graviter Liemarus à Gregorio, licèt irrito conatu. Ista porrò contigerunt quo tempore dissociata erat concordia sacerdotii & imperii.

Vide Baron. ad an. 1074. §. 2.

Gregor. VII. lib. 2. epist. 28.

IV. Eandem veterem consuetudinem quam obtendebat Gregorius obtendit & Paschalis II. ad Henricum Regem Anglorum scribens his verbis: *Universum siquidem terrarum orbem Dominus & magister noster suis discipulis dispertivit; sed Europa fines Petro singulariter commisit & Paulo; nec per eorum tantùm, sed per successorum discipulos ac Legatos, Europa universitas conversa est & confirmata. Unde usque ad nos, licèt indignos, eorum Vicarios hæc consuetudo pervenit ut per nostræ sedis Vicarios graviora Ecclesiarum per provincias negotia pertractarentur seu retractarentur.* Item Callistus secundus, cùm anno MCXX. Legatum in Galliam mitteret P. Presbyterum Cardinalem. Nam de legatione ejus scribens ad Ludovicum Regem Francorum ita loquitur: *Nos enim à latere nostro eum secundum antiquam apostolicæ sedis consuetudinem ad terram potestatis tuæ pro corrigendo & confirmando quæ corrigenda & confirmanda fuerint delegamus.*

Apud Eadmer. pag. 113.

To. 3. Spicileg. pag. 146.

V. Innumera sunt exempla hujusmodi, si quis ea congerere velit. Verùm cùm referre omnia necesse non sit, sufficiet unicus Innocentii III. locus, qui quod decessores ejus simplici sermone dixerunt magnificis verbis elocutus est ad Imperatorem Constantinopolitanum scribens de legatione concessa Pelagio Episcopo Albanensi. Primùm igitur scribit Dominum Jesum Christum sedem apostolicam instituisse totius Christianitatis caput & magistram, à qua panis intellectus & vitæ ad alias procedat Ecclesias. Pontificem Romanum portare onera gravia cum plenitudine potestatis. Verùm quia ipse cuncta per se facere non potest, multos sibi operarios & coadjutores adjungere, ac per eos exequi quod per se non potest personaliter adimplere, sic vices suas aliis committendo ut inrelgatur ipsemet facere quod per alios fieri decernit. Cùm autem necessitas Ecclesiæ CP. postulet illuc mitti Legatum à latere, destinasse se in eam rem Pelagium Episcopum Albanensem; *cui nos vices nostras commisimus*, inquit, *ut juxta verbum propheticum evellat & destruat, ædificet & plantet quæ secundum Deum evellenda & destruenda necnon ædificanda cognoverit & plantanda.*

Innoc. III. lib. 16. epist. 104. & seqq.

VI. Ex eo factum est ut in immensum posterioribus seculis excreverit Legatorum dignitas & auctoritas, ita ut cuncta omnino provinciarum negotia ad eos deferrentur, sive de judiciis ageretur, sive de confirmatione privilegiorum; tum etiam si qui lites concordia inita finivissent, pactiones suas auctoritate Legatorum firmari postulabant. Ea cùm sint notissima, inutile esset ea persequi, & satis est observasse. Quare non sine causa adnotavit Paschalis II. ad Henricum Regem Anglorum scribens hanc esse consuetudinem ut per sedis apostolicæ Vicarios graviora Ecclesiarum per provincias negotia pertractentur. *Unde usque ad nos*, inquit, *licèt indignos, eorum Vicarios hæc consuetudo pervenit ut per nostræ sedis Vicarios graviora Ecclesiarum per provincias negotia pertractarentur seu retractarentur.* Legati verò, tametsi omnia pro suo arbitrio gererent, utplurimùm cuncta peragebant in Conciliis, ut quæ ipsi statuebant, etiam Episcoporum auctoritate tenerent. Sed ultimis temporibus, postquam solidata fuit suprema illorum potestas, insuperhabuerunt nomen Episcoporum, satis dignitati illorum prospectum putantes si coram illis decreta conderentur. Denique Gerardus Episcopus Sabinensis & apostolicæ sedis in Sicilia Legatus, cùm generale Concilium celebrasset apud Melphiam anno MCCLXXXIV. in eoque nonnullas constitutiones edidisset, eas suo tantùm nomine publicavit, nulla facta mentione

mentione Concilii approbantis: *Universis Archiepiscopis & Episcopis & aliis Ecclesiarum Prælatis per regnum Siciliæ constitutis tenore præsentium districtè præcipiendo mandamus ut constitutiones quas in generali vocatione Prælatorum regni apud Melphiam in præsenti edidimus observent & à subditis suis faciant inviolabiliter observari.*

VII. Tanta enim fuit olim Legatorum apostolicæ sedis auctoritas ut non solùm, quod jam vidimus, cuncta Ecclesiarum per provincias negotia per eos agitarentur, sed non liceret præterea judicia eorum retractari, omninoque ea servanda essent quæ ab illis decreta fuerant in Conciliis provincialibus. Alexandri secundi pontificatu, cùm Sclavi maximè cuperent fieri sibi potestatem divina celebrandi in lingua Sclavonica, quod prohibitum in synodo fuerat à Maynardo sedis apostolicæ Legato, idem Alexander negavit, jubens interim ut decreta Maynardi servarentur. Rem ita gestam narrat Thomas Archidiaconus Spalatensis cap. XVI. historiæ Spalatensis, qui hæc Alexandri verba ad legatos Sclavorum dicta refert: *Nunc verò euntes, gentem illam facite observare omnia quæ à venerabili fratre nostro Maynardo sanctæ Rufinæ Episcopo Cardinali synodaliter statuta sunt.* Sic Gregorius VII. Papa, quamtumvis justæ viderentur quorundam Aquitanorum Episcopum querelæ adversùs Giraldum Episcopum Ostiensem & sedis apostolicæ Legatum, noluit rationem habere eorum quæ ab illis postulabantur, ne auctoritatem Legati in dubium revocare videretur, seu ne temeraret ea quæ ab illo gesta fuerant; *respectu conservandæ auctoritatis tuæ*, inquit, *& honori suo providentes.*

Gregor. VII. lib. 1. epist. 16.

VIII. Fuit illud unum ex arcanis retinendæ dominationis, ea approbare quæ à Legatis acta erant in provinciis, ne dignitas eorum in contemptum veniret. Quam ob causam potestate maxima & amplissima ornabantur; eaque auctoritas, ut Mariana scribit, major erat quàm ut ei obsisti à quoquam posset. Insignis est in eam rem locus ex veteri charta Aquensis Ecclesiæ in Novempopulania, quam illustrissimus Archiepiscopus edidit in Historia Benearnensi. Descripta enim successione quorundam Episcoporum illius Ecclesiæ, demum additur: *Tempore Bernardi præfuit Olorensi Ecclesiæ Episcopus nomine Amatus, vir è contrario magnæ astutiæ & calliditatis, & totius Vasconicæ Legatus: qui quoniam totius Vasconicæ & aliarum provinciarum Legatus erat, facilè quemlibet suæ legationis Episcopum * supprimere poterat.*

Mariana lib. 9. de reb. Hisp. c. 18.

Hist. Bearn. pag. 310.

* opprimere.

IX. Quanta tum esset Legatorum auctoritas docet vel unicus Ivo Carnotensis Episcopus: qui tametsi liberè perstringat tyrannidem Hugonis Archiepiscopi Lugdunensis & apostolicæ sedis Legati, fatetur tamen tantam esse illius potestatem ut ad reddendam rationem rei à se gestæ cogi non posset, quantumvis iniqua sententia esset. *De cetero*, inquit, *prædam à Puteacensibus in me & in Carnotensem Ecclesiam factam jure possem à vobis repetere, si reverentiam vestram in jus vocare possem, qui ad suggestionem æmulorum meorum prædictos sacrilegos à me & coepiscopis meis communione privatos me nesciente communioni reddidistis, ac per hoc scelerum suorum impunitate ad perpetranda majora sacrilegia relaxastis.*

Vide Baron. ad an. 1099. §. 3.

X. Denique judicia Legatorum ac delegatorum sedis apostolicæ facta in provinciis debere esse sacrosancta decrevit Innocentius III. adversùs Episcopum Pictaviensem scribens. Cùm enim præfatus esset de magnitudine & dignitate Romanæ Ecclesiæ, dixissetque eam esse conditionis humanæ legem ut hominem simul in diversis locis existere aut ad loca remotiora transvolare subitò non permittat, addit Romanum Pontificem, quæ per se ipsum non potest, per Legatos suos vel delegatos judices exequi. Castigat deinde temeritatem Episcopi Pictaviensis, qui publicè prædicabat se in episcopatu suo esse velle Episcopum atque Papam, & asserebat quòd per judices delegatos à Papa, quos Papæ judicellos appellabat, in sua diœcesi nihil agi sineret, Capellanis porrò de Mirebello præsumpserat inhibere ne observarent sententias quas delegati ab Innocentio judices protulerant & præceperant firmiter observari. Castigato igitur Episcopo illo, jubet uti sententia illa firmiter observetur, ea præclara ratione addita: *Si enim delegatos à nobis judices pro mandatorum executione nostrorum tanto discrimini subjacere contigerit, quis commissiones nostras recipere aut mandata exequi non timebit?*

Vide suprà cap. 26. §. 8.

Innoc. III. lib. 16. epist. 12.

XI. Quare culpandus aliquo modo videtur Innocentius IV. qui licèt intelligeret Legatorum acta non esse excutienda, ut ipsemet innuit in epistola quam anno sexto sui pontificatus scripsit ab Abbatem sancti Martini Treverensis, attamen confirmare recusavit ea quæ à Legato sedis apostolicæ gesta fuerant in causa Ecclesiæ Vvarmaciensis donec totum illud negotium apud sedem apostolicam examinatum ac discussum fuisset. Præstat heic describere epistolam integram ex veteri codice bibliothecæ Colbertinæ. *Ex parte dilecti filii R. electi Vvarmaciensis fuit nobis humiliter supplicatum ut cùm dilectus filius noster P. sancti Georgii ad velum aureum Diaconus Cardinalis apostolicæ sedis Legatus, electione quam Capitulum Vvarmaciense de Corrado Præposito Vvarmaciensis Ecclesiæ de facto celebraverant ritè cassata, de prædicto Ricardo ipsi Ecclesiæ duxerit in Episcopum providendum, provisionem eandem confirmare de benignitate sedis apostolicæ curaremus. Licèt autem vehementer præsumamus pro iis quæ à Legato acta sunt in hac parte, plenius tamen de præmissis, an canonicè omnia processerint, certificari volentes, mandamus quatenus præfatum electum & alios, si qui fuerint qui se provisioni factæ de dicto R. velint opponere, ex parte nostra peremptoriè citare procures ut infra competentem terminum à nobis præfigendum eisdem cum omnibus rationibus & munimentis suis per se vel sufficientes & idoneos procuratores nostros se conspectui repræsentent, facturi & recepturi quod justitia suadebit. Datum Lugduni II. Nonas Augusti anno sexto.*

CAPUT XLVIII.

Synopsis.

I. Legatorum in provincias adventus ne minimo quidem sumptui olim erat provincialibus. Demum lata lex est, qua cautum est uti eis suppeditarentur sumptus, non solùm necessarii, sed etiam liberales. Refertur elegans locus Serlonis Episcopi Sagiensis.

II. Gregorius II. hortatus est Germanos uti Bonifacio impendia necessaria præberent. Item Paschalis I. mittens Ebbonem Remensem. Tandem Gregorius VII. formulam jurisjurandi præscribens Metropolitanis, jurare eos præcepit uti Legatos Romanos in eundo & redeundo honorificè tractarent & in suis necessitatibus adjuvarent.

III. Hoc Gregorii decretum statim receptum est. Hungari tamen restitere; ut colligitur ex epistola quadam Paschalis secundi, quæ emendatur. Baronii hallucinatio detegitur, qui ex una Paschalis epistola duas fecit.

IV. Stabilita necessitate suppeditandorum Legatis sumptuum, præscriptus ab iis est ordo solutionis, coactique provinciales immensas auri argentique moles pendere. Probatur ex Joanne Saresberiensi, & ex sancto Bernardo.

V. Probatur etiam ex epistola Friderici I. ad Adrianum quartum, in qua sævi Legatorum quorundam actus describuntur. Eis charta pura sigillata dabatur, ut in ea secundùm occasiones scriberent quod animis collubitum esset suis.

VI. Hunc fuisse vetustis illis seculis morem Ecclesiæ seu curiæ Romanæ probatur etiam ex Matthæo Parisio.

I. LEGATORUM apostolicæ sedis in provincias adventus ne minimo quidem sumptui olim erat provincialibus. Simpliciter victitabant; & si quid illis dabatur, ultro dabatur, nemoque cogebatur ad præbendos sumptus Legatis. Ultimis verò temporibus lata lex est, qua cautum est uti Legatis apostolicæ sedis suppeditarentur sumptus, non solùm necessarii, sed etiam liberales, ab iis ad quos mittebantur. Elegans est locus Serlonis Episcopi Sagiensis apud Ordericum Vitalem in libro duodecimo historiæ ecclesiasticæ. Hic ergo cùm inaudivisset Cardinales Romanos Petrum & Gregorium adesse, clericis dispensatoribus suis dixit: *Velociter ite, & diligenter Romanis servite, abundanter eis omnia dantes quæ necessaria sunt, quia legationem Domini Papæ, qui post Deum universalis pater est, deferunt, ipsique, qualescunque sint, magistri nostri sunt.*

Order. Vitalis pag. 877.

II. Primus omnium Gregorius II. mittens in Germaniam Bonifacium, clericis ac nobilibus laicis eum commendaverat, nihil sanè imperans, sed hortans ut ei impendia necessaria præberent. Contributio autem illa infra mediocritatem subsistebat, quòd exigui admodum sumptus sufficerent homini frugaliter viventi & Apostolorum virtutibus æmulanti; ac præterea contributio illa sponte fiebat à volentibus. Paschalis I. Ebbonem Archiepiscopum Remensem & Halitgarium Episcopum Cameracensem Legatos mittens ad septentrionales regiones nihil imperat, sed tantùm rogat clerum & populum illarum regionum *ut in omnibus necessitatibus legationis hujus eis solatiari certent*, & quæque itineri hujusmodi necessaria perspexerint pia benignitate pro viribus succurrere non negligant. Tandem Gregorius septimus, qui Legatorum auctoritatem in immensum extulit, etiam eorum commodis consulens, Metropolitanis formulam præscripsit secundùm quam jurare debebant cùm Pallium eis ab apostolica sede dabatur. In ea vero formula addita est clausula de procurationibus Legatorum, ut eo pacto certi illis essent sumptus necessarii. Clausulæ illius hæc sunt verba: *Legatum Romanum eundo & redeundo honorificè tractabo & in necessitatibus suis adjuvabo.*

Vide infra lib. 6. cap. 30. §. 9.

Apud Baron. ad an. 1079. § 9. & cap. Ego N. De jurejurando.

III. Hoc Gregorii decretum statim publicatum, statim receptum est. Hungari tamen, quamquam sit major è longinquo reverentia, detrectaverunt per illas tempestates tribuere Legatis munera seu tributa quæ citra contradictionem eis solvebantur in aliis provinciis. Colligitur istud ex epistola Paschalis secundi ad Archiepiscopum Colocensem, qui ad eum scripserat Regem & regni majores admiratione permotos quòd Pallium sibi ab Apocrisariis apostolicæ sedis tali conditione oblatum fuisset, si sacramentum juraret quod ei per Apocrisarios eosdem miserat summus Pontifex, id est, sacramento à Gregorio VII. inventum, de quo mox dicebamus. Ut ergo Hungaros ad obsequium inclinet, primùm ostendit quid sit Pallium, deinde disputat de auctoritate Romani Pontificis in universa Ecclesia, denique docet illud juramentum per omnes ubique provincias vigere, etiam apud Danos & Saxones. Sic namque inter cetera scribit ad eundem Archiepiscopum: *Numquid non ultra vos Saxones Danique consistunt? Et tamen eorum Metropolitani & idem juramentum asserunt, & Legatos apostolicæ sedis honorificè tractant & in suis necessitatibus adjuvant.* Erravit autem Baronius, ut hoc obiter dicam, falsa epistolæ istius inscriptione quæ extat in libris Decretalium deceptus, cùm putavit parem à Paschali secundo epistolam scriptam esse ad Archiepiscopum Panormitanum. Erravit inquam. Nam in libris Decretalium legendum non est *Panormitano Archiepiscopo*, ut vulgò editum est, sed *Colocensi Archiepiscopo*, ut rectè observatum est ab eruditissimo viro Francisco Florente ad tit. *De usu & auctoritate Pallii* pag. 338.

Apud Baron. ad an. 1102. §. 3.

IV. Stabilita semel necessitate suppeditandorum Legatis sumptuum, præscriptus ab iis est ordo solutionis, coactique provinciales immensas auri argentique moles pendere. Unde illa justissima Joannis Saresberiensis querela. *Sed nec Legati sedis apostolicæ*, inquit, *manus suas excutiunt ab omni munere, qui interdum in*

Joa. Saresb. lib. 5. Policr. cap. 16. & lib. 6. c. 24.

provinciis ita debacchantur ac si ad Ecclesiam flagellandam egressus sit Satan à facie Domini. Et infrà : *Provinciarum diripiunt spolia, ac si thesauros Crœsi studeant reparare.* Ista verò adeo publica erant per illa tempora ut & ipse sanctus Bernardus ad Eugenium III. scribens eum moneat uti tales in Cardinalium collegium admittat qui, cùm legatione sedis apostolicæ ornati fuerint, *Ecclesias non spolient, sed emendent, qui marsupia non exhauriant, sed corda reficiant, & crimina corrigant,* qui cùm ad apostolicam sedem redierint, *redeant fatigati quidem, sed non suffarcinati, simul & gloriantes, non quòd curiosa seu pretiosa quæque terrarum attulerint, sed quòd reliquerint pacem regnis, legem barbaris, quietem monasteriis, Ecclesiis ordinem, clericis disciplinam, Deo populum acceptabilem sectatorem bonorum operum.*

V. Eadem tempestate, cùm Adrianus IV. de Frederico primo Imperatore conquestus esset quòd Cardinalibus à latere Romani Pontificis directis non solùm Ecclesias sed & civitates regni sui clauderet, rescripsit Fridericus eadem ferme quæ ad Eugenium scripsisse vidimus sanctum Bernardum. Hæc sunt enim verba Friderici : *Cardinalibus utique vestris clausæ sunt Ecclesiæ & non patent civitates : quia non videmus eos Cardinales, sed Carpinales, non prædicatores, sed prædatores, non pacis corroboratores, sed pecuniæ raptores, non orbis reparatores, sed auri insatiabiles corrasores. Cùm autem viderimus eos quales requirit Ecclesia, portantes pacem, illuminantes patriam, assistentes causæ humilium in æquitate, necessariis stipendiis & commeatu eos sustentare non differemus.* Idem in edicto tum publicato adversus eosdem Legatos ait : *Porrò quia multa paria litterarum apud eos reperta sunt, & schedulæ sigillatæ ad arbitrium eorum scribendæ adhuc, quibus, sicut hactenus consuetudinis eorum fuit, per singulas Ecclesias Teutonici regni conceptum iniquitatis suæ virus respergere, altaria denudare, vasa domus Dei asportare, cruces excoriare nitebantur, ne ultra procedendi facultas eis daretur, eadem qua venerant via ad Urbem eos redire fecimus.*

Apud Goldast. to. 1. Constitut. imper. pag. 263.

Apud Radevicum lib. 1. c. 10.

VI. Hunc fuisse vetustis illis seculis morem Ecclesiæ seu curiæ Romanæ colligi potest ex his quæ Matthæus Parisius narrat de magistro Martino, quem Innocentius IV. in Angliam misit cum amplissima auctoritate, non tamen cùm nomine Legati : *Per modum enim Legati se gerens, licèt Legati vestibus pro privilegio Regis sophisticè salvando non insignitus, passim significabat imperiosè illi Abbati &c.* Hic ergo extraordinaria & amplissima, uti diximus, auctoritate instructus in Angliam veniens anno MCCXLIV. *manus extendit ad contributionem exigendam, provisiones secundum mentis suæ impetum, ratione relegata, ad opus ignotorum faciendas, redditus violenter extortos consanguineis Domini Papæ conferendos, auctoritate Papali truculenter armatus, cujus novas chartas secundùm desiderium suum & secundùm repentini casûs emergentis negotium singulis diebus ostendit. Unde fuerunt qui dicerent ipsum habere multas schedulas non scriptas, tamen bullatas, ut in eis quicquid placeret scriberet, quod absit. Missus est igitur iste Legatus sophisticus &c.*

CAPUT XLIX.

Synopsis.

I. Ineunda est, quamvis invitis, narratio fœdissimorum facinorum per provincias patratorum à Legatis. Non omnia tamen congerenda. Comparandarum in primis divitiarum aviditatem in Legatis accusavit antiquitas. Violentia denariorum apud Vvillelmum Malmesburiensem.

II. Joannes Cremensis primum locum fastuosè occupans in Concilio super Archiepiscopos & Episcopos regni Anglici, adversum se commovet indignationem Anglorum.

III. Tum etiam propter munerum acceptionem, & quia deprehensus cum meretrice ferebatur. Sed hanc narrationem esse falsam contendit illustrissimus Cardinalis Baronius.

IV. Referuntur verba sancti Bernardi, qui mores improbos cujusdam Legati describit, rapacitatem illius in primis exagitans.

V. Rogerius Hovedenus in causa sancti Thomæ Cantuariensis loquens de Legatis Romanæ Ecclesiæ, ait eos plus aurum & argentum sitire quàm justitiam & æquitatem.

VI. Joannis Neapolitani horrenda cupiditas & avaritia, qui lucri causa etiam injustissimam causam iniquissima sententia absolvit. Tum impudens ejus responsum.

VII. Adeo vulgata tum res erat Legatorum avaritia ut cùm Joannes Anagninus in Galliam missus esset ad revocandam concordiam inter Reges Franciæ & Angliæ, & isti palam faveret, publicè objectum ei ab alio sit illum olfecisse sterlingos Regis Angliæ.

VIII. Vvillelmus Episcopus Eliensis, Legatus in Anglia & Hibernia, gravis nimium fuit Ecclesiæ Anglicanæ, cunctos ad inopiam redigens. Elegans locus ex epistola Hugonis Episcopi Coventrensis, qui ait crucem illius Legati redemisse id est ad redemptionem coegisse omnes Ecclesias Angliæ, nec fuisse aliquem immunem qui crucis illius stigmata non sentiret. Sed ad excusandos istius Legati actus extant scripta Petri Blesensis & Cælestini III.

I. INVITUS aggredior narrationem tot fœdissimorum facinorum per provincias patratorum à Legatis, quæ virorum sanctissimorum ac doctissimorum querelas vetustis temporibus non semel excitarunt. Etenim quando ita Deus voluit ut in me susciperem istud argumentum, revocandus gradus non est, immo per tot probra & discrimina pergendum est inoffenso pede. Scilicet ex illa turpium facinorum commemoratione illum maximum profectum percipiemus, quòd ætatis nostræ felicitatem nobis gratulabimur, ætatis inquam nostræ, quæ cùm remota multùm sit à malis illis temporibus, non patitur nunc populationes provinciarum, & lætatur agnovisse tandem orbem necessariam non esse Legatorum præsentiam in provinciis, quæ tamen necessaria putabatur esse quo tempore fre-

quentia Legatorum urgebantur. Narraturi igitur probra atque dedecora Legatorum, sequemur ordinem temporum; illud tamen in primis præfati, non omnia congerere nos quæ Romanum nomen vetustis temporibus in invidiam adduxerunt, sed quosdam tantùm eventus colligere, ut ostendamus generalem fuisse eam pestilentiam, eosdemque fuisse omnium propè Legatorum mores, eandem comparandarum divitiarum aviditatem. Nam illud præcipuè in Legatis accusavit antiquitas. Testis sit Vuillelmus Malmesburiensis: qui describens ea quæ anno MCXVII. acciderunt in Anglia ob frequentiam Legatorum & ad propulsandam Legatorum ingruentium rapacitatem, ut Baronii verbis utamur, ait illos nullo magno rei publicæ fructu advenisse, attamen cum grandi præda recessisse, & in ea causa commemorat violentiam denariorum. *Nam & in principio regni Henrici*, inquit, *venerat Angliam ad exercendam legationem Guido Viennensis Archiepiscopus, qui postea Apostolicus fuit, tunc Anselmus, nec multò post quidam Petrus; omnesque reversi nullo effectu rei, grandi præda fuii, Petrus maximè, quòd omnes eum incendere caverent, qui esset filius Petri Leonis summi Romanorum Principis. Crebra ergo ad Angliam commeabat legatio Romanorum insidiantium imbecillitati Radulphi. Sed effugabantur omnes cautela Henrici. Nolebat enim in Angliam præter consuetudinem antiquam recipere Legatum nisi Cantuariensem Archiepiscopum. illique libenter refringebant impetum propter violentiam denariorum.*

Baron. ad an. 1117. §. 3.

Vuillelmus Malmesb. lib. 1. gest. pontif.

II. Aliquot exinde post annos, cùm Joannes Cremensis sanctæ Romanæ Ecclesiæ tituli sancti Chrysogoni Presbyter Cardinalis venisset in Angliam, proque dignitate Legati primum locum ubique occuparet super Episcopos, etiam in Conciliis, commovit ea res animos provincialium, quia nova præsumebantur. Rem ita narrat Gervasius Dorobernensis in actibus Pontificum Cantuariensium: *His diebus venit in Angliam Legatus quidam nomine Joannes, à Vuillelmo Cantuariensi Archiepiscopo & Turstano Eboracensi & Episcopis Angliæ nimis pompose susceptus est. Post modicum idem Legatus, peragrata Anglia, celebravit Concilium apud Vuestmonasterium, & totam Angliam in non modicam commovit indignationem. Videres enim rem cateneus regno Anglorum inauditam, clericum scilicet presbyterii tantùm gradu perfunctum Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, totiusque regni nobilibus qui confluxerant, in sublimi solio præsidere, illos autem deorsum sedentes ad nutum ejus vultu & auribus animum suspensum habere. Die quoque Paschæ cùm idem primò veniret in Angliam, officium dici loco summi Pontificis in matrice Ecclesia celebravit, eminenti cathedra præsidens, & insigniis pontificalibus utens, licèt non Episcopus sed simpliciter fuerit Presbyter Cardinalis. Quæ res quàm gravi multorum mentes scandalo vulneraverit & inusitata negotii novitas & antiqui regni Anglorum detrita libertas satis indicat.*

Vide infrà cap. 32. §. 4.

Gervas. Dorob. pag. 1663.

III. Non solùm autem propter hanc novitatem in se concitavit hic Joannes odia Anglorum, sed etiam propter munerum acceptionem, ut observat Henricus Archidiaconus Huntindoniensis his verbis: *Ad Pascha verò Joannes Cremensis Cardinalis Romanus descendit in Angliam; perendinansque per episcopatus & abbatias, non sine magnis muneribus ad nativitatem sanctæ Mariæ celebravit Concilium solenne apud Londoniam.* Nolo heic commemorare fœdissimum facinus quod paulò post ista narrat idem Huntindoniensis, de meretrice nimirum deprehensa cum Legato, cùm sciam illustrissimum Cardinalem Baronium contendere narrationem hanc esse falsam. Quamquam si quis eam veram præstare vellet, facilè, ut ego quidem arbitror, argumenta Baronii dissolveret.

Henr. Huntindon. lib. 7.

Baron. ad an. 1125. §. 14.

IV. Tempore dein Eugenii III. fuit quidam Legatus adeo infamis & inverecundus ut iracundiam sancti Bernardi adversùm se excitaverit. Fuit is, ut Baronius adnotat, Jordanes Cardinalis, Legatus tum ad Conradum Imperatorem missus. Sic ergo de eo scribit sanctus Bernardus ad Hugonem Episcopum Ostiensem: *Pertransiit Legatus vester de gente in gentem & de regno ad populum alterum, fœda & horrenda vestigia apud nos ubique relinquens. A radice Alpium & regno Theutonicorum per omnes penè Ecclesias Franciæ & Normanniæ & circumquaque circuiens usque Rothomagum vir apostolicus replevit non evangelio sed sacrilegio. Turpia fertur ubique commisisse, spolia Ecclesiarum asportasse, formosulos pueros in ecclesiasticis honoribus ubi potuit promovisse, ubi non potuit voluisse. Multi se redemerunt ne veniret ad eos. Ad quos pervenire non potuit, exegit & extorsit per nuntios. In scholis, in curiis, in triviis, fabulam se ipsum fecit. Seculares, religiosi, omnes malè loquuntur de eo. Pauperes & monachi & clerici conqueruntur de eo. Homines quoque suæ professionis ipsi sunt qui magis exhorrent & famam ejus & vitam. Hoc testimonium habet & ab his qui intus & ab his qui foris sunt.*

Baron. an. 1151. §. 6. Otto Frising. lib. 1. de gest. Frider. c. 63.

S. Bernard. epist. 290.

V. Nihilo favorabilior Legatis Romanis fuit Rogerius de Hoveden in causa sancti Thomæ Cantuariensis. Agens enim ad annum MCLXV. de discidio quod exortum erat inter eundem Thomam & Henricum secundum Regem Anglorum, adversùs quem Henricus legatos ad Alexandrum Papam miserat, addit: *Illi autem videntes se non posse proficere, petierunt à Domino Papa duos Legatos mitti in Angliam ad cognoscendum controversiam quæ erat inter Regem & Archiepiscopum Cantuariensem, & ad determinandam eam in honorem Dei & sanctæ Ecclesiæ & regni. Sed Dominus Papa nullum Cardinalem nec aliquem Legatum mittere voluit, sciens quòd Rex Angliæ potens erat in opere & sermone, & quòd Legati ex facili possent corrumpi, utpote qui plus aurum & argentum sitiunt quàm justitiam & æquitatem.*

VI. Eadem tempestas protulit monstrum avatiriæ, Joannem scilicet Cardinalem Neapolitanum vulgò dictum, qui lucri causa, ut Baronius observat, frequenter munus legationis in Siciliam ab Alexandro tertio extorquere consuevit. Nolo heic commemorare quæcunque de eo narrar Hugo Falcandus, illorum temporum elegantissimus scriptor. Sufficiet unica causa divortii Comitis Richardi, quam iste Legatus summo jure contra fas & instituta majorum diremit pecunia corruptus. *Per idem tempus*, inquit Hugo Falcandus, *Richardus de Sagio Panormum veniens uxorem suam sororem Bartholomæi Perusini secum adduxerat, ut, ea dimissa, neptem Archiepiscopi Capuani nobilissimam meretricem, cujus amore dudum captus fuerat, matrimonio sibi*

Baron. ad an. 1167. §. 35.

Hugo Falcandus in hist. Sicil. pag. 126. ex MSS.

conjungeret. Hic cùm Apulia diù Capitaneus & magister Comestabulus extitisset, toties aliis rebellantibus fidem inconcussam retinens, nunquam ab Rege defecit: quem Regina benignè suscipiens, dedit ei comitatum Richardi de Aquila Fundani Comitis, qui sine spe reditus in Romanorum finibus exulabat. De solvendo quoque matrimonio præcepit curiæ familiaribus ut convocatis Episcopis aliisque personis ecclesiasticis, & auditis utriusque partis allegationibus, quod inde dictaret æquitas expedirent. At illi rogaverunt Cardinales ut ejusdem interessent examinationi negotii, eò quòd ipsi promptiorem harum rerum haberent notitiam, cùm Romana curia frequenter super hujusmodi causis cognosceret. Joannes ergo Neapolitanus eorum facilè petitioni consensit. Episcopus autem Hostiensis, vir honestatis non indubiæ, cùm socium suum vidisset muneribus & gratia præcorruptum, eoque ipso rectè judicandi libertatem sublatam, nullis precibus adduci potuit ut eorum vellet judiciis interesse. Causa verò propter quam prædictus Richardus putabat oportere dissolvi conjugium hæc erat, quòd se dudum ante contractum matrimonium cum quadam uxoris suæ consobrina rem habuisse dicebat. cujus rei testes processerant duo Milites hoc se vidisse certissimè protestantes. Quòd cùm adversa pars denegaret, essentque qui falsum eos perhibere testimonium se probaturos assererent, non quia causam hujusmodi crederent, etsi constaret, ad solvendum matrimonium posse sufficere, sed ut objecti consanguineæ suæ criminis injuriam propulsarent, Cardinalis rem breviter satagens definire, prædictos testes jurare præcepit. Inde soluto matrimonio, & ab utraque parte de non coëundo deinceps præstito sacramento, Richardo potestatem dedit ad secundas nuptias licitè transeundi, illam autem jussit sine spe conjugii permanere. In quo licèt eum ecclesiastici viri qui aderant Richardi de Sugio & amicorum ejus gratiam sequutum fuisse non ambigerent, illud tamen propensiùs mirabantur, quòd viro qui deliquerat absoluto, mulieri, quæ nihil admiserat, perpetuam continentiam indixisset. Cùmque latenter ejus impudentiam arguentes, tentandi gratia quærerent ab eodem utrum in causis paribus idem jus consequenter admitterent, respondit sibi licere quod eis non liceret, neque nunc id se fecisse ut ad consequentiam traheretur. Subdit Baronius, qui ista refert: *Huc usque Hugo Falcandus de scandalis quæ amore auri Cardinalis venalis inferret.*

VII. Adeo vulgata res erat seculo illo Legatorum apostolicæ sedis avaritia ut cùm Joannes Anagninus à Clemente III. missus in Galliam fuisset Legatus ad revocandam pacem inter Reges Franciæ & Angliæ, & propositis quibusdam concordiæ capitibus, re infecta utrique discederent, Legatusque assereret *quod nisi Rex Franciæ ad plenum componeret cum Rege Angliæ totam terram suam sub interdicto poneret*, inter alia quæ adversùm Legati minas reposuit Rex Francorum, quæ referuntur à Rogerio Hovedeno, *adjecit etiam quòd prænominatus Cardinalis jam sterlingos Regis Angliæ olfecerat.*

VIII. Haud ita multò pòst, id est, anno millesimo centesimo nonagesimo, Vvillelmus Eliensis Episcopus, commendatione usus Richardi Regis Anglorum, apud quem præcipua gratia florebat, legationem totius Angliæ & Hiberniæ obtinuit à Clemente III. cujus ea de re literæ referuntur à Mattheo Parisio. Legationis autem officium, *quod mille fusis argenti libris adquisierat, adeo immoderatè peregit ut omnibus Angliæ Ecclesiis tam conventualibus quàm cathedralibus fieret onerosus. Siquidem mille & quingentis per Angliam evectus equitaturis, clericorum stipatus catervis, Militumque vallatus agminibus, omnia ferè quæ episcopali reverentiæ congruunt prætermisit.* Hic fastus in eum concitavit Anglorum invidiam & odium meritò excandescentium adversùs hominem qui ad nihil aliud videbatur impetrasse legationem sedis apostolicæ quàm ut universam Angliam una ruina opprimeret. Describit ista eleganter Hugo Coventrensis Episcopus in epistola de dejectione ejusdem Legati, quam recitat Hovedenus. *De consilio universorum statuimus*, inquit Hugo, *ne talis de cetero in regno Angliæ dominetur, per quem Ecclesia Dei ad ignominiam & populus ad inopiam erat redactus. Ut enim cetera omittam, ipse & gantones sui totum regnum exhauserunt.* Addit paulò pòst Eliensem Episcopum Cantuariam properasse, *ut ibi, sicut decebat, crucem acciperet peregrinationis & deponeret crucem legationis, quam per annum & dimidium anni post mortem Papæ Clementis in præjudicium Romanæ Ecclesiæ & detrimentum Anglicanæ portaverat. Omnes enim Ecclesias Angliæ crux illa redemit, id est, ad redemptionem coegit, nec fuit aliquis immunis qui crucis illius stigmata non sentiret. Et si fortè alicujus Episcopi domum intravit, ab eo scire poteritis quòd centum vel ducentarum marcarum pretio sua constiterit procuratio.* Porrò adversùs hanc Hugonis Episcopi Coventrensis epistolam Petrus Blesensis aliam epistolam scripsit pro Episcopo Eliensi, in qua eum valde laudat. Cælestinus quoque tertius, qui tum sedi apostolicæ præsidebat, in gratiam ejus scripsit ad Archiepiscopos & Episcopos Angliæ ista adversùs Episcopum Eliensem præsumpta fuisse per invidiam Joannis Comitis Moretonii, quem & complices ejus in hoc facto denuntiari solenniter excommunicatos jubet.

Matth. Paris in Richardo I.

CAPUT L.

Synopſis.

I. Rurſum avaritiam Legatorum inſectatur Rogerius de Hoveden in perſona Joannis Salernitani, quem ait à ceteris potionibus quæ homines inebriare ſolent abſtinuiſſe, ceterùm aurum & argentum ſitiviſſe.

II. Raynaldus, ut dedecus illud amoliatur à nomine Legatorum, vitium illud confert in corpus virorum eccleſiaſticorum. Notatur à veteri ſcriptore mos Romanorum ad burſarum corroſionem.

III. Refertur inſignis locus Guiberti de Novigento adversùs avaritiam Romanæ curiæ, qui illuſtratur ex alio loco Matthæi Pariſii.

IV. Cupiditatem in Joanne Ferentino notat idem Pariſius. Refellitur Odoricus Raynaldus, qui factum iſtius Legati excuſare conatur, hanc rapinam deſcendere faciens ex veteri more faciendarum collectarum.

V. Gualo Legatus in Angliam miſſus ab Innocentio III. honeſta & inhoneſta omnis quæſtui habebat. Itaque ob inſatiabilem avaritiam accuſatus apud Pontificem, ab eo multatus eſt pœna pecuniaria. Verùm hæc narratio falſi ſuſpicione laborat.

VI. Impudens Ægidii Legati mendacium: qui poſt corroſam multam auri vim, finxit ſe à latronibus ſpoliatum fuiſſe, cùm eam pecuniam in ſumma ambitione ac luxu profudiſſet, & ita crumena inani Romam rediit. Frequentia Legatorum commotus Alexander Scotorum Rex novum Legatum repudiat. Vehemens oratio Epiſcopi cujuſdam Scoti adversùs Legatos.

VII. Otto Legatus in Angliam miſſus à Gregorio IX. magnificè acceptus & multis muneribus donatus. Neque ſanis pepercit neque profanis. Sed præda ſua ſpoliatus, factus eſt præda de prædatore.

VIII. Interdum Legati ſpoliabantur pecunia compilata. Talayrandus à latronibus ſpoliatus in Gallia.

IX. Talayrando felicior fuit in Anglia Pileus Cardinalis. Nam cùm immenſam auri vim collegiſſet variis modis, eam priùs Anglia eduxit quàm ipſe exiret.

I. EXTINCTO Cæleſtino ſucceſſit Innocentius iſtius nominis tertius. Hic anno MCCI. Legarum in Scotiam & Hiberniam miſit Joannem Preſbyterum Cardinalem tituli ſancti Stephani in Cœlio monte; cujus præclaras virtutes cùm celebret Rogerius Hovedenus, avaritiam tamen inſectatur. *Eodem anno*, inquit, *Johannes Salernitanus tituli ſancti Stephani in monte Cœlio Preſbyter Cardinalis apoſtolicæ ſedis Legatus in Scotia & in Hibernia & in inſulis adjacentibus venit Eboracum.* Et paulò pòſt: *Prædictus verò Johannes non manducavit carnem, vinum & ciceram non bibit nec aliquid quo inebriari potuit, ſed aurum & argentum ſitivit.* Meminit iſtius legationis Radulfus de Diceto in imaginibus hiſtoriarum his verbis: *Johannes Salernitanus Preſbyter & Cardinalis à ſummo Pontifice tranſmiſſus tam Hybernia quàm Scotiæ Legatus, tranſitum habens per Angliam, ſollemni proceſſione receptus eſt in Eccleſia doctoris gentium Pauli prid. Kal. Septembris.*

II. Odoricus Raynaldus referens hunc locum ex annalibus Hovedeni, ut dedecus illud amoliatur à nomine Legatorum, vitium illud confert in corpus virorum eccleſiaſticorum. *Deploranda planè eſt*, inquit, *complurium eccleſiaſticorum conditio, qui reliquis ſuperatis vitiis, avaritiæ ſordibus perliti, inſatiæ pecuniæ cupiditati, ſummo aliorum ſcandalo, ſuaque animæ detrimento, turpiſſimè ſuccumbunt.* Sed ab iſta generali reprehenſione abſtinuiſſet haud dubiè Raynaldus, ſi voluiſſet intelligere iſta referri non poſſe ad omnes clericos, ſed ad mores Legatorum Eccleſiæ Romanæ, quorum avaritia fato quodam ſemper & ubique notata eſt; adeo ut cùm Simon de Bria Cardinalis, natione Gallus, apoſtolicæ legationis auctoritate per Gallias inſtructus, augendis fortunis ſuis ſtuderet, paſſus ſit ſeveram animadverſionem à quodam ſcriptore illorum temporum, qui adnotat illum, quamvis eſſet natione Gallus, bene didiciſſe morem Romanorum ad burſarum corroſionem. Hæc ſunt ejus verba telata à viro clariſſimo Franciſco Ducheſnio in probationibus hiſtoriæ Cardinalium Gallorum pag. 590. *Et licèt iſte Cardinalis eſſet natione Gallicus, & fuiſſet Cancellarius Regis Franciæ & Theſaurarius Turonenſis, bene didicerat morem Romanum ad burſarum corroſionem.* Sic Giraldus Cambrenſis in libro de expugnatione Hiberniæ cap. 36. loquens de Legatis ab Alexandro III. miſſis in Angliam poſt cædem ſancti Thomæ ait: *Viri, ut putabantur, juſti & boni & ad hoc fideliter electi, ſed tamen Romani.*

Oder. Raynald. ad an. 1201. §. 35.

III. Nolo heic recenſere cuncta quæ antiquitus dicta ſunt adversùs cupiditatem & avaritiam Romanorum. Sufficiet in præſentiarum, ad retundendum hunc Odorici Raynaldi conatum, teſtimonium Guiberti de Novigento, qui lib. III. de vita ſua cap. IV. loquens de Galdrico electo Epiſcopo Laudunenſi ad Paſchalem II. proficiſcente ut electionem ſuam ab eo confirmari procuraret ait: *At Palatini, Papæ videlicet neceſſarii, comperta hominis opulentia, aggratulari, virum ferre laudibus. Moris enim eſt ut audito auri nomine manſueſcant.* Sic Matthæus Pariſius ad annum MCIII. adnotat ſedem apoſtolicam clementiſſimam eſſe ac nulli deeſſe conſueviſſe, dummodo aliquid albi vel rubei intercedat.

IV. Anno Chriſti milleſimo ducenteſimo ſexto, ut Matthæus Pariſius ſcribit, *Johannes Ferentinus apoſtolicæ ſedis Legatus veniens in Angliam, eamque perluſtrans, magnam pecuniæ ſummam congeſſit, & tandem apud Radingum in craſtino ſancti Lucæ Evangeliſtæ Concilium celebravit. Quo facto, ſarcinulis cum magna cautela diſpoſitis & prudenter commendatis, feſtinus viator ad mare perveniens, Angliam à tergo ſalutavit.* Conatur iſta excuſare Odoricus Raynaldus, malo ſanè conſilio, ſed eventu pejore, hanc rapinam deſcendere faciens ex veteri Eccleſiæ conſuetudine mittendi Legatos in provincias ad faciendas collectas. Nam ea conſuetudo multis antè ſeculis deſierat, & illa Legatorum ſæva ac

violenta rapacitas, qui magnam illam auri argentique vim quam exegerant in suos usus vertebant, immensùm distabat à voluntaria illa contributione quam veteres Christiani pendebant in solatium fratrum pauperum. Esset hic locus ostendendi quantum inter ea discrimen esset. Sed cùm id facilè unusquisque apud se expendere possit, supersedeo, ut cœptum opus persequar.

V. Fuit hoc seculo Anglia ludibrium Legatorum theatrumque ubi maximos illi quæstus prædasque faciebant. Eodem Innocentii tertii pontificatu, cùm civile bellum esset in Anglia, Rexque Joannes auxilium Innocentii imploraffet, iste Gualonem tituli sancti Martini in montibus Presbyterum Cardinalem Legatum in Angliam misit anno MCCXVII. qui *non priùs Anglia proceres ac Præsules*, ut Hector Boëtius narrat, *in gratiam recepit quàm ingentem numerassent argenti summam. Nam illi moris erat honesta & inhonesta omnia quæstui habere.* Excitasse porrò Gualonem adversùm se querelas Episcoporum Angliæ & Scotiæ, qui acriter apud Innocentium conquesti sunt de avaritia ejus, unumque ex iis Episcopis quos, quia aurum pendere recusaverant, Romam ire Legatus jusserat, aliorum ac suo nomine coram summo Pontifice ac Gualone ipso, quem ob eam causam commorus Pontifex Romam revocaverat, præsente, enarrasse cuncta quæ ex quo in Angliam Legatus Gualo venerat avarè ac sceleratè perpetrata ab eo erant tradit idem Boëtius; qui addit Gualonem, quum se non satis purgaret, mulratum esse ab Innocentio pro ejus arbitrio pœna pecuniaria. Sed adversùs narrationem illam Hectoris Boëtii opponi potest auctoritas Honorii III. qui eodem anno scribens ad Gualonem, eum jubet injunctum sibi legationis officium laudabiliter, ut cœperat, prosequi. Unde colligi posse videtur neque Romam revocatum fuisse Gualonem, neque castigatum fuisse ob malè gestam legationem, cùm testetur Honorius illum laudabilitet in hoc munere se gessisse.

Matth. Paris in Joanne. Hect. Boët. lib. 13. hist. Scotor. fol. 382.

Apud Oder. Raynald. ad an. 1216. §. 30. & ad ann. 1218. § 45.

VI. Sub eodem Honorio, anno millesimo ducentesimo vigesimo primo, Ægidius Cardinalis in Scotiam legatus ut in subsidium novæ expeditionis in terram sanctam pecuniam aliquam conquireret, accepta haud parva & à laicis & à clero, cùm eam in itinere in summa ambitione ac luxu profudisset ac dilapidasset, spoliatum se à latronibus confinxit, & ita crumena inani Romam rediit. Paucis igitur diebus postquam ille reversus erat, eadem de causa missus est alius in Scotiam Legatus. Sed ista Legatorum frequentia commotus Scotorum Rex Alexander, habito suorum Concilio, admittendum illum non esse censuit. In eo verò Concilio Episcopus quidam supra modum avaritiæ Legatorum Romanorum infensus, liberrimè multa adversùs eos proloquutus est, quorum summa hæc erat. Intolerandam esse omnem tyrannidem, sed in primis servorum aut infimæ sortis hominum. Si mala quibus Scotorum regnum affectum erat superioribus annis à summo Pontifice illata fuissent, ea utcunque ferenda videri. Verùm ut homines infimi & ad aliquam fortunam per flagitia provecti per tantam injuriam in Scotos sæviant, insuper etiam ea quæ sanctissima hactenus à patribus Scoti acceperant avarissimè quæstui habeant, ea non indignè patienda; præsertim cùm nec finem ullum faciant, & Scotorum simplicitatem ac modestiam superbissimè contemptui habeant. Revocavit deinde in memoriam conventus quæ perperam & inhumaniter gesta erant à Gualone & ab Ægidio, huc demum flectens ut censeret neque tertium istum Legatum neque ullum alium deinceps admittendum in regnum, ut tot malis iretur obviam.

Id. Boët. lib. ...

Id. Boët. ibid.

VII. Gregorius deinde nonus anno MCCXXXVII. Legatum in Angliam misit Ottonem Diaconum Cardinalem tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano. Commovit ea legatio universum regnum, ut Matthæus Parisius docet. *Venit igitur in magno apparatu Legatus prænominatus & potentia magna. Et occurrerunt ei Episcopi & clerici famosi usque ad littus; & aliqui in naviculis navigando obviarunt ei, applaudentes, & munera inæstimabilia offerentes. imò etiam Parisiis in obviam ei obtulerunt telas escarleti & vasa pretiosa nuncii diversorum Episcoporum.* Damnat istum morem Parisius, describitque deinde qua pompa susceptus Legatus sit. Mansit autem in Anglia per triennium, neque sanis parcens neque profanis ut se suosque ditaret. Deplorat hanc patriæ suæ infelicitatem idem Parisius his verbis: *In crastino Epiphania apud Doveram Legatus navem ascendens, post regales amplexus & oscula, legationis deposuit insignia, & transfretans apperriatam Angliam à tergo salutavit, nullo præter Regem & quos idem Legatus bonis regni saginaverat de recessu suo condolente. Nec remansit eadem hora, ut veraciter dicebatur, in Anglia tantum pecuniæ, exceptis sanctorum vasis & ornamentis Ecclesiarum, quantum à regno jam extorserat Anglicano. Præbendas autem, Ecclesias, & varios redditus opimos plusquam trecentos ad suam vel Papæ contulerat voluntatem. unde regnum, quasi vinea exposita omni transeunti quam exterminavit aper de sylva, miserabiliter languit desolatum.* Et paulò pòst: *Ut manifesto argumento monstraretur quòd non missus erat ad oves quæ perierant protegendas, sed ad pecuniam quam invenerat vindemiandam. Idcirco meritis multiplicitèr exigentibus Domino flagellante per Imperatorem præparantem muscipulas illa præda meruit spoliari, factus præda de prædatore.*

VIII. Ea fuit Legatorum quorundam fortuna ut cùm magnam auri vim collegissent per tempora suæ legationis, ea deinde spoliarentur finita legatione. Extant quamplurima talium rerum exempla. Unicum sufficere posset. Verùm nunc visum est aliquot è multis proferre. Anno MCIV. Bruno Episcopus Signinus Legatus à Paschale II. missus est in Galliam. *Cùm autem de Gallia reverteretur*, inquit auctor vitæ ejus, *in itinere sibi latrones insidias posuerunt, volentes ipsum suis facultatibus spoliare*, non privatis, ut par est existimare, sed iis quas putabant illum è Gallicana legatione retulisse. Sed valde errabant. Testatur

Vide Guillelmum Neubrig. lib. 3. cap. 9. & Baron. ad an. 1185. § 10

enim idem auctor illum in ea legatione non abiisse post aurum, nec sperasse in pecuniæ thesauris. Itaque mala quorundam aliorum Legatorum fama persuaserat latronibus Brunonem quoque esse prædonem, & ob hoc eum facultatibus suis spoliare destinaverant. Anno MCLXXVI. *Vivianus tituli sancti Stephani in Cœlio monte Presbyter Cardinalis, apostolicæ sedis Legatus, Scotiam intravit, conculcans & comminuens obvia quæque, expeditus capere, nec impeditus rapere*, ut ait auctor annalium Mailrosiensium. Verùm illa cura multùm ei fuit inutilis quoad Hiberniam, quò se contulerat. Nam suborto ingenti tumultu in ea regione, *cùm in Ecclesiis simplicitatis barbaræ*, ut ait Guillelmus Neubrigensis, *liberiùs agere morem vellet Romanum, denuntiantibus præfectis regiis ut vel abscederet vel secum militaret, auro Hybernico, quod multùm sitierat, minùs onustus in Scotiam remeavit*. Anno MCCCXVII. missi sunt in Angliam Legati Gaucelmus Joannis & Lucas de Flisco Cardinales ut concordiam revocari procurarent inter Reges Angliæ & Scotiæ. Verùm quia videbantur inclinare in Regem Angliæ, Scotus eos ingredi non permisit regnum suum. Itaque *in itinere versùs Scotiam in agro Dunelmense deprædati sunt*. Reversi ergo ad Regem Angliæ, cùm Regem Scotiæ excommunicassent & regnum ejus interdicto supposuissent, *pro ablatis à prædonibus duplicia receperunt à Rege & proceribus sponte collata*. Quamquam paulò aliter rem narrat Matthæus Parker in libro de antiquitate Britannicæ Ecclesiæ, ubi ait calamitatem quæ Legatis acciderat in itinere versùs Scotiam lucrosam illis fuisse, quòd reversi cùm hanc sibi factam injuriam deplorassent, collecta ad hoc damnum resarciendum grandi à clero pecunia, duplo plus repetierunt quàm amiserunt. Anno MCCCLIX. cùm Talayrandus Episcopus Albanensis Avenionem rediret functus legatione apostolica ad Reges Francorum & Anglorum, perque diœcesim Lingonensem transiret, fuere qui animo destinarunt eundem Legatum spoliare opibus suis, quos ob hoc ipsum Legatus epistola generali ad Episcopos Gallicanos missa excommunicari solemniter jussit. Sanè Legatus captus non est, quia se continuit intra villam de Castellione. Famuli verò ejus capti sunt cum thesauro, & adducti ad castrum de Giam. Res verò captas eas fuisse docet Talayrandus in epistola quam, uti diximus, adversùs prædones scripsit ad Episcopos Gallicanos, vasa nimirum argentea, cruces aureas, lapides pretiosos, vestes, & res alias, quas non nominat. Scio reponi posse ista rapto parta non fuisse, hunc quippe Cardinalem ortum ex nobilissima familia Comitum Petragoricensium, prætera divitiis abundasse, ut constat ex ejus testamento nuper edito. Sint ista vera. Ex hoc tamen facto colligitur insidias illi positas fuisse, non ob privatas opes, de quibus certò constare non poterat latronibus, sed ob publicas, id est, ob eas quas ex procurationibus quæ Legatis debebantur, de quibus mox acturi sumus, probabile erat illum peperisse.

Vide infrà cap. 36. §. 11.

Guill. Neubrig. lib. 3. cap. 9.

Odor. Raynald. an. 1317. §. 41. 48. Thomas de la Moor in vita Edwardi 2. pag. 594.

Apud Severtium in Episc. Matiscon. cap. 53. §. 7.

IX. Talayrando felicior fuit Pileus Presbyter Cardinalis tituli sanctæ Praxedis, quem anno MCCCLXXXI. Urbanus VI. Legatum in Angliam destinavit. Hic enim, ut Thomas Vvalsinghamus refert, cùm immensam auri vim collegisset variis modis, *recessurus aurum nec argentum post se nequaquam relinquere voluit, sed secum super summarios deferri fecit, ad tantam quidem summam quantam nunquam Anglia in taxa vel talliagio semel pendere consuevit*. Præstat autem heic describere quibus artibus hic Legatus tantam auri argentique vim collegerit, tanquam præcipitantibus fatis diripienda esset Anglia, seu jure id sive injuria fieret. Describit ista idem Vvalsinghamus his verbis: *Nam, ut asseruit, potestatem afferens inauditam, in brevi totum regnum ad ipsum confluere fecit pro diversis gratiis impetrandis. Revera diversa diversis beneficia contulit: indulgentias quas Dominus Papa concedere solummodo consuevit & ipse concessit, biennales, triennales. Confessionales literas quibuslibet solventibus gratanter indulsit. Ad capellanatum Domini Papæ tam possessionatos quàm mendicantes admisit; nec aurum eorum respuit qui Notarii publici effici precabantur. Altaria quoque portatilia nulli pecuniam offerenti negavit. Quadraginta libras cum aliis donis Cisterciensium non repulit quum gratiosè concederet eis licentiam generalem vescendi carnibus extra monasterium indifferenter ut in monasterio edere consueverunt. Excommunicatis gratiam absolutionis impendit. Vota peregrinationis ad Apostolorum limina, ad terram sanctam, ad sanctum Jacobum, non priùs remisit quàm tantam pecuniam recepisset quantam juxta veram æstimationem in eisdem peregrinationibus expendere debuissent. Et ut cuncta concludam brevibus, nihil omnino petendum erat quod non censuit interveniente pecunia concedendum. Interrogatus autem in qua potestate hæc faceret, cum summa indignatione respondit se Romæ, si scire vellent ejus potestatem, omnibus responsurum. Jamjamque adeo referti erant argento ejus sacculi ut advenientibus ejus ministri respondere dedignarentur nisi aurum afferrent dicentes: Afferte nobis aurum. Argento enim vestro pleni sumus.* Hic est ille Pileus qui velut alter Proteus, partibus Urbani VI. relictis, ad Clementem VII. profugus, illum postea deseruit post mortem Urbani.

CAPUT

CAPUT LI.

Synopsis.

I. Agendum in hoc capite de procurationibus Legatorum. Procurationis vocabulo intelliguntur cibaria quæ debentur Episcopis visitantibus, ut docet etiam glossa. Inde procurare & exhibere. Gregorius VII. sumptus Legatis præberi mandavit. Hinc paulatim introductum uti procuratio eis solveretur. Alexander III. modum procurationum præscripsit in Concilio Lateranensi.

II. Cum procuratio tribuebatur tantum in victualibus, modica erat. Dabitur Legatis lac ad bibendum, & non bibent ultra tertiam vicem. Sed ista abrogata esse adnotat Gambarus. Cardinales Legati sunt bonis & consuetis cibis procurandi.

III. Procurationis vocabulum in eo sensu introductum erat desinente seculo duodecimo, ut probatur duobus locis illustribus. De luxu & pompa Episcopi Eliensis in Anglia.

IV. Nihilo illo modestiores erant ceteri Legati. Innocentius III. procurationes Legatorum restrixit ad necessaria, causas querelarum amputare studens.

V. Frequentia Legatorum dedit occasionem huic constitutioni. Præscriptio longa non eximit à solutione procurationum. Solum privilegium apostolicæ sedis hoc potest.

VI. Exempti contendebant se non teneri ad solutionem procurationum.

VII. Legati exigebant procurationes ab iis etiam quos non visitabant. Et huic quoque malo modum aliquem ponere studuit idem Innocentius. Sed idem tamen hanc saluberrimam constitutionem evertit in sequenti clausula, permittens Legatis uti cum oportuerit eos apud aliquem locum moram facere longiorem, procurationes recipiant ab Ecclesiis & personis quas non visitaverint.

VIII. Id ipsum constituit Nicolaus IV.

IX. Episcopi in Concilio Triburiensi congregati hunc agendi n[illegible] damnarunt in aliquibus Episcopis sui seculi.

X. Antiquitus ergo pecunia non exigebatur pro procuratione. Dein Legati ex[illegible]gerunt, specie levandi onera provincialium. Otto Legatus duas marcas argenti ab Ecclesiis conventualibus Angliæ exegit nomine procurationis.

XI. Cùm aliàs Otto in Anglia passus esset contradictionem propter procurationes, Anglis respondentibus quòd toties bona Ecclesiæ exhauserat Romana importunitas quòd nullo modo ampliùs tolerarent, ad humilitatem religiosorum se convertit, & ab eis magnam pecuniæ vim extorsit nomine procurationis.

XII. At non propterea destitit Otto ab exigendis procurationibus. Misit enim mandata ad Archiepiscopos & Archidiaconos uti procurationes in suis quique locis nomine suo exigerent, & ad se mitterent.

XIII. Cistercienses, qui per privilegia sedis apostolicæ exempti erant à solutione procurationum, querelas adversùs Ottonem suas detulerunt ad Gregorium IX. Papam. Is verò vetuit ab eis exigi procurationes pecuniarias, cibis porrò regularibus absque esu carnium contentus esset Legatus quandiu apud illos esset.

XIV. In Gallia quoque motus aliquos excitarunt procurationes Legatorum. Probatur ex epistola Innocentii IV. nondum edita, & ex epistolis Alexandri IV. & Urbani IV.

XV. Sub Clemente V. adeo intolerabiles erant procurationes Legatorum ut se provinciales ab eis præstandis eximere studerent omnibus modis. Probatur ex facto virorum ecclesiasticorum diœceseos Helenensis. Contendebat Episcopus Helenensis se, cùm esset de regno Arragoniæ, non teneri ad præstationem procurationum Legatis in Franciam missis. Allegabat privilegium Innocentii quarti.

XVI. Eò processerat Legatorum aviditas ut se ita redderent in procurationum exactionibus onerosos quòd oppressi subditi hujusmodi onera non valebant supportare. Frustra enim fuit decretum Innocentii IV. & Gregorii X. in Concilio Lugdunensi. Gradum deinde ad licentiam fecit Bonifacius octavus. Divites pro magna parte exempti à præstatione procurationum. Quo fiebat ut pauperes multùm gravarentur. Abolita dein prorsùs sunt illa procurationes.

XVII. Notatur superbia, arrogantia, & avaritia Archiepiscopi Messanensis.

I. REDEAMUS nunc ad procurationes quæ Legatis olim debebantur. Procurationis nomine intelligo epulas quæ ab inferioribus debentur Prælato visitanti, quas *comestiones* ob hoc ipsum vocat glossa in Clement. *Ad nostrum. De exactionibus.* Inde frequenter in scriptoribus medii temporis ille procuratus dicitur cui alimenta præbita sunt, & procurationis nomine intelliguntur, ut dixi, comestiones exhibitæ visitantibus. unde & *exhibere* quoque interdum dicebant pro *procurare*, ut notat etiam glossa in cap. *Vas electionis. De censibus. inter Extravagantes communes.* Gregorius igitur septimus sumptus Legatis præberi mandavit ab Archiepiscopis & Episcopis, uti suprà diximus. Nondum tamen declaratum erat ad illos spectare procurationem quæ ratione visitationis debetur. Tandem quia Legati mittebantur ut provinciarum morbos introspicerent, quod fieri non poterat nisi visitarent Ecclesias, paulatim introductum est uti procuratio solveretur Legatis non secus ac Episcopis visitantibus Ecclesias suarum diœceseon. Quis primus istius constitutionis auctor fuerit non invenio traditum memoriæ literarum. Alexander III. præscribens modum procurationum episcopalium in Concilio Lateranensi nihil circa Legatos statuit; nisi si Legatorum dignitati prospexit, cùm vetuit ne Cardinales parrochias visitantes viginti quinque evectionis numerum excedant. Necessarium autem erat modum quendam his rebus poni quòd, ut illic ait Alexander, quidam Episcopi *ita graves in procurationibus suis subditis existebant ut pro hujusmodi causa interdum ornamenta ecclesiastica subditi compellerentur exponere, & longi temporis victum brevis hora consumeret.* Ex quo interim loco multam lucem accipient ea quæ suprà relata sunt de querelis adversùs Legatos, quorum violentia effectum est ut altaria nudarentur, vasa Dei asportarentur, cruces excoriarentur, & alia multa horrenda per provincias perpetrarentur.

II. Initio autem, ut suprà observabamus,

ea Legatorum procuratio modica fuit, quòd præberetur tantùm in victualibus, pauca porrò ſufficerent viris qui vice Apoſtolorum fungebantur. Unde gloſſa in cap. *Cùm inſtantia. De cenſib.* loquens de procurationibus quæ debentur Legatis apoſtolicæ ſedis ait : *Dabitur enim Legatis lac ad bibendum, ut dicit Joannes, ne rubentibus buccis prædicent jejuniorum doctrinam.* Addit autem Petrus Andreas Gambarus iſta : *At quæro quomodo debeant procurari Legati de latere. Reſpondeo quòd debent acquieſcere illis cibis qui dantur, & eos cum gratiarum actione ſuſcipere. Docet enim eos eſſe parcos & imitari Apoſtolos, quorum ſe ſucceſſores faciunt. Aliàs quomodo poſſent viſitando inſtruere plebem ad jejunia & ad bona opera, ſi rubentibus buccis & ventre delicatis epulis pleno evangelium Dei prædicarent.* Et paulò pòſt : *Unde dicit gloſſa in c. Cùm inſtantia. quòd Legatis dabitur lac ad bibendum ſecundùm Joannem, qui locutus eſt ex more patriæ. Erat enim Theutonicus. Aliàs lac debetur ei qui gregem paſcit.* Rurſum gloſſa providens honeſtati Legatorum, prohibet eos in locis ubi procurantur bibere ultra tertiam vicem. *Nec bibent*, inquit, *ultra tertiam vicem.* Quia verò auctor gloſſæ, dum Legatis poteſtatem fecit exhauriendi tres calices, nihil dixit de magnitudine poculi, idcirco iſta per jocum effudit idem Gambarus : *Item nec bibent Legati ultra trinam vicem. ſed de magnitudine poculi nihil dicitur.* Cùm autem poſt auctorem gloſſæ dixiſſet Legatos teneri *comedere carnes cum aceto vel lardum*, demum addit iſta per conſuetudinem abrogata eſſe. Inſtruit deinde eos apud quos Legati apoſtolicæ ſedis hoſpitabuntur quonam modo eos tractare debeant. Hæc ſunt ejus verba : *Meminiſſe tamen debent qui Reverendiſſimos procurant alia cibaria eſſe danda ruſticis, alia nobilibus. Nam ruſtici cepis & fabis ac caſeo utuntur ; & ſi quis aliter eos procuraret, peccaret. Nobiles ergo, quales ſunt Reverendiſſimi Cardinales, qui ſunt ſuperilluſtres & nobiliſſimi, ſunt bonis & conſuetis cibis procurandi.* Neſcio an Gambarus iſtam comparationem mutuatus ſit à ſancto Ambroſio, qui ſermone 80. ita ait : *Tale eſt enim iis prædicare quod perfectum eſt quale ſi mendicum pannis obrutum holoſerico velis induere & eſurientem ruſticum placento delectare.*

Gambarus lib. 2. de auctoritate Legati §. 86.

Gambarus ibid. §. 91.

Ibid. §. 94.

III. Procurationis vocabulum, ad ſignificandum tributum quod Legati imponebant provincialibus, receptum fuiſſe in Eccleſia deſinente ſeculo duodecimo colligitur ex epiſtola Huberti Archiepiſcopi Cantuarienſis ad Capitulum Eboracenſe, cujus verba referentur infrà, & ex epiſtola Hugonis Epiſcopi Coventrenſis de dejectione Vuillelmi Epiſcopi Elienſis, de qua ſuperiùs actum eſt. Nam hæc ſunt omnino ejus verba : *Et ſi fortè alicujus Epiſcopi domum intravit, ab eo ſcire potteritis quòd centum vel ducentarum marcarum pretio ſua conſtiterit procuratio.* Verum itaque tunc erat quod Alexander III. obſervavit in canone quarto Concilii Lateranenſis, quoſdam ita graves in procurationibus exiſtere ſuis ſubditis ut pro hujuſmodi cauſa interdum ornamenta eccleſiaſtica ſubditi compellerentur exponere & longi temporis victum brevis hora conſumeret. Epiſcopus autem ille Elienſis, præter ampliſſimam familiam, mille & quingentis per Angliam equitaturis vehebatur, ut docet Matthæus Pariſius.

Vide infrà cap. 55. §. ult.

IV. Nihilo modeſtiores erant ceteri Legati, nihil eorum omittentes quæ ad pompam ac faſtum & ad comparandas divitias pertinebant. Quare neceſſarium fuit Innocentio tertio maximo & doctiſſimo Pontifici, qui ſedi apoſtolicæ præſedit paulò poſt caſum Epiſcopi Elienſis, juſtis provincialium querelis ſatisfacere & modum aliquem ponere ambitioni & avaritiæ Legatorum. Scribens igitur ad Primicerium & clerum Mediolanenſem, qui procurationem ſolvere recuſaverant Bernardo tituli ſancti Petri ad vincula Preſbytero Cardinali & apoſtolicæ ſedis Legato, declarat quidem omnes Eccleſias teneri ad impendendum procurationes Legatis & Nuntiis apoſtolicæ ſedis, & ab earum præſtatione nullam prorsùs haberi poſſe excuſatam, niſi fortè per ſpeciale privilegium ſedis apoſtolicæ ſit exempta ; ſed tamen eodem tempore procurationes illas reſtringit ad neceſſaria, *prædicto Cardinali vel potiùs nobis in ipſo contumaciter reſiſtentes, neceſſaria denegaſtis*, & neminem ex ea præſtatione vult indebitè prægravari. *Sanè in his exigendis*, inquit, *eum modum & ordinem volumus obſervari ut nulla Eccleſia vel Prælatus ſe indebitè prægravari rationabiliter conqueratur.*

Innoc. III lib. 1. epiſt. 568. & cap. Cùm inſtantia. De cenſibus.

Vide Petrum Paulum Parif. in cap. Accedentes. & in cap. Cùm ex officii. De præſcriptionib.

V. Orta erat tempeſtas illa in Eccleſia Mediolanenſi ex contumacia Canonicorum & quorundam miniſtrorum illius Eccleſiæ quos Ordinarios vocabant. Hi cùm ſe longa poſſeſſione tuerentur ne procurationes Legatis præſtarent, ex eoque ceteri clerici onerarentur, propterea quòd Legati ſæpe illac commeabant, quibus neceſſariò præſtanda erat procuratio, eò uſque incaluit contentio ut dicerent ceteri non ſoluturos ſe procurationem niſi priùs eam Canonici perſolverent & niſi etiam Ordinarii parte illos oneris, ut æquum erat, ſublevarent. Nam procuratio imponebatur à Legato quæ univerſis cujuſlibet diœceſeos clericis incumberet, ſingulis autem portio ſua cuique ſolvenda injungebatur ab iis quibus ea res committebatur in unaquaque diœceſi. De ea re ſcribit Innocentius ad Abbatem de Cerreto, cui cauſam committit, ſimulque decernit quæ in poſterum obſervanda eſſent. Sed antequam verba ejus referamus, neceſſe eſt proponere lectori fontem & originem tot malorum, frequentiam nimirum legationum. *Cùm enim per civitatem ipſam*, inquit Innocentius, *ſæpe contingat tranſitum facere noſtros Nuntios & Legatos, quanto in eorum procurationibus faciendis pauciores exiſtunt, tanto facientes ampliùs prægravantur, & quanto per plures onus eſſet procurationis diviſum, tanto à facientibus faciliùs portaretur.* Tum commendata ſollicitudine ſua pro omnibus Eccleſiis curaque ſua pro Ordinariis & aliis clericis Eccleſiæ Mediolanenſis, demum ita ſtatuit : *Volentes autem ut quod omnibus imminet ab omnibus comportetur, diſcretioni tuæ per apoſtolica ſcripta præcipiendo mandamus quatenus prædictis Ordinariis ad tuam præſentiam convocatis, niſi per ſpeciale privilegium apoſtolicæ ſedis à præſtandis procurationibus oſtenderint ſe immunes, etiamſi longiſſimo tempore procurationis obſequium non impenderint, cùm*

Innoc. III. lib. 1 epiſt. 169. & cap. Accedentes. De præſcriptionibus.

Vide glos. ad cap. Accedentes. De præscript. & in cap. Cum instantia. De censib.

in talibus sibi præscriptio locum nequeat vendicare, ipsos ad procurationis sarcinam ordine debito subeundam appellatione remota teneri decernas.

VI. Quinquagesimo pòst anno Raimundus Nemausensis in prima Narbonensi Episcopus parem querelam detulit ad Innocentium quartum, sufficere se non posse solvendis procurationibus Legatorum, quibus non modicùm gravabatur, nisi personarum ecclesiasticarum suæ dioeceseos opibus adjuvaretur, quæ se per privilegia sedis apostolicæ prætendebant immunes esse à solutione procurationum. Extat hujus rei testis epistola Innocentii IV. ad Episcopum Uceticensem in veteri codice MS. bibliothecæ Colbertinæ, quam heic putamus esse describendam. *Ex parte venerabilis fratris nostri Episcopi Nemausensis fuit nobis humiliter supplicatum ut cùm ipse in procurationibus Legatorum & Nuntiorum apostolicæ sedis non modicùm aggravetur, ad contribuendum eidem in hoc Abbates, Priores, & alios Prelatos & clericos Ecclesiarum subjectarum sibi suæ civitatis & dioecesis compelli, prout Ecclesiarum ipsarum facultates exigunt, mandaremus. Attendentes igitur quod onus omnibus competens in plures divisum facilius supportatur, mandamus quatenus prædictos Abbates & alios, ut in iis ipsi Episcopo juxta facultates proprias proportionaliter contribuant, monitione præmissa per censuram ecclesiasticam appellatione remota compellas. Non obstante indulgentia si qua est eorum aliquibus ab apostolica sede concessa ut interdici, suspendi, & excommunicari non possint per literas apostolicas absque ipsius sedis speciali mandato facientes de hac indulgentia mentionem. Datum Lugduni* III. *Kal. Decembris anno sexto.*

VII. Quia verò Legati interdum excedebant modum sibi præscriptum, immo exigebant procurationes ab iis etiam quos non visitabant, Innocentius III. huic malo mederi cupiens constitutionem edidit in Concilio Lateranensi anno MCCXV. in hunc modum: *Procurationes quæ ratione visitationis debentur Episcopis, Archidiaconis, vel quibuslibet aliis, etiam apostolicæ sedis Legatis aut Nuntiis, absque manifesta & necessaria causa nullatenus exigantur nisi cùm personaliter visitationis officium impendunt, & tunc evectionum & personarum mediocritatem observent in Lateranensi Concilio constitutam.* Hæc quidem rectè & ex ordine Innocentius, & secundùm jus ab ipso stabilitum in epistola ad Episcopum Slesvvicensem in Dania. Sed quæ sequuntur in eadem constitutione Concilii Lateranensis omnino evertunt ea quæ præcesserunt. Nam cùm decrevisset ne quis ab Ecclesiis exigeret procurationes, nisi cùm personaliter visitationis officium impenderet, statim illud speciali privilegio indulget Legatis ut si necesse sit eos alicubi moram facere necessariam, procurationes recipiant etiam ab illis Ecclesiis quas non visitaverint. Subdit enim post ea quæ superiùs descripta sunt: *Hoc adhibito moderamine circa Legatos & Nuntios ut cùm oportuerit eos apud aliquem locum moram facere necessariam, ne locus ille propter ipsos nimiùm aggravetur, procurationes recipiant moderatas ab aliis Ecclesiis vel personis quæ nondum fuerunt de suis procurationibus aggravatæ, ita quòd numerus procurationum numerum dierum quibus moram hujusmodi fecerint non excedat, & cùm aliqua non suffecerit per se ipsam, duæ vel plures conjungantur in unum.*

Concil. Lateran. sub Innoc. III. c. 33.

Innoc. III. lib. 16. epist. 18.

VIII. Secundùm jus illud, quod haud dubiè dexteritate dein & industria Legatorum explicatum & amplificatum est, Nicolaus IV. anno MCCLXXXIX. ad Rudolphum Imperatorem mittens internuntium Benevenutum Episcopum Eugubinum, eumque commendans Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, aliisque Ecclesiarum Prælatis, primùm jubet ut ei *pro suis & familiæ suæ necessariis in tribus libris Turonensium parvorum diebus singulis & securo conductu necnon in evectionibus opportunis, si sua in via decesserint vel defecerint, liberaliter providere* curent. Deinde decernit *ut si eundem Episcopum in aliquibus locis vel loco interdum moram trahere contigerit, non solùm earundem eisque vicinarum & adjacentium partium sed aliarum etiam remotarum Patriarchæ, Archiepiscopi &c. contribuere in subventionibus hujusmodi teneantur.* Ac ne quis se privilegio tueri posset, privilegia abrogat, ac præterea eos ad eam contributionem cogendos esse edicit auctoritate censuræ ecclesiasticæ. Addit enim: *Alioquin sententiam quam ipse per se vel per alium seu alios rite tulerit in rebelles, super quo plenam ei concedimus auctoritate præsentium potestatem, ratam habebimus & faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam appellatione remota inviolabiliter observari.* Epistola illa, quæ data est XII. Kal. Maii anno secundo, extat in veteri codice MS. bibliothecæ Colbertinæ.

Odor. Raynaldus. ad an. 1289. §. 47.

IX. Huic juri is color quæsitus ne loca in quibus Legati moram traxerint longiorem, nimiùm propter ipsos aggraventur. Tum itaque licere Legatis decernit Innocentius III. procurationem exigere ab Ecclesiis quas non visitaverint. Scio ingens esse discrimen inter majestatem Legatorum illius temporis & sacram Episcoporum auctoritatem, nostrique officii non esse ultimorum temporum mores reducere ad antiquos. Attamen si licet heic componere Episcoporum in synodo Triburiensi congregatorum constitutionem cum constitutione illa Concilii Lateranensis, erit unde cisalpinis Episcopis gratulari possimus, qui negligentiæ & avaritiæ coarguerunt Episcopos visitationem parœciarum suarum non peragentes & tamen ab eis exigentes pretium mansionum, ut tum dicebant, sive procurationum. Hæc sunt verba canonis Triburiensis: *Delata est coram sancta synodo querimonia plebium, eò quòd sint quidam Episcopi nolentes ad prædicandum vel ad confirmandum suas per annum parrochias circumire, qui tamen exigunt ut mansiones quibus in profectione uti debuerant aliquo pretio redimant qui parare debent. Quæ duplex infamia negligentiæ & avaritiæ sanctæ synodo magno fuit horrori. Statuerunt itaque ne quis ultra exerceat id cupiditatis ingenium, & ut solicitiores sint Episcopi de suis gregibus visitandis.* Ista statuebantur anno Domini DCCCXCV. id est, trecentis & viginti annis ante Concilium istud Lateranense.

Vide Concil. Valent. III. Can. 21.

Concil. Tribur. c. 26. apud Burchard. lib. 1. c. 229.

Vide Baluzii Notas ad Agobard. pag. 41.

X. Antiquitus ergo pecunia non exigebatur pro procuratione. Dein factum est ut Legati, quò se minùs graves & onerosos exhiberent provincialibus, nomine procurationis certam pecuniæ summam exigerent ab Ecclesiis intra legationis suæ terminos constitutis. Testatur istud de Ottone, quem anno

MCCXXV. Honorius III. in Angliam miserat, Matthæus Parisius his verbis: *Tunc idem Otto cepit ab omnibus Ecclesiis Angliæ conventualibus, nomine procurationis, duas marcas argenti.* Delusum porrò fuisse Ottonem & clitellis vacuis ab Anglia recessisse confusum tradit idem Parisius ad annum MCCXXVI. *Eodem anno cùm magister Otto Domini Papæ Nuntius tempore quadragesimali ad Northanhumbriam profecturus, & procurationes desideratas exacturus, Northantonam usque pervenisset, venerunt ad eum, Cantuariensi Archiepiscopo procurante, literæ Domini Papæ, in quibus continebatur expressum ut statim visis literis Romam veniret, ejus potestate penitus enervata. Obliquo igitur oculo literis inspectis, demisso vultu eas projecit in ignem, atque illico proposito mutato, clitellis vacuis ab Anglia recessit confusus.*

XI. Alius ejusdem nominis Legatus Otto tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano Diaconus Cardinalis, qui in Angliam venerat à Rege Henrico III. vocatus, regnum illud iisdem artibus concussit anno millesimo ducentesimo trigesimo nono. Referenda sunt autem verba Matthæi Parisii, qui ista describit: *Per idem tempus convenerunt omnes Episcopi Londinis, pridie scilicet Calendas Augusti, de oppressionibus Ecclesiæ Anglicanæ tractaturi. Exigebat enim Legatus, post quotidianas exactiones, procurationes. Cui, habito consilio, responderunt Episcopi communiter quòd toties bona Ecclesiæ exhauserat Romana importunitas quòd nullo modo ampliùs tolerarent. Exhibeat vos qui inconsultè vos vocavit.* Agit iterum infrà Parisius de isto conventu; additque Legatum, cùm talem in multis constantiam videret, ad humilitatem religiosorum se convertisse & ab eis pecuniam non minimam extorsisse nomine procurationis.

XII. At non propter hos rumores destitit Otto à consilio corrogandarum pecuniarum. Anno namque sequenti mandata dedit ad Episcopos & Archidiaconos uti curam gererent in suis quique locis exigendarum procurationum, eo colore quæsito, quòd ei mora longior esset facienda in Anglia, æquum porrò non esse ut propriis sumptibus suis aliena negotia perageret. Recitat ista idem Parisius. *Legatus interea*, inquit, *sui non oblitus, nummos & redditus non segniter sibi rapuit; procurationesque sibi dari compellens, mittebat Episcopis & Archidiaconis districta mandata circa festum Annunciationis beatæ Mariæ in hæc verba.*

Otto miseratione divina &c. discreto viro illi Episcopo, vel Archidiacono, salutem. Cùm necesse habeamus de mandato summi Pontificis moram trahere longiorem, nec possimus propriis stipendiis militare, discretioni vestræ qua fungimur auctoritate mandamus & quæsumus ut procurationes nobis debitas in episcopatu vel archidiaconatu vestro colligi faciatis nostro nomine diligenter, eas quàm citius poteritis nobis transmissuri, contradictores per censuram ecclesiasticam compescendo. Proviso quòd qualibet procuratio summam quatuor marcarum aliquatenus non excedat. Et ubi una Ecclesia non sufficiet ad procurationem hujusmodi habendam, duæ pariter unam solvant. nimirum juxta constitutionem Innocentii III. in Concilo Lateranensi.

XIII. Cùm verò idem Otto nullum neque finem neque modum faceret rapacitati, & à monachis Cisterciensis ordinis, quos privilegia Pontificum Romanorum immunes reddiderant à procuratione Legatorum, procurationes exigeret pecuniarias, victualibus non contentus, ii querelam suam adversùs illum deferentes ad Gregorium IX. Papam, literas, ut ait Matthæus Parisius, eidem Legato sub hac forma reportarunt.

Gregorius Episcopus &c. Legato Ottoni &c. Licet tibi, si bene meminimus, nuper direxerimus scripta nostra ut liceat tibi de monasteriis Cisterciensis ordinis procurationes exigere moderatas, indulgentia concessa eidem ordini non obstante, quia tamen non est intentionis nostræ, nec credimus esse tuæ, ut contra ipsorum indulgentiam procurationes ab eis pecuniariæ exigantur, mandamus quatenus cibis regularibus contentus, absque esu carnium, cùm ad eos accesseris, prout in prædicta indulgentia continetur, procurationes pecuniarias occasione literarum hujusmodi non patiaris exigi ab eisdem. Vide Clement. Ad nostram. De censib.

XIV. In Gallia quoque nostra motus interdum aliquos excitarunt illæ Legatorum procurationes, ut suprà vidimus in paragrapho sexto istius capitis. Sed præterera illud ipsum colligitur ex epistola Innocentii IV. ad Episcopos provinciæ Narbonensis, ex qua constat illos difficiles se præbuisse in solutione procurationum. Extat ea epistola in archivo Archiepiscopi Narbonensis. Sic autem habet.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopo Narbonensi ejusque suffraganeis salutem & apostolicam benedictionem. Volentes ut in vestris & Franciæ partibus sit uniformitas in procurationibus sedis apostolicæ Legatorum, præsentium auctoritate præcipiendo mandamus quatinus hujusmodi procurationes in provincia vestra ratione prævia redocatis ad legitimum modum qui in aliis provinciis regni Franciæ observatur. Datum Lugduni II. Idus Junii, pontificatus nostri anno quarto.

Sed luculentiùs immoderatam Legatorum rapacitatem in Galliis edisserit Alexander IV. in epistola encyclica ad Archiepiscopos Ecclesiæ Gallicanæ, cujus exemplar extat in chartulario Archiepiscopi Bituricensis hoc modo. *Alexander Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Archiepiscopo Bituricensi salutem & apostolicam benedictionem. Sedes apostolica, emergentibus undique quampluribus magnis arduisque negotiis, necesse habuit, nostris præsertim temporibus, suos nuntios, imposita eis aliqua hujusmodi negotiorum parte, ad diversas mundi provincias destinare; quorum aliquibus de ipsorum quam prætendebat probitate confisa suas pro habendis necessariis in eundo, morando, & redeundo litteras, non expresso in eis personarum & evectionum numero, quibusdam verò hujusmodi litteras certum personarum & evectionum numerum continentes exhibuit, sperans quòd tam hii quàm illi prætextu talium litterarum ab Ecclesiis & personis ecclesiasticis per quas transitum facerent secundùm statum & conditionem eorum procurationes exigerent & reciperent moderatas. Sed, sicut ad audientiam nostram non sine animi turbatione pervenit, horum nonnulli famæ suæ prodigi & salutis obliti, reputantes iniquum voluntatis libitum freno discretionis arguere, quin immo licentiantes ad illicita, interdictis prorsus licitis, appetitum; occasione procurationum hujusmodi à nonnullis Ecclesiis & ecclesiasticis*

personis secularibus & regularibus regni Franciæ magnas & immoderatas pecuniarum summas, equos etiam & mulos, debita super hoc non observando confinia, extorquere ausu sacrilego præsumpserunt, diversas excommunicationum, suspensionum, & interdicti sententias in quamplures ex personis & Ecclesiis nolentes & forsitan nequeuntes eorum in his avaritiæ satisfacere temerè promulgando in animarum suarum periculum, nostram & dictæ sedis infamiam, & scandalum plurimorum. Cùm igitur hæc & alia multa enormia de ipsis nuntiis jam sæpius fuerint ad nos clamante fama & clamore diffamante delata, nos volentes talium insolentias debita auctore Domino animadversione punire, quia super præmissis antequàm procedamus ad pœnam scire volumus pleniùs veritatem, fraternitati tuæ per apostolica scripta in virtute obedientiæ districtè præcipiendo mandamus quatinus statim receptis præsentibus in tua provincia per te vel per alium seu alios diligenter inquiras quid, quantum, & qualiter nuntii nostri per dictum regnum transitum facientes procurationum suarum pretextu à te & clero ejusdem provinciæ receperunt, & quicquid super his inveneris, necnon & nomina nuntiorum ipsorum in scriptis redigere & ad nos sub tuo sigillo fideliter destinare procures, ut ex tua & aliorum Archiepiscoporum ejusdem regni, quibus consimiles super hoc mittimus litteras, relatione sufficienter instructi illos quos culpabiles in hac parte fore invenerimus taliter castigemus quòd & ipsi pœnam debitam pro eorum transgressione reportent, & ceteri similis pœnam eis similia præsumere pertimescant. Datum Anagniæ Idus Januarii, pontificatus nostri anno quinto.

Cùm verò nihilo minùs Legati semper in rapacitate essent avati, ac propterea Gallicana Ecclesia suam rursum querelam detulisset ad Urbanum IV. Papam, vir optimus rescripsit anno MCCLXIII. VIII. Kal. Februarii taxasse se eorum expensas modicas, daturum porrò operam ne id deinceps fiat. *Sanè*, inquit, *de procurationibus nuntiorum sedis ejusdem nulla digne potuit, maximè nostris temporibus, querela prorumpere, cùm singulis quos, ut præmittitur, non pro nostris, sed pro aliorum necessitatibus, ex officii tamen debito, misimus, taxaverimus modicas expensas, & si de ipsorum excessibus aliquid certum ad nostrum perferri contingat auditum, scire vos volumus & tenere pro certo quod eos non intendimus relinquere incorrectos, sed taliter castigare proponimus excedentes quod eorum pœna ceteros à similibus deterrebit.* Hæc bulla habetur in eodem chartulario Archiepiscopi Bituricensis. Aliquam autem partem ejus edidit Odoricus Raynaldus an. 1263. §. 13.

De hac legatione vide Odor. Raynaldum ad an. 1310. §. 33.

XV. Anno MCCCX. cùm Clemens V. Legatos in Galliam misisset Stephanum tituli sancti Cyriaci in Thermis Presbyterum Cardinalem & Landulfum tituli sancti Angeli Diaconum item Cardinalem, eisque indulsisset uti quandiu ea legatio duraret, tam in præsentia quàm in absentia procurationes usque ad summam viginti librarum Turonensium parvorum diebus singulis pro eorum quolibet, pro suis & familiæ suæ expensis, reciperent à personis ecclesiasticis exemptis & non exemptis illarum partium per quas eos transire contingeret eisque vicinarum vel adjacentium, habuit ista res contradictionem in episcopatu Helenensi, qui tum erat intra fines regni Arragoniæ. Nam cùm imperassent uti personæ ecclesiasticæ provinciæ Narbonensis persolverent quingentas libras monetæ Turonensis, & Vicarii generales Archiepiscopi Narbonensis personas ecclesiasticas diœceseos Helenensis taxassent in viginti libris Turonensium parvorum, Raymundus Episcopus Helenensis suo diœcesanorumque suorum nomine respondit non teneri se ad præstationem illius pecuniæ, ea videlicet de causa quòd cùm Helenensis diœcesis foret de alio regno, nunquam persolverat procurationes debitas Legatis aut Nuntiis qui à Romana Ecclesia mittebantur ad Regem Franciæ pro negotiis dictum Regem & regnum Franciæ tangentibus. Allegavit præterea privilegium Innocentii IV. qui Jacobo Regi Arragonum per speciale privilegium concessit *quod si Legati vel Nuntii per sedem apostolicam mitterentur, legationis officium in diocesi Elenensi minimè exercerent, licet sit de provincia Narbonensi, nisi de episcopatu prædicto Elenensi faceret mentionem, & quòd in regno Arragoniæ esset situs.* Quin & Infans Sancius Regis Majoricarum, ad quem tum comitatus Ruscinonensis pertinebat, primogenitus & Locumtenens de eadem rescripsit ad Vicarios generales Archiepiscopi Narbonensis, asserens inter cetera istud redundare in præjudicium & gravamen Domini Regis Majoricarum. Quod ideo annotavi ut ostenderem variis interdum contradictionibus jactatas fuisse procurationes Legatorum, variis coloribus quæsitis.

Acta extant in archivo Archiepiscopi Narbon.

XVI. Nam eò processerat Legatorum apostolicæ sedis aviditas ut cùm amplissima auctoritate instructi ad provincias accederent, tum in literis pontificiis de legatione sua potestatem accepissent exigendi procurationes, etiam intentatis pœnis excommunicationis, sic se redderent in dictarum procurationum exactionibus onerosos ut oppressi subditi hujusmodi onera non valerent supportare, & victum longi temporis brevis hora consumeret. Frustra enim fuit decretum Gregorii X. in Concilio Lugdunensi, qui ad exemplum Innocentii IV. vetuerat ne procurationes reciperentur in pecuniis, munerumque receptionem interdixerat. Gradum deinde ad licentiam fecit Bonifacius VIII. qui eis quibus officium visitationis incumbit permisit uti *à volentibus Ecclesiarum & locorum visitatorum rectoribus seu personis pecuniam licitè recipere valeant pro sumptibus moderatis faciendis in victualibus, diebus quibus visitationis officium personaliter exercebunt.* Immo mittens anno MCCCI. in Hungariam Nicolaum Episcopum Ostiensem, ei concessit potestatem *compellendi* Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & ceteros ecclesiastici ordinis viros, etiam monachos exemptos & non exemptos, *per censuram ecclesiasticam ad contribuendum in procurationibus tibi debitis, nonobstantibus quibuslibet privilegiis & indulgentiis.* Et ad illos quos nominavimus de ea re scribens, seriò monet ut procurationes hujusmodi exhibeant Legato. *Alioquin*, inquit, *sententiam quam idem propter hoc rite tulerit in rebelles, ad quod ei plenam concedimus auctoritate præsentium potestatem, ratam habebimus & faciemus auctore*

Vide Spelman. to. 2. Concilior. Angl. pag. 503.

Cap. Vas electionis. De censibus. inter Extravag. comm.

Cap. Exigit. De censib. in Sexto.

Cap. Felicis. ibid.

Domino uſque ad ſatisfactionem condignam inviolabiliter obſervari. Nonobſtantibus ſi aliquibus eſt ab eadem ſede indultum quòd Legatis vel Nuntiis ſedis ipſius aliquam procurationem exhibere, vel in ipſa contribuere, niſi ad eos declinaverint, minimè teneantur. Hinc factum ut ſequenti tempore & Pontifices Legatis fecerint poteſtatem exigendi procurationes pecuniarias contra majorum inſtituta, & Legati ad omnem aviditatem proni neque deſides eſſent neque negligentes in exigendis procurationibus. In quo illud rurſum incommodum eveniebat, ut quoniam *ſedes apoſtolica*, quemadmodum adnotat Joannes Paulus de Pavinis, *pro magna parte per ſua privilegia divites à præſtatione procurationum exemerat*, pauperes multùm gravarentur ex ea penſitatione; quæ levior non imponebatur, tametſi divites ab ea præſtanda immunes eſſent, ſicque fiebat, quod de ſeculo ſuo querebatur Salvianus, ut pauperculos homines tributa divitum premerent, & infirmiores ferrent ſarcinas fortiorum, ſolutionemque ſuſtinerent divitum & indigentiam mendicorum. Sed tandem juſtiſſimæ regnorum & provinciarum querelæ fecerunt ut querelis deinceps locus non eſſet, abolitis nimirum prorſus illis procurationibus.

Joa. Pau. de Pavinis [illegible] de viſitationib. 1. parte q. 9 § 19.

Salvianus lib. 5. de gubern. Dei pag. 107.

XVII. Addenda neceſſariò eſt in hoc loco notabilis hiſtoria de Joanne Columna Archiepiſco Meſſanenſi, quem anno MCCLVII. Alexander IV. in Angliam miſit cum ampliſſima poteſtate Legati à latere, tametſi eum à nomine Legati abſtinere juſſerit. Præ iſto enim ceteri ferme Legati fuere modeſtiſſimi in exercendo munere ſuo, ſi vera ſunt quæ de illo narrat Matthæus Pariſius. Aſſumptus ille fuerat ad archiepiſcopatum Meſſanenſem ex ſodalitio Dominicanorum; ideoque abjecti, ſed non deſerti, inſtituti memor, magnum fratrum numerum ſecum in provinciam duxit, ut eorum ope & induſtria faciliùs ea perduceret ad effectum quæ tentanda inter Anglos forent. Quanta fuerit ejus avaritia, quanta ſuperbia hominis quem indigenæ ex priore vitæ inſtituto colligebant debere eſſe modeſtiſſimum, quæ crudelitas in exigendis procurationibus, docet idem Pariſius his verbis. *Anno quoque ſub eodem, imminente quadrageſima, miſſus eſt à Domino Papa, neſciebatur ad quid, Archiepiſcopus Meſſanenſis in magno apparatu familiæ & equorum, videlicet fratrum de ordine Prædicatorum. Et cùm habuiſſet literas papales de procuratione exigenda & recipienda cum magna pœna contradictores puniendi, miſit literas imperioſas ad quemlibet Prælatum ut ei, ſecundum quod eis ſignificavit, in procuratiis providerent, ita quòd ex domo ſancti Albani & ejus cella viginti & unam marcam extorſit. Et cùm veniſſent monachi ſancti Albani ut ipſum in hoſpitio ſuo civiliter viſitarent, non permiſit eos exire, imò ipſos quaſi incarceratos retinuit, donec ſuæ avaritiæ ſatisfeciſſet. Et cùm modeſtè reſpondiſſent monachi ſe nullum ibi habere denarium, iratus Archiepiſcopus reſpondit protervè: Ut quid tam mendici eſtis? Mittite igitur pro aliquo mercatore qui vobis commodare velit. Et factum eſt ita, quia ſic oportuit. Non enim permittebantur exire monachi, quamvis eſſent de conventu prælecti, videlicet Archidiaconus ſancti Albani, & Dominus Johannes Abbatis bajulus & procurator. Iſte Archiepiſcopus Meſſanenſis fuit frater de ordine Prædicatorum, in quo humilitatem ſperabamus uberiorem, qui à Domino Papa de procurationibus extorquendis talem literam meruit obtinere.*

Matth. Pariſ. ad an. 1257.

CAPUT LII.

Synopsis.

I. Legati pecuniam ex procurationibus collectam effundebant cum probro atque dedecore. Agendum eodem tempore de luxu & pompa Legatorum. Anastasius Episcopus Thessalonicensis notatus.

II. Missus in Germaniam Legatus à Silvestro secundo Fribericus, vir cetera bonus, ambitioso apparatu in provinciam profectus est, ambitiosè provinciam habuit. Ei tamen primus locus datus non est in Concilio quandiu in eo adfuit Archiepiscopus Moguntinus.

III. Hugo Archiepiscopus Lugdunensis & apostolicæ sedis Legatus, ut magnitudinem suam ostentaret provincialibus, synodum generalem celebrare cogitat intra Gallias. Consultus à Rege Ivo Carnotensis respondit istam audentiam non esse tolerandam.

IV. Jam tum Legati contendebant primum locum sibi competere in Conciliis generalibus cum prærogativa suffragii. Sed hanc legem duram & iniquam esse putabant Angli, ut patet ex Gervasio Dorobernensi.

V. Notatur ambitio Gerardi Episcopi Engolismensis, qui generales synodos congregabat ut Concilio præsidens generali amplitudinem suæ potestatis gloriabundus inspiceret.

VI. Luxus & ambitio Petri Leonis in legatione Gallica & Anglica, tum perditissimi mores, & ad irritamenta gulæ sollicitus animus.

VII. Fastus tamen omnis abesse debet à Legatis, ut probatur etiam auctoritate sancti Bernardi.

VIII. Illustre fastus Legatorum exemplum in persona Vuillelmi Episcopi Ellensis, ex Matthæo Parisio.

IX. Item in Pelagio Episcopo Albanensi, quem Innocentius III. Legatum misit Constantinopolim.

X. Item in Ægidio Cardinale, qui sub Honorio III. Legatus in Scotia fuit.

XI. Otto Cardinalis Legatus in Anglia tanta pompa tantoque fastu Concilium generale celebravit ut ob hoc ipsum graviter reprehensus sit à Matthæo Parisio.

XII. Narratur historia cujusdam nebulonis, qui se Legatum ferens apostolicæ sedis, munera pretiosa ab Abbatibus & Prioribus Angliæ exigebat, ea respuens quæ fastui & ambitioni ejus non videbantur esse congruentia, reposcens interim pretiosiora.

XIII. Explicatur Matthæi Parisii locus de privilegio Regis Angliæ sophisticè salvando. Privilegium illud in eo versabatur ut Legatus in Angliam mitti non posset nisi à Rege postulatus.

XIV. Insignia Legatorum, id est, rubra vestes, ex Matthæo Vuestmonasteriensi. Apostolicæ dignitatis insignia vocantur ab Innocentio III. & apostolica paramenta atque insignia à Tangmaro.

XV. Hinc colligitur indumenta Romanorum Pontificum, quæ rubea erant, communicata fuisse cum Legatis posteriorum temporum, sicut olim Pallium. Vestes Romanorum Pontificum fuisse olim purpureas probatur ex Concilio Remensi adversùs Arnulphum & ex Joanne Saresberiensi.

XVI. Probatur etiam ex Ottone Frisingensi, ex actis Gregorii septimi, & ex veteri codice Vaticano apud Baronium.

XVII. Tum ex Petro Damiani, Leone Ostiensi, & aliis. In Pallio sive manto posita olim erat consummatio electionis Romani Pontificis.

XVIII. Legati vestibus rubeis usi diù antè quàm Romani Pontifices ru'eam vestem concederent Cardinalibus. Exemplum in Pelagio Episcopo Albanensi. Tum in Dominicanis Polonis. Innocentius IV. Cardinalibus concessit uti galero rubeo. Qui secuti sunt Pontifices sua & illi decora addiderunt.

XIX. Itaque vestes Paparum erant purpureæ. Cur communicata cum Legatis. Nicolaus Episcopus Ostiensis Legatus in Hungaria, utens insigniis papalibus.

XX. Istud ipsum confirmatur ex bulla Innocenti IV. de legatione Patriarchæ Antiocheni.

XXI. Legati in Galliam missi à Nicolao IV. multùm graves fuere provincialibus propter eorum superbiam & sumptus immensos.

XXII. Magister Herletus ab Alexandro IV. missus in Angliam, quamvis non esset Legatus, fastum tamen Legatorum imitatus est. Matthæus Parisius emendatus.

I. PROCURATIO Legatorum sedis apostolicæ ab initiis satis bonis primùm profecta, deinde versa est in malam consuetudinem exigendi sumptus immensos, qui postea effundebantur cum probro atque dedecore ob fastum & luxum Legatorùm. Quod ut ostendamus esse verum, exemplis agendum erit neque obscuris neque ambiguis, & quæ petantur ex auctoribus antiquis & bonæ fidei. Simul autem, ne causas dividamus, de luxu & pompa Legatorum agemus qui graves provinciis non erant ob procurationum exactionem. Neque enim recens est hoc malum. Quippe suprà vidimus Anastasium Thessalonicensem Episcopum Leonis magni temporibus affectasse celebrationem Conciliorum generalium Illyricianæ Diœceseos, per cujus tractus Episcopus Thessalonicensis erat Vicarius seu Legatus apostolicæ sedis, ut provincialibus potentiam & magnitudinem suam tali modo ostentaret. Medii temporis historiæ apertiora istius ambitionis exempla proferunt, quæ nos referemus.

Vide suprà cap. 16. §. 11. & cap. 17. §. 6.

II. Sedente in apostolica sede Silvestro istius nominis secundo, cùm Vuilligisus Archiepiscopus Moguntinus synodum contra canones celebrasset in diœcesi Hildesheimensi, cujus Episcopus erat sanctus Bernvvardus, isteque querelam de ea re ad Concilium à Silvestro celebratum detulisset, primùm damnata est Vuilligisi temeritas; deinde placuit *synodum Episcopis per Saxoniam indici, Vicarium nihilominus ex parte Domini Apostolici destinari qui synodo præsideat.* Legatum illum, qui vocabatur Fritherieus, summis laudibus effert Tangmarus in vita sancti Bernvvardi. Neque ego ista negaverim. Illud tantùm ex hac historia colligam, etiam tum in modestissimi hominis animum penetrasse ambitionem Legatorum sequentis ætatis. Nam istum ambitioso ap-

Vita S. Bernvvardi pag. 14.

paratu in provinciam profectum, ambitiosè illic egisse, docet idem Tangmarus, homo alioqui Fritherico non infensus, his verbis: *Frithericus Cardinalis Presbyter sanctæ Romanæ Ecclesiæ, postea Ravennæ Archiepiscopus, Saxo genere, juvenis ætate, sed senior morum probitate, Vicarius Domini Apostolici eligitur atque dirigitur, apostolicis paramentis atque insigniis non minùs infulatus quàm si ipse procedebat.* Repetit ista rursum Tangmarus paulò pòst occasione synodi in Germania ob eam causam habitæ. *Interea affuit*, inquit, *ab Apostolico & Imperatore vice Papæ directus Cardinalis Presbyter Frithericus, omnibus insigniis apostolicis ac si Papa procedat infulatus, equis apostolica sella Romano more ostro instratis.* Ceterùm primus locus, ut hoc obiter adnotem, datus Legato non est quandiu illic adfuit Vvilligisus Archiepiscopus Moguntinus.

Vide infrà lib. 6. cap. 31. §. 7.

III. Anno MXCVI. Urbanus II. duo Concilia generalia celebraverat intra Gallias, primum quidem in civitate Turonensi, aliud verò apud Nemausum in prima Narbonensi. Quia verò Concilia illa plurimum habebant dignitatis ac splendoris, Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem, qui Legatus apostolicæ sedis erat, incessit ambitio generalem synodum habendi, ut eo pacto auctoritatem suam ostentaret. Literas itaque ad universos regni Francorum Episcopos cùm scripsisset, quibus eos evocabat ad Concilium, Philippus Rex, qui hauddubiè ægrè ferebat Episcopos suos evocari ab Episcopo alterius regni, consuluit Ivonem Episcopum Carnotensem quid facto opus esset. Quòd si ille non rescripsisset, non haberemus hodie exemplum ambitionis istius Legati. Sic ergo legitur in epistola LVI. Ivonis ad Philippum Regem: *De eo quod parvitati meæ mandavit vestra sublimitas, post duo Concilia hoc anno à Domino Papa celebrata, nunc Legatum ejus Lugdunensem Archiepiscopum infra eundem annum tertium generale convocare & ad hoc regni vestri Episcopos invitare, serenitati vestræ respondeo quia cùm nuper literas ejus habuerim, nihil tale ibi legi, vel à misso ejus audivi. quod tamen si faceret, non esset hæc apostolica institutio vel ecclesiastica consuetudo.*

Vide epistolam Petri Damiani ad Hildebrandum, apud Baron. ad an. 1059. §. 43.

IV. Jam tum Legati contendebant primum locum sibi competere in Conciliis generalibus cum prærogativa suffragii; ideoque mirum videri non debet Hugonem cogitasse de celebrando Concilio, in quo ipse cum summa auctoritate præesset universis Archiepiscopis & Episcopis regni Francorum. Istam tamen legem per ea tempora duram & iniquam esse putabant Angli, non tamen contradicere ausi ob metum Romani Pontificis & Legatorum. Extat illustre istius rei exemplum apud Gervasium Dorobernensem, à nobis suprà relatum, ut necesse non sit hæc rursum describere.

Vide suprà cap. 49. §. 2.

Illud tantùm dicam, reprehensione dignum Anglis visum fuisse quòd pomposè nimis susceptus esset Legatus ab Archiepiscopis Cantuariensi & Eboracensi, & quòd simplex Presbyter præsideret omnibus Archiepiscopis & Episcopis, idque *in sublimi solio*, ut ipsa Gervasii verba ponamus. Addit autem istud facinus totam Angliam commovisse in non modicam indignationem, & gravi ex ea re scandalo multorum mentes fuisse vulneratas. Contigere ista anno MCXXV.

V. Scio hoc quod dicturus sum de Gerardo Episcopo Engolismensi è satyra peti quam adversùs ipsum scripsit Arnulphus Sagiensis Archidiaconus, qui dein Episcopus fuit Lexoviensis. Referam tamen; ut si vera ex omni parte sunt quæ Gerardo objicit Arnulphus, detestemur hominis superbiam & arrogantiam; sin minùs, certè hinc colligamus multa pro more Legatorum gessisse Gerardum quæ reprehensione digna videbantur. Sic ergo loquitur Arnulphus de legatione ejus: *Abinde igitur inconcussa prærogativa potestatis armatus, libera in Ecclesiam Dei facultate grassatus es, singulorum vel depopulando quidem vel augendo substantias, infimis summa, summis infima commutando.* Et mox: *Abinde tua diffusioribus spatiis effusa cupiditas copiosam rapacitati suæ materiam non defuisse gavisa est. Quid ergo manifestas exactiones, quid familiaria ob periculum justitiæ suscepta dispendia dicam? Quid generales synodos, quid fatigatas venerabiles ex remota regione personas edisseram, ut Concilio præsidens generali amplitudinem tuæ potestatis gloriabundus inspiceres, & ambitioni satisfaceres contemplatio subditorum.*

To. 2. Spicilegii pag. 341.

VI. Per eadem tempora Petrus Leonis, qui in schismate dein electus est Romanus Pontifex adversùs Innocentium secundum, Legatus apostolicæ sedis fuit in Gallia & in Anglia. Qua pompa, quo fastu & luxu, quo denique dedecore in legatione versatus sit, si vera sunt quæ de illo narrat idem Arnulphus, facilè lector judicabit.

Vide infrà cap. 56. §. 7.

Neque enim veri periculum ad me recipio, cùm sciam multa interdum studio partium dici quæ non ita sunt vera ut leguntur in libris. Hæc tamen vitia ei adhuc viventi publicè exprobrat Arnulphus in libro contra Gerardum Engolismensem: *Deinde ad diversas partes functus legationis officio, cupiditati suæ potiùs quàm justitiæ satisfacere studuit, adeo ut illi ea tantùm bonos exitus habuisse negotia viderentur quæ merces adjecta & marsupii plenitudo subsecuta probaret. Ubi ergo nullis intervenientibus causis, nulla rapinæ præstabatur occasio, tunc exactio blanditiis vel comminatione plena non deerat. Bina singulis diebus sumptu plurimo convivia parabantur; tantusque ciborum luxus & superfluitas erat ut ad exquisitas ferculorum varietates sollicitari plerumque figulos oporteret & ignotæ compositionis nova vasa formare.*

To. 7. Spicilegii pag. 347.

Cùm autem adversùs istam impudentiam graviter detonasset Arnulphus, demum addit: *Taceo quòd hæc effusio non apud divites tantùm, sed apud inopes fiebat Ecclesias, quibus postea id luere multis jejuniis & algoribus oporteret. Cùmque pauperes Episcopos vel Abbates profusioribus quàm domi didicerat vexasset expensis, in ipsa Ecclesiarum ornamenta satis impudenti sacrilegio grassabatur, ut planè sponsam Domini spoliare suisque privare monilibus ausu temerario videretur.*

VII. Sanè fastum omnem abesse debere à Legatis apostolicæ sedis, quæ à piscatore fundata est, & res ipsa loquitur, & graves omnium seculorum querelæ adversùs ipsos evincunt. Sed in primis memorabilis est locus sancti Bernardi Abbatis Clarævallensis: qui

Eugenium

Eugenium III. instruens cujusmodi viros lateri suo applicare debeat, quibus ministris uti in provinciis, generalia quidem monita valde utilia præscribit; præcipuè verò jubet uti Ecclesias non spolient, marsupia non exhauriant, famæ suæ provideant, orandi studium gerant, *se amabiles præbeant, non verbo, sed opere, reverendos exhibeant, sed actu, non fastu.* Quod in hominibus istis non reprehendisset sanctus Bernardus, nisi seculo illo Legatorum fastus & ambitiores fuissent vulgatissimæ, quæ bonis omnibus nauseam & fastidium creabant.

S. Bernard. lib. 4. de consid. c. 4.

VIII. Illustre fastus Legatorum exemplum refert Matthæus Paritius cùm describit quæ gesta à Vuillelmo Eliensi Episcopo sunt anno MCXC. Hæc sunt ejus verba: *Legationis officium, quod mille finsis argenti libris adquisierat, adeo immoderatè peregit ut omnibus Angliæ Ecclesiis tam conventualibus quam cathedralibus fierit onerosus. Siquidem mille & quingentis per Angliam evectus equitaturis, clericorum stipatus catervis, Militumque vallatus agminibus, omnia ferè quæ episcopali reverentiæ congruunt prætermisit. Illi omnes filii nobilium astabant in mensa, quos suis neptibus & consanguineis puellis copulavit per matrimonia, felices se æstimantes quos familiares habebat. Non fuit terra venalis quam non emeret, Ecclesia vel abbatia vacans quam non daret aut retineret. Sequebantur illum ambubaiarum collegia, pharmacopolæ, mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne: ut illi omni musicorum genere & modulationibus vocum obsequeretur in terris, sicut angeli sancti omnipotenti Deo obsequuntur in cælis. Hoc autem totum fecit ut cum Domino à pari contendere videretur.*

Vide suprà cap. 49 §. 1. & cap. 51. §. 3.

IX. Innocentius deinde tertius anno MCCXIII. Constantinopolim misit Pelagium Episcopum Albanensem, quem diù orientalis Ecclesia habuit apostolicæ sedis Legatum. Nolo heic inire narrationem rerum ab eo gestarum in ea legatione. Referam tantùm quæ de fastu & arrogantia ejus narrat Georgius Logotheta in Chronico Constantinopolitano. *Idem Ericus*, inquit, *cùm Byzantii imperaret, ad reginam urbium à summo Pontifice Præsul, quem ipsi Legatum indigitant, Pelagius nomine, Papæ prærogativas omnes referens, ablegatur. Namque calceos rubros induebat, neque diversi coloris indumentis amiciebatur; quinimo equi sagulum & fræna eodem inficiebantur veneno. Et cùm moribus esset inhumanioribus, fastus ac insolentiæ plenus, nimiùm sæviis in Constantinopolitanos.* Vide reliqua apud Odoricum Raynaldum.

Georgius Logotheta ex versione Allatii, apud Odor. Raynald. ad ann. ... §. 8.

X. Anno MCCXXI. Honorius III. Legatum in Scotiam misit Ægidium Cardinalem, ut in subsidium novæ expeditionis in terram sanctam pecuniam aliquam conquireret. Narrat ista Hector Boëtius in libro XIII. historiæ Scotorum; simulque gravem Episcopi cujusdam Scoti orationem in conventu publico habitam refert de avaritia & tyrannide Legatorum. Inter Legatos verò quos oratione illa perstrinxit hic Episcopus, ista de Ægidio indignabundus effudit, cùm dixisset eum ex populi liberalitate ingentem pecuniam compilasse: *Eam omnem homo audacissimus in summa ambitione ac luxu, etiam nobis aspicientibus, profudit; nec veritus est impudens veterator falsum crimen confingere, ut flagitia sua tegeret, & ne absumptum imò devoratum thesaurum restituere cogeretur.*

Vide suprà cap. 50. §. 6.

XI. Anno MCCXXXVII. Otto tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano Diaconus Cardinalis, de quo suprà diximus, in Angliam à Gregorio IX. missus Legatus tanta pompa tantoque fastu Concilium generale celebravit ut ob hoc ipsum graviter reprehensus sit à Matthæo Paritio. *Appropinquante verò tempore Concilii*, inquit Paritius, *jussit sibi Legatus sedem parari in occidentali parte Ecclesiæ sancti Pauli Londoniis fastigiosam nimis & solennem, longis trabibus & sedilibus gradatim exaltatam. Misit igitur literas suas, ut vocati omnes Angliæ Prælati, scilicet Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Priores installati, tam sub Conventus sui vel Capituli quàm suo nomine, literas procuratorias deferentes, ut quicquid in Concilio statueret Legatus, ratum utrobique haberetur. Venerunt igitur omnes juxta mandatum Domini Legati, nimis vexati & fatigati in corporibus propriis, equorum, & viaticis, utpote ingruente hyeme & multiformi tempestate, omnes Prælati suæ legatiæ, Angliæ tamen potissimè.* Hæc erant instrumenta servitutis. Agit rursum de hoc fastu Ottonis idem Parisius occasione narrationis eorum quæ in Concilio illo gesta sunt, his verbis: *Ingressus Ecclesiam, coram majori Ecclesia pontificalibus se induit, scilicet superpellicio, & desuper cappa chorali pellibus variis furrata, & mitra. Et præcedentibus Archiepiscopis Cantuariensi & Eboracensi cum cum processione solenni, cum cruce & cereis accensis, & cum letania, sedem suam ascendit per gradus pomposè, ut dictum est, præparatam, & jam pomposius capetis & pallatis redimitam, collocante se à dextris Domino Canturiensi, & Eboracensi à sinistris.*

XII. Insigne visum est referre locum alium ex eadem historia Matthæi Parisiii, de nebulone quodam, cujus ea fuit impudentia ut palam & apertè ab Abbatibus & Prioribus Angliæ exigeret munera pretiosa, ea respuens quæ fastui & ambitioni ejus non videbantur esse congruentia, reposcens interim pretiosiora. Præsumpta sunt ista anno MCCXLIV. à Martino sedis apostolicæ Nuntio; qui *per modum Legati se gerens*, verba sunt Parisii, *licèt Legati vestibus pro privilegio Regis sophisticè salvando non insignitus, passim significavit imperiosè illi Abbati, vel illi Priori, ut sibi darent & mitterent munera pretiosa, palefridos desiderabiles, & in esculentis & poculentis sumptuosa xenia, & vestimenta adornativa. Quod cùm fecissent, ipse Martinus remisit eis quæ ei missa fuerunt, asserens ea esse insufficientia, & præcepit eis ut meliora sibi sub pœna suspensionis & anathematis transmitterent. Suspendit autem omnes à collatione beneficiorum triginta marcas valentium & supra donec suæ satisfactum foret cupiditati.* Hominis impudentiam!

Vide eundem Paris. pag. 647. edit. Tigur.

XIII. Quod ait Parisius Martinum Legati vestibus insignitum non fuisse *pro privilegio Regis Angliæ sophisticè salvando*, lucem accipit ex alio ejusdem auctoris loco. Sed antè quàm illum referam, placet alium ejus locum afferre isti similem qui mox descriptus est, ut eadem opera utrumque explicemus. Innocentius IV. mittens identidem Legatos in Angliam ad colligendam pecuniam, non tamen eis tribuebat nomen Legatorum, licèt amplissima illos auctoritate ornaret. Aliquot ergo pòst annis quàm Martinum miserat, cùm recens adhuc Anglorum odium esset adversùs illum,

Marinum quendam, *alterum Martinum*, (inquit Matthæus Parisius, ad nomen alludens Martini, tanquam si diceret alterum Catilinam) in Angliam misit anno MCCXLVII. *Hic igitur*, inquit Matthæus, *quamvis insigniis Legati non polleret, potestate tamen Legati, ut sic Domini Regis privilegio illuderetur, fortiùs armabatur.* Hæc, inquam, lucem accipiunt ex alio Matthæi loco; in quo loquens de Joanne Rufo, quem Innocentius eodem anno MCCXLVII. misit in Hyberniam, ait ei tributum non fuisse nomen Legati propter privilegium Regis Angliæ, cui concessum erat ne quis in regnum ejus mitteretur Legatus nisi ab ipso postulatus. Hæc sunt verba Matthæi: *Eisdemque diebus missus est in Hyberniam magister Johannes Rufus ad pecuniam ibidem colligendam cum potestatis plenitudine quasi Legatus, non tamen insignibus Legati redimitus, ne videretur Papa Dominum Regem Angliæ offendisse, qui privilegio tali se gaudet umbraliter communitum ut non veniat Legatus in terram suam nisi postulatus. Memoratus igitur I. tam vigilanter mandato Papali & suæ indulsit utilitati & lucro ut sex millia marcarum ab Hybernia extorserit, quæ per conductum religiosorum in festo sancti Michaëlis fecit Londinum transportari & thesauro Papali gaudenter accumulari.*

XIV. Insignia Legati quæ vocat Parisius, rubras vestes dicit Matthæus Vvestmonasteriensis de hoc ipso Joanne loquens: *magnis armatus potestatibus quasi Legatus, non tamen rubris vestibus insignitus, ne videretur Dominus Papa Dominum Regem Angliæ offendisse, qui quodam gaudet privilegio, videlicet ut non veniat Legatus in terram suam nisi postulatus.* Eadem Legatorum quæ heic dicuntur insignia, apostolicæ dignitatis insignia vocantur ab Innocentio III. in Concilio Lateranensi. Hic enim privilegia quatuor patriarchalium sedium renovans, *sancta universali synodo approbante* decernit inter alia ut quatuor illi Patriarchæ crucis vexillum ante se faciant ubique deferri, nisi in urbe Romana, & ubicunque summus Pontifex præsens extiterit, *aut ejus Legatus utens insigniis apostolicæ dignitatis.* Dixerat autem Tangmarus, ut suprà vidimus, Frithericum, qui Legatus in Germaniam missus est à Silvestro secundo, *apostolicis paramentis atque insigniis* non minùs infulatum fuisse quàm si ipse Papa processisset.

Concil. Later. sub Innoc. III. cap. 5.

XV. Hinc patet indumenta Pontificum Romanorum, quæ plurimum splendoris habebant, fuisse communicata cum Legatis posteriorum temporum, non secus ac olim Vicariis apostolicæ sedis Pallium tribuebatur. Quod ut meliùs intelligatur, ostendendum est priscis illis temporibus vestes Romanorum Pontificum fuisse purpureas. Initium probationis faciendum est à verbis Arnulphi Episcopi Aurelianensis in synodo Remensi habita anno DCCCCXCI. qui loquens de Pontifice Romano hæc dixit: *Quid hunc, Reverendi patres, in sublimi solio residentem, veste purpurea & aurea radiantem, quid hunc, inquam, esse censetis? Nimirum si caritate destituitur, solaque scientia inflatur & extollitur, Antichristus est in templo Dei sedens & se ostendens tanquam sit Deus.* His congruunt quæ de Romano Pontifice scribit Joannes Saresberiensis lib. VI. de nugis curialium cap. XXIV. *Sed & ipse Romanus Pontifex omnibus gravis & ferè intolerabilis est. Præterea omnes arguunt quòd ruentibus & collabentibus Ecclesiis quas patrum construxit devotio, altaribus quoque incultis, palatia extruit, & ipse non modò purpuratus sed deauratus incedit.*

Concil. Rem. cap. 28.

XVI. Purpuram fuisse vestem ordinariam Pontificum Romanorum colligitur etiam ex pluribus aliis veterum scriptorum testimoniis, quæ heic congerere operæ pretium duximus. Otto Frisingensis loquens de electione Leonis IX. id testatur his verbis: *Hic ex nobili Francorum prosapia oriundus, auctoritate regalis excellentiæ ad sedem beati Petri destinatus fuerat; cùmque assumpta purpura pontificali per Gallias iter ageret, contigit eum Cluniacum venire, ubi tunc præfatus Hildebrandus prioratus, ut dicitur, obedientiam administrabat.* Et paulò pòst: *Inclinatus ille ad monitum ejus, purpuram deponit &c.* Colligitur illud ipsum ex actis vitæ Gregorii VII. à Baronio relatis; in quibus post narrata quæ in electione ejus contigere, demum ista adduntur: *Indutus rubea chlamyde, sicut est mos, & Papali mitra insignitus, invitus & mærens in beati Petri cathedram fuit inthronizatus.* Chlamydem illam rubeam fuisse indumentum quo uti tum solerent summi Pontifices evincitur etiam ex scripto codice Vaticano cujus fragmentum refert Baronius. Agebatur de dejectione Burdini, qui Gregorii VIII. nomine assumpto Romanam cathedram diù tenuerat adversùs Gelasium secundum & Calistum secundum. Huic ergo victo ea ignominia irrogata est ut *preparato camelo pro alto caballo, & indutus pilosa pelle vervecis pro chlamyde rubea*, positus sit ex adverso super camelum, dataque sit ei in manibus pro fræno cauda cameli, atque ita in Urbem introductus sit.

Otto Frising. lib. 6. cap. 33.

Apud Baron. ad an. 1073. §. 10.

Apud Baron. ad an. 1121. §. 1.

Vide lib. 3. Miscellaneor. Baluzii pag. 472.

XVII. Rem istam conficiemus adhuc duobus exemplis. Cadalous Parmensis Episcopus Romanam sedem invaserat post Nicolaum secundum. Ad hunc ergo scribens Petrus Damiani, eumque redarguens, his inter alia verbis eum compellat: *Habes nunc forsitan mitram, habes juxta morem Romani Pontificis rubeam cappam.* Leo Ostiensis describens electionem Victoris III. docet primùm illum invitum electum esse, eique Victoris nomen à clero & populo impositum fuisse. *Sed quoniam hæc omnia, ut diximus, contra ejus animum fiebant, cappam quidem rubeam induit, alba verò induere eum nunquam potuerunt.* Facilius quippe erat Pallium superponere nolenti quàm albam, quæ manicas habet. In Pallio verò sive manto aut Pluviali, ut sequentis seculi vocabulis utar, posita erat electionis consummatio, uti dicemus ad epistolas Joannis Sarisberiensis. Idem Leo describens electionem Urbani II. cum dixisset *Urbanum illum placere vocari, mox cuncti surgentes capiunt, eumque cappam laneam exuentes, purpuram induunt.* Gerohus Reicherspergensis in collectione Tengnagelii pag. 416. eam partem Cardinalium quæ Alexandrum III. elegerat ait tentasse eum elevare in Papam, *oblato ei, ut mos est, per Archidiaconum manto, rubea videlicet illa cappa quæ insigne papale est.* Contrà Octavianus adversarius Alexandri *alium mantum de sua domo allatum ac preparatum, offerente sibi suo Capellano, vestitus est.* Cùm se sic vestitum ostendisset Octavianus,

Leo Ostiens. lib. 3. cap. 65. Idem lib. 4. cap. 2.

clerus accurrens, ubi Octavianum in rubea cappa vidit, electum unanimi fratrum assensu credidit, & ei velut electo acclamavit. Vide Antonium Scappum in libro de birreto rubeo dando Cardinalibus regularibus pag. 70. ubi citantur Ostiensis & Antonius de Butrio docentes insignia apostolica quibus Legati ultra mare utebantur fuisse vestes rubeas, palafrenum album, & calcaria deaurata. Revertamur nunc ad causam Legatorum.

XVIII. Itaque Romani Pontifices, ut reverentiam Legatis suis conciliatent, cum eis communicabant usum chlamydis rubeæ quandiu essent in legatione constituti. Nam & diu antè quàm Romani Pontifices rubeam vestem concederent Cardinalibus, sive id factum à Bonifacio octavo, sive à Paulo secundo, diù inquam ante hoc privilegium Legati vestibus rubeis utebanrut. Testatur istud de Pelagio Episcopo Albanensi, qui Legatus apostolicæ sedis in oriente fuit ævo Innocentii tertii, Georgius Logotheta: *Purpurea illi talaria*, inquit, *ejusdem coloris vestimenta, frenaque & sagum pariter purpurea erant.* Vidimus deinde Matthæum Vvestmonasteriensem, cùm de insignibus Legatorum loqui vellet, rubras vestes dixisse. Denique Bzovius adnotat Dominicanis suis in Polonia gerentibus legationem apostolicæ sedis indultum fuisse ab Innocentio IV. ut rubeo galero, rubeis sandaliis, ocreis & chirothecis rubeis caput & manus ac pedes tegerent, ut his purpureis ornamentis significarent, inquit, mortibus devota gestare capita igneque ardentissimo exæstuate ad præparationem evangelii pacis. Innocentius ille qui primus Cardinalium ornamenta invenit, primùm eos galeto rubeo uti concessit, ut ea nota distinguerentur à ceteris ecclesiastici ordinis viris. Qui secuti sunt Pontifices, sua & illi decora addiderunt, donec ad eam quæ hodie visitur gloriam perventum est. Nam Bonifacius octavus, ut vulgò existimant, Cardinalibus purpurei coloris vestimenta dedit. Paulus verò secundus, ut in ejus vita narrat Platina, primo pontificatus sui anno eis pannum ejusdem coloris dono dedit, quo equos vel mulas sternerent dum equitant. *Voluit praterea*, subdit statim Platina, *in decretum referre ut galeri Cardinalium ex serico coccineo fierent. Sed id quo minus decerneretur vetuere illi qui bene sentientes diminuendam esse Ecclesiæ pompam, non augendam cum detrimento Christianæ religionis, prædicabant.*

Georg. Logoth. ex versione Theodori Duca.

Bzov. ad an. 1253. §. 5.

XIX. Itaque ut colligamus quæ hactenus de hoc argumento dicta à nobis sunt, illud certum esse videtur, vestes Romanorum Pontificum fuisse olim purpureas, illas verò communicatas fuisse cum Legatis ad augendam eorum dignitarem & reverentiam. Verùm ut res ista apertior evadat, addendum est testimonium ex seculo Bonifacii octavi. Misit ille anno MCCCI. Legatum in Hungariam Nicolaum Episcopum Ostiensem. Ut autem negotia ob quæ mittebatur exequi posset cum majori auctoritate, ei concessit uti insigniis quæ concedi solebant Legatis qui missi de latere mare transibant, id est, purpureis talaribus & vestimentis & reliquis gloriæ ac fastus insignibus. Hæc sunt ejus verba: *Et ut circa legationis officium, quod in eodem regno Ungariæ tibi duximus committendum, eo possis prosperare facilius quò solitis Legatorum qui missi de latere mare transeunt adornatus insignis personam nostram quodammodo præsentabis, de speciali gratia apostolica tibi auctoritate concedimus ut eisdem insigniis infra prædictum Ungariæ regnum duntaxat uti liberè valeas.* Primùm hinc colligitur ei Legato dari facultatem utendi apostolicis paramentis atque insigniis, quòd ait Bonifacius illum, his utendo, personam suam quodammodo repræsentaturum. Sed præterea in lemmate quod epistolæ illi appositum est in vetustissimo codice MS. bibliothecæ regiæ, in quo continentur bullæ istius legationis, ista leguntur, quæ omnino evincunt insignia Legatorum nihil aliud fuisse quàm imitationem vestium & ornamentorum quibus indui solebat Romanus Pontifex in sede majestatis, id est, insignia papalia. Nam his verbis conceptum est, uti diximus, lemma illius epistolæ in codice regio: *Littera legationis, & quòd possit uti insigniis papalibus. Et dirigitur ipsi Legato.*

Apud Odor. Raynald. ad an. 1301. §. 5.

XX. Insignia illa, quod toties dictum est, fuisse rubea, alios porro Legatos uti eis de jure non potuisse nisi eos qui missi de latere mare transeunt, ut ait Bonifacius octavus, docuit etiam nos epistola Innocentii IV. data anno MCCXLVIII. ad Patriarcham Hierosolymitanum. Tribuerat ille auctoritatem Legati per orientem Patriarchæ Antiocheno. Is verò patriarchatum Hierosolymitanum ingressus, sive quòd ita mos exigebat, seu ut magnitudinem suam tali modo etiam extra patriarchatum suum ostentaret, legationis insignia portaverat. Malè id habuit Hierosolymitanus, qui Legatus quoque erat apostolicæ sedis. Ad hunc ergo leniendum Pontifex hanc epistolam scripsit, quæ sic habet in veteri codice MS. bibliothecæ Colbertinæ.

Cum, sicut ex parte tua fuit propositum coram nobis, ob nostram, præmissa tamen protestatione, reverentiam toleraveris ut venerabilis frater noster Patriarcha Antiochenus apostolicæ sedis Legatus, quando fuit in Accon, portare legationis insignia, incedere cum rubeis, & signare populum Acconcusem, cum talia non competant nisi Legato à nostro latere destinato, nos tuis supplicationibus inclinati præsentium tibi auctoritate concedimus ut per hæc nullum Ecclesiæ tuæ præjudicium valeat generari. Nulli ergo &c. nostra concessionis &c. Datum Lugduni IV. Nonas Decembris anno sexto. His ita enarratis de Legatorum insigniis, persequamur instituti nostri rationem.

XXI. Redeundum igitur nobis est ad fastum & pompam Legatorum, ut caput istud claudamus exemplo valde illustri, sive ad personas respiciamus de quibus heic agitur, sive ad gloriam & apparatum tantæ legationis. Anno MCCXC. Nicolaus IV. Legatos in Galliam misit Gerardum Episcopum Sabinensem & Benedictum Caëtanum tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano Diaconum Cardinalem, qui deinde factus Pontifex Romanus, Bonifacius dictus est istius nominis octavus. Illos admodum graves provinciali-

Vide to. 2. Spicil. pag. 818.

Odor. Raynald. ad an. 1290. §. 17 & seqq. & ad an. 1294. §. 25.

bus fuiffe reperio in veteri Chartulario fancti Maglorii Parifienfis, quod nunc cenfetur in bibliotheca regia. Extat enim in Chartulario illo vetus Chronicon ab auctore illorum omnino temporum fcriptum rythmis Gallicis; in quo inter cetera agit de ifta legatione. Ait ergo veniffe in Franciam Cardinales anno MCCXC. cum Rege tractaturos de quibufdam negotiis quorum caufa nondum vulgata erat. illos immenfos ac prodigiofos fumptus feciffe quacunque iter facerent. hincque factum ut multùm incommodi fuerint Abbatibus & Prioribus. Habuiffe enim in comitatu fuo, præter domefticos, equites quingentos. fcire fe pro certo eos non ita fplendidè procedere folitos in patria fua, id eft, in Italia. Deum fanè, cùm inter homines degeret, iftiufmodi fatellitio munitum non fuiffe. Præftat autem heic defcribere ipfa hominis verba.

Et cele année fans doutance
Vindrent le Cardenal en France
En mefage parler au Roy.
Mais on ne feut onques pourquoi.
Et outrageus deffens fefoient
Par tous les leus ou ils aloient.
Dont le Prieur & li Abbé
Se tenoient à mont grevé.
Bien orent en leur compaingnie
Cinq cens chevaux fans leur mefnie.
En leur pais fai-je fans doute
Qu'il ne menoient pas tel route.
Ainfi n'ala pas Dex par terre
Quant il vint fes amis requerre.

XXII. Quanto modeftior Legatis illis fuit magifter Herlotus, quem Alexander IV. in Angliam proficifci jufferat anno millefimo ducentefimo quinquagefimo octavo. Et tamen illius faftum damnat Matthæus Parifius, licèt verbis non admodum duris. Hæc funt ejus verba: *Et eodem poft, videlicet feptimana proxima ante Pafcha, venit in Angliam magifter Herlotus Domini Papa Notarius & clericus fpecialis: qui quamvis Legatus non diceretur, non tamen Legati caruit nobilitate. Venit enim Londinum cum viginti equitaturis; cujus familia collateralis octo capis, videlicet quinque claufis, & quinque manicatis de optimo moreto fuperbivit redimita.* Verùm, ut liberè dicam quod fentio, puto locum iftum emendatione indigere, & pro *viginti* legendum effe faltem *centum viginti*. Nam quo modo faftus hic Herloti notari poteft, fi modicus ifte viginti equitum numerus conferatur cum faftu Legatorum illius feculi ac fuperioris, qui vigefimum evectionum numerum longè fuperabant contra inftituta Concilii Lateranenfis. Præterea equites viginti fufficere non poterant dignitati illius viri qui collaterales faltem octo habebat capis indutos, quorum propterea quilibet habere debuit plures famulos ut omnia congruerent. Itaque omnino puto in editionibus Matthæi Parifii excidiffe heic vocem *centum*, quæ reftituenda eft. Locum autem illum effe alioqui mendofum vel ex eo colligitur quòd primò auctor collaterales illos capis indutos ait fuiffe octo, ftatim verò decem. Hunc autem Herlotum, non fecùs ac alios qui frequenter per ea tempora à Romano Pontifice mittebantur in Angliam, illic fuiffe in damnum & fubverfionem totius regni, hauddubiè ob exactionem procurationum & immenfos fumptus, adnotat infrà Parifius his verbis: *Unde certatim advenerunt in Angliam Nuntii Papales ultramontani, fterlingorum fpeciem olfacientes, ad Regem, ut opima munera reportarent; utpote Epifcopus Bononienfis, qui ex parte Papa annulo quodam dictum Edmundum de regno Apulia inveftivit. Meffanenfis quoque Archiepifcopus, qui non vacuus recedebat. Nunc frater Johannes de Diva, nunc magifter Bernardus, nunc magifter Senifius, nunc Ruftandus, nunc Herlotus, & multi alii quos longum effet enumerare; quofque omnes & fingulos Dominus Rex cum fumma reverentia fufcepit & honore, in damnum tamen totius regni fui & fubverfionem.*

CAPUT LIII.

Synopsis.

I. Mala fama Legatorum hauddubiè Romanos Pontifices ægrè habebat. Romana Ecclesia non solet neque vult decretis suis patenter obviare. Bona fama valde necessaria est Ecclesiæ Romanæ. Eadem, licèt aliqua interdum toleret, nunquam à concordia canonica traditionis discedit. Ob res tamen à Legatis perperam gestas pœnituit aliquando summos Pontifices quod amplissimam potestatem concessissent Legatis.

II. Cùm Giraldus Ostiensis Episcopus nonnulla præter fas jusque præsumpsisset in Gallia, commovit ea res Gregorii VII. animum, qui omnino ita hanc causam exaggerat ut planè appareat pœnituisse illum quòd ista à Legato acta fuissent.

III. Richardus Abbas Massiliensis, qui legatione Hispanica abusus insolenter erat, tandem revocandus fuit. Contigit istud sub Urbano secundo.

IV. Hiacynthus Bobo cùm auctoritate legationis translationem cujusdam Episcopi peregisset, castigatus est ab Alexandro III. ut docet Innocentius III.

V. Et hunc quoque Innocentium pœnituisse dubium non est quòd Cencium Legatum in Siciliam misisset. Colligitur istud ex epistola ab eo scripta ad Legatum.

VI. Conradus Marpurgicus Legatus in Germania constitutus adversus novos quosdam hæreticos, ferro flammaque grassatus, multos nimis præcipiti sententia damnavit, ut scribit Godefridus.

VII. Istud ipsum probatur ex epistola Archiepiscopi Moguntini & fratris Bernardi. Docet autem Albericus Gregorium, his auditis, pœnituisse quòd tantam potestatem Conrado permiserit unde talis confusio emersit.

VIII. Eidem Gregorio necessarium fuit revocare ex Anglia Ottonem Legatum, ob motus occasione Legati exortos in ea regione.

IX. Notatur temeritas cujusdam Nuntii apostolici, qui potestatem suam æqualem esse aiebat potestati summi Pontificis.

I. INFELICES illi eventus quos in superioribus capitibus enarravimus, & mala fama Legatorum, quæ sedem apostolicam onerabat, hauddubiè in animis Pontificum Romanorum ægrè accipiebantur. Verùm quia ea est Romanæ Ecclesiæ consuetudo, quemadmodum observat Ivo Carnotensis Episcopus, ut neque soleat neque velit decretis suis patenter obviare, toleranda aliqua fuerunt, ne si statim quorumlibet Legatorum facta in quæstionem adducerentur, bona Romanæ Ecclesiæ fama periclitaretur, quam sedi illi valde necessariam esse ait idem Ivo. At cùm Legatorum crimina adeo erant manifesta ut nulla arte, nulla dissimulatione tegi possent, adeoque tolerari non deberent, tum Romana Ecclesia sequebatur regulam à Gregorio VII. constitutam, qui sic scribit ad Sancium Regem Arragonum: *Solet enim sancta & apostolica sedes pleraque considerata ratione tolerare, sed nunquam in suis decretis & constitutionibus à concordia canonica traditionis discedere.* Itaque cùm Legati, gradus & ordinis sui immemores, potestatem quam acceperant in apertam licentiam vertebant, tum verò fremere & indignari Romani Pontifices, & si decens fuisset, facta Legatorum mittere in irritum. Verùm quia periculum erat ne infamis apostolicæ sedis inconstantia notaretur, & *quoniam*, ut ait Baronius, *prudentia carnis, & non spiritus, perperam facta à ministris defendi solent ab eorum dominis*, Romani Pontifices non palam quidem rescindebant quæ acta à Legatis essent in provinciis; sed tamen interdum eos pœnituit quòd amplissimam potestatem Legatis concessissent.

Ivo epist. 160.
Idem epist. 89.
Gregor. VII. lib. 1. epist. 50.
Baron. an. 1099. § 10.
Eadmer. lib. 5. pag. 65.

II. Initium faciamus à Gregorio septimo. Pontificatu ejus Giraldus Ostiensis Episcopus & sedis apostolicæ in Aquitania Legatus nonnulla præter jus fasque, ut Baronius ait, præsumpserat. Nimirum quosdam Episcopos injustè excommunicaverat, quosdam inordinatè deposuerat, alios immeritò interdixerat. Certum erat Gregorio acta Legatorum non esse abroganda. Et tamen cùm nollet infamiam pravi judicii ad se usque pertingere, ut ejus verbis utamur, in Giraldum nonnihil commotus, asperioribus eum verbis perstrinxit, simul modum præscribens quem tenere oporteat ut justæ provincialium querelæ sopiantur. Et omnino ita hanc causam exaggerat ut planè appareat nihil aliud eum per ea tempora maluisse quàm ne Giraldus auctoritate Legati instructus fuisset, ob honorem scilicet apostolicæ sedis. Extant Gregorii literæ ad Giraldum, quas lector consulere potest.

Baron. ad an. 1073. § 35.
Gregor. VII. lib. 1. epist. 16.

III. Idem Gregorius Legatum in Hispaniam misit Richardum Abbatem Massiliensem. *Multa is* (ut Mariana ait) *insolenter facere videbatur, & concessa ad salutem potestate maxima & amplissima ad quæstum & tyrannidem abuti. Respublica sursum deorsum agebatur. Romani Pontificis nomen & majestas importunis Legati actionibus sugillabatur.* Vivente Gregorio mansere quæ constituta gestaque à Richardo fuerant, nullo obsistere auso. Immo tanta ejus auctoritas erat, tanta dignatio ut licèt eum Victor III. Gregorii successor excommunicasset in synodo Beneventana, semper tamen apostolicæ sedis vices ageret in Hispania. Sed cùm ille multa, uti diximus, ageret insolenter, Bernardus Toletanus Archiepiscopus, cujus dignitas tum surgebat, ad subvertendum Legatum Romam profectus, eò pervenit sub initia pontificatus Urbani secundi, à quo obtinuit uti Legatus Richardus revocaretur, ut docet Rodericus Archiepiscopus Toletanus his verbis: *Verùm quia Richardus Legatus se gerebat in aliquibus minùs cautè, religione & auctoritate compescuit attentata, adeo quòd ille Richardus legatione privatus, fuit ab Urbano summo Pontifice revocatus.*

Mariana lib. 9. de reb. Hisp. c. 18.
Roder. Tol. lib. 6. de reb. Hispan. c. 26.

IV. Hyacinthum Bobonem tituli sanctæ Mariæ in Cosmedin Diaconum Cardinalem,

Mariana lib. 11. de reb. Hisp. c. 17.

qui postea fuit Romanus Pontifex dictus Cælestinus tertius, Hispania, ut Marianæ verbis utamur, Legatum priorum Pontificum diù habuit, præcipuè verò temporibus Alexandri tertii, sub quo plures in Hispania synodos ab Hyacintho celebratas fuisse reperio. Suetus potestati & imperio animus multa tentavit quæ varias querelas excitarunt, ut alibi observabimus. Nunc satis sit admonere castigatum fuisse illum ab Alexandro, quia præsumpserat peragere translationem Episcopi ab una sede in aliam. Testatur istud Innocentius III. ad Cencium Cardinalem scribens, qui, ut statim dicetur, Trojanum Episcopum transtulerat ad Ecclesiam Messanensem. Nam cùm factum illius culpasset, demum

Cap. Quòd translat. De off. Leg. in Tertia Collect.

addit: *Non ergo in ejus odium vel ad injuriam tui reputes esse factum, sed ut privilegium Petri maneat inconcussum, cùm etiam felicis memoriæ Alexander Papa prædecessor noster quasi simile fecerit, obviando præsumptioni Legati quem in Hispaniam destinarat volenti simile attentare.*

V. Innocentium quoque tertium non dubito quin pœnituerit quòd amplissimam potestatem tribuisset Cencio Presbytero Cardinali tituli sancti Laurentii in Lucina, quem, uti dictum est suprà, Legatum constituerat in regno Siciliæ.

Vide suprà cap. 26. § 7.

Is propria auctoritate, inconsulto Pontifice, qui translationes Episcoporum ad solum Pontificem Romanum pertinere declaraverat, Gualterum Trojanum Episcopum ad Panormitanam Ecclesiam transtulerat.

Cap. Inter corporalia. De translat. Episc. & in Regesto Innoc. III. lib. 1. epist. 130.

Graviter & iniquo animo id tulit Innocentius, ut patet ex epistola ab eo scripta ad Legatum, ex qua colligere possumus pœnituisse illum quòd Cencium Siciliæ Legatum creasset.

Cap. Nisi speciales de off. Leg. in Tertia collect.

Nisi specialis illa dilectio, inquit, *quam ad personam tuam habuimus & habemus, justum immo justissimum motum nostri animi temperaret, pœna docente cognosceres quantum in personam * suam excesseris, quantum in Romanam Ecclesiam deliqueris matrem tuam; quæ cùm te nutriverit & exaltaverit, tu eam penitùs sprevisse videris. Tu autem spretis canonicis sanctionibus & consuetudine generali, motu proprio præsumpsisti quod nec factum fuit nec auditum, venerabilem fratrem nostrum Trojanum Episcopum regni Siciliæ Cancellarium præter speciale mandatum nostrum de Trojana Ecclesia ad Panormitanam de facto, quia de jure non potuisti, transferre.*

* *nostram.*

Vide Odor. Raynal. ad an. 1200. § 5.

Sed altiùs penetravit dolor Innocentii cùm temperamentum à se allatum in hac causa contemptum vidit à Gualtero per summam audaciam. Tum puto Innocentium ex intimo cordis sensu pœnituisse concessæ Cencio legationis, cùm obsisti sibi videret in re magni momenti.

Odor. Raynald. an. 1233. § 41. & seqq.

VI. Anno MCCXXXIII. cùm quædam fœdissima hæresis suborta esset in Germania, Gregorius IX. ei abolendæ intentus Episcopis quibusdam illarum partium, tum etiam Magistro Conrado Marpurgico, viro eloquentiæ sacræ laude insigni, qui sanctæ Elizabeth Hungarorum Reginæ à confessionibus fuerat, injunxit uti teterrimam illam luem conscriptis quamprimùm crucesignatis præfocarent. Hæc tantùm Gregorius. At Conradus, ut erat homo hauddubiè fervidus, ferro flammaque grassandum putavit. Quos enim semel suspicatus erat hæresi illa imbutos esse, tametsi innocentes essent; seque hæreticos non esse palam & apertè contestarentur, flammis addici jubebat, nisi faterentur se reos esse. *Nam & propter veras hæreses*, inquit Godefridus monachus sancti Pantaleonis ad Coloniam, *& propter fictas, multi nobiles & ignobiles, clerici, monachi, inclusæ, burgenses, rustici, à quodam fratre Conrado ignis supplicio per diversa Teutoniæ loca (si fas est dici) nimis præcipiti sententia sunt addicti. Nam eodem die quo quis accusatus est, seu justè seu injustè, nullius appellationis, nullius defensionis refugio proficiente est damnatus & flammis crudeliter injectus.*

VII. Extat in Chronico Alberici monachi Trium fontium epistola Archiepiscopi Moguntini & fratris Bernardi Dominicani, qui fuerat olim Pœnitentiarius Papæ, ad Gregorium IX. in qua describuntur quæ per eundem Conradum sævè ac crudeliter gesta tum in Germania fuere. Inter cetera vero ista dicunt, quæ optimè congruunt cum narratione Godefridi: *Et horum accusatio paulatim cœpit ascendere à rusticis ad burgenses honorabiles & eorum uxores, inde ad castellanos & nobiles, in fine ad Comites propè & longè positos. Et Magister nulli quantumvis altæ personæ locum dedit legitimæ defensionis, nec etiam confiteri proprio sacerdoti; sed accusatum oportuit confiteri se hæreticum esse, buffonem, cattum, pallidum virum, & hujusmodi monstra diffidentia pacis in osculo salutasse. Taliter quidam catholici abjudicati maluerunt innocenter cremari & salvari quàm mentiri de crimine turpissimo, cujus non erant conscii, & supplicium promereri. Quibus ipse Magister martyrium promittebat. Alii infirmi potiùs elegerunt mentiri quàm comburi.* Et infrà: *Et facta est confusio à seculis inaudita. Ego Archiepiscopus Magistrum Conradum primò solus, postea cum duobus Archiepiscopis Colononiensi & Trevirensi, monui ut moderatiùs & discretiùs in tanto negotio se gereret. Qui non acquievit; sed tandem contra nostram monitionem crucem publicè prædicavit Moguntiæ. Quo viso, quidam ex illis interfecerunt eum prope Marburch.* Eadem & pejora narrat Trithemius in Chronico Spontieimensi. Cùm verò Conradus postea occisus esset, *ex hinc*, inquiunt gesta Treberorum MS. in bibliotheca regia, *procellosa illa persecutio cessavit, & periculosissima tempora, quibus à diebus Constantii Imperatoris hæretici & Juliani apostatæ nulla alia fuere similia, sereniori cœperunt spirare clementia.* Addit post ista Albericus: *Quid ad hæc Dominus Papa rescripserit nondum scimus; nisi quòd pœnitet eum satis quòd tantam dicto Magistro Conrado potestatem permiserit unde talis confusio emersit.*

VIII. Misit idem Gregorius anno MCCXXXVII. in Angliam Legatum Ottonem Diaconum Cardinalem tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano. Cùm verò is multa insolenter ageret & Anglorum animos fiducia legationis exulcerasset, Gregorius, qui jam tum intelligebat quantum invidiæ Romanæ sedi ex his pessimis Legati facinoribus creabatur, facti pœnitens, eum revocavit. Narrat ista Matthæus Parisius his verbis: *Eodem tempore Dominus Papa & tota Curia Romana audiens tot tumultus in Anglia fuisse subortos pro alienigenarum multitudi-*

Matth. Paris. pag. 405. edit. Tig.

ne quam Rex inconsultè vocaverat, & pro adventu Legati in Angliam, quem similiter in depauperationem suorum in Angliam attraxerat, multosque contra ipsum commoveri, sub magna tandem Legatum festinatione revocando, rigorem ejus temperavit.

IX. Scilicet proprium humani ingenii est ambitione labi, & persæpe homines omnia honesta negligunt, ut Cicero ait, dummodo potentiam consequantur eamque ostentare possint, facili descensu à recto potestatis usu ad abusum. Anno MCCCCLVII. Callistus Papa III. Paulum Archiepiscopum Craiensem extraordinaria potestate instructum misit in Albaniam & Serviam ad promulgandam sacram militiam adversùs Turcas. Quibus ille rebus inflatus & elatus, ac pristini status sui parum memor, crucem erectam ante se deferri fecit per illas regiones, & se omni papali potestate instructum esse asserens Romanum iter, ac si inutile, prohibebat iis qui ad summum Pontificem proficisci volebant, ac præterea, quod pejus est, publicè prædicabat fidem Græcorum nostra veriorem esse & eorum ritum Romanæ Ecclesiæ ritui prævalere. Commoverunt ista facinora bilem Callisti, qui propterea justissimè decrevit uti, si ea vera essent, huic Archiepiscopo condigna deinde ignominia afficiendo & pœna castigando adimeretur potestas qua abutebatur.

Oder. Reynald. an. 1457. §. 29.

CAPUT LIV.

Synopsis.

I. Romani Pontifices interdum, ut caris suis gratificarentur, occasionemque darent opum brevi compendio parandarum, legatione illos sua ornabant. Probatur ex Ivone Carnotensi.

II. Probatur etiam ex epistola Leodiensium adversùs Paschalem II. qui scribunt Legatos à latere Romani Pontificis exeuntes ad ditanda marsupia discurrere.

III. Apertiùs adversùs corruptelam illam declamat sanctus Bernardus, qui salutem populi Legatis viluisse scribit pra auro Hispaniæ. Adnotat Baronius ista scripta esse à sancto Bernardo adversùs frequentiam legationum.

IV. Si quid mali suspicari liceret de moribus Innocentii III. pronum esset affirmare non ob aliud eum misisse in Angliam Joannem Ferentinum quàm ut ei daret occasionem ditescendi. Quippe is Angliam perlustravit tantùm, ac statim abiit cum magna pecunia summa quam vi & auctoritate legationis corrogaverat.

V. Conradus Episcopus Portuensis in Galliam missus ab Honorio III. necesse habuit pignori in sumptus legationis tradere ornamenta sua. Verùm spes erat illum ex legatione reportaturum unde solvendo esset illas quibus oppignerata res erant.

VI. Nebulo quidam Legatum apostolicæ sedis agens in Dania ad divitias ex scelere atque emenita dignitate comparandas, in carcerem conjicitur ab Archiepiscopo Lundensi.

I. APERTA semel janua divitiarum comparandarum per legationes, Romani Pontifices, ut caris suis gratificarentur, legatione illos sua ornabant, sicque instructos ad provincias mittebant opulentas & ad obsequium inclinatas. Quo fiebat ut qui pauperes & inopes accedebant ad provincias, repentè divites facti, eas statim deponerent; adeo ut non ob aliud venisse viderentur, ut innuit Ivo Carnotensis, quàm ut provinciam raptarent sub umbra legationis. Hæc sunt ejus verba ad Paschalem secundum summum Pontificem: *Cùm enim à latere vestro mittitur ad nos Cardinales vestros tanquam filios uterinos, quia in transitu apud nos sunt, non tantum non possunt curanda curare, sed nec curanda prospicere. Inde est quòd multi præpositorum falsa gladio lingua ferire cupientes dicunt sedem apostolicam non subditorum quærere sanitatem, sed suam aut lateralium suorum quærere commoditatem.*

In epist. 109.

II. Vulgatissimam per ea tempora fuisse querelam illam colligitur ex epistola Leodiensium adversùs Paschalem secundum, à quo fuerant excommunicati. Scribentes ergo apologiam, reddentesque fidei suæ rationem, ita de Legatis scribunt: *Illos verò Legatos à latere Romani Episcopi exeuntes & ad ditanda marsupia discurrentes omnino refutamus, sicut temporibus Zosimi, Cælestini, Bonifacii Concilia Africana probaverunt.*

III. Apertiùs adversùs illam corruptelam declamat sanctus Bernardus ad Eugenium III. scribens, satis innuens Legatos apostolicæ sedis ad ditanda tantùm marsupiia discurrere, neque ullo in loco diù consistere nisi quanto tempore opus est ad colligendas pecunias. *Vestri*, inquit, *qui terram austri tam sæpe visitant, ecce hi sciunt, & possunt dicere tibi. Eunt & redeunt per medium illorum, aut transeunt secus. Sed quid boni adhuc cum illis egerint necdum audivimus. Et forsitan audissemus, nisi pra auro Hispaniæ salus populi viluisset.* Rectè autem adnotat illustrissimus Cardinalis Baronius sanctum Bernardum heic deplorare frequentes legationes, quæ sine fructu erant & lucri tantummodo causa susceptæ.

S. Bernard. lib. 4. de consider. c. 3.

Baron. ad ann. 1152. §. 1.

IV. Scio Innocentium III. nihil pro sua prudentia egisse unde colligi posset apertus bonæ disciplinæ contemptus, cunctaque quæ ab eo acta sunt ordinata fuisse, saltem in speciem, secundùm regulas antiqui juris. Deinde magnitudo animi istius Pontificis non sinit ut quicquam sordidum ab illo patrari potuisse suspicemur. Quòd nisi notæ essent ingentes hominis virtutes, facile cuivis esset suspicari non ob aliud eum misisse in Angliam Joannem Ferentinum quàm ut occasionem ei daret opum brevi compendio parandarum. Nam ille non aliter provinciam lustravit quàm solent prædones & raptores, nihil omittens ut brevi ad maximas opes venire posset, dein citò abiit cum amplissima præda, parum aut nihil sollicitus de statu

Vide suprà cap. 50. §. 3.

Ecclesiarum Britannicarum. Quippe Angliam tantùm perlustravit, ut ait Matthæus Parisius, non visitavit, non correxit, non emendavit; sed, quod erat præcipuum in ea legatione, *magnam pecuniæ summam congessit, & sarcinulis cum magna cautela dispositis & prudenter commendatis, festinus viator ad mare perveniens, Angliam à tergo salutavit.*

V. Anno MCCXX. Honorius III. Legatum in Galliam adversùs Albigenses misit Conradum Episcopum Portuensem, qui Cisterciensis Abbas fuerat, virum certè sanctissimum, sed pauperem, justitiæ tenacem, munerum contemptorem, ut testatur chronicon Montis-sereni, & cui ea auctoritas oneri esse poterat ob eam causam. Sed Pontifex putabat hauddubiè se satis illi divitiarum dedisse cum auctoritate Legati. industriam suam exereret. Itaque ingressus provinciam Narbonensem necesse habuit pecuniam mutuari in sumptus legationis, adeoque ornamenta varia in pignus tradere. Testatur illud ipse Conradus in epistolis tum scriptis ad Capitulum Narbonense, quas olim descripsimus ex archivo ejusdem Ecclesiæ.

Vide Tho. Cantiprat. lib. 1. c. 9.

Conradus miseratione divina Portuensis & sanctæ Ruffinæ Episcopus, apostolicæ sedis Legatus, universitati & singulis Capituli Narbonensis dilectissimis sibi in Christo salutem in Christo Jesu. Fatemur quia ad multa vobis tenemur anteriora, & eò specia ius quò veri crucifixi imitatores adhæsistis fixiùs crucifixo. Tenemur etiam vobis in centum quinquaginta libris Melgoriensibus; pro quibus volumus & mandamus vobis quatinus corona & aliis apud vos à nobis depositis tanquam pignori incumbatis donec satisfecerimus vobis de pecunia memorata, honori autem & utilitati vestrum omnium & singulorum secundùm Deum nos inveneritis paratos. Datum Trecis XVIII. Kalendas Septembris.

Conradus miseratione divina Portuensis & sanctæ Ruffinæ Episcopus, apostolicæ sedis Legatus, venerabilibus viris & dilectis sibi in Christo Capitulo Narbonensi salutem in Christo Jesu. Mandamus vobis quatenus pro tribus millibus solidorum Melgoriensium, in quibus vobis tenemur, in pignore teneatis coronam auream & cruces & alium thesaurum quem n s vobis meminimus commisisse donec vobis ad plenum satisfecerimus de eisdem. Datum Cabilone anno D mini millesimo ducentesimo vigesimo, tertio Kal. Septembris.

VI. Claudamus caput istud magno exemplo, falso quidem, sed ex quo colligi potest maximam animis mortalium infixam fuisse tum reverentiam erga Legatos apostolicæ sedis, persuasos autem fuisse ævi illius homines pecunias maximas iis deberi qui legatione Romana ornati erant, quicunque tandem illi essent, licere porrò Pontificibus Legatos mittere absque causa, tantùm ut magnam auri argentique vim congererent. Alioqui non tolerassent hominem inutilem & qui sanguinem humanum crudeliter exsugeret. Rem gestam narrat Odoricus Raynaldus his omnino verbis: *Projecta adeo cujusdam impostoris fuerat audacia ut Episcopi ac Legati apostolici personam indueret ad divitias ex scelere atque ementita dignitate comparandas; cùmque vinculis mancipatus fuisset, Lundensis Archiepiscopus, qui apostolica legationis munere fungebatur, ea de re Pontificem consuluit; qui omnia pseudoepiscopi gesta rescindi decrevit, illumque perpetua custodia traditum doloris pane, ut ait, & angustia aqua sustentari jussit.* Extat illa Innocentii III. epistola in libro XVI. regestorum ejus epist. X. Consuevisse interdum nonnullos se pro Legatis Romani Pontificis gerere, hauddubiè ut pecuniam raperent, patet etiam ex Petro Cellensi lib. IV. epist. IV.

Odor. Raynal. ad an. 1213. §. 10.

CAPUT

CAPUT LV.

Synopsis.

I. Ex his quæ huc usque dicta sunt de avaritia ac turpitudine quorundam Legatorum præjudicandum non est adversus omne Legatorum genus. Non enim adeo steriles fuerunt ætates quin plurima bona exempla protulerint.

II. Legatorum sanè animi patebant utplurimùm muneribus. Itaque statim ac adveniebant in provinciam, muneribus honestabantur à provincialibus. Effusio Anglorum in Ottonem Legatum. Sed is tamen munera sibi oblata magna ex parte respuit contra consuetudinem Romanorum.

III. Nimirum hic est lapis scandali in quem impingere solebant Legati. Episcopi Gallicani in palatio Vernensi congregati, ac si Legatorum à latere nomen fatale esset, Karolum Calvum orant ut Legatis quos à latere suo mitteret in provincias prohiberet ne munerum acceptores essent. Gladius conditur ubi aurum suscipitur, ex Cassiodoro.

IV. Itaque magnam haudubiè laudem merebantur Legati qui munera repellebant. Fuere viri ea fortitudine præditi. Arsenius Episcopus Hortensis excussit manus suas ab omni munere, ut tradit Adventius Episcopus Metensis.

V. Petrus Damiani Mediolanum missus à Nicolao II. indignationem cleri in se concitavit quia primum locum in synodo tenuit super Archiepiscopum Mediolanensem & Episcopum Lucensem. Per eas tempestates Ecclesia Mediolanensis contendebat se esse liberam, adeoque non debere Romanis legibus subjacere.

VI. Is exemplo suo docuit Legatos non debere accipere munera. Ministrorum Romanæ Ecclesiæ mos tum erat nihil prorsùs accipere ab his quorum negotium pendebat, non tamen omnium, sed illorum duntaxat qui meliuscule se ab aviditate custodiebant.

VII. Cono Prænestinus Episcopus ab Hildeberto laudatur quòd integer esset inter munera. Admonet deinde illum ut in proposito perseveret, neque se muneribus præstet obnoxium.

VIII. Sanctus Bernardus summis laudibus effert Gaufridum Episcopum Carnotensem, qui omne munus cum summa animi fortitudine respuens, legationem Aquitaniæ propriis sumptibus strenuè administravit per plures annos. Poculenta tamen & esculenta suscepisse, sed hoc cum summa frugalitate, docet Joannes Saresberiensis.

IX. Martinus Cardinalis contra morem è legatione Daniæ rediens pauper equum, quo valde indigebat, ab Episcopo quodam sibi in itinere donatum statim ad eum remisit ex quo intellexit illum causam habere in curia Romana. Testis Joannes Saresberiensis. Testis etiam sanctus Bernardus.

X. Exclamat sanctus Bernardus in felicitatem istius exempli, apertè insinuans tanto magis æstimandum Martinum quanto minùs frequentia erant exempla istiusmodi. Deplorat deinde statum curiæ Romanæ illius temporis.

XI. Idem sanctus Bernardus valde laudat Joannem Paparonem Legatum Hyberniæ.

XII. Hubaldus Episcopus Ostiensis laudatur ab Hugone Falcando quòd nullis precibus adduci potuerit ne causam quandam judicaret cum collega suo muneribus corrupto.

XIII. Admirabilem abstinentiam in Cardinale ejusdem nominis commendat sanctus Thomas Cantuariensis. Ex hac Romana Ecclesiæ sive curiæ mala consuetudine accipiendi aurum & argentum ait idem Thomas factum esse ut flagella Dei gravia & toti mundo vix portabilia veniant super eam.

XIV. Henricus Abbas Clarevallensis commendat abstinentiam Petri Cardinalis tituli sancti Chrysogoni, quòd quingentas marchas argenti strenuè refutasset in una electione, ne sub obtentu muneris à tramite diverteret veritatis.

XV. Hubertus Archiepiscopus Cantuariensis & apostolicæ sedis Legatus nihil à quoquam exegit, nemini fuit onerosus occasione legationis. Hinc illi rara gloriandi fiducia.

XVI. Frater Raynerius multùm laudatus de abstinentia sua à muneribus.

XVII. Item Joannes de sancto Paulo Cardinalis. Et Guido Episcopus Prænestinus.

XVIII. Item Nicolaus de Cusa Legatus in Germania. Quædam ejus opera inedita recensentur.

I. HACTENUS probra atque dedecora Legatorum vidimus, hactenus avaritiam & libidinem eorum executi sumus. Quòd si quis illa legat, scio illum prima fronte ex his præjudicaturum omnes Legatos fuisse malos, avaros, ac pecuniarum avidos. Sed is istam opinionem deponat necesse est. Non adeo quippe generalis fuit ea pestilentia quin aliqui evaserint, neque adeo virtutum steriles ætates ut non & plurima bona exempla protulerint. Sanctis igitur & castis Legatis caput istud destinabitur, in quibus tanto major laus quanto in malis plus culpæ est.

II. Principio fatendum est Legatorum animos patuisse utplurimùm muneribus; adeo ut si qui interdum reperirentur paulò modestiores, licèt munera respuerent, quædam tamen acciperent. Itaque quum primò Legati in provinciam veniebant, muneribus honestabantur à provincialibus. Usurpatum id sæpe, sed magno apparatu ab Anglis anno MCCXXXVII. erga Ottonem tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano Diaconum Cardinalem. Hæc sunt verba Matthæi Parisii: *Occurrerunt ei Episcopi & clerici famosi usque ad littus, & aliqui in naviculis navigando obviarunt ei, applaudentes & munera inappreciabilia offerentes. imò etiam Parisiis in obviam ei obtulerunt telas escarleti & vasa pretiosa nuntii diversorum Episcoporum.* Quòd si quis Legatus reperiebatur qui munera nollet accipere, is tum valde laudabatur, quòd contra consuetudinem Romanorum ea respueret, ut observat idem Parisius de eodem Ottone loquens. *Dominus autem Otto Legatus*, inquit, *de quo superiùs mentio facta est, prudenter ac modestè se gerens, munera pretiosissima sibi oblata in magna parte respuens contra consuetudinem Romanorum, indignationem in toto regno conceptam tam à clero quàm militia citra opinionem*

multorum per gestion suum ordinatum temperavit. Sanè Alexander Nequam, cujus in illo tempore magna doctrinæ fama erat inter Anglos, summam istius Ottonis abstinentiam & ceteras multas virtutes laudat, in eum transferens ea quæ sanctus Bernardus lib. 4. de consideratione cap. 6. scripsit de Legatis, ubi Eugenium III. instruit quales illi esse debeant, quibus virtutibus ornati. *Hic est*, inquit, *qui Regibus exhibet se Johannem, Ægyptiis Moysen, fornicatoribus Phinees, Heliam idolatris, Helizeum avaris, Petrum mentientibus, Paulum blasphemantibus, negociantibus Christum &c. qui Ecclesias non spoliat, sed emendat, qui marsupia non exhaurit, sed corda reficit &c.* ut apud Robertum Holkoth lectione 114. in librum sapientiæ Salomonis, ubi refert hoc fragmentum ex Alexandro Nequam.

III. Nimirum hic est lapis scandali in quem impingere solebant Legati. Unde factum ut Episcopi Gallicani in palatio Vernensi congregati anno DCCCXLIV. ac si Legatorum à latere nomen fatale esset, Karolum Calvum Regem oraverint ut Legatos à latere suo mitteret in provincias qui delicta Episcoporum coërcerent, canonesque juberent observari, & ut Legatis istis præciperetur ut in
Concil. Vern. c. 2. obeundo munere suo, *absque respectu personarum & excæcatione munerum*, castos se videlicet atque abstinentes & integros præstatent. Sciebant enim sapientissimi viri verissimam esse illam Theodorici Regis Italiæ sententiam, gladium condi ubi aurum suscipitur. Nam Theodoricus eum cui dignitatem Comitivæ provinciæ tribuebat, quæ dignitas proximè accedit ad potestatem & auctoritatem Legatorum, mo-
Cassiodor. lib. 7. Var. c. 3. net ne muneribus se præstet obnoxium. *Nemo redemptionibus tuum velle deflectat. Gladius conditur ubi aurum suscipitur. Tu te inermem reddis, si à virili animo cupiditate recesseris.*

IV. Cùm itaque malum illud fato quodam commune fuerit in Legatis, uti suprà observavimus ex Joanne Saresberiensi, magnam hauddubiè laudem merebantur qui eo veneno non inficiebantur, seu qui ea magnitudine animi præditi erant, ea fortitudine, & ea constantia ut munera omnino repellerent. Rarum illud fuit, fateor. Fuere tamen qui munera respuerent & in explicanda auctoritate sua solum Deum haberent præ oculis.
Vide suprà cap. 44. §. 10. Jam enim superiùs mentio facta est Arsenii Episcopi Hortensis, viri certè qui sedis apostolicæ potestatem sibi mandatam non neglexit, sed qui tamen *excussit manus suas ab omni munere*, si vera sunt, uti vera esse puto, quæ de illo scripsit ad Nicolaum Papam Adventius Episcopus Metensis.

V. Nicolai secundi pontificatu, cùm graves motus exorti fuissent in Ecclesia Mediolanensi, ad eosque componendos missus Legatus fuisset Petrus Damiani Episcopus Ostiensis, passus est contradictionem à clericis, qui
Apud Baron. ad an. 1059. §. 43. Vide etiam Joannem monachum in vita Petri Damiani cap. 16. aiebant *non debere Ambrosianam Ecclesiam Romanis legibus subjacere, nullamque judicandi vel disponendi vim Romano Pontifici in illa sede competere*, nimis indignum esse ut quæ sub progenitoribus eorum semper extiterat libera, ad confusionis eorum opprobrium nunc alteri foret Ecclesiæ subjecta. Auxit hanc indignationem ordo consessus in synodo servatus; cui præfuit Petrus Legatus, ad dexteram habens Anselmum Episcopum Lucensem, ad sinistram verò Guidonem Archiepiscopum Mediolanensem. Et tamen ista tentabantur ab homine sanctissimo & modestissimo, & qui ista agere ausus non esset, nisi ea fuisset seculi illius disciplina.

VI. Ista præmittenda erant ut veniremus ad narrationem magni exempli ab eo tum editi. Ea est auctoritas cui contradici non possit. Rem quippe ad se pertinentem scripsit ipse Petrus Damiani in epistola ad Dominicum Loricatum ejusque fratres: *Dico vobis* Pet. Damiani epist. 31. cap. 4.
quid mihi nuper acciderit. Mediolanensem urbem Domini Nicolai Papæ legatione functus adivi. Ibi dum essem, Abbas sancti Simpliciani vasculum mihi argenteum loco muneris misit. Quod dum oblatum repentè vidissem, primò quidem aspernatus abhorrui, & cur ille mihi munus offerret subtiliter inquisivi. Suspicatus quippe sum quòd negotium fortassis haberet, atque ideo anticipando præveniens, muneribus occuparet. Mos quippe est apud nos, ministros videlicet apostolicæ sedis, ab his quorum negotium pendet nihil prorsùs accipere, ab his autem qui omnino quieti sunt, si dare voluerint, non abjicere. Et hæc regula non omnium nostrum, sed illorum duntaxat est qui meliusculè se ab aviditate custodiunt. Quid plura? Convenitur ad commune colloquium, cur donum sit largitus inquiritur, utrum causam habeat sciscitatur. Addit deinde Petrus manifestè patuisse hoc munus ab Abbate datum esse amicitiæ tantùm causa, multas porrò contradictiones passum esse se in conscientia sua propter munus acceptum, denique temperamentum excogitasse quo, cùm alter recipere nollet datum, munus retineret, & cupiditatis suæ turpitudinem, ut loquitur vir sanctus, palliaret. Verùm cùm nec sic conquiesceret mens ejus, ex eremo, quò se receperat, rixam mentis suæ ultrà non perferens, Abbati illi munus suum remittere studuit, certus se contra sordes munerum jam cautiùs vigilaturum.

VII. Sequens seculum plurima bona exempla protulit. Initium autem faciendum est à Conone Episcopo Prænestino, quem legatione apostolicæ sedis in Gallia ornatum fuisse ævo Callisti secundi constat. Laudat illum Hildebertus Archiepiscopus Turonensis ob ceteras quidem virtutes ejus, sed ob eam in primis causam quòd integer esset inter munera, id est, quòd flecti se non sineret muneribus. Hæc sunt ejus verba ex epistola XLV. ad hunc Legatum data: *Zelum legis habes; quem tamen tibi cathedra non contulit, sed apud te invenit. Id ostendunt commissa tibi Ecclesiæ negotia, quæ pariter & inter minas intrepidus & integer inter munera sub capitis discrimine peregisti.* Admonet deinde illum ut in proposito perseveret, neve se muneribus præstet obnoxium. *Perseveres oro*, inquit, *nec aliquando patiaris ut illud purissimum bonæ conscientiæ tuæ argentum cujuslibet muneris scoria decoloret. Venturus est Sathanas ad te, qui tentet te, qui dicat: Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me. Sed, si bene novi te, sic responsurus es tentanti: Vade retro Sathana.* Hæc Hildebertus, satis innuens ra-

ram fuisse abstinentiam illam in Legato sedis apostolicæ, existimans insuper ejus momenti ejusque periculi rem esse ut non immeritò admonendus esset Legatus ne se munerum oblatione frangi sineret.

S. Bernard. lib. 4. de consider. c. 5.

VIII. *Sed ò mihi locum suavem*, inquit sanctus Bernardus, *ubi incidit occasio memorandi & nominandi suavissimi odoris virum, Episcopum loquor Carnotensem Gaufridum, qui legationem in partibus Aquitaniæ propriis sumptibus strenuè administravit, idque annos plures. Rem loquor quam vidi ipse. Eram cum eo in terra illa, cùm à quodam Presbytero præsentatus illi est piscis quem vulgò vocant sturgionem. Percunctatus Legatus quanti valuerit, Non accipio, inquit, nisi receperis pretium, & resignavit solidos quinque invito & verecundo. Item cùm essemus in quodam oppido, domina illius oppidi obtulit ei pro devotione cum manutergio duas vel tres paropsides pulchras, ligneas tamen: quas aliquandiu intuens homo scrupulosæ conscientiæ, laudavit eas, sed non acquievit accipere. Quando argenteas recepisset qui ligneas refutavit?* Perstringit ista Joannes Sarisberiensis, auctore usus sancto Bernardo, his verbis: *Taceo quòd venerabilis pater Gaufridus Carnotensis Legatus Aquitaniæ provincialium munera non recepit nisi in causa esculenti & poculenti, & hoc cum summa frugalitate, sed omnia quæ in xeniorum ratione offerebantur, ut stercora contemnebat. Testatur sanctus Claravallensis quòd piscem quem vulgò sturjonem dicunt à devoto quodam legationis suæ clerico gratis accipere noluit, nec antè acquievit offerentis improbitati quàm ei pro admisso pretium numeraret.* Fuit autem Gaufridus Legatus in Aquitania sub Innocentio II. ut suprà vidimus.

Joa. Saresb. lib. 5. policrat. c. 15.

Vide suprà cap. 49. §. 11.

IX. Ejusdem Innocentii ætas protulit alium virum memorabilem dignumque habitum cui idem sanctus Bernardus elogium poneret. Fuit is Martinus Presbyter Cardinalis apostolicæ sedis legatione functus in Dania primis Innocentii pontificatus annis; unde reversus est in Italiam anno MCXXXIV. quo tempore Pisanum Concilium celebrabatur. Meminit istius viri Joannes Saresberiensis in loco paulò antè laudato his verbis: *Quid referam Martinum, qui contra morem à legatione redicas pauper, cùm ab Episcopo Florentino equum socio necessarium magna compulsus instantia accepisset, eundem restituit donatori ex quo eum ab initio dati muneris causam in Romana curia ventilandam habuisse cognovit.* Sed audiamus sanctum Bernardum. *Dignum nunc*, inquit, *ad medium venire factum dulcis memoriæ Martini nostri. Nosti hoc; sed an meminceris ignoro. Is Cardinalis Presbyter, functus aliquando legatione in Dacia, tam pauper remeavit ut penè expensis & equis deficientibus, vix perveniret Florentiam. Ibi Episcopus loci donavit ei equum, quo Pisas usque, ubi eramus tunc, pervectus est. Postridie credo secutus Episcopus, (erat enim illi causa cum adversario, & agendi aderat dies) cœpit requirere suffragia amicorum. Cùmque per singulos sollicitarentur, ventum est ad Martinum. Fiducia erat major in illo, qui non posset immemor esse recentis beneficii. Tum Martinus, Decepisti me, inquit. nesciebam tibi imminere negotium. Tolle equum tuum; ecce in stabulo est. Et hora eadem resignavit illi.*

Baron. ad an. 1134. §. 1.

X. Exclamat hoc loco sanctus Bernardus in felicitatem istius exempli, Eugenio tertio, ad quem ista scribuntur, apertè insinuans tanto magis æstimandum Martinum quanto minùs frequentia erant exempla istiusmodi. *Quid dicis, mi Eugeni? Nonne alterius seculi res est rediisse Legatum de terra auri sine auro, transiisse per terram argenti & argentum nescisse, donum insuper quod poterat esse suspectum illico rejecisse?* Et paulò pòst, cùm retulisset historiam sturgionis repudiati à Gaufrido Episcopo Carnotensi, rursum exclamat: *O si talium daretur virorum copia quales perstrinximus nunc? Quid te felicius, quid illo jucundius seculo? Nonne secunda ab æternitate illorum tibi temporum beatitudo videretur, cùm te quaquaversum procedens stipatum videres tam inclyto agmine beatorum?* Deplorat deinde statum curiæ Romanæ illius temporis. *Et nunc*, inquit, *reduc oculos, mi Eugeni, ad eum qui nunc est curiæ sive Ecclesiæ statum & studia Prælatorum, eorum præsertim qui sunt in circuitu tuo.*

XI. Idem sanctus Bernardus alibi impensè laudat alium virum sanctissimum, Joannem videlicet Paparonem, quem Eugenius III. Legatum in Hyberniam misit anno MCLI. ut in eam insulam quatuor deferret Pallia, quorum usus illic hactenus non fuerat, adeoque Malachias Archiepiscopus illius insulæ non habuerat plenitudinem potestatis. Non est hujus loci disserere de his quæ gesta ab eo sunt in illa legatione. Sufficit ostendisse mores ejus fuisse inculpatos longèque diversos à Jordano Legato, quem idem Eugenius in Germaniam miserat. Quippe sanctus Bernardus, cùm enarrasset fœda & horrenda facinora ac sacrilegia Jordani, de quibus suprà dictum est, flectit deinde ad Joannem Paparonem, quem laudat ob dissimilitudinem morum. *Non sic Dominus Joannes Paparons*, inquit, *non sic, cujus laus est in Ecclesia, quippe honorificantis ubique ministerium suum.*

Baron. ad an. 1151. §. 6. Vide Joannem Hagustald. in continuat. hist. Simeonis Dunelm. pag. 279.

Vide suprà cap. 49. §. 4.

S. Bernard. epist. 290.

XII. Inter hæc temporum mala nonnulli reperiebantur, ut vides, viri sancti, qui ministerium suum honorificabant, ut loquitur sanctus Bernardus, & neque muneribus neque gratia sinebant mores suos corrumpi. Jam antea locuti sumus de Joanne Neapolitano Cardinale, quem unà cum Episcopo Ostiensi Alexander III. in Sicilia Legatum constituit. Et is quidem amore pecuniæ fecit quicquid ab eo petebatur, nullam occasionem prætermittens congerendarum divitiarum, adeo ut causam injustissimam in se susceperit lucri causa. *Episcopus autem Hostiensis*, inquit Hugo Falcandus, *vir honestatis non indubiæ, cùm socium suum vidisset muneribus & gratia esse corruptum, eoque ipso rectè judicandi libertatem sublatam, nullis precibus adduci potuit ut eorum vellet judiciis interesse.* Erat is Humbaldus Episcopus Ostiensis.

Vide suprà cap. 49. §. 7.

Hugo Falcand. in hist. Sicul. pag. 127.

XIII. Admirabilem abstinentiam in Cardinale ejusdem nominis valde laudat sanctus Thomas Cantuariensis. Miserat Henricus secundus Anglorum Rex ad curiam Romanam *nonnullas auri libras*, ut Baronius ait, *erogandas in Cardinales*, ut eos sibi propitios habere posset adversùs sanctum Thomam. Victa est curia Romana. Fuere tamen aliqui, & inter hos Humbaldus, qui Regis aurum contemnerent. Laudat illum, ut dixi, ob eam

Baron. ad an. 1167. §. 93.

ipsam causam idem sanctus Thomas ad eum scribens his verbis : *Non abiistis post aurum, quo nuper ad læsionem nostram & apostolicæ sedis confusionem capti sunt quidam ; quorum patrocinio receptis literis apostolicis, quas lectitari facit in utriusque regni compitis Rex Anglorum, se de Romana Ecclesia gloriatus est triumphasse.* Ex hac Romanæ Ecclesiæ sive curiæ mala consuetudine factum ait idem Thomas ut flagella Dei gravia & toti mundo vix portabilia veniant super eam.

Apud Baron. ibid. §. 94.

Ibid. ad an. 1170. §. 32.

Vide Joannem Saresb. epist. 282.

XIV. Anno MCLXXVIII. missus in Gallias est Petrus Presbyter Cardinalis tituli sancti Chrysogoni. Occasio mittendi Legati fuit recens oborta hæresis in pago Tolosano. Laudat illius abstinentiam Henricus Abbas Clarevalllensis in epistola ad Alexandrum III. summum Pontificem, ei gratulans quòd talem virum assumpsisset in partem sollicitudinis apostolicæ. *Habetis in partibus Gallicanis*, inquit, *virum, sicut experti sumus, justitiæ & veritatis amicum, Dominum P. tituli sancti Crisogoni Cardinalem, qui in una sola electione me teste quingentas marchas argenti strenuè refutavit, ne sub obtentu muneris à tramite diverteret veritatis. In eo plurima consolationis hausto remedio Deum glorificamus, & patrem in eo magnificamus & vos, videntes quòd illustrium dignitatum gratia quæ de vestra plenitudinis fonte procedit in tales confluit ex apostolica discretione personas quæ per vitæ meritum fastigia illustrare comprobentur honorum. Hinc vobis materia gaudii, hinc Ecclesiæ Dei solatii fomes exoritur, quod tales assumitis in partem sollicitudinis qui honorent in vobis plenitudinem potestatis. Probat iste quem diximus vestrum in se non errasse judicium.*

Vide Baron. ad an. 1178. §. 22.

Vide epistolam Alexandri III. to. IV Duchesnii pag. 563.

XV. Anno denique MCXCVI. omnes Ecclesiæ conventuales in Eboracensi provincia constitutæ ad Cælestinum III. Pontificem Romanum scribentes hoc testimonium perhibuerunt Huberto Archiepiscopo Cantuariensi & apostolicæ sedis Legato : *Cùm apud nos visitationem suam exerceret, vices apostolicas diligenter executus fuit, agrum dominicum fructuosum in messis abundantiam excoluit, nihil nobis molestè intulit, nihil à nobis exegit, sed in omnibus verbis & operibus modestè se habuit, in nullo onerosus nobis existens.* Ista scribi ad summum Pontificem optaverat Hubertus, ut probaret bene se usum auctoritate Legati & provincialibus gravem non fuisse. Sic enim scripserat ad Capitulum Eboracense & ad reliqua Capitula, Abbates, & Priores: *Cùm his etiam volumus Romanæ sedi certiùs à singulis designari quantum nobis in causa procurationis impenderint, vel quatenus eis occasione legationis fuerimus onerosi. Quod ideo sub hac forma fieri mandamus, quia sicut de securitate nostra confidentes eos hujus fidele testimonium formidare non possumus, sic nec poteritis quæ vobis super articulis memoratis constiterint salva honestatis conscientia subticere.*

Apud Radulfum de Diceto pag. 694.

XVI. Haud ita multò pòst, cum Rex Legionis filiam Regis Castellæ, neptem videlicet propriam, in matrimonium duxisset, Innocentius III. ob eam causam in Hispaniam anno MCXCVIII. legavit fratrem Raynerium cum amplissima potestate, ut patet ex variis ejusdem Innocentii epistolis. De rebus autem ab eo gestis in legatione illa scribens anno sequenti ad Archiepiscopum Compostellanum & ad Episcopos in regno Legionensi constitutos, eum ex eo inter alia commendat quòd manus suas excusserit ab omni munere. Præstat heic referre ipsa ejus verba. *Quod cùm ad nostram notitiam pervenisset*, inquit, *dilectum filium fratrem Raintrium, virum scientia & religione pariter reverendum, Deo & hominibus obtentu scientiæ & honestatis acceptum, in Hispaniam duximus destinandum, ut juxta verbum propheticum dissolveret colligationes impietatis, solveret fasciculos deprimentes : qui per Dei gratiam ab omni munere manus excussit, ita ut quod legitur de ipso possit verè referri : Non fuit qui ditaverit Abraham.* Describit ista auctor gestorum Innocentii III. iisdem omnino verbis, ut necesse non sit ea repetere.

Innoc. III. lib. 5. epist. 92. 93. 125.

Idem lib. 2. ep. 75.

XVII. Anno MCCI. Joannes de sancto Paulo Presbyter Cardinalis tituli sanctæ Priscæ, qui exeunte anno superiore missus fuerat in Galliam ut cognosceret de causa divortii inter Philippum Regem Francorum & uxorem ejus Ingeburgem, *adveniens mense Maio*, ut ait auctor auctarii Aquicinctini ad Sigebertum, *cum magno in Suessionensi urbe à Rege, Archiepiscopis, & Episcopis excipitur gaudio. Cui oblata sunt munera à Rege. Sed ille justus manus suas excussit ab omni munere.* Sic enim legitur in vetustissimo codice MS. bibliothecæ regiæ. Erat ille monachus ordinis sancti Benedicti, ut scribit idem auctor. Eadem ferme tempestate Innocentius III. misit in Germaniam Legatum Guidonem Episcopum Prænestinum ut Ottonis in Imperatorem electi partes foveret & adjuvatet adversùs Philippum Suevum. Gloriatur autem Innocentius quòd à muneribus excusserit manus suas, & quòd licèt necessitates nimias passus esset, noluerit esse cuiquam oneri, sed paucis contentus existens, paupertatem quasi divitias reputaverit.

Innoc. III. lib. 5. epist. 118.

Innoc. III. in registro de negot. imp. epist. 56, 109.

XVIII. Anno MCCCCLI. celebris ille Nicolaus de Cusa Cardinalis Presbyter tituli sancti Petri ad vincula missus est Legatus in Alemanniam, susceptus cum magna pompa, cum copiosa equitum multitudine, *ipse super mulum suum cum exiguo Romano comitatu humiliter insidens, cruce argentea à Domino Apostolico sibi data cum suo stipite deargentato semper præcedente, ad Ecclesiam processionaliter deductus, ibidem devotè fuit susceptus.* Quis non miretur tantam modestiam, temperantiam, ac simplicitatem in Legato posteriorum temporum ? Sed audi reliqua : *Ipse etiam ab omni munere manus suas puras servavit, quod tamen terræ magnates & alii divites copiosè offerebant, esculentis & poculentis, sine quibus vita præsens transigi non potest, duntaxat exceptis.* Vulgò, ut hoc quoque dicam, vocatur Nicolaus de Cusa. Sed ego vidi illum frequenter vocari de Cosa vel de Cosera in libro diurno Petri Bruneti de gestis Concilii Basileensis. Porrò præter opera ejus edita habeo in veteri codice meo MS. replicam ejus invectivam in Nicolaum de Tudisco Abbatem Panormitanum propositam anno MCCCCXLII. in dieta Francoferdiensi, in qua Panormitanus tuitus erat auctoritatem Concilii Basileensis. In eodem codice extat defensio Eugenii IV. adversùs idem Concilium, auctore eodem Nicolao.

M. Chron. Belgic. pag. 380.

Ibid. pag. 381.

CAPUT LVI.

Synopsis.

I. Juvit Legatorum fortunam timor ex potestate eorum. Cuncta terrore complebant, ut colligitur ex Arnulpho Lexoviensi. Reges & Principes illis loco cedebant, eisque assurgebant. Cuncta negotia in se trahebant. Sed ex malis eorum facinoribus paulatim factum est ut eorum nomen & auctoritas viluerit apud Francos, & Romana Ecclesia vilis deinceps & contemptui habita sit. Hinc legationes in fastidium versæ.

II. Legati antiquitus nullam muneris sui partem attingere in Gallia poterant absque petitione aut expresso consensu Regis. Quod jus adeo competit Regibus ut non solum nostri, sed etiam Angli & Scoti, illud summa cura retinuerint. Pro Regibus nostris illustris est locus Alexandri III. qui destinaverat legationem Galliæ tribuere Thomæ Archiepiscopo Cantuariensi, si consensus Regis & Episcoporum Galliæ accederet.

III. Jus illud evincitur etiam ex decretali Super gentes, *quæ docetur esse Bonifacii VIII. cùm tamen in vulgatis editionibus tribuatur tantùm Joanni XXII.*

IV. Referuntur verba illius constitutionis, quæ manifestè ostendunt illam à Bonifacio conditam fuisse adversùs Philippum Pulcrum. De actis in Concilio Basileensi.

V. Vualterus Episcopus Albanensis in Angliam missus ab Urbano II. cum Rege Uvillelmo conventionem fecit ne Legatus Romanus ad Angliam mitteretur nisi quem Rex præciperet. Ita visum expedire, ne qua vis inferretur consuetudinibus regni. Sub Paschali II. Anselmus Abbas Legatus in Angliam missus, nec Angliam intrare nec ullo Legati officio fungi permissus à Rege est, ne antiquis Ecclesiæ Anglicanæ consuetudinibus præjudicium inferretur.

VI. Idem jus regium acriter retinuit Henricus primus Rex Anglorum, ut patet ex Eadmero, illud etiam à Callisto extorquens ut Legatus in Angliam nullus à Pontifice mitteretur nisi quæpiam causa ita gravis incideret quæ ab Episcopis regni definiri non posset.

VII. Idem Petrum Leonis prohibuit exequi officium Legati in Anglia, obtendens patrias consuetudines, quia regnum Angliæ liberum erat ab omni Legati ditione. Legati auctoritas, ut explicari posset, indigebat consensu Episcoporum, Abbatum, & procerum, ac totius regni.

VIII. Adnotanda est hoc loco prudentia Henrici: qui, ut Legatus auctoritatem suam explicaret in Anglia, prohibuit ne ad Ecclesias aut monasteria regni accederet, neve aliunde victus ei suppeditaretur quàm ex publico. Quod factum specie honoris, Legati tamen potestatem infregit.

IX. Parem repulsam passus in Anglia fuerat Callistus secundus, cùm adhuc esset Archiepiscopus Viennensis. Sic enim ei contradictum est ut nullum Legati officium exercuerit. Itaque sicut venit, ita reversus est, ut Eadmerus ait.

X. Hugutio in Angliam missus ab Alexandro III. susceptus quidem est ut Legatus, sed quia eum mitti postulaverat Henricus II. Rex.

XI. Cùm Vivianus ab eodem Alexandro missus esset in Scotiam, quò pergere destinaverat per Angliam, non antè permissus est progredi quàm jurasset quòd nihil præsumeret de potestate Legati contra voluntatem Regis Angliæ. Et sic data est ei licentia transeundi usque in Scotiam.

XII. Anno 1245. *inter gravamina nomine totius regni Angliæ proposita in Concilio Lugdunensi, etiam illud additum est, Legatum in Angliam venisse sine Domini Regis licentia. quod erat contra privilegium Regis. Innocentius IV. postulata Anglorum elusit rarissima moderatione.*

XIII. Ob eandem causam magnates Angliæ anno 1264. *noluerunt recipere Guidonem Episcopum Sabinensem.*

I. JUVIT Legatorum fortunam timor ex potestate eorum: quia cùm in provincias venirent cum summa & amplissima auctoritate, quæ, ut suprà diximus, major erat quàm ut obsisti ei posset, cuncta terrore complebant. Testatur istud Arnulphus Episcopus Lexoviensis in epistola XXIII. ad Cardinales Romanæ Ecclesiæ: in qua laudans Legatos quosdam, ait in eis tantam refulgere apostolicæ sanctitatis & doctrinæ perfectionem *ut eis plus gratia merita contrahant quàm terroris reverentia disciplinæ.* Quis enim, quantumvis sui securus, non timeret, cùm intelligeret omnia provinciarum negotia in arbitrio Legati posita esse, eam porrò esse dignitatem ejus ut ei Reges & Principes loco cederent, ei assurgerent? Quis Episcoporum, etiam de sanctitate morum suorum præsumens, ea securitate instructus esse poterat ut non timeret hominem qui fiducia legationis eos propria auctoritate suspensurus erat, si id animo collubitum esset suo, à ministerio & officio eorum, tum etiam à gradu episcopali dejiceret, si res ita ferret? Præterea electiones Episcoporum pendebant ab auctoritate Legatorum. Quod quantum conferret ad conciliandam illis populorum reverentiam nemo est, opinor, qui non intelligat. Ista cùm sint notissima, & maxima ex parte jam explicata sint in superioribus capitibus, necesse non est ea persequi. Satis erit observasse tot Legatorum pessimis facinoribus quæ huc usque narrata sunt factum esse ut paulatim eorum nomen & auctoritas viluerit apud Francos, ut observat Joannes Saresberiensis, & Romana Ecclesia vilis deinceps & contemptui habita sit, ut ad Alexandrum III. scribit P. Decanus sancti Aniani Aurelianensis. Hinc legationes in fastidium versæ, ut adnotabit infrà illustrissimus Archiepiscopus, & desuetudine postea pauciores extiterunt, Legatique ultimis temporibus missi non sunt nisi rarò & propter causas magni momenti. Reliquum est ut heic agamus de consensu Principum necessario Legatis ut mitti possint, & ut exequi valeant ea quæ mandata illis

Joa. Saresb. epist. 152.

Apud Duchesn. to. IV. pag. 576.

Vide infrà lib. 6. cap. 130. §. 11. & seq.

sunt à summis Pontificibus. Ampla sanè & illustris materia, cui antiquitas suffragatur, & cui posteriorum temporum exempla multam lucem afferunt.

Vide infrà lib. 6. cap. 31. §. 2. 5.

I I. Primùm omnium satis constat Legatos nullam muneris sui functionem attingere antiquitus in Gallia potuisse absque petitione aut expresso consensu Regis; ut patet ex epistolis sancti Gregorii & aliis multis testimoniis. Atque id jus adeo competit Regibus ut non solùm nostri, sed etiam Angli & Scoti, illud summa cura retinuerint. De nostris, cùm res sit manifesta, & cùm præterea illustrissimus Archiepiscopus bene multa de hoc argumento dixerit, nunc opus non est multa dicere. Sufficiet unicum Alexandri III. testimonium: qui cùm legationem Gallicanæ Ecclesiæ committere cogitaret Thomæ Archiepiscopo Cantuariensi, ut tali ratione solaretur exulem ac peregrinum, ac fortassis etiam ut eo pacto paupertatem ejus sublevaret, priùs exploravit animum Ludovici Regis, non antè ei vices suas delegare ausus quàm certus esset de consensu Regis & Episcoporum Galliæ. Extat ea de re Alexandri epistola à Baronio edita; in qua hortans Regem Ludovicum ut revocandæ inter Henricum Anglorum Regem & Thomam concordiæ studeat, demum illum admonet destinasse se, si pax inter illos constitui non possit, legationem Gallicanam ei tribuere, modò consensus accedat regiæ majestatis, & modò istud fieri possit absque gravi scandalo personarum regni Gallici, id est, ut interpretatur Baronius, si id placeret Gallicanis Episcopis. Hæc sunt verba Alexandri: *Si autem, quod Deus avertat, convenire non possint, dummodo regia voluntati sederet & beneplacito tuo, nobis per omnem modum complaceret & gratum valde existeret & acceptum quod si absque gravi scandalo personarum regni tui fieri posset, ut nos prænominatum Archiepiscopum speciali honoris prærogativa inter ceteros donaremus, & sibi vices nostras committeremus in illis partibus exequendas. Unde serenitatem tuam quanta possumus prece rogamus ut si pacem salva honestate sua & Ecclesiæ, quod omnimodis optaremus, habere non possit, nobis super his voluntatem tuam sub omni celeritate studeas intimare.* Consenserintne Ludovicus & Episcopi Gallicani non liquet. Sed hinc colligi potest non consensisse quòd non reperiamus sanctum Thomam aliqua Legati auctoritate usum esse in Gallia.

S. Gregor. lib. 9. epist. 64. Vide Probat. Libertat. S. s. Gallic. cap. 23.

Vide suprà cap. 41. §. 6. Apud Baron. ad an. 1168. §. 9.

I I I. Rursum jus illud Regum nostrorum, ut etiam ista addamus, evincitur ex decretali *Super gentes*, quam Bonifacius VIII. edidit adversùs Philippum IV. Francorum Regem. Scio eam in vulgatis Extravagantium communium editionibus tribui Joanni XXII. cui etiam tribuitur in veteri codice MS. bibliothecæ regiæ. Verùm, præterquam quòd eadem in illo ipso codice regio descripta est etiam sub nomine Bonifacii antè quàm ponatur sub nomine Joannis, à Bonifacio primùm editam fuisse ex eo manifestè probatur quòd in mandatis quæ ab illo data sunt Joanni Presbytero Cardinali tituli sanctorum Marcellini & Petri, quæ edita sunt ab Odorico Raynaldo & à Petro Puteano in probationibus dissidii quod fuit inter Bonifacium & Philippum IV. Francorum Regem, in mandatis inquam illis jubetur Legatus denuntiare & declarare eidem Regi *quòd Romanus Pontifex Legatos de latere & non de latere ac Nuntios liberè mittere potest ad quævis imperia, regna, vel loca, prout vult, absque petitione cujuslibet vel consensu, usu vel consuetudine contrariis nequaquam obstantibus.*

Odor. Raynald. ad an. 1301. §. 34.

Histoire du different de Boniface pag. 90.

I V. Hic locus evincit constitutionem illam editam à Bonifacio fuisse ut Philippum consiliis & potestati suæ resistentem opprimeret ista auctoritate. Nam in constitutione illa sic prorsùs legitur: *Verùm cùm aliqui hujusmodi officium & potestatem ipsius Romani Pontificis, quam non ab homine sed à Deo recepit, sub suo arbitrio redigere molientes, Legatos ipsos, nisi ab eis petiti fuerint, vel de beneplacito eorum transmissi, subjectas sibi terras, dicentes hoc eis de consuetudine competere, ingredi non permittunt, nos hujusmodi consuetudinem non tam irrationabilem quàm iniquam, animarum saluti contrariam, detrahentemque apostolica potestati, auctoritate apostolica penitùs reprobantes, Legatos ipsos ab omnibus, cujuscumque præeminentiæ, conditionis, aut status fuerint, debere admitti decernimus, nec eos prætextu cujusvis consuetudinis impediri posse à quoquam Christiano nomine glorianti quo minùs regna, provincias, & terras quaslibet, ad quæ ipsos destinari contigerit, ingrediantur liberè, ac commissa sibi legationis officium exerceant in eisdem.* Excommunicat deinde eos qui præsumerent impedire Legatos, eorumque regna & terras ecclesiastico supponit interdicto *quandiu in hujusmodi contumacia duxerint persistendum.* Revocat autem omnia privilegia quibus iidem uti vellent ad asserendum hoc suum jus, seu ex consuetudine descenderet, seu aliunde. Hæc verò à Pontifice iracundo scripta esse adversùs Philippum Francorum Regem satis, ut reor, manifestum est. Anno MCCCCXXXIV. cùm in Concilio Basileensi tractaretur de mittendo in Galliam Legato ad constituendam pacem inter Reges Franciæ & Angliæ, docet Petrus Bruneti sacri Concilii Notarius in libro diurno quem tum scripsit de gestis istius Concilii ambassiatores Regis Franciæ asseruisse *quòd Rex habet privilegium à sede apostolica quòd nullus Legatus à latere debeat exercere officium legationis inconsulto Rege, protestantes de juribus & privilegiis Regis, sperant tamen quòd si Rex requiratur, consentiet exercitio hujuscemodi legationis.*

V. Primum exemplum in ista causa datum apud Anglos fuit ævo Urbani secundi. Missus tum in Angliam Vualterus Episcopus Albanensis Vvillelmum Regem adiit, cuncta facturus per quæ Regis animum sibi conciliare posset, etiam cum periculo propriæ famæ. Cum eo itaque, ut narrat Hugo Abbas Flaviniacensis, *conventionem fecit ne Legatus Romanus ad Angliam mitteretur nisi quem Rex præciperet.* Verba sunt manifesta neque ullis ambagibus involuta. Et hauddubiè illud à Legato exegerat Vvillelmus ne antiqua consuetudo violaretur, qua receptum erat ne quis alius in Anglia Legatus apostolicæ sedis esset præter Archiepiscopum Cantuariensem. Extremis deinde

Eadmer. lib. 2. pag. 36.

Hugo Flavin. pag. 241.

Paschalis secundi temporibus, cùm Anselmus Abbas à Romano Pontifice accepisset legationem Angliæ, trajicereque propterea vellet à Normannia in Angliam, *Rex Henricus*, inquit Eadmerus, *antiquis Ecclesiæ consuetudinibus præjudicium inferri non sustinens, illum ab ingressu Angliæ detinebat, & ei, utpote Nuntio beati Petri, largiter & officiosè ministrari faciebat.* Narrat deinde Eadmerus illum nec Angliam intrare nec aliquo Legati officio fungi dignum habitum esse, sicque inglorium abiisse.

Eadmerus pag. 112. 118. 126.

V I. Idem jus regium acriter retinuit Henricus istius nominis primus Anglorum Rex, qui Vvillelmo fratri proximè successit. Cùm enim anno M C X I X. idem Rex & Callistus II. convenissent apud Gisorcium in Normannia, concessit Regi Pontifex ut antiquæ regni ejus consuetudines manerent, ac nominatim ne quis Legatus in Angliam mitteretur nisi quem Princeps peteret, nimirum si quæpiam causa major incideret quæ ab Episcopis Anglicanis pro sui magnitudine terminari non posset, adeoque opus esset majori auctoritate. Hæc sunt verba ejusdem Eadmeri in libro quinto Historiæ Novorum: *Itaque post hæc Calixtus Gisortium venit; & Rex Henricus illic ei locuturus accessit. Acta igitur sunt multa inter eos quorum gratia par erat tantas personas convenisse. Inter quæ Rex à Papa impetravit ut omnes consuetudines quas pater suus in Anglia habuerat & in Normannia sibi concederet, & maximè ut neminem aliquando Legati officio in Anglia fungi permitteret, si non ipse, aliqua præcipua querela exigente, & quæ ab Archiepiscopo Cantuariorum cæterisque Episcopis regni terminari non posset, hoc fieri à Papa postularet.*

Vide infrà lib. 6. cap. 31. §. 5.

Vide Simeonem Dunelm. pag. 241. & Joan. Bromtom pag. 1008.

V I I. Adeo autem diligenter & studiosè prærogativam illam servavit idem Henricus ut cùm aliquot pòst annis Papa Callistus sponte Legatum in Angliam misisset Petrum Leonis monachum Cluniacensem, tametsi eum magnificè receperit Henricus pro reverentia sedis apostolicæ, Legati tamen officium exequi prohibuerit, obtendens *patrias consuetudines ab apostolica sede concessas; in quibus hæc & de maximis una erat, quæ regnum Angliæ liberum ab omni Legati ditione constituerat.* Itaque Legatus ille regno egredi coactus est, cùm nullam prorsùs muneris sui functionem attigisset. Rem narrat idem Eadmerus inquiens inter alia Regem pronuntiasse *legationis illius stabilem auctoritatem nonnisi per conniventiam Episcoporum, Abbatum, & procerum, ac totius regni conventum roborari posse.*

Vide suprà cap. 12. §. 6.

Eadmer. lib. 6. pag. 138.

V I I I. Sed adnotanda est hoc loco prudentia Henrici: qui, ne Legatus auctoritatem suam explicaret in Anglia, prohibuit ne ad Ecclesias aut monasteria regni accederet donec ad ipsum pervenisset, neve aliunde victus ei suppeditaretur quàm ex fisco. Quod factum specie honoris, magni tamen momenti erat. Sic quippe providebatur ne vel minima Legati potestate uteretur. Sumptus enim Legatis præstare tenebantur Episcopi earum regionum ad quas illi mittebantur, ut suprà diximus. Unde argumentum trahere potuisset Petrus susceptam fuisse ab Episcopis & Abbatibus Anglicanis legationem suam, si diversatus apud Ecclesias aut monasteria, procuratus ab illis fuisset. Sapienter itaque Rex Henricus ad excipiendum Legatum mittens nonnullos eis, *prudenti usus consilio*, inquit Eadmerus, *injunxit quatenus iter ejus ita disponerent ut post ingressum Angliæ nec Ecclesias nec monasteria quælibet, ad se tendens, hospitandi gratia ingrederetur, nec aliunde quàm de suis victus necessaria ei ministrarentur.*

I X. Parem repulsam passus in Anglia fuerat ipse Callistus sub Paschali secundo; à quo cùm in regnum illud missus fuisset cum auctoritate Legati, ei auctoritati sic contradictum est ut nullum Legati officium exercuerit. Hæc sunt verba Eadmeri: *Eodem anno venit in Angliam Guido Archiepiscopus Viennensis* * *functus, ut decebat, legatione totius Britanniæ ex præcepto & auctoritate apostolicæ sedis. Quod per Angliam auditum, in admirationem omnibus venit, inauditum scilicet in Britannia cuncti scientes quemlibet hominum super se vices apostolicas gerere nisi solum Archiepiscopum Cantuariæ. Quapropter sicut venit, ita reversus est, à nemine pro Legato susceptus, nec in aliquo Legati officio functus.* Hujus legationis, quæ & Anglis displicebat, & Ecclesiæ Cantuariensi injuriosa erat, mentionem facit sanctus Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis ad Paschalem Papam scribens. *Audivi tamen*, inquit, *quòd dum eram pro fidelitate sedis apostolicæ in exilio legationem ipsam Archiepiscopo Viennensi vestra commendavit auctoritas. Quod quanta difficultate immo impossibilitate plenum sit intelligunt hi qui longum & periculosum intervallum maris & regnorum, Franciæ scilicet & Burgundiæ, inter Angliam & Viennam noverunt, ut scilicet Archiepiscopus Viennensis Angliam aut Angli Viennam pro suis causis frequentent.* Ceterum quod ait Eadmerus, inauditum esse in Britannia quemlibet hominem super se vices apostolicas gerere nisi solum Archiepiscopum Cantuariæ, confirmari potest auctoritate Joannis Saresberiensis, qui ait non solere Ecclesiam Romanam tempore legationis indultæ alteri Legato subjicere ratione legationis.

Eadmer. lib. 3. pag. 58.
** Junctinus.*

S. Anselm. lib. 4. epist. 2.

Saresber. epist. 178.

X. Anno M C L X X V. missus quidem in Angliam est Legatus Hugo sive Hugutio tituli sancti Michaelis Cardinalis, & susceptus ut Legatus. Sed anotandum est illum à Rege Henrico secundo petitum fuisse. Rogerius de Hoveden: *Eodem anno, paulò ante festum omnium sanctorum, applicuit in Anglia quidem Cardinalis nomine Hugezun, apostolicæ sedis Legatus, pro quo Dominus Rex Romam miserat. Et invenit Dominum Regem apud Vvintoniam; & Dominus Rex venit ei obviam, & Henricus filius ejus cum eo, & eum cum debito honore susceperunt.* Narrat deinde Hovedenus illum convocasse Concilium apud Vvestmonasterium, cujus celebratio impedita fuit ob contentionem de præsessione inter Archiepiscopos Cantuariensem & Eboracensem; qui sanè primum locum cedebant Legato, sed uterque à dextra ejus sedere volebat.

X I. Anno sequenti editum est in Anglia magnum exemplum auctoritatis Principum, quod apprime congruit cum moribus nostris. Miserat Alexander I I I. Legatum in Scotiam Vivianum. Is verò ut in Scotiam proficisci commodiùs posset, per Angliam sibi putavit esse pergendum. Quod cùm Regi nuntiatum fuisset, statim ad illum misit qui

ab eo peterent qua auctoritate factum erat ut in Angliam intrasset absque ipsius permissu; ac non antè permissus est ultra progredi quàm jurasset quòd nihil præsumeret de potestate Legati contra voluntatem Regis. Docet nos ista idem Hovedenus his verbis: *Eodem anno Alexander Papa misit Vivianum Presbyterum Cardinalem apostolicæ sedis Legatum in Scotia & in insulis circumjacentibus, & in Hybernia, & in Norvveia, ad causas ecclesiasticas audiendas & determinandas secundum quod Deus ei administraret. Qui cùm in Angliam veniret, Dominus Rex misit ad eum Richardum Vvintoniensem & Gaudefridum Eliensem Episcopos ut interrogarent eum cujus auctoritate ausus erat intrare in regnum suum sine licentia ipsius. His igitur interrogationibus prædictus Cardinalis plurimùm territus, de satisfactione juravit Regi quòd ipse nihil ageret in legatione sua contra voluntatem ipsius. Et sic data est ei licentia transeundi usque in Scotiam.*

Vide suprà cap. 50. §. 8.

XII. Anno MCCXLV. inter varia gravamina quæ in Concilio Lugdunensi proposita sunt nomine totius regni Angliæ, etiam illud additum est, Martinum, cujus superiùs fecimus mentionem, in Angliam venisse *sine Domini Regis licentia*. Deinde procuratores universitatis Angliæ, de eodem Martino loquentes, aiunt istud factum esse *privilegio Regis admodum derogando, per quod ei à sede apostolica specialiter indulgetur ne quis in Anglia legationis fungatur officio nisi à Domino Rege specialiter postulatus*. Perculsus improvisa interrogatione Innocentius IV. nihil respondit; sed postulata Anglorum elusit rarissima moderatione, rem esse dictitans quæ morosa deliberatione indigeret, indistanter tamen se responsa daturum pollicendo.

Vide suprà cap. 52. §. 11.

Matt. Paris. pag. 647 edit. Tigur.

Vide suprà cap. 52. §. 13.

XIII. Anno MCCLXIV. cùm Urbanus IV. in Angliam domestico bello agitatam misisset Guidonem Fulcodium Sabinensem Episcopum, illeque suos nuntios in Angliam præmisisset, responsum est eis à magnatibus *quòd nullum Legatum debent admittere nisi fuerit petitus à Rege & regni communitate*. Ad quod respondit Legatus in literis ad eosdem magnatis scriptis, cùm in civitate Ambianensi esset, multùm se mirari quòd Legatum apostolicæ sedis nollent recipere. *Sanè vos, viri nobiles & capita populorum*, inquit, *nobis scribitis quòd communicato consilio sic Londoniis ordinastis. Et asseritis privilegium vestrum esse quòd ad vos Legatus non veniat nisi petitus. Sed absit ut Romana Ecclesia lege propria se arctaverit ne possit per alios visitare quorum visitationem præsentialiter nequit adimplere. Nec potuit aliquis summus Pontifex legem ponere successori, quia non habet imperium par in parem, nec Papa minus prædecessoris heres est, sed successor.* Et statim addit. *Cessant tamen hæc omnia ipso facto cùm Rex vester instiverit & importunè petierit ad regnum suum destinari Legatum.* Acta istius legationis extant apud sanctum Ægidium in Septimania, unde ortus erat Guido.

CAPUT LVII.

Synopsis.

I. Scotia tum iisdem penè moribus vivebat quibus Anglia. Cum Scoti frequentia Legatorum urgerentur, istud tandem pervicerunt à Clemente III. Pontifice Romano ut nulli qui Scotus non esset liceret officium legationis exercere in Scotia, nisi fortè ei quem de corpore suo sedes apostolica specialiter destinaret.

II. Hoc privilegium à sequentibus Pontificibus confirmatum est.

III. Verùm cùm nec sic quieta aut secura esset Scotia à rapacitate & tyrannide Legatorum, res eò deducta est ut non ita multò post Scoti liberrima Episcopi cujusdam oratione commoti Legatum quendam, qui recenter advenerat, repulerint.

IV. Factum id bono exemplo & in posterum profuturo. Nam sub Clemente IV. Legatus ab eo missus, extra fines Scotiæ subsistere jussus est ac per literas mandata exponere, denique in regnum admissus non est.

V. Quare existimandum est Ottonem, cui Gregorius IX. commisit legationem Scotiæ, aut admissum non fuisse in regno, aut certè priùs mandata sua per literas exposuisse quàm admitteretur. Conjectura est timuisse Gregorium ne Legatus sui prohiberetur auctoritate sua in Scotia.

VI. Scoti contendebant Scotiam non comprehendi sub legatione Anglica, ut docet Bonifacius VIII.

VII. Ratio autem cur Scoti nollent comprehendi sub generali legatione Angliæ, hæc erat, quia regnum eorum divisum erat ab Anglia, & quia ex quo Christianam fidem Scoti susceperant, Scotia libera fuerat, & nulli extra suam regionem subjecta præterquam uni Romano Pontifici.

Vide suprà pag. 143.

I. TRANSEAMUS ab Anglia in Scotiam, tum quidem divisam à corpore Britanniarum, sed tamen iisdem penè moribus viventem. Mittebant interdum Romani Pontifices in Scotiam Legatos, non rogati & in nullum rei publicæ usum, tantùm ut provincialium opibus ditarentur. Displicebant haud dubiè ista Regibus Scotorum. Itaque istud tandem pervicerunt anno MCLXXXVIII. *ut nulli de cætero qui de regno Scotiæ non fuerit, nisi quem apostolica sedes propter hoc de corpore suo specialiter destinaverit, licitum sit in eo legationis officium exercere.* Hæc sunt verba Clementis III. ex epistola ad Vvillelmum Scotorum Regem, quam recitat Rogerius de Hoveden, & ex eo Baronius. Ista autem ea hauddubiè de causa postulaverant Scoti, ad exemplum Francorum, quòd frequentia & avaritia Legatorum premerentur; cùm verò viderent stabilitam esse necessitatem Legatorum in provinciis, malebant ut ea auctoritas cuipiam Scoto tribueretur quàm exteris hominibus.

Vide infrà lib. cap. 10. §. 1.

II. Hoc privilegium Scotorum confirmavit deinde Cælestinus III. anno MCXCII. ad eundem Vvillelmum Scotorum Regem scribens. Refert illius litteras idem Rogerius de Hoveden, in quibus hæc verba leguntur: *Adjicimus ut nulli de cætero qui de regno Scotiæ non fuerit, nisi*

nisi quem apostolica sedes propter hoc de corpore suo specialiter destinaverit, licitum sit in eo legationis officium exercere. Istud ipsum iisdem verbis confirmatum est ab Innocentio III. cujus bulla extat in Chartulario Ecclesiæ Glasguensis, & ab Honorio III. in epistola ad Alexandrum Regem Scotorum, ut testatur Odoricus Raynaldus.

Odor. Rayn. ad an. 1218. §. 62.

III. Verùm cùm nec sic quieta aut secura esset Scotia à rapacitate & tyrannide Legatorum, cùm videlicet Pontifices frequenter mitterent Legatos de corpore Romanæ Ecclesiæ, nimirum Cardinales, qui Scotiam raptabant sub umbra legationis, res eò deducta est anno MCCXXI. ut cùm illuc missus esset ab Honorio Papa Legatus, Alexander Rex consulendos suos ratus Concilium convocaverit. Ibi Præsul quidam multa præfatus de avaritia & pravis moribus Legatorum, demum huc flexit ut censeret *non modò hunc non admittendum reclamante populo ac regno exhausto, sed ne in posterum quidem alium.* Addit autem Hector Boëtius ea liberrima Præsulis illius oratione permotos qui in conventu aderant, Legatum censuisse in regnum admittendum non esse. *Quæ quum summo Regis*, inquit, *& assidentium assensu probata essent, Legatus in regnum admissus non est.*

Hector Boët. lib. 13. hist. Scotor. fol. 282.

IV. Ista quidem fortiter ac viriliter acta sunt, bono sanè exemplo, ac in posterum profuturo. Nam ævo Clementis quarti, cùm Pontifex Legatum in Scotiam misisset *ad conquirendam ad expeditionem in Sarracenos pecuniæ summam grandem*, ille statim admissus non est, sed extra fines Scotiæ subsistere jussus, *ac per literas mandata exponere.* Ita Legatus in regnum admissus non est. Misit inde Scotorum Rex Alexander mille marcas argenti Pontifici Maximo Clementi IV. in subsidium protectionis.

Hector Boët. ibid. fol. 289.

V. Quare cùm videmus, apud Odoricum Raynaldum, Gregorium IX. legationis apostolicæ munus commisisse per Scotiam Ottoni tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano Diacono Cardinali, ita interpretari debemus, aut admissum non fuisse illum in regno recentibus adhuc odiis adversùs Legatos, aut non antè admissum quàm per literas mandata sua exposuisset. Verùm opus non est argumentis ubi probationes habemus idoneas & sufficientes. De hoc enim Ottonis accessu in Scotiam sic scribit Matthæus Parisius: *Volente autem Domino Legato intrare regnum Scotiæ, ut ibi de negotiis ecclesiasticis tractaret sicut in Anglia, respondit Rex Scotiæ: Non me memini Legatum in terra mea vidisse, nec opus esse aliquem esse vocandum, Deo gratias, nec adhuc opus est. omnia bene se habent. Nec etiam tempore patris mei vel alicujus antecessorum meorum visus est aliquis Legatus introitum habuisse, nec ego dum mei compos fuero tolerabo.* Et mox: *Quibus auditis, Legatus avidam voluntatem intrandi Scotiam temperavit.* Nam præterea colligi posse videtur ex verbis Gregorii illum valde timuisse ne Legatus prohiberetur uti auctoritate sua in Scotia. Scotos quippe demulcet, & variis argumentationibus utitur aptis, ut illi videbatur, ad commovendos eorum animos. Referenda sunt ejus verba: *Nos consultiùs attendentes quòd cùm circa regnum Scotiæ eò majorem curam gerere teneamur quò fortiùs Ecclesia Scoticana Romanam Ecclesiam solam matrem & metropolitanam nullo medio recognoscit, indignum existeret, nisi quæ nos singularem patrem in spiritualibus obtinet, specialem à nobis reciperet consolationis affectum, eidem Cardinali in dicto regno Scotiæ legationis officium motu proprio duximus committendum: quia relinquere conscientia salva nequivimus quin eidem Scoticanæ Ecclesiæ per dictum Legatum apostolicæ visitationis solatium mitteremus, ne à nobis affectione materna spoliari se crederet, si nobis Ecclesiam visitantibus Anglicanam, regnum Scotiæ sic in vicino positum expers visitationis apostolicæ remaneret.*

Apud Odor. Raynald. ad an. 1237. §. 40.
Vide Baron. ad an. 1188. §. 27. & 1192. §. 4. & Hectorem Boët. lib. 13. fol. 273.

VI. Speciales huic Legato literas pro Scotia dederat Gregorius, quia sub legatione Anglica non comprehendi Scotiam contendebant Scoti, ut ad Eduardum Anglorum Regem scribit Bonifacius VIII. his verbis: *Ceterùm à nobis nullatenus venit in dubium, quin potiùs certi sumus, quòd cùm apostolicæ sedis præcellens auctoritas per suas literas in Angliæ ac Scotiæ regnis simul alicui legationis committit officium exequendum, vel pro quavis causa, quam rationabilem reputat, decimæ solutionem indicit, hujusmodi apostolicæ literæ ad præfatum Scotiæ regnum se aliquatenus non extendunt, speciali prædictæ sedis privilegio Scotis indulto penitus obsistente; prout tempore felicis recordationis Adriani Papæ prædecessoris nostri, tunc S. Adriani Diaconi Cardinalis, & per ipsius sedis literas simul in regnis ipsis Legati, cum quo familiariter tunc eramus, comperit evidenter. Nam Legatus ipse ad præfatum regnum Scotiæ admissus non extitit donec per literas apostolicas speciales sibi legationis fuit commissum officium in eodem.*

Apud Odor. Raynald. ad an. 1299. §. 17.
Vide Raynald. ad an. 1263. §. 61.

VII. Ratio autem cur Scoti nollent comprehendi sub generali Angliæ legatione, hæc erat, quia regnum eorum divisum erat ab Anglia, & quia ex quo fidem Christianam Scoti suscepissent, (ut in conventu apud Northamtoniam disseruit Gilbertus, qui dein Episcopus fuit Cathenensis, anno MCLXXVI.) Scotia libera fuerat, & nulli extra suam regionem præterquam uni Romano Pontifici velut Christi Vicario subjecta. Unde & Clemens III. & Cælestinus III. Innocentius III. aliique deinceps Pontifices decernunt *ut Scoticana Ecclesia apostolicæ sedi, cujus filia specialis existit, nullo mediante debeat subjacere.* Hinc Gregorius IX. eò se circa regnum Scotiæ majorem curam gerere teneri ait quò fortiùs Ecclesia Scoticana Romanam Ecclesiam solam matrem & metropolitanam nullo medio recognoscit.

Apud. Hector. Boët. lib. 13. fol. 27.

CAPUT LVIII.

Synopsis.

I. Legatus in Galliam mitti non potest nisi ad postulationem Regis, vel cum consensu ejus. Non potest exercere facultates suas nisi quatenus Regi placuerit. Intactas præstare debet libertates regni. Facultates ejus examinantur in suprema Parlamenti curia; ubi modificantur, si res ita poscat. Tum demum illis utitur, si Rex permittat.

II. Hæc consuetudo fuit observata antiquitus.

III. Cùm anno 1456. Callistus III. Legatum destinaret in Galliam, Rex Karolus VII. jura regia obtendens noluit ei concedere ut Legati auctoritate uteretur. Insignibus tamen Legati permissus est uti.

IV. Eumdem legationis suæ exitum habuit Julianus Cardinalis, quem Sixtus IV. miserat ad Ludovicum XI. Magnificè tamen habitus est pro more Legatorum.

V. Nicolaus Episcopus Mutinensis cum amplissima potestate Legati veniens in Franciam Regi in primis significare curavit nolle se uti auctoritate sua absque consensu ejus, neque aliquid agere adversùs jura regni aut libertates & privilegia Ecclesiæ Gallicanæ. Quod literis manu sua subscriptis confirmavit. Ita permissus est Legatus uti facultatibus suis.

VI. Sixtus mittens iterum Julianum in Galliam, primùm Ludovici Regis consensum elicere studuit. Propter istum consensum, quem Rex præstitit, Legatus permissus est uti insignibus Legati, non tamen in præsentia Regis. Factum id salvis juribus & libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ. Qua de re literas suas dare jussus est Legatus.

VII. Litteræ illæ non extant. Attamen in indiculo Petri Doriolæ Cancellarii refertur Legatum Regi dedisse literas manu sua ac duorum secretariorum subscriptas; quibus declarabat gratiam sibi à Rege factam trahi non posse in consequentiam, neque ex ea ullum præjudicium afferri juribus & privilegiis Regis aut regni.

VIII. Cùm deinde Balua Cardinalis injussu & absque consensu Regis præsumeret uti auctoritate Legati in Gallia, multaque insolenter ageret adversùs sanctorum canonum reverentiam & mores in Gallia receptos, intercessit Nanterra, emissa appellatione. Tandem tamen Balua uti permissus est facultatibus suis.

IX. Missus est ad restaurandam disciplinam ecclesiasticam. Quod cùm aggredi tentaret, onere illo levatus est ab Episcopis Gallicanis. Quod indignum visum est Sixto IV. & sacris canonibus bonæque consuetudini repugnans.

X. Inutile esset omnia persequi quæ posterioribus temporibus acta apud nos erga Legatos sunt. Reliquum igitur est ut nonnulla dicamus de moribus Hispanorum. Facultates Legatorum ac Nuntiorum apostolicæ sedis illic examinantur à supremo Regis Consilio, ne quid fiat in reipublicæ dispendium.

XI. Æquum prima fronte videtur ut is qui in provinciam venit cum potestate extraordinaria fidem faciat auctoritatis suæ. Legatus ergo non est tanquam Legatus recipiendus, nisi primò visis legationis suæ literis. Et ita servatur in regno Franciæ, ut observat Boërius.

XII. Epilogus eorum quæ dicta hactenus sunt de Legatis.

I. INTER axiomata libertatum Ecclesiæ Gallicanæ illud constantissimum est, non posse summum Pontificem mittere in Galliam Legatos à latere cum facultatibus amplissimis nisi ad postulationem Regis, vel cum consensu ejus, Legatum porrò uti non posse facultatibus suis donec scripto jurejurandoque pollicitus Regi fuerit non usurum se illis nisi quandiu majestati ejus placuerit, destiturum porrò statim ac certior factus fuerit Regem nolle ut illis ampliùs utatur. Debent etiam Legati jurare nihil se facturos adversùs sancta decreta, canones Conciliorum generalium, neque adversùs libertates & privilegia Ecclesiæ Gallicanæ aut Universitatum & Academiarum publicarum istius florentissimi regni. Ea de causa, & quia multa interdum continentur in facultatibus Legatorum quæ moribus nostris & juri recepto adversantur, primùm summus Pontifex Regem admonet destinasse se in Galliam Legatum, exempli causa, Joannem, ut consensum ejus eliciat. Dein, cùm Legatus attigit fines Galliæ, nuntium mittit ad Regem cum facultatibus suis, ut videre possit an aliquid in illis contineatur contrarium libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ aut juribus regiis. Quia verò Princeps aliis negotiis occupatus ista per se examinare non potest, facultates illas mittit ad Parlamentum Parisiense, simul mandans uti eas verificent & actis curiæ inscribant. Parlamenti verò officium est eas diligenter examinare, adnotare si quid deprehenderint illic insertum adversùs vetustos mores & publicam regni disciplinam; si nihil istiusmodi animadverterint, in acta referre; si verò nonnulla repererint emendatione digna, his decernere non teneri Gallos, adeoque modum peregrinis decretis imponere. quod vulgò dicimus modificare facultates Legati. Tum demum, si Rex permittat, Legatus utitur facultatibus suis sic modificatis & inflexis.

II. Hanc consuetudinem fuisse observatam antiquitus jam ostendimus, allatis etiam Bonifacii VIII. verbis, qui nobis istam prærogativam auferre conatus est. Ostendamus nunc illud ipsum exemplis posteriorum seculorum, quibus omnino firmatum est illud caput nostrarum libertatum & regiæ dignitatis. *Suprà cap. 56. §. 3.*

III. Anno MCCCCLVI. Callistus III. delendo Turcarum imperio intentus Legatum in Gallias misit Alanum Coëtivum Cardinalem *ad conquirenda pro tuitione Christianæ fidei opportuna præsidia & classem adversùs immanissimum Turcum ejusque complices præparandum, publicandum quoque literas apostolicas cruciatæ, & alia magna & ardua negotia.* Cùm ea legatio decreta fuisset inscio Karolo VII. ille pro munere suo cavens ne quid res publica detrimenti caperet, literas de legatione Alani publicari in Galliis vetuit, ut Odoricus Raynaldus ait. In literis tamen Cal- *Odor. Raynald. an. 1456. §. 1.*

listi ad eum hoc anno datis VII. Kal. Novembr. illud solum continetur, cum *in concedenda publicatione literarum cruciata & indulgentiarum difficilem se præbere.* Orat deinde Karolum Pontifex obtestaturque per viscera misericordiæ Dei nostri ut patiatur prædicari subditis & in regnis ac dominiis suis sanctam Domini crucem literasque super hoc editas solemniter publicari. Quid ad hæc Princeps? Misso Avenionem Joanne Bastardo Cantore Ecclesiæ Parisiensis, hæc Legato dicenda mandavit. Regiæ majestati jus esse repellendi Legatos apostolicæ sedis, nullum porrò Cardinalem vel alium quempiam Legatum à latere ad se venire posse cum insignibus & auctoritate Legati, neque uti posse potestate & auctoritate Legati, in istius juris possessione semper fuisse Karolum & ejus prædecessores Reges Francorum. Nolle se ut Alanus utatur auctoritate Legati in regno suo. Attamen se id certis quibusdam de causis Alano tribuere ut ad se accedat, crucemque ante se deferri faciat in regno, seque Legatum à latere nominet. Ista suscepit Alanus, usurum se illis pollicitus absque præjudicio jurium Regis & regni ac successorum ejus aut Pragmaticæ sanctionis, infecta decernens quæ forsitan contrà facta ab eo forent. Literas ea de re Cantori dedit Alanus apud Avenionem die prima Januarii anni sequentis.

§. 3.

Probat. libert. Eccles. Gall. c. 23. §. 3.

IV. Eundem legationis suæ exitum habuisse Julianum Roboreum Cardinalem, quem anno MCCCCLXXVI. adversùs Turcas miserat Sixtus IV. ejus patruus, colligi potest ex verbis Odorici Raynaldi; qui ait illum, præter in Galliis acceptos honores, nullum eorum ob quæ missus fuerat ad votum perduxisse. Scilicet obstitit Rex Ludovicus XI. ne Legatus amplissima potestate instructus quippiam ageret adversùm jura regni & libertates Ecclesiæ Gallicanæ. Satis porrò dignitati ejus prospectum putavit, si magnificè haberetur pro more Legatorum.

Odor. Raynald. ad an. 1476. §. 3.

V. Eodem anno Sixtus in Galliam misit Nicolaum Sandonninum Episcopum Mutinensem cum amplissima potestate Legati à latere. Iste verò gnarus jurium majestatis & sacrosancta ea esse, Regi Ludovico XI. significare curavit nolle se uti auctoritate sua absque consensu ejus, neque aliquid agere adversùs jura regni aut libertates & privilegia Ecclesiæ Gallicanæ, petere propterea ab eo uti se sineret uti potestate & facultatibus sibi à summo Pontifice concessis. Præterea idem Nicolaus literas sua manu subscriptas Regi dedit, quibus pollicebatur non usurum se in regno facultatibus suis adversùs jura & libertatem regni nisi quatenus facultates suæ modificatæ erant & restrictæ per auctoritatem regiam. quas modificationes & restrictiones idem Legatus suscepit. His ita gestis, Ludovicus literis datis apud Turones die quarta Januarii anni sequentis potestatem Nicolao fecit, pro hac vice tantùm, utendi facultatibus suis secundùm modificationes ab eo approbatas; ea tamen adhibita cautione ut hic regius consensus trahi non posset in consequentiam, neque ex eo quæri aliquod jus posset aut possessio adversùs Regum Francorum majestatem aut jura, sive adversùs libertates & privilegia Ecclesiæ Gallicanæ. Literas porrò Legati, quibus approbaverat modificationes in literis legationis appositas, misit Rex ad Parlamentum Parisiense, haud dubiè ut in acta curiæ referrentur.

Probat. libert. Eccles. Gallic. cap. 23. §. 4.

VI. Anno dein MCCCCLXXX. Sixtus Legatum cum amplissimis facultatibus in Galliam misit eundem Julianum cujus suprà meminimus, ut pacem & concordiam revocaret inter Ludovicum Regem & Maximilianum Ducem Austriæ. Sed antè quàm Legatus iste mitteretur, Sixtus in primis effecerat ut ei mittendo accederet consensus Ludovici, absque quo vanam & inutilem fore legationem pluribus jam experimentis compertum habebat. Itaque Rex, præfatus Legatum apostolicæ sedis in Galliam mitti non posse neque facultatibus suis uti absque consensu suo, ac considerans istius legationem decretam fuisse cum consensu suo, edicit uti recipiatur velut Legatus à latere, & ut antelatione crucis & ceteris Legatorum insignibus uti ubique possit intra regnum præterquam in præsentia Regis, *fors en nostre presence.* Salvis tamen juribus & libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ & regni. Daturum porrò Legatum literas suas patentes & authenticas, quibus declarabit salvas esse nihilo minùs libertates Ecclesiæ Gallicanæ & jura regni.

Odor. Raynald. an. 1480. §. 33. & seq.

Probat. libert. cap. 23. §. 5.

VII. Non extant illæ Legati literæ. In veteri tamen codice MS. bibliothecæ regiæ extat indiculus manu Petri Doriolæ Cancellarii scriptus, in quo enumerantur acta quæ ipse in Cameram compotorum detulit die XV. Septembris ejusdem anni de legatione ejusdem Cardinalis. In hoc ergo indiculo, post literas Regis de quibus mox dicebamus, & post instrumentum protestationis factæ à Commissariis Regis, quæ edita est inter Probationes libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, tertio loco compendio describuntur literæ ejusdem Legati datæ in loco sancti Symphoriani Auzonis die secunda Augusti, subscriptæ verò manu ejus & à Sigismundo secretario summi Pontificis, itemque à magistro Matthæo Vaillant secretario Legati. In his ergo literis declarat Legatus permissionem sibi à Rege concessam ut legatione sua uti possit in Gallia trahi non posse in consequentiam, neque ex ea ullum præjudicium afferri juribus & privilegiis Regis aut regni.

VIII. Anno MCCCCLXXXIII. idem Sixtus Legatum in Galliam destinavit Joannem Baluam Episcopum Albanensem, ut collapsam disciplinam ecclesiasticam restauraret. Quia verò ille, ut erat homo audax, *regnum Franciæ ingressus est licentia vel consensu Domini nostri Regis minimè petita seu habita, ejusque legatione minimè recepta nisus est officium suæ legationis exercere, & quæcumque ad jurisdictionem ordinariam Archiepiscoporum &c. spectant & pertinent exercere*, pluraque insolenter agere adversùs sanctorum canonum reverentiam & mores

Odor. Raynald. an. 1483. §. 16. & seqq.

FFf ij

in Gallia receptos, Joannes Nanterra nomine Regis, qui tum erat Karolus octavus, ab his gravaminibus appellavit *ad sanctissimum Dominum nostrum Papam Sixtum minus debitè consultum ad ipsum meliùs consulendum, ac ad illum vel illos ad quem seu quos de jure provocare & appellare mihi licet.* Acta hæc anno Domini MCCCCLXXXIV. die XX. Augusti. Attamen eo tempore, cùm maximè agitata fuisset hæc causa in sacro Consistorio & in curia Parlamenti, permissus est Balua uti insignibus Legati, *dempta facultate utendi * * * & aliis facultatibus*, uti decretum fuerat circa Cardinalem sancti Petri ad vincula vivente Ludovico Rege..

(Probat. Libert. cap. 13. §. 15.) (Ib. cap. 23. §. 8.)

IX. Ea tempestate Balua, qui ad revocandam disciplinam ecclesiasticam missus à Sixto erat, gravem in Galliis contradictionem passus est in hoc capite. Episcopi enim alicubi congregati eam curam ad se revocarunt, insuperhabita Legati potestate. Is verò cùm querelam ea de re suam ad Pontificem detulisset, licèt in hoc Gallicanorum Episcoporum facinore *pietatis aliqua affulgeret species*, ut ait Odoricus Raynaldus, *aliùs tamen rem penetranti Pontifici indignum visum est* ista ab Episcopis tentari, absurdumque illud esse & sacris canonibus bonæque consuetudini repugnans. Itaque dolorem suum propter istam Episcoporum Gallicanorum audentiam perscripsit ad Ducem Borbonii, hortatus eum ut huic rei & incepto maximè improbando obsisteret. Præstat autem integram epistolam referre, plenam videlicet antiqui moris. Sic ergo illa habet apud Odoricum Raynaldum.

(Odor. Raynald. an. 1483. §. 39.)

Intelligimus electos esse nonnullos Prælatos in defensores & reformatores Ecclesiæ Gallicanæ. Quod cùm sit absurdum, & sacris canonibus bonæque consuetudini repugnans, possitque ea res motus & perturbationes excitare & pessimo exemplo esse, hortamur nobilitatem tuam ut suam in hoc pietatem, quemadmodum in aliis fecit & facturà esse videtur, erga hanc sedem ostendere velis & huic rei & incepto maximè improbando obviare, ne locum habeat. Ad nos enim spectat, si quid Ecclesiæ Gallicanæ desit, providere, qui & possumus & volumus opportunè procurare & agere quæ necessaria ad illius defensionem essent &c.

X. Inutile esset omnia persequi quæ posterioribus temporibus acta apud nos erga Legatos sunt. Quippe ista diligenter collecta à clarissimo viro Petro Puteano in omnium manibus versantur. Præterea illustrissimus Archiepiscopus ista, breviter quidem, sed tamen satis accuratè executus est in libro sequenti, ut necesse non sit ea heic repetere. Reliquum igitur est ut nonnulla dicamus de moribus Hispanorum, qui vicini nobis sunt, & qui licèt à nobis in plerisque dissentiant, in hoc tamen consentiunt quòd Legatorum & Nuntiorum facultates apud eos examinantur in Consilio Regis. Auctor enim est Didacus Covarruvias apud Hispanos potestatem seu facultatem Legatorum seu Nuntiorum apostolicæ sedis examinari, *ut admoneri possint à summo Regis prætorio*, inquit, *quibus uti conveniat dispensationibus & commissionibus, ne quid fiat in republica dispendium, cùm plerunque Nuntii apostolici exteri sint, nec satis noverint quæ sint præcavenda, ne falsis precibus & suggestionibus decipiantur.* Addit Franciscus Salgadus ex Enrique quòd quando Nuntius aut Legatus à latere mittitur in Hispaniam à summo Pontifice, in more habet Senatus Regis petere ut ostendat facultates commissas à Pontifice, non animo examinandi idoneitatem personæ missæ, sed ut hunc jubeat quem literis patentibus constat esse Nuntium aut Legatum Papæ, & ut adhibeatur ei fides in iis quæ pertinent ad munus suum.

(Vide infrà lib. 6. cap. 31. §. 8.) (Covarruvias cap. 35. practicar. quæst. §. 4.) (Fr. Salgad. in tractatu de supplicat. fol. 27. §. 52.)

XI. Sanè æquum prima fronte videtur ut is qui in provinciam venit cum potestate extraordinaria fidem faciat auctoritatis suæ per literas ejus à quo mittitur. Legatus ergo, ut rectè adnotat Nicolaus Boërii, prius non est tanquam Legatus recipiendus nisi primò visis suæ legationis literis. Cùm enim nunquam apostolicæ sedis moris fuerit absque apicibus undecunque legationem suscipere, nec alii etiam sine literis suos recipere coguntur, ut adnotat idem Boërius. *Et ita servatur hic in regno Franciæ*, inquit, *quia antequam intret regnum, & suo utatur legationis officio, jurat servare jura regni intacta & ordinationes regias. Et ejus potestas solet in suprema Parlamenti Parisiensis curia registrari.*

(Nic. Boër. in tractatu de pot. leg. à latere. §. 28. Vide etiam Thomamum Turrium Tract. de auctor. Legator. lib. 1. §. 3.) (Ibid. §. 30.)

XII. Hactenus ergo egimus de dignitate & auctoritate Legatorum sedis apostolicæ, quomodo ab exiguis primùm initiis profecta, magnis subinde incrementis aucta, deinde paulatim viluerit apud Francos & alias Christiani nominis nationes. Vidimus ingentes Pontificum Romanorum ac Legatorum conatus uno seculo frustra fuisse, alio valuisse. Deploravimus insatiabilem & inverecundam quorundam cupiditatem & avaritiam, qui abjecta omni modestia & reverentia religionis, nihil reliquum fecerunt ut ad magnas opes pervenire possent, quocunque tandem modo per fas seu nefas pararentur. Laudavimus deinde sanctas illas beatorum hominum mentes, qui manus suas abstinentes à muneribus & donis, castè & incorruptè provincias cum summa auctoritate administrarunt. Descendimus postea ad consensum Regum, quatenus Legatis necessarius est in explicatione potestatis eorum, & ad morem in regno Franciæ & alibi usurpatum circa eorum facultates. Hæc autem omnia executi sumus amore veritatis, non odio privato, neque ea mente ut in quemquam simus contumeliosi. Nobis semel destinatum est nemini injuriam aut contumeliam inferre. Quòd si ista feliciter & utiliter scripta sunt, Deo, à quo est omne bonum datum optimum, gratiæ agendæ sunt. Sin verò res bono consilio suscepta, malo exitu finita est, meminerit lector hominem me esse, multaque mihi deesse quæ necessaria sunt ei qui res tam arduas tractare in animo habeat. Hos tamen conatus meos publicæ utilitatis causa susceptos æqui bonique consulat.

LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

Synopsis.

I. Agitur in hoc libro de auctoritate Conciliorum provincialium & nationalium. Dissertatio isthæc bifariam dividitur. Primùm ergo agetur de ordinationibus Episcoporum. Tum de administrationibus.

II. In Ecclesia unicus est episcopatus, cujus portio unicuique Episcopo commissa est. Geminus Cypriani sensus indicatus.

III. Portionum distributio fluxit à jure apostolico. Probatur ex Actis Apostolorum. Præscripta ab iis forma regiminis sub unius præsidentia. Retenta nimirum civili imperii dispositione in distribuendis provinciis.

IV. Probatur auctoritate sanctorum Petri & Pauli. Judæi, Hellenistæ & Græcanici dicti. Eorum Patriarcha Babylone degebat. Inde scripta prima epistola canonica B. Petri; cujus auctoritate probatur Ecclesiæ in provincias facta distributio ab Apostolis. Quod etiam probatur ex variis locis D. Pauli.

V. Exponitur consilium Apostolorum in constituendis Episcopis metropoleon. Ad eos pertinet ordinatio Episcoporum provinciæ. Probatur ex Paulo, Hieronymo, & Chrysostomo.

VI. Asia proconsularis metropolis Ephesus. Provincia ecclesiastica fuit ipsis Apostolorum temporibus: ex Apocalypsi Joannis, ex D. Paulo, ac etiam ex Actis Apostolorum.

VII. Nobile argumentum metropolitici juris extat in epistola ad Corinthios. Achaia jam ætate Pauli provincia ecclesiastica erat, metropolis Corinthus. Ecclesiæ apostolicæ magna apud veteres auctoritatis. Præclara Augustini regula.

VIII. Investigatur ratio quæ Apostolos impulit ad sequendum exemplum imperii in instituendis Metropolitanis. Ea petitur ex Concilio Antiocheno. Hierosolyma subjecta Episcopo Cæsareæ Palæstinæ. De patriarchatu Hierosolymitano.

IX. Veteres tamen hanc provinciarum divisionem vetustæ consuetudini tribuerunt. De jure metropolitico trium præcipuarum metropoleon, Romanæ, Alexandrinæ, & Antiochenæ.

X. Objicitur divisionem quæ deprehenditur in subscriptionibus veterum Conciliorum ei similem esse quæ ab Imperatore Constantino peracta est.

XI. Respondetur innovationem quidem circa provincias evenisse post Apostolorum tempora, sed quæ tamen illam metropoleon institutionem non abolevit. Sectis videlicet provinciis in plures provincias.

XII. Nova provinciarum divisio introducta à Constantino sub nomine Diœceseon.

I. UT statum politiæ ecclesiasticæ istius regni intelligamus, necessarium est ut agamus de auctoritate Conciliorum provincialium & nationalium, in quibus causas tractari mos fuit. Quia verò res quæ in his synodis agitabantur aut ordinationes respiciebant aut administrationem, ut Concilii Constantiensis verbo utamur, id est, aut episcopatuum, monasteriorum, aliorumque beneficiorum provisionem, aut jurisdictionem contentiosam, & decreta canonica, dissertationem istam in duas partes distribuam: quarum prima aget de ordinationibus, secunda autem de administrationibus. Atenim quoniam ad plenam hujus materiæ cognitionem perveniri non potest nisi priùs perspecta fuerit origo divisionis provinciarum, quid mihi in mentem venerit exponam, velut in argumento difficili & obscuro, cuique multum inest curiosæ eruditionis.

II. Sicut Ecclesiæ corpus unum est, divisum in plurima membra per universum orbem, ita unicus est in ea episcopatus, qui ubique diffusus est in concordia plurium Episcoporum: qui si tanquam corpus aliquod considerentur, episcopatum integrum tenent in solidum. Portio tamen quædam gregis unicuique Episcopo tributa est, ut eam ducat & gubernet singulariter, secundùm caritatem nihilominus & communionem quæ universo corpori debetur: ne si unitas relinquatur, Episcopus ille qui abscesserit à corpore arescat velut rivus qui ab origine sua deflexerit, & in modum rami à trunco & radice recisi marcescat. Ea est doctrina quam D. Cyprianus in diversis epistolarum suarum locis docet; cujus genuinum sensum exposui, quem alii in diversum traxerunt prout varii fuerunt affectus eorum qui loca illa protulerunt. Cyprian. lib. 3. ep. 13 lib. 4. ep. 2 & 3. & libro de unitate Ecclesiæ.

III. Hæc portionum distributio, quæ diversis Episcopis commissæ sunt, fluxit à jure apostolico. Etenim quando Apostoli fundabant Ecclesias, tametsi Episcopo ordinato conferrent cum impositione manuum omnem potestatem ordinis & jurisdictionis, tamen ei locum assignabant ubi munus suum impleret. Satis manifestè id scriptum est cap. xx. Actorum, ubi legimus spiritum sanctum

constituisse Presbyteros, sive Episcopos, ad regendam gregis certam portionem: *in quo vos spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Sed quoniam Ecclesia regenda est juxta unitatem, necessarium fuit institui ad Apostolis modum quendam communionis inter Episcopos, secundùm exemplum à Christo datum in institutione collegii apostolici, quod universum Ecclesiæ corpus repræsentabat; ideoque præscribenda fuit ab iis forma regiminis, aristocratici nimirum, ita ut unus præsideret. Præclara sunt in hanc rem verba sancti Leonis Papæ. *Inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quadam discretio potestatis; & cùm omnium par esset electio, uni tamen datum est ut ceteris præemineret. De qua forma Episcoporum etiam orta est distinctio; & magna dispositione provisum est ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis provinciis singuli quorum inter fratres haberetur prima sententia, & rursus quidam in majoribus urbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad beatam Petri sedem universalis Ecclesiæ cura conflueret.* Observatum id ab Apostolis in infantia Ecclesiæ: qui sapienter in Ecclesia retinuerunt civilem imperii Romani dispositionem, in quo Dei religio faciliùs suscepta est quàm apud gentes barbaras; adeo ut cùm imperii corpus in provincias triburum esset, orbem quoque & ipsi ecclesiasticum in provincias partiti sint. Rursum cùm in imperio provinciæ contributæ essent cuidam civitati primariæ, quæ metropolis dicebatur, apud quam magistratus subjectorum causas judicabant, & quò propterea populi frequentiùs conveniebant, quòd singulari quodam jure ceteræ civitates à matrici penderent, Apostoli itidem Episcopos in civitatibus constituerunt, eo videlicet ordine ut penderent ab Episcopo in metropoli sive urbe primaria conlocato. Hæc est mea sententia circa constitutionem metropoleon; quam cùm aliqui Petro & Ecclesiæ Romanæ acceptam referri debere censeant, alii ex jure divino descendisse, quidam tamen ad vetustam Ecclesiæ consuetudinem referunt. Temperamenti loco esse potest vera sententia, nimirum, consilium illud generale distribuendi episcopatus in provincias & metropoles ex traditione apostolica esse, cujus clara documenta extent in sacra scriptura, sed executionem & in tot provincias sectionem ex consuetudine ecclesiastica fluxisse.

S. Leo epist. 88.

Vide suprà lib. 1. cap. 3. §. 2.

IV. Igitur duo quædam docui desumpta ex ipsis sacræ scripturæ verbis. Ac primùm quidem scripsi Apostolos orbem ecclesiasticum in provincias distribuisse ad exemplum dispositionis civilis quæ per illas tempestates vigebat in imperio. Sententiam illam luculenter probamus auctoritate sanctorum Petri & Pauli: quorum primus, cùm destinatus fuisset ad erudiendos Judæos, jamque in Judæa evangelium prædicasset, curam suam convertit ad Judæos, tum primæ dispersionis, tum secundæ, quos Hellenistas aut Græcanicos ideo vocari mos erat quòd dispersi essent in provinciis Græcorum sive gentilium. Abiit itaque Alexandriam, quæ Ægypti metropolis erat, & in qua habitabant Judæi secundæ dispersionis; instituroque illic Episcopo Marco Evangelista, Antiochiam profectus est, atque hinc Babylonem, ubi degebat hereditarius Patriarcha Judæorum primæ dispersionis. Ea in urbe constitutus scripsit epistolam primam canonicam, ut patet ex subscriptione, quæ sic habet: *Salutat vos Ecclesia quæ est Babylone.* Tametsi enim veteres existimaverint D. Petrum vocabulo Babylonis significasse urbem Romam, probabilis est Scaligeri conjectura, qui ex ipsa Babylone scriptam à Petro putat epistolam hanc ad Judæos dispersos qui habitabant in provinciis quarum synagogæ pendebant à Patriarcha Babylonico. Utcunque se res habeat, constat eam esse datam ad novos Christianos dispersionis provinciarum Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Bithyniæ, & Asiæ, id est, Christianis totidem provinciarum imperii Romani. Patet igitur principem Apostolorum Christianos per provincias compellasse; atque id eo magis placet quòd distributio illa in his regionibus perseveraverit primis Ecclesiæ seculis. Quippe semper habuimus provinciam Bithyniam, in qua Nicomedia metropolis, provinciam Cappadociam, cujus metropolis erat Cæsarea, provinciam Ponti, & metropolim ejus Amaseam, provinciam denique Asiæ proconsularis, cujus metropolis fuit Ephesus. Nam quod ad Galatiam attinet, quæ provincia Romana erat, cujus metropolis Ancyra, sanctus Paulus in universum scribit ad Ecclesias Galatiæ. Hinc itaque factum ut ob epistolam illam ad Galatas & per consequentiam ad cives metropolitanæ civitatis Ancyræ à Paulo scriptam urbis illius Ecclesia apostolica dicatur à veteribus; quemadmodum legimus in epistola Papæ Julii ad orientales, quæ extat apud Athanasium. In diversis quinetiam locis epistolarum D. Pauli deprehenditur distributio Ecclesiarum in provincias, veluti Ecclesiarum Macedoniæ, & Ecclesiarum Asiæ, & quod magis notandum est, in epistola ad Romanos, provinciarum Macedoniæ & Achaïæ nomine comprehenduntur Ecclesiæ illarum provinciarum.

Petri ep. 1. c. 1.

Paulus ep. ad Galat. c. 1. & 1. Cor. c. 16 meminit collectarum quæ fiunt in Ecclesiis Galatiæ.

2. Cor. c. 8. 1. Cor. c. 16. Rom. c. 15. *Probaverunt Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum qui sunt in Jerusalem.*

V. Superest nunc ut probemus aliam observationem, nimirum Apostolos, quum Ecclesias distribuerent in provincias, in animo habuisse ut in iis corpus Episcoporum statueretur sub præsidentia Episcopi metropoleos. Evidens ejus rei argumentum extat in epistola Pauli ad Titum; ubi scribit se illum reliquisse Cretæ ut constitueret Presbyteros per civitates. Ecce Metropolitani institutionem. Atque is quidem habet auctoritatem ordinandi Presbyteros, id est, Episcopos, juxta interpretationem ipsiusmet Pauli in versiculo sequente, sancti Hieronymi, sancti Joannis Chrysostomi, & aliorum veterum, ita tamen ut eos ordinet in unaquaque urbe, κατὰ πόλιν. Ecce integrum consilium politiæ ecclesiasticæ. Episcopi in urbibus provinciæ; qui ab uno quodam Episcopo ordinantur, quamvis cum consortio suorum collegarum, *per impositionem manuum presbyterii.* Universi quidem Episcopi ma-

Epist ad Tit. c. 1. *Reliqui te Cretæ, ut constituas per civitates Presbyteros, sicut & ego disposui tibi.*

nus imponunt Episcopo; sed uni tantùm competit jus tribuendi vim ordinationi, veluti Tito apud Cretam, & ad exemplum illius, unicuique Metropolitano in sua provincia. Creta porrò provincia erat imperii Romani; cujus metropolis erat Gortyna, quæ prærogativam illam semper in Ecclesia servavit.

L. 4. ff. de offic. Proconf.

Apocal. c. 1. *Mitte septem Ecclesiis quæ sunt in Asia, Ephefo, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphiæ, & Laodiciæ.*

Homil. 9. & 10.

VI. Asia proconsularis, quæ vigesima tantùm pars erat ejus quam Strabo & Geographi nuncupant Asiam minorem, provincia item imperii erat; cujus metropolis erat Ephesus, ut habetur apud Ulpianum. Illic Apostoli constituerant corpus Episcoporum in modum provinciæ; quemadmodum colligitur ex capite primo Apocalypseos, ubi literæ scriptæ sunt septem Angelis vel septem Episcopis Asiæ, quorum unus erat Ephesinus. Haud absimili instituto Paulus instruens Asianos epistolam suam scribit ad Ephesios, quæ Asiæ metropolis est, ut adnotat sanctus Joannes Chrysostomus in suis ad epistolam illam commentariis. Sed & in Actis legimus Apostolum Ephesi commoratum esse per biennium, atque illic erudiisse in fide Judæos & gentiles Asiæ; adeo ut Demetrius aurifex, instituta adversùs illum accusatione, asseveraverit eum innumeram hominum multitudinem in errorem traxisse, non solùm ex civibus Ephesi, sed ex Asia universa. Rectè itaque Paulus apud Miletum consistens, convocatis Presbyteris Ephesi, dixit: *Vos scitis quia à prima die qua ingressus sum in Asiam*, & cetera quæ sequuntur.

Roma lib. 2. c. 26.
2. Cor. c. 1. *Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi cum omnibus sanctis qui sunt in universa Achaia.*

VII. Nobile argumentum metropolitici juris à Paulo observati colligitur ex epistola ejus ad Corinthios. Urbs illa metropolis erat Achaiæ, ut Florus adnotavit. Ideo igitur Paulus epistolam suam ad Corinthios scribit, non solùm pro illis, sed etiam pro fratribus qui sunt in Achaia. Typus heic est provinciæ ecclesiasticæ sub sua metropoli constitutæ ad exemplum imperii; isque ordo in Achaia viguit, Corinthusque semper habita est metropolis ecclesiastica Achaiæ quandiu Christi nomen illic in honore fuit. Neque dubito quin vel unicum illud exemplum sufficiat ad ostendendum divisionem provinciarum ex institutione apostolica esse. Sed tamen præterea epistola ejusdem Pauli ad Thessalonicenses scripta est pro illis & pro fratribus qui sunt in Macedonia, quòd urbs illa esset metropolis civilis Macedoniæ. Affirmare igitur licet sic Christianorum curam gessisse Apostolum tanquam jam in corpus provinciæ distributorum sub metropoli Thessalonicensi, quæ dignitatem suam retinuit in laterculo Ecclesiæ. Non me latet Ecclesias illas, de quibus sermonem institui, magnæ apud priscos auctoritatis fuisse, ob hoc quòd essent apostolicæ, hoc est, ab Apostolis fundatæ; apud quas existimaverunt veræ fidei traditionem fuisse conservatam. Sed aliud mihi nunc onus incumbit; neque aliud in præsentiarum ostendere cupio quàm id fuisse Apostolorum consilium ut Ecclesias in provincias secarent. Consilium illud non latuit Tertullianum; qui in libro de præscriptionibus hæreticos ad traditionem apostolicarum Ecclesiarum vocans hæc ait: *Proxima est tibi Achaia? habes Corinthum. Si non longè es à Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiæ adjaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præsto est.* Episcopum Carthaginis fuisse caput provinciarum Africæ & Numidiæ, & Galliarum Hispaniarùmque Episcopos in provincias fuisse distributos, legimus apud Cyprianum. Quare secundùm propositam ab Augustino regulam affirmare oportet id ex traditione apostolica esse quod ab initio Ecclesiæ observatum, à nullo tamen generali Concilio præscriptum fuit.

Ep. 1. ad Thessalon. c. 4.

Vide infrà lib. 7. cap. 4. §. 7. 8. & cap. 16. §. 6. & seqq.

Concil. Antioch. c. 9.

VIII. Quæ ratio Apostolos impulerit ad imitandum in sua illa provinciarum institutione exemplum imperii præclarè admodum explicavit synodus Antiochena: quæ Metropolitanos ait institutos esse in civitate quæ provinciæ caput erat, quoniam in illam omnes confluunt pro negotiorum suorum utilitatibus: *Propter quod ad metropolim omnes undique qui negotia videntur habere concurrunt.* Opportunitas itaque & commoditas populorum effecit ut in Ecclesia ratio haberetur dignitatis quam civitas illa obtinebat in imperio. Atque in ea parte adeo religiosi fuere veteres ut tametsi magna esset eorum reverentia erga urbem Hierosolymorum, (quæ metropolis fidei erat, ut cum Cyrillo loquar, & ubi sanctus Jacobus Apostolus episcopatus munia exercuerat, quam ob rem eorum Episcopus eo in honore erat ut primum post Episcopos Romæ, Alexandriæ, & Antiochiæ locum teneret) nihilominus, quantum ad jurisdictionem subjectus erat Episcopo civitatis Cæsareæ Palæstinæ, ut constat ex canone septimo synodi Nicænæ. Neque obscura hujus institutionis ratio est. Nam Cæsarea provinciæ illius caput & metropolis erat jam inde à temporibus Vespasiani: qui post excisa Hierosolyma proconsulatum Judææ transtulerat Cæsaream, ut in Constitutione Novella CIII. Imp. Justiniani adnotatum est. Nam si translatio illa facta non fuit statim post relegationem Archelai Regis Judæorum, in cujus contumeliam regnum illud publicatum, fisco imperii addictum est, qui fieri potuit ut Proconsul, spretis Hierosolymis, apud Cæsaream urbem maritimam moraretur? quod ex actis Apostolorum liquet. Episcopus sanè Hierosolymitanus semper subjectus fuit Episcopo Cæsareæ donec Hierosolymorum episcopatus in patriarchatum erectus est auctoritate rescriptorum Imp. Theodosii; tributis videlicet huic novo patriarchatui provinciis Phœniciæ, Arabiæ, & Palæstinæ à patriarchatu Antiocheno resectis. Sed cùm huic institutioni intercessissent Patriarchæ Antiocheni, certamini illi finem fecere conventiones inter Juvenalem Episcopum Hierosolymorum & Maximum Antiochenum initæ; quibus placuit ut Phœniciæ duæ & Arabia Maximo redderentur, tres verò Palæstinæ ad Diœcesim Episcopi Hierosolymitani pertinerent. Conventiones illas approbavit synodus Calcedonensis & judices item imperiales.

Tacit. lib. 2. histor. ait Cæsaream esse Judææ caput.

Concil. Calcedon. act. VII.

Hoc Metropolitanorum in primariis pro-

vinciarum urbibus constituendorum consilium secutus est Isidorus Mercator in sua collectione, in quam etiam sententiam iverunt Joannes VIII. Leo IX. & Gregorius VII. Pontifices Romani, & Gratianus in Decreto dist. LXXX. & XCIX.

Joan. VIII. ep. 95. Leo. IX. ep. 4. Greg. VII. lib. 6. ep. 15. & in Tractatu.

IX. Enimvero licèt, ut ego quidem existimo, formam distribuendarum provinciarum & Metropolitanorum instituendorum Apostoli tradiderint, quia tamen id nusquam in sacris scripturis præceptum est, & præterea executio & singularis institutio processu dein temporis facta est Episcoporum cura qui Ecclesiis apostolicis præsidebant fundatis ab Apostolis, duo quædam notatu valde digna contigere. Primùm enim inde factum est ut veteres hanc provinciarum divisionem non ipsis Apostolis, sed patribus & vetustæ consuetudini tribuerint. Unde pariter factum ut Episcopi magnarum urbium, cùm Episcopos ad novas provincias fundandas mitterent, eximium quoddam jus in ceteras Ecclesias sibi reservaverint; quod ei privilegio respondebat quo ratione originis potiuntur erga colonias à se deductas eæ urbes quæ inde *Matres* appellantur à veteribus. Jus autem illud situm erat in quodam veluti obsequio & reverentia; quæ validiora erant vel remissiora inter Ecclesias juxta uniuscujusque possessionem, quam servari præcipit Concilium Nicænum canone sexto.

Vide lib. 1. cap. 3. §. 5.

Episcopi trium magnarum urbium imperii Romani, Romæ videlicet, Alexandriæ, & Antiochiæ, jure illo singulari potiebantur in plerasque provincias ut ceteris præminerent. Episcopus enim Romanus Episcopos instituit in Italia, Galliis, Hispaniis, Africa, & insulis. Quam ob rem provinciarum illarum Episcopi suum caput esse Romanum fatebantur, ut scribit Innocentius primus in epistola ad Decentium Eugubinum. Ob eandem causam Ægyptus Episcopum Alexandriæ velut Patriarcham suum agnoscebat, & provinciæ Diœceseos orientalis Antiochenum. Præterea ceteræ Ecclesiæ apostolicæ, tametsi ab eorum Episcoporum patriarchatu non penderent, magnos illis honores habebant, contemplatione dignitatis urbium in quibus illi erant instituti, & ob reverentiam Petri episcopatus eorum institutoris. Nam Roma erat orbis domina; Alexandria secunda Romani imperii civitas eò quòd Ægyptiaci regni caput esset, Antiochia verò, tertia, quòd Regina orientis esset, in eaque Reges Seleucidarum sedes fixissent, ut testantur Strabo, Herodianus, aliique veteres.

X. Attamen dissimulanda non est insignis difficultas quæ nostram hanc opinionem de distributione provinciarum ab Apostolis facta impugnare videtur, eo videlicet argumento, quòd divisio quæ deprehenditur in subscriptionibus Concilii Nicæni, Ephesini, & Chalcedonensis omnino similis est ei quæ ab Imperatore Constantino peracta est in imperio; ita ut & provinciæ & Diœceses ecclesiasticæ, id est, magna illa provinciarum inter se conjunctarum corpora, similes sint iis quas Constantinus in imperio instituit quando creavit Præfectos prætorio & eorum Vicarios. Unde factum ut Concilium Constantinopolitanum trium Diœceseon, *Asianæ, Ponticæ, & Thraciæ*, mentionem faciat, præter Diœceses orientis & Ægypti. Occidens insuper duas in Italia Diœceses habebat, unam in Galliis, aliam in Hispania, aliam item in Africa, ac demum in Illyrico unam.

XI. Adversùs hæc argumenta excipi potest, post Apostolorum tempora innovationem quandam circa provincias evenisse: quæ tamen veterem illam metropoleon institutionem non abolevit, sed auxit, eamque illustriorem fecit. Primùm enim provinciæ quæ immensùm patebant, in duas vel tres in latereulo Ecclesiæ sectæ sunt post Apostolorum tempora, cùm id in imperio factum fuisset ab Imperatoribus pro utilitate reipublicæ. Exempli causa, Africa, quæ ab uno tantùm Metropolitano regebatur, id est, Episcopo Carthaginis, divisa est in sex provincias ecclesiasticas. Galatia, quæ vivente Paulo una tantùm provincia fuit, in primam dein & secundam secta est in imperio & in Ecclesia. quod evenit etiam Cappadociæ & Ponto. Idem quoque factitatum in Gallia; quæ cùm ab Augusto divisa esset in partes quatuor, in plures dein ab Hadriano secta est, diù tamen antè quàm Dei religio per omnem Galliam suscepta esset.

XII. Excipi dein potest novum diversarum provinciarum simul conjunctarum corpus à Constantino introductum esse sub nomine Diœceseon, eique formulæ se addixisse patres Constantinopolitanos in administranda Ecclesia; ut paret ex canone secundo Concilii Constantinopolitani & ex Socrate, qui ait Imperatorem approbasse hanc provinciarum ecclesiasticarum unionem; extatque ejus de ea re lex in Codice Theodosiano. Quin & Theodoretus hanc divisionem Diœceseon Concilio Constantinopolitano tribuit in epistola ad Flavianum. Ea tamen cautio adhibita est in illa provinciarum unione quæ Diocesim conficiebant, ne quid decideret de juribus provinciarum à Concilio Nicæno confirmatis; iis tantùm exceptis quæ infrà explicabo.

Socrates lib. 5. c. 8.

l. 3. Cod. Theod. de fide cathol.

CAPUT

CAPUT II.

Synopsis.

I. Concilia quædam provincialia fortuitò congregabantur, videlicet pro peragendis electionibus & ordinationibus Episcoporum. Alia verò certa erant & canonum decretis statuta, in quibus causæ ecclesiasticæ definiebantur.

II. Primum illud conventuum genus Concilium est: ex Hincmaro, & Concilio Antiocheno. In Conciliis hujusmodi electiones discutiebantur, non peragebantur.

III. Quod in oriente obtinuit & in occidente. Aliter tamen visum quibusdam viris eruditis, quorum sententia refellitur.

IV. Episcopi, ante Concilium Nicænum, cleri ac plebis suffragio eligebantur; ex Cypriano, Concilio Nicæno, Constantino Imperatore, & aliis.

V. Confirmatio electionis pertinebat ad Metropolitanum & ad Episcopos comprovinciales. Suffragium fraternitatis, & judicium Episcoporum, *apud Cyprianum, explicantur. Usus ille descendit* de traditione divina & apostolica observatione, *ex Cypriano.*

VI. Eadem consuetudo vigebat etiam post Concilium Nicænum. Probatur ex Concilio Chalcedonensi, & ex Justiniano. Genuinus sensus canonis XIII. *Laodiceni explicatus.*

VII. Græcis tandem placitum ut Episcoporum electiones à solis provinciæ Episcopis fierent. Ita visum patribus secundæ synodi Nicænæ. Detegitur hallucinatio Zonaræ, Balsamonis, & Matthæi Blastaris. Vox χειροτονίας apud auctores ecclesiasticos significat semper ordinationem.

VIII. Robustiùs laïcos ab electionibus Episcoporum removit octava synodus, cujus ea de re canon extat in versione Anastasii.

IX. In occidente serò laici exclusi sunt ab electionibus Episcoporum. Jus illud translatum ad Canonicos Ecclesiarum cathedralium sub finem seculi duodecimi. Reges tamen Francorum fruebantur quibusdam privilegiis, quæ explicantur.

X. Ex iis quæ dicta sunt deprehenditur verus sensus Concilii Nicæni primi. Dionysius Exiguus χειροτονίαν vertit ordinationem.

XI. Electio Episcopi approbari debet ab Episcopis provinciæ. Ordinatio autem à tribus saltem Episcopis est peragenda. Confirmatio, sive τὸ κῦρος, pertinet ad Metropolitanum. In dissidio obtinere debet sententia plurimorum.

XII. Decretum electionis scripto fiebat. Judicium, & dein ordinatio, ad Metropolitanum & Episcopos comprovinciales pertinent. Probatur multis auctoritatibus.

XIII. Divisis eligentium votis, arbitrium discordiæ referendum est ad Metropolitanum; cujus judicio is præferri debet qui majoribus & studiis juvatur & meritis, ut inquit Leo primus.

XIV. Forma electionum præscripta à Justiniano. Non licebat appellare à confirmatione electionis. Solum adversùs confirmationem datam remedium erat ordinati depositio.

I. POST explicatam Metropolitarum institutionem superest ut eorum auctoritatem consideremus, ac præterea eam quæ provincialibus synodis competebat. Ac primò quidem adnotandum est duo fuisse genera Conciliorum. Nam quædam fortuitò congregabantur, nullo temporis ordine servato, sed prout occasio ferret, videlicet pro peragendis electionibus & ordinationibus Episcoporum. Alia certa erant & canonum decretis statuta bis in anno, aut saltem semel; & in iis causæ ecclesiasticæ liresque civiles & criminales cleri judicabantur, & provinciæ politia ordinabatur.

II. Primum illud conventuum genus quin Concilium vocari debeat nullus dubito, Hincmarum sequens; cùm præsertim Antiochenum Concilium in XIX. canone synodum appellet cœtum Episcoporum ad ordinationem congregatorum: *Episcopus præter synodum & præsentiam Metropolitani nullatenus ordinetur.* Ea non erat præcipua istius Concilii cura ut Episcopum eligeret in sede vacante, sed ut examinaret an electio canonica esset, an electus canonicis impedimentis prohiberetur accedere ad episcopatum, ob bigamiam videlicet, ætatis defectum, aut ignorantiam, & utrum accusatio aliqua adversùs eum instituta esset. Et si nihil horum obsisteret, ordinatio peragebatur.

III. Synodus ergo illa, ut dixi, non ob id præcipuè cogebatur, neque in occidente, neque in oriente, ut electionem celebraret. Verùm huic meæ scriptioni refragantur eruditorum virorum sententiæ, quibus persuasum est eam fuisse Ecclesiarum orientalium consuetudinem ut nullum electionis Episcoporum genus apud eas viguerit quàm ejus quæ fiebat ab Episcopis; exclusa prorsùs electione cleri & populi, quæ in solo occidente usurpabatur. Ea est opinio Cl. V. Jacobi Sirmondi & aliorum quorundam; qui eam se colligere existimant ex canone IV. Synodi Nicænæ, XIII. Laodiceno, & ex commentariis Zonaræ & Balsamonis, qui canones illos ita interpretantur. Attamen ab ea sententia discedere cogor, quòd videam orientales usurpasse electiones à clero & à populo factas ante & post habita illa Concilia; quæ & Conciliorum Nicæni & Chalcedonensis auctoritate & Principum legibus firmatæ sunt.

IV. Haud sanè destinatum mihi est agere hoc loco de electionibus; nihilque aliud in præsentiarum promere placet quàm novam rationem, necessariam tamen, ad interpretandos canones Nicænum & Laodicenum, cùm ii fundamentum & basis esse debeant earum rerum quæ dicturi sumus de auctoritate Metropolitani & Episcoporum comprovincialium in peragendis ordinationibus. Auctoritas illa in eo versatur, non ut electio ab illis celebretur, sed ut eam approbent aut

repudient prout consentanea fuerit aut contraria canonibus, (quod à canonici juris interpretibus vocatur jus confirmandi electionem) utque dein electi ordinationem aut consecrationem peragant. Certum itaque est Episcopos ante Concilium Nicænum electos fuisse *cleri ac plebis suffragio*, ut loquitur Cyprianus. Idipsum verbis minimè ambiguis docet Nicæna synodus, quæ sibi ipsi repugnare non potest, in epistola ad Episcopos Ægypti scripta, quæ extat apud Theodoretum; cui consentiunt Constantinus Imperator ad populum Antiochenum scribens & Athanasii apologia variis in locis.

Cypr. lib. 1. ep. 3. & 4. Theodor. lib. 1. cap. 9. Euseb. lib. 3. de vita Constant. c. 58. 59. 60. Athan. Apol. 2. in literis Synodi Alexand. & Jul. & in epistola ad Orthodoxos.

V. At confirmatio electionis ad Metropolitanum præcipuè spectabat, & ad Episcopos comprovinciales, qui ob eam rem congregati erant, sive quum electio celebrabatur, vel postquàm ea facta, decretum ejus ad Metropolitanum fuerat delatum. Clerum ac populum suffragia sua conferre consuevisse Episcoposque eodem tempore judicium suum tulisse testis est Cyprianus de Sabino Episcopo scribens: *Ut de universæ fraternitatis suffragio & de Episcoporum qui in præsentia convenerant judicio episcopatus ei deferretur.* Quo in loco Cypriani id accuratè considerandum est, eum distinguere jus suffragii quod fraternitati competit, id est, clero & populo, à judicio quod Episcopis tribuit, id est, examine electionis, & confirmatione. Usum autem illum *de traditione divina & apostolica observatione* descendisse pronuntiat. Quare antiquus auctor constitutionum apostolicarum præcipit ut is qui electus fuerit à populo, Episcopis præsenretur, & ut is qui primus est inter eos diligenter inquirat de omnibus iis quæ necessaria sunt ut ei manus imponantur.

Cyprian. lib. 1. epist. 4.

Constitut. Apostol. lib. 8. c. 4. [illegible]

VI. Post Concilium Nicænum clerus & populus intererant electionibus. Clarissima hujus sententiæ argumenta extant in Concilio Chalcedonensi; quod electionis Metropolitanorum, in quibus præcipuo quodam & eximio jure interesse possunt Episcopi, formulam præscribens decernit ut fiant decreto clericorum metropoleos, possessorum, & clarissimorum virorum, & Episcoporum provinciæ, quibus jus præcipuum competebat, quòd ageretur de electione Metropolitani. *Decreto facto à clericis uniuscujusque metropolis, & possessoribus, atque clarissimis viris, super hac & à reverendissimis Episcopis provinciæ.* In actione XI. ejusdem Concilii Stephanus Episcopus Ephesinus probare volens se canonicè vocatum esse ad metropolim Ephesinam, ait se à quadraginta Episcopis Asiæ ordinatum fuisse cum decreto & consensu præcipuorum & clarissimorum civium urbis totiusque cleri. *Me quadraginta Episcopi Asiani suffragio clarissimorum & primatum & totius reverendissimi cleri & omnis civitatis ordinaverunt.* Clerum & populum interfuisse electionibus Episcoporum post tempora Concilii Nicæni probatur etiam ex Justiniano; qui disertis verbis præcipit ut Episcopus eligatur *per clericos & primates*, πρώτους τῆς πόλεως *cujus futurus est Episcopus*, & ut decretum ad Metropolitanum perferatur, ab eo examinandum. Ex hac lege colligitur genuinus sensus canonis XIII. synodi Laodicenæ: *Quòd non sit permittendum turbis electiones eorum facere qui sunt ad sacerdotium promovendi.* Lex enim conservans, secundùm canones, jus suffragii civibus honoratis, sive primatibus civitatis, ut illa loquitur, planè ostendit ab eo jure vi canonis excludi plebeculam. Prohibitio enim hæc non extenditur ad *honoratos & ordinem*, ut Latini vocant, vel, ut cum Græcis loquamur, ad καμμεγιστάνοις, πρόεδρας, πρώτους; sed propter eos tantùm lata est quos canon ille τοὺς ὄχλους nuncupat, quos verò Dionysius vertit *turbas*.

Concil. Chalcedon. Act. 16.

Concil. Chalcedon. act. 11.

Novella 123. c. 1. & Nov. 137. c. 2. & 1842. c. de Episc. & Cleric.

Vide lib. 8. c. 6. §. 2. & seqq.

VII. Fatendum tamen est Græcis tandem placitum ut & ipsi magistratus à jure eligendorum Episcoporum arcerentur, quos à solis provinciæ Episcopis eligi satius esse existimarunt. Ita visum patribus Nicænæ synodi secundæ: qui tamen ne hujus novæ institutionis auctores esse viderentur, ejus originem prorsùs importunè arcessunt à canone quarto synodi Nicænæ I. prætextu quorundam verborum hujus canonis quæ ambigua esse videntur. Decretum hoc prompta reverentia susceperunt universæ orientis Ecclesiæ. Hinc orta est hallucinatio Zonaræ, Balsamonis, & Matthæi Blastaris; qui seculi sui morem præ oculis habentes, secuti auctoritatem septimæ synodi, crediderunt eadem ratione explicandum esse canonem Concilii primi Nicæni. Atque id eò faciliùs sibi persuaserunt quòd existimaverint vocem χειροτονία, quæ in canone quarto Nicæno habetur, accipi posse quasi significet electionem, cùm eo sensu reperiatur apud Demosthenem & alios auctores prophanos. Apud auctores tamen ecclesiasticos vox illa semper significat ordinationem, quemadmodum à Frontone Ducæo adnotatum est in Notis ad opera Chrysostomi.

Concil. Nic. 2. c. 3.

VIII. Laicos ab electionibus Episcoporum robustiùs removit octava synodus, secuta exemplum septimæ: cujus canon habetur in versione Anastasii Bibliothecarii, tametsi inter Græcos canones non reperiatur. *Promotiones atque consecrationes Episcoporum, concordans prioribus Conciliis, electione ac decreto Episcoporum collegii fieri sancta hæc & universalis synodus definit & statuit; atque jure promulgat neminem laicorum Principum vel potentum semet inserere electioni vel promotioni Patriarchæ, vel Metropolitæ, aut cujuslibet Episcopi; ne videlicet inordinata hinc & incongrua fiat confusio vel contentio; præsertim cùm nullam in talibus potestatem quemquam potestativorum vel ceterorum laicorum habere conveniat, sed potiùs silere ac attendere sibi usquequò regulariter à collegio ecclesiastico suscipiat finem electio futuri Pontificis.*

Synod. octav. can. 22.

IX. Quod attinet ad Ecclesias occidentis, diutiùs illæ jus electionum permisere clero & laïcis, atque ipsi etiam plebeculæ, & ipsis etiam Gregorii VII. temporibus, id est, seculo undecimo; ut patet ex ejus epistolis. Sed sine seculi duodecimi clerus & populus paulatim jus electionum transmiserunt ad Canonicos Ecclesiarum cathedralium; quos in eo jure confirmarunt Pontificum Romanorum variæ & multiplices constitutiones,

Gregor. VII lib. 1. ep. 55. 64. lib. 2. ep. 50. lib. 5. ep. 6. 8. 11. lib. 6. ep. 21. lib. 8. ep. 1. 5. 18. 19. 20. lib. 9. ep. 18.

quæ habentur editæ in libris Decretalium, in Clementinis, & inter Extravagantes. Reges nihilominus Francorum privilegiis quibusdam fruebantur, sive integræ nominationis, sive necessitatis obtinendi eorum consensum in personam electi. Populus enim diutiùs jus suum in Gallia retinuit quàm alibi. Certè ævo
S. Bern. ep. 13. 27. D. Bernardi, hoc est, duodecimo seculo, electiones Episcoporum Cabilonensis & Gebennensis factæ sunt cum consensu populi; tametsi apud Senones, & in aliis quibusdam Ecclesiis, eas clerus perageret cum consensu monachorum diœceseos.
Idem ep. 160. 275. 282. 329. & lib. 3. de Consid. c. 2.

X. Ex iis quæ suprà dicta sunt discimus canonem quartum Concilii Nicæni primi non tribuere Episcopis jus electionis, sed consensus tantùm aut confirmationis, & auctoritatem ordinationis.

Interpretationi huic meæ favet versio Dionysii Exigui, qui χειροτονίαν heic vertit *ordinationem*, non autem *electionem*, quam Concilium jam antea factam esse volebat juxta usum perpetuum Ecclesiæ: *Episcopum convenit maximè quidem ab omnibus qui sunt in provincia Episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen omnimodis in idipsum convenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus & per scripta consentientibus, tunc ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum quæ geruntur per unamquamque provinciam Metropolitano tribuatur Episcopo.* Canonem hunc sequuntur & interpretantur Concilium Africanum can. XIII. & Antiochenum can. XIX. quod addit Metropolitanum ea de causa coëpiscopos suos convocare.

X I. Itaque tres ex iis canonibus regulæ colliguntur. Prima est, debere Episcopos provinciæ illius in qua ordinandus est Episcopus ejus electionem approbare eique consensus suos adhibere; viva scilicet voce, si præsentes fuerint; aut per literas, si eos abesse contingat. Secunda, ordinationem à tribus saltem Episcopis esse peragendam. Tertia, firmitatem eorum omnium, id est, confirmationem, sive τὸ κῦρος, ut loquitur Concilium, pertinere ad Metropolitanum. Regula prima & tertia explicantur in canone sexto Nicæno, ubi statuitur eum pro Episcopo habendum non esse qui absque consensu Metropolitani fuerit ordinatus. Unde patet magni momenti visam esse veteribus auctoritatem Metropolitani. Attamen si ille aut alius quispiam Episcopus pertinacia potiùs quàm ratione pugnaret adversùs communem sententiam collegarum suorum, ita tamen ut repugnantium numerus duos vel tres non excedat, statuit Concilium obtinere debere sententiam plurimorum. *Obtineat*, inquit, *sententia plurimorum.*

X I I. Decretum electionis scripto fiebat, ut constat ex epistolis Papæ Leonis I. in actione XVI. Concilii Chalcedonensis descriptis & ex pluribus aliis auctoritatibus. Examen, discussio, judicium, & dein ordinatio ad Metropolitanum & ad Episcopos comprovinciales pertinent secundùm antiquos canones. *Judicium* id, aut *confirmatio electionis*, dicitur in canone XXVII. Concilii Antiocheni: *Servetur autem jus ecclesiasticum, id continens, oportère non aliter fieri nisi cum synodo & judicio Episcoporum, qui post obitum quiescentis potestatem habent eum qui dignus extiterit promovere.* Quod autem hoc loco nominatur *judicium Episcoporum*, in canone XIX. ejusdem Concilii dicitur *decretum ordinarium*; ubi etiam admonetur necessariam esse auctoritatem Metropolitani. Disciplina eadem deprehenditur in canone XII. Laodiceni Concilii, quod etiam judicii vocem in eadem causa usurpat: *Ut Episcopi judicio Metropolitanorum & eorum Episcoporum qui circumcirca sunt provehantur ad ecclesiasticam potestatem.* Magnam orientalibus illis Conciliis lucem adferunt canones occidentis, qui judicium difficultatum in electionibus contingentium Episcopis permittunt. Canon XL. Concilii III. Carthaginensis, qui est quinquagesimus in Codice canonum Ecclesiæ Africanæ, statuit ut si qua contradictio fuerit oborta adversùs personam electi, ab Episcopis qui ordinationem peracturi sunt judicetur. quem locum, ut & plerosque alios canones ad hanc materiam spectantes, in Decretum suum retulit Gratianus. Dist. 23. cap. Illud statuendum.

X I I I. Quòd si in plures personas divisa fuerint eligentium vota, censuit Leo arbitrium discordiæ hujus referendum esse ad Metropolitanum; cujus judicio is præferri debebit in quem major eligentium pars consenserit, habita ratione meritorum ejus. *Cum ergo*, inquit, *de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus præferatur quem cleri plebisque consensus concorditer postularit; ita ut si in aliam fortè personam partium se vota diviserint, Metropolitani judicio is alteri præferatur qui majoribus & studiis juvatur & meritis.*
Leo I in Epist. ad Anast. Thessal. & ad. Gratian d. 63. c. fin.

X I V. Justinianus Imp. cùm formam electionum in Novellis constitutionibus præscripsisset, ea videlicet ratione ut clerici & cives honorati trium personarum electionem scripto facere teneantur, edicit ut decretum electionis istiusmodi ad Metropolitanum & ad ejus synodum deferatur, ut unus è tribus deligatur. Quòd si accusatio quæpiam adversùs electum instituta fuerit, eam Metropolitanus intra trium mensium spatium judicare debet, ut deinceps ordinatio peragi possit; hoc tamen addito, ut tota culpa in Metropolitanum rejicienda sit, si ea facta fuerit contra canones. Non licebat igitur appellare à confirmatione electionis; nullaque alia ratio suppetebat ad infringendum confirmationis decretum quàm ut Episcopus recens ordinatus depositionis pœna plecteretur, si justa aliqua causa subesset. Nov. 123. & 137.

CAPUT III.

Synopsis.

I. In Gallia, judicium electionis & ordinationis pertinebat ad Metropolitanum & ad Episcopos provinciæ, ex Leone I.

II. Et ex Concilio Arelatensi secundo. Regis consensum necessarium esse decernit Concilium Aurelianense V.

III. Eadem forma observata est sub secunda Regum nostrorum dynastia. Ævo Karoli Magni omnes Metropolitani vocabantur Apostolici. Abstinuit sequens ætas ab illa simplicitate. Prisci eligendorum Episcoporum mores approbati in Capitularibus.

IV. Sede vacante, clerus à Rege postulabat licentiam eligendi. Scribebat etiam ad Metropolitanum, qui secundum Regis voluntatem Episcopum visitatorem delegabat in Ecclesia vacante. Qui cleri vocabulo comprehendantur. Quæ fuerint Visitatoris partes. Electionum ritus.

V. Si electores scienter elegissent indignum, electio devolvebatur ad Metropolitanum & ad Episcopos provinciæ.

VI. Hincmarus explicatus. Forma examinis electionis.

VII. Vicarii Episcoporum absentium exhibebant vicem eorum cum literis tractoriis. Varia tractoriarum species.

VIII. Si nihil canonicum obstabat, Metropolitanus ordinabat electum; ac dein illi literas tribuebat, quibus fidem faceret ordinationis. In earum locum successere Bulla pontificia.

IX. Sub tertia Regum nostrorum dynastia vetus electionum forma servata est, ut patet ex Ivone Carnotensi. Ejus ætate introduci in Ecclesiam cœpere appellationes à confirmatione electionum.

X. In Gallia consecratio Episcoporum fiebat à Metropolitano & Episcopis comprovincialibus, absque auctoritate summi Pontificis, nisi Metropolitanus electum ordinare recusaret. Quo casu, appellabatur ad summum Pontificem. Suspensis Metropolitanis, Legati sedis apostolicæ ad se trahere conabantur consecrationes Episcoporum. Ivo tamen negat id justum esse.

XI. Viguit eadem regula in universo occidente, etiam sub Gregorio VII.

XII. Duodecimo seculo introducta appellatio ad apostolicam sedem. Consecratio tamen Metropolitano & duobus Episcopis comprovincialibus relicta. Gregorius VII. recusat consecrare quendam Episcopum, donec constiterit eum à jurisdictione Metropolitani sui esse exemptum. Nihil huic Metropolitanorum juri adversum reperitur in Decreto aut Decretalibus.

XIII. Episcopi ordinati scripto tradebant professionem fidei, sed nullam Episcopis obedientiam promittebant. Ea nova est, & ævo Leonis I. inventa. Inquiritur in originem subsequentium sponsionum. Discrimen professionis quæ Regi præstatur & Metropolitano.

XIV. Magnam fuisse professionis vim quæ Metropolitano fiebat ostendit Ivo. Quid mediæ ætatis Pontifices circa hæc decreverint.

ADDITIO. *Ad se tandem traxerunt confirmationes & consecrationes Episcoporum, à quibus juramentum fidelitatis exigebant. Unde factum ut illud Metropolitanis præstare recusarent suffraganei. Quorum temeritatem repressit Clemens VI.*

I. PRAXIS illa quæ per universam Ecclesiam vigebat, qua judicium electionis & ordinationis permittitur Metropolitano & coëpiscopis ejus, prorsùs obtinebat in Galliis; adeoque certa res est ac tam claris argumentis constans ut à congerendis hoc loci innumeris testimoniis abstinendum censeam, paucis contentus. Totam hanc materiam paucis verbis complexus est Leo I. in epistola ad Rusticum Episcopum Narbonensem: *Nulla ratio sinit ut inter Episcopos habeantur qui nec à clericis sunt electi, nec à plebibus expetiti, nec à provincialibus Episcopis cum judicio Metropolitani consecrati.* Ubi vides Leonem, æquè ac canones suprà laudatos, *judicii* vocabulum usurpare ut electionis confirmationem significet.

II. Concilia Gallicana vim disciplinæ hujus constantissimè retinuerunt. Omnium antiquissimè de ea re sancivit Concilium Arelatense secundum habitum circa annum CCCCXLV. in cujus canone quinto hæc leguntur: *Episcopum sine Metropolitano, vel epistola Metropolitani, vel tribus comprovincialibus, non liceat ordinare; ita ut alii comprovinciales admoneantur, ut se suo responso consensisse significent. Quod si inter partes aliqua nata fuerit dubitatio, majori numero Metropolitanus in electione consentiat.* Morem illum suis decretis confirmarunt Concilia Arvernense & Aurelianense quintum, quod Regis consensum electioni cleri & plebis connectit ut necessarium, potestatemque Metropolitano facit vices suas uni ex coëpiscopis suis delegandi ad consecrationem impertiendam: *Cum voluntas Regis, juxta electionem cleri ac plebis, sicut in antiquis canonibus tenetur scriptum, à Metropolitano, vel quem in vice sua præmiserit, cum comprovincialibus Pontifex consecretur.* Extant præterea quamplures aliæ synodi quæ docent electiones olim sub prima Regum nostrorum dynastia fuisse confirmatas à Metropolitano & comprovincialibus Episcopis, quorum etiam ministerio manus imponebantur Episcopis.

Concil. Arvern. an. 535. c. 2.

Concil. Aurelian. V. an. 549. c. 10.

III. Sub Karolo dein Magno & Ludovico Pio forma eadem observata est. Quippe tum post electionem cleri & populi, ut docet Alcuinus, decretum electionis ad Metropolitanum deferebatur, ut electum consecraret. *Cùm Episcopus civitatis*, inquit Alcuinus, *fuerit defunctus, eligitur alius à clero seu populo; fitque decretum ab illis; & veniunt ad* APOSTOLICUM *cum suo electo deferente secum suggestionem, hoc est, rogatorias literas, ut eis consecret Episcopum.* Ceterùm heic observandus est modus loquendi illarum tempestatum, quibus licebat Metropolitano tribuere titulum Apostolici: cujus moris initia referenda sunt ad tempora Gregorii Turonensis. Sequens ætas abstinuit ab illa simplicitate; & deinceps Apostolici titulus soli Romano Pontifici tributus est ab auctoribus.

Alcuinus de divin. offic. cap. 36

Vide Notas ad Agobardum pag. 116.

Canon XII. Concilii Laodiceni, quem suprà adduximus, vim legis in Gallia obtinuit postquam in Regum nostrorum Capitulis descriptum est. Idem dicendum est de canone Carthaginensi, qui præscribit modum exami-

nandæ contradictionis obortæ adversùs personam electi. Supremum autem harum rerum judicium illic tribuitur Archiepiscopo, ut eadem Capitula regia loquuntur, & Episcopis comprovincialibus.

Perspicua est in hoc negotio synodi Tullensis apud Saponarias congregatæ sententia, quæ ad Britonum Episcopos scribens ait consecrationem Episcopi ab iis peragi canonicè non posse absque præsentia aut consensu Herardi Turonorum Archiepiscopi : *Itaut præter ejus præsentiam aut consensum nullus canonicè possit ordinari Episcopus.*

Sed inutile foret diutiùs immorari in recensendis testimoniis quibus hæc opinio fulciatur, cùm extent formulæ quæ tum in usu erant, editæ cum operibus Hincmari & in calce tomi secundi Conciliorum Galliæ. Formulæ porrò illæ meliùs docent priscum morem quam nuda & simplex canonum lectio. Usus enim præsens faciliùs eis genuinum eorum sensum indicabat quàm facere possit nostro seculo improba lectio usu destituta.

IV. Sede igitur vacante, clerus civitatis Regem admonebat eam vacare, quò libertatem eligendi ab eo impetraret. Literæ præterea scribebantur ad Metropolitanum pro eadem causa : qui precibus itidem suis Regem adibat, simulque poscebat uti Rex patefaceret quemnam Episcopum delegari cuperet Visitatorem in Ecclesia vacante. Origo hujus instituti, nimirum ut Episcopus quidam ad Ecclesiam vacantem dirigatur, qui electionem quantocyus fieri procuret, petenda est à Concilio Africano, ubi Episcopi illi vocantur *Intercessores*, quos verò sanctus Gregorius *Visitatores* nominat. Data eligendi licentia, clerus & populus illius Ecclesiæ conveniebant ad celebrandam electionem. Cleri autem vocabulo comprehenduntur, non solùm clerici civitatis, id est, Canonici Ecclesiæ cathedralis, & Rectores parœciarum civitatis, sed etiam clerici monasteriorum, & Presbyteri rusticanarum parœciarum, qui vicarios suos mittebant cum literis quæ consensus suos testarentur ac illorum qui in eorum parœciis habitabant. Cives quoque & nobiles laici civitatis in hoc cœtu præsentes esse debebant. Unde eruitur interpretatio horum vocabulorum, alioqui obscurorum, quæ leguntur in decretis Celestini & Leonis Pontificum Romanorum, qui ad hoc ut electio legitima censeri possit volunt ut in eam consentiant *vota civium, desideria populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum, ordinis consensus*, id est, consensus cleri & populi totius diœceseos, qui heic describitur secundùm varias hominum conditiones. Visitator à Metropolitano delegatus orationem ad eos habebat, & coram legi jubebat canones & decreta Pontificum Romanorum, in quibus forma electionum continetur, & cujusmodi homo debeat esse is qui eligendus est. Post factam electionem præsente Visitatore, decretum ejus scripto tradebatur, & ab omnibus electoribus subscribebatur ; ac deinde, die à Metropolitano indicta, ad eum deferebatur à certo

Cod. Canon. Eccl. Afric. c. 74.

Hincmar. in form. II. *Quæ electio non tantum a civitatis clericis erit agenda, verum & de omnibus monasteriis ipsius parochiæ, & de rusticanarum parochiarum Presbyteris occurrant Vicarii, communiorum secum concordia vota ferentes. Sed & laici nobiles ac cives adesse debebunt. Quoniam ab omnibus debet eligi cui debet ab omnibus obediri.*

electorum numero, qui fidem facerent eorum quæ acta erant ; & Metropolitani præsentiæ sistere se debebat electus, pro examine. Interim apud Regem id agebatur ut ipse consensum suum præstaret in gratiam electi. Metropolitanus datis ad comprovinciales Episcopos, ad electum, & vicarios electorum literis, utrosque ad diem quam edicebat & ad certum locum evocabat ad examinandum decretum & virtutes electi. Quòd si in varias personas se vota partium divisissent, Metropolitanus eum præferebat *qui majoribus studiis juvabatur & meritis*, id est, eum quem major pars elegerat, & qui capax in primis videbatur. Dein electum examinabat, ut intelligeret an aliquo impedimento canonico prohiberetur ejus ordinatio, utrum ea doctrina præditus esset quæ Episcopo necessaria est, & utrum in professione fidei catholicè crederet. Si quod in eo impedimentum reperiretur, electio repudiabatur, & electores jubebantur novam electionem celebrare, ut patet ex formula secunda.

V. At si electores scienter & de industria virum elegissent qui secundùm canones aliquo impedimento teneretur, eis pœna imponebatur ob contemptum canonum ; & Metropolitanus eo casu electionem celebrabat cum Episcopis comprovincialibus. Judicium autem illud circa vitium electi fiebat à Metropolitano & Episcopis, ut patet ex Hincmaro in formula quarta : *Si personam à sacris canonibus deviam scienter nobis adduxeritis, non solum ex ea Pontificem non habebitis, verùm etiam pro illicita electione, ut contemptores canonum, judicium incurretis ; sed & nostro ac coepiscoporum judicio refutata rationabiliter electione vestra incongrua, talem secundum Laodicensis canones studebimus eligere qui vestris vitiosis voluntatibus non valeat consentire.*

VI. Cavendum igitur est ab eodem Hincmaro adversùs Hincmarum Laudunensem Episcopum scribente ; qui describens specialia Metropolitani jura circa electiones ait : *In Remensi provincia si fuerit defunctus Episcopus, ego, & non tu, Visitatorem ipsi viduatæ designabo Ecclesiæ, & electionem cum decreto canonico præcipiam fieri. Et si in partes se eligentium vota diviserint, meum, & non tuum, erit eligere qui majoribus ad ordinandum studiis juvetur & meritis.* Vera quidem hæc citra omnem controversiam. Sed id quod postea sequitur explicatione indiget: *Et meum est*, inquit, *ordinandum examinare, non tuum.* Significat solius Metropolitani esse electum interrogare, neque id licere Episcopis comprovincialibus, ullo modo. Examen nihilominus illud fit à Metropolitano coram Episcopis comprovincialibus, ut videre est in examine Episcopi Catalaunensis, quod in formula XI. descriptum est. *Anno ab Incarnatione Domini* DCCCLXVIII. *convenientibus apud Carisiacum in Ecclesia pro examinatione Willeberti Presbyteri, qui futurus erat Catalaunensis Episcopus, Hincmaro diœcesis Remensium Archiepiscopo, item Hincmaro Laudunensium Episcopo, Hodone Belgivacorum Episcopo, cum Legatis Hrotadi, Erpoini, Hilmeradi, Raginelmi, & Joannis ejusdem diœcesis coëpiscoporum vicem eorundem patrum suorum cum tractoriis, sicut regula*

præcipiunt, exhibentibus, & quamplurimis Abbatibus, Canonicis, Monachis, Presbyteris, Diaconibus, atque Subdiaconibus.

VII. Legati sive Vicarii Episcoporum absentium exhibebant vicem eorum cum literis tractoriis. Sic illa ætas vocabat literas quibus Episcopi committebant suas vices iis quos ad synodos mittebant; ut patet ex hoc loco & ex formula XIV. quæ continet tractoriam quam Prudentius Tricassium Episcopus per vicarium suum mittit ad celebrandam electionem Episcopi Parisiensis. In collectione tamen canonum Africanorum can. LXXVI. *tractoria* sive *tractatoria*, dicuntur literæ quibus Metropolitanus Episcopos comprovinciales invitat ad synodum.

VIII. Itaque si nihil canonicum obstaret, Metropolitanus cum coëpiscopis suis ordinabat electum; ac dein illi literas tribuebat, quibus fidem faceret ordinationis, aliasque insuper ad clerum & populum Ecclesiæ cui ordinatus erat Episcopus, juxta canones Africanos, qui ordinatos ab Episcopis jubent accipere literas ab ordinatoribus suis: *Deinde placuit ut quicunque deinceps ab Episcopis ordinantur per provincias Africanas, litteras accipiant ab ordinatoribus suis manu eorum subscriptas, continentes Consulem & diem, ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur.* Harum litterarum formulæ extant in formulis XV. & XVI. in quarum locum substitutæ sunt Bullæ summorum Pontificum.

Cod. can. Eccl. Afric. c. 89.

IX. Sub tertia Regum nostrorum dynastia vetus confirmationis electionum institutum perseveravit in Gallia: ubi electiones fiebant à clero & populo, & à Metropolitano confirmabantur; vel, si fortè contradictio quædam oborta esset, examinabantur à Metropolitano cum consilio Episcoporum comprovincialium, qui dein consecrationis munus electo impertiebant. Hunc seculi sui morem fuisse docet Ivo Carnotensis Episcopus in epistola CXXXVIII. *Electioni Domni Fulconis vel alterius assensum non dabimus, nisi quem aut cleri plebisque consensus elegerit, aut Metropolitani judicium cum connivenția suffraganeorum, habita legitima discussione, probaverit.* Vides itaque heic electionem Episcopi Parisiensis à clero & populo esse peractam, & discussionem oppositionum reservatam Metropolitano & Episcopis comprovincialibus. Idem Ivo evocatus ab Archiepiscopo Senonensi ad judicium hujus causæ respondit se fortassis iturum ad eum; sed si id fieri non possit, totque præterea Episcopi absint ut ea legitimè definiri non valeat, suadet ut aut eam in aliud tempus differat, aut ad sedem apostolicam contendentes remittat; quò Fulco ire decreverat, sive rata sive irrita censeretur ejus electio. *Si autem aliqua præpediente ratione venire non potero, neque tot de collegis convenerint qui ad tanti negotii definitionem sufficiant, aut in aliud tempus rem differte, aut ad sedem apostolicam utramque partem remittite; ad quam iturus est Domnus Fulco, sive rata sive irrita fiat ejus electio.* Locus porrò hic docet jam tum, scilicet à sexcentis ferme annis, cœpisse in Ecclesiam invehi appellationes à con-

Ivo ep. 139.

firmatione electionum. Seculo duodecimo judicium controversiarum quæ in hujuscemodi electionibus suboriebantur pertinebat ad Metropolitanum & comprovinciales Episcopos, ut ad Remensem Archiepiscopum scribit Innocentius III.

Innoc. III. lib. 14 epist. 152.

X. Consecratio autem Episcoporum fiebat in Gallia à Metropolitanis & comprovincialibus Episcopis; nec quicquam in eas juris competebat Episcopo Romano aut ejus Legatis. Attamen si Metropolitanus electum ordinare recusabat, electores appellabant Pontificem Romanum; ut factum est à Carnotensibus, qui ab Urbano II. postularunt ut Ivonem, qui in locum Gofridi ab episcopatu depositi electus erat, consecrare dignaretur: qui cùm Senonensis Archiepiscopi contradictionem injustam esse agnovisset, Ivonem manibus propriis consecravit. Legati quin etiam Romanæ sedis contendebant consecrationem Episcopi ad se pertinere quoties Metropolitano provinciæ interdictum erat ne quid episcopalis operis ageret. quod vulgò suspensionem ab episcopalibus functionibus vocant. Ivo tamen negat id justum esse, tametsi in eo casu Legatis concedat confirmationem electionis, ceterum consecrationem, etiam in eo casu, ad Episcopos provinciæ pertinere. Sanè ipse cum collegis suis Sancionem Episcopum Aurelianensem consecravit, quod Archiepiscopo Senonensi interdictum esset ne Metropolitani munia exerceret.

Urbani II. ad Richer. Senon. Archiep. ep. 2. inter epistolas Ivonis.

Ivo ep. 61. Idem ep. 54.

XI. Ea tamen non erat Ecclesiæ Gallicanæ privata consuetudo, cùm ejus usus in universo occidente tum temporis obtineret. Quippe seculo undecimo Concilium Romanum sub Gregorio VII. habitum anno MLXXX. statuit ut defuncto pastore alicujus Ecclesiæ Visitator Episcopus ad eam dirigatur, sive à Papa in sua provincia, seu à Metropolitanis in suis quoque provinciis; cujus instantia clerus & populus celebrent canonicè electionem alterius Episcopi, quam deinde confirmari oporteat à Metropolitano. Quòd si is fortean eligeretur qui idoneus non esset, Concilium electores qui ad pravam electionem declinaverint eligendi potestate privat pro hac vice. Quod ab Hincmaro adnotatum suprà vidimus; & repertum est in Concilio Lateranensi cap. *Quia propter.* De elect.

XII. Duodecimum seculum conservavit Metropolitanis auctoritatem examinandi electiones, eas confirmandi, & controversias circa hæc obortas judicandi; ut patet ex variis Decretalium locis, quæ laudantur in ora hujus paginæ. Appellatio tamen ad sedem apostolicam introducta est. In quo magna vis illata est vetustis canonibus. Consecratio tamen Metropolitano & duobus Episcopis comprovincialibus, modò consensu absentium non destituerentur, relicta est à Leone IX. & Gregorio VII. qui Episcopos qui pertinent ad consecrationem Papæ distinguit ab iis qui pertinent ad consecrationem aliorum Metropolitanorum. In qua re adeo te-

Cap. *Quia diligentiam.* cap. *Innotuit.* cap. *Cùm dilectus* De elect. c. *Cùm olim* De translat. Episc.

Leo IX. ep. 5. 6. Gregor. VII. Lib. 6. post ep. 10. Lib. 9. ep. 34.

ligiosum se præbuit ut Episcopum quendam consecrare recusaverit donec sibi constaret eum à jurisdictione Metropolitani sui esse exemptum. Constantissimum est hoc Metropolitanorum jus ; neque aliquid in Decreto Gratiani aut in Decretalibus invenitur ei adversum, nisi ob negligentiam Metropolitani, aut si canonicis censuris teneatur.

XIII. Episcopi autem, postquam consecrati fuerant, scripto tradebant professionem fidei ; sed nullam Episcopis obedientiam promittebant nisi verbis generalibus conceptam, scilicet observaturos se quæ canonibus præscripta essent. Praxim enim illam, quæ reverentiam quandam & obedientiam Metropolitano præstandam esse edicit, novam esse colligitur ex epistola Leonis I. ad Anastasium Thessalonicensem : in qua eum objurgat quòd ab Episcopo Attico *chartulam de obedientia sponsione* exegerat conscribi. *Legebatur*, inquit Leo, *in literis tuis quòd frater Atticus chartulam de obedientia sponsione conscripserat. in qua signum prodebatur injuria.* Locus hic relatus est in libris Decretalium ; ubi glossa laborat in conciliatione ejus cum quibusdam aliis capitibus sponsionem illam scripto tradi præcipientibus. Qua difficultate ut se expediat, Arricum ait clericum fuisse cui animarum cura non erat commissa. Vera tamen solutio hæc est ; anno nimirum CCCCL. id est sub tempora Leonis primi sponsiones illas, sive *juramenta fidelitatis*, ut sequens ætas vocavit, nondum fuisse receptas in usum. Invaluere postea, adeo ut in professione fidei quam Episcopi in consecratione emittebant mentio in primis fieret Metropolitani, cui pollicebantur se ei obedientiam & reverentiam in canonibus & decretis sedis apostolicæ contentam conservaturos, & insuper privilegia quæ secundùm eosdem canones & decreta Metropolitanis debebantur, nulla prorsùs mentione facta sedis apostolicæ. Origo hujus consuetudinis extat in libello quorundam Episcoporum Aquileiensium oblato Imperatori Mauricio circa annum DXC. qui aiunt se tempore ordinationis suæ cautionem scriptis emittere, qua sponderent se studiosè servaturos fidem ordinatoris sui & fidem integram reipublicæ. Itaque hæc illorum professio fidei continebat secuturos se exemplum & auctoritatem Metropolitani in damnandis hæresibus & pro canonum executione, ac præterea servaturos integram fidem quæ reipublicæ, id est, Imperatoribus, debetur. *Suggerimus, pie Dominator, quia tempore ordinationis nostra unusquisque sacerdos in sancta sede Aquilegiensi cautionem scriptis emittimus studiosè de fide ordinatoris nostri, & nos fidem integram sancta reipublica servaturos.* Ap. Baron. ad an. 590. §. 42.

Formula professionis fidei Adalberti Morinensis Episcopi, quam ante consecrationem Hincmaro Metropolitano suo tradidit, docet illum promisisse se observaturum canones usu receptos & privilegium Metropolitani : *Privilegio etiam metropolis Remorum Ecclesia ac ejus Prasulis secundum sacrosanctis Conciliorum canones & decreta sedis apostolica ex sacris canonibus & legibus promulgata pro scire & posse absque dolo & simulatione vel indebita & pertinaci contradictione me obediturum profiteor.*

Professio Hincmari Laudunensis Episcopi continet juramentum fidelitatis ab eo Regi præstitum ; cui se obediturum promittit *sicut homo seniori suo.* Deinde promittit se privilegio Hincmari Metropolitani Ecclesiæ Remensis obediturum secundùm canones. Sed heic adnotandum est discrimen quod intercedit inter utramque professionem ; cùm prima contineat fidem quæ domino debetur à vassallo, altera verò obedientiam canonicam.

XIV. Quæ porrò esset professionis illius vis ostendit Ivo Carnotensis Archiepiscopi Senonensis suffraganeus. Hugo Lugdunensis Archiepiscopus & Ecclesiæ Romanæ Legatus eum evocaverat ad ordinationem Episcopi Nivernensis ; quam Hugo peragere destinaverat omisso Archiepiscopo Senonensi, ad cujus metropolim pertinet Ecclesia Nivernensis. Respondit Ivo timere se ne si ad eam consecrationem accederet, reus fieret violatæ sponsionis quam sedi metropolitanæ fecerat, id est, sponsionis à se factæ eo tempore quo fuerat ordinatus : *Timentes rei fieri sponsionis quam metropolitana sedi fecimus.* Ivo. ep. 82. Quem morem ea tempestate ubique obtinuisse scribit idem Ivo in epist. LXXIII. *Reliqui Pontifices ante consecrationem examinantur, omnem veterum morum honestatem & debitam obedientiam se exhibituros suis ordinatoribus pollicentur.*

At Gregorius IX. Pontifex Romanus decrevit ut Metropolitani à suffraganeis suis idem juramentum fidelitatis & obedientiæ canonicæ exigant quod Pontifici Romano præstatur ab iis Episcopis qui immediatè pertinent ad ejus consecrationem ; neque ipse aut alii Pontifices contendebant ut Episcopi inferioris ordinis ullam sedi apostolicæ professionem fidei facerent.

In eo tamen mirè lascivit sequens ætas ob reservationes Ecclesiarum cathedralium à summis Pontificibus introductas, de quibus agitur in capite IX. hujus libri. Hinc factum ut cùm Episcopi auctoritate summi Pontificis inscio Metropolitano consecrarentur, juramentum fidelitatis exhibere Metropolitanis recusarent, eo prætextu *quò ipsi Episcopi non fuerant per eorum Capitula electi, nec per Archiepiscopum suum Metropolitanum confirmati seu etiam consecrati ; sed solùm per sanctam sedem apostolicam promoti, ac de ejus mandato in Curia Romana vel extra munus consecrationis receperant ; cui sancta sedi apostolica juramentum præstiterant* ; ut scribit Petrus de Judicia Archiepiscopus Narbonensis. Additio Baluzii. Ægrè ferebat hanc contumeliam sibi ac suæ sedi illatam idem Petrus. Itaque de ea re conquestus apud Clementem VI. avunculum suum, ad quem Episcopi illi rebelles appellaverant, injuriam illam ultus est. *Tandem, Deo disponente*, inquit ille, *proposito negotio in Consistorio, sententiam reportavi, & declarationem seu determinationem ad perpetuam rei memoriam pro me & aliis omnibus subditos habentibus obtinui : quam hic inserui, ut*

omnibus clariùs pateat ; & nullus amodo dubitare habeat in prædictis.

DECLARATIO.

CLEMENS Epiſcopus ſervus ſervorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Romanus Pontifex obtinens ſuper univerſas orbis Eccleſias divina inſtitutione primatum, circa ipſarum jurium conſervationem more benevoli patris libenter intendit, ſic eis, cùm expedit, præficiendo Prælatos, ut per hoc juri alterius nullatenus derogetur. Cùm itaque, ſicut multorum inſinuatio ad apoſtolatus noſtri deduxit auditum, nonnulli revocare conentur in dubium utrum Epiſcopi ſeu alii Prælati ſedi apoſtolicæ non immediatè ſubjecti, qui per ſedem eandem ad cathedralium Eccleſiarum vel quarumcunque dignitatum regimina pro tempore promoventur, munuſque conſecrationis ſeu benedictionis à nobis ſeu de mandato noſtro in Romana Curia ſeu extra ſuſcipiunt, ac fidelitatis debitæ nobis & eidem ſedi præſtant ſolitum juramentum, ſuis Metropolitanis teneantur ſeu Prælatis aliis quibus immediatè ſubſunt aliud conſuetum juramentum præſtare, Nos volentes cujuſlibet hæſitationis ſcrupulum in præmiſſis auferre, Epiſcopos & Prælatos alios ſupradictos per ſedem eandem ad hujuſmodi regimina jam promotos, & quos in poſterum promoveri continget, auctoritate præſentium declaramus ad omnia illa ſuis Metropolitanis ſeu Prælatis aliis immediatè ſuperioribus omnino teneri ad quæ tenerentur ſi non per dictam ſedem vel de mandato ipſius ſedis ad hujuſmodi regimina promoti, nec juramentum hujuſmodi per eos nobis vel eidem ſedi præſtitum extitiſſet. Nulli ergo &c. noſtræ declarationis & conſtitutionis infringere &c. Datum Avinioni Kalendis Octobris, pontificatus noſtri anno octavo.

Hanc conſtitutionem poſtea Urbanus V. ad preces Gaffredi Archiepiſcopi Toloſani renovavit anno MCCCLXX. XII. Kal. Decembris. Illam verò obſervatam fuiſſe in provincia Rothomagenſi docet Ægidius Bellamera. Oder. Raynald. an. 1370. § 2. Bellamera conſ. 31.

Addit Petrus Archiepiſcopus : *Qua declaratione facta & bullata, ut eſt moris, Epiſcopi qui priùs contradixerant, ſtatim venerunt ad prædictam noſtram ſanctam Narbonenſem Eccleſiam pro dicto juramento præſtando : à quibus ipſum juramentum recipi ſecundum ſolemnitatem præcedentem, nihil de contingentibus omittendo.* Ceterùm ea Petri Narbonenſis Archiepiſcopi narratio extat integra in veteri codice MS. Eccleſiæ Narbonenſis.

CAPUT IV.

Synopſis.

I. Metropolitanorum electio pertinebat ad Epiſcopos comprovinciales cum conſenſu cleri & populi.

II. Ita electi Stephanus Epiſcopus Epheſinus, Flavianus Antiochenus, & Nectarius Conſtantinopolitanus.

III. Eadem forma præſcripta eſt in Conciliis Gallicanis. Aliud tamen obtinuit ævo Hincmari.

IV. Ordinationes Metropolitanorum pertinebant ad Patriarchas. Quod probatur ex Concilio Chalcedonenſi & Innocentio primo.

V. Metropolitani tamen Conſtantiæ Cypri ordinatio relicta eſt ſynodo provinciæ, & vetita Patriarchæ Antiocheno, decreto Concilii Epheſini.

VI. Quæritur an ordinationes omnium Metropolitanorum pertineant ad ſummum Pontificem tanquam Patriarcham occidentis. Concluditur ad eum pertinere ordinationem Metropolitanorum qui Diœceſeos Urbicariæ finibus continentur. Diſcrimen Epiſcopi Romani cum ceteris Patriarchis.

VII. Metropolitanorum Italiæ ordinationes fiebant abſque auctoritate ſummi Pontificis. Ordinatio Metropolitæ Aquileienſis pertinebat ad Epiſcopum Mediolanenſem, Primatis verò Mediolanenſis ordinatio ad Epiſcopum Aquileienſem. Ævo tamen D. Gregorii neceſſarius erat ſummi Pontificis conſenſus pro ordinatione Epiſcopi Mediolanenſis & Salonitani.

VIII. Provinciæ quæ extra Italiam erant Metropolitanos ſuos ordinabant abſque auctoritate aut conſenſu Epiſcopi Romani. Exemplum in Africa, in Hiſpania, Dardania, ceteriſque provinciis Illyrico vicinis.

IX. Eccleſia Gallicana eodem jure uſa, quæ Metropolitanos ſuos non alibi ordinari permiſit quàm in ſynodo provinciæ ; niſi ſi apud quaſdam provincias aliud obtineret. Notatus interpres Græcus canonis VI. Sardicenſis. Remenſis & Trevirenſis Eccleſiæ ſorores dictæ ab Hincmaro.

X. Sub ſecunda Regum noſtrorum dynaſtia vetus conſuetudo valuit. Probatur ex Hincmaro, qui hinc concludit Metropolitanos Galliarum eſſe Primates. Duo Primatum genera. Pallii genium.

XI. Acriter eum morem retinere contendit Ivo Carnotenſis. Decretalium libri conſervaverunt Epiſcopis comprovincialibus ordinationem Metropolitani. Quæ paulò pòſt eis adempta eſt.

ADDITIO. *Ævo Guillelmi de Montelauduno Archiepiſcopi conſecrabantur ſola ſummi Pontificis auctoritate. Recenſentur lucubrationes hujus viri.*

I. MAJORIS hauddubiè momenti erant Metropolitanorum electiones & ordinationes quàm ceterorum Epiſcoporum ; ideoque majorem curam deſiderabant. In electionibus ſanè, Epiſcopi integro ſuffragii jure fruebantur, & ea quidem auctoritate quam in ceterorum collegarum ſuorum electionibus non uſurpabant ; ob id videlicet quòd cùm à Metropolitano pendere deberent, ipſorum valde intererat cujuſmodi homo ad eam dignitatem vocaretur. Præclarè itaque Leo : *Metropolitano defuncto, cùm in locum ejus alius fuerit ſubrogandus, provinciales Epiſcopi ad civitatem metropolitanam convenire debebunt ; ut omnium Clericorum atque omnium civium voluntate diſcuſſa, ex Preſbyteris ejuſdem Eccleſiæ vel ex Diaconibus optimus eligatur.* Hunc Leonis locum imitatus eſt Iſidorus Mercator in ſuppoſititia epiſtola Aniceti, quæ à Gratiano relata eſt. Diſt. 64. c. 4.

Leo I. ep. 88. Diſt. 63. c. 19.

II. Secundùm rationem à Leone prolatam rectè in actione XI. Concilii Chalcedonenſis pronuntiavit Anatolius Patriarcha CP. electionem Metropolitani Epheſini ab iis omnibus celebrandam eſſe qui ab eo re-

geidi

gendi erant : *Dabitur autem Epheſiorum metropoli Epiſcopus ab omnibus qui paſcendi ſunt eligendus.* Quare Stephanus civitatis illius Epiſcopus aiebat ſe electum fuiſſe ab Epiſcopis Aſiæ & à clero & civibus honoratis Epheſi. Patres quin etiam ſecundæ ſynodi œcumenicæ, quæ Conſtantinopoli habita eſt, rectè adnotant in epiſtola ſynodica Flavianum Epiſcopum Antiochenum electum fuiſſe ſuffragiis Epiſcoporum comprovincialium & totius Diœceſeos orientalis, & concordibus etiam ſuffragiis Eccleſiæ Antiochenæ, id eſt, cum conſenſu cleri & populi ſpecialis diœceſeos Antiochenæ. In eadem ſynodica epiſtola habetur Nectarium Epiſcopum CP. electum fuiſſe ab Epiſcopis illius ſynodi, cum ſuffragiis clericorum & civium, præſente Imperatore.

Vide ſuprà lib. 5. cap. 10. §. 8. & cap. 11. §. 3. & ſeqq.

III. Ob eam cauſam Concilia Gallicana jubent ut Metropolitanus eligatur ab Epiſcopis provinciæ & à clero ac populo civitatis in qua ordinandus eſt Metropolitanus. *In ordinandis Metropolitanis Epiſcopis* (inquit Concilium Aurelianenſe II. anno DXXXIII. habitum) *antiquam inſtitutionis formulam renovamus, quam per incuriam omnimodis videmus amiſſam. Itaque Metropolitanus Epiſcopus à comprovincialibus Epiſcopis, clericis, vel populis electus, congregatis in unum omnibus comprovincialibus Epiſcopis ordinetur.*

Concil. Aurel. can. 7.

Diſertior eſt ſententia Concilii Aurelianenſis III. habiti anno DXXXVIII. ubi indicatur diſcrimen quod intercedebat inter electiones Epiſcoporum & Metropolitanorum. Præcipit namque ut Metropolitanum Epiſcopi comprovinciales eligant cum conſenſu cleri & civium. Comprovincialium autem Epiſcoporum electionem à clero & populo fieri jubet cum conſenſu Metropolitani. Quod diſcrimen cùm aliqui non ſatis expendiſſent, irrito labore conati ſunt conciliare canones quorum ſententiæ videbantur eſſe diverſæ in materia electionum. *Metropolitanus à comprovincialibus Epiſcopus, ſicut decreta ſedis apoſtolicæ continent, cum conſenſu cleri vel civium eligatur: quia æquum eſt, ſicut ipſa ſedes apoſtolica dixit, ut qui præponendus eſt omnibus, ab omnibus eligatur. De comprovincialibus verò ordinandis cum conſenſu Metropolitani, cleri, & civium, juxta priorum canonum ſtatuta, electio & voluntas requiratur.* Apud Hincmarum tamen & in antiquis formulis legimus electiones Metropolitanorum factas eſſe à clero tantùm & populo civitatis, abſque Epiſcoporum ſuffragio.

Concil. Aurelian. III. can. 3.

IV. Ordinationes autem ſive conſecrationes Metropolitarum pertinebant ad Patriarchas; ut patet ex actione XVI. Chalcedonenſis ſynodi, quæ ſedem Conſtantinopolitanam evehens ad honorem patriarchatus, & Diœceſim ejus ſynodumque patriarchalem componens ex provinciis Pontica, Aſiana, & Thracica, novo quidem Patriarchæ concedit ordinationes Metropolitanorum harum Diœceſeon, non tamen Epiſcoporum, quos à ſuis Metropolitanis ordinari debere cenſet. Sed ordinationem celebrare debet Epiſcopus CP. poſtquam decretum electionis ad eum fuerit delatum; ejuſque arbitrio relinquitur perſonam electam evocare Conſtantinopolim, illic ordinandam, aut conſenſum ſuum dare ut ibi ordinetur ubi electio celebrata eſt, κατ' ἐπιτροπὴν αὐτοῦ. Id ipſum probatur ex epiſtola Innocentii I. ad Alexandrum Epiſcopum Antiochenum, in qua ſic ſcriptum eſt : *Metropolitanos auctoritate ordinas ſingulari.* Patriarcha verò Ægypti non ſolùm Metropolitanos Ægyptiacæ Diœceſeos ordinabat, ſed etiam omnes Epiſcopos à ſuo patriarchatu pendentes; ut conſtat ex epiſtola ſynodica Concilii Nicæni, quæ extat apud Theodoretum, & ex epiſtolis Syneſii ad Theophilum Epiſcopum Alexandrinum. Idem jus ſedi ſuæ aſſerere tentavit Alexander Epiſcopus Antiochenus, id eſt, jus ordinandi non ſolùm Metropolitanos, ſed etiam reliquos Epiſcopos ſedi ſuæ ſubjectos. Deſiderium ejus approbavit Innocentius I. ad ejus conſulta reſpondens; eo tamen adhibito temperamento quoad ordinationem Epiſcoporum ſecundi gradus, ut vicinos quidem ad ſe accerſat, longè tamen poſitos in provinciis conſentiat ordinari : *Ceteros non ſine permiſſu conſcientiaque tua ſinas Epiſcopos procreari. In quibus hunc modum rectè ſervabis, ut longè poſitos literis datis ordinari cenſeas ab iis qui nunc eos ſuo tantùm ordinant arbitratu; vicinos autem, ſi æſtimas, ad manus impoſitionem tuæ gratiæ ſtatuas pervenire.*

Theodoret. lib. 1. hiſt. eccleſ. c. 9.

V. In Concilio tamen Epheſino conquerentibus Epiſcopis Cypriis, metropolis illius inſulæ, tametſi intra patriarchatus Antiocheni limites contineretur, retinuit priſcum morem, ſecundùm apoſtolicos canones & Nicænos; id eſt, ordinatio Epiſcopi Conſtantiæ, qui Cypri Metropolitanus erat, relicta eſt ſynodo illius provinciæ, & vetita Patriarchæ Antiocheno. Conſtitutio illa manavit in omnes provincias Eccleſiæ, quibus ſua libertas conſervata eſt ſecundùm canones; addito, ne Epiſcopi quicquam audeant in provinciis quæ ab eis ex veteri conſuetudine non pendebant : *Ne patrum canones prætereantur, neve ſub ſacerdotii prætextu mundanæ poteſtatis faſtus irrepat; ne clam paulatim libertas amittatur, quam nobis donavit ſanguine ſuo Dominus noſter Jeſus Chriſtus omnium hominum liberator.*

VI. Poſſet tentari ex iis quæ ſuprà dicta ſunt ordinationem omnium Metropolitanorum occidentis pertinere ad Romanum Pontificem, qui Patriarcha eſt occidentis; cùm præſertim Epiſcoporum Alexandriæ & Antiochiæ auctoritatem Nicæna ſynodus conſtituat ad exemplum Epiſcopi urbis Romæ. Equidem id neceſſariò conſequitur ex iis quæ dicta ſunt; ſed ita tamen ut auctoritas illa ordinandorum Metropolitarum coërceatur intra limites ſynodi patriarchalis ordinariæ Epiſcopi Romani, id eſt, de Metropolitanis tantùm accipiatur qui Diœceſeos Urbicariæ finibus continentur. Quapropter Juſtinianus formam præſcribens ſynodorum quæ à Patriarchis convocari debent ait diſertis verbis ad illas convenire debere Epiſcopos qui pertinent ad eorum ordinationem. Unde ſequitur idem prorsùs ſignificari ſi quis dicatur ad ſynodum Patriarchæ cujuſpiam aut ad ejus ordinationem pertinere. In quibuſdam porrò ceteri Patriarchæ cum Romano componi poſ-

Nov. 123. & 137.

sunt, in quibusdam discrepant. Alexandrinus enim & Antiochenus unicam tantùm Diœcesim ecclesiasticam obtinebant ex decem Metropolitanis conflatam. quamquam postea Constantinopolitano tributæ sunt tres Diœceses, in quibus XXVII. Metropolitani numerabantur. At Episcopi Romani cura, prætet patriarchatum ordinarium, qui saltem ex Diœcesi Urbicaria decemque Metropolitanis constabat, porrigebatur in reliquas omnes occidentis metropoles, quæ sexagenarium numerum egrediebantur. Majoris itaque Italiæ partis Metropolitani à summo Pontifice ordinabantur in ipsa Urbe ; aut postquam Episcoporum comprovincialium consensus electionem firmaverat, ii permissu ejus ordinarionem Metropolitani celebrabant. Sed in Diœcesi Urbicaria receptum erat ut Episcopi aliis Metropolitanis subjecti ab eo consecrarentur. In quo similis est Episcopo Alexandriæ, juxta Concilium Nicænum. Ceterùm id à nemine ante me observatum fuerat.

Vide suprà lib. 1. c. 7. §. 3.

VII. Ambrosii sanè Mediolanensis Episcopi electio & ordinatio, quæ facta est à synodo totius Italiæ decreto Imperatoris Valentiniani coacta, evincit nihil juris per illas tempestates Romano Pontifici competivisse in ordinatione Metropolitani Mediolanensis ; à qua manus abstinuit per multum ævi, serò usurpata ejus ordinatione. Colligi id abundè potest ex epistola Pelagii I. anno DLV. in sede Petri præsidentis : qui docens Episcopos Aquileiensem & Mediolanensem consuevisse invicem sibi manus imponere quando alterutra harum sedium pastore proprio viduata erat, insinuare tamen nititur hanc consuetudinem introductam esse vitandis sumptibus qui electo incumberent si Romam pro ordinatione accedere cogeretur ; cùm vera hujus instituti ratio in eo consistat, quòd cùm Mediolanum esset caput Diœceseos Italicæ, ut constat ex Concilio Aquileiensi, ordinatio Metropolitæ Aquileiensis ad Episcopum Mediolanensem optimo jure pertinebat, Primatis verò Mediolanensis ordinatio ad Aquileiensem Episcopum, quòd primus esset inter Metropolitanos synodi generalis Diœceseos Italicæ. Ex epistola tamen quadam Gregorii I. colligitur jam ævo ejus, id est, LVIII. annis post Pelagium, invaluisse ut necessarius esset summi Pontificis consensus ad hoc ut Episcopis provinciæ Mediolanensis libera esset ordinatio Metropolitani. Verba ejus minimè ambigua sunt ad Exarchum Italiæ scribentis de electione Episcopi Mediolanensis. Ait enim se, ut consuetudinem servet, missurum esse ministrum Ecclesiæ Romanæ, qui electum ab Episcopis comprovincialibus, sicut vetus mos exigit, cum assensu quoque Pontificis Romani faciat consecrari. Distinguit autem illic accuratè jus canonicum Episcoporum comprovincialium, quod vereri mori adscribit, ab Ecclesiæ Romanæ possessione, quam simpliciter consuetudinem appellat, absque ullo epitheto. quæ consuetudo hauddubiè introducta erat post schisma Ecclesiarum Mediolanensis & Aquileiensis. *Necesse fuit pro servanda consuetudine*, inquit Gregorius, *militem Ecclesiæ nostræ dirigere, qui cum in quo omnium voluntates atque consensum concorditer convenire cognoverit à suis Episcopis, sicut vetus mos exigit, cum nostro tamen assensu, faciat consecrari.* Idem ad Joannem Subdiaconum, cui harum rerum executionem commisit, scribens ita loquitur : *Tunc eum à propriis Episcopis, sicut antiquitatis mos exigit, cum nostra auctoritatis assensu facias consecrari : quatenus hujusmodi servata consuetudine, & apostolica sedes proprium vigorem retineat, & à se concessa aliis sua jura non minuat.* Idem jus in Ecclesia Salonitana, quæ Dalmatiæ metropolis erat, usurpabat Gregorius, ut refertur apud Gratianum.

Vide suprà lib. 5. cap. 53. §. 4.

84. q. 1. c. 11. Pudenda.

S. Gregor. lib. 2. ind. 11. epist. 31.

Ibid. epist. 30.

Dist. 63. c. Salonitanæ.

VIII. At provinciæ quæ extra Italiam erant Metropolitanos hauddubiè suos ordinabant absque auctoritate Episcopi Romani & absque consensu ejus. In Africa quippe unaquæque provincia ordinationes suas celebrabat, ut videre est in canonibus Conciliorum Africanorum & apud Augustinum. Hic enim respondens Donatistis, qui Cæciliani Episcopi Carthaginensis ordinationem non esse legitimam affirmabant, eo prætextu quòd cùm totius Africæ Primas esset, debuerat ordinari à Primate Numidiæ aut ab alio quodam Primate, quod factum non fuerat, ait hanc esse consuetudinem Ecclesiæ, non ut Primatem Carthaginis ordinet aliquis Episcopus Metropolitanus, sed propinquiores Episcopi ; sicut nec Ecclesiæ Romanæ antistitem ordinat aliquis Episcopus Metropolitanus, sed Episcopus Ostiensis : *Quòd non expectaverit Cæcilianus ut princeps à principe ordinaretur, cùm aliud habeat Ecclesiæ consuetudo, ut non Numidiæ, sed propinquiores Episcopi, Episcopum Ecclesiæ Carthaginis ordinent ; sicut nec Ecclesiæ Romanæ ordinat aliquis Episcopus Metropolitanus, sed de proximo Ostiensis Episcopus.*

Augustinus in Brevic. Collat. diei 3. c. 5.

Eodem jure utebantur Ecclesiæ Hispaniarum, ut discimus ex Concilio IV. Toletano, quod anno DCXXXIII. habitum est. *Episcopus*, inquit, *comprovincialis ibi consecrandus est ubi Metropolitanus elegerit. Metropolitanus autem nonnisi in civitate metropoli, comprovincialibus ibidem convenientibus.*

Concil. Tolet. IV. c. 18.

Dardania quoque & ceteræ provinciæ Illyrico contiguæ jure eodem communi utebantur ætate Gelasii Pontificis Romani, ut ipse testatur ad eorum Episcopos scribens : *Caritatem vestram*, inquit, *duximus instruendam ut vos omnes in commune fratres, sive per Dardaniam, sive per quamcunque contiguam provinciam constituti, qui vos sub Metropolitanis vestris esse meministis, & ab eisdem substitui decedentes, sicut vetus consuetudo deposcit, unanimiter statuatis antistites. Et vicissim si Metropolitanus humanæ conditionis sorte decesserit, à comprovincialibus Episcopis, sicut forma transmisit, sacrari modis omnibus censeatis, nec quemquam sibi quod vobis antiqua dispositione concessum est patiamini vendicare.*

Gelas. ep. ad Episc. Dardan. & Illyr. apud Gratian. dist. 94. c. Quæ.

IX. Ecclesiæ etiam Gallicanæ libertas ea erat ut canonum præscriptis inhæreret Metropolitanosque suos non alibi sineret ordinari quàm in synodo provinciæ ; nisi si apud quasdam Ecclesias hic mos inoleverat ut Episcopus Metropolitanus à propinquiori Metropolitano acciperet manus impositionem. Sed novam illam consuetudinem abolevit synodus Aurelianensis secunda ; quæ *antiquam con-*

stitutionis formulam renovavit, statuens ut Metropolitanus ab Episcopis comprovincialibus ordinetur. cujus synodi verba suprà relata sunt in §. III. hujus capitis. At Concilium Aurelianense III. quinquennio pòst celebratum, id est, anno quingentesimo trigesimo octavo, repudiato canone illo prioris synodi, novam consuetudinem revocavit, qua receptum erat Metropolitanos à Metropolitanis ordinari: *De Metropolitanorum verò ordinationibus id placuit, ut Metropolitani à Metropolitanis, omnibus, si fieri potest, præsentibus comprovincialibus, ordinentur; ita ut ipsi Metropolitano ordinandi privilegium maneat quem ordinationis consuetudo requirit.* Quæ institutio aliqua in re similis est versioni Græcæ canonis sexti Sardicensis, quo sancitum est ut Episcopi vicinæ provinciæ invitentur ad ordinationem Metropolitani alienæ provinciæ: Χρὴ δὲ καὶ μετακαλεῖσθαι καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας ἐπισκόπους πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου. Attamen fatendum est interpretem Græcum non cepisse sententiam hujus canonis, qui in contextu Latino nullam hujus rei mentionem facit. Hincmarus in synodo Metensi, quæ propter Karoli Calvi in regno Lotharii coronationem coacta est, adnotavit Remensem & Trevirensem Ecclesias *commissis sibi Ecclesiis* velut *sorores & comprovinciales* haberi, sive in ordinationibus peragendis, sive pro judiciis causarum ecclesiasticarum, sicut antiqua demonstrat consuetudo.

Synodus illa edita est inter Capitula Karoli Calvi, & To. 1. oper. Hincmari.

X. Sub secunda Regum nostrorum dynastia vetus consuetudo valuit, nempe ut Metropolitani ab Episcopis comprovincialibus ordinarentur. Hunc seculi sui usum fuisse docet Hincmarus; qui præterea probat Galliarum Metropolitanis jus illud competivisse secundùm canones Nicænos, Antiochenos, & Africanos, & ob idipsum Primates esse. Nam duo Primatum genera agnoscit; quorum quidam iidem sunt cum Patriarchis, alii verò, Metropolitani. quod discrimen hausit ex versione Concilii Chalcedonensis à Dionysio Exiguo confecta, & ex canonibus item Africanis. De Primatibus autem secundi generis sic loquitur Hincmarus: *Sed & quidam Archiepiscopi vel Metropolitani Primates provinciarum multories in sacris canonibus inveniuntur, ii videlicet qui in loco defunctorum ab Episcopis uniuscujusque provinciæ sine interrogatione alterius Primatis prævalent ordinari, & ex antiquæ consuetudinis lege à sede apostolica Pallii solent genio insigniri, & in loco decedentium Episcoporum, sine consensu vel licentia Primatis alterius, in sua provincia quique possunt Episcopos ordinare.* Hanc loquendi formam, id est, *Pallii genium*, mutuatus est Hincmarus ex epistolis sancti Gregorii, qui de Siagrio Augustodunensi Episcopo loquens ait ipsum petiisse Pallium *pro genio & honore suæ Ecclesiæ*.

Vide Marcam in libro de Primatibus. §. 14.

Hincm. in Opusc. c. 17. & in epist. 6. c. 5.

Gregor. lib. 7. ep. 12. Vide etiam epistolam Synodi. in Concilio Duziac. 1. ad Hadrianum II.

XI. Ætate Ivonis Carnotensis Hugo Lugdunensis Archiepiscopus sibi, tanquam Primati, deberi professionem obedientiæ contendebat ab electo Senonensi antè quàm consecraretur; suumque hoc consilium fulcire nitebatur auctoritate sedis apostolicæ, qua fungebatur. Rescripsit Ivo consecrationem Metropolitani Senonensis pertinere ad Episcopos comprovinciales, neque expectandum esse ut electus faciat priùs professionem canonicam Primati Lugdunensi, cùm id canonibus sit contrarium. Deinde addit: *Cùm ergo tam ista quàm alia generalia instituta tam absolutè consecrationem Metropolitanorum contineant, miramur cur privatis legibus & novis traditionibus veteres traditiones & consuetudines removere contenditis, præcipiendo ut Senonensis electus ante consecrationem suam vobis præsentetur, & jure primatus vestri subjectionem & obedientiam profiteatur.* Tum ait se nihil prorsùs heic remissurum esse ex jure Ecclesiarum suæ provinciæ; & si contra tetenderit Hugo, comminatur se ab ejus communione discessurum: *De tantillo jure quod habent Ecclesiæ nostræ nec volumus nec debemus cedere.* Infrà: *Si autem petitionibus nostris non adquieveritis, & aliquod schisma inde fuerit exortum, securè dicam, neque iniquitas mea, neque peccatum meum; neque vos poteritis dicere vobis non fuisse prædictum.*

Ivo ep. 60.

Ordinationem porrò Archiepiscopi comprovincialibus Episcopis conservaverunt libri Decretalium, ut videre est in responsis Lucii III. in cap. *Si Archiepiscopus.* De tempore ordinandorum.

Attamen immutato paulò pòst hoc jure Archiepiscoporum consecratio paulatim adempta est Episcopis comprovincialibus & summo Pontifici servata, ut omnibus est notissimum. Sed tamen prætermitti non debet insignis locus viri illa ætate celeberrimi Guillelmi de Montelauduno juris canonici Professoris in Academia Tolosana, qui vivebat anno millesimo trecentesimo quadragesimo sexto. Is ergo in libro sacramentali, *Rubrica de ordine episcopali* Tit. x. sic ait: *Quis consecrat Episcopum? Dic quòd Archiepiscopus enim suis suffraganeis de tt. or. nec Episcopi. Sed quis Archiepiscopum vel superiores? Dic quòd de jure communi omnes Episcopi debent consentire, & tres illorum consecrare, suprà eod. tit. Si Archiepiscopus. 63. dist. per ambitionem. Papa tamen jam præscripsit contrarium, cujus auctoritate tantùm hodie consecrantur, ut 24. q. 2. Pudenda. & 51. dist. cap. fin.* Liber ille sacramentalis Guillelmi de Montelauduno extat MS. in bibliotheca Ecclesiæ Helenensis, unde locum hunc à me describi Marca jussit anno MDCLX. quum apud Ruscinones degerer pro figendis regnorum limitibus in Pyrenæo. Ejusdem libri duo manuscripta exemplaria extant in bibliotheca monasterii Rivipullensis apud Catalanos aliud in archivo Ecclesiæ Narbonensis aliud in bibliotheca Regis Christianissimi, quinque verò in Colbertina. Ceterùm Guillelmi hujus lucubrationes frequenter laudant Richardus Archiepiscopus Armachanus in tractatu MS. *De audientia confessionum*, itemque Franciscanus quidam qui ea tempestate adversùs huncce Richardi tractatum scripsit, Bernardus Lauretus Præses Tolosanus in tractatu de potestate seculari in Ecclesiasticos, Arnulphus Ruzæus in tractatu juris Regaliæ, Philippus Probus in tractatu item juris Regaliæ, Glossator libri Sexti Decretalium, aliique. Quoniam verò nullus hactenus, quod sciam, ejus viri opera recensuit, utar hac occasione ut ea promam quæ mihi comperta sunt. Scripsit itaque Guillelmus de Montelauduno, præ-

Additio Baluzii.

ter librum sacramentalem, lecturam in librum Sextum Decretalium, quam laudant Ruzæus & Probus; ad quam Apostillas seu Additiones scripsit Blasius Aurioli Doctor Tolosanus. Scripsit præterea Apparatum constitutionum Clementis V. qui frequenter item laudatur à Ruzæo & Aufterio in Repetitionibus ad Clementinas. Hujus autem Apparatus tria manuscripta exemplaria extant in bibliotheca monasterii sancti Sergii Andegavensis, aliud in bibliotheca monasterii sancti Albini Andegavensis, duo in Colbertina. In eodem codice sancti Albini extat Apparatus ejusdem Guillelmi *super Extravagantes Domini Johannis Papæ XXII.* qui laudatur etiam à Ruzæo & Probo. Ejusdem operis duo exemplaria MSS. extant in eadem bibliotheca Colbertina. Scripsit etiam Guillelmus iste tractatum de Cardinalibus, qui laudatur ab Ægidio le Maistre in tractatu de Regalibus cap. VII. Quædam porrò ejus lecturæ in aliquot juris canonici posterioris capita editæ sunt in voluminibus repetitionum juris canonici.

CAPUT V.

Synopsis.

I. Quæritur an Metropolitani qui summi Pontificis auctoritate consecrati non erant, ejus confirmationem obtinere tenerentur post consecrationem. Quæstio hæc proposita est à Glossatore Decreti; cui hæret aqua. Episcopi specialis Diœceseos Ecclesiæ Romanæ confirmabantur à summo Pontifice. Diversum prorsus obtinebat quoad alios.

II. Objicitur Patriarchas antiquitus ea necessitate obstrictos fuisse ut tenerentur ad obtinendam confirmationem suam à summo Pontifice. Potiori jure id observandum esse quoad Metropolitanos.

III. Opponitur deinde exemplum Ecclesiæ Thessalonicensis, ad cujus Episcopum relationem de ordinatione sua mittere tenebantur Metropolitani Illyrici orientalis. Hoc ex eo profectum quòd Episcopus Thessalonicensis jus patriarchicum obtineret in Illyrico.

IV. Tum adducitur exemplum Episcoporum Gallicanorum, qui Hincmari Remensis ordinationem confirmari petunt à Sergio. Sed id trahi non potest in consequentiam, cùm ob gravem causam ita fieri oportuerit, ad infringendos nimirum conatus Ebbenis.

I. HEIC sese offert quæstio magni momenti, habita ratione argumentorum quæ inde deduci possunt; nimirum an Metropolitani qui neque à summo Pontifice neque ex mandato ejus consecrati erant, ejus confirmationem obtinere tenerentur post consecrationem. Difficultatem hanc proponit Glossa in cap. *Quia igitur.* dist. 63. Verum cùm decisio hujus quæstionis molestum haberet auctorem hujus glossæ, eò confugit ut diceret plures esse Archiepiscopos qui à summo Pontifice non confirmantur, sed tantùm recipiunt Pallium. Erudita quidem & vera est hæc opinio. Attamen explicatione indiget & testimoniis scriptorum quibus fulciri possit. Episcopi namque specialis Diœceseos Ecclesiæ Romanæ distinguendi sunt à reliquis Episcopis occidentis qui ad eam Diœcesim non pertinebant. Illi à summo Pontifice confirmabantur, cujus consensus accedebat ante vel post consecrationem. At ceteri neque ab eo confirmabantur, neque consecrabantur; fruebanturque privilegiis quæ Nicæna synodus decrevit Metropolitanis esse servanda & ea libertate quam eis Ephesinum Concilium præcipit conservari.

II. Ac mihi quidem in hanc quæstionem accuratè inquirenti visum est tria potissimùm adversùs hanc regulam posse opponi; measque esse partes duxi ut palam promerem quæ mihi in mentem circa hæc venerunt, quibus difficultates illas complanari posse existimo. Primùm ergo dici potest (id quod illustrissimus Cardinalis Baronius iique qui de fidei controversiis tractant persuadere conantur) Patriarchas antiquitus ea necessitate obstrictos fuisse ut tenerentur ad obtinendam confirmationem suam à summo Pontifice. Quod se probare existimant auctoritate Leonis I. qui rogante Theodosio Imperatore confirmavit electionem Anatolii Constantinopolitani. Adducunt etiam auctoritatem Papæ Simplicii, qui confirmationem Patriarchæ Alexandrini recusavit, & alia his similia argumenta. Cùm itaque eo jure erga Patriarchas uteretur Episcopus Romanus, dubitari non potest quin potiore jure Metropolitani teneantur ad obtinendam ejus confirmationem. Leo ep. 55. & 171 | Simplic. ep. 171

Quod ad Patriarchas attinet, responderi potest confirmationem illam non esse signum jurisdictionis, sed tantùm susceptionis in communionem, & testimonium quo constabat summum Pontificem consentire consecrationi jam peractæ. quod Cyprianus de episcopatu Papæ Cornelii loquens his verbis explicat ut dicat ejus electionem consensione Cypriani & reliquorum Episcoporum esse firmatam. Quippe usu receptum erat per illas tempestates ut Patriarchæ, & ipse etiam Romanus Pontifex recens electus, literas de sua ordinatione mitterent; quibus addebatur professio fidei in synodicis eorum epistolis conscripta. Cùm itaque Papæ Urbis redditæ essent relationes quæ harum ordinationum gesta continerent, is literas communicatorias scribebat ad Patriarchas, nisi admonitus fuisset extare aliquod impedimentum canonicum in persona electi. Quo casu communionem ei suam ad tempus denegabat; ut factum est à Simplicio in causa Patriarchæ Alexandrini recens electi. *Vide suprà lib. 5 cap. 11. §. 10.* | Cyprian. ep. 52 | *Vide suprà lib. cap. 55. §. 11*

III. Adduci deinde potest adversùs regulam à nobis propositam exemplum Ecclesiæ

Vide epistolam XdI. Papæ ad Synodum Thessalonicensem inter acta Synodi Rom. sub Bonifacio II.

Thessalonicensis, quæ eo jure fruebatur, ut Metropolitani Illyrici orientalis tenerentur ad Episcopum Thessalonicensem mittere relationem de sua ordinatione. Quippe temporibus Hormisdæ summi Pontificis Dorotheus Episcopus Thessalonicensis acriter ultus est injuriam sedi suæ factam ab Episcopo Metropolitano Nicopoleos in Epiro, qui officium illud omiserat post consecrationem suam. Dorothei facinus illud improbavit Hormisda, eo prætextu quòd cùm Episcopus Thessalonicensis se abstinuisset ab Ecclesiæ Romanæ communione, Nicopolitanus omiserat veterem consuetudinem ut sedis apostolicæ communionem promereretur, non autem ut consuetudinem violaret. *Obtulit nobis*, inquit Hormisda, *epistolam Joannis Episcopi sui, & aliam synodi subjacentis Ecclesiæ Nicopolitanæ, quæ queruntur ab Episcopo Thessalonicensi excitatas adversus se tam principales quàm judiciarias potestates, concussionibus & dispendiis se vehementer affligi, propter hoc quia de ordinatione sua ad Episcopum relationem secundùm prisca exempla non miserit.* Item in epistola XXII. *Non igitur consuetudo est neglecta, sed vitata contagia.* Telum hoc repelli potest nullo negotio, si privatam Episcopi Thessalonicensis consuetudinem spectemus, qui jus exarchicum sive patriarchicum obtinebat in Diœcesim Illyricianam. Antiquitus itaque jus illud ei competebat ut Metropolitani suæ Diœceseos ab eo ordinarentur, aut, de consensu ejus, ab Episcopis comprovincialibus. Ita enim ad Anastasium Thessalonicensem rescripsit Leo primus: *De cujus nomine ad tuam notitiam provinciales referant sacerdotes, impleturi vota poscentium, cùm quod ipsis placuit tibi placuisse cognoverint.* Jus autem illud ad Episcopum Thessalonicensem spectabat secundùm veterem Ecclesiæ suæ consuetudinem, non verò ratione vicariatus sibi à summis Pontificibus concessi in his regionibus. Vicariatu enim illo non tam nova auctoritas tribuebatur Ecclesiæ Thessalonicensi quàm cumulatio juris, quemadmodum alibi accuratè explico. Jus illud nihilominus aliquantulùm infregerat consuetudo contraria à temporibus Hormisdæ, id est, octuaginta annis post Leonem. Moris quippe in posterum non fuit ut ab Episcopo Thessalonicensi peteretur libertas ordinandi Metropolitanum; cui satis esse putabant, si de ordinatione ad eum referretur. Illud tamen trahi non debet in consequentiam quoad Metropolitanos qui tali consuetudini non erant subjecti.

Vide suprà lib. 5. cap. 15. §. 7. & 8.

Hormisda ep. 17.

. IV. Tertiò opponi posset Concilium Suessionense habitum anno DCCCLIII. in quo Hincmarus Remensis Archiepiscopus, ut probaret electionem & ordinationem suam canonicè celebratam esse, ostendit epistolam ab Episcopis Gallicanis ad Sergium Papam scriptam pro confirmatione ordinationis Hincmari: *Porrexit etiam epistolam totius Galliæ Episcoporum subterscriptam ad apostolicam sedem pro confirmatione ipsius ordinationis.* Sed non inde sequitur jus illud ordinarium fuisse in Gallia ut necessaria esset summi Pontificis confirmatio pro ordinatione Metropolitani. At in causa Hincmari necessarium fuit hoc obsequii & reverentiæ genus. Ebbo Remensis Archiepiscopus, in cujus cathedra sedebat Hincmarus, adhuc vivebat; & licèt ab episcopatu dejectus fuisset, semper tamen sperabat eam Ecclesiam sibi restitutum iri, adeo ut post depositionem ei reddita fuerit auctoritate Lotharii Imperatoris. Nihilominus eam postea dereliquit; neque intercessit ordinationi duorum Archiepiscoporum qui post abdicationem ejus eam per XXVII. menses obtinuerunt, nec aliquid turbarum adversùs illos excitavit. Quam ob rem synodus nationalis Belvacensis sancivit ut Episcopus in Ecclesia Remensi ordinaretur. Hincmarus igitur cleri ac populi civitatis suffragiis electus, in synodo ordinatus est ab Episcopis comprovincialibus. quam ordinationem regio diplomate confirmavit Karolus Calvus. Episcopi verò Gallicani literas ad Sergium Papam scripsere ut judicium eorum & ordinationem dein peractam à sede apostolica approbari peterent. Quod ea de causa factum est ut omnis Ebboni via præcluderetur quò minùs summi Pontificis auctoritate causa ejus retractaretur. id enim ab eo tentari intelligebant. quod & aliquot pòst annis obtinuit, sed prorsùs inutiliter. Approbatio igitur illa quam à Sergio Papa postulabant Episcopi necessaria erat pro ordinatione Hincmari & ad infringendos conatus Ebbonis, non autem ad hoc tantùm ut Metropolitani ordinatio confirmaretur à sede apostolica. Sanè ordinationem illam Leoni IV. placuisse & ab eo approbatam esse docet Hincmarus in scedula à se porrecta Concilio Suessionensi III. anno DCCCLXVI. ubi etiam scribit Pallii usum sibi à Leone concessum.

Concil. Suession. II. act. 3. to. 3. Concilior. Galliæ.

Concil. Belvac. an. 845.

CAPUT VI.

Synopsis.

I. De Pallio dato Metropolitanis. Ejus concessio paulatim infregit eorum libertatem & synodorum provincialium auctoritatem. Origo ejus satis vetusta. Ea tamen quæ hodie usurpantur antiquitati prorsùs ignota fuere. Discrimen antiqui & novi juris.

II. Pallium olim longè aliud erat quàm illud quo hodie utimur. Erat autem genus quoddam imperatorii indumenti. Ante Zachariæ Pontificis tempora non tribuebatur universis Galliarum Metropolitanis.

III. Descriptio Pallii hodierni & antiqui. Vetus à Latinis constanter appellatum est Pallium; à Græcis verò ὠμοφόριον & φαινόλιον. Omophorii vox ambigua. Quippe interdum significat vestem laneam quam Episcopi deferebant extra sacrificii tempora.

IV. Aliàs Omophorion accipitur pro indumento Patriarcharum. Ejus descriptio. Augusta erat hæc vestis. Ex Pelagio I. & Gregorio Magno.

V. Pallium illud erat verè pallium, non autem exigua fascia; ut patet ex Liberato & Joanne Diacono.

VI. Pallii usus Patriarchis permissus ab Imperatoribus. Id Ecclesia Romana fatetur. De donatione Constantini.

VII. Explicantur verba donationis. Card. Baronius notatus. Phrygium est ornamentum capitis, quod mitram vocamus. Lorum non est Pallium. Lora, id est, fascia. Tunica dilores & trilores apud Fl. Vopiscum.

VIII. Chlamys, id est, Pallium imperiale. Cujusmodi illud fuerit. Pelagius I. & sanctus Gregorius illustrati.

IX. De Sacco, Stichario, & Phenolio. Saccum omnium optimè referebat Pallium Latinorum. Forma ejus describitur, ex Balsamone, & Gregorio Chomateno.

X. Pallium esse beneficium Imperatorum probatur etiam ex Liberato. Pallium Arelatensibus Episcopis tributum cum consensu Imperatorum. Gregorio tamen primo sufficere visus est consensus Regis Childeberti. Necessitas illa consensus Imperatoris honorificentissima est pro summo Pontifice.

XI. Baronius notatus, qui Pallium ait esse indumentum ecclesiasticum. Ætate Theodosii Pallium non erat in usu apud Ecclesiam. Anastasius Bibliothecarius notatus.

I. POST explicatam superiori capite priorem Glossæ observationem, superest ut ad secundam veniamus. Cùm itaque ibi scriptum sit nonnullos esse Metropolitanos qui non confirmantur à Papa, sed tamen ab eo Pallium accipiunt, observationes & ipse meas circa hanc materiam proponam; quæ magni est momenti, ob argumenta quæ inde peti possunt.

Optabant sanè olim summi Pontifices ut omnes Metropolitani qui ad eorum patriarchatum pertinebant aliquod confirmationis genus à sede apostolica acciperent. Verùm quia ubique receptum erat consecrationes fieri posse extra Italiam absque eorum consensu, vim ei legi palam adferre noluerunt; sed Metropolitanos rei cujusdam novæ miraculo velut obstupefecerunt; quæ in initio magnifica, paulatim tamen antiquam eorum libertatem per cuniculos infregit, & synodorum provincialium auctoritatem pessumdedit. De Palli usu loquor: cujus origo cùm sit satis vetusta, effectus tamen ejus & cetera quæ nunc usurpantur antiquitati prorsùs ignota fuere. Quippe Galliarum Metropolitani statim post ordinationem suam exercebant functiones sui muneris, juxta canones antiquos. At jus novum eos prohibet quicquam pontificalis officii attingere donec à sede apostolica missum ad eos fuerit Pallium de corpore beati Petri sumptum.

II. Cùm materia isthæc digna sit eruditorum hominum curiositate, dicam primùm quid ipse sentiam de origine Pallii; tum aperiam quo primùm tempore necessitas ejus introducta sit. At mihi quidem tria præcipuè notatu digna observasse videor. Primùm, initio Pallium alia prorsùs forma compositum fuisse quàm illud quod hodie in usu habetur. Secundùm, (quod nonulli viri eruditi subodorati sunt, neque tamen satis probavere) Pallium antiquitus fuisse genus quoddam imperatorii indumenti, cujus usum Imperatores permisere Patriarchis, à quibus dein communicatum est cum Metropolitanis. Tertiùm, illud non fuisse tributum universis Galliarum Metropolitanis ante tempora Zachariæ Pontificis Romani, id est, ante annum circiter septingentesimum quadragesimum quartum. M. Ant. de Dominis.

III. Igitur in antecessum statuere debemus Pallium hodiernum nihil aliud esse quàm fasciam laneam candidam, in modum circuli contextam, quæ super humeros imponitur: ex quo circulo impendet pectori fascia similis, & alia ex adverso inter humeros demittitur; utraque habens crucem rubeam, præter eas quæ in ipso circulo extant super humeros. Pallium autem illud alligatur ope trium acicularum aurearum sive spinularum. Ita enim Pallium describunt Honorius Augustodunensis, Hugo à sancto Victore, & Innocentius tertius, qui aciculas illas vocant *spinulas*. Priscum verò Pallium indumentum erat præclarissimum & fulgens, quod ad terram demittebatur. Quod me faciliùs probaturum esse confido, si priùs explicavero varia nomina indumenti hujus apud veteres. Apud Latinos quidem Pallium constanter appellatum est; apud Græcos verò ὠμοφόριον, hoc est, *superhumerale*, φαινόλιον. Omophorii tamen vox ambigua est. Quippe interdum significat vestem quandam laneam, quam Episcopi utplurimùm humeris suis imponebant extra sacrificii tempora, saltem apud orientales, aliquo modo similem ei * Palliolo quo hodie utuntur Episcopi

Innoc. III. lib. 1. de myster. Missæ cap. 63.

* Gallicè Camail. Italicè Mozzetta.

Isidor. Pelus. lib. 1. ep. 136. nostrates. Omophorii hujus mentionem facit Isidorus Pelusiota, qui adnotat ideo laneum illud esse ut ostendatur quantam gregis sibi commissi curam gerere debeant Episcopi. Effigiem ejus exhibet vetus numisma Imperatoris Theodosii apud Fulvium Ursinum; in quo beati Apostoli Philippus & Joannes habitu Episcoporum repræsentantur, capite raso, & cum Palliolo illo crucibus ornato & ad pectus usque pertingente; posito volumine quodam in manu dextra, & cruce in sinistra.

IV. Aliàs Omophorion accipitur pro indumento Patriarcharum, quod Latini Pallium appellant. Hoc autem indumentum usque ad talos demittebatur. Descriptionis hujus probatio sumitur ex Zonara: qui in vita Constantini Copronymi ait Anastasium insistentem vestigiis Germani Patriarchæ Omophorion ejus calcasse, ut eum admoneret ne festinaret. Sanè vox ipsa Pallii evincit illud fuisse indumentum integrum, non autem fasciolas aliquot laneas; ut probatur ex Pelagio & Gregorio I. Pontificibus Romanis,
Vide suprà lib. 5. cap. 36. §. 4. qui docent illud fuisse vestem augustam, quæ haud vulgari more ornaret eum qui ea utebatur. Pelagu enim primi verba hæc sunt ad Sapaudum Arelatensem Episcopum scribentis: *Pallium dirigentes; ut in tanti loci fastigio constitutus, præclaro quoque habitu decoreris.* Gregorius verò
Gregor. lib. 7. ep. 112. Pallium esse dicit *habitus exterioris clariorem cultum, indumenti munificentiam*, ad Syagrium Augustodunensem scribens; quem statim admonet necesse esse *ut cultui vestium actionis quoque ornamenta conveniant.* Et lib. IV. epist. LIV. scribens ad Marinianum Ravennatensem Episcopum, eadem eum meminisse monet his verbis: *Sic eris alterno invicem decore conspicuus, si ad hujusmodi corporis habitum mentis quoque bona conveniant.* Quæ loca manifestè probant Pallium fuisse indumentum præclarissimum, non verò fasciolas solùm laneas.

V. Sed præterea Pallium illud fuisse verè pallium, hoc est, aliud quàm exiguam fasciam, colligi potest ex iis quæ refert Liberatus in capite XVIII. Breviarii, scilicet, sententiam damnationis à Felice Papa latam adversùs Acacium Patriarcham Constantinopolitanum, quam is recipere noluerat, Pallio ejus alligatam fuisse à quodam monacho cùm Acacius ad celebranda sacra ingrederetur: *Ita ut cogerentur*, inquit, *qui eas*, (id est, Felicis literas adversùs Acacium) *detulerunt, per quemdam monachum Achimetensem ipsam chartam damnationis, dum ingrederetur ad celebranda sacra, suspendere in ejus Pallio, & discedere.* Quibus addi potest locus Joannis Diaconi ex vita sancti Gregorii; cujus auctoritas efficiet ne temerarius esse videar in hac sententia proferenda; simulque ostendet jam ejus ævo discrimen ingens fuisse inter Pallium veterum & illud quod ejus tempore in usu erat. Affirmat enim beatum Gregorium in veteribus picturis videri indutum Pallio ex bysso candente contexto & nullis acubus perforato, quod in morem
Joannes Diac. in vita S. Gregor. lib. 4. c. 80. vestis humeros ejus operiebat. *Pallium ejus*, inquit, *bysso candente contextum, nullis acubus perforatum, sic ipsum circa scapulas devolutum fuisse, non autem confixum, sicut vetustissimis musivis vel picturis ostenditur.*

VI. Alterum quod mihi observasse videor notatu dignum, nempe Pallium esse genus quoddam imperatorii indumenti, cujus usum Imperatores permisere Patriarchis, videri prima fronte posset audaciæ plenum, nisi fidejussores optimos darem. Ecclesia namque Romana ita esse fatetur; quæ Constantini donationem, ubi scriptum est Pallium Romano Pontifici tributum beneficio istius Imperatoris, Decreto Gratiani insertam suscepit. Assentior sanè viris eruditis, qui donationem illam falsi arguunt, eo in primis argumento quòd à Constantino facta esse dicatur. Fatendum est nihilominus vetus esse monumentum illud & antecedere tempora Caroli Calvi, contrà quàm visum est iis qui antiquitatem ei maximam tribuere se existimant, cùm jam in rerum natura fuerit ævo Hadriani I. & Caroli Magni, ut ostendi suprà lib. III. cap. XII. Sufficit in præsentiarum quòd donatio illa, cujus auctoritas semper viguit in Ecclesia Romana donec techna isthæc detecta est, originem Pallii tribuit Imperatoribus. Id enim probat eam octingentos per annos invaluisse opinionem, & ob hoc ipsum non posse argui novitatis.

VII. Arte tamen quadam & industria opus est ut Pallium in hac donatione deprehendi possit. Silvestro enim Pontifici omnium indumentorum imperialium usum permittit his verbis: *Deinde diadema, videlicet coronam capitis nostri, simulque Phrygium, necnon superhumerale, videlicet lorum quod imperiale circumdare assolet collum, verùm etiam & chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam.* Illustrissimus Cardinalis Baronius existimat heic *Phrygium* accipi debere pro Pallio. in quo eum sua decepit industria. Phrygium enim nihil aliud est quàm illud capitis ornamentum quod mitram vocamus, superiore sui parte clausum, in parte verò inferiore circulum habens aureum in modum coronæ. Mitram illam Bonifacius VIII. altero circulo aureo auxit, & Urbanus V. tertio, eodem prorsùs modo dispositis quo hodie videmus in Tiara summi Pontificis. Phrygium esse illud mitræ genus docent ipsa donationis verba, quæ sic habent: *Phrygium candido nitore splendidum, ejus sacratissimo vertici nostris manibus imposuimus*; tum etiam Glossæ Isidori, & vetus interpres Vaticanus, qui Phrygium aiunt esse mitram. Quibus addi debet locus Sugerii in vita Ludovici Grossi; ubi ait capiti Innocentii secundi impositum fuisse Phrygium, quod Sugerius vocat *imperiale ornamentum.* Innocentius quoque III. in sermone de sancto Silvestro, eandem explicationem adhibet, dicens Papam loco regii diadematis uti Phrygio, alludens haud dubiè ad donationem illam Constantini, in qua hæc leguntur: *Pro diademate regio utitur auriphrygio circulari.* Balsamo, etsi lorum confudit cum Phrygio, utrumque tamen pro tegumento capitis usurpat.

Glossæ Isid. *Phrygium mitra.* Vatic. Interpres: *Phrygium μιτρα* ...

Vide etiam Chronicon Maurimonac. pag. 379. Anacletum apud Baron. ad an. 1130. §. 37. & Saussayum lib. 8. *Panoplia* c. 21.

Balsamo ad tit. 8. Nomoc. c. 1 & Meditationem 1.

Superhumerale verò, sive *Lorum*, quod deinde

in ea donatione legitur, existimant vulgò accipi debere pro Pallio. Igitur quia hæc opinio potest decipere incautos, dicam liberè quid mihi in mentem venerit; hoc uno in antecessum monito, sententiam meam inniti auctoritate scriptorum historiæ augustæ, apud quos vera lori significatio extat. Lora ergo fascias aureas rectè dixerimus, aut purpureas, sive prætextas tunicæ cuidam aut Pallio alligatas & connexas. Unde apud Flavium Vopiscum legimus *Tunicas purpureas rectas dilores & trilores*, id est, tunicas purpureas quibus duo vel tria lora prætexta erant alligata.

Flavius Vopiscus in D. Aureliano.

VIII. Donatio igitur illa duo quædam docet, Constantinum videlicet dedisse *lorum* sive fascias quibus indumentum ejus ornabatur, & *chlamydem*, id est, Pallium imperiale. Unde colligi non absurdè potest Pallii vocabulum olim fuisse complexum & Pallium ipsum regium integrum & fascias sive lora quibus illud erat ornatum. Quapropter mirum videri non debet si Pelagius primus & sanctus Gregorius tantopere commendant pulchritudinem & splendorem hujus Pallii, quod ad humum usque demittebatur, ut ostendi superius: quia non solùm ex loris constabat, sed etiam ex Pallio regio, ut notavit Balsamo Meditatione prima. *Unde fit*, inquit, *ut sanctissimi Patriarchæ, qui sanctarum Ecclesiarum Dei capitis vicem implent, saccos induant, tunicasque fluviis ac triangulis & penulas multis crucibus depictas*. In responsione ad XXXVII. interrogationem Marci Patriarchæ Alexandrini ait indumentum cui *Sacco* & *Polystaurio* nomen est, in quo depictæ sunt cruces, indumentum esse quo Patriarchæ ornantur ad differentiam reliquorum Episcoporum. *Eos enim hisce decorari placuit.*

Chlamydem esse Pallium patet ex his quæ suprà dicta sunt lib. 5. cap. 32. §. 16.

IX. Igitur tria hæc, *Saccus*, *Sticharium*, & *Phenolium*, non erant ejusdem coloris, & ad varios usus porrigebantur. Quippe Sticharium & Phenolium interdum purpurea erant, non undis non crucibus onusta; & nullo alio in usu erant quàm in officiis, jejuniis, & funeribus. Aliquando autem candida erant, undis quoque & crucibus onusta; eorumque usus usurpabatur cum sacco. Saccus porrò necessariò candidus esse debuit; cui hæc insuper necessitas adstricta erat ut eo uti Metropolitani non possent nisi in tribus diebus solennium festorum, id est, Paschæ, Pentecostes, & Natalis Domini, ut observavit Demetrius Chomatenus Bulgariæ Archiepiscopus in responsione ad secundam interrogationem Cabasilæ. Unde colligi videtur saccum omnium optimè referre Pallium Latinorum, cùm in solennibus tantùm festis diebus usurpari potuerit à Metropolitanis, velut Pallium. Ceterùm quod attinet ad molem & formam sacci, eam colligere possumus ex verbis Balsamonis, qui Meditatione prima ait saccum significare vestem opprobrii quæ Christo imposita est. Cùm autem Demetrius Chomatenus nos docuerit eum fuisse coloris albi, patet ejus descriptionem congruere cum ea quam Joannes Diaconus exhibet in vita sancti Gregorii, cùm ait Gregorii Pallium ex bysso candente contextum fuisse in veteribus picturis.

X. Sed præter illam Ecclesiæ Romanæ confessionem, quæ octingentis abhinc annis agnovit Pallium quo Romani Pontifices utuntur Imperatorum esse beneficium, suppetunt etiam gravissima hujus rei argumenta quibus contradici non posse existimo. Legimus enim apud Liberatum Diaconum in cap. XXI. Breviarii Antimum Patriarcham Constantinopolitanum à sede sua dejectum Pallium Imperatori Justiniano reddidisse. *Anthimus*, inquit, *videns se sede pulsum, Pallium quod habuit Imperatoribus reddidit*, id est, Justiniano conjugique ejus Theodoræ. Nihil dici potuit apertius. Reddere enim ad eum refertur à quo res quæpiam accepta est. Sed ne quis hujus argumenti vim eludere se posse putet eo prætextu quòd cùm Anthimus Justiniani & Theodoræ suffragatione ad hanc sedem promotus esset, Pallium ob hoc eis reddere voluerit, addam & argumentum aliud ex eadem antiquitate petitum. Episcopus Arelatensis nova quadam & peculiari dignitatis prærogativa auctus erat beneficio Zosimi summi Pontificis anno quadringentesimo decimo septimo. Eam deinde auxit & Symmachus anno DXIV. sedis apostolicæ vicariatu per Gallias & Hispanias eidem Episcopo concesso. Auxanius ad hanc cathedram evectus anno DXLIII. præter vicariatum Papæ Vigilii, Pallio etiam insigniri cupiit. quod Pontifex distulit donec ab Imperatore Justiniano probatum foret. Hujus autem dilationis hanc reddit rationem: *Ut & vobis gratior præstitorum causa reddatur, dum quæ postulatis, cum consensu Christianissimi Principis referuntur, & nos honorem fidei ejus servasse cum competenti reverentia judicemur*, id est, fidem servasse Imperatori cum reverentia debita. Et biennio pòst, cùm Episcopo illi morem gessisset secundùm desiderium Childeberti Regis, eum hortatur ut preces ad Deum fundat pro Justiniano & Theodora, qui, annitente Belisario, consenserant ut Auxanio vicariatus ille tribueretur, utque Pallium ad eum mitteretur: *qui pro his vestra caritati mandandis præbuere consensum*, inquit Vigilius Papa in epistola secunda ad Auxanium. Auxanio verò defuncto, successorem ejus Aurelianum eodem honore prosecutus est Vigilius, ut Regis Childeberti votis obsequeretur; sed epistola ad Aurelianum scripta jussit ut Belisario grates ageret, qui & laborem & sumptus itineris, quod Aureliani tabellarius ad Justinianum instituerat, sua cura abstulerat, & consensum Principis obtinuerat pro hoc beneficio. Gregorius tamen primus & vicariatum & Pallii usum continuavit anno DXCV. Virgilio Arelatensi Episcopo, non expectato consensu Imperatoris orientis, sufficere videlicet ratus consensum Childeberti Regis Franciæ, quòd usu jam receptum esset ut Pallium tribueretur Episcopis Arelatensibus. At sequenti anno, cùm Regina Brunechildis optasset ut Syagrius Episcopus Augustodunensis Pallio honestaretur, non refragatus est Pontifex, sed tamen non antè concessit quàm consultus Imperator per Gregorii Diaconum

Vide suprà lib. 5. cap. 30. §. 3.

Symmach. ep. 21. *Vide suprà lib. 5. cap. 33. §. 9.*

Vide suprà lib. 5. cap. 36.

Vigil. ep. 1. ad Auxan.

Vigil. ep. 5.

Gregor. lib. 4. ep. 18.

Gregor. I. lib. 7. ep. 5. Diaconum in CP. urbe commorantem respondit sibi placere ut ita fiat. *Syagrio*, inquit, *Pallium dirigere secundum postulationem vestram voluimus. Propter quod & serenissimi Domni Imperatoris, quantum nobis Diaconus noster, qui apud eum responsa Ecclesiæ faciebat, innotuit, prona voluntas est, & concedi hoc omnino desiderat.* Heic nunc interrogo quæ tandem ratio excogitari possit qua ostendatur necessitas consensus Imperatoris ut Syagrio Pallium absque vicariatu concedi possit, & Auxanio Aurelianoque cum vicariatu conjunctum? Sanè nullam aliam reperiri posse arbitror quàm jus illud quod sibi Imperatores retinuerant in concessione horum indumentorum: quæ cùm imperialia essent, & summo Pontifici ceterisque Patriarchis concessa ab Imperatoribus, vulgari non poterant absque eorum consensu; multò minùs absque eodem consensu tribui poterant Episcopis Gallicanis; qui cùm Regis Francorum imperio subjecti essent, auctoritatem Imperatoris non agnoscebant. Indumenta quidem imperialia cum Rege Lazorum communicata sunt, sed à Justiniano, ut Procopius scribit. Leges verò læsam majestatem pronuntiant si quis utatur vestibus imperialibus. Par igitur erat ut summus Pontifex Imperatorum consensu non destitueretur quum Episcopis Gallicanis honorem illum recenter tribuebat. Ceterùm necessitas illa consensus Imperatoris, ex dignitate Pallii petita, honorificentior haud dubiè est pro sede apostolica quàm si quis eam arcessat ab insita quibusdam opinione, non licere videlicet summo Pontifici gratificari cuipiam Episcopo absque consensu Imperatoris. Extat in hanc sententiam locus singularis apud sanctum Gregorium, qui Imperatorem rogat Gregor. lib. 4. ep. 37. ut Anastasius Patriarcha Antiochenus, qui sede sua pulsus erat, apud sedem apostolicam commorari possit ac dignitatem suam retinere, *concesso usu Pallii.* Cur autem beneficium hoc ab Imperatore postulet Gregorius nulla alia ratio esse potest quàm quòd Patriarcha ille Pallium ab Imperatoris munificentia habebat.

XI. Hieronymus Rubeus in historia Ravennatum edidit rescriptum quoddam sub nomine Imp. Theodosii; quo Princeps ille anno CDXXXII. plurimas civitates subjicit metropoli Ravennatensi, Palliique usum Episcopo ejus concedit. Verùm rescriptum illud omnino supposititium est & egregiè confutatum ab illustrissimo Cardinale Baronio, ipsa Latini sermonis spurcitie omnem ejus auctoritatem elevante apud eruditos. In eo tamen cogor à Baronio dissentiri quòd enixè contendat Pallium Episcopo tribui non posse ab Imperatore, eò quòd indumentum sit ecclesiasticum. Nam præterea suspicor Pallium ætate Theodosii non fuisse in usu apud Ecclesiam. Neque mihi admodum placet quod scribit Anastasius, Marcum Papam Episcopo Ostiensi concessisse ut Pallio uti possit in consecratione summi Pontificis.

CAPUT VII.

Synopsis.

I. Ante annum sexcentesimum Pallium nemini antistitum Gallicanorum tributum est præter Arelatensem, qui Vicarius erat sedis apostolicæ.

II. In Concilio Matisconensi statutum est ne Archiepiscopi Missam celebrent absque Pallio. Quod intelligendum est de Pallio Gallicano, non autem de Romano. id quod pluribus argumentis probatur.

III. Ævo divi Gregorii Pallio ornabantur præcipui Metropolitæ qui ad Romani Episcopi consecrationem pertinebant, vel Vicarii sedis apostolicæ. An Gregorius confirmaverit ordinationem Leandri Hispalensis.

IV. Primus omnium Bonifacius Moguntinus induxit necessitatem Pallii Romani. Quonam consilio id factum. Eò traxit Episcopos, specie honoris. Cujusmodi fuerit Pallium per illas tempestates. Pallium est discretio inter Archiepiscopum & ejus suffraganeos, *ex Alcuino. Datur* propter apostolicam vicem, *ex Rabano. Quo unico astu infracta est auctoritas Metropolitanorum. Verba Hincmari Remensis referuntur, notatu digna.*

V. Necessitas obtinendi Pallii decreta in octava synodo. Patriarchæ orientis Pallium ad Metropolitanos mittebant, sicut summus Pontifex in occidente. Balsamo illustratus. An Metropolitani orientis deponerent Pallium ante consecrationem corporis Christi.

VI. Cùm Pallio novæ conditiones à summis Pontificibus impositæ Metropolitanis, nimirum ut subjectionem & obedientiam apostolicæ sedi pollicerentur. Novi hujusce juris repertor Bonifacius Moguntinus. Quæ antea esset Metropolitanorum professio. Veteres professionum formulæ.

VII. Sub Gregorio VII. professio illa versa est in juramentum fidelitatis.

VIII. Ea postrema formula vim juris communis obtinuit; quæ Principum jura atrociter violavit. Ita visum Hungaris anno millesimo centesimo secundo.

IX. Metropolitanis vetitæ consecrationes Episcoporum & synodorum celebrationes donec Pallium acceperint. Primus ita pronuntiavit Nicolaus I. cujus sententia vim legis obtinuit apud posteros. Jus illud confirmaverunt quamplurima Decretales.

I. NUNC examinanda est tertia observatio nostra, quam capite superiori protulimus, nimirum, an omnibus Galliarum Metropolitanis antiquitus positum in usu fuerit ut Pallium à Romana sede acciperent. Ac primùm quidem quæstio hæc inutilis esse videbitur ei qui Vigilii Papæ literas legerit, cùm in eis scriptum sit Pallium Episcopo Arelatensi Auxanio concessum esse ob vicariatum sedis apostolicæ, atque adeo ad illum non pertinuisse jure proprio, eò quòd Metropolitanus esset. Quibus addi potest necessarium fuisse ut de eo ad Principem referretur, ut consensus ejus haberi posset. Unde paret manifestè datum id extra ordinem & ex privilegio, neque tribui potuisse quin eodem

tempore vicariatus tribueretur. *Et quia*, inquit Vigilius in epistola prima ad Auxanium, *digna credimus ratione compleri ut agenti vices nostras Pallii non desit ornatus.* Idipsum probatur ex epistola Pelagii primi ad Sapaudum Episcopum Arelatensem scripta anno DLVII. quo eum instituit Vicarium: *Pariter etiam Pallium dirigentes; ut in tanti loci fastigio constitutus, praclaro quoque habitu decoreris.* Itaque institutum illud Pontificum Romanorum, ut ad neminem Episcoporum Gallicanorum mitterent Pallium præterquàm ad Arelatensem, ut ea arte vicariam ejus dignitatem in sublime eveherent, cumque ab omnibus aliis Episcopis distinguerent, duravit usque ad tempora beati Gregorii Papæ, id est, usque ad annum sexcentesimum.

Concil. Matisc. I. ann. 581.

II. Non levis tamen difficultas adversùs hæc insurgit ex Concilio Matisconensi primo petita; in quo sancitum est ut nullus Archiepiscopus præsumat Missam celebrare absque Pallio. Sed animadvertendum est Pallium istud non esse Romanum, non solùm ob eam rationem quam statim proposui, illud eo tempore nulli alii Episcopo communicatum fuisse præter Arelatensem, sed etiam quòd Romani usus non erat licitus præterquàm in festis solennibus, ut constat ex Gregorio, qui hunc etiam fuisse morem Metropolitanorum orientis docet. At in canone isto Matisconensi statuitur ut Archiepiscopi Pallio utantur quoties sacrum Missæ sacrificium celebrabunt. Indefinita enim hæc locutio eam vim habet ut vicem suppleat universalis propositionis: *Ut Archiepiscopus sine Pallio Missas dicere non præsumat.* Pallium itaque Archiepiscoporum Galliæ diversum erat à Romano, quantum ad ornamentum & fastum; ac fortassis loro carebat, id est, iis fasciis quæ in indumentis imperialibus ornandi causa insuebantur, ut in donatione Constantini legitur: *Lorum, quod imperiale circumdare assolet collum.* Inde hauddubie factum est, ut ego quidem existimo, ut sequentis ætatis Pontifices, cùm Pallio Metropolitanos ornare destinassent, Pallium integrum non miserint, sed tantùm fascias illas quæ nunc usurpantur, & illis quidem deinceps habitum honorem, sed Pallium ipsum eviluisse paulatim, atque ob hoc ipsum apud omnes fuisse vulgatum. Forma porrò ejus, ut indicare videntur veterum Pontificum imagines, prorsùs referebat indumenta illa quæ nunc Cappas aut Pluvialia vocamus.

Gregor. lib. 4. ep. 14.

Concil. Matisc. I. c. 6.

Vide supr. lib. 5. cap. 51. §. 17.

III. Ævo divi Gregorii invaluerat ut Romanus Pontifex Pallio ornaret præcipuos Metropolitanos qui ad ejus consecrationem pertinebant, aut eos quibus vices suas in provinciis committebat. Primi generis fuere Episcopi Ravennates in Italia, Syracusani in Sicilia, Calaritani in Sardinia, Salonitanus in Dalmatia, & Corinthius in Achaïa; secundi verò, Archiepiscopus Thessalonicensis, & Justinianæ primæ sive Bulgariæ Metropolita; & in Galliis, Arelatensis. Leandrum insuper Episcopum Hispalensem in Hispania Gregorius Pallio ornavit, rogante Recaredo Rege. Quod non ita accipi velim ut ea ratione Gregorius Leandri ordinationem confirmasse dicatur, cùm ea ante multos annos peracta fuerit, sed ut suam & sedis apostolicæ in eum benevolentiam illi ostenderet novo hoc honore tributo. Ob eandem verò causam eodem honore prosecutus est Syagrium Augustodunensem Episcopum, qui præcipua apud Reges Francorum gratia vigebat.

Gregor. lib. 3. ep. 54. lib. 4. ep. 14. & 15. lib. 5. ep. 8. lib. 7. ep. 113. & seq. & alibi.

IV. Mansere in eo statu Galliarum Episcopi, quoad Pallium, donec Bonifacius in Galliam Germaniamque à Zacharia Pontifice missus est. Hic enim anno DCCXLII. synodum coëgit, in qua decretum est ut omnes deinceps viverent in unitate & subjectione Ecclesiæ Romanæ & * Vicarii beati Petri, & ut Metropolitani à sede Romana Pallium quærerent, & per omnia canonicè obsequerentur præceptis sancti Petri. *Decrevimus*, inquit Bonifacius, *in nostro synodali conventu & confessi sumus fidem catholicam & unitatem & subjectionem Romana Ecclesia fine tenus servare, sancto Petro & Vicario ejus velle subjici, Metropolitanos Pallia ab illa sede quarere, & per omnia, pracepta sancti Petri canonicè sequi.* Huc usque enim Metropolitani Galliarum Pallio tantùm Gallicano usi fuerant. At Bonifacius eos coëgit illud à Romana sede quærere, ut ea ratione illos magis obnoxios esse faceret ei sedi, ac præcipuo quodam jure Episcopo Romano subjiceret. At illi, quibus unicus metus erat ne novitate illa adigerentur ad insolitam quandam reverentiam in sedem apostolicam, ac ne insuper exciderent ab ea auctoritate quam canones tribuunt Metropolitanis, in ambiguo fuere an promissis stare deberent. Certè licèt Bonifacius, cumque eo Princeps Carlomanus, tria Pallia à Pontifice Zacharia postulassent pro Archiepiscopis Ecclesiarum Rothomagensis, Remensis, & Senonensis, ab ea petitione cessavit paulò pòst. qua de re apud ipsum conquestus est Zacharias anno septingentesimo quadragesimo quarto. Bonifacius verò ad eum rescripsit Francos in hoc esse ut propediem promissorum fidem violent: *De eo quod jam præterito tempore de Archiepiscopis, & de Palliis à Romana Ecclesia petendis juxta promissa Francorum, sanctitati vestra notum feci, indulgentiam apostolica sedis flagito: quia quod promiserunt, tardantes non impleverunt; & ventilatur, & quid inde perficere velint ignoratur.* Verùm cùm illis ostensum fuisset Pallium non ob aliud Archiepiscopis tribui quàm ut hoc exteriori signo à suffraganeis suis distinguantur, & ut eo admoneantur teneri se ad vitam severiorem & sanctiorem & continendos in officio subjectos, amplexi sunt honorem oblatum, ut constat ex Capitularibus Caroli Magni: *Dignum est ut Metropolitanus, qui est Pallio sublimatus, honoretur.* Pallium autem per illas tempestates ejus formæ erat cujusmodi nostra tempestate videmus; ut constat ex Alcuino, hujus ævi scriptore, qui illud confert cum Rationali quod Pontifex Judæorum in pectore gestabat; atque insuper illud à sede apostolica dari Metropolitanis ut distinguantur à ceteris Episcopis. *Pro Rationali*, inquit, *nunc summi*

* id est, Romani Pontifices, qui vulgò vocantur Vicarius beati Petri.

Bonifac. epist. 101.

Zachar. ep. 51.

Capitul. lib. 6. c. 79.

Alcuinus in libro de divin. offic.

Pontifices, quos Archiepiscopos dicimus, Pallio utuntur, quod à summa sede apostolica dante accipiunt. Infrà: *Pallium nihil est aliud nisi discretio inter Archiepiscopum & ejus suffraganeos.* Brevem ejus descriptionem inivit Rabanus Maurus, quæ Pallio ævi nostri congruit; ideoque ab Archiepiscopis deferri scribit ut ostendant se Vicarios esse apostolicæ sedis. *Super hæc omnia*, inquit Rabanus, *summo Pontifici propter apostolicam vicem Pallii honor decernitur. quod genus indumenti crucis signaculum purpureo colore exprimit, ut ipso indutus Pontifex à tergo & pectore crucem habeat.* Ceterùm hæc Rabani verba sunt notatu valde digna, cùm ex eis disci possit cur tanta summorum Pontificum cura fuerit in mittendis Palliis ad Archiepiscopos Gallicanos, nimirum ut jus metropoliticum, quod ad illos pertinebat secundùm canones, arcessi crederetur à vicariatu sedis apostolicæ: *Propter apostolicam vicem Pallii honor decernitur.* Sapienter itaque Hincmarus Remensis Archiepiscopus, artium & temperamentorum Romanæ curiæ callentissimus, cùm ei Nicolaus primus exprobrasset privilegia à Benedicto Papa concessa, inter quæ illud in primis eminebat ut Pallium deferre posset *ad quotidianum usum*, respondit privilegia illa nihil sibi novi juris tribuere præter id quod prisci canones tribuunt Metropolitanis, attamen se nova hæc decreta expetiisse, eò quòd cùm Ecclesia Remensis sita esset in confinio duorum regnorum, iis privilegiis indigebat ut terrorem injiceret quibusdam hominibus carnalibus & animalibus, apud quos veteres constitutiones canonicæ evilucrant. *Privilegia autem sedis apostolicæ non ideo peti: ut mihi non sufficeret quod sacri canones & decreta sedis Romanæ Pontificum cuique metropoli sedi concedunt, . . . ut quia veteres constitutiones jam quasi pro vili apud quosdam habentur, his novis decretis carnales & animales homines territi quiddam reverentius agerent contra Ecclesiam mihi commissam.*

Rab. lib. 1. de instit. Clericor. c. 23.

Hincmar. epist. 36. ad Nicol. Vide suprà lib. 3. c. 1. § . 8 & lib. 5. c. 39. § . 5.

V. Necessitas tamen obtinendi Pallii decreta est in octava synodo œcumenica, quæ Constantinopoli celebrata est anno DCCCLXXII. sub Hadriano secundo: in qua statutum est debere Metropolitanos confirmationem à Patriarcha suo recipere, sive per impositionem manuum, sive per concessionem Pallii. *Ita ut earum* (id est, sedium patriarchalium) *Præsules universorum Metropolitanorum qui ab ipsis promoventur, & sive per manus impositionem, sive per Pallii dationem, episcopalis dignitatis firmitatem accipiant &c.* Canon ille non extat in editione Græca hujus Concilii, sed tantùm in versione Anastasii. Ex ea autem id colligitur, consuevisse Patriarchas orientis Pallium ad Metropolitanos mittere, quemadmodum à summo Pontifice fiebat in occidente. Quare non frustra observatum est superiùs, auctoritate sancti Gregorii Metropolitanos orientis usum Pallii habuisse. quod confirmatur ex responsione Demetrii Chomateni, qui eo uti licitum non esse ait nisi in festis Paschatis, Pentecostes, & Natalis Domini. Ceterùm hæc Demetrii observatio lucem afferet Balsamoni scribenti Saccum, Sticharium, & Phenolium indumenta esse quibus uti licet solis

Concil. VIII. can. 17. apud Anast. infrà.

Patriarchis. Quod intelligendum est de usu ordinario & quotidiano; cùm aliàs Metropolitanis non concedatur nisi ex privilegio, & pro certis tantùm anni diebus. In Concilii namque octavi canone XXVII. prohibetur Metropolitanis ne quotidie Pallio utantur in sacrificiis vel in ceteris functionibus ecclesiasticis. *Omni tempore divini officii*, inquit canon, *vel alius ecclesiastici ministerii.* Ex eo tamen colligi non potest non licere Metropolitanis uti Pallio omni tempore divini sacrificii, aut vi horum canonum adigi ad ejus depositionem ante consecrationem. quod tamen eruditissimo viro hac nostra ætate placuisse video. Illa quidem sententia locum habet quoad Omophorion ordinarium, quod Episcopi ferebant ut ceteras vestes vulgatas ævo Isidori Pelusiotæ, qui docet Episcopos illud deponere consuevisse post recitatum evangelium. Consuetudo autem illa rationi prorsus consentanea erat: quia cùm liturgia post evangelium inchoaretur, sumenda erant indumenta propria ad celebrandum sacrificium.

Isid. Pelus. lib. 1. ep. 136.

Vide Habertum parte 2. observat. 3. ad Pontificale Eccl. Græcæ.

VI. Post devotatam ab Europæ Metropolitanis Pallii accipiendi necessitatem, quæ à Concilio octavo firmata est canone, novas dein conditiones sibi à summis Pontificibus impositas coacti sunt amplecti. Primùm enim eò res devenit ut coacti sint scripto polliceri subjectionem & obedientiam apostolicæ sedi & per omnia, præcepta ejus canonicè sequi. Novi hujus juris repertor fuit Bonifacius Moguntinus in synodo ab eo celebrata anno DCCXLII. ut discimus ex ejus epistola ad Cudbertum. Antea enim Metropolitani nulla alia lege tenebantur quàm ut fidei suæ professionem emitterent & observationem canonum comprovincialibus Episcopis pollicerentur in sua consecratione. Nullam porrò obedientiæ sponsionem faciebant: quam adeo alienam à prisco more censebat Leo primus ut ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum scribens in causa Attici Episcopi, à quo Anastasius similem sponsionem exegerat, dixerit in ea signum injuriæ contineri. At pòst Bonifacium nova clausula huic professioni addita est, qua videlicet subjectionem & obedientiam Romano Episcopo promitti invaluit; ut videre est in veteri formula quæ Caroli Calvi ætate in usu erat: *Beato verò Petro & Vicario ejus debitam subjectionem & obedientiam, suffraganeis verò nostris adjutorium me exhibiturum profiteor.* Illa nihilominus obedientia ad observationem canonum coërcetur; id est, promittunt Metropolitani se summo Pontifici obedituros juxta canones, hoc est, quoties jussa ejus canonum statutis innitentur: *Per omnia, præcepta Petri canonicè sequi.* Hanc enim esse horum verborum vim docet ipse Zacharias Papa ad Bonifacium scribens: *Nec enim*, inquit, *ab hac apostolica sede illa diriguntur quæ contraria esse patrum sive canonum statutis inveniantur.* Bonifacius verò, qui sponsionis hujus vim intelligebat, eandem in propria causa adhibuit clausulam quum eam sponsionem Zachariæ faceret pro archiepisco-

S. Bonifac. epist. 105.

Form. XIII. in App. tom. II. Concil. Gall.

Zachar. ep. 1. ad Bonifac.

patu Moguntino : *Sicut prædecessorum vestrorum pro auctoritate sancti Petri servi devoti, & subditi obedientes, & subditi sub jure canonico*; inquit ille in epistola 132. ad Zachariam.

VII. Gregorius VII. formulam veterem auxit quibusdam clausulis ,, quæ illam obedientiæ sponsionem prorsùs convertunt in juramentum fidelitatis quod vassallus domino suo præstare tenetur. Hujus juramenti formula extat in eo quod Patriarcha Aquileiensis eidem Pontifici præstitit in synodo Romana anni MLXXIX. in quo vetus quidem clausula obedientiæ canonicæ omissa non est, *canonicè obediam*, sed insuper fidelitatem his verbis pollicetur quibus eam vassallus domino suo polliceretur : *Non ero in consilio neque in facto ut vitam aut membra aut Papatum perdant, aut capti sint mala captione*. Præterea promittit se conservaturum *regulas sanctorum patrum*, ut habet vera lectio hujus loci.

Gregor. VII lib. 6. post epistolam 17.

VIII. Ceterùm ea formula vim juris communis obtinuit, & in libris Decretalium descripta est. Adeo autem Principum jura violavit hæc formula ut cùm Gregorius summo jure usurpasset dominationem in omnes Metropolitanos, in alia deinde synodo prohibuerit ne quis Episcopus homagium Regibus præstaret. quod à successoribus ejus Urbano II. & Paschali II. confirmatum est. Attamen cùm Gregorius VII. non ignoraret canones octavæ synodi, quibus utitur adversùs investituras Principum, potuit animadvertere canonem octavum ejusdem synodi prohibere ne Patriarchæ ab Episcopis aliam sponsionem exigerent quàm eam quæ fieri consueverat, nimirum illos veram fidem servaturos. Occasio hujus prohibitionis nata est ex eo quòd Patriarchæ CP. novam consuetudinem invexerant *ad propriam tutelam*, ut promissa scripto acciperent ab Episcopis quos ordinabant. *Quoniam legitimi Patriarchæ*, inquit canon VIII. Concilii octavi, *à sacerdotali catalogo propria manus scripta facere ad propriam tutelam favoremque suum & quasi stabilitatem exigunt & compellunt, visum est sancta huic & universali synodo nequaquam id ex hoc à quopiam fieri ; excepto eo quod secundùm formam & consuetudinem pro sincera fide nostra tempore consecrationis Episcoporum exigitur*. Formula professionis fidei Metropolitanorum orientis, qua pollicentur se observaturos canones & pacem ecclesiasticam, & in omnibus sequi auctoritatem sui Patriarchæ, extat in libro sexto Juris

... de jurejur.

Græco-Romani. Sanè nova hæc juramenti præstatio visa est admodum dura Hungaris anno MCII. quam non esse consentaneam canonibus asserebant ; adeo ut *Rex & regni magnates* prohibuerint ne Metropolitani juramentum illud præstarent, eo prætextu, quòd ad officium illud non adigerentur auctoritate Conciliorum. Ad quæ Paschalis II. reposuit Ecclesiam Romanam non subjici decretis Conciliorum, quibus ipsa addit auctoritatem. At secretarius ejus, mirabilis technæ artifex fuit ut tenebras offunderet oculis Hungarorum, nimirum, quatuor Concilia harum rerum formam præscripsisse. *Quibus tamen*, inquit, *quatuor Conciliorum decretis dandi Pallii modus præfixus est, & professionis vel obedientia ordo sancitus est*. Epistolam illam edidit illustrissimus Cardinalis Baronius tomo XII. annalium ecclesiasticorum.

Vide suprà lib. 5. cap. 48. § . 3.

Baron. an. 1102. unde sumptum est cap. 4. de elect.

IX. In ea porrò epistola deprehenditur aliud jus novum, à consuetudine introductum, non licere nimirum Metropolitanis Episcopos consecrare aut synodos celebrare antequam Pallium acceperint : *Juxta sedis apostolicæ & totius Ecclesiæ consuetudinem, ante acceptum Pallium Metropolitanis minimè licet aut Episcopos consecrare aut synodum celebrare*. Primus, mea quidem sententia, effatum illud pronuntiavit Nicolaus primus : qui respondens ad consulta Bulgarorum, permittit Episcopis comprovincialibus ut Metropolitanum instituere possint : *Sanè interim in throno non sedentem, & præter corpus Christi non consecrantem, priusquàm Pallium à sede Romana recipiat, sicut Galliarum omnes & Germaniæ & aliarum regionum Archiepiscopi agere comprobantur*. Et ille quidem nullo decreto vetuit Metropolitanos attingere functiones suas donec Pallium recepissent ; mens tamen ejus locum legis habuit apud ejus successores, qui hoc pacto vim auctoritatis Episcoporum comprovincialium infregerunt, ut eos arctiori vinculo cogerent ad conservandam cum capite suo communionem. Decretales deinde plurimæ jus illud confirmarunt ; quod hauddubiè per consequentiam necessariam firmari potest auctoritate canonis XVII. Concilii octavi œcumenici : in quo scriptum est necesse esse, ad hoc ut Metropolitanus esse possit in possessione integra juris metropolitici, ut aut à Patriarcha sit consecratus, aut Pallium ab eo acceperit.

Nicol. I. ad Cons. Bulg. cap. 73.

Cap. 28 & 44. de elect. & cap. 1 de confess. Eccles.

CAPUT VIII.

Synopsis.

I. Soli Episcopo Romano competere jus separandi conjugium Episcopi & Ecclesiæ pronuntiavit Innocentius III.

II. Migrationes à civitate in civitatem vetitæ antiquitus. Eam ob causam Eusebius Cæsariensis recusat episcopatum Antiochenum.

III. Eæ prohibitiones locum habent quando Episcopi, avaritia aut ambitione inflammati, aliam invadunt. At si Ecclesiæ utilitas id fieri postulet, tum verò vetitæ non sunt. Ad synodum provinciæ pertinet cognitio hujus utilitatis. Probatur ex Concilio IV. *Carthaginensi.*

IV. Pelagius II. rectè explicat casus in quibus vetitæ aut licitæ sunt translationes. ad eas autem peragendas necessarium non esse consensum sedis apostolicæ, sed tantùm auctoritatem Metropolitani.

V. Varia hujus rei vocabula apud Græcos. Translatio autem & migratio apud eos permittuntur, ex auctoritate tamen synodi provinciæ. Invasio verò prohibetur.

VI. Cessiones episcopatuum olim vetitæ erant. Probatur ex Cyrillo Alexandrino. Emergunt tamen interdum occasiones in quibus discedendum est à summo illo jure. Probatur ex synodo Pamphyliæ, & ex Concilio Ephesino, & ex Constantinopolitano sub Photio. Item ex Pelagio, Gregorio magno, & aliis.

VII. Renuntiationes admittere poterant Metropolitani. Innocentius III. id jus reservavit apostolicæ sedi. Hilgodus Suessionensis renuntiavit episcopatui, & in monasterium secessit, inscio prorsùs summo Pontifice.

VIII. Per eas tempestates resignationes non poterant fieri in favorem. Quippe vetitum erat ne Episcopi sibi deligerent successores. Augustinus tamen Valerio Hipponensi datus est coepiscopus. Cur Augustinus dicat violatos in hoc facto fuisse canones Nicænos. Ipse verò successorem sibi constituit Heraclium.

IX. Consuetudo hæc viam aperiebat ad successiones hereditarias in Ecclesiis. Quod improbat Hilarus Papa.

X. Quandonam substitutiones illæ tolerandæ sint, aut legitimæ.

XI. An soli Pontifici Romano liceat coadjutores dare cum futura successione. Jus illud competere synodo provinciæ probatur exemplo Augustini & auctoritate Concilii Meldensis.

XII. Abbates, etiam exempti, ordinabantur à suis Episcopis. Probatur ex privilegio quod monasterio Corbeiensi concessit Episcopus Ambianensis.

XIII. Idem usus vigebat ætate Ivonis Carnotensis. Sed Episcopis professionem obedientiæ non faciebant Abbates exempti aut sedi apostolicæ immediatè subjecti. Jure novo exempti à summo Pontifice confirmari debent.

I. NUNC quoniam accuratè expendimus ordinem consecrationis Episcoporum, tria notatu digna esse arbitror, quæ contingere possunt in his occasionibus, nimirum cessiones sive renuntiationes, quas nos episcopatuum resignationes vocamus, translationes, & Coadjutorum institutiones cum futuræ successionis reservatione.

Innocentius III. in decretali epistola pronuntiavit soli Pontifici Romano ex jure divino competere auctoritatem separandi conjugium spirituale quod ab Episcopo cum sua Ecclesia contractum est; sive illud fiat per viam cessionis, translationis, aut depositionis. Quia verò in libro septimo, in quo agitur de depositione Episcoporum, ostensurus sum hanc Innocentii propositionem, saltem quoad depositionem, antiquis canonibus & decretis summorum Pontificum esse contrariam, satis erit hoc loco si eandem curam adhibeam quoad cessiones & translationes.

II. Primum omnium satis constat migrationes ab Ecclesiis sive sedibus ad alias gravibus pœnis intentatis prohibitas esse à canonibus, cùm in canone Nicæno XV. ita legatur: *De civitate in civitatem non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus transferatur.* quod in Conciliis quoque Antiocheno & Sardicensi confirmatum est. (Concil. Antioch. c. 21. Sardic. c. 1. & 2.) Julius verò Episcopus Romanus in epistola ad orientales, quæ extat apud Athanasium, Eusebianis exprobrat quòd Ecclesias suas desererent ut ad alias commodiores migrarent. (Euseb. de vita Constant. lib. 3. c. 59. Theod. lib. 5. c. 14.) Eusebius Cæsareæ Episcopus Ecclesiæ Antiochenæ cathedram recusavit, quæ ei à clero illius civitatis offerebatur, quoniam id canonibus contrarium extitisset, si Cæsareensem Ecclesiam pro Antiochena dimisisset. Quin & Romana synodus sub Damaso celebrata eos communione privat qui ab una Ecclesia in aliam migraverint, donec ad primam redierint. Concilium Carthaginense can. 48. damnat in universum translationes; quas in synodo quoque generali Capuensi damnatas fuisse pronuntiat. *quod etiam*, inquit, *in Capuensi plenaria synodo videtur statutum.* Ceterùm hoc disciplinæ caput suo etiam suffragio comprobant Leo I. in epistola ad Anastasium Thessalonicensem, Hilarus in epistola ad Ascanium cap. XXV. & synodus Meldensis canone trigesimo.

III. Igitur eæ prohibitiones locum habent quando Episcopi avaritia aut ambitione inflammati Ecclesias suas absque superiorum suorum auctoritate dimittunt & aliam sedem invadunt. At si Ecclesiæ utilitas postulet ut translationes fiant ab uno episcopatu in alium, tum verò vetitæ non sunt. (*Vide suprà lib. 5. cap. 27. §. 4. & cap. 34. §. 6.*) Quinimò sæpissime sic usurpatum est in Ecclesia; ut ex diversis translationum exemplis à Socrate allatis colligitur, & ex Theodoreto. (Socrat. lib. 7. c. 31. & 36. Theod. lib. 5. c. 4. & 8.)

Ad Metropolitani autem & Episcoporum comprovincialium cognitionem spectat an ex translatione hujusmodi emersura sit utilitas Ecclesiæ; & eo casu translationem Episcoporum decernere possunt. Diserta prorsùs in eam rem sunt verba Concilii Carthag. IV. can. XXVII. *Episcopus de loco ignobili ad nobilem*

per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus. Sanè si utilitas Ecclesiæ fiendum poposcerit, decreto pro ea clericorum & laicorum Episcopis porrecto, in præsentia synodi transferatur, nihilominus alio in locum ejus subrogato. Qui locus à Gratiano relatus est 7. q. 1. c. *Episcopus*.

IV. Consuluerat Pelagium secundum Benignus Archiepiscopus an secundùm canones licitæ forent Episcoporum translationes, & utrum peragi possent auctoritate Metropolitanorum, an verò necessarium esset apostolicæ sedis potestatem implorare. *Exigit ergo dilectio tua*, inquit Pelagius ad Benignum scribens, *consulta sedis apostolicæ si licitum fores Episcopum transire de civitate in civitatem, dum quidam canones, ut tibi videtur, hoc fieri prohibeant.* Infrà: *Quidam dicant hoc fieri licere, nisi consensum apostolicæ sedis habuisset.* Primæ ergo inquisitioni apertè & dilucidè respondet Pelagius, canones interpretando. *Quod in canonibus legitur*, inquit, *non debere Episcopum de civitate ad civitatem transire vel transferri, non de his dicitur qui aut vi expulsi, aut necessitate coacti, aut auctoritate majorum hoc agunt, sed de iis qui avaritiæ ardore inflammati sponte sua prosiliunt, & potius ambitioni quàm utilitati Ecclesiæ servire & qui ut dominationem agant insistere cupiunt.* Hanc autem interpretationem probat exemplis veterum & variis argumentis. Secundæ verò inquisitioni, an videlicet consensus sedis apostolicæ necessarius sit ut translationes fieri possint, respondet ingenuè, dicens Metropolitanum, qui jus habet ordinandi Episcopos, eisque titulos & Ecclesias assignandi, posse etiam, si necessitas cogat aut utilitas, eos mutare ac transferre: *Quia sicut potestatem habes Episcopos & sacerdotes regulariter titulare & ordinare, ita, ut prædictum est, causa necessitatis aut utilitatis habes & mutare ac de titulo ad titulum translatare, licèt de minori ad majorem urbem mutandus sit.*

Hæc epistola falsò tribuitur Pelagio.

V. Juris canonici interpretes Græci eandem distinctionem adhibent, & eam his vocabulis exprimunt, μετάθεσις, μετάβασις, ἐπιβασία, id est, *translatio, migratio, & invasio*. Harum primam permittit canon XIV. apostolicus, eò quòd pro Ecclesiæ utilitate fiat, non Episcopi translati motu, sed plurimorum Episcoporum judicio: οὐχ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀλλὰ κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων. Secundam quoque permittit canon XVI. Antiochenus, cùm Episcopus sede sua pulsus, quæ ab ethnicis aut hæreticis occupatur, in Ecclesia vacante functiones Episcopi exercet. sed tamen migrationem illam fieri debere in synodo provinciæ præcipit isdem canon Antiochenus: μετὰ διαγνώσεως τελείας συνόδου. At invasio prórsùs vetita est. Invasio autem dicitur cùm Episcopus sponte sua ab una Ecclesia in aliam migrat, vel ad eam transfertur absque ulla Ecclesiæ utilitate. Apud Leunclavium in libro quarto Juris Græco-Romani extat tractatus περὶ μεταθέσεων, in quo referuntur quamplurima exempla variarum translationum; unde concludit auctor: *Migratio prohibita est, non translatio*: μετάβασις κεκώλυται, οὐ μὴν ἡ μετάθεσις.

VI. Cessiones verò episcopatuum olim vetitæ erant, ut disertis verbis docet Cyrillus Alexandrinus in epistola ad Domnum. Ratio inde petitur quòd si Episcopus suo episcopatu dignus est, in eo permanere debet; sin verò dignus non est, illum quidem deserere tenetur, non tamen per renuntiationem, sed cum causæ cognitione, & post sententiam adversùs eum pronuntiatam. Negari tamen non potest quin interdum emergant occasiones in quibus discedendum est à summo illo jure, videlicet si Episcopus ægrotet, si dura & pertinax plebs in contumacia perseveret, aut si ea sit Episcopi infirmitas ut negotiorum in dies emergentium nimia frequentia opprimatur, neque omnia exequi possit. Ultima hæc exceptio impulit synodum Pamphyliæ ut Eustathiû Metropolitani sui resignationem admitteret; in cujus locum suffectus est Theodorus. Verùm Eustathius apud synodum Ephesinam conquestus est de hac dejectione sua; non quòd cessionem suam in irritum mitti vellet; sed ut benignitatem synodi huc flecteret ut & nomen & dignitatem Episcopi retinere posset, id est, honorem & reditus necessarios ad vitam. quod ei concessum quidem est, sed ea lege ut nullam episcopalis muneris partem attingeret absque consensu Theodori. Præjudicio synodi Ephesinæ, quæ renuntiationem episcopatus fieri permittit, fretæ Ecclesiæ orientis & occidentis Episcoporum resignationes recepere, modò æquitate quadam niterentur. Et Græcorum quidem usus confirmatus est in Concilio CP. sub Photio can. XVI. Occidentis verò praxim suis literis firmarunt Pelagius, Gregorius primus, & alii, quorum auctoritates adducuntur in Decreto Gratiani 7. q. 1. Innocentius autem III. in quadam decretali recenset causas ob quas resignationes episcopatuum admitti possunt.

Epistola synodi Ephes. ad syn. Pamphyl.

c. 10. de renunciat.

VII. Constat igitur translationes olim fieri consuevisse auctoritate Metropolitanorum: qui ob eandem rationem admittere etiam poterant renuntiationes, donec novo jure eas Innocentius III. apostolicæ sedi reservavit. Sanè apud Ivonem Carnotensem in epist. LXXXVIII. legimus Hilgodum Suessionensem Episcopum renuntiasse suo episcopatui & in monasterium secessisse, inscio prorsùs summo Pontifice. Quippe Paschali II. ignotas fuisse causas hujus renuntiationis, tametsi diù antè peracta fuisset, probatur ex hac epistola: in qua Ivo (ob aliam tamen causam, neque enim de hoc agebatur) causas hujus renuntiationis & secessionis ab Hilgodo factæ aperit eidem Paschali.

Secessisse Hilgodum apud Majus monasterium Turonense, abdicato episcopatu, ibique monachum fuisse quum synodus Claromontana celebrata est ab Urbano II. scribitur in veteri codice MS. Bibliothecæ Seguerianæ.

VIII. Ceterùm resignationes puræ esse debebant, non autem in favorem alicujus certæ personæ; quòd secundùm canones vetitum esset ne Episcopi sibi deligerent successores, ut patet ex canone XXIII. Concilii Antiocheni: *Episcopo non licere pro se alterum successorem sibi constituere, licèt ad exitum vitæ perveniat. Quòd si tale aliquid factum fuerit, irritum esse hujuscemodi est constitutum.* Ad hunc canonem alludit Theodoretus dum invehitur in Paulinum Episcopum Antiochenum, qui successorem sibi constituerat Evagrium. Extant tamen exempla in contrarium. Nam Valerius Hip-

Theodor. lib. 5. c. 23.

ponensis Episcopus Augustinum in Ecclesia sua ordinari Episcopum fecit, ut coadjutor & coëpiscopus esset; *ita ut novo more*, inquit Paulinus, *non tam succederet quàm accederet*. Ceterùm ordinationem illam probavit cleri & populi consensus & Episcoporum comprovincialium. Canones nihilominus Nicænos in ea violatos esse fatetur Augustinus; non quia ipse successor Valerio destinatus esset, sed quia Episcopus unà cum illo fuit. Quippe Concilium illud vetuerat ne duo Episcopi essent in una Ecclesia. Nam quod spectat ad electionem successoris, nihil in ea reprehendebat, modò fieret cum consensu cleri & plebis, id est, eorum ad quos jus eligendi pertinebat. Certè ipsemet Augustinus successorem sibi constituit Heraclium in plenario Ecclesiæ suæ cœtu: cui electioni ut accederet cleri & populi Hipponensis consensus effecit, & acta consensus eorum per Notarios excipi jussit. Sed extant præterea quamplurima exempla hujus praxis.

August. epist. 14.

Idem ep. 110.

IX. Fatendum tamen est plenam periculi fuisse hanc consuetudinem, viamque aperuisse ad successiones hereditarias in Ecclesiis, exclusa prorsùs contemplatione virtutum ac meritorum. quo nihil politiæ ecclesiasticæ perniciosius contingere poterat. Sapienter itaque Hilarus Papa, qui hæc deinceps in Ecclesiis Hispaniarum fieri prohibuit his verbis: *Episcopatum, qui nonnisi meritis præcedentibus datur, non divinum munus, sed hereditarium putant esse compendium; & credunt sicut res caducas atque mortales, ita sacerdotium velut legatario aut testamentario jure posse dimitti.*

Synod. Rom. sub Hilaro.

X. Substitutiones illæ cum futura successione possunt tolerari si consensus accedat superioris & eorum quibus jus eligendi competit. Sed prorsùs legitimæ sunt si tanta fuerit Episcopi ægritudo ut functiones suas exercere non possit, ita ut coadjutore indigeat. Huic enim coadjutori concedi posse futuram successionem, ut hoc stimulo excitetur ad exequenda coadjutoris munia, decrevit Gregorius I. ad Reginam Brunichildem scribens: *Si verò nullo tempore ad mentis sana redit officium, quæri persona debet vita & moribus decorata, qua & animarum curam gerere & ejusdem Ecclesiæ causas utilitatesque salubri valeat ordinatione disponere: talisque, si superstes fuerit, ejus possit loco succedere.*

Gregor. lib. 11. ep. 8.

XI. Quòd si quis objiciat nemini licere coadjutores dare cum futura successione præterquam summo Pontifici, opponi potest exemplum Augustini; ex quo trahi potest argumentum jus illud Episcopis quoque comprovincialibus competere, si quis Episcopus coadjutorem postulet, & eorum consensus acccedat ad quos electio pertinet. Verùm ne negotium illud ab ea antiquitate repetamus, canones quoque Gallicani probant usum illum esse legitimum & synodum provinciæ posse decernere hoc jus futuræ successionis in gratiam eximii cujusdam viri, sive de episcopatu agatur, sive de archiepiscopatu. Legatur canon XLVII. Meldensis Concilii, quod anno DCCCXLV. convenit. *Sed si Episcopus ministerium ecclesiasticum propter infirmitatem corporeum exhibere non potuerit, in Archiepiscopi hoc; cum voluntate Episcopi ejusdem Ecclesiæ, maneat ordinatione qualiter debitum officium non remaneat. Obsequium verò ad Remp. pertinens qualiter exequatur per tales ex subditis & ecclesiasticis ministris, cum consensu Archiepiscopi, propter pacis charitatisque custodiam, Episcopus ordinet ac disponat, quos succedendi in episcopatu appetitus indebitus non elevet neque vexet; nisi ita moratus extiterit ut secundum instituta beati Gregorii in libro epistolarum & humiliter in subditione præsit, & post viriliter conveniens sanctis regulis præsit, quia ob hoc in multis Ecclesiis scandalum magnum conspeximus. Sin autem in Archiepiscopo talis necessitas acciderit, similiter ipse consilio coëpiscoporum suorum hujusmodi ordinationem exhibeat.*

XII. Abbates autem, cùm antiquitus in Episcoporum potestate consisterent, ab iis quoque ordinabantur post electionem à monachis celebratam. Quod locum habebat etiam quoad monasteria exempta; ut patet ex privilegio immunitatis & libertatis quod Episcopus Ambianensis cum consilio suorum collegarum concessit monasterio Corbeiensi anno DCXLIV. in gratiam Regis Chlotarii fundatoris ejusdem monasterii. Quippe universa monasterii bona eximens ab Episcoporum potestate, monachorumque correctionem Abbati permittens, sibi tamen ac successoribus suis reservat ordinationem Abbatis: *Cùm Abbas fuerit de seculo isto evocatus, quem unanimiter congregatio ipsius monasterii ex semetipsis bonum & dignum elegerint, data auctoritate à præfato Principe vel ejus successoribus, à nobis vel successoribus nostris absque ullo commodo secundùm sanctos canones ordinetur.*

XIII. Ætate Ivonis Carnotensis Abbates Gallicani confirmabantur & benedicebantur à suis Episcopis, quibus omnem subjectionem & obedientiam promittebant. At si Abbates forent exempti & sedi apostolicæ immediatè subjecti, benedictionem quidem ab Episcopo suo recipere debebant, non tamen ei professionem obedientiæ facere. Nam professio quam idem Ivo exegerat à Goffrido Abbate Vindocinensi inter ordinationis ejus solennia cassata est ab Urbano secundo, ut scribit ipse Goffridus lib. II. epist. XXVII. Jus autem istud prorsùs immutatum est quoad exemptos, qui, ut jure novo præscribitur, à summo Pontifice confirmari debent.

Ivo ep. 71. & 88.

V. Gloss. Pragmat. Sanct. tit. De elect. verbo Pertinet.

CAPUT IX.

Synopsis.

I. Proponitur synopsis eorum quæ superioribus capitibus explicata sunt.

II. Libri decretalium invexere jus novum. Recensentur varia innovationum capita.

III. Jura sedis apostolicæ, quoad hæc, immensùm aucta sunt ope reservationum.

IV. Ecclesia Gallicana invehitur in reservationes & gratias expectativas. Ac remedium adhibet.

V. Joannes XXIII. ea de causa misit in Gallias Cardinalem Pisanum, qui omnia turbavit. Hinc factum ut renovata sint decreta Ecclesiæ Gallicanæ. Quæ Legatos mittit ad Concilium Constantiense; quibus mandatum est ut ab eo peterent confirmationem deliberationum Ecclesiæ Gallicanæ. Sed eorum petitionem elusere Concilium & Martinus quintus.

VI. Edictum anni 1418. est magni momenti. Quippe latum post electionem Martini V. Eo abolentur reservationes & gratiæ expectativæ; jusque commune revocatur.

VII. Idipsum statuit Carolus VII. Et Concilium Basileense. Appellationes tamen reservantur sedi apostolicæ.

VIII. Ecclesia Gallicana amplexa est decreta Concilii Basileensis. Pragmatica sanctio ob id edita Avarici Biturigum an. 1438.

IX. Quid in Decretis Basileensibus immutatum ab Ecclesia Gallicana, quæ existimavit licere Principibus preces adhibere in electionibus Episcoporum.

X. Pragmatica sanctio abolita diplomate Ludovici XI. Sed revocata, ob intercessionem Parlamenti Parisiensis. Abolita rursum auctoritate Concordatorum. Discrimen inter Pragmaticam & Concordata. Eorum publicationi intercedunt Clerus & Parlamentum.

XI. Major regno utilitas emergit ex Concordatis quàm ex Pragmatica sanctione.

XII. Jus commune antiquum in edicto Caroli VI. intelligendum de jure Decreti & Decretalium. Idem dicendum de Pragmatica sanctione B. Ludovici.

XIII. Rursum de discrimine quod intercedit inter Pragmaticam & Concordata.

I. EX iis quæ suprà dicta sunt colligere quivis potest synodos provinciarum, quæ propter ordinationes Episcoporum conveniebant, auctoritate Metropolitanotum fuisse congregatas, tum eis competivisse examen decreti electionis factæ ab electoribus, sive à clero & populo facta fuerat secundùm canonicas sanctiones, sive à Rege, sive tandem à solis Capitulis, confirmationem præterea Episcoporum pertinuisse ad Metropolitanum, Metropolitani verò ad Episcopos comprovinciales. Sed & illud adnotatum est, contradictiones quæ oriebantur in electionibus judicari solitas suprema Metropolitani cum suis coëpiscopis auctoritate, & synodos consuevisse admittere resignationes, translationes, & coadjutorias cum futura successione.

II. Libri decretalium jus novum nobis invexere. Primùm enim electiones ad trituræ forensis leges revocatæ sunt. Nam cùm adversùs veterem disciplinam decretum fuisset electionem jus quoddam acquirere electo, quod *jus ad rem* vocari invaluit, hinc factum ut quoties vota eligentium in duas partes se diviserant, aut varietas opinionum sive nullitas quæpiam incidisset, litis istius judicium ad Metropolitanum pertineret, qui tamen eam definire non posset nisi post contestationem. Tum appellationes ad sedem apostolicam introductæ sunt, ingentium sumptuum & incredibilium morarum materia. Secundò, si electores essent negligentes, aut si scienter aliquam personam incapacem elegerant, vel aliquid eorum omisissent quæ necessaria sunt ad hoc ut electio rite celebrata dici possit, tum verò jure eligendi privabantur, & integra episcopatus collatio ad summum Pontificem devolvebatur. Et hæc est una ex reservationibus quæ sunt in corpore juris. Tertiò, Metropolitanis interdictum est universis functionibus episcopalibus donec Pallium receperint; præter juramentum fidelitatis ei simile quod vassallus domino suo præstare tenetur, quod unà cum formula introductum est. Quartò, sedi apostolicæ reservatum est jus admittendi cessiones episcopatuum decernendique translationes & coadjutorias cum futura successione.

Vide lib. 3. c. 6. §. 4.

C. Quamquam. de elect. in VI. & cap. Quia propter. eod. tit.

III. Sed jura illa immensùm auxit Bonifacius VIII. qui sedi apostolicæ reservavit provisionem Ecclesiarum quæ in curia Romana vacarent, sive illæ cathedrales essent, sive abbatiales, aut alius generis. Sequentes autem Pontifices fuere paulò audaciores, cùm eidem sedi specialibus primùm rescriptis, tum in regulis cancellariæ, reservarunt provisionem omnium Ecclesiarum cathedralium & aliorum beneficiorum quibus provideri consueverat per electionem, per universum orbem Christianum. Unde factum ut provisio Papæ in bullis ejus contenta vim obtineat electionis & confirmationis. Nam quoad consecrationem, eam committit tribus Episcopis in partibus, nulla facta mentione Metropolitani.

C. Si eo tempore. De elect. in sexto.

IV. Tantum veteris consuetudinis contemptum ferre non potuit Ecclesia Gallicana libertatis suæ conservandæ avidissima. Nam licèt Benedicto XIII. in schismate adhæreret, noluit tamen committere ut in ejus gratiam ruere pateretur causam publicam religionis. Atque ut malo illi canonicè remedium adhiberi posset, Carolus VI. conventum Ecclesiæ Gallicanæ coëgit Parisiis anno MCCCCVI. exeunte; in quo Advocatus Regius repræsentavit confusionem ab aliquot annis introductam à summis Pontificibus circa provisionem Prælatorum & aliorum beneficiorum ob reservationes & gratias expectativas, quæ electiones adimebant Capitulis & collationes ordinariis in contemptum decretorum Conciliorum generalium, unde sequebantur immensa

Tit. 12. libert. Eccl. Gallic. num. 9.

immensa damna & pernicies irreparabilis; quotum capita singillatim recensuit. Itaque in eo Concilio nationali decretum est ut deinceps obtineret forma in statutis Conciliorum generalium & decretis sanctorum patrum præscripta tam in provisionibus Ecclesiarum cathedralium & collegialium quàm aliorum beneficiorum secularium & regularium quibus per electionem consueverat provideri, nimirum ut electionum jura ubique obtinerent. Quoad alia verò beneficia, statuerunt ut iis provideretur per collationem, præsentationem, & institutionem ab iis quibus jus illud comperebat ex jure communi, privilegio, aut consuetudine. Reservationes autem à summo Pontifice aut ejus auctoritate factas, gratias item expectativas, in universum sustulerunt donec aliter statueretur in Concilio generali legitimè celebrando, cujus ordinationi se Gallicana Ecclesia submisit. Statim verò Regem adeunt; orantque ut deliberationem hanc gratam ratamque habere velit, & ut eos, quantum in ipso erat, priscæ libertati jurisque communis dispositioni restitueret quoad capita illa, eosque in ea libertate conservaret, amotis prorsùs omnibus impedimentis. Rex verò, ex sententia Consilii sui, deliberationem illam, utpote decretis Conciliorum generalium consentaneam, ratam habens, decrevit, quantum in ipso erat, ut Ecclesiæ & personæ ecclesiasticæ regni hujus restituerentur; quoad hoc, & conservarentur in sua antiqua libertate & in dispositione juris communis. Mandat curiæ Parlamenti, Ballivis, Seneschallis, & aliis officiariis ut secundùm formam superiùs præscriptam personas ecclesiasticas frui faciant jure electionis, collationis, & præsentationis, & ut contradictiones omnes amoveant, & contravenientes puniant, cujuscunque qualitatis & conditionis existant.

V. Sed persuasio quæ in Gallia invaluerat, futurum ut Pontifex, audita hac deliberatione, sponte sua his malis mederetur, edicti hujus publicationem differri suasit per biennium, id est, à die XVIII. Februarii anni MCCCCVI. usque ad decimam quintam Maii anni MCCCCVIII. Eo enim die Princeps Parlamenti curiam ingressus edictum illud se præsente publicari jussit; cujus tamen executio dilata fuit ob spem quam præceperant fore ut brevi Concilium generale celebraretur. Intetim Papa Joannes XXIII. ad summum pontificatum evectus missa ad eum amplissima legatione sollicitatus est ut tot malis remedium adhiberet. Ipse verò se ea de causa missurum esse Cardinalem Pisanum pollicitus est: qui cùm in Gallias pervenisset, edictorum executionem impedire potiùs conatus est quàm mederi malis quibus Ecclesia Gallicana miserè opprimebatur. Quod Regem impulit ut literas ad Parlamentum scriberet anno MCDXIII. quibus consilium ejus exquirebat circa ea quæ fieri conveniebat in hoc negotio. Parlamentum verò respondit edictum anni MCDVI. executioni mandandum esse. quam sententiam Princeps amplexus est. Ejus tamen executio

L. 22. Libert. el. Gallic. n. 14.

cutio retardata est arte quorundam è Consilio regio, ob privatam suam utilitatem. Interim Constantiense Concilium generale convocatum est: quò Clerus Gallicanus Parisiis jussu regio congregatus anno MCDXIV. legatos sive deputatos misit, quibus inter cetera mandatum est ut à Concilio peterent confirmationem deliberationum Ecclesiæ Gallicanæ circa provisiones beneficiorum. Sed quantumvis id urgerent deputati, nihil obtinere potuerunt à Concilio; quod negotii hujus discussionem decrevit non attingere nisi post electionem Papæ, ut constat ex sessione quadragesima. Martinus verò V. in Concilio electus silentio transmisit negotium Ecclesiæ Gallicanæ. Igitur anno MCCCCXVII. mense Novembri congregari jussu regio Episcopi, gentes Consilii Regis & curia Parlamenti, decreverunt ut edictum anni MCCCCVI. circa provisionem beneficiorum executioni mandaretur.

VI. Deliberationem hanc secutum est aliud edictum regium publicatum die XIII. Aprilis MCDXVIII. quod magni momenti est. Decretum quippe non est pendente schismate quo Ecclesia laborabat, sed post depositionem triun contendentium de pontificatu, & post electionem Martini quinti. Præterea nihil illic decernitur per provisionem, ut vocant, id est, donec Concilium generale celebretur; sed lex regia fertur quæ prorsùs observari debeat, lata postquam Concilium Constantiense & summus Pontifex jus reddere recusarunt Ecclesiæ Gallicanæ. Nam in diplomate regio continetur Regem frequentibus omnium ordinum regni conquestionibus coactum esse ut susciperet curam conservandarum libertatum Ecclesiæ, atque ob hanc causam, imperandi executionem eorum quæ decreta fuerant anno MCCCCVI. quam retardaverat ob spem quam conceperat futurum ut Concilia Pisanum & Constantiense finem tandem aliquem adferrent tot ingentibus malis, præsertim cùm nonnulli Archiepiscopi & Episcopi facilè adduci non possent ut electiones confirmarent quæ consequenter post edicta illa celebrarentur. Itaque jubet ut Ecclesiæ & personæ ecclesiasticæ hujus regni restituantur in perpetuum suis antiquis franchisiis & libertatibus. Tum, ut Ecclesiis cathedralibus & collegialibus ac beneficiis electivis secularibus & regularibus provideatur per electiones Capitulorum, conventuum, & collegiorum, sive per postulationes canonicè factas, cum confirmatione superiorum. Aliis verò beneficiis, quibus per electionem provideri non consueverat, provideri mandat per præsentationes, collationes, & institutiones ordinariorum, *secundùm antiqua jura communia Conciliaque generalia*; nonobstantibus quibuslibet reservationibus, gratiis expectativis, & contrariis quibuscunque. Hujus autem edicti executionem imperat curiæ Parlamenti aliisque officiariis.

VII. Edicta illa confirmavit Carolus VII. Num. 17. d. tit.
statim atque in solio regali sublimatus est, diplomate dato anno MCDXXII. quo jubet

ut electiones & aliæ beneficiorum provisiones fiant secundùm jus commune & antiquum. Interim Concilium Basileense celebratum est, in quo vetitæ sunt omnes beneficiorum reservationes generales & speciales quæ deinceps à summis Pontificibus fieri possent, electionesque restituuntur. Duobus id decretis sancitum : quorum unum factum est anno MCDXXXIII. die XIII. Julii, aliud verò MCDXXXVI. mense Martio. His igitur decretis electiones restituuntur, & confirmationes ad jus commune revocantur; id est, statuitur ut Episcopus confirmet eos qui sibi subjecti sunt, Archiepiscopus Episcopos, & summus Pontifex Archiepiscopum, sive per viam confirmationis, sive mittendo Pallium, & ut insuper Episcopi & Abbates exempri ab eo confirmentur. quod ita statuitur ut nullum per hoc præjudicium generetur appellationibus ad apostolicam sedem à judiciis confirmationis per ordinarios latis, quas Romæ agitari placuit. Jam cùm edictis regiis abolitæ sint reservationes, decreto quoque Concilii Basileensis abolentur; exceptis tamen iis *quæ sunt in corpore juris clausæ*, id est, cùm electores secundùm sententiam summi Pontificis privantur jure suffragii, ob hoc quòd indignum elegerint; vel cùm beneficia vacantin curia Romana, aut quando agitur de translatione Episcopi. Præterea in eo decreto excipiuntur terræ patrimonii Ecclesiæ, quarum provisionem Pontifex, si ita ei videbitur, sibi reservare poterit. Extat etiam aliud ejusdem Concilii decretum, quo gratiæ expectativæ prohibentur quoad beneficia non electiva, quò liberè & canonicè fiat collatio ab ordinariis; servatis tantùm summo Pontifici mandatis apostolicis pro unico beneficio, si collatores habeant jus disponendi de decem beneficiis; si verò triginta pertinerent ad eorum collationem, duo Papæ reservarentur.

Concil. Basil. sess. 21. & 23.

VIII. Ecclesia Gallicana Avarici Biturigum congregata jussu Caroli VII. anno MCDXXXVIII. amplexa est decreta illius Concilii, & in primis hæc duo quæ reservationes & gratias expectativas abolent, libertatemque electionum & collationum reducunt. Quod Princeps edicto confirmavit, quod vulgò dicitur *Pragmatica sanctio*, (usitato Codicis vocabulo, ubi rescripta Imperatorum ad componendas provincias missa dicuntur *Pragmatica formæ* aut *sanctio*) ejusque executionem commisit curiæ Parlamenti.

IX. At Ecclesia Gallicana his decretis modum adhibuit in duobus capitibus. Primùm enim decernit ut consecrandus ad suum superiorem immediatum remittatur à summo Pontifice *pro munere consecrationis*, ut eum consecret *ipsius Papæ auctoritate* : nisi si confirmatus sit in comitatu curiæ papalis, & illic consecrari aut benedici cupiat. Nam in eo casu volunt ut personæ consecratæ seu benedictæ remittantur ad suum superiorem immediatum, ut obedientiæ juramentum ei præstent. Quoniam verò Ecclesia Gallicana leges dare non poterat summo Pontifici, pœnas illi intentant qui cùm Romæ consecratus non fuerit, consecrari se vigore commissionis apostolicæ cupierit ab alio quàm à suo superiore immediato : cui sic conanti mulcta quadringentorum scutorum dicta est, cujus media pars ordinario cederet, reliquum verò fabricæ Ecclesiæ. Tum illud quoque modificatum & inflexum quod à Concilio decretum fuerat, nempe quod Concilium hortaretur Reges & Principes ne libertatem electionum turbarent precibus aut minis, electoribus sub pœna excommunicationis inhibendo ne harum precum aut minarum rationem habeant. Ecclesia itaque Gallicana existimat licere Regi ac Principibus preces adhibere, modò vis absit, in gratiam eorum quorum virtutes & merita in Remp. ornari cupient.

X. Pragmatica sanctio aliquot per annos obtinuit, invita licèt ac contradicente Romana curia : quæ sub Pio II. tam frequentes preces adhibuir apud Ludovicum XI. ut animum ejus eò flexerint ut diploma daret quo Pragmatica illa aboleretur. Intercessit tamen Curia Parlamenti Parisiensis : cujus oratio ad Principem (id vulgò nostrates vocant *Remonstrances*) ejus ponderis fuit anno MCCCCLXI. ut Pragmaticæ usus fuerit revocatus & in consuetudinem abierit; transmissis prorsùs declarationibus Sixti IV. & deinceps Julii II. in Concilio Lateranensi, ubi abrogata est hæc sanctio. Verùm cùm Gallia contra niteretur, Rex Franciscus I. & Leo X. inivere *Concordata*, quæ Pragmaticam quidem abolent, sed leges tamen ad sananda hæc mala præscribunt quæ prorsùs similes sunt iis quæ in Pragmatica sanctione continebantur; si electiones excipias, quæ mutantur in nominationem regiam quoad beneficia quibus per electionem provideri solebat. At clerus; qui se jure electionis privatum esse ægrè ferebat, viriliter intercessit publicationi hujus Concordati, & ad futurum Concilium generale provocavit. quod ejus consilium approbavit curia Parlamenti, quæ tam subitam mutationem, quæ magni momenti erat, concoquere statim non poterat.

XI. Ego verò contendo Concordata majorem utilitatem regno attulisse quàm Pragmatica sanctio adferret. Illa quidem conservabat antiquos canones & Regum edicta pro restituendo jure electionum adversùs reservationes summorum Pontificum; sed supremam auctoritatem pro confirmatione electionum non restituebat synodis provinciarum, aut Metropolitanis. Contrà contendentium arbitrio relinquebat libertatem eundi Romam, ut illic proponerent nullitates & vitia electionum; & summo Pontifici concedebat jus providendi beneficiis quorum causa lis erat instituta, si persona electa reperiretur incapax. id quod sæpe eveniebat. Præterea Metropolitanos compellebat ad recipiendam à Papa confirmationem vel Pallium; sine quo nullam functionum metropoliticarum partem attingere poterant, ex jure tunc recepto. Ecclesia ergo Gallicana miserè lacerabatur ob consecrationes, nisi summus

Pontifex his statutis consentiret, auctoritatemque adderet electionibus. Sanè quamplures Archiepiscopi recusabant consecrare Episcopos absque illa cautione, ut patet ex edicto anni MCCCCXVIII.

XII. Carolus VI. prima fronte videtur robustius aliquid & excelsius cogitasse quàm Concilium Basileense, cùm edicto suo restituerit Ecclesias regni sui in franchisias & libertates suas secundum antiqua jura communia Conciliaque generalia. Affirmare tamen licet in edicto illo jus commune antiquum non aliud intelligi quàm jus quod in Decreto Gratiani & in Decretalibus continetur; ut opponatur videlicet novo, quod recenter introductum erat in gratiam reservationum. Quin etiam Conciliorum generalium auctoritas in edicto illo proponitur. Quod intelligendum est ex sententia doctorum hominum illius ævi. Hi enim Conciliorum generalium nomine comprehendebant ea quæ anno præterito recensita erant à Concilio Constantiensi in formula professionis fidei quæ summo Pontifici eligendo præscribebatur, octo nimirum œcumenica, & Concilia generalia Lateranense, Lugdunense, & Viennense. Unde sequitur hoc edictum, cùm fortiùs ac vehementiùs invehatur adversùs injustum jus reservationum & gratiarum expectativarum, ut necessitatem electionum & collationum probat, sic eò recidere ut necessariam esse agnoscat Romani Pontificis auctoritatem pro confirmatione Metropolitanorum. Eadem quoque fuit mens B. Ludovici quum anno MCCLXVIII. in Pragmatica constitutione sua juberet ut electiones ad prælaturas & collationes beneficiorum fierent *secundùm dispositionem, ordinationem, & determinationem juris communis, sacrorum Ecclesiæ Dei canonum, atque institutorum antiquorum sanctorum patrum.* Difficillimum quippe erat ut summo Pontifici jus adimeretur judicandi lites in electionibus obortas; nec facile erat præterea eum privare jure confirmandi Metropolitanos, sive per concessionem Pallii, aut alio modo; quandoquidem Concilium CP. octavum œcumenicum, quod in occidente receptum erat, jus illud patriarchicum confirmaverat.

XIII. Unde constat Pragmaticam sanctionem, quæ pravam reservationum consuetudinem tollebat invitis iis quorum intererat, Gallos tamen in pari confusione reliquisse quoad statum hierarchicum Ecclesiæ, eò quòd summi Pontifices recusarent confirmationem electionum Metropolitanorum, & in aliis præterea articulis acquiescere nollent. Quo fiebat ut cùm in speciem bono reformationis frueremur, schismatis malo laboraremus, licèt nulla nostra culpa esset. Animorum concordiam revocavere Concordata, quæ reservationum abusum prorsùs sustulerunt. Electiones sanè Capitulorum ambitu fiebant, eisque persæpe vim inferebant Regum preces à Pragmatica sanctione approbatæ; adeo ut Guillelmus Benedicti, celebertimus illa ætate Jurisconsultus, affirmet preces illas habuisse & habere debuisse vim imperii apud Canonicos electores. Concordata igitur abolent electiones, & in earum locum substituunt jus nominationis, quod Regi tribuunt; exemplo petito à Regibus primæ stirpis, qui jure illo utebantur cum consensu cleri. quod jus viam præcludit ambitioni & simoniæ quæ exercebatur ad emenda suffragia Canonicorum. Attamen nominationis jus sic conceditur Principi ut ad summum Pontificem pertineat confirmatio electionum, qua potiebatur absque ulla controversia ante Pragmaticam sanctionem editam. Verùm incommodum hoc compensatur ingenti commodo, cùm hoc pacto finis impositus sit litibus quas in Romana curia contestari receptum erat sumptibus immensis ut electionum nullitas discuteretur. Quo fiebat ut partes contendentes ad inopiam redigerentur, regno incommoda importarentur, & Ecclesiæ ob id diù vacarent.

Tacitus: Preces erant, sed quibus contradici non posset. Ausonius: Et quod est potentissimum imperandi genus, rogabat qui jubere poterat.

Guill. Bened. in c. Raynut. in verbo *Et uxorem. Adelas.* decis. n. §. 825

Vide lib. 4. c. 1. §. 2.

CAPUT X.

Synopsis.

I. Inquirendum in origines annatarum.

II. Earum origo, avaritia. In Concilio Chalcedonensi vetitum ne Episcopi aut clerici pretio ordinarentur. Ordinatio ea tempestate comprehendebat impositionem manuum & beneficii provisionem. Inventum dein ut pecunia daretur post ordinationem. Cui fraudi restitit Gennadius Episcopus CP. qui hanc ait esse mentem Concilii Chalcedonensis ut nec ante nec post ordinationem pecunia detur.

III. Ævo Justiniani dabatur ab Episcopis quædam pecuniæ summa pro inthronizatione. Ea videtur dedisse originem taxationibus cancellariæ. Dabatur autem Archipresbytero & Archidiacono ordinatoris.

IV. Quibusnam personis pecunia isthæc distribui debeat. Rejecta Gothofredi conjectura. Explicatur cui usui esset illa pecunia, ex ipsis Novellæ CXXIII. *verbis. Enthronisticorum & Annatarum discrimen.*

V. In iis præscribendis emicat Principis auctoritas. Inquiritur consilium Justiniani cùm hanc Novellam conderet. Laudata & approbata à Gregorio magno.

VI. Episcopi aliquam pecuniæ summam accipiebant ab Episcopis à se consecratis. Quod deinceps fieri prohibet eadem Novella. Permittit ut clerici ordinati & in Ecclesia intitulati ministris ordinationis solvant salaria consueta, modò ea non excedant reditus unius anni. Ea salaria vocantur emphanistica *vel* insinuativa. *Novella* LVI. *explicatur.*

VII. Isaacius Comnenus Imperator præscribit jura quæ Episcopis competunt propter ordinationem clericorum.

VIII. Gregorius magnus in synodo Romana decernit ne quid unquam de ordinationibus accipiatur.

IX. Curat autem ut decretum illud per omnes provincias observetur. Ordinationes quæ pretio constant hæresim simoniacam vocat.

X. In oriente dein vetitum ne Episcopus ordinator jura enthronistica verteret in suos usus.

XI. Zacharias Papa censet veram simoniam committi si quis pecuniam accipiat ratione Pallii.

XII. Concilium Parisiense sub Ludovico Pio simoniæ crimen in Ecclesia Romana amputari postulat.

XIII. Nondum desierat ætate Ivonis Carnotensis.

XIV. Durandus Mimatensis graviter invehitur in morem recipiendi pecunias pro ordinatione Episcoporum, idque simoniacam hæresim vocat.

XV. Eas solutiones immoderatas olim fuisse patet ex Hovedeno. Reditus ut plurimum annus ei rei destinabatur. Laudata auctoritas Ostiensis.

I. EXCIPI potest adversùs nostram sententiam annatarum usum esse abrogatum auctoritate Pragmaticæ sanctionis, sed iterum introductum per Concordata. Ut intelligatur quanta sit vis hujus objectionis, materia isthæc accurratè tractanda est; præsertim cùm de ordinationibus agamus, ad quas annatæ pertinent. Verùm ut materia hæc meliùs intelligi possit, inquirendum videtur in origines annatarum, sed ita ut eodem tempore adnotemus quid turbarum variis seculis excitaverint ii qui eas aut similia jura introduxere.

II. Avaritiam hujus mali originem esse non ambigo; quod seculo quarto cœpit invalescere, sed damnationis sententia perculsum est in Concilio Chalcedonensi. Antoninus Episcopus Ephesi venundabat ordinationes Episcoporum secundùm valorem annuum redituum Ecclesiæ, *pro modo redituum*, ut ait Palladius in vita Chrysostomi. Sanctus Joannes Chrysostomus Concilium Ephesi coëgit: in quo abusus ille damnatus est, quòd contrarius esset expressis verbis sacræ scripturæ. Episcopi verò sic ordinati depositionis pœnam subiere, tametsi dicerent se pecuniam dedisse secundùm consuetudinem. Pecuniam tamen suam repetere ab heredibus Antonini, qui lite pendente excesserat è vita, permissum illis fuit. Corruptio illa impulit synodum Chalcedonensem ut depositionis pœnam eis intentaret qui pretio ordinarent Episcopos aliosve clericos, aut ministros in Ecclesia constituerent; quòd avaritia sua eos impelleret ad vendendam gratiam, τὴν ἄπρατον χάριν, id est, id quod gratis debet dari. Ceterùm adnotandum est ea tempestate ordinationes ita peragi solitas ut eodem tempore quo quis ordinabatur certæ cuipiam Ecclesiæ assignaretur. quo fit ut ordinatio comprehenderet & manuum impositionem & beneficii provisionem. Paulò post hanc prohibitionem fraudibus & dolis agi cœptum est adversùs eam, data videlicet pecunia post ordinationem. Vivebat tum, id est, ad annum CDLXIX. sub Leone Imperatore, Gennadius Episcopus Constantinopolitanus, qui fortiter restitit huic fraudi, ac pœnas à Concilio Chalcedonensi decretas intendit, injecto anathemate. Decretum ejus, quod in synodo patriarchali CP. repertum est, argumentum damnandi hunc abusum sumit ex verbis Christi; qui Apostolis suis præcepit ut quod gratis acceperant, gratis darent. Addit mandatum illud ad Episcopos porrigi. Porrò oportere illud exequi simpliciter & ad litteram, non autem eludere sophisticis argutiis, ut fiebat, ne in opus plenum aleæ & periculi se darent præcipites. Verba enim, inquit, evidentissima sunt, nec diversas explicationes admittunt. Unde concludit non licere pecuniam dare neque ante ordinationem nec postquam ea paracta est, eamque esse mentem Concilii Chalcedonensis: *Sed nec ante tempus ordinationis, nec pòst, dare concedit*. Abrogat autem contrariam consuetudinem quæ paulatim recepta erat in provincia Galatiæ: οὐδὲ πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς χειροτονίας, οὐδὲ μετὰ τὸν καιρὸν αὐτὸν τῆς χειροτονίας ὑπὲρ τῆς χειροτονίας δίδοσθαι χρήματα συγχωρεῖ.

III. Ævo Justiniani & octuaginta annis post Gennadium invaluerat consuetudo, quam princeps ille Novella constitutione firmavit; ex qua videntur traxisse originem taxationes

Vide Cassiodor. lib. 9. Variar. epist. 15.

Vide lib. 8. cap. 13. §. 5.

Vide Photium in Biblioth. cap. 96.

Concil. Chalced. cap. 2.

Lib. 5. Juris Græco-Romani.

Nov. 123. §. 3.

cancellariæ; nimirum ut Episcopi, postquam consecrati fuerant, pro inthronizatione sua certam pecuniæ summam darent, quæ in hac constitutione præscribitur. Pontifex Romanus, ceterique Patriarchæ, ac Metropolitani, & Episcopi consueverant eam pecuniæ summam tradere Archipresbytero & Archidiacono ordinatoris, ut eorum cura distribueretur iis qui illam accipere debebant secundùm consuetudinem; ea tamen conditione adjecta, ut si quis aliquid ultra acciperet, in triplo componeret Ecclesiæ. Taxatio autem illa modum non excedit. Quippe ea quæ solvenda incumbit Episcopo Romano & ceteris quatuor Patriarchis, quæ haud dubiè omnium major est, coërcetur ad viginti libras auri, id est, ad mille quadringenta scuta, nisi consuetudo obtineat ut minor ab eis summa exigatur. Aliæ infra mediocritatem consistunt; quarum nonnullæ ad duo vel trecenta scuta porriguntur, quædam ad quinquaginta.

IV. Quæri solet quibusnam personis pecunia isthæc distribui debeat. Gothofredus in Notis ad hanc Novellam suspicatur eam debuisse impendi in utilitatem Ecclesiæ & alimoniam pauperum; cùm mos ille obtineret, ut traderetur Archipresbytero & Archidiacono, quibus ea cura incumbebat. Sed conjecturis opus non est ubi legis verba aperta sunt. Illa quippe docet partem ejus pecuniæ distribui solitam Episcopis qui in consecratione aderant, aliam verò clericis & notariis qui in ea ordinatione ministrabant & diplomata conficiebant. Primum illud jus à Justiniano vocatur *inthronisticum*, quod Julianus Antecessor vertit *cathedraticum*. Aliud verò dicitur *συνήθεια*, vel *consuetudo*. Hæc vocabula indicant prætextum quo illi utebantur ut pecuniam illam reciperent. Nimirum ab Episcopis accipiebatur pro inthronistico & cathedratico, quod nos installationem vocamus, non autem pro consecratione; à clericis verò pro ministerio suo in consecratione, & pro salario expeditionum. Nam ea pars pecuniæ quæ decidebat Episcopis eo prætextu accipi potuit, quò sumptibus itineris consuleretur. Quippe ex diversis provinciæ locis congregandi erant; & mora facienda erat pro examine electionum ac consecratione. At istud congiarii genus, & modicum subsidium, quæ à Justiniano probantur, multùm aberant ab annatis, quæ ad immensam pecuniæ vim porriguntur, & aliunde officiariis curiæ Romanæ donantur pro confirmatione electionis, cùm cathedratica illa à Justiniano probata tribuerentur ad levandos sumptus qui incumbebant Episcopis qui celebrabant ordinationem.

V. Sed in hoc negotio in primis observanda est Principis auctoritas, quæ in hac constitutione emicat, qui salariis & congiariis modum præscribit ab Episcopis Ecclesiarum quæ in imperio sunt persolvendis. In quo illud quoque animadvertendum est, eum duabus de causis, quæ pertinent ad jurisdictionem secularem, quæque duobus verbis in hac Novella explicantur, potuisse hanc legem condere pro taxatione illa. Prima ratio petitur ex eo quòd cavendum est ne reditus Ecclesiarum alieno ære prægraventur; quod contrahi necessum esset, si solutiones illæ modum excederent. Secunda verò, ne sacerdotia fiant venalia; quòd Principis officium sit punire crimina, exempli causa simoniam, & ejus effectus impedire: *Igitur jubemus hæc omnibus modis observari; ut non ex talibus occasionibus Ecclesiæ debitis prægraventur, & sacerdotia venalia fiant.* Ceterùm ea constitutio eò majoris momenti est quòd Ecclesiam quoque Romanam ut ceteras complectitur; præsertim cùm à beato Gregorio laudetur & approbetur, quamvis aliam ob causam. Gregor. I. lib. 11. epist. 54.

VI. Aliam quoque pravam consuetudinem invexerant Episcopi, nimirum ut aliquam pecuniæ summam acciperent ab Episcopis à se consecratis. Id deinceps fieri prohibet eadem Novella constitutio Justiniani: quæ tamen permittit ut clerici ordinati & in Ecclesia intitulari solvant salaria consueta iis qui in hujusmodi ordinationibus ministrant; ea tamen lege, ne illa excedant reditum unius anni: *Unius anni diaria non excedentes pecunias præstet*, ut interpretatur Julianus. quod non excedebat centum aut centum quinquaginta libras Turonenses. Quippe ea tempestate clericis assignati non erant certi reditus; sed eis quædam reditus portio, velut pro salatio, præbebatur è publico. Unde sequitur id trahi non posse in consequentiam quoad annatas episcopatuum aut monasteriorum, quæ ad immensam pecuniarum vim assurgunt. Sanè Justinianus non concessit ut reditus unius anni persolverentur pro magnis illis beneficiis, sed aliqua tantùm pecuniæ summa quæ infra mediocritatem subsistit, eique modus impositus est in capite tertio hujus Novellæ; adeo ut episcopatus quorum annui reditus non excedunt duas libras auri, hoc est, centum quadraginta quatuor scuta, liberi omnino censeantur ab omni solutione. Salaria à clericis persolvenda vocantur *emphanistica*, vel *insinuativa*, quasi diceres, pecunia debita pro insinuatione & descriptione clerici in libris & matricula Ecclesiæ. Consuetudinem illam in magna Ecclesia CP. tolerat Justinianus, sed in ceteris eam prohibet. Quod non ita intelligendum est ac si generalis esset illa prohibitio & ad omnes Ecclesias patriarchatus porrigeretur. id enim contrarium esset rebus constitutis in Novella CXXIII. Intelligendum est igitur de privatis Ecclesiis urbis Constantinopolitanæ, id est, ut Juliani verbis utar, de *oratoriis* aut sacellis: *Si quis in Constantinopolitana civitate clericus sit, emphanistica præstet quæ ex consuetudine præstari oportet. Sin autem alterius oratorii clericus fuerit, nihil ab eo emphanisticorum nomine exigatur.*

Nov. 123. c. 16. Nov. 56. Julian. Num. 197.

VII. Isaacius Comnenus Imperator, qui anno MLVIII. imperabat in oriente, præscribit secundùm formam antiquam jura quæ Episcopis competunt propter ordinationem

Lib. 1. Juris Græco-Rom. & ap. Balsamonem tit. 1. Nomocan. c. 14.

clericorum ; quæ non excedunt septem aureos nummos pro universis ordinibus usque ad presbyteratum inclusivè. quod jus vocatur *συνήθεια*, id est, *consuetudines* ; non autem *canonicum*, quod in hac Novella significat tributum quod unaquæque diœceseos parœcia pendit Episcopo proprio, sive illud sit pecunia, sive segetes. Tributum verò illud non erat in usu ætate Balsamonis, ut notat ipse Balsamo in responsione sua ad LVII. interrogationem Marci Alexandrini ; ubi ait Episcopos nihil aliud accipere consuevisse à populis quàm id quod ultro offerebatur : *ἀρκούμεθα τῇ συνηθείᾳ ἢ προσφορᾷ τῶν διδόντων.*

VIII. Tributa ergo illa Principis auctoritate & consuetudine firmata obtinuerant citra cujuslibet calumniam donec sanctus Gregorius congregato Romæ Concilio anno DXCV. nihil unquam de ordinationibus dandum esse constituit *ex traditione chartarum*, id est, pro expeditione literarum ordinationis. (Apud S Gregor. lib. 4. ep. 31.) Quippe interpretans synodum Chalcedonensem, cujus verba eò tantùm tendere videntur ut prohibeant emptionem suffragiorum pro electione & ordinatione, significat ejus synodi canone in universum prohiberi ut ne quid unquam accipiatur juris aut emolumentorum, non pro expeditione literarum, aut concessione Pallii, neque etiam ob eam causam quæ prætexi solet vocabulo *pastelli* seu convivii. Hujus autem constitutionis hanc rationem reddit, quia si Episcopus manum suam, quam super ordinati caput imponit, vendere non debet, ita nec Diaconus vocem suam, quam adhibet in lectione evangelii, neque Notarius calamum, quo utitur ad scribendas literas confirmationis, venundare debet. Prohibet insuper ne ordinatus aliquid det pro ordinatione, Pallio, literis, aut convivio. Si tamen post ordinationem acceptasque literas & Pallium, proprio motu, & irrequisitus, aliquid, gratiæ tantummodo causa, clero dare voluerit, licitum id esse ait, modò id non fiat ex conventione quæ præcesserit. Decretum igitur illud prorsùs damnat annatas. Refertur autem apud Gratianum. Sic autem habet : (Dist. 100. c. Novit. & 1. q. 2. c. Sicut Episcopum.) *Antiquam patrum regulam sequens nihil unquam de ordinationibus accipiendum esse constituo, neque ex datione Pallii, neque ex traditione chartarum, neque ex ea quam nova per ambitionem simulatio invenit appellatione pastelli. Quia enim ordinando Episcopo Pontifex manum imponit, evangelicam lectionem minister legit, confirmationis autem ejus epistulam notarius scribit, sicut Pontificem non decet manum quam imponit vendere, ita minister vel notarius non debet in ordinatione ejus vocem suam vel calamum venundare. Pro ordinatione verò vel Pallio seu chartis atque pastello eundem qui ordinandus vel ordinatus est omnino aliquid dare prohibeo. Ex quibus prædictis rebus si quis hinc aliquid commodi appellatione exigere vel deferre fortè præsumpserit, in districto Dei omnipotentis examinie reatui subjacebit. Is autem qui ordinatus fuerit, si non ex placito, neque exactus, neque petitus, post acceptas chartas & Pallium aliquid cuilibet ex clero, gratiæ tantummodo causa, dare voluerit ; hoc accipi nullo modo prohibemus : quia ejus oblatio nullam culpa maculam ingerit qua ex accipientis ambitu non processit.*

IX. Post constitutionem illam in Concilio Romano factam sanctissimus hic Pontifex cupiit ut prava isthæc consuetudo, quæ in universo occidente vigebat, prorsùs evelleretur. Hanc ob rem urgentissimas epistolas scripsit ad Regem Childebertum & ad Metropolitanum Arelatensem pro Episcopis Galliarum & Germaniarum, ad Reginam item Brunichildem, ad Reges Theodoricum & Theodebertum, & ad Episcopos Galliarum, ad Metropolitanum Corinthiacum, & ad Episcopos provinciæ Hellados sive Græciæ, ad Episcopos Epiri sive Albaniæ, ad Hesycium Patriarcham Hierosolymitanum, & ad Eulogium Patriarcham Alexandrinum. (Gregorius lib. 4. ep. 52. 53. 55. 56. lib. 5. ep. 7. lib. 7. ep. 5. 113. 114. lib. 9 ep. 48. 52. 53. & 54. lib. 11. ep. 46.) Hanc autem curam post Concilium celebratum suscepisse Gregorium patet ex notis annorum in calce epistolarum positis, tum etiam ex verbis epistolæ ad Joannem Episcopum Corinthiacum scriptæ, ubi sanctus Gregorius ait abolitam fuisse in eo Concilio consuetudinem accipiendi aliquod lucrum pro Pallio. Unde concludit non debere Metropolitanum illum ullum *commodum*, id est, aliquam utilitatem aut lucrum percipere ex ordinationibus. (1. q. 1. De Ordinationibus.)

Ceterùm idem Gregorius in his epistolis velut fundamentum istius prohibitionis laudat præceptum Jesu Christi, qui apud Matthæum ait in capite XIX. *Gratis accepistis, gratis date.* (Luca 19.) Item exemplum Domini nostri quando ejecit è templo eos qui vendebant columbas, & sententiam à sancto Petro pronuntiatam adversùs Simonem magum, qui dona spiritus sancti emere volebat. (Actor. 8.) Quibus auctoritatibus fretus non dubitat dicere ; *quia eum quem quis cum pretio ordinat, provehendo agit ut hæreticus fiat* : & illas ordinationes quæ pretio constant hæresim simoniacam vocat.

X. Præjudicium illud à sancto Gregorio factum ejus momenti visum est in oriente ut licèt Metropolitani non cessarent à recipiendis juribus enthronisticis, quæ Justiniani auctoritate firmata erant, decretum tamen fuerit ne Episcopus ordinator ea verteret in suos usus, sed pauperibus clericis distribueret pro eorum alimonia. Prohibitio autem illa descripta est in articulo x. instructionum quas Patriarcha tempore ordinationis suæ dabat Metropolitanis : (Libro VI. Juris Græco-Rom.) *Statuimus ut inthronismus, quem vocant, non ei qui ordinat Episcopum, (absit ut hoc fiat) sed pauperioribus clericis vel alio quodam ecclesiastico munere fungentibus, ratione facultatum ecclesiasticarum habita, detur. Quippe si locuples sit Episcopus, nequaquam prohibemus quominus in eos qui ministeriis ecclesiasticis inserviunt, & inopem vitam traducunt, velut ex beneficentia, munuscula quædam conferantur.*

XI. Laudabilis illa consuetudo, ut nihil accipi debeat neque pro Pallio neque pro literis confirmationis, vigebat etiamnum Romæ anno DCCXLIV. ut patet ex responsione Papæ Zachariæ ad Bonifacium sedis apostolicæ Legatum, qui ad eum scripserat pro-

bra adversùs Ecclesiæ Romanæ clericos palam ingeri, quòd pretia ex iis rebus acciperent. Gravem ex hoc sibi contumeliam generari censet Zacharias, atque insuper faretur veram simoniam committi si quis pretium aliquod accipiat ratione Pallii : *Quasi nos corruptores simus canonum*, inquit, *& patrum rescindere traditiones quæramus, ac per hoc, quod absit, cum nostris clericis in simoniacam hæresim incidamus, accipientes, & compellentes ut hi quibus Pallia tribuimus, nobis præmia largiantur, expetentes ab illis pecunias.* Infrà : *Fastidiosum à nobis & injuriosum suscipitur dum illud nobis ingeritur quod nos omnino detestamur. Absit enim à nobis & à nostris clericis ut donum quod per spiritus sancti gratiam suscepimus pretio venundemus.*

Zachar. ep. v. ad Bonifac.

XII. Sed non semper Romanæ curiæ clerici manus suas abstinuerunt ab hoc turpi commercio. Nam non toto post Zachariam seculo revocarunt consuetudinem à Gregorio & Zacharia damnatam. Unde ortæ querelæ Parisiensis Concilii jussu Imperatorum Ludovici Pii ejusque filii Lotharii congregati anno DCCCXXIX. quod cùm abusus quamplurimos corrigere vellet in Ecclesiam Gallicanam invectos, & in primis simoniæ crimen, ait necessarium esse ut auctoritate imperiali, cum consensu Episcoporum, amputetur in Ecclesia Romana ; quoniam ægro capite, membra vigorem suum obtinere non possunt. *Quæ etiam*, inquit, *Deo odibilis pestis primum necesse est ut imperiali auctoritate & potestate, cum consensu venerabilium Sacerdotum, & à Romana Ecclesia amputetur : quoniam si caput langueris, membra incassum vigeant necesse est.* *

Concil. Parif. lib. 1. cap. XI.

XIII. Morbus hic in Romana curia perseverabat ac vigebat anno MXC. ut docent epistolæ Ivonis Carnotensis, ex quibus discimus simoniam illam in eo stetisse quòd Episcopi & Abbates cogebantur dare pecunias pro sua consecratione aut benedictione. Quippe respondens Richardo Legato apostolico, qui Ivoni exprobraverat eum connivere cuidam pravæ consuetudini Ecclesiæ Carnotensis, ubi Decanus & Canonici quandam pecuniæ summam recipiebant in receptione novorum Canonicorum, ait Capitulum Carnotense se tueri consuetudine Ecclesiæ Romanæ: *Romana Ecclesia consuetudine se defendunt, in qua dicunt Cubicularios & ministros sacri palatii multa exigere à consecratis Episcopis vel Abbatibus, quæ oblationis vel benedictionis nomine palliantur ; cùm nec calamus nec charta gratis ibi, ut aiunt, habeatur.* Porrò posteritas ostendit veram esse prorsùs vaticinationem Ivonis : qui loquens alicubi de prava hac Curiæ Romanæ consuetudine, ait imperium cupiditatis extingui non posse donec mundi deflagratio consequatur & pacatum regnum caritas obtineat : *Nec in diebus malis regnare desinet cupiditas donec finito mundi termino pacatum regnum accipiat caritas. Semper abundabit palea donec ventiletur area.*

XIV. Sub Clemente deinde quinto vivebat magnus ille Jurisconsultus Guillelmus Durandus Episcopus Mimatensis, auctor libri qui *Speculum Juris* inscribitur, unde *Speculatoris* nomen indeptus est. Huic ergo cùm à Clemente præceptum fuisset ut in aliquot capita conjiceret ea quæ reformatione digna esse judicaret, ut in Concilio generali quod ille Pontifex Viennæ in Gallia congregavit anno MCCCXI. proponerentur examinanda, ille ipse Guillelmus ea tempestate composuit librum *De modo generalis Concilii celebrandi*, in quo non omisit commemorare corruptelam malæ consuetudinis quæ in Romana curia vigebat, nimirum ut pecunia ab iis acciperetur quibus consecrationis aut benedictionis munus conferebatur, quæ deinde dividebatur inter Papam & Cardinales. Id autem damnat ut simoniacum. Nec legitimam esse putat distinctionem quam Romani adhibebant ad exemplum Galatarum ævo Patriarchæ Gennadii, se nimirum pretium accipere post consecrationem, non autem ante, quasi Concilia nihil aliud prohibuissent quàm ne pecunia daretur ad emenda suffragia. Durandi autem verba sunt magni momenti. Nam post laudatum canonem secundum Concilii Chalcedonensis, post adducta aliquot loca ex Decreto Gratiani, & titulum Decretalium in quo simonia damnatur, addit : *Cùm illa in quibus agitur de simonia, in novo & veteri testamento, in Conciliis à sanctis patribus & Romanis Pontificibus damnata, non serventur, & maximè in curia Romana, in qua etiam cœtus Dominorum Cardinalium vult habere unà cùm Domino Papa certam portionem à Prælatis qui promoventur ibidem, videretur super hoc maximè providendum. Nam hæc hæresis maximè corrumpit Ecclesiam universalem & universos populos, & provisa remedia jam pro nihilo reputantur, cùm in curia Romana publicè contrarium fiat, ac si non esset peccatum committere simoniam, vel si dare vel accipere pòst non esset idem sicut dare vel accipere antè, 1. q. 1. Eos. c. si quis præbendas. &c.*

Liber de modo generalis Concilii celebrandi non est speculatoris, sed nepotis ejus.

Durand. parte 6, de modo cel. Conc. gener. rubr. 20.

* TANTA priscis illis temporibus insederat Romanis Pontificibus cura pravam illam consuetudinem abolendi, quæ receptum erat pecuniam dari pro ordinatione Episcoporum ac reliquorum è clero, ut etiam quadringentis ferme post Gregorium magnum annis Benedictus Papa Concilium Romæ celebraverit ea de causa, præsente Ottone Imperatore, verbisque sancti Gregorii usus sit ad prohibendum hoc malum. Tempus illius Concilii non est adnotatum in codice Cuxanensis monasterii, unde illud describi curaverat illustrissimus Archiepiscopus. Verùm cùm ejus publicandi cura delegetur Mironi Episcopo, Gerundensi nimirum, isque circa annum DCCCCLXXXII. ad eam cathedram vocatus ab Aymerico Narbonensi Archiepiscopo consecratus sit jussu Benedicti Papæ, par est existimare synodum illam esse revocandam ad annum DCCCCLXXXIII. quo Romanum Concilium à Benedicto VII. celebratum est ad discutiendam causam Giseleri Episcopi Magdeburgensis, qui malis, ut aliqui aiebant, artibus ad eam sedem pervenerat. Quæ res dare potuit occasionem decernendi pœnas adversùs eos qui pecuniam pro ordinatione aut accipiunt aut tribuunt. Eo autem anno Ottonem II. extitisse Romæ ac fine anni illic obiisse satis constat. Utcunque se res habeat, certum est eam synodum, si non eo anno, saltem per illas tempestates fuisse celebratam. Cùm autem nondum edita fuerit, visum est eam addere in calce hujus capitis. Ceterùm, ut hoc quoque dicamus, Miro Episcopus Gerundensis ex illustri genere ortus erat, filius nimirum Comitis Bisuldunensis. Unde & ipse se frequenter in veteribus actis inscribit Comitem & Episcopum. Fuisse autem virum magnæ dignationis patet ex veteribus actis illius ævi.

Si quis objecerit. & ead. cauſ. q. 3. c. Salvator. *

XV. Pecuniæ quæ Romanæ Curiæ ſolvebantur ab Epiſcopis pro conſecratione ſummam ſatis magnam conficiebant. Legitur quippe apud Rogerium de Hoveden hiſtoriæ Anglicanæ ſeriptorem, Epiſcopum Cenomanenſem circa annum MCXC. dediſſe pro ſua ordinatione ſeptingentas marchas argenti. Durandus verò adnotat conſueviſſe ſua ætate Papam & Cardinales accipere certam portionem; quæ hauddubiè exigebatur ſecundùm valorem beneficii, ut aliqua juſtitiæ ſpecies ſervaretur in hac perturbatione. Reditus utplurimum annuus ei rei deſtinabatur; ut docet Oſtienſis, Durandi magiſter, qui circa annum MCCLX. florebat. Is ergo ſcribit magnas tempore Alexandri IV. motas fuiſſe querelas adversùs annatas: quæ videlicet annatæ conſtituebant portionem quam Papa & Cardinales inter ſe partiebantur, quam verò Epiſcopus Romæ conſecratus perſolvere tenebatur. Hi tamen fructus primi anni modicè taxati fuerunt in libris cancellariæ.

Oſtienſis in c. Inter cetera. De officio ordinarii.

CONCILIUM ROMANUM

SUB BENEDICTO PAPA.

De tempore hujus Concilii vide Additionem ad §. XI. hujus capitis.

Ex codice MS. monaſterii Cuxanenſis in Comitatu Ruſcinonenſi.

*BENEDICTUS Epiſcopus ſervus ſervorum Dei. Notum eſſe volumus omnibus catholicis & orthodoxis Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, Regibus, & Principibus, Ducibuſque, & Comitibus, vel univerſis in toto orbe terrarum Chriſto famulantibus qualiter ſynodum aggregatum eſt in Eccleſia beati Petri Apoſtolorum Principis ante ſacratiſſimum ejus corpus unà cum Domno Ottone ſereniſſimo Imperatore auguſto ſpirituali filio noſtro, cum noſtris ſuffraganeis Archiepiſcopis & Epiſcopis, Preſbyteris, & Diaconibus, vel cuncto clero ſanctæ catholicæ & apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ. Et ibidem perlecta ſunt capitula de ſacris canonibus qualiter liceret Epiſcopo de * ſacris ordinibus aliquod præmium accipere. Et auxiliante Deo, & annuente ipſo Apoſtolorum principe beatiſſimo Petro, in eodem loco interdictum eſt primitus à noſtro proprio ore, & poſtea à cunctis venerabilibus Archiepiſcopis & Epiſcopis in eodem ſacratiſſimo loco reſidentibus, quòd ab iſta hora in antea ab oſtiario uſque ad ſacerdotium nullum pretium exinde accepturos eſſe, ſicuti in decretis ſanctorum patrum continetur.* Si quis per pecunias Epiſcopum, aut Preſbyterum, aut Diaconum, vel quemlibet qui connumeratur in clero, aut promoverit per pecunias diſpenſatorem, aut defenſorem, vel quemquam qui ſubjectus eſt regulæ, pro ſuo turpiſſimo lucro proprii gradus periculo ſubjacebit. Et qui ordinatus eſt, nihil ex hac ordinatione vel promotione, quæ eſt pro negotiatione facta, proficiat, ſed ſit alienus à dignitate vel ſollicitudine quam pecuniis quæſivit. Si qui verò mediator tam turpibus & nefandis datis extiterit, ſiquidem clericus fuerit, deponatur; ſi verò laicus aut monachus anathematizetur. *Item in eiſdem decretis:* Si quis per pecuniam hanc obtineat dignitatem, dejiciatur & ipſe & ordinator ejus, & à communione modis omnibus abſcindatur, ſicut Simon magus à Petro. *Verùm etiam propter illam peſſimam emptionem Hieroſolyma capta eſt: quia ipſi ſacerdotes iniqui, qui debuerant eſſe abſervatores legis & prædicatores, ipſi primi facti fuerant prævaricatores. Denique invenerant ſibi quoddam ingeniolum ut perſuaderent filiis Iſrael de longinquo venientibus ut victimas ſecum non deferrent, ſed munera; offerentibuſque ſibi non, ſicut præceptum erat à Domino, immolabant, ſed ad hoc ſibi reſervabant ut aliis atque aliis venderent, & ad hoc ſibi pretium muneris multiplicarent. Nam idem Dominus & ſalvator noſter Jeſus Chriſtus, non per Prophetas, neque per Apoſtolos, aut per doctores aliquos, ſed per ſe ipſum flagellos de funiculos fecit, & ejecit omnes de templo, boves quoque, & oves, & nummulariorum effudit æs, & menſas nummulariorum ſubvertit, & his qui columbas vendebant dixit: Auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Domus autem à Salomone ita condita fuerat ut domus Dei vocaretur eſſetque, ſicut ipſe ſapientiſſimus Rex *. Sed domus negotiationis facta eſt quando in ea boves & oves & columbæ vendebantur. Unde nos, cariſſimi fratres & dilectiſſimi filii, ſollicitè vigilare oportet, qui paſtoralem curam in noſtris ovibus exercendam ſuſcepimus, ne eas lupinis dentibus lacerandas tradamus, & ad ultimum noſmetipſi, qui paſtores vocamur, in die tremendi examinis apud pium & benignum judicem lupi rapaces inveniamur. Pro quibus veſtram ſanctam fra-*

Conc. Chalced. can. 2.

* id eſt, eccleſiaſticis

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

* ALIUD teſtimonium ejuſdem omnino temporis heic addere viſum eſt, nimirum ex libello *de recuperatione terræ ſanctæ*, ut habet titulus in editione Bongarſii, tum oblato Regi Angliæ Eduardo à Patrono cauſarum eccleſiaſticarum Ducatus Aquitaniæ. Is monita perſcribens ad Eduardum, ut ea monſtraret quæ Rex emendari procurare debebat in futuro Viennenſi Concilio, hæc inter cetera ait in capite XVII. *Conſideret etiam qualiter ubique terrarum Eccleſia Romana ſubjectarum clamatur cùm aliquis de ſimonia arguitur. Nonne videtis qualiter Dominus Papa & Cardinales munera recipiunt ab ipſis quibus beneficia conferuntur, præſertim ab illis quibus de prælationibus providetur? Qualiter illis per ſuos mercatores ſub gravibus uſuris faciunt pecunias quas ab eis capiunt mutuari, præſertim ab exemptis? Videtis quòd cùm duo electi, quorum etiam unus habet jus, venire ſolent ad curiam, demum poſt factas ab ipſis magnas expenſas & munera recepta, laboribus & periculis viarum ac curia ſuſtentis, inducitur uterque & aliquando compellitur alter renuntiare ſuo juro, totum in manibus Domini Papa ponere, & qualiter Papa conſuevit aliis de Eccleſia vel monaſterio providere, & qualiter conſuetum eſt quòd ſic proviſus ſerviat curia de magna pecunia, aliquando ſeptem, octo, vel decem millibus libris ſub gravibus uſuris perceptis ab illis qui publicè vocantur Papa mercatores.*

fraternitatem

ternitatem rogando, obsecrando, monendo, & arguendo mandamus ut omni occasione postposita, diligenti studio & maxima sollicitudine ea qua vobis agenda transmisimus implere studeatis. Nam si quislibet Presbyterorum aut Diaconorum gratia donum Spiritus sancti ab * *Archiepiscopo sive à Metropolitano suo accipere non potuerit, studeat venire ad sanctam matrem Romanam Ecclesiam catholicam atque apostolicam, & in eadem episcopalem benedictionem recipiat sine omni simoniaca heresi. Is autem qui ordinatus fuerit sine explacito**, *neque exactus, aut petitus, post acceptas chartas & Pallium offerre aliquid cuilibet ex clero gratia tantummodo causa voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus: quia ejus oblatio nullam culpa maculam ingerit qua ex accipientis ambitu non processit. Quicunque de sanctis ordinibus hanc nostram viderit epistolam, & verba vel exempla sanctorum patrum non observaverit, sciat se non esse connumeratum inter discipules Domini & salvatoris nostri Jesu Christi, sed damnatus inter impios, & inter eos qui dixerunt Domino Deo: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Hi verò qui legitimè illam custodierint, & pio intuitu observaverint, recipiant partem cum Abraham, Isaac, & Jacob in regno cælorum, una cum eodem Domino & salvatore nostro Jesu Christo, qui nunc & semper vivit & regnat Deus in cuncta secula seculorum.*

Hanc itaque nostram epistolam jubemus atque præcipimus ut per manum carissimi confratris nostri Mironie Episcopi cunctis aliis Archiepiscopis & Episcopis deportetur, ut idem ipse per suum laborem & certamen dignam exinde mercedem recipiat & fructum afferat in pænitentia.

* I. Episcopo.

* Ex S. Gregorio lib. 4. ep. 44.

CAPUT XI.

Synopsis.

I. Annatæ igitur antiquiores sunt ævo Joannis XXII. qui eas amplificavit & modum earum immutavit.

II. Successores ejus legem annatarum sanciverunt esse perpetuam. Porrecta autem ab iis est ad beneficia electiva.

III. Discrimen inter annatas beneficiorum electivorum & non electivorum. Bonifacius VIII. edixit ne quis Episcoporum aut Abbatum ullam muneris sui partem attingeret donec bullas accepisset.

IV. Ecclesia Gallicana cœpit adversùs has novitates mutire sub Carolo VI. Rege, qui remedium adhibere edicto tentavit.

V. Validius tamen remedium adhibendum fuit sub eodem Carolo, qui vetuit ne deinceps in regno fierent exactiones annatarum & minutorum servitiorum.

VI. Ea controversia agitata à deputatis nationis Gallicanæ in Concilio Constantiensi, sed irrito conatu.

VII. Quo factum est ut in conventu habito in Parlamento Parisiensi an. 1417. recitatis bis quæ Constantia acta fuerant, renovatæ sint superiores Regis constitutiones, earumque executio imperata.

VIII. Quod confirmatum est à Carolo VII. adjectis pœnis adversùs rebelles.

IX. Tandem illi contentioni finis impositus est in Concilio Basileensi. Confirmationes electionum gratis concedendas decernit, & annatas abolet.

X. Eugenium IV. rogat per Legatos ut his decretis consentiat. Joannis de Bachensteinoratio plena dignitatis; quam Antonius Rotæ Auditor callidè elusit.

XI. Decretum Basileense adversùs annatas amplexa est Ecclesia Gallicana. Tum edita sanctio Pragmatica.

XII. Licèt autem in Concordatis per consequentiam necessariam rescissa sit prohibitio solvendi annatas, earum solutioni Princeps non consensit conceptis verbis.

XIII. Titulus tamen XLI. Concordatorum favere videtur annatarum exactioni. Attamen validum hinc telum peti potest adversùs annatas.

I. HÆc est vera origo annatarum, & quoad rem ipsam, & quoad nomen. Unde patet eas antiquiores esse ætate Joannis XXII. Equidem pontifex ille eas amplificavit, & sub alio nomine quàm consecrationum recepit. Nam priscæ Annatæ ab iis solummodò exigebantur qui consecrationis munus in urbe Roma accipiebant. Quod in Episcopis provinciarum procul dissitarum tunc tantùm eveniebat quando eorum electiones illic contestabantur. ob quod electus cogebatur eò proficisci ut jus suum prosequeretur. quo fiebat ut ibidem consecraretur. Sanè si de Metropolitanis Italiæ agebatur, necessarium erat eos Romam ire, ubi confirmari debebant aut ordinari. At Joannes XXII. novum tributi genus invenit, quod *Annata* vocatum est, exigendum ex omnibus beneficiis non electivis ad subveniendum necessitatibus Ecclesiæ Romanæ, atque ob eam causam reservavit usque ad triennium fructus omnium præbendarum, Ecclesiarum parochialium, & capellarum quæ intra illud temporis spatium vacarent, ut patet ex ejus constitutione extravaganti.

Cap. Cùm nonnullæ. De præb. & dignit. in Extr. commun.

II. Successores ejus annatarum legem conservarunt, perpetuamque esse sanciverunt; hoc addito, ut tributum illud exigeretur ab episcopatibus & monasteriis non secus ac ab aliis beneficiis. Unde factum est ut beneficia electiva, quibus jugum hoc annatarum à Joanne XXII. impositum non fuerat, quòd taxatio cancellariæ locum teneret valoris antiquarum annatarum quæ ex beneficiis illis percipiebantur, novo hoc tributo oppressa sint.

III. Illud tamen discrimen intercedebat, quòd fructus aliorum beneficiorum vacantium exigebantur per collectores à sede apostolica deputatos, & servitia episcopatuum & monasteriorum Romæ in pecunia numerata solvebantur, aut sub obligatione & hypotheca omnium bonorum mobilium & immobilium Ecclesiæ quam provisi faciebant Camerariis Papæ, sub pœna excommunicationis *latæ sententiæ*. Ita enim eos agere necessitas præcipiebat, quòd eis literæ apostolicæ non antè tribuerentur quàm solutio facta esset aut obligatio concessa. Magni porrò

Vide Responf. Nationis Gallic. factam Constantiæ cap. 13. tit. 12. Libert. Eccles. Gallic.

Extrav. Injunctæ. de elect.

momenti erat hæc bullarum retentio ob constitutionem Bonifacii VIII. qui edixit ne quis Episcoporum, tametsi consecratus, aut Abbatum, tametsi benedictus, ullam muneris sui partem attingeret donec bullas accepisset. Emolumenta porrò quæ ex his juribus proveniebant multùm aucta sunt ope reservationum generalium omnium Ecclesiarum cathedralium & monasteriorum, quarum provisio sedi apostolicæ reservata est.

Tit. 11. Libert. Eccles. Gallic. c. 7.

IV. Clerus nationis Gallicanæ, Germanicæ, Hispanicæ, & Anglicæ impatienter ferebat has novitates. Sed præ ceteris Galliam opprimebant hujuscemodi exactiones ob immensum beneficiorum ejus numerum; quæ tandem, post devoratam multa patientia longam malorum seriem, movere cœpit lacertos sub Karolo VI. Rege. Subsidio fuit caput quintum Pragmaticæ sanctionis beati Ludovici editæ anno MCCLXVIII. quo omnes Romanæ curiæ exactiones ex redditibus beneficiorum prohibentur nisi Regis & Ecclesiæ Gallicanæ consensus accedat. Prima igitur libertatis adipiscendæ spes affulsit sub Karolo VI. qui turbatis rebus mederi tentavit anno MCCCLXXXV. edicto publico. Procurator regius majestati ejus suggessit collectores apostolicos recipere fructus & reditus primi anni omnium beneficiorum Galliæ, sive per obitum vacarent, sive per resignationem, permutationem, aut alio quovis modo, neque rationem ab illis ullam haberi juris regaliæ aut præsentationis ad Regem pertinentis sive ad alium patronum laicum. Karolus igitur ex sententia Magni sui Consilii præcepit Præposito Parisiensi, Seneschallis & Ballivis, ut provisos ad præsentationem Regis aut aliorum patronorum laïcorum frui facerent fructibus suorum beneficiorum, neve paterentur molestiam eis quovis prætextu exhiberi à collectoribus.

Tit. 11. Libert. Eccles. Gallic. c. 8.

V. Validius tamen remedium adhiberi necesse fuit anno MCCCCVI. die XVIII. Februarii. Clerus enim Gallicanus Parisiis auctoritate regia congregatus in modum Concilii apud Regem disseruit de variis exactionibus quæ mandato summi Pontificis fiebant; cujus auctoritas à Christo instituta fuerat ad ædificationem Ecclesiæ, non autem ad destructionem. potestatem ejus his limitibus circumscriptam ut jus suum cuique tribuere teneatur ac justum judicium judicare. unde porrò illi auctoritas clero tributa imperandi, cui Dominus pascendum & erudiendum gregem commisit? annon & terrenis lucris inhiare permisit? Inter has autem exactiones commemorant annatas sive reditus primi anni omnium beneficiorum exigi, annatas porrò magnarum dignitatum dividi inter Papam & collegium Cardinalium. non sufficere tamen eam annatam, sed aliam quoque taxationem institutam esse, quæ vulgò *minuta servitia* dicitur, pro familiaribus & domesticis Papæ. adigi omnes Episcopos ad solutionem horum servitiorum, retentione bullarum, sine quibus administrari episcopatus non poterat, emptionem id beneficii prorsùs videri. At Karolus perpendens regiam potestatem ad hoc esse institutam ut Ecclesiæ patrocinium suscipiat, regnum porrò cœleste attolli ope terrestris, quoties Ecclesiæ destructores prosternuntur auctoritate Principum, canones statuere ut auxilium Regis imploretur cùm sublimiores Ecclesiæ personæ peccant in commoda publica, sanctos præterea doctores docere Papæ obediendum non esse in iis quæ manifestè perturbant ordinem ecclesiasticum, his de causis ex sententia sui Consilii decernit ne deinceps exactiones illæ obtineant in regno, præcipiendo curiæ Parlamenti & aliis officiariis suis ut constitutionis hujus executioni invigilent.

Vide supra cap. 22. hujus libri.

Nonnulla hujus constitutionis capita perviguere. Quo factum est ut anno MCDXII. Papa miserit in Galliam Archiepiscopum Pisanum, quò curaret prohibitiones illas in irritum mitti. Verùm intercedente academia Parisiensi Consilium regium statuit ut constitutio Karoli prorsùs observaretur. Quòd si Legati pontificii quempiam ad solutionem censuris cogere tentarent, appellare se ad futurum Concilium, ut narrat Monstreletus vol. 1. cap. LXVI.

Libellus defensionis Nationis Gallic. Tit. 11. Libert. Eccles. Gallic. c. 9.

VI. Tandem materia isthæc in Concilio Constantiensi proposita est à deputatis nationis Gallicanæ. Occasionem illi de ea re differendi sumpserunt è re nata. Quippe Cardinales Pisanus, Cameracensis, & Florentinus à Concilio delegati sunt unà cum Deputatis Quinque Nationum ut in commune consulerent quid facto opus esset circa reformationem Ecclesiæ tam in capite quàm in membris. Cardinales verò delegati mentionem inter alia injecerunt annatarum & minutorum servitiorum, eaque legitimo jure deberi probare conati sunt. Ac licèt major pars delegatorum existimaret annatas & servitia illa debere aboleri, Cardinales tamen obstiterunt ne sententia concluderetur. Deputati itaque Nationis Gallicanæ seorsim ob hoc congregati decreverunt annatas omnino tollendas esse. Joannes de Scribanis Procurator fiscalis cameræ apostolicæ ab hac Gallorum deliberatione appellavit, non quidem ad Concilium, quod heic celebrabatur, sed ad futurum summum Pontificem. cui appellationi nomine collegii Cardinalium adhæsit Joannes Poncetus. Contentio autem illa effecit ne Concilium Constantiense definiret hanc quæstionem. Rationes autem quibus Galli nitebantur hæ in primis fuere. Annatas hujuscemodi, à Joanne XXII. ad certum tempus introductas quoad Præbendas, Ecclesias parochiales, & Capellas, & ab ejus successoribus certis de causis continuatas, exigi potuisse quandiu eas clerus, Principes, & populus toleravere. at postquam causæ tolerandi desierant, veluti peregrinatio transmarina, quod *Passagium transmarinum* vocabant, aut alia quæpiam occasio pietatis, solutionem earum justè negari posse. nam quomodo opponi posset præscriptio aut consuetudo, cùm & frequentes ob hoc querelæ fuerint & oppositiones. præ-

terea superiorem non facilè præscribere adversùs inferiorem.

Quod attinet ad prælaturarum annatas, aiunt eas in initio nihil aliud fuisse quàm gratuitam oblationem eorum secundùm quos pronuntiatum fuerat in curia Romana, quique electionis suæ confirmationem obtinuerant. Canonibus tamen vetitum esse ne pecunia detur ante vel post promorionem. Quo fit ut nullum fit statutum, privilegium, consuetudo, præscriptio, aliusve titulus qui vim addere possit huic praxi, cùm simoniaca sit. Nam episcopatuum annatas non ob hoc exigi quòd beneficia vacent, sed quia conferuntur. Adde quòd pecunia quam provisi solvunt aut promittunt ab eis exigitur per violentiam & retentionem bullarum. quo vel unico facinore præscriptio impeditur.

In universum autem loquentes de annatis utriusque speciei, affirmant neque Papæ neque Romanæ Ecclesiæ datam esse licentiam imperandi tributa personis ecclesiasticis; idque eò magis obtinere debere quòd Ecclesiæ ad inopiam hoc pacto redigantur, & Principes populique se lædi existiment, cùm novitates illæ invehantur absque eorum consensu & in injuriam fundationum ab eis factarum. Adferunt auctoritatem constitutionis regiæ editæ ut deinceps via præcludarur hujuscemodi corruptelis, simoniis, ac perniciei quam tributa hæc inferebant regno Gallico. Addunt insuper Regem, cùm subtilitas Romanæ curiæ artem extorquendi aurum invenisset in gravem hujus constitutionis injuriam, Legatos ad Joannem XXIII. Papam misisse, qui suaderent ut ei malo remedium adhiberet. ipsum nihilominus silentio transmisisse hanc petitionem. itaque licèt Regi liberum foret statuta circa hanc materiam edere, maluisse tamen præcipere Deputatis ut negotium istud urgerent apud Concilium Constantiense.

VII. Et Concilium quidem nova tributa prohibuit quæ clero imperabantur per viam decimæ, annatæ, aut quamlibet aliam. Annatæ tamen episcoparuum & monasteriorum duravere; quoniam earum solutionem facilem esse faciebat retentio bullarum. Itaque Gallis satisfactum non est: qui, post celebratum Concilium, ad Parlamentum convenere anno MCDXII. mense Martio, ubi congregati fuere Prælati & gentes Magni Consilii Regis & curiæ Parlamenti. In eo conventu narratum est Deputatis cleri Gallicani præceptum esse ut apud Concilium urgerent approbationem constitutionum quæ editæ fuerant pro abolitione annatarum & reservationum; sed neque Concilium, neque Papam recen[illegible]r electum, id est, Martinum quintum, ullum his malis remedium adhibere voluisse, neque ipsis providere. Quapropter decretum fuit ut constitutio diei XVIII. Februarii anni MCDVI. executioni mandaretur. Dein edicto Principis anni MCDXIII. renovantur prohibitiones in superiori constitutione comprehensæ adversùs exactiones curiæ Romanæ; sive fierent prætextu vacationis Ecclesiarum, sive alio colore quæsito. Aliis præterea literis

[margin: ...t. 33 Libert. ...cl. Gall. c. 34.]

[margin: ... 35. & 36.]

delegatur aliquot viris ministerium custodiendi clusas. Suæ tamen intentionis esse ait Princeps ut summum Pontificem & Romanam Ecclesiam adjuvet in necessitatibus suis, prout occasio tulerit.

VIII. Statim verò atque Karolus VII. in regno patris est institutus, has ejus constitutiones confirmavit diplomate dato anno MCDXXII. quo præterea jussit ut ex lege ageretur adversùs eos qui contra venirent, nonobstantibus bullis apostolicis aut excommunicationibus quæ harum bullarum auctoritate ferri possent. Sed urgentissimis Martini V. precibus victus diploma illud revocavit anno MCCCCXXIV. Verùm cùm revocatio illa facta esset absque deliberatione Consilii, ejus executione supersederi placuit propter intercessionem Cousinoti regii in curia Parlamenti Procuratoris. [margin: Cap. 17. 18. & 19.]

IX. Tandem ingens illa contentio finita est anno MCDXXXV. in Concilio Basileensi, cujus ob eam rem extant decreta duo. Horum unum pertinet ad jus electionum. Prohibet autem sub finem ne ii ad quos electionum confirmationes pertinent aliquod commodum recipiant ab electis; sive illud nomine subventionis tribui soleat, vel subsidii, gratitudinis, aut alio quocunque colore; non obstantibus omnibus privilegiis & consuetudinibus contrariis. Additur in decreto, curaturos patres ut ante dissolutionem Concilii omnino debitè & congruenter provideatur sustentationi Cardinalium & necessariorum officialium. [margin: Concil. Basil. sess. 12.]

Alterum decretum respicit annatas. Prohibet autem ne deinceps in Romana Ecclesia aut alibi quidquam exigatur ratione bullarum, sigilli, annatarum, communium & minutorum servitiorum, aut alia quavis causa vel occasione, pro electionibus, confirmationibus, consecrationibus, investituris, installationibus, aliisque expeditionibus Ecclesiarum cathedralium & monasteriorum aliorumque Beneficiorum & officiorum ecclesiasticorum quorumcunque, sive pro Pallio, prætextu privilegii, consuetudinis, vel cujusvis statuti, sub intentatione pœnarum adversùs simoniacos inflictarum; *solùm scriptoribus, abbreviatoribusque, registratoribus literarum seu minutarum, pro ipsorum labore competenti salario solvendo*, ut Concilium loquitur. *Et si (quod absit) Romanus Pontifex, qui præ ceteris universalium Conciliorum exequi & custodire canones debet, adversùs hanc sanctionem aliquid faciendo Ecclesiam scandalizet, generali Concilio deferatur. Ceteri verò per suos superiores digna ultione puniantur.* [margin: Sess. 21.]

X. Eugenium porrò quartum synodus orandum censuit, missis primùm duobus Cardinalibus, ut decreta adversùs annatas & reservationes edita observaret, deinde alia legatione missa, cujus pars erat Joannes de Bachenstein Decretorum Doctor, qui omnium nomine Pontificem allocutus est. In sua igitur oratione exposuit perniciem quam adserebat exactio harum annatarum, & magnum Ecclesiæ dedecus generari ob earum *sublevationem*, quæ canonibus contraria erat; oravitque Pontificem *quatenus velit ipsum decretum in sua* [margin: Collatio Joannis de Bachenstein, in append. Conc. Basil.]

curia ſervari & alibi obſervari facere & cuſtodire. aiens nihilominus *ſacrum Concilium omnino diſpoſitum eſſe & jam laborare per aliquem modum honeſtiorem ſummo Pontifici & Cardinalibus talem facere proviſionem de qua ſanctitas ejus Dominique Cardinales meritò poterunt contentari.* Ad quæ Antonius Rotæ Auditor ab Eugenio miſſus ad Concilium reſpondit mirari ſe ſatis non poſſe *quòd in re tam grandi, irrequiſitis & inſciis ſanctiſſimo Domino noſtro atque ſacro collegio, tam citò concluſum fuerit* negotium annatarum. quòd ſi unquam in hac materia ſuperſedendum fuit, hoc præcipuè tempore ſuperſederi debuerat, *quo Romana Eccleſia innumerabilia damna paſſa erat. Si qui in his prætendebantur abuſus, his providendum erat ſine privatione ſubſtantiæ; aut ſaltem proviſio debita ſimul facienda erat, ut ſic juſtitia & pax obviarent ſibi.* Tum recenſitis præſentibus Cardinalium neceſſitatibus, quibus unica hæc vitæ ſuſtentatio præſtò erat, injecta quoque mentione ingentium ſumptuum quos ſummus Pontifex ſuppeditare tenebatur pro bono Eccleſiæ univerſalis, demum concludit ſuperſedendum eſſe executione hujus decreti, *ſaltem donec aliter fieret ſufficiens proviſio; de qua proviſione ſufficienti ſanctiſſimus Dominus noſter vult eſſe bene contentus juxta deſiderium hujus ſacri Concilii, proviſo quòd taliter fiat quòd ſtabilis & firma permaneat.*

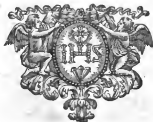
Reſponſio facta per Dominum Antonium, in dicta appendice.

XI. Sed cùm poſtea res eò deveniſſet ut in divortium inter Pontificem & Concilium deſineret, Eccleſia Gallicana Avarici Biturigum congregata amplexa eſt decretum hoc Baſileenſis Concilii adversùs annatas, quod Pragmatica Principis ſanctione confirmatum eſt. *Voluit tamen hæc congregatio pro inſtanti neceſſitate moderni Papæ & ſacri collegii Dominorum Cardinalium hodie notoriè ingruente quòd præfatus ſummus Pontifex modernus habeat, ejus vita durante duntaxat, ex fructibus quarumcunque Eccleſiarum, monaſteriorumque, quorumcunque beneficiorum,* quæ per obitum vacare contingeret, *quintam illius taxæ* quæ ſuperioribus annis facta fuerat pro decimis.

Pragmat. Sanct. Tit. IX. de Annatis.

XII. Octavo & ſeptuageſimo anno poſt Pragmaticam editam inita fuere Concordata. Iis verò cum conſenſu Franciſci I. Regis abolentur omnes deliberationes Eccleſiæ Gallicanæ, & per conſequentiam neceſſariam abolita quoque eſt prohibitio ſolvendi annatas pro bullis epiſcopatuum & monaſteriorum. Sed tamen ei annatarum ſolutioni Princeps non conſenſit verbis conceptis. Nullum enim decretum extat in Concordatis quo annatarum pro epiſcopatibus exactio confirmetur. Itaque, quoad annatas, ſummus Pontifex & Reges noſtri nullo jure adſtricti ſunt, & ad juris communis obſervationem redire poſſunt. Eccleſia ergo Gallicana contendere poteſt, id quod ab ea tentatum eſt in Concilio Conſtantienſi., annatas ſolvi non poſſe abſque ſimonia. Summus verò Pontifex reponere poteſt ineſſe ſibi auctoritatem ad purgandam ſimoniam, ac præterea conſuetudinem illam eſſe præſcriptam ob tolerantiam Regum Chriſtianiſſimorum.

XIII. Unicus in Concordatis titulus XLI. materiam iſtam attingit. Statuerat Leo X. ut gratiæ & proviſiones beneficiorum, etiam cathedralium Eccleſiarum, nullæ eſſent ipſo jure, ſi verus beneficii vacantis valor in literis apoſtolicis expreſſus non fuiſſet. Sed iſthoc titulo modificatus & inflexus eſt rigor illius ſtatuti quoad Galliam. Permittit quippe ut impetrantes beneficia petere poſſint ut verus valor ipſorum Beneficiorum in eiſdem literis corrigatur *infra annum à die datæ literarum earundem computandum;* ſtatuitque ut pro hoc valoris augmento annata ſolvatur cameræ apoſtolicæ. Verùm correctiones illæ pro expreſſione valoris neceſſariæ non ſunt niſi ut eatur obviam periculo ſecundæ impetrationis; quæ tamen, modò nihil aliud peccatum eſſet, non toleraretur in Gallia, cùm articulus ille non ſit receptus in regno, ut teſtatur Rebuffus in commentatio ad dictum titulum. Contrà verò validum hinc telum peti poteſt adversùs annatas. Quippe cùm à ſummo Pontifice non reſerventur niſi in caſu expreſſionis veri valoris beneficiorum, planum eſt ex hoc titulo locum non eſſe ſolutioni annatarum, cùm motis non ſit ut ea valoris expreſſio fiat.

CAPUT. XII.

Synopsis.

I. An ii qui annatarum pecuniam recipiunt dici possint simoniaci. Duplex simoniæ genus. Prior, quæ pretium temporale recipit pro re sacra, jure divino vetita: altera jure ecclesiastico introducta est. Explicatur in quo ea consistat.

II. Si habeatur ratio prisci moris, pura simonia committitur. At si novi juris ratio habeatur, annatæ liberari possunt à suspicione simoniæ.

III. Pars prior probatur multis auctoritatibus, & ratione. Sententia Panormitani refertur.

IV. Secundùm jus novum, annatæ liberari possunt à crimine simoniæ. Jus illud novum explicatur. Gersonis sententia adducitur.

V. Petrus de Alliaco censet omnes beneficiatos contribuere debere annatas pro sustentatione Papæ.

VI. Remittendum igitur aliquid ex prisca severitate; neque recipienda virorum eruditorum opinio scribentium exactionem annatarum esse simoniacam, etiam post Concordata. Si ea valeret, immanis & horrenda confusio turbaret Ecclesiam.

VII. Summus Pontifex tributa imperare non potest in Gallia absque consensu Regis & Ecclesiæ Gallicanæ. Probatur auctoritate Pragmaticæ sanctionis beati Ludovici & Concilii Constantiensis.

VIII. Duplex decretum circa decimas papales in hoc Concilio. Eorum discrimen.

IX. Parisiensis appellavit anno 1491. à Commissariis executoribus decimæ unius anni impositæ beneficiatis Galliæ. Item Capitulum Paris. an. 1501. & Clerus Hispaniæ an. 1523.

X. Quidam jus percipiendi decimam redituum ecclesiasticorum Romano Pontifici competere contendunt ad exemplum Pontificum veteris testamenti. Aliud sensit Concilium Constantiense. Discriminis autem ratio manifesta est.

XI. Alii jus illud Romano Pontifici asserunt ex eo quòd summam obtineat auctoritatem in bona ecclesiastica. Ea opinio exorta est ævo Bonifacii VIII. & eodem tempore explosa à Joanne de Parisiis.

XII. Igitur Regi & Episcopis liberum est, cùm annatæ titulo tantùm subsidii debeantur, ei solvendo consensum suum revocare. Æquitati tamen injuria fieret si subsidia semel concessa revocarentur.

XIII. Rex prohibere potest ne nova tributa imperentur personis ecclesiasticis, aut vetera augeantur. Probatur multis auctoritatibus.

XIV. Civiliùs ageretur si summus Pontifex rogaretur ut remittat subsidia veteribus annatis addita. Proponitur exemplum Cnuti Regis Anglorum.

XV. Quid in Gallia tentatum anno 1532. 1561. & 1587.

I. POSTQUAM aperuimus originem & progressum annatarum, & quibus contradictionibus jactatæ fuerint, consequens est ut examinemus an pecunia quæ solvitur ob bullas episcopatuum, quæ vulgò *Annata* dicitur, simoniacos reddat eos qui eam recipiunt. Sed antè quàm ad rem ipsam veniamus, docendum est in antecessum duo esse genera simoniæ. Nam vera simonia in eo consistit, si quis aliquod pretium temporale recipiat pro re quapiam sacra. Hoc genus simoniæ jure divino vetitum est, ut constat ex cap. VIII. Actorum: ubi legimus Simonem magum emere voluisse donum Spiritus sancti, quod per impositionem manuum dabatur. Alterum simoniæ genus jure ecclesiastico introductum est. In eam autem incidit quando res Dei ministerio consecratæ, aut pro sustentatione Presbyterorum dedicatæ, venduntur: quæ licèt non sint res spirituales, aliquid tamen spirituale connexum habent, ut loquuntur canonici juris interpretes & theologi; id est, considerantur quasi pendentes à functione quadam spirituali. Priscis temporibus, quando videlicet ordinationis vocabulo comprehendebantur impositio manuum & provisio beneficii, inutilis erat illa distinctio: quia is qui simoniam committebat in veræ simoniæ crimen incidebat.

II. Sed ut ad rem redeamus, sic censeo. Si ratio habeatur prisci moris & auctoritatis antiquorum patrum, puram esse simoniam, si quis, etiam post ordinationem, pecuniam recipiat; excepto tamen salario notarii, quod exhiberi debet secundùm operam ejus. At si novi juris ratio habeatur, annatæ liberari possunt à suspicione simoniæ.

III. Pars prior facillimè probari potest, adductis auctoritatibus Gennadii Patriarchæ Constantinopolitani & sancti Gregorii, Juris Græco-Romani, Zachariæ Pontificis, & synodi Parisiensis sub Ludovico Pio, quarum suprà facta mentio est. Quibus addi possunt testimonia Doctorum, Guillelmi videlicet Durandi Episcopi Mimatensis & deputatorum nationis Gallicanæ in Concilio Constantiensi, quorum loca suprà laudata sunt, & determinatio Concilii Basileensis. Ratio hujus sententiæ hinc petitur quòd cùm pecunia illa detur contemplatione ordinationis, aut ob confirmationem electionis, gratia sancti spiritus venundatur. Neque admitti potest, ut suprà laudati auctores adnotarunt, distinctio illa, an pecunia detur ante vel post ordinationem; tametsi verum sit mediocrem pecuniæ summam accipi potuisse pro jure installationis, juxta Novellam Justiniani, nisi id quoque prohibitum esset à sancto Gregorio. Sed adversùs hoc excipi potest ordinationem ab aliquot seculis separatam esse à provisione beneficii, ideoque praxim illam simoniæ crimine damnari non posse. Respondet Panormitanus disputans adversùs Papam & Episcopos qui pecuniam recipiunt pro expediendis titulis beneficiorum ordinationem conferre potestatem clavium *in habitu*, sed provisionem superioris tribuere exercitium in actu, id est, executionem ordinationis. *Per titulum beneficii*, inquit, *confertur executio ordinis & clavium, non tantùm temporalia bona.* Panormit. in tempt. c. Extirpanda. §. Qui verò §. Ecce sufficienter. cum c. seq. 16. q. 1.

IV. Secundùm verò jus novum, quod auctoritatem addidit tributis quæ beneficiorum possessoribus imperantur pro necessitatibus Ecclesiæ Romanæ & sustentatione Cardinalium, annatæ ab episcopatibus exactæ liberari quidem possunt à crimine simoniæ, sed non à vitio avaritiæ. Nam post conditum illud jus curia Romana novo prætextu usa est ad exigendas annatas, impositionis videlicet & subsidii, cùm antea id non soleret, nondum videlicet evulgato Ecclesiæ Romanæ arcano, posse eam tributa imperare singulis Ecclesiis. Porrò necessitatem illam contribuendi sumptus Ecclesiæ Romanæ, quæ inferioribus Ecclesiis incumbit, fundamentum esse annatarum affirmavit Joannes de Scribanis in Constantiensi Concilio disputans adversùs deputatos nationis Gallicanæ, itemque Antonius synodum Basileensem alloquens nomine Eugenii quarti. Tanti autem ponderis visa est hæc ratio Joanni Gersoni, qui Constantiæ aderat pro natione Gallicana, ut coactus sit excogitare distinctionem quandam, quæ in ejus operibus extat, qua concederet annatas quidem legitimè solvi posse, sed modum eas exigendi non posse tolerari. Annatas tolerat titulo subventionis; sed eas simoniæ suspicione laborare ait, si possessio aut exercitium beneficii impediatur donec pecunia fuerit persoluta. id quod fusè probat in tractatu de simonia. Alibi tamen materiam istam temperat his verbis: *Status summi Pontificis & Cardinalium dum recipit & quærit subventiones consuetas in oblationibus, decimis, vel annatis, & similibus, non debet eo ipso de simoniaca pravitate notari. Nisi fortè vitium aliud in executionis modo concurrerit. quod vitium corrigi debet, non exinde status minui, destrui, culpari, vel juribus aliunde debitis defraudari. sicut ab infirmo morbus tollendus est, non subjectum vel corpus destruendum. Oppositum verò pertinaciter opponens, notando generaliter de simoniaca pravitate totum statum istum, temerarius esset, nec ferendus.*

Suprà cap. xi. hujus libri.

Gerson de potestate ecclesiast. consid. 8. & tract. de simonia.

Idem de statu Papæ & Cardinalium, consid. 3.

V. Sanè Petrus de Alliaco nullam aliam ætate illa probabilem rationem invenit firmandæ annatarum exactioni quàm contributionem pro sustentatione curiæ Romanæ; æquumque esse censuit ut quomodo Levitæ contribuebant decimam suarum decimarum pro summo Pontifice Judæorum, sic omnes contribuerent annatas pro sustentatione Papæ. *Sicut in veteri testamento*, inquit, *Levitæ tenebantur decimarum decimam dare summo Pontifici, propterea possè justè decimam omnium beneficiorum exigere, loco verò decimæ annatas.*

Petrus de Alliaco parte 2. de ecclesiast. auctor. c. 2.

VI. Quare paulò audacior Gersone censeo æquum non esse ut priscam severitatem mordicus teneamus quoad annatas quas Episcopi solvunt, cùm eæ obnoxiæ sint interpretationi quæ ipsas liberat à vitio simoniæ, titulo videlicet subventionis. Modus quippe adigendi ad earum solutionem, retentis videlicet bullis, qui erat lapis scandali tempore Conciliorum Constantiensis & Basileensis, in consuetudinem versus est absque ulla conquestione Prælatorum aut Principum, qui solutioni huic consenserunt sub titulo subventionis. Ea videlicet ratione tollitur omnis suspicio simoniæ; quandoquidem alio titulo reali & legitimo solvuntur, cujus natura mutari non potest ob modum qui observatur in solutione. Quapropter discedere cogor ab opinione Duareni & Caroli Molinæi scribentium exactionem annatarum esse simoniacam, etiam post Concordata. Nam præterquam quòd ratio superiùs adducta liberat Episcopos à suspicione simoniæ, necesse est ut universi pedibus eant in illam sententiam ob rationem quam additurus sum, quæ est maximi momenti. Immanis quippe & horrenda confusio turbaret Ecclesiam, si omnes istæ promotiones essent simoniacæ. Papa quippe esset irregularis, & Episcopis omnibus interdictum esset functionibus sui ministerii. Neque opponi posset Papam, conferendo beneficium, dispensare ab hoc vitio: quia simonia hæc, si ulla in eo esset, juri divino, super quo dispensari non potest, repugnaret, ut suprà dixi; & præterea Papa non posset dispensare super crimine quod ipse committeret.

Duaren. lib. 6. c. 11. de eccles. minist. Molin. in comment. ad edictum contra parvas datas.

VII. Attamen non assentior Petro de Alliaco, neque Joanni de Scribanis, qui in suam sententiam traxerunt omnes ferè hujus ætatis juris canonici interpretes, dum affirmant summo Pontifici competere jus imperandi tributa clero, & personas ecclesiasticas contribuere debere partem aliquam suorum redituum pro sustentatione ejus. Jamdiu enim quæstio ista definita est in Gallia, ubi pro lege inviolabili habetur summum Pontificem nullam contributionem imperare posse in bonis ecclesiasticis absque expresso consensu Regis & Ecclesiæ Gallicanæ. Clara in eam rem sunt verba Pragmaticæ sanctionis B. Ludovici: *Item exactiones & onera gravissima pecuniarum per curiam Romanam Ecclesiæ regni nostri impositas vel imposita, quibus regnum nostrum miserabiliter depauperatum existit, sive etiam imponendas vel imponenda, levari aut colligi nullatenus volumus, nisi duntaxat pro rationali, pia, & urgentissima causa, vel inevitabili necessitate, ac de spontaneo & expresso consensu nostro & ipsius Ecclesiæ regni nostri.* Eadem quæstio in gratiam omnium personarum ecclesiasticarum definita est decreto Concilii Constantiensis: *Declarat sancta synodus non licere summo Pontifici indictiones sive exactiones quascunque supra Ecclesias vel ecclesiasticas personas imponere per modum decimæ vel alio quovis modo. Si verò causa necessitatis acciderit, propter quam esset eidem debitè subveniendum, vocato generali Concilio, secundùm quod expediens videbitur & utile, secundùm decretum Concilii provideatur eidem.*

Pragmatica B. Ludovici. §

VIII. Sed heic observandum est decretum illud fuisse deliberatum post electionem Martini V. summi Pontificis. Etenim in sessione XL. habita die XXX. Octobris anno MCDXVII. statuitur ut futurus Pontifex post electionem suam deliberet cum Concilio de reformatione Ecclesiæ in capite & in membris & de curiæ etiam Romanæ reformatione; propositis ob eam rem XVIII. articulis, quorum postremus agit de decimis. Martinus electus fuit die XI. Novembris, & die XXI. coronatus. Die dein XXI. Martii in sessione XLIII. publicata sunt decreta à

summo Pontifice & Concilio statuta circa quosdam articulos ex octodecim propositis, & inter ceteros, circa articulum decimarum papalium. Verum decretum nomine Martini V. editum discrepat aliquantulum à decreto synodi, in eo scilicet quod respicit auctoritatem imponendi decimas & alia onera. Eam enim ad se trahit Pontifex, Concilium verò sibi arrogat. Quoad effectum tamen utroque decreto idem prorsùs statuitur, nimirum onera illa imponi non posse absque consensu Prælatorum. Hæc decretorum discrepantia in eadem materia facit ut credam divisas fuisse sententias summi Pontificis & Concilii, tandemque inter eos ita convenisse ut utrinque decreta fierent, quibus sua jura summo Pontifici servarentur, & sua item Concilio. Id quod in primis observandum est, neque antea acciderat. Sanè prætermitti non debet decretum Concilii valde periclitatum esse, ac parum abfuisse quin perierit. Quippe descriptum non est in corpore actorum, sed in calce, post confirmationem constitutionum Friderici II. Imperatoris, pudore videlicet prohibente ne collectores illud supprimerent. Sed præterea descriptum est integrum in actis appellationis Universitatis Parisiensis, quorum mentio fit paulò infrà.

Concil. Constant. sess. 43. Verba decreti pontificii omnino ambigua sunt. Nam præcipit ne decimæ & alia onera clero imponantur *nisi de consilio & consensu & subscriptione Cardinalium & Prælatorum quorum consilium commodè haberi poterit*; quæ tamen levari non poterunt *specialiter in aliquo regno vel provincia* absque consensu Prælatorum *vel eorum majori parte*. Deinde vult evitare celebrationem Concilii generalis, sibique reservare potestatem imponendi. Et tamen prohibet ne exactio fiat in regnis nisi cum consensu Prælatorum, sperans videlicet faciliùs singulos in partes transgressuros quàm si congregarentur. *Per nos autem nullatenus imponantur*, inquit, *generaliter super totum clerum nisi ex magna & ardua causa & utilitate universalem Ecclesiam concernente, & de consilio & consensu & subscriptione fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium & Prælatorum quorum consilium commodè haberi poterit. Nec specialiter in aliquo regno vel provincia, inconsultis Prælatis ipsius regni vel provinciæ, & ipsis non consentientibus, vel eorum majori parte; & eo casu per personas ecclesiasticas, & auctoritate apostolica duntaxat, leventur.*

IX. Praxis quæ post hæc invaluit in Gallia & in Hispania evincit regulam illam esse certam. Nam academia Parisiensis appellavit (Tit. 23. Libert. Eccl. Gall. n. 50) à commissariis executoribus decimæ unius anni impositæ decreto Papæ Innocentii VIII. beneficiatis Galliæ anno MCDXCI. cui exigendæ prætexebatur bellum adversùs Turcas, cujusque tertia pars decidere debebat cameræ apostolicæ, reliquum verò Regi; ab iis inquam commissariis academia Parisiensis appellavit ad Papam & ad futurum Concilium universale. Inter fundamenta verò appellationis commemorat duo decreta Concilii Constantiensis suprà laudata, id est, decretum nomine Concilii editum, & illud item quod nomine Pontificis conceptum est; quæ integra descripta sunt in actis appellationis. Anno MDI. Capitulum cathedralis Ecclesiæ Parisiensis ab impositione decimæ ab Alexandro VI. imperatæ appellans ad ipsum meliùs informatum, ad Concilium universale, (Tit. 23. Libert. Eccl. Gall. n. 23) Regem Christianissimum, & ad curiam Parlamenti, & ad illum seu illos ad quos pertinuerit, appellationis suæ caput arcessit à libertate Ecclesiæ, & ex decreto Concilii Constantiensis, quo decimæ impositio reservata est Concilio generali. Clerus verò Hispaniæ (Ibidem.) appellans anno MDXXIII. ab impositione quartæ partis redituum beneficiorum Hispaniæ, quam Papa Hadrianus VI. imperaverat, adducit constitutionem Papæ Martini V. in Concilio Constantiensi editam, nulla prorsùs mentione facta decreti nomine Concilii publicati.

X. Ii quibus cordi fuere Romanæ Ecclesiæ negotia contenderunt ei competere jus percipiendi decimam redituum ecclesiasticorum, ad exemplum videlicet Pontificum veteris testamenti, quibus Levitæ contribuere tenebantur decimam suorum redituum; adeo ut Petrus de Alliaco in sententiam illam tractus sit, quam amplexi sunt universi Doctores Itali. At decretum Concilii Constantiensis contrariam sententiam confirmavit ad eruendam ex animis hominum falsam illam doctrinam petitam ex comparatione Pontificis Judæorum cum Pontifice Romano, ut ait Capitulum Parisiense in actis appellationis anni millesimi quingentesimi primi. Discriminis autem ratio manifesta est. Pontifices namque legis Judaicæ nullo alio reditu fruebantur. At disciplina Ecclesiæ Christianæ alia ratione providit sustentationi sui cleri; distributis videlicet Ecclesiis in diœceses, ea methodo, ut omnes reditus diœceseos in potestate essent Episcopi, juxta canones Antiochiæ & Chalcedonis decretaque Pontificum Gelasii & Symmachi. In hac generali institutione portio quoque sua Romanis Pontificibus tributa est in diœcesi Romana: qua portione sibi satisfactum putarunt, nullum præterea auxilium implorantes, etiam tum quando solis matronarum oblationibus potiebantur, ut loquar cum Ammiano. Satis quippe id erat, sub paganis Imperatoribus, pro sustentatione cleri Romani & mille quingentorum pauperum; sufficiebatque insuper subsidiis quæ à summis Pontificibus mittebantur ad Ecclesias remotas; ut testatur Eusebius lib. IV. cap. XXII. & lib. VI. cap. XXXV. historiæ ecclesiasticæ. Potentia porrò eorum crevit ex reditibus latifundiorum quæ Romanæ Ecclesiæ in diversis provinciis collata sunt ab Imperatore Constantino & Senatoribus Romanis, quorum numerus ab Anastasio Bibliothecario recensitus est. Tantum autem abest ut ea patrimonia non sufficerent alendo Episcopo Romano ejusque clero ut etiam ex iis reditibus prisci Pontifices alerent in provinciis ingentem pauperum numerum, præter eos qui eorum quoque cura alebantur in Urbe, ut constat ex diversis locis epistolarum sancti Gregorii. Quin etiam testatur Papa Marti-

nus in epistola XVI. eos magnificè exercuisse jus hospitii erga peregrinos omnes. Potiori itaque ratione Romana Ecclesia censenda est hodie possidere ultra id quod necessarium est summo Pontifici & Ecclesiæ capiti alendo postquam liberalitate Christianissimorum Regum Pippini, Caroli Magni, & Ludovici Pii locupletata est ob concessum sedi apostolicæ exarchatum Ravennæ, ducatum Romanum, itemque Spoletanum, aliaque ingentia patrimonia. Nisi fortassis adversùs hæc dicatur Pontificem quidem Romanum ad Principis dignitatem evectum fuisse his donis, sed eodem tempore præbitas novas prodigendi causas. Verùm clerus non tenetur in eo agnoscere dignitatem Principis secularis. Quamquam si redituum pontificiorum dispensationi modus adhiberetur, sufficerent hauddubiè huic magnificentiæ & his sumpribus, neque necessarium esset subjectos Romanæ sedis aut personas ecclesiasticas tributorum onere opprimi.

XI. Quidam jus illud imperandi tributa clero, quod summo Pontifici competere aiunt, ex eo deducunt quòd summam obtineat auctoritatem in bona ecclesiastica; adeo ut si eis malè utatur, peccet quidem graviter, sed tamen dispensationem eorum fore validam. Opinio hæc, quæ proprietatem bonorum ecclesiasticorum summumque in ea imperium Pontifici Romano asserit, exorta est ævo Bonifacii octavi, auctoribus quibusdam adulatoribus. Sed eodem tempore explosa est à Joanne de Parisiis: qui bonorum proprietatem ait pertinere ad Christum, administrationem ad Episcopos, dispensationem verò pro bono generali Ecclesiæ ad summum Pontificem; adeo ut decreta ejus circa dispensationem horum bonorum nulla sint ipso jure, nisi fiant ob evidentem utilitatem Ecclesiæ universalis. *Talia bona sunt Ecclesiæ*, inquit, *quantum ad proprietatem; sed Prælatorum, quantum ad dispensationem. Unde patet quòd Papa non potest ad libitum detrahere seu distrahere bona Ecclesiarum, ita quòd quicquid ordinet de ipsis teneat. Hoc enim esset, si esset dominus. Sed cùm sit dispensator bonorum communitatis, in quo requiritur bona fides, non habet sibi collatam potestatem super ipsis, nisi ad necessitatem vel utilitatem Ecclesiæ communis.* Infrà: *Propter quod si aliter pro libito distrahat Papa, & non bona fide, de jure non tenet.* Sanè modus hic qui potestati pontificiæ præscribitur prohibet ne Papa bonis Ecclesiæ abuti possit; sed tamen in eo quandam auctoritatem agnoscit, secundùm quam de his constituere possit cùm necessaria occasio ingruerit. Verùm heic observandum est hæc scribi à privato Doctore, qui prudentiæ temperamentum adferre volebat adversùs torrentem novarum opinionum. Fortius aliquid expectari debuit ab Ecclesia in Constantiensi Concilio congregata; quæ jus tributa universo clero imperandi pertinere ad solum generale Concilium edixit, non verò ad summum Pontificem. Decretum porrò illud innititur sententiæ quæ ait proprietatem bonorum ecclesiasticorum pertinere ad Ecclesiam universalem, sive ad communitatem uniuscujusque Ecclesiæ, dispensationem verò ad unumquemque Episcopum; unde sequatur eorum quorum interest consensum esse necessarium ut in sumptus extraordinarios, veluti ad subveniendum Ecclesiæ Romanæ, ea bona convertantur. Sed quæcunque tandem Concilii ratio fuerit, satis est quòd decreto ejus potestas Concilio generali reservatur imperandi subsidia quotiens ita Romanæ Ecclesiæ necessitas postulabit. Ceterùm cùm materiei istius cognitio necessaria sit & erudita, alibi accuratè differam de auctoritate ecclesiastica seculari in bona ecclesiastica.

Vide Innoc. III. lib. 10. ep. 200.

Joannes de Paris. in tract. de potest. reg. & papali cap. VI.

XII. Ex iis quæ suprà dicta sunt potest colligi, cùm annatæ titulo tantùm subsidii debeantur, quod exigere Pontifex non potest absque consensu Regis & Ecclesiæ Gallicanæ, liberum esse Regi & Episcopis consensum suum revocare eique tributo finem imponere. Solutio enim illa nihil aliud est quàm donum spontaneum & gratuitum, quod præscriprioni obnoxium esse non potest. Atque id eò majoris est momenti quòd annatæ non approbantur conceptis verbis in Concordatis, & tamen disertè vetantur in constitutionibus regni, quæ matura deliberatione factæ sunt à Carolo VI. Rege annis MCCCCVI. & XVIII. extincto nimirum schismate, & residente in sede apostolica Papa Martino quinto. Secundùm has constitutiones exactio annatarum prohibita est à Concilio Basileensi; eique prohibitioni Concordata non derogaverunt expressè, quæ id solùm aguntut Pragmatica sanctio aboleatur quoad horum decretorum Basileensium acceptationem. Itaque acceptatio revocata est, non tamen substantia decretorum. Quamquam videatur æquitati injuria fieri, si subsidia semel concessa revocentur, nisi manifestè constiterit ingrati crimen esse in summo Pontifice.

XIII. Quicquid sit, Rex, tanquam protector libertatum ecclesiæ Gallicanæ, & vi etiam regiæ auctoritatis, prohibere potest quæcunque tributa quæ summus Pontifex, sive titulo annatarum, sive alio quolibet modo, imperare vellet personis ecclesiasticis, ac etiam prohibere ne ea quorum exactioni consensus jam est adhibitus augeantur in posterum.

Hujus axiomatis probatio pendet ex iis quæ dicta sunt, quorum vis comprehenditur hoc dilemmate. Aut enim annatæ accipiuntur contemplatione confirmationis electionis Episcopi, aut titulo subsidii. Primus casus laborat vitio simoniæ. Ad Principem autem spectat providere legibus suis ne Episcopi imperio suo subjecti crimen simoniæ committant; adeo ut de iis redditurus sit rationem, si conniveat. Quare Leo & Justinianus Imperatores legibus eam suis prohibuerunt sub magnis pœnis. Et Gregorius magnus ad Francorum Reges Childebertum, Theodebertum, Theodoricum, ad eorumque successores in eorum personis scripsit officii eorum esse ut simoniam in regno suo extirpent, & reddituros eos Deo rationem conniventiæ suæ. *Hortamur ut tam detestabile facinus de regno suo*

l. 31. l. 42. C. de Episc. & cleric.

Gregor. lib. 4. ep. 31. & aliis

suo excellentia vestra prohiberi præcipiat. Infrà: *Hoc admoneo, quia animam vestram salvari desidero.* Sanè Concilium Parisiense Ludovicum Pium monuit simoniam, quæ in Romana Ecclesia vigebat, ab ea amputandam esse *imperiali potestate, cum consensu venerabilium sacerdotum*, id est, adhibito consilio Episcoporum Italiæ. Henricus III. Imperator simoniam prohibuit anno MXLVII. edicto lato in plenariis comitiis Galliarum & Germaniæ, ut tradit

Glaber. lib. 5. c. 2. Glaber illius temporis scriptor: *Tunc proposuit edictum omni imperio suo, ut nullus gradus clericorum vel ministerium ecclesiasticum pretio aliquo acquireretur: ac si quis dare vel accipere præsumeret, omni honore destitutus, anathemate multaretur.* Eam quoque suis constitutionibus in Gallia prohibuerunt sanctus Ludovicus aliique Reges.

In secundo casu Principes summam habent auctoritatem impediendi exactiones curiæ Romanæ in regnis suis; quæ adeo perniciosæ olim fuere ut Stephanus Tornacensis, jocosè quidem, sed tamen exprobrans, scri-

Vide Notas Baluzii ad epist. 13. Lupi Ferrar. psferit in epistola CLXV. *Anglico plumbo teguntur Ecclesiæ, nudantur Romano.* Piaculum esset in Gallia, si quis de hac potestate dubitaret post edicta sancti Ludovici Regumque Philippi Pulcri, Philippi Valesii, Caroli V. VI. & VII. & post varias constitutiones Regum subsequentium. Quòd si nolint eas in universum prohibere, possunt tamen eis modum adhibere; ut quoad enthronistica usurparum

Nov. 123. est à Justiniano, & ab Isaacio Comneno quoad jura quæ Presbyteri persolvebant Episcopo à quo ordinabantur. Cùm autem inita sunt Concordata, annatarum & provisionum beneficiorum sumptus reducti sunt ad certum quendam modum; adeo ut nisi Romæ observetur, Rex possit prohibere ne nova exactio superponatur.

XIV. Quòd si negotium istud paulò liberaliùs tractare visum fuerit, rogandus erit summus Pontifex ut remittat nova illa subsidia veteribus annatis addita, ipseque rationem habebit querelarum quæ fient adversùs ministros curiæ Romanæ. Hujus rei exemplum dedit Cnutus Rex Anglorum: qui religionis causa Romam petiit, obtinuitque ut Episcopi Angliæ liberi essent à solvendis pecuniis

Vvillelmus Malmesbur. de Gestis Reg. Anglor. lib. 2. c. 11. quæ ab eis exigebantur ratione Pallii: *Conquestus iterum sum coram Domino Papa & mihi valde displicere dixi quòd mei Archiepiscopi in tantum angariabantur immensitate pecuniarum quæ ab eis exigebantur, dum pro Pallio accipiendo secundum morem apostolicam sedem expeterent: decretumque est ne id deinceps fiat.*

Tit. 22. Libert. Ecclesf. Gallic. num. 30. XV. At Gallia anno MDXXXII. remedium his malis sibi parare studuit, propositis nimirum & explicatis summo Pontifici incommodis quæ proveniebant ex novis illis & indebitis exactionibus quæ Romæ exigebantur pro expeditione bullarum, præter annatas, quæ modum excedebant, & quarum solutio in necessitatem versa erat; quarum rerum proponendarum cura demandata est illustrissimis Cardinalibus Turnonio & Gramontio. Sed in *Instructionibus*, quas vocant, sive mandatis quæ eis data sunt, habetur Regem rogatum fuisse ut Ecclesiam Gallicanam congregaret, quò finis imponeretur his rebus honesto prorsùs & decoro adversantibus, utque cuncta revocarentur in eum statum in quo erant antiquitus. noluisse tamen Principem convocare cœtum illum, vitandis consequentiis; quia spem conceperat futurum ut summus Pontifex toleraturus non fuerit novas illas & indebitas exactiones.

Anno MDLXI. Præses Ferrerius ad Pium Num. 54. IV. summum Pontificem missus est ut ei significaret querelas à comitiis Aurelianensibus Regi Carolo IX. propositas adversùs annatas & præventiones; rogaretque Pontificem ut querelarum hujusmodi causam exscinderet, quandoquidem annatæ illæ prohibitæ fuerant variis Regum prædecessorum ejus constitutionibus, velut contrariæ libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ; cùm præsertim ab academia Parisiensi aliisque regni academiis responsum fuisset eas exigi non posse absque enormi simonia. Quantum autem ad Concordata, mandatum est Ferrerio ut differeret ea per metum magis quàm alio modo fuisse recepta, neque aliter publicata fuisse quàm vi necessitatis, ideoque illa officere non posse libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ. Sed nullam video necessitatem quæ cogere possit ad ea extrema deveniri ut Concordatorum nullitas allegetur. Quippe nihil vetat quin valeant, ut suprà adnotatum est. Præterea, si id è republica esse videatur, cessare possumus à solutione annatarum, nulla prorsùs à nobis vi facta huic pactioni.

Anno MDLXXXVII. Rex Henricus III. Romam misit illustrissimum Cardinalem à Joyosa Protectoris negotiorum regiæ maje- N. 18. statis officium illic impleturum. Ei autem dedit in mandatis ut se opponeret novis pecuniarum exactionibus quas Datariæ ministri meditabantur pro expeditione beneficiorum hujus regni. Eodem anno Parlamentum Parisiense decreto vetuit ne Banquarii & Sollicitatores majorem pecuniarum summam pro expeditionibus Romanis solverent quàm N. 19. eam quæ solita erat.

CAPUT XIII.

Synopsis.

I. Duo genera synodorum provincialium. Quæ sint provinciales, quæve nationales.

II. Convocatio synodi provincia pertinet ad Metropolitanum. Plenaria est synodus cui interest Metropolitanus. Concilia plenaria ex orbe universo.

III. Episcopi comprovinciales tenentur convenire ad locum quem Metropolitanus jusserit. Qui accedere non poterant, vicarios mittebant; qui sententiam nomine eorum promebant à quibus mittebantur. Panormitanus notatus.

IV. Synodus Agathensis excusat Episcopum qui ob præceptionem regiam non adfuerit. Item Emeritensis. Synodus Turon. II, *explicatur, quæ excusationem illam admitti prohibet.*

V. Canon XX. *Antiochenus explicatus ex canone* XIII. *Concilii Tarraconensis. Synodorum provincialium consessus explicatus in Concilio Toletano quarto.*

VI. Concilium Emeritense jubet ne vicariatus ad synodum detur Diaconis, sed Presbyteris. Tum ut synodus convocari non possit absque permissione regia. Quod etiam probatur ex Concilio Meldensi.

VII. Concilia provincialia celebranda sunt bis in anno. Discrimen inter synodum Nicænam & canones apostolicos. qui explicantur. Immutatus ordo vetus à Justiniano.

VIII. Olim in Gallia synodi illa bis in anno celebrabantur. Secunda synodus Aurelianensis eas semel tantùm haberi jubet. Institutum hoc fluxit ab Africanis. Eadem immutatio accidit in Hispania. Quam probat Gregorius magnus.

IX. Lege Capitularium revocati sunt prisci mores. Interrupti iteriùm ob bella civilia. Concilium Paris. an. 829. *petit à Ludovico Pio ut synodi bis in anno celebrentur; & synodus Lingonensis à Carolo Calvo. Concilium Lateranense eas semel in anno celebrari jubet. Longiùs abierunt posteriora Concilia. Canon ultimus synodi Matisconensis explicatus.*

I. DEINCEPS de synodis provincialibus agendum est, quatenus coactæ sunt pro causarum judiciis. Constant autem vel ex Metropolitano cum Episcopis suæ provinciæ, vel ex Episcopis plurium provinciarum in unum corpus congregatis. Prioris generis synodi vocantur provinciales, aut metropoliticæ; posterioris verò, Concilia generalia, universalia, sive regionalia, & post Concilium Constantiense, nationalia. Antequam autem de istis agamus, breviter ac strictim tractare convenit de synodis primi generis, quæ aliarum origo sunt. Apud Cyprianum & Eusebium legimus viguisse in antiqua Ecclesia Conciliorum provincialium celebrationem; metropoleon institutione ab Apostolis eo consilio facta ut communio hæc inter Episcopos retineretur; cujus tamen certa firmaque constitutio facta est in Concilio Nicæno. Materia porrò ista ad quatuor præcipua capita revocari potest. Primum, ad quem pertineat convocatio harum synodorum. Secundum, quonam tempore celebrari debeant. Tertium, quasnam causas in eis tractare oporteat, & cujus ponderis sint judicia illic reddita. Quartum, ob quam causam desierint hæc Concilia celebrari.

II. Conventum à Metropolitano convocandum esse adeo verum est ut Episcopi provinciæ non possint convenire absque consensu ejus, quemadmodum conceptis verbis definivit Concilium Antiochenum can. XX. ex versione Dionysii Exigui: *Metropolitano provinciales Episcopos admonente— Nullus verò liceat apud se celebrare Concilia præter eos quibus metropolitana videntur esse jura commissa*; ut vertit Hincmarus, juxta sensum verborum Græcorum. Nam Concilium illud perfectum est cui Metropolitanus interest, ut in canone XVI. ejusdem Concilii legitur: *Perfectum verò Concilium illud est ubi interfuerit Metropolitanus antistes.* Græcus contextus habet, τελείαν σύνοδον. Ferrandus autem Diaconus Carthaginensis in Breviario canonum plenariam synodum vertit in illo canone: *Ut synodus plenaria tunc dicatur cùm Episcopus Metropolitanus aderit. Concilium Antioch. tit.* 16. Rectè itaque Augustinus Concilia œcumenica vocat *plenaria Concilia ex orbe universo*, ut ea distinguat à Conciliis metropoliticis.

Vide Baluzii Notas ad Agobard. pag. 100.

III. Tenentur autem Episcopi convenire ad locum quem Metropolitanus jusserit, sub pœna suspensionis à communione; ut statutum est in canone XL. Laodiceno, LXXVI. Africano, & XIX. Chalcedonensi. Placuit ea institutio Gallicanis Episcopis, qui eam retinendam esse censent in suis canonibus. Ita enim statutum est in Concilio Arelatensi II. habito circa annum CDXLIV. ubi præterea decernitur ut si quis Episcoporum morbo præpeditus interesse non potuerit, vicarium pro se mittat. *Si quis commonitus infirmitatis causa defuerit, personam vice sua dirigat.* Praxis autem illa invaluerat antea; ut colligi potest ex canone XXIX. Concilii primi Arausicani, quod anno CCCCXLI. habitum est. Licentiam porrò illam mittendorum vicariorum amplexæ sunt posteriores synodi Galliarum & Hispaniarum; in quibus leguntur subscriptiones Presbyterorum, hoc modo: *Missus à Domino Episcopo*, vel *Vicarius*, aut *vices agens.* Dubitandum non est quin sententiam nomine eorum promerent à quibus mittebantur, cùm id satis constet ex epistola Aviti episcopi Viennensis ad provinciæ suæ Episcopos, qua eos invitat ut ad synodum veniant Epaonensem: *Duos Presbyteros magnæ ac probabilis vitæ mandati instructione firmatos fratribus pro se præsentare procuret. Sed tales dignetur eligere quos Episcoporum Concilio non minùs scientia quàm reverentia jure faciat interesse, cum quibus delectet * summos Pontifices conferre sermonem, quos definitiones pro Episcopo suo sanciendas subscribendasque, cùm fuerit solertia elegi, sit auctoritas*

Concil Laod. c. 40. [illegible] per ægritudinem, ut vertit Dionysius.

Concil. Arelat. II. c. 18, 19.

Avit. epist. 80.

* id est, Episcopos, ne quis hunc aliter sequatur.

legi. Sed istud non extorquat nisi summa necessitas. Qui locus utilis admodum est ad confutandam opinionem Panormitani, qui existimat Vicarios illos non habuisse jus suffragii in Conciliis provincialibus.

Concil. Agath. c. 35 qui relatus est à Gratiano dist. 18 c. So Episcopus.

IV. Synodus Agathensis celebrata anno DVI. excusationem, præter ægritudinem corporis, agnoscit etiam præceptionem regiam: *Postpositis omnibus, excepta gravi infirmitate corporis, aut præceptione regia, ad constitutum diem adesse non differant.* Unde Concilium Emeritense habitum anno DCLVI. hausit quod in canone V. decrevit: *Aut per regiam jussionem injunctum acceperit aliquid agere, ut sit per quod Concilio non possit interesse.* Concilium Aurelianense III. habitum anno DXXXVIII. eidem pœnæ subjacere decernit Metropolitanum qui moram adhibet in congregandis Episcopis & Episcopos qui ad synodum accedere recusant, nimirum *ut anno integro Missas facere non præsumant.* Neque eorum excusationem admittit qui alterius sortis fuerint, id est, alterius portionis regni, quod tunc in tetrarchias divisum erat: *Si absentiam suam divisione sortis crediderint excusandam.* Turonensis secunda synodus anno DLXVII. habita præcipit ut Metropolitanus locum eligat ad quem omnes Episcopi accedere teneantur sub pœna suspensionis à communione *usque ad majorem synodum*, nisi *ob infirmitatis certissimæ laborem* impediantur; adeoque severè cum iis agit ut admittendam non esse pronuntiet excusationem quæ impedimentum regiorum jussorum præferret. Quod Agathensi Concilio adversari videretur, nisi vera canonis hujus sententia spectaretur, quæ coërcetur ad celebrationem synodi provincialis: quæ celebratio cùm decreta sit in canonibus Nicænis, quorum protectores sunt Principes, æquum non est ut prætextu constitutionum regiarum Episcopi violent antiquas illas institutiones. Adde quòd decretum illud Concilii Turonensis ea de causa factum est ut iretur obviam conquisitis Episcoporum excusationibus, qui se regiis negotiis immiscere conabantur, quò abstinere possent ab officio suo. Id ea inquam de causa factum, non autem ut repugnaretur mandatis Principis, quorum executio retardari non potest absque gravi damno rei publicæ.

Concil. Aurelian. 3. c. 1.

Neque per impedimentum ordinationis regiæ ...... debeat à Concilio separari.

V. Concilium Tarraconense habitum anno DXVII. usui esse potest ad explicandum canonem Antiochenum, quo præcipitur Presbyteris & Diaconis, atque insuper iis qui se læsos existimant, ut ad synodum veniant. Metropolitanus enim ad Episcopos tantùm mittit epistolas. Isti verò secum adducere debent, ex præcepto Concilii Tarraconensis, certum Presbyterorum numerum Ecclesiarum suarum cathedralium aliarumque Ecclesiarum diœcesanarum & aliquot insuper seculares personas: *Epistolæ tales per fratres à Metropolitano sunt dirigendæ ut non solùm de cathedralibus Ecclesiis Presbyteros, verùm etiam de diœcesanis, ad Concilium trahant, & aliquos de filiis Ecclesiæ secularibus secum adducere debeant.* Canonem illum non omisere in suis collectionibus Burchardus & Ivo. Ejus autem effectus deprehenduntur in Conciliis Galliæ & Hispaniæ; in quibus videntur Presbyteri cum Episcopis & laicis, & deinde cum Abbatibus. Sed de his agere non est hujus loci. Cujusmodi autem debeat esse consessus horum Conciliorum, nimirum ut Presbyteri post Episcopos sedeant, & Diaconi stent, qua præterea ratione in iis tractanda sint negotia, rectè explicatum est in canone III. Concilii quarti Toletani habiti anno DCXXXIII.

Concil. Antioch. c. 20. *In ipsis autem Conciliis adsint Presbyteri & Diaconi & omnes qui se læsos existimant, ut synodi experiantur examen.*

Concil. Tarracon. c. 13.

VI. Sed prætermittere non debeo Concilium Emeritense in Lusitania habitum anno DCLXVI. duo decreta edidisse quæ magni momenti esse mihi videntur. Primùm enim prohibet ne Episcopi ægroti vicariatum suum tribuant Diaconis, quibus non licet sedere inter Episcopos; eique rei destinandos præcipit Presbyteros frugi & sapientes. Deinde decernit synodum provincialem convocari non posse absque permissione regia: *Tempore quo Concilium per Metropolitani voluntatem & regiam jussionem electum fuerit agere.* Et in canone VII. *Comprovinciales Episcopi, dum à suo Metropolitano fuerint admoniti, præsentes esse debeant ad locum temporis debiti. Quæ res non extra regiam agitur voluntatem.* Necessariam esse in Gallia Regis permissionem agnovit etiam Concilium Meldense habitum anno DCCCXLV. *Ut Principes, juxta decreta canonum, per singulas provincias saltem bis aut semel in anno à Metropolitanis & diœcesanis Episcopis synodicè conveniri concedant.*

Concil. Emerit. can. 5.

Concil. Meld. c. 34

VII. Quoad tempus autem celebrationis Conciliorum, canon quintus Concilii Nicæni præcipit ut illa bis in anno habeantur. quod in canone quoque apostolico XXXVII. statutum est, & in Antiocheno & Chalcedonensi Concilio. Discrimen porrò reperitur quoad tempus celebrationis. Quippe Nicæna synodus primum conventum in quadragesima haberi præcipit, ante Pascha, secundum verò per autumnum. At canon apostolicus, quem sequitur Antiochenus, primum conventum agi jubet quarta septimana Pentecostes, id est, quarta septimana post festum Paschatis. Quippe quinquaginta dies qui intercedunt à die Paschatis usque ad festum Pentecostes, quod quinquagenarium illum numerum claudit, comprehenduntur vocabulo Pentecostes in hoc loco, quemadmodum & in Actis Apostolorum, apud Tertullianum, & alibi. Primum igitur conventum quarta septimana post festum Paschatis agi jubet canon apostolicus, secundum verò mense Octobri. quod in titulo quoque septimo decretorum Leonis primi Papæ statutum reperitur. Verùm Novella Justiniani celebrationem horum Conciliorum semel tantùm in anno fieri concessit. quod etiam secuta est synodus in Trullo, & secunda Nicæna, utraque Græca.

Concil. Antiochen. c. 20. Malè Gothofredus verba Justiniani in Nov 137. c. 4 quæ sumpta sunt ex hoc canone Antiocheno, sic interpretatur, *quarta septimana*, id est, *die Mercurii*? cùm legendum sit, *Quarta septimana.*

Nov. 123 & 137. Syn in Trullo c. 8. Septima Nic. c. 6.

VIII. Similibus mutationibus obnoxium in Gallia fuit illud tempus. Synodus enim Reiensis anno CDXXXIX. & Arausicana biennio pòst habita statuerunt ut Concilia illa bis in anno celebrentur. Sed synodus secunda Aurelianensis eas semel in anno fieri decernit: *Ut Metropolitani singulis annis comprovinciales suos ad Con-*

cilium evocent. Neque verò existimandum est Gallos hujus institutionis formam mutuatos esse ex Justiniano. Nam præterquam quòd imperio ejus subjecti non erant, observandum est Concilium illud fuisse habitum anno DXXXIII. cùm Novellæ Justiniani, quarum auctoritate hæc canonum modificatio introducta est, anno tantùm DXLI. editæ fuerint. In ea ergo sum sententia ut existimem utrosque formam hujus institutionis sumpsisse ex canonibus Africanis, qui semel in anno statuunt celebranda esse Concilia generalia Africæ. dequibus agam suo loco. Concilium Toletanum III. habitum anno DLXXXIX. hanc temporis præscriptionem secutum est cum quadam prudentia. Decrevit namque ut auctoritas antiquorum canonum, quæ bis in anno præcipit Concilia congregari, inviolata permaneat. Et tamen, habita ratione longitudinis itinerum & paupertatis Ecclesiarum Hispaniæ, edicit ut semel in anno Episcopi conveniant ad locum quem Metropolitanus elegerit : *Ut stante priorum auctoritate canonum, quæ bis in anno præcipit congregari Concilia, consulta itineris longitudine & paupertate Ecclesiarum Hispaniæ, semel in anno, in locum quem Metropolitanus elegerit, Episcopi congregentur.* Idipsum confirmavit sanctus Gregorius ad Episcopos Galliarum scribens: *Et quidem quid de habendo bis in anno Concilio patrum sit regulis statutum non latet. Sed ne fortè aliqua impleri hoc necessitas non permittat, semel tamen in anno sine excusatione aliqua decernimus congregari ; ut expectatione Concilii nihil pravum, nihil præsumatur illicitum. Nam plerumque, etsi non amore justitiæ, metu tamen examinis, abstinetur ab hoc quod omnium notum est posse displicere judicio.*

Concil. Tolet. 3. c. 8.

Gregor. lib. 7. ep. 110.

IX. Antiquum jus restitutum est in Capitularibus: in quibus decretum est, juxta canones Antiochiæ & Chalcedonis, qui illic laudantur, ut Concilia provincialia bis in anno teneantur. Et quia tumultus in regno suborti eorum usum interruperant, Concilium Parisiense habitum anno DCCCXXIX. disseruit apud Imperatorem hinc oriri gravem contemptum auctoritatis episcopalis, quoniam clerici, qui obedire nolebant ordinariis correctionibus Episcoporum suorum, aures Imperatoris importunè pulsabant. Ludovicum autem Pium orant patres ut eis libertatem concedat bis in anno coëundi juxta canones, aut saltem semel, ut jus suum cuique tribuere possint. *Ob id ecclesiastica utilitati*, inquiunt, *magnum dispendium & principalibus auribus insolens impedimentum & multorum impunitas nascitur flagitiorum.* Infrà : *Si hæc semel in anno per unamquamque provinciam celebrata fuerint, & honor ecclesiasticus vires ordinis sui obtinebit, & impudentia quorundam superborum clericorum, quæ passim auctoritate canonica calcata auribus imperialibus molestiam ingerit, cessabit.* Tum etiam Presbyteros, Diaconos, eosque qui se læsos existimant ad Concilium accedere volunt : *Ut in ipsis Conciliis adsint Presbyteri & Diaconi & omnes qui se læsos existimant, & synodi experiantur examen.* Quæ verba omnino descripta sunt ex canone XX. Antiocheno. Similia à Carolo Calvo postulavit synodus Lingonensis anno DCCCLVIII. Et Concilium quidem Lateranense sub Innocentio III. ea Concilia semel in anno celebrari præcepit. Sed longiorem moram præscripserunt Concilia Basileense & Tridentinum, & Constitutio Blesensis ; quæ unoquoque triennio jubent ea Concilia convocari. Quod spatium definitum est ad exemplum Concilii Matisconensis secundi. Sed in eo aberratum est, ob hoc videlicet quòd canon ultimus illius synodi explicatus est de Conciliis provincialibus ; qui tamen loquitur de Conciliis generalibus Galliæ, ut dicam inferius.

Capitul. lib. 1. c. 13.

Concil. Paris. lib. 1. c. 26.

Ordonnance de Blois.

CAPUT XIV.

Synopsis.

I. In synodis provincialibus agitabantur causæ ecclesiasticæ.

II. Majores causæ referebantur ad sedem apostolicam. Judicia synodorum provincialium quæ lata erant de disciplina supremæ erant auctoritatis, nec ab eis appellare licebat. Quid placitum Concilio Sardicensi: quod nihil detraxit de suprema Conciliorum provincialium auctoritate, quoad Presbyteros. Canones Sardicenses proferuntur à Zosimo Papa sub titulo Nicænorum.

III. Hic agendi modus offendit Afros. Status controversiæ proponitur. Verus canonis XVII. *Sardicensis sensus adfertur. Explicantur verba epistolæ Concilii Africani ad Cælestinum. Balsamo notatus.*

IV. Concilium Carthaginense vetuit ne Presbyteri ad transmarina judicia appellent.

V. Suprema illa potestate fruebantur Concilia provincialia Gallorum. Probatur ex Innocentio primo.

VI. Et ex Concilio Francofordinensi. Cur ad hæc Concilia convenire jubeantur Comites.

VII. Conciliorum provincialium suprema potestas confirmata est in Concilio VIII. *œcumenico.*

VIII. Sub Carolo Calvo primum infracta eorum auctoritas, ob appellationes Presbyterorum ad sedem apostolicam. Transmarinum judicium, & transalpinum. Servandos canones admonet Carolus ad Joannem VIII. scribens.

IX. Quædam Ecclesiæ consentiebant Presbyteros damnatos judicari in synodo Romana. Præclara distinctio Caroli.

X. Ecclesia Gallicana non pertinet ad specialem Diœcesim Romanam. Nicolai primi plenum calliditate consilium Episcopos Gallicanos ad Concilium Romanum invitantis. Ejus consilium eludunt Episcopi Gallicani. Quandonam ii teneantur accedere ad Concilium Romanum. Urget iterum Nicolaus, sed irrito conatu. Princeps jure proprio prohibere potest ne Episcopi regni sui Romam accedant.

XI. Joannes VIII. Episcopos Gallicanos revocat ad observationem priscæ consuetudinis. Temperamentum Hadriani II. in causis Presbyterorum. Eorum successores appellationes Presbyterorum admisere.

XII. Concilia provincialia possunt condere canones, modo contrarii non sint canonibus Conciliorum generalium. Probatur variis exemplis ex Gallia & Hispania. Item ex auctore apologetici pro Decretis Gregorii septimi.

XIII. Notatus Gratianus; à quo recedit auctor Glossæ. Seculi nostri sententia de auctoritate Conciliorum provincialium. Declarationes Cardinalium pro explicatione Concilii Tridentini non obtinent apud nos.

I. QUÆNAM materiæ tractandæ sint in his Conciliis provincialibus definivit canon quintus Nicænus, itemque vigesimus Antiochenus. In eum itaque censum referendæ sunt causæ clericorum & laïcorum qui ab Episcopis suis excommunicati sunt, accusationes adversùs Episcopos, difficultates quæ contingebant circa administrationem bonorum ecclesiasticorum, & in universum, omnes controversiæ & dubitationes quæ ad ceremonias sacrorum, personas & res ecclesiasticas pertinent: *Propter utilitates ecclesiasticas & absolutionem earum quæ dubitationem controversiamque recipiunt.* Hæc autem omnia unico verbo complectitur Concilium Chalcedonense *τὰ ἀνακύπτοντα, quæ emerserint*, ut vertit Dionysius Exiguus, id est, negotia quæ incidunt. quod in Novella constitutione CXXXVII. explicavit Imperator Justinianus.

Concil Nic. c. 5. Antiochen. c. 20. [illegible]

Nov. 137. c. 4.

II. Materiæ fidei, & majores dubitationes, quæ pertinebant ad aliquod caput disciplinæ canonicæ quod nondum satis explicatum esset, referebantur ad Papam in occidente per consultationes, ut fusè disserui in dissertatione de judiciis canonicis Episcoporum. At judicia in synodis illis reddita quoad disciplinam summæ erant auctoritatis, ut constat ex Concilio Nicæno, non solùm quoad correctionem & depositionem Presbyterorum aliorumque inferioris ordinis clericorum, sed etiam quoad depositionem Episcoporum. Itaque appellationi locus non erat, nullaque alia antiquitus ratio suppetebat damnatis quàm ut rescripto Principis negotium retractaretur in majore synodo; quando videlicet agebatur alicujus Episcopi causa, aut aliquod negotium magni momenti. Ei auctoritati temperamentum in occidente adhibuit Sardicensis synodus in gratiam Episcoporum gradu suo dejectorum; data nimirum licentia appellandi apostolicam sedem, ut judicium renovetur in provincia, si Romanus Episcopus existimaverit renovandum esse. Quoad verò Presbyteros & laïcos excommunicatos nihil innovatum fuit, quoniam eorum causæ non erant ejus momenti ut Romanus Pontifex appellari posset; sicut nec in oriente concessa iis erat appellatio ad Patriarchas, ut patet ex canonibus Nicænis, Antiocheno sexto, & nono Chalcedonensi. Concilium inquam Sardicense nihil prorsùs detraxit de suprema Conciliorum provincialium auctoritate quoad Presbyteros. Contrà, eam canone XVII. firmavit adversùs iniquas quorundam Episcoporum molitiones, qui ferre non poterant Presbyterorum aut Diaconorum dejectorum querelas adversùs ipsos propositas apud ceteros Episcopos: *Habeat potestatem is qui abjectus est ut Episcopos finitimos interpellet, & causa ejus audiatur ac diligentiùs tractetur, quia non oportet ei negare audientiam roganti. Et ille Episcopus qui justè vel injustè eum abjecit patienter accipiat ut negotium discutiatur; ut vel probetur sententia ejus à plurimis, vel emendetur.* Interim tamen demandanda est executioni sententia Episcopi, ut ait canon: *Tamen priùs quàm omnia diligenter & fideliter examinentur, eum qui fuerit à communione separatus ante cognitionem nullus debet præsumere ut eum communioni*

Vide lib. 7. c. 15.

faciat. Hujus canonis præjudicio, quem Legatus Fauſtinus tanquam canonem ſynodi Nicænæ protulerat, Zoſimus firmare conatus eſt cognitionem à ſe habitam de accuſatione Apiarii Preſbyteri Africani à proprio Epiſcopo dejecti, exiſtimans videlicet eum eſſe canonis illius ſenſum ut Preſbyteri excommunicati arbitrio relinquat querelam ſuam deferendi ad quos voluerit Epiſcopos, modò provinciæ vicini eſſent; cujuſmodi eſſe Roma videbatur, habita ratione provinciarum maritimarum Africæ.

III. Quapropter canon ille offendit Afros; qui contenderunt eum non eſſe recenſendum inter canones Nicænos ac nihilominus illum cauſæ cognitionem tribuere Epiſcopis provinciæ, non autem aliis, tametſi finitimis. Ita namque explicanda eſt interceſſio Novati Legati Mauritaniæ in Concilio Carthaginenſi: *Nunc meminimus hoc commonitorio etiam de Preſbyteris vel Diaconibus contineri, qualiter audiri ab Epiſcopis ſuis vel finitimis debeant. quod in Concilio Nicæno minimè legitur.* Itaque Afri juſſerunt conſuli authentica canonum Nicænorum exemplaria quæ Conſtantinopoli & Alexandriæ ſervabantur. Interim verò præcipiunt obſervari canonem Sardicenſem quoad appellationes Epiſcoporum ad ſedem apoſtolicam. in quo morem gerunt votis ſummi Pontificis. Idipſum de Preſbyterorum appellationibus interim obſervari præcipiunt, ea tamen lege adjecta, *ut clericorum cauſa apud ſuarum provinciarum Epiſcopos finiantur.* Igitur, quoad caput iſtud, præclarè providebant ſuæ auctoritati, eluſis Romani Pontificis conſiliis, ſequuti videlicet inſtitutionem Concilii Milevitani, quod appellationes Preſbyterorum judicari decreverat apud Primates provinciarum in Conciliis generalibus Africæ. Ceterùm hoc Africanorum decretum viam aperuit novo Zoſimi beneficio in Apiarium: qui, interim dum authentica Concilii Nicæni exemplaria conquirebantur, iterum accuſatus, ac gradu ſuo dejectus, Romam appellavit; reſtitutuſque eſt à ſummo Pontifice, qui Fauſtinum Legatum miſit in Africam ut Apiarium loco ſuo reddi procuraret. Sed repugnantibus Afris, inveſtigandum Fauſtino fuit quonam modo oſtenderet Zoſimum in ea cauſa competentem judicem fuiſſe. Neque enim obtendi poterat canon Sardicenſis, quem interim obſervandum eſſe conſenſerant Afri; quoniam eam conſenſui ſuo conditionem adjecerant, juxta genuinum canonis ſenſum, ut appellationem quidem tolerarent ad Epiſcopos comprovinciales, non autem indefinitè ad Epiſcopos finitimos. Itaque Fauſtinus, ut reſtitui rurſus Apiarium ſuaderet, laudavit privilegia Eccleſiæ Romanæ, quæ in ſuam communionem receperat Apiarium, ac proinde nihil reliqui eſſe quàm ut ab Afris pariter ſuſciperetur. Synodus tamen hujus allocutionis rationem non habuit; quòd exiſtimaret non debuiſſe Apiarium in communionem recipi à Zoſimo poſt appellationem, tametſi revera Apiarius probare non potuerit ſe appellaſſe. Contrà ſynodus repetita cognitione adeo reum variis interrogationibus urſit ut crimen confiteretur. Narratio hæc colligitur ex epiſtola Concilii Africani ad Cæleſtinum ſcripta; tametſi quidam conentur contextum ejus corrumpere, & aliò detorqueant ejus ſenſum; qui nondum ſincerè explicatus eſt, neque etiam ſtatus controverſiæ ob canonem Sardicenſem motæ qui Preſbyterorum cauſam exequitur. *Nam primùm quantum obſtiterit* (Fauſtinus) *omni congregationi diverſas injurias ingerendo, quaſi Romanæ Eccleſiæ aſſerens privilegia, & volens eum* (id eſt, Apiarium) *in communione ſuſcipi, quem tua ſanctitas credens appellaſſe, quod probare non potuit, communioni reddiderat. quod minimè tamen licuit &c.* Verſio Græca canonis Sardicenſis, quæ extat apud Balſamonem, ſincera non eſt; cùm potiùs ſit paraphraſis interpretis, qui ſenſum aliquem tribuere conatus eſt verbis à ſe non intellectis. Voces enim illæ, *finitimos interpellet*, ſi generaliter accipiantur, confuſionem introducere poſſunt in politiam eccleſiaſticam. Quo factum eſt ut interpres crediderit ſynodum Sardicenſem non tribuere Preſbyteris licentiam interpellandi Epiſcopos vicinæ provinciæ, niſi abſente Metropolitano. Ea fuit cauſa cur eum in verſione ſua addiderit contra ipſa verba canonis; de cujus fide dubitari non poteſt, cùm Dionyſii verſio &, quod in primis obſervandum eſt, Concilium Africæ in epiſtola ad Bonifacium eum nobis exhibeant clauſula illa carentem.

Concil. Carthagin. can. 6.

Verus interpretatio canonis Sardic. [illegible]

IV. Concilium Carthaginenſe renovavit canonem Milevitanum, edicto ne Preſbyteri *ad tranſmarina judicia*, id eſt, Romam, appellarent, ſub pœna excommunicationis: *Non provocent ad tranſmarina judicia, ſed ad primates provinciarum ſuarum, ſicut & de Epiſcopis ſæpe conſtitutum eſt. Ad tranſmarina autem qui putaverit appellandum, à nullo intra Africam ad communionem ſuſcipiatur.* Quod fusè explicant iidem Afri in epiſtola ad Cæleſtinum: *Preſbyterorum quoque & ſequentium clericorum improba refugia, ſicut te dignum eſt, repellat ſanctitas tua: quia & nulla patrum definitione hoc Eccleſiæ derogatum eſt Africanæ, & decreta Nicæna ſive inferioris gradus clericos ſive ipſos Epiſcopos ſuis Metropolitanis apertè commiſerunt. Prudentiſſimè enim juſtiſſimèque viderunt quæcunque negotia in ſuis locis ubi orta ſunt finienda, nec unicuique provinciæ gratiam ſancti ſpiritus defuturam; —— maximè quia unicuique conceſſum eſt, ſi judicio offenſus fuerit cognitorum, ad Concilia ſuæ provinciæ vel etiam univerſale provocare.*

Can. 28. Concil. Afric.

V. Suprema illa poteſtate fruebantur Concilia provincialia Galliarum, jure tamen conſultationis Eccleſiæ Romanæ ſervato in majoribus cauſis, ut conſtat ex celebri illo loco epiſtolæ Innocentii primi ad Victricium Epiſcopum Rothomagenſem, cujus veram interpretationem inveſtigavi in diſſertatione de judiciis canonicis Epiſcoporum. Sic igitur ſcribit Innocentius: *Si quæ autem cauſæ vel contentiones inter clericos tam ſuperioris ordinis quàm etiam inferioris fuerint exortæ, ut ſecundùm ſynodum Nicænam, congregatis ejuſdem provinciæ Epiſcopis, jurgium terminetur. Nec alicui liceat, (ſine præjudicio tamen Romanæ Eccleſiæ, cui in omnibus cauſis debet reverentia cuſtodiri) relictis his ſacerdotibus qui in eadem provincia Dei Eccleſiam nutu divino gubernant, ad alias*

Innoc. I. epiſt. ad Victric. c. 3.

convolare provincias. Secundùm hos canones & decreta veteres synodi Gallicanæ præcipiunt ut clerici qui de Episcopis suis conqueruntur ad synodum accedant; ut patet ex Concilio Vasensi anni CDLXII. Arelatensi secundo anni CDXLIV. & Aurelianensi III. anni DXXXVIII.

VI. Ævo Caroli magni Conciliis istiusmodi conservata est suprema potestas in judicandis Abbatibus, Presbyteris, monachis, aliisque clericis, & laïcis excommunicatis. Absoluta auctoritas est id ita consuevisse, cùm ita factitarum fuisse doceat Concilium Francofordiense generale habitum anno DCCXIV. cui interfuit legatio Hadriani I. Papæ, & ad quod convenerunt Episcopi Galliarum, Germaniæ, & Italiæ, à Rege evocati. *Statutum est*, inquit, *à Domino Rege & sancta synodo ut Episcopi justitias faciant in suis parochiis. Si non obedierit aliqua persona Episcopo suo de Abbatibus, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, monachis, & ceteris clericis, vel etiam aliis in ejus parrocia, veniant ad Metropolitanum suum, & ille dijudicet causam cum suis suffraganeis. Comites quoque nostri veniant ad judicium Episcoporum. Et si aliquid est quod Episcopus Metropolitanus non possit corrigere vel pacificare, tunc tandem veniant accusatores cum accusato cum literis Metropolitani, ut sciamus veritatem rei.*

Vide cap. 26. §. 2. & 3.

Concil. Francofurd. c. 6.

Constat igitur hoc canone nullum appellationis genus relinqui à judicio Metropolitani. Excipit solùm, ut si post sententiam synodi superit adhuc aliqua controversia, accusator & reus adeant Principem cum literis Metropolitani; ut Rex cognitionem extrajudicialem causæ suscipiat, auctoritatemque suam tribuat pro executione rei judicatæ, aut protectionem suam subditis suis, si contingeret eos opprimi in injuriam legum & canonum. qua de re alibi accuratè dissero.

Vide cap. 15. §. 6.

Cur autem Comites, quos hic canon jubet interesse judiciis Episcoporum, ad hæc Concilia convenire debeant, docet præfatio Concilii Moguntini jussu Caroli magni habiti anno DCCCXIII. *Convenit nobis de nostro communi collegio clericorum seu laicorum tres facere turmas, sicut & fecimus. In prima turma consederunt Episcopi—— legentes atque tractantes sanctum evangelium. —— In alia verò turma consederunt Abbates ac probati monachi. —— In tertia denique turma sederunt Comites & judices in mundanis legibus decertantes, vulgi justitias perquirentes, omniumque advenientium causas diligenter examinantes, modis quibus poterant justitias terminantes.* Unde colligitur Comites ea de causa ad synodos convenire solitos ut pro sua virili leges discerent, & ut seculares causas eorum definirent qui undequaque ad conventus hujuscemodi accedebant. Præterea eorum præsentia necessaria erat ad terminandas lites quæ fortè exoriebantur inter clericos & laïcos, quas ab Episcopo unà cum Comite judicandas esse sancivit canon XXX. Concilii Francofordiensis: *Si forte inter clericum & laicum fuerit orta altercatio, Episcopus & Comes simul conveniant, & unanimiter inter eos causam definiant secundum rectitudinem.* Praxis autem illa introducta est à Concilio quarto Aurelianensi celebrato anno quingentesimo quadragesimo primo. Comites insuper lege Capitularium tenentur adjuvare Episcopos *ad justitias faciendas.*

Concil. Aurelian. IV. c. 20.

Addit. III. c. 54. §. 64.

Concilium Parisiense habitum anno DCCCXXIX. manifestè probat viam appellandi ad sedem apostolicam nondum fuisse apertam per illas tempestates, cùm doceat clericos ab Episcopis suis castigatos querelas suas ad Regem deferre solitos, quando synodi provinciales non habebantur.

Concil. Paris. c. 26.

VII. Suprema Conciliorum provincialium potestas confirmata est disertis verbis in canone XXVI. Concilii octavi œcumenici, quod anno DCCCLXX. in urbe Constantinopolitana habitum est adversùs Photium ejusdem urbis Patriarcham, cui præfuerunt Legati Hadriani secundi summi Pontificis. Ac licèt Galli Concilium illud non admisissent, summi tamen Pontifices, post suam electionem, ejus observationem jurejurando promittebant non secùs ac superiorum septem Conciliorum. Canon ergo ille causas Episcoporum distinguit à causis Presbyterorum & aliorum clericorum; decernitque ut Episcopi judicentur in synodo patriarchali. Appellationes autem Presbyterorum à suis Episcopis dejectorum à Metropolitano & synodo provinciali præcipit judicari, *ad confirmandam scilicet sine omni suspicione, vel destruendam, per generalem synodum, & multorum sententia, clerici depositionem.* Hic autem canon Latinè tantùm habetur ex versione Anastasii Bibliothecarii, qui synodo interest, quique synopsin ejusdem canonis confecit verbis ambiguis: *Quod clericus depositus, vel injuriam passus ab Episcopo suo, potestatem habeat recurrere ad majores Ecclesiæ catholicæ Principes, id est, ad summos Pontifices.* Quibus vocibus heic significantur Metropolitani, ut patet ex verbis canonis. Generalis autem synodi vocabulo utitur Anastasius ad significandum provinciale Concilium, & ut illud opponat synodo diœcesanæ.

VIII. Extremis annis regni Caroli Calvi vis prima illata est auctoritati Conciliorum provincialium. Presbyteri enim depositi & pœnitentiæ subjecti, qui nec judicio Episcoporum suorum acquiescere volebant, nec Metropolitanum interpellare, Romam proficiscebantur; illincque literas canonibus adversas deferebant, in quibus citra ullam causæ cognitionem judicia Episcoporum rescindebantur; & judices Romam vocabantur, sententiæ suæ rationes illic allaturi. De hoc enim usu cum Joanne octavo expostulat Carolus Calvus Imperator in epistola ad eum scripta, cujus auctor est Hincmarus Remensis Archiepiscopus: in qua illud quoque addirur, nolle Episcopos agnoscere auctoritatem harum literarum, quas existimabant concessas fuisse à ministris, commotis videlicet misericordia quadam querentium, neque sibi persuadere posse eas jussu Pontificis fuisse decretas. *Transalpinarum regionum Presbyteri*, inquit, *à suis Episcopis de certis criminibus ab ordine sacerdotali dejecti & pœnitentia subacti sine licentia & conscientia Primatum suorum huc venire & hinc epistolas quæ regulis non conveniunt referre cœperunt. Quas non jussisset apo-*

Hincmar. ep. 35. c. 2.

Vide lib. 4. c. 6. § . 4.

stolica, sed, ut assolet etiam in republica, propter multiplicia reclamatorum negotia, quorumcunque ministrorum pia miseratione factas & nos & illius regionis putant Episcopi. Tum in capitibus XIII. XIV. XV. XVI. & XVII. Imperator probat debere Presbyteros judicari ab Episcopis & à synodo provinciæ, si querela moveatur. ita namque decretum in Conciliis Nicæno, Antiocheno, Sardicensi, Constantinopolitano, & Chalcedonensi. neque licitam esse provocationem ab eis judiciis, ut synodus Carthaginensis disertis verbis definivit dicens: *Transmarinum judicium non erit ratum.* Quo loco Hincmarus ita adnotat, in gratiam Francorum, *quod tantundem est, Transalpinum.* & hanc praxim usque ad sua tempora obtinuisse affirmat: *Hæc itaque* (inquit ille in capite XIX.) *transalpinis Ecclesiis earumque rectoribus ----- de Presbyterorum ac Diaconorum appellatione, si de judiciis Episcoporum suorum questi fuerint ad comprovinciales synodos & dijudicatione regulari eorum in iisdem synodis, ante longissima ætatis annos usque ad nostra tempora servata & à decessoribus ac prædecessoribus eorum secuta & executa fuerunt.* Unde colligit epistolas illas quas ex Urbe Presbyteri adferebant, cùm canonibus essent contrariæ, à sede apostolica datas non fuisse, quæ sibi contraria esse non potest, id est, decreto Papæ Gelasii, qui scribit eam sedem *præceteris* exequi canones Conciliorum: *Quas epistolas sacris regulis obvias nec auctoritate apostolica fuisse missas, sed compilatas quorumcunque vafricia credimus. Non enim sibi ipsi sedes apostolica potest esse contraria vel diversa.* Demum in cap. XXIV. & XXV. Joannem Pontificem alloquens concludit auctoritatem pontificiam & imperatoriam potestatem debere sollicitè considerare quid ab eorum prædecessoribus decretum fuerit circa observationem legum & canonum, eosque inviolabiliter custodire, ut ratum firmumque esse faciant quicquid ipsi secundùm leges & canones statuerint: *Et servando quæ legaliter & regulariter gesta sunt, rata esse faciamus quæ legaliter & regulariter jusserimus.*

Cap. 20. *Ab Episcopis transalpinis Presbyteri regulariter judicati ad hanc sanctam Romanam sedem inscriis suis Episcopis veniunt, & eis epistolas eorum refragantes judicia deferunt; eosque vel comministros illorum ad hanc sedem ad conquerendum contra eos venire præcipimur. Quod nullis antiquorum legibus vel patrum regulis decretum fuisse legimus.*
Cap. 21.

IX. Francorum desiderio opponebatur consuetudo aliarum Ecclesiarum, quæ Presbyteros damnatos consentiebant in synodo Romana, cui Episcopi eorum interessent, judicari. Excipit Imperator præclarè admodum, disparem esse rationem Episcoporum Romanæ urbi vicinorum & eorum qui trans Alpes essent. illos quippe à Papa consecrari, & ad ejus synodum pertinere, quò secundùm canones accedere tenentur, ideoque interesse posse examinandis querelis quas eorum Presbyteri proponunt. at transalpinorum aliorumque qui in longinquis regionibus commorantur diversam esse causam. canones & decreta Pontificum nihil aliud ab eis exegisse quàm id quod possibile fuerit, & quod auctoritati canonicæ pacique ecclesiasticæ consentaneum foret. nunquam adactos transalpinos Episcopos ad iter Romanum pro quæstionibus Presbyterorum. quamquam fortassis ita usurpatum quandoque fuerit quoad alios qui ad specialem Episcopi Romani Diœcesim pertinebant: *Potest fieri ut illi qui in vicinis provinciis sunt hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quique juxta sacras regulas ad manus impositionem & ad synodos huc convenire solent, ipsi pro reclamatione contra Presbyterorum suorum ad præfatam examinationem conveniant, sicut sacri canones ac leges præcipiunt ut ad Primatem cujusque provinciæ qui negotia videntur habere concurrant, vel ad synodum qui se læsos existimant, quò non sit difficile testes adhibere, invitentur. Transalpinis autem & aliis qui in similiter longinquis regionibus commorantur apostolica sedes & sacrorum canonum promulgatores, loquente in eis sancto spiritu, quæ sunt unicuique provinciæ possibilia & auctoritati convenientia atque paci Ecclesiæ congruentia tenenda & exequenda discretissimè præfixerunt.* Infrà: *Legimus etiam, quamvis rarissimè, præceptum à sede apostolica quosdam de longinquioribus parochiis specialis Diœceseos Romani Pontificis, ad cujus sollicitudinem universalis Ecclesiæ pertinet, propter contumaces contentiones aliquos invitatos fuisse. Sed de transalpinis regionibus, quibus decreta privilegia servari debent, tale quid pro Presbyterorum & Diaconorum appellatione à sede apostolica præceptum fuisse non legimus.*

In dicta epistola Hincmari c. 31.

Cap. 22.

X. Exceptio illa, nimirum Ecclesiam Gallicanam non pertinere ad specialem Diœcesim Romanam, id est, neque ad consecrationem Episcopi Romani, nec ad ejus synodum, tametsi sedem apostolicam coleret velut particulare caput occidentis, & etiam tanquam caput Ecclesiæ universæ, exceptio inquam illa prorsùs legitima erat. Prudenter itaque Nicolaus primus conatus est efficere ut Episcopi Galliarum ad Concilium Romanum convenirent, ut ea ratione eandem in Gallia & in universo occidente patriarchalis jurisdictionis amplitudinem constitueret quam Patriarchæ orientis possidebant in sua quisque Diœcesi. Ii autem Metropolitanos omnes evocabant ad synodum patriarchalem, juxta canones Constantinopolitanos & Chalcedonenses Justinianique Novellas. Ea itaque de causa literas ad Episcopos Galliarum & Germaniarum scripsit, ut eos ad Concilium Romanum anno DCCCLXV. celebrandum evocaret; quæ redditæ illis fuere cura Regum Caroli Calvi & Ludovici. At Episcopi, qui Nicolai consilium intellexerunt, nihil suo nomine responderunt, sed scribi ad eum procuravere à Regibus suis, qui protectores sunt libertatum Ecclesiæ. Igitur Principes scripserunt non potuisse Episcopos accedere ad Concilium ob brevitatem temporis & ob pericula itinerum, & ob id etiam quòd occupati essent pro tuitione regni adversùs piratas. Quibus addunt, nullam esse necessitatem quæ Episcopos cogat Romam mittere ut Concilio intersint, *Ut Episcopos de regnis vestris Romam mittendi necessitas non postulet*, ut ait Nicolaus in sua ad Reges epistola, qui ex his verbis colligit nolle Episcopos mandatis suis obedire: *Sed intelligi datur eos monitis nostris non velle parere.* Nam Reges tanquam rem certam existimant Episcopos suos non pertinere ad corpus Concilii Romani, atque ideo non teneri ad illud accedere toties quoties eos evocari contingit, sed tantùm si ea necessitas incidat ut Concilium œcumenicum sit celebrandum.

Nicol. ep. 26. ad Ludov. Germaniæ & Carolum Calvum Reges.

Bilem Nicolai commovit hæc responsio; qui repræsentat communi consensu provideri posse necessitatibus Ecclesiæ, si Episcopi venirent ex provinciis ad Concilium Romanum.

At

At diversa ratio prohibebat Reges nostros & Episcopos Galliarum ne illuc accederent. Quippe illic lex ipsis imposita fuisset; contendissentque Pontifices canones in eo Concilio conditos executioni demandandos esse citra novum examen, cùm eis decernendis accessisset consensus Episcoporum Gallicanorum. Secùs eveniebat quando Concilia habebantur intra Gallias. Causæ enim in eis agitabantur ex sententia & consensu Regis & omnium ordinum; & si quid à Roma mittebatur, deliberationi Concilii obnoxium erat. Mitigatus tandem est animus Nicolai quoad jura Regum in Episcopos. Agnoscit enim eam illis auctoritatem inesse ut prohibere possint ne Episcopi Romam accedant, neque id ullo modo exprobrari posse Episcopis, si obsequio suo prohibitionem exequantur. Attamen contendit posse Reges vituperari, si ea auctoritate abutantur. *Quòd si qui ex confratribus nostris Episcopis talia nobis misissent, habueramus qualiter illos reprehendere & arguere deberemus; excepto si regalem magnitudinem vestram sibi impedire dixissent, in vobis hoc reprehendere & corrigi debere videretur.* Videbimus postea in capite XVI. quid sexennio pòst in octava synodo tentaverit summus Pontifex adversùs jura regni Francici.

XI. Et Joannes quidem octavus videtur majorem antiquarum institutionum curam habuisse post acceptam Caroli epistolam, quam decreto Concilii octavi inniti conspiciebat. Quippe Sigebodo Narbonensi Archiepiscopo exprobrat facinus quorundam Episcoporum provinciæ Narbonensis, qui Presbyterum quendam accusatum ad sedem apostolicam accedere jusserant, interim verò eum suspenderant, ac *quibusdam epitimiis*, id est, pœnitentiis, oneraverant donec aliter summus Pontifex statuisset. Porrò ea de causâ Presbyterum illum Romani Episcopi judicio commiserant, quòd, ut ait Pontifex, causa dubia esset. Addit verò, rectè illos ita agere potuisse, si ea in *plenario Concilio* (quem loquendi modum hausit è Ferrando Diacono) examinata, constituisset esse difficilem. eo enim casu consuli potuisse sedem apostolicam secundùm antiquam consuetudinem: *Ut ita facta scripto relatione*, inquit, *si quid dubium sibi seu difficile ingessisse videretur, nostrum super hoc more prisco decretum exposcerent.* Quapropter Joannes cognitionem illam ab eo Metropolitano suscipi jubet, ut jure proprio eam definiat cum collegis suis: *Ergo saltem nunc fraternitas tua Metropolitani jure potita ex Episcopis sub se degentium vel vicinorum sex, unà cum Episcopo cujus est iste parœcia, sibi socians, tantum negotium subtili ventilet discussionis ventilabro, & invento quod justum est canonicè decernat, & communi fratrum censura definiat.*

Apud Ivonem parte III. c. 86.

Hadrianus secundus Joannis octavi decessor quandam moderationem adhibuerat in causa Herlefridi Presbyteri, qui provocaverat à judicio Episcopi sui ad sedem apostolicam tanquam ad caput omnium Ecclesiarum. Nam laudato Carolo Calvo Rege, qui Presbytero illi permiserat iter Romanum, æquum esse censet ut injusta sententia ab Episcopo lata in Concilio civitatis irrita esse jubeatur in Concilio provinciali, Hincmari Archiepiscopi auctoritate: *Quòd præsentem Presbyterum Herlefridum, potestate sui Præsulis plus quàm canonica veritate perculsum, ad sedem apostolicam, utpote caput omnium Ecclesiarum, venire passi estis, bene quidem fecistis. Sed nunc melius faceretis, si quod in civili Concilio apud suum Episcopum perperam gestum est, in provinciali synodo apud vos rationabiliter & apud fratrem nostrum Hincmarum Archiepiscopum cassaretur.* Tum id quoque Regi tribuit ut eundem Presbyterum procuret Ecclesiæ suæ reddi usque ad celebrationem synodi; vel Episcopum cogat Romam mittere Legatum, quò parte utraque audita, statuatur prout justum visum fuerit, quemadmodum constat ex epistola Hadriani scripta anno DCCCLXIX. Agnoscit itaque auctoritatem Metropolitani, cui negotium istud judicandum relinquit; ac tamen indicat cupere se ut causa apud sedem apostolicam judicetur, si Rex ita pateretur. Ejus tamen arbitrio rem integram permitrit.

Epist. 13. Hadr. ad Carolum Calvum.

Hadriani & Joannis successores, ruptis canonum cancellis, appellationes Presbyterorum admisere; adeo ut Gregorius VII. in decretis suis, quæ vulgò *Dictatus Papæ* dicuntur, hoc quoque præceperit: *Ut nemo audeat condemnare apostolicam sedem appellantem.* Quod in jus commune versum est in Decreto Gratiani & in libris Decretalium.

XII. Quæri solet utrum præter exercitium illud jurisdictionis Conciliis provincialibus inesset potestas condendi decreta canonica. Et in praxi quidem veteris Ecclesiæ dubitari non potest quin ita fieri posset, modò tamen ea decreta contraria non essent canonibus Conciliorum generalium. Exemplo erunt Concilia Gallicana. Valentina quippe synodus coacta anno CCCLXXIV. cui interfuerunt Episcopi provinciæ Viennensis, decreta sua misit ad universos Episcopos Galliarum & Quinque provinciarum. Ita pariter synodus Reiensis in secunda Narbonensi coacta anno CCCCXXXIX. Arausicana prima anno CCCCXLI. Vasensis anno sequenti, Andegavensis in provincia Turonensi anno CCCCLIII. Venetensis in eadem provincia anno CCCCLXV. Arelatensis quarta anno DXXIV. Carpentoratensis in eadem provincia anno DXXVII. Synodus Arausicana secunda habita anno DXXIX. provincialis item erat; sed tamen canones suos edidit adversùs Pelagianos, *juxta capitula ab apostolica sede transmissa*; ut adnotatum est in præfatione synodi. Eodem anno Vasensis synodus in eadem provincia suos etiam canones edidit. Synodus Autissiodorensis ab Aunachario Episcopo celebrata anno DXC. cum Abbatibus & Presbyteris suæ diœceseos XLV. canones edidit, tametsi unius Episcopi synodus esset. Concilium Metense habitum anno DCCCLXXXVIII. in quo XIII. canones editi sunt, provinciale item est, celebratum ab Archiepiscopo Treverensi cum suis suffraganeis Episcopis provinciæ Belgicæ. Concilium Trosleianum prope Augustam Suessiorum convocatum fuit ab Heriveo Archiepiscopo Remensi, cui interfuerunt Episcopi provinciæ Remensis,

In eo editi sunt canones quindecim.

Hispanis quoque magni momenti semper visi sunt canones editi in suis Conciliis provincialibus. Argumento erunt Concilium Eliberitanum anno CCCV. coactum, in quo decreti sunt canones octuaginta & eo amplius, Cæsaraugustanum in provincia Tarraconensi habitum anno CCCLXXX. Bracarensia primum & secundum in Gallæcia habita annis DLXIII. & DLXXII. & Lucensia ejusdem provinciæ & eodem ferme tempore celebrata, quæ provinciam illam in duas metropoles diviserunt tempore Regum Suevorum, Narbonense habitum anno DLXXXIX. sub Recaredo Rege, qui Narbonensem provinciam obtinebat velut membrum coronæ Hispanicæ, Hispalense primum anno DXC. & secundum anno DCXVIII. cui præfuit Isidorus Metropolitanus, cujusque canones referuntur ab Ivone & Gratiano.

Sanè adeo verum est & manifestum inesse Conciliis provincialibus auctoritatem ad condendos canones ut & ipse auctor apologetici pro decretis Gregorii VII. editis in Concilio Romano anno MLXXIV. tametsi prorsùs addictus Gregorio, veritatem illam constituat inter axiomata disciplinæ canonicæ. Ait enim decreta Conciliorum œcumenicorum observanda esse velut leges evangelicas, dein rationem etiam habendam canonum in synodis provincialibus editorum, modò contrarii non sint canonibus Conciliorum, quandoquidem eas bis in anno celebrari præcipiunt canones Nicæni, Constantinopolitani, & Chalcedonenses : *Patet quòd authentica sanctiones etiam provincialia Concilia fieri præcipiunt. Quod in cassum præciperent, nisi & nos eorundem Conciliorum probabiles sententias observare decernerent. Unde & in tertio Toletano Concilio universali decretum est: Qui Concilia orthodoxorum Episcoporum consona sanctissimis quatuor Conciliis non recipit, anathema sit.* Præclarè autem admonet idem auctor persæpe magnos & egregios viros his Conciliis interfuisse, ac sicut

Apologet. pro decret. Greg. VII. c. 2. & 4.

temerarium esset contradicere opinioni illustrium horum virorum, ita tolerandam prorsùs non esse eorum contumaciam qui nolunt obsequi decretis ex sententia multorum sapientium statutis. *Ergo*, inquit, *multorum sapientium judicio non acquiescere multò magis est intolerabile, in his duntaxat capitulis quæ prædictis authenticis statutis non adversantur, sed institutioni Christianæ religionis proculdubio suffragantur.*

XIII. Quapropter meritò reprehendendus est Gratianus, qui novum jus introducere conatus est in Decreto suo, nimirum, posse quidem Concilia hæc causas judicare & criminibus debitas pœnas irrogare, non tamen novos canones condere, *non constituere aliquid vel definire*, ut ipse loquitur in dist. XVII. Itaque auctor glossæ eum apertè redarguit, qui ita scribit ad hunc locum : *Illud non est verum. Quia Episcopi bene condere possunt canones episcopales, & Archiepiscopus provinciales. Sed de majoribus negotiis non possunt aliquid statuere.* Exceptio illa glossæ aperit genuinum sensum capitis *Concilia*, ex quo Gratianus sententiæ suæ fundamentum mutuatus est, quodque descriptum est ex apologetico Ennodii Ticinensis. Sed caput illud à me explicatum est in dissertatione de judiciis canonicis Episcoporum.

Dist. 17. c. Concilia.

Sanè Doctores nostræ ætatis non contradicunt huic auctoritati Conciliorum provincialium, modò eorum decreta consentanea sint juri communi, id est, juri quod in Decretalibus continetur, juxta receptum loquendi modum. Tamen dissimulandum non est Cardinales congregationis institutæ pro explicatione Concilii Tridentini auctoritatem illam quibusdam limitibus circumscripsisse, vim apertam inferendo verbis decreti Tridentinæ synodi, cùm declarant Concilia provincialia publicanda non esse antè quàm sedes apostolica consulatur : *Decreta quæ in Conciliis provincialibus conduntur publicari non debent inconsulto Romano Pontifice.* Sed Declarationes illæ vim legis non obtinent in Gallia.

Azor. Instit. moral. par. 2. lib. 3. c. 47.

Declarationes ad c. 2. Conc. Trident. de reform. sess. 24.

CAPUT XV.

Synopsis.

I. Concilia provincialia celebrari desierant tempore Concilii Chalcedonensis. Idem de sua ætate testantur Justinianus, Zonaras, Balsamo, & Matthæus Blastares.

II. Hujus desuetudis origo debetur institutioni Conciliorum patriarchalium : quæ singulis annis celebrantur, & quibus omnes Metropolitani interesse tenebantur. Canon Concilii octavi omnino conditus adversùs Episcopos Gallicanos. Verùm Concilium illud receptum non fuit in Gallia.

III. Diutiùs Ecclesia occidentalis retinuit morem celebrandorum Conciliorum provincialium. Cur tandem ab iis celebrandis abstinuerint Episcopi. Eorum usum restituere tentavit Innocentius III. irrito conatu.

IV. Quid Concilio Basiliensi & Tridentino placitum.

V. Edictum Blesense præcipit ut Concilia provincialia tertio quoque anno habeantur. Verùm nihil horum observatum est huc usque. Et tamen valde optandum esset ut celebrandorum Conciliorum provincialium consuetudo revocaretur.

I. SI quis autem curiosè inquirat quibus tandem de causis celebrari desierint Concilia provincialia, reperiet morbum hunc in universa Ecclesia, non solùm occidentali, sed etiam orientali, grassatum esse, atque adeo causam debere esse communem. Adnotatum namque est in canone XIX. synodi Chalcedonensis Concilia illa desiisse celebrari per illas tempestates: *Pervenit ad aures nostras quòd in provinciis statuta Episcoporum Concilia minimè celebrentur, & ex hoc plurima negligantur ecclesiasticarum causarum quæ correctione indigent.* Sed exprobratio illa, ab œcumenico Concilio facta, parum profuit. Quippe Justinianus octua-

gesimum post annum admonet in Novella CXXXVII. canones qui præcipiunt celebrationem Conciliorum provincialium observatos non fuisse usque ad ætatem suam : *Quando autem quod in Canonibus cautum est synodis sanctissimorum Episcoporum per singulas provincias congregandis huc usque minimè observatum est.* Apud Græcos congregandorum Conciliorum provincialium statuta renovata sunt auctoritate canonum synodi in Trullo & secundæ Nicænæ. Attamen Zonaras observavit ea adeo ætate sua (id est, ad annum MCLXXX.) neglecta fuisse in oriente, ut nuspiam ea Concilia haberentur. Quod Balsamo quoque, qui anno MCXC. vivebat, pro ætate sua testatur ; & pro sua item Matthæus Blastares, qui circa annum MCCC. floruit.

Nov. 137. c. 4.

Zonaras & Balsamo in comm. ad Canon. v. Nicæn.

II. Ac mihi quidem inquirenti in causas hujus desuetudinis, nulla alia occurrit præter celebrationem Conciliorum patriarchalium, quæ singulis annis congregabantur à Patriarcha, cuique interesse debebant Metropolitani juxta canones Concilii CP. & Novellam constitutionem Justiniani, qui Metropolitanos istiusmodi brevi descriptione explicat. Episcopi, inquit, qui à Patriarcha ordinantur, & ipsi jus habent alios ordinandi, id est, Metropolitani, ut explicat Photius in Nomocanone. Quapropter tollenda est negatio quæ adjecta est in contextu Novellæ, *hi qui non habent jus alios Episcopos ordinandi* ; ac prorsùs legendum, *qui habent jus.* Illud autem incommodum ex eo sequebatur quòd Concilia illa generalia patriarchatus impediebant ne particulares provinciarum synodi haberentur, ut in Concilio octavo œcumenico propositum est. At synodus octava difficultatem sustulit, jubendo ut si utraque Concilia haberi non possint, Metropolitani teneantur præferre Concilium patriarchale, ad quod accedere teneantur cùm evocati fuerint à Patriarcha. in hoc enim Concilio judicandas esse omnes causas, non solùm unius provinciæ, sed etiam totius patriarchatus. Quo unico decreto tacitè concessa est libertas abstinendi à celebratione Conciliorum provincialium. Clausulæ quæ sequuntur in canone additæ sunt in gratiam Patriarcharum. Quippe jubetur ut Metropolitani nullam rationem habeant mandatorum Principum, si fortè contingeret eos vetari ne ad synodum Patriarchæ accederent. Et quia in occidente omnes Metropolitani non consecrabantur à Patriarcha, statuitur ut omnes Metropolitani, qui aut impositionem manuum aut Pallium à Patriarcha acceperint, teneantur accedere ad ejus Concilium. Duo illa capita ostendunt canonem illum adversùs Episcopos Gallicanos decretum esse juxta suggestiones Legatorum pontificiorum. Ii autem eo consilio illum canonem condi procurarunt ut à Concilio œcumenico firmata esse videretur Nicolai primi nova molitio sexennio antè prolata. Tum ut Episcopos Gallicanos hac sententia percelli procurarent : qui, ne ad Concilia ordinaria patriarchatus Romani convenire cogerentur, & ut impositas Episcopis Italiæ conditiones detrectarent, eas excusationes adferebant, neque accipere se manuum impositionem ab Episcopo Romano, & præterea à Principibus impediri ne ad synodos illas accedant. Convellebat præterea idem canon aliam consuetudinem Galliæ, quoad Concilia generalia regni. qua de re dicetur in alio loco hujus dissertationis. Verùm Concilium illud receptum non fuit in Gallia, ut Ademarus Cabanensis adnotavit, quòd quædam capita edidisset contra antiquos canones, tum pro imaginum adoratione, tum etiam in gratiam summi Pontificis, ut ait hic auctor : *In qua synodo de imaginibus adorandis aliter quàm orthodoxi Doctores antè definierant statuerunt ; quædam etiam pro favore Romani Pontificis, qui eorum votis de imaginibus adorandis annuit, quædam contra antiquos canones & contra decreta patrum, ut qui ipsam synodum legerit inveniet.* Itaque ex congregatione Conciliorum patriarchalium consequebatur per consequentiam penè necessariam cessatio Conciliorum provincialium. Sed aliunde eisdem Conciliis ingens pernicies imminebat. Quippe appellari poterat ab eorum judiciis ad Concilium patriarchale ; quod etiam persæpè invocabatur, *omisso medio.* Octava synodus huic morbo medicinam adhibere tentavit canone XXVI. quo suprema in Presbyteros judicia permittuntur synodis Metropolitanorum. Verùm transmissa hujus canonis observatio effecit ut synodi provinciales prorsùs desierint in oriente ; ut ex Zonaræ, Balsamonis, & Blastaris testimonio constat.

Vide lib. 2. c. 17. §. 3.

Vide Annales S. Bertini ad an. 871.

III. Diutiùs in Ecclesia occidentali viguit consuetudo celebrandorum Conciliorum provincialium, quoniam eorum auctoritatem sartam rectamque esse voluit occidens usque ad nonum seculum. Sed statim atque summi Pontifices abolere tentarunt supremam eorum in judicando potestatem, comminati sunt Episcopi se ab eis celebrandis, quòd inutilia futura sint, abstenturos. Hic est enim sensus Hincmari Caroli Calvi nomine scribentis ad Joannem octavum, qui Presbyterorum ab Episcopis suis depositorum & rursum in synodis provincialibus damnatorum appellationes recipiebat : *Nihil prodest eos* (id est, Episcopos) *secundùm sacros canones & decreta sedis Romanæ Pontificum pro accusatis Presbyteris de manifestis criminibus comprovinciales Episcoporum synodos frequentare ; sed faciet licenter quisque Presbyterorum quod libet. Unde si fuerit redargutus, veniat Romam. Et quia pro singulis Presbyteris Episcopi transalpini regulariter judicatis missos dirigere & actionum documenta scribere non valent, nec testium necessarias personas tunc producere, fiducialiter poterit mentiens quisque innocentiam suam asserere, cum non erit qui mendacia ejus possit refellere.* Cùm itaque summi Pontifices pertinaciter contendissent appellari posse ad sedem apostolicam, non solùm à sententiis definitivis, sed etiam ab instructione, ac hujusmodi appellationes reciperent, Episcopi omnem horum Conciliorum curam abjecerunt, quæ nihil aliud ipsis adferebant quàm sumptus & dedecus. Eorum usum Innocentius III. decreto Concilii Lateranensis restituere tentavit. *Sicut olim*, inquit, *à sanctis pa-*

Hincmar. ep. 51 c. 19. & 20. edit. Mogunt.

tribus noscitur institutum, Metropolitani singulis annis cum suffraganeis suis provincialia non omittant Concilia celebrare; in quibus de corrigendis excessibus & moribus reformandis, præsertim in clero, diligentem habeant cum Dei timore tractatum; canonicas regulas, maximè quæ statuta sunt in hoc generali Concilio, relegentes, ut eas faciant observari.

Decretum illud omni effectu caruit, quia remedium non adhibebat malo quod ortum erat ex cessatione celebrandorum Conciliorum provincialium. Durandus Episcopus Mimatensis, qui centum pòst annis scribebat, fidem facit hujus desuetudinis, déque ea conqueritur: *Cùm in Concilio Niceno caveatur quòd per singulas provincias bis in anno Episcoporum Concilium teneatur, ut quæ corrigenda & reformanda in qualibet provincia fuerint corrigantur & reformentur, & dictum salubre constitutum non servetur, videretur utile quòd per providentiam Concilii executioni debitæ mandaretur.*

Durandus de modo Concilii gen. celebr. Rubr. 11.

IV. Synodus Basileensis præcipit ut ea Concilia celebrentur; quorum præcipuum fructum esse putat inquisitionem vitæ, morum, & conversationis Episcoporum, lectionum canonum, & ut eorum qui negliguntur observatio præscribatur in provincia. Par cura fuit Concilii Tridentini, quod ea Concilia jubet tertio quoque anno celebrari.

Concil Trid. sess. 24. de Reform. c. 2.

V. Eorum Conciliorum sanctitati æmulatur edictum Blesense; quod præcipit ut Archiepiscopi synodos suarum provinciarum habeant tertio quoque anno, in quibus provideatur disciplinæ, morum correctioni, politiæ ecclesiasticæ, & institutioni seminariorum & scholarum, secundùm formam in sanctis decretis præscriptam. Magistratibus autem adimit potestatem impediendi celebrationem horum Conciliorum. Quòd si contingat à rebus pro disciplina & correctione morum illic decretis appellari tanquam ab abusu, decernit ut eorum executio retardari non possit prætextu illius appellationis. Verùm nihil horum observatum est huc usque; quæ tamen prorsùs obtinere deberent, resecatis & rescissis iis malis quæ harum synodorum celebrationem interruperunt. Sanè res eo temperamento constitui posse videtur quod nec pontificiam auctoritatem lædat nec regiam.

Ordonnance de Blois article 16. & 24.

CAPUT XVI.

Synopsis.

I. De Conciliis nationalibus. Inquiritur in eorum originem. De variis Diœcesibus imperii occidentalis & orientalis.

II. Earum Diœceseon administratio explicatur. Origo synodorum nationalium tribuenda est legi Impp. Valentis, Gratiani, & Valentiniani. Anianus notatus. Variæ significationes vocis Diœcesis. *Παροικία quid. Ejus variæ significationes.*

III. Lex illa mirè placuit personis ecclesiasticis; cujus institutio firmata est canone secundo Concilii Constantinopolitani.

IV. Canon ille antecedit institutionem patriarchatus Constantinopolitani. In eo autem agitur tantùm de Diœcesibus imperii orientalis, nulla prorsùs mentione facta Diœceseon occidentis.

V. Occidens jam inde à Constantino habuit sua Concilia nationalia. Probatur de Africa.

VI. Diœcesis Illyriciana constituebat suam synodum. Idem obtinuit in ceteris Diœcesibus Occidentis.

I. PRÆTER Concilia provincialia, quæ ex provinciæ unius Episcopis constabant, alia quoque diù in Gallia perviguere, quæ vulgò nationalia vocantur, ex pluribus provinciis conflata. Quippe Ecclesia Gallicana eo jure semper usa est ut in unum corpus congregari posset, quoties agebatur de negotiis ecclesiasticis statum totius regni contingentibus. Neminem adhuc auctorem legi qui horum Conciliorum originem adnotaverit. Ea tamen in antiquis Conciliis & in legibus Imperatorum deprehendere licet, si quis hanc curam suscipere velit. Verùm ut id faciliùs fieri possit, observandum est in antecessum Imperatorem Constantinum imperii sui administrationem partitum esse sub quatuor Præfectis prætorio in diversa provinciarum corpora, quæ in legibus vocantur *Diœceses*, id est, administrationes, quæ suberant speciali administrationi Vicarii cujusdam Præfectorum prætorio, vel Proconsulis, aut alius magistratus cujus splendida esset administratio. Imperium occidentale comprehendebat septem Diœceses sive regiones. Sub Præfecto nimirum prætorio Galliarum Diœcesis Gallicana, quæ constabat ex XVII. provinciis Galliarum, Diœcesis Britanniarum ex quinque provinciis, Diœcesis Hispaniarum ex septem provinciis. Sub Præfecto prætorio Italiæ Diœcesis Africana ex provinciis sex, Diœcesis Italica, cujus caput erat Mediolanum, ex provinciis septem, Diœcesis Romana ex decem provinciis. Sub Præfecto prætorio Illyrici Diœcesis Illyriciana, in qua XVII. provinciæ. Imperium verò orientale comprehendebat Diœcesim Thracicam ex provinciis sex conflatam, in qua Constantinopolis fuit, Diœcesim Ponticam, in qua provinciæ undecim, Diœcesim Asianam, in qua provinciæ totidem, & Diœcesim orientalem, ubi Antiochia, in qua provinciæ quindecim. Quatuor illæ Diœceses parebant Præfecto prætorio orientis. Diœcesis verò Ægyptiaca, quæ sex provincias complectebatur, suberat Præfecto Augustali. Sed ætate Theodosii senioris huic imperio adjecta est portio quædam Illyrici; quod ea ratione divisum est in duas Diœceses, in Illyricum videlicet orientale, cujus metropolis Thessalonica, cui contributæ undecim provinciæ, & occidentale, cujus caput fuit Sirmium, in eoque sex provinciæ, sub Præfe-

cto prætorio Italiæ; ut patet ex actis Concilii Aquileientis.

II. Itaque in unaquaque Diœcesi aderat Vicarius Præfecti prætorio, aut Proconsul, sive alius quispiam magistratus illustris, qui universarum harum provinciarum curam gerebāt, & jus apud eas dicebat, juxta mores illarum tempestatum, in publicis earum provinciarum conventibus, *agendo conventus juridicos.* Eandem in Ecclesiam consuetudinem invehi concesserunt Imperatores, id est, ut Episcopi conventus provinciarum & universæ Diœceseos agerent, in quibus causas suas finirent. Eam consuetudinem lege sua, quæ extat in Codice Theodosiano, firmarunt Impp. Valens, Gratianus, & Valentinianus. In ea lege Concilia unius regionis seu Diœceseos, quæ nunc nationalia vocantur, conceptis verbis fieri jubentur; tametsi interpretatio Aniani, cui perspecta non erat vis vocabuli *Diœceseos*, procul à sententia legis recedat, cùm eam coërcere voluerit ad synodos ordinarias Episcoporum. *Qui mos est causarum civilium, iidem in negotiis ecclesiasticis obtinendi sunt; ut si qua sunt ex quibusdam dissensionibus levibusque delictis ad religionis observantiam pertinentia, locis suis & à suæ Diœceseos synodis audiantur.* Quoniam verò diversitas significationum vocabuli *Diœceseos* lectorem remorari posset, monemus eam appellationem hodie tribui territorio uniuscujusque episcopatus, exemplo canonum Africanorum, qui eo sensu Diœceseos vocem usurpant. qui usus ab iis manavit ad synodos Galliarum & Hispaniarum usque ad nostram ætatem. At in legibus Codice Theodosiano comprehensis, in Codice & Novellis Justiniani, & in canonibus Græcis Διοίκησις sive *Diœcesis* semper accipitur pro tractu quodam & diversarum provinciarum collectione; provincia verò, pro collectione plurimorum episcopatuum. Integrum autem espiscopatus territorium Græci vocant παροικίαν sive *parœciam.* quam vocem Dionysius Exiguus conservavit in sua canonum versione. Unde factum ut ea vox, sive *parochia* vitio librariorum, persæpe in canonibus Latinis significet territorium episcopatus; deinde verò prorsùs versa est ad significandum id quod nos hodie parochiam vocamus.

L. 15. C. Theodos. De Episcopis. Vide lib. 3. c. 2. §. 2.

III. Lex illa Codicis Theodosiani mirè accepta fuit personis ecclesiasticis; qui existimarunt necessarium in primis esse ut novus canon conderetur, quo institutio hæc singillatim explicaretur. Quamobrem Ecclesiæ corpus in Diœceses distributum est canone secundo Concilii Constantinopolitani, quod anno CCCLXXXI. celebratum est. Hic enim canon supremam integræ uniuscujusque Diœceseos synodo auctoritatem tribuit regendi & administrandi omnia negotia ecclesiastica provinciarum quæ continebantur in ea Diœcesi, sub gubernatione tamen Primatis sive Exarchi Diœceseos; quemadmodum accuratè explicui in dissertatione de judiciis canonicis Episcoporum, & aliquatenus attigi in capite primo hujus libri.

IV. Sed duo in primis heic observanda sunt quæ nuspiam hactenus explicavi. Primùm enim observandum est canonem illum antecedere institutionem patriarchalis Diœceseos Constantinopolitanæ, quæ septuaginta tantùm pòst annis facta est in Concilio Chalcedonensi. Itaque toto illo septuaginta annorum intervallo tres Diœcesanæ synodi in oriente erant œcumenici Concilii decreto approbatæ, Thracica scilicet, Pontica, & Asiana, quæ nulli Patriarchæ parebant; adeoque non erant synodi patriarchales, sed Diœcesanæ tantùm, aut regionales. Nam quoad duas alias Diœceses imperii orientalis, Ægyptum videlicet & orientem propriè dictum, suis illæ Patriarchis suberant, oriens nimirum Antiocheno, & Ægyptus Alexandrino. Ex observatione ista, cujus integras probationes afferam in dissertatione de patriarchatu Constantinopolitano, pendet alterum caput nostrarum observationum, nempe canone secundi Concilii de Diœcesibus tantùm imperii orientalis agi, nulla prorsùs mentione facta Diœceseon occidentis: quia cùm synodus illa ex solius orientis Episcopis constaret, noluit condere canones pro gubernatione Ecclesiarum occidentalium. Hinc factum ut Concilia illa Diœcesana non adeo illustria sint in occidente, eaque deprehendere res sit non minimi laboris. Atque id eò magis observare convenit quòd eorum institutio non adeo valuit ac in oriente, ubi unaquæque Diœcesis suum Primatem habebat sive Exarchum reliquorum Metropolitanorum, qui post editum illum canonem eos propria auctoritate evocare poterat absque speciali permissione Imperatoris, eodem jure quo Patriarchæ convocare poterant synodos patriarchales.

V. Et in occidente quidem jam à Constantino deprehenduntur synodi Diœceseon, sive Concilia regionalia. Sed antiqua eorum forma non adeo nota est ac orientalium; si synodos Africanas excipias. Episcopus enim Carthaginis jure suo convocare poterat cœtum Concilii generalis totius Africæ, quò particulares provinciarum synodi à Primatibus suis congregatæ legatos mittebant. quod ea de causa *Concilium universale* dicebatur, ut patet ex capite XIX. & XX. canonum Africanorum. Interdum verò Episcopi, præter legatos provinciarum, majorem Episcoporum partem ad synodum evocabant, prout causæ gravitas postulabat; ut videre est in epistola Concilii Carthaginensis ad Bonifacium Papam, quæ nomine Episcoporum Africanorum inscripta est: *qui præsentes adfuimus numerò* CCXVII. *ex omni Concilio Africæ.*

Vide lib. 5. c. 3. §. 2.

VI. Ceteræ occidentis Diœceses eodem modo congregabantur. Sanè ex epistola Damasi ad synodum Illyricianam, & ex ea quam synodus Illyriciana scripsit ad synodum Asianam, quæ extat apud Theodoretum, colligitur Episcopos hujus Diœceseos Illyricianæ constituisse suam synodum. Præterea in Concilio Ephesino Africa & Illyricum distinguuntur à synôdo occidentali urbis Romæ. Hispanicas autem provincias ad Concilia

Concil. Ephes. in epist. ad Theodos. Imp.

quoniam civitas Treverensis erat sedes præfecturæ Galliarum, ut ex Ausonii Mosella constat, ob quod vocata est *metropolis Galliarum*, ut testatur Athanasius, suspicari fortasse licetet penes Episcopum illius urbis fuisse auctoritatem primi Metropolitani, quo nomine ad eum pertinet potestas congregandorum omnium Episcoporum. Affirmare certè licet Imperatores aut Vicarios Præfecti prætorio Galliarum, qui semel in anno civiles Galliarum conventus agebant propter negotia publica juxta formam in legibus præscriptam, conventus quoque Episcoporum permisisse, quos ipsi literis suis haberi jubebant quoties rogabantur à Metropolitanis. Quod in oriente & occidente obtinebat antè quàm Concilium C P. habitum anno CCCLXXXI. synodos Diœceseon vertisset in jurisdictionem ordinariam. quam institutionem ab Imperatore Theodosio confirmari procuravit. Quippe certum est omnia Concilia, exceptis ordinariis, jussu Imperatorum convocata fuisse, id est, Concilia œcumenica, Concilia uniuscujusque Diœceseos, & Concilia extraordinaria ex variis Diœcesibus composita, tametsi œcumenica non essent. Sanè Constantinus Imperator synodum Arelatensem coëgit anno CCCXIV. in causa Donatistarum, qui appellaverant à judicio quod Melchiades Papa cum Episcopis collegis suis tulerat secundùm Cæcilianum Episcopum Carthaginensem. Necessaria illic erar auctoritas Principis; quoniam synodus illa constabat ex legatis Diœceseon Galliarum, Britanniarum, Hispaniarum, Africæ, & Italiæ; ut patet ex subscriptionibus. Concilium celebratum anno CCCLXXXI. in civitate Aquileiensi, quæ à Diœcesi Italica pendebat, cujus caput erant urbs & Episcopus Mediolanensis, decreto Imperatoris Gratiani convenit, juxta preces sancti Ambrosii, ad damnandos duos Episcopos Arrianos. Ad illud convenerunt aliquot Episcopi Italiæ, Pannoniæ, quæ Illyrici provincia erat, & legati Diœceseon Galliarum & Africæ. Itaque quoniam conventus erat extraordinarius, necessaria fuit auctoriras Imperatoris. Quamobrem rectè Ambrosius in actis hujus Concilii ait: *Nos in occidentis partibus constituti convenimus ad Aquileiensium civitatem juxta Imperatoris preceptum.* Quin etiam synodica epistola ad Principes missa idipsum testatur: *Gratias agimus vobis, clementissimi Principes, quòd & fidei vestræ studium probavistis, qui ad removendas altercationes congregare studuistis sacerdotale Concilium.* Infrà: *Omnes propè ex omnibus provinciis occidentalibus missis adfuere legatis.*

V. Sed quod propiùs spectat ad res nostras, conventus Episcoporum Galliæ agi solitos auctoritate imperatoria probat epistola Maximi Imperatoris, qua Siricio Papæ respondet. Conquestus erat ille apud Principem de Agrecio quodam, qui indebitè consecutus erat gradum presbyterii. Rescripsit Princeps se, ut difficultatem illam solvat, congregaturum synodum ex omnibus Galliis, vel ex quinque provinciis tantùm, quæ tum temporis speciale reipublicæ corpus constituebant in Galliis: *Ceterùm de Agrecio, quem indebitè ad presbyterii gradum conscendisse commemoras, quid religioni nostræ possum præstare reverentius quàm ut de hoc ipso, cujuscemodi esse videatur, catholici judicent sacerdotes? Quorum conventum ex opportunitate omnium vel qui intra Gallias, vel qui intra quinque provincias commorantur, in qua elegerint urbe constituam.* Idem Imperator Maximus congregavit Concilium Burdigalense anno CCCLXXXV. adversùs hæresim Priscilliani; ad quod convenerunt Episcopi Galliarum & Hispaniarum, ut Sulpitius Severus testatur.

Hujus Concilii Acta extare inter schedas Her. Vigneru affirmat V. C. Lucas Dacherius in præfat. ad to. V. Spicil-gii.

VI. Episcopus Arelatensis olim contendebat ad se pertinere potestatem congregandæ synodi generalis Galliarum. Sed ambitio ejus repressa est à Leone summo Pontifice, qui conatum ejus improbavir tanquam ratione destitutum. Et quoniam jus illud sibi rursum vindicare studuerunr Episcopi Arelatenses in prima Regum nostrorum dynastia, cui etiam constituendo auctoritarem suam adhibuerunt summi Pontifices, operæ pretium est altiùs scrutari quo fundamento jus illud innireretur; præsertim cùm materia hæc nondum satis explicata sit. Excisa à Vandalis urbe Treverorum, Honorius Imperator sedem præfecturæ Galliarum transtulit Arelatem, & *Matrem omnium Galliarum* vocavit, id est, Galliarum metropolim. quo titulo antea honestabatur civitas Treverensis. Alia deinde constitutione (quæ edita est à Nicolao Cusano, Scaligero, & Sirmondo) decernit ut conventus ordinarius septem provinciarum in ea urbe habearur ad ordinandam politiam. Corpus illud septem provinciarum constabat, ut fidem faciunr veteres Notitiæ, ex provincia Viennensi, Narbonensi prima & secunda, provincia Alpium, Novempopulania, & utraque Aquitania, additis videlicet ad quinque provincias aliis duabus. Quoniam verò dignitas quæ civitatibus competebat in ordine civili facilè communicabatur episcopatibus earum urbium, incessit Episcopum Arelatensem ambitio sibi vindicandi titulum primi Metropolitani Galliarum.

V de suprà lib. 5. cap. 30. §. 7.

Vide epist. Marcæ ad Henr Valesium. §. 14.

Vide suprà lib. 5. cap. 31. §. 1.

VII. Sanè Patroclus Arelatensis Episcopus eam dignitatem impetrare tentavit à Zosimo Pontifice Romano; qui exiguam ejus portionem ei concessit, edicto ne ulla persona ecclesiastica, cujuscunque gradus ea foret, Romam alióve accederet absque epistola formata Metropolitani Arelatensis, qua testatum universis fieret quem gradum illa persona obtineret in Ecclesia. Eo pacto Zosimus cum eo communicavit unam ex prærogativis quas Africani canones Metropolitano deberi testantur supra Episcopos & clerum provinciæ. Sed privilegium illud coërcitum fuit ad unicum hoc caput jurium metropoliticorum, nulla congregandorum Conciliorum Galliæ potestate concessa; ac præterea Patroclo tantùm conceditur, ea ratione ut ad successores non transmittatur; *meritorum ejus speciali contemplatione*, inquit Zosimus. Meritò igitur reprehendendi sunt Episcopi provinciæ Arelatensis dum in libello quem Leoni primo obtulerunt aiunt eam auctoritatem sedi Arelatensi com-

Zosim. ep. 5. an. 417.

Vide suprà lib. 5. c. 30. §. 4.

Can. 23. Concil. Afric.

petere, quam verbis admodum magnificis explicant contra tenorem reſcripti : *Ut omnes Gallias, ſibi apoſtolicæ ſedis vice mandata, ſub omni eccleſiaſtica regula contineret.* Imp. Valentinianus III. auctoritatem Patrocli Epiſcopi Arelatenſis intendit, lege data, qua ejus juriſdictioni ſubdidit Epiſcopos Galliarum qui Pelagii erroribus adhærerent.

L. 47. Cod. Theod. de Epiſc.

VIII. Privilegia iſtæc perſonalia Arelatenſibus Epiſcopis conceſſa, quæ aliunde confirmata fuerant à Zoſimo quoad ordinationes Epiſcoporum provinciæ Viennenſis & utriuſque Narbonenſis, tametſi dein Bonifacius Papa ea extendi prohibuit ad primam Narbonenſem, viam aperuerunt ambitioni eorum, adeo ut ad exarchatum Galliarum aſpirare auſi ſint. Hanc ob rem Hilarius Arelatenſis Epiſcopus in ſecunda ſynodo Arelatenſi decerni procuravit penes Epiſcopum illius urbis futuram poteſtatem congregandi ſynodum Galliarum quoties ita illi viſum foret expedire. Hic eſt enim ſenſus canonis XVIII. ut ejus verba ſatis indicant : *Ad Arelatenſis Epiſcopi arbitrium ſynodus congreganda : ad quam urbem ex omnibus mundi partibus, præcipuè Gallicanis, ſub ſancti Marini tempore legimus celebratum fuiſſe Concilium atque conventum.* Sed in eo capite callidè agit hic canon, cùm conſtet primum illud Concilium Arelatenſe anno CCCXIV. convocatum fuiſſe ab Imperatore Conſtantino. Excipi poſſet ſynodum illam Arelatenſem fuiſſe tantùm ex provincia Viennenſi, ideoque canonem illum intelligi tantùm debere de conventu ſynodi provincialis, quæ arbitrio Arelatenſis Epiſcopi permittitur. Verùm apertè conſtat eam ſynodum conſtitiſſe ex pluribus provinciis & ex diverſis Metropolitanis, de quibus componendis agitur in XLII. & LVI. canonibus. Unde ſequitur canonem XVIII. voluiſſe tribuere auctoritatem convocandi ſynodum plurium provinciarum.

Zoſim. ep. 5. an. 417.

Vide ſuprà lib. 5. cap. 32. § 3.

IX. At Leo primus ferre non potuit præſumptionem Hilarii, vetuitque ne deinceps ſynodos ex variis provinciis cogeret. *Suis* (inquit Leo in epiſtola LXXXIX. ad Epiſcopos provinciæ Viennenſis) *unaquæque provincia ſit contenta Conciliis, nec ultrà Hilarius audeat conventus indicere ſynodales.* Sed heic obiter adnotandum eſt poſſe ex iis quæ dicta ſunt conſtitui epocham Concilii Arelatenſis ſecundi, quæ viro clariſſimo Sirmondo ignota fuit, eique occaſionem dedit ſcribendi *exploratum hactenus de tempore hujus Concilii nihil eſſe.* Conlocandum eſt immediatè poſt Concilium Vaſenſe, quod anno CDXLII. celebratum eſt, & ante annum CDXLV. quo ſcripta eſt epiſtola Leonis adversùs Hilarium. Porrò Hilario adempta inſuper eſt à Leone dignitas metropolitana, ac Viennenſi Epiſcopo adjudicata. Attamen idem Pontifex eandem provinciam, poſt Hilarii obitum, diviſit in duas, relicta Epiſcopo Viennenſi cura quinque civitatum, reliquis autem tributis Ravennio recens ad epiſcopatum Arelatenſem electo. Ac præterea, reſtituendæ huic urbi veteris dignitatis cupidus, Ravennio jus quoddam eximium tribuit quod primo Metropolitano competit, denuntiandi nimirum reliquis Epiſcopis res in Concilio definitas. Eam namque illi curam commiſit, miſſa ad eum celebri illa epiſtola qua controverſias de myſterio dominicæ incarnationis decidit, edicto ut eam communicaret cum Epiſcopis Galliarum, qui dein Leoni gratias egerunt.

Leo ep. 109.

Idem. ep. 110.

X. Primus omnium Hilarus Papa Arelatenſibus Epiſcopis jus & auctoritatem tribuit convocandi Concilium Galliarum. Anno namque CCCCLXII. juſſit ut Leontius Arelatenſis Epiſcopus ſynodum ex provinciis quæ congregari poſſent convocaret. *Per annos itaque ſingulos*, inquit, *ex provinciis quibus poterit congregari habeatur epiſcopale Concilium ; ita ut opportunis locis atque temporibus, ſecundùm diſpoſitionem fratris & coepiſcopi noſtri Leontii, cui ſollicitudinem in congregandis fratribus delegavimus, Metropolitanis per literas ejus admonitis celebretur.*

Vide ſuprà lib. 5. cap. 34. § 7.

Hilarus] Papa ep. 8.

XI. Ceterùm hactenus placuerit examinare quanam auctoritate ſub Imperatoribus Romanis convocata fuerint generalia Galliarum Concilia. Quippe irruptiones Francorum, Gotthorum, & Burgundionum, qui majorem Galliarum partem ab imperio reſecuerant, multum difficultatis attulere communicationi antiſtitum, quæ aliunde valde erat interrupta, ob hoc quòd auctoritas pontificia ad congregandas ſynodos eſſet penes Epiſcopum Arelatenſem Romano imperio ſubjectum. Rectè igitur Papa Hilarus ad Leontium ſcribit ut ſynodum habeat cum Epiſcopis provinciarum quæ congregari poterunt. Ceterùm ut membrum hoc concludam, aio ſynodos generales Galliarum congregari ſolitas ab Imperatoribus, vel eorum auctoritate, Epiſcopum verò Arelatenſem ſibi vindicare voluiſſe jus illas convocandi, ſed à Leone Papa repreſſum fuiſſe, Hilarum deinde Epiſcopo Arelatenſi delegaſſe ſollicitudinem congregandi quos poſſet Epiſcopos, id eſt, qui à Regibus ſinerentur accedere ad ſynodos.

XII. Nam eo tempore Reges Gotthi, partim jure belli, partim ex pactis, occupaverant aliquot provincias ; quarum fines ita propagaverunt ut per illas tempeſtates poſſederint utramque Aquitaniam & Novempopulaniam, utramque Narbonenſem, & provinciam Alpium. Burgundionibus parebant Lugdunenſes, Viennenſes, & Veſontionenſes. Franci verò reliquum Galliarum occupabant. Conſtat ergo non potuiſſe illa tempeſtate congregari corpus Epiſcoporum Gallicanorum, ob diverſitatem regnorum. Cujus rei illuſtre teſtimonium extat in epiſtola Aviti Epiſcopi Viennenſis ad Senatores Urbis Romæ ſcripta anno quingenteſimo tertio. Primùm enim illis ſignificat dolorem quem conceperat ex judicio Romæ lato adversùs Papam Symmachum ; tum ſe apud eos excuſat quòd ipſe ſolus inter Epiſcopos Galliarum hanc epiſtolam ſcribat, quòd regnorum diviſio impediat eorum conventum. Affirmat tamen literas ad ſe ab omnibus collegis ſuis miſſas, quibus eum orant ut ſcribendæ iſtius epiſtolæ curam in ſe ſuſcipiat : *Vellemus ut quæ in*

Avitus epiſt. 31.

causa

causa communi supplicari oportet amplitudo vestra congregatorum Galliæ Sacerdotum relatione cognosceret. Sed quoniam hujus quoque voti non potes reddit provincia præfixis regnorum determinata limitibus, quamprimum supplici prece posco ne celeberrimo ordini vestro pagina hæc aliquid moveat, quasi ab uno dictata, fastidium; quoniam à cunctis Gallicanis fratribus meis ad hoc ipsum non minùs per mandata quàm per literas oneratus, quæcumque à vobis omnes ambimus, unus suggerenda suscepi.

CAPUT XVIII.

Synopsis.

I. Synodus Agathensis constitit ex solis Episcopis regni Gotthorum. Conjectura de Petro Episcopo de Palatio, qui ei synodo subscripsit. Concilium Epaonense ex Episcopis regni Burgundionum.

II. Post excisum regnum Gotthorum prima Francorum synodus fuit Aurelianensis. Ad ejus formam celebrata sunt cetera Galliæ Concilia. Quinam Episcopi ad eam convenerint.

III. Conventus ille extraordinarius erat; ideoque convocandus à Rege. Itaque à Clodoveo convocatus est.

IV. Post obitum Clodovei regnum ejus divisum in tetrarchias. Utriusque Regum portio regnum *dicebatur, velut* regnum Childeberti. Marcham Childeberti *vocat Marii Chronicon. Arvernense Concilium* sortem.

V. Varia tum temporis fuere Galliarum Concilia. Quippe interdum constabant ex Episcopis universæ Galliæ, interdum verò ex Episcopis unius regni. Canon Concilii III. *Aurelianensis explicatus.*

VI. Concilium Aurelianense secundum congregatum fuit jussu Regum. Explicatur immutatio quæ in sequentibus Conciliis accidit circa jura regia. Prima omnium synodus Arvernensis imminuere cœpit regiam auctoritatem. Apertior fuit audacia sequentium Conciliorum.

VII. Temperamento usa synodus secunda Parisiensis, itemque secunda Turonensis.

VIII. Sequentia Concilia iis verbis usa sunt quæ Regum auctoritati respondent. Evocationis *vox explicata.*

IX. Concilium Matisconense secundum congregatum est jussu Guntramni Regis. Ei interfuerunt omnes Episcopi regni Burgundici. In eo statutum est ut tertio quoque anno Concilium celebretur una cum dispositione Principis. Vox dispositio *explicatur. Conantur patres novam Patriarchæ dignitatem tribuere Episcopo Lugdunensi. Synodus Parisiensis quinta convocata est à Rege Clotario. Et Cabilonensis à Clodoveo secundo.*

X. Episcopi tenentur accedere ad synodum quam Rex indixerit. Probatur ex insigni loco Gregorii Turonensis. In literis tamen convocationis exprimendæ erant causæ ob quas conventus præcipiebatur.

I. ATTAMEN licèt corpus Galliarum in synodo congregari non posset, provinciæ quæ uni Regi parebant synodum componebant absque ulla permistione Episcoporum alienarum provinciarum, ut constat ex synodo Agathensi, quæ anno DVI. habita est permissu Alarici Regis Vvisigotthorum, tametsi is Arianus esset: *Cum in nomine Domini, ex permissu Domini nostri gloriosissimi, magnificentissimi, piissimique Regis, in civitate Agathensi sancta synodus convenisset.* In subscriptionibus autem leguntur nomina Metropolitani Arelatensis, Narbonensis, Burdegalensis, Elusani, Bituricensis, & Vicarii Metropolitani Turonensis, itemque plurimorum Episcoporum earundem provinciarum quæ regnum Tolosanum constituebant. Nullus porrò Episcopus regni Francorum aut Burgundionum ei synodo interfuit; neque etiam ex Hispania, tametsi magna illius pars Regis Alarici imperio pareret. Suspicandi tamen locus heic esset Petrum Episcopum de Palatio, qui synodo huic subscripsit, (cujus civitatis vocabulum ad nullam urbem referri potest earum quæ pendebant à metropolibus suprà memoratis) fuisse ex Hispanis, è * *Palentio* nimirum, sive Palentia, quæ civitas erat episcopalis in provincia Carthaginensi; qui cùm fortè Tolosæ degeret in comitatu Alarici, synodo Agathensi potuit interesse.

Præfatio Concilii Agath.

Vide suprà lib. 5. cap. 15. §. 3. 4.

Synodus Epaonensis itemque Lugdunensis habitæ fuerunt anno DXVII. ab Episcopis regni Burgundionum; quibus nulli regni Francorum Episcopi adfuere.

II. Quod attinet ad Episcopos qui Francorum dominationi parebant, prima eorum synodus fuit Aurelianensis prima; quæ ex præcepto Clodovei Regis habita est post excisum regnum Vvisigotthorum adjectasque imperio Francico quatuor metropoles ex iis quas Alaricus obtinebat, Turonensem videlicet, Bituricensem, Burdegalensem, & Elusanam sive Novempopulanam. At Narbonensis, excepta civitate Tolosana, remansit sub ditione Regum Gotthorum in Hispania; Arelatensis verò, Theodorico Regi Italiæ cessit. Consideranda autem est in primis diligenter auctoritas hujus Concilii, quod paulò pòst habitum est quàm Clodoveus Christianam religionem suscepisset; quoniam ad illius formam cetera Galliæ Concilia celebrata sunt, tam in prima Regum nostrorum dynastia quàm in secunda.

Igitur Concilium habitum fuit anno DXI. in civitate Aurelianensi ab Episcopis provinciarum Galliæ quæ Regi Clodoveo parebant. Nam præter Metropolitanum Turonensem, Bituricensem, Burdegalensem, & Elusanum, ac quamplurimos Episcopos earum provinciarum quæ recens imperio Clodovei adjectæ

* HANC conjecturam confirmat vetustissima collectio canonum Hispanica bibliothecæ Colbertinæ, ubi Concordius Episcopus Palentinus ita subscribit Concilio Toletano XII. *Concordius Palatinæ sedis Episcopus hæc synodica instituta à nobis edita subscripsi.* In vetustissima tamen editione soliloquiorum sancti Isidori Episcopi Hispalensis ita scriptum est: *Incipit prologus in libro soliloquiorum Isidori Episcopi Palatinensis urbis.* Sed potior apud me est auctoritas collectionis Hispanicæ.

erant, convenere etiam Metropolitanus Rothomagenſis & quamplurimi Epiſcopi provinciarum Senonenſis & Remenſis. Treverenſis tamen, Moguntinus, & Colonienſis non adfuere; niſi fortaſſis hac in parte laborent ſubſcriptiones Epiſcoporum.

III. Quoniam verò conventus ille coactus erat ex ſeptem provinciis, ideoque extraordinarius erat, neceſſarium fuit ut à Rege convocaretur. Atque id eò magis obtinere debuit quòd nullus Exarchus aut primus Metropolitanus eſſet in regno; cùm Arelatenſis, cui ea ſollicitudo olim delegata fuerat ab Hilaro Papa, Regum Italiæ dominationi ſubjectus eſſet, qui angulum illum Galliæ in regno Italiæ annumerabant velut provinciam particularem, ita ut *Gallia provincia* diceretur; quemadmodum apud Gotthos Hiſpanos provincia Narbonenſis vocabatur *provincia Gallia*. Sanè præfatio Concilii Aurelianenſis docet illud à Clodoveo Rege convocatum eſſe. quod in primis quærebamus.

IV. Poſt obitum Clodovei regnum ejus diviſum eſt in tetrarchias, ita tamen ut unuſquiſque liberorum ejus tetinuerit nomen Regis Francorum. Portiones autem eorum diſtinguebantur ex nomine Regis, exempli cauſa regnum *Childeberti*, vel *Clotarii*, ut patet ex epiſtolis à Vigilio Papa ſcriptis *ad Epiſcopos ſub regno Childeberti Regis per Gallias conſtitutos*. Vetus Chronicon Marii uniuſcujuſque portionis tractum *marcham* nuncupat, ut *marcham Childeberti*. Id verò *ſortem* nominat Concilium Arvernenſe habitum anno DXXXVIII. in epiſtola ad Regem Theodebertum ſcripta; qua eum Epiſcopi rogant ne clerici aut laici qui ſub unius Regum imperio habitant facultates amitrant quæ ipſis competunt in ſorte alterius Regis: *Ne dum unius Regis quiſque poteſtati ac domino ſubjacet, in alterius ſorte poſitam amitteret facultatem.*

V. Quoniam verò quilibet Regum jura regni ſui conſervare ſtudebat, hinc factum eſt ut Concilia quæ tunc temporis habita ſunt diverſè compoſita ſint. Quippe interdum ad ea conveniebant Epiſcopi ex provinciis omnium regnorum. Verùm id ex Regum conſenſu fiebat; quemadmodum ſynodus Sardicenſis, quæ ex Epiſcopis orientis & occidentis conſtabat, convocata fuit literis Imperatorum Conſtantii & Conſtantis, qui fratres erant. Aliquando verò Concilia ex iis tantùm Epiſcopis conſtabant qui in ejus Regis imperio habitabant à quo evocabantur, cujuſmodi ſunt omnia ferè Concilia Gallicana. Ad hoc autem ut ea rata eſſent neceſſarium non erat ut eis Epiſcopi ex omnibus Galliæ provinciis intereſſent. Nam canon primus Concilii tertii Aurelianenſis, quo rejiciuntur excuſationes Epiſcoporum qui eo prætextu abſunt à ſynodo quòd in alterius Principis ſorte ſeu diviſione conſiſtant, intelligendus eſt de ſynodo uniuſcujuſque Metropolitani, id eſt, provinciali; non autem de ſynodo nationali, ut conſtat ex verbis canonis.

Concil. Aurel. tertii cap. 1. *Qui tamen & hanc excuſationem ſibi noverint eſſe ſublatam, ſi abſentiam ſuam diviſione ſortis crediderint excuſandam.*

VI. Concilium Aurelianenſe ſecundum congregatum fuit juſſu Childeberti ejuſque fratrum anno DXXXIII. quemadmodum ſynodus ipſa fatetur in præfatione: *Cùm ex præceptione glorioſiſſimorum Regum in Aurelianenſem urbem, de obſervatione legis catholicæ tractaturi, Deo auxiliante conveniſſemus.* Unde patet patres illius ſynodi agnoſcere ineſſe Regi auctoritatem pro convocatione ſynodi. At ſequentia Concilia eam infringere tentarunt, ut ſuam conſervarent integriorem, tribuentia videlicet Regi ſimplicem conſenſum, Epiſcopis verò jus conveniendi. Verùm ea præſumptio repreſſa eſt quoties poteſtate ſua uti Reges voluerunt, quam legitimam eſſe agnovit Gregorius magnus.

Anno DXXXV. habita fuit ſynodus Arvernenſis eorum Epiſcoporum qui in regno Theodeberti erant, in regno ſcilicet Auſtraſiorum, veluti Treverenſis, Agrippinenſis, Metenſis, Virdunenſis, & aliquot Epiſcoporum regni Burgundionum, quod abolitum anno DXXXIII. inter Reges Francorum fuerat diviſum. Synodus illa Arvernenſis prima omnium imminuere cœpit regiam auctoritatem. Tantum enim abeſt ut ſe coactam fateatur juſſu Principis, quemadmodum à duabus ſynodis ſuperioribus pronuntiatum fuerat, ut etiam dicant Epiſcopi ſe congregatos fuiſſe à ſpiritu ſancto cum conſenſu Regis Theodeberti; multùm videlicet recedentes à conſuetudine Conciliorum generalium, quorum patres profitebantur ſe literis Imperatorum congregatos fuiſſe in nomine ſpiritus ſancti, non autem à ſpiritu ſancto. *Cùm in nomine Domini*, inquit Concilium Arvernenſe in præfatione, *congregante ſancto ſpiritu, conſentiente Domno noſtro glorioſiſſimo piiſſimoque Rege Theodeberto, in Arverna urbe ſancta ſynodus conveniſſet.* At Epiſcopi Concilii tertii Aurelianenſis robuſtiùs deprimunt auctoritatem regiam. Nullam enim mentionem faciunt conſenſus regii pro congregandis ſacerdotibus; ſicut nec Aurelianenſe quartum habirum anno DXLI. nec Pariſienſe tertium anno DLVII. neque demum Lugdunenſe ſecundum anno DLXVII. tametſi Gregorius Turonenſis in libro V. hiſt. cap. XX. ſcribat illud fuiſſe coactum juſſu Regis Guntchramni. *Congregari ſynodum ad urbem Lugdunenſem juſſit.*

VII. Concilium Pariſienſe ſecundum itemque Turonenſe ſecundum iis verbis utuntur quæ jura quidem Regum non omnino diſſimulant, ſed ita enervant atque imminuunt ut ni aliunde ratio ſuppeteret ea reſtituendi, dimidium regiæ auctoritatis periclitari videatur. Nam licet Concilium Aurelianenſe quintum habitum anno DXLIX. intra temperamenti cujuſdam cancellos ſe contineat, dum ait, *Clementiſſimus Princeps, triumphorum titulis invictiſſimus, Domnus Childebertus Rex, pro amore ſacræ fidei & ſtatu religionis, in Aurelianenſi urbe congregavit in unum Domini ſacerdotes*, ſynodus tamen Pariſienſis ſecunda habita anno DLV. quæ fuerint in ea convocanda partes Principis frigidè admodum explicat his verbis: *Cùm in urbem Pariſius ad invitationem Domini Regis glorioſiſſimi Childeberti veniſſemus.* Synodus verò Turonenſis ſecunda habita anno DLXVII. nihil heic ſpectat præter conniventiam conſenſumque Principis: *Quapropter Chriſto auſpice in Turonica civitate*

Concilio concordante, juxta connivtntiam glorisissimi Domini Chariberti Regis annuentis, coadunati. Sed Episcopi illi multam de se suspicionem injiciunt in hac causa. Quippe apertiùs animi sui sensa exprimentes, non quidem ratione habita Principis tunc regnantis, sed Clodovei primi, qui diù antè mortuus erat, cujusque res gestæ ceteris Principibus exemplo esse debent, non dubitant scribere in canone XXI. illum supplicasse Episcopis ut ad synodum Aurelianensem convenirent. Et tamen epistola synodica illius synodi contrarium evincit, cùm in ea patres ingenuè fateantur se jussu Clodovei fuisse congregatos in urbe Aurelianensi.

Concil. Tur. II. c. XI. *In synodo Aurelianensi, quam invictissimus Rex Clodoveus fieri supplicavit,*

VIII. At Concilium Matisconense primum & secundum, itemque Valentinum secundum, Parisiense quintum, & Cabilonense iis verbis usa sunt quæ Regum auctoritati respondent; penes quos est jus non solùm invitandi Episcopos ad synodum, aut eorum congregationi consentiendi, sed etiam eam jubendi & imperandi. Episcopi Concilii Matisconensis primi, quod habitum est anno quingentesimo octuagesimo primo, fatentur se congregatos esse *ex evocatione glorisissimi Domini Gunthramni.* Qui loquendi modus explicat jus & potestatem ejus qui per literas suas convocat synodum. Sanè jus quod Metropolitano competit convocandi Concilii Episcoporum suæ provinciæ eo vocabulo explicatur in Concilio Aurelianensi tertio can. I. *Ad suam civitatem suos evocet fratres.* Tractus est autem hic loquendi modus ex capite quadragesimo decretorum Papæ Leonis, qui ad Episcopum Thessalonicensem Illyrici Exarchum ita scribit: *In evocandis autem à te Episcopis moderatissimum esse te volumus.* Quare cùm synodus Matisconensis fateatur se congregatam esse *ex evocatione Regis Gunthramni*, prorsùs manifestum est eam in unam conspirare sententiam cum Episcopis synodi Valentinæ secundæ habitæ anno DLXXXIV. qui scribunt mediocritatem suam in urbe Valentina convenisse *juxta imperium gloriosissimi Gunthramni Regis.*

Vide suprà lib. 5. cap. 26. §. 11. & cap. 27. §. 5.

IX. Magni momenti est secunda synodus Matisconensis. Quippe cùm regnum Francorum in tres partes divisum esset inter filios Clotarii, earum unam Guntramnus sub vocabulo regni Burgundionum obtinebat; ceteras, quæ Austrasia & Neustria dicebantur, fratres ejus suo jure possidebant. Cupiit autem Guntramnus ut omnes regni sui Episcopi simul congregarentur; eamque ob causam eis præcepit ut ad Matisconensem urbem accederent. Ne quis verò id à me gratis dictum putet, auctorem laudabo Gregorium Turonensem, cujus ea sunt verba in libro VIII. cap. XX. *Episcopi ex jussu Regis Guntchramni apud Matisconensem urbem collecti sunt.* Præfatio verò synodi testatur ei interfuisse omnes Episcopos qui in regno Guntramni erant constituti: *Gaudemus quòd omnes Episcopi qui in regno gloriosi Domini Guntramni Regis episcopali funguntur honore in uno se conspiciunt coadunati Concilio.* Inter eos autem in primis videre est Metropolitanos Lugdunensem, Viennensem, Rothomagensem, Burdegalensem, Senonensem, Bituricensem, Vesontionensem, Ebredunensem, & Tarantasiensem. Illud Episcoporum corpus jubet in canone ultimo ut Concilium nationale, quod universale vocat secundùm phrasim Africanorum, id est, Concilium ex universis regni provinciis, tertio quoque anno celebretur; ea tamen lege ut id fiat jussu Principis, qui locum commodum assignabit, situm velut in centro & in medio Episcoporum: *Hoc adimplere sollicitudinis sit Metropolitani Lugdunensis Episcopi, unà cum dispositione magnifici Pincipis nostri prius definientis locum mediterraneum ad quem omnes Episcopi sine labore alacres congregentur.* Patres Matisconenses vocabulum *dispositionis* (quod in legibus Codicis significat edictum) hauserunt ex epistola sancti Leonis ad Pulcheriam, qui eo utitur ut significet jussa Imperatoris data pro convocatione Concilii: *Ne autem piissimi Principis dispositioni, qua episcopale Concilium voluit congregari, nostra videretur præsentia defuisse, fratres meos Julianum Episcopum & Renatum Presbyterum & filium meum Hilarum Diaconum misi, qui vicem præsentia mea implere sufficerent.* Episcopo autem Lugdunensi curam delegant petendi & obtinendi à Principe mandata pro convocatione Concilii universalis; ea videlicet de causa, quòd Metropolitanus esset urbis regiæ regni Burgundionum, in qua Guntchramnus commorari solebat. Quoniam verò Concilium, juxta Principis desiderium, satagebat ei Episcopo novam Patriarchæ dignitatem procurare, quo eum vocabulo honestant in præfatione, placuit ut ipse regia diplomata pro congreganda synodo mitteret cum suis literis.

Vide Marcam in libro de Primatibus §. 22.

Synodi demum Parisiensis quintæ patres, quæ anno DCXV. celebrata est, agnoscunt se congregatos esse *ex evocatione gloriosissimi Principis Domini Clotacharii Regis*, cui Neustria & Burgundia parebant. Quin & synodus Cabilonensis habita anno DCL. cui interfuerunt Episcopi Burgundionum & Neustriæ, coacta est *tam ex communi omnium voluntate quàm ex evocatione vel ordinatione gloriosissimi Domini Clodovei Regis*, qui duo illa regna possidebat. Et in epistola synodica Concilii patres aiunt: *Quod gloriosus Dominus Clodoveus Rex in urbe Cabilono synodale præcepit esse Concilium.*

X. Sufficiunt, opinor, ista quæ diximus ut difficilibus & morosis ingeniis persuaderi possit magnam Regibus auctoritatem competere ad convocanda Concilia; cujus tanta vis est ut Episcopi teneantur accedere ad synodum quam Rex celebrandam indixerit. Necessitatem illam parendi mandatis Principis docet illustris locus apud Gregorium Turonensem. Narrat ille Childebertum Regem Austrasiorum suis literis anno DXC. evocasse Episcopos regni sui ad urbem Virdunensem, ut accusatio adversùs Ægidium Remensem Archiepiscopum instituta judicaretur. Ac licèt iter illud plurimum incommodi adferret Episcopis, ob intolerabilem hyemis asperitatem, pluvias, & fluminum inundationem, tamen, ut ait Gregorius, præceptioni regiæ obsistere nequiverunt. *Rex Episcopos accersiri ad ejus*

examinationem præcepit, ſcilicet ut ab initio menſis octavi apud Viridunenſem urbem adeſſe deberens, dirigens epiſtolas, ut ſuprà diximus, ad omnes regni ſui Pontifices, ut medio menſe nono ad diſcutiendum in urbe ſupradicta adeſſe deberent. Erant autem pluviæ validæ & immenſæ, rigor intolerabilis, diſſoluta luto via, amnes litora excedentes. Sed præceptioni regiæ obſiſtere nequiverunt. Nihilominus diſſimulandum non eſt difficiles ſe præbuiſſe Epiſcopos, niſi cauſæ conventus, quæ notæ eſſe debebant, in literis convocationis exprimerentur. Nam in eo caſu Mapinius Epiſcopus Remenſis ad Nicetium Treverorum Epiſcopum ſcribens fatetut obediendum eſſe Regi: *Quanquam parere nos regiis præceptis in bonis rebus & conveniat & libeat,* (tametſi is ipſe Mapinius Tullum accedere recuſaſſet poſt literas Principis) *indicamus nos literas filii noſtri Regis Theodebaldi excepiſſe ut in Tullenſium urbe die Calendarum Juniarum adeſſe deberem; & nullam cauſam evocationis declarantes, reciprocante pagina indicavimus nos illuc accedere non debere, quia cauſam conditionemque nos conſtabat ignorare, iteratis ſcriptis edocuit &c.*

CAPUT XIX.

Synopſis.

I. Gregorius magnus agnoſcit auctoritatem Regum Francorum in convocandis Conciliis.

II. Imperatores poſſidebant auctoritatem convocandi Concilia extraordinaria. Sed id non excludebat literas Metropolitanorum ad comprovinciales Epiſcopos, neque Patriarcharum ad Metropolitanos. Probatur ex Conciliis Epheſino & Chalcedonenſi.

III. Acceptis literis, Metropolitani congregabant ſynodos ſuarum provinciarum, quæ Legatis conſenſus ſuos dabant. Interdum Imperatores mittebant literas convocatorias ad Patriarchas, qui dein ſynodum patriarchalem congregabant. Eò literis ſuis evocabant Metropolitanos. Literæ Principum & Metropolitanorum non ſunt diſſociabiles.

IV. Idem jus obtinebat in Gallia quandiu Conciliorum convocatio penes Reges fuit. Quid ſi ſummus Pontifex eam curam ad ſe traheret? Prudentia Gregorii magni laudata.

V. Regum in eo auctoritas probatur ex epiſtola Sigeberti Regis ad Deſiderium Epiſcopum Cadurcenſem, quæ explicatur.

VI. Hilarus Papa Leontio Arelatenſi Epiſcopo contulit poteſtatem convocandi Concilia ex diverſis provinciis. Symmachus ultra progreſſus eſt.

VII. Vigilius Auxanio Arelatenſi conceſſit uſum Pallii & auctoritatem convocandi ſynodum omnium Epiſcoporum Gallicanorum. Ea legatio data precibus Regis Childeberti; in cujus quoque gratiam vicariationem ſuum idem Pontifex contulit Aureliano Auxanii ſucceſſori. Arelas prima ſanctiſſimarum Galliæ Eccleſiarum *dicta à Juſtiniano.*

VIII. Pelagius primus Sapaudo Arelatenſi non tribuit apertè auctoritatem convocandorum Conciliorum. Legatio illa data precibus Regis Childeberti. Ex verbis Pelagii colligitur non admodum habitos in honore Arelatenſes Epiſcopos, tametſi Vicarii eſſent Apoſtolicæ ſedis.

IX. Gregorius dignitatem Vicarii tribuens Virgilio Arelatenſi non evagatus eſt extra veteres fines.

I. SED ut omnis cavillandi via iis præcludatur qui hoc Epiſcoporum erga Reges obſequium ab adulatione proficiſci exiſtimare poſſent, utar auctoritate Gregorii magni: qui cupiens abolere pravam conſuetudinem quæ in regnis Burgundiæ & Auſtraſiæ invaluerat adversùs canones, venditionem ſcilicet ordinationum, ſynodum haberi ea de cauſa juſſit anno DXCIX. literis datis ad Syagrium Epiſcopum Auguſtodunenſem, Ætherium Lugdunenſem, Virgilium Arelatenſem, & Deſiderium Viennenſem. Quoniam verò optimè noverat quænam in Conciliis convocandis eſſet Principum auctoritas, heic ſubſiſtere noluit; ſed eandem ob cauſam literas ad Reginam Brunichildem, quæ Regum avia erat, ſcripſit, quibus, Excellentia ejus affectu paterno ſalutata, petit ut juſſione regia ſynodum fieri conſtituat. Et quia Syagrio Auguſtodunenſi Epiſcopo, intimo Regum amico, ſolicitudinem ſynodi celebrandæ delegaverat, Brunichildem orat ut ei commodas aures præbeat ſupplicanti, eumque ope ſua adjuvet ad extirpandum hoc malum: *Salutantes excellentiam veſtram paterno affectu, petimus ut de hujus pravitatis emendatione Deum vobis placabilem faciatis. Et ut nulla deinceps valeat occaſione committi, ſynodum fieri juſſio regia conſtituat.* Infrà: *Curam verò & ſollicitudinem ejuſdem ſynodi, quam fiendam decrevimus, fratri coepiſcopoque Syagrio, quem veſtrum proprium novimus, ſpecialiter delegare curavimus; quem petimus ut & ſupplicantem libenter audire & ope juvare dignemini &c.* Eandem ob cauſam ſcribens ad Reges Theodoricum & Theodebertum verbis utitur diſertiſſimis; quæ oſtendunt ſummo Pontifici perſuaſum fuiſſe Regibus competere auctoritatem convocandi ſynodum: *Quâ de re ut magnum omnipotenti Domino munus valeatis offerre, ſynodum congregari præcipite.*

Gregor. lib. 7. indict. 2. ep. 10. fraternitatem veſtram auctore Deo volumus ſynodum congregare.

Lib. 7. ep. 113.

Lib. 7. ep. 114.

Et quoniam Concilium illud, quod ſanctus Gregorius juſtiſſimè experebat, non ſtatim convocatum fuit, literas anno DCI. ſcripſit ad Virgilium Epiſcopum Arelatenſem & Ætherium Lugdunenſem, quibus eos hortatus eſt ut ſynodi convocationem urgerent. Interim ad Theodoricum Regem Burgundionum ſcribens illum rurſus hortatur ut ſynodum congregari jubeat: *Iterata vos pro veſtra magna mercede adhortatione pulſamus ut congregari ſynodum jubeatis.* Item in epiſtola ad Clotarium Regem: *Petimus ut pro mercede veſtra congregari ſynodum faciatis.* Et ad Reginam Brunichildem: *Itaque ſynodum congregari præcipite.*

Gregor. lib. 9. c. 49. Ut ſynodus congregari ſit, inſiſte. Et ep. 50. ad Ætherium: Aſſiduè inſtandoque ad congregandam Synodum permovere.

Lib. 9. ep. 53.

Ibid. ep. 56.

Ibid. ep. 57.

II. Poſſet heic aliquis ſuſpicari quandam in iis epiſtolis eſſe contradictionem, aut ſaltem aliquatenus imminui auctoritatem regiam, quod Gregorius præcipiat Metropoli-

tanis Arelatensi, Viennensi, & Lugdunensi, & Syagrio Augustodunensi Episcopo ut synodum congregent. Verùm si ratio politiæ ecclesiasticæ quæ ipsis Imperatorum temporibus in usu erat expendatur, manifestum erit mirificam in eo capite fuisse sacerdotii & imperii concordiam, & modum agendi quo illi utebantur in Gallia fuisse continuatum ævo beati Gregorii. Imperatores enim, qui citra omnem controversiam possidebant auctoritatem congregandi Concilia extraordinaria, ei tamen eum modum adhibebant ut mandata eorum non excluderent literas Metropolitanorum ad Episcopos comprovinciales, neque literas Patriarcharum ad Metropolitanos, qui post præceptionem Principis munere suo fungebantur. Nam convocatio illa non exigebat præsentiam omnium Episcoporum tanquam absolutè necessariam, sed majoris eorum partis, qui à collegis suis delegabantur; quod alii in provinciis commorari cogerentur, sive pro ecclesiastico ministerio, seu etiam ob infirmam valetudinem. Ita namque fieri consuevisse colligitur ex collatione diversarum epistolarum Imperatorum & Conciliorum. Exemplo sit Concilium Ephesinum œcumenicum tertium, quod literis Imperatoris Theodosii indictum est ad unumquemque Metropolitanum missis; quibus præcipiebatur ut Metropolitani certum Episcoporum numerum ex sua provincia adducerent, rursumque nonnullos illic relinquerent pro ministerio ecclesiastico. Sic enim nos docet epistola Theodosii ad Cyrillum Episcopum Alexandrinum: *Tua pietas — operam dabit — ut ad Ephesiorum civitatem accurrat, nonnullosque, quos nimirum idoneos judicabit, sanctissimos provinciæ suæ Episcopos abducat; ita ut neque necessarii sanctissimis ejusdem provinciæ Ecclesiis desint, neque ii rursum qui ad eam rem apti censebuntur in sacra synodo desiderentur. De indicta autem sanctissima synodo nostra serenitas ad omnes omnino Deo dilectos Episcopos Metropolitanos literas scripsit.* Imperator Marcianus literas convocatorias Concilii Chalcedonensis misit ad Metropolitanos, jubens ut cum certo Episcoporum numero ad civitatem Nicænam accederent: *Tua sanctitas cum quibus approbaveris Episcopis sub suo sacerdotio constitutis — ad memoratam Nicænam civitatem advenire festinet.*

Ephes. Concil. par. 1. c. 32.

Epistola Marciani par. 1. Concil. Chalc. num. 36.

III. Acceptis litteris, Metropolitani congregabant synodos suarum provinciarum, quæ legatis consensus suos dabant, ut colligitur ex epistola synodica Concilii CP. œcumenici secundi, in qua patres dicunt se nullum alium ab Episcopis qui manserant in provinciis consensum habere quàm ut Constantinopolim accedant pro celebrando Concilio, ideoque sibi liberum non esse Romam proficisci, quò eos occidentale Concilium evocabat cum literis Imperatoris: *De hoc uno Concilio celebrando consensum Episcoporum qui in provinciis manserant unà nobiscum attulimus.*

Aliquando Imperatores literas suas Concilii convocatorias mittebant ad Patriarchas; ii verò dein mandata sua ad Metropolitanos, synodumque patriarchalem congregabant, in qua delegabantur cognitores qui Concilio œcumenico interesse deberent. Hunc ordinem tenuit Theodosius pro congregatione Concilii Ephesini secundi; ut discimus ex ejus epistola ad Dioscorum Patriarcham Alexandrinum, cùm in eundem modum scripsisset reliquis Patriarchis: *Igitur & tua sanctitas, sumptis secum decem reverendissimis Metropolitis Episcopis qui sub tua degunt Diœcesi, & aliis similiter decem sanctis Episcopis, — proximis Calendis Augustis Ephesum metropolim Asiæ convenire absque ulla dilatione festinet.*

Epist. Theodosii ad Dioscorum, act. 1. Concil. Chald.

Patriarchæ igitur Metropolitanos convocabant cum literis suis, quæ in Conciliis Africanis vocantur tractoriæ, ii verò Episcopos, secundùm auctoritatem præceptionis imperatoriæ. Duas illas res mirabili solertia junxit Concilium CP. secundum œcumenicum in sua epistola synodica; ubi patres aiunt se à Concilio occidenrali evocatos fuisse Romam cum literis Imperaroris: *Nos velut membra propria per Deo amantissimi Imperatoris literas accersivistis.*

Ex iis quæ dicta sunt manifestè colligitur literas Principum & Metropolitanorum non esse dissociabiles, & utrarumque usum obtinuisse in convocandis Conciliis, ita tamen ut literæ Patriarcharum & Metropolitanorum executioni mandarentur in consequentiam literarum Principis.

IV. Idem mos obtinuit in Gallia, quandiu nulla illic auctoritas fuit præter regiam quæ superior esset Metropolitanis Galliarum, quæque convocandorum Conciliorum curam in se traheret, ut constat ex iis quæ huc usque vidimus observata fuisse in celebratione omnium synodorum. Sed quando summus Pontifex, qui Metropolitanorum superior est, cuique jus competit jubendi ut Concilium nationale habeatur, eorum convocationem faciebat, æquum erat ut locum illic obtineret qui dignitati & auctoritati ejus debebatur. Gregorius porrò magnus, vir non solùm ob sanctitatem morum & eruditionem clarus, sed etiam ob prudentiam admirabilem intelligentiamque politiæ ecclesiasticæ, eo temperamento usus est quod adhiberi conveniebat ad conservanda jura sedis apostolicæ & Principum. Recensens quippe abusus qui in Gallia invaluerant adversùs canones, jubet ut Concilium ea de causa habeatur intra Gallias, cujus convocandi sollicitudinem delegat Metropolitanis. Sed eodem tempore cupit & postulat ut Rex utatur suo jure, nimirum ut is auctoritate sua synodum haberi præcipiat, literis ad Metropolitanos missis, vel etiam ad singulos Episcopos, si Regi ita visum fuerit expedire. Metropolitani verò, post regiam præceptionem, congregare debebant suas synodos pro celebratione Concilii, mentione insuper facta pontificiæ permissionis. Sed in primis observandum est delegationem illam sancti Gregorii non debuisse mandari executioni, secundùm quod ipse præceperat, donec regia jussio accederet ob eandem causam. Quare Concilium illud quod summus Pontifex constituerat

habitum non fuit, tametſi ille id vehementer urgeret, quoniam Reges ejus congregationem non præceperunt. Affirmare itaque licet concutſum auctoritatis pontificiæ firmaſſe poteſtatem Metropolitanorum pro congregatione Conciliorum in ordine eccleſiaſtico, ſed non violaſſe jus regium, quod verſatur in politia exteriori & in protectione Eccleſiæ; præſertim cùm congregatio ita fieret auctoritate ſummi Pontificis ut neceſſaria eſſet regia juſſio. Contrà verò conſenſus Pontificis non erat neceſſarius quando ſynodus congregabatur auctoritate Principis.

V. Ceterùm ut concludam hoc caput, & ut prætetea teſtatior fiat auctoritas Regum in convocandis Conciliis, addam hoc loco epiſtolam Sigeberti Regis Auſtraſiorum ſcriptam circa annum DCL. ad Deſiderium Epiſcopum Carducenſem: in qua ei ſignificat relatum ſibi fuiſſe Vulſoleudum Epiſcopum evocaſſe comprovinciales Epiſcopos ad Concilium in regno habendum, ſed nullam ejuſcemodi conſilii mentionem feciſſe apud Regem. cupere ſe quidem, exemplo Regum deceſſorum ſuorum, obſervare canones eccleſiaſticos, attamen ex procerum ſuorum conſilio ſtatuiſſe tolerandum non eſſe ut Epiſcopi ſibi ſubjecti Concilium ullum in regno celebrent quin priùs ipſe admoneatur. quòd ſi oſtendatur regiæ majeſtati congregationem illam utilem futuram, ſive pro ſtatu eccleſiaſtico, ſive etiam pro regni utilitate, non denegaturum conſenſionem ſuam. Quapropter Deſirio ſuadet ne ad ſynodum illam accedat. Deſiderius autem, cùm Cadurcorum antiſtes eſſet, non pertinebat ad regnum Sigeberti; licèt inter intimos eſſet ejus Principis, ut conſtat ex alia ejuſdem Regis ad ipſum epiſtola. Vulſoleudus verò, qui provinciæ ſuæ Epiſcopos convocaverat, Biturigum antiſtes erat, quorum metropoli contributa erat Divona Cadurcorum, & ad regnum Burgundiæ ſpectabat, cujus Rex tunc erat Clodoveus ſecundus. Iſtius autem Vulſoleudi Epiſcopi Eccleſiæ Bituricenſis ſubſcriptio deprehenditur in Concilio Cabilonenſi quod anno DCL. Rex Clodoveus congregavit. Inſolens videri poſſet hujus Metropolitani præſumptio, qui Epiſcopos ſuffraganeos ſuos extra provinciam ſuam evocavit ſynodali conventui interfuturos, niſi ratio habeatur canonum apoſtolicorum, Conſtantinopolitanorum, & Antiochenſium, qui permittunt Epiſcopis unius provinciæ ad aliam tranſire, ſi literis Metropolitani, qui eorum ope indigeat, evocentur. Ex quibus id conficitur, Epiſcopum Bituricenſem ab Epiſcopis regni Auſtraſiorum rogatum eſſe ut ad quandam civitatem conveniret, in qua ſynodus major haberi poſſet, exiſtimantes ita licere fieri ſecundùm canones. Verùm jam obſervavimus communicationem illam Epiſcoporum fuiſſe interruptam ob diviſionem regnorum; cui præterea locus non erat, ſicuti nec celebrationi Concilii nationalis unius regni, niſi juſſio regia præceſſiſſet. Utriuſque horum capitum probatio extat in epiſtola Sigeberti. Tametſi, eo caſu, prohibitio unius ab alio pendeat; id eſt, ſi Concilium Epiſcoporum unius regni haberi non poſſit, ſequitur Epiſcopos alterius regni ad illud convenire non poſſe. Hæc ſunt verba Sigeberti: *Licèt ſtatuta canonum & eccleſiaſticas regulas, ſicut parentes noſtri in Dei nomen conſervarunt, ita & nos conſerbare optamus, tamen dum ad noſtram antea notitiam non fuit perlatum, ſic nobis cum noſtris proceribus convenit ut ſine noſtra ſcientia ſynodale Concilium in regno noſtro non agatur, nec ad dictas Kal. Septembris nulla conjunctio ſacerdotum ex his qui ad noſtram ditionem pertinere noſcuntur non fiatur. Poſtea verò opportuno tempore, ſi nobis antea denuntiatur, utrum pro ſtatu eccleſiaſtico, ſive etiam pro qualibet rationabili conditione, conventio eſſe decreveris, non abnuimus; ſic tamen, ut diximus, ut in noſtri priùs deferatur cognitionem.* Epiſtola Sigeb. R. ad Deſider. Epiſc. Cadurc.

VI. Poteſtas illa convocandorum in Gallia Conciliorum, qua ſummi Pontifices fruebantur, exigit ut paulò altiùs ſcrutemur eam quam pro eadem cauſa communicabant cum Epiſcopis Arelatenſibus. Hilarus Papa providens diſſipationem Galliarum earundemque in diverſa regna ſectionem obſtituras communicationi Epiſcoporum inter ſe, Leontio Arelatenſi Epiſcopo contulerat facultatem convocandi Concilia hujuſcemodi ex totidem provinciis quot poſſet, ut ſuprà vidimus. Eam Cæſario Arelatenſi continuavit Symmachus anno DXIV. cui præcepit invigilare rebus omnibus quæ ad religionem ſpectant, Vide ſuprà cap. 27. §. 10. hujus libri. non ſolùm in provinciis Galliarum, ſed etiam in Hiſpanienſibus; quoniam ea tempeſtate provincia Arelatenſis, tametſi eſſet intra Gallias, imperio parebat Regis Italiæ Theodorici, penes quem erat adminiſtratio regni Wiſigothorum in Hiſpania. Sed poſtquam civitas Arelatenſis in jus Francorum ceſſit, Vigilius Papa aut ejus ſucceſſores nullam Arelatenſibus Epiſcopis ſollicitudinem in Hiſpanias attribuerunt. Verùm Symmachus non eo loci ſubſtitit ut generalem tantùm religionis curam Cæſario committeret, ſed inſuper ei auctoritatem tribuit convocandi Concilium Epiſcoporum, ſi religio ita poſceret, ut in eo controverſiæ finirentur. quòd ſi tale negotium emerſerit quod illic difficile fuerit terminari, ad ſedem apoſtolicam referatur ab Epiſcopo Arelatenſi. Quoad Epiſcopos verò ex regionibus Galliarum & Hiſpaniarum, jubet ut ii qui Romam proficiſci voluerint literas Cæſarii ſecum defetant, ut ſummus Pontifex agnoſcat quæ ſit eorum dignitas & utrum eis communionem ſuam impertiri debeat: *Decernimus ut circa ea quæ tam in Gallia quàm in Hiſpania provinciis de cauſa religionis emerſerint ſolertia tua fraternitatis invigilet. Et ſi ratio popoſcerit præſentiam ſacerdotum, ſervata conſuetudine unuſquiſque tuæ dilectionis admonitus auctoritate conveniat. Et ſi Dei adjutorio controverſia incidens amputari potuerit, ipſius hoc meritis applicamus. Alioquin exiſtentis negotii qualitas ad ſedem apoſtolicam te referente perveniat.* Infrà: *Si quis de Gallicana vel Hiſpana regionibus eccleſiaſtici ordinis atque officii ad nos venire compulſus fuerit, cum fraternitatis tuæ notitia iter peregrinationis arripiat; ut nec honor ejus per ignorantiam aliquam contumeliam patiatur, & am-* Symmach. ep. XI. Vide ſuprà lib. 5. cap. 11. §. 8.

biguitate depulsa, à nobis animo securo in communionis gratiam possit admitti.

VII. Anno DXLV. Vigilius Papa vicariatum suum per Gallias concessit Auxanio Episcopo Arelatensi, concesso etiam usu Pallii. Tribuit autem ei potestatem convocandi synodum omnium Episcoporum Gallicanorum; quos adesse jubet sub poena suspensionis, quam synodus adversùs eos decernet nisi justam excusationem adferant. Eo tamen casu tenentur mittere vice sua Presbyterum aliquem aut Diaconum qui eis nunriet quæ decreta fuerint in illa synodo: *Et quia necesse est ut aptis Deo propitiante temporibus Arelatensis Episcopus nostris vicibus fungatur, quoties judicaverit expedire ut pro facienda consolatione communi Episcoporum debeant congregari persona, nullus inobediens ejus fortè mandatis sit.* Sed observandum est legationem illam Arelatensi Episcopo fuisse concessam petente Childeberto Rege. Quippe extraordinariæ res hujusmodi, quæ novitatem inducunt adversùs canones, obtinere non possunt in regno absque consensu regio. *Sicut nos*, inquit Vigilius ad Auxanium scribens, *pro tua pietatis affectu, & pro gloriosissimi filii nostri Regis Childeberti Christiana devotione mandatis, vices nostras libentissima voluntate contulimus.* Post obitum Auxanli idem Pontifex vicariatum suum Aureliano ejus successori tribuit; sed id factum in gratiam Regis Childeberti, qui ita fieri optaverat. *Administrationem vicium nostrarum*, inquit, *fraternitati vestræ animo libenti committimus; — quando & summi sacerdotii consortio vos dignos divina esse gratia judicavis, & gloriosissimi Childeberti Francorum Regis Christiana & Deo placita in perbibendo vobis testimonio voluntas accessit.* Inde factum ut Justinianus in rescripto ad quintam synodum œcumenicam misso loquens de hoc Aureliano dicat eum fuisse Episcopum Arelati, *quæ est prima sanctissimarum Galliæ Ecclesiarum.* quod dein repetitum est in collatione septima.

Epistola Vigilii PP. ad Episcopos Galliæ.

Epist. Vigilii ad Aurelianum Episc. Arelat.

Rescriptum illud extat in collat. 1. quintæ Synodi.

VIII. Vicariatum quoque suum Sapaudo Atelatensi tribuit Pelagius primus; cujus tamen auctoritatem ad duo quædam capita coercere videtur. Primum quidem, ut primum ubique locum obtineat inter Episcopos, tanquam Legatus, & quadam velut præfectura fungatur in clero, ei tamen apertè non tribuens jus convocandorum Conciliorum: *Ut sedis nostra Vicarius constitutus, ad instar nostrum in Galliarum partibus primi sacerdotis locum obtineas.* Alterum est; ut singulæ personæ ecclesiasticæ Galliarum finibus excedentes, formatas epistolas à Sapaudo accipiant. Ad Regem autem Childebertum scribens ait se precibus ejus dedisse hanc legationem. *secundum petitionem vestram*, inquit. Sed magni momenti est clausula quæ sequitur, quæ ostendit dignitatem illam parum gloriæ attulisse prædecessoribus Sapaudi. Petit enim à Rege ut quoniam ipse optaverat ejus Episcopi dignitatem hoc honore amplificari, non patiatur eum contemni ab Episcopis Gallicanis aut ab aliis personis ecclesiasticis: *Ne quem per vices nostras augeri postulastis, in aliqua parte cuique Gallicanorum sacerdotum vel cujuslibet ecclesiastici ordinis persona, quod non oportet, contemptibilis habeatur.*

Pelag. ep. 6 ad Sapaudum.

Vide suprà lib. 5. cap. 38. §. 3. & seqq.

Verba illa indicant Episcopos Arelatenses, tametsi legationis apostolicæ sedis munere fungerentur, non admodum habitos in honore. Certè nullum regni generale Concilium reperitur ab iis convocatum fuisse, prohibentibus nimirum Regibus ac reliquis Metropolitanis. Quinetiam nulli eorum Conciliorum unquam præfuere. Contrà Aurelianus Arelatensis post Sacerdotem Episcopum Lugdunensem subscripsit Concilio quinto Aurelianensi anno quingentesimo quadragesimo nono. Quò fortassis alludit Pelagius, dum Childebertum orat ne patiatur Sapaudum sedis apostolicæ Vicarium contemni, ut acciderat prædecessori ejus Aureliano. Ceterùm ad corrigenda peccata illa Sapaudus, tametsi recenter ordinatus, præfuit Concilio Parisiensi anno DLX. subscripsitque ante Metropolitanos Viennensem, Bituricensem, Burdegalensem, atque etiam Senonensem, quamvis synodus haberetur in provincia Senonensi.

IX. Anno DXCV. Gregorius magnus dignitatem Vicarii continuavit in Virgilio Episcopo Arelatensi, juxta petitionem Regis Childeberti; concessa prorsùs illa amplitudine potestatis quam Vigilius repererat, convocandi nimirum Concilia, in quibus controversiæ ecclesiasticæ terminarentur. Quòd si causa fidei illic ageretur, aut negotia inciderenr quæ dubia essent, aut ejus momenti ut in provinciis decidi nequeant, jubet ut ad sedem apostolicam referatur. Præterea illi hoc tribuit ut personæ ecclesiasticæ quæ extra Gallias proficisci volent teneantur ab eo accipere literas communicatorias. Attamen facile est agnoscere integram convocandorum Conciliorum auctoritatem non fuisse penes Virgilium; quandoquidem ei sanctus Gregorius tres alios Episcopos adjunxit, ut suprà adnotatum est, & à Regibus postulavit ut synodum intra Gallias haberi juberent. Nihil igitur Virgilio supererat præter honorem & amplitudinem Vicarii & quandam velut generalem præfecturam in Ecclesia Gallicana; de cujus negotiis referebat ad summum Pontificem, quocum particularem communicationem habebat.

Gregor. lib. 4. ep. 50.

CAPUT XX.

Synopsis.

I. Discrimen synodorum generalium Diœceseon orientis & Gallicanarum.

II. Inquiritur in originem synodorum nationalium. Cardinalis Perronius notatus. Theodosius Imperator relationes synodicas Illyrici in rebus dubiis tribuit Episcopo Constantinopolitano. quod caruit effectu.

III. Photii expositio refutatur, qui omnes quæstiones canonicas tribui putat Episcopo Constantinopolitano.

IV. De synodis generalibus Africæ. Nicæna Synodus explicata. Dionysius Exiguus emendatus.

V. In Concilio universali Africæ tractabatur de causis communibus. Cetera provincialibus synodi relinquebantur discutienda. Quæ sint causæ communes.

VI. Variant canones Africani quoad causas Presbyterorum. Conciliantur canones.

VII. A Conciliis universalibus Africæ non licebat appellare ad transmarina judicia, neque etiam à provincialibus.

I. VERÙM ut perfectè intelligere possimus quænam esset auctoritas Conciliorum generalium Diœceseos Gallicanæ, non inhærendum est omnino canoni secundo Concilii Constantinopolitani, qui synodis quinque Diœceseon orientis supremam auctoritatem tribuit decernendi de omni re quæ ad disciplinam ecclesiasticam pertinet. Nam duæ synodi, Ægyptiaca nimirum & Antiochena, patriarchales erant; reliquæ verò tres, Pontica, Asiana, & Thracica, quæ suis quæque Exarchis parebant, attributæ sunt jurisdictioni Episcopi CP. ad constituendum Concilium patriarchatus CP. juxta canonem XXVIII. Concilii Chalcedonensis. Itaque cùm illæ synodi Diœceseon suo quæque Patriarchæ subessent, earum auctoritas suprema prorsùs esse debuit, neque fieri poterat ut ab alia quapiam jurisdictione penderent. Concilia autem patriarchalia semel in anno habenda esse sanciverat Justinianus; eòque accedere Metropolitani tenebantur loco & die quem Patriarcha constituisset, judicaturi in eis quæstiones ad fidem vel ad disciplinam spectantes, sive in prima cognitione adversùs Metropolitanos, aut etiam ob appellationes à sententiis Episcoporum. At synodorum Gallicanarum tanta esse auctoritas non potuit, cùm patriarchales non essent. Quinimò cùm Galliæ essent in occidente, auctoritatem sedis apostolicæ colebant, ad eamque necessariò respicere tenebantur. Sed eo temperamento tes gerebantur ut reverentia illa nihil detraheret de suprema Conciliorum potestate in quibusdam capitibus; quemadmodum celebratio Conciliorum universalium regni nihil adimebat de juribus synodorum provincialium.

II. Utraque harum propositionum plurimum difficultatis habere videtur. Et tamen utraque verissima est. Nam materiæ difficiles, quæque, cùm maximi momenti essent, in synodis provincialibus definiri nequibant, deliberabantur finiebanturque in synodo uniuscujusque Diœceseos. Jus autem illud meliùs explicari non potest quàm auctoritate legum quæ synodis illis Diœcesanis initium dederunt. Impp. Honorius & Theodosius in rescripto dato ad Philippum Præfectum prætorio Illyrici orientalis jubent ut omni innovatione cessante, id est, pervasionibus secularis jurisdictionis vel etiam synodi Diœcesanæ, antiqui canones obtineant in universis provinciis Illyrici. Quòd si aliquid ambiguum aut dubium emerserit, reservari jubent judicio conventus generalis Episcoporum Diœceseos Illyricianæ, quem vocant conventum sacerdotalem. quo etiam nomine dicebantur cœtus generales pro rebus politicis congregati. Addunt tamen in gratiam Episcopi Constantinopolitani, ne dubiæ causæ definiantur eo inconsulto, quoniam privilegiis veteris Romæ fruitur. *Omni innovatione cessante vetustatem & canones pristinos ecclesiasticos per omnes Illyrici provincias servari præcipimus. Tum* (ita legit Codex Theodosianus) *si quid dubietatis emerserit, id oporteat non absque scientia viri reverendissimi sacrosanctæ legis antistitis urbis Constantinopolitanæ, quæ Romæ veteris prærogativa lætatur, conventui sacerdotali sanctoque judicio reservari.* Antiqui canones, de quibus loquitur illa lex, alii non sunt præter Nicænos; in quibus statutum est ut causæ ecclesiasticæ judicentur à synodis uniuscujusque provinciæ, omni earum cognitione prorsùs interdicta cuilibet alii jurisdictioni ecclesiasticæ & seculari. Hi canones hauddubiè violati fuerant in Illyrico, sive à Præfecto prætorio, sive à synodo generali Diœceseos, quæ synodorum particularium jurisdictionem convellebat. Id autem esse verisimile suadent ea quæ sequuntur: *Tum si quid dubietatis emerserit*; id est, si tunc, quando videlicet particulares provinciæ causas tractant secundùm canones, incidat aliquod dubium, definiatur in conventu generali Episcoporum universæ Diœceseos. Explicatio illa evertit conjecturam illustrissimi Cardinalis Perronii: qui existimat legem illam fuisse laram à Theodosio per subreptionem Attici Episcopi Constantinopolitani, qui apud Principem conquestus sit de Episcopis Illyrici, qui reverentiam Attico denegabant contra antiquam consuetudinem & canones ecclesiasticos, id est, canonem tertium Constantinopolitanum, quo secundus dignitatis gradus Episcopo CP. decernebatur, quòd esset nova Roma. Sententia hæc adversatur canoni quem vir illustrissimus laudat; quo nulla jurisdictio tribuitur Episcopo Constantinopolitano, sed tantùm honoris prærogativa; præsertim cùm nulla Diœceseos Illyricianæ mentio fiat in hoc canone. quæ vel unica allegatio pessumdedisset consilium Attici. Sanè eò præcipuè tendere videtur sententia legis

L. 45. C. Theodos. de Episc. l. 6. C. de Sacros. Ecclesiis.

Vide suprà lib. 4. cap. 2. §. 1. 2. & lib. 5. cap. 14. §. 11.

Ill. Card. Perron. c. 32. Replic.

legis ut componat jurisdictiones synodorum provincialium Illyrici ac Diœceseos Illyricianæ; per occasionem autem Princeps, ornandi Episcopi C P. cupidus, novum jus introducit in ejus gratiam, jus nimirum relationis. Quod ea in primis de causa fecit ut communionem istius Diœceseos, etiam quoad res ecclesiasticas, distraheret ab occidente; à quo avulsa fuerat in dispositione civili, & unita imperio orientali. Ceterùm exemplum illud, è prærogativa veteris Romæ petitum, ostendit relationes causarum difficilium ad sedem apostolicam mitti consuevisse à Concilio generali Diœceseos Illyricianæ, vel ab Episcopo Thessalonicensi, qui Exarchus Illyrici Episcopique Romani Vicarius erat. Idipsum probant epistolæ Papæ Leonis primi ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem; in quibus præcipitur ut eæ relationes fiant, si causa quæ finiri non potuit in synodo provinciali, nec in Concilio generali potuerit terminari. Unde prætera colligitur clausulam legi Theodosianæ insertam in gratiam Episcopi Constantinopolitani irritam fuisse nec executioni mandatam. Sanè Concilium Chalcedonense, cùm sedem Constantinopolitanam in patriarchatum eveheret, nullam ei potestatem tribuit in provincias Illyrici, quæ patriarchatui Romano semper adhæserunt donec occasione hæresis Monothelitarum ab eo distractæ sunt circa annum septingentesimum.

Vide lib. 2. c. 5. § 3.

Phot. tit. 11. Nomoc. cap. 1.

III. Eam legem Photius Patriarcha Constantinopolitanus, dignitatis suæ augendæ cupidus, aliò vertit, vim apertam verbis legis inferens. Ejus quippe sensum hunc esse ait, canonica judicia ab Archiepiscopo Constantinopolitano & ab ejus synodo definienda esse. Ὅτι τὰς ἀναφυομένας κανονικὰς ἀμφισβητήσεις ἐν ὅλῳ Ἰλλυρικῷ οὐ δεῖ τέμνεσθαι ἄνευ γνώμης τοῦ Ἀρχιεπ. Κ. πόλεως, καὶ τῆς αὐτοῦ συνόδου, ἥτις ἔχει πρεσβεῖα τῆς ἀρχαίας Ῥώμης. Et tamen Imperator jubet ut judicia illa ferantur à synodo Illyriciana, cum consilio Episcopi Constantinopolitani. Ea nihilominus lege ejusque explicatione usi sunt Græci ad distrahendam ab Illyrico Bulgariam, ævo Photii; quæ resecta fuit à Diœcesi Romana, & subjecta patriarchatui Constantinopolitano.

Vide suprà lib. 1. c. 1. § 5. & 6.

IV. Sed ut redeamus unde digressi sumus, ad auctoritatem videlicet Conciliorum generalium, necesse est ut lucem materia hæc accipiat à Conciliis Africanis. Canon itaque decimus Africanus docet Concilium universale Africæ semel in anno debere fieri ad definiendas causas ecclesiasticas, ut Nicæna synodus statuit: *Confirmandum est in hac synodo ut secundùm statuta Nicæna propter causas ecclesiasticas, quæ ad perniciem plebium sæpe veterascunt, singulis quibusque annis Concilium convocetur: ad quod omnes provinciæ quæ primas sedes habent de Conciliis suis binos, aut quantos delegerint, Episcopos mittant: ut congregato conventu, plena possit esse auctoritas.* Ubi observandum est opportunè admodum Afros uti canonibus Nicænis ut generalis conventus Africæ auctoritatem firment. Quamvis enim Nicæna synodus, si verba ejus rectè expendantur,

Vide lib. 5. c. 3. § 1.

synodi tantùm Episcoporum unius provinciæ mentionem faciat, quæ à Metropolitano convocetur, attamen evidens est synodum quæ ex quinque aut sex provinciis convenerit minoris auctoritatis non futuram ex eo capite quòd & frequentior fuerit & illustrior. Atque adeo Concilium generale Africæ spectandum est non secundùm ipsa verba canonum Nicæ, sed juxta sensum & mentem eorundem canonum. Eidem fundamento innititur secunda synodus œcumenica cùm Diœceseon corpora constituens ait hinc eventurum ut causæ ecclesiasticæ tractentur in synodis provinciarum secundùm Nicænam synodum. Hinc pariter factum ut Hincmarus Remensis Archiepiscopus, eorum patrum menti æmulatus, persæpe auctoritatem Conciliorum generalium Ecclesiæ Gallicanæ deducat à Concilio Nicæno; quòd ea revera sint Concilia provincialia, tametsi ex quibusdam provinciis constituta. Quippe provinciæ cuilibet liberum est aliam convocare juxta canones apostolicos, Antiochenos, & Constantinopolitanos. Zonaras in commentario ad hunc canonem Africanum, qui est XXI. in ejus collectione, cùm non satis animadverteret eo loco agi de synodo generali Africæ, non autem de synodo unius tantùm provinciæ, pravam admodum explicationem proposuit, nimirum eo canone juberi ut Metropolitanus duos Episcopos ex comprovincialibus suis deleget, qui ejus auctoritatem in synodo illa repræsentent, tanquam Vicarii, τοποτηρηταί. Balsamo verò contextum canonis integrum non refert, sed synopsim tantùm Dionysii Exigui Græcè versam; quæ docet debere Metropolitanos semel unoquoque anno ad synodum accedere, πρὸς τὸ ὅλον οἱ μητροπολῖται ἔρχονται. Unde colligendum est eum canonem intelligi debere de synodo universali, ad quam Metropolitani adesse tenentur cum legatis suarum provinciarum. Porrò ope istius versionis Græcæ corrigenda est hoc modo synopsis Dionysiana: *Ut per annos singulos per omnes provincias ad Concilium Metropolitani conveniant.* Rejiciendaque est lectio editionis Parisiensis anni MDCXXXVIII. quæ ita habet, *conveniatur.*

V. Concilium autem illud universale Africæ nullas alias causas ad suam cognitionem trahebat quàm eas quæ communes erant omni clero Africano; ceteras verò, quæ particulares erant, uniuscujusque provinciæ definitioni permittebat. Distinctio illa extat in canone XCV. collectionis canonum Africanorum: *Placuit ut non sit ultrà fatigandis fratribus anniversaria necessitas: sed quoties exegerit causa communis, id est, totius Africæ, undecunque ad hanc sedem de hac re data literæ fuerint, congregandam esse synodum in ea provincia ubi opportunitas persuaserit. Causæ autem quæ communes non sunt in suis provinciis judicentur.* In eo porrò consistit difficultas quænam dicerentur causæ communes. Balsamo in commentariis ad hunc canonem ait causas communes esse illas quæ dogmaticæ sunt, δογματικαὶ αἰτίαι; quas privatis opponit, id est, controversiis quæ inter clericos aut Episcopos emergunt. Verùm explicatio hæc habet adhuc aliquid difficul-

tatis, eique non convenit cum reliquis canonibus Africanis. Certum quidem est causas dogmaticas, id est, eas quæ fidem respiciunt, primas esse inter communes. Sic Pelagii hæresis damnata est in Concilio Carthaginensi generali: de qua relatum est ad Innocentium primum. Sed aliæ quoque causæ in eum numerum referuntur, nimirum controversia quæ circa jurisdictionem accensa est inter Ecclesias Africanas & summos Pontifices, quæ in Conciliis universalibus Africæ disceptata est. Canones quorum auctoritate ordinabatur politia ecclesiastica decernebantur in Conciliis generalibus. In accusationibus verò adversùs Episcopos prima causæ cognitio, prout reo libebat, ad synodum provinciæ deferri poterat, vel ad Concilium universale; ut patet ex canone IX. & LXXVII. Itaque omnes illæ causæ annumerantur communibus.

VI. Quoad causas verò Presbyterorum variant canones Africani. Quippe CXXV. ex Concilio Milevitano desumptus eis liberum esse decernit appellare à judiciis Episcoporum suorum *ad Africana Concilia, vel ad Primates provinciarum suarum.* Idipsum etiam scribit Concilium Africanum in epistola ad Cælestinum Papam: *Unicuique concessum est, si judicio offensus fuerit cognitorum, ad Concilia sua provincia vel etiam universale provocare.* Et nihilominus canone XXVIII. prohibentur ne ad alios appellent quàm *ad Primates suarum provinciarum.* Varietas illa explicanda est ope canonis XCV. quo decisio causarum quæ communes non sunt permittitur synodo uniuscujusque provinciæ, causarum verò communium synodo generali, adeo ut si judicium latum adversùs Presbyterum aut quemlibet è clero in causam generalem vertatur ob incommoda quæ inde sequi possent, tum appellatio Presbyteri aut clerici judicari debet in Concilio generali Africæ. Exempli causa si lis moveatur circa caput aliquod nondum satis perspicuè explicatum in canonibus, si is adversùs quem accusatio instituta est, vir sit tali dignitate præditus ut si judicium ejus fieret in provinciis, timendum foret ne tumultus in eis excitarentur, vel si ob illud judicium oriretur conflictio jurisdictionis, quemadmodum accidit in causa Apiarii Presbyteri, aut tandem ob aliquam aliam causam similem. Tunc enim, ut dixi, appellatio Presbyteri aut clerici judicanda est in Concilio generali Africæ. At si tantùm agatur de executione canonum, de quorum sententia dubitari non possit circa negotium noviter emergens, tum appellatio terminanda est in unaquaque provincia, neque licet à Concilio provinciali provocare ad universale. Secundùm illam regulam legimus appellationem Palladii laici, qui à Triferio Episcopo suo excommunicatus fuerat, itemque appellationem Exuperantii Presbyteri, cui interdictum erat functionibus suis, ob gravitatem earum fuisse judicatas in Concilio Taurinatensi ex diversis provinciis congregato.

Vide lib. 1. c. 10. §. 6.

Concil. Taurin. c. 4. 5.

VII. Judicia verò quæ in Conciliis illis universalibus Africæ fiebant, vel etiam in synodis provincialibus, propter causas quæ communes erant, suprema prorsùs erant, nec ab eis *ad transmarina judicia*, id est, Romam, appellare licebat. *Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, à nullo intra Africam in communione recipiatur.* Adeo certa & inviolabilis erat apud Africanos hæc regula, quoad Presbyteros & reliquos è clero, ut ad Cælestinum Papam scribere non dubitent: *Presbyterorum quoque & sequentium clericorum improba refugia, sicut te dignum est, repellat sanctitas tua; quia & nulla patrum definitione hoc Ecclesia derogatum est Africanæ.* Nihilominus, quoad appellationes Episcoporum, Zosimus Papa ejusque successores contendunt apud sedem apostolicam judicandum esse n appellatio admitti debeat. quòd si justa fuisse appellandi causa videretur, ad Episcopum Romanum pertinere jus statuendi ut ea retractetur in provincia. Verùm id accuratè expendimus in dissertatione de judiciis canonicis Episcoporum.

Can. 28. & 125.

Præterea Concilia universalia Africæ condebant canones, qui in auctoritatem recepti sunt in Ecclesia universali.

CAPUT XXI.

Synopsis.

I. Concilia generalia Galliarum similia prorsùs erant Conciliis Africanis. Major synodus *in canone Antiocheno. Conciliorum Gallicanorum auctoritas explicatur. Verba Hilari Papæ referuntur.*

II. Recessit Hilarus ab institutis majorum, confirmans celebrationem Conciliorum ex diversis provinciis.

III. Jubet autem ut per annos singulos *Concilium generale celebretur. Eò alludit synodus Agathensis. Genuinus sensus synodi Matisconensis secunda indicatur.*

IV. Jubet postremò Hilarus ut regula quæ in his Conciliis promulgabuntur sint juxta canonum definitiones. Idem profitentur Concilia Gallicana.

V. Indicantur canones ad quos alludit Hilarus. De collectione canonum Dionysii Exigui. Liber Canonum *vocatur à Gregorio Turonensi.*

VI. Canones novi secundum auctoritatis gradum obtinebant post antiquos. Probatur ex Augustino & Agobardo.

VII. De collectione canonum Gallicanorum. Vim legis obtinebant in Hispania.

I. CONCILIA generalia Galliarum eodem nomine nuncupabantur quo Concilia universalia Africæ, ejusdemque erant auctoritatis. Nam in secunda synodo Matisconensi, quæ de hujuscemodi Conciliis loquitur, legimus *generale Concilium & universale,*

Concil. Matisc. 2. c. 9. & 10.

in Turonensi verò, quæ anno DLXVII. congregata est, *major synodus.* Quod imitatum est ex canone XII. Concilii Antiocheni, quod majorem synodum vocat eam quæ extraordinaria erat, convocata nimirum ab Imperatoribus ad judicandas appellationes eorum qui à judiciis synodi provincialis provocaverant. Concilia isthæc generalia Galliæ condere poterant canones & causas judicare. Canones pro libito condere poterant, modò contrarii non essent canonibus Conciliorum generalium, & definitivo judicio terminate omnes causas ecclesiasticas quæ synodis provincialibus visæ essent difficiles. Quòd si generali Concilio tanta esse videretur difficultas ut solvi non posset, consulenda erat sedes apostolica. Ea est sententia Hilari Papæ in epistola scripta anno CDLXII. ad Episcopos quinque provinciarum Galliæ, Viennensis videlicet, Lugdunensis, utriusque Narbonensis, & Alpium Penninarum: cui præiverat Innocentius primus ad Victricium Episcopum Rothomagensem similia Hilaro scribens de auctoritate synodorum provincialium, & majores causas ad apostolicam sedem referendas esse. *Ut si quid usquam*, inquit Hilarus, *vel in ordinandis Episcopis vel Presbyteris aut cujuslibet loci clericis faciendis contra præcepta apostolica reperitur admissum, aut in eorum conversatione quicquam reprobatur, communi omnium auctoritate resecetur.* Infra: *Nec cuiquam licebit à regulis evagari quas sibi juxta canonum definitiones unita fraternitas in commune præfixerit: cum, imminente quotannis examine, ita singuli actus suos dirigent ut his discussio judicii optari magis debeat quàm timeri. In dirimendis sanè gravioribus causis, & quæ illic non potuerint terminari, apostolicæ sedis sententia consulatur.*

II. Tria quædam observanda sunt in hoc decreto. Primum quidem summum illum Pontificem disertis verbis confirmare celebrationem Conciliorum ex diversis provinciis congregatorum, contrà quàm visum erat prædecessoribus ejus Innocentio & Leoni. Hi quippe edixerant ut unaquæque provincia suis specialibus Conciliis contenta esset, in quibus causæ terminarentur, neque licere ad alias provincias convolare. Quod eo consilio, ut ego quidem existimo, actum est ut ea arte faciliùs flecterent provinciales ad consulendam statim Romanam sedem. *Suis unaquæque provincia sit contenta Conciliis*, inquit Leo. *Nec alicui liceat*, inquit Innocentius, *ad alias convolare provincias.*

III. Secundum caput in eo constat, quòd Concilium illud generale jubetur celebrari semel in anno, *per annos singulos*; non autem bis, velut synodi provinciales. quod ad formam Concilii universalis Africæ institutum est. Ad ea decreta alludit synodus Agathensis cùm præcipit ut Concilium Episcoporum regni Gotthici, ex quibus illa constabat, renovetur annis singulis, secundùm constituta patrum: *Synodum etiam juxta constituta patrum singulis annis placuit congregari.* Falluntur autem qui in eo canone agi putant de Conciliis provincialibus; nisi ostendant in præcedentibus canonibus celebrationem eorum Conciliorum

Canon 71. Concil. Agath.

semel tantùm anno jussam, quemadmodum LXXI. canon Agathensis supponit. Id quod probari non potest nisi quoad Concilia generalia, ut dixi. Tempus autem illud ad triennium coërcet canon vigesimus Concilii Matisconensis secundi, perperam à nonnullis intellectus de synodis provincialibus: *Ad synodum post trieteticum tempus omnes conveniant*, id est, ex omnibus provinciis quæ tum coïverant.

IV. Tertium caput, quod est magni momenti, consistit in modificatione quam facit Hilarus, nimirum ut regulæ quæ in his Conciliis promulgabuntur, sint *juxta Canonum definitiones.* Eadem est sententia Concilii Venetici in epistola synodica: *Ut quæ in prioribus patrum statutis videmus omissa, & præcedente tempore licentia ex nimia labentis seculi libertate præsumpta, statutis saluberrimis sanciremus.* Hinc factum ut præfationes omnium Conciliorum hanc cautionem contineant, velle se canones antiquos renovare & novos condere ad evellenda nova mala. Et in epistola tractoria Aviti Episcopi Viennensis, qui collegas suos evocat ad Concilium Epaonense, legitur id Concilium ea de causa convocari ut animi omnium revocentur ad memoriam antiquorum canonum, & ut novi condantur, si res ita ferat: *Justum est, quantum reor, ut constitutis prioribus sub communis præsentiæ opportunitate tractatus, nostris simul nobisque, prout ordo collocutionis invenerit, vel insinuemus vetera, vel, si necesse est, etiam nostra jungamus.* Eadem fuit sententia Concilii Arvernensis habiti anno DXXXV. cujus ea sunt verba: *Id nobis rationabile visum est ut quamvis ecclesiastica regula penè omnia comprehendant, tamen quædam vel adderentur nova, vel repeterentur antiqua.* Avit. epist. 84.

V. Canones antiqui, ad quos alludit Hilarus, nulli alii sunt præter eos qui continentur in collectione quæ canone primo Concilii Chalcedonensis recepta est, id est, canones Nicæni, Ancyrani, Neocæsarienses, Gangrenses, Antiocheni, Laodiceni, & Constantinopolitani, ne interim Chalcedonenses omittam. quæ collectio Latinè versa est tempore Concilii Chalcedonensis. Sed quoniam translatio ista confusa erat & indigesta, Dionysius Exiguus, natione Scytha, & Abbas apud Romam novam versionem aggressus est ævo Justiniani Imperatoris; quæ statim obviis ulnis excepta est ab Ecclesia Romana, ut testatur Cassiodorus: *Ex Græcis exemplaribus canones ecclesiasticos moribus suis, ut erat planus atque disertus, magna eloquentiæ luce composuit. quod hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur.* Ceterùm sufficere visa non est Dionysio collectio canonum Græcorum. Itaque ut eam integram esse efficeret, canones Sardicenses addidit, & collectionem canonum Africanorum, præter quinquaginta canones apostolicos, qui prima statim fronte occurrunt apud Dionysium. Constat integra hæc Collectio ex CCCLXXII. canonibus: quos statim subsequuntur decreta Pontificum Romanorum Siricii, Innocentii, Zosimi, Cælestini, Leonis, Gelasii, & Hilari. Corpus illud canonum & epistolarum decretalium statim in universo occidente obtinuit ad dirimendas

Vide lib. 3. c. 3. § 7.

Cassiod. c. 23. div. lect.

lites eccleſiaſticas ; præcipuè verò in Gallia, ut patet ex Gregorio Turonenſi, qui illud vocat librum canonum.

Vide ſuprà lib. 3. c. 4. §. 3.

V I. Ex iis quæ dicta ſunt colligi poteſt eam Hilaro Papæ & Epiſcopis Gallicanis mentem fuiſſe ut debitam antiquis canonibus in veteri collectione comprehenſis reverentiam cuſtodirent, & ut ſuos tantùm conderent ad interpretationem & ſupplementum antiquorum, quibus derogari non poterat. Canones itaque novi ſecundum auctoritatis gradum obtinebant poſt antiquos ; quia Concilia regionalia cedere debent Conciliis plenariis Eccleſiæ univerſalis, ut ſanctus Auguſtinus ſcribit. *Ipſa Concilia*, inquit, *quæ per ſingulas regiones vel provincias fiunt, plenariorum Conciliorum auctoritati quæ fiunt ex univerſo orbe Chriſtiano ſine ullis ambagibus cedunt.* Quare Agobardus Archiepiſcopus Lugdunenſis præclarè dicebat de canonibus Eccleſiæ Gallicanæ, canonum Gallicanorum ſanctiones non eſſe paſſim æquali auctoritate recipiendas *ut Nicæni, Chalcedonenſis, & ceterorum generalium ex totius mundi conſenſu congregatorum receptorum ; ſed quia congrua veneratione pro cauſis neceſſariis, quarum definitiones in illis generalibus non inveniuntur, fides ſit eis adhibenda religione debita.* Canones illos vocavi novos poſt Concilium Vaſenſe anni DXXIX. cujus ea ſunt verba ex præfatione : *Et quamvis omnia quæ à ſanctis ſacerdotibus vel clericis obſervari debeant & antiqui & novelli canones continere probentur &c.*

Auguſt. lib. 2. de Bap. c. 3.

Agobardus in libro adverſus legem Gundobadi cap. 11.

Vide ſuprà lib. 3. cap. 4. §. 6.

V I I. Eorum canonum collectio fiebat qui conditi erant ab univerſa Eccleſia Gallicana, vel à quadam ejus portione, ſive in regno Vviſigotthorum, Burgundionum, aut Francorum, ſive etiam in provincia Gallicana regni Italiæ, in qua habitæ fuere ſynodi Arauſicanæ & aliæ quædam provinciales; hique canones recipiebantur ab Epiſcopis aliarum provinciarum, confecta collectione ſub nomine Gallicanorum canonum. Id docet epiſtola encyclica Cæſarii Epiſcopi Arelatenſis data anno DXXXIV. qui adducit canones à Joanne ſecundo Papa miſſos ad ſignificandam pœnam crimini debitam quod Epiſcopo Reienſi Contumelioſo objiciebatur, qui deſcripti ſunt ex collectione Dionyſiana : quibus addit Cæſarius canonem nonum Concilii Nicæni, & dein titulum hunc apponit : *Incipiunt tituli Canonum Gallicani.* Addit quoque canonem quartum Valentinum, nonumque Concilii primi Aurelianenſis, tum XXIII. Arauſicani primi, & XXII. Concilii Epaonenſis. Demum his verbis epiſtolam ſuam concludit : *Ecce manifeſtiſſimè conſtat quia ſecundùm quod & tituli antiquorum patrum, — ſed & canones Gallicani continere videntur, clerici in adulterio deprehenſi, aut ipſi confeſſi, aut ab aliis revicti, ad honorem redire non poſſunt.*

Vide lib. 3. c. 4. §. 6.

Eccleſiarum communicatio efficiebat ut in Hiſpaniis quoque vim legis obtinerent canones Gallicani, ut patet ex Concilio Tarraconenſi habito anno DXVII. quod eos recipit quoad monachorum ſtatum : *Canonum ante omnia Gallicanorum*, inquit, *de eis conſtitutione ſervata.*

Vide Notas Baluzii ad Agobardum pag. 10.

CAPUT XXII.

Synopſis.

I. Ad executionem publicam canonum neceſſaria erat auctoritas regia & tuitio. Confirmatio canonum decernenda eſt à Principe cum cognitione cauſa.

II. Imperatores confirmaverunt Concilia œcumenica. Theodoſii confirmationem petit ſecunda ſynodus œcumenica.

III. Synodus Aurelianenſis prima tractavit de titulis à Clodoveo Rege propoſitis, à quo Epiſcopi petunt confirmationem canonum. Actum id à Clodoveo ad exemplum Theodoſii.

IV. Inſignis eſt locus è ſynodo CP. ſub Mena ad probandam in hac materia Principum auctoritatem.

V. Juſtinianus Concilio quinto propoſuit materiam quæ tractanda erat.

VI. Synodus Aurelianenſis ſecuta eſt exemplum veterum Conciliorum. Eam Clodoveus confirmavit, tametſi edictum ejus non extet. Cur neceſſaria confirmatio Principum.

VII. Expenditur edictum Clotarii Regis pro confirmatione canonum Concilii Pariſienſis quinti. De electionibus Epiſcoporum. De venia clericorum. De eorum cauſis. Quinam ſint juniores Eccleſiæ. Crimina privilegiata. De ſtatu libertorum. Edictum illud decretum eſt ex ſententia & conſilio Epiſcoporum & optimatum regni. Quare ſummo applauſu acceptum eſt à perſonis eccleſiaſticis. De raptoribus viduarum aut monialium.

VIII. Poſt conditos canones agebatur de judiciis cauſarum.

IX. In Conciliis generalibus tractabantur cauſa communes, id eſt, magni momenti. Imperatores dare poterant judices eccleſiaſticos in cauſa eccleſiaſtica. Non licebat excedere terminos cauſarum in ſynodo propoſitarum à Principe. Probatur variis exemplis.

1. SED præter modificationem à me paulò antè explicatam circa convenientiam novorum & antiquorum canonum, neceſſarium inſuper erat, ad executionem eorum publicam, ut Regum noſtrorum auctoritate firmarentur. Quo in capite ii jure Imperatorum utebantur, quibus ſucceſſerant in provinciis quæ, cadente imperio, regiæ Francorum coronæ ceſſerant. Epiſcopi verò Gallicani eundem ordinem ſervabant quem veteres Epiſcopi in Conciliis univerſalibus congregati tenuerant, petendo nimirum confirmationem decretorum ab Imperatoribus, ſive pro damnatione hæreſeos, ſive etiam pro conſtitutione diſciplinæ eccleſiaſticæ. In quibus tamen diſcrimen obſervare licet. Nam

Vide lib. 2. c. 10. & ſeqq.
Vide lib. 4. c. 5. §. 7.

Vide lib. 2. c. 10. §. 8. Vis & robur definitionum in materia fidei non pendent ab auctoritate Principum, sed ab ecclesiastica: quæ sola potest judicare de jure, & ad quam pertinet inquirere an opinio quæ controvertitur hæretica sit an orthodoxa; adeo ut, quoad hoc, nullæ aliæ sint auctoritatis regiæ partes, quum decreta de fide confirmat, nisi ut supremam tuitionem impertiat executioni rerum judicatarum, utque pœnis ecclesiasticis addat seculares, exilii videlicet, publicationis, & ultimi supplicii. Quantum autem ad canones; cùm ii legum loco sint & instituta perpetua, quæ spectant ad subditos Principum, sive clericos, sive laicos, novamque politiam introducant in dispositionem civilem, valde interest Principum ne eorum antè executionem permittant quàm eos consideraverint, ut sciant an aliquid in eis contineatur quod lædat utilitatem publicam aut jura & tranquillitatem imperii. Quare confirmatio horum canonum decernenda est à Principe cum cognitione causæ; quandoquidem eis vim legis publicæ in regno tribuit acceptatio & consensus Principis, tanquam capitis populorum, & confirmatio etiam, tanquam Principis qui superiorem non agnoscit.

Vide lib. 2. c. 10. §. 9. & seqq. II. Vetus illa consuetudo probari potest tum ex praxi, tum etiam ex edictis Constantini, Theodosii, Marciani, & Justiniani Imperatorum: qui confirmaverunt decreta Concilii Nicæni, Constantinopolitani, Ephesini, Chalcedonensis, & Constantinopolitani sub Agapeto & Mena. Verùm sufficit, quod ad præsens institutum attinet, epistola synodica Concilii CP. œcumenici secundi ad Theodosium Imperatorem; in qua patres aiunt se ex officio teneri ad relationem eorum quæ in synodo gesta sunt Principi mittendam; adduntque se damnasse hæreses subortas adversùs catholicam fidem, ac præterea quasdam regulas pro disciplina Ecclesiæ constituendas decrevisse, quas epistolæ adjungunt. Quapropter clementiam Principis orant ut ea confirmare dignetur. *Rogamus itaque tuam clementiam ut per literas quoque tuæ pietatis confirmetur Concilii decretum; ut sicuti literis quibus nos convocasti Ecclesiam honore prosecutus es, ita etiam finem eorum quæ decreta sunt obsignes.*

III. Quoad verò praxim Ecclesiæ Gallicanæ, illustrius exemplum proferri non potest quàm epistola synodica Concilii Aurelianensis primi, quod ceterorum forma & exemplar esse debet. Tractant enim patres de *titulis*, id est, Capitibus à Rege propositis, cujus judicio submittunt canones à synodo conditos, quorum confirmationem petunt. *Quia*, inquiunt in epistola ad Clodoveum Regem, *tanta ad religionis catholicæ cultum gloriosæ fidei cura vos excitat ut sacerdotalis mentis affectu sacerdotes de rebus necessariis tractaturos in unum colligi jusseritis, secundum voluntatis vestræ consultationem & titulos quos dedistis ea quæ nobis visum est definitione respondimus; ita ut si ea quæ nos statuimus etiam vestro recta esse judicio comprobantur, tanti consensus Regis ac Domini majori auctoritate servandam tantorum firmet sententiam sacerdotum.* At non fortuitò, aut per occasionem, synodus deliberat de materia à Rege proposita, sed quia inter jura regia & hoc etiam eximium est ut Conciliorum cognitionem Principes intra certos limites coërceant, servato quoque ordine præscripto. Modus hic agendi deprehenditur in literis Imperatoris Theodosii pro convocatione Concilii Ephesini primi atque item secundi, in quibus præscribit materias de quibus tractari oporteat. Praxis autem illius instituti extat in Chalcedonensi synodo; quæ coacta quidem erat ad definiendam causam fidei; sed cùm ad causarum particularium judicium ventum est, sive adversùs Dioscorum, sive aliam ob causam, tum in actis leguntur nonnullorum libelli Marciano Imperatori oblati petentium ut eorum causæ judicentur in Concilio unà cum rescripto Principis.

IV. Singularis est in hac materia auctoritas Concilii C P. sub Mena. Vide lib. 2. c. 10. §. 21. Imperator Justinianus in ea urbe synodum congregaverat anno DXXXVI. ex Episcopis quatuor patriarchatuum Ecclesiæ orientalis ad judicandas accusationes quas adversùs Anthimum Episcopum Trapezuntinum proponebat Marianus Archimandrita. Postquam is judicio synodi dejectus fuit, Episcopi patriarchatus Antiocheni, itemque nonnulli alii Episcopi, monachi, ac clerici enixè & cum acclamationibus extraordinariis à Mena Patriarcha efflagitarunt ut statim sententiam damnationis & anathema pronuntiaret adversùs Severum Episcopum Antiochenum, Petrum Episcopum Apameæ, & Zoaram monachum, complices hæreseos Anthimi. At Menas, qui videbat literas Principis pro convocatione Concilii solius Anthimi mentionem facere, respondet referendum esse de hac petitione ad Principem. Nam, addit ille, *nihil eorum quæ in sanctissima Ecclesia moventur convenit fieri præter sententiam & jussum ipsius. Rogamus itaque vestram caritatem in præsentiarum quiescere; ut nos tempus accipiamus referre ad pias suas aures ea quæ à vobis exclamata fuerunt.* Act. IV. Concilii CP. sub Mena. Tum in actione quinta extant libelli Justiniano oblati ab Episcopis secundæ Syriæ & ab Archimandritis; quibus eum orant ut jubeat Menæ Patriarchæ & synodo ut judicium peragant adversùs illos hæreticos. Post quæ mandatum Principis exiit, delatum ad synodum *per Theodorum Referendarium, qui detulit pium ejus mandatum, quo jubet sanctæ vestræ synodo ut ea omnia discutiat quæ libello continentur*, ut aiunt monachi in libello suo ad synodum.

V. Eo fundamento patres Concilii quinti œcumenici Vigilium Papam per Legatos orarunt ut ad synodum accederet, simul cum iis tractaturus de tribus capitulis. Materia enim isthæc proposita Concilio fuerat ab Imperatore Justiniano in literis convocationis. Concil. v. collat. 1. *Adhortantes verò eum* (id est, Vigilium) *convenire unà nobiscum & tractare & disponere de tribus capitulis, de quibus piissimus Imperator nos ejusque beatitudinem in scriptis interrogavit.*

VI. Ex quibus colligi potest patres Concilii Aurelianensis secutos esse exemplum obsequii Principibus exhibiti ab antiquis. Episco-

pis. Quare dubitandum non eſt quin Clodoveus ſynodum illam confirmaverit, tametſi edictum ejus non exter, quòd ea Principes ab Epiſcopis diſcere debeant quæ ad doctrinam fidei vel morum ſpectant, *ut audiant ex ore patrum quod ſacrum eſt*, ut ait Concilium quintum Aurelianenſe in præfatione. Tenentur enim præterea Principes auctoritate ſua exteriori fulcire documenta quæ conſentanea ſunt ſacræ ſcripturæ & traditioni. Canones autem de diſciplina conditi confirmari debent pro bono ſtatus eccleſiaſtici, qui regiæ protectioni ſubjacet.

Caremus aliorum Principum edictis pro confirmatione canonum datis; quòd ſufficere perſæpe crederent ſi eos verbo firmarent, eorumque executionem permitterent. Attamen non adeo ſumus infelices in hac quoque parte quin ſuperſint illuſtria aliquot exempla hujus moris. Primùm enim proferri poteſt declaratio Epiſcoporum in urbe Pictavienſi congregatorum anno DXC. ad judicandam cauſam monialium Pictavienſium; qui aiunt cauſas religionis communicandas eſſe Regibus regionis, ut illis quodam modo ſocientur, & eorum decreto firmentur: *Propitia divinitate piis atque catholicis populo datis Principibus, quibus conceſſa eſt regio, rectiſſimè cauſas ſuas patefacit religio, intelligens, ſacroſancto participante ſpiritu, eorum qui dominantur ſe ſociari & conſtabiliri decreto.*

Greg. Turon. lib. 10. c. 16.

VII. Edictum Clotarii Regis, quo canones Concilii Pariſienſis habiti anno DCXIV. confirmantur, expreſſiùs oſtendit non ſolùm Principes confirmaſſe canones in ſynodis editos, ſed etiam eis addere ſolitos modificationes, in iis præcipuè capitibus quæ vim auctoritatis regiæ & juriſdictionis ſecularis infringebant. Edixerat Concilium illud, in primo canone, Epiſcopum eſſe eligendum à Metropolitano & Epiſcopis comprovincialibus, itemque à clero & populo civitatis. ſi verò aliquis *potentia* ordinaretur, ejus ordinationem fore nullam. Ei canoni, qui novare tentabat adversùs antiquos canones & jura regia, modificationem adhibet edictum Clotarii. Quippe jubet ut electio fiat à clero & populo, non autem à Metropolitano & comprovincialibus Epiſcopis, à quibus ordinationem peragi præcipit juxta antiquos canones. Ad conſervanda autem jura regia, quorum dignitatem violare velle videtur ſynodus vocem potentiæ uſurpando, jubet ut ſi electus fuerit dignus, ordinetur ſecundùm mandatum Principis; vel certè ſi è palatio eligatur, juxta merita doctrinamque ſuam ordinetur. Ceterùm ea modificatio iis verbis concepta eſt quæ ſimul canonis confirmationem continent: *Ideoque definitionis noſtra eſt ut canonum ſtatuta in omnibus conſerventur, & quod per tempora ex hoc prætermiſſum eſt, vel de hinc perpetualiter obſervetur; ita ut Epiſcopo decedente, in loco ipſius qui à Metropolitano ordinari debet cum provincialibus, à clero & populo eligatur. Et ſi perſona condigna fuerit, per ordinationem Principis ordinetur. Vel certè ſi de palatio eligitur, per meritum perſonæ & doctrinæ ordinetur.*

Canone tertio prohibetur clericis, ſub pœna depoſitionis, ne Principem aut ullam aliam poteſtatem adeant, omiſſo proprio Epiſcopo; niſi ſi ad eos accedant pro obtinenda venia. Clauſula illa duo quædam ſignificat, veniam ſcilicet criminis quoad leges publicas, & poſtulationem Epiſcopo faciendam pro indulgentia, remiſſione, aut moderatione pœnitentiæ. Exemplo eſſe poteſt Childebertus, qui Epiſcoporum clementiam imploravit pro Chrodielde & Baſina apud Gregorium Turonenſem, itemque Rex Sigiſmundus pro Stephano in Concilio Lugdunenſi. At edictum addit recipiendum eſſe clericum ab Epiſcopo ſuo, ſi Principis epiſtolam ad eum deferat, quacunque tandem de cauſa Principem imploraverit: *Et ſi pro qualibet cauſa Principem expetierit, & cum ipſius Principis epiſtola ad Epiſcopum ſuum ſuerit reverſus, excuſatus recipiatur.* Hac modificatione edicti Clotarii uſus eſt Carolus Calvus anno DCCCXLIII. in cauſa Presbyterorum Septimaniæ, qui opprimi ſe à ſuis Epiſcopis querebantur: *Ut Epiſcopi nullam inquietudinem ſive exprobrationem Preſbyteris aut apertè ingerendo, aut alia qualibet occaſione machinando, pro eo quòd ſe ad nos hac vice reclamare venerunt, inferant; quia longa oppreſſio hujuſmodi itineris eos fecit ſubire laborem.*

Gregor. Turon. lib. 10 c. 20. Concil. Lugdun. an 517.

Capitulare Tolo... c. 1.

Canon quartus magni momenti eſt ad extollendam juriſdictionem eccleſiaſticam in detrimentum ſecularis. Ejus hæc ſunt verba: *Ut nullus judicum neque Preſbyterum neque Diaconum vel clericum ullum aut juniores Eccleſiæ ſine ſcientia Pontificis per ſe diſtringat aut damnare præſumat. Quòd ſi fecerit, ab Eccleſia cui injuriam feciſſe dinoſcitur tamdiu ſit ſequeſtratus quandiu reatum ſuum corrigat & emendet.* Quid Epiſcopi velint rectè explicat hic canon. At edictum cauſas diſtinguit, & utriuſque juriſdictionis terminos accuratè admodum præſcribit. Nam diſcrimen eſſe docet inter cauſas civiles & criminales, itemque inter Presbyteros, Diaconos, & clericos inferioris ordinis. De cauſis civilibus clericorum, cujuſcunque ordinis ſint, ſeculares judices non poſſe cognoſcere, niſi ſi cauſa citra omnem controverſiam fuerit evidens & manifeſta; exceptis nihilominus Presbyteris & Diaconis, quorum omnes cauſæ civiles ab Epiſcopis eorum omnino judicandæ ſunt. quoad cauſas verò criminales omnium clericorum, ſi capitales eſſent, examinandas eſſe à judicibus ſecularibus ſimul cum Epiſcopis. quòd ſi cauſa vertatur inter hominem Eccleſiæ addictum, cujuſmodi viros *juniores Eccleſiæ* vocat hic canon, & hominem liberum, judicandam eſſe in audientia publica à præpoſito Eccleſiæ & judice publico. Hæc ſunt verba edicti: *Ut nullus judicum de quolibet ordine clericos de civilibus cauſis, præter criminalia negotia, per ſe diſtringere aut damnare præſumat, niſi convincitur manifeſtus; excepto Preſbytero, aut Diacono. Qui verò convicti fuerint de crimine capitali, juxta canones diſtringantur, & cum Pontificibus examinentur. Quòd ſi cauſa inter perſonam publicam & homines Eccleſiæ ſteterit, pariter ab utraque parte præpoſiti Eccleſiarum & judex publicus in audientia publica poſiti ea debeant judicare.* Cauſas criminales judicibus ſecularibus reſervaverat Concilium Matiſconenſe primum anno DLXXXI. cujus ea ſunt verba in canone ſeptimo: *Abſque*

causa criminali, id est, homicidio, furto, aut maleficio. Synodus verò Pictaviensis, apud Gregorium Turonensem, crimina capitalia his tribus vocabulis comprehendit, *adulterium, homicidium,* & *maleficium.* Verùm materia hæc non est hujus loci. In præsentiarum satis erit adnotare modificationem canonis edicto Clotarii introductam: cui accepta referri debet origo instituti quo clericos gravium criminum reos, quæ nunc *privilegiata* dicuntur, à judice ecclesiastico & seculari conjunctim judicari apud nos invaluit.

Greg. Turon. lib. 10. cap. 16.

Canon quintus Episcoporum jurisdictioni absolutè submittit quæstiones de statu & libertate libertorum, adeo ut Episcopis licere edicat eos excommunicatione plectere qui libertos revocare conarentur ad pristinam servilem conditionem, nisi rationem actus sui reddant Episcopo aut præposito Ecclesiæ. Edictum verò nihil Episcopo tribuit prætet protectionem libertorum, & ut præsens sit in judicio quod in ea causa feret judex publicus: *Libertos à sacerdotibus juxta textus chartarum ingenuitatis suæ defendendos, nec absque præsentia Episcopi aut præpositi Ecclesiæ esse judicandos, vel ad publicum revocandos.* Ceterùm hujus loci auctoritate modificatus quoque censeri potest canon septimus Concilii Matisconensis secundi, quod omnem judicibus secularibus cognitionem ademit in hac materia, nisi si Episcopo visum fuerit eos in audientiam accersere.

Si edictum illud extaret integrum, alias proderet modificationes aut explicationes jurium regiorum; & fortassis ob similem diligentiam amissa sunt edicta aliorum Principum. Ex hoc autem edicto colligi potest Reges confirmasse decreta Conciliorum cum cognitione causæ, tum non ita severè accipienda esse verba canonum, quando de jurisdictione seculari agunt, ut ab iis discedere nefas esse putemus vel transversum unguem; contrà, æquum esse ut explicentur ac terminis quibusdam circumscribantur, eaque modificatio adhibeatur quæ legibus antiquis & Principum possessioni congruat, ne regia auctoritas detrimentum patiatur. Ea porrò regula in primis uti oportebit quoad posteriorum seculorum Concilia, quæ maximè tentarunt imminuere regiam potestatem in res & personas ecclesiasticas.

Sed observandum hauddubiè est edictum illud Clotarii, quo nonnulla alia capita continentur, latum non esse per vim, sed ex sententia & consilio Episcoporum & optimatum regni, ut ex ipsis edicti verbis constat: *Quicunque verò hanc deliberationem, quam cum Pontificibus vel tam magnis viris optimatibus aut fidelibus nostris in synodali Concilio instituimus, temerare præsumpserit, in ipsum capitali sententia judicetur; qualiter alii non debeant similia perpetrare. Quam auctoritatem vel edictum perpetuis temporibus valiturum manus nostræ subscriptionibus decrevimus roborandum.* Adeo autem acceptum illud fuit personis ecclesiasticis ut synodus Remensis congregata anno DCXXX. excommunicationi subdat judices qui aut canones ipsos in contemptum hujus edicti aut edictum ipsum violabunt. Solebat enim disciplina illius seculi, quo pœnitentiæ publicæ in usu erant, eos judices aliasve personas, ex consensu Regum, excommunicatione plectere quos eorum edicta pœnæ capitali subjiciebant. *Judices,* inquit synodus Remensis, *qui super auctoritate & edicto dominico canonum statuta contemnent, vel edictum illud dominicum quod Parisius factum est violaverint aut contempserint, placuit eos communione privari.* In ejusdem Concilii Remensis canone XXIII. excommunicantur ii qui *viduas vel puellas Domino consecratas* rapuerint etiam *per auctoritatem regiam.* Quod ea de causa præcipitur quoniam edictum Clotarii irrita esse decernit hujusmodi rescripta, & raptores qui sibi jungunt moniales pœnæ capitali subjicit.

VIII. Postquam canones conditi erant, de causarum judiciis agebatur. Id docet canon primus Concilii Arvernensis habiti anno DXXXV. relatus in Decreto Ivonis Carnotensis: *In primis placuit ut quoties secundùm statuta patrum sancta synodus congregatur, nullus Episcoporum aliquam priùs causam suggerere audeat quàm ea quæ ad emendationem vitæ, ad severitatem regulæ, ad animæ remedia pertinent, finiantur.* Ivo. par. 5. c. 5.

IX. Existimandum est causas in his Conciliis tractari consuevisse secundùm distinctionem in canonibus Africanis prolatam, id est, in eis tractatum non fuisse nisi de causis communibus & magni momenti, veluti fidei, disciplinæ, aut accusationum adversùs Episcopos, sive institutæ illæ essent ob eorum mores, sive etiam ob vitia ordinationum. Jam enim ostendi auctoritate quamplurium canonum Ecclesiæ Gallicanæ causas Presbyterorum & aliorum clericorum atque etiam causas civiles Episcoporum judicari solitas in synodis provincialibus citra appellationem. Sed præter accusationes adversùs Episcopos nonnullæ etiam causæ magni momenti in synodo diversarum provinciarum judicabantur jussu Principum. Exemplo erit gravis controversia quæ exarsit inter Chrodieldem filiam Chariberti Regis monialem in monasterio beatæ Radegundis Pictaviensis & Leuboveram Abbatissam: quæ controversia judicata est in Concilio Pictaviensi ab Episcopis quos ea de causa congregaverant Guntramnus & Childebertus Reges. In epistola autem sua ad Reges missa, qua eorum sententia continetur, Episcopi confitentur se congregatos esse ab iis ad judicium illius causæ; neque altiùs scrutantur an Regibus liceat judices ecclesiasticos dare in causa ecclesiastica, quòd intelligerent canonem centesimum quartum Africanum eam auctoritatem agnovisse in Imperatoribus. Igitur judicium fertur, non solùm à Metropolitano provinciæ, sed etiam ab Episcopis alienarum provinciarum ad unicam hanc causam judicandam congregatis jussu Principum, ad cujus solius cognitionem coërciti sunt. *Et quia,* inquiunt Episcopi, *ex jussione potestatis vestræ, cùm ad Pictavam civitatem pro conditionibus monasterii sanctæ recordationis Radegundis convenimus, ut altercationes inter Abbatissam ejusdem monasterii & monachas ipsis disceptantibus agnoscere deberemus, evocatis partibus &c.* In calce autem epistolæ, restituta Abbatissa,

excommunicatisque Chrodielde & complicibus ejus, addunt : *Hæc nos pro vestra jussione, quod ad ecclesiasticum spectat ordinem, circumspectis canonibus, absque personarum aliqua acceptione, suggerimus peregisse.* Venia tamen eis data est, rogante Childeberto Rege, in Concilio quod eodem anno convenit in civitate Metensi : *Utrisque Rex veniam impertiri deprecatus est : & sic in communionem recepta.*

Examen regulæ sancti Columbani, quam multi arguebant superstitionis, peractum est anno DCXXVII. in synodo generali Episcoporum regni Burgundici, quod complectebatur medietatem ferè provinciarum Galliæ, ab Episcopis à Clotario Rege convocatis, *qui statuit ut synodali examinatione probarentur.* Infrà : *Tunc emanante regale auctoritate multi jam Burgundiæ Episcopi in suburbio Matisconensis urbis conveniunt.*

Jonas monachus in vita Eustasii, relatus tom. 1. Concil. Gall. pag. 477.

Audoënus Rothomagensis Archiepiscopus narrat in vita sancti Eligii quendam hæreticum Monothelitam è Græcia profugum, in Galliam se contulisse, & apud Augustodunensem urbem clanculum docuisse pravam suam doctrinam, Regemque Clodoveum secundum congregasse Concilium apud urbem Aurelianensem anno DCXLV. in quo hæreticus ille damnatus fuit, & pulsus è regno, exemplaque sententiæ adversùs ipsum latæ per singulas civitates commeasse.

Vita S. Eligii lib. 1. c. 34.

Quinquennio pòst, id est, anno sexcentesimo quadragesimo nono, eam hæresim Martinus Papa primus damnavit in Concilio Romano; cujus acta misit ad Amandum Trajectensem Episcopum, ut ejus cura damnatio in eo Concilio decreta firmaretur consensione Episcoporum illarum partium in synodo congregatorum : *Atque synodali conventione omnium fratrum & coëpiscoporum nostrorum partium illarum effecta, secundum tenorem encyclia à nobis directa scripta unà cum subscriptionibus vestris nobismet destinanda concelebrent, confirmantes atque consentientes eis quæ pro orthodoxa fide & destructione hæreticorum vesania nuper exorta à nobis statuta sunt.*

Martinus PP. in ep. ad Amandum Traject. episc.

CAPUT XXIII.

Synopsis.

I. Hispania iisdem moribus vivebat quibus Gallia. Reges illic convocabant Concilia generalia, eorumque canones confirmabant. Concilium Toletanum tertium convocatum est à Recaredo Rege, qui canones ejus edicto suo confirmavit. Tum temporis Gallia Narbonensis pertinebat ad regnum Hispaniæ. Cinthila Rex confirmavit Concilium Toletanum quintum.

II. Episcopi Hispani distinguebant causas quæ tractandæ erant in Concilio generali ab iis quæ pertinebant ad cognitionem Conciliorum provincialium. Probatur ex Concilio Toletano quarto.

III. Concilium Toletanum octavum jubet ut diversitas judiciorum referatur ad Concilium universale Hispaniarum.

I. VERùM nequis existimet Reges nostros excessisse limites auctoritatis suæ cùm generalia regni Concilia convocabant eorumque canones confirmabant, adferam exemplum Hispaniarum, in quas eadem praxis introducta est statim atque Recaredus Rex, Gotthicæ stirpis, ejurato Arrianismo, catholicam religionem amplexus est. Is ergo Concilium Toletanum tertium congregavit anno DLXXXIX. cui interfuerunt Episcopi sex provinciarum Hispaniæ, aut per se, aur per legatos suos, scilicet Toletanæ, Hispalensis, Bracarensis, Emeritensis, Tarraconensis, & Narbonensis, quæ tum pertinebat ad regnum Hispaniæ. Unde factum ut Concilium illud, itemque alia generalia, dicatur *synodus Episcoporum totius Hispaniæ & Galliæ.* Editi sunt in eo Concilio canones XXIII. quos edicto suo confirmavit Recaredus, eorumque titulos ei inseruit : *Capitula enim quæ nostris sensibus placita, & disciplinæ congrua à præsenti conscripta sunt synodo in omni auctoritate sive clericorum, sive laicorum, sive quorumcunque omnium observentur & maneant.* Infrà : *Has omnes constitutiones ecclesiasticas, quas summatim breviterque perstrinximus, sicut pleniùs in canone continentur, manere perenni stabilitate sancimus.* Subscriptio autem ejus ita habet : *Flavius Recaredus Rex hanc deliberationem, quam cum sancta definivimus synodo, confirmans subscripsi.* Tum subscribunt Metropolitani, Episcopi, & absentium legati, LXII. numero. Concilium porrò Toletanum quintum anno DCXXXVI. edicto suo confirmavit Rex Cinthila.

II. Exemplo Africæ & Galliarum, Hispaniarum Episcopi distinguebant causas quæ tractandæ erant in Concilio generali ab iis quæ pertinebant ad cognitionem Conciliorum provincialium. Disertè id docet canon tertius Concilii Toletani quarti à Rege Sisenando convocati anno DCXXXIII. cui præfuit Isidorus Hispalensis : *Si causa fidei est, aut qualibet alia Ecclesiæ communis, generalis totius Hispaniæ & Galliæ synodus convocetur. Si verò nec de fide nec de communi utilitate tractabitur, speciale erit Concilium uniuscujusque provinciæ ubi Metropolitanus elegerit peragendum.*

III. In Concilio octavo Toletano habito anno DCLIII. jussu Regis Recesvvinthi, canone XI. nova quædam causa reservatur Concilio universali, videlicet cùm in quæstione quapiam reperitur diversitas judiciorum : *Ut illic de diversitate judiciorum protensæ lites habeant terminum ubi spiritus sanctus universalem coadunaverit cœtum.* Dein Concilium jubet ut universi canones horum Conciliorum, *generalia statuta*, inviolabiliter observentur.

CAPUT

CAPUT XXIV.

Synopsis.

I. Ignoratio canonum pessumdedit ecclesiasticam politiam sub finem primæ Regum nostrorum dynastiæ. Inde factum ut nonnullæ gentes in limite Rheni ad idololatriam converterentur. Ea de causa missus in Germaniam Bonifacius; quem Gregorius secundus Papa commendavit Karolo Martello. Obliterata erat in regno Austrasiorum consuetudo celebrandorum Conciliorum.

II. Carlomannus Dux Francorum convocavit Concilium Liptinense; cujus etiam decreta confirmavit. Bonifacius Missus sancti Petri. *Decernit autem Carlomannus* juxta sanctorum canones.

III. Pippinus convocavit synodum Suessionensem; cujus canones editi sunt sub nomine Pippini, quemadmodum Liptinenses sub nomine Carlomanni. Solus Pippinus illic decernit confirmationem canonum cum consilio cæterorum. De appellationibus tanquam ab abusu. Vox illa Vel *interdum æquivalet conjunctioni* Et. Servi Dei, *id est, Abbates.*

IV. Zacharias Papa cuncta confirmavit quæ apud Liptinas & Suessionem acta fuerant. Auctoritatem suam vocat commonitionem, *Principum verò* mediationem. *Expenduntur verba Zachariæ.*

V. Pippinus Rex synodum Vernensem congregat. Canone quarto præcipitur ut bis in anno celebretur synodus ubicunque Domnus Rex jusserit, in eius præsentia. *Prima synodus*, regia *dicebatur; alia*, ecclesiastica. *Ad primam conveniebant Episcopi & proceres.*

VI. Conventus mensis Martii revocatus ad Maium in Concilio Compendiensi. Conventus vocabatur Campus. *Emendati annales Francici.*

VII. Angli veteres conventus suos mense Maio agi jusserunt. Conventus Francorum interdum vocantur Placitum, Concilium, Conventus, Synodus, & Colloquium. *In iis tractabantur causæ ecclesiasticæ & civiles. Conventus Gentiliacensis examinavit quæstionem de processione spiritus sancti & de cultu imaginum.*

VIII. Secundus conventus constabat solùm ex Episcopis, Abbatibus, & Presbyteris. Novos canones ut plurimùm non condebat. Sed si quos conderet, ii non antè vim legis obtinebant quàm edicto Principis fuissent confirmati.

I. CONCILIA habita sub secunda Regum nostrorum dynastia abundè probabunt auctoritatem regiam pro convocatione Conciliorum, itemque pro confirmatione aut modificatione canonum.

Turbulenta bella quæ post annum sexcentesimum sexagesimum inflammata sunt in regno tantam confusionem attulerunt in politia Ecclesiæ Gallicanæ ut canones prorsùs ignorarentur; eoque pacto cessario ab eorum executione aliquatenus excusabatur, ob inscientiam Episcoporum. Hinc factum ut vita hominum non solùm paulò solutior esset, sed ad superstitiones etiam inclinaret, nonnullique in limite Rheni fluminis ad idololatriam converterentur. Gregorius secundus Pontifex Romanus intelligens sibi ob dignitatem sedis suæ imminere curam universalis Ecclesiæ Legatum in Germaniam misit Bonifacium, ut illic operam daret conversioni paganorum; eum porrò commendavit Carolo Martello Duci Francorum, qui eum sub sua protectione suscepit anno septingentesimo vigesimo secundo. Optimus ille Episcopus magnos progressus fecit in Germania. Dein Carlomanno Duci Francorum Caroli Martelli filio persuasit ut synodum congregaret in regno Austrasiæ, quod Carlomanno evenerat. Obliterata erat in ea regione Conciliorum celebratio, cùm nullum illic habitum fuisset elapsis jam sexaginta & eo ampliùs annis; quòd nimirum nullus illic fuisset Archiepiscopus qui eorum convocationem faceret, episcopatus verò dati essent utendi laicis aut personis quidem Ecclesiasticis commissi, sed adulteris & dissolutis; ut ad Zachariam Papam scripsit Bonifacius anno septingentesimo quadragesimo tertio. Respondet Zacharias laudare se desiderium Carlomanni, Legatumque jubet celebrare synodum. *Præcipimus*, inquit, *celebrare synodum.*

Gregorii epistola ad Carolum Ducem, & epistola Caroli.

Bonif. ep. ad Zach. c. 1.

Zachar. ep. ad Bonif. c. 2.

II. Existimari posset Bonifacio pontificia præceptione fulto competivisse auctoritatem congregandi Concilii Episcoporum Galliæ. Verùm ætatis illius politia aliud obtinebat, quæ nihil de jure Regum detrahi patiebatur in gratiam Ecclesiæ Romanæ; cui satis concedi videbatur, si Legatus Concilium celebraret cum Episcopis. Quapropter Carlomannus, penes quem erat Regia auctoritas tempore Childerici Regis, Liptinas evocavit Bonifacium Legatum apostolicæ sedis aliosque Episcopos & eorum presbyteros, ut eorum consiliis juvaretur ad restituendam religionem, quæ sub aliis Principibus pessumdata fuerat. *Ego*, inquit ille in præfatione Concilii Liptinensis, *Carlomannus Dux & Princeps Francorum anno ab incarnatione Domini* DCCXLIII. *cum consilio servorum Dei & optimatum meorum Episcopos qui in regno meo sunt cum Presbyteris ad Concilium & synodum pro timore Christi congregavi, id est, Bonifacium Archiepiscopum &c. ut mihi consilium dedissent quomodo lex Dei & ecclesiastica religio recuperetur, quæ in diebus præteritorum dissipata corruit.* Inutilis autem futura est opera nostra si probare velimus statuta hujus Concilii à Principe confirmata fuisse, cùm decretum publicatum sit ejus nomine, de consilio Episcoporum & optimatum. Canon primus illius Concilii ejus est momenti ut nostram quoque curam requirat. Ait quippe Princeps se constituisse Episcopos in civitatibus, eisque præposuisse Bonifacium Archiepiscopum, *qui est Missus S. Petri*, bona sua Ecclesiis restituisse, suis reditibus privasse,

regradasse, & ad pœnitentiam compulisse falsos Presbyteros, Diaconosque & clericos dissolutos. Tum clausulam addit quæ regulam probat à nobis propositam quoad convocationem Conciliorum & decretorum confirmationem : *Statuimusque per annos singulos synodum congregari ; ut nobis præsentibus canonum decreta & Ecclesiæ jura restaurentur, & religio Christiana emendetur.* Deinde in quibusdam capitibus nonnulla jubet de obsequio Presbyterorum erga Episcopos in functionibus ecclesiasticis, castigatione Presbyterorum dissolutorum, & quibusdam aliis rebus. Utitur autem iis verbis quæ Justinianus frequenter usurpat in Novellis constitutionibus, quæque in usum hodie recepta sunt in Regum nostrorum constitutionibus : *Decernimus juxta sanctorum canones.*

Can. 3. 4. 5.

III. Pippinus frater Carlomanni Dux & Princeps Francorum, penes quem regia auctoritas erat in regnis Burgundiæ & Neustriæ, synodum anno sequenti DCCXLIV. congregavit in urbe Suessionensi ad restituendam disciplinam canonicam in his regionibus. Eodem autem jure in hac synodo usus est quo frater ejus in Austrasia usus erat. Præcepit enim ut antiqui canones observarentur ; & nonnulla statuta edidit cum consilio Episcoporum & optimatum regni pro constituendis Episcopis per civitates, & pro recta gubernatione clericorum, monachorum, & laïcorum. Hi autem canones sub nomine Pippini eduntur, quemadmodum Liptinenses sub nomine Carlomanni. *Propterea nos*, inquit Pippinus, *unà cum consensu Episcoporum, sive sacerdotum, seu servorum Dei, & optimatum meorum consilio, decrevimus ut annis singulis synodum renovare debeamus.* Reliqui autem canones eodem modo concepti sunt : *constituimus, statuimus, diximus.* Quod non ea mente dictum velim ut ea explicatione removere velim Episcopos à conditione canonum aut eorum auctoritatem imminuere, sed ut ostendam ad Principes pertinere jus consentiendi canonibus eosque auctoritate sua firmandi. Explicatio enim hæc, quæ statim occurrit, cùm sit apertissima, colligitur præterea ex verbis ultimi canonis ; in quo pœna decernitur adversùs eos qui canones illos violarent ab Episcopis cum consensu Principis & optimatum decretos. Quo loco injecta est mentio consensus Principis & consilii ejus. Quantum autem ad confirmationem, deprehenditur quidem illa in singulis canonibus, sed Princeps solus eam decernit cum consilio ceterorum. Quibus addo, ultimum illum canonem tribuere Principi, Episcopis, & Comitibus, id est, Parlamento Franciæ, auctoritatem puniendi violatores horum canonum Suessionensium. in quo extat exemplar appellationum tanquam ab abusu, quæ nunc apud nos usu quotidiano recipiuntur. qua de re dixi alibi. *Si quis contra hoc decretum*, inquit synodus, *quod* XXIII. *Episcopi cum aliis sacerdotibus vel servis Dei unà cum consensu Principis Pippini vel optimatum Francorum consilio constituerunt transgredi vel legem irrumpere voluerit vel despexerit, judicandus sit ab ipso Principe vel Episcopis vel Comitibus, & componat, secundùm quod in lege scriptum est, unusquisque juxta ordinem suum.* Vox illa *Vel* apud mediæ ætatis scriptores æquivalet conjunctioni *Et*. Itaque quum legis in hoc canone *vel Episcopis vel Comitibus* intelligendum est *& Episcopis & Comitibus*. Item *sacerdotibus, vel servis Dei*; id est, *& servis Dei*, hoc est, Abbatibus.

IV. At Zacharias Pontifex, cùm acta horum Conciliorum ad se à Bonifacio missa recepisset, non damnavit temeritatis auctoritatem à Carlomanno & Pippino usurpatam in his synodis. Contrà cuncta quæ in eis statuta fuerant approbavit. Rectè autem auctoritatem suam distinguit ab auctoritate Principum. Quippe suam vocat *commonitionem*, Principum verò *mediationem*. Legato autem suo potestatem tribuit monendi synodum de vitiis quæ in Ecclesia erant. Episcopos autem, Duces, & Comites admonet ut Legati consilia sequantur ejusque commonitionibus obediant, remediumque unà cum Principibus adhibere satagant malis quæ in clero erant. Heic autem consideranda est mira potestatum concordia cum unusquisque juxta gradum suum laboraret pro reformatione Ecclesiæ. *Referente nobis*, inquit Zacharias, *reverendissimo atque sanctissimo fratre nostro Bonifacio Archiepiscopo quòd dum synodus aggregata esset in provincia vestra juxta nostram commonitionem, mediantibus filiis nostris Pippino & Carlomanno Principibus vestris, peragente etiam vicem nostram Metropolitano Bonifacio, Dominus illuminasset corda vestra cum Principibus vestris in prædicationem ejus, ut omnibus commonitionibus ejus obediretis, & falsos & schismaticos & homicidas & fornicarios à vobis expelleretis sacerdotes, omnipotenti Deo gratias agimus &c.* Epistola porrò illa inscripta est universo clero Ducibusque & Comitibus Franciæ, qui suffragia sua contulerant in conditione horum canonum. Capitul. lib. 5. c. 6.

V. Præclara hæc initia pro restituenda disciplina canonica Pippini auctoritate firmata sunt postquam unctus est in Regem ; tametsi continua bella quæ gessit cum Hunaldo & Waifario Ducibus Aquitaniæ multùm incommodaverint pio ac generoso consilio Pippini pro reformatione Ecclesiæ suscepto. Hinc illæ querelæ Pippini in Concilio generali Vernensi, in quo *universos penè Galliarum Episcopos* congregavit anno DCCLV. nonnullosque in eo canones condi procuravit interim valituros donec revocata pace licitum ei foret cuncta restituere secundùm antiquos canones. Unicuique civitati dari jubetur Episcopus. Tum quibusdam delegatur ministerium Metropolitanorum donec pleniùs statui possit. Canon quartus præcipit ut unoquoque anno duæ synodi celebrentur ; prima, mense primo, Kalendis Martiis, *ubicunque Dominus Rex jusserit, in ejus præsentia* ; secunda verò Kalendis Octobris in urbe Suessionensi, vel ubi ab Episcopis statutum fuerit in præcedenti Concilio. Heic autem observandum est primam synodum eam esse quæ *synodus regia* dicebatur, aliam verò *synodum ecclesiasticam*. Prima ergo illa synodus non solùm ex Episcopis constabat, sed etiam ex optimatibus &

Comitibus regni; in qua omnium suffragiis condebantur statuta ad disponendam politiam ecclesiasticam & civilem, quæ postea confirmabantur à Rege. Quod probari potest ex inscriptione Concilii Compendiensis habiti anno DCCLVII. *quod apud Compendium palatium publicum in generali populi conventu celebratum est.* Cui consentanea sunt verba Eginhardi in annalibus. *ubi tunc populi sui generalem conventum habuit.*

VI. In hoc Concilio Compendiensi mutatum est tempus hujus conventus, qui Kalendis Martiis habendus erat juxta canonem synodi Vernensis. Nam Pippinus eum Kalendis Maii præcepit haberi, ut docet Fredegarius: *Pippinus Aurelianis placitum suum campo Madio, quod ipse primus pro campo Martio pro utilitate Francorum instituit, tenens, multis muneribus à Francis & proceribus ditatus est.* Conventus hoc loco vocatur campus, eò quòd in campo ageretur, ut docet Eginhardus. Unde apud Gregorium Turonensem libro II. cap. XXVII. & in antiquis Chronicis vocatur *Campus Martius.* Campus ille Martius in Maium mutatus est à Pippino in hoc Concilio Compendiensi. Quod probatur auctoritate annalium Francicorum ab Andrea Duchesnio editorum, in quibus habetur conventum qui mense Martio agi consueverat haberi deinceps jussum esse mense Maio, idque ita institutum eo tempore quo Tassilo Dux Bajoariæ ad Regem Pippinum accessit, ejusque se vassallum professus est. *Anno* DCCLV. (inquiunt annales Francici) *venit Thassilo ad Martis campo. Et mutaverunt Martis campum in mense Maio.* At subjectio Tassilonis facta est in conventu Compendiensi, qui in annum DCCLV. incidit, ut testatur Eginhardus in annalibus. Quare emendandus est error qui irrepsit in annales Francicos paulò antè laudatos; in quibus scriptum est Tassilonem accessisse ad Pippinum anno DCCLV. legendumque *anno* DCCLVII.

Eginh. ad an. 767. Pippinus conventum more Francicum campo egit.

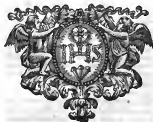
Ap. Duchesn. To. 2. pag. 7.

VII. Angli veteres exemplum Francorum secuti conventus suos, quos Parlamenta vocant, mense Maio agi jusserunt, ut patet ex legibus sancti Edwardi. Conventus autem hic Francicus diversè vocatur in vetustis annalibus, *Placitum* videlicet, *Concilium, Conventus, Synodus*, & *Colloquium.* In eo, ut dixi, tractabantur causæ ecclesiasticæ & civiles; ut colligere possumus ex canonibus Concilii Compendiensis, & ex quæstionibus propositis in Concilio Gentiliacensi anno septingentesimo sexagesimo septimo. Nam cùm Legati Pippini & summi Pontificis ex urbe Constantinopolitana rediissent unà cum Legatis Græcorum, Rex congregavit Episcopos & optimates regni in villa Gentiliacensi, in agro Parisiensi: ubi quæstiones de processione spiritus sancti & de cultu imaginum examinatæ sunt, ut Eginhardus testatur in annalibus: *Rex Pippinus, conventu in Gentiliaco villa congregato, synodum de ipsa quæstione habuit.* Ex epistola verò Pauli Papæ ad Pippinum discimus eam synodum constitisse ex *aggregatis sacerdotibus atque optimatibus.*

Chron. S. Arnulfi Carolus habuit colloquium vel synodum in Wormacia civitate.

Eginh. ad an. 767.

VIII. Secundus verò conventus, à Synodo Vernensi imperatus, constare debebat ex Metropolitanis, Episcopis, Abbatibus, & Presbyteris. Sed novos canones condere non debebat, eamque tantùm curam suscipiebat ut veterum observationi invigilaret & hominum vitia corrigeret. Ita docet canon quintus Concilii Vernensis; in quo statutum est ut illi qui, monasteriis præsunt, si peccaverint, definitivo decreto corrigantur à Concilio, postquàm Episcopi & Metropolitani irrita opera fuisset. Quòd si conventus hujuscemodi canones aliquos edebant, ii non antè vim legis obtinebant quàm in regio consilio examinati fuissent & Regis edicto confirmati.

CAPUT XXV.

Synopsis.

I. Sub Karolo magno politia ecclesiastica restaurata est. Duplex item conventus unoquoque anno celebrabatur ejus ævo. Liber Adalardi. De ordine palatii.

II. In his conventibus condebantur statuta de rebus ecclesiasticis & civilibus. Karolus magnus conventui proponebat capitula de quibus deliberari volebat.

III. Acceptis capitulis, optimates examinabant causas. Principis auctoritas quoad constituta in his conventibus.

IV. Episcopi & Abbates interdum in his conventibus deliberabant seorsim à laicis, interdum conjunctim, pro genere causæ quæ tractabatur. Probatur ex Hincmaro.

V. Eginhardi locus ex Annalibus explicatus. Item Capitulare anni 779.

VI. Karolus magnus præcepit quinque Concilia in diversis locis celebrari. Quæ fuerint in eis Episcoporum partes, quæ Abbatum, ac Comitum. Canones suos à Principe emendari aut confirmari postulant Concilia isthæc. Eos Karolus præsente se examinari jussit in conventu Aquisgranensi; ubi eos confirmavit.

VII. Synodus Francofordiensis congregata est jussu Karoli magni, qui præfuit synodo. Explicatur præsidentia illa. Concilia Gallicana habebantur per illas tempestates in aula palatii.

VIII. In Concilio Francofordiensi explosa hæresis Felicis Episcopi Urgellensis. Tum synodus Nicæna secunda repudiatur. Quæstiones illæ sola Episcoporum auctoritate definitæ sunt. Tassiloni Duci Bajoariæ venia à Karolo data, nulla Episcoporum mentione facta.

IX. Causæ communes in synodis generalibus tractari solitæ. Causæ verò quæ communes non erant, in provinciis agitabantur.

ADDITIO.] Agitur de Concilio Narbonensi adversùs Felicem Urgellensem, quod jussu Hadriani primi & Karoli magni habitum est. Ejus acta referuntur. Tum disputatur de tempore hujus Concilii. Reges Francorum Imperatores interdum dicti, tametsi imperium Romanum non obtinerent. De limitibus diœceseos Narbonensis & Helenensis. De episcopatu Ausonensi & archiepiscopatu Tarraconensi. Confinium Hispaniæ, *id est, diœcesis Ausonensis.*

I. SUB Carolo magno politia ecclesiastica restaurata est juxta antiquos canones, cura & diligentia hujus Principis, qui eos renovari procurabat in generalibus regni conventibus; novosque condi præcipiebat, si necessitas postularet. Quoniam verò Hincmarus Remensis Archiepiscopus impensè laudavit ordinem in his conventibus observatum ævo Caroli magni, brevis ejus descriptio ineunda est per aversionem, utilis futura ad rectè intelligendum diversa loca synodorum, capitulariorum, & vetustorum annalium illius ævi. Adalardus Abbas Corbeiensis, propinquus & Consiliarius Caroli magni, librum ediderat *De ordine Palatii*, cujus synopsim retulit Hincmarus: in quo aiebat duos unoquoque anno conventus haberi solitos; quorum unus generalis esset, alter verò particularis. Primus constabat ex Episcopis & Abbatibus & Comitibus regni; & in eo disponebatur status politicus in eum annum. Secundus autem constabat ex antiquioribus Episcopis & Comitibus & ex nonnullis etiam ex iis ministris quorum consiliis Princeps utebatur in republica administranda; in eoque conventu secretò digerebantur ac decernebantur ea quæ proponi & statui debebant in proximo conventu generali. Præterea conventus ille virorum principum ordinabat negotia quæ per annum incidebant, quæque differri non poterant, sive pro renovandis induciis, aut ob bellum minimè expectatum, aut ob alias similes occasiones.

Vide Notas ad Capitularia pag. 1112.

Hincmar. ep. 3. cap. 29. edit. Mogunt. *bis in anno placita duo tenerentur &c. in quo placito generalitas universorum majorum tam clericorum quàm laicorum conveniebat.*

II. In his conventibus, præcipuéque in generalibus, condebantur statuta de rebus ecclesiasticis & civilibus. Rex enim conventui proponebat nonnulla capitula de quibus deliberari volebat in conventu, ut disertis verbis adnotavit Hincmarus. Heic autem animadvertere potest lector in usu tunc apud nos fuisse modum agendi quem Romani Imperatores olim usurpabant, de quo suprà disserui. Tum etiam revocari potest exemplum Clodovei primi Regis Christiani, qui synodo Aurelianensi dedit *titulos*, id est, capitula de quibus agi voluit in Concilio. Eundem ordinem sequebatur Carolus magnus. *Mox*, inquit Hincmarus in capite XXXIV. ejusdem epistolæ, *auctoritate regia per denominata & ordinata capitula, quæ vel ab ipso per inspirationem Dei inventa, vel undique sibi nunciata post eorum abscessum* (id est, postremum conventum habitum) *præcipuè fuerant, eis ad conferendum vel considerandum patefacta sunt.*

Suprà cap. [illegible] hujus libri.

III. Acceptis capitulis, optimates examinabant causas; ea tamen ratione ut penes antiquiores esset maxima in censendo auctoritas, eisque juniores consensum suum adderent. Juniores tamen interdum loquebantur, sed ut sensus suos potiùs promerent quàm ut suffragii ferendi jure uterentur. Discussio isthæc biduum aut triduum durabat; delegato palatinis ministerio ut Regis responsa super dubiis propositis ad conventum referrent, donec ad eum delata foret deliberatio synodalis. Tunc verò Princeps eam sententiam præferebat quam æquiorem existimabat, eamque omnes dein amplectebantur. *Donec*, inquit Hincmarus in cap. XXXIV. ejusdem epistolæ, *res singulæ ad effectum perductæ gloriosi Principis auditui in sacris ejus obtutibus exponerentur, & quicquid data à Deo sapientia ejus eligeret omnes sequerentur.*

Hincmar, c. 29.

IV. Attamen quia differentia occurrebat in causis, quarum aliæ erant spirituales, aliæ verò seculares, quædam verò mixtæ, discrimine etiam aliquo utebantur in modo deli-

berandi. Episcopi enim & Abbates seorsim à laïcis conveniebant, foris nempe, si cœlum serenum esset, aliàs intra ædes, ita ut unusquisque suam curiam haberet discretam ac separatam ac splendidè ornatam & instructam, ad quam summo manè conveniebatur. Comites verò & optimates à reliquis laïcis discernebantur *subselliis honorificabiliter præparatis.* Inter deliberandum autem, seorsim interdum promebant sententiam suam, interdum simul congregabantur, prout ipsis videbatur, ut se ad genera causarum accommodarent, quæ aut spirituales erant, seculares, aut mixtæ: *In eorum manebat potestate quando simul vel quando separati residerent, prout eos tractanda causa qualitas docebat, sive de spiritualibus, sive de secularibus, seu etiam commixtis.*

Cap. 35. ad suam [illegible] curiam.

V. Descriptio hæc viam aperit ad genuinum manifestumque sensum verborum Eginhardi, cujus scriptio accuratissima est præ omnibus illius ævi annalium scriptoribus. Is ergo scribit Pippinum Regem, habito conventu generali in Gentiliaco villa, synodum habuisse de quæstione trinitatis & de cultu imaginum, id est, eum discussioni Episcoporum qui in conventu generali aderant commisisse quæstionem de rebus spiritualibus. Eadem distinctio adhibenda est verbis Caroli magni ex Capitulari anni DCCLXXIX. dum jubet ut constitutiones patris sui Pippini observentur, sive illæ quæ *in placitis* factæ sunt, sive *in synodis*, id est, de causis civilibus & ecclesiasticis: *Capitula verò quæ bonæ memoriæ genitor noster in suis placitis constituit & in synodis conservari volumus.* Nam licèt annalium scriptores & Pippinus vocem *synodus* usurpaverint pro conventu generali, attamen utriusque distinctio introducta est postquam canonum auctoritas manifestiùs invaluit. Verùm quia canones de disciplina lati ad rempublicam spectabant, materia hæc ab Episcopis simul cum laïcis tractabatur, nec aliud Episcopis solis permittebatur quàm quæstiones merè spirituales. Sanè Capitulare anni DCCLXXIX. decretum est ex sententia Episcoporum, Abbatum, & Comitum, cum consensu Regis: *Congregatis in unum synodali Concilio Episcopis, Abbatibus, virisque illustribus Comitibus, unà cum piissimo Domino nostro, secundùm Dei voluntatem pro causis opportunis consenserunt.* Post conditos canones, controversiæ particularium personarum agitabantur; quas Princeps reservabat cognitioni conventus generalis, si fortè Comes palatinus eas ob aliquam causam noluerat definire.

Capitulare anni 81 cap. 12.

Hincmar. c. 33.

VI. Docuit nos ergo Hincmarus ordinem observari solitum illa ætate in conventu generali Galliæ ad discutiendas causas canonicas, earumque decisionem ab arbitrio Regis pependisse, qui eam pro libito confirmabat aut retractabat. Idem agendi modus probari etiam potest exemplo valde illustri, quod innititur testimonio omnium Episcoporum Galliæ. Carolus magnus, ætate jam provecta, cupiens integrè restaurare politiam ecclesiasticam, jussit anno DCCCXIII. ut Episcopi Galliarum conventus ecclesiasticos agerent in quinque locis, id est, apud Arelatensem urbem, Moguntiacensem, Remensem, Turonensem, & Cabilonensem. At Episcopi, gratias agentes Carolo quòd eos congregari jussisset, quosdam canones condiderunt postquam causas examinaverant summa cura & diligentia. Concilium enim Moguntinum docet eos viros qui in illa synodo aderant in tres turmas fuisse divisos; quarum primam constituebant Episcopi quærentes remedia malorum in sacris scripturis & canonibus, in alia verò turma consedisse Abbates *regulam sancti Benedicti legentes atque tractantes diligenter qualiter monachorum vitam in meliorem statum atque augmentum cum Dei gratia perducere potuissent*, in tertia demum Comites, qui in eam curam sedulò incumbebant ut leges mundanas sive seculares examinarent, & jus cuique suum tribuerent, *vulgi justitias perquirentes, omniumque advenientium causas diligenter examinantes, modis quibus poterant justitias terminantes.* Denique Concilia isthæc, cùm intelligerent quæ sint regiæ auctoritatis partes, canones ecclesiasticos à se editos tradunt Principi, ut eos emendet, si ei ita visum fuerit; si verò eos æquitate [illegible] existimaverit, confirmet. Obsequio autem hoc defunguntur verbis conceptis ad calcem canonum, velut Concilium Arelatense & Turonense; aut in præfatione; velut Moguntinum & Cabilonense. Ea verba Concilii Arelatensis: *Hæc igitur sub brevitate, quæ emendatione digna perspeximus, quàm brevissimè adnotavimus, & Domino Imperatori præsentanda decrevimus; poscentes ejus clementiam ut si quid hic minus est, ejus prudentia suppleatur: si quid secus quàm se ratio habet ejus judicio emendetur: si quid rationabiliter taxatum est, ejus adjutorio divina opitulante clementia perficiatur.* Præfatio autem Concilii Moguntini sic habet: *Quatenus ea quæ paucis perstrinximus capitulis à vestra auctoritate firmentur, si tamen vestra pietas ita dignum esse judicaverit; & quicquid in eis emendatione dignum reperitur, vestra magnifica imperialis dignitas jubeat emendare.* Postquàm autem canones illorum Conciliorum ad Carolum delati fuere, eos præsente se examinari jussit in conventu generali Aquisgranensi; ubi eos confirmavit, ut vim legum obtinere possent. Ita enim docent annales Eginhardi: *Constitutionum quæ in singulis* (id est, synodis) *factæ sunt collatio coram Imperatore in illo conventu habita.*

Eginhardus ad an. 813. *Concilia quoque jussu ejus super statu Ecclesiarum corrigendo per totam Galliam ab Episcopis celebrata sunt.*

VII. Qui verò scire voluerit quanam cura negotia tractarentur illa ætate, legat canones Concilii Francofordiensis anno DCCXCIV. celebrati. Constabat illud ex Episcopis omnium provinciarum quæ Caroli imperio parebant, ex Gallia nimirum, Germania, & Italia; eique præterea intererant Theophylactus & Stephanus Episcopi, Hadriani primi Papæ Legati. Itaque ei synodo interfuit legatio sedis apostolicæ. Convocatio tamen ejus facta est jussu Principis. Testis erit Eginhardus, cujus ea sunt verba ad annum DCCXCIV. *Concilium Episcoporum ex omnibus regni provinciis congregavit.* Quin & canon primus ejusdem Concilii id apertè profitetur: *Conjungentibus, Deo favente, apostolica auctoritate, atque piissimi Domini nostri Caroli Regis jussione, anno XXVI. principatus sui, cunctis regni Francorum, seu Italiæ, Aquitaniæ*

provincia Episcopis ac sacerdotibus, synodali Concilio, inter quos ipse mitissimus sancto interfuit conventui. Episcopi etiam Italiæ qui huic synodo intererant in libello suo adversùs Elipandum scribunt eam fuisse congregatam decreto Caroli: *Imperii illius decreto per diversas provincias regni ejus ditioni subjectas summa celeritate percurrente, multitudo antistitum sacris, obtemperando præceptis in uno collegio aggregata pervenit.* Præterea canon primus docet ei Concilio interfuisse Carolum. In epistola autem synodica patres aiunt eum synodo præfuisse. Quod Legatis non adimit jus præsidendi Episcopis; sed jus regium explicat, id est, jus præsidendi universo cœtui: *Congregatis in unum caritatis conventu, præcipiente & præsidente piissimo & gloriosissimo Domino nostro Carolo Rege.* Effectus autem regiæ præsidentiæ non in eo solùm versabantur ut omnibus præesset, sed ut ordini judiciorum interlocutionibus suis immineret. Cùm enim allata esset in medium epistola Elipandi Archiepiscopi Toletani, cujus præcipuè causa Concilium fuerat congregatum, jussit Carolus ut publica voce legeretur; & oratione habita de materia fidei, *adjecit: Quid [illegible] videtur?* ut adnotant Episcopi Italiæ. N[illegible]e prætermitti debet eosdem Episcopos scribere Concilium habitum fuisse *in aula palatii*, juxta morem illius seculi; cujus moris fidem facit Concilium Tullense apud Saponarias habitum anno DCCCLIX. *Ut in eorum palatiis saltem semel intra biennium generalis Episcoporum conventus agatur.* Vide infrà cap. 28. §. ult.

VIII. Tria quæstionum genera in synodo Francofordiensi agitata fuerunt. Præcipua fuit quæstio fidei, confirmatio nimirum damnationis adversùs hæresim Elipandi Archiepiscopi Toletani & Felicis Episcopi Urgellensis decretæ in synodo Romana, itemque in Concilio Ratisbonensi jussu Regis congregato. Asserebant namque Felix & Elipandus Jesum Christum fuisse filium adoptivum Dei secundùm carnem, non autem filium naturalem. quæ hæresis damnatur in primo canone. Agitatum insuper est an secunda synodus Nicæna, quæ præceperat adorationem imaginum, recipienda foret tanquam septima synodus œcumenica. Decretum itaque fuit in canone secundo synodum illam repudiandam esse & damnandam, rejiciendam quoque adorationem imaginum, eamque servitutem repellendam à Christianis. Quoniam verò quæstiones illæ pertinebant ad dogma, sola Episcoporum auctoritate definitæ sunt, tametsi Princeps interesset deliberationibus: *Omnes qui suprà sanctissimi patres nostri contradixerunt &c. eradicandam statuerunt, consentientes condemnaverunt*, inquiunt canones, qui nullam interim mentionem Principis faciunt in his sententiis damnationis. Sicut è contrà, Tassiloni Duci Bajoariorum, qui ad synodum accesserat ut veniam à Carolo peteret, venia data est à Principe solo, nulla synodi mentione facta: *Idcirco Dominus noster misericordia motus præfato Tassiloni gratuito animo & culpas perpetratas indulsit & gratiam suam pleniter concessit.* Decretum etiam de moneta solo Regis nomine publicatum est in canone quinto. At regulæ canonicæ in hoc Concilio editæ conceptæ sunt sub nomine Regis & synodi: *Statutum est, definitum est, à Domno Rege & à sancta synodo.* Can. 6. 7.

IX. Præterea ex hoc Concilio discimus causas communes tractari solitas in synodis generalibus. Nam in [illegible] synodo controversia quæ erat inter Archiepiscopos Viennensem & Arelatensem judicata fuit secundùm epistolas veterum Pontificum Romanorum; Tarantasiensis verò, Ebredunensis, & Aquensis, sedis apostolicæ dispositioni relictæ sunt. Can. 8. Accusatio instituta adversùs Petrum Episcopum læsæ majestatis reum judicata est *à Domno nostro Rege & à sancta synodo.* Can. 9. Causa etiam Gerbodi Episcopi in eodem Concilio Francofordiensi examinata est; cùmque ordinationem ejus perperam factam fuisse constitisset, Metropolitanus & Episcopi comprovinciales jussi sunt eum deponere. Can. 10. Canone autem XXXIX. causa Presbyterorum in crimine deprehensorum ab accusatore, de quo aliunde non constaret quàm ex affirmatione accusatoris, Episcopo proprio judicanda committitur; vel si is non possit eam finire, remitti jubetur *ad Concilium universale*, id est, ad synodum generalem Ecclesiæ Gallicanæ, quòd nimirum materia isthæc magni momenti esset & maximè ambigua in modo agendi. Causæ verò quæ communes non erant, in provinciis judicabantur, juxta legem Capitularium: *Causæ quæ communes non sunt in suis provinciis judicentur.*

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

CUM in paragrapho octavo hujus capitis agatur de hæresi Felicis Episcopi Urgellensis, quæ damnata est in Concilio Francofordiensi, visum est heic addere Concilium Narbonense pro eadem causa, ut inquiunt acta ejus, habitum jussu Hadriani I. & Karoli Regis, quod sic habet.

CONCILIUM NARBONENSE HABITUM ANNO DCCLXXXVIII.

ANNO incarnationis dominicæ DCCLXXXVIII. indictione XII. gloriosissimo quoque Domino Imperatore Karolo regnante an. XXIII. v. Kal. Jul. dum pro multis & variis ecclesiasticis negotiis, præsertim pro Felicis Urgellitanæ sedis Episcopi pestifero dogmate, monente per suæ auctoritatis litteras Domno Apostolico Adriano, ac Domino Imperatore per Missum suum nomine Desiderium, convenissemus urbem Narbonam intra Basilicam sanctorum Justi & Pastoris, ego scilicet Danihel, licèt indignus atque peccator, gratia tamen Dei sanctæ metropolitanæ præmissæ urbis Episcopus, necnon & Elisantus Arelatensis Episcopus, cum plurimorum collegio venerabilium Episcoporum, unà cum auctoritate Domni Apostolici, Missoque prædicto Domni Imperatoris Karoli, inter cetera quæ veraci sermone finem acceperunt orta est querela coram nobis omnibus de parrochia Narbonensi, unde præcipiente Domino Imperatore, subtili examinatione & speciali, ob prolixas altercationes, examinari jusserat. De qua Danihel Episcopus per testes idoneos, Justum scilicet Agarhensem, & Vviteringum Nemausensem Episcopum, atque Amicum Magalonensem Comitem, ceterosque quamplures, discutiendo elucidans, totum Redensem pagum super Vvinedurium* Heltnensem Episcopum justissimè evindicavit, & marginem parrochiæ Narbonensis ex alia parte usque ad flumen qui vocatur Orbus, quandiu vocabulum suum idem comitatus retinet, superiùs & inferiùs perduxit, plenissimè ratione Vvlfegarii Episcopi Biterrensis cum prædictis testibus superata. Præterea idem Danihel Archiepiscopus de Ausonensi parrochia rationem adhibens ostendit quòd nullo modo Episcopum ponere illuc potuisset ob paganorum infestationem, & quemadmodum auxiliante Deo per antecessoris sui industriam quondam ibidem hæresis extincta fuerit, & quia ejusdem pagi plebs, sicut quidam ipsorum in præsentia retulerunt, nulli parrochiæ adhærere vellet nisi Narbonensi, ob principalitatem tantæ sedis præcipuæ. Cujus Archiepiscopi rationem salubrem esse comprobantes, pro prædictis commoditatibus, & ne confinio Hispaniæ occasionem tristitiæ ingereremus, unanimiter justo perpendimus examine ut nulli sedi deinceps sociata habeatur nisi Narbonensi; servata veruntamen auctoritate, si per se Episcopum habere nequiverit. Rogamus igitur cunctos subsequentes nos, & hoc nostræ auctoritatis decreto confirmamus, sancimus, stabilimus, tam de Redensi pago, quàm etiam de Ausonensi, sive confinio Narbonensi & Biterrensi, quod est Orbus, ut sicut coram nobis discussum & comprobatum est, ita inconvulsum & incontaminatum nullius contradictione valente in perpetuum permaneat. Si quis verò nostram communem contemnens diffinitionem, per aliquam insidiam aut subreptionem hoc nostræ firmitatis decretum infregerit, aut aliqua machinatione violaverit, si ordine ecclesiastico est adunatus, canonica sententia irrecuperabiliter feriatur, sicut temerator tanti Concilii ac decreti. Quòd si laica potestas in hoc se per atrocitatis violentiam miscuerit, nisi à temeraria præsumptione se citissimè subtraxerit satisfaciendo quod deliquit, digna ultione totius anathematis sit undique & ubique multatus, Domini nostri Jesu Christi & nostra auctoritate vigente. Ut autem hoc nostræ firmitatis decretum certiorem roborationis obtineat vigorem, manus nostræ subscriptione illud roborare studuimus.

* Ap. Catellum Helnensem.

In Christi nomine Danihel Dei miseratione sedis Narbonensis metropolitanæ Ecclesiæ Episcopus hujus decreti institutione subscripsi.
Ego Elesantus primæ sedis Arelatensis Episcopus confirmavi.
Desideratus Diensis Episcopus subscripsi.
Ego Salicus Arausiensis Episcopus.
Ego Arricho Tolosanæ sedis Episcopus confirmavi.
In Dei nomine Donadeus Vvappencensis Episcopus.
Ego Francolinus Conseranensis Episcopus subscripsi.
Ego Lupus Cavalionensis Episcopus subscripsi.
Ego Arimundus Uceciensis Episcopus S.
Ego Hiscipio Carcassensis Episcopus subscripsi.
In Christi nomine Magincus Adtensis Episcopus subscripsi.
Vviteringus Nemausensis Episcopus confirmavi.
Felix Episcopus Urgellitanæ sedis subscripsi.
Ego Bonitus Valentinæ sedis Episcopus S.
Ego Justus Agatensis Episcopus subscripsi.
Ego Adaulfus Jerundensis Episcopus subscripsi.
In Christi nomine Vvenedurius Heltnensis Episcopus S.
Ego * Se........ Barcinonensis Episcopus S.
Ego Aurbertus Antipolitanæ sedis Episcopus subscripsi.
Ego Johannes Cimelanensis Episcopus S.
Ego........ Forojulensis Episcopus S.
Ego Johannes Madolonensis Episcopus S.
Ego Asinarius Vicujuliensis Episcopus.
Abraham Commenensæ sedis Episcopus S.
Ego Amatus Carpentoratinensis Episcopus S.
Ego Raganbaldus Diaconus, Diniensis vocatus Episcopus, S.
Ego Ansebrandus Diaconus ad vicem Landeberti Eglinensium Episcopi S.
Ego Riccimirus indignus Presbyter ad vicem Vvlfegarii sedis Biterrensis Episcopi S.
Ego Arricho Cancellarius, ac si indignus Presbyter, hoc decretum scripsi die & anno quo suprà.

* Servus Dei.

NOTÆ
STEPHANI BALUZII.

ACTA Concilii Narbonensis sub Karolo magno habiti, quæ nunc damus, edita olim fuerunt à clariss. viro Guillelmo Catello Senatore Tolosano ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis. Sed tam fœdis tamque multis illic mendis scatent ut dici vix possit. Ego verò ea ante hos quadraginta annos descripsi ex vetustissima membrana quæ aut ætati Karoli suppar est, aut certè non multùm remota, quantum colligi potest ex characterum forma & literis fugientibus. Quanquam autem non dubitem quin ea acta germana sint, extentque in eis non obscura vestigia prisci moris, dissimulare tamen nolim difficultates quæ in illis occurrunt, quæque falsi suspicionem nonnullis injicere possunt. Etenim Concilium illud celebratum dicitur anno DCCLXXXVIII. regni verò Karoli XXIII. Sed si anni ejus computentur ab anno DCCLXVIII. quo Pippinus Karoli pater decessit, omnino annus DCCLXXXVIII. erit XX. regni Karoli, contrà quàm legitur in fronte horum actorum. Itaque aut fatendum est peccatum heic esse à librario, aut alia numerandi ratio ineunda est. Ac primùm quidem omnium constat Karolum & Karlomannum, Pippini filios, diu ante patris mortem appellatos fuisse Reges Francorum, etiam à Pontificibus Romanis, nimirum ab anno DCCLIV. quo unà cum patre uncti sunt in Reges à Stephano Papa. Sed hoc pacto initium regni Karoli in ulteriora quàm par sit tempora produceretur. Tradunt annales Francorum Pippinum anno DCCLXIII. vel LXIV. (variant enim heic annales) conventu Vvormatiæ habito filiis suis, qui jam Reges erant, divisisse comitatus, id est, ut ego quidem existimo, regni divisionem inter filios constituisse. At Karolo quidem hauddubiè data est Aquitania, Septimania, & ea Hispaniæ pars quæ Francico imperio parebat. Tunc verò primùm potuerunt gentes illæ annos regni Karoli computare, incipiendo fortassis ab anno sequenti. Atque eo pacto aliquatenus constare posset æra hujus Concilii Narbonensis, quæ alioqui gravi mendo laborat. Conventus autem ille Vvormatiensis post Pascha actus est.

Nam quod ad nomen Imperatoris spectat quod Karolo tribuitur XIII. annis antè quàm Imperator renuntiatus sit, res tanti momenti non est ut quemquam remorari debeat. Quippe Reges Francorum, quòd Romanis Imperatoribus successissent in regno, aliquando vocabantur Imperatores per illas tempestates, tametsi tamen imperium Romanum non obtinerent. Exemplo sit Pippinus Rex, qui vocatur Imperator in charta Maurengi pro monasterio Flaviniacensi: *Actum Flaviniaco cœnobio anno* XVII. *Pippini Imperatoris.* Exemplo quoque sit Ludovicus Balbus, Karoli magni pronepos: qui tametsi Imperator nunquam fuerit, à Joanne VIII. Pontifice Romano Imperator vocatur in privilegio quod Pontifex ille monasterio Trenorchiano concessit anno DCCCLXXVIII. in Concilio Tricassino. Odo verò, is qui sub Karolo simplice Balbi filio Regem se fecit, Imperator quoque dicitur in literis Stephani V. summi Pontificis, si tamen literæ illæ non sunt suppositiciæ, & in veteribus actis quæ extant in archivo monasterii Rivipullensis in Catalonia. Quin & simplex ipse Imperator vocatur in Chartulario Ecclesiæ Helenensis lib. IV. carta XXVI. *Facta scriptura donationis sub die* XIII. *Kalend. Maii anno I. quod obiit Karlus Imperator filium Ludovici, Christo regnante Rege.* Hujus verò filius Ludovicus Transmarinus Imperator etiam vocatur in actis quibusdam veteribus anno DCCCCLXIV. confectis, quæ extant in archivo Ecclesiæ Gerundensis: in quibus & illud observandum est, adnotatum illic esse ea confecta esse *imperante Lotario Rege, anno octavo principatus ejusdem.* Quare mirum videri non debet quòd idem Lotharius Rex Augustum se vocat in diplomate dato anno DCCCCLXXXI. quod extat in Chartulario monasterii S. Petri Rodensis apud Emporitanos, itemque in privilegio quod eodem anno concessit monasterio sancti Genesii de Fontanis in comitatu Ruscinonensi. Denique, ne singula commemorem, in Roberto quoque Rege imperatoriam dignitatem inesse agnovit Helgaldus loquens de dedicatione basilicæ sancti Aniani Aurelianensis. *Post quæ omnia*, inquit, *cupidus sanctæ benedictionis Rex Robertus gloriosus, jussione imperatoria evocavit Archipræsules Gauzelinum Bituricensem & Abbatem Floriacensem, Leothericum Senonensem &c.* Et tamen horum nemo fuit Imperator. Ex libello autem sacrosyllabo Episcoporum Italiæ, qui ex synodo Francofordiensi per provincias missus est, tentari fortassis posset etiam illa ætate imperatoriam veluti dignitatem in Karolo magno agnovisse Episcopos Italos. Aiunt enim, ut significent missas esse ab eo Principe literas ad universos regnorum ejus antistites, quibus eos evocabat ad Concilium Francofordiense, *imperii ejus decretum* in universas regni provincias missum esse. Atqui Concilium Francofordiense, ut omnes norunt, habitum est anno DCCXCIV. id est, septem annis ante delatum Karolo imperium.

Majus insurgit difficultas ex eo quòd Narbonensis isthæc synodus congregata dicitur *præsertim pro Felicis Urgellitanæ sedis Episcopi pestifero dogmate*, idque auctoritate pontificia & regia. Quippe Francorum annales tradunt ejus hæresim *tertiò* damnatam esse in Concilio Francofordiensi, cùm antea profligata fuisset Romæ & in Concilio Ratisbonensi. Quod constare nequit si revera in hoc Narbonensi Concilio damnata fuit. Nisi si ejuratio à Felice facta Romæ coram Hadriano Pontifice distinguatur ab expressa damnatione facta in synodo. Cùm enim hæreses, juxta priscum morem, in eis provinciis damnari debeant ubi ortæ sunt, par est existimare eam sollicitudinem fuisse Archiepiscopo Narbonensi, cujus metropoli tunc temporis subjecta erat civitas Urgellensis, ut nascenti malo occurreret cum consilio Episcoporum suorum. Quoniam verò causa gravis erat, Episcopos quoque adesse cupiebat ex aliis provinciis. quod fieri non poterat absque permissu Principis. Quippe huic Concilio Narbonensi interfuerunt Episcopi ex provinciis Narbonensi, Arelatensi, Viennensi, Aquensi, Elusana, & aliis.

In eo autem actum est, inter cetera, de limitibus *parrochiæ*, id est, diœceseos Narbonensis, de quibus controvertebatur inter Archiepiscopum Narbonensem & Episcopum Helenensem. ac pagus Redensis adjudicatus est Archiepiscopo Narbonensi. Unde factum ut nonnulli sequentium Archiepiscoporum, ne judicii istius memoria interiret, se Narbonenses & Redenses Archiepiscopos dixerint, eodemque nomine vocentur in Præceptis Regum Karoli Calvi, Karlomanni, & Karoli simplicis, quæ extant in archivo Archiepiscopi Narbonensis.

Tum retulit Daniel Archiepiscopus Narbonensis sibi liberum hactenus non fuisse Episcopum instituere in Ecclesia Ausonensi *ob paganorum infestationem*, & quia ejusdem pagi plebs nullum proprium Episcopum habere volebat præter Archiepiscopum Narbonensem. Quod ut meliùs intelligatur, res suprà repetenda est. Transgressi in Hispaniam Mauri & Sarraceni neque sanis pepercerunt neque profanis. Hac generali clade perculsa est in primis civitas Ausonensis, atque ipsa Tarraco provinciæ caput. Provincia itaque dein subjecta est Metropolitano Narbonensi, tanquam viciniori; & speciali diœcesi Narbonensi adjecta diœcesis Ausonensis, quamvis longo intervallo disjuncta, donec proprium Episcopum habere posset; cujus instituendi, cùm opportunitas eveniret, delegata cura est Archiepiscopo Narbonensi. Acta hæc circa annum MXC. ut patet ex literis Urbani II. ad Raynerium Legatum; in quibus scriptum est Episcopos Tarraconenses metropoli Narbonensi fuisse subjectos jam inde à quadringentis annis. In epistola verò ad Berengarium Episcopum Ausonensem, in Tarraconensem metropolim translatum, data Capuæ anno MXCI. Kal. Julii, ait Tarraconensem urbem ab Agarenis, id est, Sarracenis, dirutam fuisse *transactis jam trecentis nonaginta annis.* Quod confirmari potest ex eo quod in dissertatione nostra de episcopatu Egarensi adnotavimus, Egarensis urbis excidium referendum esse ad annum circiter DCCXII. post Maurorum in Hispanias adventum. Quoniam verò hic mos obtinebat ut singuli Episcopi, atque etiam Metropolitani, rationem in synodis redderent rerum à se gestarum, Daniel Narbonensis Archiepiscopus, gnarus consuetudinis, causas attulit ob quas Episcopum instituere non potuerat in Ecclesia Ausonensi. Itaque edicunt patres ut in eo statu maneat donec proprium Episcopum habere possit. Probabile est easdem

causas

causas obstitisse per multum ævi ne suus Ausonæ Episcopus redderetur, cùm ei datus non fuerit antistes nisi centesimum tandem post annum, hoc est, circa annum octingentesimum octuagesimum octavum. Tunc enim Theodardus Narbonensis Archiepiscopus Gotmarum Ausonensem Episcopum consecravit; ut patet ex Præcepto Odonis Regis, & ex Concilio Barcinonensi habito anno DCCCCVI. in causa Ecclesiæ Ausonensis nondum edito. Incessit deinde Attonem Episcopum Ausonensem ambitio evehendi sedem suam in metropolitanam, quòd unaquæque provincia suum Metropolitanum habere debeat, nullaque tunc spes affulgeret restituendæ Tarraconis. Ergo curante Borrello Comite à Joanne XIII. summo Pontifice & prærogativam primæ sedis nomenque Archiepiscopi impetravit ac Pallium, utque Episcopi provinciæ Tarraconensis Episcopo Ausonensi deinceps obedirent tanquam Metropolitano; decretoque eodem, adductis exemplis ex B. Gregorio, unitæ sunt Ecclesiæ Ausonensis & Tarraconensis, ut color huic novæ institutioni quæreretur. Datæ ea de re literæ anno DCCCCLXXI. quæ extant in archivo Archiepiscopi Tarraconensis. Verùm cùm nova hæc Archiepiscopi institutio facta esset invocato & inaudito Archiepiscopo Narbonensi, cujus valde intererat, ambitio illa Attonis caruit effectu. Constat enim Archiepiscopos Narbonenses diù post hæc tempora usos fuisse jure metropolitico in ea provincia citra omnem controversiam. Præterea Fruia, sive Frugifer, antistes Ausonensis, qui annis DCCCCLXXXI. & DCCCCLXXVII. sedebat, se solùm vocat Episcopum, non autem Archiepiscopum. Quin & in Concilio Romano celebrato anno DCCCCXCVIII. eo inter alia argumento reprobata est Guadaldi Episcopi Ausonensis, qui Fruiano successerat, ordinatio quòd ab alio Metropolitano peracta esset quàm à suo, id est, Narbonensi, ut explicant Gregorii V. literæ nondum editæ. At Urbanus secundus episcopalem sedem Tarraconi post longa tempora restituens anno MLXXXIX. *salvam* esse jubet *Narbonensis Ecclesiæ justitiam*, id est, ut ejus metropoli semper subjecta foret sedes Tarraconensis. Pollicitus tamen est se antiquam dignitatem metropoliticam tributurum Episcopo Tarraconensi, *si Romani auctoritate privilegii Tarraconensem provinciam canonicè vindicare Narbonensis antistes nequiverit.* Pessumdata fuit hac unica clausula Narbonensis Archiepiscopi auctoritas in provinciam Tarraconensem. Quippe subjectio illa provinciæ Tarraconensis facta fuerat Episcoporum decreto & consensu populorum, ac præterea firmata erat consuetudine. Nulla Romanæ sedis inter hæc mentio. Itaque cùm de privilegio apostolico non constaret, Urbanus biennio pòst Berengarium Episcopum Ausonensem transtulit ad metropolim Tarraconensem, concesso etiam usu Pallii; eique insuper indulsit ut Tarraconensem & Ausonensem Ecclesias, quæ Joannis XIII. decreto unitæ erant, retineret, *donec auctore Deo ad pristinum statum plenitudinem Tarraconensis Ecclesia reformetur.* Quoniam verò Archiepiscopus Narbonensis conquerebatur gravem sibi in eo factam esse injuriam, Urbanus eum restituit in integrum, literis datis ad Raynerium Legatum, quæ nuper editæ à nobis sunt, in quibus hæc habentur: *Inter cetera præjudicium sibi factum de Tarraconensium Episcoporum subtractione per Romanam Ecclesiam suppliciter intimavit, cùm eos Narbonensis metropolis per annos quadringentos sine alterius Ecclesiæ reclamatione possederit. Nostra igitur vice in partibus illis fungens Tarraconensibus Episcopis nostra auctoritate præcipito ut Narbonensi tanquam proprio Metropolitano obediant donec præstante Domino Tarraconensis restauretur Ecclesia.* Interlocutus est tamen iterum Pontifex in eisdem literis ut si Narbonensis Archiepiscopus probare non poterit sibi primatum ex privilegio competere in provinciam Tarraconensem, Legatus cum *principibus terræ* de restituenda Ecclesia Tarraconensi laboret. *Interim tamen Tarraconenses Episcopos ei tanquam Metropolitano proprio obedire præcipito.* Obtinueritne id, annon, facile est pronuntiatu. Nam Berengarius interfuit Concilio Nemausensi anno MXCVI. initio mensis Julii tanquam Archiepiscopus Tarraconensis. Et deinceps, citra controversiam, Tarraco suos habuit Archiepiscopos. Hæc, quia subobscura erant, visum est explicari debere; ut vel ex hac unica narratione auctoritas conciliari possit huic Concilio Narbonensi. De subjectione porrò Ecclesiæ Ausonensis rursum actum est in Concilio Barcinonensi anno DCCCCVI. & in Concilio habito anno sequenti apud monasterium sancti Tyberii in diœcesi Agathensi.

CONFINIO HISPANIÆ] id est, Ecclesiæ Ausonensi, quæ vicina erat Hispaniæ. Quamvis enim certum sit provinciam Tarraconensem ultra Pyrenæos esse semperque fuisse portionem Hispaniarum, tamen quia tum temporis ea Hispaniæ pars Regibus Francorum optimo jure parebat & ad eorum regnum pertinebat, *Marca Hispanica* sive *Limes Hispanicus* dicebatur. quod idem est ac *confinium Hispaniæ*. Eosdem fines Francici regni designant literæ Helmeradi Episcopi Helenensis datæ Kal. Septembris anno DCCCCX. quæ extant in vetusto Chartulario Ecclesiæ Helenensis. In iis enim Helmeradus Monasteriolum donans Ecclesiæ suæ ait locum illum esse *citra clusas Hispaniæ*, in Comitatu Barcinonensi. *Ego igitur exiguus Præsul Helmeradus*, inquit, *in hac ipsa dedicationis die, quam rogatu meo sacri peragunt præscripti Episcopi, offero omnipotenti Deo & B. Eulaliæ Dominæ meæ de exiguis facultatibus meis CITRA CLUSAS SPANIÆ proprietatis meæ, quem Monasteriolum vocant, & conjacet in comitatu Barchinonense in ipsa maritima.* Diù perseveravit apud has gentes illa regnorum divisio. Extat quippe in archivo regio Barcinonensi vetus instrumentum, confectum anno septimo regni Philippi I. Regis Franciæ, in quo scriptum est Arnallum Mironis vendidisse R. Comiti Barcinonensi castrum de Castrofertis, situm videlicet citra Rubricatum, haud procul urbe Ausonensi, quod illi advenerat *per largitionem Dei, qui nobis hoc dedit de potestate Sarracenorum. Et sunt hæc omnia in extremis finibus marchiarum juxta Hispaniam*, id est, in extremis Francici regni finibus, ultra Barcinonem & Ausonam, ad Rubricatum fluvium. Hic enim fuit limes regni Francici, ultra quem Sarraceni habitabant per illas tempestates. Docet illud etiam Vvitikindus lib. I. loquens de divisione regni inter filios Ludovici Pii: *Carolo Aquitania & Vvasconum cessere regiones, terminum habens ab occidente Barcilonam Hispaniæ urbem.* Igitur ultra Rubricatum Hispania erat, si loca quædam excipias admodum vicina oræ fluminis, Monasteriolum videlicet, Minorissam, & quædam alia finitima; citra verò, Marca Hispanica, quæ provincia erat regni Francici. In eodem confinio Hispaniæ, citra Rubricatum, sita fuit Egara, sedes olim episcopalis; ubi habitum fuit Concilium Egarense anno sexcentesimo decimo quarto.

DESIDERIUM] missum Imperatoris Karoli, ut disertè illic scriptum est. Itaque multùm erravit qui to. VII. Concilior. pag. 964. adnotavit illum fuisse Legatum sedis apostolicæ.

ELIPANTUS] Ejus mentio est in canone VIII. Concilii Francofordiensis.

HALTNANAIS] id est, Helenensis. hoc enim verum est nomen. Est autem civitas Helenensis in comitatu Roscinonensi sive Rossilionensi, ut sequens ætas vocavit, ædificata in ruderibus castri Helenensis; ubi institutus est episcopatus post excisum regnum Tolosanum, ut adnotat illustrissimus Archiepiscopus in libro primo Marcæ Hispanicæ. de quo libro dictum est in vita ejus. Porrò hodie vox *Helenensis* mutata est in *Elnensem*. Quòd autem ea Ecclesia sita esset in comitatu Rossilionensi, Episcopi Helenenses frequentissimè vocantur *Rossilionenses* in actis veteribus. Unde in Concilio apud Tusiacum anno DCCCLX. legitur *Audesindus Roscellensium Episcopus*. At Vuenedurii, seu Vainedurii, mentio diserta extat in Chartulario Helenensi, ubi levi mutatione vocatur Vinedarius; dicitur que sedisse ante Ramnonem, qui sub Lodovico Pio Helenensis antistes fuit. Utilis autem esse potest hic locus ad emendandos vulgatos Helenensium Episcoporum catalogos, cùm Episcopi qui sederunt post Vinedurium usque ad Audesindum illic optimè recensiti sint: *Prædecessores Audesindo Episcopo, videlicet Vinedario Episcopo, Ramno Episcopo, Salomone Episcopo, & isto præsente Audesindo &c. Facta recognitione evacuationis sub die XVI. Kal. Januarii, anno XXXVI. regnante Carolo Rege*, id est, Karolo Calvo.

CIMELANENSIS] id est, Cemelenensis, in extrema Alpium maritimarum provincia, sub metropoli Ebredunensi, haud procul Castro Nicæensi. Ei sedi præfuit Valerianus Episcopus, cujus tempore Ecclesiæ Cemelenensis & Nicænsis unitæ sunt auctoritate sancti Leonis Papæ.

MADOLONENSIS] id est, Magalonensis in prima Narbonensi. Magdalona enim & Madalona dicebatur per illas tempestates, ut nullo negotio probari potest. Porrò sedes Magalonensis jamdiu translata est in urbem Monspeliensem.

VIXUSULIANSIS] id est, Aturrium Episcopus. Sunt autem Aturres in Novempopulis ad Aturrum fluvium, qui postea Adures dici cœperunt. Nomen autem primum populi fuit, non oppidi. Oppidi enim Aturrensium nomen Vicus Julius, cujus clara extant documenta.

COMMENENSÆ] id est, Convenarum in Novempopulis, quorum urbs antiquitus Lugdunum. Ceterùm ex hoc loco patet introduci tum cœptam corruptionem nominis hujus civitatis, quæ nunc *Comenge* dicitur.

DUNENSIS] Assentior lubens clarissimo viro Carolo Cointio, qui istic edidit *Dinensis*. Nullus enim hac ætate fuit Episcopus Dunensis.

EOLINENSIUM] id est, Engolismensium in Aquitania secunda. Eam autem urbem vocat *Egolismam* Eginhartus ad annum DCCLXIX. alii *Egolismam*, nonnulli *Inculismam*, & synodus isthæc Narbonensis *Eglinam*. Mirifica enim fuit illorum temporum audacia in corrumpendis urbium nominibus. Vide Sirmondum in Notis ad Capitula Karoli Calvi pag. 29.

CAPUT XXVI.

Synopsis.

I. Reverentia Ecclesiæ Gallicanæ erga apostolicam sedem.

II. De Presbyteris gravium criminum reis magna olim quæstio fuit quonam modo judicandi essent. Consulitur Leo III. Papa. Dein Karolus summo jure decernit secundùm responsionem Pontificis. Purgatio canonica indicta Presbyteris suspectis sed non convictis.

III. Unde orirentur suspiciones illæ docet Hincmarus. Difficilis erat accusatio in Presbyterum.

IV. Chorepiscoporum ambitio diù turbavit Ecclesiam Gallicanam. Eos Leo III. à Karolo consultus vetuit quicquam muneris episcopalis attingere. Tum edicit eos esse pellendos in exilium.

V. Ea pœna modificata est à synodo & ab Imperatore.

VI. Principes de rebus arduis referunt ad summos Pontifices. Novum non est decreta curiæ Romanæ antè in Gallia exequi debere quàm vim legis obtinere possint.

I. HIc locus me admonet ut revocem in memoriam ea quæ suprà adnotata sunt, synodos nimirum Gallicanas debitam sedi apostolicæ reverentiam semper retinuisse, non ita tamen ut à suis judiciis permiserint provocari, cùm appellationes in usum receptæ non essent nisi quoad depositionem Episcoporum, juxta modificationem à me alibi explicatam. Reverentia igitur synodorum Galliæ in eo posita erat ut consultationes ad summos Pontifices mitterent quoties inciderent causæ dubiæ & graves, vel causam ejus judicio prorsùs permitterent. Causæ ad sedem apostolicam dimissæ exemplum extat in paragrapho ultimo superioris capitis, in causa Metropolitanorum Ebredunensis & Aquensis. Consultationum verò duo illustria exempla extant in libris Capitularium. Primum respicit Presbyteros suspectos, aliud Chorépiscopos.

II. Quoad Presbyteros, constat ex Capitulatibus difficultatem illam diù agitatam esse in synodis Gallicanis, à temporibus Pippini Regis, neque tamen unquam fuisse definitam. Agebatur de Presbyteris gravium criminum reis, sed de quibus nondum satis constabat, ipsi verò negabant. Suprà adnotavimus, canone XXXIX. Concilii Francofordiensis causam Presbyteri horum criminum infamati commissam esse Episcopo ejus proprio; vel si is eam finire non posset, non remissam quidem ad synodum provinciæ, sed ad Concilium generale seu universale Ecclesiæ Gallicanæ. Tandem Carolus magnus cupiens confusioni hujuscemodi modum adhibere, Episcopos aliquot misit ad Leonem tertium Papam, ut cum eo consultarent quid de his Presbyteris agendum esset. Episcopos verò & regni proceres admonuit missam à se esse legationem illam, statim autem ut redierit, communicaturum se esse cum omnibus responsa Pontificis: *Unde ad consultandum patrem nostrum Leonem Papam sacerdotes nostros mittimus; & quicquid ab eo vel à suis perceperimus, vobis, unà cum illis quos mittimus, renuntiare non tardabimus.* Interim Episcopos & proceres hortatur ut sedulò negotium illud expendant; ut dein ipse cum illis & cum instructionibus Pontificis decernere possit quod æquum fuerit visum ad compescendos populorum clamores: *Vos interdum vicissim tractate attentiùs quid ex his vobiscum constituamus unà cum prædicti sancti patris institutionibus, ut murmur cesset populi.* At Leo Pontifex causam definiri jussit in synodo Romana. Cùm autem ejus responsio ad Carolum allata esset, eam ipse in conventu generali regni considerari præcepit; & cum consilio Episcoporum, consiliariorum, & omnium *fidelium*, sive vassalorum decreta est constitutio de ordine tenendo quoties hujuscemodi Presbyterorum causæ inciderent; quæ nomine Imperatoris edita, omnium suprà dictorum consensus continet. *Consultu Domni & patris nostri Leonis Apostolici ceterorumque Romanæ Ecclesiæ Episcoporum & reliquorum sacerdotum, sive orientalium & Græcorum Patriarcharum, & multorum sanctorum Episcoporum & sacerdotum, necnon & nostrorum Episcoporum omnium, ceterorumque sacerdotum & Levitarum auctoritate & consensu, atque reliquorum fidelium & cunctorum consiliariorum nostrorum consultu, definitum est.* Sanè Princeps Legatos suos pro consultatione ad Leonem mittens sibi reservaverat auctoritatem decernendi cum sententia Concilii Gallicani, & *cum institutionibus* Papæ, non autem juxta institutiones. Statutum itaque est *consultu omnium ut quotiescumque cuiquam sacerdoti crimen imponitur, si ipse accusator talis fuerit ut recipi debeat*, reusque legitimis testimoniis convictus fuerit, *canonicè dijudicetur*. at si accusator satis probare non posset crimen, negotium pariter canonicè definiendum. quòd si nihilominus criminis perpetrati suspicio gravis inhæreret animis hominum, purgatio canonica indicitur Presbytero; id est, jubetur Presbyter, adhibito tactis evangeliis sacramento tam suo quàm trium, quinque, vel septem, aut eò ampliùs Presbyterorum, itemque hominum nonnullorum bonæ famæ, se purgatum populo comprobare, *exemplo Leonis Papæ*.

Lib. 5. Capitul. c. 31.

Vide lib. 1. c. 11. §. 6.

III. Hincmarus in epistola septima accuratè explicat hunc agendi modum, ostenditque suspiciones illas fluxisse ex commercio Presbyterorum cum mulieribus probrosis, vel ex eorundem cohabitatione cum aliis, neque impositam fuisse accusatori necessitatem convincendi reum cujuspiam probrosi facinoris. Attamen probatio difficilis erat; quoniam accusatio peragi non poterat ab accusatore quin eodem tempore septem testes adessent iis dotibus ornati quas ab hujuscemodi testibus exigunt leges & canones. Quòd si præscriptus testium numerus non adesset, vel hujusmodi homines essent qui secundum canones ad accusationem sacerdotum admitti non possent, mulcta eis dicebatur. Verùm id non tollebat suspicionem populorum. Itaque ea demum dimovebatur quum Presbyter accusatus se suo & sex Presbyterorum sacramento purgabat juxta consuetudinem tum receptam. Ea autem à divo Petro arcessebatur: qui cùm reprehensus fuisset quòd cum gentibus communicaret, ut accusationem illam purgaret, usus est sex fratrum testimonio: *Venerunt autem mecum & sex fratres isti.* Actor. cap. 11.

IV. Veniendum nunc ad causam Chorepiscoporum. Sæpe in conventibus & synodis regni controversum fuerat an ordinationes Presbyterorum, Diaconorum, & Subdiaconorum à Chorepiscopis peractæ, confirmationes baptizatis tributæ, benedictiones chrismatis, Ecclesiarum, & virginum ab iis tentatæ, vitiosæ essent, an canonicæ. Carolus censuit apostolicam sedem esse consulendam, & inter cetera Arnonis Archiepiscopi ad Leonem tertium delegati mandata hoc etiam caput adjunxit. Respondit Pontifex, secundùm canones liberum non esse Chorepiscopis ullam muneris episcopalis partem attingere, atque adeo quicquid ab eis præsumptum fuerat irritum esse. Tum decernit Chorepiscopos esse damnandos, id est, deponendos, & in exilium pellendos. Series hujus negotii, itemque illius de quo mox dicebamus circa Presbyteros, magni momenti est ad ostendendum quonam modo se gererent Galli nostri in recipiendis rescriptis curiæ Romanæ. Nam post reditum Arnonis Imperator conventum generalem regni Ratisbonæ egit, ut Leonis responsio examinaretur.

Vide lib. 2. c. 11. § 7. & c. 13. & 14.

V. Hic autem agendi modus adeo legitimus erat ut etiam Leo consenserit synodum ea de causa celebrari; non ut illic revocaretur in dubium definitio consentanea canonibus, sed ut in publico conventu susciperetur hæc institutio canonica, ejusque decernendæ rationes subducerentur, quò faciliùs ei assentirentur universi, tum etiam ut pœna depositionis & exilii adversùs Chorepiscopos à summo Pontifice decreta temperamento quodam adhibito molliretur. Itaque coactò, ut diximus, conventu generali modificata est hæc pœna à synodo & ab Imperatore. Statuerunt enim Chorepiscopis remittendam exilii pœnam, & ut gradum Presbyterorum tenerent, existimantes eam modificationem Leoni acceptam fore: *Prædictos autem Chorepiscopos omnes præcepit damnare & in exilio detrudi. Ista verò omnes, maximè regni nobis à Deo commissi Episcopi cum eodem Arnone, permittente præfato Apostolico, mitiùs tractantes, jamdictos villanos Episcopos inter Presbyteros statuerunt*, inquit Karolus in libro septimo Capitularium. Præterea in eodem conventu suscepta est responsio Leonis, & singula edicto Imperatoris confirmata sunt: *Placuit, sicut Leonis Papæ & omnium Episcoporum nostrorum atque reliquorum fidelium generali & synodali consultu decrevimus, ut nullus Chorepiscopus &c.* Ceterùm heic observandum est decretum Papæ & definitionem synodi Gallicanæ edicto regio Caroli nomine concepto promulgata fuisse; tametsi res esset omnino spiritualis, cùm de jure & auctoritate ordinationum ageretur.

Lib. 7. Capitulare c. 187.

Lib. 7. Capitul. c. 328. 329.

VI. Ex his autem duo quædam colligenda sunt. Primum, Regem de rebus arduis ad summum Pontificem referre consuevisse, atque adeo auctoritatem præsidis synodi exercuisse. Alterum, novum non esse in Gallia ut decreta curiæ Romanæ non antè vim legis apud nos habeant quàm Principum rescriptis firmata sint.

CAPUT XXVII.

Synopsis.

I. Explicatur modus agendi Ludovici Pii Imperatoris. Quatuor synodos in Gallia haberi præcepit; quarum canones confirmavit postquam jussu ejus examinati fuerunt in Concilio Uvormatiensi, præsente Legato Gregorii quarti.

II. Ejus Legati præsentia necessaria non erat in illo conventu: cui per occasionem interfuit, cùm ob alia negotia venisset in Galliam. Probatur ex Eginhardo. Idem dicendum de Legatis qui synodo Compendiensi interfuerunt anno 757.

III. Nulli canones præsentia Legatorum de industria missorum firmati reperiuntur præter Liptinenses & Francofordienses. Cautè itaque legendus Benedictus Levita, qui Capitula Regum ait maxima ex parte fuisse statuta coram Legatis sedis apostolicæ, qui ea firmarunt auctoritate apostolica.

IV. Attamen Legatorum præsentia nihil detrahit de dignitate Regum nostrorum. Capitulare Lotharii, in quo quamplurima decreta extant circa disciplinam canonicam. Illud se observare velle profitetur Leo Papa quartus.

I. EUNDEM ordinem tenuit Ludovicus Pius Karoli magni filius. Leges enim suas & capitula condebat, tribuendæ auctoritati rebus constitutis, in conventibus generalibus; Missosque persæpe suos dirigebat in provincias ad fovendam eorum executionem

rebelleſque puniendos, ut conſtat ex epiſtola ab eo ſcripta ad Sicharium Burdegalenſem Archiepiſcopum poſt habitam ſynodum Aquiſgranenſem anno DCCCXVI. & ex Capitulari ejus tertio edito anno octingenteſimo vigeſimo octavo. Anno autem ſequenti unà cum filio ſuo Lothario præcepit ut antiſtites regni in quatuor locis congregarentur, Moguntiæ videlicet, Pariſiis, Lugduni, & Toloſæ, tractaturi de rebus ad religionem Chriſtianam morumque emendationem pertinentibus, ac præterea ſignificaturi quæ virtutum opera incumbant Principibus, Epiſcopis, & cujuſlibet conditionis hominibus. Data ex eo Epiſcopis Lutetiæ congregatis occaſio in unum corpus componendi nonnulla documenta valde utilia ſub titulo Concilii Pariſienſis in tres libros diſtributi. Horum porrò quatuor Conciliorum canones Imperator confirmavit, poſtquam juſſu ejus examinati fuerunt in conventu generali apud Uvormatiam habito, *Omnium tam Epiſcoporum quàm fidelium laicorum votis convenientibus*, ut ait Hincmarus; qui addit Legatum Gregorii quarti ſummi Pontificis huic Uvormatienſi ſynodo interfuiſſe.

Epiſt. Ludov. ad Sichar. To. 2. Concil. Gall. pag. 456. Capitulare 111. pag. 465.

Epiſtola Ludovici & Lotharii, præfixa Concilio Pariſ. an. 829.

Hincmar. de divortio Lotharii & Thetbergæ, in reſponſ. ad interrogat. V.

II. Præſentia hujus Legati neceſſaria non erat in ſynodo Uvormatienſi ad adjungendam auctoritatem canonibus in ea conditis, cùm Impp. Karolus magnus & Ludovicus Pius quamplures alias congregari juſſerint citra ullius Legati præſentiam, & cùm præterea veteres Pontifices agnoverint ineſſe ſynodis provincialibus auctoritatem condendi canones. Verùm cùm Legatus ille in comitatu adeſſet ob nonnulla negotia, placuit eum intereſſe in deliberationibus cauſarum eccleſiaſticarum. Docet autem Eginhardus Legatos ex diverſis regionibus, ac nominatim ex urbe Romana, ad hunc conventum Uvormatienſem veniſſe ut res ſuas expedirent ac conficerent, quæ juxta uſum illius ſeculi definiendæ erant ex ſententia conventus generalis. *Imperator medio Auguſto Uvormatiam venit*, inquit Eginhardus, *ibique habito generali conventu, & oblata ſibi annua dona ſuſcepit, & legationes plurimas, quæ tam de Roma & Benevento quàm de aliis longinquis regionibus venerant, & audivit & abſolvit.* Idem dicendum eſt de Legatis pontificiis qui Concilio Compendienſi interfuerunt anno DCCLVII. *Georgio* nimirum *Epiſcopo Romano*, id eſt, Epiſcopo provinciæ Romanæ, & *Joanne Sacellario*, quorum mentio extat in canone IX. illius ſynodi. Nam miſſi fuerant à Paulo primo ad Pippinum Regem ut eum certiorem facerent de ſua electione, amoriſque in Pippinum ſui ac totius populi Romani abundantiam illi oſtenderent, ut patet ex epiſtola Pauli Pontificis ad Pippinum.

Eginh. ad an. 829.

III. Itaque nullos alios canones præſentia Legatorum de induſtria miſſorum firmatos reperio præter Liptinenſes ſub Carlomanno editos anno DCCXLIII. & Francofordienſes anno ſeptingenteſimo nonageſimo quarto. Quare cautè legendus eſt Benedictus Levita, cùm in præfatione ad librum quintum Capitularium ait, ut auctoritatem illis conciliet, ea fuiſſe maxima ex parte ſtatuta in conventibus quibus Legati ſedis apoſtolicæ interfuerunt, ea firmantes apoſtolica auctoritate. Id enim intelligendum eſt de tribus poſtremis Capitularium libris, ut ipſemet Benedictus ſcribit in fine ultimi libri.

Vide Baluzii præfationem ad Capitularia §. 8. & ſeqq.

IV. Tametſi illud nihil detrahit de dignitate Regum noſtrorum. Contrà præjudicio illo firmatur jus in cujus poſſeſſione tunc illi erant, convocandi nimirum Concilia, eorumque decreta confirmandi aut modificatione adhibita inflectendi. Lotharius Imperator Capitulare edidit anno DCCCXLVII. quod ex legibus Caroli Magni, Ludovici Pii, Pippini, & ipſius Lotharii conſtat; quod obſervari jubet per univerſum imperium, mulcta eis indicta qui contra venirent, ſive Eccleſiaſtici forent, ſive laici. in quo Capitulari quamplurima decreta extant circa diſciplinam canonicam. Tantum autem abeſt ut Leo quartus ea damnet, tanquam à judice non competenti edita, ut etiam ad Lotharium ſcribens profiteatur ſe obſervare velle illud Capitulare: *De capitulis vel præceptis imperialibus veſtris nunc & in ævum nos conſervaturos modis omnibus profitemur.*

Capitulare Lotharii editum à Goldaſto to. 2. Conſtit. imperial. pag. 102.

Ap. Gratian. diſt. 10. c. 9. Vide Baluzii præfationem ad Capitularia §. 10. & ſeqq.

CAPUT XXVIII.

Synopsis.

I. Antiqua politia nondum prorsùs eversa erat ævo Caroli Calvi. Episcopi tum lacertos movere cœperunt. Eorum tamen decreta in synodis edita non antè valebant quàm in conventu regio approbata fuissent. Probatur exemplo Concilii Meldensis. De raptoribus alienarum sponsarum.

II. Synodus Suessionensis anni 853. nullum canonem edidit extra materiam à Carolo propositam. Ejus canones confirmati sunt apud Vermeriam in generali regni conventu.

III. Sub Carolo Calvo imminui cœpta Regum dignitas. Nicolaus primus ad se traxit convocationem Conciliorum absque literis Principis. Actum id adversùs mores antiquos.

IV. Tamen summus Pontifex potest synodum convocare intra Gallias, si id Ecclesiæ utilitas postulaverit. Ita sensit synodus Suessionensis anno 866. adversùs Britonum Episcopos scribens.

V. Antea convocatio Concilii generalis fiebat auctoritate Principis, etiam quando summus Pontifex synodum in regno haberi præcipiebat. Probatur auctoritate Gregorii magni & Hincmari.

VI. Nicolaus primus sequi noluit exemplum beati Gregorii. Sua auctoritate eam synodum Suessionensem celebrari jussit. Quare synodus fatetur se congregatam fuisse jussu & auctoritate Nicolai. quod etiam agnoscit Carolus ad Nicolaum scribens.

VII. Volfadi Remensis Presbyteri causa aliam occasionem subministravit infringendæ Conciliorum Gallicanorum auctoritati. Synodus Suessionensis cedit jussis Nicolai. Sed tamen eum haud occultè increpat, graviterque monet datum esse exemplum perniciosum posteris.

VIII. Volfadus gradui suo restitutus in synodo Suessionensi, statim fit Archiepiscopus Biturigensis; inexpectata restitutionis ejus confirmatione, quam Rex à summo Pontifice postulaverat. Ex eo tempore summi Pontifices ad se traxerunt judicia appellationum Episcoporum & Presbyterorum.

IX. Concilium Metense jussu Nicolai congregatum, postulante Lothario Rege. Causa enim dubia erat. Agebatur de divortio Lotharii cum Theberga.

X. Attamen Nicolaus non transmisit prorsùs jura regia. Ex facto ejus deprehenditur epistolas Pontificum apud nos obtinere non posse vim legis donec Regi ostensæ fuerint.

XI. Lethale vulnus synodis inflixit Nicolaus primus præcipiens ut acta synodi Metensis ad se mittantur; ut si injustè fuerit judicatum, restaurari jubeat cognitionem.

XII. Nicolaus primus omnium pronuntiavit neminem posse synodum generalem convocare absque jussione sedis apostolicæ.

XIII. Duo loca malè intellecta occasionem præbuerunt huic propositioni. Primus petitur ex synodo Romana in causa Symmachi Papæ. Vera hujus synodi mens explicatur.

XIV. Secundus locus eruitur ex epistola Pelagii secundi adversùs Joannem C P. quæ explicatur. Canones generales Ecclesiæ condi non possunt absque sententia Romani Pontificis.

XV. Verissimum est Concilia non posse celebrari absque sententia summi Pontificis. Sed regula illa extendi non potest ad Concilia nationalia. Hincmari præclara regula afferuntur. An generalia regni Concilia haberi possint in palatio.

I. ANTIQUA politia nondum prorsùs eversa erat ætate Caroli Calvi; tametsi manifestè appareat bella civilia, quæ vim regiæ auctoritatis infringere solent, divisionem item imperii Francorum inter tres fratres, viam aperuisse ad introducendas novitates in hac materia. Nam Episcopi à Rege evocati frequentiùs quàm sub Carolo magno & Ludovico Pio celebraverunt synodos ex diversis provinciis, seorsim à generali regni conventu; in quibus judicabant causas graves, Episcoporum nempe, ac Presbyterorum, & Diaconorum, si res tanti momenti esset; ut constat ex synodis Moguntina, Suessionensi, Valentinensi, Tullensibus duabus apud Saponarias & apud Tusiacum, aliisque. Interdum verò ultra progrediebantur. Quippe in synodis illis canones & statuta condebant. Verùm ii non antè vim constituti obtinere poterant quàm in conventu regio approbati fuissent. Hinc nata controversia quæ post Concilium Meldense excitata est anno octingentesimo quadragesimo sexto. Nam cùm Episcopi illic condidissent LXXIX. canones, jussit Rex eos ad [illegible] deferri, ac dein eos examinari præcepit in conventu generali habito in villa Sparnaco ad Matronam fluvium; in quo ex procerum regni consilio statutum est novemdecim tantùm ex illis canonibus observandos esse: *Ex omnibus illis capitulis hæc tantùm observanda & complacenda sibi collegerunt, & Episcopis scripta tradiderunt, dicentes non ampliùs de eorum capitulis quàm ista & ista velle cum Principe observare.* Ad hanc hauddubiè modificationem alludunt Episcopi in canone ultimo hujus synodi, qui post decretum Sparnacense additus est ceteris; in quo Regem hortantur ut saltem observet capitula recenter ab ipso decreta cum Episcopis manuque ejus confirmata: *Ut autem capitula quæ Domino mediatore communiter decrevistis, & manu propria confirmastis, pleniter observetis &c.* Præterea eum orant ut observari in futurum jubeat pœnas ab iis decretas adversùs raptores sponsarum alienarum, utque decretum ea de re suum ceteris canonibus qui recepti ab eo erant adderet: *Hoc diploma, si complacet, adnectatur.* Pœnæ illæ anathematis extant in canone LXVIII. synodi Meldensis, qui octavum & decimum locum occupat inter eos quos observandos censuit conventus Sparnacensis.

Capitul. 19 in villa Sparnaco, in Capit. Caroli Calvi, & to. 3. Conc. Galliæ pag. 63.

II. Synodus Suessionensis, quæ anno DCCCLIII. congregata est ex quinque provinciis, reverentiùs constitit intra limites

æqui. Convocata illa fuerat à Carolo Calvo Rege, nullumque canonem condidit extra materiam à Principe propoſitam. Canones autem ejus admiſſi & confirmati ſunt in conventu generali regni habito apud Vermeriam eodem anno: *Sed & capitula quæ ſynodali conſultu Dominus Rex Carolus in Concilio memorato apud Sueſſionis civitatem ſacro propoſuit conventui, coram fidelibus ſuis in eodem palatio Vermeria relegi fecit: & ab omnibus conſonanter ſuſcepta ſunt & accepta.* Synodus quoque Tullenſis anno DCCCLIX. habita fuit coram Regibus, qui confirmarunt canones in ea conditos. Item Duziacenſis habita anno DCCCLXXIV. *nutu divino & ſanctione Caroli Regis.*

Concil. Vermer. c. 1.

III. Sub Carolo Calvo introduci cœpere ingentes novitates in gratiam ſedis apoſtolicæ & in detrimentum regiæ auctoritatis. Etenim Nicolaus primus Pontifex Romanus ad ſe traxit immediatam convocationem Conciliorum abſque literis Principis. Aliud tamen obtinuerat quoad Concilium Francofordienſe: quod auctoritate quidem Pontificis Romani celebratum fuerat coram Legatis ejus, ſed Caroli magni juſſione convocatum, miſſis quaquaverſum litetis.

IV. Sanè diffiteri nolim ineſſe ſummo Pontifici auctoritatem convocandi Concilii intra Gallias, ſi id Eccleſiæ utilitas poſtulaverit. Neque enim me latet ſynodum Sueſſionenſem, quæ anno DCCCLXVI. congregata eſt, eam auctoritatem agnoſcere in ſede apoſtolica. Scribens enim ad Nicolaum primum adversùs Epiſcopos Britonum, qui obedientiam Metropolitano Turonenſi debitam abjecerant, ait eos nolle prorsùs convenire ad generales regni ſynodos, neque legatos aut literas mittere, etiam tum cùm ſummus Pontifex earum congregationem fieri præcipiebat ad diſcutiendas cauſas emergentes. atque id eò minùs ferendum eſſe quòd Epiſcopi illi nulla ratione prohiberentur ad eas accedere, non ob pericula in mari, aut propter aſperitatem montium, non longo regionum intervallo disjuncti. *Sed neque ad generalitatis noſtræ ſynodum*, inquit ſynodus Sueſſionenſis ad Nicolaum Papam ſcribens, *ſi quando apoſtolatus veſtri auctoritas noſtram fraternitatem pro quibuſlibet emergentibus vel imminentibus negotiis adgregandam decernit, illorum præſentiam, legatos, literas, cùm infra ſinum occiduæ Galliæ commorentur, & nec juga montium, nec marinum pelagus, ſed neque gravis intercapedo terrarum convolare prohibeat, noſtra unanimitati quemquam habere meruimus.*

V. Itaque illud ſolùm aio, hunc ordinem ad ea uſque tempora obſervatum eſſe in Gallia ut Regis auctoritate fieret convocatio Concilii generalis regni, non ſolùm ſemel in anno aut quando ita Principi videbatur expedire, ſed etiam quando ſummus Pontifex præcipiebat ſynodum haberi in regno; cujus celebratio differebatur donec conſenſus Principis accederet, ejuſque ipſe convocationem literis ſuis faceret, ut ſuprà probatum eſt exemplo beati Gregotii. Eadem eſt ſententia Hincmari, tum viventis; qui in epiſtola ſexta docet Epiſcopos provinciarum Galliæ congregari ſolitos, *ſi fraterna caritas nos invitaverit, potiùſque juſſio apoſtolicæ ſedis & præceptio Domini noſtri Caroli Imperatoris Auguſti nos ad ſynodum, ſicut præcipiunt regulæ, vocare decreverit pro talibus quæ fortè provinciali nequiverint examine definiri, maximè in cauſa fidei vel generalis religionis, ſicut in apoſtolicæ ſedis Pontificum & in epiſtolis legimus Auguſtorum. Quoniam Imperatorum auctoritate convocatas generales ſynodos & in hiſtoriis eccleſiaſticis & in epiſtolis apoſtolicæ ſedis Pontificum reperimus. Et ſanctus Gregorius Reges Francorum ſynodos in Gallicis & Belgicis provinciis convocare ſæpe commonuit.*

Hincmar. ep. 6. c. 37. & 38. edit. Mogunt.

VI. At Nicolaus primus ſequi noluit exemplum beati Gregorii; ſed ſua auctoritate conceptis verbis ſynodum Sueſſionenſem celebrari juſſit anno DCCCLXVI. locumque & tempus quo ea habenda eſſet præſcripſit in epiſtola ſcripta ad Archiepiſcopos & Epiſcopos Galliarum. *Præcepimus vos*, inquit Nicolaus ad Herardum Turonenſem Archiepiſcopum ſcribens, *unà cum ceteris Archiepiſcopis & Epiſcopis Galliarum & Neuſtriæ &c. apud Sueſſonicam urbem pariter convenire.* Attamen literas quoque ad Carolum Calvum ſcripſit, quibus eum faceret certiorem conſtitutionis ſuæ. Sed id factum eſt ea tantùm mente ut is executionem urgeret auctoritate ſua. Hinc factum ut epiſtola ſynodica Concilii Sueſſionenſis alio verborum ſenſu concepta ſit quàm canon primus Concilii Francofordienſis, quod, ut habet canon, *auctoritate apoſtolica & juſſione regia* congregatum eſt. Concilii verò Sueſſionenſis patres fatentur ſe congregatos eſſe juſſu Nicolai, nulla Principis mentione. *Synodus*, inquiunt, *Sueſſionis habita juſſu & auctoritate ſanctiſſimi apoſtolatus veſtri.* Quin & Carolus ipſe in epiſtola ad Nicolaum ſcripta, quæ extat in actis ejuſdem Concilii, agnoſcit, eam ſynodum fuiſſe convocatam juſſu Pontificis: *à ſynodo præceptione veſtra congregata.*

VII. Occaſio celebrandæ hujus ſynodi aliam quoque infringendorum canonum cauſam invexit, quæ plurimum detraxit de auctoritate Conciliorum Galliæ. Concilium enim illud congregatum fuit ex univerſis regni provinciis ad examinandam depoſitionem Volfadi aliorumque clericorum ab Ebbone Archiepiſcopo Remenſi ordinatotum poſt depoſitionem ejus & pravam reſtitutionem, quæ multis de cauſis nulla erat & irrita. Eorum namque ordinationem in dubium revocaverat Hincmarus Archiepiſcopus Remenſis, Ebbonis ſucceſſor. Quare illi anno DCCCLIII. querelam ea de re ſuam detulerunt ad ſynodum Sueſſionenſem, permiſſu Caroli congregatam, qui locum ac diem celebrationis indixerat: *Epiſcopis juxta inſtituta canonum ſynodum celebrare volentibus, annuit idem Rex Carolus, eoſque ad urbem Sueſſionum X. Calendas Maias convenire præcepit*, ut legitur in præfatione ejuſdem ſynodi. In ea autem declaratum fuit judicio ſynodi & judicum qui inter adverſarios convenerant horum clericorum ordinationem eſſe nullam. At Nicolaus, [illegible]lata ad ſe eorundem clericotum querela, tredecim pòſt annis juſſit eam cauſam tetractari in Concilio

Nicolaus I. in epiſt. ad Herardum Archiepiſc. Turon.

generali Episcoporum Galliæ, quos ad eandem urbem Suessionensem convenire præcepit; addito conceptis verbis, quòd si clerici depositi à judicio hujus Concilii ad sedem apostolicam appellarent, eorum causa judicanda esset apud urbem Romam, quò Hincmarus ac clerici vicarios suos mittere possent. Quo loci animadvertere licet tria atrocia vulnera inflicta esse auctoritati Conciliorum generalium Galliæ contra præscripta canonum. Primùm enim decernitur revisio causæ adversùs Presbyteros judicatæ in Concilio congregato ex diversis provinciis; cùm tamen, juxta canones, eorum causæ in his Conciliis judicandæ sint definitivo decreto. Tum reis relinquitur potestas appellandi à judicio post revisionem lato. Istud verò contrarium est legibus & canonibus Sardicensibus, etiamsi de Episcoporum depositione ageretur. Tertiò partes Romam evocantur, id est, Hincmarus Archiepiscopus Remensis, & clerici dejecti, cùm tamen appellationes, etiam Episcoporum, ad provincialia judicia remitti debeant, juxta canones Sardicenses. Sanè ad vitandam conflictionem jurisdictionis synodus Suessionensis, sequuta modum ab Hincmaro propositum in schedula ab eo porrecta synodo, ad Nicolaum scripsit se, manente auctoritate judiciorum secundùm canones latorum, consensisse votis pontificiis, id est, ut clerici illi gradibus suis restituantur ex speciali gratia & intuitu misericordiæ. Sed addunt patres monitionem quæ magni momenti est, cavere nimirum debere Nicolaum ne ex hoc synodi obsequio emergat pernicies disciplinæ ecclesiasticæ, provideatque ne exemplum illud trahatur in consequentiam ab iis qui se deinceps restitui postulabunt.

Epist. synod. Concilii Suession.

VIII. Arbitror autem eò faciliùs synodum flecti se passam esse in hac causa quòd, ut ego quidem existimo, ita fieri debere convenisset inter Carolum Regem & Hincmarum in gratiam Volfadi. Video quippe Volfadum illum, qui hujusce controversiæ præcipua causa fuit, statim post hæc cum consensu synodi à Rege promotum esse ad archiepiscopatum Biturigensem; non expectata etiam restitutionis ejus confirmatione, quam Rex à summo Pontifice postulaverat. de qua præcipitatione conquestitur Nicolaus in epistola ad Episcopos synodi Suessionensis. Itaque simillimum veri est eum æmulatione auctoritatis callidè tractum in partes, ut eliceretur ab eo consensus pro restitutione Volfadi & aliorum clericorum quorum depositio, petente Hincmaro, confirmata fuerat à Benedicto Papa. Verùm hic agendi modus ingentem rebus nostris perniciem attulit, cùm ab eo tempore Romani Pontifices sibi adversùs canones & vetustam possessionem vindicaverint judicia appellationum, non solùm Episcoporum, sed etiam Presbyterorum, ut ostendi in capite decimo quinto hujus libri.

IX. Opponi posset Nicolaum primum propria auctoritate convocasse Concilium Metense ante synodum Suessionensem, atque adeo existimandum non esse tum primùm imminui cœptam auctoritatem regiam cùm Suessionica synodus decreto Pontificis convocata est. Sed magnum inter hæc duo Concilia discrimen intercedit. Quippe Metense Concilium celebrari postulaverat Lotharius Rex Austrasiæ; qui Nicolaum rogavit ut illud convocaret, ac Legatos eò suos mitteret, ad judicandam causam matrimonii sui cum Thetberga conjuge sua. Causa enim dubia erat; ob quam synodus Aquisgranensis anno DCCCLX. congregata, cui interfuerant Archiepiscopus Treverensis aliique Episcopi in regno Lotharii constituti, Nicolaum consuluerat. Optimo igitur jure poterat, non solùm decernere celebrationem hujus Concilii, sed etiam illud convocare; quoniam Regis Lotharii, ad quem convocatio pertinebat, agitanda illic erat causa; cui rei necesse erat congregare Episcopos ex diversis regnis.

Nicol. I ep. 19. *Regalis excellentia vestra nuper apostolatui nostro direxit ut pro perficienda synodo Missos è latere nostro mittere dignaremur.*

Epistola Episcopor. regni Lotharii ad Nicolaum.

X. Attamen si propiùs introspiciamus quem ordinem tenuerit Nicolaus in convocatione hujus Concilii, constabit jura regia non fuisse prorsùs transmissa. Quippe Nicolaus Legatos suos mittens eis literas dedit ad Episcopos Galliæ & Germaniæ scriptas, quibus eos evocabat ad urbem Metensem, illic judicaturos causam Lotharii. Verùm eam cautionem adhibet quoad Carolum Calvum ut Legatos velit ad eum accedere, eique *epistolas synodicas*, id est, literas Concilii convocatorias, ostendere, quæ ad Episcopos regni ejus scriptæ erant, itemque *commonitorium*, id est, mandata Legatis data. Tum & illud quoque fieri annuit, ut isthæc omnia cum Episcopis cunctisque aliis communicentur. *Eidem glorioso Regi*, inquit Nicolaus in epistola ad Legatos in Franciam missos, *epistolas synodicas, & has quas vobis nunc dirigimus, pariter cum commonitorio, præsentibus cunctis ostendite.* Ex his autem colligi possunt vestigia prisci moris, quo receptum erat non posse vim legum apud nos obtinere epistolas Pontificum Romanorum donec Regi ostensæ fuissent. Convocatio nihilominus isthæc effectu caruit quoad Francos, habita nimirum synodo Metensi anno DCCCLXIII. à solis Episcopis regni Lotharii & Legatis Nicolai; ut ipse Nicolaus testatur in epistola LVIII. ad Episcopos in regno Ludovici constitutos.

Nicol. ep. 61.

Vide suprà lib. 5. cap. 45. §. 5. 6.

Appendix Epistolar. Nicolai I. ep. 1.

XI. Fatendum tamen est modum illum mittendorum Legatorum ad convocanda provinciarum Concilia causasque in eis judicandas placuisse summis Pontificibus, qui ea ratione in se traxerunt omnem auctoritatem quæ penes Episcopos erat. Auctoritas enim Legatorum ad eam formam disposita est quam Nicolaus instituerat in hac legatione ad synodum Metensem. Ea autem in eo versabatur ut Legati unà cum synodo dijudicarent causam Lotharii causasque ecclesiasticas definirent quæ inciderent; ea tamen lege ut si talis controversia oboriretur quæ in synodo terminari non posset, ad sedem apostolicam referretur. Nihil heic novi statutum est;

Vide suprà lib. 5. cap. 45. §. 3. 4.

quoniam ea erat portio antiqui juris quod Episcopo Romano competebat in occidente, ut ad eum referendæ essent causæ ambiguæ, quemadmodum ostendi in superioribus libris. At clausula sequens prorsùs abolet auctoritatem synodorum, sive pro judicandis causis, seu etiam pro condendis canonibus. Nam jubet Nicolaus acta synodi ad se mitti; ut si invenerit causas secundùm æquitatem definitas fuisse, Deo omnipotenti gratias referat; si verò injustè fuerit judicatum, restaurari jubeat cognitionem; *ea renovare summopere jubemus*, inquit Nicolaus in epistola XXIII. ad Episcopos in Concilio Metensi residentes.

XII. Et Legatorum quidem missio magnum præsidium erat ad traducendas ad apostolicam sedem universas provinciarum causas. sed ostendendum erat necessariam esse eorum præsentiam in Conciliis. Primus omnium Nicolaus in medium protulit propositionem unde petita est hæc consequentia. Nam in sermone habito Romæ in vigilia Natalis Domini, qui relatus est in Concilio Romano quod anno DCCCLXV. celebratum est, post judicatam causam Rothadi Episcopi Suessionensis, qui depositus fuerat in synodo generali Sylvanectensi, affirmavit neminem posse synodum generalem convocare absque jussione sedis apostolicæ: *Cujus rei gratia facto Concilio generali, quod sine apostolica sedis precepto nulli fas est vocandi, &c.* Axioma illud, quod extenditur ad omnia Concilia quæ neque episcopalia sunt neque provincialia, sumptum est ex decretis suppositititiis Papæ Julii, quæ extant in collectione Isidori Mercatoris; cujus auctoritatem imminui ferre non poterat Nicolaus, ut ostendi in cap. V. §. VI. & cap. VI. §. I. libri tertii.

XIII. Certum quidem est duo loca malè intellecta occasionem præbuisse huic propositioni. Primus est Concilium Romanum tertium sub Symmacho; in cujus actis legitur quòd cùm Theodoricus Rex Italiæ synodum generalem Italiæ convocasset ad judicandam accusationem institutam adversùs Symmachum, Episcopi provinciarum Liguriæ, Æmiliæ, & Venetiarum Romam ad Concilium proficiscentes, ac per Ravennam iter agentes, ubi Rex morabatur, ei suggesserunt Symmachum Papam; tametsi reus esset, debuisse convocare Concilium, *ipsum qui dicebatur impetitus debuisse synodum convocare*. Certè exprobratio illa locum habebat quoad Italiam, neque recipienda esset in aliis regnis: quia Concilium patriarchale convocandum est à Patriarcha, & à nullo alio convocari potest secundùm canones. Ideoque ad Papam Symmachum, non autem ad Regem, spectabat evocatio Episcoporum Italiæ qui per illas tempestates patriarchalem synodum Romanam constituebant.

XIV. Secundus locus eruitur ex epistola Pelagii secundi adversùs Joannem Patriarcham Constantinopolitanum, qui se dicebat Episcopum universalem, eoque titulo, quem indebitè usurpabat, Concilium generale inscio Pelagio convocare præsumpserat; ad quod non solùm Episcopos orientis invitaverat; sed etiam occidentales, evocato nimirum Episcopo Thessalonicensi atque Episcopis Græcis qui ad patriarchatum Romanum spectabant. *Relatum est ad apostolicam sedem*, inquit Pelagius secundus in epistola octava, quæ est ad Episcopos qui ad synodum Constantinopolim conveniunt, *Joannem Constantinopolitanum Episcopum universalem se scribere, vosque ex hac sua præsumptione ad synodum convocare generalem, cùm generalium synodorum convocandi auctoritas apostolicæ sedi beati Petri sit tradita.* Nullus Pontificum Romanorum ante Pelagium sibi arrogaverat auctoritatem convocandi Concilia. Utcunque tamen se res habeat, constat Pelagium eo loco contendere ad solam sedem apostolicam pertinere jus convocandi Concilium omnium patriarchatuum, exclusis prorsùs ab eo jure Episcopo C P. & reliquis Patriarchis. Et hauddubiè Joannes Constantinopolitanus egrediebatur limites suæ auctoritatis, quòd evocare præsumeret Episcopos qui erant extra suam Diœcesim, contra canonem secundum Concilii œcumenici secundi. Sed hoc præcipuum ac magnificum pro Pelagio erat, quòd in epistola genuina Papæ Julii ad synodum Antiochenam scriptum sit, non quidem competere Romano Pontifici jus convocandi Concilia generalia, cùm ea auctoritas pertineret ad Imperatores, sed canones Ecclesiæ generales condi non posse absque ejus sententia, ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας. Hæc sunt verba Græca, quæ sic verba sunt in historia tripartita: *Non debere absque sententia Romani Pontificis Concilia celebrari.* Unde Papa Pelagius hæc verba hausit: *Multis denuo apostolicis & canonicis atque ecclesiasticis instruimur regulis non debere absque sententia Romani Pontificis Concilia celebrari.* (Vide supra lib. 4. cap. 12. §. 2. & adde ad cap. 14. §. 8.)

XV. Sed quemadmodum verissimum est non posse Concilia celebrari absque sententia Episcopi Romani, ita absurdum est regulam illam porrigere ad Concilia Diœcesana sive regionalia contra mentem antiquitatis. quod tamen contendit Nicolaus Papa. Equidem collectio canonum quæ ab Adriano primo data est Angilramno Episcopo Metensi docet Concilia provincialia pro depositione Episcoporum convocari debere à summo Pontifice. Unde Ivo & Gratianus occasionem arripuerunt tribuendi soli summo Pontifici auctoritatem convocandi synodos. At Hincmarus, (Vide lib. 3. c. 5. §. 4. 5.) qui & decreta suppositititia Julii & capitula Angilramno data viderat, tria quædam affirmat. Primum, canones Conciliorum servandos præ istis epistolis. Secundum, Metropolitanos, quum Concilia provincialia aut nationalia celebrant, ita agere vi auctoritatis sancti Petri, quæ omnibus Apostolis communicata est & Episcopis eorum successoribus. Tertium, verba illarum epistolarum (de quorum fide jam tum dubitabatur, tametsi satis non constaret eas esse suppositititias) intelligi debere de conventu generali Ecclesiæ in causa fidei: *Constat ergo de generali fidei causa hoc dixisse apostolicam sedem.* (Hincm. c. 20 & seqq. Opusculi adversus Hincmarum Laudun.) Alibi verò ostendit Regibus Francorum competere jus convocandi generalia regni Concilia. quasi voluerit opponere doctrinam

ctrinam Galliarum novæ Nicolai ambitioni. Probabile est Legatos Hadriani secundi in octava synodo conatos esse infringere jura Regum nostrorum circa convocationem Conciliorum, quemadmodum diversa alia eorundem jura pulsare tentaverant juxta propositiones Nicolai primi, ut observavi suprà. Verùm nihil aliud obtinere potuerunt quàm ut canone septimo decerneretur adversùs praxim Galliæ, quæ volebat ut generalia regni Concilia haberentur *in palatio*, eam propositionem falsam esse, *Non posse synodum absque principali præsentia celebrari.* Quin etiam pronuntiatum est non decere prorsùs Principes interesse synodis, nisi sint œcumenicæ.

Vide lib. 2. c. 17. §. 5. & lib. 6. c. 25. §. 7.

CAPUT XXIX.

Synopsis.

I. Pontifices Romani Legatos perpetuos in Gallia instituere tentarunt, firmandæ auctoritati suæ. Nihil in antiquitate illa tentatum adversùs jura Principum aut Conciliorum.

II. Vicarii sedis apostolicæ Primates & Primicerii dicti ab Hincmaro.

III. Drogonis Episcopi Metensis vicariatus effectu caruit, repugnantibus Episcopis Gallicanis. Præfuit synodo ad Theodonis-villam. Datum id nobilitati ejus, non autem legationi.

IV. Cur Episcopi Gallicani huic novæ Drogonis dignitati intercesserint. Nimirum ob conditiones in rescripto de legatione ejus adjectas prorsùs adversas libertati Ecclesiæ Gallicanæ.

V. Ansegisi Archiepiscopi Senonensis legationem admittere nolunt Episcopi Gallicani; quamvis acriter id urgeret Carolus Calvus. Hincmarus Remensis nobilem epistolam scripsit adversùs ambitum Ansegisi. Rostagni item Arelatensis Archiepiscopi legatio irrita fuit.

VI. Cùm Pontifices Romani viderent Episcopos Gallicanos ferre non posse ut jus perpetuæ præsidentiæ Gallicanis Episcopis concederetur, exteros miserunt. Frodoardus explicatus.

I. SED ut ad legationes redeamus, cùm summi Pontifices intelligerent initam hoc pacto esse optimam rationem conservandæ suæ auctoritatis in Gallia, Legatos in ea perpetuos instituere tentarunt; optimumque propterea factu visum est legationem iis viris tribuere quorum esset amplissima dignitas, quique præcipua apud Reges auctoritate & gratia florerent. Jam antea in capite vigesimo hujus libri examinatus est vicariatus Episcoporum Arelatensium, ostensumque nullius illum roboris fuisse sub Imperatoribus Romanis, neque etiam sub prima Regum nostrorum dynastia. Sub secunda dein Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus à sede apostolica missus est ad erudiendos in fide populos Germaniæ idolis addictos, & ut Episcopos in Gallia restitui procuraret: qui vicariatum suum exercuit cum consensu Regum nostrorum & Episcoporum quorum intererat, nulla injuria facta juri Principum aut Conciliorum. Sic enim ad Zachariam Pontificem Romanum scribit idem Bonifacius: *Notum sit paternitati vestræ quia postquam indigno mihi mandastis in provincia Francorum, sicut & ipsi rogaverunt sacerdotes, Concilio synodali & conventui præesse.*

Vide suprà lib. 5. cap. 19. §. 2.

II. Interfecto autem in Frisia Bonifacio ab infidelibus anno DCCLIV. Galliæ per nonaginta annos nullum habuere Primatem. Interim jura Metropolitanorum conservata fuere. Ecclesiasticæ verò causæ definiebantur secundùm canones & decreta sedis apostolicæ Pontificum & Principum suorum dispositionem, ut verbis Hincmari utar, qui apostolicæ sedis Vicarium Primatem & Primicerium vocat. *Hactenus*, inquit, *provincia cisalpina temporibus Pippini Regis & Caroli ac Ludovici Imperatorum sine hoc Primicerio vel Primate à sede apostolica delegato annos circiter* XXIII. (legendum XCIII.) *manserunt; & Metropolitanis singulis suo jure servato, apostolicæ sedis favore & Principum suorum dispositione, secundùm sacros canones & decreta ejusdem sedis Pontificum, quæque fuerunt agenda venerabiles Episcopi per auctoritatem canonum sacrorum & decreta sedis Romanæ Pontificum peregerunt.*

Hincmar. op. 6. c. 29 edit. Mogunt.

Vide suprà lib. 1. c. 6.

III. Drogo Caroli Magni filius ex concubina & Metensis Episcopus hanc Vicarii dignitatem renovare studens in Gallia, eam à Papa Sergio obtinuit anno octingentesimo quadragesimo quarto. Verùm obtineri non potuit ab Episcopis Gallicanis ut liberam ei Vicarii apostolici auctoritatem permitterent. Et de consensu quidem Regum nepotum suorum primum locum obtinuit in synodo ad Theodonis-villam. Verùm cùm negotium illud propositum fuisset in Concilio Vernensi, pro solo jure præsidendi, *de prælatione reverendissimi Drogonis*, pronuntiatum est in canone XI. de hoc acturos Episcopos in proximo conventu Episcoporum Galliæ & Germaniæ, in quo inquiri posset an ei prærogativæ consensum suum adhibere velint Metropolitani reliquique antistites. In antecessum tamen synodus ait quòd si dignitas hæc alicui committi possit, nihilque arcanæ ambitionis in ea lateat præter eam quæ prætenditur, *& non alia quàm quæ prætenditur latet causa*, id est, præsidentiam, videri eum honorem nemini potiùs tribui posse quàm Drogoni, qui & Episcopis communione sacerdotii sociatus erat, & excellentiæ Principum privilegio propinquitatis. Hincmarus autem testatur ambitionem illam effectu caruisse, ob hoc quòd ii quorum intererat consensum ei suum adhibere noluerunt. *Quod affectu ambiit*, inquit Hincmarus in cap. XXX. epistolæ paulò antè laudatæ, *effectu non habuit; & quod efficacia usu, non consentientibus quibus intererat, obtinere non potuit, patientissimè, ut eum decuit, toleravit; ne scandalum fratribus consacerdotibus generans, schisma in sanctam Ecclesiam introduceret.*

Vide lib. 4. cap. 5. §. 4. lib. 5. cap. 44. §. 7. 8.

IV. Ego verò existimo Episcopos Gallicanos intercessisse huic legationi, non ob causam præsidentiæ, cùm ei consenserint in Concilio Vernensi contemplatione nobilitatis Drogonis, sed ob conditiones quæ in rescripto de legatione ejus adjectæ erant, prorsùs adversæ libertati Ecclesiæ Gallicanæ. Unde nil mirum si jus sibi reservaverint examinandi an aliquid occultum in eo esset præter jus præsidentiæ. Atqui si rescriptum legationis ejus excutiatur, deprehendentur in eo clausulæ aliquot quæ derogant auctoritati Conciliorum provincialium & generalium. Primùm enim Sergius secundus Papa ei tribuit auctoritatem convocandi nomine Pontificis Concilia generalia. ex quo capite violabatur regia dignitas. Tum jubet ut quæcunque causæ definientur in Conciliis provincialibus ad eum referantur. Quòd si quis, nullo discrimine adhibito, sive Episcopus sit, sive clericus, aut laïcus, appellaverit apostolicam sedem, causam ejus discutiendam esse cotam Vicario & ejus synodo. Si verò diversitas opinionum inter Episcopos orietur, reum mitti debere Romam cum actis synodi & literis Vicarii. Servato in omnibus primatu Ecclesiæ Romanæ, *& vigore & exaltatione carissimi ac spiritalis filii nostri Domini Lotharii magni Imperatoris.*

Rescriptum Sergii PP. extat To. 3. Concil. Gall. pag. 9.

V. Anno DCCCLXVI. legationis dignitas per Gallias & Germanias à Joanne VIII. concessa est Ansegiso Archiepiscopo Senonensi in gratiam Caroli Calvi Imperatoris. At Joannis literæ miro temperamento conscriptæ sunt ac verbis iis conceptæ quæ dignitatem canonum ferme illæsam præstant. Ansegiso enim vicariatum suum confert, ut eo utatur in convocatione synodorum & in aliis causis ecclesiasticis, cùm Ecclesiæ utilitas ita postulaverit. Tum jubet ut decreta sedis apostolicæ communicentur cum Episcopis ab Ansegiso Vicario: qui, si necessitas ingruat, curabit ad summum Pontificem mittere relationem eorum quæ acta fuerint; ut secundùm ejus relationem ipse majores difficilioresque causas definire possit. Singulari porrò industria, ut dixi, confectum est rescriptum Pontificis. Illud ab Episcopis in Concilio Pontigonensi eodem anno congregatis suscipi contendit Imperator Karolus, præsentibus apostolicæ sedis Legatis. Verùm nihil aliud obtinere ab Episcopis potuit quàm obedituros se jussionibus summi Pontificis, *servato singulis Metropolitanis jure privilegii secundum sacros canones & juxta decreta sedis Romanæ Pontificum ex iisdem sacris canonibus promulgata.* Tametsi autem Imperator & Legati eos urgerent ut absolutè respondeţent se obedituros primatui Ansegisi, responsum illud à corpore Episcoporum extorquere non potuerunt. Solus Frotarius Burdegalensis Archiepiscopus itemque Odo Episcopus Belvacensis desiderio Imperatoris obsequuti sunt. Odo verò legit quædam capitula *sine conscientia synodi dictata.* Hincmarus Remensis adversùs ambitum Ansegisi scripsit celebrem illam epistolam sextam de juribus Metropolitanorum: in qua protestatur paucorum consensum in eo Concilio adhibitum, & aliorum silentium, *fastu imperialis potentiæ contra suprascripta sacrorum canonum & apostolicæ sedis Pontificum decreta ex eisdem sacris canonibus promulgata*, nullum detrimentum adferre posse antistitibus Galliarum. Pertinacem autem se in ea epistola præstat adversùs præsidentiam ab Ansegiso prætensam, tribus præcipuè de causis. Primùm, quòd ei Pontifex tribuisset jus convocandi Concilia generalia, (quod soli Pontifici competit & Regi, & si provincia finitima ita roget) trahere in partes Principem obliquè conatus, ut novæ huic dignitati faveret, quæ jura regia violabat. Tum, quòd eidem Ansegiso præsidentiam concedit; quæ tamen secundùm canones nulli Metropolitano debetur, nisi juxta tempus ordinationis. Tandem verò, quòd ei auctoritatem tribuit de rebus gravioribus referendi ad sedem apostolicam; cùm tamen id jus unicuique Metropolitano competat, juxta epistolam Innocentii primi ad Victricium Rothomagensem. quod intelligendum est de Conciliis provincialibus. Nam quoad generalia, relationem illa suam faciebant per epistolam synodicam aut regiam.

Vide lib. 4. cap. 5. § 5. 6. 7.
Rescriptum Joannis VIII. extat to. III. Concilior. Gall. p. 412.

Hincmar. ep. 6. c. 32.

Ansegisi consilium interrupit obitus Caroli Calvi Imperatoris, qui anno sequenti decessit. Veruntamen Joannes VIII. Papa, ut possessionem suam retineret, vicariatum suum per Gallias tribuit Rostagno Archiepiscopo Arelatensi. Sed ea legatio omni prorsùs effectu caruit.

Joannes VIII. ep. 94. 95.

Vide supra lib. 4. cap. 40. § . 3.

VI. Pontifices Romani, cùm intelligerent Metropolitanos ferre nolle uni ex suo corpore conferri jus perpetuæ præsidentiæ, existimarunt mittendos esse Legatos in Gallias & in alia regna cum potestate convocandi Concilia pro necessitate temporum, eisque præsidendi, ac relationem rerum in eis statutarum mittendi ad apostolicam sedem, ut Romæ aut confirmarentur aut retractarentur. Hujuscemodi legationem exercuit Robertus Archiepiscopus Treverensis: cui data est potestas præsidendi synodo apud Mosomum in diœcesi Remensi habitæ anno DCCCCXLVIII. in causa Archiepiscopi Remensis, ut narrat Frodoardus in Chronico: cujus locus explicari non debet de legatione generali, sed de ea tantùm quæ concessa erat ad judicandam appellationem Episcopi juxta canones Sardicenses: *Mandatum legationis apostolicæ quam dudum Robertus Archiepiscopus deferente Frederico Præsule Mogonciacensi coram Regibus & Episcopis tam Galliæ quàm Germaniæ susceperat, & partem jam præceptionis ipsius exegerat.* Marinus quoque sedis apostolicæ Legatus pro eadem causa venit ad Gallias; & conventui generali Ingilenheimensi præfuit eodem anno, postquam literas legationis ostenderat. *Missus apostolicæ sedis chartam sua legationis honorificè protulit*, inquit Concilium Ingilenheimense in præfatione. Relationem ille suam ad Agapetum secundum misit de rebus in hac synodo gestis: cujus synodi sententiam Romana confirmavit anno sequenti, ut testatur idem Frodoardus. Ceterum ea ratione causas ad se trahebant Pontifices Romani.

Frodoardus ad an. 948.

CAPUT XXX.

Synopsis.

I. Sub initia tertiæ Regum nostrorum dynastiæ nova politiæ forma introducta est in detrimentum auctoritatis Metropolitanorum & Conciliorum, tum etiam regiæ. Quippe omnes causæ pendebant ab arbitrio Legatorum.

II. Canon Sardicensis satis modestè observatus est usque ad seculum decimum. Dein Alexander secundus pronuntiavit curam universalis Ecclesiæ ad se pertinere, ideoque, cùm id per se ipse non posset, mittendos qui vice sua Ecclesias visitarent. Expenditur ea Alexandri sententia. Petrus Damiani Legatus in Gallia.

III. Amatus Episcopus Oloronensis Legatus in Aquitania. Item Geraldus Cardinalis Ostiensis. Quid Aquitanicæ legationis nomine comprehenderetur.

IV. Ad Legatos ea tempestate pertinuit convocatio Conciliorum generalium ex provinciis quæ intra legationis eorum terminos continebantur. Gregorius VII. *definivit Legatos apostolicæ sedis præcedere debere omnes Episcopos. Deponere poterant Episcopos. Eorum suffragium æquiparabatur collectis totius synodi suffragiis.*

V. Concilia ab illis convocata constabant utplurimum ex Episcopis & Abbatibus eorum legationis: eisque interdum intererant optimates. Probatur variis exemplis.

VI. Primam omnium causarum cognitionem ad se trahebant in provinciis. Irascitur tantisper Ivo Carnotensis ob eam præsumptionem.

VII. Canones & statuta in Conciliis condebant pro disciplina ecclesiastica.

VIII. Tum acta Conciliorum suorum mittebant ad apostolicam sedem. Omissum obsequium illud à Geraldo Episcopo Ostiensi gravem Gregorii VII. *reprehensionem adversùs ipsum excitavit.*

IX. Procuratio Legatorum introducta ævo Alexandri secundi, & frequentia Legatorum sub Gregorio VII. *qui Metropolitanos jurejurando adegit polliceri se sumptus necessarios Legatis suppeditaturos. Origo hujus instituti peti potuit ex literis Gregorii secundi. Verùm quantum absuit sequens ætas à modestia illius seculi!*

X. Procurationes Legatorum gravissimam in Galliis querelam excitaverunt. Et occasionem præbuit auri sacra fames. Episcopi Gallicani Paschalem secundum orant ut legationem suam tribuat cuidam Episcopo transalpino.

XI. Frequentia Legatorum in fastidium versa. Judicia lata in synodis Gallicanis interdum Romæ cassabantur parte inaudita altera. Unde occasionem sumit Ivo scribendi inutilem esse Conciliorum celebrationem. Idipsum diù antè senserat Hincmarus.

XII. Ita summi Pontifices cuncta ad se traxerunt. Eo pacto abolita sunt generalia regni Concilia ecclesiastica. Frequentes dein non fuere legationes, nisi ob gravem causam. Concilium Biturigense anni 1226. *in quo sessum non fuit quasi in Concilio, sed ut in Consilio. Cur ita factum.*

I. HACTENUS satis æqua lege constiterat ecclesiastica politia. At ex fundamentis quæ jacta sunt desinenre secunda Regum nostrorum dynastia consecuta est nova ejusdem politiæ forma, sub initia tertiæ eorum stirpis, in detrimentum Metropolitanorum Conciliorumque provincialium & generalium regni. Quin & eodem tempore valde imminuta est regia auctoritas. Nam Legatorum missiones adeo frequentes erant, & potestas illis ab apostolica sede concessa tam splendida erat ac magnifica, ut omnes causæ ecclesiasticæ ab eorum nutu penderent & secundùm illorum voluntatem judicarentur, aut ad apostolicam sedem remitterentur. [Vide suprà lib. 5. cap. 46. § . 2.]

II. Decreverat quidem synodus Sardicensis posse Episcopum Romanum, si ita existimaret, Legatum *à latere suo* in provincias mittere, illic cum Episcopis provinciæ judicaturum revisionem causæ Episcopi depositi. Satis modestè observata est hæc lex usque ad seculum decimum, nequicquam promovente Nicolao primo, qui consilium iniverat vertendi legationes hujuscemodi in consuetudinem ordinariam, eo prætextu, quòd, ut recenter inventum fuerat, irrita forent Concilia generalia quæ non cum auctoritate apostolicæ sedis habita erant. Post annum millesimum necessarium visum non est prætexi ad mittendos Legatos judicia appellationum. Quippe Alexander II. jus mittendorum Legatorum èx eo capite arcessit circa annum MLXII. quòd cura universalis Ecclesiæ eum cogat mittere ad vicem suam personas quæ visitent Ecclesias, cùm id ipse efficere per se non possit. [Vide suprà lib. 5. cap. 47. § . 3. 4.] Certum quidem est ei incumbere sollicitudinem Ecclesiæ universalis. At novum est cùm dicitur ex ea sollicitudine sequi ut teneatur ad personalem diœceseon visitationem. id enim ad unumquemque Episcopum pertinet in sua diœcesi. Ministerium autem Romani Pontificis in eo tantùm versatur ut ad eum majores causæ & appellationes referantur; quibus ipse providere tenetur secundùm canones. Atramen Alexander II. axioma illud innuens tanquam certum, hinc occasionem sumit probandi necessitatem mittendi in Gallias Petrum Damiani Cardinalem Ostiensem cum dignitate Legati, qui illic personam Pontificis repræsentaret. Epistola Alexandri scripta est ad Archiepiscopos Remensem, Senonensem, Turonensem, Biturigensem, & Burdegalensem: cujus hæc sunt verba: *Non ignorat sancta vestra fraternitatas, dilectissimi, quod ex auctoritate sedis apostolicæ, cui nos indignos clementia divina præfecit, totius universalis Ecclesiæ regendus ac disponendus nobis status incumbit. Quoniam igitur pluribus Ecclesiarum negotiis occupati, ad vos ipsi venire non possumus, talem vobis virum destinare curavimus quo nimirum post nos major in Ecclesia Romana auctoritas non habetur, Petrum videlicet Damianum Ostiensem Episcopum, qui nimirum est noster oculus & apostolica* [Alexander 2. ep. 12.]

sedis immobile firmamentum. Huic itaque vicem nostram pleno jure commisimus; ut quicquid in illis partibus Deo auxiliante statuerit, ita ratum teneatur ac firmum ac si speciali nostri examinis fuerit sententia promulgatum.

III. Legati hujuscemodi mittebantur ad diversa regna; & eorum legatio interdum porrigebatur in universum regnum, interdum verò in quasdam tantùm provincias. Exempli causa, Amatus Episcopus Oloronensis apud Benearnos creatus est Legatus in universa Aquitania anno MLXXIV. eaque legatio complectebatur metropoles Burdegalensem & Auscitanam, atque etiam Turonensem. Eadem legatio commissa est Geraldo Cardinali Ostiensi: quæ, ut testatur auctor vitæ sancti Bernardi, complectebatur quicquid inter Pyrenæos montes & Ligerim fluvium intercipitur, ut in Notis ad primum Goffridi Vindocinensis ostendit Sirmondus.

Vide suprà lib. 5. cap. 46. §. 8.9.

Vide suprà lib. 5. cap 46. §. 3. & seqq.

IV. Eorum verò auctoritas non in eo solùm posita erat ut privatam aliquam causam soli judicare possent. Magnificum fuit quòd ad eos pertinebat convocatio Conciliorum generalium ex provinciis quæ intra legationis eorum terminos continebantur. Tum verò in synodis præsidebant super universos Metropolitanos, tametsi prærogativam hanc anno DCCCLXVI. Ansegiso Senonensi Archiepiscopo contradixisset Concilium Pontigonense. Sed tempore addito devorata est hæc lex à Metropolitanis, postquam Gregorius VII. definivit Legatos apostolicæ sedis, cujuscunque tandem gradus ii forent, præcedere in Conciliis debere omnes Episcopos, ut habetur in dictatibus ejusdem Papæ: *Quòd Legatus ejus omnibus Episcopis præsit in Concilio, etiam inferioris gradus, & adversus eos sententiam depositionis possit dare.* Magna autem erat eorum dignatio, quòd in provincias accederent cum auctoritate suspendendi & deponendi Metropolitanos & alios Episcopos, quò faciliùs mandatorum suorum executionem obtinerent ac votorum suorum compotes fierent. cujus rei exempla extant quamplurima in epistolis Gregorii VII. & Ivonis Episcopi Carnotensis. Quin etiam sedis apostolicæ judicio reservare poterant ea quibus Episcopi consentire nollent in Conciliis; ea Legatis auctoritate concessa, ut unicum eorum suffragium æquipararetur collectis totius synodi suffragiis, divisionemque sententiarum hoc pacto introducerent. Præceptum id fuerat ad exemplum auctoritatis quam Leo primus tribuerat Episcopo Thessalonicensi, cui Vicarii sedis apostolicæ dignitatem contulerat in Dioecesi Illyriciana: *Si autem in eo quod cum fratribus tractandum definiendumve credideris diversa eorum fuerit à tua voluntate sententia, ad nos omnia sub gestorum testificatione ferantur, ut remotis ambiguitatibus quod Deo placeat decernatur.*

Leo in Decret. ep. 41.

V. Infinitum esset & inutile persequi omnia Concilia quæ ab hujuscemodi Legatis celebrata sunt in Gallia, quorumque mentio extat in epistolis Gregorii VII. & aliorum Pontificum, apud Ivonem Carnotensem, & Goffridum Vindocinensem. Satis erit adnotasse tria quædam. Primum, Concilia illa utplurimum constitisse ex Episcopis & Abbatibus earum regionum ad quas Legati auctoritas porrigebatur, eisque interdum interfuisse optimates. Diserta in eam rem sunt verba Nicolai monachi Suessionensis, cùm loquitur de Concilio Trecensi habito à Richardo Episcopo Albanensi Paschalis secundi Legato. *Richardus Cardinalis & apostolicæ sedis Legatus apud Trecenses celeberrimum habuit conventum Episcoporum, Abbatum, & Galliæ procerum*, inquit Nicolaus in vita sancti Godefridi Episcopi Ambianensis lib. I. cap. XXX. At principes illi viri invitabantur ad synodum postquam ejus celebrationi consensus eorum accesserat, ut colligitur ex literis Amati Episcopi Oloronensis apostolicæ sedis Legati quibus Archiepiscopo Turonensi Rodulfo præcipit ut ad synodum Burdegalensem veniat: *Noverit vestra caritas, frater dilectissime, nos auctoritate Dei omnipotentis omniumque legationis nostræ Episcoporum, Abbatum, Principum consensu Concilium Burdegalæ in octava sancti Michaëlis celebrandum constituisse.* In Germania quoque Legati invitabant proceres ad Concilia; quemadmodum factum est anno MCXVI. cùm excommunicationis sententia lata est in Henricum Imperatorem, apud Trithemium in Chronico Hisaugiensi.

Ap. Sirmond. in Notis ad Goffrid. Vindoc. lib. 1. ep. 29.

VI. Alterum caput notatu dignum hoc est, Legatis infra magnitudinem eorum visum si de appellationibus tantùm cognoscerent in Conciliis. Itaque primam omnium causarum cognitionem ad se trahebant in Conciliis definiendarum, & interdum etiam absque Concilio; sive ageretur de electionibus Episcoporum deque eorum moribus, sive de simplicibus clericis, aut etiam de titulis beneficiorum, aut laïcorum excommunicationibus. Eum ordinem tenuit Cono Episcopus Prænestinus in Concilio Belvacensi anno MCXIV. in quo Thomas de Marla, qui dioeceses Remensem, Laudunensem, & Ambianensem vexabat, excommunicatus est, *cum sederet Belvaci generali conventu Gallicanæ Ecclesiæ*, ut ait Sugerius Abbas. At Ivo Carnotensis gravem adversùs Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem & apostolicæ sedis Legatum querelam movit, eò quòd primam cognitionem electionis Episcopi Aurelianensis ad se traxisset. *Si intra provinciam*, inquit, *secundùm quod instituta majorum continent, fieret prima discussio, sicut necesse foret &c.*

Ivo ep. 65.

VII. Tertium caput nostrarum observationum ita habet, non solùm judicia in his Conciliis tulisse Legatos, sed etiam canones & statuta condidisse pro disciplina ecclesiastica. cujus rei exempla suppetunt. Namque Concilium Pictaviense habitum anno millesimo centesimo à Legatis Paschalis II. decem canones condidit, quorum nonnulli transcripti sunt in Concilio generali quod Callistus II. celebravit anno MCXXII. in Ecclesia Lateranensi. Aliud quoque Concilium in eadem urbe Pictaviensi celebravere Legati anno MCIX. in quo editi sunt canones sexdecim. In Anglia quoque Legati sedis

apostolicæ varia Concilia celebraverunt, in quibus etiam constituti sunt canones; velut in Londinensi habito anno MCXXV. à Joanne de Crema Legato, qui disciplinam ecclesiasticam restauravit.

VIII. Quoniam autem potestas horum Legatorum non ad hoc tantùm instituta erat ut causas provinciarum definirent, sed ut insuper sedis apostolicæ auctoritatem apud eas retineri procurarent, necessarium erat ut acta synodorum Romam referrentur, eò magis quòd appellationes & conquestiones adversus illorum judicia recipiebantur, tametsi interim effectum eorum non impedirent. Officium Legatorum in referendis ad apostolicam sedem rebus eorum auctoritate decretis rectè explicavit Gregorius VII. anno MLXXIV. ad Geraldum Episcopum Ostiensem & apostolicæ sedis in Hispania Legatum scribens, qui peccaverat aliquatenus in hanc regulam: *Miramur & multùm anxii sumus quòd cùm semper consuetum & valde necessarium fuerit ut si quando Legatus apostolicæ sedis Concilium in remotis partibus celebraverit, sine mora ad annuntiandum omnia quæ egisset reverteretur.* Infrà: *Debuerat prudentia tua illum quem tibi adjunximus, aut aliquem qui synodo interfuisset, quique omnia vice tua nobis rationabiliter expedire sciret, ad nos direxisse: quatenus perspectis omnibus, confirmanda confirmaremus, & si qua mutanda viderentur, discreta ratione mutaremus.* Infrà: *Alii injustè se excommunicatos, alii inordinatè depositos, alii immeritò interdictos conqueruntur.*

Gregor. 7. lib. 1. ep. 16.

Vide suprà lib. 5. c. 53. §. 2.

IX. Hujuscemodi Legatorum numerus immensùm crevit ætate Gregorii VII. quoniam post regulam ab Alexandro II. propositam subtilitas illius seculi invenit artem extorquendi sumptus Legatis necessarios ab Ecclesiis quæ erant intra limites legationis eorum, exemplo petito à procurationibus quæ debentur Episcopis pro visitatione. Præterea Gregorius novam anno MLXXIX. clausulam adjecit juramento Metropolitanorum, quando Pallium recipiebant, qua cogebantur ad suppeditandos sumptus necessarios Legatis quoties per provincias eorum iter agerent ad legationem suam euntes, ut eo pacto certi essent sumptus eisdem Legatis necessarii: *Legatum Romanum eundo & redeundo honorificè tractabo, & in suis necessitatibus adjuvabo.* Constat sanè Gregorium II. anno DCCXXII. clericis ac nobilibus laïcis commendasse Bonifacium, quem in Germaniam mittebat ad convertendos infideles, eosque hortatum esse ut sumptus ei alendo suppeditarent. Hæc sunt Gregorii verba in epistola quarta: *Cui hortamur ob amorem Domini nostri Jesu Christi & Apostolorum ejus reverentiam ut in omnibus solatia exhibeatis, eumque in nomine Jesu Christi recipiatis, ut scriptum est de suis discipulis: Qui vos recipit, me recipit. Providentes insuper necessaria itineris ejus, comitesque tribuentes. Cibum etiam ac potum, vel si quid eguerit, largientes &c.* Gregorius inquam secundus clerum ac nobiles laicos hortatus est ut impendia necessaria Bonifacio præberent. Verùm contributio illa infra mediocritatem subsistebat, quòd exigui admodum sumptus sufficerent homini frugaliter viventi & Apostolorum virtutibus æmulanti; ac præterea contributio illa sponte fiebat. At cùm Legati in provincias accederent cum pompa & splendido comitatu, necessarii erant immensi sumptus; adeoque contributio propter illos imperata personas ecclesiasticas opprimebat; quæ cogebantur eam pendere pro visitatione, tametsi Legati ad eas non accederent. Quare Innocentio III. visum est ut modus quidam iis rebus adhiberetur, edito in eam rem canone in Concilio Lateranensi anno MCCXV. qui tamen non admodum iniquus est Legatis.

Vide suprà lib. 5. c. 48. §. 1. & seqq. & cap. 51. §. 1. & seqq.

Concil. Rom. an. 1079.

Vide suprà lib. 5. cap. 41. §. 1. & cap. 48. §. 2.

Vide suprà lib. 5. cap. 51. §. 6.

Cap. Procurationes. de censibus.

X. Hæ Legatorum procurationes gravissimam in Galliis querelam excitaverunt. Etenim Episcopi videntes perpetuam velut reciprocationem Legatorum Roma venientium ac statim abeuntium antè quàm eis licuisset mala provinciarum introspicere, ac per consequentiam antè quàm iisdem malis remedia adhibuissent, cùm id inquam Episcopi cernerent, dicebant summos Pontifices potiùs studere augendis suorum fortunis quàm sanandis subjectorum malis. Ita enim ad Paschalem II. scribit Ivo Carnotensis Episcopus: *Cùm enim à latere vestro mittitis ad nos Cardinales vestros tanquam filios uterinos, quia in transitu apud nos sunt, non tantùm non possunt curanda curare, sed nec curanda prospicere. Inde est quòd multi præpositorum facta gladio linguæ ferire cupientes dicunt sedem apostolicam non subditorum quærere sanitatem, sed suam aut lateralium suorum quærere commoditatem.* Et quoniam mos mittendorum Legatorum prævaluerat, Episcopi Gallicani, non spernendam occasionem rati, eum vertere studuerunt in commodum regni. Etenim quemadmodum ducentis antè annis contenderant ne cuiquam Episcoporum Gallicanorum concederetur legatio sedis apostolicæ, nullusque præterea perpetuus Legatus mitteretur in Gallias, nunc Paschalem orant ut legationem suam tribuat Episcopo cuipiam transalpino, qui penitiùs introspicere poterit provinciarum morbos eisque remedium adhibere per se aut per relationes ad sedem apostolicam mittendas. Addunt autem cupere se in primis ut ministerium illud delegetur Hugoni Archiepiscopo Lugdunensi, qui præclarè admodum in eo se gesserat sub Gregorio VII. & Urbano II. *Alicui transalpino legationem sedis apostolicæ injungatis, qui & viciniùs subrepentia mala cognoscat, & ea vel per se vel per relationem ad sedem apostolicam maturiùs curare prævaleat.*

Vide suprà lib. 5. cap. 54.

Ivo epist. 109.

XI. Tandem diversæ vexationes quæ regna afflixerunt ob frequentiam Legatorum, qui prætextu disciplinæ ecclesiasticæ sæpenumero se negotiis publicis immiscebant, & marsupia sua inflabant, Episcopos & populos in fastidium harum legationum verterunt; ut colligi potest ex Matthæo Parisio variis in locis. Quod auctum est ob inutilitatem horum sumptuum. Nam judicia à Legatis lata in synodis regni interdum Romæ mittebantur in irritum parte inaudita altera. Hinc illæ lacrymæ Ivonis Carnotensis ad Paschalem secundum scribentis ob thesaurariam Ecclesiæ Cabilonensis, cujus possessione Drogo quidam deturbatus fuerat judicio Concilii gene-

ralis Galliarum apud urbem Pictaviensem habiti à Legatis sedis apostolicæ: *Confirmantibus eisdem Cardinalibus judicium nostrum*, (inquit Ivo in epistola XCV.) *ex ratione & auctoritate judicavimus non fuisse canonicam investituram.* Interim Drogo restitutus fuerat à summo Pontifice, inauditis iis quorum intererat. Unde occasionem sumit Ivo affirmandi modum hunc agendi efficere ut inutilis omnino fit celebratio horum Conciliorum; *Quid etiam ultra valebunt celebranda Concilia, quorum per unius personæ delationem irrita fient quantalibet auctoritate fulta judicia? Unde rogamus sanctitatem vestram ut librata consideratione commodorum & incommodorum quæ de ejusmodi perturbatione nasci possunt, saniori sententiæ animum accommodetis; ut & judicia synodalia nonnisi summa ratione cassentur, & mandata apostolica curiosius observentur.* Eadem Hincmaro mens fuerat ducentis & eo ampliùs ante Ivonem annis: quam cum indignatione aperit in epistola ad Nicolaum primum scripta, quæ extat apud Flodoardum, occasione Rothadi Episcopi Suessionensis in generali regni synodo depositi à judicibus electis; quod judicium instaurari nihilominus in Concilio Romano volebat Nicolaus: *Si de reliquo verba iniquorum prævaluerint adversum nos, sicut jactitant proferentes, non erit necesse de provincialibus synodis, in quibus hactenus laboravimus, magnopere laborare. quippe quoniam erit & lex & spes sibi quisque.* Antea autem dixerat propter appellationes hujusmodi: *Non solùm ab ecclesiasticis personis, verùm & multò magis à secularibus, nostra judicia contemnuntur.* Itaque in animum inducit monendos à se esse Episcopos, si quid peccent. *Si corrigere se voluerint*, inquit, *congaudebo. Sin autem, ad vestrum eos judicium provocabo. Qui si ire voluerint, vestra sancta sapientia quid inde melius viderit decernere procurabit. Si autem ire noluerint, facient quod sibi utile judicaverint.*

Ap. Flodoard. lib. 3. hist. Rem. c. 13.

XII. Summi Pontifices, postquam Episcopos Gallicanos eò flexerant ut appellationes à judiciis suis patienter ferrent, omnem auctoritatem in se trahere studuerunt, ita ut eam cum nullo communicarent. Eo pacto Concilia generalia ecclesiastica regni sensim abolita fuere. Frequentiæ verò Legatorum hæc ratio præscripta est, ut nonnisi ob graves causas accederent ad provincias, sive pro revocanda pace inter Reges Galliarum & Angliæ, sive pro bello adversùs Albigenses, seu etiam ob alias similes causas. Hujuscemodi legationis illustre exemplum extat apud Matthæum Parisium. Narrat ille Cardinalem Romanum anno MCCXXVI. missum esse in Galliam cum auctoritate Legati, ut provideret petitionibus Raymundi ultimi Comitis Tolosatium; cujus bona publicata fuerant ob hæresim Albigensium, quorum ipse erat fautor. Unde patet summum Pontificem extendisse follicitudinem suam ad res temporales, tanquam connexas spiritualibus, id est, hæresi; quemadmodum observavit Clemens IV. in suis epistolis. Igitur cùm Legatus advenisset, Concilium convocavit apud urbem Biturigensem; ad quod invitavit Regem, Archiepiscopos, Episcopos, & clerum Ecclesiæ Gallicanæ, atque insuper Comitem Tolosanum. In hoc conventu adfuerunt centum Episcopi è novem provinciis; præter Abbates, Priores & procuratores Capitulorum. Et quia Lugdunensis Archiepiscopus de primo consessu contendebat cum Archiepiscopo Senonensi, Rothomagensis verò cùm Biturigensi, Burdegalensi, Narbonensi, & Auscitano, adnotat Matthæus Parisius ad vitandam contentionem consessum illic non fuisse dispositum tanquam in vero Concilio, sed tanquam in conventu & Consilio extraordinario: *Timebatur de discordia. Et ideo non fuit sessum quasi in Concilio, sed ut in Consilio.* Cùm autem controversia moveretur inter Simonem Comitem Montisfortis & Raymundum Comitem Tolosanum, Legatus præcepit Archiepiscopis ut unusquisque seorsim cum suffraganeis suis sententiam promeret, eamque scripto traderet, quò illam summo Pontifici & Regi Francorum Legatus ostendere posset, excommunicationi interim subdens eos qui sententiæ suæ secretum proderent. Unde colligi potest vim conventuum ecclesiasticorum Galliæ reductam esse ad simplex consilium. *Præcepit Archiepiscopus singulis Legatus cum præsentibus ut convocatis seorsum unusquisque suffraganeis, cum eis deliberarent super negotio præfato, & traderent Legato consilium suum redactum in scripto. Quo facto, Legatus excommunicavit omnes qui super hoc sua consilia revelarent, dicens se ea velle Domino Papæ significare & Francorum Regi ostendere.*

Similis historia habetur supra lib. 3. cap. 16. §. 10.

CAPUT XXXI.

Synopsis.

I. Legati in se traxerunt omnem auctoritatem Conciliorum ecclesiasticorum. Confirmationem autem canonum summo Pontifici reservaverunt.

II. Non possunt ministerium suum exequi intra Gallias absque consensu Regis. Probatur ex Gregorio magno.

III. Ratio hujus instituti aperitur. Epistola Concilii Africani ad Celestinum explicata contra mentem illustrissimi Cardinalis Perronii.

IV. Concilium Sardicense Vicarios apostolicæ sedis adesse sinit in synodis provincialibus, si causa Episcopi dejecti retractanda fuerit. Aliud obtinebat in Africa, cui ignotum erat Concilium Sardicense. Legati in provincias missi non possunt absque consensu Principum.

V. Idem jus obtinuit olim apud Anglos. Probatur ex Rogerio de Hoveden. Prudens Philippi Pulcri Regis ad Bonifacium VIII. responsio.

VI. Si quid Legati tentabant adversùs canones & vetustam consuetudinem, intercessione regia rescindebatur. Legati persæpe convellebant dignitatem Episcoporum. Gravis monitio Ivonis Carnotensis ad Hugonem Lugdunensem scribentis.

VII. Episcopi regiam auctoritatem implorabant adversùs temeritatem Legatorum. Probatur ex Ivone.

VIII. Legatorum facultates examinari debent antè quàm munere suo fungantur. Probatur exemplis.

ADDITIO.] Canones quidam Concilii Claromontani sub Urbano secundo nunc primùm eduntur. De censu annuo Episcoporum, quem ex altaribus recipere debent. Emendatus & illustratus canon primus Concilii Nemausensis. Illustratus etiam canon quartus Concilii Claromontani. Dedit is originem juri præsentationis, quo Abbates fruuntur quoad Ecclesias parochiales. De Primatu Lugdunensi. Ei acriter restiterunt Senonenses. De archiepiscopatu Dolensi. Rursum nonnulli canones Claromontani nunc primùm editi.

I. SUPEREST ut examinemus an per illas tempestates pessumdata fuerit regia auctoritas quoad convocationem Conciliorum Gallicanorum aut promulgationem decretorum pro ordinanda politia ecclesiastica propositorum. Lucem magnam iis quæ dicturi sumus afferet distinctio illa quam suprà attulimus inter synodos ecclesiasticas & regias, quæ à Pippino Rege introducta fuit, simulque viam aperiet ad perfectam intelligentiam hujus difficultatis. Nam synodi ecclesiasticæ cognoscebant de litibus & controversiis quæ ad causas communes pertinebant; interdum verò canones condebant, qui tum demum obtinebant vim legis postquam eos Princeps confirmaverat in synodo regia. At Legati omnem horum Conciliorum auctoritatem in se traxerunt, atque etiam cognitionem causarum quas in Conciliis provincialibus tractari receptum antea erat. Confirmationem autem canonum summo Pontifici reservaverunt. Quo agendi modo multùm imminuta est regia auctoritas. Attamen Principes eam sartam tectam conservaverunt in tribus capitibus magni momenti. Primùm enim passi non sunt Legatos absque consensu suo exequi munia legationis intra Gallias. Tum si quid à Legatis tentabatur adversùs canones & vetustam consuetudinem, intercessione regia infringebatur. Demum suæ dispositioni conservaverunt convocationem Conciliorum regiorum.

Vide suprà c. 14. hujus libri.

II. Primùm omnium satis constat Legatos nullam muneris sui functionem attingere in Gallia potuisse absque petitione aut expresso consensu Regis, cùm id apertè doceat Gregorius magnus. Jusserat ille synodum in Gallia celebrari ad abolendam simoniam. Verùm Episcopi parum erant solliciti de exequendis jussis ejus. Quare Gregorius cupiit ut Legatus apostolicæ sedis ad Gallias accederet pro executione sui consilii. Quoniam verò jura Principum rectè noverat, negotiorum tractationi assuetus, quòd responsalem apostolicæ sedis egisset apud Imperatores Constantinopolitanos, Regum Francorum auctoritatem sartam tectam integramque esse voluit. Itaque anno DCI. summo studio institit apud Reginam Brunichildem ut ipsa ad se scriberet, quatenus, si ita Regina jusserit, Legatum cùm consensu auctoritatis regiæ in Galliam mittat, cujus industria corruptelæ consuetudinis ad regulam dirigerentur in synodo regni: *Sed quoniam eos quorum est locus hæc insequi nec sollicitudo ad requisitionem nec zelus excitat ad vindictam, scripta ad nos vestra discurrant, ut personam, si præcipitis, cum vestræ auctoritatis assensu transmittamus quæ unà cum aliis sacerdotibus hæc & subtiliter quærere & secundum Deum debeat emendare.* At Regina morem gerens Pontifici legatos anno sequenti DCII. misit Romam pro variis negotiis, eisque inter cetera mandavit ut Legatum apostolicæ sedis in Galliam mitti peterent; ut constat ex quadam Gregorii epistola, qua hanc Reginæ pietatem mirificè laudat. *Præfati autem viri magnifici filii nostri*, inquit Gregorius ad Reginam Brunichildem scribens, *date capitulari inter cetera petierunt, quod sibi ex vestra perhibuere jussione mandatum, ut talis debeat à nobis in Galliis persona transmitti quæ facta synodo cuncta quæ contra sacratissimos canones perpetrantur omnipotenti Deo auctore possit corrigere.* Verùm res ista caruit effectu ob bella apud Gallias suborta. Ceterùm jus illud regium confirmari etiam potest ex literis summorum Pontificum Vigilii & Pelagii, quorum verba relata sunt ad calcem capitis decimi noni. Quippe duo illi Pontifices declarant se vicariatum suum concessisse Episcopis Arelatensibus juxta petitionem Regum, *juxta petitionem & mandatum.*

Vide suprà lib. 5. c. 56. & c. 58.

Vide lib. 5. c. 16. §. 6.

S. Gregor. lib. 9. epist. 64.

Idem lib. 11. epist. 8.

III. Ratio hujus introductionis haud dubiè canonica est, quandoquidem summi Pontifices se ad eam accommodant. Peti autem ex eo potest quòd extraordinarium in

politia ecclesiastica esset mitti in provincias Legatum qui Conciliis provinciarum interesset, quemadmodum ad Cælestinum Papam scribir Concilium Africanum : *Nam ut aliqui tanquam à sanctitatis tuæ latere mittantur nulla invenimus patrum synodo constitutum.* Unde concludunt non toleraturam diutiùs Africam Faustini Episcopi sedis apostolicæ Legati præsentiam. De illo enim intelligi debet hic locus, non autem de Apiario, ut censuit illustrissimus Cardinalis Perronius. *Securi sumus quòd eum, probitate ac moderatione tuæ sanctitatis, salva fraterna caritate ulteriùs Africa minimè patietur.*

IV. Fatendum quidem est hanc Africanorum proposirionem esse contrariam Concilio Sardicensi, quod sedis apostolicæ Vicarios in synodis provinciarum tum adesse finit si causa Episcopi dejecti retractanda fuerit. Verùm Afris ignotum erat istud Concilium. Canones autem in eorum synodo propositi νοθείας accusati sunt, ob hoc quòd è synodo Nicæna laudarentur, cùm revera Nicæni non essent. Interim Africanorum regula certa manet ; nisi si casus evenerit in Concilio Sardicensi notatus. Unde sequitur necessarium esse ut si ea tempora incidant ut necesse sit hanc disciplinæ canonicæ regulam transgredi, suprema protectionis canonum auctoritas, quæ penes Reges est, conveniat cum suprema executionis auctoritate, quæ ad summos Pontifices pertinet, atque adeo non posse Legatos mitti in provincias nisi ita fieri Principes consentiant ob causam aliquam quæ ad statum Ecclesiæ Gallicanæ pertinet. Equidem Pontifices Romani suos Nuncios sive Apocrisiarios habebant Constantinopoli degentes apud Imperarotes. Verùm id fiebat ex consensu Imperarorum ; ac præterea Apocrisiarii illi nullam jurisdictionem exercebant in vicinis patriarchatibus, nisi ex speciali delegatione Principis. Exemplo sit Justinianus ; qui Pelagium sedis apostolicæ Apocrisiarium, Euphremium Patriarcham Antiochenum, & Petrum Hierosolymitanum, ac Hypatium Ephesinum Episcopos delegavit, qui Pallium auferrent Paulo Patriarchæ Alexandrino, qui decreto Principis damnatus erat & in exilium pulsus apud urbem Gazam, quò se judices delegati contulerunt pro executione. Verùm munus horum Apocrisiariorum sive Responsalium in suggestionibus positum erat quas Principibus faciebant pro negotiis Ecclesiæ Romanæ & publicis Ecclesiæ occidentalis. Sic suum quisque Patriarcha Apocrisiarium generalem mittebat pro universa Diœcesi patriarchali ; ut constat ex capite tertio Novellæ constiturionis sextæ Imperatoris Justiniani, & à nobis suprà adnotatum est in cap. XVI. libri quinti, paragrapho quarto.

Vide lib. 5. c. 27.

Liberatus in Breviario cap. 23.

Vide lib. 5 cap. 16. §. 5.

Vide lib. 5 cap. 27. §. 2.

V. Jus autem illud adeo competit Regibus ut non solùm nostri, sed etiam Angli, illud semper summa cura retinuerint. Illustre hujus rei argumentum extat, etiam post introductam Legatorum frequentiam. Cùm enim anno MCXIX. Callistus Papa & Henricus primus Rex Angliæ convenissent apud Gisortium in Normannia, concessit Regi Pontifex ut antiquæ regni ejus consuetudines manerent, ac nominatim ne quis Legatus in Angliam mitteretur nisi ita fieri Princeps postularet à Pontifice. Diserta sunt in eam rem verba Rogerii de Hoveden in parte priori annalium. *Rex à Papa impetravit*, inquit, *ut omnes consuetudines quas pater suus in Anglia & in Normannia habuerat sibi concederet, & maximè ut neminem Legati officio in Anglia fungi permitteret si non ipse, aliqua præcipua querela exigente quæ ab Episcopis regni sui terminari non posset, hoc fieri à Papa postularet.* Reges verò Francorum hunc usum semper retinuisse constat ex ea quæ inter Bonifacium octavum Papam & Philippum Pulcrum Regem suborta est discordia, affirmante Pontifice, misso in Galliam Joanne Cardinale, posse se libere Legatos & Nuncios ad regna mittere *absque petitione cujuslibet vel consensu, usu vel consuetudine contrariis nequaquam obstantibus.* At Philippi responsio, tametsi multa comitate condita, sartam tectam integramque præstat auctoritatem regiam. Ait enim non prohibere se quin Legati, Nuncii, & aliæ personæ accedant ad Gallias, *nisi sibi & regno sint legitima ratione suspecti, vel alias habeat justam causam.* Praxis quæ dein obtinuit usque ad hæc nostra tempora præclarè admodum probatur auctoritate actorum quæ edita sunt in capite XXIII. §. II. libertatum Ecclesiæ Gallicanæ.

Vide suprà lib. 5. cap. 56. & 57.

Vide suprà lib. 5. cap. 56. §. 3.

VI. Nunc veniendum est ad alterum caput nostrarum observationum. Illud autem versatur in jure quo usos fuisse diximus Reges nostros prohibendi ea quæ à Legatis tentarentur contra canones. quæ propositio omnino manifesta est. Legati persæpe convellebant dignitatem Episcoporum, eisque interdum nonnulla præcipiebant, intentata excommunicationis pœna, propter causas indifferentes, sive etiam in certis capitibus quæ antiquis canonibus contraria erant. Constat id ex epistolis Ivonis Episcopi Carnotensis, qui alicubi Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem sedis apostolicæ Legatum rogat ne deinceps novi quicquam præcipiat adversùs canones & jus Episcopis quæsitum ; ne si ea imperentur quæ effici non possint, contumaciter ejus imperia spernantur. Tum eum monet debere prudentiam ejus considerare, cùm aliquid in materia levi & indifferenti præcipit, vel quando imminuit aut mutat ea quæ antiquitas sancivit, consuetudo servavit, & patrum auctoritas confirmavit, debere inquam prudentiam ejus considerare quamnam institutionem sequi oporteat, quibusve obediendum sit, patribusne, qui adhuc nobis in scriptis suis loquuntur, an Legato, qui nihil aliud prædicat quàm ut eorum vestigia adorentur. *Cùm verò ea*, inquit, *quæ indifferenter se habent, & in quibus non observatis minimè salus periclitatur, vel observatis minimè juvatur, tam obnixè servanda sancitis, vel cùm ea quæ antiquitas sanxit, consuetudo servavit, & venerabilium auctoritas patrum sacrata firmavit, prout vultis minuitis aut mutatis, attendere debet prudentia vestra quid saluti eorum quibus per omnia prodesse debetis conferatis, vel quorum institutio sit tenenda, vel* quibus

Ivo. ep. 60.

quibus obedientia potiùs sit exhibenda, an illis sanctis patribus, qui adhuc nobis in scriptis suis loquuntur, an vobis, quibus nihil aliud est propositum nisi priorum sequi & honorare vestigia. Alibi verò apertiùs eum alloquitur. Significat enim timendum esse ne Episcopi jugum excutere meditentur, si agnoverint Hugonem cupidine potentiæ accensum adimere velle subjectis sua jura. Tum eum admonet debere potiùs eum sua cuique jura servare, exemplo beati Petri: qui tametsi Paulo prælatus fuisset, curam Ecclesiæ cum eo communicavit; adeo ut ille evangelium Judæis prædicaverit, hic verò gentibus. *Licèt enim*, inquit idem Ivo, *prudentia vestra velit & debeat ministerium suum honorare, reminisci tamen debet quia cùm Petrus Paulo esset prælatus, dederunt tamen sibi invicem dexteras societatis, ut alter in gentibus, alter in circumcisione prædicaret evangelium. Attendat ergo discretio vestra utrum hoc ita fieri liceat, & si liceat, utrum expediat; ne forte odisse & detrectare incipiant jugum vestrum quos vultis habere subjectos, dum, hoc exemplo, suo se intellexerint jure privandos.* Ivo ep. 61.

VII. Episcopi, tametsi eo tempore servitutem satis æquo animo tolerarent, concoquere non poterant audaciam Legatorum; cui quodam modo resistebant cùm eorum mandata exequi recusabant, aut cùm admonitionibus suis eos urgebant. Verùm quoniam Legati fulmen excommunicationis habebant adversùs eos qui mandatis suis resistere nitebantur, necessarium fuit regiam auctoritatem implorare adversùs infractionem canonum & vetustæ consuetudinis. Intelligebant quippe Episcopi protectionem canonum & optimarum consuetudinum, quæ ad Reges pertinet, in eo præcipuè versari ut eorum temeritatem reprimat qui suprema auctoritate, quæ ad executionem canonum usurpanda est, abutuntur. Probatio hujus praxis peti potest ex epistola quam anno MXCVI. ad Regem Philippum primum scripsit Ivo Carnotensis. Paulò antè Urbanus II. Papa duo Concilia celebraverat, unum apud Clarummontem in Aquitania prima, aliud verò apud Nemausum in prima Narbonensi. Tum verò Lugdunensis Archiepiscopus Hugo sedis apostolicæ Legatus tertium Concilium eodem anno celebrare constituerat, ad quod Episcopos Gallicanos evocare volebat. *Post duo Concilia hoc anno à Domino Papa celebrata,* inquit Ivo ad Philippum Regem scribens, *nunc Legatum ejus Lugdunensem Archiepiscopum infra eundem annum tertium generale convocare & ad hoc regni vestri Episcopos invitare.* Eam igitur ob causam consultus Ivo respondit se nihil accepisse de convocatione hujus Concilii, neque per literas ad se à Legato scriptas, neque per latorem earum; si tamen Hugo faceret eam convocationem, eam institutioni apostolicæ consentaneam non fore, neque consuetudini ecclesiasticæ; adeo ut si Legatus Episcopos urgere vellet ultra terminos à patribus constitutos, Rex teneatur hujuscemodi injustis oppressionibus resistere cum consilio Episcoporum. *Quod tamen si faceret*, inquit, *non esset hæc apostolica institutio vel ecclesiastica consuetudo. Quòd si quis eos ultra terminos à patribus constitutos angariare voluerit, vos habito cum eis communi consilio injustis oppressionibus pro persona vestra resistite: sic ut quæ Dei sunt Deo reddant, & quæ Cæsaris sunt Cæsari reddere non omittant.*

Vide suprà lib. 4. cap. 9. § 4. & in lib. 5. cap. 52. § 1.

Ivo ep. 58.

VIII. Reges nostri semper retinuerunt potestatem impediendi executionem constitutionum à Legatis editarum quoties illæ adversari videbantur vetustæ consuetudini Galliarum. Verùm id ea via tentatum est quæ plurimum haberet humanitatis, minimum morarum, quæque præterea valentior erat quàm ea quæ occasiones expectari suadebat ut conquisito in præsens remedio, earundem constitutionum executio impediretur. id quod ætate Ivonis assolebat. At præsens usus postulat ut Legatorum facultates examinentur. Si verò aliquid in eis adversum reperiatur libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, tum Rex declarat prohibere se executionem facultatum quoad caput illud adversum libertatibus. id quod vulgò vocant Legati facultates * verificare, eisque modificationem adhibere quæ necessaria visa fuerit. Prima omnium modificatio singillatim facta continetur in literis Regis Francisci primi pro legatione Ludovici de Canosa Episcopi Tricaricensis anno MDXIV. item pro Archiepiscopo Barensi anno MDXXII. & pro Cardinale Farnesio anno MDXXXIX. Dein Reges eam curam delegarunt curiæ Parlamenti: quæ modificationes tum primùm auxit annis MDXLII. & MDXLVII. arrestis latis pro facultatibus Cardinalium Sadoleti & sancti Georgii.

* Verifier les facultez du Legat.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

Duo Concilia generalia ab Urbano secundo celebrata esse in Galliis adnotat Ivo Carnotensis in loco paulò antè laudato, Claromontanum videlicet, & Nemausense, ut explicat illustrissimus Archiepiscopus. Verùm non agitur illic de Concilio Claromontano, quod anno superiore habitum fuerat, sed de Turonensi & Nemausensi. Ea tamen nos occasione usi in prima librorum istorum editione canones aliquot Claromontani Concilii heic edidimus, quos in ista quoque exhiberi debere visum est, ne quid deesset ex prima editione.

CONCILIUM CLARAMONTANUM HABITUM ANNO MXCV.

Ex pervetusto codice MS. monasterii Anianensis in diœcesi Monspeliensi, qui nunc extat in bibliotheca Colbertina.

ANNO dominicæ incarnationis MXCVI. indictione IIII. XIIII. Kal. Decemb. celebrata est apud Clarummontem Arverniæ synodus, præsidente Domino Urbano Papa, considentibus diversarum provinciarum Archiepiscopis numero XII. cum Episcopis LXXXII. Abbatibus innumeris. Die igitur quarta de laïcis quæstio facta est, qui morientibus Episcopis, sive aliis clericis, res defunctorum invasas Ecclesiæ pauperibus subripiebant: contra quos commune Concilii totius anathema prolatum est, Papa ipso hujusmodi promulgante sententiam.

I. Si quis post interdicti præsentis cognitionem Episcoporum, seu Presbyterorum, aut aliorum clericorum res invaserit, usque ad satisfactionem excommunicetur. Episcoporum verò deficientium res per Archipresbyterorum seu Archidiaconorum manus aut secundùm mortuorum judicium pro ipsorum salute in eleemosynas dispensentur, aut successori qui futurus est reserventur. Idipsum de Presbyterorum seu clericorum aliorum rebus per Episcopum vel per supradictas personas, aut cui deficientes commiserint, fiat. Si quis autem adversùs ista præsumpserit, anathema sit.

Factæ sunt & insequentibus diebus quæstiones de clericis qui per Gallias Archipresbyterorum seu Archidiaconorum & Decanorum dignitatibus utebantur, cùm eorum aliqui in primo tantùm gradu consisterent. Præceptum itaque est.

Ap. Gratian. dist. 60. cap. Nullus Episcopus. II. Nullus Episcopus in Ecclesia sua nisi Diaconus sit Archidiaconum instituere, nec Archipresbyterum aut Decanum nisi Presbyter sit ordinare præsumat. Quod ut districtiùs teneatur auctoritate apostolica prohibemus & interdicimus.

Questum est etiam de Episcopis qui altaria monasteriis data frequenter redimi pecunia compellebant. Decretum itaque est.

III. Quia quidam simoniacæ pravitatis ramus in Galliarum partibus jam diutiùs inolevit ut Ecclesiæ vel decimæ, quæ vulgari vocabulo apud eos altaria nuncupantur, monasteriis datæ, sæpius ab Episcopis sub palliata avaritia vendantur, mortuis, nimirum seu mutatis clericis quos personas vocant, nos, auctore Deo, venalitatem omnem tam ex rebus quàm ex ministeriis ecclesiasticis propellentes, hoc ulteriùs fieri auctoritate apostolica prohibemus; sicut etiam præbendas omnes venundandas interdicimus. Porrò quæcunque altaria vel decimas ab annis triginta & suprà hujusce modi redemptione monasteria possedisse noscuntur, quietè deinceps & sine molestia qualibet eis possidenda firmamus, salvo utique Episcoporum censu annuo quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt.

IV. Sanè quia monachorum quidam Episcopis jus suum auferre contendunt, statuimus ne in parrochialibus Ecclesiis quas tenent absque Episcoporum consilio Presbyteros collocent, sed Episcopi parrochiæ curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant; ut ejusmodi sacerdotes de plebis quidem cura Episcopo rationem reddant, Abbati verò pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant, & sic cuique sua jura serventur.

V. Confirmata sunt in eodem Concilio capitula superiorum omnium Conciliorum quæ per eundem Papam aut Melphiæ, aut Beneventi, aut Trojæ, aut Placentiæ celebrata sunt.

VI. Depositi sunt propter ordinationem infra annos factam Episcopi duo; sed iidem ipsi totius Concilii precibus in fine synodi restituti, promittentibus omnibus Episcopis ab hujusmodi ordinatione se ulteriùs cessaturos.

VII. Lugdunensi Ecclesiæ primatus restitutus est super Lugdunensem, Senonensem, Turonensem, & Rotomagensem provincias. Turonensi metropoli citerioris Britanniæ restitutio facta est.

VIII. Tunc etiam expeditio facta est & constituta est equitum & peditum ad Hierusalem & alias Asiæ Ecclesias à Sarracenorum potestate eruendas. Et in eorum bonis usque ad reditum pax continua promulgata.

IX. Et quia pleræque Galliarum regiones alimentorum inopia laborabant, indictum est treugam usque ad annos tres villanis & mercatoribus esse continuam, Militibus verò à quinta feria usque ad dominicam per singulas hebdomadas observandam, clericis autem & monachis omnibus æquè temporibus, ac perinde peregrinis ad loca sacra tendentibus.

NOTÆ STEPHANI BALUZII.

CAN. III.] Repetitus est ad verbum hic canon in Concilio Nemausensi; refertúrque à Gratiano 1. q. 3. c. *Quæsitum*. Concilium istud Nemausense publici juris fecit vir optimus & eruditissimus Dacherius in tomo quarto Spicilegii ex apographo quod multorum manibus terebatur & in meas quoque pervenerat. Verùm tot mendis scatet apographum illud ut dici vix possit. Sanè graviter peccatum est in hoc canone in his verbis: *salvo utique censu annuo quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt*. Quo loco deesse aliquid manifestum est, legendumque *salvo utique*

Episcoporum censu annuo &c. admonet codex MS. duplex sancti Albini Andegavensis, uterque vetus, itemque Gratianus in dicto cap. *Quæsitum.* Quo etiam modo legi debere docet, præter auctoritatem horum canonum synodi Claromontanæ, Paschalis II. in epistola ad Ivonem Carnotensem & Ranulfum Santonensem Episcopos: quæ edita quidem est in Notis ad Goffridum Vindocinensem, sed mutila in hoc loco, ideoque fortassis operæ pretium fuerit eam rursum edi ex pervetusto codice MS. sancti Albini Andegavensis. Unde colligitur falli virum eruditissimum Antonium Dadinum Alteserram, dum nimis credens Goffrido Vindocinensi, asserere non dubitat clausulam illam canoni Claromontano fuisse *adjectam commento Episcoporum, qui peccandi titulum & auctoritatem quærebant.* Hæc sunt verba Paschalis.

Alteserra lib. 4. dissertat. jur. can. cap. 8.

PASCHALIS Episcopus servus servorum Dei venerabilibus Episcopis Ivone Carnotensi & Ranulfo Santonensi salutem & apostolicam benedictionem. Juxta sanctorum canonum sanctiones non ignotum esse vobis credimus quid ultionis maneat ecclesiastici ordinis viros apostolicæ sedis decreta spernentes. Ipsi enim Arvernensi Concilio affuistis: in quo præsidente prædecessore nostra bonæ memoriæ Papa Urbano, considentibus Galliarum Episcopis, decretum est ut altaria quæ ab annis XXX. & suprà sub vicariorum redemptione monasteria possedisse noscantur, quietè deinceps & sine molestia qualibet monasteriis ipsis firma permaneant. Salva utique Episcoporum * *censu annuo quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt. Vos autem huic simplicitati incongruam duplicitatem innectitis, & personarum redemptionem mutatis nominibus extorquere conamini. Unde oportet nos hujuscemodi versutias sinceritate veritatis apostolicæ obviare. Præcipimus ergo ut decretum illud omnino integrè teneatur, nec super illud quicquam ulteriùs pro eisdem altaribus exigatis. Sanè quod vobis dicimus, ceteris quoque Galliarum Episcopis erga suarum diœcesium monasteria præcipimus observandum. Datum Romæ IX. Idus Martii.*

** In codice S. Albini scriptum est supra lineam, manu fortean suppare, sed diversa, & synodalis*

Extant in eodem codice sancti Albini literæ Gaufridi Episcopi Carnotensis apostolicæ sedis Legati, quibus prohibet ne deinceps Archidiaconus & Decanus Ecclesiæ Andegavensis annuum censum exigant à monachis sancti Albini pro Ecclesia Legionensi, quæ est apud Andegavos, & à monasterio sancti Albini pendet. Et haud dubiè annuus ille census, quem ii viri exigebant à monachis S. Albini, diversus erat à censu annuo quem Episcopis conservavit canon Claromontanus. Nam epistola illa Gaufridi in codice sancti Albini descripta est statim post epistolam Paschalis II Papæ.

Gaufridus Dei gratia Carnotensis Episcopus apostolicæ sedis Legatus R. venerabili Andegavensis Ecclesiæ Archidiacono & Hu. Decano salutem in Domino. Quod à sanctis patribus cohibitum est, & à Romanæ sedis Pontificibus solenniter sub anathemate condemnatum, nobis aut vobis retractare non licet, nec à quoquam minore debet rescindi. Quapropter eam pravam & antiquam consuetudinem de relevandis post decessum alicujus personæ Ecclesiis à beatæ memoriæ Papa Urbano & ejus successore Domino Paschali dudum prorsùs abolitam & damnatam innovare vel restituere vel ejus aliquam adinvenire compositionem planè simoniacum est, & hæreseos ab omnibus improbandæ notam incurrit. Unde vestræ fraternitati apostolica auctoritate & nostra per præsentia scripta mandando præcipimus quatinus abominabilem illam & ignominiosam consuetudinem de annuo censu apud Legionem à fratribus nostris monachis beati Albini exigendo prorsùs omittatis, & interdictum quod in prædicti loci Ecclesiam pro extorquendo hujusmodi censu promulgastis post acceptas has literas sine dilatione solvatis, & ne ulteriùs ad nos prædicti monachi fatigentur hujus rei causa modis omnibus caveatis. Alioquin flagitii tanti piaculum graviter in vos compellimur ulcisci.

CAN. IV.] Repetitus quoque est ad verbum hic canon in eodem Concilio Nemausensi, extatque apud Gratianum 16. q. 2. c. *Sanè quia.* Refertur autem in epistola Eugenii III. quæ nunc primùm editur ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis, data ad Tomeriensem & Crassensem Abbates in prima Narbonensi.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis sancti Pontii & Crassensi Abbatibus salutem & apostolicam benedictionem. Grave nimis est sedis apostolicæ mandatis dura cervice resistere & ejus constitutiones velle in irritum revocare. Per alia siquidem scripta sollicitudini vestræ mandavimus ut excommunicatos venerabilis fratris nostri Petri Narbonensis Archiepiscopi nequaquam susciperetis, & de substituendis sacerdotibus in parrochialibus vestris Ecclesiis, quas in provincia ipsius habetis, decretum prædecessoris nostri sanctæ memoriæ Urbani Papæ firmiter servaretis. Quod nimirum tale est. Sanè quia monachorum quidam Episcopis jus suum auferre contendunt, statuimus ne in parrochialibus Ecclesiis quas tenent absque consilio Episcoporum Presbyteros collocent, sed Episcopi parrochiæ curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant, ut hujusmodi sacerdotes de plebis quidem cura Episcopis respondeant, Abbati verò pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant, & sic sua cuique jura serventur. *Vos verò, sicut ex iterata ipsius fratris nostri conquestione accepimus, neque ipsius interdictum neque decretum ipsum servare ullatenus voluistis. Per iterata itaque vobis scripta mandamus & mandando præcipimus quatinus & à consortio excommunicatorum memorati fratris nostri omnino abstineatis, & in vestris Ecclesiis, quas in ejus episcopatu habetis, absque ipsius consensu Presbyteros minimè collocetis. Alioquin nos & ipsos Presbyteros excommunicandi & Ecclesias interdicendi ei auctoritatem concessimus. Data Romæ apud sanctum Petrum IV. Idus Maii.*

Tum in epistola generali ad universos monachos per episcopatum Narbonensem constitutos eundem canonem, quem ab Urbano secundo in Arvernensi Concilio statutum esse docet, prorsùs observari jubet. Editur autem nunc primùm ea epistola ex eodem Chartulario.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Abbatibus, Prioribus, & aliis monachis per episcopatum Narbonensem constitutis salutem & apostolicam benedictionem. Quoniam quidam monachorum Episcopis jus suum auferre contendunt, à venerabilis memoriæ Urbano prædecessore nostro in Alvernensi Concilio statutum est ne in parrochialibus Ecclesiis quas tenent absque consilio Episcoporum Presbyteros collocent, sed Episcopi parrochiæ curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant, ut hujusmodi sacerdotes de plebis quidem cura Episcopis rationem reddant, Abbati verò pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant. Quia ergo justitia ac rationis ordo suadet ut qui à successoribus sua desiderat mandata conservari, decessoris sui voluntatem & statuta custodiat, per præsentia vobis scripta mandamus quatenus Presbyteros quos in parrochialibus ejus Ecclesiis collocatis venerabili fratri nostro Petro Narbonensi Archiepiscopo præsentetis; ut, si idonei fuerint, animarum curam, sicut statutum est, ab eo suscipiant. Nihilominus quoque vobis præsentium auctoritate mandamus ut oblationum & decimarum portionem, quæ à populo provenit, & secundùm statuta canonum ad jus Archiepiscopi spectare dinoscitur, exceptis his quæ vobis à sede apostolica specialiter de his indulta sunt, ei absque contradictione aliqua persolvatis. Præterea quoniam ad aures nostras perlatum est quòd quidam ex vobis parvulos solenniter baptizare, laicis pœnitentias & eucharistiam contra suæ professionis regulam dare præsumunt, præsentium auctoritate omnimodis prohibemus ne de cetero id attentare præsumant. Alioquin nos eidem fratri nostro Archiepiscopo vestra potestatem concessimus ut in hujusmodi præsumptores ecclesiasticæ severitatis censuram exerceat. Data Romæ apud sanctum Petrum IV. Idus Maii.

Literæ autem ad eosdem Abbates, quarum in priore epistola [illegible]onem fecit Eugenius, sic habent in eodem Chartulario.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis sancti Pontii & Crassensi Abbatibus salutem & apostolicam benedictionem. Ex conquestione venerabilis fratris nostri Petri Narbonensis Archiepiscopi & Canonicorum Ecclesiæ suæ accepimus quòd in Ecclesiis quas in ejus episcopatu tenetis Capellanos absque conscientia eorum ponatis, & ab eis excommunicatos in vita & in morte recipitis. quod & rationi contrarium & sanctorum patrum decretis omnino adversum esse dinoscitur. Quia ergo tantæ præsumptionis excessum dissimulare non possumus nec debemus, per præsentia vobis scripta mandamus quatenus eorum excommunicatos de cetero nullatenus recipiatis, & de substituendis Presbyteris in parrochialibus vestris Ecclesiis, quas in eodem episcopatu habetis, prædecessoris nostri sanctæ memoriæ Urbani Papæ constitutum firmiter teneatis; ut videlicet vos ipsi Presbyteros eligatis & prædicto Archiepiscopo præsentetis, quibus, si idonei fuerint, animarum curam committere debeat, ut de plebis cura ei respondeant, vobis verò pro rebus temporalibus debitam subjectionem exhibeant. Videte itaque ut hoc mandatum nostrum ita efficere studeatis ne iteratus clamor exinde ad aures nostras debeat pervenire. Data Ferentini III, Idus Aprilis.

Major fuit monachorum Engolismensium reverentia quàm Narbonensium. Quod abundè patebit ex editione actorum quæ extant in Chartulario monasterii sancti Amantii de Buxia in diœcesi Engolismensi.

Quando Americus Capellanus Ecclesiæ sancti Clementis de Cassanolio perrexit in Jerusalem cum Comite Pictavensi, remansit ipsa Ecclesia sine Capellano. Monachus autem sancti Amantii, Iterius nomine, qui obedientiam illam tenebat, venit ad Petrum Episcopum, quærens ab eo dari sibi aliquem Presbyterum qui in Ecclesia illa cantaret. Episcopus verò non habens quem mitteret, prædicto monacho Iterio ut loco Americi præfatæ Ecclesiæ capellaniam teneret præcepit & facere omnia quæ Presbyter facere in Ecclesia debet jussit, scilicet Missas celebrare, pœnitentias dare, infirmos visitare, mortuos sepelire, & hoc tamdiu donec ipse Presbyterum per manum suam secundùm voluntatem suam mitteret qui in Ecclesia ipsa cantaret.

Quod autem in hoc canone Claromontano præcipitur ut Presbyteri in parrochiis monachorum instituti de plebis cura rationem reddant Episcopo, discedere ab hoc loco non possum quin addam verba Guillelmi Episcopi Cadurcensis, quæ accuratè docent quidnam Presbyteris illis incumberet. Instituta erat controversia de Ecclesia sancti Stephani Vaitiacensis apud Cadurcos inter Ebalum de Turenna Abbatem Tutelensem & Presbyterum quendam nomine Petrum. Ea tandem composita est Divonæ Cadurcorum anno MCXIII. adjudicata Ecclesia Abbati & monasterio Tutelensi, jussu Gerardi Episcopi Engolismensis sedis apostolicæ Legati, ac consentiente Leodegario Biturigum Archiepiscopo. Ait verò Guillelmus Episcopus Cadurcensis: *Hæc autem redditio, donatio, atque concessio ita facta est ut electione & providentia Tutelensis Abbatis & monachorum in supradicta Ecclesia sancti Stephani de Vaitiaco sacerdos ponatur, sed nobis præsentetur, à nobis curam suscipiat animarum, nobis obedientiam promittat, de * synodali censu & parata nobis respondeat, ad synodum nostram more ecclesiastico & ad Concilium Archidiaconi & ad communium nostram juxta consuetudinem Caturcensis patriæ veniat.* Hæ Guillelmi Cadurcensis Episcopi literæ extant in Chartulario Ecclesiæ Tutelensis. Renovatus autem est hic canon Claromontanus in Concilio Lateranensi sub Callisto II. ut illic adnotabimus. Ceterùm heic adnotandum est huic canoni Claromontano imputandam esse originem juris quo hodie utuntur Abbates, quoties beneficia vacant quibus animarum cura imminet, quæque ab eorum monasteriis pendent. Destinant enim virum huic ministerio, quem Episcopo præsentant. Tum verò Episcopus eum in beneficio instituit, si idoneus repertus fuerit.

* Hic est census annuus Episcopi conservatus in canone Claromontano.

SUA JURA SERVENTUR.] In vetustissima collatione canonum bibliothecæ Colbertinæ notata nu. 4048. post hæc verba additur. *Item ibidem. Si verò laici decretis canonicis resistentes Ecclesias violenter tenere præsumpserint, ipsi excommunicentur, in Ecclesiis verò illis nullum divinum officium fiat, nullus ibi aret, lumen non ponatur, mortuus non sepeliatur, baptismi tantùm gratia ibi non negetur, infirmis remedio pœnitentiæ & communionis subveniatur.*

CAN. VII.] Decretum Urbani secundi in hac synodo Claromontana editum pro primatu Lugdunensi ex MS. codice Lugdunensi primus in lucem emisit illustrissimus Archiepiscopus cum eruditissima dissertatione de Primatibus. Hanc dignitatem Gregorius VII. contulit Archiepiscopo Lugdunensi Gebuino postquam is cum Gregorio redierat in gratiam, ut ipsemet Gebuinus scribit ad Rodulfum Archiepiscopum Toronensem: *Veruntamen sciatis nos postea Romam perrexisse, & gratiam Domni Apostolici, quam quidam occasione litigii Pictavensis subtraxisse videbantur, pleniter &, ut credimus, irretractabiliter suscepisse; sicut videre potestis in privilegio nobis ab eo facto, quo confirmat cetera Lugdunensium dignitatum privilegia. Nos enim vobis illud mittimus, quia præcepit Domnus Papa ut in Ecclesia vestra & in Ecclesiis suffraganeorum vestrorum scriberetur in testimonium.* Eas literas integras nuper dedimus in appendice libri de Primatibus, itemque alias ejusdem Gebuini ad eundem Rodulfum & suffraganeos ejus, in quibus eos laudat quòd Ecclesiam Lugdunensem *matrem & dominam more bonæ sobolis* vocarent. Ceterùm ei Lugdunensium dignitati acriter restiterunt Senonenses. Extat autem ea de re gravis epistola à Ludovico VI. Rege Francorum scripta ad Callistum II. Papam, quæ edita est in tomo III. Spicilegii Dacheriani pag. 147. & postea in appendice libri de Primatibus titulo XIV.

CITERIORIS BRITANNIÆ.] Mirum est quod heic dicitur, Turonensi metropoli factam esse in synodo Claromontana restitutionem citerioris Britanniæ. Nam ea suum Archiepiscopum per multum ævi habuit post hanc synodum, ut adnotatum est in capite XLVI. libri quinti. qua de re nos plura, Deo juvante, dicemus ad Hildebertum. Sed multa per eas tempestates decernebantur in synodis quorum usus non adeo facilè obtinebat. Exemplo sit vel unicus hic canon Claromontanus. Tametsi enim Urbanus provinciam Senonensem subjecisset Lugdunensi, serò id observatum fuit. Quoad verò Britanniam, jam ostendimus sub Innocentio demum tertio eam ad officium rediisse. Et apud Beslyum in probationibus historiæ Comitum Pictavensium pag. 414. extant acta quædam data recenter post Concilium Claromontanum, anno nimirum MXCVI. Indictione IV. VI. Non. Martii, quibus subscribit Rollandus Dolensis Archiepiscopus.

ITEM ALII CANONES CONCILII CLAROMONTANI.

Ex veteri codice MS. illustrissimi viri PETRI DE MARCA Archiepiscopi Parisiensis.

a

URBANUS II. IN CONCILIO CLARIMONTIS. Ea quæ à sanctis patribus de simoniacis statuta sunt nos quoque sancti spiritus judicio & apostolica auctoritate firmamus. Quicquid igitur in sacris ordinibus vel in ecclesiasticis rebus vel data vel promissa pecunia adquisitum est nos irritum esse nullasque vires obtinere censemus. Si qui tamen à simoniacis non simoniacè ordinati sunt, siquidem probare potuerint se, cùm ordinarentur, eos nescisse simoniacos, & si tunc pro catholicis habebantur in Ecclesia, talium ordinationes misericorditer sustinemus, si tamen laudabilis eos vita commen[illegible] Qui verò scienter se à simoniacis consecrari imò [illegible]ri permiserint vel passi sunt, eorum consecrationem omnino irritam esse decernimus.

Quicunque sanè cupiditate parentum, cùm adhuc parvuli essent, Ecclesias vel Ecclesiarum beneficia per pecunias adepti sunt, postquam eas omnino dimiserint, si canonicè in eis vivere voluerint, pro misericordia ibidem eos esse concedimus, neque pro hoc facto à sacris ordinibus removemus, si aliàs digni inveniantur.

Illi verò qui per se ipsos, cùm jam majoris essent ætatis, nefanda cupiditate ducti, eas emerunt, si in aliis Ecclesiis canonicè vivere voluerint, servatis propriis ordinibus pro magna misericordia inibi eos ministrare permittimus. Quòd si ad alias fortasse transferri non poterunt, & in eisdem canonice vivere promiserint, minoribus ordinibus contenti, ad sacros ordines non accedant. salva tamen in omnibus apostolicæ sedis auctoritate. Si qui tamen ante emptionem catholicè ordinati sunt, cùm ea quæ emerunt dimiserint, & vitam canonicam egerint, in suis gradibus permittantur; nisi fortè ejusmodi Ecclesia sit ut ibi primum locum debeant obtinere. Primum enim vel singularem vel præpositura vel officii locum in emptis Ecclesiis eos habere non patimur.

ET INFRA. Quamvis autem misericordia intuita, magnaque necessitate urgente, hanc in sacris ordinibus dispensationem constituerimus, nullum tamen præjudicium sacris canonibus fieri volumus; sed obtineant proprium robur, & cessante necessitate, illud quoque cesset quod factum est pro necessitate.

ITEM. Illud quoque præcipimus, ut pro chrismate & baptismo & sepultura nihil unquam exigatur.

ITEM POST ALIA. Illud summopere &

apostolicæ auctoritatis privilegio prohibentes, ut nullus in clericali ordine constitutus nullusque monachus episcopatus aut abbatiæ aut cujuslibet ecclesiasticæ dignitatis investituram de manu laici suscipere audeat. Quòd si præsumpserit, depositione mulctetur.

HI canones maxima ex parte sumpti sunt ex Concilio Placentino, quod præterito mense Martio Urbanus celebraverat in Longobardia. Repetiti autem fuerunt in hoc Concilio Claromontano; ut fidem facit, præter canones Anianenses suprà descriptos, Bertholdus Constantiensis in Chronico: *In hac synodo* (Claromontana) *Dominus Papa eadem statuta quæ & in præterita synodo Placentina confirmavit.*

Quinam autem Episcopi & Cardinales huic Concilio interfuerint, longum esset recensere, neque facilè numerus eorum iniri potest. Illustriores nominant monachi Majoris-monasterii Turonensis in sua narratione; de qua mentio facta est in capite XLVI. libri quinti.

CAPUT XXXII.

Synopsis.

I. De convocatione Conciliorum regiorum. Enumeratio eorum quæ suprà dicta sunt.

II. Reges semper retinuerunt convocationem horum Conciliorum, Varia eorum nomina. Curia, Parlamentum *&c.*

III. Conventus habiti propter res ecclesiasticas sub tertia Regum nostrorum dynastia non condebant canones. Ratio hujus instituti investigatur. Mansit tamen sua auctoritas Conciliis regiis. Probatur ex Glabro.

IV. Item ex Sugerio. Religiosi viri apud Sugerium, & religiosi laici apud Glabrum. Probatur etiam ex auctore vitæ sancti Bernardi, & ex Arnulpho Lexoviensi.

I. NUNC inspiciendum est tertium caput observationum quas proposuimus in capite superiori, convocatio nimirum synodorum regiarum. Jam antea monuimus eas fuisse distinctas ab ecclesiasticis, ex eo capite quòd istæ de causis singularibus cognoscebant, Concilia verò regia causas generales tractabant quæ pertinent ad disciplinam & politiam Ecclesiæ & reipublicæ; adeo ut si quæpiam synodus ecclesiastica novos canones condidisset, non antè rati erant quàm in Concilio regio examinati & à Principe confirmati fuissent. Adnotavimus suprà eum fuisse morem sub Pippino Rege, Carolo Magno, Ludovico Pio, & Carolo Calvo. Tum etiam observavimus ea Concilia constitisse, non solùm ex Episcopis & Abbatibus, sed etiam ex Comitibus & proceribus regni ac regiis Consiliariis. Hi verò examinabant quicquid ad politiam ecclesiasticam pertinebat, Regique significabant quænam modificationes adhibendæ essent rebus circa eam constitutis.

II. Quamvis Legati in se traxissent curam convocandorum Conciliorum ecclesiasticorum, eorumque inutiliras pervicisset ut prorsùs omitterentur in regno, Reges tamen prorsùs retinuerunt convocationem Conciliorum regiorum, quorum per illas tempestates valida fuit auctoritas. In secunda dynastia vocabantur *Synodus, Conventus, Concilium, Placitum*, & *Colloquium*; in tertia verò, *Curia, Conventus, Concilium generale regni* apud Rigordum, & *Parlamentum*. Hincmarus locum ad quem Episcopi conveniebant *curiam* vocat. Ivo autem multoties id nomen tribuit conventui agi solito in Natali Domini, aut in Paschate, cui Episcopi & proceres regni intererant; ut in epistola CLVIII. *Commonitorias literas mittatis Archiepiscopis & Episcopis ad curiam quæ habenda est in Natali Domini Suessionis.* Sugerius verò interpretans vocem *colloquium*, quæ Latina est, eum conventum recepto tum Gallico vocabulo *Parlamentum* vocat. *Magnum Parlamentum congregavit*, inquit de Rege Ludovico juniore loquens. *Ibi Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates, & magna pars Baronum Franciæ convenerunt.* Utrumque nomen conjungit Abbas Urspergensis, ut conventus hujuscemodi significet, *curiale colloquium.* Eo exemplo Franci conventus generales nominaverunt curias Parlamenti. quod nomen retinuere corpora eorum judicum qui vice sacra judicant.

III. Ad probandum autem jus quod Regibus competit in convocandis Conciliis regiis neque major neque illustrior auctoritas adferri potest quàm ea quæ extat apud Abbatem Sugerium, qui tum summæ rerum præerat apud Gallos, pari auctoritate & gratia vigens apud summos Pontifices & Reges Francorum. Hic ergo in vita Ludovici junioris ait Regem illum, post ductam Burdegalæ anno MCXXXVII. in matrimonium Eleonoram Aquitaniæ Ducissam, audita patris morte, Lutetiam remeasse: *quæ est*, inquit, *regni caput & sedes regia; ubi solent Reges antiquitus conventum Prælatorum & principum* (id est, magnatum regni) *evocare ad tractandum super statu Ecclesiæ & de regni negotiis ordinandum.* Per illas verò tempestates hi qui conveniebant ad tractandum de rebus ecclesiasticis nullos canones, nulla edebant statuta, procul à moribus synodorum quæ sub prima & secunda Regum nostrorum dynastia celebratæ sunt. Ea immutatio ex eo profecta est quòd cùm innumeri canones jam conditi essent, necessarium non erat ut novi conderentur; tum etiam ex eo quòd summi Pontifices, qui antea solebant synodis provinciarum hanc curam relinquere, nondum recepto ut canones ederentur in Conciliis Romanis, eam auctoritatem ad se traxerunt, edicto ut Legati ad sedem apostolicam dimitterent cognitionem causarum. Constat quidem hoc agendi modo ademptum non fuisse Conciliis regiis jus edendorum statutorum, neque Regibus auctoritatem ea confirmandi. Tamen nuspiam invenimus id à quoquam per ea tempora

Sugerius in Gestis Ludovici VII. cap. 1.

usurpatum. Satis esse existimabant si fidem & antiquam disciplinam intemeratam præstarent adversùs novitates quas nonnulli conabantur introducere in detrimentum vetustorum canonum. Exempli causâ, cùm Robertus Rex anno MXVII. admonitus fuisset à Richardo Comite Aurelianensi in ea urbe grassari hæresim quandam novorum Manichæorum, eò accessit; habitoque regio conventu Episcoporum, Abbatum, illustriorumque ac religiosorum laïcorum, inquiri jussit quinam hujus impietatis auctores fautoresve essent. Cùm autem compertum fuisset duos viros præcipuos è clero, Heribertum videlicet & Lisoium, capita esse hujus sectæ, cùm frustra admoniti fuissent ut insanam illam opinionem deponerent, Rex ex sententia omnium laïcorum eos igne cremari jussit, ut testatur Rodulphus Glaber hujus temporis scriptor: *Quantocyus Aurelianis properans, convocatis plurimis Episcopis & Abbatibus ac religiosis quibusque laïcis, acerrimè cœpit perscrutari qui essent auctores hujus perversi dogmatis. —— Dictum est eis quoniam nisi celeriùs ad sanam fidei mentem redeant, Regis jussu & universæ plebis consensu igne essent protinus cremanturi.* Necessarium autem non erat ut Romanæ sedis sententia expectaretur, tametsi de hæresi ageretur; quoniam ea nova non erat aut dubia, sed vetus hæresis, jam olim apertè damnata in veteribus Conciliis.

IV. At in schismate quod in Ecclesia Romana emersit inter Innocentium II. Papam & Petrum Leonis anno MCXXX. Rex Francorum Ludovicus, edoceri cupiens utrius communionem amplecti deberet, Concilium regium convocavit apud Stampas; ubi congregavit Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & alios viros religiosos, id est, laïcos. Electi virtutes potiùs examinatæ sunt quàm ipsa electio. Nam quamvis major egentium pars in Petrum Leonis inclinasset, Rex tamen, ex sententia Ecclesiæ Gallicanæ, Innocentio adhæsit, qui & propriis virtutibus juvabatur & eorum meritis à quibus electus erat. Regem porrò convocasse hoc Concilium testatur his verbis Sugerius: *Quo Rex, ut erat piissimus Ecclesiæ defensor, citò compunctus, Concilium Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum, & religiosorum virorum Stampis convocat; & eorum consilio magis de persona quàm de electione investigans &c.* Existimandum autem non est magnates regni non interfuisse huic conventui. Nam præterquam quòd verba illa Sugerii, *& religiosorum virorum*, id satis testantur, (juxta modum loquendi à Glabro usurpatum, qui *religiosos laïcos* vocat proceres qui Roberti Regis jussu convenerunt apud urbem Aurelianensem) extat etiam diserta ejus rei probatio apud Bernardum Abbatem Bonæ-vallis. Narrat ille in libro secundo de vita sancti Bernardi Claræuallensis Abbatis sanctum illum ad Concilium illud fuisse evocatum, Regem autem, Episcopos, & proceres communi consilio integrum hoc negotium ejus judicio prorsùs permisisse. Unde patet magnates regni ei Concilio interfuisse. *Ubi verò ad locum ventum est*, inquit, *celebrato priùs jejunio, & precibus ad Deum fusis, cùm de eodem verbo tractaturi Rex & Episcopi cum principibus consedissent, unum omnium consilium fuit, una sententia, ut negotium Dei famulo imponeretur, & ex ore ejus tota causa penderet.* *

CAPUT XXXIII.

Synopsis.

I. Conciliorum regiorum præcipua cura erat videre ne quid detrimenti caperent antiqua Regis & Ecclesiæ Gallicanæ jura. Procerum præsentia justam Episcopis causam subministrabat qua se apud summum Pontificem excusarent, si recederent ab institutis curiæ Romanæ. Probatur ex Ivone Carnotensi. Episcopi homagium Regi præstare coacti, quamquam aliud statuissent Romani Pontifices.

II. Probatur item ex literis à clero Gallicano ad Bonifacium VIII. *scriptis. Ex iis colligitur, non solum Episcopos, sed etiam laicos censuisse de politia ecclesiastica. Tum, Proceres & populum continere solitos in officio clerum.*

III. Hunc coactum obtendebant Episcopi Gallicani quoties Italicas artes eludere destinaverant. Probatur ex iis quæ in urbe Biturigensi contigere anno 1226. *apud Matthæum Parisium.*

I. PRÆCIPUA horum conventuum cura erat videre ne prætextu novitatum quæ in politiam ecclesiasticam introducebantur quid detrimenti caperent antiqua Regis & Ecclesiæ Gallicanæ jura. Ea autem erat temporum illorum cautio ut quoniam deliberatio fieri debebat à corpore Concilii, causarum definitio non permitteretur solis Episcopis, quos jam Vaticani fulmina terruerant, sed magnatum etiam regni sententia adjungeretur, qui personarum ecclesiasticarum corpus compellebant æquitatis rationem habere. Coactus enim ille & efflagitatio laïcorum justam Episcopis causam subministrabat qua se apud summum Pontificem excusare possent cùm se accommodaverant ad eorum volun-

* ILLUSTRE est in eam rem testimonium Arnulphi Sagiensis Archidiaconi tum temporis adversùs Gerardum Episcopum Engolismensem Petri Leonis in Aquitania Legatum scribentis. Ait ergo Arnulphus in capite quinto: *Nuntiato in Galliis schismate, dum pro partibus vario favore multi multa loquuntur, fidelisque populus ancipiti raptatur errore, primus Regum catholicus Princeps Rex Francorum Ludovicus occurrit. Is vocatis Episcopis & omnibus qui probatæ religionis in Galliis habebantur, convocato etiam clero regnique majoribus, Concilium statuit generale.* Tractatus ille Arnulphi Sagiensis Archidiaconi, qui dein antistes Lexoviensis fuit, editus est ab amicissimo viro Domno Luca Dacherio monacho Benedictino in tomo secundo Spicilegii veterum scriptorum pag. 336.

tatem. Sed tamen id aliquo exemplo probandum est. Extant autem duo valde illustria. Primum petitur ex Ivone Episcopo Carnotensi: qui ad Paschalem II. Papam scribens circa annum MCVIII. narrat quid actum fuisset in Curia seu Parlamento quod Rex Philippus primus in festo Natalis Domini habuerat apud urbem Aurelianensem. Agebatur de restitutione Radulfi Archiepiscopi Remensis, ejusque Ecclesiæ possessione abjudicanda Gervasio. Negotium autem illud Ivo valde urgebat apud Regem. Is verò consensit ut Radulfus se sisteret curiæ mox habendæ, in qua agitari posset hoc negotium cum

Ivo ep. 158. proceribus regni. *Adquievit tandem precibus nostris*, inquit Ivo, *& concessit ut tum ad curiam suam, quæ Aurelianis in Natali Domini congreganda erat, securè adduceremus, & ibi cum eo & cum principibus regni de hoc negotio, quantum fieri posset salva regni*

Vide lib. 4. c. 13. §. 4. *integritate, tractaremus.* Verùm id quod sequitur magni momenti est. Nam Radulfus restitutus quidem est, ut Ivo optaverat, sed ea lege ut homagium ab omnibus Episcopis præstari solitum Regi præstaret. Gregorius septimus, Urbanus secundus, & Paschalis secundus summi Pontifices prohibuerant in Conciliis Romanis ne Episcopi homagium præstarent Principibus. At Galli nostri his decretis consensum suum adhibere noluerunt. Unde intelligere possumus Concilia regia non cessisse Romanis quæ jura regia infringebant, ac præterea eadem Concilia adegisse Episcopos regni ad reverentiam erga Principes. *Sed reclamante curia*, inquit Ivo, *plenariam pacem impetrare nequivimus, nisi prædictus Metropolitanus per manum & sacramentum eam fidelitatem Regi faceret &c. Quod persuadentibus & impellentibus totius curiæ optimatibus, etsi propter mandatorum rigorem minus licebat, factum est tamen; quia ecclesiasticæ paci & fraternæ dilectioni sic expediebat.* Rogat autem Ivo Paschalem Papam ut factum illud gratum habere velit, quod non alia de causa pravum est quàm quòd superiorum prohitioni contradicat; verùm illud esse tolerandum quod neque reparari possit, neque locus sit ultioni: *Ibi consilio & pietatu studeatis visceribus abundare ubi fas non est debitam fortitudinem exercere.*

II. Alterum exemplum petitur ex literis à clero Gallicano ad Bonifacium VIII. Papam scriptis. Docent quippe Regem Philippum Pulcrum convocasse Episcopos, Abbates, Priores conventuales, Decanos, Præpositos, & procuratores Ecclesiarum cathedralium & collegialium, syndicosque & procuratores urbium & communitatum regni, eos verò, juxta Principis edictum, Parisios accessisse, & in Ecclesia cathedrali congregatos esse anno MCCCII. die decima mensis Aprilis. In eo conventu, cui Philippus interfuit, oratio Principis per procuratorem ejus audita est. Disseruit ergo Archidiaconum Narbonensem Philippo Regi literas Pontificis reddidisse, in quibus duo quædam continerentur. Primum, regnum Franciæ sedi apostolicæ subjectum esse, etiam quoad temporalia. Secundum, quod nihil aliud erat quàm primi executio, præcipere Pontificem omnibus Prælatis, Magistris in theologia, & Professoribus utriusque juris ut Romam accedant, ad corrigendum excessus & damna quæ Rex, officiales ejus, Barones & populi inferebant Ecclesiis & personis ecclesiasticis. Quoniam verò ex illa Episcoporum aliorumque virorum absentia oritetur miserrima totius regni vastitas, unde consequeretur pernicies fidei rarusque sacramentorum usus, præter immensam vim auri quæ extra regnum ea ratione asportaretur, velle Principem, cum consilio hujus conventus, providere ne quid detrimenti Regi, regno, & Ecclesiæ Gallicanæ adferant ea quæ à summo Pontifice & Ecclesia Romana tentabantur circa hæc quæ suprà dicta sunt & alia nonnulla capita. Introductas nempe reservationes beneficiorum, consecrationes Archiepiscoporum & Episcoporum ademptas Episcopis comprovincialibus, beneficia à summo Pontifice conferri alienigenis, qui neque in iis resident, neque ullo munere suo funguntur; super hæc, omitti non debere pensiones, novas exactiones, & servitia immoderata, nonnullasque alias novitates, quas Princeps dissimulare ultrà non poterat. Tum à Prælatis, Baronibus, ceteris, & ab unoquoque eorum summo studio postulavit, præcepit tanquam dominus, & ut amicus rogavit ut se consilio & ope sua juvarent, quemadmodum ad id tenebantur ratione fidei quam Principi spoponderant. Quippe cupere se seriò studere conservandæ antiquæ libertati, honori, & statui regni sui suorumque subditorum, ac præterea reparandis damnis suprà memoratis, ac reformationi regni & Ecclesiæ Gallicanæ. At Baronibus & syndicis communitatum seorsim deliberantibus in hac materia, una omnium vox fuit, reddere se Principi gratias quòd tam præclarum consilium suscepisset, vitam porrò se ac fortunas suas lubenter oblaturos periculis ut regium illud consilium ad effectum perducatur. Addunt autem se novitates illas non toleraturos deinceps, tametsi Princeps eas pati aut dissimulare voluerit. Episcopi verò in epistola sua quam diximus ad Bonifacium aiunt se conatos esse animos Regis ac Baronum placare ac lenire, ac publicè dixisse eam summo Pontifici mentem non fuisse ut libertatem regni vel famam Regis violaret. Coactos tamen statim respondere, omni cunctatione remota; adeo ut publicè tunc dictum ad eos fuerit quòd si quis ipsorum contrariam sententiam promeret, haberetur pro inimico Regis & regni. *Ac prædicto*, inquiunt, *patenter & publicè universis quòd si quis voluntatis contraria appareret, ex tunc pro inimico Regis & regni notoriè habebatur.* Cùm autem intelligerent in eo positum esse negotium ut si voluntati Regis & Baronum repugnarent, periculum esset ne laici exuerent reverentiam & obsequium in Ecclesiam Romanam & Gallicanam, necessitate illa adactos respondisse adjuvaturos se Regem consilio & ope sua pro conservatione personæ ejus, juriumque, ho-

norum, ac libertatis regni, eos nimirum Epiſcopos qui ducatus, comitatus, baronias, aliave feuda poſſidebant, juxta conditiones ſuorum juramentorum, alios verò, ſecundùm ſponſionem fidei. Regi nihilominus ſupplicaſſe ut pateretur Epiſcopos ad Bonifacium accedere, quandoquidem Romano Pontifici obedire tenebantur. Regem verò ac Barones reſpondiſſe non permiſſuros ſe ut Epiſcopi iter illud aggrederentur. Cùm itaque manifeſtum foret imminere diſſidium inter regnum & Eccleſiam Romanam, cùm eis minæ frequenter proponantur pro captione temporalitatis, reſque eò devenerit ut pro nihilo habeantur excommunicationes quas ferri circa hæc contingeret, orare ſe Pontificem ut eam curam his malis adhibeat quæ animorum concordiam poſſit reducere, tum etiam ut literas revocet quibus eos evocaverat ad Concilium, *vocationis edictum*, ut aiunt Epiſcopi.

Epiſtola illa manifeſtè probat duas obſervationes à me paulò antè prolatas. Primùm quidem, non ſolùm perſonas eccleſiaſticas, ſed univerſum conventum deliberaſſe de politia eccleſiaſtica ad prohibendam novitatis introductionem. Tum, Proceres & populum continere ſolitos in officio clerum eiſque ſecuritatem addere adversùs aulæ Romanæ terrores.

III. Intelligebant ſanè perſonæ eccleſiaſticæ eum agendi modum plurimùm valere apud ingenia curiæ Romanæ. Itaque quoties privatim eorum interesset, publicè proteſtabantur non ſolùm non aſſentiri ſe ſummi Pontificis deſideriis, ſed etiam Regem & Principes palam obſiſtere, adeo ut minarentur ſe vitam ac fortunas ſuas ea de cauſa lubenter objecturos periculo. Illuſtre hujus rei exemplum extat in conventu Eccleſiæ Gallicanæ quem anno MCCXXVI. Avarici Biturigum egit Romanus Cardinalis, ut in Henrico III. narrat Matthæus Pariſius. Cùm is de negotio Albigenſium diſſeruiſſet, ſecretis conatibus, cùm jam plures ex delegatis receſſiſſent, obtinere tentavit ut ratio haberetur petitionis quam Papa faciebat, nimirum ut duarum præbendarum collatio ſedi apoſtolicæ reſervaretur, quarum una ad Epiſcopi aut Abbatis collationem pertineret, alia verò ad Capitulum aut monaſterium. Verùm huic petitioni interceſſerunt procuratores Capitulorum Eccleſiarum metropolitanarum, aſſerentes id fieri non poſſe quin ſcandalum ingens excitetur in Eccleſia Gallicana, conſenſum verò quorundam nullius roboris futurum in cauſa quæ ad publicam omnium utilitatem ſpectabat. Addunt autem Regi & omnibus Principibus deſtinatum eſſe ei petitioni obſiſtere: *Cùm ferè omnes majores, & generaliter omnes ſubditi, necnon & ipſe Rex, & omnes principes parati ſint contradicere & reſiſtere uſque ad capitis expoſitionem & omnis honoris privationem: præſertim cùm videatur imminere propter hoc ſcandalum ſubverſio regni & Eccleſiæ generalis.* Infrà: *Domine, moveat vos zelus univerſalis Eccleſiæ: quia ſi omnium eſſet univerſalis oppreſſio, poſſet timeri ne immineret generalis diſceſſio. quod Deus avertat.* Verba hæc cum indignatione quadam facta Legati conſilium interruperunt: qui palam profeſſus eſt ſe, cùm in curia Romana verſaretur, nunquam conſenſiſſe hujuſcemodi exactionibus, & haud-dubiè mandatum illud ad ſe miſſum eſſe ea mente ut executioni mandaretur ſi imperii aliorumque regnorum conſenſus accederet,

Vide ſuprà cap. 11. §. 10.

CAPUT XXXIV.

Synopſis.

I. De Conciliis Eccleſiæ Gallicanæ tempore ſchiſmatis ultimi.

II. In iis nihil reperitur adverſum regiæ auctoritati; quæ ſemper tota integra conſervata eſt. Deliberationes Eccleſiæ Gallicanæ ſpectantur tantùm velut conſilium Regi datum. Indigent ejus conſenſu & confirmatione. Debent congruere ſtatutis Conciliorum. Præclara verba Joannis Juvenalis de Urſinis Advocati regii referuntur.

III. Carolus ſextus conatur extinguere ſchiſma. Eam ob rem congregavit Concilium Gallicanum; in quo decreta eſt ceſſio Benedicti XIII. quam is pollicitus erat.

IV. Ex diverſis ordinibus conſlatam eſſe hanc congregationem probatur ex conſtitutione Caroli. Cautè itaque intelligendus eſt Archiepiſcopus Remenſis, qui ſolius cleri mentionem facit.

V. Ordo obſervatus in rogandis perſonarum eccleſiaſticarum ſententiis explicatus verbis Joannis Juvenalis de Urſinis. Simon Cramandus Patriarcha Alexandrinus præfuit huic conventui. Ei per legatos præfuiſſe Regem adnotatum eſt in vita MS. Caroli ſexti.

VI. Legati ad Benedictum miſſi, qui viam ceſſionis ei proponerent. Vir callidus eorum ingenia eluſit. Rurſum legatio ad eum miſſa; itemque ad Bonifacium IX. ab Hiſpania. Irrito conatu. Dein ſubtractio ab obedientia Benedicti decernitur in Concilio Eccleſiæ Gallicanæ.

VII. Ei reſtituitur obedientia, opera Ducis Aurelianenſis.

VIII. Rurſum in congregatione Eccleſiæ Gallicanæ anno 1406. agitata eſt materia ceſſionis & ſubtractionis. Quorundam audacia edicto Principis repreſſa, qui apertè invehebantur in viam ceſſionis & ſubtractionis. Tum pronuntiat Concilium non toleraturos ſe deinceps reſervationes beneficiorum aliave ingenia aulæ Romanæ. Magni viri interfuerunt huic Concilio.

IX. Anno 1408. decreta eſt neutralitas. Eccleſia Gallicana modum præſcribit tenendum in diſpenſationibus, judiciis appellationum, & proviſionibus beneficiorum donec durabit ea neutralitas. Ea ſtatuta confirmata ſunt à Principe & à Concilio Piſano.

X. Poſt extinctum ſchiſma, Carolus ſextus Eccleſiam Gallicanam reduxit in ſuam antiquam libertatem. Magni momenti eſt ejus conſtitutio.

I. SUB Carolo ſexto, Carolo ſeptimo, & Ludovico duodecimo Concilia Gallicana novam rurſum faciem ſumpſiſſe videntur. Attamen ſi res propiùs introſpiciatur, deprehendere

deprehendere licet id nihil aliud esse quàm continuationem celebrationis Conciliorum regiorum, cum accessione quadam exteriori fulgoris, quo dignitas Ecclesiæ Gallicanæ illustratur. Certè occasiones quæ tunc inciderunt magni momenti erant, quòd agererut de reformatione Ecclesiæ in capite & in membris, adeo ut ad obtinendum id quod destinatum erat necessarium fuerit invereratis corruptelis opponere consensum universæ Ecclesiæ Gallicanæ, quæ eam ob causam omnium oculis proponi debuit, ut amplitudo ejus clariùs eluceret in conventu generali.

II. Attamen in Conciliis illis, quæ ab anno MCCCXCIV. usque ad annum MCCCCXL. frequentissima fuerunt, nihil regiæ auctoritati adversum reperitur. Contrà in iis deprehenditur integra executio jurium regiorum quæ in initio hujus libri adnotata sunt, ad Regem nimirum pertinere jus convocandi Ecclesiam Gallicanam, proponendi materiam quam in conventu agitari voluerit, examinandi res in eo decretas, easque, si visum fuerit expedire, approbandi, earumque executionem jubendi. Duobus modis fieri potest illud examen, vel cum consilio illustriorum virorum ex tribus regni ordinibus, vel etiam ex sententia minoris numeri. Primi modi exempla superiùs proposita sunt quoad tempora secundæ Regum nostrorum dynastiæ & initia tertiæ. Unde factum ut Hincmarus ad Regem Ludovicum Balbum scribens anno DCCCLXXVII. dicat: *Quia de generalibus Ecclesiæ ac regni negotiis sine generali primorum regni consilio & consensu speciale dare consilium nescio, & consen ium deliberare non valeo, nec præsumo.* At nunc videbimus Consilium regium ad pauciores esse redactum; cùm è contrà corpus Ecclesiæ firmetur præsentia plurimorum hominum eruditorum, ut in conventibus negotia accuratiùs expendantur. Nunquam tamen discedere oportet ab hac certissima regula, deliberationes Ecclesiæ Gallicanæ considerari non posse aliter quàm velut consilium Regi datum, easque executioni non posse mandari absque consensu & confirmatione ejus. Præterea decreta illa rata esse non possunt, si quid statutum fuerit quoad politiam ecclesiasticam adversum canonibus Conciliorum generalium in regno susceptorum. Oportet autem ut eorum sententiæ congruant statutis Conciliorum, ita ut eò tantùm tendant ut aut mentem canonum interpretentur aut extendant. Sed Regum ea semper dignatio fuit, etiam illa ætate, ut ab eis tanquam à capite fluere existimarentur bona consilia; tribuebantque ipsi decretis auctoritatem, executionemque maturabant, pro reformatione politiæ ecclesiasticæ; conventus verò Ecclesiæ Gallicanæ, in quibus negotia agitabantur, consilium suum subministrabant. Propositio hæc à Joanne Juvenale de Ursinis, Advocato regio in curia Parlamenti propugnata fuit in congregatione Ecclesiæ Gallicanæ quæ anno MCCCCVI. habita est Parisiis. Advocati hujus regii verba refert filius ejus Joannes Juvenalis de Ursinis Archiepiscopus Remensis in historia Caroli sexti: *Il monstra deux choses. L'une la puissance du Roy de France, qui est le bras dextre de l'Eglise, & qu'il luy loit & doit assembler les personnes ecclesiastiques de son royaume touchant le faict de l'Eglise, pour avoir Conseil & en iceluy presider comme Chef, quand il en est requis; & sans aucune requeste de personne, si bon luy sembloit; comme au cas qui s'offroit, où il avoit esté requis de par l'Université & d'aucuns Prelats & personnes ecclesiastiques. Et que sans supplication de personne, quand il verroit estre expedient, le pourroit faire, & en iceluy conclurre, & faire executer ce qui seroit conclu & avisé en iceluy Conseil.* Ea verò sic reddi Latinè possunt: *Duo quadam ostendit*, inquit Archiepiscopus Remensis de patre suo loquens. *Primùm quidem Regi Francorum, qui dextrum Ecclesiæ brachium est, eam inesse auctoritatem, ut quoties causa Ecclesiæ agitur, si Concilium Ecclesiæ Gallicanæ ab eo petatur, congregare illud & possit & debeat, in eoque præsidere tanquam caput. Deinde posse Regem illud ipsum, etiam non rogatum, si majestati ejus visum foret expedire uti Concilium habeatur. Nunc quidem id fecisse eum juxta preces academiæ Parisiensis & quorundam Prælatorum & personarum ecclesiasticarum. Addidit dein posse Regem, si ea causæ inciderent propter quas ipse putaret celebrandum esse Concilium, posse inquam illum, etiam nullo rogante, personas ecclesiasticas regni sui evocare, in eo autem Concilio curare uti decreta condantur, quibus ipse robur & firmitatem auctoritate sua tribuet.* Hujus regiæ auctoritatis clara documenta extant in modo agendi qui tunc temporis usurpatus est ad sopiendum diuturnum illud schisma quod Ecclesiæ unitatem scidit per multos annos.

Hunc locum visum est Latinè reddere in hac editione.

III. Cùm Carolus V. Rex Clementi VII. Avenioni sedenti adhæsisset in schismate, filius ejus Carolus VI. pariter cum universo regno adhæsit Benedicto XIII. quem post Clementis obitum Cardinales Avenioni commorantes elegerant, postquam eis pollicitus fuisset amplexurum se omnes vias quæ proponerentur pro unione Ecclesiæ, etiam usque ad cessionem sive resignationem papatus inclusivè. Summa cura conatus est Carolus ad unitatem revocare contendentes, tam eum qui Romæ commorabatur quàm qui Avenioni. Ut autem investigaret quanam in primis ratione id assequi posset, in Concilione generali, sive per viam compromissi, aut cessionis, Concilium congregavit Prælatorum, Capitulorum, nobilium, communitatum, Doctorum in theologia & in utroque jure, aliorumque procerum, qui censuerunt viam cessionis securiorem esse, breviorem, ac omnium maximè honestam & decoram, porrò eam fidelium conscientiam in tuto collocaturam, ac schisma prorsùs extincturam.

IV. Ex diversis ordinibus conflatam fuisse hanc congregationem discimus ex literis Caroli sexti, in quibus sic habetur: *Convocavimus Concilium Prælatorum, Capitulorum, Nobilium, Universitatum, plurium sacræ paginæ & utriusque juris Doctorum, religiosorumque devotorum, & aliorum procerum regni nostri: intra quæ visis diligenter atque discussis ac digestis maturè pluribus viis, tandem per opinionem ipsius convocati Concilii comperimus assumendam &c.* Quare cum cautione quadam in-

Tom. 2. Libert. Eccl. Gallic. c. 10, §. 2.

telligendus eſt Archiepiſcopus Remenſis in ſua hiſtoria; in qua ait Regem anno MCCCXCIV. congregaſſe Pariſiis Archepiſcopos, Epiſcopos, Abbates, monachos, & alias perſonas eccleſiaſticas, ut ſententiam eorum exquireret in cauſa hujus ſchiſmatis, *pour avoir leurs avis de proceder en cette matiere.* Verba enim hæc non excludunt Nobiles aut ceteros quos Rex evocaverat; tametſi indicant eos in corpore Eccleſiæ Gallicanæ conſtitutos non fuiſſe, ſed in Conſilio regio. Unde factum ut eorum quoque ſententiæ, æquè ac ſententiæ Prælatorum, ſecundùm quam ſubtractio hujuſmodi decreta eſt, mentio fiat in decreto anni MCDVI. lato contra epiſtolam quandam academiæ Toloſanæ: *Prælatos, Univerſitates, viros devotos, Principes inſuper & Duces, Barones, Milites, & cetera Regni & Delphinatus & utriuſque brachii ſuppoſita accitos ad Concilium acciri & congregari fecerimus.* Item in literis Caroli VI. datis anno MCCCCVII. *Avons par plusieurs & diverſes années fait aſſembler pardevers nous en noſtre ville de Paris les Prelats & le Clerge & plusieurs des Princes de noſtre ſang, Barons, Univerſitez des eſtudes, & autres ſages & preud'hommes de noſtre Royaume en tres-grand nombre pour avoir ſur ce leurs avis & conſeil.* Quæ ſic Latinè reddi poſſunt: *Coram nobis per plures diverſoſque annos congregari fecimus in civitate noſtra Pariſienſi Prælatos clerumque & plures ex principibus noſtri ſanguinis, Barones, Univerſitates ſtudiorum, & alios ſapientes & prudentes viros regni noſtri in magno numero, ut ſuper ea re ſententiis conſiliiſque eorum juvaremur.*

V. At ex hiſtoria Joannis Juvenalis de Urſinis diſcimus ordinem obſervatum in rogandis perſonarum eccleſiaſticarum ſententiis; qui meliùs explicari non poteſt quàm ipſis verbis auctoris: *Pour demander les opinions & en faire les relations au Roy & à ſon Conſeil fut ordonné Meſſire Simon de Cramaus Patriarche d'Alexandrie & Eveſque de Carcaſſone, qui eſtoit un des principaux du Conſeil du Roy & notable Clerc. Les Prelats & autres perſonnes eccleſiaſtiques furent tous aſſemblez au Palais à Paris.* Ea vero Latino ſermone ita reddi poſſunt: *Ad rogandas autem ſententias relationemque de iis ad Regem & ad Conſilium ejus faciendam conſtitutus eſt Dominus Simon de Cramando Patriarcha Alexandrinus & Epiſcopus Carcaſſonenſis, vir unus è primis in Conſilio Regis, & notabilis clericus, id eſt, plurima rerum ac literarum peritia clarus. Prelati igitur cum aliis perſonis eccleſiaſticis congregati fuere Pariſiis in Palatio.* Infrà: *Le Patriarche leur expoſa comme le Roy les avoit mandez pour avoir leur avis & conſeil des manieres de proceder & de trouver la voye d'y parvenir. Lors leſdits Prelats, en gardant les louables couſtumes anciennes, firent une proceſſion par la grand' ſale du Palais & par la tour pour venir à la Sainte Chapelle; ou fut dite une Meſſe du ſaint Eſprit par un Prelat pour invoquer l'ayde de Dieu, à ce qu'il les voulut inſpirer à bien deliberer. Puis s'en retournerent en ladite ſale. Et les fit le Patriarche jurer qu'ils diroient leur vraye opinion, ſans aucune fiction ny partialité; & demanda à chacun ſon opinion; dont il y en eut pluſieurs belles & hautes. Et finablement tous furent d'opinion que la voye de ceſſion eſtoit la plus expediente,* imò *neceſſaire à trouver union, & meilleure que la voye de compromis, dont aucuns avoient touché. Laquelle deliberation fut rapportée au Roy, aux Seigneurs du Sang & du Grand Conſeil: leſquels en furent tres-contens. Et fut conclu que ladite voye diligemment ſe pratiqueroit.* Nos iſta quoque Latinè reddenda eſſe cenſuimus in gratiam exterorum, non quidem verbum è verbo reddentes, ſed [illegible]orum ſententiam ſequentes: *Patriarcha h[illegible] ad eos oratione monuit Regem eos ad ſe vocaſſe ut eorum ſententia & conſilio juvaretur in inveſtiganda ratione extinguendi ſchiſmatis. Tum Prælati, juxta morem antiquitus obſervatum, proceſſionem agentes per magnam aulam & certem Palatii, demum ad ſacram capellam venerunt, ubi ab uno ex Prælatis celebrata fuit Miſſa de ſpiritu ſancto ad invocandum auxilium divini numinis in capienda maxima deliberatione. His ita peractis, tum demum in eandem aulam rediere. Jurejurando autem eos adegit Patriarcha prompturos ſententiam ex animo, abſque ulla fictione, & nullo partium ſtudio. Rogavit deinde uniuſcujuſque ſententiam. Multa porrò & eleganter & doctè hac occaſione dicta in conventu ſunt. Una tandem omnium vox fuit, viam ceſſionis magis expedire, immo neceſſariam eſſe ad conſtituendam unionem, & haud-dubiè meliorem via compromiſſi, de qua actum fuerat ab aliquibus. Cùm ita conſtitutum fuiſſet, eaque ſententia ad Regem, ad Principes regii ſanguinis, & ad magnum Conſilium relata fuiſſet, ſummo ab iis applauſu excepta eſt. Itaque decretum fuit uti via ceſſionis omnino obtineret.* Verùm Joannes Juvenalis ſilentio tranſmittit id quod auctor MS. vitæ Caroli ſexti adnotavit, Duces Bituriģenſem, Burgundum, & Aurelianenſem huic conventui præfuiſſe vice Regis.

VI. Anno MCCCXCV. Carolus exequi volens hanc deliberationem Duces Biturigum & Burgundiæ patruos ſuos & Ducem Aurelianenſem fratrem ſuum ad Benedictum Papam miſit, qui ei perſuaderent ut ſecundùm quod ipſe pollicitus fuerat, viam ceſſionis amplecteretur. Verùm eorum ingenia eluſit Benedictus, viam compromiſſi proponens inter partes, quod negotium iſtud adeo implicabat ut finis nunquam ſperari poſſe videretur. Poſt reditum Legatorum Rex cum conſilio alterius congregationis rurſum aliquot viros ad Benedictum deſtinavit oratum ut Papatu cederet; ſi verò is recuſaret, finem ſe ſchiſmati imponere curaturum indicarent, prout meliùs fieri poſſe exiſtimaret. Eodem verò tempore idem ab Bonifacio IX. Antipapa Romæ commorante poſtulari juſſit, quem ob eandem cauſam urgebant Legati Regum Angliæ & Caſtellæ, irrito utrobique conatu, quod uterque Pontificum dignitatem ſuam retinere deſtinaſſet. Quo factum eſt ut Carolus Concilium Eccleſiæ regni ſui Pariſiis congregaverit: ad quod acceſſere Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, procuratores Prælatorum abſentium, ac deputati Capitulorum Eccleſiarum cathedralium. In eo conventu Rex præſente ſe, ac præſentibus etiam Principibus & gentibus Conſilii ſui, cauſam hanc examinari orarique juſſit utrinque à viris doctis, ad eum modum quo orari cauſæ ſolent in curia Parlamenti. *Itaque*, inquit Carolus, *alternatis diebus in Conſilio noſtro, modo & forma quibus audientiæ*

Vide Notas ad Vitas Papar. Avenion. pag. 1011. 1051. 1150. 1167. 1315. 1316. 1339. 1342. 1348. 1351. 1353. 1385. 1386. 1388.

in curia nostra dantur &c. Dictum itaque est teneri Regem juxta sacram scripturam & canones ad adhibendum schismati remedium ejusque extirpationem unà cùm ceteris Regibus procurandam. Quoniam verò ejus schismatis continuatio imputanda erat Benedicto summo Pontifici, quòd viam cessionis à se in electione sua juratam respueret, subtrahendam illi obedientiam velut schismatico. Itaque Rex se ad sententiam Ecclesiæ Gallicanæ accommodans decernit cum consilio Principum regii sanguinis ac nonnullorum aliorum Principum Ecclesiæque regni sui se, Ecclesiam, clerum, & populum recedere ab obedientia Benedicti. Jubet autem ut interim beneficiis provideatur per electiones & collationes. Constitutio illa data fuit Parisiis die XXVII. Julii MCCCXCVIII. & proposita in Parlamento XXIX. mensis Augusti insequentis. Quoniam verò provisiones beneficiorum aliæque expeditiones in curia Romana fieri solitæ multis difficultatibus implicatæ erant, Concilium Ecclesiæ Gallicanæ nonnulla statuta edidit, ut observarentur. Sed eorum confirmationem postulavit à Rege; qui eam concessit, postquam statuta illa in Consilio regio examinata fuerunt; ut patet ex constitutionibus regiis editis annis MCCCXCIX. & MCCCCVI.

Vita Caroli VI. 883.

VII. Cùm subtractio non succederet ex sententia eorum qui ejus repertores fuerant, Dux Aurelianensis summa vi tentabat ut obedientia Benedicto restitueretur. Eam ob causam Rex clerum regni sui convocavit Lutetiam anno MCCCCIII. quò Benedictus misit duos Cardinales. Negotium agitatum est in Consilio regio, præsente Rege, *in absentia Prælatorum*: in quo decretum fuit restituendam esse obedientiam Benedicto, iis conditionibus quæ in quadam scedula continebantur; quarum præcipuæ fuerunt istæ: Cessurum Pontificatu Benedictum, *cedente, decedente, vel ejecto adversario*, provisionesque beneficiorum valituras quæ factæ fuerant tempore subtractionis. His actis, Princeps, præsentibus Biturigum & Burgundiæ Ducibus, *determinationem* suam per Cancellarium significari jussit conventui Prælatorum: quorum aliqui statim consenserunt regiæ constitutioni, alii verò moram sibi dari postularunt ad communicandum cum Episcopis suarum provinciarum. Interim Rex ad se Duces illos accersivit, & ad cathedralem Ecclesiam Parisiensem profectus est: ubi Missa per Cardinalem Prænestinum celebrata, populo significata est voluntas regia, habita in eam rem concione à Petro de Alliaco Episcopo Cameracensi. Attamen constitutio regia modestissimis verbis conscripta est. De clarat enim Rex se quinquennio antè decrevisse subtractionem cum consilio Prælatorum, Principum, cleri, & magnatum regni. Cùm autem sibi affirmatum fuerit à duobus Cardinalibus Papam Benedictum seriò amplecti velle viam cessionis, idcirco se, cum consilio & consensu Ducum Biturigensis & Burgundi patruorum suorum, fratris sui Ducis Aurelianensis, & patrui item sui Ducis Borbonii, cum consilio etiam Prælatorum, academiarumque Parisiensis, Tolosanæ, Andegavensis, & Monspeliensis, plurimorumque magnatum & nobilium regni decernere subtractionem illam in posterum cessaturam, restitutumque iri Benedicto Papæ obedientiam. Isthæc verbis Gallicis explicantur in alia ejusdem Regis constitutione, quæ sic habet: *Sçavoir faisons que* [...]*mme à grande & meure deliberation, & par le conseil des Seigneurs de nostre sang & lignage, des Gens de nostre Grand Conseil, des Prelats de sainte Eglise, Université & Clergié de nostre Royaume &c.* Quorum verborum hæc est versio: *Notum fieri volumus quoniam post magnam & maturam deliberationem, & ex consilio Principum de sanguine & genere nostro, gentium magni nostri Consilii, Prælatorum sanctæ Ecclesiæ, Universitatum & cleri regni nostri &c.* — Tom. 2. Libert. Eccl. Gall. cap. 20. num. 9.

VIII. Anno MCCCCVI. rursum congregata est Ecclesia Gallicana, ac rursum examinata materia cessionis & subtractionis. Jussit autem Rex in suo Consilio ut de ea in utramque partem disputaretur à duodecim Theologis & Canonistis: inter quos magister Petrus Plaout sacræ theologiæ Doctor * luculenter ostendit quanta esset in hujuscemodi rebus regia auctoritas, ut inquit Joannes Juvenalis de Ursinis. Tandem Concilium Regi supplicavit ut quorundam audaciam compesceret, qui paulò acerbiùs invehebantur in viam cessionis paulò antè propositam ad extirpandum schisma, subtractionemque vituperabant quæ facta fuerat. Eam ob rem orarunt regiam majestatem ut sub certis pœnis prohiberet ne quis deinceps talia loqueretur, utque decerneret rata esse & firma quæcunque acta fuerant tempore subtractionis; quicquid verò secùs præsumptum fuerit, in irritum mitteretur. Annuit Princeps postulatis, constitutione data die XIV. Januarii MCDVI. in qua continentur jussiones, mandata, & prohibitiones, uti Concilium postulaverat. Præterea Concilium pronuntiavit non toleraturos se deinceps reservationes beneficiorum, gratias expectativas, aliave ingenia aulæ Romanæ in contemptum veterum Conciliorum à summis Pontificibus introducta. Regem verò rogavit deliberationi huic auctoritatem addere donec Concilium generale posset haberi. Cui petitioni se Procurator regiùs adjunxit. Notatu digna sunt verba constitutionis regiæ, quæ data est anno MCDVI. die XVIII. Februarii: *Supplicabant humiliter & devotè quatinus nos ipsorum deliberationi & conclusioni conformantes adhærentes, ipsas gratas habere, & dictas Ecclesias & viros ecclesiasticos nostrorum Regni & Delphinatus quoad prædicta ad suam libertatem antiquam & juris communis dispositionem, quantum in nobis est, reducere & in eadem libertate eos conservare & manutenere, omnia in contrarium impedimenta submovendo, dignaremur. Nos igitur attendentes quòd sicut sacerdotes debitores sunt ut veritatem quam audiverunt à Deo liberè prædicent, sic Princeps debitor est ut veritatem quam audivit à sacerdotibus, probatam quidem scripturis, defendat fiducialiter & efficaciter exequatur, habita prius deliberatione matura & tractatu diligenti cum pluribus de genere nostro Principibus aliisque viris notabilibus & famosis,*

* *monstra bien la puissance du Roy en telles materes.*

Cap. 10. §. 151

Cap. 11. num. 5.

dictorum Prælatorum & aliorum virorum eccleſiaſticorum & Procuratoris noſtri ſupplicationem & requeſtam juſtam & rationabilem ſanctorumque patrum & Conciliorum generalium decretis conformem reputantes, eam in forma ſicut præmittitur de noſtra certa ſententia duximus admittendam, prædictas deliberationes & concluſiones ratas habentes, dictas Eccleſias & viros eccleſiaſticos quoad prædicta ad ſuam libertatem antiquam & juris communis diſpoſitionem reducendos eſſe cenſemus, & quantum in nobis eſt reducimus, eoſque in eadem libertate per nos de cetero manuteneri & conſervari volumus per præſentes; mandantes & diſtrictiùs injungentes dilectis & fidelibus Conſiliariis noſtris gentibus noſtrum præſens tenentibus & qui futurum tenebunt Parlamentum &c. Verba ipſa referre volui, quoniam hæc eſt ſumma congregationis cui interfuerunt quamplures viri doctiſſimi, adeo ut Joannes Juvenalis de Urſinis affirmet nullos ætate illa in univerſo orbe Chriſtiano reperiri potuiſſe viros qui iſtos doctrina ſuperarent. Quapropter mirum non eſt ſi cauſas hujus conſtitutionis ſequens ætas deſcripſit in Pragmatica ſanctione. Ceterùm in his verbis conſtitutionis videmus quidem Eccleſiam Gallicanam decreta ſua edere, ſed ita tamen ut ea à Rege confirmari poſtulet. At parte ex alia Princeps profitetur ſe ex officio teneri ad tuitionem veritatis quam ſacerdotes docuerint. Sed tamen obſervandum eſt non ita ſe agere Principem quaſi ad eum ſimplex tantùm executio pertineat, ſed cauſæ etiam cognitionem ad ſe trahere, ut videat an ea quæ proponuntur conſentanea ſint ſacræ ſcripturæ & canonibus antiquorum Conciliorum. Uno verbo, univerſa examinat in ſuo Conſilio, pronuntiat petitiones æquas eſſe, Eccleſiam Gallicanam reducit in ſuam antiquam libertatem quoad proviſionem beneficiotum, decernit eam libertatem in poſterum obtinere debere, ac conſiliariis ſuis imperat hujus conſtitutionis executioni invigilare. Diſcrimen illud quod intercedit inter deliberationes Eccleſiæ Gallicanæ & regias pariter obſervatum eſt in conſtitutione edita anno MCDXVIII. in qua Princeps profitetur recipere ſe deliberationes Eccleſiæ regni ſui per modum conſilii: *Certas concluſiones per eos electas & tandem nobis ab eiſdem per modum conſilii relatas ſuſcepiſſemus, approbaſſemus, & eas ſolidè tenendas ac inviolabiliter obſervandas ſtatuiſſemus.*

Auſſi en toute Chreſtienté on eust bien failly à trouver de plus notables Clercs,

IX. Tandem anno MCCCCVIII. decreta eſt neutralitas, hoc eſt, decretum ne alterutri Pontificum obedientia exhiberetur, non ei qui Avenioni morabatur, neque etiam ei qui Romæ habitabat. Interim Eccleſia Gallicana Pariſiis congregata nonnulla ſtatuta condidit quibus præſcripſit ordinem tenendum in diſpenſationibus, judiciis appellationum, & proviſionibus beneficiotum, præſide Archiepiſcopo Senonenſi, ob abſentiam Patriarchæ Alexandrini. Magni momenti eſt ultima clauſula: *Hæc omnia deliberata ſunt, ſalvis juribus Coronæ Franciæ & libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ, ſalva etiam debita ſanctæ ſedi apoſtolicæ reverentia & Domino Papæ futuro legitimo, clave non errante.* Sratuta illa à Rege confirmata fuerunt. Et quamvis ejus conſtitutio de ea re non extet, hujus tamen confirmationis mentio extat in conſtitutione diei XVII. Aprilis MCDXVI. itemque in conſtitutione anni MCDXII. quæ ratas eſſe ac firmas ſanciunt proviſiones factas tempore neutralitatis: *A nous, qui ſommes Gardien, Protecteur, & Defenſeur des Egliſes de noſdits Royaume & Dauphiné, & qui les ſtatuts & ordonnances deſſuſdites faites audit Concile avons ratifiées & approuvées, appartient iceux & tout ce qui s'en eſt enſuivy faire tenir & garder ſans enfreindre.* id eſt: *Ad nos, qui ſumus Cuſtos, Protector, & Defenſor Eccleſiarum dictorum noſtrorum Regni & Delphinatus, quique ſtatuta & ordinationes ſupradictas in dicto Concilio factas ratificavimus & approbavimus, pertinet ipſas & quicquid ex eis ſecutum eſt ſartas inviolataſque præſtare & cavere ne contra eas veniatur.* Concilium generale Piſanum habitum anno MCDIX. ea ſtatuta approbavit; ut conſtat ex ejus decreto, quod extat in regeſtis Parlamenti.

Cap. 20. Libert. Eccl. Gallic. num. 16.

Num. 214

X. Extincto tandem apud Conſtantiam ſchiſmate, ac Martino V. ſummo Pontifice electo, querelæ tamen Gallorum non deſiere, quia Concilium non decreverat prohibitionem reſervationum beneficiorum, neque pecuniarum exactionem vetuerat. Quapropter Rex coactus fuit definitivo decreto providere his rebus. Jam antea quidem anno MCDVI. ſtatuerat ex ſententia Concilii regni ſui ut Eccleſia Gallicana reduceretur in ſuam antiquam libertatem quoad electiones & collationes beneficiotum. Verùm id decretum tantùm fuerat interim valiturum donec Concilium generale celebraretur. Sed cùm videret nullum à Conciliis Piſano & Conſtantienſi remedium eſſe quæſitum, definitivè pronuntiat. Reducens autem in perpetuum Eccleſias regni ſui in antiquam ſuam libertatem decernit ut proviſiones beneficiorum fiant ſecundùm antiqua Concilia, abolitis prorsùs reſervationibus & gratiis expectativis. Tum prohibet exactiones Romanæ curiæ. Quo loco duo quædam obſervanda ſunt. Primum, conſtitutionem illam poſt extinctum ſchiſma latam eſſe, cùm data ſit anno MCCCCXVIII. Alterum, integrum Eccleſiæ Gallicanæ Concilium non fuiſſe convocatum ad tractandum de editione hujus conſtitutionis; quæ decreta fuit in Conſilio extraordinario Principis, in quo aderant Prælati quamplurimi, nonnulli Conſiliarii Parlamenti Pariſienſis, ac Doctores. Hæc ſunt verba Conſtitutionis: *Præhabita deliberatione matura cum Prælatis quamplurimis & gentibus camerarum dicti noſtri Parlamenti aliiſque pluribus Doctoribus & Magiſtris de dicta Univerſitate Pariſienſi, in ingenti numero, in camera dicti noſtri Parlamenti de mandato noſtro congregatis.* Eapropter verba quæ ſequuntur addira ſunt ad calcem hujus conſtitutionis: *Per Regem, ad relationem magni ſui Conſilii in camera Parlamenti tenti per Dominum Delphinum Viennenſem.*

Num. 264

CAPUT XXXV.

Synopsis.

I. Carolus septimus Ecclesiam Gallicanam congregat Avarici Biturigum. In eo conventu examinantur decreta Concilii Basileensis, ac recipiuntur.

II. Publicam eorum acceptationem fieri postulat Ecclesia Gallicana. Tum condita Pragmatica sanctio. In ea emicant clara argumenta regiæ auctoritatis.

III. Gallorum Reges in coronatione sua pollicentur Episcopis protectionem & tuitionem jurium Ecclesiæ. Intelligendum id juxta veteres formulas; quæ explicantur. Jusjurandum Philippi primi Regis.

IV. Emicat item auctoritas regia protectionis in congregatione Ecclesiæ Gallicanæ habita Avarici Biturigum anno 1440.

V. Conventus Turonensis tractavit de capitulis à Rege Ludovico XII. propositis anno 1510. *de bello inferendo Papæ Julio. Responsa Ecclesiæ Gallicanæ spectanda sunt tanquam data ab iis penes quos est auctoritas decernendi.*

I. CAROLO dein septimo regnante Concilium Ecclesiæ Gallicanæ congregatum est Avarici Biturigum anno MCCCCXXXVIII. in eoque ad usum revocatæ sunt omnes regulæ suprà à nobis observatæ. Concilium Basileense generale plurima decreta statuerat pro reformatione disciplinæ ecclesiasticæ, præsertim quoad provisionem beneficiorum & judicia causarum. Dein Legatos suos ad Regem & ad Ecclesiam Gallicanam misit oratum ut ea decreta susciperentur & observarentur in Gallia. Rex verò ex sententia magni sui Consilii convocavit in urbem Biturigensem Archiepiscopos, Episcopos, insignia Capitula, Abbates, Decanos, Præpositos, & alios Prælatos ecclesiasticos, Magistros & Doctores in jure divino & humano, aliosque viros doctos academiarum, aliasque item personas regni & Delphinatus; quos omnes in magno numero congregavit in Capitulo sanctæ Capellæ Biturigensis. Congregationi præsidebat Carolus Rex, assidentibus ei primogenito ejus filio Ludovico Delphino Viennensi, Duce Borbonio, aliisque magnatibus, & viris eruditissimis in rebus ecclesiasticis & secularibus de magno suo Consilio: *In qua quidem solemni congregatione præsidentes, assistentibus nobis primogenito nostro Ludovico Delphino Viennensi, Duce Borbonio, aliisque magnatibus, proceribus, & viris peritissimis in ecclesiasticis & secularibus de magno Consilio nostro.* In ea congregatione auditi sunt à Principe Legati Eugenii IV. causam ejus orantes, tum etiam Legati synodi Basileensis. Post quæ Carolus utrorumque causam se præsente examinare jussit diversos Doctores. Cùm autem ea discussa fuisset, ecclesiasticæ personæ repræsentantes Ecclesiam Gallicanam summa cura apud eum enarraverunt quanta confusio in politiam ecclesiasticam introducta esset, cui, ut ipsi existimabant, abundè providerant decreta Concilii Basileensis. itaque consentire se acceptationi horum decretorum, alios quidem prout concepta erant, nonnullos cum modificationibus à se additis. eas porrò modificationes non ea mente introductas fuisse quasi dubitaretur de auctoritate eorum qui decreta hæc condiderant, sed quia existimarunt eas congruere utilitati publicæ & consuetudini Ecclesiæ Gallicanæ.

II. Concilium itaque Biturigense censuit suscipienda esse decreta illa, orandumque Regem ut publica eorum acceptatio fieret, utque edicto sive Pragmatica Principis sanctione firmarentur, eorumque executio imperaretur curiæ Parlamenti & aliis officiariis. Tum omnes Episcopi & personæ ecclesiasticæ repræsentantes Ecclesiam Gallicanam humiliter Regi supplicarunt ut rebus in congregatione decretis regium consensum adhiberet, easque cum effectu protegeret, jubens ut inviolabiliter observentur. At Princeps de negotio isto deliberari jussit in magno suo Consilio; in quo aderant Principes regii sanguinis, quamplurimi magnates, & viri graves ecclesiastici & seculares. Considerans autem Carolus sacerdotes teneri ad prædicandam veritatem quam à Christo didicerunt, Regem verò ad ejusdem veritatis protectionem teneri, si sacris scripturis congruat, intelligens porrò, post maturam deliberationem in Consilio suo habitam, supplicationem ac postulationem cleri justam esse & rationabilem ac decretis sanctorum patrum consentaneam, prædictas deliberationes ratas habuit, eisque consensum & auctoritatem suam adjunxit, præcipiens ut eæ custodiantur & observentur & inter constitutiones regias describantur. Tum curiæ Parlamenti & aliis officiariis præcepit ut eas inviolabiliter observari facerent à personis ecclesiasticis & secularibus, gravi pœna rebellibus irrogata. Singula quæ hucusque diximus colliguntur ex edicto quod Pragmaticam sanctionem vocant. Ex eo enim discimus Regem convocare Concilium regni sui, eique cum Consilio suo præsidere, causas præsente ac jubente eo tractari, deliberationes Ecclesiæ Gallicanæ non antè executioni posse mandari quàm Regis edicto firmatæ sint, examinari porrò debere à Principe in Consilio suo, protectionemque executionis infractionumque castigationem delegari magistratibus regiis. Initio autem edicti Rex declarat se ex officio, quod ipsi commune est cum universis Principibus, teneri ad conservationem canonum antiquorum patrum, ac præterea id sibi privatim incumbere ob promissionem sive jusjurandum quod in coronatione sua juraverat. quas pariter causas attulerat Carolus VI. in constitutione edita anno MCDVI. de qua superiùs egimus.

III. Nam Reges nostri in coronatione sua

polliceantur ſe protectionem & tuitionem ſuam exhibituros juribus Eccleſiæ conſervandis. Quod intelligendum eſt juxta veteres formulas, in quibus conſervatur voluntas Epiſcoporum qui petitionem hanc fecerant. Eorum autem mens non ea tantùm eſt ut bonorum ſuorum conſervationem ſibi à Principi promitti velint, aut libertatem celebrandi officia divina, ſed præterea ſolliciti ſunt de conſervatione jurium & privilegiorum quæ ad ipſos pertinent ſecundùm canones. Ita enim docet formula jurisjurandi à Philippo primo emiſſi anno MLIX. cùm conſecratus eſt Rex vivente patre. Ea autem his verbis concepta eſt : *Ego Philippus Deo propitiante mox futurus Rex Francorum in die ordinationis meæ promitto coram Deo & ſanctis ejus quòd unicuique * de vobis commiſſis canonicum privilegium & debitam legem atque juſtitiam conſervabo & defenſionem quantum potero adjuvante Domino exhibebo, ſicut Rex in ſuo regno unicuique Epiſcopo & Eccleſiæ ſibi commiſſæ per rectum exhibere debet. Populo quoque nobis credito me diſpenſationem legum in ſuo jure conſiſtentem noſtra auctoritate conceſſurum.* Formula illa deſcripta eſt, uſque ad vocem *populo*, ex ea quam Hincmarus Remenſis Archiepiſcopus obtulit Ludovico Balbo Caroli Calvi filio anno DCCCLXXVII. cùm is apud Compendium coronatus & conſecratus fuit ; quæ extat in Capitulis Caroli Calvi à Sirmondo editis, quamque Reges ſemper uſurparunt uſque ad tempora Philippi primi. Ac licèt dein ejus verba fuerint immutata, res tamen ipſa manſit. Sicut ante Ludovicum Balbum Reges eandem quidem promiſſionem faciebant, ſed aliis verbis ; ut conſtat ex promiſſione facta à Carolo Calvo anno DCCCLXIX. quando Rex Metis coronatus eſt in regno Hlotharii : *Sciatis me unicuique in ſuo ordine ſecundùm ſibi competentes leges tam eccleſiaſticas quàm mundanas legem & juſtitiam conſervare.*

* Legendum *de vobis & Eccleſiis vobis commiſſis.*

Vide appendicem actor. veter. poſt Lupum Ferrar. num. VI. VII.

To. 2. Libert. Eccl. Gallic. §. 34.

IV. Alia quoque Eccleſiæ Gallicanæ congregatio juxta decretum Caroli VII. habita fuit Avarici Biturigum anno MCDXL. occaſione ſchiſmatis in Eccleſia vigentis, in qua auctoritas protectionis regiæ ſingulariter emicat. Cùm ſynodus Baſileenſis depoſuiſſet Eugenium IV. & in ejus locum ſubſtituiſſet Amedeum Ducem Sabaudiæ, qui Felix quintus dictus eſt, Legati Eugenii & Concilii Baſileenſis auditi ſunt à Rege coram Concilio Eccleſiæ Gallicanæ, quæ nonnullas concluſiones edidit in hac materia. De his ergo cùm relatum eſſet Principi in ſuo magno Conſilio, ipſe eas *gratas & acceptas* habuit ; & ſecundùm eas conſtitutionem edidit, quæ ad Parlamentum miſſa eſt. Hujus conſtitutionis ſententia hæc eſt. Regem lubenter auditurum Eccleſiam legitimè congregatam. Quoniam verò multi viri ſapientes & docti dubitabant an depoſitio Eugenii & nova Felicis electio in Concilio Baſileenſi factæ juſtè ac canonicè decretæ fuerint, & utrum Concilium illud ſufficienter tunc repræſentaret Eccleſiam univerſalem, Principem perſiſtere in obedientia Papæ Eugenii. Cùm autem merita hujus cauſæ cognoverit, ſive per Concilium œcumenicum, ſive per congregationem Eccleſiæ Gallicanæ, quæ frequentior convocabitur cum Ducibus, Baronibus, & aſſinibus ſuis, aut per communem conſenſum Principum, tum amplexurum eum veritatem catholicam. Accidit autem ut per ea tempora, interim dum ſchiſma erat inter Papam Eugenium & Concilium Baſileenſe, perſonarum eccleſiaſticarum ſtudia ſe diviſerint ; adeo ut nonnulli partes Concilii ſequerentur, alii Pontificis. Quoniam verò unius partis fautores & adhærentes excommunicabantur & beneficiis ſuis privabantur ab alia, unde horrenda confuſio emergebat in regno, Carolus, tametſi Eugenio adhæreret, propria auctoritate (nulla facta mentione Concilii Eccleſiæ Gallicanæ, tametſi ea adeſſet in urbe Biturigenſi) ſuſpendit citationes, cenſuras, privationes, & inhabilitationes, ſive à Papa ſive à Concilio factas ; & curiæ Parlamenti præcepit ne pateretur eo prætextu perſonas eccleſiaſticas perturbari in ſuis beneficiis, ut conſtat ex conſtitutione anni MCCCCXL.

Quas nobis in magno noſtro Conſilio relatas & per nos debitè conſideratas gratas & acceptas habendo &c.

Num. 131

V. Eccleſia Gallicana congregata Cæſaroduni Turonum à Ludovico XII. anno MDX. deliberavit de capitulis à Rege propoſitis, de neceſſitate nimirum belli gerendi adverſùs Julium II. Papam, ad prohibendas invaſiones ejus, & de nullitate ſententiarum quas Julius poſtea ferre poſſet. Reſponſa Eccleſiæ Gallicanæ non ſpectanda ſunt tantùm velut reſponſa Doctorum qui interrogantur de cauſa aliqua quæ ad conſcientiam pertinet, ſed velut reſponſa data ab eis penes quos eſt auctoritas decernendi circa materiam propoſitam. Quamquam neceſſaria futura erat auctoritas regia ad publicam eorum executionem.

Num. 181

CAPUT XXXVI.

Synopsis.

I. An Princeps imperare possit solus executionem canonum, non expectata etiam sententia Ecclesiæ Gallicanæ. Id jus competere Principibus probatur variis exemplis Imperatorum Christianorum.

II. In Gallia verò sanctus Ludovicus eo jure usus est. Quem ob hoc mirè laudat Joannes Juvenalis de Ursinis.

III. Utuntur adhuc eo jure Reges Francorum. Magni momenti est edictum Caroli sexti latum anno 1418.

I. QUÆRI potest an ex eo quòd suprema canonum protectio ad Regem pertinet sequatur eum jubere posse ut observentur, non expectata etiam sententia Ecclesiæ Gallicanæ. Certum quidem est earum constitutionum observationem fore sanctiorem, si conderentur cum generali cleri consensu; quoniam unusquisque eam tem obtinere modis omnibus cupit quam ipse suo judicio comprobaverit. Nihilominus æquè certum est Regem ex sententia Consilii sui, quod auget aut minuit prout ei lubet, posse latis edictis decernere ut canones observentur, ac circumstantias & modos necessarios addere ad faciliorem eorum executionem, sive etiam ad veram eorum mentem explicandam, eosque accommodare ad utilitatem regni. Ad probationem autem hujus auctoritatis extant exempla omnium Imperatorum Christianorum, Constantini videlicet, Valentiniani, utriusque Theodosii, Arcadii & Honorii, Marciani, Leonis, Justiniani, Heraclii, Leonis Philosophi, & Basilii.

II. In Gallia verò, inter Reges tertiæ stirpis emicat sanctus Ludovicus; qui propria auctoritate, nulla facta mentione congregationis Ecclesiæ Gallicanæ, celebre illud edictum tulit anno MCCLXVIII. quo persumdantur novitates ab Ecclesia Romana per illas tempestates introductæ, & Ecclesia Gallicana revocatur ad observationem canonum. Joannes Juvenalis de Ursinis Archiepiscopus Remensis in oratione sua ad Regem Carolum septimum, quæ citatur in Notis ad historiam Caroli sexti ab eodem Joanne conscriptam, laudat hunc Principem ob editam Pragmaticam sanctionem. Dein addit : *Et n'estes pas le premier Roy qui a fait telles choses. Car qui bien void l'Histoire de Philippes le Conquerant, il ordonna le mesme. Si fit S. Louis, qui est saint & canonizé. Et faut dire qu'il fit tres-bien. Vostre pere & les autres les ont approuvé.* [id est. *Neque enim primus es inter Reges qui istiusmodi constitutionem edideris. Nam & in historia Philippi Augusti legimus ipsum similiter olim statuisse. Ejus vestigia assecutus est & sanctus Ludovicus, qui sanctus est & canonizatus. Affirmare autem decet illum rectè egisse. Pater tuus aliique eorum acta probaverunt.*]

III. Utuntur adhuc eo jure Reges Christianissimi. Nam licèt tomos deliberationum cleri Gallicani recipiant, eæ tamen tantùm spectantur velut consilium & * oratio ad Principem. Dein Rex decernit id quod lubitum ipsi fuerit; sive respondendo in margine tomi, ut vulgò fieri consuevit; sive etiam per edictum, ut factum est in edicto Melodunensi anno MDLXXIX. & Parisiensi anno millesimo sexcentesimo sexto. Præterea Reges nostri condunt constitutiones pro ordinanda politia ecclesiastica ad executionem canonum; neque ullam cujuslibet cœtus sententiam rogant quàm sui Consilii, quod ex personis ecclesiasticis & secularibus constat. Ævo Caroli VI. cùm maximè frequentes erant congregationes Ecclesiæ Gallicanæ, facilè abstinebatur à roganda earum sententia. Quare non inutiliter à me observatum est in capite superiori prohibitionem perpetuam reservationum & gratiarum expectativarum, quæ adversùs curiam Romanam facta est, decretam fuisse à Rege anno MCDXVIII. cum consensu sui magni Consili, ad quod extraordinariè vocati sunt nonnulli Prælati & Proceres, & officiarii Parlamenti, ac plurimi Doctores ex academiis. Ceterùm edictum illud ex eo capite magnificum est ad probandam auctoritatem regiam in protectione canonum quòd editum est post schisma tandem extinctum & postquam his malis remedium adhibere recusaverat Concilium Constantiense, insuperhabitis Gallorum postulatis. Porrò quod Ecclesia Gallicana anno MCCCCVI. fieri debere approbaverat, quandiu schisma duraret, & donec Concilium generale celebraretur, id definitivo decreto Princeps decrevit post extinctionem schismatis.

* *Remonstrances.*

Per Regem, ad relationem magni sui Consilii in camera Parlamenti per Dominum Delphinum Viennensem.

ADMONITIO
STEPHANI BALUZII
de libro sequenti.

EDITURUS rursum librum septimum dissertationum de concordia sacerdotii & imperii, in quo agitur de judiciis canonicis Episcoporum, putavi in antecessum præmittenda esse aliquot insignia loca veterum scriptorum, ex quibus constabit materiam hanc esse difficilem, quòd nemo audeat accusare majorem, cùm manifesta crimina in Episcopo vix accipiant fidem, & quia si convictus fuerit Episcopus, non punitur. Hinc enim fit ut Episcoporum peccata interdum maneant impunita, tum etiam quia non convenit inter omnes quænam jurisdictio sit competens ad ea castiganda.

Ex libello Precum Marcellini & Faustini Presbyterorum pag. 37.

SED Clementinus, licèt non esset Christianus, tamen exhibens reverentiam nomini episcopatus, id eo maximè homine quem videbat rationabiliter & fideliter obtinere, respondit Osio, Non audeo, inquit, Episcopum in exilium mittere quandiu in Episcopi nomine perseverat.

Sanctus Hieronymus in caput octavum Ecclesiastis.

POSSUMUS hoc testimonium accipere adversùs Episcopos, qui acceperunt in Ecclesia potestatem, & scandalizant eos magis quos docere & ad meliora debuerant incitare. Hi frequenter post mortem laudantur in Ecclesia, & beati in his quæ non probabiliter fecerant publicè sive à successoribus sive à populis prædicantur. Et hoc itaque vanum est, quia non ut egerunt sic audiunt, nec statim corripiuntur in peccato suo. Nemo quippe audet accusare majorem. Propterea quasi sancti & beati & in præceptis Domini ambulantes augent peccata peccatis. Difficilis est accusatio in Episcopum. Si enim peccaverit, non creditur. Et si convictus fuerit, non punitur.

Cassiodorus Senator lib. 1. *Var. epist.* 1 x.

MANIFESTA crimina in Episcopo vix accipiunt fidem.

Sanctus Gregorius in libro 1. *de cura pastorali cap.* 11.

NEMO quippe ampliùs in Ecclesia nocet quàm qui perversè agens, nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc nemo redarguere præsumit; & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator honoratur.

Citatur ex Augustino apud Burchardum lib. 1. *cap.* 209. *sed malè, cùm sit sancti Gregorii.*

LIBER

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Synopsis.

I. Necessitas agendi de depositione Episcoporum, quòd ea materia indiligenter admodum tractata sit, quamvis magni momenti esse videatur.

II. Episcopos vetus Ecclesia instituit in principalibus urbibus uniuscujusque regionis. Rerum omnium confirmatio tributa Episcopo metropoleos, ita tamen ut eas componeret cum consilio coepiscoporum suorum. Itaque judicia ecclesiastica uniuscujusque provinciæ erant supremæ auctoritatis, nec ab eis provocare licebat.

III. Illustre hujus instituti exemplum extat apud Cyprianum in causa quorundam clericorum Africanorum. Causa illic audiri debet ubi crimen est admissum, quòd illic commodiùs haberi possint & accusatores & testes.

IV. In causa Basilidis & Martialis Episcoporum Hispaniæ consultus Cyprianus respondit obtinere debere sententiam synodi provinciæ Bæticæ, quæ Episcopos illos deposuerat, & alios in eorum locum substituerat, neque habendam rationem communionis illis à Stephano Papa impensæ.

V. At in causa Marciani Episcopi Arelatensis, hæreseos jam damnatæ sectatoris, scribit Cyprianus eum sententiam accipere debere, non dicere, ac propterea deponendum. Egregia regula à Cypriano proposita, si quis hæresim facere & gregem Christi lacerare tentaverit.

VI. Magnifica sunt Cypriani verba ad Stephanum Papam scribentis. Refelluntur Novatores, qui ea in diversum trahunt. Notatur illustrissimus Cardinalis Perronius, qui ex hoc Cypriani loco colligit jus deponendi Episcopos pertinere ad solum Pontificem Romanum.

VII. Necessaria fuit illa loci Cyprianici explicatio, ut & nostrorum & adversariorum sententia de hoc loco rectiùs ad veritatem redigi posset. Referuntur deinde Cypriani verba.

I. INTER varias ac multiplices difficultates quæ in explicanda veteri Ecclesiæ disciplina occurrunt nulla indiligentiùs tractata est quàm ea quæ de Episcoporum depositione agit, cùm tamen illa vel inter præcipuas referenda sit. Nam hinc Innocentii III. effatum, qui scribit materiam hanc jure divino sedi apostolicæ reservatam esse, obstat ne canonici juris interpretes iique qui ætate nostra de fidei controversiis tractant ad contrarias se cogitationes convertant. Illinc verò laici non accedunt ad investigationem rerum in hac materia definitarum, quòd illæ nullius sint usus in foro. Attamen multùm refert altiùs scrutari quæ fuerit veteris Ecclesiæ praxis; ut noscamus quænam jurisdictio sit competens ad castiganda Episcoporum peccata, quæ aliquo modo impunita dimittuntur ob confusionem hujus controversiæ.

II. Verùm ut meliùs intelligere possimus ordinem jurisdictionis episcopalis, necesse est ut in antecessum statuamus Ecclesiam in initio se ad civilem Romani imperii dispositionem accommodasse, Episcoposque propterea constituisse in principalibus urbibus uniuscujusque regionis, primum verò locum & rerum omnium confirmationem tribuisse Episcopo metropoleos provinciæ cum consilio collegarum suorum. Ordinationes itaque Episcoporum & judicia ecclesiastica fiebant à synodo cujusque provinciæ cum auctoritate Metropolitani, adeo ut non liceret provocare à judicio lato in synodo provinciæ.

III. Illustre hujus instituti exemplum extat apud Cyprianum, qui Episcopus Carthaginensis erat & caput provinciæ Africanæ; quæ tum, præter provinciam Carthaginensem, complectebatur etiam Numidiam & duas Mauritanas. *Sed quoniam latiùs fusa est nostra provincia*, inquit. *habet enim Numidiam & Mauritanias duas sibi cohærentes.* Cyprianus ergo cùm ex sententia Concilii sui à sua communione rejecisset quosdam clericos & quendam pseudoepiscopum hæreticorum, irascitur adversùs Cornelium Episcopum Romanum quòd cùm illi Romam accessissent, hæsitasset aliquantulùm Pontifex an eos in communionem suam reciperet. Hanc ob rem Cyprianus apud Cornelium apertè edisserit jura Episcoporum uniuscujusque provinciæ; quæ in eo versantur ut ad eos pertineat discussio judiciumque causarum & regimen gregis, rationem administrationis suæ Deo reddituros, neque licere Romam aliòve appellare. neque enim minorem esse auctoritatem Episcoporum Africanorum quàm reliquorum. damnatos porrò, si ad Cyprianum accedere voluerint, auditurum se lubenter, & pœnitentiam eorum amplexurum, si crimine ullo

Vide lib. 1. cap. 10. §. 8.

Cyprianus lib. 4. ep. 41.

Cyprian. lib, 1. ep. 3.

fuetint involuti. *Post ista*, inquit Cyprianus, id est, post damnationem suam & schisma, *navigare audent, & ad Petri cathedram & Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, à profanis & schismaticis literas ferre.* Infrà: *Nam cùm statutum sit omnibus nobis & æquum sit pariter ac justum ut uniuscujusque causa illic audiatur ubi est crimen admissum, & singulis pastoribus portio gregis sit adscripta quam regat unusquisque & gubernet, rationem sui actus Domino redditurus, oportet utique eos quibus præsumus non circumcursare nec Episcoporum concordiam cohærentem sua subdola & fallaci temeritate collidere, sed agere illic causam suam ubi & accusatores habere & testes sui criminis possint; nisi si paucis desperatis & perditis minor esse videtur auctoritas Episcoporum in Africa constitutorum, qui jam de illis judicaverunt.* Infrà: *Jam causa eorum cognita est, jam de eis dicta sententia est.* Infrà: *Si judicium nostrum voluerint experiri, veniant. Denique si qua illis excusatio & defensio potest esse, videamus quem habeant satisfactionis suæ sensum, quem afferant pœnitentiæ fructum.*

Vide lib. 4. cap. 5. §. 10.

IV. Ei fundamento nixus idem Cyprianus, ab Episcopis Hispaniæ consultus in causa Basilidis & Martialis Episcoporum, qui depositi fuerant ob crimen idololatriæ ab Episcopis provinciæ Bæticæ, (quæ rum complectebatur civitates Legionensem, Asturicensem, & Emeritensem) quique Stephanum Papam fallentes gestæ rei ac tacitæ veritatis ignarum, ab eo se in communionem recipi obtinuerant, consultus inquam Cyprianus respondit debere Episcopos Hispanos primo judicio firmiter adhærere, quandoquidem depositio facta erat ob justam causam, aliique Episcopi ordinati erant ab Episcopis provinciæ in loco depositorum.

V. Suprema illa auctoritas Conciliorum provincialium in judiciis faciendis non impediebat communicationem Episcoporum diversarum provinciarum, qui se mutuò juvabant adversùs hostes Ecclesiæ. Sed præcipuè emicuit vetustis illis temporibus eximia quædam ac principalis sollicitudo Ecclesiæ Romanæ in decernendis cum consilio aliarum synodorum provincialium remediis adversùs schismata & hæreses. Constat id ex sententia damnationis prolata adversùs Novatianum, auctorem schismatis & hæreseos Novatianorum: qui damnatus fuit in Synodis Romana, Italica, & Africana, ut scribunt Hieronymus & Eusebius, & ab Episcopis totius orbis; *per totum orbem à sacerdotibus Dei abstento*, ut ait Cyprianus. Marcianus Episcopus Arelatensis se factioni Novatiani adjunxerat. Episcopus Lugdunensis Faustinus & collegæ ejus, cùm intelligerent suæ jurisdictioni non subjacere Marcianum, eò quòd in aliena provincia Episcopus esset, in Narbonensi nimirum, Stephanum Papam & Cyprianum per epistolas consuluerunt quid facto opus esset. Agebatur de hæresi jam damnata. Ideoque Cyprianus ait communem causam esse omnium Episcoporum, neque opponi posse discretionem provinciarum. *Idcirco enim*, inquit, *copiosum est corpus sacerdotum concordiæ mutuæ glutino atque unitatis vinculo copulatum ut si quis ex collegio nostro hæresim facere & gregem Christi lacerare & vastare tentaverit, subveniant ceteri, & quasi pastores utiles & misericordes, qui oves dominicas in gregem colligant.* Unde concludit deponendum esse Marcianum, qui jam ab universis Episcopis damnatus erat, nimirum in persona Novatiani. *Ex quibus cùm Marcianus esse cœperit, & se Novatiano conjungens, adversarius misericordiæ & pietatis extiterit, sententiam non dicat, sed accipiat; nec sic agat quasi ipse judicaverit de collegio sacerdotum, cùm ipse sit ab universis sacerdotibus judicatus.*

Hieron. de scriptor. ecclef. in Cornelio.
Euseb. lib. 6. c. 55.
Vide lib. 1. c. 10. §. 8.
Cyprian. lib. 3. ep. 13.

VI. Quoniam verò Cyprianus in epistola superiùs laudata agnoverat primatum Ecclesiæ Romanæ, dicens eam esse Petri cathedram & Ecclesiam principalem unde unitas sacerdotalis exorta est, hanc primatus prærogativam Stephano Papæ conservat, dum eum monet ut literas ad Episcopos in Galliis constitutos scribat ne ulteriùs Marcianum eo prætextu tolerent quòd nondum Romæ neque apud Africam fuerit damnatus, cùm Novatianus, cujus factioni se Marcianus conjunxerat, jam foret excommunicatus. Sed magnificum est quòd Cyprianus Stephanum hortatur ut literas *in provinciam*, id est, ad Episcopos provinciæ Narbonensis, *& ad plebem Arelate consistentem* dirigat, quæ contineant abstentionem sive excommunicationem Marciani, jubeatque ut alius in locum ejus substituatur. Judicium adversùs Marcianum ab Episcopis Gallicanis constitutum erat, qui de eo Romanum & Carthaginensem Episcopos monent; isti verò communi consilio respondent Marcianum esse damnatum. At potestas decernendi & pronuntiandi & plenissima executionis cura Pontifici Romano demandatur. Hoc exemplum imitata sunt Concilia Arelatense anno CCCXIV. & Sardicense anno CCCXLVII. in suis epistolis synodicis ad Silvestrum & Julium Pontifices Romanos, quibus plenissimam executionis rerum in his Conciliis judicatarum curam mandaverunt. Porrò colligi potest ex verbis Cypriani prærogativam illam ævo ejus in cathedra Petri constitutam fuisse. quod nulla industria novatores elevare possunt. Futilis enim est & Cypriani verbis adversa responsio illa, non deponi à Stephano Marcianum, sed ad plebem Arelate consistentem scribi æquum sibi videri ut deponatur. At in contrariam partem frequentissimè peccat illustrissimus Cardinalis Perronius in sua Replica: qui ex hoc Cypriani loco colligit jus deponendi Episcopos ad solum Pontificem Romanum pertinere.

Vide epistolam Marcæ ad Henr. Valesium §. 16.

VII. Necessarium visum est hunc Cypriani locum sincerè & seduló excutere, ut intelligi possit quid magni conferat ad explicandam summi Pontificis auctoritatem. Hæretici enim nihil heic magnificum deprehendunt pro sedis apostolicæ dignitate. Nostri verò in ea epistola extare putant non obscura argumenta juris quod Episcopo Romano quæsitum non erat ante hos octingentos annos. Hæc sunt verba Cypriani: *Quapropter facere te oportet plenissimas literas ad coëpiscopos nostros in Galliis constitutos ne ultra Marcianum pervi-*

nicem & superbum & divinæ pietatis ac fraternæ salutis inimicum collegio nostro insultare patiantur, quòd necdum à nobis videatur abstentus, qui jampridem jactat & prædicat quòd Novatiano studens & ejus pervicaciam sequens à communicatione nostra se segregaverit: cùm Novatianus ipse, quem sequitur, olim abstentus & hostis Ecclesiæ judicatus sit. Infrà: *Dirigantur in provinciam & ad plebem Arelate consistentem à te literæ; quibus abstento Marciano, alius in locum ejus substituatur.*

CAPUT II.

Synopsis.

I. Supremam Conciliorum provincialium in deponendis Episcopis auctoritatem confirmavit Nicana synodus & scripto mandavit. Antea enim consuetudine tantùm agebatur.

II. Judicia Episcoporum eo canone Nicæno contineri sensit secunda synodus œcumenica. Quid administrationis *vocabulo intelligant patres Constantinopolitani, qui administrationem sive gubernationem Ecclesiarum unicuique provinciæ mandatam dicunt à synodo Nicæna.*

III. Africani ad Cælestinum Papam scribunt synodum Nicænam clericos omnes, atque adeo Episcopos, suis Metropolitanis apertissimè commisisse.

IV. Clericorum omnium causas in synodo provincia terminandas secundùm Nicænam synodum scribit etiam Innocentius primus ad Victricium Episcopum Rothomagensem.

V. Episcoporum causas definitivo judicio terminandas esse in synodo provinciæ censuit Concilium Antiochenum. At si divisæ forent Episcoporum provincialium sententiæ, tum judices alios ex vicina provincia convocandos esse à Metropolitano. Concilium Antiochenum explicatur.

VI. Canon tamen duodecimus ejusdem Concilii detrahere videtur de suprema auctoritate Conciliorum provincialium. Permittit enim Episcopis damnatis ut ad majus Concilium provocent. Proponitur conciliatio hujus divinuliæ. De retractatione sive revisione quæ fiebat rescripto Principis. Edicta Præfectorum prætorio obnoxia non erant appellationi, sed revisioni tantùm.

VII. Implorabantur etiam rescripta Principum adversùs suprema synodorum judicia. Temperamentum huic consuetudini adhibuit canon duodecimus Antiochenus. Ecclesia non existimabat jus illud Principum esse injustum.

VIII. Causa Athanasii & Marcelli Ancyrani retractata est in Concilio Sardicensi post judicia diversarum synodorum, permissu Impp. Constantii & Constansis. Probatur ex epistola synodica ad Julium Papam, quæ explicatur.

IX. Photinus hæreticus à synodo Sardicensi damnatus Constantii Imperatoris auctoritatem imploravit ut causam suam retractari obtineret. quod impetratum est, felici eventu pro veritate fidei.

X. Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus in synodo Palæstina damnatus provocavit ad majorem synodum absque rescripto Principis. quam novitatem redarguit Socrates. Postea tamen rescriptum Constantii impetravit, cujus auctoritate causa retractata est in Concilio Seleuciensi. Notatus Cardinalis Perronius.

XI. Chrysostomus in synodo ad Quercum depositus, accusationes de integro judicari in synodo postulat ab Arcadio Imperatore. Et synodus quidem congregata est, sed infelici prorsùs eventu.

XII. Arcadius dein & Honorius Impp. vetuerunt ne Episcopi damnati ad Principes accedant, neve rescripta impetrent. Ex quo capite probatur etiam Principum auctoritas in decernenda revisione.

XIII. Galli quoque per eas tempestates censebant supremam esse synodorum provincialium auctoritatem in deponendis Episcopis. Probatur ex Concilio Agrippinensi adversùs Euphratam.

XIV. Probatur etiam ex Concilio Parisiensi adversùs Saturninum Episcopum Arelatensem.

I. CONSUETUDO illa, quæ Conciliis uniuscujusque provinciæ supremam Episcoporum ordinandorum aut deponendorum potestatem tribuit, scripto tradita est & firmata canone quinto Concilii Nicæni, in quo sic habetur: *De his qui communione privantur, seu ex clero, seu ex laico ordine, ab Episcopis per unamquamque provinciam, sententia regularis obtineat, ut hi qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur.* Infrà: *Placuit annis singulis per unamquamque provinciam bis in anno Concilia celebrari: ut communiter omnibus simul Episcopis provinciæ congregatis discutiantur hujusmodi quæstiones.* Canon ille confirmat auctoritatem cujusque provinciæ in judicandis definitivo decreto causis ecclesiasticis quæ ad clericos aut laïcos spectant; & per consequentiam, idem jus statuitur quoad correctionem & depositionem Episcoporum, tametsi casus ille disertis verbis non extet in canone. Sanè dubitari non potest quin hic canonis sensus sit & ea mens ut in generali hac lege comprehendantur judicia adversùs Episcopos, cùm eorum mentionem aliàs nuspiam faciat synodus Nicæna.

II. Præter argumentum illud extat aperta & expressa auctoritas Concilii secundi œcumenici, itemque Africani Concilii, & Innocentii primi Papæ; quorum ea est sententia, ut judicia Episcoporum eo canone Nicæno contineri existiment. Canon quippe secundus Concilii CP. œcumenici apertè testatur administrationem & gubernationem Ecclesiarum hoc canone Nicæno mandatam esse unicuique provinciæ. Administrationis verò vocabulo patres Constantinopolitani comprehendunt judicia adversùs Episcopos æquè ac alia politiæ & regiminis ecclesiastici capita, quemadmodum accuratè explicabo in capite quinto hujus libri.

III. Manifestissima est Concilii Africani sententia ad probandam scriptionem meam. Facile est colligere ex verbis patrum illius

Concilii eos paria sensisse cum Cypriano, cùm eadem ferme verba usurpent in causa simili. Sic enim aiunt in epistola ad Cælestinum Papam : *Decreta Nicana sive inferioris gradus clericos sive ipsos Episcopos suis Metropolitanis apertissimè commiserunt. Prudentissimè enim justissimèque viderunt quæcunque negotia in suis locis ubi orta sunt finienda nec unicuique provincia gratiam sancti spiritus defuturam.*

IV. Eidem interpretationi favet Innocentius primus ad Victricium Episcopum Rothomagensem scribens, viamque aperit ad veram interpretationem canonis sexti Nicæni, quem superiori adjungit, ut jura sedis apostolicæ conservet, quæ confirmantur in hoc canone, ut iis summus Pontifex utatur secundùm vetustam consuetudinem. qua de re paulò inferiùs agam occasione Concilii Sardicensis. Innocentii verba hæc sunt in epistola ad Victricium cap. III. *Si qua autem causa vel contentiones inter clericos tam superioris gradus quàm etiam inferioris fuerint exorta, placuit ut secundùm Nicænam synodum, congregatis omnibus ejusdem provincia Episcopis, judicium terminetur. Nec alicui liceat (sine prajudicio tamen Romana Ecclesia, cui in omnibus causis debet reverentia custodiri) relictis his sacerdotibus qui in eadem provincia Dei Ecclesiam nutu divino gubernant ad alias convolare provincias.*

V. Eadem veritas colligi potest ex canonibus Concilii Antiocheni, quod habitum est anno trecentesimo quadragesimo primo, cujusque auctoritas recepta fuit in Concilio Chalcedonensi, & dein in Ecclesia universa. Concilium enim illud cupiens prorsùs tollere difficultates quæ persæpe occurrebant in executione Concilii Nicæni quoad depositiones Episcoporum, iis verbis utitur quæ apertè docent definitivum judicium ad synodum uniuscujusque provinciæ pertinere. Supremæ huic auctoritati innititur canon XV. quo definitur sententiam ex omnium Episcoporum provinciæ suffragiis latam rescindi non posse ab aliis Episcopis : *Si quis Episcopus de certis criminibus accusatus condemnetur ab omnibus Episcopis ejusdem provincia, cunctique consonanter eandem contra eum formam decreti protulerint, hunc apud alios nullo modo judicari, sed firmam concordantium Episcoporum provincia manere sententiam.*

Eam sententiarum convenientiam exigit Concilium Antiochenum, ut eatur obviam querelis eorum qui judiciis in synodo factis ægrè parebant quando judicum sententiæ diversæ erant, eoque prætextu manebant in suis episcopatibus, favore urbium adjuti in quibus instituti erant. Casus ergo ille divisionis sententiarum componitur in canone Antiocheno XIV. in quo decretum est ut Metropolitanus ante ullius sententiæ pronuntiationem vicinæ provinciæ Episcopos convocet, ut unà cum iis de accusatione cognoscat, decernatque quod justum fuerit. Hæc sunt verba canonis : *Si quis Episcopus de certis criminibus judicetur, & contingat de eo provinciales Episcopos dissidere, cùm judicatus ab aliis innocens creditur, reus ab aliis, pro totius ambiguitatis absolutione sancta synodo placuit ut Metropolitanus Episcopus à vicina provincia judices alios convocet, qui controversiam tollant, ut per eos simul & per provinciales Episcopos quod justum visum fuerit approbetur.*

Hi canones Antiocheni abundè probant judicia Episcoporum fieri olim solita suprema Episcoporum comprovincialium auctoritate, etiamsi ob diversitatem sententiarum necesse esset convocare nonnullos ex Episcopis vicinæ provinciæ. Quod non fiebat ea mente ut appellatio quæpiam aut revisio adversùs primum judicium judicaretur, cùm illud nondum factum esset, & cùm è contrà illud supersederi debere visum fuerit postquam unusquisque sententiam prompserat. Igitur conventus hic extraordinarius fiebat ut primum decretum conderetur, cui retractando locus non erat.

VI. Attamen dissimulandum non est sibi in speciem repugnare Concilium Antiochenum. Quippe hi canones quos protulimus jubent ut judicia adversùs Episcopos facta à synodo provinciæ suprema sint, adeo ut ab iis non liceat provocare. Et tamen canon duodecimus ejusdem Concilii permittit Episcopis damnatis in synodo provinciæ ut ad majus Episcoporum Concilium provocent, in quo rursus judicium feratur de accusatione. Unde colligi videtur idem judicium esse supremum & appellationi obnoxium. Hæc sunt verba canonis duodecimi Antiocheni : *Si quis à proprio Episcopo Presbyter aut Diaconus, aut à synodo fuerit Episcopus fortè damnatus, & Imperatoris auribus molestus extiterit, oportet ad majus Episcoporum converti Concilium, & quæ putaverint habere justa pluribus Episcopis suggerant, eorumque discussiones ac judicia præstolentur. Si verò hæc parvipendentes molesti fuerint Imperatori, hos nulla venia dignos esse, nec locum satisfactionis habere, nec spem futuræ restitutionis penitùs opperiri.*

Conciliatio horum canonum pendet, ut ego quidem existimo, à praxi illarum tempestatum ; quæ interpretibus Græcis, atque etiam Latinis, ignota fuit. Ea autem versabatur in auctoritate quam Imperatores possidebant, concedendi videlicet rescripta pro revisione supremorum judiciorum, sive illa civilia essent, sive ecclesiastica. Nam edicta Præfectorum prætorio obnoxia non erant appellationi, sed revisioni tantùm, si eam is qui causa ceciderat fieri peteret libello in eam rem oblato Imperatori. Diserta sunt verba legis Impp. Diocletiani & Maximiani : *Litigantibus in amplissimo prætorianæ præfecturæ judicio, si contra jus se læsos affirment, non provocandi, sed supplicandi licentiam ministramus.* Remedium illud in lege ult. *Cod. de appellat.* & alibi vocatur *retractatio*, vel ἀναψηλάφησις. Illud litigantibus concessit Imp. Justinianus in Novella CXIX. cap. V. jubens ut libellum ea de causa offerant Præfectis prætorio aut eorum Assessoribus ; atque eo modo exsolvit illos necessitate implorandi rescriptum Principis, ut antea fiebat, quemadmodum constat ex legibus Codicis.

L. 16. C. de sent. Præf. præt.

D. l. un. C. de sent. Præf. præt. & l. 5. C. De prec. Imp. offer.

VII. Implorabantur etiam rescripta Principum adversùs suprema synodorum judicia. Cui consuetudini temperamentum adhibet canon duodecimus Antiochenus ; ut his quidem omnis spes restitutionis adimatur qui

postquam damnati fuerint, preces Imperatori obtulerint ut ejus auctoritate restituantur, eorum verò causa per revisionem retractetur qui ab Imperatore obtinuerint ut novum Concilium habeatur, ad quod major Episcoporum numerus accedat.

Plurima hauddubiè hujus juris imperatorii exempla suppetunt, quæ probant Principes concessisse rescriptis suis retractationem judiciorum in synodis factorum. Verùm omnia recensere inutile fuerit. Quapropter satis erit nonnulla eaque magni momenti adnotare; ex quibus constabit Ecclesiam non existimasse jus illud fuisse injustum.

VIII. Primum itaque exemplum petitur à Concilio Sardicensi; quod de judiciis à synodis Tyria, Antiochena, & Constantinopolitana adversùs Athanasium Episcopum Alexandrinum & Marcellum Ancyranum latis cognovit permissu Impp. Constantii & Constantis, qui eorum causam retractari concesserant. Ingenuè id fatetur ipsa synodus in epistola synodica ad Julium Papam scripta, quæ edita est inter Fragmenta Hilarii: *Tria fuerunt quæ tractanda erant. Nam & ipsi religiosissimi Imperatores permiserunt ut de integro universa discussa disputarentur, & ante omnia, de sancta fide, & de integritate veritatis quam violaverunt. Secunda de personis quas dicebant esse dejectas de iniquo judicio: ut si potuissent probare, justa fieret confirmatio &c.* Ubi fortasse legendum, *non iniquo judicio.* Eo Imperatorum permissu se synodus Sardicensis tuebatur adversùs orientalium conquestionem, qui aiebant judicia à suis prædecessoribus fato functis facta non posse retractari. *Non erat fas eorum qui jam cum Deo sunt sententiam refricare*, ut inquiunt orientales in sua epistola synodica. Ex ea porrò epistola colligi potest usus qui tum apud Episcopos invaluerat auxilium Principum implorandi adversùs judicia Episcoporum. Nam cùm occidentalibus obtulissent consensuros se ut *ex utroque Concilio* legati in Ægyptum mittantur ad noscenda Athanasii crimina, eam conditionem addunt, consentire se damnationi suæ, si calumniam ei impactam fuisse constiterit, ac præterea ut ipsis præcludatur omnis via implorandi præsidium Imperatorum, aut Concilii, vel etiam cujuspiam Episcopi. Petunt tamen ut si aliter evenerit, eadem conditione teneantur Athanasii fautores. *Si falsa*, inquiunt, *inventa fuerint quæ Concilio nuntiavimus, ipsi damnemur, nec Imperatoribus, nec Concilio, nec cuiquam Episcopo conqueramur.*

IX. Secundum exemplum extat apud Epiphanium. Scribit enim in hæresi LXXI. (quæ est Photinianorum) Photinum à synodo Sardicensi damnatum velut novæ hæreseos auctorem, Constantii Imperatoris auctoritatem implorasse ut causam suam retractari obtineret, & ut ostenderet iniquo se judicio fuisse depositum. Constantius itaque octo Comites, id est, Consiliarios suos delegavit, qui unà cum Concilio orientalium, quod anno CCCLVII. congregatum est in urbe Sirmiensi, causam ejus judicarent, suscepta à Basilio Episcopo Ancyrano cura convincendi impietatis & hæreseos propositiones Photini. Hujus porrò delegationis adeo felix eventus fuit ut damnatio hujus hæretici illic confirmata fuerit; cujus acta ad Imperatorem missa sunt; quæ item authentica secum detulit Basilius, & Comites item qui judicio intererant.

X. Tertium exemplum subministrat Socrates; qui libro II. cap. XXXIX. scribit Imperatorem Constantium, quum anno CCCLIX. Concilium orientalium apud Seleuciam congregasset, diversas ad eos literas scripsisse; cùm in istis præciperet ut primùm de causa fidei tractaretur, in aliis verò juberet ut causæ Episcoporum ante omnia judicarentur. At quod in capite sequenti ait Socrates, de Cyrillo Hierosolymorum Episcopo loquens, nullum dubitandi locum relinquit. Fuerat is depositus ab Acacio Episcopo Cæsareæ Metropolitano suo in synodo provinciæ Palæstinæ; à qua provocavit ad majus Concilium, oblato judicibus libello appellationis. Adnotat Socrates primum omnium Cyrillum contra consuetudinem & canonem ecclesiasticum appellationem usurpasse ad eum morem qui in foro obtinet: τοῦτο μὲν δὴ, μόνος δὲ πρῶτος παρὰ τὸ σύνηθες τοῦ κανόνος ἐκκλησιαστικοῦ Κύριλλος ἐποίησεν, ἐκκλήτοις ὡς ἐν δημοσίῳ δικαστηρίῳ χρησάμενος. Unde colligere possumus nondum receptam ea ætate fuisse appellationem à minori synodo ad majorem, neque à provinciali ad patriarchalem. Nam Concilium Antiochenum, quod novemdecim antè annis celebratum fuerat quàm Seleuciense haberetur, non tribuebat facultatem appellandi ab una synodo ab aliam. Unica ei mens fuit præscribere quandonam deposito liceret Principis rescriptum ad majus Concilium impetrare ad obtinendam revisionem, quæ primos judices non vetabat secundo judicio interesse. Nihilominus Cyrillus simpliciter appellavit ad majus Concilium; appellationemque suam primis judicibus denuntiavit, cùm mos postulare videretur ut rescriptum Principis impetraret. Expostulatio itaque adversùs eum facta ei prorsùs similis est quæ adversùs eum fieret quem Parlamenti consultum damnasset, si is scripto provocaret, judicibusque appellationem suam denuntiaret; qui potiùs sibi providere deberet impetratis literis cancellariæ, quas vocant, & proposita erroris exceptione. At Cyrillus ultra progressus est. Nam præter innovationem ab eo introductam, rescriptum quoque Constantii obtinuit secundùm morem; quo causa eadem retractari jussa in Concilio Seleuciensi; cujus auctoritate restitutus est Cyrillus. Huncautem Socratis locum ea de causa accuratiùs explicare placuit quòd vir eruditissimus ejus sensum non bene ceperit, ut neque canonis Antiocheni. Card. Perron. c. 35. Replicæ.

XI. Quartum exemplum peti potest ex damnatione sancti Joannis Chrysostomi: qui cùm in synodo ad Quercum, suburbium id est Chalcedonis, depositus fuisset à Theophilo Episcopo Alexandrino, in exilium actus est ab Imperatore, revocatus tamen ab eo paulò pòst. At is, tametsi revocatus fuisset, ægrè ferens judicium adversùm se latum, Vide infrà c. 9. hujus libri.

tametſi nullitatibus plenum & erroribus, Arcadii Auguſti præſidium expetiit, rogans ut ſynodum congregaret, in qua omnes accuſationes de integro judicarentur: *Mox obſecrabamus Chriſtianiſſimum Regem ut Concilium ageret, quo facta hæc juſtificarentur*, ut ipſe ait in epiſtola ad Innocentium. Et Concilium quidem illud convocatum eſt, ſed infelici eventu quoad cauſam magni hujus viri.

XII. Præter ea argumenta validum quoque teſtimonium ad probandam veterem illam Principum auctoritatem ſumi poteſt ex lege quæ prohibuit ne deinceps hic mos uſurparetur. Ea extat in Codice Theodoſiano: ubi Impp. Arcadius & Honorius edicunt ut Epiſcopi depoſiti in ſynodo collegarum ſuorum pellantur in exilium, ſi quid adversùs ſententiam in illos latam aut contra publicam tranquillitatem tentaverint. Præterea disertè damnatis Epiſcopis inhibent ne ad Principes accedant, neve reſcripta impetrent; quæ nulla eſſe pronuntiant iidem Auguſti, ſi eorum Epiſcoporum damnatio peracta ſit juſtam ob cauſam. *Quicumque reſidentibus ſacerdotibus fuerit epiſcopali loco detruſus & nomine, ſi aliquid vel contra ſententiam vel contra quietem moliri fuerit deprehenſus, rurſuſque ſacerdotium petere à quo videtur excluſus, procul ab ea urbe quam indignus infecit ſecundum legem divæ memoriæ Gratiani centum millibus vitam agat.* Infrà: *Sit hujuſmodi perſonis tenore præſentis legis illicitum ſacra noſtra adire ſecreta & impetrare reſcripta. Omnia dejectis per culpam ſacerdotio perſonis quæ impetrata ſunt infecta permaneant.*

Lex illa Gratiani extat in appendice cod. Theodoſ. pag. 94.

XIII. Manet itaque ſententia à me paulò antè prolata, judicia nempe in ſynodis provincialibus lata adversùs Epiſcopos appellationi obnoxia non fuiſſe ſecundùm antiquos canones, tametſi reviſioni locus eſſet ſi ita Princeps reſcripto juberet. Obtinebat ea conſuetudo, non ſolùm in oriente, ſed etiam in Gallia; ut conſtat ex iis quæ Valerianus Epiſcopus Autiſſiodorenſis diſſeruit in ſynodo Agrippinenſi, quæ anno CCCXLVI. habita eſt adversùs Euphratam illius civitatis Epiſcopum. Eum quinque Epiſcopi depoſuerant propter hæreſim. Primi verò judices optarunt ut damnatio ab ipſis decreta confirmaretur & approbaretur à majori Epiſcoporum Gallicanorum numero. Eam itaque ob cauſam Metropolitanos octo provinciarum evocarunt ad Coloniam Agrippinam, Treverenſem nimirum, Arelatenſem, Lugdunenſem, Veſontionenſem, Moguntinum, Remenſem, Senonenſem, & Rothomagenſem; qui eò acceſſerunt *ad poſtulatum fratrum*, ut ipſi aiunt. In eo Concilio Valerianus dixit validam eſſe depoſitionem à quinque illis Epiſcopis decretam, neque neceſſarium protsùs fuiſſe ut nova hæc congregatio fieret. *Valerianus Epiſcopus dixit: Etſi non omnes conſeniores, hic apud Agrippinam Dei voluntate qui ſumus adunati, conveniſſemus, ſufficerat à quinque Epiſcopis Euphratam blaſphemum, quia Chriſtum Deum negat, pro meritis ſuis ſententiari* * *eodem jure eſſe depoſitum.* Infrà: *Ideo eundem cenſeo juſtè eſſe depoſitum.* Id ipſum luculentiùs probant verba Amandi Epiſcopi Argentoratenſis in eodem Concilio, quæ ſic habent: *Amandus Epiſcopus dixit: Siquidem in præſenti, quando Euphrata à quinque Epiſcopis ſententiam accepit, me inter ipſos fateor eſſe conſentaneum, qui epiſtolis meis ad eundem deponendum conſenſi, ſecundùm falſam doctrinam ipſius, qui Chriſtum Dominum Deum negat, meritò in ipſum ſententiam collatam eſſe conſtat. ad cujus damnationem conſentio.*

* Legendum eo- que jure eſſe depo- poſitum.

XIV. Saturninum Epiſcopum Arelatenſem Gallicani Epiſcopi in ſynodo Pariſienſi excommunicarunt anno CCCLXII, qui, nulla mentione facta confirmationis à Romano Pontifice decretæ, ſynodicam ſuam epiſtolam miſerunt ad Epiſcopos orientis. Significant ſe inter excommunicatos reponere Auxentium & reliquos Epiſcopos quos excommunicatos fuiſſe ſcripſerant Epiſcopi orientales; tum denuntiant excommunicatum à ſe fuiſſe Saturninum Arelatenſem. *Saturninum, qui ſtatutis ſalubribus impiiſſimè contradixit, ſecundùm fratrum noſtrorum geminas jam literas excommunicatum ab omnibus Gallicanis Epiſcopis caritas veſtra cognoſcat: quem & vetera, diſſimulata jamdiù licèt, crimina & cetera edita epiſtolis ſuis nova temeritatis irreligioſitas indignum Epiſcopi nomine eſſe fecerunt.*

CAPUT III.

Synopsis.

I. Synodus Sardicensis jus illud imperatorium, nempe decernendi revisiones, transfudit in Episcopum Romanum.

II. Ei synodo occasionem dedit causa Athanasii in synodo Tyria & Antiochena damnati. Attamen Julius Episcopus Romanus eum in suam communionem recepit, spreta orientalium intercessione.

III. Cùm ex ea contradictione schisma immineret inter Ecclesias, Imperatores Concilium convocarunt apud Sardicam. Res tamen in divortium abiit, eo prætexto quòd Episcopi occidentales publicè reciperent Episcopos dejectos.

IV. Synodus Sardicensis dejectos sedibus suis restitui postulavit à Constantio. quod ille imperavit. Synodica epistola Concilii Sardicensis nullam mentionem facit canonum apud Sardicam conditorum.

V. Inquiritur an Concilium Sardicense sit œcumenicum. Convocatio ejus ea mente facta est ut esset œcumenicum. Verùm, ob divortium, censeri tantùm potest occidentale. quo modo illud vocant Hilarius & Epiphanius.

VI. Huic Concilio debetur prima origo juris Summi Pontificis quoad depositiones Episcoporum. Nihil tamen statuit adversùs supremam synodorum provincialium auctoritatem. Concessit enim tantùm jus decernendi revisionem. Revisio autem multùm differt ab appellatione. Sed hinc nata errandi occasio quòd synodus Sardicensis impropriè utatur verbo appellandi *&* provocandi.

VII. Decernere igitur poterat Episcopus Romanus causæ retractationem; remisso videlicet integro judicio ad Episcopos provinciæ, & ad finitimos. Revisio non impediebat quin sententia depositionis mandaretur executioni.

VIII. Novam esse hanc institutionem probatur ex Osio Cordubensi, qui synodo præsidebat.

IX. Perturbatus est ordo canonum Sardicensium.

X. Canon tertius Episcopo Romano tribuit jus decernendi revisionem aut eam denegandi. Quartus verò prohibet ne quis ordinetur in loco dejecti donec apud apostolicam sedem determinatum fuerit an revisio concedenda sit. Sed non præcipit supersedendum esse interim depositione.

XI. Septimus edicit ut si revisio concedenda sit, Episcopus Romanus det judices ex vicina provincia, qui causam retractent cum primis judicibus. Tum posse illum mittere Legatum qui synodo præsideat.

XII. Interpretes Græci non ceperunt sensum horum canonum. Contendunt enim licere Episcopo damnato rursum appellare à judicio Episcoporum quos Pontifex Romanus delegaverit. quod falsum est. Rectum hoc loco vidit Hincmarus.

XIII. Leges civiles prohibent ne judex appellationis causam remittat in provincias. quod fraudi fuit Balsamoni; cùm non intelligeret in Concilio Sardicensi non agi de appellatione, sed tantùm de retractatione. Explicantur ambages Balsamonis.

XIV. Explicatio canonum Sardicensium proposita ab auctore petita est ex Hincmaro in epistola ad Joannem VIII. nomine Caroli Calvi scripta.

XV. Canon Sardicensis non vetat quin damnatus possit etiam implorare auxilium Principis.

XVI. Indicatur discrimen auctoritatis imperatoriæ & ejus quæ tributa est Episcopo Romano in Concilio Sardicensi.

XVII. Referuntur ipsa verba canonum Sardicensium.

I. CANONE itaque Nicæno firmata est, uti diximus, suprema synodorum provincialium auctoritas in ferendis judiciis: quæ temperata fuit rescriptis Principum, qui revisiones causarum fieri præcipiebant. Hinc novæ regulæ data occasio, quam Sardicense Concilium condidit anno CCCXLVII. qua transfusa est in Episcopum Romanum potestas illa quæ Imperatoribus competebat concedendi revisiones hujuscemodi; eo tamen adhibito temperamento quod infrà adnotabitur in explicatione canonum hujus Concilii, postquam ejus celebrandi causas exposuero.

II. Ei occasionem subministravit causa sancti Athanasii Episcopi Alexandrini. Quippe eum Episcopi orientales, qui factionis erant Eusebii Nicomediensis Episcopi, vel quos artificiis ille suis incautos decipiebat, in synodis Tyria & Antiochena damnaverant. Contrà Julius Episcopus Romanus in synodo Romana, quæ ex Episcopis Italiæ constabat, Athanasium recepit in communionem suam, insuperhabita intercessione orientalium, qui Romam miserunt decretum damnationis adversùs Athanasium decretæ. Hæc ergo, ut dixi, occasio fuit celebrandi Concilii.

III. Nam Imperatores Constantius & Constans, cupientes extinguere schisma ea occasione emergens, literis suis Concilium convocarunt apud Sardicam; quæ Illyrici civitas erat, in imperio occidentali sita & in confinio Thraciæ, quæ ad imperium orientis pertinebat. Convocatum illud fuit ex magnis provinciis utriusque imperii; sed numerus Episcoporum coërcitus est ad octoginta ex unoquoque imperio. Cùm orientales Sardicam convenissent, occidentalibus se conjungere noluerunt, neque cum eis corpus Concilii constituere, probabili in speciem argumento. Declararunt enim ferre se non posse ut Athanasium & Marcellum Ancyranum communione sua publicè honestarent occidentales, quòd de retractanda eorum excommunicatione ageretur deque eorum depositione à superioribus synodis decreta; cujus judicii executiò retardari non poterat eo prætextu quòd Concilium Romanum eosdem Episcopos in suam communionem suscepisset, cùm ea ipsi auctoritas non competeret. *Nos enim omninò illis communicare nolumus, nisi eos quos damnavimus projecissent, & dignum honorem Concilio orientis tribuerent*, inquiunt illi in sua epistola synodica. Quoniam verò occidentales eis morem in hac parte gerere recusabant,

Vide suprà lib. 5. cap. 13. §. 5.

Sozom. lib. 3. cap. 12.

arrepta eſt protinus ab orientalibus occaſio divortii, quòd probè intelligerent fieri non poſſe quin calumniæ Athanaſio impactæ detegerentur; ideoque noctu aufugerunt in Thraciæ urbem Philippopolim. Illic actiones Concilii ſui continuarunt ſub nomine Concilii Sardicenſis adversùs occidentales, quemadmodum iſti Sardicæ, quò ſynodus convocata fuerat, eam continuarunt adversùs auctores factionis orientalium.

IV. Conſtabat ſynodus illa Sardicenſis ex octuaginta Epiſcopis occidentis ac præterea ex aliquot Euſebianis, qui agnoſcentes dolos & malam fidem ſociorum ſuorum, ſeceſſione ab eis facta, legitimo conventui adhæſerunt. Hæc ergo ſynodus, quæ Sardicæ conſtitit, Athanaſium & Marcellum ſedibus ſuis reſtitui juſſit. Reſtitutionem autem illam ſcriptis quaquaverſum ſynodicis epiſtolis ſignificavit Imperatoribus, Julio Epiſcopo Romano, Eccleſiæ Alexandrinæ, & univerſis Epiſcopis Eccleſiæ catholicæ. Conſtantius à fratre ſuo Conſtante & à legatis veri Concilii Sardicenſis rogatus reſcripto juſſit ut Athanaſius aliique Epiſcopi qui dejecti fuerant ſedibus ſuis reſtituerentur. Ac licèt Conſtans factione Magnentii tyranni tum occiſus fuiſſet, Conſtantius, tametſi inimicis Athanaſii apertè faveret, Epiſcopos tamen ſedibus ſuis reddi procuravit. Interim dum hæc agebantur, Athanaſius ex urbe Roma in orientem, ubi Conſtantius morabatur, accedens, indeque Alexandriam profectus, ſynodicam de reſtitutione ſua epiſtolam ſubſcribi obtinuit à CCCXLIV. Epiſcopis ex oriente aut occidente. Epiſtola porrò illa nihil aliud continet præter reſtitutionem Epiſcoporum & cauſas ob quas eam fieri ſynodus decreverit, tum depoſitionem nonnullorum Epiſcoporum factionis orientalium, nulla interim mentione facta canonum apud Sardicam conditorum.

De cæde Constantis apud Helenam, fusè Marca in lib. 1. Marcæ Hispanicæ.

V. Hiſtoriam Concilii Sardicenſis heic per averſionem deſcribendam eſſe exiſtimavi; quoniam obſervatio illa, quæ veriſſima eſt, & colligitur ex variis locis Athanaſii & Hilarii, valde conducit ad decidendam celebrem illam controverſiam quam illuſtriſſimi Cardinales Baronius & Perronius ſumma cura tractant, an videlicet Concilium Sardicenſe ſit œcumenicum. Hac verò quæſtione ſemel definita, facilis eſſe videtur reſponſio an XXI. canones in Sardicenſi ſynodo editi ejuſdem auctoritatis ſint ac Nicæni. Cui quæſtioni reſpondeo, convocationem hujus Concilii ea mente factam eſſe ut Concilium œcumenicum celebraretur, id eſt, compoſitum ex legatis omnium Diœceſeon & magnarum provinciarum imperii orientalis & occidentalis, intra quorum limites Eccleſia Chriſtiana penè coërcebatur. Sed quia divortium antè contigit quàm Concilium foret conſtitutum ex Epiſcopis utriuſque imperii, res in eo definitæ ſpectari non poſſunt niſi tanquam à Concilio occidentali decretæ; quandoquidem decretæ ſunt abſentibus Epiſcopis orientalibus. Sanè ſanctus Hilarius Epiſcopus Pictavienſis, qui tum vivebat, itemque Epiphanius, Concilium illud Sardicenſe vocant Concilium occidentalium. Nam quod ad CCCXLIV. Epiſcopos attinet, referri numerus ille non poteſt ad eos tantùm qui Concilio interfuerunt, ſed etiam ad eos qui reſtitutioni Athanaſii ſubſcripſerunt poſt celebrationem Concilii.

Vide ſuprà lib. 2. cap. 15. § 5.

Hilar. in lib. adversùs Constantium. Epiphanius hær. 71.

VI. Huic tamen Concilio debetur prima origo juris ſummi Pontificis quoad judicia canonica Epiſcoporum. Quamquam ſi rem propiùs introſpiciamus, neque canonum verba egrediamur, manifeſtum erit nihil illic ſtatutum eſſe adversùs ſupremam ſynodorum provincialium auctoritatem canone Nicæno firmatam. Fateor equidem hactenus univerſis perſuaſum fuiſſe repertam eſſe in ſynodo Sardicenſi legem de appellationibus adversùs Epiſcoporum judicia, eaſque à ſummo Pontifice judicandas eſſe ex præſcripto hujus Concilii. Verùm ut ab ea perſuaſione recedam facit quod à me obſervatum eſt, nempe jus tantùm concedendi reviſionem à ſynodo Sardicenſi introductum eſſe in gratiam ſedis apoſtolicæ & in quoddam velut detrimentum auctoritatis imperatoriæ. Hæc interpretatio mea eſt: quam cùm aliquot viris doctis aperuiſſem, eam illi ſuffragio ſuo comprobarunt. Diſcrimen quippe eſt inter appellationem & reviſionem. Illa namque integram cauſæ cognitionem transfert ad judicem ſuperiorem, qui quæſtionem excutit & definit in ſuo tribunali. At reviſio definitivum judicium relinquit priori juriſdictioni, ea ratione ut prioribus judicibus novi etiam adjungantur, ut conſtat ex quadam conſtitutione Græca quam Cujacius reſtituit in ſuis Obſervationum libris. Sed huic perſuaſioni quam dixi occaſionem dedit ipſa ſynodus Sardicenſis, quæ vocibus *appellandi* & *provocandi* impropriè utitur, quòd retractatio vicem ſubeat appellationis. Unde factum ut ſequens ætas exiſtimaverit in his canonibus agi de vera appellatione, juxta propriam hujus vocis ſignificationem.

VII. Attamen jus in ea ſynodo quæſitum Epiſcopo Romano diverſum prorſùs eſt à judicio appellationis, cùm nihil aliud ei conceſſum ſit quàm ut decernere poſſit cauſæ retractationem. Quippe ſynodus ſtatuit ut ſi Epiſcopus damnatus Pontificem Romanum appellaverit, in poteſtate ejus ſit appellationem reſpuendi, quo pacto ſententia Epiſcoporum provinciæ confirmabitur, aut eam admittendi. Quo caſu debet Epiſcopus Romanus judicium integrum remittere ad Epiſcopos provinciæ & ad finitimos, ut illi cauſæ cognitionem ſuſcipiant præſente Legato ſummi Pontificis, ſi is exiſtimaverit mittendum eſſe. Præterea appellationis ea vis eſt ut priore interim ſententia ſuperſedendum ſit. Quod aliter obtinet in reviſione. Nam confugium illud ad apoſtolicam ſedem non impediebat quin interim ſententia depoſitionis executioni mandaretur.

VIII. Hujus autem juris novam eſſe inſtitutionem probant verba canonis. *Si placet vobis* (inquit Oſius Cordubenſis Epiſcopus, qui ſynodo

Vide ſupra in adnot. ad cap. 16. lib. 2.

synodo præsidebat) *sancti Petri Apostoli memoriam honoremus.* Non ait confirmandam esse antiquam traditionem, quemadmodum fieri consuevit in negotiis quæ renovatione tantùm aut explicatione juris antiqui indigent.

IX. Institutio porrò illa continetur in tribus canonibus apud Dionysium Exiguum & apud Cresconium in Breviario canonum, tertio videlicet, quarto & septimo. Transpositi sunt tamen hauddubie hi canones; removendique ab hoc loco sunt quintus & sextus, qui de materia prorsùs diversa tractant, ut tertius, quartus, & septimus simul collocentur. Quod eo ordine fieri potest ut ponantur V. VI. & VII. quemadmodum citantur in collectione Ferrandi Diaconi; vel III. IV. & V. ut habet collectio Græca.

X. Unusquisque eorum canonum, quos ex collectione Dionysiana ab Ecclesia Romana recepta proferam, quiddam speciale continet quod in aliis non habetur. Quippe tertius jubet ut si quispiam Episcopus existimet sibi justam causam suppetere postulandi ut negotium retractetur, primi judices ad Episcopum Romanum scribant, ut si retractandi locus erit, is judices donet; si verò secùs ei visum fuerit, res constitutæ suum robur obtineant. Itaque hic canon Episcopo Romano tribuit supremam auctoritatem decernendi revisionem aut eam denegandi, dato insuper jure delegandi novos judices. Canon autem quartus vetat ne in locum Episcopi dejecti alius substituatur donec causa fuerit in judicio Episcopi Romani determinata. Vis pontificiæ auctoritatis continetur hoc canone. Ejus porrò sensus hic est ut velit non antè ordinari posse Episcopum in loco depositi quàm determinatum fuerit apud apostolicam sedem an revisio concedenda sit dejecto, atque adeo supersedendum esse interim, quoad hoc, executione judicii facti in provincia. Nihil tamen hujuscemodi vetat quoad depositionem damnati, quam nihilominus peragebant, ut ostendam in capite vigesimo primo. Quamquam canon quintus & septimus Concilii Sardicensis id satis manifestè docent.

XI. Septimus ergo canon præscribit ordinem judiciorum postquam ab Episcopo Romano concessa fuerit revisio, atque ita agendum esse, eo casu, ut summus Pontifex donet judices ex vicina provincia, qui causam retractent cum prioribus judicibus; tum ut Pontifex Legatum quoque mittere possit Concilio præfuturum, si ipsi visum fuerit aliquem esse mittendum. Revisio hæc omnino similis est *propositioni* quam vocant *erroris* adversùs decretum Parlamenti, quæ rescripto Principis instituitur: cui definiendæ interesse debent priores judices, itemque par novorum judicum numerus, ac præterea duo.

XII. Interpretes Græci Zonaras & Balsamo, qui commentarios ediderunt in hos canones Sardicenses, itemque Harmenopulus in Epitome canonum genuinum eorum sensum non ceperunt. Contendunt enim licere Episcopo damnato rursum appellare à judicio lato ab Episcopis quos Pontifex Romanus delegaverit. Rationem autem hujus opinionis Balsamo petit ex canone quarto; tametsi is additio tantùm sit ad tertium, ad supersedendum videlicet executione primæ sententiæ, ut ipsa canonis verba indicant. Id sanè vidit Hincmarus: qui post laudatos canones tertium & septimum synodi Sardicensis, quarti synopsin his verbis expressit: *Interim tamen alter Episcopus non ordinetur.* At Zonoras, quem sequitur etiam Balsamo, secundam hanc appellationem institutam putat his verbis septimi canonis: *Quòd si is qui rogat causam suam iterum audiri.* Et tamen certum est ea verba respicere tantùm ad primum judicium. Hincmar. ep. 9. cap. 8.

XIII. Hæret autem Balsamoni aqua ex eo quòd cùm legibus Principum prohibitum sit ne judex appellationis causam remittat in provincias, hi tamen canones decernunt ut Pontifex Romanus judices donet in provinciis. Itaque eò confugit ut dicat *præsentem canonem esse specialem & ita editum esse propter viæ longitudinem, & ne vexentur Episcopi in adeo longinquam & alienam regionem trahendi.* At graviùs laborat idem Balsamo in explicatione judicii secundæ appellationis, quæ rursum committitur judicibus delegatis ex provincia finitima ei à cujus judicio appellatum fuit. Quod adversum est legibus; ideoque Balsamo id dictum esse putat *specialius*: nisi si quis dicere velit secundos judices non esse eosdem cum primis. *Si autem dixeris*, inquit, *alios esse Episcopos qui sententiam tulerint, nihil invenies repugnans.* Sed lapsus heic non esset Græcus iste interpres, si animadvertisset novum istud judicium institutum non esse ad judicandam appellationem, sed ad retractandum negotium, neque duas in una eademque causa appellationes introduci ab his canonibus, sed tantùm expostulationem.

XIV. Sed illud monendum est, non esse me inventorem hujus interpretationis canonum Sardicensium. Eam quippe hausi ex illustri quodam loco Hincmari Remensis Archiepiscopi. Scribit is in epistola ad Joannem VIII. Papam, quæ nomine Caroli Calvi Imperatoris scripta est, auctoritatem à Concilio Nicæno tributam synodis provincialibus ad judicandos Episcopos violatam non esse sed potiùs confirmatam in synodo Sardicensi, quæ præcipit ut causa Episcopi depositi terminetur in ejus provincia, secundùm sententiam nimirum eorum Episcoporum qui ipsum priùs judicaverant, itemque Episcoporum qui in finitima provincia commorantur, coram Legato summi Pontificis: *Cujus sancta synodi* (Nicænæ) *constitutionem Sardicenses canones non convellunt; qui cum Pontificis Romani Vicario vel arbitrio causam Episcopi in provinciali synodo judicati, etiam Episcoporum arbitrio vel judicio qui eum judicaverunt, cum Episcopis qui in finitima & propinqua provincia sunt præcipiunt terminari; quatenus sive in manenda sive in immutanda sententia, juxta canones Nicænos, commune sit placitum.* Epist. Caroli Calv. ad Joannem VIII. cap. 1.

XV. Sanè vix credi potest tam promptos ac faciles fuisse Episcopos ut statim & absque ulla contradictione consenserint exui se su-

prema auctoritate quam poſſidebant ut judicia ſua ſimplici appellationi ſubmitterent. Faciliùs eis perſuaderi poterat ut approbarent tribui Epiſcopo Romano jus concedendi reviſionem adversùs eorum judicia, id eſt, jus Imperatoribus quæſitum communicari cum Pontifice Romano, eaque ratione paulatim ac ſenſim ſine ſenſu adimi Imperatoribus. Neque enim Concilium in univerſum id jus ademit Principibus ; ut colligere poſſumus ex verbis canonis ſeptimi, quæ ſic habent : *Si appellaverit qui dejectus eſt, & confugerit ad Epiſcopum Eccleſiæ Romanæ.* Verbis quidem illis conditionalibus datur damnato facultas implorandi auxilium Epiſcopi Romani. Verùm id non impedit quin etiam poſſit adire Imperatorem, cujus auctoritatem in hac materia ſatis manifeſtè agnoſcit ſynodica epiſtola Concilii Sardicenſis paulò antè laudata.

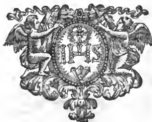
XVI. Magnum tamen diſcrimen intercedit inter jus quod Imperatoribus competebat & illud quod Romano Pontifici tribuitur. Imperatores enim cùm retractari negotia præcipiebant, majus Concilium congregabant ; ad quod evocabant Epiſcopos ex diverſis provinciis, prout eis libuerat. At canones Sardicenſes modum adhibent auctoritati Epiſcopi Romani ; cui nihil aliud licere volunt quàm ut novos judices donet Epiſcopos ex vicina provincia, qui unà cum prioribus judicibus interſint renovationi Concilii & judicii. Nam Epiſcopi provinciales qui judicium tulerunt intereſſe debent ſecundo judicio, ut docet ſynodus ipſa in canone tertio his verbis, *Concilium renovetur, renovetur judicium*, itemque in ſeptimo, *renovetur examen.* Unde nil mirum ſi Dionyſius Exiguus in lemmate hujus canonis retractandi vocabulum uſurpat : *De provinciali ſynodo retractanda per Vicarios Epiſcopi urbis Romæ, ſi ipſe decreverit.* Vox autem illa, ut jam adnotatum eſt, reviſioni competit.

XVII. Poſt explicatam mentem canonum Sardicenſium, reliquum eſt ut ipſa eorum verba deſcribamus.

CANON. III. *Oſius Epiſcopus dixit : ---- Quòd ſi aliquis Epiſcopus judicatus fuerit in aliqua cauſa, & putat ſe bonam cauſam habere ut iterum Concilium renovetur, ſi vobis placet, ſancti Petri Apoſtoli memoriam honoremus, ut ſcribatur ab his qui cauſam examinarunt Julio Romano Epiſcopo. Et ſi judicaverit renovandum eſſe judicium, renovetur & det judices. Si autem probaverit talem cauſam eſſe ut non refricentur ea quæ acta ſunt, quæ decreverit, confirmata erunt. Si hoc omnibus placet. Synodus reſpondit : Placet.*

CAN. IV. *Gaudentius Epiſcopus dixit : Addendum, ſi placet, huic ſententiæ, quam plenam ſanctitate protuliſti, ut cùm aliquis depoſitus fuerit eorum Epiſcoporum judicio qui in vicinis locis commorantur, & proclamaverit agendum ſibi negotium in urbe Roma, alter Epiſcopus in ejus cathedra, poſt appellationem ejus qui videtur eſſe depoſitus, omnino non ordinetur niſi cauſa fuerit in judicio Epiſcopi Romani determinata.*

CAN. VII. *Oſius Epiſcopus dixit : Placuit autem ut ſi Epiſcopus accuſatus fuerit, & judicaverint congregati Epiſcopi regionis ipſius, & de gradu ſuo eum dejecerint, ſi appellaverit qui dejectus eſt, & confugerit ad Epiſcopum Romanæ Eccleſiæ, ſi juſtum putaverit ut renovetur examen, ſcribere his Epiſcopis dignetur qui in finitima & propinqua provincia ſunt, ut ipſi diligenter omnino requirant, & juxta fidem veritatis definiant. Quòd ſi is qui rogat cauſam ſuam iterum audiri deprecatione ſua moverit Epiſcopum Romanum ut è latere ſuo Preſbyterum mittat, erit in poteſtate Epiſcopi quid velit & æſtimet. Et ſi decreverit mittendos eſſe qui præſentes cum Epiſcopis judicent, habentes ejus auctoritatem à quo deſtinati ſunt, erit in ſuo arbitrio. Si verò crediderit Epiſcopos ſufficere ut negotio terminum imponant, faciet quod ſapientiſſimo conſilio judicaverit.*

CAPUT IV.

Synopsis

I. Inquiritur an canones Sardicenses recepti fuerint per universam Ecclesiam. Probabile non est tam bonos fuisse orientales ut solius Romani Pontificis auctoritatem sua superiorem esse confiterentur. Nam schisma adversus illum recenter fecerant.

II. Contendebant ea tempestate orientales res in oriente judicatas non posse retractari in occidente. Probatur ex epistola Concilii Antiocheni ad Julium. Neque contradicit absolutè Julius; sed facto Athanasii inhæret. Ait tamen nihil adversus statuta Nicæni Concilii tentari, si quæ synodus quæpiam statuit in posteriore retractentur.

III. Recepit quidem Julius Athanasium & reliquos Episcopos in suam communionem. non tamen eis Ecclesias suas restituit, nisi per consequentiam. Sozomenus explicatus.

IV. Verba Julii ac Sozomeni hactenus malè intellecta fuerant, ideoque explicanda fuerunt accuratè.

V. Orientales Sardicæ congregati secessionis suæ causas rejiciunt in occidentales, eo quòd illi cognoscere vellent de causis orientalium. Probatur ex synodica eorum epistola.

VI. Occidentales aliter censebant quàm orientales. Julius scripsit depositiones Episcoporum Ecclesiarum apostolicarum, ac præcipuè Alexandrinæ, fieri non posse in oriente inconsulta sede Romana. Explicantur verba Julii adversùs detortas aliorum interpretationes.

VII. Magna erat per illas tempestates dignatio Ecclesiarum apostolicarum, ad quarum doctrinam hæreticos provocant antiqui patres. Unde fiebat ut Episcopis illarum Ecclesiarum incumberet necessitas arctissimæ communionis.

VIII. Sed præcipuè causas Episcoporum Alexandriæ ad sedem apostolicam ante omnia referendas esse, juxta consuetudinem, contendit Julius; qui consuetudini tribuit exemplum semel usurpatum. Notatur Cardinalis Perronius, & refutatur.

IX. Orientales iniquo animo ferunt Maximum Episcopum Constantinopolitanum, à secunda synodo dejectum, Romam esse profectum ut illic causam suam refricari procuraret. Itaque soluta tunc est Ecclesiarum communio. Quæ res magnam sollicitudinem attulit occidentalibus. Quid ii sibi arrogaverint in causa Maximi.

X. Si canones Sardicenses recepti tum fuissent, inventa erat occasio qua revocarentur in usum. Sed eorum ne verbum quidem in epistola occidentalium, qui nihil aliud contendunt quàm ut unà cum orientalibus cognoscere possint de causa Maximi.

XI. Referuntur verba epistolæ Concilii Italiæ ad Theodosium.

I. EXAMINANDUM deinceps nobis incumbit an canones Sardicenses recepti fuerint per universam Ecclesiam. In antecessum autem adnotandum est iniquum omnino visum esse orientalibus si occidentales Episcopi etiam in plenario Concilio
Vide lib. 1. cap. 4. [illegible] tentarent retractare judicia in synodis orientalibus facta, quòd eo pacto hactum synodorum auctoritatem violari manifestum esset. Itaque vix credi potest eos ita comparatos fuisse ut solius Romani Pontificis auctoritatem sua superiorem esse confiterentur; præsertim cùm schisma recenter adversùs illum fecissent, eumque ob hoc excommunicassent quòd caput esset eorum qui leges ecclesiasticas pessumdederant: *Ut ducem & principem malorum, qui primus januam communionis sceleratis atque damnatis aperuit, cæterisque aditum fecit ad solvenda jura divina.*

II. Orientales enim, per illas tempestates, regulam hanc certam & indubitatam ecclesiasticæ disciplinæ esse contendebant, res in oriente judicatas retractari non posse in occidente, nec è contrà. Ita namque affirmavit Concilium Antiochenum in epistola ad Julium Papam; in qua Episcopi afferunt exemplum damnationis Pauli Samosateni ab Episcopis orientalibus decretæ, quam occidens recepit consensuque suo firmavit absque novo examine; sicut etiam oriens recepit & approbatione sua confirmavit damnationem à synodo occidentali decretam adversùs
Epistola Julii apud Athanas. apol. 2. Novatum. At Julius Papa respondens huic epistolæ Concilii Antiocheni, non contradicit absolutè supremam esse Conciliorum orientalium auctoritatem, sed Athanasii tantùm facto inhæret explicandoque judicio quod adversùs eum latum fuerat in synodo Tyria. Ait enim illud esse irritum, quòd adversùs Athanasium Presbyterumque ejus Macarium testimonia absentibus illis recepta fuerint à judicibus delegatis apertissimis Athanasii hostibus & ab eo ejuratis; ideoque judicium illud integrum non fuisse, sed tantùm ἐν μονομερῶς; ex quo sequeretur illud executioni non esse mandandum. Cùm itaque Athanasium in suam communionem susceperit, nihil se canonibus adversum egisse, quoniam sententia excommunicationis nulla erat. Quibus addidit momenta ex visceribus causæ petita, falsitatem nimirum accusationis probatam auctoritate actorum, quamplures orientis Episcopos à communione sua non abstinuisse Athanasium, tametsi damnationis sententia in eum lata fuisset; tum nolle Episcopos orientales in unum convenire, quamvis per legatos consensissent ut Papa Julius universos Episcopos Romam evocaret pro discutienda causa Athanasii. Ait postremò nihil adversùs statuta Nicæni Concilii tentari si quæ synodus quæpiam statuit, in posteriore retractentur. Alludit autem ad synodum Alexandrinam, cui centum Episcopi interfuerant, in qua damnatus fuit Arrius; cujus causa de integro discussa est in Concilio Nicæno.

III. Sed adnotandum est non dicere Julium redditas à se fuisse Ecclesias Athanasio & reliquis Episcopis. Nam ea erat quæstio principalis; quæ reservata erat cognitioni

synodi quam Julius convocaverat rogantibus orientalium legatis; tametsi negarunt dein orientales id se legatis suis dedisse in mandatis. Sanè iidem orientales in sua epistola synodica sub nomine Concilii Sardicensis edita illud tantùm conqueruntur, receptos à Julio in communionem Athanasium & reliquos Episcopos damnatos: *Ad Julium Romam perrexit, sed & ad Italia quosdam ipsius partis Episcopos; quos seducens per epistolarum falsitatem, ab eisdem perfacilè in communionem receptus est.* Quare cùm legis apud Sozomenum Julium recepisse in suam communionem Athanasium ac reliquos Episcopos & unicuique eorum Ecclesiam suam reddidisse, ob curam videlicet universalis Ecclesiæ quæ ei incumbit propter dignitatem sedis suæ, existimare debes restitutionem illam Ecclesiarum non fuisse factam directè, sed per consequentiam, eò quòd Episcopi illi à Julio in communionem recepti fuerint velut Episcopi hujus & hujus sedis. *Hominemque non condemnaremus, sed reciperemus, eumque pro Episcopo, quemadmodum est, haberemus*, inquit Julius in epistola ab orientales apud Athanasium.

Sozom. lib. 3. c. 7. Διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ θρόνου ἑκάστῳ τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν ἀπέδωκε.

IV. Necessariam esse arbitratus sum discussionem præcipuorum capitum hujus epistolæ, quòd ea, æquè ac verba Sozomeni, perperam hactenus accepta sint ab iis qui ea laudavere. Contendunt quippe factum Julii, quod nihil aliud est quàm velut quoddam obsequii genus ad retinendam communionem, à suprema ejus jurisdictione profectum esse, atque illum ea auctoritate cassasse judicia Conciliorum orientalium.

V. Orientales Sardicæ congregati pertinaciter adhærent sententiæ Concilii Antiocheni; causasque secessionis suæ rejiciunt in occidentales, qui adversùs veterem Ecclesiæ consuetudinem cognoscere vellent de causis orientalium. Sic enim aiunt in epistola sua synodica, quæ habetur in Fragmentis Hilarii: *Hanc novitatem moliebantur inducere quam horret vetus consuetudo Ecclesiæ, ut in Concilio orientales Episcopi quod fortè statuissent ab Episcopis occidentalibus refricaretur: similiter quicquid occidentalium partium Episcopi, ab orientalibus solveretur. Verùm omnium Conciliorum justè legitimèque actorum decreta firmanda majorum nostrorum gesta consignant. Nam in urbe Roma sub Novato & Sabellio & Valentino hæreticis factum Concilium, ab orientalibus confirmatum est, & iterum in oriente sub Paulo Samosateno quod statutum est, ab omnibus est signatum.*

Sed quænam fuerit orientalium mens manifestè docet epistola Imperatoris Constantii data ad Concilium Ariminense, quod constabat ex Episcopis occidentis. *Non enim*, inquit, *de orientalibus Episcopis in Concilio vestro patitur ratio aliquid definiri. Proinde super his tantùm quæ ad vos pertinere cognoscit gravitas vestra tractare debetis.* Infrà: *Quæ cùm ita sint, adversùs orientales nihil statuere vos oportet: aut si aliquod volueritis contra eosdem prædictis absentibus definire, id quod fuerit usurpatum, irrito evanescet effectu. Non enim illa vires habere poterit definitio cui nostra statuta testantur jam nunc robur & copiam denegari.*

VI. Negari certè non potest quin aliter ea tempestate visum sit occidentalibus. Verùm longè aberant ab opinione eorum qui nostra ætate tractarunt de controversiis fidei, qui pronuntiant appellationes Episcoporum orientalium judicandas esse apud urbem Romam à summo Pontifice. Nituntur illi, ut ipsi existimant, præjudicio epistolæ Julii Papæ, quæ extat apud Athanasium, cujus sensum detorquent ad mentem suam, cùm tamen ex ea constet jura sedis apostolicæ temperamento quodam prudenter adhibito per eas tempestates explicari solita. Nihil enim aliud ab orientalibus exigebant Julius & Romana synodus quàm ut causæ Ecclesiarum apostolicarum, in primis verò Alexandrinæ, quoties de depositione Episcoporum earum sedium ageretur, cum Papa & synodo Romana communicarentur antequam synodi orientales cognitionem de iis instituerent, ut communi consensu componi possent magnæ Ecclesiæ. Quòd si post judicium orientalium querela manifestæ oppressionis deferretur ad synodum occidentalem, tum retractandum esse negotium in Concilio occidentalium & orientalium. Unde constat in ea epistola non agi de appellatione, sed de prima tantùm causæ cognitione, aut revisione, neque excitatam controversiam de omnibus Episcopis, sed de iis tantùm qui apostolicis Ecclesiis præsiderent, in primis autem de Alexandrino, ac tamen judicium reddi non debere à solo Episcopo Romano cum Episcopis occidentalibus, sed ab Episcopis occidentis & orientis in unam sententiam conspirantibus. Ista enim colliguntur ex epistola Julii, qua orientales objurgat in causa Athanasii Episcopi Alexandrini & Marcelli Ancyrani, quos orientis Concilia damnaverant inconsulto Episcopo Romano. *Oportuit*, inquit, *scribere omnibus nobis, ut ita ab omnibus quod justum esset decerneretur. Episcopi enim erant, & non vulgares Ecclesiæ, qui ista patiebantur, sed quas ipsi Apostoli suamet opera ad fidem instruxerant. Cur igitur, & in primis de Alexandrina civitate, nihil nobis scribere voluistis? An ignari estis hanc consuetudinem esse ut primùm nobis scribatur, ut postea quod justum est definiri possit. Quapropter si isthic hujusmodi suspicio in Episcopum concepta fuerat, id huc ad nostram Ecclesiam referri oportuit.*

Baronius, Bellarminus, & Perronius in variis operibus Replica.

Vide addit. ad cap. 12. lib. 5.

VII. Magna erat per illas tempestates dignatio Ecclesiarum apostolicarum, id est, earum Ecclesiarum quas Apostoli fundaverant, Alexandrinæ nimirum, Antiochenæ, Ephesinæ, Ancyranæ, quæ metropolis erat Galatiæ, Corinthiensis in Achaia, Thessalonicensis in Macedonia, in primis verò Romanæ, quam principes Apostolorum sanguine suo consecraverant. Hinc factum ut quoties Irenæus, Tertullianus, Optatus, & Augustinus novitatem objiciunt hæreticis, adducant discrimen quod intercedit inter novam eorum doctrinam & traditionem Ecclesiarum apostolicarum, præcipuè autem Romanæ; ac præterea adversus hæreticos adferunt successionem personarum & doctrinæ illarum Ecclesiarum. Unde fiebat ut Episcopis illis incumberet necessitas arctissimæ communionis, scriptis videlicet ultro citroque communi-

catoriis epistolis pro conservatione fidei.

VIII. Quamobrem cùm ageretur de causa Athanasii Episcopi Alexandrini & Marcelli Ancyrani in Galatia, quorum Ecclesiæ erant apostolicæ, æquum prorsùs videbatur ut accusatio adversus eos instituta judicaretur ab Episcopis occidentis & orientis. Sed in primis causam Athanasii urget Julius; adfertque consuetudinem jam introductam, à Dionysio nimirum Episcopo Alexandrino, quem cùm clerici ejus hæreticum esse suspicarentur, & ob id querelam adversùs eum detulissent ad apostolicam sedem, ipse accusationem hanc purgavit scripta ad summum Pontificem epistola. Unde concludit Julius monendum se fuisse si quid suspicionis exortum esset Alexandriæ adversùs Athanasium. Huc enim tendit oratio Julii; jus verò suum arcessit à facto Dionysii. Ceterum causam judicari debere scribit ab omnibus, *[illegible]*, non autem à se solo. Quare meritò reprehendendus est illustrissimus Cardinalis Perronius, qui verum Julii Papæ sensum dissimulat in sua Replica, locum verò hunc mutilat, omittens de industria quicquid sequitur post illa verba, *Episcopi enim erant*, quòd sequentia patum conducerent ad extollendam summi Pontificis auctoritatem. Tum, prætextu versionis obscuræ, ex Græco textu in primis conatur elicere sensum prorsùs contrarium destinatis Julii. His enim significari ait nihil in causa Athanasii definiri posse quàm priùs definitum fuerit ab Ecclesia Romana. Hæc sunt verba Græca: *[illegible]*. *An ignari estis*, inquit Julius, *hanc consuetudinem esse ut primùm nobis scribatur, ut hinc quod justum est definiri possit?* Attamen certum est nihil aliud ex his verbis elici posse quàm eam esse Ecclesiæ Alexandrinæ consuetudinem ut primùm ad summum Pontificem scribatur, ut *[illegible]*, decerni possit quod æquum videbitur, id est, communi omnium suffragio, ut antea dixerat. Ceterùm heic observandum est satis audacter Julium tribuere consuetudini exemplum semel usurpatum.

Athan. de sent. Dionysii.

Ep. Athanas. epi. 2.

Vide suprà lib. 5. cap. 12. §. 1. 2.

IX. Si quis verò in dubium revocare velit interpretationem epistolæ Julii à me propositam, quoad jus quod sibi vendicabant occidentales, is, mea sententia, cedere saltem debet auctoritati Concilii Italici, cui interfuit sanctus Ambrosius Mediolanensis Episcopus. Scribunt hujus Concilii patres in synodica ad Imperatorem Theodosium epistola Maximum, qui Constantinopoleos Episcopus fuerat ordinatus, cùm in synodo Constantinopolitana, quæ est secunda universalis, depositus fuisset, captata occasione Concilii generalis quod Imperatores Romam convocaverant, ad apostolicam sedem accessisse, ibique expostulasse de sua depositione ac de Nectarii ordinatione in locum suum. attamen occidentales, tametsi Maximum in suam communionem recepissent, nihil quoad episcopatum decernere voluisse absentibus Episcopis orientalibus, qui Constantinopoli substiterant pro celebranda synodo. *Nos igitur in synodo ea*, inquiunt, *quæ totius orbis Episcopis videbatur esse præscripta nihil temerè statuendum esse censuimus*. angi se nihilominus quòd ex ea causa interrupta esset Ecclesiarum communio. orientales enim, cùm intellexissent Maximum Romam esse profectum ut illic causam suam refricari procuraret in synodo ad quam universi orbis Episcopi invitati erant, nolle ad eam accedere. Tum adferunt vetustam consuetudinem usurpatam ab Athanasio, Petro Alexandrino, & à plerisque orientalium Episcopis; qui judicium expetierant, non solùm Ecclesiæ Romanæ, sed etiam Italiæ & totius occidentis. Unde concludunt, orientales, cùm Maximus ad Episcopos occidentis accesserit, præstolari debuisse eorum sententiam in causa ejusdem Maximi. Ne quis verò existimet eos solos velle negotium istud terminare, declarant se nihil aliud cupere nisi ut hæc causa in Concilio judicetur ab Episcopis occidentalibus & orientalibus; *ut ubi una communio est, commune judicium sit.*

De causa Maximi vide suprà lib. 5. cap. 12.

X. Quòd si tum temporis auctoritas Concilii Sardicensis valuisset, occasio videlicet opportunissima reperta erat qua revocaretur in usum. Nullam autem ejus mentionem faciunt Episcopi occidentales, nihilque aliud contendunt quàm ut unà cum orientalibus cognoscere possint de causa depositionis Episcopi Constantinopolitani. Eam ob causam Theodosium orant ut Concilium universale apud urbem Romam celebrari jubeat, eamque sibi videri unicam rationem revocandæ communionis inter occidentales & orientales. Attamen occidentalibus satisfactum est epistola synodica orientalium, quam ex Concilio Constantinopolitano scripserunt ad Damasum & ad synodum Romanam; qua Italos orant, non ut confirment ea quæ in hac synodo Constantinopolitana acta erant, sed ut caritate spirituali ipsis gratulentur propter ordinationes Ecclesiarum Constantinopolitanæ, Antiochenæ, & Hierosolymitanæ, quibus præfecti fuerant Nectarius, Flavianus, & Cyrillus.

Vide suprà lib. 5. cap. 12. §. 3.

XI. Nunc referenda sunt verba epistolæ Concilii Italiæ ad Theodosium, quæ edita est à clarissimo viro Jacobo Sirmondo in Appendice Codicis Theodosiani. *Nam cùm cognovissent ad hoc partium venisse Maximum*, inquiunt Itali, *ut causam in synodo ageret suam, quod, etiamsi indictum Concilium non fuisset, jure & more majorum, sicut & sanctæ memoriæ Athanasius & dudum Petrus Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopi & orientalium plerique fecerunt, ut ad Ecclesiæ Romanæ, Italiæ, & totius occidentis confugisse judicium viderentur, cùm eum, sicut diximus, experiri velle adversùm eos qui episcopatum ejus abnuerant comperissent, præstolari utique etiam nostram super ea sententiam debuerunt. Non prærogativam vindicamus examinis; sed consortium tamen debuit esse communis arbitrii.* Infrà: *Nec quadam nos angit de domestico studio & ambitione contentio; sed communio soluta & dissociata perturbat. Nec videmus eam posse aliter convenire nisi aut is reddatur Constantinopoli qui prior est ordinatus, aut certè super duorum ordinatione sit in urbe Roma nostrum orientaliumque judicium. Neque enim indignum vide-*

Vide suprà lib. 5. cap. 12. §. 4.

tur, Auguste, ut Romana Ecclesia antistitis finitimorumque & Italorum Episcoporum debeant subire tractatum qui unius Acholii Episcopi ita expectandum esse putaverunt judicium ut de occidentalibus partibus Constantinopolim evocandum putarent. Si quid uni huic reservatum est, quanto magis pluribus reservandum est. Nos autem a beatissimo fratre tua pietatis admoniti ut tua clementia scriberemus imperio, postulamus ut ubi una communio est, commune velit esse judicium concordantemque consensum.

CAPUT V.

Synopsis.

I. Orientales Episcopi nihil occidentalibus licere contendebant circa administrationem & gubernationem Ecclesiarum orientalium, quod canone scripto firmarunt in secunda synodo. Hujus autem institutionis ratio ea esse debuit quod supremam esse contenderent Conciliorum orientalium auctoritatem.

II. Prudenter se gerunt patres Concilii Constantinopolitani. Jura provinciarum & privilegia illustrissimarum Ecclesiarum conservant. Judicia porrò de disciplina fieri jubent supremâ auctoritate synodorum uniuscujusque Diœceseos. Enumerantur varia Diœceses utriusque imperii.

III. Prima criminum Episcoporum cognitio pertinet ad synodum provinciæ; secunda verò ad Diœcesanam. Exarchi convocabant synodos Diœcesanas absque permissu Principum.

IV. Ecclesia hoc pacto liberata est à necessitate postulandorum ab Imperatore Conciliorum. Synodi itaque Diœcesana, qua antea extraordinaria erant, & indigebant rescripto Principis, versa sunt in synodos ordinarias. Hujus institutionis, quæ nova erat, confirmationem ab Imperatore Theodosio petiit secunda synodus.

V. Excipi potest canonem Constantinopolitanum non constituere disertè duos gradus jurisdictionis in accusationibus Episcoporum. Solvitur hæc objectio, explicato canone.

VI. Ab una synodo Diœcesana ad aliam provocare non licebat.

VII. Nihil tamen derogatum est juribus Imperatorum; qui, etiam post hunc canonem editum, Concilia ex diversis Diœcesibus congregarunt ad judicandas Episcoporum causas. At Theodosius Imperator confirmare noluit institutionem synodi Constantinopolitana, qua supremam potestatem in judiciis de disciplina ferendis tribuebat synodis uniuscujusque Diœceseos.

VIII. Suprema synodorum uniuscujusque Diœceseos auctoritas colligitur etiam ex epistola Cyrilli Alexandrini ad Domnum Antiochenum.

IX. Concilium Chalcedonense novam in oriente distinctionem introduxit. Jubet enim ut prima de crimine Episcopi cognitio instituatur in synodo provinciali; Metropolitani verò, apud Exarchum Diœceseos, aut thronum Constantinopolitanum. De dignitate sedis Constantinopolitana; quæ valde amplificata est in hac synodo. Græca collectio non complectebatur canones Sardicenses, neque etiam Africanos.

X. Distinctionem à Concilio Chalcedonensi introductam amplexus est Justinianus. Eo verò jure Græci semper usi sunt.

XI. Ex his quæ dicta sunt constat canones Sardicenses nondum receptos fuisse in oriente. Eos tandem synodus Trullana recepit, sed cum modificatione quadam; tum ut ostenderet auctoritatem qua summo Pontifici tributa erat in his canonibus à Concilio Sardicensi profectam, non autem à Niceno; tum etiam ut ostenderet eam restringi ad solum occidentem.

XII. Eam tamen in universum orbem extendi debere contendebant summi Pontifices.

I. HACTENUS manifestè probavimus in ea sententia fuisse occidentales Episcopos ut existimarent communibus orientis & occidentis suffragiis definiendas esse querelas ab Episcopis illustrissimarum orientis Ecclesiarum delatas in occidentem. At isti semper obstinatis animis contenderunt nihil occidentalibus Episcopis permittendum esse circa administrationem & gubernationem Ecclesiarum orientalium. Quæ auctoritas ut valentior esset, eam canone scripto firmarunt in secunda synodo œcumenica, quæ prima est Constantinopolitana. Primùm enim orientales Romam accedere noluerunt, tametsi per Imperatoris Theodosii literas accersiti essent, postquam Constantinopoli in unum conventum esset. Cur autem ita ipsis placitum fuerit, nulla alia probabilis ratio occurrit quàm quòd supremam esse contenderent Conciliorum orientalium auctoritatem. Unde in epistola synodica ad Damasum & ad synodum occidentalem non dubitant scribere se anno superiore Concilium generale celebravisse, tametsi illud constaret ex solis Episcopis orientalibus. Quapropter in Concilio Aquileiensi rectè dicebat Ambrosius esse *consuetudinem hujusmodi ut in oriente orientalium esset Concilium, intra occidentem occidentalium.*

II. Robustiùs urget canon secundus Concilii Constantinopolitani, cujus auctoritas ab Ecclesia universa recepta est. Decernit itaque quonam modo peragenda sint judicia canonica apud orientales, sive pro depositione Episcoporum, sive etiam pro reliquis causis quæ incidunt. Ordo autem quem in his rebus præscribit, plenus prudentiæ est, ac mirabili temperamento conditus. Nam primùm jura provinciarum & privilegia illustrissimarum Ecclesiarum eo canone conservantur, juxta canones Nicænos. Tum Episcopis damnatis nova remedia tribuuntur, multò commodiora & faciliora quàm ea quæ Concilium Antiochenum invenerat, cùm se vota judicum diviserant, sive accedendo ad Imperatores, ad obtinendum novum Concilium. Nam in eo Concilio jurisdictionum limites constituuntur juxta divisionem Diœceseon imperii, & suprema esse decernitur auctoritas uniuscujusque Diœceseos in universis judiciis de disciplina latis. Diœcesim cùm dico, eo sensu eam dictionem usurpo quem obtinet in legibus Imperatorum & in

canonibus hujus Concilii Constantinopolitani, scilicet pro tractu quodam & diversarum provinciarum collectione, quæ Præfecto prætorio aut ejus Vicario parebat in causis civilibus, Exarcho verò in causis ecclesiasticis. Itaque cùm imperium orientis divisum esset illa tempestate in quinque Diœceses, Ægyptiacam videlicet, orientalem, Thracicam, Ponticam, & Asianam, Concilium Diœceses ecclesiasticas partitur in totidem synodos. Ex Notitia porrò imperii constat quinque in Ægypto provincias fuisse, quarum caput erat Alexandria, in oriente undecim sub Antiochensi civitate, in Ponto decem sub civitate Cæsareæ Cappadociæ, quæ urbs regia Ponti fuerat. Asiana, cujus metropolis erat Ephesus, in Asia proconsulari sita, constabat pariter ex undecim provinciis. Thracica verò sex provincias complectebatur, & in his, provinciam Europam, in qua Heraclea metropolis Diœceseos Thracicæ. At Byzantiorum civitas, quæ quondam metropolis fuerat, amissam dignitatem recuperavit; quæ in civitatem Heracleensem translata fuerat ab Imperatore Severo post excisum ab eo Byzantium. Amplificata dein fuit ejus majestas post Constantinum magnum, cùm felicibus nominis ejus auspiciis reædificata fuisset civitas, in eaque posita sedes imperii orientalis, ornataque fuit privilegiis antiquæ Romæ.

III. Diœceses itaque ecclesiasticæ ordinatæ sunt ad exemplum dispositionis civilis Diœceseon; ita ut prima criminum Episcoporum cognitio pertineret ad synodum provinciæ; si verò de injusto judicio querela moveretur, deferri illa debebat ad synodum Diœcesanam, quam Exarchus convocabat absque speciali permissu Imperatoris. Itaque Patriarcha Alexandrinus convocabat synodum Diœceseos Ægyptiacæ, id est, synodum sui patriarchatus. Patriarcha Antiochenus convocabat Diœcesim orientalem, hoc est, patriarchatum orientis. Episcopus verò Cæsareæ Cappadociæ, quæ caput erat universæ Diœceseos Ponticæ, synodum ejus Diœceseos congregabat, ut constat ex Gregorio Nazianzeno in vita Basilii. Episcopus Ephesinus Asianæ Diœceseos Exarchus erat, synodoque generali ejus Diœceseos præsidebat. Quod attinet ad Diœcesim Thracicam, ea speciali curæ Episcopi Constantinopolitani commissa est in hoc Concilio, ut disertè adnotavit Socrates. Sed præter administrationem illam, privilegium honoris ei tributum est post Episcopum Romanum, ante ceteros Exarchos, eò quòd Constantinopolis esset nova Roma.

IV. In hac divisione conservata sunt privilegia provinciarum & magnarum Ecclesiarum, quæ in Concilio quoque Nicæno confirmata fuerant, ut inquiunt patres Constantinopolitani. Omnia heic magnifica esse video pro dignitate Ecclesiæ; quæ auctoritate hujus canonis liberata est à petendis ab Imperatore Conciliis ad judicandas Episcoporum depositorum querelas, adeo ut synodi Diœcesanæ in synodos ordinarias versæ sint, cùm antea extraordinariæ essent, neque convocari possent absque literis Imperatoris. Sanè cùm hi canones novam politiæ exterioris formam constituerent in Ecclesia, tametsi in melius mutaretur, Concilium hujusmodi innovationis confirmationem petiit ab Imperatore Theodosio, ut constat ex epistola synodica, non autem à Concilio Romano, tametsi aliam quoque synodicam epistolam ad illud dederit.

V. Video quidem opponi posse adversùs hæc quæ diximus quoddam velut silentium hujus canonis, qui disertam mentionem non facit horum duorum graduum jurisdictionis in accusationibus Episcoporum, ideoque videri non introductum fuisse ab hac synodo Constantinopolitana ut prima harum accusationum cognitio pertineat ad Episcopos provinciæ, secunda verò ad synodum generalem Diœceseos. Sanè non diffiteor quin argumentum illud in speciem sit fortissimum. Contendo tamen satis mentem suam explicare patres Constantinopolitanos, ex eo capite quòd harum quinque Diœceseon limites assignent ad tractandas causas ecclesiasticas, & quòd nihilominus intactam esse velint synodorum provincialium auctoritatem canone Nicæno constitutam. Harum autem potestatem hanc esse volunt ut causas suo jure definiant, ea tamen lege ut causæ quæ synodorum Diœcesanarum cognitioni tributæ erant, velut depositiones Episcoporum, in synodo Diœcesana retractentur, in ceteris verò capitibus nihil derogetur supremæ provincialium synodorum auctoritati. *Servata verò*, inquit canon, *quæ scripta est de gubernationibus regula, manifestum est quòd illa quæ sunt per unamquamque provinciam ipsius provinciæ synodus disponet, sicut Nicæno constat decretum esse Concilio.* Hi gradus jurisdictionis luculentiùs explicantur in canone sexto ejusdem Concilii; qui extat in collectione Græca, licèt desideretur in Dionysiana: *Jubet sancta synodus, primùm quidem apud provinciæ Episcopos accusationem persequi, & apud eos probare crimina Episcopi qui accusatur. Quòd si evenerit ut provinciales Episcopi crimina quæ Episcopo intentata sunt corrigere non possint, tunc ipsos accedere ad majorem synodum Diœceseos illius Episcoporum pro hac causa convocatorum.*

VI. Quæri potest an judicia sic definirentur in his synodis Diœcesanis ut locus non fuerit appellationi aut querelæ ab una ad aliam. Verùm inutilis est hæc quæstio, cùm institutio illa synodorum Diœcesanarum non ob aliud facta fuerit quàm ut confusioni illi iretur obviam, & ut caveretur ne quis Exarchorum, aut ipsius synodus, causas alienæ Diœceseos ad se traheret, ut disertè scriptum est in initio hujus canonis: *Qui sunt super Diœcesim Episcopi nequaquam ad Ecclesias quæ sunt extra terminos sibi præfixos accedant, nec eas hac præsumptione confundant.* Qui in hac Dionysii versione vocantur *Episcopi qui sunt super Diœcesim*, ii in contextu Græco dicuntur ἔξαρχοι τῆς διοικήσεως, *Exarchi Diœceseos*, & in versione Latina *Primates.*

VII. Apertiùs & luculentiùs explicatur suprema Conciliorum Diœcesanorum in judi-

ciis faciendis auctoritas eodem canone sexto; quo decernitur eos ad accusationem admittendos non esse qui ad Imperatores vel ad tribunalia magistratuum accederent, vel universalem synodum perturbare conarentur, contemptis universis Dioeceseos Episcopis, πάντας ἀτιμάσας τοὺς τῆς Διοικήσεως ἐπισκόπους. Constat sanè ex historia ecclesiastica canones illos (qui jus suum Imperaroribus auferte non poterant, sicuti nec volebant, cùm nihil in eis contineatur quod Principes removeat ab hac cura) non obstitisse deinceps quin Imperarores Concilia ex diversis Dioecesibus congregaverint ad judicandas Episcoporum causas. Verum nihilominus semper est eam Concilii Constantinopolitani patribus mentem fuisse ut perpetuam regulam ederent quæ synodis uniuscujusque Dioeceseos conservaret supremam potestatem in judiciis de disciplina ferendis. At Theodosius Imperator institurionem illam approbare noluit, ne juribus imperii vulnus inferri consensisse videretur. Unde factum est, ut ego quidem arbitror, ut cùm synodus ab eo petivisset confirmationem suorum canonum, ipse eam concedete noluerit. quod colligi posse existimo ex collectione Græca à Dionysio Latinè versa, in qua omissus est hic canon; tametsi postea Græci eum descripserunt in ultima collectione sua edita in synodo Trullana.

VIII. Eadem synodorum uniuscujusque Dioeceseos suprema in ferendis judiciis auctoritas colligitur ex epistola quam Cyrillus Episcopus Alexandrinus ad Domnum Episcopum Antiochenum scripsit in gratiam Petri Episcopi, quem Domnus inauditum deposuerat, negata eriam licentia defensionis. Is ergo Cyrillum & Proclum Constantinopolitanum adiens querelam suam ad eos detulit, oravitque ut se gratia & favore suo juvarent apud Domnum. Ea de causa Cyrillus epistolam dedit ad Domnum, quam Græci posuerunt inter epistolas canonicas. In ea verò Domnum monet ut senis istius lacrymas temperet eique defensionis locum præbeat secundùm morem, id est, Domno coram & Episcopis qui ei subsunt; iis tamen exceptis quos velut suspectos Petrus recusabit, ad vitandam judicii nullitatem. Unde discimus à Patriarchis illis susceptam non fuisse hujus Episcopi querelam, ut de ea cognoscerent, sed eam ad synodum patriarchalem Antiochenam dimisisse, illic judicandam secundùm morem.

IX. Concilii Constantinopolitani regulæ confirmatæ sunt duobus canonibus Concilii Chalcedonensis œcumenici quarti; quod tamen novam in oriente distinctionem introduxit quoad judicia Episcoporum. Distinguit enim inter Episcopum & Metropolitanum.
Vide suprà lib. 3. cap. 3. §. 4. Jubet autem in canonibus IX. & XVII. ut prima de crimine Episcopi cognitio instituatur in synodo provinciali, Metropolitani verò ab Exarcho Dioeceseos, sive throno Constantinopolitano. Nihil in his canonibus obscurum, si disjunctivæ explicationem excipias: *Quòd si quis à Metropolitano læditur, apud Primatem Dioeceseos aut apud Constantinopolitam sedem judicetur.* Sed ut vim hujus difficultatis faciliùs assequamur, observandum est hos duos canones fuisse decretos ante constitutionem patriarchatus Constantinopolitani & antè quàm Pontica & Asiana Dioeceses ei subjicerentur. Id autem non contigit nisi in actione ultima Concilii, quòd Legati apostolicæ sedis ei novitati intercessissent. At canones IX. & XVII. qui sedi Constantinopolitanæ tribuunt auctoritatem judicandi Metropolitanos, nullo refragante decreti sunt, extantque in collectione Dionysii. sed XXVIII. canon, cui contradictum est à Legatis, in ea omissus est. Interpretes Græci Zonaras & Balsamo non agnoverunt istam difficultatem. Quapropter non excurrunt ultra interpretationem quæ statim occurrit, eo nempe canone tributam unicuique Exarcho poreſtatem judicandi Metropolitanos qui ad ejus Concilium aut Dioecesim pertinent, exempli causa, sedi Constantinopolitanæ tribui jus judicandi Metropolitanos ad Concilium Constantinopolitanum pertinentes. Superest igitur ut intelligamus quinam Metropolitani ei subjecti essent antequàm Dioeceses Asiana & Pontica ad ejus Dioecesim patriarchalem accessissent. Non me latet ei competivisse jus præsidendi synodo generali Thraciæ; quòd sedes Constantinopolitana, quæ erat in provincia Europa una ex provinciis Thraciæ, ad honorem secundæ sedis evecta esset. Sed ne quid dissimulem, magnificum prorsùs est quod ex ipsis verbis canonis colligitut. Nam sedi Constantinopolitanæ, quæ certam Dioecesim patriarchalem nullam habebat, tametsi prætogativam Patriarcharum obtineret, jus tribuunt judicandi Metropolitanos totius orientis; atque id quidem non post appellationem à judiciis reliquorum Patriarcharum, ut placuit Hincmaro, sed præveniendo Patriarchas, ad arbitrium conquerentium. Patriarcha verò Constantinopolitanus causas illas judicabat in Concilio extraordinario. qua de re nos alibi accuratè disseruimus. Ceterùm Græca collectio canonum, quæ canone primo Concilii Chalcedonensis firmata est, quæque Latinè versa est à Dionysio Exiguo, non complectebatur canones Sardicenses, neque etiam Africanos, quos à se collectioni Græcæ additos fatetut Dionysius. Hæc sunt ejus verba in epistola ad Stephanum Episcopum: *Tum Concilii Calcedonensis decreta subdentes, in his Græcorum canonum finem esse declaramus. Ne quid præterea notitiæ vestræ credar velle subtrahere, statuta quoque Sardicensis Concilii atque Africani, quæ Latinè sunt edita, suis à nobis numeris cernuntur esse distincta.*

X. Distinctionem à Concilio Chalcedonensi introductam amplexus est Imp. Justinianus, qui illam in Novella constitutione CXXIII. cap. XXII. itemque in CXXXVII. confirmavit. Jubet autem conceptis verbis ut Episcoporum causas judicent Metropolitanus & synodus provinciæ; in casu verò appellationis, Patriarcha uniuscujusque Dioeceseos. Eidem tribuitur prima cognitio causarum eorum Metropolitanorum qui ad patriarchatum

chatum ejus spectant, interdicta prorsùs appellatione à judicio Patriarcharum: *Nullo iis quæ ab eo constituuntur valente resistere*, οὐδενὸς τοῖς παρ' αὐτοῦ τυπουμένοις ἀντιλέγειν δυναμένου. Græci semper eo jure usi sunt; ut colligitur ex titulo IX. Nomocanonis Photii, & ex Zonara & Balsamone in commentariis ad hos canones.

XI. Ex his autem quæ huc usque diximus constat canones Sardicenses qui Pontifici Romano tribuunt potestatem decernendi revisionem in gratiam Episcoporum depositorum nondum receptos fuisse in oriente, neque à Concilio Constantinopolitano, nec à Chalcedonensi, nec etiam ab Imperatore Justiniano; cùm manifestum sit Patriarcham uniuscujusque Diœceseos solitum judicare de his depositionibus definitivo decreto, æquè ac de ceteris omnibus causis quæ ad disciplinam pertinebant. Attamen synodus in Trullo, quæ anno DCXCII. congregata est Constantinopoli, in sua collectione describi jussit canones Sardicenses; & inter hos, etiam illos tres qui ad Episcopi Romani auctoritatem pertinent. Verùm non ea fuit hujus synodi mens ut propterea jurisdictioni Episcopi Romani submittere voluerit appellationes Episcoporum, cùm in eadem collectione extent canones secundæ synodi œcumenicæ, atque item quartæ, quæ unicuique Patriarchæ supremum harum causarum judicium commiserunt. Nihil ergo aliud voluit Trullana synodus quàm ostendere quænam auctoritas Pontifici Romano competat in suo patriarchatu, cujus limitibus circumscribit potestatem ei quæsitam in canonibus Satdicensibus, tum etiam ut ostendat eam auctoritatem illi tributam esse, non à Concilio Nicæno, sed à Sardicensi. Ea namque est observatio Zonaræ ad canônem quintum Sardicensem: *Neque igitur hic canon à Nicæna synodo editus fuit, neque ad ipsum* (id est, Romanum Pontificem) *provocationes ab omnibus Episcopis, sed ab iis tantummodo qui eidem subjecti erant, dari oportere decernit.* ὅτι δὲ οὐκ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ ἐτέθη ὁ κανὼν, ὅτι πάσας τὰς ἐκκλήτους τῶν Ἐπισκόπων ἀνατίθησιν αὐτῷ, ἀλλὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ.

XII. Verùm licèt ea Græcis mens esset ut effectus canonum Sardicensium egredi occidentem non posset, Pontifices tamen Romani contendebant eos obtinere debere in universa Ecclesia; ut constat ex epistola Papæ Leonis primi inferiùs laudata, & ex commonitorio Gelasii Papæ ad Faustum, cujus verba necessariò intelligenda sunt de canonibus Sardicensibus. *Ipsi sunt canones*, inquit Gelasius, *qui appellationes totius Ecclesiæ ad hujus sedis examen deferri voluere, ab ipsa verò nusquam prorsùs appellari debere sanxerunt, ac per hoc illam de tota Ecclesia judicare, ipsam ad nullius commeare judicium; nec de ejus unquam præceperunt judicio judicari, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cujus potiùs decreta sequenda mandarunt.*

CAPUT VI.

Synopsis.

I. Concilia orientalia poterant tantùm decernere de causis disciplinæ, ad procurandam executionem canonum. Causas autem fidei vel regulas generales Ecclesiæ universæ tractare non poterant absque interventu auctoritatis Episcopi Romani.

II. Hunc Romani Episcopi primatum agnoscebant orientales. Nihil in causis fidei aut de regulis generalibus definiri poterat absque ejus sententia. Socrates explicatus.

III. Hæc explicari debere visum est, ne quis existimet tentatam fuisse in superioribus capitibus Romani Pontificis auctoritatem. Episcopi orientales, qui Romanam sedem appellarunt, exagitati fuerant propter causam fidei. Quo casu poterant apostolicam sedem appellare.

IV. Eustathius Episcopus Sebastenus depositus ab Arrianis literas à Liberio Papa obtinuit, quarum auctoritate restitutus est in sedem suam. De fide agebatur. Quare magni ponderis fuit epistola illa Liberii.

V. Eutyches non appellavit ad solum Pontificem Romanum. Appellavit enim synodos Romanam, Alexandrinam, Hierosolymitanam, & Thessalonicensem. Appellatio facta ad Patriarchas censetur etiam facta ad eorum synodos. Cardinalis Perronius refutatus.

I. AUCTORITAS itaque Conciliorum orientalium his limitibus circumscribi debet ut decernere tantùm potuerint de administrationibus & gubernationibus provinciarum, ut loquuntur canones, id est, de controversiis quæ incidunt in executione canonum de disciplina ecclesiastica latorum. Nam quoad causas quæ ad fidem spectant aut regulas generales Ecclesiæ universæ, certum est eas definiri non potuisse absque interventu auctoritatis Episcopi Romani: quoniam cùm cathedra Petri ea sit ex qua unitas sacerdotalis exorta est, ut loquitur Cyprianus, par erat ut reliquæ Ecclesiæ necessitate communionis unirentur cum Ecclesia Romana, eamque colerent tanquam caput & centrum unitatis, ut verbis Optati utamur. Constituto namque capite in Ecclesia, quemadmodum in collegio apostolico fuerat constitutum, sublatæ erant occasiones schismatum & hæreseon, ut observavit Hieronymus: quoniam ea ratione constitutus erat thronus qui radix & origo erat communionis omnium Episcoporum Ecclesiæ Dei, *unde in omnes venеranda communionis jura dimanant*, ut aiebat Concilium Aquileiense generale sub Ambrosio. Huic enim sedi omnes Christiani adhærebant inter factiones & dissidia aliarum Ecclesiarum, exemplo Hieronymi, qui in trium Patriarcharum schismate, quo Antiochena Ecclesia laborabat, ad Damasum scribens ait: *Beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri, communione consocior.* Hunc Romani Pontificis primatum agnoscebant orientales; ut constat ex epistola synodica

Vide supr. lib. 1. cap. 1.

Concilii Chalcedonensis ad Leonem Papam, in qua cum disertis verbis vocant caput universalis Ecclesiæ. At ex primatu illo jus quoddam eximium sequebatur quod Romano Pontifici competebat, absque cujus interventu non licebat causas fidei definire nec generales regulas condere pro Ecclesia universa. Hic enim sensus est ejus legis ecclesiasticæ cujus mentionem facit Socrates, quamque Julius allegabat adversùs orientales, nimirum Ecclesias non posse canonizari absque sententia Episcopi Romani, id est, novas regulas, & canones generales, à quibus aliquid introduceretur adversùs vetustam consuetudinem, decerni non posse quin Romanus Pontifex deliberationi interveniat aut per se aut per Legatos. Huic legi magis obnoxiæ erant definitiones in materia fidei. Oriens itaque nullam unquam hæresim damnavit quin statim decretum ad apostolicam sedem missum sit & in reliquas provincias. Sic damnationes in synodis occidentalibus decretæ ad synodos orientis mittebantur, ut adnotat sanctus Hilarius; ea videlicet mente ut causæ communes, cujusmodi erat materia fidei, tractarentur ex communi omnium consensu. Sed magnificum erat pro Romana sede quòd cùm ipsa prima esset, ubi florebat principatus apostolicæ sedis, ut cum Augustino loquar, ejus auctoritas juncta synodis occidentalibus magni momenti erat ad commendandam damnationem hæreticorum & anathemata adversùs eos decreta, quæ facilius ob hoc ipsum executioni mandabantur. cujus moris clara documenta extant in actis Conciliorum Ephesini & Chalcedonensis aliorumque posteriorum.

Vide supra lib. 5. cap. 10. §. 2. in margine.

Vide supra lib. 5. cap. 12. §. 1. & in additione.

III. Necessarium autem visum est hæc per transennam adnotare; ut si qua fortè suspicio in quorundam animis suborta esset adversùs ea quæ superiùs dicta sunt, quasi illa convellerent reverentiam quæ sedi apostolicæ debetur, iis scrupulus omnis eximatur; tum etiam ut hinc occasionem peteremus heic agendi de quorundam orientalium Episcoporum in synodis suis depositorum appellationibus ad sedem Romanam. Constat enim Episcopis illis irrogatas esse injurias ob causam fidei. Quoniam verò conservatio veræ religionis adversùs hæreses præcipuè spectabat ad sedem apostolicam urbis Romæ, hinc factum ut quoties Episcopi illi literas Episcopi Romani in orientem deferrent, in quibus contineretur eos in communionem fuisse receptos, sedibus suis restituerentur ab Episcopis catholicis. cujus rei extant exempla valde illustria. Non loquor de Athanasio aliisque orientis Episcopis, quorum suprà mentionem feci, quoniam causa eorum examinata fuit tanquam ad disciplinam pertineret; tametsi fatendum est habitam quoque fuisse ab occidentalibus rationem oppressionis quam Episcopi illi patiebantur ob causam fidei. De Eustathio Sebasteno Episcopo loquor, Flaviano, & Theodoreto.

IV. Sebastenus ille depositus fuit ab Arrianis in Concilio Melitino, quæ civitas est Armeniæ inferioris. Dein catholici orientis Episcopi Lampsacum convenerunt anno CCCLXIV. ibique synodum celebrarunt, cui Eustathius interfuit. Quin etiam cum nonnullis Episcopis in occidentem missus est cum formulis fidei quæ decretæ erant pro restitutione veræ fidei adversùs perturbationem quam Constantii Imperatoris auctoritas invexerat. Receptus itaque est in communionem ab Episcopo Romano & occidentalibus; literasque à Liberio Pontifice obtinuit, quarum auctoritate restitueretur in sedem suam. Cùm autem Cappadociam remeasset, literas illas obtulit synodo Diœceseos Ponticæ, quæ apud Tyanam habebatur, ad quam synodum pertinebat provincia Armenia secunda; à qua synodo redditus est Ecclesiæ Sebastenæ. Restitutionem illam auctoritate literarum Episcopi Romani factam fuisse testatur sanctus Basilius in epistola LXXIV. quæ data est ad Episcopos occidentales. Certum quidem est Eustathii depositionem irritam & nullam fuisse, eò quòd ab hæreticis facta esset, tum etiam ita sensisse synodum Lampsacenam, quæ, spreto judicio illo, Eustathium in suam communionem recepit & synodo interesse consensit, ac præterea in occidentem miserat legatione functurum pro synodo Lampsacena. Quia tamen suspicio adversùs eum orta erat in causa fidei, magni ponderis ad confirmandam executionem rerum decretarum fuit epistola illa Liberii & jussio ejus pro restituendo Eustathio data post judicium synodorum orientis & occidentis. Ob hoc igitur synodus Tyanensis, cujus judicio suberat Eustathius in causa disciplinæ, eum insuperhabitis suspicionibus de fide recepit in vim decreti pontificii, tametsi ignoraret quibus conditionibus eum Liberius recepisset in suam communionem. Hæc sunt verba Basilii ex eadem epistola LXXIV. *Quæ verò sint illi à beatissimo Episcopo Liberio proposita, & ad quæ consenserit, nobis clam est; nisi quòd epistolam attulit, per quam restitueretur. Eam ubi Tyanensi synodo exhibuit, in suum locum restitutus est.*

V. Locum inter appellationes ad Episcopum Romanum non tribuo ei quæ sub nomine Eutychetis Archimandritæ circumfertur post damnationem ejus à Flaviano Episcopo Constantinopolitano peractam, tametsi ea vulgò obtrudatur quoties controversiæ de causis religionis agitantur. Nolim tamen negare quin Pontificem Romanum appellaverit; sed tamen contendo non ad solum Romanum Pontificem provocasse. Exemplum hoc variis in locis Replicæ suæ laudat illustrissimus Cardinalis Perronius, & appellationem illam Eutychetis probare se putat auctoritate epistolæ sancti Leonis ad Flavianum. Ait enim Leo se libellum Eutychetis recepisse; in quo continebatur eum *evocatum sui præsentiam non denegasse, adeo ut in ipso judicio libellum appellationis se asserat obtulisse, nec tamen fuisse susceptum; qua ratione compulsus sit ut contestatorios libellos in urbe Constantinopolitana proponeret.* Verùm quia appellatio illa non dicitur facta esse ad apostolicam sedem, ut probationem impleat

Perronius, addit auctoritatem Flaviani Leoni respondentis, cujus hæc sunt verba: *Quia idem Eutyches libellos direxit vobis plenos omni fallacia & calliditate, dicens judicii tempore libellos se dedisse appellationis nobis & hic convenienti sancto Concilio & appellasse vestram sanctitatem. quod nequaquam factum est.* Sed ex verbis illis colligi non potest appellatas non fuisse reliquas sedes. Sanè dissimulanda non est veritas. Appellavit enim Eutyches synodos Romanam, Alexandrinam, Hierosolymitanam, & Thessalonicensem, sed clanculum, & in aurem Patricii Florentii, post judicium factum, & post solutam synodum. Unde colliguntur duæ egregiæ regulæ. Prima, causam fidei, cùm communis sit & generalis, judicandam esse à synodis Ecclesiæ universæ, præcipuè verò à Romana, quæ omnium prima est, tum depositionem hæretici, quæ sequitur ex decisione fidei, definitivo decreto judicandam esse ab omnibus, si nova sit hæresis neque hactenus damnata fuerit ab Ecclesia. Secunda verò regula hæc est, appellationes factas ad Patriarchas, censeri etiam factas ad eorum synodos, ut constat ex formula appellationis Eutychetis. Non appellavit autem ad synodos orientis, quòd Patriarcha Antiochenus subscripsisset sententiæ Flaviani, & quòd plures Metropolitani Diœceseon Asianæ, Ponticæ, & Thracicæ adessent in Concilio Constantinopolitano. Ea verò quæ huc usque dicta sunt de appellatione Eutycheris desumpta sunt ex actis Concilii Constantinopolitani habiti jussu Imperatoris Theodosii post damnationem Eutychetis ad convincendas falsitates quas hæreticus ille contendebat admissas esse in actis superioris Concilii. Inter ceteras querelas, Constantinus monachus Eutychetis procurator dixit eum, cùm sententia depositionis legeretur, provocasse ad synodos Romanam, Alexandrinam, Hierosolymitanam, & Thessalonicensem, verùm ejus appellationem actis non esse insertam. Hæc sunt enim Constantini verba in actis hujus secundi Concilii Constantinopolitani, quæ referuntur in actione prima Concilii Chalcedonensis: ἀναγινωσκομένης τῆς καθαιρέσεως ἐπεκαλέσατο τὴν ἁγίαν σύνοδον τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ Θεσσαλονίκης. Tum verò Patricius Florentius dixit Eutychetem, post solutam synodum, sibi in aurem dixisse provocare se ad synodum Romanam, Ægyptiacam, & Hierosolymitanam, deque ea provocatione commonefactum à se esse Flavianum. Nullam synodi Thessalonicensis mentionem facit, quòd ea Diœcesis subesset tum temporis pattiarchatui occidentis. Hæc sunt verba Florentii in eisdem actis: Διαλυθείσης τῆς συνόδου, εἶπε πρὸς ἐμοί, ἐπικαλοῦμαι τὴν Ῥώμης, καὶ τὴν Αἰγύπτου, καὶ τὴν Ἱεροσολύμων σύνοδον.

Vide lib. 4. cap. 4. §. 1.

CAPUT VII.

Synopsis.

I. Flavianus Episcopus Constantinopolitanus depositus in synodo Ephesina sub Dioscoro. Cum Dioscorus sententiam promeret, recusatus est à Flaviano. Notata Perronii hallucinatio, qui tunc appellatum à Dioscoro fuisse putat conceptis verbis. Recusatio fiebat per modum appellationis, etiam post sententiam definitivam. Appellavit deinde, & quidem ad solum Pontificem Romanum. Cæteri enim Patriarchæ aderant in Concilio.

II. Flavianus appellavit ad summum Pontificem, libello contestatorio oblato Legatis ejus. Valentinianus Imp. ait causam de integro judicandam esse à summo Pontifice, quod de causa fidei ageretur, & quòd Flavianus ad eum provocasset secundùm solennitatem Conciliorum.

III. Censet tamen idem Valentinianus eam causam in synodo œcumenica judicandam esse à summo Pontifice adhibitis suffragiis Episcoporum ex universo orbe.

IV. Haud aliter sensit ipse Leo, ac Romana synodus. Sed tamen intra Italiam convocari Concilium postulant à Theodosio.

V. Causa enim Flaviani connexa erat quæstioni fidei, ut docet idem Leo. Et Valentinianus ait Flaviani depositionem processisse ex quæstione fidei. Videbat enim non aliter revisioni consensuros orientales quàm si fidei negotium retractandum esse diceretur.

VI. Hoc etiam intellexit Leo. Itaque canones Sardicenses laudavit, sub titulo tamen synodi Nicænæ. Emendatus canon quartus Sardicensis, qui gravi mendo laborat.

VII. Quid significet Valentinianus cùm ait Flavianum appellasse Pontificem Romanum secundùm solennitatem Conciliorum. Rejecta Cardinalis Perronii conjectura. Indicat eum appellasse per libellum, non autem viva voce, aut in aurem, ut Eutycheti contigerat.

I. VENIENDUM nunc ad appellationes Flaviani & Theodoreti, quæ magni momenti sunt. Damnatus ob novam hæresim Eutyches à Flaviano, impetravit ab Imperatore Theodosio ut Concilium generale apud Ephesum haberetur, cui Dioscorus Episcopus Alexandrinus præsideret. In eo autem minis actum est apud Episcopos ut se accommodare cogerentur ad desiderium Dioscori. Itaque Eutychete restituto, Flavianus depositus est in hac synodo: quæ vulgò secunda Ephesina dicitur; interdum verò synodus Ephesina sub Dioscoro, aliquando prædatoria synodus, & latrocinium Ephesinum. Sed cùm Dioscorus, qui primo loco censebat, sententiam promeret qua deponendum esse Flavianum pronuntiabat, iste Dioscorum recusavir *, Græco verbo utens, παραιτοῦμαί σε. Legati verò summi

* Hanc observationem, quæ verissima est, vehementer pro sua temeritate exagitavit Joannes David in libro de judiciis canonicis Episcoporum pag. 300. ob id meritò reprehensus à Paschasio Quesnello. Nam Rusticus Diaconus in annotationibus suis ad hunc locum actorum Concilii Chalcedonensis ait: *Pessumus dicere &: Refuto te.* In Concilio Basileensi, cùm die octava mensis Septembris anni MCCCCXXXV. relegerentur quædam decreta Concilii Toletani & Chalcedonensis, ita lectum est ex Chalcedonensi: *Hæc est fides patrum. Qui præter ista sapit hæreticus est. Qui aliter sapit anathema sit. Appello à te. quasi diceret Refuto te.* Ita testatur Petrus Brunetus Notarius Concili Basileensis in libro diurno quem scripsit de gestis ejusdem Concilii.

Pontificis huic ſententiæ interceſſerunt, Latino verbo uſi, *Contradicitur.* Illuſtriſſimus Cardinalis Perronius, adhærens antiquæ verſioni hujus Concilii, exiſtimat his omnino verbis Græcis ſignificari *Appello à te.* Unde occaſionem ſumit ſuſpicandi corrupta eſſe acta iſthæc, quòd verbis tantùm generalibus concepta ſit hæc appellatio, nec ad Papam fiat diſertis verbis. Verùm neceſſarium non eſt ad hæc extrema deveniri: quia, ut dixi, verba Flaviani, deſumpta videlicet ex formula juris, nihil aliud ſignificant quàm recuſari à ſe Dioſcorum. Quoniam verò per illas tempeſtates recuſatio fiebat per modum appellationis, etiam poſt ſententiam definitivam, non autem eo modo qui introductus dein fuit à Juſtiniano, hinc factum ut Flavianus, Dioſcorum recuſans, ab eo quidem per conſequentiam appellaverit, non tamen conceptis verbis. Nam poſt habitum tandem Concilium libellum appellationis tradidit Legatis ſummi Pontificis, ſic tamen ut ad ſolum Pontificem Romanum provocaverit. Neceſſitate autem coactus fuit ita agere, eò quòd reliqui Patriarchæ adeſſent in Concilio, ſolúſque Romanus deeſſet; cujus ſententia ob hoc ipſum integra erat, tum quòd Legati publicè contradixiſſent depoſitioni Flaviani, tum etiam quòd epiſtola Leonis in cauſa fidei lecta non fuiſſet in ſynodo; tametſi Legati id frequenter petiiſſent, & decretum ter fuiſſet à Dioſcoro, qui tamen executionis hujus decreti curam omnem abjecit. Hujus dein repulſæ pœnas luit, cùm ob hanc ipſam cauſam depoſitus eſt in Concilio Chalcedonenſi.

L. ult. C. de ſententiis. l. 16 & 18. C. de judiciis. Vide Cujac. lib. 9. obſervat. c. 23.

II. Flavianum verò ad Leonem Papam provocaſſe, tradito Legatis libello appellationis, manifeſtè probatur ex epiſtola Imperatoris Valentiniani ad Theodoſium; ex qua præterea colliguntur duo capita magni momenti, tum quoad auctoritatem ſummi Pontificis, tum etiam quoad diſciplinam illius ævi. Jam enim ſuprà obſervavimus in capite ſexto hujus libri definitiones fidei non potuiſſe decerni abſque ſententia Pontificis Romani. Dioſcorus autem in Concilio Epheſino impedivit ne Leonis epiſtola legeretur, & per conſequentiam impedivit ne ſententia Leonis adversùs hæreſim Eutycheris publicaretur. Unde concludit Valentinianus non obſtare ſynodum Epheſinam quin neceſſe ſit ut cauſa de integro judicetur à ſummo Pontifice, etiam quoad depoſitionem Flaviani, quòd de cauſa fidei ageretur, & quòd Flavianus ad eum provocaſſet juxta ſolemnitatem Conciliorum. Hæc ſunt verba Valentiniani ad Theodoſium ſcribentis: *Quam* (id eſt, fidem) *nos à noſtris majoribus traditam debemus cum omni competenti devotione defendere & dignitatem propriæ venerationis beato Petro Apoſtolo intemeratam & in noſtris temporibus conſervare: quatenus beatiſſimus Romanæ civitatis Epiſcopus, cui principatum ſacerdotii ſuper omnes antiquitas contulit, locum habeat & facultatem de fide & ſacerdotibus judicare. Hujus enim rei gratia, ſecundùm ſolemnitatem Conciliorum, & Conſtantinopolitanus Epiſcopus eum per libellos appellavit, propter contentionem quæ orta eſt de fide.*

Epiſt. Valent. par. 1. Concilii Chalced. c. 25.

III. Verùm quemadmodum neceſſitas interventionis ſummi Pontificis luculenter probatur auctoritate hujus epiſtolæ, ſic ex iis quæ ſequuntur (quem tamen locum laudare non conſueverunt ii qui de controverſiis ſcribunt) manifeſtè patet neceſſarium prorsus fuiſſe ut quæſtio illa fidei à ſummo Pontifice judicaretur in Concilio œcumenico, adhibitis ſuffragiis Epiſcoporum ex univerſo orbe. Ait enim Valentinianus: *Huic itaque poſtulanti* (id eſt, Leoni) *& conjuranti ſalutem noſtram communem annuere non negavi, quatenus ad tuam manſuetudinem petitionem meam ingererem; ut prædictus ſacerdos congregatis ex omni orbe etiam reliquis ſacerdotibus intra Italiam, omni præjudicio ſubmoto, à principio omnem cauſam quæ vertitur ſollicita probatione cognoſcens, ſententiam ferat quam fides & ratio veræ divinitatis expoſtulat.*

IV. Haud aliter ſenſit ipſe Leo ac Romana ſynodus. Conſtat quippe eos cauſam fidei aut Flaviani, quæ cohærebat quæſtioni fidei in Concilio Epheſino peſſumdatæ, non alibi judicandam cenſuiſſe quàm in Concilio œcumenico ex Epiſcopis orientis & occidentis conflato, quod tamen intra Italiam convocari à Theodoſio cupiebant. Quod liquidò patet ex epiſtola Leonis & ſynodi Romanæ deſcripta in parte prima Concilii Chalcedonenſis. *Cui ſacramento*, inquiunt, id eſt, veræ divinitatis & veræ humanitatis in Chriſto, *quia impiè nunc à paucis imprudentibus obviatur, omnes partium noſtrarum Eccleſiæ, omnes manſuetudini veſtræ cum gemitibus & lacrymis ſupplicant ſacerdotes ut quia & noſtri fideliter reclamarunt, & eiſdem libellum appellationis Flavianus Epiſcopus dedit, generalem ſynodum jubeatis intra Italiam celebrari, quæ omnes offenſiones ita aut repellat aut mitiget ne aliquid ultra ſit vel in fide dubium vel in caritate diviſum, convenientibus utique orientalium provinciarum Epiſcopis.*

Parte 1. Conc. Chalced. c. 16. & 20.

V. Sed Leonem ea de cauſa voluiſſe Flaviani negotium in Concilio generali retractare quòd quæſtioni fidei connexum eſſet docent hæc verba ex eadem epiſtola: *Talemque ab ipſo*, id eſt, Dioſcoro, *prolatam eſſe ſententiam, ut dum homo unus*, id eſt, Flavianus, *impetitur, in omnem Eccleſiam ſæviretur. Quod noſtri ab apoſtolica ſede directi adeo impium & catholicæ fidei eſſe contrarium viderunt ut ad conſentiendum nulla potuerint oppreſſione compelli.* Ob hoc ipſum Valentinianus Imperator in laudata ſuperiùs epiſtola ait depoſitionem Flaviani proceſſiſſe ex quæſtione fidei, intelligens videlicet orientales, ſi ratio hæc abeſſet, non conceſſuros appellationi Flaviani, neque cauſæ ejus reviſioni conſenſuros.

VI. At Leo agnoſcens quanta vis eſſet hujus rationis, epiſtolæ ſuæ inſeruit canonem Sardicenſem, ut oſtenderet æquum eſſe poſt appellationem Flaviani ut nova ſynodus Romæ haberetur, nihilque interim innovaretur. Canones enim Sardicenſes ab annis plus minùs triginta in occidente recepti erant, laudati à Zoſimo tanquam à ſynodo Nicæna petiti. Cujus veſtigiis inhærens Leo illos ex eadem ſynodo laudat: *Quàm autem poſt appella-*

cionem interpositam, inquit, *hoc necessariò postuletur, omnium Nicææ habitorum decreta testantur, quæ à totius mundi sunt sacerdotibus constituta, quæque subter annexa sunt.* Exemplar hujus canonis extat in calce hujus epistolæ, non quidem inter epistolas Leonis, sed in calce versionis Græcæ quæ extat in actis Concilii Chalcedonensis; ubi quoque descriptus est canon quartus Sardicensis, paraphrasticè tamen, & corruptus à librario. Et corruptionem quidem jam alii deprehenderunt. Nemo tamen hactenus ei medicinam adhibere tentavit. Perturbatus est autem sensus canonis in his præcipuè verbis: Καὶ διαμαρτύρηται ἐν πόλει τῶν καρπῶν κινηθῆναι τὰ τοῦ πράγματος. Anxii sunt eruditi in investigando sensu horum verborum, ἐν πόλει τῶν καρπῶν, quæ nihil significant. Ego verò existimo legendum esse ἐν πόλει τῶν Ῥωμαίων: quæ verba cùm per abbreviationem scripta essent, erroris occasionem præbuerunt. Atque secundùm hanc emendationem sic verti debet hic locus: *& protestatus sit in urbe Roma negotium esse peragendum.* quod probatur ex ultimis verbis exemplaris hujus canonis, quæ sic habent: εἰ μὴ ἀφῇ τῶν ἐκεῖσε κριτῶν δίκη τὸν ὅρον. Canon autem Sardicensis quartus jubet ne quis in locum Episcopi depositi substituatur *priusquàm Romanus Episcopus sententiam tulerit*. Itaque necessarium est ut in eo exemplari voces κριταὶ ἐκεῖσε, id est, *judices qui sunt ibi*, significent judices Romanos: quos tamen cùm significare non possint nisi ratione habita verborum quæ præcesserunt, necessaria est emendatio quam proposuimus, ἐν πόλει τῶν Ῥωμαίων.

VII. Quæri potest quid intellexerit Imperator Valentinianus dum scriberet Flavianum scripto appellasse Pontificem Romanum secundùm morem Conciliorum. Illustrissimus Cardinalis Perronius hunc esse eorum verborum sensum putat, eam nimirum fuisse synodorum consuetudinem ut appellationes admitterent ad summum Pontificem; ac statim eam consuetudinem arcessit à canonibus Sardicensibus. Verùm verba ipsa apertè repugnant huic interpretationi. Nam cùm, ut docet Concilium Africanum, *quædam canone constent, & quædam consuetudine*, planum est Valentinianum, cùm Flaviani facinus tribuit consuetudini, ejus originem non petere à canonibus Sardicensibus. Præterea non loquitur in singulari, hanc esse consuetudinem Concilii, sed Conciliorum in plurali. quod coërceri non potest ad solum Sardicense Concilium. Verum itaque sensum indicat vetus versio Concilii Chalcedonensis, quæ habet: *Secundùm solemnitatem Conciliorum eum per libellos appellavit.* Verba enim illa, *secundùm solemnitatem Conciliorum*, respondent Græcis illis, κατὰ τὸ ἔθος τῶν συνόδων. Significant autem Flavianum appellasse, non solùm viva voce, & in autem, ut acciderat Eutycheti, sed *per libellum*, hoc est, scripto, *secundùm solemnitatem Conciliorum*, id est, Conciliorum provincialium, à quibus ad synodos superiores appellabatur *per libellum*, id est, libellum appellatorium. Tametsi enim juxta leges liceat appellare viva voce *inter acta*, aut etiam scripto, libello videlicet appellatorio, in quo continebantur nomina ejus qui appellabat, tum etiam alterius partis, & sententia à qua appellabatur, nihilominus secundùm morem Conciliorum appellatio fieri debebat servatis scripturæ solemnibus, quemadmodum docet hic locus, qui prorsùs singularis est; retinuitque in contextu Græco vocabulum istud Latinum, *libelius*, quod appellationibus proprium est.

Epist. Valent. ad Theodos. part. 1. Conc. Chalced. c. 25.

Vide suprà cap. 6. §. 5.

L. 1. & 2. ff. de appellat.

CAPUT VIII.

Synopsis.

I. Dioscori sævitia afflixit etiam Theodoretum Episcopum Cyrensem: qui non fuit depositus in secunda synodo Ephesina, ut visum Baronio & Perronio.

II. Damnatus fuit in Concilio Ephesino primo, quòd Nestorio favere videretur. Dejectus autem fuit invocatus & inauditus in secundo, in consequentiam sententiæ à primo latæ.

III. Oppressus Theodoretus Leonem Papam appellavit: à quo receptus est in communionem, atque ea ratione episcopatum suum recepit. Admissus dein ad synodum Chalcedonensem, gravis controversia occasio fuit: quam ut sedarent judices, dixerunt eum venisse tantùm ut accusatorem. Absoluta ergo non fuit restitutio Theodoreti.

IV. Restitutio hæc integra fuit postquam judicio synodi & Imperatoris comprobata fuit, post anathema Nestorio dictum à Theodoreto.

V. Leo ipse agnoscit definitivum decretum de restitutione Theodoreti debere fieri in synodo.

VI. Agitur de collectione canonum à Theodoreto concinnata, in qua additi sunt canones Sardicenses. Aberant illi à collectione quam Concilium Chalcedonense probavit.

I. DIOSCORI sævitia afflixit etiam Theodoretum Episcopum Cyri in patriarchatu Antiocheno, adeo ut coactus fuerit sedis apostolicæ auctoritatem implorare ut Ecclesiæ suæ restitueretur. Existimant Cardinales Baronius & Perronius Theodoretum à Dioscoro depositum esse in Concilio secundo Ephesino. Sed acta hujus Concilii probant institutam in eo accusationem non fuisse adversùs Theodoretum, sententiam verò latam esse solùm adversùs Flavianum & Eusebium Episcopum Dorylæi Eutychetis accusatorem. Sanè Leo solius depositionis Flaviani meminit in suis epistolis. Itaque, ut ego quidem existimo, res suprà repetenda est.

II. Theodoretus unà cum Joanne Episcopo Antiocheno damnatus fuerat in Concilio primo Ephesino, eò quòd scripsisset adversùs anathematismos Cyrilli & synodi Alexandrinæ, atque ideo videretur favere

Nestorio. Ac licèt concordia rediisset Ecclesiis Alexandriæ & Antiochiæ, restaurataque esset earum communio, Ægyptii tamen ferre non poterant Theodoretum. Unde factum ut Imperator Theodosius, cùm convocaret secundam synodum Ephesinam, scripserit ad Dioscorum nolle se ut Theodoretus ad eam accedat, nisi ita priùs decreverit universa synodus. Quoniam verò deinceps intellexerat futurum fortassis ut quamplures Episcopi optarent heic adesse Theodoretum, à quo alienatum se esse ait Princeps quòd in causa fidei scripsisset nonnulla Cyrillo contraria, altera epistola Dioscoro Alexandrino, Juvenali Hierosolymitano, & Thalassio Cæsareensi maximam tribuit auctoritatem in causa Theodoreti & aliis quæ spectant ad cognitionem synodi. Dioscorus, qui tam illustri potestate ornatus erat, Theodoretum non judicavit in Concilio. Vocandus enim erat ipse, & causa ejus examinanda; cùm tamen contraria prorsùs cura Dioscoro sederit, nimirum ne Theodoretus accerseretur. Itaque Dioscorus eum habens pro damnato in prima synodo Ephesina, tanquam hæreseos Nestorii fautorem, declaravit coram synodo curaturum se ut Ephesini canones adversùs illum custodiantur, eumque velut Nestorianum ab Ecclesia sua expulit. Huc enim alludunt Ægyptii in Concilio Chalcedonensi. *Cyrillum*, inquiunt, *ejicimus, si Theodoretum acceperimus. Canones istum ejecerunt.* Unde constat verba hæc eorundem Ægyptiorum, *coram universa synodo damnatus est*, significare eum fuisse damnatum omissis judiciorum solemnibus, in consequentiam sententiæ Concilii primi Ephesini.

III. Oppressus Theodoretus Leonem Papam appellavit. Appellatio autem ejus extat disertis verbis in epistola quam scripsit ad Leonem, itemque in epistola ad Renatum Diaconum: in quibus explicat fidem suam, ostenditque se non esse Nestorianum. Eum itaque Leo recepit in suam communionem, ut ait Paschasinus Legatus in actione prima Concilii Chalcedonensis, atque ea ratione episcopatum illi suum restituit. Eum porrò in actione prima Concilii interesse jusserunt judices imperiales, ob eam videlicet causam, ut ipsi inquiunt, quòd sanctissimus Archiepiscopus Leo ei episcopatum suum reddidisset, & quòd divinissimus & piissimus Imperator præcepisset eum adesse in Concilio. Attamen quoniam Ægyptii, Palæstini, & Illyriciani gravissimos tumultus excitabant adversùs susceptionem Theodoreti, contrà orientalium, Thracicorum, Ponticorum, & Asianorum studiis idem attollebatur, judices in his angustiis constituti eò confugere coacti sunt ut dicerent Theodoretum, tametsi locum suum recepisset auctoritate Leonis, venisse tamen ut accusatorem tantùm, injurias suas ulturum, & expurgaturum si quid adversùs eum proponeretur. Nam uniuscujusque partis jus integrum esse. Unde colligere licet absolutam non fuisse restitutionem Theodoreti, sed interim tantùm valituram

Act. 1. Concil. Chalced. ἐπειδὴ δὲ ἀπεκατέστησεν αὐτῷ τὴν ἐπισκοπὴν ὁ ἁγιώτατος Λέων.

φυλαττομένων δηλονότι μετὰ ταῦτα παντὸς λόγου, καὶ ὑμῖν καὶ ἐκείνῳ.

donec quæstio principalis, ex qua profecta erat ejus depositio, retractata fuisset. quod factum est in Concilio Chalcedonensi.

IV. Hic modus agendi repugnat aliquarenus canonibus Sardicensibus; quibus appellatio quidem ab Episcopum Romanum conceditur, non tamen restitutio ante judicium. Quare necessaria fuit auctoritas Imperatoris, non solùm pro juvanda executione decreti pontificii, sed etiam ut jure à prædecessoribus suis ad se transmisso propria auctoritate decerneret. Quoniam tamen, ut dixi, restitutio illa nihil detrimenti afferebat quæstioni principali, Concilium in actione octava retractans causam Theodoreti, ab eo exegit ut conceptis verbis anathema diceret Nestorio & Eutycheti. Ac res eò processit ut parum abfuerit quin is cum ignominia & dedecore pelleretur à synodo, eò quòd cùm desideriis patrum statim satisfacere debuisset, damnando apertè & uno verbo hæresim Nestorii, orationem orsus est ut fidem suam explicaret. Post emissam itaque à Theodoreto fidei professionem Paschasinus Leonis Papæ Legatus dixit: *Hoc judicio sanctissima & venerandissima synodus, insuper verò & nostra humilitas, reddi ei Ecclesiam propriam definivit*; ea tamen conditione, si in fide constans esset. quod omnium Episcoporum suffragiis comprobatum est, & imperiali auctoritate confirmatum à judicibus: *Gloriosissimi judices dixerunt: Secundùm decretum sancti Concilii Theodoretus sanctissimus Episcopus Ecclesiam civitatis Cyri recipiat.* Mentionem autem hoc loco faciunt decreti Concilii, quod definitivum erat.

V. Quare Leo ipse, tametsi scribat primam causæ Theodoreti cognitionem ad se pertinere, agnoscit tamen definitivum decretum debere fieri in synodo. Hæc sunt ejus verba in epistola LXIII. ad Theodoretum, in qua agit de restitutione ejus: *Gloriamur in Domino — qui nullum nos in fratribus detrimentum habere permisit, sed quæ nostro priùs ministerio definierat, universæ fraternitatis irretractabili firmavit assensu, ut verè à se prodiisse ostenderet quod priùs à prima omnium sede formatum, totius Christiani orbis judicium recepisset, ut in hoc quoque capiti membra concordent.*

VI. Sed hoc loco observandum est Theodoretum, qui Romanum Episcopum appellaverat, cupientem patrocinari huic sedi quæ restitutionem suam procuraverat, collectioni canonum à se adornatæ inseruisse XXI. canones Sardicenses. Extat enim in bibliotheca regia vetus codex MS. Theodoreti nomine insignitus, quo canonum collectio continetur in quinquaginta titulos distributa. Constat autem ex canonibus Nicænis, Ancyranis, Neocæsariensibus, Sardicensibus, Constantinopolitanis, Ephesinis, & XXVII. Chalcedonensibus, præter canones Basilii & LXXXV. apostolicos. In calce hujus collectionis extat collatio Novellarum Justiniani, quam Joannes Scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus elaboravit. Sed collectio illa cùm privato Theodoreti usui concinnata esset, confirmata non fuit à Concilio Chalcedonensi.

Vide lib. 5. cap. 21. § 8.

Certum quidem est Concilium illud in canone primo tribuisse auctoritatem cuidam canonum collectioni, ex qua nonnulli canones laudantur in actis Concilii. Verùm ea non complectebatur canones Sardicenses; ut constat ex collectione Latina Dionysii Exigui, quæ nihil aliud est quàm versio Græcæ collectionis à Concilio Chalcedonensi approbatæ, quemadmodum observavimus in capite quinto hujus libri.

CAPUT IX.

Synopsis.

I. De appellatione sancti Joannis Chrysostomi Episcopi Constantinopolitani. Eam non judicavit summus Pontifex, ut vulgò existimant.

II. Chrysostomus vocatus in jus à Theophilo Episcopo Alexandrino eum recusavit. Tum provocavit ad Concilium œcumenicum. Factione quorundam Episcoporum repellitur ab Arcadio Imperatore, qui primam sententiam jubet mandari executioni. De hoc agendi modo expostulat Chrysostomus apud Innocentium Papam, Venerium Episcopum Mediolanensem, & Chromatium Aquileiensem. Eum in communionem suam recipit Innocentius. Tum ad extinguendum hoc malum necessariam esse ait universalem synodum. quæ coacta non [illegible]. Tum soluta communio Ecclesiarum.

III. Itaque Chrysostomi appellatio interposita fuit ad Concilium œcumenicum: & suscepta ab Imperatore, à Summo Pontifice, & ab Episcopis Italis. Censuit Innocentius Papa appellationem & cetera quæ interim contigere suspendisse effectum judicii lati adversùs Chrysostomum. Implicata est hæc causa ob præcipitem damnationem Chrysostomi factam ante responsionem Episcoporum occidentalium.

IV. Schisma duravit donec orientales Chrysostomi nomen reposuerunt in diptychis Ecclesiæ. Explicatus Damasi locus, qui ait sedem apostolicam, etiam solam, absolvisse Chrysostomum. Tum vulgata persuasio destruitur.

I. EXEMPLA appellationum suprà allata pertinent ad depositiones ob causam fidei decretas. Sed prætermittendum non est exemplum valde illustre, quod ad solam disciplinam pertinet, editum in magno viro ac sanctissimo Joanne Chrysostomo Episcopo Constantinopolitano. Vulgò scribitur appellatum ab eo fuisse Innocentium primum Pontificem Romanum, hunc verò cassasse judicium à synodo orientali latum adversùs Chrysostomum. Sed si negotium illud penitiùs introspiciatur, constabit eam in hac causa fuisse Romani Pontificis auctoritatem ut egressa non fuerit modum qui per illas tempestates illi præscriptus erat, sed auctoritatem illum suam totam integram retinuisse; non ita tamen ut appellationem judicaverit tanquam devolutam ad apostolicam sedem, ut vulgò existimant.

Vide suprà c. 2. §. 11.

II. Dicta Chrysostomo dies est à Theophilo Episcopo Alexandrino & triginta Episcopis Ægyptiacis, à quibus vocatus est in jus apud suburbium quoddam urbis Chalcedonensis. Chrysostomus Theophilum recusavit ob inimicitias capitales; & judicari se ab eo non posse pronuntiavit, quòd judex esset incompetens. Præceperat enim canon secundus synodi œcumenicæ secundæ ne Ægyptii Episcopi judicent Thracicos, in quibus erat Constantinopolitanus. Tum provocavit ad Concilium œcumenicum, expurgaturum asseverans si notitiam criminum & copiam diluendi habuerit. At illi, nulla habita ratione appellationis, sententiam depositionis in eum tulerunt. Dein ab Imperatore Arcadio pellitur; sed biduo pòst revocatur. In Ecclesiam autem regreditur majori Episcoporum numero stipatus quàm essent illi à quibus fuerat condemnatus. Urget verò celebrationem Concilii, appellationi suæ insistens; quæ suscipitur ab Imperatore, à quo literæ exeunt pro convocatione Concilii. Interim turbulenti aliquot Episcopi, quibus gratia Imperatricis Eudoxiæ præsto erat, pronuntiant restitui non posse Chrysostomum adversùs primam depositionem, quòd in Ecclesiam regressus foret inexpectata sententia majoris synodi, contempto videlicet canone duodecimo Antiocheno, cui pravam omnino interpretationem adhibent. Dein ab Arcadio Imperatore obtinent ut prima sententia custodiatur & publica auctoritate mandetur executioni. De hoc agendi modo expostulat Chrysostomus apud Innocentium Papam, Venerium Episcopum Mediolanensem, & Chromatium Aquileiensem, ut scribit Palladius in vita Chrysostomi. Extat autem ejus epistola ad Innocentium: qua Pontificem rogat ut insuperhabito judicio illo, quod omni ex parte irritum est, eum conservet in communione sua & Episcoporum occidentalium, scribatque in orientem hæc iniquè facta non habere robur, sicut neque ex sua natura habent. At Pontifex Chrysostomum recipit in suam communionem. In epistola verò ad clerum & populum Ecclesiæ Constantinopolitanæ data ait indignum & intolerabile prorsùs videri facinus illud, dejectum per vim Episcopum, non servato judicii specimine, & adversùs canones. Addit, ad sopiendos talium procellarum motus necessarium sibi videri ut universalis synodus congregetur, quam dudum etiam cogendam esse censuerat. Eam ob rem Honorius Imperator occidentis fratrem suum Arcadium orat ut orientales Episcopos congregari jubeat apud Thessalonicam, quæ occidentis urbs erat. Negat Arcadius. Tum occidentalium & orientalium Ecclesiarum communio solvitur & dissociatur; quæ redintegrari non potest, nisi orientales in communionem suam recipiant memoriam sancti Joannis

Epist. Joannis Chrys. ad Innoc. & epist. Innoc. ad clerum CP.

Sozomenus.

Chryſoſtomi, qui interim obierat in exilio.

III. Ex hac narratione colligitur, non quidem Chryſoſtomum provocaſſe ad ſummum Pontificem, aut appellationem ejus à Papa judicatam fuiſſe, ſed appellationem ab eo interpoſitam ad Concilium œcumenicum ſuſceptam eſſe ab Imperatore pro more illius ſeculi, ei porrò appellationi conſenſiſſe Papam & Epiſcopos Italos, qui cura ſua id dein egerunt apud Imperatores ut Concilium convocaretur. Sed non eo loci ſubſtitit Innocentius. Cenſuit enim cum Epiſcopis Italis appellationem interpoſitam ante depoſitionem ac poſtea renovatam & manifeſtas judicii hujus nullitates judicii effectum ſuſpendiſſe; communionemque ſuam ſubtraxit orientalibus donec illi ſententiæ ſuæ accederent. Congruit aliquatenus ea hiſtoria cum cauſa Athanaſii. Imò validior eſt cauſa Chryſoſtomi, ex eo capite quòd appellatio ejus ad futurum Concilium ſuſcepta ſit ab Imperatore & à Pontifice Romano. Rurſum altera quoque nullitas proferebatur adversùs ſecundam depoſitionem; quæ occidentalium animos irritavit, qui contumeliam hinc ſibi irrogari cenſuerunt. Theophilus enim Epiſcopus Alexandrinus & Joannes Chryſoſtomus legatos ſuos miſerunt ad Epiſcopos Romæ & Italiæ, ut communi conſenſu huic perturbationi remedium adhiberi poſſet. Et tamen inexpectata reſponſione Epiſcoporum occidentalium, qui ab utraque parte per legatos conſulti fuerant, præcipitatum in oriente fuit Chryſoſtomi judicium, poſt quod pulſus eſt in exilium. Interim ſynodus Epiſcoporum Romæ & Italiæ cenſuit terminandas eſſe controverſias illas in Concilio generali, nullam verò partium abſtinendam eſſe à communione ante judicium ejuſdem Concilii. Iſthæc quidem docet Palladius. Sed præterea extat Honorii Auguſti epiſtola ad Arcadium fratrem, quæ id ipſum docet; cujus verba magni momenti ſunt. Sic autem habet: *Erat inter Epiſcopos cauſa quæ collato tractatoque conſilio deberet abſolvi. Miſſi ad ſacerdotes urbis æternæ atque Italiæ utraque ex parte Legati. Expectabatur ex omnium*, id eſt, orientalium & occidentalium, *auctoritate ſententia informatura regulam diſciplinæ. Integrum nempe eſſe debuerat, nec quicquam novari, dum definitio deliberata procederet: cùm interea mirum quoddam præcipitium feſtinationis exarſit; ut non expectatis literis ſacerdotum qui fuerant mutua partium legatione conſulti, non examinatis rebus, in exilium truderentur antiſtites, animadverſioni priùs addicti quàm ſententiam judicii epiſcopalis experti. Denique quàm immatura illa damnatio fuerit res probavit. Namque hi quorum expectabatur auctoritas, pacifica Joanni Epiſcopo communione permiſſa, faciendam concordiam cenſuerunt, nec quemquam putarunt ante judicium conſortio repellendum. Quid nunc aliud ſupereſt quàm ut catholicam fidem ſchiſmata in diverſum diſſociata dilacerent?*

IV. Sanè ſchiſma inter Eccleſias duravit donec Epiſcopi Conſtantinopoleos & Antiochiæ nomen Chryſoſtomi repoſuerunt in diptychis Eccleſiæ, id eſt, in libris in quibus deſcripta erant nomina Epiſcoporum defunctorum; quæ in liturgia recitabantur, ut eorum memoriæ communicaretur, preceſque pro eis fierent. Cyrillus Epiſcopus Alexandrinus, Theophili ſucceſſor, acriter contendit id fieri non debere, ſcripta ad Atticum Epiſcopum CP. graviſſima epiſtola, qua aiebat id contra canones eſſe & adverſum auctoritati judicii pro depoſitione lati, neque ea ratione revocandam eſſe pacem Eccleſiæ ut interim vulnus atrociſſimum canonibus infligatur. Attamen rediit occidentalibus & orientalibus concordia poſt reſtitutionem nominis Chryſoſtomi. Quare non ſine cauſa ſcribere hæc potuit Papa Gelaſius in epiſtola ad Epiſcopos Dardaniæ: *Joannem Conſtantinopolitanum ſynodus etiam catholicorum præſulum certè damnarat; quem ſimili modo ſedes apoſtolica, etiam ſola, quia non conſenſit, abſolvit.* Quæ tamen verba non ita intelligenda ſunt, tametſi ea ſit multorum perſuaſio, ut hinc colligi videatur ſynodum non eſſe executoriam abſque confirmatione ſummi Pontificis. Nam nihil aliud hinc erui poteſt quàm ſedem apoſtolicam non conſenſiſſe executioni hujus judicii adversùs Chryſoſtomum lati, tum quia ipſe appellaverat, tum etiam quòd irritum prorsùs & nullum cenſendum illud eſſet, orientales verò, cùm nihil ex obſtinata ſeveritate Pontifex Romanus remitteret, neceſſitate quadam coactos ceſſiſſe ejus voluntati, ut pacem Eccleſiarum ea occaſione interruptam reſtituerent.

Vide lib. 3. cap. 7. §. 2.

CAPUT

CAPUT X.

Synopsis.

I. Joannes Patriarcha Alexandrinus à Petro Moggo dejectus Papam Simplicium appellavit.

II. Summi Pontifices non solum cognoscebant de appellationibus orientalium, sed etiam primam causa cognitionem in se trahebant, si de haresi ageretur. Materia enim fidei est causa communis. Eo jure usus est Calestinus adversus Nestorium.

III. Si post damnatam haresim Patriarcha adhaererent hareticis, deponi poterant à summo Pontifice & synodo Romana, absque Concilio acumenico. Tunc enim Papa se praestat executorem sententia lata adversùs haresim. Probatur ex Gelasio.

IV. Gregorius magnus judicavit appellationes interpositus à sententus Patriarcha Constantinopolitani.

I. MAGNI etiam momenti est appellatio Joannis Patriarchæ Alexandrini, quem Petrus Moggus hæreticus, jubente Imperatore Zenone, & consentiente Acacio Episcopo Constantinopolitano, episcopatu deturbavit. Imploravit dejectus ille auxilium Calendionis Patriarchæ Antiocheni; ex cujus & synodi orientis sententia Papam Simplicium appellavit, ut scribit Liberatus Archidiaconus Ecclesiæ Carthaginensis in capite XVIII. sui breviarii: *Joannes ingressus est ad Calendionem Patriarcham: & sumptis ab eo intercessionis synodicis literis, Romanum Pontificem appellavit, sicut fecit & beatus Athanasius; & suasit scribere pro se Acacio Constantinopolitano.*

II. Non solùm autem summi Pontifices cognoscebant de appellationibus Episcoporum & Patriarcharum orientis, quando agebatur de fide, sed etiam primam causæ cognitionem ad se trahebant, si fortè in hæresim incidissent. Nam quia materia fidei est causa communis & generalis, quæ ad universam Ecclesiam pertinet, ut suprà dixi, necesse est ut hæresis ab omnibus Episcopis damnetur, præcipuè verò à Romano, qui caput est unitatis, & qui cùm primam sedem obtineat, ferre debet primam sententiam; *cujus debet esse prima sententia*, ut loquitur Facundus Hermianensis. Eoque jure usus est Cælestinus Papa adversùs Nestorium.

III. At si jam hæresis in synodo damnata fuisset, quemadmodum Eutychiana in Concilio Chalcedonensi, tum, si Patriarchæ communionem hæreticorum amplectebantur, deponi poterant à summo Pontifice & synodo Romana, neque necessaria erat synodus œcumenica. Eo enim casu Papa se tantùm præstat executorem sententiæ latæ adversùs auctores hæreseos & eorum complices. Ei fundamento innixus Gelasius Papa Acacii Patriarchæ Constantinopolitani, qui à Felice Papa dejectus fuerat in synodo Romana, depositionem tuetur adversùs exceptionem Euphemii Patriarchæ Constantinopolitani, qui aiebat decessorem suum non potuisse damnari ab uno, id est, à summo Pontifice, absque congregatione synodi. Respondet itaque Gelasius in commonitorio ad Faustum: *In qua*, id est, in synodo Chalcedonensi, *per numerosam sententiam sacerdotum erroris hujus auctores constat fuisse damnatos, decessoremque meum executorem fuisse veteris constituti, non novæ constitutionis auctorem.* Vide lib. 4. c. 17. §. 2.

IV. Auctoritatem judicandi de appellationibus interpositis à sententiis à Patriarcha CP. latis in causa fidei retinuit Gregorius magnus. cujus rei exempla extant in causa cujusdam Presbyteri Chalcedonensis, & monachi cujusdam Lycaoniæ, qui à Joanne Patriarcha Constantinopolitano appellaverant.

CAPUT XI.

Synopſis.

I Inquiritur an canones Sardicenſes in occidente obtinuerint in gratiam Epiſcoporum dejectorum. Quid occidentis nomine ſignificetur. Varia occidentis Diœceſes enumerantur.

II. Serò itaque canones Sardicenſes recepti ſunt in occidente. Nam Principes cauſas retractari jubebant jure ſuo: quo eos privare noluit Concilium Sardicenſe.

III. Ex conſtitutione Gratiani, qua valde amplificata eſt auctoritas Epiſcopi Romani, colligitur eos canones nondum fuiſſe receptos in uſum.

IV. Ei conſtitutioni edendæ occaſionem præbuit Romana ſynodus, quæ ægrè ferebat Epiſcopos in ſingulis occaſionibus accedere ad Imperatores pro impetranda reviſione. Ordo itaque judiciorum nova lege explicatus eſt à Gratiano, quæ plurimum auctoritatis tribuit Epiſcopo Romano.

V. Referuntur verba reſcripti hujus Principis.

VI. Miſſum eſt illud in executionem quadriennio pòſt, in cauſa Priſcilliani & ſectatorum ejus: qui cùm damnati fuiſſent in ſynodo Cæſaraugustana, Romam acceſſerunt, ut Damaſo coram objecta purgarent. Sed ne in conſpectum quidem ejus admiſſi ſunt.

VII. Redditi ſunt poſtea Eccleſiis ſuis à Gratiano. Sed rurſum damnati ſunt, poſt mortem Gratiani, ſtudio Ithacii Epiſcopi.

VIII. Sulpitius Severus ægrè fert appellationem Priſcilliani non cohibitam fuiſſe ab Epiſcopis qui ſententiam adversùs eum tulerant. Loquitur autem de appellatione ad Imperatorem. Explicatur locus Sulpitii Severi.

I. SATIS, ut arbitror, orientem ſpectavimus. Redeamus itaque ad occidentem, & videamus an illic obtinuerint canones Sardicenſes in gratiam Epiſcoporum dejectorum. Occidentis nomine per eas tempeſtates comprehendebantur univerſæ Eccleſiæ quæ tum continebantur intra terminos imperii occidentalis, à confinio Thraciæ uſque ad Oceanum. Diſtinctio illa orientis & occidentis introducta fuit in imperio temporibus Veſpaſiani, tametſi corpus imperii diviſum non eſſet. Sed diviſionem illam peregit Diocletianus: cujus exemplum imitatus Conſtantinus imperium diviſit inter filios ſuos, iis limitibus imperiorum conſtitutis qui dein Eccleſiarum quoque limites fuere. Diviſus autem erat occidens, æquè ac oriens, in tractus & Diœceſes numero ſeptem. In Italia quippe duæ Diœceſes erant; quarum una urbi Romanæ contributa erat, & decem provincias complectebatur; altera verò, quæ conſtabat ex ſeptem provinciis, civitati Mediolanenſi ſuberat. In Illyrico provinciæ erant XVIII. quarum caput erat Sirmium. Cùm autem diviſum illud fuiſſet in orientale & occidentale, Theſſalonica conſtituta eſt caput Illyrici orientalis; reliqua verò Illyrici pars Præfecto prætorio Italiæ ſubjecta fuit. Africana Diœceſis ſex provincias complectebatur, quarum caput erat Carthago. Diœceſis verò Gallicana ex XVII. provinciis conſtabat. Britannica quinque provincias numerabat; Hiſpanica verò, ſex. Hæc in anteceſſum monenda erant, ut faciliùs intelligi poſſent ea quæ heic dicturi ſumus.

II. Canones Sardicenſes, qui in ſchiſmate Eccleſiæ conditi fuerant, ſerò in occidente recepti ſunt: quoniam Imperatores reſcriptis ſuis decernebant celebrationem ſynodorum ad judicandas cauſas Epiſcoporum, tum etiam reſcripta concedebant pro retractatione cauſarum. Eo autem jure privare Principes noluit ſynodus Sardicenſis; ſed tantùm in Epiſcoporum depoſitorum arbitrio poſitum eſſe voluit Epiſcopum Romanum vel Imperatotem appellare pro obtinenda cauſæ reviſione.

III. Confuſio quæ in his ſynodis occurrebat, & lentitudo negotiorum quas invehebant reſcripta Principum, novæ conſtitutioni occaſionem præbuerunt, quæ ab Imperatore Gratiano edita eſt juxta poſtulata cujuſdam ſynodi Romanæ. Gratianus ergo juriſdictionem eccleſiaſticam ordinavit quoad judicia Epiſcoporum de hæreſi ſuſpectorum; & in ea lege magna ratio habetur ſummi Pontificis, ſed alio prorsùs modo quàm eo qui fuerat præſcriptus in ſynodo Sardicenſi. Unde colligitur eos canones nondum fuiſſe receptos in uſum. Nam aut eundem ordinem tenuiſſet Gratianus, aut ſaltem eorundem canonum mentionem feciſſet.

IV. Synodus Romana congregata anno CCCLXXVIII. ex omnibus Epiſcopis Italiæ oravit Gratianum & Valentinianum Impp. ut conſtitutionem ea de cauſa generalem ederent, in eum ſenſum quem ipſa ſuggerebat, ne Epiſcopi deinceps cogerentur ad Principem accedere in ſingulis occaſionibus. *Quæſumus*, inquiunt Epiſcopi, *clementiam veſtram, ne rurſus in plurimis cauſis videamur oneroſi, ut jubere pietas veſtra dignetur.* Itaque rogante ſynodo, triginta annis poſt habitum Sardicenſe Concilium, auctoritate imperiali decretum eſt ut Papa Damaſus apud Romam judicet accuſationes cum conſilio quinque aut ſeptem Epiſcopotum, & ut accuſati compellantur à Præfectis prætorio, Proconſulibus, aut Vicariis eas Eccleſias dimittere à quibus dejecti fuerint, aut Romano ſe Pontifici ſiſtere ad ſubeundum judicium. Si verò accuſati conſiſtant in longinquioribus provinciis, omnis ejus cauſæ cognitio pertinebit ad Metropolitanum illius provinciæ. Sed ſi accuſatus fuerit Metropolitanus, tum is debet neceſſariò Romam venire, illic judicandus, aut ad Epiſcopos accedere quos Papa judices dederit. At ſi fortaſſe Metropolitani ſuſpecti eſſent accuſaris, tum eis pro libiro licebit provocare ad Romanum Pontificem aut

ad Concilium quindecim finitimorum Episcoporum. Statuunt autem Imperatores ut quicquid à Pontifice Romano, sive à judicibus ab eo datis, sive à Metropolitano, aut etiam à Concilio quindecim Episcoporum fuerit statutum, prorsùs obtineat; adeo ut in controversiam deduci non possit, etiam prætextu revisionis, aut alio quovis modo.

V. Vir clarissimus Sirmondus epistolam Conciliï Romani itemque rescriptum Gratiani edidit in appendice Codicis Theodosiani. Quamquam rescriptum illud editum fuerat à Baronio in tomo quarto annalium, sed minùs emendatè. Ea autem quæ ex ea constitutione retulimus habentur in his verbis : *Volumus autem ut quicunque judicio Damasi, quod ille cum consilio quinque vel septem habuerit Episcoporum, vel eorum qui catholici sunt judicio vel consilio condemnatus fuerit, si injustè voluerit Ecclesiam retentare, ut qui evocatus ad sacerdotale judicium per contumaciam non ivisset, aut ab illustribus viris Præfectis prætorio Galliæ atque Italiæ, sive à Proconsulibus, vel Vicariis, auctoritate adhibita, ad episcopale judicium remittatur, ut ad urbem Romam sub prosecutione perveniat. Aut si in longinquioribus partibus alicujus ferocitas talis emerserit, omnis ejus causa dictio ad Metropolitæ in eadem provincia Episcopi deducatur examen. Vel si ipse Metropolitanus est, Romam necessariò, vel ad eos quos Romanus Episcopus judices dederit, sine dilatione contendat.* Infrà : *Quòd si vel Metropolitani Episcopi vel cujuscunque sacerdotis iniquitas est suspecta aut gratia, ad Romanum Episcopum vel ad Concilium quindecim finitimorum Episcoporum liceat provocare : modò ne, post examen habitum, quod definitum fuerit integretur.*

VI. Executionis hujus rescripti exemplum extat anno CCCLXXXI. in causa Priscilliani hæretici, hominis Hispani, Instantiique Episcopi & Salviani sectatorum ejus, qui damnati fuerunt in Concilio Cæsaraugustano. Hi ergo, post sententiam synodi, Romam accesserunt, ut Damaso coram objecta purgarent; sed ne copiam quidem sui facere voluit Pontifex, ut Sulpitius Severus adnotavit in libro secundo historiæ sacræ. *Instantius*, inquit, *Salvianus, & Priscillianus Romam profecti, ut apud Damasum Urbis ea tempestate Episcopum objecta purgarent.* Infrà : *Hi ubi Romam pervenere, Damaso se purgare cupientes, ne in conspectum quidem ejus admissi sunt.*

VII. Sed postea rescriptum ab Imperatore Gratiano impetrarunt, quo missa est in irritum sententia adversùs eos lata in Concilio Cæsaraugustano, Ecclesiisque suis redditi sunt. Post mortem Gratiani, Ithacius Episcopus Hispanus, qui primum judicium adversùs Priscillianum procuraverat; Imperatorem Maximum adiit, qui Gallias, Hispanias, & Britanniam sub imperium acceperat : à quo synodum Burdigalæ in Aquitania secunda cogendam impetravit, in qua Instantius ab episcopatu suo dejectus est. Priscillianus verò cùm jurisdictionem Episcoporum refugeret, provocavit ad Imperatorem; auditusque apud urbem Treverensem, capite damnatus est à Præfecto prætorio unà cum quibusdam sectatoribus suis.

VIII. Sulpitius Severus, cui narrationem hanc debemus, ægrè fert quòd Episcopi acquieverint appellationi Priscilliani, quem potiùs damnare debuerant velut contumacem; vel si ipsi reo suspecti essent, judicium illud reservare debuerant aliis Episcopis, non autem Imperatori, ut ipse ait; idque eam haud-dubiè ob causam, quòd judicium de hæresi ad jurisdictionem ecclesiasticam pertineret post editam Gratiani constitutionem. *Priscillianus verò ne ab Episcopis audiretur*, inquit Severus, *ad Principem provocavit. Permissumque id nostrorum inconstantia : quia aut sententiam in refragrantem ferre debuerant, aut si sibi ipsi suspecti habebantur, aliis Episcopis audientiam reservare, non causam Imperatori de tam manifestis criminibus permittere.* Arbitror autem temperamentum illud à Sulpitio Severo propositum, nimirum ut rei ad aliud Episcoporum Concilium dimittantur ob suspicionem primorum judicum, ex rescripto Gratiani petitum esse; nisi si id factum est ob receptum ea tempestate morem, ut si fortè synodus cuipiam suspecta videretur, Princeps reum & actorem ad aliud Concilium dimitteret, quod literis imperialibus contrahebatur, ut constat ex actis Concilii Berytensis relatis in actione nona Concilii Chalcedonensis. Unde sequi videatur eam Severo mentem fuisse ut existimaverit potuisse Maximum congregare aliam synodum, eò quòd Episcopi Burdigalæ congregati reo suspecti forent.

CAPUT XII.

Synopsis.

I. Ætate Innocentii primi canones Sardicenses nondum recepti erant. Is enim jura sedis suæ arcessit à Concilio Nicæno.

II. Canon sextus Nicænus conservavit privilegia Ecclesiæ Romanæ. Inquiritur in privilegia illa. Duæ Diœceses Italicæ prorsùs parebant constitutis apostolicæ sedis. Ceteræ verò occidentis Ecclesiæ tenebantur ad eam mittere relationes.

III. Tenebantur ergo referre ad apostolicam sedem de quæstionibus difficilioribus & ambiguis. In quo summus Pontifex utebatur jure quodam imperiali.

IV. Duplex relationum genus in Ecclesia. Vel quando de fide agebatur, vel de quodam disciplinæ capite nondum apertè definito in canonibus. Inferioris ordinis Episcopi referre ad Patriarchas debebant de causis fidei. Probatur ex Hieronymo.

V. Causæ ergo fidei referebantur ex utraque Ecclesia ad Pontificem Romanum, ut de integro examinarentur in synodo Romana. Relationes orientis non mittebantur ad apostolicam sedem nisi post examen synodi patriarchalis. Relationes verò occidentis rectà ex provinciis ad eam sedem deferebantur.

VI. Jus illud apostolicæ sedis canonibus & vetustæ consuetudini tribuit Innocentius primus. Quoad canones, probatur ex illius epistola ad Concilium Milevitanum.

VII. Quoad antiquam verò traditionem, eam ille ostendit in epistola ad Concilium Carthaginense. Referuntur verba illius epistolæ, & explicantur. Gelasius Papa docet in causis fidei summam totius judicii deberi apostolicæ sedi. Justinianus Imp. relationem ad Joannem secundum Papam misit in causa fidei.

I. NONDUM etiam recepti erant canones Sardicenses ætate Innocentii primi, id est, ad annum quadringentesimum. Jus enim quod ille vindicat sedi suæ prorsùs petit à canonibus synodi Nicænæ: quorum sensum, quoad jura Romani Pontificis in occidente, primus ille aperuit in epistola ad Victricium Episcopum Rothomagensem. Quoniam verò hic locus nondum satis explicatus est, ut ego quidem arbitror, ei explicando nostra quoque cura non deerit; præsertim cùm res ista pertineat etiam ad materiam quam tracto, ad depositionem videlicet Episcoporum.

II. Canon sextus Nicænus privilegia sua, in quorum possessione tunc erat Ecclesia Romana, ei conservavit, æquè ac Ecclesiis Alexandriæ & Antiochiæ, aliisque quarum magna dignitas erat. Verùm non explicat quænam fuerint illa privilegia, aut ad quas provincias porrigerentur. Quin imò cuncta consuetudini adscribit, quæ facilè deprehendi non potest in illa antiquitate, eò quòd novi canones prorsùs mutaverint antiquam formam. Unde fit ut hodie multùm laboremus in detegendis juribus illis. Attamen affirmare licet duas Diœceses Italicas sedis apostolicæ constitutis omnino paruisse per illas tempestates; quòd synodum ejus patriarchalem constituerent, ut alibi ostendi. At ceteræ occidentis provinciæ tenebantur mittere ad eam relationes, tanquam ad sedem in qua residebat principatus sedis apostolicæ, & unde fides manaverat in provincias. Roma ergo erat velut matrix fidei. Ecclesiæ verò ceterarum occidentis provinciarum erant velut coloniæ quædam ab ea urbe pendentes. in quo similes erant Ecclesiis Italicis. Hic est sensus epistolæ Innocentii primi ad Decentium Episcopum Eugubinum. *Præsertim cùm sit manifestum*, inquit, *in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, atque Siciliam, insulasque interjacentes nullum instituisse Ecclesias nisi eos quos venerabilis Apostolus Petrus aut ejus successores constituerunt sacerdotes.* Infrà: *Oportet eos hoc sequi quod Ecclesia Romana custodit, à qua eos principium accepisse non dubium est: ne dum peregrinis assertionibus student, caput institutionum videantur omittere.*

III. Subjectio illa provinciarum occidentis quæ ad synodum patriarchalem Romanam non pertinebant non versabatur tantùm in reverentia quadam & obsequio erga sedem apostolicam, sed in eo præcipuè quòd illæ tenerentur referre ad Pontifices Romanos de quæstionibus difficilioribus & ambiguis quæ incidebant. In quo summus Pontifex utebatur jure quodam imperiali, quod probat supremam ejus auctoritatem. Frustra enim sunt qui eam quærunt in appellationibus Episcoporum, quæ in veteri Ecclesia non recipiebantur.

IV. Sed ut meliùs intelligamus quid eximium habeat jus illud relationis, observandum est nomen illud ex jure civili sumptum esse: ubi legimus Præsides provinciarum relationes ad Principem misisse quando dubiæ litis occasio id exigebat. cujus rei exempla extant in Codice Theodosiano & Justinianeo. Quem relationum morem à Plinio Secundo, cùm ad ordinandam Bithyniam & Pontum à Trajano Principe missus esset, frequenter usurpatum fuisse legimus. In Ecclesia verò duo causarum genera erant in quibus necessarius erat usus relationum. Nimirum quoties agebatur de fidei controversæ capitibus, vel de quopiam dubiæ disciplinæ capite nondum satis apertè definito in canonibus. Nam quoad materiam fidei, extat insignis locus apud Hieronymum in epistola LXI. quæ data est ad Joannem Episcopum Hierosolymorum; ex qua patet eam necessitatem inferioris ordinis Episcopis incubuisse ut ab iis referendum esset ad Patriarchas de causis fidei. Scribens enim, ut dixi, ad Joannem Episcopum Hierosolymitanum, cum eo graviter expostulat quòd obortis in Palæstina controversiis de erroribus Origenis, de iis retulisset ad Theophilum Episcopum Alexandrinum, cùm potiùs juxta Nicæni canonis præscriptum referre debuisset ad

Vide lib. 1. cap. 19.

Metropolitanum suum, Episcopum videlicet Cæsariensem, aut ad Episcopum Antiochiæ, qui orientis atque adeo Palæstinæ Metropolitanus erat. *Antiochiam*, inquit, *quæ est metropolis orientis, referre debueras.*

V. Causæ ergo fidei ad summum Pontificem referebantur post judicia synodorum provincialium, non solùm ex occidente, sed etiam ex oriente, ut de integro examinarentur in synodo Romanâ. Sed illud discrimen intercedebat quòd relationes orientis non mittebantur ad apostolicam sedem nisi postquam examinatæ fuerant in synodo patriarchali, cùm è contra relationes occidentis rectà ex provinciis ad sedem Romanam commearent. Sic post damnatam Pelagii & Cælestii hæresim Concilium Carthaginense & Milevitanum relationem ad Innocentium primum miserunt anno CCCCXII. ut judicium ab ipsis latum sedis apostolicæ auctoritate firmaretur. Hæc sunt verba epistolæ Concilii Milevitani ad Innocentium: *Hoc itaque gestum, Domine frater, sanctæ caritati tuæ intimandum duximus, ut statutis nostræ mediocritatis etiam apostolicæ sedis adhiberetur auctoritas.* De relationibus utriusque Concilii habita cognitio est in Concilio Romano. Sic enim eorum synodicas epistolas vocat Innocentius in epistola XXVII. ad Aurelium Episcopum Carthaginensem, missa per Julium Episcopum, quem ad eundem Aurelium redire jussit *cum apostolicæ sedis ad relationem duplicis synodi judicatis.* Idem quoque relationis vocabulum usurpat ipse Innocentius in epistola ad eundem Aurelium & Augustinum Hipponensem Episcopum, quæ est XCVI. inter epistolas Augustini: *Vestris relationibus respondentes rescripsimus.* Itemque in responsione ad Concilium Milevitanum, epistola XCI. inter epistolas ejusdem Augustini: *Fiant enim necesse est cautiores, cùm inventores malorum ad duplicis relationem synodi sententia nostra statutis viderint ab ecclesiastica communione sejunctos.*

VI. Jus illud apostolicæ sedis, recipiendi nimirum relationes synodorum, canonibus & vetustæ consuetudini tribuit idem Innocentius. Nam quoad canones, illos laudat in epistola quam diximus ad Concilium Milevitanum, quam iis verbis conceptam esse ait Augustinus in epistola CVI. quæ sedis apostolicæ sacerdotem decebant. Nam postquam synodum illam laudibus prosecutus est quòd eo officio defuncta esset erga sedem apostolicam, exemplo aliarum provinciarum, addit Africanos ita agentes canonum constituta servasse, & universo orbi profuisse quòd hæresim damnaverint. *Neque enim*, inquit Innocentius, *hoc vestram credo latere prudentiam, qui id etiam actione firmastis, sciences quod per omnes provincias de apostolico fonte petentibus responsa semper emanent; præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coepiscopos nostros nonnisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris auctorem, referre debere, velut nunc retulit dilectio vestra, quod per totum possit Ecclesiis omnibus in commune prodesse.* Infrà: *Gemino igitur bono caritas vestra fungetur. Nam & canonum potiemini gratia servatorum, & beneficio vestro totus orbis tutabitur.*

VII. Quoad antiquam verò traditionem, disciplinam ecclesiasticam, ac decreta patrum, laudantur ab eo isthæc omnia ad asserendum Romanæ sedis privilegium in epistola ejus ad synodum Carthaginensem, quæ est XCII. inter epistolas Augustini. *Antiquæ traditionis exempla servantes*, ait idem Innocentius, *& ecclesiasticæ memores disciplinæ, nostræ religionis vigorem non minùs nunc in consulendo quam antea cùm pronuntiaretis, veneratione firmatis, qui ad nostrum referendum approbastis esse judicium, scientes quid apostolicæ sedi debeatur; cùm omnes hoc loco positi, ipsum sequi desideremus Apostolum, à quo ipse episcopatus & tota auctoritas nominis hujus emersit. Quem sequentes, tam mala jam damnare novimus quàm probare laudanda, vel id verò quod patrum instituta sacerdotali officio custodientes non censetis esse calcanda; quod illi non humana, sed divina decrevere sententia; ut quicquid quamvis de disjunctis remotisque provinciis ageretur non priùs ducerent finiendum nisi ad hujus sedis notitiam perveniret, ut tota hujus auctoritate justa quæ fuerit pronuntiatio firmaretur.* Clausula illa generalis, QUICQUID, coërceri debet ad materiam qua de agitur, juxta vulgatam juris definitionem. Atque adeo restringenda est ad causas fidei, ut docet Innocentius ipse in epistola ad Concilium Milevitanum: *præsertim*, inquit, *quoties fidei ratio ventilatur.* Quare rectè Gelasius Papa in commonitorio ad Faustum scripsit principalem auctoritatem, licèt non totam, deberi juxta canones sedi apostolicæ in causa fidei: *Quantum ad religionem pertinet, nonnisi apostolicæ sedi, juxta canones, debetur summa judicii totius.* Extat autem in Codice Justinianeo relatio in causa fidei à Justiniano Augusto facta ad Joannem II, Pontificem Romanum. L. Inter claras. C. De sum. Trin.

CAPUT XIII.

Synopsis.

I. Referebatur etiam ad sedem apostolicam de causis dubiæ disciplinæ. Ratio hujus instituti proponitur, petita ex necessitate communionis cum Ecclesia Romana. Relatio & consultatio promiscuè accipiuntur. Probatur multis auctoritatibus.

II. Relationes itaque & consultationes ad apostolicam sedem mittebantur in capitibus dubiæ disciplinæ. Quod ostenditur exemplo Himerii Episcopi Tarraconensis, qui Siricium Papam interrogavit de quindecim capitibus disciplinæ quæ magni momenti erant.

III. Probatur etiam ex Innocentio primo, qui morem illum arcessit ab institutione majorum.

IV. Ea autem mens fuit Romanis Pontificibus, quum consultationibus provincialium respondebant, non ut novas leges præscriberent, sed ut eos revocarent ad observationem canonum & antiquæ traditionis. Probatur ex eodem Innocentio & Leone primo.

V. Episcopi adstricti erant ad observationem harum responsionum, quòd decisiones essent ex canonibus aut ex traditione petitæ. Quare Siricius epistolam suam ad Himerium significari jubet omnibus Episcopis Hispaniarum.

VI. Locus ex epistola Innocentii ad Victricium Rothomagensem explicatus. Synodus illic memorata non est Sardicensis, sed Nicæna. Sardicensis enim nihil statuit de relationibus ad summum Pontificem mittendis in causa fidei.

VII. Canonibus tamen Nicænis modum quendam præscribit Innocentius; qui petitus est ex canone sexto ejusdem Concilii Nicæni. Explicatur locus Innocentii contra pravas aliorum interpretationes, qui de depositionibus Episcoporum tantùm heic agi existimant, quòd majores causæ ad apostolicam sedem referri heic jubeantur.

VIII. Quæ sint causæ majores. Priscis illis temporibus depositiones Episcoporum non referebantur inter causas majores. id quod manifestum est, & probatur variis auctoritatibus. Majores causæ, id est, difficiles quæstiones, ex Pelagio II. Papa.

IX. Causæ simplicium Presbyterorum ad sedem apostolicam referebantur quando de fide agebatur. Probatur multis exemplis. Ergo causæ quoque Presbyterorum possunt esse majores.

X. Existimat tamen Hincmarus Innocentium alludere ad Concilium Sardicense, tametsi solius Nicæni mentionem faciat. Relationem autem ad eum casum coërcet, si Episcopi appellaverint. Refellitur Hincmarus multiplicibus argumentis. Siricius & Innocentius nullos canones, præter Nicænos, in auctoritatem receperunt. Nullos enim alios canones tunc admittebat Ecclesia Romana.

I. PRÆTER causas quæ ad fidem pertinebant, relationes etiam fiebant ad sedem apostolicam in causis dubiis disciplinæ canonicæ. Ea quippe tempestate Romana Ecclesia ac ceteræ occidentis nulla alia lege tenebantur quàm Nicænis canonibus & more majorum; quarum institutionum auctoritas sanctiùs observabatur in Ecclesia Romana, ubi quoque apertior erat earum sententia. Quare cùm provinciis occidentis ea necessitas incumberet ut capiti suo consentire deberent tam in capitibus disciplinæ quàm fidei, relationes ea de causa suas ac consultationes ad apostolicam sedem mittebant. Consultationes voco, quòd hæc duo vocabula promiscuè accipiantur in Digestis, Codice Theodosiano, & Justinianeo. Quo exemplo scriptores quoque ecclesiastici promiscuè his vocibus usi sunt. Inde factum ut Hieronymus in epistola ad Ageruchiam, de se loquens, dicat se apud Damasum operam dedisse ut orientis atque occidentis synodicis consultationibus responderet. Et Innocentius primus ad Concilium Mileviranum scribens hujuscemodi relationes *consulta* vocat; ac testatur eam fuisse unam ex occupationibus ordinariis apostolicæ sedis ut hujuscemodi consultationibus responderet: *Inter ceteras Ecclesiæ Romanæ curas & apostolicæ sedis occupationes, quibus diversorum consulta fideli ac medica disceptatione tractamus.* Si quis tamen argumentum requirat manifestius ad probandum voces relationis & consultationis promiscuè accipi consuevisse, proferenda sunt verba Siricii Papæ in epistola ad Himerium Episcopum Tarraconensem in Hispania citeriori. *Directa*, inquit, *ad decessorem nostrum sanctæ recordationis Damasum sanctitatis tuæ relatio me jam in sede ipsius constitutum invenit: quam cùm in conventu fratrum sollicitiùs legeremus &c.* Infrà: *ad singula consultationi tuæ responsum competens non negamus.* In libris quoque juris civilis hæ voces L. 3. C. de relat.
promiscuè etiam accipiuntur.

II. Adnotavi suprà mitti solitas ad sedem apostolicam relationes sive consultationes in capitibus dubiæ disciplinæ. Hujus rei exemplum extat in consultatione Himerii Tarraconensis Metropolitani ad Damasum Papam missa; qua eum interrogavit de quindecim capitibus disciplinæ quæ magni momenti erant, de baptismo nimirum, pœnitentia, clericis, eorumque cœlibatu, ac de monachis. Siricius verò, priscæ ætatis Pontifex, qui anno CCCLXXXV. & deinceps sedebat, consultationem illam profectam esse pronuntiat ex mero jure obsequii quod sedi apostolicæ debetur. Sic enim scribit in calce epistolæ ad Himerium: *Ad singulas causas de quibus ad Romanam Ecclesiam, utpote ad caput tui corporis, retulisti, sufficientia, quantum opinor, responsa reddidimus.*

III. Earum consultationum usus in dubiis disciplinæ causis disertis verbis expressus habetur in epistolis Innocentii primi, qui eum arcessit ab institutione majorum in epistola ad Felicem Episcopum Nucerianum. *Mirari non possumus*, inquit, *dilectionem tuam sequi instituta majorum, omniaque quæ possunt aliquam recipere dubitationem ad nos quasi ad caput atque ad apicem episcopatus referre, ut consulta videlicet sedes apostolica ex ipsis rebus dubiis certum aliquid facien-*

dem pronunties. Excipi posset Felicem illum Episcopum Nucerianum pertinuisse ad Diœcesim Romanam, quòd Nuceriana civitas esset in provincia Capuana. Itaque rei hujus probatio aliunde petenda est. Eam autem valde illustrem exhibet altera ejusdem Innocentii epistola data ad Exuperium Episcopum Tolosanum, à quo consultus fuerat Innocentius. *Et quidem dilectio tua*, inquit, *institutum sequuta prudentium, ad sedem apostolicam referre maluit quid de rebus dubiis custodire deberet potiùs quam usurpatione præsumpta quæ sibi viderentur de singulis obtinere.*

IV. Verùm illustriora hujus moris exempla petenda sunt primùm ex epistola Innocentii ad universos Episcopos Macedoniæ, in qua missæ ab eis relationi de dubiis disciplinæ respondet: *ad quam*, id est, sedem apostolicam, *relatio quasi ad caput Ecclesiarum missa currebat.* Tum ex ejusdem epistola ad Victricium Episcopum Rothomagensem, qua ejus consultationi respondet. Ex ea autem colligitur regula valde illustris, eam nimirum Romanis Episcopis mentem non fuisse, quum responsa dabant post consultationes, ut novas leges his responsis præscriberent, aut nova statuta inveherent, sed tantùm ut Christianorum mentes revocarent ad observationem canonùm & antiquæ traditionis. *Non quo*, ait Innocentius, *nova præcepta aliqua imperentur, sed ea quæ per desidiam aliquorum neglecta sunt ab omnibus observari cupiamus, quæ tamen apostolica & patrum constitutione sunt constituta.* Ex eo porrò fonte manat quod Leo primus alicubi scribit decreta sua ac decessorum suorum ex canonum disciplina esse petita. *de canonum*, inquit, *sunt promulgata disciplinis.*

V. Responsa tamen illa non ita accipienda sunt ac si simplicis tantùm consilii vicem subirent, sed velut decisiones ex canonibus aut ex traditione petitæ, ad quarum observationem Episcopi erant adstricti. Eam ob causam Siricius Himetio mandat ut responsa sua deferri curet ad Episcopos provinciæ Tarraconensis, itemque ad eos qui in reliquis quatuor Hispaniarum provinciis morabantur, in Carthaginensi nimirum, quæ nunc Toletana dicitur, Bætica sive Andalusia, Lusitania, & Gallæcia. *Nunc fraternitatis tuæ animum*, inquit Siricius, *ad servandos canones & tenenda decretalia constituta magis ac magis incitamus, ut hæc quæ ad tua consulta rescripsimus in omnium coëpiscoporum nostrorum perferri facias notionem.*

VI. In eadem epistola Innocentii ad Victricium extat illius Pontificis perscriptum desiderium quoad causas Episcoporum, sed iis verbis quæ molestos hactenus habuerunt eruditos. Contendebat quippe Innocentius majores causas esse referendas ad sedem apostolicam post judicium Episcoporum uniuscujusque provinciæ, juxta synodi constitutum & vetustam consuetudinem. *Si autem*, inquit, *majores causæ in medium fuerint devolutæ, ad sedem apostolicam, sicut synodus statuit & vetus consuetudo exigit, post judicium episcopale referantur.* Ex epistola porrò Innocentii ad Concilium Milevitanum, in qua contendit jus relationis in materia fidei ad sedem apostolicam pertinere juxta canones, & ex hoc epistolæ ad Victricium loco, qui synodo tribuit auctoritatem referendi de causis majoribus, ex his inquam locis colligitur heic agi de causis dubiis fidei & disciplinæ, non autem simpliciter de depositionibus Episcoporum, aut in universum de omnibus causis, ut vulgò putant. Synodus verò cujus hoc loco mentionem facit Innocentius, & canones in epistola ad Milevitanum Concilium laudati, omnino sunt alii præter Sardicenses. Synodus enim Sardicensis nihil statuit de relationibus ad summum Pontificem mittendis in materia fidei. Itaque synodus illa ab Innocentio laudata non alia est quàm Nicæna, cujus ipse mentionem facit in initio hujus capitis tertii; ubi ait causas clericorum tam superioris ordinis quàm etiam inferioris terminandas esse secundùm Nicænam synodum ab Episcopis provinciæ, adeo ut non liceat ad alias convolare provincias.

Innoc. in ep. ad Victric. c. 3.

Vide lib. 7. c. 10. §. 9.

VII. Canonibus tamen Nicænis modum quendam præscribit Innocentius his verbis: *Sine præjudicio tamen Ecclesiæ Romanæ, cui in omnibus causis debet reverentia custodiri.* Clausula illa petita est ex canone sexto ejusdem Concilii Nicæni; quo vetus consuetudo confirmatur pro conservatione jurium Patriarcharum & ceterorum Metropolitanorum, præcipuè verò pro juribus Episcopi Romani conservandis, qui illic expressè nominatur. Quare cùm Innocentius pronuntiat synodum Nicænam causas clericorum superioris ordinis commisisse judicio synodorum uniuscujusque provinciæ, rectè addidit salvam tamen esse in omnibus debere reverentiam sedi Romanæ debitam, id est, servandam esse auctoritatem primatus Romani ab eadem Nicæna synodo confirmati. Quoniam verò exceptio illa vaga est & generalis, & ad causas Episcoporum & reliquorum clericorum porrigitur, (hic est enim genuinus sensus horum verborum *in omnibus causis*) eam Innocentius apertè explicat in iis quæ sequuntur, quæ duo quædam probant, nimirum reverentiam illam versari in jure relationis, & relationem tamen fieri tantùm debere in causis majoribus, id est, in controversiis fidei & in dubiis disciplinæ causis. Et quia duo illa capita respicere possunt non solùm Episcopos, sed etiam reliquos clericos, & laïcos, rectè scriptum est in initio capitis tertii servandam esse reverentiam Ecclesiæ Romanæ debitam, id est, mittendam esse relationem ad apostolicam sedem *in omnibus causis*, id est, in causis & contentionibus *quæ inter clericos tam superioris ordinis quàm etiam inferioris fuerint exortæ.* Existimo autem eam explicationem multò meliorem esse ea quæ vulgò huic loco affingitur, verba nempe illa, *in omnibus causis*, nihil aliud significare quàm depositiones Episcoporum, quæ dein explicantur, ut aiunt, sub nomine causarum majorum. Nam interpretatio illa violenta est ac verbis ipsis contraria, quæ, ut dixi, complectuntur causas Episcoporum & clericorum quoties eas contingit esse majores.

VIII. Ad faciliorem autem intelligentiam hujus materiæ obſervandum eſt cauſas majores ſedi apoſtolicæ reſervatas ea tempeſtate reſtrictas fuiſſe ad duo capita ſuperiùs allata, ad dubia videlicet fidei & diſciplinæ, tum depoſitiones Epiſcoporum inter cauſas majores non fuiſſe relatas tempore Concilii Nicæni, neque deinceps per multum ævi. Harum obſervationum probatio in promptu eſt & manifeſta. Conſtat enim depoſitiones Epiſcoporum peragi olim ſolitas unica Epiſcoporum auctoritate, juxta canones Nicænos itemque Sardicenſes, qui prorsùs obtinuerunt in occidente uſque ad tempora Nicolai primi; adeo ut ſi appellatio non interponeretur, depoſitiones illæ mandarentur executioni abſque auctoritate ſummi Pontificis. Præterea Pelagius ſecundus ad Joannem Patriarcham CP. ſcribens circa annum DLXXVIII. locum hunc ex epiſtola Innocentii laudans & interpretans ait unamquamque provinciam habere debere ſuos judices, Epiſcopos nimirum, ut in ſua quælibet ſynodo cauſas terminet tam Epiſcoporum quàm aliorum clericorum, ſi appellatio non interponeretur. Tum addit majores & difficiles quæſtiones referri ſemper debere ad apoſtolicam ſedem, ſicut ſynodus ſtatuit & conſuetudo exigit.

Pelag. 2. ep. 8. *Majores verò*, inquit, *& difficiles quæſtiones, ut ſancta ſynodus ſtatuit & beata conſuetudo exigit, ad ſedem apoſtolicam ſemper referantur.* Quibus verbis

Vide Avitum epiſt. 16. explicat verba Innocentii: *Majores cauſa*, id eſt, *difficiles quæſtiones*. In eundem ſenſum Leo primus ad Anaſtaſium Epiſcopum Theſſalonicenſem ſcribens tum demum cauſas Epiſcoporum referendas eſſe docet ad apoſtolicam ſedem ſi quid inciderit admodum difficile, ita ut nec à ſynodo provinciali definiri potuerit, nec à ſynodo Illyriciana: *Si fortè inter ipſos qui præſunt de majoribus (quod abſit) peccatis cauſa naſcatur quæ provinciali nequeat examine definiri, fraternitatem tuam de totius negotii qualitate Metropolitanus curabit inſtruere: & ſi coram poſitis partibus, nec tuo fuerit res ſopita judicio, ad noſtram cognitionem quicquid illud eſt transferatur.* Sanè Vigilius Pontifex Romanus ad Euthetii * conſulta reſpondens, ac cauſas commemorans ſedi apoſtolicæ reſervatas, judicia appellationum Epiſcoporum & majores cauſas velut quaſdam res prorsùs diverſas recenſet. *Omnium appellantium apoſtolicam ſedem Epiſcoporum judicia*, inquit, *& cunctarum majorum negotia cauſarum eidem ſanctæ ſedi reſervata eſſe liquet.*

IX. Præterea cauſæ ſimplicium Presbyterorum, quando de fide agebatur, ad ſedem apoſtolicam referebantur, ut patet ex cauſa Pelagii & Cæleſtii. Idem conſtat etiam ex cauſa Euſtathii Diaconi, quem de hæreſi ſuſpectum eſſe cenſuerant Epiſcopi Macedoniæ: quem tamen gradu ſuo dejicere noluit Innocentius, tametſi ab Epiſcopis illis fuiſſet damnatus. Tum etiam proferri poteſt exemplum Eutychetis Archimandritæ Conſtantinopolitani. Unde colligitur cauſas quoque Presbyterorum poſſe eſſe majores, æquè ac cauſas Epiſcoporum.

X. Ea eſt ſententia Hincmari ut exiſtimet Innocentium, tametſi Nicæni Concilii mentionem faciat in initio hujus capitis tertii epiſtolæ ad Victricium, alludere nihilominus ad Concilium Sardicenſe, cùm ait *ad ſedem apoſtolicam, ſicut ſynodus ſtatuit, referatur*, ac relationem illam tum demum fieri debere ſi Epiſcopi appellaverint. Hæc ſunt verba Hincmari. *Beatus quoque Innocentius*, inquit, *ad Victricium Rothomagenſem Epiſcopum duo capitula magni Concilii Nicæni & capitulum Sardicenſis Concilii de Epiſcoporum ad ſedem apoſtolicam appellatione uno capitulo ſagaciter atque patenter explicat.* Hæc eſt ſententia Hincmari, ut dixi. Sed multa ſunt quæ me ab eo diſcedere cogunt. Primùm enim propoſitio Innocentii puris & manifeſtis verbis concepta eſt, nulla conditione adjecta. Decernit autem ut ad ſedem apoſtolicam referatur in omnibus cauſis majoribus, abſque ullo diſcrimine. Et tamen Hincmarus eas relationes coërcet ad ſolas Epiſcoporum depoſitiones, ſi fortè provocaverint. Deinde cauſæ majores propriè ſunt illæ quas commemoravi, non autem judicia Epiſcoporum; niſi ſi in judiciis illis incideret difficilis quæpiam quæſtio nondum à canonibus definita, ut adnotavit Hincmarus ipſe in epiſtola ad Nicolaum primum, quæ extat apud Flodoardum, cujuſque infrà mentionem faciam in capite XXI. hujus libri. Tertiò veriſimile non eſt ut Innocentius alterius Concilii meminiſſe voluerit in fine capitis quàm cujus mentionem fecit in initio, quin diſcrimen adnotare etiam voluerit, ſi ullum fuiſſet. Demum adnotandum heic eſt (& hæc obſervatio multùm confert ad deciſionem propoſitionis principalis) Siricium & Innocentium nullos canones in auctoritatem recepiſſe quam Nicænos. Neuter enim aliorum canonum obſervationem imperat quàm Nicænorum. id quod eorum ex epiſtolis liquet. Quin & Innocentius in epiſtola ad clerum Conſtantinopolitanum, quæ extat apud Sozomenum, diſertis verbis ſcribit nullos eſſe canones præter Nicænos ad quorum obſervationem Eccleſia teneatur. *Canonibus porrò obſequendum eſſe ſcribimus*, inquit, *qui Nicææ ſunt decreti; quos ſolos conſectari decet Eccleſiam catholicam & juxta eos judicare.* Id ipſum ſcribit Innocentius in epiſtola ad Theophilum Epiſcopum Alexandrinum, quæ extat apud Palladium in vita Chryſoſtomi; ubi ait Romanam Eccleſiam nullos canones admittere præter Nicænos: *Alios quippe canones Romana non admittit Eccleſia.*

Hincmar. ep. 31. c. 12. & alib.

Siricius ep. 1. & 3. Innoc. ep. ad Victric. ad Alexandr. ad Epiſcopos Macedoniæ, & ad ſynod. Tolet.

* EUTHERII] ſive Profuturi Epiſcopi Bracarenſis. Sed hic locus ſumptus eſt ex additamento Pſeudo-Iſidori. Quippe caput de Primatu Romanæ Eccleſiæ non pertinet ad hanc epiſtolam Vigilii, ut monuimus to. 1. novæ noſtræ collectionis Concilior. pag. 1467.

CAPUT

CAPUT XIV.

Synopsis.

I. Relationes etiam à Conciliis generalibus & nationalibus fiebant ad apostolicam sedem, tanquam ad caput omnium Ecclesiarum, ut ejus auctoritate consequeretur executio constitutorum. Neque tamen eorum confirmatio petebatur. Probatur ex epistola synodica Concilii Sardicensis.

II. Concilium Arelatense statutorum suorum publicationem delegat Papæ Silvestro. Secunda synodus œcumenica relationem ad Damasum Papam misit de rebus in synodo gestis, procul à petitione confirmationis.

III. Concilia provincialia occidentis referebant ad sedem apostolicam de depositionibus Episcoporum; ne videlicet Episcopus Romanus & reliqui occidentales deciperentur ab Episcopis dejectis.

IV. Innocentius primus atrox vulnus inflixit auctoritati synodi provincialis Macedoniæ in causa Bubalii & Tauriani. Conquerentibus autem Episcopis Macedoniæ, non attulit Sardicenses canones aut Nicænos, sed æquitatem.

I. POST explicata duo relationum genera quæ sedi Romanæ tribuebant jus cognoscendi de causis provinciarum post judicia synodorum, superest ut tertium relationis genus usurpatum fuisse ostendamus, quæ ad sedem apostolicam tanquam ad caput omnium Ecclesiarum fiebat à Concilio generali aut nationali ut rerum constitutarum executio consequeretur auctoritate Pontificis Romani. Genus illud relationis illustriori exemplo probari non potest quàm ex epistola synodica Concilii Sardicensis, in qua patres fatentur se relationem illam ad Papam Julium mittere tanquam ad caput; sed ita tamen ut ab eo non petant confirmationem rerum à se constitutarum, sed tantùm ut certiores de his faciat Episcopos Italiæ, Siciliæ, & Sardiniæ. *Hoc enim optimum*, inquiunt, *& valde congruentissimum esse videbitur, si ad caput, id est, ad Petri Apostoli sedem, de singulis quibusque provinciis Domini referant sacerdotes.* Infrà: *Tua autem excellens prudentia disponere debet ut per tua scripta qui in Sicilia, qui in Sardinia, & in Italia sunt fratres nostri, quæ acta sunt & quæ definita cognoscant, & ne ignorantes eorum accipiant literas communicatorias quos extra episcopatum justa sententia declaravit.*

Vide suprà lib. 1. cap. 10. §. 10.

Epist. synod. Conc. Sardic. ap. Hilar. in Fragm.

II. Concilium Arelatense primum congregatum ex provinciis occidentis ad Silvestrum Papam retulit de iis quæ in synodo gesta fuerant; non tamen ut eorum confirmationem petat, sed ut eorum illi publicationem mandet; Imperatorum more Romanorum, qui rescripta sua mittebant ad Præfectos prætorio; vel ad eum modum qui hodie apud nos obtinet, ut Rex ad curias Parlamenti sua pariter rescripta mittat. *Placuit à te*, inquiunt patres Concilii Arelatensis, *qui majores Diœceses tenes, per te potissimum omnibus insinuari.* Sic secunda synodus œcumenica ad Papam Damasum & ad synodum occidentis retulit de his quæ in synodo gesta fuerant adversùs hæreses, tum etiam de his quæ de tribus Ecclesiis patriarchalibus decreta fuerant; non quidem ut ea confirmari petant à Damaso, sed ut ipse de his instruatur, patribusque synodi gratuletur. *Quibus rebus*, inquiunt, *tanquam legitimè & secundùm Ecclesiæ canones à nobis constitutis obsecramus vestram reverentiam ut gratuletur.* τὴν ὑμετέραν συγχαίρειν παρακαλοῦμεν εὐλάβειαν.

Locus iste Concilii Arelat. explicatur suprà lib. 1. c. 5. §. 1.

III. Concilia provincialia, quorum suprema erat auctoritas quoad depositionem Episcoporum, adeo ut nondum ea tempestate permissa esset in occidente provocatio, relationes tamen interdum suas mittebant ad sedem apostolicam, quibus continebantur ea quæ adversùs Episcopum dejectum decreta fuerant. Quod ea de causa fiebat ne Romanus Pontifex vel reliqui occidentis Episcopi incauti deciperentur ab Episcopo deposito, recipientes aut ad eum mittentes literas communicatorias, quarum usus frequentissimus erat per illas tempestates. In quo imitabantur cautionem à Concilio Sardicensi adhibitam, quod Julium Papam monuit quinam Episcopi in Concilio depositi fuissent.

IV. At Innocentius primus, audaciæ subsidium à dignitate sedis suæ petens, atrox vulnus inflixit auctoritati synodi Macedoniæ, cujus judicium retractavit in causa Bubalii & Tauriani ab ea synodo damnatorum. Id ægrè tulerunt Episcopi per Macedoniam constituti, qui de ea novitate apud Innocentium questi sunt. Quid faceret summus Pontifex? Erat heic sanè locus proferendi auctoritatem canonum Sardicensium, si tunc illi in usu fuissent; nec sanè eos omisisset Pontifex. Sed neque Concilium Nicænum laudavit: quod tamen non omisisset, si canone aliquo synodus illa Romanæ sedi jus tribuisset retractandi judicia provinciarum. At fortassis attulit consuetudinem antecessorum suorum, quemadmodum ab eo usurpatum videmus in plurimis occasionibus? Non ita sanè. Solam ergo æquitatem prætendit, aiens veritatem magis splendescere cùm exagitatur, fructumque divinum esse cùm veritas sæpe examinatur. Hæc enim sunt ipsissima ejus verba in epistola septima ad Episcopos pet Macedoniam constitutos: *Grave non oportuit videri piissimis mentibus vestris cujuscunque retractari judicium: quia veritas exagitata sæpius magis splendescit in luce, & pernicies revocata in judicium graviùs & sine illius qui primus judicavit pœnitentia condemnatur. Nam fructus divinus est justitiam sæpius recenseri.*

CAPUT XV.

Synopſis.

I. Primus omnium Zoſimus canones Sardicenſes protulit. Quo conſilio id factum. Negant Africani eos canones Nicenos eſſe. Itaque miſſa legatio Conſtantinopolim & Alexandriam ad perquirenda vera exemplaria Concilii Niceni. Interim tamen ſervaturos ſe pollicentur canonem Sardicenſem de appellationibus.

II. Ei legi ſubditas non fuiſſe provincias, ſi Italiam excipias, patet ex epiſtola Concilii Africani ad Bonifacium. Notatus Cardinalis Perronius.

III. Redeuntibus Legatis Africanis, patuit canonem à Fauſtino Legato ſedis apoſtolicæ prolatum non extare in ſynodo Nicæna. Parum id profuit. Nam Cæleſtinus Papa paulò pòſt admiſit appellationem Apiarii Preſbyteri. Irritus tamen fuit Fauſtini conatus, qui Apiarium in communionem recipi ab Africanis urgebat. Rejecta Cardinalis Perronii ſententia in explicatione hujus loci. Nolunt Africani Legatum à Pontifice in Africam mitti poſſe pro arbitrio. Tum aiunt Africam non paſſuram ulteriùs præſentiam Fauſtini. Indicatur lapſus Cardinalis Perronii.

IV. Repetuntur in averſione quæcunque dicta ſunt in ſuperioribus paragraphis. Canones Sardicenſes ignoti fuerunt Africæ & aliis provinciis extra Italiam uſque ad tempora Zoſimi. Profitentur Africani nolle ſe in poſterum tolerare appellationes ad ſedem apoſtolicam.

V. Ceſſere tamen dein Pontificum Romanorum deſideriis, admiſſis canonibus Sardicenſibus. Quonam tempore id factum.

I. PRIMUS omnium Zoſimus Papa, qui anno quadrigenteſimo decimo ſeptimo ſedebat, canones Sardicenſes protulit, contenditque ut in occidente vim legis obtinerent. Arbitror autem eum id conſilium cepiſſe quòd Honorius & Arcadius Impp. paulò antè abjeciſſent jus concedendi reſcripta pro retractando judicio Epiſcoporum depoſitorum, quemadmodum ſuprà oſtendi in capite ſecundo, adductis verbis legis. Exiſtimavit itaque Zoſimus gratum Epiſcopis futurum ſi reviſiones non omnino abolerentur, ſed contrà decernerentur auctoritate ſedis apoſtolicæ. Tentatum id in Africanis ingeniis voluit Pontifex. Itaque anno CCCCXVIII. Fauſtinum Epiſcopum Legatum ſuum miſit ad Concilia Africæ, qui omni ſtudio in id incumberet ut Epiſcopi Africani ſinerent Romanam ſedem appellari ab Epiſcopis damnatis. Integra negotii iſtius ſeries extat in codice canonum Eccleſiæ Africanæ; quæ in codicem canonum Eccleſiæ tranſcripta eſt à Dionyſio Exiguo, qui ſub Imperatore Juſtiniano floruit. Datum eſt in mandatis Legato ut Epiſcopos Africanos hortaretur ab obſervationem ſeptimi canonis Sardicenſis, in quo agitur de appellationibus ad ſedem apoſtolicam, ſed ea dignitate ut canon ille laudetur quaſi ad Nicænam ſynodum pertineret. Verùm Epiſcopi, qui canonem illum non reperiebant in exemplaribus Concilii Nicæni à Cæciliano Carthaginenſi Epiſcopo, qui ei ſynodo interfuerat, in Africam delatis, pronuntiarunt dubios eſſe canones à Fauſtino prolatos. Decreverunt autem mittendos eſſe Legatos ad Epiſcopos Alexandriæ & Conſtantinopoleos, ubi authenticum Concilium Nicænum eſſe dicebatur, ut agnoſci dein poſſet an revera hi canones ad Nicænam ſynodum pertinerent. Tum etiam decreverunt monendum de hoc eſſe Bonifacium Papam Zoſimi ſucceſſorem, ut & ipſe curam quoque ſuam adhibeat in conquirendis veris exemplaribus Concilii Nicæni. Pollicentur tamen obedituros ſe huic canoni, ſi conſtiterit eum pertinere ad ſynodum Nicænam; ſi verò aliter eveniret, tractaturos dein in ſequenti ſynodo de hoc negotio. Interim ſtatuunt, juxta quod cenſuerat ſanctus Auguſtinus, ut canon de appellationibus Epiſcoporum à Fauſtino propoſitus executioni mandetur, quemadmodum ipſi anno præterito ſcripſerant ad Zoſimum. *Jam priore anno*, inquiunt, *etiam litteris noſtris ad eundem venerabilis memoriæ Zoſimum Epiſcopum datis inſinuare curavimus ut ea ſervare ſine ulla ejus injuria paulisper ſineremus uſque ad inquiſitionem ſtatutorum Concilii Nicæni.*

Vide lib. 4. cap. 5. § . 9. (margin note at "Cæciliano Carthaginenſi Epiſcopo")

Epiſt. Concil. Afric. ad Bonifacium PP. (margin note at "quemadmodum ipſi anno præterito")

II. Attamen in anteceſſum admonent Bonifacium intelligere etiam ſanctitatem ejus æquum non eſſe ut Afri typhum iſtum patiantur, ſi conſtiterit canones illos abeſſe à ſynodo Nicæna; tametſi, ut aiunt, in Italia cuſtodiatur id quod in canonibus prolatis ſtatutum eſt. Unde colligi poteſt ei legi nondum ſubjacuiſſe reliquas provincias. *Hæc utique uſque ad adventum veriſſimorum exemplariorum Nicæni Concilii inſerta geſtis ſunt: quæ etſi quemadmodum ipſe quod apud nos fratres ex apoſtolica ſede directi allegaverunt commonitorio continerentur, eoque ordine vel apud vos in Italia cuſtodirentur, nullo modo nos talia qualia commemorata jam nolumus vel tolerare cogeremur, vel intolerabilia pateremur. Sed credimus, adjuvante miſericordia Domini Dei noſtri, quòd tua ſanctitate Romana Eccleſiæ præſidente, non ſumus jam iſtum typhum paſſuri, & ſervabuntur erga nos ea quæ nobis etiam non differentibus cuſtodiri debeant, cum fraterna caritate, quæ ſecundùm ſapientiam atque juſtitiam quam tibi donavit altiſſimus etiam ipſe perſpicis eſſe ſervanda, ſi fortè aliter ſe habent canones Concilii Nicæni.* Hunc locum aliquatenus emendatum proferre placuit, ut manifeſtior fieret ejus ſententia; quæ alioqui obſcura eſt in editis, vitio interpunctionum. Hinc enim data errandi occaſio Cardinali Perronio, qui in cap. LII. Replicæ immensùm aberrat à vero ſenſu hujus epiſtolæ, adducta interpretatione quam fulcire nititur auctoritate verſionis Græcæ, quæ & ipſa quoque multùm diſcrepat à genuino ſenſu.

III. Effectus legationis ab Africanis in orientem miſſæ is fuit ut Cyrillus Epiſcopus Alexandrinus & Atticus Conſtantinopolitanus ad Africanos miſerint exemplaria viginti

canonum Concilii Nicæni, inter quos non extabat ille quem jussu Zosimi Faustinus protulerat. Parum tamen id profuit. Cælestinus enim, Bonifacii successor, haud multò pòst admisit appellationem Apiarii Presbyteri ab Episcopo suo depositi; eumque restituens, Legatum in Africam pro executione restitutionis misit Faustinum; tametsi appellatio Presbyterorum prohibita fuisset in Conciliis Nicæno & Sardicensi. Congregata synodo Africana, nullum non lapidem movit Faustinus ut Apiarium in communionem recipi ab Afris procuraret, *volens eum reddi communioni, Ecclesiæ Romanæ asserens privilegia*. Quod intelligi debet de Faustino; non autem de Apiario, ut Perronio visum. At Faustinus, tametsi multùm moverit, nihil promovit. Contrà, cùm Concilium cognitionem accusationis in se suscepisset, convictus est Apiarius præsente Faustino. Quapropter patres Cælestino supplicant ne deinceps facilè suscipiat eos qui ex Africa Romam veniunt, neve in suam communionem admittat eorum excommunicatos, quia hoc etiam Nicæno Concilio definitum est. Tum etiam orant ut Presbyterorum improba refugia repellat: *quia*, inquiunt, *& nulla patrum definitione hoc Ecclesiæ derogatum est Africanæ*. Addunt autem synodum Nicænam Presbyteros & Episcopos commisisse suis Metropolitanis, ut universæ eorum causæ in provinciis eorum definirentur; ita tamen ut unicuique concessum sit, si judicio cognitorum se putat offensum, ad universale Concilium Africæ provocare. Causas enim illic seriò & diligenter examinandas iri, in plenario videlicet Episcoporum conventu; qui hauddubiè veritatem rerum deprehendent, faciléque agnoscent an testimonia vera sint, adductis videlicet coram testibus, qui *ad transmarinum judicium* adduci non possunt. Rejiciunt etiam temperamentum quod ipsis, ut conjectura suadet, à Faustino propositum fuerat, quo exigebatur eorum consensus pro mittendo Legato ad synodos Africanas: *Nam ut aliqui tanquam à tua sanctitatis latere mittantur, nulla invenimus patrum synodo constitutum*. Orant etiam Cælestinum ne in posterum clericos Romanos mittat executores; (id enim usurpatum fuerat, misso Faustino, qui communionem Apiario restitui procuraret) *ne fumosum typhum seculi in Ecclesiam Christi, quæ lucem simplicitatis & humilitatis diem Deum videre cupientibus præfert, videamur inducere*. Nam quoad Faustinum, securos se esse aiunt quòd ob probitatem & moderationem summi Pontificis, qui etiam rationem habebit fraternæ caritatis, eum ulteriùs Africa non patietur. De Faustino enim heic loquuntur patres, non autem de Apiario, ut existimat Cardinalis Perronius, vim apertam inferens verbis epistolæ ad Cælestinum scriptæ.

IV. Ex hac narratione, quæ ex fide actorum descripta est, prout extant in contextu Latino, quem Cardinalis Perronius prætextu emendationis corrupit, ex hac inquam narratione colligitur Africæ & aliis provinciis, si Italiam excipias, ignotos fuisse canones Sardicenses usque ad tempora Zosimi Papæ, tum in usu non fuisse appellationes Episcoporum ad sedem apostolicam, easque esse contrarias canonibus synodi Nicænæ, demum Episcopos Africanos in ea esse sententia ut profiteantur nolle se in posterum tolerare hujuscemodi appellationes, licèt eis adquievissent quandiu obscurum fuit an canones ab apostolica sede directi in Nicæna synodo conditi fuissent.

V. Fatendum tamen est eos tandem cessisse desideriis Pontificum Romanorum, non quidem in isto Concilio, tametsi ita visum Bellarmino, Perronio, & Baronio. huic enim sententiæ manifestè repugnant eorum oppositiones verbis minimè ambiguis conceptæ in eorum epistola ad Cælestinum. Cessere ergo tandem ob pertinaciam sedis apostolicæ Pontificum, qui nihil remittere voluerunt ex jure sibi legitimè quæsito in Concilio generali occidentis, Sardicensi nimirum; præsertim cùm possessioni eorum consensissent Africani Episcopi, qui ad certum tempus morem gesserant desideriis summorum Pontificum. Subsidio fuit exemplum Galliarum & Hispaniarum, apud quas in usum tevocatum est privilegium illud. Tum etiam Novella constitutio Valentiniani suggerente Leone primo data anno CCCCXLV. quæ summo Pontifici supremam auctoritatem tribuit in judiciis Episcoporum, sive ii Galli sint, aut ex aliis provinciis. quod Africanos coëgit ad observationem canonum Sardicensium. Præterea incursio Vandalorum, qui Arriani erant & in Africa dominabantur, Africanos necessitate adigebat ad arctissimam unionem cum Ecclesia Romana. Vestigia tamen quædam contradictionis extant in epistolis Papæ Leonis in causa Lupicini. Sed adquievisse eos constat ex Ferrando Diacono Ecclesiæ Carthaginensis, qui sub Justiniano Imperatore floruit; ut patet ex capitibus LIX. & LX. Breviarii canonum ejusdem Ferrandi.

CAPUT XVI.

Synopsis.

I. Investigatur quamnam ob causam Zosimus canones Sardicenses protulerit sub titulo Concilii Niceni. Fieri id ita potuit quòd Innocentius pronuntiasset Ecclesiam nullis canonibus uti prætterquam Nicænis; tum etiam quòd Afris nulla synodus Sardicensis nota erat præter eam quæ ab Arrianis habita fuerat. Necessarium itaque erat eos Nicæno Concilio tribui ut contradictioni Africanorum occurreretur.

II. De ordine judiciorum in Africa quoad Episcoporum peccata. Judicabantur à Primatibus & synodis suarum provinciarum; in casu verò appellationis, à Concilio universali Africæ. Africa tum divisa erat in sex provincias.

III. Decretum dein ut duodecim judices eligerentur à reo & ab accusatore, ab eorum verò judicio appellari non posse.

IV. Episcopus enim judicari debet à duodecim Episcopis. Decimum tertium constituebat Primas; qui necessarius erat. Quare Lucas Patriarcha CP. depositionem cujusdam Episcopi à Metropolitano Cyprio decretam ex eo capite irritam esse pronuntiavit quòd ab undecim tantùm Episcopis cum Metropolitano peracta fuisset. Attamen ex consensu partium minor judicum numerus sufficere poterat, ex canone Africano XV.

V. In causis Episcoporum ac Presbyterorum non licebat provocare ad judicia transmarina. Manifestè id scriptum in canone XXVIII. collectionis Africanæ, adjecta videlicet clausula canoni Milevitano. Adversùs hanc clausulam pugnant acriter Baronius & Perronius: quorum sententia refellitur. Africa existimabat apostolicam sedem appellari non posse à judicibus electis, neque à Concilio universali Africæ. Placitum etiam id Gallis nostris ævo Hincmari.

VI. Illustrissimus Cardinalis Perronius existimat appellationes Episcoporum Africanorum recipi solitas ab apostolica sede ante habita hæc Concilia Africana. quod probari putat auctoritate Augustini.

VII. Explicatur locus Augustini; & ostenditur eum malè intellectum esse à Cardinale Perronio. Neque enim probat apostolicam sedem fuisse appellatam à Cæciliano Carthaginensi & collegis ejus. De dignitate Ecclesiæ Romanæ.

VIII. Ecclesiarum apostolicarum dignitas tandem coërcita est ad patriarchales. Justinianus Imp. decernit eos esse hæreticos qui neque communicant neque consentiunt professioni fidei quæ summo consensu prædicatur à Patriarchis. Rursum explicatus Augustini locus.

IX. Quæritur cur Augustinus causas Presbyterorum distinguat à causis Episcoporum.

I. QUÆRI potest hoc loco quamnam ob causam Zosimus protulerit canones Sardicenses sub nomine Concilii Nicæni, & quinam per eas tempestates esset in Africa judiciorum ordo quoad Episcoporum peccata.

Prima harum quæstionum acriter & animosè tractatur à novatoribus, qui Zosimum arguunt falsitatis & imposturæ. Contrà nostri id ex eo profectum aiunt quòd ea tempestate canones Nicæni & Sardicenses in eodem volumine descripti essent, nullo discrimine adhibito, sub titulo canonum Nicænorum. Probabilis quidem conjectura, si vetusti codicis auctoritate niteretur; qui * nondum emersit è tenebris. Adde Nicænos canones semper in titulo prænotari solitos numero viginti. quo unico argumento prohiberi potuit ne XXI. canones Sardicenses Nicænis annumerarentur. Fortassis igitur propiùs accedemus ad verum, si dicamus Zosimum aliqua necessitate adactum ut canones Sardicenses sub nomine Concilii Nicæni laudaret, quòd Innocentius primus apertè dixisset Ecclesiam nullis aliis canonibus uti præterquam Nicænis in judiciis causarum ecclesiasticarum, tum etiam quòd Afris nulla synodus Sardicensis nota esset præter eam quæ ab Arrianis habira fuerat, ut in epistola CLXIII. testatur Augustinus. Quare necessarium erat ut Zosimus hos canones Concilio Nicæno adscriberet, ut contradictioni Africanorum occurreret. Nam quod ad rem ipsam attinet, existimabat hauddubiè Zosimus nullam Africanis injuriam fieri, qui sedis apostolicæ auctoritati jam tum suberant, si canones Sardicenses pro Nicænis laudarentur. Quippe Nicæna synodus Ecclesiæ Romanæ privilegia confirmaverat. Sardicensis verò, quæ verè occidentalis synodus fuit, eadem privilegia primatus Romani explicaverat tantùm, quamvis magnificè. Igitur sic accipienda sunt Zosimi verba: Canon Nicænus, id est, interpretatio canonis Nicæni. Eosdem canones Sardicenses, ac si Nicæni essent, ex fide decessoris sui laudavit Leo primus ad Theodosium Imperatorem scribens. qua de re suprà dixi in capite VII. §. VI. hujus libri.

* Hic adnotandum est cum Marcæ ignotum fuisse codicem Christophori Justeli cum hic liber septimus scriptus est.

Vide lib. 5. cap. 2. §. 1.

Vide Augustin. lib. 3. contra Crescon̄ium cap. 34. & lib. 4. cap. 44.

II. Secunda quæstio facilis est. Nam ex epistola Africani Concilii ad Cælestinum discimus eum in Africa morem obtinuisse ut Episcopi judicarentur à Primatibus & synodis suarum provinciarum, & in casu provocationis, à Concilio universali totius Africæ: *maximè quia unicuique concessum est, si judicio offensus fuerit cognitorum, ad Concilia suæ provinciæ vel etiam universale provocare.* Ex canone autem vigesimo codicis canonum Ecclesiæ Africanæ patet accusationem adversùs Episcopum proponendam esse ab accusarore apud Primatem provinciæ: *Quisquis Episcoporum accusatur, ad Primates provinciæ ipsius causam deferat accusator.* Sed adnotandum est hoc loco Africam ea tempestate divisam fuisse in sex provincias, Proconsularem nimirum sive Carthaginensem vel Africam propriè dictam, Mauritanias duas, Numidiam, Tripolitanam, & Byzacenam. Nam quoad provinciam Tingitanam; illa pertinebat ad Hispanias, tametsi freto ab iis disjuncta.

III. Ex eodem canone vigesimo colligitur

permissum fuisse Episcopo accusato arbitrium sistendi se coram Primate, vel primam causæ cognitionem deferendi ad Concilium universale Africæ, quod ex universis Africanis provinciis congregabatur cura Episcopi Carthaginensis; cui hanc auctoritatem procuraverat dignitas sedis Carthaginensis, ut jure suo & generalia isthæc Concilia convocaret, & in eis præsideret. Quoniam verò frequenter eveniebat ut appellationes in synodo generali judicari non possent, decretum fuit in arbitrio ejus qui provocat futurum utrum causam suam à duodecim Episcopis judicari velit, quorum sex reus eligeret, accusator verò reliquos, ab eorum verò Episcoporum judicio appellari non posse. Sic enim scriptum est in canone XV. *Sanè si ex consensu partium electi fuerint judices, etiam à pauciori numero quàm constitutum est non liceat provocari.* Et in canone XCVI. collectionis Africanæ: *Si autem fuerit provocatum, eligat qui provocaverit judices, & cum eo & ille contra quem provocaverit, ut ab ipsis deinceps nulli liceat provocare.* Item in canone CXXII. *A judicibus autem quos communis consensus elegerit non liceat provocare.* Institutio illa consentanea erat legibus Romanis, quæ edicunt appellari non posse à judicibus electis.

IV. Constitutum itaque dixi ut judices electi forent duodecim, quod canon duodecimus jubeat Episcopum judicari à duodecim Episcopis. Et in canone duodecimo collectionis Africanæ scriptum est Episcopum Maurentium, cùm se de objectis peccatis purgare vellet, septem judices postulasse, quos nominavit, & in his Xantippum Primatem & Augustinum Episcopum Hipponensem. *Sanctum Concilium concessit judices postulatos. Reliquos autem judices ad complendum numerum necessarios, eligentibus ipsis senioribus à nova Germania*, id est, accusatoribus, *senex Xantippus curabit decernere.* Xantippus erat Primas, & decimum tertium judicem constituebat. Unde occasionem sumpsit Lucas Patriarcha CP. mittendi in irritum depositionem cujusdam Episcopi à Metropolitano Cyprio decretam, quòd eam peregisset cum undecim tantùm Episcopis, ipse verò, qui Primas erat, duodecimi locum impleret, cùm juxta canones idem præsidere duodecim omnino Episcopis debuisset, ut refert Balsamo. Attamen si partes communi consensu minorem judicum numerum elegissent, declaravit canon decimus quintus Africanus vel minorem illum numerum sufficere.

Balsamo in can. 15 Concil. Afric. sub Zosimo.

V. Quòd si quis quærat utrum à sententia judicum electorum provocare liceret ad summum Pontificem, huic respondeo non solùm causas Presbyterorum, sed etiam Episcoporum, ita in provinciis finiendas fuisse ut appellari ad transmarina judicia licitum non esse existimarent Afri, quemadmodum suprà ostendimus. Hinc factum ut cùm illi mentem suam apertiùs explicare vellent, (nondum enim satis explicatam rebantur in epistola Concilii Africani ad Cælestinum, tametsi non admodum obscurè scripsissent) cùm canonum suorum collectionem adornarent, clausulam addiderunt canoni XXII. Concilii Milevitani, quæ vetat ne ad transmarina judicia appellent Episcopi, neque etiam Presbyteri; *sicut & de Episcopis sæpe constitutum est*, ut inquit canon XXVIII. ejusdem collectionis. Digladiantur autem heic scriptores. Cardinales enim Baronius & Petronius contendunt eam clausulam esse delendam, pluribus argumentis. Primùm enim aiunt eam non extare in canonibus Concilii Milevitani. Verum id quidem. Addita enim de industria fuit quo primùm tempore adornata est hæc collectio. Itaque spectari debet hic canon tanquam XXVIII. istius collectionis, non autem tanquam XXII. Concilii Milevitani. Deinde aiunt eo in primis argumento evinci delendam esse hanc clausulam quòd prohibitio illa nuspiam extet in Conciliis Africanis, quod tamen ut rem certam tradit collector. Gravis sanè accusatio, si extarent canones omnium Conciliorum Africæ, nec quicquam simile in eis reperiretur. Verùm caremus multis Conciliis Africanis; quibus, si extarent, major habenda fides esset quàm iis qui eorum scriptioni contradicunt. Nam præterea Concilium Africanum anni CCCCXVIII. apertè pronuntiavit non toleraturos se appellationes ad sedem apostolicam, si constiterit jus illud sedi Romanæ tributum non fuisse à synodo Nicæna. Prohibitio autem illa antecedit tempora collectionis canonum Africanorum; quamvis Concilium Milevitanum, in quo addita est hæc clausula, sit antiquius illa prohibitione. Constat ergo in ea sententia fuisse Afros ut existimaverint ad apostolicam sedem provocari non posse à judicibus electis, neque etiam à Concilio universali Africæ. Eo præjudicio usi sunt Galli ætate Hincmari, ut ostendam infrà cap. XXIII.

VI. Sed dissimulanda non est hoc loco opinio illustrissimi Cardinalis Perronii existimantis appellationes Episcoporum Africanorum recipi solitas ab apostolica sede ante habita hæc Concilia Africana; cujus rei probationem petit ex quadam Augustini epistola. Hic enim loquens de Cæciliano Carthaginensi Episcopo & de Episcopis qui Cæciliani partes fovebant, adversùs quos, licèt absentes, synodus Donatistarum sententiam damnationis protulerat, ait eos posse causam suam reservare judicio aliorum collegarum, præsertim Ecclesiarum apostolicarum, & ostendere sententias latas adversùs absentes nullius esse roboris. non enim agebatur de Presbyteris aut Diaconis, sed de collegis. *Non de Presbyteris*, inquit, *aut Diaconibus, aut inferioris ordinis clericis, sed de collegis agebatur, qui possent aliorum collegarum judicio, præsertim apostolicarum Ecclesiarum, causam suam integram reservare; ut contra eos sententia data in absentes nullo modo aliquid valerent.* Tum addit nullius momenti apud Cæcilianum esse debere multitudinem inimicorum ipsi insidiantium, quandoquidem communione junctus erat Ecclesiæ Romanæ & aliis Ecclesiis unde evangelii fides fluxerat.

August. ep. 162.

VII. Verùm id non probat provocatum fuisse ad summum Pontificem, sed tantùm

expostulatum apud omnes Ecclesias de injuria Cæciliano irrogata. Nam Augustinus eam cognitionem aliis collegis reservat indefinitè, præsertim verò Ecclesiis apostolicis; inter quas Romana prima erat, non tamen unica. Jam antea in capite quarto hujus libri adnotavi quænam essent Ecclesiæ apostolicæ, & quanta esset earum dignitas. Sapienter porrò heic Augustinus mentionem facit Ecclesiarum apostolicarum in controversia quæ Africam turbabat, divisam in Donatistas schismaticos & in Cæcilianum & Ecclesias catholicas ei adhærentes. Nam ad ostendendum quinam ex illis schisma facerent, ratio habenda non erat damnationum quæ ab utraque parte in adversarios decernebantur, neque ex eis peti poterat præjudicium bonæ causæ; sed inspiciendum erat quinam communione consociati essent Ecclesiæ Romanæ & ceteris Ecclesiis apostolicis. Nam regula illa constans est & certa, unitatem consistere in communione Ecclesiarum apostolicarum; contrà, schisma fieri si quis se ab eis separet. Ita namque observatum est à Pelagio primo, itemque à Pelagio secundo; quorum hic scribit ad Episcopos Istriæ, ille verò ad Episcopos Tusciæ, qui schisma adversùs Romanam Ecclesiam & orientis Ecclesias fecerant propter tria capitula in Concilio quinto generali damnata: *Ubinam Ecclesia sit constituta licèt ipsius Domini voce in sancto evangelio sit apertum, quid tamen beatus Augustinus ejusdem memor sententiæ definierit audiamus. In his namque ait esse Dei Ecclesiam constitutam qui sedibus apostolicis per successionem præsulum præsidere noscuntur. Et quicunque ab earundem sedium se communione vel auctoritate suspenderit, esse in schismate demonstratur.*

VIII. Ecclesiarum apostolicarum dignitas tandem restricta est ad patriarchales, quòd aliæ continerentur in Diœcesibus Patriarcharum in oriente. Nam in occidente nulla Ecclesia apostolica fuit præter Romanam. Quapropter Justinianus Imperator in usum revocans regulam ab Augustino propositam decernit in Novella constitutione CIX. eos esse hæreticos qui neque communicant neque consentiunt professioni fidei quæ summo consensu prædicatur à Patriarchis occidentis & Romæ, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, & Hierosolymitano, & ab Episcopis qui sunt sub eorum potestate. Optimè igitur aiebat Augustinus posse Cæcilianum in hac schismatis causa spernere hostes suos, cùm communione junctus esset Ecclesiæ Romanæ & ceteris Ecclesiis unde fluxerat evangelium, ac posse illum reservate causam integram aliorum collegarum judicio, præsertim apostolicarum Ecclesiarum. Ostendit autem id quidem auctoritatem illarum Ecclesiarum, ac præsertim Romanæ, pro conservatione unitatis & communionis; sed non probat appellari posse à judicio Episcoporum Africanorum ad Romanam sedem vel ad alias Ecclesias apostolicas in causa disciplinæ, quando Episcopi sunt catholici.

IX. Si quis verò quærat cur in hac causa schismatis & communionis Augustinus distinguat Presbyteros ab Episcopis, huic respondeo rectè & ex ordine id agi ab Augustino: quoniam Episcopi sunt caput communionis suarum diœceseon, quam cum aliis Ecclesiis conservant, Presbyterorum verò communio pendet ab Episcoporum suorum communione. Eam ob causam prohibitum erat Presbyteris ne literas formatas aut communicatorias darent.

CAPUT XVII.

Synopsis.

I. Bonifacius & Cælestinus, Zosimi successores, canonum Sardicensium executionem quaquaversum introducere tentarunt. Neque tamen Zosimus eorum auctoritate damnavit Proculum Massiliensem, qui se Metropolitanum in provincia Arelatensi institui procuraverat in synodo Taurinatensi. Nam damnatio ejus decreta est post promulgatam legem Gratiani. Nondum autem habitum fuerat Concilium Chalcedonense, cujus auctoritate Metropolitanorum judicia Patriarchis reservata fuerunt.

II. Romanus Pontifex Episcoporum Gallicanorum causas remittebat ad synodos provinciarum. Probatur ex epistola Bonifacii primi ad Episcopos Galliarum in causa Maximi Episcopi Valentini. Sed tamen Bonifacius auctoritatem suæ sedis conservavit, jubendo ut acta synodi ad se post judicium mitterentur.

III. Cælestinus causam Episcopi Massiliensis commisit Episcopis provinciæ Viennensis, & Narbonensis, id est, finitimæ. Causa tamen Danielis, qui in altera earum provinciarum Episcopus fuerat ordinatus, cognitionem ad se traxit ob flagitia in oriente commissa, de quibus ad apostolicam sedem retulerant orientales. Quod ideo explicandum fuit, ne quis hinc colligeret Romanum Pontificem ad se ea tempestate traxisse primam cognitionem criminum Episcoporum Gallicanorum.

IV. Quid de relationibus & appellationibus senserit Leo primus.

V. Idem Leo docet primam causarum Metropolitanorum cognitionem institui posse apud sedem apostolicam. Probatur exemplo Hilarii Episcopi Arelatensis, qui jure metropolitico privatus à Leone fuit in Concilio Romano. Tum Chelidonii Vesontionensis exemplo, quem eodem decreto Pontifex Ecclesiæ suæ restituit.

VI. Cùm autem intelligeret Leo difficilem fore decreti hujus executionem in Gallia, constitutionem à Valentiniano Imp. impetravit, qua imperata executio est. Magni momenti sunt verba Valentiniani; quæ expenduntur. Tribuunt autem Episcopo Romano potestatem evocandi Romam Episcopos noxios.

VII. Contendit etiam Leo Metropolitanos judicari non posse absque sententia Episcopi Romani, ut patet ex illius epistola ad Anastasium Thessalonicensem.

VIII. Successores quoque ejus incessisse eadem cura quoad Gallias.

IX. Contendit insuper Leo ordinandum non esse Episcopum in loco dejecti, si is apostolicam sedem appellaverit, donec causa appellationis fuerit judicata. Constitutum id fuerat in synodo Sardicensi. Sed cùm ea in auctoritatem recepta non esset apud Afros, abstinuit Leo à proferendis his canonibus in causa Lupicini. Jus appellationum in Africam introducere voluit Leo. Sed Afri ei assentiri noluerunt.

I. POST introductos industria Zosimi Papæ canones Sardicenses, successores ejus Bonifacius & Cælestinus eorum executionem quaquaversum introducere tentarunt, non solùm in Africa, sed etiam in reliquis provinciis occidentis. Ex epistola namque Concilii Carthaginensis ad Bonifacium, quæ suprà relata est in capite decimoquinto hujus libri, patet eos canones nondum planè receptos alibi fuisse quàm in Italia.
Zosimus epist. 6. an. 417.
Certum quidem est Zosimum ad se traxisse primam cognitionem causæ Proculi Episcopi Massiliensis, rogante Patroclo Arelatensi: cujus cura depositus est Proculus à Zosimo, ut patet ex epistolis synodicis ab eo missis ad Episcopos Galliarum, Hispaniæ, & Africæ. Verùm ille damnatus fuit Romæ post legem Gratiani promulgatam, quæ Romani Pontificis judicio commiserat Metropolitanos, ut suprà ostendimus in capite undecimo hujus libri. Concilium enim Chalcedonense, cujus auctoritate Metropolitanorum judicia reservata fuerunt Patriarchis, nondum habitum fuerat. Ceterùm Proculus ille per obreptionem in Concilio Tauritanensi anno CCCXCVII. obtinuerat jus metropoliticum in nonnullis urbibus provinciæ Arelatensis, ac dein duos Episcopos ordinaverat contra præscripta canonum.

II. Si querela à quopiam Episcopo deferretur ad Pontificem Romanum, is causæ cognitionem non suscipiebat, sed ad synodos provinciarum remittebat juxta canones Nicænos. Colligitur id ex epistola Bonifacii primi ad Episcopos Galliarum scripta anno CCCCXIX. in qua asserit decessores suos constituisse Maximum Episcopum Valentinum, quem clerici ejus accusaverant, judicandum esse in synodo provinciæ, *à decessoribus meis provinciali delegata cognitione.* Ac licèt Maximus detrectaret judicium Episcoporum provincialium, noluit tamen Pontifex cognoscere de hac causa; sed præcisè inhærens auctoritati canonum Sardicensium, rursum cognitionem causæ remisit ad synodum provinciæ, jubens causam illic definiri, tametsi Maximus, cui diem certam dixerat qua se synodo sistere teneretur, accedere recusaret. *Dilationem quidem dedimus*, inquit Bonifacius, *& decrevimus vestrum intra provinciam debere esse judicium, & congregari synodum ante diem Calendarum Novembrium.* Quemadmodum autem Bonifacius jurisdictionem Episcoporum provinciæ illæsam conservabat, sic juri quoque prospiciebat sedi suæ quæsito per canones Sardicenses; nimirum ut si Maximus se læsum esse existimaret, atque adeo sedis apostolicæ auxilium imploraret, in potestate Papæ esset aut primum judicium confirmare aut revisionem decernere. In hac porrò causa Maximus injuriam sibi illatam esse conquerebatur etiam ante primum judicium, & summi Pontificis opem efflagitaverat. Itaque Bonifacius meritò petere potuit ut acta synodi ad se post judicium mitterentur, ob conquestionem sive appellationem quæ præcesserat. *Quicquid autem*, inquit Bonifacius, *vestra caritas de hac causa decernendum esse duxerit, cùm ad nos relatum fuerit, nostra, ut convenit, necesse est auctoritate firmetur.*

III. At Papa Cælestinus causam Episcopi Massiliensis, adversùs quem gravis instituta accusatio erat, non solùm Episcopis provinciæ Narbonensis secundæ, in qua sita erat Massilia, commisit, sed etiam Episcopis provinciæ finitimæ, id est, Viennensis. *Vestro eum audiendum collegio delegamus*, inquit Cælestinus in epistola ad Episcopos per Viennensem & Narbonensem provincias constitutos. Quoad verò Danielem, qui in altera earum provinciarum Episcopus fuerat ordinatus insuperhabita accusatione adversùs eum instituta apud sedem apostolicam, hujus causæ cognitionem ad se trahit Pontifex, haud injuria. Hic enim, cùm adhuc clericus esset, sacratum virginum, quarum monasterium tenuerat, pollutus incestu fuerat in oriente, & post detecta flagitia, in occidentem migraverat. Tum criminum ejus relatio ad Cælestinum, tanquam occidentis Patriarcham, missa fuerat ab orientalibus, ut ait Cælestinus: *missa relatione ex orientalibus ad nos partibus*. Misit verò postea epistolam ad Episcopum Arelatensem, ut Danielem vocaret ad judicium episcopale. Attamen ille *in pontificii dignitatem hoc tempore quo ad causam dicendam missis à nobis literis vocabatur obrepsit*, inquit Cælestinus. Causam hujus retentionis explicandam esse existimavi, ne quis hinc colligeret Pontificem Romanum ea tempestate ad se traxisse primam cognitionem criminum Episcoporum Gallicanorum. Daniel enim accusabatur de variis criminibus, non in Gallia commissis, sed in oriente antè quàm Episcopus fieret: quorum criminum cognitio ad Episcopos orientis pertinebat, ii verò auctoritatem in eo casu suam ad Cælestinum transtulerant.

IV. Leo autem primus tria quædam nos docet. Primùm enim ostendit quonam modo se gererent Romani Pontifices, etiam quoad Gallias, postquam relationes de rebus dubiis ad eos missæ fuerant, & post appellationem à judiciis latis adversùs Episcopos, quæ aut confirmata fuerant à sede apostolica, aut retractari jussa. Hæc sunt ejus verba ad Episcopos provinciæ Viennensis: *Nobiscum itaque vestra fraternitas recognoscat apostolicam sedem pro sui reverentia à vestra etiam provinciæ sacerdotibus innumeris relationibus esse consultam*, (hoc est antiquum jus quod à synodo Nicæna arcessit Papa Innocentius) *& per diversarum, quemadmodum vetus consuetudo poscebat, appellationem causarum aut retractata aut confirmata fuisse judicia.* Istud verò jus est à Sardicensi Concilio introductum.

V. Docet deinde Leo primam causarum Metropolitanorum cognitionem institui posse apud apostolicam sedem; ut probatur exemplo Hilarii Arelatensis Metropolitani. Evocatus is fuerat Romam ob multas Episcoporum ordinationes peractas invito clero & populo, quos manu armata instituerat in Ecclesiis. Privatus itaque jure metropolitico à Leone fuit in Concilio Romano. Eodem decreto missa est in irritum sententia lata adversùs Chelidonium Episcopum, quem Hilarius sacerdotio dejecerat tanquam viduæ maritum. Verùm cùm id probare non potuisset Hilarius *in Concilio sacerdotum* quod tunc Leo Romæ celebrabat, Chelidonius Ecclesiæ suæ redditus est. Suspicari heic meritò aliquis posset vim juri constituto factam à Leone; quòd causam Chelidonii Romæ judicaverit, cùm eam remittere debuisset ad Episcopos provinciales, ab eis terminandam cum Episcopis provinciæ finitimæ juxta canonem Sardicensem. Sed ex eo capite repetenda est Leonis defensio quòd Chelidonii appellatio juncta esset accusationi adversùs Hilarium Arelatensem Episcopum institutæ, ac præterea quòd ipse quoque Metropolitanus Episcopus esset, Vesontionensis nimirum, ut præfert codex monasterii Jurensis à Sirmondo laudatus in Notis ad hanc Leonis epistolam.

Vide suprà lib. 5. cap. 32. §. 4. & seqq.

Vide Marcam in libro de Primatibus §. 78.

VI. Intellexit Leo difficilem in Gallia fore executionem judicii adversùs Hilarium facti, tum ob magnam viri dignationem ex sanctitatis ejus opinione profectam, tum etiam ob infractos canones in causa Chelidonii, quæ Romæ fuerat definita. Itaque constitutionem à Valentiniano Aug. impetravit, quæ præcipit ut judicium illud mandetur executioni. Verùm additio quæ sequitur magni momenti est. Edicto enim perpetuo inter alia decernitur quòd si aliquis Episcopus Galliarum aut aliarum provinciarum Romam evocatus summi Pontificis judicio se sistere recuset, adesse cogatur per gubernatorem provinciæ: *ita ut quisquis Episcoporum*, inquit Valentinianus, *ad judicium Romani Episcopi evocatus venire neglexerit, per moderatorem ejusdem provinciæ adesse cogatur.* Rescriptum autem illud non solùm ratum esse decernit decretum in causa Chelidonii factum, sed etiam novum jus introducit adversùs canones Sardicenses. Episcopo enim Romano tribuit potestatem evocandi Romam Episcopos. Sed Galli existimarunt sic obsequendum esse Pontifici ut interim nihil detraheretur de auctoritate canonum Sardicensium, quemadmodum suprà ostensum est. Vide suprà lib. 5. c. 32. §. 4. 7.

VII. In alia quoque occasione contendit Leo Metropolitanos judicari non posse absque sententia Episcopi Romani. Anastasius Episcopus Thessalonicensis caput erat & primus Metropolitanus Illyrici orientalis, id est, Macedoniæ, Achaïæ, Epiri veteris & novæ, aliarumque provinciarum; ac præterea, quò dignitatem muneris sui fortiùs retineret, vicariatu Papæ Leonis ornatus fuerat, ut ejus Legatus natus esset in his provinciis. Is ergo ad se manu armata adduci à publicis officiis præfecturæ Illyricianæ curaverat Atticum veteris Epiri Metropolitanum antistitem. Id atrociter ac vehementer factum ait Leo, Anastasium objurgans. Dein addit hæc verba, quæ probant id quod antea dixi, contendisse nimirum Leonem Metropolitanos judicari non posse absque sententia Episcopi Romani. *An fortè*, inquit, *aliquod tibi facinus fratris innotuerat, & Metropolitanum Episcopum novi apud te criminis pondus urgebat? At hoc quidem alienum ab illo esse etiam tu nihil ei objiciendo confirmas. Sed etiamsi quid grave intolerandumque gessisset,*

Vide suprà lib. 6. cap. 17. §. 1. & seqq.

Leo I. ep. 84.

gessisset, nostra erat expectanda censura, ut nihil priùs ipse decerneres quàm quid nobis placeret agnosceres.

VIII. Successores quoque ejus incessit eadem cura quoad Gallias. Hinc enim factum ut Papa Hilarus Hermetem Episcopum Narbonensem suspenderit à juribus metropoliticis anno quadringentesimo sexagesimo secundo. Idem Leontio Episcopo Arelatensi delegavit sollicitudinem castigandi præsumptionem Mamerti Metropolitani Viennensis, reservans tamen sedi apostolicæ judicium postquam Leontii & synodi relationem receperit. Tum anno CCCCLXIV. post acceptam relationem negotium illud terminavit. Eam autem curam in se traxit Hilarus quòd de Metropolitanis ageretur & de juribus Ecclesiarum quibus illi præsidebant.

Vide suprà lib. 5. cap. 54. §. 4. & seqq.

IX. Tertium caput quod ex epistolis Papæ Leonis colligitur istud nimirum est, contendisse illum, juxta canones Sardicenses, damnari Episcopi appellationem à synodo quidem provinciæ judicandam esse, interim tamen alium Episcopum non esse ordinandum in sede dejecti; ut constat ex epistola ab eo scripta ad Episcopos Mauritaniæ Cæsariensis, quæ provincia est Africæ, in causa Lupicini Episcopi. Is, lite pendente, provocaverat ad sedem apostolicam. Episcopi tamen reum peregerant, insuperhabita appellatione, eumque deposuerant, substituto etiam Episcopo in locum ejus. quod fieri non potuit, si canonis Sardicensis ratio haberetur. Leo itaque Lupicinum remittit in provinciam, illic judicandum ab Episcopis provincialibus, quibus superordinationem exprobrat. Sed illud observandum est, religiosum heic fuisse Leonem: qui non est ausus allegare canones Sardicenses, quibus prohibetur ne pendente appellatione ad sedem apostolicam alius Episcopus ordinetur in loco dejecti. Id enim nequaquam omisisset, si rum Sardicensis synodus in auctoritatem recepta fuisset apud Afros. Ergo regulæ generali innititur, nimirum neminem justè damnari posse nisi præsentem & convictum, aut certè confessum, alium verò in ejus loco ordinari non posse quin priùs sedes vacet. Quoniam verò excipi poterat Lupicinum deseruisse vadimonium ac suam præsentiam denegasse, atque ideo secundùm canones sententiam damnationis accipere debuisse, occurrit Pontifex huic objectioni, aiens eum appellasse, atque adeo non refugisse judicium. Unde concludit non debuisse illum excommunicari pendente negotio, ac eam ob causam se ei sæpius postulanti communionem reddidisse. Unde etiam colligi potest jus appellationum in Africam introducere voluisse Leonem, sed Afros ei noluisse prorsùs assentiri: *Causam quoque Lupicini Episcopi illic jubemus audiri; cui multùm & sæpius postulanti communionem hac ratione reddidimus, quoniam cùm ad nostrum judicium provocasses, immeritò eum pendente negotio à communione videbamus fuisse suspensum. Adjectum etiam illud est, quòd huic temerè superordinatus esse cognoscitur, qui non debuit ordinari ante quàm Lupicinus in præsenti positus aut confutatus aut certè confessus justè posset subjacere sententiæ; ut vacantem locum, quemadmodum disciplina ecclesiastica exigit, is qui consecrabatur exciperet.*

Leo 1. epist. 87. cap. 2.

CAPUT XVIII.

Synopsis.

I. Vigilius Papa nihil aliud reservat apostolicæ sedi præter judicia appellationum. Unde sequitur eum synodis provincialibus relinquere potestatem deponendi Episcopos absque permissu sedis apostolicæ.

II. Eadem est mens Pelagii secundi, qui omnium Episcoporum causas in synodo provinciæ definiendas esse docet, nisi si ad apostolicam sedem fuerit provocatum.

III. Primus omnium Gregorius magnus canonum Constantinopolitanorum & Chalcedonensium instituta, à decessoribus suis non custodita, transtulit ad explicandam sedis suæ dignitatem. Hi autem primam de crimine Metropolitani cognitionem Patriarchis reservant. Quæ institutio in legem publicam versa est à Justiniano.

IV. Hinc factum ut Gregorius apostolicæ sedi vindicet secundùm canones jus judicandi accusationes adversùs Metropolitanos institutas. Judicabat etiam Romæ causas Episcoporum, tametsi Itali non essent. Probatur exemplo Andreæ Episcopi Thebani in Thessalia.

V. Aliquando causæ definitionem remittebat in provinciam, misso etiam Legato, juxta canones Sardicenses. Probatur duobus exemplis.

VI. Aliter se gessit erga Afros, quorum consuetudines illæsas esse concessit, modò fidei contrariæ non essent.

VII. Postulabant Afri ut causæ eorum definirentur secundùm canones Africanos & Sardicenses. Hi enim jam recepti erant; & vicem tum subibant privilegii, ob Novellam Justiniani. Nullam eorum causam in urbe Roma judicavit Gregorius.

VIII. Id unum contendit Gregorius ut Primas Byzacenus Romam veniret, responsurus de objectis. quod obtineri non potuit. Itaque eo tractus est Pontifex ut causam in synodo provinciæ judicari consenserit.

IX. Notatur hallucinatio Cardinalis Perronii, qui ex corrupto Gregorii loco colligit Episcopum Byzantinum, hoc est, Constantinopolitanum, Romano subjectum fuisse.

X. Ecclesia Hispanica utebatur collectione Martini Bracarensis. Canon autem XIII. jubet ut causæ Episcoporum definiantur in synodis provincialibus: si verò divisa fuerint judicum vota, tum vocandam esse provinciam finitimam.

XI. In causa Stephani & Januarii Episcoporum Hispanorum qui Romanam sedem appellaverant, Gregorius Joannem Defensorem in Hispaniam misit, ut solus definitivo decreto cognoscere posset de appellatione. Sedes apostolica est caput omnium Ecclesiarum.

XII. Hispani, ut appellationes ad apostolicam sedem abolerent, Episcopo damnato licere voluerunt secundam synodum impetrare ad obtinendam restitutionem suam.

XIII. Ecclesiam Gallicanam Gregorius tractavit ut Africanam.

XIV. Post Gregorii magni tempora Paulus Archiepiscopus Cretæ ausus est prohibere ne ad Vitalianum Papam provocaretur.

XV. Appellationum usus obtinebat etiam in Anglia ævo Bedæ.

I. NUNC inspiciendum est quænam mens fuerit Pontificibus subsequentibus. Vigilius certè nihil aliud sedi apostolicæ reservat præter judicia appellationum. Unde sequitur eum Episcopis provincialibus relinquere jus decernendi depositiones collegarum suorum absque permissu sedis apostolicæ, *Omnium*, inquit ille in epistola ad Eutherium. quæ anno DXL. data est, *appellantium apostolicam sedem Episcoporum judicia eidem sanctæ sedi reservata esse liquet.*

Vide suprà cap. 13. §. 8.

II. Pelagius verò secundus, qui anno DLXXVII. sedebat, apertè pronuntiat eam esse certam provinciam quæ constat ex decem vel undecim civitatibus sub uno Rege & totidem inferioribus potestatibus, quoad civilem reipublicæ statum; cujus rei exempla hoc ævo extabant apud Reges Longobardorum, & Suevorum in Gallæcia. tum quoad spiritualia administranda, eam etiam esse certam provinciam quæ unum Episcopum habet & decem vel undecim Episcopos suffraganeos ad judicandas causas omnium Episcoporum in plena synodo, adeo ut opus non sit ad alias convolare provincias; nisi si ad majorem sedem fuerit provocatum, vel si convenire non potuerit inter judices. quo casu, referendum esse ad majorem sedem, id est, ad sedem apostolicam. Hæc sunt verba Pelagii in epistola ad Joannem Constantinopolitanum: *Scitote certam provinciam esse quæ habet decem vel undecim civitates & unum Regem & totidem minores potestates sub se, & unum Episcopum aliosque suffragatores decem vel undecim Episcopos judices, ad quorum judicium omnes causæ Episcoporum & reliquorum sacerdotum ac civitatum causæ referantur, ut ab his omnibus justè consona voce discernantur, nisi ad majorem auctoritatem fuerit ab his qui judicandi sunt appellatum &c.*

III. Inter omnes verò Pontifices nemo peritior fuit jurium sedis apostolicæ, quoad appellationes, quàm Gregorius magnus. Rebus ille gerendis admotus per multos annos, Ecclesiæ orientalis mores introspexerat, cùm sedis apostolicæ Apocrisiarium ageret Constantinopoli; ideoque meliùs intellexit quàm decessores sui quænam esset secundùm canones auctoritas summi Pontificis in patriarchatu occidentis. Nam Concilium Constantinopolitanum itemque Chalcedonense unicuique Patriarchæ ejusque synodo commiserant judicia appellationum ab Episcopis depositis interpositarum, itemque aliarum causarum ecclesiasticarum, Metropolitanorum verò primam cognitionem. Verùm quia versio Latina Dionysii Exigui, qua utebatur occidentalis Ecclesia, pro his canonum Græcorum vocibus *Exarchus Diœceseos*, quæ Diœceseos Patriarcham significant, habebat *Primas Diœceseos*, hinc factum ut vis hujus vocis ignota fuerit occidenti, creditumque fuerit eam significare Metropolitanum aliquem qui vicinus esset aut antiquior eo adversùs quem lata sententia erat. Sanè Hadrianus I. & Hincmarus Primatem Diœceseos non alium

esse existimant quàm Metropolitanum. Præterea cùm canon Chalcedonensis ei qui adversùs Metropolitanum agit tribueret arbitrium implorandi opem Exarchi Diœceseos aut thronum Constantinopolitanum, hanc dignitatem novæ Romæ collatam concoquere non poterat Ecclesia Romana. Itaque his canonibus uti noluit ad asserendam auctoritatem suam. Nam aliunde possidebat illa jus cognoscendi de appellationibus Episcoporum, quod ipsi tributum fuerat in synodo Sardicensi, itemque jus causas Metropolitanorum definiendi ante omnem appellationem, primo videlicet judicio, post rescriptum Gratiani. Quo fiebat ut parum illa sollicita esset de canonibus Chalcedonensibus. At Gregorius magnus eorum præjudicio dignitatem suæ sedis explicavit, ne quidem nominata synodo Chalcedonensi. Quippe cùm animadverteret vetam horum canonum mentem in legem publicam versam esse ab Imperatore Justiniano in Novella CXXIII. quæ præcipit appellationes judicari à Patriarchis uniuscujusque Diœceseos, ab ea arcessit jus illud sedi Romanæ quæsitum in occidente.

IV. Hinc factum ut in epistolis suis apostolicæ sedi jus vindicet judicandi secundùm canones accusationes institutas adversùs Metropolitanos: *si contra Metropolitanum aliquid causa habuerit, ob hoc sedis apostolica petat judicium, quod per canones antiquorum patrum est institutione permissum.* (Lib. 7. indict. 11. ep. 8.) Legimus verò in regesto epistolarum ejus eum quandoque apud Romam judicasse, non solùm causas Episcoporum Italiæ, sed etiam aliarum provinciarum, interdum verò causæ definitionem remisisse in provinciam, misso etiam Legato, juxta canones Sardicenses. Primi casûs illustre exemplum extat in causa Andreæ Episcopi Thebani. (Lib. 2. ep. 6.) Fuerat is depositus, nullo juris ordine servato, ab Episcopo primæ Justinianæ, qui dein Archiepiscopus Bulgariæ dictus est: cujus auctoritas ea tempestate porrigebatur supra octo Metropolitanos Illyrici occidentalis juxta constitutionem Justiniani, cui Papa Vigilius consenserat. Gregorius ergo appellationem judicans in sede sua, judicii acta rescidit, Andreamque restituit, Archiepiscopum verò à communione suspendit ad sex mensium spatium.

V. Secundi verò casûs exemplum subministrat epistola XLVII. libri secundi. Episcopus urbis Epidauriæ, quæ nunc Ragusa dicitur, absque synodi congregatione depositus fuerat ab Episcopo Salonitano Metropolitano provinciæ Dalmatiæ. Appellatus Gregorius decernit ut Metropolitanus synodum provinciæ congreget ad judicandam accusationem secundùm canones coram Antonio Subdiacono, cui Papa delegat executionem, ut ejus cura cuncta decernantur juxta leges & canones. In provincia quoque Corinthiaca, sive Achaia, judicari jussit appellationem Anastasii Episcopi dejecti, (Lib. 4. ep. 50.) misso in eam rem Secundino Episcopo, qui sententiam depositionis confirmavit.

VI. At licèt Gregorius ad se traxisset supremum arbitrium judicandi appellationes in urbe Roma, aut eas remittendi ad provincias, cum Africanis tamen aliter se gessit (Vide lib. 3. c. 9. §. 2.) quàm cum reliquis provinciis. Constat enim eum morem gessisse Episcopis Ecclesiarum Numidiæ & Carthaginis, qui eum oraverant ut privilegia & consuetudines illarum Ecclesiarum illæsas præstaret in quarum possessione erant jam à temporibus beati Petri. Quod eis concessit Pontifex, modò ne illæ fidei contrariæ essent. *Petiistis enim*, inquit (Lib. 1. ep. 75.) Gregorius ad Episcopos Numidiæ scribens, *per Hilarium Chartularium nostrum à beatæ memoriæ prædecessore nostro ut omnes vobis retro temporum consuetudines servarentur quas à beati Petri Apostolorum principis ordinationum initiis hactenus vetustas longa servavit. Et nos quidem juxta seriem relationis vestræ consuetudinem, quæ tamen contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur, immotam permanere concedimus, sive de Primatibus constituendis, sive de ceteris capitulis.* Et ad Dominicum Episcopum Carthaginensem: (Vide Baluzii Notas ad Agobardum pag. 44. & 140.) *De privilegiis verò ecclesiasticis quod vestra fraternitas scribit, hoc postposita dubitatione teneat, quia sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque Ecclesiis sua jura servamus.*

VII. Afrorum autem postulata huc inter alia tendebant ut causæ eorum definirentur secundùm antiquos canones Africanos & Sardicenses. Hi enim jam recepti erant ab Afris; ut constat ex collectione Ferrandi, quæ sexaginta ante Gregorium annis confecta fuerat. Privilegii autem vicem tum subibant ob Novellam Justiniani, quæ altiùs evehebat dignitatem Patriarcharum, atque adeo Romani Pontificis in occidente. Ita porrò se cum Afris gessit Gregorius ut nullam eorum causam in urbe Roma judicaverit. Contrà Columbum Episcopum Numidam delegavit, qui curaret ut singula gererentur secundùm canones in synodo provinciæ, etiam quoad causam Maximiani Episcopi; quem degradari posse ait, si nocens fuerit, *adunato Episcoporum universali Concilio.* quod & ipsum statuit de Petro & Paulino Episcopis. (Lib. 1. ep. 334 lib. 5. ep. 36. lib. 10. ep. 24.)

VIII. Id unum ad conservandam auctoritatem suam contendit Gregorius, ut Clementius Primas provinciæ Byzacenæ Romam veniret, responsurus de quodam crimine ei objecto. Quoniam verò ejus imperium detrectabat Clementius, Gregorius rescriptum à Principe impetravit. Sic enim testatur ipsemet in epistola LXIV. libri septimi: *In quodam crimine Byzacenus Primas fuerat accusatus, & piissimus Imperator eum juxta statuta canonica per nos voluit judicari.* Sed quoniam Theodorus *magister militum*, id est, Gubernator Africæ, acceptis decem auri libris, executione hujus rescripti imperatorii supersederi jusserat, aliud dein impetravit Gregorius. Postea Primas ille Pontifici significat velle se subjici apostolicæ sedi; adeoque illum permulsit ut tandem obtinuerit causam suam judicari in Concilio provinciali, juxta præceptum Pontificis.

IX. Sed dissimulare hoc loco non possum gravem hallucinationem Cardinalis Perronii aliorumque qui de controversiis reli-

gionis libros scripserunt. Confessionem enim illam Primatis Byzaceni, qui se Romanæ sedi subjectum fatetur, tribuunt Joanni Episcopo Constantinopolitano, decepti videlicet affinitate nominis, quòd in contextu epistolæ scriptum sit corruptè *Byzancenus*. quod ipsi corrigi volunt ac reponi *Byzantinus*, cùm tamen certum sit in usu nunquam fuisse ut Constantinopolitanus Episcopus diceretur Byzantinus. *Nam quòd se dicit*, inquit Gregorius, *sedi apostolicæ subjici, si qua culpa in Episcopis invenitur, nescio quis ei Episcopus subjectus non sit. Cùm verò culpa non exigit, omnes secundùm rationem humanitatis æquales sunt.* Discrimen tamen magnum est inter utrumque. Nam secundùm eorum opinionem Patriarcha CP. agnoscit subjectum se esse apostolicæ sedi quoad correctionem morum; cùm Clementius Primas fuerit in Africa, quæ in patriarchatu occidentis constituta erat. Et tamen ille obtinuit causam suam cum auctoritate summi Pontificis judicari in sua provincia secundùm canones.

Gregor. lib. 10. epist. 37. *Universis Episcopis Concilii Byzacii.*

X. Alium ordinem tenuit idem sanctus Pontifex quoad Hispaniam; ubi disciplina quiddam speciale invexerat in judiciis Episcoporum. Ecclesiæ enim illius nationis utebantur canonibus à Martino Bracarensi collectis, itemque iis qui in synodis Hispanicis condebantur. Eam collectionem concinnavit Martinus circa annum DLXXI. rogantibus Episcopis provinciæ Gallæciæ: in qua canones Græcos in epitomen redactos edidit, quos accommodavit ad usum Hispaniæ & ad canones Conciliorum Toletanorum. In canone autem XIII. causam Episcopi definiendam esse ait in synodo provinciali; si verò divisa fuerint judicum vota, tum vocandam esse provinciam finitimam, juxta canonem Antiochenum.

XI. Secundùm hanc institutionem Stephanus Episcopus, læsæ majestatis reus, judicatus fuerat & dejectus à synodo provinciæ finitimæ; Januarius verò Episcopus Malacitanus à collegis suis depositus fuerat. Uterque sedem apostolicam appellavit. Ob hoc itaque Gregorius Joannem Defensorem Romanæ Ecclesiæ ministrum in Hispaniam misit cum summa potestate, ita ut ille solus definitivo decreto cognoscere posset de appellatione, & confirmare eorum depositionem, vel eos restituere, ac præterea aliquam pœnitentiam imponere Episcopis qui Januarium dejecerant, si constaret ita eos malitiosè egisse. id quod Defensor executus est quoad Januarium. In commonitorio autem quo petitionibus Episcoporum Hispaniæ respondetur, inter alia observatur Episcopum Stephanum non debuisse judicari ab Episcopis alieni Concilii. Quod alludit ad canonem XIII. collectionis Martini Bracarensis. Sed huic eorum desiderio opponitur Novella Justiniani; quæ præcipit ut causæ civiles & criminales Episcoporum à suis Metropolitanis definiantur, & in casu appellationis, à Patriarcha. Si quis verò reponat, inquit Gregorius, Stephanum non habuisse neque Metropolitanum neque Patriarcham, huic dici poterit ejus causam fuisse dirimendam ab apostolica sede, quæ est caput omnium Ecclesiarum. Hæc sunt verba Gregorii: *Contra hæc si dictum fuerit quia nec Metropolitanum habuit nec Patriarcham, dicendum est quia à sede apostolica, quæ omnium Ecclesiarum caput est, causa hæc audienda ac dirimenda fuerat; sicut & prædictus Episcopus petiisse dinoscitur, qui Episcopos alieni Concilii judices habuit omnino suspectos.*

Gregor. lib. 11. ep. 50. 53. 54.

XII. Suspicor tamen Episcopos Hispanos non admodum patienter tulisse judicia isthæc Romana. Nam appellationis ad apostolicam sedem removendæ causa novam legem introduxerunt in gratiam Episcopi damnati, nimirum ut ei liceat secundam synodum impetrare ad obtinendam restitutionem suam. Colligitur id ex canone XXVIII. Concilii Toletani IV. habiti anno DCLXVI. cujus hæc sunt verba: *Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, si à gradu suo injustè dejectus, in secunda synodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altario de manu Episcopi.*

XIII. Quoad Ecclesiam verò Gallicanam, eam Gregorius haud aliter tractavit quàm Africanam. Jussit enim ut causæ Gallorum in Conciliis Gallicanis definiantur, ut statim ostendam.

XIV. Post Gregorii magni tempora Paulus Archiepiscopus Cretæ, quæ patriarchatui occidentis subjecta erat, ausus est prohibere ne ad Vitalianum Papam provocaretur. Deposuerat is Joannem Episcopum Lappensem in ea insula: qui Romam appellans, occasionem dedit synodo quæ anno DCLVIII. congregata est à Papa Vitaliano. Cùm recitata fuissent acta, revocata sententia est, tanquam contraria canonibus. Docet autem epistola Vitaliani ad Paulum, eum appellationi cedere noluisse. in quo sanè nullo jure nitebatur. *Oportebat*, inquit Vitalianus, *tuam fraternitatem secundùm canonum vigorem tempore quo se petiit ad nos venire, eum absolvere tuis literis*, id est, ei dare missionem sive literas dimissorias, *quem non solùm noluisti canonicè absolvere ad principis Apostolorum limina, sed magis respondisti ei indecenter, inquiens quia non competenter quæris. Quæ ergo sancti sanxerunt patres indecentia sunt?*

XV. Appellationum usus obtinebat etiam in Anglia; ut colligitur ex Beda, qui in lib. V. hist. cap. XX. refert Vvilfridum Eboracensem Archiepiscopum, cùm anno DCCV. à synodo depositus fuisset, Joannem septimum appellasse, Romamque profectum esse, quò etiam accessere accusatores ejus, illic autem restitutum fuisse à summo Pontifice. quæ restitutio demum peracta est in synodo Anglicana ea de causa congregata.

CAPUT XIX.

Synopsis.

I. Inquiritur quonam modo se Galli sub prima Regum dynastia gesserint circa depositiones Episcoporum. Canones Sardicenses tum recepti erant in Gallia. Synodus itaque provinciæ deponebat Episcopos. In casu appellationis Papa causam retractari jubebat in provincia. Probatur exemplo Contumeliosi Episcopi Reiensis. Depositio tamen peragebatur, tametsi appellatum fuisset.

II. Salonius Episcopus Ebredunensis & Sagittarius Vappincensis, damnati in Concilio Lugdunensi, licentiam appellandi sedem apostolicam petunt à Rege Guntramno, qui literas dimissionis illis concessit. Dein restituti sunt decreto Joannis tertii.

III. Synodus à Rege convocata fuerat; & judices ecclesiastici ab eo dati. quod Principibus licere probatur ex canonibus Africanis, & ex Novella constitutione Valentiniani tertii.

IV. Idem probatur ex Justiniano: qui praeterea judicium appellationis Principi reservavit. quod Gregorius magnus approbavit.

V. Reges nostri dabant judices Episcopis. Id verò non displicuit summis Pontificibus.

VI. Salonius itaque & Sagittarius Romanum Episcopum appellarunt juxta Concilium Sardicense. Attamen regno egredi non sunt ausi absque permissu Principis. Ex quo loco colligitur vetustas hujus juris regii. Redditi sunt Ecclesiis suis à Joanne tertio.

VII. Sed iidem iterum accusati, rursum dejecti sunt. alii verò in eorum locis ordinati. Unde colligitur sententias synodorum mitti solitas in executionem absque auctoritate Papæ.

VIII. Probatur exemplo Saffaraci Episcopi Parisiensis.

IX. Item exemplo Ægidii Remensis Archiepiscopi. Magni praeterea momenti est exemplum illud ad probandam auctoritatem regiam.

X. Probatur etiam exemplo Desiderii Viennensis Archiepiscopi.

XI. Tum etiam Didonis & quorundam aliorum Episcoporum sub Theodorico Rege damnatorum.

XII. Gregorius magnus vicariatum suum concessit Virgilio Episcopo Arelatensi, edicto ut ille causas Episcoporum judicaret congregatis duodecim Episcopis. Sed difficiles quaestiones ad sedem apostolicam referri jussit. Episcopi Arelatenses, tametsi Vicarii essent sedis apostolicæ, nullam synodum congregarunt, si Arelatenses excipias.

XIII. Gregorius magnus nihil aliud optat quàm ut Legatus apostolicæ sedis adsit in synodo quæ propter Episcopi peccata fuerit congregata; adeoque non cogitabat de evocandis Romam Episcopis, ut prima illic de crimine eorum cognitio haberetur. Mittere tamen Legatum non vult absque postulatione Principis.

XIV. Tum missa Romam legatio à Principe Legatum in Gallias à Gregorio mitti postulavit: quem Pontifex pollicitus est brevi missurum. Verum oborta tunc bella in regno obstiterunt ne Legatus ille mitteretur.

XV. Charibertus Rex in irritum misit sententiam depositionis à Leontio Burdegalensi Archiepiscopo latam adversùs Emerium Episcopum Santonensem.

I. INSPICIENDUM itaque nunc est quænam fuerit Ecclesiæ Gallicanæ praxis in peragendis judiciis canonicis Episcoporum sub prima Regum nostrorum dynastia. Argumento sequentia erunt canones Sardicenses in usu tum fuisse apud Gallos. Synodus itaque provinciæ dejiciebat Episcopos. Si verò Pontifex Romanus appellabatur, is retractari causam in provincia jubebat, si ita expedire arbitraretur. Exemplo erit causa Contumeliosi Episcopi Reiensis, quem in plena synodo damnatum Cæsarius Arelatensis episcopatu movit. Missa dein relatio ad Joannem II. Pontificem Romanum, qui anno DXXXIV. judicium illud confirmavit literis datis ad Episcopos Galliæ. Attamen quoniam Contumeliosus provocaverat ad sedem apostolicam, Agapetus Papa anno DXXXVI. præcepit causam ejus de integro examinari à judicibus delegandis in provincia, juxta canones, Sardicenses nimirum, ut patet ex verbis epistolæ Agapeti ad Cæsarium Episcopum Arelatensem. *Delegaturi enim*, inquit, *Deo nostro adjuvante sumus examen, ut secundum canonum venerabilium constituta sub consideratione justitiæ omnia quæ apud fraternitatem tuam de hujusmodi negotio acta gestave sunt diligentissima vestigatione flagitentur.* Intrà: *Melius autem feceras fraternitas tua si postea quàm sedis apostolicæ, appellatione interposita, desideravit examen, circa personam ejus à tempore sententiæ nihil permisisset innovari, ut esset integrum negotium quod interposita provocatione quæreretur. Nam si in executionem mittitur prima sententia, secunda non habet cognitio quod requirat.* Ex hac ultima clausula discimus solitos illa tempestate Episcopos Gallicanos exequi sententiam depositionis, tametsi ab ea appellatum esset; quamvis aliud obtinere debere censeret summus Pontifex.

II. Verùm ut meliùs intelligamus praxim ejus seculi, expendenda sunt acta synodi habitæ adversùs Salonium Episcopum Ebredunensem & Sagittarium Vappincensem, prout extant apud Gregorium Turonensem. Accusabantur illi de violentia, homicidio, adulterio, & de gravi quodam facinore adversùs Episcopum Tricastinensem. Harum rerum certior factus Guntramnus Rex synodum Lugdunensem convocavit anno DLXVII. in qua Episcopi illi suis sedibus privati sunt à Nicetio Patriarcha; id est, Episcopo Lugdunensi & ceteris Episcopis illic congregatis. Ii verò cùm damnati essent, Regem adeunt, de iniquo judicio conqueruntur, petuntque licentiam appellandi Papam Romanum. Annuit Princeps, deditque literas dimissionis. Joannes dein tertius eos sedibus suis restituit, scripta ob eam rem epistola ad Guntramnum Regem. Disertis hæc verbis docet Gregorius Turonensis: *Sibi tradi licen-*

Gregor. Turon. lib. 5. Hist. c. 20.

tiam , inquit , *ut ad Papam urbis Romanæ accedere debeant. Rex verò annuens petitionibus eorum , datis epiſtolis eos abire permiſit. Qui accedentes coram Papa Joanne , exponunt ſe nullius rationis exiſtentibus cauſis dimotos. Ille verò epiſtolas ad Regem dirigit , in quibus locis ſuis eoſdem reſtitui jubet. Quod Rex ſine mora , caſtigatis priùs illis verbis multis , implevit.*

III. Si quis autem penitùs introſpiciat negotium iſtud , intelliget primò Regem convocaſſe ſynodum ad procurandam Epiſcoporum punitionem. in quo jus imperatorium renovat. Jus autem illud in eo verſabatur ut Principi liceret dare judices eccleſiaſticos in cauſis Epiſcoporum & clericorum. quod jus approbatum eſt in canone Africano centeſimo quarto, qui extat in collectione canonum quæ tum in uſum recepta erat in Gallia. Præterea nota illis erat Valentiniani III. conſtitutio , quæ extat in Codice Theodoſiano, qua Patroclum Metropolitanum Arelatenſem delegavit anno CCCCXXV. ad judicandos nonnullos Epiſcopos Galliarum qui Pelagii hæreſim fovebant. *Diverſos verò Epiſcopos*, inquit , *nefarium Pelagiani & Cæleſtiani dogmatis errorem ſequentes per Patroclum ſacroſanctæ legis antiſtitem præcipimus conveniri.*

L. 47. C. Theodoſ. de Epiſc. & Cler.

IV. Sanè Novella CXXIII. Imperatoris Juſtiniani non ſolùm admittit praxim illam, ut Imperatori liceat cujuſlibet cauſæ cognitionem Epiſcopo delegare , ſed etiam judicium appellationis Principi reſervat in capite quarto. Id autem Gregorius magnus approbat lib. II. epiſt. VII. in qua mentionem facit accuſationis adversùs Hadrianum Epiſcopum Thebanum in Theſſalia , cujus cognitionem Mauritius Imperator delegavit Joanni Metropolitano Lariſſææ civitatis, tum etiam judicii abſolutionis ab Imperatore lati poſt appellationem in gratiam Epiſcopi damnati.

V. Non diſplicuit Pontificibus Romanis Regum noſtrorum conſuetudo , qui judices dabant Epiſcopis , modò tales darentur quibus objici incompetentia non poſſet. Nam ſi competentes non eſſent , tum poterant Pontifices expoſtulare de hoc facto ; quemadmodum uſurpatum eſt à Pelagio primo Papa. Expoſtulavit is anno DLVII. cum Childeberto Rege quòd cauſam Sapaudi Metropolitani Arelatenſis & Primatis Galliarum delegaſſet Epiſcopo cuidam qui dignitate inferior erat Sapaudo. *In judicium ſequentis civitatis Epiſcopi*, inquit Pelagius ad Childebertum ſcribens , *quod nulla eccleſiaſtica lege vel ratione conceditur , judicandum juberetis occurrere ; ut ipſo de conculcato loci ſui præjudicio conquerente , illum qui uſurpavit neceſſe ſit de illicita præſumptione culpari.* Synodus verò quæ convenit ad judicandam cauſam Prætextati Epiſcopi Rothomagenſis à Rege Chilperico convocata fuit. Itemque ea à Rege convocata eſt in qua Gregorius Turonenſis expurgavit calumniam ſibi impactam , quaſi probroſa adversùs Reginam Fredegundem verba dixiſſet. *Rex arceſſitis regni ſui Epiſcopis , cauſam juſſit diligenter inquiri.*

Vide ſuprà lib. 1. cap. 11. §. 1.

Gregor. Tur. lib. 5. hiſt. c. 20.

Idem lib. 5. c. 49.

VI. Rurſum ex relatione eorum quæ geſta ſunt adversùs Salonium & Sagittarium colligitur reos ab Epiſcopis fuiſſe damnatos juxta auctoritatem quam ipſis tribuunt canones. Tum dejectos provocaſſe ad ſummum Pontificem , quemadmodum conſtituerat Concilium Sardicenſe. Attamen egredi regno auſos non eſſe abſque permiſſu Principis. Ex quo loco colligitur vetuſtas hujus regii juris, quo Epiſcopi tenentur ad impetrandam à Rege licentiam exeundi , etiamſi Romam proficiſci velint. Abeundi autem poteſtatem illis facit Guntramnus. Cùm verò nullus accuſator Romæ adeſſet qui reos coram convinceret, eos Joannes III. Pontifex Romanus reſtitui juſſit ſuis Eccleſiis. In quo nihil iniquum à Pontifice ſtatutum eſt , cùm , ut dixi , nullus Romæ adeſſet qui accuſationem urgeret. Eam tamen legem reſtitutioni adjecit, ut ſi quis eos accuſare vellet , expurgare teneretur objecta. Et hauddubiè ea conditio continebatur in literis quas Pontifex ad Regem ſcripſit pro eorum reſtitutione.

Vide Juretum in Notis ad epiſt. 154. Ivonis Carnot. & Eadmerum in hiſtoria Novor.

VII. Sed iterum iidem accuſati ſunt anno quingenteſimo ſeptuageſimo nono. Quare Guntramnus Rex Concilium Cabilonenſe convocavit ; in quo denuo examinata ſunt vetera crimina , ea tantùm mente ut aliqua illis propterea pœnitentia imponeretur. Sed additum eſt crimen læſæ majeſtatis. Itaque ut perfidiæ ſuæ pœnas darent , epiſcopatibus ſuis dejecti ſunt , & in cuſtodiam traditi in Eccleſia ſancti Marcelli ; ex qua cùm evaſiſſent, per diverſa loca vagati ſunt , donec in ſedibus eorum alii antiſtites ordinati ſunt. Eorum fidem facit idem qui ſuprà Gregorius his verbis : *Illud eſt additum , quod eſſent rei majeſtatis & patriæ proditores. Qua de cauſa ab epiſcopatu diſcincti , in baſilicam ſancti Marcelli ſub cuſtodia detruduntur. Ex qua per fugam elapſi diſceſſerunt , per diverſa vagantes , donec in civitatibus eorum alii ſubrogati ſunt.* Unde colligere debemus ſententias in Epiſcopos latas à ſynodis mandari ſolitas executioni , neque neceſſarium prorsùs fuiſſe ut de illis referretur ad ſummos Pontifices.

Gregor. Tur. lib. 5. c. 27.

VIII. Axioma illud confirmari poteſt variis exemplis. Magni autem momenti eſt in hoc argumento cauſa Saffaraci Epiſcopi Pariſienſis : qui cùm ſemel damnatus fuiſſet, cauſam ſuam in ſecunda ſynodo retractari impetravit. Illam Chilpericus Rex eam ob rem convocavit Pariſiis anno DLV. & in ea depoſitus eſt Saffaracus , multorum criminum capitalium reus.

IX. Idem axioma confirmatur etiam alio exemplo valde illuſtri , cujus narrationem accuratè inſtituit Gregorius Turonenſis. Ægidius Remenſis Metropolitanus læſæ majeſtatis accuſatus eſt à Rege Guntramno anno quingenteſimo nonageſimo. Accuſationis peragendæ cura à Principe delegata eſt Ennodio , qui Dux olim fuerat. Rex Epiſcopos regni ſui evocat apud urbem Metenſem ; ubi reus convictus , crimen ſuum confeſſus eſt, aiens ſe reum mortis eſſe. *At ille confuſus ait : Ad ſententiam dandam ſuper culpabilem ne moremini. Nam ego novi me ob crimen majeſtatis reum eſſe mortis.* Judi-

Gregor. Tur. lib. 5. c. 19.

cio itaque synodi depositus fuit. Cùm autem Episcopi vitæ gratiam illi fieri obtinuissent à Rege, in exilium pulsus est apud Argentoratum; Romulfus verò in ejus locum substitutus est. *Episcopi —— obtenta vita, ipsum ab ordine sacerdotali, lectis canonum sanctionibus, removerunt. Qui statim ad Argentoratensem urbem, quam nunc Stratæburgum vocant, deductus, exilio condemnatus est. In cujus locum Romulfus, filius Lupi Ducis, Episcopus subrogatus est.* Ceterùm ea depositio eò majoris momenti est quòd adversùs Episcopum Metropolitanum decreta est; cui Rex dat judices non secùs ac simplici Episcopo, tametsi cognitio causarum Metropolitanorum pertinere posset ad summum Pontificem. Tum etiam sententia executioni mandatur, nulla prorsùs facta relatione ad apostolicam sedem.

X. Anno dein sexcentesimo tertio, ut narrat Fredegarius in Chronico, Desiderius Metropolitanus Viennensis, pridem Reginæ Brunichildi invisus, in synodo Cabilonensi depositus fuit, & in quandam insulam projectus. Domnolus verò in ejus locum substitutus est, tametsi nulla super hoc apostolicæ sedis rescripta emanassent. *Anno octavo regni Theodorici*, inquit Fredegarius, *synodus Cabillono colligitur. Desiderium Episcopum Viennensem dejiciunt; & instigante Aridio Lugdunensi Episcopo & Brunichilde subrogatus est loco ipsius sacerdotali officio Domnolus. Desiderius verò in insulam quandam exilio detruditur.*

XI. Bella domestica quæ Gallias commoverunt sub Theodorico Rege & Ebroino Majore domus regiæ nonnullos quoque Episcopos in partes traxerunt, reos ob hoc læsæ majestatis. Itaque cùm Rex & Ebroïnus synodum alicubi convocassent, plures Episcopi in ea dejecti sunt, ac præsertim Dido, qui dein capite plexus est; alii verò in exilium tantùm pulsi sunt jussu Principis. Cum verò in partes quoque trangressus fuisset Leodegarius Episcopus Augustodunensis, dimissus non fuit ad judicium synodi; sed Comiti palatino traditus, ejus jussu capitis pœnam subiit. Vetus auctor vitæ sancti Leodegarii, qui hæc omnia edisserit, acerbè invehitur in eos qui sanctum hunc virum iniquo judicio morte damnarunt; sed tamen nullam querelam movet adversùs pœnam Didoni aliisve Episcopis irrogatam. *Theodoricus Rex*, inquit, *& Ebroinus synodum in quadam villa regia convocantes, multam Episcoporum turbam adesse fecerunt; ibique inter ceteros Didonem —— condemnatum ab ipsa synodo, calvaria accepta in capite expulsum segregant à sancta congregatione. Deinde exilio condemnatus; morteque secuta, pœna capitis exoluit. Alii porrò Episcopi tunc à Rege per Ebroinum in ipsa synodo pœnam similem sortiti, perpetuo exilio sunt deportati.*

XII. Recurrit nunc Gregorii magni prudentia ut se delicatis Gallorum ingeniis accommodaret, interim verò sedis apostolicæ dignitatem retineret. quam prudentiam etiam adhibuerat quoad Afros. Visum itaque expedire ut Virgilio Arelatensi Episcopo vicariatum sedis apostolicæ tribueret, edicto, ut causas ille fidei aut Episcoporum judicaret, congregatis duodecim Episcopis; ea tamen adjecta conditione, ut si causa quæpiam difficilis incideret quæ in provincia definiri non posset, ea ad sedem apostolicam referretur. *Si qua verò*, inquit, *inquisitio de fide vel fortasse* Gregor. lib. 4. ep. 52.
aliarum rerum inter Episcopos causa emerserit quæ discerni difficiliùs possit, collectis duodecim Episcopis ventiletur atque decidatur. Si autem decidi nequiverit, discussa veritate ad nostrum judicium referatur. Attamen licet Episcopi Arelatenses vicariatum apostolicæ sedis accepissent abhinc annis centum & viginti cum auctoritate convocandorum Conciliorum, certum est eos nullam synodum congregasse, si synodos provinciæ Arelatensis excipias. Contrà, Regum illæ jussu convocatæ fuerunt; & judicia in illis lata sunt adversùs Episcopos, nulla mentione facta Episcopi Arelatensis utplurimùm absentis à Concilio.

XIII. Testatum fecerat Gregorius velle se ut Episcoporum & aliorum clericorum Africanorum causæ in synodis provincialibus definiantur, delegatione in eam rem data uni ex Episcopis Africanis. Haud absimili consilio vicariatum suum concessit Episcopo Arelatensi, præcipiens item ut causæ Episcoporum ac aliorum clericorum Gallicanorum in provinciis terminentur. Sed aperta rursum in eam rem sunt verba ejus ad Reginam Brunichildem scribentis. Neque enim aliud ad commendandam sedis apostolicæ dignitatem exigit quàm ut Regina approbet mitti in Galliam Legatum; quò habita synodo adversùs Episcopos impudicitiæ reos, pœna in eos decerneretur. Satisfieri itaque censebat auctoritati suæ si in synodo adesse sineretur Legatus à Romana sede directus; adeoque non cogitabat de evocandis Romam Episcopis ut illic prima de criminibus eorum cognitio haberetur. Idipsum Afris significari curaverat Cælestinus; qui ejus desiderio cedere noluerunt. Ea porrò est ipsamet prærogativa quæ Gratiani rescripto quæsita est Episcopo Romano, ut si de causa agatur Metropolitani cujuspiam in longinqua regione positi, possit Pontifex dare judices, à quorum sententia provocari non possit. Sed in primis observandum est in Gregorio magno obsequium ab eo præstitum regiæ auctoritati, dum ita se gerit ut in Galliam mittere personam nolit cum auctoritate extraordinaria absque postulatione Principis. Jus autem illud usque ad hæc tempora conservatum fuit. Pontifices enim Romani Legatos Vide suprà lib. 5. cap. 56. §. 2. 3. & cap. 58. §. 1.
in Galliam mittere non possunt absque consensu Regis.

Nunc referenda sunt verba Gregorii ex epistola ad Brunichildem Reginam: *Multorum* Gregor. lib. 9. ep. 64.
ad nos relatione pervenit —— ita quosdam sacerdotes in illis partibus impudicè ac nequiter conversari ut & audire nobis opprobrium & lamentabile sit referre. Infrà: *Sed quoniam eos quorum est locus hæc insequi nec sollicitudo ad requisitionem nec zelus excitat ad vindictam*, (Metropolitanos intelligit) *scripta ad nos vestra discurrant ut personam, si præcipitis, cum vestræ auctoritatis assensu transmittamus quæ unà cum aliis sacerdotibus hæc & subtiliter quærere & secundùm Deum debeat emendare.*

XIV. Morem Pontifici gesserunt Regina Brunichildis & nepos ejus Theodoricus Rex;

qui duos Legatos Romam misere pro nonnullis negotiis. Inter mandata verò eis data, illud quoque præceptum est, ut Legatum in Gallias mitti postularent synodum illic habiturum. Id mirè placuit Gregorio, qui pollicitus est se illum brevi missurum. Verùm oborta tunc in regno civilia bella obstitetunt ne Legatus ille mitteretur. *Præfati autem viri*
Gregor. lib. 11. ep. 8. *magnifici filii nostri*, inquit Gregorius ad Brunichildem scribens, *dato capitulari inter cetera petierunt, quod sibi ex vestra perhibuere jussione mandatum, ut talis debeat à nobis in Galliis persona transmitti quæ facta synodo cuncta quæ contra sanctissimos canones perpetrantur omnipotenti Deo auctore possit corrigere.* Infrà: *Apto autem tempore, si Deo placuerit, venerandæ excellentiæ vestræ desideria implere curabimus.*

Vide lib. 4. cap. 5. §. 2. XV. Ceterùm omittendum non est hoc loco judicium latum à Rege Chariberto, qui anno DLXIII. in irritum misit sententiam depositionis à Leontio Burdigalensi Archiepiscopo & provincialibus Episcopis decretam adversùs Emerium Episcopum Santonensem. Ad episcopatum ille promotus fuerat jussu Regis Clotarii; qui præterea eum ab aliis Episcopis ordinari præceperat quàm à suo Metropolitano, Leontio nimirum. Hic, post decessum Clotarii, Episcopos provinciæ suæ congregavit in civitate Santonensi: in qua synodo dejectus fuit Emerius. Tum celebrata alterius electio, cujus confirmationem à Chariberto Leontius petiit per legatos. At Charibertus ægrè ferens contemptam patris sui Clotarii auctoritatem, dejecto videlicet Emerio ab episcopatu, injuriam illam ultus est propria auctoritate; missis videlicet in provinciam viris religiosis, qui Emerium restituerent Ecclesiæ Santonensi; dicta verò mulcta mille aureorum Leontio Archiepiscopo, ut temeritatem ejus hac pœna castigaret; reliquis verò Episcopis mulcta etiam indicta, sed leviori. Rem narrat Gregorius Turonensis his
verbis: *Directis viris religiosis, Episcopum in loco* Greg. Turon. l. 4. cap. 26.
restituit; dirigens etiam quosdam de Camerariis suis, qui exactis à Leontio Episcopo mille aureis, reliquos juxta possibilitatem condemnarent Episcopos. Et sic patris ultus est injuriam.

CAPUT XX.

Synopsis.

I. Sub secunda Regum nostrorum dynastia novum jus introductum est in Ecclesiam Gallicanam. Petitum illud ex collectione Isidori, quæ tum primùm prodiit.

II. Epistolæ veterum Pontificum Romanorum, quæ habentur in illa collectione, sunt prorsùs apocryphæ citra omnem controversiam.

III. Ea collectio tribuitur Isidoro Mercatori. Tribui autem non potest Isidoro Episcopo Hispalensi. Isidorum Episcopum Setubensem ejus auctorem facit Chronicon Juliani Toletani. Sed illud falsi suspicione laborat.

IV. Eodem tempore emerserunt Capitula Hadriani data Ingilramno Metensi Episcopo.

V. Jure illo novo statuitur nullum Episcopum posse judicari nisi in synodo convocata à summo Pontifice.

VI. Sed jus illud contrarium est antiquis canonibus & decretis Pontificum Romanorum. Huic novitati occasionem dedit Concilium Sardicense. Collectio tamen Hadriani non egreditur alibi limites à synodo Nicæna constitutos.

VII. Appellationem Episcopi damnati judicandam esse Romæ decernunt Capitula Hadriani. Explicatur canon Sardicensis de appellationibus. Tum indicatur innovatio adversùs sententiam ejus introducta.

VIII. Præterea præcipitur ut si fortè reus existimaverit judices sibi esse suspectos, in ejus arbitrio sit an velit à Romano Pontifice causam suam judicari, an verò à Primate Diœceseos. quod haustum est è canonibus Sardicensibus malè intellectis, itemque ex lege Gratiani.

IX. Capitula Hadriani & apocryphæ Pontificum Romanorum epistolæ, tametsi in honore haberentur apud Gallos, vim tamen legis non obtinebant, si constaret eas canonibus esse adversas. Probatur ex Hincmaro.

X. Præclara sententia Hincmari de auctoritate harum epistolarum. Concilia præ illis servanda.

XI. Canon quintus Sardicensis versus est in legem publicam regni. Probatur è libris Capitularium, & ex Hincmaro.

I. SUB secunda Regum nostrorum dynastia novum jus canonicum in Ecclesiam Gallicanam æquè ac in ceteras occidentis provincias introduci cœptum est, inventis eam in rem suppositittiis illis veterum Pontificum Romanorum epistolis, in quibus extant quamplurima constituta prorsùs adversa veterum canonum statutis. Editæ illæ fuerunt in collectione canonum quæ Isidoro Mercatori vulgò tribuitur, quam Riculfus Episcopus Moguntinus ex Hispania attulit in Galliam. Unde factum ut in Capitularibus Regum quamplurima loca descripta fuerint ex falsis illis epistolis.

II. Certum quidem est & omnino indu-
Vide Baluzii præfationem ad Ant. Augustinum §. 2. & seqq. bitatum ex sententia omnium virorum eruditorum, ac Baronii quoque & Bellarmini Cardinalium, eas epistolas veterum Pontificum, Clementis nimirum, Anteri, Evaristi,
Telesphori, Callisti, Julii, Damasi, & in Vide lib. 5. cap. 5.
universum omnes illas quæ tempora Siricii & Innocentii antecedunt, fabricatas fuisse ab hoc Isidoro. Quod colligitur non solùm ex barbarie sermonis ac inscientia antiquitatis, sed etiam ex magno discrimine quod intercedit inter disciplinam veteris Ecclesiæ & eam quæ in his epistolis continetur. Accedit Dionysii Exigui auctoritas: qui cùm in sua collectione canonum addiderit epistolas decretales Pontificum Romanorum, nullam tamen mentionem facit earum quæ in illa Isidoriana continentur. Ac tametsi Leo & Gelasius frequenter laudent epistolas prædecessorum suorum, nullam Isidorianarum mentionem faciunt.

III. Quærunt anxiè viri eruditi quisnam tandem homo fuetit Isidorus ille Mercator, cui

cui hæc compilatio tribuitur. Neque enim tribui potest Isidoro Episcopo Hispalensi, cùm ejus ætas multùm antecedat tempus istius collectionis, tum etiam quòd nitidior sit Isidori stylus quàm tota hæc epistolarum apocrypharum farrago. Existimabat Blondellus Isidorum hunc Mercatorem fuisse fratrem Eulogii Cordubensis; qui in Germaniam confugerat, vitandæ Sarracenorum immanitatis. Verùm huic conjecturæ repugnat ratio temporum. Isidorus enim ille vivebat anno DCCCL. cùm diù antè eam compilationem ex Hispania in Gallias attulisset Riculfus Episcopus Moguntinus. Si fides habenda esset Chronico Juliani Toletani, quod Parisiis editum est à clarissimo viro Laurentio Ramirezio, non laborandum esset de auctore hujus collectionis. Etenim juxta Chronici illius fidem Isidorus Mercator Episcopus Setubensis (quæ civitas nunc Xativa dicitur in Hispania) ope monachi cujusdam Benedictini operam dedisse dicitur huic compilationi & obiisse anno DCCCV. cùm annum ætatis ageret centesimum. Verùm Chronicon illud falsi suspicione laborat, uti diximus in capite V. libri III. §. II.

IV. Eadem tempestate emersit collectio LXXX. capitulorum (alii tamen LXXII. tantùm fuisse dicunt) sub nomine Capitulorum Hadriani Papæ, quæ data ab eo est Ingilramno Episcopo Metensi anno septingentesimo octuagesimo quinto. Ea autem excerpta est ex antiquis canonibus & genuinis Pontificum Romanorum epistolis, tum etiam ex legibus Codice Theodosiano comprehensis, vel potiùs ex breviario illarum legum. In his autem capitulis interdum nonnihil additur antiquis canonibus, interdum verò detrahuntur verba magni momenti, prout conducere visum est ad extollendam Romani Pontificis auctoritatem. Attamen tanta horum capitulorum dignatio fuit ut etiam frequenter descripta fuerint in Regum nostrorum Capitularibus; & iis usus est Isidorus Mercator in adornanda collectione epistolarum apocrypharum quas diximus.

V. Nunc penitiùs inspiciendum est quid novi juris invexerint hæ duæ collectiones quoad judicia canonica Episcoporum. Primùm enim illic statuitur nullum Episcopum posse judicari nisi in synodo à summo Pontifice convocata: *Nullus Episcopus, nisi canonicè vocatus, & in legitima synodo suo tempore apostolica auctoritate convocata, super quibuslibet criminibus pulsatus audiatur vel impetatur.* Hæc enim sunt ipsa verba capitis tertii collectionis Hadriani; unde sua exscripsit Isidorus Mercator sub nomine Julii Papæ. Hic autem Hadriani locus laudatur in secunda additione Ludovici Pii cap. XII.

VI. Jus illud novum adversatur canonibus Nicænis, Antiochenis, Africanis, Sardicensibus, & epistolis Innocentii, Leonis, Gregorii, & reliquorum Pontificum Romanorum: qui decernunt ut prima de criminibus Episcoporum cognitio habeatur à synodo provinciæ, quam Metropolitanus convocabit absque auctoritate Pontificis Romani. Occasionem autem huic novæ institutioni subministravit Concilium Sardicense, quod Episcopum deponi præcipit in Concilio ex delegatione Pontificis congregando; sed illud decernitur tantùm in casu appellationis, ad retractandum primum judicium. Eo autem consilio conditum est capitulum illud Hadriani ut tota dejiciendorum Episcoporum auctoritas ad apostolicam sedem devolvatur, adeo ut etiam prima causæ cognitio instituatur auctoritate Pontificis, & quod jure ordinario competit Episcopis, ex delegatione tantùm Pontificis fiat. Attamen in his quæ sequuntur collectio illa non egreditur limites à synodo Nicæna statutos. Nam in capitulis V. IX. XII. & XX. præcipitur ut primum judicium fiat ab Episcopis provinciæ: quod in executionem mitti debeat, si Episcopus damnatus apostolicam sedem non appellaverit. Descriptum autem est istud in additione quarta Ludovici Pii cap. VIII. & in libro VI. Capitul. cap. CCLXXXVII. itemque in libro VII. cap. CCXXXIV. & CCLXXV.

VII. Secundò ingens tentata est innovatio quoad Episcopum depositum provocantem ad apostolicam sedem. Hunc enim capitulum XX. præcipit à summo Pontifice judicari: *apud Romanæ sedis Pontificem judicetur.* Tum in XXIII. scriptum est *statuendum quod ipse censuerit.* quod telatum est in septimo Capitularium libro capp. CCXXXIV. & CCXXXV. In eo autem capite facta est fraus non contemnenda. Quippe id in legem perpetuam versum est quod antea conditio tantùm erat; hujus novæ institutionis colore quæsito ex canone Sardicensi, cujus tamen breviarium tantùm refertur, & ipsum procul aberrans à mente canonis. Nam Hadrianus primus in Epitome canonum quam anno DCCLXXIII. misit ad Carolum magnum, canonis tertii Sardicensis breviarium concepit his verbis: *Quod si damnatus appellaverit Romanum Pontificem, id observandum est quod ipse censuerit.* Et tamen canon ille Sardicensis, tametsi supremam Romano Pontifici auctoritatem tribuat si Episcopus appellaverit, ea nihilominus mente id constituit ut ea tantùm utatur ad judicandum an prima sententia confirmanda sit, an verò decernenda revisio. Quo casu causam remittere debet ad secundam synodum provinciæ, misso etiam Legato, si mittendum esse aliquem existimaverit. Porrò in Capitulis Hadriani omissa non est hæc pars canonis Sardicensis, potestas nimirum decernendi ut res in synodo judicatæ denuo examinentur; sed disjuncta est illicà materia qua de agitur, separatumque capitulum constituit. In capitulo enim XLII. extant verba epitomes Hadriani, sumpta ex canone septimo Sardicensi; quæ relata etiam sunt in libro VII. Capitul. cap. CCLXVII.

VIII. Tertiò præcipitur ut si fortè reus existimaverit judices sibi esse suspectos, in ejus arbitrio sit an velit à Romano Pontifice causam suam judicari, an verò à Primate Diœceseos; ut patet ex capite vigesimo hujus

collectionis, quod relatum est in septimo Capitularium libro capite CCXXXIV. Huic innovationi occasionem præbuerunt canones Sardicenses malè intellecti. Nam nonus & decimus permittunt ut causa Metropolitani judicetur apud Primarem Diœceseos, id est, apud Patriarcham, aut sedem Constantinopolitanam. Itaque collectio ista in diversum trahit mentem horum canonum, edicens ut Episcopi quibus Metropolitanus aliive Episcopi suspecti sunt possint causam suam deferre ad Primatem Diœceseos, id est, juxta mentem istius collectoris, ad antiquiorem Metropolitanum, aut ad sedem Romanam. Eidem innovationi occasionem quoque præbuit rescriptum Gratiani Imperatoris suprà relatum in capite undecimo hujus libri; quo tribuitur Episcopo accusato facultas appellandi ad Concilium quindecim Episcoporum, vel ad Episcopum Romanum, si suspectos sibi esse crediderit aut Metropolitanum aut reliquos judices. Verùm hæc lex deinceps obtinere non debet post receptos in auctoritatem canones Sardicenses; qui aliam regulam constituerunt quoad Episcoporum judicia, appellarique permiserunt à sententiis depositionis decretis in synodis; cùm è contrà lex Gratiani vetet ne is appellet à judicio synodi provincialis qui se ab ea judicari consenserit.

IX. Attamen observandum est honorem quidem habitum huic collectioni Hadriani & falsis Pontificum epistolis, adeo ut eis frequenter utantur Reges nostri in libris Capitularium, sed nihilominus eas vim legis non obtinuisse apud Gallos quando constabat eas esse adversas canonibus. Testatur id Hincmarus Remensis Archiepiscopus in opusculo LV. capitulorum, adversus Hincmarum Laudunensem Episcopum sororis filium scribens, qui ea collectione utebatur. Ait enim apertissimè Hincmarus de hac collectione Hadriani, eam sibi repugnare in plerisque capitibus, in aliis verò contrariam esse sacris canonibus. *De sententiis verò*, inquit, *quæ dicuntur ex Græcis & Latinis canonibus & synodis Romanis atque decretis Præsulum ac Ducum Romanorum collecta ab Hadriano Papa, & Engelramno Metensium Episcopo data, quando pro sui negotii causa agebatur, quàm dissona inter se habeantur, qui legit satis intelligit, & quàm diversa à sacris canonibus & quàm discrepantes in quibusdam ab ecclesiasticis judiciis habeantur.* Infrà: *De istis sententiis plena est terra, scilicet & de libro collectarum epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania allatum Riculfus Moguntinus Episcopus in hujuscemodi sicut & in Capitulis regiis studiosus obtinuit, & istas regiones ex illo repleri fecit.* Hincmar. in Opusc. cap. 24.

X. Quid autem de veterum Pontificum epistolis ipse sentiret, apertissimè ostendit eodem loco; tametsi scribere non audeat eas esse supposititias. Docet enim ex Innocentii, Leonis, & Gelasii receptis decretis accuratè servanda esse ea quæ in canonibus Conciliorum præscribuntur; à quibus tamen discederetur, si varia capita controversis illis epistolis comprehensa servarentur quæ sunt adversa canonibus; qui posteriores cùm sint iis epistolis, illis utpote prioribus derogare censendi sunt. Unde tandem orationem suam hac definitione concludit, honorem quidem iis epistolis deberi ob dignitatem auctorum quorum nomina præferunt, sed Concilia servanda, quorum decreta universalis Ecclesia & sedes apostolica custodit. *In hac discretione*, inquit, *ut præmissi ex verbis Gelasii, suscipe ad instructionem illas epistolas quas beatissimi Papæ diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum patrum consolatione dederunt legendas venerabiliter; & serva sacra Concilia, quæ sedes apostolica & omnis sequitur Ecclesia, inviolabiliter.* Hincmar. cap. 25.

XI. At licèt in libris Capitularium descripta fuerint Capitula Hadriani, tamen in eisdem scriptus quoque est canon quintus Sardicensis, ut vim legis in regno obtineat quoad negotia ecclesiastica; eoque solo utebatur Ecclesia Gallicana, ut testatur Hincmarus. Hæc sunt verba Capitularium. *Ut judicatus Episcopus ad apostolicam sedem, si voluerit, appellet. Ex Concilio Sardicensi titulo quinto. Quòd si appellaverit, in cathedra ipsius alter non ordinetur.* Lib. 7. Capitul. cap. 325. quæ verba transcripta sunt è Breviario Ferrandi Diaconi tit. LIX. & LX. In eisdem Capitularibus descripta est pars illa epistolæ Leonis primi ad Episcopos Mauritaniæ Cæsariensis qua eorum judicio committit causam Lupicini Episcopi. In universum autem reliqua capitula sic accipienda sunt ut istis nequaquam derogetur, quemadmodum probavimus ex Hincmaro. Is autem nomine Caroli Calvi Imperatoris scribens ad Joannem VIII. Pontificem Romanum, quinam sit canonum Sardicensium sensus aperit in capite undecimo illius epistolæ; cujus verba suprà relata sunt in hoc libro. Tum capite XIX. docet eam fuisse praxim sui seculi, eamque semper observatam fuisse in hoc regno. *Hæc itaque transalpinis Ecclesiis*, inquit, *earumque rectoribus à sede apostolica de appellatione Episcoporum ad sedem apostolicam ante longissimæ ætatis annos usque ad nostra tempora servata & à decessoribus ac prædecessoribus eorum secuta & executa fuerunt.* Quod eò faciliùs is credet qui observaverit canones Nicænos, Antiochenos, & Sardicenses fuisse descriptos in codice canonum quo Ecclesia Romana utebatur ævo Caroli magni, quem Hadrianus primus misit ad hunc Principem. In epistola verò quæ præfixa est huic codici Hadrianus Carolum hortatur ad observationem horum canonum. *A lege nunquam discede*, inquit, *hæc observans statuta.* Unde Leo quartus scribit Episcopos judicari secundùm regulas à canonibus præscriptas.

CAPUT XXI.

Synopsis.

I. Gregorius quartus causas Episcoporum audiri jubet à Primate Diœceseos; sed judicium tamen peragi prohibet; quod sibi reservat, vel Legatis in provinciam mittendis.

II. Leo quartus statuit Episcopum damnari non posse nisi à duodecim, nisi si Papam appellaverit. Quo casu nemo potest sententiam pronuntiare adversùs eum.

III. Hæ constitutiones contrariæ erant canonibus. Ostenditur autem in quo adversarentur canonibus.

IV. In Gallia tamen Episcopi deponebantur in synodo provinciali, non invitis Pontificibus Romanis.

V. Probatur ex Nicolao primo, qui ait sedem apostolicam eum habere debere pro damnato qui judicio Episcoporum fuerat damnatus. At si dejectus appellaverit apostolicam sedem, tum recipi eum posse in communionem, postquam causa fuerit examinata in synodo. Referuntur verba Nicolai.

VI. Agnovit Nicolaus inesse synodis provinciarum legitimam auctoritatem ad deponendos Episcopos, neque necessariam esse delegationem summi Pontificis. Probatur ex epistola ejus ad Salomonem Regem Britonum.

VII. In Concilio Triburiensi statutum est ut Episcopus nonnisi à duodecim Episcopis deponatur, nempe in synodo provinciali.

I. GREGORIUS dein quartus infringere conatus est auctoritatem canonum Sardicensium anno DCCCXXXV. & judiciorum ordinem præscribere quoad Episcopos, arrepta occasione quadam opportunissima. Aldricus Cenomanensis Episcopus ad eum provocaverat ante sententiam Episcoporum provincialium, qui neque litis instructione neque judicio supersedere volebant. Præcipit itaque Gregorius Pontifex ut causa ejus audiatur à Primate Diœceseos; sed judicium tamen peragi prohibet; quod sibi reservat, vel Legatis suis in provinciam mittendis. Constitutio autem hæc versa fuit à Gregorio in legem generalem, scripta videlicet epistola ad Episcopos Galliæ, Germaniæ, & Europæ, quæ extat integra in secundo tomo Conciliorum Galliæ; ejus autem excerpta extant apud Ivonem in Decreto & apud Gratianum 2. q. 6. Hæc sunt verba Gregorii: *Liceat illi post auditionem Primatum Diœceseos, si necesse fuerit, nos appellare, & nostra auctoritate, aut ante nos, aut ante Legatos nostro ex latere missos, juxta patrum decreta suas exercere atque finire actiones; nullusque illum ante hac judicet aut judicare præsumat.*

Vide Baluzii præfat. ad Ant. Augustin. c. 7.

II. Eam constitutionem imitatus est Leo quartus anno DCCCXLIX. ad Episcopos Britanniæ scribens. Ait enim Episcopum damnari non posse nisi à duodecim Episcopis, nisi si Papam appellaverit. quo casu nemo potest sententiam pronuntiare adversùs eum. *Si Episcopus*, inquit, *suam causam in præsentia Romanæ sedis Episcopi petierit audiri, nullus super illum finitivam præsumat dare sententiam; sed omnino eum audiri decernimus.* Refertur hic locus à Gratiano 2. q. 4. cap. *Nullam.* Epistola verò extat integra in tomo tertio Conciliorum Galliæ.

III. Hæ duæ constitutiones Gregorii quarti & Leonis quarti contrariæ erant canonibus in duobus capitibus. Tum ex eo quòd jubent ut si Episcopus accusatus appellet à synodo provinciæ ante judicium, vel si primam causæ suæ cognitionem à Romano Pontifice suscipi postulet, litis instructione supersedeatur donec Papa statuerit quid sequendum sit. Tum etiam ex eo quòd arbitrio ejus reservant an Episcopus in urbe Roma judicandus sit, an verò dimittendus in provinciam, illic judicandus coram Legatis apostolicæ sedis. Quod sumptum est ex more usurpato à Gregorio magno; qui tamen Gallias & Africam distinguebat ab aliis provinciis, & cum eis diverso prorsùs modo se gerebat quàm cum aliis.

IV. Galli tamen ea tempestate contraria Gregorio quarto & Leoni quarto usurpabant quoad jus appellationum. Nam quoad primam causæ cognitionem dubium non erat quin Episcopi ad synodum à Principe evocati possent deponere Episcopum. Quin & ipsi quoque Pontifices novarum quas diximus constitutionum auctores, aut eorum successores, nunquam contradixerunt huic auctoritati; tametsi jam tum vulgata essent Hadriani primi Capitula & apocryphæ Pontificum Romanorum epistolæ ab Isidoro Mercatore collectæ. Sanè res ista probari potest ex adductis Gregorii quarti & Leonis quarti constitutionibus, qui ei Episcoporum auctoritati non derogant nisi in casu appellationis. Sed præterea idipsum probari potest ex duobus locis Nicolai primi valde illustribus.

V. Primus petitur ex causa Ebbonis Archiepiscopi Remensis. Anno DCCCXXXV. Ludovicus Pius Imperator synodum apud Theodonis-villam convocavit, cui interfuere octo Archiepiscopi & Episcopi triginta quinque; in qua Ebbo dejectus est. Quippe crimen suum confessus fuerat, partes nimirum Lotharii secutum se esse adversùs Ludovicum patrem, istum verò exauctorasse prætextu pœnitentiæ publicæ. Cùm autem is post dejectionem suam Romam profectus esset, à Sergio in communionem receptus non est. Unde Nicolaus sumit occasionem scribendi sedem apostolicam eum habere debere pro damnato qui judicio Episcoporum fuerat damnatus, juxta constitutum canonis quinti Nicæni, quem laudat. At si dejectus appellaverit apostolicam sedem, tum recipi eum posse in communionem Ecclesiæ, postquam causa fuerit examinata in synodo. Unde colligitur appellatione ad apostolicam sedem suspensum non fuisse effectum sententiæ à primis judicibus

latæ, quoad depositionem nimirum & privationem communionis episcopalis, tametsi suspenderetur quoad ordinationem alterius Episcopi in loco dejecti. Magni autem momenti sunt verba Nicolai, quæ sic habent in epistola ejus ad synodum Suessionensem: *Porrò si quispiam sedem apostolicam per Sergium sanctæ memoriæ Papam Ebbonem quondam Archiepiscopum indignum clericali communione sanxisse perhibet, noverit quoniam talem sedes apostolica debuit Ebbonem, donec synodali ejus examine causa discuteretur, habere qualem ab aliis habitum non ignorabat.* Infrà: *Donec igitur auctoritate sua super hujuscemodi pusillanimitate aut contentione aut alio quolibet vitio examinatio vel dijudicatio proveniret, apostolica sedes nihil agere debuit nisi quod egit, videlicet ut ab aliis abjectum ipsa nequaquam indiscusse susciperet; præcipuè cùm prædictus Ebbo, non quasi pro depositione sua queritans, vel legitimè restitui volens examine præcedente, sedem apostolicam appellaverit, -------- à qua, jam reprobatus ab aliis, meritò debuit reprobari donec supplex ab ea sese canonicè posceret adjuvari.*

VI. Secundum caput quod ex epistolis Nicolai primi colligitur hoc est, agnovisse illum inesse synodis provinciarum legitimam auctoritatem ad deponendos Episcopos, neque necessariam esse delegationem summi Pontificis. Quod colligitur ex epistola ejus ad Salomonem Regem Britonum scripta. Monet ergo Regem illum depositionem Episcoporum illius provinciæ, qui se simoniacos esse confessi erant, & ob hoc ipsum ab aliis Episcopis jubente Salomone depositi fuerant, validam non esse, quòd à duodecim Episcopis peracta non esset, ac præterea quòd ei peragendæ defuisset Metropolitanus. Addit verò Leonem quartum & Benedictum tertium prædecessores suos nihil aliud exegisse, ad hoc ut judicium adversùs Episcopos Britonum rectum esset & legitimum, quàm ut duodecim Episcopi adessent in synodo: *Quorum vestigia & ego quoque secutus eadem censui, imo & censeo, nec ullam posse Episcopos sui honoris suscipere jacturam quos non constat fuisse à duodecim Episcopis, præsente primamque sententiam Metropolitano Episcopo obtinente, cùm examinarentur, auditos.* Verum ea quæ sequuntur magis urgent. Regi enim imperat ut Metropolitanum Turonensem conveniat, ejusque judicium expetat, ac propterea ad synodum mittat Episcopos Britonum, qui sunt Ecclesiæ Turonensis suffraganei. Quo casu, nimirum postquam accusati fuerint examinati coram Metropolitano *& integro numero collegarum, id est, duodecim Episcoporum celebrato conventu*, & ipsi legitimè deponi poterunt, & alii Episcopi in eorum loco ordinari. Quia tamen intelligebat ægrè consensurum Salomonem ut Episcopi accusati Cæsarodunum Turonum mitterentur, quòd is eum Metropolitanum Britanniæ præesse nollet, Romanum iter aperit, ubi causam ait definitum iri postquam ii auditi fuerint quorum interest. Hanc autem Nicolai epistolam in Decreto suo transcripsit Gratianus 3. q. 6. cap. *Hac quippe.*

VII. Germanos quoque ipsos incessit cupido retinendi vetustam consuetudinem deponendi Episcopos in suis synodis, ita tamen ut à duodecim Episcopis judicarentur; ut constat ex canone decimo Concilii Triburiensis, quod anno DCCCXCV. habitum est: *Statutum est in hac sancta & universali synodo ut nullus Episcopus deponatur nisi à duodecim Episcopis.*

CAPUT XXII.

Synopsis.

I. Episcopi Gallicani contendebant supersedendum non esse depositione, tametsi appellatio interposita esset ante judicium.

II. Hac Gallicanorum regula probatur ex controversia quæ inter eos & Hadrianum secundum exarsit in causa Hincmari Episcopi Laudunensis, qui ante judicium appellavit summum Pontificem, petiitque supersederi judicio. Notatur auctor tractatus De delicto communi.

III. Id unum contendebat Hadrianus, judicandam esse appellationem parte utraque audita. Nihil verò aliud prohibet quàm ne quis pendente appellatione ordinetur in loco dejecti.

IV. Synodus Duziacensis ad Hadrianum rescribens se tuetur auctoritate canonum Sardicensium.

V. Si causam retractari jubeat Pontifex, existimabant Galli eam retractari debere in provincia. Cui regulæ adhæret Hadrianus.

VI. Magni momenti est hæc Hadriani adhæsio. Quippe canonum Sardicensium & Africanorum auctoritatem inviolatam præstat; ac præterea duas illas Gallorum regulas, suprà propositas, certas esse evincit. Referuntur ipsa Hadriani verba ex epistola ad Carolum Calvum.

VII. Sergius Papa causam Ebbonis Archiepiscopi Remensis retractari jussit in provincia coram Legatis sedis apostolicæ. Probatur ex epistola synodi Tricassinæ ad Nicolaum primum.

VIII. Utraque Gallorum regula probatur etiam auctoritate Hincmari in epistola ad eundem Nicolaum.

I. ECCLESIA Gallicana robustè libertatem suam illa ætate retinuit quoad caput appellationum. Primùm enim contendebant Episcopi Gallicani appellationem interpositam ante judicium ab Episcopis provinciæ latum non esse ejus momenti ut interim supersedendum foret instructione litis aut pronuntiatione sententiæ, & per consequentiam, privatione communionis episcopalis, tametsi alterius Episcopi ordinatione supersederetur.

II. Hanc eorum fuisse regulam discimus ex controversia quæ inter Hadrianum secundum & Episcopos Gallicanos exarsit in causa Hincmari Episcopi Laudunensis. Depositus is fuit in Concilio Duziacensi decem provinciarum anno DCCCLXXI. tametsi ante judicium appellasset summum Pontificem, petiissetque ut interim supersederetur judicio. Ea porrò Epis-

copis illis mens non erat ut appellationis prosecutionem prohibere voluerint, quemadmodum existimat is qui tractatum scripsit *De delicto communi*; sed depositionem judicare volebant pendente appellatione. Sanè acta aiunt: *Salvo in omnibus judicio sedis apostolicæ.* Hadrianus verò eis exprobrat hanc præcipitationem, contenditque supersederi debuisse instructione litis post appellationem. Depositionem præterea confirmaturum se negat donec Hincmarum Laudunensem & accusatorem ejus audiverit in plena synodo; *in præsentia nostra*, inquit, *& totius sedis Romanæ synodali collegio.* Hæc sunt ejus verba in epistola XXVII. quæ data est ad Episcopos synodi Duziacensis: *Tamen, sicut ipsius Concilii actionibus legitur, quoniam salvo in omnibus judicio sedis apostolicæ illum ab Episcopis fuisse judicatum asseritis, nos, non aliqua contra quoslibet commoti invidia, nec alterius culpam in alterum retorquere cupientes, volumus & auctoritate apostolica, nullius partis favorem aut obsequium sed rei gestæ veritatem magis invenire cupientes, jubemus ipsum Hincmarum Laudunensem Episcopum vestra fretum potentia ad limina sanctorum Apostolorum nostramque venire præsentiam. Quo sanè veniente, veniat pariter accusator idoneus, qui nulla possit auctoritate legitima respui. Et tunc in præsentia nostra & totius sedis Romanæ synodali collegio causa illius prudenti ventilata examine, ac diligenter inquisita, secundum Deum & sacrorum canonum constitutiones spiritu Dei prolatas sine protelatione aliqua finietur.*

III. Revera tamen latæ sententiæ connivet Hadrianus, id unum contendens, judicandam esse appellationem utraque parte audita; nihil verò aliud prohibet quàm ne quis ordinetur in loco dejecti donec judicata fuerit appellatio. *Quia cùm clamaret in synodo*, inquit Hadrianus, *se ad sedem apostolicam velle incunctanter venire atque in præsentia ejus pro objectis sibi ab adversario criminibus respondere, damnationis in eum non erat proferenda sententia.* Infrà: *Unde quousque causa illius, sicut prætulimus, fuerit iterum refricata atque finita, alter Episcopus in ipsa Laudunensi Ecclesia nullatenus ordinetur.*

IV. Huic Hadriani epistolæ respondens synodus Duziacensis canonum Sardicensium auctoritate se tuetur; ut patet ex eorum epistola, in qua aiunt abstineri potuisse ab hac excusatione quam mittunt, si is qui Hadriano erat ab epistolis diligenter inspexisset acta synodi in loco quem indicant. *Nunc nobis non esses necessarium excusare*, inquiunt, *si is quem nobis jussistis rescribere ad locum in gestorum synodalium serie legisset quòd ibi, antequam damnationis in Hincmarum proferretur sententia, scriptum est ita:* * *Tunc lecta sunt in synodo ab Adalgario Diacono sententia canonum, ita eo dicente: Sardicenses canones decreverunt ut si aliquis Episcopus judicatus &c.*

* In actis Concilii Duziacensis c. 10.

V. Cùm itaque Rex Carolus Calvus & Episcopi Gallicani summopere urgerent observationem canonum Sardicensium, temperamento eo utitur Hadrianus quo utrorumque juribus consulitur. Unde quoque elicienda est secunda Gallorum regula, nimirum in casu appellationis, si summus Pontifex velit causam retractari, judicandam esse illam in provincia. Cui regulæ adhæret Hadrianus in epistola ad Carolum; in qua mentem ei suam aperit, postquam Episcoporum Gallicanorum ultimas literas expenderat. Ait ergo æquum esse ut quandoquidem Laudunensis Episcopus appellavit apostolicam sedem, spatium habeat accedendi ad eam, ubi ipsi ostendentur epistolæ & acta adversus eum missa. Quòd si postquam acta cum eo communicata fuerint, pertinaciter contenderit se injustè esse damnatum, tum Papam jussurum ut causa retractetur in provincia, vel à judicibus electis, vel à synodo coram Legatis summi Pontificis, ita tamen ut interim Laudunensis restitui non possit episcopali ordini.

VI. Hic locus magni momenti est, tum ex eo quòd canonum Sardicensium & Africanorum auctoritatem inviolatam præstat, tum etiam quòd duas Gallorum regulas suprà propositas certas esse evincit. Hæc sunt verba Hadriani: *Sed quia non satis idonea videntur & matura nostris & huic sanctæ sedi condigna*, id est, gesta synodalia habita contra Hincmarum, *donec ad hanc sanctissimam & apostolicam quam appellavit sedem spatium habeat veniendi, ideo veniat; & ostensis sibi literis quas nobis misistis, & libello continenti seriem synodi, libellulo etiam cleri & plebis Laudunensis proclamationem continenti, si adhuc justam putaverit habere proclamationem, asserens se injustè damnatum, tum electis judicibus, non tamen eo priùs in gradu restituto, aut ex latere nostro directis Legatis cum auctoritate nostra, refricentur quæ gesta sunt, & negotia in qua orta sunt provincia canonicè terminentur. Quòd si venire detrectaverit, clareat quòd idem ipse dederit locum damnationis in semetipsum: nec sacer ordo differendo moram patiatur vel detrimentum.*

Epist. 29 Hadr. 2 ad Carolum Regem.

VII. Ad majorem autem probationem hujus secundæ regulæ Episcoporum Gallicanorum, causam videlicet in provincia retractandam fuisse si summus Pontifex appellationem admitteret, adseram exemplum Ebbonis Archiepiscopi Remensis. Fuerat is depositus anno DCCCXXXV. ut suprà retuli. Undecim verò pòst annis Imperator Lotharius, odio adversùs Carolum Regem fratrem suum, à Sergio Pontifice rescriptum impetravit, quo causa Ebbonis retractari jubebatur. ac tametsi magna esset ejus gratia, quòd Roma ejus imperio pareret, nihil tamen aliud obtinuit quàm ut negotium in provincia retractaretur coram Legatis quos Sergius apud urbem Treverensem missurus erat ad Imperatorem. Sanè Ebbo dein abstinuit à prosecutione hujus negotii. Sed hanc delegationem factam esse docet epistola synodi Tricassinæ ad Nicolaum primum scripta anno DCCCLXVII. qua eum synodus certiorem fecit eorum quæ acta fuerant in causa Ebbonis. *Lotharius Imperator*, inquit synodus, *epistolas à Sergio Papa exegit pro refricando judicio de Ebbonis abjectione, quasi discordia esset in Remensi Ecclesia pro ejus ordinatione. Unde idem Papa Domno Carolo, sed & Guntbaldo Archiepiscopo, & eidem Hincmaro literas misit, ut cùm post diem sanctæ resurrectionis Missos suos in servitium Imperatoris mitteret, Treviris cum Episcopis ad hanc discordiam sopiendam convenire studerent.*

VIII. Ad probandam autem utramque

regulam utar etiam teſtimonio Hincmari ad Nicolaum Papam ſcribentis. *Hinc juxta Sardicenſe Concilium*, inquit, *ſummus primæ & ſanctæ ſedis Romanæ Pontifex pro examinis renovatione ad ſe reclamantis & refugientis cum ſua clamatione dejecti provincialis Epiſcopi non ſtatim ſingularitate privilegii & auctoritatis ſuæ reſtituit, ſed remittens eum ad provinciam ubi cauſa patrata fuerat, ——— aut finitimis Epiſcopis dignatur ſcribere, aut è latere ſuo mittit qui habentes ejus auctoritatem præſentes cum Epiſcopis judicent, & diligenter cauſam inquiſitam definiant.*

Ap. Flodoard. lib. 3. hiſt. Rem. c. 23.

CAPUT XXIII.

Synopſis.

I. Contendebant præterea Epiſcopi Gallicani appellari non poſſe à judicibus electis, etiamſi ii electi eſſent poſt appellationem. Ei Gallorum deſiderio contradixit Nicolaus primus in cauſa Rothadi Epiſcopi Sueſſionenſis. Narratur hiſtoria depoſitionis Rothadi.

II. Dejectionis ejus certior factus Nicolaus excanduit, præſertim quòd intelligeret ordinatum fuiſſe in loco ejus Epiſcopum, ſpreta appellatione. Itaque ad Hincmarum ſcripſit, non occultis doloris indiciis, adeo ut ſuſpenſionem à divinis intentaverit.

III. Synodi acta confirmaturum ſe negat Nicolaus donec Rothadus fuiſſet auditus. Tum iraſcitur ob depoſitionem Rothadi peractam poſt appellationem. Scribendum autem fuiſſe ad ſummum Pontificem, tametſi appellatum non fuiſſet, ut cognoſci poſſet an is cauſam retractari vellet, quod contrarium eſt canoni Sardicenſi.

IV. Canones violatos ait ex eo capite quòd Epiſcopus in loco Rothadi fuerit ordinatus poſt appellationem. Epiſcopi verò excipiunt eum poſt appellationem expetiiſſe judicium Epiſcoporum. Quid dein actum à Nicolao.

V. Temperata fuit excandeſcentia Nicolai. Poſtulat ut aut Epiſcopi Rothadum reſtituant, aut aliquos Romam mittant queis coram judicium renovari poſſit apud ſedem apoſtolicam.

VI. Hinc occaſionem ſumpſit Hincmarus ſcribendi celebrem illam epiſtolam ad Nicolaum; in qua evulgantur quinque arcana Epiſcoporum Gallicanorum quoad depoſitionem Epiſcoporum. Explicantur regulæ illæ.

VII. Pallium interdum tribuebatur Epiſcopis, tametſi Metropolitani non eſſent. Hi verò contendebant ſibi quoque competere privilegium exemptionis à juriſdictione ſynodorum. Verùm exemptio illa non derogabat auctoritati ſynodorum. Pallium autem concedi nemini poterat, ob exemptionem illam, abſque conſenſu Regis & Epiſcoporum Gallicanorum.

VIII. Gregorii igitur quarti & Leonis quarti conſtitutiones in uſum receptæ non erant in Gallia, cùm id quod diu antè ab eis conſtitutum fuerat in gratiam omnium Epiſcoporum, ab Hadriano tribuatur Actardo Epiſcopo Nannetenſi tanquam privilegium, ratione Pallii.

IX. Magni momenti ſunt verba Hincmari ex quibus quinque illæ Gallorum regulæ colliguntur.

X. Galli pervicaciter contendunt appellari non poſſe à judicibus electis, contrà tendente Nicolao Papa. Mirabile temperamentum Hincmari.

XI. Ruituram prorſus eccleſiaſticam diſciplinam ſcribit ad Nicolaum Hincmarus ſi ſententia adverſus Rothadum à judicibus electis lata infringatur.

I. PRÆTER duas regulas Epiſcoporum Gallicanorum à nobis propoſitas capite ſuperiori, tertia quoque prorsùs animosè propugnabatur à noſtris, non poſſe nimirum Epiſcopum damnatum provocare à judicibus electis, tametſi ii electi eſſent poſt appellationem interpoſitam ad ſedem apoſtolicam. Sed fatendum eſt ſummos Pontifices ſe ad hanc regulam non accommodaſſe, licèt alias devoraſſent. Contrà Nicolaus primus ei apertè contradixit in cauſa Rothadi Epiſcopi Sueſſionenſis. Varia ei crimina objecta fuerant in ſynodo habita in Convicino villa propter Sylvanectum anno DCCCLXIII. in primis verò depoſitum ab eo Preſbyterum injuſtè, diſſipata bona Eccleſiæ, oppigneratum calicem aureum, ſpretas Metropolitani monitiones. Cùm autem in eo res eſſet ut ſententia jamjam in eum ferenda eſſet, provocavit ad ſedem apoſtolicam, prorogarique tantiſper judicium obtinuit donec ipſe Romam acceſſiſſet. Interim ſchedulam porrexit nonnullis Epiſcopis ſynodi, eorum opem implorans. quam ſchedulam ſic interpretatus eſt Hincmarus quaſi Rothadus ad judices electos provocaret. Itaque Rex ſynodum tranſtulit ab ſuburbium Sueſſionenſe; ubi accuſator quoque ſex Epiſcopos elegit, quos judices eſſe cupiebat. Epiſcopi verò ad quos Rothadus ſcripſerat, tum etiam ſex qui ab accuſatore electi erant, eum deponunt, ac ſtatim Epiſcopum alium in loco ejus ordinant. Ipſe verò in exilium pulſus, in monaſterium projectus eſt.

II. Dejectionis ejus certior factus Papa Nicolaus excanduit; præſertim cùm intelligeret ordinatum fuiſſe in loco ejus Epiſcopum, ſpreta appellatione. Statim itaque ad Hincmarum ſcribit ut famæ & ſedi ſuæ Rothadum reſtituat intra ſpatium triginta dierum poſtquam hanc epiſtolam receperit; vel ſi ſententiam exiſtimet eſſe juſtam, aut ipſe Romam veniat, aut Legatum mittat, ut jus partium agnoſcere Pontifex poſſit. Quòd ſi obedire contempſerit Hincmarus, eum Nicolaus à *Miſſarum ſolemniis celebrandis* ſuſpendit.

Vide Baluzii præfat. ad Ant. Auguſtin. c. 8.

III. Interim ſynodi Sylvanectenſis acta Romam deferuntur ab Odone Epiſcopo Belvacenſi; quæ confirmaturum ſe negat Pontifex (id enim poſtulabatur) donec auditus fuiſſet Rothadus. In epiſtola autem ſcripta ad ſynodum ſignificat graviſſimam offenſionem ſibi concitatam eſſe ex eo quòd Rothadus depoſitus ſit nulla ratione habita appellationis ab eo interpoſitæ ad ſedem apoſtolicam. Ait verò ſecundùm canones Sardicenſes permiſſam eſſe appellationem, ac tametſi Rothadus non appellaſſet, eam tamen juxta canones illos in-

cubuisse necessitatem ut ad summum Pontificem scribendum fuerit, quò sciri ac cognosci posset an is causam retractari vellet ac judices ea de causa dare. Sed heic obiter adnotandum est Nicolai mentem in hac ultima clausula contrariam esse canoni Sardicensi, qui necessitatem synodo non imponit mittendi acta ad summum Pontificem, nisi in casu appellationis, ut dein ipse judicare possit an judicium sit renovandum.

IV. In epistola verò XIX. ad Hincmarum manifestè peccatum esse ait ab Episcopis adversùs canones, eò quòd post appellationem Rothadi alium Episcopum in loco ejus ordinaverant. Et quoniam Episcopi excipiebant eum post appellationem ad sedem apostolicam Episcoporum judicium expetiisse, reponit Nicolaus ex Rothadi ore intelligendum esse quænam ipsi mens tunc fuerit. Quamobrem eis præcipit ut duo vel tres ex ipsis veniant ad sedem apostolicam, vel vicarios suos mittant, Rothadumque adduci faciant, ut partium jura intelligi possint. quòd si intra triginta dierum spatium à die receptionis hujus epistolæ paritum non fuerit, eos suspendere se ait *à Missarum solemnius celebrandis.* Declarat autem se, si illi moras nectant, ad Rothadi absolutionem processurum. *Ipsum quidem Rothalum à nobis*, inquit, *apostolica sedis more à damnationis vinculo fore solvendum.* Ut autem Episcopos in partes trahat, eorum quoque interesse ait ut negotium illud ea ratione terminetur. privilegia enim apostolicæ sedis multùm valere ad propulsandas injurias quas Episcopis fortè inferri contingit. quod enim nunc Rothado accidit, posse statim unicuique eorum evenire. Adseram autem ipsa verba Nicolai : *Privilegia sedis apostolica tegmina sunt, ut ita dicam, totius Ecclesia catholica. Privilegia inquam hujus Ecclesia munimina sunt circa omnes impetus pravitatum. Nam quod Rothado hodie contigit, unde scitis quòd cras cuilibet non eveniat vestrum? Sic Apostolus admonet dicens : Qui putat se stare, videat ne cadat. Quod si contigerit, ut verbis utamur propheticis, ad cujus, rogo, confugietis auxilium?*

Epist. 32. ad Episc. syn. Sylvan.

V. Ex hac porrò epistola constat temperatam jam tum fuisse excandescentiam Nicolai ; qui paulò commotior Rothadum restitui jusserat, scripta ad Hincmarum epistola, quòd dejici non potuisset pendente appellatione. Nam in posteriore ista ad Episcopos synodi Sylvanectensis, quæ scripta non est imprudenter, sed post maturam deliberationem, declarat non cogitare se de restituendo Rothado nisi postquam constiterit nolle eos Romam accedere aut vicarios mittere pro retractanda ejusdem Episcopi causa.

Itaque post epistolas Nicolai ad synodum, ad Regem, & ad Hincmarum scriptas Rothadus monasterio egredi jussus est. Papa verò ad eum dein scripsit ut si se non existimet habere bonam causam, abstineat à profectione in Urbem. se enim Episcopis scripsisse gratam sibi fore restitutionem ejus, si ipsi ita censuerint, vel aliquos ex ipsis Romam mittant queis coram judicium renovari possit apud sedem apostolicam.

Nicol. ep. 34. ad Rothadum.

VI. Hinc occasionem sumpsit Hincmarus scribendi ad Nicolaum eam epistolam quæ apud Flodoardum extat in libro III. historiæ Remensis cap. XIII. in qua evulgantur quinque arcana Episcoporum Gallicanorum quoad depositiones Episcoporum. Primùm enim docet synodis comprovincialibus juxta canones Nicænos & aliorum Conciliorum ac decreta Pontificum Romanorum competere jus definiendi omnes caussas Episcoporum vel clericorum, neque necessarium esse ut ob eas summus Pontifex adeatur. Tum si quid dubietatis emerserit in judiciis Episcoporum, id est, si ea causa incidat quæ definita non sit in canonibus, & quæ propterea definiri nequeat in synodo unius vel plurium provinciarum, accedendum esse ad divinum oraculum, id est, ad sedem apostolicam. Tertiò Episcopum, postquam depositus fuerit, appellare posse, si velit, Episcopum Ecclesiæ Romanæ ; id est, ejus appellationem admitti non posse ante quàm judicatus sit & à gradu suo dejectus in synodo provinciali, juxta Concilium Sardicense. Tum verò renovandum esse judicium, si Romanus Episcopus jusserit renovari. Quartò appellari prorsùs non posse à sententia Episcoporum quos judices elegerint accusator & reus. Quintò Metropolitanos qui Pallium à summo Pontifice receperunt judicandos non esse ab Episcopis provincialibus absque auctoritate sedis apostolicæ, quemadmodum à Leone Papa decretum est. Axioma illud non receptum erat absolutè in Gallia, ut adnotatum est superiùs quum relata sunt exempla Metropolitanorum dejectorum. Veruntamen certum est potuisse Papam, si ita existimaret, sibi reservare judicium Metropolitanorum ; ut suprà vidimus factitatum à Cælestino, Leone, & Hilaro. At Hincmarus, ut satis Pontifici faceret, & ut sibi, qui Metropolitanus erat Remensis, patrocinaretur, regulam illam invehere conatus est.

VII. Interdum autem Episcopis, contemplatione meritorum, Pallium à sede apostolica tribuebatur, tametsi illi non essent Metropolitani. Hi verò contendebant sibi quoque competere privilegium exemptionis à jurisdictione synodorum ; ut patet ex Theodulfo Aurelianensi Episcopo, qui sub Ludovico Pio depositus fuit. Ait enim :

Solus illud opus Romani Præsulis extat,
Cujus ego accepi Pallia sancta manu.

Attamen si penitiùs introspiciamus privilegium quod unà cum Pallio Hadrianus secundus concessit Actardo Episcopo Nannetensi anno DCCCLXVIII. facilè deprehendemus illud coërceri ad casum appellationis vel recusationis, exemptionem verò illam non derogare auctoritati synodorum. Præterea concedi Pallium nemini poterat absque consensu Regis & Episcoporum Galliæ, ob exemptionem illam à jurisdictione. Hæc sunt Hadriani verba ad eundem Actardum Episcopum Nannetensem : *Nullus Metropolitanorum antistitum vel ceterorum Episcoporum in controversia criminus, si sedem appellaveris apostolicam, vel ejus speciali expetieris audiri vel discuti fortassis examine, præsumat de te proferre*

non noſtro præmiſſo decreto judicium ; ſed apoſtolicæ ſedis tantùm reſerveris examinandus vel judicandus incunctanter arbitrio.

VIII. Ceterùm ex his Hadriani verbis petitur validiſſimum argumentum ad probandum conſtitutiones Gregorii quarti & Leonis quarti receptas tum non fuiſſe in Gallia ; cùm id quod triginta antè annis conſtitutum fuerat in gratiam omnium Epiſcoporum, nimirum ut ſi ſedem apoſtolicam appellaverint, eorum judicio ſuperſedeatur, nunc ab Hadriano tribuatur Actardo ut privilegium, contemplatione Pallii.

IX. Magni autem momenti ſunt verba Hincmari ex quibus quinque illæ regulæ colliguntur, ideoque operæ pretium fuerit ea referre. *I. Abſit enim à nobis ut privilegium primæ & ſummæ ſedis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Pontificis pro ſic parvo pendamus ut controverſias & jurgia tam ſuperioris quàm etiam inferioris ordinis, quæ Nicæni & ceteri ſacrorum Conciliorum canones & Innocentii atque aliorum ſanctæ Romanæ ſedis Pontificum decreta in ſynodis provincialibus à Metropolitanis præcipiunt terminari, ad veſtram ſummam auctoritatem fatigandam ducamus. II. At ſi fortè de Epiſcopis cauſa nata fuerit unde certa & expreſſa in ſacris regulis non habeamus judicia, & ob id in provinciali vel in comprovinciali nequeat examine definiri, ad divinum oraculum, id eſt, apoſtolicam ſedem, nobis inde eſt recurrendum. IV. Si etiam de majoribus cauſis à provinciali Epiſcopo ad electorum judicium non fuerit provocatum, III. & in aliqua cauſa idem Epiſcopus fuerit judicatus, id eſt, à gradu ſuo in comprovinciali ſynodo dejectus, & putat ſe bonam cauſam habere, & appellaverit qui dejectus eſt, & confugerit ad Epiſcopum Romanæ Eccleſiæ, ---- ad illius diſpoſitionem ſecundùm ſeptimum Sardicenſis Concilii capitulum renovabitur examen. V. Nam de Metropolitano per ſacras regulas conſtituto, qui ex antiqua conſuetudine ab apoſtolica ſede Pallium accipit, ſicut Leo ad Anaſtaſium, quod & Nicænum Concilium innuit, & ceteri Romanæ ſedis Pontifices in decretis ſuis ex ſacris canonibus monſtrant, ſedis ipſius Pontificis etiam ante judicium eſt ſententia præſtolanda.*

Ap. Flodoard. lib. 3. hiſt. Rem. c. 11.

X. Tanta autem erat Eccleſiæ Gallicanæ pervicacia quoad quartum caput harum regularum ut cùm ipſa juxta canones Africanos contenderet admittendam non eſſe appellationem à ſententia judicum electorum, videret tamen Nicolaum multùm urgere ut Rothadus Romam adduceretur, quò Epiſcopi mitterent vicarios, queis coram cauſa retractaretur, ea erat, ut dixi, Epiſcoporum Gallicanorum in hoc capite pervicacia ut temperamentum quæſiverint quò utrorumque jura ſalva & illibata permanerent. Hincmarus enim ſcribit juſtum eſſe ut Rothadus Romam proficiſcatur, quandoquidem ita jubebat ſummus Pontifex ; cùm æquum prorsùs ſit ut quilibet Epiſcopus ab eo vocatus Romam accedat, niſi legitima excuſatione præpediatur ; tum æquum pariter eſſe ut Epiſcopi illuc mittant vicarios ſuos, cùm id ſummo Pontifici placeat. in quo ſatisfacit dignitati ſedis apoſtolicæ. Sed tamen eos limites præſcribit poteſtati ſuorum vicariorum ut manifeſtè appareat eum providere voluiſſe ne quid detrimenti caperent jura canonica Eccleſiæ Gallicanæ. Neque enim eos mittit ut accuſatores, aut ad convincendum Rothadum, ſed ut repellant accuſationes impactas Epiſcopis Gallicanis, ac ſi debitam apoſtolicæ ſedi reverentiam contemnere viderentur repudiata Epiſcopi illius appellatione ; tum etiam ut Nicolao ſuppliciter ſignificent judicatum ab illis fuiſſe Rothadum, qui ad judicium electorum provocaverat juxta canones Africanos & decreta ſancti Gregorii. Hæc ſunt verba Hincmari in epiſtola ad Nicolaum. *Cum eo*, id eſt, Rothado, *quia vobis placet, cui cuncta bona placent, mittimus vicarios noſtros, non ut accuſatores ad confligendum, ſed ut à Rothado atque à vicinis noſtris, qui cauſam pleniter ac veraciter aut neſciunt aut ſcire non volunt, accuſati, quòd non in contemptum ſedis apoſtolicæ appellantem Rothadum ſecundùm Sardicenſes canones ſedem apoſtolicam, ſed eum qui ad electorum judicium de certis capitulis provocavit, juxta Carthaginenſes & Africanos canones ac decreta beati Gregorii, regulariter judicavimus, veſtræ ſummæ auctoritati humiliter intimandum.*

Hincmar. to. 1. pag. 247.

XI. Demum Hincmarus orat Nicolaum ut rationem habeat canonis Carthaginenſis, qui vetat appellari à judicibus electis, tametſi ii duodecim non eſſent ; cùm præſertim in cauſa Rothadi integer ex conſenſu partium fuerit judicum numerus, à quibus dein lata ſententia eſt. quòd ſi ea ſententia infringatur, peſſumdari hoc unico facinore auctoritatem Metropolitanorum, funditus everti vigorem eccleſiaſticæ diſciplinæ, & judicia ſynodorum in contemptum abitura, etiam apud laïcos. utcunque ſe res habeat, ſi poſt monitiones illas Papa ex ſpeciali gratia & intuitu miſericordiæ Rothadum reſtituere velit, nolle ſe auctoritati ejus obſiſtere. malle enim ſe credere multa Nicolao revelata eſſe quæ aliis ſunt abſcondita & occulta.

CAPUT

CAPUT XXIV.

Synopsis.

I. Rothadus à Nicolao Papa restitutus est in integrum. Intentata autem Hincmaro depositionis pœna si restitutionis executionem impediat. Vult tamen ut si quid Rothado objicitur, accusatio peragatur apud sedem apostolicam.

II. Regulam prorsus novam invehere conatur Nicolaus, synodum nempe provincialem non posse deponere Episcopum, etiamsi apostolicam sedem non appellaverit, expectandaque esse mandata specialia summi Pontificis.

III. Contendebat Nicolaus judicia Episcoporum inter majores causas numerari. quod negabant Galli. Urget Nicolaus, interrogatque quaenam tandem causa sint majores si judicia Episcoporum in eum censum referenda non sunt.

IV. Non contradicit Nicolaus Gallorum regula, qui aiebant provocari non posse à judicibus electis. Sed obliquè agens, ait ei locum esse non posse in causa Rothadi. illum enim non appellasse judices electos. quod verum est.

V. Rothadus itaque sedem suam recepit. Sed tamen Galli non discesserunt à regulis suis. Probatur ex Hincmaro, qui synodi judicium contendit non fuisse cassatum, sed Rothado humiliter poscenti veniam ab apostolica sede datam, synodum verò Gallicanam his decretis paruisse, ut præcipiunt antiqua regula.

VI. Galli optimo jure contendebant appellari non posse à judicibus electis. Nicolai tamen desiderium consentaneum prorsus rationi erat. Rothadus enim non appellaverat expressè judices. Prætera pendente appellatione nihil tentari debuit inconsulta sede apostolica.

VII. Certa est regula, appellari non posse à judicibus electis. Cui & Romani Pontifices assentiuntur. Apud Græcos vetita erat appellatio à sententia judicum electorum.

VIII. Appellari non posse à judicibus electis existimabat ætas divi Bernardi.

I. ROMAM itaque profectus Rothadus Episcopus Suessionensis juxta præceptum Nicolai, illic semestre integrum commoratus est, adventum vicariorum Episcoporum expectans. Sed cùm illi se per literas excusassent, eo prætextu quòd Italia undique obsepta esset armis hostium, significassentque præterea impositam sibi non fuisse curam accusandi Rothadum, Nicolaus congregato Romæ Concilio anno DCCCLXV. Rothadum in eum statum restituit in quo erat ante sententiam excommunicationis & depositionis in illum latam. Tum Regem Carolum Calvum orat ut decreti hujus executionem protegat, Episcopumque illum restitui jubeat. Hincmarum verò objurgans, depositionis pœnam intentat si decreti hujus executionem impediat. Declarat tamen eam sibi mentem esse ut si quid Rothado objicitur, accusatio institui & peragi possit apud apostolicam sedem.

Nicol. ep. 44. ad Carolum.

II. Sed in primis consideranda est epistola Nicolai ad Episcopos Gallicanos; in qua rationem reddit eorum quæ à se gesta erant in causa Rothadi. Et tamen cùm contemni & atteri turpe ac sordidum arbitraretur, ac ulcisci vellet auctoritatem suam, quam in eo violatam esse existimabat quòd Episcopi dejecti appellationem admittere judices nollent, regulam invehere conatur non solùm canonibus receptis & decessorum suorum praxi contrariam, sed etiam variis suimet constitutionibus in superioribus epistolis contentis. Itaque regula ab eo proposita, pompæ nimirum plena, est hæc, synodum provincialem non posse deponere Episcopum, etiamsi apostolicam sedem non appellaverit, expectandaque esse mandata specialia summi Pontificis. Diserta in eam rem sunt verba ejus in ea quam diximus epistola ad Episcopos Gallicanos: *Etsi sedem apostolicam nullatenus appellasset, contra tot tamen & tanta vos decretalia efferre statuta & Episcopum inconsultis nobis deponere nullo modo debuistis.* Id ipsum antea viva voce dixerat in sermone quem habuit in Concilio Romano, cujus hæc sunt verba: *Quamquam etsi nunquam provocasset, nunquam omnino præter scientiam nostram deponi debuerit: quia sacra statuta & veneranda decreta Episcoporum causas, utpote majora negotia, nostræ difiniendas censuræ mandarunt.* Decreta autem unde jus suum repetit Nicolaus non alia sunt quàm ea quæ extant in collectione Isidori Mercatoris; quorum ipse veritatem propugnavit in epistola adversùs Hincmarum, qui dixerat eas epistolas in codicem canonum non esse relatas.

III. Addit autem Nicolaus majores causas definiri non posse *sine censura sedis apostolicæ*, ut ait sanctus Leo, & judicia Episcoporum inter majora negotia numerari. quod Galli concedere nolebant. *Sed dicitis*, inquit, *judicia Episcoporum non esse majora negotia.* Nihil autem aliud reponit quàm eas hauddubiè causas esse majores, quòd Episcopi primum gradum obtineant in Ecclesia, eorumque judicia ad se eò majori de causa pertinere quòd etiam causas clericorum inferioris ordinis, *cùm tempus vel res exegerit*, judicare potest, juxta auctoritatem Innocentii in epistola ad Victricium, quem laudat, cujusque nos genuinum sensum aperuimus in capite decimo tertio hujus libri. Quoniam verò Hincmarus scripserat ad Nicolaum causas Metropolitanorum judicari non posse inconsulta sede apostolica, ait Nicolaus nullum discrimen quoad hoc constituere inter Metropolitanos ac reliquos Episcopos. Demum gravi interrogatione Gallicanos Episcopos urget Nicolaus, quæritque quænam tandem sint majora negotia sedi apostolicæ reservata si judicia Episcoporum in eum censum referenda non sint. cui interrogationi jam satisfactum est in eodem capite XIII. hujus libri.

IV. Quantum autem ad objectionem Gallorum, qui aiebant licitum non esse provocare à sententia judicum electorum, ei non contradicit apertè; sed obliquè agens, ostendit locum ei esse non posse in causa Rothadi. illum enim non appellasse judices electos. Sanè Rothadus nonnullis Episcopis scripserat ut eorum opem imploraret; non certè in præsens, sed postquam summus Pontifex præcepisset causam retractari in provincia. Interim verò neque numerum judicum expresserat, neque declaraverat renuntiare se appellationi ad sedem apostolicam, quò causam judicari fineret ab Episcopis electis. Contrà perstitit postea in appellatione quando damnatus est à prætensis judicibus. Ait deinde Nicolaus eum, postquam sedem apostolicam appellaverat, non potuisse provocare ad auctoritatem Romana minorem & inferiorem. Unde colligi potest hæsuram illi fuisse aquam nisi appellatio ad sedem apostolicam antecessisset sententiam judicum electorum. Demum magna animi perturbatione & indignatione commotus regulam allegatà me prolatam superiùs in paragrapho secundo hujus capitis.

V. Auctoritate itaque hujus judicii Rothadus sedem suam recepit. At Episcopi Gallicani non discesserunt à regulis suis; ut constat ex responsione Hincmari ad Episcopum Laudunensem, qui ei exprobraverat in irritum ab apostolica sede missam esse sententiam in Rothadum latam. Ait enim Hincmarus judicium synodi, quod latum fuerat & in executionem missum juxta canones, ab apostolica sede non fuisse cassatum, sed Rothado humiliter poscenti veniam ab ea fede datam, multis pro eo rogantibus. Papam verò flecti se passum esse, quòd Legati Episcoporum, qui causas judicii lati secum adferebant, Romæ se non stitissent, prohibiti nimirum fauces Alpium transire, synodum verò Gallicanam hoc sedis apostolicæ decretum reverenter suscepisse, quemadmodum præscriptum est in antiquis regulis. atque id eò magis obtinere debuisse quòd jam vita excessisset ille qui in loco dejecti ordinatus fuerat, & remoto obstaculo, satius fuisse pacem quàm bellum amplecti, præsertim cùm frater damnatus ad meliorem frugem se jam recepisset. Hæc compendio perstringere placuit, quæ fusiùs extant apud Hincmarum in capite quinto opusculi L V. capitulorum; in quo hæc quoque verba habentur: *Nostrum judicium per regulas executum sedes apostolica non cassavit; sed Rothado, qui ad eam fecit confugium, humiliter poscenti, quoniam legati nostri, qui causam ejus examinavimus, cum literis, sicut præcipitur* [illegible]*, prius non venerunt, clusas*, id est, fauces [illegible] transitus Alpium, *transire prohibiti, solatii benignitatem impendit.*

VI. Quòd si mihi sententiam quoque meam proferre liceat inter tantos viros, liberè dicam quid mihi in mentem venerit. Itaque existimo Gallicanos Episcopos optimo jure contendisse appellari non posse à judicibus electis, Nicolai verò desiderium rationi prorsùs consentaneum fuisse in hac facti specie. Nam postulatio judicum electorum, quam isti contendebant factam fuisse à Rothado, non erat expressa, quandoquidem alium sensum recipere poterat. Præterea appellatio ad sedem apostolicam, quæ facta antè fuerat, cuique synodus Gallicana concesserat, prohibebat quodam modo ne quid Episcopi definirent inconsulta sede apostolica; præsertim cùm reus in appellatione perstiterit quando sententia adversùs illum pronuntiata est.

VII. Attamen, ut dixi, consilio Gallorum prorsùs favebat regula generalis; quæ conceptis verbis extat in canone Carthaginensi, cujus auctoritas recepta erat in occidente. Quin & Hadrianus ipse in Epitome canonum hunc quoque Carthaginensem descripsit: *Item ut à judicibus consensu partium electis non appelletur.* Sanè Ecclesia Gallicana insuperhabuit has ultimas Nicolai epistolas, quæ politiam canonicam in regno receptam ex eo capite pessumdabant quòd pronuntiarent nullum Episcopum posse deponi inconsulta sede apostolica. Itaque perstitit eadem Ecclesia in observatione trium regularum suprà adductarum in capitibus XXII. & XXIII. hujus libri: quas dein inviolatas præstitit Hadrianus secundus anno DCCCLXXI. id est sexennio post epistolas Nicolai, adeo ut etiam causas definiri voluerit *per judicium electorum.* Græci verò, in quorum collectione descripti sunt canones Carthaginenses, nequaquam ambigunt quin vetita prorsùs sit appellatio à sententia judicum electorum; ut observant Zonaras, Balsamo, & Matthæus Blastares, qui ad confirmandam hanc decisionem laudant libros Basilicon.

VIII. Adeo autem invaluerat apud Gallos hæc opinio, appellari nimirum non posse à sententia judicum electorum, ut etiam ævo divi Bernardi persuasum omnibus fuerit id non licere. Scribens enim sanctus ille vir ad Innocentium II. Papam de causa Abailardi, qui ob quædam doctrinæ capita in Concilio Senonensi damnatus fuerat à judicibus electis, ait: *Appellavit ab electis judicibus. quod non putamus licere.* Bernard. ep. 189 Episcopi tamen Gallicani cesserunt appellationi, *reverentiæ causa*, ut ait idem Bernardus in epistola sequenti. Pace tamen tanti viri dixerim, eo casu, quòd ageretur de fide, debuisse causam illam per appellationem rei aut relationem judicum devolvi ad apostolicam sedem. Difficultas enim hæc ad majora negotia pertinebat.

CAPUT XXV.

Synopsis.

I. Galli tandem cedere Romanis coacti sunt sub initia tertiæ Regum nostrorum stirpis in causa Arnulphi Remensis Archiepiscopi. Castigatur Cardinalis Perronius, qui heic agi putavit de Arnulpho Episcopo Aurelianensi.

II. Violatæ fidei reus Arnulphus causam dixit in Concilio Remensi; ubi proditionem confessus coram duodecim judicibus, depositus est à synodo.

III. Quæsitum est in synodo an competens illa esset ad judicandam causam absque auctoritate summi Pontificis. Ad probandam necessitatem auctoritatis Romanæ adductæ sunt epistolæ illæ apocryphæ Pontificum Romanorum. Pro synodi verò potestate allati canones Africani, Antiocheni, Nicæni, & auctoritas beati Gregorii, tum etiam exempla Ægidii & Ebbonis Archiepiscoporum Remensium.

IV. Receptæ tum non erant voluntariæ cessiones episcopatuum. De formula confessionis Episcoporum reorum. Ea fiebat singillatim apud confessores, in aversione autem apud synodum. Asserentibus autem confessoribus ejusmodi peccatum fuisse admissum quod pœna depositionis plectendum esset, depositio peragebatur.

V. De depositione Ebbonis Archiepiscopi Remensis. Tres Episcopos elegit qui peccatorum suorum judices essent. Tum tres rursum Episcopos confessionis suæ testes postulavit. Qua peracta, depositus est.

VI. Arnulphus quatuor confessores elegit; eisque crimina sua confessus, sententia synodi damnatus est: quoniam neque Papam appellaverat ante electionem judicum, neque postquam ii electi erant.

VII. Exemplo Potamii Bracarensis & Ebbonis Remensis colligit synodus canonicè deponi Arnulphum posse, & alium in loco ejus ordinari.

VIII. Arnulphus publicè profitetur violatam à se fuisse fidem Regi debitam. Brochardus Comes petit ut proditionis crimen expressè profiteatur. Intercessit Arnulphus Episcopus Aurelianensis, dicens confessionem nemini singillatim fieri debere nisi Presbyteris. Decernitur Arnulphi depositio.

IX. Subscripsit in actis cessionis episcopatus. Indicatur discrimen esse inter resignationes quæ hodie fiunt sine causa & eas quæ tum fiebant ob crimen.

X. Joannes XV. Episcopos hujus depositionis auctores suspendit à divinis. Gerbertus ait obsequendum non esse huic suspensioni, quòd adversùs canones decreta esset.

XI. Arnulphus restituitur est in alia synodo Remensi ob eam solam causam quòd depositus fuisset absque consensu & auctoritate sedis apostolicæ. Probatur ex Gerberto.

I. REGULA à Nicolao primo prolata, nullam nempe depositionem peragi posse absque auctoritate summi Pontificis, retenta fuit in Romana sede: à qua summi Pontifices non facilè discedebant, nisi ea inciderent tempora ut acriter adversùm tendentibus concedere cogerentur. Itaque universum orbem hujus novæ opinionis jugo colla submittere coëgerunt, magnis illis nominibus veterum Pontificum ac martyrum munitæ quæ extant in titulis apocryphariim epistolarum ab Isidoro collectarum, quarum auctoritati nemo contradicebat. Gallia quoque ipsa cedere tandem coacta est sub initia tertiæ Regum nostrorum stirpis in causa Arnulphi Remensis Archiepiscopi: qui cùm Metropolitanus esset, faciliùs patere potuit auctoritati Romanæ. Sed antequàm ultra progrediamur, observandus heic est error Cardinalis Perronii: qui Arnulphum hunc Remensem Archiepiscopum confundit cum Arnulpho Episcopo Aurelianensi, eumque nominat Arnulphum Episcopum Aurelianensem; cùm tamen certum sit Archiepiscopum illum causam dixisse ut reum, Episcopum verò Aurelianensem sedisse inter judices.

II. Ex actis Synodi Remensis habitæ anno DCCCCXCII. colligitur Arnulphum illum Lotharii Regis filium fuisse ex concubina, Archiepiscopumque Remensem factum fuisse beneficio Hugonis Regis, cui præstiterat juramentum fidelitatis. Et tamen violata fide data, portas urbis Remensis avunculo Carolo aperuerat, qui armis regnum repetebat ab Hugone. Eam ob rem Hugo synodum Remensem convocavit: ad quam vocatus Arnulphus, proditionem suam ac perjurium confessus est coram duodecim Episcopis quos judices & confessores suos esse postulavit, indignum se esse aiens episcopatu, eoque spoliari petens. Verbis autem generalibus confessionem suam repetiit in Concilio coram Rege & proceribus. Tum deponitur à synodo; quæ pro eo vitam & membra à Rege impetrat.

III. Quæsitum est in synodo an competens illa esset ad judicandam hanc causam absque auctoritate summi Pontificis. Ad probandam necessitatem auctoritatis Romanæ adductæ sunt suppositititiæ epistolæ Julii, Damasi, & aliorum Pontificum. At parte ex alia, duo quædam dicta sunt. Primum, Regem ante hos undecim menses epistolam scripsisse ad Joannem XV. Papam, qua ad eum deferebat querelam suam adversùs Arnulphum, petebatque *formam judicii*. in quam etiam sententiam scripserant Episcopi Remenses. sed Joannem nihil hactenus respondisse. necessitate itaque adactum Regem ad congregandam synodum: quæ optimo jure poterat cognoscere de accusatione ista, postquam adeo manifestum erat Pontificem nolle cognitionem habere. ita quippe sancitum in canonibus, qui totam harum rerum auctoritatem tribuunt synodis provincialibus. Laudantur autem in eam rem canones Africani, itemque Atiocheni, Nicæni, & nonnulla loca ex epistolis beati Gregorii, tum etiam exempla Ægidii & Ebbonis Remensium Archiepiscoporum, & interpretatio quam Hincmarus adhibuerat canonibus & decretis quæ in hac materia allegantur.

Vide Baluzii præfat ad Ant. Augustinum. c. 14.

Concil. Rem. cap. 17.

IV. Igitur constituta Concilii potestate,

probatur auctoritate Conciliorum Toletanorum proditionem in Principem crimen eſſe quod depoſitionis pœna plecti debet. Ceterùm quod ſpectat ad confeſſionem Arnulphi, adnotandum eſt in anteceſſum, ut res iſta meliùs intelligatur, receptam tum temporis non fuiſſe voluntariam ceſſionem epiſcopatus ſine cauſa legitima, veluti gravis infirmitatis, aut criminis capitalis quod depoſitione puniri mos eſſet. Quoad crimina verò, neceſſarium erat ea probari magno teſtium numero fide dignorum, aut ut ea reus fateretur. Sed valida non erat confeſſio niſi ſecundùm præſcriptas in jure formulas fieret: quam tamen cautione quadam adhibita fieri neceſſe erat, ſi fortè crimen capitale eſſet. Conſtituerat Leo ſufficere pœnitentibus confeſſionem criminum ſolis Preſbyteris factam, neque neceſſarium eſſe ut ea ſcripto proderent. Videbat enim quòd niſi ea neceſſitate exſolverentur, eorum inimici poſſent eis creare vitæ periculum. Eo exemplo Epiſcopi accuſati admittebantur ad confeſſionem ſuorum criminum; quam ſingillatim faciebant, nihil circumſtantium omittentes; & id quidem non coram univerſa ſynodo, ſed apud Epiſcopos electos, qui ad ſecretum erant adſtricti tanquam confeſſores pœnitentis. Hunc autem agendi modum ad dignitatem ſuam vertebat ſynodus, ad vitandam ſcilicet appellationem accuſati, quòd juxta canones Africanos damnato non liceat ab electis judicibus provocare. Epiſcopi verò à reo electi, ab eo aſſumebantur tanquam judices, qui judiciariam ejus confeſſionem excipiebant, quæ fundamentum erat ſententiæ damnationis. Confeſſio porrò illa in averſione ſcribebatur in actis ceſſionis epiſcopatus quæ accuſatus ſcripto dabat. Confeſſores verò, id eſt, judices electi, pronuntiabant crimen illud, quod accuſatus fuerat confeſſus, pœnam depoſitionis mereri.

V. Exemplo ſit depoſitio Ebbonis Archiepiſcopi Remenſis: qui cùm anno DCCCXXXV. in ſynodo apud Theodonis-villam accuſatus fuiſſet à Ludovico Pio Imperatore, tres Epiſcopos elegit qui judices eſſent ſuorum peccatorum; coram quibus omnia confeſſus, remedium pœnitentiæ ab eis petiit, ut à functione epiſcopali, cujus ſe indignum eſſe agnoſcebat, recederet. *Secundùm canonicam inſtitutionem elegit ſibi, per conſenſum ſynodi, Epiſcopos judices peccatorum ſuorum, quos canones electos appellant de quibus ſcriptum eſt in Concilio Africano c. 63. ut ab electis judicibus provocari non liceat.* Tum tres rurſum Epiſcopos confeſſionis ſuæ teſtes poſtulavit; quam ſcripto & viva voce per averſionem confirmavit, dicens ſe indignum eſſe epiſcopatu ob ſua crimina. Poſt quæ damnatus fuit ab Epiſcopis, *dicentibus per ordinem omnibus: Secundùm ſuam confeſſionem ceſſa à miniſterio*; ut adnotavit Hincmarus in poſteriori opere adversùs Gotheſcalcum cap. XXXVI. Ceterùm præter judices electos ad confeſſionem criminum, alii quoque eligi poterant ad ea convincenda, aut pro judicandis quæſtionibus canonicis, cùm appellabatur à Metropolitano; quemadmodum uſurpatum eſt ab Hincmaro in Concilio Sueſſionenſi anno DCCCLXIII.

VI. His poſitis, videmus in actis Arnulphum quatuor Epiſcopos ſeu confeſſores elegiſſe & una cum iis ſeceſſiſſe *in cryptam ſecretiorem partem.* Facta autem ab eo confeſſione proditionis, confeſſores evocant alios Epiſcopos, eiſque annuntiant *Arnulphum cum lacrymis & gemitu ſua crimina ſub nomine confeſſionis declaraſſe, ſeque à ſacerdotali officio, quo hactenus indignè uſus fuerat, removeri velle.* Tum eum omnes Epiſcopi hortantur, ſub pœna anathematis, ne quid adversùs veritatem fateatur. Nihilominus ille in confeſſione ſua perſtitit. Præterea ab eo poſtulant ut Abbates & clericos, qui in ſynodo aderant, evocari ſinat, teſtes futuros ejus confeſſionis, ea tamen cautione ut jurejurando aut anathemate injecto adigendi antea ſint ad ſponſionem ſilentii. quod impetratum eſt. His actis, ſynodus exiſtimat deponi deinceps Arnulfum poſſe; quoniam neque Papam appellaverat ante electionem judicum, quod tamen potuerat, neque poſtquam ii electi fuerant. Quo ſanè caſu rejicienda prorsùs fuiſſet ejus appellatio, cùm non liceat appellare à judicibus electis.

VII. Adfertur exemplum Potamii Archiepiſcopi Bracarenſis in Concilio Toletano decimo depoſiti poſtquam impudicitiam ſuam ſcripto confeſſus fuerat; itemque exemplum Ebbonis, qui crimen ſuum confeſſus eſt Epiſcopis quos ſibi confeſſores elegerat. Unde colligit ſynodus Remenſis canonicè deponi Arnulphum poſſe & alium in loco ejus ordinati.

VIII. Reges Hugo & Robertus ejus filius ad ſynodum veniunt *cum primoribus palatii.* Arnulphus introducitur, & publicè profitetur violatam à ſe fuiſſe fidem Regi debitam. Tum Comes Brochardus poſtulat ut is expreſsè fateatur proditionem, ut alius dein Epiſcopus canonicè ordinari poſſit in loco ejus. Interceſſit Arnulphus Epiſcopus Aurelianenſis, vetus antiſtes, dicens confeſſionem nemini ſingillatim fieri poſſe niſi Preſbyteris, ſatiſque eſſe ſi reus crimen ſuum verbis generalibus publicè confiteatur. infidelitatis enim confeſſionem in averſione factam ſufficere ad depoſitionem. *Imò, inquit pater Arnulphus, non eritis hodie partes ſacerdotibus, quibus ſolis pura debetur confeſſio.* Uno verbo, decernitur Arnulphi depoſitio. Quo facto, ſe in terram ille in modum crucis proſternens coram Regibus, eis cum lacrymis & ſingultibus ſupplicat ut veniam ſibi tribuere velint. Archiepiſcopus verò Bituricenſis vitam & membra pro Arnulpho nomine totius ſynodi petit à Regibus. quod ab eorum pietate conceſſum eſt.

IX. Arnulphus ſubſcripſit actis ſuæ ceſſionis ſecundùm formulam ab Ebbone prædeceſſore ſuo relictam; cujus hæc verba deſcribam, ut appareat diſcrimen quod intercedit inter reſignationes epiſcopatuum quæ nunc fiunt abſque cauſa & eas quæ ætate illa fiebant ob crimen. *Ergo Arnulfus quondam Remorum Archiepiſcopus, recognoſcens fragilitatem meam & pondera peccatorum meorum, teſtes confeſſores meos*

Siguinum Archiepiscopum (& alios duodecim, quos nominat) *constitui mihi judices delictorum meorum ; & puram ipsis confessionem dedi, quærens remedium pœnitendi & salutem animæ meæ, ut recederem ab officio & ministerio pontificali, quo me recognosco esse indignum, & alienum me reddens pro reatibus meis, in quibus peccasse me secretò ipsis confessus sum, & de quibus publicè arguebar ; eo scilicet modo ut illi sint testes alii succedendi & consecrandi in loco meo, qui dignè præesse & prodesse possit Ecclesiæ cui hactenus indignus præfui. Et ut inde ultra nullam repetitionem aut interpellationem auctoritate canonica facere valeam, manu propria mea subscribens firmavi.*

X. At depositio illa Arnulphi ac Gerberti successoris ejus ordinatio offendit Joannem XV. Papam, qui Episcopos hujus rei auctores suspendit à divinis. Gerbertus Senonensi Archiepiscopo Seguino scripsit obsequendum non esse huic suspensioni, quòd adversùs canones decreta esset. Hugo verò Rex Joannem Pontificem orat ut ea approbet quæ apud Remensem urbem acta fuerant ; vel si id non velit, saltem Gratianopolim usque accedat, ut de hoc negotio tractare cum Rege possit viva voce ; aut in Galliam veniat, ubi honor ei multus habebitur. Tum addit: *Hoc ex integro affectu dicimus, ut intelligatis & cognoscatis nos & nostros vestra nolle declinare judicia.*

XI. Tandem Pontifex Leonem Legatum in Galliam misit, qui unà cum Siguino Archiepiscopo Senonensi Concilium anno DCCCCXCV. congregavit in urbe Remensi. cujus Concilii decreto Arnulphus sedi suæ restitutus est, eam ob causam solùm, quòd deponi non potuerit absque consensu & auctoritate sedis apostolicæ. Hanc enim fuisse causam ejus restitutionis docent epistolæ Gerberti, qui in epistola ad Siguinum ait: *Quomodo ergo nostri æmuli dicunt quod in Arnulfi dejectione Romani Episcopi judicium expectandum fuit ?* Item in epistola ad Wilderodum Episcopum Argentoratensem : *Aiunt calumniatores nostri summum sacerdotem Arnulfum à summo sacerdote Romano debuisse tantùm dijudicari.* Appendix Actorum lib. 3. c. 434

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

I. ARNULPHI Remensis Archiepiscopi dejectionem ac dein restitutionem, cùm res sit valde intricata, visum est heic aliquot observationibus esse explicandam, non quidem in universum, sed tantùm in eo capite quod respicit auctoritatem Episcopi Romani, sine qua non potuisse illum judicari adnotavit illustrissimus Archiepiscopus. Hujus controversiæ mentionem non semel facit Gerbertus in epistola ad Vvilderodum ; in qua primò disputat de auctoritate Conciliorum nationalium & provincialium, testimoniis ex antiquitate petitis ; deinde ostendit præteritam non fuisse auctoritatem Romani Pontificis ; sed quia ipse interpellatus nihil responderat ; post octodecim menses institutum fuisse judicium, & Arnulphum fuisse depositum secundùm canones & servato juris ordine. Hæc sunt præcipua capita epistolæ ad Vvilderodum. Sed operæ pretium est referre loca illa ex ea epistola in quibus Gerbertus commemorat querelam Romani Pontificis. *Alii Romano Pontifici injuriam factam videri volunt*, inquit, *quasi sine ejus auctoritate & sine suis juribus resumptis deponi non debuerit.* Et infrà : *Et tu dicis Arnulphum incendia, seditiones, traditiones, flagitia, captivitates, suorumque direptiones exercentem, suorum Regum interitus molientem, patriam hostibus prodentem, divina humanaque jura contemnentem, nec communione debuisse privari, nec potestate Principis abjici sine Episcopi Romani jussione.* Denique post multa testimonia ex antiquitate sic concludit hanc argumentationem : *Sed neque Primati Romano injuriam illatam, cùm per octodecim menses literis & legatis commonitus respondere noluerit. Non enim ejus silentium aut dissimulatio vel nova constitutio jam constitutis præjudicat legibus.* Item infrà : *Monstratum est, ut arbitror, nullam Romano Pontifici jure factam videri posse injuriam, nec sine Romanorum Pontificum auctoritate Arnulfum damnatum.*

II. Idem Gerbertus postea factus Pontifex Romanus, Arnulphum sedi Remensi sua auctoritate restituens, primò eum legitimè depositum fuisse innuit, sed tamen eum Romanæ pietatis munere reparat, quia abdicatio ejus assensu Romano caruerat. Placet autem referre integram epistolam, prout edita est à clarissimo viro Andrea Duchesnio. Sic autem habet.

Silvester Episcopus servus servorum Dei dilecto in Christo filio Arnulfo sanctæ Remensis Ecclesiæ Archiepiscopo. Apostolici culminis est non solùm peccantibus consulere, verùm etiam lapsos erigere, & propriis privatos gradibus reparatæ dignitatis insignibus informare ; ut & Petro solvendi libera sit potestas, & Romanæ gloriæ ubique fulgeat dignitas. Quapropter tibi Arnolfo Remensi Archiepiscopo quibusdam excessibus pontificali honore privato sobvenire dignum duximus ; ut quia tua abdicatio Romano assensu caruit, Romanæ pietatis munere credaris posse reparari. Est enim Petro ea summa facultas, ad quam nulla mortalium æquiparari valeat felicitas. Concedimus ergo per hujus privilegii nostri statuta, tibi baculo & anulo redditis, archiepiscopali officio fungi & omnibus insignibus, quæcunque ad sanctæ metropolim Remensis Ecclesiæ pertinent, solito more perfrui. Pallio solemnitatibus statutis utaris, benedictionem Regum Francorum & tibi subjectorum Episcoporum obtineas, & omne magisterium quod tui antecessores habuisse visi sunt nostra auctoritate apostolica geras. Præcipimus etiam ut nullus mortalium in synodo, aut in quacunque parte, abdicationis tuæ crimen tibi quoque modo opponere præsumat, vel hac occasione in improperii contra te verba exardescat ; sed nostra te utique auctoritas muniat, etiamsi conscientiæ reatus occurrat. Confirmamus insuper tibi & concedimus archiepiscopatum Remensem in integrum, cum omnibus episcopatibus tibi subjectis, seu cum omnibus monasteriis, plebibus, titulis, & capellis, atque cortibus, castellis, villis, casalibus, & cum omnibus rebus ad Ecclesiam Remensem pertinentibus, salvo & inviolabili testamento beati Remigii Francorum Apostoli. Statuentes apostolica censura, sub divini judicii obtestatione & anathematis interdictione, ut nulli unquam nostrorum successorum Pontificum vel aliæ cuilibet magnæ parvæque personæ hoc nostrum privilegium infringere liceat. Si quis verò, quod absit, hoc Romanum decretum violare tentaverit, anathema sit.

III. Ex hac Silvestri epistola colligi potest non plenè restitutum fuisse Arnulphum in synodo quam in Remensi urbe habuit Leo Romanus Abbas. Quod etiam colligitur ex Aymoino in vita Abbonis Floriacensis cap. XI. & XII. ubi scriptum est Regem Robertum misisse Romam ad Gregorium quintum Joannis successorem, *quia Arnulfus Remorum Archiepiscopus absque justa audientia sede sua privatus custodiaque fuerat mancipatus.* Addit deinde Aymoinus: *Regressus itaque venerabilis Abbo ad Regem, à quo missus fuerat, cuncta pro quibus ierat perfecta nuntiat. Arnulfum Remensem custodia exemptum pontificatui restituit, Pallium illi à Domno Papa directum reddidit.*

IV. Puto Robertum suscepisse eam causam Arnulfi tuendam, ut Romanum Pontificem, cui ea causa valde cordi

erat, sibi faventem ac propitium habere posset pro confirmatione matrimonii sui cum Berta. Hanc conjecturam adjuvat epistola CLIX Gerberti, quæ data est ad Adelaidem Reginam: in qua agens de restitutione Arnulfi, his omnino verbis utitur: *Leo Romanus Abbas ut absolvatur obtinuit, ob confirmandum senioris mei Regis Roberti novum conjugium.* Postea verò cùm videret Robertus rationem sui habitam non fuisse à Gregorio, qui in Concilio Romæ celebrato anno DCCCCXCVIII. incestas nuptias publicè & cum anathemate damnaverat, hauddubiè injuriam suam ultus est in persona Arnulfi, eum rursus pellens sede sua. Itaque opus habuit nova restitutione, quam illi concessit Gerbertus Pontifex Romanus. Alioqui inutilis illa fuisset, si jam inde à Gregorii temporibus Arnulfus in sede sua liberè resedisset.

V. Robertum in Concilio illo Romano ob nuptias illas excommunicatum fuisse fidem faciunt canones ejusdem synodi nuper editi à clarissimo viro Domno Luca Dacherio in tomo nono Spicilegii. Hæc sunt verba canonis primi & secundi: *Ut Rex Robertus consanguineam suam Bertam, quam contra leges in uxorem duxit, derelinquat, & septem annorum pœnitentiam agat secundùm præfixos ecclesiasticos gradus judicatum est. Quòd si non fecerit, anathema sit. Idemque de eadem Berta fieri preceptum est. Herchembaldum Turonensem Archiepiscopum talis conjugii consecratorem cum omnibus Episcopis qui consentientes interfuerunt his incestis nuptiis Regis & Bertæ consanguineæ suæ à sacrosancta communione suspendimus donec ad hanc sanctam sedem apostolicam veniant satisfacere.* Non repugnavere illi. Immo Romam ea de causa profecti sunt; ut testatur Leo IX. in epistola ad Henricum Regem Francorum. *Pater tuus Robertus,* inquit, *laude & consultu Episcoporum regni tui Bertam matrem Odonis Comitis sibi duxit uxorem. Ob quam rem, quoniam sibi erat tertia affinitate conjuncta, ab antecessore nostro cum Episcopis qui placito interfuerunt excommunicati, pòst ad sedem apostolicam venientes, cum satisfactione sumpta pœnitentia redierunt ad propria.* Vide præfationem tomi noni Spicilegii.

Apud Ivonem parte 6. cap. 8.

VI. Itaque, ut ad causam Arnulphi redeamus, sic constituere possumus, depositum illum fuisse in synodo Gallicana absque interventu auctoritatis Romani Pontificis, istum verò illam Gallicanorum Episcoporum audentiam ægrè tulisse, missum deinde Legatum qui Romanam auctoritatem sartam tectamque in Gallia præstaret, hujus industria restitutum esse Arnulphum, sed nihilo minùs in custodia tentum donec Abbo rediit ex urbe Roma, nondum tamen plenam fuisse restitutionem Arnulfi, quæ tunc citra controversiam obtinuit postquam Gerbertus in sede Romana collocatus fuit. Cæterùm istic data occasione admonebo, falsò à me creditum fuisse epistolam Abbonis Abbatis Floriacensis ad L. Abbatem, quæ à me edita est in libro primo miscellaneorum, fuisse scriptam ad Abbatem Fuldensem, quam certum est scriptam fuisse ad Leonem Abbatem monasterii sancti Bonifacii in urbe Roma constituti. Quod ea in primis de causa dico quia temeritas mea in errorem impulit eruditissimum virum Joannem Mabillonium.

CAPUT XXVI.

Synopsis.

I. Præjudicium in causa Arnulphi factum omnino firmavit possessionem Pontificum Romanorum.

II. Ex eo tempore jus illud sic explicant quasi suæ sedi quæsitum esset jure divino. Probatur ex epistola Leonis IX. ad Episcopos Africanos.

III. Deinceps ergo Episcopi accusati Romam evocati sunt, & eorum depositio peracta in synodo Romana. Interdum tamen Romani Pontifices ea de causa Legatos mittebant in provincias. Probatur aliquot exemplis.

IV. Gregorius septimus edixit solum Pontificem Romanum posse Episcopos deponere vel reconciliare, & Legatum ejus adversùs eos sententiam depositionis dare posse. Legatis tamen suis imponebat necessitatem mittendi ad sedem apostolicam relationem rerum gestarum. Appellationes verò depositorum admittebat, quarum judicium aliquando remittebat ad Legatos.

V. Interdum Episcopis finitimis delegabat curam judicandi causas Episcoporum; servata tamen auctoritate sua. Delegata cognitione adversùs Rainerium Episcopum Aurelianensem, eum à se depositum pronuntiat, si constiterit vera esse quæ ei objiciuntur. Factum id cupidine retinendæ auctoritatis. Magni momenti sunt verba Gregorii; quæ referuntur.

VI. Ex jure tum recepto Episcopus accusari poterat apud synodum provinciæ, quæ depositionem decernere non poterat absque auctoritate sedis apostolicæ, quamvis reum suspendere & excommunicare posset. In casu verò appellationis in Papæ arbitrio positum erat an cognitionem ipse susciperet, aut per Vicarios suos causam judicari præciperet.

VII. Secundùm tamen jus illud necessarium non est ut synodus provincialis congregetur ex speciali delegatione summi Pontificis, tametsi eam necessitatem imponere videatur epistola Julii, quæ explicatur de auctoritate generali. Probatur ex Hincmaro, & ex glossatore Decreti.

VIII. Libri Decretalium nihil immutarunt quoad ordinem judiciorum, nec quoad depositionem Episcoporum. Innocentius III. pronuntiavit ad solum Pontificem Romanum jure divino pertinere depositiones, cessiones, & translationes Episcoporum. Adducuntur rationes quibus sententiam ille suam fulcire nititur; quæ refelluntur.

IX. Jus illud receptum ubique erat & versum in morem.

I. SOLENNE illud præjudicium, quo rescinditur judicium factum adversùs Episcopum, tametsi is non appellasset apostolicam sedem, ob eam solam causam quòd depositio decerni non potuerit absque auctoritate sedis apostolicæ, præjudicium inquam illud omnino firmat possessionem summorum Pontificum, quamvis novum illud jus niteretur tantùm decretis apocryphis & suppositiis.

II. Ex eo tempore Romani Pontifices jus illud non explicant verbis ambiguis, sed apertis, ac si sedi eorum quæsitum esset jure divino. Colligi id potest ex epistola quartâ Leonis IX. quæ data est ad Petrum & Joannem Episcopos Africanos: in qua Episcopo Carthaginensi auctoritatem tribuit in reliquos Episcopos Africanos, qui tum, id est, ad annum millesimum quinquagesimum tertium, ad quinarium numerum redacti erant. *Sed hoc vos non lateat*, inquit, *non debere præter sententiam Romani Pontificis universale Concilium celebrari, aut Episcopos damnari vel deponi. Quia etsi licet vobis aliquos Episcopos examinare, diffinitivam tamen sententiam absque consultu Romani Pontificis, ut dictum est, non licet dare. Quod in sanctis canonibus statutum, si*

quaeritis, potestis invenire; scilicet quia omnium Ecclesiarum majores & difficiliores causae per sanctam & principalem beati Petri sedem à successoribus ejus diffiniendae sunt; utpote cui divinitus dicitur, Confirma fratres tuos, &, Tibi dabo claves regni caelorum.

III. Itaque quoties dein actum est de dejiciendo Episcopo, tametsi Gallus esset, Episcopi accusati Romam vocati sunt, & eorum depositio peracta in synodo Romana. Interdum tamen summi Pontifices Legatos à latere miserunt in provincias, qui congregata synodo primam causae cognitionem instituebant cum Episcopis provinciae. Illustre hujus rei exemplum extat in causa cujusdam Episcopi simoniaci & quinque aliorum Episcoporum, qui ab Hildebrando Victoris Papae Legato depositi sunt in Concilio Lugdunensi anno MLV. ut adnotat Petrus Damiani in epistola nona ad Nicolaum Papam. *A Victore Papa*, inquit, *Apocrisiarius in Gallias destinatus* (id est, Hildebrandus) *synodum congregavit; in qua videlicet sex Episcopos diversis criminibus involutos ex apostolicae sedis auctoritate deposuit.* Stigandi autem Archiepiscopi Cantuariensis itemque alterius cujusdam Episcopi Anglicani depositio peracta est in Concilio apud Vvintoniam in Anglia celebrato anno MLXX. cui interfuerunt tres Legati sedis apostolicae. *In quo Concilio Stigandus Dorobernia Archiepiscopus degradatur*, ut ait Rogerius de Hoveden.

IV. Sed neque major neque illustrior auctoritas proferri potest ad probandam propositionem nostram quàm ea quae extat in decantatis illis articulis Gregorii VII. editis anno MLXXIV. qui vulgò *Dictatus Papae* vocantur; in quibus continentur vetera & nova privilegia sedis apostolicae. Extant autem numero XXVII. in regesto illius Pontificis post epistolam quinquagesimam quintam libri secundi. In tertio sic habetur: *Quòd ille solus possit deponere Episcopos vel reconciliare.* In quarto autem: *Quòd Legatus ejus omnibus Episcopis praesit in Concilio, etiam inferioris gradus, & adversus eos sententiam depositionis possit dare.* Attamen Gregorius Legatis suis imponebat necessitatem mittendi ad sedem apostolicam relationem rerum gestarum, quam Legati confirmabant scriptis privatim literis; quemadmodum usurpatum est in causa Episcopi Carnotensis, quem Hugo Episcopus Diensis Gregorii Legatus deposuit, & in dejectione Manassis Archiepiscopi Remensis. In casu verò appellationis conquestionem depositorum admittebat; ut constat ex variis locis ejusdem regesti, in primis autem quoad depositionem Archiepiscopi Auscitani & Episcopi Bigorritani, quae anno MLXXIII. decreta fuerat à Giraldo Episcopo Ostiensi Gregorii VII. Legato. Admissa autem appellatione depositorum, causam interdum integram remittebat ad Legatos, ut eam rursum in plenario Concilio judicarent. cujus moris exemplum datum est in causa Lamberti Episcopi Morinensis; quae remissa est ad Hugonem Lugdunensem Archiepiscopum Gregorii Legatum.

Gregor. VII lib. 5. epist. 11. lib. 8. ep. 18.

lib. 1. ep. 16.

lib. 9. ep. 32.

V. At Gregorius non mittebat semper Legatos ad judicandas causas Episcoporum; sed sollicitudinem eam quandoque delegabat Episcopis qui circa morabantur. Ac tamen auctoritatem suam retinebat in rescripto delegationis; cujus formula valde digna notatu est. Rainerius Aurelianensis Episcopus ante legitimae aetatis annos ad episcopatum promotus fuisse dicebatur absque electione cleri & populi; tum archidiaconatus & abbatias vendidisse arguebatur; cùmque Romam ad dicendam causam vocatus fuisset, neque illuc accesserat, neque miserat excusationem. Contumaciam illam excommunicatione quidem ultus est Pontifex; sed Rainerius, spreta excommunicatione, perstitit exercere functiones muneris episcopalis. Ei accusationi examinandae Gregorius anno MLXXVII. delegat Archiepiscopos Senonensem ac Biturigensem eorumque suffraganeos, coram quibus innocentem se esse probare poterit reus. Si verò constiterit vera esse crimina, tum eum Pontifex in antecessum deponit auctoritate hujus rescripti, quod publicari & in executionem mitti ab Episcopis jubet, à quibus etiam alium in loco depositi ordinari mandat. Tanta autem retinendae auctoritatis suae cupidine flagrabat ut maluerit sententiam conditionalem ferre contra praescripta legum quàm pati ut depositio decerneretur à Metropolitanis; quibus nihilominus tribuit supremam in causa ista judicanda auctoritatem & purgationem sententiae suae. *Auctoritate apostolica vobis praecipimus*, inquit, *ut ad examinationem actuum suorum, in locum quem magis aptum probaveritis, conveniatis, ad quem prius literis vestris eum convocetis; ibique de supradictis vobis respondeat, & si potest, se innocentem reddat. Quòd si forte in contumacia sua permanens, infra quadraginta dies admonitionis venire contempserit, aut veniens de omnibus supradictis canonicè se non expurgaverit, judicio sancti spiritus & auctoritate apostolica sententiam damnationis & depositionis sine omni spe restitutionis in eum promulgamus; quam vos, sicut decet, sequentes, per aures circumstantis populi diffundite: & Sansonem ipsum, de quo vos mihi scripsistis, qui beati Petri consilium & nostrum expetiit, in loco illius depositi secundum Deum subrogate.*

Gregor. VII lib. 5. ep. 8.

VI. Compilatores decretorum, Ivo nimirum & Gratianus, non omiserunt in suis collectionibus excerpta ex epistolis veterum Pontificum Romanorum quae extant in collectione Isidori. Eas enim canonicas esse declaraverat Nicolaus primus, ac propterea jus illud jam introductum erat & in usum revocatum ea tempestate quoad judicia canonica Episcoporum. Vivebat Ivo anno millesimo nonagesimo. Is autem frequenter utitur decretis Zephyrini, Fabiani, Sixti, Stephani, Felicis, & aliorum. Gratianus verò Decretum suum adornavit circa annum MCXL. quod in auctoritatem dein receptum est, & primam partem facit operis quod vulgò *Jus canonicum* appellatur. Is ergo adducit etiam decreta Zephyrini, Sixti, Damasi, Eleutheri, Julii, & Leonis. Locorum autem ex iis à Gratiano adductorum summa haec est, posse Episcopum accusari apud Metropolitanum

Ivo part. 5. Decreti c. 245. & seqq.

& Epiſcopos comprovnciales, qui litis inſtructionem peragere poſſunt uſque ad ſententiam definitivam, reumque ſuſpendere & excommnicare poſſunt; ſed tamen depoſitionem decernere non poſſunt abſque auctoritate ſedis apoſtolicæ. Licere interim Epiſcopis appellare à ſynodo provinciæ ad apoſtolicam ſedem. In Papæ verò arbitrio poſitum ut aut ipſe cognitionem ſuſcipiat, aut per Vicarios ſuos cauſam judicari præcipiat: *Qui aut per ſe aut per Vicarios ſuos retractare negotium procuret*, ut ait Papa Sixtus in c. *Accuſatus*.

Gratian. 3. q. 6. c. ultra & ſeqq. & 5. q. 4.

VII. Secundùm autem jus illud neceſſarium nón eſt ut ſynodus provincialis, quæ examinare debet accuſationem in Epiſcopum, congregetur ex ſpeciali delegatione ſummi Pontificis; tametſi eam neceſſitatem imponere videatur epiſtola Julii. *Nullus Epiſcopus*, inquit, *niſi in legitima ſynodo & ſuo tempore auctoritate apoſtolica convocata ſuper quibuſdam criminationibus pulſatus audiatur.* Nam auctoritas illa alia non eſt quàm auctoritas generalis apoſtolicæ ſedis; quæ & ſynodos haberi præcepit, & earum auctoritatem confirmavit. Trahi autem non poteſt ad delegationem ſpecialem quæ neceſſaria ſit ad hoc ut Concilium provinciale cognoſcere poſſit de accuſatione adversùs Epiſcopum inſtituta; cùm ea auctoritas ſynodo provinciali competat ex jure communi, etiam juxta ipſa Sixti, Damaſi, & Eleutheri decreta, quæ à Gratiano referuntur 3. *q.* 6.

Gratian. c. Nullus 3. q. 4.

Interpretatio illa decretorum quæ ſignificare videntur neceſſariam eſſe ſpecialem ſummi Pontificis delegationem ad congregandam ſynodum provincialem pro examinanda accuſatione adversùs Epiſcopum inſtituta prodita eſt ab Hincmaro ante hos ſeptingentos annos in capite vigeſimo opuſculi LV. capitulorum. *In eiſdem epiſtolis ſcriptum eſt*, inquit, *non debere vel poſſe convocari ſynodum ſine juſſione vel conſenſu Romani Pontificis.* Addit, canones tamen Nicænos, Chalcedonenſes, & Antiochenos, itemque Romanos Pontifices Innocentium, Leonem, & Gelaſium, docere ſynodos congregari poſſe abſque auctoritate ſedis apoſtolicæ. Tum ait: *Non igitur abſque ſedis apoſtolicæ auctoritate Metropolitani Epiſcopi & Primates provinciarum ſynodos convocamus.*

Hanc interpretationem in ſcholas noſtras invexit etiam gloſſator Decreti, qui locum illum Julii cepit de auctoritate generali ſedis apoſtolicæ. Nam in verbo *auctoritate* addit *generali*. Et ſtatim: *Audiri enim poteſt cauſa Epiſcopi; ſed non poteſt terminari ſine ſpeciali mandato apoſtolicæ ſedis; licèt abſolvi poſſit. Tamen hoc non credo.* id eſt, Non credit ſynodum provinciæ poſſe congregari abſque ſpeciali mandato ſedis apoſtolicæ. Sed hæc ultima clauſula eſt annotatio Bernardi gloſſatoris, qui diſſentit à Joanne & ipſo gloſſatore quoad auctoritatem ſynodi in impertienda abſolutione. Ignotum quippe non fuit gloſſatoribus illis fuiſſe illud tempus cùm cauſæ Epiſcoporum non referrentur ad apoſtolicam ſedem. quod collegerant, tum ex canone Antiocheno, tum etiam ex quadam Nicolai epiſtola quæ extat in Decreto Gratiani.

VIII. Libri verò Decretalium nihil prorsùs immutarunt quoad ordinem judiciorum adversùs Epiſcopos faciendorum, nec quoad eorum depoſitionem. Solum illud emerſit effatum Innocentii III. Papæ, quem audacem Juriſperitum vocat Matthæus Pariſius; qui depoſitiones, ceſſiones, & tranſlationes Epiſcoporum ad ſolum Pontificem Romanum jure divino pertinere pronuntiavit. Adeo enim metuebat ne ſynodi provinciales ſua jura repeterent ut ſubſidium audaciæ à metu petens inauditam ante hoc ſeculum & à veterum moribus alienam ſententiam protulerit; cui præterea ſtabiliendæ multum operæ poſuit, argumento utens à poſteris prorsùs abjecto. Ait enim res ſpirituales faciliùs inſtitui quàm diſſolvi, cùm tamen humanæ faciliùs dilabantur quàm ædificari aut formari poſſint. unde patet vinculum ſpirituale carnali fortius eſſe. Cùm autem Deus ſibi reſervaverit diſſolutionem conjugii carnalis inter hominem & feminam, planum eſſe eum ſibi reſervaſſe etiam diſſolutionem conjugii ſpiritualis quod intercedit inter Epiſcopum & Eccleſiam. Unde concludit ſolum Pontificem Romanum, qui eſt Vicarius Jeſu Chriſti, poſſe decernere tranſlationes & depoſitiones Epiſcoporum, idque auctoritate divina. Sed argumentum illud nimis probat. Nam hinc potiùs ſequeretur nullo caſu Papam poſſe diſſolvere conjugium ſpirituale, cùm ipſe, quamvis Chriſti Vicarius, nullo caſu poſſit diſſolvere vinculum conjugii carnalis. Meliùs dicam, argumentum illud nihil concludit: quoniam unio Epiſcopi & Eccleſiæ conjugium tantùm eſt per metaphoram; & ideo, ſi ſummo jure agamus, comparari non poteſt cum vero conjugio. Certum quidem eſt Athanaſium & alios veteres ordinationem ſive intitulationem Epiſcopi in quapiam Eccleſia comparaſſe cum conjugio; ſed id ab iis ſcriptum eſt per tranſlationem, ut oſtenderent quàm arcto vinculo Eccleſiæ ille ſuæ eſſet adſtriſtus. Hæc ſunt verba Innocentii: *Non enim humana ſed potiùs divina poteſtate conjugium ſpirituale diſſolvitur cùm per tranſlationem, depoſitionem, aut ceſſionem auctoritate Romani Pontificis, quem conſtat eſſe Vicarium Jeſu Chriſti, Epiſcopus ab Eccleſia removetur. Et ideo tria hæc quæ præmiſimus non tam conſtitutione canonica quàm inſtitutione divina ſoli ſunt Romano Pontifici reſervata.*

Cap. 2. de tranſl. Epiſc.

IX. Ceterum jus illud in Gallia, æquè ac in reliquis orbis Chriſtiani provinciis, receptum erat & verſum in morem; ut adnotatum eſt in gloſſa Pragmaticæ ſanctionis. *Epiſcoporum depoſitio*, inquit Guimerius, *eſt Papæ reſervata. Si verò non agatur contra Epiſcopos ad depoſitionem, ſed ad aliam pœnam arbitrariam vel determinatam, citra tamen depoſitionem, tunc Concilium provinciale erit judex.* Iſtud verò probari poſſet multis exemplis ex hiſtoria petitis, ſi res tanti eſſet.

Guimer in Gloſſ. Pragm. tit. De Concub. §. Epiſ. ve. bo, Depoſitio.

CAPUT

CAPUT XXVII.

Synopsis.

I. Concordata novam judiciorum formam introduxerunt, qua ferme revocatum esse videtur jus antiquum. Explicatur jus à Concordatis introductum circa judicia causarum & appellationes.

II. Ostenditur in quo simile sit id jus antiquo juri. Causæ omnes olim commissæ erant unicuique provinciæ, nulla Pontificis Romani mentione. Primi omnium Nicolaus primus, & Joannes octavus appellationes Presbyterorum dejectorum admiserunt, quod ægerrimè tulit Rex Carolus Calvus. Quid de Episcoporum causis statutum in Concilio Nicæno & Sardicensi.

III. Jus illud observatum est usque ad initia tertiæ Regum nostrorum dynastiæ. Temperamentum inter jus antiquum & novum invehunt Concordata. Explicatur temperamentum illud.

IV. An causæ Episcoporum reserventur summo Pontifici in Concordatis, verbis illis generalibus, majores causæ. *Rejecta responsio inventa ætate Caroli IX. Regis. Episcoporum causæ non recensentur inter majores.*

V. At fortassis intelligenda sunt Concordata de eo qui cùm immediatè subjectus sit apostolicæ sedi, eam appellat. Refutatur objectio illa.

VI. Ex titulo De publicis concubinariis *elici videtur Episcoporum depositiones ipsi summo Pontifici reservari. Explicatur hic locus in gratiam Episcoporum Gallicanorum.*

I. CONCORDATA inita inter Franciscum primum, Regem Christianissimum & Leonem decimum Pontificem Romanum novam judiciorum formam introduxere, qua ferme revocatum esse videtur jus antiquum. Nam ante Pragmaticam sanctionem prima omnium causarum cognitio Romæ utplurimùm habebatur in perniciem litigantium & jurisdictionis ecclesiasticæ, ac præterea in magnum regni detrimentum, ob immensam vim auri quæ ad contestandas lites in Italiam asportabatur; quemadmodum in Pragmatica disseritur in decreto *De Causis*. Hinc factum ut in Concordatis quoque insertus sit titulus *De Causis*: in quo jubetur ut omnes causæ, exceptis majoribus, agitentur, judicentur, & terminentur coram judicibus ordinariis locorum; in casu verò appellationis, eam interponendam esse ad superiorem immediatum, & dein ad curiam Romanam. Exemptos verò qui summum Pontificem appellaverint judicandos esse in provinciis secundùm delegationem Pontificis. Si verò à delegatis appelletur, missurum eo casu Pontificem nova mandata, quò terminari causa possit in provincia. Ab hac autem regula excipiuntur Cardinales & officiales summi Pontificis actu servientes; quorum causæ alibi tractari non posse edicitur quàm in curia Romana.

II. Ea ratione revocatur quodam modo jus antiquum, ut dixi. Nam omnes causæ quæ ad disciplinam ecclesiasticam pertinent definiri debent in provinciis juxta canones Nicænos, Antiochenos, Sardicenses, & Africanos. Causæ enim Presbyterorum ac laicorum unicuique provinciæ commissæ erant; neque primam earum cognitionem ad se trahebant Romani Pontifices, neque rursum ad eos appellabatur. Primi omnium Nicolaus primus & Joannes octavus appellationes Presbyterorum dejectorum aut excommunicatorum ab Episcopis Gallicanis admiserunt. Atque id quidem adeo ægrè tulit hac ætate Carolus Calvus ut graviter ob hoc ipsum expostulaverit cum Joanne VIII. missa ad eum gravissima epistola quæ extat inter epistolas Hincmari. Causæ Episcoporum definitivo decreto judicabantur in provinciis juxta Concilium Nicænum. Post Concilium verò Sardicense, si quis appellaret apostolicam sedem, secunda causæ cognitio habebatur à synodo provinciæ, ex delegatione summi Pontificis.

III. Quod omnino observatum est in Gallia usque ad initia tertiæ Regum nostrorum dynastiæ; ac licèt necessarius esset interventus auctoritatis summi Pontificis, judicia tamen peragebantur in regno. Temperamentum inter jus antiquum & usum receptum invehunt Concordata. Nam hinc supremam auctoritatem & definitivum decretum summo Pontifici reservant, Gallis verò restituunt commoditatem judiciorum in provinciis peragendorum.

Dubitari potest an causæ Episcoporum in eo decreto contineantur, ita ut in regno definiendæ sint ex delegatione summi Pontificis. Cui quæstioni responderi potest eas haud dubiè hoc decreto comprehendi, cùm neque nominatim nec speciatim ab eo excipiantur. Solæ enim Cardinalium & officialium Papæ actu servientium causæ sedi apostolicæ reservantur. Quibus addi potest Episcopos comprehendi iis Concordatorum verbis quibus ordo judiciorum præscribitur, quoad eos qui sedi apostolicæ sunt immediatè subjecti, quorum causæ delegari debent in provincia. Nam licèt Episcopi Metrolitano & synodo provinciali subjecti sint, intelligi id non potest quoad depositiones, quæ summo Pontifici immediatè reservantur. Unde sequitur Episcopos, quoad hoc, sedi apostolicæ esse immediatè subjectos, ideoque causas eorum debere à summo Pontifice delegari, ut finiantur in partibus, juxta legem Concordatorum: *Si quis verò immediatè subjectus sedi apostolicæ ad eandem sedem duxerit appellandum, causa committatur in partibus per rescriptum usque ad finem litis, videlicet usque ad tertiam sententiam conformem, si ab illis appellari contigerit.*

IV. Objiciet fortasse aliquis eas causas, eò quòd sint causæ majores in jure comprehensæ, exceptas esse in primo articulo

hujus capitis, cujus ea ſunt verba : *Omnes & ſingulæ cauſæ , exceptis majoribus in jure expreſsè denominatis , apud illos judices in partibus qui de jure aut conſuetudine præſcripta vel privilegio illarum cognitionem habent , terminari & finiri debeant.* Reſponſio quæ extat in memoriis ſive codicillis ætate Caroli IX. confectis in gratiam Epiſcoporum Romæ damnatorum futilis omnino eſt &, penè dixerim , puerilis. In iis quippe ſcriptum eſt heic per cauſas majores intelligi lites Eccleſiarum cathedralium juxta Pragmaticam ſanctionem , quæ majores cauſas ita interpretatur. Verùm ſi concedimus cauſas Eccleſiarum cathedralium eſſe reſervatas apoſtolicæ ſedi, non video qua ratione fieri poſſit ut non ei quoque reſervatæ cenſeantur Epiſcoporum depoſitiones. Itaque cenſeo ſic repellendam eſſe hanc objectionem, depoſitiones Epiſcoporum non comprehendi in deciſione primi hujus articuli Concordatorum ,cui adjecta exceptio eſt, eaſque gravem ob cauſam non comprehendi in hoc articulo,habita nimirum ratione juris tunc recepti. Nam cùm in articulo illo dicatur cauſas eſſe terminandas ab ordinariis locorum judicibus, manifeſtum eſt eidem legi ſubjectas futuras fuiſſe depoſitiones Epiſcoporum, quas Metropolitanus & ſynodus provinciæ definitivo decreto potuiſſent decernere niſi exceptio illa addita fuiſſet in articulo. Conſentanea autem illa eſt juri quod in Decreto extat & Decretalibus ; quo ſynodus provinciæ arcetur à decernenda depoſitione, quæ ſedi apoſtolicæ reſervata eſt , & quoad hoc Epiſcopum eidem ſedi immediatè ſubjectum præſtat. At in eo caſu Concordata alibi imponunt ſummo Pontifici neceſſitatem delegandi judices in partibus ad judicandas eorum cauſas qui ſedi apoſtolicæ immediatè ſubjecti ſunt. In hoc autem ultimo articulo deſcribi debuit exceptio majorum cauſarum , ſi hæc Concordatorum auctoribus mens fuiſſet ut exiſtimarent ſubjectorum eorundem cauſas terminari non debere in partibus ex delegatione ſummi Pontificis.

V. Reponet verò fortean quiſpiam ſic intelligenda eſſe Concordata , ſi is qui ſedi apoſtolicæ immediatè ſubjectus eſt, eam appellet. Verùm explicatio illa nimis iniqua eſſet, ſi eo præjudicio ceteri caſus ab hac regula excluderentur. Exempli cauſa , ſi quis in jus Romam vocet eum qui exemptus eſt à juriſdictione ordinaria , annon æquum eſt delegari in partibus hujus cauſæ cognitionem , ut & actori & reo, ſi appellaverit, jus dicatur , juxta vulgatam juris regulam : *Non debet licere actori quod non liceat reo , & vice verſa.* Juriſdictio enim quæ competens eſt quoad appellantem,competens quoque eſt quoad actorem. Sanè certum eſt Reges noſtros ſemper exiſtimaſſe Epiſcoporum cauſas in regno eſſe judicandas ex delegatione ſummi Pontificis, non autem Romæ , etiam in cauſa hæreſeos; ut conſtat ex Memoriis ſub Carolo IX. Rege, ut diximus , confectis anno MDLXV. in cauſa Joannæ Reginæ Navarræ & Epiſcoporum Romæ damnatorum propter hæreſim.

VI. Opponi præterea poſſet titulus Concordatorum *De publicis concubinariis*, §. *Quòd ſi*, in quo ſic ſcriptum eſt : *Quòd ſi ii quorum deſtitutio ad nos & ſedem apoſtolicam ſpectat , per Concilia provincialia aut ſuos ſuperiores propter concubinatum publicum reperiantur privatione digni , ſtatim cum proceſſu inquiſitionis ad nos deferantur.* Videtur enim depoſitiones Epiſcoporum heic reſervari ipſi ſummo Pontifici. Sed heic obſervandum eſt Concilium provinciale in eo caſu cauſam Epiſcopi tractaſſe abſque delegatione ſummi Pontificis, ideoque , juxta exceptionem in primo articulo *De Cauſis* contentam , decernere depoſitionem non poſſe. Contrà ſynodus illa tenetur acta mittere ad ſedem apoſtolicam & noxios denuntiare aut deferre ad eam. Id enim, & nihil omnino aliud, in paragrapho ſtatuitur. Enimvero poſtquam ſynodus officio ſuo & obſequio defuncta eſt erga ſummum Pontificem , accuſatio denuntiata tum judicanda eſt ſecundùm ordinem præſcriptum in Concordatis, titulo *De Cauſis*, id eſt, delegatis à ſummo Pontifice Epiſcopis Gallicanis, qui cauſam definiant in regno; ita ut accuſati Romam evocari prorſus non poſſint in detrimentum Concordatorum. Certè ſumma cura proviſum eſt ne in paragrapho *Quòd ſi* adderetur cauſas Epiſcoporum qui concubinarii eſſent judicandas eſſe in urbe Roma. Id unum ſufficere viſum eſt, ſi acta Romam mitterentur, & accuſati deferrentur ad Papam. Neque crediderunt addendam eſſe clauſulam, & eo caſu Pontificem Romæ judicaturum cauſam.

CAPUT XXVIII.

Synopsis.

I. Superest ut examinemus an Papa, cùm dat judices in partibus, tentet aliquid contra præscripta canonum aut Decretalium, & an deroget auctoritati apostolicæ sedis. Episcopus deponi non potest nisi ex sententia aliorum Episcoporum. Unde sequitur delegari non posse simplices Presbyteros. Judices debent esse duodecim. Aliud statutum rescripto Gratiani, & à Gregorio magno.

II. Æquè suam auctoritatem conservat Pontifex ac si ipse susciperet cognitionem causæ. Probatur auctoritate legis Gratiani & synodi Sardicensis, & pluribus insuper auctoritatibus.

III. Concilium Tridentinum abolevit auctoritatem synodorum provincialium. Verùm Concilium illud receptum non est in Gallia; ac prætereà nova hæc institutio contraria est Concordatis. Nam iis derogari non potest absque consensu Regis.

IV. Sententia damnationis à delegatis prolata mittenda est in executionem, nisi is qui damnatus est appellaverit. In causis Episcoporum Gallicanorum dare tenetur Pontifex novos judices ad judicandam appellationem.

V. In casu criminis læsæ majestatis processus Romam mitti non potest, quòd evulgari non oporteat imperii arcana. Veteres Episcopi cognoscere nolebant de crimine majestatis.

VI. Nam si Papa difficilem se in eo capite præstaret, monendus esset timendum valde esse ne Princeps irritatus pœnam capitis suo jure decernere præsumat adversùs Episcopos læsæ majestatis reos. Ea fuit sententia Hervei Episcopi Bellovacensis in synodo Remensi.

VII. Temperamentum allatum ex Concilio Sardicensi: cujus ope regula in universum statui potest quoad depositionem Episcoporum.

I. SUPEREST ut examinemus an Papa, cùm dat judices in partibus ad decernendam depositionem Episcopi noxii, tentet aliquid contra præscripta canonum aut Decretalium, & an deroget auctoritati apostolicæ sedis.

Quæstio ista nullo negotio solvi potest si memoria ineatur antiqui juris, mediique, ac recentioris. Unde quoque duas regulas colligemus. Earum prima erit, Episcopum deponi non posse nisi ex sententia aliorum Episcoporum. Quare Papa simplices Presbyteros delegare non posset ad habendam cognitionem de crimine Episcopi, quòd canones præcipiant ut Episcopus nonnisi ab ejusdem gradus & ordinis judicibus judicetur. Eos autem judices duodecim esse debere edicunt; ut constat ex Concilio Africano, & ex epistola sancti Gregorii ad Episcopum Arelatensem. Unde quoque factum ut Nicolaus primus ad Salomonem Regem Britonum scribens ex eo capite irritam esse pronuntiet Episcoporum Britonum depositionem quòd non à Metropolitano & à duodecim Episcopis peracta fuerit. Eundem numerum Episcoporum exigunt Concilium Triburiense & Lucas Patriarcha C P. apud Balsamonem. Attamen in rescripto Gratiani Augusti vidimus posse Romanum Pontificem deponere Episcopum cum consilio quinque aut septem Episcoporum. Legimus verò in regesto Gregorii magni delegatum ab eo fuisse Metropolitam Syracusanum unà cum tribus aut quatuor Episcopis ab eo eligendis ut de causa Lucilli Episcopi cognoscerent eumque deponerent. Prætereà decretalis Zephyrini epistola, quæ extat apud Gratianum, quo jure nunc utimur, non exigit absolutè numerum duodecim Episcoporum, sed tantùm si ea causa incidat ut totidem Episcopos haberi necesse sit: *Duodecim judices quilibet accusatus Episcopus, si necesse fuerit, eligat; à quibus ejus causa judicetur.*

Lib. 7. ep. 62.

II. Secunda regula hæc esse potest, summum Pontificem conservare suam auctoritatem, quoad depositionem Episcoporum, cùm eorum judicium delegat, ac si eos ipse judicaret & deponeret. Rescriptum enim Gratiani, cujus suprà mentionem fecimus, verbis minimè ambiguis ait Episcopum Metropolitanum, si in longinquis regionibus commoretur, exsolvi à necessitate accedendi ad sedem apostolicam, sed datum ei Episcopum Romanum judices, *quos Romanus Episcopus judices dederit.* Concilium autem Sardicense nihil aliud postulat quàm ut Episcopus Romanus *det judices*, Episcopos nimirum ex provincia finitima, unà cum primis judicibus, ad judicandam causam appellationis. Bonifacius verò, Leo, & Gregorius magnus, aliique Romani Pontifices existimarunt satis suæ auctoritatis conservationi provisum si Episcopis provincialibus jurisdictionem suam delegarent, aut Legatis apostolicæ sedis, ad decernendam definitivo judicio Episcoporum depositionem. Quinetiam cùm suo illi arbitrio reservarunt potestatem judicandi appellationem in urbe Roma, aut eam curam delegandi in provinciis, abundè auctoritati sedis apostolicæ satisfactum putarunt. Gregorius enim septimus, qui Pontificum Romanorum auctoritatem immensùm explicavit, frequenter Legatos misit in provincias ad deponendos Episcopos, jurisdictione sua in eam rem delegata. Ne verò inhærere tantùm videamur antiquo juri & mediæ ætatis, habemus ex novo jure, quod Gratiani Decreto continetur, voluisse Romanos Pontifices sui arbitrii esse an Episcopi judicandi essent in synodo Romana, aut per Legatos sedis apostolicæ, *aut per se, aut per Vicarios suos*, ut ait Papa Sixtus in cap. *Accusatus.* 3. q. 6.

III. Huic autem regulæ opponi non potest decretum Concilii Tridentini; quod, introducto jure novo, in universum synodis provincialibus ademit instructionem criminum Episcoporum quæ pœnam depositionis merentur, eamque tribuit iis viris quos Papa delegaverit, serva a summo Pontificide fini-

Sess. 24. de Reform. cap. 6.

tiva sententia. Decretum inquam illud opponi non potest. Præterquam quòd enim Concilium illud non est receptum in Gallia, contrarium ex eo capite est Concordatis, quibus neque sedes apostolica neque Concilia derogare possunt absque consensu Regis.

IV. Postquam autem delegati sententiam damnationis protulerint, tum in executionem mittenda est depositio, nisi is qui damnatus est appellaverit. Ea enim vis est sententiarum à competenti judice latarum ut executoriæ sint, nisi earum effectus suspendatur per appellationem. Ita enim usurpatum suprà vidimus à Legatis pontificiis. quod etiam satis innuunt Concordata his verbis: *Si ab illis appellari contigerit.* Nam is qui dejectus est, provocare quidem potest, quemadmodum appellabatur à Legatis. Verùm quemadmodum olim summi Pontifices cognitionem appellationis in provinciam remittebant ad Legatos suos, si ita faciendum esse existimarent, (quod usurpatum vidimus à Gregorio VII. in causa Lamberti Episcopi Morinensis) sic Concordata eam summo Pontifici necessitatem imponunt ut eo agendi modo utatur in causis Episcoporum Gallicanorum, datis videlicet novis judicibus ad judicandam appellationem.

V. Quòd si summus Pontifex pervicaciter in futurum contenderet mitti debere acta, id est, *processum*, ut hodie vocant, ad apostolicam sedem, etiamsi damnatus eam non appellaverit, antequam bullas ei concedat quem Princeps nominaret in loco depositi, tum, si de crimine majestatis ageretur, reponi posset postulationem illam non esse æquam, quòd evulganda non sint imperii arcana, quæ nullis communicanda sunt quàm iis qui jurejurando fidem suam Regi obligaverunt. in primis verò ea noscere non debere alienigenas & exteros, ut sunt Cardinales & alii Consiliarii Papæ Romani, qui arcana hæc vertere possent in perniciem regni. Quamobrem veteres Episcopi, qui tempore Imperatorum Romanorum nondum res publicas attingebant, id est, nondum erant Consiliarii Principum, (quæ dignitas ei ordini primùm communicata est à Regibus nostris) veteres inquam Pontifices antiquitus cognoscere recusabant de crimine majestatis. Hæc enim sunt omnino verba eorum in synodo congregata adversùs Chrysostomum: *Continent & libelli læsæ majestatis crimen. Jubeat nunc pietas vestra expelli vel invitum daturum tanti criminis pœnas. Nobis enim non licet ista inquirere.*

VI. Addi potest ex eo agendi modo ingens periculum imminere jurisdictioni ecclesiasticæ, valdeque timendum esse ne Princeps irritatus pœnam capitis jure suo decernere præsumat adversùs Episcopos læsæ majestatis reos. Eam namque rationem in synodo Remensi adversùs Arnulphum habita attulit Herveus Episcopus Bellovacensis. Siguinus Senonensis Archiepiscopus negabat se causam Arnulphi judicaturum nisi priùs ei pœnam sceleris Princeps remitteret, si constaret eum esse reum læsæ majestatis. Reposuit Herveus timendum esse ne ex hoc agendi modo periculum immineat viris ecclesiasticis. neque enim expectaturos fortean seculares judices ecclesiastica judicia. unde per consequentiam necessariam Episcopi justitiæ seculari subjicientur, si ipsi cunctentur judicia facere secundùm canones. *Videte*, inquit Herveus, *ne sit periculosius judicia ecclesiastica deinceps à secularibus non expectari. Consequens enim est ad forensia jura nos pertrahi, si divinis legibus in aliquo videbimur obniti.* Quod amplexus est Bruno Lingonensis Episcopus in capite sexto. *Cùm hoc maximè sit pertimescendum*, inquit, *ne fortè dum uni personæ parcere volumus, sicut frater & coëpiscopus noster Herveus retulit, & eam & omnem ecclesiasticum ordinem sub periculo sanguinis relinquamus.*

Synodus Rem. sub Gerberto cap. 4.

VII. In universum, adhiberi posse censeo temperamentum quod ex Concilio Sardicensi peti potest ad conservandam auctoritatem summi Pontificis & jura regni; sive de crimine majestatis agatur, sive de aliis causis quæ ad depositionem Episcoporum spectant. Temperamentum autem illud in eo versatur ut acta judicii Romam mittantur, ut statim Pontifex bullarum expeditionem imperare possit secundùm sententiam judicum delegatorum, si ita faciendum esse existimaverit, omissa prorsùs omni nova sententia confirmationis. Vel si ægrè adduci possit ut ita faciat, peti ab eo poterit ut det novos judices, qui causam retractent & denuo judicent unà cum primis judicibus. Hunc agendi modum synodus Sardicensis non aperuit nisi in casu appellationis. Hac verò ratione quam proponimus idem modus tolerabitur etiamsi appellatum non fuerit.

LIBER OCTAVUS.

CAPUT PRIMUM.

Synopsis.

I. Agendum dein de jure regaliæ. Quid sit jus illud, & in quo consistat. Regalia dividitur in temporalem & spiritualem.

II. An jus illud per omnes Ecclesias cathedrales hujus regni diffundatur, an verò ad certas quasdam restrictum sit. Quid anno millesimo sexcentesimo octavo placitum Parlamento Parisiensi. Rex Henricus IV. prohibuit ne deinceps Parlamentum hujus controversiæ cognitionem susciperet; quam sacri consistorii judicio permisit.

III. Rectè autem intelligi non potest hæc controversia quin ad antiquitatem recurratur, instituta videlicet comparatione antiqui juris & novi.

IV. Vasta est & nobilis controversia isthæc, ideoque accuratè describenda.

V. In antecessum autem agendum est de electionibus canonicis Episcoporum, quatenus regia auctoritatis sive assensus regii mixtionem olim ea materia admittebat. Tum de Investituris. Et de juramento quod vocant fidelitatis.

I. DE regalium jure tractaturos à nominis ipsius vel potiùs à rei per nomen significatæ origine dissertationes auspicari recta methodus omnino videtur exigere. Sed interim seposita de vocabulo, ipso in alium locum opportuniori disputatione, quid illo significetur in hac materia quam aggredimur paucis explicandum est.

Jus itaque regalium est jus Regi competens ad fruendum reditibus qui ad Ecclesias cathedrales sede vacante pertinent, donec novus Episcopus, fide Regi præstita, Ecclesiæ possessionem adipiscatur. Competit quoque jus ad conferendum præbendas aliaque beneficia quibus animarum cura non incumbit. Quare pragmatici dividunt regaliam (ut ipsi loqui solent. quam dictionem nos quoque deinceps usurpabimus.) in temporalem & spiritualem. Ad illam referunt redituum temporalium fruitionem; ad istam verò beneficiorum collationem, quæ literis regiis fieri consuevit.

II. Porrò insignis controversia ab aliquot annis excitata est, an jus istud per omnes Ecclesias cathedrales universi regni diffundatur, an verò ad certas quasdam restrictum sit. Cujus quidem decisio quæstionis, cùm variis senatus Parisiensis consultis in longiorem deliberationem protracta fuisset, tandem anno MDCVIII. judicio lato in auditorio publico adversùs Ecclesias omnes pro regii juris confirmatione promulgata est. Contra sententiam illam, qua plurium Ecclesiarum libertas pessumdabatur, clerus Gallicanus apud Henricum quartum optimum Regem graviter conquestus est, & literas negotii illius avocatorias obtinuit, quibus, cognitione illa interdicto senatu, Ecclesiarum quæ se ab eo jure immunes profitentur status Consilii sanctioris judicio permissus est.

III. Sed juris regii & immunitatum ex adverso propositarum plenissima cognitione imbui non possumus nisi ab exordio narrationem per seculorum seriem diligenter expansam contexamus, instituta comparatione inter juris canonici regulas & juris regii novitatem; unde possimus addiscere quo tempore & quibus de causis à veteri & recepto jure discessum sit. Per viam illam regiam pergentibus difficile erit à vero aberrare: cujus dignitatem hac in re violant qui regalium origines ex arbitrio comminiscuntur.

IV. Neque verò paucis hac de re verbis agi potest, cùm disputatio isthæc aliquot capita complectatur quæ in satis perplexa disquisitione versantur. Attamen argumenti nobilitas delicatiorum hominum, qui exactis disceptationibus anguntur, ingeniis satisfacere potest; præcipuè cùm illa tantùm attingere velimus quæ necessaria sunt omnino ad regalium cognitionem; dilatis in aliud tempus quæ absque piaculo, licèt eruditionis plena, hic omitti possunt.

V. Electionum canonicarum materies, quæ tam latè patet, hic tamen delibanda est, quatenus regiæ auctoritatis sive assensus regii mixtionem olim admittebat. Unde proficiscitur de investituris &, quæ illas secutæ sunt, sacerdotii & imperii controversiis agendi necessitas. Fidei quoque ab Episcopis exactæ & Regibus præstitæ injicienda mentio, cùm illius beneficio regaliæ effectus desinant. Canonum quoque & legum publicarum constituta adducenda erunt, quibus vacantium sedium reditus Ecclesiæ aut successoribus olim reservati erant. Discutienda

quoque erit feudalium rerum recentiori jure introducta natura; quæ vassalli morte beneficii sive regalium reditus domino feudi addicit, donec hominii præstatione novus vassallus defungatur. Tum subnectendum quid ex eo jure præsumptum sit à Principibus in perceptione fructuum qui ad episcopatus vel abbatias vacanres pertinebant, quid à Conciliis posterioribus constitutum, quid regiis edictis receptum, & senatus Parisiensis consultis decisum fuerit. Quibus omnibus disceptatis, aperiet sese juris istius regii quod regaliam vocant origo. Unde quisque colligere poterit quid de principali illa quæstione sentiendum sit, scilicet an coërceri debeat ad certas Ecclesias regalia vel ad regni istius universas porrigi.

CAPUT II.

Synopsis.

I. In Episcopis constituendis vetus Ecclesia secuta est exemplum Apostolorum. Designatio personæ olim ab iisdem fiebat à quibus consecratio. Describitur in aversione vetus forma electionum.

II. Antiquitas nihil clero & populo tribuit præter solum testimonium & consensum, electionem autem ipsam & judicium Metropolitano & Episcopis provincialibus. Discrimen nullum erat inter clerum civitatis & populum in testimonio dando.

III. Hæc opinio nova est. Ejus tamen ope conciliari poterunt duæ contrariæ sententiæ de quibus multùm digladiantur scriptores. Ex necessitate consensus populi manavit assensus regii necessitas.

IV. Episcopi provinciales accedebant ad Ecclesiam vacantem; & successorem deligebant plebe præsente, cui relinquebatur facultas suffragandi vel resistendi electioni. Probatur ex Cypriano.

V. Hic usus descendit ex traditione divina. Quonam modo accipiendum sit plebis testimonium & Episcoporum judicium.

VI. Electionum Christianarum ritus illustrantur ex Lampridii loco valde illustri. Probatur iterum auctoritate Cypriani in arbitrio plebis positum fuisse an electum admitteret vel recusaret.

VII. Ergo plebs quidem testimonium ferre poterat; sed tamen jus æquum cum Episcopis non habebat in electionibus. Refelluntur novatores, qui Cypriani verba in diversum trahunt ut electionum jura plebi vindicent.

VIII. Origenes præsentiam populi requirit in ordinando Episcopo. Cur ita visum. Quid significetur iis verbis, qui foris sunt, *in prima Pauli epistola ad Timotheum.*

IX. Clemens quoque Romanus docet Episcopos eligi ab Episcopis, sed gratos & acceptos debere illos esse fidelibus. Emendatur versio Junii Patricii.

X. Arbitrium electionum penes Episcopos fuisse ævo Origenis patet ex Eusebio.

I. PRIMA illa pars aggredienda est quæ canonicas electiones & regiam cum illis progressu temporis admixtam potestatem respicit. In Episcopis constituendis petitam ab exemplo Apostolorum formam secura est vetus Ecclesia; quæ in personæ designatione & ejus postea consecratione per manus impositionem versabatur. Quæ duæ actiones ab ipso Ecclesiæ exordio usque ad hanc ætatem in oriente & usque ad quartum seculum in occidente conjungi solebant; adeo ut quemadmodum fieti solet in actibus legitimis, quin eque diem recipiunt nec conditionem, designatio ab iisdem fieret à quibus ipsa consecratio. Episcopi scilicet in unum collecti promovendæ personæ vitam anteactam ejusque merita discutiebant, & probatam ordinabant. Sed in personæ deligendæ examine vacantis Ecclesiæ clerum & populum interrogantes, eorum testimonia exquirebant, atque consensum præstolabantur, ne invitis obtruderetur Episcopus. Itaque desideria & vota cleri atque populi necessaria quidem erant ut in pace fieret ordinatio; sed vis & supremum arbitrium electionis penes Episcopos erat uniuscujusque provinciæ. Harum promotionum ordo deinde per canones apertiùs explicatus est, ad vitandam scilicet, quæ frequenter accidebat, ex Episcoporum absentia in deligendis personis moram longiorem & in examine faciendo perturbationem. Electiones itaque in occidentali Ecclesia separari cœperunt à confirmatione, & hæc ab ordinatione sive consecratione. Tum clero civitatis, cum consensu populi, electio futuri Episcopi tributa est; & Metropolitanorum cognitioni, unà cum Episcopis suæ provinciæ, decreti de electione facti reprobatio vel confirmatio reservata. Quod jus ad solum deinde Metropolitanum posterioribus canonibus translatum est ob synodorum infrequentiam.

II. Ceterùm si negotium istud referatur ad primam originem, morumque vetustæ Ecclesiæ & antiquorum canonum ratio habeatur, constans est illa sententia quæ solum testimonium & consensum designandi Episcopi clero & populo tribuit, ipsam verò designationem sive electionem & judicium Metropolitano unà cum synodo provincialium Episcoporum. In quo testimonio dando non reperio discrimen aliquod constitutum à veteribus inter clerum civitatis & populum. Æquo enim jure hac in parte utebantur, & utriusque consensus ad suscipiendum Episcopum expectandus erat. Tota quippe, ut jam dixi, auctoritas erat penes Episcopos, & præcipuè penes Metropolitanum, qui rebus gestis τὸ κῦρος adhibebat, ut loquitur synodus Nicæna.

III. Non me latet quin plerisque nova videri possit hæc opinio & fortasse ob novitatem periclitari. Sed si animo sincero expendatur, ut vera esse testimoniis prolatis statim demonstrabitur, sic ex duabus oppositis conflata, ambarum auctoritate fulciri poterit. Duæ etenim sunt hac in disputatione præcipuæ

sententiæ. Altera plebem à jure electionum remotam semper fuisse docet, solo relicto illi testimonio & voto, clero autem civitatis electionem in solidum tributam. Altera docet jus æquum semper fuisse clero & populo in electionibus, idque jure apostolico & veterum patrum testimoniis niti. Nos verò nec clero civitatis nec populo jus merum electionis olim competivisse asserimus, sed solis Episcopis provinciæ, qui testimonio atque consensu cleri & populi in persona eligenda utebantur. Postea jus electionis clero cum populi consensu in occidente communicatum est, donec populus ab eo jure seclusus est. Ex necessitate consensus populi in electionibus manavit assensus regii necessitas. qua de re postea disserendum erit.

IV. Definitionis nostræ probationem ex testimoniis veterum patrum & synodorum petemus. Qui luculentiùs ista explicuit proferendus est Cyprianus epistola LXVIII. *Diligenter de traditione divina & apostolica observatione servandum est & tenendum quod apud nos quoque & ferè per universas provincias tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem cui præpositus ordinatur Episcopi ejusdem provinciæ proximi quique conveniant, & Episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissimè novit, & uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit. Quod & apud vos factum videmus in Sabini collegæ nostri ordinatione, ut de universæ fraternitatis suffragio & de Episcoporum qui in præsentia convenerant, quique de eo ad vos literas fecerant, judicio episcopatus ei deferretur & manus ei in locum Basilidis imponeretur.* Locus est insignis: unde discimus ex more ubique ferè recepto Episcopos provinciæ ad Ecclesiam vacantem accedere solitos & plebe præsente successorem deligere. Designandæ personæ actus discutiebantur publicè; & plebi facultas relinquebatur suffragandi vel renitendi. Sed judicium & electionis arbitrium integrum erat penes Episcopos præsentes, ut disertè docent verba ultima de ordinatione Sabini in Hispaniis facta.

V. Ex divina traditione hunc usum eleganter trahit Cyprianus, nempe ut plebe præsente Episcopi præpositos deligant; idque probat ex facto Moysi, qui jubetur exuere Aaronem stola pontificia, eamque filio ejus Eleazaro imponere coram omni synagoga, juxta versionem Septuaginta interpretum: *Coram omni synagoga jubet Deus constitui sacerdotem; id est, instruit & ostendit ordinationes sacerdotales nonnisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere; ut plebe præsente vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio justa & legitima quæ omnium suffragio & judicio fuerit examinata.* Quæ verba distributivè sunt accipienda; ut suffragium sive testimonium pertineat ad plebem, quæ testimonio suo præponendis suffragatur, vel malorum detegendo crimina, vel bonorum merita prædicando, judicium verò ad Episcopos, ut superiùs monui ex eodem Cypriano. Dictio suffragii approbationem significat in jure & apud alios auctores.

VI. Ex Lampridio in vita Alexandri Severi illustrari potest electionum Christianarum ritus, & quæ populi partes in eis essent apertissimè explicari juxta mentem Cypriani: *Ubi aliquos voluisset* (Alexander) *vel rectores provinciis dare, vel præpositos facere, vel procuratores, id est, rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum ut si quid haberet criminis, probaret manifestis rebus; si non probasset, pœnam subiret capitis. Dicebatque grave esse, quum id Christiani & Judæi facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi sunt, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur & capita.* In Christianorum ergo electionibus Episcopi promovendum per literas populo proponebant, aliquando in antecessum, ut factum in ordinatione Sabini; vel integram rem Concilio futuro reservabant, quando ad civitatem cui præficiendus erat sacerdos Episcopi accedebant. Tunc vel ipsi aliquem proponebant, vel à clero & plebe propositum, susceptis publicè testimoniis assistentis populi, electionem perficiebant. Propterea cùm plebis testimonio maximè niteretur electionum gerendarum ratio, Cyprianus eam hortans ut à peccatore præposito suo discedat, nec sibi blandiatur quasi immunis à contagione delicti esse possit cum sacerdote peccatore communicans, addit: *Cùm ipsa maximè habeat potestatem vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi:* quia scilicet illius testimonio stant præcipuè vel cadunt præponendi.

VII. Præter veteris testamenti auctoritatem Cyprianus quòque loca duo Actorum adducit ut probet plebis de testimonio ferendo potestatem, non autem jus æquum cum Episcopis in agendis electionibus, ut quidam verba Cypriani detorquent: *Quod postea secundùm divina magisteria observatur in actis Apostolorum, quando de ordinando in locum Judæ Episcopo Petrus ad plebem loquitur. Surrexit, inquit, Petrus in medio discentium. fuit autem turba in uno. Nec hoc in Episcoporum tantùm & sacerdotum sed & in Diaconorum ordinationibus observasse Apostolos animadvertimus, de quo & ipso in actis eorum scriptum est: Et convocaverunt, inquit, illi duodecim totam plebem discipulorum, & dixerunt eis. Quod utique idcirco tam diligenter & cautè convocata tota plebe gerebatur, ne quis ad altaris ministerium vel ad sacerdotalem locum indignus obreperet.* Non est hic uberior disputatio instituenda de locis istis, ex quibus novatores electionum jura plebi vindicare solent; cùm ex Cypriani verbis, quibus illi maximè nituntur, manifestè constet plebem ab Apostolis, qui Ecclesiæ rectores erant, ad hoc convocatam ut eorum testimonio de præficiendorum meritis fides fieri posset. Ceterùm ipsa rerum summa penes Apostolos erat. In primo quippe exemplo Petrus pro jure suo substituendum aliquem Judæ edicit. Nec dubium quin ipse cum Apostolis duos illos constituerit, ut per sortes Dei voluntas de altero eligendo exploraretur. Ex mandato Apostolorum fideles inquirunt quinam essent apti ministerio: Ἐπισκέψασθε οὖν, ἀδελφοὶ, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους. *Considerate, fratres, viros qui testimonium habeant eorum quibuscum vixere.* Qua ratione etiam Paulus Timotheum, licèt sibi valde notum, Evangelistæ munere ornavit post testimonia eorum quibuscum vixerat Lystris & Iconii: ὃς ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν λύστροις καὶ ἰκονίῳ ἀδελφῶν.

VIII. Eadem fuerat mens Origenis homilia ſexta in Leviticum : *Licèt Dominus de conſtituendo Pontifice præcepiſſet & Dominus elegiſſet, tamen convocatur & ſynagoga. Requiritur enim in ordinando ſacerdote & præſentia populi : ut ſciant omnes & certi ſint quia qui præſtantior eſt ex omni populo, qui doctior, qui ſanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad ſacerdotium : & hoc adſtante populo, ne qua poſtmodum retractatio cuipiam, ne quis ſcrupulus reſideret. Hoc eſt autem quod & Apoſtolus præcepit in ordinatione ſacerdotis : Oportet autem illum & teſtimonium habere bonum ab his qui foris ſunt.* Patet itaque ex Origene populi præſentiam adhiberi ut ſciat unuſquiſque omnia rectè atque ordine geri, & teſtimonium ferre poſſit de converſatione ejus de quo agitur. Ad quod probandum adducit locum Pauli in 1. Timoth. c. 3. ubi *qui foris ſunt* ſignificant eos qui non erant in Eccleſia. Argumentum ducitur à minori ; ut notatur etiam in ſcholiis ex Chryſoſtomo : *Si enim ex iis qui foris ſunt, quanto magis à fratribus :* εἰ γὰρ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν, πολλῷ μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν.

IX. Origenem Cyprianumque præmiſi, quoniam rerum gerendarum ordinem patefaciunt, & vicem commentarii præſtare poſſunt illuſtri Clementis Romani loco petito ex genuina ejus epiſtola, à veteribus tantopere commendata, quam Junius Patricius ex codice MS. publicavit. Docet ille conſtitutum ab Apoſtolis, ad prævertendas quæ de epiſcopatu obtinendo exorituras prævidebant diſſenſiones, ut Epiſcopi in demortuorum locum *ab ipſis Apoſtolis vel poſtea à claris & celebribus viris ſubſtituantur, gratum ſibi hoc eſſe teſtante univerſa Eccleſia.* Judicio itaque & delectu eorum qui principem in Eccleſia locum tenent, id eſt, Epiſcoporum, dantur Eccleſiis Epiſcopi, ex Apoſtolorum inſtituto, ſed qui ſint grati & accepti fidelibus. Alioqui ni præcipua & ſumma eſſet in his delectibus Epiſcoporum auctoritas, diſcordiis in Epiſcopo eligendo Eccleſia quateretur adversùs Apoſtolorum propoſitum. Hæc ſunt Clementis verba : οἱ ἀπόστολοι ἡμῶν ἔγνωσαν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἔρις ἔσται ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπισκοπῆς. διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν, πρόγνωσιν εἰληφότες τελείαν, κατέστησαν τοὺς προειρημένους, καὶ μεταξὺ ἐπινομὴν δεδώκασιν, ὅπως ἐὰν κοιμηθῶσιν, διαδέξωνται ἕτεροι δεδοκιμασμένοι ἄνδρες τὴν λειτουργίαν αὐτῶν &c. Κατασταθέντας ὑπ' ἐκείνων, ἢ μεταξὺ ὑφ' ἑτέρων ἐλλογίμων ἀνδρῶν, συνευδοκησάσης τῆς ἐκκλησίας πάσης. *Apoſtoli noſtri per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum cognoverunt contentionem de nomine epiſcopatus futuram. Propter hanc itaque cauſam perfecta præſcientia præditi conſtituerunt prædictos* (Epiſcopos nimirum) *& deinceps* * *formam dederunt ut iis defunctis probati alii viri in eorum miniſterium ſuccederent &c. ab illis vel deinceps ab aliis viris celebribus conſtitui, univerſa Eccleſia ſibi gratum eſſe teſtante.*

* Sic reddenda vox ἐπινομὴ, non autem, ut fecit Junius, deſcriptas officiorum vices reliquerunt.

X. Penes Epiſcopos arbitrium electionum ſtetiſſe quondam docet quod Origenis tempeſtate Hieroſolymis accidit. Etenim cùm Narciſſus Hieroſolymorum Epiſcopus ſe in locum deſertum ſubduxiſſet, neminique compertum eſſet quò ſe recepiſſet, *viſum eſt his qui finitimis Eccleſiis præerant* ut alterum Epiſcopum crearent, qui Dius vocabatur : ἔδοξεν τοῖς τῶν ὁμόρων ἐκκλησιῶν προεστῶσιν, ἐφ' ἑτέραν μεθίστασθαι ἐπισκόπου χειροτονίαν, Δῖος τούτῳ ὄνομα ἦν. apud Euſebium lib. VI. cap. XIX.

CAPUT III.

Synopſis.

I. Canon quartus Nicænus χειροτονίαν Epiſcopi tribuit Metropolitano unà cum Epiſcopis provinciæ. Zonaras & Balſamo exiſtimarunt eo canone in Epiſcopos tranſlatum eſſe jus electionis quod antea populis competebat. De ſola autem manuum impoſitione heic agi ſcripſit Franciſcus Florens.

II. Auctoris ſententia eſt heic agi de utraque actione eligendi & conſecrandi, & utramque heic & alibi χειροτονίας vocabulo ſignificari.

III. Poſt mortem Epiſcopi Metropolitanus & Epiſcopi provinciales ad ſedem vacantem accedebant, ibique in ſynodo electionem & ordinationem celebrabant. Probatur ex Concilio Antiocheno & Laodiceno.

IV. Jus itaque Epiſcoporum canone firmatum eſt. quod pertinet ad populum, conſuetudini relictum. Quid judicii vocabulo intelligat canon Laodicenus.

V. In ſynodo ad celebrandam ordinationem coacta adeſſe debebant omnes Epiſcopi provinciæ, vel ſaltem tres. ceteri enim conſenſum ſuum ſcripto dabant.

VI. Synodus illa habebatur in civitate ſedis vacantis, ne clerus & populus civitatis arcerentur à communione electionis.

I. USus ille in Eccleſia jamdiu receptus à ſynodo Nicæna ſancitus eſt canone quarto, quo Epiſcopi χειροτονία Metropolitano unà cum provinciæ Epiſcopis committitur. Ambigua vocis hujus Græcæ ſignificatio Zonaram & Balſamonem induxit ut eam de electione hic interpretarentur & ſcriberent electionum jura, quæ olim populis commiſſa erant, in Epiſcopos hoc canone tranſcripta fuiſſe. De ſola autem impoſitione manuum hic agi ſcripſit Anteceſſor eruditiſſimus Franciſcus Florens ad tit. VI. de electione, ex Dionyſii interpretatione, qui χειροτονίαν hic vertit ordinationem : *Epiſcopum convenit maximè quidem ab omnibus qui ſunt in provincia Epiſcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter inſtantem neceſſitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen in id ipſum omnimodis convenientibus, & abſentibus quoque pari modo decernentibus & per ſcripta conſentientibus, tunc ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum quæ geruntur per unamquamque provinciam Metropolitano tribuatur Epiſcopo.*

II. Nos verò certum exiſtimamus hic agi de utraque actione eligendi & conſecrandi, quæ χειροτονίας ſive ordinationis nomine hic & paſſim ſignificatur : qui duo actus olim inter ſe cohærebant, ut monui ſuprà. Alioqui ſi de ſola manuum impoſitione ageretur, cur

tam

tam anxiè decernitur de synodo habenda, de illius judicio, de contentione inter Episcopos, de plurium sententia sequenda?

III. Porrò ad vacantem Ecclesiam ordinandam synodus provinciæ veteri instituto cogebatur à Metropolitano in sede vacante celebranda, quæ præficiendum eligebat clero civitatis & plebe præsente atque consentiente, electumque consecrabat. Neque enim primis illis seculis cleri vel populi postulatio jus aliquod dabat; sed ejus tantùm ratio habebatur ab Episcopis, nisi ipsorum judicio alius idoneior præferendus esset: de quo, quemadmodum & de propositis à plebe, Metropolitanus cum synodo sua provinciali judicabat. Synodum vocavi hunc Episcoporum conventum juxta canonem XIX. synodi Antiochenæ, qui canonem Nicænum designat & interpretatur: *Episcopus præter sententiam Metropolitani nullatenus ordinetur.* Mox: *Et ita sub plurimorum vel præsentia vel decreto ordinatio celebretur.* Omnium enim, si fieri posset, vel saltem plurium Episcoporum præsentiam desiderabat.

Idem ordo constituitur etiam canone XIII. Laodiceno: *Ut Episcopi judicio Metropolitanorum & eorum Episcoporum qui circumcirca sunt provehantur ad ecclesiasticam potestatem, ii videlicet qui plurimo tempore probantur tam verbo fidei quàm recta conversationis exemplo.* Hunc canonem de electionibus disertè interpretatur Martinus Bracarensis, & ex eo Hincmarus.

IV. Ex quibus canonibus apertè conficitur Episcoporum promotionem judicio synodi plenissimè permissam. Et ne consultatio quæ cum clero & plebe habenda est, auctoritate canonis fulta, contumaces redderet civium animos Episcoporum judicio, ejus mentio omissa est in canonibus; relicta interim consuetudine jam recepta de tractatu electionis habendo cum clero & plebe civitatis. Jus itaque Episcoporum canone firmatum est. Quod pertinet ad populum, consuetudini relictum est. Judicium porrò cujus meminit synodus Laodicena exercebatur in dispungendis eorum meritis qui proponebantur vel à clero vel à populo civitatis, vel etiam à singulis Episcopis. quæ discussio verbo juris δοκιμασία dicitur. Pronuntiatio verò illius judicii, quo renuntiabatur antistes, dicebatur κήρυξις, ut apud Gregorium Nazianzenum orat. XIX. & alibi.

V. Ceterùm hæc synodus ex omnibus Episcopis provinciæ constare debebat, vel saltem ex tribus præsentibus, qui electionis negotium agebant, judicioque suo quis præficiendus esset decernebant. Quod obtinebat, quoniam absentes consensum scripto dabant rebus gerendis, & tres illi cum Metropolitani auctoritate omnia agebant; qua cessante, omnia fuissent irrita, ut docent canon Nicænus IV. & VI. & canon XIX. Antiochenus. Enimvero si dissidium aliquod inter Episcopos de præficienda persona disceptantes accideret, sententia plurimorum potior erat; quemadmodum decernit canon sextus Nicænus, & XIX. Antiochenus.

VI. Synodus autem ista habebatur in civitate sedis vacantis, ut dixi, ne clerus & populus civitatis arcerentur à communione electionis: qui testimonium tamen ferre debebant de persona eligenda, & desideria sua proponere, repulsam quoque dare, si utilitati ecclesiasticæ id expediret. Testimonii ferendi ab aliquo necessitas insinuatur à canone Laodiceno, qui præcipit probatæ per longum tempus conversationis viros ad episcopatum esse promovendos. quæ probatio rectè institui non poterat nisi adhibitis ex Ecclesia & plebe testibus.

CAPUT IV.

Synopsis.

I. Athanasii electio & ordinatio peracta est in synodo apud Alexandriam habita, juxta postulationem civium. Probatur ex epistola encyclica Episcoporum Ægypti, quæ extat apud Athanasium.

II. Probatur item ex Athanasio electionem illic debere fieri ubi est copia cleri & populi præsentis, id est, in civitate sedis vacantis.

III. Ex eo autem capite validè Constantium Imperatorem & Arrianos exagitat Athanasius quòd Gregorium sibi superposuissent ignotum populo repugnanti, seque expulerent populis gratissimum. Scribit ergo id tentari adversùs Apostolorum traditionem & antiquos Ecclesiæ mores.

IV. Eamdem canonum violationem in eadem causa Athanasii graviter Arrianis exprobrat Papa Julius. Ex quo colligitur necessarium esse cleri populique consensum in constituendo Episcopo.

V. Tum Episcopi institutionem à provinciæ Episcopis in ipsa Ecclesia fieri debere, & promovendum à clero ipsius Ecclesiæ petendum.

VI. Injicitur mentio epistolæ Concilii Nicæni ad Alexandrinos.

VII. Ex Constantini rescriptis patet quænam Episcoporum partes fuerint in electionibus, quænam verò plebis.

VIII. Eadem praxis confirmatur aliquot exemplis illustribus ex antiquitate.

IX. Probatur etiam ex controversia de episcopatu Ephesino, quæ agitata est in Concilio Chalcedonensi. Eusebius Episcopus Ancyranus in eodem Concilio dixit habendam provinciæ synodum in civitate cui ordinandus est Episcopus.

X. Decretum fiebat à clericis & civibus; quo à Metropolitano petebatur Episcopi ordinatio, aut ejus qui à civibus designatus esset, aut alterius qui esset idoneus, arbitrio Metropolitani cum sua synodo.

I. SED ne conjecturis solùm niti videamur, utrumque probabimus illustribus exemplis electionum actarum post synodum Nicænam. Docebimus itaque & synodum

habitam in civitate sedis vacantis ad electionem ordinationemque faciendam, & exploratam prius cleri atque populi sententiam.

Nullis poterat magis patere synodi Nicænæ sententia quàm Ægyptiis Episcopis qui paulò post peractum Concilium Athanasium ordinarunt. Illi verò in sua enclycica, quæ habetur in apologia secunda Athanasii, testantur omnem multitudinem populumque Ecclesiæ catholicæ in unum coactum, quasi in speciem unius corporis & animæ, clamoribus vociferationibusque postulasse Athanasium Ecclesiæ Episcopum dari, idque publicis votis à Christo expetiisse, *nosque ut faceremus*, inquiunt illi, *per multos dies & noctes jurejurando obtestatos fuisse; cùm interea nec ipsi ab Ecclesia discederent, neque nobis discedendi facultatem permitterent.* Infrà: *Porrò quod nostrum plerique ipsum sub omnium oculis exclamationibusque Episcopum crearint, nos ipsi testes fide digniores sumus iis qui absfuerunt & mentiuntur.* ὅτι πᾶν τὸ πλῆθος καὶ πᾶς ὁ λαὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ὥσπερ ἐκ μιᾶς ψυχῆς καὶ σώματος, συνεληλυθότες ἀνεβόων, ἔκραζον, αἰτοῦντες Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον τῇ ἐκκλησίᾳ. τοῦτο ηὔχοντο δημοσίᾳ τῷ Χριστῷ, καὶ τοῦτο ἡμᾶς ὥρκιζον ποιεῖν ἐπὶ πλείστας ἡμέρας καὶ νύκτας, μήτε αὐτοὶ τῆς ἐκκλησίας ἀφιστάμενοι, μήτε ἡμᾶς ἐπιτρέποντες ἀφίστασθαι. Mox: ὅτι δὲ οἱ πλείους ἡμῶν αὐτὸν ἐχειροτόνησαν ὑπὸ τὴν πάντων ὄψιν καὶ βοὰς, μάρτυρες πάλιν ἡμεῖς ἀξιοπιστότεροι τῶν ἀπόντων καὶ ψευδομένων, οἱ χειροτονήσαντες. Unde patet synodum Episcoporum habitam fuisse Alexandriæ, & electionem ordinationemque ab iis factam juxta postulationes civium. quod hic, ut in canone Nicæno, significatur dictione χειροτονεῖν.

II. Extat Athanasii in epistola ad orthodoxos querela de Gregorio sibi viventi per vim ab Arrianis subrogato in sede Alexandriæ; cujus invasionem ex eo quoque probat, inter cetera, quòd ejus electio peracta non fuerit juxta formam canonum, quæ debuisset fieri κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας καὶ κατὰ τὸ Παύλου ῥῆμα συναχθέντων τῶν λαῶν καὶ τῶν πνεύματος τῶν καθισταμένων. Mox: παρόντων τῶν αἰτουμένων λαῶν καὶ κληρικῶν: *juxta canones ecclesiasticos & Pauli dictum, congregatis populis cum spiritu constituentium, cum Domini nostri Jesu Christi potestate.* Mox: *populis & clericis qui poscerent præsentibus.* En locum electionis, scilicet ubi est copia cleri & populi præsentis, id est, civitas sedis vacantis. Præterea clerus & populus congregari debent cum Episcopis qui de successore tractant & eorum spiritui esse conjuncti, id est, ab eorum judicio pendere, illisque decernentibus obsequi. Alludit hoc loco ad locum Pauli 1. *Cor.* 5. ubi congregatis Corinthiis cum spiritu Pauli excommunicatur incesti reus ille. quam loquendi formulam eleganter trahit ad explicandam Episcoporum & populi consensionem ad constituendum novum Episcopum.

III. Eandem Constantii & Arrianorum vim eleganter exagitat in epistola ad solitariam vitam agentes; docetque illos & Apostolorum constitutionem & antiquos Ecclesiæ mores constituendi Episcopos evertisse, quòd Gregorium ignotum populo repugnanti cum minis & manu militari obtruderent, & Athanasium expellerent populis gratissimum. οὗτος ἐπενόησεν ἀμειῶσαι νόμον, παραλύων μὲν τὴν κυρίου διὰ τῶν Ἀποστόλων διάταξιν, τὰ δὲ τῆς ἐκκλησίας ἀμείβων ἔθη, καὶ καινὸν αὐτὸς ἐπινοῶν τρόπον τῶν καταστάσεων. ἐξ ἄλλων γὰρ τόπων, καὶ πρὸ πεντήκοντα μονῶν, μετὰ στρατιωτῶν ἐπισκόπους ἀποστέλλει, πρὸς τοὺς μὴ θέλοντας λαοὺς, καὶ ἀντὶ γνώσεως τῆς πρὸς τοὺς λαοὺς, ἐκεῖνοι φέρουσι τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰ πρὸς τοὺς δικαστὰς γράμματα. *Hic* (Constantius) *excogitavit quo pacto legem alteraret, dissolvens Domini constitutionem per Apostolos traditam, & mores Ecclesiæ immutans, novumque excogitans constituendorum Episcoporum modum. Ex aliis quippe locis & quinquaginta mansionum intervallo dissitis ad populos nolentes cum militibus Episcopos mittit, qui loco notitiæ qua de illis esset apud populos, minas & literas ad judices deferunt.* Ex quo testimonio habemus disertè juxta Apostolorum instituta & mores Ecclesiæ præficiendum Episcopum notum esse debere populis atque gratum, nec invitis illis & repugnantibus per vim obtrudendum. Etenim, ut in eadem epistola monet Athanasius, amari non potest à populis ille quem nolunt, nec ei credere liberos suos possunt *cujus nec vitam nec conversationem nec prorsus quis est norunt*, οὗ τὸν βίον, καὶ τὴν ἀναστροφὴν, καὶ τίς ἐστιν, οὐ γινώσκουσι.

IV. Graviter eandem canonum violationem Arrianis Gregorium obtrudentibus exprobrat Julius primus Pontifex Romanus apud Athanasium in apologia secunda, iis verbis quæ jura ecclesiastica infracta ostendunt, non solùm in expellendo Athanasio, sed etiam in constituendo Gregorio; qui nec ab Episcopis, nec à Presbyteris, nec à populo postulatus esset, nec illis cognitus, nec apud eos baptizatus. quæ docent cleri populique consensum necessarium in constituendo Episcopo. ποῖος κανὼν ἐκκλησιαστικὸς, ἢ ποία παράδοσις ἀποστολικὴ τοιαύτη, ὥστε εἰρηνευούσης ἐκκλησίας, καὶ ἐπισκόπων τοσούτων ὁμόνοιαν ἐχόντων πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον, ἀποστελλῆναι Γρηγόριον, ξένον μὲν τῆς πόλεως, μήτε ἐκεῖ βαπτισθέντα, μήτε γινωσκόμενον τοῖς πολλοῖς, μὴ αἰτηθέντα παρὰ πρεσβυτέρων, μὴ παρ' ἐπισκόπων, μὴ παρὰ λαῶν; *Qualis est ecclesiasticus canon, aut qualis hujusmodi apostolica traditio, ut in pace agente Ecclesia, tantisque cum Episcopo Alexandriæ Athanasio concordantibus Episcopis, Gregorius mitteretur à civitate quidem peregrinus, nec ibi baptizatus, nec multis notus, nec à Presbyteris nec ab Episcopis nec à populis postulatus?*

V. Quæ autem eodem loco verba subjunguntur docent institutionem à provinciæ Episcopis *in ipsa Ecclesia* fieri debere, & promovendum à clero ipsius Ecclesiæ peti. οὐκ ἔδει τὴν κατάστασιν οὕτως παρανόμως καὶ παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα γενέσθαι, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἱερατείου, ἐξ αὐτοῦ τοῦ κλήρου, τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπους ἔδει καταστῆσαι, καὶ μὴ νῦν τοὺς ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων κανόνας παραλύεσθαι. *Constitutionem adeo illegitimè & præter canonem ecclesiasticum fieri non oportebat; sed in ipsa Ecclesia, ex ipso sacrario, ex ipso clero, qui in provincia sunt Episcopos oportebat constituere.* His verbis respicit & explicat canonem illum quartum Nicænum de quo agimus.

VI. Possem Concilii Nicæni epistolam ad Alexandrinos adducere; qua statuitur ordinatum à Meletio Episcopum obeunti catholicæ partis Episcopo in eadem civitate substitui posse si populus eum eligat, idque decreto suo

confirmet Alexandrinus Episcopus. Sed isto loco non agitur de libera electione, sed de remedio schismatis.

VII. Testimoniis ecclesiasticis subjungemus Constantini quoque rescripta, tum ad Nicomediensium Ecclesiam apud Theodoretum lib. I. cap. XX. quam hortatur ut fidelem Episcopum eligat, *quod nunc quidem in vestra est potestate, & vestri dudum esse judicii oportuit*, ὅπερ ἤδη τὸ παρὸν ἐν ὑμῖν ἐστὶ, ὃ δὲ πάλαι ἐχρῆν τῆς ὑμετέρας κρίσεως ὑπάρχειν, tum ad populum Antiochenum, quem omissa Eusebii translatione hortatur *ut ex Ecclesia lege hunc eligant pastorem quem communis servator designarit*: Θεσμῷ ἐκκλησίας τοῦτον αἱρεῖσθαι ποιμένα, ὃν αὐτὸς ἀναδείξειεν ὁ κοινὸς σωτήρ. apud Eusebium de vita Constantini lib. III. cap. LVII. Sed capite LVIII. adducit ejusdem Constantini epistolam ad Theódotum Laodicenum Episcopum & alios, quæ docet studia plebis & Episcoporum conjuncta fuisse in petenda translatione Eusebii ad Ecclesiam Antiochenam: τῷ πλῆθει τοῦ λαοῦ, καὶ τῆς ὑμετέρας προαιρέσεως, σύνοιδά τι καὶ βουλῇ.

VIII. Nostra illa definitio probatur quoque ex consequentis ætatis electionibus insignioribus, quarum solùm memoriam scriptores conservarunt. Vacanti Cæsareensi Ecclesiæ in Cappadocia ex Diamei obitu dandus erat successor. Conveniunt eam ob rem Episcopi Cæsaream; dissidentibusque inter se civibus, cùm alius alium proponeret, tandem cùm in Eusebium catechumenum consensissent omnes, illum sibi constitui ab Episcopis extorserunt, teste Gregorio Nazianzeno in oratione de obitu patris. Eusebio mortuo, Episcopi Cæsaream convenere ad electionem Pontificis. Gregorius pater absens scripto in Basilium consensit; & porrò ad ejus causam juvandam, ægrò licèt corpore, in urbem se contulit; & tandem juxta vota cleri, monachorum, honoratorum, curiæ, & plebis, electio decreta est ab Episcopis, ordinatusque Basilius; ut patet ex superiori oratione Gregorii Nazianzeni, & ex ejus epistola XXII.

Flaviani Antiocheni electio & ordinatio facta est Antiochiæ ab Episcopis provinciæ & totius orientalis Diœceseos, tota Ecclesia suffragante, ut docet synodica Concilii CP. anni CCCLXXXI. quæ Nectarium quoque à synodo œcumenica, clero & civitate universa suffragante, constitutum testatur. Gregorii Nysseni ea tempestate delectum & ordinationem à synodo provinciæ factam ipsemet scripsit; in eoque se Flaviano exæquat. ἴση παρὰ συνόδου ἐκ μιᾶς ψήφου ἀμφοτέρων ἡμῶν ἡ προχειρία.

IX. Vigebat mos ille in aliis quoque Ecclesiis, ut ostendi potest ex undecima actione Concilii Chalcedonensis, in qua tractatur de controversia Bassiani & Stephani ob Ephesinum episcopatum. Stephanus enim docere contendens electionem suam factam juxta canones ait: *Me quadraginta Episcopi Asiani suffragio & nobilium & totius reverendissimi cleri & omnis civitatis ordinaverunt*: ψήφῳ καὶ τῶν λαμπροτάτων, καὶ τῶν λοιπῶν, καὶ τοῦ εὐλαβεστάτου παντὸς κλήρου. Negotium quoque istud rectè ab Eusebio Episcopo Ancyræ, quæ est metropolis Galatiæ, explicatur in actione decima sexta. Etenim cùm ageretur de Metropolitanorum ordinationibus à sede Constantinopolitana peragendis, docet gravissimum detrimentum civitatibus exinde creandum iri, ob sumptus immensos quibus attererentur; sed servandos esse canones, qui præcipiunt in civitatibus ipsis habendam provinciæ synodum, & ab ea constituendos Episcopos quos ipsa probaverit, à civitate sibi propositos. Si enim non in civitatibus hi qui eliguntur à civitate ordinantur à synodo provinciæ comprobati, solvuntur substantiæ: ἐὰν μὴ γὰρ ἐν τῇ πόλει αὐτῇς, οἱ ψηφιζόμενοι παρὰ τῆς πόλεως, χειροτονῶνται παρὰ τῆς συνόδου τῆς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν δοκιμαζόμενοι, λύονται αἱ οὐσίαι. Huic incommodo mederi se posse existimarunt judices imperatorii decernentes ut à clericis metropoleos, à possessoribus, & clarissimis viris, tum etiam à provinciæ Episcopis, fiat decretum electionis ejus personæ quam dignam episcopatu judicaverint, gestisque ad Archiepiscopum Constantinopolitanum delatis, penes illum sit ut ad se evocet electum Constantinopoli consecrandum, aut ex ejus permissione, κατ' ἐπιτροπὴν αὐτοῦ, in provincia ordinetur. Reliquit verò singularum civitatum Episcopos ordinandos à Metropolitano & à provinciæ Episcopis.

X. Quem autem modum servarent in singulis civitatibus addiscere possumus ex XIII. actione: ubi Eunomius Nicomediæ Episcopus, quæ erat Bithyniæ metropolis, conqueritur adversùs Anastasium Nicææ Episcopum; qui ex eo quòd Nicæa civitas jure metropoleos donata fuerat per rescriptum Valentis, Episcoporum ordinationes in quibusdam civitatibus sibi vindicabat, & specialiter Basilinopoli. Eunomius autem, ut probet ad se jus istud pertinere, ait: *Ostendo decreta Basilinopolitanorum, ubi rogaverunt de Episcopo. Tu ostende ubi rogaverunt Nicænum ut eis daret Episcopum.* Decretum itaque fiebat à clericis & civibus; quo à Metropolitano petebatur Episcopi ordinatio, aut à civibus designati, aut alterius qui esset idoneus, arbitrio Metropolitani cum sua synodo. Etenim (ut rectè observat Atticus Nicopoleos in veteri Epiro in eadem actione XIII.) regula ita præcipit, ut in unaquaque provincia Metropolitanus habeat potestatem, & ipse constituat omnes qui in ea provincia sunt Episcopos. Decreti facti à Gangrensibus & sibi oblati meminit Eusebius Ancyræ actione XVI.

CAPUT V.

Synopsis.

I. Paulatim à veteri regula discessum est in oriente & in occidente. Orientales Metropolitæ synodum Episcoporum ad suas urbes traxerunt quando agebatur de ordinando Episcopo exigua Ecclesia. Unde sequitur non semper expectata fuisse clericorum & civium suffragia.

II. Zonaras inductum id putat à synodo Nicæna. Ex canone XVIII. *Antiocheno colligitur Episcopos electos & consecratos aliquando fuisse extra sedem vacantem, tum etiam absque populi consensu.*

III. Attamen si non accederet populi suffragium, periculum erat ne consecratus à populo recusaretur. Probatur ex eodem canone Antiocheno. Quæ synodus dici debeat τελεία *& perfecta.*

IV. Ex Basilii quoque facto ostenditur Episcopum electum & consecratum à Metropolitano extra Ecclesiam vacantem, & absque prævio populi consensu: cui tamen relinquitur licentia recusandi Episcopi.

V. Plebs Episcopum postulare poterat à synodo; sed Dei est designare præficiendum, nempe synodi judicio. Probatur ex Basilio.

VI. Populus nullum Episcopum sibi præponere potest absque judicio synodi, ut patet ex canone XVI. *Antiocheno.*

I. ATTAMEN dissimulari non debet quin paulatim ab hac regula discessum fuerit in oriente & occidente, sed diverso modo. Quippe orientis Ecclesiæ, licèt in majoribus Ecclesiis ordinandis veterem ritum retinuerint, attamen in aliis tenuioribus Metropolitæ ad suas urbes synodum Episcoporum traxerunt, & per consequentiam, clericorum & civium consilia atque testimonia non semper expectarunt. Incommodum illis erat in parvo oppido synodum habere, electiones per dissensionem civium & criminum objectiones protractas agere, sumptibus atque dispendiis onerari. Quare cùm Nicænus canon de synodi loco nihil disertè constituisset, nec de cleri populique testimonio, liberum sibi esse putarunt Episcopi ex arbitrio Metropolitani apud eum synodum pro gerendis electionibus habere.

II. Zonaras quidem tradit synodum in canone quarto Nicæno commemoratam habendam in urbe metropoli. quod ex posterioris ætatis moribus sibi persuaserat. Quod nos evincemus ex Antiocheno canone XVIII. ex quo colligitur Episcopum electum & consecratum aliquando extra sedem vacantem, tum etiam absque populi consensu: *Si quis Episcopus ordinatus ad parœciam cui est electus minimè accesserit, non suo vitio, sed quòd eum populus vitet,* (vel, reddendo exactiùs ipsa verba, *propter populi recusationem*, ἤτοι διὰ τὴν τοῦ λαοῦ παραίτησιν) *aut propter aliam causam, non tamen ejus vitio perpetratam, hic & honoris sit & ministerii particeps, dummodo nil molestus Ecclesiæ rebus existat ubi ministrare cognoscitur. Quem etiam observare conveniet quicquid synodus perfecta provinciæ quod visum fuerit judicando decreverit.*

III. Attamen si non accederet populi suffragium, periculum erat ne consecratus à populo recusaretur, ut docent hujus canonis verba. Sed synodi statim ea de re habendæ cognitione, an justa esset recusatio, discutiebatur: quæ synodus τελεία esset & perfecta, id est, Metropolitani & Episcoporum præsentia conflata. Canon quoque decimus septimus Antiochenus decernit quid constituendum sit adversùs Episcopum qui, post ordinationem non vult proficisci ad Ecclesiam sibi concreditam. quod evincit alibi consecratum fuisse.

Vide Baluzii Notas ad Agobard. pag. 100.

IV. Ex isto usu factum ut Basilius anno CCCLXX. post suffectum à se cum synodo sua Euphronium in Episcopali sede Nicopoleos, senatum ejus urbis hortetur ad suscipiendum Episcopum: quoniam, inquit, *eorum consensu negotium illud perfici debet.* Habes hic Episcopum electum & consecratum à Metropolitano extra Ecclesiam vacantem, & absque prævio populi consensu; cui tamen facultas recusandi Episcopi, relinquitur. Elegantia sunt Basilii verba epist. CXCIV. Αἱ περὶ τὰς ἐκκλησίας οἰκονομίαι γίνονται μὲν παρὰ τῶν πεπιστευμένων τὴν προστασίαν αὐτῶν, βεβαιοῦνται δὲ παρὰ τῶν λαῶν. ὥστε καὶ νῦν ὃ μὲν ἦν ἐπὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, πεπλήρωται, τὸ δὲ λειπόμενον ἤδη πρὸς ὑμᾶς βλέπει, ἐὰν καταξιώσητε εὐθύμως περιέχεσθαι τοῦ δεδομένου ὑμῖν ἐπισκόπου, καὶ τὰς παρὰ τῶν ἔξωθεν πείρας ἰσχυρῶς ἀποκρούεσθαι. *Dispensationes Ecclesiarum fiunt quidem ab iis quibus earum cura credita est, à populis verò confirmantur. Nunc itaque quod erat in Deo dilectissimis Episcopis impletum est; quod verò reliquum est, vos respicit, ut datum vobis Episcopum ex animo complecti, & extraneorum tentamenta fortiter repellere.* Utitur verbo οἰκονομίας, quod etiam usurpatur in secundo canone Constantinopolitanæ synodi, ad designandas quæ ab Episcopis in Ecclesia fiunt dispositiones.

V. Attamen hæc synodi metropoliticæ auctoritas in eligendo Episcopo non impediebat quin aliquem postulare possent, relicto penes synodum integro arbitrio; ut patet in hoc negotio Nicopoleos. Senatus enim præfectum à Basilio approbaverat: *Vos probastis dignum esse*, inquit, *& nos consensimus*: ἄξιον ἦν τῆς ἀναρρήσεως, καὶ ὑμεῖς ἐδοκιμάσατε, καὶ ἡμεῖς συνεθέμεθα. Reliquum erat ut ordinatum Episcopum à plebe suscipi curaret. Hoc quoque voluit significare idem Basilius in epistola LXII. ad Neocæsarienses, post Musonii Episcopi obitum: *Cavendi vobis lupi, vigilis cujusdam pastoris præsidio, quem repurgatis contentione omni & primatus affectatione animis petere quidem vestrum est, Domini verò designare*: λύκων φυλακτήριον ὑμῖν, ἐγρηγορότος τινὸς ποιμένος ἐπιστασία, ὃν ὑμέτερον μὲν αἰτῆσαι φιλονεικίας πάσης καὶ φιλαρχίας τὰς ψυχὰς καθαρεύοντας, τοῦ κυρίου δὲ ἀναδεῖξαι. Postulare pastorem, à synodo scilicet, positum est in potestate plebis; sed Dei est

designare præficiendum, nempe synodi ejusdem judicio.

VI. Sanè licèt Episcopum hunc vel illum populus petere possit, nullum tamen sibi potest præponere absque synodi judicio; ut docet canon decimus sextus Antiochenus: *Si quis Episcopus vacans in Ecclesiam vacantem prosiliat, sedemque pervadat, absque integro perfectoque Concilio, hic abjiciatur necesse est, etsi cunctus populus quem diripuit, eum habere delegerit. Perfectum verò Concilium illud est, ubi interfuerit Metropolitanus antistes.* Vi hujus canonis, qui recitatur in actione undecima Concilii Chalcedonensis, pulsi sunt episcopatu Ephesi Bassianus & Stephanus, relicta eis dignitate episcopali & alimentis.

CAPUT VI.

Synopsis.

I. Dein Græci integrum electionum jus traxerunt ad synodum metropoliticam, neglectis clero & populo Ecclesiæ vacantis. Incommodum hoc tollere tentavit Justinianus Imperator, qui vilem plebeculam ab electione removit. Tres autem eligi à clero & honoratis jubet, ut unus ex iis à Metropolitano eligatur.

II. Ex hac Justiniani constitutione aperitur verus sensus canonis XIII. *Laodiceni, quo cavetur ut vilis plebecula arceatur ab electione Diaconorum vel Presbyterorum.*

III. Olim enim clerus & populus ab Episcopo interrogabantur in ordinationibus clericorum; ut patet ex Cypriano, Eusebio, & canonibus Africanis.

IV. Juris autem istius occasione plebs sæpissime peccabat, adeo ut indignos plerumque eligeret. Invitos etiam quandoque rapiebat ad presbyteratum; ut accidit Augustino.

V. Exemplum item ejus rei datum in Paulino Episcopo dein Nolano. MARCA *factus Presbyter apud Barcinonem in Hispania.*

VI. Exempla item in Piniano & Chrysostomo. Quare prudenter cautum canone Laodiceno removendam esse plebem ab electione Diaconorum & Presbyterorum.

VII. Potiori ratione porrigenda fuit hæc prohibitio ad electiones Episcoporum. Joannes scholasticus turbas arceri scribit ab electionibus Episcoporum.

VIII. Justinianus edixit clerum & primates populi solos ad electiones Episcoporum admittendos, neglectis turbis. Blondellus notatus.

IX. Clerus & honorati eligunt. Plebs verò favet & applaudit.

I. USURPATA à Græcis consuetudo, à minoribus civitatibus jus electionum avocans, illud solidum & integrum metropoliticæ synodo addicebat, neglectis clero & populo Ecclesiæ vacantis. Cui gravi incommodo ut Justinianus mederetur, novam legem condidit; qua jus cum temperamento quodam induxit, concessa clericis & populo suffragiorum libertate ad exemplum occidentalis Ecclesiæ, & relicta Metropolitanis auctoritate non contemnenda. Ac primùm clericis & civibus honoratis, qui olim unà cum Episcopis de electione consulebant, concessit ut soli eam peragerent, repulsa ab hac deliberatione vili plebecula, ea lege tamen ut trium personarum electionem scripto factam ad Metropolitam transmitterent. In istius autem arbitrio positum erat è tribus, quem magis idoneum judicaret, Episcopum designare & ordinare. Novella CXXIII. & CXXXVII. lex quoque 42. *C. de Episcopis* continent juris istius novi institutionem.

Vide Collectionem Holstenii parte 1. pag. 6. & parte 2. pag. 234.

II. Ex ista Justiniani constitutione aperitur verus canonis Laodiceni sensus; cujus interpretationem ad hunc locum de industria retulimus. Is est decimus tertius, cujus hæc sunt verba Græca: περὶ τοῦ μὴ τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὰς ἐκλογὰς ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων καθίστασθαι εἰς τὸ ἱερατεῖον. *De eo quòd non liceat turbis electiones eorum facere qui altaris ministerio sunt applicandi*, ut loquitur vetus interpres. Eodem sensu Ferrandus in Breviatione cap. 105. de Diaconis interpretatur: qui quidem propriè ἐν διακονικῷ sive in sacrario, quæ templi pars erat altari proxima, locum habebant sibi specialiter addictum. Attamen Martinus Bracarensis reddit, *qui ad sacerdotium promoventur*: Dionysius, *qui sunt ad sacerdotium provehendi*; ut εἰς ἱερατεῖον legisse videantur. Itaque genuinus hic videtur esse verborum canonis sensus, ut vilis plebecula arceatur ab electionibus Diaconorum vel Presbyterorum. Diaconos quippe ad suam dispositionem plebs trahebat, quod multitudini fidelium electionem Diaconorum Apostoli permisissent. Plerosque etiam invitos ad presbyteratum per vim adigebat.

III. Certum quidem est in clericorum ordinationibus clerum atque plebem ab Episcopo fuisse consultam olim, ut docet Cyprianus epist. XXXIII. *In ordinandis clericis, fratres carissimi, solemus vos antè consulere & mores ac merita singulorum communi voto ponderare.* Unde Cornelius Papa apud Eusebium lib. VI. cap. XLIII. Novatianum vetitus à clero & à plerisque laicis ne in presbyterium adscisceret, hunc solum sibi concedi ordinandum petiit. Hic usus confirmatus est canone XXII. Concilii Carthaginensis tertii: *Ut nullus ordinetur clericus nisi probatus vel Episcoporum examine vel populi testimonio*, id est, utroque. *Vel* enim conjunctivè accipitur, ut fieri solet in scriptoribus hujus ætatis. Quod explicat Concilium Carthaginense quartum can. XXII. *Ut Episcopus sine consilio clericorum suorum clericos non ordinet, ita ut civium conniventiam & testimonium quærat.*

IV. Sed juris istius occasione plebs sæpissime peccabat, adeo ut indignos plerunque eligeret. Eleganter Hieronymus lib. I. adversùs Jovinianum: *Nonnunquam errat plebis vulgique judicium; & in sacerdotibus comprobandis unusquisque suis moribus favet, ut non tam bonum quàm sui similem quærat præpositum.* Et in Ezechielem

cap. XXXIII. scribit Episcopum & Presbyterum à populo electos & assumptos, ideo formidandum ne accedant indigni. Contingebat aliquando ut invitos etiam raperet ad presbyteratum; ut accidit in Hipponensi Ecclesia, ubi *Valerius episcopatum gerebat: qui cum flagitante ecclesiastica necessitate de providendo & ordinando Presbytero civitatis plebem alloqueretur & exhortaretur, jam scientes catholici sancti Augustini propositum & doctrinam, manu injecta ——— cum tenuerunt, & ut in talibus consuetum est, Episcopo ordinandum intulerunt; omnibus uno consensu & desiderio fieri perficique petentibus, magnoque studio & clamore flagitantibus, ubertim eo flente*; ut loquitur Possidius cap. LIII.

V. Sic à Lampio Episcopo anno CCCXCII. apud Barcinonem in Hispania *per vim inflammata subitò plebis sacratus* Paulinus, ut est in epistolo XXXV. Augustini. Qua de re ipse Paulinus, qui fuit postea Nolanus Episcopus, hæc scripsit ad Severum epistola sexta: *Nos in Barcinonensi civitate consistimus. Post illas literas quas scripsisti, die Domini quo nasci de carne dignatus est, repentina, ut ipse testis est, vi multitudinis, sed credo ipsius ordinatione correptus & presbyteratu initiatus sum.*

Vide Baluzium de vita Marcæ §. 14.

Sanctissimi & nobilissimi illius viri, qui natione Aquitanus erat, mihi quoque Aquitano memoria observabatur quando Barcinone consistens, ejus opem flagitando, ad presbyteratum sponte sum provectus anno millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo.

VI. Horrendum & perseverantissimum clamorum fremitum Hipponensis multitudinis pro cogendo Piniano ad presbyteratum recitat Augustinus epistola CCXXV. Vim quoque sibi illatam à populo Antiocheno conqueritur Chrysostomus ut presbyteratum susciperet.

Quare canonis Laodiceni verbis interdicta est plebi Diaconorum & Presbyterorum electio; nempe ne per tumultus negotium istud ad se pertraheret, invitis quandoque clericis & honoratis.

VII. Attamen cùm par ratio & potior reperiatur in Episcoporum electionibus, quas plebs aut factiosorum studiis aut pretio accensa turbare solebat, minùs dignos sæpe ingerendo, (ut factum in electione Eusebii catechumeni, ubi ὀχλικῆς χειρὸς παρέδρου καὶ ὀλέθρου, *turbarum manûs evertit jus accuratum*, ut loquitur Nazianzenus epist. XXII. cujus violentiæ similia passim occurrunt exempla) ideo rectissimè Joannes Scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus, qui floruit sub ultima tempora Justiniani, in veteri canonum collectione canonem Laodicenum sic accipit ut turbis prohibeantur electiones Episcoporum, tit. VII. collectionis, μὴ τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν ἐκλογὰς ποιεῖσθαι τῶν ἐπισκόπων, adducitque statim canonem duodecimum Laodicenum. Eadem fuit sententia Martini Bracarensis, qui primum caput collectionis suæ, quod inscribit *De electione Episcoporum*, ex hoc canone Laodiceno decimo tertio componit.

VIII. Quare canonis istius decretum secutus Justinianus suis legibus disertè clerum & primates populi solos ad electiones Episcoporum admisit, neglectis turbis: quarum assensus non erat negligendus, sed inter suffragia legitima non censebatur. Sic enim accipienda sunt verba canonis, ut plebis interventio prohibeatur, non autem ut sola ejus violentia arceatur, quemadmodum scripsit vir eruditus Blondellus.

IX. Potest discrimen istud inter honoratos & vulgus, quod insinuavimus, probari ex Theodoreti verbis loquentis de Petro qui successit Athanasio novem annis post tempora Concilii Laodiceni. Ait ejus electionem factam quidem ab Athanasio vivente: συμψήφων γεγενημένων, καὶ τῶν ἱερωμένων, καὶ τῶν ἐν τέλει καὶ ἀξιώματι. καὶ ὁ λαὸς δὲ ἅπας ταῖς εὐφημίαις ἐδήλου τὴν ἡδονήν: *Suffragantibus sacri ordinis viris & iis qui erant in magistratu & dignitate constituti. Omnis verò populus acclamationibus lætitiæ signa promebat.* Clerus & honorati eligunt; plebs verò favet & applaudit. Unde apud Liberatum cap. XIV. in locum Dioscori Proterius electus est *à nobilibus civitatis* & ab Episcopis, plebis mentione omissa. Zeno quoque constituit apud Evagrium lib. III. cap. XII. ut Alexandriæ fieret Episcopus ὃν ὁ κλῆρος καὶ ὁ κοινὸς ψηφίσοιτο, *quem clerus & commune elegissent*, id est, corpus civitatis, neglecta scilicet plebe.

CAPUT VII.

Synopsis.

I. Constitutio Justiniani de tribus eligendis à clero & plebe, decretoque ad Metropolitanum mittendo, neque in oriente neque in occidente observata fuit.

II. Secunda synodus Nicæna Episcopis permisit universam electionum potestatem.

III. Decretum priscis illis temporibus erat penes Episcopos solos, exclusis ab eo jure clero & populo. Synodus CP. adversùs Photium laicos removit ab electione.

IV. Refertur interpretatio quam Blondellus adhibet huic canoni Constantinopolitano.

V. Refellitur illa Blondelli interpretatio multiplicibus argumentis.

I. QUOD constitutum fuerat à Justiniano de trium electione facienda à clero & plebe mittendoque decreto ad Metropolitanum locum non habuit nec in oriente nec in occidente; quamvis occasionem præbuerit postea Imperatoribus Græcis ad se trahendi jus Metropolitano tributum, ut postea dicetur.

II. Tantum verò ab executione illius legis recessum est ut non solùm usu sed canone quoque in secunda synodo Nicæna lato anno DCCLXXXVII. Episcopis permissa sit universa electionum potestas, citato ad eam firmandam canone quarto primæ synodi Nicænæ: Δεῖ γὰρ τὸν μέλλοντα προβιβάζεσθαι εἰς ἐπισκοπὴν ὑπὸ ἐπισκόπων

ψηφίζεσθαι, καθὼς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ὥρισται. *Oportet enim eum qui provehendus est ad episcopatum ab Episcopis eligi, ut definitum est in canone Nicænorum patrum.* Unde cùm objiceretur Ignatio Patriarchæ quòd non adeptus esset sedem Constantinopolitanam per electionem, responsum fuit *eum decreto omnium simul Episcoporum & Ecclesiæ consensu canonicè & legitimè promotum fuisse*, ut docet Nicetas Paphlago: ψήφῳ πάντων ὁμοῦ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῆς ἐκκλησίας συναιρέσει κανονικῶς καὶ ἐνθέσμως κεχειρίσθαι.

III. Eo quippe tempore decretum, ψῆφος, erat penes Episcopos solos, exclusis & clericis & populis à decreti ferendi potestate; cujus communionem antea cum Episcopis habuerant, licèt non æquo jure. Quare nulli mirum videri debet si canone XXVIII. Concilii C P. habiti anno DCCCLXX. adversùs Photium in editione Latina Anastasii Bibliothecarii ista legantur: *Promotiones atque consecrationes Episcoporum, concordans prioribus Conciliis, electione ac decreto Episcoporum collegii fieri sancta hac & universalis synodus definit & statuit.* depulsis disertè eodem canone laicis à negotio electionis, sub pœna anathematis.

IV. Hunc locum sic interpretatur vir eruditus Blondellus: *Prima canonis parte ex priorum Conciliorum præscripto episcopalis collegii electione ac decreto promotiones fieri debere decernitur. Cùm enim à principio uniuscujusque Ecclesiæ clerus & populus communi sibi consilio de præsule providere soliti essent, novo postea in Episcoporum gratiam condito jure Nicæna synodus can.* IV. *Antiochena can.* XIX. *Laodicena can.* XII. *Episcoporum provincialium synodum ante omnia cogi, vel ejus ductu viduatæ Ecclesiæ clerum & plebem in suffragia ire, vel ad eam referre, nihil sine ea aggredi statuerunt. Collegio igitur Episcoporum promotionem tribuit canon; non quasi penes Episcopos solos electionis jus esse debeat, —— sed quia primas inter omnes tenent, totiusque quantus quantus est conventus duces esse debent Episcopi. Hoc à Nicæni Concilii temporibus extra controversiam semper fuit.*

V. Quibus verbis veritas definitionis nostræ, quam abundè probavimus, aliquo pacto obscuratur. Rectè quidem vir doctus observat synodum Episcoporum coactam, ut eorum ductu & auspiciis electio ageretur à clero & à populo. Sed in tribus peccat. Primùm, quòd synodi illius necessitatem inductam putet à synodo Nicæna, cùm demonstraverimus ex Cypriano jus illud fuisse receptum per omnes ferè provincias & Apostolorum exemplo niti, quorum præcipuæ partes fuerunt in electione Matthiæ. Secundum est, quòd initio Episcopos ab electionis gerendæ potestate arcere videtur, eamque in solidum clero & populo tribuere; cùm potiùs jus electionis præcipuum penes Episcopos resederit, non omissis tamen cleri & populi votis. quod tandem fatetur; docetque primas partes inter electores tenuisse. Incidit in hanc dubitationem quòd usum occidentis, quo jus electionis translatum est in clerum & plebem per decreta Pontificum Romanorum, ut statim docebimus, cum orientalium more confuderit, qui decretum electionis Episcopis, clero & plebi consensum olim relinquebant. Tertium erratum est quòd existimet collegium Episcoporum in hoc canone non excludere saltem cœtum Ecclesiæ. Certum quippe est per septimæ synodi canonem tertium, ex præscripto, ut putabat, prioris Nicænæ synodi, solidas electiones ad Episcopos solos revocatas, licèt consilia cleri non fuerint insuperhabita, saltem in Ecclesiis insignioribus. Quapropter octava synodus idem canone suo sancivit. quod deinde ab Episcopis in oriente passim ex recepto jure usurpatum fuit. Id ostenditur eximiè ex contentione quæ inter Polyeuctum Constantinopolitanum & reliquos præsules orta est ob electiones Episcoporum, quas sibi solis isti vindicabant, Polyeuctus verò contendebat Episcopos teneri secum de illis communicare. Τῶν μὲν εἰς ἑαυτοὺς ἑλκόντων τὴν ἄδειαν τοῦ ψηφίζεσθαι οὓς ἂν ἐθέλοιεν, τοῦ δὲ συνιστῶντος κοινωνεῖν αὐτῷ τοὺς ἀρχιερεῖς περὶ τῶν μελλόντων ψηφίζεσθαι, inquit Zonaras in Nicephoro Phoca.

CAPUT VIII.

Synopſis.

I. In occidente Epiſcopi eligebantur cleri & populi ſuffragiis & judicio Epiſcoporum. Probatur ex Cypriano.

II. Probatur etiam ex canone quinto Sardicenſi ; qui explicatur. Notatus interpretes Græcus.

III. Tum ex Concilio Carthaginenſi tertio, quod explicatur.

IV. Veterem illum uſum paucis verbis complexus eſt Concilium Carthaginenſe quartum.

V. Anyſius Theſſalonicenſis Epiſcopus, à Macedonicis populis obſecratus, ab Epiſcopis electus eſt.

VI. Pontificum Romanorum decretis electio perſonæ collata eſt in arbitrium cleri & populi, etiam abſque ſynodi epiſcopalis præſentia : qui decretum de electione ad Metropolitanum mittebant. Ad iſtum verò pertinebat confirmatio vel reſciſſio electionis.

VII. Hujus novæ formæ origo tribuenda eſt Siricio Papæ & ſequentibus Pontificibus. Eam Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus ætate Siricii amplexus eſſe videtur.

VIII. Siricius docet Diacono preſbyterium vel epiſcopatum dari ſi eum cleri & plebis evocaverit electio. Sed ei electioni adjungendum judicium Metropolitani.

IX. Eundem ordinem obſervari jubent Innocentius, Zoſimus, Bonifacius, & Cæleſtinus.

X. Referuntur verba Leonis primi quibus id ipſum ſtatutum & amplificatum eſt. Explicantur ejus verba.

XI. Præcipuæ partes tribuuntur clericis in agenda electione. Ratio hujus inſtituti. Illuſtria Leonis in hanc rem verba.

XII. Perduravit ſynodorum uſus quoad electiones Metropolitanorum. Probatur ex eodem Leone.

XIII. A Carthaginenſi Concilio profectum ut vacanti Eccleſiæ Epiſcopum interventorem ſeu interceſſorem Metropolitanus præficiat. Is apud Gregorium magnum vocatur Viſitator. Munus ejus deſcribitur. Decretum electionis fieri non poſſe abſque præſentia Viſitatoris admonet Papa Symmachus.

I. SED relictis Græcis, qui tandem ad Imperatoris arbitrium electiones omnes retulerunt, nunc redeundum eſt ad perſpiciendam quæ in Eccleſia occidentali inducta eſt in electionibus immutationem.

Obſervabat iſta vetus illud inſtitutum, ut ab Epiſcopis, à clero, & à plebe in unum congregatis eligeretur qui præficiendus erat Eccleſiæ vacanti ; cum illo tamen diſcrimine quod ſuperiùs adnotavi, ut judicium eſſet Epiſcoporum, cleri verò & populi ſuffragium. Illis teſtimoniis addi poteſt Cypriani locus de Cornelii Papæ electione : *Factus eſt Epiſcopus de Dei & de Chriſti ejus judicio, de clericorum penè omnium teſtimonio, de plebis quæ tunc adfuit ſuffragio, & de ſacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio.* Conventum ſacerdotum ſive Epiſcoporum vocat *collegium* : à quo juxta teſtimonium clericorum & plebis ſuffragium decreta fuerat Cornelii ordinatio, qui hoc pacto de Dei & Chriſti judicio factus fuerat Epiſcopus.

II. Dubitari non poteſt quin eandem formam ſequerentur reliquæ occidentis provinciæ. Quod evincitur maniſeſtè ex ſpecie propoſita & deciſa in canone quinto Sardicenſis Concilii anno CCCXLVII. ubi agitur de provincia plurimis quondam Epiſcopis inſtructa, in qua unus remanſerit Epiſcopus, aliis putà fato functis, ille verò ſolus negligat populis petentibus ordinare Epiſcopum, adjunctis ſcilicet ſibi collegis ex vicina provincia quos poteſt convocare. Etenim ut nullus in alienam provinciam debet irruere niſi vocatus ab Epiſcopis, ita, ſi rogetur, poteſt accedere ad agendas functiones eccleſiaſticas. Populi autem conveniunt vicinæ provinciæ Epiſcopos. quod alioqui ad eos non pertineret niſi ob Epiſcopi negligentiam. Epiſcopi vicini debent literis ſuis provincialem Epiſcopum convenire eique oſtendere juſtam eſſe populi petitionem, & ut ipſi accedant ut cum eo ordinent Epiſcopum. Quòd ſi nihil reſcripſerit, *ſatisfaciendum eſſe populis* conſtituit canon, *ut veniant ex vicina provincia Epiſcopi, & ordinent Epiſcopum.* En ſynodum Epiſcoporum, quæ ad Eccleſiam vacantem accedit ut ordinet Epiſcopum, id eſt, ut tractatu habito cum clero atque populo deſignet præficiendum Epiſcopum, eique manus imponat. Græca interpretatio malè ſententiam hujus canonis expreſſit, & ſpeciem retulit ad Epiſcopum qui monitus literis Metropolitani ſui negligit cum aliis Epiſcopis convenire ad ordinandum Epiſcopum. Incidit in codicem corruptum Græcus interpres. Legit initio, *in qua plurimi ſunt Epiſcopi*, cùm Latinus textus habeat, *in qua plurimi fuerint.* Quos Latinus vocat *vicinos Epiſcopos provinciæ*, Græcus reddit Exarchum ſive Metropolitam provinciæ. reſpexit enim ſenſum. De his Epiſcopis, alienæ ſcilicet provinciæ, inquit textus Latinus, *ut ipſi veniant & ordinent.* Græcus legit, *ipſe veniat*, & refert ad Epiſcopum negligentem. Hæc autem interpretatio eſt apud ipſum quoque Joannem ſcholaſticum. Unde patet primum interpretem in textum Latinum corruptum incidiſſe. Ceterùm illius vera lectio, quam ſecuti ſumus & explicavimus, habetur apud Dionyſium & apud collectorem Dionyſio antiquiorem. Apud Burchardum quoque, Ivonem, & Gratianum eadem ſententia, licèt verbis paululùm diverſis.

III. Huic teſtimonio adjungi debet Concilium tertium Carthaginenſe habitum anno CCCXCVII. can. XL. *Si qua contradictio fuerit ſuborta, quia talia ſæpe facta ſunt apud nos, non præſumant ad purgandum eum qui ordinandus eſt tres tantùm, ſed poſtulentur ad numerum ſupradictorum duo vel tres ; & in eadem plebe cui ordinandus eſt diſcutiantur primò perſonæ contradicentium, poſtremò illa etiam quæ objiciuntur pertractentur ; & cum purgatus fuerit ſub conſpectu publico, ita demum ordinetur.* Hujus canonis aperta eſt ſententia, ſcilicet Epiſcopos convenire in Concilium in civitate ſedis vacantis ut Epiſcopum eligant. Poterat quidem ſynodus

illa

illa à tribus congregatis haberi, consentientibus scripto ceteris provinciæ Episcopis ex præcepto Metropolitani; ut decreverat synodus Nicæna, & Carthaginensis secunda sub Genetlio canone duodecimo. quod hic canon sequitur. Sed addit, si electo crimina objiciantur, tres illos qui Concilium canonicè conflabant non sufficere ad purgandum accusatum, sed tribus illis adjungendos esse duos aut tres, scilicet de Primatis auctoritate; ut sex illi aut quinque, accusatione ut oportet discussa in civitate sedis vacantis, de purgatione electi pronuntient, eumque sub conspectu publico ordinent.

IV. In pauca verba veterem illum usum contraxit Concilium Carthaginense quartum anno CCCXCVIII. can. I. ubi post expositas pietatis & veræ fidei dotes quibus instructus esse debet Episcopus, subjungit: *Cum in his omnibus examinatus inventus fuerit plenè instructus, tunc cum consensu clericorum & laicorum & conventus totius provinciæ Episcoporum, maximèque Metropolitani vel auctoritate vel præsentia, ordinetur Episcopus.*

V. Ex hoc more canonico, Acholio Thessalonicensi vita functo circiter annum CCCXC. Anysius *ad summum sacerdotium à Macedonicis obsecrantis populis, à sacerdotibus electus est,* ut loquitur Ambrosius lib. III. epist. XXII. Vide suprà lib. 5. cap. 24. §. 1.

VI. Quoniam verò pluribus incommodis exposita erat ratio illa electionum, ob necessitatem synodi habendæ, quam protrahi sæpe contingebat per variarum factionum contradictionem, undeà suis Ecclesiis Episcopi longo tempore distracti, sumptibus non ferendis vexabantur, aliam formam decrevere summi Pontifices, quæ potestatem cleri ac populi, deinde verò Metropolitani auctoritatem in magnum Ecclesiæ commodum & dissidiorum remedium vehementer auxit. Etenim electio personæ collata est in arbitrium cleri & populi, etiam absque synodi episcopalis præsentia: qui quidem decretum de electione factum, & à se subscriptum, ad Metropolitanum mittebant. Ille verò cùm plena causæ cognitione judicium de forma electionis & de persona electi ferebat, confirmata vel etiam rescissa electione. Isto verò ordine semel recepto non abolita est in totum vetustior illa forma synodi habendæ ab Episcopis; quâ etiam post ista tempora Episcopi aliquando utebantur, prout occasio postulabat. Semper autem in Metropolitanorum electionibus usurpata fuit: quæ jus speciale videbatur, cùm tamen esset pars juris antiqui, quod olim commune fuit in electionibus tum Episcoporum tum Metropolitanorum.

VII. Hujus novæ formæ originem tribuere possumus Siricii, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Cælestini, atque Leonis decretis, quæ statim reddemus. Quam Ambrosius, Siricii ætate, pro sua prudentia amplexus videtur in causa Vercellensis Ecclesiæ; quæ cùm vacaret, Metropolitani sui Mediolanensis Episcopi studio replenda erat. Quare diuturnior ejus Ecclesiæ vacatio illi imputabatur. Quod ille repellit his verbis epist. LXXXII. *Cùm sint in vobis dissensiones, quomodo possimus aliquid aut nos decernere, aut vos eligere, aut quisquam acquiescere, ut inter dissidentes suscipiat hoc munus quod inter convenientes vix sustinetur?* Infrà: *Convenit ergo modestiæ vestræ & concordia insigne edere, ut congruatis assensu ad postulandum sacerdotem.*

VIII. Siricius anno CCCLXXXV. in epistola decretali ad Himerium cap. X. docet Diacono presbyterium vel episcopatum dari *si eum cleri & plebis evocaverit electio.* Idem epist. III. ad orthodoxos per diversas provincias Diœceseos Urbicariæ, ut puto, cap. I. apostolicum ordinem servandum docet in Episcopis ordinandis, scilicet *ut digni possint*, inquit, *& plebis & nostro judicio comprobari.* Ad cleri & plebis electionem adjungendum est judicium Metropolitani. In Diœcesi quippe Urbicaria, quæ decem provinciis constabat, Episcopus Urbis metropolitico jure potiebatur in confirmandis electionibus, ut alibi demonstravi. Vide supra lib. 1. c. 7. §. 5.

IX. Innocentius in epistola ad Victricium Rothomagensem docet ordinationes à Metropolitanis fieri debere, servato nempe ordine à decessore suo jam præscripto. Idem Innocentius in epistola ad synodum Toletanam cap. II. anno CCCCVI. damnat Rufinum; qui, *cùm Metropolitano Episcopo ordinandi sacerdotis pontificium deberetur, contra populi voluntatem & disciplinæ rationem Episcopum locis abditis ordinaverat.*

Ex Zosimi epistola ad Patroclum Arelatensem, & ex altera ad clerum, ordinem, & plebem Massiliensem, constat eundem ordinem servari in Gallia. Bonifacius irritam decernit factam à Patroclo Lutubensis Ecclesiæ Episcopi ordinationem, quòd eam contra patrum regulas egisset, cleri, ordinis, & plebis petitione cessante, & prætermisso Metropolitano.

Cælestinus epist. I. cap. V. ad Episcopos per Narbonensem & Viennensem provincias anno CDXXVIII. *Nullus invitis detur Episcopus. Cleri, plebis, & ordinis consensus atque desiderium requiratur.* Mox: *Sit facultas clericis renitendi, si se viderint prægravari; & quos sibi ingeri ex transverso* (id est, extraneos clericos) *agnoverint, non timeant refutare. Qui etsi non debitum præmium, vel liberum de eo qui eos recturus est debent habere judicium.*

X. Sed qui formam istam exactè perpolivit, Leo primus adducendus est; cujus verba Ivo parte III. & Gratianus dist. 63. c. 36. retulerunt; nec tamen hic omitti debent, ut lector liberetur onere conquirendi loci. Leo itaque anno CCCCXLV. in epistola ad Anastasium Thessalonicensem cap. V. ista constituit: *Cùm de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus præponatur quem cleri plebisque consensus concorditer postularit; ita ut si in aliam fortè personam partium se vota diviserint, Metropolitani judicio is alteri præferatur qui majoribus & studiis juvatur & meritis, tantùm ut nullus invitis & non petentibus ordinetur, ne plebs invita Episcopum non optatum aut contemnat aut oderit, & fiat minùs religiosa quàm convenit cui non licuerit habere quem voluerit.* Idem in epistola ad Episcopos provinciæ Viennensis cap. III. *Teneatur subscriptio clericorum, honoratorum te-*

ſtimonium, ordinis conſenſus & plebis. Qui præfuturus eſt omnibus, ab omnibus eligatur. Et in epiſtola ad Ruſticum Narbonenſem cap. I. anno CCCCLII. *Nulla ratio ſinit ut inter Epiſcopos habeantur qui nec à clericis ſunt electi, nec à plebibus expetiti, nec à provincialibus Epiſcopis cum Metropolitani judicio conſecrati.* Horum verborum compendio electionis, confirmationis, & conſecrationis regulam quæ poſthac invaluit Leo complexus eſt & propriis verbis explicuit. Electio tribuitur clericis, peritio plebi, judicium Metropolitano, & conſecratio Epiſcopis provinciæ. Soli Metropolitano conceditur electionis judicium; quoniam juxta ſynodum Nicænam τὸ κῦρος ad eum pertinet. Ita tamen ut ſi perplexa eſſet definitio, aut decerneret ipſe, aut ad ſynodum referret, vel ad ſedem apoſtolicam remitteret integrum negotium; ut docet Ivo Carnotenſis epiſt. 38. 39. & alibi. Perſeveravit apud Metropolitanos hæc poteſtas diſcutiendi electiones, & jure Decretalium confirmara eſt cap. *Quia diligentia.* Cap. *Innotuit.* & Cap. *Cum dilectus. De elect.* & alibi.

XI. Præcipuæ autem partes tribuuntur clericis in electione agenda, quoniam ipſi aliquo pacto Epiſcoporum provinciæ eo in negotio auctoritatem repræſentant, ſubjectam quidem Metropolitani judicio, ſed cujus maximam rationem laici habere debent. Unde idem Leo officium cujuſque prudentiſſimè deſcripſit in epiſtola ad Epiſcopos per Viennenſem provinciam conſtitutos anno CCCCXLV. *Expectarentur certè vota civium, teſtimonia populorum, quæreretur honoratorum arbitrium, electio clericorum, quæ in ſacerdotum ſolent ordinationibus ab his qui norunt patrum regulas cuſtodiri, ut apoſtolicæ auctoritatis norma in omnibus ſervaretur, qua præcipitur ut ſacerdos Eccleſiæ præfuturus, non ſolum atteſtatione fidelium, ſed etiam eorum qui foris ſunt teſtimonio muniatur.* Quibus verbis oſtenditur qui modus ſervandus ſit in electionibus, & in quo peccaverat Hilarius Arelatenſis, quem eo nomine graviter redarguit & damnat Leo: cujus ſententiam conſtitutione quoque ſua Valentinianus tertius firmavit, carpens Hilarium quòd *indecenter* Epiſcopos *invitis & repugnantibus civibus ordinaſſet.*

[illegible] 61. c. 17.

Vide ſuprà lib. 5. cap. 32. §. 8. & cap. 33. §. 2.

XII. Diximus in Metropolitani electione ſynodi habendæ uſum perduraſſe. quod probamus his verbis Leonis in epiſtola ad Anaſtaſium: *Metropolitano defuncto, cùm in locum ejus alius fuerit ſubrogandus, provinciales Epiſcopi ad civitatem metropolitanam convenire debebunt; ut omnium clericorum atque omnium civium voluntate diſcuſſa, ex Preſbyteris ejuſdem Eccleſiæ vel ex Diaconibus optimus eligatur.* Quod Anaſtaſio agendum præſcribebat in Diœceſi Illyriciana, uſurpabatur ab Epiſcopis Gallicanis in electione Ravennii Epiſcopi Arelatenſis; qui à duodecim Epiſcopis provinciæ *ſecundum deſideria cleri, honoratorum, & plebis* conſecratus eſt anno CCCCXLIX. ut docet Leo in epiſtola ad Epiſcopos Provinciæ. Quod fuerat jam decretum in Concilio Chalcedonenſi, uti jam obſervavimus.

Dist. 63. c. 19.

Vide ſuprà lib 5. cap. 27. §. 2.

XIII. Cùm de nova forma in occidentem inducta ſatis conſtet, putidum eſt ſequentium Pontificum, qui eam verbis & exemplo firmarunt, Hilari, Gelaſii, Symmachi, Hormiſdæ, Gregorii magni, & aliorum, ipſiuſque Gregorii VII. teſtimonia referre. Id unum obſervandum eſt, ex Carthaginenſi Concilio profectum ut vacanti Eccleſiæ Epiſcopum interventorem ſeu interceſſorem Metropolitanus præficiat, qui civium animos ad concordiam revocet pro eligendo Epiſcopo, ſaltem intra annum. Apud Gregorium magnum vocantur Viſitatores quibus hæc cura imponitur, quorum frequens mentio in ejus epiſtolis; & ante ipſum, in epiſtola Symmachi Papæ ad Cæſarium Arelatenſem anno quingenteſimo decimo tertio. Munus autem deſcribitur his verbis à Gregorio lib. II. regeſti epiſt. XIX. quæ data eſt ad Benenatum Viſitatorem Eccleſiæ Cumanæ: *Aſſiduis adhortationibus clerum plebemque ejuſdem Eccleſiæ admonere te volumus ut remoto ſtudio diverſarum partium, uno eodemque conſenſu talem ſibi præficiendum expetant Pontificem qui & tanto miniſterio dignus valeat reperiri & à venerandis canonibus nullatenus reſpuatur. Qui dum fuerit poſtulatus, cum ſolemnitate decreti omnium ſubſcriptionibus roborati & dilectionis tuæ teſtimonio literarum ad nos ſacrandus occurrat.* Quod ultimum maximè congruit cum decreto Symmachi epiſt. V. cap. VI. *Decretum ſine Viſitatoris præſentia nemo conficiat, cujus teſtimonio clericorum ac civium poſſit unanimitas declarari.*

Codex can. Eccleſ. Afric. c. 74.

CAPUT IX.

Synopsis.

I. Nunc inspiciendum est quam rationem in electionibus secuti sint Episcopi Galliarum. Episcopi eligebantur à clero & populo.

II. Discrimen tamen erat inter electionem Metropolitani & ceterorum Episcoporum. Nam Metropolitani eligebantur ab Episcopis comprovincialibus, cum consensu cleri & populi. Comprovinciales verò à clero & plebe, cum consensu Metropolitani.

III. Jus novum à synodis Gallicanis collatum est Regibus, nempe ut eorum assensus requireretur ad electionem Episcopi. quæ quidem indulgentia non omnino abhorrebat à veterum regularum sensu.

IV. Jus illud Episcoporum libertati in administratione Ecclesiæ profuturum existimarunt Galli. Tum quoque grati animi significatio hanc cogitationem suggerere potuit. Id etiam proficisci potuit ex eo quod Episcopi in Regum consilia & regni administrationem adhibiti sint.

V. Concilium Aurelianense quintum jus illud confirmavit.

VI. Præcesserant autem Romanorum Principum exempla, qui in Ecclesiis insignioribus electionum summam ad se revocaverunt. Quod probatur variis exemplis.

VII. Arcadius tamen Imperator solum consensum adhibuit in electione Joannis Chrysostomi Episcopi Constantinopolitani.

VIII. Aliquando autem eodem tempore fiebat electio à Principe & Ecclesia. Probatur duobus exemplis valde illustribus.

IX. Gallia exemplum Romanæ sedis secuta est in concedendo Regibus jure assentiendi electioni. Romanus Episcopus ordinari non poterat donec ejus electio à Principe confirmata fuisset.

X. Constantinus Pogonatus postea concessit ut absque mora post electionem fieret ordinatio Pontificis. Obnoxii tamen deinceps fuere examini Exarchorum.

XI. Eo jure usi sunt Reges Francorum cum bona Episcoporum & populi gratia.

XII. Aliquando electum à populo respuebant.

XIII. Reges enim quandoque assensum illum vertebant in merum imperium, rescriptis videlicet suis episcopatus concedentes, invitis etiam interdum & repugnantibus populis. quod probatur variis exemplis. Id fieri deinceps vetuit Concilium Parisiense tertium.

XIV. Sed hujus prohibitionis rationem non habuit Clotarius Rex, qui postea Emerium sedi Santonensi præfecit.

XV. Postea se variè habuit negotium istud electionum; quæ aliquando cleri plebisque electione & decreta regio fiebant, interdum verò ex mero Principis imperio. Hanc labem reficere conatum est Concilium Parisiense quintum, cujus constitutio modificata est à Clotario Rege. Expenditur edictum Clotarii.

XVI. Explicantur veteres formulæ electionum quæ fiebant in palatio cum decreto regio.

XVII. Ferre non poterant Episcopi Galliarum episcopatus in palatio dari Regis imperio, spreta cleri & populi electione. Quid ab iis decretum in synodis, quidve receptum.

XVIII. Occasione contentionum, electione palatina velut necessario remedio Reges utebantur ad Ecclesiæ quietem. quod probatur variis exemplis. Libertas electionis concessa est Ecclesiæ Ambianensi anno sexcentesimo octuagesimo.

I. NUNC inspiciendum nobis restat quam rationem in electionibus secuti sint Galliarum Episcopi. Quod satis liquere puto ex superiùs adductis Pontificum testimoniis, quæ novam illam formam apud Gallias quoque ex eorum decretis viguisse ostendunt.

Enimvero ne in totum ab electionis negotio deciderent Episcopi, constituit Concilium Arelatense secundum canone LIV. circa annum CCCCXLV. *ut tres ab Episcopis nominentur, de quibus clerici vel cives erga unum eligendi habeant potestatem.* Sed isthæc sacrorum comitiorum partitio huc usque incognita locum non habuit. Conventum Episcoporum juxta canonem Nicænum & Carthaginensem celebravit Patiens Lugdunensis: *qui provincialium sacerdotum prævio partim, partim comitante collegio*, accessit Cabillonum, *ut municipio summus aliquis antistes ordinaretur:* ubi *ob illa quæ bonum publicum semper evertunt studia privata, quæ quidem triumviratus accenderat competitorum, synodi præsentiam necessariam judicavit. Quare consilio cum coëpiscopis priùs clam communicato quàm prodito, strepituque despecto turbæ furentis, —— stupentibus factiosis, erubescentibus malis, acclamantibus bonis, reclamantibus nullis, Joannem collegam sibi consecravere* Episcopi anno CCCCLXX. apud Sidonium libro quarto epistola ultima. Quare mirum non est cur in electione Simplicii Bituricensis Metropolitani, quòd provincialium collegarum deficeretur numero, Agrœcium, qui caput erat Senoniæ, aliosque Episcopos ad eam ordinationem Sidonius invitat lib. VII. epistola quinta. Unde patet ex recentiore forma non fuisse omnino abolitam veterem.

II. Ceterùm Episcopi Gallicani formam illam novam ex præscripto Romanæ Ecclesiæ inductam sic susceperunt ut discrimen quoque admitterent inter electionem Metropolitani & ceterorum Episcoporum. Recitanda sunt verba Concilii Aurelianensis tertii habiti anno DXXXVIII. can. III. quæ hujus rei plenam fidem faciunt: *Ipse Metropolitanus à comprovincialibus Episcopis, sicut decreta sedis apostolicæ continent, cum consensu cleri vel civium eligatur: quia æquum est, sicut ipsa sedes apostolica dixit, ut qui præponendus est omnibus, ab omnibus eligatur. De comprovincialibus verò ordinandis cum consensu Metropolitani, cleri & civium, juxta priorum canonum statuta, electia & voluntas requiratur.* Eandem formam dederat pro Metropolitani electione Concilium Aurelianense secundum anno DXXXIII. can. VII. Et eodem modo decreverat pro Episcoporum provinciæ electione Arvernense primum anno DXXXV. can. II. quod confirmatum fuit anno DXLIX. in Concilio Aurelianensi quinto

can. II. in Concilio Pariſienſi tertio anno DXLVII. can. VIII. Pariſienſi quinto anno DCXV. can. I.

III. Hoc autem loco præcipuè illud obſervandum eſt, quod maximè ad harum diſſertationum inſtitutum pertinet, jus novum à canonibus Gallicanis collarum fuiſſe Regibus, nempe ut eorum voluntas, aſſenſus, & approbatio requireretur ad electionem Epiſcopi. Quæ quidem indulgentia non omnino abhorrebat à veterum regularum ſenſu, ſi diſcrimen obſervaretur intet potentiam & præſidium. Vetitum quippe per canonem XXXI. apoſtolicum ne quis per ſeculi poteſtates Ecſiam obtineat, ἀρχοντικαῖς δυναστείαις, ut loquitur Joannes ſcholaſticus. Adverſatur enim canoni eccleſiaſtico ſi quis Epiſcopus è palatio mittatur miliribus ſtipatus ad cives invitos, ut notat Julius primus apud Athanaſium. Sed ſi cleri & plebis electio foveatur quoque Principis conſentientis præſidio, rebellium & ſeditioſorum conatus compeſcentur. Ex illa ſententia profectum quòd in mandato ſynodi Chalcedonenſis, quo eis notam facit depoſitionem Dioſcori, additur Epiſcopum Alexandriæ ordinandum nutu Principis: *Cuſtodite res eccleſiaſticas univerſas, tanquam qui reddituri eſtis rationem ei qui ſecundùm Dei voluntatem & nutum piiſſimorum Imperatorum noſtrorum Alexandrinæ Eccleſiæ ordinandus eſt Epiſcopus*, νεύματι τῶν βασιλέων. Etenim cùm populi conſenſus, ordinis, & honoratorum neceſſarius eſſet ut clericorum electio robur haberet, exiſtimarunt Epiſcopi Gallicani Principi quoque ſimile jus concedi poſſe in univerſis quæ in regno fierent electionibus; quoniam Princeps erat populorum rotius regni caput. quam rationem urget Ivo Carnotenſis in quadam epiſtola.

IV. Illud quoque Epiſcoporum libertati in adminiſtratione Eccleſiæ profuturum putarunt, cùm Regis conſenſu promotus expectare debeat faciliorem & procliviorem publicam tuitionem. Imò verò ipſius quoque electionis negotium, quod *potentium patrocinia* perturbabant, (ut docet Concilium Arvernenſe can. II. anno DXXXV.) liberius futurum videbatur. Adde quòd ipſa quoque Regum munificentia in dandis Eccleſiæ agris, ut factum à Clodoveo teſtatur ſynodus Aurelianenſis prima canone quinto, & concedendis immunitatibus exigebat iſtam ab Epiſcopis grati animi ſignificationem.

Neque diſſimulanda eſt potior, ut mihi videtur, ratio, tum apud Reges, ut illud beneficium per canonum interpretationem expoſcerent, tum apud Epiſcopos, ut illud ſponte largirentur. Adhibitis quippe in Regum conſilia & regni cum reliquis proceribus adminiſtrationem Epiſcopis, juxta monitum quod Remigius Epiſcopus dederat Clodoveo Regi, æquum erat ut invito & repugnante Principe non aſſumerentur ad eam dignitatem aut incogniti aut ſuſpecti, ſed potiùs qui eſſent illi & vitæ meritis, prudentia, ac fide undecunque probati; præcipuè cùm ex miniſterio ſibi commiſſo magnam in populos ſibi ſubditos auctoritatem conſequantur.

Remig. in epiſt. ad Clodoveum: *Sacerdotibus tuis honorem debebis deferre, & ad eorum conſilia ſemper recurrere.*

V. Aurelianenſe Concilium quintum habitum anno DXLIX. hanc Regibus auctoritatem tribuit canone decimo ut in eligendo Epiſcopo, poſt cleri ac populi decretum, eorum voluntas expectaretur: *Ut nulli epiſcopatum præmiis aut comparatione liceat adipiſci. Sed cum voluntate Regis, juxta electionem cleri ac plebis, ſicut in antiquis canonibus tenetur ſcriptum, à Metropolitano, vel quem in vice ſua præmiſerit, cum comprovincialibus Pontifex conſecretur.* Confirmatum hoc canone jus iſtud dici poreſt potiùs quàm inſtitutum; ſi fides adhibenda narrationi Fortunati Pictavienſis & Gregorii Turonenſis, qui Reges Francorum hac poteſtate uſos disertè teſtantur ante annum quingenteſimum quadrageſimum nonum. Ille quidem in vira ſancti Medardi anno DXX. *Peractis*, inquit, *non ſine multo fletu Epiſcopi ſui exequiis, Regis & optimatum aſſenſu ſanctiſſimum ſacerdotem Medardum plebs omnis illa Veromandenſis & omnes ejuſdem provinciæ adjacentes Epiſcopum ſibi unanimiter acclamabant conſecrari.* Gregorius verò in vita patrum cap. XVII. de Nicetio ait à Rege Theodorico accerſitum anno DXXVI. ut Trevericæ urbis Epiſcopus ordinaretur. *Dato autem conſenſu populi, & decreto Regis*, inquit, *ad ordinandum adducebatur.*

VI. Si quis inquirere velit penitiùs an ipſi Reges auctores fuerint hujuſce conſuetudinis, aut eam aliunde hauſerint, dici poteſt Romanorum Principum exempla præceſſiſſe: qui quidem non paſſim & in omnibus Eccleſiis, ſed in Conſtantinopolitana præcipuè, aliiſque inſignioribus aliquando, ad virandam tumulruum occaſionem, electionum ſummam ad ſe revocarunt. Quod autem fit aliquando, & ob cauſas ſpeciales, trahi non debet in conſequentiam, nec vim legis aut juris quæſiti obtinere. Eo conſilio, varias in partes diſtractis Epiſcoporum ſtudiis, Theodoſius ſenior, ut tranquillitati Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ conſuleret, quam perturbaverant Gregorii & Maximi ordinationes, Nectarium elegit; ita tamen ut ſynodi Con- Vide ſuprà lib. 5. cap. 21.
ſtantinopolitanæ & plebis conſenſus ſtatim accederet, teſte Sozomeno lib. VII. cap. VIII. & Socrate lib. V. cap. VIII. Eandem ob cauſam διὰ τὰς κινουμένας (ut loquitur Socrates lib. VIII. cap. XXIX.) poſt Siſinnii obitum Neſtorium ex Antiochia à ſe accitum Theodoſius ſecundus, malis licèt auſpiciis, ad ſedem Conſtantinopolitanam evexit. Idem quoque Princeps, poſt obitum Maximiani Conſtantinopolirani, antequam corpus illius ſepulturæ daretur, mandavit Epiſcopis præſentibus ut Proclum conſtituerent; ἐνθρονίσαι τὸν Πρόκλον ἐπέτρεψεν, inquit Socrates lib. VII. cap XXXIX. Sed facti hujus rationem ſubjungit, ne rurſus de electione, ut nuper acciderat, ſeditiones excitatæ Eccleſiam illam concuterent: ἵνα μὴ πάλιν περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπου ζήτησις ᾖ, ἡ ταραχὴ τῇ ἐκκλησίᾳ κινῆται.

VII. Religioſiùs ſe geſſit Arcadius Imperator: qui per Nectarii obitum vacanti Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ cùm clerus ac populus Joannem Chryſoſtomum, licèt abea extraneum, utpote Antiochiæ Preſbyterum,

præfici postularet, eorum desideriis consensit, teste Sozomeno: ψηφισαμένων δὲ τοῦτο τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, καὶ ὁ βασιλεὺς συνῄνει, καὶ τοὺς ἄξοντας αὐτὸν πέπομφε: *Cùm populus ac clerus hoc censerent, Imperator consensit, misitque qui eum adducerent.* Ubi est manifestum regii assensus exemplum dati post electionem cleri ac populi.

VIII. Aliquando autem conjungebantur duo illi actus, & eodem tempore desiderium Principis & Ecclesiæ ad electionem agendam concurrebat. Cujus quidem consensionis mutuæ duo supersunt exempla clarissima. Primi testimonium locuples habetur inter epistolas Hormisdæ Papæ; ad quem Epiphanius Constantinopolitanus scribit de electione sua anno DXX. his verbis: *Post obitum Joannis sedem sacerdotalem sanctæ Ecclesiæ catholicæ regiæ urbis Deus mihi conferre dignatus est, sententia & electione Christianissimi & justissimi Principis nostri Justini & piissimæ Reginæ, quæ ei ad omne studium communicat divinum, sequentiumque eorum, his quibus bona est conversatio, & qui regiis honoribus sunt sublimiores, simul & sacerdotum, & monachorum, & fidelissimæ plebis consensus accessit.*

Alterum exemplum suppeditat epistola Agapeti Papæ ad Hierosolymorum Episcopum, qui ait post depositionem Anthimi consecratum à se Menam in sede Constantinopolitana. *Cui simul atque serenissimorum Imperatorum*, inquit, *præter cæteros electio favit, tanta omnis cleri ac populi consensio facta est ut meritò ab omnibus electus visus fuerit:* ὅτινι καὶ παρὰ τοὺς λοιποὺς τῶν γαληνοτάτων βασιλέων ἐπηγάλλετο ἡ ἐκλογή, ὅμως τοσαύτη τότε κλήρου παντὸς καὶ τοῦ δήμου σύνευσις περιεγένετο, ὥστε παρ' ἑκάστου ἐκλελέχθαι πιστευθῆ.

Act. 1. Concilii CP, sub Mena.

IX. Sed nihil est quod Gallicanorum Episcoporum animos ad sanciendam Regibus auctoritatem de expectando in electionibus eorum assensu vehementiùs inclinare potuerit quàm Romanæ Ecclesiæ exemplum. Pulsis enim per Narsetem ex Italia Gotthis, cùm Roma vetus iterum imperio adjuncta fuisset temporibus Vigilii, ejusque, ut putatur, conniventia, constitutum fuit à Justiniano, qui exemplum in eo sequebatur Theodorici Italiæ Regis, ut electus à clero non antè ab Episcopis ordinari posset quàm ejus electio ab Imperatore Constantinopolitano confirmata fuisset, ut docet Onuphrius Panvinius. Unde postea Gregorius magnus, ut se onere regendæ Ecclesiæ liberaret, scripta epistola ab Imperatore Mauricio petivit ne electioni assentiretur. quod observavit ante Joannem Diaconum & Aimoinum Gregorius Turonensis: *Scripserat Mauricio Imperatori, conjurans ne unquam consensum præstaret populis.* Mox: *Data præceptione ipsum jussit institui.*

Vide Baluzii Notas ad Agobard. pag. 152.

Jo. Diac. lib. 1. cap. 39. & 40. Aimoinus lib. 3. 74. Gregor. Tur. lib. 10. cap. 1.

X. Constantinus quidem Pogonatus, post Concilium sextum, indulsit petitionibus Joannis Episcopi Portuensis ut libera esset Ecclesia Romana à solutione quantitatis quæ solvenda erat pro confirmatione Pontificis Romani. Sed confirmationis necessitas tunc non est sublata. Quin potiùs additum fuit illi divali jussioni, teste Anastasio, *quòd non debeat ordinari qui electus fuerit nisi priùs decretum generale introducatur in regiam urbem secundùm antiquam consuetudinem, & cum eorum conscientia & jussione debeat ordinatio provenire.* Idem Princeps postea concessit, Benedicto secundo petente, ut absque mora post electionem fieret ordinatio Pontificis. Quod locum habuit in electione Joannis quinti. Sed successoris Cononis electio missa fuit ad Theodorum Exarchum, *ut mos est*, inquit Anastasius. Unde inferri potest liberatos fuisse Romanos ab onere mittendi decreti Constantinopolim, sed obnoxios fuisse Exarchorum examini, donec ipsi tandem Exarchi defecere.

XI. Sanè Reges Francorum jure illo usi sunt cum bona Episcoporum & populi gratia. Editus fuerat Aurelianensis ille canon anno quingentesimoquadragesimo nono. Anno sequenti Nicetius *pleno Regis & populi suffragio Episcopus Lugdunensis ordinatus est*, ut loquitur Gregorius Turonensis in vita patrum capite octavo. Quam verò rationem sequerentur in eliciendo Regis consensu docet formula septima apud Marculfum. Fiebat decretum electionis à clero & à populo, eligentium manibus subscriptum, quod per legatos mittebatur ad Regem à corpore civitatis; quod à Marculfo *commune* vocatur, ut apud Jurisconsultos τὸ κοινόν. Adjungebant libellum supplicem, cujus verba concepta referuntur in formula: *Ne destituta sint oves decedente pastore, in loco ejusdem suppliciter postulamus ut instituere dignemini illustrem virum illum.* Decretum illud consensus civium vocabatur; cujus plerunque rationem habebant Principes, ut patet ex Gregorio Turonensi lib. III. cap. II. de Quintiano à Gotthis ejecto à civitate Ruthena, dein ab Arvernis electo anno DXXVI. quem jussit Rex Theodoricus inibi constitui. Ait idem auctor lib. IV. cap. XV. *Turonici audientes regressum fuisse Regem Clotarium de cæde Saxonum, facto consensu in Euphronium Presbyterum, ad eum pergunt.* Mox: *Et data præceptione Euphronius ordinatur Episcopus.* Hujus præcepti formula habetur apud Sirmondum in appendice tomi secundi Conciliorum; ubi hæc sunt verba: *Cum consilio & voluntate Pontificum procerumque nostrorum, juxta voluntatem & consensum cleri & plebium ipsius civitatis, in supradicta urbe pontificalem in Dei nomine vobis commisimus dignitatem.*

XII. Sed aliquando electum à populo Principes respuebant; ut patet ex Gregorio Turonensi lib. VIII. cap. XXIII. de Valdone qui Episcopatum Burdegalensem petebat: *Cum muneribus & consensu civium ad Regem properat; sed nihil obtinuit. Tunc Rex data præceptione jussit Gundegisilum Santonicum Comitem, cognomento Dodonem, Episcopum ordinari. gestumque est ita.*

XIII. Quare cùm pro innata rerum humanarum conditione supremæ auctoritatis arbitrium suis limitibus difficillimè contineri possit, Reges aliquando assensum vertebant in merum imperium, & sublata à clero & à populo electionum libertate, rescriptis suis episcopatus concedebant, etiam invitis & repugnantibus populis, adversùs decreta sedis apostolicæ. Si gratum & acceptum clero & plebi designarent, ut fecerat de Mena Justinianus, inversus quidem erat canonicus or-

do, ſed non everſus. Quare nullus deſiderio Principis refragabatur. Ejus ordinis exemplum inſigne apud Gregorium Turonenſem lib. VI. cap. XXXIX. de Sulpitio, quem reliquis competitoribus Rex Guntramnus prætulir: *Sulpitius in ipſa urbe Biturigum ad ſacerdotium Guntramno Rege favente præligitur. Nam cùm multi munera offerrent, hæc Rex epiſcopatum quærentibus reſpondiſſe fertur: Non eſt principatus noſtri conſuetudo ſacerdotium venumdare ſub pretio, ſed nec veſtrum cum præmiis comparare; ne & nos turpis lucri infamia notemur, & vos mago Simoni comparemini. Sed juxta*
Gregor. Tur. lib. 5. c. 47. *Dei præſcientiam Sulpitius vobis erit Epiſcopus.* Ex eodem auctore didicimus Ruthenenſem epiſcopatum vacantem obitu Dalmatii, (qui Regem tabulis teſtamenti adjurabat ne perſonam ab ea Eccleſia extraneam præficeret) cùm multi eum ſibi conferri peterent, Theodoſio Archidiacono illius Eccleſiæ à Rege donatum poſt relectum Dalmatii teſtamentum *in præſentia Childeberti Regis ac procerum ejus.* Quando Turonicæ urbis cives ad Catonem Preſ-
Idem lib. 4. c. 17. byterum Eccleſiæ Arvernæ acceſſerunt ut ejus conſenſum poſcerent pro Turonenſi epiſcopatu, ille tumido animo hanc gratiam reſpuit. Cui cives dixerunt: *Non enim te noſtra voluntate expetivimus, ſed Regis præceptione.* Quare
Ibid. cap. 15. cùm poſtea à Turonicis peteretur Euphronius, reſpondit Rex: *Præceperam, ut Cato Presbyter illic ordinaretur. Et cur eſt ſpreta juſſio noſtra? Reſponderunt ei: Petivimus eum, ſed noluit venire.*

Enimvero intra modum illum Principes, petitorum moleſtiis oppreſſi, ſeſe non continebant; ſed à ſe ſolis electum ab aliis ordinari præcipiebant quàm à Metropolitano proprio & à provinciæ Epiſcopis. quod erat canonibus Nicænis & Romanorum Pontificum decretis & canonibus Gallicanis omnino contrarium. Quod acciderat in Cautino juſſu Regis Theodebaldi ad Arvernæ civitatis epiſcopatum electo & à convocatis ſacerdotibus apud Metenſem civitatem ordinato, ut teſtis eſt Gregorius Turonenſis lib. IV. cap. VII. Ideo Concilium Pariſienſe tertium anno DLVII. can. VIII. cavit ut libera relinqueretur electio, nec Principis imperio violaretur; vetitis etiam provincialibus Epiſcopis ne per regiam ordinationem electum & ab aliis ordinatum admitterent. *Nullus*, inquit, *civibus invitis ordinetur Epiſcopus, niſi quem populi & clericorum electio pleniſſima quæſierit voluntate; non Principis imperio, neque per quamlibet conditionem, contra metropolis voluntatem vel Epiſcoporum provincialium ingeratur. Quòd ſi per ordinationem regiam honoris iſtius culmen pervadere aliquis nimia temeritate præſumpſerit, à comprovincialibus loci ipſius Epiſcopus recipi nullatenus mereatur quem indebitè ordinatum agnoſcunt.* De anteactis autem ordinationibus Metropolitanus jubetur decernere cum Epiſcopis provincialibus, juxta antiqua ſtatuta canonum.

XIV. Attamen hujus conſtitutionis rationem non habuit Rex Clotarius, qui Emerium Eccleſiæ Santonicæ præfecit; cavitque decreto ſuo *ut abſque Metropolitani conſilio benediceretur, qui non erat præſens*, ſcilicet in comitatu, teſte Gregorio Turonenſi lib. IV. cap. XXVI. qui hæc addit. *Apud urbem Santonicam Leontius Burdegalenſis, congregatis provinciæ ſuæ Epiſcopis, Emerium ab epiſcopatu depulit, aſſerens non canonicè fuiſſe hoc honore donatum.* Ceterùm Epiſcopi Heraclium Presbyterum Burdegalenſem elegere, *conſenſumque ſuum* ad Regem *direxerunt*, ut ejus judicio *probaretur*. Nitebatur Leontius auctoritate Concilii Pariſienſis, quod ordinationum adversùs canones actarum diſcuſſionem & judicium ſynodo provinciæ commiſerat. Verùm Rex Charibertus injuriam ſibi fieri cauſatus, quòd ſe inconſulto Epiſcopum à patre ſuo Clotario delectum & admiſſum expuliſſet, Emerium ſedi ſuæ reſtituit & ab Epiſcopis mulctam exegit anno circiter quingenteſimo ſexageſimo tertio.

XV. Poſtea variè ſe habuit negotium iſtud electionum; quæ, præmiſſa cleri & populi electione, & decreto regio ſubſecuto, fiebant; ut docent promotiones circiter annum ſexcenteſimum factæ Bertharii ad Eccleſiam Carnotenſem, Gaugerici ad Cameracenſem, Licinii ad Andegavenſem, & Lupi ad Senonenſem, ut patet ex auctoribus qui vitas illorum ſcripſere. Quandoque verò electiones fiebant ex mero Principis imperio. Hanc labem canonum reficere conabatur Concilium Pariſienſe quintum habitum anno DCXV. die XV. Kal. Novembris. Quippe canone primo aliquid ex antiquo jure repetivit ut pondus aliquod adderet electionibus, quas fieri conſtituit à Metropolitano cum conſenſu cleri atque civium, & ab eodem ordinationem fieri cum Epiſcopis provinciæ; vetatque ne quis per poteſtatem ſubrepat. Eadem illa die Rex Clotarius condidit edictum generale, habito Pontificum & optimatum conſilio qui huic ſynodo intererant, pro confirmatione canonum: *Quicunque hanc deliberationem, quam cum Pontificibus vel tam magnis viris optimatibus aut fidelibus noſtris in ſynodali Concilio inſtituimus, temerare præſumpſerit &c.*

Itaque refert magnopere ut ſciatur quid de primo illo canone conſtituerit. Ac primò quidem Metropolitano ac provincialibus ordinationem reliquit; ſecundò, clero ac populo electionem; tertiò, Principi approbationem electi. Quæ quidem juxta canonis Aurelianenſis præſcriptum rectè decrevit; nec interim probavit jus illud ex vetere novum, quod Metropolitano electionem tribuebat cum conſenſu cleri ac populi. Sed quod ultimum adjecit, canonicæ libertati ut detrahebat, ita majeſtatis regiæ dignitatem augebat permaximè. Quippe regiam electionem, quæ ſola conſuetudine nitebatur, jure conſtituto munivit ex Pontificum & procerum aſſenſu. Quare cùm Epiſcopi duplicem perſonam ſuſtinerent, ſoli in ſynodis canones vetuſtos ſequi ſe profitebantur, eoſque renovabant; ſed in Principis Conſiſtorio οἰκονομικῶς, ſive per diſpenſationem, regiæ voluntati non reluctabantur, in iis ſcilicet quæ fidei contraria non eſſent, licèt adverſa exactæ canonum obſervationi reperirentur; quamvis interim Reges officii ſui admonerent, ne jus derelictum videretur; exemplo Gregorii magni, qui ſimilem regulam ſequebatur in variis negotiis, ut

ejus epistolæ docent. Hæc sunt edicti verba: *Definitionis nostra est ut canonum statuta in omnibus conserventur, & quod per tempora ex hoc prætermissum est, vel dehinc perpetualiter observetur: ita ut Episcopo decedente, in loco ipsius, qui à Metropolitano ordinari debet cum provincialibus, à clero & populo eligatur: & si persona condigna fuerit, per ordinationem Principis ordinetur. Vel certè si de palatio eligitur, per meritum personæ & doctrinæ ordinetur.* Clausulæ ultimæ sententia hæc est, ab electione cleri & populi excipi viros eximios, qui in palatinis obsequiis, lateri Principis adhærentes, hanc gratiam promeriti essent, ut ex Lupo Ferrariensi & aliis testimoniis inferiùs probabimus. Quamvis intra hos limites non continuerit sese regia potestas.

XVI. Qua verò ratione fieri solerent electiones in palatio, seu decreta regia, docent præceptum de episcopatu & indiculus apud Marculfum formula quinta & sexta. Ecclesia quippe vacante, qui præficiendus est Episcopus, non solius Regis arbitrio designatur, sed eligitur in palatio ab Episcopis & proceribus qui lateri Principis assident, ac si cleri & populi vices in se suscepissent. Decretum verò Principis ad Metropolitanum dirigitur, ut eum unà cum Episcopis provinciæ ordinet, prævio scilicet examine canonico. Hoc ultimum conservat ordinem canonum in articulo necessario consecrationis. Electio verò, quæ tunc nullum jus electo acquirebat, supplebatur per Episcopos & proceres palatinos; decretumque regium erat vice nominationis hodiernæ, ad proprium Metropolitanum directum.

Subjiciemus verba formulæ sextæ, quæ brevior est quinta: *Domino sancto, sedis apostolicæ dignitate colendo in Christo patri illi Episcopo ille Rex. Credimus jam ad vestram reverentiam pervenisse sanctæ recordationis urbis illius antistitem evocatione divina de præsentis seculi luce migrasse. De cujus successore sollicitudine integra cum Pontificibus vel primatibus populi nostri pertractantes decrevimus inlustri viro illi, aut venerabili viro illi, ad præfatam urbem pontificalem regulariter Christo auspice committere dignitatem. Et ideo salutationum jura digno debita honore solventes petimus ut cùm ad vos pervenerit, ipsum, ut ordo postulat, benedici vestra sanctitas non moretur, & junctis vobis cum vestris provincialibus, ipsum in supra scripta urbe consecrare Christo auspice debeatis. Agat ergo almitas vestra ut & nostra voluntatem devotionis incunctanter debeatis implere, & tam vos quàm ipse pro stabilitate regni nostri jugi invigilatione plenius exoretis.* Ex hujus formulæ verbis addiscimus quam Reges adhibebant observantiam erga Episcopos in rescriptis suis, de qua nudiustertius disputatum fuit, quique esset in regio consistorio consessus ordo inter Episcopos & proceres, ut loquitur formula quinta, sive *primates populi nostri*, ut loquitur sexta. Demum ostenditur persuasisse sibi palatinos regiam illam designationem fieri *regulariter*, id est, juxta regulas canonicas; quoniam electio fiebat in palatio ab Episcopis & à primatibus populi, & de persona quæ per canones promoveri poterat.

Sed illud perpetuum non fuit ut in palatio prima fieret electio. Sæpe cleri & populi desideria expectata sunt, quæ assensu regio perficiebantur. Sic Austregisilus obtinuit anno DCXXI. Ecclesiam Bituricensem, *omnium unanimi consensu, Rege quoque annuente*, teste auctore vitæ illius. Eadem ratione Arnulfus episcopatum Metensem adeptus est anno sexcentesimo vigesimo tertio. Sic Audomarus *à Dagoberto Rege & ab omni populo electus est* ad Tarvanensem Ecclesiam. Et populi voto, ac Regis consensu, Sulpitius consecutus est Ecclesiam Bituricensem circiter annum sexcentesimum trigesimum.

XVII. Attamen quoniam in palatio quoque, spreta cleri & populi electione, episcopatus decernebantur Regis imperio, Remense Concilium habitum anno DCXXX. duo sancivit. Alterum, ut capitula canonum Parisiensis superioris synodi, quam generalem vocat, custodiantur. Alterum, ut Clotarii Regis edictum dominicum observetur. Sed statim addunt in ultimo canone ut electiones Episcoporum fiant universali totius populi voto & provincialium assensu, & ut indigenæ loci eligantur. Scilicet, ut antea dicebamus, testantur de servandis canonibus; ut ne illis nocere posset aliquando quòd ex jure sibi reservato Reges electiones quandoque agebant in palatio. Eadem mente Concilium Cabilonense habitum anno DCL. decrevit canone decimo à comprovincialibus, clero, & civibus suis electionem Episcopi faciendam. Ut antiquissima illa forma synodi Nicænæ exactè restitueretur, non soli Metropolitano, ut constitutum in synodo Parisiensi, sed etiam provincialibus Episcopis cum clero & populo electionem tribuit, ut fecerat Remense Concilium. Sanè Conciliorum repetita sollicitudo non fuit omnino inutilis. Conjunctis enim cleri & populi studiis cum Regis desiderio, digni sacerdotio viri eligebantur. Sic in Modoaldo Treverensi Ecclesiæ præficiendo *Rex & Dux ille æquissimus Pipinus, aliique optimates, clerus & populus concurrisse* dicuntur in Modoaldi vita. Eligium Noviomensis Ecclesia & Audoënum Rotomagensis eodem electionis genere acceperunt anno sexcentesimo quadragesimo sexto. De Audoëno hæc verba usurpat auctor illius vitæ: *Illum enim solum ea sede dignum tam Rex quàm proceres itemque clerus & populus testabantur.* Nec omittendus insignis locus qui legitur in vita Theodardi: in quo, juxta Cabilonensis Concilii decretum, Episcoporum provincialium electio cum Regis electione conjungitur, non omisso cleri & populi consensu: *Pari consensu Ecclesiæ & palatii, & unanimi applausu cleri & populi, Theodardus electus, & à Cuniberto Episcopo in Episcopum consecratus, præsedit Ecclesiæ Trajectensi*, scilicet anno sexcentesimo quinquagesimo quarto. De Farone in episcopatum Meldensem promovendo circiter annum DCLX. hæc habentur in ejus vita: *A viris religiosissimis hujus provinciæ missa est suggestio de eo ad Regem Clotarium, ut suo assensu præberet constituendum Pontificem in populo. Qui gratulatione digna ex hoc valde placidus, non solum consensioni animum inclinavit, sed etiam fieri sine fera-*

pulositate ulla adjudicavit. Consensum scilicet civium præcepto dato firmavit.

XVIII. Quandoque verò contentionum subortarum occasione Reges, necessario veluti remedio, ad Ecclesiæ quierem electione sua palatina utebantur. Quod probatur disertè ex auctore antiquo vitæ sancti Leodegarii. *Incubuit*, inquit, *causa necessitatis ut in Augustodunensi urbe Leodegarium ordinare deberent Episcopum. Siquidem nuper inter duos contentio de eodem episcopatu exorta fuerat, & usque ad sanguinis effusionem certatam. Cùmque unus ibidem occubuisset in morte, & alter pro perpetrato scelere datus fuisset in exilii trusionem, tunc Bathildis Regina, quæ cum Clothario filio Francorum regebat palatium, divino, ut credimus, inspirata consilio, ad memoratam urbem hunc direxit, virum, ut ibidem esset Episcopus.* Circa idem tempus, id est, anno sexcentesimo sexagesimo quarto, *optimates & rectores palatii* consilium dederunt Childerico Regi ut Landebertum præficeret Ecclesiæ Trajectensi: *cui Regis imperio plebs omnis consensit*, inquit auctor vitæ. Id tamen non impediebat quin alibi eòdem anno libera electio ab Episcopis & populis facta locum haberet ante Regis assensum, ut patet ex auctore vitæ Amati: *Senecio Senonensium Episcopo è vita substracto, ab Episcopis & populis sanctus Amatus eligitur.* Præjectus urbis Arvernæ fit Episcopus *decreto Regis populi petitionibus annuente* anno sexcentesimo septuagesimo. Defuncto Audoëno anno DCLXXVI. *cuncti Rothomagensis urbis cives missa petitione ad Theodoricum Regem, cum ejus permissu & auctoritate beatum Ansbertum sibi elegerunt consecrari antistitem.* Mox: *Tunc eligentibus civibus præfatæ urbis metropoleos, cum unanimi voto sanctorum sacerdotum, Regis, & Principum eligitur, trahitur, atque in palatio à sancto Lamberto Episcopo sedis Lugdunensis aliisque sanctis præsulibus qui ad hoc placitum convenerant in Pontificem consecratur Ecclesiæ Rothomagensis.* Hæc omnia gesta sunt juxta præscriptum Concilii Aurelianensis. Sed Lamberti illius Lugdunensis electio facta fuerat paucis annis antea juxta edictum Clotarii Regis, ut colligitur ex eodem auctore vitæ Ansberti: *Defuncto sancto Genesio ejusdem urbis Lugdunensis præsule, illico pius Rex Theodoricus & inclytus Princeps Pippinus cum proceribus palatii salubre agentes consilium, divina utique providente jussione, in præfata urbe cum unanimi ejusdem regionis populi voto Lansbertum constituerunt antistitem.*

Rursus libertas electionis conceditur anno DCLXXX. Ecclesiæ Ambianensi. *Audiens*, inquit auctor vitæ Salvii, *Theodoricus Rex Francorum sanctum Honoratum migrasse Episcopum à seculo, legatos suos direxit ad urbem Ambianicam, sanctum scilicet Augarium Noviomensis Ecclesiæ Pontificem, ei intimans ut urbani dignum Deo sibique salutiferum eligerent Episcopum.*

CAPUT X.

Synopsis.

I. In Hispaniis quoque Regis assensus adhibebatur in electionibus Episcoporum jam inde à temporibus Recaredi Regis. Duorum aut trium designatio fiebat, ex constitutione Concilii Barcinonensis in Hispania Tarraconensi. Quod petitum ex suspicacibus gentis illius animis.

II. Synodus Toletana quarta canonicum electionum ordinem disertè restituit. Sed non exclusit apertè interventionem regiam. Quod probatur variis argumentis ex illa antiquitate.

III. Illum usum apud Hispanos ex Gallia propagatum fuisse vero simile est.

IV. Reges Hispani indulgentiam Concilii verterunt in merum imperium, & plenum jus electionem statim ad se traxerunt. Probatur ex canone sexto Concilii duodecimi Toletani, qui explicatur.

V. Garsias Loaisa notatus, qui sensum istius canonis in diversum trahit. Hallucinationis hujus viri origo indicatur.

ADDITIO.] *Duodecimo seculo illud tantùm invaluerat in Hispania citeriori ut electio Episcopi celebrari non posset absque consilio & assensu Regis. Sed id quoque sustulit Petrus primus Rex Aragonum. Jussit tamen ut postquam electio facta fuerit, electus Regi præsentetur in signum regiæ fidelitatis. Quod ab Innocentio tertio confirmatum est.*

I. ANTEQUAM ad ulteriora progrediamur, non alienum erit ab instituto de consuerudine quæ invaluerat in Hispaniis post receptam à Recaredo Rege catholicam fidem paucis differere. Eam nobis insinuat canon tertius Concilii habiti anno Recaredi XIV. & Christi DXCIX. ab Episcopis Tarraconensis provinciæ, in urbe Barcinonensi, in Ecclesia sanctæ Crucis: quæ quidem ab usu Regum nostrorum non abhorrebat. Permittebatur scilicet, juxta canones, electio libera clero & plebi, & judicium integrum Metropolitano & coëpiscopis. Attamen regius quoque assensus intercedebat, qui designatur in canone illo per *sacra regalia*, id est, sacras literas regias; quarum rationem haberi prohibet si laicos, omisso tempore à canonibus præstituto, ad episcopatum statim provehi mandent; etiamsi *consensio cleri ac plebis* & Pontificum *electio assensioque* accesserit. Quod in eo canone subjungitur de duorum aut trium designatione, *quos consensus cleri & plebis elegerit*, non est petitum ex lege Justiniani, qua Hispani non tenebantur, sed ex prudentia Episcoporum ingenio provincialium accommodata, quæ trium eligendorum formam desiderabat. Ex Leonis primi præscripto à Metropolitano is aliis præferendus erat qui majoribus juvaretur meritis & studiis. Sed huic Concilio placuit ut negotium sorti committeretur. quod tantùm ad provinciam Tarraconensem pertinet. *Ita tamen ut duobus aut tribus, quos antè consensus cleri & plebis elegerit, Metropolitani judicio ejusque coepiscopis præsentatis, quem sors, præeunte Episcoporum jejunio, Christo Domino terminante monstraverit, benedictio consecrationis adcumulet.*

Ea

Ea est provinciæ illius indoles, etiamnum hodie, ut suspecta habeant hominum judicia; ideoque magistratuum municipalium electiones non ordinis aut plebis judicio, sed sorti committere solent. Quod institutum quoque fuit ad tollendas, quæ ex repulsa oriri solebant, graves inimicitias apud homines injuriarum impatientes.

II. Ceterùm synodus Toletana quarta à Sisenando Rege ex omnibus Hispaniarum provinciis congregata anno DCXXXIII. disertis verbis canonicum ordinem in Episcoporum electionibus restituit can. XIX. *Sed nec ille deinceps sacerdos erit quem nec clerus nec populus propriæ civitatis elegerit, vel auctoritas Metropolitani vel comprovincialium sacerdotum assensio exquisivit.* Quibus verbis non excluditur apertè regiæ voluntatis interventio; per quam præficiebantur sedibus episcopalibus illi quos auctoritate sua Rex foveret, ut patet ex Braulionis Cæsaraugustani epistola ad Isidorum Hispalensem, qua eum rogat ut suggerat Regi quatenus metropolitanæ Tarraconensi Ecclesiæ *illum præficiat cujus doctrina sanctitas ceteris sit vitæ forma.* Isidorus respondet Regi *manere incertum ubi certiùs converrat animum.* Quæ testimonia citat Loaïsa in Notis ad Concilium Toletanum duodecimum. Quibus addi potest illustris locus Juliani Toletani in expeditione Vvambæ Regis. Loquens enim de Ranimiro contra jus in episcopatum Nemausensem evecto ait: *In cujus electione nullus ordo attenditur, nulla Principis vel Metropolitani definitio præstolatur.*

III. Illum usum apud Hispanos ex Gallia propagatum credere par est. Quippe cùm Hispanicæ Ecclesiæ illa tempestate uterentur codice canonum qui, præter veteres, continebat etiam Gallicanos, (ut patet ex antiqua collectione quam propediem in lucem daturi sumus cum aliis veteribus collectionibus tum Græcis tum Latinis) faciles fuerunt Hispani in admittendo assensu regio, qui decretus erat in Concilio Aurelianensi.

IV. Sed statim Concilii indulgentiam verterunt in merum imperium, & ad se jus electionum plenum Reges Hispaniarum traxerunt. Quod discimus ex canone sexto Concilii Toletani duodecimi habiti anno primo Ervigii Regis, id est, anno sexcentesimo octuagesimo primo, quo canone confirmatur usus ille electionum à Regibus usurpatus; non autem de novo instituitur, ut quidam sibi persuaserunt. Illud unum novum decernitur, quod dignitatem Episcopi Toletani augebat, & faciliorem præstabat regiæ electionis executionem, scilicet ut electus à Rege, judicioque Toletani Episcopi probatus, ab eo ordinaretur, ea lege ut intra trium mensium spatium à die ordinationis suæ Metropolitano suo se consecratus sisteret, ab eoque monita pro regenda diœcesi opportuna susciperet. Is autem ordo antea servabatur ut Rex non priùs successorem deligeret quàm de obitu decessoris certior factus esset & consultus de persona præficiendi; consultus scilicet à clero & plebe, & à Metropolitano & coëpiscopis, qui consensionem suam mittentes, regium decretum pro electo suis suffragiis, aut pro alio ex Regis arbitrio, expectabant. Hæc omnia, quæ non poterant brevi temporis spatio expediri, molestiam creabant Episcopis provincialibus, quorum vota vel admittere vel spernere penes Regem erat; ideoque ferè inutilis erat eorum æquè ac cleri plebisque consensio. Regis dignitas & potestas erat in suspenso. Ecclesiarum interim vacatio contra canones protrahebatur. Ideo maluerunt Episcopi omnia permittere Regis electioni & judicio Toletani Episcopi. Hic est sensus Concilii, cujus verba retulit Gratianus dist. LXIII. *Dum longè* Vide Baluzii præfationem ad appendicem libri Marcæ de Primatibus.
latèque diffuso tractu terrarum, commeantium impeditur celeritas nuntiorum, quò non queat Regis auditibus decedentis præsulis transitus innotesci, aut de successore morientis Episcopi libera Principis electio præstolari, nascitur semper & nostro ordini de relatione talium difficultas, & regiæ potestati, dum consultum nostrum pro subrogandis Pontificibus sustinet, injuriosa necessitas. Fatentur Episcopi liberam fuisse Principis electionem ante hunc canonem, sed suspensam donec consultatio seu relatio missa fuisset è provincia à Metropolitano & Episcopis.

V. Fallitur vir eruditus Garsias Loaïsa in Notis ad hunc canonem, in eo quòd existimat Regem ante Concilium Toletanum electionem suam ad Concilium generale Hispaniæ retulisse, Concilium autem inquisivisse an nominatus dignus esset eo munere, & postea nominatum confirmasse. Hallucinationis occasio sumpta ex Concilio Toletano XVI. quod laudat: in quo agitur de Felice Spalensi Episcopo, quem Egica ad Toletanum episcopatum elegerat, eique ejus Ecclesiæ curam interim commiserat, reservans eam translationem decreto Concilii generalis firmandam. Quare Concilium cum consensu cleri ac populi Toletani Felicem de Spalensi sede in Toletanam se *canonicè transducere* declarat canone duodecimo. Translatio non poterat juxta canones decerni à Rege, sed à synodo generali: cujus auctoritati eam Egica rectè permisit, & præterea translationem Bracarensis ad Hispalensem sedem, & Portucalensis ad Bracarensem, quas Concilium hoc eodem canone decernit. Quod non debuit trahi in consequentiam pro electionibus omnibus. Id autem ex alio capite perspicere poterat Loaïsa, quòd temporibus Concilii duodecimi immutata electionum forma, omnia ad merum Regis arbitrium relata erant. Quomodo ergo poterat usum antiquiorem illo Concilio duodecimo interpretari ex usu Concilii decimi sexti anno DCXCIII. habiti, quod erat posterius duodecimo annis tredecim.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

AT pia posteritas multum remisit de hac severitate. Quippe duodecimo seculo illud tantùm in Hispania Tarraconensi invaluerat ut post Episcopi obitum alius eligi non posset absque consilio & assensu Regis. Parum id conducere ecclesiasticæ libertati censuit Petrus Rex Arragonum. Itaque post peractam Romæ coronationem suam ab Innocentio III. anno MCCVI. æterna lege sancivit ut deinceps libera esset Episcoporum electio, *assensu regio minimè requisito*, id est, inexpectata etiam eligendi licentia. nam antea id quoque obtinebat. Ne tamen prorsus abjiceret jus illud regium, edicit ut postquam electio facta fuerit, electus Regi præsentetur *in signum regiæ fidelitatis*. Quod adeo gratum fuit Innocentio Pontifici ut hoc Petri Regis edictum confirmaverit litteris datis ad Episcopos in regno Aragonensi constitutos, quæ extant in archivo monasterii Rivipullensis in diœcesi Ausonensi & in regesto ejusdem Innocentii.

Innoc. III. lib. IX. epist. 144. *Innocentius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopis & Episcopis & aliis Ecclesiarum Prælatis & universis clericis in regno Arragonensi constitutis salutem & apostolicam benedictionem. Solet annuere sedes apostolica piis votis & honestis petentium desideriis favorem benevolum impertiri. In literis siquidem carissimi in Christo filii nostri Petri illustris Regis Arragonum sic de verbo ad verbum perspeximus contineri.* PETRUS Dei gratia Rex Arragonum, Comes Barchinonensis, & dominus Montispessulani venerabilibus in Christo Terrachonensi Archiepiscopo & universis Episcopis, Abbatibus, cæterisque Ecclesiarum Prælatis, & eorum conventibus in regno & dominio nostro constitutis æternam in Domino salutem. Regi Regum, per quem Reges regnant, reverentiam debitam exhibentes, & sponsæ ejus, sanctæ videlicet Ecclesiæ, integram libertatem conservare volentes, pessimam consuetudinem à nobis hactenus observatam, qua electionem Prælatorum sine nostro consilio & assensu procedere. non permittebamus, amore Dei & sanctæ Ecclesiæ & pro remedio animæ nostræ & parentum nostrorum relaxamus; vobisque & universis successoribus vestris & conventibus in omni jurisdictione nostra constitutis liberam eligendi facultatem per nos & per omnes successores nostros, assensu regio minimè requisito, in perpetuum indulgemus. Hoc solum nobis & successoribus nostris reservantes, ut liberè & canonicè electus in signum regiæ fidelitatis nobis & successoribus nostris debeat præsentari. *NOS igitur devotionem regiam in Domino commendantes, & approbantes in hac parte statutum ipsius, illud auctoritate apostolica confirmamus & præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Corneti III. Kal. Novembris, pontificatus nostri anno decimo.*

Post Innocentii tamen pontificatum Ferdinandus Rex Castellæ contendebat Episcopos eligi non posse absque assensu regio; ut colligitur ex epistola Honorii III. ad Episcopum Burgensem, quæ extat in quinta collectione Decretalium, titulo *de restitutione spoliatorum*.

CAPUT XI.

Synopsis.

I. Carolus Martellus episcopatus pro arbitrio dabat. Lux tamen quædam electionis affulsit per illas tempestates.

II. Tum laïci fruebantur episcopatibus, ob summam vivendi licentiam. Qua de re Zachariam Pontificem graviter monuit Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus. Præcipua verò mali labes fuit Ecclesia Remensi, quæ per multos annos sine Episcopo fuit.

III. Sub Carlomanno, Martelli filio, instituti Episcopi Principis arbitrio, cum consilio Episcoporum & procerum. Qua de re Francis gratulatur Papa Zacharias in epistola ad eos data.

IV. Idem prorsùs actum est à Pippino, Carlomanni fratre, in parte regni quæ imperio ejus suberat. quæ de re ad Zachariam retulit. Is verò lætabundus, ejus acta laudavit.

V. Lupus Ferrariensis dicere videtur Pippinum ita egisse ex privilegio sibi indulto à Zacharia. Sed verba ejus intelligenda sunt de ratihabitione Zachariæ, non autem de mandato aliquo antecedenti. Bonifacius Moguntinus agnoscebat Principum in hoc electionum negotio auctoritatem.

VI. Pippinus, post adeptum regnum, eundem ordinem tenuit in constituendis Episcopis.

I. INEUNTE autem seculo octavo, cùm Dux Francorum Carolus cognomento Martellus omnia bona ecclesiastica invasisset, episcopatus quoque pro arbitrio tradebat. Attamen inter densas illas tenebras electionis lux quædam affulsit in Aurelianensi civitate anno DCCXVII. quando Eucherius illi Ecclesiæ præfectus est. *Quippe omnis ejus loci plebs congregata*, inquit auctor vitæ ejus, *ad Carolum inclytum Francorum Principem legatos cum muneribus & humili prece mittit*, pro Eucherio scilicet. *Ille disponente Domino ratum habuit quod ab eo humiliter poscebant.*

II. Piget sequentis temporis turpitudinem patefacere, quando nulla in Episcopis dignitas, nulla in Ecclesiis disciplina, sed in rerum civilium perturbatione, ecclesiastici quoque ordinis sola vigebat deploranda confusio, adeo ut laïci episcopatibus fruerentur. Qua de re Zachariam Papam monuit Bonifacius his verbis anno DCCXLII. *Franci, ut seniores dicunt, plusquam per tempus octoginta annorum synodum non fecerunt, nec Archiepiscopum habuerunt, nec Ecclesiæ canonica jura alicubi fundabant vel renovabant. Modò autem maxima ex parte per civitates episcopales sedes traditæ sunt laicis ad possidendum, vel adulteratis clericis, scortatoribus, & publicanis seculariter ad perfruendum.* Hæc perniciosa dilapidatio afflixit præcipuè Ecclesiam Remensem, quæ tunc & postea *per multos annos sine Episcopo fuit*,

& res Ecclesiæ de illo episcopatu sunt ablatæ, & per laicos divisæ, sicut & de aliis episcopatibus, ut loquitur Hadrianus primus in privilegio dato Ecclesiæ Remensi apud Flodoardum. Addit autem Bonifacius Carlomannum Ducem Francorum cogitare de synodo congreganda; ut quæ collapsa est vel potiùs, ut ille loquitur, calcata & dissipata religio possit in aliquo corrigi & emendari; petitque à Zacharia ejus habendi Concilii licentiam, quam iste libentissimè concessit.

III. Carlomannus verò statim Concilium coëgit in Germania, præsente Bonifacio Legato Papæ: cujus acta confirmata sunt in frequentiore synodo habita apud Liptinas anno septingentesimo quadragesimo tertio. Primo autem prioris illius synodi canone (pulsis, ut par erat, laïcis ab episcopatuum possessione, imò verò & infamibus clericis, qui reditus suos faciebant) docet Carlomannus se *per civitates ordinasse Episcopos per consilium sacerdotum, religiosorum, & optimatum suorum, & constituisse super eos Archiepiscopum, qui est Missus sancti Petri.* Hacque ratione ecclesiastica disciplina emergere cœpit ex priori colluvie, constitutis scilicet Episcopis juxta edictum Clotarii Regis & formulas quæ sunt apud Marculfum, id est, Principis arbitrio, cum sacerdotum & procerum consilio. Qua de synodo, post missam relationem à Bonifacio, Francis gratulatur Zacharias epistola ad eos data, quæ habetur libro quinto Capitularium capite primo. At verò in epistola data ad Bonifacium ait actam synodum *mediantibus Carlomanno & Pippino excellentissimis filiis nostris juxta nostrarum syllabarum commonitionem, peragente nostras vices tua sanctitate.*

IV. Nom omisit quoque Pippinus ad eundem Pontificem referre quæ à se de consilio Episcoporum constituta erant in Concilio Suessionensi anno DCCXLIV. ubi profitetur canone secundo se constituisse Episcopos *per consilium sacerdotum & optimatum, & super eos Archiepiscopum Abel.* At verò lætabundus hæc illi & Episcopis Zacharias rescripsit: *Gaudio magno gaudemus in Domino, addiscentes per relationem sublimissimi atque à Deo servati predilecti filii nostri Pippini vestram omnium bonam conversationem, & quod ut in bonis & Deo placitis dispositionibus unanimes & cooperatores estis.* Quamvis ejectus postea fuerit Abel ab episcopatu Remensi per summam injuriam, teste Hadriano in superiore privilegio.

V. Quare quod Lupus Abbas Ferrariensis epist. LXXXI. scripsit de facultate concessa Pippino à Zacharia, ut delectos à se laudabilis instituti viros Ecclesiis vacantibus Episcopos præficeret, referri debet ad ratihabitionem Zachariæ, de qua jam locuti sumus, potiùs quàm ad mandatum aliquod antecedens, cujus nulla memoria extat inter epistolas illius Pontificis ad Gallos & ad Bonifacium datas. Hæc sunt Lupi verba: *Nam Pippinus, à quo per maximum Carolum & religiosissimum Ludovicum Imperatores duxit Rex noster originem, exposita necessitate hujus regni Zacharia Romano Papa, in synodo cui martyr Bonifacius interfuit ejus accepit consensum ut acerbitati temporis industria sibi probatissimorum, decedentibus Episcopis, mederetur.* His verbis respexit synodum Liptinensem, cui vice Papæ Bonifacius interfuit: in qua Carlomannus suo & Pippini fratris nomine, qui Dux erat quoque ac Princeps Francorum, constituit Episcopos. Hæc quippe synodus, teste Zacharia, Pippini & Carlomanni studio acta est. Præterea quod geri incepit in Liptinensi Concilio de constituendis Episcopis perfecit Pippinus in Suessionensi. Quod acceptum quoque fuit summo Pontifici; qui laudabili Principum opera Episcopos præfici Ecclesiis in commodum fidelium, non autem laicos illorum reditibus frui in religionis ipsius perniciem, ut antea, perspiciebat. Sanè Bonifacius agnoscebat Principum in hoc electionum negotio auctoritatem. Quippe satagens de successore sibi in Ecclesia Moguntina deligendo, cujus rei sibi gratiam fieri à Zacharia petebat, addit hoc fieri tamen non posse *si Princeps contrarius fuerit* in epistola ad Zachariam data anno septingentesimo quadragesimo primo.

Vide Notas Baluzii ad Epist. 81. Lupi Ferrar. & in appendice earundem Notarum.

VI. Quam deinde formam secutus fuerit Pippinus in regnum evectus inquirere superfluum videtur. Nec enim à semel assumpta auctoritate recessit. Quod intinuat in Concilio Vernensi anno DCCLV. canone secundo, ubi ait se constituisse Episcopos qui vicem Metropolitanorum agerent.

CAPUT XII.

Synopsis.

I. Transmissam ab avis ad se potestatem exercuit Karolus magnus. Hadrianus primus probare videtur interventionem Principis in constituendis Episcopis.

II. Carolus Magnus non renuntiavit huic juri, tametsi antiquos canones observari jusserit. Nihil interim turbarum excitatum est ob electiones Episcoporum.

III. Suspicari posset aliquis eum neglexisse jura electionum, auctoritate synodi Romanæ fultum. Hanc synodum falsam esse scripsit Baronius. Primus omnium Sigebertus mentionem illius facit.

IV. Referuntur duo præcipua argumenta quibus utitur Baronius ad convincendam falsitatem hujus Concilii.

V. Tertium argumentum à Baronio allatum parvi momenti est; eique nullo negotio responderi potest.

VI. Refellitur quartum illius argumentum.

VII. Fallitur Baronius, cum existimat vocem investituræ nondum fuisse repertam ævo Caroli magni.

VIII. Sextum argumentum robustum est. Petitur autem ex Romani Pontificis electione.

IX. Falsitas ejusdem synodi tribus aliis argumentis probatur, quæ sunt magni momenti.

X. Attamen licèt de falsitate hujus synodi constet, impostor dici non potest Sigebertus. Laudare enim hujus rei auctorem potest Leonem octavum sedis apostolicæ invasorem. Sed hanc auctoritatem falsi quoque arguere nititur Baronius, irrito conatu.

XI. Sigebertus epocham sive temporis consignationem addidit de suo, itemque numerum Episcoporum & Abbatum.

I. TRANSMISSAM ab avis ad se potestatem exercuit Carolus magnus. Invasas enim à laicis possessiones episcopatus Remensis, sede illa per aliquot annos vacante, restitui curavit Tilpino, quem illi Ecclesiæ præfecerat, & ab Hadriano Pallium illi concedi postulaverat, ut patet ex privilegio superiùs laudato; in quo Papa probare quoque videtur Principis interventionem in constituendis Episcopis. Quippe idem Hadrianus dat in mandatis duobus Episcopis ut discutiant Lulli Moguntini, quæ facta jam fuerat de consensu Pippini Regis, ordinationem, *adjunctis sibi Missis gloriosi ac spiritalis filii nostri Caroli Francorum Regis.*

II. Neque verò Carolus illi potestati renuntiavit, quandiu superstes fuit, liberam electionem clericis & civibus relinquendo juxta canones hac de re editos; quorum nullam facit mentionem in solenni illo Capitulari Aquisgranensi, quod conditum fuit anno septingentesimo octuagesimo nono, & relatum est postea in librum primum Capitularium. Illa quidem constitutione renovat omnes canones qui disciplinam episcopalis status respiciunt, adductis canonum verbis Nicæni, Antiocheni, Sardicensis, & Chalcedonensis Conciliorum. Sed canones qui de ordinationibus Episcoporum decernunt omnino omittit. In Conciliis autem quæ per Gallias ad restaurandam disciplinam acta sunt anno DCCCXIII. ex ejus admonitione ne vestigium quidem ullum extat querelæ pro restituendis aut conservandis electionibus. quod tamen negotium in singulis ferè anterioribus synodis summa cura discutiebatur.

III. Suspicari poterit aliquis Carolum auctoritate synodi Romanæ, cujus meminit Gratianus, fultum, electionum jura neglexisse. Sed cùm synodi illius veritas ab illustrissimo Cardinale Baronio vocetur in dubium, necesse est ut nostram hac de re sententiam proferamus. Certum quidem est primum qui ejusce synodi meminerit fuisse Sigebertum Gemblacensem in Chronico ad annum DCCLXXIII. ex quo transcripsit Gratianus dist. LXIII. Docet itaque auctor ille Carolum ex obsidione Papiæ Romam contendisse, & Paschæ festo ibidem peracto, rediviisse in castra, Papiamque cepisse, statim verò secundum iter Romam instituisse; ubi Hadrianus primus Papa cum synodo universali CLIII. Episcoporum & Abbatum Carolo *dedit jus eligendi Pontificem & ordinandi apostolicam sedem, dignitatem quoque patriciatus. Insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas provincias ab eo investituram accipere definivit. Et ut nisi à Rege laudetur & investiatur Episcopus, à nemine consecretur. Omnesque huic decreto rebelles anathematizavit; & nisi resipiscerent, bona eorum publicari.* In Chronico Sigeberti legitur *principatus*, nullo sensu. Sed in variis MSS. & apud Gratianum è Sigeberto legitur *patriciatus.*

IV. Commentitium istud Concilium à Sigeberto confictum ut Henrici Imperatoris partes, cui favebat, hac auctoritate muniret adversùs Paschalem II. conqueritur atrocibus verbis Baronius. Imposturam autem ex eo probat quòd hujus synodi altum silentium sit apud Eginhartdum & ceteros coævos annalium scriptores. Deinde quòd secundum istud post Papiam captam institutum à Carolo iter confinxerit Sigebertus contra apertum testimonium Eginhardi, qui quater tantùm Romam advenisse Carolum testatur. Primus ejus adventus fuit hoc anno septingentesimo septuagesimo quarto, secundus anno septingentesimo octuagesimo, tertius anno septingentesimo octuagesimo sexto, quartus anno octingentesimo. Concidit ergo quintus ille excogitatus à Sigeberto. Duo isthæc argumenta vim non exiguam habent; qua planè carent tertium & quartum.

V. Tertiò contendit impossibile fuisse ut Concilium celebraretur ob temporis angustias quæ intercedebant inter deditionem Ticini & properatum reditum in Gallias ad reprimendos Saxones; intra quod intervallum non poterant evocari Romam CLIII. Episcopi è locis longè dissitis. Sed responderi

potest numerum illum conflatum fuisse ex Episcopis & Abbatibus qui frequentes fuerunt Romæ unà cum Carolo è Gallia & Italia; à quibus subscripta fuit donatio luculenta provinciarum quam Romanæ Ecclesiæ contulit Carolus, teste Anastasio in vita Hadriani. Si vera esset investiturarum concessio, tunc fieri potuisset ad rependendum ingens illud à Carolo collatum sedi apostolicæ beneficium. Si novam synodum ponamus cum Sigeberto, poterant facilè convenire iidem illi Episcopi qui primum adventum Caroli honestaverant. Nec enim statim ab urbe capta Italiam deseruit Carolus; qui novum regnum legibus & præsidiis firmavit, missis interea copiis adversùs Saxones.

Vide Notas Baluzii ad Concilia Galliæ Narbon. pag. 13.

VI. Quartum argumentum ceteris præstare videtur, scilicet confirmatum fuisse jus electionum à Carolo, nec meminisse ullius privilegii ab Hadriano in contrarium indulti cui derogaretur. Sed corruit omnino. Etenim electionum episcopalium libertas, quæ constituitur libro primo Capitularium, quem citat, non pertinet ad Carolum, sed ad Ludovicum ejus filium, qui constitutionis est auctor, ut postea ostendemus.

VII. Addit quintum argumentum, petitum à nomine *investituræ*. quam vocem illa tempestate contendit fuisse incognitam. Attamen, ut notat Lindenbrochius in Glossario ad leges antiquas, *vox illa etiam temporibus Caroli magni usitata erat. Ut mirum sit*, inquit, *virum multæ & variæ lectionis id negare ausum*. Loquitur de Baronio. Sed ad episcopatuum concessionem significandam nondum erat instituta, ut suo loco dicetur.

VIII. Sextum argumentum robustum est: quod petitur ex Romani Pontificis electione, quæ Caroli ætate & in exordio principatus Ludovici Pii libera fuit ab interventu Principis. Non moror edictum Ludovici Pii, quod adducit, quoniam illo non excluditur necessitas consensus regii post electionem. Solo testimonio Flori Magistri nitor, cujus verba describit ad annum DCCCXIII. *In Romana Ecclesia*, inquit, *usque in præsentem diem cernimus absque interrogatione Principis, solo dispositionis* (adde *divinæ*) *judicio, & fidelium suffragio, legitimè Pontifices consecrari.*

Vide Baluzii Notas ad Agobard. pag. 152.

IX. Nos verò hujus synodi falsitatem ostendi posse putamus tribus aliis argumentis. Primum est, quòd isto decreto tribuatur Carolo patriciatus dignitas, quam tamen jure hereditario possidebat ex pactis initis inter Pippinum Regem & Stephanum Papam. Quare à Stephano quarto & antea à Paulo primo Hadriani decessoribus in literis ad eum datis dicitur Patricius Romanorum. Unde Romam accedens isto anno DCCLXXIV. fuit susceptus ab Hadriano *cum venerandis crucibus & signis, sicut mos est Exarchorum aut Patriciorum Romanorum*, ut observavit Anastasius. Secundum petitur ex testimonio Flori magistri in tractatu de electione Episcoporum, quem scripsit circa annum octingentesimum vigesimum, ubi consensum Regis consuetudine inductum docet. Incognita ergo fuit illi erudito viro hæc constitutio Hadriani & universalis synodi. Adde Lupi Ferrariensis epistolam: qui de jure Regum in electionibus stabiliendo tractans, omne robur trahit à concessione Zachariæ, ut ostensum fuit superiùs. Recentior erat & firmior auctoritas Hadriani & synodi universalis: quam, si extitisset unquam, Lupus non omisisset. Tertium argumentum suppeditant duæ Hadriani epistolæ datæ ad Carolum; ex quarum altera anno DCCLXXXIV. scripta docemur Episcoporum in regno Longobardico constitutorum ordinationes ab Hadriano factas post cleri & plebis decretum ad se missum. Ex altera anni DCCLXXXVII. addiscimus Caroli desiderium ut Episcopi Ravennatis electionon fieret absque Missorum suorum interventu. Cui respondet Hadrianus, id nunquam factum; sed morem istum observatum etiam temporibus Pippini Regis, ut decreto cleri atque plebis ad sedem apostolicam perlato, proprium antistitem sibi consecrandum Ravennates peterent.

X. Attamen licèt de vitio seu potiùs falsitate hujus synodi constet, nolim Sigebertum imposturæ reum facere. Etenim ille habet auctorem, quem laudet, Leonem VIII. sedis apostolicæ invasorem. Ejus constitutio, in Romana synodo edita in gratiam Ottonis primi, extat apud Gratianum & apud Theodoricum Nihemum: quam falsi quoque arguere nititur vir summus, sed nullo argumento. Quin potiùs vix de illius veritate dubitare licet, si rei tunc gestæ ordo consideretur. Otto Imperator Romam accessit anno DCCCLXIII. cujus adventu territus Joannes XII. Papa clam ex urbe discessit. Quid post hæc gestum fuerit narratur apud Luitprandum lib. VI. cap. VI. *Cives verò*, inquit, *sanctum Imperatorem cum suis omnibus in urbem suscipiunt, fidelitatemque promittunt, hæc addentes & firmiter jurantes, nunquam se Papam electuros aut ordinaturos præter consensum atque electionem Domini Imperatoris Ottonis Cæsaris Augusti filiique ipsius Regis Ottonis.* Coacta dein synodo, Joannes evocatus cùm huic conventui sistere se noluisset, depositus est per summam audaciam, & Leo octavus ejus loco substitutus. Cùm autem Otto se recepisset Spoletum, Joannes in urbem rediit; Leone fuga sibi consulente, quem deposuit Joannes; & ipsemet paulò pòst infeliciter periit. Ejus loco Romani elegerunt Benedictum quintum. Sed Imperator comparato exercitu Romam repetiit. Statimque collecta synodo, Benedictus damnatur, perjurii crimine inter cetera illi exprobrato, ut testis est idem Luitprandus. *Numquid inficiari potes*, aiebat Leo Papa, *præsenti Domino Imperatori juramento promisisse nunquam te cum ceteris Romanis Papam electurum aut ordinaturum absque illius filiique sui Ottonis Regis consensu?* Quid aliud expectandum erat post ista quàm ut Romanorum promissio, pœna Benedicti jam sancita, ipsius quoque Leonis pontificatum gerentis auctoritate in synodo confirmaretur, ut factum docent constitutionis tunc editæ verba concepta apud Gratianum. Ceterùm Leo dignitati suæ

consulere volens ostendit nihil novum à se in Ecclesiam inferri, sed sequi se Hadriani exemplum, qui similem prærogativam Carolo contulit. *Ad exemplum*, inquit, *beati Hadriani apostolicæ sedis antistitis, qui Domino Carolo victoriosissimo Regi Francorum & Longobardorum patriciatus dignitatem & ordinationem apostolicæ sedis & investituram Episcoporum concessit.*

XI. Post Leonis octavi testimonium Sigebertus non poterat dubitare de facti veritate. Epocham sive temporis consignationem addidit de suo. Patriciatus collatio adegit illum ut, quantum fieri posset, rem promoveret ad exordia regni Carolini. Potuisset ponere synodum in primo adventu Caroli. Sed Ticinum tunc obsessum erat, nondum captum. Porrò juxta Leonis verba concessæ fuerant electiones Carolo Regi Francorum & Longobardorum. Quare expectandum fuit tempus adepti regni Italiæ, post deditionem Ticini & Desiderii Regis. Itaque ut omnia congruerent, commentus est secundum Caroli adventum post Papiam captam. Habitam quoque synodum ab Hadriano scripsit, ex eodem Leonis rescripto, quod integrum extat apud Theodoricum Nihemum; licèt mentio synodi desit apud Gratiani compendium. Quod autem Sigebertus addit de numero Episcoporum & Abbatum, necessum est ut è penu sua deprompserit, volens synodo auctoritatem quandam ex illo numero centum quinquaginta trium Episcoporum & Abbatum addere. Sed de Leonis constitutione ejusque sententia dicendum erit suo loco, cùm ex verbis ejus investiturarum episcopalium usus manaverit.

CAPUT XIII.

Synopsis.

I. Ludovicus Pius Imperator in integrum restituit electionum formam. Notatus Ansegisus Abbas, qui leges Capitularium confudit.

II. Oppressa enim antea erat electionum libertas. E proprio clero eligi debere Episcopos constituit, & absque pecuniæ datione. Olim lege generali Episcopi eligebantur è clericis diœceseos. Cur ita placitum.

III. Leo primus præcipit ut ex Presbyteris ejusdem Ecclesiæ vel ex Diaconis Episcopus eligatur. Subdiaconos quoque eligi permisit Urbanus secundus, itemque Innocentius tertius. Presbyteros quoque rusticanarum parœciarum eligi posse docet Ludovicus Pius.

IV. Tum præcipit ut electiones in futurum peragantur absque datione munerum. Quod aulam præcipuè respicit, quæ pretio plerumque sacerdotia addicebat. Probatur ex Gregorio Turonensi.

V. Veteres illam sacerdotiorum nundinationem severissimè prohibuerunt.

VI. Sub pretio enim redigi non debet gratia quæ vendi non potest, ut inquit Concilium Chalcedonense. Illa tempestate χειροτονία complectebatur electionem personæ & consecrationem & in Ecclesia certa institutionem. Explicatus canon Chalcedonensis. Unde commercium vendendorum sacerdotiorum simoniaca hæresis dicta est à Gregorio magno.

VII. Electionem & ordinationem obnoxias esse crimini simoniæ probatur auctoritate Leonis Imperatoris.

VIII. Justinianus quoque venalitatem suffragiorum in electionibus & ordinationibus prohibuit. Usum tamen enthronisticorum approbavit. Explicatur ejus Novella. Notatus Gothofredus I. C.

IX. Clerici pro insinuatione persolvebant emphanistica. Justinianus explicatus in Novella 56.

X. Auctoritate Gregorii magni vetitum est ne quid ordinatoribus aut clericis ministrantibus daretur pro ordinatione, neque notariis ob traditionem chartarum.

XI. Florentini Jurisconsulti publicè olim docuerant prebendas vendi posse absque simonia. Sed summorum Pontificum decretis jugulata est sententia illa.

XII. Ævo Caroli magni, Presbyteri sine titulo ordinati pretio comparabant Ecclesias, Quæ audacia repressa tum fuit in Concilio Turonensi.

ADDITIO.] *Emendatum caput* A multis. *ext. de ætate & qualit. ordin. Subdiaconos quoque ad episcopatum eligi posse pronuntiavit Urbanus secundus in Concilio Beneventano. Notantur Correctores Romani, qui hanc Beneventanam synodum interpretantur de ea quæ sub Victore tertio habita est. Eduntur acta Concilii Beneventani sub Urbano secundo habiti.*

I. Post propagatam feliciter per diversas provincias victricibus Caroli armis Christianam fidem, & constitutam in plerisque capitibus ecclesiasticam disciplinam, Ludovicus Imp. ejus filius in exordio regni obscuratam vel potiùs extinctam electionum formam, petentibus Episcopis, in integrum restituit. Quod ille præstitit anno DCCCXVI. edicto suo quod Aquisgrani edidit post habitam eo loco celeberrimam Episcoporum synodum; nuncupavitque Capitulare, usitato illa ætate vocabulo, eò quòd decisiones illo comprehensæ per capita sive capitula digestæ essent. Confuderat Ansegisus Abbas, qui quatuor libros Capitularium collegit, hoc Ludovici Capitulare cum alio quod Aquisgrani editum fuerat à Carolo anno septingentesimo octuagesimo nono. Sed ista discrevit subtiliter vir eruditissimus Jacobus Sirmondus tomo secundo Conciliorum Galliæ. Quæ distinctio magnam lucem adfert iis quæ de electionibus à Carolo neglectis superiùs disputata sunt & postea dicentur.

Ludovicus itaque capite tertio Capitularis, quod est caput octuagesimum quintum libri primi Capitularium, precibus Episcoporum exoratus, seu, ut ille loquitur, ordini ecclesiastico assentiens, electionum veterem usum restauravit: *Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta Ecclesia suo liberiùs potiretur honore, adsensum ordini ecclesiastico præbuimus; ut scilicet Episcopi per electionem cleri & populi secundùm statuta canonum de propria diœcesi, remota personarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum & sapientiæ donum*

eligantur, ut verbo & exemplo sibi subjectis usquequaque prodesse valeant.

II. Oppressam antea fuisse significat electionum libertatem. Quippe quod hic decernit, id agere se profitetur ut Ecclesia suo liberiùs potiretur honore. At verò non solam votorum libertatem restituit; sed etiam singularum Ecclesiarum & clericorum in eis ministrantium dignitati consuluit, juxta veterum canonum præscriptum. E proprio clero eligi debere, & absque pecuniæ datione, constituit. Quibus verbis priorum temporum perturbationem suggillat. Vetus est & recepta in Ecclesia regula, clericos post emerita plurium annorum in presbyterii aut diaconii gradibus stipendia ad suarum Ecclesiarum episcopatus evehendos, nec clericis extraneis, neglecto proprio clero, eas dignitates conferendas. Quam formam ad Apostolorum canones, id est, ad consuetudinem antiquam à temporibus Apostolorum ductam, refert Julius primus apud Athanasium apologia secunda. Conqueritur de Gregorii ordinatione contra canones facta, non solùm quòd Athanasio viventi superpositus esset ab orientalibus, sed etiam quòd extraneus esset ab Ecclesia Alexandrina, illique penitùs ignotus; addens, ne canones Apostolorum solverentur, oportuisse ab Episcopis provinciæ constitui aliquem ex ipso sacrario, ex ipso clero: ἀπ' αὐτῶ τῶ ἱερατείου, ἀπ' αὐτῶ τῶ κλήρου· ἢ μὴ νῦν τοὺς τῶν Ἀποστόλων κανόνας παραλύειν. Cujus instituti ratio una afferri potest è Gregorio Nazianzeno, oratione quando assumptus est in concordia patris; quoniam noto & familiari gregi præesse jucundius est quàm externo & alieno, addam etiam & Deo carius.

III. Sed potior est Cælestini ratio, qui gravem injuriam fieri clericis docet si peregrini illis præferantur. Hæc enim sunt ejus verba in epistola ad Episcopos Viennenses & Narbonenses: *Tunc alter de altera eligatur Ecclesia si de civitatis ipsius clericis cui est Episcopus ordinandus nullus dignus, quod evenire non credimus, poterit reperiri. Primùm enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis Ecclesiis meritò præferantur. Habeat unusquisque clericorum suæ fructum militiæ in Ecclesia in qua suam per omnia officia transegit ætatem. In aliena stipendia minimè alter obrepat; nec alii debitam alter sibi audeat vindicare mercedem.* Quare Leo primus decernit epistola LXXXVIII. ut ex Presbyteris ejusdem Ecclesiæ, vel ex Diaconis, optimus eligatur. Urbanus secundus & Innocentius tertius in hunc numerum adlegerunt etiam Subdiaconos. Idem Leo primus epistola centesima hortatur Gennadium Constantinopolitanum ut enitatur quatenus *Alexandrinis ex clero suo catholicus Episcopus consecretur, juxta veterem morem.* Gratianus in hanc sententiam testimonia adducit, præter Cælestinum, Gregorii & Pelagii dist. LX. & LXI. Ex quorum auctoritate hausit Concilium Remense anno DCXXX. ut desideret *loci indigenam* eligi, canone ultimo. Quod ita explicuit Ludovicus Pius in hoc Capitulari ut ad diœcesim integram hoc porrigat, id est, ad Presbyteros quoque rusticanarum parœciarum, nec ad solum civitatis clerum restringat. Quod secutum est Concilium Valentinum tertium anno DCCCLV. can. VII. cum aliqua explicatione: *Ut in clero, aut in diœcesi certè ipsa, vel si opus sit, in vicinia ipsius, probata persona quæratur & eligatur.* Hoc remedio & jus vetustum restitui & aulicorum cupiditates reprimi posse non desperabant.

IV. Altera hujus capituli clausula spondet electiones in futurum absque munerum datione peragendas. Quod aulam præcipuè respicit, quæ pretio plerunque sacerdotia addicebat. Observatum illud à Gregorio Turonensi capite sexto de vitis parrum: qui cùm scripsisset Arvernos Galli electionem à se factam, à Theodorico Rege ut confirmaretur muneribus emeruisse, ait *tunc germen istud iniquum cœpisse pullulare ut sacerdotium aut venderetur à Regibus, aut compararetur à clericis.* Exemplum ductum fuit à Regibus Gotthorum in Italia: qui confirmationes electionum ad se cùm traxissent, fisco suo certam solidorum quantitatem ab electis, quæ antea pauperibus erogabatur, inferri jusserunt, apud Cassiodorum lib. IX. epist. XV. Quod secutus est Justinianus, & reliqui Imperatores, saltem in Romanæ Ecclesiæ ordinatione. Etenim decreto suo electionem non confirmabant nisi soluta auri quantitate consueta; à qua necessitate Constantinus Pogonatus, petente Agathone Papa, sedem illam liberavit, apud Anastasium; ex quo Gratianus: *ne turpissimi lucri cupiditate allectus, sponsam Christi captivam faceret*, ut conquerebatur de vitiosa illa exactione Gregorius magnus in psalmum quartum.

Vide Notas Baluzii ad Lupum Ferrar. pag. 482. & ad Concilia Galliæ Narbon. pag. 33.

V. Complectitur quoque clausula illa Capitularis quoscunque qui ad ordinationem concurrunt, clericos, populum, & Episcopos. Integras enim & puras à pecunia & muneribus quibuscunque ordinationes esse plerisque canonibus, decretis, & legibus publicis, atque pœnis inflictis, antiqui sanciverunt. Vetustissima est quæ habetur in apostolicis canonibus constitutio can. XXX. ex versione Dionysii: *Si quis Episcopus aut Presbyter aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, dejiciatur & ipse & ordinator ejus, & à communione modis omnibus abscindatur, sicut Simon magus à Petro.* Basilius quoque hanc nefandam avaritiam corripuit epistola sua canonica. Sed locum habere non potuit nisi in provinciis Diœceseos Ponticæ. Quare in Diœcesi Asiana mos iste invaluerat ut pecuniis ordinationes omnes redimerentur. Quod cùm ab Antonino Ephesino Episcopo Diœceseos illius Exarcho impudenter gereretur, qui pro modo redituum pecunias exigebat teste Palladio, Joannes Chrysostomus Ephesum se contulit, ut castigatis ejus criminis reis, morbo mederetur in posterum. Sex itaque, Antonino cognitione pendente defuncto, Episcopos depofuit: qui cùm *juxta morem receptum* pecunias à se datas docuissent, obtinuerunt jus repetendi eas ab heredibus Antonini. Alioqui enim non fuisset illis data condictio ob turpem causam. Sed Concilium Chalcedonense

Vid. lib. 6. cap. 10. §. 7.

canone secundo tantum nefas Ecclesiæ universalis auctoritate confodit, prolata & extensa pœna depositionis in gradus omnes clericatus & in officiorum ecclesiasticorum promotiones, si fiant per turpem lucri negotiationem, & adhibito anathemate in monachos & laicos criminis participes.

VI. Ratio prohibitionis designatur in canone illo his verbis, *sub pretio redegerit gratiam quæ non potest vendi, τὴν ἄπρατον χάριν.* Quod significare vult, hoc est. Cùm illa ætate ordinatio sive χειροτονία complecteretur electionem personæ atque illius consecrationem per impositionem manuum ipsamque in Ecclesia certa institutionem, (unde necessarium est ex canone sexto Chalcedonensi ordinandos ad aliquam Ecclesiam specialiter *pronuntiari*, ἀνακηρύττεσθαι) totum illud negotium à digniori parte nomen sumpsit χειροτονίας sive ordinationis, quæ manu imposita ordinem confert. Quare cùm pars illa principalis, ad quam duæ aliæ referuntur per connexionem necessariam, spiritus sancti gratiam donet, non potuit cadere in commercium, ut docuit Petrus in repulsa Simonis. *Vivit spiritus sanctus omnipotens Deus noster*, inquit Sidonius in concione libro septimo epistolarum, *qui Petri voce damnavit in Simone mago cur opinaretur gratiam benedictionis sese posse pretio mercari.* Rejectæque sunt cavillationes Antonini Ephesini, qui reditus Ecclesiarum suæ negotiationis causam prætendebat cùm *pro modo redituum* pretia constitueret. Neque enim Ecclesiæ tradebantur nisi ratione ordinis, neque etiam electio antecedebat nisi ad ordinem postea consequendum. Quare omnia comprehendebantur damnatione illa quæ gratiam commercio exponebat. Unde simoniaca pravitas imò etiam hæresis dicta est à Gregorio primo passim; qui in electione personæ eam committi docet, ne quis eam in sola manuum impositione venali versari sibi persuadeat. Unde in elegantissima epistola ad Syagrium *lib. 7. epist.* 110. data anno DXCIX. hæc sunt illius verba. *In sacerdotibus ordinandis sinceritas vigeat, sit simplex sine venalitate consensus, pura præferatur electio, ut ad summa sacerdotii non suffragio venditorum provectus sed Dei credatur esse judicio.* Probat autem vetitam hanc negotiationem, quoniam Dei donum vendi non potest; deinde quoniam quod gratis acceptum est, gratis est dandum. Quem Matthæi quoque locum sumptum ex capite decimo urserat in hac causa Gennadius Patriarcha CP. in Concilio Constantinopolitano anno CCCCLXIX. libro tertio Juris Græco-Romani. Decreto suo vafram illorum interpretationem excludit qui fraudem faciebant Concilio Chalcedonensi, pecuniis datis post ordinationem. De utroque enim tempore antecedenti & subsequenti docet intelligendum esse canonem. Et consuetudinem contrariam abolet quæ in provincia Galatiæ invaluerat.

VII. Planè utramque partem & electionis & ordinationis obnoxiam esse huic crimini simoniæ docent diserta Leonis Imperatoris verba: *Nemo gradum sacerdotii pretii venalitate mercetur. Quantum quisque mereatur, non quantum dare sufficiat, æstimetur----nec pretio sed precibus ordinetur antistes.* Infrà: *Si quis hanc sanctam & venerandam antistitis sedem pecuniæ interventu subjisse, aut ut si quis ut alterum ordinaret, vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad instar publici criminis & læsæ majestatis accusatione proposita à gradu sacerdotii retrahatur.*

L. Si quemquam. C. de Episc. & Cleric.

VIII. Justinianus quoque constitutionibus aliquot venalitatem suffragiorum in electionibus & ordinationibus prohibuit. Usum tamen quendam ante suam ætatem inductum, de enthronisticis solvendis quibusdam adhibitis cautionibus approbat in Novella CXXIII. cap. III. cujus loci genuinum sensum, non omnibus obvium, patefaciemus. Episcopi ordinati, etiamsi Patriarchæ essent sive Metropolitani, certam pecuniæ summam Archipresbytero sive Archidiacono ordinatoris tradebant, illis exolvendam quibus competebat ex more; tripli pœna decreta in eos qui pretium constitutum excederent. Modus illius in Patriarchis non excedit viginti libras auri, in tenuioribus verò episcopatibus trecentos aut ducentos solidos vel circiter pro modo redituum. Putabat Gothofredus in usum Ecclesiæ & pauperum hanc quantitatem conferendam: quoniam eorum curam gerebant Archipresbyter & Archidiaconus, quibus erat tradenda. quod potest juvari ex septima synodo, quæ Ecclesiis dandi, & ex Gregorio in dicta epistola, qui pauperibus erogandi morem ab ordinatis servatum commemorant, licèt damnent. Sed non opus est conjecturis, cùm sint aperta Novellæ verba; quæ partem quantitatis illatæ Episcopis ordinatoribus, alteram verò partem clericis ministrantibus & notariis attribuit. Jus illud dicitur à Justiniano συνήθεια, sive specialiùs *inthronisticum*, quod Julianus Antecessor vertit *cathedraticum*; differtque toto genere à cathedratico, id est, à duorum solidorum præstatione quam in synodis Presbyteri subditi Episcopo deferebant, cujus meminit Concilium Bracarense secundum canone secundo. Unde Joannes scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus hoc caput Novellæ rectè inscribit περὶ συνηθειῶν ὅσοις ὀφείλουσιν ἑκάστης ἐκκλησίας. Ex nomine apparet color quæsitus huic pecuniariæ præstationi. Inthronisticum dabatur ratione throni sive cathedræ adeptæ. Missio enim illa in possessionem dicitur à Græcis ἐνθρονισμὸς; quam recentiores in Canonicis à stallo chori dicunt installationem. Sanè videbatur æquum à sumptibus itinerum Episcopos relevari, qui è dissitis civitatibus ad metropolim accedebant, ibique dies aliquot transigebant ad ordinationes peragendas, & honorarium aliquod clericis ministris tribui. Ceterùm Justinianus non induxit has præstationes, sed potiùs ad legitimum modum coërcuit: *Ne ex talibus occasionibus debitis Ecclesiæ prægraventur & sacerdotia venalia fiant*, ut loquitur in Novella.

Vide Cujac. lib. 6. cap. 10. §. 4.

IX. Nec omittendum hac Novella cap. XVI. concedi quoque clericis ab Episcopo ordinatis ut consueta salaria solvant, emphanisticorum sive insinuativorum nomine, cle-

ricis

ricis quibus dari solitum erat, ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐμφανίσεως, *pro insinuatione sua*, id est, quòd clericorum in matricula nomina descripsissent & insinuassent actis ecclesiasticis. Ea tamen lex est adjecta *ut anni unius diaria*, sic vertit Julianus, *non excedentes summam praestent*. Quam insinuativorum solutionem tolerat Justinianus in majori Ecclesia Constantinopolitana, sed non in ceteris Ecclesiis, Novella quinquagesima sexta. Quod ultimum non intelligitur de omnibus omnino Ecclesiis, (id enim contrarium esset Novellae CXXIII.) sed de oratoriis urbis Constantinopolitanae, ut colligi potest ex verbis Juliani Antecessoris num. CXCI. *Si quis in Constantinopolitana civitate clericus fuerit factus, siquidem magnae Ecclesiae clericus fit, emphanistica praestet quae ex consuetudine praestari oportet. Sin autem alterius oratorii clericus fuerit, nihil ab eo emphanisticorum nomine exigatur.* Illud etiam hinc probatur quòd Justinianus Defensores Ecclesiae Constantinopolitanae hortatur ut hujus legis executioni invigilent, scilicet in urbe. Neque enim in aliis episcopatibus aliquid poterant. Vetus scholion Graecum ad Novellam istam in collectione Joannis scholastici observat *has praestationes legitimo jure fieri postquam Imperator, qui secularium rerum est dominus, illas approbavit. Non enim ob ordinationis gratiam pecunia accipitur, neque propterea indigni admittuntur; sed honorarii & beneficentiae vice praebetur modicum illud quodlege definitum est.*

X. Sed auctoritate Gregorii magni in synodo Romana vetitum fuit commoda ulla ordinatoribus aut clericis ministrantibus pastelli nomine, vel notariis ob traditionem chartarum, aut alia quacunque occasione praeberi. Cujus constitutionis occasione de simonia evellenda scripsit ad Episcopos & ad Reges Galliae, ad Metropolitanum Corinthi & provinciae Hellados Episcopos, ad Episcopos Epiri, ad Hesychium Episcopum Hierosolymorum, & ad Eulogium Alexandrinum. Praejudicii istius rationem quandam habuisse videntur orientales cùm decimo capite mandatorum quae Patriarchae tradunt ordinatis à se Metropolitis statuant ut ἐνθρονιστικὰ (sic enim vocant praestationes illas) non dentur Episcopo ordinatori, sed clericis pauperibus, libro sexto Juris Graeco-Romani. Ceterùm in occidente & Chalcedonensis synodi canon & Gregorii magni decretum à sequentibus Pontificibus & à posterioribus Conciliis Gallicanis & Hispanicis saepissimè confirmata sunt.

Greg. lib. 4. ep. 51. 53. 55. 56. lib. 5. ep. 7. lib. 7. ep. 5. 114. 114. lib. 9. ep. 40. 51. 53 & 54. lib. 11. ep. 46.

XI. Emersit tandem nova Florentinorum Jurisconsultorum opinio sexcentis abhinc annis, postquam ordinatio à beneficiorum datione distingui coepit; qui nullum simoniae vitium praebendarum emptioni subesse apertè docebant: quod etimen in sola gratiae spiritualis, quae jam in ordinatione tradita erat, nundinatione constituebant, cùm reditus praebendarum seculares essent & in commercio positi. Quod meritò decretis Pontificum statim & postea confutatum fuit. Jus enim fruendi his reditibus pendet ex gratia spiritali collata in ordinatione; cui fit injuria, si pecuniae vi ad exercitium redigatur. Porrò addici alicui speciali Ecclesiae est pars ordinationis, ut superius diximus; ac proinde institutio illa, sive *pronuntiatio*, non potest emi, nec vendi, juxta Concilium Chalcedonense; estque vera & manifesta simonia. Quod Abbo Floriacensis demonstrabat exemplo vinculi quod est inter animam & corpus, animae ordinationis gratiam & corpori praebendam comparans.

Vita S. Abbonis cap. 8.

XII. Temporibus Caroli magni morbus ille invaluerat ut à Presbyteris sine titulo ordinatis Ecclesiae pretio compararentur. Sed qui facinus illud aggrediebantur, non docebant legitimè fieri, ut tentatum postea à Florentinis. Ceterùm audacia emptorum repressa est canone XV. Concilii Turonensis habiti anno DCCCXIII.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

I. VETUS Ecclesia, ut adnotatur in hoc capite, Presbyteros tantùm & Diaconos admittebat ad episcopatum, exclusis prorsùs clericis inferioris ordinis. Primus omnium, ut vulgò existimant, Urbanus secundus (non autem primus, ut perperam habetur in capite *A multis*. extra de aetate & qualitate ordinandorum) Subdiaconos quoque eligi permisit, opportunitate exigente, si tamen consensus accesserit Metropolitani Ecclesiae vacantis vel Romani Pontificis. Decretum id in *Beneventana synodo Urbani Papa capitulo primo* adnotat Ivo Carnotensis Episcopus in parte quinta Decreti cap. LXXII. & libro III. Pannormiae cap. V. Verùm cùm Concilium illud esset ignotum iis qui sub Gregorio XIII. emendationi librorum juris canonici operam dederunt, Concilium Beneventanum ab Ivone laudatum, adnotaverunt intelligendum esse de synodo Beneventana quae tempore Victoris tertii, cui Urbanus secundus successit, habita est. Falsi sunt autem illi vehementer. Nam in actis Concilii illius Beneventani, quae extant apud Leonem Ostiensem, nulla istius rei mentio reperitur. Sed ea constitutio legitur in plurimis codicibus manu scriptis sub nomine Urbani secundi in Concilio Beneventano, tùm etiam apud Ivonem & Gratianum & in libris Decretalium. Quod evincit conjecturam Correctorum Romanorum esse vanam, omninoque caput istud esse restituendum Urbano secundo.

II. Hic locus me admonet ut captata occasione emendem breviarium canonum synodi Claromontanae quod extat in libro nono historiae ecclesiasticae Orderici Vitalis. Nam ille describens canones illius Concilii in epitomen à se redactos, cùm ventum est ad constitutionem de electione Episcoporum his omnino verbis reddidit canonem Concilii Claromontani; *Nemo in Episcopum eligatur nisi aut Presbyter aut Diaconus aut Subdiaconus, & cui dignitas natalium suffragetur, nisi maxima necessitate & licentia summi Pontificis.* Non cepit Ordericus sensum verborum Urbani, à quo longissimè recedit. Quippe Urbanus Subdiaconos non aliter eligi permisit quàm in casu maximae necessitatis, & cum licentia Romani Pontificis vel Metropolitani, ut patet ex canone primo Concilii Beneventani. Ordericus autem refert illum statuisse uti nemo in Episcopum eligeretur nisi qui Presbyter esset vel Diaconus aut Subdiaconus. Itaque Ordericus Subdiaconos ponit in regula, cùm illos Urbanus ponat in exceptione. Deinde Urbanus omnino prohibet inferioris ordinis clericos,

id est, eos qui infra Subdiaconos sunt, eligi in Episcopos. Sed Orderici breviarium illos quoque eligi sinit *maxima necessitate & licentia summi Pontificis.* Quod alienum esse à mente Urbani & res ipsa clamat & docet præterea manifeste vel unicum caput *A multis.* Cur enim etiam Innocentii tertii pontificatu dubitatum adhuc esset an Subdiaconi

Vide cap. Miramur. de servis non ordinandis.

eligi possent in Episcopos, si clerici quoque inferioris ordinis eligi poterant auctoritate constitutionis Urbani? Denique in eo etiam peccavit Ordericus quòd hîc omisit personam & dignitatem Metropolitani, cuncta ad summum Pontificem referens; cùm tamen Urbanus Subdiaconorum causam tractans, eos ita eligi permiserit, si consensus eorum Metropolitani accederet. Attamen quamvis Ordericus à sententia sensuque Urbani multùm recesserit in hoc loco, ejus testimonio habemus renovatum in synodo Claromontana fuisse hunc canonem Beneventanum, adeoque verissimum esse

Vide suprà pag. 1030.

quod adnotatum est in veteri codice MS monasterii Anianensis, confirmata nimirum in eodem Concilio fuisse capitula superiorum omnium Conciliorum quæ per eundem Papam aut Melphiæ aut Benevent aut Trojæ aut Placentiæ celebrata sunt.

III. Puto autem Urbanum ad condendum istum canonem permotum esse ex eo quòd videret Subdiaconos ac sequentes Clericos interdum eligi in Episcopos absque Romani Pontificis auctoritate; ideoque decretum ea de re sanciendum esse existimavit, ut quoties ista deinceps tentarentur, fieri viderentur auctoritate Romani Pontificis. Quam conjecturam ut adjuvem, ostendendum est aliquot exemplis veterum temporum Subdiaconos & inferioris ordinis Clericos interdum ad episcopalem dignitatem vocatos esse ante constitutionem Urbani. Initium autem faciemus à Jordano Episcopo Lemovicensi. Cùm Geraldus vacuam fecisset sedem Lemovicensem anno vigesimo supra millesimum, avaritiaque & ambitio irreperet in animos eorum penes quos erat aliqua vis & auctoritas in eligendo novo Episcopo, Guillelmus Aquitaniæ Dux, ut his malis occurreret, summam electionis in se trahens, habito conventu apud sanctum Junianum in Lemovicibus, *ibi Dei nutu*, inquit Ademarus Cabanensis, *elegit in episcopatus honore Jordanum Præpositum Ecclesiæ sancti Leonardi, magnæ nobilitatis & simplicitatis virum*, tum in subdiaconatu constitutum; eaque electio summo omnium applausu excepta, nullius querelam provocavit, nemo questus est illam factam esse contra canones, neque licuisse eum eligi qui nondum Diaconus erat. *Sabbato deinde medio Quadragesimæ*, ut ait idem Ademarus, *Diaconus & Presbyter ordinatus est, crastina Dominica consecratus est ab Islone Episcopo Santonensi &c.*

IV. Ista sanè tolerari potuerunt; quia Subdiaconi, quamvis olim non essent in sacerdotio constituti, sacris tamen altaribus administrabant, quemadmodum loquitur Urbanus. Sed contra regulas omnino fiebat cùm simplices Clerici ad episcopatum eligebantur. Quod Urbani secundi seculo non semel factum esse reperio. Primum quod profero exemplum editum fuit in persona Geraldi Episcopi Lemovicensis, cui Jordanus successit. Is ergo electus Episcopus anno millesimo & duodecimo, *consecratus est*, ut ait Ademarus Cabanensis, *Pictavis apud sanctum Hilarium mense Novembri pro omnibus gradibus ecclesiasticis à Gisleberto Episcopo, & in gradu pontificali à Siguino monacho Archiepiscopo Burdegalensi.* Adnotat idem Ademarus gravem controversiam fuisse excitatam inter Episcopos qui interfuerunt consecrationi istius Episcopi, *contradicentibus omnibus Episcopis non esse auctoritatem patrum ordinationem graduum ab ostiario usque ad presbyterum fieri debere nisi per jejunia quatuor temporum anni, & tota quadragesima per dies sabbatorum usque in palmis.* Itaque contradictio fuit, non ob electionem aut ordinationem hominis qui nondum erat in sacris ordinibus constitutus quo tempore electus erat in Episcopum, sed quia ille à primo gradu ecclesiastico usque ad presbyteratum una die promotus fuerat contra canones, non servatis nimirum temporum intervallis quæ præscripta sunt post susceptum unum gradum ecclesiasticum antè quàm sequens ordo suscipi possit.

V. Secundum quod reperio exemplum editum fuit anno MLXXXIII. in viro celeberrimo, Hugone videlicet Episcopo Diensi, qui dein Legatus fuit apostolicæ sedis & Archiepiscopus Lugdunensis. Electus ille in Episcopum Diensem

Cyprian. epist. 52.

de Dei & Christi ejus judicio, ut Cypriani verbis ait Hugo Flaviniacensis, *de clericorum penè omnium testimonio, de plebis quæ tunc affuit suffragio, de sacerdotum & bonorum virorum collegio*, quamvia primam tantùm tonsuram haberet, approbatus tamen est à Gregorio VII. & ab eo ordinatus Episcopus. Testatur illud idem Hugo Flaviniacensis his verbis: *Non multò post ipse qui commendabatur advenit. Et quia solam clericatus tonsuram habebat, in mense Decembris per manum ejus* (id est, Gregorii septimi) *usque ad presbyteratus gradum promotus est; cùm hoc aliqui calumniarentur Romanorum, & prætenderent morem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, neminem, licèt electum antistitem, à Papa ordinandum nisi in eadem deserviret Ecclesia. Quod tamen in ipso Domnus authentica potestate sua fecit. Complacuerat enim sibi in illo anima ejus. In quadragesima verò, sabbato in Presbyterum & sequenti Dominica ad Missas in Episcopum consecratus est.* In ista Romanorum querela adversus hoc Gregorii septimi facinus non arguitur præcipitata ordinatio, quæ peracta erat servatis interstitiis. Nihil adversùs electionem simplicis clerici. Illud tantùm indignantur Romani, quòd Gregorius Hugonem ordinasset absolutè, hoc est, nulli Ecclesiæ addixisset cùm eum ad ecclesiasticos ordines promovit. moris quippe esse in Ecclesia Romana, neminem, licèt electus sit in Episcopum, à Papa ordinari posse nisi in Ecclesia aliqua, in qua ministerium suum exequatur, intituletur. Quod Gregorius non fecerat; qui Hugonem ea tantùm de causa ecclesiasticis gradibus insigniverat ut deinceps consecrare Episcopum posset.

VI. Ex his quæ dicta huc usque sunt colligitur invidiosam per ea tempora visam non fuisse electionem eorum qui nondum erant in sacris ordinibus constituti, & Subdiaconos inferiorisque ordinis clericos ad episcopatum vocatos fuisse ante decretum Urbani. Ea fortassis de causa, ut antea dixi, constitutionem ille suam edidit in Concilio Beneventano, qua Subdiaconos eligi approbavit, non vulgò tamen, sed rarissimè, & non sine Romani Pontificis vel Metropolitani licentia. Secundùm hanc porrò institutionem, cùm anno MXCV. Sanson quidam Subdiaconus electus esset Episcopus Ecclesiæ Wigornensis, & ad Anselmum Archiepiscopum Cantuariensem Metropolitanum suum venisset, iste electionem

Eadmer. pag. 35.

ejus pro jure suo approbans, primùm eum ad diaconatum & presbyteratum promovit, dein ad episcopatum, ut narrat Eadmerus in libro secundo historiæ novorum. Contrà, cùm anno millesimo centesimo Belvacenses clerici elegissent

Ivo Carnot. ep. 89.

Stephanum de Garlanda, Ivo Carnotensis de electione illa scribens ad Paschalem secundum, indignabundus illam exagitat, inter alia electionis vitia objectans electum esse hominem *procul à sacris ordinibus inventum, utpote nondum Subdiaconum.*

VII. Licèt autem Urbanus secundus ista declarasset, adhuc tamen sub Innocentio tertio, hoc est, centum & amplius post Urbanum annis, dubitatum est an Subdiaconus in Episcopum eligi posset. quam dubitationem sustulit Inno-

Innoc. III. lib. 10. epist. 184. Vide etiam cap. Miramur. De servis non ordin.

centius in capite *A multis*, in quo sancit *ut Subdiaconus liberè valeat in Episcopum eligi sicut Diaconus vel Sacerdos.* Et tamen, etiam post decretalem Innocentii, fuere qui contenderent subdiaconum non posse eligi in Episcopum. Hujus rei probatio extat in Chronico Montis-Sereni pag. 13. ubi notatum est Conradum, qui factus est Archiepiscopus Magdeburgensis post sanctum Norbertum, passum antea esse contradictionem ab aliquibus dicentibus *non esse Subdiaconum eligendum.*

Nunc edendi sunt canones Concilii Beneventani ab Urbano secundo celebrati, cujus occasione digressi sumus ad explicationem istarum rerum. Sic ergo habent in veteri codice MS. monasterii Anianensis, qui nunc extat in bibliotheca Colbertina, emendati ex aliis codicibus antiquis.

CONCILIUM BENEVENTANUM

HABITUM ANNO MXC.

ANNO dominicæ incarnationis MXC. indictione XIIII. v. Kal. Aprilis celebrata est synodus Beneventi, præsidente Domino Papa Urbano, præsentibus Episcopis & Abbatibus, quorum numerus facilè adnotari non potuit. Secundo igitur die hoc capitulum editum est.

Ap. Gratian. dist. 60. cap. Nullus in Episcopum. Nullus deinceps in Episcopum eligatur nisi in sacris ordinibus religiosè vivens inventus est. Sacros autem ordines dicimus diaconatus atque presbyteratus. Hos siquidem solos primitiva legitur Ecclesia habuisse; super his solis præceptum habemus Apostoli. Subdiacones verò, quia & ipsi altaribus administrant, opportunitate exigente concedimus, sed rarissimè; si tamen spectatæ sint religionis & scientiæ. quod ipsum non sine Romani Pontificis vel Metropolitani licentia fieri permittimus.

Item die secundo. Capellanos qui contra statutum numerum in curiis sine consensu sui Episcopi militaverint, & decimas à laïcis sine permissione Episcoporum obtinuerint, nos sancti spiritus judicio sanctorumque Apostolorum auctoritate ab officio & beneficio interdicimus. Adclamatum est ab universis: Fiat. Fiat.

Item die tertio. Nullus omnino Episcopus transalpinum, vel transmarinum, vel quemlibet alienum clericum sine formata epistola & commendatitiis sui Episcopi litteris recipere aut in sua Ecclesia cum ordinare præsumat. Quod qui præsumpserit, ut canonum contemptor, periculum sentiat gradus sui

Præceptum est etiam in ejusdem synodi die ultima. Nullus omnino laïcus post diem cineris & cilicii, qui caput jejunii dicitur, carnibus vesci audeat. Et omnes, tam clerici quam laïci, viri quàm mulieres, die illo cinerem supra capita sua accipiant. A die septuagesimæ usque in octava sanctæ Paschæ, vel à die dominici adventus usque in octabas Epiphaniæ, matrimonia nullo modo contrahantur.

CAPUT XIV.

Synopsis.

I. Investigandum nunc an restituta à Ludovico Pio electionum libertas regii assensus necessitatem excluserit. Non abolitum fuisse probatur ex Floro, qui sub eodem Ludovico floruit.

II. Referuntur ejus verba quoad electionem canonicam.

III. Tum etiam quoad assensum regium.

IV. Ex Floro colligitur consultationem Principis tunc adhiberi solitam in electionibus Episcoporum. Debere porrò Principes assentiri electioni rite factæ, nisi grave aliquid obsistat.

V. Perstringit autem Florus conatum Ludovici; qui clero & populo eos qui sibi grati erant commendabat, ab illis eligendos; sicque vota electorum antevertebat.

VI. Consultationem ad Regem missam post electionem probatur etiam ex causa Ecclesiæ Senonensis; quæ explicatur. De dignitate Archicapellani.

VII. Cùm itaque summam electionum ad se traheret Ludovicus, à Concilio Parisiensi monitus est ut bonos rectores in Ecclesia constitueret.

VIII. Regium assensum in Italiam quoque intulit, contra morem Karoli magni. Tum electio Romani Pontificis subjecta erat ordinationi Imperatorum.

I. SUPEREST non inelegans quæstio ad plenam Capitularis explicationem, an restituta electionum libertas regii assensus necessitatem excluserit. Sanè verbis edicti non est reservata, sed neque dempta. Quare cùm assensus ille non solùm consuetudine nitatur, sed canone quoque à Concilio Aurelianensi sic probatus fuerit ut cum electionum libertate misceatur, proclivius est ut dicamus non abolitum hac lege. In quo non solis conjecturis agendum, cum habeamus disertum Flori magistri testimonium. Florebat hac ætate auctor iste, à Walfrido Strabone valde laudatus: qui sententiam suam de electionibus in fragmento quodam descripsit circiter annum DCCCXX. quod edidit Papirius Massonus, & ex eo illustrissimus Baronius; ex quo decerpenda sunt aliqua.

II. Ac primùm quæ pertinent ad canonicam electionem, deinde quæ pertinent ad consensum Principis. *Manifestum est*, inquit, *omnibus qui in Ecclesia Dei sacerdotale officium administrant quæ sunt illa quæ in ordinatione episcopali & sacrorum canonum auctoritas & consuetudo ecclesiastica juxta dispositionem divinæ legis & traditionem apostolicam jubeat observari. Videlicet ut pastore defuncto, & sede vacante, unus de clero Ecclesiæ, quem communis & concors ejusdem cleri & totius plebis consensus elegerit, & publico decreto celebriter ac solenniter designaverit, legitimo Episcoporum numero consecratus locum decedentis antistitis rite valeat obtinere, nec dubitetur divino judicio & dispositione firmatum quod ab Ecclesia Dei tam sancto ordine & legitima observantia fuerit celebratum. Hæc sunt quæ & in Conciliis patrum & in decretis apostolicæ sedis Pontificum statuta reperiuntur & comprobantur.* Mox laudato Cypriani loco de electione Cornelii, subjungit: *Juxta hæc verba beati Cypriani ordinatos fuisse constat & legitimè præfuisse universo populo deinceps omnes Ecclesiarum Dei antistites absque ullo consultu mundanæ potestatis à temporibus Apostolorum & postea per annos ferè quadringentos. Ex quo autem Christiani Principes esse cœperunt, eandem Episcoporum ordinationibus ecclesiasticam libertatem ex parte maxima permansisse manifesta ratio declarat. Neque enim fieri potuit, cum unus Imperator orbis terræ monarchiam obtineret, ut ex omnibus latissimis mundi partibus, Asiæ videlicet, Europæ, & Africæ, omnes qui ordinandi erant Episcopi ad ejus cognitionem deducerentur. Sed fuit semper integra & rata ordinatio quam sancta Ecclesia juxta traditionem apostolicam & religiosæ observationis formam celebravit.*

III. Quid autem sentiat de Regis assensu,

qui tunc adhibebatur, ſic explicat: *Quod verò in quibuſdam regnis poſtea conſuetudo obtinuit ut conſultu Principis ordinatio fieret epiſcopalis, valet utique ad cumulum fraternitatis, propter pacem & concordiam mundanæ poteſtatis; non tamen ad complendam veritatem vel auctoritatem ſacræ ordinationis, quæ nequaquam regio potentatu, ſed ſolo Dei nutu, & Eccleſiæ fidei conſenſu, cuique conferri poteſt. Quoniam epiſcopatus non eſt munus humanum, ſed ſpiritus ſancti donum, ſicut oſtendit Apoſtolus &c.* Mox: *Unde graviter quilibet Princeps delinquit ſi hoc ſuo beneficio largiri poſſe exiſtimat quod ſola gratia divina diſpenſat; cùm miniſterium ſuæ poteſtatis in hujuſmodi negotium peragendo adjungere debeat, non præferre.* Deinde rem concludit his verbis: *Quæ omnia non ideo dicimus quaſi poteſtatem Principum in aliquo minuendam putemus, vel contra religioſum morem regni aliquid ſentiendum perſuadeamus; ſed ut clariſſimè demonſtretur in re hujuſmodi divinam gratiam ſufficere, humanam verò potentiam, niſi illi conſonet, nihil valere. Quapropter in ſacris canonibus patrum, ubi plurimæ cauſæ commemorantur ſine quibus epiſcopalis ordinatio irrita habenda eſt, de hac re nihil invenitur inſertum.*

IV. Non exiſtimavi ſuperfluum hujus auctoris verba proferre: quæ duo eximiè probant, & *conſultum*, ut ille loquitur, ſive conſultationem Principis tunc adhibitam in electionibus Epiſcoporum, & modum quem ille deſiderabat à Principibus ſervari. Nempe ut rite & legitimè factæ electioni aſſentirentur, niſi grave aliquid obſiſteret, & ab ingerendis perſonis abſtinerent, ſive, ut Florus loquitur, miniſterium ſuum in hoc negotio adjungerent, non autem præferrent.

V. Perſtringit non obſcurè quod Ludovicus ipſe, aſſenſum ſuum amplificans, tentabat hoc tempore adversùs libertatem electionum edicto ſuo firmatam. Commendabat enim eos qui ſibi grati erant clericis & populis, ut decreto ſuo illos eligerent; ſicque electorum vota ſuis literis antevertebat. Extat ejus rei illuſtre exemplum in vita Friderici Epiſcopi Trajectenſis. Anno quippe DCCCXXI. aut circiter, *Ricfridi obitu comperto, per legatos ſuos mandavit Trajectenſis Eccleſiæ ſenioribus ut Fridericum ſibi Epiſcopum deligerent, & electum cum ſummo honore ad ipſius palatium adducerent, neſciens omnes Trajectenſes id antè decreviſſe quod ipſe & primates ejus perciperent.*

VI. Enimvero præter Flori teſtimonium, quo docemur conſultationem ad Regem miſſam poſt electionem, adducendæ ſunt epiſtolæ Senonenſis Eccleſiæ ad Judith Imperatricem, ad Hilduinum Archicapellanum, & Einhardum, apud Sirmondum in appendice ad tomum ſecundum Concil. formulæ decima. Vacabat ſedes Senonenſis ex obitu Hieremiæ Archiepiſcopi, qui acciderat anno DCCCXXVII. die VII. Decembris. Eccleſia licentiam à Ludovico obtinuit eligendi Epiſcopum è ſuo clero. Sed electum ſibi oblatum Imperator rejecit; conceſſo tamen beneficio ſecundæ electionis. Alter eligitur; qui repulſus eſt à Miſſis dominicis. Unde Senonenſis Eccleſiæ clerici poſtulant ab Imperatrice ut cauſa ſuſpendatur donec electum ipſi deducant ad Imperatoris præſentiam; & tunc *diſcutiatur ac probetur*, inquiunt, *ſi nobis prodeſſe valeat, & in ſervitio veſtro aptus eſſe poſſit, an minùs.* Idem ſuppliciter poſtulant ab Hilduino Archicapellano, *ut dignationis ejus judicio aut ſuſcipiatur aut reprobetur.* Pro jure enim ſui muneris eccleſiaſticas cauſas in palatio diſtringebat Archicapellanus, ut docet Adalardus apud Hincmarum & inſcriptio hujus epiſtolæ ad Hilduinum *ſacris negotiis à Deo prælatum.* Ex hujus cauſæ ſerie diſcimus electionum formam cum regio aſſenſu duplici conjunctam. Primus dabatur pro gerenda electione. Secundus pro admittenda electi perſona; ſic tamen ut repelli poſſet. Porrò inter ceteras cauſas repulſæ canonicas hæc quoque civilis erat examini regio ſubjecta, *ſi minùs aptus eſſet ſervitio Regis*, ut loquuntur Senonenſes.

Vide lib. 4. cap. 7. § . 2. & Baluzii Notas ad Lupum Ferrar. pag. 386. 435. 445.

VII. Itaque cùm ad ſe traheret electionum ſummam Ludovicus, prudenter monetur anno DCCCXXIX. à Concilio Pariſienſi lib. III. cap. XXII. (quod refertur in addit. ad Capitul. lib. II. cap. XXIII.) ut magnum ſtudium & ſolertiſſimam curam adhibeat in bonis rectoribus Eccleſiæ conſtituendis. *Quia ſi aliter factum fuerit*, inquiunt, *& ordo eccleſiaſticus ſuam non habebit dignitatem, & religio Chriſtiana in multis labefactanda detrimenti ſui jacturam patietur, & animæ veſtræ, quod non optamus, periculum generabitur.*

VIII. Neque verò ſe intra Gallias continuit in exercendo aſſenſu ſuo; quin potiùs eum in Italiam quoque protulit, contra morem Caroli magni, qui à negotio electionum epiſcopalium in regno Longobardorum abſtinuerat, ut ſuperius monuimus. Fortaſſe tamen poſt adeptum imperium poteſtatem illam regiam in Italiæ regno Carolus uſurpavit; ut colligi poſſe videtur ex Floro, qui ſolam Eccleſiam Romanam & ſubjectas illi Eccleſias, id eſt, quæ pendent à metropoli Romana, ab interrogatione Principis, id eſt, ab ejus aſſenſu electionibus præſtando, immunes eſſe ſcribebat anno octingenteſimo vigeſimo. Obnoxiæ ergo erant ceteræ. Sed quæ liberæ relictæ fuerant ab ea neceſſitate in Romana metropoli factæ ſunt poſtea illi obnoxiæ à Ludovico Pio. Ille quidem liberam electionem Romani Pontificis reliquit clero & populo edicto ſuo. quod tamen non pugnat apertè cum aſſenſu regio. Poſt annum DCCCXX. electus Gregorius quartus *non priùs ordinatus eſt quàm Legatus Imperatoris Romam venit, & electionem populi qualis eſſet examinavit*, ut legitur in annalibus Bertinianis. quod Platina etiam obſervaverat. Aſſerta quidem eſt tandem in libertatem poſterioribus ſeculis Romana Eccleſia. Sed quod in ea tunc inductum eſt à Ludovico, in ceteris Eccleſiis Italiæ, non excepta etiam metropoli Romana & ſubjectis, locum habuit etiam Lotharii & ſequentium Imperatorum temporibus; qui electiones canonicas, quas ſuo aſſenſu & præſidio juvare tenebantur, poteſtate ſua turbarunt, ſibique ſolis, conniventibus quoque Pontificibus Romanis, vindicarunt. cujus rei teſtimonia extant apud Gratianum & paſſim in epiſtolis Joannis octavi.

Vide Baluzii Notas ad Agobard. pag. 124.

CAPUT XV.

Synopsis.

I. In Galliis species quadam electionum servata est. Nam Princeps electionem fieri concedebat. Dein, electione facta, facultatee Ecclesia committebat dispositioni electi, suisque literis ad Metropolitanum & coepiscopos ordinandum transmittebat.

II. Adferuntur verba Hincmari, quibus respondet ineptis quorundam sermonibus, qui eligendum illum dicebant quem Rex vellet. Ait autem in electione Episcoporum assensionem Regis esse, non autem electionem, qua pertinet ad Episcopos.

III. Ait praterea Hincmarus Bellovacenses amisisse jus electionis, quoniam tres incongruos elegerant, ab Episcopis postea reprobatos. Utitur autem auctoritate canonis Laodiceni.

IV. Eodem sensu canonem illum explicuerat idem Hincmarus in epistola ad Bellovacenses. Ob electionem indigni jus eligendi devolvitur ad Metropolitanum.

V. Attamen Rex Ludovicus non cessit monitis Hincmari; sed Odacri electionem pertinaciter propugnavit adversus Hincmarum.

VI. Idem Hincmarus apertè docet alibi quidnam Principi competat in electione Episcoporum, consensus videlicet.

VII. Describuntur ritus electionum, prout obtinebant ævo Ludovici Pii & Karoli Calvi.

I. SED in Galliis constantia Episcoporum factum est ut species saltem electionum, etsi non vis integra, permaneret, temperata regia auctoritate & conciliata, quantum fieri potuit, cum jure canonico.

Quænam essent Ecclesiæ & Principis partes in electionibus, post Capitulare Ludovici Pii, juxta illius sententiam eleganter docet synodus congregata anno DCCCLXXXI. apud martyrium sanctæ Macræ, in literis quas per Episcopos transmisit ad Ludovicum III. Regem; cujus verba recitat Hincmarus in epistola duodecima editionis Sirmondi. Sed prius ponenda est species. Vacante Ecclesia Belvacensi, clerus & plebs elegit Fromoldum, insipientem & improbum hominem; quem synodus sibi oblatum repulit. Clerus verò & plebs ejusdem Ecclesiæ in Odonis eo munere indigni personam decreto suo consensit, quam ab ista synodo probari contendebat. Rex Ludovicus non solùm consensum suum adhibuerat, sed Odonem quoque suggesserat eligendum. Synodus autem vetusta Episcoporum jura industriè accersit, Metropolitano & Episcopis provincialibus electionem deberi, consensum verò clero & plebi ad Principem duo pertinere, tum ut electionem fieri petentibus clero & plebi concedat, tum, electione facta, ut facultates Ecclesiæ, quæ sub illius sunt tuitione, electi dispositioni committat, suisque literis ad Metropolitanum & coëpiscopos ordinandum transmittat. Hæc sunt verba literarum synodi de causa Belvacensi apud Hincmarum: *Ut sicut sacra leges & regula præcipiunt, Archiepiscopis & Episcopis conlimitanearum diœceseon electionem concedere dignemini; ut undecunque, secundum formam regularem electionis, Episcopi talem eligant qui & sancta Ecclesia utilis & regno proficuus & vobis fidelis ac devotus * cooperator existat, & consentientibus clero ac plebe eum vobis adducant, ut secundum ministerium vestrum res & facultates Ecclesia, quas ad defendendum & tuendum Dominus vobis commendavit, sua dispositioni committatis, & cum consensu ac literis vestris eum ad Metropolitanum Episcopum ac coepiscopos ipsius diœceseos, qui eum ordinare debent, transmittatis, & sic sine scandali macula ad sanctum sacerdotium provehatur.*

* Vide lib. 1. Capitular. c. 1 suprà lib. 4 cap 7 §. 7.

II. Ceterùm respondet Hincmarus ineptis quorundam sermonibus, qui eligendum illum dicebant quem Rex vellet: *Nam si quod à quibusdam dicitur, ut audivi, quando petitam apud vos electionem conceditis, illum debent Episcopi & clerus ac plebs eligere quem vos vultis & vos jubetis; (qua non est divina legis electio, sed humana potestatis extorsio) si ita est ut dici à quibusdam audivi, ille malignus spiritus, qui per serpentem primos parentes nostros in paradiso decepit, & inde illos ejecit, per tales adulatores in aures vestras hæc sibilat: quia hoc in scripturis tam veteris quàm novi testamenti non continetur, neque in catholicorum dictis, vel sacris canonibus, nec etiam in legibus à Christianis Imperatoribus & Regibus promulgatis hoc scriptum vel decretum invenitur: sed talia dicta infernus evomuit.* Mox: *Sic enim atavus vester Carolus & abavus Ludovicus Impp. intellexerunt. Et ideo in libro primo Capitularium suorum promulgaverunt scribentes.* Adducit caput LXXXIV. cui subjungit decretum Cælestini & canonem XIII. Laodicenum; & mox concludit: *Attendendum est igitur qualiter hoc imperiale capitulum sacris regulis & antiquorum Imperatorum legibus congruat, ostendens quoniam sicut & leges & regula dicunt, in electione Episcopi assensio Regis sit, non electio, in Episcoporum verò executione sit electio, sicut & ordinatio.* Solum assensum tribuit Regi post electionem, ut fecerat Florus.

III. Quoniam verò Rex gratissimum Belvacensi Ecclesiæ Odacrum esse Hincmaro scripserat, respondit iste Belvacenses decidisse à jure electionis, quoniam tres incongruos elegerant ab Episcopis postea reprobatos. *Perdiderunt*, inquit, *electionem, sicut ostensum est illic in synodo, & per sacras regulas, non ulteriùs illorum, sed Episcoporum esse electionem, quam non præire, sed subsequi, & non se ab ea debere excidere. Et nunc contra regulas & leges sine Visitatore præsumpserunt electionem.* Cùm ex Laodiceno canone didicissent Episcopi electiones judicio Metropolitani & provincialium Episcoporum committi, alium verò usum inductum viderent, nempe ut electio priùs fieret à clero & à plebe, conabatur synodus apud sanctam Macram, exemplo Cabilonensis Concilii habiti anno sexcentesimo quinquagesimo, electiones episcopales revocare ad Episcoporum provincialium arbitrium. Ad quos eos

maximè impellebat, ni fallor, Græcorum usus, qui canone edito in synodo contra Photium anno DCCCLXX. (cujus acta Latinè publicaverat Anastasius) disertè firmatus fuerat. Licèt enim illis canonibus nondum uterentur Episcopi Galli, ut factum postea, attamen præjudicio illo majores concipiebant animos ad vindicandam synodo provinciali Episcoporum electionem. Sed cùm difficilis esset veteris illius juris plena restitutio, sic interpretatus est Hincmarus canonem illum Laodicenum ut saltem locum haberet quando clerus & plebs indignum elegissent; quo casu devoluta esset electio ad Metropolitanum & Episcopos.

IV. Eodem sensu canonem hunc explicuerat Hincmarus epistola ad Bellovacenses in formula quarta in appendice tomi secundi Conciliorum Galliæ. *Prænoscere vos denique volo*, inquit, *quia si personam à sacris canonibus deviam scienter nobis adduxeritis, non solùm ex ea Pontificem non habebitis, verùm etiam pro illicita electione, ut contemptores canonum, judicium incurretis. Sed & nostro ac coepiscoporum nostrorum judicio refutata rationabiliter electione vestra incongrua, talem secundùm Laodicenses canones studebimus eligere qui vestris vitiosis voluntatibus non valeat consentire.* Hinc trahi potest origo juris similis quod confirmatum est *cap.* VII. *&* XX. *De election.* ubi ob electionem indigni jus eligendi devolvitur ad Metropolitanum.

V. Quare quod in fine epistolæ duodecimæ concludit Hincmarus, de casu speciali cleri & populi Belvacensis, qui electionis jure privati erant, intelligendum est: *Conveniant, sicut statutum secundùm sacros canones fuit, in synodo Episcopi, clerus, ac plebs Belvacensis Ecclesia cum libero consensu vestro, sicut regium ministerium vestrum decet, & juxta legalem ac regularem formam electio exequatur & ordinatio prosequatur.* Attamen Rex Ludovicus non cessit monitis Hincmari, sed potiùs auctoritate sua Odacrum elegit; neque se ab hoc proposito discessurum scripsit Hincmaro, donec in synodo universali conflata ex suo & regnis fratrum suorum aliter definiatur. Quod epistola sua ad Regem data graviter damnat Hincmarus, ut canonibus & legibus contrarium, & tandem, ut Ecclesiæ invasorem, excommunicatione plectit.

VI. Pro Carolomanno Rege, qui Ludovico successerat, Hincmarus admonitionem scripsit ad Episcopos; hæcque adnotavit capite quinto: *Qualiter autem consensu Principis terra, qui res ecclesiasticas divino judicio ad tuendas & defensandas suscepit, electione cleri ac plebis quisque ad ecclesiasticum regimen absque ulla venalitate provehi debeat & Dominus in evangelio & sacri canones apertè demonstrant, dicente Domino: Qui non intrat per ostium in ovile ovium, ille fur est & latro.*

VII. Ceterùm non erit inutile modum illum perscrutari quem temporibus Ludovici Pii & Caroli Calvi ejus filii sequerentur in electionibus clerus & populus, Episcopi, atque Principes, ut salva esset canonum auctoritas, cum bona Regum gratia. Illud verò non potest certiùs addisci quàm ex variis epistolis & formulis quas in appendice tomi secundi Conciliorum retulit Sirmondus. quem modum, ex illis collectum, hic contrahemus in pauca.

Form. 1. & 6.

De obitu Episcopi monendus erat Metropolitanus à clero & à populo Ecclesiæ vacantis, ut à Regis clementia liberam ac regularem electionem illis obtinere satageret. Enimvero quoniam Visitator Ecclesiæ vacanti dandus erat, qui electionis canonicè faciendæ curam susciperet, Metropolitanus, priùs admonito Principe, gratum illi Episcopum pro eo munere gerendo delegabat. Visitatori verò per literas suas dabat in mandatis ut ageret cum clero & plebe Ecclesiæ quatenus, remotis studiis, uno consensu virum aliquem probatum eligerent; forma electionis à canonibus præscripta publicè antea prælecta. Conventus autem ad faciendam electionem constabat, non tantùm ex clericis civitatis, sed etiam ex monachis monasteriorum parœciæ sive diœceseos, tum etiam ex delegatis à Presbyteris rusticanarum parœciarum, qui possessorum quoque mandata deferebant; præter eos, laïci nobiles (qui vassalli quoque dicuntur formula quinta) & cives urbis adesse debebant. Visitator verò conventum adloquebatur. Ac primò quidem concessam illi à Principe eligendi potestatem denuntiabat, (ut factum tempore Ludovici Imperatoris docet formula sexta) & dein hortabatur ad opus istud sincerè obeundum. Si vota consensissent in aliquem regularem virum, id est, cujus actus & vita à canonibus non discreparent, tunc urgente Visitatore decretum ab omnibus subscriptum de ejus electione fiebat: quod Visitator per se, aut per literas suas, ad Metropolitanum referebat; adjunctis aliquot è clero & plebe, qui omnium vice testimonium electo ferre possent. Tandem Metropolitanus decretum illud, à se priùs probatum, ad Regem mittebat, ejusque consensum expectabat. Quo suscepro, literis suis evocabat coëpiscopos loco & die constituto ad ordinationem celebrandam: ubi fiebat examinatio canonica ordinandi, juxta formulam undecimam & dudecimam. Ceterùm ex formula illa undecima constat consensum regium de persona electi hac conditione temperatum, *si Episcopi eum dignum ad onus episcopale invenire valerent.*

Form. 2.

CAPUT XVI.

Synopsis.

I. Consensum regium suis quoque decretis disertè confirmarunt Concilia Galliarum temporibus Caroli Calvi & Lotharii Imp. habita.

II. Dein palatini clerici à solo Principe designabantur ad episcopatus, absque ulla electione. Quod probatur duobus exemplis.

III. Aliud electionis palatinæ exemplum habetur apud Lupum Ferrariensem in causa Æneæ Episcopi Parisiensis.

IV. Sed ex eo Regum usu proficiscebantur ingentia incommoda. Plerumque enim promovebantur viri rudes atque imperiti & vitæ inexploratæ. Itaque Concilium Valentinum edixit ut si quis è palatio mitteretur, priùs diligenter examinaretur, ut sciri posset an episcopatu dignus esset.

V. Quamdiu se Reges continuerunt intra terminos consensus, Pontifices quoque Romani ejus rationem habendam esse existimarunt.

VI. Non adeo tamen se demittebant Romani Pontifices in hoc electionum negotio quin aliquando sui loci memores essent. Quod probatur auctoritate Joannis octavi, qui Lausanensis Episcopi institutionem in se traxit, ac tamen consensum à Carolo Crasso suppliciter petiit.

VII. Carolus Crassus quasdam Ecclesias libertate canonica electionum in perpetuum donavit, exempli causa, Genevensem, & Cabilonensem.

VIII. Sub Carolo simplice, tametsi respublica variis motibus concussa fuerit, remansit tamen necessitas assensus regii in electionibus Episcoporum. Probatur auctoritate Joannis decimi Papæ.

IX. Continuata est hæc potestas à sequentibus Regibus, ut ostenditur pluribus exemplis.

X. Initio tertiæ Regum nostrorum dynastiæ perseveravit prior illa consuetudo assensus regii.

I. CONSENSUM regium suis quoque decretis disertè confirmarunt Concilia Galliarum temporibus Caroli Calvi & Lotharii Imp. habita. Anno DCCCLIV. petunt à Carolo patres in synodo apud Thedonis-villam ut viduatis Ecclesiis quantocyus præficiantur Episcopi à Deo dati & *à vobis regulariter designati.* Si omissus esset Principis consensus, irrita quidem non erat ordinatio, ut sapienter docuit Florus, attamen discordiæ seminarium erat. Quod ut averteret à capite Vvenilonis Senonensis, qui Rege non monito electum à clero & populo Agium Presbyterum Aurelianensi Ecclesiæ ordinaverat, Concilium Vernense anno DCCCXLIV. à Carolo postulat, quoniam rei illius alium exitum non videbat, ut ejus pietas quod à tantis viris actum est ratum esse permittat.

II. Ceterùm non potuit his limitibus coërceri potestas regia; quæ aulicorum cupiditatibus incitata, electiones in aliis conservando, palatinos clericos à solo Principe designari posse contendebat. Quod apertè docet Vvenilonis & Gerardi Comitis epistola apud Lupum Ferrariensem LXXXI. ad Amulum Archiepiscopum Lugdunensem. Hujus Amuli sedes cùm esset in parte regni Lotharii, prolixiùs à clarissimis illis viris Caroli nomine exorandus fuit ut Bernum Regis propinquum, & ab eo de Consiliariorum suorum consensu electum, in Augustodunensi Ecclesia ordinaret. Quod ut impetrent, addunt non esse novum ut à Rege nobilioribus Ecclesiis ex palatio deligantur antistites: *Idque vestra prudentia Dominus noster jussit suggerere, non esse novitium aut temerarium quòd ex palatio honorabilioribus maximè Ecclesiis procurat antistites.* His subjungunt concessionem à Zacharia factam Pippino, de qua superiùs actum. Poterant edictum Clotarii Regis proferre, si fuisset illis obvium; cujus verba de hac specie intelligenda suo loco monuimus. Nec contenti Bernum commendare, eadem quoque ratione Godelsadum, à Rege electum, Cabilonensi Ecclesiæ admoveri petunt: *Godelsadum etiam, quem ex palatio suo more prædecessorum Regum majorum suorum, ut antè monstratum est, Cabilonensi Ecclesiæ præfici flagitat idem Rex, in hac quadragesima non gravemini ordinare.* Quæ petitio locum habuit saltem in Godelsado, qui subscripsit Concilio Suessionensi anno DCCCLIII. sex annis post epistolam illam, quæ data est anno octingentesimo quadragesimo octavo.

Vide Notas Baluzii ad epist. 81. Lupi Ferrar.

III. Aliud electionis palatinæ exemplum habetur apud eundem Lupum ep. 98. & 99. in Ænea Parisiensi Episcopo, quem anno DCCCLIII. Carolus elegerat. Sed eum postea clerus quoque Ecclesiæ Parisiensis & fratres cœnobiorum sua quoque electione honestarunt, rogantes literis suis Senonensem Archiepiscopum & provinciæ Episcopos ut quantocyus ejus ordinatio perficiatur, ne dilatione divini & regii beneficii torquerentur. Ratio verò est in promptu cur Rex electionem Æneæ sibi assumpsisset: quoniam unus erat è clericis aulicis, ut colligitur ex epistola Episcoporum ad clerum Ecclesiæ Parisiensis: *Quis enim vel leviter tetigit palatium cui labor Æneæ non innotuit & fervor in divinis rebus non apparuit?*

IV. Quoniam verò non omnes episcopatibus admoti referebant Æneæ istius mores, sed inexploratæ vitæ & rudes atque imperiti passim promovebantur, saltem in regno Gallicano Lotharii Imperatoris, qui omnia agebat pro arbitrio, ideo Concilium Valentinum anno DCCCLV. congregatum quid agendum esset in his angustiis præscripsit canone septimo. Ac primùm quidem constituit ut post obitum Episcopi statim à Principe peteretur ut canonicam electionem clero & populo permitteret. *Sed etsi à servitio pii Principis nostri,* inquiunt, *aliquis clericorum venerit ut alicui civitati præponatur Episcopus, timore casto sollicitè examinetur, primùm cujus vita sit, deinde cujus scientia. Et vigore ecclesiastico sub oculis omnipotentis Dei agat Metropolitanus in hac parte, Episcopis sicut Dei ministris adjuto-*

rium ferentibus, ne maculata vita, & pompis ſeculi turbidus, & ſimoniaca hæreſi pollutus, humilibus & mundis membris Chriſti Eccleſiæque ipſius ſuperponatur Epiſcopus, nec præſumas illiteratum & cupiditate nimia cœcatum, redditurus facti ſui rationem, populo Dei præficere. Sanè in regno Caroli examen ordinandi manſit integrum penes Metropolitanos, ut diximus. Quod in regno Lotharii aliter ſe habebat. Ideoque Concilium hortatur Epiſcopos ut ſi rudis & improbatus ingeratur è palatio Epiſcopus, adeant Imperatorem cum clero & populo, ut *Eccleſiam Dei glorioſus Imperator digno honoret miniſtro.*

V. Quando intra conſenſus terminos Reges ſe continebant, Pontifices quoque Romani ejus rationem habendam docebant; ut patet ex epiſtola Joannis octavi ad Aripertum Ebredunenſem Epiſcopum anno DCCCLXXVIII. Hic Valdenum, *quem clerus & populus civitatis Vencienſis elegerat, piæque memoria Imperator ſuo conſenſu firmaverat*, noluit conſecrare poſt mortem Imperatoris, ſed alium abſque Eccleſiæ conſenſu. Quare Joannes Archiepiſcopo & partibus præcipit ut Romam veniant pro tanti negotii diſcuſſione.

VI. Ceterùm non adeo ſe demittebant Romani Pontifices in hoc electionum negotio quin aliquando ſui loci memores eſſent. Cùm diviſio ex gravi partium contentione exorta eſſet in Eccleſia Lauſanenſi de Epiſcopi electione, Joannes VIII. ſeverè interdicit Theodorico Archiepiſcopo Biſuntinenſi quatenus *ibi Epiſcopum neque juſſu Regis, neque expetitu plebis, conſecrare præſumat* donec *communi conſulto* quem utiliorem præviderint conſecrari permittant de more. Hieronymum huic Eccleſiæ Joannes præfici voluit: ſed, qui ab initio non intervenerat, Regis conſenſum à Carolo Craſſo ipſe Pontifex ſuppliciter petivit, teſtatus illum Regi *fidelem in omnibus propriumque eſſe ſicut ceteri regni Epiſcopi exiſtunt.*

VII. Attamen reticenda non eſt Caroli Craſſi erga quaſdam Eccleſias benigna propenſio, quas libertate canonica electionum in perpetuum donavit. Hoc beneficium contuliſſe Eccleſiæ Genevenſi ſcribit Joannes VIII. epiſt. 281. Eidem Eccleſiæ electionem perenniter de proprio clero donaverat. Profert quoque vir clariſſimus Sirmondus, tomo tertio Conciliorum Galliæ, ejuſdem Caroli præceptum Cabilonenſi Eccleſiæ indultum anno DCCCLXXXV. *ut obeunte paſtore proprio, omni deinceps tempore canonicam habeat electionem.*

Vide Notas Baluzii ad Concilia Galliæ Narbon. pag. 34.

VIII. Temporis progreſſu non eſt imminuta poteſtas regia in electionibus, licèt per bella domi foriſque geſta valde debilitata fuerit in rebus civilibus ſub Carolo ſimplice. Ejus rei fidem facit Joannis Papæ decimi epiſtola anno DCCCCXXI. ſcripta ad Herimannum Colonienſem, quæ edita eſt tomo III. Conciliorum Galliæ. Hilduinus Eccleſiæ Tungrenſis epiſcopatum ab Henrico Rege Germaniæ bellum adversùs Carolum gerente precibus & pretio impetravit; ſeque conſecrari ab Herimanno Colonienſi vi metuque compulſo per Giſlebertum obtinuit. Quod factum apertè contra jus Caroli, in cujus regno ſita erat civitas Leodium, ſive Legia, (utroque enim nomine dicitur à Joanne) ubi erat ſedes Eccleſiæ Tungrenſis. Vacanti ſedi præficiendum Carolus elegit Richerium Abbatem, adjuncto quoque cleri & populi conſenſu. Delata diſſidii iſtius querela ad Joannem decimum illique à Berengario Imperatore conſanguineo Caroli commendata, præcipit Herimanno Joannes ut Romam cum Hilduino & Richerio accedat ad definiendam hanc controverſiam. Interim illum objurgat ob ſpretam Caroli auctoritatem. *Valde mirari non diſtulimus*, inquit, *cur contra rationem abſque Regis juſſione agere pertentaſtis, cùm vobis reminiſcentibus hoc nullo modo eſſe debeat ut abſque regali præceptione in qualibet parochia Epiſcopus ſit conſecratus.* Hujus antiqui moris originem à Romanorum Pontificum auctoritate profectam docens, uſum illum in poſterum obſervari jubet: *Ut prior anteceſſorum ſuorum Regum mos fuit, cum ita illibatam atque inconcuſſam dominationem obtinere delectamur. Et ſicut priores ſuos anteceſſores noſtrorum anteceſſorum auctoritate Epiſcopum per unamquamque parochiam ordinare probabiliter ſtatutum eſt, ita ut Carolus Rex faciat confirmando jubemus.* In epiſtola ad Carolum ad priſcam conſuetudinem & regni dignitatem hoc refert: *De hoc quòd Giſlebertus contra veſtra ſceptra inutiliter geſſit valde doluimus, eò quòd priſca conſuetudo & regni nobilitas cenſuit ut nullus Epiſcopum ordinare debuiſſet abſque Regis juſſione.* Neceſſitatem aſſenſus regii apertè prædicat. Neque enim de nominatione electioni prævia intelligendum puto.

IX. Continuata eſt hæc poteſtas à ſequentibus Regibus, ut fidem facit Artaldus Epiſcopus Remenſis apud Flodoardum lib. III. hiſtoriæ Remenſis cap. XXXV. qui ſe electum ait à clero & populo, dante illis Rodulfo Rege *id agendi facultatem ad Dei honorem & ſui fidelitatem.* In Chronico Frodoardi anno DCCCCLII. eligitur Odolricus ad Remenſem epiſcopatum, *favente Lothario Rege.* Quam ob rem non dubitat Adalbero Remenſis in decreto ſuo de reformatione cœnobii Moſomenſis anno DCCCCLXXXIII. profiteri *ſibi epiſcopium gratia Dei & benignitate regia contraditum.* His addi poteſt apertum teſtimonium Gerberti in epiſtola LXXX. ad Virdunenſem Eccleſiam: *Paſtorem tuum voluntate hereditarii Regis*, (id eſt, Ludovici filii Lotharii) *conſenſu & favore comprovincialium Epiſcoporum electum, ac inſuper epiſcopali benedictione donatum, adhuc pertinax minimè recognoſcis.* Mox: *Ideo paſtorem non recognoſcis, quia Regem tuum regno privare moliris.* Unde colligi quoque poteſt Epiſcopos tunc perſuaſum habuiſſe cum Regis aſſenſu Epiſcopos provinciales, non expectata cleri & plebis voluntate, potuiſſe Epiſcopum eligere atque ordinare.

X. Initio tertiæ Regum noſtrorum dynaſtiæ perſeveravit prior illa conſuetudo aſſenſus regii. Quod teſtatur decretum electionis Arnulfi in Epiſcopum Remenſem factum ab Epiſcopis provinciæ *cum omni clero, acclamante populo, orthodoxis Regibus Hugone & Roberto conſentientibus*, anno nongenteſimo octuageſimo nono. Iidem Epiſcopi, poſt abdicationem Arnulfi,

Arnulfi, elegerunt Gerbertum *favore & conniventia utriusque Principis Domini Hugonis Augusti & excellentissimi Regis Roberti, assensu quoque eorum qui Dei sunt in clero & in populo.*

CAPUT XVII.

Synopsis.

I. Ventum est tandem ad tractatum de jure regalia. Materia isthac omnino bene tractata est quoad quastiones qua in foro occurrunt. Nemo tamen ejus juris originem hactenus assecutus est. Referuntur in aversione varia plurimorum sententia.

II. Itaque visum est inquirere accuratè ac diligenter in hanc materiam; qua valde nobilis est.

III. Pasquierius censebat difficilè ostendi posse originem juris regalia. Plurimùm autem conferet ea investigatio ut agnosci possit quid statuendum sit in lite qua ab Agentibus generalibus in rebus cleri mota est pro asserenda libertate quarundam Ecclesiarum.

IV. Jus illud non successit in locum investiturarum. Diversum enim non est ab investituris.

V. Consilium operis explicatur.

I. AGENDUM itaque deinceps nobis est de jure regaliæ, quòd ea sit præcipua libri hujus scribendi causa. Et in antecessum quidem admonendus est lector eam materiam prorsus bene tractatam esse à veris perquàm eruditis, quoad quæstiones quæ in foro occurrunt, de modis videlicet acquirendi & conservandi beneficii juri regaliæ obnoxii. Nondum tamen repertus est quisquam qui ejus originem assecutus sit, neque ipsius vocabuli quo jus illud significatur. Id unum pertinaciter asseritur, jus regaliæ ab ipsis regni initiis exortum, regiæ majestati connexum vinculis arctissimis; sive ita visum Episcopis in gratiam Clodovei Regis ad Christianam fidem conversi, ut placuit quibusdam; sive tandem quòd ea auctoritas ita principatui competat ut necessarius non fuerit prævius Episcoporum consensus. Tum jus illud ideo regaliam vocari quòd merè regium sit & vel inter nobiliores regiæ dignitatis partes recensendum; adeo ut cùm soli Regi competat, cum nemine alio communicari possit; exclusis etiam ab eo jure iis penes quos sub Rege puero administrandæ reipublicæ cura est, quos *Regentes regni* recepto jamdiu vocabulo nominamus. Eò enim tantum tendit eorum sententia qui materiam istam omnium accuratissimè tractaverunt.

II. Verùm quoniam illi in limine substiterunt, neque ad originem juris pervenere quod à suis haud dubiè initiis profectum est, cùm tamen adeo illustre sit argumentum, ob dignitatem Regis & Episcoporum, quos ea res tangit, ut credi vix possit ita obscuram esse hanc materiam quin deprehendi possint hujusce juris initia & progressus, facturum me operæ pretium existimavi si in eam curam diligenter & accuratè incumberem; præsertim cùm ex ea causa regnum & sacerdotium non semel dissociata sint, atque ad institutum meum omnino pertineat.

III. Deterrebat me tamen, fateor, ab ea investigatione viri clarissimi Stephani Pasquierii auctoritas, qui in suis illis Disquisitionum Francicarum libris adnotavit nondum à quoquam proditam fuisse originem regaliæ. neque id injuria: nam si quid in nostra historia obscurum est, id in primis prædicandum esse de hac materia. Referam autem ipsa viri verba: *Qui ait donné l'ancienneté de la regale, je ne l'ay encore veu: non sans cause. Car s'il y a obscurité en nostre histoire, c'est en celle-cy* Sed præterquam quòd instituti mei ratio postulat ut inquiram in originem juris, quæ adhuc sub judice lis est, an jus illud regaliæ porrigatur ad universas regni Ecclesias, id quoque exigere videtur. Deprehensa enim semel origine hujus juris, faciliùs intelligemus quidnam videatur statuendum in causa quam in sacrum consistorium attulerunt Agentes generales in rebus cleri, qui quamplurimas regni Ecclesias ab eo jure exemptas & immunes esse contendunt. Recherches de Pasquier liv. 3. ch. 35.

IV. Itaque procul ab eorum sententia recedo qui ævo Ludovici XI. nomine Parlamenti Parisiensis apud Regem orantes pronuntiarunt jus illud regaliæ successisse in locum investiturarum. Nam contendo diversum illud non esse ab investituris, quin imò ipsas esse investituras, prout cum consensu Regum nostrorum modificatæ fuerunt in Conciliis Claromontano & Remensi & à Calisto secundo Papa anno millesimo centesimo vigesimo secundo, & prout usu ipso explicatæ sunt post tempora ejusdem Pontificis.

V. Ad explicandam autem opinionem meam necessarium videtur ostendere quid antiqui canones in Gallia recepti præceperint quoad fructus episcopatuum vacantium, quid dein ex veruste illo jure immutatum sit, & quæ tandem causæ fuerint harum immutationum. Tum de investituris instituenda quæstio, quæ per multum ævi Ecclesiam commoverunt. Quo loco docendum erit quid eo nomine intelligerent majores nostri, quinam esset earum usus in Gallia, ubi primum titulo concessionis usurpatæ sunt, ac dein investiturarum, demum verò sub vocabulo regaliæ.

CAPUT XVIII.

Synopſis.

I. Vetus Eccleſia nullos reditus habebat præter oblationes fidelium. Poſt Conſtantinum Eccleſiæ locupletatæ ſunt pluribus latifundiis, liberalitate fidelium. Quarto demum ſeculo inter ordinarios cleri reditus numerabantur fructus ex agris & poſſeſſionibus Eccleſiæ.

II. Quoniam verò agri illi maximam habebant invidiam, plebem eorum curam in ſe ſuſcipere rogabat Auguſtinus, vitandæ invidiæ. Verùm id obtinere non potuit à laicis, ut docet Poſſidius.

III. Eandem ob cauſam, & ne ſuſpicioni avaritiæ paterent Epiſcopi, quibus bonorum eccleſiaſticorum cura incumbebat, Concilium Chalcedonenſe ſtatuit ut in unaquaque Eccleſia cathedrali œconomus inſtitueretur, è clero illius Eccleſiæ eligendus. Quæ inſtitutio legibus quoque Principum confirmata eſt.

IV. Eam renovarunt Concilia Hiſpaniæ: quam in uſum revocavit Gregorius magnus. Septima ſynodus œcumenica edicit ut ſi Epiſcopus fuerit negligens in inſtituendo œconomo, negligentiam ejus ſuppleat Metropolitanus. quod & à Patriarcha fieri jubetur quoad Eccleſias Metropolitanas. Ætate Zonaræ hæc inſtitutio non obſervabatur in oriente.

V. Oeconomus ergo bona Eccleſiæ adminiſtrabat vivente Epiſcopo, itemque poſt mortem ejus, ex præſcripto Concilii Chalcedonenſis, quo jubetur ut bona Eccleſiæ vacantis futuro antiſtiti conſerventur ab œconomo. Explicatur canon Chalcedonenſis.

VI. Propria Epiſcopi bona pertinent ad eos quos ipſe heredes ſuos teſtamento eſſe juſſerit. quod probatur variis auctoritatibus. Si verò deceſſerit inteſtatus, tum propinquos ejus heredes eſſe oportet, ſecundùm canonem apoſtolicum itemque Antiochenum quod Balſamoni quoque placuit.

VII. Eadem eſt ſententia canonis XXII. *ſynodi Chalcedonenſis, qui explicatur. Notatus Innocentius ſecundus Papa, qui ſenſum hujus canonis non cepit.*

VIII. Notati etiam Zonaras & Balſamo, qui prorſus malè ceperunt ſenſum ejuſdem canonis Chalcedonenſis.

IX. Bona Epiſcopi ex reditibus Eccleſiæ comparata pertinent ad Eccleſiam, ex canone XXIV. *Antiocheno. Univerſa Epiſcoporum morientium bona in ſuos uſus vertebant Metropolitani in oriente. quam conſuetudinem ſuſtulit Concilium Trullanum.*

X. In occidente quoque clerici intervertere tentabant bona mobilia Epiſcopi mortui. Vetitum id à Concilio Ilerdenſi. Idipſum, quoad laicos, prohibuerunt Urbanus ſecundus & Innocentius ſecundus.

XI. Antiqua Concilia Gallicana decreverunt bona Eccleſiarum vacantium ac ſpolia Epiſcoporum decedentium ſervari debere, expendenda in utilitatem Eccleſiæ & pro futuro ſucceſſore. Poteſtates pervadere cœperunt res Eccleſiæ poſt mortem Epiſcoporum paulò ante Concilium Troſleianum.

ADDITIO.] Bona morientium Epiſcoporum à laïcis diripi prohibuerunt Urbanus ſecundus & Innocentius ſecundus, itemque Calliſtus ſecundus. Referuntur canones Concilii Toloſani ſub Caliſto habiti, antehac non editi. Raimundus Comes Barcinonenſis pollicitus eſt ſe deinceps non invaſurum bona Epiſcoporum provinciæ Tarraconenſis. Exemplum illud ſecuta eſt Ermengardis Vicecomitiſſa Narbonenſis, laudata ob hoc ab Hadriano quarto Papa. Attamen in Gallia Narbonenſi perſeverabat ea conſuetudo ævo Gregorii noni & Innocentii quarti.

I. VEtus Eccleſia nullis aliis reditibus ad ſuppeditandas expenſas alendis Epiſcopis & clericis ſive etiam pro juvanda inopum paupertate neceſſarias fruebatur præter oblationes fidelium: quæ, ut adnotavit Irenæus, eò uſque aſſurgebant ut decimam reditum partem egrederentur, quò manifeſtum omnibus eſſet caritatem Chriſtianorum longè eſſe ſupra Judæorum pietatem. At poſtquam Conſtantinus magnus Imperator Chriſtianis fecit poteſtatem relinquendi quandam bonorum ſuorum partem clero, quem lex vocat *ſanctiſſimum Concilium*, tum liberalitate fidelium locupletatæ ſunt Eccleſiæ pluribus latifundiis. Præterea Epiſcopi ex pecunia publica augebant patrimonia Eccleſiarum, metuentes videlicet ne refrigeſcente paulatim caritate Chriſtianorum, pauperum tandem nulla cura eſſet, quemadmodum adnotavit Chryſoſtomus, qui plebis crudelitatem acriter exagitat quòd parſimonia ſua Epiſcopos adegiſſet ad curam rerum ſecularium. Itaque quarto ſeculo inter ordinarios cleri reditus numerabantur fructus ex agris & latifundiis Eccleſiæ collecti, ut patet ex canone XXV. Concilii Antiocheni, quo ſtatuitur ut ii proventus ex decreto Epiſcopi & ex ſententia Preſbyterorum & Diaconorum impenderentur ad alendum Epiſcopum & clerum & ad juvandos pauperes.

L. 1. Cod. de ſacroſ. Eccleſ. *Unuſquiſque ſanctiſſimo venerabilique Concilio diſcedens bonorum quod optavit poſſit relinquere.*

Chryſoſtomus hom. 86 in Matth. hom. 21. in 1 Cor. & hom. 37 ad populum Antioch.

II. Secundùm hanc inſtitutionem legimus apud Poſſidium in vita Auguſtini cap. XXII. Epiſcopum illum Hipponenſem pauperibus erogare ſolitum aliquid ex reditibus patrimoniorum Eccleſiæ, vel ex oblationibus fidelium. Quoniam verò agri illi Eccleſiæ maximam habebant invidiam, & ob id clerici acerbè traducebantur malevolorum quorundam linguis & ſermonibus, huic malo mederi cupiens Auguſtinus plebem horum latifundiorum curam in ſe ſuſcipere rogabat, ut ea ratione clerici ab ea adminiſtratione liberarentur, quò vivere deinceps cogerentur ex ſolis oblationibus Chriſtianorum. Verùm id obtinere non potuit à laicis. *Pauperibus erogabat*, inquit Poſſidius, *vel ex reditibus poſſeſſionum Eccleſiæ vel etiam ex oblationibus fidelium. Et dum fortè, ut aſſolet, de poſſeſſionibus ipſis invidia clericis fieret, alloquebatur plebem Dei malle ſe ex collationibus plebis Dei vivere quàm illarum poſſeſſionum curam vel gubernationem pati.---Sed nunquam id laici ſuſcipere voluerunt.* Idem conatus infeliciter quoque ceſſit magno illi viro Joanni Chryſoſtomo Epiſcopo Conſtantinopolitano: qui ut adminiſtrationem patrimonii eccleſiaſtici à ſe removeret, populum Conſtantinopolitanum orabat eam curam ſuſcipere. *Quare*

rogo & obsecro, inquit ille in homilia LXXXVI. in Matthæum, *aream & torcular vestram devotionem fieri. Sic enim & pauperes faciliùs alentur, & Deus glorificabitur.*

III. Enim vero quoniam necessaria erat cura extraordinaria in recipiendis & expendendis reditibus universæ diœceseos, ac præterea ne hinc adversùs Episcopum oriri posset suspicio avantiæ, vel fortean is dilapidasse crederetur pecuniam publicam, canone XXVI. Concilii Chalcedonensis statutum est ut in unaquaque Ecclesia episcopali œconomus institueretur è clero illius Ecclesiæ eligendus. Id postea confirmatum est ab Imperatoribus; quorum leges extant in Nomocanone Photii tit. x. cap. I. & in Codice Justiniani. Jubent enim Principes ut Episcopi ministros hujuscemodi constituant; ac nonnulla statuunt observanda circa eorum administrationem, tum pro referendis rationibus.

Concil. Hispal. 2. c. 9 Tolet. 7. c. 47. Gregor. l. lib 2. ep. 22. & lib. 9. ep. 66.

IV. Concilium Hispalense secundum & Toleranum quartum renovarunt constitutionem Concilii Chalcedonensis. Inusum autem eam revocans Gregorius magnus quendam Episcopum compelli jubet ad instituendum œconomum. Synodus verò Nicæna secunda, quæ est septima œcumenica, jubet in canone undecimo ut si Episcopus quispiam negligat instituere œconomum, Metropolitanus illius suppleat hanc negligentiam. quod & ipsum observari à Patriarcha jubet quoad Ecclesias metropolitanas si negligentia similis fuerit in Metropolitanis. At Zonaras adnotat in commentario ad hunc canonem institutionem illam in usu non fuisse ætate sua apud Ecclesiam orientalem; quemadmodum in occidente quoque omissa est postquam bona Ecclesiarum inter Episcopos & Capitula fuere divisa.

V. Non solùm autem diœceseos bona vivente Episcopo administrabat œconomus, sed etiam postquam is abierat è vita. Nam in eo casu Concilium Chalcedonense præcipit canone XXV. ut reditus Ecclesiæ viduatæ conserventur integri apud œconomum: τὴν μὲν τῇ τετράδι τῆς χηρευούσης ἐκκλησίας τῶν ἀγαθῶν τῷ οἰκονόμῳ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας φυλάττεσθαι. Hunc canonem ex versione Dionysii Exigui refert Gratianus dist. LXXV. his verbis: *Reditus verò viduatæ Ecclesiæ integros reservari apud œconomum ejusdem Ecclesiæ.* Sed ex eo capite laborat hic canon quòd non doceat præcisè quamnam ob causam reditus illi conservandi sint ab œconomo: quam tamen colligere licet ex canone secundo Concilii Valentini, in quo statuitur ut Metropolitanus œconomum instituat in Ecclesia vacante, qui & redituum administrationem suscipiat, & sumptus suppeditet clericis Ecclesiæ, ea tamen lege ut rationem eorum redituum futuro episcopo reddere teneatur. *Ut sede episcopali vacante*, inquit canon, *Metropolitanus ex ea œconomum deputaret, qui clericis stipendia dispensaret & bona administraret, futuro Episcopo rationem redditurus.* Eadem ratione, & quidem apertiùs, canonem XXV. Chalcedonensem explicat Zonaras in suis commentariis. Ait enim, si fortè contingat ordinationem Episcopi differri per trimestre aut etiam longius spatium temporis, tum futuro Episcopo servandos esse reditus apud œconomum, qui impendia necessaria præstabit, onera episcopatus sustinebit, reliquum verò servabit: ἡ πρόσοδος φυλάττεσθαι, ὀφείλει παρὰ τῷ χειροτονηθησομένῳ ἐπισκόπῳ παρὰ τῷ οἰκονόμῳ ἐκκλησίας, ποιοῦντος τὰς ἀναγκαίας ἐξόδους τῆς ἐπισκοπῆς, τὸ δὲ περιττεῦον ἴσως φυλάττοντος. Zonaras in can. 25 Conc. Chalced.

VI. Præter fructus verò qui sede vacante colliguntur, aliud quoque bonorum genus est quæ in controversiam deducuntur post obitum Episcopi, bona nimirum ejus, sive ea mobilia sint, sive immobilia. Cui difficultati provisum est in canone XXIV. Concilii Antiocheni, juxta canones apostolicos. Nam distinguens hic canon bona propria Episcopi ab iis quæ ex reditibus Ecclesiæ profecta erant præcipit ut summa penes Episcopum libertas sit heredes eorum bonorum testamento scribendi in quorum possessione fuerat ante ordinationem, sive etiam eorum quæ dein ad eum donatione, successione, aut emptione pervenerint, modo ne nomen aut reditus Ecclesiæ ad eam emptionem insumpti fuerint. quod & leges etiam Imperatorum sancivere, ac præterea Concilium Agathense canone XXXIII. & Toletanum octavum canone quarto. At si Episcopus moriatur intestatus, tum propinquos ejus heredes esse oportet, secundùm canonem apostolicum itemque Antiochenum. Quod Theodoro quoque Balsamoni placitum; cujus ea sunt verba in commentario ad canonem XXII. Concilii Chalcedonensis: ἀποθνήσκοντος δὲ ἐπισκόπου, ἐὰν ἀδιάθετος ὁ ἐπίσκοπος τελευτήσῃ, μᾶλλον ἔτι τῷ νόμῳ ἐπὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου καλουμένων συγγενῶν αὐτοῦ κληρονομήσουσι.

VII. Addam verò videri prorsùs eam esse veram mentem canonis XXII. Concilii Chalcedonensis: in quo prohibetur ne post decessum Episcopi clerici invadant bona quæ propria erant Episcopi, id est, in detrimentum heredum aut propinquorum ipsius Episcopi. Docet præterea canon ille reditus Ecclesiæ servandos esse in usus Ecclesiæ, non autem à clericis vertendos in propria commoda. Quæ explicatio confirmatur auctoritate horum verborum Latinæ versionis: *sicuti precedentibus regulis constitutum habetur.* Nam superiorum Conciliorum canones discrimen adhibuerunt inter propria Episcopi bona, quæ ad propinquos ejus pertinere decernunt, & bona ecclesiastica, quæ cedere debent in utilitatem Ecclesiæ. Quare integrum & perfectum hujus Chalcedonensis canonis sensum non cepit Innocentius secundus in Concilio Lateranensi; qui existimat eam legem, quæ pervadi Episcopi mortui bona vetat, capiendam tantùm esse de bonis quæ ad Ecclesiam & futurum Episcopum pertinere debent.

VIII. Inutile porrò non erit heic per transennam adnotare pessimam esse lectionem à Zonara & Balsamone adductam in suis commentariis ad canonem hunc XXII. Chalcedonensem, eamque adversari ei quæ extat in editionibus Græcis, quam secutus est Dionysius Exiguus: καθὼς δὲ τοῖς συμφωνοῦσιν ἀκολού-

defenderem. Hac igitur ratione ego Petrus suprà memoratos Narbonensis Ecclesiæ Archiepiscopus pro hac diffinitione & suprascriptæ injuriæ remissione, consilio Aldeberti Nemausensis, Petri Lodovensis, Artaldi Elenensis Episcoporum, & Bertrandi Abbatis sancti Ægidii, & Poncii & Rotguerii Narbonensium Archidiaconorum, dedi tibi præfatæ Ermengardi Narbonensi Vicecomitissæ duo millia solidos Melgoriensis monetæ. Præterea ego Ermengardis Narbonensis Vicecomitissa recognosco me jurasse cum charta de sacramentali tibi Petro memorato Archiepiscopo hæc omnia sicut superiùs scripta sunt me observaturam; & mando atque obligo heredes meos in perpetuum ut hoc idem sacramentum semper Archiepiscopo, sicut in charta de sacramentali scriptum est, faciant. Factum est autem hoc apud Montempessulanum, mense Januarii, XVIII. Kal. Februarii, die Sabbati, sub Lodoïco Francorum Rege de sancto Jacobo redeunte, in præsentia Petri Lodovensis Episcopi & Artaldi Elenensis Episcopi & Poncii & Rotguerii Narbonensium Archidiaconorum &c.

Ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis.

ADRIANUS Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Berengario Archiepiscopo & dilectis filiis Archidiaconibus & universo clero Narbonensi salutem & apostolicam benedictionem. Quoniam apostolicæ sedis curam Deo, prout ipsi placuit, disponente suscepimus, quieti & paci universarum Ecclesiarum sollicita nos convenit attentione prospicere, & quæ pro earum tranquillitate acta viderimus auctoritate apostolica confirmare; ita ut quæ semel ad honorem Dei, decorem domus ejus, & salutem fidelium fuerint constituta, nulla diuturnitate temporis in oblivionem neglectumque deveniant, nullaque machinatione pravorum à sua valeant stabilitate moveri. Dilecta verò in Christo filia nostra nobilis mulier Ermengardis Narbonæ domina pravam quandam consuetudinem, quæ contra Deum & Ecclesiam vestram antiquitus inoleverat, divinæ legis amore accensa, frater Archiepiscope, dilectionis intuitu abolere desiderans, ad remissionem peccatorum suorum instituit ut te vel tuorum successorum quolibet obeunte nullus Princeps, nullus Castellanus, nulla omnino secularis persona episcopalia bona invadere, diminuere, aut perturbare præsumat, sed omnia futuro antisti inconcussa & integra conserventur. Ejus itaque nos pium comprobantes affectum, & renuntiationem ipsius ratam habentes, eam auctoritate apostolica confirmamus & firmam & illibatam perpetuis temporibus decernimus permanere. Archiepiscopo itaque, quicunque pro tempore fuerit, decedente, nec terræ Princeps, nec Castellanus aliquis, sive Miles, nec secularis aliqua laicave persona sub obtentu alicujus consuetudinis Narbonensis Ecclesiæ bona diripere vel direpta audeat retinere. Si quis autem attentare præsumpserit, & infra quadraginta dies præsumptionem suam satisfactione congrua non correxerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus incurrat, & tanquam sacrilegus fidelium communione privatum & vinculo se noverit excommunicationis adstrictum, & à nemine sine licentia Romani Pontificis aut Legati ex ejus latere destinati possit absolvi. Data Laterani V. Idus Decembris.

ATTAMEN pessima illa consuetudo non adeo abolita fuit in Gallia Narbonensi, tametsi illic sub pœna sacrilegii probibita fuerit à Callisto secundo & Hadriano quarto summis Pontificibus, ut non & Gregorii noni ævo perseveraverit. Extant enim in archivo Archiepiscopi Narbonensis literæ illius Pontificis ad Archiepiscopum Narbonensem & ad Episcopos Magalonensem & Helenensem, quibus acerbè exagitat morem illum, & invasoribus bonorum episcopalium pœnam excommunicationis intentat. Paritum est fortassis præcepto Gregorii. Sed dein alio titulo hunc morem retinere conati sunt laïci, prætextu videlicet conservationis bonorum Ecclesiæ donec successor Episcopus fuerit ordinatus; ut constat ex epistola Innocentii quarti ad Archiepiscopum Narbonensem & Episcopum Helenensem, quæ extat in eodem archivo, & ex epistola Clementis quarti ad Episcopum Biterrensem, quam descripsimus olim ex archivo Ecclesiæ Tolosanæ. Epistolas illas heic subjicere, visum est, cùm spectent ad materiam regalium, de qua agitur in hoc libro.

GREGORIUS Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopo Narbonensi & Magalonensi & Elenensi Episcopis salutem & apostolicam benedictionem. Ad audientiam nostram fama referente pervenit quòd Senescalli & Ballivi carissimi in Christo filii nostri illustris Regis Franciæ in Narbonensi provincia constituti, decedentibus Ecclesiarum Prælatis in eadem provincia, castra, villas, & alia bona Ecclesiarum vacantium contra juris debitum usurpare ac id de novo in Ecclesiarum juribus attentare præsumunt quod nullo tempore à prædecessoribus ipsius Regis vel aliis occasione regalium vel alia extitit attentatum. Unde ipsis nostris dedimus literis in mandatis ut à prædictorum excessuum præsumptione omnino desistant. Ideoque fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus quatinus si dicti Senescalli & Ballivi mandatum nostrum neglexerint adimplere, vos eos ab hujusmodi præsumptione cessare monitione præmissa per censuram ecclesiasticam appellatione remota cogatis. Proviso ne in terram dicti Regis excommunicationis vel interdicti sententiam proferatis, nisi super hoc à nobis mandatum receperitis speciale. Quod si non omnes iis exequendis potueritis interesse, duo vestrum ea nihilominus exequantur. Datum Laterani XVI. Kal. Aprilis, pontificatus nostri anno undecimo.

INNOCENTIUS Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopo Narbonensi & Episcopo Elnensi salutem & apostolicam benedictionem. Ad aures nostras Ecclesiæ Gallicanæ querela perferente pervenit quod nonnulli regni Francorum Barones, Ballivi, Præpositi, ac eorum & aliorum nobilium ejusdem regni officiales eandem Ecclesiam contra libertatem ipsius graviter comprimentes, aliquando per se, aliquando ad mandatum dominorum seu majorum suorum, & interdum motu proprio, res & bona Ecclesiarum, hominum earundem, & ecclesiasticarum personarum capiant, & interdum capi faciunt per eos qui suas contra ipsas Ecclesias vel personas exercent actiones, ut per adversarios graviùs infestentur, & capta, ut sic ab ipsis aliquid extorqueant, detinent pro suæ arbitrio voluntatis. Eorum autem aliqui jus talia faciendi sibi ex eo vendicare nituntur quòd cùm Ecclesiæ vel personæ ecclesiasticæ sub eorum custodia sive advocatione consistant, ex frequenti exercitio hujusmodi captionis se fore in possessione jurisdictionis hujusmodi exercendæ per ipsos in Ecclesias vel personas ecclesiasticas, homines & res ipsarum, licèt peccandi diuturnitas non jus eis sed damnationem afferat, & in subversionem privilegii ordinis clericorum talis actus frequentia in consuetudinem convalescere nequeat, asseverant. Habebat insuper Ecclesiæ præfatæ querela quòd vacantibus interdum Ecclesiis seu monasteriis regni prædicti, si super provisione ipsorum duratura discordia oriatur, iidem Barones & alii Barones prætextu guardiæ seu advocationis ad bonorum temporalium eorundem custodiam dissipatores & consumptores deputant, non custodes, in enormem Ecclesiarum & monasteriorum sæpius læsionem. Feruntur etiam quidam esse Ballivi, Præpositi, & officiales eorum, qui multò carius solito sua emunt officia, spem damnabilis lucri ponentes in servitiis seu exactionibus quæ ab Ecclesiis, hominibus earum, & personis ecclesiasticis extorquent quodammodo violenter, dum ratione guardiæ seu advocationis hujusmodi eorum nomine à quibus hujusmodi emunt officia ecclesiastica bona capiunt vel capi mandant aliquando eo tempore, agriculturæ videlicet, messium, ac vindemiarum, quo eisdem majora damna noscuntur, etsi vexationem suam ab ipsis redimant, imminere. Super quibus præfata Ecclesia apostolicum petiit remedium adhiberi. Quocirca fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus quatinus præfatos Barones, Ballivos, Præpositos, officiales, & alios Narbonensis provinciæ, quoties opus fuerit, ut ab hujusmodi Ecclesiarum & ecclesiasticarum personarum gravaminibus conquiescant attentè monere ac efficaciter inducere studeatis: & si ad monita fuerint pertinaces, ipsos super iis per excommunicationem in personas & interdictum in terras eorum, appellatione remota, veritate per vos vel per alios cognita, compescatis. Non obstante si eisdem à sede apostolica sit indultum quòd excommunicari nequeant vel eorum terræ ecclesiastico subjici interdicto absque speciali sedis ejusdem mandato plenam vel expressam seu de verbo ad verbum facientem de indulto hujusmodi mentionem, sive constitutione de duabus dietis edita in Concilio generali, aut statuto Concilii Lugdunensis de aliquibus per generalem clausulam *Quidam alii* ultra tres vel

Concil. Lugdun. sub Innoc. 4. t. 1.

quattor auctoritate literarum nostrarum in judicium noo trahendis. Nam cùm privilegia mereantur amittere abusores eisdem, ecclesiasticæ immunitatis eversoribus, quò minùs disciplinalis disciplinæ meritos patiantur aculeos, nulla volumus privilegia vel indulgentias seu constitotionis beneficia soffragari. Quòd si non ambo iis exequendis potueritis vel nolueritis interesse, alter vestrom, non expectato reliquo, ea nihilominus exequatur. Datum Perusii VIII. Kal. Augosti, pontificatus nostri anno decimo.

Clemens Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Episcopo Bitterrensi salutem & apostolicam benedictionem. Significavit nobis venerabilis frater noster Episcopus Tolosanensis quòd cùm fama volante in illis partibus mendaciter diceretur quòd ipse viam fuerat universæ carnis ingressus, Vicarius in Tolosa dilecti filii nobilis viri Comitis Tolosæ, prætextu regalium quæ in bonis episcopatus Tolosanensis eidem Comiti indebitè vendicare contendit, domos, bona, & cameras episcopales temerario ausu intrare ac bona ipsius Episcopi ibidem inventa nequiter occupare præsumpsit, certis tandem custodibus ad præmissorum domorum, bonorum, & camerarum custodiam deputatis. Verùm cùm hujusmodi præsumptionis excessus adeo esset notorius quòd nulla posset tergiversatione celari, Officialis Tolosanensis in dictum Vicarium & omnes dantes ei super hoc auxilium & favorem, canonica monitione præmissa, excommunicationis sententiam exigente justitia promulgavit. Quare dictus Episcopus nobis humiliter supplicavit ut sententiam ipsam robur faceremus firmitatis debitum obtinere. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus quatenus sententiam ipsam, sicut rationabiliter est prolata, facias auctoritate nostra usque ad satisfactionem condignam appellatione remota inviolabiliter observari. Datum Viterbii XIII. Kalendas Novembris, pontificatus nostri anno tertio.

CAPUT XIX.

Synopsis.

I. Principibus dein permissus est usus fructus redituum Ecclesiæ vacantis. Inquiritur in causas hujus innovationis factæ adversùs canones. Profectum id ex collatione feudorum. Explicantur jura feudorum.

II. Primus omnium Clodoveus Rex jura regia contulit Ecclesiis. Beneficus quoque in Ecclesias fuit Rex Pippinus. Prudens Caroli magni consilium in distribuendis feudis in gratiam Episcoporum. Affluentia donationum orta est ex liberalitate Episcoporum; qui de antiquæ pœnitentiæ rigore pro modo liberalitatis remittebant in eorum gratiam qui liberales erant erga Ecclesias.

III. Jus illud Principibus quæsitum in bona ecclesiastica ob conditionem feudorum, auctum deinde fuit ob necessitatem assensus regii in electionibus Episcoporum. Quæ consuetudo introducta à Concilio quinto Aurelianensi, vires accepit ab edicto Clotarii secundi.

IV. Reges nostri in præceptis suis episcopalem dignitatem committebant electis.

V. Hincmarus rectè explicat quò referenda sit illa Principum concessio. Illam enim intellexit de assensu regio & de administratione facultatum Ecclesiæ quam Rex committebat electo.

VI. Concessio illa bonorum ecclesiasticorum & consensus electioni adhibitus explicantur vocabulis laudandi & investiendi in decreto Hadriani primi in synodo Romana facto. quod decretum esse suppositititium affirmant viri eruditissimi.

VII. Refellitur Baronius, qui existimavit leges Capitularium derogare huic concessioni & investituræ. Investituræ feudorum fiebant cum quadam solennitate, veluti per festucam, per ramos arborum, & alia similia. Concessio verò episcopatus fiebat per annulum & baculum.

VIII. Sanctus Romanus Rothomagensis Episcopus in pontificali sede institutus est post acceptum à Clodoveo secundo baculum pastoralem. Probabile est ita à sequentibus Regibus usurpatum. Id ipsum usurpabatur à Regibus Angliæ.

IX. Gregorius septimus ferre non potuit hunc investiturarum usum. Itaque eum prohibuit in variis Conciliis. Primus autem omnium, ut adnotat Vuillelmus Malmesburiensis, Episcopos excommunicavit, si investituram à laicis acciperent per baculum & annulum. Tum laicos etiam excommunicat si eam concedere præsumpserint.

X. Inquiritur in causas hujus prohibitionis.

XI. Spreta tamen hac prohibitione Principes retinuerunt usum investiturarum.

XII. Nam jussa illa Gregorii efficere non potuerunt ut Reges antiquæ majestatis privilegia aboleri sinerent. Ac præterea repugnabant Episcopi huic novitati. Probatur ex Vualtramo Episcopo Naumburgensi, illorum temporum scriptore.

XIII. Eam prohibitionem renovavit Urbanus secundus, laudabili tamen adhibito temperamento inter abruptam pervicaciam & deforme obsequium.

XIV. Explicatum temperamentum illud adductis verbis Ivonis Episcopi Carnotensis. Juvatur explicatio ex facto Paschalis secundi, qui Ludovici Francorum Regis præsidium imploravit adversùs Henricum quintum Imperatorem investituras acriter retinentem.

I. ITAQUE permissus est deinceps Principibus usus fructus redituum Ecclesiæ vacantis, contrà quàm priscæ regulæ statuerant, ut in capite superiori diximus. Si quis verò inquirat in causas tam magnæ immutationis, is reperiet eam esse profectam ex immutatione quæ facta est in conditione & qualitate bonorum ab Ecclesia possessorum. Quemadmodum enim in republica quoddam bonorum genus extat quod vulgò *feudum* vocant, incognitum Romano juri, ideoque novis constitutionibus & antiquarum legum dispositioni contrariis inductum, sic, cùm Ecclesiæ Regum beneficio donatæ fuissent bonis hujuscemodi, necessarium protsùs fuit ut illæ possiderent feuda iis conditionibus quas in prima feudorum origine invexit publica utilitas. Ergo personæ ecclesiasticæ quæ feuda possidebant, per consequentiam fiebant vassalli Regum, illisque præstare tenebantur homagium & juramentum fidelitatis itemque certum militum numerum juxta valorem feudorum. Præterea Regi tradere tenebantur arces & castra quoties id Regis utilitas postulabat. Unde sequitur necessariò Regem post obitum Episcopi, quòd eo casu feudum vacet, illud

ad se recipere posse ac retinere donec novus Episcopus investituram feudi receperit homagiumque ac juramentum fidelitatis præstiterit. Interim tamen Regi competit jus quoddam fruendi reditibus, dum custodia durat.

II. Primus omnium Clodoveus Rex jura regia Ecclesiis manu liberali concessit, ut constat ex testamento sancti Remigii apud Flodoardum. Cujus exemplum imitati sunt Reges primæ stirpis. Pippinus quoque, qui secundæ stirpis auctor fuit, eandem liberalitatem exercuit, exempli causa, data Narbonensi Ecclesiæ medietate comitatus Narbonensis, ut apud Catellum testatur Carolus Calvus. Beneficus quoque fuit in alias regni sui Ecclesias; quò constaret eum haud minùs curasse de augendis bonis Ecclesiarum regni quàm Romanæ, cui exarchatum Ravennæ contulerat. At Carolus magnus, ut observat Vuillelmus Malmesburiensis in libro quinto de gestis Regum Anglorum, præter causas pietatis, motus etiam fuit ad distribuenda liberali manu bona Ecclesiis ob utilitatem reipublicæ, existimans nimirum Episcopos sanctiùs observaturos fidem promissam, ac præterea, si res ita postularet, Principem adversùs rebelles adjuvaturos ope feudorum datorum & excommunicationum pondere. *Carolus magnus*, inquit Vuillelmus Malmesburiensis, *pro contundenda gentium illarum* (id est, Germanorum) *ferocia omnes penè terras Ecclesiis contulerat, consiliosissimè perpendens nolle sacri ordinis homines tam facilè quàm laicos fidelitatem domini rejicere, præterea si laici rebellarent, illos posse excommunicationis auctoritate & potentiæ severitate compescere.* Posteriores Reges decessorum exemplo illustria feuda contulerunt Ecclesiis & monasteriis. id quod Duces & Comites imitati sunt postquam feuda facta fuerunt hereditaria. Sed tum præcipuè ea liberalitas viguit quando Episcopi, in eorum gratiam qui liberales erant erga Ecclesias, de rigore antiquæ pœnitentiæ remittebant pro modo liberalitatis. Quem morem ante hos sexcentos annos invaluisse docet in quadam epistola Petrus Damiani Cardinalis. *Cum à pœnitentibus terram accipimus*, inquit, *juxta mensuram muneris eis de quantitate pœnitentiæ relaxamus: sicut scriptum est: Divitiæ hominis, redemptio ejus.*

Flodoard. l. 1. hist. Rem. c. 8.

* Vide Baronium ad an. 1059. §. 8. & seqq.

III. Jus illud Principibus quæsitum in bona ecclesiastica, ob conditionem feudorum, auctum deinde fuit ob adjunctionem & concursum auctoritatis quam Reges Francorum à prima statim eorum stirpe possederunt, assentiendi nimirum electioni Episcoporum à clero & populo factæ, ut dein ordinari possent à Metropolitano. Consuetudo hæc introducta anno DXLIX. canone decimo Concilii quinti Aurelianensis, vires postea accepit ex edicto Clotarii secundi in synodo Parisiensi deliberato anno sexcentesimo decimo quinto. Statuit enim Clotarius ut Episcopus recens electus à clero & populo, si condigna persona fuerit, à Metropolitano consecretur postquam ita Princeps jusserit. Ac tamen sibi reservat potestatem eligendi cum consilio Episcoporum & procerum Consilii regii eos ex ministris aut clericis palatinis quos ad episcopatum promovendos esse existimaverit. Sic enim explicanda est ultima illa clausula edicti: *si de palatio eligitur.* En ipsa verba: *si persona condigna fuerit, per ordinationem Principis ordinetur. Vel certè si de palatio eligitur, per meritum personæ & doctrinæ ordinetur.*

IV. Formulæ Marculphi, itemque antiquæ formulæ electionem Episcopalium quæ editæ sunt in tomo secundo Conciliorum Galliæ, continent verba quæ tum in usu erant quoad electiones & ordinationes Episcoporum, magnifica illa quidem pro jure Principum, sed quæ tandem gravissimos motus excitarunt in Ecclesia. Nam Rex in præcepto suo ait committere se dignitatem episcopalem ei qui electus est: *Cum consilio & voluntate Pontificum procerumque nostrorum, juxta voluntatem & consensum cleri & plebis ipsius civitatis, in supradicta urbe pontificalem in Dei nomine vobis commissimus dignitatem.* Tum clerus ac populus Principem orant ut eum qui electus est instituere dignetur in episcopatu. *Postulamus*, inquiunt, *instituere dignemini illustrem virum.*

V. At Hincmarus Remensis Archiepiscopus, cui disciplinæ canonicæ nota erant omnia, optimè admodum explicat quò referenda sit hæc Principis concessio. Nam si verba ejus paulò accuratiùs expendantur, manifestum erit regiam in hac materia auctoritatem ad duo quædam capita porrectam fuisse; quorum unum in eo versabatur ut Rex electioni consensum suum adhiberet eamque approbaret, aliud verò respiciebat facultates & patrimonia Ecclesiæ, quarum rerum administrationem Rex illi committebat. Hæc enim sunt verba Hincmari in epistola ad Ludovicum tertium Francorum Regem. *Episcopi talem eligant*, inquit, *qui & sanctæ Ecclesiæ utilis & regno proficuus & vobis fidelis ac devotus cooperator existat; & consentientibus clero & plebe, eum vobis adducant, ut secundum ministerium vestrum res & facultates Ecclesiæ, quas ad defendendum & tuendum vobis Dominus commendavit, sua dispositioni committatis; & cum consensu ac literis vestris eum ad Metropolitanum Episcopum & coepiscopos ipsius diœceseos, qui eum ordinare debent, transmittatis.* Ex quibus verbis mirificè probatur id quod paulò antè observabamus, nimirum quoddam jus novum in patrimonium ecclesiasticum Regibus quæsitum fuisse ob necessitatem assensus regii pro ordinatione Episcopi electi, & ob naturam bonorum quibus Ecclesia fruebatur.

Vide supra cap. 15. §. 1.

VI. Concessio illa bonorum ecclesiasticorum quam Rex faciebat & consensus electioni adhibitus explicantur vocabulis *laudandi* & *investiendi* in decreto Papæ Hadriani, quod in synodo Romana decretum est in gratiam Caroli magni. Decretum illud refertur à Gratiano cap. *Hadrianus.* dist. 63. ex historia ecclesiastica, id est, ex Sigeberto: cujus sensus hic est: *Ut nisi à Rege laudetur & investiatur Episcopus, à nemine consecretur.* Illustrissimus Cardinalis Baronius ac post eum Binius affirmant decretum illud suppositum fuisse à Sigeberto in gratiam Imperatoris Henrici, ut titulus legitimus videretur quæsitus ad propugnandum morem investiturarum, qui adversus summos Pontifices

Baron. an. 774. §. 11. & seqq. & an. 964. §. 2. & seq.

Vide supra c. 10. §. 3. & seqq.

tifices usurpatus fuerat ab Imperatoribus. Quoad decretum verò Papæ Leonis octavi, qui privilegii ab Hadriano concessi mentionem facit, illudque renovat in gratiam Ottonis primi Imperatoris, contendunt illud quoque esse suppositititium, ac præterea Leonem fuisse schismaticum. Transversos egit illos viros persuasio hæc, investituras non esse diversas ab electione, & jus illud esse quid extraordinarium. Attamen certissimum est Carolum magnum eo jure usum ante synodum illam Romanam. Unde sequitur nihil in eo decreto novum esse præter juris illius extensionem, nempe ut eo uti possit in regno Italiæ, quemadmodum antea faciebat in provinciis regni Francici. Tum illud quoque novum conceditur, quòd Carolo potestas tribuitur eligendi Pontificem Romanum.

Ex lib. 3 Capitul. ap. Gratian. c. Sacror. dist. 63.

VII. Constitutiones quæ extant in Capitulatibus Caroli, relatæ etiam in Decretum Gratiani, non derogant hujuscemodi concessionibus & investituris, ut visum est Cardinali Baronio: quoniam nihil aliud heic præcipitur quàm ut electione cleri & plebis personæ idoneæ promoveantur ad episcopatus. Verùm illud non impedit quin post electionem, & ante ordinationem, necessarius fuerit assensus regius, itemque concessio seu investitura.

Investituræ porrò illæ, quæ effectus erant assensus regii, & concessio episcopatus fiebant adhibitis quibusdam solennibus. Lex enim Salica, qua sola Rex utebatur, ceremonias quasdam introduxerat in quorumlibet fundorum traditione usurpandas; quæ in libris Capitularium vocantur *vestitura*, fiebantque *per festucam*, *per ramos arborum*, & alia similia. Quamobrem Reges nostri, quando episcopatum committebant electo, investituram illius ei dabant *per baculum & annulum*.

VIII. Hinc factum ut antiquus scriptor vitæ sancti Romani Episcopi Rothomagensis doceat eum circa annum DCXXIII. baculum pastoralem accepisse à Clodoveo secundo Rege, statimque in sede pontificali institutum fuisse. *Rex*, inquit, *convocatis tam Episcopis quàm Abbatibus, baculum illi contulit pastoralem. Inthronizatur ergo pontificali apice.* Par est existimare eadem solennia adhibita in investituris Regum qui post hunc regnarunt. Illud sanè certum est, Imperatores ante Gregorii septimi tempora eo jure usos fuisse & tradidisse investituras per annulum & baculum, idque ante consecrationem, non solùm in Germania, sed etiam in regno Italiæ & in Arelatensi, eoque jure in regnis suis usos esse Reges Franciæ & Angliæ. Quare Matthæus Parisius refert Regem Edwardum, qui ante Guillelmum Conquestorem vivebat, virgam episcopalem dedisse Ulstano Vigorniensi Episcopo. Ivo autem Carnotensis Episcopus de se scribit in epistola octava sibi vim quodam modo factam ut episcopatum acciperet, clericos ipsum Regi præsentasse, hunc verò sibi tradidisse pastoralem virgam. *Cùm clericorum primò ingenio*, inquit, *postea violentia, Regi fuissem præsentatus, & inde cum virga pastorali à Rege mihi intrusa ad Ecclesiam Carnotensem adductus.*

IX. At Gregorius VII. ferre non potuit hunc investiturarum usum, quòd is Episcopos Principibus nimiùm obnoxios esse cogeret, atque adeo minùs subjectos esse faceret apostolicæ sedi. Itaque illum deinceps prohibuit in variis Conciliis, arrepta occasione abusus Henrici quarti Imperatoris, quem fama erat investituras infamibus tantùm personis dare aut iis qui dato pretio illas emebant. Adnotat Vuillelmus Malmesburiensis primum omnium Gregorium VII. excommunicasse Episcopos electos, si à manu laica investituram Ecclesiarum acciperent per baculum & annulum. *Hic quod alii mussitaverant*, inquit, *palam extulit, excommunicans electos qui investituras Ecclesiarum de manu laici per anulum & baculum acciperent.*

Vuillelm. Malmesb. de gestis Reg. Anglor. in Vuillelmo 2.

Diserta porrò sunt Gregorii verba in synodo Romana habita anno millesimo septuagesimo octavo. *Quoniam* * *investituras Ecclesiarum*, inquit, *contra statuta sanctorum patrum à laicis personis in multis partibus cognovimus fieri, & ex eo perturbationes plurimas oriri, ex quibus religio Christiana conculcatur, decernimus ut nullus clericorum investituram episcopatus, abbatiæ, vel Ecclesiæ de manu Imperatoris vel Regis vel alicujus laicæ personæ viri vel feminæ suscipiat. Quod si præsumpserit, recognoscat investituram illam apostolica auctoritate irritam esse, & se usque ad condignam satisfactionem excommunicatum.* Hæc prohibitio non solùm adversùs Episcopos, sed etiam adversùs Reges, iterata est anno MLXXX. in Concilio Romano. Hæc sunt decreti verba: *Siquis Imperatorum, Regum, Ducum, Marchionum, Comitum, vel quilibet secularium potestatum investituram episcopatuum vel alicujus ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit, ejusdem sententiæ vinculo se obstrictum esse sciat.*

* Vetus codex MS. S. Albini Andegav. habet investituram.

X. Ratio autem una hujus prohibitionis hæc fuit, quoniam Principes contendebant episcopatum vi hujus investituræ dari electo, cùm tamen auctoritas episcopalis non pendeat à Regum gratia. Nam Gregorius ob eam causam, & ut odia universorum concitet adversùs investituras, eas multoties nominat *donum episcopatus*. Et haud dubiè formulæ harum concessionum iis verbis conceptæ erant, quemadmodum suprà adnotavi, ut viderentur Reges dare dignitatem episcopalem. Atque id eò magis probabile erat quòd illa investituræ solemnitas fieret per traditionem annuli & baculi. Baculus autem signum erat auctoritatis pastoralis, ut inquiunt patres Concilii octavi adversùs Photium in actione sexta: βακτηρία δὲ σημεῖον ἀξίας ποιμαντικῆς.

Altera prohibitionis Gregorianæ ratio petitur à statutis sanctorum patrum, ut apertè scribitur in ipso canone. Alludit autem ad canonem XXII. ejusdem Concilii octavi adversùs Photium sub Hadriano secundo celebrati. Quod colligitur ex epistola ejus ad Hugonem Diensem Episcopum Legatum suum; in qua ei præcipit ut synodum habeat apud urbem Lingonensem, in eoque conventu renovet prohibitiones factas Metropolitanis ne manus imponant iis qui donum episcopatus à laicis acceperint, sub pœna privationis suæ

dignitatis, poteſtatibus verò qui hæc deinceps uſurpabunt pœnam excommunicationis intentet, prout in Concilio octavo ſtatutum eſt. *Nullus Metropolitanorum*, inquit, *aut quivis Epiſcoporum alicui qui à laica perſona donum epiſcopatus ſuſceperit, ad conſecrandum illum manum audeat imponere, niſi dignitatis ſuæ honore officioque carere ipſe velit. Similiter etiam ut nulla poteſtas aut aliqua perſona de hujuſmodi honoris donatione vel acceptione ulterius ſe intromittere debeat. Quod ſi præſumpſerit, eadem ſententia & animadverſionis cenſura quam beatus Hadrianus Papa in octava ſynodo de hujuſmodi præſumptoribus ſtatuit ſe aſtrictum fore cognoſcat.* Canon porrò ſecundus itemque vigeſimus Concilii octavi, in verſione Anaſtaſii Bibliothecarii, ſanciunt juxta canones apoſtolicos *neminem laicorum Principum vel potentum ſemet inſerere electioni vel promotioni Patriarchæ vel Metropolitæ aut cujuſlibet Epiſcopi.* At Ivo Carnotenſis adnotavit canonem illum intelligendum eſſe de electionibus, non autem de conceſſionibus aut inveſtituris, ut oſtendam inferiùs §. XIV.

Gregor. 7. lib. 4. ep. 22.

XI. Nihilominus, ſpreta hac prohibitione, quæ adversùs jura regia tentabatur, non ſolùm Imperatores, ſed etiam Reges Francorum & Anglorum, uſum illum concedendarum inveſtiturarum retinuerunt. Quod probatur ex regeſto ejuſdem Gregorii Papæ; qui Legatis ſuis præcepit ut cognitionem cauſæ ſuſcipiant Epiſcopi Ambianenſis, quem aliquot Epiſcopi conſecraverant abſente Metropolitano, poſtquam à manu laica inveſtituram receperat. quæ manus laïca alia intelligi non poteſt præter Regem Francorum: *Et præſertim ſi idem Ambianenſis contra Romanæ ſynodi & apoſtolicæ ſedis decretum de manu laïci nefanda ambitione & temerario auſu inveſtituram ſuſcipere præſumpſit.*

XII. Nam juſſa illa Gregorii efficere non potuerunt ut Reges antiqua majeſtatis privilegia aboleri ſinerent; & Epiſcopis recti amantibus perſuaderi non poterat ut novitates illas prorsùs amplecterentur. Intelligebant enim Gregorium, prætextu cujuſdam ſolemnitatis & odioſæ explicationis; Regibus adimere velle auctoritatem ipſis legitimè quæſitam. Quo factum eſt ut ea tempeſtate Vvaltramus Epiſcopus Naumburgenſis tractatum de inveſtituris ſcripſerit: in quo concludit inveſtituram à Regibus concedi ratione bonorum temporalium ad Eccleſias pertinentium, & parum referre an à Principe fiat verbo, diplomate, aut baculo quem præ manibus habuerit; quoniam Epiſcopus in die conſecrationis ſuæ baculum & annulum ponit ſuper altare, unde illos dein recipit tanquam ab auctoritate beati Petri. Quapropter cùm baculus ille congruat aliquatenus rebus temporalibus & ſpiritualibus, congruum eſſe ait ut inveſtitura ante omnia concedatur à Rege, quòd ea ratione tuta futura ſint Epiſcopi bona adversùs vim tyrannorum & raptorum. *Nihil refert*, inquit Vvaltramus, *ſive verbo, ſive Præcepto, ſive baculo, ſive alia re quam in manu tenuerit inveſtiat aut inthronizet Rex & Imperator Epiſcopum. Quia die conſecrationis veniens anulum & baculum ponit ſuper altare, & in curam paſtoralem ſingula accipit à ſtola & auctoritate ſancti Petri. Sed congruum magis eſt quòd per baculum, qui eſt temporalis & ſpiritualis, præcedens inveſtitura per Regem in fundis & rebus Eccleſiæ contra tyrannos & raptores quieta & pacifica reddat omnia.*

Vide Eadmerum lib 4 hiſt. Novor. pag. 94. & lib. 5. pag. 132. 133.

XIII. Victor III. Gregorii ſucceſſor eam prohibitionem renovavit anno MLXXXVII. itemque Urbanus ſecundus in ſynodo Claromontana anno MXCV. can. XVI. *Interdictum eſt ne Reges vel alii Principes aliquam inveſtituram de eccleſiaſticis honoribus faciant.* Quoniam verò Concilium illud habitum fuit in Gallia, probabile eſt Gallos ſe primos omnium accommodaſſe ad voluntatem & deſiderium Urbani Papæ: qui cùm Regis Philippi rationes non eſſe ſpernendas intelgeret, temperamentum invenit quo regia auctoritas conſervaretur ac tamen prædeceſſorum ſuorum ſtatuta manerent. Illud addiſcemus ex epiſtola ſexageſima Ivonis Epiſcopi Carnotenſis, modò ea ſecundùm verum ejus ſenſum accipiatur.

Vide canonem integrum ſupra pag. 1035.

XIV. Scribens itaque Ivo ad Hugonem Archiepiſcopum Lugdunenſem ſedis apoſtolicæ Legatum, qui Epiſcopo cuidam recens electo exprobrat quòd à Rege accepiſſet inveſtituram epiſcopatus, hoc factum excuſare nititur hac ratione. Diſtinguit enim electionem Epiſcoporum à conceſſione epiſcopatuum quam Principes faciunt iis qui electi ſunt. Tum fatetur Concilium octavum prorsùs arcuiſſe Principes à jure electionis, ſed non prohibuiſſe quin illi conceſſionem epiſcopatuum facere poſſint iis qui fuerint electi. tantum autem abeſſe ut id ſedes apoſtolica vetuerit ut etiam ſummi Pontifices oraverint Reges noſtros epiſcopatus concedere electis. Addit intellexiſſe ſe eam ſolùm Urbano Papæ mentem fuiſſe in Concilio Claròmontano ut impediret ne Reges darent inveſtituram corporalem, id eſt, conceſſionem quæ fiebat per baculum & annulum, quòd ea fieri videretur in contemptum ſacrorum. Quamquam Ivo nihil heic incommodum eſſe arbitrabatur; quòd Reges non contenderent quicquam ſpirituale à ſe dari, ſive illa conceſſio manu fieret, ſive lingua, ſive virga; ſed ea tantùm mente id ab eis uſurpari ut conſtaret eos annuere votis eorum qui electionem peregerant, aut ut electis concederent bona quæ liberalitate Regum Eccleſiæ poſſidebant. Demum ait optandum eſſe ut aut ſuperſedeatur hac controverſia, aut mala hæc ſopiantur. Hæc ſunt ejus verba: *Cùm hoc nullam vim ſacramenti gerat in conſtituendo Epiſcopo, vel admiſſum vel omiſſum quid fidei, quid ſacræ religioni officiat ignoramus, cùm poſt canonicam electionem Reges ipſos apoſtolica auctoritate à conceſſione epiſcopatuum prohibitos minimè videamus.* Infrà: *Dominus quoque Papa Urbanus Reges tantum à corporali inveſtitura excludit, quantum intelleximus, non ab electione, in quantum ſunt caput populi, vel conceſſione: quamvis octava ſynodus ſolum prohibeat eos intereſſe electioni, non conceſſioni. Quæ conceſſio ſive fiat manu, ſive lingua, ſive virga, quid refert, cùm Reges nihil ſpirituale ſe dare intendant, ſed tantùm aut votis petentium annuere, aut villas eccleſiaſticas & alia bona*

exteriora, quæ de munificentia Regum obtinent Ecclesiæ, ipsis electis concedere. Utcunque se res habeat, apparet Ivonem, cùm Papæ Urbani prohibitiones sic interpretatur ut solemnitatem baculi & annuli vetitam esse pronuntiet, apparet inquam eum innuere Regem Franciæ Philippum eo temperamento adhibito paruisse decreto synodi Claromontanæ. Id ipsum colligi potest ex eo quòd Paschalis secundus in Galliam venit ut Ludovici Crassi Regis præsidium imploraret adversus Henricum quintum Imperatorem, qui usum investiturarum acriter retinebat. Nam hic agendi modus omnino intempestivus & absurdus fuisset, si Ludovicus quoque tum temporis in usum revocare solitus esset solemnitatem investiturarum quæ damnata erat à Papa Urbano, & de qua tum maximè disceptabatur inter Paschalem & Henricum. Sed præterea discimus ex epistola CCXXXVIII. ejusdem Ivonis schisma quod in regno Germaniæ vigebat ob investituras in Francico non fuisse. Sanè cùm usus solemnitatis hujuscemodi desierit, par est existimare cessatum ab ea fuisse in consequentiam synodi Claromontanæ. Vid. Hessonem scholastic. apud Tengnagelium pag. 329.

CAPUT XX.

Synopsis.

I. Investiturarum controversia recrudult sub Paschale secundo Papa & Henrico quinto Imperatore. Habitum ea de causa colloquium in urbe Catalaunensi; ubi jura imperii magnificè disseruit Archiepiscopus Treverensis, dicens Episcopum eligi non posse absque consensu Imperatoris, deinde verò regalia ab eo accipere debere.

II. Respondit Paschalis Ecclesiam fore serviliter subjectam Imperatori si Prælatum absque consilio ejus eligere non possit, mortem verò Jesu Christi irritam esse si Episcopus investiatur per baculum & annulum.

III. Cùm Henricus Italiam bello peteret, Paschalis præcepit ut Episcopi regalia Imperatori dimittant, ipse verò renuntiet juri investituræ & liberas esse sinat Episcoporum electiones.

IV. Tandem urgentibus Romanam urbem fatis, Paschalis in carcerem ab Henrico conjectus, privilegium investiturarum ei concedere adactus est. Ex verbis hujus privilegii colligitur quid juris antea competeret Principibus.

V. Privilegium illud vocatum est pravilegium in Concilio Lateranensi. Disputatum eo tempore an pertinacia illa propugnandarum investiturarum hæresis esset. Refertur sententia Ivonis Carnotensis, qui hæresim esse negat.

VI. Joannes Archiepiscopus Lugdunensis aiebat investituram exteriorem desinere posse in hæresim, si quis pertinaciter contendat eam à laïco concedi posse licitè.

VII. Goffridus Vindocinensis distinguit investituram per annulum & virgam ab ea quam laïci faciebant absque illa solemnitate. Investituram tamen à Principe dandam non esse nisi post electionem & consecrationem. Quod inventum est à Goffrido adversùs vetustam consuetudinem.

ADDITIO.] *Datur nova editio Concilii Lateranensis à Paschale secundo celebrati.*

I. INVESTITURARUM controversia isthæc duravit tota integra inter Paschalem secundum Urbani successorem & Henricum quintum Imperatorem. Antequam tamen res in apertum dissidium erumperet, colloquium Rege Francorum Ludovico præsente habitum est anno MCVII. in urbe Catalaunensi inter summum Pontificem & legatos Imperatoris. Treverensis Archiepiscopus disseruit jam indeà tempore Gregorii magni jus imperii circa electiones Episcoporum in eo versari ut antè quàm electio publicetur, secretò Imperator admoneatur quisnam electus sit, Imperatorem verò assensum suum adhibere si persona electa ei grata sit. Post quæ electio fit publicè à clero, & electus consecrarut. Post consecrationem autem redit ad Imperatorem pro regalibus, quibus ab eo donatur sive investitur per traditionem annuli & baculi. Imperator verò ab eo recipit homagium & juramentum fidelitatis. Quod omnino æquum esse ait hic Archiepiscopus. Neque enim debere electum alia tatione occupare civitates, castella, marchias, telonea, & cetera jura imperialia. Rem gestam narrat his verbis Sugerius in vita Ludovi Grossi: *Consecratum ad Dominum Imperatorem pro regalibus, ut anulo & virga investiatur, redire, fidelitatem & hominium facere. Nec mirum. Etenim civitates & castella, marchias, telonea, & quæque imperatoriæ dignitatis nullo modo aliter debet occupare.*

II. Papa verò respondit Ecclesiam, quæ pretioso sanguine Jesu Christi redempta, libera facta fuerat, ancillari deinceps non debere aut ad servitutem redigi. Ecclesiam porrò, si Prælatum eligere non possit absque consilio Imperatoris, Imperatori fore subjectam serviliter, ac mortem Jesu Christi irritam & inutilem esse si Episcopus investiatur per baculum & annulum. Cùm enim res illæ ad altaria pertineant, usurpationem hanc esse adversùs Deum. Demum Prælatos suo ordini & sacræ unctioni derogare si manus suas, quæ dominico corpori & sanguini attrectandis destinatæ sunt, sanguinolentis laïci manibus supponant, ut sponsionem ei faciant fidei. *Si Ecclesia*, inquit Paschalis Papa apud Sugerium, *eo inconsulto Prælatum eligere non possit, cassata Christi morte, ei serviliter subjacere, si virga & anulo investiatur, cùm ad altaria ejusmodi pertineant, contra Deum ipsum usurpare, si sacratas dominico corpori & sanguini manus laïci manibus gladio sanguinolentis obligando supponant, ordini suo & sacræ unctioni derogare.* Sugerius pag. 289. Vide infrà cap. 22. § 4.

III. Cùm itaque parum ad concordiam conglutinandam profuisset istud colloquium, Henricus Imperator Italiam bello petiit. Quo factum est ut Paschalis Papa ad pactionem venerit, quæ extat in Chronico Cassinensi

lib. IV. cap. XXXVII. & in epistola Paschalis ad Imperatorem, in qua præcipit ut Episcopi Henrico Imperatori successoribusque ejus remittant *regalia*, id est, ut ipse explicat, civitates, ducatus, marchionatus, monetas, dominationes, & reliqua feuda ad imperii servitium pertinentia, neve illa deinceps occupent absque consensu Imperatoris. Sed vicissim, his ita constitutis, dimitti ab Imperatore mandat jus investiturarum Episcoporum, & ut Ecclesias ille liberas esse permittat cum oblationibus earumque patrimoniis, quæ non pertinent ad regnum. Hæc sunt verba Paschalis in epistola XXII. ad Henricum data : *In vestri regni partibus Episcopi vel Abbates adeo curis secularibus occupantur ut comitatum assiduè frequentare & militiam exercere cogantur.* Infrà : *Ministri verò altaris ministri curiæ facti sunt : quia civitates, ducatus, marchionatus, monetas,* * *turres, & cetera ad regni servitium pertinentia à Regibus acceperunt. Unde etiam mos Ecclesiæ intolerabilis inolevit ut electi Episcopi nullo modo consecrationem acciperent nisi priùs per manum regiam investirentur.* Infrà : *Tibi itaque, fili carissime, & regno regalia illa dimittenda præcipimus quæ ad regnum manifestè pertinebant tempore Caroli, Ludovici, Ottonis, & ceterorum prædecessorum tuorum. Interdicimus etiam ne qui Episcoporum vel Abbatum eadem regalia invadant, id est, civitates, ducatus, marchias, comitatus, monetas, telonium, mercatum, advocatias, jura centurionum, &* * *turres quæ regni erant, cum pertinentiis suis,* * *militiam & castra : & ne se deinceps, nisi per gratiam Regis, de ipsis regalibus intromittant. Sed nec posteris nostris liceat, qui post nos in apostolica sede successuri sunt, aut te aut regnum super hoc inquietare negotio.*

* Leg. curtes, ex Chronico Cassinensi.

* Leg. curtes.
* Leg. militaria castra, ex Chron. Cassin.

IV. Postquam autem Romam perventum fuit, Henricus pacta & sacramenta sua violans, Paschalem Papam ac nonnullos Episcopos & Cardinales in carcerem conjecit, & ab eo extorsit privilegium investiturarum. Magni portò momenti illud est, quòd ex eo colligatur vetusta illa consuetudo cui tantopere contradicebant summi Pontifices. Extat autem apud Florentium Vigorniensem ad annum MCXI. & apud Vvillelmum Malmeburiensem in libro quinto de gestis Regum Anglorum. *Illam igitur dignitatis prærogativam*, inquit Paschalis Papa in eo privilegio, *quam prædecessores nostri vestris prædecessoribus catholicis Imperatoribus concesserunt, nos quoque dilectioni tuæ concedimus & præsentis privilegii pagina confirmamus, ut regni tui Episcopis, liberè præter violentiam & simoniam electis, investituram virgæ & annuli conferas. Post investitionem verò canonicè consecrationem accipiant ab Episcopo ad quem pertinuerit. Si quis autem à clero & à populo præter tuum assensum electus fuerit, nisi à te investiatur, à nemine consecretur. Sanè Episcopi & Archiepiscopi libertatem habeant à te investitos Episcopos & Abbates canonicè consecrandi. Prædecessores enim vestri Ecclesias regni sui tantis regalium suorum beneficiis ampliarunt ut regnum ipsum Episcoporum maximè & Abbatum præsidiis oporteat communiri, & populares dissensiones, quæ in electionibus contingunt, regali oporteat majestate compesci.*

V. Privilegium illud vocatum est pravilegium & revocatum in synodo Romana quam anno sequenti MCXII. Paschalis Papa convocavit. Disputatum autem est ea tempestate an pertinacia illa propugnandarum investiturarum hæresis esset, ut Romæ ferebatur. Ivo sententiam suam apertè explicat ad Joannem Archiepiscopum Lugdunensem scribens. Contendit autem investituram dici non posse hæresim, cùm ad fidei materiam nullatenus pertineat, & cùm in sola ejus manuali actione versetur qui dat & ejus qui accipit. Si tamen aliquis laïcus reperiretur adeo stolidus & vecors ut sibi persuadeat se, cùm baculum tradit, conferre aliquod sacramentum aut effectum sacramenti cujuspiam ecclesiastici, habendum eum pro hæretico, non quidem ratione investituræ manualis, sed ob diabolicam illius præsumptionem. Addit verò investituram illam manualem à laïcis factam, si res ad vivum & accuratè excutiantur, invasionem esse juris alieni & sacrilegam præsumptionem, quam oporteat omnino rescindere pro libertate & honestate Ecclesiæ, siquidem id fieri possit absque detrimento pacis. Demum concludit tollendam esse investituram, ubi id obtineri poterit absque schismate, sed illic supersedendum esse remediis ubi certum esse cognoscitur periculum schismatis. Quo loco observandum est Ivonem, tametsi nihil hæreticum esse scribat in investitura quæ fit per traditionem baculi, præsumptionem tamen heic esse & quoddam sacrilegii genus existimare, licèt in epistola sexagesima hunc usum scripserit esse indifferentem. Sed jam se aliquo modo accommodare volebat ad anathemata quæ dicta recenter fuerant in hac materia.

VI. At Joannes Lugdunensis Archiepiscopus Ivoni respondens fatetur quidem investituram exteriorem à laïco factam non esse propriè hæresim ; sed tamen contendit in hæresim desinere, si quis pertinaciter contendat eam fieri licitè posse. Cui scriptioni non omnino assentitur Ivo : qui illud tantùm fatetur, eorum opinionem schismati accensendam esse qui propugnant investituras. *Eorum sententiam* (inquit Ivo in epistola CCXXXIII.) *qui investituras laïcorum defendere volunt schismaticam judico.*

Epist. Joannis Archiep. Lugdun. ad Daimbert. Senon. inter epist. Ivonis num. 237.

VII. Goffridus Abbas Vindocinensis illorum temporum scriptor, quem vir clarissimus Sirmondus editionis honore donavit, scribens ad Callistum secundum Papam, ad quem cum sede transierant prædecessorum animi, hanc investiturarum materiam tractat habita ratione illorum temporum ; ac viam quandam aperit oportunam sedandæ huic controversiæ, quæ Ecclesiam turbaverat per quinquaginta annos, & occasionem dederat introducendi in Ecclesiam Pseudopontifices itemque Imperatores excommunicatos. Distinguit enim investituram quæ per annulum & virgam fiebat ab ea quam laïci faciebant absque illa solemnitate. Quoad primum investituræ genus, ait virgam & annulum esse velut quoddam sacramentum in Ecclesia, non secus ac salem & aquam, oleum & chrisma,

nonnullasque alias res sine quibus peragi non possunt consecrationes hominum aut Ecclesiarum, atque adeo inconcessum aliquid tentari adversùs auctoritatem Jesu Christi quoties laïci Prælatis tribuunt investituram per baculum & annulum, quòd eos à nemine alio recipere debeant quàm à consecratore suo. Quoniam tamen Ecclesia liberalitate Principum locupletata fuerat multis possessionibus, videri prorsùs locum non esse traducendi investituram regiam quæ fit propter res spirituales. Sed eam tamen cautionem adhibet ut investituram dari à Principe nolit nisi post electionem & consecrationem. Tum verò ait non referre quonam id signo fiat. Hæc sunt ejus verba in opusculo ad Callistum Papam cap. III. & IV. *Investituram per virgam & anulum accipere, nisi à suo consecratore, manifestum est esse damnosum: quia nulli laico licet illa Ecclesia sacramenta dare, sicut ei non licet Episcopum consecrare.* Infrà: *Alia est utique investitura quæ Episcopum perficit, alia quæ Episcopum pascit. Illa ex divino jure habetur, ista ex jure humano. Subtrahe jus divinum, spiritualiter Episcopus non creatur. Subtrahe jus humanum, possessiones amittit quibus ipse corporaliter sustentatur. Non enim possessiones haberet Ecclesia nisi sibi à Regibus donarentur & ab ipsis, non quidem divinis sacramentis, sed possessionibus terrenis investirentur.* Infrà: *Possunt itaque Reges sine offensione post electionem canonicam & consecrationem, per investituram regalem in ecclesiasticis possessionibus concessionem, auxilium, & defensionem Episcopo dare. Quod quolibet signo factum extiterit, Regi vel Pontifici seu catholicæ fidei non nocebit.*

Modificationem porrò Ivoni incognitam & vetustæ consuetudini contrariam adfert Goffridus, nimirum non debere Episcopum accipere investituram à Rege nisi post consecrationem, cùm tamen olim consecrari non posset donec approbatus & investitus fuisset à Rege.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

ADNOTATAM est in paragrapho quinto hujus capitis privilegium quod Henricus quintus Imperator extorsit anno MCXI. à Paschale secundo Papa vocatum fuisse anno sequenti pravilegium in Concilio Romano. Certum id quidem. Id enim prorsùs habetur in editis Concilii hujusce actis. Verùm cùm illa sint depravatissima, præsertim in subscriptionibus, ac res tanti momenti sit ut non uno loco referri debeat, facturum me operæ pretium existimavi si heic bona fide exscriberem eadem acta ex pervetusto codice MS. sancti Albini Andegavensis, unde à me descripta sunt anno MDCLXI. mense Septembri. Sunt enim emendatissima. Sic ergo habent.

CONCILIUM LATERANENSE
HABITUM ANNO MCXII.
ACTIO CONCILII CONTRA HÆRESIM DE INVESTITURA.

ANNO ab incarnatione MCXII. Indictione V. anno pontificatus Domini Papæ Paschalis secundi XIII. mense Martio, XV. * Idus Aprilis, celebratum est Concilium Romæ, Laterani, in Basilica Constantiniana. In qua cùm Dominus Papa Paschalis resedisset cum Archiepiscopis & Episcopis & Cardinalibus & Abbatibus & varia multitudine clericorum & laïcorum, ultima die Concilii facta coram omnibus professione catholicæ fidei, ne quis de fide ipsius dubitaret, dixit. AMPLECTOR omnem divinam scripturam, scilicet veteris & novi testamenti, legem à Moïse scriptam & à sanctis Prophetis. Amplector quatuor evangelia, septem canonicas epistolas, epistolas gloriosi Doctoris beati Pauli Apostoli, sanctos canones Apostolorum, quatuor universalia Concilia sicut quatuor evangelia, Nicænum, Ephesinum, Constantinopolitanum, Chalcedonense, & Antiochenum Concilium, & decreta sanctorum patrum Romanorum Pontificum, & præcipuè decreta Domini mei Papæ Gregorii septimi & beatæ memoriæ Papæ Urbani. Quæ ipsi laudaverunt laudo, quæ ipsi tenuerunt teneo, quæ confirmaverunt confirmo, quæ damnaverunt damno, quæ repulerunt repello, quæ interdixerant interdico, quæ prohibuerant prohibeo in omnibus & per omnia, & in iis semper perseverabo.

* Leg. Kal.

Vide suprà lib. 5. cap. 61. §. 12.

Quibus expletis, surrexit pro omnibus Girardus Engolismensis Episcopus Legatus in Aquitania, & communi assensu Domini Papæ Paschalis totiusque Concilii coram omnibus legit hanc scripturam.

Privilegium illud, quod non est privilegium, sed verè debet dici pravilegium, pro liberatione captivorum & Ecclesiæ à Domino Paschale Papa per violentiam Regis Henrici extortum nos omnes in hoc sancto Concilio cum Domino Papa congregati canonica censura & ecclesiastica auctoritate judicio sancti spiritus damnamus & irritum esse judicamus atque omnino cassamus, & ne quid auctoritatis & efficacitatis habeat penitùs excommunicamus. Et hoc ideo damnatum est quòd in eo privilegio continetur quòd electus canonicè à clero & populo à nemine consecretur nisi priùs à Rege investiatur. quod est contra spiritum sanctum & canonicam institutionem.

Perlecta verò hac charta, acclamatum est ab universo Concilio: Amen, Amen. Fiat, Fiat.

Archiepiscopi qui cum suis suffraganeis interfuerant hi sunt. Johannes Patriarcha Veneticus, Senn ca Capuanus, Landulphus Beneventanus, Amalphitanus, Regitanus, Idruntinus, Brundusinus, Capsanus, Girontinus; & Græci, Rossanus, & Archiepiscopus sanctæ Severinæ. Episcopi verò, Cencius Sabinensis, Petrus Portuensis, Leo Ostiensis, Cono Prænestinus, Girardus Engolismensis, Galo Leonensis Legatus pro Bituricensi & Viennensi Archiepiscopis, Rogerius Vulturnensis, Gaufridus Senensis, Rollandus Populoniensis, Gregorius Terracinensis, Guillelmus Trojanus, Guillelmus Siracusanus Legatus pro omnibus Siculis, & alii ferè centum Episcopi. Bruno Signinus & Johannes Tusculanus Episcopi, cùm essent illa die Romæ, Concilio non interfuerunt; qui postea, lecta damnatione privilegii, consenserunt & laudaverunt. Cardinales verò, Bonifacius tituli sancti Marci, Robertus tituli sancti Eusebii, Romanus tituli sanctæ Priscæ, Gregorius tituli sanctorum Apostolorum, Benedictus tituli sancti Petri ad vincula, Anastasius tituli sancti Clementis, Boso tituli sancti * Mauricii in Damaso, Johannes tituli sanctæ Cæciliæ, * Divizo tituli sancti

* Leg. Laurentii.
* Leg. Teuzo.

Martini, Theobaldus tituli sanctorum Johannis & Pauli, Gregorius tituli sancti Grisogoni, Rainerius tituli sanctorum Petri & Marcellini, Vitalis tituli sanctæ * Albinæ. Petrus verò tituli sancti Xisti & Albericus tituli sanctæ Sabinæ, cùm essent Romæ illo die, Concilio non interfuerunt. Postea, lecta damnatione nefandi privilegii, consenserunt & laudaverunt. Diaconi verò, Abbas Sublacensis, Johannes Gaietanus, Abbas sancti Andreæ, Leo sanctæ Crucis, Gregorius, Aldo, Theobaldus, Roscemannus, hi omnes in damnatione prædicti privilegii consenserunt cum Abbatibus & innumera multitudine tam clericorum quàm laïcorum.

* Leg. Balbinæ.

Hæc charta dictata est à Girardo Engolismensi, Leone Ostiensi, Gregorio Terracinensi, Galone Leonensi Episcopis, à Roberto Cardinale tituli sancti Eusebii, Gregorio tituli sanctorum Apostolorum, communi aliorum consilio.

CAPUT XXI.

Synopsis.

I. Investiturarum materia retractata est in Concilio Remensi, cui præsedit Callistus secundus. Proposita tum Henrico Imperatori conditiones satis æqua; quarum plerasque recepit. Sed cùm investituram rerum ecclesiasticarum dimittere nollet, excommunicatus fuit.

II. Ei excommunicationi consensit Ludovicus Francorum Rex, qui Concilio intererat. Unde sequitur eum, dimissa bonorum ecclesiasticorum investitura, solam feudorum investituram retinuisse.

III. Ea controversia finita est anno MCXXII. *in Concilio Lateranensi: in quo statutum est ut Episcopi regalium investituram accipiant per sceptrum, non autem per baculum & annulum. Expenduntur verba Callisti.*

IV. Rescripto tamen Callisti abolitum est jus homagii & juramenti fidelitatis quod Episcopi præstare tenebantur. quod antea quoque vetitum à Gregorio septimo & Urbano secundo. Cur ita visum Pontificibus illis.

V. Verùm his prohibitionibus obsequuti non sunt Galli, neque Angli, neque etiam Germani. Quoad Galliam, probatur ex Ivone Carnotensi.

VI. Quoad Angliam verò, auctoritate Vuillelmi Malmesburiensis.

VII. Emicuit in hoc negotio pietas & reverentia Regum nostrorum erga apostolicam sedem. Dimiserunt enim solemnitatem homagii. Istud verò non exegerunt nisi ab iis Episcopis qui feuda possidebant. A ceteris verò nihil exactum præter juramentum fidelitatis.

VIII. Veteri constitutione inductum ut Episcopi juramentum fidelitatis præstent Regibus. Innocentius tertius in Concilio Lateranensi censuit æquum esse ut clerici qui bona temporalia possident, juramentum fidelitatis præstent Principibus.

IX. Callistus secundus investituras confirmavit, tametsi immutationem attulerit in solemnitate. Fridericus tertius regalium investituram per sceptrum dedit Episcopo Tullensi.

X. Gallia jam antè dimiserat solemnitatem investitura per annulum, & jus illud in feudis tantùm retinuerat.

XI. Ævo divi Bernardi investitura feudorum sive regalium in usu erat.

XII. Ex his quæ dicta sunt colligitur investituram regalium ac juramentum fidelitatis publica auctoritate convaluisse post diuturnas contentiones.

ADDITIO.] *Datur nova editio Conciliorum Remensis & Lateranensis sub Callisto secundo habitorum. Cujas fuerit Burdinus, qui adversùs Callistum sedit. Quid sit Hispanicum iter in canone decimo Concilii Lateranensis. Non est simplex peregrinatio religionis ergò, sed bellum sacrum adversùs Sarracenos. De parochialibus Ecclesiis quas monachi tenent.*

I. ANNO dein millesimo centesimò decimò nono Callistus secundus Papa, qui cum Imperatore Henrico cognatione conjunctus erat, Concilium Remense celebravit, cui interfuit Ludovicus VI. Francorum Rex. In eo examinata fuit controversia illa de investituris; ac dein decreta Concilii missa sunt ad Henricum, qui tribus quibusdam capitibus consensit, liberas nimirum futuras electiones Episcoporum & Abbatum, consecrationes peractum iri ab iis ad quos id jus spectat, deinceps verò nullam investituram factum iri per virgam & annulum. Verùm concoquere non potuit quartum caput quod proponebatur. Eo autem decernebatur, teste Rogerio de Hoveden, ut *investituram rerum Ecclesiarum nihil omnino sibi laicalis exigat persona.* Itaque ob repulsam illam excommunicatus fuit contra sententiam plurimorum.

II. Mirum videri potest Regem Francorum huic excommunicationi consensisse, qua ipse æquè involvebatur ac Imperator. Nam Reges nostri investituram quoque dabant, non quidem episcopatuum, neque cum solemnitate baculi & annuli, sed investituram rerum & possessionum ecclesiasticarum, ut ex Hincmaro & Ivone suprà docuimus. Ut ea difficultate nos expediamus, observandum est bona Ecclesiarum bifariam accipi. Quædam enim vocantur *regalia*, id est, feuda quæ Regi debent servitium velut à vassallo. Alia verò sunt latifundia & domania quæ Ecclesiæ data fuerunt. Olim autem Reges concessiones & investituras universi patrimonii ecclesiastici dabant. Sed in pactis inter Paschalem & Henricum initis antè quàm Paschalis in carcerem conjiceretur, reperta est nova distinctio, quæ potestatem imperatoriam coërcebat ad solam feudorum investituram quæ immediatè pertinerent ad imperium. Quoad alia verò bona, Ecclesiis conservabatur antiqua libertas, ut constat ex epistola XXII. ejusdem Paschalis: *Porrò Ecclesias cum oblationibus & hereditariis possessionibus, quæ ad regnum manifestè non pertinebant, liberas manere decrevimus.* Adhibenda ergo est distinctio illa propositioni Concilii Remensis. Unde concludendum est Regem Ludovicum sese accommodasse ad voluntatem Papæ Callisti, dimissa bonorum ecclesiasticorum investitura, solamque feudorum investituram retinuisse. Uno verbo, & quidem apertiùs, responderi potest discordiam illam fuisse inter Papam

& Imperatorem de investitura corporali disputantes, quæ jam abolita erat in Gallia à tempore Concilii Claromontani.

III. Magnus tandem dies ingenti illi controversiæ, quæ quinquaginta per annos imperium & sacerdotium inter se commiserat, impositus est in Concilio generali Lateranensi à Callisto secundo Papa celebrato anno MCXXII. cui interfuit Sugerius Abbas sancti Dionysii legatus Ludovici Regis Franciæ. Callistus enim, ex sententia Concilii, hunc modum ei rei adhibuit quo aliquatenus satisfactum est iis quorum intererat. Rescriptum ejus, quod refertur apud Abbatem Urspergensem & Vuillelmum Malmesburiensem, heic ante omnia describendum est. *Ego Callistus servus servorum Dei dilecto filio suo Henrico Dei gratia Romanorum Imperatori Augusto concedo electiones Episcoporum & Abbatum Teutonici regni, quæ ad regnum pertinent, in præsentia tua fieri absque simonia & aliqua violentia; ut si qua inter partes discordia emerserit, Metropolitani & provincialium consilio vel judicio saniori parti auxilium & assensum præbeas. Electus autem regalia per sceptrum à te recipiat, exceptis omnibus quæ ad Romanam Ecclesiam pertinere noscuntur, & quæ ex his jure tibi debet faciat. Ex aliis verò partibus imperii consecratus infra sex menses regalia per sceptrum à te recipiat.*

Ceterùm in hoc rescripto quatuor adnotanda sunt. Primùm enim discrimen ponit inter Episcopos Germaniæ & aliarum provinciarum imperii. Nam Germanos Episcopos præcipit recipere investituram, etiam ante consecrationem. Secus quoad alios; quos eà tantùm lege teneri edicit ut intra sex mensium spatium à die consecrationis investituram accipiant ab Imperatore. Secundò mutat solemnitatem investituræ; quam fieri per sceptrum jubet, non autem per baculum & annulum. Tertiò investituras coërcet ad sola feuda sive regalia. Demum Imperatori reservat, in consequentiam investituræ regalium, omnia jura & obsequia quæ ad eum pertinent quoad feuda ab Episcopis possessa.

IV. Sed magni momenti est ultima clausula. Nam ea comprehendit revocationem juris cujusdam quod ex investituratum controversia ortum erat, homagii nimirum & juramenti fidelitatis quod Episcopi præstare tenebantur. Nam satis visum non est Gregorio VII. quòd investiturarum usum prohibuisset; sed præterea vetuit ne clerici homagia Regibus præstarent. *Ut clericus à laico nunquam justificetur,* inquit, *nec pro terra nec pro aliis rebus quas ab illo teneat, nec sibi hominatum faciat; sed omnino quæ ab eo tenet sibi, antequàm ullam patiatur injuriam, dimittat.* Hanc prohibitionem in Concilio Claromontano renovavit Urbanus secundus his verbis: *Ne Episcopus vel sacerdos Regi vel alicui laico in manibus ligiam fidelitatem faciat.* Hujus autem prohibitionis decernendæ, quam in Concilio Romano idem Urbanus renovavit, quænam rationes fuerint aperit Rogerius Hovedenus. Ait enim Papam in ea synodo disseruisse execrabile prorsùs esse ut manus quæ eò honoris & dignitàtis pervenere ut ministerio suo Deum creent qui creavit universa, quæque eum offerunt Deo patri pro omnium hominum salute, quod ipsis quoque angelis non licet, indignum inquam prorsùs esse ut hæ manus ad eam seu socordiam seu ignaviam demittantur ut imperio subjiciantur earum manuum quas noctu & interdiu coinquinant obscœni contactus, rapinæ, & injusta effusio sanguinis humani. Eodem quoque argumento usus est Paschalis secundus in colloquio Catalaunensi legatos Henrici Imperatoris alloquens. Nam idem Papa, prædecessorum suorum statutis æmulatus, eandem prohibitionem renovaverat in Concilio Lateranensi. *Patrum nostrorum decreta,* inquit, *renovavimus, sancientes & interdicentes ne quisquam omnino clericus hominium laico faciat.* Idem sensisse videntur Episcopi provinciæ Remensis è synodo Carisiacensi anno DCCCLVIII. scribentes ad Ludovicum Regem Germaniæ, dum aiunt: *Nos Episcopi Domino consecrati, non sumus hujusmodi homines seculares ut in vassallatico debeamus nos cuilibet commendare.* Infrà: *Manus enim chrismate sacro peruncta, quæ de pane & vino aqua mixto per orationem & crucis signum conficit corpus & Christi sanguinis sacramentum, abominabile est quicquid ante ordinationem fecerit, ut post ordinationem episcopatus seculare tangat ullo modo sacramentum.*

Vide Eadmerum lib. 2. pag. 53. & Joannem Bromton. pag. 994.

Vide suprà cap. 20. §. 2.

Epistola Episcopor. ad Ludovicum cap. 15.

V. Verùm his prohibitionibus nequaquam obsequuti sunt Galli, neque Angli, neque etiam Germani. Nam Ivo Carnotensis scribens Paschali Papæ ait se secundùm Pontificis mandatum de restitutione Radulfi Remensis Archiepiscopi tractasse cum Rege & proceribus regni in curia sive Parlamento in Aurelianensi urbe habito, sed eam obtineri non potuisse nisi ea lege ut Radulfus Regi sacramentum *per manum* (id est homagium) præstaret more Remensium Archiepiscoporum prædecessorum ejus & ceterorum Episcoporum regni Francici. eam enim fuisse optimatum in eo negotio pervicaciam ut planè necessarium fuerit eorum obsequi studiis, tametsi jussa Pontificis omnino contraria forent: *quia ecclesiasticæ paci & fraternæ dilectioni sic expediebat*, ut in epistola CXC. ait idem Ivo. Orat autem Paschalem ut dispensatione utatur in hac causa, memineritque prudentiæ & pietatis suæ, cùm fas non sit debitam fortitudinem hoc loco exercere.

Vide lib. 4. cap. 11. §. 1.

VI. Non solùm autem in Gallia, sed etiam in Anglia, his Romanorum desideriis contradicebatur, ut colligitur ex Vuillelmo Malmesburiensi in libro primo gestorum pontificalium. Cùm enim acriter inter se contenderent Henricus secundus Rex Angliæ & Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, qui ob prohibitiones pontificias hominium præstare recusabat, missa est ad Paschalem legatio ad tollendam difficultatem. Sed cùm Papa editis ea de re constitutionibus pertinaciter adhæreret, ejusque auctoritate se Anselmus tueretur, Rex Henricus in hæc verba prorupit: *Quid ad me de literis Apostolici? Jura regni mei nolo amittere.* Unde factum ut Anselmus jussus sit *Regi hominium facere, vel absolutis morarum nexibus regno excedere.* Tandem Henri-

Vide Eadmer. lib. 3 hist. Novor. pag. 61. 70.

cus, jus ſuum retinendo, conſenſum Pontificis elicuit; ut in libro ſecundo eorundem geſtorum pontificalium teſtatur his verbis idem Vvillemus Malmeſburienſis: *Conceſſit ſiquidem Papa ut Rex homagia de electis acciperet, ſed nullum per anulum & baculum inveſtiret.*

Vide Eadmerum. pag. 65. 66. 73. 87. 91.

VII. Reges tamen Francorum videntur faciliùs flexiſſe, ut morem gererent deſtinatis Pontificum Romanorum, quoad homagia, non ſecùs ac obſequuti iiſdem fuerant quoad ſolemnitatem inveſtiturarum. Dimiſerunt enim ſolemnitatem homagii; quæ in eo verſabatur ut vaſſallus manus ſuas ſupponere teneretur manibus domini. Retinuerunt tamen homagium quoad Epiſcopos qui ſeuda poſſident, ſolo fidelitatis juramento ab iis exacto qui nulla ſeuda poſſidebant. Hinc orta eſt diſtinctio quæ extat in conſtitutione anni MCCCXXXII. in qua Epiſcopi qui juramentum fidelitatis & homagium debent diſtinguuntur ab iis qui juramentum tantùm fidelitatis debent. Quoniam verò ſolemnitas homagii ſublata eſt, utrumque hodie confunditur quoad Epiſcopos; qui nullum aliud juramentum præſtant quàm juramentum fidelitatis, tametſi ſeuda ad homagium quoque adſtringant. Rectè itaque Fridericus primus Imperator reſpondit Legatis Hadriani IV. ſummi Pontificis, qui tametſi conſentirent ut Epiſcopi Italiæ Friderico præſtarent juramentum fidelitatis, homagium tamen præſtari non debere contendebant: *Epiſcoporum Italiæ ego quidem non affecto hominium, ſi tamen eos de noſtris regalibus nil delectat habere. Qui ſi gratanter audierint à Romano Præſule Quid tibi & Regi, conſequenter quoque ab Imperatore non pigeat audire Quid tibi & poſſeſſioni?*

VIII. Ceterùm ex hoc loco colligitur juramento ſaltem fidelitatis conſenſiſſe Legatos. Sanè in Conciliis Toletanis quarto & decimo pronuntiatum fuerat ad illud Regi præſtandum æquè teneri Epiſcopos ac ceteros ſubditos. Uſurpabatur porrò id ab Epiſcopis Gallicanis; ut patet ex canone primo Concilii tertii Turonenſis habiti anno DCCCXIII. & ex ſynodo Aquiſgranenſi ſecunda habita anno DCCCXXXVI. cujus ea ſunt verba in canone duodecimo ſecundi capituli: *Si quiſquam Epiſcoporum ſacramentum fidelitatis illi* (id eſt, Ludovico) *promiſſum violaverit, & ejus contrariis malevola intentione quolibet modo ſe copulaverit, gradum proprium canonica atque ſynodali ſententia amittat.* Certè Epiſcopi apud Cariſiacum congregati, quorum epiſtolæ ſacta ſuprà mentio eſt, non negant præſtitum à ſe fuiſſe juramentum fidelitatis ante ordinationem; ſed recuſant ei Principi homagium poſt ordinationem præſtare qui legitimus eorum Rex non erat, ſed qui partem regni invadere meditabatur adversùs Carolum fratrem. Tandem Innocentius tertius in Concilio Lateranenſi æquum eſſe exiſtimavit ut clerici qui bona temporalia poſſident juramentum fidelitatis ei Principi præſtent à quo illa pendent; tametſi prohibeat ne ii juramentum illud præſtent qui nulla bona temporalia poſſident.

IX. Sed ut ad inveſtituras redeamus, eas Calliſtus ſecundus confirmavit; tametſi immutationem attulerit in ſolemnitate, quam fieri juſſit per ſceptrum. Ut non injuria ſcriptum ſit ab Ottone Friſingenſi lib. II. cap. V. & VI. epiſcopatus conferri per ſceptrum, regna per enſem, & provincias per vexillum. nam id obtinebat in imperio. Sanè Fridericus tertius regalium inveſtituram per ſceptrum dedit Epiſcopo Tullenſi; ut patet ex ejus reſcripto, quod extat apud Gallandium in tractatu de Franco-Allodio pag. 246. *Univerſa & ſingula regalia, necnon temporalia ſive feoda dictæ ſuæ Eccleſiæ Tullenſis, --- cum ſceptro regale & aliis ceremoniis in talibus fieri conſuetis conferimus, ac ipſum de eiſdem inveſtimus.* Eundem morem in uſum revocavit Carolus V. Imperator anno MDXXII.

X. At Gallia ſolemniratem inveſtituræ per annulum jam dimiſerat ante pactiones Papæ Calliſti; & jus illud inveſtituræ in feudis tantùm retinebat, quam poſt ordinationem concedebant Reges noſtri, data reſcripto licentia occupandi feuda ad Eccleſiam pertinentia, iiſque urendi. id quod Ivo in epiſtola ſexageſima vocat *inveſtire manu, nutu, lingua.* Eam ob cauſam Reges noſtri noluerunt uti ſolemnitate ſceptri; ſed ſuam tamen auctoritatem amplificaverunt, arrepta occaſione conſtitutionis Calliſti, ut adnotabitur inferiùs.

XI. Quare mirum non eſt ævo divi Bernardi, qui poſt Calliſtum floruit, inveſtituram feudorum ſive regalium in uſu fuiſſe. Hic enim loquens in epiſtola CLXIV. de quodam qui ad epiſcopatum electus erat ait: *Feſtinavit ad Regem, regalium inveſtituram accepit.* Quo loco per *regalia* intelligit feuda quæ liberalitate Principum ad Eccleſiam pervenerant; ut ipſemet alibi explicat his verbis: *Duplex eſt dominium Prælatorum. Habent enim claves Eccleſiæ, quibus claudunt, & nemo claudit. Habent & regalia: quia domini ſunt urbium, oppidorum. Nec ſolum epiſcopatus, ſed & conſulatus* (id eſt, comitatus) *habent. Ut meritò eis dicatur: Quid ultra debui facere, & non feci? Sed quod datum eſt illis in adjutorium, factum eſt illis in ſcandalum.* Eodem ſenſu accipiebatur vox regalium ab Archiepiſcopo Treverenſi in colloquio Catalaunenſi apud Sugerium, itemque à Paſchale ſecundo in privilegio quod Imperatori Henrico conceſſit, & in epiſtola ejuſdem XXII. in Concilio Lateranenſi dictata, tum etiam in reſcripto Calliſti, & in literis Friderici primi ad Hadrianum quartum, quarum ſuprà meminimus.

D. Bernardus in ferm. ad Paſtores in ſino.

XII. Ceterùm ex his quæ dicta ſunt colligere licet conceſſionem ſive inveſtituram regalium, itemque juramentum fidelitatis quod Epiſcopi præſtare tenentur poſt conſecrationem ſuam, publica auctoritate convaluiſſe poſt diuturnas contentiones, Reges verò noſtros earum rerum poſſeſſionem retinuiſſe, tametſi aliquid ex ſuo jure dimiſerint ut ſe ad ſtatuta Conciliorum accommodarent.

ADDITIO

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

OMNIS cura mea solet in hoc versari ut prosim, si quo modo possim, fovendis nostris studiis, & ut libros istos pro mea virili illustrem; additis nimirum, ubi occasio tulit, illustribus aliquot ecclesiasticæ antiquitatis monumentis. Jam enim antea in superioribus capitibus addita sunt nonnulla quæ nemini bene sano stomachum, ut ego quidem arbitror, movebunt; cùm nihil in eis contineatur quod egregium non sit, nobile, ac prorsùs scitu dignum. Neque huic capiti deerit par diligentia; quod illustrare placuit additis duobus præclaris monumentis, Conciliis inquam Remensi & Lateranensi sub Callisto secundo habitis, quarum in hoc capite facta mentio est, editis illis quidem, sed mendosè, quantum colligi potest ex hac nostra editione, si cui libeat eam conferre cum Biniana. Nam quoad Concilium Remense, editum illud fuit ex Rogerio Hovedeno, qui illud transcripsit in annales suos, potiùs sententiam canonum secutus quàm verba, tametsi ea quoque satis fideliter reddiderit. Extat autem ipsum Concilium, addito etiam in fronte breviario canonum, in pervetusto codice MS. bibliothecæ Seguierianæ, cujus ætas non admodum remota est ab ævo Callisti. De Concilio autem Lateranensi dicetur infrà in Notis ad illud nostris.

CONCILIUM REMENSE
HABITUM ANNO MCXIX.

Capitula constitutionum Remensis Concilii, cui præsedit Domnus Calixtus secundus, præsente Ludovico Rege Francorum.

I. De damnatione simoniacæ heresis.
II. Ne episcopatuum & abbatiarum investitura per manum laïcam fiat.
III. De invasoribus ecclesiasticarum possessionum.
IV. Ne quis Episcopus, Presbyter, aut clericus ecclesiasticas dignitates vel beneficia cuique hereditario jure dimittat, aut pro sacramentis Ecclesiæ vel sepultura pretium exigat.
V. Ne Presbyter, Diaconus, Subdiaconus concubinæ vel uxoris contubernium habeat.

I. QUÆ sanctorum patrum sanctionibus de pravitate simoniaca stabilita sunt nos quoque spiritus sancti judicio & auctoritate sedis apostolicæ confirmamus. Si quis ergo vendiderit aut emerit per se vel per aliquam summissam personam episcopatum, abbatiam, decanatum, archidiaconatum, presbyteratum, præposituram, præbendam, altaria, vel quælibet ecclesiastica beneficia, promotiones, ordinationes, consecrationes, Ecclesiarum dedicationes, clericalem tonsuram, sedes in choro, aut quælibet ecclesiastica officia, vendens & emens dignitatis & officii sui ac beneficii sui periculo subjaceat. Quòd nisi resipuerit, anathematis mucrone perfossus, ab Ecclesia Dei, quam læsit, modis omnibus abscindatur.

II. Episcopatuum & abbatiarum investituram per manum laïcam fieri penitùs prohibemus. Quicunque igitur laïcorum deinceps investire præsumpserit, anathematis ultioni subjaceat. Porrò qui investitus fuerit, honore quo investitus est absque recuperationis spe omnimodis careat.

III. Universas Ecclesiarum possessiones, quæ liberalitate Regum, largitione Principum, vel oblatione quorumlibet fidelium eis commissæ sunt, inconcussas in perpetuum & inviolatas permanere decernimus. Quòd si quis eas abstulerit, invaserit, aut potestate tyrannica detinuerit, juxta illud beati Symmachi capitulum anathemate perpetuo feriatur.

IV. Nullus Episcopus, nullus Presbyter, nullus omnino de clero ecclesiasticas dignitates vel beneficia cuilibet quasi hereditario jure derelinquat. Illud etiam adjicientes præcipimus, ut pro baptismatis, chrismatis, olei sacri, ac sepulturæ acceptione, infirmorum visitatione vel unctione, nullum omnino pretium exigatur.

V. Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus concubinarum & uxorum contubernia prorsùs interdicimus. Si qui autem hujusmodi reperti fuerint, ecclesiasticis officiis priventur. Sanè si nec sic immunditiam suam correxerint, communione careant Christiana.

CONCILIUM LATERANENSE
HABITUM ANNO MCXXII.

Ex veteri codice MS. monasterii Anianensis, quod nunc extat in bibliotheca Colbertina.

ANNO ab incarnatione Domini MCXXIII. indictione secunda, epacta XXII. concurrente VII. XV. Kalend. Aprilis, præsidente Domino Papa Calixto secundo, anno pontificatus sui quinto, celebrata est magna synodus Romæ diversarum provinciarum Archiepiscoporum, Episcoporum, & Abbatum quamplurimorum; ubi recitata sunt hæc capitula, & totius assensu Concilii confirmata.

I. Sanctorum patrum exempla sequentes, & officii nostri debita innovantes, ordinari quemquam per pecuniam in Ecclesia Dei vel promoveri auctoritate sedis apostolicæ modis omnibus prohibemus. Si quis verò in Ecclesia ordinationem vel promotionem taliter acquisierit, acquisita prorsùs careat dignitate.

II. A suis Episcopis excommunicatos ab aliis Episcopis, Abbatibus, & clericis in communionem recipi proculdubio prohibemus.

Vide Gratianum dist. 62. cap. 3. III. Nullus in Episcopum, nisi canonicè electus, consecretur. Quod si præsumptum fuerit, & consecratus & consecrator absque recuperationis spe deponatur.

IV. Nullus omnino Archidiaconus, aut Archipresbyter, sive Præpositus, vel Decanus animarum curam vel præbendas Ecclesiæ sine judicio vel consensu Episcopi alicui tribuat. Immo, sicut sanctis canonibus constitutum est, cura & rerum ecclesiasticarum dispensatio in Episcopi judicio & potestate permaneat. Si quis verò contra hoc facere aut potestatem quæ ad Episcopum pertinet sibi vendicare præsumpserit, ab Ecclesiæ liminibus arceatur.

V. Ordinationes quæ à Burdino hæresiarcha, postquam à Romana Ecclesia est damnatus, quæcunque etiam à pseudoëpiscopis per eum postea ordinatis factæ sunt, nos irritas esse judicamus.

VI. Nullus etiam in Præpositum, nullus in Archipresbyterum, nullus in Decanum, nisi Presbyter, vel Diaconus, nullus in Archidiaconum nisi Diaconus ordinetur.

VII. Presbyteris, Diaconibus, vel Subdiaconibus concubinarum & uxorum contubernia penitùs interdicimus, & aliarum mulierum cohabitationem præter quas synodus Nicæna propter solas necessitudinum causas habitare permisit, videlicet matrem, sororem, amitam, vel materteram, aut alias hujusmodi, de quibus nulla valeat justè suspicio oriri.

VIII. Præterea juxta beatissimi Stephani Papæ sanctionem statuimus ut laïci, quamvis religiosi sint, nullam tamen de ecclesiasticis rebus aliquid disponendi habeant facultatem; sed secundùm Apostolorum canones omnium negotiorum ecclesiasticorum curam Episcopus habeat, & ea velut Deo contemplante dispenset. Si quis ergo Principum aut aliorum vel laïcorum dispositionem vel donationem rerum sive possessionum ecclesiasticarum sibi vendicaverit, ut sacrilegus judicetur.

IX. Conjunctiones consanguineorum fieri prohibemus, quoniam eas & divinæ & sæculi prohibent leges. Leges enim divinæ hoc agentes & eos qui ex eis prodeunt, non solùm ejiciunt, sed maledictos appellant. Leges verò seculi infames tales eos vocant & ab hereditate repellunt. Nos itaque patres nostros sequentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus.

X. Eis qui Hierosolymam proficiscuntur, & ad Christianam gentem defendendam & tyrannidem infidelium debellandam efficaciter auxilium præbuerint, suorum peccatorum remissionem concedimus, & domos & familias atque omnia bona eorum in beati Petri & Romanæ Ecclesiæ protectione, sicut à Domino nostro Papa Urbano constitutum fuit, suscipimus. Quicunque ergo ea distrahere vel auferre, quamdiu in via illa morantur, præsumpserint, excommunicationis ultione plectantur. Eos autem qui vel pro Hierosolymitano vel Hispanico itinere cruces sibi in vestibus posuisse noscuntur & eas dimisisse, cruces iteratò assumere & viam ab instanti Pascha usque ad sequens proximum Pascha perficere apostolica auctoritate præcipimus. Alioquin extunc eos ab Ecclesiæ introitu sequestramus, & in omnibus terris eorum divina omnia officia, præter infantium baptisma & morientium pœnitentias, interdicimus.

XI. Sanctorum patrum canonibus consona sentientes, oblationes de sanctissimo & reverentissimo altari beati Petri & Salvatoris & sanctæ Mariæ rotundæ & sancti Nicolai Barensis, sancti Ægidii, aut de aliis omnium Ecclesiarum altaribus, sive crucibus, à laïcis auferri penitùs interdicimus, & sub anathematis districtione prohibemus.

XII. Ecclesias à laïcis incastellari aut in servitutem redigi auctoritate apostolica prohibemus.

XIII. Quicunque monetam falsam se sciente fecerit, aut studiosè expenderit, tanquam maledictus, & pauperum virorum oppressor, & civitatis turbator, à fidelium consortio separetur.

XIV. Si qui Romipetas, & peregrinos, seu mercatores & peregrinos Apostolorum limina & aliorum sanctorum oratoria visitantes capere, seu rebus quas ferunt spoliare, vel novis teloneorum seu pedagiorum exactionibus molestare tentaverint, donec satisfecerint, communione careant Christiana.

XV. Quicquid verò de pace & trevia Dei, vel de incendio, seu de publicis stratis, ab antecessoribus nostris Romanis Pontificibus constitutum est, nos sancti Spiritus auctoritate confirmamus.

XVI. Sanctorum etiam patrum vestigiis inhærentes generali decreto sancimus ut monachi propriis Episcopis cum omni humilitate subjecti existant, & eis uti magistris & Ecclesiæ Dei pastoribus debitam obedientiam & devotam in omnibus subjectionem exhibeant. Publicas Missarum solemnitates nusquam celebrent. A publicis etiam infirmorum visitationibus, inunctionibus, seu etiam pœnitentiis, quod ad illorum nullatenus officium pertinet, sese omnino abstineant. In Ecclesiis verò quibus ministrare noscuntur Presbyteros nonnisi per manum sui Episcopi habeant, qui ei de suscepta animarum cura respondeant.

XVII. Ad hæc sanctæ Romanæ Ecclesiæ possessiones quietas servare per Dei gratiam cupientes præcipimus & sub districtione anathematis interdicimus ne aliqua militaris persona Beneventinam beati Petri civitatem præsumat invadere aut violenter retinere. Si quis aliter præsumpserit, anathematis vinculo teneatur.

NOTÆ

STEPHANI BALUZII.

CONCILIUM istud Lateranense à Callisto secundo habitum, quamquam alii jam vulgavere, hic tamen edere visum est, cùm & alius sit canonum ordo quàm in editis, & nonnulla contineat in superioribus editionibus prætermissa, & ejus quidem momenti ut vel ob hoc ipsum procurari debuerit nova hæc editio. Hi verò canones quos nunc damus descripti sunt ex pervetusto codice MS. monasterii Anianensis in prima Narbonensi.

CAN. I.] Descriptus est ad verbum hic canon ex Concilio Tolosano quod idem Callistus in cathedrali Ecclesia sancti Stephani celebravit anno MCXIX. cujus canones suprà editi sunt ex eodem codice Anianensi.

CAN. V.] Cujas fuerit Burdinus dubitatum video etiam ab antiquis auctoribus. Quidam enim veterum memoriæ prodiderunt eum fuisse natione Hispanum. Sed huic sententiæ repugnat Rodericus Archiepiscopus Toletanus, vetustus Hispanicæ historiæ scriptor, qui eum patria Lemovicem fuisse docet, sed in Hispaniam abductum à Bernardo Archiepiscopo Toletano. Sanè Burdinus fuit magnus vir per illas tempestates, adeo ut Lemovices meos pudere non debeat hujus viri, quamvis Callisto cesserit in monumentum victoriæ. Nos ejus vitam edidimus in libro tertio miscellaneorum nostrorum.

CAN. VI.] Et hic quoque canon ad verbum sumptus est ex Concilio Tolosano Callisti secundi; nisi quòd in hoc Lateranensi, vitio hauddubiè librarii, post vocem *Presbyter* additur *vel Diaconus*, prorsùs malè & contra mentem canonis. Repetitus dein est idem canon in Concilio Lateranensi sub Innocentio secundo.

CAN. X.] Hispanicum illud iter, cujus meminit hic canon, non erat simplex peregrinatio religionis ergò. Sed ad exemplum Urbani secundi, qui belli sacri in oriente gerundi auctor fuit, successores ejus bellum quoque sacrum in Hispania fieri adversùs Sarracenos decreverunt, eandemque peccatorum indulgentiam euntibus ea de causa in Hispaniam concesserunt quæ orientalis Ecclesiæ defensoribus concessa fuerat in Concilio Claromontano. Nam in archivo Ecclesiæ Barcinonensis habetur epistola Callisti secundi ad universos Christi fideles, (data fortassis ex isto Lateranensi Concilio, cùm data sit Laterani IV. Nonas Aprilis) qua pugnantibus in Hispania adversùm Sarracenos eandem peccatorum remissionem concedit quæ orientalis Ecclesiæ defensoribus concedi solet. At in Concilio Claromontano sub

Innocentio II. Papa celebrato, quod oondum editum est, mandatur incendiariis, quæ pestis tunc in occidente grassabatur, ut Hierosolymam vel in Hispaniam pergant, illic anno integro belligeraturi. Præterea extat in archivo regio Barcinonensi epistola Hadriani quarti, qua Raimundum Comitem Barcinonensem totamque terram ejus sob beati Petri ac sua protectione suscipit quandiu pugnaverit contra Sarracenos. In Concilio autem habito apud Montempessulanum in prima Narbonensi anno MCXCV. (cui præfuit Magister Michaël sedis apostolicæ Legatus) ab usurarum solutione ita liberantur illi qui in Hispaniam pergunt ut etiam fidejossores eorum cogi non possint ad earum solutionem. Concilium illud nos oooer edidimus in Codice Conciliorum Galliæ Narbonensis.

CAN. XVI.] Renovata est hoc canone constitutio Urbani secundi, qui in Concilio Claromontano statuerat ne monachi in parochialibus Ecclesiis quas tenent absque Episcoporum consensu Presbyteros collocent, de plebis cura rationem Episcopis reddituros. Vide porrò quæ à nobis suprà dicta sunt in Notis ad hunc canonem Claromontanum.

CAPUT XXII.

Synopsis.

I. An Reges Francorum ad se traxerint custodiam bonorum ecclesiasticorum sede vacante. Factitatum id ab eis ostenditur variis argumentis.

II. Adeo autem receptum erat jus illud in Gallia ut adnotet divus Bernardus noluisse electum Lingonensem ullam bonorum administrationem suscipere donec eorum investituram accepisset à Rege. in quo laudatur à Bernardo.

III. Rex Philippus Augustus eam bonorum episcopalium retentionem coercuit ad regalia. Ea verò reddi debent electo post consecrationem. Dein Episcopus tenetur Regi præstare juramentum fidelitatis. Quod si id non fecerit, Dominus Rex poterit saisire regalia sua, & ea tamdiu tenere *donec præstitum juramentum fuerit.*

IV. Fruebantur præterea Reges reditibus Ecclesiæ vacantis, ut colligitur ex privilegio quod Papa Formosus concessit Ecclesiæ Remensi. Explicantur verba hujus privilegii.

V. His tamen reditibus aut collatione præbendarum non fruebantur Principes ævo Gregorii septimi & sequentium Pontificum. Ususfructus itaque redituum ecclesiasticorum introductus est post constitutionem Callisti secundi. Inquiritur in rationem hujus novitatis.

VI. Moris hujus originem arcessendam esse à jure feudorum probatur auctoritate Philippi Pulcri Regis.

VII. Prætextu custodia regalium Principes ad se traxerunt usum fructum decimarum & omnium redituum temporalium. Quod ratione non omnino destituebatur. Quoniam verè collatio beneficiorum censetur pertinere ad fructus, ex eo factum ut Reges ad se traxerint collationem præbendarum. quod jus vetustum est in Anglia.

VIII. In Gallia, jam inde à temporibus Ludovici junioris, Reges fruebantur reditibus episcopatus vacantis.

IX. Omnes reditus episcopatus vacantis ad Regem pertinent, atque etiam omnia mobilia Episcopi, si decesserit intestatus.

X. Ævo Philippi Augusti receptum erat præbendarum collationem ad Regem pertinere sede vacante.

XI. Hanc esse antiquam & approbatam consuetudinem regni aiebat idem Philippus. Adeo autem solidata erat hæc potestas ævo divi Ludovici ut Clemens quartus revocaverit provisionem à se factam de quadam præbenda Remensi, quòd idem Ludovicus conquereretur tentatum id fuisse adversùs jura regia. Id jus agnovit Gregorius decimus.

XII. Spolia etiam Episcoporum ad Reges pertinebant in Gallia.

I. SUPEREST itaque ut investigemus an Reges Francorum ad se trahèrent custodiam bonorum ecclesiasticorum sede vacante. Ac primùm quidem vocabulum ipsum investituræ satis indicat ita prorsùs factitatum fuisse. Neque enim revera potuissent Reges eorum concessionem tribuere, nisi ea habuissent in manibus. Hujus bonorum ecclesiasticorum occupationis introductio extat in capite octavo Capitulorum Caroli Calvi: ubi statuitur anno DCCCLXXVII. ut post Episcopi obitum Metropolitanus ad Ecclesiam vacantem mittat Visitatorem, qui unà cum Comite sive Gubernatore eam custodiat, impediatque ne quid ea detrimenti capiat. *Si aliquis Episcopus interim obierit*, inquit, *Archiepiscopus ipsi sedi Visitatorem secundùm sacros canones deputet, qui unà cùm Comite ipsam Ecclesiam, ne prædetur, custodiat usquedum ipsius Episcopi obitus ad vestram notitiam perveniat.* Argumento autem sequentia erunt solitos Reges ea bona retinere donec electioni consensissent. Extat enim disertum hujus rei testimonium apud Ivonem Episcopum Carnotensem in epistola centesima quarta. Scribens enim ad Papam Paschalem ait Regem nolle consentire electioni Galonis pro episcopatu Belvacensi, neque etiam bona ecclesiastica dimittere in gratiam electi. *Rex*, inquit, *non vult electioni assensum præbere, nec electo bona episcopalia dimittere.* De bonis loquitur, absque discrimine ullo. Sed post habitum sub Callisto Remense Concilium, ea retentio coërcebatur ad sola regalia.

II. Adeo autem receptum erat jus illud in Gallia ut divus Bernardus ad Ludovicum VII. Regem scribens de monacho quodam qui ad episcopatum Lingonensem electus erat adnotet eum noluisse ullam bonorum administrationem suscipere donec eorum investituram accepisset à Rege. In quo ait Bernardus testatam eum fecisse fidem suam in Principem, quòd à nemine alio recipere voluerit ea quæ à Rege pendent quàm à Rege ipso. Hæc sunt ejus verba in epistola CLXX. *Electio rite celebrata est. Electus fidelis est. Non autem esset fidelis, si vestra & non per vos habere vellet. Necdum prorsùs se intromisit de aliquo; quamquam invitatio cleri & populi, & oppressorum afflictio, & vota bonorum id ab eo vehementissimè flagitaverint.*

III. At posteri, tametsi jure regio universa bona episcopalia occupare consueverint sede vacante, veterem tamen loquendi formulam retinuerunt, eam retentionem coërcentes ad regalia. Rex quippe Philippus Augustus ad

bellum ſacrum proficiſcens anno MCXC. Reginæ matri ſuæ & avunculo ſuo Remenſi Archiepiſcopo regni Regentibus conſtitutis, præcipit ut regalia retineant donec electus Epiſcopus fuerit conſecratus. *Regina autem & Archiepiſcopus*, inquit, *tamdiu regalia in manu ſua teneant donec electus conſecratus ſit vel benedictus. Et tunc regalia ſine contradictione reddantur.* Jam enim antea pater ejus Ludovicus VII. dixerat anno MCLXI. poſt obitum nempe Theobaldi Epiſcopi Pariſienſis: *Epiſcopatus & regale in manum noſtram veni*. To. 2. libert. Eccl. Gallic. cap. 16. Unde factum ut Mauricius Epiſcopus Cenomanenſis fateatur anno MCCXXIII. Art. 7. *quòd quando electus Cenomanenſis erit confirmatus à Metropolitano, Rex reddet ei regalia ſua.* Electus tamen tenebitur præſtare Regi juramentum fidelitatis intra ſpatium quadraginta dierum. Quòd ſi id non fecerit, *Dominus Rex poterit ſaiſire regalia ſua & ea tamdiu tenere quouſque Domino Regi fidelitatem fecerit.* Art. 12. Hinc pariter factum ut anno MCCXLVIII. matri ſuæ id indulgeat ut poſſit *fidelitates Epiſcoporum & Abbatum recipere & eis regalia reſtituere.* Verba hæc accommodata ſunt ad ſtatuta Conciliorum; tametſi ea tempeſtate retentio fructuum porrigeretur ad univerſa bona epiſcopalia, ut diximus.

IV. Sufficienter, ut opinior, probavimus ſolitos Reges occupare regalia ſede vacante. Nunc ergo inſpiciendum eſt an iidem fruerentur reditibus, & an præbendas ullo unquam tempore contulerint. Ac prima quidem fronte occurrit vetuſtum eſſe uſum illum fruendi reditibus Eccleſiæ vacantis, argumento ducto à privilegio quod Papa Formoſus Eccleſiæ Remenſi conceſſit anno DCCCXCII. precibus Fulconis ejuſdem Eccleſiæ Archiepiſcopi annuens. Prohibet enim ne Reges, Epiſcopi, aut quilibet Chriſtianorum, ſede Remenſi vacante, in ſuam utilitatem convertant epiſcopatum Remenſem aut ejus reditus; ſed omnia futuro antiſtiti reſerventur, eligendo intra tempus ſtatutum in canonibus, id eſt, intra trium menſium ſpatium, ne diutiùs quàm par eſt metropolis ſit deſtituta paſtore. Teſtem hujus conſtitutionis laudo Flodoardum; cujus hæc ſunt verba in libro quarto hiſtoriæ Remenſis capite ſecundo: *Sanciens inſuper auctoritate beati Petri ut nemo Regum, nullus antiſtitum, nemo quilibet Chriſtianus, decedente Remorum Epiſcopo, ipſum epiſcopatum vel res ipſius Eccleſiæ ſuis compendiis applicet, neque ſub ſuo dominio teneat, præter ipſius civitatis Epiſcopum, & eandem metropolim non ultra conſtitutionem canonicam ſine regulis conveniente paſtore manere cogat, neque aliter Epiſcopum ibidem niſi ut ſacri canones jubent conſtitui faciat.*

Verùm abuſus ille quem hoc loco damnat Formoſus confundi non debet cum jure regaliæ de quo nunc agimus. Nam regalia deſinit poſt præſtitum fidelitatis juramentum. Reſcriptum verò Papæ Formoſi traducit pravam quandam conſuetudinem quæ in Galliis invaluerat, ubi laicis non ſolum monaſteria concedebantur *propter imminentem reip. neceſſitatem*, (ut habetur in canone quinto ſynodi apud Theodonis-villam habitæ anno DCCCXLIV. & in canone duodecimo Concilii Vernenſis) ſed etiam interdum reditus epiſcopatuum vacantium. Quò alludit canon XXI. Concilii Meldenſis anno DCCCXLV. congregati, dum loquitur *de precariis factis ab his qui loca Epiſcoporum occupaverunt.* Hinc autem fiebat ut Epiſcoporum electiones retardarentur. Cui incommodo occurrit privilegium Papæ Formoſi. Porrò conſuetudo hæc interrupta erat ante controverſiam inveſtiturarum.

V. Nam ſi Principes tum ſoliti eſſent frui reditibus epiſcopatuum vacantium & præbendas conferre, id haudquaquam ſilentio tranſmiſiſſent Gregorius ſeptimus, Urbanus ſecundus, Paſchalis ſecundus, & Calliſtus ſecundus ſummi Pontifices, qui ſeverè admodum damnaverunt unicam illam ſolemnitatem inveſtituræ per baculum & annulum & ſolemnitatem juramenti *per manum*, quique inveſtituram coërcuerunt ad ſola feuda. Itaque in ea ſum ſententia ut exiſtimem uſumfructum redituum eccleſiaſticorum introductum eſſe poſt conſtitutionem Calliſti editam anno MCXXII. quæ Regibus tribuit poteſtatem exigendi à Prælatis univerſa officia & obſequia quæ ratione feudorum exhibere tenentur: *Quæ ex regalibus debet faciat.* Unde factum eſt ut quemadmodum plurimarum hujus regni provinciarum conſuetudo domino feudi addicit uſumfructum quoties feudum vacat per mortem vaſſalli, id quod vulgò * *Relevium* vocant, ſic Reges eo feudorum jure quoad regalia ſive patrimonia epiſcopatuum uſi ſint interim dum eorum cuſtodiam ad ſe receperant, donec ſedi vacanti præfectus eſſet Epiſcopus, & donec is inveſtituram à Rege accepiſſet, juramentumque fidelitatis præſtitiſſet. Quod jus in primis introductum eſt in provincias in quibus mutatio domini neceſſitatem imponit ſolvendi commodum aliquod & utile domino ſuperiori, quod relevium vocant, ut dixi; cùm è contrà in illis quæ huic juri relevii obnoxiæ non ſunt nihil à Regibus tentatum fuerit quoad uſumfructum regalium.

* Releſ.

VI. Jus autem illud, tametſi recenter introductum quoad feuda ad Eccleſiam pertinentia, legitimum nihilominus & æquum erat, quòd ea feuda iiſdem legibus ſubjecta eſſe debeant quibus cetera tenentur. Arbitror autem Reges reſarciendis damnis ſuis intentos quæ toleraverant dimittendo jura inveſtiendi Epiſcopos ante conſecrationem, dum Pontificibus Romanis obtemperant ita cupientibus, jure ſuo uſos eſſe quoad feuda, ut Papa Calliſtus approbaverat. Ea mihi ſemper mens fuerat, hujus moris originem arceſſendam eſſe à jure feudorum. Sed in hanc ſententiam faciliùs tranſgreſſus ſum poſt inſpecta mandata à Rege Philippo Pulcro data Archiepiſcopo Senonenſi & Epiſcopo Antiſſiodorenſi, quibus jubet ut in controverſia quadam exorta in Eccleſia Carnotenſi ſummo Pontifici repræſentent quænam in ea cauſa ſint jura regia. Extant mandata illa in quodam regeſto Cameræ Computorum Pariſ. fol. 313. ubi hæc leguntur: *Sicut feodus vaſſallo*

vacans, interim cum suis reditibus à domino licitè occupatur, & propter defectum hominis, ut vulgari nostra patria verbo utamur, de jure & generali consuetudine regni nostri per dominum, quousque superveniat persona quæ illi serviat, licitè detinetur, sic nos & nostri antecessores vacante Ecclesia Carnotensi & temporalem jurisdictionem & bona temporalia accipimus, & nostros facimus omnes fructus qui proveniunt ex eisdem. Non solum autem nostram potestatem in bonis episcopalibus exercemus; imò bona temporalia præbendarum & dignitatum, sive sit jurisdictio temporalis, sive alia bona temporalia quæ possint ad aliquem pertinere, cum vacante præbenda vel dignitate concedimus, & de eis, prædicto tamen modo, disponimus nostro jure.

VII. Verùm quoniam facilis est excussus ab æquo ad iniquum, quoties privata utilitas urget, hinc factum est ut prætextu custodiæ regalium auctoritas regia ad se traxerit usumfructum decimarum & in universum omnium redituum temporalium. Cùm itaque reditibus quorundam bonorum, veluti regalium, optimo jure Reges fruerentur, paulatim factum est ut in Ecclesias quasdam introducta sit consuetudo fruendi universis reditibus. In quo tamen non omnino peccasse videntur Reges nostri; cùm id eo prætextu fieri potuerit quòd cùm patrimonia episcopatus velut bona nobilia possiderentur ab Episcopo, evecta per consequentiam erant ad dignitatem feudorum. Nam quoad reditus qui vulgò *spirituales* dicuntur, magna Ecclesiarum pars, cum decimis & oblationibus, laïcis in feudum datæ fuerant à Pippino, Carolo magno, & Ludovico Pio, cum consensu Ecclesiæ Gallicanæ, ut alibi ostendo; quæ deinde ecclesiasticis viris concessæ sunt, ex permissu Regum. Itaque Principes non omnino destituti erant ratione ut contenderent servitia & debita feudorum in hujusmodi reditibus imposita extincta non esse vi consensus regii adhibiti liberalitati laïcorum erga Ecclesias, qui ea ad ipsas omnino transtulerant. Adde quòd licèt jus percipiendi decimas spirituale sit, decimæ tamen sunt temporales, ut aiunt canonici juris interpretes. Quoniam verò collatio beneficiorum censetur pertinere ad fructus, secundùm quod in libris Decretalium continetur, eo jure prorsùs opportunè usi sunt Reges ut usum inveherent conferendi præbendas quarum provisio ad Episcopum pertinebat. Profectum enim hinc esse jus illud regium ut collatio beneficiorum interim dum regalia aperta est vacantium ad Regem pertineat probatur ex rescripto Alexandri III. edito in antiqua collectione Decretalium quam publici juris fecit Antonius Augustinus: ex quo rescripto discimus Regem Angliæ Henricum II. frui solitum reditibus episcopatus vacantis, & in consequentiam hujus possessionis, præbendarum quoque collationem ad se traxisse. *Episcopo de medio sublato*, inquit Alexander, *& reditibus episcopatus ad fiscum devolutis, cùm quadam præbenda in jamdicta Ecclesia vacaret, carissimus in Christo filius noster H. illustris Rex Anglorum eam Thomæ clerico suo contulit; cui etiam aliam postmodum in eadem Ecclesia vacantem cum archidiaconatu, ad quem dicitur pertinere, concessit. Quas insimul non debet habere, cùm nulli sit licitum in una & eadem Ecclesia duas præbendas obtinere.*

VIII. Reges nostros reditibus episcopatus vacantis frui solitos jam inde à temporibus Ludovici junioris absoluta est auctoritas. Nam cùm Parisiensis Episcopus è vita excessisset anno MCLXI. ait idem Ludovicus episcopatum illum & regalia in manum suam devenisse, id est, non solùm regalia sive feuda, sed etiam universum episcopatum. Eam tamen in ea possessione cautionem adhibet ut declaret nolle se ad suam utilitatem convertere oblationes & reditus altaris Capiceriæ, quos cuidam puellarum monasterio addicit. *Episcopatus*, inquit, *& Regale in manum nostram venit, & similiter Capiceriæ reditus. Sed cùm oblationes & reditum altaris nollemus accipere &c.* To. 2. libert. c. 18.

IX. Episcopus quoque Matisconensis professus est anno MCCI. omnia regalia regni Franciæ ad Regem pertinere dum sedes vacat, & Regem de reditibus eorum statuere posse non secùs ac Episcopum ipsum. quòd si Episcopus decesserit intestatus, non solùm ad Regem pertinere reditus episcopatus, sed etiam *omnia mobilia* Episcopi defuncti. *Omnia regalia*, inquit, *& omnes proventus regalium existentes in regno Franciæ liberè sunt Domini Regis Franciæ, sicut & ea Episcopus liberè possidebat. Et si Episcopus Matisconensis decesserit intestatus, tam omnia mobilia quàm omnes proventus sunt Domini Regis Franciæ liberè & absolutè.* Tit. 41.

X. Collationem * autem præbendarum jam fuisse introductam anno MCXC. fidem facit testamentum Philippi Augusti, cujus hæc sunt verba: *Si præbenda vel aliquod beneficium ecclesiasticum vacaverit quando regalia in manu nostra venient, Regina & Archiepiscopus viris honestis & literatis consilio fratris Bernardi conferant; salvis tamen donationibus nostris, quas per literas nostras patentes quibusdam fecimus.* Hæc ultima clausula continet donationes anticipatas, quæ prorsùs erant gratiæ expectativæ.

XI. Quapropter idem Philippus Augustus apud Innocentium tertium aiebat anno MCCX. se præbendam quandam sede Laudunensi vacante contulisse Thomæ de Argentolio clerico suo *secundùm antiquam & approbatam consuetudinem regni*; petebatque à summo Pontifice confirmationem hujus provisionis. Quod rescripto suo non refutat Innocentius; sed causam ad examen Capituli Laudunensis remittit, ut intelligi possit an provisio à summo Pontifice facta in gratiam cujusdam Odonis præferenda sit ei quæ à Rege facta est in gratiam Thomæ de Argentolio. Quòd si contingat Odonem præferri Thomæ, Regem orat ut id gratum habere velit ob reverentiam apostolicæ sedis & ipsius Innocentii. Tit. 5. libert. Eccl. Gal.

* *Hunc usum conferendi Præbendas Ecclesiæ vacantis, in cujus possessione sunt Reges nostri, antiquiorem esse Philippo Augusto dicemus ad Hildebertum.*

Ceterùm potestas illa adeo solidata erat anno MCCLXVII. ut Clemens Papa IV. revocaverit provisionem quandam quæ auctoritate Tit. 16. ejus facta fuerat de quadam præbenda Remensi, quòd Rex Ludovicus nonus conquereretur id tentatum fuisse adversùs jura regia, affirmaretque *quòd vacantes confert in Ecclesia ipsa prebendas à tempore quo eandem Ecclesiam pastoris regimine contingit destitui donec substitutus illi Archiepiscopus regalia recipit à Rege.* De eodem sancto Ludovico refert Nangius eum conferre solitum Præbendas Ecclesiarum cathedralium *ubi sede vacante, ratione custodia regalium, ex consuetudine pertinebat ad eum collatio prabendarum.* Gregorius verò x. epistola sua data anno MCCLXXI. approbavit collationem archidiaconatus Senonensis à Rege factam sede vacante; tametsi beneficium illud vacasset in curia Romana ob consecrationem Archidiaconi, quia ad archiepiscopatum Senonensem electus fuerat.

XII. Præter reditus episcopatus & collationem præbendarum, spolia Episcoporum defunctorum pertinebant ad Regem; licèt antiqui canones ab iisdem spoliis removissent clericos & Metropolitanos, ac licèt Urbanus II. & Innocentius II. eorundem spoliorum occupationem laïcis interdixissent. Reges tamen nostri possessionem illam retinuerant quoad quasdam Ecclesias; ut fidem facit Episcopus Marisconensis anno MCCI. cujus auctoritas paulò suprà relata est. Sed idem disertiùs probatur ex epistola Regis Ludovici junioris, quæ extat tit. I. cap. XVI. libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, data anno MCXLVII. in qua remittit Episcopis Catalaunensibus veterem consuetudinem quæ ab officialibus regiis usurpabatur ut caperent omnia mobilia lignea aut ferrea & animalia quæ reperiebantur in domo episcopali. Sed disertis verbis retinet, secundùm veterem consuetudinem, vinum, annonam, aurum, & argentum quæ tum fuerint in episcopatu: *Præter annonam, vinum, aurum, & argentum: quæ omnia, juxta vetustam consuetudinem, & manu & potestate regia retinemus.* Idem Princeps simile privilegium concessit Theobaldo Episcopo Parisiensi, quod à filio ejus Philippo Rege confirmatum est; ut patet ex epistola quadam edita apud Gallandium in tractatu de Franco-Allodio pag. 338.

Vide additionem ad caput XVIII. hujus libri.

CAPUT XXIII.

Synopsis.

I. Imperatores quoque fruebantur jure occupandi spolia Episcoporum defunctorum. Sed id jus Ecclesiis remisit Fridericus secundus. Fructuum autem nomine comprehendebant etiam collationem beneficiorum. Sed tamen Fridericus non remisit investituram per sceptrum, neque jus recipiendi homagii ab Episcopis.

II. Post electionem Ottonis quarti Principes Germani scripserunt ad Innocentium tertium abolitam ab Ottone fuisse consuetudinem occupandi bona mobilia Episcoporum morientium aut Abbatum Principum, statuisseque ut ea conserventur successoribus.

III. Dubitandum non est quin Ecclesia orientalis reditus episcopatus vacantis conservaverit successori. Gubernatores tamen provinciarum bona mobilia Episcopi mortui dein occuparunt, & immobilium usumfructum in suos usus converterunt. Ratio hujus immutationis investigatur.

IV. Id lege lata prohibuit Joannes Comnenus Imperator. Tum etiam frater ejus Manuel Comnenus: qui praterea edixit ne Gubernatores bona immobilia Ecclesiarum vacantium ad suam administrationem adjungerent fiscoque addicerent.

I. AT non in Gallia solùm viguit consuetudo illa occupandi spolia Episcoporum morientium & fructus episcopatuum vacantium post editam Callisti constitutionem; sed in imperium quoque transgressa est, ut patet ex constitutione Friderici II. Imperatoris, qui jus illud Ecclesiis remisit, ac declaravit eam pravam consuetudinem à prædecessoribus suis introductam fuisse. Sed in ea constitutione extat clausula magni momenti, quæ probat Imperatores fructuum nomine collationem quoque beneficiorum fuisse complexos. Ait enim relinquere se Episcopis dispositionem rerum spiritualium, ut Deo reddantur quæ sunt Dei, & Cæsari quæ sunt Cæsaris. Attamen non abjecit investituram per sceptrum, nec homagium Episcoporum, quæ in usu fuerant temporibus prædecessorum suorum. Data est hæc Friderici constitutio anno MCCXIII. confirmata dein bulla aurea ejusdem Principis anno MCCXIX. data ad Honorium III. Papam, quæ asservatur in arce Hadriani & in bibliotheca Vaticana, & à Goldasto edita est. Hæc sunt ejus verba: *Illum quoque dimittimus & refutamus abusum quem in occupandis bonis decedentium Prælatorum aut etiam Ecclesiarum vacantium nostri consueverunt antecessores committere pro motu propriæ voluntatis. Omnia nos spiritualia vobis & aliis Ecclesiarum Prælatis relinquimus liberè disponenda; ut quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo rectè distributione reddantur.*

II. Eo autem tempore quo electus est Imperator Otto quartus, Principes & Barones Germaniæ clerici ac laïci Innocentio Papæ III. significarunt anno MCC. abolitam ab Ottone fuisse pravam illam consuetudinem, à superioribus Imperatoribus introductam, occupandi bona mobilia Episcoporum morientium aut Abbatum Principum, statuisseque illum ut ea bona conserventur futuris successoribus. *Pravam illam consuetudinem,* inquiunt, *quam Imperatores antecessores sui in occupandis rebus mobilibus vel se moventibus decedentium Episcoporum vel Abbatum Principum huc usque servaverunt penitùs extirpans, nos ecclesiasticos Principes ex*

Ap. Baron. ad an. 996. & in regesto Innocentii, & apud Goldastum.

hac indebita vexatione regali benevolentia liberos dimisit, & decedentium bona suis successoribus servanda liberaliter statuit.

III. Post explicatum occidentalis imperii morem res poscere videtur ut orientem quoque spectemus; præsertim cùm disquisitio ista multùm conferat ad noscendum quænam fuerit Regibus nostris mens quoad difficultates quæ supersunt tractandæ. Ac primùm quidem certum est Ecclesiam Græcam summo semper studio observasse canones de disciplina latos. Quare dubitandum non est quin juxta Concilium Chalcedonense & Novellas Justiniani reditus episcopatus conservaverit successori, deductis impendiis necessariis. Legimus nihilominus Gubernatores provinciarum quandam immutationem introducere illic conatos, exemplo fortassis occidentalium, & bona mobilia Episcopi mortui occupasse, & immobilium usumfructum in suos usus convertere voluisse quandiu sedes vacabat. Et fortassis id jus Imperatori competere asseverabant quoad regalia quibus dotati erant episcopatus & monasteria Græcorum. Nam legimus in Novella Manuelis Comneni Imperatoris Constantinopolitani, (quæ extat apud Balsamonem in canonem duodecimum septimæ synodi & in libro tertio Juris Græco-Romani) Ecclesias habuisse villas, census, telonea, jura introitus & exitus tam in fluminibus quàm in mari, & omne redituum genus, quos Latini *regalia* nominabant, atque etiam castra: Κάστρα ἐν τισι τούτων ᾠκοδομῆσθαι.

IV. At Joannes Comnenus Imperator prohibuit circa annum MCXX. ne Gubernatores provinciarum occuparent bona mobilia Episcoporum morientium, sive illa argentum essent, annona, aut animalia, sive quippiam aliud; poenis gravissimis intentatis adversùs eos, si secùs agerent. Joannis verò frater Manuel Comnenus eam prohibitionem renovavit circa annum MCL. eamque porrexit ad alium abusum qui tunc irrepebat. Gubernatores enim bona immobilia Ecclesiarum vacantium ad suam administrationem adjungebant, fiscoque addicebant. Id fieri deinceps vetuit Manuel Comnenus, jubens ut partes sive membra Ecclesiæ vacantis, id est, clerici illius Ecclesiæ, eorum bonorum administrationem suscipiant secundùm statuta canonum donec successor adveniat. Hunc autem abusum acriter traducit, dicens eum vergere in contemptum Dei & legis naturalis eversionem, ideoque se adactum ad abolendum illum morem tanquam indignum professione nominis Christiani: τοῖς ἀκινήτοις μέν τοι τῶν χηρευουσῶν ἐκκλησιῶν ἤδη πάλαι ὅλως ἐπιβαίνει τις τῶν κατὰ χώραν δουκῶν. Infrà. Πρᾶγμα καὶ εἰς θεοῦ τολμώμενον καταφρόνησιν, καὶ εἰς ἀθέτησιν θεσμῶν φυσικῶν. Infrà: ὅθεν τοι καὶ ὡς πάσης τῆς τῶν χριστιανῶν ἀνάξιον ἐπαγγέλματος ἀναιρεῖται τοῦτο ἡ βασιλεία μου. Infrà: ἀλλὰ πάντα τὰ ἱερὰ τῶν τοιούτων ἐκκλησιῶν ἐν αὐτοῖς οἰκονομηθήσεται, καθὼς ἄρχει καὶ περὶ τούτου νενόμισται καὶ κανονικῶς διώρισται.

An. 1124. in quem incidit Indictio secunda. Hæc porrò constitutio extat lib. 2. Juris Græco-Rom. pag. 147.

An. 1155. Indict. IV. mense Septembri.

Lib. 2. Juris Græco-Rom. pag. 151.

CAPUT XXIV.

Synopsis.

I. Exemplum orientalium & Friderici secundi occasionem dedit Regibus nostris coërcendi jus suum ad solas Ecclesias in quibus receptum illud erat.

II. Hinc factum ut in vetustis Parlamenti Parisiensis arrestis interdum pronuntietur secundum Regem, interdum verò adversùs ipsum, habita nimirum ratione possessionis.

III. Explicatur jus quod Regi competebat in episcopatu Atrebatensi, sede vacante.

IV. Ususfructus redituum episcopalium & collatio præbendarum nitebatur tantùm consuetudine ante tempora Gregorii decimi. Sed Concilium Lugdunense ea tempestate habitum possessionem Regum in jus vertit.

V. Generali fructuum vocabulo comprehendebatur etiam collatio præbendarum; quamvis id disertis verbis non definiverit Concilium illud Lugdunense.

VI. Ea tamen reticentia occasionem postea dedit Bonifacio VIII. affirmandi collationem beneficiorum non pertinere ad Philippum Pulcrum. Sed is jus suum tuitus est allegata veteri consuetudine regni sui. Ob eam discordiam Joannes de Parisiis scripsit tractatum de potestate regia & papali.

VII. In articulis Clementi V. oblatis adversùs memoriam Bonifacii asseritur Ecclesias cathedrales esse sub tuitione Regis. Earum vacantium reditus, qui de sua regalia existunt, *ad illum pertinere. Eum verò Beneficia ad collationem Episcopi pertinentia conferre cùm sedes vacat.*

VIII. Regum rescriptis jus regaliæ coërcitum est ad Ecclesias in quibus receptum erat Regem eo jure uti. Enumerantur Ecclesiæ ei juri subjectæ, itemque illæ quæ ei subjectæ non sunt.

IX. Eo igitur jure uti non potest Princeps nisi in Ecclesiis ubi possessionem habet omni memoria antiquiorem. Quidam tamen contendunt jus regaliæ esse jus merè regium, atque adeo ad universas regni Ecclesias porrigendum esse sine discrimine. quam opinionem erroneam esse pronuntiat Pasquierius.

X. At cùm dein in edicto anni MDCVI. *scriptum fuisset Regem nolle uti jure regaliæ in detrimentum Ecclesiarum exemptarum, data est occasio investigandi quonam modo intelligenda esset exemptio illa. Parlamentum Parisiense eam interpretatus est de exemptione concessa ob titulum onerosum.*

XI. Philippus Augustus nonnullas Ecclesias liberavit à jure regaliæ; sed Episcopis earum non remisit juramentum fidelitatis. De regalia Turonensi.

I. EXEMPLUM Imperatoris Friderici, itemque Imperatorum Græcorum praxis, quæ occidentalibus cognita erat ob frequentes nostrorum peregrinationes ad loca sancta, Regibus nostris, ut ego quidem arbitror, occasionem dederunt, non quidem remittendi in universum usumfructum redituum Ecclesiarum & collationes præbenda-

rum, sed jus illud coërcendi ad solas Ecclesias in quibus receptum illud erat, relicto ceteris antiquorum canonum usu.

II. Hinc factum ut in quamplurimis veteribus arrestis Parlamenti Parisiensis edicatur probandam esse possessionem Regis in Ecclesiis; juxta quam deinde curia decernebat de jure regaliæ. Itaque ei in quibusdam Ecclesiis servatur jus in cujus possessione tunc erat, fruendi omnibus reditibus & conferendi præbendas; in aliis verò jus tantùm fruendi regalibus sive bonis temporalibus, non autem reditibus decimarum; quemadmodum Ruzæus in privilegio LV. adnotavit judicatum fuisse anno MCCLXXXII. senatusconsulto Parlamenti Parisiensis. Quibus addi potest, arresto lato anno MCCLXVI. pronuntiatum fuisse in gratiam Ecclesiæ Morinensis, edictumque ut Rex & Capitulum futuro Episcopo conservent reditus bonorum spiritualium aut annexorum. Contrà in arrestis latis anno MCCLXII. & LXVIII. legitur Regem fuisse in possessione percipiendarum decimarum in Ecclesia Biturigensi; ut discimus ex Probo quæstione LX. num. V. Nam eadem quoque diversitas judiciorum reperitur quoad collationem beneficiorum; quæ Regi adjudicatur in quibusdam Ecclesiis, in aliis verò abjudicatur.

III. Probari istud posset multiplicibus exemplis. Unicum tamen sufficiet admodum illustre. Petitur autem ex constitutione quadam sancti Ludovici Regis data in consequentiam arresti cujusdam lati à Parlamento Parisiensi pro regalibus Ecclesiæ Aniciensis apud Velaunos. Definita enim fuerat hæc causa post factam inquisitionem. Itaque, juxta consuetudinem in ea Ecclesia receptam, Regi ratione regalium conservata est, interim dum sedes vacaret, jurisdictio temporalis ad Episcopum pertinens, in urbe nimirum, suburbiis, & territorio civitatis, tum etiam jus recipiendorum vectigalium urbis & aliorum redituum ejusdem urbis & territorii; exceptis tamen reditibus altarium, id est, oblationibus & decimis. Cùm autem ostensum fuisset Regem nunquam ad manum suam revocasse domum episcopalem, neque arcem civitatis, aut castra, sive dominationes, neque vectigalia quæ extra urbem sunt, nisi post decessum duorum postremorum Episcoporum, (quod sufficere non poterat ad introducendum jus consuetudinis) neque ipsum aut ejus prædecessores unquam contulisse præbendas aut dignitates in Ecclesia Aniciensi vacantes, neque ipsam Regibus annuntiasse mortes Episcoporum aut eligendi facultatem petiisse, vetitum eo arresto fuit ne deinceps aliquid quoad hoc tentaretur adversùs Ecclesiam illam. Datum autem est arrestum illud anno MCCLVIII. extatque in veteribus regestis Parlamenti Parisiensis, unde editum est à Chopino & Corbino. Sed constitutio illa beati Ludovici quam diximus, data anno sequenti, descripta est in veteri regesto quod extat in camera Computorum Paris. hoc titulo: *Regestrum curiæ Franciæ Domini Regis de feudis & negotiis senescalliarum Carcassone, Bellicadri, & Tolosana, Caturcensis, & Rutenensis.* Extat autem in ea constitutione clausula quædam magni momenti qua caret arrestum. Rex enim sibi reservat jus occupandi arces & castra jure superioritatis, quoties ita postulabit utilitas Principis, secundùm quod fieri assolet antiquitus, quamvis ea ad manum suam non recipiat jure regaliæ cùm sedes vacat.

Excellentissimo Domino suo Ludovico Dei gratia serenissimo Francorum Regi G. Decanus & Capitulum Aniciensis Ecclesiæ se ipsos ad sua beneplacita voluntatis. Serenitatis vestræ litteras per patrem venerabilem Dominum G. Dei gratia Episcopum nostrum nuper nobis transmissas vidimus in hac verba. LUDOVICUS DEI GRATIA REX FRANCIÆ. Notum facimus universis quòd inter nos & Ecclesiam Aniciensem super regalibus quæstione suborta, inquiri fecimus diligenter, de assensu ejusdem Ecclesiæ, quæ sunt illa quæ à nobis & nostris antecessoribus regalium nomine, vacante eadem Ecclesia, accipi consueverant ab antiquo. Quia verò per inquestam quam fieri fecimus probatum non extitit seu inventum quòd vacante Ecclesia supradicta nos vel nostri antecessores domum episcopalem, vel fortericia alia civitatis, castra etiam extra civitatem, seu villas alias habuerimus aliquo unquam tempore, sed nec pedagia extra civitatem ad Episcopum pertinentia, nisi à duabus proximis vacationibus citra, vel quod unquam vacante Ecclesia nos vel nostri antecessores dignitatem aliquam in ea contulerimus seu præbendam, vel nobis aut nostris antecessoribus denuntiata fuerit mors Episcopi sive cessio, vel petita à nobis ex parte Capituli licentia eligendi, super hiis ex nunc in perpetuum dictam Ecclesiam nolumus molestari. Sanè licèt ratione vacationis fortalicia civitatis peti nolimus in posterum, prout diximus, jus tamen ea petendi ratione dominii & recuperandi nobis & nostris successoribus retinemus in illis casibus in quibus nobis competit ab antiquo. Verùm quia per eandem inquestam invenimus quòd à longis retro temporibus vacante eadem Ecclesia ad nos pertinet, jure regalium, jurisdictio temporalis in civitate, suburbiis, & territorio ad Episcopum pertinens, pedagium etiam civitatis, & alii redditus in eadem civitate & territorio ad Episcopum pertinentes, exceptis redditibus altarium, ea nobis & nostris successoribus Regibus Franciæ in perpetuum retinemus. Actum apud Corbolium anno Domini MCCLIX. mense Julio. *Vestræ igitur regiæ majestati referentes quas scimus & possumus gratiarum humillimas actiones, quia vestræ benivolentiæ placuit jus nostrum & Ecclesiæ nostræ per usurpationes diversas à quibusdam in ambiguo positum declarare, quæ in eisdem litteris continentur habentes accepta, ea ad vos & successores vestros Reges Franciæ jure regalium, vacante Ecclesia nostra, recognoscimus pertinere quæ in vestris prædictis literis vobis & eisdem successoribus vestris retinnistis expressè. In cujus rei testimonium præsentem cedulam eminentiæ vestræ mittimus sigilli nostri munimine roboratam. Datum Anicii in Capitulo anno quo suprà, mense Augusto.*

IV. Cùm autem ususfructus redituum episcopatus

copatus

copatus (si reditus feudorum excipias) & collatio præbendarum ex consuetudine proficiscerentur adversùs canones introducta, optimum factu esse existimarunt Principes ut hujus consuetudinis confirmationem decerni procurarent in Concilio generali Lugdunensi, quod à Gregorio decimo convocatum & celebratum est anno millesimo ducentesimo septuagesimo quarto. Eam ob rem editus est in eo Concilio canon, præsentibus Francorum legatis, quo idem prorsùs decretum est quod Regis auctoritate statutum fuerat arresto Parlamenti Parisiensis. Confirmatum enim est jus recipiendi regalia in Ecclesiis ubi recepta erat illa consuetudo: cujus introductio vetita est quoad Ecclesias quæ ei non erant obnoxiæ. *Generali constitutione sancimus universos & singulos qui regalia, custodiam, sive gardiam, advocationis seu defensionis titulum in Ecclesiis, monasteriis, seu quibuslibet piis locis de novo usurpare conantes, bona Ecclesiarum, monasteriorum, aut locorum ipsorum vacantium occupare præsumunt, quantacunque dignitatis honore præfulgeant, ---- eo ipso excommunicationis sententiæ decernimus subjacere.* Infrà: *Qui autem ab ipsarum Ecclesiarum ceterorumque locorum fundatione vel ex antiqua consuetudine jura sibi hujusmodi vendicant, ab illorum abusu sic prudenter abstineant & suos ministros in eis sollicitè faciant abstinere quòd ea quæ non pertinent ad fructus sive reditus provenientes vacationis tempore non usurpent, nec bona cetera, quorum se asserunt habere custodiam, dilabi permittant, sed in bono statu conservent.* Ceterum adnotandum est hoc loco vocem *regalia* heic novè accipi, pro custodia nimirum & usufructu omnium fructuum & redituum provenientium interim dum sedes vacat: *Fructus sive reditus provenientes vacationis tempore.*

Capit. 12. Concilii Lugdun. sub Gregorio X.

V. Dubitandum non est quin generali fructuum vocabulo comprehenderetur etiam collatio præbendarum, cùm juxta Alexandri tertii constitutionem, quæ ante hoc Concilium edita est, collationes censerentur in fructibus. Sed tamen maluit Concilium jus illud extraordinarium verbis generalibus, quòd & ipsa validæ rationis loco esse possent, complecti quàm illud disertis verbis explicare. Neque enim probabile est eam fuisse patribus Concilii mentem, cùm hunc canonem conderent, ut collationes præbendarum adimerent Principibus; cùm Innocentius tertius anno millesimo ducentesimo decimo, Clemens quartus anno millesimo ducentesimo sexagesimo septimo, & Gregorius ipse decimus anno MCCLXXI. hujusmodi præbendatum collationes à Regibus sede vacante factas approbaverint.

VI. Hæc tamen reticentia occasionem postea subministravit Bonifacio Papæ octavo de hoc jure controversiam movendi adversùs Philippum Pulchrum Regem Francorum; cui scripsit Pontifex eos se pro hæreticis habere qui contendebant collationem beneficiorum, quòd spiritualia sint, fieri posse à laica persona. Verùm Rex jus suum tuitus est allegata veteri consuetudine regni sui. Joannes de Parisiis, temporis illius scriptor, ea occasione scripsit tractatum de potestate papali & regia; in quo inter alia examinat quæstionem collationis beneficiorum. Ait autem quòd cùm Ecclesia patronis concesserit jus præsentationis contemplatione fundationis beneficiorum, potuit quoque ipsa ac debuit in gratiam insignium virorum connivere eorundem beneficiorum collationibus, velut vices rependens protectioni quam illi impertiuntur Ecclesiæ, & considerarione beneficiorum ab iis præstitorum Ecclesiis; præsertim cùm collatio ac præsentatio non sint propriè res spirituales, sed tantùm spiritualibus connexæ *per antecedentiam*, ut ille loquitur. Significat autem eas antecedere exercitium spirituale & officium quod beneficiatus præstat Ecclesiæ. Nam licèt Episcopo injuria fieri videatur cùm collatione quorundam beneficiorum sede vacante vacantium privatur, leve tamen illud damnum majore commodo resarcitur, protectione nimirum & donationibus factis & in posterum faciendis in gratiam Ecclesiarum. *Quod annexum est spiritualibus officiis per antecedentiam, ut præsentatio, vel collatio, seu jus conferendi, quia non sic dependet à spirituali, sed è converso, potest competere laico præcipuè, & ex concessione Ecclesiæ, vel ex promissione, & ex longa consuetudine præscripta, potest Rex sibi jus acquirere, cùm sibi non repugnet.* Infrà: *Dicta consuetudo cùm non sit damnosa in ministris Ecclesiæ, sed in pluribus fructuosa, non præjudicat juri publico in genere, licèt videatur præjudicare in specie. Nam licèt videatur præjudicare Episcopis qui privantur collatione beneficiorum quæ de jure communi eis debetur, tamen Ecclesiæ aliunde ex hoc emolumentum accipiunt præponderans, ratione defensionis & donationis & fundationis. Et ideo non præjudicat simpliciter.*

Joan. Paris. de potest. reg. & pap. c. 21.

VII. In articulis Clementi Papæ V. à Guillelmo de Nogareto oblatis adversùs memoriam Bonifacii octavi, quam is damnari debere contendebat ob crimen hæreseos, tria quædam proponuntur tanquam certa & manifesta adeoque nota ut nemo contradiceret. Primùm enim asseritur quamplurimas Ecclesias esse sub tuitione Regis, in primis verò omnes Ecclesias cathedrales hujus regni; adeo ut si vis aliqua illis inferatur, Rex auctoritate sua resarciri damna procuret. Secundò inter jura regia illud quoque recenseri, ad eum nempe pertinere usumfructum omnium fructuum & redituum Ecclesiarum cathedralium vacantium *qui de sua regalia existunt* donec novus Episcopus bona temporalia à Rege receperit, post præstitum videlicet juramentum fidelitatis aut homagium. Tum Ecclesias in quibus Rex fruitur hoc jure regaliæ fundatas fuisse à Regibus Francorum. Tertiò Regem, sede vacante, conferre præbendas, dignitates, & beneficia quotum collatio ad Episcopum pertinebat, etiamsi vacent in curia Romana.

VIII. Porrò cùm antiqua Parlamenti arresta jus regium consuetudine niti docuerint, illudque deinceps Concilium Lugdunense approbaverit cum hac modificatione, nullamque aliam ejus asserendi probabilem causam invenerint Doctores Parisienses quàm vetustam consuetudinem ex æquitate profe-

ctam, mirum videri non debet si Reges qui primi leges in hac regalium materia condiderunt ad fori usum accommodatas jus illud coërcuerint ad Ecclesias in quibus receptum erat Regem eo jure uti. Ita enim anno MCCCII. edixit Philippus Pulcher : *Item quantum ad regalias, quas nos & nostri prædecessores percipere assuevimus & habere in aliquibus Ecclesiis regni nostri, quando eas vacare contingit.* Item Philippus Valesius anno MCCCXXXIV. *Ez Eglises de nostre Royaume esquelles nous avons droict de Regale.* Extat autem in camera Computorum vetus regestum, (cujus excerpta referuntur à Pasquierio lib. III. Disquisitionum Francicarum cap. XXXVII.) in quo enumerantur Ecclesiæ subjectæ huic juri regaliæ, itemque Ecclesiæ in quibus Reges non utebantur eo jure. Inter subjectas autem ponuntur provincia Senonensis, excepto episcopatu Autissiodorensi, Remensis provincia, excepta Ecclesia Cameracensi, provincia Bituricensis, exceptis episcopatu Lemovicensi, Cadurcensi, Ruthenensi, Albiensi, & Mimatensi, provincia Turonensis, exceptis Britonum Ecclesiis, & provincia Rothomagensis. Provinciæ verò quæ subjectæ non sunt, sunt istæ, Burdegalensis, Auscitana, Narbonensis, & Arelatensis.

Huic regulæ, quæ nobis à majoribus tradita est, innititur constitutio Ludovici XII. edita anno MCDXCIX. quæ his verbis concepta est : *Defendons à tous nos Officiers qu'ez Archeveschez, Eveschez, Abbayes, & autres Benefices de nostre royaume esquels n'avons droict de Regale ou de Garde, ils ne se mettent dedans, sur peine d'estre punis comme sacrileges.*

IX. Qui materiam hanc cum aliqua cura tractarunt, veluti Ruzæus & Probus, ex his constitutionibus consequi aiunt jus regaliæ non esse ubique simile, nec in universo regno vigere, Regem verò eo uti non posse nisi in Ecclesiis ubi possessionem habet omni memoria antiquiorem. Attamen dissimulandum non est tenuisse jamdiu quosdam persuasum omnibus facere jus regalium esse jus merè regium & ad coronam pertinere, ut ipsi loquuntur, atque adeo ad universas regni Ecclesias porrigendum esse absque discrimine. Ita enim ante hos trecentos ferme annos sensit Joannes Butillerius * in sua Summa rurali. At Pasquierius, tametsi regius in Camera Computorum Advocatus esset, opinionem illam erroneam esse contendit & dignam potiùs adulatore aulæ quàm Jurisconsulto Gallo. Addit verò Guidonem Fabrum Pibracium generalem Regis in Parlamento Parisiensi Advocatum, qui jus regaliæ generale ubique esse urgebat edicto statui, id obtinere non potuisse ac de sententia fuisse dejectum.

Pasquier. lib. 3. c. 37.

X. Nihilominus hinc factum est ut vetus loquendi modus in antiquis Regum constitutionibus usurpatus mutatus dein fuerit. Edictum quippe anni MDCVI. verbis ambiguis & obliquè inflexis conceptum est, quæ duplici interpretationi obnoxia sunt, cùm in eo contineatur Regem nolle uti jure regaliæ in detrimentum Ecclesiarum exemptarum. Verba enim hæc occasionem subministrarunt investigandi an exemptio illa intelligenda esset de exemptione juris & de præscriptione, aut de exemptione à Principe concessa, sive gratuitò, sive titulo oneroso. Viam autem controversia hæc aperuit arresto Parlamenti Parisiensis lato anno MDCVIII. quo edicitur ne Advocati in dubium revocent an Rex jure regaliæ uti possit in universis regni Ecclesiis, quòd jam præjudicatum fuisset edictum esse intelligendum de exemptione concessa ob titulum onerosum. Querelam adversùs hoc arrestum movit clerus Gallicanus apud regiam majestatem.

XI. Constat sanè plurimas Ecclesias fuisse exemptas, vel, ut apertiùs loquar, liberatas à jure regalium literis Philippi Augusti, veluti Autissiodorensem, Lingonensem, Nivernensem, & alias. Verùm ea concessio non liberabat Ecclesiarum illarum Episcopos à juramento fidelitatis, ut constat ex literis exemptionis Ecclesiæ Atrebatensis datis anno MCCIII. *Sed electum suum confirmatum nobis præsentabunt, ut fidelitatem nobis faciat, sicut alii Episcopi nostri nobis facere consueverunt.* Quoad exemptionem verò regaliæ Turonensis, litem accuratiùs disceptandam esse pronuntiatum est arresto lato anno MDL. eo prætextu quòd Regina Blancha gratis restituerat regalia electo Archiepiscopo Turonensi. Verùm concessio illa facta fuerat in gratiam personæ, & in eo versabatur quòd bona temporalia restituta fuerint electo ante consecrationem. Hujusmodi concessionis mentio extat in constitutione regia anni MCCCXXXII.

Chopin. lib. 1. de Domanio Tit. 9. §. 8. Pasquerius loco supra laudato.

Vide supra literas Petri Regis Arragonum in additione ad cap. 2. hujus libri.

Probat. libert. Eccle. Gallic. tit. 16. c. 16. Vide Odor. Raynald. an. 1337. §. 17.

* Opinio illa Butillerii destituta non erat auctoritate & exemplo. Etenim extat in libro quarto miscellaneorum nostrorum pag. 495. quoddam scriptum, ut fert titulus in veteri codice, *de vacatione Ecclesiæ Suessionensis & de collatione prabendarum tempore regalium*, in quo Canonicis Suessionensibus, qui contendebant *quod collatio prabendarum sede vacante in prædicta Ecclesia ad Regem nullatenus pertinebat, hanc solam rationem pratendentes quod Rex nunquam contulerat*, responsum est anno MCCL. *ex parte Reginæ & ex parte illorum qui tunc erant ad Consilium Regis, videlicet Archiepiscopi Bituricensis, Episcopi Aurelianensis, Episcopi Belvacensis, Episcopi Ebroicensis &c. quòd de consuetudine regni Franciæ collatio prabendarum sede vacante in dicta Ecclesia debebat ad Regem pertinere.* Quod obtinuit. Tandem Rex Ludovicus XIV. consentiente Ecclesia Gallicana definivit regaliæ jus valere debere in universis regni Francici Ecclesiis.

CAPUT XXV.

Synopsis.

I. Inquiritur an præter Regem aliqui Galliarum dynastæ jure regalia fruerentur in regno. Magni momenti est hæc quæstio ad ostendendum falsam esse eorum opinionem qui jus illud ad solum Regem pertinere posse contendunt.

II. Duces & Comites investituras olim eodem jure concedebant quo Principes. Probatur ex synodo Romana Gregorii septimi & ex regesto ejusdem Pontificis.

III. Rotrocus Comes Huberto Abbati sancti Dionysii Nogenti tradidit baculum pastoralem, eique curam monasterii commisit.

IV. Comites Sabaudiæ soliti erant concedere investituram regalium episcopatus Sedunensis. Sed eis ablatum est id jus ab Henrico sexto Imperatore.

V. Cùm investituræ, mutato nomine, regalia dici cœpissent, Duces & Comites regalia quoque retinuerunt. Probatur ex articulis Clementi Papæ quinto oblatis.

VI. In pactionibus initis inter sanctum Ludovicum Regem & Petrum Ducem Britanniæ jus regaliæ huic Duci conservatum est in episcopatibus illius provinciæ.

VII. Comes Campaniæ jure regaliæ fruebatur in Ecclesia Trecensi. Et Vicecomes Combornensis in episcopatu Lemovicensi.

ADDITIO.] *Comes Andegavensis idem jus usurpabat in Ecclesia Lexoviensi, & in monasterio sancti Albini Andegavensis investiturarum pleno jure olim utebatur. Reges nostri abbatias olim concedebant viris à se delectis, inexpectata etiam monachorum electione. Probatur ex præcepto Rodulfi Regis pro monasterio Tutelensi in Lemovicibus.*

I. INVESTIGANDUM est deinceps an præter Regem aliqui Galliarum dynastæ jure regaliæ fruerentur in regno. Plena est hæc quæstio curiosæ eruditionis; ac præterea magni momenti est ad ostendendum falsam esse quorumdam persuasionem, qui existimant eam esse regaliæ dignitatem ut neque transferri in alium possit, neque cum quoquam communicari. Sed ut rem ipsam meliùs intelligamus, repetenda est causa investiturarum, unde quoque regaliæ originem esse scripsimus. Etenim si Duces & Comites, postquam eorum dignitates factæ sunt hereditariæ, investituras regalium episcopatuum & monasteriorum dabant, probabile videtur eos hunc investiturarum usum retinuisse cum additione quæ facta fuerat ususfructus regalium.

II. Nam quoad investituras, patet ex synodo Romana à Gregorio septimo celebrata anno MLXXX. solitos quoque Duces & Comites eas concedere eodem jure quo Principes. *Si quis Imperatorum*, inquit synodus, *Regum, Ducum, Marchionum, Comitum investituram episcopatuum vel alicujus ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit &c.* Idipsum disertiùs docet idem Gregorius lib. IV. epist. XIV. ex qua constat Comites Britonum, synodi Romanæ decreto obsequentes, investituras episcopatuum abjecisse, tametsi se vetusta possessione tueri possent. *Cùm enim audivimus*, inquit Gregorius, *Principes illius terræ contra antiquam & pessimam consuetudinem pro reverentia Dei omnipotentis & apostolicæ auctoritatis ulteriùs in ordinandis Episcopis nec dominium investituræ tenere nec pecuniæ commodum quærere velle &c.*

III. Idem investiturarum usus probatur etiam ex Chartulario sancti Dionysii Nogenti-Rotroci; ex quo patet Comitem Rotrocum Abbati Huberto dedisse baculum pastoralem eique curam monasterii commisisse: *Huberto Comes Rotrocus baculum in manu dedit & curam monasterii commisit.* Apud Gallandium in tractatu de Franco-Allodio pag. 328.

IV. In imperio quoque vigebat idem usus. Etenim Comites Sabaudiæ consueverant dare investituram regalium episcopatus Sedunensis in Vallesia; ut patet ex epistola quadam Henrici sexti Imp. data anno MCLXXXIX. quæ extat in Chartulario Tullenti. Illic enim legitur Comitem Thomam petiisse restitutionem omnium bonorum suorum, quæ adversùs patrem ejus publicata fuerant decreto curiæ imperialis, *per justam Principum imperii sententiam & parium suorum.* Impetratum id quidem. Sed tamen denegatus ei fuit episcopatus Sedunensis; adjudicatumque est imperio jus tribuendi investituram regalium ejusdem episcopatus; tametsi ea ad Comites Sabaudiæ pertinuisset: *Sedunensem episcopatum ad manum imperii retinuimus specialiter; cujus Ecclesiæ Episcopi ante tempora illa de manu Comitum Sabaudiæ per aliquod tempus recipiebant regalia. Sub ergo hac forma episcopatum illum imperio specialiter retinuimus, ut Ecclesia Sedunensis & ejusdem Ecclesiæ Episcopi ad coronam imperii jure perpetuo specialiter pertineant, ac de manu imperii regalia recipiant. Ad ejus rei certiorem evidentiam Vvillelmum Episcopum, qui tempore illo Sedunensi Ecclesiæ præsidebat, de regalibus investivimus; qui investituram regalium Sedunensis episcopatus de manu nostra recepit, eamque omnes ejus successores de manu imperii sunt recepturi. Ad ampliorem quoque Sedunensis Ecclesiæ dignitatem & exaltationem imperiali simul & regali edicto statuimus ut nullus de cetero Sedunensis Episcopus investituram regalium nonnisi de manu imperii accipiat.* Apud eundem Gallandium pag. 245.

V. Quoniam verò investituræ, mutato nomine, regalia dici dein cœperunt, hinc factum ut Duces & Comites, qui investiturarum jure fruebantur, regalia quoque retinuerint; pro quibus tamen homagium & juramentum fidelitatis Regi præstabant, quòd ea portio quædam & membrum essent feudorum ab ipsis possessorum. Propositio hæc meliùs probari non potest quàm auctoritate articulorum à Guillelmo de Nogareto oblatorum Clementi Papæ quinto, quorum hæc sunt verba in articulo XIV. *Item certum, notorium, & indubitatum existit quòd jura regalia aliquarum Ecclesiarum, quæ habet in Ecclesiis prædictis Dominus Rex prædictus, progenitores ipsius Domini Regis & prædecessores ejus in regno dederunt in feudum aliquibus Baronibus suis tam*

eccleſiaſticis quàm ſecularibus. Qui Barones regalibus illis utuntur & fruuntur, ſedibus ipſarum Eccleſiarum vacantibus, jure ſuo feudali & regio, à quo jus ſuum movet: & ideo jus regale vocatur. Quo jure dicti Barones utuntur nominibus ſuis & nomine regio & uſi ſunt tanto tempore de cujus initio memoria non exiſtit.

Ceterùm in his articulis enumerantur Barones eccleſiaſtici qui regalia Eccleſiarum in feudum tenent à Rege. Adducitur exemplum Eccleſiarum Lugdunenſis & Auguſtodunenſis, ad quas viciſſim pertinet uſusfructus regalium quando ſedes earum vacant, Epiſcopos verò illarum Eccleſiarum in feudum tenere à Rege mutuum hunc regalium uſumfructum.

Chopin. lib. 2. de Dom. Tit. 9. §. 7.

VI. Quoad Barones verò ſeculares, legimus in pactionibus initis anno MCCXXXI. inter ſanctum Ludovicum Regem & Petrum Ducem Britanniæ jus regaliæ ei Duci conſervatum fuiſſe in epiſcopatibus illius provinciæ. *Jus regaliæ, quod in ſuis Eccleſiis cathedralibus habere dicitur.* Jus tamen illud coërcitum erat ad uſumfructum redituum temporalium, excluſo prorsùs jure conferendi beneficia, ut patet ex conſtitutione Caroli ſexti eam in rem edita.

VII. Nam de Rege Navarræ, qui Comes quoque Campaniæ erat, legimus in arreſto Parlamenti Pariſienſis lato anno MCCLXIX. eum, vacante ſede epiſcopali Trecenſi, regaliæ jure uſum fuiſſe. Anno dein MCCLXXII. regalia duarum villarum ad Epiſcopum Lemovicenſem pertinentium adjudicata fuit Vicecomiti Combornenſi, ſede epiſcopali vacante; repulſoſque eodem arreſto conſtat miniſtros regios, qui harum villarum fructus occupaverant. Quare fallitur Chopinus dum ait regaliæ Lemovicenſis fructus eodem Senatus Pariſienſis decreto depoſitos eſſe ſequeſtrò, pendente litigio, penes Vicecomitem Combornenſem; cùm conſtet eos illi adjudicatos fuiſſe, ſed in iis tantùm duobus locis. Regi namque conſervatus eſt uſusfructus quorundam aliorum fructuum.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

TOT argumentis probavit illuſtriſſimus Archiepiſcopus Comites quoque & Duces jure inveſtiturarum, atque adeo regalium, uſos fuiſſe in Gallia ut inutilis futura videatur omnis opera quæ in hoc poneretur. Sed tamen prætermitti non debet inſignis locus Arnulfi Epiſcopi Lexovienſis: qui in epiſtola ad Lucium Papam, edita in tomo ſecundo Spicilegii, docet Comitem Andegavenſem per biennium & ampliùs occupaſſe bona epiſcopalia Eccleſiæ Lexovienſis, eo prætextu quòd Arnulphus electus ac conſecratus fuiſſet abſque deſignatione Comitis: *Bona omnia epiſcopalia redimere de manu Comitis Andegavenſis angebar, quæ ipſe mihi per duos annos & tres menſes abſtulerat, quia electus canonicè ſine ipſius deſignatione fueram conſecratus.* Et divus Bernardus Abbas Clarævallenſis ad Innocentium ſecundum Papam ſcribens pro Arnulpho Lexovienſi Epiſcopo electo, acriter exagitat Comitem Andegavenſem, quem oppreſſorem pacis & libertatis Eccleſiæ vocat, ob hoc quòd Arnulphum in ovile ingredi non pateretur per viam rectam. Extat autem ea Bernardi epiſtola in tomo tertio Spicilegii pag. 167.

Operæ pretium mihi videtur in hac tertia horum librorum editione addere arreſtum latum in favorem Vicecomitis Combornenſis in calce iſtius capitis commemoratum. Sed antè quàm illud referamus, alicujus erit curioſitatis oſtendere Reges noſtros accepiſſe antiquitus regalia in Eccleſia Lemovicenſi contrà quàm ſcriptum eſt in veteri libro Cameræ computorum cujus ſuprà facta mentio eſt. Nam cùm is Aymericus Epiſcopus Lemovicenſis poſt cujus mortem Vicecomes Combornenſis litem intendit in ſuprema curia Pariſienſi pro quibuſdam villis quas Seneſcallus Petragoricenſis, ad cujus ſeneſcalliam tum pertinebat diœceſis Lemovicenſis, ceperat in manu ſua ratione regalium, regalia in initiis ſui Epiſcopatus acceperit à ſancto Ludovico, dubitari non poteſt quin eo jure tum uterentur Reges noſtri in Eccleſia Lemovicenſi. Accepiſſe autem illum regalia à Rege fidem faciunt ejus literæ quæ ſervantur in archivo regio Pariſienſi; quas, licèt editæ jam ſint inter probationes libertatum Eccleſiæ Gallicanæ, iſthic tamen addere viſum eſt.

Univerſis præſentes litteras inſpecturis Aymericus permiſſione divina Lemovicenſis electus ſalutem in vero ſalutari. Notum facimus quòd poſt electionem de nobis in Lemovicenſi Eccleſia unanimiter factam, à Domino Bituricenſi confirmatione obtenta, ad Dominum Regem, ſicut moris eſt, acceſſimus epiſcopatus regalia petituri & parati eidem facere quod prædeceſſores noſtri in prædicta Eccleſia electi ſuis anteceſſoribus facere conſueverant, & eidem ea quæ ſe Dominus Rex hac ratione opponebat quia Capitulum eligendi licentiam ab ipſo non petierat in illa forma in qua aliæ regni Eccleſiæ cathedrales, quæ propter electionem ſuam Domini Regis præſentiam adeunt, conſueta ſunt eligendi gratiam obtinere, tandem verò idem Dominus Rex factum noſtrum impedire non volens, ſed potiùs liberaliter expedire, benigniori ductus conſilio, regalia ſæpedictæ Eccleſiæ nobis reſtituit liberaliter & benignè, & voluit, & nos id ipſum conceſſimus eidem, quòd ex hoc facto nullum fieret præjudicium juri ſuo, ſi quod habet in petenda ab eodem eligendi licentia à Capitulo Eccleſiæ ſupradictæ. Et quia ſigillum electi nondum habebamus, præſentes litteras ſigillo quo priùs utebamur duximus ſigillandas. Actum apud Paciacum anno Domini MCCXLV. menſe Martio.

Extant in regeſto XXXI. archivi regii Pariſienſis, in quo deſcriptæ ſunt etiam ſuperiores literæ Aymerici, extant inquam in eo regeſto literæ Philippi Archiepiſcopi Bituricenſis ad eundem ſanctum Regem ſcriptæ, quæ ſic habent.

Sereniſſimo Domino Ludovico Dei gratia Regi Franciæ illuſtri Philippus miſeratione divina Bituricenſis Archiepiſcopus Aquitaniæ Primas ſalutem in eo per quem Reges regnant. Cùm electionem de viro venerabili & diſcreto Hemerico de Malamorte Capellano Domini Papæ in Lemovicenſi Eccleſia metropolitanæ nobis auctoritate ſubjectæ concorditer & canonicè celebratam juris obſervato tramite duxerimus confirmandam, majeſtati veſtræ ſupplicamus quatenus electo prædicto parato vobis fidelitatem facere, ut tenetur, regalia faciatis liberaliter aſſignari. Datum Bituris die ſabbati poſt Invocavit me *anno Domini MCCXLV.*

His ita conſtitutis, cùm idem Aymericus vacuam morte ſua feciſſet cathedram Lemovicenſem, Seneſcallus Petragoricenſis in manu ſua cepit regalia epiſcopatus Lemovicenſis, & cum iis etiam duas villas ad eundem epiſcopatum in inferiori tractu Lemovicenſi pertinentes. Adversùs illum propterea querelam ſuam ad Regem detulit Vicecomes. Inqueſta autem facta de mandato Regis, curia Parlamenti ſecundùm Vicecomitem pronuntiavit anno MCCLXXII. in octavis omnium ſanctorum. Ea fuit ſententia.

Sede Lemovicenſi vacante per mortem Aymerici quondam Lemovicenſis Epiſcopi Seneſcallus Petragoricenſis ratione regalium Lemovicenſium cepit in manu ſua pro Domino Rege villas de Raſſac & de Bonte Zac pertinentes ad Epiſcopum Lemovicenſem. Vicecomes Combornenſis conqueſtus fuit ſuper hoc dicens quòd regalia dictarum villarum non pertinebant ad Do-

minum Regem, sed ad ipsum, cùm prædecessores sui à longo tempore citra fint & fuerint in possessione tenendi dictas villa & percipiendi fructus & redditus eorumdem locorum nomine sui dicta sede vacante. Tandem facta super hoc inquest de mandato Domini Regis, quia inventa est super hoc saisina dicti Vicecomitis ac prædecessorum suorum à quadraginta Annis & amplius, pronuntiatum fuit quòd sibi restituatur saisina prædicta.

Eodem jure in episcopatu Dolensi usum fuisse antiquitus Dominum Comburnii fidem faciunt literæ Hareulfi de Comburnio editæ à R. P. Edmundo Martene in collectione veterum scriptorum pag. 83. *Cùm de jure Isoldis uxoris meæ ad me pertineat vacante sede Dolensi res regere pontificales & de terris & hominibus Archiepiscopi tanquam Archiepiscopus disponere &c.* Ista contigere, ut apparet, regnante in Gallia Philippo Augusto, paulò antè quàm Archiepiscopus Dolensis amitteret dignitatem & auctoritatem Metropolitani. Etenim hunc Hareulfum & Iseldim uxorem ejus ea tempestate vixisse & mortuos esse anno MCXCVII. docet Augustinus du Paz in historia genealogica familiarum Britanniæ nostræ.

Scilicet olim jus regaliæ nitebatur consuetudine & possessione, & adversùs Regem sententia ferebatur cùm non constabat de possessione ejus. Extant plurima arresta istiusmodi supremæ curiæ Parisiensis, è quibus unum eligo latum in causa Ecclesiæ Bituricensis anno MCCLXXVII. in Parlamento Epiphaniæ. *Notum facimus quòd cùm dilectus & fidelis noster Archiepiscopus Bituricensis proposuisset coram nobis quòd dignitates, personatus, præbenda, & beneficia ad collationem Archiepiscopi Bituricensis in civitate & diœcesi Bituricensi spectantes, quæ vacaverant sede Bituricensi vacante, & quos de facto contulimus, ex antiqua consuetudine Bituricensis Ecclesiæ ipsius collationi debuissent reservari, & ideo petere quòd dicta collationes à nobis facta non valerent, & pro nobis in contrarium dictum fuisset quòd prædecessores nostri & nos eramus in possessione conferendi dictos personatus, dignitates, præbendas, & beneficia, tandem visa quadam inquesta & de mandato super hoc facta super præmissis, pronuntiatum fuit per nostra curiæ judicium, cùm non constaret de possessione nostra ante collationes prædictas, dictum Archiepiscopum remanere debere in possessione conferendi beneficia antedicta, & esse restituendum ad possessionem prædictam, & quominus utatur in iis jure suo ipsum per nos nolumus impediri.* Contrà, quoniam exempla afferenda sunt in utramque partem, pro Rege judicatum est anno MCCLXXXVI. in Parlamento omnium sanctorum adversùs Episcopum Carnotensem, qui jus regium in collatione beneficiorum coërcere volebat ad præbendas majoris Ecclesiæ. Hæc sunt verba arresti. *Procuratore Episcopi Carnotensis pro ipso Episcopo & nomine ipsius petente quòd Dominus Rex revocaret collationem ab ipso factam ratione regalium Carnotensium in ultima vacatione sedis Carnotensis de Decanatu sancti Andreæ Carnotensis & de quadam præbenda in Ecclesia sancti Mauricii, cùm aliàs non consueverit Dominus Rex tempore regalium conferre beneficia ad collationem Episcopi spectantia nisi solummodo præbendas majoris Ecclesiæ alternatim per quandam compositionem, quia Dominus Rex inventus est in bona & longa possessione conferendi hujusmodi beneficia tempore regalium, pronuntiatum fuit quòd in hujusmodi saisina remanere debebat.*

Quoniam verò illustrissimus Archiepiscopus unicum exemplum attulit quoad investituras monasteriorum, Rotroci nimirum Comitis, haud inconveniens reor si ostendero Comites quoque Andegavenses, quorum pristinis illis temporibus magna dignitas erat, eodem jure usos esse in monasterio sancti Albini Andegavensis; cui interdum delegabant Abbates propria auctoritate, interdum verò electis *donum rerum temporalium* tribuebant ante consecrationem. Patet illud ex aliquot veteribus actis quæ extant in Chartulario ejusdem monasterii, quæ heic edere visum est.

*Novimus quæ præcepta &c. Quamobrem ego in Dei nomine Gozfredus Comes **** vel etiam nobilium personarum fidelium nostrorum, pro remedio videlicet animæ nostræ, patrisque, necne simul & matris, seu etiam pro reliquorum parentum nostrorum requie delegamus Abbatem in monasterio sancti Albini nomine Gonterium, salva voluntate monachorum ibidem degentium; eisque licentiam concedimus ut post ejus obitum quemcunque voluerint Abbatem eligendi habeant potestatem &c.*

Omnibus in domo quibus est Christus vivere & mori lucrum &c. Notum esse volumus quòd anno DCCCCLXXXVIII. *incarnationis dominicæ recedens à loco sancti Albini Abbas Gunterius, quem pro fidelitate Dei & sua animæ remedio nobilissimus inter suos Gozfredus Comes eidem loco præfecerat, & Romam, vel, quod majus est, matrem civitatum Hierosolymam expetens gratia orationis, successorem sibi præsago spiritu providerit, cui animarum simul & corporum curam committeret, Rainaldum vita & morum probitate decorum, quem ipse in Christi nomine nutrierat, cum consensu tamen fratrum præfati loci & elegantissimi juvenis filio prædicti Comitis, qui in loco patris feliciter successit, nomine Fulconis &c.*

Certum est omnibus qui fundamenta catholica puritatis noverunt &c. Quare nos fratres pauci in cœnobio sancti Albini Andecavensis Episcopi Deo pro posse famulantes, quia vinculum pacis & signaculum Christianæ disciplinæ dilectionem per unitatem cordis vel animæ possidere cupimus, eligimus fratrem quendam, morum probitate ornatum, nomine Theodericum, quem nobis vice Christi patrem præesse volumus, & in diffinitione ejus sententiarum nostrarum diversitatem uniri; ne diversa sentientes, à Christi doctrina inveniamur extranei. Facta est autem ista electio consilio atque auctoritate Domni Alberti Abbatis Majoris monasterii, qui hoc in conventu monachorum ritu celebri peracto obtulit etiam fratrem prædictum Gaufrido præclarissimo Comiti, sub cujus ditione locus ipse consistit, à quo etiam donum rerum temporalium ad idem pertinentium cœnobium suscepit. Deinde præsentavit eum venerabili prudentissimoque Patri Eusebio Andecavensis urbis Episcopo; ut cui Comes exterius tradiderat auctoritate sua dominium, Episcopus debita benedictione consecrans, ex more ecclesiasticam curam committeret animarum &c. Acta hæc circa annum millesimum sexagesimum.

Sed non discedam ab hoc loco quin addam illustre monumentum antiquitatis, cujus auctoritate probabitur Reges nostros diù ante Concordatorum pactiones abbatias quoque commendare solitos viris à se delectis, inexpectata etiam monachorum electione. Ademarus Vicecomes Scalarum in Lemovicibus & Abbas laicus monasterii Tutelensis, ad quem eum hereditate majorum ea abbatia pervenerat jam inde à temporibus Karoli Martelli, monasterium illud, quod à Normannis destructum erat, reædificare cupiebat, eique *veterem abbatiam*, ut ipse vocat, restituere. Tametsi enim iste Abbas esset Tutelensis & vetusta monasterii bona possideret, adhuc tamen alius Abbas in eo monasterio erat secundùm regulam, qui parvo contentus, ut ferebat illa ætas, inopem vitam tolerabat cum monachis sibi subjectis. Hinc orta distinctio abbatiæ veteris & novæ. Ademarus ergo, ut dixi, monasterium Tutelense restaurare cupiebat. Sed fieri istud non poterat absque consensu Regis. Tum Francis & Aquitanis imperitabat Rodulfus, Burgundionum antea Rex. Is ergo omnem restaurandi Tutelensis monasterii curam in se trahens Aimoni Abbati eam abbatiam commendavit circa annum DCCCCXXX. precibus ejusdem Ademari & Ebali Comitis Pictaviensis. Post Aimonem Odo factus est Abbas Tutelensis, decreto hauddubiè Rodulfi Regis. Verùm cùm is Abbas Cluniacensis evasisset, atque adeo curam monasterii Tutelensis gerere non posset, Adacium sibi successorem dari obtinuit ab eodem Rodulfo *ad vicem suam supplendam*; ut Odone vivo, vicarius ejus esset seu coadjutor, in ejus verò locum succederet post mortem ipsius. Ea tamen fuit Rodulfi pietas ut jure illo dandi abbatiam Tutelensem cesserit in gratiam monachorum, qui eo deinceps potiti sunt citra omnem controversiam. Extat autem ejus ea de causa præceptum in Chartulario Ecclesiæ Tutelensis, dignum profectò quod heic describatur.

Vide Raspertum in libro de origine monasterii sancti Galli cap. 8. apud Goldast to. 1 rer. Aleman. Vide etiam Besslyum in historia Episcoporum Pictav. pag. 26.

Præceptum Rodulfi Regis pro Monasterio Tutelensi.

IN nomine sanctæ & individuæ trinitatis. Rodulfus gratia Dei Francorum & Aquitanorum atque Burgundionum Rex pius, invictus, ac semper Augustus. Sicut non est potestas nisi à Deo, qui collocat, ut scriptum est, Reges in solio, sic utique consequens est ut hi qui in sublimitate sunt, sub potenti manu ejus se humilient, & os regni ejus ministri juxta ipsius voluntatem suas actiones administrent. Quapropter notum sit omnibus tam præsenti quàm futuro tempore

regni munia diſponentibus quòd ego de ſtatu religionis redintegrando ſollicitus Tutelenſe cœnobium in regulari propoſito, ut olim fuerat, reparare decrevi Eſt autem in Lemovicenſi pago ſuper fluvio Correzia ſitum, in honore videlicet beatiſſimi Domni Martini conſtructum. Quo loco priſca reverentia novellis adhuc miraculis Domino largiente ſervatur. Precibus autem * viri Ademari, qui locum ipſum eatenus tenuerat, ſuggerente etiam Ebalo Comite, cuidam religioſiſſimo Abbati nomine Aimoni locum eundem ad reſtaurandum regulare propoſitum commendaveram, atque * cœnobium ſancti Savini ſubjectum feceram. Sed quoniam experimento probatum eſt quòd eadem ſubjectio religioni obſtaret, eidem religioni penitùs conſulere volentes, ſaniore conſilio decernimus ut antiquo more ſolius Regis tuitione, non autem dominatione, teneatur. Hoc autem contra jus regni fieri nemo cenſeat; quandoquidem excellentiſſimi Imperatores directa ſua, quoties cauſa exegerit, leguntur immutaſſe; & Apoſtolo perhibente, neceſſariò legis tranſlatio fit. Hoc ergo cœnobium, cum omnibus quæ nunc ad eum pertinent, vel quæ deinceps ibidem obvenerint, ita pro auctoritate iſtiua noſtri præcepti manere conſtituimus ut nullius dominationi niſi tantùm ſanctæ regulæ ſubjaceant Poſt diſceſſum verò fideliſſimi & amantiſſimi noſtri Domni Odonis, qui prædicto Aimoni venerabili ſucceſſit, & poſt Adacium, quem iſdem venerabilis Odo ſibi ad vicem ſuam ſupplendam ordinari petiit, licentiam habeant ſecundùm regulam ſancti Benedicti quemcunque ſaniori conſilio maluerint ex ſe ipſis eligendi. Et neque Rex, nec Comes, aut Epiſcopus, aut quælibet alia perſona res eorum inquietare aut alicui dare præſumat, ſed nec oppido quidem dominari audeant. Partem verò abbatiæ quam prædictus Ademarus Abbate ipſo conſentiente retinuit, totam poſt ipſius diſceſſum recipiant: quo decedente, qualem communiter voluerint munburdum & cauſedicum habeant. Jus quoque immunitatis ac reverentiam quæ ſancto illo loco & nunc divinitus obſervatur ita concedimus ut nemo vel ipſi vel rebus ad eum pertinentibus ullam violentiam inferre moliatur Ceterùm tam Abbas quàm monachi communiter, ſicut ante Dei oculos, regulare propoſitum ſervent. Ut autem hæc noſtra præceptio indelebilis perſeveret, hanc in ſuperni nomine auctoris anulo noſtro ſignavimus.

* Deeſt hîc aliquid.

* Leg. cœnobio.

Hebr. 12.

Signum Rodulfi glorioſiſſimi Regis.

Goteſredus ſacerdos ad vicem Anſigiſi Epiſcopi recognovit & ſubſcripſit.

Actum * Anariaco Idibus Decembris, Indictione I I. anno X I. regnante R. glorioſiſſimo Rege.

* ſ. Autiniaco.

CAPUT XXVI.

Synopſis.

I. Comites Toloſani jure regalia temporalis fruebantur in univerſa ditione ſua. Probatur ex literis Raimundi Comitis Toloſani datis anno milleſimo ducenteſimo nono.

II. Libertatem provinciæ Narbonenſis confirmavit Philippus Pulcer. Emendatur inſignis locus ex diplomate ejus; in quo ſcriptum eſt Nolumus, *cùm tamen in omnibus editionibus habeatur* Volumus.

III. Recenſentur Eccleſiæ cathedrales quæ Raimundi Comitis Toloſani imperio tum parebant quando reddita eſt illis ab eo libertas.

ADDITIO.] Omiſſa eſt provincia Auſcitana in literis Raimundi; quæ reſtituenda eſt ex regeſto Innocentii tertii. Quanam occaſione conceſſa hæc immunitas à Raimundo. Factum id poſt abſolutionem ab excommunicatione, jubente Milone Legato ſedis apoſtolicæ. Datur nova editio auctior & emendatior earum Raimundi literarum.

I. COMITES quoque Toloſatium jure regaliæ temporalis fruebantur in univerſa ditione ſua. Colligitur illud ex literis Raimundi Comitis Toloſani, Ducis Narbonæ, & Marchionis Provinciæ: qui anno MCCIX. perſonas eccleſiaſticas ſibi ſubjectas in provinciis Viennenſi, Arelatenſi, Narbonenſi, Bituricenſi, & Burdegalenſi exſolvit neceſſitate contribuendorum tributorum quæ antea ab iis exigebantur; tum etiam profitetur ſe deinceps occupaturum non eſſe ſpolia Epiſcoporum morientium, neque adminiſtrationem Eccleſiarum vacantium ad ſe tracturum, abolita conſuetudine contraria, & omnia futuro ſucceſſori conſervari jubet. Literæ illæ extant integræ apud Catellum in hiſtoria Comitum Toloſanorum. *Defunctis earum Epiſcopis vel rectoribus aliis*, inquit Raimundus, *ipſos vel domus eorum per me vel per alium nullo modo ſpoliabo, nec adminiſtratione earum ſeu cuſtodia, occaſione alicujus conſuetudinis vel aliqua alia, me ullatenus immiſcebo; ſed omnia ſine aliqua diminutione defunctorum ſucceſſoribus teneantur. Electioni autem Epiſcopi vel alterius rectoris Eccleſiæ faciendæ per me vel per quamcumque perſonam me nullatenus immiſcebo.*

II. Libertas illa Eccleſiarum à Rege Philippo Pulcro confirmata eſt, quoad provinciam Narbonenſem, literis datis apud urbem Nemauſenſem anno MCCCIII. his verbis: *Nolumus quòd gentes noſtræ occupent regalia Eccleſiarum vacantium provinciæ Narbonenſis.* Earum literarum exemplar vidimus in præcepto authentico ejuſdem Regis, quod præ manibus habuimus, dato anno milleſimo treceenteſimo decimo. In eo exemplo diſertè ſcriptum eſt *Nolumus.* Hoc autem ideo viſum eſt admonere quòd inſignis error irrepſerit in eaſdem literas, prout editæ ſunt in corpore conſtitutionum regiarum, ubi editum eſt *Volumus.* Tanti autem momenti eſt hæc literarum permutatio ut ob literulæ unius mutationem prorsùs evertantur privilegia provinciæ Narbonenſis. Attamen aſſentiri non poſſum Syndico illius provinciæ affirmanti mutationem illam imputandam eſſe artificio clericorum ſanctæ Capellæ Pariſienſis, qui eam ab anno MDL. inſeri procuraverint in editionibus Molinæi, Fontanonis, & Guenoiſii. Aſſentiri inquam non poſſum huic Syndico, quòd videam eundem errorem, gravi hallucinatione, irrepſiſſe in omnes editiones libri cui titulus eſt *Stylus Parlamenti*, qui vulgatus eſt ab Aufrerio præſide Toloſano annis 1512. 1530. & 1542. in quibus omnibus editionibus conſtanter legitur *Volumus*, non autem *Nolumus.*

Vide Bullam Gregorii IX. in additione ad caput XVIII. hujus libri.

III. Quoad libertatem verò reliquarum provinciarum in literis Raimundi Comitis Toloſani comprehenſarum, non alias Eccleſias ſub vocabulo provinciæ Arelatenſis intellexit Raimundus præter diœceſes Arelatenſem, Maſſilienſem, Avinionenſem, & aliquot alias in Marchionatu Provinciæ poſi-

tas, qui per eas tempestates separatus erat à comitatu Provinciæ ad Comites Arragoniæ stirpis pertinente. In provincia verò Viennensi Ecclesiam & pagum Vivariensem tantùm obtinebat. Reliquum provinciæ ad Comites Viennenses pertinebat, qui custodes delegabant administrandis bonis temporalibus episcopatuum Delphinatus. At custodibus illis cura imponebatur conservandi fructus futuro Episcopo; ut testatur Franciscus Marcus in Decisionibus Delphinatus parte II. §. 556. Nam quoad provinciam Bituricensem, magna illius pars subjecta erat Comiti Tolosano, Cadurci nimirum, Albienses, Rutheni, & Gabalitani, cum eorum episcopatibus. Unde factum ut in regesto illo Cameræ Computorum quod diximus episcopatus Cadurcensis, Ruthenensis, Albiensis, & Mimatensis, qui ad provinciam Bituricensem pertinent, inter eos recenseantur qui juri regaliæ obnoxii non sunt. Sed prætermittere hoc loco non possum illustre Parlamenti Parisiensis arrestum latum anno MCCLXXII. in gratiam Ecclesiæ Albiensis, quod extat in veteri regesto ejusdem Parlamenti. *Sabbato post ascensionem Domini restituta fuerunt apud Apamias & reddita per Dominum Regem procuratoribus Capituli Albiensis regalia Ecclesiæ Albiensis, quæ mortuo Episcopo Albiensi Seneschallus Carcassonensis ad manum Domini Regis ceperat & saisinaverat sine causa, cum Dominus Rex super hoc alias nunquam usus fuisset, prout ex aliorum ac ipsius relatione fuit inventum.* Sed in provincia Burdegalensi episcopatum tantùm Agennensem possidebat Raimundus. Nam Henricus Rex Angliæ sororem suam Joannam in matrimonium collocans cum eodem Raimundo, comitatum & pagum Agennensem dotis nomine contulerat.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

DECRETUM illud Raimundi Comitis Tolosani, cujus meminit illustrissimus Archiepiscopus in initio hujus capitis, editum jamdiu fuit, ut ipse adnotavit, à clarissimo viro Guillelmo Catello in historia Comitum Tolosanorum. Verùm tam gravibus mendis laborat hæc editio ut res isthæc silentio transmitti prorsùs non debeat. Certè in eo capite graviter peccatum est quòd inter provincias quibus immunitas conceditur, omissa est Auscitana, ac præterea clausula illa *secundùm statuta canonum & plenissimam libertatem*, quæ tamen extat in regesto Innocentii tertii. Præterea omissa sunt in editione Catelli nomina Episcoporum præsentium, quæ tamen habentur in eodem regesto. Hujus autem immunitatis concedendæ occasio hæc fuit.

Raimundus Comes Tolosanus, nomine hæreseos Albigensium valde suspectus, excommunicatus ob hoc fuerat à summo Pontifice. Unde multa damna ei irrogata sunt. Dein pacem desiderans cum Romana Ecclesia facere, apud fanum sancti Ægidii in prima Narbonensi tractatu habito cum Milone apostolicæ sedis Legato, gratiæ summi Pontificis restitutus est & absolutus ab excommunicatione. Sed inter conditiones pacis hæc quoque præscripta est Comiti, ut libertatem Ecclesiarum restitueret. Extant enim in eodem regesto *Mandata post absolutionem*, in quibus Milo ait inter cetera pag. 347. *Item præcipio ut Ecclesias & domos religiosas in libertate plenaria conserves; videlicet quod in eis albergarias, procurationes, vel exactiones quascunque nullatenus exigas vel percipias, & defunctis earum Episcopis vel earum rectoribus ipsas nullo modo spolies, nec administrationi earum seu custodiæ occasione alicujus consuetudinis vel aliqua alia te immisceas; sed omnia sine diminutione aliqua eorum successoribus reserventur. Electioni etiam Episcopi vel alterius rectoris Ecclesiæ faciendæ per te vel per quamcunque personam nullatenus te admisceas, nec aliquam violentiam facias, vel impedimentum aliquod præstes, quò minus electio liberè & canonicè celebretur &c.* Tum post nonnulla sequitur.

HAEC EST INDULGENTIA. *Ego Raimundus Dei gratia Dux Narbonæ, Comes Tolosæ, & Marchio Provinciæ, pro animæ meæ remedio & progenitorum meorum, omnibus Ecclesiis & domibus religiosis provinciarum Viennensis, Arelatensis, Narbonensis, Auxitanensis, Burdegalensis, & Bituricensis immunitatem secundùm statuta canonum & plenissimam libertatem concedo. Ita videlicet quòd albergarias, procurationes, vel exactiones quascunque, seu tallias nullo unquam tempore per me vel per alios requiram in eis, & requirentes sive postulantes pro posse meo fideliter coercebo. Defunctis etiam earum Episcopis vel rectoribus aliis ipsas vel domos earum per me vel per alium nullo modo spoliabo; nec administrationi earum seu custodiæ occasione alicujus consuetudinis vel aliqua alia me nullatenus immiscebo; sed omnia sine diminutione aliqua defunctorum successoribus reserventur. Electioni autem Episcopi vel alterius rectoris Ecclesiæ facienda per me vel per quamcunque personam me nullatenus immiscebo; nec aliquam violentiam faciam vel impedimentum præstabo quò minus electio canonicè ac liberè celebretur. Præterea possessiones omnes & jura Ecclesiarum, si qua injustè detineo, eis restituo pleno jure. Promitto insuper quòd omnia jura Ecclesiarum & domorum religiosarum, sicut decet catholicum Principem, in præfatis provinciis totis viribus protegam & defendam. Si quis autem contra præfatam immunitatem & libertatem à me indultam Ecclesiis & aliis domibus religiosis venire præsumpserit, ipsum pro posse meo viriliter coercebo. Istam autem concessionem & promissionem feci apud sanctum Ægidium anno pontificatus Domini Innocentii Papæ tertii duodecimo, XIII. Kal. Julii, ad mandatum & exhortationem Magistri Milonis Domini Papæ Notarii apostolicæ sedis Legati, præsentibus Domino M. Archiepiscopo*[a]*, cum Episcopis infrascriptis, videlicet Marsiliensi, Avinionensi, Cavellicensi, Carpentoratensi, Vasionensi, Tricastrinensi, & Nemausensi, & Agathensi, & Magalonensi, Lodovensi, Tolosano, Biterrensi, & Domino Archiepiscopo Aquensi, & Episcopo Arausicensi, & Vivariensi, & Uticensi.*

[a] *Arelatensi.*

CAPUT XXVII.

Synopsis.

I. Reges Franciæ nunquam contenderunt jus regaliæ porrigi debere ad provinciam Burdegalensem. Si jus illud illic in usu fuisset, pertinuisset ad Duces Aquitaniæ. Probatur ex arresto quodam Parlamenti Parisiensis in causa Ecclesiæ Burdegalensis.

II. Privilegia Ecclesiæ Burdegalensi indulta, quorum mentio est in hoc arresto, alia non sunt quàm ea quæ à Ludovico sexto & septimo Regibus provinciæ Burdegalensi concessa sunt. Ex quibus eruditissimi viri falsò collegerunt exemptionem regaliæ huic provinciæ indultam fuisse ab Regibus illis.

III. Non ex iis tantùm sequitur usum regaliæ non esse introducendum in futurum in provinciam Burdegalensem. Sed non remittitur id jus; quod nondum bene receptum erat. Præterea irrepere illud non potuit in Aquitania, ob statuta Conciliorum Pictaviensium.

IV. Privilegium itaque Ludovici Regis obstat ne titulo regaliæ introduci possit in eam provinciam consuetudo occupandi reditus Ecclesiarum vacantium aut collationes præbendarum. Rex Philippus Pulcher Ecclesiæ Pictaviensi restitui jussit reditus ex bonis illius Ecclesiæ collectos sede vacante.

V. Dubitandum non est quin provincia quoque Auscitana iisdem privilegiis gauderet quibus Burdegalensis.

ADDITIO.] *Libertas provinciæ Burdegalensis confirmata est à Pontificibus Romanis; ut patet ex literis Eugenii tertii & Anastasii quarti, quæ nunc primùm eduntur. Libertas canonica reddita est provinciæ Auscitanæ à Raimundo Comite Tolosano. Rex tamen Angliæ Eduardus contendebat ad se pertinere usumfructum bonorum episcopalium diœceseos Aquensis, sede vacante. Sed Capitulum repugnabat, asserens id tentari adversùs libertatem ecclesiasticam. Ob quod appellavit Regem Francorum.*

I. AQUITANIÆ nunc tractanda causa est: circa quam duo quædam constituere possumus, quæ verissima sunt citra omnem controversiam. Primum, Reges Franciæ nunquam contendisse jus regaliæ porrigi ad eam provinciam. Secundùm, si jus illud in usu illic fuisset, ad Duces Aquitaniæ pertinere debuisse. Probari illud abundè potest ex arresto Parlamenti Parisiensis lato anno MCCLXXVII. in quo memorantur literæ quædam Regis Angliæ, qui professus fuerat non posse se uti jure regaliæ in Ecclesia Burdegalensi, id est, ad se non pertinere usumfructum redituum Ecclesiæ Burdegalensis interim dum sedes vacat. Earum præterea literarum vis firmata est declaratione facta à procuratoribus illius Regis, qui publicè professi sunt nolle Regem venire contra illas literas. Regis Angliæ declaratio eò majoris momenti est ad asserendam immunitatem canonicam provinciæ Burdegalensis quòd jure illo regalium in regno Angliæ uteretur; ut suprà probavimus ex rescripto Alexandri III. & patet etiam ex consuetudinibus Clarendonæ apud Matthæum Parisium: *Cùm vacaverit vel archiepiscopatus vel episcopatus vel abbatia vel prioratus in dominio Regis, esse debet in manu ipsius: & inde percipiet omnes reditus & exitus, sicut dominicos reditus suos.* Visis itaque literis Eduardi, & audita declaratione procuratorum ejus, visisque privilegiis Ecclesiæ Burdegalensis, pronuntiatum fuit custodiam bonorum ecclesiasticorum pertinere ad Capitulum, sede Burdegalenti vacante. Hæc sunt verba arresti: *Notum facimus quòd sede Burdegalensi vacante, & bonis archiepiscopalibus captis in manu nostra pro contentione quæ erat inter dilectum consanguineum & fidelem nostrum Regem Angliæ illustrem ex una parte & Capitulum Burdigalense ex altera, super eo quòd dictus Rex dicebat se habere regalia in eisdem, procuratore dicti Capituli hoc negante & è contrario pro dicto Capitulo proponente custodiam dictorum bonorum dicta sede vacante ad dictum Capitulum pertinere, & petente etiam pro dicto Capitulo dicta bona ratione dictæ custodiæ dicto Capitulo restitui & jus sibi fieri super custodia prædicta, exhibente insuper in judicio dicto procuratore quandam litteram dicti Regis Angliæ & patris sui, per quam manifestè apparebat quòd dictus Rex Angliæ regalia non habebat ibidem, tandem hujusmodi negotio in curia nostra pendente, procuratores dicti Regis Angliæ super dicta littera consulere voluerunt ipsum Regem; qui per procuratores suos curiæ nostræ significavit quòd contra literam prædictam venire non volebat. Et de voluntate procuratorum ipsius de bonis archiepiscopalibus pro ipsa contentione in manu nostra detentis Archiepiscopo tunc in Ecclesia Burdigalensi creato restitutio facta fuit. Quibus procurator Capituli non contentus petiit nomine Capituli jus super dicta custodia sibi reddi, procuratoribus dicti Regis dicentibus quòd ex quo dictus Rex Angliæ litteram suam prædictam tenere volebat, nullum aliud jus debere fieri super dicta custodia, & negantibus jus fuisse petitum aliàs pro dicto Capitulo super custodia antedicta. Recordatione igitur facta super hoc per curiam nostram pro dicto Capitulo, auditis hinc inde propositis, visis quibusdam privilegiis Ecclesiæ Burdegalensis, pronuntiatum fuit per curiæ nostræ judicium custodiam bonorum archiepiscopalium sede Burdegalensi vacante ad dictum Capitulum pertinere.*

II. Privilegia Ecclesiæ Burdegalensis, quorum in hoc arresto facta mentio est, intelligenda sunt de literis Ludovici Crassi Regis ejusque filii Ludovici junioris datis in gratiam Episcoporum & Abbatum provinciæ Chopin. lib. 1. de Dom. Tit 9. §. 5. Pasquier. lib. 3. cap. 37.
Burdegalensis; ex quibus collegerunt Chopinus & Pasquierius exemptionem regaliæ indultam esse huic provinciæ ab Regibus illis. Extant autem privilegia illa in regestis Parlamenti Parisiensis itemque in regestis cameræ Computorum sub titulo *De remissione regaliæ Burdegalensis Ecclesiæ.* At ego contendo nequaquam heic agi de regalia: quæ nondum introducta erat ævo illorum Regum, neque quoad usumfructum redituum, neque quoad collationem

collationem præbendarum. Unde factum ut in eis literis nulla mentio eorum facta sit, ususfructus nimirum, neque collationis præbendarum. Hæc enim omnino sunt verba privilegii à Ludovico Grosso concessi: *Eapropter petitionibus vestris, communicato prius Episcoporum, Abbatum, & procerum nostrorum consilio, assentiente Ludovico filio nostro jam in Regem sublimato, duximus annuendum, & in sede Burdegalensi & in prædictis episcopalibus sedibus & abbatiis ejusdem provinciæ, quæ defuncto illustri Aquitanorum Duce Comite Pictaviensi Guillermo per filiam ipsius Alienoram jamdudum filio nostro Ludovico sorte matrimonii cedit, in Episcoporum & Abbatum suorum electionibus canonicam omnino concedimus libertatem, absque hominii, juramenti, seu fidei per manum data obligatione. Porrò decedentis Archiepiscopi & suffraganeorum ipsius Episcoporum sive Abbatum decedentium res universas successorum usibus regia auctoritate servari volumus & concedendo præcipimus illæsas. Hoc quoque adjicientes, ut omnes Ecclesiæ infra denominatam provinciam constitutæ prædia, possessiones, & universa ad ipsas jure pertinentia secundùm privilegia, justitias, & bonas consuetudines suas habeant & possideant illibata. Quinimo Ecclesiis ipsis universis & earum ministris cum possessionibus suis canonicam in omnibus concedimus libertatem.*

III. Fateor equidem ex eo privilegio sequi usum regaliæ non esse introducendum in futurum in provinciam Burdegalensem. Veruntamen contendo eo non remitti eum usum. Neque sanè id fieri potuit, cùm ea lex nondum bene recepta esset in regno. Multò minùs probabile est in Aquitania valuisse; ubi pietas Guillelmi Ducis ac nupera Conciliorum Pictaviensium edicta obstiterant ne consuetudo illa irreperet. Nam anno millesimo centesimo synodus Pictaviensis à Paschali secundo Papa cum consensu Guillelmi Aquitaniæ Ducis coacta prohibuerat ne quis Episcoporum, Abbatum, aliusve è clero donum episcpatus aut abbatiæ à Rege, Comite, aut quovis laico accipiat. Si verò laïci per vim retinere tentarent, eos synodus excommunicat, & Ecclesias supponit interdicto. Hæc sunt verba canonis primi: *Decrevit sancta synodus ut nullus Episcopus, Abbas, Presbyter, vel qualibet persona de clero accipiat de manu Regis vel Comitis vel cujuslibet laica persona donum episcopatus, abbatia, vel Ecclesia.* Infrà: *Si verò laici, canonicis decretis resistentes, Ecclesias violenter retinere præsumpserint, ipsi excommunicentur.* Non solùm autem Comes consensit adimi sibi auctoritate hujus canonis investituram spiritualem, sed etiam retentionem Ecclesiarum. Has enim retineri receptum erat citra usumfructum redituum donec investitura temporalis concessa fuisset. Aliud dein Concilium in urbe Pictavienli habitum est à Legatis ejusdem Papæ anno MCIX. in quo prohibitum est ne clerici laicis præstarent homagium. Verùm ea constitutio non excludit juramentum fidelitatis, ut suprà ostensum est in capite XXI. hujus libri. Hæc sunt verba canonis Pictaviensis: *Ut clerici nunquam alicui laico hominium facere præsumant.*

IV. Dubitari ergo non potest quin eæ prohibitiones in executionem missæ sint in Aquitania; quæ in Conciliis Romanis decretæ, in Conciliis dein Pictaviensibus renovatæ fuerant præsente & consentiente Duce Aquitaniæ. Itaque privilegium à Ludovico Grosso ejusque filio Francorum Regibus concessum provinciæ Burdegalensi, quo libertas canonica conceditur provinciæ, & nominatim libertas electionum, quo præterea necessitas homagii remittitur personis eclesiasticis, & bona Episcoporum mortuorum servantur successoribus, ac patrimonia Ecclesiarum cathedralium & aliarum, cujuscunque tandem conditionis illa sint, tota integra conservari jubentur, privilegium inquam illud, ut superiores canones confirmat, ita obstat ne titulo regaliæ introduci possit in eam provinciam consuetudo occupandi reditus Ecclesiarum vacantium, aut collationes præbendarum tentari. Sed tamen nequaquam à lege eximit quæ nondum reperta erat. Regestum Cameræ Computorum, in quo provincia Burdegalensis inter eas recensetur quæ Regi non solvunt regalia, interpretationem recipere posset, si ea unquam persoluta fuissent Duci Aquitaniæ. Sed jam docuimus ex arresto anni MCCLXXVII. in causa Ecclesiæ Burdegalensis pronuntiatum fuisse secundùm Capitulum adversùs Regem Angliæ. Sed quod observatione dignum est in hoc loco, Rex Philippus Pulcher Ecclesiæ Pictaviensi restitui jussit anno MCCCVI. reditus ex bonis illius Ecclesiæ collectos sede vacante; ut constat ex eodem regesto, in quo leguntur hæc verba: *De Pictavensi computatum fuit anno* MCCCVI. *Sed Rex per literas totum restitui jussit Episcopo.* Id autem factum est in consequentiam libertatis canonicæ qua jam inde à temporibus Ducum Aquitaniæ ea Ecclesia fruebatur; tametsi Pictaviensis comitatus Anglis ademptus, regiæ Francorum coronæ additus fuisset sub sancto Ludovico.

V. Dubitandum non est quin provincia quoque Auscitana, quæ alio nomine Vasconia dicebatur, quæque jam ab anno MXXXII. ad Duces Aquitaniæ pervenerat, iisdem canonibus Pictaviensium Conciliorum teneretur. Unde sequitur ei quoque provinciæ indultam esse libertatem canonicam à Ducibus Aquitaniæ, & à Ludovico Rege postea confirmatam, non secùs ac libertatem provinciæ Burdegalensis. Quapropter nemini mirum videri debet quòd in eodem regesto cameræ computorum provincia Auscitana in eodem immunitatis gradu collocata est cum Burdegalensi. Quò fit ut verisimile videatur Reges Angliæ ab ea quoque provincia non exegisse jus regalium. Atque id eò magis probabile est quòd Reges Franciæ, postquam Aquitania ad corpus regni rediit, Ecclesiis illius provinciæ suam immunitatem conservaverunt.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

DE libertate provinciæ Burdegalensis, quamquam ea materia diligenter isthoc capite tractata fuerit, nonnulla tamen nobis dicenda incumbunt quæ scriptioni non officient illustrissimi Archiepiscopi. Ea libertas, si vetera tempora repetamus, petenda videtur à beneficentia Regum Christianissimorum Ludovici Grossi ejusque filii Ludovici junioris, quorum præcepta jam edita sunt. At in archivo Ecclesiæ Sarlatensis in Aquitania secunda extant bullæ Eugenii tertii & Anastasii quarti Pontificum Romanorum, quibus eadem libertas confirmata est ad exemplum Innocentii secundi & Lucii secundi, qui ante Eugenium & Anastasium sederunt, quique ei Regum munificentiæ vim apostolicæ auctoritatis addiderant. Quoniam verò epistolæ illæ Eugenii & Anastasii nondum, quod sciam, evulgatæ sunt, visum est eas heic opportunissimo loco exhibere ex archivo Ecclesiæ Sarlatensis, ut dixi, descriptas & mecum humanissimè communicatas ab amicissimo viro Armando Gerardo Canonico Sarlatensi ecclesiasticæ antiquitatis peritissimo.

Nam quoad provinciam Auscitanam, jam adnotatum est in additione ad caput XXVI. hujus libri libertatem canonicam ei redditam fuisse à Raimundo Comite Tolosano, non quidem universæ provinciæ, quæ ad eum non pertinebat, sed in ea illius parte quæ Raimondi imperio parebat. Rex tamen Angliæ Eduardus, qui Aquitaniæ quoque Dux erat, contendebat anno MCCLXXV. ad se pertinere usumfructum bonorum episcopalium diœceseos Aquensis, sede vacante. Capitulum verò Aquense jus suum retinere conabatur; vimque ministrorum regiorum repellere tentabat, asserendo id fieri contra libertatem ecclesiasticam. Verùm cùm nihil promovere potuisset, jamque per triennium Ecclesia Aquensis ex ea occasione vacaret, Capitulum appellavit Regem Franciæ; quemadmodum suprà usurpatum in simili causa vidimus à Capitulo Ecclesiæ Burdegalensis. Extant enim in quodam regesto Cameræ Computorum Parisiensium litteræ Capituli Aquensis quæ id testantur, datæ ad Philippum tertium Regem Francorum, quas hic subjicere placuit.

Bulla Eugenii III.

EUGENIUS Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Gaufrido Burdegalensi Archiepiscopo ejusque suffraganeis, Episcopis videlicet Agennensi, Engolismensi, Xanctonensi, Pictaviensi, Petragoricensi, & universis Abbatibus per eandem provinciam constitutis tam præsentibus quàm futuris in perpetuum. Privilegia quæ intuitu libertatis sacrosanctis Ecclesiis à Romanis Pontificibus vel catholicis Regibus conferuntur nulla debent temeritate convelli, nulla temporum varietate turbari. Quemadmodum enim catholica mater Ecclesia in spiritualibus sine macula & ruga, multimoda virtutum fragrantia & nitore clarescit, ita in temporalibus nulli servituti, nulli mundanæ conditioni eam convenit subjacere. Quæ cùm ita sint, libertatem ab illustribus viris Ludovico patre egregiæ recordationis & filio ejus Ludovico Francorum Regibus Ecclesiis Burdegalensis provinciæ collatam, eorumque privilegiis roboratam, nos prædecessorum nostrorum bonæ memoriæ Innocentii videlicet & Lucii Romanorum Pontificum vestigiis inhærentes, nostri favoris assertione firmamus, & ratam & inconvulsam futuris temporibus observari præcipimus. Ut videlicet tam in Burdegalensi sede quàm in aliis episcopalibus Ecclesiis vel abbatiis ejusdem provinciæ in Episcoporum electionibus vel Abbatum canonicam habeatis libertatem, absque hominii, juramenti, seu etiam fidei per manus datæ obligatione. Porrò quod à prædecessoribus nostris in generalibus est statutum Conciliis, res & bona & universa Burdegalensis Archiepiscopi & suffraganeorum Episcoporum vel Abbatum decedentium, successorum usibus illibata servari pariter & inconvulsa apostolica auctoritate decernimus. Adjicientes etiam ut omnes Ecclesiæ infra supradictam provinciam constitutæ prædia, possessiones, & universa ad ipsas pertinentia, secundùm privilegia, justitias, & bonas consuetudines suas integra & inconvulsa possideant, atque, ut dictum est, in omnibus Ecclesiis earumque ministris & possessionibus vestris canonicam habeatis in omnibus libertatem. Salva sedis apostolicæ auctoritate. Nulli ergo hominum fas sit vos vel Ecclesias vestras super hac nostra constitutione temerè perturbare aut aliquam vobis exinde contrarietatem inferre. Si quis autem huic nostræ constitutioni ausu temerario contraire tentaverit, si non reatum suum congruè emendaverit, potestatis honorisque sui careat dignitate, & omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus indignationem incurrat, & excommunicationi subjaceat. Conservantes verò eorundem Apostolorum benedictionem & gratiam consequantur. Amen.

Ego Eugenius catholicæ Ecclesiæ Episcopus subscripsi.
Ego Conradus Sabinensis Episcopus subscripsi.
Ego Albericus Hostiensis Episcopus S.
Ego Imarus Tusculanus Episcopus S.
Ego Guido Presbyter Cardinalis tit. S. Chrysogoni S.
Ego Hubaldus Presb. Card. tit. S. Praxedis S.
Ego Guido Presb. Card. SS. Laurentii & Damasi S.
Ego Jordanus Presb. Card. tit. S. Susannæ S.
Ego Oddo Diaconus Card. S. Georgii ad velum aureum S.
Ego Guido Diac. Card. SS. Cosmæ & Damiani S.
Ego Octavianus Diac. Card. S. Nicolai in carcere Tulliano S.
Ego Gregorius Diac. Card. S. Angeli S.
Datum Surrii per manum Roberti S. R. E. Presbyteri Cardinalis & Cancellarii VIII. Kal. Maii, Indictione IX. incarnationis dominicæ anno MCXLVI. pontificatus verò Domini Eugenii anno secundo

Bulla Anastasii IV.

ANASTASIUS Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Gaufrido Burdegalensi Archiepiscopo, ejusque suffraganeis Episcopis Agennensi, Engolismensi, Xantonensi, Pictaviensi, Petragoricensi, & universis Abbatibus per eandem provinciam constitutis tam præsentibus quàm futuris in perpetuum. Quotiens aliqua Ecclesiarum conditionibus secularium virorum per catholicorum Principum provisionem eximitur & grata ei conceditur libertate potiri, sanctæ Romanæ Ecclesiæ universorum Christi fidelium matri providendum imminet attentiùs & agendum quatenus quod ad honorem Dei & salutem Ecclesiæ suæ factum esse dignoscitur, taliter auctoritate apostolica roboretur ut non debeat Ecclesia Dei, quæ libertati reddita videbatur, per aliquorum malitiam recidivis denuo conditionibus aggravari. Quemadmodum enim catholica mater Ecclesia &c. nos prædecessorum nostrorum fe. me. In-

nocentii videlicet, Lucii, & Eugenii Romanorum Pontificum vestigiis inhærentes &c. *Ceterà ut in superiore.*

Ego Anastasios catholicæ Ecclesiæ Episcopus subscripsi.
Ego Imarus Tosculanus Episcopus S.
Ego Cynthius Portuensis & sanctæ Rufinæ Episcopus S.
Ego W. Presbytes Cardinalis tit Calixti S.
Ego Hubaldus Presb Card. tit. S. Praxedis S.
Ego Manfredos Presb. Card. tit. S. Sabinæ S.
Ego Aribertus Presb Card. tit. S Anastasiæ S.
Ego Julios Presb. Card. tit. S Marcelli S.
Ego Rodulphus Diaconus Card S Luciæ S.
Ego Guido Diac. Card. S. Mariæ in Porticu S.
Ego Oddo Diac. Card. S. Nicolai in carcere Tulliano S.
Datum Laterani per manum Rolandi sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyteri Cardinalis & Cancellarii VII. Kal. Maii, Indictione secunda, incarnationis dominicæ anno MCLIV. pontificatus verò Domini Anastasii IV. Papæ anno primo.

Epistola Capituli Aquensis ad regem Philippum III.

EXCELLENTISSIMO suo Domino & Ecclesiæ brachio singulari Domino Philippo Dei gratia Regi Francorum Capitulum Aquensis Ecclesiæ cathedralis in Vasconia salutem cum debita reverentia & honore. Non sine gravi cordis amaritudine dominationi vestræ cogimur intimare quòd præfata Ecclesia nostra jam ferè per triennium pastoris regimine destituta, Præpositi & Ballivi Senescballi Regis Angliæ ibi pro tempore existentes, immo, quod est deterius, illorum Garciferi servientes, bona episcopalia Capituli ac aliarum Ecclesiarum de diocesi temporalia pro suæ voluntatis arbitrio diripiunt & consumunt, invadentes Ecclesias & etiam infringentes, capientes clericos, & diversa enormia committentes quæ non possemus per singula enarrare, contra libertates ecclesiasticas venientes, & sententias Ecclesiæ totaliter contemnentes. Cùm igitur Dominus Amanevus de Pomeriis Vicarius ejusdem Ecclesiæ sede vacante & nos ex dictis gravaminibus ad vestram duxerimus audientiam appellandum & bona ipsa vestræ dominationis præsidio submittendum, majestati vestræ regiæ humiliter supplicamus quatinus eundem Vicarium, quem ad prosequendum prædicta coram vestra regia majestate procuratorem nostrum constituimus, favorabiliter in suis petitionibus audiatis, & eas justè ad exauditionis gratiam admittatis, taliter divino intuitu circa hoc vos habentes quòd honor sanctæ matris Ecclesiæ vestro mediante subsidio non valeat deperire; quia jam in nostris partibus princeps provinciarum quasi facta est sub tributo. Bene & diù valeat vestra regia majestas. In quorum testimonium sigillum nostrum præsentibus duximus apponendum. Datum Aquis die sabbathi post festum sancti Lucæ Evangelistæ anno Domini MCCLXX. quinto.

CAPUT XXVIII.

Synopsis.

I. Ergo fuerunt in Gallia nonnulli dynastæ qui jure regaliæ temporalis potiebantur quoad episcopatus. Reges tamen illud postea non adeo facilè communicaverunt; adeo ut etiam illud negaverint fratribus suis. Probatur exemplo sancti Ludovici.

II. Probatur etiam ex arresto lato anno 1272. adversùs Petrum Comitem Alenconium in causa Episcopi Sagiensis. Unde constat Reges semper consuevisse retinere regalia episcopatuum quando comitatus tradebant in appanagium.

I. CONSTAT igitur ex adductis superiùs exemplis fuisse aliquot dynastas in hoc regno qui jure regaliæ temporalis potiebantur quoad episcopatus. Fatendum tamen est Reges, postquam illud explicatum fuit, non adeo facilè eam auctoritatem communicasse; adeout sanctus Ludovicus, cùm appanagii jure comitatus Andegavensem & Cenomanensem daret Carolo fratri suo, regalia episcopatuum retinuerit anno MCCXLVII. ut testatur Ruzæus in prima parte suæ præfationis §. XII.

II. Ego verò addam historiam eorundem temporum; quæ petitur ex attesto Parlamenti Parisiensis lato anno MCCLXXII. in controversia quæ erat inter Petrum Comitem Alenconium Philippi tertii Regis fratrem & Episcopum Sagiensem. Contendebat Comes ad se pertinere jurisdictionem quæ vulgò * *Placitum spatæ* appellatur, exercendam videlicet in terris ad Episcopum & ad Ecclesiam Sagiensem pertinentibus, atque id quidem eam ob causam quòd illæ sitæ essent in comitatu Alenconio aliisque dominationibus sibi à fratre traditis appanagii jure. Contrà Episcopus aiebat Episcopum & Ecclesiam Sagiensem nulli domino subjectos esse quàm Regi, cui soli Episcopus debebat juramentum fidelitatis. Addidit Reges semper consuevisse retinere regalia episcopatuum quando comitatus tradebant in appanagium. Dictum itaque est in eodem arresto Episcopum & Ecclesiam Sagiensem Regi soli subesse. Tum prohibitum est Comiti ne ullam jurisdictionem exerceret in eorum possessionibus. Æquum tamen visum ut damnum illud beneficio Regis resarciretur. Hæc sunt verba arresti: *Episcopo Sagiensi è contrario proponente quòd dictus Comes super hoc non debebat audiri, cùm ipse Episcopus & Ecclesia sua Domino Regi solùm subessent, & pro regali Ecclesiæ Sagiensis ipse Domino Regi soli unicam fidelitatem faceret, & cùm Reges Franciæ in concessionibus terrarum & comitatuum regalia episcopatuum sibi retinere consueverint, voluit Dominus Rex dictum Episcopum & Ecclesiam Sagiensem sibi subesse soli.*

* Le Plaid de l'épée.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

CUM in hoc capite illuſtriſſimus Archiepiſcopus adnotaverit Reges Francorum ſic appanagia fratribus ſuis tradere ſolitos ut nunquam eis concederent regalia epiſcopatuum, quod probavit aliquot exemplis, viſum eſt illud ipſum confirmare alio exemplo. Anno MCCXCII. Rex Phillippus iſtius nominis quartus, cognomento Pulcher, Karolo fratri ſuo conceſſit cuſtodiam Eccleſiarum, Capellarum, & monaſteriorum in quibuſdam comitatibus illi traditis in appanagium. Sed eodem tempore Rex ab ea conceſſione excepit cathedrales Eccleſias Andegavenſem & Cenomanenſem ac præterea illas quæ ex ſpeciali privilegio erant de ſpeciali gardia Regis. Eiſdem literis Karolum removit à regalibus epiſcopatuum, ne quid in duabus illis Eccleſiis à Karolo præſumeretur ſede vacante. Lubet autem literas illas hic edere ex veteri codice manuſcripto.

PHILIPPUS Dei gratia Francorum Rex. Notum facimus univerſis tam præſentibus quàm futuris quòd nos deliberamus cariſſimo ac dilecto & fideli fratri noſtro Karolo Valeſiæ, Alenconii, Andegaviæ, & Cenomaniæ Comiti gardas omnium Eccleſiarum, Capellarum, & monaſteriorum comitatuum Andegaviæ & Cenomaniæ, excepta garda Eccleſiarum cathedralium Andegaviæ & Cenomaniæ & earum quæ de garda noſtra ſpeciali exiſtunt per privilegium ſpeciale earumque quas gardare conſuevimus à tanto tempore quòd jus nobis acquiſitum exiſtat gardiandi eaſdem, exceptoque regali noſtro, prout ſede vacante in Eccleſiis cathedralibus antedictis per nos aut prædeceſſores noſtros ab eo tempore quo comitatus Andegavenſis & Cenomanenſis ad bonæ memoriæ quondam Karolum Dei gratia Regem Siciliæ & Comitem comitatuum prædictorum devenerunt gardari conſuevit. Salvo tamen in aliis jure noſtro & quolibet alieno. Quod ut verum & ſtabile permaneat in futurum, præſentibus literis noſtrum fecimus apponi ſigillum. Actum apud Rochas in die reſurrectionis Domini anno ejuſdem milleſimo ducenteſimo nonageſimo ſecundo, menſe Aprili.

FINIS.

STEPHANI BALUZII
DISSERTATIO
DE
CONCILIO TELEPTENSI.

QUI primi remp. literariam condidere, inter præcipua illius fundamenta posuere libertatem & liberum assentiendi dissentiendique invicem arbitrium, adeo ut illis quoque qui in subselliis versantur licere voluerint ab illorum etiam opinionibus discedere qui suis quique temporibus prima loca occupavissent & de eorum judicare sententiis, sic tamen ut semper locus esset retractationi judiciorum. Id ego cùm innumeris propemodum exemplis tum antiquis tum recentibus compertum habeam, usurparum quoque è propinquo video ab hominibus ætatis nostræ, à sapientibus modestè, sed nimis acriter à clarissimo viro Paschasio Quesnello: qui non ob aliud in se videtur suscepisse curam & laborem recensendarum & illustrandarum lucubrationum sancti Leonis Papæ quàm ut exemplo illius cujus meminit sanctus Ambrosius in epistola XLVII. inveniret quem reprehenderet, non quem sibi imitandum arbitraretur. Vix enim ullus est eorum qui eruditionis fama hoc ævo nostro inclaruerunt quem non bello appetierit, quem non contumelia insecutus sit, ne ipso quidem Sirmondo, cui etiam adversarii nostræ religionis reverentiam servaverunt, excepto; opinor, quia aliquæ ei inimicitiæ intercesserant cum Petro Aurelio. Ob similem, ut arbitror, causam aggressus illustrissimum virum Petrum de Marca Archiepiscopum Parisiensem, genuinum in illo fregit, ratus se viro optimo, qui extinctus esset, insultaturum impune & triumphum de eo propterea facilè acturum. Sed quandiu mihi vita suppetet & spiritus hos reget artus, faxo ut Quesnellus intelligat illum non omnem esse mortuum & superesse adhuc aliquid ex eo. Non quòd me illustrissimo Archiepiscopo æquiparare velim; sed quòd existimem Quesnelli vires non esse tantas quin à me quoque pro pietate ac veritate pugnante vinci possit, licèt eruditio qualiscunque mea multùm subsistat infra magnitudinem doctrinæ & eruditionis illustrissimi Archiepiscopi. Et alii quidem viderint quid alibi erratum sit à Quesnello. Mihi nunc incumbit ostendere Marcam extra culpam esse & immeritò verbis Quesnelli vapulare propter usurpatam auctoritatem epistolæ Siricii ad Afros de continentia sacerdotum & sequentium clericorum, quam censor iste contendit ab impostore quodam Romanæ amplitudinis auctoritatisque præposterè studioso fuisse confictam. In quo Quesnellus sequi maluit opinionem Davidis Blondelli, qui diù antè pronuntiaverat epistolam illam ab aliquo otioso fuisse suppositam, quàm quod in reprehensionem Blondelli scripserat vir istarum literarum peritissimus Franciscus Florens. Pseudo-Isid. pag. 110. Florens ad tit. Decretal. de electione.

Sanè cùm in initiis studiorum meorum viderem hanc epistolam totidem ferme verbis, quod à Crabbo pridem fuerat observatum, extare in epistola Innocentii Papæ ad Victricium Episcopum Rothomagensem, Innocentium autem constet Romæ sedisse post Siricium, non invitus in eam sententiam concedebam quæ illam Siricio abjudicabat, quòd parum probabile mihi videretur Innocentium uti voluisse ipsis Siricii verbis absque ulla necessitate & absque ulla ejus mentione. Verùm cùm eodem tempore animadverterem hanc epistolam non semel à Ferrando Diacono Carthaginensi laudari, Ferrandum porrò non admodum remotum fuisse ab ævo Siricii, peritum præterea fuisse rerum Africanarum, de cujus fide & auctoritate nemo hactenus dubitasset, memetipsum incusabam quòd ob levem fortassis suspicionem in dubium vocarem epistolam quam scriptor adeo antiquus & doctus gravi luculentoque testimonio confirmaret. Et hactenus eò tantùm progressa erat investigatio mea. Postea emersit longa & prolixa Quesnelli dissertatio de Concilio Telensi supposititio, in qua ille certissimum sibi esse ait & synodum illam & epistolam Siricii quæ ei inserta est meram esse fabulam merumque commentum, & verbis contumeliosis insultat illustrissimo Archiepiscopo quòd is in libro tertio de concordia sacerdotii & imperii scripserit primam continentiæ clericalis necessitatem apud Africanas Ecclesias ab illa Siricii constitutione manasse. Itaque mei officii esse putavi ut in hanc rem

diligentiùs inquirerem, & si valida essent argumenta Quesnelli, sententiam ejus amplecteret, sin minùs, id tum cum bona Quesnelli venia sequerer quod Marca verè scripsisset. Tandem post rem accuratè discussam planè persuasus sum injuria in hoc loco traduci virum de re publica literaria & ecclesiastica optimè meritum & Quesnelli opinationes possequidem oculorum aciem præstinguere, ceterùm nihil in illis esse solidi firmique. Quod ea ratione confici facilè posse puto si singula illius argumenta refellam, eaque ostendam nullius esse ponderis, aut certè exiguam omnino vim & auctoritatem habere.

Quoniam verò fundus totius istius disputationis præcipuè consistit in testimonio Ferrandi Diaconi, quod Quesnellus elevare conatus est, quia in breviatione canonum quam is conscripsit nonnulla loca sunt obscura, ut ipse censet, & quæ cubare videntur in mendo, constituendum est menda illa & vocum obscuritates, quamvis certæ essent, non posse ei abrogare omnem auctoritatem, & hinc colligi non posse delendam illic ubique esse mentionem epistolæ Siricii quæ lecta est in Concilio Zellensi. Nam si semel licentia ista invalescat, actum est de auctoritate omnium ferme veterum scriptorum, cùm nullus aut rarus sit qui non istiusmodi mendis laboret, & iis quidem mendis quæ multis viris doctis visa sunt insanabilia.

Primum omnium satis constat habendam esse antiquitati maximam reverentiam & auctores antiquos esse tractandos religiosissimè, id est, nihil in illis mutandum absque certa auctoritate; planèque sentio cum viro doctissimo non ita pridem extincto, qui alicubi fraudem sceleratissimam esse ait ea in veterum libris delere atque invertere ex quibus vel argui vel asseri queat eorum auctoritas. Docuerat istud ipsum, sed cum majori & illustriori auctoritate, multis antè seculis Nicolaus istius nominis primus Pontifex Romanus in epistola ad Bardam Cæsarem. Deinde certum est eos qui res literarias tractant homines esse, atque adeo falli posse & errare. Ex quo consequitur non debere illos leviter judicare de scriptis veterum, & si quid in illis inveniunt quod ipsi non intelligant, non statim damnent neque deleant. Possem plurima exempla proferre quibus manifestæ temeritatis ac malæ fidei convincerem viros eruditissimos; qui cùm in vetera quædam monumenta incidissent in quibus nonnulla eis occurrebant à veritate, ut ipsi putabant, aliena, ea emendarunt seu potiùs corruperunt per speciem emendationis, quia aliam viam non inveniebant expediendi se ex difficultatibus illic occurrentibus, eamque ob causam falsa pro veris suppsuere, & posteros induxerunt in certos errores.

S. Gregor. lib. 5. epist. 14. Vide etiam lib. 6. epist. 31. lib. 8. [illegible]

Illud quoque apud omnes esse debet in confesso, vetustos codices, ut etiam monuit sanctus Papa Gregorius, magnæ esse semperque fuisse auctoritatis, neque cuiquam licere ab eis dissentire absque certissima ratione. Nam etiam menda eorum interdum retinentur cum ratione. Itaque si plurima vetera exemplaria de diversis & nobilibus locis adlata, ut verbis Africanorum Episcoporum ad Bonifacium Papam scribentium nos quoque utamur, comparata concordant, dubitari non potest quin sint verissima. Adde auctoritatem veteris illius Afri qui scripsit synodicon adversùs tragœdiam Irenæi. Hic enim censet tantam vetustis codicibus inesse vim tantamque eis deberi reverentiam ut eum qui vetustati & consonantiæ eorum non credit, nec contra hæreticos posse quicquam putet de novi testamenti librorum invenire quod adstruat veritate. Quòd si ea veterum codicum auctoritas tanti æstimatur, jam liquet eum inconsideratissimæ temeritatis reum esse qui non unum tantùm locum, qui casu irrepere fortassis ex glossemate potuisset, delet, sed etiam plures alios similes, nullius vetusti codicis auctoritate vel indicina fultus, tantùm quia incommodant opinionibus suis. Synodic. c. 198.

Breviationis canonum à Ferrando adornatæ duo vetera exemplaria hodie extare compertum habemus, unum in civitate Tricassina, alterum ex monasterio Corbeiensi delatum Lutetiam & repositum in bibliotheca monasterii sancti Germani de Pratis. Ex priore hanc Ferrandi lucubrationem edidit exeunte superiore seculo Petrus Pithoeus vir doctissimus. Altero ad eam recensendam & emendandam usus est R.P. Petrus Franciscus Chiffletius è societate Jesu. In ea breviatione canonum extant decem loca laudata ex *Concilio Zellensi*, & in quinque eorundem locorum additur *ex epistola Papæ Siricii*. Ex quo certò colligitur auctorem hujus breviationis respexisse ad epistolam Siricii ad Afros, quæ hodie extat in fragmentis quæ supersunt Concilii Telepensis seu Zellensis. Verùm quia Quesnellus vult hanc epistolam esse suppositititiam, ut à se amoliatur auctoritatem Ferrandi, contendit hanc illius lucubrationem in aliqua sui parte adulteratam & interpolatam esse, adeoque hinc illi detrahi plurimum auctoritatis, cùm incertum maneat in quas ejus partes grassata sit impostoris manus. Ex quo rursus sequitur, inquit ille, Concilio Zellensi seu Telensi & Siricii epistolæ eidem annexæ nihil addi roboris ex illa collectione, cùm ratio subsit de ejus sinceritate ambigendi, & si quidem subdititiæ sint aliquæ breviationis illius vel partes vel citationes, illas maximè tales esse credendas quæ sunt de Zellensi vel Telensi Concilio, quandoquidem eæ semper vel solæ sint vel ordine ultimæ.

Quid si ego ex adverso contendero totam illam argumentationem nullis veris aut probabilibus fundamentis initi, breviationem Ferrandi puram dixero ab iis maculis quibus illam aspergere conatus est Quesnellus, ac denique nullum in egregio corpore nævum esse? Ego quippe confidenter affirmo vix ullam esse veterum scriptorum lucubrationem adeo sanam, adeo integram, & in qua minùs grassatæ sint manus, non dicam

impostorum, sed imperitorum librariorum, quàm est illa Ferrandi breviatio. Ex quo consequitur nullam bonam subesse rationem ambigendi de ejus sinceritate, cùm nullæ illius partes vel citationes subdititiæ sint, adeoque ab homine liberi judicii dici non possit subdititias in primis esse credendas eas quæ sunt de Zellensi vel Telensi Concilio, quandoquidem eæ semper vel solæ sint vel ordine ultimæ. Quæ scribendi ratio à Quesnello usurpata adeo levis ac puerilis est ut bonis rationibus omnino destitutum esse oporteat eum qui his leviculis utitur ad stabiliendas opiniones suas. Sed ad rem ipsam tandem veniamus.

Et quoniam Quesnellus ante omnia inquirendum esse ait de nomine Concilii, de quo variæ sunt eruditorum conjecturæ, age, hanc primùm partem exequamur. Qui primi illud edidere Jacobus Merlinus & Petrus Crabbus Telense vocarunt, sed tamen Crabbus in margine scripsit *Telẽ*, certo indicio repertam fuisse quandam discrepantiam in codicibus quibus ille utebatur.

Sanè in vetustissimo codice MS. bibliothecæ regiæ qui fuit illustrissimi Archiepiscopi Remensis disertè scriptum est, *Incipit Concilium Telenensem*, ac paulò pòst, *congregato Concilio brevis Telenensis*, ut in veteri quodam libro repererat etiam Crabbus. Et in vetustissimo item codice sancti Petri Pictaviensis, qui nunc censetur in bibliotheca regia, dum enumerantur canones priscorum Conciliorum, inter eos ponuntur Telinenses octo. Quo etiam modo scriptum reperi in duobus antiquissimis codicibus bibliothecæ Colbertinæ. Postea Antonius de Aquino cùm ederet epistolas veterum Pontificum Romanorum, & inter has etiam illam quam Papa Siricius scripsisse dicitur ad Afros, in margine monuit eam sumptam esse *ex Concilio Teleptensi, quod Telense appellatur*. Successit deinde Baronius; qui Concilium istud Telense mendosè dici scripsit, monuitque Teleptense debere vocari. quam ejus emendationem sive conjecturam adeo probavit Sirmondus in antirrhetico primo adversùs Aurelium ut nullam unquam certiorem fuisse asseveraverit. quod alter negare ausus non est. Quare verum non est quod observat Quesnellus, aliquam inter duos illos Theologos concertationem fuisse de nomine istius Concilii, & irrisam à Chiffletio fuisse hanc socii sui, Sirmondi videlicet, emendationem; quæ tamen Sirmondi non est, sed Baronii. Æquè parum immo minùs verùm est quod idem audacter affirmat, omnes codices MSS. & recentiores & antiquissimos Telensem dicere synodum, non Teleptensem, cùm ille ipse codex Thuanus ex quo Quesnellus hanc synodum edidit, qui nunc extat in bibliotheca Colbertina, disertè ac distinctè ita scriptum habeat. INCIPIT CONCILIUM TELEPTENSE SUPER TRACTORIA SANCTI CYRICII PAPÆ URBIS ROMÆ PER AFRICAM. *Post consulatum gloriosissimi Honori XI. & Constantii II. VI. Kalend. Martias congregato Concilio in Ecclesia Apostolorum plebis Teleptensis.* Nunc verò quam habere auctoritatem aut quam fidem possunt audaces illæ Quesnelli asseverationes, cùm, ut monet Tullius, nec auctoritatem nec fidem rebus commentitiis adjungere debeamus? In illo vetustissimo codice sancti Petri Pictaviensis de quo mox dicebamus ita quoque scriptum vidi. INCIPIT CONCILIUM TELEPTENSE SUPER TRACTATORIA SANCTI SYRICII PAPÆ URBIS ROMÆ PER AFRICAM. *Post consulatum gloriosissimi Honori undecies & Constantii secundo* VI. *Kal. Martias congregato Concilio in Ecclesia Apostolorum plebis Teleptensis.* At in veteri codice Vaticano 1340. dicitur *Concilium Thelescense* pro *Teleptense*, ut apparet. Nam ego hanc solam lectionem veram esse contendo, cùm certum sit Teleptem fuisse in provincia Byzacena, Telam autem in proconsulari, in quam Primas Byzacenus nullum unquam jus habuit. Confirmatur istud auctoritate Ferrandi: qui synodum istam in codice Trecensi vocat Zellensem, in Corbeiensi Tiellensem. quod idem est. Verissima enim est admonitio Chiffletii scribentis Afros *dia* pro *za* frequenter usurpasse, & *t* & *d* cùm sono non differant apud plerasque gentes, facilè commutari. Neque id Quesnello videri debuit nimis coactum & à proposito alienum. Nam cùm ex duobus antiquis breviationis Ferrandi exemplaribus quæ nunc extare diximus unum constanter habeat *Zellense*, aliud *Tiellense*, manifestum est commutationem isthic literarum factam esse ex more Afrorum, cujus exemplum extat etiam apud Liberatum Archidiaconum Carthaginensem, & Zellam ac Tiellam, quod Lucæ quoque Holstenio viro doctissimo visum est, pro uno eodemque haberi debere. Suetos enim fuisse Afros commutare literas *t* & *z*. hinc quoque patet quòd cùm Crabbus in codicibus suis legerit apud Liberatum cap. XIII. *Atticus Zelensis*, tres vetustissimi codices MSS. ad quos ego contuli breviarium Liberati constanter habent scriptum *Tallensis*. Ubi etiam observandum est in veteri codice MS. Ecclesiæ Arvernorum & in veteri quoque collectione canonum MS. bibliothecæ meæ, dum enumerantur canones priscorum Conciliorum, *canones Telenses* vel *Thelenses* vocari eos quos suprà diximus in aliis antiquis codicibus vocari Telinenses, illos ipsos nimirum qui pertinent ad Concilium vulgò dictum Telense. Inde factum fortassis ut qui ad ista non advertebant animum, cùm viderent in libris suis fieri mentionem Concilii Tiellensis sive Tellensis, Tiellam autem vel Tellam non nossent, Telam nossent, Telensem synodum dixerint quam Tiellensem seu Tellensem dicere debuerant aut Zellensem. Zella enim fuit vetus oppidum Africæ liberum haud procul Acholla, quam constat fuisse in provincia Byzacena; easque urbes inter alias deletas vel semidirutas relictas bello quod D. Cæsar cum Scipione gessit, in quo Scipionem debellavit, enumerat Strabo libro XVII. geographiæ. Tum ergo relicta est Zella tanquam prostrata. Et cùm postea religio

Christiana in illis partibus constituta exegisset Episcopos locari in locis celebrioribus, Telepte, quæ haud dubiè vicina fuit veteri Zellæ, eum honorem adepta est; ut patet ex Concilio Carthaginensi sub Cypriano, ubi nulla mentio cathedræ Zellensis. Postea cùm schisma Donatistarum divisisset Africam, & illi Episcopos in villis & in fundis constituissent ut major appareret eorum numerus quàm catholicorum, isti quoque Episcopos partis suæ posuerunt in villulis aut in locis olim quidem celebribus, sed postea dirutis, ne numerus Donatistarum vinceret. Tum visa cathedra episcopalis apud Zellam. Itaque in gestis collationis Carthaginensis legimus nomina Donatiani Episcopi Zellensis & Donatiani Episcopi Teleptensis catholicorum; nisi si Donatianus utramque cathedram tenuit, adversarios verò habuit apud Zellam Natalicum, apud Teleptem Bellicum & Datianum. Quod magis probabile videtur. Nam cùm Ferrandus statuta Concilii Teleptensis referat ex Concilio Zellensi, apparet ita ab eo factum quia per illas tempestates is qui Teleptensem cathedram tenebat, cùm in plebe sua haberet reliquias veteris Zellæ, Episcopum se Zellensem Teleptensemque dicebat & ita vulgò audiebat. Eam ob causam qui synodum istam Teleptensem vocarunt, ita, ut ego quidem arbitror, fecerunt quia videbant illam habitam apud Zellam in diœcesi Teleptensi, eo modo quo Loaisa Concilium Tarraconense vocavit illud quod temporibus Sisebuti Regis habitum fuit apud Egaram in provincia Tarraconensi, Sirmondus verò Magalonense illud quod convenit apud Juncarias in territorio Magalonensi, & eo denique modo quo avorum nostrorum memoria Antonius Cardinalis à Prato Concilium Senonense dixit illud quod anno MDXXIX. celebratum ab eo est Parisiis in provincia Senonensi. Nam quamvis aliqui codices antiqui doceant synodum istam Africanam fuisse congregatam in Ecclesia Apostolorum plebis Teleptensis, istud nihil sententiæ nostræ officit, cùm iis qui codices illos scripsere facile fuerit nomen Teleptis substituere nomini Zellæ, quæ tum fortassis sepulta erat in ruinis suis quum gesta illa describebantur diù post habitam synodum.

At Quesnellus, qui tenebras in ea loca inducit ad obscurandam veritatem, ait parum constare de vera lectione, & Telensem, Zellensem, Cellensemque synodum in plures dividendam esse pronuntiat, quia apud Ferrandum, ubicunque de Zellensi sermo est, protinus additur *ex epistola Siricii Papæ*, non ita quando de Cellensi. Primùm probare debuit Quesnellus Cellense Concilium laudari à Ferrando. Nam si semel ostensum fuerit nullam illius mentionem factam à veteri illo scriptore, ruit confestim omnis illa argumentatio. Nullam porrò factam fuisse docent & veteres libri & editiones, in quibus semper scriptum est *Zellensi* vel *Tiellensi*. Sanè in codice Corbeiensi in capite tertio legitur *ellensi* manifesto errore, cùm alibi semper exaratum sit *Tiellensi*. In Trecensi verò, ex quo prodiit editio Pithœana, in eodem capite tertio legitur *Cellensi* eodem errore; quem adeò agnovit ipse Pithœus ut postea in suo exemplari reposuerit *Zellensi*, ut patet ex nova breviationis Ferrandi editione, quæ nuper prodiit è typographia regia. Itaque Cellensis illa Quesnelli synodus evanescit, itemque Telensis; fixumque & constans manere debet Zellense Concilium non esse diversum à Teleptensi.

Antequam discedam ab hoc loco, inutile non erit admonere Quesnellum isthic rursum conturbare veri cognitionem. Disputans enim de vero nomine istius Concilii adversùs Chiffletium, qui scripserat illud in perantiquo codice Corbeiensi vocari Tiellense, in Trecensi Zellense, primùm affirmat se in codice Corbeiensi legisse Telensem synodum, non Tiellensem; deinde flocci facit auctoritatem Trecensis, quippe unici adversùs innumeros. Aliquid veri, sed plurima falsa, habet illa Quesnelli scriptio. Nam primò certum est hanc synodum in Corbeiensi vocari Telensem eo loco ubi gesta ejus describuntur, sed falsum est eam non vocari Tiellensem in eodem codice. Quippe ubi refertur breviatio Ferrandi, Concilium illud semper vocatur Tiellense, nunquam Telense. Quoad Trecense exemplar, illud ipsum est quo usum esse constat Petrum Pithœum in edenda breviatione illa. Unicum sanè quidem est. Sed non ideo minor illius auctoritas, quandoquidem ei convenire cum Corbeiensi ostensum est suprà. Unicum autem esse adversùs innumeros dici non potest. Nam ut ita scribi verè posset, probandum saltem esset magnam & abundantem esse copiam veterum exemplarium breviationis Ferrandi eorumque nullum præter Trecense hanc synodum vocare Zellensem. Cùm autem duo tantùm extare constet, dici nullo modo potest Trecense esse unicum adversùs innumeros.

Iisdem vestigiis insistens Quesnellus in dissertatione XII. earum quas cum operibus sancti Leonis edidit ait titulum CCXIV. breviationis Ferrandi iisdem omnino verbis conceptum esse in editionibus Pithœana, Alteserrana, Chiffletiana, Justelliana, & in omnibus codicibus MSS. quos illi consuluerunt. Putaret haud dubiè lector, ista legendo, Quesnellum scisse multos breviationis Ferrandi codices visos esse ab editoribus illis. Et tamen Pithœus unico exemplari usus est, qui nunc servatur in bibliotheca Oratorii Trecensis. Alteserra nullum vetustum codicem consuluit. Tantùm illam Pithœi editionem descripsit & alicubi mutavit ex ingenio. Chiffletius illam contulit cum unico codice Corbeiensi. Henricus verò Justellus in præfatione Bibliothecæ juris canonici testatur se in emendanda breviatione ista secutum esse editiones antiquiores, nulla veterum codicum mentione. Ex quo rursum consequitur duos tantùm istius breviationis codices esse, quos tamen esse innumeros asseverat Quesnellus.

Sed rursum instar Quesnellus & ait quædam synodi Zellensis statuta commemorari à Ferrando

rando quorum nulla mentio in epistola Siricii, adeoque magnum istud suppositionis indicium esse. Quasi verò Episcopis in unum congregatis nihil addere liceat epistolis Romanorum Pontificum quæ leguntur in conventibus episcopalibus. In Concilio primo Bracarensi, ne singula commemorem, lecta est epistola Vigilii Papæ ad Profuturum Episcopum Bracarensem, & nihilominùs plurimæ sanctiones constitutæ sunt quarum nulla mentio in epistola illa. Adde quòd reponi posset decreta illa Concilii Zellensis sumpta esse ex altera Siricii epistola in illo lecta, quæ nunc non extat. Certum enim est, neque id negatur, Concilium Zellense sive Teleptense, cujusmodi illud hodie habemus, non esse integrum. Quod etiam docent omnes editiones & scripti libri; ubi post hæc verba ex præfatione, *ad Byzacenum Concilium directis*, additur, *& reliqua*. Quæ consilio omissa sunt in editione Quesnelli, tamenetsi extent in codice Thuano & in Corbeiensi quibus ille utebatur. Immo in eodem codice Thuano, in uno Colbertino, & in regio habetur nota gravissima quæ ostendit nonnulla deesse in hoc loco. Nam cùm hæc præfatio divisa illic sit in quinque sectiones, in sexta verò ponatur epistola Siricii, post hæc verba, *& reliqua*, prætermisso numero qui signare debuerat secundam sectionem, ponitur statim hæc nota (III.) quæ significat hoc esse tertium segmentum istius præfationis. Ex quo facile est intelligere quàm parum sincerus aut diligens fuerit Quesnellus in hac editione. Igitur cùm constet acta Concilii Zellensis non extare hodie integra, manifestum est cuncta quæ isthic commentatus est Quesnellus esse vana & inutilia.

Addit ille nullam Concilii istius neque epistolæ Siricii mentionem repetiri in Conciliis Carthaginensibus post ea tempora celebratis, cùm tamen sæpius in illis actum sit de continentia clericorum, & Legatos apostolicæ sedis Faustinum & ceteros videri deservisse causam ob quam missi erant, id est, assertionem auctoritatis sedis apostolicæ in Ecclesias Africanas, si verum est hanc epistolam esse genuinam & verè selectam fuisse in duobus Conciliis Africanis, in Thusdritano nimirum & in Teleptensi, cùm autem ab illis nulla illius mentio facta sit, fictitium credendum esse totum quod de utraque synodo dicitur. Adversùs hæc multa reponi possunt, in primis verò non extare hodie omnia acta Conciliorum Africanorum, & ea ipsa quæ habemus esse valde imperfecta & mutila. Reponi præterea potest istius epistolæ Siricii, quæ tum haud dubiè missa est in Africam & in quodam Concilio suscepta cujus acta nunc non extant, mentionem haberi in Concilio Carthaginensi sub Genetlio habito anno CCCXC. ubi Epigonius Episcopus Bullensium regiorum ait: *Cum in præterito Concilio de continentia & castitatis moderamine tractaretur, gradus isti tres conscriptione quadam castitatis per consecrationes annexi sunt. Episcopos inquam, Presbyteros, & Diacones ita placuit ut condecet sacrosanctos antistites ac Dei sacerdotes, necnon & Levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, quò possint simpliciter quod à Deo postulant impetrare; ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.* Quæ sanè verba adeo consona sunt Siricianis ut non putem ullum esse qui negare velit nisi qui contentionis funem ducere voluerit.

Ridicula profectò falsaque omnino est distinctio quam Quesnellus excogitavit inter synodum Cellensem vel Zellensem à Ferrando citatam absque mentione epistolæ Siricii & inter eam quæ Telensis dicitur & in breviatione Ferrandi tribuitur *Zellensi Concilio ex epistola Siricii.* Ridicula inquam falsaque distinctio. Nam, exempli gratia, constitutio Concilii Zellensis relata à Ferrando in capite tertio absque ulla mentione epistolæ Siricii, *ut qui post baptisma seculari militia nomen dederit, ab ordinatione arceatur*, extat in epistola hoc modo: *Si quis post remissionem peccatorum cingulum militiæ secularis habuerit, ad clerum admitti non debet.* Rursum in capite CXXX. Ferrandus hunc canonem refert ex Concilio Zellensi & ex epistola Siricii: *Ut mulierem clericus non ducat uxorem. Et ut is qui laicus viduam duxerit, non admittatur ad clerum.* Isthic ego quæro à Quesnello quis eum docuerit priorem constitutionem pertinere ad Concilium Zellense laudatum à Ferrando, posteriorem ad illud non pertinere. Nam, ut rectè monuit illustrissimus Cardinalis Baronius, quod à recentiore auctore de rebus adeo antiquis sine alicujus vetustioris auctoritate profertur contemnitur. Sed hæc futilia & inania sunt, & abutimur tempore si in frivola distinctione refutanda ampliùs immoramur. Ad alia transeamus.

Mendacii indicium esse ait Quesnellus quòd in præfatione Concilii Telensis duo Legati simul loquentes introducuntur, & quòd postea omnes Episcopi simul respondisse feruntur. Necesse omnino est affirmare in hoc loco aut bonæ fidei non fuisse Quesnellum quum hæc scriberet, aut certè maximo, ne quid gravius dicam, memoriæ morbo laborasse. Quid enim vulgatius in Conciliis Africanis quàm hæ voces: *Honoratus & Urbanus Episcopi dixerunt. Lucianus & Silvanus Episcopi dixerunt.* Nimirum unus pro pluribus loquebatur, ut patet ex gestis Concilii Chalcedonensis, in quibus non semel scriptum est: *Paschasinus & Lucentius reverentissimi Episcopi & Bonifacius Presbyter vicarii sedis apostolicæ per virum reverentissimum Paschasinum dixerunt.* Formula est usurpari solita in Conciliis omnium seculorum, ut iis notum est qui vel mediocriter versati sunt in studiis nostris.

Alterum mendacii indicium est, inquit Quesnellus, quòd cùm Vincentius & Fortunatianus postulent ut recitentur binæ epistolæ Siricii, una tamen solummodo legitur. Ea querela esset gravissima si constaret acta istius Concilii esse integra. At cùm contrà certum sit, uti jam adnotatum est, ea esse mutila & imperfecta, mirum non est deesse nunc unam ex epistolis Siricii in hoc Concilio recitari jussis. Nam si regula à Quesnello allata vera esset, rueret omnis auctoritas multorum Conciliorum quæ tamen in dubium revocari

nullo modo possunt. In Concilio habito apud Carthaginem Vincentio & Flavito Conss. recitatæ sunt epistolæ Anastasii Papæ adversùs Donatistas, quæ tamen hodie non extant. Rursum in Concilio in eadem urbe habito Stilicone iterum & Anthemio Conss. recitatæ sunt literæ Papæ Innocentii ut Episcopi ad transmarina pergere facilè non debeant. Sed hæ quoque nunc non extant. Et tamen non puto Quesnellum contendere velle de auctoritate illorum duorum Conciliorum.

Palmare insuper argumentum adversùs epistolam Siricii sumit ex more quem tum fuisse scribit apud Ecclesias Africanas. Certum enim esse ait per eam ætatem Africanos suarum Ecclesiarum administrationem ex propriarum synodorum canonibus gessisse nec leges ecclesiasticæ disciplinæ à transmarinis regionibus sibi imponi passos, & vel ex unica Apiarii causa patere quantopere abhorrerent Africani à transmarinis legibus intra Africam admittendis. At si regula illa certa tum erat, cur illa ipsa ætate Africani Episcopi in synodis habitis P. C. Flavii Stiliconis & Vincentio & Flavito Conss. decernunt mittendum esse legatum & literas scribendas ad Anastasium Papam & Venerium Episcopum Mediolanensem oratum ut temperent decretum quoddam synodi cujuspiam occidentalis quod gravabat Ecclesias Africanas? Cur eadem synodus habita Vincentio & Flavito Conss. cùm lectæ fuissent literæ ejusdem Anastasii, quæ nonnulla constituerant adversùs Donatistas Afros, gratias Deo agendas censuit quòd illi optimo ac sancto antistiti suo tam piam curam pro membris Christi, quamvis in diversitate terrarum, sed in una compage corporis constitutis, inspirare dignatus esset? Cur Afri Episcopi congregati apud Carthaginem Stilicone II. & Anthemio Conss. suis sententiis confirmaverunt decretum Papæ Innocentii ut Episcopi ad transmarina pergere facilè non debeant? Cur denique in Concilio plenario Africæ habito Carthagine in secretario basilicæ Fausti Honorio XII. & Theodosio VIII. Conss. cui CCXVII. Episcopi interfuerunt, post constitutum sacrarum scripturarum canonem Episcopi decernunt ut Ecclesiæ transmarinæ consulantur pro confirmando isto canone? Hæc enim sunt eorum verba: *Hoc etiam fratri & consacerdoti nostro Bonifacio vel aliis earum partium Episcopis pro confirmando isto canone innotescat, quia à patribus ista accepimus in Ecclesia legenda.*

Veniendum nunc est ad singula argumenta quibus usus est Quesnellus ut epistolam Siricii ostenderet esse fictitiam & suppositam. Ac primò quidem observat eam totam ferè ita concinere cum epistola Innocentii Papæ ad Victricium Episcopum Rotomagensem ut alteram ex altera transcriptam esse necesse sit. Istud sanè certissimum est, & observatum pridem fuerat diu antè quàm Quesnellus insultaret synodo Teleptensi. Sed non ideo censendum est illam esse supposititiam quia iisdem ferè verbis conscripta est quæ leguntur in epistola Innocentii ad Victricium. Sanè si sola Siricii epistola extaret, neque confirmaretur testimonio synodi Teleptensis & Ferrandi Diaconi, magni momenti esset illa Quesnelli argumentatio. Sed cùm nobis antiquitas suffragetur, falsitatis nota amovenda est ab epistola illa, omninoque existimandum ita placuisse Innocentio verba Siricii ut iis potiùs quàm suis uti voluerit ad constituendam disciplinam ecclesiasticam. *Hic est enim mos apostolicæ sedis Pontificibus ut verba decessorum suorum quasi propria in suis ponant epistolis*, quemadmodum diu ante exortum Quesnellum observavit Hincmarus Archiepiscopus Remensis in opusculo LV. capitulorum. Neque id mirum videri debet. Nam etiam ipse Innocentius se ipsum absque ulla, ut palam est, necessitate exscripsit in epistola ad Exuperium Episcopum Tolosanum, in qua verbum è verbo posuit quæ de continentia sacerdotum & clericorum constituerat in ea quam anno superiore scripserat ad consulta Victricii. Hincmar. to. 2. pag. 461. 624.

Aliud suppositionis istius epistolæ Siricii ad Afros argumentum repetit Quesnellus ex insulsitate primi decreti, in quo præcipitur ut extra conscientiam sedis apostolicæ hoc est Primatis nemo audeat ordinare. Quo loco variare antiquos codices calamo exaratos monet idem Quesnellus. Quod tamen non est omni ex parte verum. Nam quamvis ei demus à lectione codicis Thuani, quæ est vulgata, discrepare Oxoniensem, non inde tamen necessariò consequitur discrepantiam isthic esse inter vetera exemplaria. Quippe omnia illa quæ nos vidimus, vidimus autem plurima, habent ita: *Primum ut extra conscientiam sedis apostolicæ hoc est Primatis nemo audeat ordinare.* Rursum variæ sunt interpretationes horum verborum, cùm constet nonnullos illa intellexisse de sede apostolica seu Romana, alios de unoquoque Primate seu Metropolitano. Posteriorem sententiam confirmant Episcopi vivente etiamnum Siricio congregati apud Carthaginem sub Genetlio Episcopo, qui ita constituerunt de ordinationibus Episcoporum: *Placuit omnibus ut inconsulto Primate cujuslibet provinciæ tam facilè nemo præsumat, licèt cum multis Episcopis, in quocunque loco sine ejus, ut dictum est, præcepto Episcopos ordinare. Si autem necessitas fuerit, tres Episcopi, in quocunque loco sint, cum Primatis præcepto ordinare debeant Episcopum.* Ferrandus, qui decretum istud descripsit ex Conciliis Carthaginensi sub Genetlio & ex Zellensi ex epistola Siricii, ita legit: *Ut Episcopus à tribus ordinetur, consentientibus aliis per scripta, cum confirmatione Metropolitani vel Primatis.* Item Innocentius in epistola ad Victricium: *Primùm ut extra conscientiam Metropolitani Episcopi nullus audeat ordinare.* Denique in vetustis glossis canonum quas reperi in antiquissimo codice sancti Remigii Remensis ita scriptum est: *Primatus, Archiepiscopus vel sedis ejus.* Itaque certum & indubitatum esse debet nullam insulsitatem reperiri in hoc decreto, quod vetustæ consuetudini consentaneum est & statutis veterum Conciliorum. Ex quo rursum consequitur Quesnellum non bene vulgatæ lectioni prætulisse lectionem codicis Oxoniensis.

Addit ille somnium esse quod indicatur in præfatione, propter Afros maximè has Siricii literas datas esse è synodo Romana, *quia in præsenti præ valetudine corporis aut fessa ætatis causa minimè adesse potuerunt.* Somnium planè est, sed somnium Quesnelli. Nam verba illa non magis pertinent ad Episcopos Africanos quàm ad Italos aut aliarum provinciarum. Æquè parum verum est hanc synodum Romanam fuisse fortuitam. Siricius enim ait tantùm plurimos Episcopos convenisse ad sancti Apostoli Petri reliquias, eo modo quo Papa Symmachus in synodo sua sexta scribit: *Cum in unum apud beatum Petrum Apostolum sancta sexta synodus canonicè à beato Symmacho Romæ congregata resedisset &c.* In præfatione quoque Concilii Toletani XVII. legitur: *Dum in Ecclesia gloriosæ virginis & confessoris Christi sanctæ Leocadiæ, quæ est in suburbio Toletano, ubi sanctum ejus corpus requiescit, plerique Hispaniarum & Galliarum Pontifice convenissemus.* Et tamen nemo dixerit has synodos fuisse fortuitas. Sanè si ista Quesnelli sententia vera esset, facilè ostendi posset magnam partem Conciliorum veterum, quæ nos putamus consilio congregata fuisse, fortuitò convenisse, præsertim verò Africana, cùm Episcopi dicant solummodo se consedisse in secretariis basilicarum vel in ipsis basilicis.

Infelicem postea conjecturam profert idem Quesnellus ut emendet epistolam Innocentii ad Victricium in loco qui non indiget emendatione, cùm verba illius epistolæ sint clara, aperta, & extra omnem ambiguitatem. Ait enim. *Primò ut extra conscientiam Metropolitani Episcopi nullus audeat ordinari. Integrum enim est judicium quod plurimorum sententiis confirmatur. Nec unus Episcopus ordinare præsumat Episcopum, ne furtivum beneficium præstitum videatur. Hoc enim & in synodo Nicæna constitutum est atque definitum.* Itaque verba Innocentii referenda sunt ad sensum canonis quarti synodi Nicænæ. Ait autem synodus Episcopum ab omnibus Episcopis provinciæ, si id fieri potest, sin minùs à tribus, aliis per scripta consentientibus, ordinandum esse, firmitatem porrò eorum quæ geruntur per unamquamque provinciam metropolitano Episcopo tribuendam esse. In quibus synodi verbis facile, ut reor, est videre integrum illud esse judicium quod plurimorum sententiis confirmatur. Voces autem istæ Siricii, *propter arrogantiam*, non ita sunt accipiendæ quemadmodum eas accepit Quesnellus, quasi licere voluerit Siricius uni Episcopo Episcopum consecrare, modò citra arrogantiam fieret. Illud tantùm dicere voluit Siricius, gravis & intolerabilis arrogantiæ reum fore illum Episcopum qui solus ordinare præsumeret Episcopum adversùs Nicæni canonis auctoritatem & sanctæ Ecclesiæ consuetudinem.

Verùm in hoc loco se gravis offert difficultas: quæ tamen Siricii epistolam non attingit, sed breviationem Ferrandi. Hic enim verbis suis exprimens decretum Siricii *ne unus Episcopus Episcopum ordinare præsumat*, addidit, *excepta Ecclesia Romana.* Adversùs hanc postremam partem insurgit Quesnellus, atque hanc interpretationem ac suppositionem indubitatam sibi videri. Cùm enim certum sit eam clausulam in nullo epistolæ illius exemplari reperiri, neque probabile sit additam fuisse à Ferrando viro erudito & rei canonicæ peritissimo, cùm præterea existimari non possit Ecclesiam Africanam, quæ Romanæ erat celsitudinis æmula, hanc prærogativam Episcopo Romano concedere illa tempestate voluisse, manifestum esse putat totum hoc opus esse impostoris. Sanè locus ille magnam difficultatem habere visus est viris eruditissimis, qui censuerunt ista perturbata olim fuisse, non culpa Ferrandi, sed fraude cujusdam recentioris. Contrà vir eruditissimus Joannes Mabillonius suspicatur eam clausulam de prærogativa Ecclesiæ Romanæ appositam à Ferrando fuisse, habita nimirum ab eo ratione temporum quibus scribebat. *Nam ab ipso Ferrando adscriptam fuisse,* inquit, *non fraude cujusdam recentioris, nos dubitare non sinit antiquissimus codex Corbeiensis ante annos mille scriptus, continens varia Concilia cum Ferrandi breviatione, in qua totidem verbis ut in editis hic locus reperitur.* Contendit enim vir clarissimus fuisse olim tempus quo Romanus Episcopus solus peragebat ordinationes Episcoporum, etiam cùm alii Episcopi præsentes erant.

Cotelet. in Notis ad const. apostolicas pag. 117.

Mabillon. in comm. 1. præv. ad ordinem Rom. cap. 10.

Quid si, seposita illa controversia, Ferrandi verba referamus ad ordinationem ipsius Episcopi Romani, ita ut ille dicere voluerit tres quidem Episcopos necessariò adhibendos in consecratione reliquorum Episcoporum, ceterùm ad eam necessitatem non adstringi Romanum, cujus ea prærogativa est ut ab uno possit ordinari. In eam illum opinionem adducere potuerunt gesta tertiæ collationis Carthaginensis inter catholicos & Donatistas, in qua, referente sancto Augustino, catholici dixerunt Romanæ Ecclesiæ Episcopum non ordinari ab aliquo metropolitano Episcopo, sed de proximo ab Ostiensi. Ex quibus verbis facile tum Ferrando fuit colligere quod diù postea ex illis collegit Carolus Sigonius, nimirum olim Pontifices Romanos ab uno Ostiensi Episcopo consecrari moris fuisse. Nam & in gestis pontificalibus adnotatum est Marcum Papam, qui inter Silvestrum & Julium medius eam cathedram sedit, constituisse ut Episcopus Ostiensis, *qui consecrat Episcopum urbis*, pallio uteretur. Sed an solus ordinaverit, an verò cum aliis, adhuc in obscuro est.

Sigon. lib. 3. de occid. imp. pag. 70. & lib. 1. de regno Italiæ pag. 49.

Manifestam impostoris malitiam vel inscitiam prodi hinc colligit Quesnellus quòd Siricium, qui in epistola ad Himerium Tarraconensem Episcopum necessitatem vitæ continentis imposuerat sacerdotibus & Levitis, in ista inducit suadentem, hortantem, monentem, rogantem Afros ut cum uxoribus suis non coeant, id est, orantem potiùs quàm imperantem. Possum ad ista respondere dissimilem fuisse conditionem Afrorum & Hispanorum, istos Romanorum Pontificum constitutionibus ac decretis obedientiores fuisse, Afrorum ingenia delicatiora atque difficiliora oportuisse deliniri oratione placida ac dulci & colorata quadam urbanitate ut ad continentiæ leges accipiendas faciliùs adducerentur. Hunc fuisse Siricii morem ostendi potest

ex epistola ejus ad orthodoxos per diversas provincias: in qua cùm multa scripsisset adversùs eos qui præcipitanter & contra regulas ad sacerdotium evehebantur, monet illos ne id deinceps usurpetur. *Quod ne fiat ultra admonet*, inquit. Rectè. Nam & Innocentius ad Exuperium Episcopum Tolosanum scribens, ac mentionem faciens epistolæ Siricii ad Himerium, constitutionem ejus de continentia sacerdotum non vocat legem neque constitutum, sed monita tantùm: *beatæ recordationis viri Siricii monita evidentia commearunt*. Cælestinus quoque ad Episcopos per Apuliam & Calabriam constitutos scribens adversùs Episcopos è laicis factos ait: *His fraternitatem vestram epistolis commonemus ne quis laicum ad ordinem clericatus admittat*. Nimirum post suasiones & monita, si contumacia obreperet, auctoritate eam & severitate domabant & coërcebant. Testis idem Cælestinus in eadem epistola: *Quæ enim sola admonitionis auctoritate non corrigimus, necesse est per severitatem congruentem regulis vindicemus*.

Dici præterea fortassis non absurdè posset suasiones & admonitiones illas fuisse potius imperantium quàm hortantium, cùm videamus veteres Pontifices iis vocibus usos in rebus gravissimi momenti, in rebus nimirum traditione & evangelica disciplina canoneque firmatis, ad quarum executionem obtinendam opus erat auctoritate & imperio, adeoque illic eas voces quidvis aliud necessariò significare quàm quod sonant in usu vulgari. Nam, exempli causa, Siricius in epistola ad orthodoxos per diversas provincias regulam de laicis non admittendis ad episcopatum scribit ex traditione & evangelica disciplina descendere, & cùm id fit, fieri ait ad condemnationem Ecclesiæ. Et illius successor Innocentius in epistola ad Victricium legem de non admittendis ad clericatum laicis ait apostolica & patrum traditione constitutam esse, testatur autem canones prohibere ne ordinentur. Et tamen idem Siricius legis illius executionem imperans, ab imperandi verbo abstinet, sola admonitionis auctoritate contentus. Præterea sanctus Gregorius efficere cupiens ut talis in Ecclesia Mediolanensi Episcopus eligeretur qui tanto honore dignus esset, nihil pro imperio loquitur, nihil jubet, sed tantùm Presbyteris, Diaconibus, & clero Mediolanensis Ecclesiæ scribens suadet ne in causa quæ ad publicam utilitatem spectat de suis commodis cogitent. *Itaque vos, filii carissimi*, inquit, *officii nostri censura commoniti suademus ut in hac suscipienda antistitis causa nullus vestrum, neglecta utilitate communi, suo lucro prospiciat*. Et sanctus Leo in epistola ad Episcopos per universas Italiæ provincias constitutos scribens de necessaria observatione canonum his utitur verbis: *Hoc itaque admonitio nostra denuntiat, quòd si quis fratrum contra hæc constituta venerit vel venire tentaverit, à suo se noverit officio submovendum*. Immo sanctus Cyprianus scribens ad clerum suum adversùs quosdam temerarios & tumidos qui Ecclesiam turbabant, comminatur se adversùm eos, si se non emendaverint, usurum *ea admonitione qua illum uti Dominus jubet, ut interim prohibeantur offerre*. Sunt etiam multa alia exempla. Sed ista sufficiunt. Reponi quoque posset admonitiones illas & preces summorum Pontificum, si tamen preces fuerunt, preces fuisse quibus contradici non posset, ut ait Tacitus, nimirum ab iis profectas qui cùm jubere possent, rogabant. quod de Valentiniano Aug. dixit Ausonius.

S. Gregor. lib. 2. Indict. 12. ep. 29.

Epist. 9. in edit. Rigalt.

Præterea quasdam alias objectiones Quesnelli leves & grammaticales, alias verò in quibus audacia ejus esset meritò redarguenda, ut veniam ad observationem ab eo factam adversùs postremam partem epistolæ Siricii, quæ dicitur *data Romæ in Concilio Episcoporum octoginta*. Sanè fateor per ea tempora Romanos Pontifices, quum epistolas scriberent è synodis suis, suetos mentionem synodi facere in titulo epistolæ potiùs quàm in calce. Sed non ideo colligi hinc potest falsam esse hanc epistolam, cùm ita contra suetum ordinem fieri potuerit multis de causis quæ nobis ignotæ sunt, quemadmodum in inscriptione Rustici Episcopi Narbonensis nonnullæ notæ chronicæ appositæ olim sunt contra vulgarem numerandi modum, uti aliàs à nobis dictum est etiam adversùs Quesnellum. Quoad verò mentionem urbis Romæ, tametsi vulgare non sit legere in fine epistolarum Pontificum Romanorum veterum nomina urbium aut locorum è quibus scriptæ sunt, non destituimur tamen exemplis & auctoritatibus ut probemus mentionem Romæ factam in calce epistolarum ab illis scriptarum, quamvis Quesnellus ingenuè fateatur non meminisse se unquam legere epistolam alicujus Romani Pontificis Romæ datam. Epistola quippe Hormisdæ ad Anastasium Imperatorem missa per Theopompum & Severianum data notatur Romæ. Item epistola Joannis II. ad Justinianum Augustum. Denique epistolam XII. libri quinti & epistolam LI. libri decimi sancti Gregorii datas esse Romæ adnotatum est in earum calce. Ex quo necessariò consequitur aut Quesnellum non legisse omnes epistolas veterum Pontificum Romanorum, vel certè gravem memoriæ lapsum eum incurrisse.

Notæ ad Capitularia pag. 1313.

Facessant ergo conjecturæ ejus & criminationes adversùs epistolam Siricii Conciliumque Teleptense, quæ testimonio Ferrandi fulciuntur, Ferrandi inquam vetustissimi doctissimique scriptoris, & qui meliùs sciebat quid ipse legisset in Conciliis Africanis quàm Quesnellus sciat quid in breviatione Ferrandi sit emendandum, si tamen illic aliquid emendandum est. Nam præterea, etiamsi constaret plurima illic menda esse, non ideo omnia repudianda essent quia quædam malè posita essent per inscitiam aut incuriam librariorum. Nulliusne porrò momenti apud eruditas mentes erit ille consensus decem locorum in quibus disertè semper scriptum est *Zellensis*, nunquam *Telensis*? An omnis auctoritas abjudicabitur locis quinque ubi epistola Siricii lecta refertur in Concilio Zellensi ob solam rationem quia Quesnellus contendit eam esse suppositam? Necesse enim est ut fateatur illam fuisse in rerum natura ante tempora Ferrandi, cùm ille eam citet quinquies.

Nullus quippe verecundæ frontis homo dicet loca illa falsò assuta fuisse breviationi Ferrandi qui sciverit ea haberi in antiquissimis codicibus scriptis ante multa secula quàm Quesnellus moveret controversiam de veritate aut falsitate istius epistolæ. Trecentis enim codex est annorum saltem octingentorum, Corbeiensis verò ante mille annos scriptus fuisse videtur. Uterque autem habet ubique mentionem epistolæ Siricii. Adversùs quam auctoritatem ut præscribere possit Quesnellus, necesse est ut unum saltem vetus breviationis illius exemplar ostendat in quo nulla epistolæ Siricii mentio reperiatur. Alioqui nos, explosa novitate, retinebimus antiquitatem.

Qui dicit quæ volt audiet quæ non volt.

STEPHANI BALUZII PRÆFATIO AD LECTOREM
de duobus sequentibus opusculis.

QUo tempore secunda harum dissertationum editio prodiit, in quibus copiosa & accurata instituta disputatio est de Chorepiscopis, occurrit mihi Hrabani Mauri Abbatis tum Fuldensis, sed Moguntinensis dein Archiepiscopi, libellus, ut ipse vocat, seu epistola ad Drogonem Episcopum Metensem de eodem argumento in vetustissimo codice MS. bibliothecæ regiæ. Excitata erat seculo illo gravis & ingens inter Gallos nostros controversia de Chorepiscopis, utrumne in Episcoporum gradu, an verò in Presbyterorum tantùm ordine conlocandi essent, liceretne porrò illis Presbyteros & sequentium ordinum clericos ordinare, chrisma conficere, pueros consignare seu confirmare, Ecclesias & altaria consecrare, benedictiones sanctimonialium peragere, ac benedictionem populo dare in Missis publicis. Hæc enim non licere Chorepiscopis plerique contendebant, non solùm è clero, sed etiam ex laïcis, irritaque esse quæcunque ab illis circa ista præsumerentur. Divisis itaque ob istam contentionem animis, Karolus Magnus sapientissimus Princeps, ac divini humanique juris callentissimus, cùm intelligeret & consuetudine veteri & synodica constitutione introductum esse ut ad apostolicam sedem referretur de majoribus causis, id est, de quæstionibus arduis & difficilibus quæ in provinciis definiri non possent, suo & Ecclesiæ Gallicanæ nomine legatum super ea re misit ad Leonem Pontificem Romanum istius nominis tertium, ut ejus responsis edoctus gravissimæ concertationi finem imponeret. Is legatus fuit Arno Juvavensis sive Saltzburgensis Archiepiscopus, vir magni per eas tempestates nominis, & qui præcipua apud Principem gratia flagrabat. Respondit Leo per Arnonem minimè ambiguam esse quæstionem, multis quippe illam canonibus Conciliorum decretisque Pontificum Romanorum fuisse definitam, irrita esse quæcunque de episcopali ministerio Chorepiscopi præsumpserant, ipsos verò in exilium pellendos. Hoc Leonis responsum promptis animis amplexi sunt Episcopi Gallicani in Concilio Ratisbonensi, ea tamen moderatione servata ut remissa exilii pœna, Chorepiscopis liceret agere in ordine Presbyterorum. Verùm neque sic finita est illa contentio, quamplurimis videlicet Episcopis Chorepiscoporum causâ faventibus *pro sua quiete & voluptatibus*, ut acriter conqueritur Hincmarus, eamque ob causam ea Chorepiscopos in suis diœcesibus agere permittentibus quæ solis Episcopis conveniunt; nimirum ut dum ipsi venationi, aucupationi, piscationi, & ceteris seculi oblectamentis operam dabant, quod agi solitum à plerisque seculi illius Episcopis testatur Agobardus, Chorepiscopi vicem eorum in omni ministerio episcopali supplerent, & omnino ipsos fasce levarent episcopali, ita ut de Pontificis tenore summi illi insignia sumerent, isti laborem, ut Apollinaris Sidonii verbis utamur. Itaque passim post Karoli Magni tempora videmus adhuc Chorepiscopos variis in locis fuisse retentos, fato quodam legum ac canonum ut negligantur etiam ab iis ipsis quorum ævo & quorum causa fuere conditi, ut multis exemplis probari posset. Fatendum tamen est plurimos Episcopos observasse constitutiones quæ regnante Karolo latæ fuerant adversùs Chorepiscopos, quos in ordinem Presbyterorum redigebant. Unde factum est, ut hoc quoque obiter dicam, ut cùm Ado Viennensis in Chronico suo loqueretur de Salviano Presbytero Massiliensi deque libro ejus ad Claudianum, quem vulgatæ Gennadii editiones vocant Episcopum Viennensem, cùm dicere debuisset Chorepiscopum, de eo inquam agens Ado Claudianum illum non Chorepiscopum, ut antea assolebat, sed Presbyterum juxta modum loquendi seculo illo in pluribus locis usurpatum vocarit. *Scripsit*, inquit, *ad Claudianum Presbyterum Viennensem librum unum expositionis extremæ partis in Ecclesiasten.* Inde etiam factum ut in pervetusto codice MS. bibliothecæ regiæ, qui fuit clarissimi viri Claudii Puteani, apud Gennadium Claudianus ille hoc loco neque Episcopus dicatur, ut in vulgatis editionibus & in reliquis codicibus MSS. quos mulros mihi videre contigit, neque item Chorepiscopus, sed Presbyter. Quod evincit necessariam esse emendationem quam illustrissimus Archiepiscopus huic Gennadii loco adhibet in libro tertio de concordia, ubi asserit legendum esse *Chorepiscopum*, non verò *Episcopum*.

Hunc Chorepiscoporum contemptum ægrè ferens Hrabanus illorum causam suscepit defendendam in opusculo ea de re scripto quod nunc damus, tedarguens asperioribus verbis illorum Episcoporum superbiam, tanquam inviderent Chorepiscopis omnemque ecclesiasticum honorem in se trahere studerent. id quod procul esse ait ab humilitate quam Christus docuit discipulos suos, & quam Apostoli exemplo suo commendaverunt. Itaque auctoritate

Ancyrani Concilii & Antiocheni probat licere Chorepiſcopis cum conſenſu ſive præcepto propriorum Epiſcoporum ea agere quæ ſolis Epiſcopis convenire pronuntiat Hincmarus, nimirum ordinationes Preſbyterorum & Diaconorum & cetera de quibus ſuprà diximus; inſuperhabito ſynodi Gallicanæ judicio & reſponſo Leonis, tanquam contrariis antiquæ diſciplinæ eccleſiaſticæ, adeoque ne regularum quidem nomine dignis. Unde & audacter ait eorum ſententiam qui Chorepiſcopos ad Preſbyterorum officia demittebant eſſe contrariam antiquis moribus & novis; antiquis moribus, quoniam antiquitus mos erat ut illi vicem Epiſcoporum ſupplerent in omni miniſterio eccleſiaſtico; novis verò, quia etiam extremis Ludovici Pii temporibus, cùm hæc ſcriberet Hrabanus, Chorepiſcopis omnia Epiſcoporum officia incumbebant in multis regionibus. Neque enim exiſtimandum eſt Hrabano, qui diſcipulus Alcuini fuit, ignotam fuiſſe contentionem quæ de ea re fuit ævo Karoli; adeòque cùm Epiſcoporum illorum ſuperbiam taxat, intelligere debemus ipſum prudenter diſſimulaſſe eam hiſtoriam ut rem integram ad conſuetudinem referret, quæ in pleriſque locum ſupplet legum ac canonum, immo perſæpe leges & canones abrogat propria auctoritate, quemadmodum in pleriſque diſciplinæ capitibus contigit ſub imperio Ludovici Pii.

In eodem codice regio extat aliud ejuſdem Hrabani opuſculum de reverentia filiorum erga patres & ſubditorum erga Reges, ſcriptum occaſione infandi belli quod à Lothario fratribuſque ejus ſuſceptum eſt anno DCCCXXXIII. adversùs Ludovicum Pium; quem eò uſque adflixit illa calamitas ut cùm generalem de peccatis ſuis confeſſionem per vim edidiſſet in prædatoria ſynodo Compendienſi, Epiſcoporum judicio pœnitentiæ publicæ addictus & omnibus imperialibus ornamentis exutus, Lotharii deinde juſſu in cuſtodiam traditus ſit. Adversùs hoc facinus meritò inſurgit Hrabanus, atque illos qui ſe peccatores generaliter fatentur, & tamen ab aliis manifeſtè argui non poſſunt, neque damnandos eſſe neque judicandos pronuntiat. Tum probat non decere filios, cùm heredes futuri decernuntur, parentes ſuos de honoribus ſuis ac poſſeſſionibus proturbare, ſed expectandum eſſe patris obitum ut filii poſſint ſuccedere. Quod adversùs tres Ludovici filios, ſed præcipuè adversùs Lotharium dictum eſſe nullus eſt dubitandi locus. In fine tamen Hrabanus Ludovicum hortatur ad clementiam, & ut filium pœnitentem recipiat, nimirum Ludovicum Regem Germaniæ, quem ſeriò pœnitebat peſſimi facinoris, adeo ut eo tempore quo pater in cuſtodia attinebatur legatos in Aquitaniam miſerit ad Pippinum fratrem, oratum ut ſe adjuvaret ad vindicandum patrem in libertatem, ut ſcriptum eſt in vita Ludovici Pii & in annalibus Bertinianis.

Utriuſque iſtorum opuſculorum mentionem facit Rudolphus monachus in vita Hrabani his verbis: *Sunt quoque alia opuſcula ejus quæ ad interrogata diverſorum ei reſpondere neceſſarium fuit: quorum unum eſt de Chorepiſcoporum ordinatione, ſuper quo ad Drugonem Archiepiſcopum ſcripſit librum unum.* Et paulò pòſt: *Cui* (id eſt, Ludovico Pio Imperatori) *& miſit epiſtolam conſolatoriam poſt calamitatem quæ ei accidit ex parte filiorum ſuorum & optimatum; in qua ex divinis teſtimoniis oſtendit quòd falſum judicium non poteſt rectè condemnare innocentem; in qua etiam noviſſimè provocat eum ad indulgentiam in ſe commiſſorum.* Poſt editam epiſtolam illam conſolatoriam ſcripſit ejuſdem Imperatoris rogatu aliud opuſculum de honore parentibus & ſummis poteſtatibus exhibendo & de vita chriſtianorum. Sic enim ſubjungit idem Rudolphus: *Poſtea hortatu ejuſdem fecit collectarium unum de ſententiis divinorum librorum: in quo primùm teſtimoniis divinis probavit obſervandum eſſe honorem parentum & ſubjectionem poteſtati à Deo ordinatæ, deinde de diverſis ſpeciebus virtutum, & è contrario vitiorum, teſtimonia de auctoritate divina in eodem opere ſubjunxit, demonſtrans qualiter cuicunque ordini in Eccleſia Deo militandum ſit, quod opus* XL. *capitulis conſummavit.* Hoc opuſculum, quod miror omiſſum eſſe in editione operum Hrabani, editum eſt Antuerpiæ à Wolfgango Lazio cum fragmentis Karoli M. de veteribus Eccleſiæ ritibus anno MDL.

Hæc igitur Hrabani opuſcula placuit rurſum edere in hac tertia iſtarum diſſertationum editione, ut ex iis illuſtrari poſſint quæ de Chorepiſcopis & de diſſidio illo Ludovici Pii ac filiorum ejus ediſſerit illuſtriſſimus Archiepiſcopus. His tu fruere, lector, & vale. Admonendum tamen te exiſtimavi librum de Chorepiſcopis editum poſtea fuiſſe in tomo VIII. Conciliorum editionis Labbeanæ pag. 1852. emendatum porrò à me eſſe collatione facta cum editione Labbeana.

HRABANI MAURI
LIBER
DE CHOREPISCOPIS
& dignitate atque officio eorum.

Ad Drogonem Episcopum Metensem.

RUOGONI summo Pontifici Hrabanus famulus Christi salutem. Postquam per nos transeuntes abistis, cogitavi mecum de hoc quod mihi præsentialiter retulistis, qualiter quidam ex * occidentalibus Episcopis senserint de Chorepiscoporum ordine, & quòd quidam eorum reordinarent illos qui temporibus antecessorum suorum ab Chorepiscopis ordinati sunt Presbyteros atque Diaconos necnon & Ecclesias ab eis similiter consecratas, prophanantes omnem sanctificationem pristinam quasi non legitimam, quam tamen cum consensu atque præcepto Episcoporum suorum ipsi Chorepiscopi perpetraverunt. Unde & schismata in Ecclesia Dei oriuntur, cùm rectores populi Dei in doctrina sua ab invicem discrepant; alii dicentes licere Chorepiscopis cum consensu atque præcepto majorum suorum, hoc est, præsulum civitatum sub quibus ipsi degunt, manus baptizatis imponere ut accipiant spiritum sanctum, Presbyterosque atque Diaconos necnon & ceteros gradus Ecclesiæ ordinare; alii verò affirmantes nullo modo eis hoc ministerium competere, sed tantùm illis Episcopis qui urbibus præsunt. Ex quo videlicet excitantur sectæ, invidiæ, iræ, rixæ, æmulationes, dissensiones, contentiones; per quæ multi de populo videntes magistrorum dissensionem, non mediocriter scandalizantur. Non enim hujusmodi litigatores illam concordiam apostolicam sequuntur de qua Philippenses Paulus obsecrat dicens: *Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium caritatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem caritatem habentes, unanimes, id ipsum sentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes, non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum sunt.* Unde & ipse volens juniores suos auditoribus commendare, & non despectos sed acceptabiles reddere, Corinthios per epistolam suam admonet dicens: *Rogo ergo vos, fratres, imitatores mei estote sicut & ego Christi. Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus carissimus & fidelis in Domino, qui vos commonefaciat vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut ubique & in omni Ecclesia doceo.* Et rursum. *Si autem*, inquit, *venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos. Opus enim Domini operatur sicut & ego. Ne quis ergo illum spernat, deducite illum in pace, ut veniat ad me. Expecto enim illum cum fratribus.* Philippensibus quoque de eodem Timotheo ita scripsit dicens: *Neminem enim habeo tam unanimem qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Jesu Christi. Experimentum autem ejus cognoscite, quoniam sicut patri filius mecum servivit in evangelio.* Nam & præceptum humilitatis ut daret, ab ipsa veritate sumpsit, quæ in evangelio discipulos de primatu contendentes instruxit dicens: *Reges gentium dominantur eorum; & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic. Sed qui major est in vobis, fiat sicut junior, & qui præcessor est, sicut ministrator.* Et suo exemplo eos confirmans sequitur dicens: *Ego autem in medio vestri sum sicut qui ministrat. Filius enim hominis non venit ministrari, sed ministrare & dare animam suam redemptionem pro multis.*

Habebant enim ipsi Apostoli adjutores in prædicatione evangelii Christi, qui etiam ordinationes fecerunt ex præceptis eorum. Unde legitur in codice quem Damasus Papa de Episcopis Romanæ Ecclesiæ petente Hieronymo Presbytero conscripsit quòd Linus & Cletus ex præcepto beati Petri ordinationes Presbyterorum fecerint; cùm tamen post passionem Petri, non illi, sed Clemens in honorem cathedræ successerit, ipso eidem tradente principe Apostolorum, sicut epistola ejusdem Clementis scripta ex mandato Petri ad Jacobum fratrem Domini testatur. Hinc reor quòd usus Chorepiscoporum primùm originem sumpserit & hactenus in Ecclesia catholica retineatur, ut ipsi Chorepiscopi à propriis Episcopis suis ordinari, juxta præceptum eorum Diaconos & Presbyteros ac ceteros gradus ordinent, atque reliqua officia sacerdotalis officii peragant. Unde miror quomodo isti qui hanc contentionem

* Occidentalium nomine Hrabanus intelligit eos Episcopos qui inter Rhenum & Alpes, Pyrenæos mōtes, Oceanum, & mare mediterraneum constituti erant. Hanc enim imperii partem, addita etiam Catalonia, Franciam occidentalem tum vocabant.

Philipp. 2.

1. Cor. 4.

1. Cor. 16.

Philipp. 2.

Luc. 22.

Ibid.

Matth. 20.

movent ordinem Chorepiscoporum tantùm despiciant ut penè eis nihil ampliùs dignitate Presbyterorum tribuant, cùm hoc nec novorum nec antiquorum nec etiam ipsis Apostolorum dogmatibus consuetudinibusque conveniat, sed in sensu simul ac dogmate dissentiat. Claret enim hoc, quòd in his non ratio & humilitas, sed invidia atque superbia dominentur, ita ut despectis cooperatoribus suis, ipsi soli potentes ac sanctificatione pollentes videri appetant, & hoc quod sancti patres propter concordiam & unionem singulis dignitatibus conscripserunt, ipsi magis damnarionem noxiam quàm discretam dispositionem esse putent.

Præcipiunt enim sacri canones qualiter unusquisque ordo mensuram suam custodiat à minimo usque ad maximum, & minor gradus majori semper subditus fiat; ita ut Diaconi absque Episcopo vel Presbytero baptizare non præsumant, nisi prædictis fortassis officiis longiùs constitutis, necessitas extrema compellat, & ut gratiam sacræ communionis post Presbyteros accipiant, aut Episcopo aut Presbytero porrigente; sed nec sedere in medio Presbyterorum Diaconis liceat, nec etiam coram Presbytero sedere audeant, sed jussione Presbyteri sedeant. Similiter quoque mandant ut Diaconis honor exhibeatur ab obsequentibus, id est, Subdiaconis & omnibus clericis. De Presbyteris verò in decretis Gelasii Papæ ita scriptum est: *Nec minùs etiam Presbyteros contra suum modum tendere prohibemus, nec episcopali fastigio debita sibimet audacter assumere, nec conficiendi chrismatis, non consignationis pontificalis adhibenda sibimet arripere facultatem; non præsente quolibet antistite, nisi fortasse jubeantur, vel orationis vel actionis sacræ supperere sibi præsumant esse licentiam; neque sub ejus aspectu, nisi jubeantur, aut sedere præsumant aut venerabilia tractare mysteria; nec sibi meminerint ulla ratione concedi sine summo Pontifice Subdiaconum vel Acolythum jus habere faciendi; nec prorsùs dubitent, si quicquam ad episcopale ministerium specialiter pertinens suo motu putaverint exsequendum, continuò se presbyterii dignitate & sacra communione privari.*

Decreta Gelasii cap. 6.

De Chorepiscopis autem in Ancyrano Concilio ita scriptum est: *Chorepiscopis non licere Presbyteros aut Diaconos ordinare, sed nec Presbyteros civitatis, sine præcepto Episcopi vel litteris in unaquaque parrochia.* Adtende quòd non dicit Chorepiscopis non licere penitùs Diaconos aut Presbyteros ordinare, sed non aliter licere nisi ex præcepto Episcopi sui vel litteris in unaquaque parrochia.

Concil. Ancyr. c. 13.

Item in Antiocheno Concilio sic legitur: *Qui in vicis vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum perceperint, & ut Episcopi consecrati sint, tamen sanctæ synodo placuit ut modum proprium recognoscant, & gubernent subjectas sibi Ecclesias, earumque moderamine curaque contenti sint. Ordinent etiam Lectores & Subdiaconos atque Exorcistas. Quibus promotiones istæ sufficiant. Nec Presbyterum verò nec Diaconum audeant ordinare præter civitatis Episcopum cui ipse cum possessione est subjectus.*

Concil. Antioch. c. 10.

Cùm autem Chorepiscopos manus impositionem Episcoporum percipere dicit, & quòd sicut Episcopi consecrati sint, cur cum consensu Episcoporum quibus subjecti sunt consecrationes sacrorum ordinum eis facere non licet & cum chrismate sacro fideles consignare? Vanum est enim quemquam consecrationem episcopalem habere, si ministerium Episcopi ei non licet agere. Ad quid ergo invocatur spiritus sanctus ab Episcopo ordinatore ut sanctificationem personæ ordinandæ tribuat, si ipse invocator & ordinator pòst consecrationem quam rite peregit mox reprehenderit? Numquid Deum inridet, cujus donum poscit, cùm postea ipsud donum spreverit? Numquid hæc calumnia, qua Domini sanctificationem inludit, ad ipsum auctorem sanctificationis pertingit? Planum est ergo quòd in spiritu sancto per verbum Dei omnis sanctificatio adimpletur. Et quare non pertimescit blasphemare & derogare spiritus sancti potentiæ, cùm scriptum sit: *Qui dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei. Qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo neque in futuro.* Unde Petrus Apostolus in actibus Apostolorum, cùm Cornelium centurionem & eos qui secum erant videret accepisse gratiam spiritus sancti, Judæos contra se altercantes pro eo quòd ad gentes introïret & manducaret cum illis, tali responso refutat dicens: *Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus sicut & nobis qui credidimus in Dominum Jesum Christum, ego quis eram qui possem prohibere Deum? His auditis tacuerunt, & glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit.*

Matth. 12.

Act. 11.

Quem ergo Deus dono spiritus sui honorat non est rectum ut ab hominibus dehonestetur; nec debet quisquam pro calumnia deputare quod divina dispositione constat ordinatum esse. Quæ enim sunt à Deo ordinata sunt. Proinde nec inferioribus Episcopis dignitas proprii gradus tollitur cùm Metropolitano totius provinciæ cura delegatur. Nam sine eo in provincia Episcopum ordinare, nec generale Concilium convocare, nec quicquam aliud ceteris Episcopis licet in provincia agere nisi quantum constat ad singulorum parrochias & episcopatus pertinere. Si enim in Episcoporum ordine Chorepiscopos non liceret habere, nullatenus inter trecentos decem & octo patres qui in Nicæno Concilio adfuerunt adnumerarentur, in quorum catalogo ampliùs quàm duodecim Chorepiscopi inserti sunt; ubi nullus Presbyterorum vel Diaconorum in numero præfinito patrum, sed solummodo Metropolitani & Episcopi atque Chorepiscopi nominatim recensiti inveniuntur.

Ad quid enim Episcopus cujuslibet civitatis Chorepiscopum sibi vult ac decernit ordinare, si ipsam ordinationem suam nullam efficaciam arbitratur habere? Dicit enim Apostolus: *Beatus qui non judicat semetipsum in eo quod probat. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est; quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide peccatum est.* Hanc quidem sententiam non ad ciborum solummodo qualitatem & differentiam discernendam, sed ad omnem

Rom. 14.

ambiguitatem

ambiguitatem & duplicitatem tollendam
Ephes. 4. prolatam esse intelligimus; ut non simus parvuli fluctuantes in omni vento doctrinæ, sed sani & stabiles in fide & firmi in apostolica
Jacob. 1. doctrina. Vir enim duplex animo inconstans est in omnibus viis suis. Et qui hæsitat, similis est fluctui maris qui à vento movetur & circumfertur. Non ergo æstimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino. Ait enim
Marc. 11. ipsa veritas in evangelio : *Amen dico vobis, quicquid orantes petitis, credite quia accipietis & veniet vobis.* Omnia enim possibilia sunt credenti. Quia fides vera rectè credentem salvat,
Rom. 1. & justus in fide sua vivit, illa videlicet quæ per dilectionem operatur.

Hoc enim sanctorum patrum prudentia posteris suis prævidit, & sacra canonum auctoritas instituit, ut dissensio & schismata in Ecclesia Dei non fierent, sed magis unitas & concordia pacis inibi prævaleret; & ideo cuique ordini juxta mensuram suam officium delegavit, ut per studium humilitatis & dilectionis pax Christiana & concordia in populo Dei perseveraret. De quo & ipsa veritas discipulos suos ad imitationem sui pro-
Matth. 11. vocans ait; *Tollite jugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, & onus meum leve est.* Hoc jugum per caritatem fideles sociat, non per contentionem dissipat; hocque onus non opprimit se portantem per ponderis gravitudinem, sed magis sublevat ac sustentat per solatii conlationem.

Nihil ergo juvat reprehensores hos & vaniloquos magistros quòd ad defensionem erroris sui illud de actibus Apostolorum sumere nituntur, quòd Petrus & Johannes missi sint ab Apostolis de Hierosolymis in Samariam ut imponerent manus illis qui à Philippo baptizabantur, quatinus acciperent spiritum sanctum; quoniam aliter hoc fieri non decebat quàm ut Apostoli implerent & perficerent ea quæ à ministro eorum bene cœpta fuerant. Non enim Philippus hic unus de duodecim, sed unus de septem Diaconibus erat, qui ab Apostolis paulò antè ordinati sunt, qui & in catalogo septem Levitarum primus post Stephanum ante alios adnumeratus est. Unde post Stephani necem statim ad Philippi actus explicandos scriptor historiæ videtur
Act. 8. transire, ita dicens : *Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia quæ erat Hierosolymis; & omnes dispersi sunt per regiones Judææ & Samariæ, præter Apostolos. Curaverunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super illum. Saulus verò devastabat Ecclesiam, per domos intrans; & trahens viros ac mulieres, tradebat in custodiam. Igitur qui dispersi erant pertransibant evangelizantes verbum Dei. Philippus autem descendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Christum. Intendebant autem turbæ his quæ à Philippo dicebantur, unanimiter audientes, & videntes signa quæ faciebat. Multi enim eorum qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna, exibant. Multi autem paralytici & claudi curati sunt. Factum est autem magnum gaudium in illa civitate.* Et non multò pòst. *Cùm autem, inquit, audissent Apostoli qui erant Hierosolymis quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Johannem. Qui cùm venissent, oraverunt pro ipsis ut acciperent spiritum sanctum. Nendum enim in quempiam illorum supervenerat; sed baptizati tantùm erant in nomine Jesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum.* Idem etiam Philippus baptizavit eunuchum Candacis Reginæ Æthiopum, sicut consequenter narratur. Et post discessum ejus pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis donec veniret Cæsaream. De quo Lucas alibi mentionem facit, cùm transitum Pauli ad Hierusalem enumerasset, ita dicens : *Alia autem die profecti ve-* Act. 21.
nimus Cæsaream; & intrantes domum Philippi Evangelistæ, qui erat unus de septem, mansimus apud eum. Huic autem erant filiæ quatuor prophetantes.

Unde apparet quod iste Philippus non fuit Episcopus, neque Chorepiscopus, sed tantùm Diaconus & Evangelista. Si enim Chorepiscopus esset, nequaquam scriptor historiæ hoc tacuisset. Necdum enim Apostoli ab invicem discesserant, ut in singulis provinciis sive civitatibus Episcopos aut Chorepiscopos ordinarent; sed in Hierosolymis tantùm manentes prædicabant verbum Dei donec spiritus sancti dispositione cogente ad prædicandum gentibus per orbem directi sunt; sicque omnis ordo ecclesiasticus in singulis locis juxta eorum dispensationem distributus hactenus in Ecclesia catholica servatur. Et sicut una fides, unum baptisma, una religio à Christianis in toto orbe tenetur, ita unius ejusdemque spiritus sancti distributione pax & concordia in electis Dei ubique firmiter corroboratur, omnisque discordia procul pellitur; quoniam, juxta Apostolum, quicunque spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei; qui autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Unde idem doctor gentium nos admonet dicens : *Obsecro itaque vos ego vinctus in Do-* Ephes. 4.
mino ut dignè ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in caritate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis, unum corpus, & unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.

Convenit autem quibusque fidelibus & membris corporis Christi ut honore se invicem præveniant, alterutrum se sufferant; ne, contra Apostolum, efficiantur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes; sed magis unanimes omnes sint in oratione, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, humiles, & nihil agant per contentionem; quia non est dissensionis Deus, sed pacis. Hæc enim tantummodo nobis contendendi regula ex præcepto domi- Matth. 7.
nico conceditur ut contendamus per angustam portam intrare & arctam viam incedere quæ ducit ad vitam, non latam & spatiosam quæ ducit ad mortem. Si enim bonæ devotionis & mansuetudinis indicia per humilitatis atque obedientiæ præbemus officia, veri imitatores Dei effecti, Christi Do- 1. Pet. 3.
mini sequemur exempla : qui, cùm adhuc peccatores essemus, pro impiis servis mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret

Deo, mortificatos quidem carne, vivificatos autem spiritu; qui destruxit quidem mortem, inluminavit autem vitam & incorruptionem per evangelium. Excelsus inter angelos, humilis inter homines, ministrare voluit, non ministrari. Unde in cœna mystica discipulorum pedes lavit, & linteo quo erat præcinctus tersit, peccatores in convivium recepit, & cum publicanis & peccatoribus manducavit, peccatricem mulierem ad se accedere permisit, & lavare lacrymis ac tergere capillis pedes suos consensit, nihil veritus Pharisæorum superstitiosam reprehensionem. Propter quod injustis querimoniis eorum ita respondit dicens: (Luc. 7.) *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm.* Et item: (Matth. 9.) *Non veni vocare justos, sed peccatores.* Et alibi. (Matth. 18.) *Filius*, inquit, *hominis venit salvare quod perierat.* Et rursum: (Johan. 3.) *Non enim venit filius hominis ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.*

At contrà, si despectis ceteris fratribus nostris atque conservis in sublime volumus extolli, ac soli potentes & gloriosi cupimus ab hominibus videri, sine dubio illius imitamur jactantiam qui despectis ceteris sanctis angelorum turmis, ad similitudinem Dei non per humilitatem sed per jactantiam voluit sublimari, cùm dixit: (Isa. 14.) *Ascendam in cælum super altitudinem nubium, & ponam thronum meum ad aquilonem, & ero similis altissimo.* Unde meritò de sublimitate angelica projectus in inferni tartarum draco perfidus traxit secum tertiam partem syderum: ubi & nos, si ejus sequimur vecordiam, propter mentis nostræ superbiam à sanctorum societate expulsi, pœnas gehennæ cum illo luemus æternas.

Quomodo autem tam prælatis quàm etiam subditis agendum sit Ecclesiæ pastor Petrus in epistola sua ostendendo commonet dicens: (1. Pet. 5.) *Seniores ergo qui in vobis sunt obsecro consenior & testis Christi passionum, qui & ejus quæ in futuro revelanda est gloriæ communicator, pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coactè sed spontaneè secundùm Deum; neque turpis lucri gratia, sed voluntariè; neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregi ex animo; ut cùm apparuit princeps pastorum, percipiatis immarcescibilem gloriæ coronam. Similiter adulescentes, subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate; quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

Quapropter necessarium mihi detur ut omnes humiliemus nos sub potenti manu Dei, quatinus ipse nos exaltet in tempore visitationis, & quisquis in majore dignitate ex electione divina se positum agnoscit, commilitones suos ac comministros omni honore dignos arbitretur, & ex mutua dilectione locum eis præbeat proficiendi ac bene operandi: quia venient dies quando non honoris dignitates, sed bonorum operum à nobis requirentur actiones. Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis. Et tunc reddet unicuique secundùm opera ejus. Omnes simul stabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. Qui autem inferioris gradus est, non majora & quæ ad se non pertinent per elationem appetens tentet; sed contentus sit officio quod sibi divina ordinatio voluit conferre; & ita rite credendo, ac rectè docendo, beneque operando, quotidie in Domino proficiat, ut ministerii sui bonum præmium consequatur. Qui enim bene ministraverit, gradum sibi bonum adquirit. Unde ipsa veritas ait: *Qui mihi ministrat, me sequatur; & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus qui est in cælis.* (Joa. 12.) Et alibi: *Volo*, inquit, *Pater, ut ubi sum ego, ibi sit & minister meus.*

Grandis honor est Christi ministrum esse. Unde & grande præmium bene ministrantem sequitur, ita ut cum Christo & sanctis angelis ejus in cælesti beatitudine sine fine lætetur. Atque ideo non convenit servis Christi contendere de sublimitate honoris, sed magis certare de utilitate sanæ prædicationis & assiduitate bonæ operationis; ut populus Christi audiat ex ore eorum verbum rectæ fidei, & videat in actibus eorum bonum exemplum per humilitatis indicium; quia juxta veritatis sententiam omnis qui se exaltaverit humiliabitur, & qui se humiliaverit exaltabitur. (Matth. 23.)

Qui enim gradum honoris in Ecclesia Christi acceperunt, quomodo vivere & quid agere debeant audiant ipsum Dominum ostendentem atque præcipientem. *Sint*, inquit, *lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus; & vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando revertatur à nuptiis; ut cùm venerit & pulsaverit, confestim aperiant ei.* (Luc. 12.) Et quale eos præmium taliter facientes in futuro sequatur mox subjungit dicens: *Beati servi illi quos, cùm venerit dominus, invenerit vigilantes. Amen dico vobis quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.* Et paulò pòst: *Quis putas est*, inquit, *fidelis dispensator & prudens quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille servus, quem cùm venerit dominus suus, invenerit ita facientem. Verè dico vobis, quia super omnia quæ possidet constituet illum.* Non enim pigris & hebetibus doctoribus & de primatu hujus mundi atque divitiis certantibus tale præmium promittitur, sed bene laborantibus & dignè Deo servientibus. Non est enim æquum ut conlatio sacri ordinis servis Christi fiat causa elationis & terrenæ voluptatis; quia nec in ipsius magistri nec in discipulorum ejus dictis sive exemplis aliquid hujusmodi reperiunt.

Quomodo autem de Christi moribus nos instruat Paulus Apostolus audiamus: *Hoc enim sentite in vobis & quod in Christo Jesu: qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens patri usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus illum exaltavit, & donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.* (Philipp. 2.) Hic ergo discipulis suis præcepit dicens: *Nolite solliciti esse dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur. Hæc omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester quia his omnibus indi-* (Matth. 6.)

getis. Quærite autem primùm regnum Dei & justitiam Luc. 14. *ejus, & hæc omnia adjicientur vobis. Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipu-* Matth. 16. *lus. Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam. Qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. Quid enim prodest homini si universum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* & cetera.

Hinc & Petrus exhortans fideles in epistola 1. Pet. 1. sua ait: *Succincti lumbos mentis vestræ, sobrii, perfectè sperate in eam quæ offertur vobis gratiam in revelatione Jesu Christi, quasi filii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desideriis; sed secundùm eum qui vocavit vos sanctum, & ipsi sancti in omni conversatione estote: quoniam scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.* De quo & Johannes ait: 1. Joa. 2. *Nolite diligere mundum neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas patris in eo; quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis & concupiscentia oculorum est & superbia vitæ, quæ non est ex patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Domini manet in æternum.* Hinc & Paulus ait: Rom. 6. *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desideriis ejus; sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viventes, & membra vestra arma justitiæ Deo.* Et Rom. 13. iterum: *Carnis*, inquit, *curam ne feceritis in desideriis.* Rom. 14. Et rursum: *Non ergo amplius invicem judicemus; sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum* Rom. 15. *fratri vel scandalum.* Et item: *Debemus autem nos firmiores imbecillita es infirmorum sustinere & non nobis placere. Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad ædificationem.*

Si autem secundùm hujusmodi doctrinam conformemus nos exemplis obedientiæ, humilitatis, & mansuetudinis Christi, considerantes singuli non quod nobis sed quod aliis utile est, nec cupiditatibus istius mundi atque inlecebris voluptatum operam damus, nulla erit inter nos contentio de sublimitate honoris & inani jactantia terrenæ potestatis, nec conflictus nequam de quæstu nefando præsentis seculi; sed erit firma pax & concordia inter nos, exercebiturque unanimiter cultus pietatis, & religio sancta & immaculata coram Deo & salvatore nostro sine reprehensione custodietur. Et ita omnia membra corporis Christi erunt in pace, exspectantes supernam gloriam in revelatione Domini nostri Jesu Christi, quem cùm non videmus diligimus, in quem nunc quoque non videntes credimus, & exultando speramus quòd in adventu ejus percipiamus finem fidei nostræ salutem animarum nostrarum.

Igitur quia ordo præteritæ narrationis vestræ & responsionis parvitatis nostræ hoc exigebat ut contra tam ineptum conflictum sacerdotum atque scandalum plebis aliqua de scripturis sacris atque orthodoxorum patrum sententiis excerperemus, quæ ostenderent ac declarando manifestarent quòd servos Christi non oportet litigare, sed mansuetos esse ad omnes, docibiles, & patientes, fecimus quod agendum esse censuimus, & in brevi libello hæc omnia comprehendentes, sanctitati vestræ dirigere curavimus, petentes ut si dignum ducatis hunc relegere, ea quæ ibi rectè posita sint vestra auctoritate confirmetis; si qua autem reprehensione ibi digna videantur, ignorantem vestra prudentia instruatis; quatinus labor noster per omnia non inanis fiat, & studium doctrinæ vestræ multiplici mercede ab omnium bonorum datore remuneretur.

Sanctitatem vestram omnipotentis Dei gratia in æternum conservare dignetur, venerande Præsul, memorem nostri.

HRABANI MAURI

LIBER

DE REVERENTIA FILIORUM erga patres & subditorum erga Reges.

OPUSCULUM HRABANI MAURI AD HLUDOUUICUM Imperatorem in XII. capitulis comprehensum.

I. DE *honore parentum & subjectione filiorum.*

II. De his qui parentes suos vel majores contemnendo despiciunt.

III. Quod regiæ dignitati honor sit & obedientia ab omnibus deferenda, contumacia autem superborum disciplina coercenda.

IV. Quòd non liceat filiis parentes suos de hereditate & possessione propria expellere atque ab eis aliquid per vim seu fraudem auferre.

V. Quòd malum avaritiæ & cupiditatis maximè detestandum sit.

VI. De justis judiciis in omnibus rebus & personis observandis.

VII. Quòd omnino de temerariis judiciis abstinendum sit.

VIII. De administratoribus secularium judiciorum quid sentiendum sit.

IX. Quòd illi qui se peccatores generaliter fatentur, & tamen ab aliis manifestè argui non possunt, nullo modo sunt judicandi atque damnandi.

X. Quòd falsa justificatio nihil prosit, sed maximè obsit abutentibus ea.

XI. Quòd pietas divina veraciter conversis & de præteritis peccatis pœnitudinem agentibus perfectam veniam tribuat.

XII. Exhortatio ad indulgentiam delinquentium.

Hos quoque bissenos fixit tibi, Cæsar amate,
In scripto titulos, quos relegens teneas.
Illic reperies divina dogmata legis,
Quæ bona commendant, quæve mala reprobant.
Justitiæ palmam tribuunt, hanc laude coronant,
Spernentes pellunt ac scelus omne procul.
Mentem humilem acceptant, detestanturque superbam.
Fas piè commendant, proiciuntque nefas.
Jura superna docent patribus se subdere proles,
Non vinci à pravo, vincere sedque bono.
Victor Rex Christus faciat te vincere mundum,
Æterna & pacis dona tibi tribuat.

De honore parentum & subjectione filiorum.

CAP. I. QUAM placita fuerit omnipotenti Deo honorificatio parentum & subjectio filiorum ipse qui primum nasci fecit ex patribus filios, postmodum legis edicto naturæ jus hominibus ostendens confirmavit, ut hoc cogantur divino facere imperio quod debuit pietas suggerere affectu. Nam in Exodo, ubi Dominus decalogum legis populo suo tenendum edidit, post tria mandata quæ de sua cultura primùm protulit, mox de humanæ societatis fœdere subjunxit dicens: [Exod. 20.] *Honora patrem tuum & matrem, ut sis longævus super terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* In Levitico quoque [Levit. 19.] idem Dominus ita præcepit. *Non facias*, inquit, *calumniam proximo tuo, nec vi opprimas eum. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. Patri matrique qui maledixerit, sanguis ejus sit super eum.* Item [Deuter. 21.] ipse in Deuteronomio sic ait: *Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, & coërcitus obedire contempserit, adprehendent eum, & adducent ad seniores civitatis illius & ad portam judicii, dicentque ad eos: Filius noster iste protervus & contumax est, monita nostra audire contempsit, comessationibus vacat & luxuria atque conviviis. Lapidibus eum obruet populus civitatis, & morietur. Et auferatis malum de medio vestri, & universus Israël audiens pertimescat.* Item in eodem libro, ubi de maledictionibus contra peccantes pronuntiandis per Levitas præceptum est, ita le- [Deuter. 27.] gitur: *Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem. Et dicet omnis populus: Amen.* In Proverbiis [Prov. 1.] quoque Salomon ita ait: *Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Stultus irridet patris sui disciplinam. Qui autem custodit increpationes astutior fiet. Qui affligit patrem & matrem* [Prov. 10.] *ignominiosus est & infelix.* Et alibi: *Qui maledicit*, inquit, *patri vel matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris, hereditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit.* Et in alio loco: [Prov. 18.] *Vir fidelis multùm laudabitur. Qui autem festinat ditari non erit innocens.* Et paulò pòst: *Qui subtrahit aliquid de patre suo vel matre, & dicit, Hoc non est peccatum,* [Ibid.] *particeps homicida est. Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodient eum corvi de torrentibus, & comedent filii aquilæ.* In libro quoque [Prov. 30.] Jesu filii Sirach ita scriptum est: *Qui honorat patrem, jocundabitur in filiis, & in die orationis suæ* [Eccli. 3.] *exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Deum, honorat parentes, & quasi dominis serviet his qui se genuerunt. In opere & sermone & omni patientia honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in novissimo manet. Benedictio patris firmat domos filiorum. Maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumelia patris tui. Non est enim tibi gloria, sed confusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filiis pater sine honore. Fili, suscipe senectam patris tui, & ne contristes eum in vita illius: & si defecerit sensus, veniam da; & ne spernas eum in tua virtute. Eleemosyna enim patris non erit in oblivione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in justitia ædificabitur tibi. In die tribulationis commemorabitur; sicut in sereno glacies, solventur tua peccata: quia mala fama est qui relinquit patrem, & est maledictus à Deo qui exasperat matrem.* Et item. *Honora*, inquit, *patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne* [Eccli. 7.] *obliviscaris. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses, & retribue illis quomodo & illi tibi.* Ad domum verò Rechabitarum loquitur Dominus per Hieremiam ita dicens: *Pro eo quòd obedistis* [Hier. 35.] *præcepto Jonadab patris vestri, & custodistis omnia mandata ejus, & fecistis universa quæ præcepit vobis, propterea hæc dicit Dominus Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Jonadab filii Rechab stans in conspectu meo cunctis diebus.* In Malachia quoque sic Dominus ait: [Malach. 1.] *Filius honorat patrem, & servus dominum suum. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? Et si ego Dominus sum, ubi est timor meus?* Hinc & in evangelio ipsa veritas ad Pharisæos ait: *Quare & vos* [Matth. 15.] *transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem. & : Qui male dixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me tibi proderit, & non honorificabit patrem suum aut matrem suam, & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.* Et item alibi ad Judæos ait: *Ego honorifico patrem* [Joa. 8.] *meum, & vos inhonorastis me.* Item alibi. *Non veni*, [Joa. 6.] inquit, *facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me patris.* Paulus quoque in epistola sua ad Ephesios ait: *Filii, obedite parentibus vestris in Domino.* [Ephes. 6.] *Hoc enim justum est. Honora patrem tuum, quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi, & sis longævus super terram.* Item ad Colossenses: *Filii*, inquit, *obedite parentibus vestris per omnia. Hoc* [Coloss. 3.] *enim placitum est in Domino.* Petrus quoque similiter in epistola sua ammonet dicens: *Adolescentes, subditi estote senioribus. Omnes autem invicem* [1. Pet. 5.] *humilitatem insinuate: quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

De his qui parentes suos vel majores contemnendo despiciunt.

Cap. II. QUANTUM autem displiceat Deo dehonestatio parentum exempla illa quæ inveniuntur in divinis libris declarant. Nam
Gen. 9. cùm post diluvium Noë plantasset vineam, & se vino inebriasset, nudatusque jacuisset in tabernaculo suo, mediùs trium filiorum ejus, qui patris sui nuditatem conspiciens irriserat, maledictionem debitam in semine suo perceperat; ceteri verò filii ejus, qui velaverunt obscœnitatem parentis, benedictione patris perpetuò sunt remunerati. Sic & ceteris Patriarchis displicuisse reperitur inæqualitas ac feritas morum sobolis suæ & mansuetudo placita fuisse. Denique de Ismaël
Gen. 16. primo filiorum Abraham legitur quòd homo ferus esset, manusque ejus contra omnes, &
Hier. 41. manus omnium contra eum, & quòd è regione universorum fratrum suorum figeret tabernacula. Sed in Isaac vocatum est parenti semen cui benedixit Dominus, & pactum suum statuit illi in fœdus sempiternum & semini ejus post eum, quia per omnia patris sui obtemperavit voluntati. Huic nati
Gen. 25. sunt duo filii, Esaü videlicet & Jacob: quorum primus erat rufus & in morem pellis hispidus; qui adultus factus est vir gnarus & homo agricola. Sequens autem frater ejus vir erat simplex, habitabat in tabernaculis. Unde & mater eum maximè diligebat; cui & paterna benedictio pleniter perveniebat, fratre ejus seniore propter cupiditatem escæ primogenitorum honorem perdente. Simi-
Gen. 37. liter & pater Jacob Joseph filium suum minorem natu super omnes filios suos diligebat, quem scriptura mansuetissimum atque justissimum esse testatur, qui patrem suum atque fratres pietate largissima fovebat ac nutriebat.
Gen. 42. Moyses igitur, qui constitutus est à Deo dux populi Israël, & cum Deo loquebatur sicut homo loquitur ad amicum suum, numquid
Num. 12. in minoribus ejus præcipuè prædicatur quòd homo fuerit mitissimus ultra omnes homines qui morabantur in terra. Jesus verò mini-
Deuter. 34. ster Moysi, quia per omnia fidelis & devotus atque obediens fuit domino suo, principatum populi Israël divino judicio electus post Moysen accepit & feliciter usque ad finem perduxit. Sic & David, minimus inter fratres suos, ob hoc maximè Deo placuit & ad regni culmen pervenit quia humilitatem, patientiam, ac mansuetudinem maximè in minoribus suis
Psal. 131. servavit. de quo in psalmo scriptum est: *Memento, Domine, David & omnis mansuetudinis ejus.* Hinc & in Machabæorum libro legitur:
1. Mach. 2. *David in sua misericordia consecutus est sedem regni in secula.* Ananias, Azarias, Misaël in fide persi-
Dan. 5. stentes liberati sunt à flamma. Daniel in sua simplicitate ereptus est de ore leonum, & honoribus sublimatus, factus est in regnis inclitus. Sic videlicet omnes qui speraverunt in Deum, & patienter ejus adjutorium præstolabantur, nequaquam ab eo sunt deserti.

Quòd regiæ dignitati honor sit & obedientia ab omnibus deferenda, contumacia autem superborum disciplina coërcenda.

QUÒD autem regiæ dignitati honor sit à subditis offerendus, & quòd Deo displiceat contumacia subditorum, ostendit scriptura divina tam in sententiis quàm etiam in exemplis. Nam in Exodo scriptum est: Cap. III.
Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices. Exod. 22.
Et in Deuteronomio. *Qui autem*, inquit, *superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo & decreto judicis, morietur homo ille, & auferas malum de Israël; cunctusque populus audiens timebit, & nullus deinceps intumescet superbia.* Hinc & Samuël Propheta in libro Regum obedientiam ita laudavit dicens: Deuter. 17.
Melius est enim obedientia quàm victimæ, & auscultare magis quàm offerre adipem arietum; quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idolatriæ nolle adquiescere. Unde in Proverbiis scriptum est: *Time Dominum, fili mi, & Regem, & cum detractoribus ne commiscearis; quoniam repentè consurget perditio eorum; & ruinam utriusque quis novit?* Et item: *Abominabiles Regi qui agunt impiè; quoniam justitia firmatur solium. Voluntas Regum, labia justa. Qui rectè loquitur diligetur.* Denique in evangelio non solùm parentes Jesu Regi terreno censum solvebant, sed etiam ipse Dominus pro se Imperatori tributum solvit, atque aliis idem facere præcepit dicens: *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Sic & apostolica lectio obedientiam majoribus impendere nos docet. Nam Petrus in epistola sua scribit dicens: *Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi quasi præcellenti, sive ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malorum, laudem verò bonorum.* Et paulò pòst. *Deum*, inquit, *timete, Regem honorificate.* Hinc & doctor gentium ad Romanos scribens ait: *Omnibus potestatibus sublimioribus subditi estote. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt ipsi sibi damnationem adquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bono. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in ira ei qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem, cui honorem honorem.* Superbia ergo & seditio contra Principes suos quantum Deo displiceat ostenditur in actibus Nebroth, qui primus tyrannidem exercuit, de quo scriptum est quòd robustus esset venator coram Domino, & in his qui turrem ædificare conati sunt ad indicium superbiæ suæ, quorum Deus linguam confudit & destruxit opera, ita ut dispergerentur ab invicem in universum orbem terrarum, necnon & in factis Chore, Dathan, & Abiron, qui se elevaverunt & surrexerunt contra

1. Reg. 15. Prov. 24. Prov. 16. Matth. 22. Marc. 12. Luc. 12. 1. Pet. 2. Rom. 13. Gen. 10. Gen. 11.

Num. 16. Moysen ducem populi, quos inaudito antea judicio Dominus condemnavit, ita ut aperiens terra os suum deglutiret eos & omnia quæ ad illos pertinebant, descenderuntque viventes in infernum. Horum ergo casum atque ruinam pertimescens David unctus jam Rex non ausus est levare manum suam contra Saül Regem; sed viris illis qui eum persuaserunt ut Saül quasi sibi traditum in deserto Engaddi vel in deserto Ziph percuteret atque interimeret respondit dicens: *Propitius sit mihi Dominus ne faciam hanc rem domino meo Christo Domini ut mittam manum meam in eum, quoniam Christus Domini est.* Et item. *Quis*, inquit, *extendit manum suam in Christum Domini, & innocens erit? Vivit Dominus quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut in prælium descendens perierit, propitius sit mihi Dominus ne extendam manum meam in Christum Domini.* Unde & illum juvenem qui se plaudebat quasi occiderit Saül jussit interficere, dicens ad eum: *Quare non timuisti mittere manum tuam ut occideres Christum Domini? Sanguis tuus sit super caput tuum. Os enim tuum locutum est adversum te dicens: Ego interfeci Christum Domini.* Idcirco liberavit Dominus David, & protegebat eum ab universis hostibus suis, eosque qui insidiabantur animæ ejus tradidit in potestatem ipsius; filium quoque ejus Absalon, qui in superbiam elatus contra patrem seditionem suscitavit, necnon & tumultuantem Seba filium Bochri in ditionem suam redegit; quatenus cognoscerent omnes qui fraudem contra dominos suos iniqui moliuntur quòd innocentia justi validior est astutiæ malignorum.

1. Reg. 24. 1. Reg. 26. 2. Reg. 1. 2. Reg. 18. 2. Reg. 20.

Sed hæc licèt antiquitus facta veterum prodat historia, tamen hujuscemodi Christianis temporibus non desunt exempla. Nam tyranni qui contra dominos legitimos subita insolentia se erexerant non impuniti evaserant; sed justo judicio Dei damnati, pœnas condignas luebant. Cujus rei indicia sunt bella famosissima gloriosissimi & fidelissimi Imperatoris Theodosii, quæ gessit contra Maximum tyrannum Gratiani domini sui interfectorem fratrisque ejus Valentiniani de regno expulsorem, quem sola fide major, universa autem apparatus belli comparatione minor, sine dolo & sine controversia Theodosius clausit, cepit, occidit. Similiter & contra Arbogastem atque Eugenium infestissimos tyrannos, qui plurimas tam Romanorum quàm etiam barbarorum contraxere copias ad invadendum regnum & subvertendum Principem; quos utique Christianissimus Imperator, potentia Dei non fiducia hominis fretus, magis orationibus quàm armis subegit. Cui etiam miracula divinitus conlata palam favebant, ita ut turbo ventorum in ora hostium rueret, & spicula ab ipsis missa in se converteret, scutaque incidens ora eorum pectoraque graviter verberaret. Unde Eugenius captus atque interfectus est. Arbogastus verò sua se manu perculit. Sic & in Arcadii prædicti Theodosii Imperatoris filii temporibus filiique ipsius Theodosii junioris Gildo Comes despiciens parvam ætatem memorati Theodosii, regnum sibi usurpare tentabat; quem contra Mascezel frater suus missus est: qui cùm recenti cæde filiorum suorum, quos Gildo frater ejus dolo circumventos interfecit, turbatus esset, tamen magis in divinum auxilium quàm in proprias vires confidens, secum sanctos servos Dei aliquot permotos precibus sumpsit; cùm his orationibus jejunus psalmos dies noctesque continuans, sine bello victoriam meruit ac sine cæde vindictam. Hoc modo denique cùm contra hostium septuaginta milia militum in castris opponeret, sanctus Ambrosius Episcopus Mediolanensium ei per somnium apparere visus est, certisque indiciis victoriam præsagire. Unde & confortatus in hostem circumfusum procedit; & cùm ad eos qui primi occurrerant pia pacis verba jactaret, signiferum quendam insolenter obsistentem & jam jamque pugnam excitantem gladio percussit in brachio, eumque manu debilem ipso vulnere coëgit pronum inclinare vexillum. Quo viso, reliquæ cohortes deditionem jam fieri priorum æstimantes, certatim sese ad Mascezelem signis tradidere. Unde conversi barbari, quorum magnam multitudinem Gildo ad bellum deduxerat, defectu militum destituti, in diversa fugerunt. Gildo & ipse fugam molitus, arrepta navi in altum profectus, ac deinde revocatus in Africam est. Post aliquot autem dies strangulatus interiit. Inveniuntur etiam & his similia in aliorum Imperatorum vel Regum temporibus contigisse. Sed non necesse est coram scientissimis ac rerum omnium peritissimis plura replicare. Tantùm hæc commemorationis causa posita sufficiant.

Zosim. lib. 4. Rufinus lib. 2. c. 33. Oros. lib. 7. c. 36.

Quòd non liceat filiis parentes suos de hereditate & possessione propria expellere atque ab eis aliquid per vim seu fraudem auferre.

CAP. IV. NEc illud etiam prætereundum est, quòd non decet filios, cùm heredes futuri decernuntur, parentes suos de honoribus suis ac possessionibus proturbare; quia nec hoc divina auctoritas neque sanctorum patrum exempla probant atque consentiunt. Legimus ergo quòd David Rex juberet Sadoch sacerdoti & Nathan Prophetæ ut ordinarent atque ungerent filium suum Salomonem in Regem super Israël, constitueritque eum super solium suum. Sed tamen non antea scriptum invenitur confortatum esse Salomonem in regno suo nisi post patris obitum. Tunc enim scriptura ita dicit: *Dormivit David cum patribus suis, & sepultus est in civitate David. Salomon autem sedit super thronum David patris sui, & firmatum est regnum ejus nimis.* Sic & ceteri Reges semper post patris obitum successisse in regno patribus sui descripti sunt, licèt aliqui eorum filios suos consortes regni prælegerint; sicut Constantinus Imperator tres filios suos, Constantinum videlicet, Constantium, & Constantem, in diversis orbis partibus Cæsares constituit; & Theodosius Arcadium &

3. Reg. 1. 3. Reg. 2.

Honorium participes regni sui esse voluit. Omnes tamen illi patribus suis subditi atque subjecti usque ad finem vitæ eorum perseveraverunt : quia nulla lex, sive divina, seu etiam humana, laudat filios per rapinam vel fraudem parentes suos à sedibus suis & possessionibus eicere ; sed magis docet ac præcipit cum reverentia & humilitate atque condigno obsequio à patribus fututam hereditatem promerendo sperare. Nam & hoc Dominus noster in evangelio docuit discipulos suos dicens : *Quicunque voluerit fieri inter vos major, erit vester minister ; & quicunque voluerit inter vos primus esse, erit omnium servus.* (Marc. 10.) Et ut hoc suo exemplo probaret, subjunxit dicens : *Nam & filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.* Et alibi. *Non est*, inquit, *discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum. Sufficit discipulo ut sit sicut magister ejus, & servus sicut dominus ejus.* (Matth. 10.) Apostolus quoque humilitatem Christi nobis præcipuè commendavit dicens : *Hoc sentite in vobis quod & in Christo Jesu : qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo ; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens patri usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus illum exaltavit, & donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei patris.* (Philipp. 2.)

Quod malum avaritiæ & cupiditatis maximè detestandum sit.

CAP. V. QUÒD autem abominabilis sit coram Deo qui per avaritiam & cupiditatem terrenarum rerum jus propinquitatis negligit ostendit Habacuc Propheta dicens : *Væ qui potum dat amico suo mittens fel suum, & inebrians ut aspiciat nuditatem ejus. Repletus est ignominia pro gloria.* (Habac. 2.) Et item. *Væ*, inquit, *qui congregat avaritiam in malum domui suæ, ut sit in excelso nidus ejus, & liberari se putat de manu mali. Cogitasti domui tuæ confusionem, concidisti populos multos, & peccavit anima tua.* (Ibid.) Et iterum. *Væ*, ait, *qui ædificat civitatem in sanguinibus, & præparat urbem in iniquitate.* (Ibid.) Hinc & per Salomonem dicitur : *Vir qui festinat ditari, & aliis invidet, ignorat quòd egestas superveniet ei.* (Prov. 28.) Nam & in Ecclesiaste scriptum est : *Avaro nihil est scelestius, & nihil est iniquius quàm amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet, quoniam in vita sua projecit intima sua.* (Eccli. 10.)

De justis judiciis in omnibus rebus & personis observandis.

CAP. VI. QUÒD autem judicia justa in omnibus servanda sint ostendit Dominus in Deuteronomio ita dicens : *Judices & magistros constitues in omnibus portis tuis quas Dominus Deus tuus dederit tibi per singulas tribus tuas, ut judicent justo judicio, nec in alteram partem declinent. Non accipies personam nec munera : quia munera excæcant oculos sapientium, & mutant verba justorum. Justè quod justum est persequaris, ut vivas & possideas terram quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.* (Deuter. 16.) Hinc & per Zachariam Prophetam dicitur : *Nolite timere. Hæc sunt ergo verba quæ faciatis. Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, veritatem & judicium pacis judicate in portis vestris, & unusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris, & juramentum mendax ne diligatis. Omnia enim hæc sunt quæ odivi, dicit Dominus.* (Zachar. 8.) Et item. *Judicate*, inquit, *judicium verum, & misericordiam & miserationes facite unusquisque cum fratre suo, & vir fratri suo non cogitet malum in corde suo.* (Zachar. 7.) Hinc & per Hieremiam dicitur. *Judicate*, inquit, *mane judicium, & eruite vi oppressum de manu calumniantis : ne fortè egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendat, & non sit qui extinguat propter malitiam studiorum vestrorum.* (Hier. 21.) E contrario autem quàm sibi detestabilis sit fraus in judicando ostendit Dominus per Esaiam dicens : *Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes injustitias scripserunt ut opprimerent in judicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei.* (Isa. 10.) Et item : *Væ qui dicitis malum bonum & bonum malum, ponentes tenebras lucem & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce & dulce in amarum. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.* (Isa. 5.) Et alibi. *Væ*, inquit, *qui profundi estis corde, ut à Domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera, & dicunt : Quis videt nos, & quis novit nos? Perversa est enim vestra cogitatio.* (Isa. 29.) Et ut ostenderet sperantibus in Deum citò ab ipso provenire solatium, subjungit dicens : *Addent mites in Domino lætitiam, & pauperes homines in sancto Israël exultabunt ; quoniam defecit qui prævalebat, consummatus est illusor, & succensi sunt omnes qui vigilabant super iniquitatem, qui peccare faciebant homines in verbo, & arguentem in porta supplantabant, & declinaverunt frustra à justo.* Item de iniquitate judicii ac falsis judicibus Dominus loquitur per Ezechiel dicens : *Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas. Cum caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum. Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei & fragmen panis, ut interficerent animas quæ non moriuntur, & vivificarent animas quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis.* (Ezech. 13.) Et iterum : *Pro eo quòd mœrere fecistis cor justi mendaciter, quem ego non contristavi, & confortastis manus impii, ut non reverteretur à via sua mala & viveret, propterea vana non videbitis, & divinationes non divinabitis ampliùs, & eruam populum meum de manu vestra, & scietis quoniam ego Dominus.* (Ibid.) Hinc & in Proverbiis scriptum est : *Qui justificat impium, & qui condemnat justum, abominabilis uterque est apud Deum.* (Prov. 17.)

Quòd omnino de temerariis judiciis abstinendum sit.

CAP. VII. QUÒD autem temerarium judicium vitandum sit ostendit ipsa veritas in evangelio dicens : *Nolite condemnare, & non condemnabimini. Nolite judicare, & non judicabimini. In quo enim judicio judicaveritis judicabitur de vobis.* (Luc. 6. Matth. 7.) Hinc & Paulus ait : *Nolite ante tempus judicare quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Et tunc laus erit unicuique à Deo.* (1. Cor. 4.) Et item. *Tu autem*, inquit, *quid judicas fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Dei. Scriptum est enim : Vivo ego, dicit Dominus* (Rom. 14.)

Deus; quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Domino. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo ampliùs invicem judicemus. Sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum. Unde & Dominus ipse
Joan. 8. in evangelio, cùm adduxissent ante eum Scribæ & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam, non citò sententiam in eam protulit; sed se priùs inclinans, digito scribebat in terra; ut nos doceret discretionis normam in omnibus servare, & non temerè aliquid agere. Ergo cùm aliquid in judicio agendum est, debet primùm judex pensare causam ac factum, & sic recurrere ad præcepta divinorum librorum; quia non convenit ei aliquid gerere sine documento divinorum testimoniorum & sine exemplo sanctorum patrum, qui spiritu Dei edocti faciebant quæ Deo placita esse noverant. Qui autem aliter fecerit, damnationem sibi adquirit, cùm mani-
Rom. 2. festè Apostolus dicat: *In quo enim alterum judicas, te ipsum condemnas.*

De administratoribus secularium judiciorum quid sentiendum sit.

CAP. VIII. DENIQUE hinc quidam quætendum putant de judicibus secularibus, cùm reos secundùm legem puniunt, aut mortis sententia damnant, utrum homicidii crimine obnoxii sint an non. De quo quid sancti patres senserint palam inveniri potest. Nam in decre-
Decreta Innoc. I. cap. 13. tis Innocentii Papæ ita scriptum est: *Quæsitum est etiam super his qui post baptismum administraverunt, & aut tormenta sola exercuerunt, aut etiam capitalem protulere sententiam. De his nihil legimus à majoribus diffinitum. Meminerant enim à Deo potestates has fuisse concessas, & propter vindictam noxiorum gladium fuisse permissum, & Dei ministrum esse datum in hujusmodi vindicem. Quomodo igitur reprehenderent factum quod auctore Domino viderent esse concessum? De his ergo ita ut hactenus servatum est sic habeamus, ne aut disciplinam evertere aut contra auctoritatem Domini venire videamur. Ipsis autem in ratione reddenda gesta sua omnia servabun-*
Augustin. lib. 1. de civit. Dei c. 21. *tur.* Hinc & sanctus Augustinus: *Non autem ipse occidit qui ministerium debet jubenti, sicut adminiculum gladius utenti. Et ideo nequaquam contra hoc præceptum fecerunt quo dictum est, Non occides, qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerentes publicæ potestatis secundùm ejus leges, hoc est, justissimæ rationis imperium, sceleratos morte punierunt. Et Abraham non solùm non est culpatus crudelitatis crimine, verùm etiam laudatus est nomine pietatis, quòd voluit filium nequaquam sceleratè sed obedienter occidere. Et meritò quæritur utrum pro jussu Dei sit habendum quòd Jephte filiam, quæ patri occurrit, occidit, cùm id se vovisset immolaturum Deo quod ei redeunti de prælio victori primitus occurrisset. Nec Samson aliter excusatur quòd se ipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia hoc spiritus latenter jusserat, qui per illum miracula faciebat. His igitur exceptis quos vel lex justa generaliter vel ipse fons justitiæ Deus specialiter occidi jubet, quisquis hominem vel se ipsum vel quemlibet occiderit homicidii crimine innectitur.* Beatus quoque Ambrosius exponens sententiam Pauli Apostoli ad Romanos, ubi præcipit potestatibus universis subditos esse, ita
Ambros. in c. 13. epist. ad Romanos. dicit: *Hic ergo subjectus est potestati qui se terrore Dei ab his abstinet quæ prohibet. Itaque qui resistit potestati, ordinationi Dei resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem adquirunt. Manifestum est quòd unusquisque operibus suis aut justificabitur aut condemnabitur. Qui enim audientes legem peccant, inexcusabiles sunt. Nam qui principantur, non sunt timori bonis operibus, sed malis. Principes hos Reges dicit qui propter regendam vitam & prohibenda adversa creantur, Dei habentes imaginem, ut sub uno sint ceteri. Vis autem non timere potestatem? Bonum facito, & habebis laudem ex illa. Laus ex potestate tunc surgit cùm quis innocens invenitur. Dei enim minister est sibi in bono. Manifestum est ideo rectores datos ne malum fiat. Si enim malè feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Hoc est. Ideo comminatur, ut si fuerit contemptus, vindicet. Dei minister vindex est in ira in eum qui malè agit. Quoniam futurum judicium Deus statuit, & nullum perire vult, hoc in seculo rectores ordinavit, ut terrore interposito hominibus velut pædagogi sint, ne in pœnam incidant futuri judicii. Ideoque subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. Rectè dicit subjectos esse debere, non solùm propter iram, id est, ultionem præsentem, (Parit enim ira vindictam) sed & propter futurum judicium; quia si hic evaserint, illic eos pœna expectat ubi accusante ipsa conscientia punientur. Nam idcirco tributa penditis. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipso servientes. Ideo dicit tributa præstari, vel quæ dicuntur fiscalia, ut subjectionem præstent, per quam sciant non se esse liberos, sed sub potestate agere quæ ex Deo est, Principe enim suo, qui vicem Dei agit, sicut dicit Daniel Propheta. Dei est enim, inquit, regnum, & cui vult dabit illud. Unde & Dominus, Reddite, ait, quæ sunt Cæsaris Cæsari. Huic ergo subiciendi sunt sicut Deo. Cujus subjectionis probatio hæc est cùm illi pendunt tributa.* Propterea quoque sanctos patres non invenimus Imperatores, Reges, atque judices hujus seculi, nec in temporibus legis, nec etiam sub gratia novi testamenti, pro hujuscemodi negotiis, cùm seditiosos armis deprimebant, vel sontes capitali sententia plectebant, aut synodali decreto aut Episcoporum judicio esse condemnatos; quià necesse est ut qui divino non obediunt mandato acriori coërceantur tormento; quatenus lex Dei vim sui juris obtineat, & improborum causa infestatio subvertere non prævaleat; sicut in Antiocheno Concilio diffinitum est ut qui Ecclesiam conturbare vel sollicitare perstiterit, tanquam seditiosus per potestates exteras opprimatur.

Quòd illi qui se peccatores generaliter fatentur, & tamen ab aliis manifestè argui non possunt, nullo modo sunt judicandi atque damnandi.

AT quia de judiciorum qualitate aliqua CAP. IX.
jam dicta sunt, nunc requirendum est utrum is qui generaliter se fatetur peccasse, & tamen in aliquo gravi delicto convinci non potest publicè deliquisse, excommunicatione sacerdotali plectendus sit anne; quia inveniuntur plures, non solùm de minoribus personis & plebe vulgi, sed etiam de sanctis viris, se peccatores coram Deo pronuntiasse, & inde magis veniam ac grariam Domini quàm offensam promereri. Nam Moyses pro populo orans ad Dominum ait: *Dominus pa-* Num. 14.
tiens & multa misericordia, auferens iniquitatem & scelera,

scelera, nullumque innoxium derelinquens, qui visitas peccata patrum in filios & tertiam & quartam generationem, dimitte obsecro peccatum populi tui secundum magnitudinem misericordiæ tuæ. Dixitque Dominus: Dimisi juxta verbum tuum. Hinc & Psalmista ad
Psal. 31. Dominum ait: *Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitias meas non operui. Dixi, pronuntiabo adversum me injustitias meas Domino, & tu remisisti im-*
Psal. 50. *pietatem cordis mei.* Et item, *Iniquitatem*, ait, *meam ego cognosco, & delictum meum contra me est semper. Tibi soli peccavi, & malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis & vincas dum judicaris. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in deli-*
Psal. 142. *ctis peperit me mater mea. Ne intres in judicio cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis*
Job. 14. *vivens.* Hinc & Job dixit: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui*
Job. 25. *solus es?* Et item. *Astra*, inquit, *non sunt munda in conspectu Dei. Quanto magis homo putredo, & filius*
Isa. 64. *hominis vermis.* Hinc & per Esaiam dicitur: *Ecce tu iratus es, & peccavimus. In ipsis fuimus semper, & salvabimur. Facti sumus ut immundus omnes nos,*
Hier. 10. *quasi pannus menstruatæ universa justitia nostra.* Hinc & per Hieremiam dicitur: *Scio, Domine, quia non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet & dirigat gressus suos.* Et rursum. *Cognovimus*,
Hier. 14. Inquit, *Domine, impietates nostras & iniquitates patrum nostrorum, quia peccavimus tibi. Ne nos des in opprobrium propter nomen tuum, neque facias nobis con-*
Dan. 9. *tumeliam.* Hinc & Daniel in oratione ita dixit: *Peccavimus, iniquitatem fecimus, Domine, in omnem justitiam. Vertatur obsecro ira tua & furor tuus à civitate tua Hierusalem & monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra & iniquitates patrum nostrorum Hierusalem & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum. Neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.* Et paulò pòst. *Cum adhuc*, inquit, *loquerer & orarem & confiterer peccata mea & peccata populi mei Israel, ecce vir Gabriel, quem videram in visione in principio, citò volans, & tetigit me in tempore sacrificii vespertini, & docuit me, & locutus est mihi.* Ecce legislator pro populo peccatore humiles preces offerens, & ad misericordiam justum judicem interpellando provocans, veniam peccantibus meruit. Sic & Rex atque Psalmista in iniquitatibus se conceptum & in delictis natum commemorans profitetur se agnovisse peccatum suum. Et tamen propter hoc regnum non perdidit. Immo justificationem veraciter promeruit, ac sedem regni tam sibi quàm filiis suis perpetualiter confirmavit. Prophetæ quoque se peccasse, iniquitatem fecisse simul cum populo pronuntiaverunt; & exaudiri à Domino citiùs meruerunt, angelicumque oraculum impetraverunt. Quis est qui humilem confessionem causam esse justæ damnationis dicere ausus sit, maximè cùm sapientia manifestè di-
Prov. 28. cat: *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur. Qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam*
Luc. 18. *consequetur.* Nam & ipsa veritas in parabola evangelica publicanum pro peccatis suis humiliter deprecantem Pharisæo de propria justitia arroganti suo judicio prætulit. Et Apostolus Johannes in epistola sua ita scribit di-
1. Joa. 1. cens: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & justus ut remittat nobis peccata nostra, & mundet nos ab omni iniquitate.*

Quòd falsa justificatio nihil prosit, sed maximè obsit abutentibus ea.

DE falsa enim justificatione quid sentiendum sit mox subjungendo ostendit di- CAP. X.
cens: *Si dixerimus quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, & verbum ejus non est in nobis.* 1. Joa. 1.
Hinc & in Ecclesiaste scriptum est: *Non te ju-* Eccl. 7.
stifices ante Dominum, quoniam agnitor cordis ipse est, & penes Regem noli velle videri sapiens. Hinc & Dominus arrogantes & duros corde per Hieremiam increpat dicens: *Quid niteris bonam osten-* Hier. 2.
dere viam tuam ad quærendam dilectionem, & dixisti, Absque peccato & innocens ego sum, & propterea avertatur furor tuus à me. Ecce ego judicio contendam tecum, eò quòd dixeris, Non peccavi, quia vilis es facta nimis iterans vias tuas. Obtrivit Dominus confidentiam tuam, & nihil habebis prosperum.

Quòd pietas divina veraciter conversis & de præteritis peccatis pœnitudinem agentibus perfectam veniam tribuat.

QUAM misericors autem sit Dominus CAP. XI.
super eos qui veraciter se per confessionem & pœnitentiam convertunt ad eum, & sperant in misericordia ejus, declarat ipse per Ezechielem Prophetam dicens: *Justitia justi su-* Ezech. 18.
per eum erit, & impietas impii erit super eum. Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit universa præcepta mea, & fecerit judicium & justitiam, vita vivet, & non morietur. Omnium iniquitatum ejus quas operatus est non recordabor. In justitia sua quam operatus est vivet. Numquid voluntas mea est mors impii, dicit Dominus Deus, & non ut convertatur à viis suis & vivat? Convertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Projicite à vobis omnes prævaricationes, & facite vobis cor novum & spiritum novum. Et quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus. Revertimini, & vivite. Et alibi: Ezech. 33.
Impietas impii non nocebit ei, in quacunque die conversus fuerit ab impietate sua; & justus non poterit vivere in justitia sua, in quacunque die peccaverit. Etiamsi dixero justo quòd vita vivat, & confisus in justitia sua fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. Sin autem dixero impio, Morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritque judicium & justitiam, restitueritque ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulaverit, nec fecerit quicquam injustum, vita vivet, & non morietur. Omnia peccata ejus quæ peccavit non imputabuntur ei. Judicium & justitiam fecit, vita vivet. Ideo Novatiani hæretici frustra januam pietatis supernæ occludere pœnitentibus nituntur, divinæ misericordiæ sinum ignorantes, cùm non solùm prophetica lectio, sed etiam evangelii majestas idipsum astruat, quòd quicunque pro commissis peccatis dignè pœnitentiam gerunt, veniam apud clementissimum judicem peccatorum suorum promerentur. Unde non

solùm præcursoris Domini vox baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum primùm prædicando intonuit; sed etiam ipsa veritas primordium prædicationis suæ, ut Matthæus testatur, de pœnitentia agenda inchoavit dicens: (Matth. 3. Matth. 11.) *Pœnitentiam agite. adpropinquavit enim regnum cælorum.* Et alibi. *Venite*, inquit, *ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Veraciter enim pœnitentibus adpropinquat regnum cælorum; quia delentur peccata, & adpropinquat justitia sempiterna; omnesque qui ad salvatorem nostrum pia intentione veniunt, de peccatorum onere relevati, æternæ refectionis pabulum in cælestis regni beatitudine percipient.

Exhortatio ad indulgentiam delinquentium.

CAP. XII.

HÆc tu, sacratissime Imperator, & his similia relegens, spernendo judicia falsa, scias te per fidem rectam & bona facta aditum regni cælestis promereri posse. Nec te deterreat nocentium improba vanitas, sed magis confortet evangelica veritas, credens in omnibus Regi & judici tuo, qui tibi in terra regnum dedit, & in futura vita bene facienti regnum promisit. Et ideo si quid te in hoc scommate belli & valle lacrymarum atque laborum plenissima perversorum machinatio nocuit, non illud magni pendas; sed ereptori & defensori tuo Domino Christo (1. Reg. 2. Hebr. 12.) in omnibus gratias agas, qui mortificat & vivificat, flagellat omnem filium quem vult, & castigat omnem filium quem recipit. Memineris que illud divinæ legis, quo scriptum est: (Levit. 19.) *Ne quæras ultionem, nec memineris injuriæ civium tuorum. Diliges amicum tuum sicut te ipsum. Ego Dominus. Leges meas custodite.* (1. Reg. 25.) Dicatque tibi simul cum David Rege illa mulier sapiens in Regum, quæ compescuit ipsum David à cæde Nabad stultissimi, ita dicens: *Aufer iniquitatem famulæ tuæ. Faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidelem, quia prælia Domini, Domine mi, tu prœliaris. Malitia ergo non inveniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ. Si enim surrexerit aliquando homo persequens te & quærens animam tuam, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo viventium apud Dominum Deum tuum. Porrò anima inimicorum tuorum rotabitur quasi impetu & circulo fundæ. Cùm ergo fecerit tibi Dominus domino meo omnia quæ locutus est bona de te, & constituerit te ducem super Israël, non erit tibi hoc in singultum & in scrupulum cordis Domino meo quòd effuderis sanguinem innoxium aut ipse te ultus fueris.* Hinc & Apostolus ad (Rom. 12.) Romanos taliter loquitur dicens: *Nolite esse prudentes apud vosmetipsos, nulli malum pro malo reddentes, providentes bona, non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus, si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes, non vosmetipsos defendentes, carissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus. Noli vinci à malo. Sed vince in bono malum.* De quo & in evangelio ipse Dominus & salvator noster Petro interroganti (Matth. 18.) quotiens fratri in se peccanti dimittere debuisset, si usque septies, sed usque septuagies septies. Et alibi ad discipulos suos ait: (Luc. 6.) *Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem verò mensura qua mensi fueritis remetietur vobis.* Et item. (Marc. 11.) *Cùm stabitis*, inquit, *ad orationem, dimittite si quid habetis adversùs aliquem, ut & pater vester qui in cælis est dimittat vobis delicta vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in cælis est remittet vobis peccata vestra.* Et ut electos suos pressuram in mundo sustinentes consolaretur, alio loco dicit: (Matth. 5.) *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati estis cùm maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversùm vos mentientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Sic enim persecuti sunt Prophetas qui fuerunt ante vos.* (Luc. 21.) *In patientia vestra possidebitis animas vestras. Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* (Matth. 10. & 24.) Talia ergo nos facere verbis docuit ipse agnus Dei innocens, qui abstulit peccata mundi, qui tanquam ovis ad occisionem ductus, non aperuit os suum; sed tentatus, inrisus, flagellatus, alapis cæsus, consputus, spinis coronatus, & ad extremum in cruce confixus, pro persecutoribus suis exoravit dicens: (Luc. 23.) *Pater, ignosce illis. Non enim sciunt quid faciunt.* Non ergo mirum si homo terrenus & fragilis aliqua adversa patitur, cùm tanta homo cælestis & innoxius passus est, ut nos utique sanguine suo à peccatis redimeret, & exemplo longanimitatis ac patientiæ suæ instrueret atque confortaret.

Recipe igitur, pater mitissime, filium tuum pœnitentem; ut illius patris clementissimi imitator fias qui filium luxuriosum, in terra aliena totam substantiam suam cum meretricibus dissipantem, novissimè ad se pœnitendo reversum occurrens benignissimè suscepit, & non solùm peccata ei indulsit, verùm etiam stolam primam illi reddidit, anulum in manu dedit, & calciamenta pedibus impendit, largissimumque convivium novissimè instruens, chorum & symphoniam cum eo lætabundus celebravit: (Luc. 15.) quia si imitator ejus fueris, proculdubio regnum æternum perpetualiter cum illo possidebis.

Hæc quoque dignitati vestræ, serenissime Domine, ego vilis vester homuncio, non quasi sciolus replico, sed quasi devotus famulus ad memoriam reduco; ut quia plurimi vos proximis temporibus injustè læserunt, quidam per malitiam, quidam verò per timorem, & quidam per infirmitatem, vos cogitetis quid maximè Deo placeat & ejus sanctis testimoniis præcipuè concordet, illudque devota mente faciatis. Credo enim Deo meo quòd vos neque in adversis neque in prosperis unquam dimittet; sed sua defensione munitum, & ab universorum hostium læsione protectum, ad æternæ vitæ præmia feliciter pervenire concedat.

FINIS.

INDEX

RERUM ET VERBORUM INSIGNIORUM.

Index rerum

B.

Index rerum

D

Index rerum

E.

Epiſcopi

F.

G.

H.

I.

Index rerum

L.

Leo

M.

Index rerum

Q.

R.

Index rerum & verborum insigniorum.

Z.

Explicit Index.

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre : A nos amez & feaux Conseillers les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maistres des Requestes ordinaire de nostre Hostel, Grand Conseil, Baillis, Seneschaux, Prevosts ou leurs Lieutenans, & à tous nos autres Justiciers & Officiers qu'il appartiendra, Salut. Nostre bien amé François Muguet nostre Imprimeur ordinaire, Nous a fait remontrer qu'il a cy-devant imprimé plusieurs bons Livres, qui ont esté bien receus du public, & que par l'application qu'il a donnée & qu'il donne aux choses qui sont de sa profession, il s'est acquis de la reputation chez les Estrangers, qui sont curieux d'acheter les Livres qui sont sortis de son Imprimerie, & que mesme depuis peu il a imprimé en deux beaux volumes les Capitulaires ou Ordonnances des anciens Rois de France, de la premiere & seconde race, nos Predecesseurs de glorieuse memoire, qui est le plus beau monument qui reste aujourd'huy de l'ancien Droit François, & qu'ayant entrepris l'impression de plusieurs Ouvrages considerables, qui sont d'une grande depense, & mesme une nouvelle edition des Ouvrages de Saint Augustin, corrigées sur une tres-grande quantité d'anciens manuscrits par les Religieux de la Congregation de Saint Maur, dont la dépense reviendra à plus de cent mil livres, il se trouve obligé de recourir à Nous, & d'implorer nostre grace pour avoir plus facilement le moyen de continuer ses travaux avec la mesme application qu'il y a donnée jusques à present. A ces causes desirant favorablement traiter ledit Muguet, & luy donner des marques de la satisfaction que Nous avons des soins qu'il a pris & prend tous les jours de faire de belles impressions, & répendre pour cet effet sur sa personne des bienfaits qui s'étendent aussi sur sa famille, Nous luy avons accordé & accordons par ces Presentes signées de nostre main, la continuation des Privileges à luy cy-devant accordez ou cedez, pour l'impression du livre *De Concordia Sacerdotii & Imperii, de feu Messire Pierre de Marca Archevesque de Paris*; ensemble des Ouvrages du Sr Baluze qu'il a imprimez en vertu de nos Lettres de Privilege ou sans icelles, pour en joüir par ledit Muguet ses hoirs & ayans cause pendant le temps & espace de cinquante années, à compter du jour que chacun desdits Privileges qui luy ont esté accordez ou cedez seront expirez; & pour le regard de ceux qu'il a imprimez sans privilege, à compter du jour que les premieres impressions qu'il en pourra faire cy-aprés seront achevées, pendant lequel temps Nous luy avons permis & permettons par cesdites presentes d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter lesdits Livres par tout nostre Royaume, Pays, Terres & Seigneuries de nostre obeïssance, tout autant de fois & en telles marges, formes & caracteres que bon luy semblera, faisant tres-expresses inhibitions & défenses à tous Libraires & Imprimeurs de nostre Royaume, Pays, Terres & Seigneuries de nostre obeïssance, & à toutes autres personnes de quelque qualité & condition qu'elles puissent estre, d'imprimer ou faire imprimer, vendre ny debiter lesdits Livres & Ouvrages sans la permission dudit Muguet ou de celuy ou ceux qui auront droit de luy, sous pretexte d'augmentation, additions marginales, correction, changement de titre, impression estrangere ny autrement, en quelque maniere que ce soit, & mesme de reimprimer lesdites Oeuvres sur les anciennes copies, nonobstant le Reglement du vingt-septiéme jour du mois de Fevrier mil six cens soixante-cinq à ce contraire, auquel Nous avons dérogé pour ce regard, & ce sur peine de dix mil livres d'amende, applicable un tiers à l'Hôpital General de Paris, un tiers audit Muguet ou à celuy ou ceux qui auront droit de luy, & l'autre tiers au denonciateur, de confiscation des exemplaires qui se trouveront contrefaits, & de tous dépens, dommages & interests, à la charge neanmoins de mettre deux exemplaires de chacun desdits Livres à mesure qu'ils seront achevez d'imprimer pour la premiere fois dans nostre Biblioteque publique, un dans nostre Cabinet du Chasteau du Louvre, & un autre dans celle de nostre amé & feal le Sieur d'Aligre, Chevalier, Chancelier de France, avant que de les exposer en vente, à peine de nullité des Presentes, du contenu desquelles Nous vous mandons & enjoignons de faire joüir & user pleinement & paisiblement ledit Muguet, & celuy ou ceux qui auront droit de luy, cessant & faisant cesser tous troubles & empeschemens. Voulons aussi qu'en mettant au commencement, ou à la fin de chacun desdits Livres, copie ou extrait des Presentes, elles soient tenuës pour bien & deuëment signifiées, & que foy soit ajoûtée aux copies d'icelles collationnées par l'un de nos amez & feaux Conseillers-Secretaires comme à l'Original. Mandons au premier nostre Huissier ou Sergent sur ce requis, de faire pour l'execution des Presentes tous exploits, significations, défenses, saisies & autres actes requis & necessaires sans demander autre permission, nonobstant Clameur de Haro, Chartre Normande, Edits, Declarations, Arrests, Reglemens, Statuts & confirmations d'iceux, oppositions & appellations quelconques, dont si aucunes interviennent & des contraventions à ces presentes Lettres, Nous reservons la connoissance à Nous & à nostre Conseil, & l'interdisons à tous autres Juges: Car tel est nostre plaisir. Donné au Camp devant Cambray, le vingt-deuxiéme jour du mois de Mars, l'an de grace mil six cens soixante-dix-sept ; & de nostre Regne le trente-quatriéme. Signé, LOUIS; *Et plus bas*, Par le Roy, Colbert. Et scellé du grand Sceau de cire jaune.

Registré sur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris, le douze May mil six cens soixante-dix-sept, suivant l'Arrest du Parlement, des huit Avril mil six cens cinquante-trois, & celuy du Conseil Privé du Roy, du vingt-sept Fevrier mil six cens soixante-cinq. Signé, THIERRY, Syndic.

Achevé d'imprimer pour la premiere fois le 21. Juin 1704.

Les Exemplaires ont esté fournis.

